This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

TH 54/9

Digitized by Google

C.

EX-LIBRIS
DE
J. SOUILHIÉ

Lit. F. ord. IX. num. 10. ad 11. inclusive

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTI
BONAVENTVRAE
EX ORDINE MINORVM,
S.R.E. EPISCOPI CARD. ALBANEN.
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

TH 54/9

Operum

TOMVS SEXTVS,

Complectens primam, & secundam partem Opusculorum.

AD S. D. N. CLEMENTEM VIII. PONTIF. MAX.

Opuscula tomi huius indicat Pag. 518.

CVM PRIVILEGIIS.

ROMÆ
Ex Typographia VATICANA.
M. D. XCVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTISSIMO PATRI ET DOMINO NOSTRO CLEMENTI VIII PONT. MAXIMO.

VI Doctoris munere in Eccleſia fungitur, Pater Sanctiſsime, is cum ſana doctrina opera iuſtitiæ coniungit, vt ſimul verbo & exemplo auditores inſtruat: ne ſi dixerit & non fecerit, illius dicta factis deficientibus erubeſcant. Quod optime perpendens Bonauentura Sanctiſsimus, vt egregie vtrumq. præſtaret, iuxta Eccleſiaſtici documen- *Eccli. 14.* tum, excogitauit vias ſapientiæ, & abſcondita ipſius cognoſcens, quaſi inueſtigator proſequutus eſt eam, & conſtitit in vijs illius. Nam diuina præcepta, & cæleſtia ſacramenta, quæ ſapientiæ vias, eiusq. arcana vere poſſumus interpretari, ita diligenter didicit, & ſtudioſe meditatus eſt; vt quod ſana fide intellexit, & docuit, hoc ipſum opere perfecerit. Per ſanctitatem vitæ, ac merita virtutum, quibus momentaneum, & leue tribulationum huius ſæculi patienter ſuſtinuit, conſequutus eſt præmia cæleſtia: per doctrinæ veritatem, quam eius docent ſcripta, illuminauit Eccleſiam, & ex fructibus, quos inde fideles colligunt, non nihil etiam accedit, ſeu potius accidit, ad illius gloriam. Sed cum clariſsima hæc doctrinæ lux, quam Deus in Sancto Bonauentura ſplendere fecit, iniuria temporum obſcurata quodam modo, & in angulum redacta, quaſi ſub modio lateret; eam felicis recordationis Sixtus Quintus præceſſor Tuus in eminenti velut candelabro conſtituit, vt Catholicis omnibus eluceret. Quam ob rem Sanctorum Doctorum conſortio Bonauenturam Sixtus aſcribens, inter præcipuos & primarios, qui Theologicæ facultatis magiſterio excelluerunt, habendum, & venerandum eſſe decreuit. Collegium nomine Sancti Bonauenturæ in hac alma Vrbe in Baſilica duodecim Apoſtolorum inſtituit; in quo ex huius præcipue operibus Theologiæ præcepta traderentur: Vniuerſos quoque eiuſdem libros, commentarios, & opuſcula omnia impenſe vndique conquiſita, in Typographia Vaticana quam emendatiſsime imprimi iuſsit: vt his omnibus præclare geſtis ſplendidiſsimum Seraphicæ doctrinæ lumen nullis obrueretur tenebris, ſed miris potius radiaret fulgoribus. Prodierant iam ante Sixti obitum, operum S. Bo-

Digitized by Google

nauenturæ tomi aliquot, quibus edendis communis mihi fuit cum alijs labor; sed post eius e vita discessum, propter sequentium Pontificum immaturam mortem opus diu intermissum, ne bene cœptum suo fine fraudaretur, cum primum Clemens Sanctissime, ad Petri Sedem electus es, idipsum prudenter restituisti. Cuius iussu ad id ego laboris reuocatus, integritatis suæ reddendis, & quantum pro mea tenuitate fieri potuit, S. Bonauenturæ opusculis ornandis (vt mihi ab Illustrissimis Cardinalibus Typographiæ Vaticanæ præfectis iniunctum fuit) operam dedi. Suscepi quidem imparem meis humeris prouinciam; sed ne eam recusarem, Seraphici ipsius Doctoris merita prohibuerunt. Nam quantum mea me imbecillitas ab officio retardabat, tantum ad id præstandum, quæ in Bonauentura excellit, Sanctitatis magnitudo impellebat. Quare eius patrocinio fretus, quos labores in suis opusculis libenter pertuli, eosdem nec Tibi ingratos, nec reipublicæ inutiles futuros spero. Ipsa vero hæc opuscula, quæ Tua liberalitate, & magnificentia emittuntur, cum omnem bene agendi contineant disciplinam, non solum priuatim vnumquemque dirigunt ad vitam secundum Deum instituendam; sed erudiunt eos etiam, qui præsunt, & subsunt, vt illi præcipiendo prosint, hi vero obediendo non desint. Iure igitur optimo, Tibi, qui in suscepto totius Ecclesiæ regimine bene regendi solum flagras desiderio, Tuoq. Clementissimo nomini, Bonauenturæ opuscula nuncupantur. Etsi enim alij eius tractatus ad illud, quo ardes, studium plurimum conferant: præcipue tamen vnus est, & is quidem breuissimus De sex alis Seraphim inscriptus; in quo sex connumerat vere Pontificias virtutes, zelum scilicet iustitiæ, pietatem, patientiam, vitæ exemplum, discretionem circumspectam, & deuotionem ad Deum. De quibus per comparationem ad sex alas Seraphim, quæ vidit Isaias, ita ibi artificiose disserit; vt nec in summa claritate breuitas, nec in compendiosa breuitate copiosa dicendi vbertas desideretur. Hæc igitur, Clemens Sanctissime, qua soles clementia, & benignitate, suscipe, & quae ad omnium statuum communem vtilitatem spectant, Tibi, cui vigilantissima de omnibus sollicitudo est, ita probentur, vt ductu Tuo fideles omnes Bonauenturæ opuscula sibi ob oculos ponant, & in assidua eorum lectione versentur; quatenus inde vberrimos fructus percipiant ad intellectus lumen, & affectus ardorem, ipsumq. Seraphicum virum patronum habeant, qui suis meritis & precibus impetret, vt Te maiori in dies gratiarum cumulo augeat Omnipotens, qui incrementum dat, Deus. In Vaticano Anno Domini M. D. XCVI.

Sanctitatis Vestræ

Humillimus & deuinctissimus seruus

Franciscus Lamata
Doctor Theologus.

Digitized by Google

FRANCISCI LAMATAE
DOCTORIS THEOLOGI
IN S. BONAVENTVRAE OPVSCVLA
PRÆFATIO
AD LECTOREM.

T ſi ex multis alijs S. Bonauenturæ ſcriptis, eius doctrina mirabilis apparet; ex opuſculis tamen, quæ multa & varia compoſuit, tam excellens & ſingularis eſſe cernitur, vt luculentiſſimum inde præbeat teſtimonium, quantum inter alios ætatis ſuæ ſcriptores in hoc genere is vnus excellat. Nam cum in libris ſuis omnibus ad eum omnino ſcopum collimet, vt flammantibus non inflantibus verbis, legentis affectum in Dei amorem accendat, eiuſdemq. intellectum ſanctiſſimis documentis illuminet, in opuſculis, ſi vſquam alibi, huic potiſſimum curæ totus incumbit. In his enim tamquam verus doctor, qui iuxta Pauli doctrinam ſapientibus & inſipientibus debitor eſt, nihil prætermittit eorum, quibus vel eruditum Theologum imbuat, vel pro ſui ſtatus ratione vnumquemque fidelem ſiue ad vitæ inſtitutionem, ſiue ad ſpiritualia ſtudia, progreſſioneſq. virtutum ita informet, vt perfectus ſit homo Dei, & ad omne opus bonum inſtructus.

Doctrina. — Rom. 1. b

Porro qui Bonauenturæ ſanctiſſimi opuſcula diligenti ſtudio perlegerit, & deuotæ ac piæ mentis oculis perluſtrarit, intelliget profecto, quàm ſit amplexus eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem. Is vero ſermo omni acceptione dignus ſenilem illam redolet eloquentiam, quæ ex Auguſtini ſententia, viros ſumma auctoritate digniſſimos, planeq. diuinos decet. Atque hinc fit, vt Auctor noſter, Trithemio teſtante, profundus ſit non verboſus, ſubtilis non curioſus, diſertus non vanus. immo quanto eius ſermo videtur humilior, (vtar Auguſtini verbis) tanto altius alios non ventoſitate, ſed ſoliditate tranſcendit. Eſt enim ſermone parcus, vbertate ſenſuum facundus, ſententiarum pondere grauis, doctrinæ claritate illuſtris, affectu feruens, mente ſingularis. Denique ea pollet eruditione, vt pleraque in diuinis Scripturis difficilia, in antiquis Patribus abdita, in Philoſophia & Theologia occulta, in ſæcularium litterarum magiſtris huc illucq. diſperſa, ea coniunctim omnia in breui aliquo S. Bonauenturæ opuſculo liceat intueri.

Stylus & eruditio. — Aug. lib. 4. de Doctri. Chriſt. c. 6. tom. 3. — Trithem. de ſcriptorib. Eccleſiaſt. — Aug. vbi ſup.

Vtilitatem vero opuſculorum eius nullus non experietur, qui in eorum aſſidua lectione diu multumq. verſatus quamcumque ex ipſis veritatem intellectu perceperit, eamdem quoque affectu ruminauerit. Sapit inquit Richardus, ſupra modum cordis palato, quod charitate conditur.] Cuius materiam non minus vtilem, quàm iucundam atque copioſam Bonauentura ſæpiſſime inculcans, cor penetrat, & affectum inflammat, animamq. ipſam eo medullitus transfigit, vt eius ſermonibus & doctrinis, quaſi quibuſdam ſtimulis incitata, rapiatur mirifice in diuinos amores ſponſi Chriſti. Neque eſt in re perſpicua diutius immorandum, præſertim cum paſſim occurrant clariſſimorum virorum illuſtria teſtimonia, quibus Auctoris noſtri opuſculorum adeo probatur doctrina, laudatur ſtylus, commen-

Vtilitas. — Rich. de S. Vict. de 4 gradib. violentæ char. cap. 1.

datur

Digitized by Google

datur vtilitas; vt ijs facile quisque conuictus tantum virum admiretur, qui tamquàm lucerna ardens, & lucens, luceat ardenter, ardeatq. luculenter.

Cum igitur, Lector humanissime, S. Bonauenturæ opuscula inter alios eiusdem libros ob insignem doctrinam cum summa pietate coniunctam a doctis & pijs magno semper in pretio habita, nescio qua vel oscitantia vel indiligentia, nulla ordinis ratione hactenus in vulgus emissa mendis pene innumerabilibus scaterent, & pristini sui splendoris parum aut nihil omnino retinerent: operæpretium fuit, vt cum alijs eiusdem operibus, ordine disposita, emendata, aucta & illustrata ex Typographia Vaticana prodirent. Itaque hæc mihi ab Illustrissimis Dominis Cardinalibus Typographiæ Vaticanæ congregationi præfectis cura commissa est, vt conquisitis vndique tam impressis, quàm manu scriptis exemplaribus, eisq. diligenter collatis ad S. Bonauenturæ opuscula restituenda & ornanda omni studio incumberem. Iussis obtemperaui, vt postulat officij ratio: sed ob tenuem facultatem meam difficile penitus fuit iubentium animo pro dignitate satisfacere. Quare manum labori admouens perquisiui diligenter, quotquot potui, Auctoris nostri opuscula; (desunt enim iniuria temporum multa, si tercenta, vt apud quosdam legitur, ab eo scripta sunt) & cum nulla inter sese methodo colligarentur, sed veluti confusa congeries ἀταξίαν quamdam præseferrent; non abs re esse existimauimus, si ijs primum in classes aliquot distributis ad illorum studium te, Lector, alliceremus. Idq. eo nobis facilius fuit, quò animaduertimus post plenam, quoad licuit, horum tractatuum discussionem, quattuor potissimum in eis a S. Bonauentura egregie præstita. Nam & sanam doctrinam docuit, & de Christo eiusq. Sanctissima Matre pleraque scribens, fidelium deuotionem accendit; actionis præterea & contemplationis, multis hac de re editis tractatibus, studia promouit; ac denique religiosos præsertim sui Ordinis non solum ad vitæ perfectionem instituit; sed vt eosdem ab aduersariorum calumnijs defenderet, stylum exacuit, & calumniatores ipsos contra humilis & pauperculi Francisci institutum superba colla erigentes prorsus confodit. Iuxta hanc igitur quadripertitam officij rationem in quattuor quoque partes S. Bonauenturæ opuscula omnia diuisimus: quarum prima pars continet illa in primis quæ magis vel ad speculatiuam, vel ad practicam doctrinam spectant. Secunda vero de ijs est præcipue, quæ de Christo Redemptore nostro, eiusq. beatissima virgine matre Maria, Auctor deuote meditatus, & soluta & ligata oratione composuit. Tertia autem ea maxime comprehendit, quæ ad exercitia spiritualia attinent, quibus actiuorum & contemplatiuorum vita instruitur. Quarta denique varios & diuersos complectitur libros, qui religiosis viris præsertim ordinis Minorum vtilissimi sunt ad studium vitæ perfectioris. Quia vero de nonnullis opusculis controuertitur Bonauenturæ sint nec ne, ea, vt separarentur certa ab incertis, statim post quartam partem in appendicem redegimus. Ex his quattuor opusculorum partibus prima & secunda tomum sextum S. Bonauenturæ operum constituunt, tertia vero & quarta cum appendice tomum septimum & vltimum. Fuerunt autem ab hac serie tria tantum opuscula disiuncta, quæ quia alicuius libri sacri, vel partis eius expositionem continebant, aut aliàs ad sacram Scripturam spectabant, in alios tomos reiecimus. Etenim, Principium sacræ Scripturæ, in quo de sacræ Scripturæ præstantia abunde & copiose Auctor sermonem instituit, initium dat tomo primo, vbi expositiones S. Bonauenturæ in libros aliquot Veteris Testamenti collocantur. Huic vero proxime ibidem succedit opusculum inscriptum, Illuminationes Ecclesiæ in Hexaemeron.

Brulifer in prolog. 1. lib. sentēt. S. Bonau. Ann. veter. Franciscan.

Diuisio opusculorum.

Libellus

Libellus præterea, cui titulus est, Expositio orationis Dominicæ, pro explicatione sexti capitis Euangelij secundum Matthæum, tertio tomo continetur, in quo libri commentariorum in Nouum Testamentum a S. Bonauentura compositi, apponuntur. Cuius rei te Lector monitum volui, ne in sexto & septimo tomo hæc opuscula desiderares. Adiunximus vero huic Vaticanæ editioni tria alia opuscula, quæ seorsum ab his opusculorum tomis vagabantur, vt suis locis cernes, videlicet in quarta parte, Legendam S. Francisci, & Biblia pauperum; in appendice autem, Compendium Theologicæ veritatis. Atque hæc in vniuersum de diuisionis ordine; quo quidem facilior posthac erit vnicuique aditus ad inueniendum ea, quæ iuxta propositas materias sibi videbuntur magis opportuna.

Verum vt sic in classes distributa Bonauenturæ opuscula suam integritatem, quantum fieri posset, retinerent, contuli ea diligenter cum antiquis exemplaribus impressis, & manuscriptis quæcumque reperiri potuerunt. Neque id solum fuisset sufficiens, quominus multa loca vel mutila, vel minus integra, aut deprauata, & quæ nullum prorsus sensum redderent, in eisdem opusculis remansissent, nisi conquisitis fontibus sanctorum Patrum, aliorumve, ex quibus Bonauentura desumpsit, huic malo aliquod attulissem remedium. qua in re pro communi vtilitate non parum laboris suscepimus. Crebro namque citat Auctor Gregorium, Ambrosium, Augustinum, Hilarium, Hieronymum, Basilium, Chrysostomum & alios huius & inferioris ætatis scriptores quamplurimos, nullo præfinito, aut præscripto libro; sed generatim, & vniuersim, his verbis: Ait Gregorius, Ait Ambrosius, &c. quandoque autem ex ijsdem auctoribus suam orationem texit suppressis non solum libris, sed etiam proprijs scriptorum nominibus: vbi coniecturis niti oportuit, & ex materia subiecta, stylo seu forma dicendi conijcere, an a Gregorio, vel Ambrosio, Augustino, vel Hieronymo, Bernardo vel Anselmo, Hugone seu Richardo Bonauentura mutuatus sit. In quibus euoluendis, quousque occurreret locus ad sui originis exemplar restituendus, te Lector iudicem constituo diligentiæ meæ. Hos vero scriptores, quibus frequenter noster Auctor vsus est ad rem, de qua agitur comprobandam, fere omnes in suis proprijs ac peculiaribus locis ita ad marginem citatos reperies, vt & tuum iuuetur studium, & Auctoris doctrina non mediocriter illustretur. Denique adhibitis argumentis singula opuscula non nihil ornauimus, vt quasi præuia quadam & compendiosa institutione introduceretur legentis animus ad ipsius opusculi penitiora, & diffusiora. Interdum siquid contigit obscurum, adhibita notatione explicauimus, vt hæc omnia legendo quisque perspiciet. Duos etiam Indices adiunximus tomis sexto & septimo deseruientes; quorum alter locorum sacræ Scripturæ est, passim ab Auctore explicatorum; alter vero verborum, & rerum. Quare Lector humanissime, quod ex nostro labore ad vtilitatem tuam transferre poteris, gratanter suscipe; quod autem minus aptum tibi videbitur, ita nostræ aut inscitiæ, aut negligentiæ tribuas, vt vbi ego muneri, tu non desis animo. Vale & bene nobis in Christo precare.

Digitized by Google

EX IOANNE TRITHEMIO
De Ecclesiasticis scriptoribus.

MVlti doctrinam proferunt, deuotionem prædicant multi, pauci scribendo libros, docuerunt vtramque: Bonauentura autem, & multos superauit, & paucos, dum eius doctrina deuotionem, deuotio instruit doctrinam. Si ergo & doctus vis esse, & deuotus, illius opusculis esto intentus.

INDEX

Digitized by Google

INDEX LOCORVM
SACRAE SCRIPTVRAE,
QVI A SANCTO BONAVENTVRA in tomo sexto & septimo suorum operum explicantur.

Ex Genesi.

Ex Exodo.

a &

Digitized by Google

Ex Leuitico.

Ex Numeris.

Ex Deuteronomio.

quæ

Ex Iosue.

Ex Iudicum libro.

Ex Ruth.

Ex primo Regum.

Digitized by Google

Ex secundo Regum.

Ex tertio Regum.

Ex quarto Regum.

Ex primo Paralipomenon.

Ex secundo Paralipomenon.

Ex secundo Esdræ.

Ex

Ex Tobia.

Ex Iudith.

Ex Esther.

Ex Iob.

Ex Psalmis.

In-

Dero-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Ex

Sacræ Scripturæ.

Ex Prouerbijs.

Qui

Ex Ecclesiaste.

Ex Cantico Canticorum.

Digitized by Google

Ex libro Sapientiæ.

Digitized by Google

Ex Ecclesiastico.

Digitized by Google

Ex Isaia.

Digitized by Google

Digitized by Google

Ex Hieremia.

Ex Threnis Hieremiæ.

Ex Baruch.

Ex Ezechiele.

Aurum

Digitized by Google

Ex Daniele.

Ex Osee.

Ex Ioele.

Ex Amos.

Ex Michæa.

Digitized by Google

Rece-

& da

Digitized by Google

Ex Marco.

Ex Luca.

Mutuum

Digitized by Google

Ex Ioanne.

Si opera

Digitized by Google

Ex actis Apoſtolorum.

Ex epiſtola ad Romanos.

Digitized by Google

Ex prima ad Corinthios.

Sine

Ex secunda ad Corinthios.

Ex epistola ad Galatas.

Digitized by Google

Ex epistola ad Ephesios.

Ex epistola ad Philippenses.

Ex epistola ad Colossenses.

Ex

Digitized by Google

Ex prima ad Thessalonicenses.

Ex secunda ad Thessalonicenses.

Ex prima ad Timotheum.

Ex secunda ad Timotheum.

Ex epistola ad Hebræos.

Digitized by Google

Finis Indicis locorum sacræ Scripturæ.

INDEX VERBORVM, ET RERVM,

QVAE TOMO SEXTO, ET SEPTIMO operum S. Bonauenturæ continentur.

A

ab Agni

Index verborum.

anima

Digitized by Google

Digitized by Google

B

Digitized by Google

chari-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Con-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Index verborum.

Digitized by Google

Index verborum.

dilectio

Episco-

Digitized by Google

Index verborum.

fides

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

H

homo

Digitized by Google

I

Digitized by Google

Digitized by Google

ira

Digitized by Google

Index verborum, & rerum.

M.

magna-

Digitized by Google

Digitized by Google

Miracu-

Digitized by Google

nomina

Digitized by Google

obedientia

pau-

pecca-

Digitized by Google

Index verborum, & rerum.

pietas

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

sacra-

Digitized by Google

Sera-

Digitized by Google

Digitized by Google

de tem-

Index verborum, & rerum.

V

Venialia,

vnctio

Digitized by Google

Index verborum, & rerum.

Finis Indicis verborum, & rerum, quæ sexto & septimo tomo operum S. Bonauenturæ continentur.

Errata, quæ inter cudendum in tomum sextum irrepserunt.

Prior numerus paginam, secundus columnam, tertius lineam designat.

107. 2. 67. Nota. corrige Hieronymus: & e regione in margine scribe, epist. 27. ad Pammach. 161. 2. 1. Ioanem, Ioannem. 167. 1. 39. saluatuscum, saluatus, cum. ibid. antepenult. delictir, delictis. ibid. 2. 48. capescere, capessere. 169. 2. 22. consumantur, consummantur. 171. 1. 16. chrysmatis, chrismatis. 173. 1. 54. prælentiæ, præsentia. 174. 2. 48. canonicæ, canonicè. 175. 1. 51. octuaginta, octoginta. ibid. 2. 30. Aufugtinus, Augustinus. 183. 2. 20. præponunt, proponunt. 185. 1. 1. studere, studete. 186. 1. 29. Cassiodorys, Cassiodorus. 187. 2. 26. non, nos. ibid. 39. multitudini, multitudinis. 190. 2. 41. illam, illa. 195. 1. 1. solicitudinem, solitudinem. 198. 1. 13. incarnationes, incantationes. ibid. 2. 5. imo, ima. 199. 1. 36. opera, operta. ibid. 2. 53. irascemur, irascamur. 201. 1. 62. metuunt, capiuntq. cupiuntq. 204. 2. 57. carnem, carne. 207. 1. penult. & sic, & si. ibid. 2. 16. occumbimus, occumbimus. 208. 1. 56. temporalili, temporalium, ibid. 2. 59. cunctaq. cuncta quæ. 234. 1. 17. confunditur, infunditur. 245. 1. 1. impendat, suspendat. 250. 2. 12. adoramenta, odoramenta. 254. 1. 28. abvdantia, abundantia. 266. 2. 68. viuifica, vnitica. 270. 2. 67. tentationem, tentionem. ibid. 1. 34. manentis, mentis. 272. 1. 33. ingresibilem, inegressibilem. 275. 1. 12. diuisio, diuino. ibid. 2. 65. charitas, claritas. 284. 1. 15. plenitudine, pœnitudine. 318. 1. 51. clauem, clauam. 322. 2. 11. giustitiam, iustitiam. 327. 2. 42. ad modum, ad modicum. 332. 1. 8. in margine, Ezech. Ecclesiastici. 336. 1. 12. vester, vestit. ibid. 50. intentione, tentione. 344. 2. 65. modum, nodum. 356. 2. 37. pauca, pauci. 357. 2. 43. pudenter, prudenter. 363. 2. 70. vi, vt. 366. 2. 18. cteeras, ceteras. 367. 2. 66. iusta, iussa. 369. 2. 26. dignus, dignius. 371. 1. 23. videat, videatur. ibid 49. tamen, tantum. 374. 1. 23. ostenditur, ostenditur. 393. 1. 60. volueri? voluerit: 398. 2. 17. quodlibet, quolibet. 399. 2. 16. Dominum, Dominam. 408: 1. 26. nonum, nouum 410. 2. 31. quтæ, quantæ. 411: 2. 61. eructantem, eructante. 422. 2. 47. fulgores, fulgore. 425. 1. 49. interim, interimi. 428. 1. 3. instaurare, instauraret. ibid. 18. vultus, vultui. 435. 2. 34. menti, mentis. ibid. 61. quæ, qua. 439. 1. 47. appropinquabit, appropinquauit. 445. 1. 18. legi, elegi. ibid. 28. nostro, rostrum. 447. 2. 24. spe, spei. 452. 2. 44. parentes, parientes. 455. 1. 59. præsentiam, præsentia. 463. 2. 31. sui, fuit. 464. 1. vlt. mundam, mundum. 509. 2. 28. Maria sub. Maria super. 514. litt. c. d. f. in titulis, instar illud, corrige instar illius. 515. 1. 3. Mariæ, lege Moysi.

In Tomum septimum hæc irrepserunt.

2. 1. 29. dimisit, dimisi. 5. 2. vlt. assumens, assumes. 10. 2. 37. effectum, lege affectum. 12. 2. 3. sit, fit. 23. 1. 34. temperantie, temperantia. 25. 1. 52. suum, sum. 25. 2. 57. secundum quem, secundum quæ est. 32. 2. 73. his qui, his quæ. 55. 2. 31. conseruationem, conuersationem. 91. 2. 27. spiritum, spiritu. 95. 1. 24. eruperant, eruderant. 99. 2. 17. aliud, alios. 103. 1. 16. inhiebat, hinniebat. 107. 1. 45. submisit, submersit. 108. 1. 40. & 41. potest, post. 110. 2. 26. interiora, interior. 125. 1. 9. in mortalibus, in moralibus. 128. 2. 48. per essentiam amas, animas. 158. 1. 35. principum, principium. 166. 2. 42. nominant, nominat. 176. 2. 41. intemporalis, incomparabilis. 201. 2. 24. in margine præteritam, lege futuram. 212. 2. 47. splenditsima, splendidissima. 215. 2. 69. tendamus, tundamus. 226. 1. vlt. sanguis, sanguinis. 227. 1. 41. tuam misericordiam, tuam miseriam. 235. 1. 30. tempore, tepore. 237. 2. 20. aliquis, aliquos. 247. 1. antepenult. contemplationes, contemplationis. 251. 1. 40. erga tui, erga te tui. 263. 1. 20. antiquorum, antiquarum. 269. 1. 26. immediatus, immediatius. 275. 1. 8. morum, motum. 280. 1. 41. illam, illa. 291. 1. 59. magnitudinum, magnitudinem. 297. 2. 19. virtute, virtutem. 303. 1. 36. alitus, halitus. 306. 2. 30. profectionis, perfectionis. 316. 1. 34. in montem, in monte. 337. 2. 60. qua, quàm. 359. 2. 11. distribuentibus, destruentibus. 469. in arg. lin. 11. quod, qui. ibid. 14. illud, illum ibid. 15. editum, editus. 599. 2. in marg. extrema, externa 652. in arg. Trithemi, Trithemius. 775. 1. 61. circa, citra. 785. 2. 5. satisfactione sanctificatione.

Hæc sunt præcipue inter calculi errores annotata; si quæ sunt alia leuiuscula ea prudens lector æquo animo emendabit.

Digitized by Google

SEQVITVR PARS PRIMA opusculorum S.Bonauenturæ, qua ea continentur, quæ ad speculatiuam, & practicam doctrinam præcipue spectant.

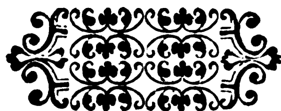
Sunt autem hæc:

De reductione artium ad Theologiam.
Breuiloquium.
Centiloquium.
Pharetra
Declaratio terminorum Theologiæ.
Compendiosum principium in Libros Sententiarum.
Sententiæ sententiarum, carmine digestæ.
De quattuor virtutibus Cardinalibus.
De septem donis Spiritus sancti.
De resurrectione a peccato ad gratiam.
De tribus ternarijs peccatorum infamibus.
Diæta salutis.

Digitized by Google

S. BONAVENTVRAE
EX ORDINE MINORVM
S. R. E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS
EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS
Opuſculum
DE REDVCTIONE ARTIVM AD THEOLOGIAM.

OPVSCVLVM de reductione artium ad Theologiam, in duas potiſſimum partes diſtribui poteſt: in quarum prima Auctor quadripartitum cognitionis lumen oſtendit, et ſingula membra ita perfecte ſubdiuidit, vt in enumeratione artium, atque ſcientiarum nihil habeat, quod aut deſit, aut redundet. Hoc autem lumen deſurſum deſcendens, quamuis quadruplex ſit; ſex tamen eius ſtatuit differentias, quas reduci poſſe ad ſenarium numerum formationum, ſiue illuminationum, in quibus factus eſt mundus, ſatis aperte docet. In ſecunda vero parte copioſe demonſtrat, quo modo ad lumen ſacra ſcripturæ reliquæ illuminationes cognitionum referantur, et diuina Theologiæ tamquam dominæ famulentur. Quare cum tota ſcripturæ ſacræ intentio ad charitatem tendat, charitati inniti debet omnis cognitio, vt ex ea fructus vberrimus percipiatur. Is enim eſt ſcientiarum omnium fructus, Auctore in fine Opuſculi atteſtante, vt ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, et conſolationes hauriantur, quæ ſunt in vnione ſponſi, et ſponſæ.

Iac. 1. c

OMNE datum optimum, et omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens a patre luminum, inquit Iacobus. In hoc verbo tangitur origo omnis illuminationis, et ſimul cum hoc inſinuatur multiplicis luminis, ab illa fontali luce liberalis emanatio. Licet autem omnis illuminatio interna ſit cognitione, poſſumus tamen rationabiliter diſtinguere, vt dicamus, quòd eſt lumen exterius, ſcilicet lumen artis mechanicæ: lumen inferius, ſcilicet lumen cognitionis ſenſitiuæ: lumen interius, ſcilicet (A) lumen cognitionis philoſophicæ: lumen ſuperius, ſcilicet lumen gratiæ, et ſacræ ſcripturæ. Primum illuminat reſpectu formæ artificialis, ſecundum reſpectu formæ naturalis, tertium reſpectu veritatis intellectualis, quartum, et vltimum reſpectu veritatis ſalutaris.

Lumē quadruplex.

Lumen artis mechanicæ.

Primum ergo lumen, quod illuminat ad figuras artificiales, quæ quaſi exterius ſunt, et propter ſupplendam corporis indigentiam repertæ, dicitur lumen artis mechanicæ: quæ quia quodam modo ſeruilis eſt, et degenerat a cognitione philoſophiæ, rectè ideo poteſt dici exterius. Et illud ſeptuplicatur, ſecundum ſeptem artes mechanicas, quas aſſignat Hugo de ſancto Victore: quæ ſunt, ſcilicet Lanificium, Armatura, Agricultura, Venatio, Nauigatio, Theatrica, Medicina. Quarum ſufficientia ſic accipitur. Quoniam omnis ars mechanica, aut eſt ad ſolatium, ſiue ſit ad excludendam triſtitiam, ſiue indigentiam: aut eſt ad commodum, ſiue illud prodeſt, aut delectat, ſecundum illud Horatij:

Hugo de S. Vict. Excerpti. prior. li. 1. c. 14. et li. 2. Didaſc. c. 21.

Aut prodeſſe volunt, aut delectare poetæ. Et iterū:
Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci.

Horat. de arte poet. prope finē.

Si eſt ad ſolatium et delectationem, ſic eſt Theatrica, quæ eſt ars ludorum, omnem modum ludendi continens: ſiue ſit in cantibus, ſiue in organis, ſiue in figmentis, ſiue in geſticulationibus corporis. Si vero ordinatur ad commodum ſiue profectum, ſecundum exteriorem hominem, hoc poteſt eſſe, aut quantum ad operimentum, aut quantum ad alimentum, aut quantum ad vtriuſque adminiculum. Si quantum ad operimentum, aut illud eſt de materia molli et leni, ſic eſt lanificium: aut eſt de materia dura et forti, et ſic eſt armatura ſiue ars fabrilis: quæ continet omnem armaturam fabricatam, ſiue ex ferro, ſiue ex quocumque metallo, ſiue ex lapide, ſiue ex ligno. Si vero iuuat quantum ad alimentum, hoc poteſt eſſe dupliciter: quia cibamur vegetabilibus, et ſenſibilibus. (B) Si quantū ad vegetabilia, ſic eſt agricultura. Si quantum ad ſenſibilia, ſic eſt venatio. Vel aliter, quia iuuare quantum ad cibum, poteſt eſſe dupliciter. Aut quantum ad ciborum genituram, et multiplicationē, et ſic eſt agricultura: aut quantum ad ciborum multiplicatorum præparationem, et ſic eſt venatio: quæ continet omne genus præparandi cibos, et potus, et ſapores, quod pertinet ad piſtores, cocos, et caupones. Denominatur autem ab vnius parte ſolum, propter quandam excellentiam, et comparabilitatem. Si autem ad vtriuſque adminiculum, hoc eſt dupliciter, aut defectum ſupplendo, et ſic eſt nauigatio, ſub (C) qua continetur omnis mercatio, ſiue pertinentium ad operimentum, ſiue ad alimentum: aut remouendo impedimentum, aut nocumentum, et ſic eſt medicina, ſiue quæ conſiſtit in confectione electuariorum, ſiue potionum, ſiue vnguentorum, ſiue curatione vulnerum, ſiue deciſione membrorum, ſicut chirurgia. Theatrica autem eſt vnica. Et ſic patet ſufficientia.

Secundum lumen, quod illuminat nos ad formas naturales apprehendendas, eſt lumen cognitionis ſenſitiuæ, quod rectè dicitur inferius, quia cognitio ſenſitiua ab inferiori incipit, et fit beneficio lucis corpo-

Lumen cognitionis ſenſitiuæ.

ralis. Et hoc quintuplicatur secundum quinque sensus. Quorum sufficientiam sumit Augustinus secundum naturam luminis elemētorum, hoc modo: Quia lumen, siue lux faciens ad distinctionem rerum corporearum, aut est in suæ proprietatis eminentia, et quadam puritate, et sic est sensus visus: aut commiscetur aeri, et sic est auditus: aut vapori, et sic est odoratus: aut humori, et sic est gustus: aut terreæ grossiciei, et sic est tactus. Spiritus enim sensibilis naturam luminis habet, et in neruis viget, quorum natura est clara, et peruia: et in istis quinque sensibus multiplicatur, secundum maiorem, et minorem depurationē. Itaque cum quinque sint corpora mundi simplicia, scilicet quattuor elementa, et quinta essentia, vt homo omnes formas corporeas posset percipere, quinque sensus habet illis correspondentes: quia nulla fit apprehensio, nisi per aliquam similitudinem, et conuenientiam organi, et obiecti, pro eo, quòd natura sensus determinata est. Est et alius modus sufficientiam sensuum sumendi, sed hanc approbat Augustinus, et rationabilis videtur: quia ad hanc sufficientiam, simul concurrunt correspondentia ex parte organi, medij, et obiecti.

Aug. lib. 3. de gen. ad litt. c. 3. et 4. to. 3.

Quinque sensuū exteriorū sufficientia.

Tertium lumen, quod illuminat, ad veritates intelligibiles perscrutandas, est lumen cognitionis philosophicæ, quod ideo interius dicitur, quia interiores causas, et latentes requirit: et hoc per principia disciplinarum, et veritatis naturalis, quæ homini naturaliter sunt inserta. Et hæc triplicatur, in rationalem, naturalem, et moralem. Et sufficientia potest sumi sic: Est enim veritas sermonum, veritas rerum, et veritas morum. Rationalis veritatem sermonum considerat, naturalis veritatem rerum, moralis veritatem morum. Vel aliter, sicut in summo Deo est considerare rationem causæ efficientis, formalis, et exemplaris: quia est causa subsistendi, ratio intelligendi, et ordo viuendi; sic in ipsa illuminatione philosophiæ, quoniam aut illuminat ad cognoscendas causas essendi, et sic est Physica: aut rationes intelligēdi, et sic est Logica: aut ordinem viuendi, et sic est Moralis. Tertio modo sic: quia lumen cognitionis philosophicæ illuminat ipsam intelligentiam, hoc autem potest esse tripliciter: aut inquantum regit motiuam, et sic est Moralis: aut inquantum regit seipsam, et sic est Naturalis: aut inquantum regit interpretatiuam, et sic est Sermocinalis: vt sic illuminetur homo ad veritatem vitæ, ad veritatem scientiæ, et ad veritatem doctrinæ. Et quoniam tripliciter potest aliquis, per sermonem, quem habet apud se, interpretari, vt scilicet vel notum faciat mentis suæ conceptum, vel vt amplius moueat ad credendum, vel vt moueat ad amorem, vel odium: ideo sermocinalis, siue rationalis philosophia triplicatur: scilicet in Grammaticam, Logicam, et Rhetoricam. Quarum prima est ad exprimendum, secunda ad docendum, tertia ad mouendum. Prima respicit rationem, vt apprehensiuam: secunda, vt iudicatiuam: tertia, vt motiuam. Et quia ratio apprehendit per sermonem congruum, iudicat per verum, mouet per sermonem ornatum: hinc est, quòd hæc triplex scientia has tres passiones circa sermonem considerat. Rursus quoniam intellectus noster dirigi habet in iudicando, secundum rationes formales: et hæ tripliciter considerari possunt, vel in comparatione ad materiam, et sic dicuntur rationes formales: vel in comparatione ad animam, et sic dicuntur intellectuales: vel in comparatione ad diuinam sapientiam, et sic dicuntur ideales. Ideo naturalis philosophia triplicatur scilicet in Physicam proprie dictam, in Mathematicam, et in Metaphysicam: ita quòd physica consideratio est circa rerum generationem, et corruptionem, secundum virtutes naturales, et rationes seminales. Mathematica est circa considerationem formarum abstractibilium, secundum rationes intelligibiles. Metaphysica, circa cognitionem omnium entium, quæ reducit ad vnum primum principium, a quo exierunt secundum rationes ideales, siue ad Deum, inquantum principium, finis, et exemplar. Licet inter Metaphysicos, de huiusmodi rationibus idealibus, nonnulla fuit controuersia. Postremo, quia regimen virtutis motiuæ tripliciter habet attendi, scilicet respectu vitæ propriæ, respectu familiæ, et respectu multitudinis subiectæ: ideo moralis philosophia triplicatur, scilicet in Monasticam, Oeconomicam, et Politicam. Quæ distinguuntur secundum triplicem modum prædictum, sicut apparet ex ipsis nominibus.

Lumen cognitionis philosophicæ.

Veritas triplex.

Philosophiæ naturalis partitio.

Philosophiæ moralis partitio.

Quartum lumen, quod illuminat ad veritatem salutarem, est lumen sacræ scripturæ, quod ideo dicitur superius, quia ad superiora ducit manifestando ea, quæ sunt supra rationem. Et etiam quia non per inuentionem, sed per inspirationem, a Patre luminum descendit. Quod licet vnum sit secundum intellectum litteralem, est tamen triplex secundum sensum mysticum et spiritualem. In omnibus enim sacræ scripturæ libris, præter litteralem sensum, quem exterius verba sonant, concipitur triplex sensus spiritualis, scilicet allegoricus, quo docetur, quid credendum de diuinitate, et humanitate sit: moralis, quo docetur, quo modo viuendum sit: et anagogicus, quo docetur, qualiter est Deo adhærendum. Vnde tota sacra scriptura hæc tria docet, scilicet Christi æternam generationem, et incarnationem, viuendi ordinem, et Dei et animæ vnionē. Primum respicit fidem, secundum mores, tertium finem vtriusque. Circa primum insudare debet studium doctorum, circa secundum studium prædicatorum, circa tertium studium contemplatiuorum. Primum maxime docet Augustinus, secundum maxime docet Gregorius, tertium vero docet Dionysius. Anselmus sequitur Augustinum: Bernardus sequitur Gregoriū: Richardus sequitur Dionysium. Quia Anselmus in ratiocinatione, Bernardus in prædicatione, Richardus in contemplatione. Hugo vero omnia hæc, idest omnes sequitur.

Lumen sacræ scripturæ.

Iac. 1.

Scripturæ sensus.

Scriptura sacra tria præcipue docet.

Ex prædictis colligitur, quòd licet ex primaria diuisione, quadruplex sit lumen desursum descendens; sunt tamen sex eius differentiæ: scilicet lumen sacræ scripturæ, lumen cognitionis sensitiuæ, lumen artis mæchanicæ, lumen philosophiæ rationalis, lumen philosophiæ naturalis, et lumen philosophiæ moralis. Et ideo sex illuminationes sunt in vita ista, et habent vesperam: quia omnis hæc scientia destruetur. Et ideo succedit eis septima dies requietionis, quæ vesperam non habet, scilicet illuminatio gloriæ. Vnde valde aperte possunt reduci sex istæ illuminationes ad senarium formationum siue illuminationum, in quibus factus est mundus, vt cognitio sacræ scripturæ, primæ formationi, scilicet formationi lucis respondeat: et sic deinceps per ordinem. Et sicut omnes illæ ab vna luce habebant originem, sic omnes istæ cognitiones ad cognitionem sacræ scripturæ ordinantur, in ea clauduntur, et in illa perficiuntur, et mediante illa, ad æternam illuminationem ordinātur. Vnde omnis nostra cognitio in cognitione sacræ scripturæ debet habere statum, et maxime quantum ad intellectum anagogiæ, per quem illuminatio nostra fertur in Deum, vnde habuit ortum. Et ideo completus est circulus, completus est senarius, et proportio status.

Luminis desursum descendētis differentiæ sex.

Videamus ergo qualiter aliæ illuminationes cognitionum reduci habent ad lumen sacræ scripturæ. Et primo videamus de illuminatione cognitionis sensitiuæ, quæ tota versatur circa cognitionē sensibilium: vbi tria est considerare, videlicet cognoscendi medium, cognoscendi exercitium, cognoscendi oblectamentum. Si consideremus medium cognoscendi, intuebimur ibi verbum æternaliter generatum, et ex tempore incarnatum. Nullum enim sensibile mouet potentiam, nisi mediante similitudine, quæ egreditur ab obie-

Reductio cognitionis sensitiuæ ad lumē sacræ scripturæ.

Arist. li. 2. de ani. tex. 121.

Digitized by Google

ab obiecto, sicut proles a parente, et hoc generaliter, realiter, et exemplariter, est necesse esse in omni sensu. Illa autem similitudo non facit completionem in actu sentiendi, nisi vniatur cum organo, et virtute. Et cum vnitur, noua fit perceptio, et per illam perceptionem fit reductio, mediante illa similitudine, in obiectum. Et licet non semper ita obiectum sentiatur, semper tamen, quantum est de se, gignit similitudinem, cum est in sua completione. Per hunc etiam modum intelligo, quòd a summa mente, quæ cognoscibilis est in interioribus sensibus mentis nostræ, æternaliter emanauit similitudo, imago, et proles: et ille postmodum, quando venit plenitudo temporis, vnitus est menti, et carni, idest homini, quem formauerat, qui numquam fuerat prius: et per illum omnes mentes nostræ reducuntur in Deum, quæ illam similitudinem Patris per fidem in corde suscipiunt. Si vero consideremus sensuum exercitium, intuebimur ibi ordinem viuendi: vnusquisque enim sensus se exercet circa proprium obiectum, refugit sibi nociuum, et non vsurpat alienum. Per hunc modum tunc sensus cordis ordinate viuit, dum seipsum exercet ad id, ad quod est, contra negligentiam: dum refugit sibi nociuum, contra concupiscentiam: et dum non vsurpat sibi alienum, contra superbiam. Omnis enim inordinatio, aut venit ex negligentia, aut ex concupiscentia, aut ex superbia. Ille enim ordinate viuit, qui viuit prudenter, temperanter, et obtemperanter, vt refugiat negligentiam in operabilibus, concupiscentiam in appetibilibus, superbiam in excellentibus siue sublimibus. Si autem consideremus oblectamentum, intuebimur Dei, et animæ vnionem. Omnis enim sensus suum sensibile conueniens quærit cum desiderio, inuenit cum gaudio, repetit sine fastidio: quia non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Per hunc etiam modum, sensus cordis nostri siue pulchrum, siue consonum, siue odoriferum, siue dulce, siue mulcebre, debet desideranter quærere, gaudenter inuenire, incessanter repetere. Ecce quo modo in cognitione sensitiua continetur occulte diuina sapientia; et quàm mira est contemplatio quinque sensuum spiritualium, secundum conformitatem ad sensus corporales.

Gal. 4. a

Ordinate quis viuat.

Reductio artis mechanicæ.

Per hunc modum est reperire in illuminatione artis mechanicæ, cuius tota intentio versatur, circa artificialium productionem. In qua ista tria possumus intueri, scilicet verbi generationem, & incarnationẽ, viuendi ordinem, & Dei, & animæ fœderationem. Et hoc si consideremus, scilicet egressum, effectum, fructum. Vel sic: Artem operandi, qualitatem effecti artificij, et vtilitatem fructus eliciti. Si consideremus egressum, videbimus, quòd effectus artificialis exit ab artifice, mediante similitudine existente in mente, per quam artifex excogitat antequam producat, et inde producit, sicut disposuit. Producit autem artifex exterius, opus assimilatum exemplari interiori eatenus, quo potest melius. Et si talem effectum posset producere, qui ipsum amaret, et cognosceret, vtique faceret. Et si effectus ille cognosceret suum opificem, hoc esset mediante similitudine, secundum quam ab artifice processit. Et si haberet obtenebratos oculos cognitionis, vt non posset supra se eleuari, necesse esset ad hoc, vt ad cognitionem sui opificis duceretur, quòd similitudo per quam productus esset effectus, condescenderet vsque ad illam naturam, quæ ab eo posset capi et cognosci. Per hunc modum intellige, quòd a summo opifice nulla creatura processit, nisi per verbum æternum: in quo omnia disposuit, et per quod omnia produxit, non solum creaturas habentes rationem vestigij, sed etiam imaginis, vt eidem assimilari possint, per cognitionem, et amorem. Et quoniam per peccatum rationalis creatura oculum contemplationis obnubilatum habuit, decentissimum fuit, vt æternum, et inuisibile fieret visibile, et assumeret carnem, vt nos ad patrem reduceret. Et hoc est, quod dicitur: Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Et: Patrem nemo nouit nisi Filius, et cui voluerit Filius reuelare. Et ideo dicitur: Verbum caro factum. Considerantes igitur illuminationem artis mechanicæ, quantum ad operis egressum, intuebimur ibi Verbum generatum, & incarnatum, idest diuinitatem, et humanitatem, et totius fidei integritatem. Si vero consideremus effectum, intuebimur viuendi ordinem. Omnis enim artifex intendit producere opus pulchrum, et vtile, et stabile, et tunc est charum, et acceptabile opus, cum habet istas tres conditiones. Iuxta hęc tria necesse est, reperiri tria in ordine viuendi scilicet scire, velle, et impermutabiliter operari, siue perseueranter. Scientia reddit opus pulchrum, voluntas reddit vtile, perseuerantia reddit stabile. Primum est in rationali, secundum in concupiscibili, tertium in irascibili. Si consideremus fructum, inueniemus Dei, et animæ vnionem. Omnis enim artifex, qui aliquod opus facit, aut facit, vt per illud laudetur: aut, vt per illud aliquid sibi operetur vel lucretur: aut, vt in illo delectetur, secundum tria, quæ sunt in appetibilibus, scilicet bonum honestum, conferens, et delectabile. Propter hæc tria, fecit Deus animam rationalem, vt ipsa eum laudaret, et vt ipsa illi seruiret, et vt ipsa in eo delectaretur, et quiesceret. Et hoc est per charitatem, in qua qui manet in Deo manet, et Deus in eo, ita quòd est ibi quædam mirabilis vnio, et in vnione mirabilis delectatio. Quoniam ipse loquitur: Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Ecce quo modo illuminatio artis mechanicæ, via est, ad illuminationem sacræ scripturæ, et nihil est in ea, quod non prædicet veram sapientiam. Et ideo sacra scriptura, frequenter talibus similitudinibus, vtitur satis recte.

Ioan. 14. a
Mat. 11. d
Ioan. 1. b

Tria in ordine viuendi.

1. Ioan. 4. c

Prou. 8. d

Iuxta hunc etiam modum, est reperire in illuminatione rationalis philosophiæ, cuius principalis intentio versatur circa sermonem. In quo est tria considerare, secundum triplicem ipsius sermonis considerationem, scilicet respectu proferentis, ratione prolationis, et respectu audientis, siue ratione finis. Si sermonem consideremus in respectu ad loquentem, sic videbimus quo modo omnis sermo significat mentis conceptum, et ille conceptus interior est verbum mentis, et eius proles, quæ nota est etiam ipsi concipienti. Sed ad hoc quòd fiat nota audienti induit formam vocis, et verbum intelligibile, mediante illo indumento, fit sensibile, et auditur exterius et suscipitur in aure cordis audientis, et tamen non recedit a mente proferentis. Iuxta hunc modum, videmus in verbo æterno, quòd Pater æternaliter ipsum concepit generando, secundum illud: Nondum erant abyssi, et ego iam concepta eram. Sed ad hoc quòd homini sensibili fieret cognoscibile, induit formam carnis, et verbum caro factum est, et habitauit in nobis, et tamen remansit in sinu patris. Si vero consideremus sermonem ratione sui, sic intuebimur in eo viuendi ordinem. Ad complementum enim sermonis, necessario ista tria concurrunt, scilicet congruitas, veritas, et ornatus. Et iuxta hæc tria, omnis actio nostra debet habere modum, speciem, et ordinem: vt sit modificata per modestiam in exteriori opere: speciosa per munditiam in affectione: ordinata, et ornata per rectitudinem in intentione. Tunc enim recte, et ordinate viuitur, cum intentio recta, affectio munda, et operatio modesta. Si vero consideremus sermonem ratione finis, sic est ad exprimendum, ad erudiendum, et ad mouendum: sed numquam exprimit aliquis, nisi mediante specie: numquam docet, nisi mediante lumine arguente: numquam mouet nisi mediante virtute. Et sic constat, quòd hoc non fit nisi per speciem, et lumen, et virtutem intrinsecam intrinsecus animæ vnitam. Et ideo concludit Augustinus quòd ille solus est verus Doctor, qui potest speciem

Reductio philosophiæ rationalis.

Prou. 8. c

Ioan. 1. b

De ratione sermonis tria.

Digitized by Google

ciem imprimere, et lumen infundere, et virtutem dare cordi audientis. Et hinc est, quòd cathedram habet in cælo, qui intus corda docet. Sicut ergo nihil cognoscitur per sermonem perfecte, nisi mediante virtute, lumine, et specie vnitis animæ: sic ad hoc, quòd anima erudiatur ad Dei cognitionem, per ipsius internam locutionem; necesse est, quòd vniatur ei, qui est splendor gloriæ, et figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ. Ex quo patet, quàm mira est hec contemplatio, per quam Augustinus in multis libris manuducit ad diuinam sapientiam. *Hebr. 1. a*

Reductio philosophiæ naturalis.

Secundum etiam hunc modum est reperire, in illuminatione naturalis philosophiæ, cuius principalis intentio versatur circa rationes formales, in materia, in anima, et in diuina sapientia. Quas tripliciter contingit considerare, scilicet secundum habitudinem proportionis, secundum effectum causalitatis, et secundum medium vnionis. Et secundum hæc tria, est reperire tria præmissa. Si consideremus eas, secundum habitudinem proportionis, videbimus in eis verbum æternum, et verbum incarnatum. Rationes intellectuales, et abstractæ, quasi mediæ sunt inter seminales, et ideales. Sed rationes seminales, non possunt esse in materia, quin sit in ea generatio, et productio formæ. Similiter vero in anima, non sunt rationes intellectuales, quin sit generatio verbi in mente: ergo nec idealis in Deo, quin sit productio verbi a Patre secundum rectam proportionem: hoc enim est dignitatis, et si conuenit creaturæ, multo fortius inferri potest de Creatore. Propter quod dixit Augustinus, quòd filius Dei est ars patris. Rursus appetitus, qui est in materia, ordinatur ad rationes intellectuales, vt nullo modo perfecta sit generatio, nisi anima rationalis, vniatur materiæ corporali. Per consimilem igitur rationem potest argui, quòd summa perfectio, et nobilissima in vniuerso, esse non potest nisi natura, in qua sunt rationes seminales, et natura, in qua sunt rationes intellectuales, et natura, in qua sunt rationes ideales, simul concurrant in vnitatem personę, quod factum est in filij Dei incarnatione. Prædicat igitur tota naturalis philosophia, per habitudinem proportionis, Dei verbum natum, et incarnatum, vt idem sit Alpha, et Omega, natum scilicet in principio, et ante tempora, incarnatum vero in fine sæculorum. Si vero consideremus rationes istas, secundum effectum causalitatis, perpendimus ordinem viuendi. Quoniam generatio non potest fieri in materia generabili, et corruptibili, secundum rationes seminales, nisi beneficio luminis corporum supercælestium, quę elongantur a generatione, et corruptione scilicet a sole, luna, et stellis. Per hunc etiam modum anima non potest opera vitæ facere, nisi suscipiat a sole, id est a Christo gratuiti luminis beneficium, et nisi consequatur ipsius lunæ, idest, Virginis Mariæ matris Christi patrocinium, et nisi imitetur aliorum sanctorum exempla: ex quorum concursu congregetur in ipsa opus vnum atque perfectum. Vnde ordo viuendi pendet in his tribus. Si autem consideremus istas rationes secundum vnionis medium, intelligemus per quem modum fiat vnio animæ ad Deum. Nam natura corporalis animæ, non potest vniri, nisi mediante humore, mediante spiritu, et mediante calore, quæ tria disponunt carnem, vt vitam suscipiat ab anima. Secundum hoc etiam intelligitur, quòd Deus non

Aug. lib. 6. de Trin. c. 10. ante med. to. 3.

Apoc. 22. c

Vnio animę ad Deum quo modo fiat.

A præstat vitam animæ, nec ei etiam vnitur, nisi sit humida per gemitum compunctionis, et pietatis: et nisi sit spiritualis, per contemptum omnis terrenitatis: et nisi sit calida, per desiderium ipsius dilecti, et patriæ cælestis. Ecce qualiter in philosophia naturaliter latet sapientia Dei.

Reductio philosophiæ moralis.

Penes modos prædictos, est reperire in illuminatione philosophiæ moralis lumen sacræ scripturæ. Quoniam intentio moralis philosophiæ principaliter versatur circa rectitudinem: versatur enim circa iustitiam generalem, quæ, vt dicit Anselmus, est rectitudo voluntatis. Rectum autem habet tripliciter notificari, et secundum hoc, tria præmissa relucent in con-
B sideratione rectitudinis. Vno modo dicitur rectum, cuius medium non exit ab extremis. Si ergo in Deo est summa rectitudo, et secundum se, et inquantum est principium, et inquantum est finis omnium; necesse est in Deo ponere mediam personam secundum se, vt vna sit tantum producens, alia tantum producta, media vero producens et producta. Necesse est etiam ponere medium in egressu, et regressu rerum: sed medium in egressu, necesse est, quòd plus teneat se a parte producentis, medium vero in regressu, plus a parte redeuntis. Sicut ergo res exierunt a Deo per verbum Dei, sic ad completum reditum, necesse est mediatorem Dei et hominum, non tantum Deum es-
C se, sed etiam hominem, vt homines reducat ad Deum. Alio modo dicitur rectum, quod dirigenti se, conformatur. Et secundum hoc in consideratione rectitudinis conspicitur ordo viuendi. Ille enim recte viuit, qui dirigitur secundum regulas iuris diuini. Et hoc est, quando voluntas hominis assentit præceptis necessarijs, monitis salutiferis, consilijs perfectis, vt probet homo, quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. Et tunc rectus ordo viuendi dicitur, in quo nulla obliquitas potest reperiri. Tertio modo dicitur rectum, cuius summitas est sursum erecta, sicut homo habet staturam rectam. Et secundum hoc, in consideratione rectitudinis, manifestatur Dei, et
D animæ vnio. Cum enim Deus sit sursum, necesse est, quòd apex ipsius mentis sursum erigatur. Hoc autem est cum rationalis assentit primæ veritati propter se, et super omnia: cum irascibilis innititur summæ largitati: et cum concupiscibilis adhęret bonitati: tunc qui hoc modo adhæret, vnus spiritus est cum Deo. Et sic patet, quo modo multiformis sapientia Dei, quæ lucide traditur in sacra scriptura, occultatur in omni cognitione, et in omni natura. Patet etiam, quo modo omnes cognitiones famulantur Theologiæ. Et ideo ipsa assumit exempla, et vtitur vocabulis pertinentibus ad omne genus cognitionis. Patet etiam, quàm ampla sit via illuminatiua, et quo modo in omni re,
E quæ sentitur, siue quæ cognoscitur, interius lateat ipse Deus. Et hic est fructus omnium scientiarum, vt in omnibus ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, hauriantur consolationes, quæ sunt in vnione sponsi, et sponsæ. Quæ quidem vnio fit per charitatem, ad quam terminatur tota intentio sacræ scripturæ, et per consequens, omnis illuminatio desursum descendens, et sine qua, omnis cognitio vana est: quia numquam peruenitur ad filium, nisi per Spiritum sanctum, qui docet nos omnem veritatem, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Ansel. Dia log. de ver. c. 13.

Rectum tripliciter dicitur.

Recte quis viuit.

1. Cor. 6. d Ephes. 3. b

Fructus sciẽtiarum quis sit.

FINIS OPVSCVLI, DE REDVCTIONE ARTIVM AD THEOLOGIAM.

SANCTI

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Breuiloquium.

BREVILOQVIVM, quod ex eo appellatur, quia summatim ac breuiter, theologia instituta, ac praecepta exponit, in proœmium, et tractatum diuiditur. Proœmium, sacra scriptura ortum, progressum, statum, latitudinem, longitudinem, sublimitatem, profunditatem, procedendi, eamq. interpretandi modum demonstrat. Tractatus vero septem partibus continetur: prima est de Deo Trino et vno: secunda de creatura mundi: tertia de corruptela peccati: quarta de incarnatione Verbi: quinta de gratia Spiritus sancti: sexta de sacramentorum medicina: septima denique de statu finalis iudicij. Materia prima partis tractatur a Magistro in primo libro sententiarum: secunda, et tertia, in secundo: quarta, in tertio: quinta, partim in secundo, et partim in tertio: sexta vero et septima in quarto. Has omnes, et quidem grandes materias adeo breui profunditate, et profunda breuitate Auctor edisserit, vt merito Ioannes Gerso par. 2. tit. de lib. leg. breuiloquium mira compendij arte diuinitus compositum ingenue fateatur.

PROOEMIVM.

Ephes. 3. e LECTO genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu CHRISTI, ex quo omnis paternitas in cælo, et in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem, corroborari per spiritum eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, et fundati, vt possitis comprehendere, cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundũ. Scire etiam supereminentem scientiæ charitatẽ Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Magnus doctor gentium, et prædicator veritatis diuino repletus spiritu, tamquam vas electum, et sanctificatum, in hoc verbo aperit sacræ scripturæ, quæ theologia dicitur, ortum, progressum, et statum. Insinuans ortum scripturæ, attendi secundum influentiã beatissimæ Trinitatis: progressum autem, secundum exigentiam humanæ capacitatis: statum vero siue fructum, secundum superabundantiam superplenissimæ felicitatis. A

Ortus namque non est per humanam inuestigationem, sed per diuinam reuelationem, quæ fluit a Patre luminum: Ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur, a quo per filium eius Iesum Christum manat in nos Spiritus sanctus: et per Spiritum sanctum diuidentem, et distribuentem dona singulis, sicut vult, datur fides: et per fidem habitat Christus in cordibus nostris. Hæc est notitia Iesu Christi, ex qua originaliter manat firmitas, et intelligentia totius scripturæ sacræ. Vnde et impossibile est, quòd aliquis in ipsam ingrediatur agnoscendam, nisi prius Christi fidem habeat sibi infusam, tamquam ipsius totius scripturæ lucernam, ianuam, et etiam fundamentum. Est enim ipsa fides omnium supernaturalium illuminationum, quamdiu peregrinamur a Domino, et fundamentum stabiliens, et lucerna dirigens, et ianua introducens: secundum cuius etiam mensuram, necesse est, mensurari sapientiam, nobis diuinitus datam: ne quis sapiat, plusquam oportet sapere, sed sapiat ad sobrietatem, et vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Mediante igitur hac fide, datur nobis notitia sacræ scripturæ, secundum influentiam beatissimæ Trinitatis: iuxta quod expresse insinuat Apostolus in prima parte auctoritatis prius inductæ.

Iac. 1. e — *Ephes. 3. c* — *1. Cor. 12. b* — *2. Cor. 5. b* — *Rom. 12. a*

Progressus autem sacræ scripturæ non est coartatus ad leges ratiocinationum, diffinitionum, et diuisionum, iuxta morem aliarum scientiarum: et non est coartatus ad partem vniuersitatis: sed potius cum secundum lumen supernaturale procedat, ad dandam homini viatori notitiam rerum sufficientem, secundũ quod expedit ei ad salutem, partim per plana verba, partim per mystica, describit totius vniuersi cõtinentiam, quasi in quadam summa, in quo attenditur latitudo: describit decursum, in quo attenditur longitudò: describit excellentiam finaliter saluandorum, in quo attenditur sublimitas: describit et miseriam B damnatorum, in quo profunditas consistit non solum ipsius vniuersi, verum etiam diuini iudicij. Et sic describit totum vniuersum, quantum expedit de ipso habere notitiam ad salutem, secundum ipsius latitudinem, longitudinem, altitudinem, et profunditatem. Ipsa etiam habet in suo progressu hæc quattuor, secundum quòd posterius declarabitur, quia sic exigebat conditio capacitatis humanæ, quæ magna, et multa nata est magnifice, et multipliciter capere, tamquam speculum quoddam nobilissimum, in quo nata est describi, non solum naturaliter, verum etiam supernaturaliter, rerum vniuersitas mundanarum: vt C sic progressus sacræ scripturæ attendatur secundum exigentiam capacitatis humanæ.

Status vero siue fructus sacræ scripturæ, nõ est quicumque, sed plenitudo æternæ felicitatis. Nam hæc est scriptura, in qua verba sunt vitæ æternæ, quæ ideo scripta est, non solum, vt credamus, verumetiam, vt vitam possideamus æternam. In qua quidem videbimus, amabimus, et vniuersaliter omnia desideria nostra implebuntur. Quibus impletis, vere tunc sciemus supereminentem scientiæ charitatem, et ita D impleti erimus in omnem plenitudinem Dei. Ad quam quidem plenitudinem, conatur nos diuina introducere scriptura, iuxta prædictæ sententiæ Apostolicæ veritatem. Hoc igitur fine, hac etiam intentione, sacra scriptura perscrutanda est, et docenda, et etiam audienda. Et vt ad istum fructum, et terminum recto perueniamus progressu, per viam recti itineris scripturarum, inchoandum est ab exordio. Hoc est, vt cum mera fide, ad Patrem luminum accedamus, flectendo genua cordis nostri, vt ipse per Filium suũ, in Spiritu sancto, det nobis veram notitiam Iesu Christi, et cum notitia amorem ipsius, vt sic ipsum cogno-

Scriptura sacra quo sine perscrutanda.

Digitized by Google

ſcentes, et amantes, et tamquam in fide ſolidati, et A
in charitate radicati poſſimus, ipſius ſacræ ſcripturæ
noſſe latitudinem, longitudinem, altitudinem, et
profunditatem: et per hanc notitiam peruenire ad
pleniſſimam notitiam, et excellentiſſimum, et exceſ-
ſiuum amorem beatiſſimæ Trinitatis, quo Sancto-
rum tendunt deſideria, in quo eſt ſtatus, et comple-
mentum omnis veri, et boni.

De latitudine ſacræ ſcripturæ.

HVius ſacræ ſcripturæ fine concupito, et intento,
et principio credito ſimul, & inuocato, videndus B
eſt progreſſus, quantum ad ipſius latitudinem, lon-
gitudinem, ſublimitatem, et profunditatem, ſecun-
Ibidem. dum viam, et ordinem Apoſtolici documenti. Con-
ſiſtit autem ipſius latitudo, in multitudine ſuarum
partium. Longitudo vero, in deſcriptione tempo-
rum, et ætatum. Altitudo in deſcriptione hierar-
chiarum, gradatim ordinatarum. Profunditas in
multitudine myſticorum ſenſuum, et intelligentia-
rum. Si igitur velimus latitudinem ſacræ ſcripturæ
ſpeculari, prima fronte occurrit nobis ſacra ſcriptura,
ſecanda in duo teſtamenta, ſcilicet vetus, et nouum.
Veteris et noui teſtamenti libri ſibi reſpondentes. Vetus autem occurrit, cum multitudine librorum. C
Habet enim libros legales, hiſtoriales, ſapientiales,
et prophetales: ita quòd primi ſunt quinque, ſecun-
di decem, tertij quinque, quarti ſunt ſex, ac per hoc
in vniuerſo viginti ſex. Nouum ſimiliter teſtamentũ,
habet libros his correſpondentes, ſecundum quadru-
plicem formam. Nam legalibus correſpondent libri
euangelici: hiſtorialibus, actus Apoſtolici: ſapientiali-
bus, Epiſtolæ Apoſtolorum, et maxime Pauli: pro-
phetalibus correſpondet liber Apocalypſis: vt ſic mi-
ra ſit conformitas inter vetus, et nouum teſtamen-
tum, non ſolum in continentia ſenſuum, verum etiam
in quadriformitate partium. In cuius figuram, et con- D
Ezec. 1. ſignationem vidit Ezechiel rotam quattuor facierũ,
et rotã in medio rotæ, quia vetus eſt in nouo, et econ-
uerſo. Nam in libris legalibus, et Euangelicis, eſt fa-
cies leonis, propter excellentiam auctoritatis. In hi-
ſtorialibus, eſt facies bouis, propter exempla virtutis.
In ſapientialibus, eſt facies hominis, propter pruden-
tiam ſagacem. In libris prophetalibus, eſt facies Aqui-
læ, propter intelligentiam perſpicacem.
Sacræ ſcripturæ diuiſio. Recte autem ſacra ſcriptura diuiditur, in vetus, et
nouum teſtamentum, et non in theoricam, et practi-
cam, ſicut philoſophia: quia cum ſacra ſcriptura fun-
detur proprie ſuper cognitionem fidei, quæ virtus E
eſt, et fundamentum morum, et iuſtitiæ, et totius
rectæ vitę, non poteſt in ea ſequeſtrari notitia rerum,
ſiue credendorum a notitia morum. Secus autem eſt
de philoſophia, quæ non tantum de veritate morum,
verum etiam agit de vero nuda ſpeculatione conſide-
rato. Quoniam igitur ſcriptura ſacra eſt notitia mo-
uens ad bonum, et reuocans a malo, et hoc eſt per ti-
morem, et amorem; ideo diuiditur in duo teſtamen-
ta: quorum breuis differentia eſt timor, et amor.
Quattuor modis poteſt quis moueri ad bonum, et reuocari a malo. Et quia quadrupliciter poteſt quis moueri ad bonum,
et reuocari a malo, ſcilicet per præcepta potentiſſimæ
maieſtatis, vel per documenta ſapientiſſimæ verita- F
tis, vel per exempla, et beneficia innocentiſſimæ bo-
nitatis, vel ex his omnibus in vnum collectis: ideo
tam in nouo, quàm in veteri teſtamento, ſunt quadri-
formiter traditi libri continentes ſacram ſcripturam,
ſecundum correſpondentiam ad quattuor præmiſſa.
Nam libri legales mouent per pręcepta maieſtatis om
nipotentiſſimæ: hiſtoriales per exempla bonitatis in-
nocentiſſimæ: ſapientiales, per documenta verita-
tis ſapientiſſimæ: prophetales mouent ex omnium
prædictorum aggregatione, ſicut in eis manifeſtiſſime
Scriptura ſacra fluuio ſimilis. apparet. Vnde ipſi ſunt quaſi rememoratiui totius
legalis, ſapientiæ, et doctrinæ. Eſt igitur ſcriptura
ſacra ſimilis fluuio latiſſimo, qui ex concurſu aqua-
rum multarum aggregatur magis ac magis, ſecundum
quod longius decurrit. Nam cum primo in ſcriptu-
ra eſſent libri legales, poſtea ſuperuenit aqua ſapien-
tiæ hiſtorialium librorum, tertio vero ſuperaduenit
doctrina ſapientiſſimi Salomonis, poſt hoc etiam do-
ctrina ſanctorum prophetarum, et tandem doctrina
euangelica, reuelata, per os carnis Chriſti prolata, per
Euangeliſtas conſcripta, per ſanctos Apoſtolos diuul-
gata. Additis etiam documentis, quæ Spiritus ſanctus
ſuper eos veniens, docuit nos per eos: vt ſic omnem
veritatem, per Spiritum ſanctum iuxta diuinum pro- *Io. 16. c*
miſſum edocti, omnis veritatis ſalutaris doctrinam
Eccleſię Chriſti darent, et ſacram ſcripturam conſum-
mando veritatis notitiam dilatarent.

De longitudine ſacræ ſcripturæ.

HAbet etiam hæc ſacra ſcriptura longitudinem,
quæ conſiſtit in deſcriptione tam temporum,
quàm ætatum, a principio, ſcilicet mundi, vſque ad
diem iudicij. Deſcribit enim per tria tempora mun-
dum decurrere, ſcilicet per tempus legis naturæ, legis
ſcriptæ, et legis gratiæ, et in his tribus temporibus
ſeptem diſtinguit ætates. Quarum prima eſt ab Adam *Ætates ſeptem.*
vſque ad Noe, ſecunda a Noe vſque ad Abraam, ter-
tia ab Abraam vſque ad Dauid, quarta a Dauid vſque
ad tranſmigrationem Babylonis, quinta a tranſmigra-
tione Babylonis vſque ad Chriſtum, ſexta a Chriſto
vſque ad finem mundi, ſeptima decurrit cum ſexta,
quæ incipit a quiete Chriſti in ſepulchro vſque ad re-
ſurrectionem vniuerſalem, quando incipiet reſurre-
ctionis octaua. Et ſic ſcriptura eſt longiſſima, quia in
tractando incipit a mũdi, et temporis exordio in prin-
cipio Geneſis, et peruenit vſque ad finem mundi, et
temporis, ſcilicet in fine Apocalypſis. Recte autem
vniuerſum tempus, quod decurrit ſecundum tripli-
cem legem, ſcilicet inditam interius, datam exterius,
et deſuper infuſam, decurrit per ſeptem ætates, et
conſummatur in fine ſextæ: vt ſic mundi decurſus re-
ſpondeat mundi exordio, et maioris mundi decurſus
correſpondeat decurſui vitæ minoris mundi, ſcilicet
hominis, propter quem etiam factus eſt. Nam pri-
ma ætas mundi, in qua facta eſt ipſius mundi forma-
tio, caſus dæmonum, et confirmatio angelorum, re-
cte reſpondet primæ diei, in qua facta eſt lux, et diui- *Gen. 1. a*
ſa a tenebris. Secunda, in qua per arcam, et diluuium *Gen. 7. d*
ſaluati ſunt boni, et deleti mali, reſpondet ſecundæ
diei, in qua per firmamentũ facta eſt diſtinctio aqua- *Gen. 1. a*
rum ab aquis. Tertia, in qua vocatus eſt Abraam, et
inchoata ſynagoga, quæ fructificare, et generare de-
bebat prolẽ ad Dei cultum, correſpondet diei tertiæ,
in qua apparuit terra, et protulit herbam virentem. *Ibidem b*
Quarta, in qua viguit regnum, et ſacerdotium, quia
Dauid rex ampliauit cultum diuinum, correſpondet
quartæ diei, in qua facta eſt formatio luminarium, et *Ibidem.*
ſtellarum. Quinta, in qua tranſmigrantes inter popu-
los multos verſati ſunt, et tribulati, correſpondet diei
quintæ, in qua facta eſt formatio piſcium ex aquis. *Ibid. c*
Sexta ætas, in qua natus eſt Chriſtus in effigie homi-
nis, qui vere eſt imago Dei, correſpondet ſextę diei, *Col. 1. c*
in qua formatus eſt homo primus. Septima, in qua *Gen. 1. d*
eſt quies animarum non habens finem, correſpon-
det ſeptimæ diei, in qua requieuit Deus ab omni
opere, quod patrarat. Et ſic diſtinguuntur hæ ſe-
ptem ætates, propter inſignia facta, quæ fuerunt in
earum exordijs, ratione quorum correſpondent die-
bus formationis mundi. Vocatur autem prima ætas
infantia: quia ſicut infantia tota obliuione deletur, ſic
illa prima ætas per diluuium eſt conſumpta. Secunda
pueritia: ſicut enim in pueritia loqui incipimus, ſic in
ſecũda ætate facta eſt diſtinctio linguarum. Tertia di- *Gen. 11. b*
citur adoleſcentia: quia ſicut vis generatiua tunc inci-
pit in actum ſuum exire, ſicut tunc vocatus eſt Abraã, *Gen. 12. a*
et data eſt ei circumciſio, et facta eſt ei promiſſio de *et 17. a. b*
ſemine.

Digitized by Google

ſemine. Quarta dicitur iuuentus: quia ſicut in iuuentute floret hominis ætas, ſic in quarta ætate ſub regibus floruit ſynagoga. Quinta dicitur ſenectus: quia ſicut in ſenectute vires minuuntur, et decidit pulchritudo, ſic et in transmigratione factum eſt de Iudæorum ſacerdotio. Sexta ætas dicitur ſenium: quia ſicut illa eſt, quæ copulatur cum morte, habens tamen magnam lucem ſapientiæ, ſic ſexta ætas mundi terminatur cum die iudicij, et in ea viget ſapientia per doctrinam Chriſti. Sic igitur totus ille mundus ordinatiſſimo decurſu, a ſcriptura ſacra deſcribitur procedere a principio vſque ad finem, ad modum cuiuſdam pulcherrimi carminis ordinati, vbi poteſt quis ſpeculari, ſecundum decurſum temporis, varietatem, et multiplicitatem, et æquitatem, ordinem, rectitudinem, et pulchritudinem multorum diuinorum iudiciorum, procedentium a ſapientia Dei gubernante mundum. Vnde ſicut nullus poteſt videre pulchritudinem carminis, niſi aſpectus eius feratur ſuper totum verſum; ſic nullus videt pulchritudinem ordinationis, et regiminis vniuerſi, niſi eam totam ſpeculetur. Et quia nullus homo tam longæuus eſt, quòd totam poſſit videre oculis carnis ſuæ, nec futura poteſt per ſe præuidere: prouidit nobis Spiritus ſanctus librum ſcripturæ ſacræ, cuius longitudo commetitur ſe decurſui regiminis vniuerſi.

De ſublimitate ſacræ ſcripturæ.

HAbet nihilominus ſcriptura ſacra, in ſuo proceſſu ſublimitatem, quæ conſiſtit in deſcriptione hierarchiarum gradatim ordinatarum, quæ ſunt, hierarchia eccleſiaſtica, angelica, et diuina: ſeu ſubcæleſtis, cæleſtis, et ſupercæleſtis: ita quòd primam deſcribit patenter, ſecundam aliquantulum magis occulte, et tertiam adhuc magis occulte. Ex deſcriptione eccleſiaſticæ hierarchiæ eſt alta: ex deſcriptione angelicæ altior: ex deſcriptione diuinæ altiſſima, ita vt poſſimus dicere illud prophetæ: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, et non potero ad eam. (Pſal. 138. a) Et hoc quidem ſatis recte. Nam cum res habeant eſſe in materia, vel natura, habeant etiam eſſe in anima per notitiam acquiſitam, habeant etiam eſſe in ea per gratiam, habeant etiam eſſe in ea per gloriam, et habeant etiam eſſe in arte æterna: philoſophia quidem agit de rebus, vt ſunt in natura, ſeu in anima ſecũdum notitiam naturaliter inſitam, vel etiam acquiſitam: ſed Theologia, tamquam ſcientia ſuper fidem fundata, et per Spiritum ſanctum reuelata, agit et de eis, quæ ſpectant ad gratiam, et gloriam, et etiam ad ſapientiam æternam. Vnde ipſa ſubſternens ſibi philoſophicam cognitionem, et aſſumens de naturis rerum, quantum ſibi opus eſt ad fabricandum ſpeculum, per quod fiat repræſentatio diuinorum, quaſi ſcalam erigit, quæ in ſui infimo tangit terram, et in ſuo cacumine tangit cælum, (Gen. 27. b) et hoc totum per illum vnum hierarcham Ieſum Chriſtum, qui non tantum ratione naturæ humanæ aſſumptæ, eſt hierarcha in eccleſiaſtica hierarchia, verum etiam in angelica: et eſt media perſona in illa ſupercæleſti hierarchia beatiſſimæ Trinitatis: ita quòd per ipſum a ſummo capite Deo deſcendit vnctionis gratia, non ſolum in barbam, verumetiam in oram veſtimenti: (Pſ. 132. a) quia non tantum in Hieruſalem ſupernam, verumetiam vſque in Eccleſiam militantem. Eſt enim pulchritudo magna in machina mundana: ſed longe maior in Eccleſia, pulchritudine ſanctorum chariſmatum adornata: maxima autem in Hieruſalem ſuperna: ſupermaxima autem in illa Trinitate ſumma, et beatiſſima. Ideo ipſa ſcriptura ſacra, non tantum habet altiſſimam materiam, per quam delectat, et per quam in altum leuat intelligentiam mentis, verumetiam ipſa eſt venuſtiſſima, et miro quodam modo intellectum noſtrum delectat: et ſic magis, ac magis de-

A lectando aſſueſacit ad diuinorum ſpectaculorum contuitus, et anagogias.

De profunditate ſacræ ſcripturæ.

HAbet poſtremo ipſa ſacra ſcriptura profunditatem, quæ conſiſtit in multiplicitate myſticarum intelligentiarum. Nam præter litteralem ſenſum, habet in diuerſis locis exponi tripliciter, ſcilicet allegorice, moraliter, et anagogice. Eſt autem allegoria, quãdo per vnum factum indicatur aliud factum, ſecundum quod credendum eſt. (Allegoria.) Tropologia ſiue moralitas eſt, quando per id, quod factum eſt, datur intelligi (Tropologia) B aliud, quod faciendum eſt. Anagogia quaſi ſurſum ductio eſt, quando datur intelligi illud, quod deſiderandum eſt, ſcilicet æterna felicitas beatorum. (Anagogia.)

Recte autem hic triplex ſenſus debet eſſe in ſacra ſcriptura præter intelligentiam litteralem: quia ſic competit ipſius ſcripturæ ſubiecto, ipſius auditori ſeu diſcipulo, ipſius origini, ipſius etiam fini. (Quattuor ſenſuum ſacræ ſcripturæ congruẽtia.) Subiecto inquam competit: quia ipſa eſt doctrina, quæ eſt de Deo, de Chriſto, de operibus reparationis, et de credibili. Subiectum enim illius, quo ad ſubſtantiam Deus, quo ad veritatem Chriſtus, quo ad operatio-C nem, reparationis opus, quo ad omnia hæc, eſt ipſum credibile. Deus autem eſt trinus, et vnus. In eſſentia vnus, in perſonis trinus. Ideo ſcriptura, quæ eſt de ipſo, habet in vnitate litteræ triformitatem intelligentiæ. Chriſtus etiam, cum ſit vnum verbum, omnia per ipſum facta dicuntur, (Ioan. 1. a) et in ipſo relucent, ita quod eius ſapientia eſt multiformis, et vna. Opera reparationis cum ſint multa, omnia ad Chriſti oblationem principaliter habent aſpectum. Credibile autem, vt credibile, diuerſimode relucet ſecundum diuerſum ſtatum credentium. Ideo propter conformitatem ad omnia præmiſſa, ſacra ſcriptura in vna lit-D tera, multiformem parit intelligentiam. Competit etiam hoc auditori: quia nullus conueniens eſt eius auditor, niſi humilis, mundus, fidelis, et ſtudioſus. (Auditor ſcripturæ qualis debet eſſe.) Ideo ſub cortice litteræ, aperte occultatur myſtica, et profunda intelligentia, ad cõprimendum ſuperbiam, vt ipſius profunditate in humilitate litteræ latente, et ſuperbi comprimantur, et immundi repellantur, et fraudulenti declinentur, et negligentes excitentur ad intelligentiam myſteriorum. Et quia auditor doctrinæ iſtius non eſt vnius generis; ſed cuiuslibet, omnes enim ſaluandos oportet aliqua de doctrina hac ſci-E re: ideo ipſa multiformem habet intelligentiam, vt ſic omnem intellectum capiat, et omni intellectui cõdeſcendat, omnem intellectum ſuperexcedat, et omnem intellectum ſibi diligenter intendentem, multitudine radioſitatis ſuæ illuminet pariter, et accendat. Competit etiam principio, a quo eſt: quia eſt a Deo per Chriſtum, et Spiritum ſanctum, loquentem per ora prophetarum, et aliorum, qui hanc doctrinam ſcripſerunt. Quoniam autem Deus non tantum loquitur per verba, verumetiam per facta, quia ipſius dicere facere eſt, et ipſius facere dicere, et omnia creata tamquam Dei effectus innuunt ſuam cauſam: (Deus & verbis, & factis loqui conſueuit.) ideo in F ſcriptura diuinitus tradita non tantum debent ſignificare verba, verumetiam facta. Chriſtus etiam doctor licet eſſet humilis in carne, altus tamen erat in deitate: ideo decebat ipſum, et eius doctrinam habere humilitatem in ſermone, cum profunditate ſententiæ, vt ſicut Chriſtus fuit panniculis inuolutus, (Luc. 2. a) ita ſapientia Dei in ſcriptura figuris quibuſdam humilibus inuolueretur. Spiritus etiam ſanctus diuerſimode illuſtrabat, et reuelationes faciebat in cordibus prophetarum, ipſum etiam nullus latere poteſt intellectus, qui miſſus erat omnem docere veritatem: ideo competebat eius doctrinæ, vt in vno ſermone multiplices laterent intelligentiæ. Competit nihilominus ipſi fini: quia ſcriptura data eſt, vt per ipſam dirigatur homo in cognoſcendis, et agendis, vt tandem perueniat ad optata.

Digitized by Google

ta. Et quia omnes creaturæ ad hoc factæ sunt, vt seruiant homini tendenti ad supernam patriam: ideo scriptura assumit ipsarum creaturarum species diuersas, vt sic per ipsas doceat nos sapientiam dirigentem nos ad æterna. Et quia homo non dirigitur ad æterna, nisi cognitiua agnoscat verum credendum, et operatiua faciat bonum operandum, et affectiua suspiret ad Deum videndum, et amandum, et perfruendum: hinc est, quòd scriptura sacra per Spiritum sanctum data, assumit librum creaturæ, referendo in finem secundum triplicem modum intelligentiæ: vt sic per tropologiam habeamus notitiam agedorum moraliter: per allegoriam credendorum veraciter: per anagogiam desiderandorum delectabiliter. Vt sic purgati per virtuosam operationem, illuminati per radiosam fidem, et perfecti per ardentissimam charitatem, perueniamus tandem ad brauium felicitatis æternæ.

Homo quo modo ad æterna dirigatur.

De modo procedendi ipsius sacræ scripturæ.

IN tanta igitur multiformitate sapientiæ, quæ in ipsius sacræ scripturæ continetur latitudine, longitudine, altitudine, et profundo, vnus est communis modus procedendi auctenticus, videlicet intra quem continetur modus narratiuus, præceptorius, prohibitiuus, exhortatiuus, prædictiuus, comminatorius, promissiuus, deprecatorius, et laudatiuus. Et omnes hi modi sub vno modo auctentico reponuntur, et hoc quidem satis recte. Quia enim hæc doctrina est, vt boni fiamus et saluemur, et hoc non fit per nudam considerationem, sed potius per inclinationem voluntatis: ideo scriptura diuina eo modo debuit tradi, quo modo magis possemus inclinari. Et quia magis mouetur affectus ad exempla, quàm ad argumenta, magis ad promissiones, quàm ad ratiocinationes, magis per deuotiones, quàm per diffinitiones: ideo scriptura ista nō debuit habere modum diffinitiuum, diuisiuum, et collectiuum ad probandum passiones aliquas de subiecto ad modum aliarum scientiarum; sed oportuit, quòd haberet modos proprios secundum varias inclinationes animorum diuersimode animos inclinantes: vt si quis non mouetur per præcepta, et prohibita, saltem moueatur per exempla narrata: si quis non per hæc mouetur, moueatur per beneficia sibi ostensa: si quis nec per hæc mouetur, moueatur per monitiones sagaces, per promissiones veraces, per comminationes terribiles: vt sic saltem excitetur ad deuotionem, et Dei laudem, in qua percipiat gratiā, per quam dirigatur circa opera virtuosa. Quoniam igitur hi modi narratiui non possunt fieri per viam certitudinis rationum, quia particularia gesta probari non possunt: ideo ne scriptura ista tamquam dubia vacillaret, ac per hoc minus moueret loco certitudinis rationis, prouidit Deus huic scripturæ certitudinem auctoritatis, quæ adeo magna est, quòd omnem perspicuitatem humani ingenij superexcellit. Et quia non est certa auctoritas eius, qui potest fallere, et falli, nullus autem sit, qui falli non possit, et fallere nesciat, nisi Deus, et Spiritus sanctus: hinc est, quòd ad hoc, quòd scriptura sacra modo sibi debito esset perfecte auctentica, non per humanam inuestigationem est tradita, sed per reuelationem diuinam. Ideo nihil in ipsa contemnendum tamquam inutile, nihil respuendum tamquam falsum, nihil repudiandum tamquam iniquum: pro eo quod Spiritus sanctus eius auctor perfectissimus nihil potuit dicere falsum, nihil superfluum, nihil diminutum: et propterea, cælum, et terra transibunt, verba scripturæ sacræ non prætCeribunt, quin impleantur: Donec enim cælum, et terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant, Saluatore testante. Qui ergo soluerit ea, quæ scriptura docet, et docuerit sic homines, hic minimus vocabitur in regno cælorum,

Affectus quibus magis moueatur.

Mat.24.c

Mat. 5. c

A qui autem fecerit, et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.

De modo exponendi sacram scripturam.

QVemadmodum autem scriptura hæc, specialem habet modum procedendi, sic iuxta suum procedendi modum, speciali suo modo debet intelligi et exponi. Cum enim ipsa sub vna littera, multiplicem tegat intelligentiam, expositor debet abscondita producere in lucem, et illam eductam manifestare per aliam scripturam magis patentem: sicut B si exponerem illud Psalmi: Apprehende arma, et scutum, et exurge in adiutorium mihi, et velim explicare, quæ sint arma diuina, dicam, quòd eius veritas, et bona voluntas: et quod ita sit, probatur per scripturam apertam. Nam et scribitur alibi: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Et iterum: Scuto circundabit te veritas eius. Ad quod nō potest quis de facili pertingere, nisi per assuefactionem lectionis, textum, et litteram Bibliæ commendet memoriæ: alioquin in expositione scripturarum, numquam poterit esse potens. Vnde sicut, qui dedignatur prima ediscere elementa, ex quibus dictio integratur, numquā C potest cognoscere, nec dictionum significatum, nec rectam legem constructionum: sic qui litteram sacræ scripturæ spernit, ad spirituales eius intelligētias numquam assurget. Attendat autem expositor, quòd non vbique requirenda est allegoria, nec omnia sunt mystice exponenda. Propter quod notandum est, quòd scriptura sacra quattuor habet partes. Vna est, in qua secundum litteram agit de mundanis naturis, et per illas significat reparationē nostram, sicut apparet in descriptione formationis mundi. Alia est, in qua agit de actibus, et processibus illius populi Israelitici, et per illos significat reparationem generis hu- D mani. Tertia est, in qua nudis verbis significat, et exprimit ea, quæ pertinent ad nostram salutem quantum ad fidem, vel mores. Quarta est, in qua prænunciat nostræ salutis mysterium, partim verbis nudis, partim ænigmaticis, et obscuris. Et propterea scriptura in his locis varijs, non est vniformiter exponenda.

Ps.34.a

Ps.5.c

Ps.90.a

Scripturæ sacrę quattuor partes

Debet autem expositor dirigi in expositione sacræ scripturæ, secundum triplicem regulam, quæ trahi potest de verbis beati Augustini. Prima est hæc: Vbicumque in hac scriptura prima verborum significatio significat res creationis, siue singulares actus humanę E conuersationis, ibidem res significatæ per verba primo significantur, deinde nostræ reparationis mysteria. Vbi vero prima significatio verborum exprimit fidem, siue charitatem, ibi nulla est allegoria quærenda.

Tres regulæ exponendi sacram scrip. ex B. Aug. verbis 2.lib. de Doct.Christia.c.7.deprompta.

Secunda regula est ista: Vbi verba huius scripturæ significant res creationis, aut conuersationis populi Israelitici, ibi quærat ex alio scripturæ loco, quid quælibet res significet: et deinde significationem suā eliciat per verba nude significantia fidei veritatem, vel morum etiam honestatem: vt pote si dicatur, oues pariunt gemellos fetus, ostendat quòd oues si- F gnificant ibi homines, et geminus fetus geminam charitatem.

Cant.4.a

Tertia regula est ista: Quando aliqua scriptura habet aliquem intellectum litteralem, et spiritualem, debet discutere expositor vtrum illa attributio conueniat historico, an spirituali significato, si forte vtrique non poterit conuenire: si autem vtrique competit, tunc litteraliter, et spiritualiter debet affirmari. Si vero altero modo tantum, tunc spiritualiter solum debet intelligi: sicut sabbatum legis esse perpetuum, sacerdotium æternum, possessionem terræ æternam, et pactum circumcisionis esse æternum, quæ omnia ad spirituale significatum referenda sunt.

Ad hoc

Digitized by Google

Quæ oportet præcognosci ad secure exponendũ scripturam sacram.

Ad hoc autem, quòd per sacrarum scripturarum A siluam, quis secure incidendo, et exponendo incedat, opus est, vt prius nouerit ipsius sacræ scripturæ veritatem per verba explicita: videlicet, vt attendat quo modo scriptura describat initium, progressum, et consummationem duplicis corporis, quasi ex opposito se respicientium bonorum: scilicet, qui hic se humiliāt, vt exaltentur sempiternaliter: in futuro et malorum, qui hic se exaltant, vt æternaliter deprimantur. Vnde ipsa agit de toto vniuerso quantum ad summũ et imum, primum, et vltimum, et quantum ad decursum inter medium sub forma cuiusdam crucis intelligibilis, in qua describi habet, et quodam modo videri lumine mentis, tota machina vniuersi, ad quam quidem intelligendam oportet nosse rerum principium, scilicet Deum, ipsarum rerum creationem, lapsum, redemptionem per sanguinem Iesu Christi, reformationem per gratiam, curationem per sacramenta, et tandem retributionem per pœnam, et gloriam sempiternam.

Et quia hæc doctrina tam in scriptis Sanctorum, quàm etiam doctorum sic diffuse tradita est, vt ab accedentibus ad scripturam sacram audiendam, nō possit per longa tempora videri, nec audiri, propter quod etiam noui theologi frequenter ipsam scripturam sacram exhorrent, tamquam incertam, et inordinatam, et tamquam siluam opacam: rogatus a socijs, vt paupere portiuncula scientiolæ nostræ aliquid breue in summa dicerem de veritate theologiæ, eorumq. precibus deuictus, assensi breuiloquium quoddam facere, in quo summatim non omnia, sed aliqua magis opportuna ad tenendum, breuiter tangerentur, addens simul cum hoc rationem aliquam, ad intelligendum secundum quòd occurrebat pro tempore. Quia vero theologia sermo est de Deo, et de primo principio, vtpote, quia ipsa tamquam scientia, et doctrina altissima, omnia resoluit in Deum, tamquam in principium primum, et summum: ideo in assignatione rationum, in omnibus, quæ in hoc toto opusculo, vel tractatulo continentur, conatus sum rationem sumere a primo principio: vt sic ostenderem veritatem B sacræ scripturæ esse a Deo, et de Deo, et secundum Deum, et propter Deum, vt merito ista scientia appareat, vna esse, et ordinata, et theologia, non immerito nuncupata. Si quid igitur imperfectum, vel obscurum, vel superfluum, vel minus rectum ibi fuerit, venia occupationi, et breuitati temporis, et pauperculæ scientiæ concedatur: si quid vero rectum, soli Deo honor, et gloria referatur. Vt autem sequentia clarius elucescant, titulos particulares capitulorum præmittere curaui, ad faciliorem memoriam, et lucidiorem contuitum dicendorum, quæ septem partitionibus, et septuaginta duobus capitulis distinguuntur.

Breuiloquij scribendi causa, materia, modus procedendi in eo, et eiusdē diuisio.

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiloquij

PRIMA PARS, IN QVA DE TRINITATE DEI AGITVR.

De illis septem, de quibus est Theologia, in summa: Cap. I.

IN principio intelligendum est, quòd sacra doctrina, scilicet theologia, quæ principaliter agit de primo principio, scilicet de Deo trino et vno, de septem agit in vniuerso: scilicet de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, de medicina sacramentali, et de statu finalis iudicij. Ratio autem ad intelligentiam huius veritatis hæc est: quia cum sacra scriptura siue theologia sit scientia dans sufficientem notitiam de primo principio secundum statum viæ, secundum quod necessarium est ad salutem, et Deus non tantum sit rerum principium, et exemplar effectiuum in creatione, sed etiam refectiuum in redemptione, et perfectiuum in retributione: ideo non tantum agit de Deo creatore, sed etiam de creatore, et creatura. Et quia creatura rationalis, quæ est quodam modo finis omnium, non stetit, sed suo casu indiguit reparari: ideo agit de corruptela peccati, medico, sanitate, et medicina, et tandem de curatione perfecta, quæ erit in gloria, impijs proiectis in pœnam: ideo ipsa sola est scientia perfecta, quoniam incipit a primo, quod est primum principium, et peruenit ad vltimum, quod est præmium æternum: in- E cipit a summo, quod est Deus altissimus creator omnium, et peruenit ad infimum, quod est infernale supplicium. Ipsa etiam sola est sapientia perfecta, quæ incipit a causa summa, vt est principium causatorum, vbi terminatur cognitio philosophica: et transit per eam, vt est remedium peccatorum: et reducit in eam, vt est præmium meritorum, et finis desideriorum. Et in hac cognitione est sapor perfectus, vita, et salus animarum: et ideo ad eam addiscendam inflammari debet desiderium omnium Christianorum. Ex his patet, quòd licet theologia sit de tot, et tam varijs; est tamē scientia vna, cuius subiectum, vt a quo omnia, est Deus: vt per quod omnia, Christus: vt ad quod omnia, opus reparationis: vt circa quod omnia, F vnicum charitatis vinculum, quo cælestia, et terrestria connectuntur: vt de quo omnia in libris canonicis comprehensa, credibile, vt credibile: vt de quo omnia in libris expositorū, credibile, vt intelligibile. Secundum Augustinum: Quod credimus, debemus auctoritati, quod intelligimus rationi.

Theologia de quibus præcipue agit.

Theologia sola scientia et sapientia perfecta.

Theologia est vna sciētia, et quod sit eius subiectum.

Aug. lib. de vtil. cred. c. 11. to. 6.

Quid tenendum de Trinitate personarum, et vnitate essentiæ. Cap. II.

PRimo igitur de Trinitate Dei sunt tria consideranda, scilicet qualiter vnitas substantiæ, et naturæ simul stet cum pluralitate personarum: secundo qualiter cum pluralitate apparitionum: tertio qualiter cum pluralitate appropriatorum.

De Trinitate tria cōsideranda.

De plu-

Personarũ pluralitas in vnitate naturæ quo modo stet.

De pluralitate ergo personarum in vnitate naturæ, hoc dictat recta fides esse tenendum: scilicet quòd in vnitate naturæ, sunt tres personæ, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Quarum prima a nulla est, secunda est a sola prima per generationem, tertia verò est a prima, et secunda per spirationem, siue processionem: ita quod Trinitas personarum non excludit ab essentia diuina summam vnitatem, simplicitatem, immensitatem, æternitatem, incommutabilitatem, necessitatem, et etiam primitatem: quin potius includit summam fecunditatem, charitatem, liberalitatem, æqualitatem, germanitatem, conformitatem, et inseparabilitatem, quæ omnia sana fides intelligit esse in beata Trinitate.

Fides dictat altissime et pijssime sentiendũ de Deo.

Ratio autem huius veritatis hæc est: quia fides, cum sit principium cultus Dei, et fundamentum eius, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, dictat de Deo esse sentiendum altissime, et pijssime. Non autem sentiret altissime, si non crederet, quòd Deus posset se summe communicare: non sentiret pijssime, si crederet, quòd posset, et nollet: et ideo vt altissime, et pijssime sentiat, dicit, Deum se summe communicare, æternaliter habendo dilectum et condilectum, ac per hoc Deũ vnum, et trinum. Huic autem fidei, inquantum dictat de Deo pijssime sentiendum esse, attestatur tota sacra scriptura, quæ dicitur doctrina secundum pietatem: quia Deum fatetur habere prolem, quam summe diligit, verbum sibi coæquale, quod ab æterno genuit, in quo cuncta disposuit: per quod cuncta produxit, et gubernat: per quod etiam carnem factum pro summa benignitate hominem redemit, pretiosissimo eius sanguine, redemptumq. cibauit: per quod etiam in fine mundi summam misericordiam impartiendo, ab omni miseria liberabit: et per Christum omnes electi sunt filij summi patris, in quo erit omnis pietatis consummatio, et Dei ad nos, et econuerso. In quantum autem fides dictat de Deo sentiendum altissime, non tantum attestatur ei sacra scriptura, verumetiam omnis creatura, iuxta quod dicit Augustinus: Neque enim diuinorum librorum tantummodo auctoritas prædicat esse Deum, sed omnis, quæ nos circumstat, ad quam nos etiam pertinemus, vniuersa ipsa rerum natura proclamat, habere se prestantissimum conditorem: qui nobis mentem, rationemq. naturalem dedit, qua viuentia non viuentibus, sensu prædita non sentientibus, intelligentia non intelligentibus, immortalia mortalibus, potentia impotentibus, iusta iniustis, speciosa deformibus, bona malis, incorruptibilia corruptibilibus, immutabilia mutabilibus, inuisibilia visibilibus, incorporalia corporalibus, beata miseris præferenda videamus. Ac per hoc, quoniam rebus creatis creatorem sine dubitatione præponimus, oportet, vt est, et summe viuere, et cuncta sentire, atque intelligere, et mori, corrumpi, mutariq. non posse, nec corpus esse, sed spiritum omnipotentissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimumq. fateamur. Ecce in his duodecim includuntur altissimæ nobilitates essentiæ diuinæ. Sed post, vt ipse ostendit, hæc duodecim reducuntur ad tria, scilicet ad æternitatem, sapientiam, et beatitudinem: et hæc tria ad vnum, scilicet ad sapientiam, in qua includuntur mens generans, verbum nascens, et amor vtrumque nectens, in quibus fides dictat beatissimam consistere Trinitatem. Et quoniam summa sapientia ponit Trinitatem, ponit etiam nihilominus omnes prius habitas nobilissimas conditiones, videlicet vnitatem, simplicitatem, et ceteras sequentes: necesse est omnes prædictas nobilitates diuini esse, simul stare cum beatissima Trinitate.

Aug. li. 15. de Trinit. c. 4. to. 3.

De istius fidei intelligentia sana. Cap. III.

De ijs, quæ in diuinis.

AD istius autem fidei intelligentiam sanam, docet doctrina sacra, quòd in diuinis sunt duæ emanationes, A tres hypostases, quattuor relationes, quinque notiones, et ex his tantũ tres proprietates personales.

Ratio autem ad prædictorum intelligentiam hæc est: quia cum primum, et summum principium, hoc ipso quòd primum, sit simplicissimum: hoc ipso quòd summũ, sit perfectissimum: ideo perfectissime se communicat, quia perfectissimum: et indiuisionem omnimodam seruat hoc ipso, quòd simplicissimũ. Et ideo, salua vnitate naturæ, sunt ibi modi emanandi perfecti. Modi autem emanandi perfecti sunt duo tantum, scilicet per modum naturæ, et per modum voluntatis. Primus est generatio, secundus spiratio, siue processio, B et ideo hi sunt ibi. Et quia duabus emanationibus substantificis, necesse est emanare duas hypostases, necesse est etiam ponere hypostasim primo producentem ab alio non emanare, ne sit in infinitum abire: et ideo sunt ibi tres hypostases. Et quia cuilibet emanationi respondet duplex habitudo relatiua: ideo sunt ibi quattuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, et processio. Et quia per has habitudines innotescunt nobis diuinæ hypostases: et præter hoc etiã hypostasis illa, in qua est prima ratio principiandi innotescit nobis, quia non producitur, nam hoc est nobilitatis in ipsa: ideo sunt quinque notiones, scilicet C quattuor relationes prædictæ cum innascibilitate. Et quia quælibet personarum vnam habet proprietatem, per quam principaliter innotescit: ideo tantum tres sunt proprietates personales, quæ his nominibus exprimuntur, proprie, et principaliter, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Cum enim proprium sit Patris esse innascibilem, siue ingenitum, esse principium non de principio, et esse Patrem; innascibilitas notificat ipsum per modum negationis, licet ex consequenti per modum positionis: quia innascibilitas in Patre ponit fontalem plenitudinem, principium nõ de principio, per modum positionis cum negatione: D esse Patrem per modum positionis, et habitudinis, proprie complete, et determinate. Similiter cum filius sit imago, verbum, et filius: imago nominat illam personam, vt similitudinem expressam: verbum, vt similitudinem expressiuam: filius, vt similitudinem hypostaticam. Rursus imago, vt similitudinem conformem: verbum, vt similitudinem intellectualem: filius, vt similitudinem connaturalem. Per hunc modum cum proprium sit Spiritus sancti esse donum, esse nexum seu charitatem amborum, esse etiam Spiritum sanctum: donum nominat ipsum, vt datum voluntarium: charitas siue nexus, vt datum voluntarium, E et præcipuum: Spiritus sanctus, vt datum voluntarium præcipuum, et hypostaticum. Hinc est quod per hæc tria nomina, quæ sunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, trium personarum proprietates personales insinuantur. Hæc igitur tenenda sunt, ad fidei Trinitatis intelligentiam sanam.

Emanationes duæ in diuinis.

Hypostases tres.

Relationes quattuor.

Notiones quinque.

Proprietates personales tres.

Innascibilitas quo modo notificet patrem.

Filius, imago, verbũ.

Spiritus sanctus, donũ, nexus, charitas.

De istius fidei expressione catholica. Cap. IIII.

AD istius etiam fidei expressionem catholicam tenendum est, secundum sacrorum Doctorum documenta, quòd in diuinis sunt duo modi prædicandi, F scilicet per modum substantiæ, et relationis. Tres modi supponendi, scilicet essentiæ, personæ notionis. Quattuor modi significandi substantiam, scilicet nomine essentiæ, substãtiæ, personę, hypostasis. Quinque modi dicendi, scilicet quis, qui, quæ, quod, et quid. Tres modi differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, secundum differentem modum se habendi, et secundum differentem modum intelligendi.

Duo modi prædicandi in diuinis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit perfectissimum simul, et simplicissimum, omnia, quæ perfectionis, sunt, de ipso dicuntur proprie, et vere, quæ aũtem imperfectionis sunt, aut non dicuntur, aut si dicuntur se-

tur se-

Digitized by Google

Prędicamenta decē quo modo Deo attribuantur.

tur, secundum assumptionem humanæ naturæ dicuntur, vel transsumptiue. Cum igitur decem sint prædicamenta, scilicet substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, passio, vbi, quando, situs, et habitus: quinque vltima spectāt proprie ad corporalia, seu mutabilia. Ideo non attribuuntur Deo, nisi transsumptiuo modo, et figuratiuo. Alia vero quinque præcedentia Deo attribuuntur secundum id quòd complectionem dicunt, ita tamen quod diuinam simplicitatem non impediant. Omnia ergo hæc prædicta prædicamenta sunt idipsum, quod est illud, de quo prædicantur: et ita per comparationem ad subiectum, in quo sunt omnia, dicuntur transire in substantiam, relatione tamen excepta: quæ cum duplicem habeat comparationem, scilicet ad subiectum in quo, ad terminum ad quem: primo modo transit, ne faciat compositionem: sed secundo modo manet, vt faciat distinctionem. Et hinc est quod substantia continet vnitatem, et relatio multiplicat trinitatem: et ideo manent ibi hi tantum duo modi prædicandi differentes, de quibus talis datur regula.

Relatio in diuinis.

Regula de modis prædicādi in diuinis.

Quæ dicuntur secundum substantiam, de omnibus dicuntur, et singillatim, et simul, et singulariter. Quæ vero secundū relationem, aut non de omnibus dicuntur: aut si de pluribus, pluraliter, vt relati, distincti, similes, æquales, propter relationem intrinsecam. Nomen autem Trinitatis comprehendit vtrumque.

Et quoniam plures possunt esse relationes in vna persona, sicut sunt plures personæ in vna natura; ideo, distinctio in notione nō infert diuersificationem personæ: nec distinctio personæ plurificationem naturę. Et propterea non quidquid conuenit essentiæ, conuenit notioni, vel personæ, nec econuerso: et hinc est, quòd sunt ibi tres modi supponendi, de quibus talis consueuit dari regula: Supposita essentia, non supponitur notio, nec persona: et supposita notione, non supponitur essentia, nec persona: et supposita persona, non supponitur essentia, nec notio, sicut patet per exempla.

Regula de modis supponendi in diuinis.

Et quoniam vera distinctio est in suppositis substantię, manente essentia vna, ideo necesse est ibi multipliciter significari substantiam, scilicet vt communicabilem, et incommunicabilem. Vt communicabilem per modum abstractionis, per nomen essentiæ; et per modum concretionis, per nomen substantiæ: vt incommunicabilem vero, vel vt distinguibilem per nomen hypostasis: vel vt distinctam per nomen personæ. Vel aliter, scilicet vel vt distinctam qualitercumque, et sic hypostasis: vel notabiliter, et perfecte, et sic persona. Exempla horum quattuor sunt in creatura, humanitas, homo, aliquis homo, Petrus. Primum essentiam, secundum substantiam, tertium hypostasim, quartum personam dicit.

Et quia in persona, quæ distinguitur, non solum est considerare eum, qui distinguitur, sed illud, quo distinguitur, et hoc est proprietas, siue notio: ideo necesse est, quòd in diuinis sint quinque modi dicendi, pariter, et querendi: scilicet quis, ratione personæ: qui, ratione hypostasis, quia, dicit suppositum substantiæ indistinctæ: quæ, ratione notionis: quod, ratione substantiæ: quid, siue quo ratione essentiæ.

Modi dicēdi quinque.

Et quoniam omnes hi modi in vnitate essentiæ radicantur, quia quidquid est in Deo, est ipse Deus, vnus, et solus: ideo non ponunt ibi differentiam, nec secundum essentiam, nec secundum esse. Et propterea sunt ibi tātum tres modi differendi, scilicet secundum modos essendi, siue emanandi, sicut differt persona a persona: secundum modos se habendi, sicut differt persona, et essentia: quia vna persona ad alteram refertur, et ideo distinguitur, essentia vero non refertur ad alteram, et ideo non distinguitur: secundum modos etiam intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab altera, vt bonitas, et sapientia. Prima differentia est perfectissima, et summa, quæ

Modi differendi in diuinis tres.

A possit reperiri in diuinis. Est enim in suppositis, ita, quòd vnum non dicitur de altero. Secunda differentia est minor, quia est in attributis, licet enim vnum possit dici de altero, vt persona de essentia, aliquid tamen dicitur de vno, quod non de altero, vt persona distinguitur & refertur, essentia vero non. Tertia vero differentia minima est, quia est in connotatis: licet enim vnum de altero dicatur adinuicem, et idem possit dici de vtrisque, non tamen idem connotatur vtrobique, nec per idem intelligi datur vtrumque. Ex primo modo differendi oritur pluralitas personarum: ex secundo modo, pluralitas prædicationum substantialium, et relatiuarum: ex tertio B pluralitas proprietatum essentialium, et notionum, siue ab æterno, siue ex tempore: siue proprie, siue transsumptiue: siue communiter, siue appropriate. Dictorum exempla manifesta sunt. His intellectis, claret satis, et quid sentiendum, et qualiter loquendū sit de summa Trinitate diuinarum personarum.

De vnitate diuinæ naturæ in multiformitate apparitionum. Cap. V.

C Secundo autem de pluralitate apparitionum docet diuina doctrina hoc esse tenendum. Cum Deus sit incircumscriptibilis, inuisibilis, et incommutabilis, nihilominus tamen habitat in sanctis viris specialiter. Apparuit Patriarchis, et Prophetis, descendit de cælis, misit etiam Filium, et Spiritum sanctum, ad salutem humani generis. Et licet in Deo sunt indiuisa, natura, virtus, et operatio Trinitatis; missio tamen, vel apparitio vnius personæ, non est missio, vel apparitio alterius. Licet etiam sit ibi summa ęqualitas, solius tamen est Patris mittere, et non mitti: Spiritus sancti est tantummodo mitti, respectu diuinarum personarum, nisi forte dicatur mittere hominem D assumptum: Filij autem est mittere, et mitti, sicut ex scripturis potest colligi.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: Quia licet primum principium sit immensum, et incircumscriptibile, sit incorporeum, et inuisibile, sit æternum, et incommutabile: principium tamen est rerum spiritualium, et corporalium, naturalium, et gratuitarum, ac per hoc rerum etiam mutabilium, sensibilium, et circumscriptarum: per quas licet ipse sit immutabilis, insensibilis, incircumscriptibilis, seipsum reddit manifestum, et notum. Reddit autem se manifestum, et notum, generaliter per vniuersitatem suorum effectuum ab ipso emanantium, E in quibus dicitur esse per essentiam, potentiam, et præsentiam, quod se extendit ad omnia creata. Reddit etiam se specialiter notum, per aliquos effectus, qui in ipsum specialiter ducunt, ratione quorum dicitur habitare, apparere, descendere, mitti, et mittere. Habitare namque dicit effectum spiritualem, et specialem, cum acceptatione: sicut est effectus gratiæ gratum facientis, quæ est deiformis, et in Deum reducit, et Deum facit nos habere, et haberi a nobis, ac per hoc et inhabitare in nobis. Et quia gratiæ effectus communis est omnibus personis; F ideo vna persona non habitat sine alia: immo simul tota Trinitas. Apparere vero, dicit effectum sensibilem, cum expressa significatione: sicut Spiritus sanctus apparuit in columba. *Io.1.*

Deus in omnibus per essētiā, potentiam, et præsentiam.

Et quoniam sicut personæ diuinæ, distinctæ sunt, sic distincte significari possunt, et signis, et nominibus. Ideo quælibet persona potest per se apparere, et apparitio potest omnibus competere, siue insimul, siue cuilibet personæ per se. Vnde quod Spiritus sanctus dicitur in linguis igneis, et columba apparuisse, hoc non est propter nouum vinculum, vel effectum specialem; sed propter vnionem, quæ est inter signum, et signatum sibi specialiter, et modo, et origine deputatum. Descendere autem dicit vtrumlibet effectuum

Quælibet persona diuina potest per se apparere.

Digitized by Google

effectuum prædictorum, cum inchoatione. Deus enim beatissimis Angelis semper est præsens in cælis, quia in eis semper habitat, & apparet. Peccatoribus autem in terris est modo vt absens, et quantum ad gratiam, & quantum ad notitiam: ideo cum incipit apparere, vel inhabitare, de præsente cælis, et quasi absente nobis, fit præsens terris: et ideo licet in se non mutetur, tamen dicitur descendere nobis.

A

Mitti quid dicat in diuinis, et quibus personis competat.

Mitti vero dicit effectus prædictos, cum æterna productione. Tunc enim pater mittit filium, cum faciendo eum nobis præsentem, per notitiam, vel gratiam, insinuat, quòd ab ipso procedit. Et quia pater a nullo procedit, ideo nusquam dicitur mitti. Quia vero filius, et producit, et producitur, ideo mittit, et mittitur. Quia vero Spiritus sanctus æternaliter producitur, sed non producit, nisi ex tempore; ideo ipsius est proprie mitti, et non mittere, nisi respectu creaturæ. Ex quo apparet quòd hæ sunt impropriæ, et exponendæ: Spiritus sanctus mittit se: Spiritus sanctus mittit filium: Filius mittit seipsum, nisi intelligatur, inquantum est de Virgine natus. Patet etiam quare mittere, et mitti non competit omnibus, quia licet dicat effectum in creatura, dicit tamen relationem intrinsecam: ita quòd mittere dicit auctoritatem, mitti subauctoritatem, ratione productionis æternæ interius importatæ.

B

De vnitate diuinæ naturæ, in multiplicitate appropriatorum. Cap. VI.

Tertio vero de pluralitate appropriatorum hoc docet sacra scriptura esse tenendum, quòd licet omnia essentialia omnibus personis æqualiter, et indifferenter conueniant; tamen Patri dicitur appropriari vnitas, Filio veritas, Spiritui sancto bonitas. Et iuxta hanc sumitur secunda appropriatio Hilarij, scilicet æternitas in Patre, species in imagine, et vsus in munere. Et iuxta hanc sumitur tertia, scilicet in Patre ratio principiandi, in Filio ratio exemplandi, in Spiritu sancto ratio finiendi. Et iuxta hanc sumitur quarta, scilicet omnipotentia Patri, omniscientia Filio, voluntas seu beneuolentia Spiritui sancto. Hæc autem dicuntur appropriari, non quia fiant propria, cum semper sint communia: sed quia ducunt ad intelligentiam, et notitiam propriorum, scilicet trium personarum.

Hilar. 2. li. de Trinit.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est. Quia enim primum principium est nobilissimum, et perfectissimum, ideo conditiones entis nobilissimæ, et generalissimæ in eo reperiuntur in summo. Hæ autem sunt vnum, verum, bonum, quæ non contrahunt ens secundum supposita, sed secundum rationem. Nam vnum nominat ens, vt connumerabile, et hoc habet per indiuisionem sui in se. Verum, secundum quòd cognoscibile, et hoc habet per indiuisionem sui a propria specie. Bonum, secundum quòd communicabile, et hoc habet per indiuisionem sui a propria operatione. Et quia hæc triplex indiuisio, se habet secundum ordinem quantum ad rationem intelligendi, ita quòd verum præsupponit vnum, et bonum præsupponit verum, et vnum: hinc est quòd hæc attribuuntur primo principio in summo, quia perfecta, et generalia, et approprianțur tribus personis, quia ordinata: et ideo summe vnum Patri, qui est origo personarum: summe verum Filio, qui est a Patre, vt verbum: summe bonum Spiritui sancto, qui est ab vtroque, vt amor, et donum.

Vnum, verũ bonũ summe reperiũtur in Deo.

Et quia summe vnum, est summe primum, quia caret omni inceptione: et quia summe verum, summe æquale, et pulchrum: et quia summe bonum, est summe vtile, et proficuum.

Hinc oritur secunda appropriatio Hilarij, quæ est æternitas in patre: quia non habet principium, sed est omnino primum: species in imagine, idest in verbo, quia summe pulchrum: vsus in munere, id est in Spiritu sancto, quia summe proficuum, et communicatiuum. Quod per alia verba sic insinuat Augustinus: In patre vnitas, in filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis, æqualitatisq. concordia.

Hilar. vbi sup.

Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 5. tom. 3.

Rursus, quia summe vnum, et primum, tenet rationem principiandi, et originandi: quia summe pulchrum, et speciosum, tenet rationem exprimendi, et exemplandi: quia summe proficuum, et bonum, tenet rationem finiendi: quia bonum, et finis idem. Hinc oritur tertia ratio appropriandi efficientiam patri, exemplaritatem filio, finalitatem Spiritui sancto.

Rursus, quia a primo, et summo principio fluit omne posse, a primo, et summo exemplari fluit omne scire, et ad summum finem tendit omne velle: ideo necesse est primum, esse omnipotentissimum, omnisapientissimum, et beneuolentissimum. Vnitas autem prima, et summa, rediens supra seipsam reditione completa, et perfecta, est omnipotentissima, sic et veritas sapientissima, et bonitas beneuolentissima: et hæc approprianțur, quia ordinem insinuant. Voluntas enim dat præintelligere cognitionem, et voluntas, et cognitio præsupponunt potentiam, et virtutem: quia posse scire, est aliquid posse. Ex his apparet, quæ sint appropriata, et quibus, et qua de causa. Hæc tamen vltima, scilicet potentia, et sapientia, et voluntas, sunt potissime illa, ex quibus in scripturis laudatur Trinitas summa. Et ideo de his aliquid dicendum est breuiter, et summatim.

C

De omnipotentia Dei. Cap. VII.

Igitur de omnipotentia Dei secundum doctrinam sacram, hæc tenenda sunt: videlicet, quòd Deus est omnipotens, ita tamen, quòd ei non attribuuntur actus culpabiles, vtpote mentiri, et male velle: nec actus pœnales, vt metuere, et dolere: nec actus corporales, siue materiales, vt dormire, et ambulare, nisi forte transumptiue: nec actus inconuenientes, vtpote posse facere maiorẽ se, vel alium Deum sibi æqualem, vel infinitum actu, et consimilia: quia, vt dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, apud Deum est impossibile, licet autem, hoc non possit, est tamen omnipotens vere, et proprie, et perfecte.

D

Deo omnipotenti qui actus nõ attribuantur.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: quia primum principium est potens potentia, quæ est potentia simpliciter: et ideo distributio addita ei, distribuit pro his, quæ posse, est posse simpliciter. Hæc autem sunt, quæ egrediuntur a potentia completa, et ordinata. Potentiam autem completam dico, quæ non potest deficere, nec potest succumbere, nec potest indigere. Potentia autem incompleta in peccando deficit, in patiendo succumbit, in corporalibus actionibus indigentiam includit. Diuina autem potentia, quia potentia summa, et perfectissima: ideo nec est de nihilo, nec est sub aliquo, nec eget aliquo alio: ac per hoc, nec culpabilia, nec pœnalia, nec materialia potest: et hoc quia omnipotens est potentia completa.

E

Potentia cõpleta quę dicatur.

Potentiam autem ordinatam contingit tripliciter dici, vel secundum actum: vel secundum aptitudinem ex parte creaturæ: vel secundum aptitudinem ex parte solius virtutis increatæ. Quod possibile est potentiæ primo modo dictæ, est non tantũ possibile, sed etiam actuale. Quod secundo modo, et non primo, est possibile simpliciter, licet non actuale. Quod autem tertio modo, et non primo modo, vel secundo, est possibile Deo, sed impossibile creaturæ. Quod autem nullo prædictorum modorum est possibile, sicut illud, quod directe repugnat ordini secundum rationes, et causas primordiales, et æternas, simpliciter est impossibile: sicut quòd Deus faciat aliquod actu infinitum, quod simul faciat aliquid esse, et nullo modo esse, quòd faciat id, quod fuit, non fuisse, et cetera talia: quæ posse, est contra ordinem, et complementum diuinæ

F

Potentia ordinata tripliciter dicitur.

Digitized by Google

-uinæ potentiæ. Ex his patet, respectu quorum est diuina potentia: patet etiam, quæ debent dici simpliciter possibilia, et quæ simpliciter impossibilia, et quod aliquorum impossibilitas simul stet cum vera omnipotentia.

De Dei sapientia, prædestinatione, et præscientia. Cap. VIII.

DE sapientia vero Dei hæc tenenda sunt, scilicet quòd ipsa diuina sapientia limpidissime cognoscit omnia bona, et mala, præterita, præsentia, et futura: actualia et potentialia, ac per hoc incomprehensibilia nobis, et infinita: ita tamen quòd ipsa in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa nomina sortiatur. Inquantum enim est cognoscitiua omnium possibilium, dicitur scientia, siue cognitio: inquantum est cognoscitiua omnium, quæ in vniuerso fiunt, dicitur visio: inquantum est cognoscitiua omnium, quę bene fiunt, dicitur approbatio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ futura sunt, dicitur præscientia, siue præuisio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ præmianda sunt, dicitur prædestinatio: inquantum vero est cognoscitiua eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio.

Sapientia Dei vnde diuersa nomina sortiatur.

Et quia ipsa non tantum est cognoscitiua, sed est etiam ratio cognoscendi omnia; ideo inquantum est ratio cognoscendi omnia cognita, dicitur lux: inquantum ratio cognoscendi visa, et approbata, dicitur speculum: inquantum est ratio cognoscendi præuisa et disposita, dicitur exemplar: inquantum est ratio cognoscendi prædestinata et reprobata, dicitur liber vitæ. Est igitur liber vitæ respectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: speculum, vt euntium: lux vero respectu omnium. Ad exemplar autem spectat idea, verbum, ars, et ratio. Idea, secundum actum præuidendi: verbum, secundum actum proponendi: ars, secundum actum prosequendi: ratio, secundum actum perficiendi, quia superaddit intentionem finis. Quia vero hæc omnia vnum sunt in Deo, ideo frequenter accipitur vnum pro alio.

Sapientia Dei, vt est ratio cognoscendi omnia, varijs nominibus dicitur.

Et licet diuina sapientia, ratione diuersitatis scitorum, et connotatorum diuersa sortiatur vocabula, non tamen diuersificatur secundum rationem intrinsecam. Cognoscit enim contingentia infallibiliter, mutabilia immutabiliter, futura præsentialiter, temporalia æternaliter, dependentia independenter, creata increate, alia a se, in se, et per se. Et cum infallibiliter contingentia cognoscat, simul stat libertas, et vertibilitas voluntatis cum prædestinatione, et præscientia.

Cognitio diuina in se perfecta, et immutabilis.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: quoniam primum principium, hoc ipso quòd primum est et summum, cognitionem habet simul simplicissimam, et perfectissimam. Quia perfectissimam, ideo cognoscit omnia distinctissime, sub omnibus conditionibus, quas res habent, vel habere possunt: et propterea futura scit esse futura, et præsentia præsentia: et bona scit approbanda, mala reprobanda. Hinc est quòd diuersa sortitur vocabula, secundum quod dictum est supra. Sed quia simul stat perfectio sapientiæ cum summa simplicitate; hinc est quòd omnia alia a se cognoscit in se, et per se: ex quo sequitur secundum, quòd creata cognoscit increate: ex quo sequitur tertium, quòd dependentia cognoscit independenter: ex quo oritur quartum, quòd temporalia cognoscit æternaliter: ex quo sequitur quintum, quòd futura cognoscit præsentialiter: ex quo oritur sextum, quòd mutabilia cognoscit immutabiliter: ex quo sequitur septimum, quòd contingentia cognoscit infallibiliter. Et ita contingentia, manentia contingentia sunt diuinæ sapientiæ prorsus infallibilia, tam in contingentibus, quæ subiacent naturæ, quàm libertati voluntatis humanæ.

Vnde qui vult hoc verum intelligere, quo modo simul stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ, resoluendo ab hoc vltimo, procedat per illos septem gradus vsque ad primum, quòd primum principium perfectissime cognoscit omnia per seipsum, quod est verum certissimum: ex quo cetera prædicta ratiocinando infallibiliter concluduntur. Sicut autẽ diuinæ cognitionis certitudo simul stat cum contingentia rerum cognitarum, quia simul est simplicissima, et perfectissima diuina sapientia: sic vnitas simul stat cum multiformitate rationum, et idearum ex eadem causa. Quia enim perfectissima est, ideo distinctissime, et perfectissime cognoscit vniuersa et singula, et illa omnia distinctissime, et perfectissime repræsentat: et ideo singulorum dicitur habere rationes, et ideas, tamquam rerum similitudines perfectissime expressiuas. Quia vero simplicissima est, ideo omnes similitudines illæ sunt vnum in ipsa. Vnde sicut Deus vna virtute omnia producit ex tempore secundum omnimodam rerum integritatem, sic vna virtute omnia exprimit sempiternaliter. Et sicut vna est in Deo altissimo operatio actiua secundum rem, dicuntur tamen plures rerum productiones, ratione pluralitatis productorum: sic vna est veritas vnius actus intelligentiæ in Deo: dicuntur tamen plures similitudines, ideæ, et rationes, ratione pluralitatis ideatorum, vel existentium, vel futurorum, vel possibilium. Hæ autem rationes, vel ideæ, licet sint vna veritas, et lux in essentia, non tamẽ dicuntur esse vna ratio vel idea. Ratio enim, vel idea dicitur vt ad alterum, secundum rationem intelligendi. Nominat enim similitudinem cogniti, quæ realiter tenet se ex parte Dei, licet secundum rationem intelligendi, dicere videatur aliquid ex parte ideati. Si autem huius simile in creatura requiratur, dicendum, quòd hoc est ipsius exemplaris proprium: quia sicut dictum est, simul est simplex, et infinitum, et perfectissimum, quo præintellecto, cetera consequenter innotescunt. Quia enim exemplar illud est simplicissimum et perfectissimum; ideo actus purus. Quia vero infinitum et immensum; ideo extra omne genus. Et hinc est, quòd existens vnum, potest esse similitudo expressiua multorum.

Quo modo stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ.

Idea.

De voluntate Dei, et prouidentia. Cap. IX.

DE voluntate Dei hæc tenenda sunt, quòd ipsa sic est recta, quòd nullo modo possit obliquari: sic est efficax, vt nullo modo possit impediri: sic est vna, vt tamen multiformiter habeat significari. Significatur enim diuina voluntas, quæ est voluntas beneplaciti, per voluntatem signi, secundum quinque differentias signorum, quæ sunt præceptio, prohibitio, consilium, impletio, permissio: secundum quæ disponuntur a voluntate beneplaciti quęcumque in vniuerso fiunt. Est enim voluntas Dei prima et summa causa omnium specierum, et motionum. Nihil enim fit visibile, aut intelligibile in ista totius creaturæ amplissima quadam vniuersaq. republica, quod non de illa imperiali aula summi imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam, præmiorum, atque pœnarum, retributionum, et gratiarum.

Voluntas Dei vna, efficax, et recta.

Volũtas beneplaciti per voluntatẽ signi significatur.

Et quia ista voluntas, ratione regulata, dicitur prouidentia; hinc est quòd omnia, quæ in vniuerso fiunt, aguntur et reguntur diuina prouidentia, quæ per omnia est irreprehensibilis, quæ nihil præcipit, prohibet, vel consulit, nisi iuste: nihil agit, nisi bene: nihil permittit iniuste. Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: Primum principium cum sit summe nobile, et voluntatem habet, et nobili modo

Prouidẽtia diuina.

Digitized by Google

modo habet. Cum igitur voluntas de se dicat illud, A secundum quod in agentibus a proposito attenditur regula rectitudinis, et efficacia operationis; necesse est, quòd voluntas in Deo sit rectissima, et efficacissima. Ideo autem rectissima, quia idem est in Deo voluntas, et veritas: ideo efficacissima, quia idem prorsus in Deo est voluntas, et virtus, siue potestas. Et quia non potest diuina voluntas carere veritate, ideo non tantum est recta, verumetiam regula rectitudinis. Quia vero nullo modo potest carere virtute, ideo non tantum est efficax, verumetiam fons et origo totius efficaciæ: ita vt nihil sine illa possit effici, B nihil contra illam possit fieri, nihil etiam sit, a quo valeat impediri. Et quia rectissima est, nullus potest esse rectus, nisi conformetur ei. Nullus autem potest ei conformari, nisi voluntas illa innotescat sibi. Oportuit ergo voluntatem diuinam, regulam rectitudinis, notificari nobis. Rectitudo autem quædam est necessitatis, et hæc est in faciendo bonum necessarium, et declinando malum: quædam autem est perfectionis, et hæc est in supererogando vltra debitum: et secundum hoc innotescit nobis per triplex signum, scilicet præceptionem, prohibitionem, et consilium, quod quidem significat diuinum beneplacitum acceptare, tamquam iustum, quod fit secundum diuinum præceptum, quod declinatur secundum diuinam prohibitionem, et adimpletur secundum diuinum consilium. Signa vero hæc, infallibilia signa sunt diuinæ voluntatis, vt est regula rectitudinis.

Volũtas diuina regula rectitudinis.

Rursus, quia efficacissima est, nullo modo potest aliquis aliquid efficere nisi ipsa cooperante, et coefficiente: nullus deficere, vel peccare potest, nisi ipsa iuste deserente. Et secundum hoc duo sunt signa eius, scilicet impletio, quod est signum voluntatis, vt efficientis: et permissio, quod est signum voluntatis iuste deserentis. Iuste autem deserit, quia iustum est, vt sic administret res, quas condidit, vt non infringat leges, quas indidit: et sic cooperetur rebus, quas creauit, vt tamen eas agere proprios motus sinat: et ideo si liberum arbitrium ad vtrumque vertibile de lege naturæ, in malum dimittat cadere, hoc non permittit nisi iuste. Rursus, et si per gratiam præueniat, et sustentet, nulli iniuriam facit: ideo non agit iniuste, nec omnino iuste secundum exigentiam meritorum: quia merita ad hoc non sufficiunt, sed gratis, et misericorditer, et quodam modo iuste, quantum est ex condecentia bonitatis suæ. Cum ergo damnat, et reprobat, operatur secundum iustitiam: quando vero prædestinat, secundum gratiam, et misericordiam, quæ non excludit iustitiam. Quia ergo omnes secundum quod de massa perditionis erant, debebant damnari, ideo plures reprobantur, quàm eligantur: vt ostendatur, quòd saluatio est secundum gratiam specialem, sed damnatio secundum iustitiam communem. Nullus ergo potest conqueri de diuina volunC te, quia omnia agit rectissime, immo in omnibus debemus gratias agere, et honorificare regimen diuinæ prouidentiæ. Si quis autem quærat, quare magis vni peccatori gratiam largiatur, quã alteri, hic oportet silentium imponere humanæ loquacitati, et exclamare cum Apostolo: O altitudo diuitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis eius consiliarius fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Voluntas Dei efficacissima.

Nota de iustitia et misericordia Dei.

Rom. 11. d

SANCTI BONAVENTVRÆ

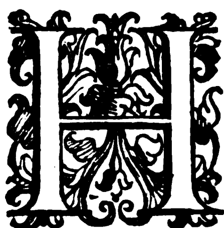
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiloquij

SECVNDA PARS,

IN QVA DE CREATVRA MVNDI AGITVR.

De productione mundi totalis. Cap. I.

HIs summatim præintellectis de Trinitate Dei, dicenda sunt aliqua de creatura mundi. Circa quam hæc tenenda sunt in summa: videlicet, quòd vniuersitas machinæ mundialis, producta est in esse ex tempore, et de nihilo ab vno primo principio solo, et summo: cuius potẽtia licet sit immensa, disposuit tamen omnia in certo pondere, numero, et mẽsura. Hæc F generaliter intelligenda sunt circa rerum productionem, ex quibus, et veritas colligitur, et error repudiatur. Per hoc enim, quod dicitur, ex tempore, excluditur error ponentium mundum esse æternum. Per hoc, quod dicitur, de nihilo, excluditur error ponentium æternitatem circa principium materiale. Per hoc, quod dicitur, ab vno principio, excluditur error * Manichæorum, ponentium pluralitatem prin- E cipiorum. Per hoc, quod dicitur, solo et summo, excluditur error ponentium, Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. Per hoc, quod additur, in certo pondere, numero, et mensura, ostenditur quòd creatura est effectus Trinitatis creantis, sub triplici genere causalitatis: efficientis, a quo est in creatura vnitas modus, et mensura: exemplaris, a quo est in creatura veritas, species, et numerus: finalis, a quo est in creatura bonitas, ordo, et pondus. Quæ quidem reperiuntur in omnibus creaturis, tamquam vestigium creatoris, siue corporalibus, siue spiritualibus, siue ex vtrisque compositis.

Mũdus incœpit esse a Deo per creationẽ.

Sap. 11. d

**Aug. li. de hæres. ad Quoduul. hær. 46. to. 6*

Platonis error in Timæo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia ad hoc, quòd sit ordo perfectus, et status in rebus, necesse est, quòd omnia reducantur ad vnum principium, quod quidem sit primum, vt det ceteris statum: et perfectissimum, vt det ceteris omnibus complementum. Quoniam igitur primum principium, in quo est status, non potest esse nisi vnum solum,

Mundus ex nihilo productus.

Digitized by Google

solum, si mundum producit, cum non possit ipsum producere de seipso, necesse est, quòd producat ipsum ex nihilo. Et quia productio ex nihilo, ponit esse post non esse ex parte producti, et immensitatem in virtute producente ex parte principij, cum hoc sit solius Dei: necesse est, quòd creatura mundi sit producta ex tempore ab ipsa virtute immensa, agēte per se, et immediatè. Rursus quoniam principium perfectissimum, a quo manat perfectio vniuersorum; necesse est agere a se, et secundum se, et propter se, et quia nullo in agendo indiget extra se; necesse est, quòd habeat intentionem triplicis causæ, respectu cuiuslibet creaturæ, scilicet efficientis, exemplaris, et finalis. Necesse est etiam, omnem creaturam secundum hanc triplicem habitudinem comparari ad causam primā. Omnis enim creatura constituitur in esse ab efficiente, et conformatur ad exemplar, et ordinatur ad finem: ac per hoc est vna, vera, bona, modificata, speciosa, ordinata, mensurata, discreta, et ponderata: est enim pondus inclinatio ordinatiua. Et hęc quidem generaliter dicta sunt de omni creatura, siue corporea, siue incorporea, siue ex vtrisque constituta, sicut est natura humana.

Actio principij perfectissimi.

De natura corporali quantum ad fieri. Cap. II.

NAtura vero corporea nobis cōsideranda est quantum ad fieri, et quantum ad esse, et quantum ad operari. De natura vero corporea quantum ad fieri, hæc specialiter tenenda sunt, scilicet quòd sex diebus, sit in esse producta, ita quòd in principio, ante omnem diem creauit Deus cælum et terram. Prima vero die formata est lux: secunda firmamentum factum est in medio aquarum: tertia die separatæ sunt aquæ a terra, et congregatæ in locum vnum: quarta vero die cælum ornatum est luminaribus: quinta aer, et aqua, volatilibus, et piscibus: sexta terra animalibus, et hominibus: septima vero die requieuit Deus, non a labore, nec opere, cum vsque nunc operetur; sed a nouarum specierum conditione: quia omnia fecerat, vel in simili, sicut illa quæ propagantur: vel in seminali ratione, sicut illa, quæ alijs modis introducuntur in esse.

Gen. 1. — Gen. 2. a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia enim res manant a primo principio, et perfectissimo, tale autem est omnipotentissimum, sapientissimum, et beneuolentissimum: ideo oportuit, quòd sic producerentur in esse, vt in earum productione reluceret triplex nobilitas prædicta, et excellentia. Et ideo triformis fuit operatio diuina, ad mundanam machinam producendam, scilicet creatio, quæ appropriate respondet omnipotentiæ: distinctio, quæ respondet sapientiæ: ornatus, qui respondet bonitati largissimæ. Et quoniam creatio est de nihilo, ideo fuit in principio ante omnem diem, tamquam omnium rerum, et temporum fundamentum.

Creatio rerum.

Rursus, quia distinctio corporum mundi attenditur secundum triplicem modum, ideo facta fuit per triduum. Est enim distinctio naturæ luminosæ a perspicua, et opaca, et hæc facta est in prima die in diuisione lucis a tenebris: et est distinctio naturæ perspicuæ, a perspicua, et hæc facta, est secunda die, in diuisione aquarum ab aquis; et est distinctio naturæ perspicuæ ab opaca, et hæc facta est tertia die, in diuisione aquarum a terris. In his autem implicitè datur intelligi distinctio cælestium, et elementarium, secundum quod post declarabitur. Sic igitur distinctio fieri debuit per triduum.

Distinctio partiū mundi.

Et quia ornatus correspondet distinctioni, ideo similiter tribus diebus debuit cōsummari. Est enim ornatus naturæ luminosæ, et hic factus est quarta die, in formatione stellarum, et solis, et lunæ: et est ornatus naturæ perspicuæ, et hic factus est quinta die, in qua ex aquis facti sunt pisces, et aues ad ornatū aeris,

Ornatus vniuersi.

A et aquæ: et est ornatus naturæ opacæ, scilicet terræ, et hic factus est sexta die, in quo factæ sunt bestiæ, factæ sunt et reptilia, facta est etiam ad consummationem omnium natura humana. Hæc autem omnia, licet potuerit Deus facere in instanti, maluit tamen per successionem temporum, tum propter distinctam, et claram repræsentationem potentiæ, sapientiæ, bonitatis; tum propter conuenientem correspondentiam dierum siue temporum, et operationum; tum etiam, vt sicut in prima mundi conditione fieri debebant seminaria operum fiendorum, sic fierent et præfigurationes temporum futurorum. Vnde in illis septem B diebus, quasi seminaliter præcessit distinctio omnium temporum, quæ explicantur per decursum septem ætatum. Et hinc est, quòd sex diebus operum additur septimus quietis: qui dies non scribitur habere vesperam, non quia non habuit dies illa noctem succedentem; sed ad præfigurandum animarum quietem, quæ numquam habebit finem. Si autem diceretur alio modo, quòd omnia essent simul facta, tunc omnes hi septem dies ad considerationem angelicam referentur. Verumtamen primus modus dicendi est magis scripturæ consonus, et auctoritatibus sanctorum, et qui præcesserunt, et etiam qui secuti sunt beatum Augustinum. C

Aug. epist. 119. ad Ian. circa med. to. 2.

De natura corporali, quantum ad esse. Cap. III.

DE natura vero corporea quantum ad esse tenendum est, quòd corporalis mundi machina tota, consistit in natura cælesti, et elementari, ita quòd cælestis distincta est in tres cælos principales, scilicet empyreum, crystallinum, et firmamentum. Intra firmamentum autem, quod est cælum stellatum continentur septem orbes septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. D Natura vero elementaris in quattuor sphæras distinguitur, scilicet, Ignis, Aeris, Aquæ, et Terræ: et sic procedendo a summo cardine cæli vsque ad centrum terrę, decem concurrunt orbes cælestes, et quattuor sphęræ elementares, ex quibus integratur, et constituitur tota machina mundi sensibilis, distinctè, perfectè, et ordinatè.

Mundus in natura cælesti, et elemētaria cōsistit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum natura corporalis ad perfectionem sui, et expressionem sapientiæ multiformis primi principij, requirat multiformitatem formarum, sicut apparet in mineralibus, plantis, et animalibus, necesse fuit, ponere aliqua corpora simplicia, quæ multiformiter possunt misceri, ad introductionem formarum multiformium, et talis est natura subiecta contrarietati, et E hæc est elementaris. Necesse etiam fuit fieri naturam, per quam haberent hæc contraria in mixto conciliari, et talis est natura elongata a contrarietate, cuiusmodi est natura lucis et corporis supercælestis.

Natura elemētaris necessaria. — Lucis necessitas.

Et quoniam mixtio fieri non potest, nisi per contraria agentia, et patientia; ideo necesse fuit duplicem contrarietatem fieri in elementis, scilicet quantum ad qualitates actiuas, quæ sunt calidum, et frigidum: et quantum ad passiuas, quæ sunt humidum, et siccum. F Et quia quodlibet elementum agit, et patitur; ideo quodlibet habet duas qualitates, vnam actiuam, et aliam passiuam: ita tamen, quòd vnam principalem, et propriam: ac per hoc necesse est, tantum quattuor esse elementa secundum quattuor qualitates prædictas, quadrupliciter concubinatas.

Contrarietas duplex in elementis.

Natura autem cælestis aut est vniformis et immobilis, et hæc est empyreum, quia lux pura: aut mobilis et multiformis, et sic est firmamentum: aut mobilis, et vniformis, et sic cælum medium inter empyreū et stellatum, quod est cælum crystallinum. Quartum membrum, scilicet quòd sit multiforme et immobile, non potest stare, quia multiformitas disponit ad motus varietatem, non ad vniformem quietem. Sunt igitur tres

Natura cælestis.

Digitized by Google

cæli, quorum primũ per totum est luminosum, scilicet empyreum: secundum per totum perspicuum, scilicet crystallinum: tertium ex vtroque coniunctum, scilicet firmamentum. Cum igitur tres sint cæli incorruptibiles, et quattuor elementa variabilia, vt fiat debita connexio, concordia, et correspondentia, disposuit Deus septem orbes planetarum, qui sua varietate motuum, et incorruptibilitate formarum, quasi quoddam vinculum essent, et iunctura inferiorum elementariũ orbium, et superiorum cælestium, ad perficiendum, et decorandum vniuersum: quod secundum numerales proportiones ordinatum dicitur et connexum, denario cælestium orbium, et quaternario elementorũ, reddentibus ipsum proportionaliter tam pulchrum, quàm perfectum et ordinatum, vt suo modo suum repræsentet principium.

De natura corporali quantum ad operari, et influere. Cap. IIII.

DE natura corporali quantum ad operari, hoc tenendum est, scilicet quòd cælestia influunt in terrestria, et elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, scilicet dierum, mensium, et annorum. Sic enim dicit scriptura, quòd sint in signa et tempora, et dies, et annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, et corruptibilium, scilicet mineralium, vegetabilium, sensibilium, et corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum, et regimen operationum, vt non sint certa signa futurorum contingentiũ, nec influant super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui philosophi esse fatũ.

Gen. 1. b

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia cum in corporibus cælestibus propter proximitatem ad primum principium sit lux, motus, calor, et virtus. Lux ratione suæ formæ et speciei: motus respectu superioris influentis: calor respectu inferioris naturæ suscipientis: virtus vero omnibus modis prædictis. Cum, inquam, ita sit, cælestia corpora per lumen et motum sunt in distinctiones temporum, scilicet diei, secundum lucem solis, et motum firmamenti: mensis, secundum motum lunæ in circulo obliquo anni, secundum motum solis in eodem circulo: temporum vero, secundum varium planetarum motum, distantiam, et concursum, ascensum, et descensum, retrogradationem et statum, ex quibus oritur diuersitas in temporibus. Per virtutem autem, et calorem, influunt ad productionem eorum, quæ elementis generantur, excitando, promouendo, conciliando: ita quòd secundum conciliationem contrariorum ab æqualitate remotam, influunt in mineralia: secundum conciliationem ab æqualitate minus longinquam, in vegetabilia: secundum conciliationem æqualitati proximantem, in sensibilia: secundum vero conciliationem æqualem, in corpora humana, quæ disposita sunt ad nobilissimam formam, quæ est anima rationalis: ad quam ordinatur, et terminatur appetitus omnis naturæ sensibilis et corporalis, vt per eam, quæ est forma, ens, viuens, sentiens, et intelligens, quasi ad modum circuli intelligibilis reducatur ad suum principium, in quo perficiatur, et beatificetur. Et quoniam in illud tendit per liberum arbitriũ, ideo quantum ad arbitrij libertatem, præcellit omnem virtutem corporalem: ac per hoc cuncta nata sunt sibi seruire, nihil autem sibi dominari habet, nisi solus Deus, non fatum, siue vis positionis siderum. Et propterea indubitanter verum est, quod sumus finis omnium eorum, quæ sunt, et omnia corporalia facta sunt ad humanum obsequium, vt ex illis omnibus accendatur homo ad laudandum et amandum factorẽ vniuersorum, cuius prouidentia cuncta disponuntur. Hæc autem sensibilis corporalium machina, est tamquam quędam domus a summo opifice homini fabricata, donec ad domum veniat nõ manufactam in cælis, vt sicut anima modo ratione corporis, et status meriti nunc est in terris, sic aliquando corpus ratione animæ, et status præmij sit in cælis.

Lumine et motu corpora cælestia distinguunt tempora.

Calore et virtute quo modo in hæc inferiora influant superiora corpora.

Anima rationalis forma nobilissima.

Excellẽtia liberi arbitrij.

2. Cor. 5. a

De modo describendi prædicta in sacra scriptura. Cap. V.

EX iam dictis colligitur, quòd sicut Deus res ordinate condidit, quantum ad tempus, et ordinate disposuit, quantum ad situm: sic etiam ordinate gubernat, quantum ad influẽtiam, et scriptura ordinate narrat, quantum ad doctrinæ sufficientiam. Licet non ita explicite describat distinctionem orbium, nec cælestium, nec elementarium, et parum aut nihil dicat de motibus, et virtutibus corporum superiorum, et de mixtionibus elementorum et elementatorum, et quod plus est, nihil explicite narrat de conditione supernorum spirituum, maxime cum describit istud vniuersum in esse productum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia cum primum principium reddat se nobis cognoscibile et per scripturam, et per creaturam. Per librum creaturæ se manifestat vt principium effectiuum, per librum scripturæ, vt principium reparatiuum: et principium reparatiuum non potest cognosci, nisi cognoscatur et effectiuum; ideo sacra scriptura, licet principaliter agat de operibus reparationis, debet nihilominus agere de opere conditionis, inquantum tamen ducit in cognitionem primi principij efficientis et reficientis: et ideo ipsa est cognitio sublimis et salutaris. Sublimis, quia de primo principio effectiuo, quod est Deus creator: salutaris, quia de primo principio reparatiuo; quod est Christus Saluator et mediator. Rursus quia sublimis est, vtpote, quia agit de primo principio et ente summo, ideo non descendit ad describendas speciales entium naturas, motus, virtutes, et differentias; sed stat in quadam generalitate, in qua implicantur specialia, describendo scilicet conditionem mundi, quantum ad dispositionem, et influentiam, quoad naturam luminosam, opacam, et peruiam in generalitate quadam. Et quoniam primum principium, de quo agit, habet in se ordinem naturæ in existendo: ordinem sapientiæ in disponendo: ordinem bonitatis in influendo: ita quòd ordo naturæ habet in se simultatem et æqualitatem: ordo sapientiæ considerat prioritatem et posterioritatem: ordo influentiæ superioritatem, et inferioritatem. Ideo ad insinuandum ordinem naturæ, determinat scriptura iuxta quod Deum operari decebat: quòd in principio ante temporis decursum fuerit illa triplex natura de non esse in esse producta, cum dicit: In principio creauit Deus cælum et terram: et: Spiritus Dei ferebatur super aquas. Vbi nomine cæli insinuatur natura luminosa: nomine terrę, natura opaca: nomine aquæ, natura peruia, siue perspicua, siue contrarietati subiecta, siue supra contrarietatem eleuata. Vbi etiam insinuatur Trinitas æterna, scilicet Pater in nomine Dei creantis: Filius in nomine principij: Spiritus sanctus in nomine spiritus Dei. Et sic intelligendum est illud, quod dicitur: Qui viuit in æternum creauit omnia simul: non quia ea creauit in chaos omnimodæ confusionis, secundum quod finxerunt Poetæ, cum produxerit hanc triplicem naturam, summam in summo: mediam in medio: et infimam in infimo: nec etiam creauit in esse omnimodæ distinctionis, cum cælum esset perfectum, et terra incomposita, natura vero media, quasi medium tenens, nondum esset ad perfectam distinctionem deducta. Ad insinuandum autem ordinem sapientiæ in disponendo, determinat quòd hæc triplex natura non simul fuit distincta et ornata: sed iuxta triplicis naturæ creatæ exigentiam per triduum distincta, et per triduum aliud ornata: vt sicut Deus in principio tri-

Sacra scriptura cognitio sublimis et salutaris.

Gen. 1. a

Eccli. 18. a

Sapientia Dei in disponendis rebus.

pio triplicem naturã simul creauit in primordio temporis, sic successione temporis in triplici mensura temporis, scilicet triplicis diei, triplicem faceret distinctionem naturæ triplicis creatæ. Et rursus in alio triduo, triplicem ornatum triplicis naturæ, distinctæ. Ad insinuandum vero ordinem bonitatis in influendo, determinat, quòd hæc triplex natura collocata est in mundo secundum sub, medium, et supra, iuxta suã dignitatem et influentiam. Et quia luminosum plurimum habet de specie; ideo sibi debetur circumferentia: quia vero opacum, minimum habet de specie; ideo sibi debetur centrum. Sed quia natura peruia tenet medium, ideo medium sortita est situm. Et quoniam natura corporis peruij et perspicui, communis est naturæ cælesti et elementari, et rursus luminosæ vtrique conuenit: ideo rectè dicitur firmamentum factum in medio aquarum, non quia aquæ super cælos sint aquæ fluxibiles, frigidæ, graues, et corruptibiles; sed quia subtiles, et incorruptibiles, et peruiæ et super omnem contrarietatem sublimatæ: ac per hoc cælestis naturæ, et in cælestibus collocandæ ratione nobilitatis formæ, collocantur etiã ratione virtutis, et influentiæ.

Dei bonitas in influendo.

Quia enim omnis actio corporalis in rebus inferioribus regulam, originem, et vigorem sumit a natura cælesti, cum duæ sint qualitates actiuæ, scilicet calidũ, et frigidum, et aliquod sit cælum principaliter influẽs in calidum, sicut cælum sidereum ratione luminositatis: congruum fuit, quòd aliquod influeret super frigidum, et sic crystallinum. Et sicut cælum sidereum, licet influat ad calorem, non tamen est formaliter calidum: sic etiam cælum, quod dicitur aqueum, siue crystallinum, non est essentialiter frigidum. Vnde, quod sancti dicunt, quòd aquæ sunt ibi constitutæ ad reprimendum calorem superiorum corporum, et cetera consimilia, non secundum formalem prædicationem, sed secundum efficientiam, et influentiam sunt intelligenda.

Competit ergo conditio creaturæ secundum ordinem prædictum, et ordini creatricis sapientiæ, et diuinæ scripturæ, quæ est scientia sublimis. Rursus, quia ipsa est scientia salutaris; ideo non determinat de opere conditionis, nisi propter opus reparationis. Et quoniam angeli, sic cõditi sunt, vt labentes nullatenus reparentur, sicut apparebit in sequentibus, ideo tacetur, secundum litteram exteriorem angelorũ lapsus et conditio: quia non debebat subsequi reparatio. Quia vero sublimitatem sacræ scripturæ non decebat prorsus reticere de conditione sublimissimæ creaturæ: ideo sic sacra scriptura describit rerum conditiones, iuxta quod exigit scientia sublimis, et salutaris, vt tamen secundum spiritualem intelligentiam tota conditio litteraliter descripta, spiritualiter referatur, ad describendam hierarchiam, et angelicam, et ecclesiasticam: ideo secundum spiritualem intellectum, describitur in illis tribus naturis, primo productis, hierarchia angelica nomine cæli: et ecclesiastica nomine terræ: et gratia, per quam irrigatur vtraque, nomine aquæ. Rursus per septenarium numerum dierum, intelligitur septiformis Ecclesiæ status, secũdum decursum septem ætatum. Per eundem etiam septenarium intelligitur septiformis conuersio angelorum a creatura ad Deum. Et sic ex prædictis apparet sufficientia, et veritas scripturæ in diuersis opinionibus sanctorum, scilicet Augustini, et aliorum, qui sibi non contradicunt, cum veræ sint, si rectè intelligantur.

Angelorũ conditio et lapsus cur secundũ litteram exteriorem tacetur.

De productione supernorum spirituum. Cap. VI.

CONsequenter vero agendum est de natura spirituali et incorporea, cuiusmodi est angelica, de qua considerari oportet, quantum ad conditionem supernorum spirituum, quantum ad ruinam dæmonũ, et quantum ad cõfirmationem bonorum angelorum. Sciendum est igitur, quòd angelis a primordio suæ conditionis quattuor sunt attributa, scilicet simplicitas essentiæ: personalis discretio, propter rationem insitã: memoria, intelligentia, et voluntas, et libertas arbitrij ad eligenda bona, et respuenda mala. Hæc autem quattuor attributa principalia, alia quattuor comitantur, scilicet virtuositas in operãdo: officiositas in ministrando: perspicacitas in cognoscẽdo: et immutabilitas post electionem, siue in bono, siue in malo.

Angelis a principio suæ conditionis quattuor attributa.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia primum principium hoc ipso, quòd primũ, omnia de nihilo produxit: ideo non tantum prope nihil, sed etiam prope se: non tantum substantiam a se longinquam, scilicet naturam corpoream producere debuit, verumetiam propinquam: et hæc est substantia intellectualis et incorporea, quæ hoc ipso, quòd Deo simillima est, simplicitatem habet naturæ, et discretionem personalem, vt Deo assimiletur ex parte substantiæ siue communis, siue indiuiduæ. Habet etiam in mente imaginem Trinitatis secundum memoriam, intelligentiam, et voluntatem. Habet etiam voluntatis libertatem, vt assimiletur Deo, ex parte potentiæ siue naturalis, siue electiuæ: vt sic potentia naturalis insignita sit Dei imagine, electiua vero arbitrij libertate. Nequaquam enim perueniret meritorie ad præmium gloriosum, quod facit quemquam beatum, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium: hoc autem esse non potest nisi in substantia rationali, quam comitatur memoria, intelligentia, et voluntas. Vbi autem est ratio, oportet, quòd sit rationalis naturæ substantia indiuidua. Necesse est etiam quòd sit substantia spiritualis, et incorporea, ac per hoc simplex carens omni diuisione quantitatiua. Talis autem substantia hoc ipso, quòd simplex est, virtuosa est in operando: hoc ipso, quòd virtuosa est, et personaliter discreta, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quòd simplex, et virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso autem, quòd perspicax, et simplex est habens intellectum deiformem, ideo stabilitatem habet post electionem in electo, siue in bono, siue in malo. Et hæ conditiones ipsam generalem conditionem supernorum spirituum generaliter comitantur.

De apostasia dæmonum. Cap. VII.

DE apostasia vero dæmonum hoc est tenendum, scilicet quòd Deus angelos omnes fecit bonos, tamen medios inter summum bonum et commutabile bonum, quod est creatum: ita quòd si conuerterentur ad amandum, quod est supra, ascenderent ad statum gratiæ, et gloriæ. Si vero ad bonum commutabile, quod est infra, hoc ipso ruerent in malum culpæ, et pœnæ: quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ. Primus autem Lucifer inter angelos, præsumens de priuato bono, priuatam appetijt excellentiam, volens alijs superferri, et ideo cecidit cum ceteris consentientibus sibi. Cadens autem factus est impœnitens, obstinatus, et excæcatus, et exclusus a Dei contemplatione, et deordinatus in operatione, toto nitens conamine ad subuertendum hominem per tentationem multiplicem.

Deus quales creauit angelos.

Lucifer primus inter angelos peccauit et cecidit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia cum primum principium sit summe bonum, nihil facit, nisi quod sit bonum: quia a bono non procedit nisi bonum: quod tamẽ fit ab ipso, hoc ipso minus est eo, et ideo non potest esse summum bonum. Fuit igitur angelus a Deo conditus bonus quidem, sed non summus, perficiendus tamen si affectu tenderet in summum. Et quoniam per liberum arbitrium voluntatis, poterat tendere in bonum summum, vel conuerti ad bonum priuatum, Lucifer suæ pulchritudinis, et altitudinis consideratione excitatus ad se diligendum, et suum priuatum bonum, præsumpsit de altitudine habita, et ambiuit excellentiam propriam, non ta-

non tamen obtentam; ac per hoc præsumendo, constituit se sibi principium summum, in seipso gloriando: et ambiendo constituit se sibi summum bonum, in seipso quiescendo. Cum autem ipse non esset summum principium, nec summum bonum; necesse fuit, vt inordinato ascensu appetito, descensu rueret pari ratione, et omnes in hoc consentientes. Et quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ, ideo statim cum cecidit in peccatum, cum ceteris adhærentibus sibi, perdidit locum summum, scilicet cælum empyreum, descendens ad imum, scilicet caliginosum aerem, vel infernum: ita quod lapsus in culpam fuit per liberum arbitrium, lapsus vero in pœnam, per diuinum iudicium. Et quia immutabilitatem habuit post electionem: ideo statim obstinatus est in malo, et per hoc excæcatus a vero: deordinatus est in operatione, et infirmatus in virtute: ideo voluntas eius impia, et actio auersa a Deo, conuersa est ad hominis odium et inuidiam: et perspicacitas rationis a vero lumine excæcata, conuersa est ad deceptiones per diuinationes et cautelas: et officiositas in ministrando a vero ministerio amota, conuersa est ad tentamenta: et virtuositas immutata, et coartata, quantum permittitur, conuertitur ad miracula facienda per transmutationes repentinas, quas facit circa corporeas creaturas. Et quia hæc omnia fuerunt deordinata per voluntatem deprauatam per superbiam; ideo hæc omnia conuertit ad fomentũ suę superbiæ, quærens ab hominibus coli, et honorari et adorari ad modũ Dei. Hinc est, quòd omnia male agit, quod tamen iusto iudicio Deus permittit ad vindictã malefactorum, laudem vero bonorũ, sicut apparebit per finale iudiciũ.

Angeli lapsum quæ sint consecuta.

De confirmatione bonorum Angelorum. Cap. VIII.

DE confirmatione vero bonorum angelorum tenendum est, quòd sicut angeli a Deo auersi, statim sunt obstinati per impœnitentiam; sic angeli ad Deum conuersi, statim fuerunt confirmati per gratiam et gloriam in voluntate: perfectè illuminati in ratione secundum cognitionem matutinam et vespertinam: perfectè fortificati in virtute, siue motiua, siue operatiua: et perfectè ordinati in operatione siue contemplatiua, siue ministratiua, et hoc secundum triplicem hierarchiam, scilicet supremam, mediam, et infimam. Ad supremam autem spectant Throni, Cherubim, et Seraphim: ad mediam autem Dominationes, Virtutes, Potestates: Ad infimam vero Principatus, Archangeli, Angeli. Ex quibus plurimi sunt in ministerium missi, et ad custodiam hominum deputati, quibus ministrant purgando, illuminando, perficiendo, secundum imperium voluntatis Dei.

Angeli boni in ipsa sua ad Deũ cõuersione fuerunt in bono confirmati.

Angeli in ministeriũ hominum missi quo modo eis ministrẽt.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum angeli propter expressam similitudinẽ, et propinquitatem ad primum et summum principiũ, habeant intellectum deiformem, et immutabilitatem, post consensum ex libertate arbitrij, diuina superueniente gratia, ad summum bonum conuersi, cũ totaliter in Deum tenderent, per gloriam fuerunt confirmati, pariter et perfecti: ideo quantum ad voluntatem, fuerunt stabiles et felices: quantum ad rationem perspicaces: ita vt non tantum cognoscerent res in proprio genere, sed etiam in ipsa arte æterna. Ac per hoc non tantum haberẽt cognitionem vespertinam, sed etiam matutinam, vel etiam diurnam, propter illius lucis plenitudinem, et omnimodam puritatem: respectu cuius omnis creatura merito potest dici tenebra. Quantum autem ad virtuositatem perfectè fortificati, siue in imperando, siue in exequendo, siue in contemplando: vel assumpto corpore, vel etiam non assumpto. Quantum vero ad operationem perfectissime ordinati, vt iam non possint deordinari, nec ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo ad ministrandum homini: quia cum Deũ

A facie ad faciem contemplentur, quocumque mittantur, intra Deum currunt. Aguntur enim, et agunt secundum ordinem hierarchicum in eis initiatum per naturam, et consummatum per gloriam, quæ stabiliendo liberi arbitrij vertibilitatem, illustrauit perspicacitatem, ordinauit officiositatem, et roborauit virtutem, secundum quattuor attributa superius nominata. Perspicacitas autem rationis in contemplando aut principaliter respicit ad maiestatem diuinam venerandam, aut ad veritatem intelligendam, aut ad bonitatem desiderandam: et secundum hoc sunt tres ordines in prima hierarchia, scilicet Throni, ad B quos spectat reuerentia: Cherubim, ad quos sapientia: et Seraphim, ad quos spectat beneuolentia. Ad perfectam autem virtuositatem spectat virtus imperatiua, virtus executiua, et virtus expeditiua. Prima ad Dominationes: secũda ad Virtutes: tertia vero ad Potestates spectat, quarum est arcere potestates contrarias. Ad perfectam vero officiositatem spectat regere, reuelare, et releuare. Primum est Principatuum: secundum Archangelorum: tertium Angelorum: quia custodiunt ne stantes cadant, et cadentes adiuuant, vt resurgant. Et sic patet quod hæc omnia sunt in beatis angelis, secundum plus et minus C gradatim a superioribus descendendo, vsque ad ima. Ordo autem denominari debet ab eo, quod excellentius accipit in munere.

Angeli aguntur, et agunt secũdum ordinem hierarchicum.

Sufficiẽtia triplicis Hierarchiæ cælestis.

De productione hominis quantum ad spiritum. Cap. IX.

POst naturam vero corpoream et incorpoream, dicenda sunt aliqua de natura ex vtrisque composita. Primo ex parte mentis, secundo ex parte carnis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur rationali hæc in summa tenenda sunt, secundum sacram D doctrinam, scilicet quòd ipsa est forma, ens, viuens, intelligens, et libertate vtens. Forma quidem ens, non a seipsa, nec de diuina natura, sed a Deo de nihilo per creationem in esse deducta. Forma autem viuens, non ex natura extrinseca, sed seipsa: non vita mortali, sed vita perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creatam, sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem facta est per memoriam intelligentiam, et voluntatem. Forma libertate vtens, quia semper est libera a coactione. A miseria vero et coactione libera fuit in statu innocentiæ, licet non in statu naturæ lapsæ. Hæc libertas a coactione nihil aliud E est quàm facultas voluntatis, et rationis, quæ sunt potentiæ animæ principales.

Anima rationalis.

Aug. de Spi. et ani. c. 35. to. 3.

Ratio autem ad intelligentiã prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit beatissimum et beneuolentissimum; ideo sua summa beneuolentia, beatitudinem suam communicat creaturæ, non tantum spirituali et proximæ, sed etiam corporali et longinquæ. Corporali tamen et longinquę communicat mediate: quia lex diuinitatis hæc est, vt infima per media reducantur ad summa. Et ideo non tantum spiritum angelicum et separatũ fecit beatificabilem, sed etiam spiritum coniunctum, scilicet humanum. Est igitur anima F rationalis forma beatificabilis. Et quia ad beatitudinis præmium peruenire non est gloriosum, nisi per meritum, nec mereri contingit, nisi in eo, quod voluntarie et libere fit: ideo animę rationali libertatem arbitrij dari oportuit, per remotionem omnis coactionis: quia hoc est de natura voluntatis, vt nullatenus possit cogi, licet per culpam, misera efficiatur, et serua peccati. Rursus quia forma beatificabilis est capax Dei per memoriam, intelligẽtiam, et voluntatẽ: et hoc est esse ad imaginem Trinitatis, propter vnitatem in essentia, et trinitatem in potentijs: ideo animã hominis necesse fuit esse intelligentem Deum, et omnia, ac per hoc imagine Dei insignitam. Et quia nihil beatum potest beatitudinem amittere, nihil poterat esse beatificabile, nisi

Anima rationalis beatitudinis capax.

Volũtas cogi non potest.

Anima quo modo imago Dei.

Digitized by Google

le, nisi esset incorruptibile, et immortale: necesse igitur fuit animam rationalem immortali vita de sui natura esse viuentem. Postremò, quia omne, quod ab alio beatificabile est, et immortale, est mutabile secundum bene esse, et incorruptibile secundum esse: ideo anima nec a se est, nec de diuina natura, quia mutabilis: nec producta de aliquo, nec per naturam generata, quia est immortalis, et incorruptibilis. Et ita hæc forma non potest per generationem in esse introduci: quia omne naturaliter generabile, est naturaliter corruptibile. Ex his apparet, qualiter finis beatitudinis necessitatem imponit prædictarum conditionum ipsi animæ ad beatitudinem ordinatæ. Quoniam autem vt beatificabilis, est immortalis: ideo cum vnitur corpori mortali, potest ab eo separari: ac per hoc non tantum forma est, verum etiam hoc aliquid: et ideo non tantum vnitur corpori, vt perfectio, verum etiam, vt motor, et sic perficit per essentiam, quia mouet pariter, per potentiam. Et quoniam ipsa non tantum dat esse, verum etiam viuere, et sentire, et intelligere: ideo potentiam habet vegetatiuam, et sensitiuam, et intellectiuam: ita quod per potentiam vegetatiuam generat, nutrit, et augmentat. Generat vt quid, nutrit vt quale, augmentat vt quantum. Per sensitiuam vero apprehendit sensibilia, retinet apprehensa, componit, et diuidit retenta. Apprehendit quidem per sensitiuam exteriorem quinquepartitam, secundum correspondentiam, ad quinque mundi corpora principalia: retinet per memoriam: componit, et diuidit per phantasiam, quæ est prima virtus collatiua. Per intellectiuam autem discernit verum, refugit malum, et appetit bonum. Verum quidem discernit per rationalem: malum repellit per irascibilem: bonum appetit per concupiscibilem.

Anima non tantum forma, sed hoc aliquid.

Rursus, quia discretio est veri cognitio, fuga et appetitus est affectio; ideo tota anima diuiditur in cognitiuam, et affectiuam. Amplius, quoniam cognitio veri: est duplex, vel veri, vt veri: vel veri, vt boni: et hoc, vel æterni, quod est supra animam: vel temporalis, quod est infra: hinc est, quòd potentia cognitiua, vtpote intellectus, et ratio diuiduntur: ita quòd intellectus in speculatiuum, et practicum: ratio in superiorem portionem, et inferiorem: quæ potius nominant diuersa officia, quàm diuersas potentias.

Cognitio, & affectio proprietates animæ.

Postremo, quoniam appetitus dupliciter potest ad aliquid ferri, scilicet secũdum naturalem instinctum, vel secundum deliberationem, et arbitrium: hinc est quòd potentia affectiua diuiditur in voluntatem naturalem, et voluntatem electiuam, quæ proprie voluntas dicitur. Et quoniam talis electio indifferens est ad vtramque partem, ideo est a libero arbitrio. Et quoniam hæc indifferentia consurgit ex deliberatione præambula, et voluntate adiuncta; hinc est, quòd liberum arbitrium est facultas rationis, et voluntatis: ita quòd sicut dicit Augustinus, omnes prædictas rationales potentias comprehendit. Ait enim: Cum de libero arbitrio loquimur, non de parte animæ loquimur, sed certe de tota anima. Ex concursu namque illarum potentiarum rationis supra seipsam redeuntis, et voluntatis concomitantis, consurgit integritas libertatis, quæ est principium meriti, vel demeriti, secundum electionem boni, vel mali.

Potentia affectiua alia naturalis, alia electiua.

Liberum arbitriũ quid.

De productione hominis quantum ad corpus. Cap. X.

Doctrina orthodoxa de conditione corporis humani.

DE corpore autem humano in statu primæ conditionis tenenda sunt hæc secundum doctrinam fidei orthodoxæ: videlicet quòd corpus primi hominis sic conditum fuit, et de limo terræ formatum, vt tamen esset animæ subiectum, et suo modo proportionabile, proportionabile, inquam, quantum ad complexionem æqualem: quantum ad originationem pulcherrimam, et multiformem: et quantum ad staturæ rectitudinem. Subiectum autem, vt esset obtempe- A rans, sine rebellione: esset etiam propagans, et propagabile, sine libidine: esset vegetabile, sine defectione: esset et immutabile, ad omnimodam incorruptionem, non interueniente morte: et secundum hoc datus est sibi locus paradisi terrestris in habitationem tranquillam. Formata est mulier de latere viri, in consortium, et adiutorium ad propagationem immaculatam: datum est lignum vitæ ad vegetationem continuam: et tandem ad immutationem perfectam per immortalitatem perpetuam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit in producendo B potentissimum, sapientissimum, et optimum, et in omnibus effectibus suis hoc aliquo modo manifestet, potissime debuit hoc manifestare in vltimo effectu, et nobilissimo: cuiusmodi est homo, quem inter ceteras creaturas produxit vltimo, vt in hoc potissime appareret, et reluceret diuinorum operum consummatio. Vt igitur in homine manifestaretur Dei potentia; ideo fecit eum ex naturis maxime distantibus, coniunctis in vnam personam, et naturam: cuiusmodi sunt corpus et anima, quarum vnum, scilicet corpus est substantia corporea: alterum vero, scilicet anima substantia spiritualis et incorporea, quæ distant maxi- C me in genere substantiæ. Vt vero ibidem manifestaretur Dei sapientia, fecit tale corpus, quod proportionem suo modo haberet ad animam. Quoniam ergo corpus vnitur animæ, vt perficienti, et mouenti, et ad beatitudinem sursum tendenti, ideo vt conformaretur animæ viuificanti, habuit complexionem æqualem, non a pondere, vel mole, sed ab æqualitate naturalis iustitiæ, quæ disponit ad nobilissimum modum vitæ. Vt autem conformaretur mouenti per multiformitatem potentiarum, habuit multiformitatem organorum, cum summa venustate, et artificiositate, et ductibilitate: sicut patet in facie, et in manu, D quæ est organum organorum. Vt autem conformaretur animæ sursum tendenti ad cælum, habuit rectitudinem staturæ, et sursum erectum caput: vt sic corporalis rectitudo attestaretur rectitudini mentali. Postremo, vt in homine manifestaretur Dei bonitas, et beneuolentia; ideo fecit hominem absque omni macula, et culpa, et absque omni pœna, siue miseria. Cum enim primum principium simul sit optimum, et iustissimum: quia optimum non debuit facere hominem, nisi bonum, ac per hoc innocentem, et rectum: quia vero iustissimum, non debuit infligere pœnam ei, qui nullum omnino habebat peccatum: ac per E hoc illi animæ rationali tale corpus constituit, quod sibi esset ita obtemperans, vt nulla esset in eo pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis, nulla imminutio vigoris, nulla corruptio mortis. Ita etiam esset animæ conforme, vt sicut anima erat innocens, et tamen poterat cadere in culpam, sic corpus esset impassibile, et tamen posset cadere in pœnam: et ideo poterat non mori, et poterat mori: poterat habere sufficientiam, et poterat habere indigentiam: poterat obtemperare, et poterat habere rebellionem et pugnam. Et propterea in statu illo corpus erat tale, vt ab eo fieret decisio seminalis ad propagationem prolis, per adminiculum sexus muliebris, pariter et comprincipian- F tis. Fieret etiam humoris nutrimentalis consumptio, per actionem caloris. Fieret nihilominus restauratio per alimentum lignorum paradisi, restaurato seu præseruato per lignum vitæ humido radicali: quod quidem lignum hanc virtutem habuit, ob quam, vt dicit Augustinus, fuit non solum in cibum, verum etiam in sacramentum. Incorruptio igitur et immortalitas corporis Adæ principaliter veniebat ab anima, sicut a continente, et influente: a corporis bona, et æquali complexione, sicut a disponente, et suscipiente: a ligno autem vitæ, sicut a vegetante, et adminiculante: a regimine vero diuinæ prouidentiæ, sicut interius conseruante, et exterius protegente.

Hominis dignitas.

Corpus hominis quale in statu innocẽtiæ esset.

Aug. lib. 8. de Gen. ad litt. c. 4. et 5. tom. 3.

Digitized by Google

De productione hominis, quantum ad totum coniunctum. Cap. XI.

A

De homine in paradiso collocato quid sentiendum.

DE toto autem homine in paradiso collocato, hæc tenenda sunt, videlicet, quòd datus est ei duplex, sensus, scilicet interior, et exterior: scilicet mentis, et carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperatiuus in voluntate, et executiuus in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, et alterū inuisibile. Datum est ei duplex præceptum, scilicet naturæ, et disciplinæ. Præceptum naturæ: Crescite et multiplicamini. Præceptum disciplinæ: De ligno scientiæ boni et mali ne comedas. Iuxta quæ datum est sibi quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, conscientiæ, synderesis, et gratiæ, ex quibus sufficienter habuit, vt posset stare in bono, et proficere: et a malo cauere, et declinare.

Gen. 1. d
Gen. 2. e

B

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium fecit mundum istum sensibilem, ad declarandum seipsum, videlicet vt homo per illum, tamquam per speculum, et vestigium, reduceretur in Deum artificem, amandum, et laudandum. Et secundum hoc duplex est liber, vnus, scilicet scriptus intus, qui est Dei æterna ars, et sapientia: et alius scriptus foris, scilicet mundus sensibilis. Cum igitur esset vna creatura, quæ sensum habebat intus ad cognitionem libri interioris, vt Angelus; et alia, quæ totum sensum habebat foris, vt quodlibet animal brutum: ad perfectionem vniuersitatis debuit fieri creatura, quæ hoc sensu duplici esset prædita, ad cognitionem libri scripti intus, et foris, id est sapientiæ, et sui operis. Et quia in Christo simul concurrit æterna sapientia, et eius opus in vna persona: ideo dicitur liber scriptus intus et foris, ad reparationem generis humani. Et quia cuilibet sensui correspondet motus, ideo duplex est homini datus motus: vnus secundum instinctum rationis in mente, alius secundum instinctum sensualitatis in carne. Primi est imperare, secundi vero est obtemperare secundum rectum ordinem: quando autem fit e conuerso, tunc rectitudo et regimen animæ, præcipitatur de statu suo. Et quia cuilibet motui et sensui respondet appetitus ad aliquod bonum: ideo duplex bonum præparatum est homini, vnum scilicet visibile, et alterum inuisibile: vnum temporale, et aliud æternum: vnum carni, et alterum spiritui. Ex his autem bonis Deus vnum dedit, alterum promisit: vt vnum gratis possideretur, alterum vero per meritum acquireretur. Et quia frustra bonum datur, nisi custodiatur: frustra promittitur nisi ad ipsum perueniatur: ideo duplex fuit præceptum homini datum, scilicet vnum naturæ ad custodiēdum bonum datum: aliud disciplinæ ad promerendum bonum promissum, quod nullo modo poterat mereri melius, quam per meram obedientiam. Obedientia autem mera est, quando præceptum ex se solo obligat, non ex aliqua causa alia, et tale dicitur præceptum disciplinæ, quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientiæ, quæ suo merito ducit ad cælum, suo autem demerito præcipitat in infernum. Non ergo datum est illud mandatum homini propter indigentiam aliquam, quam Deus haberet de humano obsequio; sed ad dandam viam merendi coronam, per meram, et voluntariam obedientiam.

Ezec. 2. d
Apoc. 5. a

Christus, liber intus et foris, scriptus.

Obedientia mera.

Et quoniam homo ratione naturæ defectiuæ ex nihilo formatæ, nec per gloriam confirmatæ, poterat cadere; benignissimus Deus quadruplex contulit ei adiutorium, scilicet duplex naturæ, et duplex gratiæ. Duplicem enim indidit rectitudinem ipsi naturæ, videlicet vnam ad recte iudicandum, et hæc est rectitudo conscientiæ: aliam ad recte volendum, et hæc est rectitudo synderesis, cuius est remurmurare contra malum, et stimulare ad bonum. Duplicem etiam superaddidit perfectionem gratiæ, vnam gratiæ gratis datæ, quæ fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum seipsum, et Deum suum, et mundum istū, qui factus fuerat propter ipsum: aliam vero gratiæ gratum facientis, quæ fuit charitas habilitans affectum ad diligēdum Deum super omnia, et proximum sicut seipsum. Et sic ante lapsum homo perfecta habuit naturalia, superuestita nihilominus gratia diuina. Ex quo manifeste colligitur, quòd si cecidit, non aliunde fuit, nisi ex sua culpa, quia obedire contempsit.

Quadruplex adiutorium a Deo homini datum.

Synderesis officium.

De completione, et ordinatione totius mundi consummati. Cap. XII.

EX prædictis colligi potest, quòd creatura mundi, est quasi quidam liber, in quo relucet, repræsentatur, et legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem gradum expressionis, scilicet per modum vestigij, imaginis, et similitudinis. Ita quòd ratio vestigij reperitur in creaturis omnibus, ratio imaginis solum in intellectualibus siue spiritibus rationalibus, et ratio similitudinis in solis deiformibus: ex quibus, quasi per quosdam scalares gradus, natus est intellectus humanus gradatim ascendere in summum principium, quod est Deus.

Mundi creatura comparatur libro.

C

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum omnes creaturæ respectum habeant, et dependentiam ad suum creatorem, tripliciter possunt comparari ad ipsum, scilicet aut sicut ad principium creatiuum, aut sicut ad obiectum motiuum, aut sicut ad donum inhabitatiuum. Primo modo comparatur ad ipsum omnis eius effectus, secundo modo omnis intellectus, tertio modo omnis spiritus iustus, et Deo acceptus. Omnis enim effectus quantumcumque parum habens de esse, habet Deum sicut principium. Omnis intellectus quantumcumque parum habens de lumine, natus est per cognitionem, et amorem Deum capere. Omnis spiritus iustus, et sanctus, habet donum Spiritus sancti infusum sibi. Et quoniam creatura habere non potest Deum sicut principium, quin configuretur ei secundum vnitatem, veritatem, et bonitatem: nec Deum sicut obiectum, quin eum capiat per memoriam, intelligentiam, et voluntatem: nec Deum sicut donum infusum, quin configuretur ei per fidem, spem, & charitatem, siue per triplicem dotem: et prima conformitas est longinqua, secunda propinqua, tertia proxima: hinc est, quòd prima dicitur vestigium Trinitatis, secunda imago, tertia similitudo. Est igitur spiritus rationalis medius inter primam, et vltimam: ita quòd primam habet inferius, secundam interius, tertiam superius. Et ideo in statu innocentiæ cum imago non erat vitiata, sed deiformis per gratiam effecta, sufficiebat liber creaturæ, in quo seipsum exerceret homo ad contuendum lumen diuinæ sapientiæ: vt sic sapiens esset, cum vniuersas res videret in se, videret in proprio genere, videret in arte: secundum quòd tripliciter habet esse res, scilicet in materia, vel in natura propria, in intelligentia creata, et in arte æterna. Secundum quæ tria dicit scriptura: Dixit Deus, Fiat, fecit, & factum est ita. Propter quam etiam triplicem visionem accepit homo triplicem oculum, sicut dicit, Hugo de sancto Victore, scilicet carnis, rationis, et contemplationis. Carnis, quo videret mundū, et ea quæ sunt in mundo: oculum rationis, quo videret animum, et ea quæ sunt in animo: oculū contemplationis, quo videret Deum, & ea quæ sunt in Deo. Et sic oculo carnis videret homo ea, quæ sunt extra se: oculo rationis ea, quæ sunt intra se: oculo contemplationis ea, quæ sunt supra se. Qui quidē oculus cōtēplationis actum suū non habet perfectū, nisi per gloriam, quam amisit per culpam: recuperat autē per gratiam, et fidem, et scripturarū intelligentiā, quibus mens humana purgatur, illuminatur, et perficitur ad cælestia contemplanda: ad quæ lapsus homo peruenire nō potest, nisi prius defectus, et tenebras proprias recognoscat, quod non facit, nisi ruinam humanæ naturæ diligenter consideret, et attendat.

Creaturæ ad creatorē tripliciter possunt cōparari.

D

E

Gen. 1. a

F

Triplex hominis oculus.

SANCTI

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Breuiloquij
TERTIA PARS,
IN QVA DE CORRVPTELA PECCATI AGITVR.

De origine mali in communi. Cap. I.

RÆDETERMINATIS igitur breuiter aliquibus de Trinitate Dei, et creatura mundi: restat nunc aliqua breuiter tangere de corruptela peccati. De qua tenendum est in summa, quòd peccatum nõ est essentia aliqua, sed defectus et corruptela, qua scilicet corrumpitur modus, species, et ordo in voluntate creata: ac per hoc peccati corruptio est contraria ipsi bono, non tamen habet esse nisi in bono, nec ortum trahit nisi a bono. Quod quidem bonum est liberum arbitrium voluntatis: et ipsum nec est summe malum, cum possit velle bonum; nec summe bonum, cum possit declinare in malum. A

Aug. lib. de nat. bo. con. Manich. c. 2. to. 6.

B Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium cum sit ens a seipso, non ab alio, necesse est, quod sit ens propter seipsum, ac per hoc summe bonum, nullum prorsus habens defectum. Non est igitur aliquid, nec esse potest, quod sit primum, et summe malum: quia principium primum dicit summum complementum, et summe malum dicit defectum permaximum. Quoniam ergo primum principium, vt summe ens, et completum, nec in essendo, nec in operando deficere potest, nec summe malum est, nec aliquod malum est, nec aliquo modo malum principiare potest: quia tamen omnipotens est, potest bonum de non esse in esse deducere, etiam sine adminiculo alicuius materiæ. Quod et fecit, cum creaturam finxit, cui dedit esse, viuere, intelligere, et velle. Quæ quidem quia a summo bono fuit secundum triplicis causæ habitudinem; oportuit, quòd haberet in sua substantia et voluntate modum, speciem, et ordinem. Nata ergo fuit agere opera sua a Deo, secundum Deum, et propter Deum: et hoc secundum modum, speciem, et ordinem sibi insitũ. Sed quia de nihilo fuit et defectiua, potuit deficere ab agendo propter Deum, vt scilicet aliquid faceret propter se, non propter Deum: ac per hoc nec a Deo, nec secundum Deum, nec propter Deum: et hoc est peccatum, quod est modi, speciei, et ordinis corruptiuum. Quod quia defectus est, non habet causam efficientem, sed deficientem, videlicet defectum voluntatis creatæ. Quia vero corruptio est, et non nisi boni, et omnis corruptio in re corruptibili est; ideo non nisi in bono est: ac per hoc, cum voluntas libera corrumpat in seipsa modum, speciem, et ordinem; deficiendo a vero bono, peccatum omne, inquantum huiusmodi, est a voluntate, sicut a prima origine: et est in voluntate sicut in proprio subiecto: quod quidem facit voluntas, quando sua defectibilitate, mutabilitate, et vertibilitate, spreto bono indeficiente et incommutabili, inhæret bono commutabili. Ex quibus colligitur, quòd peccatum non est appetitio malarum rerum, sed desertio meliorum: et ideo in appetitu voluntatis est modi, speciei, et ordinis corruptiuum, ac per hoc* adeo voluntarium, quòd si non est voluntarium, iam non est peccatum. His autem prǽintellectis, manifeste cadit impietas Manichæorum, ponentium summum malum omnium malorum principium primum. Apparet etiam, quæ sit mali origo, et quid mali subiectum. C D A

Peccati origo, et subiectum.

** Aug. de uera Relig. 13. to. 2.*

Aug. lib. 2. de morib. Manich. c. 2. et seq. to. 1.

De primorum parentum tentatione. Cap. II.

AD intelligendum autem qualiter corruptela peccati intrauit in mundum, considerare oportet lapsum primi parentis, traductionem culpæ originalis, et ortum siue radicem peccati actualis. Circa lapsum igitur primi parentis hæc tria nobis occurrunt consideranda, scilicet tentatio diabolica, culpa commissa, et pœna inflicta. Hæc igitur de tentatione sunt tenenda, videlicet, quòd cum Deus hominem condidisset in felicitate paradisi in sexu duplici, scilicet virili, et muliebri; diabolus inuidens homini, assumpta specie serpentina, aggressus est mulierem, primo quærendo: Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis? secundo asserendo, dicens: Nequaquam moriemini: tertio promittendo: Eritis sicut dij, scientes bonum et malum: volens ista tentatione deijcere mulierem infirmiorem, et per illam postea prosternere sexum virilem: quod et fecit, Domino permittente. B

Doctrina de tentatione primorum parentum.

Gen. 3. a
Ibidem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut primum principium est potentissimum in operando, siue in producendo, sic etiam est rectissimum in gubernando: et ideo sic res, quas condidit, administrat, vt eas agere proprios motus sinat. Quoniam igitur homo sic factus erat, vt per victoriam pugnæ perueniret ad præmium quietis æternę, licet Deus sciret hominem tentationi succumbere, debuit tamen hominem permittere tentari ab eo, qui sciret, posset, et vellet. Quoniã ergo diabolus, qui prius erat sciens, et rectus, per superbiam cadendo, factus est versutus, et inuidus; ideo per inuidiam tentare volebat, et per astutiam sciebat: et ideo tentauit iuxta quod potuit, et Deus permisit. Quòd igitur in tentando speciẽ serpentinam assumpsit, hoc dispensationis diuinæ fuit, vt non solum deprehendi eius versutia posset, verum etiam, vt ex illa effigie versutia diabolica in tentando cunctis filijs Adæ innotescere posset. Rursus quia tentauit de præcepto disciplinæ, hoc similiter fuit dispensationis diuinæ, vt siue vinceretur, siue vinceret, cunctis innotesceret meritum obediẽtiæ, siue demeritum inobedientiæ. Quod autem incœpit a muliere, hoc fuit versutiæ suæ, quia facilius est deijcere minus fortem. Vnde et versutia hostis ex infirmiori parte aggreditur ciuitatem. Similiter modus, quo in tentatione processit, maximæ versutiæ fuit, quia experiendo, impellendo, et alliciendo processit. Experientiam enim sumpsit in interrogatione, impulit in assecuratione, allexit autem in promissione. Primo enim interrogauit de causa mandati, vt rationem duceret in dubium. Secũdo autem dubitatione habita: Ne forte moriamur, assecurauit, vt irascibilem duceret in contemptum. Tertio promisit, vt concupiscibilem duceret in appetitum: et sic his tribus modis libertatem arbitrij traheret

Diabolus cur mulierẽ prius tentauit.

Gen. 3. a

Digitized by Google

heret ad consensum, quæ facultas est rationis et volũtatis, complectens nihilominus tres prædictas vires, scilicet rationalem, irascibilem, et cõcupiscibilem: respectu quarum diabolus allexit mulierem per triplex appetibile, scilicet per scientiam, quæ est appetibilis rationali: per excellentiam ad modum Dei, quæ est appetibilis irascibili: per suauitatem ligni, quæ est appetibilis, concupiscibili et sic tentauit omne, quod erat in muliere tentabile, per omne illud, quod poterat in tentationem induci, quod est triplex appetibile mundi, scilicet secundum concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ: secundum quæ tria, attenditur omnis tentationis origo, siue a mundo, siue a carne, siue a diabolo.

Gen. 3.

1. Io. 2. c

A B

De primorum parentum transgressione. Cap. III.

DE culpa vero primorum parentum sunt hæc tenẽda, scilicet quòd mulier assentiens tentationi diabolicæ, appetijt scientiam, et excellentiam ad modum Dei. Appetijt nihilominus experiri suauitatem ligni vetiti, et tandem incidit in transgressionem mandati. Nec his contenta, offerẽdo fructum ligni vetiti, induxit virum, qui nolens suas delicias contristare, mulierem non corripuit, sed potius consensum præbuit male suadenti, et oblatum pomum gustando, effectus est transgressor diuini præcepti.

C

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum a primo principio, vt prædictum fuit, datus esset homini duplex sensus et appetitus respectu duplicis libri, et respectu duplicis boni, vt secundum libertatem arbitrij, homo posset ad vtrumque conuerti; mulier audita suggestione serpentis exteriori, non recurrit ad librum interiorem, qui legibilem se præbet recto iudicio rationis: sed potius sensum suum circa exteriorem librum tenuit, et circa exterius bonum negotiari cœpit. Et quia sensus eius non accessit vsque ad verum infallibile, appetitus eius conuerti cœpit ad bonum commutabile. Appetijt igitur, quod diabolus promisit, et ideo consensit, vt faceret, quod suggessit. Appetendo igitur excellentem scientiam, erecta est in superbiam: erecta in superbiam, hoc ipso illecta est ad gulam: ac per hoc tertio prostrata est per inobedientiam. Primum fuit in mente: secundum in sensualitate: tertium in opere. Et sicut tentatio ab inferiori incipiens, peruenit vsque ad summum; quia ab auditu per appetitum peruenit ad consensum: sic econuerso, deordinatio a superiori incipiens, peruenit vsque ad imum, et fecit vnum peccatum consummatum, quod in humana natura est omnis peccati initium et origo malorum. Nam mulier illecta illexit virum, qui similiter ad librum exteriorem conuersus, et ad bonum commutabile, nimis appretiando mulieris consortium, et suæ societatis solatium, nec mulierem voluit corripere, nec proprias delicias contristare. Et quoniam debuit eam corripere, et non corripuit, idcirco imputatur ei peccatum mulieris. Quia vero noluit suas delicias cõtristare a se repellẽdo mulierem, incœpit nimium diligere seipsum, ac per hoc recedens a diuina amicitia, incidit in gulam, et inobedientiam. Fuit ergo transgresio præcepti vtrique communis, licet ex alia, et alia causa: quia non vir, sed mulier fuit seducta: in vtroque tamen, scilicet viro, et muliere fuit deordinatio a summo vsque ad imum: quia primo in mente fuit siue in ratione, deinde in sensualitate, et postremo in opere. Ideo enim vterque prostratus fuit per inobedientiam, et illectus per gulam, quia vterque erectus fuit in superbiam. Mulier quidem appetendo, et ambiendo quod nondum acceperat, vir autem nimis amando, et appretiando, quod iam habebat: vnde mulier manducando, credidit sublimari; Adam vero existimans se aliquid magnum, et Deo charum, minus grauiter credidit se puniendũ. Nondum enim expertus fuerat rigorẽ diuinæ iustitiæ, et seueritatis. Et sic vterque dum inordinate erexit se supra se, cecidit miserabiliter infra se, a statu scilicet innocentiæ et gratiæ, ad statum culpæ et miseriæ.

Origo primi peccati.

D E F

De primorum parentum punitione. Cap. IIII.

DE pœna vero primorum parentum hoc est tenendum, videlicet quòd vir, et mulier statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, et erubescentiæ in carne; et ideo ad cooperiendum verenda, fecerunt sibi perizomata. Postea vero diuino iudicio, vir incurrit pœnam laboris et angustiæ: pœnam famis et indigentiæ: pœnam mortis et resolutionis in cinerem. Iuxta quod dicitur in scriptura: Maledicta terra in opere tuo, et cetera. Mulieri vero duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarum in conceptu, pœna doloris in partu, pœna quoque subiectionis ad virum in conuictu: ac per hoc, secundum quòd apparet, satis grauiter punitum fuit peccatum illud, scilicet ligni vetiti esus, licet fuerit faciliter perpetratum.

Gen. 3. b

Ibidem c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit prouidentissimum in gubernando, et rectissimum in præsidendo, nihil prorsus inordinatũ dimittit in vniuerso: et quia culpa recte ordinatur in pœna (conuenientius enim iniustus dolet in supplicio, quàm lætatus est in delicto, quoniam melius est dolere damnũ salutis, quàm lætari in damno æquitatis) ideo statim in primis parentibus dedecus peccati subsecutum est decus iudicij, vt quod inordinatum fuit cadendo ab ordine naturæ, caderet statim in ordinem iustitiæ. Hic enim duplex ordo sic cuncta complectitur, vt quod ab vno ceciderit, statim in alteram differentiam relabatur. Quoniam ergo vterque parens superbiendo in mente, et gustando in carne, inobediens fuit suo superiori, iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suum inferius: et maxime, quantum ad partes illas, secundum quas est coniunctio vtriusque sexus, quæ sunt membra virtuti generatiuæ deseruientia. Et quia hoc inerat eis nõ ex natura, sed ex propria culpa: ideo erubescebant, et cooperiebant se. Rursus quia vir spreto summo delectabili, quæsiuit in carne delectari; ideo iusto Dei iudicio, inflictus est ei labor, et defectus famis et sitis. Postremo quia propter bonum carnis, separari elegit a bono mentis; ideo iusto Dei iudicio, anima inuita separatur a carne per mortem, et incinerationem; ac per hoc sicut Deus dederat homini, secundum ordinem naturæ, corpus subiectum animæ, propagabile sine libidine, vegetabile sine defectione, immutabile sine morte interueniente; sic homine peccante, secundum ordinem iustitiæ factum est, vt subtraheret cetera prædicta, et infligeret opposita: vt sic culpa non remaneret impunita, et inordinata, quod nequaquam pati debet diuina prouidentia. Et quoniam peccatum a muliere exordium sumpsit; ideo pœna eius debuit duplicari. Quia igitur in mente superbiens fuit, subiectionem incurrit: quia lignum ad vescendum suaue vidit, et appetijt, dolorem incurrit: postremo, quia fregit iugum obedientiæ, incurrit vinculum, et pondus multiplicis ærumnæ. Et sic patet quanto ordine diuinæ prouidentiæ, inflictæ sunt viro pœnæ multiplices, et duplicatæ in muliere, vt sic dedecus peccati non remaneret, seu esset sine decore iustitiæ. Tanta est enim beatitudo iustitię, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.

Ordo diuinæ iustitiæ in pœna inflicta primis parentibus pro peccato

De originalis peccati corruptione. Cap. V.

POst lapsum primi parentis, dicenda sunt aliqua de corruptione peccati originalis. Circa quod primo considerandus est modus corruptionis, secundo modus traductionis, tertio modus curationis. Modus autem, quo genus humanum per originale peccatum corrum-

Modus, quo genus humanum per peccatũ originale corrumpitur.

Digitized by Google

corrumpitur hic est. Nam quilibet per concubitum vi generatus, nascitur natura filius iræ, quia priuatus rectitudine originalis iustitiæ: propter cuius absentiam incurrimus, quantum ad animam, quadruplicem pœnam, scilicet infirmitatem, ignorantiam, malitiam, et concupiscentiam: quæ quattuor inflicta sunt propter originale peccatum. Quas sane pœnas spirituales, comitatur in corpore multiplex pœnalitas, multiplex defectus, multiplex labor, multiplex morbus, et multiplex dolor. Ad has quoque pœnas, subsequitur pœna mortis, et incinerationis: pœna carentiæ visionis Dei, et amissionis gloriæ cælestis, non solum in adultis verum etiam in paruulis non baptizatis; qui quidem paruuli pœna mitissima inter ceteros puniuntur, quia solam pœnam damni habent, sine pœna sensus.

Pœnæ origi nale peccatum subsecutæ.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium omnia agat a se, et secundum se, et propter se; necesse est esse optimum, et rectissimum, ac per hoc pijssimum, et iustissimum: et inde est, quòd vniuersæ viæ eius misericordia, et veritas, siue iudicium. Si enim Deus a principio hominem in tantis miserijs condidisset, nec pietas esset, nec iustitia, quòd tanta opus suum opprimeret miseria, nulla præcedente culpa. Similiter si tantis miserijs nos repleret, vel repleri permitteret sine culpa, nec pie, nec iuste gubernaret nos diuina prouidentia. Si ergo certissimum est primum principium, et in producendo, et in prouidendo, rectissimum, et clementissimum esse: necesse est, quòd genus humanum taliter fecerit, vt a principio nulla esset in eo culpa, nec miseria. Necesse est etiam, quòd taliter administret, vt non permittat in nobis esse miseriam, nisi propter aliquam culpam præambulam. Quoniam igitur certissimum est, quòd a nostra origine multiplicem contrahimus miseriam pœnæ, certum est, quòd omnes nascimur natura filij iræ, ac per hoc priuati rectitudine originalis iustitiæ, quam priuationem vocamus originalem culpam.

Psal. 24. b

Ephes. 2. a

Et quia omnis culpa dicit recessum a bono incommutabili, et accessum ad bonum commutabile: et recedere a bono incommutabili est recedere a summa virtute, veritate, et bonitate; accedere autem ad bonum commutabile, est plus debito in illud per amorem tendere: hinc est, quòd perdens originalem iustitiam, incurrit infirmitatem, ignorantiam, malitiā, et concupiscentiam. Rursus, quia deserens bonum incommutabile, propter bonum commutabile, efficitur indignus vtroque, hinc est, quòd ratione carentiæ originalis iustitiæ perdit anima quietem temporalem in corpore, per multiplicem corruptionem, et mortem, et tandem separatur a visione lucis æternæ, amittendo felicitatem gloriæ, tam in anima, quàm in corpore.

Culpa omnis dicit accessū ad bonum cōmutabile, et recessū ab incōmutabili.

Postremo, quia carentia huius iustitiæ in nascentibus, non est per motum voluntatis propriæ, nec per actualem delectationem; hinc est quòd originali peccato post hanc vitam, non debetur pœna sensus in gehenna, pro eo quòd non supra condignum, sed citra punit diuina iustitia, quam semper comitatur superabundans misericordia. Hoc credendum est sensisse beatum Augustinum, licet verba ipsius, exterius propter detestationem erroris Pelagianorum, qui aliquam felicitatem eis concedebant, aliud sentire videantur, vt enim eos reduceret ad medium, abundantius declinauit ad extremum.

Originale peccatū cur post hanc vitam non puniatur pœna sensus.

Aug. lib. de fide ad Pet. cap. 3. circa med. et ca. 27. in prin. to. 3. et de ver. Apost. serm. 14. to. 10.

De originalis peccati transfusione. Cap. VI.

MOdus autem traductionis culpæ originalis videtur esse talis: quia licet anima non sit ex traduce, originalis tamen culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum mediante carne per concupiscentiam generata: ita quòd sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adæ, et prona effecta ad libidinem, sic caro per

A libidinem seminata, et secum trahens infectionem vitiosam, inficit, et vitiat animam; quæ quidem infectio vitiosa, in anima non tantum est pœna, sed etiam culpa. Et sic persona corrumpit naturam, et natura corrupta corrumpit personam, salua in omnibus diuina iustitia, cui nullo modo potest imputari infectio animæ, licet eam creando infundat, et infundendo vniat cum carne infecta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium fecerit hominem ad imaginem suam propter suijpsius expressionem: sic eum condidit ex parte corporis, vt omnes homines

B propagarentur a primo homine tamquam ab vno radicali principio: sic ex parte animæ, vt propter expressam similitudinem tam in essendo, et durando, quàm intelligendo, et amando, immediate emanarent omnes spiritus rationales ab ipso Deo, tamquam a primo principio, et immediato. Et quoniam spiritus tamquā excellentior, magis accedit ad primum principium, sic condidit Deus hominem, vt spiritus præesset corpori, et corpus subesset spiritui creato, quamdiu ille subesset spiritui increato: et econtra si spiritus non obediret Deo, iusto Dei iudicio, corpus suum inciperet sibi rebellare. Quod et factum est, cum Adam peccauit. Si-

C cut igitur si Adam stetisset in obedientia Dei, corpus suum spiritui obediens esset, et tale ad posteros transmitteret, et Deus illi animam infunderet; ita quòd vnita corpori immortali, et sibi obedienti, haberet ordinem iustitiæ, et immunitatem omnis pœnæ: sic ex quo Adam peccauit, et caro facta est rebellis spiritui, oportet quòd talem ad posteros transmittat, et quòd Deus secūdum institutionem primariam animam infundat: anima vero cum vnitur carni rebelli, incurrit defectum ordinis naturalis iustitiæ, quo debebat omnibus inferioribus imperare. Et quia anima carni vnita est, oportet, quòd ipsam trahat, et trahatur ab ip-

D sa: et quia ipsam non potest trahere tamquam rebellem, necesse est, vt ab ipsa trahatur, et incurrat morbum concupiscentiæ: et sic incurrit simul, carentiam debitæ iustitiæ, et morbum concupiscentiæ. Ex quibus duobus tamquam ex auersione, et conuersione dicitur integrari secundum Augustinum, et Anselmū peccatum originale. Quoniam igitur ordinatissimum fuit, quòd natura humana ita conderetur, et quòd condita sic propagaretur, et quòd peccans ita puniretur, sicut prædictum est prius, ita quòd in conditione seruatur ordo sapientiæ: in propagatione, ordo naturæ: in punitione, ordo iustitiæ: patet quòd non est

Originale peccatū ex carentia iustitiæ, et morbo concupiscentiæ integratur

E contra diuinam iustitiam, si ad posteros transmittitur culpa. Rursus quia culpa originalis peccati in animam transfundi non posset, nisi pœna rebellionis in carne præcederet; et pœna non esset, nisi culpa præcessisset; nec culpa præcessit a voluntate ordinata, sed inordinata, ac per hoc non a voluntate, diuina, sed a voluntate humana: patet, quòd originalis culpæ transfusio est a peccato primi hominis, non a Deo, non a natura condita, sed a vitio perpetrato. Et sic verum est, quod dicit Augustinus, quod peccatum originale, non transmittit ad posteros propagatio, sed libido.

Aug. lib. de fide ad Pet. c. 2. paululum a med. to. 3.

F

De originalis peccati curatione. Cap. VII.

POstremo diligenter attende, quòd modus curationis culpæ originalis est iste, scilicet, quòd sic curatur culpa originalis, quòd remanet pœna temporalis, sicut patet in paruulis baptizatis. Sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, quòd remanet quantum ad actum, et motum concupiscentiæ. Sic curatur in parente, quòd nihilominus ab eo, qui curatus est per baptismum, transmittitur in prolem originale peccatum. Sic tollitur originalis peccati macula, quòd remanet sequela, cum qua oportet pugnare, quamdiu viuimus in hac vita: quia in nullo prorsus extinguitur concupiscentia per gratiam communem, quod dico propter

Digitized by Google

propter virginem beatissimam Mariam, in qua in A conceptione filij Dei extincta fuit per gratiā singularē.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia sicut infectio deriuatur in omnes à principio creato, a quo fit propagatio corporum, et hoc à parte inferiori, scilicet carnis; sic curatio fieri habet a principio increato, a quo fit infusio animarum, et hoc a parte superiori, scilicet mentis. Quoniam igitur ex parte mentis distinctio est in hominibus, ita quòd secundum illam vnus non propagatur ab altero, sed immediate exit a Deo, gratia curatiua menti nostræ a Deo infusa respicit vnumquemque, inquantum tenet rationem personæ singularis, et indiuiduæ, non inquantum tenet rationem productiui secundum virtutem B naturæ. Quoniam igitur originale peccatum est morbus inficiens personam pariter et naturam, personam in voluntate, naturam in carne; ideo sic curatur macula originalis in mente, quòd remanet infectio, et sequela in carne.

Culpa orig. inficit personam et naturam.

Et quia homo generat non secundum quòd curatus est in mente, sed secundum quòd corruptus in carne, non secundum quòd spiritualis, sed secundum quòd carnalis; hinc est, quòd quamuis sic baptizatus sit ab originali mundatus in se, transmittit tamen in C prolem originale. Rursus, quia reatus pœnæ æternæ respicit deformitatem mentis et personæ, actus autem siue motus respicit inclinationem carnis et naturæ; ideo transit originale per baptismum, quantum ad reatum, et remanet quantum ad actum. Postremo quia afflictio temporalis conditionem respicit ex parte carnis, cum caro remaneat semper subiecta cuidam infectioni, remanere debet semper subiecta pœnalitati: et ideo sicut pœnalitas, et corruptio per gratiam non aufertur a carne; sic sequela illa, siue concupiscētia, et languor membrorum, simul stare potest cum gratia curatiua. Et ideo quamuis paulatim minuatur; D quia tamen radix non tollitur, numquam omnino aufertur in viatore, nisi in beata Virgine per gratiam singularem. Quia enim Virgo concepit eum, qui erat expiatio omnis culpæ, ideo data fuit sibi gratia singularis, qua extincta fuit in ea radicitus omnis concupiscentia, ad concipiendum Dei filium, absque omnis peccati labe et corruptela. Nempe decens erat, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo genitum sibi æqualem, tamquam seipsum diligebat, ita dare disponebat, vt naturaliter esset vnus idemq. communis Dei Patris, et Virginis Filius: et quam ipse filius specialiter facere sibi matrem eligebat, et de qua Spiritus sanctus volebat, et operaturus erat, vt conciperetur, et nasceretur ille, de quo ipse procedebat.

Baptizatus cur peccatū originale transmittit.

Gratia singularis B. Virginis.

Anselm. de cōcep. Virg. et pec. orig. c. 18.

De origine peccatorum actualium. Cap. VIII.

POstquam autem dictum est de traductione peccati originalis, dicenda sunt aliqua de origine peccati actualis. De ortu igitur peccati actualis, hæc tenenda sunt in summa, videlicet, quòd peccatum actuale originem trahit a libera voluntate vniuscuiusque per suggestionem, delectationem, consensum, et operationem. Iuxta quod dicit scriptura: Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illectus: deinde concupiscentia, cum conceperit, peccatum parit: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem. Si autem suggestio, et delectatio sistat citra consensum, est veniale peccatum. Si vero consequatur consensus, et opus in his, quæ diuina lege prohibita sunt, peccatum est mortale consummatum. Quod si medio modo fit, vt consensus sine opere sit, aut quia vult in opus procedere, sed non potest; tunc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quàm si in ipso facto deprehenderetur: aut quia non vult in opus procedere, sed vult interius voluptari in delectatione, et tunc manducat mulier; sed non vir. Et licet non sit peccatum plene consummatum; est tamen inter mortalia computandum, quia muliere manducante, totus homo damnari meretur, quod maxime intelligi habet in peccatis carnalibus.

Iac. 1. b

Peccatum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum peccatum dicat recessum voluntatis a primo principio, inquantum ipsa voluntas nata est agi ab ipso, et secundum ipsum, et propter ipsum; omne peccatum est inordinatio mentis siue voluntatis, circa quam nata sunt esse virtus et vitium. Peccatum igitur actuale, est actualis inordinatio voluntatis. Inordinatio autem ista, aut est tanta, quòd ordinem iustitiæ exterminat, et hoc modo dicitur mortale peccatum; quia natum est auferre vitam, separando ipsam à Deo, per quem viuificatur anima iusta. Aut est tam modica, quòd ordinem illum non perimit, sed tantum in aliquo perturbat, et tunc dicitur veniale peccatum: quia de ipso adipisci possumus cito veniam, pro eo quòd gratia non tollitur per ipsum, nec inimicitiam diuinam incurrit homo. Est autē ordo iustitiæ, vt bonum incommutabile præferatur commutabili: vt bonum honestum præferatur vtili: et voluntas Dei præferatur voluntati nostræ; vt iudicium rationis rectæ præsit sensualitati humanæ. Et quoniam lex Dei istum ordinem præcipit, et vetat oppositum; quando bonū commutabile præfertur æterno, et bonum vtile præfertur honesto, et voluntas nostra præfertur diuinæ voluntati, et sensualis appetitus præfertur rationi rectæ; tunc committitur mortale peccatum. De quo dicit Ambrosius, quòd est præuaricatio legis diuinæ, et cælestium inobedientia præceptorum, vel mandatorum. Hæc autem committitur, siue omittatur, quod lex diuina præcepit: siue fiat id, quod prohibet. Ex quo duplex genus peccati oritur, delictum scilicet, et commissum. Quando vero bonum commutabile plus debito diligitur, sed non præfertur incommutabili: et vtilitas non præfertur honestati: et voluntas nostra plus debito amatur; ita tamen quòd non præfertur diuinæ: et caro concupiscit, non tamen præfertur iudicio rationis rectæ; tunc non est mortale, sed veniale: quia licet hoc sit præter legem, non tamen directe est contra legem. Sensualis autē appetitus rationi rectæ non præfertur, nisi quando ei ratio consensit: et ideo peccatum mortale citra consensum non committitur. Si tamen sensualitas inordinate moueatur, cū illa inordinatio ad malum inclinet, licet ratio non consentiat, peccatum est aliquod, E quia aliquo modo lædit ordinem iustitiæ. Et quia in statu innocentiæ non mouebatur sensualitas, nisi secundum rationis motum; ideo stante homine, non poterat ibi esse veniale peccatum. Nunc autem quia rationi repugnat sensualitas, velimus, nolimus, ideo necesse habemus committere aliquod veniale peccatū per primos motus: qui et si particulariter, et singillatim possint declinari, omnes tamen nullo modo possunt caueri: qui sic sunt peccata, quòd sunt etiam pœnæ peccati: et ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipso digna sunt venia. Verum quia ratio his consentire non compellitur, si post consensum delectationis consentiatur in opus, tunc est plenus consensus, ac F per hoc peccatum consummatum: quia peruenit vsque ad virum, idest, vsque ad partem supremam rationis, ex qua pendet plenitudo consensus. Quia vero non solum in opus, verum etiam in delectationem est consensus, in quo inferior portio sequitur sensualitatem: ideo si in delectatione sensuali ratio sensualitati succumbat, mulier serpenti obtemperat: ac per hoc fit subuersio recti ordinis, et ita subuersio iustitiæ, propter quod committitur mortale peccatū, licet minus graue: quod non solum imputatur mulieri, verum etiam viro, a quo mulier compesci debuit, et cohiberi, ne obtemperaret serpenti. Et sic patet, quòd in perpetratione omnis peccati actualis, fit aliqualis imitatio

Peccatum actuale qd, et quotuplex.

Iustitiæ ordo.

Ambr. lib. de Parad. cap. 8. to. 1. edit. Rom.

Peccatum mortale nō cōmittitur citra consensum.

Peccata venialia nō poterāt esse in statu innocentiæ: nūc singula vitari possunt, et si nō omnia.

Digitized by Google

Aug. li. 12. de Trin. c. 12. to. 3. tatio primi peccati, secundum explanationem Doctoris præcipui Augustini.

De origine, et distinctione capitalium peccatorum. Cap. IX.

CONsequenter descendendum est ad ortum peccatorum in speciali; inter quæ, quædam sunt capitalia, quædam pœnalia, quædam finalia, siue irremissibilia: quasi prima, media, et postrema. Circa ortum vero peccatorum capitalium, hoc est in summa tenendum, videlicet quòd peccatorum actualium, vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput, siue capitale peccatum. Vnum inquam est capitale initium, scilicet Superbia, *Eccli. 10. b* iuxta quod dicit scriptura: Initium omnis peccati Superbia. Duplex radix, scilicet timor male humilians, et amor male accedens. Triplex fomentum, *1. Ioan. 2. c* secundum tria, quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vitæ. Septiforme vero caput, scilicet superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, et luxuria. Inter quæ quinque præcedentia sunt peccata spiritualia, duo vero vltima sunt carnalia.

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum peccatum mortale, sit actualis a primo principio recessus; recessus autem a primo principio non potest esse nisi per contemptum ipsius, vel in seipso, vel in suo præcepto: contemptus autem primi principij cum sit superbia, necesse est, quòd omnis mortalis peccati culpa, siue offensa, initium sumat a superbia. Quia vero nullus contemnit primum, et summum principium, vel eius præceptum per se, nisi per hoc quòd aliquid aliud ab ipso, vel vult acquirere, vel timet perdere: hinc est, quòd necesse est, omne peccatum actuale originem trahere a duplici radice, scilicet timore, et amore: qui radices sunt malorum, licet non æque primæ. Nam omnis timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere: et ideo per ea habet foueri timor, per quæ fouetur et amor. Amor autem inordinatus est respectu commutabilis boni. Et quoniam illud est triplex, scilicet interius, excellentia: exterius, pecunia: inferius, carnalis lasciuia: hinc est quòd necesse est esse tria peccatorum actualium radicalia fomenta, quæ superius sunt prætacta, ad quæ dum anima inordinate fertur, omnia peccata actualia oriuntur.

Deductio septem capitaliũ peccatorum. Et quia hoc fit secundum septiformem modum, ideo septem sunt peccata capitalia, ex quibus generatur vniuersitas vitiorum. Voluntas enim nostra aut deordinatur, quia appetit, quod non est appetendum: aut quia refugit, quòd non est refugiendum. Si quia appetit, quod non est appetendum, vt pote bonum, vt nunc, siue commutabile, siue apparens bonum: aut est interius, et sic est priuata excellentia, quam amat superbia: aut exterius, et sic est sufficientia, quam amat auaritia: aut inferius, et sic aut delectabile, quia ad conseruationem indiuidui, et sic alimentum, quod est delectabile secundum gustum, et appetitur a gula: aut quia ad conseruationem speciei, et sic coitus, qui est delectabilis secundum tactum, et appetitur a luxuria. Si autem voluntas deordinatur, quia refugit, quod non est refugiendum: hoc potest esse tripliciter, secundum triplicem modum refugiendi. Aut enim refugit secundum peruersum instinctum ipsius rationalis, et sic est inuidia: aut secũdum instinctum irascibilis, et sic ira: aut secundum instinctum concupiscibilis, et sic est accidia. Vnde quia quattuor sunt principalia appetibilia, et tres vires, secundum quarum instinctum est fuga: ideo tantum septem sunt capitalia peccata. Rursus, quia sensus appetibilis est cum delectatione, sensus autem rei fugiendæ est cum dolore: hinc est, quòd quattuor habent coniun-

A ctam lætitiam, tria vero alia habent adiunctam, tristitiam, et pœnam: omnia tamen dicuntur capitalia, quia deordinationes sunt principales, et multarum aliarum deordinationum sunt principia suo modo influentia. Vnde licet quædam ex his principaliter fugam respiciant, habent tamen ex ipsa, delectabilia sua. Nam inuidia vult priuatum bonum possidere, sine socio, et ita integraliter. Ira sine contrario, et ita imperturbabiliter. Accidia sine labore aliquo, et ita infatigabiliter. Et quia hæc non de facili obtinentur, ideo magnum exercitium vitiorum secum trahunt ad huiusmodi, quæ appetunt exequenda, vel ad ea,
B quæ respuunt declinanda, respectu quorum dicuntur capitalia peccata, quasi capita ex quibus manant alia quamplurima.

De origine, et qualitate pœnalium peccatorum. Cap. X.

DE peccatis pœnalibus hoc tenendum est, quòd licet malum culpæ, et malum pœnæ, sint diuersæ malorum differentiæ; quædam tamen sic sunt peccata, quòd etiam sunt pœnæ peccati. Speciali namque modo, peccata et pœnæ peccati dicuntur illa, quæ ha-
C bent adiunctum dolorem, et mæstitiam, sicut accidia, inuidia, et consimilia. Minus specialiter dicuntur illa, quæ habent adiunctam, vel meram deprauationem naturæ, vel ignominiam, vel ignorantiam, sicut sunt illa, propter quæ dicitur peccator in reprobum sensum tradi. *Rom. 1. d* Generaliter autem peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, et vltimam gehennæ pœnam, et peccata possunt dici, et pœnæ peccati, iuxta quod dicit Gregorius: Crimina criminibus vindicari. *Greg. li. 25. Mor. c. 9.* Licet autem idem dicatur peccatum, et pœna peccati, tenẽdum, tamen est, quòd omnis pœna inquantum pœna iusta est, et a Deo: nulla vero culpa iusta est, nec a
D Deo, sed tantum a liberæ voluntatis arbitrio. Pœna vero, quæ mere est pœna, a Deo est inflicta: quæ vero est culpa, vel inclinans ad culpam, est contracta, vel acta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum malum dicat recessum a primo principio, per hoc quòd nocet bono: non autem nocet bono, nisi aliquid adimendo de bono, bonum autem consistit in modo, specie, et ordine: nullum est malum, *August. de nat. boni. c. 4. to. 6.* quòd non sit modi, speciei, et ordinis corruptiuum, Ordo autem duplex est, scilicet ordo naturæ, et ordo
E iustitiæ. Ordo autem naturæ est in bono naturali, ordo iustitiæ in bono morali. Et quia bonũ naturale in omni natura, bonum morale in voluntate habet cõsistere: ideo ordo naturæ est in omni natura, ordo autem iustitiæ in voluntate electiua habet consistere. Et quia voluntas est instrumentum seipsum mouens, natura vero non: hinc est, quòd ordo iustitiæ est ordo non tantum factus, sed etiam factiuus; ordo autem naturæ, est ordo factus. Quoniam ergo malum potest priuare ordinem iustitiæ, et ordinẽ naturæ; hinc est, quòd duplex est malum, scilicet culpæ, et pœnæ. *Malum duplex.* Rursus quia ordo iustitiæ, est ordo voluntarius; hinc est, quòd malũ culpæ est affectio voluntaria, malum autem pœnæ est
F affectio inuoluntaria. Postremo quia ordo iustitiæ, qui inest voluntati, est ordo factiuus; ideo malum culpæ, quod est eius priuatio, est malum, quod facimus, et malum pœnæ, est malum, quod patimur. Et quia non est passio, nisi naturaliter præcedat actio, nec est actio, ad quam non sequatur aliqua passio; hinc est, quòd nulla est pœna sine præcedente merito culpæ, nulla est et culpa, quin comitetur aliqua pœna. Et quoniam quod facimus, a nobis est: quod nos vero patimur, potest esse a nobis, et ab alijs, vtpote a causa superiori, vel inferiori: ideo licet omnis culpa sit a nobis, non tamen omnis pœna est a nobis, immo quædam est a nobis acta, quædam inflicta, quædam contracta. *Omnis culpa a nobis, non omnis pœna a nobis.* Et quia eum, qui facit, quod non debet, iustum est pati, quod

Digitized by Google

ti, quod debet; ideo omnis pœna inquantum pœna, A iusta est, et a diuina prouidentia: quia est ad culpam ordinata, et ipsius culpæ ordinatiua. Quia vero passio illa potest esse per ademptionem boni naturalis, vel boni moralis cum naturali; hinc est, quòd quædam pœna est mere pœna, quædam vero est pœna, et culpa: quia bonum morale, quòd est iustitia, non adimitur, nisi per iniustitiam, quæ est culpa. Prima igitur pœna est a Deo, et secundum quòd pœna, et secundum id, quod est: a Deo inquam, non instituente, sed vindicante. Secunda vero cum sit culpa, secundum id, quod culpa est, a Deo non est, nisi solum quantum ad ordinem, ipsa vero, vel est acta si sequatur ad actuale, vel est contracta, si sequatur ad originale. Si igitur proprie accipiatur malum, secundum quòd est priuatio boni naturalis, et affectio inuoluntaria, et malum quod patimur, sic non coincidit cum malo culpæ in idem, licet sit annexum eidem. Si vero accipiatur large, vt dicatur malum, quod patimur, siue a nobis, siue aliunde, siue in natura, siue in voluntate: sic coincidunt in idem, sed non ad idem, vel secundum idem: quia quòd est in se culpa, dicitur respectu præcedentis culpæ pœna: vel culpa ratione actionis, pœna dicitur esse ratione passionis. Et sic patet quo modo, pro quanto, et quare aliquid simul dicatur esse peccatum, et pœna peccati.

De origine peccatorum finalium, quæ sunt peccata in Spiritum sanctum. *Cap. XI.*

DE peccatis autem finalibus, siue irremissibilibus, cuiusmodi sunt peccata in Spiritum sanctum, hoc est tenendum, quòd licet omne peccatum generaliter sit contra Deum trinum, et vnum: appropriate tamen dicitur aliquod peccatum esse in Patrem, aliquod in Filium, aliquod in Spiritum sanctum. Hoc autem peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dicitur in hoc sæculo, et in futuro: non quia in hoc sæculo non possit dimitti, sed quia raro dimittitur, aut vix in hoc sæculo, quantum ad culpam, modicum autem et quasi nihil fiet remissio sibi in futuro quantum ad pœnã. Huius autem peccati sex sunt differentiæ, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, desperatio, præsumptio, obstinatio mentis, et impœnitentia finalis.

Quare peccatũ in Spiritũ sãctum dicatur irremissibile, et quot sint eius differẽtiæ.

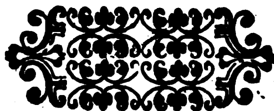
Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum peccatum dicat recessum a primo principio trino, et vno, omne peccatum imaginem Trinitatis deformat, et ipsam animam fœdat, quantum ad triplicem potentiam, scilicet irascibilem, rationalem, et concupiscibilem: et a libero arbitrio procedit, quod gerit in se insigne Trinitatis, scilicet Patris, ratione facultatis, Filij, ratione rationis, Spiritus sancti, ratione voluntatis. Licet autem hæc tria cõcurrant simul ad omnem culpam, quælibet tamen harum per suum defectum, potest esse ratio deordinandi alias. Defectus autem circa facultatem est impotentia, circa rationem est ignorantia, circa voluntatem est malitia. Et hinc est, quòd cum quædam sint peccata ex impotentia, quædam ex ignorantia, quædam ex malitia: et potentia attribuitur Patri, sapientia Filio, et voluntas Spiritui sancto; quòd quędam dicũtur esse in Patrem, quædam in Filium, quædam in Spiritum sanctum. Et quoniam nihil magis est in voluntate, quàm ipsa voluntas, et voluntas ipsa est origo peccati, nullum peccatum est adeo voluntarium, et mere, sicut est illud, quod prouenit ex corruptione existente in voluntate.

Peccatum omne deformat Trinitatis imaginem.

Cum enim dupliciter dicatur inuoluntarium scilicet per violentiam, et per ignorantiam: primum per defectum potentiæ, secundum per defectum scientiæ: quãdo voluntas sola corruptione sua, licet possit resistere, et sciat hoc malum esse, aliquid eligit, tunc dicitur peccare ex certa malitia: et tale peccatum mere procedit B ex improbitate volũtatis liberi arbitrij, et directe impugnat gratiam Spiritu sancti, per quam fit remissio peccati. Et quia mere procedit ex libertate arbitrij, ideo nõ habet colorem excusationis: et propterea modicum, et quasi nihil debet ei, qui punitur, de pœna relaxari. Quia vero directe impugnat gratiam Spiritus sancti, per quam fit remissio peccati, ideo dicitur irremissibile: non quia nullo modo possit remitti, sed quia quãtum est de se, directe est impugnatiuum medicamenti, et remedij, per quod fieri habet remissio peccati. Et quoniam peccati remissio fit a Deo per gratiam pœnitentialem intra ecclesiasticam vnitatem; C ideo differentiæ huius peccati accipiuntur secundum quòd directe impugnant illa tria: aut enim impugnant ipsam gratiam pœnitentialem in se: aut in comparatione ad Deum, a quo datur: aut in comparatione ad Ecclesiam, in qua suscipitur. Si in comparatione ad vnitatem Ecclesiæ, sic quia vnitas Ecclesiæ consistit in fide, et charitate, siue in gratia, et veritate: sic est duplex peccatum, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, et impugnatio veritatis agnitæ. Si in comparatione ad Deũ dantem, quia vniuersæ viæ eius, quantum ad iustificationem, maxime sunt misericordia, et veritas: sic est duplex peccatum, vnum quod impugnat misericordiam, et hoc est desperatio: aliud quod impugnat iu- D stitiam, et hoc est impunitatis præsumptio. Si vero impugnat ipsam gratiam pœnitentialem in se, vel secundum se, sic est duplex; quia gratia pœnitentialis facit resilire a peccatis commissis, et præcauere a committendis. Contra primum est obstinatio mentis, contra secundum est impœnitentia finalis, secundum quòd finalis impœnitentia, dicitur propositum non pœnitẽdi: sic enim est species peccati in Spiritum sanctum. Secundum autẽ quòd finalis impœnitentia dicit continuationem peccati vsque in finem, sic est sequela omnium mortalium, quæ in hac vita non remittũtur, et maxime omnium specierum peccati in Spiritum sanctum. Et sic omne peccatum initium sumit a su- E perbia, et consummationem, siue finem habet in finali impœnitentia: in quam qui peruenerit, corruit in gehennam, a qua quidem impœnitentia finali, nullus peccans mortaliter potest liberari, nisi interueniat gratia mediatoris Christi: et ideo incarnationem ipsius desiderabat vniuersitas saluandorum, cui est honor, et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Inuoluntarium dupliciter dicitur

Ps. 24. b

SANCTI

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiloquij

QVARTA PARS,

IN QVA DE INCARNATIONE VERBI AGITVR.

De ratione, qua decuit Verbum Dei incarnari. Cap. I.

POSTQVAM prædicta ſunt aliqua de Trinitate Dei, de creatura mundi, et corruptela peccati: reſtat nunc aliqua breuiter dicere de incarnatione Verbi, per quod quidem Verbum incarnatum facta eſt ſalus, et reparatio generis humani: non quia aliter Deus humanum genus ſaluare, vel liberare non potuerit, ſed quia nullus alius modus ita congruus, et conueniens erat ipſi reparatori, et reparabili, et reparationi.

Prima ratio, qua probatur decētia incarnationis Verbi. Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc eſt: quia cum primum principium effectiuum rerum, non poterat, nec decuit eſſe niſi Deum, et non minus ſit, res conditas reparare, quàm in eſſe producere, ſicut non minus eſt bene eſſe, quàm ſimpliciter eſſe, decentiſſimum fuit rerum principium reparatiuum eſſe Deum ſummum: vt ſicut omnia creauerat Deus per Verbum increatum, ſic omnia repararet, per Verbum incarnatum. Quoniam ergo Deus omnia fecit potenter, et ſapienter, et optime ſiue beneuolenter, decuit, vt ſic repararet reparanda, quòd ſuam potentiam, ſapientiam, et beneuolentiam oſtenderet. Quid autem potentius, quàm coniungere extrema ſummè diſtantia in vnam perſonam? Quid ſapientius, et congruentius, quàm quòd ad perfectionem, totius vniuerſi fieret coniunctio primi, et vltimi, Verbi, ſcilicet Dei, quod eſt omnium principium, et humanæ naturæ, quæ fuit vltima omnium creaturarum? Quid beneuolentius, quàm quòd Dominus propter ſerui ſalutem, accipiat ſerui formam? *Philip. 2. a* Immo hoc tantæ benignitatis eſt, vt nihil clementius, nihil amicabilius, nihil benignius cogitari poſſit. Conuenientiſſimus ergo erat hic modus Deo reparatori, propter commendandam diuinam potentiam, ſapientiam, et beneuolentiam.

Secunda ratio. Rurſus, quia homo cadens in culpam, auerterat ſe, et receſſerat a principio potentiſſimo, ſapientiſſimo, et beneuolentiſſimo; ideo corruerat in infirmitatem, ignorantiam, et malignitatem, ac per hoc de ſpirituali effectus carnalis, animalis, et ſenſualis: et ideo ineptus erat ad diuinam virtutem imitandum, ad lucem cognoſcendam, ad bonitatem diligēdam: ad hoc igitur quòd homo ab iſto ſtatu repararetur, congruētiſſimum fuit, vt ei condeſcenderet primum principium, reddendo ſe illi noſcibile, amabile, et imitabile. Et quia homo carnalis, animalis, et ſenſualis, non nouerat, nec amabat, nec ſequebatur, niſi ſibi proportionalia, et conſimilia: ideo ad eripiendum hominem de hoc ſtatu, Verbum caro factum eſt, *Ioan. 1. b* vt ab homine, qui caro erat, et cognoſci poſſet, et amari, et imitari: ac per hoc, et homo Deum cognoſcens, et amans, et imitans, remediaretur a morbo peccati.

Tertia ratio Poſtremo, quia homo perfecte reparari non poterat, niſi recuperaret mentis innocentiam, Dei amicitiam, et ſuam excellentiam, qua ſoli Deo ſuberat, et

A hoc nō potuit fieri niſi per Deum in forma ſerui: ideo congruum fuit Verbum incarnari. Excellētiam, namque recuperare non poterat, niſi reparator eſſet Deus: quia ſi mera creatura, tunc homo eſſet ſubiectus meræ creaturæ, et ſic non recuperaret ſtatum prioris excellentiæ. Amicitiam quoque Dei recuperare non poterat, niſi per mediatorem conuenientem, qui manum poſſet ponere in vtrumque, et vtrique parti conformis eſſet, et vtrique amicus: et ideo ſicut ſimilis Deo per diuinitatem, ſic ſimilis homini per humanitatem. Innocentiam vero mentis recuperare non poterat, niſi dimiſſa culpa, quam dimittere non decebat diuinam iuſtitiam, niſi per ſatisfactionem con-

B dignam, et quia ſatisfacere non poterat, niſi Deus pro toto humano genere, nec debebat niſi homo, qui peccauerat: ideo congruentiſſimum fuit, humanum genus reparari per Deum hominem, natum de genere Adæ. Quoniam ergo excellentia recuperari non poterat, niſi per reparatorem excellentiſſimum: nec amicitia reformari poterat, niſi per mediatorem amicabiliſſimum: nec innocentia reacquiri poterat, niſi per ſatisfactorem ſufficientiſsimum: excellentiſsimus autem reparator non eſt, niſi ſit Deus: amicabiliſsimus mediator non eſt, niſi ſit homo: ſufficientiſsimus ſatisfactor non eſt, niſi ſit Deus pariter, et homo: congruiſsima fuit noſtræ reparationi incarnatio Verbi,

C vt ſicut genus humanum in eſſe exierat per Verbum increatum, et in culpam ceciderat per verbum inſpiratum, ſic a culpa reſurgeret per Verbum incarnatum.

De incarnatione Verbi quantum ad vnionem naturarum. Cap. II.

CIrca ipſum igitur Verbum incarnatum tria nobis conſideranda occurrunt, ſcilicet vnio naturarum, plenitudo chariſmatum, et perpeſsio paſsionum, propter redimendum genus humanum. Circa naturarum vnionem hæc tria conſideranda ſunt ad intelligendum incarnationis myſterium, ſcilicet opus, modus, et tempus.

D De opere autem incarnationis, hæc tenenda ſunt ſecundum fidem Chriſtianam, *Opus incarnationis.* ſcilicet quòd incarnatio eſt opus Trinitatis, per quam ſit aſſumptio carnis a diuinitate, et vnio diuinitatis cum carne: ita quòd aſſumptio, non tantum eſt carnis ſenſibilis, ſed etiam ſpiritus rationalis ſecundum potentiam vegetandi, ſentiendi, et intelligendi: ita etiam quòd vnio non ſit in vnitate naturæ, ſed perſonæ: non humanæ, ſed diuinæ: non aſſumptæ, ſed aſſumentis: non perſonæ cuiuſlibet, ſed perſonæ ſolius

E Verbi, in qua tanta ſit vnio, vt quidquid dicitur de filio Dei, dicatur de filio hominis, et econuerſo, his tamen exceptis, in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio.

Incarnationis opus a tota Trinitate emanauit. Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc eſt: quia incarnationis opus non ſolum eſt a primo principio inquantum eſt effectiuum in producendo, verumetiam inquantum reparatiuum remediando, ſatisfaciendo, et reconciliando. Quoniam ergo incarnatio inquantum dicit aliquem effectum, eſt a pri-

mo principio, quod omnia facit, ratione summæ virtutis: et substantia, virtus, et operatio vnita est, et indiuisa omnimode in tribus personis; hinc est, quòd necesse est incarnationis operationem a tota Trinitate emanare. Quia vero est a primo principio inquantum est reparatiuum remediando, et totum genus humanum lapsum fuerat, et vitiatum, non solum ratione animæ, verumetiam et carnis; hinc est quod necesse fuit, quòd totum assumeretur, vt totum curaretur. Et quoniam nobis, magis nota est pars carnis, et magis a Deo distat, vt expressior fiat nominatio, et maior exprimatur humiliatio, et profundior explicetur dignatio; hinc est, quòd opus istud non inanimatio, sed incarnatio nominatur.

Nec debuit nisi homo, nec potuit, nisi Deus nos redimere.

Rursus, quia cum sit a primo principio inquantum est reparatiuum satisfaciendo, et satisfactio non fit, nisi ab eo, qui debet, et potest: et non debet nisi homo, nec potest nisi Deus; oportuit, quòd in satisfactione simul esset concursus vtriusque naturæ, diuinæ, scilicet et humanæ. Et quia impossibile est quod diuina natura concurrat cum alia, sicut pars ad constitutionem tertij, nec quod ipsa transeat in aliam naturam, nec alia natura transeat in ipsam, propter simplicitatem, et immutabilitatem ipsius perfectissimam; hinc est, quòd deitas, et humanitas non vniuntur, in vnitate naturæ, nec accidentis: vniuntur igitur in vnitate personæ, et hypostasis. Et quoniam diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi: ideo vnio illa non potest esse in hypostasi, seu persona hominis, sed Dei: ac per hoc per illam vnionem, primum principium in vna suarum hypostasum fecit seipsum suppositum humanæ naturæ: et ita vna tantum est ibi personalitas, et vnitas personalis, ex parte, scilicet assumentis.

Conuenientius fuisse filium incarnari.

Postremo, quia est a primo principio, vt est reparatiuum reconciliando, et reconcilians est mediator, mediatio autem proprie conuenit Dei filio, ideo et incarnatio. Mediatoris namque est, esse medium inter hominem, et Deum, ad reducendum hominem ad diuinam cognitionem, ad diuinam conformitatem, et ad diuinam filiationem. Nullum autem decet magis esse medium quàm personam, quæ producit, et producitur, quæ est media trium personarum. Nullumq. magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quàm Verbum, quo se pater declarat, quod est vnibile carni, sicut et verbum voci. Nullumq. magis decet reducere ad diuinam conformitatem, quàm eum, qui est imago patris. Nullumq. magis decet ad filiationem adoptiuam reducere, quam filium naturalem: ac per hoc nullum magis decet fieri filium hominis, quàm ipsum filium Dei.

Regula de cõmunicatione idiomatum in Christo.

Quoniam igitur idem omnino est filius hominis, et Dei ratione incarnationis, et quæcumque vni, et eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: hinc est quòd necessario fit communicatio idiomatum, nisi sit vocabulum, in quo aliqua repugnantia includatur: sicut sunt ista, in quibus includitur respectus vnionis vnius naturæ ad alteram. Sicut vnire, incarnari, assumere, et assumi: vel negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit: sicut incipere, esse, creare, et consimilia, in quibus instantia fertur contra regulam præhabitam, propter causam prædictam.

De incarnatione, quantum ad modum. *Cap. III.*

Luc. 1. 6

De modo incarnationis hoc tenendum est, quòd Angelo nunciante Virgini mysterium incarnationis perficiendum in ipsa, Virgo credidit, appetijt, et consensit: Spiritus sanctus in eam superuenit ad sanctificandum, et fecundandum, cuius virtute Virgo concepit Dei filium, quem Virgo peperit, et post partum Virgo permansit. Concepit autem non solum carnem, verumetiam carnem animatam, et Verbo vnitam, nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam, et immaculatam, ratione cuius mater Dei dicitur, et est dulcissima Virgo Maria.

Modus incarnationis, quàm conueniens.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia incarnatio est opus manans a primo principio, inquantum est reparatiuum modo congruentissimo, modo communissimo, et modo completissimo. Decet enim eius sapientiam operari congrue: decet eius largitatem operari communiter: et virtutem, operari perfecte. Quoniam ergo incarnatio est a primo principio reparante modo congruentissimo: et congruus modus est, quòd medicina ex opposito respondeat morbo, et reparatio lapsui, et remedium nocumento. Cum ergo genus humanum lapsum fuerit per diabolicam suggestionem, et per consensum mulieris deceptæ, et generationem concupiscentialem, transfundentem originale in prolem; oportuit, quòd e contrario hic esset Angelus bonus, suadens bonum: et Virgo credens, et consentiens in bonum suasum: et charitas Spiritus sancti, sanctificans, et fecundans ad conceptum immaculatum: vt sic contraria contrarijs curarentur. Ac per hoc sicut mulier per diabolum decepta, et per virum concupiscibiliter cognita, et corrupta, transfudit in omnes culpam, morbum, et mortem; sic mulier per Angelum erudita, et per Spiritum sanctum sanctificata, et fecundata, absque omni corruptione, tam mentis, quàm corporis, prolem generaret, quæ omnibus ad ipsam venientibus, daret gratiam, sanitatem, et vitam.

Gen. 3.

Rursus quia incarnatio est a primo principio reparante modo communissimo. Nam per Verbum incarnatum reparatur lapsus hominum, et angelorum, vt pote cælestium, et terrestrium: et hominum lapsus reparatur secundum vtrumque sexum; vt medicamentum sit commune omnibus, decentissimum fuit, quòd ad incarnationis mysterium fieret concursus Angeli, mulieris, et viri. Angeli, vt denunciantis: mulieris Virginis, vt concipientis: viri vero, vt conceptæ prolis. Vt sic Angelus Gabriel esset nuncius Patris æterni: Virgo immaculata esset templum Spiritus sancti: proles concepta esset ipsa persona Verbi. Ac per hoc in communi reparatione omnium, communis fieret concursus trium de triplici hierarchia. scilicet diuina, angelica, et humana, ad insinuandum non solum Trinitatem Dei, verumetiam generalitatem beneficij, et liberalitatem reparatoris summi. Et quoniam liberalitas Spiritui sancto appropriatur, et sanctificatio Virginis, in qua peracta fuit Verbi conceptio: hinc est quòd licet opus illud sit a tota Trinitate, per appropriationem tamen dicitur Virgo concepisse de Spiritu sancto.

Beata Virgo quo modo dicatur cõcepisse de Spiritu sancto.

In primo instanti conceptionis Christi mul ta simul cõcurrunt.

Postremo, quoniam est a primo principio reparante modo completissimo; hinc est, quòd in conceptione completio debita fuit in prole, fuit in conceptu, fuit et in virtute concipientе. Et quia completio debita debuit esse in prole; hinc est, quòd in instanti conceptionis, non tantum fuit seminis decisio, verum etiam consolidatio, configuratio, viuificatio per animam, et deificatio per deitatem vnitam: vt sic Virgo Dei filium vere conciperet per vnionem carnis ad deitatem, mediante Spiritu rationali, per quem tamquam per medium congruentiæ, caro erat idonea ad vnionem. Quia vero completio debita debuit esse in conceptu, cum ex quattuor modis, tres modi producendi hominem præcessissent. Primus nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine muliere, sicut in Eua: tertius de muliere, et viro, sicut in omnibus concupiscibiliter natis: decuit ad complementum vniuersi, quartum modum introduci, qui scilicet esset de muliere, sine semine virili, per virtutem summi operatoris. Quia vero completio debita debuit esse

Digitized by Google

esse in virtute; hinc est quòd in conceptione filij Dei, A simul concurrit virtus innata, virtus infusa, et virtus increata. Virtus innata materiam præparauit, virtus infusa purificando segregauit, virtus increata subito perfecit, quod non poterat a virtute creata, nisi successiue fieri. Et sic beatissima Virgo Maria mater fuit completissimo modo, ipsum Dei filium concipiendo absque viro, fecundante Spiritu sancto. Et quia in mente Virginis amor Spiritussancti singulariter ardebat; ideo in carne eius virtus Spiritussancti miracula faciebat, gratia scilicet partim excitante, et partim adiuuante, et partim eleuante naturam, iuxta quod conceptus ille mirabilis exigebat.

De incarnatione quantum ad plenitudinem temporum. Cap. IIII.

DE tempore vero incarnationis hoc tenendum est, quòd licet Deus in principio potuerit incarnari; noluit tamen nisi in fine sæculorum, præcedente lege naturæ, et lege figuræ, post Patriarchas, et Prophetas: quibus, et per quos fuit incarnatio repromissa. Post quos incarnari dignatus est tamquam in fine téporum, et plenitudine, iuxta quod dicit, Apostolus: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. *Galat. 4. a*

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia incarnatio est opus primi principij reparantis, iuxta quod decet, et conuenit secundum libertatem arbitrij, secundum sublimitatem remedij, et secundum integritatem vniuersi: nam sapientissimus artifex, in agendo omnia hæc attendit. Quoniam ergo libertas arbitrij hoc requirit, vt ad nihil trahatur inuita, sic debuit Deus genus humanum reparare, vt salutem inueniret, qui vellet quærere Saluatorem: qui vero nollet quærere Saluatorem, nec salutem per consequens inueniret. Nullus autem quærit medicum, nisi recognoscat morbum: nullus quærit doctorem, nisi recognoscat se ignorantem: nullus quærit adiutorem, nisi recognoscat se impotentem. Quia igitur homo in principio sui lapsus, adhuc superbiebat de scientia, et virtute; ideo præmisit Deus tempus legis naturæ, in quo conuinceretur de ignorantia. Et post, cognita ignorantia, sed permanente superbia de virtute, qua dicebant, non deest, qui faciat, sed deest qui iubeat, addidit legem præceptis moralibus erudientem, et cærimonialibus aggrauantem; vt habita scientia, et cognita impotentia, confugeret homo ad diuinam misericordiam, et gratiam postulandam, quæ data est nobis in aduentu Christi: ideo post legem naturæ, et scripturæ, subsequi debuit, incarnatio Verbi. *Ratio prima de tempore incarnationis Domini.*

Rursus quoniam sublimitas, remedij requirit, vt credatur fide firmissima, et ametur charitate ardentissima, tamquam mysterium secretissimum, et saluberrimum; ideo congruentissimũ fuit, vt ante Christi aduentum præirent multa testimonia prophetarum, tam explicita in verbis, quàm implicita in figuris, vt multis, et firmis testimonijs, quòd erat secretum, fieret certum, et indubitabile ad credendum. Præirent etiam multiplicia promissa, et ardentissima desideria, vt promissum beneficium expectaretur, expectatum differretur, dilatum amplius desideraretur, et diu desideratum feruentius amaretur, et amatum gratiosius susciperetur, et susceptum solicitius seruaretur. *Ratio secunda.*

Postremo, quoniam integritas, et perfectio vniuersi requirit, vt vniuersa sint ordinata quantum ad loca, et quantum ad tempora, et hoc opus, scilicet incarnationis erat perfectissimum inter omnia opera diuina, et processus debet esse ab imperfecto ad perfectum, et non econuerso: hinc est, quòd opus illud debuit fieri in fine temporum, vt sicut primus homo, qui erat totius mundi sensibilis ornamentum, vltimo fuerat conditus, scilicet sexto die ad totius completionem: sic secundus homo totius mundi reparati complementum, in quo primum principium coniungitur cum vltimo, scilicet Deus cum limo, fieret in fine temporum, hoc est in sexta ætate, quæ est ætas apta ad exercitium sapientiæ, et ad eneruationem concupiscentiæ, et ad transitum a statu turbinis ad quietem: quæ omnia competunt sextæ ætati decursus mundi propter incarnationem filij Dei. *Ratio tertia.* *Gen. 1.*

Quoniam ergo aduentus Christi fuit in tempore legis et gratiæ, et in exhibitione misericordiæ repromissæ, et in principio ætatis sextæ, et hæc omnia dicunt B plenitudinem: quia lex gratiæ implet legem scripturæ; et solutio promissi implet promissionem, et sexta ætas ratione perfectionis senarij sonat in plenitudinem: hinc est, quòd in aduentu filij Dei dicitur esse plenitudo temporum, non propter hoc, quòd in eius aduentu tempus finiatur: sed quia temporalia mysteria impleantur. Sicut autem Christus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: sic nec debuit differre usque in finem vltimum, quia tunc nimium esset tardus. Decebat enim Saluatorem inter tempus morbi, et tempus iudicij, introducere tempus remedij. Decebat mediatorem quædam suorum membrorum præcedere, quædam C sequi. Decebat ductorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium: et hoc est in fine temporum, et citra terminum, et in approximatione ad finale iudicium: vt per timorem iudicij stimulati, et per spem præmij attracti, et per perfectionem exempli animati vigorose, et perfecte sequamur ducem de virtute in virtutem, vsque quo perueniamus ad brauium felicitatis æternæ. *Quare in aduentu Christi dicitur esse plenitudo temporis.* *Christi aduentus quã fuerit opportunus.* *Psal. 83. c* *Philip. 3. c*

De plenitudine gratiæ Christi, quantum ad charismata in affectu. Cap. V.

D POstquam innotuit nobis Verbum incarnatum, quantum ad vnionem naturarum, considerandum est, quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium. Circa quæ primo consideranda est plenitudo gratiæ in affectu: deinde plenitudo sapientiæ in intellectu: et postremo plenitudo meriti in opere, et effectu. De plenitudine igitur gratiæ in affectu in Christo hoc tenendum est, quòd in Christo a sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ quantum ad gratiam singularis personæ, quantum ad gratiam capitis, et quantum ad gratiam vnionis. E Ita quod per gratiam singularis personæ, habuit omnis culpæ immunitatem, et quantum ad actum, et quantum ad posse: quia nec peccauit, nec peccatum potuit habere. Per gratiam vnionis dignus est non tantum felicitate gloriæ, verum etiam adoratione latriæ, quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitæ. Per gratiam vero capitis influit motum, et sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramenta, siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsecuti. Nam turbæ, quæ præibant, et quæ sequebantur, clamabant: Osanna filio Dauid. *In Christo a sui conceptione fuit omnis plenitudo gratiæ.* *Mat. 21. a*

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatio, est operatio primi principij, F ita quod ab ipso manat secundum liberalitatem, et ad ipsum reducit secundum conformitatem: ideo oportet, quòd fiat per gratiam, et deiformitatem. Gratia enim et manat a Deo liberaliter, et reddit hominem deiformem. Quoniam ergo reparatiuum principium per gratiam reparat, et omnis res plenius et perfectius est in suo fonte et origine, quàm alibi; necesse est, quòd in principio nostro, reparatiuo, scilicet Christo Domino, fuerit omnis gratiæ plenitudo. Et quoniam reparatiuum principium in reparando non tantum tenet rationem princi-

Digitized by Google

principij, verum etiam medij, et extremi; extremi quidem, in satisfaciendo: medij, in reconciliando: et principij, in superinfluendo: ideo necesse est, quòd in Christo fuerit plenitudo gratiæ ratione extremi satisfacientis, medij reconciliantis, et principij superinfluentis. Quoniam igitur extremum ad satisfaciendum idoneum, necesse est esse Deo placens: ac per hoc ab omni peccato perfectè immune, et hoc non potest esse nisi per donum diuinæ gratiæ in aliquo homine; necesse fuit ponere in Christo gratiam ipsam sanctificantem, et confirmantem, quàm vocamus gratiam singularis personæ. Rursus quoniam medium ad reconciliandum conueniens non est, nisi habeat in se vtramque naturam superiorem, et inferiorem, scilicet adorabilem, et adorantem, et hoc nullo modo fieri potest, nisi per summe dignatiuam, et gratuitam vnionem: ideo necesse est in Christo ponere gratiam, super omnem gratiam, et omnimoda reuerentia venerandam, quam vocamus gratiam vnionis, ratione cuius Christus homo, est super omnia benedictus Deus, et ideo cultu latriæ venerandus. Postremo, quia principium ad influendum efficax non est, nisi habeat in se plenitudinem fontalem, et originalem, quæ non tantum est plenitudo sufficientiæ, sed etiam superabundantiæ: ideo necesse est Verbum incarnatum esse plenum gratiæ, et veritatis, ita quòd de plenitudine eius accipere valeant vniuersi iusti, sicut vniuersa membra a capite recipiunt influentiam motus et sensus. Et propter hoc vocatur hæc gratia, gratia capitis, pro eo quòd sicut caput habet in se sensuum plenitudinem, et ceteris membris est conforme, ceterisq. præsidet, ac ceteris beneficium præstat influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiam superabundantem, et nobis consimilis in natura, præ ceteris sanctus, et iustus, ceteris, qui ad ipsum accedunt, præstat beneficium gratiæ, et spiritus, per quæ fit sensus, et motus in spiritualibus.

De triplici gratia in Christo.

Gratia vnionis est summa.

Rom. 9. b

Ioan. 1. b

Et quoniam ad ipsum accedere est per fidem, vel per fidei sacramentum, et fides Christi eadem est in præteritis, præsentibus, et futuris: ideo ratio influendi in Christo ponitur respectu omnium tam præteritorum, quàm præsentium, quàm etiam futurorum in Christum credentium, et in Christo renatorum: qui per fidem copulantur Christo, et per gratiam influentem fiunt membra Christi, et templa Spiritus sancti: ac per hoc filij Dei patris, connexi ad inuicem per indissolubile vinculum charitatis. Quod sicut distantia locorum non diuiditur, sic nec diuturnitate temporum separatur; ac per hoc omnes iusti, vbicumque sint, et quandocumque fuerint, vnum efficiunt corpus Christi mysticum, sensum et motum suscipiendo ab vno capite influente, secundum fontalem, radicalem, et originalem plenitudinem omnis gratiæ in Christo habitantis sicut in fonte.

In Christo cur sit ratio influẽdi respectu omnium.

1. Cor. 6. d

De plenitudine sapientiæ Christi in intellectu. Cap. VI.

De plenitudine vero sapientiæ Christi in intellectu, hoc tenendum est, quòd in Verbo incarnato Christo scilicet Domino nostro, fuit omnis sapientiæ plenitudo, non solum quantum ad cognita, verum etiam quoad cognoscendi modos, et differentias. In Christo namque fuit cognitio sempiternalis ex parte deitatis: cognitio sensibilis ex parte sensualitatis et carnis: cognitio scientialis ex parte mentis et spiritus. Et hæc fuit triplex, quædam scilicet per naturam, quædam per gratiam, et quædam per gloriam. Vnde sapientiam habuit, et vt Deus, et vt homo: et vt comprehensor, et vt viator: et vt illuminatus per gratiam, et vt rectè formatus per naturam: et ita in vniuerso fuerunt in Christo quinque modi cognoscendi. Primus est secundum diuinam naturam, et hoc modo cognouit omnia actualia, et potentialia, finita et infinita, cognitione actuali, et comprehensiua. Secundus est per gloriam, et hoc modo cognouit omnia actualia, et finita, cognitione actuali, et comprehensiua, infinita vero, cognitione habituali, vel excessiua. Tertius per gratiam, et hoc modo, cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem. Quartus est secundum naturam integram, cuiusmodi fuit in Adam, et hoc modo cognouit omnia, quæ spectant ad vniuersi constitutionem. Quintus est secundum sensibilem experientiam, et hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum, secundum quem modum dicitur, quòd didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

Plenitudo sapiẽtiæ triplex in Christo.

Quinque modi cognoscẽdi in Christo.

Hebr. 5. e

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut reparatiui principij est, nos reparare per liberalissimam gratiam; sic etiam per prouidentissimam sapientiam. Quod enim secundum ordinem sapientiæ conditum fuerat, non potest absque luce, et ordine sapientiæ reparari; et ideo sicut Christus debuit esse immunis ab omni culpa, sic elongatus debuit esse ab omni ignorantia, ac per hoc totaliter repletus supernæ sapientiæ luce, et circumfulgentia. Quapropter cognitionem perfectam habuit secũdum vtramque naturam, et potentiam cognoscitiuam, et secundum omnium rerum existentiam. Quia ergo res habent esse in æterna arte, et in humana mente, et in proprio genere; necesse fuit Christum habere hanc triformem rerum cognitionem. Quia vero res dupliciter potest cognosci in arte, scilicet vel ab ipso artifice, vel ab alio contemplante artem: similiter habet dupliciter cognosci in mente, etiam præter acquisitionem, quæ Christo non competit propter imperfectionem, scilicet vel secundum habitum innatum vel secundum habitum infusum: hinc est, quòd necessarium fuit ad perfectam sapientiæ plenitudinem, quinque modos prædictos reperiri in Christo Deo, et homine, vt in arte æterna cognosceret res, et per naturam deitatis, et per gloriam comprehensionis: in mente autem sua per habitum naturalem, et innatum, sicut cognouerunt Adam, et Eua, et Angeli: et per habitum gratuitum, et infusum, sicut sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati: in proprio vero genere cognosceret via sensus, et memoriæ, et experientiæ, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci, in Christo vero rem cognitam secundum vnum modum, cognosci fecit secundum alium modum. Quoniam autem diuina substantia, virtus, et operatio est immensa, hinc est, quòd secundum primum modum, qui est per naturam deitatis, infinita actualiter comprehendit, quodam enim ineffabili modo summe infinito, omnis infinitas est finita. Quia vero creaturæ quantumcumque sublimatæ finita est substantia, virtus, et operatio, ita tamen quòd mens humana non quiescit, nisi in bono infinito, nec tamen illud proprie comprehendit, quia infinitum non comprehenditur a finito, accepta comprehẽsione proprie: hinc est, quòd quantum ad secundum modum cognoscendi, anima Christi per gloriã comprehẽsionis, capit quantumcũque potest capere natura finita per bonum infinitum beatificata, cui est summe vnita; ac per hoc ad finita se extendit actualiter comprehendendo, ad infinita vero habitualiter, vel etiã excedendo. Non enim potest anima Christi æquari Verbo, nec in sciẽtia, nec in aliquo alio. Rursus, quia gratia maxime respicit opus reparationis; hinc est, quòd secundũ tertium modum cognoscendi per gratiam perfectissimam, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad reparationem nostram, longe excellentius, et melius, quàm aliquis prophetarum, vel etiam angelorum. Amplius, quia natura hominis bene instituta, nata erat omnibus creaturis præesse, et ipsas nosse tamquam eas, quæ debeant sibi seruire, sicut patuit in primi hominis cõditione: hinc est, quòd quantum

Res habent triplex esse.

Digitized by Google

tum ad quartum modum cognoscendi, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad mundanam machinam construendam, longe excellentius, quàm Adam. Postremo quia sensus non est perceptiuus rerum, nisi ad obiecti præsentiam: hinc est, quòd secundum cognitionem sensitiuam non simul cognoscebat omnia, sed modo hæc, modo illa, iuxta quòd opportunum erat ad reparationem humani generis faciendam.

De plenitudine meriti Christi in effectu. Cap. VII.

DE plenitudine autem meriti Christi hoc tenẽdum est, quòd in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio et plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur, quia non tantum fuit homo, verumetiam Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur, quia ab instanti conceptionis suæ vsque ad horam mortis suæ. Tertio quantum ad id, per quod merebatur, quia per perfectissimum habitum charitatis, et perfectissimum exercitium virtutis in orando, in agendo, et in patiendo. Quarto quantum ad eum, cui merebatur, quia non tantum sibi verumetiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad illud, quod merebatur nobis, quia nõ tantum gloriam, verumetiã gratiam, et veniam; et non tantum gloriam spiritus, sed etiam stolam carnis, et apertionem ianuæ cælestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi, quia licet non mereretur sibi glorificationem mentis, quã iam habebat; merebatur tamen glorificationem corporis, et accelerationem resurrectionis, et clarificationem sui nominis, et dignitatem iudiciariæ potestatis. Septimo quantum ad modum, quo merebatur. Cum enim tripliciter dicatur aliquis mereri, vel de indebito faciendo debitum: vel de debito faciẽdo magis debitum: vel de debito vno modo, faciendo debitum alio modo; omnibus his modis meruit nobis, tertio tantum modo meruit sibi, faciente hoc plenitudine gratiæ Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus, et in statu merendi: ita quòd super eius meritum, omnia merita nostra habent fundari.

Septẽ modi merendi in Christo.

Tripliciter dicitur aliquis mereri.

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum in principio reparatiuo, Christo scilicet Domino nostro necessaria fuerit plenitudo gratiæ et sapientiæ, quæ sunt nobis origo recte, et sancte viuendi: necesse est, quòd in Christo fuerit plenitudo, et perfectio omnis meriti, secundum omnem modum plenitudinis. Quia enim in Christo fuit plenitudo gratiæ vnionis, per quam erat Deus ab instanti cõceptionis, habens gloriam comprehensionis, et motum liberi arbitrij: hinc est, quòd necessario fuit in Christo perfectio meriti, et quantum ad excellentissimam dignitatem merentis, et quantum ad celerrimam opportunitatem temporis. Rursus quia fuit in eo plenitudo gratiæ singularis personæ, per quam habuit firmam charitatem, et omnes virtutes perfectas, quantum ad habitus, et exercitia: necesse fuit, quod in eo esset plenitudo meriti, quantum ad id, per quod contingit mereri, cuiusmodi est radix charitatis, et actus multiplicis virtutis. Amplius, quia fuit in eo plenitudo gratiæ capitis, per quam plenissimam habuit influentiã in membra sua, hinc est, quòd plenitudinem habuit meriti, non tantum respectu sui, sed etiam respectu nostri, quibus sicut omnia spiritualia, quæ habemus, influit ratione deitatis, sic meruit ratione assumptæ humanitatis, siue sint bona status præsentis, siue æternæ felicitatis.

Plenitudo meriti in Christo probatur ratione triplicis gratiæ.

Postremo, quia tantorum charismatum plenitudo, necessario ponebat in Christo summam, et perfectam felicitatem, secundum sui partem superiorem, licet dispensatiue propter nos esset in statu viæ: hinc est, quòd perfectionem habuit meriti, quantum ad id, quod meruit sibi, quia non gloriam et beatitudinem animæ concreatam, quæ naturaliter in ipso omne meritum anteibat, sed solum illa, cum quibus status

A viæ stare non poterat, sicut stolam carnis cum glorificatione suæ excellentissimæ dignitatis: hinc est, quòd perfectionem habuit meriti quãtum ad modum merendi. Quia enim in ipso ab instanti conceptionis fuit perfectissima plenitudo, statim omnia meruit, quæ potuit mereri respectu sui: ac per hoc de debito vno modo, facere potuit debitum alio modo: de indebito autem debitum, vel de debito magis debitum facere non potuit sibi: quia nullo modo potuit in sanctitate proficere, cum a principio esset sanctissimus: fecit tamen hoc nobis, qui merito ipsius iustificamur per gratiam, et proficimus in iustitia, et per æternam

B gloriam coronamur. Ac per hoc, in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria pœnæ, siue meritoria vitæ æternæ: quia nec ab offensa summi boni digni sumus absolui, nec immensitatem æterni præmij, quæ Deus est, digni sumus lucrari, nisi per meritum hominis Dei, cui dicere possumus, et debemus: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Ipse inquam est Dominus, cui propheta dixit: Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

Omnia merita nostra radicata in merito Christi.

Isa. 26. b

Psal. 15. a

De passione Christi inquantum ad statum patientis. Cap. VIII.

C

POstquam circa Verbum incarnatum considerata est vnio naturarum, considerata est nihilominus plenitudo charismatum: deinde consideranda est tolerantia passionum. Circa quam considerandus est status patientis, et modus patiendi, et exitus passionis. De statu vero patientis hæc tenenda sunt, scilicet quòd Christus assumpsit non tantum humanam naturam, sed etiam defectus circa naturam. Assumpsit enim pœnalitates corporales, vt famem, sitim, et lassitudinem. Assumpsit et spirituales, vt tristitiam, gemitum, et timorem. Nec tamen omnes corporales

D assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum corporalium multiformium. Nec omnes, spirituales, sicut sunt ignorantia, et rebelliones carnis ad spiritum. Nec qualitercumque, quia sic necessitatem patiendi suscepit, vt tamen nihil pati posset inuite, nec secundum voluntatem diuinitatis, nec secundum voluntatem rationis: licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis, et carnis, sicut exprimit oratio Saluatoris, quæ dicit: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.

Christus humanã naturã assumpsit, et defectus aliquos circa eam, non tamẽ omnes.

Mat. 26. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum principium reparatiuum in reconciliando, necessario habeat mediatoris officium; ideo necesse est, quòd habeat conuenientiam cum vtroque extremorum non solum quantũ ad naturam, verumetiã quantum ad ea, quæ sunt circa naturam: quoniam ergo Deus est iustus, et beatus, impassibilis, et immortalis; homo vero lapsus est peccator, et miser, passibilis, et mortalis: necesse fuit mediatorem Dei, et hominum, vt posset hominem reducere ad Deum, cum Deo communicare in iustitia, et beatitudine; cum homine vero in passibilitate, et mortalitate: vt sic habendo mortalitatem transeuntem, et beatitudinem permanentem, hominem reduceret de præsenti miseria, ad vitam beatam. Sicut econtra, angelus malus, habendo immortalitatem cum miseria et iniustitia, fuit mediator faciens cadere in culpam, et miseriam per suggestionem suam. Quoniam ergo Christus mediator debuit habere innocentiam, et beatitudinem fruitionis, cum mortalitate, et passibilitate; hinc est, quod simul debuit esse viator, et comprehensor. De omni enim statu aliquid habuit in se, secundum quod dicitur, assumpsisse de statu innocentiæ peccati immunitatem: de statu naturæ lapsæ mortalitatem: de statu vero gloriæ beatitudinem fruitionis perfectæ.

E

F

Rursus quoniam pœnalitates vitiosæ, sicut sunt illa quattuor propter peccatum mortale inflicta, scilicet ignoran-

ignorantia, infirmitas, malitia, et concupiscentia stare non possunt cum perfectissima innocentia: hinc est, quòd has nec assumere debuit, nec assumpsit. Quia vero pœnæ, quæ sunt exercitatiuæ virtutis perfectæ, et testificatiuæ humanitatis veræ, non simulatæ; potissimæ illæ sunt, quæ respiciunt nostram naturam in communi, sicut fames et sitis in absentia alimenti, tristitia et timor in præsentia nocumenti: hinc est, quòd illas debuit assumere, et assumpsit. Postremo quia nullus innocens debet inuitus aliquam pœnam sustinere, quia hoc esset contra ordinem diuinæ iustitiæ, nullus etiam mortalis vult mori et pati, secundum appetitum naturæ, quia naturaliter refugit mortem; hinc est, quòd Christus debuit habere huiusmodi pœnalitates, sic tamen, vt nihil posset pati inuite secundum rationem, non solum propter beatitudinem, et deitatem omnipotentem sibi vnitam, per quā poterat repellere omnia; sed etiam propter perfectissimam innocentiam, qua secundum ordinem naturalis iustitiæ, nihil permittitur pati inuite: sic etiam pateretur, vt etiam hoc esset contra naturalem inclinationem, et appetitum naturæ, qui est in sensualitate, et carne. Et hinc est, quòd Christus orans secundum rationem, voluntatem carnis exprimebat, quæ passionem refugiebat, cum dicebat: Transeat a me calix iste: voluntatem rationis voluntati patris cōformabat, et appetitui carnis præponebat, cum dicebat: Nō mea voluntas, sed tua fiat. Et sic vna voluntas non erat alteri contraria: quia secundum voluntatem diuinam, quod iustum erat voluit: secundum voluntatem rationis, iustitiæ consensit: sed secundum voluntatem carnis pœnam recusauit, sed tamen iustitiam non accusauit. Et sic vnaquæque voluntas, quod suum erat operabatur, et quod ad se pertinebat sequebatur, voluntas scilicet diuina iustitiam, voluntas rationalis obedientiam, voluntas carnis, naturam: ac per hoc non erat in Christo colluctatio, et pugna, sed pacata ordinatio, et tranquillitas ordinata.

Mat.26.d

Ibidem.

De passione Christi quantum ad modum patiendi. Cap. IX.

DE modo autem patiendi hoc tenendum est, quòd Christus passus est passione generalissima, passione acerbissima, passione ignominiosissima, passione interemptoria, sed viuificatiua. Passione inquam generalissima, quantum ad naturam humanam, non solum secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundum diuinam naturam. Passus est etiam passione acerbissima, quia non solum dolendo, vt patiens per vulnera, sed etiam condolendo, vt compatiens propter nostra delicta. Passus est etiam passione ignominiosissima, et propter patibulum crucis, quæ erat supplicium pessimorum, et propter consortium iniquorum, videlicet latronum, cum quibus fuit deputatus. Passus est etiam passione interemptoria per separationē animæ a corpore, salua tamē vnione vtriusque cum deitate. Anathema enim est, qui dicit Dei filium naturam, quam semel assumpsit, aliquando reliquisse.

Isa.53.d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium, sicut ordinate produxit, sic et ordinate reparare debuit genus humanū. Sic igitur reparare debet, vt salua sit libertas arbitrij, saluus sit nihilominus honor Dei, saluus sit etiam ordo regiminis vniuersi. Quia ergo reparare debuit, salua libertate arbitrij, reparauit dando exemplum efficacissimum: exemplum autem illud efficacissimum est, quod inuitat, et informat hominem ad culmen virtutum. Nihil autem magis informat hominem ad virtutem, quàm exemplum tolerandi mortem, propter iustitiam, et obedientiam diuinam, mortem, inquam, non quamcumque, sed pœnalissimam.

Exemplum efficacissimum dedit Christus in passione.

A Nihil vero magis incitat, quàm tanta benignitas, qua pro nobis altissimus Dei filius absque nostris meritis, immo cum multis nostris demeritis, posuit animam suam: quæ benignitas tanto maior ostenditur, quanto pro nobis grauiora, et abiectiora pati voluit Deus. Qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ex quo inuitamur ad ipsum amandum, et amatum imitandum.

Rom.8.f

Rursus quia reparare debuit, saluo honore Dei, ideo reparauit offerendo obsequium satisfactiuum. Est autem satisfacere, honorem Deo debitum rependere. B Honor autem Deo subtractus per superbiam, et inobedientiam, respectu rei, ad quam homo astringitur, nullo modo melius restituitur, quàm per humiliationem, et obedientiam ad eam rem, ad quam nullatenus tenebatur. Quoniam ergo Christus Iesus, inquantum Deus, æqualis erat Patri in forma Dei; inquantum homo innocens nullatenus erat debitor mortis, dum semetipsum exinaniuit, et factus est obediens vsque ad mortem, exoluit Deo, quæ non rapuit per obsequium satisfactionis perfectæ, et obtulit sacrificium suauitatis summę pro perfecta Dei placatione. Postremo quia reparare debuit, saluo ordine regiminis vniuersi, ideo per remedium conuenientissimum reparauit. C Conuenientissimum autem est, vt contraria contrarijs curentur.

Satisfactio Christi.

Phil.2.a

Ps.68.b

Quia ergo homo volens esse sapiens, vt Deus, peccauit in ligno vetito volens delectari, ita quòd inclinatus est ad libidinem, erectus in præsumptione, ac per hoc totum genus humanum infectum est, et perdidit immortalitatem, et incurrit debitam mortem: hinc est, quòd ad hoc, quòd homo repararetur conuenienti remedio, Deus factus homo, voluit humiliari, et in ligno pati: et contra vniuersalem infectionem pati passione generalissima: contra libidinem D passione acerbissima: contra præsumptionem passione ignominiosissima: contra mortem debitam et inuitam, pati voluit mortem non inuitam, sed voluntariam.

Gen.3.b

Quia ergo generalitas corruptionis in nobis infecerat non solum corpus et animam, sed etiam omnem corporis partem, et omnem animæ potentiam; hinc est, quòd Christus passus est in omni corporis parte, et in omni potentia animæ, et in superiori portione rationis, quæ summe in Deo delectabatur vt ratio, et propter vnionem sui ad superius: et summe patiebatur vt natura, et propter coniunctionem ad inferius, quia Christus erat viator et cōprehensor simul. E

Passio Christi generalis, quia generalis fuit in nobis corruptio.

Rursus, quia libido vehementer infecerat in nobis animam et carnem, et quantum ad carnalia, et quantum ad spiritualia peccata: hinc est, quòd Christus et acerbissima passione passus est in carne, et amarissima compassus est in anima. Et quia in carne erat maxima æqualitas complexionis, et perfecta viuacitas sensuum, in anima vero summa charitas ad Deum, et summa pietas ad proximum: hinc est, quòd vterque dolor fuit intensissimus. Amplius quia tumor superbiæ aliquando consurgit interius ex præsumptione, et aliquando exterius ex ostentatione, et aliena F laude: ideo ad remediandum omnem superbiam, Christus passus est vtrumque genus ignominiæ, et in se patiente, et in comitatu, quem habuit in passione. Postremo quia hæc omnia non attingebant diuinam naturam impassibilem, sed solum humanam: hinc est, quòd in morte Christi sic facta est diuisio animæ a carne, vt tamen salua esset vnitas personæ, et vnio tam carnis, quàm animæ cum deitate. Et quia vnio animæ cum corpore facit hominem, et facit viuum; hinc est, quòd Christus non fuit homo in illo triduo, licet anima, et caro essent vnitæ cum Verbo. Vnde, quia mors in humana natura, non potuit mortem inducere in personam, quæ semper fuit viua; ideo mortua est mors in vita, et per Christi mortem absorpta

Superbiæ tumor dupliciter consurgit.

Christus non fuit homo in triduo mortis.

Digitized by Google

1. Cor. 15. g. ex Osee 13. absorpta est mors in victoria, et deuictus princeps mortis: ac per hoc homo a morte, et causa mortis, per meritum mortis Christi, tamquam per medium efficacissimum liberatus.

De passione Christi quantum ad exitum passionis. Cap. X.

Fructus passionis Christi. DE exitu autem passionis Christi, et fructu hæc indubitanter teneda sunt, quòd anima Christi post passionem descendit ad infernum, siue ad limbum, ad liberationem non omnium, sed eorũ, qui inter membra Christi decesserunt, per fidem viuam, vel per fidei sacramenta. Post hæc tertia die resurrexit a mortuis resumendo corpus, quod primo viuificauerat, sed nõ tale, quale prius fuerat: quia prius fuerat passibile et mortale, postea autem resurrexit impassibile et immortale, viuens perpetuo. Deinde post quadraginta dies ascendit ad cælos, vbi super omnem creaturam exaltatus, sedet ad dexteram Dei patris. Quod dictum intelligitur non quantum ad situm, qui non competit Deo patri, sed quantum ad excellentiam bonorum: quia scilicet residet in potioribus bonis patris. Postremo, interiectis decem diebus, misit in Apostolos promissum Spiritum sanctum, per quem congregata est Ecclesia gentium, et ordinata secundum diuersas distributiones officiorum, et gratiarum. Act. 1. b

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia sicut Christus inquantum Verbum increatum, perfectissime omnia formauit: sic inquantum incarnatum, omnia perfectissime reformare debuit. Decet enim perfectissimum principium, opus non dimittere citra perfectum. Debuit ergo reparatorium principium redemptionis humanæ remedium perducere ad perfectum. Ad hoc autem quòd esset perfectissimum, oportuit quòd esset sufficientissimum, et efficacissimum. Quia sufficientissimum, ideo se extendit ad cælestia, terrestria, et infernalia. Quia ergo per Christum sunt infernalia recuperata, terrestria remediata, cælestia reintegrata: ita quòd primum horum fecit per veniam, secundum per gratiam, et tertium per gloriam: ideo post passionem anima descendit ad inferos, ad liberandum in inferno detentos: deinde resurrexit a mortuis, ad viuificandum in peccatis mortuos: ascendit ad cælos reducendo captiuitatem, ad reintegrandum Hierusalem cælestem: misit Spiritum sanctum, ad ædificandum Hierusalem terrestrem. Quæ omnia necessario consequuntur, et exiguntur ad sufficientiam reparationis humanæ.

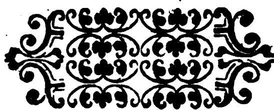
Rursus quia remedium illud fuit efficacissimum, tam in eos, qui Christi aduentum præcesserunt, quàm in eos, qui sequuntur, qui tamen ad ipsum Christum accesserunt, et accedunt, et eius membra fuerunt, et sunt, tales autem sunt qui adhærent ei per fidem, spem, et charitatem: ideo remedium illud habere debuit efficaciam, primo in eos, qui in Christum crediderunt, credendo sperauerunt, et sperando amauerunt: ac per hoc statim debuit ad inferos descendere ad ipsorum liberationem. Vnde aperta ianua cæli per Christi passionem, qui satisfaciendo amouerat romphæam, mutando sentẽtiam diuinam, eripuit de inferno omnia membra sua. Debuit etiam habere efficaciam præcipuam in eos, qui Christi aduentum sequuntur: vt attrahendo ad fidem, spem, et charitatem, tandem ad gloriam perduceret cælestem. Gen. 3. d

Vt igitur ædificaret ad fidem, qua credimus Christum verum hominem, et verum Deum: qua etiam credimus eum voluisse nos redimere per mortem, et ad vitam nos reducere posse per resurrectionem: ideo voluit resurgere ad vitam immortalem, interiecto tamen spatio temporis debito, scilicet triginta sex horarum, in quo ostenditur, quòd vere mortuus fuit: nec magis accelerare debuit, ne si citius resurgeret, crederetur, quòd non vere mortuus fuisset, sed se mortuum finxisset: nec amplius differre, ne si semper iaceret in morte, crederetur impotens, et quòd nullos posset ad vitam reuocare, ideoq. resurrexit tertia die. Christus cur tertia die resurrexerit.

Amplius vt erigeret ad spem, ad cælestem ascendit gloriam, quam speramus. Sed quia spes non oritur, nisi ex fide immortalitatis futuræ: ideo non statim ascendit, sed spatio quadraginta dierum interiecto, in quo per multa signa, et argumenta veram ostenderet resurrectionem, per quam animus solidaretur in fide, et subleuaretur ad sperandum gloriam cælestem. Ascensio Christi nos erigit ad spẽ gloriæ cælestis.

Postremo, vt inflammaret ad charitatem, misit ignem Spiritus sancti in die Pentecostes. Et quia nullus hoc igne repletur, nisi qui petit, quærit, et pulsat, cum instanti, et importuno spei desiderio; ideo non statim post ascensionem misit, sed decem dierum spatio interiecto, in quo discipuli ieiunantes, orantes, et gementes disposuerunt se ad Spiritus sancti susceptionem. Ac per hoc sicut debitam seruauit horam in patiendo, sic in resurgendo, sic in ascendendo in cælum, sic in mittendo Spiritum sanctum, et propter fundationem trium virtutum prædictarum, et propter multa mysteria, quæ in his temporibus implicantur. Act. 2. a Act. 1. c Christus sicut in passione, sic in alijs mysterijs debitã horam seruauit.

Et quoniam Spiritus sanctus, qui charitas est, et per charitatem habetur, est omnium origo charismatum; ideo cum descendit Spiritus sanctus, effusa est plenitudo charismatum ad corpus Christi mysticum consummandum. Et quia diuersa membra debent esse in corpore perfecto, et diuersorum membrorum diuersa officia, et exercitia, et diuersorum officiorum diuersa charismata; hinc est, quòd vni datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: quæ omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult, secundum suam liberalissimam prouidentiam, et prouidentissimam largitatem. 1. Cor. 12. a

SANCTI

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiloquij

QVINTA PARS,

IN QVA DE GRATIA SPIRITVS SANCTI AGITVR.

De gratia inquantum est donum diuinitus datum. Cap. I.

POST tractatum de incarnatione Verbi, quod est origo, et fons omnis doni gratuiti, dicenda sunt aliqua de gratia Spiritus sancti, quæ nobis quadrupliciter consideranda occurrit. Primo inquantum est donum diuinitus datum. Secundo in comparatione ad liberum arbitrium. Tertio in comparatione ad habitus virtutum. Quarto in comparatione ad exercitia meritorum. De gratia igitur, inquantum est donum diuinitus datũ, hæc tenenda sunt, scilicet quòd ipsa est donum, quod a Deo immediate donatur, et infunditur. Etenim cum ipsa, et in ipsa datur Spiritus sanctus, qui est donum increatum, optimum, et perfectum, quod descendit a Patre luminũ per Verbum incarnatum, secundum quod Ioannes in Apocalypsi vidit fluuium splẽdidum ad modum crystalli procedere de sede Dei, et agni. Ipsa nihilominus est donum, per quod anima efficitur sponsa Christi, filia Patris æterni, et templum Spiritus sancti: quod nullo modo fit nisi ex dignatiua condescensione, et condescensiua dignatione maiestatis æternæ per donum gratiæ suæ. Ipsa denique est donum, quod animam purgat, illuminat, et perficit: viuificat, reformat, et stabilit: eleuat, assimilat, et Deo iungit, ac per hoc acceptabilem facit: propter quod donum, huiusmodi gratia gratum faciens rectè dicitur, & debuit appellari.

Gratiæ Spiritus sancti quadruplex consideratio.

Iac. 1. c

Apocalyp. 22. a

Gratia gratum faciẽs.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium productiuum pro sua summa beneuolentia fecit spiritum rationalẽ capacem beatitudinis æternæ: et reparatiuum principiũ capacitatem illam infirmatã per peccatum reparauit ad salutem; et beatitudo æterna consistit in habendo summum bonum, et hoc est Deus, et bonum excellens improportionabiliter omnem humani obsequij dignitatem, nullus omnino ad illud summũ bonũ dignus est peruenire, cum sit omnino supra omnes limites naturæ, nisi a Deo condescendente sibi eleuetur ipse supra se. Deus autem non condescendit, per suĩ essentiam incommutabilem, sed per suam influentiã ab ipso manantem: nec spiritus eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformem. Necesse est igitur spiritui rationali, vt dignus fiat æternæ beatitudinis, quòd particeps fiat influentiæ deiformis. Hæc autem influentia deiformis, quia est a Deo, et secundum Deum, et propter Deum, ideo reddit imaginem nostræ mentis conformem beatissimæ Trinitati, non tantum secundum ordinem originis, verum etiam secundum rectitudinem electionis, & secundũ quietudinem fruitionis. Et quoniam qui hoc habet, immediate ad Deum reducitur, sicut immediate ei conformatur: ideo donum illud immediate donatur a Deo, tamquam a principio influxiuo, vt sicut immediate emanat a Deo Dei imago, sic immediate manat ab ipso Dei similitudo, quæ est diuinæ imaginis perfectio deiformis: et ideo dicitur imago recreationis.

Quo modo Deus condescendit, & nos per gratiã eleuamur.

Rursus quoniam, qui fruitur Deo, Deum habet; ideo cum gratia, quæ sua deiformitate disponit ad Dei fruitionem, datur donum increatum, quod est Spiritus sanctus, quod qui habet, habet Deum. Et quoniam nullus Deum habet, quin ab ipso specialiter habeatur: nullus habet et habetur a Deo, quin ipsum præcipue, & incomparabiliter diligat, et diligatur ab eo, sicut sponsa a sponso: nullus sic diligitur quin ad æternam beatitudinis hereditatem adoptetur pro filio: hinc est, quòd gratia gratum faciens facit animam templum Dei, sponsam Christi, et filiam Patris æterni. Et quia hoc non potest esse nisi ex summa dignatione, et condescensione Dei; ideo illud non potest esse per habitum aliquem naturaliter insertum, sed solum per donum diuinitus gratis infusum: quod expresse apparet, si quis ponderet quantum est, esse Dei templum, Dei filium, Deo nihilominus indissolubiliter, et quasi matrimonialiter, per amoris, et gratiæ vinculum copulatum.

Mirabiles effectus gratiæ.

Postremo, quia mens nostra non efficitur conformis beatissimæ Trinitati, secundum rectitudinẽ electionis, nisi per vigorem virtutis, splendorem veritatis, et feruorem charitatis; et vigor virtutis animam purgat, stabilit, et eleuat: splendor veritatis animam illuminat, reformat, et Deo assimilat: feruor charitatis animam perficit, viuificat, et Deo coniungit, et ex his omnibus homo Deo placens, et acceptus existit: hinc est, quòd illa influentia deiformis, dicitur habere omnes decem actus prædictos, ita tamen quòd denominatur ab vltimo, sicut a completissimo. Dicitur enim gratia gratum faciens, quia habentem facit Deo gratum, cum non solum gratis detur a Deo, verumetiam fit secundum Deum, et propter Deum: cum ad hoc sit, vt per ipsam opus manans a Deo reuertatur in Deum, in quo ad modum circuli intelligibilis, consistit omnium spirituum rationalium complementum.

Gratia gratum faciẽs quare sic dicta.

De gratia in quantum iuuat ad bonum meritorium. Cap. II.

SEcundo de Spiritus sancti gratia occurrit nobis considerandum in comparatione ad liberum arbitrium, et hoc secundum duplicem modum. Primo scilicet inquantum ipsa est adiutorium ad meritum. Secundo vero inquantum est remedium contra peccatum. De gratia ergo Dei inquantum est adiutorium ad merendum, hæc tenenda sunt, quòd cum gratia dicatur generaliter, specialiter, et proprie: generaliter, dicitur adiutorium diuinum creaturæ liberaliter, et gratis impensum, et indifferenter ad quemcumque actum; et sine huiusmodi adiutorio gratiæ, nec possumus aliquid efficere, nec durare in esse. Specialiter vero dicitur gratia adiutorium diuinitus datum, vt quis præparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad meriti statum: et talis dicitur gratia

Gratia tripliciter dicitur.

Digitized by Google

gratia gratis data, et sine hac nullus sufficienter facit quod in se est, vt se præparet ad salutem: proprie vero gratia dicitur adiutorium datum diuinitus ad merendum: quod quidem dicitur donum gratiæ gratũ facientis, sine quo nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad æternam peruenire salutem. Ipsa enim tamquam radix merendi omnia merita antecedit: propter quod dictum est, quòd præuenit voluntatem, vt velit: subsequitur autem, ne frustra velit. Vnde nullus ipsam mereri potest, merito condigni, sed ipsa meretur augeri a Deo in via, vt aucta mereatur et perfici in patria, et gloria sempiterna ab ipso Deo, cuius est gratiam infundere, augere, et perficere, secundum cooperationem voluntatis nostræ, et secundum propositum siue beneplacitum prædestinationis æternæ.

Gratia non cadit sub merito de condigno.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sua omnipotenti virtute, et benignissima largitate, creaturam omnem de nihilo produxit ad esse, ac per hoc creatura de se non habeat esse, totum autem esse habeat aliunde; sic facta fuit vt ipsa pro sua defectibilitate semper suo principio indigeret, et primũ principium pro sua benignitate influere non cessaret. Cum ergo spiritus rationalis hoc ipso, quòd de nihilo est, sit in se defectiuus: hoc ipso, quòd natura limitata et egena, sit in se recuruus, amans proprium bonum; hoc ipso, quòd totus a Deo, sit totaliter Deo obnoxius. Et quia defectiuus est, de se tendit in non esse: quia recuruus, per se non assurgit ad rectitudinem perfectæ iustitiæ: quia totaliter Deo obnoxius, et Deus bonis eius non indiget, nihil potest facere de se, et propria virtute: propter quod Deum sibi cõstituat debitorem, et maxime mercedis æternæ, quæ Deus est, nisi per diuinã condescensionem. Hinc est, quòd ad hoc, quòd saluetur in esse, cum sit defectiuus, indiget semper adiutorio diuinæ præsentiæ, manutenentiæ, et influentiæ, per quam manuteneatur in esse: quæ quamuis sit vniuersalis in creaturas omnes, nominatur tamen nomine gratiæ: quia non ex debito procedit, sed ex libertate bonitatis diuinæ. Hinc est etiam, quod ad hoc vt se præparet ad donum supernæ gratiæ, cum sit recuruus, indiget dono alterius gratiæ gratis datæ, maxime post naturam lapsam, per quam habilis efficiatur ad bona moralia, quæ sunt bona ex circumstantia, quæ nullo modo possunt dici bona, nisi procedant ex intentione recta, videlicet quòd non propter nos, sed propter summum bonum fiant, ad quod non assurgit spiritus noster recuruus, nisi præueniatur a Deo per aliquam gratiam gratis datam. Hinc nihilominus est, quòd ad hoc, quòd faciat bona opera meritoria mercedis æternæ, cum totaliter sit Deo obnoxius, et debitor sui totius, indiget dono gratiæ gratum facientis, per quam Deus sibi condescendat, prius acceptans suam imaginem, et voluntatẽ, quam operationem ex eo manantem: quia cum causa nobilior sit suo effectu, nullus potest se facere meliorem, nec facere opus Deo placens, nisi prius placeat ipse; vt Deus prius ipsum respiciat, quàm ad munera eius. Et ideo omnis radix merendi fundatur in gratia gratum faciente, cuius est facere hominem Deo dignum: propter quod nullus potest eam mereri merito condigni, sed solum merito congrui. Ipsa autem habita meretur sui ipsius augmentum in statu viæ per bonum eius vsum merito condigni. Nam cum solus Deus sit ipsius gratiæ fontale principium influendi: ipse solus est principium augmentandi, per modum infundentis: et gratia per modum meriti, et dignitatis: et liberum arbitrium per modum cooperantis, et merentis, pro eo, quòd liberum arbitrium cooperatur gratiæ, et quod est gratiæ, suum facit: et ideo non tantum liberum arbitrium per gratiam meretur gratiæ augmentum, in statu viæ merito digni, verumetiam complementũ in statu patriæ merito cõdigni: tum propter sublimitatem doni Spiritus

Necessitas triplicis gratiæ.

Gen. 4. a

Gratia vsu crescit.

Ad augmẽtum gratiæ quo modo Deus, gratia, et liberũ arbitriũ concurrũt.

A sancti in merito cooperantis: tum propter veracitatẽ Dei promittentis: tum propter vertibilitatem liberi arbitrij consentientis, et finaliter perseuerantis: tum propter difficultatem status merendi: tum propter dignitatem Christi nostri capitis interuenientis, quod debet glorificari cum suis membris: tum etiam propter liberalitatem Dei tribuentis, quem non decet parua reddere, propter obsequium sibi fideliter obtemperantis: tum propter nobilitatem operis, quòd ex charitate procedit, quod tantum ponderat in conspectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, qui Deum incomparabiliter præponit omnibus creaturis: B et ideo non sufficienter, et competenter potest nisi in Deo, et summo bono remunerari. Ex quibus omnibus tamquam ex septem rationibus, gloriam æternam merito non tantum congrui, sed etiam condigni, mereri facit gratia septiformis.

De gratia inquantum est remedium peccati.
Cap. I I I.

De gratia vero inquantum est remedium cõtra peccatum, hæc tenenda sunt, scilicet, quòd liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum, potest tamen per se in peccatum corruere: sed nullatenus potest resurgere sine adiutorio diuinæ gratiæ, quæ dicitur gratia gratum faciens. Illa autem gratia licet sit sufficiens remedium contra peccatum, non tamen infunditur adulto, nisi adsit liberi arbitrij consensus. Ex quo colligitur, quòd ad iustificationem impij quattuor concurrunt, scilicet infusio gratiæ, expulsio culpæ, contritio, et motus liberi arbitrij. Expellitur ergo culpa a Dei dono, non a libero arbitrio, non tamen sine libero arbitrio. Nam gratiæ gratis datæ est liberũ arbitrium reuocare a malo, et excitare ad bonum: et liberi arbitrij est consentire, vel dissentire: et consentientis est gratiam suscipere: et suscipientis cooperari eidem, vt tandem perueniat ad salutem.

Homo per se cadit, nõ per se surgit.

Iustificatio impij quattuor requirit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia cum primum principium hoc ipso, quòd primũ, et potentissimum, sit causatiuum omnium, quæ fiunt in vniuerso præter quàm peccatorum, quæ sunt trãsgressiones legis diuinæ, et cælestiũ inobedientiæ mandatorum, nihil habet sibi rebelle, iniuriosum, et offensiuum, nisi peccatum: quod contemnendo Dei præceptum, et auertendo nos a bono incommutabili, offendit Deum, deformat liberum arbitrium, perimit donum gratuitum, et obligat ad supplicium æternum. E Cum igitur deformatio imaginis, et peremptio gratiæ sit quasi annihilatio, in esse moris, et vitæ gratuitæ, cum offensa Dei sit tantum ponderanda, quantus est ipse, cum reatus pœnæ æternæ rationem teneat infiniti; impossibile est, quòd homo resurgat a culpa nisi recreetur in vita gratuita, nisi remittatur offensa, et pœna relaxetur æterna. Solus igitur, qui fuit principium creatiuum, est et principium recreatiuum, et reparatiuum, Verbum scilicet Patris æternum, quod est Iesus Christus mediator Dei, et hominum, quod quia omnia de nihilo creat, ideo creat seipso solo sine aliquo intermedio.

Ambros. li. de paradis. c. 8. tom. 1. edit. Rom.

Peccatum quàm graue malum.

1. Tim. 2. b

F Quia vero recreat deformatum per vitium culpæ, reformando per habitum gratiæ et iustitiæ, obligatũ ad pœnam, absoluendo per satisfactionem condignã: hinc est, quòd nos reparat, sustinendo pro nobis pœnam in natura assumpta, et infundendo gratiam reformatiuam, quæ quoniam continuat nos suæ origini, facit nos membra Christi, ac per hoc animam peccatricem, quæ fuerat inimica Dei, prostibulum diaboli, et serua peccati, facit sponsam Christi, templum Spiritus sancti, et filiam Patris æterni: quod totum fit per gratuitam, et condescensiuam infusionem doni gratuiti. Rursus quoniam Deus sic reformat, quòd leges naturæ inditas non infirmat; ideo sic hanc gratiam tribuit libero arbitrio, vt tamen ipsum non cogat, sed eius

Iustificatio impij.

Digitized by Google

eius consensus liber maneat; et ideo ad hoc, quòd culpa expellatur, non solum necesse est, quòd gratia introducatur, verumetiam quòd liberum arbitrium in adultis (in adultis dico, quia in paruulis sufficit fides Ecclesiæ, et meritum Christi, et excusat impotentia sui) necesse est, inquam, quòd conformet se expulsioni culpæ, per detestationem omnium peccatorum, quam vocamus contritionem. Est etiam necesse, quòd conformet se introductioni gratiæ, per complacentiã, et acceptationem doni diuini, quam vocamus motum liberi arbitrij. Et sic necesse est, ista quattuor concurrere ad iustificationem impij. A

Postremo quia prædispositio ad formam completiuam, debet esse ei conformis, ad hoc, quòd liberum arbitrium se disponat ad gratiam gratum facientem, indiget adminiculo gratiæ gratis datæ; et quia gratiæ est liberum arbitrium non cogere, sed præuenire, et simul vtriusque est in actum prodire: hinc est, quòd in nostra iustificatione concurrit actus liberi arbitrij, et gratiæ consone quidem et ordinate, ita quòd gratiæ gratis datæ est excitare liberum arbitrium: liberi arbitrij autem est huiusmodi excitationi consentire, vel dissentire: et consentientis est ad gratiam gratum facientem se præparare, quia hoc est facere quod in se est: et sic disposito gratia gratum faciens habet infundi, cui liberum arbitrium potest cooperari si vult, et tunc meretur: vel contrariari per peccatum, et tunc demeretur. Si ergo cooperetur ei vsque in finem, meretur peruenire ad æternam salutem. Verum est igitur, quod dicit Augustinus, quòd qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Verum est etiam quòd non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Verum est etiam, quòd nullus potest superbire de meritis, quia nihil in nobis Deus præter sua dona coronat. Reseruauit enim sibi Deus munera gratiæ liberaliter largienda, vt discat homo non esse ingratus: nec in se, quasi non acceperit, sed in Domino gloriari. Verum est etiam, quòd licet liberum arbitrium per se legem implere non possit, nec gratiam in se efficere, inexcusabile tamen est, si non facit quod potest: quia gratia gratis data semper est presto ad commonitionem, cuius adminiculo facere potest, quod in se est: quo facto, habet gratiam gratum facientem, qua obtenta, diuinam impleat legem, et faciat voluntatem; qua facta, tandem ad beatitudinem perueniat sempiternam propter opera meritoria, quæ totaliter sunt a gratia, totaliter etiam a libero arbitrio, licet principaliter a gratia. Quia vt dicit Augustinus, gratia cooperatur ad liberum arbitrium sicut sessor ad equum, qui quidem sessor liberum arbitrium dirigit, deducit, et perducit ad portum æternæ felicitatis exercendo nos in operibus perfectæ virtutis secundum donum ipsius gratiæ septiformis. B C D E

Gratia et liberum arbitrium quo modo se habeant.

August. de Verb. Apost. ser. 15. to. 3

Rom. 9. d

Aug. epist. 105. ad Sixt. to. 2.

De ramificatione gratiæ in habitus virtutum.
Cap. IIII.

Tertio restat agere de gratia in comparatione ad habitus virtutum, circa quam consideranda sunt tria. Primum est qualiter gratia vna ramificatur in habitus virtutum: secundum, qualiter ramificatur in habitus donorum: tertium, qualiter ramificatur in habitus beatitudinum. De ramificatione igitur gratiæ in habitus virtutum hæc tenenda sunt, quòd cum vna sit gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes gratuitæ, quibus regitur vita humana: tres quidem theologicæ, scilicet Fides, Spes, et Charitas: quattuor cardinales, scilicet Prudentia, Temperantia, Fortitudo, et Iustitia, quæ vno modo est virtus communis et generalis, alio modo specialis et propria. Hæ autem septem virtutes, licet sint distinctæ, et proprias excellentias habentes, sunt tamen connexæ, et æquales ad inuicem in eodem: et licet sint gratuitæ per gratiam informatæ, possunt tamen fieri informes per culpam, sola charitate excepta, et iterum reformari per pœnitentiam adueniente gratia, quæ est habituum virtualium origo, finis, et forma.

Virtutes septem.

Gratia virtutum origo, finis, et forma.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut principium productiuum sua summa perfectione in dando vitam naturæ, non tantum dat viuere quantum ad actum primum, verumetiam quantum ad actum secundum, qui est operari: sic necesse est, quòd principium reparatiuum vitam tribuat spiritui in esse gratuito, et quantum ad esse, et quantum ad operari. Et quoniam vnius viuentis secundum vnam vitam primam membrorum multæ sunt operationes vitales ad illius vitæ perfectam manifestationem, cum actus diuersificentur per obiecta, et diuersitas actuum requirat diuersitatem, siue distinctionem habituum: hinc est, quòd licet vna sit gratia viuificans, ramificari tamen necessario habet in varios habitus propter varias operationes. Et quoniam quædam sunt opera moralia primaria, sicut credere; quędam media, sicut intelligere credita; quædam vero postrema, sicut videre intellecta; et in primis anima rectificatur, in secundis expeditur, in tertijs perficitur: ideo gratia gratum faciens ramificatur in habitus virtutum, quorum est animam rectificare: in habitus donorum, quorum est animam expedire: et in habitus beatitudinum, quorum est animam perficere.

Aris. 2. lib. de ani. tex. 33.

Virtutum, donorum, et beatitudinum officium.

Rursus quoniam rectitudo animæ perfecta requirit, quòd ipsa rectificetur secũdum duplicem faciem, scilicet superiorem, et inferiorem, et respectu finis, et respectu eorum, quæ sunt ad finem: ideo necesse est animam quantum ad superiorem faciem, in qua consistit imago trinitatis æternæ, rectificari per tres theologicas virtutes: vt sicut imago creationis consistit in trinitate potentiarum cum vnitate essentiæ, sic imago recreationis consistit in trinitate habituum cum vnitate gratiæ, per quos anima fertur recte in summam Trinitatem secundum tria appropriata tribus personis; ita quòd fides dirigit in summe verum, credendo, et assentiendo: spes in summe arduum, innitando, et expectando: charitas in summe bonum, desiderando, et diligendo. Necesse est etiam quantum ad inferiorem faciem, animam rectificari per quattuor cardinales virtutes. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia concupiscibilem, iustitia vero rectificat omnes has vires in comparatione ad alterum. Et quia illud alterum determinate potest esse proximus, potest etiam idem homo comparari ad seipsum, vt ad alterum, potest etiam esse ipse Deus; hinc est, quòd iustitia circumire dicitur omnes vires. Dicitur etiam non tantum virtus cardinalis, verumetiam generalis, comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. Vnde ipsa non tantum comprehendit virtutes ordinantes ad proximum, sicut est æquitas, libertas: verumetiam ad seipsum, sicut est pœnitentia, et innocentia: necnon ad Deum, sicut est latria, pietas, et obedientia.

Necessitas virtutũ in reformatione hominis.

Iustitia non solum cardinalis, sed generalis virtus.

Postremo quia omnis rectitudo virtutum secundũ esse gratuitum manat a gratia tamquam ab origine, et radice, et secundum esse meritorium comparatur ad charitatem, sicut ad originem, formam, et finem: hinc est, quòd ceteræ virtutes gratuitæ, quo ad habitus sunt connexæ, et quo ad actus meritorios sunt æquales. Hinc est etiam, quòd ceteri habitus virtutum possunt esse informes, sola charitate excepta, quæ est virtutum forma. Cum enim habentur sine gratia, et charitate, in quibus consistit vita virtutum, tunc sunt informes. Cum autem superinfunditur gratia, tunc formantur, et decorantur, et Deo acceptabiles fiunt; sicut, et colores absque luce sunt inuisibiles, superueniente autem lumine, fiũt lucidi, pulchri, et aspectui complacentes. Vnde quemadmodum ex luce, et coloribus fit vnum in ratio- F

Virtutes omnes possũt esse informes, charitate excepta.

Digitized by Google

in ratione motiui, et vna lux sufficit ad multos colores illuminandos: sic ex gratia, et habitibus informibus cum formantur, fit vnum secundum rationem meritorij, et gratuiti: et vna nihilominus gratia sufficit ad informationem et gratificationem habituum diuersorum.

De ramificatione gratiæ in habitus donorum.
Cap. V.

De ramificatione autem gratiæ in habitus donorum hæc tenenda sunt, quòd licet plurima sint dona gratiæ gratis datæ, et generaliter omnes habitus B diuinitus dati, dona Dei non absurde dici possint, specialiter tamen, et appropriate septem sunt dona Spiritus sancti, quæ enumerat, et nominat Isaias, loquens de flore, qui processit de radice Iesse, idest, Christo: de quo dicit, quòd requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, et intellectus. Spiritus consilij, et fortitudinis. Spiritus scientiæ, et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione descendendo procedit a summo, et combinando, vt simul ostendatur donorum distinctio, connexio, origo, et ordo.

Septem dona Spiritus sancti.

Isa. 11. a

C Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum principium reparatiuum per summam liberalitatem, non tantum det gratiam ad rectificandum contra obliquitates vitiorum per habitus virtutum, verumetiam ad expediendum contra impedimenta syntomatum per habitus donorum: ideo plurificari debent dona gratuita, secundum quòd necessarium est ad expeditionis sufficientiam. Quoniam igitur anima nostra indiget septiformiter expediri: hinc est, quòd ex septiformi causa necesse est Spiritus sancti dona esse septiformia. Indiget namque expediri contra vitiorum obliquitates, quantum ad vires naturales, quo ad superadditas virtutes, in patiendo, in agendo, in contéplando, et vtroque modo. D

Septuplex indigentia hominis.

Primo igitur propter vitiorum obliquitates expeditissime repellendas, septem sunt dona Spiritus sancti, vtpote timor, contra superbiam: pietas, contra inuidiam: scientia, contra iram, quæ quasi est quædam insania: fortitudo, contra accidiam, quæ mentem reddit ad bona inualidam: consilium, contra auaritiam: intellectus, contra gulam: et sapientia, contra luxuriam.

E Secundo propter expediendas vires naturales, debent septem dona Spiritus sancti esse. Nam irascibilis indiget expediri ad bona tam in prosperis, quàm in aduersis: in prosperis expeditur per timorem, in aduersis per fortitudinem. Concupiscibilis autem indiget expediri quantum ad affectionem respectu proximi, et hoc fit per pietatem; et quantum ad affectum respectu Dei, et hoc fit per gustum sapientiæ. Rationalis vero indiget expediri, in veritatis speculatione, electione, et executione: per donum autem intellectus expeditur ad verum speculandum, per donum consilij ad verum eligendum, per donum sciétię, ad electũ exequendum: per donum enim scientiæ recte côuersamur in medio nationis prauæ, et peruersæ.

F Tertio propter expedienda septem virtutũ officia, septem debent esse Spiritus sancti dona. Nam timor expedit ad temperátiam, timor enim carnes configit, vnde: Confige timore tuo carnes meas: pietas ad veram iustitiam: scientia ad prudentiam: fortitudo ad fortitudinem, seu patientiam: consilium ad spem: intellectus ad fidem: sapientia ad charitatem. Vnde sicut charitas est mater, et consummatio omnium virtutum, sic sapientia omnium donorum, ita vt vere dicat Sapiens: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius.

Ps. 118. p

Sap. 7. b

Quarto propter expeditionem in patiendo conformiter ad Christum, septem sunt habitus donorum. Christum autem ad patiendum mouit paterna volun- A tas, humana necessitas, et virtutis strenuitas. Paterna quidem voluntas mouit, vt cognita per intellectum, vt amata per sapientiam, vt in reuerentia habita per timorem. Mouit etiam nostra necessitas, ad quam cognoscendam necessaria est scientia, ad quam miserandam superadditur pietas. Mouit nihilominus virtutis strenuitas, vt prouida in eligendo per consilium: vt vigorosa in perferendo per fortitudinem. Et sic dona debent esse septem.

Motiua passionis Christi tria.

Quinto propter expeditionem in agendo septem dona dantur a Spiritu sancto. Nam ad actionem expediendam necesse habemus expediri, ad declinandum a malo, quod fit per timorem. Necesse etiam habemus expediri, ad proficiendum in bono duplici, vel necessitatis, vel supererogationis. Circa primum expedimur per scientiam et pietatem, ita quòd vnum est dirigens, et aliud exequens: circa secundum expedimur per consilium dirigens, et fortitudinem exequentem. Necesse etiam habemus quiescere in optimo, et hoc quantum ad intellectum veri, et quantum ad affectum boni: primum fit per donum intellectus, secundum per donum sapientiæ, in quo est quies.

Sexto ad expeditionem in cótemplando, dona Spiritus sancti in septenario numero sunt. Nam ad vitam hierarchicam, et contemplatiuam necessarium est animam purgari, illuminari, et perfici. Purgari autem oportet a concupiscentia, a malitia, ab ignorantia, ab infirmitate, seu impotentia. Primum facit timor, secundum pietas, tertium scientia, quartum fortitudo. Illuminari autem indigemus in operibus reparationis, et primariæ conditionis: primum dat consilium, secundum intellectus. Perfici autem habemus per accessum ad summum, quod consistit in vno, et hoc per donum sapientiæ: et sic arcanum contemplationis a lato consummatur quasi in cubico.

Ad vitam hierarchicam tres actus necessarij.

Septimo ad expeditionem in actione, et contemplatione, septem debent esse dona Spiritus sancti. Nam contemplatiua propter conuersionem ad Trinitatem, tria debet habere dona expedientia, scilicet quantum ad reuerentiam maiestatis, timorem: quantum ad intelligentiam veritatis, intellectum: quantum vero ad sapientiam, siue gustum bonitatis, sapientiam. Actiua vero, quæ versatur in agendis, et sustinendis, debet habere quattuor, scilicet pietatem ad agendum, et fortitudinem ad sustinendum: et directiua horum duorum, scilicet scientiam, et consilium. Vnde quia ad expeditionem necessaria est directio: ideo fit donorum combinatio, et plurima sunt dona ad intellectum spectantia, quia lux cognitionis vehementer expedit ad dirigendos pedes in viam rectam, et pacis.

Luc. 1. g

De ramificatione gratiæ in habitus beatitudinum, et per consequens fructuum, et sensuum.
Cap. VI.

De ramificatione autem gratiæ in habitus beatitudinum hæc teněda sunt, scilicet quòd septem sunt beatitudines, quas Saluator enumerat in sermone de monte: scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, et pax. Ad has vero beatitudines propter sui perfectionem, et plenitudinem duodecim fructus Spiritus, et quinque spirituales sensus consequuntur: qui non dicunt nouos habitus, sed status delectationum, et vsus spiritualium speculationum, quibus replentur, et consolantur spiritus virorum iustorum.

Matt. 5. a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum reparatiuum principium sit perfectissimum, et perfectissime reparatiuum, et reformatiuum per donum gratuitum: ideo gratiæ donum ab ipso manans liberaliter, et abunde, ramificari debet vsque ad habitus perfectionum, qui cum fini approximent, recto vocabulo nuncupantur ex nomine beatitudinum:

dinum: quarum sufficientia, numerus, et ordo colligitur ex integritate perfectionis, et ex modis perfectionum, et ex dispositionibus ad perfectionem.

Integritas perfectionis quibus constet.

Primo igitur ad integritatem perfectionis, requiritur necessario perfectus recessus a malo, perfectus processus in bono, et perfectus status in optimo. Quoniam autem malum aut procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ: ideo ad perfecte elongandũ ab hoc triplici genere mali, tres sunt necessariæ beatitudines: scilicet paupertas spiritus elongans a malo tumoris: mititas elongans a malo rancoris: et luctus elongans a malo libidinis et languoris concupiscentialis.

Tres beatitudines cõtra triplex malum.

B Quia vero perfectus processus in bono attenditur secundum diuinam imitationem, et vniuersæ viæ Domini misericordia, et veritas: hinc est, quòd duplex est beatitudo, secundum has duas vias, scilicet esuries, siue zelus iustitiæ, et affectus misericordiæ. *Ps.24.b* Quoniam autem status in optimo est vel per limpidam cognitionem, vel per tranquillam affectionem: hinc est, quòd sunt duæ vltimæ beatitudines, scilicet munditia cordis ad Deum videndum, et pax mentis ad perfecte fruendum.

Secundo etiam si modi perfectionum attendantur, debent esse septem habitus beatitudinũ. Nam est perfectio religionis, prælationis, et internæ sanctitudinis. C

Perfectio triplex.

Ad perfectionem autem religionis necessario requiritur abdicatio boni priuati, acceptatio boni fraterni, et appetitio boni æterni. Primum fit per paupertatem spiritus, secundum per mititatem affectus, tertium per amaritudinem luctus. Ad perfectionem vero prælationis duo necessario requiruntur, scilicet zelus iustitiæ, et affectus misericordiæ: *Prou.20.d* Misericordia enim et veritas custodiunt regem. Secundum hæc duo disponi debet regimen prælationis in Ecclesia militante. Ad perfectionem autem internæ sanctitudinis necessario requiritur puritas conscientiæ, et tranquillitas totius animæ per pacem Dei omnem humanum sensum exuperantem. *Phil.4.b* D

Tertio si attendantur dispositiones præambulæ, septem debent esse beatitudines. Timor enim facit recedere a malo, et a mali occasione: et quia radix malorum omnium est cupiditas; *1.Tim.6.c* ideo timor disponit ad spiritus paupertatem, in qua simul iungitur humilitas cum paupertate, vt sic elongetur vir perfectus a fonte omnis culpæ, scilicet a superbia, et cupiditate. Et hinc est, quòd paupertas spiritus est fundamentum totius perfectionis Euangelicæ. Vnde primo oportet hoc fundamentum sternere, qui vult ad culmen perfectionis peruenire, secundum illud: Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes. *Mat.19.c* E Ecce perfecta paupertas, quæ nihil sibi prorsus retinet: Et sequere me. *Mat.16.d* Ecce humilitas, quæ facit, quòd homo abnegando seipsum, tollat crucem suam, et sequatur Christum, qui est totius perfectionis principalissimum fundamentum. Disponit ergo timor ad spiritus paupertatem. Pietas autem ad mititatem nam qui pie ad aliquem afficitur, nec illum irritat, nec ab illo irritatur. Scientia vero disponit ad luctum, quoniam per scientiam cognoscimus nos a statu beatitudinis relegatos in hanc vallem miseriæ, et lacrymarum. Fortitudo autẽ disponit ad esuriem iustitiæ: qui enim fortis est tam auide se tenet cum iustitia, vt malit a vita corporali, quàm a iustitia separari. F Consilium vero disponit ad misericordiã: nihil enim Deus magis consulit in scriptura, quàm facere misericordiam, quod super omnia reputat holocausta. Intellectus autem disponit ad cordis munditiam: nam speculatio veritatis mundat cor nostrum ab omnibus phantasijs. Sapientia vero disponit ad pacem: nam sapientia iungit nos summo vero, et bono, in quo est finis, et tranquillitas totius nostri rationalis appetitus.

Qua pace adepta, necessario sequitur superabundãs delectatio spiritualis, quæ in duodenario fructuũ Spiritus continetur, ad insinuandam superabundantiam delectationum. Est enim duodenarius numerus abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatum exuberantia, quibus fruitur, et delectatur anima sancta: et tunc est homo ad contemplationem idoneus, et ad aspectus, et amplexus sponsi, et sponsæ, qui fieri habent secundum sensus spirituales, quibus videtur Christi sponsi summa pulchritudo, sub ratione splendoris: auditur summa harmonia, sub ratione verbi: gustatur summa dulcedo, sub ratione sapiẽtiæ comprehendentis vtrumque, verbum, scilicet et splendorem: odoratur summa fragrantia, sub ratione verbi inspirati in corde: astringitur summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati inter nos habitantis corporaliter, et reddentis se nobis palpabile, osculabile, amplexabile, per ardentissimam charitatem, quæ mentem nostram per ecstasim, et raptum transire facit ex hoc mundo ad Patrem.

Duodecim fructus spirituales.

Ex dictis igitur manifeste colligitur, quòd habitus virtutum ad exercitium principaliter disponunt actiuæ. Habitus vero donorum ad actum contemplatiuę. Habitus autem beatitudinum ad perfectionem vtriusque. Fructus vero Spiritus, qui sunt charitas, gaudiũ, pax, patientia, lõganimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas, dicunt delectationes consequentes opera perfecta. *Gal.5.d* Sensus vero spirituales dicunt perceptiones mentales, circa veritatem contemplandam: quæ quidem contemplatio fuit in prophetis, per reuelationem quantum ad triplicem visionem, scilicet corporalem, imaginatiuã, et intellectualem. In alijs vero iustis reperitur per speculationem, quæ incipit a sensu, et peruenit vsque ad imaginationem, et de imaginatione ad rationem, de ratione ad intellectum, de intellectu ad intelligentiã, de intelligentia vero ad sapientiam, siue notitiam excessiuam, quæ incipit hic in via, sed consummatur in gloria sempiterna. Ex his gradibus consistit scala Iacob, cuius cacumen attingit cælum: *Gen.28.c* et thronus Salomonis, in quo residet Rex sapientissimus, *3.Reg.10.c* et vere pacificus, et amorosus, vt sponsus speciosissimus, et desiderabilis totus: in quem desiderant angeli prospicere, *1.Pet.1.c* et ad quem suspirat desiderium sanctarum animarum: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. *Ps.41.a* Quo quidem desiderio feruentissimo ad modũ ignis spiritus noster non solum efficitur agilis ad ascensum, verumetiam quadam ignorantia docta, supra seipsum rapitur in caliginem et excessum, vt non solum cum sponsa dicat: In odorem vnguentorum tuorum curremus, *Cant.1.a* sed etiam cum Propheta psallat: Et nox illuminatio mea in delicijs meis. *Ps.138.b* Quam nocturnam et deliciosam illuminationem, nemo nouit nisi qui probat: nemo autem probat nisi per gratiam diuinitus datam, quæ quia nemini datur, nisi ei, qui se exercet ad illam, ideo deinceps consideranda sunt exercitia meritorum.

De exercitio gratiæ respectu credendorum. Cap. VII.

QVarto igitur restat considerare gratiam, quantum ad exercitia meritorum. Circa quod considerãda sunt quattuor. Primo de exercitatione gratiæ in credendis, cuiusmodi sunt articuli fidei: secundo in diligendis, cuiusmodi sunt illa, quæ spectant ad ordinem diligendi: tertio in exequendis, cuiusmodi sunt præcepta legis diuinæ: quarto in postulandis, cuiusmodi sunt petitiones orationis Dominicæ. De credendis autem, hæc teneda sunt, quòd licet per fidem astringamur credere plurima, quæ sunt supra rationẽ, et generaliter omnia, quæ continentur, et asseruntur in canone sacræ scripturæ; specialiter tamẽ et proprie articuli fidei dicuntur illi, qui continentur in serie symboli Apostolici: qui quidem vno modo sunt duodecim, si habeatur respectus ad eos, qui symbolũ ediderũt, alio modo quattuordecim, si consi-

Articuli fidei quo modo duodecim, quo modo quattuordecim.

Digitized by Google

si consideremus, quæ radicaliter sunt credenda, tamquam omnium credendorum fundamenta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium in seipso sit summe verum et bonum, in opere vero suo sit summe iustum et misericors, et summe vero debeatur firma assensio, summo bono fruens dilectio, summe iusto vniuersalis subiectio, summe misericordi fiducialis inuocatio, et gratia sit ordinatiua mentis nostræ ad primi principij culturam debitam: hinc est, quòd ipsa dirigit, et regulat ad debita, et meritoria exercitia, in credendis amandis, exequendis, et postulandis, secundum quòd requirit summa veritas, bonitas, iustitia, et misericordia in Trinitate beata. Quoniam igitur veritati est credendum, et maiori veritati magis est credendum, et B summæ veritati per consequens summe est credendũ, et veritas primi principij in infinitum maior est omni veritate creata, et luminosior omni lumine intellectus nostri: hinc est, quòd ad hoc, quòd intellectus noster sit recte ordinatus in credendis, necesse est quòd plus credat summæ veritati, quàm sibi, et quòd se redigat in obsequium Christi: ac per hoc quòd non solum credat, quæ sunt secundum rationem, verumetiam quæ sunt supra rationem, et contra sensuum experientiam: quod si recusat, non exhibet summæ veritati debitam reuerentiam, dum iudicium industriæ propriæ præfert dictamini lucis æternæ, quod esse non C potest absque tumore superbiæ, et elationis improbandæ.

Ad firmiter credendum duo sunt necessaria.

Rursus, quia veritas supra rationem, siue præter rationem, est veritas non visa, nec apparens, sed magis occulta, et ad credendum difficillima: ideo ad hoc quòd firmiter credatur, necessaria est illustratio veritatis animam eleuans, necessaria est etiam testificatio auctoritatis animam firmans. Primum fit per fidem infusam, secundum per scripturam auctenticam, quorum vtrumque est a veritate summa per Iesum Christum, qui est splendor et Verbum, et per Spiritum sanctum, qui veritatem ostendit, et dicit, et ni- D hilominus credere facit. Hinc est, quòd auctoritas præbet fulcimentum fidei, et fides assentit auctoritati. Et quia auctoritas principaliter residet in sacra scriptura, quæ per Spiritum sanctum est condita tota, ad dirigendam fidem catholicam; hinc est, quòd vera fides a scriptura non dissonat, sed ei assentit assensione non ficta.

Postremo, quia veritas ad quam credendam artamur per fidem, et de qua sacra scriptura agit principaliter, non est veritas quæcumque, sed veritas diuina, vel vt est in natura propria, vel vt est in natura E assumpta, nam in huius veritatis cognitione consistit, et præmium patriæ, et meritum viæ: hinc est, quòd articuli fidei, qui sunt fidei fundamenta, aut spectant ad diuinitatem, aut ad humanitatem. Et quoniam diuinitas habet considerari in tribus personis, scilicet in Patre generante, Filio genito, et Spiritu sancto procedente: et quadriformi operatione, scilicet creatione in esse naturæ, recreatione in esse gratiæ, resuscitatione in reparatione vitæ, et glorificatione in collatione gloriæ: hinc est, quòd articuli spectantes ad deitatem sunt septem. Similiter, quia humanitas Christi habet considerari vt concepta de Spiritu sancto, F vt nata de Virgine, vt patiens in cruce, vt descendens ad infernum, vt resurgens a morte, vt ascendens in cælum, vt veniens ad finale iudicium: hinc est, quòd septem sunt articuli spectantes ad humanitatem: et sic sunt in vniuerso quattuordecim, ad modum septem stellarum, septem candelabrorum aureorum, in quorum medio Filius hominis ambulabat.

Distinctio articulorũ fidei.

Apoc. 1. c. d.

Quoniam ergo vnus est Christus in natura diuina et humana, et vna tantum est veritas summa, quæ est ratio credendi, vna prima, summa et sola, quæ non mutatur per tempora: hinc est, quòd de omnibus prædictis articulis vna tantum est fides et eadem, non A mutata, tam in præsentibus, quàm in præteritis, quàm in futuris: licet magis clara sit et explicita in eis, qui Christum sequuntur, quàm in eis, qui præcesserunt eius aduentum: sicut nouum Testamentum clarius est, quàm vetus, in quibus prædicti articuli continentur. Et quia Spiritus sanctus hos articulos fidei in scripturarum profunditate contentos, in vnum compegit per duodecim Apostolos, tamquam per testes firmissimos: hinc est, quòd prædicti articuli in vnum symbolum Apostolorum collecti fuerunt. Et ideo secundum Apostolos componentes, duodecim articuli dici possunt: quia quilibet Apostolus in ædificationem fidei posuit vnum articulum, quasi lapidem vnum viuum: quod Spiritus sanctus recte præfigurauit in duodecim viris, qui duodecim lapides de Iordanis alueo extraxerunt, ad altare Dominicum construendum.

Vna et eadem est fides omniũ articulorũ.

Iosu. 4. b

De exercitio gratiæ respectu diligendorum. Cap. VIII.

DE diligendis autem hæc tenenda sunt, quòd licet omnia opera diuina sint valde bona, quattuor tamen proprie sunt ex charitate diligenda: scilicet Deus æternus, quod nos sumus, proximus noster, et corpus nostrum. In quorum dilectione seruandus est ordo, et modus, vt Deus diligatur primo, et super omnia, et propter se: secundo quòd nos sub Deo, et pro Deo: tertio proximus noster, sicut et nos: quarto corpus nostrum infra nos, et infra proximum, tamquam bonum minus præcipuum. Ad hoc autem exequendum datur vnus charitatis habitus, et duplex mandatum, in quo pendet vniuersitas legis, et prophetarum, non solum quantum ad vetus Testamentum, verumetiam quantum ad nouum.

Aug. lib. 1. de Doctr. Christ. cap. 23. to. 3. ex quo Mag. 3. sen. dist. 28. §. Hic potest. et dist. 29.

Mat. 22. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium hoc ipso, quòd primum, est summum; et hoc ipso quòd summum, est summe bonum; et hoc ipso quòd summe bonum, est summe beatum, et summe beatificatiuum: et hoc ipso quòd summe beatificatiuum, est ipso summe fruendum; et hoc ipso, quòd est eo summe fruendum, summe est ei inhærendum per amorem, et in eo quiescendum tamquam in fine. Quoniam ergo amor rectus, et ordinatus, qui charitas appellatur, principaliter fertur in illud bonum, quo fruitur, et in quo quiescit, et hoc ipsum est ratio diligendi: hinc est, quòd illud præcipue diligit tamquam beatificatiuum, et cetera per consequens, quæ per illud idonea sunt beatificari. Quoniam igitur nobiscum ad beatitudinem natus est proximus peruenire, natum est etiam peruenire et corpus nostrum, tamquam beatificabile cum spiritu: hinc est, quòd quattuor tamquam ex charitate diligenda esse dicuntur, scilicet Deus, et proximus, spiritus noster, et corpus nostrum.

Quattuor esse diligenda.

Rursus quoniam Deus est supra nos, tamquam bonum supremum: spiritus noster intra nos tamquam bonum intrinsecum: et proximus noster iuxta nos, tamquam bonum cognatum: corpus vero nostrum infra nos, tamquam bonum subiectum: hinc est, quòd hic debet seruari ordo in diligendo, vt primo Deus diligatur super omnia, et propter seipsum: secundo spiritus noster sub Deo supra omne bonum caducum: tertio proximus noster iuxta nos ad consimile bonum: quarto corpus nostrum infra nos sicut bonum infimum: et in eodem gradu contineri debet corpus proximi, quia vtrumque tenet rationem inferioris boni respectu spiritus nostri.

Ordo seruãdus in dilectione.

Postremo, quia amor est pondus mentis, et origo omnis affectionis mentalis, qui de facili reflectitur in se, et difficulter tendit in proximum, et difficilius eleuatur in Deum: hinc est, quòd licet quattuor sint diligenda ex charitate, duplex tamen datur mandatum, vnum quod dirigit in Deũ, aliud quod dirigit in proximum.

Digitized by Google

Duobus mandatis mădata omnia clauduntur.

Charitas radix, forma, et finis virtutum.

ximum. Et quia omnia præcepta, vel ad Deum referuntur tamquam in finem, vel ad proximum tamquã in illud, quod est ad finem; hinc est, quòd in his duobus mandatis clauditur collectio mãdatorum, et comprehensio omnium scripturarum, et charitas ipsa est radix, forma, et finis virtutum, quæ iungit omnes cũ vltimo fine, et ligat omnia ad inuicem simul, et ordinat: ac per hoc ipsa est pondus inclinationis ordinatæ, et vinculum colligationis perfectæ; ordinem quidem seruans respectu diligendorum diuersorum, quantum ad affectum pariter, et effectum: vnitatem autem habens in habitu quãtum ad vnum finem, et vnum principale dilectum, quod est ratio diligendi respectu omnium aliorum dilectorum, quæ per amoris vinculum nata sunt colligari in vnum Christum quantum ad caput et corpus, quod vnitatem continet in se saluandorum: quæ vnitas nunc inchoatur in vita, sed consummatur in æterna gloria, iuxta quod Dominus orat; vt sint vnum, sicut et nos vnum sumus et ego in eis, et tu in me, vt sint consummati in vnum. Qua vnitate consummata per vinculum charitatis, erit Deus omnia in omnibus, æternitate certa, et pace perfecta, eruntq. omnia per amorem communia communione ordinata, et ordinatione connexa, et connexione indissolubiliter alligata.

Io. 17. d

1. Cor. 15. d

De exercitio gratiæ respectu agendorum, præceptorum et consiliorum. *Cap. IX.*

Præceptorum diuersitas.

Exo. 31. d

DE præceptis autem legis diuinæ hoc tenendum est, quòd in lege Mosaica sunt præcepta iudicialia, figuralia, et moralia: vtpote decem præcepta decalogi in duabus tabulis conscripta digito Dei. Lex autem Euangelica iudicialia temperat auferendo, figuralia euacuat adimplendo, moralia consummat adijciendo. Adijcit autem documenta instruentia, promissa excitantia, et consilia perficiẽtia: cuiusmodi sunt consilium paupertatis, consilium obedientiæ, et consilium castitatis, ad quæ impleda inuitat Dominus noster Iesus Christus eum, qui vult esse perfectus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ, hęc est: quia primum principium, sicut est summe bonum in seipso, sic est summe iustum in opere suo, et in vniuerso regimine disponendo. Quoniam ergo summe iusti est zelare iustitiam, non tantum in se, verumetiam in altero: iustitia autem consistit in conformando se regulis iuris: hinc est, quòd diuinæ iustitiæ est regulas iustitiæ homini imprimere et exprimere, non tantum dictando, per modum veritatis erudientis, sed etiam præcipiendo, et obligando, per modum voluntatis imperantis. Et quoniam gratia facit voluntatem nostram voluntati diuinæ conformem, ipsius est disponere nos ad obtemperandum, et subiacendum illis regulis iustitiæ, secundũ dictamen legis diuinitus datæ.

Præceptis diuinis dupliciter obtemperare contingit.

Rursus quoniam diuinis imperijs dupliciter obtemperare cõtingit, videlicet ex timore pœnæ, vel ex amore iustitiæ: et primum est imperfectorum, secundum autem perfectorum; ideo duplicem Deus homini contulit legem, vnam timoris, et alteram amoris: vnam in seruitutem generantem, et alteram in adoptionem filiorum Dei transferentem. Ac per hoc, quia timentibus et imperfectis competit, vt terreantur per iudicia, et manuducantur per signa, et dirigantur nihilominus per præcepta: hinc est, quòd lex Mosaica, quæ est lex timoris, continet iudicialia, et figuralia, et moralia. Perfectis autem et amantibus competit aperta instructio documẽtorum, larga promissio præmiorum, et alta perfectio consiliorum: hinc est, quòd lex Euangelica continet ista tria. Et ideo dicitur lex Mosaica differre ab Euangelica: quia illa figuræ, hæc veritatis: illa lex pœnæ, hæc gratiæ: illa litteralis, et ista spiritualis: illa occidens, et ista viuificans: illa timoris, et ista amoris: illa seruitutis, et ista libertatis: illa oneris, et ista facilitatis.

Mosaicæ, et Euangelicæ legis discrimen.

A Postremo quoniam regulæ spectãtes ad iustitiæ necessitatem, continentur in diuinis præceptis, et iustitiæ est ius suum vnicuique reddere; necesse est, quòd præcepta moralia quædam sint, quæ ordinent nos ad Deum: quædam ad proximum secundum duplex charitatis præceptum, quod Spiritus sanctus voluit insinuare per duarum mysterium tabularum: et ideo digito Dei scriptæ dicuntur. Et quia Deus est trinus, Pater scilicet, et Filius, et Spiritus sanctus, cui competit summa maiestas adoranda, veritas profitenda, et charitas acceptanda, secundum vim irascibilem, rationalem, et concupiscibilem, per actum operis, oris, et cordis: ideo triplex est mandatum primæ tabulæ, correspondens tribus præmissis, scilicet adorationis subiectiuæ, iurationis veridicæ, et sabbatizationis sacratæ.

Inst. de Iustit. et Iu. §. penult.

Exo. 31. d

Sufficiẽtia præceptorũ Decalogi.

B Quia vero proximus est imago Trinitatis, et ei, quantum præfert imaginem Patris, debetur pietas: inquantum imaginem Filij, debetur veracitas: inquantum imaginem Spiritus sancti, debetur benignitas: hinc est, quòd septem sunt mandata, quæ ad secũdam tabulam spectant. Nam penes pietatem duo sunt, vnum, quod pietatem mandat, scilicet de patre honorando: alterum, quod impietatem vetat, scilicet de non occidendo. Penes veracitatẽ vero, quæ principaliter consistit in verbo, accipitur vnum, scilicet de falso testimonio non ferendo. Penes benignitatem vero, cui opponitur cupiditas, et concupiscentia, quarum vtraque potest esse in opere, vel in corde, accipiuntur quattuor, scilicet non mœchaberis: non concupisces vxorẽ: non furtum facies: et non concupisces rem alienam. Et habent hæc ordinari, secundum maiora, vel minora nocumenta, per quæ infringi potest iustitia. Et sic regulæ spectantes ad iustitiæ necessitatem, debent contineri in decem præceptis.

C Quoniam autem iustitia ad perfectionem peruenit, dum perfecte se elongat a malo, et quantum ad culpam, et quantum ad causam: et omne malum oritur ex triplici radice, scilicet concupiscentiæ carnis, et concupiscentiæ oculorum, et superbiæ vitæ; hinc est, quòd tria sunt consilia Euangelica, perfecte nos elongantia a triplici radice prædicta. Quæ ideo sunt consilia, quia vt perfecte faciant recedere a malo, non solum separant ab illicitis, verumetiam a licitis, et concessis, quæ possunt esse occasio mali: ac per hoc non solum iustitiam continent sufficientem, verumetiam superabundantem, secundum quòd competit perfectioni Euangelicæ legis, et exercitationi gratiæ perficientis.

1. Io. 2. d

E *De exercitio gratiæ respectu petendorum, et orandorum.* *Cap. X*

DE petitionibus autem orationis Dominicæ hoc tenendum est, quòd licet Deus sit liberalissimus, et promptior ad dandum, quàm nos ad accipiendum; tamen a nobis vult orari, vt occasionem habeat largiendi dona gratiæ Spiritus sancti. Vult autem orari, non solum oratione mẽtali, quæ est ascensus intellectus in Deum, verumetiam vocali, quæ est petitio decentium a Deo, non solum per nosipsos, verumetiam per Sanctos, tamquam per adiutores nobis diuinitus datos, vt quod minus digni sumus impetrare per nos, impetrare valeamus per Sanctos.

Cur Deus a nobis requirat orari assiduitatem.

F Et quia quid oremus, secundum quòd oportet, nescimus, ne vagaremur incerti, formam nobis tribuit Dominus, et Deus noster Christus in oratione, quam composuit: in qua sub septenario petitionum numero vniuersitas comprehenditur petendorum.

Rom. 8. e

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium sicut est summe verum et bonum in seipso, sic misericors et iustum in opere suo. Et quia misericordissimum est, ideo libentissime condescendit humanæ miseriæ per infusionem gratiæ suæ. Quia vero simul cum hoc iustum est, ideo donum perfectum non dat, nisi desideranti: non

dat

Digitized by Google

dat gratiam, nisi regratianti, non impendit misericordiam, nisi miseriam cognoscenti, vt salua sit libertas arbitrij, et non vilescat nobilitas doni, et integer perseueret cultus honoris diuini. Quoniam ergo orantis est affectare subsidium, proprium allegare defectum, et gratias agere propter beneficiũ gratis datum: hinc est, quòd oratio disponit ad susceptionem diuinorum charismatum, et Deus orari vult ad hoc, vt munera largiatur. Rursus quia ad hoc, quòd desiderium efficaciter sursum tendat ad impetrandum dona diuina; necesse est, quòd affectio nostra sit feruida, et cogitatio in vnum collecta, et expectatio nostra sit certa, et B firma; et quia cor nostrum frequenter est tepidum, frequenter dispersum, frequẽter etiam pauidum propter peccati remorsum, nec audens per seipsum comparere ante Dei conspectum; hinc est, quòd Dominus voluit nos non tantum orare mentaliter, verumetiam vocaliter, ad nostri affectus excitationem per verba, et ad recollectionem cogitationum per sensum verborum. Voluit etiam nos orare per Sanctos, et Sanctos pro nobis, ad dandam fiduciam pauidis, vt quòd non audent, vel non possunt impetrare per se, per idoneos impetratores obtineant, ac per hoc in orantibus humilitas conseruetur: in Sanctis intercedentibus dignitas declaretur: in omnibus etiam Christi membris charitas, et vnitas ostẽdatur: qua quæ inferiora sunt ad superiora fiducialiter recurrant, et superiora inferioribus liberaliter condescendant.

Oratio mẽtalis, et vocalis, et inuocatio Sãctorum.

Postremo quia Deus iustus et misericors exaudire non debet nisi in his, quæ spectant ad suum honorem, et ad nostram salutem: huiusmodi autem sunt, quæ spectant ad præmium patriæ, et ad viaticum viæ, et prima sunt tria, et sequentia quattuor: hinc est, quòd petitiones Dominicæ orationis, quæ docent quid petere vtiliter debeamus, sunt septem. Quæ enim spectant ad diuinum honorem, et præmium patriæ, sunt tria, scilicet intelligentia veritatis, reuerentia maiestatis, et concordia voluntatis. Siue per alia verba. Vel est visio summi veri, quod non videtur, nisi a mundis, et a Sanctis, et hæc petitur, cum dicitur: Sanctificetur nomen tuum, idest tui nominis notitia perfectis Sanctis, et mundis donetur. Vel est tentio summi ardui, quæ reges facit, et per quam regnum habetur, et hæc

Orationis Dominicæ petitiones septem, et breuis earũ summa.

A petitur, cum dicitur: Adueniat regnum tuum. Vel est fruitio summi boni, quæ non datur, nisi his, qui voluntates suas habent diuinæ voluntati conformes, et hæc petitur, cum dicitur: Fiat voluntas tua sicut in cælo, et in terra. Quæ autem spectant ad transitum viæ, aut respiciunt collationem boni conferentis, aut amotionem mali nocentis. Collatio autem boni conferentis petitur in pane quotidiano, siue supersubstantiali, in quo petitur quidquid necessarium est ad conseruationem vitæ præsentis, siue secundum spiritum, siue secundum corpus. Amotio autem mali nocentis petitur in tribus petitionibus vltimis: quia omne malum aut tenet rationem præteriti, aut futuri, aut præsentis. Vel aliter, aut tenet rationem mali culpæ, aut pugnæ, aut pœnæ. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum in victoria tentationum: tertium, et vltimum in liberatione ab oppressione malorum. Et sic septem in vniuerso sunt petitiones, in quibus vniuersaliter petitur quidquid petendum est. Et hoc quidem satis recte, vt septenarius petitionum respondeat septenario diuinorum charismatum, et donorum gratiæ septiformis. Pro- C pter quod notandum est, quòd septiformem septenarium proponit nobis sacra scriptura considerandum; scilicet vitiorum capitalium, sacramentorum, virtutum, donorum, beatitudinum, petitionum, et dotum gloriosarum, trium scilicet spiritualium, et quattuor corporalium, vt inferius apparebit. Proponit ergo septenarium vitiorum tamquam primum, a quo debemus recedere: septenarium sacramentorum secundum, per quem debemus incedere: septenarium dotum vltimum, quem debemus appetere: septenarium petitionum penultimum, quo debemus petere: D septenarium autem virtutum, donorum, et beatitudinum, triplicem intermedium, per quem debemus transire: vt sic septies in die laudantes nomen domini, et orantes, impetremus gratiam septiformem virtutum, donorum, et beatitudinum, qua vincamus septiformem pugnam vitiorum capitalium, et perueniamus ad septiformem coronam dotum gloriosarũ, adiuuante nihilominus septiformi medicina sacramentorum diuinitus ad reparationem humani generis statutorum.

Septenarius septiformis ex sacra scriptura.

Ps. 118. x

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Breuiloquij
SEXTA PARS,
IN QVA DE MEDICINA SACRAMENTALI AGITVR.

De sacramentali origine. Cap. I.

POSTQVAM actum est de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, et de gratia Spiritus sancti: iam nunc sexto agendum est de medicina sacramentali. Circa quam consideranda sunt septem. Agendum est enim de sacramentorum origine, variatione, distinctione, institutione, dispensatione, iteratione, et vniuscuius- F que integritate. De origine igitur sacramentorum hoc tenendum est, quòd sacramenta sunt signa sensibilia diuinitus instituta tamquam medicamenta, in quibus sub tegumento rerum sensibilium diuina virtus secretius operatur: ita quòd ipsa ex similitudine naturali repræsentant, ex institutione significant, ex sanctificatione conferunt aliquam spiritualem gratiam, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, et ad hoc principaliter ordinantur tamquam ad finem vltimum: valent tamen ad humiliationem, eruditionem, et exercitationem, sicut ad finem, qui est sub fine.

Propositio agendorum in sexta parte Breuiloquij.

Digitized by Google

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium reparatiuum, quod est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatum, quod sapientissime dispensat omnia, quia diuinum, et clementissime curat, quia diuinitus incarnatum, sic debet reparare, sanare, et saluare humanum genus ægrotum, secundum quòd competit ipsi ægrotanti, ægritudini, et occasioni ægrotandi, et ipsius ægritudinis curationi. Ipse autem medicus est Verbum incarnatum, Deus, scilicet inuisibilis in natura visibili. Homo ęgrotans est non tantum spiritus, nec tantum caro, sed spiritus in carne mortali. Morbus autem est originalis culpa, quæ per ignorantiam inficit mentem, et B per concupiscentiam inficit carnem. Origo autem huius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu rationis occasionem tamen sumpsit a sensibus carnis. Ad hoc ergo, quòd medicina correspondens esset omnibus supradictis, oportuit, quòd non tantum esset spiritualis, verumetiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut hæc sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Quoniam igitur signa sensibilia, quantum est de se, non habent efficacem ordinationem ad gratiam, licet habeant longinquam repræsentationem de sui natura; hinc est, quòd oportuit, quòd ab auctore gratiæ in- C stituerentur ad significandum, et benedicerentur ad sanctificandum: vt sic essent ex naturali similitudine repræsentantia: ex adiuncta institutione significantia: ex superaddita benedictione sanctificantia, et ad gratiam præparantia, per quam curaretur et sanaretur anima nostra. Rursus, quoniam gratia curatiua non datur elatis, incredulis, et fastidiosis; ideo oportuit hæc signa sensibilia diuinitus dari, quæ non solum sanctificarent, et gratiam conferrent, ac per hoc sanarent, verumetiam significatione erudirent, et susceptione humiliarent, et diuersificatione exercitarēt: vt sic per exercitationem exclusa accidia a concupisci- D bili: per eruditionem exclusa ignorantia a rationali: per humiliationem exclusa superbia ab irascibili, tota anima curabilis fieret a gratia Spiritus sancti: quæ reformat nos secundum has tres potentias, ad imaginem Trinitatis, et Christi. Postremo quoniam per huiusmodi signa sensibilia diuinitus instituta, gratia Spiritus sancti suscipitur, et in eis ab accedentibus inuenitur: hinc est, quòd huiusmodi sacramenta dicuntur gratiæ vasa, et causa: non quia gratia in eis substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, et a solo Deo habeat infundi: sed quia in illis, et per illa gra- E tiam curationis a summo medico Christo ex diuino decreto oportet hauriri, licet Deus non alligauerit suam gratiam sacramentis.

Sacramentũ cur sensibile signũ.

Sacraméta quo modo vasa, et causa gratiæ.

Ex præmissis igitur apparet non solum, quis sit sacramentorum ortus, verumetiam quis vsus, et quis fructus. Nam ortus eorum est Christus Dominus. Vsus autem est actus exercitatiuus, eruditiuus, et humiliatiuus. Fructus autem est hominum cura, et salus. Patet etiam quæ sit causa efficiens sacramentorum, quia diuina institutio: quæ materialis, quia signi sensibilis repræsentatio: quæ formalis, quia gratuita sanctificatio: quæ finalis, quia hominum F medicinalis curatio. Et quia denominatio fit a forma, et fine; hinc est, quòd dicuntur sacramenta, quasi medicamenta sanctificantia. Per hæc enim anima a fœditate vitiorum reducitur ad sanctificationem perfectam. Et ideo licet sint corporalia et sensibilia, sunt tamen medicinalia, et ob hoc veneranda tamquam sancta: quia sacra significant mysteria, ad sacra præparant charismata, a sacratissimo Deo data, sacra institutione et benedictione diuinitus consecrata, ad cultum sacratissimum Dei in sacra Ecclesia constituta, vt merito dici debeant sacramenta.

De sacramentorum variatione. Cap. II.

De variatione autem sacramentorum hoc tenendum est, quòd sacramenta ab initio ad curationem hominis sunt instituta, et semper cum morbo hominis cucurrerunt, et vsque in finem sæculi perdurabunt: sed alia fuerunt in lege naturæ, alia sub lege scripta, alia sub lege gratiæ. Et in his omnibus illa, quæ posteriora sunt significatione, sunt euidentiora, et effectu gratiæ digniora. In lege enim naturæ fuerunt oblationes, sacrificia, et decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio, et adiuncta est expiatio, et superaddita est oblationum, decimationum, et sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua statuta sunt sacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, et præeminentia digniora, in quibus est impletio simul, et euacuatio sacramentorum omnium prædictorum.

Sacramenta legis naturæ, scriptæ, et gratiæ.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia Verbum incarnatum, quod est reparationis nostræ principium, et fons, et origo sacramentorum, cum sit clementissimum, et sapientissimum; eo quòd clementissimum est, non permisit quòd curreret morbus peccati sine remedio sacramenti: eo vero quòd sapientissimum est, ideo iuxta dictamen suæ immutabilis sapientiæ cuncta ordinatissime gubernantis, diuersa adhibuit medicamenta, et varia, secundum mutationem variam temporum diuersorum. Quoniam ergo ab initio præcurrente tempore, et aduentu Saluatoris magis ac magis appropinquante, semper magis ac magis effectus salutis creuit, et cognitio veritatis; congruum fuit, et ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia variari: vt effectus gratiæ diuinæ in salutem cresceret, simulq. et ipsa significatio in ipsis signis visibilibus euidentior appareret. Et ideo primum per oblationes, postea per circumcisionem, ad vltimum per baptismalem ablutionem, expiationis, et iustificationis sacramentum formaliter institutum est: quia eiusdem mundationis forma, et similitudo in oblatione quidem occulte inuenitur, in circumcisione vero euidentius exprimitur, per baptismum autem manifestius declaratur. Et hinc est, quòd illa primi temporis sacramenta, sicut dicit Hugo, fuerunt sicut veritatis vmbra: medij temporis sicut figura, seu imago: postremi, scilicet gratiæ sicut corpus, quia intra se veritatem, et gratiam curatricem continent, quam præsentant, et præsentialiter conferunt, quod promittunt.

Hugo de S. Vict. Dialo. de sacram. leg. nat. et script. longissime post med.

Rursus quoniam præsentia veritatis, et gratiæ, quæ in lege gratiæ exhibetur ratione suæ excellentiæ, et multiformitatis in opere et virtute, per vnum signum exprimi non poterat, vt decebat; hinc est, quòd in omni tempore, et lege plura fuerunt sacramenta data, ad illam veritatem, et gratiam exprimendam: sed præcipue in tempore legis figuræ, cuius est figurare, multa signa et varia præcesserunt, quæ sua varietate Christi gratiam multipliciter exprimerent, et excellentius commendarent, et multipliciter commendando nutrirent paruulos, exercerent imperfectos, et duros onerando frangerent, et ad iugum gratiæ domarent, et quodam modo emollirent.

Quare in omni lege plura fuerunt sacramenta.

Postremo quoniam, superueniente veritate, cessat vmbra, et figura prænũcians sortitur finem intentum, quo habito, cessare debet eius vsus, et actus; hinc est, quòd gratia superueniente, vetera sacramenta et signa impleta sunt pariter et sublata: quia signa erant prænostica futurorum, et quasi prænunciantia de longinquo, et noua nihilominus instituta tamquam demonstratiua præsentis gratiæ, et rememoratiua quodam modo passionis Dominicæ, quæ fons est, et origo gratiæ curatiuæ, siue in nobis, siue in his, qui præcesserunt Christi aduentum: sed in his, qui præcesserunt, tamquam pretium promissum: in his, qui sequuntur, tamquam pretium

Dignitas sacramẽtorũ nouæ legis.

Digitized by Google

pretium persolutum. Et quoniam non debetur gratia promissioni pretij, nisi ratione persolutionis, et abundantior debetur persoluto pretio, quàm promisso; hinc est, quòd passio Christi immediatius sanctificat sacramenta temporis legis nouæ, et pleniori gratia in eis redundat. Propter quod illa præparauerunt, et perduxerunt ad hæc, sicut via ad terminum, sicut signum ad signatum, sicut figura ad veritatem, et sicut imperfectum reducit, et præparat ad perfectum.

De Sacramentorum numero, et distinctione. Cap. III.

DE distinctione autem, et numero Sacramentorum nouæ legis, hoc tenendum est, quòd ipsa sunt septem, secundum correspondentiam, ad gratiam septiformem, quæ per septenarium temporis nos reducit ad principium, quietem, et circulum æternitatis, sicut ad octauam Resurrectionis vniuersalis. Horum autem Sacramentorum ianua est baptismus, deinde confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, vnctio extrema, ordo, et matrimonium: quod licet vltimo collocetur propter morbum concupiscentiæ annexum, ipsum tamen fuit ante omnia introductum in Paradiso, etiam ante peccatum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, et curatiuum nostrorum morborum Christus Dominus, Verbum incarnatum, cum sit Dei virtus, et sapiētia, et misericordia nostra, sic potenter, sic sapienter, sic clemēter, sic decenter sua debet instituere Sacramenta in lege gratiæ, vt nihil prorsus desit curationi nostræ quantum competit statui vitæ præsentis. Ad perfectam autem curationem ægritudinis concurrunt hæc tria, scilicet expulsio ægritudinis, introductio sanitatis, et conseruatio introductæ salutis. Primum igitur quoniam ad perfectam curationem, perfecta et vniuersalis requiritur morbi expulsio, et morbus est septiformis, triplex culpabilis, scilicet culpa originalis, mortalis, et venialis; et quadruplex pœnalis, scilicet ignorantia, malitia, infirmitas, et concupiscentia, et non sanat oculum, quod sanat calcaneum, sicut dicit Hieronymus: hinc est, quòd oportuit adhiberi, contra hæc septenarium medicamentorum, ad hunc septiformem morbum plenius expellendum, scilicet contra originalem, baptismum: contra mortalem, pœnitentiam: contra venialem, vnctionem extremam: contra ignorantiam, ordinem: contra malitiam, Eucharistiam: contra infirmitatem, confirmationem: et contra concupiscentiam, matrimonium, quod eam temperat, et excusat.

Sufficientia septem Sacramētorū.

Prima ratio

Rursus, quia perfecta curatio non potest esse sine restitutione integræ sanitatis, et sanitas animæ integra consistit in vsu septem virtutum, trium scilicet theologicarum, et quattuor Cardinalium; hinc est, quod ad harum vsum sanum restituendum, institui oportuit septiforme Sacramentum. Nam baptismus sanando disponit ad fidem, confirmatio ad spem, Eucharistia ad charitatem, pœnitentia ad iustitiam, vnctio extrema ad perseuerantiam, quæ est fortitudinis complementum, et summa, ordo ad prudentiam, matrimonium ad temperantiam cōseruandam, quam maxime persequitur infirmitas carnis, sed honestas remediat nuptiarum.

Secunda ratio.

Postremo quoniam perfecta curatio esse nō potest, sine cōseruatione salutis introductæ, et salus introducta conseruari non potest in conflictu certaminis, nisi in acie Ecclesiæ, quæ est terribilis, vt castrorum acies ordinata, et hoc quidem fit per septiformis gratiæ armaturam; hinc est, quòd necesse est, septem esse Sacramenta. Nam vt hæc acies sit perfecte, et continue communita, cum constet ex partibus corruptibilibus, indiget Sacramentis munientibus, releuantibus, et renouantibus; munientibus pugnantes, releuantibus cadentes, et renouantibus morientes. Sacramentum autem muniens, aut munit ingredientes, et sic est baptismus: aut stantes, et sic est confirmatio: aut exeuntes, et sic est extrema vnctio. Sacramentum autem releuans, aut releuat a casu veniali, et sic est Eucharistia: aut a mortali, et sic est pœnitentia. Sacramentum autem renouans, aut renouat in esse spirituali, et sic est ordo, cuius est administrare Sacramenta: aut in esse naturali, et sic est matrimonium, quod quia renouat multitudinem in esse naturæ, quod est omnium fundamentum, ideo primo fuit ante omnia institutum, siue introductum, licet propter morbum concupiscētiæ annexum. Et quia minime est sanctificatiuum, quamuis significatione sit Sacramentum magnum, inter medicamenta spiritualia vltimo collocatur, et locū sortitur extremum. Vnde quia baptismus est ingredientium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium, pœnitentia resurgentium, extrema vnctio exeuntium, ordo nouos milites introducentium, matrimonium nouos milites præparantium, patet ex his sufficientia, et ordo medicamentorum sacramentalium, et armorum.

Tertia ratio

Cant. 6. d

Matrimoniū cur ante omnia alia Sacramenta institutum.

De Sacramentorum institutione. Cap. IIII.

DE institutione autem Sacramentorum hoc tenēdum est, quòd septem Sacramenta legis gratiæ Christus instituit, tamquam noui testamenti mediator, et præcipuus lator legis, in qua vocauit ad promissa æterna, dedit præcepta dirigentia, et instituit Sacramenta sanctificantia. Instituit vero ea in verbis, et elementis, ad euidentiam significationis, et efficaciam sanctificationis: ita quòd semper habent significantiam veritatis, sed nōn semper efficaciam curationis, non propter defectum a parte sui, sed a parte suscipientis. Instituit autem prędicta Sacramenta diuersimode. Quædam scilicet ex eis confirmando, approbando, et consummando, vt matrimonium, et pœnitentiam: quædam autem insinuando, et initiando, vt confirmationem, et vnctionem extremam: quædam vero initiando, et consummando, et in semetipso suscipiendo, vt sacramentum baptismi, Eucharistiæ, et ordinis. Hæc enim tria et plene instituit, et etiam primus suscepit.

Institutionis Sacramētorum modus diuersus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium reparatiuum nostrum est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatū, quod quia Verbum est patri coæquale, et cōsubstantiale, est Verbum summæ virtutis, summæ veritatis, et summæ bonitatis, ac per hoc, et summæ auctoritatis; et ideo ipsius est proprie nouum testamentum introducere, ipsius est etiam dare legem integram, et sufficientem, secundum exigentiam summæ virtutis, et veritatis, ac bonitatis suæ. Ratione igitur summæ bonitatis, promissa proposuit beatificantia: ratione autem summæ veritatis, præcepta dedit dirigentia: ratione vero summæ virtutis, Sacramenta statuit adminiculantia: vt sic per Sacramenta virtus repararetur, ad implenda præcepta dirigentia; et per præcepta directiua perueniretur ad promissa æterna, faciente hoc Verbo æterno, Christo scilicet Domino in lege Euangelica, inquantum est via, veritas, et vita.

Ioan. 14. a

Rursus quoniam reparatiuum principium non solum est Verbum, inquantum Verbum, sed etiam inquantum incarnatum, quod hoc ipso, quòd incarnatum omnibus se offert quantum ad notitiam veritatis, et omnibus digne accedentibus se exhibet ad gratiam curationis; hinc est, quòd tamquam plenum gratiæ, et veritatis ad maiorem euidentiam significandi, et efficaciam sanctificandi, Sacramēta instituit in elementis simul, et verbis: vt dum elementa oculis, et verba auribus se offerrent, qui sunt duo sensus maxime cognoscitiui, euidentiam darent significationis expressæ: deinde etiam verba sanctificarent elementa,

Ioan. 1. b

vt ple-

Digitized by Google

vt plenior fieret efficacia curationis humanæ, quæ quoniam nulli datur repugnanti, et impugnanti fontem gratiæ interius in corde; ideo sic instituta sunt, vt significarent semper, et vniuersaliter, non autem sanctificarent, nisi accedentes digne, absque omni fictione.

A

Postremo, quoniam et si Verbum incarnatum sit fons gratiæ sacramentalis, aliqua tamen gratia sacramentalis fuit ante incarnationem, aliqua vero non nisi post Spiritus sancti missionem, quædam autem medio modo se habens; hinc est, quòd oportuit Sacramenta institui diuersimode. Nam ante incarnationē necessaria fuit compunctio pœnitentialis, et generatio matrimonialis; ideo hæc duo Sacramenta non de nouo instituit, sed iam a se instituta, et naturali dictamini quodam modo impressa cōsummauit, et confirmauit in lege Euangelica, dum pœnitentiam prædicauit, et nuptijs interfuit, et legem coniugij approbauit, secundum quòd colligitur ex diuersis Euangelij locis. Ante vero Spiritus sancti missionem, nec fuit plena Spiritus sancti donatio ad confirmationem, et nominis Christi publicam confessionem, nec vnctio mentis plenaria ad euolationem: ideo hæc duo Sacramenta, scilicet confirmationem, et extremam vnctionē Christus solum initiauit, et insinuauit: cōfirmationem, manum paruulis imponendo, et prædicendo discipulos baptizandos Spiritu sancto: vnctionem vero extremā, discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos vngebant oleo, sicut dicitur in Marco. Medio autem tempore, et fuit regeneratio, et Ecclesiæ ordinatio, et spiritualis cibatio; ideo Christus hæc tria Sacramenta, scilicet baptismi, Eucharistiæ, et ordinis, et complete, et clare instituit. Primo baptismum suscipiendo, deinde formam dando, et ceteris publicando: ordinem vero, dando primo potestatem ligādi, et soluendi peccata humani generis, et potestatem conficiendi Sacramentum altaris: Eucharistiam vero, comparando se grano frumenti, et conficiendo, et dādo discipulis, imminente passione, Sacramentum corporis, et sanguinis sui. Et ideo hæc tria Sacramenta per Christum distincte, et integre, debuerunt institui, et in lege veteri multipliciter figurari, tamquam Sacramenta substantialia noui testamenti, et propria legislatoris, Verbi scilicet incarnati.

Act. 1. a *Mar. 6. b*

B C

De Sacramentorum dispensatione. *Cap. V.*

DE dispensatione vero Sacramentorum hoc tenendum est, quòd potestas dispensationis Sacramentorum, regulariter spectat ad solum genus humanum. In omnibus autem Sacramentis dispensandis, necessaria est in dispensante intentio. In aliquibus etiam necessario cum intentione requiritur ordo sacerdotalis, vel pontificalis. Pontificalis, inquam, necessarius est, dispensationi confirmationis, et ordinis. Sacerdotalis vero dispensationi Eucharistiæ, pœnitentiæ, et vnctionis extremæ. Baptismus autem, et matrimonium, licet ad sacerdotes spectent, possunt tamen præter ordinem sacerdotalem dispensari de facto, maxime in articulo necessitatis. His autem existentibus, Sacramenta dispensari possunt a bonis, et malis; a fidelibus, et hæreticis: intra Ecclesiam, et extra: sed intra secundum veritatem, et ad vtilitatē; extra vero non ad vtilitatem, licet dispensentur secundum veritatem.

Ministri Sacramētorū.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia reparatiuum principium nostrum, Verbum scilicet incarnatum, inquantum Deus, et homo, Sacramenta instituit ad salutem hominum, ordinauit, sicut et congruum fuit, vt hominibus dispensarentur per ministerium hominum, propter seruandam conformitatem dispensatoris ad Saluatorem Christum, et ad ipsum hominem saluandum. Quoniam ergo Saluator Christus humanum genus saluauit, secundum quòd exigebat æquitas iuris, dignitas ordinis, et securitas salutis, operatus est enim salutem nostram modo recto, ordinato, et certo: hinc est, quòd secundum horum trium exigentiam, Sacramenta commisit hominibus dispensanda. Primo igitur, quia rectitudo iuris exigit, vt opera hominis, secundum quod homo non fiant præcipitāter; et opera hominis, vt ministri Christi, aliquo modo referantur ad Christum; et opera hominis, vt ministri salutis, aliquo modo referantur ad salutem, vel in generali, vel in speciali; et dispensatio Sacramentorum est opus hominis, vt rationalis, vt ministri Christi, et vt ministri salutis: hinc est, quòd necesse est, quòd fiat ex intentione, qua quis intendat facere, quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere, quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta, quia ipsa Ecclesia sicut sacramenta a Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispensat.

Intentio in Sacramētis necessaria.

Rursus, quia ordo dignitatis exigit, vt maiora maioribus, minora minoribus, et media medijs cōmittantur: et quædam sunt Sacramenta, quæ præcipue respiciunt excellentiam virtutis, siue dignitatis, vt Sacramentum confirmationis, et ordinis: quædam, quæ respiciunt indigētiam necessitatis, vt baptismus, et matrimonium, quorum ynum generat, alterum regenerat ad existentiam debitam: quædam autem media, vt Eucharistia, pœnitentia, et vnctio extrema; hinc est quòd prima tamquam suprema, non possunt dispensari nisi ab Episcopis, et Pontificibus, quantum est de iure communi: alia vero tamquam infima, dispensari possunt a quibuscumque ordinibus, et personis inferioribus, maxime in articulo necessitatis, quod dico ratione baptismi: media uero a solis sacerdotibus, qui inter Episcopos, et inferiores personas, sunt quasi in medio constituti.

D

Postremo, quia securitas salutis exigit, vt res sic fiat, vt in dubium non cadat, et nullus est, qui certus sit de bonitate, et credulitate dispensatoris, et idem ipse nō est certus de se, vtrum odio vel amore dignus sit: ideo si Sacramenta dispensari solum possent a bonis, nullus esset certus de susceptione Sacramenti, et sic oporteret semper iterari, et sic malitia vnius, præiudicaret alienæ saluti. Nulla etiam esset stabilitas in gradibus hierarchiæ Ecclesiæ militantis, quæ maxime consistit in Sacramentis dispensandis: et ideo congruum fuit, vt Sacramentorum dispensatio committeretur homini, non ratione sanctitatis, quę variatur secundum voluntatem, sed ratione auctoritatis, quæ semper manet quantum est de se: ac per hoc oportuit, quòd se extenderet ad bonos, et ad malos: ad eos, qui sunt intra, et ad eos qui sunt extra Ecclesiam. Verum, quia extra vnitatem fidei, et charitatis, quæ facit nos filios Ecclesiæ, et membra, nullus potest saluari; ideo si Sacramenta extra recipiantur, non ad salutem recipiuntur, quamuis vera sint Sacramenta, sed vtilia possunt fieri, si quis redeat ad sanctam matrem Ecclesiam vnicā Christi sponsam, cuius filius tantum Christus sponsus reputat dignos hereditate æterna. Vnde Augustinus contra Donatistas: Ecclesia Paradiso comparata, indicat nobis posse quidem baptismum eius homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam et flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiā foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur, et per quas terras fluant, et quòd extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: nec tamen in Mesopotamia, vel in Aegypto, quo illa flumina perueniunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur. Ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen nō sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiā, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi, et soluendi claues accepit. Hæc est vna, quæ tenet, et possidet omnem sponsi sui et Domini potestatem.

Eccls. 9. a *Quare non a solis bonis dispēsentur Sacramenta.*

E F

Aug. de Baptis. con. Donatist. li. 4. c. 1. to. 7. *Gen. 2. b* *Mat. 16. c*

Digitized by Google

teri, per quam coniugalem potestatem, etiam de ancillis parere filios potest, qui si non superbiant, in sortem hereditatis vocabuntur, si vero superbiant, extra remanebunt. Magis ergo, quia pro Ecclesiæ honore atque vnitate pugnamus, non tribuamus hæreticis, quidquid apud eos eius cognoscimus, sed eos arguentes doceamus, quod extra vnitatem habent, non valere ad salutem, nisi ad eandem venerint vnitatem.

De Sacramentorum iteratione. Cap. VI.

DE iteratione autem Sacramentorum, hoc tenendum est, quòd licet commune sit omnibus Sacramentis non iterari super eandem personam, et materiam, et ex eadem causa, ne fiat contumelia Sacramento: specialiter tamen tria sunt Sacramenta, quæ non sunt aliquatenus iteranda, scilicet baptismus, confirmatio, et ordo. In his namque tribus imprimitur triplex character interior, qui non deletur; inter quos, character baptismalis retinet fundamentum, nec alij possunt imprimi, nisi ille primitus imprimatur. Vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil prorsus efficitur, sed est totum de nouo faciendum: quia non intelligitur iteratum, quod constat non fuisse factum.

Ratio autem ad intelligentiam præmissorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, licet ratione suæ summæ virtutis, et sapientiæ, et bonitatis nihil agat inefficaciter, nihil inepte, nihil infructuose; potissime tamen hoc obseruare debet in nobilissimis operibus suis, cuiusmodi sunt illa, per quæ reparatur genus humanum. Quoniam ergo Sacraméta sunt de genere huiusmodi operum diuinorum; hinc est, quòd contumelia quodam modo fit eis, quando super eandem materiam, et personam, et ex eadem causa iterantur: quia ex hoc ostenditur, quòd prius dispensata fuerunt inefficacia, inepta, et infructuosa, contra id, quod exigebat ipsius reparatiui principij virtus, et sapientia, et bonitas summa, quæ semper assistit ad operandum in illis, et per illa Sacramenta.

Sacraméto-rũ cur quædam iterabilia sint, quędã vero nõ.

Rursus quoniam inter hæc Sacramenta reparantia, in quibus est generaliter efficacia diuinæ virtutis ad reparationem humani generis, quædam sunt, quæ tãtum introducta sunt propter remedia morborũ; quædam etiam non solum ad hoc, sed ad statuendum, discernendum, et ordinandum in Ecclesia hierarchicos gradus: et morbi possunt variari, expelli, et iterum introduci; gradus autem Ecclesiæ debent esse firmi, et solidi, et inconcussi: hinc est, quòd Sacramenta, quæ respiciunt morbos iterabiles, habent effectus transeũtes: ac per hoc, et iterabiles ratione nouæ causæ. Sacramenta vero illa, quæ respiciunt gradus hierarchicos, et status fidei determinatos, necesse est, quòd prçter effectus remediantes, aliquos effectus tribuãt permanẽtes, ad graduum, et statuum Ecclesiæ distinctionem fixam et stabilem. Et quoniam hoc non potest fieri per data naturalia, vel dona gratuita gratum facientia, necesse est, quòd fiat per aliqua signa, substantiæ incorruptibili, scilicet animę incorruptibili, a principio incorruptibili, secundum conformitatem ad incorruptibile indelebiliter, et gratis impressa, quæ characteres appellantur: qui quoniam numquam delentur, ideo nec iterari possunt, nec illa Sacramenta, in quibus huiusmodi characteres imprimuntur.

Triplex status fidei.

Postremo, quoniam triplex est status fidei, secundũ quem habet fieri distinctio in populo Christiano, in acie Ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet status fidei genitæ, roboratæ, et multiplicatæ. Secundum primum fit distinctio fidelium ab incredulis: per secundum fit distinctio fortium ab infirmis, et debilibus: secundum tertium fit distinctio clericorũ a laicis. Hinc est, quòd illa Sacramenta, quæ respiciunt triplicem fidei statum prædictum, characteres imprimunt, per quos indelebiliter impressos semper distinguuntur: ac per hoc numquam iterari possunt. Quoniam ergo baptismus respicit statum fidei genitæ, in quo populus Dei distinguitur ab incredulis, vt Israelitæ ab Aegyptijs; et confirmatio respicit statum fidei roboratæ, in quo distinguitur populus fortis ab infirmis, sicut pugiles ab his, qui ad pugnam non sunt idonei; et ordo respicit statum fidei multiplicatæ, in quo distinguitur clerus a laicis, sicut leuitæ ab alijs tribubus; hinc est, quòd in his tantum tribus Sacramentis characteres imprimuntur.

Character per quæ Sacraméta imprimitur.

Quia vero distinctio populi a non populo prima est, et radicalis; hinc est, quòd character baptismalis est fundamentum omnium aliorum characterum: et ideo illo non substrato, nihil poterit superædificari: ac per hoc oportet, de nouo fieri. Si autem ille substernatur, alij imprimi possunt, nec vmquam vlterius iterandi sunt, nec Sacramenta tria prædicta, quæ hos imprimunt, ex causa aliqua iterantur, et grauis de facto iterantibus debet pœna imponi, propter diuini cõtumeliam Sacramenti: licet alia quattuor ex causis diuersis possint sine sui contumelia iterari.

De integritate Baptismi. Cap. VII.

IAm nunc septimo loco restat videre de integritate vniuscuiusque Sacramenti, quæ cum sint in numero septiformi, primo dicendum est de baptismi integritate, quod est ianua omnium aliorum Sacramentorum. De integritate igitur Sacramenti baptismi, hoc tenendum est, quòd ad hoc, quòd aliquis baptizetur vere, et plene, requiritur expressio formæ vocalis a Domino institutæ, quæ est hæc: Ego te baptizo in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti, Amen: absque omissione vocabuli, et sine interpositione vocabuli: absque præposteratione ordinis supradicti, et sine cõmutatione nominis prænotati. Requiritur etiam mersio, vel ablutio per elementum aquæ in toto corpore, vel saltem in digniori parte: ita quòd expressio, et mersio fiat ab vno, et eodem, et in eodem tempore, quibus concurrentibus, si non sit fictio in baptizando, datur ei gratia regenerans, et rectificans, et purificans ab omni culpa. Quod vt efficacius fiat, cathechismus et exorcismus tamquam præparatorij præmittuntur tam in paruulis, quàm in adultis; ita tamen, quòd in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit fides aliena.

Forma baptismi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, tamquam perfectissimum, et sufficientissimum principium reparare habeat genus humanum per medicamenta Sacramentorum, ita quòd nihil sit in eis superfluum, nihil inordinatum, nihil etiam diminutum; ita disponere debuit, quòd Sacramentum baptismi, et alia integrarentur secundum quòd exigebat sua virtus, nostra salus, et etiam noster morbus. Quoniam ergo virtus nos reparans, est virtus totius Trinitatis, quam sancta mater Ecclesia credit in animo, cõfitetur in verbo, et profitetur in signo, sub trium personarum distinctione, et proprietate, ordine, et origine naturali: est etiã virtus passionis Christi, qui mortuus, et sepultus fuit, et die tertia resurrexit: hinc est, quòd ad horum expressionem in Sacramento, quòd primum omnium Sacramentorum est, et in quo primo, et principaliter hæc virtus operatur, debuit fieri expressio Trinitatis distincta, propria, et ordinata nominatione, quantum est de forma communi: licet in tempore primitiuæ Ecclesiæ potuerit fieri in nomine Christi, in quo intellectus clauditur totius Trinitatis. Debuit etiam fieri propria, et ordinata nominatio verbi baptizandi, cum trina mersione, ad expressionem mortis Christi, et sepulturæ, et resurrectionis post triduum factę, quantum est de congruitate. Et quia simul operatur vtraque virtus, et in vno Christo Saluatore, vtrumque horum debet fieri ab vno et eodem simul, et eodem tempore, propter seruan-

Trinitatis expressio in baptismo necessaria.

Baptismus in nomine Christi claudit intellectum totius Trinitatis.

Digitized by Google

uandam vnitatem in Sacramento, et significandam vnitatem in nostro mediatore.

Rursus quoniam salus nostra requirebat inchoari per regenerationem, seu renouationem in esse gratiæ conferentis spirituale esse, abstergendo immunditiã, effugando tenebras, et refrigerando cõcupiscentiam, quæ vniuersaliter labefactat omnem hominẽ descendentem seminaliter ab Adam: hinc est, quòd Sacramentum primũ, quod est regeneratiuum, debuit fieri in elemento, quod haberet conformitatem ex naturali repræsentatione ad triplicem effectum prædictum gratiæ inchoantis nostram salutem. Quoniam ergo aqua sua puritate mundat, sua peruietate seu diaphaneitate luminis est delatiua, sua frigiditate refrigerat, et maxime communis est omnibus inter omnia liquida: hinc est, quòd Sacramentum regenerationis nostræ perfici debuit in elemento aquæ indifferenter: quia omnis aqua omni aquæ est eadem specie, et etiã ne aliquis propter defectum elementi periculum salutis incurrere posset.

Cur Baptismus in aqua fiat.

Postremo, quoniam morbus noster, contra quem principaliter est baptismus, est originale peccatum, quod animam priuat vita gratiæ, et omnium virtutum rectitudine habilitãte, et pronum quodam modo reddit ad omne genus culpæ, et traducitur aliunde, et paruulum facit concupiscibilem, et adultum actu concupiscentem, redigit etiam in diabolicam seruitutem, et in potestatem principis tenebrarum: hinc est, quòd ad hoc, quòd per illud Sacramentum per contrarium sufficiens adhibeatur remedij medicamentum, congruit in eo dari gratiam regenerantem contra priuationem vitæ gratuitæ: gratiam rectificantem in septiformi virtute, contra priuationem virtutis habilitatiuæ: gratiam purificantem ab omni culpa, contra pronitatem ad omnem deordinationem vitiosam.

In baptismo triplex gratia datur

Et quoniam originale peccatum, trahitur aliunde, et paruulum facit concupiscibilem, et adultum actu concupiscentem, necessaria est adulto fides propria, et pœnitentia: sed paruulo sufficit aliena, quæ scilicet est in vniuersali Ecclesia. Quia vero baptismus debet eruere a seruitute diaboli, et de potestate principis tenebrarum tam paruulos, quàm adultos; hinc est, quod vtrique exorcizari debent ad expulsionem potestatis cõtrariæ, vtrique etiam cathechizari: adulti, vt expulsa caligine erroris, informentur ad fidem: paruuli vero, vt sciant patrini, quid eos debeãt edocere, ne pro humano defectu impediatur baptismatis Sacramentum, quo minus habeat finem suum.

Quid in paruulo, et q̃d in adulto ad baptismum requiratur.

De integritate confirmationis. Cap. VIII.

DE Sacramento confirmationis hoc tenendum est, quòd ad ipsius integritatem requiritur forma vocalis, quæ secundum morem magis communem hæc est: Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti, Amen. Requiritur etiam chrisma, quod conficitur ex oleo oliuarum, et balsamo: de quo cum per manus Episcopi signum crucis fronti imprimitur sub prædicta forma verborum, confirmationis suscipitur Sacramentum, per quod confirmatur homo vt pugil ad nomen Christi audacter et publice confitendum.

Forma Sacramẽti cõfirmationis, et materia.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium nostrum, Verbum scilicet incarnatum, sicut æternaliter conceptum est in corde patris, et temporaliter in carne sensibiliter apparuit homini, sic neminem reparat, nisi ipsum et corde credendo concipiat, et creditum exterius confitendo depromat confessione debita: cuiusmodi est cõfessio veridica, veritate plena, quæ non tantum est veritas speculatiua, verumetiam practica. Hæc autem est in qua, non tantum est adæquatio intellectus, sermonis, et rei; verumetiam in qua totus homo veritati cõformatur secundum intelligẽtiam rationis, secundum complacentiam voluntatis, et secũdum adhærentiam virtutis, vt fit ex toto corde, tota anima, et tota mente: fit ex corde puro, conscientia bona, et fide non ficta: et talis est confessio integra, placida, et intrepida: vt sit ex integra ratione eius, de quo est; placida ratione eius, coram quo fit: intrepida ratione eius, a quo fieri habet illa confessio. Quoniam ergo ad hoc homo pusillanimis non est idoneus, nisi per manum supernæ gratiæ confirmetur; ideo ad hoc, Sacramentum confirmationis fuit diuinitus institutum, tamquam immediate sequens baptismum.

Confessio vere Christiana.

1. Tim. 1.

Quia vero finis imponit necessitatem ijs, quæ sunt ad finem, ideo integrari debet hoc Sacramentum secundum exigentiam confessionis prædictæ, et suarum conditionum, trium videlicet prædictarum. Primo ergo quoniam confessio hæc debet esse integra, et integritas confessionis nõ est, nisi quis confiteatur Christum verum hominem pro hominibus crucifixum, eũdemq. verum Dei Filium incarnatum in Trinitate Patri, et Spiritui sancto per omnia coæqualem: hinc est, quod in forma vocali non tantum fit expressio actus confirmandi, verumetiam ipsius signi crucis, et nominis beatissimæ Trinitatis. Amplius, quia confessio debet esse placida ratione eius, coram quo fit, et fieri habet coram Deo et hominibus, et Deo non potest placere nisi adsit lumen intelligẽtiæ et nitor conscientiæ, nec proximis, nisi adsit odor bonæ famæ et vitæ honestæ: ideo ad horum designationem in elemento exteriori commiscetur oleum oliuarum, quod est nitidum, et balsamum, quod est odoriferum: vt per hoc significetur quòd confessio, ad quam hoc Sacramentum ordinat et disponit, coniunctum debet habere nitorem conscientiæ et intelligentiæ, cum suaui odore tam vitæ, quàm famæ, ne contrarietas aliqua sit inter linguam, et conscientiam, vel inter linguam, et famam, propter quam talis confessio non acceptetur ab homine, nec approbetur a Christo. Postremo quoniã talis confessio debet esse intrepida, vt nec pudore, nec timore dimittat quis dicere veritatẽ, et tempore persecutionis ignominiosam mortem Christi in cruce, confiteri publice formidat quis, et erubescit, præcipue horrens incidere in consimilem pœnam, et ignominiam passionis, et huiusmodi timor et pudor potissime apparet in facie, et maxime in fronte: ideo ad omnem verecundiam, et formidinem propulsandam, et manus potestatiua imponitur, quæ confirmet; et crux fronti imprimitur, vt non erubescat eam publice confiteri, nec formidet pro confessione nominis Christi, si opus fuerit, quantamcumque pœnam, vel ignominiã sustinere, tamquam verus pugil vnctus ad prælium, et tamquam strenuus miles ferens in fronte Regis sui signum, et crucis eius triumphale vexillum, cum quo paratus sit penetrare hostiũ cuneos securus. Non enim potest crucis gloria libere prædicari, si crucis pœna, et ignominia formidetur, iuxta quod sanctus dicebat Andreas: Ego si crucem expauescerem, gloriam crucis minime prædicarem.

Integritas Sacramenti cõfirmationis.

De integritate Eucharistiæ. Cap. IX.

DE Sacramento Eucharistiæ hoc tenendum est, quòd in hoc Sacramento verum Christi corpus, et verus sanguis non tantum significatur, verum etiam veraciter continetur sub duplici specie, panis scilicet, et vini tamquam sub vno, et non sub duplici Sacramẽto; hoc autem est post consecrationem sacerdotalem, quæ fit in prolatione vocalis formæ a Domino institutæ; super panem scilicet: Hoc est corpus meum; Super vinum vero: Hic est calix sanguinis mei. Quibus verbis cum intentione conficiendi a sacerdote prolatis, transsubstantiatur vtrumque elementum secundum substantiam in corpus, et sanguinem Iesu Christi, remanẽtibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totaliter, non circumscriptibiliter, nec localiter,

Doctrina, vere catholica de Eucharistia.

Digitized by Google

caliter, sed sacramentaliter totus Christus. In quibus etiam proponitur nobis vt cibus, quem qui digne accipit, non solum sacramentaliter, verumetiam per fidem, et charitatem spiritualiter manducando, corpori Christi mystico magis incorporatur, et in seipso reficitur, et purgatur: qui vero indigne accedit, iudicium sibi manducat, et bibit, non diiudicans sanctissimum corpus Christi.

1.Cor.11.d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, et sufficientissimum est in virtute, et sapientissimum est in sensu: ideo sic nobis contulit Sacramenta secundum quòd exigit sapientia, et efficientia sua. Et quia sufficientissimum est, ideo largiendo medicamenta morborum, et charismata gratiarum, non tantum instituit Sacramentum, quod nos in esse gratiæ generaret, vt baptismus: et genitos augmentaret, et roboraret, vt confirmatio: verumetiam quod genitos, et augmentatos enutriret, vt Sacramentum Eucharistiæ, propter quod hæc tria Sacramenta omnibus dantur, qui accedunt ad fidem. Quoniam ergo nutrimentum nostrum quantum ad esse gratuitum attenditur in vnoquoque fidelium per conseruationem deuotionis ad Deum, dilectionis ad proximũ, et delectationis intra seipsum: et deuotio ad Deum exercetur per sacrificij oblationem: dilectio ad proximum, per vnius Sacramenti communionem: et delectatio intra seipsum, per viatici refectionem: hinc est, quòd principium nostrum reparatiuum istud Sacramentum Eucharistiæ dedit in sacrificium oblationis, et Sacramentum communionis, et viaticum refectionis.

Eucharistia est sacrificiũ Sacramẽtũ, et viaticũ.

Quia vero principium nostrum reparatiuum non tantum est sufficientissimum, verumetiam sapientissimum, cuius est omnia agere ordinate; ideo sic dedit, et disposuit nobis sacrificium, Sacramentum, et viaticum exhibere, secundum quod competit tempore gratiæ reuelatæ, statui viæ, et capacitati nostræ. Primo igitur quoniam tempus gratiæ reuelatæ requirit, quòd iam non offeratur oblatio qualiscumque, sed pura, placida, et plenaria; et nulla alia oblatio est talis, nisi illa, quæ in cruce fuit oblata, scilicet Christi corpus, et sanguis; hinc est, quòd necessario oportet in hoc Sacramento non tantum figuratiue, verumetiã veraciter corpus Christi, tamquam oblationem huic tempori debitam contineri. Similiter quia tempori gratiæ consonat, quòd Sacramentum communionis, et dilectionis, non tantum sit communionem, et dilectionem significans, verumetiam ad illam inflammans, vt efficiat, quod figurat: et quod maxime nos inflammat ad dilectionem mutuam, et maxime vnit membra, est vnitas capitis, a quo per vim amoris diffusiuam, vnitiuam, et transformatiuam, manat in nos dilectio mutua; hinc est, quòd in hoc Sacramento cõtinetur verum Christi corpus, et caro immaculata, vt se nobis diffundens, et nos inuicem vniens, et in se transformans per ardentissimam charitatem, per quã se nobis dedit, se pro nobis obtulit, et se nobis reddidit, et nobiscum existit vsque ad finem mundi. Per hunc etiam modum refectio competens statui gratiæ est refectio spiritualis, communis, et salutaris. Refectio autem spiritus est Verbum vitæ, ac per hoc refectio spiritualis ipsius spiritus in carne, est Verbum incarnatum, seu caro Verbi, quæ cibus est communis, et salutaris: quia licet sit vna, omnes tamen saluantur per ipsam.

Quia ergo non est dare alium cibum spiritualem communem, et salutiferum, nisi ipsum verum corpus Christi; hinc est, quod necesse est, ipsum in hoc Sacramento veraciter esse contentum, exigente hoc perfectione sacrificij placatiui, Sacramenti vnitiui, et viatici refectiui: quæ debent esse in tempore noui Testamenti, et gratiæ reuelatæ, et veritatis Christi.

Christus vere, et realiter continetur in Sacramento Eucharistiæ.

Rursus quia statui viæ nõ competit Christum aperte videre, propter velamen ænigmatis, et propter meritum fidei, nec conuenit Christi carnem dentibus attrectare, et propter horrorem cruditatis, et propter immortalitatem ipsius corporis: ideo necesse fuit, corpus et sanguinem Christi tradi velatum sacratissimis symbolis, et similitudinibus congruis, et expressis. Et quoniam nihil magis idoneum est ad refectionem, quam cibus panis, et potus vini, nihil est etiam magis idoneum ad significationem vnitatis corporis Christi veri, et mystici, quàm panis factus de mundissimis granis, et vinum expressum de purissimis acinis in vnum collectis: ideo sub his speciebus magis quàm sub alijs debuit hoc Sacramentum exhiberi. Et quia Christus sub illis speciebus esse debebat, non secundum mutationẽ factam in ipso, sed potius in eis: ideo ad prolationem duplicis verbi prædicti, in qua insinuatur existentia Christi sub speciebus illis, fit conuersio substantiæ vtriusque in corpus, et sanguinem: remanentibus solis accidentibus, tamquam signis ipsius corporis contentiuis, et etiam expressiuis.

Sacramẽtũ Eucharistiæ cur sub panis, et vini speciebus magis quã sub alijs debuit exhiberi.

Quia vero corpus Christi beatum, et gloriosum nõ potest diuidi in partes suas, nec separari ab anima, neque a diuinitate summa: ideo sub vtraque specie est vnus Christus, et totus, et indiuisus, scilicet corpus, et anima, et Deus: ac per hoc vtrobique est vnum, et simplicissimum Sacramentum continens totum Christũ. Et quoniam quælibet pars speciei significat corpus Christi; hinc est, quòd totum sic est in tota specie, quòd in qualibet eius parte, siue sit integra, siue diuisa: ac per hoc non est ibi, vt circumscriptum, vt occupans locum, vel habens situm, vt perceptibile per aliquem sensum corporeum, et humanum; sed omnem latens sensum, vt fides habeat locum, et meritum. Propter quod etiam, vt non deprehendatur, accidentia illa habent omnem operationem, quam etiam habebãt prius, licet sint præter subiectum, quamdiu continent intra se Christi corpus: quod quidem est quamdiu durant in suis proprietatibus naturalibus, et sunt idoneæ ad cibandum.

Christus cur sub vtraque specie est vnus totus, et indiuisus.

Postremo quoniam capacitas nostra ad Christum efficaciter suscipiendum non est in carne, sed in spiritu: non in ventre, sed in mente: et mens Christum non attingit, nisi per cognitionem, et amorem, per fidem, et charitatem; ita quòd fides illuminat ad recognitionem, vel recordationem, et charitas inflammat ad deuotionem: ideo ad hoc, quòd aliquis digne accedat, oportet, quòd spiritualiter comedat, vt sic Christum per recordationem fidei masticet, et per deuotionem amoris suscipiat: per quæ non in se transformet Christum, sed ipse potius traijciatur in eius mysticum corpus. Propter quod manifeste colligitur, quòd qui tepide, indeuote, et inconsiderate accedit, iudicium sibi manducat, et bibit: quia tanto Sacramento contumeliam facit. Et ideo consilium est his, qui se sentiunt minus mundos mente, vel carne, vel etiam indeuotos, vt differant quousque parati ad esum veri agni, mundi, deuoti, et circumspecti accedant. Propter quod etiam hoc Sacramentũ pręceptum est celebrari cum sollemnitate præcipua tam quantum ad locum, quàm etiam ad tempus, et quantum ad verba, et orationes, et quantum ad vestimenta in celebratione missarum: vt tam ipsi sacerdotes conficientes, quàm etiam suscipientes percipiant gratiæ donum, per quam purgentur, illuminentur, perficiantur, reficiantur, viuificentur, et in ipsum Christum per excessiuum amorem ardentissime transferantur.

Quo modo ad Eucharistiam digne accedatur.

1.Cor.11.d

De integritate pœnitentiæ. Cap. X.

DE Sacramento pœnitentiæ hoc tenendum est, quòd ipsa est secunda tabula post naufragium, ad quam naufragans per mortale peccatum recurrere potest, quamdiu est in statu præsentis vitæ, quandocũque, et quotienscumque diuinam clementiam voluerit

Hieron.ep. 65.in med. to. 2.

rit implorare. Ipsius autem partes integrales, sunt contritio in animo, confessio in verbo, et satisfactio in facto. Ex quibus tunc pœnitentia integratur, cum peccator omnem mortalem culpam perpetratam et facto deserit, et verbo accusat, et animo detestatur, proponens numquam iterare peccatum. His autem debito modo concurrentibus cum absolutione facta ab eo, in quo est ordo, clauis, et iurisdictio, absoluitur homo a peccato, et reunitur Ecclesiæ, et reconciliatur Christo, mediante claue sacerdotali: per cuius etiam iudicium nō tantum fieri habet absolutio, verumetiā excommunicatio, et relaxatio, quæ proprie habet fieri ab Episcopo tamquam ab Ecclesiæ sponso.

B

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, eo ipso quod Verbum, est fons veritatis, et sapientiæ: eo ipso quòd incarnatum, fons est pietatis, et indulgentiæ; ideo reparare debet genus humanum per medicamenta Sacramentorum, et præcipue contra morbum præcipuū, qui scilicet est mortale peccatum: iuxta quod decet Pontificem pium, medicum peritum, et iudicem æquum: vt sic in curatione nostra appareat Verbi incarnati summa clemētia, et summa prudentia, et summa iustitia.

In pœnitentia ostenditur summa Christi clementia, prudentia, et iustitia.

C

Primum igitur, quoniam in curatione nostra a mortali culpa per pœnitentiā, apparere debet ipsius Christi Pontificis pijssimi summa clementia, et summa clementia Pontificis superexcedit omnia peccata humana, qualiacumque, et quantæcumque sint, et quotienscumque fuerint perpetrata: hinc est, quòd peccantes suscipere ad veniam, est ipsius Pontificis clementissimi, non solum semel, nec bis, sed quotiescumque suppliciter implorauerint clementiam Dei. Et quia diuina clementia tunc vere, et suppliciter imploratur, quādo interuenit pœnitentiæ lamentum, et ad hoc potest homo se conuertere, quandiu est in statu præsentis vitæ, quia conuertibilis est in bonum, et in malum: hinc est, quòd quantumcumque, et quādocumque, et quotienscumque peccator peccauerit, ad Sacramentum pœnitentiæ potest habere refugium, per quod sibi fiat remissio peccatorum.

D

Rursus, quia in curatione nostra, debet apparere, et manifestari ipsius Christi medici peritissimi summa prudentia, et prudentia medici est in adhibendo remedia contraria, per quæ non tantum morbus auferatur, verumetiam præscindatur causa; et cum peccetur in Deum delectatione, consensu, et perpetratione, scilicet in corde, ore, et opere; hinc est, quòd prudentissimus medicus instituit, vt contra deordinationem peccatoris secūdum triplicem vim, scilicet affectiuam, interpretatiuam, et operatiuam, quæ fit per delectationis complacētiam occultam, esset reformatio pœnitentis secūdum triplicem vim prædictam, per dolorem pœnitentiæ conceptum in corde per cōpunctionem: expressam in ore per confessionem: consummatam in opere per satisfactionem. Et quia omnia peccata mortalia ab vno Deo auertunt, et vni gratiæ opponuntur, et vnam principalem hominis rectitudinem peruertunt; hinc est quòd ad hoc quòd pœnitentiæ medicamentum sit sufficienter ex suis partibus integratū, necesse est, quòd pœnitentia habeatur de omnibus peccatis, et quantum ad præteritum, per displicentiam de perpetratis: et quātum ad præsens, per cessationem de perpetrandis: et quātum ad futurum, per propositum numquam recidiuandi, vel in idem, vel in aliud genus peccati. Vt sic totaliter recedendo a culpa per pœnitentiam, diuina gratia suscipiatur, per quam obtineatur venia omnium peccatorum.

E

Postremo quoniam in curatione nostra manifestari debet ipsius Christi iudicis recta iustitia, et ipsius in propria persona non est iudicare ante iudicium vltimum, et finale; ideo ad particularia iudicia ante finē, iudices debuit constituere: et quia iudices isti inter Deum offensum, et hominem offendentem, sunt quasi intermedij, vt proximi Christo, præpositi populo; Domino autem illi præcipue sunt proximi, et familiares ratione officij, qui sunt eius præcipue ministerio consecrati, scilicet sacerdotes: ideo omnibus in sacerdotali ordine constitutis, et solis datur potestas duplicis clauis, scilicet clauis scientiæ ad discernendum, et clauis, quæ est potestas ligandi, et soluendi, ad diiudicandum, et absolutionis beneficium impendendum.

Quia vero propter confusionem vitandam nō quilibet cuilibet est prælatus in Ecclesia militante, cum ipsa Ecclesiastica hierarchia debeat esse secundum potestatem iudiciariam ordinata; ideo hæc potestas ligandi, et soluēdi concessa est primo vni primo, et summo sacerdoti, cui collata est tamquam summo capiti potestas vniuersalis: et deinde secundum particulares ecclesias diuiditur in partes, ita quòd primo in Episcopos, deinde in presbyteros descēdit a capite vno. Ideo licet vnusquisque sacerdos habeat ordinem, et clauē; ad eos tamen vsus clauis tantum se extendit, qui sibi ordinarie sunt subiecti, nisi sibi ab eo, qui habet iurisdictionem ordinariam committatur. Cum vero illa iurisdictio sit principaliter in capite summo, et deinde in Episcopo, et postremo in sacerdote curato; potest quidem a quolibet eorum committi alteri, sufficiēter quidem ab infimo, magis a medio, et maxime a supremo. Et quia in Pontifice summo, et etiam in Episcopis est huiusmodi iurisdictio, non tantum ad iudicandum inter Deum, et hominem in occulto, verumetiā ad iudicandum inter hominem, et hominem in aperto; tamquam in illis, quibus commissum est Ecclesiæ regimen, et custodia, sicut sponso committitur sponsa; hinc est, quòd gladiū habent prælati, quo possunt percutere ad iuris defensionem in excommunicatione, et potestatem largiendi de thesauris meritorum Ecclesiæ, quos habent repositos, et commendatos tam a capite, quàm a membris, et hoc in relaxatione: vt sic tāquam veri Dei iudices ligandi, et soluendi integram possideant potestatem, per quam impœnitentes feriant, et compescant rebelles, et nihilominus absoluant, et reconcilient Deo, et sanctæ matri Ecclesiæ veraciter pœnitentes.

Potestas ligādi, et soluendi quibus et quo modo collata, et distributa in Ecclesia.

De integritate vnctionis extremæ. Cap. XI.

De sacramento extremæ vnctionis hoc in summa tenendum est, quòd ipsa est sacramentum exeuntium ex hac vita, præparans, et disponens ad sanitatem perfectam. Valet etiam ad delenda venialia, et ad recuperādam sanitatem præsentem, si infirmo expediat. Ad huius autem Sacramenti integritatem requiritur oleum simplex, sed consecratum: vocalis expressio orationum: inunctio infirmi in septem partibus determinatis: scilicet in oculis, auribus, naribus, labijs, manibus, pedibus, et lumbis. Nec debet illud Sacramētum dari, nisi adultis, et postulantibus, imminente periculo mortis, et hoc per manum, et ministerium sacerdotis. Ex quo colligitur, quòd inter hoc Sacramentum, et confirmationē est differētia septiformis, scilicet in efficacia, in materia, in forma, in suscipiente, in dante, in loco, et in tempore.

Differentia extremę vnctionis, et cōfirmationis.

F

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, nos reparat, inquantum mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, et inquātum Iesus habet saluare; inquantum autem Christus vnctus, habet vnctionis gratiam in alios deriuare: hinc est, quòd ipsius est in Sacramentis suis vnctionem mēbris suis tribuere salutarem. Quoniam autem anima, ad hoc quòd perfecte sanetur, indiget triplici genere sanitatis, scilicet ad strenuitatem actionis, ad suauitatem cōtemplationis, et ad felicitatem comprehensionis: et prima est intrantium in aciem Ecclesiæ: secunda est præsidentium in eadem, quorum est alios erudire: et tertia est exeuntium de eadem per mortem: hinc

1. Tim. 2. b

Anima triplici genere sanitatis indiget.

hinc est, quòd non solum vnctionem sacramentalem instituit Dominus in confirmatione, verumetiam mediam in ordine pontificali, et extremam imminente periculo mortis.

Quoniam ergo finis imponit necessitatem his, quæ sunt ad finem; hinc est, quòd secundum exigentiã huius finis debet hoc sacramentum operari, debet etiam integrari, suscipi, et dispensari. Primum igitur, quia huius sacramenti operatio debet regulari a fine, et finis est, quia introductũ est ad salutem felicitatis perpetuæ facilius, et expeditius consequendam, et hoc fit per deuotionem sursum leuantẽ, et per exonerationem a culpis venialibus, et alijs sequelis, quæ deorsum deprimunt; hinc est, quòd Sacramẽtum istud efficaciam habet, et ad deuotionem excitãdam, et ad venialia dimittenda, et ad peccatorum scoriam facilius abolendam. Et quia plurimis infirmis expedit adhucviuere ad suorum cumulum meritorum; hinc est, quòd sacramentũ istud, et animam vigorando in bono, et exonerando a malo, frequenter etiam alleuiat a morbo. Et hinc est, quòd dicit B. Iacobus, quòd oratio fidei saluabit infirmum, et si in peccatis fuerit, dimittentur ei.

Efficacia extremæ vnctionis.

Iac. 5. c

Rursus, quia huius Sacramenti institutio debet esse secundum exigentiam finis, et hæc est acquisitio spiritualis salutis per remissionem culparum, et hæc salus respicit sanitatem, et munditiam conscientiæ interioris, secũdum quam iudicat ille iudex cælestis: hinc est, quòd in isto Sacramento debet esse oleum simplex et consecratum, quia sanctitatem, et nitorem designat in habitaculo conscientiæ. Quia vero super istam salutem mortalis homo non habet potestatem: hinc est, quòd oratio, et forma vocalis exprimitur per verbum deprecatiuum, ad impetrandũ gratiæ donum. Et quoniam anima infirmitates spirituales contrahit, in corpore secũdum quattuor virtutes ipsius corporis regitiuas, scilicet sensitiuam, interpretatiuam, generatiuã, et progressiuam; hinc est, quòd membra his virtutibus deseruientia, sunt inungenda. Quia igitur quinque sunt membra deseruientia quinque sensibus, scilicet oculi visui, aures auditui, nares olfactui, manus tactui, et os gustui, et etiam alij virtuti, scilicet interpretatiuæ, et pedes deseruiũt progressui, et lumbi generationi, quia genitalia indignum, et pudendum est contrectari, et etiam nominari; hinc est, quòd inunctio debet fieri in septem locis prædictis, vt sic disponatur homo per hoc Sacramentum ad plenitudinem sanitatis per deletionem omnis venialis peccati.

Cur oleo simplici consecrato, et oratione deprecatiua conficiatur extrema vnctio.

Postremo, quia istius Sacramẽti susceptio a fine dependet, et finis est velocior transitus ad cælum, per depositionem omnium venialium, et conuersionem mẽtis ad Deum; ideo non debet dari nisi adultis, qui venialiter peccant, nec aliquibus nisi petentibus, qui deuotione sursum eriguntur: nec aliquibus nisi in periculo constitutis, et quasi in transitu ad alium statum. Et quia hoc Sacramentum est periclitantium, et tamẽ habet materiam sacram; scilicet oleum consecratum; hinc est, quòd propter periculum euitandum communiter committi debet sacerdotibus; et propter consecrationem olei non est, nisi a consecratis manibus contrectandum.

Quare non nisi adultis conferendũ.

Minister huius Sacramenti.

Ex variatione igitur finis in confirmatione, et vnctione extrema, oritur diuersitas in efficacia, in materia, et in forma, in loco, et in tempore, in suscipiente, et in dispensante. In efficacia, quia illud Sacramentum disponit ad melius agonizandum, hoc ad celerius euolandum. In materia, quia illud in oleo permixto balsamo, hoc vero in oleo puro. In forma, quia illud in indicatiua, hoc vero in deprecatiua. In loco, quia illud in fronte, hoc vero in multiplici parte. In tempore, quia illud in sanitate, hoc vero in ægritudine. In suscipiente, quia illud non solum adultis, verumetiam paruulis, hoc vero tantum adultis. In dante, quia illud ab Episcopis, hoc autem a sacerdotibus quibuscumque. Et hæc omnis diuersitas a fine procedit: quia sicut claruit, diuersitas in finibus proximis diuersitatem introducit in his, quæ ad fines illos habent finaliter ordinari.

De integritate ordinis. *Cap. XII.*

DE Sacramento ordinis, hæc in summa tenenda sunt, quòd ordo est signaculum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Licet autem ordo sit vnum de septem Sacramentis, septiformis tamen est ordinis gradus. Primus est in Ostiarijs, secundus in Lectoribus, tertius in Exorcistis, quartus in Acolitis, quintus in Subdiaconis, sextus in Diaconis, septimus in Sacerdotibus. His autem quasi per modum cuiusdam præparatorij supponitur clericalis tonsura, et etiam Psalmistatus, per modum autem complementi superponitur Episcopatus, Patriarchatus, et etiã Papatus; a quibus manant ordines, et dispensari debent sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte auditus, sollemnitate debita nihilominus obseruata, quantum ad tempus, locum, officium, et personam.

Sacramenti ordinis septẽ gradus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, quia vt Deus et homo Sacramentorum medicamenta ad salutem hominum instituit ordinate, discrete, et potestatiue, secundum exigentiã suæ bonitatis, sapientiæ, et virtutis; hinc est, quòd ipsa medicamenta Sacramentorum commisit hominibus dispensanda, non qualitercumque, sed eo modo, quo exigebat ordo, discretio, et potestas. Oportuit ergo aliquas personas ad huiusmodi officium exequendum distingui et segregari, quibus ordinario iure potestas huiusmodi committeretur.

Et quia huiusmodi discretio non debuit fieri, nisi per signa sacra, cuiusmodi sunt Sacramenta; hinc est, quòd debuit esse aliquod Sacramentum, quod esset sacrum signaculum, ordinatiuum, distinctiuum, et potestatiuum ad Sacramenta cetera dispensanda modo distinctiuo, potestatiuo, et ordinatiuo. Et ideo ordo diffinitur signaculum, quoddam, in quo spiritualis potestas traditur ordinato: ita quòd simul in eius notificatione clauduntur tria prædicta, ex quibus colligi possunt in summa, quæ ad integritatem ordinis exiguntur. Primum igitur, quoniam ordo est signaculum distinctiuum, et sequestratiuum ab omni populo, vt quis totaliter diuino sit cultui mancipatus; ideo ordines præcedit distinctio quædam in tonsura, et corona: per quam intelligitur appetituum temporalium resecatio, et mentis eleuatio ad æterna: vt totus ostendatur clericus deputatus esse ad diuinum cultum: et ideo dicit in susceptione coronæ: Dominus pars hereditatis meæ. Et quia talis debet esse instructus in diuinis laudibus, quæ maxime consistunt in Psalmis: ideo Psalmistatus, tamquam præambulans cæteros ordines, antecedit, quem tamen largo modo Isidorus inter ordines numerauit. Secundo vero, quia ordo est signaculum ordinatiuum, et in seipso etiam est ordinatum, et ordo cõsistit in graduum disparitate, et distinctione completa, secundum quòd exigit septiformis gratia, ad cuius dispensationem Sacramentum ordinis principaliter ordinatur: hinc est quòd septem sunt ordines gradatim ordinati, vsque ad sacerdotiũ, in quo status est ordinum: quia ipsius est consecrare Sacramentum corporis Christi, in quo est plenitudo omnium gratiarum: vnde alij sex sunt tamquam subministratiui, et quasi gradus quidam, per quos ascenditur ad thronum Salomonis. Qui, et sex sunt propter numeri perfectionem: quia senarius est primus numerus perfectus; et propter hoc, quòd sic exigit perfectio, et sufficientia officij ministrandi. Nam oportet aliquos ministrare, quasi a remotiori: aliquos a propinquiori: et aliquos a proximo, vt nihil desit ministerio ordinato. Et quia quodlibet istorum ministeriorum geminatur secundum actum purgandi, et illumi-

Ordo quid.

Tonsura clericalis.

Psal. 15. b

Isid. lib. 2. de Eccles. officijs. c. 12.

illuminandi; hinc est, quòd sex sunt ordines ministeriales, et septimus omnium perfectissimus, in quo altaris conficitur sacramentum, qui consummatur in ordine vno, tamquam in termino vltimo et completo.

Postremo, quia ordo est signaculum potestatiuum non tantum respectu aliorum Sacramentorum dispẽsandorum, verumetiam respectu sui: et potestas super potestatem est potestas excellens: ideo sibi non tantum competit potestas simplex, cuiusmodi est in ordine simplici, verumetiam eminentia potestatis, cuiusmodi est in his, quorum est ordines ordinare, et dispẽsare. Et quia excellentia quanto magis descendit, tanto magis dilatatur; et quanto magis ascendit, tanto magis vnitur; hinc est, quòd plures sunt Episcopi, pauciores Archiepiscopi, paucissimi Patriarchę, et vnus pater patrum, qui Papa merito appellatur, tamquam vnus primus, et summus pater spiritualis omnium patrum, immo, omniũ fidelium, et hierarcha pręcipuus, sponsus vnicus, caput indiuisum, Pontifex summus, Christi vicarius, fons, et origo, regula, cunctorũ principatuum Ecclesiasticorum: a quo tamquam a summo deriuatur ordinata potestas, vsque ad infirma Ecclesiæ membra, secundum quòd exigit præcellens dignitas in Ecclesiastica hierarchia.

Ordo hierarchiæ Ecclesiasticæ.

Sũmus Pōtifex et eius primatus.

Sacramenti ordinis dispensatio.

Et quia hæc dignitas præcipue manet in ordine, ideo hoc Sacramentum non debet dispensari, nisi cum magna discretione, et sollemnitate: ac per hoc non a quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore; sed personis literatis, honestis, et a cunctis irregularitatibus alienis, ieiuno stomacho, loco sacro, tempore missæ. Et tẽporibus ab Ecclesiastico iure statutis debent huiusmodi ordines dispensari, et hoc ab Episcopis, quibus propter sui eminentiam reseruatur dispensatio ordinum, confirmatio per impositionem manuum, consecratio monialium, et abbatum, et dedicatio ecclesiarum, quæ propter sui celebritatem non debent dispensari, nisi ab his, qui habent præeminentiam potestatis.

De integritate matrimonij. Cap. XIII.

matrimonij definitio.

DE sacramento matrimonij hæc in summa tenenda sunt, quòd matrimonium, est cōiunctio legitima maris, et feminæ, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Hæc autem coniunctio non solum fuit post peccatum, verumetiam ante peccatum. Sed prius institutum fuit sacramentum coniugij in officium, nunc autẽ non solum in officium, verumetiam in remedium contra libidinis morbum. Prius significabat coniunctionem Dei, et animæ; nunc autem præter hoc significat coniunctionem Christi, et Ecclesiæ, et duarum naturarum in vnitate personæ. Introducitur autem hæc cōiunctio in esse per liberum consensum animorum ex parte vtriusque personæ, exterius expressum in aliquo signo sensibili: consummari autem habet in copula carnali. Nam per verba de futuro dicitur matrimonium initiari, per verba de pręsenti ratificari, sed per carnalem copulam habet consummari. Huius autem sacramenti tria sunt bona, scilicet fides, proles, et sacramentum: et duodecim impedimenta, quæ impediunt contrahendum, et dirimunt iam contractum, quæ in his versibus, continentur.

Aug. lib. 3. de Gen. ad litt. c. 7. to. 3.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetant coniugia, iuncta retractant.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, eo ipso quòd Verbum Dei, est fons sapientiæ in excelsis: eo ipso quòd incarnatum, est clementiæ fons in terris: et ideo eo ipso, quòd Verbum increatum, est humani generis formatiuum ex summa sapiẽtia: eo ipso quòd incarnatum, est ipsius reformatiuum ex summa clementia: ideo enim humanum ge- A nus reparat per clementiam, quia prius reparabile fecit ex sapientia, quæ pro suo summo ordine exigebat, quòd genus humanum faceret, potēs stare, potens labi, potens etiam reparari, sicut in præcedentibus ostensum fuit. Quoniam ergo Verbum Dei in sua sapientia hominem fecit, sicut et cōgruum fuit, potentem stare, cadere, et surgere; hinc est, quòd genus humanum eo modo propagandũ ordinauit, quòd ex ipso modo propagãdi haberet, quod manuduceret ipsum ad standũ: haberet etiam quod manuduceret ad remedium, sicut etiã in propagatione illa est aliquid per peccatum, scilicet libido, quod traducit morbũ. Et quia status homi- B nis erat ex coniunctione ipsius animę ad Deũ per amorem vnitiuũ modo castissimo, singulari, et indiuiduo, remediũ veniebat ex coniunctione diuinæ naturæ, et humanæ in vnitatem hypostasis, et personæ, vnitatem, inquam, diuina gratia introductam, vt singularem, et indiuiduam. Hinc est, quòd Deus ab initio instituit, vt propagatio fieret per cōiunctionem maris, et feminæ, indiuiduam, et singularem, quæ significaret ante peccatum cōiunctionem Dei, et animæ, seu Dei, et subcælestis hierarchiæ: post peccatum vero coniunctionem Christi, et humanæ naturæ, seu Christi, et Ecclesiæ: et ideo vtrobique est sacramentum, scilicet, ante, et post, licet alio, et alio modo, quantum ad significationem, et vsum. Cum enim esset sacramẽtum, antequã superue- C niret morbus: libido, quæ superuenit per peccatũ, potius habet per matrimonium excusari, quàm ipsum va leat vitiare; quia non morbus medicamentum corrũpit; sed medicamentum habet curare morbum. Ex quo manifeste apparet, quid sit matrimonium, et qualiter diuinitus sit introductum in esse.

Matrimonium cur ab initio institutum.

Rursus quia quęlibet prædictarũ spiritualium vnionum in sacramẽto matrimonij significatarum est vnio vnius sicut agentis, et influentis, alterius sicut patiẽtis, et suscipientis, et hoc faciente amoris vinculo, qui ex mera volũtate procedit: hinc est, quòd matrimonium debet, esse coniunctio duplicis personæ, differentis se- D cundum rationem agentis, et patientis, scilicet virilis sexus, et muliebris, et hoc ex mero consensu voluntatis. Et quia voluntas exterius nō apparet, nisi per signa ipsam exprimentia; hinc est, quòd necesse est, vt consensus, mutuus exterius exprimatur. Quia vero cōsensus, vt de futuro non est proprie consensus, sed ipsius promissio, consensus vero ante commixtionem non facit plenariam vnionem, quia nondum sunt vna caro; hinc est, quòd per verba de futuro dicitur matrimonium esse initiatum: de præsenti ratum, vel confirmatum: sed in carnali copula consummatum, quia tunc sunt vna caro, et vnum corpus fiunt: ac per hoc plene E significat vnionem illam, quæ est inter nos et Christũ. Tunc enim plene traducitur corpus vnius in corpus alterius secundum sui comparis potestatem ad procreãdam prolem. Et ideo ipsius matrimonij sunt tria bona, scilicet sacramentum, propter vinculum insolubile: fides, propter debiti solutionem: proles vero, sicut effectus consequens ad vtrumque.

Consensus cōiugũ mutuus exterius est exprimendus.

Postremo, quia dicta coniunctio, matrimonialis debet esse ex libero consensu, procedens ad copulationem personarum distantium in vnam matrimonij legem, et hoc potest duodecim modis impediri; hinc est quòd duodecim sunt impedimenta matrimonij: F quod patet sic. Ad matrimonialem namque consensum requiritur libertas in consensu, et libertas in consentiente, et idoneitas ad coniunctionem. Sed libertas in consensu tollitur per duo, secundum duas partes inuoluntarij, scilicet per ignorantiam, et per violentiam. Et sic sunt duo impedimenta, scilicet error, et violentia. Libertas autem in consentiente tollitur, per hoc, quòd quis est alligatus alteri, et hoc, vel Deo, vel homini. Si Deo, hoc est, vel per votum expressum, vel per aliquid, quod habet votum annexum. Primum est in voto, secundum in ordine. Si autem homini, hoc est dupliciter, aut per ligamen existens, aut per ligamen, præce-

Impedimẽtorum matrimonij sufficientia.

Digitized by Google

præcedens. Primum est in ligamine, quo quis ligatus est vxori: secundum est in crimine, quando mæchus, vel mæcha machinatus est in mortem coniugis, vel, ipso viuente, fidem de contrahendo dedit. Et sic sunt quattuor impedimenta, scilicet votum, ordo, ligamen, et crimen. Idoneitas autem ad vnionem est distantia personarum conueniens, quæ tollitur per nimiam proximitatem, vel per nimiam elongationem. Nimia autem proximitas venit siue per generationem, siue per aliquid simile generationi, vt est cognatio legalis, aut spiritualis: aut venit per commixtionem sexuum, aut per contractionem sponsalium. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet cognatio, affinitas, et publicæ iustitiæ honestas. Nimia autem distantia aut attenditur quantum ad ea, quæ sunt naturæ, vt cum non possunt commisceri carnaliter: aut quantum ad ea, quæ sunt fortunæ, quæ non sunt in nostra potestate, vt patet, cum est vnus seruus, et alter liber: aut quantum ad ea, quæ sunt religionis Christianæ, vt cum vnus est baptizatus, alter vero minime. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet impotentia coeundi, error conditionis, et disparitas religionis. Ac per hoc sunt in vniuerso duodecim impedimenta, quæ, Spiritui sancto dictante, introducta sunt in Ecclesia Dei. Cui scilicet Ecclesiæ, et si omnia Sacramenta sunt commissa, potissime coniugij Sacramentum commissum est regulandum propter varietates, quæ circa hoc Sacramentum incidere possunt, et propter morbum annexum, qui est maxime infectiuus, et minime tenens modum: et ideo ipsius Ecclesiæ est gradus cognationum limitare, sicut pro tempore expedire videt, et personas legitimas, vel illegitimas iudicare, et diuortia facere. Sed numquam debet, nec potest matrimonium, quod legitime introductum est annullare: quia quos Deus coniunxit, non potest homo, quantumcumque sit magnæ potentiæ, separare, cum ipsius Dei iudicio iudicandi remaneant vniuersi.

Potestas Ecclesiæ, ad moderanda matrimonij iura.

Mat. 19. a et Marc. 10. a

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiloquij

SEPTIMA PARS, IN QVA TRACTATVR DE STATV FINALIS IVDICII.

De iudicio in communi. Cap. I.

POSTQVAM aliqua breuiter dicta sunt, de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, et de medicina Sacramentali: restat nunc septimo, et vltimo aliqua breuiter tangere de statu finalis iudicij. De quo in summa tenendum est, quòd sine dubio iudicium vniuersorum futurum est, in quo Deus pater per Dominum nostrum Iesum Christum iudicabit viuos, et mortuos, bonos, et malos, reddendo vnicuique secundum exigentiam meritorum. In hoc autem iudicio fiet apertio librorum, scilicet conscientiarum, quibus merita et demerita vniuersorum sibi ipsis, et ceteris innotescent: faciente hoc virtute illius libri vitæ, Verbi scilicet incarnati, qui in forma diuinitatis non videbitur, nisi a bonis: in forma vero humanitatis, in qua et sententiam promulgabit, videbitur tam a bonis, quàm a malis, licet terribilis in eadem forma appareat reprobis, et blandus iustis.

Apo. 20. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium cum hoc ipso, quòd primum sit a seipso, secundum seipsum, et propter seipsum, hoc ipso, ipsum est efficiens, forma, et finis, vniuersa producens, regens, et perficiens: ita quòd sicut producit, secundum altitudinem summæ virtutis, sic etiam regit secundum rectitudinem veritatis, et consummat secundum plenitudinem bonitatis. Quoniam ergo altitudo summæ virtutis requirebat, vt nõ tantum esset productio creaturæ ad vestigium, verum etiam ad imaginem: non solum creaturæ irrationalis, verumetiam rationalis: non solum creaturæ, quæ mouetur secundum impetum naturalem, verumetiã secundum libertatem voluntatis: et creatura, quæ est ad imaginẽ, quia capax est Dei, est beatificabilis, creatura rationalis est disciplinabilis, creatura habẽs libertatem voluntatis est secundum legem iustitiæ ordinabilis, et deordinabilis: hinc est, quòd rectitudo veritatis legem homini imponere debuit, in qua ad beatitudinẽ inuitaret, et ad veritatem erudiret, et ad iustitiam obligaret: ita tamen quòd libertatem voluntatis non cogeret, quin pro suo libito voluntatis iustitiam relinquere posset, et sequi: cum sic res, quas condidit administrat, vt eas agere proprios motus sinat. Et quia plenitudo bonitatis in consummando, operatur secundum quod exigit altitudo virtutis, et rectitudo veritatis: hinc est, quòd consummatio beatitudinis non datur a bonitate summa nisi his, qui seruauerunt iustitiam a rectitudine veritatis impositam; qui susceperunt disciplinam, et amauerunt illam summam et perpetuam felicitatem plus, quàm bona transitoria.

Ratio futuri vniuersalis iudicij.

Et quoniam quidam hoc agunt, quidam autem oppositum, pro suarum varietate voluntatum, quæ interius occultantur, et in statu viæ secundum suum arbitrium currunt: hinc est, quòd ad manifestationem altitudinis virtutis, rectitudinis veritatis, et plenitudinis bonitatis, necesse est vniuersale iudicium sequi; in quo fiant iustæ retributiones præmiorum, apertæ declarationes meritorum, et irreuocabiles lationes sententiarum, vt in iustis retributionibus stipendiorum, summæ bonitatis appareat plenitudo: in apertis declarationibus meritorum, veritatis appareat rectitudo: et in irreuocabilibus lationibus sententiarum, summæ virtutis, et potestatis appareat altitudo. Primum igitur, quoniam iusta retributio respicit culpam, cui debetur pœna, vel iustitiam, cui debetur gloria, et vniuersi filij Adæ habent hanc, vel illam; hinc est, quòd necesse est iudicio retributionis omnes iudicari, vt boni glorificentur, et impij condemnentur. Rursus, quia aperta declaratio meritorum requirit, quòd simul appareat quid agendum est, et quid actum est, vel omissum a libertate voluntatis humanæ, secundum varieta-

Ratio retributionis præmiorum in iudicio.

Apertio librorum cõscientiæ. varietatem circumstantiarum; hinc est, quòd et libri conscientiarum aperientur, vt appareant merita, et liber vitæ, vt appareat ipsa iustitia, secundum quam approbanda, vel reprobanda sunt merita illa. Et quoniã ille liber vitæ est liber, in quo scripta sunt omnia simul et lucidissime, et in conscientijs scribuntur veraciter; ideo ex concursu apertionis horum librorum fiet aperta declaratio omnium meritorum; ita quòd occulta cordis cuiuslibet, et sibi, et ceteris innotescant. Vnde, vt vult Augustinus, liber ille est vis, qua fiet, vt ad memoriam cuiuslibet cuncta mirabiliter reuocentur, vt lucide appareat æquitas diuinorum iudiciorũ in apertissimo lumine veritatis. *Aug. li. 20. de Ciu. Dei c. 14. to. 5.* Postremo, quia irreuocabilis latio sententiarum debet fieri ab eo, qui possit audiri, et videri, et a quo non possit appellari: *Latio sentẽtię irreuocabilis.* et videri ab vniuersis non potest summa lux, quam tenebrosi oculi videre non possunt, pro eo quòd facie ad faciem videri non potest sine deiformitate mentis, et iucunditate cordis, necesse est quòd iudex appareat in effigie creaturæ. Quia vero pura creatura auctoritatem nõ habet summã, a qua appellari non possit, hinc oportet, quòd iudex noster, et Deus sit, vt iudicet per auctoritatem summam; et homo sit, vt videatur, et disceptet cum peccatoribus in effigie humana. Et quia vna vox disceptationis terret culpabiles, et assecurat innocentes; hinc est, quòd vna eius effigies iustos lætificabit, et econtrario impios deterrebit.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi est pœna purgatoria. Cap. II.

DEinde in speciali circa statum finalis iudicij consideranda sunt quædam, sicut præambula; quædã, sicut concomitantia: et quædam, sicut consequentia. Præambula autem sunt duo, scilicet pœna purgatorij, et suffragia Ecclesiastica. *Summaria doctrina de purgatorio.* Primo igitur de pœna purgatorij hoc tenendum est, quòd ignis purgatorius est ignis corporalis, quo tantum spiritus iustorum, qui in hac vita non impleuerunt pœnitentiam, et satisfactionem condignam, affliguntur secundum plus, et minus, secundum quòd plus, vel minus de cremabili secum ex hac vita traxerunt. Affliguntur autem minus grauiter, quàm in inferno, et grauius, quàm in hoc mundo: non tamen ita grauiter, quin semper sperent, et sciant se in inferno non esse, licet forte pro pœnarum magnitudine, hoc aliquotiens non aduertant. Hac autem afflictione, ab igne corporali inflicta, purgantur spiritus a reatibus, et scorijs, et etiam reliquijs peccatorum, quibus sufficienter expurgatis, immediate euolant, et introducuntur in gloriam Paradisi.

Ratio purgatoriæ pœnæ. Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum primum principium eo ipso, quòd primum, sit optimum, et perfectissimum: et eo ipso, quòd optimum, sit summe amatiuum boni, et summe detestatiuum mali, sicut summa bonitas non patitur, quòd bonum maneat irremuneratum, sic etiam non debet pati, quòd malum remaneat impunitum. Quoniam ergo viri iusti aliquando decedunt, qui in hac vita non totaliter pœnitentiam impleuerunt, cum meritum vitæ æternæ in eis non possit remanere irremuneratum, et vitium culpæ non possit remanere impunitum; ne perturbetur pulchritudo ordinis vniuersi, necesse est, quòd ipsi finaliter præmientur, necesse est etiam, quod ijdem temporaliter puniantur secundum suarum culparum exigentiam et reatum.

Culpæ grauitas. Et quia culpa commissiua, et offensiua fuit maiestatis diuinæ, et damnificatiua Ecclesiæ, et deformatiua imaginis diuinæ mẽti nostræ impressæ, maxime si fuit culpa mortalis, et venialis etiam disponit ad hoc: et de offensa requiritur punitio, de damno vero agenda est satisfactio, et de deformatione requirenda est expurgatio; hinc est, quòd necesse est, quòd pœna illa sit iuste punitiua, digne satisfactoria, et sufficienter expurgatiua. Primum igitur quoniam pœna ista debet esse

A se iuste punitiua, et spiritus, qui, contempto bono æterno, et summo, se subiecit infimo, iuste debet inferiori subijci, vt ab eis suscipiat pœnam, ex quorum occasione perpetrauit culpam, et ratione quorum et Deum contempsit, et seipsum vilem fecit; hinc est, quòd ordo diuinæ iustitiæ exigit, vt spiritus ab igne materiali habeat puniri, vt sicut secundum ordinem naturæ anima vnitur corpori, vt influat vitam ipsi corpori, sic vniatur igni materiali secundum ordinem iustitiæ, vt punibile punienti, a quo suscipiat pœnam. Et quia viri iusti qui sunt in gratia, non sunt digni nisi pœna transitoria, et tanto maiori digni sunt pœna,

B quanto maiora commiserunt peccata, et minorem egerunt pœnitentiam: hinc est, quòd ab igne materiali puniuntur temporaliter, quidam tamen diutius, quidam vero breuius, quidam acerbius, quidam leuius, secundum quòd reatus exigit offensarum. Necesse enim est, vt dicit egregius doctor Augustinus, quòd tantum vrat dolor, quantum, hæserat amor. Tanto enim difficilius quis purgatur, quanto medullis cordis eius intimius amor inhæserat mundanorum. *Aug. li. 21. de Ciu. Dei c. 26. prope fi. to. 5.* Amplius quoniam pœna illa debet esse satisfactoria, et satisfactio respicit libertatem voluntatis, et statum viæ, potissime cum ibi iam non sit status merendi, et

C pœnæ illæ minime teneant rationem voluntarij: necesse est, quòd illud, quod defecit ex parte libertatis in voluntate sustinente, suppleatur in acerbitate ex parte pœnæ. Quia vero gratiam habent, qui purgantur, quam quidem vltra perdere non possunt: hinc est, quòd nec a tristitia penitus absorberi, nec in desperationem incidere, nec in blasphemiam possunt, nec volunt aliquatenus prosilire; ac per hoc licet grauiter puniantur, longe tamen aliter, et mitius, quàm in inferno: et statum etiam illum indubitanter sciunt alium esse, quàm istum, in quo sunt illi, qui in inferno irremediabiliter cruciantur. Postremo quia pœna

D illa debet esse expurgatoria, et purgatio illa spiritualis, necesse est, vel quod ignis ille spiritualem habeat virtutem diuinitus sibi datam, vel, vt magis credo, ipsa virtus gratiæ interius habitantis adiuta a pœna extrinseca, ipsam animam iam pro offensis punitam, et a reatuum onere alleuiatam purget purgatione sufficienti, vt iam nulla remaneat dissimilitudo ad gloriam. *Quo modo ab igne materiali in purgatorio spiritus patiantur.* Et quoniam tales spiritus dispositi sunt in summo, ad deiformitatem gloriæ suscipiendam in se, cum ianua sit aperta, et purgatio consummata, necesse est illos spiritus euolare, in quibus charitatis ignis sursum leuans, et nihil retardans ex parte impuritatis ani-

E mæ, vel reatus. *Animæ purgatę statim euolant ad gloriam.* Nec enim decet diuinam misericordiam, seu iustitiam, vt amplius differat gloriam, cum inueniat receptaculum idoneum, et magna sit pœna in dilatione præmiorum, nec amplius puniri debeat spiritus iam purgatus.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi sunt suffragia Ecclesiastica. Cap. III.

DE suffragijs autem Ecclesiasticis hoc tenendum est, quòd suffragia Ecclesiæ prosunt mortuis, suffragia dico, quæ pro mortuis Ecclesia facit, sicut

F sunt sacrificia, ieiunia, eleemosynæ, et aliæ orationes, et pœnæ voluntarie assumptæ pro eorum culpis celerius, et facilius expiandis. Prosunt autem mortuis, non quibuscumque, sed mediocriter bonis; vtpote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis; scilicet illis, qui sunt in inferno: nec, valde bonis; scilicet his, qui sunt in cælo: quin potius, econuerso eorum merita, et orationes suffragantur Ecclesiæ militanti, cuius membris multa beneficia impetrant beati. Prosunt autem secundum magis, et minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, quæ magis solicitatur pro aliquibus, quàm pro alijs, et hoc, vel ad pœnarum mitigationem, vel celeriorem liberationem, secundum

Digitized by Google

dum quòd supernæ prouidentię dispensatio melius eis uiderit expedire.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quoniam primum principium cum sit optimum, ac per hoc summæ seueritatis cõtra malum, debet pariter summæ suauitatis esse ad bonum: et ideo cum ratione seueritatis iustitiæ, iusti, in quibus est reatus culpæ, debeant post hanc vitam in purgatorio tormentari, debent etiam ratione suauitatis misericordiæ releuari, et habere auxilium, et munimen: maxime quia in miseria sunt constituti, et suis operibus, et meritis nõ possunt amplius se iuuare. Disponere igitur debuit regimen diuinæ prouidentiæ suffragia eis conferri ab eis, qui possunt, salua tamen rectitudine iustitiæ, a qua nec debet, nec potest dulcedo misericordiæ dissentire, nec aliquatenus separari. Quoniam igitur rectitudo iustitiæ exigit conseruationem honoris diuini, regiminis vniuersi, et qualitatis meriti humani; ideo superni, et primi principij prouidẽtia summa disposuit, hæc suffragia valere defunctis secundum dulcedinem misericordiæ, et rectitudinem iustitiæ, seruantis honoris diuini dignitatem, vniuersi regimen, et humani meriti qualitatem.

Ratio suffragiorum pro mortuis.

Primo igitur quoniam in huiusmodi suffragijs seruari debet iustitia, quæ diuini præcipue est conseruatiua honoris; et honor diuinus nihilominus exigit opera satisfactoria, et pœnalia sibi persolui pro culpis: hinc est, quòd per illa opera habent suffragia fieri, per quæ potissime fit satisfactio, et honor recompensatur Deo. Quoniam igitur huiusmodi sunt tres partes satisfactionis, ieiunium, oratio, et eleemosyna, et altaris sacrificium, in quo maxime redditur honor debitus propter placentiam illius, qui in sacrificio illo offertur; hinc est quòd suffragia Ecclesiæ consistunt in huiusmodi operibus satisfactorijs, et maxime in missis celebrandis, secũdum quòd Gregorius in dialogis insinuat aliquos, propter Missarum beneficia de pœnis magnis celerrime liberatos: et per hoc pompa exequiarum, et accuratio funeris, et huiusmodi non debent inter suffragia Ecclesiæ computari. Propter quod et sanctus Augustinus dicit, quòd curatio funeris, conditio sepulturæ, et pompa exequiarũ, magis sunt solatia viuorum, quàm subsidia mortuorum.

Satisfactionis partes.

Greg. 4. lib. Dialog. ca. 55.

August. lib. de cura pro mort. agen. c. 2. to. 4.

Amplius, quia debet ibi seruari iustitia conseruatiua ordinis, et regiminis vniuersi, et hæc exigit, vt in communicatione influentiarum saluetur ordo, et symbolum inter ea, in quibus, et in quæ influẽtiæ illæ manant, ac per hoc inferius non debeat influere in illud, quod est supra, neque in id, quod est per omnimodam distantiam elongatum: hinc est quòd suffragia Ecclesiæ nõ possunt valere his, qui sunt in inferno, quia sunt a corpore Christi mystico penitus separati, vnde nulla spiritualis influentia capitis ad eos peruenit, nec eis prodest, sicut nec influentia capitis prodest membris a corpore amputatis. Hinc est etiam, quòd non prosunt beatis, quia sunt omnino superiores secũdum statum, et iam in termino existentes non possunt ad altiora conscendere, sed magis econuerso ipsi prosunt nobis, et eorum orationes, nam et hoc meruerunt in carne; ideo disposuit ordo diuinus, vt etiã ipsis sanctis Dei orationes offerantur, vt et ipsi suffragentur nobis ad diuina beneficia impetranda. Non prosunt ergo eis Ecclesiastica suffragia, sed magis nobis prosunt sua. Restat igitur quòd prosunt solis iustis, qui sunt in pœnis purgatorij. Nam ibi ratione pœnæ, et impotentiæ se iuuandi, sunt viuis inferiores, ratione vero iustitiæ ceteris membris Ecclesiæ sunt coniuncti: ita vt merito eis Ecclesiæ sanctæ merita possint propter symbolum, et ordinem suffragari.

Suffragia Ecclesiæ: quibus nõ prosint.

Postremo, quoniã debet in his seruari iustitia, quæ pensat exigentiam meritorum; hinc est, quòd suffragia illa, quæ communiter fiunt pro defunctis, licet omnibus bonis valeant pro modulo suo, his tamen amplius valent, qui magis meruerunt, vt sibi valerent, et prodessent, dum erant in statu viæ. Illa vero, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, quia intentio facientis est recta, et secundum Deum procedit, et Ecclesiastica institutio absque dubio non est cassa: ideo plus valent illis, pro quibus determinate fiunt, licet etiam alijs aliquo modo cõmunicentur. Nec tamen possunt ita alijs subuenire, sicut illi principali personæ, pro eo quòd licet sint spiritualia, tamen diuina iustitia pro maiori culpa maiorem exigit emendam, et pro pluribus culpis plures emendas. Vnde exẽplum de lumine, quod æqualiter illuminat ad vnam mensam sedentes, non placet: quia huiusmodi suffragia potius assimilari habẽt pretijs redemptiuis, quàm huiusmodi influentijs diffusiuis. Quantum autem cuilibet determinate valeant, ille certitudinaliter diffinire habet, cuius est in reatibus, et pœnis, et suffragijs attendere pondus, numerum, et mensuram.

Ecclesiæ suffragia quibus magis prosint.

De concomitantibus iudicium, sicut est conflagratio ignium. Cap. IIII.

DEinde aliquid dicendum est de concomitantibus iudicium, quæ sunt duo, scilicet conflagratio igniũ mundanorum, et resurrectio corporum. De conflagratione igitur hoc tenendum est, quòd ignis pręcedet faciẽ iudicis, quo terræ facies exuretur, ita quòd figura huius mundi mundanorum ignium, et cõflagratione peribit, sicut factum est aquarum innundatione tẽpore diluuij. Dicitur autem transire figura huius mũdi, non quantũ ad destructionem totalem huius mundi sensibilis, sed quia per actionem illius ignis omnia elementaria inflammantis, consummentur vegetabilia, et animalia purgabuntur, et innouabuntur elementa, maxime aer et terra: purgabuntur iusti, et adurentur reprobi: quibus factis, cessabit etiam motus cæli, vt sic completo numero electorum, fiat quodam modo innouatio et præmiatio corporum mundanorum.

Gen. 7. d
1. Cor. 7. f

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium rerum vniuersale, cum sit sapientissimum, et si in omnibus, quæ agit, attendit ordinem sapientiæ, potissime tamen in his debet attendere, quę spectant ad consummationem: vt sic non discordet primum a medio, nec medium a postremo, sed in cunctis congruentissime ordinatis appareat illius primi principij sapientia ordinans, et bonitas, et altitudo. Quoniam ergo Deus secundum sapiẽtiam suam ordinatissimam cunctum mundum istum sensibilem, et maiorẽ fecit propter mundum minorẽ, scilicet hominem, qui inter Deum, et res istas inferiores in medio collocatus est: hinc est, quòd vt omnia sibi inuicem congruant, et habitatio cum habitatore habeat harmoniam, homine bene instituto, debuit mundus iste in bono, et quieto statu institui: homine labente, debuit etiam mundus iste deteriorari: homine perturbato, debuit perturbari: homine expurgato, debuit expurgari: homine innouato, debuit innouari; et homine consummato, debuit quietari.

Primo ergo quoniam mundus ille perturbari debet, homine perturbato, sicut stetit cum stante, et quodãmodo cecidit cum labente: et in futuro iudicio propter seueritatem iudicis ostendendam, necesse est omnium corda terreri, et peccatorum maxime, qui vniuersorum Dominum contempserunt: vt sic omnis creatura diuinum accipiat zelum; et conformetur auctori, conformetur etiam habitatori, necesse est totius orbis cardines horribilissime commoueri. Et quia nihil intensius, et velocius, et horribilius in agendo cõmouet alia elementa, quàm ignis hinc inde ex omni parte concurrens; hinc est, quòd necesse est, quòd ipsius iudicis faciem ignis præcedat, non ex vna parte tantum, sed ex omni parte mundi, vt sit ibi concursus ignis elementaris, et terrestris: ignis purgatorij, et etiã infernalis: vt per infernalem, reprobi adurantur: per purgatorium, iusti purgentur: per terrestrẽ, hæc terræ nascen-

Commotio totius creaturæ in fine mundi.

nascentia consummantur: per elementarem, elementa subtilientur, et ad innouationis faciem disponantur, et simul cum hoc cetera conturbentur, vt non solum homines, et dæmones, verumetiam angeli videntes terreantur.

Rursus quoniam mundus iste purgari debet cum homine expurgato, et homo in statu finalis temporis indiget purgari a scoria auaritiæ, et malitiæ, sicut in primo tempore a fæce luxuriæ; indiget etiam purgari et velociter, et intime, et perfecte: hinc est, quòd sicut mundus prius deletus est, et quodam modo purgatus, per elementum aquæ, quod est frigidum contra ardorem, et fœtorem luxuriæ: sic finalis mundus per ignẽ propter refrigerium charitatis, et frigus malitiæ et auaritiæ, quæ regnabunt in fine quasi in ipsius mundi senectute. Quæ quia maximæ sunt adhærentiæ, necesse est, quòd purgans sit actionis intimę, violentæ, et acceleratæ: quod non contingit reperiri in elemento alio, quàm in igne. Et ideo sicut factum est aquarum inundatione diluuium, sic per actionem ignis huius mundi sensibilis facies exuretur.

Gen. 7.

Auaritia et malitia in senectute mundi.

Amplius quoniam mundus ille innouari debet cũ homine innouato, nec innouari potest aliquid in nouam formam, nisi perdat vetustam, et quodam modo disponatur dispositione noua super inducta: hinc est, quòd cum ignis maxime habeat virtutem expulsiuam formæ extraneæ, habeat etiam vim subtiliatiuam, et cælesti naturæ cognatam: ideo per ipsum debet fieri purgatio simul et innouatio, ita quòd cum geminam habeat efficaciam, quantum ad aliquam, iudicis aduẽtum præcedit, quantum autem ad reliquam habet sequi. Et cum innouatio sit ad nouitatem, quæ amplius non redit ad vetustatem: ac per hoc ad nouitatem incorruptibilem, quam dare non est in potentia alicuius creaturæ: hinc est, quòd licet in illa purgatione et innouatione, ignis aliquid agat per naturalem virtutem, vt inflãmare, purgare, rarefacere, et subtiliare: tamen necesse est, quòd cũ illa virtute naturali sit virtus operãs supra naturã, cuius imperio fiet conflagrationis initiũ, et cuius etiam virtute fiet nihilominus complementũ.

Mundi innouatio.

Postremo quoniam mundus ille debet consummari, homine consummato, et tunc est homo cõsummatus, quãdo in gloria completus erit numerus electorũ, ad quẽ quidem statũ omnia tendunt, sicut ad finẽ vltimum, et completum: necesse est, facta cõpletione illius numeri, terminari, et quietari motus naturæ cælestis: necesse est etiã terminari transmutationes elemẽtares: necesse est etiam per consequens terminari generationẽ, quæ est in animalibus, et in plantis. Cum enim omnia ista ordinentur ad formã nobilissimam, quę quidẽ est anima rationalis, posito statu in animalibus, necesse est et statũ, et cõplementum poni in ceteris pręcedentibus. Et ideo corpora cælestia habita quiete, et luminis plenitudine, dicuntur remunerari. Elementa vero, quæ amplius non habent vim multiplicandi per transmutationem mutuam, dicuntur interire, nõ quantum ad substantiam, sed quantum ad actionem, et passionẽ mutuam, et hoc maxime, quantum ad qualitates actiuas. Vegetabilia vero, et sensibilia, quia non habent potestatem, et vitã perpetuam, et durationem sempiternam, qualis cõpetit statui illius nobilitatis; necesse est in propria natura cõsumi: ita tamen quòd saluentur in principijs, et quodã modo in simili, videlicet in homine, qui similitudinem habet cum omni genere creaturæ: et ideo in ipsius innouatione, et glorificatione possunt dici omnia innouari, et quodam modo præmiari.

Completo numero electorum, omnia terminãtur.

De concomitantibus iudicium, sicut est resurrectio corporum. *Cap. V.*

Vniuersalis resurrectionis qualitas et ratio.

De resurrectione autem corporum hoc tenendum est, quòd omnium corpora hominum in generali resurrectione resurgent, nulla in eis existente distantia quantum ad ordinationem temporis, sed magis quan-

A tũ ad ordinationem dignitatis. Nam mali surgent cum suis deformitatibus, et pœnalitatibus, miserijs, et defectibus, quos habuerant in statu viæ. In bonis autem natura seruabitur, et vitia detrahentur, et omnes resurgent integro corpore, et plena ætate, et debita mensura membrorum; vt sic omnes sancti occurrant in virũ perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Surgent autem tã in bonis, quã in malis corpora eadẽ numero, quæ prius, et ex eisdem partibus cõstituta, salua totius veritate naturæ, non solũ quantum ad membra principalia, et humiditatem radicalẽ, verumetiam saluis capillis, et ceteris membris, quæ faciũt ad decentiã

Eph. 4. b

B corporis: ita quòd in quascumque auras, vel sinus naturæ, puluis humani corporis cedat, ad eã animã redibit, quæ ipsum primitus, vt viueret et cresceret, animauit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium eo ipso, quòd primum et summum, est vniuersalissimum, et sufficientissimum, ac per hoc principium est naturarũ, gratiarum, et præmiorum: principium etiam potentissimum, clemẽtissimum, et iustissimum, et licet secundum quandam appropriationem sit potentissimum in constitutione naturarum, et clemẽtissimum in collatione gratiarum, et iustissimum in retributione stipendiorum; tamen sigillatim singula sunt in singulis, quia summa potentia, clementia, et iustitia nullatenus possunt ab inuicem separari: et ideo in opere retributionis necesse est, quòd

C ipsa fiat secũdum quòd exigit rectitudo iustitiæ, et reformatio gratiæ, et completio naturæ. Quoniam ergo iustitia necessario requirit, vt homo qui meruit, vel demeruit non in anima solum, nec in corpore solũ, sed in anima simul, et corpore puniatur, vel præmietur in vtroque: reformatio autem gratiæ requirit, vt totũ corpus assimiletur Christo capiti, cuius corpus mortuum necessarium fuit resurgere, cum vnitum esset inseparabiliter deitati: completio vero naturæ requirit vt homo constet simul ex corpore, et anima, tamquã ex materia et forma, quæ mutuum habent appetitum, et in-

D clinationem mutuam; necesse est, resurrectionem esse futuram, exigente hac constitutione naturæ, infusione gratiæ, et retributione iustitiæ, secundum quas tota vniuersitas habet regi. Et ideo ex his tribus, omnia clamant hominem suscitandum, vt omnis tollatur excusatio illis, qui cõtra hanc veritatẽ fidei obsurdescũt, et merito contra tales vniuersus pugnet orbis terrarũ. Sap. 5. d

Primo igitur, quoniam resurrectio debet esse secundum exigentiã ordinis diuinæ iustitię, et diuina iustitia reddit vnicuique quod suum est pro loco, et tempore, et omnis anima corpori semel, et ad pũctum temporis vnita, vel habet in eo culpã, vel gratiã; necesse est quòd

Ratio iustitiæ Dei in resurrectione.

E omnes resurgant. Et quia distinctus debet esse status retributionis a statu vię, et resurrectio spectat ad statũ retributionis; vt non confundatur ordo vniuersi, et vt fides habeat meritum, quæ credit, quod non videt, et vt certius, et clarius appareat æquitas diuinæ iustitiæ; et vt simul fiat consummatio, et retributio finalis in angelis, et hominibus; requirit hoc diuina iustitia, vt omnes resurgant simul, quãtum est de lege communi. Quod dico propter Christum, et eius beatissimam matrem gloriosam virginem Mariam. Quia vero malis debetur pœna, et miseria, et bonis gloria: ideo etsi simul resurgant in tẽpore, valde tamen dissimiles erunt

F in conditione. Nam quia malis resurrectio non est ad vitam, sed ad suppliciũ, necesse est, quòd ipsi cum infirmitatibus, et deformitatibus, et defectibus suscitẽtur.

Rursus, quia resurrectio debet esse secundũ exigentiã consummationis gratiæ, et perfecta gratia facit nos cõformes Christo capiti nostro, in quo nullus fuit defectus membrorũ, sed perfecta ætas, et statura debita, et effigies formosa; opportunũ est, quòd boni suscitentur in optimis cõditionibus, ac per hoc necesse est, quòd in eis vitia detrahantur, et natura seruetur. Opportunum etiam est, vt si aliquod membrum deerat, suppleatur: si aliqua erat superfluitas, auferatur: si aliqua membrorũ deordi-

Ratio resurrectionis ex consummatione gratię

deordinatio, corrigatur: si paruulus erat, ad quantitatem ætatis Christi, quam habebat in resurrectione, licet non in mole, diuina virtute deducatur: si decrepitus, ad eandem ætatem reducatur: si gigas, si nanus, ad mensuram congruam limitetur: vt sic omnes integri, et perfecti occurrant in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Eph.4.b

Ratio ex conditione naturæ.

Postremo quia resurrectio debet esse secundum exigentiam perfectionis naturæ, et natura spiritus rationalis exigit, quòd viuificet corpus proprium, quia proprius actus in propria materia habet fieri: necesse est, quòd idem corpus numero resurgat, alioquin nō esset resurrectio vera. Requirit etiam natura animæ rationalis, et immortalis, quòd sicut habet esse perpetuum, sic corpus habeat, cui perpetuo influat vitam: ac per hoc, corpus, quod animæ vnitur, ex ipsa vnione ordinationem habet ad incorruptionem perpetuam: ita tamen quòd illud, in quo consistit substantia totius corporis, sicut sunt membra principalia, et etiam humiditas radicalis, et caro secundum speciem habeat ordinationem necessariam; alia vero, scilicet caro secundum materiam, et partes, quæ sunt de bene esse corporis, habeant ordinationem de congruo: et ideo primæ partes sunt ordinatæ ad resurrectionem, secundum ordinem necessitatis, aliæ vero omnes secundum ordinem congruitatis. Quem quidem ordinem, quia Deus impressit naturæ, et natura non potest perficere, quia non potest mortuum suscitare, et ipsa diuina prouidentia nihil debuit facere frustra: necesse est, quòd ipsius virtute reparetur corpus idem numero, et immortale, et ex omnibus partibus constitutum, et salua tota veritate humanæ naturæ. Cum autem hæc natura non habeat in potestate, sed solum in appetitu, quia nec idem corpus numero destructum reparare potest, cum non possit in totam rei substantiam: nec corpus immortale possit efficere, cum omne per naturam generabile sit corruptibile; nec dispersa colligere potest: necesse est, quòd resurrectio non seminalibus, nec naturalibus causis, sed primordialibus attribuatur, vt fiat secundum cursum mirabilem et supernaturalem, et secundum diuinæ imperium voluntatis.

De consequentibus ad iudicium, scilicet de igne infernali. Cap. VI.

De pœna infernali summatim

CONsequenter de consequentibus ad iudicium est dicendum, quæ sunt duo, scilicet pœna infernalis, et gloria cælestis. De pœna igitur infernali hoc tenendum est, quòd pœna infernalis est in loco corporali deorsum, in quo æternaliter affligentur omnes reprobi tam homines, quàm spiritus mali. Affligentur autem eodem igne corporali, qui concremabit et affliget spiritus, et etiam corpora: nec tamen corpora illa consumet, sed semper affliget alios plus, alios minus secundum exigentiam meritorum. Huiusmodi autem afflictioni ignis coniuncta erit afflictio secundum omnes sensus, coniuncta erit pœna vermis, et carentia visionis Dei: ita quòd in his pœnis erit varietas, et cum varietate acerbitas, et cum acerbitate interminabilitas, vt ad reproborum supplicium, tormentorum fumus ascendat in sæcula sæculorum.

Apoc.14.c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ, hęc est: quia cum primum principium summum sit, quidquid habet, habet in summo: ideo necesse est ipsum esse rectissimum. Cum ergo in retribuendo agat secundum rectitudinem, sicut contra se facere non potest, nec se negare, nec suam iustitiam impugnare: sic necessario sua rectitudine exigente, oportet, quòd peccatum puniatur secundum quantitatem culpæ, in his maxime, qui legem misericordiæ contemnentes, per impœnitentiam impegerunt in seueritatem iustitiæ. Quoniam ergo seueritatis iustitiæ est considerare culpam, non solum quantum ad radicem, verumetiam quantum ad circumstantias aggrauantes: congruissimum est, vt iudex iustus pœnas debitas ab impijs exigat vsque ad vltimum quadrantem: vt sic non remaneat dedecus peccati sine decore iustitiæ: et sicut manifesta est potestas in creando, et sapientia in gubernando, et clementia in reparando; sic manifestetur summa iustitia in puniendo. Quoniam ergo diuina iustitia peccatorem impium debet punire secundum exigentiam culpæ; et culpa mortalis, ad quam succedit finalis impœnitentia, ipsa habet rationem deordinationis perpetuæ, deordinationis libidinosæ, deordinationis multimodæ: necesse est, quòd ipsa puniatur pœnarum æternitate, acerbitate, et multiformitate.

Diuinæ iustitiæ seueritas.

Deordinationis perpetuæ pœna.

Primo igitur deordinationis perpetuæ pœna debet esse perpetua, quia peccatum, quod quis committit, et de quo numquam pœnitet, perpetuo in animo durat, et a vita perpetua, scilicet Deo separat, et a voluntate procedit, quæ in peccato vellet perpetuo delectari. Et licet delectatio illa transiens sit momentanea, quia tamen deordinatio tenet rationem perpetuitatis, pœna deordinationi respondens, debet habere carentiam finis: vt sicut homo in suo perpetuo finem non apposuit a peccato recedendo, sic Deus in suo perpetuo non desistat a puniendo: et sicut homo contra infinitum peccauit, sic pœnam habeat infinitam. Et quia non potest habere pœnam infinitam intensiue, habeat saltem duratione. Et sicut voluntas eius post mortem semper malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ; sic Deus semper affligat sine immutatione sententiæ, requirente hoc perpetuitate deordinationis in impijs damnatis.

Libidinosæ deordinationis pœna.

Rursus quoniam deordinationis libidinosæ pœna debet esse afflictiua, quia delectatio punitur per tristitiam contrariam, et spiritus rationalis in peccando conuertit se ad bonum proprium, et vt nunc, et partiale libidinose amandum, et ex hoc contemnit diuinum imperium et dominium: hinc est, quòd ad hoc, quòd illa delectatio improba perfecte puniatur, in qua simul est delectatio cum contemptu: necesse est, quòd ad punitionem illius contemptus et delectationis, peccator, siue sit homo, siue spiritus præcipitetur in locũ infimum, et maxime a statu gloriæ longinquum, hoc est in profundissimum infernum. Necesse est etiam, quòd ibi exponatur affligendus infimæ naturæ, ac per hoc non a substantia spirituali patiatur, sed a corporali, et infima, hoc est a fæcibus corporum mundanorum, vt in fæcibus defigatur, et igne, et sulphure concremetur. Et quoniam spiritus, qui per naturam præponitur corpori, et in corpus habet influere, et ipsum mouere, dignitatem naturæ per culpam peruertit, et se subijcit quodam modo vilitati et nihilitati peccati: hinc est, quòd secundum ordinem iustitiæ debet ordinari, vt tam peccator spiritus, quàm homo igni corporeo alligetur: non vt in illum influat vitam, sed vt diuino decreto suscipiat pœnam. Cum enim rei, quàm horret per timorem diuinitus immissum, et quam sentit per vim naturalis sensus, sit inseparabiliter alligatus, necesse est, quòd acriter tormẽtetur. Et quia ille ignis non agit nisi per dispositionem peccati, et reatus, et maculæ, ex improbitate libidinis procedentis, et hæc non est æqualiter in omnibus: hinc est, quòd ab eodem igne alij cremantur plus, alij vero minus: sicut ab eodem igne aliter vritur palea, et aliter comburitur lignum. Quoniam autem illa peccati distinctio, et reatus, secundum quam actio ignis moderatur, est in eodem vniformis, et numquam crescit, nec decrescit nec mutatur: hinc est, quòd diuino imperio ordinante, ignis ille sic agit, quòd semper vrit, et non consumit: semper affligit, et non interimit: quia non agit ad suæ formæ multiplicationẽ, sed ad pacis animæ in corpore perturbationem, siue ipsius spiritus in seipso. Vnde non fit noua ademptio, sed ademptæ pacis continuatio: vt sic in eadem pœna, nec

Digitized by Google

na, nec acerbitas æternitatem, nec æternitas tollat acerbitatem.

Deordinationis multimodæ pœna.

Postremo quoniã deordinationis multimodæ pœna debet esse multimoda, et in omni peccato actuali mortali est deordinata auersio a summa luce et bonitate, et inordinata conuersio ad bonum commutabile, et deordinatio voluntatis contra dictamen rationis rectæ: hinc est, quòd omnes actualiter peccantes, qui erunt damnati, punientur pœna triplici: propter auersionem, carentia visionis Dei: propter conuersionem, pœna incendij materialis: propter pugnam voluntatis et rationis, pœna vermis: vt sic ex hac multiplicitate pœnarum afflicti, et varie, et acerbe, et æternaliter crucientur, et tormentorum fumus ascendat in sæcula sæculorum. Amen.

Apoc. 14. c

De consequentibus ad iudicium, scilicet gloria paradisi. Cap. VII.

Præmium beatorũ triplex.

De gloria autem cælesti hoc in summa tenendum est, quòd in ipsa est præmium substantiale, consubstantiale, et accidentale. Præmium, inquam, substantiale consistit in visione, fruitione, et tentione vnius summi boni, scilicet Dei: quem beati videbunt facie ad faciem, hoc est nude, et sine velamine fruentur auide, et delectabiliter: quem etiam tenebunt sempiternaliter, vt sic verificetur illud Bernardi: quòd Deus futurus est rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, et memoriæ continuatio æternitatis. Præmium vero consubstantiale consistit in gloria corporis, quæ secunda stola dicitur: qua resumpta, perfectius anima beata tendit in summum cælũ. Et hæc stola consistit in quadruplici dote corporis, scilicet in dote claritatis, subtilitatis, agilitatis, et impassibilitatis: quæ erunt secundum plus et minus in diuersis, secundum maioritatem, et minoritatem prius habitæ charitatis. Præmium autem accidentale, consistit in quodam decore speciali super adiecto, qui quidem aureola nuncupatur; et secundum Doctorum sententiam, debetur triplici generi operum, scilicet martyrio, prædicationi, et continentiæ virginali. Et in omnibus prædictis seruabitur gradus, et distinctio, secundum exigentiam meritorum.

1. Cor. 13. d

Bernar. in Cãt. serm. 11. post med.

Dotes corporis quattuor.

Aureola.

Beatitudinis nostræ ratio.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium hoc ipso, quòd primũ, habet summam vnitatem, veritatem, et bonitatem; et hoc ipso in eo etiam est ponere summã potentiam, sapientiam, clementiam, et iustitiam. Quoniam autem hæc inuisibilia Dei manifestari decet per opera; ideo Deus mundum istum sensibilem principians, sic produxit, sic gubernat, sic reparat, sic remunerat, et consummat, quòd in productione manifestetur summa potentia: in gubernatione summa sapientia: in reparatione summa clementia: et in remuneratione iustitia consummata. Vt ergo manifestaretur potentia ad suipsius laudem, et gloriam, et honorem; omnia produxit de nihilo, faciens aliquid prope nihil, scilicet materiam corporalem: et aliquid prope se, scilicet substantiam spiritualem, et simul hæc iungens in vno homine, in vnitate naturæ, et personæ, scilicet rationalem animam, et materiam corporalem. Vt manifestaretur sapientia, ipse quidem prouidentissime omnia gubernat, et ordinate. Nam ipse supremum hominis regit per seipsum, mentem scilicet, quam illustrat: et infimum, scilicet corpus per liberum arbitrium voluntatis, vt sic corpus, et corporalia quo ad regimen subiaceant spiritui, spiritus vero Deo. Vt manifestaretur clementia, lapsum hominem reparauit, assumendo hominis naturam, suscipiendo pœnalitates, et tandem perferendo pœnam: vt sic summa misericordia misero misericordem faceret esse conformem ad reuelationem miseriæ, non solum in dignitate naturæ conditæ, verumetiam in defectibus naturæ in miseria constitutæ. Vt tandem manifestetur

Rom. 1. e

A iustitia, retribuet vnicuique secundum exigentiam meritorum, non solum malis pœnam, verumetiam iustis gloriam sempiternam. Sic enim exigit retributio æqua, et reparatio gratuita, et gubernatio ordinata, et productio virtuosa. Nam omnium horum consummatio est in fine.

Ratio præmij iustorũ quoad corpus et animam.

Primum igitur quoniam omniũ iustorum præmiatio fieri debet, secundum quòd exigit retributio iusta, et etiam productio virtuosa: et productio Dei fecit rationalem spiritum prope Deum, capacem Dei, capacem scilicet secundum vim inditæ imaginis ipsius beatissimæ Trinitatis, cui in iustis totus hominis

B spiritus secundum integritatem imaginis deseruiuit: hinc est, quòd a nullo minus Deo potest rationalis spiritus præmiari, nec impleri, nec eius capacitas terminari: ideo in præmium datur ei deiformitas gloriæ, per quam Deo effectus conformis, et ratione ipsum videat clare, et voluntate diligat plene, et memoria retineat in æternum: vt sic anima tota viuat, tota dotetur in tribus animæ viribus, tota Deo configuretur, tota illi vniatur, tota in illo requiescat: in ipso sicut in omni bono inueniens pacem, lucem, et sufficientiam sempiternam, per quam in statu omnium bonorum congregatione perfecto constituta, et æterna vita viuens, dicatur beata, et etiam gloriosa.

Boet. lib. 3. de consol. philos. prosa 2. circa prin.

C Rursus quoniam retributio illa debet fieri secundum quòd exigit non solum retributio iusta, et productio virtuosa, verumetiam gubernatio ordinata; et Deus in productione corpus animæ alligauit, et naturali, et mutuo appetitu inuicem copulauit: ad gubernationem vero subiecit, et in statu meriti fecit, vt spiritus condescenderet, et intenderet corpori gubernando propter exercitium in merendo; nec naturalis appetitus patitur, quòd anima sit plene beata, nisi restituatur ei corpus, ad quod resumendum habet inclinationem naturaliter insertam; nec regiminis

D ordo sustinet, quòd restituatur corpus spiritui beato, nisi per omnia illi conforme, et subiectum, quantum potest corpus spiritui conformari. Quoniam ergo spiritus est visione lucis æternæ clarificatus; ideo debet, in eius corpore claritas lucis permaxime resultare. Quia vero dilectione illius summi spiritus est summe spiritualis effectus; ideo in corpore habere debet correspondentem subtilitatem et spiritualitatem. Quia tentione æternitatis factus est omnino impassibilis; ideo in corpore eius, debet esse impassibilitas omnimoda, tam intra, quàm extra. Quia vero ex his omnibus, spiritus promptissimus est ad tendendum in

E Deum; ideo in corpore glorioso debet summa agilitas reperiri. Quoniam igitur per has quattuor proprietates fit corpus spiritui conforme, et etiam subiectum: hinc est, quòd in his quattuor præcipue dotari dicitur, ratione quorum idoneitatem habet sequi spiritum, et locari in regione cælesti, quæ est regio beatorum. In istis enim proprietatibus, cælestibus corporibus assimilatur, per quas quasi gradatim distat corpus cæleste a quattuor elementis, et sic dos corporum quadruplicata et corpus in se perfectum reddit, et conforme habitationi cælesti, et spiritui beato: per quem a summo capite Deo vsque in oram vesti-

F menti, scilicet corporis, plenitudo dulcedinis, et beatudinis ebrietas redundat, et quantum est possibile deriuatur.

Postremo quoniam illa præmiatio debet fieri, secundum quod exigit retributio iusta, et productio virtuosa, et gubernatio ordinata, et etiam reparatio gloriosa, et in diuersis Christi membris diuersa sunt charismata gratiarum, non solum quantum ad interiora dona, verumetiam quantum ad exercitia exteriora; non solum quo ad habitus, verumetiam quo ad status; non solum quo ad perfectionem charitatis in mente, verumetiam quo ad perfectionis decorem et pulchritudinem in opere corporali: hinc est, quòd aliquibus membris, non solum stola animæ cum tribus eius dotibus,

Digitized by Google

tibus, et stola corporis cum quattuor, verumetiam A excellentia quædam decoris et gaudij debetur, propter excellentiam perfectionis, et decoris habiti in corpore virtuoso. Quoniam igitur triplex est genus operis præcellentis, perfectum, et pulchrum, et spirituali formositate formosum, secundum triplicem vim animæ: secundum rationalem, prædicatio veritatis perducens alios ad salutem: secundum concupiscibilem, perfecta declinatio concupiscentiarum, per integritatem perpetuam continentiæ virginalis: secundum irascibilem, perpessio mortis ad honorem Christi: hinc est, quòd his tribus generibus iustorum, scilicet prædicatoribus, virginibus, et martyribus debetur illa excellentia præmij accidentalis, quod aureola nuncupatur, quod ad decorem facit, non solum animæ, verumetiam corporis: quia non redditur voluntati tantum, sed operi extrinseco, substernens sibi meritum, et præmium charitatis, quod consistit in septiformi dote, triplici animæ, et quadruplici corporis, in quibus clauditur consummatio, integritas, et plenitudo omnium bonorum spectantium ad gloriæ complementum. Qualia autem et quanta sint illa non verba mea, sed beati Anselmi ponantur. Ait enim in fine Prosologij: Excitare nunc anima mea, et erige totum intellectum tuum, et cogita quantum potes, C quale et quantum sit illud bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente, quàm delectabile illud bonum, quod continet iucunditatem omnium bonorum: non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt creator a creatura. Si enim bona est vita creata, quàm bona est vita creatrix? Si iucunda est salus facta, quàm iucunda est salus, quæ fecit omnem salutem? Si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum, quàm amabilis est sapientia, quæ omnia condit ex nihilo? Denique si multæ, et magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis, et quanta est delectatio in illo, qui fecit ipsa delectabilia? D

Aureola quibus reddenda. B

Ansel. Prosolog. c. 24.

Idem Prosolog. c. 25. Qui hoc bono fruetur, quid illi erit, et quid illi non erit? Certe quidquid volet, erit, et quod nolet, esse, non erit. Ibi quippe erunt bona corporis et animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. *1. Cor. 2.c* Cur ergo per multa vagaris homuncio, quærendo bona animæ tuę et corporis tui? Ama vnum bonum, in quo sunt omnia bona, et sufficit. Desidera simplex bonum, quod est omne bonū, et satis est. Quid enim amas caro mea, quid desideras anima mea? Ibi est quidquid amatis, quidquid desideratis. Si delectat pulchritudo: Fulgebunt iusti *Sap. 3.a* E sicut Sol. Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obsistere possit: Erunt similes angelis *Mat. 22.c* Dei: quia seminatur corpus animale, et resurget corpus spirituale: potestate vtique non natura. *1. Cor. 15.f* Si longa, et salubris vita, ibi erit sana æternitas, et æterna sanitas; quia iusti in perpetuum viuent, *Sap. 5.c* et: Salus iustorum a Domino. *Ps. 36.g* Si satietas: Satiabuntur, cum apparuerit gloria Dei. *Ps. 16.c* Si ebrietas: Inebriabuntur ab vbertate domus Dei. *Ps. 35.b* Si melodia, ibi Angelorum chori concinnunt sine fine Deum laudantes: Si quælibet nō immunda, sed munda voluptas: Torrente voluptatis *Ibidem.* F tuæ potabis eos Deus. Si sapientia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligent Deum plus, quàm seipsos, et inuicem tamquam seipsos, et Deus illos, plus quam seipsos: quia illi illum, et se inuicem per illum, et ille se, et illos per seipsum. Si concordia, omnibus illis erit vna voluntas, quia nulla illis erit nisi Dei voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis, vt Deus suæ. Nam sicut poterit Deus, quod volet per seipsum, ita poterunt illi per illum quod volent; quia sicut illi non aliud volent, quàm quod ille, ita ille volet, quidquid illi volent: et quod ille volet, non poterit non esse. Si honor, et diuitiæ, Deus suos seruos bonos, et fideles supra multa constituet: *Mat. 25.b* immo filij Dei, et Dei vocabuntur, *Mat. 5.a* et erunt, et vbi erit filius Dei, ibi erunt et illi. Heredes *Rom. 8.c* quidem Dei, coheredes autem Christi. Si vera securitas, certe ita certi erūt numquam, et nullatenus ista, vel potius istud bonum sibi defuturum, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorem Deum, illud dilectoribus suis inuitis ablaturum; nec aliquid Deo potentius, inuitos Deum, et illos separaturum. Gaudium vero quale, aut quantum est, vbi tale, ac tantum bonum est? Cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas, immo obrutum ærumnis, quantum gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possunt gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius, quem omnino sicut te ipsum diligeres, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum, quia non minus gauderes pro eo, quàm pro te ipso. Si vero duo, vel tres, vel multo plures idipsum haberent, tantumdem pro singulis, quantum pro te ipso gauderes, si singulos sicut te ipsum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium angelorum, et hominum beatorum, vbi nullus minus alium, quàm seipsum diligit, non aliter gaudebit quisque pro singulis alijs, quàm pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet suum gaudium, quo modo capax erit tot, et tantorum gaudiorum? Et vtique quia quantum quisque diligit aliquem, tantum de bono eius gaudet, sicut in illa perfecta felicitate vnusquisque plus amabit sine comparatione Deum, quàm se, et omnes alios secum; ita gaudebit plus absque æstimatione de felicitate Dei, quàm de sua, et omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligent toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.

Ansel. Prosolog. c. 26. Nondum ergo Domine dixi aut cognoui, quantum gaudebunt illi beati tui, vtique tantum gaudebunt, quantum amabunt: tantum amabunt, quantum cognoscent te. Quantum cognoscent te, et quantum amabunt te? certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, *1. Cor. 2.c* nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent, et amabunt in illa vita. Oro Deus cognoscam te, amem te, vt gaudeam de te; et si non possum ad plenum in hac vita, vt proficiam in dies, vsque dum veniat illud ad plenum: proficiat hic in me notitia tui, et ibi fiat plena; crescat hic amor tuus, et ibi fiat plenus; vt hic gaudium meum sit in spe magnum, et ibi sit in re plenum. Domine per filium tuum iubes, *Isa. 16.g* immo cōsulis petere, et promittis accipere, vt gaudium nostrum plenum sit. Deus verax peto, accipiam, vt gaudium meum plenum sit. Peto Domine, quod per admirabilem consiliarium nostrum consulis; accipiam, quod promittis per veritatem tuam, vt gaudiū meum plenum sit. Meditetur interim inde mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini mei, *Mat. 25.b* qui est trinus et vnus Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen. *Rom. 1.c*

FINIS BREVILOQVII.

SANCTI

Digitized by Google

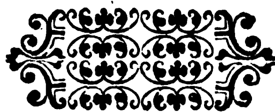
SANCTI BONAVENTVRÆ,

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS,

Centiloquium,

QVOD COMPENDIVM THEOLOGIÆ DICITVR.

Ingredientem ad sacram Theologiam generalibus preceptis instruit hoc opusculo eximius Ecclesia Doctor: idq. breuitate verborum, ac sententiarum vbertate, quibus in Breuiloquio vsus est, egregie præstat. Tractatus vero iste in partes quattuor distributus est, quæ omnes continent Sectiones centum, vnde Centiloquium sibi nomen sortitur. Prima igitur pars est de malo sub ratione culpæ: secunda de malo sub ratione pœnæ: tertia de bono sub ratione gratiæ: quarta de bono sub ratione gloriæ. Vt autem notum sit, perspicere volenti, quo modo Centiloquium, et Breuiloquium connexa sint, animaduertendum est: primam, et secundam partem Centiloquij tertiæ omnino, et partim septimæ Breuiloquij respondere: tertiam primæ, secundæ, quartæ, quintæ et sextæ similiter: quartam vero septimæ pro sua ratione. Adeo vero conformis est doctrina vtriusque tractatus, vt eundem et sibi maxime constantem demonstret auctorem.

P R O OE M I V M.

Prou.22. c

ECCE descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus, et scientia, vt ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veritatis respondere ex his, illis, qui miserunt te. Informans Sapiens in his verbis eum, qui intendit ad prædicationis officium promoueri, quattuor innuit studioso discipulo videnda, scilicet in quo est studendum, quia in trina traditione, cum dicit: Ecce descripsi eam, scilicet doctrinam sacram tripliciter: quia ad discretionem boni, et mali, informaui rationalem: ad reiectionem mali, animaui irascibilem: ad dilectionem boni, excitaui concupiscilem. Item tripliciter doctrina sacri canonis est descripta, quia præter litteralem sensum tribus modis traditur exponenda, scilicet moraliter, siue tropologice, allegorice, et anagogice. Tropologia siue moralitas, est quando per illud, quod factum est, datur intelligi, quod faciendum est. Allegoria est quando, per illud quod factum est, indicatur illud quod credendum est. Anagogia est, quasi sursum ductio, quando per vnum factum intelligendum est illud, quod desiderandum est, scilicet æterna felicitas beatorum. Secundo, de quo est conferendum, quia de audita lectione, cum addit: In cogitationibus, et scientia, idest, vt cogites, quæ audisti, et intellectum frequenter cogas circa ruminationem, vt scias vbi audita, et ruminata comprehendas per cognitionem. Tertio quid proponendum in prædicatione, quia præcepta moralia, quæ sub lege naturæ, scripturæ, et gratiæ, firma et immobilia permanserunt: et Euangelia præcipue, quæ ex ore altissimi prodierunt, cum dicit: Vt ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veritatis. Quarto per quid respondendum in interrogatione, quia per ea, quæ sunt ex lectione percepta, in ratione collecta, et prædicatione concepta, cum subiungit: Respondere ex his, idest examinatoribus illis, qui miserunt, idest missi sunt, quo modo examinent te.

Prefatio auctoris.

Sacra scriptura quot modis exponitur.

Eccli.24.a

Intentio auctoris.

In adminiculum itaque paruulorum rudis rogatus a rudibus, rudem tractatum rudibus compilaui, in A quo rudium ruditas, circa generalia theologiæ, saltem ruditer poterit erudiri, et ex lacte infantiæ ad cibum solidum præuia Dei gratia, cum sensus industria præparari. Collegi autem hoc ex dictis proborum, quæ hinc inde decerpens, in vnius opusculi angustiam coartaui. Quod cum et centum recipiat Sectiones, centiloquium poterit appellari. Cuius continentia, vt facilius pateat requirenti, præmittuntur centum tituli Sectionum, quæ ex quattuor partibus distinguuntur. In vniuerso enim agitur de quattuor in præsenti opusculo. Primo scilicet de malo sub B ratione culpæ. Secundo de malo sub ratione pœnæ. Tertio de bono sub ratione gratiæ. Quarto de bono sub ratione gloriæ.

Centiloquium.

Materia tractanda.

CENTILOQVII
PRIMA PARS,

C Sectionibus triginta tribus comprehensa.

De malo culpæ in generali. Sectio. I.

MALVM considerare occurrit quantum ad diffinitionem. Quod diffiniens Augustinus, ait: Malum est priuatio modi, speciei, et ordinis. Ad cuius intelligentiam, est notandum, quòd creatura quælibet, quantumcumque modica comparari habet ad Deum secundum triplex genus causæ, D scilicet efficientis, formalis, et finalis: et sic habet modum, speciem, et ordinem. Creatura vero rationalis non solum habet modum, speciem, et ordinem, prout est natura quædam, sicut ceteræ creaturæ; verumetiam prout est voluntate libera. Voluntas autem nostra quando habet modum, speciem, et ordinem, tunc est bona. Tunc autem habet hæc tria, quando in operando continuatur virtuti diuinæ, vt principio mouenti:

Sup.breuil. 3.p.c.1. Aug.lib.de nat. boni contra Manich. c. 4. to. 8.

Volūtas nostra quando bona.

Digitized by Google

mouenti: conformatur ei, vt regulæ dirigenti: vnitur ei, vt fini quietanti. In primo est modus, in secundo est species, in tertio ordo attenditur secundum triplex genus causæ. Quandocumque vero quis peccat mortaliter, discontinuatur necessario a Deo, tamquam a principio mouente, quia Deus numquam mouet ad peccatum: discordat a Deo, tamquam a regula dirigente: elongatur, et deordinatur a Deo, tamquam a fine quietante, ponens creaturam finem sui. Et sic malum culpæ priuat, et corrumpit hæc tria inseparabiliter, et æqualiter, non tamen totaliter in rationali creatura, inquantum est agens voluntarie, et libere, vltra alias creaturas. Malum vero pœnæ corrumpit hæc tria prædicta, prout cum alijs creaturis conuenit in natura.

Peccatum mortale corrumpit modũ, speciem, et ordinem.

Item consideratur malum quantum ad distinctionem. Distinguitur enim malum per triplicem differentiam, scilicet in malum culpæ, siue transgressionis: malum pugnæ, siue tentationis: malum pœnæ, siue punitionis. Malum culpæ idem est, quod iniustitia generalis, siue absentia debitæ honestatis, vel passio voluntaria. Malum pœnæ est absentia debitæ delectationis, cum sensu sui contrarij, siue passio inuoluntaria. Malum pugnæ tenet medium inter ista: nam diabolo est culpa in instigando, iusto est pœna in reluctando.

Malum triplex.

Quantum ad subdiuisionem. Subdiuiditur enim malum in malum culpæ, secundum se, et per se, quod nullo modo potest bene fieri, vt odire Deum, et blasphemare Deum: in malum in se, siue in genere, vt occidere, quod potest bene fieri propter iustitiam: in malum ex circumstantia, vt dare eleemosynam propter vanam gloriam.

Mali subdiuisio.

Item consideratur quantum ad introductionem: et sic malum originatur a bono, idest a voluntate et libero arbitrio non efficiente, sed deficiente: substantificatur in bono, non enim est essentia aliqua, vel natura, sed corruptio boni, quæ non potest esse, nisi in bono, quòd corrumpitur, idest in libera voluntate: contrariatur bono. Ad quod intelligendum nota, quòd malum corrumpit et perimit iustitiam, idest rectitudinem voluntatis. Tria enim circa rectitudinem animæ attenduntur, scilicet potentia rectificabilis, hãc non corrumpit: habitus rectificans, hunc priuat simpliciter, et corrumpit, scilicet gratiam et virtutes: habilitas media, et hanc diminuit, dum minus redditur homo habilis ad bonum per peccatum, non tamẽ tollit eam. Non enim opponitur malum illi habilitati, ratione naturæ, cuius est, sed ratione gratiæ, et virtutis, siue finis, ad quæ est.

Mali introductio.

De tentatione. *Sectio II.*

MAlum tentationis siue pugnæ, notificatur per diffinitionem Hugonis de sancto Victore. Tentare est callide experiri, et quasi quibusdam blandis conatibus probare. Augustinus: Omnis tentatio probatio est. Cassiodorus: Tentatio diaboli est assimulatio apparentis boni ad fallendum. Sic etiam aliter diffinitur: Tentatio est pulsatio ex intentione, vel proposito ad declarandum bonum hominis siue malum. Multiplicatur per diuisionem. Potest enim tentatio considerari quantum ad motiuum, et sic diuiditur tentatio in eam, quæ est ab hoste, a carne, et a mundo. Iuxta illud: Mundus, caro, dæmonia diuersa mouent prælia. Item in eam, quæ est tentatio, alia ab hoste, alia a carne: prima generaliter, secunda specialiter. Diuiditur etiam quantum ad instrumentum, et sic generaliter est illa diuisio Gregorij: Est quædam tentatio per vitia, quædam per flagella. Specialiter, et sic est illa super psalmo: Omnem escam abominata est anima eorum: Multiplex est tentatio, quarum prima est error, siue nescientia viæ veritatis, secunda difficultas vincendarum concupiscentiarum, tertia

Aug. enar. in psal. 55. to. 8.

Tẽtationis diuisio.

Aug. enar. in ps. 106. to. 8.

A tædium boni, quarta tempestas sæculi. Quantum ad effectum, et sic generaliter est illa, de qua dicitur: Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Tentatio alia diabolica, alia humana. Diabolica malum habet exitum, quia terminatur in mortali. Humana non habet periculosum exitum, quia vel ibi est peccatum veniale, vel nulla est ibi culpa. Specialiter, et sic est illa de doctrina christiana: Diabolus tentat aut vexando carnem, aut vulnerando naturalia, aut expoliando gratuita. Quantum ad gradum, et sic generaliter est illa: tentatio alia exterior, alia interior. Specialiter, et sic est illa Gregorij: Tentatio tribus B modis perficitur, scilicet suggestione, delectatione, et consensu. Quantum ad tentandi modum. Et sic est illa generaliter et implicite super psalmos: Qui habitat in adiutorio. Quædam tentatio est leuis et occulta: quædam grauis et occulta: quædam leuis et manifesta: quædam grauis et manifesta. Generaliter, et explicite, sic est illa Richardi per septem membra. Prima est importuna, quæ pertinaciter insistit: secunda est dubia, quæ animũ dubietatis nebula inuoluit: tertia est subita, quæ iudicium rationis præuenit: quarta occulta, quæ deliberationis ordinem præterfugit: quinta est violenta, quæ vires nostras transcendit: C sexta fraudulenta, quæ animum seducit: septima perplexa, quæ varijs vitijs impetit. Si specialiter et implicite, sic est illa Augustini: Diabolus tentat vt leo, tentat vt draco. Si specialiter et explicite, sic est illa Gregorij super Iob: Diabolus premendo rapit, insidiando circumuenit, minando terret, suadendo blanditur, desperando frangit, promittendo decipit. Diuersificatur autem per intentionem. Nam tentat Deus vt erudiat, diabolus vt decipiat, mundus vt alliciat, homo vt conijciat, caro vt inficiat.

1. Cor. 10. c

Greg. homil. 16. in Euang.

Gloss. in ps. 90.

Richar. in ps 90. p. 2.

De diffinitione peccati. *Sectio III.*

D VIso de malo culpæ in generali, et de malo pugnę, quod impellit ad culpam, descendendum est ad peccatum in speciali. Circa quod tria considerare debemus, scilicet modum diuisiuum, modum diffinitiuum, modum punitiuum. Potest autem peccatum considerari formaliter prout dicit priuationem, et materialiter, prout substernit sibi aliquam actionem. Habet ergo formales diffinitiones, prout dicit priuationem per hunc modum. Nam aut dicit recessum a bono, et sic tribus diffinitionibus quasi idẽ circumloquentibus diffinitur. Prima ex Augustino hæc est: E Peccatum est absentia boni, vbi debet esse. Secũda: [a] Peccatum est appetitio non naturarum malarum, sed desertio meliorum. Tertia: [b] Peccatum est corruptio speciei, modi, et ordinis. Aut dicit recessum a naturæ rectitudine, et sic triplex diffinitio idem circumloquens inuenitur. Prima est Damasceni: [c] Peccatum est ab eo, quòd est secundum naturam, in id, quod est præter naturam, conuersio. Secunda est Anselmi: [d] Peccatum est carentia debitæ iustitiæ. Tertia est Augustini: Peccatum est defectus quidam a luce veritatis, naturam non perimens, sed obscurans. Aut dicit recessum ab omnis boni complemento, et F perfectione, et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino: [e] Peccatum est auersio a bono incommutabili. Secundo ab eodem in lib. de Christiana religione: Peccatũ est carere bonis incommutabilibus, quibus fruendum est. Tertio etiam ab eodem. Peccatum est tenebra intellectus. Habet quoque peccatum materiales diffinitiones prout substernit sibi actum, et secundum hoc potest tripliciter comparari. Aut ad Deum, quem offendit, et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino contra Manichæos: [f] Peccatum est in præceptis veritatis, vel in ipsa veritate errare. Secundo ab Ambrosio: [g] Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, et cælestium inobedientia mandatorũ, vel præceptorum. Tertio ab Augustino: [h] Peccatum est di-

Aug. li. 11. de ciu. Dei c. 9. et 22. to. 5.

a Aug. lib. de nat. bo. ca. 34. to. 6.

b Ibid. c. 4.

c Damasc. lib. 4. fid. orth. c. 21.

d Ans. de cõcep. Virg. et pec. orig. c. 6.

e Aug. li. 2 de lib. arb. c. 16. to. 1.

f c. de fide. c. 8. to. 6.

g Ambros. lib. de Parad. cap. 8. to. 1. edit. Rom.

h Lib. 22. cont. Faust. Manic. ca. 27. to. 6.

Digitized by Google

a Basil. orat. de vir. et vit.
b Idem li. 1. Retr. c. 15. to. 1. et lib. de dua. animab. c. 11. to. 6.
c Idem li. de ver. rel. c. 26. to. 1.
d Lib. de Trin. c. 10. to. 3. et lib. 83. quaest. q. 30. to. 4.
e Lib. 1. de lib. arbit. c. 16. to. 1.

est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Aut ad virtutem quam excludit. Et sic triplex datur diffinitio de peccato. Prima est Basilij: [a] Peccatum est dispositio animae, contrarie se habens ad virtutem. Secunda Augustini: [b] Peccatum est voluntas retinendi, vel assequendi quod iustitia vetat. Tertia est etiam Augustini: [c] Peccatum est appetere, quae Christus contempsit, vel contemnere, quae Christus appetijt. Aut ad bonum, quod praetendit. Et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino in lib. de Ciuit. Dei: Peccatum est, male vti bono. Secundo ab eodem: [d] Peccatum est, vti fruendis, et frui vtendis. Tertio etiam ab eodem: [e] Peccatum est, spreto bono incommutabili, rebus commutabilibus adhaerere. Duae autem inueniuntur diffinitiones peccati. Vna haec est: Peccatum est actus incidens ex defectu boni. Secunda est haec: Peccatum est demeritum poenae aeternae.

De peccato originali. Sectio IIII.

Peccati diuisiones.

VIso de peccati diffinitione, sequitur videre de diuisione. Diuiditur autem peccatum in originale, et actuale, veniale, et mortale, delictum, et commissum. Et hae diuisiones sumuntur penes causam formalem. Item in peccatum cordis, oris, et operis. Item in peccatum superbiae siue inanis gloriae, inuidiae, irae, accidiae, auaritiae, gulae, luxuriae. In concupiscentiam, carnis, in concupiscentiam oculorum, et superbiam vitae. (1. Io. 2. c) In peccatum cogitationis, delectationis, consensus, operis, et consuetudinis. Et hae sumuntur penes causam materialem. Item peccatum aliud ex ignorantia, aliud ex infirmitate, aliud ex certa malitia perpetratur. Item peccatum aliud ex timore male humiliante, aliud ex amore male accendente. Et hae sumuntur penes conditiones peccantis. Item peccatum aliud in Deum, aliud in se, aliud in proximum. Et hae sumuntur penes circumstantias eius, in quem peccatur.

Peccatum originale.

Primam diuisionem prosequamur primo quantum ad peccatum originale. Circa quod sunt quattuor attendenda, diffinitio, corruptio, curatio, et nominatio. Diffinitur autem peccatum originale ab Anselmo sic: Peccatum originale est carentia siue nuditas debitae iustitiae per inobedientiã Adę facta, quam comitatur carentia visionis Dei. Ista diffinitio est formalis, indicans huius peccati essentiam, causam, et poenam. Item aliter diffinitur sic: Peccatum originale est vitium ex qualitate seminis in humana natura natum. Ista est materialis, ostendens originalis peccati effectum, et originem. Item diffinitur tertio ab Augustino sic: Peccatum originale est concupiscentia, vel concupiscibilitas, quae paruulum facit concupiscibilem, adultum concupiscentem.

Ansel. de concep. Virg. et pec. origin. c. 26.

Ex August. colligitur a Mag. sent. d. 30. §. Nomine autẽ.

Corrumpitur autem genus humanum, per originale peccatum, quia licet anima non sit extraduce, originalis tamen culpa transit ab anima Adae, ad animas posterorum, mediante carne infecta, tamquam per concupiscentiam generata, et per libidinem seminata, quae infectionem secum trahens, animam sibi vnitam inficit, et vitiat, non tantum poena, sed et culpa. Et sic homo per concubitum generatus nascitur natura filius irae, quia priuatus est rectitudine diuinae iustitiae, propter cuius absentiã incurrit quantum ad animam, infirmitatem, ignorantiam, malitiã, et concupiscentiam: quãtum vero ad corpus poenalitates, labores, dolores, defectus, morbos multiplices: et praeter haec poenam mortis, et incinerationis, poenam carentiae visionis Dei, et amissionis gloriae caelestis, tam in paruulis, quàm in adultis.

Curatio originalis peccati.

Curatur autem originale peccatum per baptismum sic quantum ad culpam, quòd tamen remanet quantum ad temporalem poenam: sic curatur quantum ad reatum poenae aeternae, quòd remanet quantum ad actum, et motum concupiscentiae: sic curatur in parente, quòd nihilominus a curato parente transmittitur in generatam prolem: sic tollitur originalis culpae macula, quòd remanet sequela, cum qua oportet nos pugnare, quamdiu viuimus in hac vita.

Originale peccatũ varia sortitur vocabula.

Nominatur autem originale diuersis vocabulis, tam ex parte culpae, quàm ex parte poenae. Comparatum enim ad animam dicitur infirmitas, quia reddit animam impotentem resistere motibus. Dicitur foeditas, quia secundum eam anima ratione corporis coinquinatur. Dicitur pronitas, propter inclinationem appetitus ad malum. Dicitur corruptio, quia ducit ad nihilum, scilicet ad peccatum. Dicitur vitiũ, quia diminuit naturales virtutes. Dicitur languor naturae, propter diminutionem boni naturalis et delectabilis. Comparatum vero ad corpus, dicitur lex carnis, quia est poena a lege iustitiae naturaliter inflicta. Dicitur lex membrorum, quia praestat aptitudinem ad faciendum opera mala. Dicitur tyrannus, propter dominationem quasi violentam in concupiscentijs. Dicitur fomes, quia est causa materialis conseruandi peccatum in carne. Ambrosius diffiniens fomitem dicit sic: Fomes est morbidus quidam affectus, qui commouet ad illicitum desiderium, quantum ad actum generatiuae, et nutritiuae. Comparatum ad actus delectabiles illicitos, dicitur concupiscentia, vel concupiscibilitas. Differunt tamen, quia concupiscibilitas, dicit potentiam, concupiscentia vero actum. Dicitur etiam libido, quia sequitur quidquid libet, scilicet voluptuosas delectationes in sensu. Comparatum vero ad poenam, ad quam obligat, dicitur peccatum originale, quia est carentia, vel nuditas debitae, et originalis iustitiae.

De peccato actuali. Sectio V.

SEquitur videre de peccato actuali. Circa quod quattuor videamus, scilicet diffinitionem essentialem, originalitatem, differentiam materialem, et maioritatem.

Peccatum actuale quid et quo modo perpetretur.

Diffinitur autem peccatum actuale sic. Peccatum actuale est carentia debitae iustitiae, facta per inobedientiam propriae voluntatis: vel est auersio ab incommutabili bono, et ad bonum commutabile conuersio. Trahit autem peccatum actuale originem a libera voluntate vniuscuiusque per suggestionem, et delectationem, consensum, et operationem. Si autem suggestio, et delectatio sistant citra consensum, peccatum est veniale: Si autem sequatur consensus, et opus in his, quae diuina lege prohibentur, peccatum est mortale consummatum. Si autem medio modo fiat, vt sit consensus sine opere, hoc potest esse dupliciter: quia aut homo vult in opus procedere, sed non potest, et tunc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quàm si in ipso facto deprehenderetur. Aut non vult in opus procedere, sed vult interius voluptari in delectatione, et tunc licet non sit peccatum plenarie consummatum, est tamen inter mortalia reputandum, quod maxime de peccatis carnalibus habet intelligi.

Peccatum Angeli.

Differentiae materiales actualis peccati sunt duae, scilicet peccatũ Angeli, et hominis. Peccatum Angeli inchoatum est in praesumptione: statim enim, vt vidit suam pulchritudinem praesumpsit; et consummatum est in ambitione, quia praesumens de se, appetijt quod erat supra se: atque confirmatum est in inuidiae, et odij auersione: quia; ex quo non potuit hoc obtinere quod appetijt, coepit odio, et inuidia contraire. Et sic in peccato Luciferi, superbia praesumptionis fuit prima generatione, superbia ambitionis fuit prima consummatione.

Peccatum hominis.

Peccatum vero hominis fuit inobedientia, ad quam praecipitauit diabolus hominem per triplex appetibile naturale, scilicet per bonum gloriosum, copiosum, et deli-

Digitized by Google

et delitiosum. Tentauit enim de excellentia, sufficientia, experientia, siue demulcentia. Diabolus enim per mulierem volens deijcere hominem, promisit mulieri dignitatis excellentiam, dicens: Eritis sicut dij. Deinde subiunxit cognitionis abundantiam, dicens: Scientes bonum et malum. Tertio prætendit suauitatis experientiam, cum ostendit ei lignum pulchrum visu, et ad vescendum suaue. Vnde peccatum mulieris inchoatum fuit in superbia: progressum habuit in auaritia, quia non in rebus solum, sed etiam in scientia inuenitur auaritia: consummatum fuit in gula. Et sic deordinatum fuit quantum ad irascibilem, appetendo alta: quantum ad rationalem, appetendo scire occulta: quantum ad concupiscibilem, volendo gustare suauia.

Gen.3.a *Ibidem.* *Ibidem.*

Peccatum maius vnum altero dicitur duodecim modis, primo causalitate, et sic peccatum diaboli dicitur maius esse: quia eius inuidia mors intrauit in orbem terrarum. Secundo generalitate, et sic peccatum primi parentis fuit maius, quia se per totum genus humanum diffudit. Tertio enormitate, et sic peccatum Iudæ fuit maximum, quia tradidit Dominum Saluatorem. Quarto ingratitudine, et sic eius peccatum dicitur esse maius, qui plura gratiarum dona percepit. Quinto periculositate, et sic peccatum ignorantiæ dicitur esse grauius, quia periculosius. Sexto inseparabilitate, et sic peccatum cupiditatis dicitur esse maius, quia cum cetera vitia cum homine consenescant, sola auaritia iuuenescit. Septimo importunitate, et sic superbia dicitur esse maximum peccatum, quia etiam ex bonis operibus generatur. Octauo pronitate, et sic luxuria dicitur esse grauius, ad quam homines pronius inclinantur. Nono maioris gratiæ impugnatione, et sic peccatum in Spiritum sanctum dicitur esse grauius. Decimo ratione maioris offensæ, et sic peccatum idolatriæ dicitur esse maius. Vndecimo ratione maioris facilitatis resistendi, et sic peccatum Adæ fuit grauissimum. Duodecimo ratione maioris improbitatis, et libidinis, et sic peccatum cuiuslibet generis potest fieri maius altero.

Peccatum maius vnũ altero duodecim modis.

De peccato veniali, et mortali. *Sectio VI.*

SEquitur videre de diuisione peccati in veniale, et mortale. Ad cuius euidentiam tria sunt breuiter attendenda, scilicet ordo diuinæ iustitiæ, qui imponitur: peccatum veniale, quod contrahitur: et peccatum mortale, quod incurritur. Ordo autem diuinæ iustitiæ, ad quem Dominus hominem obligauit, est, vt bonum incommutabile præferatur bono commutabili: vt bonum honestum præferatur bono vtili: et voluntas Dei præferatur voluntati nostræ: et iudicium rationis rectæ præferatur, et præsit sensualitati humanæ. Peccatũ vero actuale est inordinatio actualis voluntatis. Ista autem inordinatio si est tam modica, quòd ordinem istum non exterminat, quamuis in aliquo perturbet, tunc peccatum est veniale. Quod habemus pertractare breuiter, quantum ad diffinitionem, distinctionem, et curationem. Diffinitur autem sic: Peccatum veniale est libido siue amor voluptatis in creatura citra Deum.

Veniale, quid et quotuplex.

Distinguitur autem veniale tripliciter. Nam quoddam est veniale ex surreptione, et ideo veniale est, quia non potest vitari tunc: et quia committitur præter rationem semper est veniale. Quoddam est veniale ex cogitatione sine consensu: et ideo veniale, quia non plene consentitur, vt in cogitatione, et delectatione de muliere, citra consensum in delectatione: et ideo veniale fit mortale per complacentiam et consensum. Quoddam est veniale cum delectatione, et consensu: et ideo veniale est, quia non est deordinatio contra præceptum, vt ebrietas et mendacium iocosum: et istud cum sit veniale propter delectationem, quæ est citra Deum, tamen potest fieri mortale propter nimiam libidinem et contemptum. Non tamen intelligendum est, quòd aliquod veniale per essentiam fiat mortale, sed quia de veniali fit transitus ad mortale, per complacentiam et consensum, siue per libidinem et contemptum.

Curatur autem peccatum veniale per actus, in quibus est aliqua humiliatio et deuotio, qui quidẽ actus gratia informati repugnant veniali: et sic ad actum cu rationis, et deletionis venialium, gratiam gratum facientem coadiuuant et vigorant. Huiusmodi remedia his versibus continentur.

Remedia vndecim cõ tra veniale.

Confiteor, tundo, respergo, conteror, oro.
Signor, edo, dono, per quæ venialia pono.
Vnctio, pœna leuis, compassio, quæ fit egenis.

Hæc enim remedia sunt. Generalis confessio, pectoris tunsio, aquæ benedictæ aspersio, cordis contritio, Dominica oratio, signatio ab Episcopo, Eucharistiæ sumptio, offensæ condonatio, extrema vnctio, leuis pœnitentia, compassio fraterna.

Si autem est tanta deordinatio voluntatis, quòd ordinem exterminat supradictum, tunc mortale est peccatum, quod potest cõsiderari quantum ad diffinitionem, punitionem, et remissionem. Diffinitur autem ab Ambrosio sic: Peccatum mortale est præuaricatio legis diuinæ, et cælestium inobedientia mandatorum, vel præceptorum. Pœna peccati mortalis est æterna damnatio. Dicitur enim mortale, quia per ipsum vita gratiæ perditur in præsenti, et vita gloriæ in futuro. Et sic contrahitur mors culpæ, et infligitur mors gehennæ.

Peccatum mortale.

Amb.li. de Parad.c.8. to. 1. edit. Rom.

Iuste autem propter mortale, in quo quis finaliter perseuerat, sempiternaliter cruciatur. Vnde secundum Gregorium, quia peccator peccat in suo æterno, æternaliter est cruciandus. Secundum Augustinum vero, quia peccat contra bonum æternum, et infinitum, æternaliter punietur.

Greg.lib.4. Dial. c.44. Aug.li.21. de ciu. Dei c.12. to. 5.

Curatur autem siue remittitur mortale peccatum per septiforme remedium, scilicet per baptismum, eleemosynam, martyrium, conuersionem proximorum, dimissionem iniuriæ, fletum pœnitentiæ, et per dignam Eucharistiæ, sumptionem. Attende tamen quod baptismus, et pœnitentia, non solum valent contra pœnam peccati, verumetiam contra culpam, cetera vero valent contra pœnam tantum. Vnde versus:

Remedia septem contra mortale.

Sunt septem, delere quibus mortalia possis,
Fons, eleemosyna, martyrium, conuersio fratrum.
In te peccanti dimittere, flere reatum.
Sanguinis, et carnis Christi perceptio digna.

De ignorantia. *Sectio VII.*

SEquitur videre de diuisione peccati in delictum, et commissum. Præuaricatio præceptorum est delictum, hoc est transgressio præceptorum affirmatiuorum. Præuaricatio prohibitionum est commissum, hoc est transgressio præceptorum negatiuorum. Differentiæ delicti sunt ignorantia, omissio, negligentia. Delictum dicitur quasi derelictum, idest boni desertio. Bonum est duplex, scilicet sciendum, cuius desertio dicitur ignorantia; et faciendum, ad quod duo requiruntur, scilicet quòd fiat bonus actus, cuius desertio dicitur omissio; et quòd bene fiat, idest cum debitis circumstantijs, quarum desertio dicitur negligentia.

Delictũ, et cõmissum.

Bonum duplex.

Circa ignorantiam quadruplex diuisio est attendenda. Prima est hæc: Ignorantia alia negationis, alia priuationis, alia prauæ dispositionis. Ignorantia negationis, est in paruulis, quæ non est culpa neque pœna, vsque ad præfinitum tempus. Ignorantia priuationis est in adultis, qui tempore determinato ignorant, quæ possent scire, vel obliti sunt, quæ aliquando didicerunt. Ignorantia prauæ dispositionis est, qua quis opinatur contraria fidei, quæ potest erronea dici,

Ignorantiæ prima diuisio.

F et est

et est in hæreticis. Prima excusat a toto, secunda a parte non a toto, tertia accusat in toto, quia peruersam sequitur voluntatem.

Secunda diuisio. Secunda diuisio est hæc: Ignorantia alia facti, alia iuris. Iuris, aut iuris naturalis, et hæc non excusat, cũ sit scriptum in corde hominis: vel iuris diuini, vt legis, prophetarum, Euangelij, et doctrinæ Apostolicæ, et ista accusat sicut de magno, et mortali delicto prælatos, maxime Episcopos et Metropolitanos, qui tenentur, de fide, et spe reddere rationem. Accusat autem sicut de veniali clericos simplices, et illitteratos, qui cum potuissent discere noluerunt. Laicos vero in nullo accusat, quia ad ipsos non pertinet, dummodo non contemnant. Si est iuris positiui, vt legum, et decretorum solos iudices accusat. Si est ignorantia iuris continentis morales constitutiones Ecclesiasticas, ad discernenda peccata, accusat sacerdotes, et confessores. Si vero est ignorantia facti, aut indifferentis, sic sufficienter excusat: aut necessarij ad salutem, et sic aut non potest vitari sicut in amente, qui a natiuitate caruit iudicio rationis, et hæc excusat: aut potest vitari, sicut in Iudæis, et Paganis, qui potuerunt scire Christum passum fuisse pro salute hominum, et hæc non excusat. (1.Pet.3.c)

Tertia diuisio. Tertia diuisio ignorantiæ est, quia alia est simplex, vt quando aliquis nescit, quæ tenetur scire, facit tamen aliquid sed non plene, vt illa sciat, hæc excusat a tanto sed non a toto: alia est crassa siue supina, vt quando quis negligit scire, quæ tenetur, et tamen non est determinatum ei, quod teneatur scire illa, hæc minus excusat, non excusat a toto, sed a tanto: alia est affectata siue affectiua, vt quando aliquis negligit scire, quæ tenetur scire, cum ei sit determinatum, quòd tenetur scire illa, hæc accusat potius quam excusat.

Quarta diuisio. Quarta diuisio est: Ignorantia alia vincibilis, alia inuincibilis. Vincibilis alia, potest remoueri cum magna difficultate, vt in valde hebetibus, hæc excusat a tanto non a toto, si est de necessarijs ad salutem. Alia potest remoueri cum facilitate, vt in ingeniosis, hæc non excusat. Inuincibilis, alia est inuincibilis per naturam, vt in puero, qui non vtitur ratione, et in decrepito, qui non discernit, et in eo, qui nascitur amens, hæc excusat a toto. Alia est inuincibilis per culpam, vt in eo, qui per culpam efficitur furiosus, et secundum quosdam non excusat a toto.

De omissione, et negligentia. Sectio VIII.

Viso de ignorantia, quæ est desertio debitæ scientiæ, sequitur videre de omissione, et negligentia, quæ dicunt desertionem rei debitæ faciendæ.

Omissio quid. Omissio est desertio actus debiti in tempore determinato. Et dicitur actus debitus quem tenemur facere. Circa omissionem autem habemus videre quattuor actus debitos. Tentionem, distinctionem, descriptionem, absolutionem. Dicitur autem omissio, derelictio actus non circumstantiæ: actus principalis, non annexi: præcepti affirmatiui, non negatiui. Est autem triplex tentio, quam omittere non debemus.

Obligatio multiplex. Quædam est ratione diuinæ obligationis: et hæc est duplex, vna ad agendum, vt in præceptis affirmatiuis, vt: Honora patrem tuum: alia ad non agendum, vt in præceptis negatiuis, siue prohibitionibus, vt: Non occides. Prima obligat semper, sed non ad semper nisi pro loco, et tempore. Secunda obligat semper, et ad semper. Quædam est ratione spontaneæ consensionis, vt in contractibus, votis, iuramentis, promissis, et obligatione, quam facit conscientia. Quædam ratione culpabilis offensionis. Nam propter culpã mortalem obligatur homo siue tenetur ad pœnam æternalem, propter venialem vero ad pœnam temporalem. Describitur autem tentio sic: Tentio est alieni præcepti, vel prohibitionis, vel propriæ, assensus, vel culpæ, ad agendum, vel non agendum, vel patiendũ obligatio. Ad agendum quantum ad præcepta affirmatiua: ad non agendum, quantum ad præcepta negatiua, et prohibitiones: ad patiendum quantum ad culpam. Triplex est autem absolutio prædictæ triplicis tentionis, scilicet impossibilitas, dispensatio, et pœnitentia.

Negligentia quid. Negligentia est debitæ circunstantiæ derelictio in bono opere faciendo. Circa quam breuiter sunt videnda tria, scilicet eius originatio, denominatio, concomitatio. Oritur autem negligentia ex torpore, vnde dicit Gregorius: Duo sunt in bonis operibus timenda, desidia scilicet, et fraus. Desidiam facit minor amor Dei: fraudem maior amor sui. Item desidia per torporem nascitur: fraus per priuatam dilectionem. (Greg.lib.9. Mor.c.17.)

Fraus. Fraus ista sic notificatur. Fraudem in opere Dei perpetrat, qui se inordinate diligens, ad remunerationis transitoriæ bona festinat. Tripliciter autem fraus ista committitur, aut cum cordis humani gratia, aut fauoris aura, aut cum qualibet res exterior desideratur. Vt enim bonum opus bene fiat, requiritur bonus finis, quem qui omittit, fraudatur. Requiruntur et aliæ circunstantiæ, vt locus, tempus, modus, quas qui omittit, vtique negligit. Nominatur autem dupli ci vocabulo, scilicet negligentia, et desidia, quæ si large accipiantur communia sunt ad quamcumque omissionem, tam actus debiti, quàm circũstantiæ. Si vero accipiatur stricte per omissionem circunstantiæ, tunc desidia magis respicit communem significationem.

Desidia. Desidia dicitur quasi desistentia: negligentia vero magis respicit significationem propriam, scilicet omissionem circunstantiæ debitæ, quasi non diligentia: quæ diligentia circunstantias diligenter prosequitur. Sunt autem comites negligentiæ, torpor, et pigritia, quæ quamuis sint idem, tamen pigritia dicitur eo, quod pigeat difficultas laboris.

Torpor. Torpor vero aspicit appetitum quietis. Triplex est autem torpor siue pigritia, scilicet infirmitatis naturalis, sicut in flegmaticis, et est pœna, et non culpa. Et est torpor infirmitatis acquisitæ ex culpa præcedente, vt in ebriosis, et gulosis: et talis non excusat, secundum quosdam. Et est torpor libidinosus, et dicitur torpor captatus, et ille torpor est voluntas recusans facere bonum difficile, eo quod difficile. Et talis torpor siue pigritia cum sit peccatum, reprehenditur in scripturis.

De commissione. Sectio IX.

Sequitur videre de commisso. De quo est breuiter videndum, et adiungendum, quòd est transgressio legis diuinæ prohibentis quantum ad præcepta negatiua.

Peccatum contra naturam. Potest autem aliquid committi contra naturam. Et hoc dupliciter, scilicet contra naturã communem hominibus et brutis, vt quòd masculus pro femina sit: et hoc est peccatũ sodomiticum. Aut contra naturam particularem, vt in natura angelica, aut humana: et hoc est naturale iudicatorium dictans malum esse fugiendum, et bonum faciendum. Ista natura dictat, quòd debemus Deo obedire, Deum colere, et diligere. Dictat etiam quod proximo debemus facere, quod nobis volumus fieri ab eodem. Et quod nobis nolumus fieri, alij non debemus irrogare. Sic largo modo, omne peccatum, quod committitur, est contra naturam.

Peccatum cõtra legẽ. Potest etiam aliquid contra legem committi. Et hoc dupliciter variatur, nam lex prohibet aliquid quantum ad omne tempus, et hoc est prohibitum, quia est malum, et sic sunt prohibitiones Decalogi. Prohibet etiam aliquid non simpliciter, sed ad tempus, et sic sunt prohibitiones cærimonialium: et hoc est malum, quia prohibitum.

Peccatum contra consuetudinẽ. Committi potest etiam aliquid contra consuetudinem: et hoc est, quod committitur contra mores. Proprie autem loquendo mos non scriptus dicitur consuetudo, mos vero scriptus constitutio nominatur. Nota tamen quòd facere

facere contra consuetudinem conseruatiuam honesti, est peccatum: facere contra consuetudinem destructiuam honesti, sanctum est: facere contra consuetudinem indifferentem, malum non est. Honestum autem est, quod sua vi nos trahit, et sua dignitate nos allicit. Item nota, quòd lex respicit honestum: consuetudo siue constitutio respicit vtile, quod est conseruatiuum honesti.

De errore, prauo iudicio, et personarum, acceptione.
Sectio X.

Sequitur de diuisione peccati, in peccatum cordis, oris, et operis. Et primo aliquid de peccato cordis, breuiter videamus, et primo de eius diffinitione, postea de differentijs. Peccatum cordis sic diffinitur: Peccatum cordis est transgressio legis diuinæ per inordinationem intrinseci motus mentis. Differentiæ autem eius sunt peccatum cogitationis, delectationis, et consensus. De peccato delectationis visum est supra, cum de peccato actuali ageretur. Ad peccatum cogitationis pertinet error, prauum iudicium, et acceptio personarum. Ad peccatum consensus reducitur peccatum conscientiæ. Quantum ad peccatum cogitationis primo videndum est de ipsa, deinde de prauo iudicio, postremo de personarum acceptione. Cogitationum alia speculatiua pure, et ista non est peccatum, alia practica siue affectiua. Prima est in conspectu mentis, et est inuoluntaria, quantum est de se. Secunda in aspectu cum affectu, et est voluntaria, et ideo potest esse peccatum.

Peccatum cordis quid. *Sup. Sect. 5*

Error quidam est infirmantis, qualis est in febricitantibus, quibus dulcia videntur amara. Quidam est infirmitatis naturalis originalis, quo corrumpitur ratio in iudicijs, et frequenter deuiat. Iste error quia non est voluntarius, non est peccatum, sed pœna peccati. Quidam est error peruersæ voluntatis, cuius est, habere falsa pro veris. Talis autem error aut est contra fidem, vel bonos mores, et ille semper est peccatum. Si non est contra fidem, vel bonos mores, tunc aut accidit in his quæ sunt supra iudicium humanum, vt iudicare de intentionibus cordium: et sic semper est peccatum: quia tunc vsurpatur, quod solius Dei est. Aut accidit in his, quæ subsunt iudicio humano, vt errare in logicis, naturalibus, et mathematicis: et tunc non est peccatum. Prauum iudicium, recipit diffinitionem, et distinctionem. Diffinitur autem sic.

Error.

Prauum iudicium, est ex errore proueniens temeraria sententia, vel suspicio mali de occultis aliorum. Error est habere ignota pro notis. Sententia est in asserentia, vel diffiniendo, quòd ita est. Suspicio est in opinando cum dubitatione temeraria, etiam sententiando quæ ad ipsum non pertinent. Distinguitur autem humanum iudicium secundum hunc modum. Iudicium aliud est certitudinis, aliud temeritatis, aliud suspicionis. Primum, scilicet iudicium certitudinis non est peccatum, quia de manifestis licite iudicamus. Secundum iudicium temeritatis est triplex, videlicet diffinitionis, arguitionis, assertionis. Diffinitionis, cum quis de futuris male iudicat. Nam de alicuius correctione desperare, et eum tamquam abiectum reprehendere, qui nunc apparet malus, cum nesciamus qualis futurus sit, temerarium iudiciũ est. Arguitionis, cum quis iudicat de his, quæ ad eum nõ pertinent, de quo Paulus dicit: Tu quis es, qui alienum seruum iudicas? Assertionis, cum quis iudicat de occultis. Glossa super prædictum locum: De quibus incertum est quo animo fiant, sine periculo nemo iudicat. Augustinus vel Beda super illud dictum Christi: Nolite iudicare, dicit: hoc loco, nihil aliud nobis præcipi, nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Primum est perniciosum, secundum præsumptuosum, tertium superstitiosum. Tertium iudicium, scilicet suspicionis est triplex, scilicet suspicionis violentæ, quando omnia signa apparent mali, nulla, vel pauca boni: temerariæ, quando multa boni, pauca mali: leuis, quando multa mali, pauca boni. Primo modo non est peccatum, secundo veniale graue, tertio veniale paruum. Nota quòd iudicium certitudinis, nec veniale est, nec mortale. Iudicium temeritatis mensuratur iuxta illud Saluatoris: In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini. Glossa: Si quem iudicaueris temerarie damnatione veniali, venialiter condemnaberis, si damnatione mortali, mortaliter condemnaberis. Et hoc intellige sine præiudicio. Iudiciũ suspicionis, quamdiu manet in suspicione, non est mortale, nisi veniat in assertionis iudicium.

Prauum iudicium. *Rom. 14. a* *Matt. 7. a* *Matt. 7. a*

Circa personarum acceptionem, attendendum est quantum ad diffinitionem, et differentiam triplicem. Diffinitur autem sic: Personarum acceptio est iniustitia, qua præfertur persona personæ propter causam indebitam. Differentiæ acceptionis personarum sunt tres. Vna committitur in honoris exhibitione. De qua Iacobus dicit: Fratres mei, nolite habere fidem Iesu Christi in personarum acceptione. Alia est in iudicij executione. De qua in Deuteronomio: Non accipies personam in iudicio. Alia in promotione ad dignitates, quæ prohibetur in electione Dauid, cui non prætulit Dominus fratres suos, propter vultus pulchritudinem, seu propter altitudinem staturæ.

Personarũ acceptio. *Iac. 2. a* *Deut. 16. d* *1. Reg. 16. c*

De peccato consensus, et de peccato contra conscientiam, et de perplexitate.
Sectio XI.

Sequitur videre de peccato consensus, vbi primo videndum est de ipso consensu, quid est. Secundo de peccato contra conscientiam. Tertio de differentijs perplexitatis. Consensus diffinitur sic: Consensus est nutus voluntatis spontaneus, vel motus animi liber sui. Et cum nihil ita sit in potestate nostra, sicut consentire, vel dissentire: hinc est, quòd consummatur ibi omne peccatum. Initiatur enim in cogitatione, crescit in delectatione, perficitur vero in consensu.

Consensus quid.

Ad intelligendum quo modo peccatur, quando agitur contra conscientiam, multiplicitas conscientię attendenda est. Conscientia enim vno modo dicitur superior pars rationis, quam Græci synderesim vocant, et apud nos, scintilla conscientiæ potest dici. Hæc diffinitur a Basilio sic: Conscientia est naturale iudicatorium faciendi, vel non faciendi. Differunt tamen secundum rationem synderesis, et conscientia. Nam synderesis iudicat faciendum, idest dignum fieri. Conscientia vero iudicat faciendum, idest debitum fieri. Alio modo dicitur conscientia habitus naturalis dictandi bonum, vel malum, et sic diffinitur a Damasceno: Conscientia est lex intellectus nostri naturalis, apposita peccato. Et secundum hoc, conscientia numquam errat. Tertio dicitur conscientia opinio habita de agendis, vel non agẽdis, idest debitis fieri, vel non fieri formata. De qua Apostolus: Quidam cum conscientia vsque nunc idoli, quasi idolothytum manducãt. Et alibi: Omne quod non est ex fide, peccatũ est. Glossa, idest omne, quod est contra conscientiã. Isto tertio modo, conscientia est habitus acquisitus, frequenter erroneus in iudicando esse faciendum, quod non est faciendum, et econuerso. Potest autem dictare conscientia tertio modo dicta, aliquid secundum legem Dei, præter legem Dei, contra legem Dei. Et est hic sermo de dictamine conscientiæ per modum præcepti siue prohibitionis, non per modum consilij, vel persuasionis. Primo modo conscientia ligat simpliciter, et vniuersaliter: quia legi Dei concordat, qua conscientia ostendit esse ligatum. Secundo modo conscientia ligat, quamdiu manet: vnde tenetur homo, vel eam

Consciẽtia. *Basil. hom. in princip. Prouerb.* *Damasc. li. 4. de fide ort. c. 23.* *1. Cor. 8. b* *Rom. 14. d*

Digitized by Google

eam deponere, vel quod dictat opere adimplere: vtpote si dictat conscientia, quòd leuare festucam de terra est necessarium ad salutem. Tertio modo conscientia non ligat ad faciendum, vel non faciendum, sed potius ad se deponendum: quia cum talis cõscientia sit erronea, et error ille repugnet legi dininæ, necessario, quamdiu durat, ponit hominem extra statum salutis; vtpote si dicat peccatrix alicui: Moriar si non cognoscas me: et ille incipiat habere conscientiam de mortali, si non cognouerit peccatricem; non est in statu salutis, ipsa conscientia perdurante: quia si non cognoscit eam, peccat mortaliter contemnendo Deũ, cum dictet conscientia hoc Domino displicere: si cognoscit eam, facit contra præceptum Domini.

Consciẽtia erronea.

Perplexitas nascitur ex errore conscientiæ. Est autẽ triplex perplexitas. Prima est intelligentiæ verborum sacræ scripturæ, quæ videntur sibi repugnare. Secunda est intelligentia faciendorum, de qua Paulus: Quid oremus nescimus, etc. Tertia est ineuitabilitas peccandi. Prima dissoluitur per distinctionem, et considerationem causarum dicendi vtrumque. Secunda dissoluitur per inspirationem Spiritus sancti, quæ est vnctio docens de omnibus per meritum orationis, de qua Iacobus dicit: Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, etc. Et cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Tertia dissoluitur per depositionem erroneæ conscientiæ.

Perplexitas triplex. Rom.8.e Iac.1.a 2. Paral 20.b

De mendacio periurio, et contentione. Sectio XII.

SEquitur videre de peccato oris, quod pluribus differentijs variatur. Peccata enim oris sunt mendacium, in quo veritas destruitur: periurium, in quo veritas contemnitur: contentio, in quo veritas impugnatur. Est enim contentio veritatis impugnatio cum confidentia clamoris. Hæc tria præcipue sunt contra veritatem. Ista vero contra bonitatem sunt, scurrilitas, quæ est contra honestatem: vaniloquium, siue multiloquium, quod est contra vtilitatem: adulatio, quæ est contra rectitudinem in laude aliena: iactantia, quæ est contra rectitudinem in laude propria: blasphemia, quæ est contra rectitudinem in vituperium Dei: maledictum, quod est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad pœnam: contumelia, quæ est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad culpam apertam, quæ improperatur: detractio, quæ est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad occultam culpam.

Peccatum oris.

De mendacio est videre quantum ad diffinitionẽ, et diuisionem. Diffinitur autem ab Augustino sic: Mendacium est falsa signatio vocis, cum intentione fallendi. Et nota, quod cum mentiri, sit contra mentem ire, potest homo mentiri, dicendo falsitatem ex certa scientia. Item potest homo mentiri, dicendo veritatem: quia quamuis sit verum, quod loquitur, tamen aliud sentit in conscientia. Item potest homo dicere falsum non mentiendo, nec peccando, vt quando fallitur, adhibita tamen debita diligentia. Diuiditur autem mendacium diuisione trimembri, scilicet in mendacium officiosum, perniciosum, iocosum. Officiosum est, quod iuuat: perniciosum, quod nocet: iocosum, quod delectat. Diuiditur autem diuisione octimembri sic: Octo sunt genera mendaciorum: primum, quod fit in doctrina religionis, vt dicere Christum non esse de virgine Maria natum. Secundum, quod nulli prodest, et alicui obest, vt mendacium detractionis, et si quis est testis falsus in causa criminali. Tertium, quod alicui obest, vt prosit alij, vt quod aliquis sit testis falsus in causa pecuniaria. Quartum, quod fit solum mentiendi libidine. Quintum, quod fit cupiditate placendi, aut delectandi suaui eloquio, vt mendacium adulationis.

Mendaciũ. Aug. lib. con. mẽdac. ad Consen. c. 12. in fi. to.4. Idem li. de medac. ad Consent. c. 14. to.4.

A Sextum, quo quis mentitur, pro conseruanda pecunia alicuius. Septimum, quo quis mentitur, pro conseruanda vita alterius. Octauum, quo quis mentitur, pro conseruanda castitate alterius. Nullo horum mendaciorum est mentiendum. Dat autem talem regulam Augustinus, quòd quanto aliquid mendacium magis accedat ad primum, tanto maius est peccatum; et quanto magis recedit a primo mendacio, tanto minus est peccatum.

Ibidem.

Post mendacium, quo veritas destruitur, sequitur periurium, quo veritas contemnitur. Sed quia periurium est violatio iuramenti, prius videndum est de B iuramento quantum ad essentiam: et sic iurare, est inuocare Deum in testem suæ locutionis. Quantum ad licentiam: et sic iurare licet, propter pacem, et iustitiam conseruandam, vel amicitiam confirmandam. Propter veritatem astruendam: et sic Paulus frequenter iurabat. Propter calumniam vitandam: sicut iurant actor, et reus. Pr[o]pter fidelitatem seruandam: sic iurant principes regi. Quantum ad formam: et sic est forma concessa, vt iurare per Deum. Et hæc variatur: nam in veteri Testamento dicebatu: Viuit Dominus, idest per Deum viuum. In Ecclesia primitiua dicebatur: Testis est mihi Deus, C idest testem Deum inuoco. Modo vero dicitur: Per Deum. Et est forma non concessa: vt iurare per idola. Quantum ad comites: et sic dicitur, quòd iuramentum tres debet comites habere, scilicet veritatem, quæ debet esse in conscientia, vt nouerit ita esse: iudicium, vt discrete iuret, et cum deliberatione: iustitiam, vt quod iuratur sit licitum, et honestum. Quantum ad differentias, quæ sunt duæ, scilicet iuramentum assertorium, vt quando iuratur, vel de præsenti, vel de præterito ita esse, vel fuisse: Promissorium, vt cum iurat aliquis de futuro aliquid se facturum. Modo videri potest periurij diffinitio, D quæ est talis. Periurium est mendacium iuramento firmatum. Potest etiam videri distinctio, quę est hæc: Periurium dicitur falsa iuratio. Item, peruersa iuratio: quod fit, quando est illicitum, quod iuratur. Tertio dicitur transgressio iuramenti.

Iuramentũ. Mag. in 4. dist. 39. in prin.

De adulatione, maledicto, et detractione. Sectio XIII.

SEquitur videre de adulatione, maledicto, et detractione, quæ contra rectitudinem laudis et vituperij committuntur. Adulatio autem diffinitur sic: Adu- E latio est sermo laudis alicui exhibitus, intentione placendi. Distinguitur autem sic. Est enim quædam adulatio, quæ bonum non habitum attribuit: quædam quæ habitum extollit, dicendo maius esse, quàm sit: quædam est, quæ malum nutrit, laudando malum, et dicendo esse bonum, et licitum. Vnde in Psalmo dicitur: Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, et iniquus benedicitur: quædam est, qua homo homini vult placere, non propter Deum, laude tamen vera; de qua Paulus: Si adhuc hominibus placerem, idest placere vellem non propter Deum, Christi seruus non essem.

Adulatio quid. Ps.9.e Gal.1.b

F Maledictum quadrupliciter variatur. Est enim maledictum surreptionis, de quo dicit Augustinus: Si enim cum omni facilitate, et temeritate maledixerimus, ad minima pertinet peccata. Lasciuiæ est, cum alicui non ex animo maledicimus, de quo dicit Hieronymus: Qui negligit oris maledici resecare consuetudinem, et si non corde maledicat, immunditiam tamen labiorum, et oris inquinamentum incurrit. Est et maledictum odij, quod ex malo corde procedit zelo vindictæ. Quartum est maledictum iustitiæ, quod ex charitate procedit, scilicet cum alicui amico nostro maledicimus ad eius correctionem. De his duobus vltimis dicit Gregorius: Scriptura sacra duobus modis maledictum commemorat, aliud

Aug. serm. 41. de Sanctis, qui est 4. de animab. defunc. ante med. to. 10 Greg. lib. 4. Moral. c. 6.

Digitized by Google

tat, aliud quod approbat, aliud quod condemnat: Aliter enim profertur amore iustitiæ, aliter amore vindictæ.

Detractio. Detractio sic diffinitur: Detractio est alienæ famæ denigratio. Committitur autem sex modis, scilicet cum bonum negamus, quod nouimus esse factum: vel cum tacemus, ne fiat alijs manifestum: vel cum peruertimus, dicendo illud mala intentione esse factum: item malum occultum reuelando, in casu non concesso: vel augmentando, dicendo maius esse, quàm sit: vel adinueniendo mendaciter malum, quod factum non fuit. Tenetur autem detractor ad restitutionem bonæ famæ, quam abstulit. Maius enim bonũ aufert detractor, quàm raptor: et * non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

* Aug. epist. 54. ad Macedonium mia.

De peccato operis. Sectio XIIII.

DE peccato operis breuiter est videndum, quantũ ad diffinitionem, et distinctionem ab offensa voluntatis, et superadditionem ad malitiam voluntatis. Est autem peccatum operis transgressio legis diuinæ, per inordinationem extrinseci motus mentis. Ad peccatum operis reducitur peccatum consuetudinis. Peccamus enim cogitatione, delectatione, consensu, verbo, opere, et consuetudine. Peccatum autem operis comparari habet ad peccatum voluntatis interioris, prout sunt coniuncta; et sic sunt vnum peccatum, pro eo quod est ibi vnus contemptus, et vna auersio. Vnũ, inquam, sunt, loquendo formaliter; cum sit ibi vna deordinatio præuia. Loquendo tamen materialiter, plura sunt peccata: quia plura sunt deordinata, scilicet voluntas interior, et actus exterior. Si autem hæc duo adinuicem comparetur tamquam disiuncta, ita quòd vnus peccet voluntate tantum, alius voluntate, et opere: tunc diuersa sunt peccata, non solum materialiter, sed etiam formaliter. Superaddit vero malitia operis, super malitiam voluntatis, quando voluntas mala nõ vult in opus procedere: quia tunc non est omnino plenus consensus. Nam si actus operis subsequatur contemptum, auersio, et conuersio consummantur. Si autem voluntas mala vult in opus malum procedere, sed non potest, tunc distinguendum est. Nam vnum peccatum maius altero tripliciter iudicatur, scilicet aut ratione maioris contemptus Dei, et sic opus non addit ad iniquitatem voluntatis: aut ratione maioris delectationis, et libidinis, et sic opus aggrauat, maxime quantum ad genus carnalis peccati, quo peccat quis in seipso: aut ratione maioris damnificationis, et sic opus addit ad malam voluntatem, maxime quantum ad genus peccati, quo quis peccat in proximum. Quantumcumque enim velit quis fornicari, non tantum delectatur in voluntate, quantum in opere. Et quantumcumque velit quis occidere, non tantum nocet volendo, quantum actualiter occidendo.

Peccatum operis.

De septem vitijs capitalibus in generali. Sectio XV.

SEquitur videre de diuisione peccati in septem vitia capitalia, quæ sunt: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. De quibus primo videndum est in generali, deinde de singulis in speciali. In generali tria sunt in vitijs capitalibus attendenda, scilicet diuersa nominatio, connexiua ordinatio, sufficiens assignatio. A beato Gregorio, et alijs Doctoribus sic nominantur: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. Ab Isidoro sic: Gastrimargia, fornicatio, philargiria, tristitia, accidia, cenodoxia, superbia.

Greg. li. 31 Mor. c. 17. Isid. lib. in Deut. c. 16.

Item superbiam quidem, et cenodoxiam, siue vanam gloriam distinxit Isidorus. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, differentes tantum ratione. Superbia enim dicitur, quando aliquis sibi magnus apparet intra animum: vana gloria est, quando aliquis nititur magnus apparere per laudem in facie aliorum. Similiter Isidorus distinxit accidiam, et tristitiam. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, sed differunt ratione. Idem enim motus est in accidia, et tristitia, differens ratione terminorum. Nam secundum auersionem, et recessum ab arduo graui, dicitur tristitia; secundum vero accessum, et conuersionem ad leuia, dicitur accidia: vt quia isti est graue surgere ad matutinas, tristis auertit se: quia vero leue est ei quiescere, accidiosus conuertit se.

Ordinantur autem vitia capitalia secundum connexionem, qua fit, vt vnum ex altero proferatur. Nam superbus non vult subesse maioribus, vult præferri æqualibus, vult conculcare minores. Et si non potest, inuidet maioribus, quia principantur: æqualibus, quia prosperantur: minoribus, quia exaltantur. Et cum sic nihil proficiat, concipit iram de facili ad maiores, mediocres, et minores. Deinde decidit in accidiam, qua mentis tranquillitas perturbatur. Et tunc cum interiorem consolationem amiserit, ad exteriorem per auaritiam se conuertit, et sic factus opulentus, immoderate per ingluuiem farcit vẽtrem, et postremo ad luxuriam resoluit carnem, a summo rationis vertice, vsque ad carnis infimum deprauatus. Sic patet quòd quinque prima sunt spiritualia, duo vero vltima sunt carnalia.

Vitiorum connexio.

Accipitur autem sufficientia septem capitalium vitiorum, penes pronitatem ad apparens bonum. Hæc autem pronitas si est respectu boni, quod respicit spiritum secundum se, potest esse quadruplex, secundum quattuor conditiones boni, ad quod appetitus hominis inclinatur. Appetit enim quis bonum sub ratione dignitatis, et sic est superbia: aut sub ratione proprietatis, et sic est inuidia: aut sub ratione securitatis, et sic est ira: aut sub ratione quietis, et tranquillitatis, et sic est accidia. Si vero sit pronitas respectu boni, quod respicit carnem siue spiritum in carne, sic potest esse tripliciter. Nam spiritus carnalis appetit bonum sub ratione sufficientis, et sic est auaritia: aut sub ratione demulcentis, et sic est luxuria: aut sub ratione reficientis, et sic est gula. Et ex hoc patet numerus et sufficientia vitiorum capitalium.

Numerus vitiorũ capitalium.

De differentia inter capitale vitium, initium peccati, et radicem malorum. Sectio XVI.

ATtendenda est differentia inter capitale vitium, peccati initium, et radicem malorum. Capitale vitium dicitur, quia sicut caput est membrum principale, et completum, et aliorum membrorum principium quantum ad motum, et sensum: sic vitium, quod dicitur capitale, nominat peccatum completum, a quo alia vitia oriuntur. Initium vero nominat proprie illud, in quo actus inchoatur. Radix autem illud, a quo nutrimentum trahitur, et fomentum. Vnde cum peccatum nutrimentum trahat ex parte appetibilis, et dicat recessum a Deo: hinc est, quòd initium peccati attenditur ex parte auersionis, radix vero, ex parte conuersionis. Et sic auersio est ratione contemptus, conuersio vero est ratione cupiditatis, et libidinis. Et ideo superbia dicitur initium omnis peccati, cupiditas radix omnium malorum.

Caput peccati.

Dicitur autem initium peccati tripliciter, siue nominatur, aut prout dicit recessum liberi arbitrij a lege maiestatis, et sic superbia siue contemptus Dei, dicitur initium peccati: quia qui præceptum transgreditur creatoris, a superbia incipit et contemptu: aut a lege veritatis, et sic error dicitur initium peccati, quia sicut dicit Sapiens: Omnis malus, ignorans.

Initiũ peccati.

Aristot. 3. Ethic. c. 1. a med.

Et vere ab ignorantia incipit et errore, quia æternam deserit pro terrenis. Aut a lege bonitatis, et sic insipientia dicitur initium peccati, vnde Chrysostomus super illud Psalmi: A facie insipientiæ meæ, dicit, quòd omnis peccati initium insipientia est. Insipientia enim est contraria sapientiæ, in qua diuina bonitas prægustatur. Merito ergo ab insipiditate dicitur inchoare, qui potius in malitia peccati, quàm in suauitate Dei elegit delectari.

Chrysost. hom. 4. in c. 5. Io. to. 3. Ps. 37.

Radix.

Radix etiam peccati, siue mali, quæ circa peccatum dicit libidinis pronitatem, tripliciter potest sumi, scilicet generalissima, cum dicitur: Cupiditas, siue libido est radix omnium malorum: generaliter, vt cum dicitur: Duplex est radix malorum, scilicet amor male accendens, et timor male humilians, siue deijciens: amor est respectu boni, timor respectu mali: Minus generaliter, vt cum dicitur, quòd triplex est radix peccati, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vitæ. Et sic patet ex prædictis, quo modo accipiatur vitium capitale. Patet etiam, quòd initium dicitur aliquando de superbia, aliquando de errore, aliquando de insipientia. Patet nihilominus, quòd aliquando dicitur vna radix, aliquando duæ, aliquando tres.

1. Io. 2.

De superbia. Sectio XVII.

IAm de singulis vitijs capitalibus est videndum. Et primo de superbia. Circa quam tria sunt attendenda, scilicet diffinitio, differentia, et gradus. Superbia diffinitur sic a Bernardo; Superbia est propriæ excellentiæ appetitus. Sic ab Augustino: Superbia est amor propriæ excellentiæ. Item ab eodem: Superbia est peruersæ celsitudinis appetitus.

Ber. ep. 42. ante med. Aug. de Gene. ad litt. li. 11. c. 14. to. 3. Idem li. 14 de ciui. Dei c. 13. to. 5. Greg. li. 23. Mor. c. 4.

Superbia secundum Gregorium habet quattuor differentias. Prima est, quando homo attribuit sibi bonum, quod habet. Secunda est, quando, et si non sibi, tamen suis meritis. Tertia est, quando iactat se habere, quod non habet. Quarta est, quando se existimat alijs præualere, vnde Versus.

A se, pro meritis, falso, plus omnibus inflat.

Ans. lib. de similitud. c. 21.

Secundum Anselmum, quattuor sunt exaltationis species. Quædam est exaltatio in opinione, quædam in voluntate, quædam in sermone, quædam in opere. Exaltatio in opinione est, cum quis reputat se dignum episcopatu, vel aliqua dignitate, tamen nollet eam habere. Exaltatio in voluntate est, cum quis vellet habere episcopatum, tamen non reputat se dignum, vel etiã opinatur. Exaltatio in sermone est, quando nec se dignum reputat, nec vellet habere, tamen loquitur ampullosa de aliqua scientia, vt magis appareat. Exaltatio in opere est, quando aliquis nec se dignum reputat, nec vellet habere, nec loquitur magna; tamen exaltatur in opere, vt quando vocatur ad consilia, et huiusmodi.

Ber. Tract. de grad. humil. §. Primus itaq. et seq.

Gradus superbiæ secundum Bernardum sunt duodecim, scilicet curiositas, leuitas mentis, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas peccandi, consuetudo. His, quasi quibusdam passibus, superbus diligenter ad finem, quem intẽdit, peruenit. Curiositas est, quando superbus diligenter inquirit rumores, scilicet quid de ipso dicatur. Leuitas mẽtis est, quãdo leuiter aliquis mutatur de delectatione ex verbis laudis, in tristitiam propter verba vituperij. Inepta lætitia est, quando lætatur ex defectibus, et criminibus aliorũ. Iactantia est, quando narrat ea, quæ habet, vt laudetur. Singularitas est, quando præter consuetudinem aliqua singulariter operatur, vt solus appareat, et laudetur. Arrogantia est, quando iactat se habere, quod non habet. Præsumptio est, quando ingerit se ad faciendum, quod ad eũ non pertinet. Defensio peccati est, quãdo peccatum suum, et errorem defendit, et excusat quis manifeste, et aperte. Simulata confessio est,

A quando peccatũ suum excusat occulte. Rebellio, quando dissidet, scilicet superioribus, paribus, et inferioribus: superioribus obuiat, inferiores opprimit, pares molestat, et perturbat. Tunc libertas peccandi succedit, quia nec Deum timens, nec homines reuerens, peccat libere, consuetus ad mala, in profundum decidens peccatorum.

De inani gloria. Sectio XVIII.

SEquitur videre de inani gloria, quæ idem est, quod superbia, secundum rem, ab eadem differẽs ratione. Circa quam breuiter videnda sunt quattuor, scilicet diffinitio, oppositio differentiæ, et filiæ.

B

Inanis gloriæ diffinitio.

Inanis gloria sic diffinitur: Inanis gloria est amor laudis propriæ, propter excellentiam apparentem. Inanis gloria ad humilitatem habet opponi. Humilitas autem quattuor habet actus, et sic habet quattuor oppositiones. Primus actus est, velle subijci, et sic opponitur superbiæ large sumptæ. Secundus est, de se parua sentire. Vnde Augustinus dicit: Humilitas est sensus propriæ paruitatis, et sic opponitur tumori, vel elationi. Tertius est, velle subesse omnibus, scilicet superioribus, paribus, et inferioribus: et sic opponitur superbiæ stricte sumptæ, quæ est amor propriæ excellentiæ. Quartus est, de se velle parua dici, et sic opponitur inani gloriæ.

C

Habet inanis gloria duas differentias formales, scilicet appetitum fauoris, et appetitum laudis. Fauor est excellentia alicuius in corde, laus in ore. Tres autem habet differentias materiales, quæ ponuntur in Hieremia, vbi dicit: Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire et nosse me, dicit Dominus. Cũ gloria sit beatissimæ Trinitatis propria, non est gloriandum in sapientia, quæ attribuitur Filio: nec in fortitudine, quæ attribuitur Patri: nec in diuitijs tam temporalibus, quàm spiritualibus, quæ attribuuntur Spiritui sancto.

Hiere. 9. f

D

Greg. li. 31. Mor. ca. 17.

Inanis gloriæ, secundum beatum Gregorium, septẽ sunt filiæ, scilicet inobedientia, iactantia, hypochrisis, incontinentia, pertinacia, discordia, nouitatum præsumptio. Inobedientia est volũtas fugiens minorationem potestatis, nolens subiacere superioribus in debitis. Iactantia est voluntas, propter apparentem potestatem propriam se ostentans. Hypocrisis est voluntas, per speciem sanctitatis se simulans fallaciter in aperto, et viliter agens in occulto, siue intentione, siue opere. Incontinentia est voluntas per cõformationem sui, ab his, qui mali sunt, laudari appetens. Pertinacia est voluntas fugiens minorationem probitatis, dicta vel facta sua irreuocabiliter defendens. Discordia est voluntas fugiens minorationem sapientiæ, ab his, quæ ab alijs dicuntur, dissentiens. Nouitatum præsumptio est voluntas excedens qualitatem sui ordinis, propter apparentem nouitatem scientiæ, vel sapientiæ ostentari cupiens. Isidorus vero distinguens inter superbiam, et inanem gloriam, propter differentiam rationis, dicit, quòd de superbia oriuntur contemptus, inuidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, et plura alia. De inani gloria vero, secundum eundem, oriuntur contentiones, hæreses, iactantia, et præsumptio nouitatum.

E

Isid. lib. in Deut. c. 16.

F

De inuidia. Sectio XIX.

SEquitur videre de inuidia quantum ad quinque, scilicet quantũ ad diuersam nominationẽ, diuersam diffinitionem, oppositionem, differentias, et filias.

Inuidia dicitur aliquando nomine iræ, vt dicitur in Genesi; Quare irasceris: Gloss. i. liuore torqueris. Aliquando nomine odij, vt habetur in eodem: Oderãt eum fratres, idest inuidebant. Aliquãdo nomine æmulationis, sicut cõstat ex primo Regum: Affligebat eam æmula

Gen. 4. a Ibid. 37. a 1. Reg. 1. a

Digitized by Google

æmula eius. Tamen æmulatio quattuor habet significationes hoc versiculo comprehensas: A

Æmulor, inflatur, amat, inuidet, ac imitatur.

Damasc. Orth.fid.li. 2.c.14. Aliquando nomine proprio: et sic Damascenus dicit, quòd quattuor sunt species tristitiæ, scilicet accidia, quæ est tristitia aggrauans: achos, quæ est tristitia vocem auferens: misericordia, quæ est tristitia de alieno malo: inuidia, quæ est tristitia de alieno bono.

Aug. Enar. in Ps. 104. to. 8. Diffinitur autem sic inuidia ab Augustino: Inuidia est odium felicitatis alienæ. A Remigio sic: Inuidia est dolor de alieno bono. *Damasc. Orth.fid.li. 2.c.14.* A Damasceno: Inuidia est tristitia de alienis bonis. *Aristot. 2. Rhet. 8. et 9.* A Philosopho: Inuidia est tristitia in apparenti felicitate alicuius inimicorum. B Item aliter: Inuidia est dissensio ab alieno bono, extimato diminuere proprium.

Aug. li. 11. in gen. cap. 13. to. 3. Differentiæ inuidiæ materialiter assignatæ secundum Augustinum sunt tres, scilicet inuidere superioribus, paribus, et minoribus, siue inferioribus. Inuidet enim homo superioribus, quia eis non æquatur: paribus, quia in melius prosperantur: inferioribus, ne ei æquentur.

Opponitur autem timor Domini superbiæ, ratione humilitatis, quam generat: et pietas inuidiæ, ratione charitatis, ex qua generatur. Prima enim, et potissima filia charitatis est pietas, quæ ad omnia valet. C

Greg. li. 31. Moral. c. 17 Filiæ inuidiæ secundum Beatum Gregorium sunt quinque, scilicet odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio in prosperis ipsius. Odium est voluntas affectans proximo malum, vt careat contristante bono. Susurratio est voluntas loquendi seminans discordias inter fratres, vt persequatur proximum propter ipsius bonum contristans. Detractio est voluntas famam proximorum per verba denigrans, vt destruat in aliorum opinione contristans bonum. Exultatio in aduersis proximorum est voluntas procurata in proximi aduersitate delectans. D Afflictio in bonis proximi est voluntas procurans malum suo desiderio, per euentum prosperitatis contrariæ defraudata.

De Ira. Sectio XX.

SEquitur videre de ira quantum ad quattuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias, et filias.

Diffinitur autem ira a Cassiodoro sic: Ira est animi motus concitatus, ad pœnam prouocans inferendam. A Rabano: Ira est omnis malus motus ad nocendum. Ab Augustino: Ira est tristitia ex impotentia vlciscendi. E *Damasc. Orth.fid.li. 2.c.16.* A Damasceno: Ira est feruor eius, qui circa cor est sanguinis, ex euaporatione fellis, vel returbatione fiēs. Item ab eodem sic: Ira est id, quod est audax mentis vindex concupiscentia. *Ibidem.* Item ab eodem: Ira est desiderium repunitionis. *Ibidem.* *Arist. Rhetor. lib. 2. c. 2.* A Philosopho: Ira est appetitus contrarij doloris, propter apparentem exanimationē: et appetitus inferendi dolorem sibi aduersanti, propter illatam iniuriam apparentem: quæ quodam modo exanimat, per hoc, quòd debito ordine hominem quantum ad iudicium animæ priuat.

Habet autem ira oppositionem ad mansuetudinem ratione sui initij, quia mãsuetus etiam numquam vult incipere irasci: ad iram per zelum, ratione materiæ. F Sunt enim circa eandem materiam, scilicet circa personam, ira per vitium, et ira per zelum, quam vtraque vult puniri. Sed ira per vitium, vult quòd persona puniatur, vt sic satietur vindicta personæ. Ira vero per zelum, appetit punitionem personæ, vt destruat vitium in persona. Breuiter ira per zelum, vult punitionem personæ cum debitis circunstantijs: ira per vitium cū indebitis. Ad patientiam vero habet ira oppositionem ratione finis: quia patientia extinguit iram, ne procedat. *Prou. 15. c* Nam qui patiens est, iras mitigat suscitatas, vt testatur Salomon.

Species, siue differentiæ iræ sunt tres secundum Damascenum, scilicet fel, mania, cotus. *Damasc. Orth.fid.li. 2.c.16.* Fel siue fellea passio, dicitur subitus animi motus impatiens læsionis. Et accidit ex parte corporis, ex commotione fellis; et ex parte animæ, ex corruptione vis irascibilis: et tunc mouetur fel ad vindictam, vt expellatur tristitia. De qua dicit Augustinus: Ira est commotio passionis illatæ. Hæc ira cito transit. Mania, dicitur manens ira, et memoriæ tradita. Cotus est ira obseruans tempus ad vindictam.

Greg. li. 31 Moral. c. 17 Filiæ iræ, secundum beatum Gregorium, sunt sex: scilicet rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia. Rixa est audax vindicandi voluntas, in iniuriam facti procedens. Tumor mentis est voluntas vindicandi, fugiens aduersantem, propter æstimatas inimicitias. Contumelia est voluntas vindicans per exprobrationem malorum. Clamor est voluntas se vindicans in exaltando vocem, per vituperium, ad aliorum aures perueniens. Indignatio est voluntas se vindicans per signum molestiæ exterius declaratum. Blasphemia est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel sanctis illatum. *Isid. lib. in Deut. c. 16.* Secūdum Isidorum sunt tres filiæ iræ, scilicet homicidium, clamor, indignatio. Quæ sic distinguuntur: nã vindicta infertur homicidio per manum: clamore, per os: indignatione, per signum.

De Accidia. Sectio XXI.

SEquitur videre de accidia quantum ad tria, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, et filias. Diffinitur autem sic ab Augustino: Accidia est tædiū interni boni. A Richardo: Accidia est torpor animi, bonum inchoare negligentis. *Damasc. Orth.fid.li. 2.c.14.* A Damasceno: Accidia est tristitia aggrauans. A magistris. Accidia est diffidentia de proprijs viribus, et auxilio Dei implendi ardua, siue mandata.

Opponitur autem accidia, inquantum est diffidentia implendi præcepta, virtuti spei, cuius est confidere. Inquantum est tædium interni boni, ex quo generatur pusillanimitas, opponitur virtuti fortitudinis. Inquantum vero, quòd est facile, reputat difficile, opponitur virtuti charitatis, quæ omnia etiam difficilia facit facilia reputari. Quantum vero ad suam essentiam, quæ est tristitia, opponitur gaudio spiritus.

Greg. li. 31 Moral. c. 17 Accidia, secundum beatum Gregorium, habet sex filias, quæ sunt, videlicet malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, vagatio mentis circa illicita. Malitia est voluntas grauedinis impatiens, machinans malum illius, quem æstimat inferentem. Rancor est voluntas ex impotentia repellendæ grauedinis amaricata, amaritudinem intus clausam per signum exterius manifestans. Pusillanimitas est voluntas immoderate metuens grauedinem in aggressu aggendorum, siue de proprijs viribus immoderate diffidens. Desperatio est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficienda agenda diffidēs, siue de remuneratione diuina, propter sustinentiam grauedinis, quæ est in implendis præceptis diffidens. Torpor est voluntas grauedinis impatiens, tepida, vel pigra ad expletionem agendorum inchoatorum. Vagatio mentis circa illicita, est voluntas interno gaudio destituta, in rebus exterioribus illicitis quietem, vel consolationem quærens. *Isid. lib. in Deut. c. 16.* Secundum Isidorum aliæ sunt filiæ tristitiæ, aliæ accidię. Ipse enim tristitiam vocat voluntatem, inquantum a graui debito se auertit. Accidiam vero vocat voluntatem, inquantum se ad quietem indebitam conuertit. Dicit ergo: De tristitia exeunt rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De accidia secundum ipsum oriuntur otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo mētis, corporis instabilitas, verbositas, curiositas.

De Auaritia. Sectio XXII.

SEquitur videre de auaritia, quantum ad quinque, scilicet quantum ad diffinitionem, comparationem,

Digitized by Google

A nem, oppositionem, differentias, et filias. Augustinus super Genesim, ad litteram, diffinit sic auaritiã: Auaritia est appetitus non solum pecuniæ, sed etiam altitudinis, et sciẽtiæ. Idem in lib. de Ciuit. Dei: Auaritia est libido habendi pecuniam. Idem alibi: Auaritia est immoderata habendi cupiditas. Item Tullius diffinit eã sic: Auaritia est amor immoderatus habendi.

Aug. lib. 14 de Ciu. Dei c. 15.

Ephes. 5. b

Comparatur autem auaritia idolatriæ: vnde sæpe dicitur idolorum seruitus in scriptura. Hoc autem dicitur, quia cultor Dei, ad Deum tripliciter comparatur, scilicet diligendo, honorando, et in ipso confidendo; quæ tria in auaro respectu pecuniæ inueniuntur, et reperiuntur, propter quod auaritia non immerito dicitur seruitus idolorum.

B Duplex est etiam actus auaritiæ, scilicet diligere pecuniam, et retinere, siue nõ dare. Ratione primi actus, auaritia opponitur charitati, quæ bonum diligit incõmutabile. Ratione vero secundi actus, opponitur largitati, siue liberalitati, quę dat danda, et retinet retinẽda. Duplex quidem est actus largitatis, scilicet dare danda, et retinere retinenda. Cuius duplex est extremitas vitiosa, scilicet prodigalitas, quæ dat non danda, et auaritia, quæ retinet non retinenda. Largitas, siue parcitas, quod idem est, est virtus, tamẽ ratione actuũ differens erit medietas. Si autem attendatur oppositio, secundum actum dandi, prodigalitas est superfluitas, quæ dat non danda: auaritia est diminutio, quæ nihil dat: largitas est medietas. Si vero ordinatur secundum actum retinendi: auaritia est superfluitas, quæ retinet retinenda, et non retinenda: prodigalitas est diminutio, quæ nihil retinet: parcitas vero est medietas.

C Differentiæ auaritiæ sunt quinque, scilicet beneficij subtractio, furtum, rapina, vsura, simonia. Subtractio beneficij est auaritia retinens beneficium, quod tenetur dare pauperibus in tempore necessitatis, vt diues indigenti. Furtum est auaritia retinens rem alienam inuito domino. Rapina est auaritia per vim occupans rem alienam. Vsura est auaritia acquirens per mutuum aliquid præter sortem. Simonia est auaritia studiose appetens vẽdere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum.

Greg. li. 31. Mor. c. 17.

Filiæ auaritiæ, secundum Gregorium, sunt septem, scilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo mentis, violentia, obduratio mentis contra misericordiam. Proditio est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fraus est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum. Fallacia est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrãdi. Periurium est voluntas violans sacramentum, et iuramentum. Inquietudo mentis est voluntas cogitare non cessans, qualiter possit diuitias congregare. Violentia est voluntas per vim aliorum bona rapiens. Obduratio mentis contra misericordiam est voluntas concitata aduersus postulationẽ indigentis, ex nimio ardore pecuniæ retinendæ. Secundum Isidorum, octo sunt filiæ auaritiæ, scilicet, mendacium, fraus, furtum, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentia, inhumanitas, et rapacitas.

Isid. lib. in Deut. c. 16

De Gula. Sectio XXIII.

Gulæ diffinitio.

Sequitur videre de gula quantum ad quattuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias, et filias. Diffinitur autem gula quantum ad excessum in cibo sic: Gula est immoderatus amor edẽdi. Quantum vero ad excessum in potu dicitur ebrietas, quam diffinit Seneca sic: Nihil aliud definio ebrietatem, quàm insaniam voluntariam. Quantum vero ad excessum cibi et potus, sic potest diffiniri: Gula est immoderatus amor alimenti. Item sic: Gula est immoderatus amor delectationis eius, quæ est circa, vel secundum gustum.

Sene. Epist. ad Lucil. 83.

Secundum hoc gula potest sumi stricte pro immoderantia in cibo, et sic opponitur ei parsimonia. Vel large potest accipi pro immoderantia in cibo et potu pariter. Et sic opponitur ei sobrietas, quæ modum seruat in vtroque.

Isid. sen. lib. 2. c. 42.

Differentiæ siue conditiones gulæ, secundum Isidorum, sunt quattuor, scilicet, quid, quantum, quando, quo modo. Quid, ad ipsam rem pertinet: quando, si ante legitimum tempus appetat: quantum, ad immoderantiam refertur: quo modo, si nimis ardenter appetat. Secundum beatum Gregorium, sunt quinque differentiæ, hoc versu comprehensæ:

Greg. li. 30. Mor. c. 181

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Præpropere, pertinet ad sumptionem cibi ante tempus: laute, pertinet ad cibi substantiam, cum scilicet ex se pretiosus, et delicatus est: nimis, ad cibi quantitatem: ardenter, attenditur ex parte affectiuæ: studiose, ex parte cognitiuæ. Duas istas vltimas differentias secundum Beatum Gregorium, sub illa, quæ est quarto modo, apprehendit Isidorus.

Idem li. 31. Mor. c. 17.

Quinque sunt filiæ gulæ secundum Gregorium, scilicet inepta letitia, scurrilitas, immũditia, multiloquiũ, hebetudo mentis, vel sensus circa intelligentiam. Inepta lætitia est voluntas per exteriores risus excitans libidinem in gustu, et ex ipsa postmodum excitata. Scurrilitas est voluntas per verba carnalia libidinem gustus commouens, et ex ipsa postmodum commota. Immunditia est voluntas per nimiam cibi sumptionem, libidinem in gustu continuare desiderans. Multiloquium est voluntas per multiplicationem verborum, intendens in gustu conseruare libidinem. Hebetudo mentis est voluntas libidinis conseruandæ propriæ carnis absorpta, intelligere spiritualia fastidiens. Secundum Isidorum, duæ sunt filiæ gulæ, scilicet commessatio, et ebrietas, quarum vna in cibo attenditur, alia in potu.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

D

De Luxuria. Sectio XXIIII.

Luxurię diffinitio.

Sequitur videre de luxuria quantum ad diffinitionem, oppositionem, tentationem, differentias, et filias. Diffinitur sic: Luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus. Item sic: Luxuria est concupiscentia nimia experiendæ voluptatis. Item sic: Luxuria est inordinatus appetitus illius delectationis, quæ est secundum coitum.

Opponitur autem luxuria continentiæ: cuius triplex est differentia. Est enim continentia coniugalis, vidualis, et virginalis.

Tẽtationes

E Quintuplex autem tentatio est luxuriæ, secundum quod in hoc versu continetur.

Visus, et alloquium, contactus, et oscula, factum.

Hoc quippe ordine tentatio luxuriæ consummatur. Primo enim inchoatur in visu exteriori, siue interiori, vt in cogitatione: deinde venitur ad alloquium: postea transitur ad contactum: deinde prorumpitur ad osculum: postea consummatur per factum.

Differentiæ

F Differẽtiæ luxuriæ sunt sex, scilicet, fornicatio, adulterium, stuprum, sacrilegium, incæstus, peccatum contra naturam. Fornicatio est luxuria, qua solutus cognoscit solutam naturali vsu. Et intelligitur, et solutus, et soluta a vinculo coniugij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, et religionis, vel voti continentiæ. Adulterium est luxuria, qua coniugalis thorus violatur. Stuprum est luxuria, qua virginalis incorruptio violatur, seu defloratur. Sacrilegium hic appellatur sacræ personæ læsio, per vitium luxuriæ: et melius luxuria sacrilega diceretur. Hæc est luxuria, qua votum continentiæ violatur, et hoc in se, vel quando in sacris ordinibus constitutus, vel religiosus aliquis fornicatur, cum aliqua soluta, vel soluta aliqua cum religioso, vel sacerdote. Incæstus est coitus contra consanguinitatem, affinitatem, vel compaternitatem commissus. Peccatum contra naturam est luxuria, qua naturalis vsus coeundi maris, et feminæ dissipatur.

Greg. li. 31. Moral. c. 17

Filiæ luxuriæ secundum Gregorium, sunt octo, scilicet

licet cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror, siue desperatio futuri sæculi. Cæcitas mentis est voluntas fastidiens, et despiciens superiora, et spiritualia. Inconsideratio est voluntas, præuidere renuens agenda inferiora. Inconstantia est voluntas libidine carnis confracta, statum suum tenere non valens. Præcipitatio est voluntas ad aggredi quælibet impetuose. Amor sui est voluntas affectione carnis imbuta, sibi propter se super omnia adhærens. Odium Dei est voluntas, Deum tamquam impedimentum propriæ voluntatis carnalis, vel voluptatis detestans. B Affectus præsentis sæculi est voluntas præsens sæculũ semper manere desiderans, propter fruitionem voluptatis carnis. Desperatio, siue horror futuri sæculi, est voluntas voluptate præsenti cæcata, de æterna iocunditate desperans. Secundum Isidorum quattuor sunt filiæ fornicationis, scilicet turpiloquia, scurrilia, ludicra, stultiloquia. Sapientiæ in sermone opponuntur stultiloquia: bonitati in sermone opponuntur alia tria. Nam cum triplex sit bonitas, scilicet vtilitas, delectatio licita, et honestas; sermoni vtili opponuntur ludicra: sermoni delectabili licito opponuntur scurrilia: sermoni honesto opponuntur turpiloquia.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

De peccato ex infirmitate, et ignorantia, et industria. Sectio XXV.

SEquitur videre de diuisione peccati trimembri, quæ est. Peccatum aliud ex infirmitate, aliud ex ignorantia, aliud ex certa malitia siue industria perpetratur. Quod alijs verbis dicitur in Euangelio: Est peccatum in Patrem, peccatum in Filium, peccatum in Spiritum sanctum. In Patrem, cui attribuitur potẽtia, peccare dicitur, quando quis peccat ex infirmitate: in Filium, cui attribuitur sapientia, qui peccat ex ignorantia: in Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas, qui peccat ex industria, siue ex certa malitia.

Primo videndũ est de peccato ex infirmitate, quòd est auersio voluntatis male humiliatæ, vel male accensæ ab infirma creatura, a Deo omnipotente. Duæ sunt differentiæ huius peccati effectiuæ, timor male humilians, et amor male accendens. Tripliciter autem distinguitur amor, scilicet amor gratuitus, libidinosus, et naturalis. Gratuitus habet finem principalem summum bonum, scilicet incommutabilem Deum: libidinosus habet finem voluptatem, siue delectationem in creatura: naturalis habet finem necessitatem, siue vtilitatem propriam. Primus est laudabilis, quia virtus: secundus vituperabilis, quia peccatum: tertius nec laudabilis, nec vituperabilis, quia naturalis est. Similiter distinguitur triplex timor, scilicet naturalis, gratuitus, libidinosus. Naturalis est passio, id est primus motus, et in testimonium humanitatis veræ fuit in Domino Iesu Christo: gratuitus multiplicatur in seruilẽ, initialem, et filialem, de quibus alibi dicetur, scilicet in libro de donis: libidinosus, diuiditur in humanum, quo quis eligit peccare, ne lædatur in corpore, et mundanũ, quo quis eligit peccare, ne lędatur in possessione. Timore libidinoso homo male humiliatur: timore gratuito bene: timore naturali nec laudabiliter, nec vituperabiliter. Item amore libidinoso homo male accenditur: amore gratuito bene: amore naturali, indifferenter.

Amor triplex.

Timor triplex.

Peccatum ex ignorantia est auersio voluntatis ignorantis, et perpetrantis, quod malum est, ab omni scientia Dei. Nota tamen, quòd aliud est peccatum ex ignorantia, aliud peccatum ignorantiæ. Peccatum ignorãtiæ, est omissio debitæ scientiæ: peccatum ex ignorantia, est peccatum, quod committitur ignoranter. Est ignorantia iuris, et ignorantia facti. Ignorantia facti duplex, aut adhibita debita diligentia, et hoc excusat a toto: aut non adhibita debita diligentia, et hoc excusat a tanto, et non a toto. Ignorantia iuris, quædam est

Ignorantia.

A vincibilis, quæ est culpa: hæc autem aut est vero consensu, vt ignorãtia affectata; et ista sic ex vna parte excusat, et alia magis aggrauat: aut est ex negligentia, et ignauia, sicut ignorantia crassa, et supina, et ista, et si aliquo modo excusat, non tamen sic excusat, quin æter no igne ardeat, sicut dicit Augustinus. Sic et ignorantia iuris inuincibilis potest esse duplex: aut enim est introducta per præambulam culpam, aut præter omnẽ culpam. Si præter omnem culpam, aut simpliciter priuat cognitione iuris, sicut in infantibus, et furiosis, qui omnino carent vsu rationis, et hæc excusat a toto: vnde dicit Bernardus, quòd paruulis, infantibus, et dormiẽtibus nihil imputatur, quod faciunt: aut non tollit omnino vsum rationis, sed semiplenũ, et tunc non excusat a toto, sed a tãto, sicut in his, qui nõ plene sunt furiosi, sed habent aliquo modo aliqua interualla lucida, et in pueris, qui sunt aliquo modo capaces pręcepti, licet nõ plene. Si autẽ ignorantia est introducta per præambulam culpam, sicut in ebrio, et furioso, quorum vterque præcipitauit se in hoc per culpam suam; sic non excusat a toto, sed vt dicit Philosophus: Ebrius habet duplices maledictiones, vnam pro culpa præcedenti, aliã pro culpa sequenti. Non tamen proprie loquendo est dicendum, quòd ebrius aliquid perpetrans nouã culpam committat, sed ex consequenti culpa, aggrauatur prima, vt videtur magis peritis, quamuis aliqui dixerunt, quòd præter culpam primam in ebrietate commissam, secundo committat nouam. C

Arist. 3. eth. c. 5.

Peccatum ex industria, siue in Spiritum sanctum, est auersio volũtatis malignantis a summo clemente Deo. Cuius sunt sex differentiæ, scilicet desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia fraternæ gratiæ, obstinatio mentis, finalis impœnitentia. Quarum sufficiẽtia accipitur sic: Istud peccatum impugnat gratiam pœnitentialem, per quam fit remissio peccati a Deo intra Ecclesiasticam vnitatem. Potest ergo impugnare pœnitẽtiam in se, et sic sunt duæ species, quia D pœnitentia facit resilire a commissis, contra quod est obstinatio mentis: facit etiam præcauere a committẽdis, contra quod est finalis impœnitentia, id est propositum numquam finaliter pœnitendi. Si autem impugnat gratiam pœnitẽtialem in comparatione ad Deũ, a quo datur, sic est duplex species. Nam vniuersæ viæ Domini, misericordia, et veritas, siue iustitia. Misericordiam impugnat desperatio: iustitiam impugnat præsumptio. Si autem impugnat gratiam pœnitentialem in comparatione ad vnitatem Ecclesiæ, in qua recipitur, sic est duplex peccatum. Nam vnitas Ecclesiæ E maxime consistit in duobus, scilicet in fide, siue veritate, contra quam est impugnatio veritatis agnitæ: et in gratia siue charitate, contra quam est inuidentia fraternæ gratiæ.

Peccati in Spiritũ sanctũ sex species.

Psal. 24. b

De idolatria, et hæresi. Sectio XXVI.

SEquitur videre de diuisione peccati, quæ est peccatum aliud in Deum, aliud in proximum, aliud in se ipsum. Peccatum in Deum, dicitur impietas: peccatum in proximum, iniquitas: peccatum in seipsum, impuritas.

F Primo videndum est de peccatis, quibus inhonoratur diuinæ maiestatis omnipotentia, superstitione colendi, quę sunt idolatria, ritus Iudaicus, ritus Saracenicus, apostasia, schisma, hæresis. Idolatria est falsa, et superstitiosa protestatio maiestatis diuinæ in idolo. Idolatriæ duæ sunt species. Vna in rebus naturalibus, alia est in rebus artificialibus, sicut ostenditur in libro Sapientiæ. Committitur autem tripliciter, scilicet protestatione cordis, vt credere de creatura, quòd sit omnipotens, quòd est proprium creatoris: confessione oris, vt est non solum credere, sed etiam verbis exprimere: exhibitione operis, vt fit in reuerentia, et in sacrificijs.

Idolatria.

Sap. 13. a

Triplex est apostasia, scilicet perfidiæ, cum quis recedit a fide, vt Iulianus apostata: inobedientiæ, cum quis

Apostasia.

Digitized by Google

Eccli. 10. b. quis recedit a præceptis Ecclesiæ, et sic: Initium superbiæ hominis est apostatare a Deo: irregularitatis, cum quis recedit a religione claustrali, vel clericali. Apostasia sic potest describi: Apostasia est temerarius a statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis recessus.

Schisma. Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos vnitas esse debet, vel illicitus ab vnitate dissensus. Omnis hæresis est schisma, sed non conuertitur: hæresis est recessus a fidei veritate. Item differunt schisma, et hæresis: nam hæresis addit prauum dogma, schisma in fine confingit aliquam hæresim. Post recessum enim ab vnitate Ecclesiæ, sequitur inobedientia in mandatis Ecclesiæ, in fine vero sequitur assertio, quòd non est obediendum Ecclesiæ.

Hæresis. Hæresis idem est, quòd diuisio, et sic dicitur hæresis proprijssime recessus a fide: proprie, falsa interpretatio scripturarum; minus proprie, excommunicatio. Secundum hoc hæreticus dicitur multipliciter: vno modo secundum Augustinum hæreticus est, qui alicuius temporalis lucri, et maxime gloriæ principatusq. sui gratia, falsas opiniones de fide, ac nouas gignit, aut sequitur. Gignit, vt hæresiarchæ, Sabellius, et Arrius: sequitur vt Sabelliani, et Arriani decepti per tales. Secundum Hieronymum potest hereticus appellari, licet ab Ecclesia non decesserit, qui aliter intelligit scripturam, quàm sensus Spiritus sancti expostulat. Tertio dicitur hæreticus quicumque a Sacramētis Ecclesiæ, vel communione fidelium est diuisus, vt excommunicatus, seu subuersor Ecclesiæ, seu subrisor Sacramentorum, vnde simoniacus hæreticus reputatur.

Aug. lib. de vtil. cred. ad Honor. in prin. to. 6.
Hieron. in Epistol. ad Galat. c. 5. post med. to. 6.

De interdicto, et duabus speciebus excommunicationis. Sectio XXVII.

SEquitur de hæresi, quæ est excommunicatio, diffusius videre in speciali: et primo de interdicto, quod est excommunicationis initium. Ad quod notandum, quòd nomine censuræ Ecclesiasticæ intelligitur sententia interdicti, excommunicationis, et suspensionis. Proprie autem excommunicatur persona, a communione Sacramentorum, et fidelium separata. Suspenditur etiam persona quandoque ab officio, quandoque a beneficio, quandoque ab vtroque. Interdicitur locus, vtputa ciuitas, villa, vel castrum.

Censuræ Ecclesiasticæ.

In generali interdicto debent ista conferri ab Ecclesia: Baptismus paruulorum, morientibus pœnitentia, peregrinis crucem accipientibus, ob reuerentiam crucifixi, non est pœnitentia deneganda. Potest Episcopus baptizatos paruulos confirmare, semel in mense, vel septimana; populum interdictum causa prædicationis ad Ecclesiam conuocare. Item morientibus, si digne pœniteant, potest Eucharistia ministrari. Clerici decedentes, sine pulsatione campanarum, cessantibus sollemnitatibus, cum silentio in cemæterio sepeliri possunt, si bene seruauerunt interdictum. In conuentualibus Ecclesijs, bini, vel tres simul horas canonicas possunt legere, non cantare, ianuis clausis, et interdictis exclusis: et hoc ita demisse, quòd exterius non possint audiri. Ex quo colligitur, quòd interdicti, et multo fortius excommunicati, non debent horas extra Ecclesiam auscultare. Plerisque tamen religiosis indultum est, vt ianuis clausis, et interdictis exclusis, possint simul celebrare diuina, quod hodie ad Episcopos extenditur, nisi specialiter eis prohibeatur.

Excommunicatio. Excōmunicatio vero est animaduersione gladij spiritualis Ecclesiæ a communione Sacramentorum, et fidelium separatio. Excommunicationis duæ sunt species: vna, quæ dicitur maior, excludens a Sacramentis, et legitimis actibus fidelium, hoc versiculo comprehensis:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Alia, quæ dicitur minor, separans a Sacramentis. Item excommunicatio, quædam infligitur a iure, et hæc est conseruatiua: quia licet videatur esse ad libertatem Ecclesiæ conseruandam, principalius tamen est ad culpam præcauendam: quædam infligitur a iudice, et hæc est curatiua: nam licet videatur esse propter emendam faciendam, principalius tamen est propter contumaciam confringendam. Pœna sustinentis excommunicationem est multiplex, quæ in hoc versu continetur.

Gratia subtrahitur, magis, ac magis obice rupto.
De vitio cadit in vitium, suffragia perdit.
Ecclesia satana vexandus traditur ille.
Quem ligat ex proprijs anathematis vltio culpis.

Circumstantia vero præseruans personam participantem cum excommunicato, ne excommunicationis vinculo inuoluatur, est multiplex, vt his versibus continetur:

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.
Hæc anathema quidem faciunt ne possit obesse.

Vtilitas, communicantis, vt quando petit quod sibi debetur: excommunicati, vt quando secum tractat de correctione. Lex, matrimonij, quæ ligat virum, et vxorem. Humile, vt filij non emancipati, serui, ancillæ, rustici, mancipijs, et alijs obnoxijs astricti. Res ignorata, vt quando nescitur esse excommunicatus, cum quo participatur. Necesse, vt peregrini, et pauperes, ac ceteri viatores.

De duabus regulis generalibus circa excommunicationem. Sectio XXVIII.

CIrca excommunicationē nota duas regulas generales. Prima est hęc: quicumque in clericum vel in personam Ecclesiasticā, manus inijcit temere violētas, excommunicatus est. Hoc fallit in quattuordecim casibus. Primus est in apostata percusso, qui clericus ignoratur: secundus est in apostata admonito, se non corrigente: tertius est in eo, qui gerit procurationem, et administrationem sæcularium personarum: quartus est in eo, qui ex loco inijcit manus in clericum: quintus in magistro, qui causa disciplinæ verberat clericū: sextus in eo, qui vim sibi illatam a clerico vi repellit: septimus in eo, qui clericum deprehendit cum vxore, matre, vel sorore, aut filia commisceri: octauus in eo, qui auctoritate suæ prælationis, vel de mandato prælati, manus inijcit in clericum: nonus in senioribus Ecclesiæ: decimus in dominis: vndecimus in patribus familias: duodecimus in propinquis: tertiusdecimus in eo, qui manus in clericum inijcit depositum, et curiæ traditum: quartusdecimus, cum clericus trāsfert se ad vitam clericatui prorsus contrariam, vt quando fit miles, vel contrahit bigamiam.

Casus ab excōmunicatione excepti in clerici percussione.

Secunda regula est hæc: Quicumque est excommunicatus propter manus iniectas in clericum violentas, pro absolutione ad sedem Apostolicam est mittendus. Hoc autem fallit in quindecim casibus. Primus est, quando percussor est in mortis articulo constitutus: secundus casus est in eo, qui iustam excusationem habet, vt inimicitias capitales: tertius est in ostiario, qui necessitate officij sui aliquem clericum non enormiter percusserit: quartus in infirmo: quintus in paupere: sextus in senectute depresso: septimus in claustrali, qui enormem non intulit læsionem: octauus in muliere: nonus in eis, qui sui iuris non sunt: decimus in his, qui sunt magnæ potentiæ, et nimium delicati, ita vt laborem in eundo ad curiam non possunt sustinere: vndecimus in his, qui non grauem læsionem, sed leuem, vel modicam iniuriam intulerunt clericis: duodecimus in impubere, siue ante pubertatem, siue post postulet se absolui: tertiusdecimus in seruo, de cuius absentia dominus nimium grauaretur, vel cum ipse seruus verberaret clericum, vt materiam habeat euadendi: quartusdecimus de monialibus: quintusdecimus in omnibus communiter viuentibus.

Casus, in quibus percussor sedem Apost. adire non tenetur.

Digitized by Google

De diuinatione. *Sectio XXIX.*

SEquitur videre de peccatis, quibus inhonoratur diuinæ sapientiæ altitudo, superstitione sciendi, quæ sunt sortilegium, et diuinatio. Ad cuius mali notitiam, est videndum quid sit diuinatio, quæ sunt eius species, vtrum omnis diuinatio sit prohibita.

Diuinatio quid et quotuplex. Diuinatio sic describitur: Diuinatio est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum. Cuius quinque sunt species, scilicet mantia, maleficium, sortilegium, augurium, præstigium. Mantia, dicta est a Mante, quæ in ea præualuit: et hæc habet quinque species, scilicet necromantiam, quæ est diuinatio facta in cadaueribus mortuorum, a necron, quod est mortuus, et mantia, diuinatio: geomantiam, quæ est diuinatio facta in terra, a Gea, quod est terra, vt in circulo: hydromantiam, quæ est diuinatio facta in aqua, ab hydor, quod est aqua, vt in aqua pluuiali: aeromantiam, quæ est diuinatio facta in aere, vt in cōtemplatiuis circulis: pyromantiam, quæ est diuinatio facta in igne, a pyr, quod est ignis. Istæ sunt species mantiæ. Maleficium est peritia, per quam mulieres faciūt aliquas ligaturas in damnum, vel incommodum alicuius, vt de crista galli, et de rana, et de imagine cum eis. Sortilegium, est ratio diuinandi per sortes. Vsus huius diuinationis fuit in veteri testamento. Sorte etiam vsi sunt Apostoli, ante Spiritus sancti plenitudinem. *Act. 1. d* Augurium est ratio diuinandi per garritus auium, vel gestus, vt per volatum. Præstigium est, per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringūtur, ne possint cernere quod verum est, sed phantastica figmenta, vt faciunt incantatores. Præter hos modos, sunt alij multi, et plures, qui quotidie per diabolum adinueniuntur.

Est etiam diuinatio facta in varia inspectione psalterij, et Euangelij. Est et diuinatio, quæ futura prædicit in fatis, et constellationibus, dicta mathesis, media producta. Est et diuinatio facta per aurarum, vel astrorum inspectionem, dies, et horas custodiens in agendis, et dicitur aurusp icium. Est quæ exta, vel intestina pecudum inspicit. Est quæ in aris idolorum a dæmonibus responsa accipit. Dicitur autem ariolus diuinator in aris. Est quæ somnia obseruat. Coniectura tor, dicitur obseruator in somnijs. Augur, in garritu auium. Maleficus immolans dæmonibus pueros, vel saltem lustrans, magus alio nomine dictus. Incantator est præstigiosus fallens oculos intuentium. Phyto est ventiloquus per spiritum malignum loquens, a Phitone, vel Phitio, id est Apolline dictus. Diuinus, id est aurus pex, id est inspector astrorum. Auspex, qui volatum auium aspicit. Augur, qui voces audit auium. Extipex, qui exta, id est intestina pecudum inspicit. Astrologus, qui in astris auguratur. Genetliacus, qui mores hominum prædicere conatur, secundum signa sub quibus homines nascuntur. Hic vulgo mathematicus vocatur, cuius superstitio constellatio dicitur a latinis. Horoscopus, qui per horas natiuitatem hominum speculatur diuerso, et dissimili facto. Sortilegus est, qui sub nomine fictæ religionis, diuinationis sciētiam profitetur, vel ex inspectione aliquarum scripturarum prædicit futura. Saliator, qui dum quæcumque pars membrorum ei salierit, exinde aliquid prosperum vel triste significari prædicit.

Omnis diuinatio dānabilis. Est autem omnis diuinatio deceptio, et delusio diabolica, ideo maledicta a Deo, et ab Ecclesia interdicta. Nec potest ea ex voluntario commercio quisquā vti, sine peccato. Aut enim est ibi peccatum infidelitatis, dum aliquid diuinum diabolo attribuitur, quod Dei est: aut est peccatum idolatriæ, vtpote in oblationibus, et sacrificijs: aut est peccatum inobedientiæ, quia fit contra prohibitionem Dei, et Ecclesiæ. Talis autem prohibitio est sancta, quia talis peccat in seipsum, dum discrimini se committit: peccat in maiestatem diuinam, dum recurrit ad diabolum, quasi non A sit omnipotens, omnisciens, benignus Deus christianorum: peccat in Ecclesiam, cum commercium habeat cum illo, qui omnino præcisus est ab Ecclesia, et eidem aduersatur.

De hypocrisi, simonia, et sacrilegio. *Sectio XXX.*

SEquitur videre de peccatis, quibus vilipenditur sanctitas bonitatis diuinæ peruersitate vtendi: quod fit tripliciter, scilicet apparentis sanctitatis simulatione, vt in hypocrisi: abusione doni gratuiti, vt in simonia: violatione loci sacri, vt in sacrilegio.

B Primo de hypocrisi sunt videndæ notificationes, et differentiæ. Hypocrisis sic diffinitur a Rabano: Hypocrita est, qui vult videri, quod non est, scilicet bonus, quasi alterius personæ repræsentator. Item aliter diffinitur: Hypocrita est, qui vult videri bonus, cum non sit. Item aliter: Hypocrisis est vitium clausum, simulatione virtutis palliatum. Potest etiam hoc modo diffiniri: Hypocrisis est vitium, quo quis vult videri bonus inordinate. Species hypocrisis secundum Richardum sunt quattuor, scilicet affectatio dignitatis, affectatio libertatis, affectatio auctoritatis, affectatio potestatis. Secundum Gregorium, Pardus in Daniele habens quattuor alas, hypocrita habēs quattuor species. Prima est iactantia de bono manifesto: secunda simulatio de bono occulto: tertia excusatio de malo manifesto: quarta dissimulatio de malo occulto. Hypocrisis qd, et quotuplex. *Richar. de erudit. interi. homi. c. 13. par. 1* C *Dan. 7. b*

Simonia, est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquod spirituale, vel spirituali annexum. Hæc autem contrahitur tripliciter secundum Gregorium, scilicet munere a manu, quod est pecunia: munere ab obsequio, quod est seruitus indebite impensa: munere a lingua, quod est fauor. Tres autem sunt differentiæ materiales simoniæ. Prima est quando venditur spirituale, sicut sunt Ecclesiæ Sacramenta: secunda est, D quando venditur annexum spirituali, vt est præbenda, quæ ratione consanguinitatis siue pretij, vel fauoris datur, et obtinetur indigne: tertia est, quando venditur spirituale, et annexum spirituali, vt est prædicatio. Simonia. *Greg. hom. 4. in Euāg. longe post med.*

Sacrilegium est sacræ rei violatio, vel eiusdem vsurpatio, quasi sacrilædium. Committitur autem sacrilegium aliquando ratione personæ, vt cum religiosus, vel clericus verberatur. Quandoque ratione loci, vt quando Ecclesiæ, vel cœmeterij immunitas violatur. Quandoque ratione rei, vt quando res sacra, vel sacro vsui deputata vsurpatur. E Circa quod est distinguendum, quia sacrilegium committitur aut auferendo sacrum de sacro, aut sacrum de non sacro, aut non sacrum de sacro. Sacrilegiū.

De rapina, furto, vsura, homicidio, et scandalo. *Sectio XXXI.*

SEquitur videre de peccatis, quæ committuntur in proximum, quorum tria sunt genera. Quibusdam enim læditur proximus in possessione, quæ sunt rapina, furtum, vsura. Rapina est manifesta, et violenta alienæ rei contrectatio. F Furtum est occulta, et ignorante domino, et inuito alienæ rei contrectatio. Vsura est sub specie negotiationis, domino sciente, alienæ rei contrectatio. Quibusdam etiam læditur in persona, vt in homicidio, et in bello. Tripliciter in proximū peccamus.

Est autem homicidium hominis occisio ab homine facta. Duplex est autem homicidium, scilicet spirituale, et corporale. Spirituale est, quo quis occiditur spiritualiter, quod fit duobus modis, scilicet odiendo: nam qui odit fratrem suum, homicida est, et detrahendo: lingua enim detractoris est gladius acutus. *1. Ioan. 3. a* Corporale vero homicidium est, quo quis corporaliter occiditur, quod etiam fit duobus modis, scilicet lingua, et opere. Lingua tripliciter, scilicet præcipiendo, consulendo, et non defendendo. Opere quadrupliciter, scilicet

Digitized by Google

scilicet iustitia, casu, necessitate, et voluntate. Quibusdam vero læditur in mente proximus, vt sunt scãdala.

Scandalum. Est autem scandalum, dictum vel factum minus rectum, præbens alijs occasionem ruinæ. Scandalon græce, latine, obex. Sicut ad obicem in via positum læditur pes euntis: sic dictum vel factum minus rectum est obex infirmis in via morum. Scandalum aliquãdo dicitur obex, scilicet dictum, vel factum minus rectũ. Aliquando dicitur actio, siue impactio illius, qui scandalizat. Aliquando dicitur casus, et ruina illius, qui scandalizatur. Vnde versus:

Scandalum æquiuocat, obex, impactio, casus.

Est autem duplex differentia scandali. Est enim scãdalum actiuum, et passiuum. Actiuum, quo quis alij dat occasionem ruinæ spiritualis: passiuum est ipsa ruina facta ad obicem mali exempli alterius, vt cum fornicatur quis exemplo alterius. Ad sciendum autem, quæ sunt propter scandalum omittenda, duæ regulæ sunt notandæ. Vna est Bernardi, alia Hieronymi. Regula Bernardi est hæc: Peccamus ex infirmitate, vel ignorantia, ex certa etiam interdum malitia, cauendum est, ne quid faciamus, quod sit in scandalum alicuius. (*Mat.17.d*) De talibus dicit Dominus Petro: Ne autem scandalizemus eos, etc. In tertio vero casu cum scandalum procedit ex certa malitia, non propterea est omittendum opus vel ab opere desistendum. Vnde dicit Dominus de Pharisæis scandalizatis ex malitia: (*Mat.15.b*) Sinite eos, cæci sunt, etcet. Regula Hieronymi est talis: Omne quod potest fieri, vel non fieri salua triplici veritate, omittendum est propter scandalum. Non est autem omittenda veritas vitæ, doctrinæ, iustitiæ, propter scandalum euitandum. Veritas vitæ pertinet ad omnes, comprehendens præcepta, prohibita, et consilia. Veritas doctrinæ pertinet ad ad prædicatores, et magistros. Veritas iustitiæ pertinet ad prælatos, comprehendens duas partes iustitię, scilicet seueritatem in puniendo malos, et reos, et liberalitatem in sustinendo iustos.

De peccato luxuriæ, et gulæ. *Sectio XXXII.*

SEquitur videre de peccatis, quibus peccat quis in seipsum, quæ sunt duo, scilicet peccatum luxuriæ deordinans generatiuam, et peccatum gulæ deordinans nutritiuam. (Dupliciter in nosipsos peccamus.) Peccata, quæ accidunt ex deordinatione generatiuæ, sunt ista, scilicet pollutio nocturna, luxuria in propria vxore, fornicatio simplex, meretricium, raptus, adulterium, incestus, vitium contra naturam. Peccata ex deordinatione nutritiuæ dupliciter committuntur, manducando, et sic dicitur gulositas; et bibendo, et sic dicitur ebrietas. Quod fit quinque differentijs, vt supra dictum est, hoc versu comprehensis:

(*Sup. sect. 23.*) *Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose:*

Supposito, quòd coitus coniugalis possit esse peccatum, videndum est per distinctionem, quis coitus coniugalis est peccatum, et quis non, et quis venialis, et quis mortalis. Nota ergo, quod coitus coniugalis alius est licitus, alius est fragilis, alius est impetuosus. Licitus est triplex. Quidam fit causa prolis generandæ ad cultum diuinum, et hic est theosebiæ virtutis, quæ dicitur pietas. Quidam causa reddendi debitum, et hic est iustitiæ. Quidam causa fornicationis vitandæ, et hic est cautelæ: de quo Apostolus: (*1.Cor.7.a*) Vnusquisque habeat suam vxorem, propter fornicationem, vitandam supple. Fragilis ex fragilitate proueniens, cum quis in vxore quærit coniugalem delectationem, non causa prolis habendæ, nec debiti reddendi, nec fornicationis vitandæ, sed causa delectationis in coniuge. Et distinguitur, aut illa delectatio amatur citra Deum, et tunc culpa est venialis: vel amatur plusquam Deus, vel æque vt Deus, et tunc peccatum est mortale. Impetuosus est, qui ex libidine sola proueniens, metas honestatis, et rationis excedit. Et ideo morta-

A lis est quinque modis. Primo quando fit propter satiandam libidinem, per blanditias meretricias: secundo, quando fit præter naturalem modum: tertio, quando fit in tempore prohibito: quarto, cum fit in loco prohibito: quinto, cum accedit vir ad prægnantem mulierem vicinam partui, aut in fluxu menstruo laborantem.

Simplex fornicatio est luxuria, qua solutus cum soluta naturali vsu feminæ commiscetur: ita quod solutus excludit vinculum matrimonij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, voti, religionis: et hoc cum muliere soluta, quæ vnius, vel paucorum libidini se exponit. B Meretricium est commercium nefarium cum muliere, quæ multorum paret libidini. Nam meretrix proprie dicta est mulier, quæ multorum libidini se exponit. Adulterium est alterius thori violatio. Incestus est lubricum carnis contra consanguinitatem, affinitatem, votum, commissum, de quibus supradictum est. (*Sup. sect. 24.*)

De passionibus siue proprietatibus peccatorum.
Sectio XXXIII.

AD clariorem expeditionem prædictorum, postremo videndum est de passionibus, siue proprietatibus peccatorum. Sciendum est ergo, quod C ad peccatum quædam sunt antecedentia, quædam circumstantia, et quædam subsequentia. Antecedentia quædam sunt ex parte auersionis, quædam ex parte conuersionis. Ex parte auersionis a Deo, sunt contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, et præuaricatio. Ex parte conuersionis ad creaturam, sunt libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, et praua intentio. Subsequentia sunt macula, et reatus. Circumstantia sunt illa, quæ circumstantias nominamus. Auersionem a Deo comitantur contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, et præuaricatio. Nam voluntas ad Deum conuersa, et Deo con D formis, vult quod Deus vult, et non vult quod Deus non vult, et hoc debet fieri. Tum quia voluntas Dei superior est simpliciter, voluntas rationalis creaturæ inferior; et ideo tenetur sequi superiorem: quod si non facit, dicitur contemnere. Tum quia dignum est facere, quidquid Deus vult fieri: et ideo cum auertimur, dicimur omittere. Tum quia iustum est, propter accepta beneficia, obsequium impendere: vnde cum auertimur a Deo, dicimur ingrati. Tum quia ipse est Dominus, et nos serui: ideo tenemur facere quidquid nouimus, ipsum velle, quod cum non facimus, dicimur inobedientes, et præuaricatores: sed inobedien E tes, quia auertimur a voluntate Dei: præuaricatores, quia transgredimur legem eius. Et nota, quòd in voluntate auertente se a Deo contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, et præuaricatio, idem sunt secundum rem, differunt autem secundum rationem. Nam contemptus respicit Dei potentiam: omissio, sapientiam: ingratitudo, beneficium: inobedientia, præceptum: præuaricatio, legem. Et sic secundum ista, recessus est in frequenti auersione a Deo: elongatio vero est in obduratione.

(Quæ peccatum præueniant.) Conuersionem autem voluntatis ad creaturam co F mitatur libido, quæ est improbitas voluntatis, bonum creatum præeligens, et deserens increatum. Quam sequitur concupiscentia, quæ est primus motus ex fomite proueniens in sensualitatem, tendens ad delectationem illicitam. Tunc sequitur delectatio, cum inferior pars rationis condelectatur. Tertio est consensus, cum superior pars rationis non contradicit, sed assentit. Iste triplex status, designatus est in prima tentatione, per serpentem, mulierem, et virum. Deinde restat operis consummatio, vel adhuc est praua intentio: nam intentio est ad opus. Et sic ex parte cõuersionis, actuale peccatum antecedit libido, cõcupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, et praua intentio.

Circum-

Digitized by Google

mones turbabūtur, et tandem homines reprobi, et spiritus mali cum infernali igne in baratrum intrudētur.

De cruciatibus inferorum. *Sectio VII.*

Hac sup. par. 7. Breuil. c. 6.

SEquitur videre iam septimo, de tribulatione cruciatuum inferorum. Ad cuius rei notitiam est tenendum, quòd omnes actualiter peccantes, et in peccatis finaliter perdurantes, pœna triplici apud inferos punientur, secundum quod multimoda deordinatio est in mortali, et actuali peccato. In omni quippe mortali peccato est deordinata auersio a summa luce, et bonitate: et huic debetur carentia visionis Dei. Est etiam deordinata conuersio ad bonum commutabile: et huic debetur pœna materialis incendij. Est etiam tertio deordinatio voluntatis liberæ, contra dictamen rectæ rationis: et huic debetur vermis intrinsecus. Punietur etiam pœna æterna, secundum quod deordinatio in mortali peccato est perpetua. Peccatum enim, quod quis committit, et de quo numquam pœnitet, perpetuo in anima perdurat, et a vita perpetua, scilicet Deo, perpetuo separat, et a voluntate procedit, quæ vellet in peccato perpetuo delectari. Et licet illa delectatio transiens, sit momentanea, deordinatio tamen tenet rationem perpetuitatis: ideo pœna deordinationi respondens, debet habere carentiam finis: vt sicut homo in suo perpetuo non apposuit finem, a peccato recedendo: sic Deus in suo perpetuo non desistat a puniendo. Et sicut contra infinitum peccauit, sic pœnam habeat infinitam. Et quia infinitam pœnā non potest habere intensione, saltem infinitam pœnam habeat duratione. Et sicut voluntas post mortem, malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ: sic Deus semper affligat sine sententiæ mutatione. Punietur nihilominus pœna acerba, secundum quòd deordinatio in peccato fuit libidinosa. Delectatio enim libidinosa puniri debet per pœnam afflictiuam. Et quia peccatores delectabiliter creaturæ adhæserunt, et creatorem contumaciter contempserunt: ideo præcipitabuntur in locum infimum, et maxime a statu gloriæ longinquum, scilicet in profundissimum infernū: vbi exponentur affligendi infimæ naturæ, scilicet fæcibus corporum mundanorum, igne fumoso, et sulphureo concremandi, in illo igne inseparabiliter alligandi, et ab eodem secundum exigentiam meriti æternaliter cruciandi, numquam tamen substantialiter consumendi. Et sic patet, quòd in pœnis damnatorum erit varietas: et cum varietate æternitas: et cum æternitate acerbitas.

Damnatorū pœna triplex.

CENTILOQVII TERTIA PARS.

Quæ habet 57. Sectiones.

De eo, quod est frui, et vti. *Sectio I.*

DICTO de malo culpæ, quod est fugiendum, et de malo pœnę, quod est pertimescendum, videndum est de bono, et hoc dupliciter. Primo sub ratione meriti in viatoribus: secundo sub ratione præmij in comprehensoribus. Ad meritum viatorum spectat, cognoscere, et discernere triplex bonū, scilicet bonum increatum, quod est Deus: procreatū, quod est mundus: coniugatū, quod est Christus. Deus est creator: mundus creatura: Christus creator, et creatura. Deo est fruēdum, mundo est vtendum, Christi Dei felicitate est fruendum, Christi hominis conformitate est vtendum. [a] Sunt ergo res, quibus est fruēdum, vt increatæ: sunt quibus est vtendum, vt procreatæ: sunt quæ fruuntur, et vtuntur, vt angeli, et homines. Res, quibus est fruendum, faciunt nos beatos: res, quibus est vtendum ad beatitudinem, adiuuant viatores: res, quę fruuntur et vtūtur, habent Christum Deū et hominem, vt contemplentur delectabiliter eius diuinitatem, et imitentur exemplariter eius humanitatem. Deitas Christi maxime beatificat angelos, et sanctos etiam comprehensores: humanitas vero eius, maxime lætificat, et ædificat homines adhuc viatores. [b] Est autem frui, alicui rei amore inhærere, propter se ipsam. Vti vero, est id, quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quod fruendum est. [c] Item fruimur cognitis, in quibus ipsis volūtas delectata cōquiescit. Vtimur vero eis, quę ad illud referimus, quo fruēdum est. Itē aliter accipit hæc duo Augustinus dicens: [d] Vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui, est vti cum gaudio, non adhuc spei, sed iam rei. Videndum est ergo per ordinem de his tribus. Et primo, de Deo trino, et vno: secundo, de mundo ex creatura triplici constituto: tertio, de Christo, et triplici eius beneficio, scilicet doctrina, vel scriptura sacra, gratia virtutum, et medicina sacramentali.

Bonum triplex.

a Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 3. to. 3. ex quo Mag. 1. sen. d. 1. §. Idē ergo.

b Idem ibi. c. 4. ex quo Mag. ibid.

c Idem lib. 10. de Tri. c. 10. to. 3. ex quo Mag. ibidem.

d Ibid. ca. 11. ex quo Mag. ibid. §. Notand.

Quid de Deo trino, et vno credendum est, et intelligendum, et exprimendum. *Sectio II.*

DE Deo trino, et vno secundum fidem rectam, habemus credere, intelligere, et exprimere. Credere de pluralitate personarum in vnitate naturæ, hoc est, quòd in diuinis est vna natura, et tres personæ, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: quarum prima a nulla est: secunda a prima sola est per æternam generationem: tertia a prima, et secunda est, per communem spirationem: ita quòd personarum Trinitas non præiudicat vnitati, nec essentiæ vnitas præiudicat Trinitati. Habemus quoque intelligere, quòd in diuinis, sunt duæ emanationes: vna per modum naturæ, qua generatur Filius: alia per modum voluntatis, qua spiratur, et procedit Spiritus sanctus. Tres hypostases, vna Patris, vna Filij, vna Spiritus sancti. Quattuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, et processio. Quinque notiones, scilicet quattuor prædictæ relationes, et innascibilitas est quinta: ita quòd innascibilitas priuatiue, et paternitas positiue, sunt duæ patris notiones. Filiatio est notio filij: spiratio actiua est cōmunis notio Patris, et Filij: processio est notio Spiritus sancti. Tres sunt etiam proprietates personales, quæ his vocabulis exprimuntur, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Habemus tertium mysterium diuinitatis beatę exprimere, secundum duos modos prędicandi, scilicet per modum substantię, et per modū relationis. Omnia enim prędicamenta dicta de Deo, transeūt in substātiam, excepta relatione, quæ ratione subiecti, in quo est, transit in substantiā, ne faciat compositionē: ratione vero termini, ad quē est, manet, vt faciat distinctionem, secundum tres modos supponendi, scilicet secundum modū substātiæ, notionis, et personæ, de quibus datur talis regula. Quod supposita essentia, nō supponitur notio, vel persona: et supposita notione, non supponitur persona, vel essentia: et supposita persona, nō supponitur notio, vel essentia, secūdū quattuor modos significādi substantiā, scilicet nomine essentię, substantiæ, hypostasis, et personæ. Horum quattuor exempla in creaturis sunt, humanitas, quæ essentiam: homo, qui substantiam: aliquis homo, qui significat hypostasim, siue suppositum: Petrus, qui dicit personam, secundum quinque modos dicēdi, siue quærēdi, scilicet per quis, qui, quæ, quod, et quid. Quis, ratione substantiæ: qui, ratione hypostasis: quæ, ratione notionis: quod, ratione substantiæ: quid, ratione essentiæ. Secundum tres modos differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, siue emanādi, sicut differt persona, a persona. Secundū modum differentem se habendi: sicut differt persona, et essentia, quia persona vna refertur

Sup. par. 1. Breuil. c. 2.

Vbi sup. c. 3. et 4.

Duo modi prædicandi in diuinis.

Digitized by Google

fertur ad aliam, sed essentia non refertur. Secundum modum intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab alia, vt bonitas, et sapientia.

Qualiter Deus trinus, et vnus manifestat se in effectibus creatura. Sectio III.

Hæc sup. par. 1. Breuil. c. 5. DE Deo trino, et vno secundum fidem catholicam, est tenendum, quòd licet sit incommutabilis insensibilis, incircumscriptibilis, reddit tamen se per creaturas diuersas, idest per effectus multiplices manifestum: ita quod in creaturis omnibus dicitur Deus esse, quantum ad naturam, et hoc tripliciter, scilicet per essentiam, præsentiam, et potentiam: ita quòd extra immensitatem diuinæ essentiæ nihil manet: propter limpiditatem diuinæ præsentiæ nihil latet: contra infinitatem diuinæ potentiæ nihil valet: et sic esse competit beatissimæ Trinitati. *Deus in q. bus habitet, sedeat, et appareat.* Dicitur habitare in iustis, quantum ad gratiam, quæ est effectus beatissimæ Trinitatis, ad Deum reducens, et faciens nos habere Deum, et Deum haberi a nobis: ac per hoc Deus Trinitas in nobis dicitur habitare. Dicitur sedere in beatis, quantum ad gloriam, ratione cuius Deus trinus in beatorum mentibus quietatur, in quorum potestatiua sedet, vt æquitas: in cognitiua lucet, vt veritas: in affectiua ardet, vt charitas. Dicitur apparere sensibiliter cum expressa significatione. *Matt. 3. d et Io. 1. d Act. 2. a* Sicut Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit super Christum: et in linguis igneis super Apostolos. Et quia personæ distinctæ sunt, distinctis possunt signari signis, ita quòd tres simul personæ, *Gen. 18. a* sicut Abraam in tribus angelis dicitur apparuisse Trinitas personarum: possunt etiam duæ apparere, et quælibet singilatim dicitur descendere de cælis: et hoc cum effectus, tam spiritualis, quàm sensibilis inchoatione: qui quamuis in se immutabilis perseueret, tamen de absente, dicitur fieri nobis præsens, quando in nobis incipit habitare per donum gratuitum, quod non videmus, sicut accidebat frequenter in Ecclesia primitiua. *Mitti, et mittere q d.* Dicitur mittere, siue mitti, cum æterna productione. Pater siquidem mittit Filiũ, quando insinuat, quòd procedit ab ipso per æternam generationem. Pater et Filius mittunt Spiritum sanctum, cum insinuant, quòd procedit ab ambobus per communem spirationem. Pater non mittitur, quia a nullo procedit. Spiritus sanctus non mittit personam, sed mittitur, quia non producit, sed producitur. Filius vero mittitur, et mittit: quia producitur, et producit. Dicitur incarnari, per commercium diuinæ naturæ, et humanæ in personæ vnione: quæ vnio facta est tantum in persona Filij, quam tamen est tota Trinitas operata.

De appropriatis patri. Sectio IIII.

Hæc sup. par. 1. Breuil. c. 6. DE Deo trino, et vno secundum fidem catholicam, est tenendum, quòd licet omnia essentialia tribus personis æqualiter, et indifferenter conueniant: tamen Patri dicitur appropriari vnitas, æternitas, ratio principiandi, et omnipotentia. Hæc autem quattuor dicuntur appropriari patri, non quia fiant propria, cũ omnibus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitione personæ Patris, quæ est origo personarum in Trinitate, non habens principium, sed principians, a qua etiam fluit omne posse. Est autem Dei potentia *Vbi sup. c. 7* completa, non posse deficere, cum non sit de nihilo: non potens succumbere, cum non sit de aliquo: non potens indigere, cum numquam careat aliquo bono. Potentia vero hominis in peccando deficit: in patiendo succumbit: in corporalibus actionibus indigentiam includit. Est igitur Deus omnipotens, ita tamen quod ei non attribuuntur actus culpabiles: vt posse mentiri, et malum facere: nec actus pœnales, vt posse metuere, et dolere: nec actus materiales, siue corporales, vt posse currere, et ambulare. Est etiam Dei potentia ordinata, ita quòd ei non attribuuntur actus inconuenientes, vt posse facere maiorem se, vel alium Deum æqualem sibi, vel creaturam infinitam actu. Quia sicut dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, est impossibile apud Deum.

De appropriatis filio. Sectio V.

FIlio appropriatur veritas, species, ratio exemplandi, et omnis scientia. *Vbi sup. c. 6* Hæc autem quattuor dicuntur appropriari filio, non quia fiant propria, cum tribus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem Filij personæ, quæ est a patre, vt Verbum, quod est patri æquale, et ideo summe pulchrum, in quo omnia præuisa, et disposita exemplantur, a quo tamquam primo, et summo exemplari fluit omne scire. *Vbi sup. c. 8* Cognoscit autem Dei sapientia limpide omnia bona, et mala, et præterita, præsentia, et futura, actualia, et possibilia, incomprehensibilia a nobis, et infinita. Ita tamen quòd in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa vocabula sortiatur. *Dei sapientia diuersimode appellatur.* Nam inquantum ipsa sapientia Dei est cognoscitiua omnium possibilium, dicitur scientia, siue cognitio. Inquantum est cognoscitiua omnium, quæ fiunt in vniuerso, dicitur visio. Inquantum est cognoscitiua omnium, quæ bene fiunt, dicitur approbatio. Inquantum est cognoscitiua omniũ, quæ futura sunt, dicitur præscientia, siue præuisio. Inquantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio. Inquantum eorum, quæ præmianda sunt, dicitur prædestinatio. Inquantum eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio. Possunt autem ad tria reduci vocabula ista septem, scilicet ad notitiam simplicis cognitionis, qua cognoscit Deus bona, et mala, quæ sunt, fuerunt, et futura sunt, et quæ possunt esse, et numquam erunt. Ad notitiam visionis, qua cognoscit Deus omnia bona, et mala, quæ sunt, fuerunt, et futura sunt. Ad notitiam approbationis, qua cognoscit Deus, quæ sunt, fuerunt, et futura sunt tantum bona.

De appropriatis Spiritui sancto. Sectio VI.

SPiritui sancto appropriatur bonitas, vsus, ratio finiendi, et voluntas, siue beneuolentia. *Vbi sup. c. 6* Hæc autem quattuor appropriantur Spiritui sancto, nõ quia fiant propria, cum tribus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem personæ Spiritus sancti, quæ est a Patre, et Filio, vt amor, et donum summe proficuum, et communicatiuum, omnis nostri desiderij finitiuum, ad quod bonum, tamquam ad finem summum, tendit omne velle rationabiliter ordinatum, et inclinatum. *Voluntas Dei.* Est autem voluntas Dei sic recta, quòd nullo modo potest obliquari: sic efficax, *Vbi sup. c. 9* quòd nullo modo potest retardari: sic vnica, quòd tamen quinque signis habet significari: quæ hoc versiculo continentur.

Imperat, et prohibet, permittit, consulit, implet.

Dicitur autem voluntas Dei ratione regulata, prouidentia: qua omnia, quæ in vniuerso fiunt, irreprehensibiliter gubernantur, cum nihil præcipiat, prohibeat, et consulat, nisi recte: nihil agat, nisi bene: nihil permittat fieri, nisi iuste. Cum autem voluntas Dei sit rectissima, nullus potest esse rectus, nisi conformetur ei: et nemo potest ei conformari, nisi sibi signis aliquibus innotescat, tamquam regula rectitudinis prosequendæ. *Rectitudo duplex.* Est autem duplex rectitudo, quædam necessitatis, quæ consistit in faciendo bonum, ad quod est præceptum: et in declinando malum, propter quod est prohibitio: quædam est perfectionis in supererogando vltra debitum, ad quod est consilium. Est etiam voluntas Dei efficacissima, ita quòd nullus potest aliquid efficere, nisi ipsa coefficiente, et sic est impletio in signum voluntatis efficientis. Item nullus potest deficere, vel peccare, nisi

Digitized by Google

nisi ipsa iuste, et merito deserente, et sic est permissio, vt signum voluntatis diuinæ iustitiæ deserentis.

De quattuor simul creatis, et de mensuris durabilium. Sectio VII.

POstquam vidimus de bono increato, quod est Deus, videndum est de bono creato, quod est mundus. Circa productionem autem mundialis machinæ, habemus primo explicare creaturæ summitatem. Et sic dicit Beda: quod quattuor fuerunt primo creata, quæ dicuntur esse coæua, vel fuisse, scilicet natura angelica, cælum empyreum, materia quattuor elementorum, et tempus. Quorum sufficientia sic accipitur: Primo debuerunt creari aliqua prima in quolibet genere creaturæ, scilicet respectu creaturarum spiritualium, et corporalium actiuarum, et corporalium passiuarum, et etiam respectu mensurarũ. Respectu creaturarum spiritualium, primo creata est natura angelica: respectu creaturarum corporalium actiuarum, est primo creatum cælum empyreum, de quo dicit Damascenus, quòd est continentia omnium corporalium, et spiritualium creaturarum: respectu creaturarum corporalium passiuarum, primo creata est materia quattuor elementorum: respectu mensurarum primo creatum est tempus, quod generaliter accipitur, pro mensura cuiuslibet durationis habentis initium, siue finem habeat, siue non.

Damasc. li. 2. Orth. fid. c. 6.

Ad cuius rei notitiam sciendum, quòd tres sunt mẽsurabilium, siue durabilium mensuræ principales, scilicet æternitas, æuiternitas, et tempus proprie dictum. Æternitas est diuinarum personarum duratio, quæ nõ habet principium, neque finem, de qua dicit Boetius: quòd est interminabilis vitæ tota simul, et perfecta possessio. Æuiternitas est mensura eorum, quæ habẽt principium, sed non finem, sicut sunt angeli, animæ, cælestis natura, et materia quattuor elementorum. Hæc mensura aliquando dicitur æuũ, aliquando æternitas creata. Sed quia æternitas proprie dicitur de diuinis, æuum vero aliquando pro tempore inuenitur: ideo ex his duobus æuiternitas nominatur. Tempus autem proprie dictum est mensura eorum, quæ habẽt principium atque finem, sicut sunt generabilia, atque corruptibilia, quæ secundum motum primi mobilis variantur, vsque ad completionem numeri quattuor elementorum. Quarta vero differentia non potest esse, quæ careat principio, habens finem.

Tres durationis mẽsuræ.

Boet. de cõso. philos. li. 5. prosa 6.

De veritate exprimenda cum exclusione erroris circa productionem mundi. Sectio VIII.

SEcundo habemus errorem extinguere, et exprimere veritatem. Propter quod tenendum est, quòd vniuersitas machinæ mundialis est producta in esse ex tempore, in quo excluditur error ponentium mundum æternum. Ex nihilo, in quo excluditur error ponentium æternitatem circa materiale principium. Ab vno principio, in quo excluditur error Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Solo, et summo, in quo excluditur error ponentium Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. In certo pondere, numero, et mensura: in quo ostenditur, quòd creatura est effectus Trinitatis creantis sub triplici genere causalitatis, scilicet efficientis, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, et mensura: exemplaris, ratione cuius est in creatura veritas, species, et numerus: finalis, ratione cuius in creatura est bonitas, ordo, et pondus. Omnis quippe creatura constituitur in esse, ab efficiente: formatur ad exemplar: ordinatur ad finem: ac per hoc est vna, vera, et bona: modificata, speciosa, et ordinata: mensurata, discreta, et ponderata. Alijs etiam vocabulis prædictus ternarius nominatur. Ab Augustino in libro de anima, et spiritu, dicitur essentia, species,

Hac sup. par. 2. Breuil. c. 1.

Aug. lib. de hæres. ad Quoduult. hære. 46. to. 6.

Plato in Timæo.

Sap. 11. d

A et vsus. A Dionysio: Harmonia, species, et commensuratio. Item ab eodem: Substantia, virtus, et operatio. Ex vna ergo parte cadunt vnitas, modus, essentia, substantia, mensura, et commensuratio. Ex vna, veritas, numerus, species, virtus, et harmonia. Ex vna bonitas, ordo, vsus, pondus, et operatio. De primo autem ternario nota, quòd vnum nominat ens communicabile connumerabile, et hoc propter indiuisionem sui in se: verum nominat ens cognoscibile, et hoc habet per indiuisionem sui, a propria specie: bonum nominat ens communicabile, et hoc habet per indiuisionem sui a propria operatione.

B

De triplici differentia creaturæ. Sectio IX.

TErtio circa productionem mundi, habemus attendere creaturæ triformitatem. Produxit enim Deus trinus, et vnus differentiam triplicem creaturæ. Nam produxit creaturam pure corporalem, vt est mundialis machina: creaturam pure spiritualem, vt est natura angelica: creaturam ex vtraque compositã, vt est natura humana. Sic enim decuit Deum producere varia, et diuersa, vt multiplicitas creaturæ faceret ad perfectionem vniuersi: quæ consistit in amplitudine ambitus, in sufficientia ordinis, et influentia bonitatis: ex quibus etiam diuina potentia, sapientia, et bonitas innotescit.

Creatura triplex.

C

Decuit namque Deum sic res producere, vt essent ad manifestationem suæ potentiæ: quæ quidem apparuit, in productione creaturarum summe distantium, et earundem coniunctione: vt patet in natura humana, in qua corporeum, et incorporeum vniuntur. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ sapientiæ: quæ maxime ex perfectione ordinis declaratur: qui quidem ordo necessario tria requirit, scilicet infimum, medium, et supremum. Infimum fuit natura corporalis: supremum, natura spiritualis: medium, natura composita ex vtraque. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ bonitatis, et beneuolentiæ: quæ maxime consistit in diffusione, et communicatione in alterum. Sic ergo diuina bonitas communicauit actum nobilissimum, qui est viuere, et intelligere, vt non tãtum daret alij potentiam viuendi, et intelligendi, sed etiam potentiam se communicandi alij: quod factum est in homine, in quo spiritualis vita et intellectiua perficit corporalem.

Potentia, sapiẽtia, et bonitas Dei, in creatione.

D

E

De productione machinæ mundialis. Sectio X.

DE his tribus differentijs videndum est per ordinẽ, et primo de natura pure corporali, cuiusmodi est machina mundialis, quæ sex diebus fuit in esse producta: ita quod in principio ante omnem diem creauit Deus cælum et terram. Prima vero die formata est lux: secunda, factum est firmamentum in medio aquarum: tertia die, separatæ sunt aquæ a terra, et congregatæ in vnum locum: quarta die, ornatum est cælum luminaribus: quinta die, aer, et aqua ornati sunt piscibus, et auibus: sexta die, ornata est terra animalibus, et hominibus: septima die, requieuit Deus a nouarum specierũ productione: quoniam omnia fecerat, vel in simili, sicut illa, quæ propagantur: vel in ratione seminali, sicut illa, quæ alijs modis introducuntur in esse.

Sup. par. 2. Breuil. c. 2.

Gen. 1.

F

Et sic colligitur ex prędictis, quod triplex fuit operatio diuina, in mundi machina producenda, scilicet creatio, distinctio, et adornatio. Prima operatio appropriatur Patri: secunda Filio: tertia Spiritui sancto. Creatio fuit ex nihilo: ideo fuit in principio ante omnẽ diem: tamquã rerum omniũ, et temporum fundamentũ. Distinctio vero corporũ mundanorũ fuit modo triplici: ideo per triduum fuit facta. Ita quòd prima die, fuit facta distinctio naturę luminosę a perspicua, et opaca, cũ lux a tenebris est distincta. Secũda die, est facta distin-

Operatio Dei triplex in producẽdo mundo.

Digitized by Google

ctio naturæ perspicuæ a perspicua, cum aquæ inferiores a superioribus sunt diuisæ. Tertia die facta est distinctio naturæ perspicuæ ab opaca, cum diuisæ sunt aquæ a terra. Ornatus autē, qui distinctioni corporum correspondet, est etiā in triduo cōsummatus. Ita quod ornatus naturæ luminosæ est factus quarta die, in formatione stellarum, et solis, et lunæ. Ornatus naturæ perspicuę factus est quinta die, in qua facti sunt pisces, et aues, in aquæ et aeris ornamentum. Sexta die est factus ornatus naturæ opacæ, quando factæ sunt bestiæ de terra, facta sunt reptilia, facta est humana natura, ad consummationem omnium prædictorum.

De consistentia machinæ corporalis. *Sectio XI.*

Sup. ibid. c. 5.

Natura cælestis triplex.

Natura elementaris quadruplex

Sup. ibid. c. 4.

Gen. 1. b

CONsistit autem tota natura corporea, maxime in in duobus, scilicet in natura elementari, et cælesti. Cælestis distinguitur in tres cælos principales, scilicet empyreum, christallinum, et firmamentum. In firmamento autem, quod est cælum, continentur septem orbes septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, et Luna. Natura vero elementaris distinguitur in quattuor sphæras, scilicet Ignis, Aeris, Aquæ, et Terræ. Et sic procedendo a summo cæli cardine, vsque ad centrum terræ, occurrunt nobis decem orbes cælestes, et quattuor sphæræ elementares: ex quibus tota mundi sensibilis machina integratur. Ita quòd cælestia, influunt in terrestria, et elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, dierum, mensium, et annorum, dicente scriptura: Sint in signa, et tempora, et dies, et annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, et corruptibilium, et corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum rerum, et operationum per lucem, calorem motum, et virtutem; vt non sint certa signa contingentium futurorum, nec influāt super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui fatum esse. Et sic colligitur ex prædictis, quod Deus ordinate res condidit, quantum ad tempus: ordinate disposuit, quantum ad situm: ordinate gubernat, quantum ad influentiam. In scriptura sacra ordinate narrat, quantum ad doctrinæ sacræ sufficientiam, quæ in principio sui insinuat naturam luminosam, nomine cæli: naturam opacam, nomine terræ: naturam perspicuam, nomine aquæ. Insinuat et beatissimam Trinitatem, Patrem, in nomine Dei creantis: Filium, in nomine principij: Spiritum sanctum, in nomine spiritus Dei. Insinuat etiam nobis appropriata trium personarum, scilicet omnipotentiam Patris, in producendo: omniscientiam Filij, in distinguendo: beneuolentiā Spiritus sancti, in influēdo.

De sufficientia cælorum. *Sectio XII.*

Cælorū numerus diuersimode cōputatur.

DE natura cælesti specialiter est videndum. Cælum quidem secundum communem acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam. Secundum verò propriam acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam, nulli contrarietati subiectam. Secundum primam acceptionem, septem cæli a Rabano distinguuntur, scilicet cælum aereum, æthereū, olympum, igneum, sidereum, aqueum, empyreum. Quorum sufficientia sic sumitur. Cælum enim natura perspicua, et contentiua, aut est datiua luminis, aut receptiua. Si est datiua, aut est vniformis non mota, et sic est cęlum empyreum: aut multiformis, et mota, et sic est sidereum: aut vniformis, et mota, et sic est crystallinum: quarta differentia non habetur, scilicet multiformis, et non mota. Si autem natura perspicua est luminis receptiua, aut est receptiua separabiliter, aut inseparabiliter. Si inseparabiliter, aut secundū superioris superficiei circulū, et sic est olympum, quod monti appropinquat olympo: si vero separabiliter, aut

A secundum superiorem partem, et sic est æthereum: aut secundum inferiorem, et sic est aereum.

Si autem dicatur cælum natura perspicua contentiua nulli contraria, sic a quibusdam octo orbes distinguuntur, scilicet septem planetarum cum octaua sphęra. A quibusdam amplius eruditis, nouem. Ab alijs vero vlterius illustratis, decem. Horum autem sufficientia sic potest accipi. Distinctio enim cælorum, aut est per primam diuersitatem formarum, aut est per dispositiones motuum, et luminarium contentorum. Si per diuersitatem formarum, sic distinguuntur tres cęli: aut enim in cælo viget natura perfectæ luminositatis, et sic est habile ad statum gloriæ, et quietum, sic

B est empyreum: aut viget in eo natura perfectæ perspicacitatis, et effectiuæ frigiditatis, et sic est aqueum, siue crystallinum, quod facit ad conseruationem rerū corruptibilium, ideo est habile ad motum: aut viget in eo natura perfectæ perspicuitatis simul, et luminositatis, et effectiuæ caliditatis, et sic est sidereum, quòd facit transmutationem inferiorum: ideo est multiforme habile ad motum. Si vero cæli penes contenta luminaria distinguuntur, sic est orbium distinctio attendenda: aut enim orbis continet siderum multitudinem, et sic est cælum sidereum, siue stellatum: aut continet vnitatem, et sic septem planetæ septem orbibus sunt distincti, quibus regitur vniuersitas temporum, dierum septenario dispensata.

C

De quattuor attributis angelis, cum conditione sui. *Sectio XIII.*

DE natura pure spirituali cuiusmodi est angelica, sex per ordinem sunt videnda, scilicet conditio angelorum omnium, præuaricatio malignorum dæmonum, confirmatio beatorum spirituum, diffinitio aliquorum nominum communium, non omnium, diuisio hierarchiarum diuersorum statuum, custoditio commissorum hominum. De conditione supernorum spirituum est tenendū, quod angelis a primordio suæ conditionis sunt quattuor attributa, scilicet simplicitas essentiæ: distinctio personalis propter rationem naturaliter insitam: memoria, intelligentia, et voluntas: et libertas arbitrij ad eligendum bonum, et respuendū malum. Hæc autem quattuor principalia attributa, alia quattuor comitantur, scilicet virtuositas in operando, officiositas in ministrando, perspicacitas in cognoscendo, et immutabilitas in eligendo. Immutabilitas, inquam, post electionem, siue in bono, siue in malo. Substantia quippe spiritualis, et incorporea, simplex, et omni carens diuisione quantitatis, cuiusmodi est natura angelica, hoc ipso, quòd est simplex, est virtuosa in operando: hoc ipso, quòd est virtuosa, et personaliter discreta, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quòd est simplex, et virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso, quòd est perspicax, et simplex, et habens intellectum deiformem, habet post electionem stabilitatem in electo, siue bonum fuerit, siue malum. Sufficiētia horum quattuor sic accipitur. Angelus potest considerari quadrupliciter, scilicet in se, et sic est essentiæ simplicitas: ad alterum angelum, et sic est distinctio personalis: ad Deum, et sic est memoria intelligentia, et voluntas: in quibus consistit ratio imaginis: ad ea, quæ eius regimini sunt subiecta, et sic est libertas liberi arbitrij.

D

E

F

De præuaricatione spirituum malignorum. *Sect. XIIII.*

DE præuaricatione damnatorum spirituū est tenendū, quòd Lucifer primus inter angelos præsumens de bono priuato, appetijt priuatā excellentiam, volens alijs superferri: ideo cum omnibus adhærentibus sibi, perdidit locum summum, scilicet cælum empyreum, descendēs in locum imum, scilicet caliginosum aerem, vel infernū. Cecidit autem in culpam per liberū arbitrium,

Digitized by Google

Status, et volũtas diaboli post casum.

triũm, lapsus vero in pœnam per diuinũ iudicium. Cadens autem factus est immutabilis per ruinam: ideo statim fuit obstinatus in malo, excæcatus a vero, deordinatus in operatione, infirmatus in virtute. Voluntas diaboli obstinata habet deformitatem, in qua est continuatio, naturæ variatio, decisio siue minoratio ratione primæ maculæ, a cuius adhæsione nullatenus separatur. Habet pronitatem, in qua est continuatio, quantum ad actum peccandi: tamen interuenit variatio, quantum ad genus peccati. Ratio vero in diabolo est excæcata. Prædicit aliquando futura, quod dicit Augustinus fieri quattuor modis, scilicet sensus vel ingenij acrimonia: longa temporum experientia: dolosa cautela, quia proponit aliquando facere, quæ prædicit: aliena doctrina, cum ab angelis aliquid didicit, iusto Dei iudicio permittente.

Aug. lib. de diui. dæmon. c. 3. et 3. tom. 3. et ex li. de spi ri. et ani. c. 28. ibid.

Cur ministerium diaboli hominibus interdictum.

Ministerialis diaboli operatio est hominibus interdicta, tum propter peccatum infidelitatis, ne attribuatur diabolo, quod est Dei: tum propter peccatum idolatriæ, quia desiderat diabolus aliquid sibi immolari: tum propter peccatum inobedientiæ, quia voluntarium commercium cũ diabolo præciso, tam a Deo, quàm ab Ecclesia prohibetur. Virtus diaboli peccati merito coartata, quando permittitur, vertitur ad miracula facienda, propter transmutationes repentinas circa corporeas creaturas. Possunt discerni diaboli miracula a miraculis Dei veris, quattuor modis, scilicet ex parte principalis agentis: nam in miraculis Dei operatur virtus potentiæ infinitæ, in miraculis diaboli virtus creaturæ. Ex parte ministri, quia miracula Dei fiunt per publicam iustitiam, scilicet per fidem iustificantem, quæ publice prædicatur, vel signa publicæ iustitiæ, vt in peccatoribus, qui per fidem aliquando sunt miracula operati: miracula diaboli fiunt per priuatos contractus, et arcana quædam: quia sic inuentores artis magicæ cum dæmonibus pepigerunt. Ex parte finis, quia miracula Dei fiunt ad hominum vtilitatem, et Dei gloriam: miracula dæmonum, et magorum ad deceptionem, et fraudem. Ex parte facti, quia miracula Dei sunt excellentia vt suscitare mortuos, illuminare cæcos, et similia: miracula diaboli sunt vilia, vt facere muscas, bufones, et serpentes.

Discretio miraculorum.

De confirmatione spirituum bonorum. Sectio XV.

SEquitur videre de confirmatione spirituum beatorum, de quibus tenendum est, quod alijs apostatantibus, ipsi immobiliter Domino adhæserunt. Ita quod alijs per malitiam irreuocabiliter obstinatis, ipsi sunt per gratiam, et gloriam in voluntate perfecte confirmati. Simul enim tempore non natura, gratiam et gloriam conuersionis, et adhæsionis ad Deum merito perceperunt: ratione cuius fuerunt quantum ad voluntatem stabiles, et felices. In ratione sunt perfecte illuminati, secundum cognitionem matutinam, et vespertinam. Lux quippe diuina angelum illuminans ad cognitionem Dei, angelum facit lucem. Cognitio autem Dei in se dicitur dies: quia pure est lux tamquam cognitio, et ratio cognoscendi. Lux autem angelica diuinitus illustrata, habet cognoscere creaturam: quæ respectu Dei tenebra reputatur: ideo eius cognitio dicitur vespertina, prout cognoscitur in seipsa: dicitur matutina, prout ex illa cognitione consurgit mens angelica in laudem Dei, cognitionem illam referens ad cognitionem, quam habet in verbo, et virtute. In virtute sunt perfecte fortificati, siue in operando, siue in exequendo: et hoc siue assumpto corpore, siue etiam non assumpto corpore. In operatione sunt perfecte ordinati, siue contemplatiua, siue administratiua. Duplex est enim vis angelica: contemplatiua, qua contemplantur Deum: et negotiatiua, siue administratiua, qua negotiantur circa salutem hominum. Non possunt autem deor-

Angelorũ vis duplex.

A dinari ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo in administrando homini: quia quocumque mittuntur, semper currunt, et militant intra Deum.

De diffinitionibus angeli, ordinis, et hierarchiæ. Sectio XVI.

SEquitur videre de diffinitionibus trium vocabulorum, quæ faciunt ad notitiam angelorum, quæ sunt angelus, ordo, hierarchia. Ex multis nempe angelis ordo consurgit. Ex pluribus ordinibus saltem tribus constituitur angelica hierarchia. Angelus diffinitur a Damasceno sic: Angelus est substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, secundum gratiam, non naturam immortalitatem suscipiens. Ordo sic diffinitur a Gregorio: Est multitudo cælestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur, sicut et in naturalium datorum munere conueniunt. Triplex autem inuenitur diffinitio hierarchiæ, secundum quod triplex est differentia hierarchię, scilicet diuina, angelica, et ecclesiastica. Diuina sic diffinitur a Dionysio: Hierarchia est diuina pulchritudo, vt simplex, vt optima, vt consummatiua. Angelica sic diffinitur ab eodem: Hierarchia est ordo diuinus, scientia, et actio, deiforme quantum possibile est similans, et ad inditas ei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei similitudinem ascendens. Ecclesiastica magistraliter sic diffinitur: Hierarchia est rerum sacrarum, et rationabilium, ordinata potestas, debitum in subditis obtinens principatum. Hæc autem diffinitio potest etiã conuenire angelicæ hierarchiæ.

Damasc. orth. fid. li. 2. c. 3.

Est Mag. in 2. dist. 9. §. consideran dũ colligitur ex Gregor. ho. 34. in Euang.

Dionys. de cælest. Hierarch. c. 3.

A Damasceno diffinitur Angelus quantum ad substantiam cum dicit: Angelus est substantia incorporea: quantum ad virtutem, cum dicit: Intellectualis, semper mobilis arbitrio libera. Vbi tangitur triplex virtus angelica, scilicet cognitiua, cum dicit: Intellectualis: operatiua, cum dicit: Semper mobilis, quia infatigabiliter operatur: imperatiua, cum dicit: Arbitrio libera. Operatio tangitur, cum dicitur, Deo seruiens: duratio, cum dicitur, gratia non natura immortalitatem suscipiens. Ordo notificatur quantum ad fundamentum cum dicitur: Ordo est cælestium spirituum multitudo: et quantum ad complementum cum dicitur: Qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur: et quantum ad dispositionem, quæ inter hæc medium tenet locum, cum dicitur: Sicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Diffinitio angelicæ hierarchiæ notificat ipsam egredientẽ a Deo per modum imaginis, cum dicit: Hierarchia est ordo diuinus, scientia, et actio. Vt ordo, idest ordinata potestas respondeat patri: scientia filio: actio, Spiritui sancto, secundum memoriam, intelligentiã, et voluntatem. Secundo describitur, vt egrediens per modum similitudinis, cum dicitur: Deiforme quantum possibile est similans, quantum ad habitum: et ad inditas Dei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei similitudinem ascendens, quantum ad actum. In diffinitione hierarchiæ increatæ, ostenditur esse vnitas in trinitate, cum dicitur: Diuina pulchritudo. Pulchritudo enim ex pluralitate, et æqualitate constat. Vt autem ostendatur, quod pluralitas non præiudicat vnitati, dicitur: Vt simplex: quod vnitas pluralitati, dicitur: Vt optima: quod vnitas spectat ad perfectionem pluralitatis, et econuerso subiungitur: Vt consummatiua.

Damasc. lo co init. Sectio. cit.

De triplici diuisione hierarchiæ. Sectio XVII.

SEquitur videre de tribus diuisionibus hierarchiæ. Prima hæc est. Hierarchiarum alia supercælestis, idest diuina: alia cælestis, idest angelica: alia subcælestis, idest ecclesiastica, vel humana. Omissa ecclesiastica,

Digitized by Google

stastica, et diuina, subdiuiditur secunda diuisione angelica hierarchia, in supremam, mediam, et infimam: siue per alia vocabula, in epiphaniam, hyperphaniam, et hypophaniam. Epiphania est incalescentis actionis incendio, altioris intellectus fastigio iudicijq. libera resultatio distributa. Hyperphania est, diuina illuminatio sui particeps interscalari reuerentia insigniens vsum edocens dominandi, arcensq. contrariū. Hypophania est diuinum participium legibus naturę occurrens, arcana reserans pro capacitate discreta. Tertia diuisio est hæc. In suprema hierarchia, quæ dicitur epiphania, sunt seraphin, cherubin, et throni. In media, siue hyperphania, sunt dominationes virtutes, et potestates. In infima, siue hypophania, sunt principatus, angeli, et archangeli.

Angelorum mutua actio. Aguntur quidem, et agunt angeli, secundum ordinem hierarchicum in eis initiatum, per naturam: consummatum, per gloriam, quæ in eis stabiliuit liberi arbitrij vertibilitatem, illustrauit perspicacitatem, roborauit virtuositatem, et ordinauit officiositatem. Perspicacitas rationis in contemplando, aut respicit bonitatem desiderandam, sic sunt seraphin: aut veritatem intelligendam, sic sunt cherubin: aut maiestatem venerandam, sic sunt throni. Ad thronos spectat reuerentia: ad cherubin sapientia: ad seraphin beneuolentia. Ad perfectam virtuositatem spectat virtus imperatiua, quæ est in dominationibus: virtus executiua, quæ est in virtutibus: virtus expeditiua, quæ est in potestatibus, quarum est arcere contrarias potestates. Ad perfectam officiositatem spectat regere, quod faciunt principatus: dirigere, quod faciunt archangeli, reuelare, quod faciunt angeli.

De custodia hominum per Angelos. Sectio XVIII.

Huius sectionis doctrina fere omnis est ex Greg. homil. 34. in Euang. Iam sexto, et vltimo, circa naturam angelicam, de custodia hominum suo regimini commissorum, est videndum. Ad cuius notitiam est notandum, quòd angeli habent ab hominibus defectum quadruplicem releuare; scilicet pronitatem ad malum, difficultatem ad bonum, longinquitatem a Domino, et tepiditatem a mente. Ad quæ quattuor designanda, quattuor nomina angelorum, et non plura, sunt in scriptura hominibus reuelata, scilicet Raphael, qui interpretatur medicina Dei, siue sanans Dominus. Hic est missus curare Tobiam a cæcitate oculorum, et Saram ab improperio de occisione virorum. Et hoc contra duo, quæ ex originali contraximus, quæ sunt ignorantia rerum agendarum, et concupiscentia noxiarum: per quæ duo reddimur ad malum labiles. Item Gabriel, qui interpretatur fortitudo Dei, qua fortificamur, et confortamur, ad obseruantiam præceptorum Dei, et adimpletionem consiliorum. In signum primi, missus est annunciare ortum Præcursoris de coniugatis. In signum secundi, missus est annunciare ortum Saluatoris de Virgine. Per Ioannis exemplum, reddimur fortes ad expugnandum malum: per Christi beneficium, et exemplum, reddimur dispositi et faciles ad bonum. Item Michael, qui interpretatur quis vt Deus, qui dicitur animas in cælo Domino præsentare: propter quas de manu diaboli eruendas, commisit prælium cum dracone. Huius duas sollemnitates sollemniter celebramus, scilicet apparitionis, et dedicationis. In signum, quod ipse pro nobis est, dum viuimus in hoc sæculo, et dum educimur de exilio.

Raphael. *Tob. 12. c* *Gabriel.* *Luc. 1. a* *Ibid. c* *Michael.* *Apoc. 12. b*

Vriel. Item Vriel, qui interpretatur lucens Deo, siue apparens Deo, vel ignis Dei, aut incendium Dei: quæ duplex interpretatio innuit, quod per eius ministeriū illustramur in veritate, et inflammamur in charitate. Mittuntur enim Angeli, ad illuminandum nostrum intellectum, et inflammandum nostrum affectum, et si non effectiue, saltem dispositiue. De hoc nomine Vriel, legitur in tertio Esdræ, quia missus est iste *4. Esdr. 4. a* angelus ad consolationem populi Dei, qui ab alienigenis premebatur.

Angelorū actus circa hominem. Habent etiam angeli circa hominem actum triplicem frequentare; scilicet purgare, illuminare, perficere. Primus actus ordinatur ad amotionem impedimentorum: secundus actus ad cognitionem verorum: tertius ad dilectionem bonorum. Habent tertio in hominibus effectum duplicem procreare: vnum scilicet respectu boni, vel conseruandi, vel acquirendi, vel augmentandi: alium respectu mali, vel deserendi, vel vitandi, vel minuendi. Habent nihilominus omnes propter ministerium humani generis militare. Quidam enim mittuntur ad nos missione exteriori: quidam mittuntur ad angelos propter nos, missione interiori, sicut illa superna agmina, quæ præeminent, quæ vsum exterioris officij numquam habent, tamen ad nos, vel propter nos mittuntur, secundum quod dicit Apostolus: quod omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Habent quoque angeli, ad custodiam hominum deputati, ab infusione animæ vsque ad egressionem de corpore, conatum diaboli contra hominem refrenare. Vnde dicit Beatus Hieronymus: * Magna dignitas animarū, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiā sui angelum delegatum. Et beatus Gregorius dicit: quòd vnusquisque habet vnum bonum Angelum sibi ad custodiam, et vnum malum ad exercitium deputatum.

** Hieron. cōment. in Mat. c. 18. to. 6.* *Greg. lib. 2. Mor. c. 2. et 16.*

De diffinitionibus animæ. Sectio XIX.

Restat videre de tertia differentia creaturæ, quæ composita est ex spirituali, et corporali, cuiusmodi est humana. Et primo, quantum ad animam: secundo quantum ad corpus: tertiò quantum ad coniunctum. De anima humana duo sunt principaliter videnda, scilicet diffinitio, et potentiarum diuisio.

Anima septem diffinitionibus diffinitur. Prima est in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea, intellectualis, illuminationum, quæ sunt a prima, et vltima relatione perceptiua. Secunda est Remigij. Anima est substantia incorporea, regens corpus. Tertia est Aristot. in libro de anima. Anima est actus primus corporis organici physici, potentia vitam habentis. Quarta est Augustini. Anima est similitudo omnium. Quinta est similiter Augustini. Anima est substantia quædam rationis particeps, regendo corpori accommodata. Sexta sumitur ex Genesi. Anima est deiforme spiraculum vitæ. Septima est Senecæ. Anima est spiritus intellectualis, in se, et in corpore ad beatitudinem ordinatus. Per primam diffinitionem, notificatur anima rationalis, prout est spiritus: per secundam, et tertiam, prout est anima. Copulatur enim anima, et vnitur corpori, vt motor mobili, et sic est secunda: et ut perfectio perfectibili, et sic est tertia. Per alias vero quattuor, quæ sequuntur, diffinitur vt anima, et spiritus: ita quod quarta est per comparationem ad creaturas generaliter: quinta, per comparationē ad corpus, quod perficit: sexta, per comparationem ad Deum, tamquam ad suam causam efficientem: septima, per comparationem ad Deum, vt finem vltimum; citra quem non potest rationalis anima quietari.

Aristot. de Ani. lib. 2. tex. 5. *Aug. lib. de spir. et ani. c. 6. to. 3.* *Ibid. c. 1.* *Gen. 2.*

De diuisione potentiarum animæ, secundum magistros in quinque membra. Sectio XX.

Sequitur videre diuisionem potentiarum animæ. Ad quarum notitiam habendam, quadruplex est diuisio percurrenda. Vna diuisio secundum magistros est in quinque membra, scilicet in sensualitatem, sensum, imaginationem, rationem, et intellectum. Sensualitas secundum magistros, est illa potentia, quæ sensifi-

Sēsualitas.

sensificat corpus et mouet, et appetit ea, quæ sunt delectabilia corpori, et refugit nociua. Sensus est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporales præsentes. Imaginatio est illa vis animæ, quæ intuetur res corporales absentes. Ratio est illa vis animæ, qua anima inter bonum et malum, inter verum et falsum discernit infra se. Intellectus est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, et intelligibiles, vt animam, angelum, et Deum.

Sensus. Imaginatio. Ratio. Intellectus.

Istorum quinque membrorum sufficientia, sic potest sumi: Anima est quasi duo, sicut dicit Augustinus. Est anima, et spiritus. Anima, inquantum corpus perficit et viuificat: spiritus, inquantum sine corpore consideratur, et separata perdurat. Secundum vero, quod est anima, comparatur ad corpus, et corpus ad animam: et sic congruit anima corpori, et aptatur ei, vt influat ei vitam, et sensum. Et hæc potentia animæ dicitur sensualitas. Congruit etiam corpus animæ et aptatur ei, vt per corpus perficiatur quantum ad vitam inferiorem. Et hæc potentia dicitur sensus. Sensus autem est duplex, scilicet interior, qui dicitur imaginatio, et exterior, qui communiter dicitur sensus: vt visus, qui fit per oculum, et auditus per aurem, et sic de alijs. Ipsa vero anima, inquantum spiritus, dicitur duplicem habere aspectum. Vnum respectu inferiorum, et vnum respectu superiorum, secundum, quod dicit Augustinus, quòd anima duas habet partes, scilicet vnam ad superiora respicientem et aliam ad inferiora. Inferiorem magistri appellant rationem, superiorem vero intellectum.

Aug. li. de spir. et ani. c. 9. to. 3.

Ibid. c. 11.

De diuisione potentiarum secundum naturales in tria membra. Sectio XXI.

Secunda vero diuisio secundum naturales, est in tria membra. Secundum enim quòd anima comparatur ad actus, tres sunt animæ potentiæ, ad actum triplicem ordinatæ. Tres quidem sunt actus animæ primi, scilicet vegetare, sentire, et ratiocinari. Et secundum hoc distinguitur triplex animæ potentia, scilicet vegetabilis, sensibilis, et rationalis. Nota tamen quod vegetabilis est anima in plantis. Sensibilis est anima in brutis. Rationalis est anima in hominibus. In homine autem non sunt tres animæ, sed tres potentiæ sunt dicendæ in anima. Vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis optime esse. Vegetabilis subdiuiditur in generatiuam et nutritiuam. Generatiua est ad conseruationem esse vniuersalis, scilicet speciei. Nutritiua est ad conseruationem esse singularis, scilicet indiuidui. Nutritiuæ duplex est actus, scilicet nutrire, et iste actus semper est necessarius: augmentare, et iste solum est necessarius vsque ad rei completionem. Vnde nutriuntur semper animalia, non autem semper augmentantur. Vis sensibilis diuiditur in apprehensiuam, et motiuam. Apprehensiua, diuiditur in sensum particularem, et sensum communem: siue in sensum exteriorem, et interiorem. Sensus particularis siue exterior, diuiditur in quinque sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratum, et tactum.

In homine vna tantum anima.

Circa istos quinque sensus, tria necessario requiruntur, scilicet bonitas organi, dispositio medij, et præsentia obiecti. Organum visus, sunt pupillæ oculorum: organum odoratus, sunt nares: organum auditus, sunt aures: organum gustus, lingua et palatum: organum tactus, sunt nerui totius corporis. Ista organa descendunt ab interiori parte cerebri: In qua quidem est neruus, qui dicitur opticus, et descendit ad pupillas, et ramificatur in duas partes: alius descendit ad nares: alius ad aures: quidam alius ad linguam, et palatum: quidam multipliciter ramificatus est organum tactus in toto corpore. Obiecta vero sensuum sunt hæc: obiectum visus est color, et eius differentiæ: obiectum odoratus est odor et eius differentiæ: obiectum gustus est sapor, et eius differentiæ: obiectum auditus est sonus, et eius differentiæ: obiectum tactus sunt elementares qualitates, vt calidum, humidum, frigidum, siccum, rarum, et densum, leue, et graue, asperum, et lene. Media sensuum sunt hæc: aer, et aqua, et quodlibet corpus diaphanum, et transparens. Illuminatum est medium in visu: aer exterior, et interior est medium in auditu: auris enim concaua, in concauitate habet aerem intrin secum sibi connaturalem. Vapor per aerem delatus est medium in odoratu: res enim odorifera quasi fumum sensibilem euaporat, ex quo immutatur aer deferens odoratui odoratum. Humor saliualis est medium in gustu. Caro est medium in tactu.

Tria in sensu requisita.

Interior sensus diuiditur in tres partes, secundum tres partes cerebri, quæ sunt, anterior, in qua est imaginatio: media, in qua est æstimatiua: postrema, in qua est memoria. Imaginatio aliquando dicitur sensus communis, aliquando imaginatio, aliquando phantasia. Sensus communis dicitur inquantum ibi concurrunt sensus particulares quinque, tamquam lineæ ad centrum, ibiq. ligantur. Imaginatio dicitur, inquantum repræsentat formas prius receptas a particularibus sensibus, quamuis absentes. Phantasia, inquantum potest componere formas nouas secundum similitudines eorum, quæ percepit per sensus particulares. Æstimatiua est illa vis, secundum quam dicimus sagacitatem, vel prudentiam in brutis: vt in vulpe, siue in alijs, in appetendis delectationibus et refugiendis nociuis. Memoria est vis illa, quæ conseruat, siue retinet formas sensibilium specierum. Vis sensibilis motiua est motiuum secundum motum mouens vniuersaliter membra corporis, vt caput, brachia, et armos. Motiua pedum dicitur gressibilis, quia secundum eam mouetur animal motu progressiuo. Vis rationis diuiditur in intellectum speculatiuum, qui exercetur in contemplatione veri: et practicum, qui in operatione boni. Secundum hanc duplicem radicem intellectuum, dicuntur vita actiua, et contemplatiua.

Sensus interior.

De diuisione potentiarum secundum naturales, et theologos. Sectio XXII.

Tertia diuisio secundum theologos et naturales est hæc: Potentiarum alia corporalis, idest corporis regitiua: alia spiritualis. Corporis regitiua distinguitur in animalem, vitalem, et naturalem. Secundum has vires anima regit corpus. Vis animalis secundum medicos est in cerebro, vitalis in corde, naturalis in epate. Vis animalis diuiditur in cognitiuam, et motiuam. De cognitiua dictum est supra. Motiua diuiditur in irascibilem, et concupiscibilem. Motus enim animalis aut est a malo nociuo, et dicitur motus fugę, qui est ab irascibili. Aut est ad bonum delectabile, et talis motus est a concupiscibili. Vis vitalis, est vis motiua aeris in corpore animalis, per arterias, vnde est pulsus. Tanti enim caloris est cor, quod nisi refrigeraretur aere attracto per inspirationem, et emisso per respirationem, animal moreretur. Hæc eadem vis est motiua ad vocem formandam, eo modo, quo formatur vox irrationalis, vt vox auium, et animalium. Vis naturalis comprehendit nutritiuam, et generatiuam. Sed nutritiua est ad conseruationem naturæ singularis: generatiua est ad conseruationem naturæ vniuersalis. Nutritiuæ virtuti aliæ quattuor deseruiunt, scilicet appetitiua, quæ appetit nutrimentum: digestiua, quæ separat conueniens, et non conueniens in alimento: retentiua, quæ transmittit ad singulas partes corporis, quod conueniens est in nutrimento, vt facta deperditio restauretur: expulsiua, quæ expellit, quod in nutrimento fuit inconueniens, et nociuum.

Vis animalis. Vis vitalis. Vis naturalis.

Spiritualis autẽ idest spiritus regitiua, diuiditur aliquando secũdum naturam intellectiuam, et affectiuã. Aliquando

Vis spiritualis.

Aliquando secundum officia, vt cum diuiditur ratio in superiorem, et inferiorem. Aliquando secundum status, vt cum diuiditur, in intellectum speculatiuum, et practicum: Speculatiuus intellectus, extensione fit practicus, dum coniungitur voluntati, et operi. Aliquando secundum aspectus, vt cum diuiditur cognitiua in rationem, quæ aspicit ad inferius, et intellectum, qui aspicit ad par, et intelligentiam, quæ aspicit ad superius. Aliquando secundum actus, vt cum fit diuisio in inuentiuam, et dijudicatiuam. Inuenire enim et iudicare, sunt actus potentiæ cognitiuæ ad inuicem ordinati. Aliquando secundum differentias, vt cum diuiditur intellectus, in agentem, et possibilem: nam prima differentia intellectus vtitur anima ad abstrahendum, secunda vero ad recipiendum. Aliquando secundum diuersos modos mouendi, et sic est diuisio voluntatis, siue appetitus, in naturalem, et deliberatiuam. Prima est diuisio principalis in intellectum, et affectum, siue cognitiuam, et affectiuam, siue in rationem, et voluntatem.

Arist. li. 3. de ani. tex. 49.

Voluntas.

Voluntas dicitur potentia, et sic diffinitur ab Anselmo: Voluntas est instrumentum per seipsum mouens. Dicitur actus siue motus potentiæ, et sic diffinitur ab Augustino: Voluntas est animi motus, cogente nullo ad aliquid admittendum, vel non admittendum, vel adipiscendum, vel non adipiscendum. Dicitur etiam volitum, vt cum dicit aliquis, hæc est mea voluntas. Sex sunt actus ad voluntatem liberam pertinentes secundum Damascenum, scilicet consilium, iudicium, sententia, electio, operatio, et vsus. Liberum arbitrium vult, ecce voluntas: inquirit et scrutatur, ecce consilium: iudicat, ecce iudicium: disponit, ecce sententia: eligit, ecce electio, quæ est duobus placentibus alterum præoptare: impetum facit, ecce operatio: agit, ecce vsus.

Ansel. Dialog. de lib. arb. c. 7. Aug. li. 21. sent. sent. 14. tom. 4. et lib. de duab. ani. c. 10. to. 6. Damasc. Orthod. fid. lib. 2. c. 22.

Ratio.

Ratio autē habet quinque actus, duos per quos dirigitur in finem veri, quorum vnus precedit cognoscere et dicitur ratiocinatio, quæ sic ab Augustino diffinitur: Ratiocinatio est rationis inquisitio. Huic ratiocinationi est insitum ingenium, quod diffinitur ab Augustino: Ingenium est illa vis animæ, siue intentio, qua se extendit anima, et exercet ad incognitorum cognitionem. Alius actus est ipsum cognoscere, quod est aspectus veri. Et secundum hoc diffinitur ratio ab Augustino: Ratio est animi aspectus, quo per seipsum verum intuetur. Habet etiam ratio tres actus, per quos dirigitur in finem boni. Primus est boni et mali discretio, siue boni et melioris: secundus est, discretione facta, boni siue melioris electio: tertius est dilectio. De his tribus dicit Augustinus: Ratio est animæ aspectus, quo bonum et malum discernit, virtutes eligit, Deum diligit.

Aug. lib. de spi. et ani. c. 1. to. 3. Ibid. c. 11. Ibid. c. 1. Ibid. c. 11.

De diuisione potentiarum, secundum Augustinum. Sectio XXIII.

Ibid. c. 4.

QVarta diuisio potentiarum, ponitur ab Augustino in libro de Spiritu, et anima, quæ facit ad maiorem euidentiam prędictorum. Distinguit autem vires animæ, in rationalem, concupiscibilem, et irascibilem. Per rationalem, est anima habilis ad cognoscendum aliquid infra se, et supra se, in se, et iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, se in se, angelum iuxta se, et quidquid cæli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilem, et irascibilem habilis est affici ad aliquid appetendum, vel fugiendum, amandum vel obediendum. De rationalitate omnis sensus animæ nascitur: de concupiscibilitate omnis affectus. Affectus quadripertitus esse dinoscitur, dum de eo, quod amamus, iam gaudemus, vel gaudendum speramus: vel cum de eo, quod odimus, iam dolemus, vel dolendum metuimus. Vnde de concupiscibilitate gaudium, et spes: de irascibilitate, dolor et metus oriuntur. Qui quidem quattuor affectus animæ omnium sunt vitiorum, atque virtutum, quasi quædam principia, et communis materia. Affectus quidem omni operi nomen imponit. Notandum vero, quòd sensus animæ virtutes apprehensiuæ vocantur, siue cognitiuæ, quæ a rationabilitate oriuntur. Quinque autem sunt progressus ad sapientiam: sensus imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia. Sensus est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas recipit formas, sed præsentes. Imaginatio est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas recipit formas, sed absentes. Sensus namque formas accipit in materia, imaginatio extra materiam. Et ea vis exterius formata, sensus dicitur, et eadem vsque ad intimum traducta, vocatur imaginatio, quæ de sensu oritur. Ratio est ea vis animæ, quæ rerum corporearum formas, naturas, differentias, propria, et accidentia omnia percipit incorporea, sed non extra corpora, nisi ratione existentia. Abstrahit enim incorporibus, quæ fundantur a corporibus, non actione, sed consideratione. Intellectus est ea vis animæ, quæ inuisibilia percipit, vt angelos dæmones, animas, et omnem spiritum creatum. Intelligentia est ea vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. Cernit quidem ipsum summum verum, et vere immutabile. Sic ergo anima sensu percipit corporea: imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatum. Ad imaginationem, quæ dicitur sensus communis, et etiam phantasia, pertinent ea, quæ vident in somnis dormientes: de quibus dicit Augustinus, quòd omnium, quæ sibi videntur videre dormientes, quinque sunt genera, scilicet oraculum, visio, somnium, insomnium, et phantasma. Oraculum est, cum in somnis parens, vel aliqua grauis persona, seu sacerdos, vel etiam Deus aliquid euenturum aperte, vel non euenturum, faciendum, vel vitandum denunciat. Visio est, cum id quis videt, quod eodem modo, quo apparuerat, euenit. Somnium est figuris tectum, et sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est, quando id, quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti: sicut est cibi cura, vel potus, vel aliqua studia, vel artes, vel infirmitates. Iuxta infirmitates enim diuersi diuersa accipiunt somnia. Alia enim vident sanguinei, alia colerici, alia melancholici, alia flegmatici. Isti enim vident rubra, et varia: et illi nigra, et alba. Phantasma, est quando vix dormire cœperit quis, et vigilare se existimat, et videtur aspicere irruentes in se, vel passim vagantes formas discrepantes, et varias, lætas, et turbulentas. In hoc genere est ephialtes, quem opinantur vulgares inuadere dormientes, et opprimere quiescentes, quod non est nisi fumositas conscendens ad cerebrum a stomacho, vel a corde, vim comprimens animalem.

Tres vires animę.

Hæc habentur apud Aug. li. mo do cit. c. 11. Ibid. c. 25.

De quo est anima. Sectio XXIIII.

POtest colligi ex prædictis, quòd anima est ens viuens, intelligens, ac libertate vtens. Forma quidem est anima, non a seipsa, nec de diuina natura, sed a Deo per creationem de nihilo in esse deducta. Forma autem viuens est non ex natura extrinseca, sed ex seipsa: non vita mortali, sed perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creata, sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem, et similitudinem facta est. Imago autem nominat conformitatem in quantitate: similitudo vero, conuenientiam in qualitate. Imago namque, dicit quandam configuratione, et illa importat figuram, quæ est quantitas in qualitate, et qualitas in quantitate. Similitudo vero, dicitur rerum differentium eadem qualitas. Ex hac primaria differentia, triplex modus distinguendi inter imaginem et similitudinem assignatur, secundum Hugonē. Imago respicit figuram, similitudo naturam: alius est modus distinguendi, quod imago est in naturalibus, simili-

Sup. in breuil. p. 2. c. 9. Hugo Annotati. elucidator. in Gen. c. 7.

Digitized by Google

dum naturam integram, cuiusmodi fuit in Adam: et hoc modo cognouit, quæ spectant ad mundanam machinam construendam excellentius, et melius quàm ipse Adam. Quintus, secundum sensibilem experientiam: et hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum: secundum quem modum dicitur, quòd didicit ex his, quæ passus est obedientiam. *Heb.5.c*

Cur quintuplex modus sciendi in Christo. Debuit quidem in Christo esse quintuplex iste modus. Nam res habent esse in æterna arte, in humana mente, et in proprio genere. In arte cognouit res per naturam diuinitatis, et per gloriam comprehensionis. In mente per habitum naturalem siue innatum, sicut cognouerunt angeli: per habitum gratuitum, et infusum, sicut cognouerunt sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati. In proprio genere, cognouit via sensus, memoriæ, et experientiæ, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci: in Christo autẽ rem cognitam secundum vnum modum, fecit per modum alium esse notam.

De plenitudine meriti Christi. Sectio XXX.

SEquitur videre de plenitudine meriti, quam Christus habuit in opere, et effectu. Et sic est tenendũ, quòd in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio, et plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur: quia non tantum erat homo, verumetiam Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur: quia ab instanti conceptionis, vsque ad horam mortis. Tertio quantum ad id, quo merebatur, propter perfectissimum habitum charitatis, et perfectissimũ exercitium virtutis in agendo, orando, et patiendo. Quarto quantum ad eum, cui merebatur: quia non tantum sibi, sed etiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad id, quod merebatur nobis: quia non tantum gloriam, verumetiam gratiam, et veniã: Non tantum gloriam spiritus, verumetiam stolam carnis, et apertionem ianuæ cælestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi: quia licet non mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, merebatur tamen accelerationem Resurrectionis, et glorificationem sui nominis, et dignitatem iudiciariæ potestatis. Septimo quantum ad modum quo merebatur. Cum enim dicatur tripliciter quis mereri, scilicet vel de indebito facere debitum: vel de debito facere magis debitum: vel de debito vno modo, facere debitum alio modo. Omnibus his modis meruit nobis: tertio tantummodo meruit sibi, faciente ad hoc plenitudine Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus et in statu merendi. Ita quod supra eius meritum, omnia nostra merita habent fundari. Cum in Christo siquidem fuerit plenitudo gratiæ in affectu, et plenitudo sapientiæ in intellectu, necesse fuit quod in ipso esset plenitudo, et perfectio meriti, secundum omnem modum plenitudinis.

Tribus modis meruit nobis Christus.

De tolerantia passionis Domini nostri Iesu Christi. Sectio XXXI.

SEquitur videre de tolerantia passionis circa Dominum Saluatorem. Sciendum est, quod Christus assumpsit non tantum naturam humanam, sed etiam defectus circa naturam humanam. Assumpsit enim pœnalitates corporales, vt famem, sitim, et lassitudinem. Assumpsit et spirituales, vt tristitiam, gemitum, timorem, et dolorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinũ multiformium. Nec omnes spirituales, sicut sunt ignorantia, et rebellio carnis ad spiritum, et econtra. Nec eas qualitercumque assumpsit: quia sic necessitatem patiendi assumpsit, vt nihil pati posset inuite, nec secundum diuinitatis voluntatem, nec secundum voluntatem rationis, licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis et carnis.

Christus humanã naturã assumpsit, et defectus aliquos circa eam, non tamen omnes.

Magnitudo passionis Christi. In natura passibili sic assumpta, passus est passione generalissima, quantum ad naturam humanam: quia non solum secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundum naturam diuinam. Passus est passione acerbissima, tum propter complexionis æqualitatem: tum propter sensuum viuacitatem: tum propter suspendij continuitatem: tum quia doluit propter vulnera vt patiens: tum quia doluit propter nostra delicta vt compatiens. Passus est passione ignominiosissima, propter patibulum crucis, quod erat supplicium latronum, et pessimorum: et propter consortium iniquorũ latronum, scilicet cum quibus reputatus est. Passus est tandem passione interemptoria, per separationem animæ a corpore, salua tamen vnione vtriusque cum diuinitate. Anathema enim est, qui dicit filium Dei naturam, quam semel assumpsit, reliquisse. Peracto autem mysterio passionis, descendit anima Christi ad liberationem eorum, qui inter membra sua decesserant per fidem rectam, vel per fidei Sacramenta: tertia die rediens ab inferis, corpus, quod prius viuificauerat, factum immortale et impassibile reassumpsit: post quadraginta dies cælos ascendit, interiectis decem diebus, Spiritum sanctum misit. *Isa.53.d* *Act.1.a b*

De sacra scriptura, quantum ad duo Testamenta. Sectio XXXII.

SEquitur videre de triplici beneficio Christi, et primo de doctrina sacra, ratione cuius dicitur plenus veritatis ad homines discendisse. Doctrinam ergo sacram, siue scripturam diuinam habemus considerare quantum ad diuersitatem Testamentorum, quantum ad generalitatem contentorum, et quantum ad specialitatem præceptorum. Et sic scriptura sacra in duo diuiditur Testamenta, vetus scilicet et nouum. Vetus habet multitudinem librorum. Habet enim libros legales quinque: scilicet Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeri, Deuteronomium. Habet historiales decem: qui sunt, Iosue, Iudicum, libri Regum quattuor, libri Paralippomenon duo, libri Esdræ tres, libri Tobiæ, Iudith, Esther, Iob, et libri Machabæorum duo. Sapientiales sunt quinque: Parabolæ, Ecclesiastes, Cantica, liber Sapientiæ, et Ecclesiasticus. Prophetales sunt sex, scilicet Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, liber Psalmorum, et libri duodecim prophetarum: qui sunt Oseæ, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. *Io.1.b* *Vetus Testamentũ.*

Nouum. Nouum Testamentum habet etiam libros multos, scilicet Euangelia quattuor, primum secundum Matthæum: secundum, secundum Marcum: tertium, secundum Lucam: quartum, secundum Ioannem. Habet actus Apostolorum. Habet epistolas Pauli quattuordecim, ad Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Galathas vnam, ad Ephesios vnam, ad Philippenses vnam, ad Colossenses vnam, ad Thessalonicenses duas, ad Titum vnam, ad Philemonem vnam, ad Timotheum duas, ad Hebræos vnam. Et septem canonicas, scilicet vnam Iacobi, duas Petri, tres Ioannis, vnam Iudæ. Habet etiam librum Apocalypsis. Nouum Testamentum, et maxime quattuor Euangelia, quattuor qualitatibus secundum Hieronymum contexuntur: quæ sunt præcepta, mandata, testimonia, et exempla. Præcepta sunt, ad declinandum a malis: mandata, ad faciendum bona: testimonia, ad credendum vera: exempla, ad imitandum, et explendum honesta. Timor incutitur præceptis, fides roboratur testimonijs, spes erigitur exemplis charitas consummatur mandatis. *Hier. præf. in Euang. sec. Marc. to.6.*

Digitized by Google

Legis Mosaicæ et Euangelicæ differentia.

A Assignatur autem differentia inter legem Mosaicã, et Euangelicam in hunc modum: quia lex Moysi dicitur lex figuræ, lex pœnæ, lex litteralis, lex occidens, lex timoris, lex seruitutis, lex oneris. Lex autem euangelica, dicitur lex veritatis, lex gratiæ, lex spiritualis, lex viuificans, lex amoris, lex libertatis, lex facilitatis. In lege quippe euangelica quattuor conditiones nobilissimæ sunt adiectæ scilicet documenta instruentia, promissa incitantia, sacramenta adiuuantia, et consilia perficientia: quæ sunt consilium paupertatis altissimæ, castitatis mundissimæ, et obedientiæ siue humilitatis subiectissimæ.

Res de quibus scriptura sacra agit.

B Agitur enim de septem in vniuerso in sacra scriptura tam noui, quàm veteris Testamenti, scilicet de Trinitate Dei, et de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, de medicina sacramentali, de statu finalis iudicij. Sũt specialiter in scriptura quattuor genera præceptorũ, scilicet quædam cærimonialia, vt: Non arabis in boue et asino. Quædam sacramentalia, vt de vitula rufa, et alijs sacrificijs, et de circumcisione. Quædam iudicialia, vt oculum pro oculo, dentem pro dente. Quædam moralia, vt decem præcepta Decalogi.

Deut. 22. b. Num. 19. a. Gen. 17. b. Exo. 21. e. Exo. 20.

De præceptis Decalogi. Sectio XXXIII. C

Salus hominis.

PRæcepta Decalogi sunt specialiter declarãda, quę dicuntur moralia, quia cum fide sunt ad salutem hominum necessaria. In fide enim et moribus est salus hominum constituta. Fuerunt autem conscripta digito Dei in duabus tabulis lapideis, in signum geminæ charitatis, diuinæ, scilicet et humanæ. De quibus breuiter duo sunt videnda, scilicet ordinatio, et numeri siue sufficientiæ assignatio. Ordinantur autem a Iosepho historiographo, secundum ordinem rei gestæ quinque in prima tabula, et quinque in secunda. D Secundum eundem ordinem, ab Augustino tria in prima tabula, et septem in secunda. Origines considerans materiam eorum, quæ ordinantur, distinguit primum in duo, scilicet nõ habebis deos alienos præter me: Et non facies tibi sculptile. In quorum primo prohibetur adoratio statuæ nihil habentis simile in naturis: secundo prohibetur adoratio statuæ habentis similitudinem cum aliqua creatura. Duo vero vltima secundæ tabulæ non distinguit, reputans ea esse vnum, scilicet: Non concupisces vxorem proximi tui: Et non desiderabis rem eius. Augustinus vero, considerans finem, ad quem præcepta Decalogi ordinantur, primum non distinguit, quia vtrobique E secundum intentionem idolatria prohibetur. Et sic ponit tantum tria in prima tabula. Præceptum vero de concupiscentia vxoris, et possessionis alienæ, distinguit in duo: quia alio fine concupiscitur vxor ad vsum voluptatis, alio finę concupiscitur possessio ad vsum cupiditatis: et sic septem ponit in secunda.

Exo. 31. d. Iosep. Antiq. Iudaic. li. 3. c. 4. Aug. lib. 2. quæstio. in Exo. q. 71. 20. 4.

Sufficiẽtia decem præceptorum.

Augustinum ergo sequentes, qui tria ponit in prima tabula, et septem in secunda, sufficientiam numeri assignemus. In prima tabula tria fuerunt præcepta ordinantia ad Deum, quorum sufficientia potest sumi penes subiectum: quod est triplex in nobis, scilicet F potentia irascibilis, quæ ordinatur per præceptum de protestatione veritatis: potentia concupiscibilis, quæ ordinatur per præceptum de sabbatizatione mentis: potentia rationalis, quæ ordinatur per præceptum de ordinatione maiestatis. Potest etiam sumi penes obiectum, quod est triplex in diuinis, scilicet summa maiestas reuerenda, respectu cuius est primum: summa veritas profitenda, respectu cuius est secundum: summa bonitas diligenda, respectu cuius est tertium. Potest sumi nihilominus penes actum intermedium, qui est triplex, scilicet actus operis, qui exercetur in primo mandato per actualem adorationẽ: actus oris, qui exercetur in secundo per sermocinalem prolationem: actus cordis, qui exercetur in tertio, per affe- A ctualem dilectionem. Non potest bene sabbatum, idest, quietem mentis celebrare, qui per quietem continuam, non studet omne peccatum mortale declinare. In secunda tabula, septem fuerunt præcepta ad proximum ordinantia. Quorum sufficientia sic accipitur. Ad proximum habemus dupliciter ordinari, scilicet per beneficentiam, et sic est primum, scilicet: Honora patrem et matrem tuam: per innocentiam, et sic possumus nocere proximo tripliciter, actu operis, actu oris, et actu cordis. Actu operis, tribus modis, scilicet in propria persona, et sic dicitur: Non occides. In persona coniuncta, et sic dicitur: Non mœchaberis. In possessione sua, et sic dicitur: Non furaberis. In actu oris, possumus nocere proximo falsum testificando, et sic dicitur: Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum. In actu cordis, possumus nocere ei dupliciter, scilicet affectu carnalitatis, et sic dicitur: Non concupisces vxorem proximi tui: et affectu cupiditatis, et sic dicitur: Non desiderabis rem eius. Decem præcepta per ordinem his versibus continentur.

Sperne deos, fugito periuria, sabbata serua.
Sit tibi patris honor, sit tibi matris amor.
Non sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus.
Viciniq. thorum, resq. caueto suas.

De præceptorum summa. Sectio XXXIIII.

Præceptum triplex.

AD maiorem notitiam præceptorum est attendendum, quòd est præceptum naturæ, disciplinæ, et scripturæ. Præceptum naturæ est duplex, innatum, et datum. Innatum est duplex, quoddam respectu Dei, quoddam respectu proximi. Respectu Dei est illud Deuteronomij, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota fortitudine tua. Respectu proximi est duplex, vnũ per beneficentiam, de quo Saluator: Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, et vos eadem facite illis. Aliud est de innocentia in Tobia: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alteri aliquando tu facias. Datum est duplex præceptum. Vnum ad conseruationem indiuidui in Genesi. Ex omni ligno paradisi comede. Aliud est ad conseruationem speciei, ibidem: Crescite, et multiplicamini. Præceptum disciplinæ est duplex: quoddam ad probationem obedientiæ: De ligno scientiæ boni, et mali ne comedas. Quoddam ad probationem fidei: Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, et offeres eum mihi.

Deut. 6. a. Matt. 7. b. Tob. 4. e. Gen. 2. c. Gen. 1. d. Gen. 2. e. Gen. 22. a.

Sup. Sec. 32 huius par.

Lex euangelica.

Præcepta scripturæ sunt in quattuor generibus comprehensa, sicut supradictum est. Quædam sunt cærimonialia, quædam sacramentalia, quædam iudicialia, et moralia. Hæc quattuor genera præceptorum, fuerunt in veteri Testamento, tanto multiplicato numero, vt quasi non essent plures dies in anno, nec ossa in homine, quam præcepta data Dei populo. Lex autem euangelica superueniens, tamquam abbreuians, et consummans cærimonialia, et sacramentalia euacuauit adimplendo: iudicialia temperauit auferendo: moralia consummauit, consilia salutifera adijciendo. Possunt autem omnia præcepta, quæ legimus in scriptura, reduci ad tres differentias, siue membra: vt dicamus, quòd præceptum aliud executionis, sicut est illud quòd implere tenemur ex Domini voluntate. Aliud probationis, sicut fuit præceptum Abrahæ, vt immolaret filium, in quo requirebat Deus non opus, sed promptitudinem voluntatis. Aliud instructionis, sicut quandoque curabat Dominus aliquos, et mandabat curatis, ne eum in populo diuulgarent. Non enim obligabat Dominus curatos, vt tacerent: sed instruebat, vt de magnis operibus laudes non captemus.

Gen. 22. a.

De gra-

Digitized by Google

De gratia in se considerata, quo ad diffinitionem, diuisionem, et operationem. Sectio XXXV.

Io.1.b

SEquitur videre de secundo beneficio Iesu Christi, quod est gratia, ratione cuius, plenus gratia dicitur aduenisse. Est autem considerare gratiam in se, et in comparatione ad habitus virtuales. In se habet considerari gratia, quantum ad diuersitatem diffinitionis, diuisionis, nominationis, et operationis.

Gratię definitiones.

Diffinitur autem gratia multipliciter, secundū quod multipliciter comparatur. Comparatur autem ad suū principium, et sic diffinitur ab Isidoro: Gratia est diuinæ misericordiæ donum, per quod bonæ voluntatis est exitus. Ad suū subiectum, et sic est illa super Psalmos, vt exhilaret faciem in oleo. Gratia est quidam nitor animæ, ad conciliandum sanctum amorem. Ad suum oppositum, et sic est, quæ datur in Glosa super Psalmos: Gratia est iustificatio, et recisio peccatorum. Ad suum effectum, et sic est illa Chrysostomi: Gratia est sanitas mentis, dilectio cordis. Potest quinto comparari ad suum præmium, et sic est illa: Gratia est similitudo gloriæ. Secundum has omnes comparationes, assignatur diffinitio magistralis, quæ talis est: Gratia est forma a Deo data gratis sine meritis, gratum faciens habentem, et opus eius bonum reddens. Inuenitur, et alia notificatio, quæ competit gratiæ gratis datæ: Gratia est manifestatio spiritus ad vtilitatem spiritus, sumpta ab Apostolo.

Isidor. de Diff. lib. 1. differ. 27. Ps. 103. 1.Cor.12.a

Diuisiones gratiæ.

Diuiditur etiam gratia multipliciter secundū quòd multipliciter comparatur. Comparata enim ad suum principium, a quo est, diuiditur in gratiam prædestinationis, vocationis, iustificationis, et magnificationis. Primo enim Deus gratiam præparat, secundo affert, tertio confert, quarto complet. Comparata ad suū subiectum, in quo est, diuiditur in gratiam cognitionis, voluntatis, et perfectionis, secundum triplicem potentiam: scilicet intellectiuam, affectiuam, et operatiuam. Et sumitur a Bernardo in libro de Libero arbitrio. Comparata ad oppositū, contra quod est, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, et saluationis, cōtra quadruplex malum, scilicet pugnæ, siue tentationis: miseriæ, siue persecutionis: culpę, siue infectionis: et sequelæ, siue damnationis. A primo protegit, a secundo liberat, a tertio extrahit, a quarto saluat. Et sumitur de Isaia: Proteget Dominus exercituum Hierusalem, protegens, et liberans, transiens, et saluans. Comparata ad effectum, ad quem est, diuiditur in gratiam præuenientem, et subsequentem, siue operantē, et cooperantem: quæ sunt duæ differētiæ gratiæ secundū effectus, quos habet in voluntate. Dicitur enim gratia præueniens, quia non est a libero arbitrio, sed infunditur ab ipso Deo. Subsequens vero dicitur, vel cooperans, inquantum adiuuat liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi.

Isa.31.c

Gratiæ nomina.

Exprimitur autem gratia diuersis vocabulis, secundum diuersas intentiones nominātium. Dicitur enim gratia gratis data, et gratia gratum faciens: dicitur gratia operans, et cooperans, siue gratia præueniens et gratia subsequens. Accipitur enim gratia largissime, et sic comprehendit dona naturalia, et dona gratuita. Accipitur minus communiter, et sic comprehēdit gratiam gratis datam, et gratiam gratum facientem. Et sic dicit beatus Bernardus, quòd quædam gratia seminat cogitatum, et hæc est gratia præueniens: quædam perficit bonum, et hæc est gratia subsequēs. Dicit enim in libro de Libero arbitrio, quòd Deus operatur in nobis cogitare, velle, et perficere. Primum sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos. Et nota, quòd gratia gratis data communiter a theologis dicitur gratia, quæ bonis, et malis potest esse communis, et plurificatur in homine secundum munificentiā largitoris: Gratia vero gratum faciens solis iustis conuenit, qui sunt prædíti charitate: et est in vno homine vna sola, tū ratione vnius principij effectiui, cui assimilat: tum ratione vnius subiecti perceptiui, quod viuificat: tum ratione vnius finis vltimi completiui, ad quē gradatim ordinat. Nam totum hominem acceptum Deo reddit, opus a libero arbitrio egrediens meritorium facit, et ad vnum summum bonum perducit. Accipitur tertio gratia stricte, et sic comprehendit gratiam gratum facientem, et gloriam: et tunc gratia præueniens est ipsa gratia, gratia subsequens est gloria. Et secundum hoc dicit Augustinus: Gratia pręuenit, vt pie viuamus: subsequitur, vt cum illo semper viuamus. Accipitur etiam magis stricte, et sic nominat tantum gratiam gratum facientem: et tunc præueniens dicit effectū contra malum, subsequens ad bonum, vel ad bonum tantum: ita quòd præueniens dicitur, secundum quòd informat, subsequens secundum quòd mouet, vel monet.

Bern.trac. de lib. arb. Ibidem. Aug.lib. de nat.et gra. c.32.to.7.

Gratiæ effectus.

Est duplex effectus gratiæ vnus in ingressu, alius in profectu. Et sic exponit Augustinus in libro de Natura, et gratia. Hæc autem gratia cum sit vna, tamē multa in anima operatur. Ipsa enim animā efficit sponsam Christi, filiam Patris æterni, et templum Spiritus sancti. Ipsam animam purgat, illuminat, perficit, viuificat, reformat, et stabilit, eleuat, assimilat Deo, coniungit, ac per hoc acceptabilem Deo facit: propter quod tale donum gratia gratum faciens non immerito debuit appellari.

De gratia in comparatione ad habitus gratuitos, vt sunt virtutes in generali. Sectio XXXVI.

SEquitur videre de gratia in comparatione ad habitus virtuales, in quos ramificatur: qui sunt in triplici differentia. Sunt enim habitus virtutum, donorum, et beatitudinum. Primi sunt ad primos motus animæ, secundi ad medios, tertij ad perfectos. Sūt enim quędam opera moralia primitiua, sicut credere: quædam media, sicut credita intelligere: quædam postrema, sicut intellecta videre. Item primi sunt respectu incipientium: secundi respectu proficientium: tertij respectu perfectorum. Item primi sunt ad potentias animæ rectificandas: secundi ad expediendas: tertij ad perficiendas.

Primo de virtutibus aliquid videamus breuiter. De quibus in generali tria sunt simpliciter referenda, scilicet diffinitio, et distinctio, et connexio. Multiplex virtutis diffinitio inuenitur. Nam virtus accipitur communiter, proprie, et magis proprie. Communiter accepta virtus, comprehendit virtutem moralem, et naturalem. Et secundum hoc comparata ad actum, diffinitur a Philosopho de cælo, et mundo sic: [a] Virtus est vltimum potentiæ de re. Comparata ad actum, et finē vltimum, diffinitur ab eodem sic: [b] Virtus est dispositio perfecti ad optimum. Accepta vero proprie comprehendit moralem tantum, ad Politicam et gratuitā se extendens, et secundum hoc comparata ad actum diffinitur a Philosopho in Ethicis sic: [c] Virtus est habitus, qui perficit habentem, et opus eius bonum reddit. Comparata ad principium directiuum, diffinitur ab eodem ibidem sic: Virtus est habitus voluntarius, in mente consistens, recta ratione determinatus, prout sapiens determinauit. Secundum hoc diffinitur a Tullio: * Virtus est habitus mētis bene compositæ. Itē ab [d] Augustino in libro de Quantitate animæ: Virtus est æqualitas quædam vitæ rationi vndique consentientis. Accepta magis proprie, comprehendit virtutem gratuitam. Et secundum hoc comparata ad finem, diffinitur ab [e] Augustino in Soliloquijs: Virtus est habitus ratione recta, ad suum finem perueniens. Comparata ad suum subiectum, quod informat, diffinitur ab eodē in libro de Ciuitate Dei: Virtus est bona voluntas. Ad actum proprium, siue complementum, diffinitur in libro de Moribus Ecclesiæ: Virtus est ordo amoris, siue amor ordinatus. Comparata ad suum principium effectiuū diffinitur ab Augustino sic: * Virtus est bona qualitas mentis, qua re-

Virtutis definitiones.

a Aristot. li.1. de cal. tex.106. b Idem 7. physic. tex. 17. c Idem 2. Eth. cap.6. * Est apud Aug.lib. de spir.et ani. c.4.to.3. d cap. 16. to.1. e Lib. 1.c. 13.to.1. * Colligitur ex Augustinus lib. 1. retract. c.9 et lib. 2. de lib. arb.ca. 18. et 19. to. 1. Mag. in 2. d. 27.

Digitized by Google

qua recte viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.

Sunt autem septé virtutes, quibus vita regitur Christiana, tres Theologicæ, scilicet fides, spes, et charitas: quattuor Cardinales, scilicet prudétia, iustitia, temperantia, et fortitudo. Quarum sufficientia sic accipitur. Duplex est facies animæ, scilicet superior, quæ est respectu finis: et inferior, quæ est respectu eorum, quæ sunt ad finem. Superior habet rectificari per Theologicas, et quantum ad triplex obiectum, quod est in diuinis, et quantum ad triplex subiectum, quod est in nobis. In diuinis est summa veritas, in quam nos dirigit fides in credendo, et assentiendo: summa maiestas, siue largitas, in quam erigit spes in laudando, et expectando: summa bonitas, cum qua vnit charitas in complectendo, et diligendo. Triplex etiam subiectum in nobis est, scilicet potentia rationalis, quæ ordinatur, siue rectificatur per fidem: irascibilis, quæ per spem: concupiscibilis, quæ per charitatem. Inferior vero facies animæ habet rectificari per quattuor Cardinales. Nam prudentia rectificat rationalem: fortitudo, irascibilem: temperantia, concupiscibilem: iustitia rectificat omnes vires, siue virtutes, in comparatione ad alterum. In comparatione, inquam, ad proximum, rectificans omnes vires, dicitur iustitia cardinalis. In comparatione vero ad proximum, ad ipsum, et ad Deum, non solum cardinalis dicitur, sed generalis iustitia, totius animæ rectitudinem comprehendens. Potest et aliter sufficientia Cardinalium assignari per subiecta. Nam rationalis rectificari habet respectu sui, et sic indiget prudentia: respectu proximi, et sic indiget iustitia. Irascibilis habet rectificari contra aduersa, et sic indiget fortitudine: concupiscibilis contra prospera, et sic indiget temperantia. Habent autem virtutes esse gratuitum a gratia, tamquam ab origine, et radice: et esse meritorium a charitate, tamquam a motore, forma, et fine. Et ideo omnes virtutes quo ad habitus sunt connexæ, quo ad habitus meritorios sunt æquales.

De fide. Sectio XXXVII.

SEquitur videre de singulis virtutibus in speciali, et primo de fide. Et primo quantum ad eius essentiã: secundo quantum ad symboli continentiam. In se possumus considerare fidem quantum ad diffinitionem, æquiuocationem, actus diuersificationem, et effectus impetrationem.

Diffinitur autem fides multipliciter. Quantum ad genus proprium diffinitur ab [a] Augustino: Fides est virtus, qua creduntur ea, quæ non videntur. Quantũ ad finem vltimum ab Apostolo: Fides est substantia rerum sperandarum argumentum non apparentium. A [b] Damasceno: Fides est eorum, quæ sperantur hypostasis, rerum, quæ non videntur, redargutio. Quantum ad obiectum, et primum motiuũ ab Augustino: Fides est illuminatio mentis ad summam veritatem. Quantum ad actum proprium a [c] Damasceno: Fides est non inquisitus consensus. In ordine ad subiectum a [d] Dionysio: Fides est vnicum credentium fundamentum eos collocans in veritate. In comparatione ad alios habitus, et modum asserendi, ab [e] Hugone sic: Fides est voluntaria quædam certitudo de rebus absentibus supra opinionem, et infra scientiam constituta.

a August. Quæst. Euang. li. 2. c.39. to.4. Heb. 11.a b Damasc. li.3. de fid. ortho.c.11. c Damasc. li.4. de fide ortho.c.12. d Dionys. de diu. nomi.c.7. e Hug.li.1 Miscellan. c.18.

Accipitur autem nomen fidei decem modis. Aliquãdo enim accipitur pro sponsione, vnde Apostolus: Primam fidem irritam fecerunt. Aliquando pro fidelitate: Perijt fides, et sanctus de terra. Aliquando pro consciẽtia: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Aliquando pro sacramento fidei. Vnde dicit [f] Augustinus: Paruulos habere fidem, non est aliud, quam fidei habere sacramentum. Aliquando pro acceptione conclusionis, per rationem probatæ. Et sic dicit Boetius: Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Aliquando pro cognitione comprehensionis, et sic accipitur ab Apostolo: Iustitia Dei reuelabitur ex fide in fidem. Glossa in fidem speciei, quæ fides dicitur, quia fidentissima, et certissima est. Aliquando pro habitu fidei informis a Iacobo: Fides sine operibus mortua est. Aliquando pro habitu fidei formatæ: Iustus ex fide viuit. Aliquando pro actu fidei. Et sic dicit Augustinus: Fides est credere, quod non vides. Aliquando pro obiecto fidei. Vnde dicitur in Symbolo: * Hæc est fides catholica.

*1.Tim. 5.b Hiere. 7.f Mich. 7.a Rom. 14.d f Aug. epis. 23. ad Bonifac. prope fin. to. 2. Rom. 1.b Iac. 2.d Rom. 1.b Aug. expos. in Io. tract. 40. to. 9. et serm. 29. de verb. Apos. to. 10. * Athan. in Symb.*

Diuersificatur autem actus fidei, qui est credere, per credere Deum, credere Deo, credere in Deum. Credere Deum, et credere Deo possunt esse actus informis fidei, et formatæ. Possunt autem ad eundem actum secundum ordinem pertinere. Nam credere Deum, respicit diuinam veritatem, vt obiectum: credere Deo, vt motiuum: credere in Deum, vt finem vltimum. Istum vltimum actum, multiplicat et exponit Anselmus sic: Credere in Deum est, credẽdo, eum amare, credendo, in eum ire, ei adhærere, et credẽdo, eius membris incorporari. Ad hoc enim quòd fides perfecte tendat in Deum, requiritur adiunctio charitatis, quæ ordinat ad amorem Dei, et sic est prima differentia: ad operationem boni, et sic est secunda: ad perpessionem mali, et sic est tertia: ad dilectionem proximi, et sic est quarta.

Ansel. in epis. ad Ro. c.4.

Fidei attribuitur operatio miraculorum. Ipsa est enim prima virtus, quæ supra se eleuat intellectum, captiuans eum in obsequium Domini nostri Iesu Christi: et ideo meretur de congruo apud Deum opus arduum impetrare, ad quod se non extendit possibilitas admirantis. Et hoc est, quòd tangitur in diffinitione miraculi. Miraculum est opus arduum, et insolitum, supra spem et facultatem admirantis consistens.

Fidei operatio. Miraculum quid dicatur.

De continentia Symboli quantum ad articulos. Sectio XXXVIII.

SEquitur de cõtinentia symboli, circa quod tria sunt breuiter attẽdenda, scilicet differentia symbolorũ, sufficientia credendorum, et essentia articulorum.

Tria sunt symbola fidei Christianæ, scilicet symbolum Apostolorum: symbolum Nicæni concilij, quod CCCXVIII. Episcopi condiderunt: et symbolũ Athanasij. Causa principalis conditionis primi, fuit certa fidei traditio: causa secundi, fuit certa probatio vel propalatio: causa tertij, fuit errorum pullulantium exterminatio. Primum dicitur maius, non numerositate contentorum, sed maioritate conditorum, vel auctorum. Et dicitur submissa voce, quia fuit cõditum tempore veritatis nõdum propalatæ, vel prolatæ: vel quia est ad propriæ conscientiæ securitatem. Dicitur etiam in diei principio, et fine, scilicet in Prima, et in Cõpletorio, propter duplicem cõfessionem fidei necessariã, scilicet in principio Ecclesiæ, et in fine: vel in principio regenerationis baptismalis, et vltimo defunctionis corporalis, in testimonium conuersationis triumphalis: vel in prosperis, et aduersis: vel in agendo, et patiendo: vel quòd fides est scutum contra tentationes diurnas, et contra tentationes nocturnas. Secundum, quia editum est propter veritatem traditam propalandam, in diebus Dominicis, et festis sollemnibus, propter maiorem conuentum populi, alta voce cantatur, et hoc post Euangelium: quia est eius breuis collectio: et ante communionem, quia est ad ipsam digna præparatio. Tertiũ dicitur, nocte finita, Prima diei hora: quia fuit editum tempore veritatis concussæ per hæreticos, præualentis finaliter contra eos.

Tria symbola fidei. Ritus symbolorum.

Sufficientia articulorum in Symbolo Apostolico contẽtorum, potest dupliciter assignari, scilicet ex parte causæ efficientis, scilicet Apostolorum, quia ad condendum Symbolum singuli singulas particulas posuerũt. Petrus dicit: Credo in Deũ Patrem, omnipotentẽ, creato-

Sufficientia articulorũ fidei ex parte causæ efficientis. Idem sup. to.1. ser.8. in Hexaeme. et infr. Opusc. dia. Salut. c. 3.

creatorem cæli, et terræ. Andreas subiunxit: Et in Iesum Christum filium eius, Dominum nostrum. Deinde Ioannes: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Deinde Iacobus Maior: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus. Deinde Thomas: Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis. Deinde Iacobus Minor: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Deinde Philippus: Inde venturus est iudicare viuos, et mortuos. Deinde Bartholomæus: Credo in Spiritum sanctum. Deinde Matthæus: Sanctam Ecclesiam catholicã. Et est sensus: Credo in Spiritum sanctum, sanctificantem vniuersalẽ Ecclesiam. B Deinde Simõ Chananæus: Sanctorũ communionem, remissionem peccatorum. Et est sensus, quòd remissio peccatorum fit in communione viuorũ, vel sacramentorum. Deinde Iudas Thadæus: Carnis resurrectionem. Et est sensus: Credo quòd Deus resuscitabit carnem. Deinde Matthias: Vitam æternam. Amen.

Sufficientia ex parte causę materialis. Potest etiam sufficientia assignari ex parte causæ materialis, scilicet ipsorum articulorum. Omnes articuli sunt de Deo, vel secundum naturam, in qua consistit, vel secundum naturam, quam assumpsit. Et sic quidam articuli spectant ad diuinitatem, quidam ad humanitatem. Qui ad diuinitatem, aut respiciunt diuinam naturam in se, et sic est primus de singularitate, cum dicitur: Credo in Deum, et non in deos. Aut C respiciunt diuinæ essentiæ tres personas, et sic respectu Patris est: Credo in patrem omnipotentem. Respectu Filij est: Credo in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum. Respectu Spiritus sancti est: Credo in Spiritum sanctum. Aut respiciunt diuinæ essentiæ operationes, quarum vna est in collatione naturæ, et hæc est creatio habens suum articulum: Credo in creatorem cæli et terræ. Alia est in collatione gratiæ, et hæc est sanctificatio habens suum articulum: Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorũ communionem, remissionem peccatorum. Et est sensus: D Credo, quòd remissio peccatorum fiat in Ecclesia catholica, vbi est communio sanctorum masculine, vel sanctorum neutraliter, scilicet sacramentorum. Alia est in collationẽ gloriæ, et hæc est gloriosa resuscitatio, habens suum articulum: Carnis resurrectionem, et vitam æternam. Amen. Septem sunt ergo articuli respectu diuinitatis accepti. Accipiuntur etiam septem respectu humanitatis Christi, iuxta septẽ actus principales, quos ad reparationem nostrã Dominus Deus ordinauit. Primus fuit incarnari, habens suum articulum: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Secundus fuit nasci habens suum articulum: Natus ex Maria E virgine. Tertius fuit pretium pro nobis soluere, habens suum articulum: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus. Quartus fuit inferos visitare, habens suum articulum: Descendit ad inferna. Quintus fuit infernum spoliare, habens suum articulum: Tertia die resurrexit a mortuis. Sextus fuit cælestia transcendere, habens suum articulum: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Septimus erit venire ad iudicium, habens suum articulum: Inde venturus est iudicare viuos, et mortuos. Et sic sunt septem articuli respectu humanitatis F Christi.

Articulus quid. Diffinitur autẽ a Richardo articulus sic: Articulus est indiuisibilis veritas de Deo, artans nos ad credendũ. Ab Isidoro vero sic: Articulus est perceptio veritatis diuinæ, tendens in ipsam. Prima diffinitio non tantũ conuenit articulo formato, sed etiam informi.

De spe. *Sectio XXXIX.*

Spei definitiones. *Arist. lib. 2. Rhet. c. 5.* Sequitur videre de spe. Circa quam possumus considerare quattuor, scilicet diffinitionem, ęquiuocationem, actus excellentiam, et cum fide differentiam. Spes inquantum est nomẽ affectionis diffinitur a Philosopho: Spes est suspicio futuri boni. Inquantum est A nomen virtutis, tribus diffinitionibus notificatur. Prima est hæc: Spes est virtus, qua spiritualia, et æterna bona sperantur, idest cũ fiducia expectantur. *Mag. sent. li. 3. dist. 26 Est autem.* Ista spiritualia bona, possunt intelligi venia peccatorum, gratia meritorum, et gloria præmiorum: vt dicatur quædam spes veniæ, quædam gratiæ, quædam gloriæ. Secunda hæc est: Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, et meritis præcedentibus. Tertia est Augustini hæc: Spes est virtus, qua quis se ad illud, quod credit, perventurum præsumit.

Accipitur autem multiformiter nomen spei. Aliquando enim nominat affectionem, secundum quòd dicit Boetius: *Boet. de consola. Philos. lib. 1. met. 7*

Gaudia pelle, pelle timorem, Spemq. fugato.

Nec dolor adsit. Aliquando nominat habitum virtutis, et tunc spes non habet ortum ex meritis, sed ex ea merita oriuntur: Aliquando nominat virtutis actum, et tunc spes oritur ex intuitu meritorum. Nemo enim recte se sperat ad beatitudinem peruẽturum, nisi qui Deo seruit, vel seruire proponit. Aliquando nominat virtutis statum, et tunc spes ex meritis concomitantibus habet ortum, iuxta illud Pauli: Probatio operatur spem idest certitudinem secũdum Glossam: *Rom. 5.* ad quam certitudinem per bona opera, et maxime per aduersorum tolerantiam peruenitur. Aliquando nominat virtutis terminum, siue obiectum, idest rem speratã, scilicet beatitudinem sempiternam, et tunc spes ex gratia, et meritis præcedentibus habet ortum. Et sic spes virtus, secundum primam acceptationem sui, pręcedit merita: secundum vltimam, sequitur: secundum duas intermedias, sequitur et præcedit.

Excellentia spei in suo actu. Habet autem spes excellentiam in actu suo. Nam habens potentiam irascibilem pro subiecto, virtutum habitus præsupponit, quibus supereminet, vt regina. Habet enim irascibilis detestari mala culpæ, tolerare mala pœnæ, aggredi terribilia, erigi ad ardua. Ad detestationem culpæ alienę, requirit iram per zelum. Ad detestationem culpæ propriæ, requirit pœnitentiam. Ad perpessionem malorum pœnæ, requirit patientiã. Ad aggressionem terribilium, habet fortitudinem, et tunc ad expectationem æternæ beatitudinis per spem erigitur a Deo liberaliter repromissæ.

Fidei et Spei differẽtia. *August. Enchir. ad Laur. c. 8. to. 3.* Assignatur autem inter fidem, et spem differentia, per hunc modum. Nam fides est bonarum rerum, et malarum: spes tantum bonarum. Est etiam fides rerũ præteritarum, præsentium, et futurarum: spes tantum futurarum. Item fides est rerum propriarum, et alienarum: spes est solummodo propriarum.

De charitate. *Sectio XL.*

Sequitur videre de charitate. Circa quã debes considerare diffinitionem, distinctionẽ, perfectionem, diligibilium sufficientiam, et ordinis exigentiam. Definitio Charitatis. Charitas tripliciter diffinitur. Nam comparata ad obiectum, diffinitur in sententijs a Magistro: *Mag. sent. li. 3. dist. 27 Cum autẽ.* Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, et proximus propter Deum. Comparata ad actũ proprium, qui est viuere, et adhærere, diffinitur ab Augustino sic: *Aug. lib. 1. de mori. Eccles. c. 11. to. 1.* Charitas est rectissima animi affectio, cõiungens nos Deo. Vel: Charitas est virtus, qua Deũ videmus, eo quòd frui desideramus. Vel: Charitas est vita, copulãs amantem cum amato. Comparata ad habitum sibi iniunctũ diffinitur ab Apostolo: *1. Tim. 1.* Charitas est finis præcepti de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.

Distinctio. Distinguitur enim inter amorem, et dilectionem, et charitatẽ. Nam amor competit rationalibus, et irrationalibus creaturis. Dilectio vero et charitas tantum rationalibus dicitur conuenire. Item inter dilectionem, et charitatem, differentia inuenitur. Nã dilectio, quasi de diuersis electio rationalibus conuenit siue iustis, siue iniustis: charitas vero solum est iustorum.

Perfectio. Est autem in charitate præ ceteris virtutibus, perfectio, et dignitas specialis. Nam cum sit forma virtutũ non

Digitized by Google

non poteſt eſſe informis triplici ratione. Vna ex parte obiecti: idem enim habet pro obiecto, et pro fine. Inſeparabilis enim eſt a fine, ratione cuius eſt perfectio quantum ad meritũ in virtute. Alia ex parte ſubiecti: ipſa enim eſt regula rectificans voluntatem, qua rectificata, tota anima recte viuit. Tertia eſt ex parte cauſæ: habet enim ſimilitudinem cũ Spiritu ſancto, a quo eſt, qui etiam charitas dicitur ſiue amor, a quo inſeparabilis eſt: et ideo eſſe informis omnino non poteſt.

Aug. lib. 1. de Doctri. Chriſt. c. 23 to. 3. Sufficientia diligibiliũ.

Quattuor autẽ ſunt ex charitate diligenda ſecũdum Auguſtinum, vnum, quod eſt ſupra nos, ſcilicet Deus: alterum, quod nos ſumus: tertium, quod iuxta nos, ſcilicet proximus: quartum, quod infra nos eſt, ſcilicet humanum corpus. Horum quattuor ſufficientia ſic accipitur. Ex charitate diligere, eſt ſummum bonum optare dilecto. Qui ergo ex charitate diligit, aut optat ſummum bonum ipſi Deo, et ſic eſt primum membrum: aut ſibi ipſi, et ſic eſt ſecundum membrum: aut ſibi ſimili, et ſic eſt tertium: aut ſibi inhærenti, et ſic eſt quartum. Eſt autem Deus diligendus primo ſuper omnia propter ſe: nos ſecundo, pro Deo, et ſub Deo: proximus noſter tertio, ſicut nos, et ex quo nos, quia affectu, et effectu: ad quod nos, quia ad gratiam in præſenti, et ad gloriã in futuro: in quo nos, quia in bono: propter quod nos, quia propter Deum. Quarto corpus noſtrũ infra nos et proximum, tamquam bonum minus præcipuum. Ad hæc autem exequenda datur nobis vnius charitatis habitus, et duplex mandatum, in quo pendet vniuerſitas noui, et veteris Teſtamenti. Aſſignat autem Ambroſius præter ſupradictum, alium ordinem diligendi, vt primo Deum, ſecundo noſmetipſos, tertio parentes, deinde filios, et fratres, poſtea domeſticos, demum inimicos diligamus.

Habetur apud Mag. 3. ſen. d. 29. §. Quibus ebuiat.

De prudentia. Sectio XLI.

SEquitur videre de virtutibus cardinalibus, et primo de prudentia. Circa quam tria ſunt breuiter videnda, ſcilicet diffinitio, ſpecierum collectio, et actuum variatio. Prudentia diffinitur, ſiue deſcribitur ab Auguſtino: Prudentia eſt amor, ea, quibus adiuuatur in Deum, ab his, quibus impeditur, ſagaciter diſcernens. A Gregorio ſic: Prudentia eſt cognitio vitandarum rerum, et appetendarum. A Tullio in Rhetoricis ſic: Prudentia eſt rerum bonarum, et malarum, et vtrarumque ſcientia. Ab eodem de Officijs: Prudentia eſt cognitio imitandarum fugiendarumq. ſcientia rerum. Ab eodem in libro de requie mentis ſic: Prudentia eſt rerum bonarũ, et malarum, cum alterarum dilectione, et reliquarum deteſtatione ſcientia.

Auguſt. de Mor. Eccle. lib. 1. c. 15. to. 1.
Tull. 2. lib. de inuen.
Idem lib. 1. offic. in fi.

Idem 2. lib. de inuent.

Partes ſiue ſpecies prudentiæ ſecundum Tullium in rhetoricis ſunt tres, ſcilicet memoria, intelligentia, et prouidentia. Memoria eſt, per quam animus aſpicit ea, quæ fuerunt. Intelligentia eſt, per quam, perſpicit ea, quæ ſunt. Prouidentia eſt, per quam futurum aliquid videtur antequam factum ſit. Seneca videtur concordare Tullio in his tribus, dicens: Si prudens es, animus tuus tribus temporibus diſpenſetur. Præſentia ordina, futura prouide, et præterita recordare. Secundum dogma Philoſophorum, prudentia diuiditur in quattuor ſpecies, ſcilicet prouidentiam, circumſpectionem, cautionem, et docilitatem. Prouidentia eſt præſens notio, futurorum pertractans euentum. Circumſpectio eſt contrariorum vitiorum cautela. Cautio eſt diſcernere a virtutibus vitia, virtutum ſpeciem præferentia. Docilitas eſt prudentia erudiendi imperitos.

Actus. *Aug. lib. de ſpir. et ani. c. 20. to. 3.*

Secundum Auguſtinum habet prudentia plures actus. Nam prudentia ſcit quid debeat facere. Prudentia eſt ſcire quid poſſit. Prudentia eſt in eligendis. Prudentia eſt nihil pœnitendum appetere, et nihil præter iuſtum velle facere. Secundum Macro-

A bium, prudentia eſt mundum iſtum, et omnia, quæ in mundo ſunt, diuinorum contemplatione deſpicere, et omnem animi cogitationem in ſola diuina dirigere. Prudentia eſt ad rationis normam, quæ cogitat, quæque agit, vniuerſa dirigere, et nihil præter rectum velle facere, humanisq. actibus tamquàm rationis arbitrio prouidere. Prudentiæ inſunt ratio, intellectus, circumſpectio, prouidentia, docilitas, agnitio. Item prudentia in homine iam purgato, eſt diuina non quaſi in electione præferre, ſed ſola noſſe. Officium etiam prudentiæ eſt, ex præteritis, et præ-

Macrob. li. 1. in ſomn. Scipi.

B ſentibus futura perpendere. Vnde dicit Boetius in libro de conſolatione Philoſophiæ: Non quod ante oculos eſt ſitum ſufficit intueri: rerum exitus prudentia metitur. Circumſpectionis officium, eſt per diligentem conſiderationem, inter contraria vitia medium tenere.

Boet. lib. 2. de conſol. philoſ. pro. 1.

De temperantia. Sectio XLII.

SEquitur videre de temperantia quantum ad tria, ſcilicet quantum ad diffinitionem, ſpecierum aſſignationem, et actuum variationem. Temperantia deſcribitur a Tullio in prima Rhetorica. Temperãtia

Temperantiæ diffinitiones.
Tull. lib. 2. de inuent.
Idem lib. 1 de offic.
Li. 1. c. 15. to. 1.
Macrob. li. 1. in ſomn. Scipi.
Aug. de lib. arb. lib. 1. c. 13. to. 1.

C eſt rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi, firma et moderata dominatio. Item ab eodem in libro de Officijs: Temperantia eſt dominiũ rationis in libidinem, et in motus alios importunos. Ab Auguſtino in libro de moribus Eccleſiæ: Temperantia eſt amor Deo ſeſe integrum incorruptumq. conſeruans. A Macrobio: Temperantis eſt, nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, ſub iugo rationis cupiditatem domare. Ab Auguſtino: Temperantia eſt affectio coercens, et cohibens appetitũ ab his rebus, quæ turpiter appetuntur.

Tull. lib. 2. de inuent.

D Partes temperantiæ ſecundum Tullium in prima Rhetorica ſunt tres, ſcilicet continentia, clementia, et modeſtia. Continentia eſt, per quam cupiditas conſilij gubernatione regitur. Clementia eſt virtus, per quam animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Hæc ſecundum Tullium. Secundum Senecam vero: Clementia eſt temperantia animi in poteſtate vlciſcendi, vel ſuperioris lenitas aduerſus inferiorem in pœnis conſtituendis. Modeſtia ſecundum Tullium eſt, per quam pudor honeſtatis puram et ſtabilem comparat auctoritatem. Auctoritas in hac deſcriptione ſtabilis, appellatur grauitas perſeuerans. Secundum dogma Philoſophorum,

Senec. li. 2. de clemẽt. c. 3.

E partes temperantiæ ſunt, quæ fœdis motibus dominantur: quæ ſunt modeſtia, verecundia, abſtinentia, caſtitas, honeſtas, moderantia, parcitas, ſobrietas, pudicitia. Modeſtia eſt, quæ facit cultum, et motum, et omnem noſtram occupationem, vltra defectum, et citra exceſſum ſiſtere. Verecundia eſt in geſtu, et verbo honeſtatem ſeruare. Abſtinentia, et honeſtas, moderantia et parcitas, et ſobrietas edulij, cohibent nutrimenta. Abſtinentia eſt, ſtatutum terminum prandendi non præuenire. Honeſtas eſt, nec lautiores cibos quærere, nec in apparatu operam da-

F re. Moderantia eſt nimium ciborum appetitum rationis imperio reuocare. Parcitas eſt, menſuram refectionis non excedere. Sobrietas eſt, exceſſum in potu cohibere. Huius officium eſt, arcere mala ebrietatis. Caſtitas eſt abſtinentia ab omni coitu illicito: quæ eſt triplex, ſcilicet coniugalis, vidualis, virginalis. Virginitas eſt ſecundum Auguſtinum in carne corruptibili, perpetuæ incorruptionis meditatio. Pudicitia eſt, moderamine rationis petulantiam domare.

Aug. lib. de Virginit. c. 13. to. 6.

Actus temperantiæ ſecundum Auguſtinũ ſunt contra proſpera non præſumere, quod non poſſit exerceri in vtendis, terrenas cupiditates non tantum reprimere, ſed penitus obliuiſci. Secundum Macrobium, temperantia eſt omnia relinquere, inquantum natura patitur, quæ corporis vſus requirit.

Idem li. de ſpir. et ani. c. 20. to. 3.
Macrob. li. 1. in ſomn. Scip.

De for-

Digitized by Google

De fortitudine. *Sectio XLIII.*

SEquitur videre de fortitudine quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, et actuum variationem. Fortitudo sic describitur a Tullio in prima Rhetorica: Fortitudo est considerata periculorum susceptio, et laborum perpessio. Item ab eodem in secunda Rhetorica: Fortitudo est magnarum rerum appetitio, et humilium contemptio, et cum ratione vtilitatis laborum perpessio. Item ab eodem: Fortitudo est rationalis aggressio terribilium, cum constanti eorum perpessione. Secundum Aristotelem: Fortitudo est virtus, difficillimorum in passionibus operatiua gratia boni. Augustinus de moribus Ecclesiæ: Fortitudo est amor facile omnia tolerans, propter id, quod amatur. Fortitudo etiam aliter describitur: Fortitudo est firmitas animi contra molestias sæculi. Et sumitur de Matthæo: Erant quattuor millia, et cetera.

Tull. lib. 2. de inuent. Idem lib. 3. ad Here. *Aristot. 3. eth. c. 7. et 8.* *Li. 1. c. 15. to. 1.* *Mat. 15. d*

Partes fortitudinis, siue species, secundum Tullium sunt quattuor, scilicet magnificentia, fidentia, patientia, et perseuerantia. Macrobius septem ponit partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, patientiam, firmitatem. Secundum dogma aliquorum: Fortitudo est virtus restringens impetus aduersitatis. Huius partes sunt quæcumque hæc efficiunt, quæ sunt magnanimitas, fiducia, securitas, magnificentia, constantia, patientia, fidentia, et perseuerantia. Magnanimitas est difficilium spontanea, et rationabilis aggressio. Fiducia, est certa spes animi, perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, et rei inchoatæ affines non formidantur. Magnificentia, secundum Tullium est rerum magnarum, et excelsarum cum animi ampla quadam, et splendidissima propositione cogitatio atque administratio. Secundum Macrobium: Magnificentia, est difficillium, et præclarorum consummatio. Constantia est stabilitas animi firma, et in proposito perseuerans. Patientia est virtus contumeliarum, et omnis aduersitatis æquanimiter mala portans. Item aliter: Patientia est æquanimis malorum illatorum tolerantia: Gregorius: Vera patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, et contra eum, qui mala irrogat, nullo animi dolore moueri. Item aliter diffinitur: Patientia est omnium molestiarum aliunde illatarum, victoriosa perpessio. Fidentia est virtus, per quam magnis, et honestis in rebus, multum ipse animus se in fiducia collocauit. Perseuerantia secundum Tullium, est ratione bene considerata stabilis, et perpetua permansio. Magistraliter sic describitur: Perseuerantia est permanentia in bono, diuturna siue finalis. Nota quòd constantia est permanentia in proposito. Perseuerantia est permanentia in bono, siue continuatio boni. Constantia cauet leuem transitum a proposito in propositum, perseuerantia vero discontinuationem, vel imperfectionem, respectu debiti finis.

Macrob. li. 1. in somn. Scip. *Tull. lib. 2. de inuent.* *Macrob. loco prox. cit.* *Greg. hom. 35. in Euangel. nõ mul tum ante med.* *Tull. loco prox. cit.*

Secundum Augustinum: Actus fortitudinis est contra aduersa facere, quod possit, constans in tolerandis, nihil nisi turpia timere, et quidquid agimus, vel cogitamus, ad rationis normam dirigere.

Aug. lib. de spir. et ani. c. 20. to. 3.

De Iustitia. *Sectio XLIIII.*

SEquitur videre de iustitia, quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, et actionum progressionem: Iustitia diffinitur sic a Tullio in prima Rhetorica: Iustitia est habitus animi communi vtilitate seruata, suam vnicuique tribuens dignitatem. Macrobius: Iustitia est vnicuique seruare, quod suum est. Augustinus libro de libero arbit. Iustitiam quid dicam esse nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur? Super Matt. Beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam: Iustitia est sua cuique tribuere, sibi, proximo, et Deo. Seneca: Quid est iustitia, nisi naturæ tacita

Iustitiæ descriptiones. *Tull. lib. 2. de inuent.* *Macr. li. sæpe cit.* *Lib. 1. c. 13. to. 1.* *Matt. 5. a*

A conuentio, in adiutorium multorum inuentam. Idem: Iustitia diuina lex est, et vinculum societatis humanæ. Isidorus: Iustitia est ordo, et æquitas, qua homo cum vnaquaque re bene ordinatur. Anselmus: Iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, propter se, rectitudinem, scilicet. Item aliter diffinitur sic: Iustitia est virtus conseruatrix humanæ societatis, et vitæ communitatis. Augustinus de Moribus Ecclesiæ: Iustitia est amor, soli amato seruiens, et propterea recte dominans ceteris, quæ homini subiecta sunt. A magistris sic: Iustitia est constans, et perpetua voluntas, ius suum vnicuique tribuens.

Ansel. dial. de verit. c. 13. *Lib. 1. c. 15.* *Inst. de iustit. et iu. in princ.*

B Iustitia secundum quosdam diuiditur in seueritatem, et liberalitatem. Seueritas est virtus, debito supplicio coercens iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quæ pro affectu benignitas, pro effectu benificientia nominatur. Et consistit hæc virtus, tota in tribuendo. Benignitatem vero diuidunt in septem partes, scilicet religionem, pietatem, innocentiam, amicitiam, reuerentiam, concordiam, misericordiam. Alij diuidunt in innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, et humanitatem. Secundum Tullium in prima Rhetorica: Ad iustitiam pertinent religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruantia, et veritas: addo pro nunc disciplinam, et obedientiam.

Tull. de inuent. lib. 2.

C Religio est virtus, quæ superioris cuiusdam naturę, quam diuinam vocant, curam cærimoniamq. affert. Hæc Græce dicitur latria, quæ sic describitur: Latria est cultus Deo debitus, et exhibitus. Vel: Latria est voluntas impendendi Deo cultum debitum. Impenditur autem cultus debitus Deo, corde per fidem, spem, et charitatem: ore per adorationem, laudationem, benedictionem, et gratiarum actionem: opere per oblationem, thurificationem, et geniculationem. Huius primum officium, est perpetrati sceleris pœnitere: secundum est, temporalium mutabilitatem paruipendere: tertium vitam nostram ex toto, Deo committere: quartum veritatem seruare. Nota tamen, D quòd dulia aliquando idem est, quòd latria. Stricte tamen, et proprie accipitur pro reuerentia, sanctis, siue personis sublimibus exhibenda: Quæ sic describitur: Dulia est seruitus, vel cultus, creaturæ debitus, et exhibitus. Et videtur idem esse cum reuerentia, posita in prima diuisione iustitiæ, quæ sic describitur: Reuerentia est virtus personis grauibus, vel aliqua prælatione sublimatis, debitę honorificationis cultum exhibens. Deo autem debetur latria, sanctis dulia, beatæ virgini Mariæ hyperdulia.

Latria. *Dulia.*

Pietas est virtus, per quam sanguine coniunctis, E patriæq. beneuolis, officium, et diligens tribuitur cultus. Gratia est virtus, in qua amicitiarum, et beneficiorum alterius, memoria, et remunerandi voluntas continetur. Vindicatio, est virtus per quam vis aut iniuria, et omnino omne, quod obfuturum est, defendendo, aut vlciscendo propulsatur. Obseruantia est virtus, per quam homines in aliqua dignitate, cultu quodam, et honore dignantur. Veritas est virtus, per quam immutata ea, quæ sunt, aut quæ ante fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. Innocentia est puritas animi, iniuriæ omnem illationem abhorrens. Hac virtute dij placantur. Amicitia est voluntas bona erga aliquem, causa illius, qui diligitur, cum eius pari intenF tione, a quo diligitur. Huius primum officium est, idẽ velle, et idem nolle: alterum secreto admonere, et palam laudare. Concordia est virtus, conciues, et compatriotas, in eodem iure, et cohabitatione, et spontanee metiens. Misericordia est virtus, per quam animus super calamitate afflictorum mouetur. Hæc virtus nihil humanum a se alienum putat, aliorum damna, vel commoda, sua æstimat. Disciplina, secundum Cyprianum, est morum ordinata correctio, et maiorum pręcedentium patrum regularis obseruatio. Secundum Hugonem de sancto Victore: Disciplina, est con-

Pietas. *Tull. ibid.* *Innocentia.*

Digitized by Google

A est conuersatio bona, et honesta, cui parum est non malum facere, sed studet in his, quæ bene agit, per cuncta irreprehensibilis apparere. Idem: Disciplina est omnium membrorum motus ordinatus, et dispositio decens in omni habitu, et actione. Bernardus: Disciplina ceruicem submittit, deponit supercilia, vultum componit, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frenat, iram sedat, format incessum.

Bern. epist. 113. ad Sophiam in fi.

Obedientia

Obedientia sic describitur: Obedientia est voluntas faciendi præceptum, vel mandatum superiorum. Item sic: Obedientia, est obtemperatio, secundum regulam sacræ scripturæ maioribus quibuscumque debita. B Vel sic: Obedientia est spontaneum, et rationabile propriæ voluntatis sacrificium. Vel sic: Obedientia, est pio studio propriæ voluntatis abnegatio. Augustinus: Citius exauditur vna obedientis oratio, quàm decem millia contemptoris. Æquitas est amor æqualitatis in his, in quibus debet esse qualitas.

De iustitia dicit Prosper: Iustitia est quædam animi nobilitas, suam cuique tribuens dignitatem, superioribus reuerentiam, paribus concordiam, inferioribus disciplinam, Deo obedientiam, sibijpsi sanctimoniam, inimico patientiam, et misero compassionem. C Secundum Augustinum: Actus iustitiæ est scire quid debeat reddere: non velle plus, quam possit distribuere: omnem animi cogitationem ad solum Deum dirigere, et erigere, eumq. tamquam nihil aliud sit, sola mentis acie intueri. Secundum alios autem est etiam actus iustitiæ ad vnam cõsentire viam, vniuscuiusque virtutis obsequium seruare, vnicuique quod suum est reddere. Item cum superna, et diuina mente sociari, vt seruet cum ea perpetuum fœdus imitando.

Aug. lib. de spir. et ani. c. 20. to. 3.

Plot. li. 2. de virtu. Enn. 1. et ex eo Macro. li. 1 in somn. Scip.

De septem donis Spiritus sancti. *Sectio XLV.* D

Isa. 11. a

SEptem sunt dona Spiritus sancti, quæ enumerat Isaias: scilicet donum sapientiæ, et intellectus, donum consilij, et fortitudinis, donum scientiæ, et pietatis, et donum timoris Domini. Habemus autem videre de donis diuinis, quæ Spiritui sãcto attribuuntur, tria: scilicet specialem sufficientiam, singularem consistentiam, et generalem differentiam.

Sufficientia specialis donorum.

Specialis sufficientia habituum prædictorum sic accipitur. Dona Spiritus sancti specialiter sunt, vel principaliter ad expediendas potentias animæ in agendo. Habemus autem expediri quantum ad declinationem mali, et sic est donum timoris. Item quantum ad operationem boni, et hoc dupliciter: nam aut est bonum necessitatis, ad quod expedimur per donum pietatis, cuius regimen directiuum est donum scientiæ: aut est bonum supererogationis, ad quod expedimur per donum fortitudinis, cuius regimen est donum consilij.

Singularis donorũ consistentia.

Ad maiorem horum donorum euidentiam, attendenda est consistentia actuum singulorum. Nota ergo primo, quòd sapientia communiter accepta dicit cognitionem generalem rerum diuinarum, et humanarum secundum Augustinum, et Philosophum, qui dicit quòd sapiens est, qui nouit omnia. Minus communiter dicit cognitionem rerum æternarum, vnde Apostolus. Alij datur sermo sapientiæ, id est cognitio æternorum. Proprie dicit cognitionem, qua colitur Deus fide, et spe, et charitate, vnde Iob: Pietas ipsa est sapientia. Magis proprie nominat cognitionem Dei experimentalem, et sic est vnum de septem donis Spiritus sancti, cuius actus consistit in degustando suauitatem Dei. Qui quidem actus partim est cognitiuus, partim affectiuus: ita quòd in cognitione inchoatur, et in affectione consummatur. Item habemus quiescere in optimo, per intelligentiam virtutis, et sic est donum intellectus: et per affectionem bonitatis, et sic est donum sapientiæ.

Aug. li. 14. de Trin. c. 1 to. 3.

Arist. lib. 1. Meta. c. 2.

1. Cor. 12. a

Iob 28. b

Scientia.

Scientia etiam dicitur tribus modis. Quædam enim est scientia consistens in intellectu pure speculatiuo, fundata super principia rationis, vt est scientia acquisita, siue humana philosophia. Quædam est consistens in intellectu inclinato ab effectu, fundata super principia iuris naturalis, ordinans ad rectam, et honestam vitam, vt est scientia prudentiæ virtutis. Quædam est consistens in intellectu inclinato a fide, et inclinante ad operationem bonam, fundata super principia fidei, habens ortum a donis spiritualis gratiæ, vt est donum scientiæ, cuius actus præcipuus est, dirigere in agendis secundum exigentiam regulæ fidei, et imitationem Christi.

Intellectus.

De dono intellectus tene, quòd eius actus consistit in contemplatione, non solum creatricis essentiæ, verumetiam in contemplatione spiritualis creaturæ. Habetur quidem cognitio de Deo sub ratione veri tripliciter, scilicet per simplicem assensum, et sic est fides faciens assentire: per rationis adminiculum, et sic est intellectus donum, cuius est credita per rationem intelligere: per simplicem contuitum, et sic est munditia cordis, cuius est videre Deũ. Etenim ad intelligendum credita, non adiuuatur homo per rationes sumptas a conditionibus.

Consilium.

De dono consilij tene, quòd consilium aliquando dicit actum consiliandi: aliquando dicit illud, ad quod terminatur ille actus: aliquando dicit habitum, qui expedit, et dirigit animam, ad eligendum prosequenda, et vitandum fugienda. Habitus autem dirigens si sit respectu eligibilium, quæ sunt necessitatis, est prudentiæ, quæ dirigit ad talia, licet minus excellenter, quàm scientia, quæ est donum. Si autem eligibilia sint arduitatis, et difficultatis, est donum consilij. Potest quippe homo dirigi in electione, vel secundum regulam iuris naturalis, et sic est prudentia, vel secundum regulam iuris diuini, et sic est donum consilij, cuius est dirigere in electionem prosequendorum, et fugam vitandorum.

Fortitudo.

De dono fortitudinis est tenẽdum, quòd eius actus consistit in sustinentia passionum, et aggressione arduorum. Aggredi autem ardua, siue perpeti passiones, potest homo dupliciter, vel propter iustitiæ, et honestatis conseruationem, et sic respicit virtutem fortitudinis: vel propter Christi perfectam imitationem, et sic respicit donum fortitudinis. Primum est de dictamine iuris naturalis: secundum de dictamine iuris diuini. Actus ergo doni fortitudinis, attenditur penes promptam, et expeditam tolerantiam passionum.

Pietas.

E De dono pietatis tene, quòd pietas attenditur erga Deum, et est idem, quod latria: erga parentes, et est pars iustitiæ, secundum regulam iuris naturalis, et secundum obligationem necessitatis: attenditur etiam erga proximum Dei imagine insignitum, et sic est Spiritus sancti donum. Sed nota quòd misericordiæ virtus, attendit in proximo conformitatem in natura, et necessitatem in miseria, præuio dictamine iuris naturalis, secundum regulam prudentiæ. Pietas vero attendit in proximo diuinam imaginem, præuio dictamine iuris diuini, secundum regulam doni scientiæ. F Ex dono ergo pietatis est homo beneuolus cuilibet creaturæ Dei imagine insignitæ. Talis autem beneuolentia pro loco, et tempore exit aliquando in compassionis affectum, aliquando in operis beneficium. Actus ergo pietatis præcipuus est, facere hominem beneuolum respectu cuiuslibet proximi, inquantum gerit imaginem creatoris.

Timor.

De dono timoris tene, quòd eius actus generalis est resilire ab arduo. Et potest diffiniri communiter omnis timor sic: Timor est resilitio ab aliquo arduo, vel excellente. Si autem illud arduum est in genere boni, tunc est resilitio cum reuerentia. Si autem in genere mali, tunc est resilitio cum fuga. Damascenus dicit timorem esse expectatorem futuri mali. Augustinus diffiniens timorem, dicit: Timor est fuga animi, ne amittat

Ex Damasc. lib. 2. de fi. orth. c. 12. in fi.

Ex Aug. li. 83. q. 33. to. 4.

Digitized by Google

amittat id, quod habet. Timoris donum tria intuetur, scilicet pœnam, vt eam fugiat, et sic est timor seruilis: offensam, vt eam caueat, et sic est timor initialis, qui vnum habet oculum ad pœnam, et vnum ad offensam: maiestatem summam, vt ei reuerenter subiaceat, et sic est timor filialis, cui duplex respectus est, vnus in refugiendo offensam, ne separetur a Deo, alius est principalior in reuerendo Deum, et iste permanet in beatis. Distinguuntur autem sex timoris differentiæ, secundum quòd a triplici principio habet ortum. Habet enim ortum a natura, et sic est timor naturalis: a libidine, siue concupiscentia, et hoc vel ex nimio amore sui, et sic est timor humanus: vel ex nimio amore suorum, et sic est timor mundanus: a gratia, et hoc vel a gratia gratis data, et sic est timor seruilis: vel a gratia gratum faciente, scilicet inchoata, et sic est timor initialis: aut a gratia perfecta, et sic est timor filialis. Et iste dicitur amicabilis, vel amicalis, quia timet voluntatum dissensionem: castus, quia timet sponsi complexus separationem: filialis, quia timet patris indignationem: sanctus, quia timet in omnibus inquinationem.

Timoris species.

De Spiritus sancti donis nota differentiam generalem. Nam quoddam donum est a Spiritu sancto, et numquam cum Spiritu sancto, sic est timor seruilis, in quo viget voluntas peccandi, si impunitas speraretur. Quoddam a Spiritu sancto, et numquam sine Spiritu sancto, et sic est donum charitatis, et gratiæ gratum facientis. Quoddam est a Spiritu sancto, et potest esse cum Spiritu sancto, et sine Spiritu sancto, vt est donum scientiæ, et donum prophetiæ, ceteræ gratiæ gratis datæ.

Differentia generalis donorum.

De beatitudinibus, et vita actiua, cum operibus misericordiæ: et de vita contemplatiua cum oratione, et duodecim fructibus, et quinque sensibus. Sectio XLVI.

Matt. 5. a

SEptem sunt beatitudines, quas enumerat Saluator in monte, scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, affectus misericordiæ, munditia cordis, et pax. Circa beatitudines, habemus videre numerum, sufficientiam, vitæ duplicis excellentiã, vsus duplicis consequentiam. Sunt autem beatitudines numero septem, quarum ratio, et sufficientia sic accipitur: Beatitudines sunt ad potentias animæ perficiendas. Ad integram autem perfectionem tria præcipua requiruntur, scilicet perfectus recessus a malo, perfectus profectus in bono, et perfectus status in optimo. Malum autem procedit aut a tumore superbiæ, a quo elongamur per paupertatem spiritus: aut ex rancore malitiæ, a quo elongamur per mititatem: aut ex languore concupiscentiæ, a quo elongamur per luctũ. Perfectus autem profectus, vel processus in bono, est secundum imitationem diuinam. Vniuersæ autem viæ Domini sunt misericordia, et veritas, quæ pro iustitia ponitur. Deum iustum per esuriem iustitiæ imitamur: Deo misericordi per affectum misericordiæ conformamur. Perfectus status in optimo est, per limpidam cognitionem in vero, et sic est munditia cordis ad videndum Deum: et per tranquillam affectionem in bono, et sic est pax mentis ad fruendum Deo. Habitus virtutum disponunt ad exercitium vitæ actiuæ. Habitus donorum ad otium vitæ contemplatiuæ. Habitus beatitudinum ad perfectionem faciunt vtriusque.

Beatitudinũ enumeratio, et sufficientia.

Psal. 24. b

De his duabus vitis, signatis per Liam, et Rachel, per Petrum, et Ioannem, per Martham, et Mariam, dicit Beda: Actiua panem corporalem esurienti, vel panem doctrinæ ignoranti porrigit, errantem corrigit, superbum ad humilitatem reuocat, quæ singulis expediunt dispensat. Contemplatiua charitatem Dei, et proximi retinet, sed ab exteriori operatione quie-

De duplici vita.

A scit, soli conditoris desiderio inhæret, et calcatis omnibus curis, ad videndum faciem creatoris inardescit, et desiderat misceri supernis ciuibus, de æterna Domini incorruptione gaudentibus. Est autem triplex proprietas in vtraque, secundum quas mutuo se excedunt. Prima proprietas actiuæ est, diligentia vtilitatis, et necessitatis publicæ, respectu rationalis: secunda est charitas erga proximum, cum compassione respectu concupiscibilis: tertia est fecunditas bonorum operum in agendo, cum perfectione patientiæ, respectu irascibilis. In his contemplatiua exceditur ab actiua. Prima proprietas contemplatiuæ est continuitus pulchritudinis summæ maiestatis, cum delectatione respectu rationalis: secunda est quies, cum securitate respectu irascibilis: tertia est munditia cordis, cum bonitate respectu concupiscibilis. In his contemplatiua excedit actiuam.

B

Ad actiuam pertinent opera misericordiæ, tam corporalia, quàm spiritualia. Corporalia sunt septem, hoc versiculo comprehensa:

Opera misericordiæ corporalia.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Quorum sufficientia sic accipitur. Homo est substantia animata, per hoc tangitur vegetabilis, quæ indiget restauratione calidi, et sicci, et hoc per cibum: frigidi, et humidi, et hoc per potum. Sensibilis, et huic est necessarium duplex operimẽtum propter exteriora nociua, remotum, et est hospitium: propinquum, et hoc est vestimentum. Rationalis, et sic est substantia libera, nata habere libertatem a carcere, vel ab infirmitate: et sic est contra intrusionem in carcere, vel in lecto visitatio: et a seruitute, et contra hanc est redemptio. Mortalis, et sic inest ei mors: propter quam, siue post quam indiget sepultura. Spiritualia quoque sunt septẽ, hoc versiculo comprehensa.

C

Instrue, consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Opera misericordiæ spiritualia.

Quorum sufficientia sic accipitur. Defectus spiritualis in proximo, si non potest releuari nisi per Deũ, tunc adhibenda est oratio: si potest releuari per hominem, et est cognitiuæ, vt ignorantia cognoscendorum, tunc est instructio: si est ignorantia agendorum, tunc est consilium. Si vero est affectiuæ, aut est culpa commissa in te, et sic est remissio: aut in alios, et sic est correctio. Si est pœna, aut est releuandus verbo, et sic est consolatio: aut facto, et sic est supportatio.

D

Ad contemplatiuam pertinet oratio. Vnde de contemplatiua videndum est quantum ad diffinitionem, gradum, distinctionem, et contentam sub ea orationem. Contemplatio sic diffinitur: Contemplatio est verus certusq; intuitus de quacumque re. A Richardo sic: Contemplatio est libera mentis perspicacia in sapientiæ spectacula cum admiratione suspensa. Vel sic: Contemplatio est perspicax, et liber animi intuitus in res perspiciendas vsquequaque diffusus. Bernardus ponit sex gradus contemplationis, qui sunt vacatio, intuitio, admiratio, dilectio, delectatio, anhelatio. Augustinus de quantitate animæ, ponit septem gradus, siue actus. Primus dicitur animatio: secundus, sensus: tertius, ars: quartus, virtus: quintus, tranquillitas: sextus, ingressio: septimus contemplatio. De oratione videndum est quantum ad diffinitionem in generali, et quantum ad assignationem petitionum orationis Dominicæ in speciali. Oratio sic describitur ab Augustino: Oratio est pius mentis affectus in Deum directus. A Ioanne Damasceno sic: Oratio est ascensus intellectus in Deum. Idem: Oratio est expressio desiderij directi in Deum propter bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbũ interius, et exterius. Et magistraliter sic: Oratio est ostensio voluntatis nostræ ei, a quo impetrare speramus id, quod desideramus. Gregorius: Veraciter orare est, in compunctione amoris gemitus, et non composita verba resonare.

E

F

Contemplatio.

Rich. lib. 1. Beniamin Maio. de cõtempl. c. 4. par. 1.

Aug. lib. de quant. ani. c. 33. to. 1.

Aug. lib. de spir. et ani. c. 50. to. 3.

Damasc. orth. fid. li. 3. c. 24.

Greg. li. 33. mor. ca. 21. in fi.

Iam descendendum est ad orationem, quam Dominus composuit: in qua sub septenario petitionum compre-

Oratio Dominica.

Digitized by Google

comprehenditur vniuersitas petendorum, et quantum ad ea, quæ spectant ad præmium patriæ, et quantum ad ea, quæ spectant ad meritum viæ. Quæ spectant ad præmium patriæ, sunt intelligentia veritatis, siue aperta visio veri, quæ petitur ibi: Sanctificetur nomen tuum, id est notitia tui nominis personis sanctis et mundis donetur. Reuerentia maiestatis, siue secura tentio summi ardui, quę reges facit, et per quam habetur regnum, quæ petitur ibi: Adueniat regnum tuum. Concordia voluntatis, siue perfecta fruitio summi boni, quæ petitur ibi: Fiat voluntas tua sicut in cælo, et in terra. Quæ spectant ad meritum siue transitum viæ, aut respiciunt collationem boni, aut amotionem mali. Collatio boni petitur in pane quotidiano siue supersubstantiali: in quo petitur, quidquid necessarium est ad conseruationem vitæ præsentis, tam secundum spiritum, quàm secundū corpus. Amotio mali petitur in tribus sequentibus. Est autem malum triplex. Quoddam tenet rationem præteriti, quoddam præsentis, et quoddam futuri. Siue quoddam est malum culpæ, siue transgressionis: quoddam est malum pugnæ, siue tentationis: quoddam est malum pœnæ, siue tribulationis. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum, in victoria tentationum: tertium, in liberatione ab oppressione aduersorum.

Idem sup. to. 2. in exposit. cap. 6. Matth.

Triplex malum.

Perfectionem beatitudinum consequitur duplex vsus, scilicet quinque sensuum spiritualium, et duodecim fructuum spiritus. Sensus spirituales sunt, visus, auditus, gustus, odoratus, et tactus. Visu videtur sponsi Christi summa pulchritudo, sub ratione splendoris: auditu auditur Christi summa harmonia, sub ratione verbi: gustu gustatur Christi summa dulcedo, sub ratione sapientiæ, comprehendentis Verbum, et splendorem: odoratu odoratur Christi summa fragrantia, sub ratione verbi inspirati in corde: tactu astringitur, et palpatur Christi summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati, inter homines habitantis. Fructus vero spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, modestia, continentia, et castitas. Non sunt autem sensus, neque fructus, per se habitus: sed fructus dicunt affectuales delectationes, circa bonitatem sponsi degustandam: sensus autem dicunt intellectuales perceptiones, circa veritatem sponsi contemplandam. Quæ contemplatio fuit in prophetis per reuelationem quantum ad triplicem visionem, scilicet corporalem, imaginariam, siue spiritualem, et intellectualem. In alijs vero iustis reperitur, per speculationem, quæ incipit a sensu, et peruenit ad imaginationem: de imaginatione ad rationem: de ratione ad intellectum: de intellectu ad intelligentiam: de intelligentia ad sapientiam, siue notitiam excessiuam: et sic assistitur vero Salomoni.

Quinque sensus.

Fructus spiritus.

Galat. 5. d

De Sacramentis in generali. *Sectio XLVII.*

IAm videndum est de tertio beneficio Iesu Christi, quod est sacramentalis medicina. De Sacramentis ergo primo videamus in generali, postea de singulis in speciali. In generali habemus videre, de Sacramentorum institutione, diffinitione, ordinatione, iteratione, sufficientia, et præcellentia.

Materia huius sectionis habetur sup. 7. par. Breuil. a c. 1. vsque ad 7.

Institutio Sacramentorum Deum decuit, et nobis expediens fuit. Decuit quidem diuinam misericordiam nobis prouidere remedia, non solum quæ faciunt ad remissionem culpæ, sed etiam pœnæ. Decuit diuinam iustitiam, quæ a nobis exigit aliquam humiliationem, quam exhibemus per signorum sensibilium obseruationem. Decuit diuinam sapientiam, quæ in sensibilibus decreuit remedia inuenire, ex quibus cōtingit naturam hominis interire. Nobis expediens fuit. Quoniam enim eramus cæci, quo ad rationalem: ideo data sunt Sacramenta sensibilia, ad eruditionem. Quoniam eramus elati, quo ad irascibilem: ideo data sunt Sacramenta corporalia, ad humiliationem. Quoniam eramus proni ad malum, quo ad concupiscibilem: ideo data sunt Sacramenta plura, ad exercitationem.

Institutio Sacramentorum.

Sacramentum sic diffinitur in sententijs: Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, cuius similitudinem gerit, et causa existit. Hugo de sancto Victore sic diffinit: Sacramentum est materiale elementum subiectum oculis, similitudine repræsentans, institutione significans, significatione gratiam conferens.

Definitio. *Mag. 4. sen. dist. 1. §. sacramentum. Hugo de sa cra. fid. li. 2 par. 9. c. 2.*

Ordinantur autem Sacramenta sic: Baptismus, confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo, et matrimonium. Quinque prima respiciunt personam. Ordo, et matrimonium Ecclesiam. Ordo patet sic: Nam baptismus est ad vulnerum curationē. Confirmatio, ad curationis habitæ conseruationem. Eucharistia, ad habitæ, et conseruatæ promotionem. Pœnitentia, ad curationis perditæ reparationem. Extrema vnctio, ad venialium expiationem, quo ad culpam, et pœnæ debitæ partem remittendam. Ordo est respectu personarum generantium spiritualiter. Matrimonium est generantium corporaliter. Et vtraque generatio est Ecclesiæ necessaria, ne deficiat in gratia, et natura.

Ordo sacramentorum

Quattuor autem sunt Sacramenta, quæ possunt iterari, vel potius frequentari, scilicet Eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, et matrimonium. Baptismus autem, et confirmatio, et ordo non iterantur, quia in eis tres characteres indelebiles imprimuntur, quibus secundum diuersos status fidei, homines ab hominibus distinguuntur. Nam secundum statum fidei genitæ, est character baptismalis, secundum quòd fideles ab infidelibus distinguuntur. Secundum statum fidei roboratæ, est character confirmationis distinctiuus fortium ab infirmis. Secundum statum fidei iam multiplicatæ, est character ordinis, quo clerici a laicis distinguuntur.

Iteratio.

Sufficientia Sacramentorum sic accipitur. Sacramenta sunt medicamenta contra morbum. Morbus autem est duplex, scilicet morbus culpę, et morbus pœnæ. Morbus culpæ est duplex, scilicet originalis culpæ, contra quam est baptismus: et actualis culpæ, quæ etiam geminatur: nam quædam est culpa actualis mortalis, contra quam est pœnitentia: quædā actualis venialis, contra quam est extrema vnctio. Morbus pœnæ est quadruplex, scilicet ignorantia, contra quam est ordo: malitia, contra quam est Eucharistia: infirmitas, contra quam est confirmatio: concupiscentia, contra quam est matrimonium. Sacramenta sunt etiā adiuuamenta, quia sunt in adiutorium septem virtutum. In adiutorium fidei, est baptismus. In adiutorium spei, est extrema vnctio. In adiutorium charitatis, Eucharistia. In auxilium prudentiæ, ordo. In auxilium temperantiæ, matrimonium. In auxilium fortitudinis, confirmatio. In auxilium iustitiæ, pœnitentia. Sunt quoque Sacramenta, armamenta Ecclesiæ militantis, quæ in Canticis dicitur: Terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et quidem terribilis, quia fortis, et munita per Sacramentum confirmationis: Acies, quia coniuncta, et vnita per Sacramentum Eucharistiæ: ordinata, per ordinem. Ex hac acie quidam subtrahuntur per mortem, ad hos restaurandos, est matrimonium: quidam prosternuntur per culpā, ad hos releuādos, est pœnitentia. Hanc aciem quidam ingrediuntur, vt prælientur, et hoc per baptismum: quidam egrediuntur, vt coronentur, et hoc per extremam vnctionem.

Sufficientia

Cant. 6. d

Dicitur autem vnum Sacramentum aliud præcellere quinque modis, scilicet propter significationem, sic matrimonium præcellit: quia significat vnionem naturarum in Christo: propter continentiam, et sic excedit Eucharistia: propter efficaciam, et sic excedit baptis-

Præcellētia

baptismus: propter dignitatem dispensatiuam, et sic confirmatio, quæ a solis Pontificibus dispensatur: propter maiorem, digniorem, et nobiliorem gradum, in quo ponit, et sic dicitur ordo maior. Vnde versus.

Maior in effectu baptismus, corpus in esse.
Coniugium signo, maiori chrisma ministro.
Nobiliore gradu præcellere dicitur ordo.

De Baptismo. Sectio XLVIII.

Sup. Breuiloq. par. 7. c. 8.

NVnc de Sacramentis singulis est videndum. Et primo de baptismo, quantum ad diffinitionem, significationem, formæ expressionem effectus collationem, nominis distinctionem, et operis completionem. Baptismus secundum quòd est nomen elementi significantis, et sanctificantis virtute verbi, diffinitur ab Hugone sic: Baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata. Secundum vero quòd est actus, vel vsus elementi, diffinitur a Magistro in sententijs: Baptismus est intinctio corporis exterior, facta sub forma verborum præscripta. Secundum autem quòd accipitur pro Sacramento, et re Sacramenti, quæ est character, diffinitur a Damasceno: Baptismus est vitæ spiritualis principium, sigillum, et custodia, et illuminatio mentis. Et tangitur hic quadruplex conditio characteris, quia enim præparat ad gratiam Dei, dicitur vitæ spiritualis principium: quia distinguit gregem Domini, dicitur sigillum: et quia indelebiliter perseuerat, dicitur custodia: quia spiritualiter disponit ad fidem, dicitur illuminatio mentis. Secundum quòd accipitur pro Sacramēto diffinitur, a Dionysio: Baptismus est regenerationis Sacramentum, secūdum quòd prius subsistit in anima, animales spiritualiter formans motus, ad operationem diuinorum eloquiorum, et actionum, et cælestis quietis anagogem iter faciens. In hac diffinitione tangitur res Sacramenti, quæ est gratia viuificans animam, cum dicitur: Secundum quòd prius subsistit in anima. Tangitur habilitatio potentiarum per virtutem, primo quantum ad actiuam, cum dicitur: Formans animales motus. Secundo quo ad contemplatiuam cum dicitur: Et cælestis quietis anagogem.

Hugo. de sacr. fid. lib. 2. par. 6. c. 2.
Mag. in 4. distin. 3. in princ.
Damasc. lib. 4. de fi. orth. c. 10. in med.
Character.
Dionys. de Eccles. hierar. c. 19.

Significatio. Quantum ad significationem nota, quòd in baptismo, sicut in ceteris Sacramentis, est aliquid, quod est tantum Sacramentum, siue signum significans, vt elementum visibile: aliquid est res tantum significata, vt gratia curans: aliud quod est Sacramentum, et res signata, vt character.

Forma. Forma, quando puer immergitur, exprimenda est hæc: Ego baptizo te, in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti. Amen. Hæc forma debet exprimi sine omissione vocali, sine intermissione vocabuli, sine præposteratione ordinis supradicti, et sine commutatione nominis prænominati.

Effectus. Effectus autem, qui recipitur in baptismo, ab homine humiliter accedente, est characteris impressio, gratiæ infusio, et innocentiæ restitutio, cæli apertio. Gratia, inquam, infunditur regenerans, rectificans, et purificans, ab omni culpa originali, et actuali, tam mortali, quàm veniali, absoluens nihilominus a pœna æternali, et ab omni pœna satisfactoria temporali.

Distinctio. Distinguitur autem triplex baptismus, scilicet flaminis, fluminis, et sanguinis. In baptismo flaminis, qui est per pœnitentiam, et Spiritus sancti gratiam, purificamur a culpa. In baptismo fluminis, purificamur a culpa, et a satisfactoria pœna. In baptismo sanguinis, purificamur ab omni miseria. Non sunt autem baptismus flaminis, et sanguinis, Sacramenta: cum in eis deficiant, quæ conueniunt Sacramento, scilicet repræsentatio ex similitudine, significatio ex institutione, et sanctificatio ex verbi prolatione.

Integritas. Quantum ad integritatem Sacramenti, sufficiunt verbum, et elementum. Quantum ad sollemnitatem, A præmittuntur tamquam præparatoria, catechismus, et exorcismus in paruulis, et adultis: ita tamen quòd in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit aliena. Quantum ad veritatem, requiritur baptizantis recta intentio. Et quantum ad vtilitatem baptizati, fictionis depositio.

De confirmatione. Sectio XLIX.

Sup. Breuil. par. 7. cap. 8.

SEquitur videre de confirmatione, quantum ad formam, quantum ad materiam, quantum ad dispensationem, quantum ad gratiæ collationem, et B quantum ad significationem. Forma in confirmatione seruanda est hæc: Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti. Amen. In hac forma exprimitur duplex actus, quia in hoc Sacramento datur gratia ad robur fidei, quantum ad confirmationem in corde, et quantum ad liberam confessionē in ore. Vnus actus respicit liberam Crucifixi confessionem, quasi semper ferendam in fronte: alter respicit firmam stabilitatem in corde.

Forma.

Materia. Materia in hoc Sacramento est chrisma, confectum ex oleo oliuarum, et balsamo. Oleum propter nitorem C significat fidem interiorem ex bona conscientia: balsamum propter odorem significat dignam, et laudabilem confessionem in euidentia, et hoc secundum correspondentiam ad duplicem actum in forma expressum.

Dispensatio. Istud autem Sacramentum a solis Episcopis dispensatur, quòd si alij præsumunt, nihil faciunt. Quia enim tam in confirmatione, quàm in ordine datur gratiæ plenitudo: propter hoc, hæc duo Sacramenta per eos solummodo dispensantur, qui gerunt auctoritatis plenitudinem.

Gratia. Gratia, quæ confertur in confirmatione, est gratia D gratum faciens. Gratia autem gratum faciens dicitur dupliciter, aut gratum faciens de non grato, et talis est gratia baptismalis, et pœnitentialis: aut est magis gratum faciens, de iam grato, et talis gratia datur in confirmatione, quæ gratiam prius receptam ampliat, et confirmat.

Significatio. In isto Sacramento aliud est, quod est tantum signum, vt est forma audibilis, et materia visibilis: aliud est, quod est tantum res, vt est gratia corroborans, et confirmans: aliud est, quod est res, et signum, vt est character.

E

De Eucharistia. Sectio L.

Sup. in Breuil. par. 7. c. 9.

SEquitur videre de Eucharistia, et hoc quantum ad integritatem, significationem, repræsentationem, manducationem, et operationem. De integritate, et necessitate huius Sacramenti sunt quattuor, scilicet ordo sacerdotalis, intentio consecrandi, materia debita, et forma verborum præscripta.

Eucharistiæ integritas.

Materia. Materia huius Sacramenti est panis de frumento, et vinum de vite. Ille enim cibus, inter omnes cibos, et inter omnes potus, est conuenientior, communior, F efficacior, et sanior. Ideo Dominus se comparauit grano frumenti, et ligno vitis. Et ideo in his duabus speciebus confecit, et conficiendum constituit, ad innuendum quòd corpus suum sub hoc Sacramento contentum vt cibus, non est cibus qualiscumque, sed cibus conueniens, cibus communis, cibus efficax, cibus sanus. Vino miscetur aqua, quæ significat populum, et per coniunctionem sui cum vino, significat membrorum cum capite vnitatem. Per vinum autem significatur vnio membrorum ad inuicem.

Ioan. 12. d
Ioan. 15. a

Forma. Forma super panem est hæc: Hoc est enim corpus meum. Super vinum vero est hæc: Hic est calix sanguinis mei. Huius autem formæ positio, est singularis. Est enim verbum operatiuum, non operatione successiua, sed instantanea, et operatiuum non alicuius

ius rei nouæ, vel non existentis, sed terminus eius est, quod ens actu completum, et non mutatum, et ad id terminatum, vt est alterius signum, id est, corporis Christi mystici: et hoc totum fit virtute Verbi increati, adiuncto ministro circa materiam nihil agente. Quia ergo hic sermo est conuersiuus, et operatiuus, operatur circa substantiam panis: ideo pronomen demonstrat substantiam panis sub accidentibus, quæ aspici possunt oculis, et tangitur id, quod conuertitur per subiectum, sicut in id, in quod conuertitur per prædicatum. Quia vero terminus operationis est ens actu non innouatum, debet ibi poni verbum essendi, non fiendi. Quia vero subito fit conuersio, ita quòd simul est fieri, et factum esse: ideo præsens verbum instantaneum, non futurum ibi ponitur, Est, scilicet, et non erit. Quia vera operatio terminatur ad corpus verum, vt est signum corporis mystici, in quo est diuersitas operationum, dicitur corpus, et non caro: quia corpus est eterogeneum, non omogeneum, caro vero omogenea. Quia vero hæc operatio fit virtute Verbi increati adiuncta, et vt coniuncta, dicitur meum, non in persona sacerdotis, sed Christi Verbi, scilicet incarnati. Quoniam autem minister, nihil operatur circa materiam, nec immutat: ideo nihil plus est de forma. Vnde si minister nec tangat, nec frangat, dummodo consecrare intendat, et verba dicat, confectum est.

Significatio

Quantum ad significationem tene, quòd in hoc Sacramento est aliud tantum signum, vt species visibilis panis, et vini: aliud tantum res, vt corpus Christi mysticum: aliud res, et signum, vt corpus Christi verum, quod est res signata per panem ex diuersis granis confectum, et sanguis per vinum ex diuersis racemis expressum, et est signum corporis mystici. Quia enim corpus partes habet eterogeneas, diuersas operationes in Ecclesia significat.

Repræsentatio.

In hoc Sacramento fit repræsentatio Dominicæ passionis. Vnde fiunt signationes septem vicibus, propter passionem Domini exprimendam.

Ritus in celebratione Missæ.

Prima vice fiunt tres, propter trinam Christi traditionem, scilicet a Deo, Iuda, et Iudæo. In secunda vice fiunt quinque, propter quinque personas, quæ in traditione fuerunt: quæ fuerunt persona traditi: persona tradentis Iudæ: personæ ementium, quæ fuerunt tres, scilicet Pontifices, Scribæ, et Pharisæi. In tertia vice duæ propter duplicem conuersionem duplicis elementi, scilicet panis, et vini. In quarta vice fiunt quinque, propter quinque plagas. In quinta vice fiunt duæ propter vincula, quibus fuit ligatum corpus, et propter flagella, quibus vsque ad sanguinem fuit flagellatum. In sexta vice fiunt tres, propter crucifixionem factam linguis Iudæorum, quando ter clamauerunt: Crucifige. In septima vice fiunt tres cruces de corpore super calicem, propter tres cruciatus, scilicet propassionis, passionis, et compassionis: et duæ alteræ propter aquam, et sanguinem, qui de Christi latere profluxerunt.

Mäducatio.

Duo autem sunt modi manducandi illud Sacramentum, scilicet sacramentalis, et spiritualis: quorum distinctio oritur a triplici principio. Primo a dispositione sumentium: quidam enim accedunt male dispositi, et hi manducant sacramentaliter: quidam bene, et hi spiritualiter, et sacramentaliter. Secundo a modo sumendi: quidam enim sumunt ore carnis, et hi sacramentaliter: quidam ore cordis, et hi spiritualiter. Vnde duplex os, duplex manducatio. Tertio a duplici re huius Sacramenti: duæ quippe sunt essentiæ huius Sacramenti, scilicet corpus Christi verũ, et gratia in corpore mystico faciens vnionem, quarum vna sine altera sumi potest. Manducare autem sacramentaliter, est manducare Sacramentum, vt Sacramentum. Ad quod quattuor requiruntur, cibi existentia, eius ad cibatum naturalis conuenientia, vt scilicet sumatur ab homine non a mure, intentio, et

A illius intentionis regulatio per fidem. Spiritualis manducatio habet duo, scilicet suo modo masticationem, quæ consistit in recogitatione cibi, scilicet carnis Christi pro nobis expositæ, in pretium redemptionis, et cibum refectionis. Habet etiam incorporationem, quę consurgit ex tali recogitatione, dum recogitans ardore afficitur charitatis: et ei, de quo recogitat, iungitur, et sic incorporatur: et dum incorporatur reficitur, et magis assimilatur.

Operatio.

Spiritalis autem operatio, siue efficacia huius Sacramenti est, vnire non de nouo, sed iam vnitos per gratiam, magis vnire. Digne enim accedentem B reddit feruentiorem, vt carbo ignitus: et fortiorem, vt bonus cibus. Et, vt istam efficaciam habeat in sumente, primo oportet ipsum sumentem, cibum istum ab alijs discernere, per fidem: secundo hospitium præparare, per sui probationem: tertio in hospitium paratum recipere, cũ honore, et deuotione. Et talis dicitur digne accedere. Nota de hostiæ fractione, versus.

Hostia diuiditur in partes, tincta beatos:
Plene sicca notat viuos, seruata sepultos.

Fractio est passio: partes fractæ, tres iustorum differentiæ. Quidam regnant in cælo, hi per tinctam. Quidam securi expectant in sepulchris, hi per eam, quæ antiquitus seruabatur. Quidam pugnant in mundo, hi per siccam partem hostiæ figurantur. C

De pœnitentia. Sectio LI.

Sup. Breuiloq. par. 7. c. 10.

SEquitur videre de pœnitentia, quantum ad diuersam diffinitionem, diuersam nominationem, integrationem, iustificationem, et significationem.

Pœnitentię definitio.

Pœnitentia quantum ad actum principalem sic diffinitur: Pœnitentia est prima virtus, perimens veterem hominem. [a] Ambrosius: Pœnitentia est dolor, et amaritudo animæ, pro peccatis, quæ quisque commisit. Augustinus: [b] Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se, quòd dolet commisisse. D Item diffinitur, quantum ad actum annexum sic ab Ambrosio: Pœnitentia est præterita mala plangere, et plangenda iterum nõ committere. [c] Gregorius: Pœnitentia est ante acta mala deflere, et flenda non committere. Item sic: [d] Pœnitentia est virtus, vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus, et odimus, et plangenda vlterius committere nolumus. Diffinitur etiam quantum ad effectum a Damasceno sic: Pœnitentia est ab eo, quod est præter naturam, in id, quod est secundum naturam, conuersio. Item super illud Matthæi: [e] Pœnitentiam agite: Pœnitentia est correctio malæ mentis. Augustinus: E [f] Pœnitentia est quædam res optima, et perfecta, omnes defectus reuocans ad perfectum.

a Mag. ex Amb. 4. senten. dist. 14 c. 1.
b Aug. li. de vera et fal. pœn. c. 8. to. 4.
c Greg. ho. 34. in Euāgel. post medium.
d Mag. in 4 dist. 14. c. 1
e Mat. 3. 4
f Aug. Hypogn. li. 3. a med. to. 7.

Nominatio

Pœnitentia diuersis vocabulis nominatur, secundum quòd diuersa contra peccati maculam operatur. Expellit enim peccati actualis maculam, quæ animam deformat: potentiam ad malum inclinat, siue dehabilitat: naturam vulnerat: actu liberæ voluntatis committitur: cum delectatione, et libidine perpetratur. Delere autem culpam, vt deformantem, est gratiæ reformantis: vt dehabilitantem, est virtutis habilitantis: vt vulnerantem, est Sacramenti curantis: vt actu F voluntatis commissam, per actum similiter voluntatis: vt cum delectatione, et libidine perpetratam, cum passione contraria. Ideo pœnitentia recte dicitur gratia, virtus, Sacramentum, actus, et passio.

Integritas.

Partes pœnitentiæ integrantes, siue integrales sunt, cordis contritio, oris confessio, et operis satisfactio. Cordis contritio est dolor voluntarie pro peccatis assumptus. Oris cõfessio debito modo facta, debet habere sexdecim conditiones, his versibus cõprehensas:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis.
Sitq. frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis, et accusans, et sit parere, parata.

In quat-

Digitized by Google

Quando sit iterãda confessio.

In quattuor casibus secũdum magistros, est confessio iteranda. Duo sunt ex parte sacerdotis, quorum primum primus est propter enormitatẽ sceleris, ob quam est confitens ad superiorem remittendus, ab eo, si voluerit, iterum audiendus. Secundus est, propter ignorantiam sacerdotis: quia tunc est quærendus peritus, sciens soluere, et ligare, cui sunt iterum peccata detegenda. Duo vero sunt ex parte confitentis: quorum primus est propter malitiam fictionis, vt si accessit cum voluntate peccandi, vel aliquod peccatum scienter in conscientia reseruauit. Secundus est propter contemptum satisfactionis, vt quando satisfacere negligit, et contemnit. In duobus vltimis casibus, si vadit ad alium sacerdotem, vel eundem interiectu temporis iam oblitum, debet homo mala sua iterum cõfiteri. Et sic ex parte sacerdotis est duplex defectus, scilicet quia non potest absoluere, vel quia nescit. Ex parte etiam confitentis est duplex defectus, scilicet, quia contemnit sacerdotis absolutionem, aut ligationem. Sunt alij duo casus, de quibus est cõtrouersia inter doctores, vnus est de peccati alicuius obliuione, alius de recidiuatione. Sed potest dici, quòd in his duobus casibus iterum omnia peccata confiteri, sit consilium, non præceptum. Quinque autem sunt casus, in quibus est confitens ad Episcopum mittendus, vel super eo Episcopus consulendus. Primus est de pœnitẽtia sollemni, quæ ab ipso debet imponi, et per eum pœnitens reconciliari. Secundus est de excommunicatis, quos non potest sacerdos aliquando absoluere. Tertius est cum inuenerit sacerdotem, irregularitate contracta, propter quam debet ad Episcopum mittere cõfitentem, qui, si potest, eum absoluat, vel cum litteris suis ad Papam mittat. Quartus est de incendiarijs. Quintus est, si sit consuetudo, in aliquo Episcopatu, quòd certa crimina ad Episcopum mittantur, vt homicidium, et sacrilegium, et iste casus non est generalis. Satisfacere vt dicit [a] Augustinus: est peccatorum causas excidere, et eorum suggestionibus aditum non indulgere. [b] Anselmus vero dicit: Satisfacere est debitũ Deo reddere. Partes autẽ satisfactionis tres communiter assignãtur, scilicet ieiunium elemosyna, et oratio. Ieiunium est contra carnis concupiscentiam. Eleemosyna, contra cupiditatem oculorum. Oratio est contra superbiam vitæ. Item ieiunium ordinat nos ad nosipsos. Eleemosyna ad proximos. Oratio vero ad Deum. Item per orationem reconciliamur Deo, cui secundum [c] Augustinum per ieiunium, et eleemosynam facimus duas alas.

A

B

Remissio pœnitentis ad superiorem.

C

D

a Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3.

b Ans. lib. cur Deus homo c. 11.

c August. enar. in Ps. 42. in fi. to. 8. et ser. 49. de temp. in fi. to. 10.

E

Quattuor autem ad iustificationem impij requiruntur, duo ex parte Dei, scilicet gratiæ infusio, et culpæ expulsio. Et duo ex parte impij, scilicet motus liberi arbitrij consonans gratiæ aduenienti, et cordis contritio concordans gratiæ culpam expellenti. Hæc autem quattuor præcedit attritio, scilicet ad iustificationem præparatio, quæ est motus fidei et doloris, quamuis longo tempore semiplenus. Tanguntur autem hæc quattuor supradicta in illo versu: Commouisti terrã et conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est. Gratia quippe adueniens in animam, commouet rationem, secundum quòd est potestas vel potentia liberi arbitrij: et conturbat voluntatem, per contritionem: et postmodum sanat per peccati expulsionem. Et horũ redditur duplex ratio, scilicet commotio rationis, et cõturbatio mentis, quę præcessit, vnde subditur, quia cõmota est. Vnde commotio dicitur a con, quod est simul, quia tunc omnes vires super se punguntur, et mouentur ad bonum.

Psal. 59. a

F

Significatio.

In Sacramento pœnitẽtię est aliquod, quod est tantum signũ, vt exterior pœnitentia secundũ institutionem Ecclesiæ: in qua est sacerdotis absolutio tamquã formale: et confitẽtis humiliatio siue quantũ ad actũ contritionis, siue quãtum ad verbũ accusationis, siue quantũ ad pœnam satisfactionis tamquam materiale: aliud, quod est tantũ res, vt peccati remissio perfecta: aliud, quod est res et signũ, vt pœnitudo interior.

De vnctione extrema. *Sectio LII.*

Supr. Breuil. p. 7. cap. 11.

SEquitur de vnctione extrema. Circa quam septem breuiter sunt videnda, scilicet, quæ materia, quæ forma, quis dispensator, quis susceptor, quæ efficacia, quæ ad confirmationem differentia, et quæ significationis conuenientia.

Materia.

Forma.

Minister.

Materia huius Sacramenti est oleum simplex, sed consecratum ab Episcopo. Forma vero est vocalis expressio orationum in ordinarijs contentarum. Huius Sacramẽti dispensatio sacerdotibus competit ex officio, et hoc confirmat auctoritas, et ratio. Auctoritas, dicente Iacobo: Quis infirmatur, inducat presbyteros. Ratio etiam hoc confirmat: quia cum materia huius Sacramenti sit oleum ab Episcopo consecratũ, consecratis debet manibus contrectari. Et sic cum sit medicina periclitantium, non ad solos Episcopos pertinet. Oleum autem consecratum, non ad aliquos laicos se extendit. Debent autem illud Sacramentum suscipere soli infirmi ratione vtentes: quia scilicet potuerunt peccare venialiter, vel etiam peccauerunt, et hoc in mortis articulo existentes. Et sic patet, quòd nec infantibus, nec naturaliter stultis debet extrema vnctio dispensari, nec intrãtibus iustum bellum: quia Sacramenta Ecclesiæ non sequuntur fortunam, sed respiciunt naturam: nec etiam per sententiam condemnatis, quia tales, qualitercumque damnati, in Ecclesiæ facie sunt infames: nec mediocriter infirmantibus, quia adhuc possunt venialia iterare.

Iac. vlti. c

Quibus et quãdo danda est extrema vnctio.

Efficacia.

Est autem huiusmodi Sacramentum tam finaliter quàm efficaciter contra venialia ordinatum, et quantum ad remissionem culpæ, et quantum ad dimissionem partis pœnæ. Valet etiam consequenter, ad recuperandam corporis sanitatẽ, si expediat infirmanti. Et quia venialia efficaciter tunc curantur, quando sic delentur, quòd non amplius iterantur, tunc debet adhiberi ista medicina, quando desperatur de infirmantis vita. Si tamen contingat eum restitui sanitati, potest et debet propter venialia iterata, medicina venialium iterari. Et quia venialia peccata per organa sensuum maxime contrahuntur, ideo partes tribus potentijs seruientes inunguntur. Est enim triplex potentia, secundum quam anima regit corpus, et etiam contrahit iustum morbum, scilicet sensitiua, generatiua, et progressiua. Sensitiuę deseruiũt os, oculi, nares, aures, et manus: generatiuæ, lumbi: progressiuæ, pedes. Et secundum hoc est infirmus in septem corporis partibus inungendus, scilicet in labijs, in oculis, in manibus, in auribus, in naribus, in lũbis, et pedibus.

Differentia huius Sacramẽti, et confirmationis.

Ex prędictis colligitur quòd inter hoc Sacramentũ, et Sacramentum confirmationis est differentia septiformis: scilicet in efficacia, in materia, in forma, in suscipiente, in dante, in loco, et in tempore. Nota tamen quòd vnctio, quæ fit in chrismate, dicitur vnctio principalis, quadruplici ratione, scilicet ratione loci, quia fit in fronte: ratione ministri, quia ab Episcopo: ratione elementi, quia de oleo mixto cum balsamo: ratione effectus, propter abundantiam gratiæ, quia ibi datur Paraclitus in magna abundantia. Iuxta quod nota, quòd Chrismate inunguntur baptizati in vertice, confirmandi in fronte, Pontifices in capite, Reges, vt dicitur, in scapulis.

Significatio.

In sacramento extremæ vnctionis, secundum exigentiã Sacramẽtalis significationis, est aliquid, quod est tantum signum, vt exterior vnctio: aliud, quod est tantum res, vt venialis morbi curatio: aliud, quod est res et signum, vt ipsa deuotionis excitatio in anima, quę non est aliud, nisi quędam spiritualis vnctio.

De ordine. *Sectio LIII.*

Sup. Breuil. p. 7. cap. 12.

SEquitur videre de Sacramento ordinis, quantum ad præparationem consignationis, quantum ad ordinis diffinitionem, quantum ad characteris impressionem, quantum ad debitam dispensationem, quantum

Digitized by Google

quantum ad rectam susceptionem, quantum ad significationem, et quantũ ad status cõsummationem.

Prima tonsura.

Qui sunt ad ordines Ecclesiasticos assumendi, primo assignantur signaculo diuino, distinctiuo et instructiuo. Nam tondentur in capite, quod est membrum præ ceteris nobile. Et quia tonsura tam superius quàm inferius facta, formam habet coronæ, quæ est signum dignitatis regiæ, innuitur, quòd qui taliter ab alijs distinguuntur, ad officium nobile, scilicet ad regale sacerdotium assumuntur. Non tantum autem tale signum est signum distinctionis, sed etiam instructionis. In tali enim tonsura est superfluitatis amotio, in quo instruuntur clerici, quid vitandum, quia superfluitas terrenorum. Est etiam summitatis capitis denudatio, in quo instruuntur quid amãdum, quia felicitas supernorum. Est figuræ orbicularis impressio, in quo instruuntur quomodo conuersandum est, quia figura orbicularis est simplicissima, capacissima, et pulcherrima, ad innuendum quòd taliter coronati, dicunt simplificari in intentione, amplificari in dilectione, pulchrificari in castificatione.

Ordo quid, et quotuplex.

Ordo sic diffinitur: Ordo est signaculum, in quo spiritalis potestas traditur ordinato. Cum enim septem sint ordines, scilicet ordo ianitorum, lectorum, exorcistarũ, acolytorum, subdiaconorum, diaconorũ, et sacerdotũ: In ordine sacerdotali datur potestas conficiendi corpus Christi verum, et absoluendi corpus Christi mysticum. Et hic ordo tamquam nobilissimus debet habere alios sibi administrantes, respectu duplicis potestatis. In conficiendo corpus Christi verum, sibi seruiunt subdiaconi, et diaconi, ita quòd potestas, et officium subdiaconi, est in accipiendo hostias a plebe. Potestas et officium diaconi, est easdem subdiacono susceptas sacerdoti offerre. In absoluẽdo autem corpus Christi mysticum, quattuor minores subseruiunt sacerdoti. Ita quòd potestas et officium ianitorum est, ad locum sacrum admittere. Lectorum est, documentum præbere. Exorcistarum est, auxilium præstare. Acolytorũ est exempla monstrare. Hoc officio septiformi, Dominus vsus fuit.

Ioan. 2. c Fuit namque ostiarius, quando facto flagello eiecit
Mat. 21. b negociantes de templo. Fuit lector, quando legit in
Luc. 4. c synagoga, assumpto libro. Fuit exorcista, quando sa-
Mat. 7. d liua sua tetigit linguã surdi et muti. Ostendit se acho-
Ioan. 8. b lytum, quando dicit: Ego sum lux mundi. Fuit sub-
Ioan. 13. a diaconus, quando lauit pedes discipulorum, et linteo se præcinxit. Fuit diaconus, quando post cœnam corpus et sanguinem suum, discipulis dispensauit. Fuit sacerdos, dum seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos et hostia. Et etiam quando in cœna, panem in corpus, et vinum in sanguinem commutauit.

Character impressus.

Character cum sit signaculum impressum, distinctiuum, perpetuum, Christo configuratiuum, imprimitur in quolibet ordine: non idem, sed diuersus: ordine congruo, non necessario, cum vnus possit recipi quãuis indebite, alio prætermisso. Ita quòd cum peruentum fuerit gradatim ad ordinem sacerdotis, in quo est status, quamuis septem sint gradus, vnus est tantum ordinis sacramentum, sicut vnam dicimus epistolam, quamuis habeat multas partes. In quolibet autem ordine, character imprimitur in eo signo, quod maiorem habet similitudinem ad signatum, et in quo principalis potestas, quam ordo respicit, significatur tradi ordinato. Ad quam significandum duo concurrunt exterius, scilicet traditio alicuius instrumenti, et expressio vocalis verbi, vt in signo visibili simul et audibili significetur dari: et hæc duo sunt essentialia, et intrinseca ordinis sacramento.

Debita dispẽsatio ordinis.

Debet autem dispensari hoc sacramentum, cum magna discretione et sollemnitate, ac per hoc non a quolibet nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore: sed sub debitis signis, tam ex parte visus, quàm ex parte aditus, vt dictum est: sollemnitate nihilominus obseruata quantum ad tempus, et locum, officium, et personam.

Ordinem suscipientis cõditiones.

Requiritur autem multiplex conditio, vt digne et debite suscipiatur ordinis sacramentum, scilicet ex parte originis, vt non sit filius sacerdotis, vel spurius, vel etiam sollemniter pœnitens: a corporis parte, vt non sit corpore vitiatus, dæmoniacus, epilepticus: a parte actionis, vt non sit homicida, vel aliter enormis peccator: a parte conditionis, vt non sit seruus: a parte conuersationis, vt non sit curialis: a parte coniugationis, vt non sit bigamus: a parte sexus, vt non sit mulier, quæ non potest ordinari, nec de iure, nec de facto: a parte sensus, vt non sit infantulus, in quo nondum viget iudicium rationis.

Significatio.

In hoc sacramento est aliud, quod est tantum signum, vt exterior operatio in traditione alicuius instrumenti, et expressione verbi. Aliud, quod est tantum res, vt spiritalis potestatis collatio. Aliud, quod est res et signum, vt interior characteris impressio. Collige ex prædictis, quòd septem sunt ordines et nõ plures, quattuor sunt minores, qui dicuntur non sacri: quia post eorum susceptionem, potest clericus coniugari. Tres maiores, scilicet subdiaconatus, diaconatus, et presbyteratus, in quo est status ordinum. Hi dicuntur sacri: quia post eorum susceptionem non licet ordinatis carnali operi deseruire, cum sint totaliter diuino cultui dedicati. Et sic patet quòd Psalmistatus non est ordo, sed officium annexum ordini. Nec episcopatus est ordo, sed dignitatis nomen et officij. Colligas in vnum, nomina tam ordinũ, quàm officiorum, et dignitatum, vt deuenias ad vnum hierarcham Ecclesiasticæ hierarchiæ, et sic procede, Psalmista, hostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, archipresbyter, episcopus, archiepiscopus, patriarcha, Põtifex summus.

Ecclesiastica Hierarchia.

De matrimonio. *Sectio* LIIII.

Materia huius sect. et duarum sequen. habetur sup. Breuil. p. 7. cap. 13.

SEquitur videre de sacramento matrimonij, quantum ad diffinitionem, quãtum ad institutionem, et quantũ ad contractionem, quantũ ad diuisionem, quantum ad significationẽ, quantum ad bonum proueniens, et quantum ad impedimentum prohibens.

Matrimonium diffinitur sic: Matrimonium est viri mulierisq. coniunctio maritalis, inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Est autem institutum matrimonium a Deo in officium, in remedium, et in sacramentum, vel signum. In officium, inquam, procreandæ prolis, etiam in statu naturæ institutæ. In remedium, contra impulsum libidinis, in statu naturæ lapsæ. In sacramentum, siue signum insolubilis coniunctionis naturarum in Christo, diuinæ scilicet et humanæ. Circa contractionem matrimonij nota, quòd per sponsalia de futuro initiatur: per mutuum consensum inter legitimas personas per verba de præsenti expressum, ratificatur: per carnalem copulam subsequentem consummatur. Circa sponsalia nota, quòd ante septennium contracta de iure non valent, post septennium vero tenent. Et hæc quattuor modis contrahuntur: scilicet simplici promissione, fidei datione, siue iuramenti interpositione, datis arrhis sponsalitijs, et anuli subarrhatione.

Contractus matrimonij.

Impedimẽta sponsalium.

Sic aut contracta octo modis soluuntur. Primus est, voto sollemni superueniente, vt si alter sponsorũ, intret religionem: secundus est superueniente matrimonio, vt si cum alia contrahat de præsenti: tertius est, superueniẽte affinitate, vt si cognoscat aliam consanguineam sponsæ suæ, et hoc possit fama vel facto probari: quartus est, incurabili infirmitate superueniente, puta lepræ, vel mutilatione alicuius membri: quintus est altero se absentante, vt cum vadit in regionem longinquam, sine licentia alterius: sextus est, altero fornicante: septimus est vtroque volente, scilicet cum ambo consentiunt, et mutuo se absoluunt: octauus est, minore petente, vt quando contracta sunt sponsalia inter duos, quorum vnus est in ætate debita,

Digitized by Google

debita, alter non. Duobus primis modis soluuntur sponsalia ipso facto. Consequentibus vero per iudicium Ecclesiæ. Duplex est autem effectus sponsalium contractorum. Vnus est obligatio propter promissionem, vnde tales compellendi sunt ad matrimonium contrahendum, nisi timeatur vxoricidium, vel interniat aliquis casuum prædictorum. Alius effectus est publicæ honestatis iustitia, quæ est, quòd nullus consanguineorum sponsi potest contrahere cum sponsa, vel econuerso.

A

Triplex modus separandi côiuges.

Coniuncti matrimonialiter per Ecclesiam tripliciter separantur, aut simpliciter quantum ad vinculũ cum ostenditur propter impedimentum, legitimum non fuisse coniugium inter eos: aut separãtur ad tempus ad pœnitentiam faciendam, vt quando contra interdictum Ecclesiæ contraxerunt: aut separantur simpliciter, quantum ad tempus in pœnam, propter aliquod crimen contra substantiam matrimonij perpetratum, vt quando alter coniugum fornicatur, tunc si petat innocens cum probatione adulterij absoluitur per Ecclesiam, a mutua cohabitatione vxoris, et debiti redditione. Sũt autem septem casus, in quibus potest adultera excipere contra petẽtem diuortium. Primus est si fornicari conuincitur: secundus est, si eam prostituat: tertius cum credebat virum in bello esse defunctum, et nupsit alteri: quartus si cognita est ab altero latenter, quem credebat esse virum suum: quintus est, si fuit vi oppressa: sextus est, quando post adulterium reconciliauit eam sibi, et petijt debitum: septimus est rarior casus, vt si infidelis repudiauit vxorem, et illa nubet alteri, si veniat ad fidem, debet eam recipere, non obstante, quòd fuit fornicata.

B

C

Significatio.

In matrimonio ratificato est aliud, quod est tãtum signum, vt cõsensus exterior per verba, aut nutus expressus: aliud quod est tantum res, vt vnio Dei; et animæ per gratiam, quę tamen est separabilis per peccati mortalis transgressionem, sicut illud matrimoniũ est separabile, per ingressum in religione: aliud quod est res et signum, vt consensus interior animorum. In matrimonio cõsummato, est tantum signum, consensus exterior: tantum res, vnio naturarũ inseparabilis in Christo: res et signũ, cõsensus mutuus animorum.

D

Tria bona coniugij.
Aug. lib. 9. de Gen. ad litt. cap. 7. to. 3.
Gen. 2. d

Tria sunt bona coniugij, scilicet bonum fidei, bonum prolis, bonum sacramenti. Fides est quòd suam cognoscat et non aliam: et hoc est bonum moris cadens in genere honesti. Bonum prolis cadit in genere conferentis: confert enim proles ad speciei conseruationem, et ad numeri perfectionem. Bonũ sacramenti, cadit in genere delectabilis. Tãta est enim ibi vnio, vt propter vxorem relinquat homo patrem, et matrẽ. Et sic patet quòd tria sunt in electione secundum philosophum, scilicet honestũ, conferens, et delectabile. In hoc triplici genere sunt bona coniugij distributa, et sunt hæc bona numero tria, quia ad hoc quòd matrimonium sit completũ tria potissime requiruntur, scilicet institutio, vsus, et fructus. Ratione institutionis, est bonum sacramẽti: ratione vsus debiti, est bonũ fidei, ratione fructus conferentis, est bonum prolis.

E

De impedimentis matrimonij in generali. Sectio LV.

F

Circa impedimenta matrimonij, quia frequenter occurrunt, est specialiter insistendum. De quibus est tenendum, quòd quædam sunt, quæ impediunt ex congruitate, sicut Ecclesiæ interdictum, et feriarum tempus: et ista dicuntur impedire contrahendum, sed non dirimere iam contractum. Quædam impediunt de necessitate, quia non stat cum eis matrimonij sacramentum: vnde sic impediunt matrimonium contrahendum, quod etiam dirimunt iam contractum. Hæc autem sunt numero duodecim, quæ versibus istis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetant connubia, iuncta retractant.

Tria sunt ex parte causę efficientis, quę est consensus, ad quem concurrit ratio et voluntas. Contra actum rationis est error: contra actum voluntatis, est vis, siue violentia: contra actum vtriusque, est conditio seruitutis, quæ impedit partim propter defectum libertatis, partim propter errorem. Tria ex parte causæ materialis. Nam matrimonium est, coniunctio voluntarie introducta, inter personas antea non coniunctas: vnde coniuncti in proximitate, ad matrimoniũ sunt inepti. Coniungũtur autem quidam consanguinitate, quidam affinitate, quidam publicæ iustitiæ honestate, quæ contrahitur ex sponsalibus per verba de præsenti. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet cognatio, affinitas, et honestas. Tria sunt ex parte causæ formalis, quia matrimonium est vinculum, in quo est mutua potestas viri et vxoris. Hæc autem potestas impeditur, quando alter tradit potestatem corporis sui alij, adhuc viuente proprio, et sic est ligamen: aut quia dedicauit se Deo, et sic est ordo: aut quia mancipauit se Deo et prælato, et sic est votũ. Tria autem vltima, sunt ex parte causæ finalis. Nam matrimoniũ est ad procreãdam prolem ad cultum Dei, vel saltem in remedium tempestatis. Contra rationẽ generandi, vel remedij est impotentia coeundi: contra cultum Dei, qui est in fide, est cultus disparitas: contra cultum Dei, qui est in moribus, est criminis enormitas.

Error.

Circa impedimentum, quod prouenit ex errore, attendendum est quòd error potest esse circa personam, et circa proprietates personæ. Error circa personam consensum tollit, et matrimonium impedit: vt si credit consentire in Mariam, de qua cogitat sensu interiori, consentit in Margaretam, quæ offertur sensui exteriori. Si autem sit error circa proprietates personæ, non propter hoc matrimonium impeditur: vt si credat accipere diuitem et nobilem, quam postea deprehendit ignobilem, et pauperem.

Conditio.

De proprietatibus autem personæ excipitur conditio seruitutis, quę impedit matrimoniũ contrahendũ, et dirimit iam cõtractum. Circa quod nota, quòd triplex potest esse error conditionis, scilicet paris, vt cũ seruus credit accipere liberã, et accipit ancillam, talis error non impedit: aut conditionis melioris, vt cũ, scilicet credit accipere ancillam et accipit liberam, nec iste error impedit: aut conditionis deterioris, vt cum credit accipere liberam, cum sit liber, et accipit ancillam, talis impedit cõtrahendum, et dirimit iam contractum, nisi velit in eam libere consentire.

Hugo. de sacram. fid. lib. 2. p. 12. cap. 3.

Circa votum nota diffinitionem Hugonis. Votum est testificatio promissionis factæ spõtanee, quæ Deo et de his, quæ Deo pertinent, fieri debet. Item aliter diffinitur. Votum est melioris boni conceptio, cum deliberatione formata. Est autem duplex votum, simplex, et sollemne. Simplex est, in quo non est in prælatum translata potestas: impedit contrahendum, sed non dirimit iam contractum. Solemne votum est, quod solemnizatur ordinis sacri susceptione, professionis emissione, habitus professorum assumptione, cum alijs, quæ ostendunt hominem professum: impedit contrahendum, dirimit iam contractum.

Crimen.

Circa crimen nota, quòd in septem generibus criminum, denegatur connubium. Primum est adulterium, cum occisione mulieris, seu vxoris, scilicet fidei datione de ducẽda vxore adultera, propria defuncta, vel cum contractione de facto: secũdum est incestus: tertium est raptus sponsæ alterius: quartum est de eo, qui insidians matrimonio, filium suum de sacro fonte leuauit: quintum est de eo, qui occidit presbyterũ: sextum est de eo, qui occidit propriam vxorem, siue persequendo culpam adulterij, siue persequendo personam ratione odij: septimum est sollemniter pœnitens. In omnibus istis dispensatur præterquam in primo, quod respicit determinatam personam. Nam adulte-

Digitized by Google

adulterium, cum vxoricidio, vel cum fideidatione, vel contractione de facto; respectu illius personæ, impedit contrahendum, et dirimit iam contractum.

Impotentia coeundi. Item impotentia naturalis coeundi, si est teporalis, non impedit. Si est perpetua, impedit, et dirimit, si præcedit matrimonium. Si autem sequatur matrimonium, non dirimit. Sic etiam de sectis dicitur.

Ordo. Ordo sacer triplex impedit contrahendum, et dirimit iam contractum. Minores ordines neutro modo, si voluerit ordinatus Ecclesiæ deseruire.

Cultus disparitas. De cultus disparitate nota, quòd infidelis dicitur aliquando, quia caret fide, non tamen fidei sacramento, vt hæretica baptizata: talis disparitas impedit cōtrahendum, et non dirimit iam contractum: aut est infidelis carens fidei sacramento, et talis disparitas impedit et dirimit, etiam si mulier sit fidelis: quia caret baptismo, qui est ianua sacramentorum.

Vis. Circa vim siue violentiam, tene quòd coactio potest fieri vi, siue metu. Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest, vt cum quis capitur, trahitur, ligatur: talis vis impedit, et dirimit. Metus est instantis periculi trepidatio. Metus autem est duplex, scilicet leuis et iustus. Leuis est, qui non cadit in constantem virum, vt quando parua est comminatio, vel per hominem parua potentem. Coactio per hunc modum siue metus non dirimit, nec impedit. Iustus metus est, qui potest cadere in constantem virum, vt quando verisimile est, quòd malum inferet, qui minatur: et talis coactio tollit consensum, et secundum iura impedit matrimonium, et dirimit iam contractum.

Ligamen. Circa ligamen nota, quod quantumcumque fiat diuortium inter coniuges, propter crimen adulterij, quātum ad thorum et cohabitationem, manent personæ sic separatæ innubiles cum alijs: cum inter eos, quādiu vixerint ambo, permaneat indissolubile vinculum et ligamen.

Honestas. Circa honestatem publicæ iustitiæ nota, quòd qui contrahit sponsalia cum aliqua post septemnium, et decedit ante consummatum matrimonum; ex tali honestate retrahuntur consanguinei sponsi defuncti a contractione matrimonij cum relicta: et hæc honestas impedit contrahendū et dirimit iam cōtractum.

De impedimentis affinitatis, et cognationis in speciali, et primo de affinitate. Sectio LVI.

Affinitatis, & cōsanguinitatis differentia triplex. DE duobus impedimentis, quę restant, specialiter est videndum, scilicet de affinitate, et cognatione. Et primo de affinitate. Circa quam primo est notanda triplex differentia: secundo notanda est triplex notula. Differt ergo primo inter esse affinem, et consanguineum. Consanguinitas enim venit carnis propagatione: affinitas autem ex carnali commixtione, præsupposita consanguinitate, quæ diffinitur sic: Affinitas est proximitas personarū ex carnali copula prouenienc omni carens parentela, quantum est de se, supple. Vnde si quis cognoscit mulierem, efficitur affinis omnibus consanguineis mulieris, et econtra. Secundo differt inter affinitatem, genus, et gradus. Nam genus attenditur, penes plurificationem commixtionis carnis: gradus vero ex parte sanguinis, et propagationis. Propter quod dicebatur antiquitus:

Mutat nupta genus: sed generata gradum.

Erāt enim quondā tria genera affinitatis. Primū erat ex consanguinitate, et prima carnis cōmixtione. Verbi gratia: Si frater tuus contraxit cum Maria, illa erat tibi affinis in primo genere. Secundum erat ex affinitate et secunda carnis commixtione, vt si Maria, mortuo fratre tuo, contraxit cum Martino, ipse erat tibi affinis in secundo genere. Tertium erat ex secunda affinitate et tertia carnis commixtione, vt si Martinus, defuncta Maria, contraxit cum Guillota, ipsa Guillota erat tibi affinis in tertio genere. Et sic nupta mutabat genus, generata vero, siue propagata mutabat gradum. Nam si Maria, mortuo fratre tuo, ex Martino filiam generasset, illa filia fuisset tibi affinis in secundo gradu, quasi neptis, et non in secundo genere. Hodie vero cessant illa tria genera præter primum, et filia generata ex cognata tua ex alio viro nihil dicetur tibi attinere. Et sic tertio differt vtrum mulier affinis generet ex consanguineo vel extraneo. Nam si generet ex consanguineo, proles genita attinet tibi gradu consanguinitatis. Si vero ex extraneo, attinet tibi proles genita gradu affinitatis, vt dictum est secundum iura antiqua. Secundum vero iura moderna, nihil tibi attinet proles illa.

Notula triplex. His visis, tres notulæ sunt ponendæ: quarum prima est, quòd in primo genere affinitatis, nō licet contrahere vsque ad quartum gradum inclusiue, sicut et de consanguinitate dicitur. Si autem quartū gradum velis agnoscere, recurre ad personam, mediante qua affinitas est contracta, et quoto gradu distat ab illa, tanto gradu distat a persona, cui est affinis: vt si contraxisti cum muliere, factus es affinis consanguineis mulieris: et quoto gradu aliquis est consanguineus mulieris tuę, toto gradu est tibi affinis: et si attinet sibi in quarto gradu cōsanguinitatis, attinet tibi in quarto gradu affinitatis. Et sicut non licet vxori tuæ cōtrahere cum tali, ita nec tibi. Secunda est, quòd ex quo affinitas est contracta, mortua persona, mediante qua est contracta, nihilominus manet: quia sicut vinculum consanguinitatis est perpetuum, sic etiam affinitatis. Tertia est, quòd affinitas non solum contrahitur per coitum coniugalem, sed etiam per fornicatorium.

De cognatione triplici. Sectio LVII.

SEquitur videre de cognatione, quæ distinguitur triplex, scilicet carnalis, spiritualis, et legalis. De singulis videndum est per ordinem. Et primo de carnali. Circa quam primo ponēda est triplex diffinitio: Ergo videndū est quid sit consanguinitas, et quo modo diffinitur. Secundo adiungenda est triplex notula.

Consanguinitas. Primo consanguinitas est vinculum personarū ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum. Secundo videndum est, quid sit linea: Linea est ordinata collectio personarum, consanguinitate coniunctarū, ab eodem stipite descendentium; diuersos gradus continens. Et quia ordo potest attendi quantum ad id, quod est supra, vel ad id, quod est infra, vel ad id, quod est iuxta; tres lineæ assignantur. Quædam ascendentium, in qua sunt gradus isti pater et mater: auus et auia: proauus et proauia: abauus et abauia: atauus et atauia. Quędam est descendentium; in qua sunt filius et filia: nepos et neptis: pronepos et proneptis: abnepos et abneptis: atnepos et atneptis. Quædam est transuersalium, in qua sunt duo fratres, filij duorum fratrum: nepotes duorum fratrū. Tertio videndū est, quid sit gradus.

Gradus quid. Gradus est habitudo personarum distantium, qua cognoscitur quota generis differentia duæ personę differunt, seu distant inter se.

Notulæ tres. Nunc ponendæ sunt tres notulæ. Quarum prima est, quòd non licet contrahere cum aliqua consanguinea, vsque ad quartum gradum inclusiue. Secunda est, quòd toto gradu personæ descendentes a stipite distant a se inuicem, quoto distant a stipite. Tertia est, quòd quando personæ inæqualiter distant a stipite, vtpote vna in secundo gradu, alia in quinto, quod linea consanguinitatis et gradus computari debet secundum differentiam personæ magis remotæ.

Cognatio spiritualis. Circa cognationem spiritualem, primo videndum est quid sit. Est autem cognatio spiritualis propinquitas, siue proximitas, proueniens ex sacramentali donatione, vel ad id tentione. Secundo videndæ sunt eius differentiæ, quæ sunt tres: Compaternitas, quæ est inter patrem spiritualem et patrem carnalem. Paternitas, quæ est inter patrem, qui suscipit, et eum, qui suscipitur, siue sit masculus siue fœmina: fraternitas, quæ

tas,quæ est inter filiũ spiritualem et filium carnalem, vniuersaliter et præcise: non enim se extendit nisi ad eum, qui suscipitur. Tertio videndum est, quot modis contrahitur, quia dupliciter, scilicet indirecte, vt cum alter coniugum fit compater alicuius per actum coniugis: directe, vt cum aliquis fit compater alicuius per actum proprium, vt quando ipse personaliter de fonte suscipit filium alicuius. Secundum istum duplicem modum, intellige istos versus.

Quæ mihi, vel cuius mea natum de fonte leuauit:
Hæc mea commater, fieri mea nequit vxor.
Si qua mea natum non ex me fonte leuauit:
Hanc, post functam meam, non inde vetabor habere.

Contrahitur autem hæc cognatio per catechismum, baptismum, et confirmationem. Sed per catechismum adeo exiliter, vt vix impediat matrimonium contrahendum, non autem dirimit iam contractum. Per baptismum vero et confirmationem contracta cognatio spiritualis, secundum triplicem differentiam supradictam, impedit contrahendum et dirimit iam contractum.

Cognatio legalis.

Modo videndum est breuiter de cognatione legali, quæ sic describitur: Cognatio legalis est, proximitas proueniens ex adoptione. Triplex autem oritur cognatio per adoptionem: vna est quasi descendentium, quæ attenditur inter adoptantem, et filiam, vel neptem adoptatam, et inter ipsos non potest contrahi matrimonium: alia est quasi a latere, quæ attenditur inter filium naturalem, et filiam adoptiuam, et isti quandiu sunt in potestate patris, non possunt matrimonio coniungi, emancipati vero possunt matrimonio copulari: alia est quasi affinitas quædam, quæ attenditur inter adoptatum, et vxorem adoptantis, vel inter adoptantem et vxorem adoptati, inter istas non potest matrimonium celebrari. Nota quòd carnalis cognatio sumitur penes legem naturalem: spiritualis, penes diuinam: legalis, penes legem humanam. Prima respicit bonum naturæ: secunda, bonum gratiæ: tertia, bonum fortunæ. Prima corpus, secunda animam, tertia coniunctum.

CENTILOQVII QVARTA PARS,

Quæ tribus Sectionibus est contenta.

De triplici differentia præmij. Sectio I.

POSTQVAM visum est de bono, inquantum tenet rationem meriti; videndum est iam vltimo de bono, inquantum tenet rationem præmij. Circa quod breuiter sunt tria videnda, scilicet triplicis præmij differentia, viæ expedientia, et gaudij sufficientia. Quantum ad primum tenendum est, quòd triplex pręmiũ legitur in scriptura, scilicet pręmium, quod dicitur aureola: et præmium, quod dicitur fructus: et pręmium, quod dicitur aurea. Aurea est merces incorruptibilis et æterna, veritate et bonitate. Comparatur autem talis merces aureæ propter tria. Aurea enim est corona de auro. Corona autem debetur filio regis. In qua etiam quantum est in se, non est reperire principium, neque finem. Et materia, de qua est, scilicet aurum, est inter cetera metalla maxime incorruptibile. Præmio ergo, quod dicitur aurea, præmiantur, qui transeunt ad regni hereditatem, ad Dei æternitatem, ad sui soliditatem, siue incorruptibilitatem. Hoc autem præmium debetur cuilibet virtuti, et præcipue redditur charitati, et alijs virtutibus gratia charitatis. Nam si finalis charitas amittatur, illud præmiũ nulli datur. Et quia est bonum increatũ, de quo percipitur ista merces: dicitur autem nũc aurea, nunc prǽmiũ substantiale, nunc bonũ essentiale.

Præmium bonorum triplex.

Aureola triplex.

Aureola vero est gloria incorruptionis, secundum profectum trium virium animæ, vel in carne operantium. Tres quippe naturales potentiæ, scilicet rationalis, irascibilis, cõcupiscibilis in actus perfectissimos egrediuntur respectu carnis tribus virtutibus informatæ, scilicet prudentia, temperantia, et fortitudine. Temperantia habet suum perfectissimum actum, et difficillimum, qui est semper seruare carnem suam integram, absque omni contagione venereæ actionis: quod faciunt virgines, ratione cuius debetur eis aureola virginum. Fortitudo habet suum actum difficillimum, quem in carne trãsfigit, et exercet mediante carne: vti est sustinere mortem pro iustitia, et veritate, quod faciunt martyres, ratione cuius debetur eis aureola martyrũ. Prudentia quoque habet actum suum difficillimum, quem transfigit et exercet in carne, quæ aggrauat animam: et hic est docere alios in fide, et moribus, quod faciunt doctores, ratione cuius debetur eis aureola prædicatorum. Aureola igitur virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, vsquequo aliquis perseuerauerit vsque ad mortem, pro fide, et iustitia patienter. Aureola prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolatæ, verbo, et mente, et exemplo. De hac aureola prædicatorum dicitur: Quæ est mea spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Deum? In signum huius triplicis aureolæ debitæ tribus generibus saluãdorum, præmittuntur in aliquibus Ecclesijs antiphonis Beatæ Marię versiculi, in signum aureolæ virginum. Antiphonis beati Pauli Apostoli, pro pręd icatoribus. Antiphonis beati Laurentij martyris pro martyribus. Et nota, quòd pro quattuor datis maximis, quæ dat homo iustus Deo, ab eo recipit quattuor dona maxima. Nam pro bona voluntate informata charitate, recipit auream: pro bona doctrina fidei et morum, recipiunt prædicatores aureolam: pro sustinentia mortis, recipiunt martyres suam: pro incorruptione carnis, virgines habent suam aureolam.

1.Thess.2.d

Ritus.

Præmium fructus.

Præmium, quod dicitur fructus, attenditur secundum vnum prædictorum, scilicet secundum continentiam virginalem. Et diuersificatur fructus, secundum quod diuersificatur continentia. Est enim continentia coniugalis abstinens se ab omni coitu illicito, non tamen ab omni coitu. Huic respondet fructus tricesimus, in quo est denarius, qui æterna significat: et ternarius trium bonorũ coniugij, scilicet prolis, fidei, et sacramenti, quæ ad denarium referuntur. Est continentia vidualis abstinens se ab omni coitu in carne corrupta, respectu temporis, et personæ a posteriori tantum, cui respondet fructus sexagesimus. In quo est denarius æterna significãs, et senarius operum, in quibus propter denarium ęternorum debent viduæ exerceri secundum Apostolum. Quorum operum primum est reddere parentibus vicem: secundum est instare obsecrationibus et orationibus: tertium est filios educare: quartum pauperes hospitio recipere: quintum sanctorum pedes lauare: sextum tribulationem patientibus subministrare. Est tertio continentia virginalis abstinens se in carne incorrupta, respectu cuiuslibet temporis, et personæ ab omni coitu, cui respondet fructus centesimus, qui constat ex denario in se ducto. Iste quidem competit virginibus, quæ in terra manentes, angelicam ducunt vitam, et tantum interius sibi vacant propter æternum bonum, quod est denarium in se ducere. Castitas coniugalis bene excolit terram suam, vidualis melius, virginalis optime. Et nota, quòd cum virginitas sit in carne corruptibili perpetuę incorruptionis meditatio, virginitas tria dicit. Primum est abstinentia ab omni coitu illicito: secundum est abstinentia

1.Tim.5.a Sex opera vidualis castitatis.

ab omni coitu licito: tertium est integritas mentis, et carnis. Quantum ad primum dicit habitum virtutis, huic debetur aurea: quantum ad secundum, dicit virtutis statum, huic debetur fructus centesimus: quantum ad tertium, dicit decorem, huic debetur aureola. Fructus autem in virginibus determinat ante se aureolam: aureola vero præsupponit auream. Voluntati enim continendi propter Deum debetur aurea: sed cum additur in carne incorrupta, superadditur ei aureola: quia sic est continentia in suo summo. Vlterius cum additur, respectu cuiuslibet temporis et personæ, debetur ei fructus centesimus.

De expeditentia ad præmium. *Sectio II.*

SEquitur videre de his, quæ animam expediunt ad gloriæ supplementum. Retardatur enim anima exuta, quamuis gratia finali informata, dupliciter, ne totaliter feratur in Deum, scilicet propter cremabile, quod secum traxit, et propter corpus suum socium, quod dimisit. Contra primum, expeditur per Ecclesiæ orationes, et suffragia viatorum. Contra secundum, expeditur per consummationem iustitiæ, siue per remunerationem corporum resumptorum. Primo ergo videamus qualiter animabus in purgatorio retardatis, valeant suffragia viatorum. Et post de resurrectione mortuorum.

Suffragia pro defunctis.

Prosunt autem Ecclesiæ suffragia defunctis, non quibuscumque, sed mediocriter bonis, vtpote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis, vt illis, qui sunt in inferno: nec, valde bonis, vt illis, qui sunt in paradiso: sed potius eorum orationes et merita militanti Ecclesiæ suffragantur: quia nobis adhuc miseris multa per eos beneficia impetrantur. Prosunt autem suffragia sic impensa secundum magis et minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro sollicitudine charitatis in viuis. Prosunt inquam ad pœnarum mitigationem, vel ad celeriorem liberationem, prout diuina prouidentia voluerit dispensare. Suffragia autem, quę valent præcipue in remedium defunctorum, his versibus continentur.

Effectus suffragiorum.

Missa frequens, crebraq. preces, ieiunia sacra,
Prosunt defunctis, prodest eleemosyna sancta.

Cum autem per diuina munera et propria merita, necnon et aliena suffragia, animæ ad gloriam transierint angelorum; adhuc tamen secundum sanctos propter naturalem inclinationem ad corpus, a contemplatione plena, et fruitione perfecta retardantur.

Resurrectio generalis.

Vnde videndum est de resurrectione, de qua secundum fidem catholicam est tenendum, quòd omnia corpora hominum resurgent in generali iudicio, non existente in eis distantia quantum ad ordinem temporis, sed potius quantũ ad ordinem dignitatis. Mali enim non in melius mutabuntur, sed in bonis natura seruabitur, et vitia atque defectus detrahentur. Omnes quippe resurgent in integro corpore, plena ætate, et debita mensura membrorum, in eisdem corporibus numero, et eisdem partibus constitutis, salua totius veritate naturæ, non solum quantum ad membra principalia et humiditatem radicalem, verum etiam saluis capillis et membris ceteris, quæ ad corporis decentiam pertinebunt: ita quod in quascumque auras puluis humani corporis dispersus fuerit, ad eandem redibit animam, quæ hominem prius, vt viueret et cresceret, animauit. Et quia electi debent esse conformes primogenito mortuorum, idest Domino nostro Iesu Christo, in quo nullus fuit omnino defectus: necesse erit, vt si aliquod membrorum deerat, suppleatur: et si aliqua superfluitas inerat, auferatur: si aliqua membrorum inordinatio, corrigatur. Si paruus erat, ad quantitatem ætatis Christi, quam habebat paruulus, in ratione quamuis non in mole, virtute diuina deducatur. Si decrepitus, ad eãdem ætatem deueniet. Si gigas, ad eandem, si nanus deficiens, ad mensuram congruam limitetur: vt sic omnes sancti integri et perfecti, occurrant in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. *Eph. 4. b*

Dotes quattuor beatorum corporum.

Erunt autem in corporibus electorum quattuor conditiones nobilissimæ, quæ dotes dicuntur, in quibus cetera bona includuntur. Quæ quidem dotes sunt claritas, agilitas, impassibilitas, et subtilitas, quæ sic corpus perficiunt, quòd ordinant ad animæ actionem, quæ duplex est, scilicet cognitio, et dilectio. Claritas habet ordinem ad cognitionem, aliæ tres dotes ad dilectionẽ. Consistit autem dilectio, quæ est delectatio magna, in coniunctione conueniẽtis cum conuenienti. Est itaque agilitas, vt coniungatur anima Deo: impassibilitas, vt non retrahatur: subtilitas, vt nihil interponatur inter diligens et dilectum. Potest autem sumi sufficientia harum dotium penes causam materialem sic: Corpus humanum quattuor habet defectus, ex quattuor elemẽtis, quibus componitur et subsistit. Ab aqua habet passibilitatem, quæ est elementum fluidum, contra hunc defectum habet impassibilitatem: a terra habet opacitatem, contra quam habet claritatem: ab igne, qui consumit, habet animalitatem, secundum quam alimonijs reddit ponderosum, contra quem defectum habet agilitatem: ab aere, qui cedit cuilibet impellenti, habet infirmitatem, contra quam habet subtilitatem siue penetrabilitatem, per quam corpori glorioso erit peruium omne durum.

De sufficientia gaudij. *Sectio III.*

IAm ad gaudij sufficientiam est tertio, siue vltimo transeundum. Circa quam breuiter est attendendum, quòd gaudium sufficiens, perficitur et completur in tribus dotibus animæ, quæ sunt aperta visio summi veri, certa tentio summi ardui, perfecta dilectio summi boni. In primo perficitur rationalis, in secundo irascibilis, in tertio concupiscibilis. Primum est præmium fidei, secundum præmium spei, tertium præmium charitatis. Sunt autem quidam ternarij in superiori facie animæ, quibus ab imo sui vsque ad summum Dei peruenit, et quiescit. Sunt tria subiecta, scilicet tres potentiæ naturales, rationalis, irascibilis, et concupiscibilis: quæ tamquam fundamenta bonis spiritualibus substituũtur. Sunt tres habitus virtutum theologicarum, scilicet fidei, spei, et charitatis, quę a Deo gratis ad informationem trium virium prædictarum infunduntur, et quibus ipsæ potentiæ diriguntur. Sunt tres actus, qui a prædictis potentijs, mediantibus tribus habitibus supradictis, scilicet tribus virtutibus theologicis eliciuntur, scilicet credere, assentiendo summæ veritati propter se, et super omnia: sperare, intendendo summæ largitati propter se, et super omnia: diligere, complectendo summam bonitatem propter se, et super omnia. Sunt tria obiecta, ad quæ tres actus egredientes a tribus potentijs virtute trium habituum terminantur. Ista autem obiecta sunt veritas increata, maiestas increata, et bonitas: ita quòd summum verum est obiectum fidei, summum arduum est obiectum spei, summum bonum est obiectum charitatis. Verum, inquam, sub ratione veri, arduum sub ratione ardui, bonum sub ratione boni. Et respiciunt hæc omnia statum et meritum viatorum. Sunt etiam tria præmia, scilicet cognitio, siue intelligentia veritatis infallibilis: possessio siue permanentia dignitatis inamissibilis: dilectio siue complacẽtia bonitatis infatigabilis. Et sic potest colligi ex prædictis, quòd in gloria cælesti erit præmium substantiale, consubstantiale, et accidentale. Substantiale et ex parte animæ, consistit in Dei visione aperta, Dei tentione secura, Dei dilectione perfecta: et hæc est prima stola. Consubstantiale ex parte corporis, consistit in claritate, impassibilitate, agilitate, et subtilitate: et hæc est secunda stola. Accidentale consistit in tribus aureolis, quæ non sunt omnium saluandorum.

Tres dotes animæ gloriosæ.

Præmium triplex.

S. BONA-

Digitized by Google

S. BONAVENTVRAE
EX ORDINE MINORVM
S. R. E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS
EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS
Pharetra.

OPVSCVLI sequentis argumentum Auctor in Procemio satis breuiter, et dilucide explicat. In eo enim vtilitatem libri, diuisionem, et rationem nominis, cur scilicet Pharetra inscribitur, facile comperies. Et quoniam in hac Pharetra auctoritates Doctorum varia reconduntur, quibus velut sagittis vtentes antiquum hostem deijcere possimus: sedula diligentia adhibita est ijsdem conquirendis, et margini adiungendis pro commoditate legentium. Illud vero animaduertendum est, aliquos Doctorum libros in Pharetra citatos, vel hoc tempore non extare, vel alio titulo in exemplaribus impressis inscribi, et olim vni Auctori ascriptos, iam hac ætate in alterius operibus recenseri. Nam, vt de singulis proferatur exemplum, libro S. Ambrosij, quem S. Bonauentura Pastorale appellat, titulus est in editione Romana de Dignitate Sacerdotali. S. Augustini in Canonicam Iacobi expositio, quam Auctor citat, modo non extat. Liber de Singularitate Clericorum, quem Augustino tribuit, in operibus Cypriani connumeratur in editione Pammeliana. Quare eo recurrendum erit, vbi in margine citatur auctoritas, quo facilius in euulgatis libris inueniatur. Nonnulla vero auctoritates, qua vel propter rationes iam dictas, vel quia diligentiam superarunt, reperiri nequaquam potuerunt, asterisco notata sunt.

PRÆFATIO.

IN conuersionis meæ primordio cum ob mentis recreationem auctoritates sanctorum legerem, et legens varias corruptiones perciperem: placuit mihi, vt ad ipsum fontem originalium recurrerem et ob maiorem certitudinem, ipsemet aliqua perciperem, quæ postmodum, vt sciui, ordinaui: vt quæ ad meditationem, prædicationem, disputationem ibidem essent vtilia, leuius reperirentur. Hoc autem sciat lector quòd reperi aliquando diuersos doctores vnum dixisse, aliquando eundem Doctorem idem in diuersis libris. Distinxi autem Opusculum istud per quattuor libros, vt dicatur liber primus de personarum varietate: secundus de principalium vitiorum et virtutum multiplicitate: tertius de periculosis: quartus de gratiosis. In vnoquoque libro posui quinquaginta capitula: quia talis numerus iubilei est figuratiuus. Opusculum autem istud Pharetram appellaui: quia sicut in Pharetra iacula reponuntur, quibus hostis hostem ferit, vulnerat, et deijcit, sic et hæ variæ auctoritates fide dignorum: quas si manu operationis tenemus, hostem antiquum deijciemus. Sciendum quoque, quòd cum dico idem, non apponendo vbi, intelligendum est in priori libro antea posito fore. Originalia ista subscripta ipse excepi.

De S. Gregorio.

Moralia.
Hom. super Ezechielem.
Registrū idest Epistolas.
Homilias super Euan.
Pastorale.
Dialogum.
Cantica.

De S. Ambrosio.

De virginitate.
De viduitate.
De officijs.
De Patriarchis.
De excessu Satyri.
De fide resurrectionis.
De hexaemeron.
De figura sæculi.
De obitu Theodosij.
Apologiam de Dauid.
Pastorale.
Sermones.
Epistolas.
Super Lucam.
Super Beati immaculati.

De S. Ioanne Chrysostomo.

Super Matthæum bis.
Super Ioannem.
De compunctione.
De militia spirituali.
De militia Christiana.
De eo, quòd non læditur homo, nisi a seipso.
Sermones.
Epistolam.

De S. Isidoro.

Etymologias.
Synonyma.
De summo bono.
De ortu et obitu antiquorum.
De nouo testamento.

De S. Cypriano.

De duodecim abusibus.

De S. Augustino.

De ciuitate Dei.
De Trinitate.
De doctrina Christiana.
De vita Christiana.
De disciplina Christiana.
De Agone Christiano.
De confessionibus.
De gratia noui testamēti.
De moribus Ecclesiæ.
De vera religione.
De consensu quattuor Euangelistarum.
De incarnatione Verbi.
De essentia diuinitatis.
De magistro.
De ordine disciplinæ.
De opere monachorum.
De singularitate clericorum.
De octuaginta tribus quæstionibus.
De sex quæstionibus contra paganos.
De quæstionibus noui et veteris testamenti.
De quinque responsionibus.
De ecclesiasticis dogmatibus.
De decem chordis.
De pastoribus.
De ouibus.
De cathechizādis rudibus.
De mirabilibus sacræ scripturæ.
De moribus Manichæorum.
De diuinatione dæmonū.
De soliloquijs.
De meditationibus.
De virginitate.
De viduitate.
De bono coniugali.
De coniugijs adulterinis.
De quantitate animæ.
De duabus animabus.
De natura boni.
De natura et gratia.
De correctione et gratia.
De gratia et libero arbitrio.
De libero arbitrio.

De spi-

Digitized by Google

CAPITA PRIMI LIBRI PHARETRÆ.

PHARE-

Digitized by Google

PHARETRAE LIBER PRIMVS,

IN QVO

De Personarum Varietate tractatur.

De Deo Caput primum.

GREGORIVS [a] in moralibus: Deus ipse manet intra omnia, ipse est extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia: et superior est per potentiam, et inferior per sustentationem, et exterior per magnitudinem, et interior per subtilitatẽ. [b] IDEM: Deus hoc est, quod habet: æternitatem quippe habet, et ipse est æternitas: lucem habet, et lux sua ipse est. [c] IDEM: Omnipotens Deus et si plerumque mutat sententiam, consilium numquam. [d] IDEM: Omnipotens Deus, quid nobis profuturum esse valeat, sciens, dissimulat exaudire dolentium vocem, vt augeat vtilitatem, vt vita per pœnam purgetur, et quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non valet, alibi quæratur. [e] IDEM: Omnia humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ et pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt, sed nec omnino sunt. [f] IDEM: Conditor noster mira dispensatione consilij, et culpas nostras respicit, et viuendi tempora impendit: vt longiora vitæ temporalis spatia aut conuerso fiant adiutorium muneris, aut non conuerso augmentum damnationis. [g] IDEM in Homilijs: Vbique nobis occurrit superna medicina, quia Deus et dedit homini præcepta, ne peccet, et tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. [h] IDEM super Ezechielẽ: Omnipotens Deus, qui sibimet ipsi dissimilis nõ est, ea virtute videt omnia, qua audit omnia, et ea virtute iudicat omnia, qua creauit omnia. [i] AVGVSTINVS in epistola: Deus vbique præsens est, et vbique totus presens, nec tamẽ vbique habitans, sed in templo suo. Capitur autem habitans ab alijs plus, ab alijs minus. [k] IDEM: Deus totus oculus est, totus manus, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt: totus est manus, quia omnia operatur: totus pes, quia vbique est. [l] IDEM: Non tantum modo in hoc nos adiuuat Deus, vt sciamus quid agendum sit, verum etiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus. [m] IDEM dicit, Hieronymum dixisse: Videre Deum sicut est in natura sua, oculus hominis non potest. Nec solum homo; sed nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes, sed nec omne, quod nominatur. [n] IDEM de confessionibus: Pœnitet te Deus, et non doles: irasceris, et tranquillus es: opera mutas, nec mutas consilium. [o] IDEM: O quàm excelsus es Domine, sed humiles corde sunt domus tuæ: tu enim erigis elisos et non cadunt, quorum celsitudo tu es. [p] IDEM: Voluntas et potentia Dei, Deus ipse est. [q] IDEM super Genesi contra Manichæos: Deum dicimus tantæ bonitatis esse, tantæ iustitiæ, tantæq. incorruptionis, vt neque peccet, neque alicui noceat, qui peccare noluerit, nec ipsi aliquis, qui peccare voluerit. [r] IDEM in Soliloquijs: Constanter Deo crede, eiq. te totum committe, quantum potes. Noli velle esse quasi proprius, et in tua potestate, sed eius clementissimi, et vtilissimi Domini te

a Greg. li. 2 Mor. c. 8.
b Ibid. lib. 16. c. 20.
c Ibid. lib. 16. c. 4.
d Ibid. lib. 14. c. 14.
e Ibid. lib. 35. c. 2. non multum a prin.
f Ibid. li. 17 c. 3. in fi.
g Idẽ homi. 25. in Euãgelia circa fi. et 33. Moral. c. 10. post med.
h Idẽ hom. 17. in Eze. circa med.
i Aug. epi. 57. ad Dardã. nõ multum an. fi. to. 2.
k Ibi. epist. 112. ad Fortun. a med. ex Hiero. in ps. 93.
l Ibid. epist. 142. ad Fidiam. post med.
m Ibi. epist. 112. ad Fortunatiã. ante med.
n Idẽ li. 1. Confess. ca. 4. to. 1.
o Ibi. li. 11. c. 31.
p Ibid. li. 7. c. 4.
q Idem de Gen. con. Man. li. 2. c. 29. to. 1.
r Idem in Solil. lib. 1. c. 15. to. 1.

A seruum esse profitere: ita enim te ad se subleuare non desinet, nihilq. tibi euenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiam si nescias. [s] IDEM de coniugijs adulterinis: Absit vt catholicus quisquam dixerit: quando suadet Spiritus sanctus, non Deum suadere: cum ipse Deus sit, et inseparabilia sint opera Trinitatis. [t] IDEM de ciuitate Dei: Patientia Dei ad pœnitentiam inuitat malos, sicut flagellum Dei ad patientiã erudit bonos. [u] AMBROSIVS super Lucam: Nihil præscriptum, nihil circumscriptum, nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non
B æstimatione concluditur, non ætate variatur. [x] ISIDORVS de summo bono: Ille, qui nos malos tolerat, non dubium est, quin conuersis clemẽter ignoscat. [y] IDEM: Cum de Deo nec secundum quantitatem, nec secundum qualitatem, nec secundum situm, nec secundum habitum, aut motum, aliquid digne dicatur: inest tamen ei et quodam modo latitudo charitatis, qua nos et ab errore colligit, et continet in veritate. Inest ei et longitudo, qua longanimiter nos malos portat: donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei et altitudo, per quam omnem sensum, suæ scientiæ immensitate exuperat. Inest ei et pro-
C fundum, quo damnandos, inferius iuxta æquitatẽ disponens præordinat. [z] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Deus inuitus compellitur, et cum magno dolore peccatores damnare. Non enim sic dolet, quia et ipse ab eis offenditur: sed quia quasi violenter cogitur perdere aliquem, qui omnes cupit saluare. [a] IDEM: Deus gaudet, non de suo lucro, sed de salute nostra: tristatur non de sua iniuria, sed de nostra perditione. [b] BERNARDVS in libro de consideratione: Deus amat vt charitas, nouit vt veritas, sedet vt æquitas, dominatur vt maie-
D stas, regit vt principium, tuetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, assistit vt pietas. [c] IDEM: Deus non partibus constat, vt corpus: non affectibus distat, vt anima: non formis substat, vt materia: non mutatur, vt omne, quod factum est. [d] IDEM super Qui habitat: Vigilat super nos indefessus, et peruigil ille singularis clementiæ oculus non dormit neque dormitat, qui custodit Israel. Et id quidem necesse est, quia etiam non dormit, neque dormitat, qui impugnat Israel. [e] IDEM in sermonibus: Quattuor filię magnæ misericordię Dei sunt: immissio amaritudinis, subtractio opportunitatis, virtus
E resistẽdi, et sanitas affectus. [f] AVCTOR de spiritu et anima: Nemo de Dei pietate diffidat, quoniam maior est eius misericordia, quàm nostra miseria: et quisquis ad eum toto corde clamauerit exaudiet illum, quia misericors est. Tardius siquidẽ ei videtur esse peccatori veniam dare, quã ipsi peccatori veniã accipere. Sic enim festinat Deus absoluere tormenta compassionis suæ, quasi plus cruciet eum compassio miseri, quam ipsum miserum passio sui. [g] GLOSSA: Deus natura misericors paratus est, vt saluet per clementiam, quos saluare non potest per iustitiam.

s Idẽ de Cõiug. adul. li. 1. ca. 18. post med. to. 6.
t Idem de ciu. Dei. ca. 8. to. 5.
u Amb. li. 2 in Luc. c. 1. to. 3.
x Isid. de sum. bo. lib. 2. cap. 15. sent. 8.
y Ibi. li. 1. c. 2. sent. 6.
z Chrysost. operis imperfecti. Homil. 46. fere in med. to. 2.
a Ibidem.
b Bern. li. 5. de consid. an. med.
c Ibid. fere in med.
d Idẽ sup. Qui habi. ser. 11. in prin.
e Idem ser. de triplici miseri. et 4. miserati. prope fi.
f Auctor de spir. et ani. ca. 6. apud Aug. to. 3.
g Glos. Io. 5.

De Chri-

Digitized by Google

De Christo. Cap. 11.

GREGORIVS a in Moralibus: Nuntiāte angelo, et adueniente Spiritu sancto, mox verbum in vtero, et mox intra vterum verbum caro: et manente incommutabili essentia verbi, quæ ei est et cum Patre, et cum Spiritusancto coæterna, assumpsit intra virginea viscera matris, vt impassibilis pati, et immortalis mori, et æternus ante sæcula, temporalis possit esse in fine sæculorum: vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto, et partu inuiolabili secundum veritatem vtriusque naturæ, eadem virgo, B et ancilla Domini esset, et mater. b IDEM: Ad hoc Dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. c IDEM: In altitudine sua diuinitas a nobis, vtpote paruulis, apprehendi non potuit: sed strauit se hominibus, per humanitatem, et quasi in iacentē ascendimus: surrexit et leuati sumus. d IDEM: Qui nos existere fecit ex nihilo, etiam sine sua morte reuocare nos potuit a diabolica passione. Sed vt quanta esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod nos esse voluit: vt in semetipso C temporaliter mortem susciperet, quam a nobis in perpetuum fugaret. e IDEM: Mos medicinæ est, vt aliquando similia similibus, aliquando contraria contrarijs curet. Nam sæpe calida calidis, et frigida frigidis: sæpe etiam calida frigidis, et frigida calidis sanare consueuit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, et tantis nos inueniens languoribus oppressos, quiddam nobis simile, et quiddam nobis contrarium apposuit. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores iustus. f IDEM: Is, qui propter nos minor angelis sibi extitit: æquales nos angelis, virtute suæ minorationis fecit. Vnde et mo- D riendo, docuit mortem non metui: resurgendo, docuit de vita confidi: ascendendo, de cælestis patriæ hereditate gloriari. g IDEM super Ezechiele: Vt humanum genus a suo languore sanaret, tunc magna apparuit potentia medici, cū languor creuit ægroti. h IDEM in Moralibus: Ad hoc vnigenitus Dei filius formā infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum tormenta tolerauit: vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. i IDEM in Registro: Descendens ad inferos Christus solos illos, E per suam gratiam liberauit, qui eum et venturum esse crediderunt, et præcepta eius viuendo tenuerunt. * IDEM in Homilia: Deus qui in vtero virginis incarnatus, in mundū sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. k IOANNES CRYSOSTOMVS in sermonibus: Christus viator factus est, vt te sine labore faceret: ex muliere natus est, vt præuaricationē Euæ deleret: homo appellatus est, vt te Deum vocaret: filius hominis dictus est, vt te in filium adoptaret Dei. l IDEM: O misericordia Christi, o Iudæ dementia. Ille eum triginta denarijs paciscebatur, vt venderet: et Chri- F stus ei sanguinem, quem vēdidit, offerebat. m IDEM: Non sub tecto, sed sub cælo Christus immolabatur, vt vniuersus aer in excelso immolatæ ouis odore a tetro mundaretur. Sed et terra simile beneficium sentiebat decursi de latere sanguinis stillatione mundata. n AMBROSIVS de virginitate: Omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est: si febribus æstuas, fons est: si grauaris iniquitate, iustitia est: si auxilio indiges, virtus est: si mortem times, vita est: si cælum desideras, via est: si tenebras fugis, lux est: si cibum quæris, alimentum est. Gustate igitur et videte quoniam Dominus suauis est. o IDEM super Lucam: Me illius in-

*a Greg. lib. 18. Moral. c. 27. longe post med. — b Ibid. lib. 21. c. 5. — c Ibid. lib. 16. c. 14. — d Ibid. lib. 20. cap. 26. non longe a prin. — e Ibi. li. 24. c. 2. non longe a prin. — f Ibid. lib. 27. c. 8. cir. med. — g Idem in Eze. Hom. 2. cir. med. — h Idē li. 34. Mor. c. 18. longe post med. — i Idē Reg. lib. 6. cap. 179. ind. 15. — * Idē in homil. 16. in Euang. nō lōge a prin. — k Chrysost. hom. de cruce Dominica. in med. to. 3. — l Ibid. ser. de prodit. Iudæ longe post med. — m Ibi. hom. de Cruce, et Latrone, quæ est prima inter duas huius tituli longe ante med. — n Ambr. de Virg. ad Marc. sor. lib. 3. to. 4. — o Idē lib. 2. in Luca. c. 2. to. 3.*

A fantiæ Christi vagientis abluunt fletus: illæ lacrymæ mea delicta lauerunt. Plus igitur Domine Iesu debeo iniurijs tuis, quibus redemptus sum, quàm operibus tuis, quibus creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset. p IDEM: Non solum fidem firmat, sed et deuotionem acuit, quòd Christus vulnera suscepta pro nobis cælo inferre voluit, abolere noluit, vt Deo patri nostræ pretia libertatis ostenderet. q AVGVSTINVS in meditationibus: Quid est Iesus nisi Saluator? ergo propter temetipsum esto mihi Iesus. Noli Domine, noli sic attendere malum meū, vt obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine si ego commisi, vnde damnare potes, tu non amisisti, vnde saluare soles. r IDEM de vera religione: Nullum peccatum committi potest: nisi cum appetuntur ea, quæ Christus contempsit, aut fugiuntur, quæ ille sustinuit. Tota itaque vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. s IDEM contra Iulianum: Caro Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit: contagium vero peccati originalis non contraxit, quia concumbentis concupiscentiam non inuenit. t IDEM: Christus in carne quidem et de carne, non tamen carnaliter, sed spiritualiter natus est. Natus est enim de Spiritu sancto ex virgine Maria. De Spiritu sancto, vt non esset in illo caro peccati: ex virgine autem Maria, vt esset in eo similitudo carnis peccati. u IDEM contra quinque hæreses: Fusus est sanguis medici, et factum est medicamentum frenetici. x IDEM in libro de pastoribus: Ab omnibus tentationibus te eruet Dominus: si ab illo non recesserit cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum, venit ille pati, venit ille mori, venit sputis illini, venit spinis coronari, venit opprobria sufferre, venit postremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te: tu nihil pro illo, sed pro te. y IDEM de cathechizandis rudibus: Omnia bona terrena contempsit homo factus Dominus Iesus, vt contemnenda monstraret: et omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcepit: vt neque in illis quæreretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur. z IDEM de prædestinatione diuina: Venit filius Dei quærere, quod perierat: sanare, quod ægrotabat: erigere, quod iacebat: potestatem habens dimittere peccata: quod non debebat, donare: quod ei debebatur, ignoscere. * IDEM de ordine disciplinæ: Quod hoc nostri generis corpus tantus propter nos Deus assumere atque agere dignatus est, quanto videtur vilius, tanto est clementia plenius, et a quadam ingeniosorum superbia longe lateq. remotius. a IDEM in Epistola: Ipsa virtus per inuiolata matris virginea viscera membra infantis eduxit, quæ postea, per ostia clausa membra iuuenis introduxit. * IDEM de Verbis Domini: Multos filios Dei fecit vnicus filius Dei: emit sibi fratres sanguine suo, probauit reprobatus, redemit venditus, honorificauit iniuriatus, viuificauit occisus. Dubitas quod dabit tibi bona sua, qui non dedignatus est suscipere mala tua. b IDEM in sermone: Expalmatur, qui est vera palma victoriæ: spinis coronatur, qui spinas peccatorum venit confringere: ligatur, qui soluit compeditos: ligno suspenditur, qui erigit elisos: aceto potatur, fons vitæ: disciplina ceditur magister aliorum: salus vulneratur, vita moritur: occidit ad tēpus vitam mors, vt in perpetua vita occideretur mors. c ISIDORVS de summo bono: Christus, sicut peccatum, quod pœna dignum est, non admisit, ita pœnam peccati nostri suscepit: vt per indebitā pœnam suam, debitam aboleret culpam nostram, vt per hoc amitteret diabolus, quos reos tenebat, dum vnū interfecerat, qui nihil peccati admiserat. d RABANVS in libro de laude crucis: Passio Christi cælum sustentat, mundum regit, tartarum perfodit

p Ibi. li. 10. in c. 24. — q Aug. lib. medita. ca. 39. sparsim. to. 9. — r Idem de Ve. Relig. c. 16. to. 1. — s Idem con. Iulian. lib. 5. c. 9. post med. to. 7. — t Ibid. li. 6. c. 8. in fi. — u Idē orat. de quinque heres. cap. 7. post medium to. 6. — x Idē li. de Past. c. 5. to. 9. — y Idē lib. de cathe. rud. c. 22. to. 4. — z Idē de pra dest. et gra. c. 13. to. 7. — a Idē epist. 3. ad Volusian. ante med. to. 2. — b Idē tract. de 4. Virtutibus charitatis post med. to. 9. — c Isid. li. 1. de sum. bo. c. 16. sent. 12. — d Rab. li. 1. de lau. cru. in declarati. 2. fig.

Digitized by Google

A perfodit. In ea confirmantur angeli, redimuntur populi, conteruntur inimici, stabiliuntur subsistentia, animantur viuentia, conseruantur sentientia, illustrantur intelligentia. Inde timor ductus a pœna fideles liberat: tristitia salubris pœnitentes a peccatis mundat: concupiscentia boni virtutum fructus germinat: gaudium vitæ spe confidentes lætificat. a BERNARDVS super Cantica: In carne Christus et per carnẽ potenter ac patẽter operatus est mira, locutus salubria, passus indigna. Per quæ euidenter ostendit, quia ipse sit, qui potenter, sed inuisibiliter omnia condidisset, sapienter regeret, benigne protegeret. b IDEM: Frustra huius sæculi sapientes de quattuor virtutibus cardinalibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omnino nequiuerunt, cum illum nescierunt, qui factus a Deo est nobis sapientia, docens prudentiam: et iustitia, delicta donans: et sanctificatio in exemplum temperantiæ, continenter viuens: et redemptio in exemplum patientiæ, fortiter moriens. c IDEM. Vtrumque mihi es Domine Iesu, et speculum patiendi, et præmium patientis: vtrumque fortiter prouocat ac vehementer accendit. d IDEM: An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ad hoc siquidem diu suspendit sententiam vltionis a contemnente, vt quandoque exhibeat remissionis gratiam in pœnitente. e IDEM: Christus in carnis assumptione condescendit mihi, in culpæ vitatione consuluit sibi, in mortis susceptione satisfecit patri. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Huic securus me credo, qui saluare me velit, nouerit, atque possit. f IDEM: Iesus mel est in ore, melos in aure, iubilus in corde. g IDEM: Est inter oleum et nomen Iesus similitudo, in quibusdam qualitatibus olei, quod lucet, quod pascit, quod vngit, fouet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. h Vide idem de hoc nomine Iesu: Lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit et vnit inuocatum. i IDEM: Ego omnino fidenter, quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus Domini: quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. Foderunt manus eius, et pedes, latusq. lancea perforauerunt, et per has rimas licet mihi suggere mel de petra, oleumq. de saxo durissimo. k IDEM: Ego fratres ab ineunte mea conuersione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, mihi fasciculum hunc colligare, et inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, et amaritudinibus Domini mei. Primum scilicet infantilium illatarum necessitatum: deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum exprobrationum, clauorum, horumq. similium. l IDEM Petra refugium herinacijs, et re uera refugium. Vbi enim est, tuta firmaq. requies infirmis, nisi in vulneribus Christi Saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior ad saluandum. Fremit mundus, premit corpus, insidiatur diabolus, non cado: fundatus enim sum supra firmã petram. m IDEM: Apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio: prorsus copiosa, quia non gutta sanguinis, sed vnda largiter per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, et non fecit? illuminauit cæcum, soluit mutum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. n IDEM: Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus post te Domine Iesu, audientes, quòd non spernas pauperem, peccatorem non horreas. o IDEM: Vult benignus dux deuoti militis vultum et oculos in sua sustolli vulnera, vt illius ex hoc animum erigat, et exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem: enim vero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. * IDEM in floribus: Sitio, inquit Dominus. Domine quid sitis? ergo ne te plus cruciat sitis, quàm Crux. De Cruce siles, et de siti clamas, Sitio. Quid? vestram fidem, vestram salutem, vestrum gaudium: plus animarum vestrarum, quam corporis mei cruciatus me tenet. * IDEM: Quid tibi respondeam Domine: quid loquar, aut quid retribuam? Fecisti mihi de corpore tuo speculum animæ meæ. p IDEM in sermonibus: Exinaniuit Christus semetipsum formã serui accipiens, filius erat et factus est tamquam seruus. Nec solum formam serui accepit, vt subesset: sed etiam mali serui, vt vapularet, et serui peccati, vt pœnam solueret, cum culpam non haberet. q IDEM: In passione Domini tria specialiter conuenit intueri, opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa charitas commendatur. r IDEM: Quàm dulciter Domine Iesu Christe cum hominibus conuersatus es: quàm abundanter multa, et magna bona hominibus largiri dignatus es: quàm fortiter tam indigna, quàm aspera pro hominibus passus es: ita vt liceat suggere mel de petra, oleumq. de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad verbera, durissimo ad horrenda crucis supplicia. s IDEM: Vide nunc opera Domini, quę posuit prodigia super terram, flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis confossus, affixus patibulo, opprobrijs saturatus, omnium tamen dolorum immemor, ait, Pater ignosce illis. t IDEM: Videns Deus homines omnino carnales effectos, tantum eis dulcedinis in carne exhibuit, vt durissimi cordis sit, quisquis eum toto affectu non diligit. u IDEM: An trepidas ad Christum accedere? Frater tuus est, caro tua, per omnia tentatus absque peccato, vt misericors fieret. * IDEM: Quis cogitare sufficerit, qualiter Dominus præuenit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis? Singularis illa maiestas voluit mori, vt viueremus: seruire, vt regnaremus: exulare vt repatriaremus, et vsque ad seruilissima opera inclinata est, vt constitueret nos super omnia opera sua. x ANSELMVS in libro Cur Deus homo: Quattuor modis potest Deus facere hominẽ, aut de viro et femina, sicut assiduus demonstrat vsus: aut nec de viro nec de femina, sicut creauit Adam: aut de viro sine femina, sicut fecit Euam: aut de femina sine viro, quod nondum fecit. Vt igitur hunc quoque modum probet suæ subiacere potestati, et hoc ad ipsum opus dilatum esse nil conuenientius, quàm vt de femina sine viro assumeret humanitatem. Vtrum autem de virgine aut de non virgine dignius hoc fiat, non est opus disputare, sed sine omni dubitatione asserendum est, quia de virgine nasci Deum oportebat. y BERNARDVS in Aduentu Domini: Si personam aduenietis intueor, non capio excellentiam maiestatis. Si attendam ad quos venerit, dignitatem magnitudinis expauesco. z Et sequitur: Venit vniuersitatis creator et Dominus ad homines, venit medicus ad ægrotos, redemptor ad venditos, ad errantes via, ad mortuos vita: venit non perdere, sed saluare, soluere non ligare. a IDEM: Priusquam appareret Dei humanitas, latebat eius benignitas. Apparuit enim eius potentia in rerum creatione, apparebat autem sapientia in earum gubernatione: sed benignitas misericordiæ maxime apparuit in humanitate. Apparuit gratia Dei Saluatoris. Nota. Quantumcũque te deieceris, humilior Christo non eris, esto quod pedibus incedas, fusca tunica vestiaris, pauperibus æqueris, cellam pauperum dignanter introeas: sis cæcorum oculus, pes claudorum, manus debilium, aquam ipse comportes, ligna conscindas, focum extrahas, vbi vinculum? vbi sputum? vbi alapæ? vbi flagellum? vbi patibulum? vbi mors?

Margin notes: *a Bern. in Cant. ser. 6 ante med. — b Ibid. ser. 22. cir. fi. — c Ibid. ser. 47. post medium. — d Ibid. ser. 9. cir. med. — e Ibid. ser. 20. paululum a prin. — f Ibid. ser. 15. post medium. — g Ibid. in med. — h Ibid. inferius. — i Ibid. ser. 61. ante med. — k Ibid. ser. 43. ante med. — l Ibid. ser. 61. ante med. — m Ibid. ser. 22. circa med. — n Ibid. post med. — o Ibid. ser. 61. prope fi. — p Idem ser. de pass. Domini fer. 4. hebdomadæ pœnosæ longe post med. — q Idẽ ser. eo. in prin. — r Idẽ ser. 2 in die Pente. prope fi. — s Idem ser. de pass. Do. cit. post medium. — t Idem ser. de dili. Deo fere in pri. — u Idem in ser. de Natiuitate B. Mariæ. — x Ansel. li. 2. Cur Deus homo c. 8. — y Bern. ser. 3. de adu. Dom. in prin. — z Ibid. paulo post. et ser. 3. in Vigil. Natiui. Domi. — a Ex eod. ser. 1. de Epiph. et ser. in die Natalis Domini. Tit. 2. c*

Margin letters: B, C, D, E, F (at successive sections of the page).

De En-

De Eucharistia. Cap. III.

GREGORIVS a in Homelijs: Singulariter ad absolutionem, nostram oblata cum lacrymis, et benignitate mentis, sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se surgens a mortuis iam non moritur, adhuc per hãc in suo mysterio pro nobis iterũ immolatur. b ITEM in Dialogis: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quoddam ex visibilibus et inuisibilibus fieri? Sed necesse est, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus. IDEM infra, capitulo de muliere: Nota duo. IDEM etiam capitulo de coniugatis: Si quis sua. c IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioanne: Vbicumque viderint sanguinem Dominicum, fugiunt quidem dæmones, concurrunt autem angeli: hic sanguis effusus, omnem orbem terrarum lauit. * IDEM in sermone: Indigna et fucata mentis mysteriorum celebrantibus secreta, a diabolo præparantur insidiæ, qui magis ac magis a se mutantur, qui non æquo animo communicare festinant. * IDEM: Sicut corporalis cibus cum ventrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium: ita et spiritualis cibus si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipientis vitio. d HIERONYMVS in Epistola: Vtinam omni tempore ieiunare possemus, quod in actibus Apostolorum diebus Pentecostes et die Dominico Apostolum Paulum, et cum eo credentes fecisse legimus. Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri, et pungente cõscientia, semper possemus accipere. e AVGVSTINVS de Ecclesiasticis dogmatibus: Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit. f IDEM de Ciuitate Dei: Corporis, et sanguinis Christi sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Et post: Pro illis omnibus sacrificijs, et oblationibus, Corpus Christi offertur, et participantibus ministratur. g BERNARDVS in legenda sancti Malachiæ: Eucharistiæ plane sacramentum potens est peccata consumere, debellare obuias potestates, inferre cælis reuertentes de terra.

a Greg. homil. 37. in Euang. post med. *b Idẽ lib. 4. c. 58. et 59.* *c Chrysost. hom. 61. ad populũ Antiochenum. to. 5.* *d Hieron. epist. 28. ad Lucinium. in fi. to. 1.* *e Aug. de Eccles. dog. c. 54. to. 3.* *f Idẽ de Ciui. Dei lib. 17. c. 20. to. 5.* *g Ber. in vita S. Mala. Episc. longissime ante med.*

De Cruce. Cap. IV.

GRREGORIVS h super Ezechielẽ: Redemptor noster, ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portauit. Et sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus, vt tamen immortalis maneret ex diuinitate. i AMBROSIVS super Beati immaculati: Crux est opprobrium perfido, fideli autem gloria, redemptio, resurrectio est: quia pro nobis passus est Dominus, illo nos redemit sanguine, illa ad paradisum resurrectione vocauit. k IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Crux nobis totius beatitudinis causa est, hęc nos a cæcitate liberauit erroris, hæc e tenebris reddidit luci, hæc debellatis inimicis quieti perpetuæ nos sociauit, hæc alienatos Deo coniunxit, hæc nos peregrinos existentes cælorum ciues ostendit. l IDEM: Crux spes Christianorũ, crux resurrectio mortuorum, crux cæcorum dux, crux desperatorum vita, crux claudorum baculus, crux consolatio pauperum. Et post: Crux adolescentium pædagogus, crux sustentatio inopum, crux spes desperatorum, crux nauigantium gubernator, crux periclitantium portus, crux obsessorum murus. Et infra:

A Crux insensatorum sapiẽtia, crux libertas seruorum, crux imperitorum philosophia, crux lex impiorum, crux Prophetarum præconizatio, crux annunciatio Apostolorum, crux martyrum gloriatio, crux monachorum abstinentia, crux virginum castitas, crux gaudium sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum. m AVGVSTINVS super Psalmos: Crux finita est in pœna, sed infinita semper manet in gloria, a locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Qui tantum honorem dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis? n ISIDORVS de summo bono: Quocũque o mens procellis mundi inuolueris, lignum conscende crucis, vt a mari, idest, a
B tempestate huius sæculi libereris. * BERNARDVS in floribus. In cruce pendet omnis fructus vitæ: quia ipsa est arbor vitæ, quæ est in medio paradisi: ipsa est longitudo et latitudo sublimitas, et profundum. Ipsa bonos colligit et remunerat: ipsa malos dispergit et condemnat: ipsa est mæstorum consolatio, esurientium refectio, perfectorum gloriatio. o RABANVS de laude crucis: In cruce insinuatur a morte redemptio, demonstratur sancta morum conuersatio, intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad æternam vitam ingressio, æternę beatitudinis spe
C ratur adeptio, et veræ felicitatis acquisitio. p IDEM. In te crux sancta, angeli gaudia sua accumulata conspiciunt, in te homines iura salutis suæ cognoscunt, in te inferi iustam retributionem fraudis suæ percipiunt. Omnibus es æqua, omnibus bona, omnibus iusta. Præterita renouas, præsentia illustras, futura præmonstras, perdita requiris, quæsita inuenis, inuenta custodis. q IDEM, Tu sancta crux peccatorum remissio, pietatis exhibitio, meritorum augmentatio. Infirmorum remedium, laborantium auxilium, et lassorum refrigerium. Sanorum incolumitas, quietorum serenitas, fortunatorum felici-
D tas. r IDEM. Tu sancta crux cura ægrotos medicans, tu gaudium mæstos consolans, tu sanitas dolentes lætificans, tu status credentium recte, tu firmitas operantium bene, tu beatitudo perseuerantium rite, sancta, pia, bona, iusta. s CASSIODORVS super Psalterium: Crux est humilium inuicta tuitio, superborum abiectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cælestium reformatio, mors infidelium, vita iustorum.

h Greg. homil. 6. in Ezech. cir. med. *i Ambr. in ps. 118. octonario 21. in fi. to. 2. edi. Ro.* *k Chrysost. homi. 1. de Cruce et latrone to. 3.* *l Idẽ Hom. de cruce cir. med. to. 3.* *m August. enar. in ps. 36. conci. 2. de 2. p. eius ps. longe an. med. to. 8.* *n Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 22. sen. 2.* *o Raba. lib. 1. de Lau. cruc. in Declarati. 17. figure.* *p Ibidẽ in declarati. 21. figu.* *q Ibidem.* *r Ibidem.* *s Cass. in ps. 4. Vers. signatũ est super nos.*

De Beata Maria. Cap. V.

E GREGORIVS t in registro: Dum vnigenitus Dei existens ante sæcula, ex Mariæ vtero natus est homo, inuestigabili miraculo, facta est et ancilla hominis per diuinitatem, et mater verbi per carnem. u IDEM in moralibus loquens de verbo illo. Lucæ primo: Virtus altissimi obumbrabit tibi: Quia vmbra non aliter exprimitur nisi per lumen et corpus, virtus altissimi obumbrabit Mariæ: quia in eius vtero lux incorporea corpus sumpsit. Ex qua videlicet obumbratione, omne in se refrigerium mentis accepit. x IDEM: Christus, non operante coitu, sed Spiritu sancto superueniente, conceptus est. Na-
F tus autem materna viscera et fecunda exhibuit, et incorrupta seruauit. y AMBROSIVS de virginibus: Talis fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium disciplina sit. z IDEM: Quicumque sibi Mariæ exoptat præmium, eius imitetur exemplum. a IDEM: Vidit Maria resurrectionem Domini, et prima vidit, et credidit: vidit et Maria Magdalena, quamuis adhuc ista nutaret. b IDEM: Virgo erat Maria non solum corpore, sed et mente, quæ nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi parcior, legendi studiosor, non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperum spem ponens, intenta operi, verecunda sermone. c IDEM: Quando læsit Maria vultu parentes?

t Greg. Regist. lib. 9. ind. 4. c. 61 *u Idẽ Mor. li. 33. ca. 3. in prin.* *x Ibid. lib. 24. Moral. c. 2.* *y Ambr. de Virg. lib. 2. ante med. to. 4.* *z Ibidem.* *a Ibid. li. 3. longe ante med.* *b Ibid. li. 2. non multũ a prin.* *c Ibidem.*

Digitized by Google

parentes? quando dissensit a propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? eos solum solita erat cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, non præteriret verecundia. a IDEM: Nihil tortum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum, non gestus fractior, non incessus lasciuior, non vox petulantior, vt ipsa corporis species, simulacrum fuerit mentis, figura probitatis. b AVGVSTINVS contra quinque hæreses: Sicut in transitu Mariæ non est corrupta virginitas, sic in ea non est maculata maiestas. c IDEM: Vnde sordes in Maria, quæ nec concipiendo, libidinem, nec pariendo, passa est dolorem? Vnde sordes in domo, ad quam nullus habitator accessit? Solus ad eam fabricator eius et Dominus venit. d IDEM: Eua inobediens meruit pœnam, Maria obediendo consecuta est gratiam: illa gustando prohibitum: maledicta, hæc credendo angelo, benedicta. e IDEM de virginitate: Beatior Maria percipiendo fidem Christi, quàm concipiendo carnem Christi. f IDEM: Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde, quàm carne gestasset. Ipsa quoque virginitas ideo gratior, et acceptior: quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. g IDEM: Quo modo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret nisi Deo virginem se ante vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat. h IDEM in sermonibus: Vera ratione censeo, confitendum, Mariam in Christo et apud Christum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, et sumus: apud Christum, gloriosæ ad æternitatis gaudia assumptam, benignitate Christi honoratius susceptam ceteris, atque ad communem vilitatem non esse adductam post mortem, putredinis videlicet, vermis, et pulueris. BEATVS BARTHOLOMAEVS vt habetur in legẽda: Hæc prima inter feminas hoc constituit in corde suo, vt diceret Deo: Domine offero tibi virginitatẽ meam, cum hoc a nullo homine, nec verbo didicisset, nec exemplo ad imitationem inuitata fuisset. i HIERONYMVS in sermone: Sicut in comparatione Dei nemo bonus, ita etiã in cõparatione matris Domini nulla feminarũ inuenitur perfecta, quamuis virtutibus eximia cõprobetur. k IDEM: Totam repleuerat Spiritus sancti gratia, totã incanduerat diuinus amor: ita vt in ea nihil esset, quod mundanus violaret affectus, sed ardor continuus et ebrietas perfusi amoris. l IDEM: Quidquid in Maria gestum est, totũ puritas et simplicitas, totũ veritas et gratia fuit, totum misericordia, et iustitia, quæ de cælo prospexit. m IDEM: Maria quia mente passa est, plus quàm martyr fuit. Nimirũ quoniam eius dilectio amplius fortis quàm mors: quia mortem Christi suam fecit. n IDEM: Si Spiritu Dei omnis virtus angelorum constat, beatam et gloriosam Virginem, in quam superuenit Spiritus sanctus et Deus totus, ita vt portaretur nouem mensibus in eius vtero, creditur ampliora promeruisse virtutum priuilegia, et percepisse gratiã ab angelis etiam collaudatam. o IDEM: Si in domo patris mansiones multæ sunt, credimus splendidiorem domum matri filium præstitisse, quàm olim ædificauit sibi domum subnixam columnis septem. p IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: O inæstimabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quàm vtero eius, et plus credidit gratiæ quàm naturæ. Conceptionem manifestam videbat, et fornicationem suspicari non poterat: possibilius esse credebat mulierem sine viro posse concipere, quàm Mariã posse peccare. q IDEM: Comessatrix aut vinolenta numquam Maria fuit, non leuis, non otiosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, sicut solẽt plerumque puellæ, quæ libẽter talia, aut loquuntur, aut audiunt: non super virum oculos suos extulit, aut infixit aspectũ. r ISIDORVS de nouo testamento: Maria, quę interpretatur domina siue illuminatrix, clara stirpe Dauid, virga Iesse, hortus cõclusus, fons signatus, mater Domini, templum Dei viui, sacrarium Spiritus sancti. s BEDA in homilijs: Iure angelico aspectu simul, et affatu meruit perfrui, quæ angelicã vitam studuit imitari. t IDEM: Decebat vt sicut, per superbiam Euæ mors intrauit, ita per humilitatem Mariæ panderetur introitus vitæ. u IOANNES DAMASCENVS: Maria in domo Dei plantata, et impinguata Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est, ab omni vitę huius vitio, et carnali desiderio mente desistens, et ita virginẽ animam obseruans cum corpore, quòd decebat eam Deum in sinu suo suscipere. x BERNARDVS super Cantica: Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariæ animam non modo confixit, sed etiam totaliter pertransiuit: vt nullam in pectore virginali particulam vacuam amore relinqueret; sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, et esset gratia plena. y IDEM super Missus est: In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat a corde, et vt impetres orationis suffragiũ non deseras conuersationis exemplum. Ipsam enim sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras: ipsa te tenente, non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia securus ad gratiam peruenis. z IDEM: Quod Moysi monstratum est in rubo et igne, Aaron in virga et flore, Gedeon in vellere et rore: hoc aperte Salomon præuidit in forti muliere, et eius pretio: apertius præsciuit Hieremias de femina et viro: apertissime Isaias declarauit de virgine et Deo: et Gabriel tandem exhibuit ipsam virginem salutando. a IDEM: Ipsa conteret caput tuum, *et cetera*. Cui hæc victoria seruata est nisi Mariæ? ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni spiritus suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilum. b IDEM: Audi filia et vide, *et cetera*. Inclinauit Maria aurem suam, videlicet ad obedientiam, et cor suum ad disciplinam, et oblita est populum suum et domum patris sui: quia nec populum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit heredem: sed quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarũ habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercora, vt Christum lucrifaceret. c IDEM: Ipsa est nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor in supernis præfulget, et inferos penetrat, terram etiam perlustrans, et calefaciens magis mentes quàm corpora, fouet mentes et excoquit vitia. d IDEM in epistola: Fuit proculdubio mater Domini ante sancta, quàm nata, nec fallitur omnino sancta Ecclesia sanctum reputans ipsum natiuitatis diem. e IDEM: Decuit reginam virginum singularis priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortisq. pareret peremptorem, munus vitæ et iustitiæ omnibus obtineret. f IDEM: Si ante conceptum suum sanctificari minime potuit, quoniam non erat: sed nec in ipso cõceptu, propter peccatum, quod inerat: restat quòd post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur. g IDEM in sermone: Sileat misericordiam tuam, o beata Virgo, si quis inuocatam eam in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem seruuli tui ceteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius

a *Ibidem.*
b *Aug. oratione de quin. hæres. ca. 5. to. 6.*
c *Ibidem.*
d *Ibidem.*
e *Idem lib. de Virgin. sancta c. 3. to. 6.*
f *Ibidem.*
g *Ibid. c. 4.*
h *Idẽ Tractatu de assump. Bea. Mar. ca. 8. to. 9. & est ser. 34. de Sanctis.*
i *Hiero. in ser. de assumpti. B. Maria. to. 9 quẽ ser. alij Sophronio ascribunt.*
k *Ibidem.*
l *Ibidem.*
m *Ibidem.*
n *Ibidem.*
o *Ibidem.*
p *Chrysost. homil. 1. in Mat. operis imper. to. 2*
q *Ibid. paulo supra.*
r *Isid. de vita et morte Sanct. no. testa. c. 68.*
s *Beda homil. in festo annunc. B. Mar. to. 7.*
t *Ibi. hom. in sexta feria. 4. temporum Decemb.*
u *Damasc. fid. orth. li. 4. c. 15.*
x *Bern. in Cant. ser. 29. in fi.*
y *Idẽ hom. 2. sup. Missus.*
z *Ibid. circ. med.*
a *Ibid. ante med.*
b *Idẽ hom. 3. super Missus est.*
c *Idẽ hom. 2. sup. eod. in fi.*
d *Idẽ epist. 174. ad Canonicos Lugdun. an. med.*
e *Ibid. paulo post.*
f *Ibid. prope fi.*
g *Idem ser. 4. in Assumpti. B. Mar. in fi.*

A potius nobisipsis. Laudamus enim virginitatem tuam, et humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulcius: quia misericordiam complectimur charius, recordamur sæpius, crebrius inuocamus. Hæc est enim illa, quæ totius mundi reparationem obtinuit, et salutem omnibus impetrauit. a IDEM: Quis misericordiæ tuæ, o benedicta, longitudinem, latitudinem, sublimitatem et profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque ad nouissimum diem inuocantibus eam subuenit vniuersis. Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic et sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem: et profundum eius sedentibus in tenebris et in vmbra mortis obtinuit redemptionem. b IDEM: Maria omnibus omnia facta est, sapientibus et insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit, vt de plenitudine illius accipiant vniuersi: captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus lætitiam, denique tota trinitas gloriam, filij persona carnis humanæ substantiam. * IDEM: Fuit beata Virgo fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione. c IDEM: In te sola beata Virgo rex ille diues et prædiues exinanitur, et excelsus humiliatur, et immensus abbreuiatur, et ab angelis minoratur, verus denique Deus et Dei filius incarnatur. Sed quo fructu? Nempe vt omnes eius paupertate locupletemur, eius humilitate subleuemur, eius minoratione magnificemur, eius incarnatione adhærentes Deo, incipiamus vnus esse spiritus cum eo. * IDEM: Mariam salutans angelus, non solum plenam gratia, sed etiam adhuc superuenturum in eam asserit Spiritum sanctum. Ad quid nisi vt, adueniente iam spiritu, plena sibi, eodem superueniente, nobis quoque superplena et supereffluens fieret? d IDEM: Aduocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tamquam iudicis mater, et mater misericordiæ, suppliciter et efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit. e IDEM: Filioli Maria peccatorum scala, Maria mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam, non audire, aut non audiri filius? Neutrum plane. Inuenisti, ait angelus, gratiam, et sola est gratia, qua egemus. f IDEM: Non in sola Mariæ taciturnitate commendatur eius humilitas, sed euidentius resonat in sermone. Audierat, quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei, et nihil aliud quàm ancillam eius se esse fatetur. g ANSELMVS de conceptu virginali: Decebat enim vt illius hominis conceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, et tamquam seipsum diligebat, ita dare disponebat. * IDEM in libro orationum: Sicut o beatissima omnis a te auersus, et a te despectus, necesse est, vt intereat: ita ad te omnis conuersus, et a te respectus, impossibile est, vt pereat. * IDEM: O femina mirabiliter singularis, et singulariter mirabilis, per quã elementa renouantur, inferna remediantur, homines saluantur, angeli reintegrantur. O femina plena et superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa sic reuirescit omnis creatura. O virgo benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura a creatore, sed etiam creator a creatura. * IDEM circa soliloquium: Loquar domina, beneficijs tuis plenũ esse mundũ, inferna penetrant, cælos superant: per plenitudinem enim gratiæ tuæ, et quæ in inferno erant se lætantur liberata, et quæ supra cælum sunt, se gaudent restaurata.

a Ibidẽ post pauca.
b Idẽ ser. 2. de B. Vir. ex ver. Apoc. 12.
c Idẽ ser. 3. in Annunciat. Dominica post med.
d Ibid. ser. 1. de Assump. Bea. Mar.
e Idem ser. in nati. B. Mariæ ante med.
f Idem ser. 2. de Beat. Virg. Mar. ex Ver. Apoc. 12.
g Ansel. de concep. Vir. ex pec. orig. c. 18.

De Angelis. Cap. VI.

GREGORIVS h Moralibus: Nisi angeli quædam nobis interna nunciantes ad tempus ex aëre corpora sumerent, exterioribus profectò nostris obtutibus non apparerent: nec cibos cum Abraam caperent, nisi propter nos solidum aliquid ex cælesti alimento gestarent. i IDEM: Diuinitatis celsitudinem quamuis subleuatæ videant, nec virtutes tamen angelicæ comprehendunt. k IDEM: Certa angelorum ministeria dispensandis quibusque gentibus sunt prælata. B l IDEM: In hoc est nunc natura angelica a nostræ naturæ conditione disiuncta, quòd nos et loco circumscribimur, et cæcitatis ignorantia coartamur: angelorum vero spiritus, loco quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ longe super nos incomparabiliter dilatantur. Interius quippe exteriusq. sciendo distenti sunt, quia ipsum fontem scientiæ contemplantur. m IDEM in homilia: In hominibus omne iudicium per angelos exhibetur. n AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Sancti angeli, quorum societati et congregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus, sicut C habent permanendi æternitatem, ita cognoscendi facilitatem, et requiescendi felicitatem. o IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermone: Factum est, vt moreretur mendicus, et deportaretur ab angelis in sinum Abraæ. Tantæ pœnæ pauperis sic repente delicijs commutantur, vt portaretur ab angelis, et induceretur in paradisum, ne saltem ambulans pauper Lazarus laboraret. Portatur post tantos labores, quia prius defecerat: et portatur ab angelis. Non enim suffecerat ad portandum pauperi vnus angelus, et propterea plures veniunt, vt chorum lætitiæ faciant. p IDEM super Epistolam ad Hebræos: D Intellige quantus honor nobis existit, vt ad nos sicut ad amicos ministros angelos suos destinet Deus. Quamuis enim multum intersit inter angelos et homines, propinquos tamen nobis eos fecit Deus: quia nostræ saluti student, propter nos discurrunt, nobis suo funguntur officio. q ISIDORVS de summo bono: Inest angelis mutabilitas in natura, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna. r IDEM: Inter angelos distantia potestatum est, et pro graduum dignitate ministeria eisdem sunt distributa, alijsq. alij præferuntur tam culmine potestatis, quàm scientia veritatis. HIERONYMVS E infra in capitulo de homine: Magna dignitas. s BERNARDVS super Cantica: Gaudent angeli in conuersione et pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes, lacrymæq. pœnitentium vinum eorum. t IDEM: Non ambigo, quin angeli gratanter in palatio colligant, quem tam gratanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt in conuersione peccatorum, et in assumptione præmiorum non agnoscent? u IDEM in epistola: O si quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta puero reuelauit, videret proculdubio quemadmodum præueniunt Principes coniuncti psallen-F tibus, in medio iuuencularum tympanistriarum: videret, inquam, qua cura, quoue tripudio, intersunt cantantibus, assunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus et procurantibus præsunt. x IDEM super Qui habitat: Quid sub tantis custodibus timeamus? nec enim superari, nec seduci, minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus vijs nostris: fideles enim sunt, prudentes sunt, potentes sunt. y GLOSSA. Quotidie angeli de terra longinqua, idest, de superna patria descendentes, in mundo iustos, vel inter tentationes spe cælestium roborant, vel, finito certamine, ad palmam retributionis inducunt. a GLOSSA: Adest vnicuique nostrum

h Greg. lib. 28. Mor. c. 2. post med.
i Ibid. lib. 9. c. 10.
k Ibid. lib. 17. c. 8.
l Ibi. lib. 2. ca. 2. paulo post med.
m Idem homil. 34. in Euang.
n Aug. lib. 11. de Ciu. Dei. ca. 31. infi.
o Chrysost. hom. de diuite in ca. 16. Lu. to. 2
p Idẽ hom. 3. in epist. ad Heb. ante med. to. 4.
q Isidor. de sum. bo. lib. 1. c. 12. sen. 2.
r Ibid. sen. 14.
s Ber. ser. 30. in Can. ante med.
t Ibid. ser. 7. in fi.
u Idẽ epist. 78. ad Suggeri. abb. ante med.
x Idẽ ser. 12. post medium.
y Gloss. in Prou. 25. post med.
a Gloss. in Num. 25.

Digitized by Google

nostrum angelus bonus, qui regat, moneat, qui pro actibus nostris corrigendis, et miserationibus nostris exposcendis quotidie videat faciem Dei.

De Distinctione nouem ordinum.

a Greg. Homil. 34. in Euang. ante med.

a GREGORIVS in homilijs: Hi, qui minima nunciăt angeli: qui vero suprema annunciant, archangeli vocantur. Hinc est, quòd ad Mariam virginē non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur. Et infra: Virtutes vocantur hi nimirū spiritus, per quos signa, et miracula frequēter fiunt. Potestates vocantur hi, qui hæc potentius in suo ordine perceperunt, vt eorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sint, quorū potestate refrenantur: ne corda hominū tantum tentare præualeant quantū volunt. Principatus quoque vocātur, qui et ipsis quoque bonis angelorum spiritibus præsunt, qui subiectis alijs, dum quæcūque sunt agenda disponunt, eis ad explenda diuina mysteria principantur. Dominationes vocantur, qui etiam potestates principatuū dissimilitudine alta transcendūt. *Subinfert*: Ea ergo angelorum agmina, quæ mira potentia præeminent pro eo, quòd eis cetera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocantur. Throni quoque illa agmina sunt vocata, quibus ad exercendum iudicium, semper Deus omnipotens præsidet. *Et infra*: Et sublimiora illa agmina ideo Cherubin vocata sunt: quia tanto perfectiori scientia plena sunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur: vt secundum creaturæ modum eo plenius omnia sciant, quo visioni conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Seraphin autem ardentes vel incendentes vocantur, quæ quia sic Deo coniuncta sunt, vt inter hæc, et Deum nulli alij spiritus medij intersint, tanto magis ardent, quanto hunc vicinius vident.

b Ibi. circa med.

b IDEM in eadē homelia: Distinctæ conuersationes singulorum hominum distinctis ordinibus congruunt, et in eorum sortem vel ordinem per conuersationis similitudinem deputātur. Nam sunt plerique qui parua capiunt, sed tamen hæc eadem parua pie annunciare fratribus non desistunt. Isti itaque in angelorum numerum currunt. Et sunt nonnulli, qui diuinæ largitatis munere refecti, secretorum cælestium summa non solum capere præualent, sed etiam alijs nunciare. Quo ergo isti nisi in archangelorum numerum deputantur? Et sunt alij, qui faciunt mira, signa valenter operantur. Quo ergo isti nisi ad supernarum virtutum sortem, et numerum congruunt? Et sunt nonnulli, qui etiam de obsessis corporibus malignos spiritus fugant, eosq. tute orationis et vi acceptæ potestatis eijciunt. Quo itaque isti per meritum suum, nisi inter potestatum cælestium munerum sortem sortiuntur? Et sunt nonnulli, qui acceptis virtutibus etiam electorū hominū merita transcendunt, cumq. et bonis meliores sint, electis quoque fratribus principantur. Quo ergo isti sortem suam nisi inter principatuum numerum acceperunt? Et sunt nonnulli, qui sic in semetipsis cunctis vitijs omnibusq. desiderijs et illecebris dominantur, vt ipso iure munditiæ dij inter homines vocentur. Quo ergo isti nisi inter numerum Dominationum currunt? Et sunt nonnulli, qui dum sibimetipsis vigilanti cura dominantur, dum se sollicita intentione discutiunt, diuino timori semper inhærentes, hoc in munere virtutis accipiunt, vt iudicare et regere alios possint: quorum profecto mentibus diuina contemplatio præsto est, in his velut in throno suo Dominus præsidens, aliorum facta examinat, et cuncta mirabiliter de sua sede dispensat. Quid ergo isti nisi throni sui conditoris sunt? Quia vero Cherubin plenitudo scientiæ dicitur, et, Paulo dicente, didicimus, quia plenitudo legis est charitas, omnes, qui Dei ac proximi charitate ceteris amplius pleni sunt, meritorum suorum sortem inter Cherubin numerati

Rom. 13. c

perceperunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ contemplationis amore accensi, in solo conditoris sui desiderio anhelant, nil iam in hoc mundo cupiunt, solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abijciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant et ardent, atque in ipso suo amore requiescunt: amando ardent, loquendo et alios accēdunt, et quos verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt. Quid ergo istos nisi Seraphin dixerim, quorum cor in ignem conuersum lucet et vrit?

De Homine. Cap. VII.

c Greg. homi. 8. in Euan. cir. fi.

d Idē Mor. li. 4. ca. 26.

GREGORIVS c in homelijs: Curemus fratres charissimi, ne qua nos immunditia polluat, qui in æterna præsentia et Dei ciues et angelis æquales sumus, vendicemus moribus dignitatem nostram. d IDEM in Moralibus: Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, vt si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cælestem patriam angelorum quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque immortalis est conditus, vt si non peccaret, etiam mori non potuisset, atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non potuisset. e IDEM: Homo ab humo appellatus est, et quo modo valet esse sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra? f IDEM: Non se desperet humana fragilitas, vnigeniti sanguinem consideret, et in pretio suo conspiciat, quàm magna est, quæ tanti valet. g AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs: Indignantur viri, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuit, quanto magis ad eos pertinet, et virtute vincere, et exemplo regere feminas Christianas. * IDEM de trinitate: Iustitiam sibi dare non potest homo, quam perditam non habet. Hanc enim cum homo conderetur accepit, et peccando vtique perdidit. h IDEM de libero arbitrio: Ex quo incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat, antequam fiat sapiens: si aut non se accommodet ad accipiendum præceptum, aut cum acceperit non obseruet. * IDEM de Ciuitate Dei: Infantia quidem hominis non a risu, sed a fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressa sit nesciens, prophetat quodam modo. * IDEM: Puer a ploratu incipit, nec ridere potest. Propheta calamitatis, lacrymæ sunt testes miseriæ: non adhuc loquitur et iam prophetat. Erubescant cantatrices ibi non flere, vbi infans, qui non est vnius diei, prædicat esse flendum. i IDEM super Genesi contra Manichæos: Omnium animalium corpora, siue quæ in aquis, siue quæ in terra viuunt, inclinata sunt ad terram, et non sunt erecta sicut hominis corpus. Quo signatur etiam animum nostrum in superna sua, idest, in æterna spiritualia erectum esse debere. k HIERONYMVS in Matthæum: Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: in hoc sumus imago Dei, vt quod bonum ei videtur et apud nos sit bonum, et quod ei malum videtur, et apud nos sit malum. l IDEM in sermone: Comparatus est ait Propheta homo iumentis insipientibus, et similis factus est eis. Peius est comparari, quàm nasci. Naturaliter non habere rationem tolerabile est, verum ratione decoratum, irrationali creaturæ comparari, voluntatis est crimen, non naturæ. m BERNARDVS in meditationibus: Tria in mente mea inuenio, per quæ Deum recolo, aspicio, concupisco. Sunt autem hæc tria, memoria, intelligentia, voluntas. n IDEM de consideratione. Homo natus ad laborem, non ad honorem. Homo natus de muliere, et ob hoc cum reatu. Breui vi-

e Ibid. lib. 12. Mor. ca. 16. in fi.

f Ibid. li. 27 c. 8. cir. fi.

g Aug. de adult. con. lib. 2. ca. 8. to. 6.

h Idem de lib. arb. li. 3 ca. 24. to. 1.

i Idem sup. Gen. li. 1. c. 17. in fi. to. 1.

k Hierony. li. 3. comm. in Matt. c. 18. to. 6.

l Chrysost. serm. de Ascens. Dom. cir. med. to. 3.

m Ber. lib. Medit. c. 1. in prin.

n Idem lib. 2. de cōsid. longe post med.

ul viuens tempore, ideoq. cum metu. Repletur multis miserijs, et propterea cum fletu, et vere multis: quia corporis et animæ simul. a IDEM: Attende, quid fuisti ante ortum, et quid es ab ortu vsque ad occasum, ac quid eris post hanc vitam. De primo paulo post versus:

a Idem lib. Meditati. ca. 3. paul. a prin.

Forma, fauor populi, feruor iuuenilis, opesq.
Surripuere tibi nosse, quid sit homo:

De secundo:

Post hominem vermis, post vermem fætor et horror.
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

b IDEM: Ad imaginem et similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine. Et similitudo quidem perijt, verumtamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa vri poterit, non exuri. c IDEM: Quotquot degimus in regione vmbræ mortis, in infirmitate corporis, in loco tentationis, si diligenter aduertimus, triplici hic incommodo miserabiliter laboramus. Nam et faciles sumus ad seducendum, et debiles ad operandum, et fragiles ad resistendum. Vnde idem d BERNARDVS: Si discernere volumus inter bonum et malum, decipimur: si tentamus facere bonum, deficimus: si conamur resistere malo, deijcimur et superamur. Nec mirum, quia vt dicitur in Iob: Non est potestas super terram, quæ possit ei comparari scilicet aduersarij nostri. BOETIVS infra in capitulo de ignorantia humanæ naturæ: e AVCTOR de spiritu et anima: Anima est rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Per rationabilitatem habilis est illuminari ad aliquid cognoscendum infra se, supra se, in se, iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, se in se, angelum iuxta se, quidquid cæli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilitatem et irascibilitatem habilis est affici ad aliquid appetendum vel fugiendum, amandum vel odiendum: et ideo de rationabilitate omnis sensus animæ oritur, et de alijs omnis affectus.

b Idem ser. 1. in Annunciat. B. Mar. circa med.
c Idē ser. 7. de adue. Dom.
d Ibidem.
Iob 41.
e Auct. de spir. et ani. ca. 4. apud Aug. to. 3.

B
C
D

De muliere. Cap. VIII.

GREGORIVS f in registro: Si hora eadem, qua genuerit, actura gratias mulier intret Ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas enim carnis non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est: nam in prolis prolatione gemitus. g IDEM: Menstrua consuetudo mulieribus non culpa est, videlicet quia naturaliter accidit. h IDEM: Si in menstrua consuetudine ad Sacramentum Dominici corporis et sanguinis accedere mulieres non præsumant, de sua recta consideratione laudandæ sunt. Dum vero percipiendæ ex religiosæ vitæ consuetudine eiusdem misterij amore rapiuntur, reprimendæ non sunt. i IDEM: In Sina monte Dominus ad populum locuturus, prius eundem populum abstinere a mulieribus præcepit. Et si illic, vbi Dominus per creaturam subditam hominibus loquebatur, tanta prouisione est munditia corporis requisita, vt qui verba Dei perciperent mulieribus mixti non essent: quanto magis mulieres, quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, custodire in se munditiam carnis debent, ne ipsa inæstimabilis mysterij magnitudine grauentur? k AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Quod femina Adæ ex eius latere facta est, etiam hinc satis significatum est, quàm sacra mariti et vxoris debeat esse coniunctio. l IDEM de patientia: Non diabolus vxorem Iob, cum etiam filios abstulisset, tamquam nocendi imperitus reliquerat, quæ quantum esset necessaria tentatori iam in Eua didicerat: sed modo alterum Adam, quem per mulierem caperet, non inuenerat. Cautior fuit Iob in doloribus, quàm Adam in nemoribus. m IDEM de decem chordis: Illa est casta, et sancta femina, et vere Christiana, quæ dolet fornicantem virum, et non dolet propter carnem, sed dolet propter charitatem. n IDEM de verbis Domini: Quod dolendum est, multi viri vincuntur a feminis, seruant feminæ castitatem, quam viri seruare nolunt. o AMBROSIVS de virginibus: Saltat, sed adulteræ filia: quæ vero pudica, quæ casta est, filias suas religionem docet, non saltationem. p IOANNES CRYSOSTOMVS super Matthæum in originali: Quid est mulier, nisi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, notorium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, mali natura, boni colore depicta? Ergo si dimittere illam peccatum est, tenere autem viro tormentum est, necesse est, vt aut dimittentes adulterium faciamus, aut tenentes, quotidianas pugnas et amaritudines habeamus. q IDEM: Sexus muliebris incautus et mollis est. Incautus quidem, quia non omnia quæ videt, aut audit, cum sapientia et ratione considerat. Mollis autem quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. r IDEM in sermone: Quid est speciosa mulier? sepulchrum dealbatum, nisi fuerit casta, sobria, et pudica. Pulchritudo autem est sine his virtutibus præcipitium patens, venenum insipientibus compositum. s IDEM super Ioannem: Nihil fortius muliere religiosa et prudente ad deliniendum virum, et informandum eius animum ad quodcumque voluerit. t HIRONYMVS in epistola ad Oceanum: Ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumq. genus feminarum est. Cum proximat stipula, incendit ignem, flammigero igne percutit femina conscientiam pariter habitantis, exurit fundamentaq. montiū.* SENECA in Prouerbio: Malo in cōsilio vincunt feminæ viros.* SECVNDVS Philosophus: Mulier est hominis confusio, insaturabilis bestia, solicitudo continua, indesinens pugna, quotidianum damnum, castitatis impedimentum, domus tempestatis, adulterij vas, viri et continentiæ naufragium, præcipuum prælium, animal pessimum, pondus grauissimum, aspis insatiabilis, humanum mancipium.

f Greg. Reg. lib. 12. ind. 7. interrogati. Aug. c. 10.
g Ibid. circa med.
h Ibid. paulo post.
i Ibid. circa fi.
k Aug. de Ciu. Dei li. 22. c. 26. in fi.
l Idē li. de patient. ca. 12. to. 4.
m Idē li. de dec. chord. ca. 9. to. 9.
n Idem de verb. Dom. serm. 46. in med. to. 10.
o Ambr. de virg. lib. 3. pag. 4. a prin. to. 4. edit. Rom.
p Chrysost. operis imperf. Homi. 32. in c. 19. Matth. post med. to. 2.
q Ibi. homi. 44. in c. 23. Matth. in prin.
r Idē homi. in ps. 50. an te med. to. 2
s Idē hom. 60. in c. 10. Io. post med. to. 3.
t Hierony. epist. ad Ocea. de vita cleric. to. 9.

De Christianis bonis. Cap. IX.

GREGORIVS u in Moralibus: Ecce veritas clamat: Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Perfectus igitur Christianus quo modo debet res terrenas iurgando defendere, quas non præcipitur possidere? Itaque cum res proprias amittimus, si perfecte Deū sequimur in huius vitæ itinere, a magno onere leuigati sumus. x IDEM in registro: Christianum decet, vt nobilem, plus benignum, quàm rigidum, plus misericordem esse, quàm districtum, et lucrum de damno alterius non expectare, sed recepti pretij sit sorte contentus: quatenus quidquid cessit pauperi, omnipotens ei Deus multiplicata, sicut promisit, restitutione compenset. y AVGVSTINVS de verbis Domini: Cum Christianus cœperit bene viuere, ac feruere bonis operibus, mundumq. contemnere; statim in ipsa nouitate operum suorum patitur reprehensores et contradictores frigidos Christianos. Si autem perseuerauerit, et eos superauerit perseuerando, et non defecerit a bonis operibus, in idipsum illi iam obsequuntur, quod ante prohibebant. z IDEM de vita christiana: Hoc est sacrificium, quod Deus super omnes hostias quærit et diligit, vt per iustitiæ nostræ opera nomen suum vbique laudetur, et Deus verus esse seruorum suorum actu et opere comprobetur. a IDEM: Non solū hoc a Christiano quæritur, vt malo careat, sed vt bonum exerceat. b ISIDORVS de etymologijs: Non se glorietur Christianū, qui nomen habet, et facta non habet: vbi autem nomen secutum fuerit opus, certissime ille

u Greg. lib. 31. Mor. c. 8.
x Idē Reg. lib. 7. Ind. 2. c. 37.
y Aug. de Ver. Dom. ser. 18. post med. to. 10.
z Idē li. de vita Christia. c. 9. in fi. to. 9.
a Ibi. c. 10. in prin.
b Isid. 6. lib. 7. ety. c. 14.

E
F

ille est Christianus, qui se factis Christianum ostendit, ambulans sicut et ille ambulauit, a quo et nomen traxit. a AMBROSIVS in epistola: Omnis, qui Christum recipit, sapiens est: qui autem sapiens est, etiam liber est: omnis igitur Christianus, et liber, et sapiens. * IOANNES CHRYSOSTOMVS in epistola: Vnum tantummodo Christianus iudicat malum, solumq. formidat Domini cælestis offensam. b BERNARDVS in epistola: Quid prodest Christum sequi, nisi contingat et consequi? Ideo Paulus aiebat: Sic currite vt comprehendatis. c IDEM: Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusq. metam, vbi Christus posuit suã. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. GLOSSA Bedæ Iacobi primo: Ne indignemini si mali in mundo florent, si vos patimini: quia non est Christianæ dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo, sed spe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via cõtingat gaudere debetis. Glossa: * Mansuetudo hominem spernit, humilitas in se omnibus subijcit, decet autem Christianum æqualibus et inferioribus affabilem esse, et mitem, senioribus humilem.

a Amb. Ep. ad Simplicia. de Ver. ps. 104. to. 3 edit. Rom. b Ber. epist. 6. ad Theodor. Mona. longe post med. to. 5. c Idem in epist. 253. ad abb. Garin. prope fin.

De Christianis malis. Cap. X.

GREGORIVS d in Moralibus: Multos peste propriæ prauitatis obsessos, sub Christiano nomine ipsa tranquillitas Ecclesiasticæ pacis abscondit: quos tamen si leuis persecutionis aura pulsauerit, mox extra aream velut paleas tollit. e IDEM in Registro: Si veraciter Christianus esses, plus Dei iudicium quàm voces hominum timeres. HIERONYMVS infra in capitulo, De stultiloquio, De turpiloquio: Non flagito. f AVGVSTINVS de decem chordis: Qui nõ de futuro sæculo cogitat, nec propterea Christianus est, vt id, quod in fine Deus promittit, accipiat, nondũ Christianus est. g IDEM de vita christiana: Christi ille non famulus, sed subsannator et irrisor est, qui eius se seruum dicit, cui seruire dissimulat. h IDEM: Non in hoc nobis nomen tãtum quòd Christiani dicimur, blandiamur, sed propter hoc etiam nos iudicandos credamus, si nomen nobis frustra vendicemus alienum. i ISIDORVS de summo bono: Christianus malus secundum Euangelij doctrinam non viuit, et ipsam fidem, quam verbo colit, adorta tentatione, facile perdit. k BERNARDVS super Cantica: Intestina et insanabilis est plaga Ecclesiæ, et ideo in pace amaritudo eius amarissima. Sed in qua pace, pax est, et non est, pax a paganis, pax ab hæreticis, sed non profecto a filijs. Vox plangentis Ecclesiæ etiam tempore isto: Filios enutriui et exaltaui, ipsi autẽ spreuerunt me, spreuerunt et maculauerunt me. * IDEM in sermone: Nunc frustra clamat Christus de leuitate oneris sui, sine causa iugum suum suaue prædicat: quandoquidem et ab ipsis, qui Christiano censentur nomine, onus diaboli, et iugum carnis atque sæculi huius delectabilius reputatur. l IDEM: Sicut ipsi Christum prosequuntur, qui ab eo vtique Christiani dicuntur, amici tui Deus et proximi aduersum te appropinquauerunt et steterunt, coniurasse videtur contra te vniuersitas populi Christiani a minimo vsque ad maximum.

d Greg. lib. 25. Mor. c. 10. cir. me. e Idẽ Reg. li. 12. ind. 7. ca. 30. f Aug. de dec. chor. c. 4. in prin. to. 9. g Idem lib. de Vi. Christia. cap. 1. to. 9. h Ibid. c. 6. i Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 2. sent. 12. k Bern. in Cant. ser. 33. in fi. l Idẽ ser. 1. in conuers. S. Pauli.

De Prælatis bonis. Cap. XI.

GREGORIVS m in Moralibus: Pia pastorũ mens quia non propriam gloriam sed auctoris quærit, ab omnibus vult adiuuari. n IDEM: Nolenti mihi atque reuerenti cum graue esset altaris mysteriũ, etiam pondus est curę pastoralis iniunctum. o IDEM in dialogo: Petri vicem et ligando et soluendo obtinent, qui locum sancti regiminis fide et moribus tenent. p IDEM in pastorali: Rector semper cogitatione sit

m Greg. li. Mor. 22. c. 16. in fi. n Ibi. in ep. dedi. ad Lean. ca. 1. ante expo. si. in Iob. o Idẽ lib. 2. Dialog. ca. 23. p Idẽ past. cu. 2. par. c. 2.

A mundus, quatenus hunc nulla immunditia polluat, qui hoc suscipit officium, vt in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat: Mundamini, et cetera. q IDEM: Sit rector actione præcipuus, vt vitæ viam subditis viuendo denunciet, et grex, qui pastoris vocem moresq. sequitur, per exempla melius, quàm per verba gradiatur: Super montem excelsum, et cet. r IDEM: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem protrahit: ita indiscretum silentium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. De Primo in numeris: Vas, quod non, et cet.. De secundo in

B Isaia: Canes muti. s IDEM: Sit rector singulis cõpassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, vt et per pietatis viscera in se infirmitatem ceterorum transferat, et per speculationis altitudinem semetipsum quoque inuisibilia appetendo transcendat. In Genesi de angelis ascendentibus et descendentibus. t IDEM: Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, vt et bonis in nullo se præferat, et cum prauorum culpa exigit, potestatem sui prioratus agnoscat. In epistola ad Hebræos dicitur,

C quòd tria erant in arca, scilicet manna dulcedinis, virga disciplinæ, et tabulæ scientiæ legis. u IDEM: Tales sese, qui præsunt, exhibeant, quibus eorum subiecti occulta quæque sua prodere nõ erubescant: vt cum tentationum fluctus parui tolerant, ad pastoris sui mentem, quasi ad matris suæ sinum recurrant. x IDEM Debet rector subtili examine bona malaq. discernere, et quæ vel quibus quando et qualiter congruant studiose cogitare, nil proprium quærere, sed sua commoda propinquorum bona reputare. y IDEM: Qui ad sollicitudinem tegendarum animarum se accingit, restat,

D vt quibus æterna prædicat, ad prouidenda quoque eis temporalium necessitatum subsidia inuigilet. z IDEM in homilijs: Causæ pensandæ sunt, et tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda. Videndum, quæ culpa præcessit, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam: vt quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. * IDEM in registro: Prælatorum bonitas subiectorum salubris est regula. a IDEM: Sic nos fidelibus subditis tenere disciplinam debemus,

E sicut boni patres carnalibus filijs solent, quos et pro culpis, verberibus feriunt, et tamen ipsos, quos doloribus affligunt, et habere heredes quærunt. b AVGVSTINVS de pastoribus: Glorientur pastores, sed qui gloriatur in Domino glorietur. Hoc est Christum in subditis pascere, hoc est in Christo pascere, hoc est propter Christum et propter subditos sibi non parcere. c IDEM: De bonis ouibus fiunt boni pastores. d IDEM: Habemus duo quædam, vnum quòd Christiani sumus, alterum, quòd pręposĭti sumus. Illud quòd Christiani sumus, propter nos est, quòd præpositi sumus, propter alios

F est. In eo quòd Christiani sumus, attenditur vtilitas nostra, in eo quòd præpositi sumus, non nisi aliena. e AMBROSIVS in pastorali: Quod sumus professione, actione potius, quàm nomine demonstremus, vt nomen congruat actioni, actio respondeat nomini. Ne sit nomen inane, et crimen immane. Ne sit honor sublimis, et vita procliuis. Ne sit deifica professio, et illicita actio. Ne sit religiosus amictus et irreligiosus profectus. Ne sit gradus excelsus, et deformis excessus. Ne habeatur in Ecclesia cathedra sublimior, et cõscientia sacerdotis reperiatur humilior. Ne locutionem simulemus columbinam, et mentem habeamus caninam. Ne professionem monstremus ouinam et ferocitatem habeamus lupinam.

Isaia 52. c q Ibidẽ 2. par. c. 3. Isa. 40. b r Ibid. 2. p. c. 4. Num. 19. c Isa. 56. c s Ibi. 2. par. c. 5. Gen. 28. c t Ibi. 2. par. c. 6. u Ibidẽ 2. par. c. 5. Heb. 9. a x Ibidẽ 2. part. Past. c. 2. referturin Glos. Exo. 28. y Refertur in gloss. Cãtic. 5. z Idẽ hom. 26. in Euã. ante med. a Idẽ Regi. li. 12. ind. 7. interrogati. Aug. c. 4. b Aug. de Past. c. 13. non longe a prin. to. 9. c Ibid. Paulo ante. d Ibid. c. 1. in prin. e Amb. lib. de dignitate sacerdotali. cap. 3. to. 4.

Digitized by Google

a Idē li. 2. offic. c. 13.
b Ibi. c. 12.

a IDEM de officijs: Decet omnes censura frugalitatis, continentiæ auctoritas, et maxime eum, qui honore præstat, ne præminentem virum thesauri possideant sui, et pecunijs seruiat, qui præest liberis. b IDEM: Quo modo potes eum iudicare, consilio superiorem, quem videas inferiorem moribus? Supra me debet esse, cui me cōmittere paro. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæū: Vis apparere sanctus, circa tuam vitam esto austerus, circa aliorum benignus, audiant te homines parua mandantem, et grauia facientem: * IDEM: Si erramus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam dare rationē, quàm propter crudelitatem succumbere pœnitentem. c ISIDORVS in Sinonymis: Talem te redde subditis, vt magis ameris quàm timearis. Reuerentia enim ex amore procedit, odium vero timor efficit. d BERNARDVS in epistola: Nec præceps eris in sententia, nec vehemens in vindicta, non in corrigendis remissior, non in parcendis seuerior, non pusillanimis in expectandis, non superfluus in victu, non notabilis in vestitu, non citus ad promittendum, non tardus ad reddendum, non prodigus dator, non tenax ad largiendum. e IDEM: Non vos felices, quia præestis et non prodestis, immo si non prodestis, vos infelices putate. Vt autem secure præesse possitis, subesse et vos, si cui debetis, nō indignemini. Indignatio quippe subiectionis, prælationis reddit indignū. f IDEM: Si rebus raritas pretium facit, nil in Ecclesia Dei pretiosius, nil optabilius est bono vtiliq. pastore. Népe rara auis est ista. g IDEM: In alto noli altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius, nil rarius apud homines. h IDEM super Cantica: Sciant boni fidelesq. præpositi languentium sibi creditam curam animarum, non pompam rerum sæcularium: cumq. internum murmur cuiuspiam illarum querulę vocis indicio deprehendunt, et si etiam in ipsos vsque ad conuicia et contumelias prorumpētes, medicos se et non dominos agnoscentes, parāt confestim aduersus frenesim animæ, non vindictam, sed medicinam. IDEM infra capite de fama: Validos et constantes. i IDEM de Præcepto et dispensatione: Ponant præpositi metam obedietiæ subditorum ex votis labiorum suorum, non suorum desideriorū, monentes eos, non cogentes ad celsiora, condescendentes ei, cum necesse fuerit ad remissiora, nō cadentes cum eis ad deteriora. k IDEM: Nil me prælatus prohibeat eorum, quæ promisi, nec plus exigat, quàm promisi. Vota mea non augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate. l IDEM de consideratione: Præsis vt prouideas, vt consulas, vt procures, vt serues. Præsis vt prosis, præsis vt fidelis seruus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? vt des illis escam in tempore, hoc est, vt dispenses nō imperes. m IDEM: Si te agnoscis sapientibus et insipientibus non dominatorem, sed debitorem; conandum summopere tibi et tota vigilantia considerandū, quo modo et qui non sapiunt, sapiant, et qui desipuere, resipiscant. n IDEM in secunda parte Epistolarū: Pascere tripliciter debemus, exemplo conuersationis, verbo prædicationis, fructu orationis, et pascere ad mandatum Christi, vt nemo sibi hunc sumat honorem, sed qui vocatus fuerit a Deo tamquam Aaron. * IDEM in sermone: Quotiens prælatus pro vno ex minimis Dei spirituale studium intermittit, totiens pro eo spiritualiter animam suam ponit. ITEM multa infra de temperantia, de dignitate bona, de zelo, de solicitudine, de correptione, de æquitate.

c Isid. li. de Sinony. c. pe nul. ī prin.
d Ber. Epist. 42. ad Henric. Senon. Arebiep. nō longe a prin.
e Ibid. lōge post med.
f Ibid. epist. 248. ad Eugeniū Papā
g Idē epist. 123. Hildeber. Turo.
h Idem in Cant. ser. 25. in prin.
i Idem in trac. de pracep. et dispens. longe ante med.
k Ibid. paulo ante verba citata.
l Idē lib. 3. de cōsid. nō lōge a prin.
m Ibid. paulo post pradic. ver.
n Idē in declama. sup. Ecce nos reliqui. omnia ante med.

De Prælatis malis. Cap. XII.

o Greg. lib. Mor. 24. c. 14.

GREGORIVS o in Moral. Vnusquisque superbus rector totiens ad culpam apostasiæ dilabitur, quotiens præesse hominibus delectatus honoris sui singularitate lætatur. IDEM infra in capitulo de stultiloquio, de conuiciatione: Sæpe qui in potestate sunt. p IDEM: Cum maiores ipsi voluptati deseruiunt, nimirum minoribus lasciuiæ frena laxantur. q IDEM: Hypocrita, assumpto sanctæ conuersationis habitu, filiorum custodiam deserit, et temporalia quæque defendere etiā iurgijs quærit. r IDEM in registro: Ita sibi regentium merita connectuntur, et plebium, vt sæpe ex culpa præsidentium deterior fiat vita subditorum: et sæpe ex demerito plebium delinquat vita pastorum. s IDEM: Quod dicere pudet, et graue tacere est, regendi rectores, et qui docendi sunt doctores, nec erubescunt videri, nec metuunt. Ducatum animarum impudenter assumunt, quibus via omnis ductoris est ignota, et quo vel ipsi gradiantur, ignari sunt. t IDEM de quodam abbate malo: Qui tot discipulos per suam negligentiam ad infernum duxit, reliquis numquam præponi debuit. * AVGVSTINVS in epistola: Omnis, qui male viuit in conspectu eorum, quibus præpositus est, quantum in ipso est, omnes occidit. u IDEM de Ciuitate Dei: Illo pacis ordine, quo alij alijs subiecti sunt, sicut prodest humilitas seruientibus, ita nocet superbia dominantibus. x IDEM de pastoribus: Sunt pastores, qui pastorum audire nomina volunt, pastorum officium implere nolunt. y IDEM: Quisquis ita præpositus est, vt in eo, quòd præpositus est, gaudeat, et honorem suum quærat, et commoda sua sola respiciat, se pascit, non oues. z IDEM: Parum est malis pastoribus, quòd oues languentes, et infirmas, et errantes, et perditas non curant, sed etiam ipsas fortes, et pingues necant, quantum in ipsis est: et si illæ viuunt, de misericordia Dei viuunt, tamen quantum ad pastores malos attinet, occidunt. Quo modo (inquis) occidunt? male viuendo, malum exemplum præbendo. a BERNARDVS de consideratione: Monstruosa res est, gradus summus, et animus infimus: status supremus, et gressus minimus: sedes prima, et vita ima: lingua magniloqua, et manus otiosa: sermo multus, et fructus nullus: vultus grauis, et actus leuis: ingens auctoritas, et nutans stabilitas. b IDEM: Simia in tecto, rex fatuus in solio suo sedens. c IDEM in epistola: Si instar mei qui ouis sum, pastor meus et ipse curuus graditur, vultum gerens deorsum, et terram semper respiciens, ventri solum, mente ieiunus, pabula terrena quæritans, in quo discernimur? Væ si venerit lupus, non erit, qui præuideat, qui occurrat, qui eripiat. d IDEM super Cantica: Innumeros cernes simpliciter, ac sine querela inter fratres conuersari, quos si fratribus præesse feceris, non solum inutiliter, sed et insipienter, et nequiter agere videbis. e IDEM: Non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare: non est custodire, sed perdere: non est defendere, sed exponere: non est instruere, sed prostituere: non est pascere gregem, sed mactare, et deuorare, dicente de prælatis Domino: Qui deuorant plebem meam, vt cibum panis. f IDEM: Quo modo in pascua diuinorum educet eloquiorum greges Dominicos pastor idiota? Sed et si doctus quidem fuerit, non sit autem bonus, verendum, ne non tam nutriat doctrina, quam vita sterili noceat. * IDEM: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ IesuChristi: ministri Christi sunt, et seruiunt Antichristo: honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus in cibis, et potibus. g IDEM: Miror audaciam plurimorum, quos non videmus de suis vineis colligere, nisi spinas, et tribulos: vineis tamen Dominicis etiam se ingerere non vereri, fures sunt et latrones, non custodes, neque cultores in illis. h IDEM: De eis dico, qui animas regere susceperunt, quod

p Ibid. li. 2. c. 10.
q Ibi. li. 31. c. 8. in prin.
r Idē Reg. li. 6. ca. 17. post med. et li. 25. Mor. c. 14.
s Ibid. li. 7. ind. 2. cap. 114.
t Ibid. li. 4. ind. 13. ca. 48.
u Aug. de ciu. Dei lib. 19. cap. 15. to. 5.
x Idē li. 2. de Pastori. c. 1. in prin. to. 9.
y Ibid. in fi.
z Ibid. c. 4. in prin.
a Bern. de consid. li. 2. cir. med.
b Ibid. paulo ante cita. ver.
c Idē epist. 42. ad Henri. Senon. Archiep.
duabus pagi. a prin.
d Idem in Cant. ser. 23. ante med.
e Ibid. ser. 77. non longe a prin.
f Ibid. ser. 76. in fi.
g Ibid. ser. 30. cir. me.
h Ibid. ser. 30. non longe a prin.

Digitized by Google

A quod sine miserabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem, et mortem, hæc omnia in fornace auaritiæ conflant, et profligant in acquisitione turpis quæstus. a IDEM: Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph. IDEM: Parū est nobis, infra in capitulo de obliuione. b IDEM: Quem dabis mihi de numero præpositorum, qui nō plus inuigilet subditorum vacuādis marsupijs, quàm vitijs extirpādis? Vbi est, qui orando flectat iram Dei, qui prædicet annum placabilem Deo? leuiora loquimur, grauiora grauius manet iudicium. c IDEM in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisæi, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. Vtinam qui sine sumptu Euangelium ponere nolunt, ponerent vel pro sumptu, vtinam vel euangelizarent, vt manducarent. d IDEM de contemptu: O terribilis Deus in consilijs super filios hominum, frustra incipient miseri Prælati dicere montibus: Cadite super nos, et collibus: Cooperite nos. Venient ante tribunal Christi, audietur populorum querela grauis, accusatio dura, quorum vixere stipendijs, nec diluere peccata, quibus facti sunt duces cæci, mediatores fraudulenti. IDEM in capite de ignorantia: Quando excusare poterit. e GLOSSA in Matthæum: Quàm rarus est Domino seruiens, oues Christi non ad lucrum, sed amore Christi pascens. Multa infra lib. 3. cap. de honore, de zelo, de doctrina, de correctione, de remissione, de acceptione personæ.

[a Ibidem paulo post. — b Ibid. ser. 77. paulo post prin. — c Idem ser. de conuersione ad clericos. c. 31. — d Idem in declam. super Ecce nos reliq. omnia ante med. — e Gloss. in Matt. 24.]

De Subditis. Cap. XIII.

GREGORIVS f in Moralibus: Cum subiectorum corda superbia instigat, hoc summopere agere nititur, vt sua acta cōsiderare funditus negligāt, et semper tacitis cogitationibus, rectoris sui iudices fiant. g IDEM: Dum salua fide, res agitur, virtutis est meritum, si quidquid superior pręcipit, humiliter toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si forte valeat, quod displicet emendari. h IDEM in registro: Seruorum Dei humilitas, in afflictionis tempore debet apparere. Qui vero se contra præpositos suos erigunt, profecto ostendunt, quia serui Dei esse contemnunt. i IDEM: Qui paternæ adhortationis verba libenti animo suscipit, et in sinu cordis amplectitur, emendatorem se vitiorum fore, proculdubio profitetur. k IDEM in Homilijs: Vtrum iuste, aut iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est: ne is, qui subest, et tamen iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam, ex alia culpa mereatur. l IDEM: Pastor vel absoluere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat iuste, vel iniuste, nec pastoris sui iudicium temere reprehendat: ne, et si iniuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehēsionis superbia culpa, quæ non erat, fiat. IDEM infra in capitulo de disciplina; Tanto apud Dominum, *et cetera*. m ISIDORVS de summo bono: Melior est subiecta seruitus, quàm elata libertas. n IDEM in Sinonymis: Potiori gradui competentem reuerentiā tribue, et iuxta dignitatem vnicuique redde honorem. HIERONYMVS in capitulo de obedientia: Seruias fratribus, *et cetera*. o AVGVSTINVS de natura boni: Iniustum non est, vt improbis accipientibus nocendi potestatem, et patientia bonorum probetur, et malorum iniquitas puniatur. p IDEM de ciuitate Dei: Iustis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed examen virtutis. Proinde bonus, etiam si seruiat, liber est: malus autem, etiam si regnet, seruus est, nec vnius hominis, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitiorum. q IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Propter bonos sacerdotes etiam malos honorate, ne propter malos etiam bonos contemnatis. r BERNARDVS super Cantica: Parum est esse subiectum Deo, nisi sis et omni creaturæ propter Deum: siue Abbati tamquam præcellenti: siue Prioribus, tamquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere et minoribus: sic enim decet nos, inquit, Dominus omnem implere iustitiā. s GLOSSA: Si subditi aliquid peccant, propter quod doctores a quiete surgere cogantur, non tantum pœnam peccati illius incurrunt, sed etiam puniuntur pro inquietudine doctorū. t IDEM: B Qui doctores cælestibus intentos inquietare præsumit, etiam virtutes, quas credebat se habere, perdit.

[f Greg. lib. 34. Moral. c. 18. paul. ante med. — g Ibid. lib. 25. cap. 14. cir. med. — h Idem in Reg. lib. 2. cap. 23. — i Ibid. li. 9. ind. 4. c. 54. — k Idem homil. 26. in Euang. ante med. — l Ibidem. — m Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 47. sent. 3. — n Idem lib. de Sinony. c. 16. in fi. — o Aug. lib. de nat. bo. ca. 32. to. 6. — p Idem de ciu. Dei lib. 4. cap. 3. in fi. to. 5. — q Chrysost. oper. imperf. homil. 43. to. 2. — r Bern. in Cant. ser. 42. cir. med. — s Gloss. Cant. 2. — t Ibidem.]

De Prædicatoribus bonis. Cap. XIV.

GREGORIVS u in Moralibus: A bonis prædicatoribus non causa victus pręadicatio impenditur, sed causa prædicationis victus accipitur: et quotiens prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solum de rerum munere, sed de conferentium gaudent mercede. * IDEM: Ille apud Deum magis in amore eius est, qui ad eius amorem plurimos C trahit. x IDEM: Humani generis Redemptor per diem miracula in vrbibus exhibebat, et ad orationis studium in nocte pernoctabat; vt perfectis videlicet pręadicatoribus innuat, quatenus, nec actiuam vitam amore speculationis funditus deserāt, nec contemplationis gaudia operationis nimietate penitus contemnāt, sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos, loquentes refundant. y HIERONYMVS in originali super Hieremiam: Ille est doctor Ecclesiasticus, qui lacrymas non risum mouet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem. z AVGVSTINVS de doctrina Christiana: Qui dicendo nititur persuadere, D quod bonum est, nihil horum trium spernēs, vt scilicet doceat, vt delectet, et flectat; oret atque agat, vt intelligenter, libenter, obedienter audiatur. a IDEM: Habet, vt obedienter audiatur, quantacumque granditate dictionis, maius pondus vita docentis. Nam qui sapienter, et eloquenter dicit, viuit autem nequiter, erudit quidem multos discendi studiosos, quamuis animæ suæ sit inutilis. b AMBROSIVS de virginibus: Debet is, qui docet, supra eum, qui docetur, excellere. c ISIDORVS de summo bono: Prius debet iustus prædicator bene agere, vt consequēter possit E bene docere. Sicut enim in nummismate metallum, et figura, et pondus, perquiritur; ita in omni doctore ecclesiastico, quem sequatur, quid doceat, quo modo viuat, inquirendum est. Per qualitatem igitur metalli doctrina, per figurā solicitudo patrum, per pondus humilitas designatur. Qui ergo ab his tribus discrepauerit, non metallum, sed terra erit. d BERNARDVS super Cantica: Est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, et trahendas post te ad cælestia regna, si recte sentias, si digne proloquaris, et si viuendo confirmes. e SENECA in epistola: Eligamus non eos, F qui verba magna celeritate præcipitant, sed eos, qui vita docent: qui cum dixerint, quid faciendum sit, probant hoc ipsum faciendo, quod docent: qui docent, quid vitandum sit, nec vmquam in eo, quod fugiendum dixerunt, deprehenduntur. Eum elige doctorem, quem magis admireris, cum videris, quàm cum audieris. Multa libro tertio de doctrina, de coniunctione vitæ, et doctrinæ.

[u Greg. lib. 19. Moral. ca. 10. non longe a prin. — x Ibid. lib. 6. c. 17. paululum a prin. — y Hierony. lib. 1. in lament. cap. 1. to. 4. — z Aug. de doct. Christ. lib. 4. c. 17. to. 3. — a Ibidem cap. 27. — b Ambr. li. 2. de Virg. prin. to. 4. — c Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 36. sent. 5. — d Bern. in Cant. ser. 16. paululum a prin. — e Sene. epist. 52. cir. med.]

De Prædicatoribus malis. Cap. XV.

GREGORIVS f in Moralibus: Mens concupiscentijs exterioribus occupata, diuini amoris igne nō calet: et idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido corpore

[f Greg. lib. 8. Mor. cap. 46. ante med.]

pore proferuntur. a IDEM: Qui mandata Dei in memoria retinet, sed nequaquam facit, is in doctrinæ suæ verbis sententias, quibus damnetur, tenet. b IDEM super Ezechielem: Turpe est nimis ibi nos negligendo cadere, vnde prædicãdo conati sumus alios leuare. c IDEM: Non facile prædicatio prædicatoris accipitur, si leuis in moribus esse videatur. Et nulla erit maturitatis ostensio, si contra aduersa non affuerit operis fortitudo. IDEM in capitulo de cõscientia mala: Scriptura sacra, *et cetera*. d IDEM in registro: Nimis iniquum est, si hi, qui prædicatores humilitatis facti sunt, de vani nominis elatione glorientur, cum verus prædicator dicat: Mihi autem absit gloriari, *et cetera*. e IDEM: Quod per linguam prædicamus, per exempla destruimus, dum iniqua docemus operibus, et sola voce ea, quæ sunt iusta, prætendimus. Ossa ieiunijs atterimus, et mente turgemus: corpus despectis vestibus tegimus, et elatione cordis purpuram superamus: iacemus in cinere, et excelsa suscipimus. Doctores humilitatis, duces superbiæ, ouina facie, lupinos dentes abscondimus. f HIERONYMUS in epistola: Delicatus est magister, qui pleno ventre de ieiunijs disputat. Accusare auaritiam, et latro potest, sacerdotis Christi os cum mente concordet. g IDEM: Nec rusticus, nec simplex frater ideo se sanctum putet, si nihil nouerit: nec peritus, et eloquens lingua existimet sanctitatem. Multoq. melius est, ex duobus imperfectis rusticitatem habere sanctam, quàm eloquentiam peccatricem. h IDEM in originali super Michæam: An non confusionis, et ignominiæ est, Iesum crucifixum magistrũ pauperem, atque esurientem farsis prædicare corporibus, et ieiuniorum doctrinam rubente bucca, tumentiq. ore proferre? Si in Apostolorum loco, et ordine sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed et conuersationem quoque, et abstinentiã. IDEM: Rigida vita, Infra de adulatione. i ISIDORUS de summo bono: Ad maioris culpæ cumulum pertinet, scire quemquam, quod sequi oporteat, et sequi nolle, quod sciat. k IDEM: Qui non viuit, sicut docet, ipsam, quam prædicat veritatem contemptibilem facit. * IOANNES CHRYSOSTOMUS super Matthæum: Non poterit excusari Doctor, cuius verba aliud sonant, aliud facta demonstrant. l IDEM de compunctione cordis: Docere, et non facere, non solum nihil lucri, sed etiam damni plurimum confert: Grandis enim condemnatio est componenti quidem sermonem suum, vitam vero suam, atque operam neglig̃eti.* AUGUSTINUS in epistolis: Exaudi teipsum durissime, immanissime, surdissime Doctor, quid mihi lingua aurea, et cor ferreũ? m IDEM de diuinatione dæmonum: In hominibus etiam vitæ bonæ præcepta videmus, pariter a iustis peruersisq. doceri. Nec obesse aliquid, immo, et prodesse ad maiorem notitiam, famamq. veritatis, cum de illa etiam hi, quidquid nouerint dicunt; qui et peruersis moribus contradicunt. n BERNARDUS in sermone: Beati, inquit, pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Considerate diligenter non pacidicos, sed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt, et non faciunt. Sane quemadmodum non auditores legis iusti sunt, sed factores: sic non annunciatores pacis, sed actores beatificantur. * SENECA in epistola: Hoc turpissimum est, quod nobis obijci solet, verba nos fari, non opera tractari.

a Ibid. lib. 15. cap. 7. b Idem in Ezech. homil. 18. longe ante med. c Idẽ hom. 3. in Ezec. ante med. d Idẽ Reg. lib. 4. ind. 13. c. 169. post med. e Ibid. li. 4. ind. 13. cap. 76. f Hierony. epist. 2. ad Nepoti. cir. med. to. 1. g Ibid. post med. h Idẽ cõm. in Mich. li. 2. c. 2. to. 5. i Isid. li. 2. de sum. bo. cap. 2. sent. 20. k Ibid. lib. 3. cap. 37. sent. 1. l Chrys. li. 1. de compunct. cor. in fi. to. 5. m Aug. de diui. dæmo. cap. 6. to. 3. n Ber. ser. de cõuersi. ad Cleric. cap. 31.

De prædicationem vsurpantibus. Cap. XVI.

GREGORIUS o in pastorali: Sunt nonnulli, qui solerti cura spiritalia præcepta perscrutãtur: sed quæ intelligendo penetrant, viuendo conculcant. Repente docent, quæ non opere, sed meditatione didicerunt: et quod verbis prædicant, moribus impugnant. p IDEM: Redemptor noster, cum in cælis sit conditor omnium, et ostensione suæ potentiæ sit Doctor angelorum, ante tricennale tempus magister fieri noluit hominum: vt videlicet præcipitatis, et vsurpantibus viam saluberrimi timoris infunderet, cum ipse etiam, qui labi non posset, perfectæ vitæ gratiam, non nisi in perfecta ætate prædicaret. q IDEM super Ezechielem: Cum prima sunt adolescentię, vel iuuentutis nostræ tempora, nobis adhuc a prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni, cum non habeat duritiem, et aciem incidendi. r IDEM: Adhuc nobis in infirmitatis confusione iacentibus, præberi non debet auctoritas prædicationis: sed cum iam in bono opere surgimus, cũ iam recti stare cœperimus, dignum est, vt ad lucrãdum alios cum prædicatione mitti debeamus. s IDEM in Moralibus: Infirma ętas etiam cum recte sentit, ad prædicandum non debet incautæ prosilire. * IDEM: Qui mundum deserũt, ad exteriora officia prouehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mũdi contemptu soliden tur. t ISIDORUS de summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, qua aut bene sentiendo, quod bene profertur, aut nihil sentiendo, nihil dicitur: aut parum sentiendo, loquacitas sola ostentatur: aut optime sentiendo, non elegãter profertur, quod intelligitur. u BERNARDUS super Cantica: Canales hodie multos habemus in Ecclesia, conchas vero perpaucas. Tantæ enim charitatis sunt, per quos nobis fluenta cælestia manant, vt ante effundere, quàm infundi velint, loqui quàm audire, paratiores docere, quòd non didicerunt, et alijs præesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt. x IDEM: Publice prædicare, nec monacho conuenit, nec nouitio expedit, necnon misso licet. y IDEM: Quod tuum est spargis, et perdis, si prius quàm infundaris, tu totus semiplenus festines effundere, contra legem arans in primogenito bouis, et ouis primogenitũ tondens. Nimirum vita absque salute, quam alteri das, te fraudas, cum sana vacuus intentione gloriæ inanis vento inflaris. * IDEM: Multi, puritate neglecta, ante loqui quàm audire conati sunt, et aut grauiter errauerunt nescientes de quibus loquerentur, neque de quibus affirmarent: aut turpiter viluerunt, dum qui alios docerent, seipsos prius non docuissent. z IDEM in epistola: Docere nec indocto est in promptu, nec monacho in ausu, nec peccanti in affectu. a GLOSSA super illud: Si est tibi intellectus, *et cetera*. Sicut peccat, qui scit, et non vult docere proximum suum, sic qui nescit, et vult magister esse.

o Greg. pastora. p. 1. c. 2. in prin. p Ibid. par. 3. ca. 2. admonit. 26. cir fi. q Idem in Ezec. hom. 2. lõge ante med. r Ibid. homil. 9. lõge ante med. s Idem lib. 11. Mor. cap. 5. t Isid. de sum. bo. lib. 2. cap. 29. sen. 16. u Bern. super Can. ser. 18. parũ a prin. x Ibid. ser. 64. ante med. y Ibid. ser. 18. paul. à prin. z Idẽ epist. 89. ad Ogerium. a Gloss. Eccli. 5.

De negligentibus prædicationem. Cap. XVII.

GREGORIUS b in pastoralibus: Quo reatu astringantur, aspiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum prædicationis subtrahunt, morientibus animabus vitæ remedia abscondunt. IDEM in capitulo de consensu proximorum: Mala, *et cetera*. c IDEM: Si quis est Domini iungatur mihi. Et postea subdit: Si ille Dei dicitur, qui ad ferienda vitia zelo diuini amoris excitatur, profecto se Dei esse denegat, qui inquantum sufficit increpare vitam carnalium recusat. d BERNARDUS super Cantica: Rem profecto proximi retines, si plenus virtutibus, cum sis, forisq. nihilominus donis sciẽtiæ, et eloquentiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate, verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, immo et damnabili ligas silentio. Certe maledictus, qui frumenta abscondit in populo.

b Greg. pastor. 3. par. c. 2. admonit. 26. fere in prin. c Ibid. paulũ a med. Exo. 32. f. d Bern. in Cant. ser. 18. fere in prin.

De auditoribus verbi Dei. Cap. XVIII.

GREGORIUS e in Moralibus: Verba sapientiæ, quę reprobi audiunt electi, non solũ audiunt, sed etiam

e Greg. lib. 11. Mor. cap. 5.

Digitized by Google

A

etiam deguſtant: vt eis in corde ſapiat, quod reproborum non mentibus, ſed ſolummodo auribus ſonat. a IDEM: Plerumque diſcipuli incaſſum bona audiunt, cum ex magiſtri vita mala, et exẽplo deſtruuntur. IDEM in capitulo, de ſcientia mala: Quiſquis a præceptis. b IDEM ſuper Ezechielẽ: Quidam verbum Dei audientes, non audiunt; quoniam aurem ad ſacrum eloquium ponunt, ſed cor a mundi deſiderijs non euellunt. c IDEM: Gloria prædicatoris, eſt profectus auditoris. d IDEM in homilijs: Cibus mentis eſt ſermo Dei: et quaſi acceptus cibus, ſtomacho languente, reijcitur, quando auditus ſermo in ventre memoriæ non tenetur. Sed quiſquis alimenta

B

percepta non retinet, huius profecto vita deſperatur. Per vocem auditus non inſtruimur, quando mens interius per ſpiritum non iungitur. g IDEM ſuper Ezechielem: Tutius veritas auditur, quàm prædicatur: quoniam cum auditur, cordis humilitas cuſtoditur: cum autem prædicatur, vix non ſurripit cuique hominum quãtulacumq. iactantia, in qua vtique pedes affectionis, vel intentionis aliquantulum inquinantur. e IDEM in regiſtro: Vtilis eſt ſemper docti viri allocutio: quia aut diſcit audiens, quod neſcire ſe nouerat: aut cognoſcit, quod eſt amplius id, quod

C

ſe, et neſciuiſſe neſciebat. f AVGVSTINVS de vita beata: Si vos inuitos, et faſtidientes alere conabor, fruſtra operam inſumam. g IDEM de verbis Domini: In doctore inhoneſta eſt cauſa, non facere, quod præcipit obſeruare, in diſcẽte vero audire velle, quod nolit implere. h IDEM de doctrina Chriſtiana: Fit vt homines eum non obedienter audiãt, qui ſeipſum non audit: et Dei verbum, quod eis prædicatur ſimul cum ipſo prædicatore contemnant. i IDEM in Epiſtola: Ego cum amatores ſæculi intueor, neſcio, quando poſſit eſſe ad eorum animos ſanandos oportuna prædicatio: quando enim res huius mundi ve-

D

lut proſperas habent, faſtu ſuo reſpuunt ſalubres monitiones, et quaſi anilem reputant cantilenam: quando autem in aduerſis anguntur, magis conantur euadere, vnde ad præſens anguntur, quàm capere vnde curentur. k IDEM in ſermone: Non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audit, quàm ille, qui negligentia ſua corpus Chriſti in terra cadere permiſerit. l BERNARDVS in ſermone: Benigne audiendum eſt, deuote ſuſcipiendum, ſolicite conſeruandum quidquid ad animarum ſalutem pertinet, et non ſicut verbum hominum, ſed ſicut vere eſt Dei ver-

E

bum, ſiue ſit illud conſolatorium, ſiue comminatorium, ſiue etiam increpatorium audiatur. m GLOSSA: Illi ſoli beati ſunt, qui audiunt, et mente recondunt, vt opere compleant, et opere impleant, vt vitam æternam poſſideant.

a Ibid. lib. 11. cap. 8.
b Idem in Ezec. hom. 12. cir. med.
c Ibid. homil. 19. ante med.
d Ibidẽ homil. 15. in Euang. non multum a prin.
g Eſt apud Aug. tract. 57. expoſit. in Io. ante med. to. 9.
e Idem in Reg. lib. 7. ind. 1. c. 29. in prin.
f Aug. lib. vni. de vi. bea. diſputati. primæ diei. ante med. to. 1.
g Idem ſer. 3. de ver. Do. paulo poſt prin. to. 10.
h Idem lib. 4. de doct. Chriſt. cap. 27. Iſi. to. 3.
i Idẽ epiſt. 32. ad Largum to. 2.
k Idem lib. 50. homil. 26. paul. a prin. to. 10.
l Ber. ſer. 2. in feſt. Apo. Pet. et Pau. ante med.
m Gloſſ. Beda Apoc. 1.

De Epiſcopis. Cap. XIX.

GREGORIVS n in Regiſtro: Epiſcopus cum loco mutet mentem. Non ſibi credat ſolam lectionem, et orationem ſufficere, vt remotus ab alijs ſtudeat ſedere, et de manu nihil fructificare; ſed largam manum habeat, neceſſitatem patientibus occurrat,

F

alienam inopiam, ſuam credat: quia ſi hoc non habet, vacuum Epiſcopi nomen tenet. o IDEM: Tota mente fraternitas veſtra ſe exhiberi feſtinet in proſperis humilem, et in aduerſis, ſi quando adueniũt, cum iuſtitia erectam, amicam bonis, contrariam peruerſis. Nullius vmquam faciem pro veritate loquentem premens: miſericordiæ operibus iuxta poſſibilitatem ſubſtantiæ inſiſtens, et eiſdem inſiſtere etiam ſupra poſſe cupiens: infirmis compatiens, beneualentibus congaudens, aliena damna, propria deputans, de alienis gaudijs tamquam de proprijs exultans: in corrigendis vitijs ſæuiens, in fouendis virtutibus auditorum animum demulcens: in ira iudicium ſine ira tenens, in tranquillitate autem ſeueritatis ſuæ ſen-

n Greg. in Regiſ. li. 5. cap. 129.
o Ibid. li. 8. cap. 129.

tentiam non deſerens. p IDEM: Valde periculoſum eſt animę, temere cuiquam manũ imponere. q IDEM in paſtoralibus: Tantũ debet actionem populi actio tranſcendere præſulis, quantum diſtare ſolet a grege vita paſtoris. Oportet namque, vt metiri ſeſe ſolicite ſtudeat, quanta tenendæ rectitudinis neceſſitate conſtringatur, ſub cuius æſtimatione populus grex vocatur. r ISIDORVS de ſummo bono: Deſinat locum docendi ſuſcipere, qui neſcit docere: ignorantia quippe præſulũ, vitę non congruit ſubiectorum. ſ IDEM: Agnoſcat Epiſcopus ſeruum ſe eſſe plebis, nõ dominum. t IDEM de officijs: Epiſcopo, dum conſecratur, baculus datur, vt eius inditio ſubditã plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorũ ſuſtineat. u AVGVSTINVS ad Oroſium: Sciat ſe non eſſe Epiſcopũ, qui præeſſe deſiderat, nõ prodeſſe. x IDEM de ciuitate Dei: Epiſcopus nomen eſt operis non honoris. Scopos enim Græce, Latine ſuperintendere poſſumus dicere, vt intelligat non ſe eſſe Epiſcopum, qui præeſſe dilexerit, non prodeſſe. y IDEM in ſermone: Non eſt Epiſcopi ſeruare aurum, et reuocare a ſe mendicantis manum. z AMBROSIVS in paſtorali: Quantum præ ceteris gradus Epiſcopalis altior eſt, tanto, ſi per negligentiam dilabatur, ruina grauior eſt. a HIERONYMVS in originali ſuper Sophoniam: Qui Epiſcopatum, inquit, deſiderat, bonum opus deſiderat. Videte quid dixerit, opus, non dignitatem. Si autem ſolum aſpexerit dignitatem, cito corruet. b BERNARDVS in Epiſtola: In omnibus exemplo Apoſtoli honorificabitis miniſterium veſtrum, miniſterium, inquam, non dominium, ipſum quidem honorificabitis, non vos. Nam, qui quęrit, quæ ſua ſunt, ſe cupit honorari, non miniſterium. Honorificabitis autem non cultu veſtium, non faſtu equorum, non amplis ædificijs, ſed moribus ornatis, ſtudijs ſpiritualibus, ac bonis operibus. c IDEM: In omnibus actibus ſuis, vel dictis nihil ſuum quærat Epiſcopus, ſed tantum aut Dei honorem, aut ſalutem proximorum, aut vtrumque. d IDEM de conſideratione: Domum Epiſcopi decet ſanctitudo, decet modeſtia, decet honeſtas, et morum diſciplina.

p Ibid. li. 4. cap. 89.
q Idẽ paſto. 2. par. c. 1. in prin.
r Iſid. li. 3. de ſum. bo. cap. 35. ſen tent. 1.
ſ Ibid. cap. 42. ſent. 3.
t Idem de offic. Eccleſ. lib. 2. cap. 5.
u Auguſt. in Dialog. quaſt. 65. q. vlt. to. 4.
x Idem de ciui. Dei li. 19. cap. 19. to. 5.
y Idem ſer. 32. ad frat. in eremo poſt med. to. 10.
z Amb. de dignit. ſacerd. cap. 3. to. 4.
a Hiero. in Sopho. c. 3. to. 5.
b Ber. epiſt. 42. ad Henric. Senon. paul. a pri.
c Ibid. lõge ante med.
d Idem de conſid. li. 4. prope ſi.

De ſacerdotibus bonis. Cap. XX.

GREGORIVS e in Regiſtro: Officij ſacerdotalis eſt, vt viduis, ac maritali regimine deſolatis impartiri ſolatia debeant, vt vnde in hoc mundo humano adiutorio priuantur, Sacerdotali tuitione poſſint remedia reperire. f IDEM: Redemptor noſter ad Sacerdotis officium non quærit aurum, ſed animas. g IDEM: Lux gregis eſt flamma paſtoris. Decet enim Dominicum Sacerdotem, moribus, et vita clareſcere, quatenus in eo tamquã in vitæ ſuę ſpeculo plebs commiſſa poſſit et eligere, quod ſequatur, et videre, quod corrigat. h IDEM: Eſt in illuſione nocturna valde neceſſaria diſcretio, qua ſubtiliter penſari debeat, ex qua re menti acciderit dormientis. Aliquando enim ex crapula: aliquando ex naturæ ſuperfluitate, vel infirmitate: aliquando ex præcedenti cogitatione contingit. Et quidem cum ex naturæ ſuperfluitate, vel infirmitate euenerit, omnimodo hæc illuſio non eſt timenda: quia hanc animus pertuliſſe magis dolendus eſt, quàm feciſſe. Cum vero vltra modum appetitus gulæ in ſumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula grauantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen vſque ad prohibitionem percipiẽdi ſancti myſterij, vel Miſſarum ſollemnia celebrandi: cum fortaſſe, aut dies feſtus exigit, aut exhibere miniſterium, pro eo, quòd ſacerdos alius in loco deeſt, ipſa neceſſitas compellit. Nam ſi aſſunt alij, qui implere miniſterium valeant, illuſio per crapulam facta a perceptione ſacri myſterij prohibere non debet, ſed ab immolatione ſacri myſterij, vt arbitror, ſubtrahere ſe humiliter debet. Si

tamen

e Greg. in Reg. li. 1. in dict. 9. c. 13. in prin.
f Ibid. li. 5. cap. 128.
g Ibid. li. 7. cap. 32. in dict. 1.
h Ibid. lib. 12. cap. 11 paululum a prin.

Digitized by Google

tamen dormientis mentem turpi imagine non concusserit. Et infra: Si vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormienti, patet animo suus reatus. Videt enim a qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio vtrum suggestione tantum, an delectatione, vel quod maius est, peccati consensu acciderit. a AVGVSTINVS de pœnitentia: Sacerdos cui omnis profitetur peccator, ante quē statuitur omnis languor, in nullo illorum sit iudicandus quod ipse in alijs iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est ab alijs iudicandus, condemnat seipsum. b IDEM de singularitate clericorum: Contemplamini quid sit populo sancto præesse, et considerate quale sit diuinis sacramentis insistere. Altario enim placere debent, qui altario viuunt, et talis conuenit cura sinceritatis sacratis, qualia sunt sacramenta ipsa, quibus exhibent officia seruitutis: ne contra, Dominum offendant ipsi, quem tractant, aut contra, populum incipiant impedire, quod prædicant. c AMBROSIVS super Lucam: Religionis insignia, arma sunt sacerdotis. d IDEM in Epistola: Sobriam a turbis grauitatem, ac seriosam vitā, et singulare pondus conuersationis, dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quo modo enim potest in exemplum obseruari a populo, qui nihil habet discretum a populo, nihil dispar in moribus a multitudine? Quid enim in te miretur, si omnia tua facta bona, in semetipso recognoscat existere? si nil in te aspiciat, quod vltra se inueniat; si ea quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitratur, offendat? e IDEM de officijs: Sacerdotis est, nulli nocere, prodesse velle omnibus, posse autem solius Dei est. f ISIDORVS de summo bono: Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est: ita vt quod docet verbo, instruat et exemplo. g GLOSSA AMBROSIVS: Non facile accusanda est persona tam alti ordinis, cum sit vice Christi.

a Aug. de vera et falsa pœnit. li. vnico. cap. 20. to. 4.
b Reperitur S. Cypr. ascriptus operi eiusdem to. 3. edit. Pamelij.
c Amb. li. 7. in Luc. cap. 10. to. 3.
d Idē epist. lib. 3. epist. 20. ad Ireneū. to. 5.
e Idē lib. 3. offic. cap. 9. to. 4.
f Isid. li. 3. de sum. bo. c. 36. sen. 2.
g Refer. in Gloss. 1. Tim. 5.

De Sacerdotibus malis. Cap. XXI.

GREGORIVS h in homilia: Cui rei similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquę baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cæleste mittit, et ipsa in cloacas descendit? i IDEM in Pastorali: Si homo apud hominem, de quo minime præsumit fieri intercessor, erubescit: qua mente apud Dominum intercessoris locum pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ meritum nescit? Aut ab eo, quo modo alijs veniam postulat, qui, vtrum sibi sit placatus, ignorat? k IDEM in Registro: Durum est, et proculdubio a sacerdotis officio alienum, personam positam sub necessitate negligere, et studio congregandi, indecenter inhiare pecunijs. l IDEM: Causa sunt ruinæ populi sacerdotes mali. Quis enim se pro populi peccatis intercessor obijciat, si sacerdos, qui exorare debuerat, grauiora committat? m IDEM: In contumeliam sacerdotum est, de diuinis cultibus admoneri, quod enim ipsi debent exigere, turpiter exiguntur. n AMBROSIVS in sermone: Mendacium est, sacerdotem, uel clericum se profiteri, et contraria huic ordini operari. o IDEM in epistola: Nihil in sacerdote tam periculosum apud Deū, tam turpe apud homines, quàm quod sentiat, non libere denunciare. p IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Vere magna confusio est sacerdotum, et omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideliores eis et iustiores. Quo modo autem non sit confusio, esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse confusio est? q ISIDORVS de summo bono: Sacerdotes populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant. r IDEM: Multi sacerdotes metu potestatis veritatem occultant, et a bono opere, vel iustitiæ prædicatione, rei alicuius formidine, aut potestatis terrenę auertuntur. Sed heu proh dolor, inde metuunt, quia vel amore rerum sæcularium implicantur, vel quia aliquo facinoris opere confunduntur. s HIERONYMVS in epistola: Vinolentos sacerdotes et Apostolus damnat, et vetus lex prohibet. Qui enim altario seruiunt, vinum et siceram non bibant. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. t IDEM: Peccator homo si ceciderit, rogabit pro eo sacerdos, pro sacerdotis lapsu quis rogaturus est? u IDEM in originali super Malachiā: Ad sacerdotis pertinet disciplinam, interrogatum respondere de lege, qui si non doceat, et respondet, et resistentes non conuincat, frustra iactat sacerdotis dignitatem, cuius opera non exhibet. x BERNARDVS in epistola: Cernitur in nonnullis sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus, aut exiguus. y IDEM in sermone: Egressa est iniquitas a senioribus iudicibus tuis Domine, qui videntur regere populum tuum. Non est iam dicere, vt populus sic sacerdos: quia sic nec populus, vt sacerdos. Heu heu Domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, et regere principatum. z IDEM de contemptu: In multis multipliciter regnat fornicatio, qui puritatis auctori, impuro corde et corpore ministrantes, non verentur stare ante Angelum Dei, qui secet medios, et disperdat: sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, et intingere in sanguine Saluatoris manus nepharias, quibus paulo ante, proh dolor, meretrices attrectarunt. Sic et altaria circuire, sic et Ecclesias frequentare, psalmos decantare, cum et eiusmodi laus sit execrabilis, et oratio fiat in peccatum.

h Greg. homil. 17. in Euang. circ. fi.
i Idē past. par. 1. c. 11. in prin. fere.
k Idē Reg. li. 4. ind. 13. cap. 70.
l Ibid. li. 9. cap. 64.
m Ibid. lib. 3. cap. 5. in prin.
n Amb. ser. 44. de tēp. cir. med. to. 5.
o Idē epist. lib. 2. epist. 17. ad Theodos. to. 5.
p Chrysost. oper. imp. hom. 40. in Mat. c. 21. to. 2.
q Isid. de sū. bo. lib. 3. c. 46. sen. 1.
r Ibid. cap. 45. sent. 2.
s Hiero. epist. 2. ad Nepoti. post med. to. 1. Leuit. 10.
t Ibid. epist. 1. ad Heliod.
u Idem in Malac. cap. 2. to. 5.
x Ber. epist. 42. ad Henri. Senon. Archiepis. nō longe a prin.
y Idem in ser. 1. de cōuers. s. Pauli an. med.
z Idem in Declamat. super Ecce nos longe ante med.
Ps. 108.

De Clericis. Cap. XXII.

GREGORIVS a in Homilia: Clericus admonendus est, quatenus sic viuat, vt exemplum vitæ sæcularibus præbeat. b IDEM in Registro: Ne vmquā hi, qui ordinati sunt, pereant, prouideri debet, quales ordinētur: vt prius aspiciatur, si vita eorum continens in annis plurimis fuit, si studium lectionis, si eleemosynæ amorem habuerunt. c IDEM: Proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquā non ex merito, sed ex fauore, quod absit, aut ex venalitate prouehitur. d IDEM: Qui post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, vt ad altaris ministerium vlterius non accedat. e ISIDORVS in libro etymologiarum: Cleros Gręce, sors, vel hereditas dicitur: propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Domini partem habent. * HIERONYMVS in epistola: Clerici vita, Christi debet ornari Ecclesia. f IDEM: Negotiatorem clericum, et ex inope diuitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. * IDEM: Procuratores atque dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quo modo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? g IDEM: Ita age et viue in monasterio, vt clericus esse merearis, vt adolescentiam tuam nulla sorde commacules, vt ad altare Christi, quasi virgo de thalamo procedas, et habeas de foris bonum testimonium. Feminæ nomen tuum nouerint, vultum nesciant. * AMBROSIVS in epistola: Tu quicumque in clero es, Domini portio es, et possessio eius, noli recedere de Domini tui possessione, vt dicas Domino, possedisti renes meos, suscepisti me de vtero matris meæ, et ille tibi quasi bono seruo dicat: Transi, et recumbe. h AVGVSTINVS de singularitate clericorū: Cum Christus agnus innocens, immo ipsa cælestis innocentia, quod est verius, tantum se contempserit pro Ecclesia, vt eam sine macula, vel vlla ruga redderet illibatam, qualis est ille clericus, cui ad hoc sponsa Christi committitur, vt pro

a Greg. Homil. 17. in Euang. cir. fi.
b Idem in Reg. lib. 3. cap. 26.
c Ibid. li. 2. cap. 86.
d Ibid. li. 3. cap. 26.
e Isid. Etymol. lib. 7. cap. 12.
f Idē epist. 2. ad Nepo. ante med. to. 1.
g Ibid. epist. 4. ad Rusti.
h Est apud Cypr. to. 3. Pamm. edit.

Digitized by Google

vt pro vnius feminæ amore, culpari totam Ecclesiam patiatur? * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Laici delinquentes, facile emendantur, clerici autem si semel euaserint, inemēdabiles sunt. a BERNARDVS de contemptu: Væ væ in domo Dei horrendum videmus. Quid? Idolatras ministrantes. Mentior, si non idolorum seruitus auaritia est. Si non quibusdam etiam venter suus factus est Deus suus. Quod enim quisque præ ceteris colit, id sibi Deum constituisse perhibetur. b IDEM: Res pauperum, non pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse dinoscitur. Sane patrimonia pauperū facultates sunt ecclesiarum, et sacrilega eis cupiditate surripitur, quidquid sibi ministri, et dispensatores, non vtique Domini, vel possessores, vltra victum accipiunt, et uestitum. c IDEM in sermone: Dilatata uidetur Ecclesia: et ipse clericalis sacratissimus ordo super numerum multiplicatus est. Verum, et si multiplicasti gentem Domine, non magnificasti lætitiam; dum nihil minus appareat defecisse meriti, quàm numeri accessisse. Multa infra libro tertio, in capitulo de familiaritate.

a Bern. in Declamat. super Ecce nos, ante med.

b Ibidem.

c Idem in ser. de conuersi. ad Cleri. c. 29.

De Beneficiatis. Cap. XXIII.

GREGORIVS d in Registro: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere, non oportet. e IDEM: Laudabile studium, et conueniens est clerico, et religioso, terrenis gratam Deo pacem præferre compendijs, et ex rebus transitorijs mãsura semper charitatis lucra mercari. f IDEM loquens de illo verbo Ioannis: Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia ex panibus meis manducastis, et saturati estis. Per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes non in eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt: nec cogitant, quid bene viuendo imitari debeant, sed quæ concupiscendo compendia sortiantur. * AVGVSTINVS in epistola: Si priuatim, quæ nobis sufficiant possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorū procurationem quodam modo gerimus, non proprietatem nobis vsurpatione damnabili vendicamus. g IDEM de verbis Domini: Clericus si non contentus stipendijs fuerit, quæ de altario, Domino iubente, cōsequitur, sed exercet mercimonia, intercessiones vendit, munera libenter amplectitur, hic negociator magis potest videri, quàm clericus. h BERNARDVS super Cantica: Timeant clerici, timeant ministri ecclesiarum Dei: qui in terris sanctorum, quas possident, tam iniqua gerunt, vt stipendijs, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua, quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeq. sibi retinent, et in vsus suæ superbiæ, atque luxuriæ victum pauperum consumere non verentur: duplici profecto iniquitate peccantes, eo quod et aliena diripiunt, et sacris, in suis vanitatibus et turpitudinibus, abutuntur. i IDEM in epistola: Honores et dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne, et secundum Deum administrare, et velint, et possint. Et infra: Nec cuiquam vel adulto plures in pluribus ecclesijs habere licet, nisi dispensatorie quidem ob magnam vel Ecclesiæ necessitatem, vel personæ vtilitatem. k IDEM: Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. l IDEM: Conceditur tibi, vt si bene deseruis, de altario viuas, non autem vt de altario luxurieris, vt de altario superbias, vt inde compares tibi fræna aurea, sellas depictas, calcaria deaurata, varia griseaq. pellicea. m IDEM de contemptu: Væ væ tibi clerice, mors in olla, mors in ollis carnium, mors in delicijs est: non modo quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur, sed ob id maxime, quia populi peccata constat esse, quæ comedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur. Solicitus esto tamquam redditurus rationem, dignos pro eis gemitus fundere, dignos agere pœnitentiæ fructus. n IDEM: Quando poterit necessarijs esse contentus, qui eo animo introiuit, vt stipendia clerici in vsus voluptatis, curiositatis, et vanitatis congreget, seruet, et expendat? Triplex est ergo funiculus, qui difficile rumpitur, hominem miserum in perniciem trahit: qui impure intrat, indigne ministrat, et ipso fructu abutitur temporali. o IDEM: Non ordinauit Deus his, qui Euangelio seruiunt, de Euangelio quærere delicias, vel ornatum: sed viuere, vt ait Paulus, ex eo, vt videlicet sint contenti alimenta corporis, non gulę irritamenta, vel incentiua libidinis habere; et quibus tegantur, non quibus ornentur accipere. IDEM: De altario, inquit Apostolus, viuat, non superbiat, non luxurietur: denique non ditetur, non contra sancti cuiusquam plane dignam omni acceptione sententiam ex clericatu ditior fiat. Non sibi de bonis Ecclesiæ ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis: nec loculos inde congreget, nec in vanitate, aut superfluitate dispergat: non extollat de facultatibus Ecclesiæ consanguineos, aut neptes, ne filias dixerim.

d Greg. in Reg. lib. 2. cap. 82.

e Ibid. li. 7. cap. 27. indict. 2.

f Idem lib. 23. Mor. c. 16. cir. med.

g Aug. de verb. Do. ser. 19. in fi. to. 10.

h Bern. in Cãt. ser. 23. post med.

i Idē epist. 271. ad Comit. Theobaldum.

k Ibid. epist. 2. ad Fulconem cir. fi.

l Ibidem.

m Idem in declamat. super Ecce nos. longe ante med.

n Ibidem.

Eccles. 4. e

o Ibidem.

Ibidem. 1. Cor. 9. b et 1. Tim. 6. b

De Ambitiosis. Cap. XXIV.

GREGORIVS p in Registro: Sicut is, qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admouendus, sic qui vltro ambit, vel importunum se ingerit, est proculdubio repellendus. q IDEM: Verecundum nobis est, et dicere pudet, quia sacerdotes sibi ducatum arripiunt, qui exordium religiosæ militiæ non viderunt. r IDEM: Ordinate ad ordines accedendum est: nam casum appetit, qui ad summa loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta ascensum quærit. s IDEM in pastorali: Nulla ars doceri præsumitur, nisi prius intenta meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars artium est regimen animarum? t Ipsi regnauerunt, et non ex me, principes extiterunt, et non cognoui. Ex se namque, et non ex arbitrio summi Creatoris regnant ij, qui nullis fulti virtutibus nequaquam diuinitus vocati, sed sua cupiditate accensi, culmen regiminis rapiunt potius, quàm assequuntur. u IDEM: Sacrum officium non solum non diligit omnino, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans, in occulta meditatione cogitationis ceterorum subiectione pascitur, laude propria lætatur, ad honorem cor eleuat, rerum affluentium abundantia exultat. x IDEM: Nescit laudem, cum suppetit fugere, qui ad hãc didicit, cum deesset anhelare. IDEM: Quod dicere pudet, supra in capitulo de prælatis malis. y ISIDORVS de summo bono: Qui regimen sacerdotum contendit appetere, ante se discutiat, si vita honori sit congrua: quod si non discrepat, humiliter ad id, quod vocatur, accedat: reatum quippe culpa geminat, si quis cum ad sacerdotale culmen aspirat. z IDEM: Qui ad hoc conuersionem sanctitatis prætendit, vt alijs quãdoque præesse possit, iste non discipulus Christi, sed prauitatis, et Antichristi sectator existit: quia non pro Deo, sed pro sæculi honore portare studet crucis Christi contumeliam et laborem. a AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si teneatur, et administretur, vt decet, tamen indecenter appetitur. b IDEM de Trinitate: Homines diabolum tanto magis imitantur, quanto magis, neglecta vel etiam perosa iustitia, potentiæ student, eiusq. vel adeptione lætantur, vel inflammantur cupiditate. c AMBROSIVS super Lucam: Si Dominus Iesus propria deseruit, tu aliena cur

p Greg. in Reg. lib. 7. cap. 110. ante med.

q Ibid. lib. 4. cap. 97.

r Ibid. li. 7. c. 110. paululum a med.

s Idē past. par. 1. c. 1. in prin.

t Ibidem.

u Ibid. par. 1. cap. 8.

x Ibid. par. 1. cap. 9.

y Isid. li. 3. de sum. bo. c. 34. sent. 4.

z Ibid. cap. 19. sent. 3.

a Aug. de ciui. Dei li. 19. cap. 19. in fi. to. 5.

b Idem de Trin. li. 13. c. 13. to. 3.

c Ambr. li. 4. in Luc. cap. 4. to. 3.

Digitized by Google

cur quæris? Si creator omnium sæculi gloriam subeundæ paupertatis virtute contempsit, cur tu fastidias, ad quod natus es, appetas quod indebitum est? Cur ea, quæ ad vsum tibi diuturna esse non possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Caue insidias, caue fraudes. *[a Ibidem.]* a IDEM: Ordinatio mundi a Deo, opera mundi a malo: ita etiam a Deo potestatum ordinatio, a malo ambitio potestatis. *[b Ibidem.]* b IDEM: Sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia subuertere, facit ambitio criminosos. Habet enim forensem gratiam, domesticum scelus, et vt dominetur alijs, prius seruit. *[c Ber. li. 3. de consid. ante med.]* c BERNARDVS de consideratione: O ambitio ambientium crux, quo modo omnes torquens, omnibus places. Nil acerbius cruciat, nil molestius inquietat, nil tamen apud miseros mortales celebrius negotijs eius. An nõ limina Apostolorum plus ambitio, quàm deuotio terit? *[d Idem homil. 1. super Miss. est non longe a fi.]* d IDEM super Missus: Quotiens hominibus præesse desidero, totiens Deum meum præire contendo, et tunc vere non sapio ea, quæ Dei sunt. *[e Ibid. homil. 4. post med.]* e IDEM: Videas homines pecuniosos ad honores quosque Ecclesiasticos peruolare, moxq. applaudere sibi sanctitatem, vestium duntaxat mutatione, non mentium, et dignos se æstimare dignitate, ad quam ambiendo peruenerunt, quodq. si audeo dicere, adepti sunt nummis, attribuere meritis. *[f Idem in Cãt. ser. 77. ante med.]* f IDEM super Cantica: O vtinam prelati tam vigiles reperirentur ad curã, quàm alacres currunt ad cathedram. *[g Ibid. ser. 23. ante med.]* g IDEM: Non probe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas, et quorum non zelas salutem, subiectionem nimis ambitiose vendicas tibi. *[h Idẽ epist. 126. ad Episc. Aquitanos ante med.]* h IDEM in Epistola: Ambitio mater hypocrisis, latebras amat, et tenebras quærit, lucis impatiens. Ambitio spurcum vitium in imo iacet, videt tamen omne sublime, sed videri ipsa refugit: nec mirum, optato namque necesse est careat, nisi caueat arbitros. *[i Ibid. epist. 42. ad Henric. Senon. Archiepisc. longe post med.]* i IDEM: Curritur in clero passim ab omni ætate, et ordine a doctis pariter, et indoctis ad Ecclesiasticas curas, tamquam sine curis quisque victurus sit, cum ad curas peruenerit. *[k Idem super Qui habitat ser. 6. ante med.]* k IDEM super Qui habitat: Radix iniquitatis ambitio, subtile malum, secretũ virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum erugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remedijs morbos creans, generans ex medicina languorem. *[l Ibid. prope fi.]* l IDEM: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: ipsa quoque Ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem quæstum, et tenebrarũ negotia transiere: nec in his animarum salus, sed luxus quæritur diuitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant Ecclesias, Missas celebrant, psalmos decantant. Pro Episcopatibus, et Archidiaconatibus hodie decertatur, vt Ecclesiarum redditus in superfluitatis, et vanitatis vsus dissipentur. *[m Idem in Declamat. super Ecce nos ante med.]* m IDEM de contemptu: Alius vndique circuit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, simulat, et dissimulat, miseraq. sibi suffragia mendicare non erubescit, manibus, et pedibus repens, si quo modo tandem se ingerere queat in patrimonium Crucifixi, et bona Domini, quæ sola ex omnibus inueniuntur exposita. Nimirum peregre profectus est, sed in plenissimo die, vt sua districte repetat, rediturus. *[n Ibidem.]* n IDEM: Vniuersos in ordinibus Ecclesiasticis, ceterisq. ad sanctuarium pertinẽtibus honorem quærentes proprium, aut diuitias, seu corporis voluptatem, postremo, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, manifeste prorsus, et indubitanter non ea, quæ Deus est charitas, sed aliena a Deo, et omnium radix malorum cupiditas introducit. *[o Ibidem. Sap. 6. b]* o IDEM: Potentes potenter tormenta patientur. Ascendat superbia tua semper, sequere regem tuum, omne sublime uideant oculi tui, festina multiplicare præbendas, inde ad Archidiaconatum euola, deinde aspira ad Episcopatum, nec ibi quidem requiem habiturus: quoniam sic itur ad astra. *[p Idem ser. 2 i Ascen. Domi. prope fi.]* p IDEM in sermone: O peruersitas, o abusio filiorũ Adam, qui cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimum, ipsi et leuiter ascendunt, et descendunt difficilius, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum ipsis etiam angelicis humeris formidãdos. *[q Idem ser. de cõuersi. ad Cleric. cap. 29.]* q IDEM: Curritur passim ad sacros ordines, et reuerenda quoque ipsis spiritibus angelicis mysteria homines apprehendunt sine reuerentia, sine consideratione. Neque enim signum regni cælestis occupare, aut illius timent Imperij gestare coronam, in quibus auaritia regnat, ambitio imperat, sedet iniquitas, luxuria dominatur, superbia principatur.

De studentibus. Cap. XXV.

GREGORIVS *[r Greg. lib. 6. Mor. c. 6. in fi.]* r in Moralibus: Idcirco nonnumquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. *[s Ibid. lib. 19. cap. 16. post med.]* s IDEM: A feruore mentis, uel inter spiritales inimicos, vel inter carnales quosque proximos, ipsi aliquo modo uiuendi usu ueterascimus, et assumptæ nouitatis speciem fuscamus. A qua tamen uetustate quotidie, si studia circumspectionis inuigilent, orando, legendo, bene viuendo, renouamur. *[t Idẽ hom. 4. in Ezec. ante med.]* t IDEM super Ezechielem: Qui idcirco in sacro eloquio ea, quæ dignitatis sunt, contemplatur, vt per hoc, quod intelligit, occupari ad quæstiones possit, quia non dulcedine quæsitæ veritatis sanari appetit, sed doctus videri: iste nimirum intellectus sui pennas desuper non extendit. *[u Ibid. homil. 10. non lõge a prin.]* u IDEM: In verbis sacri eloquij iste debet studij nostri ordo seruari, vt hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, et cognoscentes mala, quæ fecimus, ipsa vitemus, ne alia faciamus. Et cum iam ex magno vsu lacrymarum de peccatorum remissione cœperit esse fiducia, per verba Dei, quæ intelligimus, ad vitam quoque et alios trahamus. *[x Idẽ past. 2. par. c. 11. paululum a prin.]* x IDEM in pastoralibus: Valde inter humana verba cor nostrum defluit, cumq. indubitanter constet, quòd exterius occupationum tumultibus impulsum a semetipso corruat, studere incessabiliter debet, vt per eruditionis studium resurgat. *[y Idẽ. Reg. li. 7. ind. 2. c. 110. cir. fi. et lib. 12. indict. 7. c. 31. cir. fi.]* y IDEM in Registro: Dum his, quibus ædificamur, innitimur, locum sine dubio deceptionis excludimus. * HIERONYMVS in originali super Michæã: Non æstimes in eo te placere Deo, si sermones, idest, scripturas illius legas: tunc enim scripturæ prosunt legenti, si quod legitur, opere compleatur. *[z Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 8. sent. 5.]* z ISIDORVS de summo bono: Lector strenuus potius ad implendum, quæ legit, quàm ad sciendum erit promptissimus. Minus enim pœna est nescire, quod appetas, quàm ea, quæ noueris, non implere. *[a Idem lib. de Synony. cap. 16.]* a IDEM in Synonimis: Disce quod nescis, ne doctor inutilis inueniaris: antea esto auditor, postea doctor. *[b Ibidem.]* b IDEM: In disputatione tolle certamen, tolle pertinacem vincendi defensionem: cede cito veritati, non contradicas iustitiæ. *[c Ibidem.]* c IDEM: Disputare stude, non superare: plus dilige audire, quàm dicere: plus auscultare, quàm loqui. *[d Aug. ser. 1. de annũciat. Dominica to. 10.]* d AVGVSTINVS in sermone: Multos reperimus negligentissimos iustitiæ, et auidissimos sapientiæ: hos docet scriptura diuina peruenire non posse ad id, quod appetunt, nisi seruando quod negligunt: Fili, inquit, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, et Dominus præbebit illam tibi. *[e Idem de ciui. Dei li. 19. c. 1. prope fi. to. 5.]* e IDEM de ciuitate Dei: Philosophiæ est finis boni: nulla est igitur causa philosophãdi, nisi finis boni. Quamobrem, quæ nullum boni finem sectatur, nulla philosophiæ secta dicenda est. *[f Idem de Trin. lib. 1. c. 2. to. 3.]* f IDEM de Trinitate: Nec pigebit me sicubi hæsito, quærere, nec pudebit me, sicubi erro, discere. *[g Ibid. c. 3.]* g IDEM: Quisquis hæc legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum cognoscit, reuocet me. Et post: Et hoc placitum primum atque tutum coram

Domino

Digitized by Google

Domino Deo nostro, cum omnibus gratum, quia ea, quæ scribo, legunt: & in omnibus scriptis meis, maxime in his, vbi quæritur vnitas Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. [a] IDEM de opere monachorũ: Quæ est ista peruersitas, lectioni obtemperare nolle, dum vult ei vacare: & dũ id quod bonũ est, diutius legatur, ideo facere nolle, quod legitur? [b] BERNARDVS super Cantica: Scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat. Quo ordine, vt id prius addiscas, quod est maturius ad salutem. Quo studio, vt id ardentius, quod est vehemẽtius ad amorem. Quo fine, vt non ad inanem gloriam, aut propter curiositatem, aut aliquid simile: sed tantum ad tuam, & proximi ædificationem, & ad Dei gloriam. IDEM [c]: Sunt qui scire volunt eo fine tantũ, vt sciant, & turpis curiositas est: & sunt, qui scire volunt, vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est: & sunt item, qui scire volunt, vt scientiam suam alijs vendant, verbi causa, pro pecunia, & honoribus, & turpis quæstus est: sed sunt quoque qui scire volunt, vt alios ædificent, & charitas est: & item, qui scire volunt, vt ædificentur, & prudentia est. [d] IDEM in epistola: Falleris fili, falleris, si te putas inueniri apud mundi magistros scientiam, quam soli Christi discipuli, idest, mũdi contemptores Dei munere assequuntur. Non enim hanc lectio docet, sed vnctio: non littera, sed spiritus: nõ eruditio, sed exercitatio in mãdatis Dei. [e] IDEM: Non recte proditur ad sciẽtiæ limen, nisi iustitiæ germen præcedat ad animã, ex quo formetur granũ vitæ, & non palea vanæ gloriæ. [f] IDEM in sermonibus: Pessimus mons inflans scientia, in quem tamen vsque hodie tanta videas concupiscentia plurimos repere filiorum Adam, ac si non nouerint, quantum pater illorum illius montis ascensu descenderit: immo, quàm grauiter ceciderit, quantum tota deiecta sit, & conquassata posteritas. [g] SENECA in epistola: Tamdiu discendum est, quemadmodum viuas, quamdiu viuis.

a Idem de opere Monac. li. vnico cap. 17. tom. 3.
b Bern. in Cant. serm. 36. ante med.
c Ibidem.
d Idẽ epist. 108. ad Thomam de S. Audomaro.
e Ibidem.
f Idẽ ser. 4. in Ascens. Dom. nõ lõge a prin.
g Sen. epist. 76. in pri.

De Aduocatis. Cap. XXVI.

GREGORIVS [h] super Ezechielẽ: Iustus aduocatus iniustas causas nullo modo accipit, nec verba dare pro iniustitia consentit. [i] IDEM super illud Iob: De cõuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. In valle repertis singulis cum clamore occurrere, ex subortis causarum occasionibus, etiam pro parua stipe litigare. [k] AVGVSTINVS de verbis Domini: Vsque adeo cupiditatis inoleuit malum, vt iam ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur iura, sententia ipsa venalis sit, & nulla iam causa possit esse sine causa. [l] BERNARDVS de consideratione: Quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Iustiniani, nõ Domini. [m] IDEM: Certe lex Domini immaculata, conuertens animas. Hæ autem non tam leges, quàm lites sunt, & cauillationes subuertentes iudicium. [n] IDEM: Miror, quemadmodum religiosæ aures tuæ audire sustinent huiusmodi disputationes aduocatorum, & pugnas verborum; quæ magis ad subuersionem, quàm ad inuentionem proficiũt veritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas vaniloquas, & labia dolosa claude. [o] IDEM: Aduocati sunt, qui docuerunt linguas suas loqui mendacium: diserti, aduersus iustitiam: eruditi, pro falsitate: sapientes sunt, vt faciant malũ: eloquentes, vt impugnent verum. [p] IDEM: Iniqua omnis appellatio, ad quam iustitiæ inopia nõ coegit. Appellare, nõ vt graues, sed si grauaris licet. [q] IDEM: Qui non grauatus appellat, liquet, quia aut grauare intendit, aut tempus redimere.

h Greg. ho. 7. in Ezec. cir. fi.
i Idẽ li. 20. Mor. c. 15. post med.
k Aug. ser. 19. de ver. Domi. post med. to. 10.
l Bern. de Consi. li. 1. ante med.
m Ibidem.
n Ibidẽ post med.
o Ibidem.
p Ibid. li. 3. ante med.
q Ibidem.

De Religiosis bonis. Cap. XXVII.

GREGORIVS [r] in Registro: Expedit paruo incõmodo, a strepitu causarũ seruos Dei quietos existere, vt & vtilitates collectæ per negligentiam non pereant, & seruorum Dei mentes ad opus diuinum liberiores existant. [f] IDEM: Sicut veraciter aduersus religiosos dicta crimina, digna sunt vltione plectẽda: ita ab illatis nihilominus sunt absoluendi, quando nullus eos culpæ reatus astringit. [t] AVGVSTINVS in regula: Non debent velle omnes, quòd paucos vident, amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere; ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantum possunt fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes delicati. [u] IDEM de moribus Ecclesiæ: Quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam sanctissimam, & castissimã congregati simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, placati, concordissimã vitam, & intentissimam in Deum, gratissimũ munus ipsi offerũt, a quo ista posse facere meruerũt? [x] ISIDORVS in libro Etymologiarũ: Religiosus, ait Cicero, a relego est appellatus, quia retractat, & tamquã relegit ea, quæ ad cultum diuinum pertineant. [y] IDEM de Sũmo bono: Sancti viri funditus sæculo renunciãtes, ita huic mũdo moriũtur, vt soli Deo viuere delectentur: quantoq. ab huius sæculi conuersatione se subtrahunt, tanto internæ mentis acie præsentiam Dei, & Angelicæ societatis frequentiã contemplãtur. [z] BERNARDVS super Cantica: Omnis in vobis, qui ceterorum infirmitates tam corporum, quàm animorum non solum patienter supportat, sed insuper, scilicet si valet, iuuat obsequijs, confortat alloquijs, informat consilijs: & si hoc forsitan nõ potest propter disciplinam, solicitus saltem orationibus solatiari non cessat infirmos. Omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omnino inter fratres spargit odorem. IDEM: [a] Optimum in moribus dixerim, qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut inuideat paribus, aut subiectis, vel desit in cura, vel in superbia præsit, prælatis obediens, socijs congruens, subditis vtiliter condescendens. [b] IDEM in epistola: Conuersare simpliciter inter fratres Deo deuotus, magistro subditus, senioribus obediẽs, iunioribus obtemperans, Angelis placens, verbo vtilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. [c] IDEM in sermonibus: Tu qui in cõgregatione es, bene viuis, si viuis ordinabiliter, socialiter, & humiliter: ordinabiliter tibi, socialiter proximo, humiliter Deo. * IDEM: Certum triumphati mundi testimonium est, si corpus castigas, & subijcias seruituti, ne perniciosa libertate seruiat voluptati: si fletui præbeas oculos magis, quàm curiositati: si denique spirituali dilectione flagrans, nulli dederis animum vanitati. IDEM: [d] Quoniam spectaculum facti sumus, & Angelis, & hominibus: Seminemus hominibus exemplum bonum per aperta opera bona: seminemus Angelis gaudium, per occulta suspiria sancta. [e] IDEM: In congregatione positus, voluntates aliorum tuis voluntatibus anteponas: vt non solum sine querela, sed etiã cum gratia maneas inter fratres, portans omnes, orans pro omnibus, vt & de te quoque dicatur: Hic est fratrum amator. * IDEM: Parum timet diabolus ieiunantes, vigilantes, cõtinentes, quia tam de istis, quàm de illis multos traxit in laqueum ruinæ: sed concordes, & vnanimiter viuentes in domo Domini, coniuncti Deo, & sibi per vinculum charitatis, hi dolorem, hi timorem, hi liuorem diabolo ingerunt.

r Greg. Reg. li. 1. indict. 9. c. 67.
f Ibid. li. 6. indict. 15. c. 182.
t August. Reg. 3. c. 25 to. 1.
u Idem de mori. Eccle. c. 31. to. 10.
x Isid. Etymol. lib. 10.
y Idem de sum. bo. lib. 3. cap. 17. sent. 2.
z Bern. in Cant. serm. 12. cir. me.
a Ibid. ser. 23. cir. me.
b Idẽ epist. 87. ad Ogerium post med.
c Idẽ ser. 1. in fest. Apostol. Pet. & Pauli post med.
d Idem in ser. de S. Benedicto post med.
e Idẽ ser. 3. in vigil. Nati. Dom. post med.

De Religiosis malis. Cap. XXVIII.

GREGORIVS [f] in Moralibus: Ex actione sęculariũ confunditur actio religiosorum, dum illi etiam promittendo non seruant, quæ in præceptis audiunt: & isti viuendo ea custodiunt, in quibus nequaquam legalibus mandatis astringuntur. [g] IDEM: Sæpe nonnulli

f Gregor. in Mora. præf. in Iob c. 2.
g Greg. li. 8. Moral. c. 21. in 6.

Digitized by Google

nulli prauitatis aperte vias deserunt, sanctitatis habitũ sumunt: moxq. ut prima limina bene uiuẽdi contigerint, obliti quid fuerint, affligi iam per pœnitẽtiam de perpetratis nequitijs nolũt: laudari autem de inchoata iustitia appetunt: præesse ceteris melioribus concupiscunt. Quos plerumque dum iuxta uotum præsens prosperitas sequitur, multo, quàm prius fuerant, de sanctitatis habitu peiores fiunt. a IDEM: Praui homines cultum religionis assumunt, & bonorum uitam sub despectis uestibus iniquis moribus premunt. IDEM b super Ezechielẽ: Sæpe quosdam uidemus ad uocem prædicationis, quasi ex conuersione compunctos, habitum, non animum mutasse: ita ut religiosam uestem sumerẽt, sed ante acta uitia non calcarent. Augustinus in cap. de Ira: Melior est, *et cet.* c IDEM de opere monachorum: Qui ueram ostendit corporis infirmitatem, humane tractandus est: qui autẽ falsam prætendit, & conuinci non potest, Deo dimittendus est. d IDEM: Vtinam isti, qui uacare uolunt manibus, omnino uacarent & linguis: neque enim tam multos ad imitationem inuitarent, si eis non tantum exempla pigra, sed etiam muta proponerent. e IDEM in epistola: Ex quo Deo seruire cœpi, quo modo difficile sum expertus meliores, quàm qui in monasterijs profecerunt: ita non sum expertus peiores, quàm qui in monasterijs ceciderunt. f ISIDORVS de Sũmo bono: Atrociter in discussione diuini iudicij arguendi sunt, qui quod professione spoponderunt, opere implere contempserunt. g BERNARDVS super Missus: Illam, qua sæculum deseruimus, humilitatem deserentes, dum post hoc cogimur inepta denuo sectari studia sæcularium, canes efficimur reuertentes ad uomitum. h IDEM: Video, quod magis doleo, post spretam sæculi pompam, nonnullos in schola humilitatis superbiam magis addiscere, ac sub alis mitis humilisq. magistri grauius insolescere, & impatientes fieri in claustro amplius, quàm fuissent in sæculo. Quodq. magis peruersum est, plerique in domo Dei non patiuntur haberi se cõtemptui, qui in sua domo non nisi contemptibiles esse potuerunt: ut quia uidelicet, ubi a pluribus honores appetuntur, idest in sæculo, ipsi locum habere non potuerunt, nec meruerunt: saltem ibi honorabiles uideantur, ubi ab omnibus honores contemnuntur. i IDEM in Apologia: Quid facit superbia sub pannis humilitatis tuæ Domine Iesu? Numquid non habet, quo se palliet humana malitia, nisi unde inuoluta est Saluatoris infantia? l IDEM in epistola: Iungant se animis, qui iuncti sunt institutis. Inuicem se foueant, inuicem se defendant, inuicem onera sua portent. Ait enim sapiens: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabũtur. Quod si alterutrum, quod absit, se corroserint, & momorderint, nonne simul ambo desolabuntur? * IDEM: Qui debitorem, & procuratorem carnis se constituit, ut magis uentrem sterilem pascere, quàm animæ studeat bene facere, nullum religionis iugum, quãtumlibet leue, quantumlibet suaue uideatur, ei tolerabile est. Vnde contingit, ut neque hic, ubi sine murmure esse non potest, neque in futuro, ubi pœnam murmurationis tolerare necesse est, pacem inueniat: ubi autẽ non est pax, ibi nec Deus, quia in pace factus est locus eius. m IDEM in sermonibus: In omnibus fere religiosis cõgregationibus sane inuenire est homines pusillanimes, & remissos, deficientes sub onere, uirga, & calcaribus indigentes: quorum remissa lætitia pusillanimis tristitia est, quorum breuis, & rara compunctio, animalis cogitatio, & tepida conuersatio est: quorum obedientia sine deuotione: sermo, sine circumspectione: oratio, sine cordis intentione: lectio, sine ædificatione. n IDEM: Sunt in nos tria genera hominum, ipsaq. satis incongrua, & ordini, & homini, qui hanc uiam ingressus est. Sunt enim, qui bene incœperunt, sed defecerunt cito: & sunt, qui numquã incœperunt, sed in sua mollitie permãserunt: & sunt,

a Ibid. lib. 31. c. 4. post med.
b Idem homil. 10. in Ezec. ante med.
c Aug. lib. de oper. Monac. c. 19. to. 3.
d Ibid. cap. 22. in fi.
e Idẽ epist. 137. ad Clerum & popul. Hippo. in fi. to. 2.
f Isidor. de sum. bo. lib. 3. cap. 22. sent. 3.
g Bern. homil. 4. sup. Missus est prope fin.
h Ibid. paulo ante.
i Idem in Apoleg. ad Gulielmum abbatẽ paulũ a princ.
l Idẽ epist. 243. ad Cõrad. Regem Romanorũ.
m Idẽ ser. 6. in Ascen. Dom. ante med.
n Idem ser. de ligno, fœno, & stipula.

qui captantur spiritu leuitatis, tardi, ad audiendum: ueloces, ad loquendum: paratissimi rursum enumerare, quod faciunt. Sed quid faciunt tamen? o IDEM: Magna est confusio, & magna ualde, & ardentius sæculares perniciosa desiderant, quàm nos utilia; citius illi ad mortem properãt, quàm nos ad uitã. p IDEM: De eo qui habitum habet religionis, & non uitam, propheta, inquit: Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit. Exteriorem quippe superficiem intuens religiosus malus, salua sibi omnia suspicatur, non sentiens uermem occultum, qui omnia interiora corrodit: manet tonsura, uestis necdum mutata est: ieiuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis, sed cor eorũ longe est a me, dicit Dominus. q IDEM in epistola: Multo facilius reperies multos sæculares conuerti simpliciter ad bonum, quàm unumquempiam de religiosis proficere de bono in melius. Rarissima enim auis in terris est, qui de gradu, quem in religione semel attigerat, modicum, uel parumper ascendit.

o Idẽ ser. 1. ad fratres post med.
p Idẽ ser. 2. in cap. ieiunij ante med.
q Idem. epi. 96. ad Richard. Fontan. abb.

De Nouitijs. Cap. XXIX.

GREGORIVS r in registro: Omnibus cuiuslibet ætatis, aut officij onerosa est nouitas. s IDEM: Quisquis diuina inspiratione compunctus, relictis sæculi huius actionibus ad Deũ conuerti festinat; ita cũ charitate suscipiendus est, & blandis per omnia consolationibus refouendus, ut in ea, quã elegit Deo adiuuante, delectetur modis omnibus cõuersatione persistere. t IDEM super Ezechielẽ: Nullus, qui ad bonũ propositum conuersus adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum ab herba incipit, ut granum fiat. u ISIDORVS de summo bono: Primordia conuersorũ blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim conuersum sine lenitate erudit, exasperare potius, quàm corrigere nouit. BERNARDVS x de amore Dei: Feruorem nouitiorum non decent illæ misericordes in seipsos discretiones, & districtionum dispensationes, facilesq. indulgentiæ suo iudicio tribuendæ, non tamen recusandæ sunt alieno iudicio. y IDEM: A nouitio in seipsum rigida debet esse censura, & districta seueritas: ad regentem autem, uel consulentem spectat paterna uel fraterna charitas, & pietas: si alterum horum desit, uel in deside, & tepido non spero cursus perseuerantiam uel in præcipiti timeo ruinam. z IDEM: Animalẽ discretum, nouitium prudentem, insipientem sapientem, in cella diu posse consistere, in congregatione posse durare, impossibile est. a IDEM: Docendus est nouitius sic habere corpus suum, sicut ægrum commendatum, cui etiam multum uolenti, inutilia sunt neganda, utilia uero etiam nolente ingerenda: Sic de corpore suo agere, sicut de non suo, sed eius a quo pretio magno empti sumus, ut glorificemus eum in corpore nostro. b IDEM super Qui habitat: Obsecro uos nouellæ plantationes Dei, uos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni, & mali; nolite sequi cordis uestri iudicium, nolite abundare in sensu vestro, ne uos tamquam rudes adhuc uersutus ille uenator decipiat. c IDEM super Cantica: Placent, fateor, in nouitijs, quantum ad ea, quæ in facie sunt, neglectior utique is, qui foris apparet corporum cultus, & uestium minor cura, sermo rarior, uultus hilarior, aspectus uerecundior, incessus maturior. IDEM d in sermonibus: Ante omnia timor nouitijs necessarius est, quo nimirum peccata præterita possint delere, cauere futura. Timor enim Domini, ut ait scriptura, expellit peccatum, siue quod admissum est, siue quod tentat intrare: expellit hoc pœnitendo, illud resistendo.

r Greg. Regist. lib. 4. indict. 13. c. 89.
s Ibid. li. 1. indict. 14. c. 149.
t Idẽ homi. 15. ĩ Ezec. ante med.
u Isid. li. 2. de sum. bo. c. 8. sent. 5.
x Bern. lib. de natura & dignitate amoris diuini c. 3. cir. med.
y Ibid.
z Idem de vita solit. ad frat. de Monte Dei, ante med.
a Ibidem.
b Idem ser. 3. in ps. Qui habitat. in princ.
c Idem ser. 63. in Cãt. post med.
d Idem ser. de diuersis affectionib' animæ post med.

Digitized by Google

De Iuuenibus. Cap. XXX.

GREGORIVS [a] in registro: Esto solicitus, vt pueri ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculosius cadant, quanto citius alta conscẽdere festinant. [b] IDEM in Moralibus: Immensa superbia iuuenum est a seniore sibi reuerentiam exigere, et silentium imperare meliori. [c] IDEM in Pastorali: Iuuenes plerumque seueritas admonitionis ad profectum dirigit: senes vero ad meliora opera deprecatio blanda componit. IDEM supra in capitulo de vsurpantibus prædicationem: * IOANNES Chrysostomus de Compunctione: Non canicies laudabilis, neque iuuentus culpabilis existit, multi quippe, et in iuuentute philosophiam demonstrarunt, et in senectute lapsi sunt. Canicies sapientiæ, non capilli candidi cõmendantur. [d] CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Sicut in senibus sobrietas, et morum perfectio requiritur: ita in adolescentibus et iuuenibus obsequium, et subiectio, et obedientia rite debetur. [e] AMBROSIVS de Officijs: Pulchra virtus adolescentium verecundia, et suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus. [f] IDEM: Vt in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur. [g] IDEM de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. [h] BERNARDVS super Cantica: Quid amabilius verecundo adolescente: quàm pulchra hæc, et quàm splendida gemma morum in vita, et vultu adolescentis: quàm vere, et minime dubia bona nuncia spei, bonæ indolis index? [i] IDEM de Consideratione: Verbosulum adolescentem, et studentem eloquentiæ, cum sapientiæ sit inanis, non aliud, quàm iustitiæ hostem repotes: et pro huiusmodi falsis fratribus dicit ille magister disciplinæ: Manus nemini cito imposueris. [k] Idem de Amore Dei: Sapientes latent, et delitescunt: pueri regnant, et principantur, et fiunt principes, qui mane comedunt: et væ terræ illi. IDEM infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. Eia lætare. [l] ANSELMVS de Similitudinibus: In iuuene tria notantur, quibus ad probitatẽ vẽturus prænoscitur: hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, et verecundia.

a Greg. Regist.li.2.indi.11.c.26. b Idem li. 24. Mor.c. 7.vers.fi. c Idẽ Past. 3.p.c.1.admoniti.2. d Cyp.li.de duodecim abus.c. 3. e Amb. li. 1.off.c. 18. to.4. f Ibid.c.17. g Idem de Virg. lib.3. pau.a prin. to.4. h Bern. in Cant. Ser. 86. parum a prin. i Idem de consid. li.4. cir.med. k Idem li. de natu. et dignita. diuini amoris. c. 14. l Ansel. li. de simili. c. 139.

De Monachis bonis. Cap. XXXI.

GREGORIVS [m] in registro, ad quendam Abbatem: Huius te præcepti serie commonemus, vt neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos sibi commatres facere. [n] IDEM in homilijs: Monachus reuerentiam sui habitus in actu, in locutione, in cogitatione semper circumspiciat: et ea quæ mundi sunt, perfecte deserat: et quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat. [o] ISIDORVS de Summo bono: Summa monachi virtus: humilitas, summum vitium est superbia. [p] IDEM: Tunc aut se quisque monachum iudicet, quando se minimum omnium existimauerit, etiam si opera maiora virtutum gesserit. * IOANNES Chrysostomus de Compunctione: Monachus non solum propterea dicitur monachus, quia vxorem non habet: sed quia religioni Dei, et seruitio ipsius mãcipatus est: et cura illi est, quemadmodum Deo, non sæculo placeat, et qui magis eligit castitatem, quæ Deo cara est, et Spiritus sancti habitatio. [q] HIERONYMVS in epistola: Humilitatem vestium tumenti animo non appetas: sæcularium et maxime potentum consortia deuita: quid tibi necesse est ea videre sæpius, quorum contemptu monachus esse cœpisti? [r] IDEM: Monachus non docentis, sed plangentis habet officium, qui vel se monachum lugeat, et Domini sui semper pauidus præstoletur aduentum, qui sciens imbecillitatem suã, et vas fragile quod portat, timet offendere ne impingat, et corruat, atque frangatur. Vnde et mulierum maxime iuuencularum vitat aspectum, et intantum castigator sui est, vt etiam quæ tuta sunt pertimescat. [s] BERNARDVS de præcepto, et dispensatione: Lego in regula, hæc: Consideratio penes Abbatem sit, et hoc vel illud esse in prouidentia, vel arbitrio, seu dispositione Abbatis. Vt autem pro sua volũtate aliquid mutet de regula, me ibi legisse non recolo: quinimmo, inquit, omnes magistram regulam sequantur, nec ab ea temere deuietur a quoquam. Ergo nec etiam ab ipso Abbate. Omnes, inquit, magistram sequantur regulam: nemo igitur suam voluntatem. [t] IDEM: Super fratrum transgressiones, non super patrum traditiones constituitur, qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, vltor vitiorum. [u] IDEM in epistola: Ordo noster abiectio est, humilitas, voluntaria paupertas, obedientia, pax, gaudium in Spiritu sancto. Ordo noster est esse sub magistro, sub Abbate, sub regula, sub disciplina. Ordo noster est studere silentio, exerceri vigilijs, ieiunijs, ac orationibus, opere manuum, et super omnia excellentiorem viam tenere, quæ est charitas: porro in omnibus his proficere de die in diẽ, et in ipsis perseuerare vsque ad vltimum diem. [x] IDEM: Quoscumque de tuis inueneris tristes, pusillanimes, murmurosos, ipsorum te patrem, ipsorum te noueris esse Abbatem, consolando, exhortando, increpando. Tũc enim agis opus tuum, et portas onus tuum: et portando sanas, quos sanando portas. Siquis vero ita sanus est, vt magis iuuet te quàm iuuetur a te, huius te non patrem sed fratrem: comitem, non Abbatem esse cognoscas. [y] BENEDICTVS in regula: Magnopere debet solicitudinem gerere Abbas, et omni sagacitate, et industria curare, ne aliquam de ouibus sibi creditam perdat: nouerit enim infirmarũ se curam suscepisse animarum, non super sanas tyrannidem. [z] IDEM: Abbas non conturbet gregem sibi commissum, nec quasi libera vtens potestate iniuste disponat aliquid: sed cogitet semper, quia de omnibus iudicijs, et operibus suis redditurus est Deo rationem. [a] IDEM: Oportet Abbatem esse doctum lege diuina, vt sciat vnde proferat noua et vetera: castũ, sobrium, misericordem, vt superexaltet misericordia iudicium, vt ipse idem a Domino consequatur, odiat quoque vitia, diligat fratres. [b] IDEM: Abbas in ipsis imperijs suis sit prouidus, et consideratus, siue secundum Deum, siue secundum sæculum sit. Opera quæ iniungit, discernat, et temperet: cogitet discretionem sancti Patriarchæ Iacob, dicentis: Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti vna die.

m Gregor. Reg.li.3.indict. 12. c. 40. n Idem homil. 17. in Euang.cir.fi. o Isidor.de sum.bo.li.3 c.20.sen.1. p Ibid. consequen. q Hierony. epi. 13.post med.to.1. r Idem aduersus Vigilantium cir.fi.to. 2. s Ber.trac. de præcep. et disp. ante med. t Ibid.paulo ante. u Idem ep. 142.ad Monach. Alpi. x Idem ep. 73. ad Ramald. abb. y Benedic. in Reg. c. 27. z Ibidem c.63. a Ibidem c.64. b Ibidem.

De Monachis malis. Cap. XXXII.

GREGORIVS [c] in Dialogis: Monachus qui in terra possessionem quærit, monachus non est. [d] IDEM in Registro: Si peculiaritas a monachis habetur, neque concordia, neque charitas in congregatione eadẽ poterit permanere. [e] IDEM: Quid est habitus monachi, nisi despectus mundi? quo modo ergo mundum despiciunt, qui in monachi habitu positi, aurum quærunt? [f] IDEM: Monachorum quidem species tenetur, multa vero sub sanctitatis habitu sæcularia aguntur. [g] IDEM: Monachi mihi terrenæ mentis esse omnino apparuerunt, qui nimis terrenum hominem Abbatem habere quæsierunt. [h] ISIDORVS in etymologijs: Monachus Greca etymologia vocatur, eo quòd singularis sit. Monos enim græce singularis dicitur. Ergo si solitarius vel singularis interpretatur vocabulũ monachi, quid facit in turba, qui solus esse debet? [i] IDEM de Summo bono: Multi monachorũ amore parentum non solum terrenis curis, sed etiam forẽsibus iurgijs inuoluuntur, & pro suorum temporali salute amicorum, suas animas perdunt. [k] IDEM: Maxime per cenodoxiam subijcit sibi diabolus mo-

c Grego.li. 3.Dialog.c. 14. d Idem in Reg.li. 10. indict. 5. c. 22. e Ibid. f Ibid.li.6. indic.15.c. 193. g Ibid. lib. 10.indic. 5 c.22. h Isid. ety. li.7. c.13. i Idem li.3 de sum. bo. c.21.sen.4. k Ibid. c. 22.sent. 8.

Digitized by Google

nachum, vt per quem per sęculi amorem retinere non potuit, ab humilitatis culmine subtrahat, & per superbię tumorem subditum faciat. [a] IOANNES Chrysostomus, de compunctione: Eos, qui videntur sustulisse crucem suam, & sequi Christum, per latam, & spaciosam viā velle incedere, nonne tibi prodigiosum videtur? [b] IDEM: Denique monachi cum de monasterijs requirunt, & de locis habitationum percontantur, ante omnia requirunt, si requies sit in loco, si abundent omnia. IDEM in capitulo de propinquitate: Dico tibi monache, *et cet.* [c] HIERONYMVS in epistola: Monachum, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet, institorē habeto potius, quàm monachum. [d] BERNARDVS in Epistola: Labor, et latebræ, et voluntaria paupertas, hæc monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam. Vestri autem oculi omne sublime vidēt, vestri pedes omne forum circumeunt, uestræ linguæ in omnibus audiuntur consilijs, vestræ manus omne diripiunt patrimonium. [e] IDEM super Canticis. Quale est hoc, ut in omnibus fluuijs, agris, hortis, cellarijsve uix reperiri possit, quod comedas, uel bibas? Memento te quæso monachum esse, non medicum, nec de complexione iudicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quidem quieti tuæ, parce deinde labori ministrātium tibi, parce grauamini domus, parce conscientiæ, conscientiæ dico, et si non tuæ, parce saltem conscientiæ alterius. [f] IDEM in Apologia: Miror vnde inter monachos tanta intemperantia in cibis, et potationibus, in vestimētis, et lectisternijs, equitaturis, et construendis ædificijs inolescere potuit, quatenus vbi hęc studiosius, et voluptuosius, atque effusius fuerint, ibi ordo melius obseruari dicatur, et maior putetur religio. [g] IDEM: Ecce inter monachos parcitas putatur auaritia: sobrietas, austeritas: silentium, tristitia reputatur. Ecōtra remissio discretio dicit: effusio, liberalitas: loquacitas, affabilitas: cachinnatio, iucunditas: mollities vestimentorum, et equorū fastus, honestas: lectorum superfluus cultus, munditia. [h] IDEM: Iam de aquę potu quid dicam? quando, nec vllo quidem pacto vinum aquatum admittitur, omnes nimirum ex quo monachi sumus, infirmos stomachos habemus, et tam necessarium Apostoli de vino utendo consilium nō negligimus, modico tamen, quod ille præmisit, nescio cur pręter misso. [i] IDEM: Quęritur ad induendum, non quod utilius, sed quod subtilius inuenitur: nō quod repellat frigus, sed quod superbię competat: non denique iuxta regulam, quod vilius comparari potest, sed quod uenustius immo vanius poterit ostentari. Heu me miserum qualemcumque monachum, cur adhuc uiuo? Tędet animam videre ad hoc deuenisse ordinem nostrum sanctum. [k] IDEM: Habitus noster, quod et dolens dico, qui humilitatis solebat esse insigne, a monachis nostri tēporis in signum gestatur superbię. Vix iam in nostris prouincijs inuenitur, quo uestiri dignemur, miles, et monachus ex eodem panno partiuntur sibi chlamydem, et cucullam. Quiuis de sęculo quantumlibet honoratus, etiā si Rex, etiam si Imperator ille fuerit, non tamen nostra horrebit indumenta, si sibi suo modo pręparata fuerint, et aptata. [l] IDEM super Missus: Ornari, non armari appetunt milites Christi, qui dum se pręparare ad pręliū, et contra aereas potestates pręten dere paupertatis insigne debuerant, quod utique aduersarij multum formidant, in mollitie uestimentorū pacis potius, quàm belli pręferentes indicium, ultro se suis hostibus, sine sanguine tradunt inermes. IDEM, in cap. de Curiositate lib. 3. Monachus qui fui. ITEM in lib. 2. in cap. de Superbia. [m] IDEM in Sermonibus: Nihil turpius, quàm monachus per urbes, et castella discurrens. Nisi cum hoc charitas cogat, quę operit multitudinem peccatorum. [n] ANSELMVS de similitudinibus: Nec cuiquam prodest habitum monachi

A exteriorem habere, si non studuerit, et interiorem retinere.

De Incipientibus. Cap. XXXIII.

GREGORIVS [o] in Pastorali: Qui bona inchoata non consummant, dū proposita non perficiunt, etiam quę fuerunt cępta conuellunt. [p] IDEM. Nec malos bona imperfecta adiuuant, nec bonos mala inconsummata condemnant. [q] IDEM super Ezechiele: Via Dei, et inchoantibus angusta est, et perfecte iam viuentibus lata. Et dura sunt, quę contra consuetudinem spiritualiter animo proponimus, et tamen onus

B Dei leue est, postquā hoc ferre cœperimus. [r] IDEM in Moralibus: Conuersorum initia bonis moribus ma lisq. permixta sunt: quia, et noua uita iam per intentionem agitur, et uetus adhuc ex usu retinetur. [f] ISIDORVS de summo bono: Qui ex deteriore iam melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli uirtutibus, ne grauius per uanam gloriam corruat, quàm prius per lapsum uitiorum iacebat. [t] IDEM: Valet interdū conuersis pro animi salute, mutatio loci, plurimum enim dum mutatur locus, mutatur et mentis affectus. * AVGVSTINVS super Genesi: Nulla abstinentia fit a uoluntate carnali, quę non habeat in exordio dolorem, donec in meliorem partem cōsuetudo flectitur.

C *CASSIODORVS super psalteriū: Initium profectus est carnalia uitia relinquere, Domino supplicare. [u] BERNARDVS in sermone: Solet inter primordia cōuersionis acrius insurgere tentatio prauę consuetudinis, et uix possunt extingui iacula ignita diaboli.

De Proficientibus. Cap. XXXIV.

GREGORIVS [x] in Moralibus: Omnipotens Deus interiora discernēs, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, ut ex hoc homo quod apprehendere

D conatur, & non ualet, in illis se non eleuet, quæ iam ualet. [y] IDEM: Ad Deum quasi tot gressibus mens accedit, quot bonis moribus proficit. [z] IDEM: Nōnulli qui ętate crescunt ab innocētia decrescunt: electis uero cum foris ætas corporis, intus, si dici liceat, crescit ętas virtutis. [a] IDEM: Si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, ualde necesse est, ut inchoare nos quotidie credamus. [b] IDEM: Sācti uiri quo altius apud Deum uirtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendūt: quia dum proximi luci fiunt, quidquid eos in seipsis latebat, inueniūt. [c] IDEM super Ezechiele: Quanto plus proficimus in cognitione, tan-

E to nobis indignamur amplius de peruerso opere. IDEM: [d] Plerūque qui plus in contēplatione rapitur, contingit, ut amplius in tētatione fatigetur, sicut quibusdā bene proficientibus contingere sępe solet: quorum mentem, dum aut compunctio afficit, aut contemplatio super semetipsum rapit, statim etiam tentatio sequitur, ne de his ad quæ rapta est extollatur. IDEM [e] in registro: Intantum proficis, quantum tibi nō studueris derogando fratribus arrogare. [f] HIERONYMVS in epistola: Oblitus posteriorū semper priora sectaberis, nequaquam considerans, quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Nec peccan-

F tium ducaris multitudine, sed Sanctorū exempla potius imitetis. [g] IDEM: Crescat in te cum annis gratia, crescat cū ętate iustitia, & fides tua eo perfectior esse uideatur, quo senior es. [h] AVGVSTINVS de verbis Apostoli: Semper tibi displiceat, quod es, si vis peruenire ad id, quod nondum es. Nā ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autē dixisti, sufficit, peristi. [i] IDEM: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via deficere, noli retro ire, noli deuiare. Remanet enim qui nō proficit: retro redit, qui ad ea reuoluitur, vnde iam recesserat: deuiat, qui apostatat. [k] IDEM de prædestinatione. Cur nō, inquit Cyprianus, properamus, & currimus, ut patriam nostram uidere, vt parentes nostros salutare possimus? magnus illic nos charorum nu-

a Chrysost. lib. 1. de cōpūct. cord. post med. to. 5.
b Ibidem.
c Hieron. epist. 13. ad Paulin. tomo 1.
d Ber. epistola 42. ad Henr. Archiepisc. Sen non. in fin.
e Idē ser. 30. sup. Cātic. in fin.
f Idem in Apolog. ad Guliel. abbat. post medium.
g Ibidem conseq.
h Ibidem multo post.
i Ibidem.
k Ibidem.
l Idem homil. 4. super Miss. prope fi.
m Idem in sermonibus paruis. ser. 63.
n Ansel. de similitu. c. 90. post med.
o Greg. pastor. 3. p. c. a admonit. 35.
p Ibid. admonit. 35.
q Idem homil. 17. in Ezech. cir. med.
r Idem li. 31. Mor. c. 17. paulo lum a prin.
f Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 8. sen. 8
t Ibid. c. 10. sent. 7.
u Ber. ser. 4. in Assum pt. B. Mariæ, ante med.
x Greg. li. 12. Moral. c. 2.
y Ibid. lib. 25. c. 3. post med.
z Ibid. lib. 21. c. 13.
a Ibid. lib. 22. c. 2. cir. fin.
b Ibid. lib. 32. c. 1. in prin.
c Idem homil. 10. in Ezech. cir. fin.
d Ibid. homil. 14. ante med.
e Idem Registi. li. 4. indi. 13. c. 82
f Hieron. epist. 4. ad Rustic. Monach. post med. to. 1.
g Idem epistola 14. ad Maur. fil. cir. fi. to. 9.
h Aug. de Verb. Apos. ser. 15. in fi. to. 10.
i Ibidē conseq.
k Idem li. 2. de prædesti. sanctor. c. 14. to. 7.

Digitized by Google

rum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum frequens, & copiosa nos turba desiderat: iam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute solicita. IDEM in capite de oratione accepta. Qui dicicerunt. a BERNARDVS in epistola: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. IDEM in cap. de uerecundia lib. 4. Nolo repente. b IDEM in sermone: Ita nimirũ diuina solet pietas conseruandæ humilitatis gratia ordinare, ut quanto plus quisque proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam & usque ad extremum spiritualis exercitij gradum, si quis tantum proficit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquitur, ut adhuc uix sibi illum adeptus uideatur. * IDEM: Vbi sane in spirituali profeceris exercitio, erit nonnumquam rapi a tuo spiritu in diuinum, ut incipias gaudere de bonis Domini, quia propria ante mala lugebas. c IDEM: Minime oportet gressum sistere, & respicere retro multo minus expedit, sed currendum nobis, & properandũ, ne forte egressus, ut gigas ad currendum uiam suã a nobis se Christus elonget. Sed potius prouidentes eum in conspectu nostro semper, & in eius odore tracti facilius citiusq. curramus. Auctor de spiritu, & anima: Per odium. Infra lib. 4. in cap. de desiderio.

a Bern. ep. 91. ad frat. Suessione cõgregatos post med. b Idẽ ser. de 4. mod. orandi ante med. c Idẽ ser. de trib. ordinibus Ecclesi. ante med. d Greg. lib. 19. Mor. c. 8. e Ibid. li. 8. cap. 30. post med. f Ibid. lib. 6. cap. 8. post med. g Ibid. li. 5. c. 13. cir. fi. h Ibid. lib. 13. c. 10. i Ibid. lib. 20. c. 4. ante med. k Aug. lib. de spiri. & lit. cap. 36. to. 3. l Isid. li. 2. de sum. bo. c. 29. sent. 3. m Ibidẽ c. 18. sent. 5. n Bern. ep. 34. ad Drogonem Monach. o Ibid. ep. 253. ad Garin. abbat. circ. med. p Idẽ epist. 249. ad Ber. Priorem. q Idem in vita Malachia in præfat. r Idem in Cãt. ser. 57. prope fin. s Greg. lib. 24. Mor. c. 7. ant. med. t Idẽ hom. 14. in Ezec. ante med. u Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 7. sẽt. 7.

De Perfectis. Cap. XXXV.

GREGORIVS* in Moralibus: Magna est perfectio, suæ imperfectionis cognitio. d IDEM: Tãto quisque perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alienos. IDEM e: Valde perfectorũ est, sic de ostẽso opere auctoris gloriam quærere, ut de oblata laude priuata nesciat exultatione gaudere. f IDEM: Perfectus quisque cum in seipso uitia uicerit, statim mentem etiam contra vulnera passionis accingit. g IDEM: Ille uero perfectus est, qui ad imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non ualens, proximum deserit, ipse sibi testis est, quòd perfecte nondum perfecit. h IDEM: Perfecta uita, mortis est meditatio. i IDEM: Qui perfecte Deo placere desiderant, sibi de se nihil relinquant. k AVGVSTINVS de spiritu & littera: Quantum mihi uidetur in ea, quæ perficienda est iustitia, multum in hac uita ille profecit: qui quàm longe sit a perfectione iustitiæ, proficiendo cognouit. Idem: Hoc perfectorũ est: Infra in lib. 4. in c. de æquitate. Idem: Nullus perfectus. Infra lib. 4. de sufficientia. l ISIDORVS de summo bono: Sicut falsitatis crimen a proficientibus pertimescitur, ita otiosa uerba a perfectis uiris solicite uitantur. m IDEM: Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis uiris grauia reputantur. n BERNARDVS in epistola: Nemo perfectus, qui perfectior esse non appetit. o IDEM: Proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectiorem, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectiorem esse, perfectũ est: nolle proficere, deficere est. p IDEM: In proposito perfectionis apparere imperfectũ, næuus est. q IDEM: Habes de iusto, quòd lex Dei in corde ipsius, & nõ in codice. Nec perfectionis is gradus. Perfectus carere, & necessarijs paratus est. r IDEM super Cãtica: Perfectus omnis reputatur, in cuius anima tria hæc congruenter, atque oportune concurrere uidebuntur, ut scilicet nouerit gemere pro se, & exultare in Deo, & proximorum utilitatibus potens sit subuenire, placens Deo, cautus sibi, utilis proximis.

De Tribus prædictis statibus. Cap. XXXVI.

GREGORIVS s in Moralibus: Tres sunt modi cõuersorũ scilicet inchoatio, medietas, atque perfectio. In inchoatione autẽ sunt blandimẽta dulcedinis, in medio quoque tempore sunt certamina tẽtationis, ad extremum uero perfectio uitiosæ pulchritudinis. t IDEM super Ezechielem: Alia sunt uirtutis exordia, aliud pfectio. u ISIDORVS de summo bono: Tripartitus describitur esse uniuscuiusque cõuersi profectus

A scilicet primus corrigendi a malo, secundus faciendi bonum, tertius consequendi boni operis præmium. BERNARDVS x in epistola: Incipientium status dici potest animalis, proficientium rationalis, perfectorũ spiritualis. y IDEM super Cãtica: Sũt hi tres animarũ affectus, siue profectus, expertis dumtaxat satis noti, & manifesti, scilicet cum aut de actibus malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiã indultoris, & benefactoris sui præsentiam (eo quidem modo, quo in corpore fragili possibile est) obtinent intueri. z IDEM: Inuenit profecto apud Deum & uerecunda confessio, quo se humiliãdo deijciat: & prospera deuotio, ubi se innouando reficiat; & iucunda
B contemplatio, ubi se excedendo quiescat. a IDEM in sermone: Alij uacent sanctæ contẽplationi; alij dediti sint fraternæ administrationi; alij in amaritudine animæ suæ recolant annos suos, tamquam vulnerati dormientes in sepulchris. b IDEM: sic plane sic opus est, ut Maria pie & sublimiter sentiat de Deo suo: Martha misericorditer, & benigne de proximo: Lazarus misere, & humiliter de seipso.

x Bern. ep. de vita solit. ad frat. de Monte Dei ante med. y Idẽ ser. 4. in Cant. ante med. z Ibid. paulo post. a Idẽ ser. 3. in Assũp. B. Mariæ cir. med. b Ibidem.

De Monialibus. Cap. XXXVII.

C GREGORIVS c in registro: Iuuenculas Abbatissas uehemẽtissime prohibemus. d AMBROSIVS de uirginitate: Aiũt plerique maturioris ætatis uirgines esse uelandas. Neque ego abnuo, sacerdotales cautiones esse debere, ut non temere uelentur. Spectet plane, spectet ætatem sacerdos, sed fidei, uel pudoris. Spectet maturitatem uerecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum senectam, pudicitiæ annos, animos charitatis. e AVGVSTINVS de Virginitate sancta: Non nos in virginibus prædicamus, quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatæ pia continentia virgines. Nam, quod non temere forsitan dixerim, felicior mihi videtur nupta mulier, quàm virgo nuptura.
D IDEM f: Nulla carnis fecunditas sanctæ virginitati comparari potest. Neque enim & ipsa, quia uirginitas est, sed quia Deo dicata est honoratur. g IDEM: In vita æterna est quædam egregia gloria, non omnibus in ęternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda: cui consequẽdæ parum est liberum esse a peccatis, nisi super hoc aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse, ac reddidisse sit laudis & honoris. h IDEM: Pergite sancti pueri Dei & puellæ, mares & feminæ, cœlibes & innuptæ; pergite perseueranter in finem, & laudate Dominum dulcius, quem cogitatis vberius: sperate felicius, cui
E seruitis instantius: amate ardentius, cui placetis attentius: lumbis accinctis, & lucernis ardentibus expectate Dominum, quando veniat a nuptijs. i IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Sacratæ Deo virginitati nuptias coæquari, aut pro amore castigandi corporis abstinentibus a vino, vel carnibus nihil accrescere meriti, credere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est. k HIERONYMVS in epistola: Agnosce virgo statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum. Christi sponsa diceris, vide ne quid indignum ei, cui desponsata diceris, admittas. Cito rescribet repudium si in te viderit vel vnum adulterium.
F IDEM: l Caue ne cui vel concupiscendi occasionem tribuas, quia sponsus tuus Deus zelans est. Criminosior est enim Christi adultera, quàm mariti. m IDEM: Romana Ecclesia Apostolico sine dubio, cuius Sedem obtinet, spiritu animata, tam seueram statuit sententiam, vt vix vel pœnitentiæ dignam iudicaret, quæ sanctificatum Deo corpus libidinosa coinquinatione violasset. * ANASTASIVS in sermone: Nihil prodest corpus velare, & mentem vitiorum portentis maculare. Quid enim prodest nigris vestibus indui, & a detractione linguam non cohibere? * IDEM: In monasterio positæ nõ otio torpescant, non detractionibus, non obscœnis confabulationibus incumbant; sed aut psalmorum modulationibus, aut manuum opera-

c Greg. Regist. li. 3. indict. 12. c. 11. cir. fi. d Amb. lib. 3. de virginibus ante med. to. 4. e Aug. lib. de virg. sãcta. c. 11. to. 6. f Ibid. c. 8. g Ibidẽ c. 13. h Ibidẽ c. 27. i Idẽ li. de Eccles. dog. c. 68. to. 3. k Hieron. epist. 14. ad Mauritij filiam to. 9. cir. med. l Ibidem cir. fin. m Ibidem conseq.

Monialium exercitia.

operationibus insistant, aut certe diuinis lectionibus aurem accomodent. *IDEM: Minores natu eas, quæ prouectæ sunt ętatis obsequio sanctitatis venerentur. Prouectæ quoque annis, iuniores dictis & exemplis ad bene viuendum informent. Nobiles genere nequaquam ignobilibus se præferant: scientes, quia personarum acceptor non est Deus. *IDEM: Vita Abbatissę velut pennatum animal, ad altum semper per desiderium euolet, per verba resoluet, luceat per exemplum. *IDEM: Tales Abbatissę regendarũ animarum curam suscipere debent, quæ subditis verbis, & exemplis ducatum præbeant sanctæ religionis. *IDEM: Omnis actio Abbatissæ semper sit propter Deum, & de Deo, & cogitatio in Deum, & exceptis vitijs, quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus eam cupio esse compassibilem, omnibus gratam. *CAESARIVS in sermone: Religiosam quampiam non oportet, non decet, non expedit parentum suorum multis obligationibus implicari, aut quorumlibet extraneorum perniciosa familiaritate constringi. *IDEM: Pomposa indumenta, quæ non vtilitati, sed vanitati seruiunt, fastidite, atque contemnite virgines Christi sponsæ. Multę enim, quod in moribus diligunt, hoc & in vestibus & in operibus suis ostendunt. [z] CYPRIANVS libro de disciplina & habitu virginum: Non computari iam poteris inter puellas & virgines Christi, quę sic vitiis & vadis, ut possis ab hominibus adamari. [a] BERNARDVS in epistola: Vt quid hactenus monacha, & sanctimonialis vocata es, quę sub sanctitatis nominibus, non tamen sancte conuersata es? Cur velum in capite mentiebatur reuerentiam, & sub velo petulans oculus exhibebat impudentiam? Caput siquidem gerebas velatum, sed elatum. Sub signo verecundię, sermo resonabat inuerecundus. Risus immoderatior, incessus lasciuior, vestitus ornatior vni inflatæ magis, quàm velatæ congruerent.

Abbatissę vita & exemplum.

z Cypr. de discip. & habit. virg. c. 5. to. 2.

a Bern. ep. 114. ad sanctimonial. quand.

De Virginibus. Cap. XXXVIII.

GREGORIVS [b] super Ezechielem: Candida vita est carnis incorruptio, & flos virginitatis. IDEM [c] in Moral. Carnis virginitas nequaquam iussa est, sed tantummodo laudata. Nam si illa iuberetur, nimirum iam coniugium in culpam verteretur. Et tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quàm acceperant in pręcepto. [d] AVGVSTINVS de virginitate: Profecto habebunt magnum aliquid uirgines pręter ceteros in illa communi sanctorum immortalitate: quoniam habet aliquid iam non carnis in carne. [e] IDEM: Non quærit in uobis amator uester pulchram carnem, sed pulchram mẽtem, & pulchros mores, quibus frenatis & carnem. [f] IDEM: Toto uobis figatur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce: totum ipse teneat in animo vestro, quidquid uoluissetis occupari connubio. IDEM: [g] Virgines sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Quo ire putamus hunc agnum? Certe quo nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos. Quo putamus eum ire, in quo saltus & prata? vbi credo gramina sunt gaudia, non gaudia huius sęculi vana, insani, & mendacis, nec gaudia, qualia in ipso regno Dei ceteris non virginibus: sed a ceterorum omnium sorte distincta. [h] IDEM: Gaudia uirginum Christi sunt, de Christo, in Christo, cũ Christo, post Christum, per Christum, propter Christum. Gaudia propria virginum Christi, non sunt eadem non virginum, quamuis Christi. Nam sunt alijs alia, sed nullis talia. [i] IDEM: Sequimini agnum, & tenendo perseueranter: quod uouistis ardenter facite quod potestis; ne virginitatis bonum a vobis pereat, cui facere nihil potestis, vt redeat. [k] IDEM: Gaudeat magis puella nobilis genere, sed nobilior sanctitate, quod sit per diuinum consortium pręcipuam in cælis

b Greg. in Ezech. homil. 6. ante med.

c Idem li. 15. Moral. c. 12.

d Aug. lib. de Virgini. sanct. cap. 12. to. 6.

e Ibidẽ c. 55.

f Ibidem.

g Ibidem c. 27.

h Ibidem conseq.

i Ibidem c. 29.

k Idem ep. 179. ad Prob. et Iul. vid. to. 2.

A consecutura sublimitatem, quàm si esset per humanum connubium prolem in terra propagatura sublimem. IDEM: Infra lib. 4. in cap. de meditatione. Virginalis integritas. IDEM: Infra in capite de connexione virtutum, scilicet continentiæ, & charitatis, ibidem: Inspicite vulnera. [l] IDEM: Illis virginibus, in quibus est quidam placendi appetitus, aut elegantiori vestitu, quàm tantæ professionis necessitat postulat: aut capitis ligamento notabili, siue tumidis vmbonibus capillorum, siue tegminibus ita teneris, vt retiola subterposita appareant, his non de humilitate, sed de castitate ipsa, vel integritate pudicitiæ danda præcepta sunt. [m] IDEM: Bonum est tibi o animæ B virginalis, vt sic quando virgo es, sic omnino seruans in corde quod renata es, seruans in carne quod nata es, concipias cum timore Domini, vt parturias spiritum salutis. [n] IDEM: Ille vnius sanctæ virginis partus, omnium sanctarum uirginum est decus; & ipsæ uirgines cum Maria uirgine matres Christi sunt, si patris eius uoluntatem faciunt. [o] IDEM: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti uirgini præponendam? [p] IDEM: Virginitatis bonum, quantum magnum uideo, tanto ei ne peteat, furem superbiam pertimesco. [q] HIERONYMVS in epistola: Non C proderit ceterorum sanctificatio membrorum, si inueniatur uel in uno corruptio. [r] IDEM: An tibi de uirginitatis prærogatiua blandiris? Memento Adam, & Euam uirgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus. [s] IDEM: Cum uniuersos artus tuos mundaueris ab omni sorde peccati, & toto fueris sanctificata corpore; tunc tibi castitatem intelligas profuturam, & cum omni fiducia palmam uirginitatis expecta. [t] IDEM: Sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, stupenda uerecundia, mira patientia, uirginalis incessus, & ueræ pudicitiæ habitus: Sermo semper modestus, & in suo tempore proferendus. [u] IDEM: Virginis definitio est, sanctam esse corpore, & spiritu; quia nihil proficit carnem habere uir- D ginem, si mente quis nupserit. [x] IDEM: Audenter loquar, cum omnia possit Deus, suscitare non potest uirginem post ruinam. Valet quidem liberare de pœna, sed nõ uult coronare corruptam. [y] CYPRIANVS in epistola: Si Christum continentia sequitur, & regno Dei uirginitas destinatur, quid est uirginibus Christi cum terreno cultu, & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, Deum offendunt? [z] ISIDORVS de summo bono: Omne peccatum per pœnitentiam recipit uulnerum sanitatem: virginitas autem si labitur, nullatenus reparatur. E [a] IDEM: Virgo carne, non mente, nullum præmium habet in repromissione. [b] AMBROSIVS de hortatione ad virginitatem: Attende tibi uirgo, ut & tu insistas orationi, & uultus tuus assidua pallescat obsecratione. Sed ante omnem orationem præpara animam, ut non tu uidearis tentare Deum cum deprecaris: ut id quod oras, mores tui loquantur, fides adiuuet, opera commendent. [c] IDEM: Nec liberiorem lętitiam in uirginibus decet esse: quę si non habent, quod defleant, fleant tamẽ sęculum, fleant lapsus peccantium. Etenim, quę aliorũ lapsus fleuerit, suos cauebit. Fleant, quòd a gaudijs paradisi longius euagan- F tur: fleãt, quia nesciant an ad illa debeant peruenire: fleant postremo, uel ipsa contemplatione, ut hic flentes, illic accipiant consolationem. [d] IDEM: Custodi uirgo uias tuas, vt non delinquas in lingua tua. Etenim bona loqui plerũque crimen est uirgini. [e] IDEM: Ingreditur o uirgo mors per ostium tuum, si falsum loquaris, si turpiter, si procaciter: postremo, si ubi nõ oportet loquaris. Clausæ sint ergo fores labiorum tuorum, & obseratum maneat uocis uestibulum. [f] IDEM: Virgo, quæ Christum requirit, non debet esse uulgaris, non debet esse in foro, non in plateis, uoce querula, gressu lubrica, facilis auditu, uilis aspectu. [g] IDEM: Qui non nubũt, & uxores non ducunt, sicut

l Idem de Virg. san. c. 34. to. 6.

m Ibidem c. 38.

n Ibidem c. 5.

o Ibidem c. 44.

p Ibidem c. 51.

q Hieron. epist. 14. ad Mauritr. filium. to. 9.

r Ibidem.

s Ibidem.

t Ibidem.

u Idem li. aduersus Heluid. nõ longe a fin. to. 2.

x Idem ep. 22. ad Eustoch. ante med. to. 1.

y Cypr. de discip. et habitu virg. c. 3. to. 2.

z Isid. de sum. bo. li. 2 c. 40. Sẽt. 6.

a Ibidem sent. 7.

b Amb. tract. de hortat. ad virginitat. post med. to. 4.

c Ibidem paulo post.

d Ibidem prope fin.

e Idem li. 3. de Virg. post medi. eod.

f Ibidem.

g Idẽ tract. de Hortat. ad Virgin. to. eod.

Digitized by Google

sicut Angeli in terris sunt; vt tribulationem carnis non sentiant, seruitutem ignorent, & mundanæ negotiationis alleuientur contagio, diuinis rebus mente intendant: vt tamquam exuti corporis infirmitate, nō quæ hominis sunt, sed quæ Dei cogitent. [a] IDEM: Virginitas adolescentiam decet, iuuentutem ornat, senectutem amplificat, omniq. æuo habet iustitiæ suæ canos, maturitatem grauitatis, velamen pudoris, qui deuotionem non impediat, religionem augeat. IDEM [b] de Virginitate: Quid est virginalis castitas, nisi expers contagionis integritas? [c] IDEM: Nec mirum, o virgines, si pro vobis Angeli militāt: quia Angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum meretur & vitam & mores. [d] IDEM: Rachel extorto osculo fleuit & gemuit. Nec flere desijsset, nisi proximum cognouisset. IDEM: [e] Considerate, quia virgines præ Apostolis resurrectionem Domini videre meruerunt. [f] IDEM: Claudat ora virginis pudor, debilitatem corporis excludat religio, instituat consuetudo boni operis exercitium. Maturam igitur virginem mihi prius grauitas morum nunciet pudore obuio, gressu sobrio, vultu modesto, & prænuncia integritatis, antecedant signa virtutis. [g] BERNARDVS super: Missus est: Solent virgines, quæ veræ virgines sunt, semper ad omnem viri affatum pauere, & numquam esse securæ, & vt caueant timenda, etiam tuta pertimescere, scientes se in vasis fictilibus thesaurum portare pretiosum, & nimis arduum esse viuere inter homines vt Angelum, & in terris more cælestium conuersari. In dialogo sanctorum [*] BASILII & Ioannis: Virgo, quæ arripuit prophetiam cęlestemq. conuersationem Angelorum, representare in terris spopondit, atque in hac carne incorporeæ naturæ aggressa est implere virtutem, neque superfluus egressus, neque vaniloquia vsurpare permittitur, maliloquij vero & adulationis etiam nomina ignorare debet. [h] GLOSSA: Altior professio virtutis, altiorem debet tenere viam viuendi. Qui enim abrenunciato coniugio virginitatem voto consecrāt, oportet vt mores virginitatis condignos ostendant. Abstineant ab otiosis verbis, ira, rixa, detractione, habitu superfluo, & oculo impudico: comessationibus, potationibus, atque huiusmodi vigilijs & sanctis orationibus, lectionibus, eleemosynis, & huiusmodi vacent.

a Idem li. de Viduis ante med. *b Idem li. 1. de Virg. ante med.* *c Ibidem post med.* *d Ibidē li. 3. non multū a prin.* *e Ibidem ante med.* *f Ibidem.* *g Bernar. hom. 3. Super Missus. post med.* *h Gloss. ord. in 3. Reg. c. 6.*

De Viduis. Cap. XXXIX.

GREGORIVS [i] in regist. Quanto viduæ bene viuentes uirorum sunt solatio destitutæ, tanto eis enixius ecclesiastica est impendenda tuitio. IDEM in cap. de sacerdotibus bonis. Officij sacerdotalis. AVGVSTINVS [k] in epistola: Quamuis ad omnia membra Christi, hoc est, ad omnes, qui in eum credunt, & eius corpori mystico sociantur, sicut docuit, orare pertineat: specialiter tamen diligentior cura orationis in scriptura, eius viduis inuenitur iniuncta. IDEM [l] de viduitate: Si nondum uouisses Deo continentiam uidualem, exhortaremur profecto ut uoueres: quia uero iam uouisti, exhortamur ut perseueres. IDEM: [m] Agite cursum uestrum o uiduæ, & perseuerranter currite, ut comprehendatis: & exemplo uitæ exhortationisq. sermone rapite in eundem cursum uestrum quascumque potueritis. [n] IDEM de vita Christiana: Tria esse uiduarum genera non ignorare te credo. Vnum, quod perfectissimum est, cælestiq. præmio destinatum, quod ritu illius de euangelio uiduæ Deo orationibus & ieiunijs die noctuq. deseruiit. Aliud uero, quod filiorum curam habet, & domus, non tam dignum, nec tamen peccatis obnoxium. Tertium autem genus est in epulis & delicijs, quod æternæ morti seruatur. [o] IDEM de Virginitate: Multas uiduarum reuocat a nubendo, non amor præclari propositi, sed aperti dedecoris timor, ueniens & ipse de superbia, qua formidatur magis hominibus displicere, quàm Deo. [p] HIERONYMVS in epistola: Vidua quæ marito placere desinit, & iuxta Apostolum uere uidua est, nihil habet necessarium nisi perseuerantiam. Meminit pristinæ uoluptatis, scit quid amiserit, quo delectata sit. [q] AMBROSIVS de viduis: Prope modum non inferioris uirtutis est a coniugio abstinere, quod aliquando delectauerit, quàm coniugij pœnitus delectamenta nescire. [r] IDEM: Virginitas in eo facilior est, quòd carnis incentiua non nouit, & uiduitas in eo solicitior, quòd præteritas animo recolit uoluptates. [s] IDEM de Viduitate: Esto uidua temperans & casta. Tempera te primum a uino, ut possis casta esse ab adultero, nec te ille tentabit, si te uina non tentent. Nam si Iudith uidua uinum bibisset, cum adultero utique dormisset. [t] IDEM de officijs: Quid tam decorum, quàm ut uidua defuncto coniugi fidem seruet? Quid etiā hoc utilius, quo regnum cæleste acquiritur? Sunt enim, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. [u] IDEM de fide resurrectionis: Mulier satis pie uirum luget, quæ seruat pudorem, non deserit fidem. Sic enim bene defunctis officia penduntur, ut uiuant in mentibus, & in affectibus perseuerent.

i Greg. regist. lib. 3. indict. 24. c. 137. *k Aug. ep. 121. ad Probam. c. 16. in prin. to. 2.* *l Idem lib. de bono viduit. c. 19. in prin. to. 4.* *m Ibidem c. 23.* *n Idem libro de vit. Christ. c. 15. to. 9.* *o Idem de Virgin. san. c. 34. to. 6.* *p Hiero. ep. 10. ad Furiam ante med. to. 1.* *q Amb. li. de Vid. in prin. to. 4.* *r Est Hieron. epi. 11. ad Ageruchi. de monogam. ante med. to. 1* *s Idem de Vid. circa med. to. 4.* *t Idē li. 1. de Offic. ca. 6. to. eod.* *u Idē li. de fide Resurrect. longe ante med. tom. eod.*

De Coniugatis. Cap. XL.

GREGORIVS [x] in Moral. Tunc solum coniuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur. IDEM [y] in pastore: Necesse est ut coniuges crebris orationibus deleant, quod pulchræ copulæ speciem admixtis uoluptatibus fœdant. [z] IDEM: Admonendi sunt coniuges, ut ea in quibus sibi aliquādo displicent, & patientes inuicem tolerent, & exhortantes se inuicem saluent. [a] IDEM in registro: Vir cū propria uxore dormiens, nisi lotus aqua, Ecclesiam intrare non debet, sed neque lotus intrare statim debet. Et infra: Nec hoc dicentes culpam putamus esse coniugum, sed quia etiam ipsa licet admixtio coniugum, sine uoluptate carnis esse non potest, a sacri loci ingressu abstinendum est: quia uoluptas ipsa sine culpa esse nullatenus potest. [b] IDEM: Si quis sua coniuge non cupidine uoluptatis, sed solum procreandorum liberorum gratia utitur, ille profecto siue de ingressu Ecclesiæ, siue de sumendo Dominici corporis sanguinisq. mysterio, suo est relinquendus iudicio: quia a nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. [c] IDEM: Cum boni coniuges aut meritum augere desiderant, aut ante acta uitæ culpas deflere, ut se ad continentiam astringant, & meliorem uitam appetant licet. Si uero continentiam, quam uir appetit, uxor non sequitur, aut quam uxor appetit, uir recusat: diuidi coniugium non licet, quia scriptum est: Quod Deus coniunxit, homo non separat. Et iterum: Mulier corporis potestatem non habet, sed uir: similiter autem, & uir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. [d] AVGVSTINVS de bono coniugali: Concubitus necessarius causa generandi inculpabilis est, & solus ille nuptialis. Ille autem, qui ultra necessitatem istam progreditur, iam non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam coniugalem pertinet. Si autem ambo tali concupiscibili subiugantur, rem faciunt non plane nuptiarū. [e] IDEM: Cum ille naturalis usus, qui prolabitur ultra pacta nuptialia, id est, ultra propagandi necessitatem, uenialis fit in uxore, in meretrice damnabilis: ille qui est contra naturam execrabilis fit in meretrice, sed execrabilior fit in uxore. [f] IDEM: Bonæ sunt nuptiæ, in quibus tanto meliores sunt coniugati, quanto castiores ac fideliores, Deum timent: maxime si filios, quos carnaliter desiderant, spiritualiter nutriant. [g] IDEM in epistola: Mulierem

x Greg. li. 32. Mor. c. 17. ante med. *y Idē Pastoral. p. 3. cap. 2. admonit. 26.* *z Ibidem.* *a Idem in Reg. li. 12. Ind. 7. c. 10. cir. med.* *b Ibidem.* *c Ibidē lib. 11. ind. 4. c. 39. post med.* *1. Cor. 7.* *d Aug. lib. de bo. cōiug. c. 10. to. 6.* *e Ibidē c. 11.* *f Ibidem c. 19.* *g Idem ep. 199. circa med. to. 2.*

Digitized by Google

A Mulierem coniugatam non licet dicere: facio quod volo de meo, cum & ipsa non sit sua, sed capitis sui, id est viri. [a] IDEM super Genesim ad litteram: Quod bonum habent nuptiæ, peccatum numquam esse potest. Hoc autem tripartitum est, scilicet fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale, cum altera vel cum altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur. In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis, alteri cõiungatur. [b] IDEM contra Iulianum: Intemperans in cõiugio, quid aliud nisi quidam adulter vxoris est? Omnis enim vehemens amator propriæ vxoris, adulter est. [c] IDEM: Sicut adulterium non potest esse sine bono naturæ, nec ideo est bonum: ita connubium non potest esse sine malo concupiscentiæ, nec ideo malum est. [d] IDEM: Coniuges bene vtentes malo concupiscentiæ, anteponuntur virginibus male vtentibus bono continentiæ. [e] IDEM de viduitate: Nuptiarum bonum semper est bonum, sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis remedium. [f] IDEM: Sicut manente in se sacramento regenerationis, excommunicatus quisque reus criminis cuiuscumque, non illo sacramento caret, etiam si
C numquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis coniugalis, si vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo fœderis, etiam si numquam reconcilietur viro: carebit autem si mortuus fuerit vir eius. IDEM: Indignáter viri. Supra in capitulo de homine. [g] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Abstine te a menstruata, abstine te a prægnante, erubesce te facere, quod animalia non faciunt. Et infra: Quando dies festus est & dies ieiunij, serua vt impleas apostolicum præceptum: Nolite fraudare inuicem, *et cet.* [h] AMBROSIVS de viduita-
D te: Non prohibemus secundas nuptias, sed tamen non probamus sæpe repetitas. [i] IDEM de Virginitate: Bonum coniugium, sed tamen a iugo tractum, & mundi iugo, vt viro potius cupiat mulier placere, quàm Deo. [k] IDEM: Iactet licet se fecundo nobilis dotata partu, quo plures generauit, plus laborauit. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit & plorat, qualia sunt vota quæ flentur? [l] IDEM: Prius vtique impedimentum fecunditas carnis incipit afferre, quàm fructum. Parturit enim & ægrotat priusquam pariat: quàm dulce pignus, quod a periculo incipit, & in periculis desinit: prius dolori futurum quàm uoluptati. Periculis emitur, nec pro arbitrio
E possidetur. [m] IDEM: A coniugio illa nascuntur incentiua vitiorum, vt quæsitis coloribus ora depingãt, dum viris displicere formidant & de adulterio vultus, meditantur adulterium castitatis. [n] ISIDORVS in etymologijs: Tribus causis ducitur vxor. Prima est causa prolis, de qua legitur in Genesi: Et benedixit eos dicens: Crescite & multiplicabimini. Secunda causa adiutorij, de qua ibi in Genesi dicitur: Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Tertia causa incontinentiæ, vnde dicit Apostolus: Qui se non continet, nubat. [o] HIERONYMVS in epistola: Non negamus viduas, non ne-
F gamus maritatas, sanctas mulieres inueniri: sed quæ vxores esse desierunt, quę in ipsa necessitate coniugij imitantur virginum castitatem. [p] IDEM: Vbi tympana sonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbala concrepant, quis ibi Dei timor? Parasitus in contumelijs gloriatur. Ingrediuntur expositæ libidini victimæ, & tenuitate vestium nudæ impudicis oculis ingeruntur, his infelix vxor aut lætatur & perit: aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur. [q] IDEM: Nupta ad speculum pingitur, & in contumeliam artificis conatur pulchrior esse, quàm nata est. [r] IDEM in originali super illud Ioel: Egreditur sponsus de cubili suo, *et cet.* Ergo qui in castigatione victus, & ieiunio, atque eleemosynis dicit se agere pœnitentiam, frustra agit pœnitentiam, qui nõn seruat castitatem, frustra hoc sermone promittit, nisi egrediatur de cubiculo suo & sanctum purumq. ieiunium pudica expleat pœnitentia. [s] GLOSSA: Quotiens vxori debitum reddo, orare nõ possum. Quod si iuxta Apostoli sermonem, sine intermissione orandum est, numquam ergo mihi coniugio seruiendum: ne ab oratione, cui semper instare iubeor, vlla hora præpediar.

a Idẽ li. 9. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3.
b Idẽ li. 2. con. Iul. cir. med. to. 7.
c Ibidẽ li. 3. c. 23. in fin.
d Ibidẽ lib. 4. c. 8. post med.
e Idẽ li. de bo. viduit. c. 8. to. 4.
f Idem lib. de adulter. coniug. c. 5. to. 6.
g Chrysost. oper. imperfecti homil. 34. in c. 20. Matt. to. 2.
h Amb. lib. de Vid. post med. to. 4.
i Idẽ lib. 3. de virgini. post med. to. eod.
k Ibidẽ li. 1. ant. med.
l Ibidem.
m Ibidem.
n Isid. Etym. lib. 9. c. 8.
o Hieron. lib. aduer. Heluid. cir. fin. to. 1.
p Ibidem.
q Ibidem.
r Idẽ comẽt. in Ioel. c. 2. to. 5.
s Gloss. ord. in 1. Pet. 3.

De Tribus statibus prædictis. Cap. XLI.

AVGVSTINVS [t] in libro de bono cõiugali: Sicut bonum erat, quod Martha faciebat occupata multum, circa ministerium sanctorum: sed melius, quod Maria soror eius sedens ad pedes Domini, & audiens verbum eius; cum ambæ hospitio recepissent: Ita bonũ Susannæ in coniugali castitate laudamus, sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ virginis anteponimus. [u] IDEM de virginitate: Certa ratione, & sanctarum scripturarum auctoritate, nec peccatum esse nuptias inuenimus: sed tamen nec eas bono vel virginalis continentiæ, vel etiam vidualis abstinentiæ, æquamus. [x] IDEM contra Iulianum: Vera pudicitia, siue coniugalis, siue vidualis, siue virginalis, dicenda non est, quæ non ueræ fidei mancipatur. Coniuges enim & virgines, & viduæ, possunt esse, & pudicæ non esse, si contaminata voluntate mœchantur. [y] HIERONYMVS in epistola: Cum in semente terrę bonę, centesimum, & sexagesimum, & trigesimum fructum Euangelia doceant; & centenarius pro virginitatis corona primũ gradum teneat: sexagenarius pro labore uiduarum in secundo sit numero: tricenarius fœdera nuptiarum ipsa digitorũ coniunctione testetur: Bigamia in quo erit numero? immo extra numerum, certe in terra bona non oritur, sed in vepribus & spinetis vulpium, quæ Herodi impijssimo comparantur. [z] AMBROSIVS de viduitate: Docemur triplicem castitatis esse uirtutem: unam coniugalem, aliam uiduitatis, tertiam uirginitatis.

t Aug. lib. de bo. cõiug. c. 8. to. 6.
u Idem de Virg. san. c. 21. tomo eod.
x Idẽ lib. 4. con. Iul. c. 8. post med. to. 7.
y Hier. ep. 11. ad Ageruchi. de Monoga. ante med. to. 1.
z Amb. li. de vid. ante med. to. 4.

De Pauperibus. Cap. XLII.

GREGORIVS [a] in Homilijs: Pauper cũ reprehensibilis cernitur, moneri debet, & despici non debet. Si uero reprehensionis nil habet, uenerari summopere sicut intercessor debet. [b] IDEM: Cum quoslibet pauperes, nonnulla reprehensibilia perpetrare conspicitis, nolite despicere, nolite desperare: quia fortasse quod superfluitas tenuissimę prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. [c] IDEM: Quando ad fidei agonem uenimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus. Maligni autem spiritus nudi sunt, quia nihil in hoc mundo proprium possidet. Nudi ergo cũ nudis luctari debemus. Nam si uestitus quis cum nudo luctatur, citius ad terram deijcitur: quia habet, unde teneatur. [d] IDEM in Dialogo: Paupertas mentibus bonis, esse solet custos humilitatis. [e] IDEM super Ezechielem: Paupertas in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. [f] IDEM: Cum deest terrena substantia, de qua eterno iudici rationem ponemus, liberius ad patriam pergimus, quia quasi in uia pondere caremus. [g] IDEM in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non querere, sed uniuscuiusque diei sufficientia contentum manere. Infra de sufficientia lib. 4. IDEM: Quisquis stimulo, *et cet.* infra lib. 3. capitulo de iudicio. [h] AVGVSTINVS de Ecclesiasticis dogmatibus: Bonũ est facultates cũ dispensatione pauperibus erogare: melius pro intentione sequẽdi Dominum insimul pauperibus donare, & absolutum ab omni solicitudine egere cum Christo. [i] IDEM in libro de cura pro mortuis, & in libro de ciuitate Dei: Præclaras exequias in conspectu hominum exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorum; sed

a Greg. homil. 40. in Euang. post med.
b Ibidem circ. med.
c Ibidẽ homil. 32. non lõge a prin.
d Idẽ li. 1. Dial. c. 9. nõ lõge a prin.
e Idem in Ezech. homil. 18. post med.
f Ibidẽ homil. 19. post med.
g Idẽ li. 15. Mor. c. 13. post med.
h Aug. lib. de Eccl. dog. c. 71. to. 3.
i Idem lib. de cur. pro mort. agen. c. 2. to. 4. & li. 1. de ciu. c. 12.

Digitized by Google

sed multo clariores in conspectu Dei vlceroso illi pauperi, ministerium præbuit angelorum: qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, sed in Abrahæ sinum. * IDEM super Canonicam Iacobi: Magnæ felicitatis est conditio Christianorum, quibus claritudo regni in paupertate posita est. Possidere quod cum labore acquiritur, paucorum est: contemnere, quod cum fructu contemnas, omnium est. Felicitas ergo magna Christianorum, quibus datum est, vt paupertate faciant pretium regni cælorum. * IDEM: Nō tibi displiceat paupertas tua, nihil enim ea potest ditius inueniri. Vis scire quàm locuples sit paupertas? cælum emit. * IAONNES Chrysostomus: Non malū aliquod æstimemus inopiam, etenim sapientiæ, et patientiæ, et omnis philosophiæ nobis magistra est inopia. [a] AMBROSIVS in Hexaemeron: Iustus vir, qui hic eguerit, illic abundabit: et qui hic laborem tolerauerit, illic consolationem habebit. Qui autem hic receperit bona, illic mercedem eorum sperare nō poterit. Paupertas enim mercedem suam reseruat, census absumit. * HIERONYMVS in epistola: Vacuus viator, et nudus latronis non timet insidias, securus a nocturnis furibus dormit pauper, etiā si claustra non muniat: diuiti vero suæ opes latronis imaginantur occursum, et iugi solicitudine somnum adimunt. [b] IDEM: Crates ille Thebanus quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit in mare: nec putauit se posse, et virtutes simul et diuitias possidere. [c] BERNARDVS in epistola: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatorem. Ille gradus proficientium est, hic perfectorum. Amicitia namque pauperum, regis amicos constituit: sed amor paupertatis reges facit. Regnum denique cælorum pauperum est. * IDEM in sermone: Cum tria sint genera paupertatis, necessaria, voluntaria, et simulatoria, recte diuidens et recte offerens, reiecta simulatione, necessariam patiens, voluntariam amplectens, pauper efficitur spiritu. [d] IDEM: Felix paupertas voluntaria relinquentium omnia, et sequentium te Domine Iesu. Felix plane, quæ tam securos immo gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum. [e] SENECA in epistola: Cui cū paupertate bene conuenit, diues est. [f] IDEM: Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. [g] IDEM: Aude hospes contemnere opes, et te quoque dignum finge Deo. Nemo alius est Deo dignus, quàm qui opes contempsit: quarum possessionem tibi non interdico, sed hoc efficere volo, vt intrepidus eas possideas. [h] IDEM: Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest salutare fieri studium sine fragilitatis cura.

a Ambr. in Hexaem. li. 6. c. 8. prope fin. to. 1.
b Hier. ep. 13. ad Paulin. to. 1. ante med.
c Bernar. epist. 103.
d Idē ser. 8 sup. Qui habitat.
e Sen. epist. 2. ad Lucilium.
f Ibidem.
g Idem ep. 18. prope fi.
h Idē epist. 17. ante medium.

De Diuitibus. Cap. XLIII.

GREGORIVS,[i] in homilijs: Quicumque bene in hoc sæculo habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas, eorumdem remuneratio sit bonorum. [k] IDEM: Cum pauci sint, qui spiritualia dona percipiunt, et multi qui rebus temporalibus abundant, per hoc se diuites virtutibus pauperum inserūt, quod eisdem sanctis pauperibus de suis diuitijs partiuntur. [l] IDEM: Plerumque mali eo magis contra Dominum superbiunt, quo ab eius largitate, et contra meritum ditantur, et qui prouocari bonis ad meliora debuerunt, bonis peiores fiunt. [m] AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Temporalibus magis vtendum est, quàm fruendum, vt frui mereamur æternis. Non sicut peruersi, qui frui volunt nummo, vti autem Deo: quoniam non nummum propter Deum impendunt, sed Deum propter nummum colunt. IDEM: Præclaras exequias, *et cetera*. supra de pauperibus.

i Gre. hom. 40. in Euāgel. post medium.
k Ibidem ho. 20. post med.
l Idem li. 21. Mor. c. 2. non longe a prin.
m Aug. de Ciuit. Dei. lib. 11. c. 25 to. 5.

[n] IDEM de verbis Domini: Ecce recole diues primordia tua: dic rogo, quid attuleris? aut si dicere erubescis, audi apostolum dicentem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum; vtique quando nati sumus, sed nec auferre quid possumus, vtique quando de mundo exibimus. Nihil attulisti, nihil auferes, quid te inflas contra pauperem? Certe quando habito casu vetera sepulchra franguntur, ossa diuitum ab ossibus pauperum nō agnoscuntur. * IOANNES Chrysostomus, super Matthæo: Non propter hoc diues diuitias accepisti, vt in lasciuia consumas, sed vt in eleemosynam expendas. Numquid enim tua sunt, quæ habes? Quæ pauperum bona sunt, tibi credita sunt, etiam si ex laboribus iustis, vel ex hereditate paterna possessor factus fueris. * IDEM, super Ioanne: Per innumeras mortes suorum, lætantur se cupidi ad pecuniæ ianuas peruenisse. Volutari namque in cœno eius tamquam sues delectantur, et vt tauri stercus eius euoluere. [o] AMBROSIVS de officijs: Isti, qui in delicijs, qui in luxuria, rapina, quæstibus, honoribus, studia sua posuerunt, spectatores magis sunt, quàm præliatores. Habent lucrum laboris, fructum virtutis non habent. [p] IDEM in Hexaemeron: Nudi omnes nascimur, nudi morimur. Nulla discretio inter cadauera mortuorum, nisi forte quia grauius fœtent diuitum corpora distenta luxuria. [q] IDEM in sermone: In commune omnibus diuitibus, atque pauperibus terra fundata est: cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. [r] IDEM: Quicumque patrimonio suo tamquam possessor non vtitur, qui largiri pauperi, et dispensare non nouit, is suarum seruulus est, non Dominus facultatum. [s] IDEM: Ipsum nomen considera: Ditem dicunt Gentiles inferni præsulem, arbitrum mortis. [t] HIERONYMVS in originali super Abacuc: Pro iniquitate vidi tētoria Aethiopiæ. Omnis diues, aut iniquus, aut heres iniqui. SENECA in epistola.[u] Libera te prius metu mortis, illa nobis graue iugum imponit, deinde metu paupertatis: Si vis scire, quàm nihil in illa mali sit, compara inter se pauperum, et diuitum vultus, sępius pauper et fidelis ridet. [x] IDEM: Horum, qui felices vocantur, hilaritas ficta est, aut grauis, et suppurata tristitia, eoq. grauior, quia interdum non licet esse miseros, sed inter ærumnas, cor ipsum exedentes necesse est agere felicem.

n Idem de verb. Dom. ser. 5. circa med. to. 10.
o Amb. lib. 1. de offic. c. 16. ante medium. to. 4.
p Idem in Hexaem. li. 6. c. 8. to. 1.
q Idem lib. de Nabute, c. 1. to. 1.
r Ibidē c. 15. in prin.
s Ibidem. cap. 6. ante med.
t Hieron. com. in Abac. li. 2. c. 3 to. 5.
u Sen. epi. 80. cir. medium.
x Ibidem.

De Potentibus. Cap. XLIV.

GREGORIVS [y] in registro: Qui post terrenam potestatem cælestis regni gloriam cupit acquirere, ad faciendum lucrum creatori suo debet enixius laborare: vt ad ea, quæ desiderat, operationis suæ gradibus possit ascendere. [z] IDEM: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua unicuique iura seruare, et in subiectos non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod ęquum est, custodiri. [a] IDEM: Tunc regnum bene regitur, cum regnandi gloria animo non dominatur. [b] IDEM: Restringenda sub ratione potestas est, nec quidquam est agendū, priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore iustum putat ira, quod fecerit. [c] IDEM in Pastorali: Contra Deum pręsunt potentes, si eos quos per conditionem tenent subditos, æquales sibi per naturę consortium non agnoscunt. [d] IDEM in Moralibus: Bene potestatem exercet, qui scit per illam super culpas erigi, scit cum illa ceteris ęqualitate componi. Humana enim mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur: quanto igitur magis se in altum erigit, cum se ei etiā potestas adiungit? [e] IDEM: Iuncta semper esse superbia potentibus solet. [f] AVGVSTINVS de uita Christiana: Quo potestas sublimior est, tanto ad peccandum maior est audacia: quia totum credit licere sibi, quod

y Greg. Registi. li. 9. indic. 4. c. 59. in prin.
z Ibidē li. 7. ind. 2. c. 120.
a Ibidē c. 126. post medium.
b Ibidē li. 8. indi. 3. c. 12.
c Idem pastor. cu. par. 3. cap. 2. admo. 6.
d Idem li. 26. Mor. c. 26. et pastor. 2. par. c. 6.
e Ibid. lib. 26. Mor. c. 19. post medium.
f Aug. lib. de vita Christ. c. 3. to. 9.

Digitized by Google

quod poteſt, et dum alterius iudicium non timent, qui alios iudicant, ad peccandum præcipites fiunt. Idem: Homines diabolum. ſupra de ambitioſis. [a] Idem de mendacio: Nulli eſt iniuria per potentiam, vel leuiter inferenda, vt ab alio grauior iniuria repellatur. [b] Ambrosius de Officijs: Laus Domini, vbi munda poſſeſſio, & innocens familiæ diſciplina. [c] Idem in Apologia: Peccauit Dauid vt ſolent Reges, ſed pœnitẽtiá geſſit, fleuit, & ingemuit, quod nõ ſolét Reges. [d] Isidorus de Summo bono: Qui recte vtitur regni poteſtate, ita præſtare ſe omnibus debet, vt quanto magis honoris celſitudine claret, tanto ſemetipſum mente magis humiliet, præponens ſibi exemplum humilitatis Dauid: qui de ſuis meritis non tumidus, ſed humiliter ſeſe deijciens, dixit: Vilior fiam plus quàm factus ſum, et ero humilis in oculis meis. [e] Idem: Qui recte vtitur regni poteſtate, formam iuſtitiæ factis magis, quàm verbis, inſtituit, Ille nãque nulla proſperitate erigitur, nulla aduerſitate turbatur, non nititur proprijs viribus, nec a Deo recedit cor eius: regni quoque faſtigio humili præſidet animo: non eum delectat iniquitas, non inflammat cupiditas, ſine fraudatione alicuius ex paupere diuitem facit, & quod iuſta poteſtate a populis extorquere potuerat, hoc ſæpe miſericordi clementia donat. [f] Idem in Synonymis: Modica eſt huius ſæculi gloria: caduca eſt et fragilis temporalis potentia. Dic vbi ſunt Reges, vbi Principes, vbi Imperatores, vbi locupletes rerum, vbi potentes ſæculi, vbi diuites mundi? Quaſi vmbra tranſierunt, velut ſomnium euanuerunt. [g] Bernardus in epiſtola: Principis error multos inuoluit, et tãtis obeſt, quãtis præeſt ipſe. [h] Seneca libro de clementia: Nec promiſcuam habere, nec vulgarem clementiam principem decet. Nam tam omnibus ignoſcere, quàm nulli, malum eſt. [i] Idem: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum viuere ſuperiorẽ velis. [k] Idem in epiſtola: Quoties in mentem tuam venerit, quantum tibi in ſeruum tuum liceat, toties veniat etiam in mentem tuam tantumdem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum dominum habeo. Reſpondeo, bona forſitan eſt fortuna, ſi neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœpit, qua Crœſus, qua Darij mater.

a Idem li. de med. ad Conſent. c. 11. to. 4.
b Ambr. li. 1. offic. c. 50 to. 4.
c Idem in Apologia Dauid. 1. c. 4. to. 1.
d Iſid. de ſum. bo. lib. 3. c. 49. ſentent. 1.
e Ibidem ſent. 2.
f Idem in Synon. c. 7.
g Bern. in epiſt. 127.
h Sene. lib. 1. de clem. c. 2.
i Idem ep. 47. cir. medium.
k Ibid. con ſeq.

De Iudicibus. Cap. XLV.

Gregorius [l] in homilijs: Durum eſt, vt qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, iudex fiat vitæ alienæ. Idem: Iudicare digne. In capit. de acceptatione perſonarum, lib. 3. [m] Idem in Moralibus: Maiora crimina et tarde credenda ſunt, cũ audiuntur: et citius puniẽda ſunt, cum veraciter agnoſcuntur. [n] Idem: Tres ſunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude feſtinatur ad iudicium. Munus nãque a corde, eſt captata gratia a cogitatione. Munus ab ore, eſt gloria per fauorem. Munus a manu, eſt præmium per dationem. * Idem: Boni te dulcem, in capitulo de æquitate lib. 4. Ioannes Chryſoſtomus ſup Mattheũ: Benigni et iuſti iudicis eſt ſuas iniurias cõtemnere, et aliorum iniurias iudicare. Idem: Facile deuiat. In capitulo de timore, in lib. 3. [o] Isidorus in Synonymis: Noli eſſe plus iuſtus, quàm iuſtũ eſt: omne enim quod nimis eſt, vitium eſt. Idem: Nullum iudices. Infra lib. 3. capit. de ſtultiloquio in accuſatione. [p] Idem de Summo bono: Neminẽ ſtultorũ vel improborum oportet iudicem eſſe. Nam ſtultus per ignauiam, improbus per improbitatem corrumpit, quam didicit veritatem. [q] Idem: Qui recte iudicat, et præmiũ inde remunerationis expectat: fraudem in Deo perpetrat, quia iuſtitiam, quam gratis partiri debuit, acceptione pecuniæ vendit. [r] Idem: Quattuor modis iudicium humanum peruertitur, timore, cupiditate, odio, amore. Timore, dum metu poteſtatis alicuius veritatem loqui paueſcimus. Cupiditate, dum præmio muneris alicuius corrumpimur. Odio, dum contra quẽlibet aduerſari molimur. Amore, dum amico vel propinquis obtemperare contendimus. [ſ] Augustinus in epiſtola: Iniquum eſt, vt quiſque iudicare de alio velit, et iudicari de ſeipſo nolit. [t] Idem: Imple, Chriſtiane iudex, pij patris officium: ſic ſuccenſe iniquitati, vt conſulere memineris humanitati. * Idem in ſermone: Cum iudicaueris te ipſum ſine adulatione, iudica proximum cum dilectione. * Idem cõtra Donatiſtas: Non facile pro vno, vel paucis, aduerſus innumerabiles religionis et vnitatis viros, et magno ingenio et vberi doctrina præditos, niſi pertractatis pro viribus atque bene perſpectis rebus, ferenda ſententia eſt. Idem: Sacerdos cui omnis. ſupra de ſacerdotibus bonis, lib. 1. [u] Ambrosius in Apologia: Vnuſquiſque de alio iudicaturus, de ſeipſo prius iudicet, nec minora in alio errata condẽnet, cum ipſe grauiora commiſerit. [x] Idem: Sæpe et in iudicando maius peccatũ iudicij eſt, quàm peccatum ipſum, de quo fuerit iudicatum.

l Greg. homil. 26. in Euang. ante med.
m Idem li. 29. Mor. c. 14. cir. fi.
n Ibid. li. 9 c. 17.
o Iſido. in Synon. c. 16
p Idem de ſum. bo. li. 3 c. 55. ſen. 1.
q Ibid. c. 58. ſent. 1.
r Ibidem ſent. 7.
ſ Aug. ep. 174. ad Paſcent. in prin. to. 2.
t Ibid. ep. 159. ad Marcel. Trib.
u Amb. in Apolo. poſter. Dauid c. 2. to. 1.
x Ibid.

De Nobilibus. Cap. XLVI.

Gregorius [y] in dialogis: Nõnullis ſolet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, vt minus ſe in hoc mundo deſpiciant, qui plus ſe ceteris aliquid eſſe, vel fuiſſe meminerit. [z] Hieronymus in epiſtola ad Celantiam: Nulli te vnquam de generis nobilitate præponas, nec obſcuriores quaſque et humili loco natas, te inferiores putes. Neſcit enim religio noſtra perſonas, nec conditiones hominum, ſed animas inſpicit. [a] Idem: Sola apud Deum libertas eſt, non ſeruire peccatis. Summa eſt apud eum nobilitas, clarum eſſe virtutibus. [b] Idem: Nobilitatis tuæ tantum ad hoc memineris, vt cum claritate generis, morum ſanctitate contendas. [c] Idem: Non eſt, quod ſibi aliquis de generis nobilitate blandiatur, ſi ex meliori parte fit ſeruus. [d] Idem: Mundanam nobilitatem non naturæ æquitas præſtitit, ſed cupiditatis ambitio inuenit. * Idem in homilijs: Ille apud Deum potior et nobilior eſt, non quem nobilitas generis aut dignitas ſæculi, ſed quem deuotio fidei Deo, et ſancta vita commendat. * Amerosius in ſermonibus: Nullũ ad cõmendationem hominis cõditio ſeruitutis affert impedimentum, nec dignitas proſapiæ meritum, ſed fides affert: ſiue liber, ſiue ſeruus, omnes in Chriſto vnum ſumus. [e] Bernardus in epiſtola: Minime quidem Deus eſt acceptor perſonarum, neſcio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet, an forte quia plus claret. Siquidem ignobilis cum caret gloria, non facile liquet, vtrum quia nolit, aut quia non poſſit habere. Laudo tamen factam de neceſſitate virtutem: ſed plus illam, quam eligit animi libertas, non inducit neceſſitas.

y Greg. li. 2. Dial. c. 23.
z Hier. ep. 14. ad Cel. poſt med. to. 1.
a Ibid.
b Idem ep. 1. ad Demetriad. poſt med. to. 9.
c Ibid.
d Ibid. ep. 14. ad Man. fil. vltra med.
e Bern. ep. 113. ad Sophiam vir. ante med.

De Militibus. Cap. XLVII.

Gregorius [f] in regiſtro: Sũma militiæ laus inter alia bona merita hæc eſt, obedientiam ſanctæ reipublicæ vtilitatis cauſa exhibere, et quod ſibi vtiliter imperatũ fuerit, obtẽperare. [g] Ioannes Chryſoſtomus ſuper Mattheũ: Inhoneſtũ eſt apud Deũ opus negociationis, ſiue dignitatis, ſiue militiæ. [h] Ambrosius ſuper illud Luc. 3. Neminem concutiatis. Singulis generibus hominum tribuit ſanctus Ioannes Baptiſta reſponſum, ſcilicet publicanis, ne vltra quàm præſcriptum eſt eis, exigant: militibus, ne calumniam faciant, ne prædam requirant. Docens idcirco ſtipendia conſtituta militiæ, ne dum ſumptus quæritur, prędo graſſetur. [i] Augustinus de verbis Domini: Nonnulli qui aut militiæ cingulo detinentur, aut in actu ſunt publico conſtituti, cum peccãt grauiter, hac ſolent a peccatis ſuis prima ſe voce excuſare, quòd militant: et ne bene aliquando faciant, occupatos ſe malis

f Greg. in Reg. li. 12. ind. 7. c. 24.
g Chryſoſt. oper. imperf. homi. 41. in c. 22. Mat. cir. med. to. 2.
h Amb. in Luc. li. 2. c. 3. to. 3.
i Aug. de Verb. Dom. Ser. 19. in prin. to. 1.
k Ibid.

Digitized by Google

malis actibus conqueruntur. [a] IDEM: Non est delictum militare, sed propter prædam militare, peccatū est. Nec rem publicam gerere criminosum est: sed ideo agere rempublicam, vt rem familiarem augeas potius, videtur esse damnabile. [b] IDEM in epistola ad Bonifacium comitem: Hoc primum cogita, quando armaris ad pugnam: quia virtus tua, et fortitudo corporalis, donum Dei est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere quidquam contra Deum. [c] IDEM: Esto etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas: Beati enim pacifici, ait dominus, quia filij Dei vocabuntur. [d] IDEM: Hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Et sicut bellanti, et resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur. [e] IDEM: Ornet mores tuos pudicitia coniugalis, ornet sobrietas et frugalitas. Valde enim turpe est, vt militem, quem non vincit homo, vincat libido: et obruatur vino, qui nō vincitur ferro. [f] IDEM: Ex his, quæ habes de militia, gratias age Deo tamquam fonti bonitatis, vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi autem humilitatem.

a Ibid. b Idem ep. ad Bonif. comit. quæ est prima ex viginti positis insi. 2. to. Aug. c Ibid. d Ibid. e Ibid. f Ibid.

De Negotiationibus. Cap. XLVIII.

GREGORIVS [g] in homilijs: Sunt pleraque negotia, quæ sine peccato exhiberi, aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est, vt post conuersionem animus non recurrat. [h] IDEM: Negotium autem, quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non fuit. * AVGVSTINVS: Studium auaritiæ siue fraudis, proprium solet esse negotiantium facinus. [i] IDEM super illud Psalmi: Quoniam non cognoui litteraturam, *et cet.* alia littera: negotiationes. Nam auidus acquirendi pro damno blasphemat, pro pretijs rerum mentitur et peierat. [k] AMBROSIVS de virginitate ponit talem litteram Can. 3. Circuibo ciuitatē in foro et in plateis, et quæram quē dilexit anima mea. Nequaquā ibi quæramus Christū, vbi inuenire non possumus. Non est Christus circūforanus: Christus enim pax est, in foro lites: Christus iustitia est, in foro iniquitas: Christus operator est, in foro inane otium: Christus charitas est, in foro residet obtrectatio: Christus fides est, in foro fraus est, ac perfidia. [l] IDEM de Officijs: Mortificetur auaritia: moriatur concupiscentia. Sanctus Dei negotiationem cognouisse se negat: quia pretiorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. [m] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Fuge forum, vt nec patiaris fraudem, nec facias. [n] IDEM: Prima laus est Christiani, alienum esse a foro, nullam causam habere cum illo. [o] IDEM: Homo mercator vix aut numquàm potest placere Deo, et ideo nullus Christianus debet esse mercator: aut si voluerit esse, projciatur ab Ecclesia Dei, dicente Psalmo: Quoniā non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini. Quemadmodum enim qui ambulat inter duos inimicos, volens ambobus placere, et se commendare, sine maliloquio non potest esse: necesse est enim, vt et iste male loquatur de illo, et ille male loquatur de isto: sic qui emit et vendit, sine mendacio et periurio esse non potest. IDEM: Qui comparat rem. infra de feneratoribus. HIERONYMVS: Negotiatorem clericum. supra de clericis.

g Greg. homil. 24. in Euang. h Ibid. i Ex Aug. enarr. 2. in ps. 70. to. 8. k Amb. li. 3. de Virg. post med. to. 4. l Idem li. 3. off. c. 6. in prin. to. 4. m Chrys. op. imp. homil. 34. post med. to. 2. n Ibid. o Ibid. homil. 38. ante med. Psal. 70. e

De Feneratoribus. Cap. XLIX.

GREGORIVS [p] in registro: Nos amatoribus vsurarum nulla ratione manus imponimus. [q] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Qui comparat rem, vt illam ipsam integram et immutatam dā-
A do lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejjcitur. Vnde super omnes mercatores plus maledictus vsurarius. [r] IDEM: Si quis rem comparatā vendidit, mercator est, et maledictus: quanto magis maledictus erit, qui non comparatam pecuniam, sed a Deo datā sibi, dat ad vsuram? [s] IDEM: Nihil vsura turpius, nihil crudelius. Alienas enim hæc negotiatur miserias, et lucrum alterius aduersitatem facit, et mercedem expetit misericordiæ, velut timens ne appareat misericors, et fictione misericordiæ profundiorem fodit foueam: in auxiliando conterens inopem, et in porrigendo manum, expellens: et suscipiens quidem vt in
B portum, naufragio: et submittens hunc in vadis et in antris. [t] AMBROSIVS in epistola: Non dabis pecuniam tuam ad vsuram, quoniam scriptum est, quòd is, qui non dedit pecuniam suam ad vsuram, habitabit in tabernaculo Dei. Nam ille est supplantator, qui vsurarum captat emolumentum. Itaque vir Christianus si habet, det pecuniam, quasi non excepturus, aut certe sortem, quam dedit, recepturus. [u] IDEM: Quid durius, quàm vt des pecuniam tuam, et ipse duplum exigas? Qui simplum non habuit, quemadmodum duplum soluet? * IN VITIS patrum: Cui nocetur, aut iniuriatur, et voluntarie parcit proximo,
C hic secundum naturam Christi est. Qui nec lædit, nec læditur, hic secundum naturam Adæ est. Qui vero nocet aut iniuriatur, aut calumniam ingerit, aut vsuras exigit, hic secundum diabolum est. * SENECA in epistola: Quid fenus, et calendarium, et vsura, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsita nomina? o miserum! si quem hæc delectant.

p Gregor. Reg. lib. 8. ind. 3. c. 40 q Chrys. op. imp. homil. 38. ante med. to. 2. r Ibid. s Ibidem hom. 5. in Matth. post med. t Amb. ep. li. 3. ep. 24. non longe a prin. to. 5 u Ibidem paulo post med.

De Dæmonibus. Cap. L.

D GREGORIVS [x] in Moralibus: Hostis malignus quo sanctos vigilantes minime superat, eo dormientes prauius impugnat. Quem tamen hoc maligne agere superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltē somnus a probationis præmio vacet. [y] IDEM: Maligni spiritus certis quibusque vitijs singuli obsequi sunt credendi. [z] IDEM: Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt: quia tanto robustius stare poterant, quāto eos carnis admixtio non tenebat. Homo vero idcirco post culpā veniam meruit: quia per carnale corpus, aliquid, quo semetipso minor esset, accepit.
E [a] IDEM: Angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostrauit. [b] IDEM: Occultæ iustitiæ licentia malignis spiritibus datus, vt quos volētes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnam etiam volentes trahant. [c] IDEM: Ita Deus super omnia est, vt ipse sub nullo sit. Leuiathan vero eius celsitudinis culmen aspiciens, ius peruersæ libertatis appetijt, vt præesset ceteris, et nulli subesset. [d] IDEM: Scimus quòd immundi spiritus, qui e cælo æthereo lapsi sunt, in hoc cæli terræq. medio vagantur. Qui tanto magis corda hominum ascendere ad cælestia inuident, quāto se a cælestibus per elationis sui immunditiam proiectos vident. [e] IDEM: Alius lætis, alius tristibus,
F alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus aduersarius facile capiat, vicinis conspersionibus deceptiones parat. [f] IDEM: Satanæ voluntas semper iniqua est, sed numquam potestas iniusta: quia a semetipso voluntatem habet, sed a Domino potestatem. [g] IDEM in homelijs: In bonis operibus intenti, nisi contra malignos spiritus solicite vigilemus, ipsos irrisores patimur in pœnis, quos ad malum persuasores habemus. [h] IDEM in registro: Tanto hostis callidus contra nos deceptionis molimina ardentius exquirit, quanto nos cælesti patriæ feruentius inhiare cognoscit. [i] IDEM in dialogis: Malignus spiritus, cogitationi, locutioni, atque operi nostro semper insistit: si fortasse quid inueniat, vnde noster apud examē æterni

x Greg. li. 8. Mor. c. 13 cir. fi. y Ibid. lib. 15. c. 16. z Ibid. lib. 9. c. 28. a Ibid. lib. 4. c. 10. b Ibid. lib. 2. c. 16. c Ibid. lib. 34. c. 17. nō lōge a prin. d Ibid. lib. 2. c. 25. cir. fi. e Ibid. lib. 29. c. 12. f Ibid. lib. 2. c. 6. g Idem homil. 37. in Euang. cir. med. h Idē Regis. li. 7. indict. 2. c. 53 non longe a prin. i Idem li. 3. Dial. c. 19.

Digitized by Google

a Idē Pastor. 2. par. c. 2. admonit. 30.
b Aug. de ci. Dei. li. 8. c. 22. to. 5.
c Ibid. li. 2. c. 23. in fi.
d Ibid. lib. 12. c. 1. ante med.
e Ibid. lib. 19. c. 13. ante med.
f Leo ser. 7. de nat. Do. cir. med.
g Chrysost. ho. de cruce post med. to. 3.

æterni iudicis accusator existat. [a] IDEM in Pastoralibus: Diabolus modo aliorum facta grauiora, modo nihil esse, quod perpetratum est, modo misericordem Deum loquitur, modo adhuc tempus subsequens et sufficiens ad pœnitentiam pollicetur: vt dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur: quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala contristant. [b] AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Credendum est, esse spiritus nocendi cupidissimos, a iustitia penitus alienos, superbia tumidos, inuidia liuidos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aere habitant: quia de cæli superioris sublimitate deiecti, merito irregressibilis transgressionis in hoc sibi congruo velut carcere damnati sunt. [c] IDEM: Sicut ipsi mali homines in terra, sic etiam dæmones non omnia, quæ volunt, facere possunt: nisi quantum ordinatione finitur illius, cuius iudicia plena nemo cōprehendit, iuste nemo reprehendit. [d] IDEM: Mali angeli sua potestate potius delectati, velut suum bonum ipsi sibi essent, a superiore communi omnium beatifico bono ad propria defluxerunt, et habentes elationis fastum pro excellentissima æternitate, vanitatis astutiam: pro certissima veritate, studia partium: pro indiuidua charitate, superbi, fallaces, inuidi effecti sunt. [e] IDEM: Esse natura, in qua nullum bonū sit, non potest: proinde nec ipsius diaboli natura, inquantum natura est, malum quid est. IDEM: Auertat Deus, lib. 2. de inuidia: [f] LEO in sermone: Diabolus omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus, et ibi causas quærit nocendi, vbi quemque viderit studiosius occupari. [g] IOANNES Chrysostomus in sermone: Zelatur diabolus hominem, quia ipse de cælo corruerat. Videbat enim Adam pa-

A radisi esse colonum, et inflatus inuidia, induit serpentis imaginem. Incorporalis enim cum esset, corporalibus loqui non poterat. * IDEM: Diabolus nō aliunde talis factus est, nisi quia primo quidem post peccatum desperatione vsus est: postea vero ex desperatione in inuidiam incidit et superbiam. [g] CYPRIANVS in epistola: Lata et spaciosa itinera vitæ letalis: illic illecebræ et mortiferæ voluptates, illic diabolus blanditur, vt fallat: arridet, vt noceat: illicit, vt occidat. [h] AMBROSIVS in sermonibus: Pater diabolus non diligit filios suos, sed odit. Sic amat diabolus filios

B suos, vt perdat, sicut amat gluto porcellum, vt comedat. [i] ISIDORVS in etymologijs: Præsciunt dæmones futura multa, vnde et solent responsa aliqua dare. Inest enim illis cognitio rerum plus quàm infirmitati humanæ, partim subtilioris sensus acumine, partim experientia longissimæ vitæ, partim per Dei iussum angelica reuelatione. [k] IDEM: Diabolus, hebraice, dicitur deorsum fluens: quia qui quietus in cæli culmine stare contempsit, superbiæ pondere deorsum corruens cecidit. Græce vero diabolus, criminator dicitur. [l] IDEM de Summo bono: Diabolus

C non est immissor, sed incensor potius malarum cogitationum et omnium vitiorum. Neque enim alibi concupiscentiæ fomenta incendit, nisi vbi prius prauæ cogitationis delectationes inspexerit. [m] IDEM: Tunc contra eum, quem possidet, diabolus acrius sæuit, quando se diuina virtute ab eo expellēdum cognoscit. [n] BERNARDVS in sermonibus: Lædit nos iniquitas diaboli atque versutia: sed multo amplius eum nostra simplicitas et misericordia torquet, humilitatem nostram non sustinet, vritur charitate nostra, mansuetudine et obedientia cruciatur.

g Cypr. de disciplina, et habitu virg. c. 9. to. 2.
h Ambros. Ser. 44. de temp. to. 5.
i Isid. ety. li. 8. c. 11.
k Ibid. paulo post.
l Idem de Sum. bo. li. 3. c. 5. sent. 5.
m Ibidem sent. 17.
n Ber. ser. 3. de dedic. eccles. ante med.

CAPITA SECVNDI LIBRI PHARETRÆ.

DE

Digitized by Google

PHARETRAE LIBER SECVNDVS,

IN QVO

De principalium vitiorum et virtutum multiplicitate tractatur.

De Tentatione Caput primum.

a Greg. li. 9. Mor. c. 25 in fi.
b Ibid. lib. 31. Mor. c. 4
c Aug. li. 4 cont. Iulia. c. 2. longe post med. to. 7.
d Ibidem.
e Isid. de sum. bo. li. 3 c. 5. sent. 14
f Amb. in Luc. li. 4. c. 4. to. 3.
g Ibidem.
h Ber. sup. cat. ser. 85. ante med.
i Ibid. ser. 64. in prin.
k Idē ser. 6. in quadrag. statim a prin.
l Ibidem cir. med.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Nisi misericors Deus cum viribus tentamenta modificet, nullus profectò est, qui malignorū spirituum insidias, nō corruens, portet. [b] IDEM: Sancta Ecclesia transire sine labore tentationis non potest tempora peregrinationis: quæ etsi foris apertos hostes non habet, intus tamen tolerat fictos fratres. IDEM: Plerumque qui plus, supra libro 1. de proficientibus. [c] AVGVSTINVS contra Iulianum: Quia in ista humana miseria peior hostis est cauenda superbia, ideo nimirum non penitus extinguitur in carne sanctorum continentium ista carnalis concupiscentia: vt dum pugnatur aduersus eam, periculorum suorum animus admoneatur, ne securus de meritis per superbiam inflectur: [d] IDEM: In nobismetipsis sola infirmitas est causa pugnandi: et rursus infirmitas est admonitio non superbiendi. Proinde vt virtus, qua hic superbiri potest, non superbiatur, eadem virtus in infirmitate tentationis perficitur. [e] ISIDORVS de Summo bono: Diabolus, serpens est lubricus, cuius si capiti, idest primæ suggestioni non resistitur, totus in interna cordis, dum non sentitur, illabitur. [f] AMBROSIVS super Lucam: Tentationem numquam timere debemus: est enim causa victoriæ, materia triumphorum. [g] IDEM: Diues ille, qui tentationem non sensit in hoc sæculo, raptus est ad inferos, et sepultus in inferno.* IOANNES Chrysostomus super Matthæum: In primis grauis et insuperabilis est impetus diaboli, quòd si quis forti animo sustinuerit eum, statim inueniet infirmiorem. Quanto enim plus repercussus fuerit, tanto magis torpescit et deficit.* IDEM: Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de præmio probationis: in nullo enim negocio potest requies inueniri, nisi præcesserit labor, quanto magis in spiritualibus rebus, nisi præcesserit tentatio, non potest esse probatio? [h] BERNARDVS super Cantica: Impulsus euersus sum, vt caderem, et Dominus suscepit me. Quæris, quis ille sit impulsor? non est vnus. Impulsor diabolus, impulsor mundus, impulsor homo. Quis ille homo sit, quæris? quisque sui. [i] IDEM: Necesse est, vt veniant tentationes: quis enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit? aut quomodo certabunt, si desit qui impugnet? Tu vero accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem. Certi namque sint omnes, qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem se passuros. [k] IDEM, in sermonibus: Oramus quotidie vt Dei voluntas sicut in cælestibus facta est creaturis, sic fiat et in terrenis, vt sicut Angelus, sic et homo adhærens Deo, vnus spiritus cum eo fiat. Sed heu me, quot obstacula separant, quot prohibent impedimenta? Obijcit enim se se mediam malitia nostra, infirmitas nostra, concupiscentia nostra, et ignorantia nostra. [l] IDEM: Heu me Domine Deus, quia vndique mihi bella, vndique tela volant, vndique pericula, vndique impedimenta. Quocumque vertam me, nulla vsquam securitas est, et quæ mulcent, et quæ molestant, timeo, et esuries, et refectio, et somnus, et vigiliæ, et labor, et requies militant contra me.

De Cogitatione. Cap. II.

m Greg. in Ezec. hom. 21. post med.
n Idem li. 2. Mor. c. 26. cir. med.
o Ibid. lib. 11. c. 19
p Ibid. lib. 26. c. 13
q Idem regist. lib. 12. ind. 7. interrogati. Aug. c. 10.
r Idē Past. cu. 3. p. c. 2. admoniti. 15.
s Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 6. sent. 13.
t Ber. de cōsid. li. 2. ante med.

GREGORIVS [m] super Ezechielem: Sic sæpe cogitationi bonæ cogitatio sinistra adiungitur, vt vix ipse, qui easdem cogitationes generat, animus agnoscat. [n] IDEM in Moralibus: Tanto longius mens a necessarijs cessat, quanto inania latius cogitat. [o] IDEM: Sancti viri quantum agere possunt ne exterius labantur in opere, tantum interius nequaquam agere possunt, ne vmquam labantur in cogitatione. [p] IDEM: Ante oculos Dei vacuæ non transuolant cogitationes nostræ, et nulla momenta temporis per animum transeunt præter retributionis actū. [q] IDEM in registro: Illud ab omnipotenti Deo pollutum esse in opere ostenditur, quod ex pollutæ cogitationis radice generatur. [r] IDEM in pastorali: Nihil in nobis est corde fugacius quod a nobis toties recedit, quoties per prauas cogitationes defluit. * ISIDORVS de Summo bono: Ferre cogitationes sine perfectione vitiorum non est ad damnationem, nec est occasio subeundi discriminis, sed potius augendæ virtutis. [s] IDEM: Non est peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur: sed tunc est peccatum, si antequam illudamur, cogitationis affectibus præuenimur. IEDM: Cogitatio praua delectationem. Infra libro 3. c. de consuetudine. [t] BERNARDVS de consideratione: In acquisitione salutis nemo tibi germanior vnico matris tuæ: contra salutem propriam cogites nihil, minus dixi, quàm dixisse debueram: quidquid se cogitationi offerat, quod non quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendum est.

De Delectatione. Cap. III.

u Greg. li. 18. Mor. c. 8. in prin.
x Ibid. lib. 16. c. 15. cir. med.
y Ibid. lib. 21. c. 3.
z Ibid. li. 9. c. 34.

GREGORIVS [u] in Moralibus: Esse sine delectatione anima numquam potest. Nam aut in infimis delectatur, aut in summis: et quanto maiori studio exercetur ad summa, tanto maiori fastidio torpescit ad ima: quantoq. acriori cura inardescit ad infima, tāto torpore dānabili frigescit a summis. Vtraque enim simul et æqualiter amari non possunt. Qui ergo terrenarū rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. [x] IDEM: Deum apprehendere non valet, qui adhuc in delectatione peccati iacet. IDEM: Vnusquisque superbus rector. Supra libro 1. de Prælatis malis. [y] IDEM: Mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subiugat. [z] IDEM: Cum culpa animum tentat, necesse est vt breuitatem suæ delecta-

Digitized by Google

delectationis aspiciat, ne ad æternam mortem iniquitas rapiat, cum constet, quòd ad terminum citius mortalis vita percurrat. [a] IDEM: Sæpe bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quæ quamuis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resoluitur, ab omni intentione intimi vigoris quantocius dissipatur. [b] IDEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura sæcularis in delectatione est, quies in labore. [c] ISIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, dæmonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. [d] AVGVSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, nō oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitæ delectationi si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. [e] IDEM: Mortua est vna delectatio, sed viuit altera, et illi dum non consentis, eam mortificas, cum cœperit omnino non delectari, mortificasti. Hæc est actio nostra, hæc est militia nostra.

a Ibid. li. 1. c. 19. ante medium.
b Ibid. lib. 16. c. vlt.
c Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 25. sententi. 5
d Aug. de verb. Apost. ser. 6. in prin. to. 10.
e Ibid. ser. 13. paulo post med.

De Consensu. *Cap. IV.*

GREGORIVS [f] in Moralibus: Concupiscentiæ carnalis ostia dum consensus noster aperit, ad innumera nos corruptionis mala pertrahit. [g] IDEM: Proximorum mala, quæ quis corrigere non valet, taceat, quæ cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: etsi ea, quæ tacet, tolerat: non tamen in animo virus doloris occultet. [h] IDEM: Sciendum est aliud esse, quòd animus de tentatione carnis patitur, aliud vero dum per consensum delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione praua pulsatur, sed renititur: plerumque autem cum peruersum quid concipit, hoc intra semetipsum per consensus desiderium voluit. [i] IDEM in homilijs: Ille vere Deum amat, cuius videlicet mentem delectatio praua ex consensu non superat. Nam tanto quisque a superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. [k] AVGVSTINVS de mendacio: Tunc consentimus cum approbamus, et volumus. [l] IDEM: Pudicitiam corporis, non consentiente aut non permittente anima, nemo violat. Quidquid enim nobis inuitis contingit in nostro corpore, nulla impudicitia est. [m] IDEM in epistola: Bene agere, et illicita non prohibere, consensus erroris est. [n] IDEM super Genesim contra Manichæos: Si ratio humana consentiat, vt quod libido commouerit, faciendum esse decernat, ab omni vita bona tamquam de paradiso expellitur homo, et iam ei peccatum imputatur, etiam si non sequatur factum, quoniam rea tenetur in consensione conscientia. [o] BERNARDVS in meditationibus: Dæmonum est malas suggestiones ingerere, nostrum est illis non consentire. Nam quoties resistimus, diabolum superamus, angelos lætificamus, Deum honoramus. *IDEM in sermone: Si carnalibus distrahor desiderijs, et illis, quod absit, consensero quantum possum, etiam si non sequatur factum, in morte quidem sum mortuus, vtique et consequenter sepeliendus in inferno. * IDEM: Nulla est his qui sunt in Christo Iesu damnatio, si concupiscentiæ sensus sit absque consensu. [p] IDEM: Peccatum in foribus est, nisi tuipse aperias non intrabit. Appetitus in corde prurit, sed subter te est, nisi tu sponte cesseris, nil nocebit. Audi consolationem, consensum cohibe, ne præualeat appetitus concupiscentiæ, et immaculatus eris. [q] IDEM: Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare, vel negare consensum. IDEM: Nemo fratres. Infra libr. 4. de correptione bona.

f Greg. lib. 4. Mor. c. 24
g Ibid. lib. 10. c. 4. cir. medium.
h Ibid. lib. 21. c. 3.
i Idē hom. 30. in Euāge. nō multū a prin.
k Aug. de mend. ad Consf. c. 19. to. 4.
l Ibid. paulo ante.
m Idē ep. 182. to. 2.
n Idem de Gen. cont. Man. lib. 2. c. 14. to. 1.
o Ber. lib. med. c. 14. post med.
p Ibid. ser. de sex tribulationibus post med.
q Ibid. ser. 5. in quadrag. ante med.

De Peccato. *Cap. V.*

GREGORIVS [r] super Ezechielem: Quoties actu, quoties verbo, quoties cogitatione delinquimus, Deum contra nos toties irritamus. [f] IDEM: Districta sunt omnipotentis Dei iudicia, et qui peccatorem diu expectat vt redeat, nō redeuntem atque contemnentem, grauius damnat. [t] IDEM: Peccatum quippe quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est et causa peccati, aut peccatum, et pœna peccati, aut peccatis simul et causa et pœna peccati. [u] IDEM: Grauiores culpæ sunt, quæ superducta specie virtutis, virtutes se mentiuntur esse. [x] IDEM in Moralibus: Peccatum quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. [y] IDEM: Tribus modis peccatum committitur, scilicet ignorantia, infirmitate, et studio. Et grauius quidem infirmitate, quàm ignorantia, sed multo grauius studio, quàm infirmitate peccatur. [z] IDEM: In grauibus peccatis quis positus cum suis premitur, aliena non diluit. [a] IDEM in pastorali: Nonnumquam in parua deterius, quàm in maiore culpa peccatur. Maior enim, quo citius, quia sit culpa agnoscitur, eo etiam celerius emendatur. Minor vero dum quasi nulla creditur, eo peius, quo et securius in vsu retinetur. [b] IDEM in registro: Apud homines culpa, et apud Deum pœna est, nolle quemquam bonum imitari, quod placet. [c] IDEM: Plerumque quod in laicis culpa est, hoc crimen est in sacro ordine constitutis. IDEM: Nonnumquam Dominus. Infra libro 4. de certamine. [d] AVGVSTINVS de confessione: Ibam ad inferos, portans omnia mala, quæ commiseram, et in te, et in me, et in alios multos, et grauia super originalis peccati vinculum. [e] IDEM de ciuitate Dei: Paucissimi sunt tantæ felicitatis, vt ab ipsa ineunte adolescentia, nulla damnabilia peccata committant. [f] IDEM: Quæ sunt ista peccata, quæ ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam. Difficillimum est inuenire, periculosissimum est diffinire. IDEM: Nunc vsque adeo. Infra libro 4. de voluntate mala. [g] IDEM de spiritu et litera: Sicut non impediunt a vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. [h] IDEM contra Iulianum: Diluuntur in baptismate cuncta peccata, et originaliter tracta, et ignoranter, vel scienter adiecta. [i] IDEM: Cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso male his vtentes efficiuntur iniusti. [k] IDEM ad Orosium: Malum natura non est, sed priuatio boni hoc nomen accepit. [l] IDEM de baptismo paruulorum: Sicut eorum, per quos renascuntur paruuli iustitiæ spiritus responsione sua traijcit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt, sic eorum, per quos nascuntur, caro peccati traijcit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt. * IDEM in meditationibus. Certe o miser homo ipsa sola plus est vitanda peccati fœditas, quàm quælibet tormentorum immanitas. [m] IDEM in epistola: Quem non potest diabolus deuorare seductum ad nequitiam, famam ipsius inquinare conatur, vt si fieri potest, opprobrijs et malarum linguarum detractione deficiat, et sic in eius fauces ruat. Si autem nec famam innocentis maculare potuerit, hoc ei persuadere tentat, vt per maleuolas suspitiones de fratre suo iudicet, et sic ab illo implicatus absorbeatur. [n] IDEM de virginitate: Quia satagentibus, vigilantibusq. ne peccent, subrepunt quodammodo ex humana fragilitate peccata, quamuis parua, quamuis pauca, non tamen nulla, eadē ipsa magna fiunt, et grauia, si eis superbia incrementum et pondus adiecerit,

r Greg. in Ezec. hom. 9. post med.
f Ibid. homil. 12. post med.
t Ibidem.
u Ibid. homil. 5. longe ante med.
x Idem li. 25. Mor. c. 9. non mul tū a prin.
y Ibid. lib. 25. c. 11. in prin.
z Idem in præfat. lib. Mor. c. 3.
a Idē past. eu. 3. par. c. 2. admoni. 34.
b Idem registr. lib. 5. ind. 14. c. 107.
c Ibid. li. 9 ind. 3. c. 5. in prin.
d Aug. cōf. li. 5. c. 3. in 1.
e Idem de ciu. Dei li. 21. c. 16. to. 5.
f Ibid. c. 27. post med.
g Idem de sp. et lit. c. 28. to. 3.
h Idem li. 6. cont. Iul. Pelag. c. 4. post med. to. 7.
i Ibid. li. 4. c. 3. ante med.
k Idem in q. 65. ad Oros. q. 16. to. 4.
l Idem de bap. par. li. 3. c. 2. to. 7.
m Idem ep. 137. cir. med. to. 2.
n Idem de Virg. sancta c. 50. to. 6.

IDEM

Digitized by Google

[a] IDEM de patientia: Tanto rectius maiori supplicio dignum iudicaueris animum, quanto magis vitijs subdit instrumenta virtutum. [b] IDEM de poenitentia: Nullum peccatum adeo paruum, quod non crescat neglectum. Non enim considerandum est, quid fecerit, sed quem offenderit, quàm bonus est, quàm benignus, quàm pius. [c] IDEM: Qui peccat, et gratiam suam recuperare non amat, et numquam curat ab eo diligi, qui totus est amor et charitas, nec ad illud tendit vnde sumpsit arram, in Spiritum sanctum peccat, et numquam post mortem, sicut nec viuens, consequetur veniam. [d] IDEM super canonicam Ioannis: Ista, quæ dicimus peccata leuia, noli contemnere. Si contemnis, quando appendis, expauesce, quando numeras, multa leuia faciunt vnum grande. AD IDEM de decem chordis, et super Ioannem. GREGORIVS in pastorali.* ISIDORVS de Summo bono: ITEM Augustinus: Ex quo incipit homo. Supra de homine. IDEM: Voluntas auersa. Infra libro 3. de voluntate. [e] AMBROSIVS de Officijs: Qui non repellit a socio suo iniuriam si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. [f] IDEM in Apologia: Peccatum donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem.* IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Excogitate quantum est malum, nos ex hominibus, pares Angelis, ad feras transponere. Ventri enim seruire, et pecuniarum concupiscentia detineri, et irasci, et mordere, et calcitrare, non hominum, sed ferarum est. [g] ISIDORVS de Summo bono: Si vnum vitium districte iudicetur, et alia negligantur, inanis est labor. [h] IDEM: Iudicio diuino in reatū nequiorē labuntur, qui distringere minora sua facta contemnūt. [i] IDEM: Maioris est culpæ manifeste, quàm occulte peccare: dupliciter enim reus es qui aperte delinquit, quia et agit malū, et docet malū facere. Vnde Isaias: Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. [k] BERNARDVS in sermonibus: Cauete ne quis parua reputet, quantumlibet parua scienter commissa, nemo dicat in corde suo, læuia sunt ista, non curo corrigere, non est magnum si in his maneam venialibus, minimisq. peccatis. Hæc est impoenitentia dilectissimi: hæc blasphemia in Spiritum sanctum, blasphemia autem irremissibilis est.* ANSELMVS de similitudinibus: Natura peccati est, vt non facile videatur ab illo qui eo premitur, sed mox vt cessauerit, et ab illo se alienauerit, tunc demum considerat in quanta foeditate et miseria iacuerat. IDEM: Si hinc peccati pudorem libro 4. de innocentia.

a Idem de patien. c. 5. to. 4.
b Idem de poen. c. 7. to. eod.
c Ibid. c. 4.
d Idem in 1. Io. ep. tract. 1. ante med. to. 9
e Amb. offic. lib. 1. c. 36. in prin. to. 4.
f Idem in Apol. Dauid. 1. c. 6. to. 1.
g Isid. de Sum. bo. li. 2. c. 32. senten. 5.
h Ibid. c. 19. sent. 1.
i Ibid. c. 20. sent. 1.
k Ber. ser. 1 in cōuer. S. Pau. post med.

A B C D E

De Superbia. Cap. VI.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Septem principalia vitia de superbiæ virulenta radice producūtur, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. [m] IDEM: Scimus, quòd aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quàm cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare, sed tamen minus: superbia turpis creditur, minus peccatum a simplicibus iudicatur: luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes eam turpem esse nouerunt. F IDEM: Quisquis superbiæ: Infra libro 3. de dijudicatione. [n] IDEM: Cunctis superba apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos vero alios importuna, ad ea, quæ facere et debet, et præualet, ignaua, ad ea vero, quæ facere non debet, nec præualet parata. [o] IDEM: Hoc proprium arrogantium esse vitium solet, vt et pauca credant, quæ ipsi multa dixerunt: et multa credant, quæ ipsis pauca dicuntur. Qui enim sua dicere semper volunt, aliena audire non possunt. [p] IDEM: Tolerabilius Deo est, vt in infirmitate atque ignorantia cum humilitate quisquis iaceat, quàm cū elatione cordis alta comprehendat. [q] IDEM: Adiuuare imbecillem charitatis est: adiuuare vero velle potentem, elationis est. [r] IDEM: Per elationem plerūque et vsque ad senium seruata virginitas viciatur: Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus iudex despicit, etiam integritatem corporis. [s] IDEM: Difficile in se quisque inueteratam superbiam deprehendit, quia nimirum hoc vitium quāto magis patimur, tanto minus videmus. [t] IDEM: Arrogantes sicut inflantur laudibus, ita correptionibus inflammantur, et a quolibet se, vel iusto reprehendi despiciunt, moxq. in malis suis fomitem defensionis exquirūt. [u] IDEM: Omnino difficile est, vt elatio, quæ regnat in corde, non erumpat in voce. [x] IDEM: Arrogantes graue se damnum perpeti iudicant, si scientiam suam loquēdi breuitate constringant. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quāto se potuerint multiplicitatem loquacitatis aperire.* HIERONYMVS in epistola: Initium omnis peccati superbia est, quæ natione cælestis, sublimium mentes inhabitat, sub cinere et cilicio latitans. [y] IDEM: Nihil ita a pueritia vitare conatus sum, sicut tumentem animum, et erectam ceruicem Dei contra se odia prouocantem. Noui enim magistrum, et Dominum meum in carnis humilitate dixisse: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. [z] AVGVSTINVS in regula: Alia, quæcūque iniquitas in malis operibus exercetur, vt fiant, superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant. [a] IDEM de Virginitate: Mensura humilitatis cuique ex mēsura ipsius magnitudinis data est, cui est valde periculosa superbia, quæ amplius amplioribus insidiatur. IDEM: Quia satagentibus. Supra in capite de peccato. [b] IDEM de gratia noui Testamenti: Superbia odit consortium, et quantum in ipso est, solus cupit eminere omnis superbus. [c] IDEM de ciuitate Dei: An forte corrigi pudet? et hoc vitium non nisi superborum est. [d] IDEM: Superbia peruerse imitatur Deum: odit namque cum socijs æqualitatem sub illo, sed imponere vult socijs dominationem suam pro illo. [e] IDEM: Facilius seruitur homini, quàm libidini, cum seuissimo dominatu vastet corda mortalium, vt alias omittam, libido ipsa dominandi hominibus alijs. IDEM: Audeo dicere. Infra libro 3. de recidiuatione. [f] IDEM in epistola: Fit miris modis in anima hominis, vt de falsa humilitate magis infletur, quàm si apertius superbiret. [g] IDEM de confessione: Humiliasti tamquam vulneratum superbum, et tumore meo separabar abs te, et nimis inflata facies claudebat oculos meos. [h] IDEM: Plus hostis vincitur in eo, quem plus tenet, et de quo plures tenet: plus autem superbos tenet, nomine nobilitatis, et de his plures nomine auctoritatis. [i] IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Superbia in vobis existente, omnis nostra vita immunda fit, etsi sobrietatem, etsi virginitatem, etsi ieiunium, etsi orationes, etsi eleemosynam, etsi quodcumque aliud perficiamus. [k] ISIDORVS de Summo bono: Superbia sicut est origo omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum: ipsa enim est in peccato prima, in conflictu postrema. [l] IDEM: Omnis peccans superbus est, eo quòd faciēdo vetita, contemptui habet diuina præcepta. [m] BERNARDVS de duodecim gradibus: Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat. [n] IDEM: Arrogans, de alia omni re plus sibi credit, quàm alijs, de seipso plus alijs credit, quàm sibi. [o] IDEM: Monachus præsumptuosus primus in conuentibus residet, in consilijs primus respondet, nō vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipse nō fecit, aut ordinauit, nec

l Greg. lib. 31. Moral. c. 17. post med.
m Ibidem li. 33. c. 11.
n Ibidem lib. 34. c. 18. circa med.
o Ibid. lib. 26. c. 17. cir. fi.
p Ibid. lib. 17. c. 7. cir. fi.
q Ibid. c. 11. in prin.
r Ibid. lib. 26. c. 13. cir. med.
s Ibid. lib. 24. c. 13.
t Ibid. lib. 26. c. 1.
u Ibid.
x Ibidem. c. 18.
y Hier. ep. 32. ad Abig. to. 1.
z Aug. reg. 3. c. 5. to. 1.
a Idem de Virg. c. 31. to. 6.
b Ibid. ep. 120. ad Honorat. de grat. no. test. c. 16. in fi. to. 2.
c Idem de ciu. Dei. li. 10. c. 29. post med. to. 5.
d Ibid. lib. 19. c. 12. post med.
e Ibidem. c. 15. post med.
f Idem ep. 61. ad Paulin. post med. to. 2.
g Idē conf. li. 7. c. 7. in fi. to. 1.
h Ibid. lib. 8. c. 4.
i Chrys. in Io. hom. 8. cir. fi. to. 3.
k Isid. de Sum. bo. li. 2. c. 38. sen. 7.
l Ibidem. sent. 2.
m Ber. de 12. grad. gradu. 9.
n Ibidem gradu. 6
o Ibidem gradu. 7

Digitized by Google

recte factum, nec pulchre æstimat ordinatum. Iudicat iudicantes, præiudicat iudicaturis. Si cum tempus aduenerit non promoueatur ad prioratum, abbatem aut inuidum iudicat, aut deceptum. [a] IDEM super Cantica: Argumentum superbiæ priuatio gratiæ est: humilibus enim dat Deus gratiam, superbis resistit. [b] IDEM: Perniciosa paupertas, penuria meritorum: præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ, et ideo diuitias, et paupertatem ne dederis mihi Domine.

De Vana gloria. Cap. VII.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, et nouitatum præsumptiones oriuntur de inani gloria. [d] IDEM: Quattuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant, aut si datum de super credant, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certe cum iactantia se habere, quod non habent, aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere, quod habent. IDEM: Sæpe bono operi: Supra capite de delectatione. [e] IDEM: Qui accepta bona sibi arrogat, suis cōtra Deum donis pugnat. [f] IDEM: In cogitatione tumidi proprij fauores oriūtur, sibiq. de singularitate sapientiæ blanditur ipsa fatuitas. Pensat ea, quæ audierit, ac verba, quæ profert: et miratur sua, et deridet aliena. ITEM: Cuncti vanæ gloriæ. infra libro 3. de diiudicatione. [g] IDEM: Sicut labor iustorum est videre praua nec corrigere, ita grauis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendunt. [h] IDEM: Quasi latrunculus est appetitus laudis humanæ: qui recto itinere gradientibus ex latere iungitur, vt ex occultis educto gladio, gradientium vita trucidetur. * IDEM: Agitur, vt ante iusti iudicis oculos, fouea mentis fit memoria virtutis, quia reminiscendo quod gessit, dum se apud se erigit, apud humilitatis auctorem cadit. ISIDORVS: Maxime per cenodoxiam: Supra de monachis malis. IDEM: Qui ex deteriore: Supra de incipientibus. * IOANNES Chrysostomus super Ioanem: Gloriam vanam cupere, ingloriatio est, gloria autem vera est hanc despicere, et nullam eius curam facere, sed ad id quod Deo placet, omnia et dicere et facere. [i] IDEM: Qui omnium contemptum pecuniarum habuerunt, et nulli huiusmodi imaginationi se immiscuerunt, et magis tyrannicas corporum concupiscētias domuerunt, hi multoties capti a vana gloria omnia perdiderunt. [k] IDEM: Si laudes amamus, eas quæ a Deo sunt diligentius quæramus. Nam, quæ quidem ab hominibus est laus, qualiscumque fuerit, simul vt apparuit, perijt. [l] AVGVSTINVS de confessione: Domine gloria nostra tu esto, propter te amemur, et verbum tuum, et nomen tuum timeatur a nobis. Qui enim laudari vult ab hominibus, vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, non eripietur damnante te. [m] AMBROSIVS de Officijs: Fortitudo gloriæ caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatius appetita, semper autem nocuit vsurpata. [n] BERNARDVS in epistola: O stulti filij Adam, qui contemnentes pacem, et gloriam appetentes, et pacem perdunt et gloriam.

De Inuidia. Cap. IIX.

GREGORIVS [o] in Moralibus: De inuidia, odiū, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, et afflictio in prosperis nascitur. [p] IDEM: Qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt inuidiæ tormento. [q] IDEM: Inuidia iram generat: quia quanto interno liuoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur. [r] IDEM: Dum electi

a Idē sup. Cant. ser. 14. prope fi.
b Ibid. ser. 68. cir. fi.
c Greg. lib. 31. Mor. c. 17. post med.
d Ibid. lib. 23. c. 4. paululum a prin.
e Ibid. li. 9 c. 2. in prin.
f Ibid. lib. 20. c. 14. in prin.
g Ibid. lib. 23. c. 5. cir. fi.
h Ibid. li. 8 c. 32.
i Chrys. in Ioan. hom. 28. post med. to. 3.
k Ibidem homil. 37. ver. fin.
l Aug. cōf. li. 10. c. 36. to. 1.
m Amb. offic. lib. 1. c. 39. to. 4.
n Bern. ep. 126. ad episcop. Aquit. post med.
o Greg. lib. 31. Mor. c. 17. post med.
p Ibid. li. 2 c. 20. cir. med.
q Ibid. lib. 31. c. 17. post med.
r Ibid. lib.

proficiunt, reprobi ad rabiem furoris et inuidiæ excitantur, et bona nascentia, quæ nolunt imitari, grauius persequuntur. IDEM: Inuidi dum bonum: Infra libro 3. de stultiloquio in accusatione. [s] IDEM in Dialogis: Antiquus hostis vnde bonos cernit per charitatem prouehi ad gloriam, inde peruersos per inuidiam rapit ad pœnam. [t] IDEM in homilijs: Quidquid in mundo concupiscimus, hoc proculdubio proximis inuidemus. Videtur etenim quia nobis desit, quod alius assequitur. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: O zelus, o inuidia omni malitia cumulata! Inuidia ignis inextinguibilis est, etenim sicut tinea comedit vestimentum, sic et inuidia eum qui zelatur, consumit, eum autem cui inuidet, clariorem reddit. * IDEM super Ioannem: Inuidiæ passio, et fornicatione, et adulterio multum est deterior. [u] IDEM: Inuidi oculus liquatur tristitia, inuidus cum morte viuit continua. [x] AVGVSTINVS de disciplina Christiana: Auertat Deus inuidiæ pestem ab animis omnium, nedum Christianorum. Vitium enim diabolicum est inuidia, quo solo diabolus reus est, et inexpiabiliter reus. Non enim dicitur diabolo, vt damnetur, quia adulterium commisisti, furtum fecisti, villam alienam rapuisti: sed qui homini stanti, tu lapsus continuo inuidisti. [y] IDEM de Virginitate: Superbiam sequitur inuidia, tanquam filia et pedissequa. Eam quippe superbia continuo parit, nec vmquam est superbia sine tali prole atque comite. [z] HIERONYMVS in epistola: O inuidia primum mordax tui, o satanæ calliditas semper sancta persequens! [a] ISIDORVS in synonimis: Inuidia cuncta bona ardore pestifero deuorat. Inuidia, animæ tinea sensum comedit, pectus vrit, mentem afficit, cor hominis quasi quædam pestis depascit. [b] ANSELMVS de similitudinibus: Qui bonis alterius arridet, sanctis consentit: qui vero inuidet, diabolis similis est. Siquidem magis puto esse saluationem sperandam eius, qui parum boni facit, et factis aliorum fauet, quàm illius, qui multa, et inuidet alijs. * SENECA in prouerbijs: Nondum felix es, si nondum turba te deridet. Nam etsi nullos tibi inimicos facit iniuria, multos facit inuidia. * GLOSSA super Psalmum 123. Ira et inuidia iudicio carent.

De Ira. Cap. IX.

GREGORIVS [c] in Moralibus: De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. [d] IDEM: Plerumque mentem sub obtentu iustitiæ, iræ immanitas vastat, et dum quasi sæuit zelo rectitudinis, rabiem explet ira furoris. [e] IDEM: Qui humanorum actuum subtili examine gressus enumerat, iram sine voce, iudicio: iram in voce, concilio: iram vero in voce atque sermone, gehennæ ignibus mancipat. [f] IDEM: Plus semper ira in vindicta exigit, quàm de iniuria accepit. [g] IDEM in dialogis: Tanto metuenda est ira iustorum, quanto et constat, quia in eorum cordibus ille præsens est, qui ad inferendam vltionem, quam voluerit, inualidus non est. [h] IDEM in registro: Ira etiam cum delinquentium culpas insequitur, non debet menti nostræ quasi domina præire, sed post rationis tergum quasi ancilla rationis subnixius famulari. [i] IDEM: Nemo potest diligere illum, quem ex ira, vel odio non vult videre. [k] IDEM: Ira si semel mentē possidere cœperit, iustum esse deputat etiā illud, quod crudeliter facit. [l] IDEM in pastorali: Illa quæ mater est omnium custosq. virtutū, per iræ, vel impatientiæ vitium virtus charitatis eneruatur. [m] HIERONYMVS in originali super Michæam: Propemodum naturale est, vt et nurus socrum, et socrus oderit nurum. [n] AVGVSTINVS in epistola: Sicut acetū corrumpit vas, si diutius ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit. [o] IDEM: Multo melius nec iuste cuiquam irascimur, quàm velut

25. c. 7. cir. fi.
s Idem li. 3. Dial. c. 15. ante med.
t Idē hom. 5. in Euāg. post med.
u Chrys. in Ioā. homil. 54. ver. fi. to. 3
x Aug. de Disci. Chri. c. 1. cir. med. to. 9.
y Idem de Virg. san. c. 31. to. 6.
z Hier. ep. 99. ad Asel. cir. med. to. 2.
a Isid. in syn. c. 9. in prin.
b Ansel. de simil. c. 45.
c Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med.
d Ibid. lib. 26. c. 28. ante med.
e Ibid. lib. 21. c. 4. cir. med.
f Ibid. lib. 28. c. 9. cir. med.
g Idem li. 1. Dial. c. 9 cir. med.
h Idem registr. li. 7. indi. 2. c. 126 post med.
i Ibid. ind. 1. c. 23.
k Ibid. li. 7 indict. 2. c. 126. post med.
l Idē past. cu. p. 3. c. 2. admonit. 10. non longe a prin.
m Hier. in Mich. li. 2. c. 7. to. 5.
n Aug. ep. 87. in fi. to. 2.
o Ibid. ep. 149. ad Prof. cir. med.

Digitized by Google

velut iuste irascendo,in alicuius odium iræ occultâ facilitate dilabimur. [a] IDEM in sermone Domini in monte: Si irasci non est fas fratri suo sine causa, aut dicere racha, aut dicere fatue: multo minus fas est animo tenere aliquid,vt in odium indignatio conuertatur. [b] IDEM: Odium est ira inueterata. [c] IDEM de ciuitate Dei: Iram nihil aliud esse,quàm vlciscendi libidinem,veteres diffinierunt. [d] IDEM in regula: Melior est,qui quamuis ira sæpe tentatur, tamen impetrare festinat,vt sibi dimittat, cui se fecisse agnoscit iniuriam, quàm,qui tardius irascitur,et ad veniam petendam tardius inclinatur. Qui autem numquam petit veniam, aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio,etiã si inde non proijciatur. [e] GLOSSA: Si non dimiserimus ex corde, quod in nos delinquitur, etiam hoc quod per pœnitentiam dimissum erat, a nobis exigitur. [f] CASSIODORVS in Psalmos: Venialis ira est, quæ non ducitur ad effectum. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Qui irascitur sine ratione, multis supplicijs dignus erit, voluntarie seipsum in barathra perditionis ferens, et ante futuram gehennam, hic iam vindictam soluens. [g] IDEM de compunctione cordis: Non iracundos tantum,et illatę malitiæ memores punit Deus tamquam reos,sed et eos,qui et irascentes aut offensos fratres placare negligunt,et cõtemnunt. [h] IDEM: Osculum pacis porrigere tempore, quo sacramenta offeruntur, in vsu Ecclesiæ est. Sed vereor ne plures ex nobis, labijs tantummodo pacem faciant, cum tamen Christus non ex ore, sed ex corde desideret,et affectu velit proximum non labijs salutari. [i] IDEM: Si tantummodo non lædas eum, qui te læsit, auertas autem te ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, et iræ dolor augescit in corde. † AMBROSIVS de Officijs: Si irascimur, quia affectus naturæ est, non potestatis, malum sermonem non proferamus de ore nostro, ne in culpam ruamus. [k] IDEM: Is qui cito iniuria illata mouetur: facit se dignum iudicari contumelia, dum vult ea indignus haberi. [l] BERNARDVS in epistola: Non irasci,vbi irascendum sit,nolle emendare,peccatum est: prius vero irasci, quàm irascendum sit,peccatum peccato addere est.

a Idem de Ser. Domi. in Mon.lib. 2.c.20.to.4 — b Ibid.lib. 2.c.30. — c Idem de ciu. Dei.li. 14. c. 14. to.5. — d Idē reg. 3. c. 38. to.1. — e Gl. Mat. 18. — f Cassiod. in ps.4.ante med. — g Chrys.de compunct. cord. lib.1. ante med. to.5. — h Ibid.paulo post. — i Ibid. post multa. — † Amb.lib. 1.offic. c.3. in fi. — k Ibid.lib. 1.c.6 — l Ber. epi. 69.ad Gui. abb.in princi.

De Accidia. Cap. X.

GREGORIVS [m] in Moralibus: De tristitia, vel accidia nascitur malitia,rancor, pusillanimitas,desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis circa illicita. [n] IDEM: Humana anima quia ad Deum solum appetendum facta est, omne autem quod infra Deum appetit, minus est,ideo ei iure non sufficit,omne quod Deus non est. Hinc est,quòd huc illucq; spargitur,et ab vnaquaque re fastidio impellente remouetur. [o] IDEM in pastorali: Plerumque piger, dum necessaria agere negligit,quædam sibi difficilia opponit,quædam vero incaute formidat, et dum quasi inuenit,quod velut iuste metuat,ostendit, quòd in otio quasi non iuste torpescat. [p] IDEM: Si quod mortuũ in nobis est, ad vitam non accenditur, hoc etiam extinguitur,quod quasi adhuc viuum tenetur. [q] IDEM: Qui adhuc in peccatis est,conuersionis fiduciam non amittit: qui vero post conuersionem tepuit, etiam spem, quæ potuit esse de peccatorum conuersione, subtraxit. [r] AVGVSTINVS de confessione: Palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis: et oculis ægris odiosa est lux,quę puris amabilis est: et iustitia tua Domine displicet tristibus et iniquis. IDEM: Nullo modo decet *et cet.* infra lib. 4. de exercitio. [f] IOANNES Chrysostomus de compunctione cordis: Non video,quòd aliquis nostrum vera et perfecta cupidine cælestium teneatur, alioquin omnia, quæ videntur esse grauia, vmbras putaret et risum. † AMBROSIVS super Lucam: Disce rogare, quod cupis

m Greg.li. 31. Mor. c. 17. post med. — n Ibid.lib. 26. c. 28. post med. — o Idē past. cu.p.3. c.2. admonit. 16. — p Ibid. admo.35. post med. — q Ibid. — r Aug.cõf. lib.7.c.16. to.1. — f Chrys.de comp. cord. lib. 1. post med.to.5. — † Amb. in Luc. lib. 4. c.4.

impetrare, fastidiosos viros cælestium profectus munerum non sequuntur. [s] IDEM in epistola: Sicut Dominus non vult mortem peccatoris, tantum vt reuertatur,et viuat: ita tepidos odit, et cito ei nauseam faciunt. [t] ISIDORVS de Summo bono: Tepidus in conuersatione,otiosa verba et vanas cogitationes,noxias esse non conspicit: quòd si a torpore mentis euigilauerit, ea, quæ prius leuia æstimabat, confestim quasi horrenda atque atrocia pertimescit. [u] IDEM: Dei seruum sine intermissione legere, orare, et operari oportet: ne forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis surripiat. Cedit enim labori voluptas, animum autem vacantem cito præoccupat. [x] BERNARDVS in epistola: Pro vitando otio,otiosa sectari ridiculum est. Otium autem est, quod vel nullam habet vtilitatẽ,vel vtilitatis intentionẽ. [y] IDEM: Miror quòd ad gustũ cibi dulcissimi nauseas,si tamen gustasti quàm dulcis est Dominus: aut certe nõdum gustasti,et nescis quid aut quomodo sapit Christus, ideoq. non appetis incognitum et inexpertum: aut si forte gustasti et dulce non sapit, sanum non habes palatũ. [z] IDEM super Cantica: Doleo aliquos nostrum graui in sacris vigilijs deprimi somno, nec cæli ciues reuereri, sed in præsentia principum tãquam mortuos apparere: cum tamen ipsi nostra alacritate permoti nostris interesse solemnijs delectentur. Vereor ne nostrã desidiam aliquando abominantes, cum indignatione recedant. [a] IDEM: Cum te tepore, accidia, vel tædio affici sentis,noli propterea diffidere,atque desistere a studio spirituali, sed iuuantis require manum, trahi te obsecrans. [b] IDEM in sermonibus: Tepescimus processu temporis a feruore conuersionis nostrę: paulatim refrigescit charitas, abundat iniquitas, vt heu consummemur in carne, qui spiritu cœperamus. † IDEM: Quid istud negligentiæ,quid pigritiæ, immo quid vecordiæ est, vt non crebris suspirijs et feruentissima affectione abrumpere hinc, et in illa tam felicia agmina iaculari animos studeamus? Væ nobis a duritia cordis nostri, væ nobis a peccato gentium,quas Apostolus sine affectione cõmemorat esse. [c] SENECA in epistola: Cito inerti otio vita torpebit: si relinquendum est quidquid offendit. [d] IDEM: Otiũ sine litteris mors est, et viui hominis sepultura.

t Isid. de sum. bo.lib. 2.c.10. senten.a. — u Ibid.lib. 3.c.20.senten.5. — x Ber. epi. de vita solit.ad frat. de monte Dei ante med. — y Idem ep. 2.ad Fulc. post med. — z Idē ser. 7. in cant. ante med. — a Ibid.ser. 21. ante med. — b Idem ser. 3. in ann. Dom.cir.fi. — † Idem ser. 5. in fes. om. Sanct. cir.med. — c Sen. ep. 81. statim a prin. — d Idem ep. 82. statim a prin.

De Auaritia. Cap. XI.

GREGORIVS [e] in Moralibus: De auaritia, proditio,fraus,fallacia, periuria,inquietudo,violentiæ,et contra misericordiã obdurationes cordis oriũtur. [f] IDEM: Auaritia desideratis rebus, habitis non extinguitur,sed augetur. Nam more ignis cũ ligna, quæ consumat, exceperit, magis excrescit. [g] AMBROSIVS in sermonibus: Quosdã gradus cupiditas habet, quo plures ascendit,eo ad altiora festinat, vnde fit grauior ruina lapsuro. [h] IDEM in epistola: Ibi abundantia, vbi satietas: vbi autem fames cupiditatum,vbi inexplebilis appetentia,ibi vtique paupertas. [i] AVGVSTINVS in sermonibus: Nõ solũ auarus est, qui rapit aliena,sed et ille auarus est, qui cupide seruat sua. [k] IDEM de verbis Domini: Inexplebilis est sola auaritia diuitum: semper enim rapit, et numquã satiatur: nec Deum timet,nec hominẽ reueretur: nec patri parcit,nec matrem agnoscit: nec fratri obtemperat, nec amico fidem seruat: viduam opprimit,pupillorum res inuadit: liberos in seruitium redigit, testimonium falsum profert: res mortui hominis occupantur, quasi non et ipsi,qui hoc faciunt,moriantur. [l] IDEM de libero arbitrio: Dictum est,radicem omnium malorum esse auaritiã, hoc est,plus velle,quàm satis est. Tantum autem satis est, quantum sibi exigit naturæ in suo genere conseruandæ modus. [m] IDEM de decem chordis: Qua fronte venturus es ad filium tuum,qui præcessit, cui præcedenti non mittis partẽ

e Greg.lib. 31. Mor. c. 17. post med. — f Ibid. lib. 15. c. 12. cir.med. — g Amb.lib. de Nabute, c. 2. ante med.to.1. — h Idē epi. li. 4. ep.27. ad Simp. cir.fi. to.5. — i Aug.ser. 196. de tempore circa med.to.10. — k Idem de verb. Do. ser.25. ante med. to. eod. — l Idem de lib.arb.li.3 c.17.to.1. — m Idem de 10.chord.c. 12.to.9.

Digitized by Google

suam in cælum? An non potest mitti in cælum? Potest prorsus. Audi ipsum Dominum dicentem: Thesaurizate vobis thesauros in cælo. [a] ISIDORVS in etymologijs: Auidus dictus est ab auendo, auere enim cupere est, hinc et auarus. Nam quid est auarum esse, nisi progredi vltra quàm sufficit? Auarus enim dictus est, eo quod sit auidus auri, et numquam opibus expleatur. [b] IDEM de Summo bono: Qui bona mundi diligit, velit, nolit, timoris et doloris pœnę succumbit.* IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Quemadmodum in fontem mundum stercus quis immittens, totum eum immundum facit: ita et in diuitias iustas auaritia intrans, omnia spirare facit ab eo, qui illic est, auaritiæ fœtore. IDEM: Non amabit proximum, qui aurum amat. [c] BERNARDVS de contemptu mundi: Nunc trahit sua quęque voluptas, odorem turpis lucri sectantes, quæstum æstimant pietatem, quorum certa damnatio est. [d] IDEM: Vtinam saperes miser, et intelligeres, cum thesauro pecuniæ, thesaurum iræ pariter cumulari. Vtinam nouissima prouidens, animaduerteres, non facile per foramen acus transituros diuitiarum cumulos. [e] SENECA in epistola: Vidisti aliquando canem, missa a Domino frusta panis ac carnis, aperto ore captantem, quidquid accipit protinus integrum deuorat, et semper ad spem venturi hiat. [f] IDEM: Euenit nobis quidquid expectantibus fortuna proiecit, id sine vlla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius erecti, et attenti. IDEM: Quisquis de accipiendo, *et cet.* Infra libro tertio de ingratitudine.

a Isidorus etym.li.10. ver. Auidus.
b Idem de Sum.bo. li. 3.c.63. sen tem.2.
c Ber. in declam. super ecce nos ante med.
d Ibid.post pauca.
e Sen. ep. 72. post med.
f Ibid.

De Gula. *Cap. XII.*

GREGORIVS [g] in Moralibus: De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam oritur. [h] IDEM: Quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora præuenit. Aliquando vero tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit. Aliquando quælibet sumenda præparari accuratius expetit. Aliquando autem et qualitati ciborum, et tempori congruit, sed in ipsa ciborū quantitate, sumendi mensuram refectionis excedit. [i] NONNVMQVAM vero, et abiectum est, quod desiderat, et tamen ipso æstu immensi desiderij deterius peccat. Exemplum de primo in Ionatha: De secundo in Israeliticis: De tertio in filijs Heli: De quarto in Ezechiele: De quinto in Esaū. †IDEM: Sæpe dū quasi conciui carni parcimus, ad prælium contra nos hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes viuunt: et cum virtus alitur, plerumque vires vitijs augentur. [k] IDEM in pastorali: Gulæ deditos, superfluitas locutionis, leuitas operis atque luxuria: abstinentes vero sæpe impatientia, atque tristitia, sæpe vero superbiæ culpa comitatur. [l] HIERONYMVS in epistola: Difficile inter epulas seruatur pudicitia, nitens cutis sordidum ostentat animum. IDEM: Nihil solicitius, *et cet.* Infra libro 4. de lætitia. [m] ISIDORVS de Summo bono: Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi sit, nesciat: vnde etiam et malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. [n] IDEM: Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis attendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic fuerat epularum copia. [o] IDEM: Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Greci dixerunt, ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse. [p] AVGVSTINVS de Doctrina Christiana: Fieri potest, vt sine aliquo vitio crapulæ, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur; insipiens autem fœtidissima gulæ flamma, in cibum vilissimum ardescat. * BASILIVS

g Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med.
h Ibid.lib. 30.c.13.
i Ibid cap. 14.
1.Reg.14. Numer.11 1.Reg.2. Ezech.16. Gen. 25.
† Ibidem mor.c.14.
k Idē past. cu.p.3.c.2. admo. 20. in prin.
l Hier. ep. 47. post med.to.1.
m Isid. de Sum.bo.lib. 2.c.43.sen. 1.et 2.
n Ibid.c. 42.sent. 8.
o Ibid.sen. 6.
p Aug. lib. 3. de Doct. Christ.c.12 to.3.

A in regula: Sicut miles plurimo onere prægrauatus præpeditur, ita monachus, vel clericus impeditur ad vigilias, cum escarum plenitudine torpescit. [q] BERNARDVS in Apologia: Sanius est modico vino vti propter infirmitatem, quàm multa aqua ingurgitari per auiditatem. Legitur in scientia naturali, quòd inter animalia magnorum corporum, nulli dedit natura tam paruum os, secundum corporis quātitatem, sicut homini, quod factum est ad commendationem temperantiæ, et ad detestationem gulositatis.* GREGORIVS: Quanto corpus impletur, tanto anima minoratur. Vnde [r] HIERONYMVS: Qui luxuriatur,
B viuens mortuus est: et qui inebriatur, mortuus et sepultus. * SENECA: Ciborum copia, sublimitas impeditur. * IDEM: Ventri obedientes, loco animalium viuimus non hominum. [f] BERNARDVS: Voluptas gutturis, quæ tāti hodie æstimatur, vix duorum habet longitudinem digitorum: non durat nisi quantum durat transitus ille per gulam, et pro illo transitu vult domina gula, tot et tanta sibi præparari.

q Ber. in Apolo. ad Guliel.abb. ante med.
r Hier.ep. 83. ad Ocean. post med.to.2.
f Ber.Ser. de conuers. ad cleric. c.12.

De Luxuria. *Cap. XIII.*

GREGORIVS [t] in Moralibus: De luxuria, cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæ-
C culi, horror, vel desperatio futuri generatur. [u] IDEM: Nulla ante Dei oculos iustitiæ pietatisq. sunt opera, quæ corruptionis contagio monstrantur immunda. [x] IDEM in Dialogis: Carnalis delectatio, mentem, quam inficit, obscurat, vt videre veræ lucis claritatem non valeat: sed vnde inferius delectatur, inde caliginem ad superna patiatur: [y] AVGVSTINVS de fide ad Petrum: Quia dum sibi inuicem vir mulierq. miscentur, vt filios gignant, sine libidine non est parentum concubitus, et ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus, et peccatum in paruulos non trans-
D mittit propagatio, sed libido. [z] ISIDORVS de Summo bono: Luxuriæ imagines, quas in veritate gessimus, sæpe dormientibus nobis in animo apparent, sed innoxiæ si non concupiscendo occurrunt, id est, si non consentimus vigilantes. [a] IDEM: Qui nocturna illusione polluitur, etsi extra memoriam turpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen hoc, vt tentaretur, culpæ suæ tribuat, suamq. immunditiam statim fletibus tergat. [b] IDEM: Deus nonnumquam deijcit occultam mentis superbiam per carnis manifestam ruinam. [c] IDEM: Inter septem vitia, fornicatio maximum est scelus, quia per carnis im-
E munditiam templum Dei violat, et tollens membra Christi, facit membra meretricis. [d] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Vitium libidinis facile ex vacantia et otio nascitur. Nam definitio amoris hæc est, animæ vacantis passio.* IDEM: Per omnem actū carnalem homo animalibus similis inuenitur, maxime autem per vsum libidinis. †IDEM super Ioannem: Porci sunt, qui vitam suam cœnosæ libidini, et voluptatibus sæculi manciparunt. [e] HIERONYMVS in originali super Oseā: Sicut vinum et ebrietas eum, qui biberit, mentis suæ impotem facit, ita fornicatio, ac voluptas peruertit sensum, animumq. debilitat, et de rationali homine, brutum efficit ani-
F mal. [f] IDEM: Sicut gulæ seruientes habent ventrē Deum: ita qui libidini seruiunt, habent Deū Beelphegor. [g] IDEM in originali super Naū explicans verba illa: Corruet in corporibus suis; Septuaginta infirmabuntur in corporibus suis. Multi propter res venereas in corpore debilitati sunt, et cū perditione animæ carnem quoque frangunt, cui seruiunt. [h] GLOSSA in prouerbia super illud; Pretiū scorti; Breuis voluptas fornicationis, et perpetua pœna fornicationis. [i] INTERLINEARIS: Luxuria consumit omnia bona gratiæ, et naturæ.* SENECA in epistola; Luxuria, volu-

t Greg.lib. 31. Mor. c. 17.post med.
u Ibid.lib. 21.c.9. post med.
x Idē Dialog.lib.4. c. 36. cir.fi.
y Aug.lib. de fi.adPet. c. 2. post med. to. 3.
z Isido. de Sum.bo.lib. 3.c.6.sent. 13.
a Ibid.sent. 14.
b Ibid. lib. 2.c.39.sen ten. 1.
c Ibid.sent. 20.
d Chrysost. op. imp. homil. 40.ante med. to. 2.
† Est apud eundē homil.de cruce ante medium to. 3.
e Hier. in Osea.li.1.c. 4.to.5.
f Ibid.li.2. c.9.
g Idem in Na. c.3. to. eod.
h Glos.ord. in prou.6.
i Glos. interl.luc. 15

Digitized by Google

voluptas fragilis est, breuis, fastidio obiecta, quo auidius acta est, ocyus in contrarium recidens, cuius subinde necesse est, aut pœniteat, aut pudeat: in qua nihil est magnificum, aut quod naturam hominis dijs proximi deceat, res humilis membrorum turpium, aut vilium ministerio exitu fœda. * IDEM: Nihil tam mortiferum ingenijs, quàm luxuria. * IDEM: Vis magna mentis blandusq. animi calor, amor est, iuuenta gignitur, luxu et otio nutritur inter læta fortunæ bona: quem si fouere atque alere desistas, cadit, breuiq. vires perdit extinctus suas: illicita amantur, et excidit quidquid quisquis in primo obstitit, pepulitq. amorem tutus ac victor reddit, qui blandiendo dulce nutriuit malum, sero recusat ferre, quod subijt iugum.* HIERONYMVS: Appetitus fornicationis anxietas est, satietas pœnitentia. Et Paulus Apostolus ait: Qui fornicatur, in corpus suum peccat. * GLOSSA: In fornicationis opere totus homo absorbetur a carne qui fornicatur, vt iam homo non possit animus suus esse, sed simul totus homo possit dici caro. Et dicit quædam glossa super Leuiticum, quòd cum dæmones de omni peccato gaudeant, præcipue tamen gaudent de fornicatione, quia ibi corpus et anima maculatur, et ideo maxime cauendum.

De Perplexitate. *Cap. XIV.*

a Greg. li. 32. Mor. c. 17. longe ante med. b Ibid. c Isidor. in Syn. c. 11. d Idem de Sum. bo. lib. 3. c. 5. sent. 21.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Dum mens inter minora et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur. [b] IDEM: Cum in dubijs constringimur, vtiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. [c] ISIDORVS in Synonimis: In malis promissis rescinde fidé, in turpi voto muta decretum. [d] IDEM de Summo bono: Argumenta machinationum malarumq. cogitationum semina, quæ in cordibus hominum diabolus fundit, ita sæpe vndique captam implicant mentem, vt ex quacumque parte euadere quisque tentauerit, sine periculo exire non possit: veluti si iures hoc facere, quod si feceris pecces, si non feceris, reus periurij sis. In tanto ergo mali discrimine, vt euadendi aditus pateat, minora potius eligenda sunt, vt maiora vitentur. [e] AVGVSTINVS de mendacio: Illa desinunt esse peccata, quæ propter grauiora vitanda suscipiuntur. Sicut enim in rebus vtilibus, non vocatur damnum, quod propter maius lucrum amittitur, sic et in rebus sacratis, non vocatur peccatum, quod admittitur, ne grauius admittatur. [f] AMBROSIVS de Officijs: Si non potest alteri subueniri, nisi alter lædatur: commodius est neutrum iuuari, quàm grauari alterum.

e Aug. de mēd. ad Cõsen. c. 18. in fi. f Ambr. de offic. li. 3. c. 9. an. med. to. 4.

De Conflictu vitiorum, & virtutum. *Cap. XV.*

g Aug. lib. de cõf. vir. et vit. c. 1. cir. fi. et seq. to. 9.

Superbia, & humilitas.

AVGVSTINVS [g] in libro de conflictu: O quàm amarus est superbiæ congressus, quæ angelos de cælo proiecit, homines de paradiso minauit. Superbia dicit: Certe multis immo pene omnibus melior es, verbo, scientia, diuitijs, honoribus, et cunctis, quæ carnalibus, vel spiritalibus suppetunt charismatibus. Cunctos ergo despice, cunctis te ipsum superiorem attende. Humilitas respondet: Memento quia puluis es: quia cinis es: quia putredo, et vermis es, quique, etsi altus es, nisi tanto te humilies, quanto magnus es, perdis omnino quod es. Numquid tu altior es, quàm primus angelus? Numquid splendidior in terra, quàm lucifer in cælo? Quòd si ille de tanta sublimitate per superbiam cecidit, quo modo tu ad tantam celsitudinem superbiens, de imis ascendes?

Inanis gloria, & timor Dei.

Inanis gloria dicit: Age bonum, quod vales, ostende bonum cunctis quod agis, vt bonus a cunctis dicaris, vt sanctus et venerabilis ab hominibus prædiceris, vt

A Dei dilectus voceris, vt nemo te contemnat, nemo te despiciat, sed vniuersi debitum tibi honorem persoluant. Timor Dei respondet: Si boni aliquid agis, nõ pro transitorijs, sed pro æternis honoribus age: occulta, quod agis in quantum vales, sit in animo tuo occultandi voluntas, et non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit aliquando manifestare, quod semper vis celatum habere. Simulatio dicit: quia nihil boni in abscondito facis, ne a cunctis cognitus detestabilis habearis, finge te foris esse, quod intra non appetis. Vera religio respondet: Immo magis satage esse, quàm ostentare, quod non es. Nam hoc hominibus ostendere, quod non es, quid aliud

Simulatio, & vera religio.

B quàm damnatio est? Contemptus dicit: Quis tu, vt tibi peioribus obtemperes, deterioribus famulatum exhibeas? te magis quàm illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio, vel industria coæquari. Obtempera igitur solius Dei imperio, et non sit tibi cura de aliquo. Subiectio respondet: Si Dei obtemperandum est imperio, etiam humano subdi, necesse est magisterio. Ipse enim dicit: Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. Ita, inquis, oporteret, si talis esset, qui loco Dei imperaret: sed non est talis, per quem Deus imperet. Sed audi

Contẽptus & subiectio.

Luc. 10.

C Apostolum contradicentem tibi. Ait enim: Non est potestas nisi a Deo, quæ autem a Deo sunt, ordinata sunt. Quales enim esse debeant hi, qui imperant, non est a subditis discutiendum. Inuidia dicit: In quo illo, vel illo minor es? Cur ergo eis æqualis, vel superior non es? Quanta vales, quæ ipsi non valent? Non ergo tibi, aut superiores esse, aut æquales debent. Concordia fraterna respondet: Si ceteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo, quàm in summo temetipsum conseruas, semper enim de alto peior fit ruina. Quòd si tibi, vt asseris, quidam superiores, vel æquales sunt, quid te lædit, quid te nocet? Caue prorsus ne dum alijs locum celsitudinis inuides, illum

Rom. 13.

Inuidia, & concordia.

D imiteris, de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum qui sunt ex parte illius. Odium dicit: Absit, vt illum ames, quem in omnibus contrarium habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te conuitijs exasperat, qui tibi peccata tua improperat, qui te dictis et operibus atque honoribus semper præuenire festinat. Nisi enim ipse tibi inuideret, nequaquam se tibi ita præferret. Dilectio vera respondet: Numquid quia hæc, quæ narras, odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda Dei imago in homine? sicut Christus, qui in cruce positus inimicos suos dilexit, et

Sap. 2

Odiũ, & dilectio.

E ante crucis tormentum admonuit, dicens: Diligite inimicos vestros, *et cet.* Omnem ergo amaritudinem cordis euome, et quo pacto valueris, charitatis dulcedinem sume: nihil enim illa suauius, nihil illa beatius. Detractio dicit: Quis potest sustinere? quis silentio valet tegere quanta ille, vel illa praua committit, nisi forte qui consentit? Libertas iustæ increpationis respondet: Nec tacenda sunt mala proximi, nec consentienda, sed charitate fraterna in faciem proximus est redarguendus. Et infra: Nonnũquam errata delinquentium ad tempus silentio tegẽda sunt, vt aptiori tempore corrigantur. Ira dicit: Quæ erga

Matth. 5.

Detractio, & fraterna correctio.

F te aguntur, æquanimiter ferri non possunt: immo hæc patienter tolerare peccatum est, quia etsi non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur. Patientia respondet: Si passio Redemptoris ad mentem reducitur, nil tam durum, quod non æquo animo toleretur: Christus enim, vt ait Petrus, pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sed quanta sunt hæc, quæ patimur in comparatione illius: Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucem quoque sustinuit atque mortem: et nos miseri ad nostrã confusionem vno sermone fatigamur, vno verbo deijcimur.

Ira, & patientia.

1. Pet. 2.

Digitized by Google

Proteruia, & mansuetudo. mur. Proteruia dicit: Numquid stultis, numquid insensatis ac brutis animalibus, leuia verba et non magis aspera vt tales decet, dum delinquunt, obijcienda sunt? Mansuetudo respondet: Non tua in his persuasio, sed Apostoli sequenda est præceptio: (1. Tim. 5.) Seniorem ne increpaueris. Et rursum: (2. Tim. 2.) Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Quod videlicet malum proteruiæ, deterius adhuc subditis quàm prælatis nocet. Sæpius enim contingit, vt leniter, et cum charitatis dulcedine prolatam correctionem subditi spernant, et contra humilitatis verba, despectionis iacula emittant. (Tumor, & satisfactio.) Tumor mentis dicit: Testem habes Deum in cælis, non tibi sit curæ quid de te suspicentur homines in terris. Satisfactio debita respondet: Non est danda detrahendi occasio, non susurrandi suspitio, sed si adsunt, quæ corrigantur, manifestanda: aut certe si desunt, humili protestatione neganda. (Torpor ignauia, & exercitium bonum.) Torpor et ignauia dicunt: Si lectioni continuato studio semper insistis, oculorum caliginem incurris, si indesinenter lacrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis: si protelatis vigilijs psalmorum censum persoluis, insaniam capitis acquiris: si quotidiano labore te conficis, ad opus spiritale quando consurges? Exercitium bonum respondet: Quid tibi ad hæc perferenda, tam longa temporum proponis spatia? Numquid scis si die crastina viuas, immo si vel etiam vnam horam in hac vita facias? An forte de tua mente excidit, quod Saluator in Euangelio dicit: (Mat. 25.) Vigilate, quia nescitis neque diem neque horam. Quapropter discute corporis inertiam, semperq. memento, quia regnum cælorum non tepidi, non molles, non desides, sed violenti vimq. facientes diripiunt. (Cupiditas, & paupertas.) Cupiditas siue auaritia dicit: Valde sine culpa es, quòd quædam habenda concupiscis, quia non multiplicare appetis, sed egere pertimescis, et quod malus alius male retineret, ipse melius expendis. Mundi contemptus respondet: Ista nec apud homines sæculares sine periculo procurantur, quia quanto quis amplius habere cœperit, tãto amplius habere concupiscit: fitq. vt modum in concupiscendo non habeat, dum innumeris huius sæculi curis deseruire festinat. Si ergo sęcularibus viris ita est periculosa cupiditatis industria, quanto magis illis periculosior, qui iam habitu et conuersatione sæculares esse desierunt? Qui totum quod viuunt Domino deuouerunt? Dicis forte, ideo a sanctis religiosisq. viris plura habenda sunt, vt melius ab ipsis quàm a popularibus erogentur Christi pauperibus. Et ego consentio, sed prælatis, non autem subiectis. (Obduratio & misericordia.) Obduratio dicit: Si ea quæ possides egentibus tribuis, vnde subiectos absque penuria nutris? Misericordia respondet: Memento quid purpurato diuiti contigerit, qui non ideo damnatus est, quòd aliena tulerit, sed quòd egenti pauperi sua non tribuerit: et in inferno positus ad petenda minima peruenerit, qui hæc parua negauit. (Gula, & parsimonia.) Ventris ingluuies siue gula dicit: Ad esum Dominus omnia munda creauit, et qui saturari cibo respuit, quid aliud quàm muneri concesso contradicit? Ciborum parsimonia respondet: Vnum horum, quæ dicis, verum est: Ne enim homo fame moreretur, omnia ad esum Deus munda creauit, sed ne comedendi mensuram excederet, abstinentiam imperauit, atque inter cetera sua mala saturitatem maxime panis Sodoma perijt. Quapropter sicut æger ad medicinã, sic ad sumendas dapes debet quisquam accedere, nequaquam scilicet in illos voluptatem appetens, sed necessitati succurrens. Ille autem plene huiusmodi vitium superat, qui in sumendis dapibus non solum parsimoniam tenet, vt, scilicet refectionem corporis semper esuriens imperet, verum etiam accuratiores simul, et lautiores epulas, excepta corporis infirmitate, et hospitum susceptione, contempsit. (Vana lætitia, & moderatus mæror.) Inepta lætitia dicit: Vt quid animi gaudium intus abscondis? Egredere in publicum lætus, dic aliquid foris, vnde vel tu, vel proximi rideant: fac eos lætos tua lætitia. Moderatus mæror respondet: Vnde tibi inest tanta lætitia? Numquid iam diabolum vicisti? Numquid iam de exilio ad patriam venisti? An forte in obliuionem venit, quod Dominus dicit: (Ioan. 6.) Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium? Comprime ergo inanem lætitiam, quia nondum euasisti pœnalem ærumnam. Nonne apud omnes insanus iudicatur is, qui carceralibus tenebris reclusus, gaudere conatur? (Loquacitas & silentiũ.) Multiloquium dicit: Non reus ille tenebitur, qui plura quidem sed bona loquitur, sed ille qui saltem rara, sed mala dicere probatur. Discreta taciturnitas respondet: Verum est quod dicis, sed dum multa bona proferri videntur, sæpe contingit, vt a bonis locutio inchoans, ad praua deriuet. Hoc ipsum sacra scriptura pronunciat: (Prouer. 10.) Quia in multiloquio non deerit peccatum. Ac forte inter innumera verba declinantur criminosa, sed numquam declinari poterunt inutilia atque otiosa, de quibus ratio erit in futuro reddenda. Tenendus est ergo modus in loquendo, atque ab ipsis nonnumquam vtilibus verbis parcendum. (Luxuria, & castitas.) Luxuria dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum te quid sequatur ignoras? Acceptum tempus in desiderijs perdere non debes, quia quàm citius pertranseat, nescis. Si enim Deus misceri hominem in voluptate carnis nollet, in ipso humani generis exordio masculum et feminam non fecisset. Carnis mundicia respondet: Nolo vt ignorare te fingas, quid post hanc vitam recipias. Si enim pie, et caste vixeris, sine fine gaudebis. Si autem impie, et luxuriose, æternis incendijs subiacebis. Inde autem magis caste viuere debes, vnde quàm citius tempus acceptum transeat, ignorare te dicis. Et infra: O quàm parua est concubitus hora, qua perditur vita futura! [a] ISIDORVS de Summo bono: Interdum vitia cum virtutibus ad vtilitatem confligunt, vt ipso certamine vel mens exerceatur, vel ab elatione concussus animus, restringatur. (a Isidor. de sum. bo. li. 2. c. 37. sent. 1.)

De Gratia. Cap. XVI.

GREGORIVS [b] in registro: Quia de gratia debemus superna præsumere, vt non simus negligentes in oratione, vel opere, voce veritatis exprimitur: Oportet semper orare, et non deficere. Petamus ergo orando, quæramus legendo, pulsemus operando. [c] IDEM: Quælibet occulta loca sine Dei gratia, animam saluare non possunt. Quod aliquando in ipsis quoque erratibus cõspicimus electorum. Nam Loth in peruersa ciuitate iustus fuit, in monte peccauit. [d] IDEM in Moralibus: Cum mentem nostram elatio erigit, a nobis summi protinus compunctio amoris recedit: cum vero superna nos gratia visitat, statim per lacrymas ad sua desideria instigat. [e] IDEM: Quanto quisque se minus videt, tanto sibi minus displicet, et quanto maioris gratiæ lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se cognoscit. [f] IDEM: Iusti animam gratia vocat, tentatio interrogat. [g] IDEM: Quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus, quanto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. * IDEM: Vnumquemque electum suum diuina gratia tũc magis erudiendo custodit, cum eum quasi percutiens deserit. [h] IDEM: Miles Dei supernæ gratiæ fretus auxilio, sic vulnera infirmitatis suæ curat, vt aliena non deferat. [i] IDEM: Bonum quod agimus, et Dei est, et nostrum. Dei per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. [k] IDEM super Ezechielem: Siue hi, qui electi in Testamento veteri fuerunt, siue hi, qui in Testamento nouo secuti sunt, nimirum constat, quia omnes ex amore Trinitatis accensi sunt. Neque enim vnum Deum diligerent,

(b Greg. regist. li. 6. indict. 15. c. 197. c Ibid. li. 6 indict. 15. c. 169. circ. med. d Idem li. 9. Moral. c. 33. in fi. e Ibid. li. 35. c. 5. in prin. f Ibid. lib. 20. c. 19. cir. med. g Ibid. lib. 22. c. 14. nõ lõge a prin. h Ibid. lib. 31. c. 17. ante med. i Ibid. lib. 33. c. 20 k Idem in Ezech. homil. 16. ante med.)

rent, si eiusdem Trinitatis, quæ Deus est, gratiam non accepissent. * IDEM: Sunt quidam qui per donum gratiæ et ipsa intelligunt, quæ exponi a doctoribus non audierunt. [a] ISIDORVS de Summo bono: Hominis meritum superna gratia, vt inueniat, præuenit, et postquam præuenerit, perficit, atque ad indignam mentem veniens, facit in ea meritum, quod remuneret, quæ solum inuenerat, quod puniret. [b] IDEM in synonimis: In omni opere tuo Dei auxiliũ posce: omnia diuinæ gratiæ, diuino dono ascribe: nihil meritis tuis tribuas, in virtute tua nihil præsumas. [c] AVGVSTINVS de confessione: Gratiæ tuæ deputo, et misericordiæ tuæ, Domine, quòd peccata mea, tamquam glaciem, soluisti: gratiæ tuæ deputo, et quæcumque non feci mala. [d] IDEM de natura, et gratia: Christi gratia, sine qua nec infantes, nec ætate grandes salui fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur: propter quod gratia nominatur. [e] IDEM de correptione, et gratia: Desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est. [f] IDEM: Gratia sola homines liberatur a malo, sine qua nullum prorsus, siue cogitando, siue volendo, et amando, siue agendo, faciunt bonum. [g] IDEM: Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, et vt perseueret, delectabilem perpetuitatem, et insuperabilem fortitudinem. [h] IDEM de quinque responsionibus: Opera liberi arbitrij bona, quæ vt fiant, præparantur per gratiæ præuentum, nullis liberi arbitrij meritis, et ipsa faciente, gubernante, et perficiente, vt abundent in libero arbitrio, non damnamus: quia ex his vel huiusmodi homines Dei iustificati sunt, iustificantur, et iustificabuntur in Christo. [i] IDEM de gratia, et libero arbitrio: Charissimi vita nostra bona, nil est aliud, quàm Dei gratia: et vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, et ipsa enim gratis datur. [k] IDEM ibidẽ: Gratia Dei nos facit legis dilectores, lex vero ipsa sine gratia, non nisi præuaricatores. [l] IDEM contra Iulianum: Quia caro concupiscit aduersus spiritum, etiam baptizatis sanctis ingerit pugnandi necessitatẽ. Contra quid? nisi contra malum, non contra substantiam, sed substantiæ vitium, Dei gratia regenerante non imputandum, Dei gratia adiuuante frenandum, Dei gratia remunerante sanandum? [m] IDEM de sex quæstionibus: Salus religionis huius, per quam solam salus vera veraciter promittitur, nulli vmquam defuit, qui dignus fuit, et cui defuit, dignus non fuit. Ab exordio namque propagationis humanę vsque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur. [n] IDEM de spiritu, et littera: Per legem, cognitio peccati: per fidem, impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam, sanatio animæ, et abolitio peccati: per animæ sanitatem, libertas arbitrij: per liberum arbitrium, iustitiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio. [o] IDEM: Lex data est, vt gratia quæreretur: gratia autem data est, vt lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit. [p] IDEM de ciuitate Dei: Parit ciues terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura, cælestis vero ciuitatis ciues parit, a peccato naturam liberans Dei gratia. [q] IDEM de pœnitentia: Præsto semper est gratia, quæ numquam deficit, nisi prius expulsa fuerit. Continue necessario, quod suum est inspirat, si est qui recipiat. [r] IOANNES Chrysostomus de compunctione cordis: Gratia rectas mentes diligit, et sine fuco propositum. [s] IDEM super Matthæum: Debet voluntas præcedere, et sic sequitur gratia, nam nec gratia sine voluntate aliquid operatur, nec voluntas sine gratia potest. Nam et terra non germinat nisi pluuiã susceperit, nec pluuia fructificat sine terra. [t] AMBROSIVS super Lucam: Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. [u] AVCTOR de spiritu, et anima: Animã Dei pietas respicit, humilitas subijcit, pœnitentia reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. [x] IDEM: Facultates, et quasi instrumenta cognoscendi et diligendi habet anima ex natura, cognitionem vero veritatis, et ordinem dilectionis, nequaquam habet nisi ex gratia. [y] IDEM: Vasa, quæ creatrix sapientia format, vt sint, adiutrix gratia replet, ne vacua sint, si strenuum operarium inuenerit. [z] BERNARDVS super Cantica: In veritate didici, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm si omni tempore inueniaris non altum sapere, sed timere.

a Isidor. de sum. bo. li. 2. c. 5. sent. 5.
b Idem in synon. c. 12 post med.
c Aug. cõf. li. 2. c. 7. to. 1.
d Idem de nat. et gratia. c. 4. to. 7.
e Idem de corrept. & grat. c. 1. to. eod.
f Ibid. c. 2.
g Ibid. c. 8 ante med.
h Est in hyppognost. lib. 3. post med. to. 7.
i Idem de grat. et lib. arb. c. 8. to. eod.
k Ibid. c. 12. ante med.
l Idẽ cont. Iul. lib. 2. ante med. to. 7.
m Idẽ ep. 49. ad Deo grat. de sex quæst. q. 2. in fi. to. 2.
n Idem li. de spir. et lit. c. 30. to. 3.
o Ibid. c. 19. prope fi.
p Idem de ciu. Dei lib. 15. c. 2. to. 5.
q Idem de uera et falsa pœnit. c. 16. post med. to. 4.
r Chrys. de compunct. cord. lib. 1. post med. to. 5.
s Idẽ oper. imp. homil. 32. post med. to. 2.
t Ambr. in Luc. lib. 2. c. 1. to. 3.
u Auctor de spir. & ani. c. 36. to. 3. apud Aug.
x Ibid. c. 7
y Ibidem.
z Ber. in Cant. ser. 54. post med.

De Pœnitentia. Cap. XVII.

GREGORIVS [a] in homiliis: Pœnitentiam agere, est et perpetrata mala plangere, et plangenda nõ perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere, aut ignorat, aut dissimulat. [b] AVGVSTINVS de mirabilibus sacræ scripturæ: Qui per pœnitentiam peccata diluerit, angelicæ felicitatis consors in æternum erit. [c] IDEM in libro de pœnitentia: Conuertitur qui iam totus, et omnino vertitur, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum Deum redire festinat. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de peccatorum suorum remissione: sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de sero pœnitente. [d] IDEM: Pietas fidei expostulat credere, quòd omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ, et orationes, et opera iustitiæ, et misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam, ad conuersionem suam. Ideoq. nemo pœnitere digne potest, quem non sustineat vnitas Ecclesiæ. [e] IDEM: Pœnitens omnes fructus suæ pœnitentiæ paruos habeat, numquam sufficiat, semper doleat, semper coram Domino, ante quem peccauit erubescat, et dolorem cum vita finiat. [f] IDEM: Vbi dolor finitur, deficit et pœnitentia. [g] IDEM: Pœnitens semper doleat, et de dolore gaudeat. [h] IDEM: Pœnitens consideret qualitatem, et quantitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate, in conditione personæ, et quali hoc fecerit tentatione, et in ipsius vitij multiplici executione. IDEM: Numquam Dominus aliquem sanauit. Infra de contritione. [i] IDEM: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se, quod dolet commisisse, qui autem dolet, quòd detinetur in mortali corpore, desiderat quod amat, plorat quod retardat. [k] IDEM: Qui me confessus fuerit coram hominibus, idest, omnis quantumcumque, et quotiescumque peccator, cuiuscumque ordinis, etiam si fuerit peccator sacerdos, confitebor, et ego eum: nam qui inuocauerit nomen Domini, idest, secundum quòd nominatur Dominus, idest, qui inuocauerit eum ad se seruiendo, et non contradicendo, vt forsitan sæpe fecit, omnis, idest, quicũque sit ille peccator, saluus erit. [l] IDEM: Pœnitentia languores sanat, leprosos curat, mortuos suscitat, sanitatem auget, et conseruat, claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit, et roborat. [m] IDEM de quinque responsionibus: Petrum nisi Dominus respexisset, numquam pœnitentia motus, amare fleuisset. Pœnitentia ergo res est optima, et perfecta, quæ defectus reuocat ad perfectum. [n] IDEM in sermonibus: Si tunc vis agere pœnitentiam, quando iã peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. [o] IDEM in epistola: Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi cum restituatur ablatum, si tamen restitui potest: IDEM: Nemo vitam

a Greg. homil. 34. in Euang. post med.
b Aug. de mir. scrip. lib. 1. c. 2. to. 3.
c Idem de ve. et fal. pœnit. c. 17 to. 4.
d Ibid. c. 12
e Ibid. c. 13
f Ibid.
g Ibid.
h Ibid. c. 14
i Ibid. c. 8
k Ibid. c. 5. ante med.
l Ibid. c. 1.
m Est apud Eund. hypogn. lib. 3. paulo post med. to. 7.
n Idẽ ser. 71. ad frat. in ere. prope fi. to. 10.
o Idẽ epi. 54. ad Maced. post med. to. 2.

Digitized by Google

tam æternam. Infra lib. 4. de desiderio. AMBROSIVS: Facilius inueni. Infra libro 4. de innocentia. A

a Isid. ety. li. 6. c. 18.

a ISIDORVS in etymologijs: Pœnitentia appellata est, quasi punientia, eo quòd ipse homo in se pœnitendo punit, quod male admisit. Nam nihil aliud agunt, qui veraciter pœnitent, nisi vt id, quod male fecerint, impunitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi non parcentibus, ille parcit, cuius altum iustumq. iudicium nullus contemptor euadit.* IDEM de Summo bono: Pœnitentia est medicamentum vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus, et lacrymarum. IDEM: Neque vmquam. Infra lib. 3. de securitate. B

b Idem in synon. c. 1. prope fi.

c Est apud Chrysosto. ser. de pœnit. ante med. to. 5.

d Ibidem conseq.

e Ibid. paulo post.

f Ber. ser. 30. in Cát. post med.

g Idem de 12. grad. humil. gradu. 9.

b IDEM in synonimis: Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa. c CYPRIANVS in sermonibus: O pœnitentia, quæ peccata miserante Deo remittis, et paradisum reseras: quæ contritum sanas, omnem tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas, statum restauras, honorem renouas, fiduciam reformas, gratiamq. abundantiorem refundis. d IDEM: O pœnitentia, quid de te noui referam, omnia ligata tu soluis, omnia soluta tu reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. e IDEM: Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugat furorem, firmat amorem, calcat superbiam, continet linguam, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. C f BERNARDVS super Cantica: Qui amat animam suam, perdet eam, siue ponendo vt martyr, siue affligendo vt pœnitens. g IDEM de duodecim gradibus: Qui veraciter pœnitet, laborē pœnitentiæ nō abhorret: sed quidquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacita conscientia patienter amplectitur.* IDEM in sermonibus: Si vis agere pœnitentiam, oportet membra punire, corpus affligere, teipsum iudicare, vt non incidas in manus Dei viuentis. Iustum id quidem, sed ne quid nimis, alioquin reprimendus est feruor immoderatus, ne noceat vnitati, seruiat indiscretioni. D

De Contritione. *Cap. XIIX.*

h Greg. regist. lib. 7. ind. 2. c. 53. post med.

i Idem in Ezec. hom. 9. prope fi.

k Idem li. 27. Mor. c. 12.

l Ibid. li. 3. c. 19. post med.

m Idē Past. cu. p. 3. c. 2. admonit. 31

n Ibid.

o Aug. de pœni. hom. 50. c. 2. to. 10

p Idem de ve. et fal. pœnit. c. 8. to. 4.

q Ibid. c. 9

GREGORIVS h in registro: Illum, quem conspicis delicta fletu delere, in conspectu diuinitatis non dubites misericordiam consequi: quia nullum peccantem reuersum ad se despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit. i IDEM super Ezechielem: Mala, quæ nos egisse meminimus, fletibus puniamus, vt per lamenta pœnitentiæ perueniamus ad carmen vitæ: ne si affligi modo pœnitendo nolumus, væ postmodū sine fine sentiamus. E k IDEM in Moralibus: Quo vberius culpa defletur, eo altior cognitio veritatis attingitur: quia ad videndum internum lumen, polluta dudum conscientia, lacrymis baptizata renouatur. IDEM: Quilibet peccator. Infra in capite de iustitia. l IDEM: Si nos virtus compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus prauæ suggestionis obtumescit. m IDEM in pastorali: Quasi sus in lutosa aqua semetipsum voluit, qui dum fletibus suis vitæ munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas etiam ipsas lacrymas facit. n IDEM: Qui admissa plangit, nec tamen deserit, tanto grauiori culpæ se subijcit, quanto et ipsam quam flendo impetrare potuit veniam, contemnit. F o AVGVSTINVS de pœnitentia: Sicut comes pœnitentiæ dolor est, ita lacrymæ testes doloris. p IDEM de vera et falsa pœnitentia: Qui se cognoscunt, sicut semper peccant, ita semper plorant, in tota vita sua, quæ est tentatio super terram, plorant totam vitam suam. q IDEM: Nūquam aliquem Dominus sanauit, quem omnino non liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato, quia et corpus ab infirmitate, et animam ab omni peccati cōtagione liberauit, indicans pœnitentē oportere

r Ibid.

s Ibid. c. 10

t Idem li. 2. conf. c. 1. to. 1.

u Chrysost. li. 2. de cōp. cord. ante med. to. 5.

x Ibid. paulo post.

y Ibidem post med.

z Isid. de Sum. bo. li. 2. c. 12. sententia 1.

a Amb. de exc. Saty. ante med. to. 4.

b Ber. sup. Cant. ser. 49. post med.

c Ibid. ser. 20. statim a prin.

d Ibid. ser. 18. post med.

e Idē de clamat. super Ecce nos, post med.

f Idem de 13. grad. humil. an. 1. grad. superb.

g Idem ser. de conu. ad cleric. c. 24

h Idē ser. 2. in capite ieiun. post med.

i Idē ser. 1. in Ascen. Domi. post med.

simul de omni crimine dolere. r IDEM: Satis durus est, cuius mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durum, qui deflet damna corporis, vel mortem amici, et dolorem peccati non ostendit lacrymis. s IDEM: Quem pœnitet, omnino pœniteat, et dolorem lacrymis ostendat.* IDEM in libro meditationum: Da mihi Domine in hoc exilio panem doloris et lacrymarum, quem esurio super omnem copiam delitiarum.

*IDEM: Sit pœnitentia continua, amara comes ætatis meæ, continuus dolor, insatiabilis terror vitæ meæ. *Et infra*: Si non sum dignus oculos ad cælum leuare orando, certe non sum indignus eos, vel saltem excæcare plorando. t IDEM in confessione: Amore amoris tui Domine facio istud, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, vt tu dulcescas mihi, dulcedo non fallax, dulcedo felix, et secura, et colligens me a dispersione, in qua frustatim sum discissus, dum ab vno te auersus, in multa euanui.* IOANNES Chrysostomus super Matthęū: Nihil ita conglutinat et vnit Deo, vt pœnitentis lacrymæ.* IDEM: Quemadmodum, quæ propter mundum est lætitia, tristitiam habet coheredem: ita et quæ secundum Deum sunt lacrymæ, lætitiam assumūt continuam et immarcessibilem.* IDEM in sermonibus: Nemo ad Deum aliquando flens accessit, qui non quod postulauit, accepit: nullus ab eo beneficia dolenter optauit, qui non impetraret, quod voluit: ipse enim est, qui consolatur flentes, curat dolentes, informat pœnitentes. u IDEM libro de compunctione cordis: Sicut impossibile est, vt ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est, compunctionem vigere in delitijs: contraria enim hæc inuicem sibi sunt, et peremptoria. Illa enim mater fletus, hæc mater risus: illa cor constringit, istæ dissoluunt. x IDEM: Sola est compunctio, quæ facit hominem horrescere purpuram, desiderare cilicium, amare lacrymas, fugere risum. y IDEM: Hæc est humiliati cordis vera compunctio, magna agere, et humilia loqui, iuste operari, et super peccatis timere, ac tremere. z ISIDORVS de Summo bono: Compunctio cordis est humilitas mentis cum lacrymis, exoriens de recordatione peccati, et timore iudicij. IDEM: Qui nocturna illusione. Supra de luxuria.* IDEM: Lacrymæ pœnitentiæ, apud Deum pro baptismate reputantur, vnde et quamlibet sint magna delicta, quantumuis grauia, non tamen in illis Domini misericordia desperanda. a AMBROSIVS de excessu Satyri: Non solus dolor lacrymas habet, habet et lætitia lacrymas suas, et pietas fletum excitat, et oratio stratum rigat. b BERNARDVS super Cantica: Alta suspiria testantur tristitiam animorum. c IDEM: Dies mei sicut vmbra declinauerunt, et sine fructu prætererunt, impossibile est vt reuocem: placeat tibi Domine, vt recogitem eos in amaritudine animæ meæ. d IDEM: Abscindatur ferro acutæ cōpunctionis vlcus inueteratæ consuetudinis. e IDEM de contemptu mundi: Felices lacrymæ, quas benigna manus conditoris absterget, et beati oculi, qui in talibus liquefieri fletibus elegerunt magis, quàm in superbiam eleuari, quàm omne sublime videre, quàm auaritiæ, et petulantiæ famulari. f IDEM de duodecim gradibus: Quos veritas sibi innotescere, ac per hoc vilescere facit, necesse est, vt cuncta quæ amare solebant, et ipsi sibi amarescant. g IDEM in sermonibus: Miserere animæ tuæ, qui Deum tibi vis misereri: laua per singulas noctes lectum tuum lacrymis tuis, stratum tuum rigare memento, si compateris tibi ipsi, si laboras in gemitu pœnitentiæ, primus enim is gradus, misericordiæ est, misericordiam vtique consequeris. h IDEM: Si non plangis, plane non sentis animæ vulnera, conscientiæ læsionem, sed nec futura satis gaudia concupiscis, si non quotidie postulas ea cum lacrymis. i IDEM: Primum opus

fidei

fidei per dilectionem operantis cordis compunctio est, in qua plene de intus eijciuntur dæmonia cum ab affectu cordis eradicantur peccata.

De Confessione. *Cap. XIX.*

GREGORIVS [a] in Moralibus: Hæc sunt veræ humilitatis testimonia, scilicet et iniquitatem suam corde cognoscere, et cognitam voce confessionis integraliter aperire. [b] AVGVSTINVS in sermonibus: Vtiliter ac salubriter admonemur, vt peccata nostra debeamus iugiter et humiliter non solum Deo, sed etiam sanctis et Deum timentibus confiteri. [c] IDEM de pœnitentia: Ista assidua peccata, et quodammodo quasi necessaria, assidua lauentur confessione, assidua restaurentur compunctione. [d] IDEM: Fit veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione. [e] IDEM: Quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis; tāto facilius consequetur gratiam remissionis. [f] IDEM: Qui confiteri vult peccata, vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare, et soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, et petit, ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. [g] IDEM: Qui omnino confitetur, sacerdoti meliori, quàm potest, cōfiteatur. [h] IDEM: Ponat se pœnitens omnino in potestate iudicis. Infra de satisfactione. IDEM: Cautus sit pœnitens ne verecundia ductus diuidat apud se confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quæ alij manifestanda conseruant, quod est se laudare, et ad hypocrisim tendere. [i] IDEM: Neque facilius ab inimico deijcimur, quàm cum eum superbiendo imitamur: nec vehementius eum prosternimus, quàm cum humilitate Dominum sequimur: nec acutiores ei dolores infigimus, quàm cum plagas peccatorum nostrorum confitendo et pœnitendo sanamus. * IDEM: Peccata siue parua, siue magna sint, impunita esse non possunt, quia vel homine pœnitente, vel Deo iudicante plectuntur, cessat autē vindicta diuina, si cōfessio præcurrat humana. [k] IDEM in libris confessionum: Tibi Domine, cuius oculis nuda est abyssus humanæ cōscientiæ, quid occultum esset in me, etiam si nollem confiteri tibi? Te enim absconderem mihi, non me tibi. [l] IDEM: Obsecro te Deus meus, et meipsum mihi indica, vt confitear oraturis pro me fratribus meis, quod in me saucium comperero. [m] AMBROSIVS de pœnitentia: Qui iaces in tenebris conscientiæ, et delictorum tuorum sordibus, quasi in reorum carcere, exi foras: delictum proprium prode, vt iustificeris: Ore enim confessio fit ad salutem. * IOANNES Chrysostomus de compunctione cordis: Habes accusatorem acerbissimum, et immitem: præueni ergo eum, et obtura os eius impudentissimū propria sponte confitendo delicta. [n] ISIDORVS in etymologijs: Confessio erroris, professio est desinendi. Desinendum ergo a peccatis est, dum quis confessus est: confessio autem antecedit, remissio sequitur. [o] ISIDORVS in synonymis: Confessio sanat, confessio iustificat, confessio peccati veniam donat. Omnis spes in confessione consistit, in confessione locus misericordiæ est. [p] IDEM: Vitia cordis tui reuela, prauas cogitationes tuas illico manifesta: peccatum enim proditū, cito curatur: crimen autem occultum tacendo ampliatur. [q] IDEM de summo bono: Seruo Dei tanta recordatio esse debet peccati, vt ea, quæ gessit, semper lacrymans cōfiteatur. [r] BERNARDVS in epistola: Ama confessionē, si affectas decorem, reuera vbi cōfessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt in confessione lauantur: si bona opera, confessione cōmendantur. Cū mala tua cōfiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus: cū Dei beneficia dicis, immolas Deo sacrificium laudis. [s] IDEM: Absque confessione iustus iudicatur ingratus, et peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe, tāquam qui non est, perit confessio. Confessio igitur peccatoris est vita, sed iusti gloria. [t] IDEM: Sunt qui confitendo, sicut fabulā peccatorum suorum narrant historiā, et ægritudines animæ suæ, sine verecundia, et confusione dinumerant, et pene sine pœnitentia, et affectu doloris, et ideo nihil de consolatione reportatur. Ille vero cito lacrymas inuenit, et resoluitur in gemitū compunctionis, qui habet sensum doloris. [u] IDEM super Cātica: Omne quod remordet conscientiam, cōfitere humiliter, pure, fideliter. [x] GLOSSA super Matthæum: Confessio peccatorum testimonium est conscientię timentis Deum: qui enim timet iudicium Dei, peccata non erubescit confiteri. Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. IBIDEM: Ideo iubemur confiteri peccata, vt erubescentiam patiamur pro pœna. [y] SENECA in epistola: Somnium narrare vigilantis est, et vitia sua confiteri, sanitatis indicium est. Expergiscamur ergo, vt errores nostros redarguere possimus.

a Greg. li. 22. Mor. c. 9. in prin. b Aug. homil. 12. in prin. to. 10. c Idem de ve. et fal. pœnit. c. 8. to. 4. d Ibidem c. 10. e Ibidem. f Ibidem. g Ibidem. h Ibidem c. 15. i Idē hom. 50. c. 8. in fi. to. 10. k Idē conf. lib. 10. c. 2. to. 1. l Ibid. c. 37 prope fin. m Amb. de pœnit. li. 2. c. 7. to. 4. n Isid. ety. li. 6. c. 18. o Idem in synon. c. 1. post med. p Ibid. c. 22. prope fi. q Idem de sum. bo. li. 2. c. 24. sen. 3. r Bern. ep. 113. ad Soph. Virg. post med. s Ibid. paulo post. t Idem ep. de vita solitar. ante med. u Idē sup. Cant. ser. 16. paulo post med. x Gloss. in Mat. c. 3. y Sen. epi. 54. post med.

De Satisfactione. *Cap. XX.*

GREGORIVS [z] in pastorali: Neque Deus nostris cruciatibus pascitur, sed delictorum morbos medicamentis cōtrarijs medetur: vt qui voluptatibus delectati discessimus, rursum fletibus amaricati redeamus: et qui per illicita diffluendo cecidimus, etiā a licitis nosmetipsos restringendo, surgamus. [a] IDEM in homilijs: Dū a retributione vltionis vltimæ esse quædam tēporis securitas videtur, debemus pensare malū, quod sequitur: pensantes gemere, gementes vitare ea, quæ cōmisimus: peccata indesinēter aspicere, aspicientes flere, flentes abstergere. [b] AVGVSTINVS in regula: Quicūque conuitio, vel maledicto, vel etiā criminis obiectu aliquem læserit, meminerit satisfactione quàm citius curare quod fecit: et ille qui lęsus est, sine disceptatione dimittere. Si autem inuicē se læserint, inuicē sibi debita relaxare debebūt. [c] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Pœnitentia vera est, pœnitenda non admittere, et admissa deflere. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorū excidere, nec earū suggestionibus aditum præbere. IDEM: Secreta satisfactione. Infra lib. 4. de religione. [d] IDEM de pœnitētia: Ponat se pęnitens omnino in potestate iudicis, in arbitrio sacerdotis, nihil sibi reseruans sui, sed vt omnia eo iubēte paratus sit facere pro reci pienda vita animæ, quæcūque faceret pro euitanda corporis morte. [e] IDEM: Qui multos offendit peccando multos oportet placare satisfaciendo. [f] IDEM in Enchiridio: De quotidianis leuibusq. peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. [g] IDEM in epistola: Nihil aliud facit, quem veraciter pœnitet, nisi vt id, quod male fecerat, impunitum esse non sinat. [h] AMBROSIVS super Lucā: Nemo diffidat, nemo veterum conscius delictorum præmia diuina desperet: nouit enim Deus mutare sententiā, si tu noueris emēdare delictum. [i] IDEM super Beati immaculati: Tāta vis emendatæ cōuersationis est, vt in quandam redeat pueritiæ spiritualis ætatē, quæ vias erroris ignoret, et crimen etiam si velit non possit admittere, quę desinit vsum peccandi. [k] ISIDORVS in synonymis: Cinis es, et in cinerē reuerteris: viuas ergo semper lugens, semper merēs, semper suspiria cordis emittens. [l] IDEM de Sūmo bono: Ille pœnitentiā digne agit, qui reatū suū satisfactione legitima plangit. [m] IDEM: Quāuis per pœnitentiā propitiatio peccatorū fit, sine metu tamē homo esse non debet; quia pœnitentiæ satisfactio diuino tantum pensatur iudicio, non humano. [n] BERNARDVS super Cātica: Humilis et verecunda debet esse satisfactio, per quā emēdatur superba trāsgressio. [o] GLOSSA super Psalmos: Est quędā cōfusio tpalis, quę est ad

z Greg. pa sto. cu. p. 3. c. 2. admo. 31. post med. a Idē hom. 39. in euāgel. post med. b Aug. reg. 3. c. 38. to. 1 c Idem de Ecclesi. Dogma. c. 54. to. 3. d Idem de ve. et fal. pœnit. c. 15 to. 4. e Ibid. c. 11 f Idem in Enchyr. c. 71. to. 3. g Idem ep. 54. ad Maced. ante med. to. 2. h Amb. in Luc. li. 2. c. 2. to. 3. i Idem in psal. 118. octonar. 22. to. 2. k Isid. in synon. c. 6. post med. l Idem de sum. bo. li. 2 c. 13. sent. 6. m Ibidem sent. 13. n Ber. sup. Cant. ser. 4 post med. o Gloss. in ps. 30.

Digitized by Google

est ad horam, quæ quidem prodest, scilicet perturbatio animi respicientis peccata sua, et respectione horrentis, et horrore erubescentis, et rubore corrigentis. A

De Virtute. Cap. XXI.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Non res eadem semper est virtus, quia per momenta temporum sæpe merita mutantur actionum. [b] IDEM: Plerumque virtus cum indiscrete tenetur, amittitur: cum discrete intermittitur, plus tenetur. IDEM: Omnes virtutes. Infra libro 4. de connexione. AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Videtur. Infra de charitate. B [c] IDEM: Virtutes, quas sibi habere mens videtur, per quas imperat corpori et vitijs, ad quodlibet adipiscendum vel tenendum, nisi ad Deum retulerit etiã ipsæ vitia sunt potius quàm virtutes. [d] IDEM de libero arbitrio: Virtutes, quibus recte viuitur, magna bona sunt, species autem quorumlibet corporũ, sine quibus recte viui potest, minima bona sunt: potentiæ vero animæ, sine quibus recte viui non potest, media bona sunt. Virtutibus nemo male vtitur, ceteris autem bonis, idest medijs, et minimis, non solum bene, sed etiam male quisque vti potest. [e] IDEM de octuagintatribus quæstionibus: Omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, est fruendis frui, et vtendis vti. C [f] ISIDORVS de Summo bono: Prius vitia extirpanda sunt in homine, deinde inserendæ virtutes. Nam cohærere, et coniungi non potest veritas cum mendacio, pudor cum petulantia, fides cũ perfidia, castitas cum luxuria. [g] IDEM: Quisquis ex deteriori iam melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriam cor ruat, quàm prius ex lapsu vitiorum iacebat. [h] IOANNES Chrysostomus, super Ioannem: Sicut malitia etiam ante gehennam, eos, qui hic ea participant, cruciare consueuit, ita virtus etiam ante regnũ, eos, qui hic eam operantur, præparat voluptati, et cum spe optima, et delectatione perpetua viuere facit. D [i] AMBROSIVS super Lucam: Non est virtus non posse peccare, sed nolle: atque ita tenere perseuerantiam voluntatis, vt voluntas infantiam, vsus imitetur naturam. [k] BERNARDVS super Cantica: Medium vitiorum virtus tenet, ac proinde sedula eget, non solum putatione, sed et circumcisione. [l] IDEM in epistola: Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, in victoria approbatur. [m] SENECA in epistola: Virtus non aliud est, quàm recta ratio. *IDEM: Cum virtus vtique medium et modus sit, æque peccatum est quod excedit sicut quod deficit. E [n] IDEM: Nulli præclusa est virtus, omnibus patet, omnes inuitat, omnes admittit, non eligit parentelã, non eligit domum, non censum, nudo homine contenta est. [o] IDEM: Virtus extollit hominem, et super omnia mortalibus chara collocat eum, nec ea, quæ bona sunt, nec ea, quæ mala vocantur, aut cupit nimis, aut expauescit. [p] IDEM: Omnia ista, in quæ dominium casus, et fortuna exercet, seruilia sunt, pecunia, et corpus, et honores, imbecilla, fluida, mortalia, possessiones incertæ: illa rursus, quæ virtutis sunt, libera sunt et inuicta. [q] IDEM: Quemadmodum minuta lumina claritas solis obscurat, sic dolores, et molestias, ac iniurias, virtus magnitudine sua elidit atque opprimit, et quocumque affulsit, ibi quidquid sine ea apparet, extinguitur. Nam non magis vllam portionem habent incommoda, cum in virtute inciderunt, quàm in mari nimbus. F [r] IDEM: Sola virtus præstat gaudium perpetuum securum, etiam si quid obstat, nubium modo interuenit, quæ infra feruntur, nec vmquam vincunt diem. [s] TVLLIVS in rhetoricis: Virtus est animi habitus, naturæ modo, rationi consentaneus.

[a] Greg. li. 28. Mor. c. 6. post med.
[b] Ibidem.
[c] Aug. lib. 19. de ciui. Dei. c. 25. to. 5.
[d] Idem de li. arb. li. 2. c. 19. to. 1.
[e] Idem li. 83. quæst. q. 30. to. 4.
[f] Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 36. sen. 6.
[g] Ibidem sent. 9.
[h] Chrys. homi. 35. in Io. prope fi. to. 3.
[i] Amb. sup. Luc. li. 8. c. 18. to. 3.
[k] Ber. ser. 58. in cant. vers. fi.
[l] Idem ep. 126. ad ep. Aquit. in prin.
[m] Sen. ep. 66. post med.
[n] Idem de beneficijs li. 3. c. 18.
[o] Idem ep. 87. ante med.
[p] Idem ep. 66. ante med.
[q] Ibid. paulo ante.
[r] Idem ep. 27.
[s] Tull. de inuent. li. 2

De Tribus Virtutibus Theologicis. Cap. XXII.

GREGORIVS [t] in pastorali: Cum districtus iudex venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ consortium iunxit ab eo proculdubio culpæ reatum non expetit, quem sub eius venia fides, spes, et charitas iam abscondit. [u] IDEM in Moralibus: In corde nonnumquam per flagella turbatur charitas, per formidinem concutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Sed per Dei gratiam omnia tormentorum et insidiarum genera superantur. [x] IDEM: Bona summa sunt fides, spes, et charitas, quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non possunt. [y] IDEM super Ezechielem: Tres sunt virtutes, sine quibus, is qui operari aliquid iam potest, saluari non potest, videlicet, fides, spes, et charitas. [z] IDEM: Vnusquisque, qui in actiuæ vitæ exercitio versatur, tãtum credit, quantum sperat, amat, et operatur: tantum sperat, quantũ credit, operatur et amat: tantum amat, quantũ credit, sperat, et operatur: tantum operatur, quantum credit, amat, et sperat. [a] ISIDORVS in etymologijs: Tria sunt, quę in religionis cultu ad colendum Deum in hominibus perquiruntur, scilicet, fides, spes, et charitas. [b] AVGVSTINVS de Doctrina Christiana: Homo fide, spe, et charitate subnixus, et hæc tria inconcusse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. [c] IDEM de Trinitate: Vbi sunt illa tria, propter quæ in animo ædificanda omnium diuinorum librorum machinamenta consurgunt, fides, spes, charitas, nisi in animo credente, quod nondum videt, et sperante, atque amante, quod credit? Amatur ergo, quod ignoratur, sed tamen creditur. * IDEM in soliloquijs: Deo nos fides excitat, spes erigit, charitas iungit. [d] IDEM: Sine tribus istis, scilicet, fide, spe, et charitate, nulla anima sanatur, vt possit Deum suum videre. [e] BERNARDVS de amore Dei: Potest esse, vt fides, et spes, sint sine charitate; vt autem charitas fidem et spem in se non contineat, non potest esse. [f] IDEM super Qui habitat: Dicit fides: Parata sunt magna, et inexcogitabilia bona a Deo fidelibus suis. Dicit spes: Mihi illa seruantur. Sed charitas ait: Curro velociter ad illa. [g] GLOSSA: Fide, et spe, et charitate, vere colitur Deus, et ad contemplationem peruenitur, quæ est vita æterna.

[t] Greg. Pas. cu. p. 2. c. 10 in fi.
[u] Idem li. 2. Moral. c. 27. ante med.
[x] Ibid. lib. 27. c. 27. nõ multum a prin.
[y] Idem in Ezec. hom. 16. ante med.
[z] Ibid. homil. 22. post med.
[a] Isid. in ety. li. 8. c. 2
[b] Aug. de Doc. Chris. lib. 1. c. 39. to. 3.
[c] Idem de Tri. li. 8. c. 4. to. eod.
[d] Idem in Solil. lib. 1. c. 6. to. 1.
[e] Bern. de nat. et dig. diuin. amo. c. 6.
[f] Idem ser. 10. sup. Qui hab. prope prin.
[g] Glos. Eccli. 2.

De Fide Cap. XXIII.

GREGORIVS [h] in homilijs: Fides earum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt, quę etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. [i] IDEM: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. [k] IDEM super Ezechielem: Non virtutibus venitur ad fidem, sed fide pertingitur ad virtutes. *AVGVSTINVS in homelia de centum ouibus: Deus omnibus æqualiter adest, sed ille apud Deum plus habet loci, qui plus attulerit, non argenti, sed fidei. [l] IDEM contra Iulianum: Quando Deo adiuuante, ex vera viuitur fide, ipse Deus adest, et menti illuminandæ, et concupiscentiæ superandæ, et molestiæ perferendæ. [m] IDEM de verbis Apostoli: Nullæ maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior est substantia, quàm est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, impios iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat. [n] IDEM: Ille credit in Christum, qui et sperat in Christum, et diligit Christum. Nam si fidem quis habet sine spe, ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. [o] ISIDORVS de Summo bono: Frustra libidinosus sibi de sola fide blanditur, si bonis

[h] Greg. homil. 26. in euang. post med.
[i] Ibid. non multum a prin.
[k] Idẽ hom. 19 in Ezechiel. ante med.
[l] Aug. cõt. Iulian. Pelag. li. 5. c. 8 ante med. to. 7.
[m] Idem de verb. Apos. ser. 1. vers. fi. et ser. 18 de temp. c. 12. to. 10.
[n] Idem de verb. Dom. ser. 61. to. eod.
[o] Isid. de sum. bo. li. 2 c. 2. sent. 8.

Digitized by Google

nis moribus non ornatur. [a] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Virtus fidei in periculis secura est, et in securitate periclitatur. IDEM: Fides numquam. Infra lib. 4. de religione. [b] IDEM super Ioannem: Magnum bonum fides est, quando a calida fit mente, ab amore multo, et feruente anima. Hæc philosophos nos ostendit, hæc vtilitatem humanam conculcat. * IDEM: Sufficit fides in regnum inducere, sed hæc maxime cōdemnare habet eos, qui vitam malam demonstrant. Qui enim sciuit voluntatem Domini sui, et non fecit, plagis verberabitur multis. [c] BERNARDVS in epistola: Multi ante Saluatoris aduentum Deum omnipotentem timentes, et diligentes suæ salutis gratissimum promissorem, credentes eumdem in promissione fidelem, sperantes certissimum redemptorem, in hac fide, et expectatione saluati sunt: licet quando, et qualiter, et quo ordine salus repromissa fieret, ignorarent. [d] IDEM super Cantica: Quid est quod non inueniat fides? Fides enim falsi nescia, attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, transcendit fines rationis humanæ, terminos experientiæ, ac vsum naturæ, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu, quodam modo circumcludit. [e] IDEM in sermonibus: Necesse est primo credere, omnium remissionem peccatorū haberi non posse, nisi per indulgentiam Dei: deinde, quòd nihil prorsus habere queas operis boni, nisi etiam hoc dederit ipse: postremo quòd vitam æternam promereri nullus potest bonis operibus suis, sed quòd gratis a Deo detur vita æterna. [f] IDEM: Est fides alia præceptorum, alia signorum, alia promissorum: qua credimus in Deum, qua credimus Deum, et qua credimus Deo. Per fidem enim præceptorum credimus in Deū: Credere autem in Deum est, in eum sperare, et eum diligere. Per fidem autem signorum credimus Deum, qui talia potest, et omnia potest. Per fidem vero promissorum, credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter complet.

a Chrys. in Matth. op. imp. homil. 36. post med. to. 2.
b Idem in Io. hom. 62. post med. to. 3.
c Ber. ep. 77. ad Hugo. de s. Vic. post med.
d Idē ser. 28. post med. et 76. in Cant. ante med.
e Idē ser. 1. in Anūc. Domi.
f Idem in ser. paruis ser. 1.

De Spe. *Cap. XXIV.*

GREGORIVS [g] in Moralibus: Spes in æternitatem animum erigit, et idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. [h] IDEM: Tanto spes in Deū solidior surgit, quanto pro illo quisque grauiora pertulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. [i] AVGVSTINVS in confessionibus: Merito mihi spes valida in illo est, quòd sanabis omnes languores meos, per eum, qui sedet ad dexteram tuam, et te interpellat pro nobis: alioquin desperarem. Multi enim et magni sunt languores mei, sed amplior est medicina tua. [k] IDEM: Væ etiā laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam: quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum inuenire indulgentiæ. [l] IDEM de gratia noui Testamēti: Non iam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis, factus est filius hominis. [m] ISIDORVS in etymologijs: Spes vocata est, quòd sit pes progrediendi, quasi pes. AMBROSIVS: Nemo diffidat. Supra de satisfactione. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Spes est in qua salus nostra consistit, et quæ de terris animas, velut quibusdam catenis cælitus dependentibus, innoxas euehit ad superna. [n] BERNARDVS in sermonibus; Spes triplex est, nam de fide præceptorum oritur spes veniæ, de fide signorum spes gratiæ, et de fide promissorum spes gloriæ. [o] IDEM: Tria considero, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatē promissionis, et potestatem redditionis. Multa infra lib. 4. de confidentia.

g Greg. li. 6 Mor. c. 14. post med.
h Idid. lib. 10. c. 12. cir. med.
i Aug. cōf. li. 10. c. 43. to. 1.
k Ibid. lib. 9. c. 13.
l Idem ep. 120. ad Hon. de grat. no. Test. c. 4.
m Isid. ety. li. 8. c. 2.
n Ber. in ser. paruis. ser. 1.
o Est in li. de dilig. Deo, c. 14. apud Aug. to. 9.

De Charitate. *Cap. XXV.*

GREGORIVS [p] in registro: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulissem. Dominicis enim mandatis præcipimur, proximos sicut nosmetipsos diligere, eorumq. languoribus, tamquam proprijs infirmitatibus condolere. [q] IDEM: O quàm bona est charitas, quæ absentia per imaginem, præsentia sibimetipsis exhibet per amorem, diuisa vnit, confusa ordinat, inæqualia sociat, et imperfecta consummat. [r] IDEM: Magistra bonorum omnium charitas, nihil sapit extraneum, nihil asperum, nihil confusum; ita exercet corda, et corroborat, vt nihil graue, nihil difficile, sed fiat totum dulce quod agitur. [s] IDEM: Dum nos vobis per orationis opem coniungimus, quasi ambulantes per lubricum, vicissim manum nobis tenemus: fitq. ex magna prouisione charitatis, vt eo singulorum robustius charitas persigatur, quo et alter altero magis innititur. IDEM: Si me participem. Infra lib. 4. de cōmunitate. [t] IDEM: Dum vnum in redemptoris nostri corpore membrū sumus, sicut in culpa tua dilaceror, ita quoque in bona actione lætificor. [u] IDEM: Inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de eius profectu deijcimur, nec de ruina illius lætamur. [x] IDEM: Charitatem recte prædicator egregius vinculum perfectionis vocat: quia virtutes quidem ceteræ perfectionem generant, sed tamen eas charitas ita ligat, vt ab amantis mente dissolui iam nequeant. [y] IDEM: Charitatis cum sit proprium nutrire concordiam, seruare composita, dissociata coniungere, praua corrigere, et virtutes ceteras perfectionis suæ munimine solidare, quisquis in eius radice se inseruerit, nec a viriditate deficit, nec a fructu inanescit. [z] IDEM: Nec abesse credendus est, qui per dilectionis vinculum animis inhæret. [a] IDEM in Moralibus: Virtuti mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem, quam semel ceperit, a dilectione mundi funditus occidit. [b] IDEM: Quod valde mens amat, etiam in sermone replicat. [c] IDEM; Probatio sanctitatis non est signa facere, sed vnumquemque vt se diligere, de Deo autem vera cognoscere, de proximo vero meliora quàm de semetipso sentire. [d] IDEM: Per amorem Dei, amor proximi gignitur: et per amorem proximi amor Dei nutritur. [e] IDEM in pastorali: Nostra sunt etiam illa bona, quæ imitari non possumus, sed in alijs amamus, et amantium fiunt quæcumque amantur in nobis. Hinc ergo pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni laboris opera, nostra sine labore facit. [f] IDEM in Homilijs: Vis amoris hoc agere in animo solet, vt quem ipse semper cogitat, nullum aliū credat ignorare. [g] IDEM: Minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam ea, quæ sibi sunt necessaria, partitur. IDEM: Ille Deum. Supra capitulo de consensu. [h] IDEM: Si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se simulat, siue putat. Charitas autem vera est, cum et in Deo diligitur amicus, et propter Deum diligitur inimicus. [i] IDEM de dilectione conditoris: Lingua, mens, et vita requiruntur. [k] IDEM: Numquam est Dei amor otiosus: operatur etenim magna, si est: si vero operari renuit, amor non est. [l] IDEM: Si quod impendi nobis recte volumus, hoc alijs impartimur, et quod nobis fieri nolumus, hoc alijs facere deuitamus, tunc charitatis iura illæsa seruamus. [m] IDEM super Ezechielem: Tantum quisque portat proximum, quantum amat. Si enim amas,

p Greg. regist li. 2. indic. 10. c. 24 in prin.
q Ibid. li. 4 ind. 13. c. 95. in prin. et li. 12. indic. 7. c. 31.
r Ibid. li. 7 indic. 2. c. 112. in prin.
s Ibid. li. 1 indic. 9. c. 124. longe post med.
t Ibid. regist. lib. 7. ind. 2. c. 2.
u Idē li. 22 Mor. c. 6. fere in prin.
x Regist. li. 4. ind. 13. c. 95. non longe a prin.
y Ibid. li. 7 indic. 2. c. 112. fere in prin.
z Ibidem li. 9. ind. 4. c. 62.
a Idem li. 10. Mor. c. 12. cir. fi.
b Ibid. lib. 31. non longe a prin.
c Ibid. lib. 20. c. 9. cir. fi.
d Ibid. li. 7 c. 10. non longe a prin.
e Idē Past. cu. p. 3. c. 1. admonit. 11.
f Idē hom. 25. in euāgel. ante med.
g Ibid. homil. 20. cir. med.
h Ibid. homil. 38. cir. med.
i Ibid. homil. 30. nō longe a prin.
k Ibid.
l Ibid. homil. 38. cir. med.
m Idem in Ezec. hom. 15. ante med.

amas, portas, si desistis amare, desistis tolerare. A [a] IDEM super Cantica: Charitas sancta cor pacificat, mentem in tentationibus roborat, et vt sedes sapientiæ sit anima iusti, quietem tribuit, et locum præparat. [b] AMBROSIVS de officijs: Non minus vos diligo, quos in euangelio genui, quàm si coniugio suscepissem. Non enim vehementior est natura ad diligendum, quàm gratia. [c] IDEM: Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobiscum putamus futuros, quàm quos tantum in hoc sæculo. [d] ISIDORVS de Summo bono: Quamuis nonnulli fide, atque operibus sanctitatis videantur esse participes, tamen quia priuantur charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. [e] HIERONYMVS in epistola: Nihil amantibus durum, nullus difficilis labor in amore. Amemus et nos Christum, et facile videbitur omne difficile. * IDEM in sermonibus: Hoc habet proprium impatiens amor, vt quē desiderat, semper inuenire se credat: ignorat siquidē iudicium, ratione multotiēs caret, nescit modum, nec aliud cogitare potest, quàm quod diligit. Amor non accipit de impossibilitate solatium, neque ex difficultate remedium. [f] AVGVSTINVS de Doctrina Christiana: Quattuor sunt diligenda: vnum, quod supra nos est: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est: quartum, quod infra nos est. [g] IDEM: Ille iuste et sancte viuit, qui rerum integer æstimator C est. Ipse autem est, qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat, quod non est diligendum: aut non diligat, quod est diligendum, aut amplius diligat, quod minus est diligendum, aut æque diligat, quod minus, vel amplius diligendum est, aut minus, vel amplius, quod æque diligendum est. [h] IDEM: Omnis peccator, inquantum peccator est, non est diligendus: et omnis homo, inquantum homo est, diligendus est, propter Deum, Deus autem propter seipsum. Etsi Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quisque Deum debet diligere, quàm seipsum. [i] IDEM: Omnes æque diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendū D est, qui pro locorum, vel temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus cōstrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur. [k] IDEM de cathechizandis rudibus: Diligamus Deum, quoniam prior dilexit nos, et filio suo vnico non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Si amare pigebat, saltem redamare non pigeat: nulla enim est maior ad amorem inuitatio, quàm præuenire amādo: & nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, noluit rependere. [l] IDEM: Maxime propterea Christus aduenit, vt cognosceret homo quantum Deus diligat eum: et ideo cognosceret, vt eius dilectione, a quo prior dilectus est, inardesceret. [m] IDEM de perfe- E ctione iustitiæ: Perfecta charitas foras mittit timorem et facit præcepti sarcinam leuem, non solum non prementem onere ponderum, verum etiam subleuantem vice pennarum. [n] IDEM de viduitatis bono: Nullo modo sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, et piscantium. [o] IDEM: In eo, quod amatur, aut non laboratur, aut etiam labor amatur. [p] IDEM de Trinitate: Qui amat homines, aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint amare debet. Sic enim seipsum amare debet, aut quia iustus est, aut vt iustus sit: sic enim diligit proximum tamquam seipsum sine vllo periculo. F [q] IDEM: Nemo aliquid volens facit, quod non in corde suo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur siue creaturæ, siue creatoris. [r] IDEM de moribus ecclesiæ: Nihil est tam durum, atque ferreum, quod non amoris igne vincatur: quo cum se anima rapit in Deum, super omnem carnis naturam, libera, et admiranda volitabit pennis pulcherrimis, et integerrimis, quibus ad Dei amplexum amor castus innititur. [s] IDEM: Solus se nouit diligere, qui

a Idem expos. in Cātica. c. 1. aliquātulum a prin.
b Amb. off. li. 1. c. 7. to. 4.
c Ibid. con seq.
d Isid. de sum. bo. li. 2 c. 3. sent. 1.
e Hieron. ep. 22. ad Eust. ver. fi. to. 1.
f Aug. li. 1 de Doctr. Christ. c. 23 to. 3.
g Ibidem c. 27.
h Ibid. con seq.
i Ibid. c. 28
k Idem de cathe. rud. c. 4. to. 4.
l Ibid. paulo post.
m Idē de perfec. iust. cont. celest. ante med. to. 7.
n Idem li. de bo. viduit. c. 21. in fi. to. 4.
o Ibid. con seq.
p Idem de Tri. li. 8. c. 6. in fi. to. 3.
q Ibid. lib. 9. c. 7.
r Idem de mor. eccl. li. 1. c. 22. pro pe fi. to. 1.
s Ibid. c. 26

Deum diligit. [t] IDEM: Qui diligit proximum, agit quantum potest, vt saluus corpore, saluusq. animo sit: sed cura corporis ad salutem animi referenda est. [u] IDEM de spiritu et littera: Sciri aliquid, et credi, et tamen non diligi potest: diligi autem quod neque scitur, neque creditur, non potest. [x] IDEM de ciuitate Dei: Perfectum odium debet malis, qui secundum Deum viuit: sic vt nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem, sed oderit vitium, amet hominem. [y] IDEM: Mihi videtur, quòd definitio breuis, et vera virtutis, est ordo amoris. [z] IDEM de coniugijs adulterinis: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera voluntate: et ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere; causa tamen dilectionis impendimus. [a] IDEM de soliloquijs: Impatiens animus, nec lacrymis modus fit, nisi amori detur quod amatur. [b] IDEM de verbis Apostoli: Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris portatio. [c] IDEM super 1. canonicam Ioannis: Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligis? terra es. Deum diligis? quid dicam? Deus es. Ego, inquit, dixi Dij estis? [d] IDEM: Charitas vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum venerit, quid dicit? Mihi viuere Christus est, et mori lucrum. [e] IDEM: Dilige, et quod vis fac. Siue taceas, dilectione tace: siue clames, dilectione clama: siue emendes, dilectione emenda: siue parcas, dilectione parce. [f] IDEM in epistola: Diligentia charitatis, freneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare: ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestati quamdiu ægri sunt, indignantur, sed ambo sanati, gratulantur. [g] IDEM: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et diliges proximum tuum, sicut teipsum. Hic physica: quoniam omnes omnium naturarum causæ, in Deo creatore sunt. Hic ethica, quoniam vita bona, et honesta non aliunde formatur, quàm cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, et proximus. Hic est logica: quoniam veritas, lumenq. animæ rationalis, non nisi Deus est. [h] IDEM: In hac dilectione virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestijs, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est: Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si aliquid diligendo vel præponimus, vel æquamus, nosipsos diligere nescimus. [i] IDEM: Tanto nobis melius est, quanto nos magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiorem, quanto eundem amorem, quo in eum tendimus, poterimus habere puriorem. [k] IDEM: Non faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores. [l] IDEM: Debet homo proximum diligere tamquam seipsum, vt quem poterit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel doctrinæ informatione, vel disciplinæ coertione, secum ducat ad colendum Deum. [m] IDEM in libris confessionum: Minus Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod non propter te amat. O amor, qui semper ardes, et numquam extingueris! Charitas Deus meus accende me: continentiam iubes, da quod iubes, et iube, quod vis. [n] IDEM: Domine amore tuo percussisti cor meum, et amaui te: sed et cælum, et terra, et omnia, quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, vt amem te: nec cessant dicere omnibus vt inexcusabiles sint. [o] IDEM: Pondus non ad ima tantum est, sed ad locum suum. Ignis enim sursum tēdit, deorsum lapis. Et infra: Minus ordinata inquieta sunt, ordinant,

t Ibid. c. 28 cir. med.
u Idem de spir. & lit. c. 36. to. 3.
x Idem de ciui. Dei. li. 14. c. 6. to. 5
y Ibid. lib. 15. c. 22.
z Idem de coniug. adult. lib. 1. c. 14. to. 6.
a Idem sol. lil. li. 1. c. 1. in prin. to. 1.
b Idem de verb. Apost. ser. 23. non lōge a prin. to. 9.
c Idem in 1. can. Io. hom. 2. in fi. to. 9.
d Ibidem hom. 5. ante med.
e Ibidem hom. 7. post med.
f Idem ep. 167. ad Fest. post med. to. 2.
g Ibid. ep. 3. ad Volus. post med.
h Ibid. ep. 52. ad Maced. post med.
i Ibid. con seq.
k Ibid. paulo post.
l Ibidem.
m Idē cōf. li. 10. c. 29. to. 1.
n Ibid. c. 6 in prin.
o Ibid. lib. 13. c. 9.

ordinant, et quiescunt. Pondus meum amor meus, eo A
feror, quocumque feror. Dono tuo accendimur, et sursum ferimur: inardescimus, et imus: ascendimus ascensiones in corde, et cantamus canticum graduū. [a] IDEM: Deus meus, quid amo, cum te amo? Nō speciem corporis, non decus temporis, nec candorē lucis, non dulces melodias cantilenarum omnimodarum, non florum, et vnguentorum, et aromatum suauem olentiam, non manna, et mella, non membra carnis amplexibus acceptabilia: non hæc amo cum amo Deum meum. Et tamen amo quandā lucem, et quandam vocem, et quendam odorem, et quendam cibū, et quendam amplexum, cum amo Deum meum, lu- B
cem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei. Vbi fulget animæ meæ, quod non capit locus: et vbi sonat, quod non rapit tempus: et vbi olet, quod non spargit flatus: et vbi sapit, quod non minuit edacitas: et vbi hæret, quod non diuellit satietas. [b] IDEM de laude charitatis: Diuinarum scripturarū multiplicem abundantiam, latissimamq. doctrinam sine vllo errore comprehendit, et sine vllo labore custodit, cuius cor plenum est charitate, dicente Apostolo: Plenitudo legis est charitas. [c] IDEM: Ille tenet, et quod patet, et quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. [d] IEDM: Fratres sectamini charitatem, dulce et salubre vinculum mentium: sine qua diues pauper est, et cum C
qua pauper diues est. [e] IDEM: Charitas in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. [f] IDEM: Charitas casta fuit in Susanna erga virum: in Anna, post virum: in Maria, præter virum: libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum. [g] IDEM: Charitas inter opprobria, secura est: inter odia, benefica: inter iras, placida: inter insidias, innocens: in iniquitate, gemens: in veri- D
tate, respirans: in virtute, congratulans. [h] IDEM in meditationibus: Non melius, nec decentius, quàm per dilectionem rependi potest, quod per dilectionē datum est. [i] AVCTOR de Spiritu, et anima: Miser ego quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit cum perieram. Non eram, et de nihilo me fecit, non lapidem, non arborem, non auem, aut aliquod de animalibus, sed voluit me esse hominem: dedit mihi viuere, sentire, discernere, et intelligere. Perieram, et ad mortalem descendit, mortalitatem suscepit, mortem sustinuit, mortem vicit, et sic me restaurauit. [k] IDEM: Multa E
sunt in me, de quibus coram Deo erubesco, et pro quibus valde illi displicere timeo: nec pro omnibus his, quod illi impendam habeo, nisi tantum vt diligam. Non enim melius, *etc.* vt supra. [l] IDEM: Amat Deus, vt ametur: et cum amat nihil aliud vult quàm amari, sciens ipso amore beatos, qui se amauerint: per amorem venit ad homines, venit in homines, factus est homo, et deliciæ illius esse cum filijs hominum. [m] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omnis species iustitiæ in malis inuenitur, sed sola gratia veræ charitatis non inuenitur, nisi in seruis Dei. [n] IDEM de compunctione cordis: Hic amantium mos est, vt amorem suum silentio tegere nequeant, sed necessarijs suis, et charis efferunt, F
et produnt, et flammas amoris intra pectus cohibere non possunt. * IDEM super Ioannem: Et si fratres insanabiliter ægrotauerint, maneamus curantes, et portemus adinuicem onera, ita enim implebimus legem Christi, et promissis potiemur bonis. * IDEM: Vitam nihil ita facit claram, vt amor. [o] BERNARDVS de amore Dei, loquens de verbo illo Lucæ: Diliges Dominum, *etc.* Quatuor in Deum a nobis, et toti exiguntur affectus, in eo quod dicit: Ex toto cor-

a Ibid. lib. 10. c. 6.
b Idē trac. de laude char. to. 9. Rom. 13.
c Ibid. cir. med.
d Ibid. paulo post.
e Ibid. con seq.
f Ibidem.
g Ibidem.
h Idem li. Medit. de dilig. Deo c. 6. to. 9. et de sp. et an. c. 17. in fin. to. 3.
i Auct. de spir. et ani. loco cit. in prin. apud Aug. to. 3.
k Ibid. post med.
l Ibid. c. 16. paulo post med.
m Chrys. in Matth. op. imp. homil. 5. cir. fi. to. 2.
n Idem de comp. cord. lib. 1. post med. to. 5.
o Est apud Ber. de na. et dig. Diu. amor. c. 10. in prin.

de tuo, totam sibi vendicat voluntatem: in tota anima, totum amorem: In omnibus viribus, virtutem designat charitatis: In tota mente, fruitionem sapientiæ. Primum autem horum, scilicet voluntas, ad Deū animam mouet, amor promouet, charitas contemplatur, sapientia fruitur. [p] IDEM: Nihil aliud est amor, quàm vehemens, et bene ordinata voluntas. [q] IDEM: Te Domine velle, et vehementer velle, quod est te amare, et singulariter amare: quia amari non dignaris cum aliqua alia re, siue carnali, siue spirituali, siue terrestri, siue cælesti, quæ non ametur pro te. Hoc demum est non velle nisi bonum, hoc est habere quæcumque vult omnia: quia habet te quis, inquantum amat te. [r] IDEM de diligendo Deo: Causa diligendi Deum Deus est, modus est sine modo diligere. [s] IDEM: Vide quo modo, immo quàm sine modo a nobis Deus amari meruit: qui prior ipse dilexit nos, tantus, et tantum, et gratis, tantillos et tales. [t] IDEM: Non sine præmio diligitur Deus. Etsi absque præmij intuitu sit diligendus. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est, quippe non quærit, quæ sua sunt: affectus est, nō contractus. [u] IDEM: Quidquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. [x] IDEM super Cantica: Quātitas vniuscuiusque animæ æstimatur ex mēsura charitatis, quam habet: vt verbi gratia, quæ multum charitatis habet, magna sit: quæ parum, parua: quæ vero nihil, nihil, dicente Apostolo: Si charitatem non habuero, nihil sum. [y] IDEM: Nec ignoro, quia honor regis iudicium diligit, sed præceps amor, nec iudicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subijcitur. Rogo, supplico, flagito, osculetur me osculo oris sui. [z] IDEM: Vbi amor est, labor non est, sed sapor. [a] IDEM: Nō abduci blandicijs, non seduci fallacijs, nec iniurijs frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est. [b] IDEM: Valde mihi amandus est, per quē sum, viuo, et sapio, si ingratus non sum, et indignus. Dignus plane est morte, qui tibi Domine recusat viuere, et mortuus est, et qui tibi non sapit, desipit: et qui curat esse, nisi propter te, pro nihilo est, et nihil est. [c] IDEM: Spiritus est Deus, et concupiscit decorem animæ illius, quam forte aduerterit in spiritu ambulantem, et curam carnis non perficientem in desiderio, præsertim cum sui amore flagrantem conspexerit. [d] IDEM: Fateor non sustinui pondus diei, et æstus, sed iugum suaue, et onus leue pro beneplacito patrisfamilias porto. Opus meum vix vnius horæ, et si plus, præ amore non sentio. [e] IDEM de duodecim gradibus: Vere dulcis, et suauis cibus charitas, quæ fessos alleuat, debiles roborat, mæstos lætificat, denique iugum veritatis facit suaue, et onus leue. [f] IDEM de præcepto et dispensatione: Fons vitæ charitas est: nec viuere animam dixerim, quæ de illo non hauserit. Haurire porro quo modo potest, nisi fuerit præsens ipsi fonti, qui charitas est, quæ Deus est? Præsens ergo Deo est, qui amat Deum, inquantum amat. [g] IDEM in epistola: Bona mater charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inquietos, diuersa diuersis exhibens, sicut filios diligit vniuersos. [h] IDEM: Seruite in charitate illa, quæ timorem expellit, labores non sentit, meritum non intuetur, præmium non requirit, et tamen plus omnibus vrget. [i] IDEM in apologia: O quanta fiducia charitatis, alius operatur non amans: et alius amat, nihil operans. Ille quidem opus suum perdit, istius vero charitas numquam excidit. [k] INTERLINEARIS: Omnia facilia amanti. [l] INTERLINEARIS: Nullum permittit Deus cadere, qui ei seruit vero amore.

p Idem de am. Dei. c. 7.
q Ibid. c. 8
r Idem de dilig. Deo in prin.
s Ibid. ante med.
t Ibidem.
u Ibidem.
x Idē sup. Cant. ser. 27. post med.
1. Cor. 13.
y Ibid. ser. 9. non longe a prin.
z Ibid. ser. 85. post med.
a Ibid. ser. 20. paulo post med.
b Ibidem in prin.
c Ibid. ser. 31. post med.
d Ibid. ser. 14. ante med.
e Idem de 12. grad. humil. longe aliquantulum a prin.
f Idem de precep. & disp. vers. fi.
g Idem ep. 2. ad Fulc. non longe a prin.
h Idem ep. 143. ad Clarenal. in fi.
i Idem in Apolog. ad Guliel. abb. ante med.
k Glos. interl. Is. 40. g.
l Ibidem. Apoc. 6.

De Quattuor Cardinalibus virtutibus. Cap. XXVI.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Prudentia, temperantia, fortitudo, atque iustitia, tanto perfectæ sunt singulæ, quãto vicissim sibimet iũctæ. [b] IDEM super Ezechielem: Vnusquisque tantum prudens est, quantum temperans, fortis, et iustus: tantum temperans, quantum prudens, fortis, et iustus: tantum fortis, quantum prudens, temperans, et iustus: tantum iustus, quantum prudens, temperans, et fortis. [c] AVGVSTINVS: In hac dilectione. supra de charitate. IDEM de Trinitate: Illud, quod agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidijs, quod fortitudo in perferendis molestijs, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, nõ ibi erit, vbi nihil omnino mali erit. [d] IDEM de moribus ecclesiæ: Illas quattuor virtutes, quarum vtinã ita in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam diffinire non dubitem: vt temperantia sit amor, integrum se præbẽs ei, quod amatur: Fortitudo, amor facile tolerans omnia, propter id, quod amatur: Iustitia, amor soli amato seruiens, et propterea recte dominans: Prudentia, amor ea, quibus adiuuatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter eligens. [e] VNDE mihi videtur, quòd definitio breuis, et vera virtutis, est ordo amoris. * ISIDORVS in Etymologijs: Prudentia est in rebus, qua a bonis mala discernuntur. Fortitudo est, qua aduersa æquanimiter tolerantur. Temperantia est, qua libido concupiscentiaq. rerum refrenatur. Iustitia, qua recte iudicando, sua cuique distribuuntur. [f] HIERONYMVS in epistola: Vis scire quales quærat Dominus ornatus? habeto iustitiam, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. [g] IDEM in originali super Naum: Quo modo quattuor, quibus pugnamus, et tegimur, sunt scuta virtutum, prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo: ita econtrario quattuor vitia sunt, stultitia, iniquitas, luxuria, formido, quibus ab hoste percutimur. [h] BERNARDVS de consideratione: Iustitia quærit, prudentia inuenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet.

a Greg. li. 22. Moral. c. 1.
b Idem in Ezec. hom. 22. post med.
c Aug. lib. 14. de Tri. c. 9. to. 3.
d Idem de Mor. Eccl. lib. 1. c. 15. to. 1.
e Idẽ de ci. Dei lib. 15. c. 22.
f Hier. ep. 2. ad Nepot. post med. to. 1.
g Idem in Na. c. 3. to. 5.
h Bern. de consid. ad Eug. lib. 1. post med.

De Prudentia. Cap. XXVII.

GREGORIVS [i] in Moralibus: Cum rectitudo sanctos viros ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriæ in humilitate custodit. [k] IDEM in homilijs: Cogitate quid facitis, recogitate quid fecistis: largitatem supernæ pietatis aspicite, et ad misericordiæ iudicem, dum adhuc expectat, cum lacrymis venite. [l] IDEM in registro: Summis in rebus, citum non oportet esse consilium. [m] IDEM: Via est vita præsens: et tanto quisque necesse est, vt insidiantes spiritus caueat, quanto maiora sunt dona, quæ portat. [n] IDEM super Ezechielem: Restat, vt siue in verbi ministerio fatigemur, seu indigentibus nostra largiamur, seu per abstinentiam carnẽ domemus, seu zelo moueamur, seu per patientiam aliquando leuiter praua toleremus, vt summopere debeamus in intentione nostra discutere: quatenus omne, quod facimus, non nostro, sed Domini zelo faciamus. [o] AVGVSTINVS de soliloquijs: Cauendum est magnopere, dum hoc corpus agimus, ne quo sensibiliũ visco pennæ nostræ impediantur: quibus integris perfectisq. opus est, vt ad illam lucẽ ab his tenebris euolemus. [p] IDEM de singularitate clericorum: Vtilius est, vt infirmum si homo cognoscat, et fortis existat, quàm fortis videri velit, et infirmus emergat. [q] ISIDORVS de etymologijs: Prudens dicitur, quasi porro videns, perspicax est enim et incertorum præuidet casus. [r] IDEM in synonymis: Quidquid boni cum discretione feceris, virtus est: quidquid sine discretione gesseris, vitium est. Virtus enim indiscreta, pro vitio deputatur. IDEM: Nihil iuuat, *etc.* Infra lib. 4. de exercitio. HIERONYMVS: Prudentia absque bonitate, *etc.* Infra lib. 3. de malitia. [s] AMBROSIVS de officijs: Sapiens vt loquatur, multa prius considerat, quid dicat, et cui dicat, quo in loco, et tempore. [t] BERNARDVS de consideratione: Quantum ad considerationis attinet fructum, quattuor tibi consideranda reor, te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. A te, tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te, neglecto. [u] IDEM: Tui consideratio in tria quidem diuiditur, si consideras quid, quis, aut qualis sis. Quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. [x] IDEM: Cõsideratio mentẽ purificat, regit deinde affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat, et ordinat. [y] IDEM: Consideratio confusa determinat, hiantia comprimit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera inuestigat, verisimilia examinat, ficta, et fucata explorat. Hæc est, quæ agenda præordinat, recogitat acta, vt nihil in mente resideat incorrectum. [z] IDEM super Cantica: Discretio est non tam virtus, quàm quædam moderatrix et auriga virtutum, ordinatrixq. affectuum et morum doctrix: tolle hanc, et virtus vitium erit. [a] IDEM: Anima, quæ amat, vigilat, et obseruat: et beata, quam Dominus inuenerit vigilantẽ. Non transibit eam, nec præteribit ab ea, sed stabit, et loquetur ei, loqueturq. amatoria, loquetur siquidem vt dilectus. [b] IDEM de duodecim gradibus: Inquirimus veritatem in nobisipsis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos dijudicando: in proximis, eorum malis compatiendo: in sui natura, mundo corde contemplando. [c] IDEM in sermonibus: Sedens, computa quid diebus singulis acquirere valeas, certus equidem apud Deum nullum esse bonum omnino irremuneratum, nec aliquod malum impunitũ et sicut non capillum de capite, sic nec momentum de tempore periturum. [d] TVLLIVS in rhetoricis: Prudentia est rerum bonarum, et malarum, et vtrarumque scientia. Partes eius memoria, intelligentia, prouidentia. Memoria est, per quam animus repetit illa, quæ fuerunt. Intelligentia, per quam ea perspicit, quæ sunt. Prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum sit.

i Greg. li. 7. Mor. c. 15. post med.
k Idẽ hom. 34. in euãge. prope fi.
l Idem regist. lib. 2. ind. 10. c. 6.
m Ibid. li. 7. ind. 2. c. 125. circa med.
n Idem in Ezec. hom. 22. post med.
o Aug. de solil. li. 1. c. 14. in prin. to. 1.
p Est apud Cyp. in edi Pam. li. de sing. cler. c. 2. circa med. to. 3.
q Isid. ety. li. 10. verb. prud.
r Idem in synon. c. 16 ante med.
s Ambr. de offi. lib. 1. c. 10. to. 4.
t Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
u Ibidem post pauca.
x Ibid. li. 1 paulo post med.
y Ibidem conseq.
z Idẽ sup. Cant. ser. 49. circa med.
a Ibid. ser. 57. statim a prin.
b Idem de 12. grad. ante med.
c Idem in declam. super Ecce nos, post med.
d Tul. de inuent. li. 2

De Memoria. Cap. XXIIX.

GREGORIVS [e] in homilijs: Cum bona fratres agitis, semper ad memoriam mala acta reuocate, vt dum caute culpa conspicitur, numquam de bono opere incaute animus lætetur. * IDEM in registro: Cogitationum illecebras, linguæ incontinentiam, delictorum opera ad memoriam reuocemus, et dũ licet, et tempus habemus, magno planctu iniquitatum nostrarum maculas deleamus. [f] IDEM super Ezechielem: Cum mala committimus, frustra tunc ad memoriam bona nostra transacta reuocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. [g] IDEM: Tunc nobis misericordiæ Dei miræ fiunt, cum nobis ad memoriam miseriæ nostræ reuocantur. [h] IDEM in Moralibus: Patienter illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quòd fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. [i] IDEM: Cum voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, vt eo erubescamus praua committere, quo nos a Deo meminimus gratuita bona percepisse. IDEM: Quisquis a præceptis. Infra libro 3. de remorsu conscientiæ. [k] IDEM super illud Iob: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? Ac si iustificato peccatori aperte veritas dicat: Virtutes a me acceptas tibi non tribuas. Noli contra me de meo munere extolli.

Recole

e Greg. homil. 7. in Euang. post med.
f Idem in Ezec. hom. 11. post med.
g Ibidem homil. 18. post med.
h Idem li. 5. Moral. c. 31.
i Ibid. lib. 30. c. 9. cir. med.
k Idem li. 30. Mor. c. 6. cir. med.

Digitized by Google

Recole vbi te inueni, quando meo te timore solidaui. Vt ergo ego in te non destruam, quod construxi, ipse non cesses considerare, quod in te reperi. [a] ISIDORVS de summo bono: Quisquis peccatorum memoria compungitur ad lamenta, tunc Dei se visitari sciat præsentia, quando ex eo quod se admisisse recolit, interius erubescit, suoq. se iudicio pœnitendo iam punit. [b] AVGVSTINVS de Trinitate: Mihi vtile est, vt meminerim virium mearum, fratresq; meos admoneam, vt meminerint suarum, ne vltra quàm tutum est progrediatur humana infirmitas. * AMBROSIVS in apologia: Sapiens si epuletur, si cogitet, si oret, ac deprecetur, ante oculos eius semper error est proprius, et momentis omnibus pulsat culpa conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci finit. HIERONYMVS: Nec Dauid, etc. Infra lib. 3. de familiaritate. IOANNES Chrysostomus: Quando accubueris, etc. lib. 4. de discussione. * IDEM super epistolam ad Heb. Nullum inuenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria. [c] BERNARDVS de consideratione: Inter alia consideranda, qualis sis, et qualis fueris, ad memoriam reuocandum est: conferenda sunt enim posteriora prioribus, et priora sequentibus, vtrum ne profeceris in virtute, in sapientia, in intellectu, in suauitate morũ, aut ab his forte, quod absit, defeceris. IDEM: Tertia contemplatio, et cet. Infra lib. 4. de contemplatione. [d] IDEM in epistola: Iturus ad somnum, semper aliquid tecũ defer in memoria, vel cogitatione, in quo placide obdormias, quod nonnumquam etiam somniare iuuet. [e] IDEM super Cantica: Is qui Christo passo pie compatitur, compungitur, et mouetur facile ad memoriam eorũ quæ pertulit, atque istius suauitate deuotionis pascitur, et confortatur, ad quæque salubria, honesta, pia. [f] SENECA in epistola: Aliquis vir bonus eligendus est, atque semper ante oculos habendus, vt sic, tamquam illo spectante, viuamus, et omnia, tamquam illo vidente, faciamus. O felicem, qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius, se componat, atque ordinet.

a Isid. de sum. bo. li. 2. c. 12. sent. 5.
b Aug. lib. 3. de Tri. c. 10. post med. to. 3.
c Ber. de consid. ad Eug. lib. 2. post med.
d Idem ep. de vita sol. ad frat. de Monte Dei cir. med.
e Idem in Cant. ser. 20. post med.
f Sen. ep. 11

De Intelligentia, *Cap. XXIX.*

GREGORIVS [g] in Moralibus: Ne contra auctorem suum homo superbiat, consideret vnde huc venit, et intelligat quid sit. [h] IDEM: Dum pensamus quales erga aliquos fuimus, esse circa nos tales alios minus dolemus: quia aliena iniustitia in nobis vindicat, quod in se iuste conscientia nostra accusat. [i] IDEM: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspicere, qualis non est: vt ex bonorum forma metiatur quantum ipse deserto bono deformis est. [k] IDEM: Tunc vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando hæc quasi amittendo sentimus, quia a nobis seruari non possunt. [l] IDEM: Sancti omnes quãdo in Dei visione proficiunt, quanto magis diuinitatis interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur, quòd Abraam cinerem, et puluerem se esse professus est, nisi cum habere meruerit Dei colloquium. [m] IDEM: Sancti viri ingenij virtutem ad agnoscendam infirmitatem propriam dirigunt, atque ex infirmitatis suæ melius cognitione conualescunt. [n] IDEM: Nũquam Deus mẽtem deserit, quæ in peccatis se veraciter agnoscit. IDEM: Sancti viri minime. Infra de exercitio lib. 4. [o] IDEM: Nemo fortitudinem suam, nisi cũ rectus esse cœperit, deprehendit. Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre quod est. [p] IDEM: Nulla est cognitio reprehensionis, si non sequantur etiam lamenta pœnitudinis. [q] IDEM: In hoc mundo dum viuimus, tunc perfecte quæ scienda sunt scimus, cum proficientes per intelligentiam, nil nos perfecte scire cognoscimus. [r] IDEM: Vera scientia affi-

g Greg. lib. 17. Mor. c. 14. non longe a prin.
h Ibid. lib. 22. c. 7. cir. fi.
i Ibid. lib. 24. c. 6. ante med.
k Ibid. lib. 2. c. 27. ante med.
l Ibid. lib. 18. c. 27. post med.
m Ibid. li. 22. c. 2. cir. fin.
n Ibid. c. 3 post med.
o Ibid. lib. 24. c. 6. in prin.
p Ibid. lib. 35. c. 5.
q Ibid. lib. 27. c. 22.
r Ibid. lib. 33. c. 10.

S.Bon. To. 6.

cit, non extollit: nec superbiẽtes, quos impleuerit, sed lamentantes facit. IDEM: Sæpe dum quosdam. Infra lib. 3. de discordia. [f] IDEM in registro: Bonarum mẽtium est, etiam ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. [t] IDEM super Ezechielem: Recte prophetia dicitur, non quia prædicit ventura, sed quia prodit occulta. [u] IDEM: Spiritus prophetiæ, nec semper, nec eodem modo prophetæ animum tangit. [x] IDEM: Aliquãdo prophetiæ spiritus prophetis deest, nec semper eorum mẽtibus præsto est: quatenus cum hunc non habent, se hunc agnoscant ex dono habere, cum habent. [y] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Tria sunt, quæ in vnoquoque homine artifice spectantur, vt aliquid efficiat, natura, doctrina, vsus. Natura ingenio, doctrina scientia, vsus fructu, dijudicandus est. [z] IDEM: Multa ad fidem Catholicam pertinentia, dũ hæreticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, et considerantur intelligentius, et intelliguntur clarius, et instantius prædicantur, et ab aduersario mota quæstio, discendi nobis existit occasio. [a] IDEM de octuagintatribus quæstionibus: Nullum bonum perfecte noscitur, quod non perfecte amatur. [b] IDEM de Doctrina Christiana: Disputationis disciplina, ad omnia genera quæstionum, quæ in litteris sanctis sunt, per intellectum penetranda, et dissoluenda, plurimum valet: tantum ibi cauenda est libido rixandi. [c] IDEM: Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. [d] IDEM de bono perseuerantiæ: Non simus in disputationibus prompti, et in orationibus pigri. [e] IDEM de Trinitate: Scientiam terrestrium cœlestiumq. rerum, magni æstimare solet genus humanum, in quo profecto meliores sunt, qui huic scientiæ præponunt nosse semetipsos, laudabiliorq. est animus, cui nota est infirmitas sua, quàm qui ea non prospecta, vias siderum scrutatur, ignorans viam, qua ingrediatur ad cælum. * ISIDORVS de Summo bono: Nihil peius, quàm culpam agnoscere, nec deflere. [f] CASSIODORVS in libro de anima: Nimia magnitudo est suam intelligere paruitatem, nec præualet hoc ipsum nosse, nisi cum cœperint diuina patescere. [g] BERNARDVS in meditationibus: Ab exterioribus ad interiora redeam, ab inferioribus ad superiora ascendam, vt possim cognoscere vnde venio, aut quo vado, quid sim, vel vnde sim, vt per cognitionem mei possim peruenire ad cognitionem Dei. [h] IDEM in epistola: O vtinam saperes, et intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes, quæ Dei sunt: intelligeres, quæ mundi sunt: prouideres, quæ inferni sunt, profecto inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt mundi contemneres. [i] IDEM: Qui perfecte se examinando cognoscit, suo peccato nullius peccatum par æstimat, quod non sicut suum intelligit. [k] IDEM super Cantica: Est quidem, quantum in se est, omnis scientia bona, quæ tamen veritati subnixa sit: sed tu, qui cum timore, et tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire prius ampliusq. curato, quæ præsenseris viciniora saluti. [l] IDEM: An non inflationes, et torsiones in conscientia sustinebit, qui huiusmodi est, sciens, videlicet bonum, et non faciens? An non responsum mortis, et damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo, quem dixit Deus: Quia seruus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens, digne vapulabit plagis multis? [m] IDEM in sermonibus: Super omnes docentes me intellexi. Quare inquam? Numquid quia bysso et purpura me indui? quia lautioribus epulis abundaui? numquid quia Platonis argutias, aut Aristotelis versutias intellexi? aut vt intelligerem laboraui? Absit, inquam, sed quia testimonia tua exquisiui. IDEM: Orans sanctus quidam, Deus, inquit, nouerim me, nouerim te, breuis oratio, sed fidelis. Hæc est enim vera phi-

f Idem regist. lib. 12. ind. 7. inter rogat. August. c. 10.
t Idem in Ezec. hom. 1. non longe a prin.
u Ibidem inferius.
x Ibid. post med.
y Aug. de ciu. Dei. li. 11. c. 25. to. 5.
z Ibid. lib. 16. c. 2. ante med.
a Idem 83. q. lib. q. 35. post med. to. 4.
b Idem de Doc. Chris. li. 2. c. 31.
c Ibid. li. 4. c. 11.
d Idem de bo. perse. li. 2. c. 24. ante med. to. 7.
e Idem de Trin. lib. 4. in proem.
f Cassiod. li. de ani. c. 18. ante med.
g Ber. med. c. 1 in prin.
h Idem ep. 292.
i Idem ep. de vita sol. ante med.
k Idẽ sup. Cant. ser. 36. ante med.
l Ibid. post med.
m Idẽ ser. 3. in die Pent. cir. med.

losophia,et vtraque cognitio prorsus necessaria ad sa- A
lutem. Ex priori siquidem, timor concipitur et hu-
militas: ex posteriore, spes et charitas generatur. BOE-
TIVS: Humanæ naturæ. Infra lib. 3. de ignorantia.
ANSELMVS: Primus gradus lib. 4. de humilitate.
[a] GLOSSA: Vbi maius donum scientiæ, ibi transgres-
sor maiori subiacet culpæ. [b] SENECA in epistola:
Quare liberalibus studijs filios erudimus? Non quia
virtutem dare possunt, sed quia animum ad excipien-
dam virtutem præparant. [c] IDEM: Si perpendere te
voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus
teipsum considera, nec qualis sis alijs crede. [d] IDEM:
Initium salutis, est notitia peccati. Nam qui peccare B
e nescit, corrigi non vult.

a Glos. Luc. 6.
b Sene. ep. 88. circa med.
c Idem ep. 80. in fi.
d Idem ep. 28. prope fi.

De Prouidentia. Cap. XXX.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Quod valde esse
importabile, ex dolore ostenditur, consideratio-
ne prouida, et remuneratione leuigatur. [f] IDEM:
Is, qui cuncta priusquam veniant conspicit, nequa-
quam postquam aliquid fecerit, pœnitendo resipiscit.
[g] IDEM: Qui in dictis suis reprobari metuit, ipse
prius debet examinare, quod dicit. [h] IDEM: Nihil sic C
ad edomandum desideriorum carnalium appetitum
valet, quàm vt vnusquisque hoc, quod viuum dili-
git, mortuum penset. [i] IDEM: In omni, quod dici-
tur, necesse est, vt causa, tempus, et persona pense-
tur, si verba sententiæ veritas roborat, si hanc tem-
pus congruum postulat, si veritatem sententiæ, et
congruentiam temporis, personæ qualitas non impu
gnat. [k] IDEM super Ezechielem: Sanctorum actio
ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter
prouidens, mala solerter cauens. Sed hoc est labo-
riosius, vbi sanctorum mens inuigilat, ne se ante eo-
rum oculos mala sub bonorum specie abscondant. D
[l] IDEM in registro: Terribilem iudicem venientem
considera, et de aduentu illius nunc conscientia tua
contremiscat, ne tunc sine causa iam timeat, cum co-
ram illo cælum et terra tremuerit. [m] ISIDORVS
in synonimis: Perspice, quod, cui aptum sit tempo-
ri, quid, vbi quantum, quantum, quandiu facere de-
beas. [n] IDEM: Cum diu cogitaueris, tunc fac, quod
probaueris. * AMBROSIVS in epistola: Mens bo-
na, speculatrix consiliorum suorum est, prius exami-
nat quid decorum atque honestum. HIERONYMVS:
Caute omnes. Infra libro 4. de fama. [o] AVGVSTI-
NVS de singularitate clericorum: Amator est salutis E
suæ, qui euitat alienæ mortis incursum: et ipse est
prouidus, qui solicitus fit cladibus ceterorum. [p]
BERNARDVS de consideratione: Non oportet, vt
vitia domus tuæ vltimus scias, quod quàmplurimis
nouimus contigisse. Quapropter alius alia dispenset,
de disciplina tu prouide. [q] IDEM: Spiritualis homo
ille, qui omnia dijudicat, vt ipse a nemine iudicetur:
omne opus suum trina quadam consideratione præ-
uenit, primum quidem an liceat, deinde an deceat,
postremo an expediat. [r] IDEM: Diligenter vero
omne, quod faciendum erit, tracta apud te, et cum
his, qui te diligunt. Tracta ante factum, quia post F
factum sera tractatio. * IDEM in meditationibus:
Habes domum, o anima, sed cito casura est domus
tua, tu quoque, nisi aliam prouideris vento et plu-
uiæ exponenda. [s] IDEM in sermonibus: In omni-
bus operibus tuis memorare nouissima, horrorem
mortis, iudicij tremendum discrimen, ardentis ge-
hennæ metum, ab oculis cordis tui nullatenus patiaris
elongari. [t] IDEM: Cum iudicium carnis ex anima
pendeat, nihil carni potest vtilius, quàm salus ani-
mæ prouideri, vt videlicet in tempore sit respectus
illius, et socia passionis, felicitatis quoque consortium
mereamur.

e Greg. lib. 8. Mor. c. 5. non longe a prin.
f Ibid. lib. 9. c. 6. non multum a prin.
g Ibid. lib. 8. c. 2.
h Ibid. lib. 16. c. vlt.
i Ibid. lib. 6. c. 18. cir. fin.
k Idem in Ezec. hom. 7. non longe a prin.
l Idem regist. lib. 1. ind. 9. c. 42 cir. fi.
m Isid. in synon. c. 17 ante med.
n Ibidem c. 13.
o Est apud Cyp. lib. de sing. cler. c. 2. to. 3.
p Bern. de consid. ad Eug. lib. 4. post med.
q Ibid. lib. 3. post med.
r Ibid. lib. 4. paulo ante med.
s Idem ser. 1. in fest. omn. sanct. ante med.
t Idem declam. sup. Ecce nos. paulo ante med.

De Fortitudine. Cap. XXXI.

GREGORIVS [u] in Moralibus: Iustorum fortitu-
do est carnem vincere, proprijs voluptatibus cô-
traire, delectationem vitæ præsentis extinguere, huius
mundi aspera pro æternis præmijs amare, prosperita-
tis blandimenta contemnere, aduersitatis metum cor-
de superare. [x] IDEM: Qui in auctoris sui amore ro-
borantur, quo magis in concupita Dei fortitudine
conualescunt, eo a propria virtute deficiunt: et quo
robustius æterna appetunt, eo fortius a temporalibus
salubri defectione lassantur. [y] IDEM: Tanto vnus-
quisque ad fortitudinem profecisse verius demôstra-
tur, quanto aliena mala æquanimius tolerat. [z] IDEM
in registro: Mores meos bene habes cognitos, quia
diu porto: sed, si semel deliberauero non portare,
contra omnia pericula lætus vado. * HIERONY-
MVS in epistola: Nihil eo fortius qui vincit diabolû,
nihil imbecillius, quàm qui a carne superatur. [a]
IDEM in originali super Isaiam: Fortitudo atque
constantia via regia est, a qua declinat ad dexteram,
qui temerarius est et pertinax: ad sinistram, qui for-
midolosus est et pauidus. [b] AVGVSTINVS ad Hie-
ronymum de sententia Iacobi Apostoli: Qui vera vir-
tute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte ti-
met. [c] AMBROSIVS de Officijs: Est fortis, qui se
in dolore aliquo consolatur. Et reuera iure ea forti-
tudo vocatur, cum vnusquisque seipsum vincit, iram
continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur,
non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, et
quasi vento quodam variarum rerum circumfertur
mutatione. [d] IDEM: Non in inferenda, sed depel-
lenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a
socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quàm ille qui
facit. [e] IDEM: Fortitudo inuicta est ad labores,
fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura
aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat,
nec, vt dicitur, aue dicat, pecuniam negligat, auari-
tiam fugiat, tamquam labem quamdam, quæ virtu-
tem effeminet. [f] IDEM super Lucam: Fortitudo
animum corpusq. confirmat, nec perturbari sinit ti-
more aliquo, vel dolore. [g] SENECA in epistola:
Sapiens & fortis ad omnem incursum munitus et in-
tentus, non si paupertas, non si luctus, non si igno-
minia, non si dolor impetum faciat, pedem referet
intrepidus, et contra illa ibit, et inter illa stabit. [h]
IDEM: Sapiens virtutem, si licebit, in diuitijs expli-
cabit, sin minus in paupertate: in patria si poterit, sin
minus in exilio: si poterit Imperator, sin minus mi-
les: si poterit integer, sin minus debilis. Multa infra
lib. 4. de certamine.

u Greg. li. 7. Mor. c. 8. in prin.
x Ibid. lib. 4. c. 30. ante med.
y Ibid. lib. 5. c. 13. cir. fi.
z Idem regist. lib. 7. ind. 1. c. 1.
a Hierony. côm. in Isa. lib. 16. c. 57 to. 4.
b Aug. ep. 29. ad Hie. ante med. to. 2.
c Amb. de off. lib. 1. c. 36. ante med. to. 4.
d Ibid. in prin.
e Ibidem c. 39.
f Idem in Luc. li. 5. c. 6. to. 3.
g Sene. ep. 59. paulo ante med.
h Idem ep. 85. vers. fi.

De Constantia. Cap. XXXII.

GREGORIVS [i] in homilijs: Non nos prospera
eleuent, non aduersa perturbent: vt qui in soliditate
tate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium
mutabilitate moueamur. [k] IDEM in Moralibus: San-
cti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt,
nec læsi vmquàm a veritate conticescunt. [l] IDEM:
Electi ipsa, quæ fortiter tolerant supplicia, perhorre-
scunt, ita vt in eis vno eodemq. tempore, et constan-
tia ex virtute sit, et pauor ex carne. [m] IDEM: Iusti vi-
ri securitas recte leoni comparatur: quia cum contra
se quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suæ con-
stantiam redit, et scit quia cunctos aduersantes supe-
rat, quia illum solum diligit, quem inuitus nullo
modo amittit. [n] IDEM: Vir sanctus quo maiore per-
secutione premitur, eo ad prædicandum veritatem
acrius instigatur, et cum constanter persecutores tole-
rat, ardenter ad se auditores trahere festinat. [o] IDEM:
Si semel in appetitu supernæ patriæ forti stabilitate
animus

i Greg. hom. 6. in Euang. cir. med.
k Idem li. 8. Mor. c. 1.
l Ibid. lib. 14. c. 21. post med.
m Ibid. li. 31. c. 14. ante med.
n Ibid. li. 31. c. 15. cir. med.
o Ibid. lib. 22. c. 10. cir. med.

Digitized by Google

animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. [a] IDEM super Ezechielem: Timeri ab omnibus homo debuerat, si ipse auctorem omnium, vt homo timuisset. Nam, qui rationis sensum ad timorem Dei non habet, tanto in nullo timendus est, quanto hoc, quod ipse esse debuit, non est. [b] IDEM in registro: Hoc certissime scito, quòd placere Deo, et prauis hominibus nullus potest. In tantum ergo se, existimet fraternitas tua omnipotenti Deo placuisse, quanto se peruersis hominibus displicuisse cognouerit. IDEM: Nullius vos. Infra lib. 4. de tranquillitate. * AVGVSTINVS in epistola: Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset. [c] IDEM de ciuitate Dei: Virtutes habenti, magna virtus est contemnere gloriam. [d] IDEM: Qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam suspicantium temeritatem: quorum tamen si vere bonus est, non contemnit salutem. * IDEM in sermonibus: Nec valde gaudere debemus, quãdo laudamur, nec contristari quando vituperamur, quia nec damnare iniuria, nec coronare potest laus falsa. [e] AMBROSIVS de Officijs: Bene sibi conscius, falsis non debet moueri: nec æstimari plus põderis in alieno esse conuitio, quàm in suo testimonio. [f] IOANNES Chrysostomus in sermone: Quidquid erroris habet mundus, contemno: quidquid delectabile habet, rideo: diuitias non cupio, paupertatem non horresco, mortem non timeo. * HIERONYMVS in epistola: Vtinam ob Dei mei nomen, atque iustitiã, vniuersa me infidelium turba persequatur, et tribulet, vtinam in opprobrium meum solidus exurgat hic mundus, tantum vt a Christo merear laudari, et suæ pollicitationis sperare mercedem. [g] IDEM: Gratias ago Deo meo, quòd dignus sum habitus, quẽ mundus oderit. [h] IDEM: Per bonam et malam famam, a dextris et a sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur, non diuitijs tumet, non confunditur paupertate, et læta contemnit, et tristia. [i] IDEM: Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expauescimus: Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus, quoniam dissipat Deus ossa eorum, qui hominibus placere desiderant. * SENECA in epistola: Honores et iniuriæ vulgi in promiscuo sunt habendæ, nec his gaudendum, nec illis dolendum. [k] IDEM: Animum excellentem, constantem, et moderatum, et omnia tamquam se minora transeuntem, quidquid timemus optamusq. ridentem, cælestis potentia agitat. Non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. [l] IDEM: Vir bonus, quod honeste se facturum putauerit, faciet, etiam si laboriosum erit, faciet etiam si periculosum erit. Rursum, quod turpe erit non faciet, etiam si pecuniam afferet, etiam si voluptatem, etiam si potentiam, et dignitatem, ab honesto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla re inuitabitur. [m] IDEM: Æquo animo audienda sunt imperitorum conuitia, et ad honesta vadenti cõtemnendus est ipse contemptus.

a Idem in Ezec. hom. 10. ante med. *b Idem regist. lib. 8. ind. 3. c. 36* *c Aug. de ciu. Dei, li. 5. c. 19. an. med. to. 5.* *d Ibid. post pauca.* *e Amb. de off. li. 1. c. 5. to. 4.* *f Chrysost. hom. quad. cum de ipsius expulsione ageretur in prin. to. 5.* *g Hier. ep. 99. ad Asel. post med. to. 2.* *h Idem ep. 2. ad Nep. post med. to. 1.* *i Idem ep. 112. quæ est prol. in Hester. to. 3.* *k Senec. ep. 41. circa med.* *l Idem ep. 76. circa med.* *m Ibid. ante med.*

De Patientia. Cap. XXXIII.

GREGORIVS [n] in Moralibus: Numquam est patientiæ virtus in prosperis. Ille autem est vere patiens, qui rebus aduersis atteritur, et tamen a spei suę rectitudine non curuatur. [o] IDEM: Tunc vere ostẽdimus, quòd accepta bona recte tenuimus, cum profecto æquanimiter ad momentum sublata toleramus. [p] IDEM: Quos ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est vt infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui statum sui rectitudinem per compassionẽ flectit. [q] IDEM: Sancti viri patienter audiunt, etiam quæ se numquam fecisse meminerunt, quamuis ea mala, quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint perpetrata. [r] IDEM: Tunc illata conuitia bene toleramus, cum in secreto mentis ad male perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, quòd aliena iniuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, quia peius est supplicium, quod meremur. [s] IDEM super Ezechielem: Linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. [t] IDEM: Patientia vera est, quæ etiam ipsum amat, quem portat. Nam tolerare et odisse, non est virtus patientiæ, et mansuetudinis, sed velamentum furoris. [u] IDEM in Dialogis: Ego virtutem patientiæ et signis, et miraculis maiorem credo. [x] IDEM in homilijs: Tribus modis virtus patientiæ exerceri solet. Alia namque sunt, quæ a Deo alia quæ ab antiquo aduersario, alia quæ a proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, damna, et contumelias: ab antiquo aduersario tentamenta: a Deo flagella toleramus. [y] IDEM: Profecte aduersarius vincitur, quando mens nostra, et inter tentamenta diaboli a delectatione, atque cõsensu omnibus modis refrenatur, et inter cõtumelias proximi custoditur ab odio, et inter flagella Dei custoditur a murmuratione. [z] IDEM: Patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore morderi. IDEM: Ille veraciter. Infra lib. 4. de lætitia. [a] IOANNES Chrysostomus in originali super illud Matthæi: Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, *et cet.* Primus gradus patientiæ est recipere iniuriam. Secundus postquam recepta est, non velle vindicari. Tertius est, non facere vexanti hæc quæ passus est, sed quiescere. Quartus, tribuere seipsum in patiendo mala. Quintus, et amplius tribuere, quàm ipse vult, qui fecit. Sextus, non odio habere eum, qui operatur hæc. Septimus est, diligere. Octauus est, benefacere. Nonus est, Deum pro ipso deprecari. [b] IDEM super Ioannem: Non memoriam malorum habeamus in eos qui nos lædunt, sed redarguamus eos, et ploremus: ploratu enim digni sunt, non qui patiuntur, sed qui mala faciunt. Nam seipsos quidem maxime lædunt et amarus calumniator, et quicumque alij aliquod malum facit: nobis autem prosunt maxime, nisi nosipsos vendicauerimus. * AVGVSTINVS super Ioannem: Pro dilectione Dei debemus patienter persecutiones et mundi odia sustinere, necesse est enim vt nos oderit, quos cernit nolle, quod diligit. [c] IDEM in libro de patientia: Non sicut omnes, qui sciunt, participes sunt scientiæ, ita nec omnes, qui patiuntur, sunt participes patientiæ. Sed qui passione recte vtuntur, hi patientię veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur. [d] IDEM: Inde est patientia iustorum vera, vnde est in eis charitas Dei vera, et inde est patientia iniquorum falsa, vnde est in eis cupiditas mundi peruersa. [e] IDEM: Patientia pauperum Christi, sed ditandorum heredum Christi, non peribit in æternum. Non quia illic patienter ferre debeamus, sed quia pro his, quæ hic patienter pertulimus, illic æterna beatitudine perfruemur. [f] IDEM: Iob sustinens in carne dolores suos, in corde errores alienos, coniugis corripiebat insipientiam, amicos docebat sapientiam, et seruabat vbique patientiam. [g] IDEM de moribus ecclesiæ: Perpetienda sunt vitia multitudinis, vt curentur: et prius toleranda, quàm sedanda est pestilentia. [h] IDEM in libro de ouibus: Tolera, quia toleratus es. Si semper bonus fuisti, habeto misericordiam: si aliquando malus fuisti, noli perdere memoriam. Et quis est semper bonus? Si te Deus diligenter discutiat, facilius te inueniet etiam nunc malum, quàm tu te semper bonum. Ergo toleranda sunt zizania inter frumentum. IDEM: Vis desideriorum. Infra libro 4. de desiderio. [i] AMBROSIVS super Lucam: Christus voluit ab Apostolo suo tradi, vt tu a socio desertus, a socio proditus, moderate feras tuũ errasse

n Greg. li. 22. Mor. c. 17. *o Ibid. li. 2 c. vlt. in fi.* *p Ibid. li. 7 c. 6. cir. fi.* *q Ibid. lib. 13. c. 1.* *r Ibid. lib. 30. c. 9. cir. med.* *s Idẽ hom. 9. in Ezec. ante med.* *t Ibid. homi. 17. post med. et homil. 20. post med.* *u Idem li. 1. Dial. c. 2 post med.* *x Idẽ hom. 35. in euãgel. post med.* *y Ibidem.* *z Ibidem. cir. med.* *a Chrysost. hom. 18. in Mat. ante med. to. 2.* *b Idẽ hom. 70. in Ioan. post med. to. 3.* *c Aug. lib. de patien. c. 6. to. 4.* *d Ibidem c. 17.* *e Ibidem c. 29.* *f Ibidem c. 12.* *g Idem de mor. Ecc. li. 1. c. 32. to. 1* *h Idem de oui. c. 5. to. 9.* *i Amb. in Luc. li. 5. c. 6. to. 3.*

Digitized by Google

erasse iudicium, perisse beneficium. * HIERONYMVS in epistola: Libens tunc tormenta patiar, vt tūc futura mihi gloria seruetur. Non enim iudicabit Dominus bis in idipsum. [a] ISIDORVS de Summo bono: Aduersus conuitium linguæ, fortitudo est adhibenda patientiæ, vt tentatio verbi, quæ foris impugnat, tolerantiæ virtute victa discedat. [b] BERNARDVS in epistola: Vera patientia est pati, vel agere contra quod libeat, sed non præter quod liceat. [c] IEDM in sermonibus: Est homo pacatus, qui bona pro bonis reddens quantum in se est, nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddens malum pro malo, etiam potens est sustinere nocentem. Est enim pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet prodesse nocenti. Primus quidem paruulus est, et facile scandalizatur: nec facile, qui huiusmodi est, in hoc sæculo nequam et pleno scādalis poterit obtinere salutem. Secundus, vt scriptum est, in patientia sua possidebit animam suam. Nam tertius quidem non modo suam possidet, sed et multorum animas lucrifacit. [d] TVLLIVS in rhetoricis: Patientia est honestatis aut vtilitatis causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpessio.

a Isid. de sum. bo. li. 2 c. 29. sent. 4
b Bern. ep. 7. ad Adā monachum paulo ante med.
c Idē ser. de conuers. ad cler. c. 26.
d Cic. de inuent. lib. 2. post med.

De Perseuerantia. Cap. XXXIV.

GREGORIVS [e] in registro: Magna est contra peccatum virtus pœnitentiæ, si quis in eadem pœnitentia perseueret. * IDEM: Illa Deo nostro semper opera grata sunt, quæ a bonis, quæ cœperint, non recedunt. [f] IDEM in Moralibus: In cunctis vigilanter debet se mens circumspicere, atque in ipsa circumspectionis suæ prouidentia perseuerare. [g] IDEM: Bene cœpta cunctis diebus agenda sunt, vt cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria constantiæ manu teneatur. [h] IDEM: Mirum non est, si quis bona inchoet; sed valde mirabile est, si intentione recta, in bono opere perduret. [i] AVGVSTINVS de correptione et gratia: Prædestinatorum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficiet, aut si qui sunt, quorum deficit, reparatur antequam vita ista finiatur: et deleta, quæ intercurrerat, iniquitate, vsque in finem perseuerantia deputatur. [k] IDEM de coniugijs adulterinis: Quæ rectissime vouentur, cum homines vouerint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine vlla conditione vouerunt. [l] ISIDORVS de Summo bono: Tunc Deo placet nostra conuersatio, quando bonum quod inchoamus, perseueranti fine complemus. [m] IDEM in synonymis: Salus inchoantibus promittitur, præmium perseuerantibus datur, non est beatus qui bonum facit, sed qui incessabiliter facit. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. [n] BERNARDVS in epistola: Perseuerantia sola meretur viribus gloriam, virtutibus coronam. Prorsus absque perseuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. [o] IDEM: Perseuerantia vigor virium, virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium; soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. [p] IDEM: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gloriam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. [q] IDEM in sermonibus: Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria inquinatur, qui ceteris quibuscumque inficitur pestibus: quoniam non est hoc viuere, sed magis vitam confundere, et appropinquare vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, et mala pati, et bona facere, et sic perseuerare vsque ad mortem. [r] SENECA in epistola: Plus operis in eo, vt proposita custodias, quàm vt honesta proponas. Perseuerandū est, et assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit, quod bona voluntas est.

e Greg. registr. lib. 9. ind. 4. c. 39. vltra med.
f Idem li. 1. Mor. c. 20 et vet. 40.
g Ibid. c. 21 vet. 41.
h Ibid. lib. 12. c. 24. post med.
i Aug. de correp. & grat. c. 7. post med. to. 7.
k Idem de cōiug. adul. lib. 1. c. 24. to. 6.
l Isid. de sum. bo. li. 2 c. 7. sent. 2.
m Idem in synon. c. 1. in fi.
n Ber. ep. 129. ad Genu. ante med.
o Ibidem conseq.
p Ibidem.
q Idē ser. 1. in festo Ap. Pet. & Pau. post med.
r Sen. ep. 16. fere in prin.

De Temperantia. Cap. XXXV.

GREGORIVS [f] in Moralibus: Is qui præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus, et arridens timeri debeat, et iratus amari: vt eū nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata sæueritas odiosum. [t] IDEM: Nonnumquam dum nonnulla menti delectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. Inquantum enim ad delectationem ducimur, intantum minus ab illicitis temperamus. * IDEM in homilijs: In talibus mentibus Dominus pascitur, quę per respectum gratiæ temperate corporalibus desiderijs non vtuntur. [u] IDEM in registro: Romanorum semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propriæ coniugis lauari, et purificationem quærere, et ab ingressu Ecclesiæ paulum reuerenter abstinere. [x] IDEM: Quoties ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipsum, differ tempus furoris: cum tranquilla mens fuerit, quod placet, vindica. [y] IDEM in pastorali: Cum non malitia, sed sola ignorantia, vel infirmitate delinquitur, profecto necesse est, vt magno moderamine ipsa delicti correptio temperetur. [z] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Temperantia est affictio coercens et cohibens appetitum ab his rebus, quæ turpiter appetuntur. [a] IDEM de confessionibus: De illecebra odorum non satago nimis: cum absunt, non requiro: cum adsunt, non respuo: semper tamen carere paratus. [b] IDEM de opere monachorum: Tanto gloriosius mens ad superiora promouetur: quanto diligentius ab inferioribus concupiscentia cohibetur. [c] IDEM de singularitate clericorum: Disce nunc temperantiæ modum, qui per licentiam quæris excessum. Ama feminas inter sacra solemnia, et odio habe in communione priuata. [d] IDEM de moribus Ecclesiæ: Omne officium temperantiæ est exuere veterem hominem, et in Deo renouari: id est, contemnere omnes corporeas illecebras, laudemq. popularem, totumq. amorem ad inuisibilia et diuina conferre. [e] IDEM: Curiosi esse prohibemur, quod magnæ temperantiæ munus est. [f] ISIDORVS de Sūmo bono: Quidquid nimis et vltra modum est, pernitiosum fit, studiumq. suum in contrarium vertit. In omni ergo opere modum, et temperamentum oportet habere. [g] IDEM in synonymis: In omni re tene temperamentum. Nihil intemperantius agas, nec minus, nec nimium aliquid, nec vltra quàm oportet, nec infra. Etiam in bonis moderatum esse decet. [h] IDEM: Quæ cum temperantia fiunt, salubria sunt, et bona quæuis etiam cum immoderato vsu, noxia efficiuntur. Nimietas enim omnis, in vitio deputatur. [i] BERNARDVS de consideratione: Non est temperantia in solis resecandis superfluis, est etiam in admittendis necessarijs. [k] TVLLIVS in rhetoricis: Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma et moderata dominatio: eius partes, continentia, clementia, modestia.

f Greg. lib. 20. Mor. c. 5.
t Ibid. li. 2. c. 27. non multum a prin.
u Idem registr. lib. 12. ind. 7. interrogat. Aug. c. 10. post med.
x Ibid. li. 8 ind. 3. c. 51 post med.
y Idē Past. cu. p. 2. c. 10. cir. med.
z Aug. de lib. arb. li. 1 c. 13. to. 1.
a Idē conf. lib. 10. c. 32 to. eod.
b Idem de opere Monach. c. 32. prope fin. to. 3.
c Est apud Cyp. lib. de sing. cler. c. 9. an. med. to. 3.
d Idem de morib. Eccle. lib. 1. c. 19. to. 1.
e Ibidem c. 21.
f Isid. de sum. bo. li. 2 c. 44. sent. 16.
g Idem in synon. c. 16 ante med.
h Ibidem post pauca.
i Bern. de consid. ad Eug. lib. 1. post med.
k Cic. de inuent. li. 2.

De Continentia gustus. Cap. XXXVI.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Per abstinentiam vitia sunt extinguenda, non caro: et tanto quisque sibimet debet moderamine præesse, vt et ad culpam caro non superbiat, et tamen ad effectum rectitudinis in opere subsistat. [m] IDEM: Virtus abstinētiæ aut omnino nulla est, si tantū quisque corpus suū non edomat quantum valet: aut valde inordinata est, si corpus atterit plusquam ferre valet. [n] IDEM in pastorali: Incassum per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis dimissa motibus mens vitijs dissipatur. [o] IDEM in homilijs: Qui a paradisi gaudijs per cibum cecidimus, ad hæc, inquantum possumus, per

l Greg. lib. 26. Mor. c. vlt. non longe a prin.
m Ibidem.
n Idē Past. cu. p. 3. c. 20. admonit. 20. post med.
o Idē hom. 16. in Euange. post med.

Digitized by Google

per abstinentiam resurgamus. [a] AVGVSTINVS de confessionibus: Hoc me docuisti Domine, vt quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. [b] IDEM de bono coniugali: Ad hoc iusti cum opus est prandent, vt tamquam boni domini, quod bonum, et iustum, et æquum est seruis suis, idest corporibus suis præbeant. [c] IDEM in sermonibus: Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit, cor facit contribulatum et humiliatum, quod Deus non spernit. [d] IDEM in libro de ieiunio sabbati: Sicut, quod ait Apostolus, verum est: Malum est homini qui per offensionē manducat, ita malum est homini qui per offensionem ieiunat. [e] IOANNES Chrysostomus in Acta Apostolorum: Indigentia sicut sanitatis, ita delectationis est mater. [f] IDEM super Matthæum: Qui ieiunat, et peccat, non ad gloriam Dei ieiunat nec se humiliat, sed substantiæ suæ parcit. IDEM: Per ieiunia cessat. Infra lib. 4. de connexione. [g] AMBROSIVS in exaemeron: Ieiuni hominis sputum si serpens gustauerit, moritur. Vides quanta vis ieiunij sit, vt ex sputo suo ieiunus homo terrenum serpentem interficiat, quanto magis ergo serpentem spiritualem per ieiunij virtutem. [h] HIERONYMVS in epistola: Modicus ac temperatus cibus, et carni et animæ vtilis est. [i] IDEM: Nonnulli pudicam vitam appetentes in medio itinere corruunt, dum solam abstinentiam carnium sufficere putant, et leguminibus onerant stomachum. [k] IDEM: Parcus cibus et venter semper esuriens triduanis ieiunijs præfertur: et multo melius est quotidie parum, quàm raro satis sumere. Pluuia enim illa optima est, quæ sensim descendit in terram: subitus autem et nimius imber in præceps arua subuertit. [l] ISIDORVS de Summo bono: Abstinentia et viuificat et occidit: viuificat animam, et corpus necat. [m] IDEM: Ieiunia cum operibus bonis Deo acceptabilia sunt. Qui a cibis abstinent, et praua agunt, dæmones imitantur, quibus esca non est, et nequitia semper est. [n] IDEM: Spernitur a Deo ieiunium, quod in vesperum repletione ciborum reficitur. Neque enim reputanda est abstinentia, vbi fuerit ventris saturitas subsecuta. [o] BERNARDVS in epistola: Obseruandus est sumendi modus et tempus, cibi quantitas, et qualitas: fugienda quoque sunt superflua et adulterina condimenta. Obseruandus est modus, vt non effundat, qui comedit, animam suam super omnem cibum: tempus, ne ante horam: qualitas, qualibus vtitur: communitas, fraternitatis, excepta causa manifestæ infirmitatis. [p] IDEM in sermonibus: Si gula sola peccauit, sola quoque ieiunet, et sufficit: si vero peccauerunt et membra cetera, quare non ieiunent et ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui deprædatus est animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa, supple a propria voluntate. [q] IDEM: Ieiunium non solum est abolitio peccatorum, sed extirpatio vitiorum: nec solum obtinet veniam, sed meretur et gratiam: nec solum delet peccata præterita, quæ commisimus, sed etiam repellit futura, quæ committere poteramus.

a Aug. cōf. li. 10. c. 31. ante med. to. 1.
b Idem de bono cōiug. c. 8. circa med. to. 6.
c Idē ser. 230. de tēp. ante med. to. 10.
d Idem ep. 86. ad Casul. post med. to. 2.
e Chrysost. hom. 16. in act. Ap. prope fi. to. 3.
f Idem in Matth. op. imp. hom. 25. ante med. to. 2.
g Amb. in Exae. lib. 6 c. 4. cir. fin. to. 1.
h Hier. ep. 4. ad Rust. Monac. an. med. to. 1.
i Idem ep. 10. ad Fur. paulo post med. to. 10.
k Ibid. post pauca.
l Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 44. sen. 4.
m Ibidem sent. 8.
n Ibidem sent. 10.
o Ber. ep. de vita so. li. cir. med.
p Idē ser. 3. in quad. post med.
q Ibid. ser. 4. ante med.

De Continentia tactus. Cap. XXXVII.

GREGORIVS [r] in Moralibus: Nulla sunt cetera bona, si occulti iudicis oculis, castitatis testimonio non approbantur. [s] IDEM: Nulla est castitas carnis, quam non commendat suauitas mentis. [t] IDEM in pastorali: Quos onus licitum coniugij non grauat, nequaquam pondus illicitum terrenæ sollicitudinis premat, sed tanto eos paratiores dies vltima, quanto expeditiores inueniat: ne quo meliora agere vacantes possunt, sed tamen negligunt, eo supplicia deteriora mereantur. [u] IDEM in registro: Custodienda est munditia corporis in studijs bonæ actionis. [x] AMBROSIVS de viduitate: Castitas solitudinem quærit: pudica secretum, impudica conuentum. [y] IDEM in epistola: Prima castitatis victoria, est facultatem cupiditatis vincere: quia lucri studium, tentatio pudoris est. [z] AVGVSTINVS de virginitate sancta: Sicut nemo impudice vtitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitiam seruat in corpore, nisi spiritui prius insita castitate. [a] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Melior est continentia nuptijs, sed non sibi sola sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiæ retinetur: sed si et cum affectu causa vacandi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugium videbitur esse, quàm appetitus castitatis. [b] IDEM de soliloquijs: Quantum vxorem velis pingere, atque cumulare bonis omnibus, nihil mihi tam fugiendum, quàm concubitum esse decreui. Nihil enim sentio, quod magis ex arce virtutis deijciat animum virilem, quam blandimenta feminea, corporumq. ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. [c] IDEM de ciuitate Dei: Ita non admittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur et corporis sanctitas, violata animi sanctitate, etiam corpore intacto. [d] IDEM in epistola: Quidquid in carne nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis: omnisq. illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere reputabitur. IDEM: Pudicitiam. supra de consensu. * IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omnes virtutes spirituales, res sunt angelicæ, præcipue tamē castitas res est angelica: per hanc enim solum singulariter homines angelis similantur, et vincitur natura virtutibus. [e] IDEM: Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas, vel debilitas corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. [f] HIERONYMVS in epistola: Grandis virtutis est et sollicitæ diligentiæ, superare quòd nata sis in carne, non tamen carnaliter viuere, tecum pugnare quotidie, et inclusum hostem Argi, vt fabulæ ferunt, centum oculis obseruare. [g] IDEM: Magnus est pudicitiæ labor, sed maius est præmium: temporalis custodia, sed remuneratio æterna. [h] ISIDORVS de Summo bono: Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quàm carnis. Castitas enim fructus est suauitatis, pulchritudo inuiolata sanctorum: castitas securitas mētis, sanitas corporis. IDEM: Nequaquam in senectute. Infra lib. 4. de certamine. [i] IDEM in Etymologijs: Continens non solum in castitate dicitur, sed et in cibo; et in potu, in ira quoque et vexatione mentis, et detrahendi libidine. Nam continens dicitur, quòd se a multis abstineat. [k] CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Pudicitia nobilium ornamentum est, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulchritudo debilium, prosperitas laborantium, solamē mærorum, augmētum omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritorum, Dei creatoris omnium amica. [l] BERNARDVS in epistola: Quid castitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, angelum denique de homine facit? Differunt quidē inter se homo pudicus et angelus, sed felicitate non virtute. Nam etsi castitas illius felicior, huius tamen cognoscitur esse fortior. [m] IDEM: Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis, et loco, et tempore, statum quendam immortalis gloriæ repræsentat. * IDEM in sermonibus: Continendum est in veritate, quidam enim continent ex necessitate, non habentes aut loci aut temporis, aut instrumentorum opportunitatem: quidam ex vanitate, propter fauorem videlicet hominum, vel aliquod temporale commodum: quidam ex veritate, soli Deo placere cupientes.

r Greg. li. 21. Mor. c. 3. fere in prin.
s Ibid. lib. 6. Mor. c. 16. post med.
t Idē Past. cu. p. 3. c. 1. admonit. 28. post med.
u Idem registi. li. 7. ind. 2. c. 25 post med.
x Amb. li. de vid. post med. to. 4.
y Idem ep. li. 2. ep. 12. ante med. to. 5.
z Aug. de virg. sanc. c. 8. to. 6.
a Idem de Eccl. dogm. c. 64. to. 3.
b Idem sol. lib. 1. c. 10. to. 1.
c Idem de ciu. Dei. li. 1. c. 18. to. 5
d Idem ep. 122. ad Victor. in fi. to. 2.
e Chrysost. homil. 32. oper. imp. post med. to. 2.
f Hier. ep. 10. ad Fur. ante med. to. 1.
g Idem ep. 14. ad Marc. fil. non longe a prin. to. 9.
h Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 40. sententia 5.
i Idem li. 10. etymol. ver. continens.
k Cyp. de 12. abus. c. 5. in fi. to. 3
l Ber. ep. 42 ad Henr. Senon. Arch. an. med.
m Ibidem conseq.

Digitized by Google

De Continentia visus. Cap. XXXVIII.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Ne quædam lubrica in cogitatione versemus, prouidendum nobis est, quòd intueri non decet, quod non licet concupisci. [b] IDEM: Sancti viri cum sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa, per quæ formæ species ad mentem ingrediuntur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne prauæ cogitationi visio lenocinata famuletur. [c] AVGVSTINVS in regula: Oculi vestri, etsi iactantur in aliquam feminarum, in nulla figantur. Neque enim quando proceditis, feminas videre prohibemini: sed appetere, vel ab ipsis appeti velle, criminosum est. [d] IDEM de confessionibus: Resisto seductionibus oculorum meorum, ne implicentur pedes affectus mei, quibus ingredior viam tuam Deus meus, et erigo ad te inuisibiles oculos meos, vt tu euellas de laqueo pedes meos. [e] IDEM de pœnitentia: Cohibeat se a ludis, a spectaculis sæculi, qui perfectã vult consequi gratiam remissionis. Nam Dina si se cohibuisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset. [f] ISIDORVS in synonymis: Tolle occasionem peccandi, aufer materiam delinquendi: si vis esse a fornicatione tutus, esto corpore, et visione discretus. [g] IDEM: Peccati pudore oculos tuos attollere erubesce. Incede abiecto vultu, humiliato ore, deposita facie. [h] AMBROSIVS de officijs: Est in oculis verecundia, vt nec videre viros femina pudica, nec videri velit. [i] IDEM super Lucã: Quod non videris, non amabis, sed vbi caro concupierit, compatientis quoque animi constantia defatiscit, et mens consortio amoris inflectitur. [k] BERNARDVS in epistola: Vt teipsum semper aspicias, ab omnibus oculos auerte. [l] IDEM de duodecim gradibus: Vt quid audes oculos leuare ad cælum, qui peccasti in cælum? Terram intuere, vt cognoscas teipsum: ipsa te ibi repræsentabit, quia terra es, et in terram ibis. Duabus tamen causis inculpabiliter oculos leuas, vt petas auxilium a Deo, vel impendas proximo. [m] SENECA in epistola: Qui deponere vult desideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauerit, et oculos, et aures ab his, quæ relinquit, auertat.

a Greg. li. 21. Mor. c. 2. cir. med. b Ibidem c. 6. c Aug. reg. 3. c. 21. to. 1. d Idẽ cõf. li. 10. c. 34. to. eod. e Idem de ve. et fal. pœn. c. 15. to. 4. f Isid. in syn. c. 5. g Ibid. c. 6 post med. h Amb. li. 1. de offi. c. 18. to. 4. i Idem in Luc. li. 4. c. 4. to. 3. k Ber. ep. de uita sol. an. med. l Idem de 12. grad. humil. gradu 1. m Sen. ep. 69. ante med.

De Continentia auditus. Cap. XXXIX.

GREGORIVS [n] in Moralibus: Necesse est, vt nec ad aures veniat, quod mens a cogitationis aditu vigilans repellat. [o] AVGVSTINVS de decem chordis: Cur ambulamus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in posterum amaris? Talibus enim turpitudinibus cantionum animi humani illecti eneruantur, et decidunt a virtute defluẽtes in turpitudinem, et propter ipsas turpitudines postea sentiunt dolores, et cum amaritudine digerunt, quod cum temporali delectatione, et dulcedine biberunt. [p] HIERONYMVS in epistola: Nos ad patriam festinantes, mortiferos sirenarum cantus, surda debemus aure transire. [q] IDEM: Semper linguam tuam de bonis loqui assuesce, et auditum tuum ad bonorum magis laudem, quàm ad malorum vituperationem commoda. [r] IDEM: Non licet tibi alterius vituperationem patienter audire, quia nec ab alijs optas recipi tuam. [s] ISIDORVS in synonymis: Nulla aures tuas sermonum impudicitia subrepat. Vanus sermo cito polluit mentem, et facile agitur, quod libenter auditur. BERNARDVS: Verbum scurrile. Infra lib. 3. de stultiloquio.

n Greg. li. 7. Mor. c. 6. post med. o Aug. lib. de 10. chor. c. 4. post med. p Hier. ep. 105. quæ est præfa. in Ios. to. 3. q Idem ep. 14. ad Maur. fil. longe post med. to. 9. r Ibid. paulo ante. s Isid. in syn. c. 9. post med.

De Clementia. Cap. XL.

GREGORIVS [t] in Moralibus: Minor est virtus certaminis, foris quempiam videre mala, quæ superet, et intus quod toleret non habere. Perfectæ autem mansuetudinis, et clementiæ laus est, aduersa perpeti, et exterius fortiter, et interius clementer. [u] AVGVSTINVS in sermone Domini in monte: Mitis est, qui cedit improbitatibus, et non resistit in malo, sed vincit in bono malum. [x] IDEM in epistola: Malis parce vir mitis et bone, et quanto melior es, tanto mitior esto, et quanto sis celsior potestate, tanto humilior fias pietate. [y] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Mansuetus neque irritat malum, neque irritatur a malo, neque aduersus eum præualet causa peccati, neque aduersus alterum aliquando ex illo nascitur causa peccandi: sed magis contentus est iniuriam pati, quàm facere. [z] IDEM: Ille est vere mansuetus, qui cum nocitus fuerit ab alio, nec cogitat facere malum, nec facit. * IDEM super Ioannem: Si cogitauerimus quoniam non ei qui contristauit, sed nobisipsis largimur, cito dimittemus venenum iræ, et vindictæ. [a] AMBROSIVS in Lucam: Non habet vltionis studium perfecta virtus, nec vlla est iracundia, vbi plenitudo est charitatis. [b] ISIDORVS in synonymis: Aufer a corde fraternam offensionem, alienæ nequitiæ non serues dolorem. [c] IDEM: Supplici oranti veniam deprecare, petenti quoque tibi veniam, libenter indulge. * BEDA in glossa. Luc. 9. Non semper in eos, qui peccant est vindicandum: quia numquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. [d] SENECA de clementia: Verecundiam peccandi facit ipsa clementia regentis. [e] IDEM: Magni animi proprium est, placidum esse tranquillumq. et iniurias atque offensiones spernere. [f] IDEM: Clementem vocabo non in alieno dolore facilem, sed eum, qui cum suis stimulis exagitetur, non prosilit: qui intelligit magni animi esse, iniurias in summa potentia pati, nec quicquam esse gloriosius principe impune læso. [g] IDEM: Nullum clementia ex omnibus magis quàm principem decet. Nam pestifera vis est, valere ad nocendum.

t Greg. li. 22. Mor. c. 7 u Aug. de ser. Dom. in mon. lib. 1. c. 3. to. 4. x Idem ep. 53. ad Maced. ante med. to. 2. y Chrysost. oper. imp. hom. 9. ante med. to. 2. z Ibid. post pauca. a Amb. in Luc. li. 6. c. 9. to. 3. b Isid. in syn. c. 8. in fi. c Ibid. paulo ante. d Sene. de clem. lib. 1. c. 22. e Ibid. c. 5. f Ibid. c. 20 g Ibid. c. 3.

De Modestia. Cap. XLI.

GREGORIVS [h] in registro: Sic ea, quæ sunt iustitiæ, foris exequor, vt ea, quæ intus amoris, et dilectionis sunt, minime postponam. [i] IDEM: Omnia age blande, et dulciter, vt et actio tua discreta sit, et lingua mitis. * IDEM: Cum curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt solummodo tolerandi sunt: quidam vero seruata charitate prohibendi sunt, non tamen sola cura debet esse, ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. [k] AMBROSIVS de officijs: Ne cursim ambulare honestum arbitror, nisi cum causa exigit alicuius periculi, vel iusta necessitas. [l] IDEM: Magna virtus modestia, quæ cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi vsurpans, nihil sibi vendicans, et quod modo intra suas vires contractior, diues est apud Deum. [m] IDEM: In modestia maxime tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honestatis cura, decoris consideratio spectatur, et quæritur. [n] AVGVSTINVS in regula: In incessu, statu, habitu, et in omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem. [o] IDEM de vita beata: Modestia dicta est a modo, sicut a temperie temperantia: Vbi autem modus est atque temperies, nec plus est quidquã, nec minus. [p] IDEM: Illud præclarum est, et non immerito diffamatur, vt hoc primum in vita esse vtile, vt ne quid nimis. [q] ISIDORVS in synonymis: Professionem tuam et habitu et incessu demonstra. Sit in gressu tuo simplicitas, in motu puritas, in gestu grauitas, in incessu honestas. [r] BERNARDVS super Cantica: Honestum, in quo animæ decorem locandum censuimus, diffiniatur: mentis ingenuitas, solicita seruare cum conscientia bona famæ integritatem, vel

h Greg. regist. lib. 6. ind. 15. c. 168. i Ibid. li. 5 ind. 14. c. 133. k Amb. de off. lib. 1. c. 18. to. 4. l Ibid. paulo ante. m Ibidem c. 43. n Aug. reg. 3. c. 20. to. 1 o Idem de vi. bea. disput. 3. post med. to. eo. p Ibid. post pauca. q Isid. in synon. c. 9. cir. med. r Ber. in Cãt. ser. 85 post med.

iuxta

Digitized by Google

iuxta Apostolum, prouidere bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. [a] SENECA in epistola: Vita non est imperfecta, si est honesta. [b] IDEM: Nihil honestum est, quod ab inuito coactoq. fit. Omne honestum, voluntarium est. Admisce illi pigritiam, querelam, tergiuersationem, metum, quod habet in se optimum, perdit totum. [c] IDEM: Omne honestum, iniussum, incoactumq. est sincerum, et nullo modo mixtum.

a Sen. ep. 71. ante med. b Idem ep. 66. ante med. c Ibid. post pauca.

De Iustitia. Cap. XLII.

GREGORIVS [d] super Ezechielem: Quilibet peccator conuersus in fletibus, iam iustus esse inchoat, cum cœperit accusare, quod fecit. Cur enim iustus non sit, qui contra suam iniustitiam iam per lacrymas sæuit? [e] IDEM in registro: Turpe est defendere, quod mihi prius non constiterit iustum esse: quia ego homines propter iustitiam diligo, non autem iustitiam propter homines postpono. * IDEM: Iustum est, vt visitatores illic consequantur stipendium, quo pro Christo suum commodare reperiuntur obsequium. [f] IDEM in homilijs: Vera iustitia compassionem habet, falsa vero dedignationem: quamuis et iusti soleant recte peccatoribus indignari. Sed aliud est quod agitur typho superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. [g] AVGVSTINVS de mirabilibus sacræ scripturæ: Perfecta iustitia hæc est, sacerdotium, virginitas, et martyrium. Quæ triplex iustitia in Abel primo fuit, qui et munera Deo placita obtulit, prosapiam sui generis in sæculo non reliquit, et martyrij coronam sanguinis effusione promeruit. IDEM: Quantum mihi videtur. Supra lib. 1. de perfectis. [h] IDEM de vera religione: Hæc est perfecta iustitia, qua potius potiora, et minus minora diligimus. [i] IDEM de ciuitate Dei: Hæc in vnoquoque iustitia est, vt Deus obedienti homini, animus corpori, ratio vitijs etiam repugnantibus imperet, vel subigendo vel resistendo, atque vt ab ipso Deo petatur, et meriti gratia et venia delictorum, ac de exceptis donis gratiarum actio persoluatur. [k] AMBROSIVS de virginibus: Iustitia in alto quodam suggestu locata, videt exploratq. omnia, quæ alijs potius nota quàm sibi, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur. [l] BERNARDVS de consideratione: Iustitia nec factura est vtique alteri, quod sibi fieri nolit: nec quod sibi fieri velit, alteri negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse iustitiæ statum. [m] IDEM in epistola: Numquam iustus arbitratur se comprehendisse, nec vmquam dicit satis est: sed semper esurit, sititq. iustitiam: ita vt si semper viueret, semper quantum in se est iustior esse contenderet, semperq. de bono in melius proficere totis viribus suis conaretur. [n] IDEM de contemptu: Panis animæ iustitia est, et soli beati qui esuriunt illum: quoniam ipsi saturabuntur. Nimirum ad imaginem Dei facta est anima rationalis, et ceteris quidem omnibus rebus occupari potest, repleri omnino non potest. [o] IDEM in sermonibus: Iustitia virtus est, quod suum est, vnicuique tribuens. Tribue ergo tribus quæ sua sunt, redde superiori, redde inferiori, redde æquali cuique quod debes. * IDEM: Habemus enim ante nos priores, post nos iuniores, a dextris amicos, a sinistris inimicos. Reddamus ergo singulis quod suum est, prioribus obedientiam, iunioribus doctrinam, amicis lætitiam, inimicis patientiam. [p] GLOSSA: Iustitia est sua vnicuique reddere, sibi et proximis, et Deo. [q] TVLLIVS in rhetoricis: Iustitia est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam vnicuique tribuens dignitatem.

d Greg. in Ezec. hom. 7. prope fi. e Idem regist. lib. 8. ind. 3. c. 51. cir. med. f Idē hom. 34. in euangel. non longe a prin. g Aug. de mir. scrip. lib. 1. c. 3. to. 3. h Idem de ve. relig. c. 48. to. 1. i Idem de ciu. Dei. li. 19. c. 27. post med. to. 5. k Amb. de virg. lib. 3. post med. to. 4. l Ber. de consid. ad Eug. lib. 1. post med. m Idē ep. 253. ad Abb. Garvin. ante med. n Idem in declam. super. Ecce nos, paulo ante med. o Idē ser. 3. in aduētu Dom. ante med. p Gl. Mat. 5 q Tull. de inuen. li. 2.

A

De Obedientia bona. Cap. XLIII.

GREGORIVS [r] in Moralibus: Sola obedientia est, quæ fidei meritum possidet, sine qua infidelis quisque conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. [s] IDEM: Per obedientiam voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius conspectum, repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. [t] IDEM: Numquam per obedientiam malum fieri debet, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur, intermitti. B Neque enim mala in paradiso arbor extitit, quam Deus homini, ne contingeret, interdixit. Sed, vt in melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat, vt et hunc etiam a bono aliquo prohiberet: quatenus tanto verius hoc quod ageret, bonum esse cognosceret, quanto a bono cessans, auctori suo se subditum humilius exhiberet. [u] IDEM: Notandum quòd dicitur: Ex omni ligno paradisi edite, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comederitis. Qui enim ab vno bono subiectos vetat, necesse est multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si a C bonis omnibus omnino repulsa ieiunat. [x] IDEM: Obedientia sola virtus est, quæ virtutes ceteras menti inserit, insertasq. custodit. [y] IDEM: Si obedientiæ palmam apprehendere nitimur, prosperis huius sæculi ex sola iussione, aduersis autem ex deuotione militemus. [z] IDEM: Debet obedientia, et in aduersis aliquid ex suo habere, et in prosperis aliquid ex suo omnino non habere: quatenus et in aduersis tanto sit gloriosior, quanto diuinæ ordinationi etiam ex desiderio sui iungitur: et in prosperis tanto sit verior, quanto a præsenti ipsa, quam diuinitus percepit, gloria funditus mente separatur. D [a] IDEM: Obedientia non seruili metu, sed charitatis affectu seruanda est: non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. [b] IDEM in registro: Pensate quantum cunctis expedit, ei quem nobis gratia diuina prætulit, integerrimam semper in omnibus obedientiam præbere. [c] IDEM: Vide, vt omnia absque imminutione custodias: quia de his, quæ pro seruanda iustitia scribo, ego absoluor, et tu si negligis, obligaris. [d] IDEM: In obedientia valde est vtile, si id, quod disciplinæ vigor imponit, nullo cogente humilitas laudanda seruauerit. [e] IDEM super Ezechielem: Ille recte loquitur, qui prius obediendo E fecerit, quæ loquendo admonet esse facienda. [f] IDEM: Mandata Dei pro iussione facere, seruientis et obedientis est: diligendo autem facere, obedientis et amantis est. [g] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Pax hominis et Dei, est ordinata in fide sub æterna lege obedientia. [h] IDEM: Obedientia in creatura rationali, mater quodammodo est omnium custosq. virtutum. [i] IDEM de opere monachorum: Citius exauditur vna obedientis oratio, quàm decem milia contemptorum. [k] ISIDORVS de Summo bono: Non erit caro subiecta animæ, nec vitium rationi, si animus non est subiectus conditori. F Tunc autem recte subijciuntur nobis omnia, quæ sub nobis sunt, si nos subijcimur ei, a quo nobis illa subiecta sunt. [l] HIERONYMVS in epistola: Bonum est obedire maioribus, parere perfectis, et post regulas scripturarum, vitæ suæ tramitem ab alijs discere, nec præceptore vti pessimo, scilicet præsumptione sua. [m] IDEM: Seruias fratribus, hospitum pedes laues, passus iniuriam taceas, præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maioris sententia iudices, cuius officium est obedire, et implere, quæ iusta sunt. [n] AMBROSIVS super Lucam: Disce homo Deo esse subiectus, vt non quod ipse vis, eligas, sed quod Deo scis esse placiturum.

CYPRIA-

r Greg. lib. 35. Moral. c. 10. ante med. s Ibidem non longe a prin. t Ibidem. u Ibidem. x Ibidem. y Ibidem. z Ibidem. a Ibidem. b Idem regist. lib. 2. indic. 11. c. 68. c Ibid. li. 2 ind. 9. c. 42. cir. fi. d Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 52. e Idem in Ezec. hom. 10. ante med. f Ibid. post med. g Aug. de ciu. Dei. li. 19. c. 13. to. 5. h Ibidem li. 14. c. 12. i Idem de op. Mon. c. 17. to. 3. k Isid. de sum. bo. lib. 1. c. 11. senten. 11. l Hieron. ep. 8. ad Demet. post med. to. 1. m Idem ep. 4. ad Rust. Monac. post med. to. eo. n Amb. in Luc. li. 10. c. 22. to. 3.

Digitized by Google

a Cyp. de 12. abus. c. 8. in fi. to. 3

a CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Obedientia, quæ omnium disciplinarum mater est, magna exercitatione indiget, quæ sui normam studij a Christo Domino sumpsit: qui obediens patri vsque ad mortem crucis, ignominiam libenter sustinuit. b BERNARDVS de præcepto, et dispensatione: Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. c IDEM: Generalis hæc regula teneatur, vt in difficilioribus quidem agendis, obedientia gratior, quàm grauior præuaricatio iudicetur: et in facilioribus minusq. onerosis, contemptus damnabilior, quàm actus laudabilior æstimetur. IDEM: Nil me. Supra lib. 1. de prælatis bonis. d IDEM in epistola: Hoc aduertendum, quòd quædam sunt pura bona, quædam pura mala, et in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cum prohibentur, nec ista cum iubentur, committenda. Porro inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore, vel persona, et mala possunt esse, et bona: et in his lex posita est obedientiæ, tamquam in ligno scientiæ boni, et mali, quod erat in medio paradisi. In his profecto fas non est, nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum: in his omnino prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. e IDEM: O monachum obedientissimum, qui ex quibuslibet seniorum verbulis ne vnum quidem iota præteruolat, non attendit, quale sit quod præcipitur, contentus, quia præcipitur: et hæc est obedientia sine mora. f IDEM de contemptu mundi: Age eia age, qui relinquere omnia disponis, te quoque primum inter relinquenda numerare memento: immo vero maxime, et principaliter abnega teipsum, si deliberas sequi eũ, qui exinaniuit propter te semetipsum. * IDEM in sermonibus: Obedientia quinque partita est. Prima, opus rectum, quia non est obedientia contra Deum. Secunda, voluntarium, quia quod fit ex necessitate, non est bonum. Tertia, purum, vt intentio pura sit, quia si oculus simplex est, totum corpus lucidum est. Quarta, discretum, ne quid nimis, aut minus: qui enim recte offert, si non recte diuidat, peccat. Quinta, firmum, idest perseuerans, quæ omnia claudit, et continet. Nullum enim bonum sine perseuerantia coronatur. Vt autem perseuerantiam habeat murus obedientiæ, inhærere sibi debent propugnacula patientiæ. g IDEM: Redde reuerentiam et obedientiã prælato, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtẽperare maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. h Benedictus in regula: Obedientia tunc acceptabilis erit Deo, et dulcis hominibus, si quod iubetur non trepide, non tarde, non tepide, aut cum murmure, aut cum responso nolentis efficiatur: quia obedientia, quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur. i IDEM: Obedientiæ bonum non solum Abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi inuicem obediant fratres, scientes per hanc obedientiæ viam se ituros ad Deum. k GLOSSA interlinearis: Obedientia est complenda sine mora, et obseruanda.

b Ber. de præcep. & dispens. an. med.
c Ibid. post med.
d Idẽ ep. 7. ad Adam Monach. ante med.
e Ibid. post med.
f Idem declam. sup. Ecce nos. nõ longe a prin.
g Idem ser. 3. in aduẽ. Dom. ante med.
h Benedic. in Reg. c. 5. post med.
i Ibid. c. 71 in prin.
k Glos. interl. Gen. 17.

De Obedientia inaccepta. Cap. XLIV.

GREGORIVS l in registro: Apud nolentis animum, quamuis sit euidens ratio non parendi, tamen hoc ipsum, quod non vult, obstaculum obedientiæ esse solet. m IDEM in Moralibus: Ille primus inobediens, mox vt superbiendo peccauit, pudenda contexit: quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. n IDEM: Cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. o IDEM: Ad detrimentum obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra huius sæculi, nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. p IDEM: Dignum profecto est, vt a Dei beneficijs sit extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Quanto leuiora sunt præcepta, tanto maius supplicium his, qui non obediunt. q AVGVSTINVS de confessionibus: Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. r BERNARDVS in epistola: Facere malum, quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam. f IDEM: Extorta, seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia. IDEM: Non vos felices. Supra de prælatis bonis. t IDEM super Cantica: Non dabit inobedienti copiam sui, tantus obedientiæ amator, vt mori, quàm non obedire maluerit: sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per prophetam: Laboraui sustinens. IDEM: Si in die ieiunij, lib. 3. de voluntate. IDEM: A mandatis tuis intellexi. Infra lib. 4. de gustu. u IDEM de præcepto et dispensatione: Imperfecti cordis et infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere: hæsitare ad singula, quæ iniunguntur: exigere de quibusque rationẽ: et male suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vmquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod forte libuerit, aut cum non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. *Et infra*: Si iubente seniore, vt sileam, verbum mihi forte per obliuionem elabitur, reum me fateor inobedientiæ, sed venialiter. Si ex contemptu, sciens, et deliberans sponte in verba prorupero, et rupero silentij legem, præuaricatorem me constituo, et criminaliter: et si impœnitens perseuero vsque ad mortem, peccaui etiam damnabiliter. x IDEM in sermonibus: Sic profecto, sic multorum vsque hodie pusillanimitas et peruersitas exigit, vt ab eis quæri oporteat, quid vis vt faciam tibi? Non ipsi quærunt: Domine quid me vis facere? Considerare nempe necesse habet minister et vicarius Christi, quid sibi præcipi velit, non ipse considerat quæ sit voluntas præceptoris. y IDEM: Qui vel aperte, vel occulte satagit, vt quod vult ipse, hoc ei prælatus iniungat, ipse se seducit, et frustra sibi blanditur de obedientia. Non enim in ea re ipse prælato, sed magis ei prælatus obedit. z SENECA in epistola: Qui imperia libens excipit, partem acerbissimam seruitutis effugit, scilicet facere quod nolit. Non qui iussus aliquid facit miser est, sed qui inuitus facit. Multa infra lib. 3. de stultiloquio in murmure.

l Greg. regist. lib. 3. ind. 12. c. 41
m Idem li. 26. Mor. c. 13. circa med.
n Ibid. lib. 35. c. 10. ante med.
o Ibidem.
p Ibid. lib. 10. c. 11. ante med.
q Aug. cõf. lib. 1. c. 12. to. 1.
r Ber. ep. 7 ad Adam Monach. ante med.
f Idẽ ep. 87 ad Ogeh can. reg. ãte med.
t Idẽ ser. 46. in Cant. cir. med.
u Idem de præcep. & dispens. an. med.
x Idẽ ser. 1. in conuers. s. Pau. post med.
y Idẽ ser. de trib. ordinib. Eccles. circa med.
z Sen. ep. 61.

De Oratione accepta. Cap. XLV.

GREGORIVS a in dialogis: Obtineri per orationem nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt: sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, vt precibus obtineãtur. b IDEM: in registro: Dominico die a labore terreno cessandum est, atque omni modo orationibus insistendum: vt, si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diem septimum, qui est resurrectionis Dominicæ, precibus expietur. c IDEM in Moralibus: Veraciter orare, est amaros in compunctione gemitus, non composita verba, resonare. IDEM: Differre solet. Infra lib. 4. de desiderio. d IDEM in homilijs: Virtus veræ orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod recte petit, adipiscitur, cum eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur. e AVGVSTINVS in epistola: Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multum loqui in orando, est rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad Deum quem precamur, diuturna et pia cordis excitatione pulsare. Nam plerũque hoc negotium plus gemitibus,

a Greg. in Dial. lib. 1. c. 8.
b Idem regist. lib. 11. ind. 6. c. 3. cir. fi.
c Idem li. 33. Mor. c. 21. cir. fi.
d Idẽ hom. 27. in euãg. post med.
e Aug. ep. 121. ad Prob. c. 10. to. 2.

Digitized by Google

gemitibus, quàm sermonibus agitur: plus fletu, quàm affatu. Talis enim oratio ponit lacrymas in conspectu Dei, et gemitus noster non est absconditus ab eo. [a] IDEM: Qui omnia per verbum condidit, in orationibus etiam humana verba non quærit. * IDEM: Qui didicerunt a Domino Iesu Christo mites esse et humiles, corde plus cogitādo et orando proficiūt, quàm legendo et audiendo. [b] IDEM in sermone: Dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. O sapientia vera, et diuina prouidentia, quæ docuit, et panem solum petere, et hodie nominare. Hoc enim dicto, et auiditas cum auaritia tollitur, et humanæ vitæ insinuatur incertum. * IDEM: Quid est oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum inuisibilium desiderium? * IDEM in meditationibus: Obsecro Domine, amaricatum est cor meum sua desolatione, in dulcora illud tua consolatione. Obsecro Domine, quoniam esuriens incœpi quærere te, non desinam ieiunus: ad te famelicus accessi, ne recedam impastus: pauper veni ad diuitē, miser ad misericordem, ne redeam vacuus, et contemptus, etsi antequam comedam suspiro, da vel post suspiria quod comedam. [c] IDEM de ciuitate Dei: Quāto est quisque sanctior et desiderij sancti plenior, tanto est eius in orando fletus vberior. [d] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullum credimus ad salutem, nisi Deo inuitante, venire: nullum inuitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum, nisi orantem, auxilium promereri. [e] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Sicut thimiamata bene confecta delectant hominem odorantem, sic oratio iusti suauis est ante Deum. Vis autem scire dignitatem eius? Mox, vt de ore processerit, suscipiunt eam angeli manibus suis, et offerunt ante Deum. [f] AMBROSIVS super Beati immaculati: Pernoctabat in oratione Dominus Iesus, non indigens præcationis auxilio sed statuens tibi imitationis exemplum. [g] IDEM: Media nocte ait propheta, surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuæ, et tu surge, vel media nocte, si non potes tota nocte vigilare. [h] ISIDORVS in synonymis: Pernocta in oratione et prece: incumbe nocturnis vigilijs, ad modicum clausis oculis, rursum ora. [i] IDEM: Omnibus malis præualet oratio. [k] IDEM de Summo bono: Fidei symbolum, et Dominica oratio pro tota lege paruulis Ecclesiæ ad cælorum regna sufficit capessenda: omnis enim latitudo scripturarum in eadem oratione Dominica, et symboli breuitate concluditur. [l] IDEM: Frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. [m] IDEM: Oratio cordis est, non labiorum, neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit. Quòd si tacite cor oret, et vox sileat, quamuis homines lateat, Deum latere non potest, qui præsens est. [n] IDEM: Numquam orandum est sine gemitu. [o] IDEM: Qui vult cum Deo semper esse, frequenter debeat orare, frequenter et legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur, cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. [p] IDEM: Oratio priuatis locis oportunius funditur, magisq; obtentum impetrat, dum Deo tantum teste depromitur. [q] IOANNES Damascenus in libro suo: Oratio est ascensus intellectus ad Deum, vel petitio decentium a Deo. [r] BERNARDVS in epistola: Oratio est hominis Deo adhærentis affectio, et familiaris quædam et pia allocutio, et statio illuminatæ mentis ad fruendum Deo quamdiu licet. [s] IDEM: Dum manibus pectora, genibus pauimenta tunduntur, votis et deuotis precibus altaria cumulantur: dum sordent genæ lacrymis, gemitibus atque suspirijs mugiūt colla, et pro forensibus causis, canticis spiritualibus sacra tecta resultant: nil supernis ciuibus magis spectare libet, nil regi summo iucundius exhibetur. [t] IDEM: Et si vocis virtus sit opus, et operi tamen et voci, et gratiam et efficaciam promeretur oratio.

a Ibid. con seq.
b Idē 126 de tēp. ser. med. to. 10.
c Idem de ciu. Dei, li. 20. c. 17. to. 5.
d Idem de Eccl. dog. c. 56. to. 3.
e Chrysos. oper. imp. homil. 13. post med. to. 2.
f Ambr. enarr. in ps. 118. Octo nar. 8. to. 2.
g Ibidem.
h Isid. in synon. c. 4.
i Ibidem.
k Idem de sum. bo. li. 1 c. 23. sent. 1
l Ibid. li. 3 c. 7. sent. 1.
m Ibidem sent. 4.
n Ibid. sen ten. 5.
o Ibidem c. 8. sent. 2.
p Ibid. c. 7. sent. 37.
q Damas. Ort. fid. lib. 3. c. 24.
r Bern. ep. de vita solitar. post med.
s Idem ep. 78. ad Sugger. abb. ante med.
t Idem ep. 201. ad Balduin. abb. vers. fi.

A [u] IDEM super Cantica: Credimus angelos sanctos astare orantibus, et offerre Deo et preces et vota hominum, vbi tamen sine ira, et disceptatione leuari puras manus perspexerint. [x] IDEM: Orando bibitur vinum spirituale lætificans cor hominis, vinum scilicet Spiritus sancti, quod inebriat mentem, et carnaliū voluptatum infundit obliuionem, humectans interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum digerit, et deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansq; charitatem, et impinguans mores. [y] IDEM: Vnicum in dubijs remedium seu refugium oratio est, et frequens gemitus ad Deum, et vt quid, quando, et qualiter, facere nos velit Deus, assidue nobis monstrare dignetur. [z] IDEM in sermonibus: Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei. Quanta ergo cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate debet accedere, a palude sua procedens ranuncula? [a] IDEM: In omnibus actionibus nostris, et obseruantijs, multa opus est animi vigilantia, sed præcipue in oratione. [b] IDEM: Licet omni hora, et omni loco, oculi Domini super nos speculentur: maxime tamen in oratione. Licet enim semper videamur, sed tunc etiam præsentamus nos, et ostendimus quasi facie ad faciem, cum Domino colloquentes. [c] GLOSSA super illud Matthæi: Et orauit tertio eumdem sermonem, etc. Tribus vicibus Christus orauit, vt et nos a peccatis præteritis veniam, et a præsentibus malis tutelam, et futuris periculis cautelam a Domino oremus. [d] SENECA in epistola: Sic viue cum hominibus tamquàm Deus videat: sic loquere cum Deo, tamquàm homines audiant. [e] IDEM: Audacter roga Deum: nihil illum de alieno rogaturus es. Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde tunc corporis. Multa infra lib. 4. de desiderio, de laudatione.

u Idem in Cant. ser. 7 ante med.
x Ibid. ser. 18. post med.
y Ibidem ser. 57. post med.
z Idē ser. de quatuor modis oran di post med.
a Ibidem post pauca.
b Ibidem.
c Gloss. in Mat. c. 26
d Sen. ep. 10. in fi.
e Ibidem ante.

De Oratione inaccepta. *Cap. XLVI.*

GREGORIVS [f] in Moralibus: Graui mens nostra confusione, orationis suæ tempore, deprimitur: si hanc aut sua operatio adhuc inquinat, aut alienæ malitiæ seruatus dolor accusat. [g] IDEM in registro: Vt ad aures Dei viam precibus faciatis, vigilantius studendum est, vt vestræ voces actibus adiuuentur. Nam inanis fit oratio, vbi praua est actio. * AVGVSTINVS in sermonibus: Qua fronte postulas quod promisit Deus, cum non facis, quod iussit Deus? prius audi monitiones, et sic exige promissiones. * IDEM: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Nec pro eis est efficax oratio, quorum fides sine operibus mortua est, sed pro eis, quorum fides per dilectionem operatur. [h] ISIDORVS de Summo bono: Longe a Deo est animus, qui in oratione cogitationibus sæculi fuerit occupatus. [i] IDEM: Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuo culpa committatur, vnde iam venia postuletur. [k] HIERONYMVS in epistola: Nescio qua conscientia ea lingua quis Deum rogat, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. Labia sancta exaudit Deus, et ipsis cito annuit precibus, quas lingua immaculata pronunciat. [l] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Qui orat, et peccat, non orat Deum, sed illudit eum. * IDEM in sermone: Tu non audis orationem tuam, et Deum vis audire precem tuam? Flecto, inquis, genua. Curuasti quidem genua intus, sed mens tua foris vagabatur: corpus tuum intus in Ecclesia, sed animus tuus foras: os quidem loquebatur, sed mens vsuras cogitabat. * BEDA in homilijs: Est oratio quæ peccatum facit, sed qui bene orat, orando quærit Deum, hic a terrenis ad superiora progrediens verticem curiæ sublimioris ascendit: qui vero de diuitijs,

f Greg. lib. 10. Mor. c. 11. post med.
g Idem regist. lib. 9. ind. 4. c. 45
h Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 7. sen. 8
i Ibidem sent. 6.
k Hieron. ep. 14 ad Maur. fil. to. 9.
l Chrysost. oper. imp. hom. 15. ante med. to. 2.

Digitized by Google

a Bern. in Cāt. ser. 7 s ante med.

b Ibid. ser. 46. circa med.

c Idē ser. 4. de quadrag. prope fin.

d Sen. ep. 10. prope fin.

uitijs, aut honore sæculi, aut certe de inimici morte solicitus obsecrat, ipse in infimis iacens, viles ad Deū preces mittit. [a] BERNARDVS super Cantica: Quærentes aliquid, frustrari solent, cum aut videlicet non in tempore quærunt, aut non sicut oportet, aut vbi oportet. IDEM: Oratio peccatoris. Infra lib. 3. de discordia. [b] IDEM: Miror valde impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua inobedientia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam fœdum conscientiæ suæ lectulum, cum orationum instantia, totius puritatis Deum inuitare. Sed sicut scriptum est, cum extenderitis manus vestras auertam oculos meos, et cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. [c] IDEM in sermone: Timida oratio, cælum non penetrat: quia restringit animum timor immoderatus, vt omnino non dico ascendere, sed nec procedere queat. Tepida vero, in ascensu languescit, et deficit, eo quòd non habeat vigorem. Temeraria ascendit quidem, sed resilit, resistitur enim ei: nec tantum non obtinet gratiam, sed meretur offensam. Quæ vero fidelis et humilis, et feruens oratio fuerit, cælum sine dubio penetrabit: vnde certum est, quòd vacua redire non possit. [d] SENECA in epistola: Tunc scito te omnibus cupiditatibus esse solutum, cum eo perueneris, vt nihil Deum roges, nisi quod rogare palam possis. Nunc autem quanta dementia est hominum, qui turpissima vota dijs insusurrant, ita ut si quis aurem admouerit, statim conticescant, et quod scire hominem nolunt, Deo narrant?

De Donis. Cap. XLVII.

e Greg. li. 2. Moral. c. 27. ante med.

f Ibid. li. 1 c. 19. et vet. 35.

g Idem in Ezec. hom. 19. ante med.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Donum spiritus, quod in subiecta mente ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, et iustitiam format, eadem mentem, vt contra singula quęque tētamenta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: vt contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectū: contra præcipitationē, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam, det timorē. [f] IDEM: Orandum est, ne sapientia eleuet: ne intellectus, dū subtiliter currit, aberret: ne consilium, dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia, dum nouit et non diligit, inflet: ne pietas, dum extra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. [g] IDEM super Ezechielē: Est timor in mente. Sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationi dissimulat: huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si forte pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata enim, quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Vt ergo vera et ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est ad scientiam, vt sciat quid ex iudicio puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quidē si sciat, quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat, nihil valet. Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, vt cum viderit quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinē possit. Sed sæpe fortitudo, si improuida fuerit et minus contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in cassum ruit. Ascendat ergo ad consilium, vt præuidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed consiliū esse non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quomodo potest bonum dare consilium, quod adiuuet? Itaque a consilio ascēdamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine viget, et moderari se nescit per maturitatem? Ab intellectu ergo, ascendatur ad maturitatem. Ascendamus ergo per intellectum ad sapientiam, vt hoc quod accuratius intellectus inuenit, sapientia mature disponat. [h] IDEM: Per timorem Dei efficimur humiles, per pietatis studium misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi. * AVGVSTINVS super Matthæum: Spiritus sanctus operatione septenaria commendatur, vt sit in nobis spiritus sapientiæ, et intellectus, consilij, et fortitudinis, scientiæ, et pietatis, et timoris Dei. Huic septenario bono, constitue econtrario septenarium malum, scilicet spiritum stultitiæ et erroris, spiritū temeritatis et ignauiæ, spiritum ignorantiæ et impietatis, et spiritum superbiæ contra timorem Domini. Et ita alij septem nequiores. Infra lib. 3. de simulatione.

h Ibidem cir. med.

De Beatitudine. Cap. XLIIX.

i Aug. li. 1. de mor. ecc. c. 3. to. 1.

k Idem de lib. arb. li. 2 c. 16. to. 1.

l Isid. de sum. bo. li. 2 c. 2. sent. 1.

m Idē ety. li. 10. ver. beatus.

n Amb. in Luc. lib. 5. c. 6. to. 3.

AVGVSTINVS [i] de moribus Ecclesiæ: Beatus quantum existimo neque ille dici potest, qui nō habet quod amat, qualecumque sit: neque qui habet, quod amat, si noxium sit: neque qui non amat, quod habet etiam si optimum sit. Nam et qui appetit, et adipisci non potest, cruciatur: et qui adeptus est, quod appetendū non esset, fallitur: et qui non appetit, quod adipiscendum esset ægrotat. [k] IDEM de libero arbitrio: Sicut tota vita corporis anima est, sic beata vita animæ Deus est. [l] ISIDORVS de Summo bono: Quia sine fide impossibile est Deo placere, vere beatus est, qui et recte credendo bene viuit, et bene viuēdo fidem rectam custodit. IDEM: Salus perseuerantibus. Supra de perseuerantia. [m] IDEM in etymologijs: Beatus dicitur quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod vellet, et non patiendo, quod nollet. Ille autem vere beatus est, qui et habet omnia quæ vult bona, et nihil vult male: ex his enim duobus beatus homo efficitur. [n] AMBROSIVS super Lucam: Beatus pauper qui clamauit, et Dominus exaudiuit eum: pauper a crimine, pauper a vitijs, pauper in quo princeps mundi huius nihil inuenit, pauper illius pauperis æmulus, qui cū diues esset, propter nos pauper factus est. Prima ergo beatitudo est, cum deposuero omne peccatum, et exuero omnem malitiam, et simplicitate contentus fuero inops malorum. Superest igitur, vt mores meos temperem. Quid enim mihi prodest carere sæcularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus? Nam qui sequitur viam rectam sequitur vtique illum qui ait: Discite a me quia mitis sum et humilis corde. *Et infra*: Mitiga affectum tuum vt non irascaris, aut certe iratus ne peccaueris, iuxta quod scriptum est: Irascimini et nolite peccare. Præclarum est enim motum temperare, nec minoris virtutis dicitur cohibere iracundiam indignationemq. compescere, quàm omnino non irasci, cum plerumque illud lentius, hoc fortius æstimetur. Cum autem hoc feceris, memento quia peccator es, et lugeto peccata tua, et lugeto delicta. Et bene tertia beatitudo est peccata deflentis, quia Trinitas est, quæ peccata condonat. Ablue igitur te lacrymis, laua fletibus: si tu te ipse fleueris, alius non te flebit. Nam si Saul fleuisset peccata sua, Samuel eum non fleuisset. Et post pauca subdit: Deposui peccatum, temperaui mores, delicta defleui, iam nunc esurire incipio et sitire iustitiam. Aeger enim dum in graui morbo est, non esurit, quia ægritudinis dolor excludit famem. Et mox ait: Qui esurit vtique virium quærit augmentum. Quod autē est maius virtutis incrementum, quàm norma iustitiæ? Iustitiam sequitur misericordia. Vnde dictum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Sed qui misericordiam defert, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur. Nam si iactantiam quærit, nullus est misericordiæ fructus.

Emunda

Digitized by Google

Emunda igitur interiora tuæ mentis. Sed nisi prius tu A interiora tua vacuefeceris ab omni labe peccati, ne dissensiones contentionesq. ex affectu tuo prodeant, non potes alijs ferre medicinam. A temetipso igitur pacem incipe, vt cum fueris ipse pacificus, pacem aliis feras. Quomodo enim aliorū potes corda mundare, nisi tuum ante mundaueris? *Et infra*: Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cum legitime certauerit coronetur. [a] BERNARDVS in sermonibus: Videmus pauperes aliquos, qui si veram haberent paupertatem, non adeo pusillanimes inuenirentur, vtpote reges, et reges cæli. Sed hi sunt, qui pauperes esse B volunt, eo tamen pacto vt nihil eis desit: et sic diligūt paupertatem, vt nullam inopiam patiantur. Sunt et alij mites, sed quamdiu nihil dicitur, vel agitur nisi pro eorum arbitrio. Patebit autem quàm longe sint a mãsuetudine, si leuis oriatur occasio turbationis. Hæc igitur mãsuetudo quomodo hereditabit terram promissionis, quæ ante hereditatem deficit? Alios quoque lugentes video, sed si de corde puro, et conscientia non ficta procederent illæ lacrymæ, non tam facile soluerentur in risum. Nunc autem cum abundantius otiosa, et scurrilia verba profluant, quàm prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse non arbitror, qui- C bus consolatio diuina promittitur: quandoquidem post illas tam facile consolatio vilis admittitur. Alij tã vehementer contra aliorum delicta zelantur, vt videri possint esurire, et sitire iustitiam, quodquidem verum esset, si esset apud eos de suis quoque peccatis idem iudicium. Sed nunc pondus, et pondus, vtrumque abominatio est apud Deum. Nam contra alios tam imprudenter, quàm immaniter æstuant, seipsos tã insipienter, quàm inutiliter palpant. Sunt alij misericordes, de his quæ ad ipsos non pertinent, qui scandalizantur, quòd non dant omnibus abundanter, sic tamen, vt ipsi nec in modico quidem grauentur: qui si D pauere misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Et si non possent de terrena substantia, de voluntate saltem bona darent ijs, qui contra eos forte peccare viderentur, indulgentiã, darent vtique dulce signum, verbum bonum. *Et infra*: Sunt etiam qui peccata sua sic confitentur, vt videri possint ex desiderio mundi cordis id agere, omnia enim in confessione lauantur, nisi quòd ea quæ ipsi dicunt alijs, ab alijs audire patienter non possunt. Sunt etiam alij, qui si viderint quempiam, vel leuiter scandalizatum, valde soliciti sunt, quomodo in pacem eum reducere possint, et ob hoc viderentur pacifici, nisi quòd eo- E rum commotio si forte contra eos quidquam factum dictumve videbitur, tardius vniuersis poterit difficiliusq. sedari: qui nimirum si vere pacem diligerent, haud dubium, quin eam primo quærerent sibijpsis. [b] SENECA in epistola: Beatus non is est, quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit, sed ille cui bonum omne in animo est, erectum et excelsum, et mutabilia calcans.

[a] Ber. ser. 4. in aduēt. post med.

[b] Sen. ep. 45. post med.

De Eleemosyna accepta. Cap. XLIX.

GREGORIVS [c] in homilia super illud Luc. 16. Facite vobis amicos, *etc.* Si cæleste patrimonium eleemosynis emitur, pauperes non sunt audiendi vt egeni, sed vt patroni exorandi. [c] IDEM: Ad tribuendum pigri cur estis, quando hoc, quod iacenti in terra porrigitis, sedenti in cælo datis? Dominus ait: Quidquid fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. [d] IDEM in Moralibus: Tunc plena est nostri cordis compassio, cum malum inopiæ pro proximo suscipere non metuimus, vt illum a passione liberemus. [e] IDEM: Rem quamlibet plerumque dat, etiam qui non compatitur, numquam autem qui vere compatitur, quod necessarium proximo conspicit, F negat. [f] IDEM in pastorali: Nonnulli huius mundi diuites, cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui vero indigenti, etiam peccatori, panem suum non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed pauperem iustum nutrit. [g] ISIDORVS de Summo bono: Verum est quòd peccata omnia, misericordiæ operibus expurgentur, sed si iam caueat peccare, qui misericordiam impartitur. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Melius seruatur pecunia, quæ in dextera pauperis collocatur: hanc mihi non calumniator extorquet, non inuidus criminatur, non latro auferet, non fur nocturnus deripiet, non seruus fugã meditans inuadet, sed semper est tuta, semper integra, semper salua. * IDEM: Mentem Deus misericordem requirit, non pecuniæ quantitatem. * IDEM super Ioannem: Eleemosyna est quæ est ab omni eruta iniustitia, hæc omnia facit munda, hæc et ieiunio melior, et terræ lectulo, et nimirum difficiliora illa et laboriosa, sed hæc lucrabiliter illuminat animam et impinguat, et bonam et speciosam facit. * IDEM: Da indigenti, et non da saltanti, vt non cum tuis pecunijs, et tuam animam, et illius perdas: tu enim causa es perditionis illius. * AMBROSIVS in epistola: Misericordia non de meritis iudicare consueuit, sed necessitatibus subuenire, iuuare pauperem, non examinare iustitiam. * IDEM: Habe diues hypothecas inopum sinus, habeas hypothecas viduarum domos, habeas hypothecas ora infantium orphanorum, vt dicatur tibi: Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. [h] IDEM de officijs: Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore, cōmendatur. Fide vt prius opereris circa domesticos fidei. [i] IDEM: Non omnibus debemus misericordiã, sed quia plerique fraude eam quærunt et confingunt ærūnã, ideo vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largius se debet profundere misericordia. [k] IDEM: Affectus diuitem collatorem, aut pauperem facit, et pretium rebus imponit. [l] IDEM: Si peregrinum sub tectum tuum inducas, si suscipias egetem, ille tibi acquirit sanctorum amicitias, et æterna tabernacula. [m] IDEM: Aurum Ecclesia habet, vt nō seruet, sed vt eroget, et subueniat in necessitatibus. [n] IDEM super Lucam: Tu qui putas te manum habere sanam, caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur: extende sæpius eam, extende eam ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende vt proximum iuues, vt viduæ feras præsidium, eripias iniuriæ, quem vides iniustæ contumeliæ subiacere. * HIERONYMVS in epistola: O quanta beatitudo pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper viuentia, et habere Dominum Deum debitorem! [o] AVGVSTINVS contra quinque hæreses: Obsecutus est Lot Angelis, tamquam peregrinis consuetudine hospitalitatis, liberatus a periculo ciuitatis, et temporale euasit incendium, et æternum consecutus est premium. Discite ergo Christiani sine discretione exhibere hospitalitatem, ne si forte, cui domum clauseritis, cui humanitatem denegaueritis, ipse sit Christus. [p] IDEM in epistola: Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quàm ei panis frãgitur, vt iniustitiæ seductus acquiescat. [q] IDEM in sermone: Redime te homo dum viuis, redime te ipse dum potes, redime te inquam dum pretium in manibus habes, redime te ne dum te mors amara præuenerit, et vitam simul et pretium perdas. Sine causa hoc vis dimittere vxori, quæ forsitan alium habebit maritum. [r] IDEM: Qui sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, redditis decimis de nouem partibus studeat eleemosynam dare. [s] IDEM: Si decimas non habes fructuū terrenorum, quod habet agricola, quod te pascit ingenium, Dei est: inde decimas expetit, vnde viuis, de militia, de negocio, de artificio tuo redde decimas. Aliud enim de terra repedimus, aliud de

[c] Greg. homil. 40. cir. fin.

[d] Idem li. 20. Mor. c. 24. non longe a prin.

[e] Ibid. cir. fin.

[f] Idē Past. cu. p. 3. c. 2. admon. 21. cir. med.

[g] Isid. de sum. bo. lib. 13. c. 64. sent. 7.

[h] Amb. de off. li. 1. c. 30. ante med. to. 4.

[i] Ibid. paulo post.

[k] Ibid. post pauca.

[l] Ibid. c. 11 post med.

[m] Ibid. li. 2. c. 28. ante med.

[n] Idem in Luc. li. 5. c. 6. to. 5.

[o] Aug. orat. de 5. hæres. c. 4. ante med.

[p] Idem ep. 48. ad Vincen. ante med. to. 2.

[q] Idē ser. 219. de temp. post med. to. 10.

[r] Ibid. paulo post.

[s] Ibid. ante med.

a Ibidem ser. 50. circ med. b Idem in Enchir. c. 72. prope fi. et 73. in prin. to. 3. c Bern. ep. 107. ad Rog. Sic. reg.

de tonsura ouium, et de lacte. [a] IDEM de pauperibus, et habebis thesaurum in cælo: non sine thesauro remanebis, sed quod habes in terra solicitus, habebis in cælo securus. [b] IDEM in Enchiridione: Multa sunt genera eleemosynarum, quas cum facimus adiuuamur, vt dimittantur peccata nostra. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod in nos quisque peccauit. Leo Papa in sermone: Magna est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat: et quodam irriguo largitatis, obruit incendia delictorum, vt quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. [c] BERNARDVS in epistola: Vere beatus, qui intelligit, non super cupidum, sed super egenum, et pauperem: illum, inquam, pauperem, qui inuite petit, et verecunde accipit, et accipiens glorificat patrem suũ, qui in cælis est. Multa infra libro quarto de connexione virtutum.

De Eleemosyna inaccepta. Cap. L.

d Greg. regist. lib. 7. indic. 2. c. 110. ante med. e Idem li. 21. Moral. c. 14. post med. f Isid. in syn. c. 18. post med.

GREGORIVS [d] in registro: Quidquid in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei nõ placat iracundiam, sed irritat. [e] IDEM in Moralibus: Quisquis super eam, cui aliquid tribuit fastu se elationis extollit, maiorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quàm extrinsecus largiendo, mercedem acquirit. [f] ISIDORVS in synonymis: Nihil proficit, alterum inde reficis, vnde alter maciẽ facis, condemnat miseratio ista, non propiciatur. [g] IDEM de Summo bono: Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quàm misericordiæ impartitur intuitu: quali enim intentione ab vnoquoque largitur, taliter et apud Deum recipitur. [h] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Sicut non fratri suo dicit fatue, qui cum hoc dicit, non ipsi fraternitati, sed peccato eius infensus est, alioquin reus erit gehennæ ignis: ita econtrario, qui porrigit eleemosynam Christiano, non Christiano porrigit, si non in eo diligit Christum. [i] IDEM super Psalmos: Qui dat eleemosynam, vt careat tædio interpellantis, non vt reficiat viscera indigentis, et rem et meritum perdit. * AMBROSIVS super Lucam: Hospitalem esse propter remunerationẽ, effectus auaritiæ est. IDEM: Qui misericordiã defert, etc. Supra de beatitudine. * IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Non gaudent martyres, quando ex illis pecunijs, vel eleemosynis honorantur, de quibus pauperes plorant. * IDEM: Qualis est ista iustitia, munerare mortuos, et spoliare viuentes? de sanguine miserorum tollere, et Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed violentiæ suæ socium facere Deum: ac si Deus oblatam sibi pecuniam de peccato libenter accipiat, et consentiat peccato. [k] BERNARDVS super Cantica: Non recipit Deus eleemosynam de manu raptoris, seu feneratoris, sed nec de hypocritæ quidem, qui cum facit eleemosynam, facit tuba cani ante se, vt glorificetur ab hominibus.

g Idem de sum. bo. lib. 3. c. 64. sen. 7. h Aug. de ciu. Dei, li. 2. c. 27. to. 5 i Idem in Ps. 42. prope fin. to. 8. k Bern. in Cãt. ser. 71 post med.

CAPITA LIBRI TERTII PHARETRÆ.

PHARE-

Digitized by Google

PHARETRAE LIBER TERTIVS,

IN QVO

De periculosis agitur.

De Voluntate Caput Primum.

a Greg. li. 7. Moral. c. 12. ante med. b Ibid. li. 4 c. 15. circa med. c Ibid. li. 1 c. 11. d Ibid. lib. 12. c. 20. e Aug. de lib. arb. li. 2 c. 19. to. 1. f Idem lib. 8. conf. c. 10 ante med. to. 1. g Idem ep. 7. ad Marcel. non longe a prin. to. 2. h Idem de ve. rel. c. 14 to. 1. i Idem de Trin. li. 13 c. 5. to. 3. k Idem de Cathec. rudib. c. 16. ante med. to. 4. l Idem de verb. Dom. ser. 6. ante med. to. 10. m Chrysost. hom. de milit. spir. an. med. to. 5.

GREGORIVS [a] in Moralibus super illud Iob: Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, *etc.* Reprobi recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala recurrunt. *Et infra.* Bona quidem cupiunt, sed a malis numquam recedunt. Esse quidem humiles, sed sine despectu: esse contenti proprijs, sed sine necessitate: pauperes esse volunt, sed sine defectu: esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumelijs volunt. Cúq. adipisci quærunt virtutes, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud quàm et belli certamina in campo nesciunt, et triumphare in vrbibus de bello concupiscunt. [b] IDEM: Nequaquam homo ad prauam delectationem rapitur, nisi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. [c] IDEM: Cum quis adhuc ex timore bona agit, a malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si inulte potuisset. [d] IDEM: Non intuetur Dominus quantum quisquã mali valeat facere, sed quantum velit. Et cum deest potestas malefaciendi foris, apud se tamen tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus. * HIERONYMVS in epistola: Tantum virtuti adijcies, quantum propriæ voluntati subtraxeris. [e] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Voluntas auersa ab incommutabili, et communi bono, et conuersa ad proprium bonum aut ad exterius, aut ad inferius peccat. Ad proprium bonum conuertitur, cum suæ potestatis vult esse: ad exterius autem, cum aliorum propria, vel quæcũque ad se non pertinent cognoscere studet: ad inferius, cũ voluptatẽ corporis diligit, atque ita homo superbus, et curiosus, et lasciuus effectus excipitur ab illa vita, quæ in comparatione superioris vitæ mors est. IDEM: Voluntas mala. Infra de quattuor affectionibus inordinatis. [f] IDEM de confessionibus: Ex voluntate peruersa facta est libido: et dum seruitur libidini, facta est consuetudo: et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. [g] IDEM in epistola: Nimis peruerse se amat, qui alios vult errare, vt error suus lateat. [h] IDEM de vera religione: Nunc vsque adeo peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum si non sit voluntarium. [i] IDEM de Trinitate: Mala voluntate vel sola, miser quisque efficitur: sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis adimpletur. [k] IDEM de cathechizandis rudibus: In hac vita homines magnis laboribus requiem quærunt, et securitatem, sed prauis cupiditatibus seducti non inueniunt. Volunt enim requiescere in rebus inquietis: nã si in diuitijs velit homo requiescere, magis superbus efficitur, quàm securus. [l] IDEM de verbis Domini: Deus amissus mors animæ est: anima amissa mors corporis est: mors corporis necessaria, mors animæ voluntaria. [m] IOANNES Chrysostomus de militia spirituali: Scito, quia te nõ vincet natura corporis, neque strangulabit inuitum: neque enim te obnoxium, et seruum faciet ex libero, nisi voluntaria tua declinatio. *

n Bern. in Cant. ser. 71. vers. fi. o Idẽ trac. de grat. & lib. arb. post med. p Idẽ ser. 3. de Resur. Domi. ante med. q Idem in ser. quomodo volũtas nostra diuidi debeat triplicitur subijci debeat cir. med.

IDEM super Ioanem: Electionis, et propriæ volũtatis est omnis malitia hominis. [n] BERNARDVS super Cantica: Si in die ieiunij mei inuenitur voluntas mea, non tale ieiunium elegit sponsus, nec sapit illi ieiuniũ meum, quod non lilium obedientiæ, sed vitiũ propriæ voluntatis decoxit. Ego ergo non solũ de ieiunio, sed de silentio, de vigilijs, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni obseruatione monachi, vbi inuenitur voluntas sua in ea, et non obediẽtia magistri, idipsum sentio. [o] IDEM de libero arbitrio: Duo sunt, quæ iniustam comprobant voluntatem, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet. [p] IDEM in sermonibus: Quid odit, aut quid punit Deus, præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, et infernus iam non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in voluntatem propriam? [q] IDEM: Vnde sunt scandala, et vnde perturbatio, nisi quòd propriam sequimur voluntatem, et temere, quod voluerit ipsa, in corde nostro definientes, si quomodo id prohiberi contingat, continuo in impatientiam, et murmurationem, et scandalum proni sumus?

De remorsu conscientiæ. Cap. II.

r Greg. lib. 16. Mor. c. 8 cir. med. s Ibid. lib. 18. c. 5. fere in prin. t Idem in Ezec. hom. 10. ante med. u Isid. in synon. c. 22. cir. med. x Idem de sum. bo. li. 2 c. 26. sent. 2. y Ibidem sent. 3. z Amb. off. li. 3. c. 4. to. 4. a Ber. li. 1. de consid. vers. fin. b Idẽ ser. 2. de resurr. Dom. ante med. c Sen. ep. 43.

GREGORIVS [r] in Moralibus: Dum nulla bonorũ operum confidentia fulcitur, intueri summa mẽs trepidat, quia ipsa se cõscientia accusat. [s] IDEM: Quisquis a præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, vel legit, corde suo reprehenditur atque cõfunditur: quia id, quod non fecit, memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. [t] IDEM super Ezechielem: Scriptura sacra ei suauis est ad loquendum, cui interius impressa ad viuendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet. [u] ISIDORVS in synonymis: Nulla pœna grauior mala conscientia. Vis autẽ numquam esse tristis? bene viue. [x] IDEM de Summo bono: Omnia fugere poterit homo, præter cor suum: non enim potest a se quisquam recedere. Vbicũque enim abierit, reatus sui conscientia illum non derelinquit. [y] IDEM: Abyssus abyssum inuocare, est de iudicio suæ conscientiæ ire ad iudicium dãnationis æternæ. [z] AMBROSIVS de officijs: Quæ pœna grauior, quàm interioris vulnus conscientiæ? Nonne hoc magis fugiendũ, quàm mors? quàm dispendiũ? quàm exiliũ? quàm debilitas? quàm dolor est? [a] BERNARDVS de consideratione: Vitiosus vitiosorũ conscientias non refugit: et vbi omnes sordẽt, vnius fœtor minime sentitur. IDEM: An non inflationes. Supra lib. 2. de intelligentia. [b] IDEM in sermonibus: Quis magis mortuus eo, qui portat ignem in sinu, peccatum in consciẽtia, nec sentit, nec excutit, nec expauescit? IDEM: Qui conscientias. Infra de mutabilitate. [c] SENECA in epistola: Quid prodest recondere se, et oculos hominum auresq. vitare? Bona cõscientia turbam aduocat, mala etiam in solitudine anxia atque solicita est. Si honesta, quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? O te miserum, si contemnis hunc testem?

De stultiloquio. Cap. III.

a Greg. li. 2. Moral. c. 14. b Ibid. li. 7 c. 17. in prin. c Ibid. li. 2 c. 7. d Ibidem li. 16. c. 1. e Idem li. 3. Dialog. c. 15. post med. f Isid. de su. bo. lib. 2. c. 29. sent. 17. et 18.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Stulte contra Deum loquitur, qui inter diuinæ animaduersionis flagella positus, iustificare semetipsum conatur. [b] IDEM: Duo sunt genera locutionum, importuna valde, et noxia generi humano. Vnum, quod curat etiam peruersa laudare: aliud, quod studet semper etiam recta corrigere. IDEM: Sicut plerique reticent. Infra de crudelitate. [c] IDEM: Apud homines cor ex verbis, apud Deum vero verba pensantur ex corde. [d] IDEM: Qui verba sua metiri nesciunt, procul- B dubio ad otiosa dicta dilabuntur: in quibus si se minime reprehendunt, statim ad noxia, et contumeliosa prosiliunt. [e] IDEM in Dialogis: Loquendo cum sæcularibus fit, vt ab otiosis ad noxia, a leuibus ad grauiora veniamus, et os nostrum ab omnipotenti Domino, tanto minus exaudiatur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione. [f] ISIDORVS de Sūmo bono: Quadripartita est loquēdi ratio: quia vel bonū bene, vel malum male, seu bonū male, seu malū bene, profertur. Bonum quippe bene loquitur, qui ea quæ recta sunt, humiliter annunciare videtur. Malum male loquitur, qui quodlibet flagitium persuadere conatur. Bonum male loquitur, qui quodcumque rectum arroganter prædicare sentitur. Malum bene C loquitur, qui aliquod narrando vitium detestatur, vt ab eo homines auertantur. * AVGVSTINVS super Canonicam Iacobi: Lingua facilitatem habet motus, in vdo posita est, facile in lubrico labitur: quanto illa citius, et facilius mouetur, tanto tu aduersus illam fixus esto.

De multiloquio.

g Greg. li. 10. Moral. c. 2. h Ibid. lib. 7. c. 17. ante med. i Idē Past. cur. p. 3. admoni. 15. et lib. 7. Mor. c. 17. k Idem in Ezec. homi. 12. post med. l Isid. in syn. c. 9. in fi. m Ibidem paulo ante.

GREGORIVS [g] in Moralibus: Certum est quòd verbosus vir, iustificari nequeat. [h] IDEM: Mentis iustitia desolatur, quando ab immoderata locutio- D ne non parcitur. [i] IDEM in pastorali: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis, et cum se per multa verba extra semetipsam eijcit, apertam se totam aduersario ostendit, quam ille tanto sine labore superat, quanto et hæc eadem, quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. In Prouerbijs dicitur: Sicut vrbs patens, et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. [k] IEDM super Ezechielem: Valde difficile est, vt qui multa loquitur, non etiam mentiatur. [l] ISIDORVS in synonymis: Loqui multum stultitia est, et vox insi- E pientis in multiplicatione sermonis. [m] IDEM: Multiloquium nō declinat peccatum, fluuius enim exundans cito colligit lutum.

De nugis.

n Greg. li. 7. Moral. c. 17. circa med. o Amb. in ps. 118. Octon. 22. to. 2. p Isid. in syn. c. 9. post med. q Idem de sum. bo. lib. 2. c. 29. senten. 5

GREGORIVS [n] in Moralibus: Otiosum verbum est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret. IDEM: Qui verba. Supra eodem. [o] AMBROSIVS super Beati immaculati: Non mediocre periculum est cum habeas tanta eloquia Dei et opera quæ fecit in Genesi, in Exodo, in Leuitico, Numeris, Deuteronomio, Iesu Naue, Iudicum, libro Regum atque Esdræ, et quæ dixit, et F quæ fecit in euangelio, in actibus Apostolorum: si illis prætermissis loquaris quæ sæculi sunt, audias quæ vana sunt, et otiosa. [p] ISIDORVS in synonymis: Sermo vanus, vanæ conscientiæ iudex est. Mores enim hominis lingua pandit, et qualis sermo ostenditur, talis et animus comprobatur. [q] IDEM de Summo bono: Vani sermones in ore Christiani, non debent inueniri. Nam sicut malos mores bona colloquia corrigunt, ita praua colloquia bonos mores A corrumpunt. [r] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omnis sermo vanus, qui dicitur, immundo spiritu dictante profertur. * HIERONYMVS in epistola: Quidquid non ædificat audientes, in periculum vertitur loquentium. [s] BERNARDVS in Apologia: Vobis conuenientibus in vnum, vt Apostoli verbis vtar, iam non est Dominicam cenam mā- ducare: panem quippe cælestem nemo est, qui requirat, nemo qui tribuat: nihil de scripturis sacris quisquam loquitur, nihil de salute agitur animarum: sed nugæ, risus, et verba multa proferuntur in ventum. [t] IDEM de præcepto et dispensatione: Stultiloquia, et vaniloquia, nūquam nisi contra mandata Dei vsurpantur. Peccata quippe sunt, et Deus prohibet omne peccatum, et tamen venialia, non criminalia reputantur: excepto, cum per contemptū vertuntur in vsum, et consuetudinem, et tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. [u] IDEM de consideratione: Fugienda otiositas mater nugarum, nouerca virtutum. Inter sæculares quippe nugæ sunt, in ore sacerdotis blasphemiæ: interdum tamen si incidant ferendæ fortassis, referendæ numquam: magis interueniendum caute, et prudenter nugacitati. [x] IDEM: Consecrasti os tuum Euangelio, nugis igitur iam os aperire illicitum est: assuescere vero nugas loqui, sacrilegum est. Labia sacerdotis, ait propheta, custodiunt scientiam, et ex ore eius requirunt legem, non nugas, aut fabulas. [y] IDEM: Verbum scurrile ab ore procul sit, et procul ab aure relegandum est. Fœde enim ad cachinnos moueris, sed fœdius alios moues.

r Chrysost. oper. imp. hom. 11. ante med. to. 2. s Ber. in Apol. ad Gul. Abb. post med. t Idem de precep. & dispens. ante med. u Idem de consid. li. 2. vers. fi. x Ibid. paulo post. y Ibid. li. 2. cir. fi.

De iactantia.

z Greg. li. 8. Moral. c. 22. circa med. a Ibid. lib. 25. c. 8. b Ibid. lib. 26. c. 18. post med. c Idē Past. cu. p. 3. c. 1. admoni. 18 ante med. d Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 7. sent. 30. e Bern. de 12. grad. hum. gradu 4.

GREGORIVS [z] in Moralibus: Procaces quique etiam nota iactanter proferunt: vt loquentes docti videantur. [a] IDEM: Eo ipso superbiens ab integritate salutis corruit, quo iactantia cuiuslibet virtutis intumescit. [b] IDEM: Arrogantes si non inueniūt voces hominum, quas inhianter expectant, ipsi scientiam suam laudantes prædicant. [c] IDEM in pastorali: Eligit patiens quælibet mala perpeti, quàm per ostentationis vitium bona sua occulta foris publice cognosci. At contra eligit arrogans, bona de se, vel falsa iactare, ne mala possit, vel minima perpeti. [d] ISIDORVS de Summo bono: Culpabiliter manus ad Dominum expandit, qui facta sua iactanter prodit. [e] BERNARDVS de duodecim gradibus: Monachus iactator, aut loquetur, aut rumpetur. Plenus est enim sermonibus, et coarctat eum spiritus vteri sui: propterea sitit, et afficit auditores, quibus suas iactet vanitates.

De excusatione.

f Greg. homil. 17. in Euang. ante med. g Idem li. 22. Moral. c. 9. fere in prin. h Ibid. li. 4 c. 19. in prin. i Ibid. lib. 22. c. 9. ante med. k Hieron. in Os. li. 2. c. 10. to. 5. l Isid. de sum. bo. li. 3. c. 32. sen. 7

GREGORIVS [f] in homilijs: Sunt multi, qui prauitatem suā ex alienis prauitatibus tuentur. Quia enim alios talia fecisse considerant, eadem facere sibi licenter putant. [g] IDEM in Moralibus: Vsitatum humani generis vitium est, et latendo peccatum committere, et commissum negando abscondere, et conuictum defendendo multiplicare. [h] IDEM: Sunt nonnulli, qui nequaquam deflent quod faciunt, sed etiam laudare, et defendere non desistunt. Et nimirum cum defenditur culpa, geminatur. [i] IDEM: Superbiæ vitium est, vt quod de se fateri quisque quasi sponte dignatur, hoc sibi dici ab alijs dedignetur. [k] HIERONYMVS in originali super Oseam: Libenter vitijs nostris applaudimus, et superati voluptatibus, obtendimus carnis infirmitatem, aut dura maiorum imperia. IDEM: Nihil omnino agimus. Infra de consolatione. [l] ISIDORVS de Summo bono: Est quorundam excusatio peruersorum, qui dum pro suis facinoribus arguuntur, verba iustorum pro censura declinanda abijciunt, reseruantes se diuino iudicio,

cio, quo puniendi sunt durius, dum temporaliter A contemnunt iudicari ab hominibus. [a] BERNARDVS super Cantica: In animam peccat suam, qui se excusat, dum arguitur, repellens proinde a se indulgentiæ medicinam, et sic vitam sibi intercludens æternam. [b] IDEM de duodecim gradibus: Multis modis fiunt excusationes in peccatis, aut enim dicit, qui se excusat, non feci, aut feci quidem, sed bene feci: aut si male, non multum male: aut si multum male, non mala intentione. Si autem de illa velut Adam, et Eua conuincitur, aliena suasione excusare se nititur. [c] IDEM super, Qui habitat: Omnes aliquando cadere necesse est, dum in hoc sæculo detinentur: sed alij B quidem colliduntur, alij non, quia Dominus supponit manum suam. Verum hoc interest inter eorum casus, quòd iustus suscipitur a Domino, ideoque resurgit fortior: iniustus autem cum ceciderit, non adijciet, vt resurgat: immo vero, aut in pudorem noxiũ, aut in impudentiam cadit. Aut enim excusat, quod fecit, et hic est pudor adducens peccatũ: aut fit ei frons meretricis, et iam nec Deum timet, nec homines reueretur. [d] AMBROSIVS in Apologia: Aliqui homines cum a sacerdotibus corripiuntur, peccatum suum aggrauant, dum negare cupiunt, aut defendere. AVGVSTINVS: Nonnulli. Supra lib. 1. de C militibus. * GLOSSA: Malum est peccare, peius est perseuerare, sed perniciosius est defendendo se in Deum culpam refundere.

a Bern. in Cant. ser. 10. post med. *b Idem de 12. grad. humil. gradu. 8.* *c Idem ser. 2. sup. Qui habitat, ante med.* *d Amb. in Apolog. 1. Dauid. c. 2. to. 1.*

De accusatione.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Inuidi dum bonum, quod vident, accusare nequeunt, excęcati malitia, malum, quod non vident ad accusationem quærunt. [f] ISIDORVS in synonymis: Nullum iudices suspitionis arbitrio. Ante proba, et sic iudica. Non enim, qui accusatur, sed qui conuincitur, reus D est. [g] AVGVSTINVS de sermone Domini in monte: Accusare vitia, officium est virorum bonorum, et beneuolorum.

e Greg. li. 6. Moral. c. 13. post med. *f Isid. in synon. c. 16.* *g Aug. de ser. Dom. in mon. li. 2. c. 30. to. 4.*

De murmuratione.

GREGORIVS [h] in Moralibus: Si iusta placere Deo scimus: pati autem nulla, nisi quæ Domino placuerint, possumus: iusta sunt cuncta, quæ patimur. Vnde valde iniustum est, si de iusta passione, et afflictione murmuramus. [i] IDEM: Qui contra superpositam sibi potestatem murmurat, liquet quòd illum E redarguit, qui eandem homini potestatem dedit. [k] IDEM in homilijs: Regnum cęlorum nullus murmurans accipit, nec vllus qui accipit, murmurare potest. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de pręmio probationis. [l] BERNARDVS de consideratione: Si is, qui murmurat, secundum animam mortuus est, qui ad murmurandum instigat, quo modo viuit? [m] IDEM in sermonibus: Nihil sic horrendum, vt murmur, et dissensio in congregatione monachorũ. [n] IDEM: Si moleste cœperis sustinere, si iudicare prælatum, si murmurare in corde, etiam si exterius im- F pleas, quod iubetur, non est virtus patientiæ, sed velamen malitiæ. [o] GLOSSA: Ignis iustæ vltionis in futuro illos excruciat, qui lingua inflammata a gehenna murmurant, et detrahunt.

h Greg. li. 2. Moral. c. 13. circa med. *i Ibid. lib. 22. c. vlt. cir. fi.* *k Idem ho mil. 19. in Euang. cir. med.* *l Bern. de cons. lib. 3. post med.* *m Idem in ser. paruis ser. 63.* *n Ibid. ser. 3. de circ. Dom. post med.* *o Glos. Numer. 11.*

De contentione.

GREGORIVS [p] in Moralibus: Culpabiliores esse solent hi, qui in contentione inchoant, quàm qui respondent. [q] IDEM in Pastorali: Quisquis in seminando iurgia dilectionem proximorum perimit, hosti familiarius seruit. [r] IDEM: Hypochrita assumpto sanctæ conuersationis habitu filiorum suorum A custodiam deserit, et temporalia quæque defendere, etiam iurgijs, quærit. [s] AVGVSTINVS in regula: Lites aut nullas habeatis, aut quàm celerrime finiatis: ne ira crescat in odium, et trabem faciat de festuca, et animam faciat homicidam. Sicut enim legistis: qui odit fratrem suum, homicida est. [t] IDEM: Vobis a verbis durioribus parcite: quæ si emissa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera. [u] ISIDORVS in synonymis: Contentio faces odiorum accendit, pacem cordis contentio extinguit, concordiam contentio rumpit. * SENECA in epistola: Rixa est inter compe- B titores.

p Greg. lib. 16. Moral. c. 2. *q Idē Past. p. 3. admon. 24.* *r Idem li. 18. Moral. paulo post prin.* *s Aug. reg. 3. c. 37. to. 1* *t Ibidem c. 39.* *u Isid. in synon. c. 9. ante med.*

De conuiciatione.

GREGORIVS [x] in Moralibus: Sæpe praui dum suæ vitium fortitudinis ignorant, audenter aliorum rectitudinem lacerant: cumq. contra bonos sibi auctoritatem increpationis arripiunt, aut ea bona proferunt quæ non videndo, sed audiendo didicerunt, aut ea mala ab alijs mentientes ingerunt, quæ ipsi committunt. [y] IDEM: Sæpe qui in potestate sunt, ad subiectorum passim contumelias erumpunt, C et hoc, quòd inuigilantes regimini seruiunt, per linguæ procacitatem perdunt, minori scilicet rectitudine verba iudicis pensantes: quia qui sine causa fratrẽ fatuum dixerit, gehennæ se ignibus adijcit. [z] IOANNES Chrysostomus de compunctione cordis: Siue fatuum quis dixerit, siue vanum, siue latronem, siue quolibet alio nomine iniuriam, vel maledictum fratri ingesserit: ex quolibet horum vocabulo sub maledicti titulo, gehennæ ignis supplicijs condemnatur. AVGVSTINVS: Quicumque conuitio. Supra in capite de satisfactione. lib. 2. [a] HIERONYMVS in epistola: Nec sibi quisquam de corporis ca- D stitate supplaudat, cum de verbo otioso, quodcumque locuti fuerint homines, reddituri sint pro eo rationem in die iudicij: cum etiam homicidij sit reatus conuicium in fratrem. [b] BERNARDVS in epistola: Ego plagis conscientiæ meæ nullum iudico accõmodatius medicamentum, probris et contumelijs: non est proinde, quòd pro me mouear, homuncio omni opprobrio dignus, et despectione.

x Greg. li. 8. Moral. c. 23. circa med. *y Ibid. li. 5 c. 8. ante med.* *z Chrys. de compun. cor. li. 1. longe an. med. to. 5.* *a Hieron. epist. 1. ad Helliod. to. 1. vers. fin.* *b Ber. ep. 280. ad Eug. PP. ante med.*

De derisione.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Timendum est ne E etiam nobis cadentibus surgat, qui a nobis stantibus irridetur, quamuis stare iam non nouerit, qui non stantem nouerit irridere. [d] IDEM: Illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum.

c Greg. lib. 25. Mor. c. 8 cir. med. *d Ibid. lib. 10. Moral. c. 15.*

De maledictione.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Aliter maledictũ profertur prætextu iustitiæ: aliter liuore vindictæ. [f] IDEM: Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto vltionis, sed ex F iustitia examinis erumpunt. [g] IDEM: Qui maledictionibus inimicum impetunt, quid aliud in illo Deum facere volunt, nisi quod ipsi aut facere nequeunt, aut erubescunt? [h] IDEM in registro ad quendam Archiepiscopum: Nil te ostendis de cælestibus cogitare, sed terrenam te cogitationem habere significas: dum pro vindicta propriæ iniuriæ, quod sacris regulis prohibetur, maledictum anathematis inuexisti. [i] IDEM in Dialogis super illud: Neque maledici regnum Dei possidebunt. Pensa quàm grauis est culpa, quæ separat a regno cælestis vitæ. [k] AVGVSTINVS de conflictu vitiorum, et virtutum: Quid de illis dicendum est, qui furore cæcitatis, vsque ad verba prorumpũt maledictionis, nisi hoc quod Apostolus

e Greg. li. 4 Mor. c. 6. *f Ibidem.* *g Ibid. lib. 22. c. 6. cir. fi.* *h Idem regist. lib. 2. indic. 10. c. 34.* *i Idem li. 3. Dialog. c. 15. circa med.* *k Aug. de conf. vit. & virt. c. 9. to. 9.*

Digitized by Google

stolus ait: Neque maledici regnum Dei possidebunt. [b] Et in prouerbijs: Maledictum frustra prolatum, in quempiam deuoluetur. INTERLINEARIS: In proferentem. IBIDEM Glossa: Est aliquid maledictum iuxta diuinam iustitiam, vt excommunicatio. [c] IOANNES Chrysostomus de compunctione: Christus orare nos pro calumniantibus iubet: nos autem insidias, et dolos etiã amicis concinnamus. Christus maledicentibus benedicere iubet: nos autem e contrario, aut priores maledicimus, aut maledictis alterius, multiplicata maledicta restituimus.

b Glos. inter. prouer. 26.
c Chrys. de comp. cord. lib. 1. ante med.

De detractione.

GREGORIVS [d] super Ezechielem: Peruersorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est: quia iam ostenditur aliquid iustitiæ nos habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. IDEM: Ne immoderatis. Infra de infamia. [e] ISIDORVS in synonymis: Detractio graue crimen est, detractio grauis damnatio est. [f] IDEM: Numquam detrahes si te bene perspexeris. IDEM: Erit ille apud Deum. Infra de crudelitate. [g] IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Ad condemnandum ceteros, omne vitæ nostræ tempus absumimus, a quo vitio neque sæculi hominem, neque monachum vllum facile inuenias liberum. [h] HIERONYMVS in epistola: Quia homines sumus, et interdum contra annorum maturitatem, puerorum vitijs labimur. Si me vis corrigi delinquentem, aperte increpa, tantum ne occulte mordeas. [i] BERNARDVS super Cantica: Vnus est detractor, qui loquitur, et vnum tantum verbum profert: et tamen illud vnum verbum, vno in momento, multitudinis audientium aures inficit, animas interficit. [k] IDEM de consideratione: Detrahere, an detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim. [l] ANSELMVS de similitudinibus: Tria sunt genera homicidij, quæ pari plectuntur pœna, interfectio hominum, detractio proximorum, odium fraternum. [m] IDEM: Detractio est, quoties quis aliquid ea intentione de aliquo dicit, vnde ipse minus amari, vel appretiari possit.

d Greg. in Ezec. hom. 9. an. med.
e Isidor. in syn. c. 10.
f Ibid. paulo post.
g Est apud Chrys. de cõpunc. cor. lib. 1. ante med. to. 5.
h Hieron. epist. 4. ad Rust. post med. to. 1.
i Bern. in Cant. ser. 24. ante med.
k Idem de consid. li. 2. prope fi.
l Ansel. de simil. c. 147
m Ibidem, c. 148.

De adulatione.

GREGORIVS [n] in Dialogis: Moris est, vt occupato in multis animo, adulatio valde subrepat, si ab ipso cordis ostio nequaquam fuerit citius repulsa. [o] IDEM in registro: Nec nouum, nec reprehensibile est in eligendo Episcopo, populi se vota in duas partes diuidere, sed graue est, quando in huiusmodi causis, non ex iudicio, sed ex solo fauore adulationis venit electio. * IDEM in homilijs: Vix pro culpa sua quempiã aperta voce reprehendimus: et adhuc quod est grauius, aliquando si persona in hoc mundo potens sit, eius forsitan et errata laudantur, ne si auertatur per iracundiam, munus subtrahat, quod impendebat. [p] AMBROSIVS de officijs: Non est vera amicitia, vbi est fallax adulatio. [q] IDEM: Prospiciendum est, ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliri enim adulatione, non solum fortitudinis non esse, sed etiam ignauiæ videtur. [r] AVGVSTINVS de quæstionibus veteris, et noui Testamenti: Adulator est, qui ideo dat consensum, ne offendat eum, quẽ optat habere propitium. [s] IDEM de Trinitate: Si inimicus insultat, ferendus est. Amicus autem si errat, docendus est: si docet, audiendus. Laudator vero, et errans confirmat errorem, et adulans illicit in errorem. [t] HIERONYMVS in Glossa Matthæi: Rigida vita, et prædicatio vera declinare debet mollium palatia, quæ frequentant mollibus induti adulantes, qui ponunt puluinaria sub cubito, qui vitam palpant peccantium, non pungunt, vt vel sic aliquid venentur. BERNARDVS: Habet vera. Infra lib. 4. de amicitia.

n Greg. li. 1. Dial. c. 4. cir. med.
o Idem regist. lib. 8. ind. 3. c. 40 in prin.
p Amb. off. lib. 3. c. 16. post med. to. 4.
q Ibid. lib. 1. c. 42.
r Aug. de q. vet. et no. Test. q. 51. to. 4.
s Idem de Tri. li. 2. nõ lõge a prin. to. 3.
t Hiero. in Matth. li. 1. c. 11. to. 6.

A [u] GLOSSA super Psalmos: Plus nocet lingua adulatoris, quàm manus persecutoris. [x] SENECA in epistola: Illud præcipue nos impedit, quòd cito nobis placemus, si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, et non sumus.

u Gloss. in ps. 69.
x Sen. ep. 60. circa med.

De suggestione.

GREGORIVS [y] super Ezechielem: Hi, qui alios ad iniquitatem suadendo pertrahunt, in semetipsis ministerium dæmonum suscipiunt. * HIERONYMVS in epistola: Cum de aliquibus, qui sanctũ
B nomen profitentur, aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant mali, satagunt, ambiunt, vt de alijs omnibus hoc credatur. [z] ISIDORVS de Summo bono: Deteriores sunt, qui siue doctrinis, siue exemplis vitam moresq. bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum prædiaq. diripiunt.

y Greg. in Ezec. hom. 2. longe an te med.
z Isid. de sum. bo. li. 3 c. 38. sent. 5.

De turpiloquio.

HIERONYMVS [a] in epistola: Non flagito linguæ nitorem, sed animæ puritatem. Apud Christianos enim solæcismus est, et magnum vitium, tur-
C pe quid vel narrare, vel facere. [b] BERNARDVS in sermonibus: Dum otiosa tamquam minima spernimus, ad turpia interdum, et inhonesta dilabimur.

a Hiero. li. aduer. Heluid. longe vltra med. to. 2.
b Ber. ser. de triplici genere cogitationũ prope fi.

De mendacio.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Deus mendacio nostro non eget, quia veritas fulciri non quærit auxilio falsitatis. [d] IDEM: Summopere cauendum est omne mendacium: quamuis nonnumquam sit aliquod genus mendacij culpæ leuioris, sci-
D licet, si quisquam beneficium præstando mentiatur. [e] IDEM: Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant: immo mentiendo superbiunt, qui contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. IDEM: Quisquis expositor. Infra lib. 4. de doctrina. [f] ISIDORVS in synonymis: Caue mẽdacium in omnibus: mendacio enim fides tollitur, error inducitur, veritas aboletur. Nullum mendacium potest esse iustum. [g] IDEM de Summo bono: Testis falsidicus, tribus est personis obnoxius. Primum quidem Deo, quem periurando contemnit: consequenter iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. [h] IDEM:
E Nonnumquam peius est mendacium meditari, quàm loqui: nam interdum quisque incautus solet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem non potest nisi per studium. [i] AVGVSTINVS in enchiridione: Vtique verba propterea sunt instituta, non per quæ inuicem se homines fallant: sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. [k] IDEM: Mihi videtur omne mendacium esse peccatum quidem: sed multum interesse quo animo, et de quibus rebus quisque mentiatur. [l] IDEM: Omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo non solum quando scit ipse, quid verum
F sit: sed etsi quando errat, et fallitur sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit: siue illud verum sit, siue putet, et non sit. [m] IDEM in libro de mendacio: Mendacium est falsa significatio vocis, cum intentione fallendi. [n] IDEM de vera religione: Inest omni mentienti voluntas fallendi, etiam si ei non credatur. [o] IDEM de doctrina Christiana: Nemo mentiens, in eo quod mentitur seruat fidem. Nam hoc vult vtique, vt cui mentitur sibi fidem adhibeat, quam tamen ei mentiendo non seruat. Omnis autem fidei violator iniquus est.

c Greg. lib. 11. Mor. c. 13. circa med.
d Ibid. li. 18 c. 4. non longe a prin.
e Ibid. lib. 26. c. 3.
f Isid. in synony. c. 11. cir. prin.
g Idem de sum. bo. li. 3 c. 59. sen. 2.
h Ibid. li. 2 c. 30. sen. 6.
i Aug. in Ench. c. 22. to. 3.
k Ibidem, c. 18.
l Ibidem c. 22.
m Idẽ cont. mend. ad Consent. c. 12. in fin. to. 4.
n Idem de ve. relig. c. 36. to. 1.
o Idem de Doc. Christ. lib. 1. c. 36. to. 3.

De

Digitized by Google

De iuratione.

AVGVSTINVS [a] de mendacio: Dico vobis non iurare omnino, ne scilicet iurando semel ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem, et ex consuetudine in periurium decidatur. * IDEM super canonicam Iacobi: Falsa iuratio exitiosa est, vera iuratio periculosa, nulla secura. *IDEM: Quàm graue peccatum est periurare, compendium tibi dedit scriptura dicens: Noli iurare. * IDEM: Periurium præcipitium est: qui iurat, iuxta est: qui non iurat, longe est: qui verum iurat, non peccat, sed prope est ad peccatum: sed qui non iurat non peccat, et longe est a peccato. * IDEM: Qui iuramentum exigit ab alio, multum interest si nescit illum falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, et ideo dicit iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere esse peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, et cogit eũ iurare, homicida est: ille enim suo periurio se perimit. [b] IDEM in epistola: Sine dubio minus malum est per Deum falsum iurare veraciter, quàm per Deũ verum iurare fallaciter. Quanto enim, per quod iuratur, magis est sanctum: tanto magis est pœnale periurium.

a Aug. cõt. mend. ad Consẽ. c. 15. to. 4.

b Idem ep. 154. ad Publi. ante med. to. 2.

De blasphemia.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Filij in cordibus Deo maledicunt, cum recta nostra opera a non rectis cogitationibus prodeunt: cum bona in aperto exerunt, sed noxia in occulto moliuntur. [d] IDEM: Deo quippe maledicunt, cum se et ab illo accepisse vires intelligunt, sed tamen de eius muneribus propriã laudem quærunt. [e] AVGVSTINVS de vera religione: Blasphemia est, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iã vulgo blasphemia est, vbi mala verba de Deo. [f] GLOSSA Augustini: Blasphemia est per quam de Deo ipso falsa dicuntur: et ideo peius est blasphemare, quàm peierare: quia peierando falsæ rei adhibetur testis Deus: blasphemando, de ipso Deo falsa dicuntur. [g] IDEM super Ioannem: Flagellatus est Christus flagellis Iudæorum, sed non minus flagellatur blasphemijs falsorum Christianorum. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Glorificemus Deum, non per fidem solum, sed etiam per vitam: quia aliter nequaquam erit gloria, sed blasphemia. Non enim ita blasphematur Deus a Gentili existente inquinato, vt a Christiano corrupto. * BERNARDVS: Fugienda otiositas. Supra de nugis. * IDEM: Cauete ne quis parua. Supra lib. 2. de peccato. [h] GLOSSA: Omne peccatum blasphemiæ comparatum, minus est. [i] GLOSSA: Grauius peccat contemptor sedentis in cælo maiestatis, quàm crucifixor ambulantis in terra paupertatis.

c Greg. lib. 1. Moral. c. 19. in prin.
d Ibidem.

e Est apud Aug. de moribus Manic. lib. 2. c. 11. to. 1.
f Gl. eph. 4. ex Aug. cõt. mend. ad Consẽ. c. 19. post med. to. 4.
g Aug. tract. 10. in Ioan. med. to. 9.

h Glo. Isa. 18.
i Gl. ps. 68.

De occupatione. Cap. IV.

GREGORIVS [k] in dialogis: Multum est, quòd vniuscuiusque præsulis mentem curarum densitas deuastat: cumq. animus diuiditur ad multa, fit minor ad singula, tantoq. ei in vnaquaque re surripitur, quanto latius in pluribus occupatur. [l] IDEM in registro: Sicut toto desiderio debemus curas, et occupationem huius mundi fugere, ita si desit qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero subire. [m] IDEM: Qui adhuc valetis huius mundi occupationes fugite: quia quanto quisque in eo profecerit, tanto vt video, ab amore Dei amplius decrescit. [n] IDEM in homilijs: Vsu terrenæ curæ a cæle-sti desiderio obdurescit animus: et dum ipso suo vsu durus efficitur, per actionem sæculi ad ea molliri non valet, quæ pertinent ad charitatem Dei. [o] IDEM in Moralibus: Male homo vigilat quando eum sæcularium negotiorum æstus insolenter inquietat. IDEM: Plus in hoc mundo. Infra capitulo de honore. [p] IDEM super Ezechielem: Quibusdam prauis mentibus nihil est laboriosius, quàm si eis præcipiatur, vt in huius mundi actibus non laborent. [q] AVGVSTINVS de vera religione: Amici huius mundi, tam timent ab eius amplexu separari, vt nihil sit eis laboriosius, quàm huius sęculi curis non laborare. [r] ISIDORVS de Summo bono: Quanto quisque curis mundi maioribus occupatur, tanto facilioribus otijs premitur. [s] IDEM: Mundi amatores non solum ex eo rei sunt, quòd infima præ summis appetunt, verũ etiam miseri per hoc, quòd cũ graui ærumna ad ipsa desiderata pertingunt. IDEM: Longe a Deo. Supra lib. 2. de oratione inaccepta. [t] AMBROSIVS in sermone: Excitat diuitem occupatũ cupiditas, excitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuũ infecunda perturbat, solicitat abundantia. [u] IDEM in epistola: Et si alij diues videtur, sibi pauper est, qui non vtitur eo, quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. [x] LEO Papa: Diabolus omnium discutit cõsuetudines, omnium ventilat curas, omniũ scrutatur affectus: et ibi causas quærit nocẽdi, vbi quempiam viderit studiosius occupari. [y] BERNARDVS de cõtemptu: Sane vt exercitij spiritualis, et curæ cordis, iudicium euidens est cõtemptus exteriorum: sic eorumdem solicitudo, certum signum est mentis incultæ. [z] SENECA in epistola: Quisquis se fortuitis multum dedit, ingentem sibi materiam perturbationis, et inexplicabilem facit. Vna hæc via est ad tuta vadenti, externa, siue fortuita despicere, et honesto contentum esse. [a] IDEM: Omnia impedimenta dimitte, et vaca bonæ menti: Nemo enim ad illam peruenit fortuitis occupatus.

k Greg. li. 1. Dial. c. 4. post med.
l Idem registi. li. 6. indic. 15. c. 169. ante med.
m Ibid. li. 1. c. 30.
n Idem homil. 17. in Euang. post med.
o Idem li. 23. Moral. c. 2. non longe a prin.
p Idem in Ezec. hom. 10. ante med.
q Aug. de ver. relig. c. 35. to. 1.
r Isid. de sum. bo. li. 3 c. 48. sent. 4
s Ibid. c. 63 sent. 1.
t Amb. lib. de Nabute. c. 6. circa med. to. 1.
u Idem ep. li. 4. ep. 27. ad Simplic. to. 3.
x Leo. ser. 7. de natiu. Dom. circa med.
y Ber. declam. super Ecce nos. post med.
z Sen. ep. 74. ante med.
a Idem ep. 54. post med.

De mutabilitate. Cap. V.

GREGORIVS [b] in registro: Si laudibus aliorum lætamur, et aliorum vituperationibus frangimur, gloriam nostram non in nobis, sed in aliorum ore posuimus. [c] IDEM in Moralibus: Dũ cor in aduersis sperat prospera, in prosperis formidat aduersa, huc illucq. quibusdã fluctibus voluitur: ac per modos varios rerũ, alternantium mutabilitate versatur. [d] AVGVSTINVS de pastoribus: Hominũ temerarijs iudicijs plena sunt omnia: de quo enim multum desperauimus, subito conuertitur, et fit optimus: de quo præsumpseramus, subito deficit et fit pessimus. Nec timor ergo noster certus est, nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque vix nouit ipse homo: si autem vtcumque nouit ipse, quid sit hodie: quid autem cras erit, nec alius, nec ipse. *IDEM in meditationibus: Heu me tantæ infelicitatis, tantæ perditionis: dum enim quæ retro sunt, obliuiscens ad ea, quę ante sunt me extendere volo, subito nescio qua miseria me relabi ad inania, et noxia conspicio. [e] BERNARDVS in sermonibus: Qui cõscientias suas in alienis labijs ponũt, modo magni, modo parui sunt, modo nulli: secũdum quòd adulantium linguis, vel vituperare placuit, vel laudare. [f] SENECA in epistola: Hoc habent inter cetera boni mores, placent sibi, et permanent: leuis est malitia, sæpe mutatur non in melius, sed in aliud.

b Greg. regist. lib. 9. ind. 4. c. 39 non longe a prin.
c Idem li. 22. Moral. c. 10. circa med.
d Aug. de pastoribus. c. 12. to. 9.
e Bern. in ser. Nat. S. Ioan. Bapt. ante med.
f Sen. ep. 47. in fi.

De vagatione. Cap. VI.

GREGORIVS [g] in pastorali: Interior est custodia cordis, quę ordinata exterius seruat membra corporis. Qui ergo statum mentis perdidit, subsequenter foras inconstantia motionis fluit, atque exteriore mobilitate indicat, quòd nulla interius radice constantiæ subsistat. [h] HIERONYMVS in epistola: De agmine colũbarũ crebro accipiter vnam separat, quam statim inuadat, et laceret, cuius carnibus et cruore satietur,

g Greg. past. par. 3. admon. 24. non longe a prin.
h Hier. ep. 8. ad Demetriad. post med. to. 1.

a Ibid. ep. 146. ad Damasum ante med. to. 3.
satietur, et morbidæ oues suum relinquunt gregem, et luporum faucibus deuorantur. [a] IDEM super illud Genesis, secundum aliam litteram: Egressus Cain a facie Domini habitabat in terra Naid, quod interpretatur fluctuatio. Quicumque enim a Domino recedit, statim sæculi fluctibus quatitur, et mouentur pedes eius. AVGVSTINVS: Cohibeat se. Lib. 2. de continentia visus. BERNARDVS: Nihil turpius. Libro 1. de monachis malis. [b] SENECA in epistola: Frequens migratio corporis, instabilis animi propriũ est. Coalescere otio non potes, nisi desinas circumspicere, et errare. [c] IDEM: Vt animum possis continere, primo corporis fugam siste: deinde remedia continuata plurimum proficiunt. [d] IDEM: Sine discere oculos tuos, sine aures assuescere sanioribus verbis: quotiens processeris, in ipso transitu aliqua quæ renouent cupiditates tuas tibi occurrent. [e] IDEM: Primum argumentum compositæ vitæ existimo, posse consistere, et secum morari. [f] IDEM: Nõ coalescit planta, quæ sæpe transfertur. Nihil tam vtile est, quod in transitu prosit. [g] IDEM: Auarior, ambitiosior, luxuriosior, immo vero crudelior, et inhumanior redeo, quia inter homines fui. [h] IDEM: Nusquam est, qui vbique est. [i] IDEM: Vitam in peregrinatione agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias.

b Sen. ep. 69. c Ibid. con seq. d Ibidem. e Idẽ ep. 2 f Ibidem. g Idem ep. 7. an. med. h Idẽ ep. 2. i Ibid. con seq.

De curiositate. Cap. VII.

GREGORIVS * in registro: Dum incongrua dicentes audire non renuis, non solum opinionem tuam, sed grauas et animam. [k] IDEM in homilijs: Graue curiositatis est vitium, quæ dum cuiuslibet mẽtem ad inuestigandam vitam proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit, vt aliena sciens se nesciat: et omnis curiosi animus, quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui. [l] IDEM super Ezechielem: Sicut malus aer, assiduo flatu tractus, inficit corpus: ita peruersa locutio, assidue audita, infirmantium inficit animum, vt tabescat delectatione praui operis, assiduitate curiosi sermonis. [m] IDEM in Moralibus: Fit recto retributionis examine, vt qui exteriori oculo negligenter vtitur, interiori cordis oculo non iniuste cæcetur. IDEM: Plerumque res. Infra lib. 4. de innocentia. [n] AVGVSTINVS in confessionibus: Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quàm res, quæ cantatur, moueat, pœnaliter me peccare confiteor: et tunc mallem non audire cantantẽ. [o] IDEM: Præter concupiscentiam carnis, quæ inest in delectatione omnium sensuum, et voluptatem, cui seruientes depereunt, qui longe se faciunt a te Domine, inest animæ per eosdem sensus corporis quędam, non se oblectandi in carne, sed experiẽdi per carnem vana et curiosa cupiditas, nomine cognitionis, et sciẽtiæ palliata. [p] IDEM: Pulchras formas et varias, nitidos et amœnos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam, teneat eam Deus, qui fecit hæc bona valde, sed ipse est bonum meum, non hæc. [q] IDEM de vera religione: Miseri homines, quibus cognita vilescunt, et nouitatibus gaudent, libentius discunt, quàm norunt, cum tamen cognitio sit finis discendi. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: In theatro non solum vides res infaustas, sed et audis spurciloquia, et ex ipso incessu meretricis et habitu molliris: vbi auditu, et cantu diabolico, læduntur aures tuæ, et vndique percutitur mens tua. [r] ISIDORVS in synonymis: Noli quærere, quid quisque dicat vel faciat: euita curiositatem, omitte curam, quæ ad causam tuam non pertineat. [s] IDEM: Oculi prima tela libidinis, visio prima concupiscentia mulieris. [t] IDEM de Summo bono: Quidam curiosi delectantur audire quoslibet sapientes, non vt veritatem ab eis quærant, sed vt facundiam sermonis eorum cognoscant more poetarum: qui magis compositionem

k Greg. hom. 36. in Euang. ante med. l Idem in Ezec. hom. 9. post med. m Idem li. 21. Moral. c. 6. n Aug. cõf. li. 10. c. 33. to. 1. o Ibid. c. 35 in prin. p Ibidem c. 34. q Idem de vera relig. c. 52. to. eod. r Isid. in syn. c. 10. s Ibid. c. 5. t Idem de sum. bo. li. 2 c. 29. sent. 11.

A verborum, quàm sententiam veritatis sequuntur. [u] BERNARDVS in meditationibus: Multi multa sciũt, et seipsos nesciunt, alios inspiciunt, et seipsos deserũt: Deũ quærũt per ista exteriora, deserentes interiora sua quibus interior est Deus. [x] IDEM de duodecim gradibus: O Dina! quid necesse est, vt videas mulieres alienigenas? qua necessitate? qua vtilitate? an sola curiositate? et si otiose vides, non tamen otiose videris. [y] IDEM: Serua commissum, caue prohibitũ, ne perdas concessum. Quid mulierem, tuam mortem, tam intẽte intueris: quid illuc tam crebro vagantia lumina iacis? [z] IDEM: Nisi mens minus se curiose seruaret, tua curiositas tempus vacuum nõ haberet. Si culpa nõ

B est, culpæ tamen occasio est, et indicium commissæ, et causa committendæ. [a] IDEM: Monachus, qui sui negligens alios curiose circumspicit, dum quosdam suscipit superiores, quosdã despicit inferiores: et in alijs quidem videt quod inuidet, in alijs quod irridet. Inde fit vt pro mobilitate oculorum leuigatus animus, nulla vtique sui cura grauatus, modo per superbiam ad alta se erigit, modo per inuidiam in ima se demergit. [b] IDEM: Ex insolenti corporis motu recens animæ morbus deprehenditur: quamdiu enim a sui circumspectione curiosus torpescit, incuriam sui curiosam in alios facit. Qui enim seipsum ignorat, foras mittitur vt hædos pascat. [c] ANSELMVS de similitudini-

C bus: Curiositas est studium perscrutandi ea, quę scire nulla est vtilitas. [d] SENECA in epistola: Nil tã dãnosum bonis moribus, quàm in curioso spectaculo residere: tũc enim per voluptatem facilius vitia surrepũt.

u Ber. medit. c. 1. in prin. x Idem de 12. gradib. humil. gra. 1. an. med. y Ibidem paulo post. z Ibidem. a Ibidem gra. 2. b Ibid. gra. 1. cir. prin. c Ansel. de simil. c. 26. d Sen. ep. 7 ante med.

De negligentia. Cap. IIX.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Si curare parua negligimus, insensibiliter seducti, statim audẽter etiam maiora perpetramus. [f] IDEM: Plerumque de bonis per incuriæ vitium mala nascuntur. [g] IDEM: Iniquorum mentes, qui damna sua considerare negli-

D gunt, integritatem suam quasi nescientes perdunt. Amittunt namque a corde innocentiam, ab ore veritatem, a carne continentiam, et per accessum temporis ab ætate vitam. [h] IDEM in registro: Cum diuina præcepta nos moneant, proximos sicut nosmetipsos diligere debere, non paruæ negligentiæ est præcepta Dei despicere, et quod sibi quis metuit, alij non timere. [i] IDEM in pastorali: Si a circumspectionis solicitudine cor destituitur, vulneribus aperitur: quia hostis callidus, tanto liberius pectus percutit, quanto nudum a prouidentiæ lorica deprehendit. * AVGVSTINVS de verbis Domini: Sic homines negligũt vitam suam vt nolint habere malam rem nisi ipsam. IDEM:

E Tu vulnus. Infra lib. 4. de taciturnitate. [k] IDEM de natura et gratia: Cum vbique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi seruientem auersum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adiuuet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras: neque illud quòd vulnerata membra non colligis, sed quòd volentem sanare contemnis. [l] IOANNES Chrysostomus de compunctione cordis: Si forte in corpore parum aliquid morbi pulsauerit, statim et medicos adhibemus, et pecuniam profundimus, et

F omni obseruantia, quæ competũt, gerimus, nec prius cessatur, quàm quæ molesta sunt mitigentur. Anima vero cũ quotidie vulneretur, cũ per singula lanietur, vratur, pręcipitetur et modis omnibus pereat, nec parua quidẽ, pro ea nos cura solicitat. * IDEM: Non anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est: qui ergo quòd primum, et melius est negligit, et quòd inferius est extollit, vtrumque corrumpit. [m] IDEM: Certum est, quòd omnes pariter corrumpat, et absumat incuria: dum nemo est, qui vel oppor-

e Greg. lib. 10. Moral. c. 9. cir. f. f Ibid. lib. 31. c. 17. post med. g Ibid. li. 5 c. 29. circa med. h Idem regist. lib. 9. ind. 4. c. 49 i Idẽ Past. cur. p. 3. c. 1 admo. 33. non longe a prin. k Aug. de nat. et grã. c. 67. post med. to. 7. l Chrys. de comp. cord. li. 1. non longe a prin. m Ibidem.

Digitized by Google

opportuna præbeat, vel importuna prohibeat. * A Idem super Ioannem: Omni rei magis parcere debes, quàm tempori: aurum enim si contempseris, poteris rursus vel idipsum, vel aliud recuperare: tempus vero si perdideris, difficile id resumes. [a] Bernardus in meditationibus: Quanto diutius nos Deus expectat, vt emendemur: tanto districtius iudicabit, si neglexerimus. [b] Idem de contemptu mundi: Nihil pretiosius tempore, sed heu nihil hodie vilius æstimatur: transeunt dies salutis, et nemo recogitat. [c] Idem super Cantica: Non curant carnales quærere, quantum desiderant inuenire, cupientes consequi sed non exequi. [d] Seneca in epistola: Nemo B se iudicat quidquam debere, qui tempus accepit, cũ inter multa hoc vnum est, quod nec gratus quidem potest reddere.

a Ber. medit. c. 2. ante med.
b Idem in declam. super Ecce nos, post med.
c Idem in Cant. ser. 21. ante med.
d Sen. ep. 1

De securitate. Cap. IX.

Gregorius [e] in Moralibus: Nonnumquam ipsis bonis, quæ agimus ad deterius propinquamus: quia dum lætitiam menti pariunt, quamdam etiam securitatem gignunt: dumq. mens secura redditur, in torpore laxatur. [f] Idem: Sæpe mens dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario, inopinatæ culpæ telo perforatur. Idem: Sæpe C quem tentationis. Infra capite de remissione. [g] Idem: Sæpe nonnullis graue periculum incauta securitas fuit, vt callidi hostis insidias non tentati, sed iã prostrati cognoscerent. Idem: Fit plerumque. Infra lib. 4. de Innocentia. Idem: Nonnumquam in parua. Supra lib. 2. de peccato. [h] Idem: Quia amoris intimi calorem mens non habet, frigida deorsum iacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto peior. [i] Idem in registro: Mater negligentiæ solet esse securitas. [k] Avgvstinvs de conflictu: Loth exercitio malorum probatus inter Sodomitas D sanctus fuit, in monte vero securitate corporis saluatus cum filiabus peccauit. Ioannes Chrysostomus: Virtus fidei. Supra lib. 2. de fide. [l] Isidorus de Summo bono: Neque vmquam oportet pœnitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit, negligentia autem sæpe incautos ad vitia transacta reducit.

e Greg. lib. 1. Moral. c. 17. et vet. 34.
f Ibid. li. 9 c. 7.
g Ibid. lib. 20. c. 5. non lõge a prin.
h Ibid. li. 9 c. 34. circa prin.
i Idem regist. lib. 6. ind. 15. c. 186. circa fi. et lib. 24. Moral. c. 7. ante med.
k Aug. de conf. virt. et vit. c. 14 to. 9.
l Isid. de sum. bo. li. 2 c. 13. sent. 17.

De dijudicatione. Cap. X.

Gregorius [m] in registro: Graue est satis, et indecens, vt in re dubia certa dicatur sententia. [n] E Idem in Moralibus: Fit vt dum ad aliena dijudicanda mens ducitur, proprij iudicij lumine priuetur: et eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat. Idem: Hoc proprium. Supra lib. 2. de superbia. [o] Idem: Quisquis superbiæ, vel inuidiæ in se tyrannidem captiua mente susceperit, hoc primũ damnum patitur, quod clauso cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab alijs bene geruntur, displicent, et sola ei, quæ ipse vel praue egerit, placent. [p] Idem: Cuncti vanæ gloriæ sectatores, dum se hominibus præferunt, alios quidem de fatuis F sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt, alios enim censent nihil scire, alios non bene viuere. [q] Idem: Sancti viri aliena opera etiam praua mirantur, sua vero etiam magna despiciunt. Reprobi vero sua, vel quæ parua sunt admirantur: et plerumque de suis malis bona æstimant, de alienis autẽ bonis male sentire non cessant. Idem: Stulti cum prudentium. Infra de obliuione. [r] Hieronymvs in epistola: Periculosum est de seruo alterius iudicare, et non facilis venia, praua dixisse de rectis. [s] Ioannes Chrysostomus de compunctione: In alienis delictis seueri et amarissimi iudices residemus, nostras autem trabes oculis infixas proprijs non videmus: qui aliena etiam minima solicite perscrutamur.

m Greg. regist. lib. 8. ind. 3. c. 30
n Idem li. 3. Moral. c. 18. circa med.
o Ibid. lib. 34. c. 18. ante med.
p Ibid. lib. 23. c. 3. non lõge a prin.
q Ibid. lib. 26. c. 26.
r Hieron. ep. 99. ad Asel. non lõge a prin. to. 2.
s Chrys. de comp. cord. lib. 1. ante med. to. 5.

[t] Idem: Iudicare de alterius mente, summa difficultas est. [u] Avgvstinvs de sermone Domini in monte: Maxime hi temere iudicant de meritis alienis, et aliorum facta facile reprehendunt, qui magis amant vituperare et damnare, quàm emendare et corrigere. Quod quidem vitium, vel superbiæ est, vel inuidentiæ. [x] Bernardvs de contemptu: Iudicent tunc, et præiudicent superbiæ filij, et cum rege suo sedeant, qui sibi latera aquilonis elegit. Exaltentur, et eleuentur sicut cedrus libani, transibimus et ecce non erunt. Opprimant tunc quos possunt, blasphement, congerant maledicta, veniant super nos opprobria, exprobrantium Christo, quoniam merces nostra copiosa est in cælo.

t Ibidem paulo infra
u Aug. de ser. Dom. in mon. lib. 2. c. 30. to. 4.
x Ber. declam. sup. Ecce nos a post med.

De recidiuatione. Cap. XI.

Gregorius [y] in Moralibus: In vnoquoque lapsu, a minimis semper incipitur, et succrescentibus, ad grauiora peruenitur. [z] Idem: Sæpe committunt homines mala, quæ sciunt: et idcirco permittuntur decipi, vt cadant etiam in mala, quæ nesciunt. [a] Idem: Auget reatum culpæ sequentis, prçconium gloriæ præcedentis. Nam vniuscuiusque casus tanto maioris est criminis, quanto prius quàm caderet, maioris potuit esse virtutis. [b] Idem: Incassum bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur: quia et frustra currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit. [c] Idem in pastorali: Si quod videtur, bonum gerendum solicita intentione non crescit, etiã quod fuerat bene gestum, decrescit. [d] Idem: Qui fortiori studio intenderit, retrospicere conuincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur. [e] Idem super Ezechielem: Sicut qui a fide recedit, apostata est, ita qui ad peruersum opus, quod deserit, redit, ab omnipotenti Deo absque vlla dubietate apostata deputabitur, etiam si fidem tenere videatur. [f] Idem in registro: Minoris excessus est, veritatem non cognoscere, quàm in ea agnita non manere. [g] Avgvstinvs de ciuitate Dei: Audeo dicere, superbis esse vtile cadere in aliquod apertum manifestumq. peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit quando fleuit, quàm sibi placuit quando præsumpsit. [h] Idem in libro de viduitate: In viduali et virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur: qua expetita, et electa, et voti debito oblata iam non solum capescere nuptias, sed etiam si non nubatur, velle nubere damnabile est. [i] Idem: Cum quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habet vouendi necessitaten. [k] Idem: Plane non dubitauerim dicere lapsas animas a charitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteris esse peiores. [l] Idem in libro de verbis Apostoli: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via retardare, noli retro redire, noli deuiare. Remanet enim qui non proficit, retro redit, qui ad ea relabitur vnde iam recesserat, deuiat, qui apostatat. [m] Hieronymvs in epistola: De Dei virgine facta es corruptio satanæ: de spõsa Christi, facta es scortum execrabile: de templo Dei, fanum immunditiæ: de habitaculo spiritus sancti, tugurium diaboli: quæ prius incedebas cum fiducia vt columba, nunc lates in tenebris, vt stellio. [n] Isidorus de Summo bono: Quemadmodum ad virtutẽ tendentes culmen non a summis inchoant, sed a modicis, vt sic sensim ad altiora pertingant: ita et qui dilabuntur ad vitia, non statim a magnis criminibus incipiunt, sed a modicis assuescũt, et sic ad maxima proruunt. [o] Idem: Multis argumentis insidiatur diabolus eis, qui renunciant sæculo, vt eius se iterum amori substernant: grauius autem illos concupiscentijs sæculi ferit, quos post renunciationem ad mundi amorem

y Greg. lib. 21. Moral. c. 9.
z Ibidem lib. 11. c. 7
a Ibid. lib. 18. c. 19. cir. med.
b Ibid. li. 1. c. vlt. in prin.
c Idẽ Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 35. post med.
d Ibidem admon. 28. in fi.
e Idem in Ezec. hom. 9. longe ante med.
f Idem regist. lib. 1. ind. 9. c. 16.
g Aug. lib. 14. de ciui. Dei, c. 13. in fi. to. 5.
h Idẽ de bo. vidui. c. 9. to. 4.
i Ibid. c. 11
k Ibidem.
l Idem de verb. Apos. ser. 15. in fi. to. 10.
m Hieron. ep. 22. ad Susã. Lap. ante med. to. 9.
n Isid. de sum. bo. li. 2 c. 36. sent. 2
o Ibid. li. 3 c. 22. sent. 8

Digitized by Google

a Bern. ep. 1. ad Robert. post med. *b Ibidem prope fi.* *c Idem ep. 253. ad abb. Garin.* *d Idem in Cāt. ser. 27 ante med.*

amorem reduxerit. [a] BERNARDVS in epistola: Habet quidem Christus multos milites, qui fortissime cœperunt, steterunt, vicerunt: paucos autem, qui de fuga conuersi, rursus se periculo ingesserint, quod declinauerant, rursusq. fugarent hostes, quos fugiebant. [b] IDEM: Beatus es si pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis: væ autem tibi declinando pugnam, perdis enim victoriam simul et coronam. [c] IDEM: Si proficere currere est, vbi non proficere ibi et currere desinis: vbi vero non currere, ibi et deficere incipis: hinc plane colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. [d] IDEM super Cantica: Septies cadit iustus, et septies resurgit, si tamen cadit in die, vt se cadere videat, et cecidisse sciat, et resurgere cupiat, et requirat manū adiuuantis, et dicat: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: auertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

De consuetudine. Cap. XII.

e Greg. homil. 31. in Euang. post med. *f Idem in Ezec. hom. 10. longe ante med.* *g Idem regist. lib. 7. indic. 2. c. 119.* *h Gl. Tren. 3. et Io. 11.* *i Isid. in syn. c. 13.* *k Idem de sum. bo. li. 2 c. 23. sent. 3* *l Ibid. c. 29 sent. 1.* *m Aug. de lib. Arb. li. 3 c. 5. post med. to. 1.* *n Idem li. 6. cont. Iul. Pelag. c. 7. post med. to. 7.*

GREGORIVS [e] in homilijs: Vsitata culpa obligat mentem, vt nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Conatur enim et labitur: quia vbi diu sponte perstitit, ibi etiam cum noluerit, coacta cadit. [f] IDEM super Ezechielem: Frontem cordis in impudentiam atterit culpa frequens: vt quo crebrius committitur, eo de illa committentis animus minus vereatur. [g] IDEM in registro: Si prauæ rei aditus antequam diu patefcat, non clauditur, vsu fit latior, et erit consuetudine licitum, quod ratione et lege, constat esse prohibitum. [h] GLOSSA: Difficile surgit, quem moles malæ cousuetudinis premit. [i] ISIDORVS in synonymis: Assiduitas mores facit, et iugis vsus in naturam se vertit. [k] IDEM de Summo bono: Cogitatio praua delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio cōsuetudinem, et consuetudo necessitatem. [l] IDEM: Dum facta quædam non grauia libere, ac sine metu committimus, ad peiora scelera, et horrenda, peccati consuetudine labimur. [m] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Ratio æstimat luce veritatis, vt recto iudicio subdat minora maioribus: vsus autem consuetudine commoditatis plerumque inclinatur, vt ea pluris æstimet, quæ veritas minora conuincit. [n] IDEM contra Iulianum: Contra istam genitalium concupiscentiā, quæ ingenita nobis est per originale peccatum, vehementius vidua, quàm virgo: vehementius meretrix, cum casta esse voluerit, quàm quæ semper fuit casta confligit: et tanto amplius in ea superanda, voluntas laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit. *IDEM in Glossa super Psalmos: Facilius est retrahi ab ingressu, quàm ab arrepto itinere prauæ consuetudinis reuocari. * IOANNES Chrysostomus de cōpunctione cordis: Consuetudini contemnendi dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. [o] AMBROSIVS de officijs: Vsus cito inflectit naturam. [p] SENECA in epistola: Mali mala sua, quod malorum vltimum est, amant. Tunc autem consummata est infelicitas, vbi turpia non solum delectant: sed etiam placent, et definit esse remedio locus, vbi quæ fuerunt vitia, mores fiunt.

o Amb. off. lib. 1. c. 30. to. 4. *p Sen. ep. 39. in fi.*

De obstinatione. Cap. XIII.

q Greg. li. 10. Mor. c. 3. in prin. *r Ibid. lib. 33. c. 24. post med.* *s Aug. de ago. Christ. c. 31. to. 3.* *t Idem de vita Chris. c. 3. to. 9.*

GREGORIVS [q] in Moralibus: Praui audire bona patienter nequeunt: et cum vitæ emendationē negligunt, ad verba se obstinatæ responsionis accingunt. [r] IDEM: Quos reatus similis sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt de facinoribus suis, alterna se inuicem defensione tueatur. [s] AVGVSTINVS de agone Christiano: Nolentes se si peccauerint corrigi, nihil aliud elegerunt, nisi cū hoc mundo damnari. [t] IDEM de vita Christiana: A Fit, vt qui homines non timent in delinquendo, in iudicio Deum iudicem sentiant et vltorem. [u] IDEM de fide ad Petrum: Obdurate viuit siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorū, siue qui sic de misericordia Dei sperat, vt vsque in finem vitæ suæ in suorū criminum peruersitate permaneat. *IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Peccare humanum est, permanere autem in peccatis diabolicum est. [x] BERNARDVS de consideratione: Quid est cor durum? ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus: minis nō cedit, flagellis duratur: ingratum B ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula. [y] IDEM de præcepto et dispensatione: Elatio contemnentis, et impœnitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, et conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum leuem simplicis transgressionis. [z] IDEM in epistola ad proprios parentes: O dira abusio! domus ardet, ignis instat a tergo, et fugienti prohibetur egredi, euadenti suadetur regredi: et hoc ab his, qui in ipso incendio positi sunt, et obstinatissima dementia, ac dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Pro dolor! si contemnitis mortem vestram, cur appetitis et meam? C [a] IDEM in sermonibus: Nonnulli dura ceruice, et attrita sunt fronte, vt quo magis eis compatimur, tanto magis nostra et compassione, et patientia abutantur. [b] IDEM: Putas ne filium Dei reputat Iesum, quisquis ille est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec præceptis obtemperat, nec consilijs acquiescit? Nonne is si fateatur se nosse Deum, factis eum negat? porro fides sine operibus mortua est. * IDEM: Qui imperium dedit ne peccaremus, pœnitentibus statuit, vt confiterentur. Excluditur itaque digne a regno Dei D omnis qui peccat: sed qui post peccatum labitur in contemptum. [c] GLOSSA: Carnale est cadere, sed lapideum est iacere.

u Idem de fide ad Pet. c. 3. post med. *x Bern. de consid. li. 1. ante med.* *y Idem de precep. et dispens. ante med.* *z Idem ep. 111. circa med.* *a Idē ser. 2. de resur. Dom. ante med.* *b Ibid. ser. 1. in octaua Pasche ante med.* *c Gl. Matt. 14.*

De desperatione. Cap. XIV.

d Greg. regist. lib. 7. indic. 2. c. 111. ante med. *e Idem li. 22. Mor. c. 5. cir. fi.* *f Idē prafat. in expos. Iob. c. 8 cir. fi.* *g Ibid. lib. 26. c. 8. in fin.* *h Ibid. c. 16* *i Chrysost. hom. 10. de pœnit. ante med. to. 5.* *k Aug. de pœnit. c. 5. post med. to. 4.* *l Isid. in synon. c. 1. post med.*

GREGORIVS [d] in registro: Diffidentiæ quodammodo genus est, contra hoc quod quisque prædicat, torqueri mæstitia. [e] IDEM in Moralibus: Præsumptio virtutis propriæ tanto grauius in desperatione est, quanto longius ab humilitate. [f] IDEM: Graui desperationis telo mens percutitur, cum superE næ iræ tribulationibus premitur, et linguarum foris opprobrijs vrgetur. [g] IDEM: Clausis oculis cordis, eo anima præcipitatur in infimis, quo obscuratur a summis: et tanto securius mala temporalia penetrat, quanto durius bona æterna desperat. [h] IDEM: Deus hominem quem benigne condidit, inique non spernit. Pensandum est igitur, quanti est periculi transacta munera cernere, et futura desperare. IDEM: Plerumque congruit. Infra capite de argutione. [i] IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Vtrumque periculosum est, et confidentia peruersa, et desperatio. Nam confidentia nimia stantem euertit, et F desperatio post lapsum, non permittit exsurgere. IDEM: Diabolus non aliunde. Supra lib. 1. De dæmonibus. [k] AVGVSTINVS de pœnitentia: Qui de Deo non præsumit veniam, non animaduertit, plus peccato suo posse Dei clementiam. IDEM: Inter spem, et desperationem. Infra in capite de morte. [l] ISIDORVS in synonymis: Non desperes de salute, si ad meliora conuerteris: qui enim veniam de peccato desperat, plus se desperatione, quàm commisso scelere damnat. Desperatio namque auget peccatum, et peior est omni peccato.

Digitized by Google

De Dilatione. *Cap. XV.*

A GREGORIVS [a] in Moralibus: Sæpe accelerandi boni tarditas consilium putatur: et cum expectatur, vt ex tardatione proficiat, hoc insidians mora supplantat. [b] AVGVSTINVS de confessionibus: Non erat quid responderé tibi Domine, dicenti mihi: Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus: et vndique ostendenti te vera dicere nõ erat omnino, quid responderem veritate conuictus; nisi tantum verba lenta, et somnolenta. Ecce modo, sine modo, sine paululum. Sed modo et modo, non habebat modum, et sine paulum in longum ibat. [c] IDEM de verbis Domini: Scio ego, et mecum omnis homo, qui paulo attentius considerauit, neminem Deum timentem, sub verbis eius non se corrigere, nisi putat, quia plus habeat viuere: et hæc ipsa res est, quæ multos occidit, cum dicunt cras cras, et subito ostiũ clauditur. Remanebunt foris cum voce coruina, quia non habent gemitum columbinum. Cras cras vox corui est. [d] IDEM de ciuitate Dei: Si propterea quisque obiurgandis, et corripiendis, male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eisdem ipsis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam et piam erudiendos impediant alios infirmos, et premant atque auertant a fide: non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. [e] IDEM de pœnitentia: Quoniam multa sunt, quæ impediunt languentem, et retrahunt: periculosum est, et interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentię remediũ. [f] IDEM: Purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis: Hic autem ignis et si æternus non sit, miro modo est grauis: excellit enim omnem pœnam, quam vnquam quis passus est in hac vita. [g] BERNARDVS super Cantica: Instar solis vrentis, desiderij ardor peregrinantem in corpore animam decolorat, dum vultui gloriæ inhiãtem impatientem facit repulsa, et excruciat amantem dilatio. [h] IDEM de contemptu: Numquid in die iudicij miseri dicere incipient: Modo Domine ecce modo, sine paululum? sic enim nunc dissimulant infelices, et modo et modo non habent modum, et sine paulum in longum vadit. [i] IDEM: Clama ad Deũ anima mea: trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus: alioquin quando eum remorando, tepescendo, pausando consequi speras? exultabit vt gigas ad currendum viam. Hilarem sine dubio diligit secutorem.

[a] Greg. li. 32. Mor. c. 17. longe post med. [b] Aug. cõf. li. 8. c. 5. to. 1. [c] Idem de verb. Dom. ser. 16. post med. to. 10. [d] Idem de ciu. Dei. li. 1. c. 9. ante med. to. 5. [e] Idem de pœnit. c. 17 to. 4. [f] Ibid. c. 18 [g] Ber. ser. 26. in Cãt. prope fin. [h] Idẽ declam. sup. Ecce nos post med. [i] Ibid. multo ante.

De Voluptate. *Cap. XVI.*

GREGORIVS [k] in Moralibus: Qui nunc male se in voluptatibus dilatat, eum post in supplicijs pœna coangustat. [l] IDEM in registro: Si pro luxu animi, atque voluptate carnis, dominico die quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec dominico die prohibemus. [m] HIERONYMVS in epistola: Miseriæ delicijs, et deliciæ miserijs commutantur. In nostro arbitrio est, vel diuitem sequi, vel Lazarum. [n] IDEM: Difficile, immo impossibile est, vt præsentibus quis, et futuris fruatur bonis: vt hic ventrem, ibi mentem impleat: vt de delicijs transeat ad delicias: vt in vtroque sæculo primus sit: vt in cœlo, et in terra appareat gloriosus. [o] BERNARDVS de contemptu: Nunc et trahit sua quemque voluptas, et odorem turpis lucri sectantes, quæstum æstimant pietatem: quorum damnatio certa est. [p] BOETIVS de consolatione: Tristes esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget: quæ si beatos explicare possent, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lasciuiam festinat intentio. [q] INTERLINEARIS: Nihil voluptuosum, nihil suaue placet Deo: sed quod habet aliquid mordacitatis, et seueritatis, vnde pascha cum amaritudinibus manducatur. [r] GLOSSA: Voluptas insatiabilis est, et habita famem non satietatem parit. [s] SENECA in epistola: Voluptates præcipue exturba, et inuisissimas habe, latronum more in hoc nos amplectuntur, vt strangulent. Multa lib. 2. in c. de luxuria.

[k] Greg. li. 14. Mor. c. 4. cir. fi. [l] Idem registi. li. 11. ind. 6. c. 3. vltr. med. [m] Hier. ad Pamm. ep. 30. in fi. to. 2. [n] Idem ep. 34. ad Iulian. vers. fi. [o] Ber. declam. sup. Ecce nos ante med. [p] Boet. de consol. phil. lib. 3. prosa 7. [q] Interli. Gl. Leuit. 1. [r] Glos. ord. Osee. 4. [s] Sen. ep. 51. in fi.

B *De Carnalitate.* *Cap. XVII.*

GREGORIVS [t] in homilijs: Vnde caro ad tempus suauiter viuit, inde spiritus in æternum interit. [*] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Quid impinguas, dic mihi, corpus? numquid enim immolare te habemus? numquid apponere mensæ? [t] BERNARDVS de contemptu: Nonnulli cum spiritu cœperint, heu carne consumantur. [u] IDEM: Hodie filij hominum animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni desiderio: neque enim peccare metuunt, sed puniri: nec virtuti cordis datur opera, sed valetudini corporis, immo et voluptati. [x] C IDEM super Cantica: Tu tibimetipsi dispensas misertus tui: suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio: vereor tibi illudi sub tegmine, et nomine discretionis a carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico, quod ille adiunxit, non prætermittas. [y] IDEM: Quid vos dicitis obseruatores ciborum, morum negligentores, et corruptores animorum? Hippocrates, et sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus et eius discipuli perdere. Quem nam vos e duobus magistrum eligitis? At manifestum se facit qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, illud pectori, vel stomacho nocet. D Profecto vnusquisque quod a suo magistro didicit, hoc in medium profert. [z] IDEM in apologia: Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionẽ cõfundit, talis misericordia crudelitate plena est: quia videlicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Quę etenim charitas est carnem diligere, et negligere spiritum? Quæ discretio totum dare corpori, et animæ nihil? Qualis misericordia ancillam reficere, et dominam interficere? Nemo pro huiusmodi misericordia speret se consequi misericordiam. [*] IDEM in epistola: Quicumque in carne sunt, siue præter habitum, siue in habitu religionis, si verax est, immo quia verax E est Apostolus, Deo placere non possunt: multum enim citra perfectum proficit, immo infra imperfectũ deficit, cuius gula Deus est. IDEM: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis. [a] IDEM in sermonibus: Filij hominum vsque quo graui corde, et pingui corpore? vt quid diligitis vanitatem, et veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciæ corporis saturitas ventris, aut ante mortem vos deserent, aut vos in morte illas deseretis: quoniam, inquit, Sanctus, cum interierit homo, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. [b] SENECA in epistola: Cum tibi feliciter sagina cesserit, et tori creuerint, nec vires vnquam opimi bouis, nec pondus æquabis. Adijce nunc, quòd maiore sarcina animus eliditur, et minus F agilis est. [c] IDEM: Stringe corpus, et animo laxa locum, multa sequuntur incommoda corporis deditos curæ. [d] IDEM: Fateor insitam esse nobis corporis nostri charitatem: fateor nos huius gerere tutelam: non nego indulgendum, illi seruiendum nego. Multis seruit, qui corpori seruit, qui pro illo nimiũ timet, qui ad illud omnia refert. [e] IDEM: Sic gerere nos debemus, non tamquam propter corpus viuere debeamus, sed tamquam non possimus sine corpore.

[t] Ber. declam. sup. Ecce nos ante med. [u] Ibid. post med. [x] Idem in Cant. ser. 30. in fi. [y] Ibidem multo ante. [z] Idem in Apolog. ad Gul. abb. post med. [a] Idẽ ser. 2. de verb. Apost. Non est regnum Dei esca. etc. [b] Sen. ep. 15. ante med. [c] Ibid. paulo post. [d] Idem ep. 14. in prin. [e] Ibid. consequ.

De Prosperitate. Cap. XVIII.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Sancti viri omnē præsentis vitæ copiam, inopiam deputant: quia videlicet nil extra Deum sufficit menti, quæ veraciter Deum quærit. [b] IDEM: Quamuis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agendo peccemus: tunc tamen per tria hæc animus effrenatius rapitur, cum mundi huius subleuatur prosperitate. [c] IDEM: Non est census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit, bona sunt. [d] IDEM: Solet rerū abundantia tanto magis a diuino timore mentem soluere, quāto magis hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum foris per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. [e] IDEM: Qui transeuntia amplectitur, eo ipso ad decursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. [f] IDEM: Multos sua peius felicitas strauit, multos diuturna pax inertes reddidit: eoq. illos inopinatus hostis grauius percutit, quo longo quietis vsu negligentes inuenit. [g] IDEM super Ezechielem: Abundantia superbiæ vicina est. [h] IDEM: Qui a Deo auertitur, et prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto a zelo disciplinæ inuenitur alienus. [i] IDEM in registro: Libere nobis non debet dari donum Dei, quod delectationem sui separat ab amore Dei: ne data danti præferamus, et dum bona percipimus etiam mali, vnde crescere in eius amore debuimus, inde a timore illius disiungamur. [k] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Ipsa felicitas mūdialium rerum, satis magnum impedimentum est animæ ad iustitiam faciendam. [k] IDEM: Qui vult Deum amare, necesse est vt odiat diuitias: qui autem voluerit amare diuitias, necesse est vt odiat Deum. [l] IDEM super Ioannem: Non accuso domos habentes, et agros, et pecunias, et mancipia: sed cum cautela hæc possideri volo, et cum decentia. Quid est cum decentia, nisi vt more dominorum, et non seruorum possideant ea, et non possideantur ab eis, vt vtantur eis, et non abutantur? [m] ISIDORVS in synonymis: Diuitiæ numquam sine peccato acquiruntur, nullus res terrenas sine peccato administrat. [n] AVGVSTINVS in epistola: Fallax in transitorijs suauitas, et infructuosus labor, et perpetuus timor, et periculosa sublimitas: initium sine prouidentia, et finis cum pœnitentia. [o] IDEM: Vtaris hoc mundo tamquam non vtens, vt ex bonis eius bona facias, et non malus fias: quia et ipsa bona sunt, et a Deo bona sunt, nec dantur hominibus nisi ab illo, qui habet omniū cœlestiū, atque terrestriū potestatē. Sed ne putētur mala, dātur, et bonis: ne putētur magna, vel summa bona, dantur et malis. Itemq. auferūtur et ista bonis, vt probentur: et malis, vt crucientur. [p] IDEM super Lucam: Amor rerum terrenarum viscus est pennarum spiritualium. [q] IDEM de verbis Apostoli: Aurum materia laborum, periculum possidentium, eneruatio virtutum, malus Dominus, proditor seruus, aurum nemo tutus habet, nisi qui semper abscondit: in perniciem Domini fulget, per tenebras quæritur, per tenebras custoditur. [r] IDEM: Aurum præbet misericordiæ materiam, apud bonos animos, et nouo genere lucri, tunc magis prodest, quando contemnitur, vt scilicet ipsa sui conditione testetur, quoniam mala est eius rei possessio, cuius abdicatio fructuosa. [s] IDEM de moribus Ecclesiæ: Multo enim mirabilius non inhærere diuitijs, quamuis possideas, quàm omnino eas non possidere. [t] AMBROSIVS in sermonibus: Merito clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si mecum esse post mortem non possunt? hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait Propheta: Dormierunt somnum suum, et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. * BERNAR-

A DVS in epistola: Bona temporalia sunt, si non amantur vt illicita: siue autem amentur siue non amentur, non multum expediunt: quia quadam sui dulcedine cor possidentis cito subuertunt. [u] IDEM in sermonibus: Diuitiarum amor insatiabilis. Longe enim amplius desiderio torquet animam, quàm refrigeret vsu suo: vtpote quarum acquisitio quidem laboris, possessio vero timoris, amissio plena doloris inuenitur. [x] IDEM: Filij Adam, genus auarum, et ambitiosum, audite. Quid vobis cum terrenis diuitijs, et gloria temporali quæ nec veræ, nec vestræ sunt? Aurum enim et argentum nonne terra est rubra, et alba, quam solus

B error hominum facit, magis reputat pretiosam? Denique si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum. Sed homo cum interierit non sumet omnia, neque descendet cū eo gloria eius. * IDEM: Fallax felicitas est maior infelicitas. [y] SENECA in epistola: Res est inquieta felicitas.

De Consolatione. Cap. XIX.

GREGORIVS [z] in pastorali: Offerenda est eis consolatio, quos caminus paupertatis excoquit: atque illis inferendus est timor, quos consolatio gloriæ temporalis extollit. IDEM: Habet hoc prauorū.

C Infra cap. de malitia. IDEM: Mens in qua. Infra lib. 4. de feruore. [a] HIERONYMVS in epistola: Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus, et ad consolationem nostram aliena sæpe numerantes vitia, deesse nobis dicimus, quos sequi in virtutibus debeamus. * BERNARDVS in epistola: Si caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, carnalibus profecto consolationibus, spirituales sociari impossibile est. IDEM: Funes ceciderunt. Infra lib. 4. de gustu. [b] IDEM in apologia: Fusi sumus exterius et de regno Dei, quod intra nos est, relictis

D veris, ac perennibus bonis, foris quærimus vanā consolationem de vanitatibus, et insanijs falsis, ac iam religionis antiquæ non solum virtutem amisimus, sed nec speciem retinemus. [c] IDEM super, Qui habitat: Si vis habere ministerium angelorum, fuge consolationes sæculi, et tentationibus resiste diabolo: renuat consolari anima tua in alijs, si vis in Dei memoria delectari. [d] IDEM in sermonibus: Vilis est et ad nihilū vtilis mundi consolatio, et quod magis est metuendū, etiam veræ, ac salubris consolationis est impedimentum. [e] IDEM: Cuius ad alias consolationes mens inhiat, et non penitus renuit consolari in caducis, et

E transitorijs: ipse sibi profecto cælestis subtrahit gratiam consolationis: qui si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. IDEM: Alios quoque lugentes. Supra lib. 2. in cap. de beatitudine.

De Ornatu. Cap. XX.

GREGORIVS [f] in Moralibus: Praui cum tegendis membris vestimenta quærunt, non solū quæ te-

F gant, sed etiam quæ excolant, expetunt: et contra torporem frigoris non solum quæ per pinguedinem muniant, sed etiam: quæ per mollitiem delectent et non solum quæ per mollitiem tactum mulceant, sed etiā quæ per colorem oculos seducant. * IOANNES Chrysostomus de compunctione: Nos omne tempus vitæ nostræ consumimus expoliantes dominā, et adornantes ancillā diuersis ornatibus. * AVGVSTINVS super Matthæū: Qui immoderato cultu corporis atque vestitus, vel ceterarum rerū nitore præfulget, facile conuincitur rebus ipsis, pomparum sæculi esse sectator. [g] IDEM de Doctrina Christiana: Quem iudicē mulier veriorem requirimus deformitatis tuæ, quàm te ipsam quæ videri times? Si, pulchra es, quid abscon-deris

Marginal notes (left): a Greg. lib. 22. Mor. c. 4. an. med. — b Ibid. lib. 9. c. 8. in prin. — c Ibid. lib. 10. c. 17. nō lōge a prin. — d Ibid. li. 1. c. 4. circa med. — e Ibid. lib. 8. c. 24. in fi. — f Ibid. lib. 31. c. 17. circa med. — g Idem in Ezec. hom. 19. post med. — h Ibid. homil. 12. cir. med. — i Idem regist. lib. 9. ind. 4. c. 25 cir. fi. — k Chrysost. oper. imp. hom. 16. parū a prin. to. 2. — l Idem in Ioan. hom. 22. post med. to. 3. — m Isid. in syno. c. vlt. ante med. — n Aug. ep. 82. ad Lar. to. 2. — o Idem ep. 70. ad Bon. post med. — p Idem de verb. Dom. ser. 33. post med. to. 10. et Glos. in ps. 120. — q Idē ser. 28. de verb. Apost. ante med. to. 10. — r Ibidem paulo post. — s Idem de morib. Eccles. lib. 1. c. 33. to. 1. — t Amb. de Nabute. c. 6. to. 1.

Marginal notes (right): u Ber. ser. de conuers. ad clericos c. 12. — x Idē ser. 4. in aduē. cir. prin. — y Sen. ep. 86. circa prin. — z Gregor. Past. 3. p. c. 1. admon. 3. an. med. — a Hieron. ep. 24. ad Celant. an. med. to. 1. — b Ber. apolog. ad Guil. abb. post med. — c Idem ser. 4. in psal. Qui habitat ante med. — d Idē ser. 4. in Vigil. Natal. Do. — e Idem declam. sup. Ecce nos post med. — f Greg. lib. 20. Moral. c. 15. ante med. — g Aug. de Doc. Christ. lib. 4. c. 21. post med. to. 3. ex Ambros. de Virg. lib. 1. ante med. to. 4.

deris? si deformis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ cōsciētiæ, nec alieni gratiā oris habitura?[a] IDEM: Augustinus de Doctrina Christiana, loquens de fuco mulierū: Tolerabiliora propemodū in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. [b] IDEM de Doctrina Christiana: Monētis Apostoli vox est: Expurgate vetus fermentum, etc. In azimis sinceritatis, etcet. Nū sinceritas perseuerat et veritas, quando quæ sincera sunt polluuntur, et colorum adulterinis fucis in mendacium vera mutātur? Dominus tuus dixit: Non potes facere capillum vnum album aut nigrum: et tu ad vincendam Domini tui vocem, vis te esse potiorem audaci conatu, et sacrilego contemptu? Crines tuos inficis, malo præsagio futurorum, capillos iam tibi flammeos auspicaris. [c] HIERONYMVS in epistola: Crimen est caput post chrysmatis sanctificationem, aut croci aut alterius pigmenti fuco, vel puluere sordidari, aut auro, vel gemmis, vel cuiuscūque terrenæ creaturæ specie comi, quòd iam celestis ornatus splendore refulget. [d] IDEM: Quid facit in facie Christiana purpurissus, et cerussa, quorum alterum ruborem genarum labiorumq. mentitur, alterum cādorem oris, et colli ignis iuuenum fomenta libidinū, impudicæ mentis indicia. *Et infra*: Ornatus iste nō Domini est, velamen istud antichristi est. [e] IDEM: Qua fiducia erigit ad cælū vultus, quos conditor nō agnoscit? AMBROSIVS: Quo vult audiri? Infra lib. 4. de simplicitate. [f] CYPRIANVS in epistola: Fugiāt castæ virgines, et pudicæ incestarum cultus, et habitū impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Hoc Deus culpat, hoc denotat. Sericum et purpuram indutæ Christum induere non possunt: auro, et margaritis, et monilibus adornatæ, ornamenta cordis, ac pectoris perdiderunt. [g] IDEM: Parem se in omnibus integritas virginea præstet, nec bonum cordis, corporis cultus infamet. Quid enim ornata virgo, quid compta procedit, quasi maritum habeat, aut quærat? Timeat potius placere, si virgo est, nec periculum sui appetat, quæ ad meliora, et diuina se seruat. [h] BERNARDVS in epistola: Filiæ Babylonis, quarū vere gloria in confusione, induuntur purpura, et bysso, et subinde conscientia pannosa iacet, fulgent monilibus, et moribus sordent. [i] IDEM in apologia: Ex cordis thesauro sine dubio procedit, quidquid foris apparet vitiosum. Vanum enim cor vanitatis notā ingerit corpori, et exterior superfluitas, interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta molliciem animi indicant: non tantum curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mēs inculta virtutibus. Multa supra lib. 1. de monialibus, et coniugatis.

a Ibid. paulo post ex eod. Ambr. loco.
b Ibid. ante, ex Cypriano lib. de discip. et habitu Virg. c. 7. to. 2.
c Hieron. ep. 14. ad Maur. fil. cir. med. to. 9.
d Idē ep. 10. ad Fur. ante med. to. 1.
e Ibid. consequ.
f Cypr. de discip. et habitu Virg. c. 6. to. 2.
g Ibid. c. 5
h Bern. ep. 113. ad Soph. Virg. circa med.
i Idem in Apolog. ad Gul. abb. post med.

De Ingratitudine. Cap. XXI.

GREGORIVS [k] in registro, de Imperatore Mauricio: Valde mihi durum videtur, vt ab eius seruitio milites suos prohibeat, qui et ei omnia tribuit, et dominari eum non solum militibus, sed etiam sacerdotibus concessit. * IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omne bonum quod non ex amore ipsius boni faciūt homines, ingratum est ante Deum. [l] AVGVSTINVS de viduitate: Multi habent multa dona, et Deum nesciendo, a quo habent, impia vanitate iactantur. Nemo autem est donis Dei beatus, qui donanti extiterit ingratus. [m] IDEM de pœnitentia: Ingratus extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. [n] IDEM de spiritu, et littera: Erit anima ingrata, si quod illi ex Deo est, sibi tribuit, præcipueq. iustitiam. [o] BERNARDVS super Qui habitat: Confitenti humiliter, et deuote gratias agenti, non immerito ampliora beneficia promittuntur. Nam qui fidelis inuenitur in modico, iure constituitur super multa. Sicut e contrario accipiēdis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. [p] IDEM super Cantica: Ingratus reputabitur cum discussio venerit, qui non poterit dicere cum Dauid: Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. [q] IDEM: Numquid non perit, quod datur ingrato? Ingratitudo enim inimica est gratiæ, perditio animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. [r] IDEM: Ingratitudo ventus est vrens, fontem siccans pietatis, rorem misericordiæ, et fluenta omnis gratiæ. IDEM: Quid est cor durum? capite de obstinatione. IDEM: Absque confessione. Supra lib. 1. de confessione. [s] IDEM in sermone: Ingratitudo vias obstruit gratiæ, et vbi fuerit illa gratia accessum non inuenit, locum nō habet. Hinc mihi, charissimi, dolor continuus est, multaq. tristitia cordi meo, quòd nonnullos tam pronos ad leuitatem, ad risum, ad verba otiosa et scurrilia video: vt pertimescam valde, ne forte plus quàm expediat diuinæ misericordiæ immemores et ingrati: super tam multis beneficijs suis, aliquando deserantur a gratia, quam non habent vt gratiam. [t] IDEM: Omnino nos sola a profectu conuersationis impedit ingratitudo nostra: dum quodammodo perditum reputans qui dedit, quod ingratus accepit: cauet sibi de cetero ne tanto plura amitteret, quanto plura ingrato conferret. [u] SENECA in epistola: Quisquis de accipiendo semper cogitat, oblitus accepti est: nec vllum habet malum cupiditas maius, quàm quod ingrata est.

k Greg. registr. lib. 2. indic. 11. c. 103.
l Aug. de viduit. bo. c. 16. to. 4.
m Idem de vera et fal. pœnit. c. 14 to. eod.
n Idem de spi. et lit. c. 11. to. 3.
o Ber. ser. 4. in ps. Qui habitat in prin.
p Idē ser. 1. in Cant. post med.
q Ibidem ser. 51. post med.
r Ibid. consequ.
s Idem ser. 2. de septē misericor - dijs circa prin.
t Idem ser. cont. ingratitud. prope fin.
u Sen. ep. 73. statim a prin.

De Discordia. Cap. XXII.

GREGORIVS [x] in registro: Dubium non est, bonos prauorum odia sustinere, diuinisq. intentos operibus, peruersorum aduersitatibus lacerari. [y] IDEM: Quoties res aliqua pluribus agenda committitur, dum quisque dissentit ab altero, dispendijs potius quàm vtilitatibus aditus reseratur. [z] IDEM: Mihi inimicitiam facio, si fratrum meorum iura perturbo. [a] IDEM: Discordia consueuit scandala generare. [b] IDEM in Moralibus: Solet inter fratres maior substantia, discordiæ fieri grauioris causa. [c] IDEM: Euenire plerumque solet, vt non amissa charitate, et inimici nos ruina lætificet, et rursum eius gloria sine inuidiæ culpa nos contristet: dum et ruēte eo quosdam bene erigi credimus, et proficiente eo plerosque iniuste opprimi formidamus. [d] IDEM in pastorali: Discordes, etsi boni operis fructus in suis actionibus proferunt, profecto nulli sunt, quia non ex vnitate charitatis oriuntur. [e] IDEM: Sæpe dum quosdam maior scientia erigit, a ceterorum societate disiungit: et quasi quo plus sapiunt, eo a concordiæ virtute desipiunt. [f] IDEM in dialogis: Prauis moribus semper grauis est vita bonorum. [g] IDEM in homilijs: Quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam testis est, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercuit. [h] HIERONYMVS in epistola: Nihil tam contrarium, nihil tā execrabile Deo, quàm aliquem velle lędere, vel odisse: Nihil tam probabile, quàm omnes amare. [i] IDEM in homilijs: Quo modo concordia paruæ res crescunt, sic discordia maximæ collabuntur. Simile in Glossa. Eccle. 1. [k] IDEM in originali super Michęam: Vbique insidiæ, vbique fraudulentia, innoxius sanguis effunditur præ auaritia, et libidine germanitas ignoratur. [l] AVGVSTINVS de Verbis Domini: Non poterit habere concordiam cum Christo, qui discors voluerit esse cum Christiano. [m] IDEM: Quid tibi commune cum discordia Christiane? quid simultates amas, quæ Deo tuo non placent. In initio namque inimicitias in protoplastum, dum ser-

x Greg. registr. li. 6. indic. 15. c. 166.
y Ibid. lib. 1. ind. 9. c. 78.
z Ibid. lib. 2. ind. 10. c. 37. cir. fi.
a Ibid. c. 3 cir. fi.
b Idem li. 1. Mor. c. 4. cir. fi.
c Ibid. lib. 22. c. 6. non lōge a prin.
d Idē Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 24. non longe a prin.
e Ibid. admon. 23. nō multum a prin.
f Idem lib. 2. Dial. c. 3. ante med.
g Idem hamil. 38. in Euang. ante med.
h Hieron. ep. 14. ad Maur. fil. post med. to. 9.
i Idem in Matt. c. 12. ante med. to. 6.
k Idem in Mich. lib. 2. c. 7. to. 5.
l Aug. de verb. Dom. ser. 56. prope fi. to. 10.
m Ibidem.

Digitized by Google

pens exerit, interficitur: dum homini inuidet, ipse prosternitur: dum Adam cupit decipere, ipse primitus iugulatur. [a] IDEM in epistola: Facile est atque procliue malos odisse quia mali sunt, rarum autem et pium eosdem diligere, quia homines, vt in vno eodemq. simul et culpam improbes, et naturam probes. [b] IDEM de confessione: Sicut amici adulantes peruertunt, sic et inimici litigantes plerumque corrigunt. [c] AMBROSIVS de virginitate: Quot homines, tot sententiæ. [d] ISIDORVS in synonymis: Odium a regno Dei separat, a cælo subtrahit, a paradiso eijcit: nec passione adimitur, nec martyrio expiatur. [e] IDEM de Summo bono: Amicitia in rebus tantum bonis habẽda est. Nam qui ea in malo vtuntur, non sibi amici, sed inimici existunt. * IOANNES Chrysostomus in sermone: Zelantur mansuetum inuidi, modestum superbi, probum improbi, mitem tumidi, inimica æmulatione lacessunt. [f] IDEM super Matthæum: Malos, qui monet, offendit: incurrit odium, qui arguit criminosos. IDEM: Inimicus manifestus. Infra de simulatione. IDEM: Si inimicitiæ semel. Infra de crudelitate. [g] BERNARDVS in epistola: Veritas nonnumquam odium et discordiam parit. [h] IDEM super Cantica: Oratio peccatoris execrabilis erit, frustra quoque offeret munus suum ad altare, qui conscius est sibi quòd frater suus habet aliquid aduersum se. Denique non respexit Dominus ad Cain munera, eo quòd non rectè ambularet cum fratre suo. [i] GLOSSA: In perpetuum cum Cain damnabitur, qui hoc genere homicidij tenetur, vt discordet a fratribus: IBIDEM: Omnis homicida est, qui vel ferro percutit, vel odio insequitur. [k] BOETIVS de consolatione: Quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus? Multa supra libro 2. de ira.

a Idem ep. 53. ad Macced. aliquã tulum a prin. to. 2.
b Idẽ conf. lib. 9. c. 8. to. 1.
c Amb. de virgin. li. 2 vers. fin. to. 4.
d Isid. in synon. c. 8. in fin.
e Idem de sum. bo. li. 3 c. 34. sent. 1.
f Chrys. ex varijs locis in Matth. homil. 16. circa med. to. 2.
g Ber. ep. 78. ad Suggerium. post med.
h Idẽ ser. 71. in Cãt. post med.
i Glos. 1. Ioan. 3.
k Boet. de cons. phil. li. 3. prosa. 5. in fi.

De Malitia. Cap. XXIII.

GREGORIVS [l] in dialogis: Sunt nonnulli, qui idcirco bona facere student, vt gratiã alienæ operationis obnubilent, nec pascuntur bono, quod faciũt, sed laude boni, qua ceteros premunt. [m] IDEM: Malitia remanentium meretur, vt hi, qui prodesse poterant, festine subtrahantur, et cum mundi finis appropinquat electi tolluntur, ne deteriora videant. [n] IDEM in Moralibus: Iniquorum hominum mentes cum quædam a proximis bene gesta conspiciunt, in extenso liuoris sui equuleo torquentur, et grauem malitiæ suæ pœnam sustinent, cum bona in alijs tabescendo vident. [o] IDEM: Ab omnipotenti munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. [p] IDEM: Habet hoc prauorum malitia, vt cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris vtitur, si falsis vocibus, et vita corripientis inquinetur. [q] IDEM: Mens praua semper in laboribus est: quia aut molitur praua quæ inferat, aut metuit ne hæc sibi ab alijs inferantur. [r] IDEM in pastorali: Frustra indignatio, clamor, et blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur. Et incassum foras nequitiæ ramus inciditur, si surrectura multiplicius intus in radice reseruatur. [s] AMBROSIVS de fuga sæculi: Vbi inimicitiæ sunt, ibi discordia est nocẽdiq. studiũ: vbi nocendi studium, ibi ponitur malitia. [t] AVGVSTINVS in sermone: Benefacere Deus semper paratus est, sed hominum malitia prohibetur: quia a Domino Deo sibi dari vult omnia, et non vult de his, quę possidere videtur, offerre. [u] HIERONYMVS in originali super Oseam: Prudentia absque bonitate malitia est, et simplicitas absque ratione stultitia nominatur. [x] BERNARDVS de amore Dei: Malitia est sapor mali. * IDEM in sermonibus: Alius supra se ambulat in magnis, et mirabilibus: alius extra se inutili curiositate vagatur: alius sub se in carne ambulat, et non potest placere Deo: alius contra se diligens iniquitatẽ, et odio habens animam suã. Omnis enim qui sæuit in proximum, magis lædit seipsum, eo quòd longe peius sit inferre violentiam, quàm sufferre.

l Greg. li. 1 Dial. c. 10. cir. med.
m Ibidem lib. 4. c. 37. cir. fi.
n Idem li. 6. Moral. c. 3. cir. med.
o Ibidem li. 22. c. 8.
p Ibid. lib. 10. c. 3.
q Ibid. lib. 12. c. 21. prope prin.
r Idẽ Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 10. post med.
s Amb. de fuga sæcu. c. 7. post med. to. 1.
t Aug. ser. 219. de tẽp. post med. to. 10.
u Hier. in Ose. lib. 2. c. 7. to. 5.
x Bern. in Cant. ser. 85. post med.

De Crudelitate. Cap. XXIV.

GREGORIVS [y] in registro: Valde iniquum est, vt qui te plus amauerunt, ipsi te sine causa atrociorẽ contra se sentiant. [z] IDEM in Moralibus: Plerũque dissoluta remissio quasi mansuetudo, ac pietas reputatur, et dum plus quàm decet delinquentibus temporaliter parcitur, ad ęterna supplicia crudeliter reseruãtur. [a] AVGVSTINVS in epistola: Molestus est, et crudelis videtur medicus furenti frenetico, et pater indisciplinato filio: ille ligando, ille cędendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, et perire permittant, ista potius falsa mansuetudo, vera crudelitas est. [b] IDEM: Vt constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu remaneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ [c] IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Sicut oleum non vtique parit lapis, ita nec crudelitas misericordiam: cum enim talem habuit radicem, non vltra eleemosyna est quod tale est. [d] IDEM: Cum nos ignoremus esurientem Christum, ignorabit nos et ipse misericordia indigentes: et iuste, quia crudeles fuimus in idipsum. * BERNARDVS super Qui habitat: Quantum ego compatiar, et si quid solatij possem impendere, quàm libenter id facerem, nouit ille quem nihil latet. Verumtamen si de pœnarum diminutione solatiũ præbere voluero, crudelis, et immisericors ero: quantum enim subtraham de pœna, tantum de corona furabor: tantum defraudabo fructus, quantum de semente subtraxero: siquidem modica seminis detractio, non modicũ est messis detrimentum. [e] SENECA in epistola: Quid opponitur clementiæ, nonne crudelitas? quæ nihil aliud est, quàm atrocitas animi in pœnis exigendis. Crudeles enim vocantur, qui puniendi causam habent, modum non habent.

y Greg. registi. lib. 12. ind. 7. c. 26.
z Idem li. 32. Moral. c. 17. longe post med.
a Aug. ep. 50. ad Bonif. longiss. me ante med. to. 2.
b Ibidem. post med.
c Chrys. hom. 22. in Io. prope fi.
d Vltima verba huius auctoritatis Bernardi repetiuntur in præfatione super: Qui habitat.
e Sen. de Clementia li. 2. c. 4.

De Simulatione. Cap. XXV.

GREGORIVS [f] in Moralibus: Omnis hypocrita, quia vitam iustitiæ simulans iustorum sibi laudẽ arripit, alienum est profectò, quod tollit. [g] IDEM: Omnes hypocritæ dum bonorum vitã simulant, imitationem sanctæ conuersationis habent, sed veritatẽ sanctæ actionis non habent. [h] IDEM in pastorali: Inter hypocritas iure deputatur, qui ex simulatione disciplinæ ministerium regiminis vertit in vsum dominationis. [i] HIERONYMVS in epistola: Fictam humilitatem fugiens, illam sectare, quæ vera est, quam Christus docuit humilitatem, in qua non sit superbia inclusa. Multi enim huius virtutis vmbram, veritatem pauci sequuntur. Perfacile est aliquem vestem habere contemptam, salutare submissius, manus, et genua deosculari, inclinato in terram capite oculisq. deiectis humilitatem, ac mansuetudinem polliceri, lenta voce tenuiq. sermones infringere, suspirare crebrius, et ad omne verbum peccatorem, ac miserum se clamare. Sed si vel leui sermone offensus fuerit, continuo videbis attolere supercilium, leuare ceruicem, et delicatum illum oris sonum, insano clamore repente mutare. [k] IDEM: Sancta magis esse, quàm videri stude: quia nihil prodest æstimari quod non sis, et duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, et quod non habeas simulare. * IDEM in originali super Matthæum: Nunc rara fides est, aliud in labijs, aliud in corde versatur, venenum animę linguæ mella contegunt. [l] IOANNES Chrysostomus super Mat-

f Greg. li. 5. Moral. c. 16.
g Ibid. lib. 31. c. 5. paululum a prin.
h Idẽ Past. cu. p. 2. c. 6. post med.
i Hieron. ep. 1 ad Demet. to. 9.
k Idem ep. 14. ad Marit. fil. post med. to. 10.
l Chrys. oper. imp. hom. 45. circa pri. to. 2.

Matthæũ: Dic hypocrita si bonũ est esse malũ, vt quid nõ vis apparere, quod es? Si autẽ melius est bonũ esse, vt quid nõ vis esse quod vis apparere? [a] IDEM: Inimicus manifestus melior est, quàm amicus fictus. Ille dũ timetur, facile vitatur: iste dum non cognoscitur, prævalet. IDEM: Osculum pacis. Supra lib. 2. de ira. [b] ISIDORVS de Summo bono: Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit aperte decipere, decipiat fraudulenter. [c] IDEM: Per aduersa magis, quàm per prospera comprobatur, si Deus et proximus vere diligatur: quia dum aduersa prouenerint, tunc amicus fraudulentus detegitur. IDEM: Qui crucem portat. Infra lib. 4. de cruce spirituali. [d] AVGVSTINVS de virginitate: Simulatio humilitatis maior superbia est. IDEM: Simulatio dicit. Supra lib. 2. de conflictu. * IDEM super Matthæum: Malus spiritus, spiritus stultitiæ: alter peior simulatio sapiẽtiæ. Spiritus malus, spiritus erroris: alter peior simulatio veritatis. Spiritus malus, spiritus temeritatis: alter peior simulatio consilij. Spiritus malus, spiritus ignauiæ: alter peior simulatio fortitudinis. Spiritus malus, spiritus ignorantiæ: alter peior simulatio sciẽtiæ. Spiritus malus, spiritus impietatis: alter peior simulatio pietatis. Spiritus malus spiritus elationis: alter peior simulatio timoris. IDEM: Cautus sit pœnitens. Supra lib. 2. de confessione. [e] BERNARDVS super Cantica: Intendere quasi in Deum, sed nõ propter Deum, hypocritæ plane animæ est: cuius, etsi vna facies decora videtur, quòd ad Deum qualicumque intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne in ea decorum exterminat, et magis per totum ingerit fœditatem. [f] IDEM: Minus semper malitia palam nocuit, nec vmquam bonus, nisi simulatione boni deceptus est. * IDEM in epistola: Nemo magis iram meretur, quàm amicum simulans inimicus. [g] IDEM: Non dicet hypocrita, gloria mea testimonium conscientiæ meæ: quia etsi iudicantium secũdum faciem, verbo, vultu, et habitu simulatorio, eludat opinioni, sed non eius, qui scrutatur renes, et corda, fallit vel euadit iudicium. GLOSSA: Ira iusta est. Infra lib. 4. de zelo bono. [h] SENECA in epistola: Omnia vitia in aperto leuiora sunt. Morbi quoque tunc ad sanitatem inclinant, cum ex abdito erumpunt, atque vim suam proferunt. Auaritiam itaque et ambitionẽ, *et cetera.* Mala mentis humanæ, tunc perniciosissima scias esse, cum simulata sanctitate subsistunt.

a Ibid. homil. 42. ante med. — *b Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 29. sen. 2.* — *c Ibidem sent. 3.* — *d Aug. de virg. sanc. c. 43. to. 6.* — *e Bern. in Cant. ser. 40. circa med.* — *f Idem ser. 66. non longe a prin.* — *g Idem ep. 42. ad Hir. Senon. Arch. post med.* — *h Sen. ep. 57. post med.*

De Familiaritate. *Cap. XXVI.*

GREGORIVS [i] in dialogis: Qui corpus suum continentiæ dedicant, habitare cum feminis non præsumant: ne ruina menti tanto repentina subrepat, quanto ad hoc quod male concupiscitur, etiam præsentiæ concupitæ formæ famulatur. [k] IDEM in registro: Legitur, quòd Beatus Augustinus, nec cum sorore habitare consenserit, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Docti ergo viri cautela, magnã debet nobis esse instructio: nam vitium præsumptionis est, quod fortis pauet, minus validum non timere. [l] IDEM super Ezechielem: Sicut perfecti viri peruersos proximos non debent fugere, quia et eos sæpe ad rectitudinem trahunt, et ipsi ad peruersitatem numquàm trahuntur: ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala, quæ frequenter aspiciunt, et corrigere non valent, delectentur imitari. [m] AMBROSIVS super Lucam: Quàm religiosum videtur, vt commemorationem Christianæ feminæ non recuses? sed crebra inde tentatio: si attentos Deo viderit Diabolus, suggerit, vt decipiat. Sed tu quamuis de proposito præsumas, caue tentationem, sciens naturam. [n] IDEM de virginibus: Teritur officijs pudor, audacia emicat, risus

i Greg. lib. 3. Dialog. c. 7. non longe a prin. — *k Idem registr. li. 7. indic. 2. c. 39.* — *l Idem homil. 9. in Ezech. post med.* — *m Amb. in Lu. li. 4. c. 4 to. 3.* — *n Idem de Virg. lib. 3. to. 4. ante med.*

A obrepit, modestia soluitur, dum affectatur vrbanitas. [o] ISIDORVS in synonymis: Sæpe familiaritas implicat, sæpe occasio peccandi voluntatem facit. [p] IDEM: Melius est habere malorum odium, quàm consortium. * IDEM: Sicut multa bona habet communis vita sanctorum, sic plurimum mali societas affert malorum. [q] AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Diabolus sicut de simplici charitate amorem conflat illicitum: sic per societatem clerico, et mulieri inducit interitum: dum autem contentus est cedere, sic valet fortius occupare: et dum submissius patitur semetipsum præbere deuictum, sic plenius de-

B uincere gloriatur. [r] IDEM: De clericis familiaribus erga mulieres Apostolus ait: Gloria in turpitudine eorum. Sed dilectio est, inquiunt. O dilectio, quæ inuadet sibi! O charitas, quæ cupit se in vituperatione laudari! Grande miraculum, vt virginũ charitas virgines faciat velut coniuges credi, et cõiugum charitas coniuges faciat velut virgines æstimari. [f] IDEM: Conuersatio parilitatis non nisi corruptionẽ seminat, vitia pullulat, lasciuiam pascit, cupidinẽ concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, furiam porrigit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat. [t] IDEM: Semel dixerim, omnis inconueniens

C sodalitas mulierum, gluten est delictorum, et viscus toxicatus quo diabolus homines aucupatur. [u] HIERONYMVS in epistola: Si pudicitiam seruare quæris, feminam quam bene videris conuersantem mente dilige, non corporali frequentia. [x] IDEM: Germinant feminæ spinas cũ viris habitantes, et arcana mentium acuto mucrone percutiunt. [y] IDEM: Nec Dauid sanctior, nec Salomone potes esse sapientior. Memẽto semper quòd paradisi colonũ de possessione sua mulier eiecerit. IDEM: Ianua diaboli. Supra de muliere lib. 1. [z] BERNARDVS super Cantica: Cum femina semper esse, et non cognoscere feminam, non-

D ne plus est, quàm mortuum suscitare? Quod minus est, non potes, et quod maius est vis credã tibi? Quotidie latus tuum, ad latus iuuenculæ in mensa, lectus tuus ad lectum eius in camera, oculus tuus ad oculos eius in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere, et continens vis putari? Esto vt sis, sed ego suspitione non careo.

o Isid. in synon. c. 5. post med. — *p Ibid. c. 9. post med.* — *q Est apud Cyp. de sing. cleric. c. 12. post med. to. 3.* — *r Ibidem c. 18. ante med.* — *f Ibid. c. 22* — *t Ibid. c. 7* — *u Hier. de vita cler. ad Ocean. to. 9.* — *x Ibidem post med.* — *y Idem ep. 2. ad Nepo. ante med. to. 1.* — *z Bern. in Cant. ser. 65. ante med.*

De Propinquitate. *Cap. XXVII.*

E GREGORIVS [a] in Moralibus: Sæpe ad auaritiam cor parentis illicit fecunditas prolis: Eo enim ad ambitum congregandæ hereditatis accenditur, quo multis heredibus fecundatur. [b] IDEM: Ille scire Deũ familiarius appetit, qui præ amore pietatis, nescire desiderat quos carnaliter sciuit. [c] IDEM: Graui dãno scientia diuina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius iungi. [d] HIERONYMVS in epistola: Licet sparso crine et scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat, mater ostendat: licet in limine pater iaceat, percalcato patre perge, siccis ocu-

F lis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Veniet postea dies ille, quo victor reuertaris in patriã. [e] IDEM in homilijs: Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum patrem, ama matrem, ama filios. Si autem necessitas venerit, vt amor parentum ac filiorum, Dei amori comparetur, et non possit vterque seruari, odium in suos, pietas in Deum est. [f] IOANNES Chrysostomus in homilijs: Dico tibi monache, quid quæris matrem? aut Christiana est mater, aut non est Christiana, aut sancta est, aut peccatrix. Si sancta est, gaudet, quia seruis Domino: si peccatrix, dimitte illam, quia mortua est. [g] IDEM: Qui habet Iesum, habet et patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatem. Quid quæris mortuos? sequere

a Greg. li. 1. Mor. c. 4. in prin. — *b Ibid. li. 7 c. 14. ante med.* — *c Ibid. con seq.* — *d Hieron. epist. 1. ad Hell. to. 1.* — *e Idem in Matt. c. 10 to. 6.* — *f Chrysost. ho. 18. ex varijs locis in Matt. to. 2.* — *g Ibid. paulo ante.*

Digitized by Google

sequere viuum, et dimitte mortuos, vt sepeliant mortuos suos? (A) [a] ISIDORUS de Summo bono: Multi dum propinquorum vtilitates procurant, a Dei amore se separant. Vir autem spiritualis, ita prodesse debet suæ propinquitati, vt dum illis gratiam carnis præstare studet, ipse a spirituali proposito nequaquam declinet. IDEM: Multi monachorum. Supra lib.1.de monachis malis. [b] IDEM: Noueris non prohiberi pietatis officium, sed negari carnalitatis affectũ: proximis enim carnaliter præstatur, quod extraneis pie impeditur. [c] AUGUSTINUS in epistola: Carnalem affectum, et in nobis, et in nostris militia Christiana vt perimamus hortatur: nec tamen ita vt ingratus sit (B) quisque parentibus, et eadem ipsa beneficia, quibus in hanc vitã editus, susceptus, atque nutritus est, enumerata derideat, seruet potius vbique pietatem. Habent hæc locum, vbi maiora non vocant. Mater Ecclesia, mater est etiam matris tuæ. [d] IDEM de viduitate: Nec ideo laudanda es, quia filios habes: sed quia eos pie nutrire atque educare studes. Vt enim tibi nascerentur, fecunditatis: vt viuant, felicitatis est: vt et instituantur sic, voluntatis est atque potestatis. [e] BERNARDUS in epistola: Ecclesia iubetur, vt cõcupiscat rex, decorem eius. Obliuisci populum suum et domum patris sui. Puer Iesus inter cognatos et notos quæritur, nec inuenitur. Fuge fratres tuos et tu, si tuam vis inuenire salutem. Fuge, inquam, de medio (C) Babylonis, fuge a facie gladij aquilonis. [f] IDEM: O dirum patrem, o sæuam matrem, o parentes crudeles et impios, immo non parentes, sed peremptores, quorum dolor salus pignoris, quorũ consolatio mors filij est, qui me malunt perire cum eis, quàm regnare sine eis. [g] IDEM: Configat carnes tuas diuinitus timor, ne decipiat carnalis amor. Blanditur sed sub lingua eius labor et dolor: lacrymatur, sed insidiatur, vt rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum. [h] IDEM: Fidelis sermo et omni acceptione dignus: et si impium est contemnere matrem, contemnere propter Christum pijssimum est. Nam (D) qui dixit: Honora patrem, et matrem, ipse etiam dixit: Qui amat patrem, et matrem plusquam me, non est me dignus. [i] GLOSSA: Perfecta est conuersio, vbi cum cupiditate rerum, carnalis quoque rumpitur dilectio.

a Isid. de sum.bo.li.3 c.21.sent. 3.et 4.
b Ibidem sent.5.
c Aug. ep. 38. ad Latum post med.to.2.
d Idem de vid. bono. c.14.to.4.
e Bern.ep. 107.in fi.
f Idem ep. 111. ante med.
g Ibid. ep. 2. ad Fulc. cir. med.
h Ibid. ep. 104. ad Mag. Galt.
i Gloss. in Mat. c.4.

De obliuione. Cap. 28.

GREGORIUS [k] in homilijs: Nulla nos prosperitas blandiens seducat: quia stultus viator est, (E) qui in itinere amæna prata conspiciens, obliuiscitur ire, quo debet. [l] IDEM in Moralibus: Stulti cũ prudentium facta conspiciunt, hæc eis esse omnia reprehensibilia videntur: quia suæ imperitiæ, et infirmitatis obliti, tanto intensius de alienis iudicant, quanto sua profundius ignorant. [m] IDEM: In istis visibilibus, quæ intuetur cor nostrum, extra se spargitur, et quid de se intrinsecus agatur obliuiscitur, dum extrinsecus occupatur. [n] IDEM in registro: Sincera in dilectione, nec vires absentia, nec locum habet obliuio. [o] IDEM in pastorali: Sæpe nonnulli velut obliti, quòd fratribus, animarum causa, prælati sunt: toto cordis annisu, sæcularibus causis inseruiunt. [p] IDEM: Ex se debet vnusquisque colligere, qualiter alienæ (F) hunc oporteat imbecillitati misereri: ne contra infirmitatem proximi, si ad increpationis vocem feruentius rapiatur, oblitus sui esse videatur. IDEM: Sæpe nonnulli. Supra lib.1.de religiosis malis. [q] AUGUSTINUS de libero arbitrio: Melior est animus cum obliuiscitur sui, præ charitate incommutabilis Dei, vel seipsum penitus in illius comparatione contemnit. [r] IDEM de confessionibus: Quis dabit Domine mihi, vt venias in cor meum, et inebries illud, vt obliuiscar mala mea, et vnum bonum meum amplẽctar te? * IDEM in sermone: Percutitur hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret oblitus est Dei. IDEM: Væ qui derelinquunt te ducem. Infra capite de sapientia mala. * AMBROSIUS in Apologia: Sentire vitalis vigoris ac muneris est: vnde et ille qui errorem suum non cognoscit, insanit, furit, desipit. [s] BERNARDUS super Missus est: Videas plerosque in Ecclesia Dei de ignobilibus nobiles, de pauperibus diuites factos subito intumescere, pristinæ obliuisci abiectionis, genus quoque suum erubescere. [t] IDEM super cantica: Parum est nostris vigilibus, quòd non seruant nos, nisi et perdant: alto quippe demersi obliuionis somno, ad nullum Dominicæ comminationis tonitruum expergiscuntur, vt suum ipsorum periculum expauescant. Inde est, vt non parcant suis, qui non parcunt sibi, perimentes pariter, et pereuntes. [u] IDEM in sermone: Quantos videmus quasi oblitos sui, et peccatorum suorum: Dei quoque, et beneficiorum eius immemores, sic non redimere, sed amittere tempus, vt de moribus, et affectionibus suis vltima apud ipsos vix mentio fiat.

k Greg.homil. 14. in Euang.cir. fi.
l Idem li. 11. Moral. c.13. circa med.
m Ibidem lib.25.c.7. cir. med.
n Idem regist. lib. 9. ind.4. c.62
o Idẽ Past. cu.p.2.c.7. paulo post a prin.
p Ibidem c.10. ante med.
q Aug. de lib.arb.li.3 c.25. to.1.
r Idẽ conf. li.1.c.5.ante med.
s Ber.hom. 4.sup. Missus est, post med.
t Idem in cant. ser. 77. ante med.
u Idẽ ser. cont. ingratitud.circa med.

De ignorantia. Cap. 29.

GREGORIUS [x] in Moralibus: Nescire, ignorantia est, sed scire noluisse, superbia. [y] IDEM: Quo nosipsos minus agnoscimus, eo illos, quos reprehẽdere nitimur, plus videmus. Cõmunia hæc mala sunt, quæ sæpe a subditis in prælatos, sæpe a prælatis in subditos committuntur. [z] IDEM: Nemo bene iudicat, qui ignorat. IDEM: Sæpe committunt. Supra de recidiuatione. [a] IDEM: Seclusum ab internis gaudijs genus humanum, exigente culpa mentis oculos perdidit: et quo meritorum passibus gradiatur, nescit. Sæpe enim est donum gratiæ, quod iram deputat: et sæpe diuinæ districtionis ira est, quod gratiã putat. [b] IDEM in registro: Quæ potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, et pastor nescit? [c] IDEM: Quotiescumque tam de baptismo aliquorũ vel de confirmatione, quàm de ecclesiarum consecratione dubium habetur: et nec scriptis nec testibus certa ratio habetur, vtrum baptizati, vel confirmati siue ecclesiæ consecratæ sint: baptizentur tales ac confirmẽtur, atque ecclesiæ canonicæ dedicẽtur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: Quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indicijs ostenditur rite peractum. [d] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Non potest eis esse excusatio condemnationis, ignorantia veritatis, quibus fuit inueniendi facultas, si fuisset quærendi voluntas: Nam si veritas salus est, et vita cognoscentium se, magis debet quæri, quàm quærere. [e] ISIDORUS in synonymis: Ignorantia mater errorum est, ignorantia vitiorum nutrix. [f] AUGUSTINUS super Matthæum: Melior est fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. IDEM: Cum vbique sit præsens. Supra de negligentia. [g] IDEM de gratia, et libero arbitrio: Ideo diuina præcepta data sunt, vt homo excusationem de ignorantia non haberet. * IDEM de Trinitate: Error est pro alio, alterius approbatio. [h] IDEM: Rem prorsus ignotam amare, omnino nullus potest. [i] IDEM de vita beata: Recte dicimus eorum animos, qui nullis disciplinis eruditi sunt, nihilq. bonarum artium hauserunt, ieiunos atque famelicos esse. * IDEM de coniugijs adulterinis? Sunt peccata ignorantium, quamuis minora peccatis scientium. [k] IDEM: Certe nullius crimen maculat nescientem. Et est interlinearis. Gen.21.Nesciui. [l] BERNARDUS de contemptu: Quando excusare ignorantia possit hominem, qui se magistrum infantium, et doctorem insipientium profi-

x Greg. li. 25. Moral. c.11. circa med.
y Ibidem c.14. cir. fi.
z Ibid.lib. 27. c.1. in fi.
a Ibidem lib.9.c.7.in prin.
b Idem regist.li.2.indi.11.c.91.
c Ibid. lib. 12.ind.7.c. 31. post med.
d Chrysost. op.imp. homil.44.ante med.to.2.
e Isid. in synon.c.14
f Aug. de verb.Apost. ser.22.ante med. to. 10.
g Idem de gra. et lib. ar.c.2.to.7
h Idem de Trin. li.10.
i Idem de vi. bea. dispu. 1. dici ante med. to.1.
k Idem ep. 48.ad Vincent. ante med. to.2.
l In declamat. super illud: Ecce nos reliqu. omn. ante med.

Digitized by Google

A profitetur. Ignorans vtique ignorabitur, et multos ignorare faciet, et ignorari. [a] IDEM super Cantica: Dico omnes ignorare Deum, qui nolunt conuerti ad eum: neque enim ob aliud proculdubio renuunt, nisi quia grauem, et seuerum imaginantur, qui pius est: durum et implacabilem, qui misericors est: ferum et terribilem, qui amabilis est. Et mentitur iniquitas sibi. [b] IDEM de duodecim gradibus: Frustra sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. [c] IDEM in epistola: Multa scienda nesciuntur, aut sciẽdi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi: et quidem huiusmodi ignorantia, non habet
B excusationem. IDEM: Multi multa sciunt. Supra de curiositate. [d] IDEM de consideratione: Noueris licet omnia mysteria, noueris lata terræ, alta cæli, profunda maris: si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento ruinam, non structuram. [e] BOETIVS de consolatione: Humanæ naturæ ista conditio est, vt si se nosse desierit, infra bestias redigatur: Si vero cum ceteris rebus semetipsum agnoscat, excellat easdem. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus, vitio venit. [f] SENECA in epistola: Nõ est extrinsecus malum nostrum, sed intra nos est,
C in visceribus sedet: et ideo difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus.

a Idem in cant. ser. 38. ante med.
b Idẽ trac. de 12. grad. humil. post med.
c Idem ep. 77. ad Hugo. de S. Vict. ante med.
d Idem de consid. li. 2. ante med.
e Boet. de consol. li. 2. prosa. 5. cir. cu fi.
f Sen. ep. 50. ante med.

De stultitia. *Cap.* 30.

GREGORIVS [g] in Moralibus: Incautis sæpe ad peccati finem vertitur, etiam hoc, quod pro solo studio mercedis inchoatur. [h] IDEM: Quantalibet doctrina mens polleat, grauis eius imperitia est velle docere meliorem. [i] IDEM: Sæpe reprobi, per hoc
D quòd vnum vel minimum bonum suum incaute cõspiciunt, mala multa et grauia, in quibus demersi sunt, non agnoscunt. [k] IDEM: Quia testante Paulo, sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, tanto quisque amplius intus stultus fit, quanto conatur exterius sapiens videri. [l] IDEM in registro: Ego et minores meos quos ab illicitis prohibeo, in bonis imitari paratus sum. Stultus enim est, qui in eo se primũ æstimat, vt bona, quæ viderit, discere contemnat. [m] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Stultitia est, rerum appetendarum, et vitandarum non qualibet, sed vitiosa ignorantia. * IDEM: Si prudentes dicun-
E tur, qui omnibus modis agunt, vt differant mortem, et viuant paucos dies: quàm stulti sic viuunt, vt perdant æternam vitam? [n] IDEM de octuaginta tribus quæstionibus: Quidquid casu fit, temere fit. [o] IDEM de vita beata: Maior et miserabilior egestas nulla est, quàm egere sapientia: et qui sapientia non eget, nulla re omnino egere potest. Est ergo animi egestas, nihil aliud, quàm stultitia. * IDEM de ordine disciplinæ: Quisquis ea sola nouit, quæ corporis sensibus attingit, non solum cum Deo non esse mihi videtur, sed nec secum quidem. ISIDORVS: Neminem stultorum: Supra lib. 1. de iudicibus. [p] BERNARDVS
F de consideratione: In his stulto labore consumeris, quæ non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratiæ. [q] IDEM super cantica: Stultus quòd viuit, mortem potius quàm vitam esse censuerim: Quo modo vita cum sterilitate? [r] SENECA in epistola: Inter cetera mala hoc quoque habet stultitia proprium, semper incipit viuere. Quid est autem turpius, quàm senex viuere incipiens? * IDEM: Omnis stultitia laborat fastidio sui. [s] IDEM: Nihil stultitia pacati habet: tam superne illi metus est, quàm infra. Vtrumque trepidat latus, sequuntur pericula et occurrunt, ad omnia pauet, imparata est, et ipsis terretur auxilijs.

g Greg. li. 3. Mor. c. 10 post med.
h Ibid. lib. 6. c. 18. cir. fi.
i Ibid. lib. 34. c. 17. post med.
k Ibid. lib. 18. c. 25. fere in prin.
l Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 63. in fi.
m Aug. de lib. arb. li. 3 c. 24. ante med. to. 1.
n Idem de 83. quæst. q. 24. to. 4.
o Idem de vita bea. disp. 3. diei ante med. to. 1.
p Bern. de consid. li. 1. ante med.
q Idẽ ser. 63. in cant. ante med.
r Sen. ep. 13. cir. fin.
s Idem ep. 59. ante med.

De credulitate. *Cap.* 31.

GREGORIVS [t] in Moralibus: Error cum virtus creditur, difficilius emendatur. [u] IDEM: Sicut plerique reticent ex timore, et tamen tacere se æstimant ex humilitate: ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, et tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. IDEM: Maiora crimina. Infra libro. 4. de æquitate. [x] IDEM: Arrogantes graue se dãnum perpeti iudicant, si scientiã suam loquendi breuitate constringunt. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se poterunt multiplicitate loquacitatis aperire. [y] IDEM in registro: Nos ignotis hominibus passim credere non debemus. [z] IDEM: Ex te aliorum causas æstima, et in quorumdam aduersitates falsis suspitionibus non ducaris. [a] ISIDORVS de Summo bono: Erit ille apud Deum condemnatus, qui aduersus innocentem, falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non solum reus est, qui falsum de aliquo profert, sed is qui cito aurem criminibus præbet. [b] IOANNES Chrysostomus de compunctione: Si inimicitiæ semel occupauerint homines, omnia quæ fiunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur ita accipiuntur, et intelliguntur, vt ad maiores et longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, nõ creditur: si quid autem mali, hoc solum creditur, hoc confirmatur. [c] AVSVGTINVS de baptismo paruulorum: Si est vlla humanitas in rebus humanis, puto nos iustius posse reprehẽdi, si ignotos homines, quos criminantur inimici, nec eorum crimen vlla testificatione demonstrant, nocẽtes potius quàm innocentes crediderimus. [d] BERNARDVS in epistola: Error est humanæ mentis, non modo bonum putare malum, et malum bonum, aut verum falsum, et ecõuerso, sed etiam certa recipere pro dubijs, dubia pro certis. [e] IDEM de consideratione: Facilitas credulitatis est, cuius callidissimæ vulpeculę magnorum neminem comperi satis cauisse versutias: inde ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens abdicatio, inde præiudicia in absentes. IDEM: Arrogans de omni alia. Supra lib. 2. de superbia. [f] SENECA in epistola: Vtrumque vitium est, et omnibus credere, et nulli: sed alterum honestius dixerim vitium, alterum tutius.

t Greg. lib. 22. Mor. c. 17. longe post med.
u Ibid. li. 34. c. 18. cir. med.
x Ibid. lib. 26. c. 18
y Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 64 cir. fi.
z Ibid. li. 8. ind. 3. c. 12. post med.
a Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 59. sen. ten. 6.
b Chrysost. de comp. cord. lib. 1. ante med.
c Aug. de vnico Bapt. con. Petil. c. 16. ante med. to. 7.
d Bernar. ep. 85. ad Vicill. abb. cir. prin.
e Idem de consid. li. 2. in fine.
f Sen. ep. 3. post med.

De sapientia. *Cap.* 32.

GREGORIVS [g] in Moralibus: Ad veram sapientiam venire non possunt, qui falsæ suæ sapiẽtiæ fiducia decipiuntur. [h] IDEM: Valde difficile est, vt is, qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat. IDEM: Quia testante. Supra de stultitia. [i] IDEM: Sapientia huius mundi infidelis est: quia mansura post mortem non est. [k] IDEM in pastorali: Quo quisque melius sapit, eo deterius delinquit: et idcirco inexcusabiliter meretur supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. IDEM: Sæpe dum. Supra de discordia. [l] IDEM in registro de quodam monacho: Sunt bona, quæ in eo placent, sed hoc est in illo vehemẽs vitium, quia valde sibi sapiens esse videtur. [m] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Væ qui derelinquunt te ducem, et oberrant in vestigijs tuis: qui nutus tuos pro te amant, et obliuiscuntur quid innuas. O suauissima lux purgatæ mentis sapientia! non enim cessas innuere nobis, quæ et quanta sis, et nutus tui sunt omne creaturarum decus. [n] IDEM de quantitate animæ: Odore ac sapore mire dijudicare pulmenta, et quo lacu piscis captus sit, vel quod tenue vinum sit, nosse dicere, quædam est miseranda peritia: et his artibus, cum quasi creuisse anima videtur, quæ nec lata mente defluxit in sensus, nihil aliud, quàm tumuisse, vel etiam

g Greg. li. 13. Moral. c. 14.
h Ibid. lib. 16. c. 27. in fi.
i Ibid. lib. 31. c. 20. cir. med.
k Idẽ Pas. cu. p. 3. c. 1. admon. 23. ante med.
l Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 91
m Aug. de lib. arb. li. 2 c. 16. to. 1.
n Idem de quant. ani. c. 19. to. 1.

Digitized by Google

etiam contabuisse iudicanda est. [a] IDEM de ciuitate Dei: Philosophiam si vere ac fideliter amasses, Christum Dei virtutem et Dei sapiētiam cognouisses, nec ab eius saluberrima humilitate, tumore inflatus vanę scientiæ resilisses. [b] IDEM: Ineruditos liberalibus disciplinis, et omnino quātum ad philosophorum attinet doctrinas impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rhetorica inflatos, piscatores cum retibus fidei, ad mare huius sæculi paucissimos misit: atque ita et ex omni genere tam multos pisces, et tanto mirabiliores, quanto rariores, etiam ipsos Philosophos cepit. * IDEM de ordine disciplinæ: Astrologia est magnum religiosis argumentū, tormentumq. curiosis. [c] AMBROSIVS de virginitate: Nemo potest vestitus amictu philosophiæ in habitu scilicet sapientiæ sæcularis, Christum videre. * HIERONYMVS in originali super Isaiam: Omnis pompa structuraq. verborum, et argumenta dialectica redigentur ad nihilum. [d] IDEM in epistola: Dæmonum cibus est, carmina poetarum, sæcularis sapiētiæ vanitas, rhetoricorum pompa verborum: hæc sua omnes vanitate delectant, et dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiūt, animam quoque penetrant, et peccatoris interna deuincunt. [e] BERNARDVS de duodecim gradibus: Sapere malum, sapere non est, sed desipere. [f] IDEM de contemptu mundi: Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, et conceptum in eis extinguit spiritum, quem voluerat vehementer Dominus accendi? Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligenter intuere. Magnum est quod proponis, et opus egens multa deliberatione: experire quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere contingat. [g] IDEM: Sapiētia mundi, terrena, animalis, diabolica est, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ Deo solet vomitum prouocare. [h] IDEM super Cantica: Philosophorum ventosa loquacitas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris, quàm fertilitatem. [i] IDEM: Vinum sæcularis scientiæ inebriat quidem, sed curiositate non charitate, implens non nutriens, inflans non ædificans, ingurgitans non confortans. [k] SENECA in epistola: Liberalium artium ostentatio, molestos, intempestiuos, verbosos, sibi placentes facit.

a Idem de ciu. Dei. li. 10. c. 28. to. 5.
b Ibid. lib. 12. c. 5.
c Amb. de vir. lib. 3. post med. to. 4.
d Hieron. ep. 146. ad Dam. ante med. to. 3.
e Bern. de 12. grad. humil. gra. 1. an. med.
f Idem declam. sup. Ecce nos cir. med.
g Ibid. conseq.
h Idē ser. 58. in Cāt. post med.
i Ibid. ser. 9. post med.
k Sen. ep. 88. post med.

De Doctrina. Cap. XXXIII.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Sæpe viri feruentes ingenio dum congrua inueniunt, arroganter intumescūt, et quod per elationis vitium plerumque contingit, eisdem acutis sensibus, quibus hostem feriunt, prosternuntur: dum in his quæ recte de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriam quærunt. [m] IDEM: Peruersi cum vera sapiunt, recta quidem et rectis rationibus loquuntur: non vt alios audientes doceant, sed vt ipsi quanta doctrina polleant, innotescāt. IDEM: Quantalibet doctrina. Supra de stultitia. [n] IDEM super Ezechielem: De prædicationis labore laudem transitoriam quærere, quid est aliud, quàm rem magnam vili pretio venundare? [o] IDEM: Necesse est, vt semper sermo prædicantis cum auditorū debeat qualitate formari: ne aut verecundis aspera, aut impudentibus leuia loquatur. [p] AMBROSIVS super Lucam: Vita verbum exigit, et acquirit: sermo autem sine vita non dicitur sermo. [q] AVGVSTINVS de vera religione: Quid adhuc oscitamus crapulam hesternam, et in mortuis pecudibus diuina eloquia perscrutamur, si quādo ad disputationem venitur, Platonico nomine ora crepitantia, quàm pectus vero Deo plenum, magis habere gestimus? [r] BERNARDVS super Cantica: Væ, qui bene de Deo, et sentire, et eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum: si alta sapientes humilibus non consentiant, paueant, quod in propheta legitur, dicente Domino: Dedi enim autum meum, et cet.

l Greg. lib. 23. Mor. c. 8. cir. med.
m Ibid. li. 10. c. 13. cir. fi.
n Idem in Ezec. hom. 21. post med.
o Ibid. homil. 11. post med.
p Amb. in Luc. li. 5. c. 6. to. 3.
q Aug. de ve. relig. c. 3. to. 1.
r Bern. in Cant. ser. 41. vers. fi.

De Honore. Cap. XXXIV.

GREGORIVS [s] in Moralibus: Plus in hoc mundo honor, quàm despectio occupat: et magis prosperitatis sublimitas, quàm necessitatis aduersitas grauat. [t] IDEM: Trāsit quod extollitur, permanet quod punitur, et qui honoratur in via, in peruentione damnabitur, et quasi per amœna prata ad carcerem peruenit, qui per præsentis vitæ prospera, ad interitum tendit. [u] IDEM: Tantorum pondera vnusquisque sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur. [x] IDEM: Tumoris elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam enim Deus tribuit, elationem vero potentiæ malitia nostræ mentis inuenit. [y] IDEM: Numerari culpæ nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur. [z] IDEM in pastorali: Penset quisque quid subiectus egerit, et repente cognoscet si prælatus bona agere, quæ proposuerit, possit: quia nequaquam valet in culmine humilitatē discere, qui in imis positus non desijt superbire. [a] IDEM: Sæpe suscepta cura regiminis cor per diuersa intuendo diuerberat: et impar quisque inuenitur ad singula, dum confusa mente diuiditur ad multa. IDEM: Cum rerum necessitas. Infra lib. 4. de dignitate. * IDEM in registro: In alto loco positis, sæpe dum exterius ab hominibus honor tribuitur, ad ima animus mergitur, quia curis discerpentibus grauatur. [b] IDEM: Nec cuilibet, fauente gratia, vltra quàm meretur, impartior: nec vlli hoc, quod sui iuris est, ambitu stimulante denegabo: sed fratres meos honorare per omnia cupio, sicq. studeo honore singulos subuehi, dum non sit, quod alteri iure ab altero possit opponi. [c] IDEM: Nec honorem reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. * IDEM: Minorem maior præcedit, sicut honore, ita et crimine. [d] ISIDORVS de Summo bono: Sæpe per honores quorumdam mutantur et mores, et quos ante conglutinatos charitate habuerunt, postquàm ad culmen honoris venerint, amicos habere despiciunt. [e] IDEM: Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subditos tramite vitæ melioris præire. Neque enim quisque ad hoc præficitur, vt subditorum culpas corrigat, et ipse vitijs seruiat. IDEM: Qui regimen. Supra de ambitiosis lib. 1. IDEM ibidem: Qui ad hoc conuersionem. [f] AVGVSTINVS in epistola: Non cogito in ecclesiasticis honoribus tempora ventosa transigere, sed cogito me principi pastorū omnium, rationem de commissis ouibus redditurum. [g] IDEM de pastoribus: Quisquis ita prępositus est, vt in eo quòd præpositus est gaudeat, et honorem suum quærat, et commoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. [h] BERNARDVS in epistola: Potestate accepta malle in malo quàm in bono vti, abuti est. [i] IDEM: Non dignum est, vt inde exigas hohorem, vnde refugis laborem. [k] IDEM super Cantica: Fratres, reuereamur Episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. IDEM: O peruersitas. Supra lib. 1. de ambitiosis. [l] GLOSSA: Quanto gradus altior, tanto casus grauior.

s Greg. lib. 5. Mor. c. 1.
t Ibid. lib. 6. c. 4.
u Ibid. lib. 9. c. 10. in prin.
x Ibid. lib. 26. c. 19. in fin.
y Ibid. lib. 24. c. 16.
z Idē Past. cu. p. 1. c. 9.
a Ibid. c. 4. in prin.
b Idem regist. lib. 2. indic. 10. c. 39. cir. fi.
c Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 30. cir. fi.
d Isid. de Sum. bo. li. 3. c. 29. sen. 6.
e Ibid. c. 34 sent. 2.
f Aug. ep. 203. ad Max. ep. Don. post med. to. 2.
g Idem de Past. c. 1. prope fi. to. 9.
h Ber. ep. 245. ad Euge. PP. prope fi.
i Idem ep. 87. ad Oge. post med.
k Idem in Cāt. ser. 12 post med.
l Glos. in ps. 36.

De Zelo. Cap. XXXV.

GREGORIVS [m] in Moralibus: Apud misericordem iudicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per feruorem zeli ex eius amore peccatur. [n] IDEM in pastorali: Exasperatus rector, cū subditorum mētem plus se quàm debuit percussisse cōsiderat apud se, ad pœnitentiam semper recurrat, vt per

lamen-

m Greg. li. 10. Moral. c. 5.
n Idē Past. cur. p. 2. c. 10. post med.

Digitized by Google

lamenta, veniam in conspectu veritatis obtineat, ex eo etiam quòd per zeli eius studium peccat. [a] ISIDORVS de Summo bono: Nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit, et zeli studium dū plus est, quàm oportet, in iracundiæ vitium transit. [b] BERNARDVS super Cantica: Zelus minus absque scientia efficax, minusq. vtilis inuenitur, plerumque autem et perniciosus valde sentitur: quo igitur zelus feruidior, vehementior spiritus, profusiorq. charitas, eo vigilantiori opus est scientia, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. [c] IDEM de consideratione: Vides omnem ecclesiasticum zelum feruere, sola pro dignitate tuenda: honoribus totum datur, sanctitati nihil. IDEM: Alij tam vehementer. Supra lib. 2. de beatitudine.

a Isid. de sum.bo.lib. 2.c. 34.sen ten.4.
b Bern. in Cant. ser. 49. circa med.
c Idem de consid.li.4. ante med.

De Argutione. *Cap. XXXVI.*

GREGORIVS [d] in pastorali: Correpti mens ad odium repente prorvit, si hanc immoderata increpatio plusquam debuit addicit. [e] IDEM: Plerumque contingit, vt dum culpa subditorum cum magna inuectione corripitur, magistri lingua vsque ad excessus verba pertrahatur: cumq. increpatio immoderate accenditur, corda delinquentium in desperatione deprimuntur. [f] IDEM in Moralibus: Furentem, qui per inuectionē corripit, quasi ei, qui nō sentiat ebrio, plagas imponit. IDEM: Iusto timendum non est. Infra lib. 4. de timore. IDEM: Sæpe qui in potestate. Supra de stultiloquio, in conuiciatione. [g] IDEM: Qui semper increpare appetunt, et numquam fouere, multa plerumque increpando mentiuntur. [h] ISIDORVS de Summo bono: Non debet vitia aliena corripere, qui adhuc vitiorum contagionibus inseruit: improbum est enim arguere quidquam in alio quod adhuc reprehendit in semetipso. [i] AVGVSTINVS in epistola: Obsecro te per mansuetudinem Christi, vt si læsi te, dimittas mihi, nec me vicissim lædendo malum pro malo reddas: lædes autem me, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inueneris in factis vel dictis meis. Nam si ea in me reprehendis, quę reprehendenda non sunt, te lædis magis, quàm me. [k] IDEM in regula: Quando necessitas disciplinæ in moribus corrigendis, dicere vos dura verba compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur, vt a vobis subditis veniam postuletis: ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimiū seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed petenda est venia ab omnium Domino, qui nouit eos quos plus iusto corripitis, quanta beneuolentia diligatis. [l] IDEM super illa verba: Si peccauerit in te frater tuus, *etc.* Quare illum corripis, quia doles quòd peccauerit in te? absit, si amore tuo id facis, nihil facis: si amore illius facis, optime facis. [m] BERNARDVS super Cantica: Inhumane eorum redarguis opera, quorum onera refugis: temerarie obiurgat virum de prælio reuertentem mulier nens in domo.

d Greg.Pastor.cu.p.2 c.10. circa fi. et lib. 10. Mor. c.5.
e Idē Past. cu. p. 2. c. 10. post med.
f Idem li. 30. Moral. c.7.
g Ibid. lib. 23. c. 10. post med.
h Isid. de sum.bo.lib. 3.c.32.sen ten. 1.
i Aug. ep. 15. ad Hierony. ante med. to.2.
k Idē reg. 3.c.40.to.1
l Idem ser. 16. de verbis Domini ante med. to. 10.
m Ber. ser. 12. in Cāt. post med.

De Remissione. *Cap. XXXVII.*

GREGORIVS [n] in registro: Cum in subiecto peccatum non corrigitur, in eos qui præsunt sententia retorquetur. [o] IDEM: Qui emendare potest, et negligit, participem se procul dubio delicti cōstituit. [p] IDEM: Satis graue est, si illic contingat habere prauam actionem refugium, vnde disciplinæ decet prodire censuram. * IDEM: Consentire videtur erranti, qui corrigenda vt resecari debeant non occurrit. [q] IDEM in Moralibus: Sæpe quem tentationis certamen superare non valuit, sua deterius securitas strauit. Nam dum lassum se quisque in otio remittit, dissolutam mentem corruptori prostituit. [r] IDEM: Zeli iram, quia Heli non habuit, motum cōtra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. IDEM: Plerumque dissoluta. Supra de crudelitate. [s] IDEM: Dum moderari lingua otiosa verba negligit, more insolitæ remissionis capta, audax ad noxia prorumpit: et dum gulæ incumbitur, ad leuitatis protinus insaniā proditur. [t] IDEM in pastorali: Si inchoata bona fortis operantis manus, ad perfectionem non subleuat, ipsa operandi remissio cōtra hoc, quod operatum est, pugnat. [u] IDEM super Ezechielem: Super ea mala, quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi et tacentes videmus. [x] ISIDORVS de Summo bono: Multos remissa conuersio in pristinos errores reducit, ac viuendi tepore resoluit. Horum ergo exempla quisque conuersus euita, ne cum timorē Dei a tepore incipis, rursus mundanis erroribus immergaris. * AVGVSTINVS in sermone: Qui errantem non corripuerit, de negligentia iudicabitur: qui autem clam pro eo non orauerit, de pernicie cōdemnabitur. [y] IDEM in regula: Magis innocentes non estis, si fratres vestros, quos iudicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. [z] IDEM: Tu vulnus fratris contemnis, tu eum vides perire et negligis, peior es tacendo, quàm ille conuiciando. * IDEM in epistola: Sicut non est beneficentiæ adiuuando efficere, vt bonum quod maius est amittatur, ita non est innocentiæ parcendo sinere, vt in malum grauius incidatur. [a] IDEM: Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, et mala voluntas velut hostis interior roboratur. [b] IDEM de ciuitate Dei: Illud est culpabile, quòd hi, qui dissimiliter viuunt, et a malorum factis abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ dedocere aut obiurgare deberēt. * AMBROSIVS super Beati immaculati: Remissas excubias callidus insidiator irrumpit. [c] BERNARDVS de consideratione: Mira res, satis superq. Episcopi ad manum habent, quibus animas credant, et cui suas committant facultates non inueniunt: optimi videlicet æstimatores, qui magnam de minimis, paruā aut nullam de maximis curam gerant. Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi iacturam, quàm nostram. [d] IDEM: De pretio escarum et numero panum cum ministris quotidiana discussio est, rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, et est qui subleuet eam: perit anima, et nemo qui reputet: nec mirum, cum nec nostros assiduos sentiamus defectus. [e] IDEM: Impunitas, incuriæ soboles, insolentiæ mater, radix impudentiæ, transgressionum est nutrix. Et beatus si omni satagas cura, malorum omnium primam parentem cauere incuriam. [f] IDEM: Impunitas ausum parit, ausus excessum.

n Greg. regist. lib. 2. indic. 12. c. 23.
o Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 64.
p Ibid. li.4. indic.13.c. 62.
q Idem li. 2. Moral. c. 27. circa med.
r Ibid. li.3 c. 31. post med.
s Ibid. lib. 10. c. 9
t Idē Past. cu.p.2.c.1. admo.35. post med.
u Idem in Ezec. hom. 11. ante med.
x Isid. de sum.bo.li.2 c.10. sent. 1.
y Aug. reg. 3.c.23.to. 1.
z Idē ser. 16. de verbis Domini ante med. to. 10.
a Ibid. ep. 5. ad Marcel. post med.
b Idem de ciui. Dei. li. 1. c. 9. ante med.
c Bern. de consid. lib.4 post med.
d Ibidem post pauca.
e Ibid. lib. 3. cir fi.
f Ibid. li.4. prope fi.

De Acceptione personæ. *Cap. XXXIIX.*

GREGORIVS [g] in homilijs: Iudicare digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia vel gratiam sequuntur. [h] IDEM in Moralibus: Quia ab internis atque inuisibilibus oculos claudimus, et visibilibus pascimur, plerumque hominem nō ex eo quod ipse est, sed ex his quæ circa ipsum sunt veneramur: cumq. non intuemur quid ipse sit, sed quid possit, in acceptione personarum, non ex personis, sed ex rebus adiacentibus ducimur. [i] ISIDORVS de Summo bono: Iudices iniqui errant a veritate sententiæ, dum intendunt in qualitate personæ, et exulcerant sæpe iustos, dum improbe defendunt iniquos. [k] IDEM: Diues muneribus cito corrumpit iudicem: pauper autē dū non habet quod offerat, non solū audiri contēnitur, sed etiā contra veritatē opprimitur. IDEM: Quattuor modis supra lib. 1. de iudicibus. [l] HIERONYMVS in Glossa Malach. Inter omnia peccata sacerdotum, quasi maximum notatur, quòd non causas sed personas considerant, et despecto iusto paupere

g Greg. homil. 26. in Euang. ante med.
h Idem li. 25. Moral. c.1.
i Isid. de sum.bo.lib. 3. c.57. sen ten. 2.
k Ibidem c.58. sen. 4
l Hiero. in Malac. c.2. to.5.

Digitized by Google

paupere, iniustos diuites honorant. [a] IDEM in glossa Isaię super illud: Quare atteritis: Nostri principes, cum pauperes delinquentes publice arguant, et confundant, diuitibus peiora peccantibus nec nutum faciunt, in quorum domibus rapina pauperum, dũ Ecclesię opes sibi thesaurizãt, et eas in delicias abutũtur, quæ ad sustentationem pauperum dantur, et sibi reseruant, vel propinquis distribuunt, et aliorum inopias suas vel suorum diuitias faciunt. [b] IDEM in homilia super Amos: Quicumque aut consanguinitate aut amicitia, et e contrario, vel hostili odio, vel inimicitijs in iudicando ducitur, peruertit iudiciũ Christi, qui est iustitia. [c] AMBROSIVS de officijs: Gratia absit, causæ merita discernantur: nihil sic opinionem immo fidem grauat, quàm si in iudicãdo potentiori dones causam inferioris, vel pauperem innocentem arguas et diuitem excuses reum culpæ. [d] IDEM: Pronum genus hominum fauere honoratioribus. [e] BERNARDVS de consideratione: Non parui te reum peccati æstimes, si facies peccatorum sumis, et non potius causas iudicas meritorum. [f] SENECA in epistola: Hoc laboramus errore, sic nobis imponitur, quòd neminem æstimamus eo quo est, sed etiam adijcimus illi et ea, quibus adornatus est. Atqui cum voles veram hominis æstimationem inire, et scire qualis sit, nudum inspice: ponat patrimonium, ponat honores, et alia fortunæ mendacia, corpus ipsum exuat, animum intuere, qualis quantusq. sit alieno an suo magnus.

a Idem in Isa. li. 2. c. 3. to. 4. b Idem in Amos. li. 3. c. 6. to. 5. c Amb. off. li. 2. c. 24. to. 4. d Ibid. con seq. e Bern. de consid. li. 2. cir. fin. f Sen. ep. 76. post med.

De Scandalo. Cap. XXXIX.

GREGORIVS [g] super Ezechielem: Inquantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vtilius permittitur nasci scandalum, quàm veritas relinquatur. [h] IDEM in pastorali: Scire prælati debent, qui si peruersa vmquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. [i] IDEM: Nemo amplius in Ecclesia nocet, quàm qui peruerse agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nãque hunc redarguere nullus præsumit, et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. [k] ISIDORVS de Summo bono: Deteriores sunt, qui siue doctrina, siue exemplis vitam moresq. bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum prædiaq. diripiunt. AVGVSTINVS de pastoribus: Parum est malis pastoribus. Supra lib. 1. de prælatis malis. [l] IDEM: Qui in conspectu populi male viuit, quantum in illo est, eum, a quo attenditur, occidit. [m] IDEM de singularitate clericorum: Eleazarus maluit vitam suam tormentis obijcere, quàm cuiquam magister perditionis existere: et nos vbi nulla tormenta sunt, fluxibus solis nolumus anteponere fratres saluandos, nec contenti sumus sine vllis cruciatibus tam nobis prodesse, quam ceteris. IDEM: Cum Christus agnus. Supra lib. 1. de clericis: IDEM: Sicut quod ait Apostolus. Supra lib. 1. de continentia gustus. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Omnia agamus ne scandalizetur proximus, vita etenim etsi valde recta fuerit, scandalum alijs præbens, omne perdit. [n] BERNARDVS in epistola: Constat vbi veritas deest, et vbi veritas necessaria in causa non est, nec licite scandalum quod a quolibet posset committi, nec iuste præcipi, nec innoxie consentiri. [o] IDEM: Cum carpuntur vitia, et inde scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit quòd argui debeat, non ille, qui arguit. [p] IDEM: Libenter carebo quantolibet etiam spirituali quæstu, qui non possit acquiri, nisi cum scandalo. Vbi enim scandalum, ibi proculdubio charitatis est detrimentum: vbi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritalis exercitij sperari

A lucrum. [q] IDEM in sermonibus: Si Dominus proprium sanguinem dedit in pretium redemptionis animarum, non tibi videtur grauiorem sustinere ab eo persecutionem, qui suggestione mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, auertit ab eo animas, quas redemit: quàm ab illo qui sanguinem suum fudit. [r] IDEM: Is qui exemplo suo ad remissius agendum ceteros prouocat, aut singularitate turbat, aut inquietat curiositate, aut impatientia sua, et murmuratione molestat, aut quocumque modo contristat spiritum Dei, qui est in eis, scandalizans vnum de minimis istis credentibus in eum, nonne et hic manifeste persequi-

B tur Christum?

g Greg. in Ezec. hom. 7. an. med. h Idẽ Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 5. non longe a prin. i Ibid. p. 1. c. 2. k Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 38. sen. 5. l Aug. de Past. c. 4. to. 9. m Est apud Cyp. de sing. cleric. c. 5. cir. med. to. 3. n Ber. ep. 7. ad Adã Monac. ante med. o Ibid. ep. 78. ad Gug. abb. post med. p Ibidem ep. 82. ante med. q Idẽ ser. 1. in cõuers. S. Pau. an. med. r Ibid. post multa.

De Infamia. Cap. XL.

GREGORIVS [f] in registro: Habet hoc propriũ antiqui hostis inuidia, vt quos in prauorum actuũ perpetratione, Deo sibi resistente, superare non valet, opiniones eorum falsa ad præsens simulando, dilaceret. [t] IDEM in Moralibus: Sicut bonus odor ex virtute est, sic fætor ex vitio. [u] IDEM: Grauis est iniquitas, quando is qui peruersus est, ostendere et alios peruersos molitur: vt inde et ipse quasi sanctus

C appareat, quòd alios sanctos non esse docuerit. [x] IDEM: Ne immoderatis laudibus eleuemur, plerũque miro redemptoris nostri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittimur, vt cum nos vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet. [y] AVGVSTINVS de vita communi clericorum: Quærentes licentiam male faciendi, quærunt sibi exempla male viuentium, et multos infamant, vt socios inuenisse videantur. [z] IDEM: Quia vt ait Apostolus, spectaculum facti sumus mundo, et Angelis et hominibus, qui nos amant, quærunt quid laudent in nobis, qui autem nos oderunt detrahunt nobis. Nos autem in

D medio constituti, adiuuante Domino Deo nostro, et vitam nostram et famam sic custodire debemus, vt nõ erubescant detractoribus laudatores. [a] IDEM de singularitate clericorum: Peius est quàm mœchia, continentiam ducere criminosam, et infamen facere sanctimoniam, blasphemiam ingerit religioni. [b] AMBROSIVS super Lucam: Iudicia hominum sæpe falluntur, vt et iniustis iustitiæ gratiam frequenter ascribant, et iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. [c] IDEM in epistola: Quid est quod magis publicum sit, quàm offensa pudoris, et defloratio virginitatis? nihil profecto, quod magis se prodat,

E quàm castitatis dispendium.

f Greg. regist. lib. 2. indic. 10. c. 33. in prin. t Idem li. 14. Moral. c. 26. circa med. u Ibid. li. 12. c. 25. post med. x Ibid. li. 22. c. 5. cir. med. y Aug. de uit. com. cle ric. ser. 53. ad frat. in eremo, post med. to. 10. z Ibidem in prin. a Apud Cyprian. de sing. cler. c. 5. an. med. to. 3. b Amb. in Luc. li. 1. c. 1. to. 3. c Idem ep. li. 6. ep. 46. to. 5.

De Quattuor affectionibus. Cap. XLI.

GREGORIVS [d] in Moralibus: Mens nostra a secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pauore vexatur, modo deficiendo dolore deijcitur, modo falsa hilaritate releuatur. [e] IDEM: Quamuis Trinitatis imaginem in natura ser-

F uemus, vanis tamen delectationis motibus perturbati in conuersatione nostra delinquimus: vt modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, lætitia mulceat, dolor affligat. * AVGVSTINVS de libero arbitrio: Voluntas mala siue cupiditate rapiatur, siue timore reuocetur, siue lætitia diffundatur, siue tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumque sunt, alijs vel eo tempore grauiora contemnat et perferat, potest etiam sine alterius spiritus instinctu seipsa decipere. [f] AMBROSIVS in epistola: Sapiens non metu frangitur, nec potestate mutatur: non attollitur prosperis, nec tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia, ibi fortitudo. [g] IDEM de virginitate: Sunt animæ velut quattuor

d Greg. li. 8. Moral. c. 20. circa med. e Ibid. lib. 10. c. 9. cir. med. f Ambros. tract. in ps. 104. ad Simp. ante med. to. 2. g Idem de Virgin. li. 3. post med. to. 4.

equi

Digitized by Google

sequi, quattuor affectiones, ira, cupiditas, voluptas timor: quibus furentibus cum cœperit agi, nequaquam se ipsa cognoscit. [a] HIERONYMVS in originali super Ioelem: Cauendum est, ne ægritudo quasi eruca nos comedat: ne locusta vastet gaudio huc illucq. volitans, et gestiente lætitia per diuersa se iactans: ne brucus, id est pauor et futurorum metus, radices sapientiæ deuoret: ne rubigo, scilicet desiderium futurorum, res inutiles concupiscat, et nos perferat ad ruinam. [b] BOETIVS de consolatione: Viuere si vis tramite recto, gaudia pelle, pelle timorem, spemq. fugato, nec dolor adsit.

a Hier. in Ioel. c. 1. to. 5.
b Boet. de consol. phil. li. 1. metro. 7.

De Timore. Cap. XLII.

GREGORIVS [*] in Moralibus: Sępe nonnulli dum temporalia aduersa pertimescunt, districtionis æternæ animaduersionem abijciunt. [c] IDEM: Quisquis præsentem gloriam quærit, profecto despectum metuit, qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet damna formidat. [d] IDEM: Magna est securitas cordis nil concupiscentiæ habere sæcularis. Nam si ad terrena concupiscenda cor inhiat, securum tranquillumq. esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit, vt habeat: aut habita metuit, ne amittat. [e] IDEM: Multos sæpe vidimus vitam quidem sanctæ conuersationis appetere: sed ne hanc assequi valeant, modo irruentes casus, modo futura aduersa formidare. Qui incerta mala dum quasi cauti conspiciunt, in peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. [f] IDEM in pastorali: Plerumque vtilius apud pusillanimes proficimus, si et eorũ bene gesta memoramus. [g] IDEM: Ignorat mens gratiam libertatis, quam ligat seruitus timoris. [h] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Nulla re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate. Nemo autem securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere. [*] IOANNES Chrysostomus de compunctione: Multa inhonesta et indigna committere, non paupertas, sed pusillanimitas facit. [i] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Facile deuiat a iustitia, qui in causis nõ Deum, sed hominẽ formidat. Huic peccandi differt facultatem, sed non aufert voluntatem. [k] ISIDORVS de Summo bono: Multi cupiunt conuolare ad gratiam Dei, sed timent carere oblectamentis mundi: prouocat quidẽ eos amor Christi, sed reuocat eos cupiditas sæculi. [l] IDEM: Qui metu potestatis veritatem occultat, eiusdem veritatis iracundiam sibi cælitus prouocat: quia plus pertimescit hominem, quàm diuinam metuat indignationem. IDEM: Multi sacerdotes. Supra lib. 1. de sacerdotibus malis. [m] CASSIODORVS super illud Psalmi: Illic trepidauerunt timore: Sicut cautela est opportune timere, ita ignauia est inepte trepidare. [n] BERNARDVS in epistola: Quæso te quod memoriale virtutis, quæ laus disciplinæ, quis scientiæ profectus, vel artis fructus, trepidare timore, vbi non est timor, et timorem Domini derelinquere? Quàm salubrius disceres Dominum Iesum Christum, et hunc crucifixum: quàm vtique scientiam haud facile, nisi qui mundo crucifixus est, apprehendit. [o] IDEM: Sicut sanctis et electis tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem nõ confundit: sic damnandis et reprobis tribulatio parit e contrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatio desperationem, et illa interimit. [p] IDEM de contemptu: Vocat magni consilij angelus, quid opus est vt aliena consilia præstoleris? quis enim fidelior, quis ve sapientior illo? Deduc me Domine et deducar, fortior esto et inualesce. [q] IDEM: O si cognouissetis miseri et vos, mutatis non effugitis pęnitentiam: nam malum impunitum esse non potest, quod non punitur hic propria voluntate, punietur alibi sine fine. Misera sane et extremæ plena dementiæ commutatio, humanum declinare laborem, et paratũ diabolo stridorem eligere sempiternum. IDEM: Vidimus pauperes aliquos. Supra lib. 2. de beatitudine. [r] SENECA in epistola: Plura sunt quæ nos terrent, quàm quæ premũt: et sæpius opinione, quàm re laboramus. [s] IDEM: Expauescimus dubia pro certis, non seruamus modum rerum, statim in timore venit scrupulus. [t] IDEM: Delicati timent mortem cui vitam suam fecere similem. [u] IDEM: Quemcumque ex illis felicibus elegeris, multa trahentibus multa portantibus, videbis illum comiti, oneriq. timentem.

c Gre. Mor. li. 10. c. 12. post med.
d Ibid. lib. 22. c. 10. circa med.
e Ibid. lib. 30. c. 12. ante med.
f Idē Past. 3. p. c. 1. admo. 9. circa med.
g Ibid. admo. 14. non procul a prin.
h Aug. de lib. arb. li. 2 c. 14. in prin. to. 1.
i Chrys. ex varijs loc. in Matth. hom. 16. circa med. to. 2.
k Isid. de sum. bo. li. 3 c. 22. sent. 1
l Ibidem c. 39. sent. 7.
m Cass. in ps. 13. post med.
n Ber. ep. 108. ante med.
o Idē ep. 32. ante med.
p Idem de cham. sup. Ecce nos dir. med.
q Ibid. ante med.
r Sen. ep. 13. ante med.
s Ibidem post med.
t Ibid. ep. 82. ante med.
u Idem ep. 57. vers. fi.

De Dolore. Cap. XLIII.

GREGORIVS [x] in Moralibus: Sæpe grauitatem cordis, quasi subiuncta ex latere tristitia sequitur, atque omne opus, quod mens bona intentione inchoat hæc velamine mæroris obumbrat. [y] IDEM: Fructum non habent lamenta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. [z] IDEM: Vnde ille lucet, qui potestatem suscipit: inde peruersus quisque, qui corrigi metuit, in tristitia tenebrescit. [*] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Animal inuidia vulneratum non solum causa idonea, sed etiam leuis occasio excitat in dolorem. [a] BERNARDVS in epistola: Non plane bonus color si sanctorum quispiam anxie ferre abiectionem suam videatur, de qua etiam nõ gaudere, et non gloriari minus est a perfecto. [*] IDEM in sermone: Omnino quantum in se est, inhonorat eum, a quo vocatus est: quisquis in eius seruitio in tristitia permanet, et rancore: ea dico tristitia quæ secundum sæculum est, et mortem operatur. [b] SENECA in epistola: Quædam nos magis torquent, quàm debent: quædam ante torquent, quàm debent: quædam torquent cum omnino non debent: sic aut augemus dolorem, aut præoccupamus, aut fingimus.

x Greg. li. 2. Moral. c. 19. ante med.
y Ibid. lib. 11. c. 5. in fin.
z Ibid. lib. 26. c. 25. post med.
a Bern. ep. 249. ante med.
b Sen. ep. 23. ante med.

De Confidentia. Cap. XLIV.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Quasi in aquis defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. [d] AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Aduersa est confidentia, quæ in periculis vitam suam quasi pro certo commendat: et lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat. [e] ISIDORVS de Summo bono: Qui male agere non desistunt, vana spe indulgentiam de Dei pietate requirunt: quam quidem recte requirerent, si ab actione praua cessarent. [*] IDEM: Qui hic de bono laudem appetit, spem perdit, et gloriam mercedis in futuro non recipit. [f] BERNARDVS super Qui habitat: Sunt qui sperant in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia eius sibijpsis blandiuntur, vt a peccatis non emendentur. Vana est omnino spes ista, et hæc cõfundit, eo quòd charitas desit. [g] IDEM in sermonibus: Est infidelis fiducia, solius vtique maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. [h] SENECA in epistola: Vitate, quæ vulgo placent, quæ casus tribuit, ad omne fortuitum bonum suspiciosi pauidiq. subsistite: nam fera et piscis, spe aliqua oblectante, decipitur.

c Greg. lib. 22. Moral. c. 2. non longe a prin.
d Est apud Cyp. de singul. cleric. c. 2. to. 3.
e Isid. de sum. bo. li. 2 c. 4. sent. 1.
f Ber. ser. 1. 1 ps. Qui habitat. circa med.
g Idē ser. 3. in Aduē. Domi. ante med.
h Sen. ep. 3. an. med.

De Lætitia. Cap. XLV.

GREGORIVS [i] in Moralibus: A veritatis pabulo ieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætantur. [*] IDEM: Quisquis in se gaudere appetit, eo ipso iam in luctu est, quo a vera lætitia recessit. [k] IDEM: Sæpe se bono operi lætitia immoderata subiungit, cumq. plus mentem, quàm decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus grauitatis repellit. [l] IDEM: Prænuncia tribulationis, est lætitia satietatis. [m] IDEM in homilijs: Si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, vt numquam amaritudo

i Greg. li. 6 Mor. c. 7. nō longe a prin.
k Ibid. li. 4 c. 19. ante med.
l Ibid. li. 8. c. 9. nō longe a prin.
m Idē hom. 39. in Euā ge. an. med.

Digitized by Google

a Ibid. homil. 11. in Euangel. fin.

midò sequentis iudicij recedat a memoria. a IDEM: Nemo potest et hic gaudere cũ sæculo, et illic regnare cum Domino. b AVGVSTINVS de confessionibus: Volentes gaudere extrinsecus, facile euanescunt, et effunduntur in ea quæ videntur, et temporalia sunt, et imagines eorum famelica cogitatione lambunt, et o si fatigentur inedia et dicant: Quis ostendet nobis bona? IDEM: Quare ambularemus. Supra de continentia auditus. li. 2. *IDEM in sermonibus: Frequenter ridens æger, ploratur a sanis. IDEM: Vt quid animi. Supra lib. 2. de conflictu. c IDEM super Lucam: Sæculi lætitia, est impunita nequitia. d IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Non dat Dominus ludere, sed diabolus. e IDEM: En agon instat nobis difficilis, et ad inuisibiles nobis virtutes colluctatio instat, ad spiritualia nequitiæ est prælium, ad principatus et potestates est bellum, et admirabile est, studentes, et vigilantes, et erectos posse siluestrem illum exercitum sustinere. Si ergo riserimus, et luserimus, et desides fuerimus ante certamen, a propria cademus pigritia. * BASILIVS in regula: Iocus remissam efficit animam, et negligentem erga Dei præcepta, nec delicta sua potest ad memoriam reuocare, sed obliuiscens ea, non se instigat ad pœnitentiam, et ita paulatim omnibus bonis priuatur. f BERNARDVS de duodecim gradibus: Inepte lætum aut raro aut numquã gementem audies, lacrymantem videbis, putes si attendas aut sui oblitum, aut ablutum a culpis. In signis scurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in incessu, pronus ad iocum, facilis ac promptus in risu. g IDEM in epistola: Eia lætare iuuenis in adolescentia tua, vt decedẽte pariter cũ ætate temporali lętitia, succedat quæ te absorbeat æterna tristitia. h IDEM: Patriæ est non exilij frequentia gaudiorum, et numerositas festiuitatum ciues decet, non exules. i SENECA in epistola: Hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac prosusoriam voluptatem, et quodcumque inuentitium gaudium est, fundamento caret.

b Aug. confess. libro. 4. post med. to. 1. — c Idẽ. serm. 31. de ver. Dom. post med. to. 10. — d Chrysost. homil. 6. in Matth. post med. to. 2. — e Ibidem paulo post. — f Ber. tract. de 12. grad. humil. grad. 3. cir. med. — g Idem ep. acad. Fulconem non lõge a fi. — h Idẽ ep. 274. post med. — i Sen. ep. 23. ante med.

De Vita. Cap. XLVI.

GREGORIVS k in Moralibus: Hoc ipsum nostrũ viuere quotidie a vita trãsire est, quia dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescẽtia ad iuuentutem, iuuentus ad senectutem, senectus transit ad mortẽ in cursu vitæ præsentis, ipsis suis augmentis ad detrimenta impellitur. l IDEM: Carnales mentes idcirco præsentia diligunt, quia vita carnis quàm fugitiua sit, minime perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prospetantem minime amarent. m IDEM: Hi vitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit vitæ sequentis æternitas non attendunt: dumq. soliditatem perennitatis non considerant, exilium patriam, tenebras lumen, cursum stationem putant. n IDEM in registro: Vita nostra nauiganti similis est: is nãque qui nauigat, stet, sedeat, iaceat, vadit, quia impulsu nauis ducitur. Ita ergo et nos sumus, quia siue vigilantes, siue dormientes, siue iacentes, siue ambulantes, siue volentes, siue nolentes, per momenta temporum, quotidie ad finem ducimur. AVGVSTINVS de verbis Domini: Scio ergo. Supra capite de dilatione. o IDEM super Psalmos: Omnis malus, aut ideo viuit vt corrigatur, aut ideo viuit, vt per illum bonus exerceatur. p IDEM de verbis Domini: Non sunt mali dies, quos agimus in corruptela huius carnis, inter tãtas difficultates, vbi falsa voluptas, nulla gaudij securitas, timor torquens, cupiditas auida, tristitia arida? Ecce quàm mali dies, et tamen rogant Deum homines, vt diu viuant. Quid est autem diu viuere nisi diu torqueri? IDEM: Dicimus panem. Supra li. 2. de oratione accepta. q SENECA in epistola: Nemo quàm bene viuat, sed quamdiu curat: cum omnibus possit contingere, vt bene viuant, vt diu nulli. r IDEM: Nõ

k Greg. li. 11. Moral. c. vlt. circa med. — l Ibid. li. 8. c. 6. cir. fin. — m Ibid. c. 8 in prin. — n Idem registr. lib. 6. indic. 15. c. 190. — o Aug. enar. in ps. 54. ante med. to. 8. — p Idẽ serm. 17. de verb. Dom. circa med. to. 10. — q Sen. ep. 23. in fi. — r Idem ep. 99. ante med.

A viuere bonum est, sed bene viuere. Itaque sapiens viuit quantum debet, non quantum potest, videbit vbi victurus sit, &c. Infra lib. 4. cap. de sapientia.

De Miseria. Cap. XLVII.

GREGORIVS f in homilijs: Fastidio nostro tabescimus, et longa inediæ peste fatigamur: et quia gustare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foras miseri famem nostram. t IDEM in Moralibus: O miseri, qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum, cumq. se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. u

B IDEM: Quid hoc nisi humanæ vitæ miseria est, quod amissa cęlesti patria repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, et tamen cogitare dissimulat, quàm graue sit, quia multa cogitantur? x IDEM super Ezechielem: Necesse est, vt peccantes tunc quoque consideremus amplius miseros, quando eos inspicimus in culpa sua sine flagello derelictos. y AVGVSTINVS de libero arbitrio: Quid tam opus habens misericordia quàm miser? et quid tam indignum misericordia, quàm superbus miser? * IDEM de Trinitate: Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non

C potest esse. * IDEM de ciuitate Dei: Qui peruerse amat cuiuslibet naturæ bonum, etiam si adipiscatur, ipse fit in bono malus, et miser meliore priuatus. ISIDORVS: Mundi amatores. Supra de occupatione. HIERONYMVS: Miseriæ delicijs. Supra de voluptate. z AMBROSIVS de fide resurrectionis: Quid nobis miserius, qui tamquam spoliati et nudi proijcimur in hanc vitam corpore fragiles, corde lubrico, imbecillo animo, anxij ad solicitudines, desidiosi ad labores, proni ad voluptates? a AVCTOR de spiritu et anima: Iugi meditatione animum nostrum exerceamus, et cõsideremus miserias et necessitates nostras, la-

D bores et dolores. Lugentes enim in hanc vitam intrauimus, cum labore viuimus, cum dolore et timore exituri sumus. b BERNARDVS de libero arbitrio: Nulla verior miseria, quàm falsa lætitia. IDEM: Quotquot degimus. Supra lib. 1. de homine. IDEM: Oramus vt Dei. Supra lib. 2. de tentatione. c SENECA in epistola: Si cui sua non videntur amplissima, licet totius mundi Dominus sit, tamen miser est. d IDEM: Quid eo miserius, cui beneficia excidunt, hærent iniuriæ? e IOANNES Chrysostomus super Matthæũ: O miserrimus mundus, et miserrimi qui eum sequuntur. Semper homines mundi alia opera excluserunt a

E vita. Multa in cap. de renunciatione lib. 4.

f Greg. homil. 36. in Euang. ne multum à prin. — t Idem li. 8. Mor. c. 30 ante med. — u Ibid. lib. 11. c. 26. ante med. — x Idem in Ezec. hom. 12. circa med. — y Aug. de lib. arb. li. 3. c. 10. to. 1. — z Amb. de fide Resurr. an. med. to. 4. — a Aut. de spi. et anima c. 49. apud Aug. to. 3. — b Ber. tract. de lib. arb. an. med. — c Sen. ep. 9. vers. fin. — d Ibid. ep. 81. post med. — e Chrysost. oper. imp. homil. 41. post med. to. 2.

De Morte. Cap. XLIIX.

GREGORIVS f in homilijs: Horum vltimã Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitam, vt semper possit esse suspecta, vt dum illã prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. g IDEM in Moralibus: Nil sic ad edomãdum desideriorum carnalium appetitum valet, quàm vt vnusquisque hoc, quod viuum diligit, mortuũ pen-

F set. IDEM: Malitia remanentium. Supra de malitia. h IDEM super Ezechielem: Esse nobis conditor noster diem mortis nostrę incognitum voluit, vt dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur: et tanto quisque sit feruentior in operatione, quanto et incertus est de vocatione. i AMBROSIVS de fide resurrectionis: Vna est mors spiritualis, alia naturalis, tertia pœnalis. k AVGVSTINVS de verbis Domini: Agnoscat se homo mortalem, vt frangat elationem; cetera nostra et bona, et mala incerta sunt, sola mors certa est. l IDEM super Ioannem: Inter spem et desperationem fluctuat anima. Quid ergo egit Deus cũ periclitantibus vtroque morbo: propter illos, qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portũ: propter illos, qui spe periclitantur, fecit diem mortis

f Greg. homil. 13. in Euang. post med. — g Idem li. 16. Moral. c. vlt. — h Idem in Ezec. homi. 17. ante med. — i Amb. de fide Resur. ante med. to. 4. — k Aug. de verb. Dom. ser. 21. circa med. to. 10. — l Idem in Io. tract. 33 prope fin. to. 9.

tis

Digitized by Google

a Bern. in medit. c. 3. post med.
b Idem ep. 105. ad Roman. Subdiac.
c Ibid. con seq.
d Ibid. paulo ante.

tis incertum. [a] BERNARDVS in meditationibus: A Certum est quòd morieris, et incertum est quãdo, aut quomodo, aut vbi. Quoniã vbique te mors expectat, tu quoque si sapiens fueris, vbique eam expectabis. [b] IDEM in epistola: O quàm beati mortui, qui in Domino moriuntur, audientes a spiritu, vt requiescant iam a laboribus suis, non hoc solum autem, sed succedit iucunditas de nouitate, de æternitate securitas. [c] IDEM: Bona mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Contra, mors peccatorum pessima. Et audi vnde pessima, mala siquidẽ in amissione mundi, peior in separatione carnis, pessima in vermis, ignisq. duplici cõtritione. [d] IDEM: B In hac vita quamdiu curat, cõpara tibi illam, quæ semper durat. Dum viuis in carne, morere mundo, vt post mortem carnis, Deo viuere incipias. Quid enim si cõciderit mors saccum coporis tui, dum te subinde circumdet lætitia? O quàm beati mortui, qui in Domino moriuntur. [e] IDEM in sermonibus: Quid in rebus humanis certius morte? quid hora mortis incertius inuenitur? non miseratur inopiam, non reueretur diuitias, non generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parcit ætati, vbique senibus est in ianuis, iuuenibus in insidijs. [f] INTERLINEARIS: Nõ debet extolli in his quæ agit, qui nescit quo modo huc venit, vel quando, et quo modo exibit. [g] SENECA in epistola: Iunior es, non refert, non dinumerantur C anni, incertum est, quo te loco mors expectat: itaque tu illam omni loco expecta. [h] IDEM: Percepit sapientiam, si quis tam securus moritur, quàm nascitur: nunc vero trepidamus, cum periculum accesserit, non animus nobis, non color constat, lacrymę nihil profuturæ cadunt. Quid est turpius, quàm in ipso limine securitatis esse solicitum? causa autem hæc est, quòd inanes omnium bonorum sumus.

e Idẽ ser. de conuers. ad cleric. c. 14.
f Interlin. Iob. 38.
g Sen. ep. 26. post med.
h Idem ep. 22. vers. fi.

De Iudicio. Cap. XLIX.

i Greg. regist. lib. 2. ind. 11. c. 100. cir. fi.
k Idem in Ezec. hom. 2. post med.
l Ibid. hom. 7. longe post med.
m Idem li. 11. Moral. c. 13. non lõge a prin.
n Ibid. lib. 10. c. vlt. cir. med.
o Ibidem.
p Aug. ep. 6. ad Ital. vid. ante med. to. 2.
q Idem de ciu. Dei. li. 20. c. 30. prope fi. to. 5.
r Idem de cath. rud. c. 20. circa med. to. 4.
s Hiero. in Ioel. c. 3. to. 5.

GREGORIVS [i] in registro: Ecce mora non erit, et D ardente cælo, ardente terra, corruscantibus elementis, cum angelis et archãgelis, cum thronis et dominationibus, cum principatibus et potestatibus tremendus iudex apparebit. [k] IDEM super Ezechielẽ: Quæ mens erit hominis, æterni iudicis sententiam nõ formidantis? Ibi enim tunc simul cuncta peccata ante oculos redeunt: ibi omnia, quæ cum delectatione acta sunt, ad memoriam cum pauore reuocantur. [l] IDEM: Redemptor humani generis cum iudex apparuerit, et speciosus iustis, et terribilis erit iniustis. Quẽ enim mansuetum aspicient electi, hunc eumdem pauendum, atque terribilem conspicient reprobi. [m] E IDEM in Moralibus: Ille postmodum cum Deo iudex veniet, qui hic ei modo in prece familiaris extiterit. [n] IDEM: Quisquis stimulo diuini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, in iudicio procul dubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit. [o] IDEM: Tunc cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniuste iudicantur. [p] AVGVSTINVS in epistola: Cum venerit Dominus, et illuminauerit abscondita tenebrarũ et manifestauerit cogitationes cordis, tunc nihil latebit proximũ in proximo, nec erit, quod suis quisque aperiat, et abscondat alienis. [q] IDEM de ciuitate Dei: In illo iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse venturas, Heliam Tesbitem, fidem Iudæorũ, Antichristum persecuturum, Christum iudicaturum, F mortuorum resurrectionem, bonorum malorumq. discretionem, mundi conflagrationem, eiusdemq. renouationem. [r] IDEM de cathechizandis rudibus: Iubẽtur serui Christiani et boni fideles, dominis suis temporalibus æquanimiter fideliterq. seruire: quos iudicaturi sunt, si vsque in finem iniquos inuenerint, aut cum quibus æqualiter regnaturi sunt, si et illi ad verũ Deum conuersi fuerint. [s] HIERONYMVS in originali super Ioelem: Merorem diei iudicij, et tormenta pereuntium, ne Sol quidem et Luna astraq. cetera poterunt intueri, sed retrahent fulgorem suum, et seueritatem iudicantis, reddentis vnicuique secundum opus suum, in caput suum aspicere non audebunt. Nõ quo clemẽtiora sunt Dei iudicia, sed quo omnis creatura in tormẽtis aliorum, de suo iudicio pertimescat. [*] IDEM: Etiam qui sancti sunt, præsentiã Dei absque formidine non videbunt. [t] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: In illo die nihil est, quod respõdeamus, vbi cęlum et terra, aqua Sol et Luna, dies et noctes, et totus mundus stabit aduersum nos in testimonium peccatorum nostrorum, et si omnia taceant, tamẽ ipsæ cogitationes nostræ, et ipsa opera specialiter stabunt ante oculos nostros, accusantes nos ante Deum, dicente Apostolo: Cogitationibus inuicem accusantibus, *et cetera.* [u] AMBROSIVS super Lucam: Væ mihi est, si non peccata mea defleuero: væ mihi est, si non media nocte surrexero ad confitendũ tibi Domine: væ mihi, si dolum proximo meo fecero: væ mihi, si non locutus fuero veritatem. Ad radicẽ securis posita est, faciat fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ, adest Dominus, qui fructum requirat, fecundos viuificet, steriles deprehendat. [x] ISIDORVS de Summo bono: Duæ sunt differentiæ, vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum et reproborum, qui tamen diuiduntur in quattuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, et alius, qui iudicatur, vtrique tamẽ cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, et damnandi: qui vero extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantum damnandi. [y] BERNARDVS de contemptu: Non vnius ciuitatis, aut populi, aut regionis vnius, sed vniuersitatis iudices habent præsidere cum Christo, non solum homines, sed etiam ipsos angelos iudicabunt, qui parentem ad modicum vaporem præsentis gloriæ dedignãtes, et exsufflantes improperium Christi, vniuersis præposuerũt titulis dignitatum. Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri, dare vobis regnum. [z] IDEM in epistola: Veniet veniet dies iudicij, vbi et plus valebunt pura corda, quàm astuta verba, et conscientia bona, quàm marsupia plena, quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis. [a] IDEM super Cantica: Quid in Babylone tutum, si Hierusalem manet scrutinium? [b] IDEM de duodecim gradibus: Cognoscetur recte Dominus iustitiam faciens, qui nunc ignoratur misericordiam quærens. [c] IDEM in sermonibus: Nudi stabunt ante tribunal Christi, vt audiant vocem iudicij, qui ad vocem consilij obturauerunt aures suas. Quid enim loquitur Deus? Agite pœnitentiam, inquit. Multi tamen dissimulant, multi continent aures suas, et dicunt: Durus est hic sermo. Non sic impij non sic, cum intonuerit sermo durus, et verbum asperum. Ite maledicti in ignem æternum. [*] ANSELMVS in libro meditationum: O lignum aridum et inutile, æternis ignibus dignum, quid respondebis in illa die, cum exigetur a te vsque ad ictum oculi, omne tempus viuendi tibi impensum, qualiter fuerit a te expensum? Tunc quippe condemnabitur quidquid fuerit inuentum in te, operis vel ocij, sermonis, et silentij, vsque ad minimam cogitationem, etiam quod vixisti, si non fuerit ad voluntatem Dei directum. [*] IDEM: O angustia, hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus, etsi iustus vix saluabitur, peccator sic depressus, in quam partem se premet constrictus? Vbi latebo? vbi apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. [*] IDEM: Dies iræ dies illa, *etcet.* Quid dormitas anima tepida, et digna euomi? Qui non expergiscitur, qui non tremit ad tantum tonitruum, non dormit, sed mortuus est.

t Chrysost. oper. imp. homil. 19. post med. to. 2.
u Amb. in Luc. li. 2. c. 3. to. 3.
x Isid. de sum. bo. li. 1. c. 30. sent. 10.
y Ber. declam. sup. Ecce nos, post med.
z Idẽ ep. 1 ad Robert. cir. med.
a Idem in Cant. ser. 55. ante med.
b Idem de 12. grad. humil. post med.
c Idem in ser. de ver. Abacuc ante med.

De damnatione. *Cap. L.*

GREGORIVS[a] in Moralibus: Fit miseris mors sine morte, finis sine fine defectus, sine defectu: quia et mors viuit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescit: mors perimit, et non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flāma cōburit, sed nequaquam tenebras discutit. [b] IDEM: In inferno ignis non lucet ad consolationem, et tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces suos secum in tormento reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt: quatenus, qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amarunt, ipsorum quoque interitus eos in augmentum suę dānationis affligat. [c] IDEM: Sicut in domo patris māsiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic damnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subijcit dispatilitas criminis. [d] IDEM in homilijs: Vt peccatores in supplicio amplius puniantur, et eorum vident gloriam, quos contempserunt, et de illorum etiam pęna torquentur, quos inutiliter amauerunt. * HIERONYMVS in originali super Isaiam: In consummatione mundi, præteritarum deliciarum recordatio erit materia cruciatuum. [e] AVGVSTINVS in sermonibus: Quare in inferno mors quæritur, et nō inuenitur? quia quibus in hoc sæculo vita offertur, et nolunt accipere, in inferno quærent mortem, et non poterunt inuenire. [f] IDEM in Enchiridione: Mitissima sane omnium pœna erit eorum, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: et in ceteris, qui addiderunt, tanto ibi quisque tolerabiliorem habebit damnationem, quāto hic minorem habuit iniquitatem. [g] IDEM de cathechizandis rudibus: Sicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte simile potest inueniri gaudio vitæ æternæ, quam sancti accepturi sunt: ita nullus cruciatus pœnarum temporalium potest sempiternis iniquorum cruciatibus cōparari. [h] IDEM de natura boni: Peccantes in supplicijs ordinantur, quia

a Greg. li. 9. Moral. c. 39. circa med.
b Ibidem.
c Ibidem ante med.
d Idem homil. 40. in Euang. post med.
e Aug. ser. 252. de tēp. circa med. to. 10.
f Idem in Enchir. c. 93. to. 3.
g Idem de cath. rud. c. 24. in fin. to. 4.
h Idem de na. bo. con. Manich. c. 7. to. 6.

A ordinatio eorum naturæ nō competit, ideo pœna est: sed quia culpæ competit, ideo iustitia est. [i] IDEM: Melius ordinatur natura, vt iuste doleat in supplicio, quàm vt impune gaudeat in peccato. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Excludi a bonis æternis, et alienum effici ab his, quæ præparata sunt sanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, vt et si nulla extrinsecus pœna torqueret, hæc sola sufficeret. * IDEM: Non putemus, quia suppliciorum nimietas ipsa dabit finem dolorum, sed peccata quidem pœnas accendent, incorruptio vero animæ, et corporis, nullum supplicijs terminum dabit. [k] ISIDORVS in synonymis: Intende animo quascumque
B sæculi pœnas, quoscumque tormentorum dolores, quascūque dolorum acerbitates, compara hoc totum gehennæ, et leue est omne, quod pateris. * FVLGENTIVS in epistola: Principalia sunt duo tormenta in inferno, ibi frigus intolerabile, et calor ignis inextinguibilis. Vnde in euangelio legitur: Illic erit fletus, et stridor dentium: fletus namque in liquefactione oculorum de calore nascitur, stridor vero dentium de frigore oritur. [l] BERNARDVS in epistola: Ob hoc proculdubio inflexibilis, et obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate. * IDEM in sermo-
C ne: Singulis excessibus singulis et membris, quæ arma fuerant iniquitatis, sua debetur pœna pro qualitate, vel quantitate commissi. In quo autem membro creator amplius offenditur, peccator grauius torquebitur. [m] ANSELMVS de similitudinibus: Partes miseriæ sunt turpitudo, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. [n] AVCTOR de spiritu et anima: Quædam animæ in eisdem locis, in quibus culpam cōmiserunt, puniuntur, quædam vero abditis receptaculis, vsque ad vltimam resurrectionem continentur, sicut vnaquæque digna est requie et miseria.

i Ibid. c. 9.
k Isid. in synon. c. 1. ante med.
l Bern. ep. 253. ad Gar. abb. circa med.
m Ansel. de simil. c. 49.
n Auct. de spir. et ani. apud Aug. to. 3.

CAPITA LIBRI QVARTI PHARETRÆ.

PHA-

Digitized by Google

PHARETRAE LIBER QVARTVS, IN QVO De gratiosis agitur.

De Voluntate Caput Primum.

a Greg. homil. 5. in Euang. circa med.
b Hier. ad Exuperan. epist. 35. to. 1.
c Aug. de vera rel. c. 14. to. 1.
d Idem de spi. et lit. c. 34. to. 3.
e Idē orat. de 5. haeres. c. 1. in prin. to. 6.
f Idem de Eccl. dogm. c. 86. to. 3.
g Idem de bon. vid. c. 17. to. 4.
h Idem solil. lib. 1. c. 10. to. 1.
i Idem de agone Christia. c. 7. to. 3.
k Chrysost. oper. imp. hom. 39. ante med. to. 2
l Ibid. homil. 32. post med.
m Bernar. trac. de lib. arb. ante med.
n Ans. de simil. c. 158
o Ibidem c. 159.

GREGORIVS [a] in homilijs: Ante A Dei oculos numquam est vacua manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. [b] HIERONYMVS in epistola: Certe Christus pro animi volūtate, omnia in acceptum refert. Nemo Apostolis pauperior fuit, et nemo tantum pro Domino dereliquit. [c] AVGVSTINVS de vera religione: Tales seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei seruirēt liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non volūtate, sed necessitate B seruirent. [d] IDEM de spiritu et littera: Nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem: sed consentire, vel dissentire, propriae voluntatis est. [e] IDEM cōtra quinque haereses: Ad compellendum non potest esse molestus exactor, cum ad reddendum deuotus est debitor. IDEM: Nemo aliquid. Supra lib. 2. de charitate. [f] IDEM de ecclesiasticis dogmatibus: Nullus sanctus et iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. [g] IDEM de viduitate: Nostrum est velle: sed voluntas ipsa, et admonetur, vt surgat, et sanatur, vt va- C leat, et dilatatur, vt capiat, et impletur, vt habeat. [h] IDEM de soliloquijs: Quanto augetur spes videndi illius, cui vehementer aestuo, pulchritudinis, tanto ad illam totus amor voluntasq. conuertitur. [i] IDEM de agone Christiano: Omnis creatura velit nolit, vni Deo, et Domino suo subiecta est: sed hoc admonemur vt tota voluntate seruiamus Domino Deo nostro. Quoniam iustus liberaliter seruit, iniustus autem compeditus serui. [k] IOANNES Chrysostomus super Matthaeū: Voluntates bonae sic suaues sunt apud Deū quēadmodū apud homines odoriferi flores. [l] IDEM: Sicut D peccatū opus sine voluntate non facit, ita et iustitia ex opere nō cōsummatur, nisi et volūtas affuerit. IDEM: Illa est gloriosa. Supra li. 2. de cōtinētia tactus. IDEM: Debet voluntas. Supra lib. 2. de gratia. [m] BERNARDVS de libero arbitrio: Ordinatio est omnimoda cōuersio voluntatis ad Deū, et ex tota se, voluntaria deuotaq. subiectio. * IDEM in epistola: Regnū Dei intra nos est. Quid est hoc regnum? sana et libera voluntas hominis, ita se cōformans voluntati Dei, vt nihil velit quod sciat ei displicere, nihil nolit quod sciat ei placere. [n] ANSELMVS de similitudinibus: Volun- E tas bona est quae Dei voluntati subiecta est, quando id vult, quod Deus vult illā velle debere, et iusta siue recta dicitur, quando id quod Deus vult illam velle debere amplectitur. [o] IDEM: Non semper velle debemus, quod Deus vult, sed hoc velle debemus, quod Deus vult nos velle debere.

De tranquillitate. Cap. II.

p Greg. regist. li. 6. indic. 15. c. 178.

GREGORIVS [p] in registro: Nullius vos ibi lingua implicet, vbi conscientia non accusat. Quem enim conscientia defendit, et inter accusatores liber est, et liber vel sine accusatione esse non potest, si sola quae interius audit conscientia accusat. [q] IDEM in Moralibus: Piorum conscientiae grande sibi conferri praemium credunt, cum de quibusdam modo suis illicitis actionibus arguuntur. Praeponunt enim ante oculos cordis, quia districtum Dei iudicium tanto verius tunc super eos mitigabitur, quanto nūc acrius homine arguente praeuenitur. [r] AVGVSTINVS de cathechizandis rudibus: Tu qui veram requiem, quae post hanc vitam Christianis promittitur, quaeris, etiā hic eam inter amarissimas vitae huius molestias suauē gustabis, si eius, qui eam promisit praecepta dilexeris. Cito enim senties dulciores esse fructus iustitiae, quàm iniquitatis, et verius atque iucundius gaudebis de bona cōscientia inter molestias, quàm de mala inter delicias. [f] IDEM super Genesim ad litteram: Etiam in ipso homine laetitia quaedam bonae conscientiae paradisus est. Vnde et Ecclesia in sanctis temperāter, et pie et iuste viuentibus paradisus rectè dicitur, pollens affluentia gratiarum castisq. delicijs. AMBROSIVS: Bene sibi conscius. Supra lib. 2. de constantia. [t] ISIDORVS de Summo bono: Semper conscientia serui Dei, humilis esse debet et tristis: vt scilicet per humilitatē non superbiat, et per humilem merorem cor ad lasciuiam non dissoluat. [u] BERNARDVS super Cantica: Sufficit aduersum os loquentium iniqua, opinio bonorum cū testimonio conscientiae. [x] IDEM: Omnis gloria sanctorū intus non foris est, hoc est, non in flore feni, aut in ore vulgi, sed in Domino. [y] IDEM de consideratione: Perfecta cuique, et absoluta excusatio est, testimoniū conscientiae suae. Mihi enim pro minimo est, vt ab illis iudicer, qui dicunt bonū malū, et malū bonum. * IDEM: Magnae diuitiae bona conscientia. Et re vera quid ditius in rebus, aut quid dulcius, quid in terra quietius atque securius? Bona cōscientia damna rerū non metuit, non verborū contumelias, non corporis cruciatus, quippe quae et morte ipsa magis erigitur quàm deijcitur. * IDEM: Bona bonae conscientiae reuirescunt in laboribus, non arescunt, nec in morte euanescunt, sed reflorescunt, laetificant viuentem, morientē consolantur, reficiunt mortuum, nec deficiunt in aeternum. [z] SENECA in epistola: Sapiens numquam sine gaudio est, gaudium autem hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientia.

q Idem li. 26. Mor. c. 3. cir. med.
r Aug. de Cathe. rud. c. 16. to. 4.
f Idem de gen. ad lit. lib. 12. c. 34 to. 3.
t Isid. de sum. bo. li. 3 c. 20. sent. 9
u Ber. ser. 24. in Cāt. an. med.
x Ibid. ser. 25. post med.
y Idem de consid. li. 2. ante med.
z Sen. ep. 59. prope fi.

De taciturnitate. Cap. III.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Discrete vicissitudinum pensanda sunt tempora: ne aut cū restringi debet lingua, per verba se inutiliter soluat: aut cum loqui vtiliter potest, semetipsam pigra restringat. [b] IDEM: Si ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus: non iā lucra Dei quaerimus, sed nostra. IDEM: Proximorū mala. Supra lib. 2. de consensu. [c] IDEM: Quotiens auditores nostri nostra volunt quasi laudādo cognoscere, nō autem sua peruersa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, et illorum culpa, quae erat, esse non desinat, et nostra, quae

a Greg. li. 7. Moral. c. 17. cir. fi.
b Ibid. lib. 20. c. 27. cir. fi.
c Ibid. lib. 22. c. 12. paulo post prin.

non erat, fiat. a IDEM in homilijs: Imitatione Dei, gloriosius est tacendo iniuriã fugere, quàm respondẽdo superare. b IDEM super Ezechielẽ: Quasi quoddã nutrimentum verbi est censura silentij. Et rectè per excrescentem quoque gratiam sermonem accipit, qui ordinate antea per humilitatem tacet. c IDEM: Sicut mali ideo Deũ exasperant, quia loquuntur, et faciunt mala: ita nonnũquam boni exasperant, quia reticent bona. d IDEM in pastorali: Qui proximi mala respiciunt, et tamẽ silentio linguam premunt, quasi cõspectis vulneribus, vsum medicaminis subtrahunt, et eo mortis auctores fiunt, quo minus, quem poterant, curare nolunt. e HIERONYMVS in epistola: Nũquam de mulierũ formis disputes: nec quid in cuiusquã domo agitur, alia domus per te nouerit. f AVGVSTINVS de mendacio: Licet vel disertori ac disputatori, ac prædicatori rerum æternarum, vel narratori atque pronunciatori rerum tẽporalium ad ædificandam religionem atque pietatem pertinentium, occultare in tẽpore quidquid occultandum videtur, mẽtiri autem nũquam. g IDEM de baptismo paruulorum: Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarũ scripturarum certis clarisq. documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando. IDEM: Magis innocẽtis. Supra li. 3. de remissione. IDEM ibidẽ: Tu vulnus. h ISIDORVS in synonymis: Tẽpore congruo loquere, tempore cõgruo tace, non loquaris nisi interrogatus fueris, non dicas priusquam audias. i IDEM: Ab otioso sermone compesce linguam, caue fabulas ineptas, aniles fabulas non requiras, inania verba non garrias. k IDEM: Vis virtutes tuas augere, prodere noli. l IDEM: Fuge videri, quod esse meruisti: quod manifestãdo potes amittere, tacendo custodi. m AMBROSIVS super Lucã: Rarior tacendi virtus, quàm loquẽdi. n IDEM de officijs: Quãplures vidi loquendo in peccatum incidisse, vix quẽquam tacendo, ideoq. tacere nosse, quàm loqui difficilius est. o IDEM: Quando nobis aliquis conuiciatur, lacessit, ad violentiam prouocat, ad iurgium vocat: tunc silentiũ exerceamus, tunc muti fieri non erubescamus. p BERNARDVS de cõsideratione: Vtilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiã nõ excludat. Ergo vbique frenanda lingua præceps, maxime autem in cõuiuio. IDEM: Nemo fratres. Infra de correptione. q GLOSSA in Leuiticũ: Quod gula peccauit, ieiuniũ corrigat: quod garrulitas admisit, silẽtiũ deleat, et similiter cõtrarijs curẽtur cõtraria.

a Idem homil. 18. in Euang. post med. b Idem homil. 11. in Ezech. an. med. c Ibidem hom. 9. longe post med. d Idẽ Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 15. e Hieron. epist. 2. ad Nep. post med. to. 1. f Aug. de mend. ad Consent. c. 10. to. 4. g Idem de pecc. merit. et remiss. et de Bap. par. lib. 2. c. 36. to. 7. h Isid. in syn. c. 9. i Ibid. paulo ante. k Ibid. c. 10 l Ibid. post pauca. m Amb. in Luc. li. 9. c. 19. to. 3. n Idẽ offic. lib. 1. c. 2. to. 4. o Ibid. c. 5. p Bern. de consid. li. 4. vers. fi. q Glos. Leuit. 25.

De Exercitio. Cap. IV.

GREGORIVS * in registro: Apud Dominum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. r IDEM: Qui ecclesiasticis famulantur obsequijs, ecclesiastica, vt possibilitas exigit, debent adipisci subsidia. s IDEM: Iustitiam, quam mente geritis, oportet coram hominibus luce operũ demonstretis. t IDEM in Moralibus: Cum opus crescit, præmij fiducia proficit, cum vero opus torpuerit, spes a remuneratione lassescit. u IDEM: Iste in hac vita iustorũ labor est, vt semetipsos inueniant, inuenientes flendo atque corrigendo ad meliora perducant. x IDEM: Sicut malis securitas præsens labor est, ita bonis præsens labor perpetuam securitatem parit. y IDEM: Sancti viri minime exultant, cum cognoscunt, quæ faciant, sed cum faciunt, quæ cognouerunt, etsi intelligendo congaudent muneri largitoris, mœrentes tamen considerant debitum operis. z IDEM super Ezechielem: Actiua vita, est panẽ esurienti tribuere, verbum sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum reuocare, infirmantis curam gerere, et commissi nobis qualiter subsistere valeant, dispensare. a IDEM: Considerãdum nobis est, opus nostrum quale sit, quæ cogitatio in opere, quæ intentio in cogitatione.

* Greg. lib. 4. ind. 3. c. 70. in prin. s Ibid. li. 1. ind. 9. c. 46. in prin. t Idem li. 2. Mor. c. 1. cir. fi. u Ibidem li. 21. c. 21. x Ibid. lib. 10. c. 18. post med. y Ibid. lib. 22. c. 9. post med. z Idem in Ezec. hom. 14. circa med. a Ibidem hom. 20. longe post med.

b IDEM: Quid iam de scriptura sacrã didiceris, et quãtum proximum tacitus ames, in latitudine boni operis ostendes. c IDEM in Dialogis: Opus ex dono est, nõ donũ ex opere. Omne quippe opus dona præueniunt, quamuis ex subsequẽti opere, ipsa etiam dona succrescunt. d ISIDORVS in synonymis: Præcaue otium, non diligas otium, nõ ducas vitam in otio: fatiga corpus laboribus, exerce operis cuiuslibet studium. e IDEM: Grauius libido vrit, quem otiosum inuenerit. Cedit autem libido rebus, cedit operi, cedit industriæ et labori. f IDEM de Summo bono: Nihil iuuat, quod inter bonum et malum sensu prudentiore discernimus, nisi opere, aut male cogitata caueamus, aut bona inchoata faciamus. g IDEM: Dei seruum sine intermissioue legere, orare, et operari oportet: ne forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis surripiat. Cedit enim labori voluptas, animum autẽ vacantem cito præoccupat. h IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Qui habent spiritum Dei, non sunt contenti sedere otiosi: sed ipse spiritus, qui est in eis, vrget eos aliquod bonum apprehendere. i IDEM de compunctione: Merces maior tibi augetur, quãdo nõ spe mercedis operaris, sed studio placendi. k AVGVSTINVS in sermone: Noli esse piger in opere, cuius mercedem desideras, si quem et tu ipse mercenarium conduxisses, non ante mercedem numerares, quàm in opere exerceres. l IDEM de baptismo paruulorum: Propter hoc de paradiso emissus Adam cõtra Eden habitauit, idest contra sedem deliciarum, vt significaret, quòd in laboribus, qui sunt delicijs contrarij, erudienda est caro peccati. m IDEM de opere monachorum: Nullo modo decet, vt in ea vita vbi senatores fiunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi: et quo veniunt relictis delicijs, qui fuerunt prædiorum domini, ibi sint rustici delicati. IDEM in glossa super 1. Tim. 5. Qui ad pedes fratrum inclinatur, in corde, vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. IDEM: Vis desideriorum. Infra in c. de desiderio. n BERNARDVS de consideratione: Si labor terret, merces inuitet: vnusquisque enim secundum suum laborem mercedem accipiet. o IDEM in epistola: Non ex folijs, non ex floribus, sed ex fructu arbor bona malave cognoscitur: denique a fructibus eorum cognoscetis eos: opera ergo, et non verba discernunt inter filios Dei, et filios diffidentiæ. * IDEM de amore Dei: Quamuis adhuc non videat oculus, nõ cesset operari manus: vt qui proficere vult in magno, fidelis sit in minimo: et in eo, quod ex conditoris largitate iam prærogatum habet, vis potestatis officium exhibeat bonæ voluntatis. IDEM: Miserere animæ. Supra lib. 2. de contritione. p SENECA in epistola: Satis multum temporis sparsimus, incipiamus vasa in senectute colligere: in freto viximus, moriamur in portu.

b Ibidem hom. 17. ante med. c Idem li. 1. Dial. c. 4. ante med. d Isid. in synon. c. 5. e Ibid. paulo ante. f Idem de sum. bo. li. 2 c. 25. sent. 10. g Ibid. li. 3 c. 20. sen. 5. h Chrysost. oper. imp. hom. 5. an. med. to. 2. i Idem de compunct. lib. 2. post med. to. 5. k Aug. ser. 245. de tẽp. ante med. to. 10. l Idem de pec. merit. et remis. et de bapt. paru. lib. 2. c. 34. to. 7. m Idem de op. mon. c. 25. in fin. to. 3. n Bern. li. 2. de cõsid. ante med. o Idem ep. 107. circa prin. p Sen. ep. 19. circa prin.

De Innocentia. Cap. V.

GREGORIVS q in Moralibus: Plerũque res quælibet innocenti mente conspicitur, sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio confoditur. Non enim Dauid Vriæ coniugem ideo studiose respexit, quia concupiuerat: sed ideo potius concupiuit, quia incaute respexit. r IDEM: Nil simplici corde felicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet, nihil est, quod pati ab alijs formidet. s IDEM: Illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum. t IDEM: Si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. u IDEM in registro: Sicut multorum iam experimento didicimus, in damno expenditur, quidquid cum peccato cõgregatur. Si igitur vultis nihil iniuste perdere, summopere

q Greg. li. 21. Moral. c. 6. r Ibid. lib. 12. c. 21. in prin. s Ibid. lib. 10. c. 15. in fin. t Ibid. li. 8 c. 32. post med. u Idem reg. lib. 9. ind. 4. c. 18.

Digitized by Google

mopere studere de iniustitia nihil habere. In terrenis enim rebus, semper causa damni est origo peccati. [a] IDEM: Vosmetipsos ita ante conspectum omnipotentis Domini, in bonis operibus debetis exhibere, vt inueniri in vestra actione nequeat, quod ab eodē Deo iudice percuti, vel homine insidiante valeat accusari. * IDEM in pastorali: Fit plerumque Deo gratior amore ardens vita post culpam, quàm securitate torpens innocentia. * AMBROSIVS de officijs: Hoc est innocentem esse, ignorare quod noceat, etsi circumscribitur ab aliquo de omnibus, tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. [b] IDEM: Beatam vitam efficiunt tranquillitas conscientiæ, et securitas innocentiæ. [c] IDEM de pœnitentia: Facilius inueni, qui innocentiam seruauerint, quàm qui cōgrue egerint pœnitentiam. [d] HIERONYMVS in epistola: Malitiam, odium, atque inuidiam, quæ vel maxima, vel sola semina sunt nocendi, Christiana a se anima propellat: neque manu tātum aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam. [e] IDEM: Tum demum lætare de innocentiæ conscientia, si cum potes adiuuare, non desistas. * IOANNES Chrysostomus in sermone: Gaude innocentia et exulta gaude inquam, quia vbique illæsa es, vbique secura. Si tentaris, proficis: si humiliaris, erigeris: si pugnas, vincis: si occideris, coronaris. [f] AVGVSTINVS super Psalmos: Duobus modis nocet homo, si facit miserum, vel si deserit miserum. Innocens vero est, qui nec sibi, nec alijs nocet. [g] IDEM de ciuitate Dei: Absit a mente Christiana, quæ in Deo suo spe posita, cuius adiutorio innititur, vt mens talis cuiuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quòd si illa concupiscentia, vel inobedientia, quæ in membris habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi sua lege mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis? [h] IDEM: Pertinet ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere a peccato, vel punire peccatum: vt aut ipse, qui plectitur, corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo. IDEM: Sicut non est beneficientiæ. Supra de remissione. IDEM ibidem: Magis innocentes. [i] IDEM de vita Christiana: Nihil Deo dignius, nihil charius esse potest, quàm vt innocentia tota obseruatione teneatur. Licet enim quis in alijs operibus deuotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blanditur. [k] CASSIODORVS in libro de anima: Vir fixus, purus, innocuus omnes laudat, se semper accusat: vt complaceat vniuersis, sibi soli displicet. [l] BERNARDVS de consideratione: Non eris innocens, si aut punias eum, cui fortasse parcendum esset: aut parcas ei, qui fuerat puniendus. [m] ANSELMVS de similitudinibus: Si hinc peccati pudorē, et illinc cernerem inferni horrorem, et necessario vni eorum haberem immergi, prius me in infernum immergerem, quàm peccatum in me immitterem. Mallem enim purus a peccato, et innocens, gehennam intrare, quàm sorde pollutus cælorum regna tenere: cum constet, solos malos in inferno torqueri, et solos bonos in cælesti beatitudine foueri.

a Ibid. lib. 11. ind. 6. c. 20.
b Amb. off. lib. 2. c. 1. to. 4.
c Idem de pœnit. li. 2. c. 10. to. 4.
d Hieron. ep. 14. ad Celant. an. med. to. 1.
e Ibid. post pauca.
f August. enar. in ps. 100. ante med. to. 8.
g Idem de ciu. Dei, li. 1. c. 25. to. 5
h Ibid. lib. 19. c. 16.
i Idem de vita Christia. c. 10. post med. to. 9.
k Cassiod. de ani. c. 18 cir. prin.
l Bern. de consid. lib. 2 post med.
m Ansel. de simil. c. 190.

De excusatione. Cap. VI.

GREGORIVS [n] in Moralibus: Iustus etsi quid vmquam delinquendo loquitur, tamen dignum non est, vt ab iniustis, et praue viuentibus iudicetur. IDEM: Cum quoslibet. Supra lib. 1. de pauperibus. [o] AVGVSTINVS in epistola: Discamus in similitudine operum discernere animos operantium: ne clausis oculis calumniemur, et beneuolos pro nocentibus accusemus. [p] IDEM in sermone Domini in monte: Ea facta, quæ, dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretamur. [q] IDEM: Non reprehendamus ea, quæ nescimus, quo animo fiant, neque ita reprehendamus, quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem. [r] BERNARDVS super Cantica: Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum: magis autem excusa intentionē, si opus nō potes, puta ignorantiam, puta subreptionē, puta casum. Quòd si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, et dicito apud teipsum: Vehemens fuit tentatio, quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? [s] IDEM: Si is qui de claustro est, eum, qui versatur in populo interdum minus discrete sese agere deprehendat, verbi gratia, in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio, nō ad iudicandum cōfestim prosiliat, sed meminerit scriptum: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciēs mulier. Nam tu quidem in tua custodia vigilans benefacis, sed qui iuuat multos, et melius facit et virilius. Quòd si implere nō sufficit absque aliqua iniquitate, id est absque quadam inæqualitate vitæ et conuersationis suæ, memento quia charitas operit multitudinē peccatorum. [t] SENECA in epistola: Sapiens non vertit omnia in peius, sed nec quærit, cui imputet casum: et peccata ad fortunam potius refert: non calumniatur, nec verba, nec vultus: quidquid accidit, benigne interpretando leuat. [u] IDEM: Semper quidquid dubium est, humanitas inclinet in melius.

n Greg. li. 17. Moral. c. 7.
o Aug. ep. 48. ad Vincent. longissime ante med. to. 2.
p Idem de ser. Dom. in mon. li. 2. c. 18. to. 4.
q Ibidem.
r Bern. in Cant. ser. 40. prope fi.
s Ibid. ser. 12. post med.
t Sen. ep. 81. post med.
u Ibidem post pauca.

De discussione. Cap. VII.

GREGORIVS [x] in Moralibus: Iusti viri, cum districtionem venturi iudicis cōtemplantur, peccata sua ad memoriam reducunt: deflent, quæ commiserunt: districte se iudicant, ne iudicentur. [y] IDEM: Dominum tanto quis securius expectat, quanto quotidie vitam suam suspectus examinat. [z] IDEM: Electi intra sinū cordis aduersum se, quidquid se impugnat enumerant: ibi ante oculos suos omne, quod defleant, coaceruāt: ibi quidquid per irā districti iudicis discerni possit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent, nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat. Nā conscietia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. [a] IDEM: Qui semetipsum prius nō iudicat, quid in alio recte iudicet, ignorat. [b] IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Quādo accubueris super stratum tuū, et neminē infestum pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in mediū codicem conscientiam tuā, et reminiscere peccata tua, si quid in verbo seu in facto, vel in cogitatione peccasti. [c] AVGVSTINVS de vera religione: Spiritalis homo omnia iudicat, quia super omnia est, quādo cum Deo est: cum illo est autem, quādo purissime intelligit, et tota charitate, quod intelligit, diligit. IDEM: Non facile. Supra lib. 1. de iudicibus. * IDEM de verbis Domini: Nihil est, quod sic quisque cogitare debeat, nisi vt in semetipsum oculos cōuertat, se discutiat, se inspiciat, se quærat, et se inueniat: quod displicet, necet, et quod placet, optet et plantet. [d] BERNARDVS super Cantica: Spiritualis homo omnia dijudicat, et ipse a nemine iudicatur: iudicabo proinde mala, iudicabo et bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus diluere lacrymis, punire ieiunijs, ceterisq. sanctæ laboribus disciplinę. In bonis de me sentiam humiliter, et iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo. [e] IDEM: Babyloniorum manifesta sunt peccata præcedentia iudicium, et non egent scrutinio sed supplicio: mea autem, qui videor monachus et hierosolymita peccata certe occulta sunt, nomine et habitu monachali obumbrata, et idcirco necesse erit, subtili ea inuestigari discussione. Multa supra lib. 2. de prudentia, de intelligentia. [f] SENECA in epistola: Quod homines de alijs libētissime faciunt, de te apud te male existima. Assuesce et dicere verum, et au-

x Greg. li. 21. Moral. c. 18.
y Ibid. lib. 25. c. 5.
z Ibid. c. 6
a Ibid. lib. 14. c. 13. cir. med.
b Chrysost. homil. 2. in ps. 50. ante med. to. 1.
c Aug. de ve. relig. c. 31. post med. to. 1.
d Bern. in Cant. ser. 55. post med.
e Ibid. paulo ante.
f Sen. ep. 68. ante med.

Digitized by Google

dire. [a] IDEM: Clamo mecum ipse: Numera annos tuos, et pudebit eadem velle, quæ volueras puer. Hoc denique tibi citra mortis diem præsta: moriantur ante te vitia.

a Idem ep. 27. ante med.

De mortificatione. Cap. IIX.

GREGORIVS [b] in Moralibus: Tanto mens melius ad superna appetenda componitur, quanto ab illicitis arctius corpus edomatur. [c] IDEM in homilijs: Nisi quis a semetipso deficiat, ad eum, qui supra ipsum est, non appropinquat: nec valet apprehendere, quod supra ipsum est, qui nescit mactare, quod est. [d] AVGVSTINVS in regula: Carnem vestram domate ieiunijs, et abstinentia escæ et potus, quantū valetudo permittit. Quando autem aliquis nō potest ieiunare, non tamen extra horam prandij aliquid alimentorum sumat, nisi cum ægrotat. [e] IDEM de viduitate: Facilius concupiscentia refrenatur, quæ nulla expectatione succenditur. [f] IDEM de singularitate clericorum: Amputanda sunt omnia nobis, quæcumque igniferi fomitis, sulphurantibus flammis scatens fornax ebullientis carnis exæstuat: ne vel tenuis quidem scintilla seruata, maiora conflet incendia. [g] ISIDORVS de Summo bono: Mori oportet hominem in carne mundo, ne moriatur in anima Christo. Nam tunc quisque viuere dicitur, si secundum sæculū moriens, in solo Deo viuere delectetur. [h] CASSIODORVS de anima: Væ carni, quæ hic superata non fuerit. Nam quæ in hac conuersatione vincitur, illic sine dubio coronabitur. [i] BERNARDVS in epistola: Durius tractandum quidem est corpus ne rebellet, ne insolescat: sic tamen vt seruire sufficiat, quia ad seruiendum spiritui datum est: nec sic habendum est, tamquam propter illud viuamus, sed tamquā sine quo viuere non possumus. [k] SENECA in epistola: Vetas me cælo interesse, id est, iubes me viuere capite demisso? Maior sum et ad maiora genitus, quàm vt mācipium sim mei corporis: quod quidem nō aliter aspicio, quàm vinculum aliquod libertati meæ circumdatum. [l] IDEM: Contemptus sui corporis, certa libertas est. [m] IDEM: Honestum ei vile est, cui corpus nimis clarum est: agatur eius diligentissime cura, ita tamen vt cum exiget ratio, cum dignitas, cum fides, mittendum sit in ignes. * IDEM: Hanc sanam et salubrem formam vitę tenere, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est: durius etiam tractandum est, ne animo male pareat.

b Greg. lib. 31. Moral. c. 17. ante med.
c Idē hom. 32. in Euāge. an. med.
d Aug. reg. 3. c. 11. et 12. to. 1.
e Idem de bon. vid. c. 20. in fi. to. 4.
f Apud Cyprian. de sing. cler. c. 21. post med. to. 3.
g Isid. de sum. bo. li. 3 c. 65. sent. 6
h Cassiod. de anim. c. 18.
i Bern. ep. de vita solitar. ante med.
k Sen. ep. 65. post med.
l Ibid. post pau.
m Idē ep. 14.

De disciplina. Cap. IX.

GREGORIVS [n] in registro: Cum sit proprium disciplinæ ab illicitis prohibere, et excessus culparum salubriter resecare, studiose eius seruanda censura est. Nā si negligitur, cuncta in cōnfusionē deueniūt, dū vnus destruit, quidquid eā custodiendo alter ædificat. IDEM: Sic vt nos. Supra li. 1. de prælatis bonis. [o] IDEM in Moralibus: Sancti viri cum huius mundi potestate fulciuntur, tanto sub maiorem mentis disciplinam se redigunt, quanto sibi per impatientiam potestatis suaderi illicita, quasi licentius sciunt. [p] IDEM: Solus in illicitis non cadit, qui se aliquando et a licitis caute restringit. [q] IDEM: Intentioni animæ si exterior euagatio clauditur, interior secessus aperitur. Nā quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, eo super se intendere per profectum potest, quia et in altum crescere arbor cogitur, quæ per ramos distendi prohibetur. [r] IDEM: Mens mutabilitatis suæ pondere, ad aliud semper impellitur, quàm est, et nisi in statu suo arcta custodiæ disciplina teneatur, semper in deteriora dilabitur. IDEM: Sancti viri. Supra li. 2. de continentia visus. [s] IDEM: Tanto apud Domi-

n Greg. regist. lib. 7. ind. 2. c. 36. in prin.
o Idem li. 5. Mor. c. 8. non longe a prin.
p Ibidem.
q Ibid. lib. 30. c. 9. post med.
r Ibid. lib. 21. c. 26. post med.
s Ibid. lib. 26. c. 19. post med.

A nū obligatiores sumus, quanto apud homines inulte peccamus. Disciplina autem nostra, subditos diuino iudicio tanto liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sua vindicta non deserit. IDEM: Peccata quæ feriri. Supra lib. 2. de donis. [t] AMBROSIVS in epistola: Non natura seruum facit, sed insipientia: nec manumissio liberum, sed disciplina. [u] IDEM; Si quæris viam sapientiæ et disciplinæ, colere Deum, atque ei subditum esse sapientia est: abstinere autem a peccato, disciplina est. [x] IDEM de viduitate: Prima institutionis est disciplina, culpā auertere: et secunda, virtutem infundere. [y] CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Disciplina est ordinata morum correctio, et maiorum præcedentium regularis obseruatio. B [z] BERNARDVS in epistola: O quàm compositum reddit omnem puellaris corporis statum, necnon mentis habitum disciplina! ceruicem submittit, deponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cohibet cachinnos, moderatur linguam, frenat gulam, sedat iram, format incessum. Talibus decet pudicitiæ vestem distingui margaritis. IDEM: Non oportet. Supra de prouidentia lib. 2.

t Ambros. tract. in ps. 104. ad Simp. ante med. to. 2.
u Idem ep. li. 3. ep. 20. cir. med. to. 5.
x Idem li. de viduis multo ante med. to. 4.
y Cyp. de 12. abus. c. 11. to. 3.
z Bern. ep. 113. ad Sophi. Virg. post med.

De cruce spirituali. Cap. X.

C GREGORIVS [a] in homilijs: Crux a cruciatu dicitur. Et duobus modis crucem Domini baiulamus, cum aut per abstinentiam carnem affligimus, aut per compassionem proximi, necessitatem illius nostrā putamus. [b] IDEM in Moralibus: Quia Paulus nec mundi gloriam quærebat, nec a mundi gloria ipse quærebatur, et se mundo, et mundum sibi, crucifixum esse gloriabatur. [c] IDEM: Cum vitijs et concupiscētijs carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, vt iam de mundi gloria nil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat: crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam peius viuit. * AVGVSTINVS in glossa. Gal. 5. super illud: Qui Christi D sunt: Congruit nostræ deuotioni, vt qui Domini crucifixi passionē celebramus, reprimēdarum carnalium voluptatum crucem nobis faciamus. * IDEM in sermonibus: Tota vita Christiani hominis, si secundum euangelium viuat, crux atque martyrium est. HIERONYMVS: Licet sparso crine. Supra lib. 3. de propinquitate. [d] AMBROSIVS super Lucam: Non amanti diuitias, non amanti honores, non amanti quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, non amanti quæ videntur, sed quæ non videntur, non cupido vitæ, sed ei, qui festinat dissolui, et cum Christo esse, crucifixus est mūdus. Hoc est enim crucem tollere, et sequi Christum, E vt et nos commoriamur, et sepeliamur cum eo. * ISIDORVS de Summo bono: Qui crucem portat, debet et mundo mori, nam ferre crucem, mortificare seipsum est: ferre et non mori, simulatio hypocritarum est. * BERNARDVS de floribus: Mira res, nihil formidolosius homini, quàm crucem pati. Sed quare timent homines crucem? quia latrones sunt. Si latrones non essent, crucem non timerent. * IDEM: Circumire possum Domine cœlum et terram, mare, et aridā, et nusquā te inueniā nisi tantū in cruce: ibi dormis, ibi pascis, ibi cubas in meridie. Crux enim tua fides est, cuius latitudo charitas, lōgitudo lōganimitas, F altitudo spes, profundum timor. In hac cruce te inuenit, quicumque te inuenit. In hac cruce anima suspēditur a terra, et dulcia poma de ligno vitæ decerpit. [e] IDEM in apologia: Væ portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cyreneus alienam. Væ citharœdis citharizantibus, non vt illi de Apocalypsi in citharis suis, sed vere vt hypocritæ in alienis. [f] IDEM: Væ semel et væ iterum pauperibus superbis: væ, inquàm semel, et væ iterum portantibus crucem Christi, et non sequentibus Christum: quia nimirum cuius passio-

a Greg. homil. 37. in Euang. an. med.
b Idem li. 5. Mor. c. 3. cir. fi.
c Ibid. li. 8 c. 26. post med.
d Amb. in Luc. li. 6. c. 8. to. 3.
e Ber. Apolog. ad Gul. abb. non lōge a prin.
f Ibid. consequ.

Digitized by Google

passionibus participant,humilitatem sectari negligũt. A Duplici quippe contritione conterentur, qui huiusmodi sunt,cum et hic pro temporali gloria se affligãt, et in futuro pro interna superbia ad æterna supplicia pertrahentur. [a] IDEM in sermonibus:Neminem audiamus,fratres,non carnem et sanguinem, non spiritum quemlibet descensum a cruce suadentem: persistamus in cruce,moriamur in cruce,deponamur aliorum manibus,non nostra leuitate.

a Idem ser. 1. in sancto die Pascha ante med.

De certamine. Cap. XI.

GREGORIVS [b] in dialogis:Sine laboris certamine,non est palma victoriæ. [c] IDEM:Nonnunquam Dominus eis etiã, quibus magna dona tribuit, parua quædam reprehensibilia relinquit, vt semper habeant,contra quod bella gerant:et deuictis magnis hostibus,mentem non erigant,quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. IDEM:Vos qui viam. Infra de religione. [d] IDEM in Moralibus: Semper est ad certamen aduersarij erigendus animus, semper contra occultas insidias cautela prouidenda. [e] IDEM: Scio quia per infirmitatis verecundiam plerumque C grauioris est certaminis,commissa peccata prodere, quàm non admissa vitare: et vnumquodque malum, quamuis robustius videtur, tamen humilius proditur. [f] IDEM: Labor protrahitur pugnæ, vt crescat corona victoriæ. IDEM: Minor est. Supra lib. 2. de clementia. [g] IDEM: In iniquitate concepti,et in delicto editi,per insitæ corruptionis molestias,pugnã nobiscum huc deferimus, quam cũ labore vincamus. * IDEM:Excitatur hostis in prouocationẽ certaminis, cum ius amiserit peruersæ damnationis. [h] AVGVSTINVS in epistola: Non debet cum præliatur infringi,qui vult post prælium coronari, vires illo sub- D ministrante certantibus,qui præparat ineffabilia dona victoribus. IDEM: Contra istam genitalium. Supra lib.3.de consuetudine. * IDEM de verbis Domini: Ecce baptizati sunt, omnes iustificati sunt a peccatis: restat tamen lucta, cũ carne,cũ mundo,et cũ diabolo. Qui autem luctatur aliquãdo ferit, aliquãdo percutitur,aliquando vincit,aliquando perimitur. [i] IOANNES Chrysostomus de compunctione: Nostri agonis tempus, in quo adscripti videmur,pro risu pęnam habet,laudem vero pro luctu, et pro tribulationibus salutem confert. * IDEM super Matthæum: Incipe resistere desiderijs tuis,et tunc intelliges,quàm fortes E sunt spiritus desideriorũ malorum,qui te persequuntur. Hæc est pugna periculosa,et hæc est gloriosa victoria: qui potuerit odisse quod amat,et amare quod odit. [k] AMBROSIVS super Lucam: Corona proposita est,subeunda certamina sunt. Nemo potest nisi vicerit coronari: nemo potest vincere nisi ante certauerit,ipsius quoque coronę maior est fructus,vbi maior est labor. * LEO Papa in sermone: Vim sibi factura est anima,vt palmam laborum, quam sibi subtrahi multis inimicis aduersantibus sentit, viribus cõtendat eripere. [l] ISIDORVS de Summo bono: Nequaquam in senectute continentes vocandi sunt, qui F in iuuentute luxuriose vixerunt. Tales non habent præmium,quia laboris certamen non habuerunt: eos enim expectat gloria, in quibus fuerunt laboriosa certamina. [m] HIERONYMVS in epistola: Quis sanctorum,sine certamine coronatus est? Solus in delicijs Salomon fuit,et ideo forsitan corruit. [n] BERNARDVS super Cantica: Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris,erras si vitia putas emortua, et non magis suppressa. Velis nolis intra fines tuos habitat Iebusæus, subiugari potest, non exterminari. IDEM: Solet inter primordia. Supra libro 1. de incipientibus.

b Greg.lib. 3. Dial. c. 19.
c Ibid.c.14 post med.
d Idem li. 20.Mor.c.5 non longe a prin.
e Ibid. lib. 22. c. 10. cir.med.
f Ibid. lib. 26.c.15.
g Ibid. lib. 28. c. 9. longe post med.
h Aug. ep. 133.ad Italic. cir. fin. to. 2.
i Chrys. de comp. cord. lib. 2. ante med. to. 5.
k Amb. in Luc. li.4. c. 4. to. 3.
l Isid. de sum.bo.li.2 c. 39. sent. 25.
m Hieron. ep. 22. ad Eust. to. 1.
n Bern. in Cant. ser. 58. post med.

De humilitate. Cap. XII.

GREGORIVS [o] in Moralibus: Magna, quæ agimus, quasi minima ducimus, cum fortiorum exempla pensamus. Sed tunc apud Deum crescũt per meritum,cum apud nosmetipsos per humilitatem decrescunt. [p] IDEM: Quia prima stultitia Angeli elatio cordis fuit,vera sapientia efficitur hominis humilitas suæ æstimationis. Quam quisquis vel magna sapiendo deserit,eo ipso vehementer desipit, quo seipsum nescit. [q] IDEM:Idem electi ne inuite curuentur B in morte,sponte curuantur in humilitate. [r] IDEM: super Ezechielem: Ad hoc nobis cuncta de meritis nostris incerta sunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatem. [s] IDEM in homilijs: Miranda actio cum elatione non eleuat,sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, in vento puluerẽ portat,et vnde aliquid ferre cernitur,inde deterius cæcatur. [t] IDEM in dialogis: Mens,quæ diuino spiritu impletur,habet euidentissime signa sua, virtutes scilicet et humilitatem: quæ si vtraque in vna mente perfecte conueniunt,liquet quòd de præsentia sancti Spiritus testimonium ferunt. IDEM: Qualis quisque. Infra de lætitia. [u] IDEM in registro:Non grande est, his nõ esse humiles, a quibus honoramur,quia et hoc sæculares quilibet faciunt: sed his maxime esse humiles debemus,a quibus aliqua patimur. Nam Psalmista dicit: Vide humilitatem meam de inimicis meis. [x] IDEM: Ab omnibus corripi, ab omnibus emendari paratus sum, et solum mihi amicum æstimo,per cuius linguam ante apparitionem districti iudicis,meæ maculas mentis tergo. [y] IDEM: Nolo,dum in hac carne sum, si qua me dixisse contigerit,ea facile hominibus innotesci. [z] IDEM: Omnes fratres sumus, Imperatoris potestate conditi, et sanguine redempti: et idcirco fratres nostros quoslibet pauperes,et abiectos in nullo despicere debemus. * HIERONYMVS in originali super Isaiam: Non statim multitudini acquiescamus iudicio,sed electi in principatum, nouerimus mensuram nostram,et humiliemur sub potenti manu Dei,quia Dominus superbis resistit, humilibus dat gratiam. [a] AVGVSTINVS de virginitate: Humiliter ad humilem venite si amatis, et ne discedatis ab illo ne cadatis. Qui enim timet ab illo discedere, rogat et dicit:Non veniat mihi pes superbiæ. [b] IDEM: Pergite viam sublimitatis,pede humilitatis: ipse exaltat humiliter sequentes,quem descendere non piguit ad iacentes. [c] IDEM: Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores. [d] IDEM de ciuitate Dei: Qui vera pietate in Deum,quẽ diligit credit,et sperat, plus intendit in ea, in quibus sibi displicet,quàm in ea,si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi,quàm veritati placent. Neque id tribuit,vnde iam placere potest, nisi eius misericordiæ,cui metuit displicere,de his sanatis gratias agens, de illis sanandis preces fundens. [e] IDEM de conflictu: Christus humiliauit semetipsum,factus obediens vsque ad mortem,mortem autem crucis. Si ergo tanta humilitate se deprimit diuina maiestas, superbire in aliquo audet aut debet humana infirmitas? * IDEM in epistola: Absit,vt non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendante correctus. [f] IDEM de Trinitate: Magis optabo a quolibet reprehendi,quàm siue ab errante, siue ab adulante laudari. * ISIDORVS de Summo bono: Superflua est humilitas eorum,qui se gessisse accusant,quod non admiserunt: qui vero sine arrogantia bona facta sua pronunciant, proculdubio nequaquam peccant. [g] IDEM in synonymis: Descende vt ascendas,humiliare vt exalteris, ne exaltatus humilieris. Qui enim extollitur,humiliatur: qui exaltatur, deijcitur: qui eleuatur, prosternitur: qui inflatur, alliditur. [h] IDEM: Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus

o Greg.lib. 30. Mor. c. 9. an. med.
p Ibid. lib. 28.c.3.
q Ibid.lib. 25.c.2.circa med.
r Idem homil. 12. in Ezech. an. med.
s Idẽ hom. 7.in Euãg. cir.fi.
t Idem li. 1.Dial.c.1.
u Idem regist. lib. 2. indic.10.c. 24.
x Ibidem c. 37. circa med.
y Ibid.lib. 10. ind. 5. c.22. vltra med.
z Ibid.lib. 9. ind.4. c. 39. ante med.
a Aug. de Virg.sanct. c.52.to.6.
b Ibid. con seq.
c Ibid. post pauca.
d Idem de ciu.Dei. li. 5.c.20.to.5
e Idem de confl.vitio. et virt.c.2. in fi.to.9.
f Idem de Tri.li. 2.nõ lõge a prin. to.3.
g Isid. in syn.c.6.ante med.
h Ibidem post pauca.

Digitized by Google

magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud Deum pretiosior, quãto fueris ante oculos tuos despectior. [a] IOANNES Chrysostomus in epistola: Humilitas non tantum illa laudatur, quæ de conscientia peccatorum euenit: sed et illa, quæ ex virtute descendit, Deo chara est. Et quia in ea requiescit Dominus, ideo omnibus dominatur. [b] IDEM super Matthæum: Humilis a nulla capitur passione: non ira hunc molestare potest, non gloriæ cupido, non æmulatio, non zelotypia. [c] IDEM de compunctione: Hoc vere magnũ et mirabile est, quia is, qui vere magnus est, nihil de se magni sentit, aut loquitur, sed omnium se vltimum iudicat, et salutem de sola misericordia Dei sperat. [d] CASSIODORVS de anima: Ad te Domine sanctè nemo se erigendo peruenit, sed potius humiliatus ascendit: cum altissimus sis, proximior redderis supplicatione curuatis. [e] BERNARDVS super Cantica: Oportet humiliter sentire de se, nitentem ad altiora: ne dum supra se attollitur, cadat. [f] IDEM: In anima non est plane timenda quantalibet humiliatio: horrẽda autem, nimiumq. pauenda, vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. [g] IDEM: Appetere de humilitate laudem, humilitatis non est virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet cõtemptu sui, hoc solo plane superbus, quòd laudes contemnit. [h] IDEM in epistola: Vt castitas siue charitas detur, humilitas meretur, quoniam humilibus Deus dat gratiam: seruat acceptas, quia non requiescit spiritus, nisi super quietum et humilem: et seruatas consummat, nam virtus in infirmitate, hoc est in humilitate, perficitur: et inimicam gratiæ, omnisq. initium peccati, debellat superbiam. [i] IDEM: Humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam, si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. [k] IDEM: Nescio quo pacto familiarius semper humilitati propinquare solet diuinitas. Denique ipsa se induit, vt appareret hominibus, substantiam, formam, habitumq. gestauit humilem, ipsius nobis commendans virtutis excellentiam, quàm speciali sui voluit honorare præsentia. [l] IDEM: Sapientis est consilium: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Sapientiæ vero præceptum: Qui maior est vestrum, fiet sicut minor. [m] IDEM de duodecim gradibus: Humilitatis talis potest esse definitio: Humilitas est virtus, qua homo vera cognitione sui ipse sibi vilescit. [n] IDEM: Humilitatis primus gradus est, corde, et corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus. Secundus, vt pauca, et rationabilia verba loquatur, nõ clamosa voce. Tertius, vt non sit facilis, aut promptus in risu. Quartus taciturnitas vsque ad interrogationẽ. Quintus, tenere quod communis habet monasterij regula. Sextus, credere, et pronunciare se omnibus viliorem. Septimus, ad omnia indignum, et inutilem se confiteri, et credere. Octauus, confessio peccatorũ. Nonus pro obedientia in duris, et asperis patientiam amplecti. Decimus, vt omni obedientia subdat se maiori. Vndecimus, vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, vt eum timeat, et memor sit omnium, quæ præcepit. [o] ANSELMVS de similitudinibus: Primus gradus humilitatis est, quandoque cognoscere contemptibilem se esse. Et quia sunt quidam, qui contemptibiles se esse cognoscunt, sed inde non dolent: secundus est dolere contemptibilem se esse. Quia vero sunt alij, qui se contemptibiles dolent, sed confiteri nolunt: tertius est confiteri se contemptibilem esse. At vero, quia rursus sunt alij, qui se contemptibiles confitentur, sed nolunt, vt ita credatur: quartus est, persuadere contemptibilem se esse. Sed quia quidam contemptibiles quidem volunt credi, sed hoc sibi nolunt dici: quintus est patienter pati, vt contemptibilis dicatur. Sed quia quidam patiuntur, vt contemptibiles dicantur, sed tamen pati nolunt, vt contemptibiliter tractentur: sextus est pati, vt contemptibiliter tractetur. Sed quoniam et hoc quidam inuiti patiuntur, septimus est amare, vt contemptibiliter tractetur, vbi postquàm quis ascenderit, clara est in luce, id est in perfecta sui cognitione. IDEM: Alterius virtutem. Infra de ascensione. [p] GLOSSA in Matthæum: Perfecta humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, et non præferre se æquali: hic vocatur sufficiens, quia sufficit aliquem sic humiliari, et iste gradus omni iusto est necessarius. Secundus gradus est subdere se æquali, nec præferre se minori: hic dicitur abundans. Tertius est subesse minori, in quo est omnis iustitia.

[a] Chrysost. epist. 6. ad Theod. monach. ante med. to. 5.
[b] Idem in Matt. hom. 66. post med. to. 2.
[c] Idem de cõmp. lib. 2. cir. med. to. 5.
[d] Cass. de ani. c. 19. post med.
[e] Bern. in Cãt. ser. 34 ante med.
[f] Ibid. ser. 37. vers. fi.
[g] Ibidem hser. 16. post med.
[h] Idem ep. 42. ad Hẽr. Senon. Archiep. ante med.
[i] Idem ep. 87. ad Oge. post med.
[k] Ibid. ep. 42. cit. post med.
[l] Ibid. multo post.
[m] Idem de 12. grad. humil. non lõge a prin.
[n] Apud Bened. in reg. c. 7.
[o] Ansel. de simil. c. 10. et seq.
[p] Gl. Mat. 8

De simplicitate. Cap. XIII.

GREGORIVS [q] in homilijs: Si abiectio vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter de Ioanne non diceret: Erat indutus pilis camelorũ. [r] AVGVSTINVS in regula: Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus. IDEM: In incessu. Supra lib. 2. de modestia. * IDEM super Matthæum: Resistit Deus superbis, et calamistratis, et pannosis, humilibus dat gratiam. [f] IDEM in epistola: Verus ornatus maxime Christianorum, et Christianarum non tantum fucus mendax, verum ne auri quidem vestisq. pompa, sed mores boni sunt. [t] IDEM: Auri circumpositio, et intorsio crinium, et cetera huiusmodi, quæ vel ad inanem põpam, vel ad illecebram formæ adhiberi solent, merito reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo personę habitus matronalis a viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salua religionis obseruantia conuenire. *Et infra*: Quid enim est absurdius, quàm mulierem de humili veste, viro prohibente, superbire? cui te potius expediret obtemperare, candidis moribus, quàm nigellis vestibus repugnare? [u] IDEM de viduitate: Interiore pulchritudine Christo placete: hanc pulchritudinem studiosa cura et solicita cogitatione componite. Non amat ille fallaciarum fucos, veris veritas delectatur, et ille, si quod legisti, agnoscis, veritas vocatur. [x] AMBROSIVS de officijs: Non sit affectatus decor corporis, sed naturalis, sed simplex: neglectus magis, quàm expeditus, non pretiosis, et albentibus adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati, vel vtilitati nihil desit, nihil accedat nitori. [y] IDEM: Qui vult audiri, inclinare se debet amota pompa, vt misericordiam Domini prouocet. Habitus enim superbus, nec impetrat, nec recta de se credi facit. [z] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omne vestimentum ad tres pertinet causas, aut ad speciem visionis, seu ad vanam gloriam: aut ad delectationem corporis: aut ad tegumentum nuditatis. Ad speciem visionis habere vestimentum, seruis Dei non conuenit: similiter ad delectamentum corporis, Deo seruientibus non est aptũ: sed quod tantum ad tegumentũ nuditatis. [a] HIERONYMVS in epistola: Sordes vestiũ candidæ mentis indicia sunt: vilis tunica contemptum sæculi probat, ita duntaxat, vt animus non tumeat, nec habitus sermoq. dissentiat. [b] BERNARDVS in epistola: Pauperior cultus in alijs frenat concupiscentiam, in alijs circa amorem paupertatis afficit conscientiam. [c] IDEM: Si dederit, inquit Iacob, mihi Dominus panem ad manducandum, et vestimentum, quo operiar. Nota, quo operiar. Sic ergo et nos contenti simus, vestimentis, quibus operiamur, nõ quibus lasciuiamus, non quibus superbiamus, non quibus mulierculis similari, vel placere studeamus. [d] IDEM super Cantica: Simplicitas candor est. Probamus a contrario: Nam næuus duplicitas. Parum dixi, macula est.

[q] Greg. homil. 40. in Euang. ante med.
[r] Aug. reg. 3. c. 18. to. 1.
[f] Idem ep. 73. ad Possid. circa med. to. 2.
[t] Idem ep. 199. post med. to. 2.
[u] Idem de bon. vid. c. 19. ante med. to. 4.
[x] Amb. off. lib. 1. c. 19. to. 4.
[y] Idem in epist. 1. ad Tim. c. 2. post med. to. 3.
[z] Chrysost. oper. imp. hom. 3. ante med. to. 2
[a] Hieron. ep. 4. ad Rust. monach. ante med. to. 1.
[b] Bern. ep. de vi. solit. paulo post med.
[c] Idem ep. 2. ad Fulc. vers. fin.
[d] Idẽ ser. 71. in Cãt. ante med.

De

De Verecundia. Cap. XIV.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Sæpe cum nos a sancti desiderij exercitatione torpescere, superna pietas cernit, exempla se sequentium nostris obtutibus obijcit, vt mens per otium remissa, quo in alijs vigilantiam profectus considerat, eo in se pigritudinē torporis erubescat. [b] IDEM: Nonnumquam quidam in Dei seruitio ex anteacta acrius debilitate roborantur, eosq. ad custodienda mandata, et futurorum trahit desiderium, et impellit memoria præteritorū: vt hinc ad ventura amor prouocet, illinc de præteritis verecūdia instiget. [c] IDEM: Boni eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ. [d] IDEM: Facile culpa corrigitur, qua erubescitur. [e] IDEM: Cunctos vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. [f] IDEM: Qui adhuc actibus carnalibus incūbit, necesse est, vt instruere spiritualiter proximorum mentes erubescat. [g] IDEM super Ezechielem: Erubescere malum, sapiētiæ est: bonum vero erubescere, fatuitatis. [h] IDEM: Qui erubescit pœnitendo mala, quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. [i] AMBROSIVS in sermonibus: Solet citius mereri indulgentiam, qui verecundius deprecatur. In omni ergo culpa ante flendum est, quàm precandum. IDEM: Pulchra virtus. Supra lib. 1. de iuuenibus. [k] IDEM de officijs: In ipso genere canendi, prima disciplina verecūdia est, immo etiam in omni vsu loquendi, vt sensim quis aut psallere, aut canere, aut postremo loqui incipiat, vt verecunda principia commendent processum. [l] IDEM: Est etiam in ipso motu, gestu, incessu, tenenda verecundia: habitus enim mentis in corporis statu cernitur. ISIDORVS: Peccati pudore. Supra li. 2. de continentia visus. IDEM: Quisquis peccatorū. Supra lib. 2. de memoria. [m] AVGVSTINVS de vita et moribus clericorum: Fateor vobis, de pretiosa veste erubesco: quia non decet hanc professionem. [n] IDEM: Quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ, turpitudinē criminis, tanto facilius consequetur gratiā remissionis. [o] HIERONYMVS in epistola: Ornet prudētiam verecundia, et quod præcipuum in feminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet. IDEM: Omnino pudor. Infra de connexione. [p] BERNARDVS in epistola: Nec sterilis verecundia grata est, nec humilitas præter veritatem laudabilis. [q] IDEM super Cantica: Verecundia specialis gloria conscientiæ est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutū primitiæ, naturæ laus, et insigne totius honestatis. [r] IDEM: Nolo repente fieri summus, paulatim proficere volo, quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tātum pœnitentis verecundia placet, citius placas eū, si mensuram tuam seruaueris, et altiora te non quæsieris. IDEM: Quid amabilius. Supra lib. 1. de iuuenibus. IDEM: Humilis, et verecunda. Supra lib. 2. de satisfactione. [s] IDEM in sermonibus: Credo considerantes, quanta sustinuit illa maiestas pro inutilibus seruis: erubescamus non sustinere, vel parua pro nobis. [t] GLOSSA in Apocalypsim: Melius est hic erubescere coram paucis, quàm in futuro coram omnibus. GLOSSA: Est quædam. Supra lib. 2. de satisfactione.

a Greg. li. 9. Moral. c. 34. in fi. — b Ibid. lib. 28. c. 25. — c Ibidem. — d Ibid. lib. 32. c. 17. longe post med. — e Ibid. li. 5 c. 7. cir. fi. — f Ibid. li. 7 c. 16. — g Idem in Ezec. hom. 10. ante med. — h Ibidem. — i Amb. ser. 48. de stp. post med. to. 5. — k Idem off. lib. 1. c. 18. circa prin. to. 4. — l Ibid. post multa. — m Aug. ser. 53. ad frat. in Eremo de com. vi. cleric. post med. to. 10. — n Idem de ve. et fal. pœnit. c. 10. cir. med. to. 4. — o Hieron. ep. 14. ad Celant. cir. med. to. 1. — p Bern. ep. 201. ad Bal duin. abb. ante med. — q Idē ser. 86. in Cāt. ante med. — r Ibid. ser. 3. post med. — s Idem ser. 8. in ps. Qui habitat. ante med. — t Gloss. in Apocal. 3.

De Amicitia. Cap. XV.

GREGORIVS [u] in Moralibus: Cum quis in prosperitate diligitur, incertum est valde, vtrum prosperitas, an persona diligatur: amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. [x] IDEM: Qui ex aduersitate proximum despicit, aperte conuincitur, quòd hunc in prosperis non amauit. [y] IDEM in Dialogis: Inter amantes se amicos, magnum charitatis familiaritas ausum præbet. [z] IDEM in pastorali: Ab illo, qui summe tectus est, eo ipso iam discrepat, quo peruersorum amicitijs vita nostra concordat. [a] IDEM in registro: Amicorum amissio nos tāto debet tolerabilius contristare, quanto amissuros nos illos conditio mortalitatis exposcit. [b] IDEM: Vt aliquid sæcularis auctoritatis loquar, cum amicis omnia tractāda sunt, sed prius de ipsis. [c] IDEM: Nemo potest diligere, quos non vult videre. [d] ISIDORVS in etymologijs: Amicus quasi animi, vel amicitię custos per deriuationem, dictus autem proprie amicus ab hamo, idest a catena charitatis. [e] IDEM de Summo bono: Non sunt fideles in amicitia, quos munus, non gratia copulat: hi cito deserunt, nisi semper acceperint. Dilectio enim, quæ munere glutinatur, eo suspēso dissoluitur. IDEM: Sæpe per honores. Supra lib. 3. de honore. [f] AVGVSTINVS in epistola: Nemo potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis: quod si gratis non fiat, nullo fieri pacto potest. [g] IDEM de cathechizandis rudibus: Nulla est maior ad amorem inuitatio, quàm præuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, noluit rependere. [h] IDEM in soliloquijs: Illam amicitiæ legem iustissimam esse arbitror, qua præscribitur, vt non minus, ita nec plus quis amicū, quàm seipsum diligat. [i] IDEM: Tanto magis amo amicos meos, quanto magis bene vtuntur anima rationali, vel certe quantum desiderant ea bene vti. [k] AMBROSIVS de officijs: Pietatis custos amicitia est, et æqualitatis magistra, vt superior inferiori se exhibeat æqualem, et inferior superiori fidelem. [l] IDEM: Amicitia nescit superbiā. [m] IDEM: Virtus est amicitia, non quæstus, non pecunia paratur, sed gratia: non pollicitatione pretiorum, sed concertatione beneuolentię. [n] IOANNES Chrysostomus de compunctione: Vbi amicitia permanet, nihil facile creditur, nil facile recipitur, quod dissidium possit operari. [o] HIERONYMVS in epistola: In amicis non res quæritur sed voluntas: quia alterum et ab inimicis sæpe præbetur, alterum sola charitas tribuit. [p] IDEM: Vera illa necessitudo est, et Christi glutino copulata, quam non vtilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, nō subdola et palpans adulatio, sed Dei timor, et diuinarum scripturarum studia conciliant. [q] IDEM In originali super Michæam: Delicata est amicitia, quæ amicorum felicitatem et diuitias sequitur. [r] BERNARDVS in epistola: Habet vera amicitia nonnumquam obiurgationem, adulationem numquam. [f] GLOSSA in Ecclesiasticum: Plena et perfecta amicitia, inter perfectos viros, eiusdemq. virtutis perseuerare potest, et ad hanc quibusdam gradibus peruenitur. Primus est mundanorum contemptus. Secūdus, ne quis se sapientem et consultum iudicans, sibi quàm amico credere malit. Tertius, vt omnia, quæ vtilia et necessaria æstimat, bono charitatis et pacis proponat. Quartus, vt omnino desinat ab ira. Quintus, vt iram fratris etiam irrationabilem sedare cupiat: quia alterius tristitia pernitiosa est, sicut propria, nisi eam quantum in te est, etiam de fratris mente depellas. Postremus gradus, est omnium vitiorum peremptorius, vt de hoc mundo credas te quotidie migraturum. [t] SENECA in epistola: Qui vtilitatis causa assumptus est, tamdiu placebit, quamdiu vtilis erit. Hac re florentes amicorum turba circumsidet, circa euersos solitudo est, et inde amici fugiunt vbi probantur. [u] IDEM: Amicum paro, vt habeam pro quo mori possim: vt habeam, quem in exilium sequar: cuius me morti et opponam, et impendam. Detrahit amicitiæ maiestatem suam, qui illam parat ad bonos casus. [x] IDEM: Amicos optime res secundæ parant, aduersæ certissime probant.

u Greg. li. 7. c. 10. ante med. — x Ibidem. — y Idem li 3. Dial. c. 37. paulo post prin. — z Idē Past. cu. p. 3. c. 1. admo. 23. post med. — a Idem regist. lib. 1. ind. 9. c. 11. — b Ibid. li. 1. ind. 9. c. 3. post med. — c Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 23. — d Isid. ety. li. 10. verbo Amicus. — e Idem de sum. bo. li. 3 c. 30. sent. 2 — f Aug. ep. 52. ad Maced. circa princ. to. 2. — g Idem de cath. rud. c. 4. nō longe a prin. to. 4 — h Idem solil. li. 1. c. 3. to. 1. — i Ibid. c. 2. in fi. — k Amb. li. 3. off. c. 26. to. 4. — l Ibidem. — m Ibidem. — n Chrysost. de compun. cord. lib 1. ante med. to. 5. — o Hieron. ep. 33. ad Cast. prope prin. to. 2. — p Ibid. ep. 103. ad Paulin. in prin. to. 3. — q Idem in Mich. lib. 2. c. 7. to. 5. — r Bern. ep. 242. ad Rō. post med. — f Glos. Eccli. 9. — t Sen. ep. 9 ante med. — u Ibid. post pauca.

Digitized by Google

A

De Concordia. *Cap. XVI.*

a Greg. registr. lib. 7. ind. 11. c. 6.

GREGORIUS [a] in registro: Quisquis patris heres esse desiderat, filius existere pacem custodiendo non renuat. Nam qui locum præbet discordiæ, ipse profecto tanti se muneris ex ortem esse constituit. [b] IDEM: Pacem tunc veraciter tenemus, cum superborum culpas charitate et iustitia simul insistente persequimur, cum eos diligimus, et eorum vitia odio habemus. [c] IDEM: Manifestum bonitatis esse liquet indicium, in vnius electione cunctorū conuenire consensum. [d] IDEM: Laudabile et studio est religioso conueniens, terrenis gratam Deo pacem præferre cōpendijs, et ex rebus transitorijs mansura charitatis semper lucra mercari. [e] IDEM in Moralibus: Sicut noxium esse solet, si vnitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordat, et tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. [f] IDEM super Ezechielem: Ita bona facere opera debemus, vt per hæc quoque cū his, cum quibus viuimus, vnanimitatem, inquantum recte possumus, conseruemus. [g] AUGUSTINUS de verbis Domini: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortiū charitatis. [h] IDEM: Pax cunctis est placida, non quærit alienum, nihil deputat suum, docet amare, quę odisse non nouit, nescit inflari. Hanc ergo qui accepit teneat, qui perdidit repetat, qui amisit requirat: quoniam qui in ea non fuerit inuentus abdicatur a patre, exheredatur a filio, nihilominus a Spiritusancto efficitur alienus. Respuit enim munus oblatum, qui datæ legis contempserit bonum, nec poterit ad hereditatem Domini peruenire, qui testamentum noluerit obseruare. [i] IDEM de ouibus: Testamentum Dei et hereditas pax est, vt a concordibus cōsortibus possideatur, non a litigantibus diuidatur. [k] IDEM de quæstionibus veteris et noui Testamenti: Qui pacem suscipit Saluatoris, inimicitiam contrahit mundi. Nisi enim discordauerit a diabolo, pacem non habebit cū Christo. [l] IDEM de ciuitate Dei: Tantum est pacis bonum, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri. [m] IDEM: Pacem constat belli esse optabilem finem. * IOANNES Chrysostomus de compunctione: Vbi pax est, ibi omnia prosperabūtur, vbi sobrietas lucet, vbi vnanimitas abstinentia coronatur. [n] IDEM super Ioannem: Est et mala concordia, est et bona dissonantia. [o] AMBROSIUS super Lucam: Fuge contentiones, dissensiones, strepitus, tumultus discordiæ, ne per portas mortis ingressus intereas. IDEM: Sed nisi prius tu. Supra lib. 2. de beatitudine. * ISIDORUS de Sūmo bono: Pax plebis sanitas, gloria sacerdotis, et patriæ lætitia, et terror hostium, siue visibilium, siue inuisibilium. * IDEM: Pax cum bonis et bellum cum vitijs semper habēdum est, mala siquidem hominum impiorum odio habenda. [p] BERNARDUS super Cantica: Pacem habete, et vos nolite lædere inuicem, non facto, nō verbo, non signo qualicumque: ne quis forte exacerbatus, et præoccupatus a pusillanimitate spiritus, et tempestate Deum interpellare cogatur, aduersus eos qui se læserint, et contristauerint, et prorumpere in verbum graue contingat: Filij matris meę pugnauerunt contra me. [q] IDEM in sermonibus: Nisi in vnitate opus tuum feceris, Deo, qui vnus est, acceptus esse non poteris. Scriptum quippe est: Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. IDEM: Est homo pacatus, supra lib. 2. de patientia. IDEM: Sunt etiam alij qui si viderint. Supra lib. 5. de beatitudine.

b Ibid. li. 4 ind. 13. c. 20. in med.
c Ibid. li. 4 indic. 13. c. 39. in prin.
d Ibid. li. 7 ind. 2. c. 27.
e Idem li. 33. Moral. c. 24. post med.
f Idem in Ezec. hom. 21. circa med.
g Aug. de verb. Dom. ser. 57. to. 10.
h Ibid. cō-seq.
i Idem de oui. c. 13. ante med. to. 9.
k Idem q. vet. et no. Test. q. 92. to. 4.
l Idem de ciu. Dei li. 19. c. 11. in fi. to. 5.
m Ibid. c. 12. circa prin.
n Chrysost. hom. 56. in Ioan. post med. to. 3.
o Amb. in Luc. li. 6. c. 9. to. 3.
p Bern. in Cant. ser. 29. ante med.
q Idē ser. 5. in Assump. Beatæ Mar. post med.

De renunciatione. *Cap. XVII.*

GREGORIUS [r] in dialogis: Despiciendus a nobis hic mundus foret, etiam si blandiretur, si rebus prosperis demulceret animum. At postquam tot flagellis premitur, tanta aduersitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat, quid nobis aliud, quàm ne diligatur, clamat? [f] IDEM in homilijs: Fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat, ad hoc germinat, vt quodcumque germinauerit, cladibus consumat. [t] IDEM: Si nihil in hoc mundo tā amando possidetis, etiam possidendo cuncta reliquistis. HIERONYMUS: Licet sparso crine. Supra de propinquitate lib. 3. [u] ISIDORUS in synonymis: Semper interna quiete frueris, si te a strepitu terrenarum actionum subtraxeris. IDEM: Nullus sapientiam. Infra de sapientia. [x] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Sicut difficile est arborē iuxta viam positam fructus suos vsque ad maturitatē seruare, sic difficile est virum fidelem iuxta istum mūdum viuentem, in actibus eius iustitiam immaculatā vsque ad finem tenere. Recede de via, et plantare in loco secreto, vt nec mundus tecum habeat aliquid commune, nec tu cum mundo. * IDEM super Ioannem: Qui pecuniarum concupiscentiam deriserunt, hi maxime sunt qui Deum, vt oportet, diligunt. [y] AUGUSTINUS in epistola: Vincula huius mundi, habent asperitatem veram, iucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem. [z] IDEM: Quid prodest acquirere in hoc sæculo quodlibet temporale, et transitorium, siue sit pecunia, siue sit voluptas ventris et gutturis, siue sit honor in laude humana? Nonne omnia fumus, et vētus? Nonne omnia transeunt, et currunt? Et væ his, qui hæserint transeuntibus: quoniam simul transeunt. [a] IDEM: Vtilius terrena opulentia tenetur humiliter, quàm superbe relinquitur. [b] IDEM de pœnitentia: In omnibus dolens, aut sua relinquat, aut saltem illā, quæ sine admixtione mali non sunt administrata, vt mercatura, et militia, et alia quæ vtentibus sunt nociua, vt administrationes sæcularium potestatum, nisi his vtatur ex obedientiæ licentia. IDEM: Recedat amor. Infra de gloria. [c] BERNARDUS in epistola: Voci Dei tui dulciori super mel et fauum, si præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, vt expeditio, et vacante interno sensu, dicas tu cum Samuele: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. [d] IDEM: Si sapis, si habes cor, si tecum est lumen oculorum tuorum, desine iam, et ea sequi, quæ et consequi miserum est. Beatus, qui post illa non abijt, quæ possessa onerāt, amata inquinant, amissa cruciant. [e] IDEM: Generositas sanguinis, proceritas corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia, immensa suppellex, infulæq. dignitatum, adde et sapientiam mundi, de mūdo sunt hæc, et mundus quod suum est diligit. Sed quousque? Non solum enim non semper, vt qui non semper erit verum nec diu quidem. Diu siquidem ista in te mundus habere non poterit, et te quidem ipsum in breui non habiturus. Nā breues dies hominis sunt. [f] IDEM: Subito procedenti de vmbra ad solem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit. Sed cum ab his dissuescere, et ad illa se paulisper adsuescere cœperit, vsus tollit difficultatem, inuenitq. facile esse, quod difficile antea putauit. IDEM: Falleris o fili. Supra lib. 1. de studentibus. IDEM: Vigilias times. Infra de meditatione. [g] IDEM de contemptu: Ecce nos reliquimus omnia, bene optime, et non ad insipientiam tibi. Nam et mundus transit et concupiscentia eius, et relinquere hæc magis expedit, quàm ab eis relinqui. [h] IDEM: Secuti sumus te nimirum: quia exultauit vt gigas ad currendam viam suam.

r Greg. lib. 3. Dial. c. 38.
f Idem homil. 1. in Euang. cir. med.
t Ibidem, hom. 37. circa fi.
u Isid. in syno. c. 18. ante med.
x Chrysost. op. imp. homil. 39. ante med. to. 2.
y Aug. ep. 39. ad Licent. ante med. to. 2.
z Idem in 10. trac. 10 ante med. to. 9.
a Ibid. ep. 34. ad Paulin. post med.
b Idem de ve. et fal. pœn. c. 15. in prin.
c Bern. ep. 107. vers. fin.
d Ibidem ep. 103. post med.
e Ibid. ep. 7. cir. prin.
f Ibid. ep. 1. ad Robert. Nepo. prope fi.
g Idē declam. sup. Ecce nos. cir. prin.
h Ibidem conseq.

Nec

Digitized by Google

Nec currentem sequi poteras oneratus, sed nec inutilis commutatio pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. Omnia sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, et eas maxime. [a] IDEM in sermonibus: Cõuolate ad vrbes refugij, vbi possitis, et de præteritis agere pœnitentiam, et in præsenti obtinere gratiam, et futuram gloriam fiducialiter præstolari. Non vos retardet conscientia peccatorũ, quia vbi illa abundauerit, superabundare gratia consueuit: non pœnitentiæ austeritas ipsa deterreat, neque enim condignæ sunt passiones huius temporis, ad præteritã culpam, quæ remittitur, non ad præsentem consolationem, quæ immittitur, non ad futuram gloriam, quæ promittitur. [b] IDEM: Quid si periclitaretur castitas in delicijs, humilitas in diuitijs, pietas in negocijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequã sæculo: fugite de medio Babylonis, fugite saluate animas vestras. [c] IDEM: Nil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur: quibus et gratia confert auxilium, et obediendi deuotio lenit imperium. [A] [B]

a Idẽ ser. de conuers. ad cleric. c. 30.
b Ibidem.
c Ibidem.

De Solitudine. Cap. XIIX.

GREGORIVS [d] in Moralibus: Qui mortificare se appetit, valde ad inuentam requiem cõtemplationis hilarescit, vt exterius mundo lateat, et cunctis exteriorum rerum perturbationibus intra sinum se intimi amoris abscondat. [e] IDEM: Prodest solitudo corporis, si solitudo est mentis. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus viuit, sed tumultibus conuersationis humanæ terrenorum desideriorum cogitatione se inserit, non est in solitudine. Si vero prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, et tamen nullos secularium tumultus in corde patiatur, non est in vrbe. IDEM: Quælibet occulta. Supra lib. 2. de gratia. IDEM: Vos qui viam. Infra de religione. [f] HIERONYMVS in epistola: Mihi oppidum carcer est, et solitudo paradisus. [g] IDEM: Infinita eremi vastitas te terret? sed paradisum mente deambula. Quotiescumque illuc mente conscenderis, toties in eremo nõ eris. [h] IDEM: Hospitiolum tuum aut raro, aut numquam mulierum pedes terant. Omnes puellas et virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. [i] IDEM: Bonus honor in Ecclesia, si a consortio clericorum longe sint feminæ. Monachum, vel clericum solitudo facit non publicum. [k] AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Strages pessimæ conuersationis nemo prosternit, nemo calcat, nemo funestat, nisi singularis castitas sola, quæ munimen inuictum est sanctimoniæ, et expugnatio fortis infamiæ, fortitudinis firmitas et lasciuię petulantis infirmitas, probitatis præsidium, et improbitatis excidium, animæ victoria et corporis præda, vbertas gratiarum, et sterilitas criminum. [l] IDEM: Non est sine filijs cum claritate, nisi singularitas sola, quam nõ solum cõcupiscentia sua nullis sordibus maculat, sed etiam nullæ opiniones suspectæ pluralitatis infamant. Nam si castitas, quod est difficile, masculum et feminã pariter in virginitate conseruet, non habet claritatem, quoniam communitas ipsa, non potest nisi quibusdam probrositatum tenebris obscurari. [m] BERNARDVS in epistola: Cum quo Deus est, numquã minus est solus, quàm cum solus est. Tunc enim libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est, ibi ad fruendum Deo in se, et se in Deo. Tunc in luce veritatis, et in sereno mundi cordis vltro patet sibi pura conscientia, et libere se infundit de Deo memoria: et illuminatur intellectus, et bono suo fruitur affectus, vel libere seipsum deflet humanæ fragilitatis defectus. [n] IDEM super Cantica: Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suspiciunt, si fastidias quod omnes desiderãt, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum, alioquin nec, si solus corpore es, solus es. [o] CASSIODORVS de anima: Nimia turba vitiorum sine certamine vincitur, quando solitudo gratiæ suffragatur. [p] SENECA in epistola: Subducendus est a populo animus tener, et parum tenax recti, facile transitur ad plures. Socrati et Platoni, et Lelio, excutere morem suum, dissimilis multitudo potuisset. [C] [D]

d Greg. li. 5. Mor. c. 5. post med.
e Ibid. lib. 30. c. 12. ante med.
f Hier. ep. 4. ad Rust. Monac. an. med. to. 1.
g Ibid ep. 1 ad Heliod. vltra med.
h Ibid. ep. 2. ad Nep. ante med.
i Idem ep. ad Ocean. de vi. cleri. post med. to. 9.
k Est apud Cypria. de sing. cler. c. 22. ante med. to. 3.
l Ibid. c. 23 ante med.
m Ber. ep. de vi. solit. longe ante med.
n Idẽ ser. 40. in Cãt. prope fi.
o Cassiod. de ani. c. 18 post med.
p Senec. ep. 7. cir. med.

De Religione. Cap. XIX.

GREGORIVS [q] in registro: Vos, qui viam vitæ præsentis extra hominum frequentiam ducitis, tanto maiora certamina pati necesse est, quanto ad vos ipse magister tentationum accedit. [r] IDEM: Melius est de ouili Dominico morbosam ouẽ eijcere, quàm vnius vitio sanas amittere. [s] IDEM: Cura est solicitudinis adhibenda, vt ea, quæ pro quiete religiosę cõuersationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quędam valeat præsumptio perturbare. [t] IDEM: Multi sunt qui possunt religiosam vitam etiã cum sæculari habitu ducere: et plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, saluari apud Deum nullatenus possunt. [u] IDEM: Religiosam vitam eligentibus, congrua nos oportet consideratione prospicere: ne cuiusdam necessitatis occasio, aut desides faciat, aut robur, quod absit, conuersationis infringat. [x] IDEM: Sicut studij nostri esse cõdecet, a litigijs foralibus monachos submouere, vt diuinis ministerijs pie ac solerter inuigilent: ita necesse est, nostra prouisione, quemadmodum negocia eorum disponi debeant, ordinare: ne distenta mens per varias causarum curas effluat, et ad celebrandum opus consuetum eneruata torpescat. [y] ISIDORVS in etymologijs: Religio appellata est, eo quòd per eam vni Deo religemus animas nostras, ad cultum diuinum vinculo seruiendi. [z] AVGVSTINVS de ecclesiasticis dogmatibus: Secreta satisfactione solui crimina non negamus, sed mutato prius sæculari habitu, et confesso religionis studio per vitæ correctionem, et in iugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo: ita dumtaxat, vt contraria pro his, quæ pœnitet, agat. [a] IDEM de quantitate animæ: Omnibus subuentum velle debemus etiam, qui nos læserũt, aut lædere, aut omnino lædi volunt. Hæc est vera, hæc perfecta, hæc sola religio. [b] IDEM: Est religio vera, quia se vni Deo anima, vnde se peccato velut abruperat, reconciliatione religat. IDEM: Nullo modo decet. Supra de exercitio. [c] IDEM: Non debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantũ possunt, fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes delicati. IDEM: Melior est, qui quamuis. Supra lib. 2. de ira. [d] AMBROSIVS in epistola: Præferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas, quæ præponit diuina humanis, perpetua temporalibus. * IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Fides numquam senescit, et religio fatigationem non sentit. [e] BERNARDVS de consideratione: Nos in monasterijs recipimus omnes spe meliorandi, at curia bonos facilius recipere, quàm facere consueuit. [f] IDEM in epistola: Vbi non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conuentu vero bona, si quę facis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet. Mox enim a pluribus comperitur, arguitur, emendatur: sicut econtrario bonum cum omnes vident, mirantur, venerantur, imitantur. IDEM: Ordo noster. Supra lib. 1. de monachis bonis. [g] IDEM: Moriens vix vmquam aliquis a cella in infernum descendit. [E] [F]

q Greg. regist. lib. 7. ind. 2. c. 53 ante med.
r Ibid. li. 9 ind. 4. c. 69 cir. fi.
s Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 115. fere in prin.
t Ibid. lib. 2. ind. 11. c. 100. ante med.
u Ibidem c. 56. in prin.
x Ibid. lib. 1. ind. 9. c. 67. in prin.
y Isid. ety. li. 8. c. 2.
z Aug. de Eccles. dog. c. 53. to. 3.
a Idem de quant. ani. c. 34. post med. to. 1.
b Ibidem c. 36. ante med.
c Idẽ reg. 3. c. 15. to. eod.
d Amb. an not. ĩ exod. ad Rom. to. 1.
e Bern. de consid. li. 4. cir. med.
f Idem ep. 115. circa med.
g Idem ep. de vi. solit. multo ante med.

descendit, quia vix vmquam nisi cælo prædestinatus, A
in ea vsque ad mortem persistit. * IDEM: Experto credite, quia hęc via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto latior, tanto iucundior inuenitur in progressu. IDEM: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis. * IDEM in sermonibus: Qui est in mundo, fugiat ad claustrum negociaturus, et qui in claustro est non dormitet, nec torpescat per acediam, tamquam piger seruus, et nequam. Vita enim confert meritum, locus non facit beatum. [a] IDEM: Minus damnabile est in sæculo perire, quàm in monasterio. [b] IDEM: Felix domus, et beata semper congregatio, vbi de Maria conqueritur Martha, nam Mariam Marthæ æmulari, indignum prorsus est. *IDEM: B
Regio australis, est claustrum vel eremus, in quo Christus suos abscondit a contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum. *IDEM: Claustralis paradisus, ad suauem spirantis austri clementiam quasi tot floribus vernat, quot virtutibus abundat. [c] IDEM: Sicut bonum noscere, sic et velle solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est. [d] IDEM: Nihil sic horrendum, vt murmur, et dissensio in congregatione.

a Idē ser. 2. in festo s. Mich. ante med.
b Idē ser. 3. in Assūp. B. Mar. ante med.
c Idē ser. 3. in Ascēs. Dom. ante med.
d Idem in sermonibus par. ser. 63.

De Sufficientia. Cap. XX.

GREGORIVS [e] in registro: Non delectamur xenijs. [f] IDEM in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non quærere, sed vniuscuiusque diei sufficientia, contentum manere. Ex qua videlicet securitate, etiam perennis requies nascitur, quia, a bona et tranquilla cogitatione, ad gaudia æterna transitur. [g] IDEM super Ezechielem: Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid, vnde anima peccati laqueum incurrat, scit esurire. [h] IDEM: Ille pauper est, qui eget, eo quod non habet. Nam et qui non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, D
non in quantitate possessionis. [i] IDEM: Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat. [k] AVGVSTINVS de soliloquijs: Siue de cibo, siue de potu, siue de balneis, ceteraq. corporis voluptate nihil interroges, tantum ab eo pete, quantum valetudini opem conferre potest. [l] IDEM de vita beata: Nullus perfectus aliquo eget, et quod videtur corpori necessarium sumet, si affuerit: si non affuerit nō eum istarum rerum franget inopia. Omnis namque sapiens fortis est. [m] IDEM de vera religione: Quē delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber E
esse appetat: et quem regnare delectat, vni omnium regnatori Deo funditus adhæreat. [n] BERNARDVS in epistola: Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, complosas explica manus, exercitare in aliquo, et statim senties sola te appetere, quæ famen tollant, non fauces demulceant. Reddet quidem sapores cibis exercitium, quos tulit inertia multa, quæ respuis otiosus, post laborem sumes vel desiderio. [o] SENECA in epistola: Magni animi est magna contemnere, ac mediocria mala, quàm nimia. Illa enim vitalia vtiliaq. sunt, at hæc eo quòd superfluunt, nocent: sic segetem nimia sternit vbertas, et rami onere F
franguntur. [p] GLOSSA: Perfecta humilitas. Supra capite de humilitate.

e Greg. regist. lib. 1. ind. 9. c. 64
f Idem lib. 15. Moral. c. 13. post med.
g Idem in Ezec. hom. 19. post med.
h Ibid. homil. 18. post med.
i Ibid. homil. 19. longe post med.
k Aug. soliloq. li. 1. c. 10. to. 1.
l Idem li. de vita beata disput. 3. paulo post prin. to. 1.
m Idem de ve. rel. c. 48 to. 9.
n Bern. ep. 1. ad Rob. Nep. post med.
o Sen. ep. 39.
p Glo. Matth. 3.

De Communitate. Cap. XXI.

GREGORIVS [q] in registro: Nullus vestrum, neglecta vtilitate communi, suo lucro prospiciat.

q Greg. regist. lib. 2. ind. 11. c. 68. circa med.

[r] IDEM: Si me participem operatio non facit laboris vestri, me participem charitas facit: quia, sicut existimo, bonum proximi etiam otioso commune fit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit. IDEM: Melius est de ouili. Supra de religione. IDEM: Summa militiæ. Supra lib. 1. de militibus. [s] IDEM in Moralibus: Pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum, et ad sua singulis congruat, et tamen a communis ædificationis arte numquam recedat. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Omne quod nostrum est, tunc magis nostrum erit, si sit nobis commune cum fratribus. * IDEM super Ioannem: Qualiter est imitatores fieri Christi, ad communem vtilitatem, omnia negotiantes, et non quæ nostra sunt quærentes? [t] AMBROSIVS de officijs: Sic Deus generari iussit omnia, vt partus omnibus communis esset, et terra foret omnium quædam communis possessio. Natura ergo ius commune generauit, vsurpatio ius fecit priuatum. [u] IDEM: Qui perfecte sapit, nescit sua spectare commoda, sed ad illud, quod æternū est, quod decorum, atque honestum, toto affectu intendit, quærens non quod sibi vtile est, sed quod omnibus. [x] IDEM: Nihil iudicandum vtile, nisi quod in commune prosit: quomodo enim potest vni prodesse, quod omnibus nocet? Mihi crede, non videtur, qui inutilis est omnibus sibi vtilis esse posse. IDEM: Non sit affectatus. Supra de simplicitate. [y] IDEM super Lucam: Verum est causam inopiæ nostræ videri auaritiam, etenim volatilibus cæli idcirco sine labore pabuli vsus exuberat, quòd fructus sibi communes ad escam datos, speciali quodam nesciunt vendicare dominatu. [z] IDEM: Qui iustus est non negat, quod est ad vsum omnibus communiter datum. [a] AVGVSTINVS super actus Apostolorum: Melior est fraternitas Christi, fraternitate sanguinis: fraternitas sanguinis interdum sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est: illa inter se communia diuidit cum æmulatione, hæc autem sua communicat cum gratulatione. [b] IDEM in regula: Omnia opera vestra in vnum fiant, maiori studio, et frequentiori alacritate, quàm si vobis singulis feceritis propria: charitas enim, de qua scriptum est: Non quærit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia proprijs, non propria communibus anteponit: et ideo quanto amplius rem communem, quàm propria vestra curaueritis, tāto vos amplius proficere noueritis. [c] BERNARDVS de consideratione: Quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, vbi necessitas vrget, excusabilis dispēsatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est, vtilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. [d] IDEM de duodecim gradibus: Singularis ad omnia sua strenuus, ad communia piger, vigilat in lecto, dormit in choro. IDEM: Obseruandus est. Supra lib. 2. de continentia gustus. [e] IDEM in sermonibus: Dominus communi disciplina, communi vita, communibus studijs delectatur. Vsquequo miser diuerticula captas, et consolationes propriæ voluntatis, tanto labore quæritas: tanto rubore mendicas? et quid faciam, inquis, eijce ancillam, et filium eius. * BEDA in Glossa: Qui ita viuunt vt sint omnia communia in Domino, cœnobitæ vocantur, quæ vita tanto felicior est, quanto statum sæculi futuri imitatur, vbi omnia cōmunia, quia Deus est omnia in omnibus, et quia ibi summa pax, et securitas, ciuitas in qua typus huius vitæ præcessit, Hierusalem, idest visio pacis dicta est. [f] SENECA in epistola: Non potest quisquam beate degere, qui se tantū intuetur, qui omnia ad vtilitates suas cōuertit, alteri viuas oportet, si tibi vis viuere. *IDEM: In hoc gaudeo aliquid dicere, vt doceam, nec me vlla res delectabit, licet sit eximia, et salutaris, quā mihi vni sciturus sum. *IDEM in prouerbijs: Quietissime viuerent homines, si duo verba tollerentur, meum, et tuum.

r Ibid. lib. 6. ind. 15. c. 201. post med.
s Idem lib. 30. Mor. c. 4. an. med.
t Amb. off. lib. 1. c. 28. ante med. to. 4.
u Ibid. lib. 3. c. 2. post med.
x Ibid. c. 4 ante med.
y Idem in Luc. lib. 7. c. 12. to. 3.
z Ibid. lib. 3. c. 6.
a Aug. ser. 27. de verb. Apost. ante med. to. 10.
b Idē reg. 3. c. 27. to. 1.
c Bern. de consid. li. 3. post med.
d Idem de 12. gradib. humil. gra. 5.
e Idem ser. 6. in Ascēs. Dom. post med.
f Senec. ep. 48. ante med.

De

De Societate. Cap. XXII.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Hoc vniuscuiusque esse proprium solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi coniungi et alios velit: vt diuersitatem vitæ refugiat, atque hoc imitandū imprimat, quod amat. [b] IDEM: Sicut grauioris culpæ est, inter bonos non esse bonū: ita immensi est præconij, bonum etiam inter malos extitisse. [c] IDEM: Cum in itinere comes iungitur, via quidem non detrahitur, sed tamen de societate comitis labor itineris leuiatur. [d] IDEM super Ezechielē: Qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo operis accipit, vt accendatur in amorē veritatis: peccatorum suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit. [e] IDEM in registro: Qui assistunt iudicibus, et sinceris erga eos dilectionibus astringuntur, illa eis suadere debent atque suggerere, quæ et animam saluant, et opinioni non derogant. [f] AVGVSTINVS in epistola: Si paupertas angit, si luctus mæstificat, si dolor corporis inquietat, si vlla calamitas vexat, assint boni homines, qui nō solum gaudere cum gaudentibus, verumetiam flere cū flentibus norunt, et salubriter alloqui, et colloqui sciunt. Per hos plurimum illa aspera leniuntur, releuantur grauia, superantur aduersa. [g] ISIDORVS de Summo bono: Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis: et quantum se quisque subtrahit mundo, tā to opus est vt se associet bonorum consortio. [h] IDEM in synonymis: Bonorum societatem require: si fueris socius conuersationis, eris et virtutis eorum. [i] AMBROSIVS de officijs: Vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodam, et ductu vitæ colorat mores adolescentium, et velut murice probatis inserit. [k] BERNARDVS de consideratione: Interest gloriæ sanctitatis tuæ, vt quos præoculis habes, ita ordinati sint, ita informati, quatenus totius honestatis, et ordinis ipsi sint speculum, ipsi sint forma. [l] IDEM: Ne te dixeris sanum, dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum, malis innitentem. [m] IDEM in epistola: Inter bonos bonum esse, salutem habent inter malos vero et laudem. Illud tantæ facilitatis est, quantę est securitatis: hoc tantæ virtutis, quantę et difficultatis. Quale nempe est illud tangere picem, et nō inquinari ab ea, in igne sine læsione versari? [n] IDEM: Omnia fac cum cōsilio, nec tamen omnium, aut quorumcumque, sed tantum bonorum. Bonos in cōsilio, bonos in obsequio, et bonos habeas contubernales, qui vitæ et honestatis tuæ custodes sint et testes. [o] IDEM: Omnes iuxta Domini præceptum etiam inimici diligantur, si ad consilium soli eligantur, qui et prudentes esse videantur, et beneuoli. IDEM: Vbi non timetur. Supra de religione. [p] SENECA in epistola: Nullius boni sine socio, iucunda possessio est. * IDEM: Cum his conuersare, qui te meliorem facturi sunt. Illos tecum admitte, quos tu poteris meliores facere. Mutuo ista fiunt, et homines dum docent, discunt.

De Bonitate. Cap. XXIII.

GREGORIVS [q] super Ezechielem: Omne bonū quod agimus per intentionem semper ad cælestia leuemus. [r] IDEM: Hi veraciter boni sunt, qui in bonitate persistere, etiam inter malos possunt. [s] IDEM in registro: Quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam de alijs sentitis. [t] IDEM: Bona Deo accepta non sunt, quæ ante oculos eius malorum admixtione maculantur. * IDEM: Bona quæ hominibus innotescunt, sine periculo vix esse possunt. [u] IDEM in dialogis: Multa videntur bona, sed nō sunt: quia bono animo non fiunt. [x] IDEM: Vitæ vera æstimatio in virtute est operum, non in ostensione signorum. Nam sunt plerique, qui et signa non faciunt,

a Greg. li. 8. Moral. c. 30. post med.
b Ibid. lib. 1. c. 1.
c Ibid. li. 5 c. 5. ante med.
d Idem in Ezec. hom. 5. an. med.
e Idem regist. lib. 4. ind. 13. c. 73. in prin.
f Aug. ep. 121. ad Prob. c. 2. to. 2.
g Isid. de sum. bo. li. 2 c. 3. fine. 6.
h Idem in synon. c. 9. post med.
i Amb. de off. lib. 1. c. 43. to. 4.
k Bern. de consid. li. 4. non procul a prin.
l Ibidem ante med.
m Idē ep. 25. ante med.
n Idē ep. 28. post med.
o Ibid. ep. 42. non longe a prin.
p Sen. ep. 6 cir. med.
q Greg. in Ezec. hom. 4. an. med.
r Idem li. 20. Moral. c. 29. post med.
s Idem regist. lib. 6. ind. 15. c. 188. non lōge a prin.
t Ibid. li. 1. c. 3. fere in prin.
u Idē li. 1. Dial. c. 10. ante med.
x Ibid. c. 12 cir. med.

A signa tamen facientibus dispares non sunt. * IDEM super Ezechielem: Bonum valde est, quod iustus tribuit, quando male agentibus libera voce contradicit. [y] IDEM in registro: Bonarum mentium est, et ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. [z] IDEM: Vestrum sine dubio bonum facitis, si bona volentibus opem fertis. [a] AVGVSTINVS de verbis Domini: Potes aurum perdere, et nolens, potes domum, potes honores, potes ipsam casu salutem: bonum vero, quo vere bonus es, nec inuitus accipis, nec inuitus amittis. [b] IDEM in epistola: Quis est in hac vita sine aliquo peccato? Sed eum dicimus bonū, cuius præualent bona: illumq. optimum, qui peccat minimum. B [c] IDEM de natura boni: Et omne bonum a Deo est, omnis ergo natura a Deo est. [d] IDEM: Omnia quanto magis moderata, speciosa, ordinata sunt, tanto magis bona sunt: quanto autem minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sunt, minus bona sunt. [e] IDEM de virginitate: Aliquando alter fructuosus est donis paucioribus, sed potioribus, alter inferioribus, sed pluribus. [f] IDEM de libero arbitrio: Bonum est aliquid homo et melius quàm pecus, ex eo quòd præcepti capax, et hoc melius cum præceptū iam cepit, rursum hoc melius cum præcepto paruit: et C his omnibus melius, cum æternæ lumine sapientiæ beatus est. [g] IOANNES Chrysostomus de militia Christiana: Non agamus similem infidelibus vitam, sed a quibus fide discernimur, ab eorum studijs, etiam et moribus diuidamur. [h] IDEM in sermonibus: Pietati hoc proprium est, vt in tenebris fulgeat: impietas autem etsi in lumine fuerit, tenebrescit. [i] BERNARDVS in epistola: Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult: et vbi incipis nolle fieri melior, ibi desinis etiam esse bonus. [k] IDEM super Cātica: Non mediocris titulus profecto virtutis inter prauos videre bonum, et inter malignantes innocentiæ retinere candorem, et morum lenitatem. [l] SENECA in epistola: D Tranquillitas animi, et expulsis erroribus absoluta libertas, quæris quæ sit ista? non homines timere, non turpia velle, nec nimia, in seipsum maximam habere potestatem, inestimabile bonum est suum fieri. [m] IDEM: Nulla sine Deo mens bona est. [n] IDEM: Pars magna bonitatis est velle fieri bonum. * IDEM: Animus nūquam maior est, quàm vbi aliena seposuit, et fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo.

De Desiderio. Cap. XXIV.

E GREGORIVS [o] in Moralibus: Sæpe nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur, et quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. [p] IDEM: Valentiores voces apud sacratissimas aures Dei, nō faciunt verba nostra, sed desideria. [q] IDEM: Differre solet omnipotens Deus, desideria petentium vt crescant, quatenus eo magis exaudiantur ad meritum, quo citius non exaudiūtur ad votum. [r] IDEM: Quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec aduersitate quassatur: dum nil habet in mūdo, quod appetat; F nil est de mundo, quod pertimescat. [s] IDEM super Ezechielem: Vulnerata charitate ego sum. Mala salus est cordis, quæ dolorem huius vulneris nescit. Cum vero anhelare in cælesti desiderio iam, et sentire vulnus amoris cœperit, fit anima salubrior ex vulnere, quæ prius ægrotabat ex salute. [t] IDEM in homilijs: Sancta desideria dilatione crescunt. Si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. [u] IDEM: Augent spirituales deliciæ desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod auidius ametur. [x] IDEM: Habere hic possunt et iusti bona, nec tamen hæc in re-

y Idem regist. lib. 12. ind. 7. interrog. Aug. c. 10. an. med.
z Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 118. post med.
a Aug. de verb. Dom. ser. 12. post med. to. 10.
b Idem ep. 54. ad Maced. ante med. to. 2.
c Idem de nat. bo. c. 19. to. 6.
d Ibid. c. 3
e Idem de Virg. San. c. 46. to. eo.
f Idem de lib. arb. li. 3 c. 24. post med. to. 1.
g Chrysost. hom. de milit. Christiana. ant. med. to. 5
h Idē hom. de cru. & lat. ante med. to. 3
i Bern. ep. 91. post med.
k Idem in Cāt. ser. 48 an. med.
l Sen. ep. 75 an. med.
m Idē ep. 73. vers. fi.
n Idē ep. 34
o Greg. lib. 26. Mor. c. 15. non longe a prin.
p Ibid. lib. 22. c. 13. ante med.
q Ibid. lib. 20. c. 22. cir. fi.
r Ibid. lib. 10. c. 12. post med.
s Idem in Ezec. hom. 15. longe an. med.
t Idē hom. 25. i Euāg. lōg. an. me.
u Ibid. homil. 36. non lōge a prin.
x Ibid. homil. 40. ante med.

compensatione recipere: quia dũ meliora idest æterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona affuerint, cum sanctis desiderijs æstuant, bona minime videtur. [a] AVGVSTINVS in epistola: Quod dicit Apostolus: Sine intermissione orate, quid est aliud quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo, qui illã dare solus potest, sine intermissione desiderare? Semper hanc a Domino Deo desideremus, et semper oramus. [b] IDEM: Tanto illius, quod valde magnum est: quod nec oculus vidit, quia non est color, nec auris audiuit, quia non est sonus, nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc debet ascendere, sumus capaciores: quanto id, quod fidelius credimus, et speramus firmius, et desideramus ardentius. [c] IDEM: Diu orare cum vacat, idest cum alia bonarũ et necessariarum actionum non impediunt officia, quamuis et in eis desiderio semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc est orare, in multiloquio si diutius oretur. [d] IDEM: Hierusalem futuram desideramus vtique: et quanto impatientius desideramus ipsam, tanto patientius sustinemus omnia propter ipsam. [e] IDEM de patientia: Vis desideriorum facit tolerantiam laborum et dolorum: et nemo nisi pro eo, quod delectat, sponte suscipit ferre quod cruciat. [f] IDEM de pœnitentia: Nemo vitam æternam incorruptibilem, immortalemq. desiderat, nisi eum huius vitæ temporalis, corruptibilis, mortalisq. pœniteat. [g] IDEM in meditationibus: Quando venies consolator meus quem expecto? o si quando videbo gaudium meum, quod desidero! o si satiabor, cum apparuerit gloria eius, quam esurio! o si inebriabor ab vbertate domus tuæ, ad quam suspiro! * IDEM de verbis Domini: Seruat tibi Deus quod non vult cito dare, vt et tu discas magna magne desiderare. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Sicut ex otio desidia gignitur, ita ex actione desideriũ generatur. [h] BERNARDVS super Cantica: Accepi fateor meritis potiora, sed prorsus inferiora votis. [i] IDEM: Subtractio rei, quam amas augmentatio desiderij est: et quod ardentius desideras cares ægrius. [k] IDEM: Oportet vt sancti desiderij ardor, præueniat faciem Dei, ad omnem animam ad quam est ipse venturus, qui omnẽ consumat rubiginẽ vitiorũ, et sic preparet locũ Domino. Et tunc scit anima quàm iuxta est Dominus, cum se senserit igne illo succensam. IDEM super illud: Nolite me cõsiderare, *et cætera*. Vrentis solis instar. Supra lib. 3. de dilatione. [l] IDEM: Modicũ et non videbitis me. O modicum longum, pie Domine modicum dicis, quòd non videmus te. Saluum sit verbum Domini mei, longum est et multum valde: verumtamen vtrumque verum, et modicum meritis, et longum votis. [m] IDEM in epistola: Sicut fides ducit ad plenam cognitionem, sic desiderium ad perfectam dilectionẽ. Sic vt dicitur: Nisi credideritis non intelligetis: Sic dici æque non absurde potest: Si non desideraueritis, non perfecte amabitis. [n] AVCTOR de spiritu et anima: Anima per odium mundi et sui, proficit in amorem Dei et proximi: et per contemptum temporalium et inferiorum, crescit in desiderium æternorum, et superiorum. [o] GLOSSA: Desiderium est orare: nec vmquàm desinit orare, qui nõ desinit amare. Charitas enim clamor est.

a Aug. ep. 121. ad Prob. c. 9. to. 2. *b Ibid. c. 8. in fi.* *c Ibidem c. 10.* *d Ibid. ep. 32. ad Paulin. non longe a prin.* *e Idem de patien. c. 4. to. 4.* *f Est apud eund. hom. 50. c. 4. to. 10.* *g Idẽ medit. c. 41. in fi. to. 9.* *h Ber. ser. 9. in Cant. cir. prin.* *i Ibid. ser. 51. prope prin.* *k Ibid ser. 31. ante med.* *l Ibid. ser. 74. ante med.* *m Idẽ ep. 18. circa med.* *n De spir. et ani. c. 4. apud Aug. to. 3.* *o Gl. ps. 37.*

De Feruore. Cap. XXV.

GREGORIVS [p] in Moralibus: Sæpe electorum conuersio plus finiendo peragit, quàm inchoãdo proponit: et si tepidus prima inchoat, feruentius extrema consummat, videlicet semper inchoare se æstimat et idcirco infatigabiliter in nouitate perdurat. [q] IDEM: Hi quos fortasse despicimus, et tarde possunt incipere, et tamen vitam nostram feruentioribus studijs anteire. IDEM super Ezechielem: Mens in qua anima per amorem inuisibili sponso iniungitur, nullã

p Greg. lib. 19. Mor. c. 16. ante med. *q Ibid. lib. 25. c. 8. cir. med.*

A præsentis sæculi consolationem recepit, sed ad illam quam diligit medullitus suspirat, feruet, anhelat, anxiatur, vilis ei fit salus sui corporis, quia trãfixa est vulnere amoris. * IDEM: Nisi mentis intentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quã semper anima ad ima reuocatur. IDEM: Esse nobis. Supra lib. 3. de morte. IDEM: Tanto hostis. Supra lib. 1. de dæmonibus. AVGVSTINVS: Tanto illius. Supra de desiderio. IDEM: Absit ab oratione. Supra lib. 2. de oratione accepta. [r] BERNARDVS super Cantica: Virtus discretionis absque charitatis feruore iacet: et feruor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. IDEM:
B Feruorem nouitiorum. Supra libro 1. de nouitijs. [s] IDEM in sermonibus: Si quis deuotus, si quis solicitus est, si quis spiritus feruens, caueat sibi ne suis fidat meritis, ne suis operibus innitatur: alioquin nec huiusmodi animum intrat gratia, nimirum qui plenus est, nec in eo iam inuenit gratia locum sibi. [t] IDEM: Opera nostra in feruore agendæ sunt, et desiderio cordis, vt sint lucernæ ardentes in manibus nostris. * IDEM de contemptu: Tu si videris hominem in bonis operibus strenuũ, et feruore cõuersationis hilarẽ, viuere in eo fidem ne dubites, indubia tenens vitæ illius argumenta: sed nõnulli cum spiritu cęperint,
C heu carne cõsummantur. [u] IDEM: Vt vigoris esse dinoscitur, nequaquam cedere tribulationi, sed pro iustitia tribulationẽ sustinere: sic feruori videtur attribuendũ, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris eneruari.

r Ber. ser. 23. in Cãt. cir. med. *s Idem ser. 3. in annũ. Domi. prope fi.* *t Idẽ ser. 2. in purif. B. Mar. cir. med.* *u Idẽ de clam. sup. Ecce nos, ante med.*

De Meditatione. Cap. XXVI.

GREGORIVS [x] in Moralibus: Solerter animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari, vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, et quidquid acciderit prouidus superet, et quidquid non accesserit lucrũ pu-
D tet. [y] IDEM: Vita nostra dum lacrymis lauatur, dũ bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad nouitatem suam sine cessatione reparatur. [z] IDEM in registro: Stude quæso, et quotidie creatoris tui verba meditare. Disce cor Dei in verbis Dei, vt ardẽtius ad æterna suspires, vt mens tua ad cælestia gaudia maioribus desiderijs accendatur. Tanto enim tũc maior ei erit requies, quãto modo nõ ab amore cõditoris sui requies nulla fuerit. [a] IDEM in homilijs: Meditetur mens in proximo, quod exhibeat Deo, vt perfecte mereamur, in Deo, gaudere cũ proximo. [b] ISIDO-
E RVS de Sũmo bono: Omnis profectus ex lectione et meditatione procedit, quæ enim nescimus ex lectione discimus, meditationibus cõseruamus. [c] IDEM in etymologijs: Philosophia est meditatio mortis, quod magis cõuenit Christianis, qui sęculi ambitione calcata, cõuersatione disciplinabili similitudine futurę vitę viuũt. [d] AVGVSTINVS de meditationibus: Quãto magis homo mala sua intelligit, tanto amplius suspirat et gemit. Meditatio siquidẽ, parit scientiã, scientia cõpunctionẽ, cõpunctio deuotionẽ, deuotio cõmendat orationẽ. * IDEM: Cõsidera o homo, quid tibi erat, et quid tibi factũ sit, et pensa qui tibi hoc fecit, quanto amore dignus sit. [e] IDEM de virginitate: Virginalis integritas,
F et per piã cõtinentiã ab omni cõcubitu immunitas, angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fecũditas carnis, omnis pudicitia cõiugalis. [f] IDEM de cõflictu: Auaritię morbus nũquã melius cõpescitur, nisi cũ dies mortis, sine obliuione meditatur. * BASILIVS in regula: Tũc auiditate cęlesti anima flagrãs Christi amori copulatur, cũ in terris degẽs, de cęlestibus et supernis iugiter meditatur. [g] BERNARDVS super Cãtica: Quid tã efficax ad curãdũ cõsciẽtię vulnera, necnõ ad purgãdũ mẽtis aciẽ, quàm vulnerũ Christi sedula meditatio? [h] IDEM in epistola: Vigilias times et ieiunia, manuũq. laborẽ: sed hęc leuia sũt meditãti flãmas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarũ exterior facit non horrere solici-

x Greg. li. 5. Moral. c. 31. post med. *y Ibid. lib. 19. c. 26. post med.* *z Idem registr. lib. 4. ind. 13. c. 84.* *a Idẽ hom. 30. i Euãg. cir. fi.* *b Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 8. sent. 3.* *c Idẽ ety. lib. 2. c. 25. cir. med.* *d Aug. de spir. et ani. c. 49. et 50. to. 3.* *e Idem de Virg. san. c. 13. to. 6.* *f Idem de confl. virt. et vit. c. 16. post med. to. 9.* *g Ber. ser. 72. in Cãt. post med.* *h Idem ep. 1. ad Rob. Nepot. post med.*

Digitized by Google

folicitudinem, si futuram cogitas de verbis otiosis discussionem, non valde displicebit silentium: fletus æternus, et stridor ille dentium ante cordis oculos reductus, pares tibi reddet et mattã et culcitrã. [a] IDEM: Iuge silentium et ab omni strepitu secularium perpetua quies cogit cælestia meditari. [b] GLOSSA: Egredimini, *et cetera*. Non debemus in desiderijs carnis mollescere, et segnes in bono esse, sed in meditatione legis et exercitio virtutum strenui. AVCTOR de spiritu et anima: Meditatio siquidem parit scientiam. Supra in eodem. [c] IDEM: Meditatio est occultæ veritatis studiosa inuestigatio, contemplatio est perspicuæ veritatis iucunda admiratio. Illam itaque diuina reuelatio illuminat, vt veritatem cognoscat: istã diuina inspiratio inflammat, vt eam diligat. * SENECA in epistola: Nihil est tam difficile et arduum, quod humana mens non vincat, et in familiaritatem perducat assidua meditatio. * IDEM: Hoc quotidie meditare, vt possis æquo animo vitam relinquere.

a Ibidem ep. 78. ad Sugg. abb. ante med.
b Gl. Hier. 32.
c Auct. de spir. et ani. c. 32. apud Aug. to. 3.

De Ascensione spiritnali. Cap. XXVII.

GREGORIVS [d] in homilijs: In cunctis, quæ agitis, radicem boni operis humilitatem tenete, nec quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis aspicite: vt dum meliora vobis exempla proponitis, ad maiora semper ascendere ex humilitate valeatis. [e] IDEM in registro: Tanto verius intus ascenderem, quanto per conuallem lacrymarum foris humilius iacerem: at nunc multum me deprimit honor onerosus. [f] ISIDORVS de Summo bono: Qui prius in actiua proficit, ad contemplationem bene ascendit, merito enim ista sustollitur, qui in illa vtilis inuenietur. [g] BERNARDVS in epistola: Multo facilius reperies multos sæculares conuerti ad bonum, quàm vnumquempiam de religiosis transire ad melius: rarissima auis in terris est, qui de gradu quem forte in religione semel attigerit, vel parum ascendat. * IDEM: Qui ascensiones in corde suo disponunt, qui de virtute in virtutem eunt, videre Deum Deorum in Sion, eo facilius merentur in retributione, quo summo bono familiarius adhærere studuerunt, puriori conuersationis ordine. [h] IDEM: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. IDEM: Ab exterioribus. Supra lib. 2. de intelligentia. [i] IDEM de amore Dei: Cogitationes, intentiones, voluntates, affectiones, et omnia interiora mea, venite ascendamus in montem, vbi Dominus videt, vel videtur. Curæ, folicitudines, anxietates, pœnæ, seruitutes, expectate me hic cum asino corpore isto, donec ego cũ puero, ratiõ, scilicet cum intelligẽtia, vsque illuc properãtes, reuertamur ad vos. Reuertemur enim et heu reuertemur quàm cito. [k] IDEM in sermonibus: Scienti legem et non facienti peccatum est illi: propterea sciens quia in oratione datur bona voluntas, cum videris, quæ agenda sunt, vt conualescas ad agendum quæ videris, ascende tu ad orationem, ora instanter, ora perseueranter. [l] IDEM: Sub te sit appetitus tuus, et tu domineris illius. Nam vt in cælum ascẽdas, prius necesse est leuare te super te, carnalia calcando desideria, quæ in te militant aduersum te. [m] IDEM: Perseuerate in disciplina quã suscepistis, vt per humilitatẽ ad sublimitatẽ ascendatis: quia hęc est via, et nõ est alia præter ipsam, qui aliter vadit, cadit potius quàm ascẽdit, quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitã. [n] AVCTOR de spiritu et anima: Quia bona exteriora diu stare nõ possunt, iussus est homo, ab exterioribus ad interiora redire, et ab interioribus: ad superiora ascẽdere: tantæ enim dignitatis est humana cõditio, vt nullũ bonũ præter summũ ei sufficere possit. [o] IDEM: Qui interius intrãs, et intrinsecus penetrans, seipsum transcendit, ille veraciter ad Deũ ascẽdit. [p] ANSELMVS de similitudinibus: Tria necessaria sunt ascẽdenti, innocentia, beneficium, prælatio. Innocentia talis esse debet, vt nulli noceat: beneficium, vt omnibus prosit: prælatio, vt se omnibus inferiorem iudicet. Vnde Apostolus: In humilitate superiores inuicem arbitrantes. Hæc tria debet vnusquisque alijs impendere, et nihil horum sibi fieri, ex debito exigere. [q] IDEM: Alterius virtutem non vitium, suumq. vitiũ non virtutem attendere debet, quisquis ad culmen humilitatis ascendere studet.

d Greg. hom. 7. in Euang. in fi.
e Idem registr. lib. 7. Ind. 2. c. 125. ante med.
f Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 15. sen. 8.
g Bern. ep. 96.
h Ibid. ep. 91. post med.
i Idem de amore Dei c. 1. prin.
k Idẽ ser. 4. in Ascẽs. Dom. post med.
l Ibid. paulo post.
m Ibid. ser. 2. post med.
n Auct. de spir. et ani. c. 14. circa med. apud Aug. to. 3.
o Ibidem post med.
p Ansel. de simil. c. 116.
q Ibidem c. 110.

De Contemplatione. Cap. XXIIX.

GREGORIVS [r] super Ezechielem: Contemplatiua vita est, charitatem quidem Dei et proximi tota mente retinere, ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditoris inhærere: vt nihil iam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndam faciem sui creatoris animus inardescat: ita vt iam nouerit carnis corruptibilis pondus cum mœrore portare, totisq. desiderijs appetere illis hymnidicis: Angelorum choris interesse, admisceri cælestibus ciuibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere. [f] IDEM: Primus contemplationis gradus est, vt mens se ad se colligat. Secundus vt videat, qualis est collecta. Tertius vt super semetipsam surgat, ac se contemplationi auctoris inuisibilis intendendo subijciat. Sed se ad se nullo modo colligit, nisi prius didicerit, terrenarum atque cælestium imaginum phantasmata ab oculis mentis compescere, quidquid de visu, quidquid de auditu, quidquid de odoratu, quidquid de tactu et gustu corporeo, cogitationi eius occurrerit, respuere, atque calcare, et se talem quærat intus, qualis sine istis est. ISIDORVS: Sancti viri funditus. Supra de religiosis bonis lib. 1. [t] BERNARDVS de consideratione: Potest contemplatio diffiniri, verus intuitus animi de quacumque re, seu apprehensio veri non dubia. [u] IDEM: Contemplationis species quattuor sunt. Prima et maxima contemplatio, est admiratio diuinæ maiestatis. Hæc requirit cor purgatum, vt a vitijs liberum, atque exoneratum peccatis facile ad superna leuet, interdũ quoque per aliquas morulas, stupore, et ecstasi suspensum teneat admirãtem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuens iudicia Dei, quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat sapientiam, humilitatem seruat. Virtutum siquidem bonum quoddam, et stabile fundamentum, humilitas nempe, si nutet, illa virtutum aggregatio, non nisi ruina est. Tertia contemplatio, occupatur vel potius ociatur circa memoriam beneficiorum: et ne dimittat ingratum, folicitat amantem ad amorem benefactoris. De talibus dicit propheta: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quarta, quæ retro sunt obliuiscens in sola requiescit expectatione promissorum, quæ cum sit meditatio æternitatis, siquidem, quæ promittuntur æterna sunt, longanimitatem animi, et perseuerantiæ dat vigorem. Puto iam facile est, quattuor nostra hæc illis quattuor Apostoli assignare, dum longitudinem comprehendit meditatio promissorum: latitudinem, recordatio beneficiorum: sublimitatem, contemplatio maiestatis: profundum, inspectio iudiciorum. * IDEM in meditationibus: Viscus contemplationis est amor possessionum, affectus cognationis, cupiditas honoris, et voluptas carnis, quibus anima inuiscatur, et irretitur, vt non pennis contemplationis per plateas supernæ Sion discurrere possit. [x] IDEM super Cantica: Excedente anima, etsi non vita certe vitæ sensu, necesse est etiam vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis ergo dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadã laqueos mortis. [y] SENECA in epistola: Quantum potes propera, quod diutius frui emendato animo et composito possis: frueris quidem dum

r Greg. in Ezec. hom. 14. cir. med.
f Ibidem hom. 17. ante med.
t Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
u Ibid. lib. 5. prope fi.
x Idẽ ser. 52. in Cãt. cir. med.
y Sen. ep. 4 in prin.

Digitized by Google

dum emendas etiam dum componas, alia tamen illa voluptas est, quæ percipitur a contemplatione mentis, ab omni labe puræ et splendidæ. [a] IDEM: Subsilire in cælum ex angulo licet, exsurge modo, et te quoque dignum Deo finges, et non auro, non argento: non potest ex hac materia, imago Deo exprimi similis.

a Ibid. ep. 31. prope fi.

De Gustu. Cap. XXIX.

GREGORIVS [b] in Moralibus: Superiora amare, iam sursum ire est: dumq. magno desiderio, mens ad cælestia inhiat, miro modo hoc ipsum, quod accipere quærit, degustat. [c] IDEM super Ezechielem: Dulce est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de cælestibus gaudia nulla gustauit: quia quanto minus æterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requiescit. [d] IDEM: Si quis iam cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo cælestium præmiorũ, qui illi hymnidici chori angelorum, quæ incomprehensibilis visio Trinitatis: huic quanto illud dulce fit, quod intus videt, tanto in amaritudinem vertitur omne, quod foris sustinet. [e] IDEM: Contemplatiua, maior est, quàm actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat. * AVGVSTINVS in sermone: Cetera creatura vilescat, vt creator in corde dulcescat. * IDEM de meditationibus: Fac precor me Domine gustare per amorem, quod gusto per agnitionem: sentiam, per affectum, quod sentio per intellectum: plus tibi debeo, quàm meipsum totum. Sed nec plus habeo, sed nec hoc ipsum per me totum possum reddere: trahe Domine in amorem tuum vel hoc ipsum quod sum. * IDEM de vera religione: Quamdiu sumus in corpore, et peregrinamur a Domino, gustemus saltem quàm suauis est Dominus, qui dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinẽ, et desideremus ipsum vitæ fontem: vbi sobria ebrietate inundemur, et irrigemur, sicut lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. IDEM: Tu qui veram. Supra de tranquillitate. * AVCTOR de spiritu, et anima. Hæc est requies cordis nostri, cum in Dei amore, per desiderium figitur: hæc est vita cordis nostri, cum Deum suum contemplatur, et ipsa sua contemplatione suauiter reficitur. [f] IDEM: Anima prius sanatur, sanata introducitur, introducta reficitur. [g] IDEM: Mentis visio est intelligentia, gustus sapientia: illa contemplatur, ista delectatur. [h] BERNARDVS de duodecim gradibus: Primus cibus est humilitatis purgatorius cum amaritudine. Secundus charitatis consolatorius cum dulcedine. Tertius contemplationis solidus cum fortitudine. [i] IDEM de diligendo Deo: Ex occasione frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari, quoniam suauis est Dominus. [k] IDEM de amore Dei: Stans in domo solitudinis, quasi onager solitarius, et habitaculum habens in terra salsuginis, et attrahens ventum amoris mei, os meum aperio ad te Domine, et attraho spiritum. Et nonnumquam Domine, quasi clausis oculis, ad te inhianti mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio, dulcedinem adeo confortantem, vt si perficeretur in me, nihil vltra quærerem. [l] IDEM super Cantica: Si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi et sic abscondi contigerit, vt minime auocet, aut perturbet, aut sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficilius amouentur irruentia imaginationum corporearum phantasmata, poterit quidem hic, cum ad nos redierit gloriari, et dicere: Introduxit me rex, in cubiculum suum. [m] IDEM: A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias, nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustũ, penitus non deberi. Non ergo putes, de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorumve tra-

b Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fi.
c Idem in Ezec. hom. 10. longe post med.
d Ibidem.
e Ibid. homil. 3. lõge ante med.
f Auct. de spir. et ani. c. 10. circa med. apud Aug. to. 3.
g Ibid. c. 11 ante med.
h Bern. de 12. gradib. humil. ant. med.
i Idẽ trac. de diligen. Deo post med.
k Idem de amore Dei, c. 9. circa med.
l Idem ser. 23. in Cãt. ver. fi.
m Ibidem ser. 46. an. med.

A ditionibus præiudicium vlatenus faciendum. [n] IDEM in epistola: Funes ceciderunt mihi in præclaris, cælestisq. hereditas præclara est mihi, et terrena adulatur promissio, blanditur cõsolatio carnis: gustato spiritu, necesse est desipere carnem: affectanti cælestia, terrena non sapiunt: æternis inhianti, fastidio sunt transitoria. [o] IDEM in sermone: Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Quid aliud est hæc consolatio, quàm procedens de spe veniæ gratia deuotionis, et suauissima delectatio boni, et gustus sapientiæ licet exiguus, quibus interim benignus Dominus afflictam refrigerat animam. At gustus ille nihil aliud est quàm irrita-

B mentum desiderij, et incentiuum amoris, sicut scriptũ est: Qui edunt me, adhuc esurient, etcet. IDEM: Vbi sane in spirituali. Supra de proficientibus lib. 1. [p] SENECA in epistola: Tũc animus noster habebit, quo gratuletur sibi, cum emissus his tenebris in quibus volutatur, nõ tenui visu clara prospexerit, sed totum diẽ admiserit, et redditus cælo suo fuerit: cum receperit locum, quem occupauit sorte nascendi sursum, illum vocant initia sua, erit autem illic etiam antequam hac custodia exsoluatur, cum vitia deiecerit, purusq. ac leuis in cogitationes diuinas emicuerit. * IDEM: Philosophia animum a terrenis admittit ad diuina, hæc

C libertas eius est, hæc euagatio subducit interim se custodiæ in qua tenetur, et cælo reficitur.

n Idem ep. 111. post med.
o Idem ser. e. in festo omn. Sanct. post med.
p Sene. ep. 79. post med.

De Consolatione. Cap. XXX.

GREGORIVS [q] in registro: In summa tribulatione positis, sola est consolatio misericordia creatoris. [r] IDEM: In Dei causis occupatus, consolatione fulciri debet, non amaritudine deprimi. [s] IDEM: Est mihi bone vir hoc ex Dei munere in magna consolatione, quòd opus sanctum, quod in me non habeo, diligo in te. [t] IDEM: Facilis erit consolatio, si inter fla-

D gella, quæq. patimur, quæq. fecimus, ad memoriã delicta reuocemus, atque hæc non flagella, sed dona cognoscimus. * IDEM de quodã Episcopo: Valde cõtristabar, quòd de illo quædã superba cognoueram, sed quia mores suos ipse correxit, meã tristitiã, simul meipsum vincendo consolatus sum. [u] IDEM in Moralibus: Magna consolatio in rerũ amissione est, illa tẽpora ad mentem reducere, quibus nos contigit, res, quas perdidimus, nõ habuisse. [x] IDEM: Magna est consolatio in eo quod displicet, quòd illo ordinante erga nos agitur, cui non nisi iustum placet. [y] IDEM: Laborantẽ consolari, est pariter in labore persistere: quia subleua-

E tio laboris est visio collaborantis. [z] IDEM: Minus tẽtat probatio, quàm remuneratio consolatur. IDEM: Grauis mœror. Infra de dolore. [a] IDEM: Festina cõsolatio bonorũ, est consideratio finis malorum: quia dum ex eorum interitu conspiciunt malũ, quod euadunt, leue æstimãt, quidquid in hac vita patiuntur aduersum. [b] IDEM in pastorali: Non flendo flere, est sic exteriora aduersa plangere, vt tamen mens nouerit de æternæ spei cõsolatione gaudere. [c] ISIDORVS de Sũmo bono: Qui vitæ futuræ præmia diligenter excogitat, mala omnia vitæ præsentis æquanimiter portat, quoniã ex illius dulcedine, huius amaritudinem tem-

F perat. [d] IDEM in synonymis: Intende miserias eorũ, quibus acerbe aliquid accidit: dũ aliena pericula memoras, mitius tua portas, aliorũ enim exempla dolorẽ reuelant alienis malis facilius consolatur homo. [e] AMBROSIVS de viduis: Paratus mœstitudini animi fletus oculorum miseriã conciliat, laborẽ minuit, dolorẽ alleuiat, pudorẽ seruat, nec iam miseria sibi videtur, quæ consolationẽ in lacrymis habet. [f] BERNARDVS super Qui habitat: In quo horũ omniũ speras solatij aliquid, vel auxilij inuenire? Si quæras intra te, aruit cor tuum, et obliuioni datum te reperis tãquam mortuum a corde: si infra te, corpus quod corrũpitur aggrauat animã: si circa te, terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantẽ. Quære ergo supra te, sed cautus

q Greg. regist. lib. 8. ind. 3. c. 31
r Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 30. circa med.
s Ibid. li. 7. ind. 2. c. 125. non lõge a prin.
t Ibidem. cir. fi.
u Idem li. 2. Moral. c. 12.
x Ibidem c. 13.
y Ibid. lib. 5. c. 5. non lõge a prin.
z Ibid. lib. 35. c. 8.
a Ibid. lib. 21. c. 4. in prin.
b Idẽ Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med.
c Isid. de sum. bo. li. 3 c. 62. sen. 5.
d Idem in synon. c. 1. an. med.
e Amb. de viduis an. med. to. 4.
f Ber. ser. 16. in psal. Qui habitat post med.

tus esto, ventosa agmina transilire. [a] IDEM de contemptu: Pretiosa diuina cōsolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. [b] IDEM in sermonibus: Mentior, quod ad consolationē vestram dico, si nō ex manibus huius peccatoris, monachorum nouitiorū, et conuersorum, animæ ad cælorū gaudia volauerunt tam liberæ, quam' liberatæ de carcere nostrę mortalitatis. IDEM: Beati, qui lugent. Supra de gustu.

a Idem declamat. super: Ecce nos, post med.
b Idē ser. de quadru. debito ante med.

De Regratiatione. *Cap. XXXI.*

GREGORIVS [c] in registro: Rectæ mentis est, Deū non solum in prosperis benedicere, sed etiam in aduersitatibus collaudare. [d] IDEM ad episcopum exponentem grammaticam: In vno se ore, cum Iouis laudibus Christi laudes non capiunt. [e] AVGVSTINVS in enchiridione: Misericordiam, et iudiciū cantabo tibi Domine, quia nisi per indebitam misericordiam nemo liberatur, et nisi per debitum iudicium nemo condemnatur. *IDEM de verbis Domini: Felix sit mundus, euertatur mundus, benedicam Dominum, qui fecit mundum: secundum carnem bene sit, secundum carnem male sit, benedicam Dominum in omni tempore. IDEM: Hæc in vnoquoque. Supra li. 2. de iustitia. [f] IDEM in epistola: Qui est orandus vt faciat, illi est actio gratiarum reddenda, cum fecerit. [g] IDEM: Ex his quæ habes, gratias age Deo tāquam fonti bonitatis, vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi autem humilitatem. [h] IDEM de confessionibus: Tu Domine excitas, vt laudare te delectet, quia fecisti nos ad te, et inquietū est cor nostrum, donec requiescat in te. [i] IDEM de spiritu, et littera: Illa est sapientia quæ pietas vocatur, qua colitur pater luminum: a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum: colitur autem sacrificio laudis actionisq. gratiarum, et cultor eius non in semetipso, sed in illo glorietur. *IDEM de meditationibus: Gratias agamus de acceptis, et quod nōdum accepimus, eo ipso quòd de acceptis ingrati non sumus, nos accepturos esse cōfidamus. [k] IDEM de cathechizandis rudibus: Quidquid homo fecerit, laudabilem in suis factis inuenit Deum. Si recte egerit, laudabilem inuenit per iustitiam præmiorū: si peccauerit, laudabilem: inuenit per iustitiam suppliciorum si peccata confessus ad recte viuendum redierit, laudabilem inuenit per misericordiam indulgentiarum. [l] HIERONYMVS in epistola: Cum psalmum dicis, cuius verba loqueris, agnosce: et in compunctione magis animi, quàm in tinnulæ vocis dulcedine delectare: lacrymas psallentis Deus magis, quàm vocis gratiam comprobat. *IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Glorificemus Deum, et per fidem, et per opera: nulla enim vtilitas nobis in salutem dogmatum sanorum, corrupta nobis vita. *IDEM: Rapuit ille, gratias egisti tu pro iniustitia? et glorificasti Deum, et finitas per gratiarum actiones multas fructificasti mercedes. [m] BERNARDVS super Cantica: Nil aliud dū psallitis, quàm quod psallitis cogitetis, nec solas dico vitandas cogitationes vanas et ociosas, vitandę sunt et illæ dumtaxat, illa hora, et illo loco, quas officiales fratres, pro cōmuni necessitate, quasi necessario frequenter admittere compelluntur: sed ne illa quidem profecto recipere consuluerim, quæ forte paulo ante in codicibus legeratis. [n] IDEM: Moneo vos dilectissimi, pure, ac strenue diuinis interesse laudibus, strenue quidem vt sicut reuerēter, ita et alacriter Domino assistatis: non pigri, nō somnolenti, non oscitātes, non parcētes vocibus, nō prædicentes, verba dimidia, non integra transilientes, non fractis et remissis vocibus, muliebre quiddam balba de nare sonantes, sed virili, vt dignum est, sonitu, et affectu voces sancti Spiritus depromentes. [o] IDEM: Disce in referendo gratias, non esse tardus, aut segnis: disce ad singula dona gratias agere: diligenter, inquit, considera, quæ tibi apponuntur, vt nulla videlicet Dei dona, debita gratiarū actione frustrentur, non grādia, nō mediocria, non pusilla, denique iubemur colligere fragmenta, ne pereant. [p] IDEM: Omnis de bonis multiformis gratiæ apparētis in vobis, referatur ad ipsum laus, laudabiliū siquidem vniuersorum auctorem et largitorem, idq. non ficte, quēadmodum ab hypocritis, nec sola cōsuetudine sicut a secularibus, sed nec necessitate quidē, vt iumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, deuotione solicita, hilaritate grata, nō tamen dissoluta. [q] IDEM: Immolantes hostias laudis, et reddentes vota nostra de die in diem, curemus omni vigilantia iungere sensum vsui, affectū sensui, exultationē affectui, grauitatē exultationi, humilitatē grauitati, libertatē humilitati, quo interim liberis pur gatæ mentis passibus procedamus, et excedamus per inusitata quasdā affectiones, spiritales lętitias, inuisibiles amenitates, in lumine Dei, in suauitate, in Spiritu sancto. *IDEM: In quotidianis exercitijs et bellis, quæ nulla hora pie in Christo viuentibus desunt, a carne, a mundo, a diabolo, sicut militiam vitā hominis esse super terrā, incessanter experimini in vobismetipsis, quotidiana necesse est cantica pro assecutis victorijs immolari. [r] IDEM in sermonibus: Non tantū verbo et lingua, sed opere et veritate, exhibeamus nos nō ingratos: nō enim gratiarū dictionē, sed gratiarū actionē exigit a nobis Dominus Deus noster. [r] IDEM: Oportet hominē gratiosum, et deuotum esse: quia libenter dona multiplicantur, si priora bene salua videntur.

c Greg. regist. lib. 8. ind. 3. c. 31.
d Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48.
e Aug. enchir. ad Laurent. c. 94. to. 3.
f Idem ep. 108. ad Vital. Cart. ver. si. to. 2.
g Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. in fin. to. 2. positis.
h Idem cōfess. lib. 1. c. 1. to. 1.
i Idem de spir. et lit. c. 13. to. 3
k Idem de cathechiz. rudib. c. 18. circa med. to. 4.
l Hieron. ep. 14. ad Maur. fil. non longe a fi. to. 9.
m Ber. ser. 47. in Cāt. prope fi.
n Ibid. paulo ante.
o Ibid. ser. 51. post med.
p Ibidem ser. 13. post med.
q Ibidem conseq.
r Idē ser. 2. de Euāg. 7. panum ante med.

De Lectione. *Cap. XXXII.*

GREGORIVS [s] in registro: Si ad consolationem nostram sacra scriptura parata est, tāto magis debemus legere, quanto nos conspicimus sub tribulationum fasce lassari. [t] IDEM: Idcirco pictura in Ecclesijs adhibetur, vt hi, qui litteras nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. [u] IDEM: Stude quæso. Supra de meditatione. IDEM in Moralibus: Scriptura sacra mentis oculis, quasi quoddam speculū opponitur, vt interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi enim fęda, ibi pulchra nostra cognoscimus, ibi sentimus quantum proficimus: ibi docemur a profectu quàm lōge distamus. [x] IDEM: Scriptura narrat gesta sanctorum, et ad imitationem prouocat corda infirmorum, dumq. illorum victricia facta commemorat, contra vitiorum prę lia debilia nostra confirmat. [y] IDEM: Quasi quædam fit lectio mentis nostræ, species cōsiderata creaturæ. [z] IDEM: Plerumque res, quælibet per historiam virtus est, per significationē, culpa. [a] AMBROSIVS de officijs: Cur non illa tēpora, quibus ab ecclesia vacas, lectioni impēdas? cur non Christū reuisas, Christum alloquaris, Christum audias? Illum alloquimur cum oramus, illum audiamus, cū diuina legimus oracula. *IDEM in Hexaemeron: Scriptura diuina salutē suggerit, vitæ odorem fragrat, vt suauitatē legens capias, non præcipitij crimen incurras. IDEM: Non mediocre. Supra lib. 3. de stultiloquio. [b] HIERONYMVS in originali super Ionā: Difficile homines potentes et nobiles, et diuites, et multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcęcatur enim mens eorū diuitijs et opibus atque luxuria, et circūdati diuitijs non possunt videre virtutes simplicitatēq. scripturæ. [c] IDEM in epistola: Ama sciētiam scripturarū, et carnis vitia non amabis. [d] IDEM: Orationi lectio, lectioni succedat oratio, et breue videbitur omne tēpus, quod tantis dierū varietatibus occupatur. [e] ISIDORVS de Sūmo bono: Sanctarum scripturarū altitudo quasi mōtes pascuæ sunt, ad quos dū quisque iustorū conscēderit, pascuæ indeficientis refectionē inuenisse se gaudebit. [f] IDEM: Geminum confert bonū sanctarum lectio scripturarum, siue quia intellectum mentis erudit, siue quia a mundi vanitatibus abstractum hominem, ad amorem Dei perducit.

s Greg. regist. lib. 2. ind. 10. c. 37. circa med.
t Ibid. li. 7 ind. 2. c. 109.
u Idem li. 2. Mor. c. 1. in prin.
x Ibidem.
y Ibid. lib. 26. c. 8. post med.
z Ibid. li. 3. c. 16. fere in prin.
a Amb. de off. lib. 1. c. 19. vers. fi. to. 4.
b Hiero. in Ionam. c. 3. to. 5.
c Idem ad Rustic. ep. 4 cir. med. to. 1.
d Ibid. ep. 7. ad latam post med. to. eod.
e Isid. de sum. bo. li. 1 c. 18. sent. 2
f Ibid. li. 3 c. 8. sent. 4

a Idem in synon. c.5. prope fi.
b Aug. ep. 3. ad volusian. ante med. to. 2.

cit. [a] Isidorus in synonymis: Lectio docet quid caueas, lectio ostendit quo tendas, lectione sensus augetur, et intellectus. [b] Augustinus in epistola: Tanta est Christianarum profunditas litterarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. * Ioannes Chrysostomus super Ioannem: Non propterea datæ sunt scripturæ, vt in libris eas habeamus solum, sed vt in cordibus conglutinemus eas. * Idem: Si turpiloquium sordidat, et dæmones vocat manifestum est, quoniam spiritualis lectio sanctificat, et spiritus affert gratiam, diuinæ enim sunt incarnationes scripturæ. [c] Bernardus super Cantica: Ante carnem disciplinæ studijs edomitam et emancipatam spiritui, ante spretam et abiectam sæculi pompam et sarcinam, indigne ab impuris lectio sacræ scripturæ præsumitur, quo modo nempe lux incassum circumfundit oculos cæcos, vel clausos, ita animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.

c Ber. ser. 1. in Cant. an. med.

De Sapientia. Cap. XXXIII.

d Greg. li. 1. Moral. c. 16.
e Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 39
f Aug. de lib. arbit. li. 2. c. 9. cir. med. to. 1.

Gregorius [d] in Moralibus: Neque hoc est sapere quod intelligere, quia multi æterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere nequaquam possunt. [e] Idem in registro: Sapienter illicita superat, qui didicerit etiam non vti concessis. [f] Augustinus de libero arbitrio: Nemo sine sapientia beatus est: nemo enim beatus est nisi summo bono, quod in ea veritate, quam sapiētiam vocamus, cernitur, et tenetur. Idem: Væ, qui derelinquunt. Supra lib. 3. de sapientia. * Idem de ordine disciplinæ: Quisquis omnem philosophiam fugiendā putat, nihil nos vult aliud, quàm non amare sapientiam. * Idem: Duplex est via quam sequimur, cū rerum nos obscuritas mouet, aut ratione, aut certe auctoritate, philosophia rationem promittit. * Idem: Tria sunt genera rerum in quibus rationabile apparet, vnum est in factis ad aliquem finem relatis, alterum in discendo, tertium in delectando. Primum nos admonet, nihil temere facere. Secundum recte docere. Vltimum beate contemplari. [g] Idem de ciuitate Dei: Non est vera sapientia, quæ intentionem suam, in his quæ prudenter, discernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iusteq. distribuit, non ad illum dirigit finem, vbi erit Deus omnia in omnibus, æternitate certa, et pace perfecta. [h] Isidorus in etymologijs: Sapiens dictus est a sapore, quia sicut aptus est gustus ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens, ad dinoscentiam rerum atque causarum, quo vnumquodque dinoscat, atque sensu veritatis discernat. [i] Idem de Summo bono: Nullus sapientiam Dei plene recipit, nisi qui se ab omnium abstrahere actionum cura contendit. [k] Ambrosius in epistola: Nihil peccare, solius Dei est: sapientis est, et corrigere erratum, et pœnitentiam agere peccati. [l] Idem: Sola est sapientia libera, quæ diuitibus pauperes præfecit, et quæ seruos proprijs fenerari Dominus facit. Idem: Sapiens non metu. Supra lib. 3. de affectionibus. * Idem: Ille vere sapit, cuius animus in Christo est, et cuius interior oculus erigitur ad superna. [m] Bernardus de consideratione: Quid prodest si vniuersum mundum lucreris, te vnum perdens? etsi sapiens alijs sis, deest tibi sapientia si tibi non fueris. [n] Idem super Cantica: Nescitis, quia angelus satanæ multoties transfigurat se in angelum lucis? Sapientia est Deus, et vult se amari non solum dulciter, sed et sapienter. [o] Seneca in epistola: Sapiens videbit vbi victurus sit, cum quibus, quo, quid acturus, cogitat semper qualis vita, nō quanta sit. [p] Idem: Sapiens omnia examinabit secū, quid acceperit, a quo, quātum, vbi, quemadmodū.

g Idem de ciu. Dei. li. 19. c. 20. to. 5.
h Isid. ety. lib. 10. verbo sapiens.
i Idem de sum. bo. li. 2 c. 1. sent. 6.
k Amb. annot. in Leu. ad Simplic. ante med. to. 1.
l Idē trac. in ps. 104. ad eumd. ante med. to. 2.
m Ber. de consid. li. 2. ante med.
n Idē ser. 19. in Cāt. prope fi.
o Sene. ep. 70. ante med.
p Ibid. ep. 81. ante med.

[q] Idem: Sapiens bonorum rector, est malorum victor. [r] Idem: Facere docet philosophia, non dicere, et hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat, ne orationi vita dissentiat. [f] Idem: Rogo atque hortor, vt philosophiam in præcordia imo demittas, et experimentum profectus tui capias, nō oratione, nec scripto, sed animi firmitate, cupiditatum diminutione, verba rebus proba. [t] Idem: Affectator sapientiæ adhæret quidem in corpore suo, sed optima sui parte abest, et cogitationes suas ad sublimia intendit. * Idem: Ad philosophiam te confer si vis saluus esse, si securus, si beatus, denique si vis esse, quod maximum est, liber. [u] Idem: Non est philosophia populare artificium, nec ostentatione paratum, nec in verbis, sed in rebus est, nec ad hoc adhibetur vt cum aliqua oblectatione consumatur dies, vt dematur otio nausea: animum format et fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda et omittenda demonstrat.

q Ibid. ep. 85. vers. fi.
r Ibid. ep. 20. circa prin.
f Ibidem.
t Ibid. ep. 65. post med.
u Ibid. ep. 16. ante med.

De Doctrina. Cap. XXXIV.

x Greg. in Ezec. hom. 10. ante med.
y Ibidem hom. 11. ante med.
z Ibidem homil. 11. post med.
a Idē Past. cu. p. 2. c. 4. et regist. li. 1. ind. 9. c. 24. circa med.
b Idem li. 33. Moral. c. 11. non lōge a prin.
c Ibid. lib. 18. c. 14. nō lōge a prin.
d Idē hom. 18. i Euāg. cir. med.
e Ibidem hom. 6. prope fi.
f Ibid. homil. 4. non lōge a prin.
g Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 111. circa med.
h Idem li. 3. Dial. c. 17. post med.
i Aug. de cōsen. Euāgelist. li. 2. c. 28. to. 4.
k Idem de oper. monach. c. 22. vers. fi. to. 3

Gregorius [x] super Ezechielem: Quisquis expositor in explanatione sacri eloquij, vt fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua et non Dei verba loquitur, si tamen placendi, vel seducendi studio mentiatur. Nam si in verbis Dominicis virtutem requirens, ipse aliter quàm is, per quē prolata sunt, senserit, etiam si sub intellectu alio ædificationem charitatis requirat, Domini sunt verba quę narrat: quia ad hoc solum Deus per totam nobis sacrā scripturam loquitur, vt nos ad suum et proximi amorem trahat. [y] Idem: Pensare debet doctor, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, et quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. [z] Idem: Loqui de Deo, quietæ valde et liberæ mentis est. Tunc namque bene dirigitur lingua in sermone, cum secure sensus quieuerit in tranquillitate. [a] Idem in pastorali: Clauis apertionis est sermo correctionis: quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit, ipse etiam, qui perpetrauit. [b] Idem in Moralibus: Qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, vt nec derelicta spe timorem subtrahat, nec spe subtracta, in solo eum timore derelinquat. [c] Idem: Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est, vt causarum origines a sacris paginis sumat: vt omne, quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ędificium suæ locutionis firmet: [d] Idem in homilijs: Cum malorum peruersitas crescit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri. [e] Idem: Plus est verbi pabulo, victuram in perpetuum mentem reficere, quàm ventrem morituræ carnis terreno pane satiare. [f] Idem: Subtili occultoq. iudicio, a quorumdam auribus prædicatio sancta subtrahitur: quia suscitari per gratiam non merentur. [g] Idem in registro: Lingua nostra bonis fomentum fit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides hortatu succendat, refugientibus suadeat, asperis blādiatur, desperatos consoletur: vt quia doctores dicimur, viā salutis gradientibus ostendamus. [h] Idem in dialogi: Si inuisibilia pensamus, nimirū constat, quia maius est miraculum, prædicationis verbo, atque orationis solatio peccatorē conuertere, quàm carne mortuum resuscitare. [i] Augustinus de consensu Euāgelistarum: Ex euangeliorum, vniuersa varietate verborum, rerum autem sententiarumq. concordia satis apparet salubriter nos doceri, nihil quærendum in verbis nisi loquentium veritatem, cui demonstrandæ inuigilare debent omnes veridici narratores, cum de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant. [k] Idem de opere monachorum: Multo misericordius operatur

Digitized by Google

operatur erga animas infirmorum, qui famæ bonæ seruorum Dei consulit, quàm erga corpora egētium, qui panem esurientibus frangit. [a] IDEM de Trinitate: Nec trepidus ero ad proferendā sententiam meā, in qua magis amabo inspici a rectis, quàm timebo morderi a peruersis. Gratanter enim suscipit oculum colūbinum pulcherrima et modestissima charitas, dentem autem caninū, vel euitat cautissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. [b] IDEM: Persuadendum erat homini, quantum nos dilexerit Deus, et quales: quantum, ne desperaremus: quales, ne superbiremus. [c] IDEM de cathechizandis rudibus: Dilectione tibi tamquam fine proposito quo referas omnia quæ dicis, quidquid narras, ita narra, vt ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, et sperando amet. [d] IDEM de bono perseuerantiæ: Facile est immo et vtile, vt taceatur aliquod verum, propter incapaces. [e] IDEM: Cum res vera ita se habet, vt fiat peior nobis eam dicentibus, illi, qui capere non potest, nobis autem tacentibus ille qui potest, quid putamus esse faciendum? nonne dicendum est potentius verum, vt qui potest capere capiat, quàm tacendum, vt non solum id ambo non capiant, verumetiam qui est intelligentior ipse fiat peior, qui si audiret et caperet per illum plures discerent: quo enim est capacior vt discat, eo magis est idoneus, vt alios doceat. [f] IDEM: Non simus in disputationibus prompti, et in orationibus pigri. [g] IDEM in epistola: Solicitissime cauendum est in docendo superbiæ vitium, quod in discendo nō ita est. [h] AMBROSIVS de officijs: Absit pertinax in familiari sermone contentio, quoties enim magis excitare inanes, quàm vtilitatis aliquid afferre solet disceptatio siue ira? suauitas sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. * ISIDORVS in synonymis: Communia omnibus secreta paucioribus loquere, aperta cunctis, opera paucis annuncia. [i] IDEM de Summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, quia aut bene sentiendo quid bene profertur, aut nihil sentiendo nihil dicitur, aut parū sentiendo loquacitas sola ostentatur, aut optime sentiendo non eleganter profertur quod dicitur. [k] HIERONYMVS in epistola: Docente te in ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lacrymæ auditorum, laudes tuæ sint. [l] IDEM: Prædicator continentiæ, nuptias ne conciliet. [m] BERNARDVS super Cantica: En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus, de plenitudine non de penuria largientes, primo quidem compunctio, deinde deuotio, tertio pœnitentiæ labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto cōtemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. * IDEM: Doctrina spiritus nō curiositatem acuit, sed charitatem accendit.

a Idem de Trin. lib. 2. non longe a prin. to. 3.
b Ibid. li. 4 c. 1. circa med.
c Idem de cathechiz. rudib. c. 4. in fi. to. 4.
d Idem de bon. perseuer. lib. 2. c. 16. ante med.
e Ibidem paulo post.
f Ibidem c. 24. ante med.
g Idem ep. 132. ad Florent. circa med. to. 2.
h Amb. de off. lib. 1. c. 22. to. 4.
i Isid. de sum. bo. li. 2 c. 29. sent. 16.
k Hier. ep. 2. ad Nepot. vltra med. to. 1
l Ibidem.
m Bern. in Cant. ser. 18. prope fi.

De Dignitate. Cap. XXXV.

GREGORIVS [n] in registro: Ad hoc locorum gradus rationis ordo distinxit, et iudicia esse constituit, vt nec præpositi in opprimendos se frustra valeāt occupare subditos, nec subiectis, iterum contra suos præpositos effrenata sit resultandi licentia. [o] IDEM: Ad hoc diuinæ dispensationis prouisio, gradus et diuersos constituit ordines esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, et potiores minoribus dilectionem impenderent, vna concordiæ fieret ex diuersitate connexio, et recte officiorum gereretur administratio singulorum. * IDEM: Quia homo quod sibi tribuitur, quo iudicio disponatur ignorat, nec ad appetendum locum superiorem procax insistere, nec ad repellendum contumax debet inueniri. [p] IDEM in pastorali: Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, nec coactus accedat. [q] IDEM: Cum rerum necessitas exposcit, pensandū valde est, ad culmen quisquis regiminis qualiter veniat: atque ad hoc rite perueniens, qualiter viuat: et bene viuens, qualiter doceat: et recte docens infirmitatem suam quotidie quanta consideratione cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat, aut peruentioni vita contradicat, aut vitam doctrina destituat, aut doctrinam præsumptio extollat. [r] IDEM in dialogis: Vsus recte conuersationis est, vt præesse nō audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet, quam prælatis non nouit exhibere. [s] IDEM in homilijs: Illi debent curam pastoralem suscipere, qui in suo corde sciunt fluxa luxurię domare: vt, cum alijs fortia prædicant, ipsi desiderijs mollibus eneruiter non succumbant. [t] IDEM in Moralibus: Nolenti mihi atque renitenti, cum graue esset altaris ministerium, etiam pondus est curæ pastoralis iniunctum. [u] ISIDORVS de Summo bono: Vir ecclesiasticus, et crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis debet, et dispensationem ecclesiastici ordinis, si ex Dei voluntate prouenerit, volēs quidem sed humilis gubernandam suscipiat. [x] BERNARDVS super Cantica: Non otiose toties repetitum est: Petre amas me, in commissione ouium. Ego quidem id significatum prouide, puto, ac si dixisset illi Iesus, nisi testimonium tibi perhibente cōscientia, quòd me ames et valde perfecte ames, hoc est plus quàm tua, plus quàm tuos, plus etiam quàm te, vt huius repetitionis meæ numerus impleatur, nequaquam suscipies curam hanc ne intromittas de ouibus meis, pro quibus vtique meus effusus est sanguis. [y] IDEM: In prælatione opus est viro forti, spirituali, et fideli, forti ad propulsandas iniurias, spirituali, ad deprehendendas insidias, fideli, qui non quæ sua sunt, quærat. [z] IDEM in epistola: In alto positum, non alta sapere difficile est, et omnino inusitatum, et quanto inusitatius, tanto gloriosius.

n Greg. registr. lib. 7. ind. 1. c. 8.
o Ibid. li. 4. ind. 13. c. 96. in prin.
p Idē Past. cu. p. 1. c. 9.
q Ibidem prol. ī Past. ad Io. episc. Rauen.
r Idem li. 1. Dial. c. 1. post med.
s Idē hom. 22. ī Euāg. prope fi.
t Idem ep. ad Leand. in exposit. li. Iob. c. 13
u Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 33. sen. 1.
x Ber. ser. 76. in Cāt. post med.
y Ibid. versus fin.
z Idem ep. 42. post med.

De Zelo. Cap. XXXVI.

GREGORIVS [a] super Ezechielem: Nullum omnipotenti Deo, tale est sacrificium, quale est zelus animarum. IDEM: Restat vt siue. Supra libro 2. de prudentia. [b] IDEM in Moralibus: Si nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetū Phinees per gladium non placasset. [c] IDEM: Aliquando necesse est, vt prauis mentibus, quæ humana prædicatione corrigi nequeunt, diuina flagella optari benigne debeant. IDEM: Euenire plerumque. Supra lib. 3. de discordia. [d] IDEM: Si sic proximos vt nos amare præcipimur, restat vt sic eorum erratibus sicut nostris vitijs irascemur. [e] IDEM: Erga errata proximorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a iustitiæ studio non eneruet. [f] AVGVSTINVS in epistola: Quid hic magis persequitur vitam bonorum, quàm vita iniquorum? non cum cogit imitari, quod displicet, sed cum cogit dolere, quod videt? Quoniā coram pio viuens impie, etsi non obligat consentientem, cruciat sentientem. IDEM: Pia est. Infra de dolore. [g] BERNARDVS super Cantica: Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia, sit feruidus, sit circumspectus, sit inuictus, nec teporem habeat, nec discretione careat, nec timidus sit. [h] IDEM in epistola: Habeat charitas zelum, sed adhibeat pro tempore modum, seueritas numquā remissa, intermissa tamen plus proficit. [i] IDEM: Hoc vera et casta contemplatio habet, vt mentem quanto diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, et desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligant, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libētissime intermittat. [k] GLOSSA: Ira iusta est, qua irascitur quis suis, et alienis peccatis, videns homines confitentes Deū ore, et negantes moribus:

a Greg. in Ezec. hom. 12. lōge post med.
b Idem li. 5. Moral. c. 31. post med.
c Ibid. lib. 13. c. 3. in prin.
d Ibid. li. 5 c. 31. post med.
e Ibid. lib. 10. c. 4. cir. med.
f Aug. ep. 145. ad Sebast. to. 2.
g Ber. ser. 20. in Cāt. an. med.
h Idem ep. 25. prope fin.
i Ibid. ser. 57. post med.
k Gloss. in ps. 30.

Digitized by Google

ribus, renunciantes sæculo verbis et non factis, et videns fratres fratribus detrahentes, oculum dantes, et fidem non seruantes. [a] GLOSSA: Bonus zelus est feruor animi, quo mens, abiecto humano timore, pro defensione veritatis accenditur: et eo magis commendabilis, quo qualibet praua, quæ viderit corrigere satagit, si nequit tolerat, et gemit.

a Ibidem. ps. 68.

De Solicitudine. *Cap. XXXVII.*

GREGORIVS [b] in Moralibus: Sancti viri quia breuitatem vitæ indesinẽter aspiciunt, quasi quotidie morientes viuunt: et tanto se solicitius mansuris præparant, quanto et nulla esse transitoria ex fine semper pensant. [c] IDEM: Mens tanto altius inter tentationum fluctus attollitur, quanto solicitius ab huius sæculi cogitatione vacuatur. [d] IDEM: Magna solicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quando id virtutis in alijs cernimus, quod non habemus. IDEM: Dominum tanto. Supra de discussione. [e] IDEM in registro: Illa solicitudo præpositorũ vtilis est, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, et furor sibi nil vindicat. [f] IDEM: Quanto morti vicinior efficeris, tãto fieri solicitior atque timidior debes. [g] IDEM: Cum honoris augmento, cura quoque solicitudinis debet excrescere. [h] IDEM: Cum cuncta negotia solicitudine indagandæ veritatis indigeant, tamen quæ ad deiectionem sacerdotalium graduum spectant, sunt districtius trutinanda. [i] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Occupatio virium, solicitudinum, suggestionum voluptates plerũque excludit. HIERONYMVS: Grandis virtutis. Supra lib. 2. de continentia tactus. [k] BERNARDVS super Cantica: Omnis cura sanctorum, spreto ornatu cultuq. superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumpitur, omni se diligentia præbet, et occupat excolendo, atque decorando interiori illi, qui ad imaginẽ Dei est, et renouatur de die in diem. IDEM: Omnis de bonis. Supra de regratiatione. [l] IDEM in sermonibus: Dignum valde est, et omnino exigit ratio æquitatis, vt quibus a constitutione mundi regnum paratur, ipsi etiam sese regno parare non negligant. * AVGVSTINVS de ordine disciplinæ: Opera danda est optimis moribus, Deus enim noster aliter nos exaudire non poterit, bene autem viuentes facillime exaudiet. [m] SENECA in epistola: Perseuerandũ est, et assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit quod bona voluntas est.

b Greg. lib. 7. Mor. c. 14 post med.
c Ibid. lib. 21. c. 17. ante med.
d Ibid. lib. 24. c. 6. post med.
e Idem registr. lib. 8. ind. 3. c. 12.
f Ibid. li. 7 ind. 2. c. 1.
g Ibidem c. 112. post med.
h Ibid. li. 2 ind. 11. c. 47. in prin.
i Chrysost. oper. imperf. hom. 40. in Matt. ante med. to. 2.
k Ber. ser. 25. in Cãt. post med.
l Idẽ ser. de verb. Iob. In sex tribulationibus, etc. in prin.
m Sen. ep. 16. ante med.

De Correptione. *Cap. XXXIIX.*

GREGORIVS [n] in Moralibus: Quisque perpendere solicite sciat, ne luctus tempore verba increpationis inferat. [o] IDEM: Quos de aperta infirmitate reprehendimus, superest, vt de occultæ fortitudinis æstimatione veneremur. IDEM: Ex se debet. Supra lib. 2. de oblitione. [p] IDEM in registro: Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Et melius est, vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. [q] IDEM: Vbi senior iuuenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. * ISIDORVS de Summo bono: Sicut peccatorem conuenit argui iniustum sic conuersum exulcerari. [r] IDEM: Qui veraciter fraternam vult corripere ac sanare infirmitatem, talem se præstare fraternæ vtilitati studeat, vt eum quem corripere cupit, humili corde admoneat, hoc faciens ex compassione quasi communis periculi, ne forte et ipse subijciatur tentationi. [s] AVGVSTINVS in enchiridione: Qui emendat verbere, in quem potestas datur, et coercet aliqua disciplina, et tamen peccatum eius quo ab illo læsus, aut offensus est dimittit ex corde, vel orat, vt ei dimittatur, non solum in eo quòd dimittit, atque orat, verũetiam in eo quòd corripit, et aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat. Multa enim bona præstantur inuitis, quãdo eorum consulitur vtilitati non voluntati. IDEM si peccauerit. Supra lib. 3. de arguitione. [t] IDEM in epistola: Quantũ illi laudãdi, atque prædicandi sunt, qui dignati nõ sunt cum mundo etiã florente, florere: tantum increpãdi, et accusandi sunt, quos perire cum pereunte delectat. [u] IDEM de correptione et gratia: Corripiantur a præpositis suis subditi, fratres, correptionibus vtique de charitate venietibus, pro culparũ diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia et ipsa, quæ dãnatio nominatur, quã fecit episcopale iudiciũ, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest si Deus voluerit, in correctionem saluberrimã cedere, atque proficere. [x] IDEM de doctrina Christiana: Quid locis, et tempori, et personis eueniat, diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. [y] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omnis correptio similis est ceteris tẽtationibus. Sicut enim omnis tentatio fideles quidẽ magis ædificat, infideles autem amplius destruit: sic et omnis increpatio disciplinæ religiosum hominem, et timentem meliorem facit, irreligiosum autem et malum conturbat, et ad deterius ire compellit. [z] BERNARDVS: Non contemnenda increpatio iusti, quæ ruina peccati cordis sanitas est, necnon et Dei via ad animam. [a] IDEM in sermonibus: Nemo fratres vitia palpet, peccata nemo dissimulet, cum viderit ordinem deperire, vel minui disciplinam. Est enim consentire, silere cũ arguere possis, et scimus quia similis pœna facientes maneat et consentientes. [b] GLOSSA: Raro, et non sine magna necessitate, obiurgationes sunt adhibendæ, et non nisi Dei respectu remota ab oculo trabe, id est odio.

n Greg. li. 13. Mor. c. 2
o Ibid. lib. 31. c. 8. non longe a fi.
p Idem registr. lib. 12. ind. 7. c. 31 post med.
q Ibid. li. 7 ind. 2. c. 1.
r Isid. de sum. bo. li. 3 c. 32. sent. 2
s Aug. Enchirid. ad Laur. c. 72. to. 3.
t Idem ep. 45. non longe a princ. to. 2.
u Idem de corrept. & grat. c. 15. in princ. to. 7.
x Idem de doct. Christ. lib. 3. c. 12. to. 3.
y Chrysost. ope. imperf. homil. 40. in Matt. ante med. to. 2
z Ber. sup. Cant. ser. 57. circa med.
a Idẽ ser. in Nat. S. Io. Bap. post med.
b Gl. super Matt. c. 7.

De Aequitate. *Cap. XXXIX.*

GREGORIVS [c] in registro: Ita vos in ea, quæ Deũ offendunt, et ad iracundiam prouocant, districtos ac solicitos exhibete, vt ad aliorum emendationem et vindicta culpabilem feriat, et innocentem falsa opinio non affligat. [d] IDEM: Manifesta peccata, nõ sunt occulta correctione purganda, sed palam sunt arguendi, qui palã nocent: vt dum aperta obiurgatione sanãtur, hi, qui eos imitando deliquerant, corrigãtur. [e] IDEM: Cũ increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio pastor occidit. Hac ergo consideratione cõpulsus, velis nolis locuturus sum: quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. [f] IDEM: Sicut obstinati esse humilibus non debemus, ita districti esse superbis debemus. [g] IDEM: Sicut perseueranti culpæ debetur iure vindicta, ita resipiscentibus est venia concedenda. IDEM: Summũ in regibus. Supra lib. 1. de potentibus. [h] IDEM: Boni te dulcem, praui sentiant correctorem. In qua videlicet correctione hunc esse ordinem noueris obseruandum, vt personam diligas, et vitia persequaris: ne si aliter agere fortasse volueris, transeat in crudelitatem correctio, et perdas quos emendare, desideras. [i] IDEM: Iustitiæ et rationis ordo suadet, vt qui sua a successoribus desiderat mandata seruari, prædecessoris sui proculdubio voluntatem et statuta custodiat. [k] IDEM: Sicut in his, qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est: ita in his fortiter insequenda, qui non metuunt sciendo peccare. [l] IDEM: Effectum iusta postulantibus indulgere, et vigor æquitatis, et ordo exigit rationis, præsertim quando petentium voluntatem, et pietas adiuuat et veritas non relinquit. [m] IDEM: Sicut rationi contraria procul est abijcienda petitio, ita in his, quæ bene desiderantur, effectum non conuenit negare. [n] IDEM: Minorem maior præcedit, sicut honore, ita et crimine: et quẽ maior sequitur culpa, maiori plectatur vindicta, et sic postea pœnitentia credatur esse fructuosa. [o] IDEM: Sicut laudabile discretumq. est reueren-

c Greg. registr. lib. 9. ind. 4. c. 63.
d Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 31. post med.
e Ibid. li. 2 ind. 9. c. 3.
f Ibid. li. 7 ind. 2. c. 10. in fi.
g Ibid. li. 7 ind. 1. c. 12 in prin.
h Ibid. li. 9 ind. 4. c. 8.
i Ibid. li. 5 ind. 14. c. 112. cir. fi.
k Ibid. lib. 12. ind. 7. interrogation. Aug. c. 7.
l Ibid. lib. 11. ind. 6. c. 5. in prin.
m Ibid. c. 58. in prin.
n Ibid. li. 7 ind. 2. c. 53. cir. med.
o Ibid. lib. 10. ind. 5. c. 36. in prin.

reueren-

Digitized by Google

reuerentiam et honorem debitũ exhibere prioribus, ita rectitudinis et Dei timoris est, si qua in eos correctione indigent, nulla dissimulatione postponere: ne totum, quod absit, incipiat corpus inuadere, si languor non fuerit curatus in capite. [a] IDEM: Manifesti excessus, canonica semper moderatione premendi sunt: vt vna res, et præteritorum correctio, et esse regula possit futurorum. [b] IDEM: Quoties contra ecclesiasticam quid gestum dicitur disciplinã, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat, irrequisitum hoc relinquere non audemus. [c] IDEM: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere non oportet. [d] IDEM: Iurgantium controuersias, celeri sententia terminare, et æquitati proculdubio conuenit, et vigori. [e] IDEM: Sicut ab alijs nostra exigimus, ita singulis sua iura seruemus. [f] IDEM in Moralibus: Maiora crimina, et tarde credenda sunt, cum audiuntur, et citius punienda sunt, cum veraciter agnoscuntur. [g] IDEM: Superiores cum per disciplinam alios feriunt, sic alienam infirmitatem debent percutere, vt etiam ad suã nouerint oculos reuocare. [h] IDEM in pastorali: Aliquando subiectorum vitia prudenter dissimulanda sunt, sed quia dissimulantur, indicanda: aliquando etiam aperte cognita, mature toleranda: aliquando vero subtiliter et occulte perscrutanda: aliquando leniter arguenda, aliquando et vehementer increpanda. [i] AMBROSIVS in epistola: Hostem ferire victoria est, reum: æquitas, innocentem: homicidium. [k] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Melior est animi æquitas, quàm corporis sanitas. [l] IDEM de baptismo paruulorum: Hoc iustum est, vt cum mala hominum reprobamus, quæcumque in illis bona Dei, reperimus approbemus. * IDEM: Veritate manente, quod vitiosum, quod prauũ, quod falsum, in vnoquoque fuerit curemus, corrigamus, emendemus, aut si non possumus, detestatum damnatumq vitemus. * IDEM de ouibus: Disciplina exerceatur, iudicium non præcipitetur. IDEM: Pertinet ad innocentes. Supra de innocentia. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Siue inops, siue diues fuerit quis, non personas attendamus, sed res scrutemur. [m] BERNARDVS in epistola: Si quis susurro in populo diaboli sibi assumens vicem, iurgia seminare, et pacem turbare, velle reperiatur, quemadmodum ille discordiæ semper est amator et auctor huic rigidæ censuræ: remedio citius obuietur, eo quippe pessimæ, quo intimæ pesti. [n] IDEM: Malum si comprimas tuum, reputabitur tibi ad gloriam: si alienum, ad iustitiam. [o] IDEM: Melius est vt pereat vnus, quàm vnitas.

a Ibidem in.13.vt lon ge a prin. b Ibid. li.1 ind.14. c.103. c Idem li.2.ind.11.c.88. d Ibidem ind.10. c.28. in prin. e Ibidem ind.11. c.62. in fi. f Idem li.19. Moral. c.14. cir.fi. g Ibid. lib.24.c.24. h Idẽ Past. cu.p.2.c.10 in prin. i Amb. ep. li.6. ep.48. ante med. to.5. k Aug. de ciuit. Dei, li.19.c.13. post med. to.5. l Idem de vnico Bap. c.2.to.7. m Ber. ep. 429. post med. n Ibid. ep. 200. post med. o Ibid. ep. 202. in fin.

De Quattuor affectionibus. Cap. XL.

AVGVSTINVS [p] de ciuitate Dei: Recta voluntas est bonus amor: et volũtas peruersa, malus amor. Amor ergo inhians habere, quod amatur, cupiditas est: id autẽ habens, eoq. fruens, lætitia est: fugiẽs quod ei aduersatur, timor est: idq. si acciderit sentiẽs, tristitia est proinde mala sunt ista si malus est: amor bona, si bonus. [q] IDEM: Apud nos iuxta scripturã sanãq. doctrinam ciues sanctę ciuitatis Dei, in huius vitæ peregrinatione, secundum Deum viuentes, metuunt, capiuntq. dolent, gaudentq. et quia rectus est amor eorum, istas omnes affectiones rectas habent. [r] IDEM de patientia: Voluntas bona idest voluntas Deo fideliter subdita, voluntas sanctitate superni amoris accensa, voluntas, quæ diligit Deum, et proximum propter Deum, siue amore de quo respõdet Apostolus Petrus: Domine tu scis, quia amo te: siue timore, de quo dicit Apostolus: In timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini: siue gaudio, de quo dicit idem: Spe gaudentes, in tribulatione patientes: siue tristitia, qualem idem Apostolus se dicit habuisse magnã pro fratribus suis, quæcũque amara et aspera sufferat, charitas Dei est. [s] ISIDORVS de Summo bono: Quattuor sunt qualitates affectionum, quibus mens iusti tædio salubri compungitur, hoc est, memoria præteritorum facinorum, recordatio futurarum pœnarum, cõsideratio peregrinationis in huius vitæ longinquitate, desiderium supernæ patriæ, quo quantocius ad eam valeat peruenire. * AVCTOR de spiritu et anima: Habet anima affectiones, quibus exercetur ad virtutes. Dolor namque de peccatis, timor de pœnis, desiderium de promissis, gaudium de præmijs, quædam exercitia sunt virtutum. [t] IDEM: Affectus quadripartitus esse dinoscitur, dum de eo quod amamus iã gaudemus, vel gaudendum speramus, et de eo quod odimus iam dolemus, vel dolendum metuimus: et ab hac concupiscibilitate gaudium et spes, de irascibilitate dolor metus oriuntur. Qui quidem quattuor affectus animæ, omnium sunt vitiorum, atque virtutum quasi quædam principia, et communis materia. [u] BERNARDVS super Cantica: Habent voces suas affectus, per quas se etiam cum volunt produnt, timor verbi causa, meticulosas: dolor, gemebundas: amor, iocundas. [x] IDEM in sermone, loquens de illo verbo Ioel 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro: Cõuertatur amor tuus, vt omnino nihil diligas nisi Deũ, aut certe propter ipsum. Cõuertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia peruersus est timor omnis, quo metuis aliquid præter eum, aut non propter eum. Sic et gaudium tuum, et tristitia æque conuertantur ad ipsum: hoc autem ita fiet, si non nisi secundum eum doleas, aut læteris. Quid enim peruersum mauis, quàm lætari, cum malefeceris, et in rebus pessimis exultare? sed et ea quoque, quæ secundum sæculum est, tristitia mortem operatur.

p Aug. de ciu. Dei. li.14.c.7. post med. to.5. q Ibid.c.9 ferè in pri. r Idem de patient.c.25.to.4. s Isid. de sum.bo.lib.2.c.12.sen.4. t Auct. de spir. et ani. c.4. ante med. apud Aug. to.3. u Ber. ser. 67. in Cãt. ante med. x Idẽ ser. 2. in Quadrag. circa med.

De Timore. Cap. XLI.

GREGORIVS [y] in Moralibus: Iusto timendum non est, ne derisor, cum corripitur, contumelias inferat: sed ne tractus ad odium peior fiat. [z] IDEM: Creator noster, qui vbique totus est, et cernens cũcta non cernitur, tanto metuendus est, quanto inuisibilis permanens, de nostris actibus, quando et quid decernat ignoratur. [a] IDEM in homilijs: Tanto de se vnusquisque solicitus metuat, quanto ignorat quod restat. [b] AVGVSTINVS in libro de pœnitentia: Timeat anima iam corrupta, docta experimento quod ignorat virgo. [c] IDEM de coniugijs adulterinis: Si a cõiugali vinculo immunis, minus appetitur vita sanctorum, exhorreatur pœna mœchorum, et timore saltem frenetur concupiscentia, si non amore eligitur continentia. [d] IDEM in epistola: Qui gehennas metuit non peccare metuit, sed ardere: ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennam odit. [e] IDEM in regula: Deo vir sanctus timeat displicere, ne velit feminæ male placere. Illum cogitet omnia videre, ne velit feminæ male videri. [f] ISIDORVS in synonymis: Timor expellit peccatum, timor reprimit vitium, timor cautum facit hominem, atque solicitũ: vbi timor non est, ibi dissolutio vitæ est, vbi timor nõ est, ibi desperatio est. [g] IDEM de Summo bono: Sæpe quæ apud hominum iudicium bona patent, apud examen diligentissimi, et acutissimi iudicis, reproba deteguntur. Ideoq. omnis sanctus veretur, ne forte bonum quod agit, pro aliqua animi intentione, in oculis Dei reprobum fit. [h] HIERONYMVS in epistola: Vbi timor et tremor est, non ibi vocis elatio est, sed animi flebilis lacrymosa deiectio. [i] IDEM: Quando iratus fuero, et aliquid mali in meo animo cogitauero, et me nocturnum phantasma deluserit, basilicas martyrum intrare non audeo: ita totus et corpore, et animo contremisco. [k] IDEM in originali super Ioelem: Nũquam tuta est humana fragilitas, sed quanto virtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus. [l] BERNARDVS super Cantica

y Greg. lib. 8. Moral. c.24. circa med. z Ibid. lib. 16. c.15. a Idẽ hom. 38. I Euãg. post med. b Aug. de vera. et fal sa pœnit. c.15. post med. to.4. c Idem de adult. coniug. lib.2.c.13. to.6. d Idem ep. 144. ad Anast. circa med. to.2. e Idem re gu.3.c.21 to.1. f Isid. in syno n.c.7. in prin. g Idem de sum.bo.li.2 c.27. sent.4 h Hieron. ep. 24. ad Maur. fil. cir.fi. to.9 i Ibid. aduer. Vigilant. vltra med. to.2. k Idem cõment. in Ioel.c.2.to.5. l Ber. ser. 54. in Cãt. post med.

Digitized by Google

Cantica: Beatus homo qui semper pauidus est. Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo reuertetur, et hoc est semper pauidum esse. IDEM: In veritate didici. Supra lib. 2. de gratia. [a] IDEM in sermone: Primus timor est, ne cruciemur a gehenna. Secundus, ne exclusi a visione Dei, priuemur tam inæstimabili gloria. Tertius replet animam omni solicitudine, ne forte deseratur a gratia. [b] IDEM: Sicut securitas, vel desidia, causa et mater est omnium delictorum, sic timor Domini radix et custos omniũ bonorum. IDEM: Heu me. Supra lib. 2. de tentatione.

a Idẽ ser. 2. in Domi. 1. post oct. Epiph. post med.
b Ser. de donis Spir. sancti, c. 1. post med.

De Dolore. *Cap. XLII.*

GREGORIVS [c] in registro: Quanto cordi nostro lætitiam, Ecclesiæ ordo inculpabiliter custoditus infundit, tanto recissus tædium doloris imponit. [d] IDEM: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulissem. [e] IDEM in Moralibus: In amaritudine animæ sunt omnes electi, quia vel punire flendo non desinunt quæ deliquerũt, vel graui se mærore afficiũt, quia longe huc a facie Conditoris proiecti, adhuc in æternæ patriæ gaudijs non sunt. [f] IDEM: Valde affligitur anima iustorum, quando mali contra bonos districtas sententias intorquent, qui bene viuere ignorant, et voce sibi iustitiam vendicant, quam moribus impugnant. [g] IDEM: Grauis mæror est, duris cordibus, infructuose prædicare: laborem in ostendenda veritate sumere, sed nullum de conuersione audientiũ laboris fructum inuenire. At contra, magna prædicatorum consolatio est, subsequens profectus auditorũ. [h] IDEM: Anima sancta intus doloris sui gemitum tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrymas emanat. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Cum quidam peccauerimus nos, vel alij, tunc solum tristari bonum est: cum autẽ in humanas circumstantias inciderimus, inutilis in nobis de reliquo tristitiæ vsus. * AVGVSTINVS de verbis Domini: Geme vt columba, et tunde pectus, et tundendo correptus esto, ne videaris non conscientiam cedere, sed malam conscientiam pugnis pauimentare, solidiorem reddere non correptiorem. [i] IDEM in epistola: Pia est ista tristitia, etsi dici potest, beata miseria, vitijs alienis tribulari, non implicari: mærere, non hærere: dolore contrahi, non amore attrahi. IDEM: Quid sic. Supra de zelo bono. [k] IDEM contra Iulianum: Mentibus amicorum sanorum, fletum commouet risus freneticorum. * IDEM in meditationibus: Da mihi Domine in hoc exilio panẽ doloris, et lacrymarum, quem esurio super omnem copiam deliciarum. * IDEM: Aut continui dolores cruciabunt pœnitentem vitam meam, aut æterni cruciatus vexabunt, puniendam animam meam. [l] BERNARDVS in sermonibus: Cum cœperis tristitia implebit cor tuum, sed si perseueraueris tristitia tua vertetur in gaudium. [m] CASSIODORVS: Lœtus et lasciuus spiritus obligat hominem peccato, sed spiritus contribulatus est sacrificium, quo peccatum soluitur.

c Greg. regist. lib. 7. ind. 1. c. 15 in prin.
d Ibid. lib. 2. ind. 10. c. 24. in prin.
e Idem li. 5. Mor. c. 5. in prin.
f Ibid. lib. 24. c. 12. nõ lõge a prin.
g Ibid. lib. 35. c. 9. post med.
h Ibid. li. 5 c. 7. non longe a prin.
i Aug. ep. 145. ad Sebast. ante med. to. 2.
k Idẽ cont. Iulian. Pelag. lib. 4. c. 3. post med. to. 7.
l Ber. ser. 3. in ascẽs. Domi. post med.
m Cassiod. expos. in ps. 50. post med.

De Confidentia. *Cap. XLIII.*

GREGORIVS [n] in Moralibus: Tanto animus a laboris afflictione subtrahitur, quanto per spem ad summa sustollitur. [o] IDEM: Quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leue ac facile spes remunerationis ostendit. [p] IDEM: Quia nunc per tribulationem seritur, vt post gaudij fructus metatur, tanto maior fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat. [q] IDEM: Ille bene nouit in exterioribus miserijs subsistere, qui scit semper de interna spe gaudere. [r] IDEM: Cum iam pœnitentiæ lamentis culpa diluitur, et sic perpetrata planguntur, vt plangenda minime perpetrentur: magna menti fiducia nascitur, et ad conspicienda supernæ retributionis gaudia, cordis nostri facies leuatur. [s] IDEM super Ezechielem: Non in fletibus, non in actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatione confidamus. [t] IDEM: Spes per desideria atque suspiria, introducit ad quietis gaudia. * AMBROSIVS in Hexaemeron: In grauissimis passionibus spem deponimus, fractiq. animo resoluimur, improuidi et inertes iacemus, cum de diuina miseratione tunc sperãdum amplius sit, cum præsidia humana defecerint. [u] AVGVSTINVS de confessionibus: Nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur; vt qui fieri potuit ex deteriori melior, non fiat etiam ex meliore deterior: vna spes, vna fiducia; vna firma promissio, Deus misericordia, tua. [x] IDEM de verbis Apostoli: Ipsa spes peregrinationi necessaria est, quæ consolatur in via: tolle viatori spem perueniendi, continuo franguntur vires ambulandi. [y] IDEM de verbis Domini: Spes ad hoc nos hortatur, vt præsentia contemnamus, futura expectemus: ea quæ retro sunt obliuiscentes, cum Apostolo in anteriora, nos extendamus. Nihil itaque tam inimicum spei, quàm retro aspicere. [z] HIERONYMVS in epistola: Cum vniuersos artus mundaueris ab omni sorde peccati, et toto fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas profuturam, et cum omni fiducia palmam virginitatis expecta. [a] BERNARDVS in sermonibus: Hæc est vera hominis fiducia, a se deficientis, et innitentis domino Deo suo.

n Greg. li. 6. Mor. c. 7. cir. med.
o Ibid. li. 1 c. 7. post med.
p Ibid. lib. 10. c. 12. post med.
q Ibid. lib. 13. c. 3. ante med.
r Ibid. lib. 16. c. 9. cir. med.
s Idem in Ezec. hom. 7. fere in fi.
t Ibidem homil. 17. post med.
u Aug. confess. lib. 10. c. 32. to. 1.
x Idem de uer. Apost. ser. 16. post med. to. 10.
y Idem de verb. Dom. ser. 29. ante med. to. 10.
z Hier. ep. 14. ad Mauritij fil. paulo post med. to. 9.
a Ber. ser. 3. in Annũcia. Domi. ante med.

De Lætitia. *Cap. XLIV.*

GREGORIVS [b] in Moralibus: Sancti viri, cum multa se proficere virtutum prosperitate cõsiderant, quodam dispensationis supernæ moderamine, exerceri se etiam tentationibus exultant: quia tanto robustius acceptam virtutum gloriam custodiunt, quanto tentationis impulsu concussi, infirmitatem suam humilius cognoscunt. [c] IDEM: Quo se interius gaudijs animus robustius inserit, eo minus exterius dolores sentit. [d] IDEM in homilijs: Ille veraciter patientiam seruat, qui et ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, et eadem retractans pertulisse se talia exultat. IDEM: Si me participem. Supra de communitate. [e] IDEM in dialogis: Qualis quisque apud se lateat, contumelia illata probat. Nam sicut superbi honoribus, sic plerũque humiles sua despectione gratulantur. [f] AVGVSTINVS de verbis Domini: Quando gaudetur in Domino, nõ gaudetur in sæculo: vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in sæculo: gaudium in Domino semper augeatur, gaudium in sæculo, semper minuatur donec finiatur. IDEM: Tu qui veram requiem. Supra de tranquillitate. [g] IDEM de confessionibus: Est gaudium, quod non datur impijs, sed eis qui te gratis colunt Domine, quorum gaudium tu ipse es, et ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, et non est altera. [h] HIERONYMVS in epistola: Nihil solicitius prouidendum est, quàm vt solemnem diem non tam ciborum abundantia, quàm spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare martyrem, quem scimus Deo placuisse ieiunijs. [i] BERNARDVS in epistola: Reuera illud solum et verum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, et quod cum possederis nemo tollet a te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mæror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo, quodcumque aliud delectare possit, molestum. [k] IDEM in sermone: Non est regnum Dei esca et potus, sed iustitia, et pax, et gaudium, in Spiritusancto: Sic fatui filij Adam et præcipiti saltu, iustitiam tran-

b Greg. lib. 31. Mor. c. 17. post med.
c Ibid. lib. 10. c. 12. non longe a prin.
d Idem homil. 35. in Euang. post med.
e Idem li. 1. Dial. c. 5. in fi.
f Aug. de verb. Dom. ser. 37. cir. prin. to. 10.
g Idẽ confess. lib. 10. c. 22. to. 1.
h Hier. ep. 19. ad Eustoch. post med. to. 1.
i Ber. epist. 114. circa prin.
k Idẽ ser. 2. de verb. Apost. Non est regnum Dei esca etc. an. me.

transsilientes, et pacem rem finalem, in principium, cōuertere, et peruertere vultis. Nemo est, qui gaudere non velit, non stabit, et non erit istud: quia sicut non est pax impijs, sic nec gaudere, dicit Dominus. Nō sic impij, non sic, prius est iustitiam facere, inquirere pacem, et persequi eam, et sic apprehendere gaudiū immo a gaudio comprehendi. * SENECA in epistola: Ad verum gaudium specta, et de tuo gaude, quid autē est hoc de tuo, de teipso, et optima tui parte corpusculum quoque, et si nihil potest fieri sine ipso, magis necessariam rem euaderem, quàm magnam.

De Connexione virtutum. Cap. XLV.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Omnes virtutes in conspectu conditoris, vicaria ope, se subleuant: vt quia vna virtus sine alia, vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua coniunctione fulciantur. [b] IDEM: Valde singula quælibet destituitur, si non vna virtus virtuti alij suffragetur. [c] AMBROSIVS super Lucā: Connexæ sunt sibi concatenatæq. virtutes, vt qui vnā habet, plures habere videatur.

a Greg. li. 22. Mor. c. 3. non longe a prin. b Ibid. li. 2 c. 16. c Amb. in Luc. li. 5. c. to. 3.

De timore, et spe.

GREGORIVS [d] in Moralibus: In peccatoris pectore, incessanter debet spes et formido coniungi: quia incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat: incassum iustitiam metuit, si non etiā de misericordia confidat. [e] IDEM: De statu suo Dauid cadente nemo superbiat. De lapsu etiam suo Dauid surgente nemo desperet. [f] IDEM: Viri sancti ita mœsti sunt vt confidant, atque ita confidunt, vt tamen ex securitate nō torpeant. [g] IDEM in dialogis: Oportet et de Dei nos semper miseratione confidere, et de nostra infirmitate formidare. IDEM: Qui peccatori prædicat. Supra, de doctrina. [h] ISIDORVS in synonymis: Nulla te securitas deceptum blandiatur, nulla te securitas a pœnitentiæ intentione suspendat, incessanter in corde tuo, spes, et formido, persistat. [i] IDEM de Summo bono: Omnis iustus spe, et formidine nitet, quia nunc illum ad gaudium spes erigit, nunc illū ad formidinem timor gehennæ adducit. * AVGVSTINVS de meditationibus: Respira peccator, respira ne desperes: spera in eo quem times, affuge ad eum a quo aufugisti, inuoca importune, quē superbe prouocasti.

d Greg. li. 33. Mor. c. 11. non longe a prin. e Ibid. lib. 33. c. 10. cir. fi. f Ibid. li. 9 c. 18. g Idem li. 3. Dial. c. 7 cir. fi. h Isid. in syno. c. 6. in fin. i Idem de sum. bo. li. 2 c. 4. sent. 2.

De timore et gaudio.

GREGORIVS [k] in Moralibus: Cum bona in alijs cernimus, valde necesse est vt exultationē nostræ formidini, et formidinem nostræ exultationi misceamus: quatenus et de alienis profectibus charitas gaudeat, et de suis infirmitatibus conscientia constricta contremiscat. [l] IDEM: Sancti viri, cum de quibusdā se vitijs ereptos hilarescunt, magno se metu, etiam in ipsa exultatione concutiunt, quia etsi iam de cuiuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse se tamen adhuc in incerti maris dubijs fluctibus sciunt. [m] IDEM: Sancti viri sic spe exultant vt pauore trepident, sic pauore timent, vt spei fiducia exultent.

k Greg. lib. 9. Moral. c. 35. post med. l Ibid. li. 5 c. 17. post med. m Ibidem.

De timore et amore.

GREGORIVS [n] in Moralibus: Cū plus ipsi, quod timeamus, agnoscimus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur, quod amemus. [o] IDEM: Appositis quasi quibusdam gradibus, profectus nostri mentis pedem prius per timorem in imo ponimus, et postmodum per charitatem ad alta amore leuamus: vt ab eo, quo quisque timet, reprimatur, vt timeat: et ab eo, quod iam timuit, subleuetur, vt præsumat. [p] AVGVSTINVS de virginitate: Ama Dei bonitatem, time seueritatem: vtrumque te superbum esse non sinit. Amādo enim times ne amātem et amatum grauiter offendas. [q] IDEM de fide ad Petrum: Diligentes Dei misericordiam, metuentesq. iustitiam, nec de remissione peccatorū desperemus, nec remaneamus in peccatis. [r] IDEM de verbis Apostoli: Non intrat charitas incomitata, habet secum socium suum timorem, quem introducit ipsa, sed illum castū permanentem in sæculum sæculi. * IDEM super primam canonicam Ioannis: Exhorresce quod minatur omnipotens: ama quod pollicetur omnipotens, et vilescit omnis mundus siue promittens siue terrens. * HIERONYMVS in epistola: Vide vt omnia quæcumque bene facis, propter Deum facias, sciens eius rei tantam te a Domino recepturum esse mercedem, quam eius timoris et dilectionis causa perfeceris. [s] BERNARDVS de consideratione: Sanctum facit affectio sancta, et ipsa gemina: timor Domini sanctus, et sanctus amor, his perfecte anima affecta, veluti duobus quibusdam brachijs suis Deum amplectitur, stringit et tenet, et ait: Tenui eum nec dimittam. [t] IDEM in epistola: Mens quam semel affecerit charitas, sui iuris esse non sinitur, metuit quod nescit, dolet quod non oportet, solicitatur plusquam voluerit, et vnde noluerit. * IDEM in sermone: Timeamus et amemus Christum Dominum: Timeamus, pro nostra indignitate: pro ipsius dignatione amemus: non dissimulemus, nō excusemus, in medio est omnibus se offerens.

n Greg. li. 22. Moral. c. 14. circa med. o Ibidem. p Aug. de virg. sanct. c. 38. to. 6. q Idem de fide ad Pet. c. 3. post med. to. 3. r Idē ser. 18. de ver. Apost. post med. to. 10. s Bern. de consid. li. 5. multū post med. t Idem ep. 74.

De abstinentia et eleemosyna.

GREGORIVS [u] in homilijs: Hoc quod tibi subtrahis alteri largire, vt vnde tua caro affligitur, inde egētis proximi caro reparetur. [x] IDEM: Illud ieiunium Deus approbat, quod ad eius oculos manus eleemosynarum leuat, quod cum proximi dilectione agitur, quod cum pietate conditur. [y] IDEM: Non Deo, sed sibi quisque ieiunat, si ea quæ ad tempus sibi subtrahit, inopibus non tribuit, sed vētri postmodum offerenda custodit. * IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Si ieiunaueris sine eleemosyna, nihil ieiunium tuum reputatur: sed ventrem implente et inebriante deterior est, qui talis est: et tanto deterior, quanto lasciua crudelitas est difficilior. [z] GLOSSA: Deo ieiunat, qui eius amore se macerat, et quod sibi subtrahit, alij impendit.

u Greg. hom. 16. in Euang. cir. fi. x Ibid. y Ibid. z Gl. Matt. 6.

De abstinentia et oratione.

AVGVSTINVS [a] in epistola: In ieiunijs, et vigilijs, et omni castigatione corporis, quàm plurimū adiuuatur oratio. [b] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Qui orat cū ieiunio, duplices habet alas, et ipsis ventis leuiores. Neque enim oscitat et tēdiur, et torpet orans, quod patiuntur mali: sed est igne vehementior, et terra superior. Ideoq. maxime hic talis dęmonibus est inimicus et hostis. Nihil enim homine orante, ptoprie est potentius. [c] IDEM: Sicut nec miles sine armis est aliquid, nec arma sine milite, sic nec oratio sine ieiunio, nec ieiunium sine oratione. [d] ISIDORVS de Summo bono: Hoc est perfectum et rationabile ieiunium, quando noster homo exterior ieiunat, interior orat. Facilius enim per ieiunium oratio penetrat cælum. [e] BERNARDVS super Cantica: Abstinebo a vino, quia in vino luxuria est, aut si infirmus sum modico vtar iuxta consilium Apostoli: abstinebo et a carnibus, ne dū mihi nimis carnem nutriūt, simulq. et carnis nutriant vitia: panem etiam ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tędeat. [f] IDEM in sermonibus: Oratio virtutem impetrat ieiunandi, et ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, et Deo repræsentat.

a Aug. ep. 121. ad Prob. c. 16. cir. fi. to. 2. b Chrysost. hom. 59. in Matth. post med. to. 2. c Idē oper. imperf. homil. 15. in Matt. ant. med. to. eo. d Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 44. sententia 1. e Ber. ser. 66. in Cāt. ant. med. f Idē ser. 4. in Cap. Ieiun. ante med.

IDEM:

a Ibidem conseq. b Glo. Cãt. ti. 3. c Gl. Tob. 3.

a Idem: Quid nobis ieiunium proderit, si relinquatur in terra? Subleuetur ergo penna quadã orationis. b Glossa: Prius est mortificare concupiscentiam, postea offerre Deo placabilia vota cordis. c Glossa: Sola oratio pinguescit, quàm macies corporis pascit.

De misericordia et oratione.

d Chrysost. oper. imp. hom. 11. in Mat. ante med. to. 2.

IOANNES d Chrysostomus super Matthæum: In lege scriptum est: Ne intres ante conspectum Domini vacuus. Vacuus intrat ante Deum, qui veniens ad orationem nullam facit eleemosynam. * Idem: Infirma est oratio, quæ eleemosynarum largitate non est munita. * Sanctus Maximus in sermone: Oratio quæ castitatis iustitiæ et eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradisum, euolat ad ipsum summæ maiestatis angelo offerente conspectum.

De misericordia et iustitia.

c Greg. regist. lib. 9. ind. 4. c. 8. f Idẽ Past. cu. p. 2. c. 6. longe post med. g Ibidem cir. fi. h Amb. ep. lib. 5. ep. 42 ad Clemẽt. prope fi. to. 5. i Idem de offi. lib. 2. c. 24. circa prin. to. 4. k Isid. in syn. c. 17. l Ibidem conseq. m Idem de sum. bo. li. 3. c. 54. sententia 4 n Chrysost. oper. imp. hom. 46. in Matt. paulo an. med. to. 2. o Ber. ser. 23. in Cãt. longe ante med. p Idem de consid. li. 2. post med. q Gl. Mat. 5.

GREGORIVS c in registro: Ipsa in te dulcedo cauta sit non remissa, correctio vero diligens sit non seuera: sed sic alterum condiatur ex altero, vt et boni habeant amando quod caueant, et praui metuendo quod diligant. Idem: Boni te dulcem. Supra de æquitate, et ibidem alia plura. f Idem in pastorali: Disciplina, vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. g Idem: Iuxta Pauli vocem, in arca tabernaculi cum tabulis virga simul et manna est: quia scripturæ sacræ scientia in boni doctoris pectore, sicut est virga districtionis, sic est et manna dulcedinis. h Ambrosius in epistola: Beatus qui et seueritatem et mansuetudinem tenet, vt altero disciplina seruetur, altero innocentia non opprimatur. Nimia enim seueritas, extorquet plerumque crudelitate mendacium. i Idem de officijs: Neque seueritatem esse duram conuenit, neque nimiam remissionem: ne aut potestatem exercere, aut susceptum officium nequaquam implere videamur. k Isidorus in synonymis: Impia iustitia est, humanæ fragilitati non ignoscere: non ergo ama damnare, sed emendare potius et corrigere. l Idem: Tene rigorem in discussione iustitiæ: misericordiam in diffinitione sententiæ. m Idem de Summo bono: Omnis qui recte iudicat, stateram in manu sua gestat, in vtroque pẽso iustitiam et misericordiam portat: sed per iustitiã reddit peccato sententiam, et per misericordiam peccati temperat pœnam. n Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Iustitia sine misericordia, non est iustitia, sed crudelitas: sic misericordia sine iustitia, non est misericordia, sed fatuitas. o Bernardus super Cantica: Si interdum seueritate opus est, paterna sit non tyrannica, matres vos fouendo, patres corripiendo exhibeatis. p Idem de consideratione: Iustitiæ, vt iustitia sit, tẽperantia modum imponit. Noli nimis esse iustus, ait sapiens, ostendens per hoc minime approbandam esse iustitiam, quæ temperantiæ moderamine nõ frenatur. * Beda in homilijs: Necesse est vt rectorẽ subditis et matrem pietas et patrem exhibeat disciplina: atque inter hæc solicita circumspectione prouidendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. Idem dicit beatus Gregorius in registro. q Glossa: Vera virtus est, cum nec pietas sine iustitia, nec sine pietate iustitia exequitur: quæ separatæ ab inuicem dilabuntur.

De continentia, et abstinentia.

r Amb. de virginib. li. 1. mult. post med. to. 4. s Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 42. sen. 7. t Ibid. c. 43. sent. 8.

AMBROSIVS r de virginibus: Cibus parsimoniæ et potus abstinentię docent vitia nescire: quia docent causas nescire vitiorum. Causa peccandi etiam iustos sæpe decipit: hinc populus Dei postquam sedit manducare et bibere, Deum negauit. s Isidorus de Summo bono: Libidinis ignes fomentis ciborum increscunt, corpus autem quod abstinentia frangit, tẽtatio non exurit: vnde et tres pueros abstinentes flamma babylonij incendij etsi tetigit, non combussit. t Idem: Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ita et aquam cum mensura sumunt, asserentes ad castimoniam carnis, etiam aquæ abstinentiã conuenire. * Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Per ieiunia cessat pugna carnis aduersus animam, et animæ aduersus carnem: nec vltra insurgit ancilla in dominam, nec serua superbit in liberam, sed vniuersa hæc prælia ieiuniorum præsentia conquiescunt.

De continentia, et verecundia.

u Amb. de Virginib. li. 2. an. med. to. 4. x Idem de off. lib. 1. c. 18. ante med. to. eo. y Hieron. ep. 14. ad Maur. sub. vltra med. to. 9. z Ber. ser. 86. in Cãt. an. med.

AMBROSIVS u de virginibus: Vbique in virgine comes singularũ virtutum est pudor, hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo nõ potest esse virginitas. x Idem de officijs: Verecundia est pudicitiæ comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. * Hieronymus in sermone: Omnino pudor indiuiduus virginati esse debet, sine quo recte castitas seruari non potest. y Idem in epistola: Sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, stupenda verecũdia, mira patientia, virginalis incessus, et veræ pudicitiæ habitus, sermo semper modestus, et in suo tempore proferendus. z Bernardus super Cantica: Verecundia soror continentiæ est, nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis: et ideo omnino testis innocentiæ est, et lampas pudicitiæ mentis.

De continentia, et charitate.

a Greg. in Ezec. hom. 8. longe an. med. b Aug. de Virgi. San. c. 54. to. 6. c Ibidem. d Ibidem c. 11. e Idem de bo. coniug. c. 10. in prin. to. 6. f Bern. ep. 42. ante med. g Idẽ ser. 27. in Cãt. cir. med.

GREGORIVS a super Ezechielem: Antiquus inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit non timet: quia nec ipse carne premitur, vt in eius luxuria dissoluatur. b Augustinus de virginitate: Si nuptias contempsistis filiorum hominum, ex quibus gigneretis filios hominum, toto corde amate speciosum forma præ filijs hominum. Vacare vobis liberum est a coniugalibus vinculis, sed non vacare vobis liberum est a vinculo charitatis. c Idem: Inspicite vulnera pendentis, cicatrices resurgentis, sanguinem morientis, pretium credentis, commertium redimentis. Hæc quanti valeant cogitate, hæc in statera charitatis appendite, et quidquid amoris nuptijs vestris impendendum habebatis, illi rependite. d Idem: Illa virgo coniugatæ merito præponitur, quæ nec multitudini se amandam præponit, cũ amorem vnius ex multitudine inquirit: nec se vni componit, vno iam inuento, cogitans quæ mundi sunt quomodo placeat viro: sed speciosum forma præ filijs hominum sic amauit, vt quia eum sicut Maria concipere carnem nõ posset, ei corde cõcepto, etiam carnem integram custodiret. e Idem de bono coniugali: Quid inquiunt si omnes velint ab omni concubitu continere, vnde subsistet genus humanum? vtinam omnes hoc vellent, dumtaxat in charitate de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta: multo citius Dei ciuitas compleretur, et acceleraretur terminus seculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolũ, vbi ait cùm inde loqueretur. Vellem omnes homines esse sicut me? f Bernardus in epistola: Castitas sine charitate, lampas sine oleo est: subtrahe oleum, lampas non lucet: tolle charitatem castitas non placet. Sed o quàm pulchra est, sapiens clamat, casta generatio cum charitate! g Idem super Cantica: Quo modo claritas, vt aiunt, Lunæ non nisi a Sole est, sic absque charitate seu iustitia continẽtiæ meritum nullum est.

De

Digitized by Google

De continentia & humilitate.

GREGORIVS [a] in moralibus: Sic mentem necesse est per munditiam erigi, vt tamen solicite debeat in humilitate substerni. [b] IDEM: Per humilitatis custodiam seruanda est munditia castitatis: si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non leuatur. [c] AVGVSTINVS de virginitate: Sapientes virgines esse decet, ne lampades earum extinguantur: quo modo sapientes nisi non alta sapientes, sed humilibus consentientes? IDEM. * Quia perpetua continentia, & maxime virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cauendum est, ne superbia corrumpatur. [d] IDEM: Facilius sequuntur agnũ, & si non quocumque ierit certe quousque potuerint, coniugati humiles, quã superbientes virgines [e] IDEM: Neque simulare debet virgo humilitatem, sed exhibere. Simulatio humilitatis maior superbia est. * IDEM super Ioannem: Melior est quidem virginalis sanctitas, quàm pudicitia coniugalis, quis dubitet? tamen si tu tenueris superbiam, & tua mater humilitatem, melior mater erit quã filia, non dubito præferre humilem mulierem superbæ virgini. [f] AMBROSIVS super Lucam: Decet vt quanto castior virgo, tanto humilior sit, nouerit deferre senioribus, sit magistra eius humilitas, in qua est professio castitatis. [g] BERNARDVS super Missus: Pulchra commixtio virginitatis & humilitatis nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas commẽdat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. [h] IDEM: Potes sine virginitate saluari, non potes sine humilitate: potest inquam placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam: sine humilitate autem, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. [i] IDEM super cantica: Continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoque maxime opus est, etiam puritate intentionis, qua soli Deo mens nostra, & placere appetat, & valeat inhærere.

a Greg. lib. 3. Mor. c. 17. in fine. b Ibid. lib. 26. c. 13. ante med. c Aug. de virg. sancta c. 42. to. 6. d Ibid. c. 51. e Ibid. c. 43. f Ambr. in Luc. lib. 2. c. 2. to. 3. g Ber. ser. 1. sup. Missus est in med. h Ibid. paulo post i Idem ser. 7. in cant. post med.

De actione & contemplatione.

GREGORIVS [k] super Ezechielem: Actiua in necessitate, contemplatiua in voluntate est: illa in seruitute, ista in libertate. [l] IDEM: Sicut bonus est ordo viuendi, vt ab actiua in contemplatiuam tendatur: ita plerumque a contemplatiua animus ad actiuam reflectitur, vt per hoc quod contemplatiua mentem accenderit, perfectius actiua teneatur. [m] IDEM: Amor Dei ad contemplatiuam, amor vero proximi pertinet ad actiuam. IDEM: Contemplatiua maior est supra de gustu. [n] IDEM in moralibus: Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ vero etiam laudatur: quia magna sunt actiuæ merita, sed contemplatiuæ potiora. Vnde nec auferri vmquam Mariæ: pars dicitur, quia actiuæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine conualescunt. IDEM: Humani generis. Supra lib 1. de prædicatoribus bonis. [o] IDEM: Qui culmẽ apprehendere perfectionis nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probant. [p] ISIDORVS de summo bono: Actiua vita mundanis bene vtitur, contemplatiua nec mundo renuncians, soli Deo viuere delectatur. IDEM: Qui prius. Supra de ascensione. [q] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Ex tribus illis vitæ generibus, scilicet otioso, actuoso, & ex vtroque composito, quamuis salua fide quisque possit in quolibet eorum vitam ducere, & ad sempiterna præmia peruenire: interest tamen quid amore teneat veritatis, quid officio charitatis impendat. Nec sic esse debet vnusquisque otiosus, vt in eodem otio vtilitatẽ non cogitet proximi: nec sic actuosus, vt contemplationem non requirat Dei. [r] IDEM: Otium sanctum quærit charitas veritatis: negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. [s] BERNARDVS in Apologia: Nec Iacob nisi cognita prius Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. [t] IDEM super cantica: Aliter sane afficitur mens fructificans verbo, aliter fruens verbo: illic solicitat necessitas proximi, hic inuitat suauitas verbi. Et quidẽ læta in prole mater, sed in amplexibus sponsa lætior. chara pignora filiorum, sed oscula plus delectant. [u] IDEM. Ex bonis operibus in fide non ficta radicatis, recipit consolationem mẽs assueta quietis, quoties sibi lux vt assolet contemplationis subtrahitur. [x] IDEM in sermonibus: Bonum acquirit gradum, qui bene ministrauerit proximo: forte meliorem qui bene vacauerit Deo: optimum autem, qui perfectus est in vtroque. [y] IDEM: Optimam partem elegit sibi Maria, licet non minoris fortasse meriti sit apud Deum humilis conuersatio Marthæ: sed de electione Maria laudatur, quoniam illa quidem omnino quantum ad nos spectat, nobis eligenda, hæc vero si iniungitur, patienter est toleranda. [z] IDEM: Absit vt qui Deo vacat, ad tumultuosam aspiret fratrum officialium vitam. IDEM: Felix domus. Supra de religione.

k Greg. in Ezech. homil. 3. ante med. l Ibid. hom. 14. post me. m Ibid. homil. 18. ante med. n Idem li. 6. Moral. c. 18. ante med. o Ibidem c. 17. post me. p Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 15. sent. 2. q Aug. de ciuit. Dei lib. 19. c. 19. ante med. to. 5. r Ibid. post. med. s Ber. apolog. ad Guliel. abb. ante med. t Idem ser. 86. in cãt. ver. fin. u Ibid. ser. 51. an. me. x Idẽ ser. 3. in Assumpt. B. Maria ant. med. y Idem ser. de verb. Ps. Audiam quid. post med. z Idẽ ser. 3. in assump. B. Maria ant. med.

De scientia, & humilitate.

GREGORIVS [a] in moralibus: Summa cura prouidendum est, ne accepta sapientia cum ignorantiæ tenebras illuminat, lumen humilitatis, tollat vt iam sapientia esse nequeat. Quæ & si virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine, cor loquentis obscurat. IDEM supra de intelligentia, quære lib. 2. [b] IDEM in homilijs: In omne quod scit, sese mens deprimat, ne quod virtus scientiæ congregat, ventus elationis spargat. [c] IDEM: Sancti viri, vt humilitatis in se virtutem custodiant, cum quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos studuent reuocare. quod nesciunt: vt dum ex parte alia infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfecti sunt, eorum se animus non extollat. scientia etenim virtus est, humilitas etiam custos virtutis. ISIDORVS. In disputatione. Supra de studentibus lib. 1. Ibidem: Disputare stude.

a Greg. lib. 27. Mor. c. 27. nõ multum a prin. b Idem ho. 7. in Euãg. post med. c Ibidem.

De scientia & charitate.

GREGORIVS [d] in moralibus: Quẽ charitas ædificando non erigit, scientia inflando peruertit. [e] IDEM super Ezechielem: Inter charitatem & scientiã, testis est bona operatio: quæ si fortasse defuerit, profecto certum est, nec cognouisse te Deum, nec diligere proximum. IDEM. Sæpe dum quosdam. lib. 3. de discordia. * AVGVSTINVS super Ioannem: Scientia cauenda est, ne inflet: ergo amate scientiam, sed anteponite charitatem, quia charitas ædificat & non permittit inflari scientiam. [f] IDEM ad Hieronymum de sententia Iacobi: Sicut mors auram auellit a sensibus carnis, sic charitas a concupiscentijs carnalibus, huic subseruit scientia, cum est vtilis, nam sine illa inflat. IDEM: Spiritalis homo. Supra de discussione. [g] BERNARDVS de diligendo Deo: Liquet & absque scientia dignitatem esse omnino inutilem, & scientiam absque virtute damnabilem. [h] IDEM super cantica: Cibus indigestus. & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ita & multa scientia ingesta stomacho animæ, qui est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit. IDEM: Sicut bonum. Supra de religione.

d Greg. lib. 8. Mor. c. 26. cir. me. e Idem in Ezech. ho. 17. ante med. f Aug. epi. 29. ad Hierony. post med. to. 2. g. Ber. tra. de dilig. Deo multũ ant. med. h Idem ser. 36. in cant. cir. med.

De scientia & doctrina.

GREGORIVS [i] super Ezechielẽ: Sancti viri amando discunt, quod docendo proferunt. [k] IDEM in pastorali: Cum spiritale aliquid a subditis pastor inquiritur, valde est ignominiosum, si tunc quærat discere,

i Greg. in Ezech. homil. 5. prope fin. k Idẽ. Past. cu. p. 2. c. 11. cir. fin.

Digitized by Google

discere, cùm quæstionem debet enodare. [a] Idem: A Plerique dum metiri se nesciunt, quæ non didicere, docere concupiscunt: qui pondus magisterij tanto leuius existimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant. [b] Avgvstinvs in epistola: Ad discendũ quod opus est, nulla ætas mihi sera videri potest: quia & si senes magis decet docere, quàm discere, magis tamen volo discere, quàm quod doceam, ignorare. [c] Ioannes Chrysostomus de compunctione cordis: Non confundamus diuinas litteras, neque sancti Spiritus sententias, proprijs sententijs peruertamus. [d] Hieronymvs in epistola: Multo tempore disce vt doceas, nec laudatoribus tuis immo derisoribus aurem B libenter accomodes.

De vita & doctrina.

Gregorivs [e] in moralibus: Cum a vitijs caro restringitur, cum mens virtutibus exercetur, restat vt loquendo quisque doceat alios vitam, quam moribus seruat. * Idem: Spiritualis quisque prædicator studet summopere, contra maleficos rumores aduersantium, & defendere loquendo quod viuit, & ornare viuendo quod dicit. [f] Idem in pastorali: Illa vox libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat. [g] Idem: Boni prædicatores prius propria crimina fletibus curent, & tunc, quæ aliorum sunt punienda, denuncient: & antequam verba exhortationis insonent, omne quod locuturi sunt, operibus clament. [h] Isidorvs de summo bono: Tam vita quàm doctrina clarere debet ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilem facit. [i] Idem: Vnusquisque doctor & bonæ actionis & bonæ prædicationis habere debet studium: nam alterum sine altero non facit perfectum. [k] Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Adijcit doctrinæ auctoritatem bona vita doctoris. D [l] Ambrosivs de officijs: Vir iustus dictis & rebus probatur: nam si exercitatus sit sermonibus, desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit. * Hieronymvs in epistola: Prius faciamus & post doceamus, ne doctrinæ auctoritatis cassis sermonibus destruatur. [m] Avgvstinvs de confessionibus: Surgũt indocti & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. [n] Bernardvs in sermone: Est tantum lucere, vanum: tantum ardere, parum: ardere & lucere, perfectum.

De exemplo. Cap. 46.

Gregorivs [o] in moralibus: Multi in tenebris vitæ præsentis dum superiora de se exempla exhibent, astrorum more nobis desuper lucent. [p] Idem: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspicere, qualis non est: vt ex bonorum forma metiatur, quantum ipse deserto bono deformis est. [q] Idem: Qui vitam præcedentium patrum conspicit, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscit. Idem: Sæpe cum nos. Supra de verecundia. [r] Idem in dialogis: Numquam peccatores ad lamentum pœnitentiæ redirent, si nulla essent bonorum exempla, quæ eorum mentem traherent. [s] Idem in homilijs: De bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua Deo soli placere quærimus, semper optemus secretum. [t] Idem: Ad amorem Dei & proximi plerumque corda audientiũ, plus exempla, quàm verba excitant. Idem: Qui sancto viro. Supra de societate. [u] Isidorvs de summo bono: Propterea virtutes sanctorum ad exemplum nostrum Deus proposuit, vt quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis iustitiæ præmia, tanto de perseuerantia mali sint grauiora tormenta. [x] Idem: Reprobi non attendunt documenta beatorum, quæ imitentur ad melius: sed proponunt sibi exempla prauorum, quæ ad suorum morum peruersitatem imitantur in peius[y]. Ambrosivs super Lucam: Vnius exemplo plurimi corriguntur. [z] Idem de Patriarchis: Sanctorum vita ceteris norma viuendi est. * Idem de officijs: Sit nobis vita maiorum disciplinæ speculum, non calliditatis commentarium. [a] Bernardvs in sermonibus: Sermo viuus & efficax exemplum est operis, facile faciens suadibile quod dicitur, dum monstratur factibile quod suadetur. [b] Idem: Nullum consilium melius arbitror, quàm si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri prouocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neque lingua, sed opere & veritate [c]. Seneca in epistola: Instruenda est vita exemplis illustribus.

De fama. Cap. 47.

Gregorivs [d] in registro: Quidquid grauare potest aut opinionem tuam, aut animam omnino refugias, & te committere illud, nullius suasione, consentias. * Idem: Eius, quem videre me non licet, bona me pascit opinio. [e] Idem in moralibus: Fama a bono opere vires accipit, & fauoris gratiam, quasi claritatis lumen aspergit. C [f] Idem: Dum de aliena vita lux laudis emicat, alios ad exercenda bona opera illustrat. Cumq. illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. [g] Idem: Nonnumquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudent, cum per hanc ad meliora proficere audientes, pensant. [h] Idem: Laus sua iustos cruciat, iniquos exaltat. Sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. [i] Idem: Virtutes proficientium in notitia ceterorum hominum, quasi suauitate fragant odorum. [k] Idem: Sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerumque si laudibus famæ nostræ intendimus, a virtute vacuamur. [l] Avgvstinvs de moribus & vita clericorum: Qui nos amant, quærunt, quid laudent in nobis: qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuuante Domino Deo nostro, & vitam nostram, & famam sic custodire debemus, vt non erubescant detractoribus laudatores. [m] Idem de viduitate: In omnibus spiritualibus delicijs, quibus fruuntur innuptæ, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. [n] Idem: Nobis est necessaria vita nostra, alijs fama nostra, & vtique quod E alijs ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat vtilitatem. Idem: Multo misericordius. Supra de doctrina. [o] Hieronymvs in epistola: Multa in vtramque partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quàm de malis bona falsorum ore concelebrat. [p] Idem: Caueto omnes suspitiones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. [q] Idem: Fuge personas, in quibus potest malæ conuersationis esse suspitio: nec paratum habeas illud de triuio: Sufficit mihi conscientia mea: non curo, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non solum coram Deo, F sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus. [r] Idem: Tenera res in feminis fama pudicitiæ est, quasi flos pulcherrimus, cito ad leuem marcescit aurã, leuiq. flatu corrumpitur. [s] Bernardvs super cantica: Validos & constantes necesse est esse eos, qui super alios ordinantur, necnon & longanimes in spe, atque ad superna verticem mentis attollentes, qui & bonum fidei suæ, & conuersationis vbique odorem spargentes, dicere cũ Apostolo possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. [t] Idem: Erit quidem virtus contenta candore conscientiæ, vbi sequi non poterit odor famæ, ceterum odor famæ, nec excusare sufficiet vitium conscientiæ decoloris, prouidebit tamen semper quantum in se est homo

a Ibid. prologo in Past. ad Io. epis. Rauen.
b August. epist. 28. ad Hier. statim a prin. to. 2.
c Chrys. de compunct. cord. lib. 2. ante med.
d Hierony. epist. 4. ad Rustic. monach. post med. to. 1.
e Greg. li. 6. Mor. c. 16. post me.
f Idẽ Past. cu. p. 2. c. 3. non longe a prin.
g Ibid. c. 6. in fin.
h Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 36. sent. 1.
i Ibidem sent. 3.
k Chrys. homil. de erudit. discipl. post med. to. 5.
l Ambr. de offic. lib. 2. c. 2. post me. to. 4.
m Aug. Confess. lib. 8. c. 8. to. 1.
n Ber. ser. in Natiuit. S. Ioan. Bapt. ante me.
o Greg. li. 4. Moral. c. 22. cir. me.
p Ibid. lib. 24. c. 6. ant. med.
q Ibid. lib. 9. c. 35. in fin.
r Idem lib. 3. Dial. c. 37. in fin.
s Idem homil. 11. in Euang. non lõge a prin.
t Ibidem homil. 39. post med.
u Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 11. sent. 5.
x Ibidem sent. 2.

y Ambr. in Luc. lib. 5. c. 7. to. 5.
z Idem li. de Ioseph. patriarcha c. 1. in princ. to. 5.
a Ber. ser. de S. Benedicto abb. cir. med.
b Idem ser. 3. de aduentu Domi. post med.
c Sen. epist. 83. ant. me.
d Greg. Regist. lib. 7. ind. 2. c. 2.
e Idem lib. 22. Mor. c. 5. ant. me.
f Ibidem
g Ibidem post med.
h Ibid. lib. 26. c. 23. post med.
i Ibid. lib. 35. c. 11. ante med.
k Ibid. lib. 22. cap. 5. ante med.
l Aug. ser. 53. ad fratres in eremo to. 10.
m Idem de bono vidu. c. 22. in prin. to. 4.
n Ibid. paulo post
o Hierony. epist. 131. ad Ruff. in prin. to. 3.
p Ibid. epist. 2. ad Nepotian. ante med. to. 1.
q Ibid. ad Agerneh. epist. 11. vltra med. to. eod.
r Ibid. epist. 9. ad Saluin. post med.
s Ber. in cant. ser. 46. non longe a prin.
t Ibid. ser. 71. cir. prin.

Digitized by Google

homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed coram hominibus, vt vere sit lilium. IDEM: Sufficit. Supra de tranquillitate. [a] IDEM de consideratione: Interest tuæ perfectionis, & malas res, & malas pariter species deuitare: in altero conscientiæ, in altero famæ consulis. [b] IDEM: Esto fortis in fide, decorus in gloria, & probasti te imitatorem Dei. Fortitudo tua fides conscientiæ est: & decor tuus splendor bonæ opinionis est.

A

De aduersitate. Cap. 48.

GREGORIVS [c] in registro: Pœna præsens si afflicti animum conuertit, finis est culpæ præcedentis: si eum ad timorem Domini minime conuertit, initium est pœnæ sequentis. [d] IDEM: Inter flagella positos, flagellis digna committere, contra ferientem est specialiter superbire, & seuientis acrius iracundiam prouocare. [e] IDEM: Aduersitas, quæ bonis votis obijcitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis. [f] IDEM: In omnipotenti Deo tunc certa fiducia est, quando pro bono opere, aduersitatis aliquid in hoc mundo recipitur, vt plena merces in æterna retributione seruetur. [g] IDEM: ipsa malorum societas purgatio bonorum est. IDEM: Dubium non est. Supra de discordia lib. 3. [h] IDEM in moralibus: Sicut aromata fragantiam suam non nisi cum incenduntur, expandunt: ita sancti viri omne, quod virtutibus redolet, in tribulatione innotescunt. [i] IDEM: Flagella bonorum, aut vitia perpetrata purgant, aut quæ poterant perpetrari futura deuitant. [k] IDEM: Cum peruersum quemquam Deus omnipotens percutit, & condolendum est miseriæ pereuntis, & congaudendum iustitiæ iudicis. [l] IDEM: Electi vniuscuiusque mens tribus vicibus, id est vel labore conuersionis, vel tentatione probationis, vel formidine solutionis atteritur, atque ipsa attritione purgata liberatur. [m] IDEM: Pœna interrogat, si quietus quis veraciter amat. IDEM, plura supra de certamine. [*] IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Sicut pluuia in terram descendens eleuat semina, sic & tribulatio animam intrans, erigit desiderium. [*] IDEM: Qui aduersatur, virtutem suam destruit, nobis vero per patientiam coronas operabitur. [n] AVGVSTINVS de pastoribus: Si exceptus es a passione flagellorum, exceptus es a numero filiorum. [o] IDEM in epistola: Terror temporalium potestatum, quando veritatem oppugnat iustis, fortibus gloriosa probatio est, infirmis periculosa tentatio. [*] IDEM super Genesim ad litteram: Ipse sibi homo in intentionibus certius innotescit, & iuste salus illa perpetua quæ turpiter amissa est per voluptatem, fortiter recipitur per dolorem. [p] ISIDORVS in sinonymis: Aduersa corporis animæ remedia sunt, ægritudo carnem vulnerat, mentem curat: languor enim vitia excoquit, languor vires libidinis frangit. [q] IDEM de summo bono: Viri sancti plus formidãt prospera quàm aduersa: quia Dei seruos prospera deijciunt, aduersa vero erudiunt. [r] BERNARDVS super Qui habitat: Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quàm regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum mihi in tribulatione, magis amplecti te, in camino habere te mecum, quàm esse sine te vel in cælo. Quid enim mihi est in cælo, & a te quid volui super terrã? IDEM super cantica In petra. Infra de martyrio.

B C D E F

De martyrio. Cap. 49.

GREGORIVS [f] in registro: Sicut beatus Cyprianus ait, martyrem non facit pœna, sed causa. [t] IDEM in homilijs: Mori a persequente, martyrium in aperto opere est: ferre vero contumelias, & odientem diligere, martyriũ est in occulta cogitatione. [u] IDEM: Habet pax nostra martyrium suum: quia & sic carnis colla ferro non subdimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria trucidamus. [x] ISIDORVS in Etymologijs: Duo sunt genera martyrij, vnum in aperta passione, alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desiderijs resistentes, per hoc quòd se omnipotenti Deo in corde mactauerunt, & pacis tempore martyres facti sunt. [*] IOANNES Chrysostomus in sermone: Habet paupertas martyrium suum, & egestas bene tolerata facit martyrium: sed egestas propter Christum, non propter necessitatem. [y] HIERONYMVS in legenda sanctæ Paulæ: Non solum effusio sanguinis in confessione martyrium reputatur, sed deuotæ quoque mentis seruitus, quotidianum martyrium est. [z] IDEM: Hæc est sola digna retributio cum sanguis sanguine compensatur, & redempti cruore Christi pro redemptore libenter occumbimũ. Quis sanctorum sine certamine, &c. Supra de certamine. [a] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Quicumque etiam non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis. [b] IDEM: Quanto erit acrior impetus belli, tanto maior gloria non cedenti, tanto densior corona martyrij. [c] BERNARDVS super cantica: Stat martyr tripudians, & triumphans, toto licet lacero corpore: & rimante latera ferro, non modo fert fortiter, sed alacriter sacrum e carne sua circumspicit ebullire sanguinem. Vbi ergo tunc anima martyris? nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Iesu. [d] IDEM: In petra habitans, quid mirum si in modum petræ diruerit? sed neque hoc mirum, si exul a corpore dolores non sentiat corporis: neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus non amittitur: non deest dolor, sed contemnitur. [e] IDEM in sermonibus: Est martyrij genus, & effusio quędam sanguinis in quotidiana corporis afflictione: est etiam baptismus aliquis in compunctione cordis, & lacrymarum assiduitate. Sic quippe infirmis & pusillis corde necesse est, vt quem semel ponere pro Christo non sufficiunt, saltem mitiori quodã sed diuturniori martyrio sanguinem fundant: sic & baptismi sacramẽtum, quoniam iterari non licet his, qui sæpius in multis offendũt, frequẽtiori ablutione suppleri.

De gloria. Cap. 50.

GREGORIVS [f] in moralibus: Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum: vt secundnm quod hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. [g] IDEM super illud Iob: Donec impleatur risu os tuum, &c. In illa æterna patria cum iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in canticum laudis eleuatur. [h] IDEM: Ibi vniuscuiusque mentem ab alterius oculis, membrorum corpulentia non abscondet: sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa corporis harmonia, sicq. vnusquisque tunc erit conspicabilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicabilis sibi. [i] IDEM: Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium post eos, qualiter disponatur, nesciunt. Quia & vita spiritus longe est a vita carnis: & sicut corporea, atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei charitatem vident, nullo modo credendũ est, quia sit foris aliquid, quod ignorent. [k] IDEM: Quando ad ipsum fontem vitæ venerimus, erit nobis delectabiliter impressa sitis simul, atque satietas: Sed longe aberit a siti necessitas, longe a satietate fastidium: quia & sitientes satiabimur, & satiati sitiemus. [l] IDEM: Aeterna contemplatione agitur, vt omnipotens Deus, quo magis visus fuerit, eo magis diligatur. [m] IDEM: In illa resurrectionis gloria, erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritua-

[a] Idem de consid. li. 3. post med.
[b] Ibid. paulo post.
[c] Greg. Regist. lib. 9. ind. 4. c. 25. non longe a prin.
[d] Ibid. lib. 8. ind. 3. c. 41. cir. fin.
[e] Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 126. ante med.
[f] Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 39. ant. me.
[g] Ibidem
[h] Idem præfat. in expofit. Iob c. 2.
[i] Idem lib. 26. Moral. c. 19.
[k] Ibid. lib. 22. c. 8. post med.
[l] Ibid. lib. 24. c. 7. longe post med.
[m] Idẽ præfat. in expos. Iob c. 3.
[n] Aug. de pastorib. c. 5. paulo post med. to. 9.
[o] Idẽ epist. 48. ad Vincent. ante med. to. 2.
[p] Isid. in Sinon. c. 7. ante med.
[q] Idem de sum. bon. li. 3. c. 62. sent. 2.
[r] Ber. ser. 17. in Ps. Qui habitat. post me.
[f] Greg. Regist. lib. 2. ind. 10. c. 36. nõ longe a prin.
[t] Idem homil. 35. in Euang. cir. med.
[u] Ibidem homil. 3. in fin.

[x] Isidorus etym. lib. 7. c. 11.
[y] Hierony. epist. 27. ad Eustoch. vers. fin. to. 1.
[z] Ibid. epist. 22. ad eãd. vers. fin.
[a] Aug. de ciuit. Dei lib. 13. c. 7. in princ. to. 5.
[b] Ibid. lib. 20. c. 13. cir. med.
[c] Ber. ser. 61. in cant. post med.
[d] Ibid. conseq.
[e] Idem ser. 1. in die S. Paschæ post med.
[f] Greg. lib. 4. Mor. c. 31. ante med.
[g] Ibid. lib. 8. c. 31. cir. med.
[h] Ibid. lib. 18. c. 27. ante med.
[i] Ibid. lib. 12. c. 14 statim a prin.
[k] Ibid. lib. 18. c. 28. post med.
[l] Ibid. lib. 25. c. 7. ant. med.
[m] Ibid. lib. 14. c. 29. non longe a prin.

spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatē naturæ. * IDEM in homilijs: Credendū est, quòd ante retributionem extremi iudicij, iniusti in requie quosdā iustos conspiciant, vt eos videntes in gaudio, non solum de suo supplicio, sed de eorum bono crucientur. Iusti vero in tormentis semper intuentur iniustos, vt hinc eorum gaudiū crescat: quia malum cōspiciunt, quod misericorditer euaserunt, tantoq. ereptori suo maiores gratias referunt, quanto vident in alijs, quod ipsi perpeti si essent derelicti, potuerunt. * IDEM in dialogis: Sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quòd a die exitus sui, ignis reprobos exurat. [a] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Erit illius ciuitatis, & vna in omnibus, & inseparabilis in singulis volūtas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indesinenter æternorum iucunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita pœnarum: nec tamen ideo suæ liberationis oblita, vt liberatori suo non sit grata. Quantū ergo attinet ad scientiam rationalem, memor erit prçteritorum etiā malorum suorum, quantum autem ad experiētis sensum prorsus immemor. [b] IDEM: Pax cælestis ciuitatis, est ordinatissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo. [c] IDEM: Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum? vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur? nescio. [d] IDEM: Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fide videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur: hoc munus, hic affectus, hic actus profecto erit omnibus sicut in ipsa vita erit communis. * IDEM: In nobisipsis imaginem Dei contuentes, tangamus, & ad illū redeamus, a quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrum non habebit mortem, ibi nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensionem. [e] IDEM: Absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisq. corruptio: & si quid aliud illud non decet regnū, in quo resurrectionis, & promissionis filij æquales erunt Angelis Dei, si nō corpore, non ætate, certe felicitate. [f] IDEM: Ita Deus erit notus, atque conspicuus, vt videatur spiritu a singulis nobis, in singulis nobis: videatur ab altero in altero: videatur in seipso: videatur in cęlo nouo, & in terra noua, atque in omni, quæ tūc fuerit creatura: videatur & per corpora in omni corpore, quocūque fuerint spiritualis corporis oculi, acie perueniente directi: patebūt etiā cogitationes nostræ inuicē nobis. [g] IDEM de Trinitate: Contēplatio est merces fidei, cui mercedi per fidē corda mūdantur, sicut scriptū est: Mūdans fide corda eorum. IDEM: Illud quod agit iustitia. Supra li. 2. de quattuor virtutibus. [h] IDEM de libero arbitrio: Tāta est pulchritudo iustitiæ, tanta iocunditas lucis æternæ, hoc est incōmutabilis veritatis, atque sapientiæ, vt etiam si non liceret in ea amplius viuere, quàm vnius diei mora, propter hoc solū, innumerabiles anni huius vitæ, pleni delicijs, & circūfluentia temporalisi bonorum, rectè meritoq. contemnerentur. Non enim falso, aut paruo affectu dictū est: Quoniam melior est dies vna in atrijs tuis super millia. * IDEM in sermonibus: Tunc non peccabimus non solū factis, sed nec concupiscentijs, cum illam faciem videbimus, quæ vincit omnes concupiscentias. Tā enim dulcis est fratres mei, tā pulchra, vt illa visa, nihil aliud possit delectare: satietas enim erit insatiabilis, nullum fastidiū, semper esuriemus, semper saturi erimus. [i] IDEM de conflictu: Recedat amor præsentis sæculi, in quo omnes sic viuificantur, vt deinceps moriantur: & succedat amor futuri sæculi, in quo omnes sic viuificantur, vt deinceps nō moriantur: vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat, sed perennis lætitia regnat. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem. Beati, & ter beati, & multotiens beati, qui beata illa potiuntur requie, quemadmodum miseri, & ter miseri, & infinite miseri, qui a beatitudine illa seipsos abij-

a Augu. de ciui. Dei li. 22. cap. 30. cir. med. to. 5.
b Ibid. li. 19 c. 13. circa prin.
c Ibid. lib. 22. c. 30. in prin.
d Ibid. paulo post.
e Ibid. c. 20 in fi.
f Ibid. c. 29 in fi.
g Idem de Trin. lib. 1. c. 8. post medi. to. 3.
h Idem de li. arbi. li. 3. c. 25. vers. fi. to. 1.
i Idem de cōfl. vitior. & virt. c. 26. to. 9.

ciunt. * FVLGENTIVS in epistola: Sicut per speculū vitreum, trina nobis visio administratur, qua nosipsos, & ipsum speculum, & quidquid præsens adest videmus: sic per speculum diuinæ charitatis, & ipsum Deū, vt est, videbimus, quantum possibile erit creaturæ, & nosipsos & omnia alia, vera & certa sciētia cognoscemus. [k] BERNARDVS super cantica: Qui replet in bonis desiderium animæ, & ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse volūtati plenitudo pacis, ipse memoriæ, continuatio æternitatis. [l] IDEM: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi, cum error videlicet a ratione, a volūtate dolor, atque a memoria timor omnis recesserit, & successerit illa, quam speramus, mira serenitas, plena suauitas, æterna securitas. [m] IDEM in sermonibus: Quemadmodū circa rationale nostrum, & scientia, & ignorantia constat, tamquam habitus, & priuatio: sic & circa cōcupiscibile, desideriū, & contēptus, & circa id quod dicitur irascibile, & lætitia pariter, & ira versatur. Implebit ergo Deus rationale nostrum luce sapientiæ, ita vt penitus nobis nihil desit in vlla scientia: implebit concupiscibile nostrum fonte iustitiæ, vt omnino desideremus eam, & ea penitus repleamur, sicut scriptū est: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabūtur. per quam iustitiā quidquid respuere debet anima, respuet: & quidquid concupiscere, concupiscet, & ex his omnibus magis appetet, quod magis fuerit appetendum. Iam vero quod dicitur in nobis irascibile, cum repleuerit illud Deus, perfecta erit in nobis tranquillitas, & in summam iucunditatem, atque lætitiam replebimur pace diuina. [n] IDEM: Sicut replebit animas nostras Deus cum fuerit perfecta in eis scientia, perfecta iustitia, perfecta lætitia: sic replebitur maiestate eius omnis terra nostra, cum fuerit corpus immortale, agile, impassibile, configuratum denique corpori claritatis suæ. * IDEM: Æterna omnium beatorum solemnitas est, facie ad faciem Deum intueri, eius dulcedine sine fastidio satiari, vt quē semper habent, semper habere velint, ac eius visione sine defectu perfrui. [o] ANSELMVS de similitudinibus: Partes beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, & gaudium. Ista, vt æstimo, sunt, quæ propter se, & propter quæ alia quæque ab hominibus appetūtur. Et ita notandum, quòd septem priores beatitudinis partes, ad corporis beatitudinem, septemq. posteriores, ad animam pertinent. [p] IDEM: In illa vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septempliciter quàm modo sit, splēdidior erit, adæquabitur. [q] IDEM: Velocitas nos tanta cōcomitabitur, vt ipsi Angelis Dei æque celeres simus, qui a cælo, ad terras, & econuerso, dicto citius dilabuntur. [r] IDEM: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiam si velit, terram commouere possit: & sic econuerso iniustus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis. [s] IDEM: Gaudium erit iusto, intus & extra, gaudium sursum atque deorsum, gaudium circumcirca, vbique gaudium plenum. [t] IDEM: Tunc iusti scient, cunctaq. Deus facit scienda, tam ea quæ præterita, quàm ea quæ postmodum sunt. Ibi a singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscentur: nec quemquam omnino latebit, qua patria, qua gente, qua stirpe, quis editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit. Si autē fueris malus, vera omnino sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solum insipiens, verum etiam omnino fias & amens. [u] IDEM: In illa vita si bonus fuerit, nihil patietur, quod nolit, sed agere permittetur, quodcumque voluerit: si vero fuerit malus, ad omnia quæ noluerit cogetur, & ab omnibus, quæ voluerit, prohibebitur.

k Ber. ser. 11. in cant. post med.
l Ibid. post pauca.
m Idē ser. 4. in festo omn. sanct. post med.
n Ibidem prop. fi.
o Ans. de simil. c. 48.
p Ibid. c. 50
q Ibid. c. 51
r Ibid. c. 52
s Ibid. c. 71
t Ibid. c. 59
u Ibid. c. 58

PHARETRAE FINIS.

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
DECLARATIO
Terminorum Theologiæ.

Cum omnis doctrina, vt S. Augustinus inquit, de Doctrina Christiana lib. 1. c. 1. vel rerum, vel signorum sit, resq. per signa discantur: cumq. vt ibidem asserit lib. 2. c. 3. signorum, quibus inter se homines sua sensa communicant, quædā pertineant ad oculorum sensum, pleraq. ad auriū, paucissima ad ceteros sensus: verba inter homines prorsus obtinuerunt principatum significandi quæcumque animo concipiuntur, si ea prodere quisque velit. Vim igitur & verborum significationem in vnaquaque scientia pertractanda nosse oportere, libro de reprehensionibus Sophistarum c. 1. docuit Aristoteles. Ex quibus facile colligitur, quantum opusculum hoc, quod declaratio terminorum Theologiæ inscribitur, ad ipsius Theologiæ tractationem afferat vtilitatis. In eo enim Auctor dilucide explicat terminos, quibus in præcipuis Theologicæ scientiæ materijs professores Theologi vtuntur, ne ex illorum ignoratione quisquam hallucinetur, vel in perniciosos errores, quod hac de causa plerisque aliquando contigit, prolabatur. Quæ vero hoc opusculo continentur, fusius in Breuiloquio auctor edisserit, vt ibi pro cuiusq. materiæ ratione manifeste apparet. Adeo vt non tam declaratio terminorum Theologiæ sit iste tractatus, quàm compendium totius Theologiæ compendiosissimum, longeq. ipso Breuiloquio breuius.

Diuinæ personæ.

OMNIPOTENS Deus Pater, Filius, Spiritussanctus vnus est Deus: nam in vnitate naturę numerali est realis pluralitas personarum, quarum prima scilicet Pater, a nullo est producta, nec producibilis: nec genita, nec generabilis: nec spirata, nec spirabilis: nec creata, nec creabilis. Secunda persona, scilicet Filius, est genita a patre naturali productione, naturali fecunditate intellectus per memoriam. Tertia persona, scilicet Spiritussanctus, est spirata a Patre, & Filio, non genita, nec creata, sicut nec secunda persona est creata, nec spirata.

Essentia diuina.

Essentia autem diuina est summe vna, id est, nullo modo diuisibilis in plures essentias. Secundo est summe simplex, id est, non composita ex multis rebus distinctis a se inuicem re, nec componibilis cum rebus a se re distinctis: sed quidquid est in ea, propter sui infinitatem, est vna res cum ea. Tertio, est immensa, id est, ipsa per seipsam est præsens omni rei, & persona per ipsam operatur in omni re, & manu tenet, & intelligit omnia. Quarto, est æterna, id est, non incœpit, nec desinit, simul & semel omnes perfectiones indiuisibiliter continet. Quinto, est incommutabilis, id est, nec substantialiter, nec accidentaliter mutabilis: nec generabilis, nec corruptibilis: nec aliquo modo perfectibilis, vel defectibilis. Sexto, est necessaria, id est, ipsa non potest non esse, nec aliquid ab eo deficere, & omnis sua actio est ipsa essentia, & necessaria, licet terminus actionis diuinæ ad extra nō sit necessarius. Septimo, est prima, id est, radix & fundamentum emanationum, & personalium proprietatum, & omnino prima entitas, inter omnia entia, & in diuinis, & creaturis. Octauo, in ea est summa fecunditas, id est, memoria perfecta ad producendum personam vtramque. Nam memoria, quam dicunt intellectiuam, naturam Dei dicit cum intellectu, quæ fecunda est respectu verbi. Sed memoria, quam dicunt spiratiuam, naturam Dei dicit cum voluntate, quæ est fecunda respectu Spiritussancti. Nono, est in ea summa charitas, id est, vna numero voluntas in tribus personis, & per consequens eadem volitio, & volitum idem. Decimo, est in ea summa liberalitas, id est, communicabilitas suæ essentiæ, & omnis infinitæ perfectionis in deitate ipsis personis, & suæ bonitatis, & influentiæ in creaturis omnibus rebus productis. Vndecimo, est in ea summa æqualitas, id est perfectio patris non est maior, nec minor perfectione filij, similiter & Spiritussancti, nec filius est perfectionis maioris, vel minoris quàm Pater, & Spiritussanctus. Idem dicendum de Spiritusancto respectu Patris, & Filij, nec est deitas alia in Filio, & Spiritusancto, quàm in Patre, nec econuerso: nec est potestas alia in Patre, quàm in Filio, & Spiritusancto, nec maior, nec minor. Nec est duratio siue æternitas maior, vel minor in Patre, quàm in Filio, & Spiritusancto. Duodecimo est in ea summa germanitas, id est naturæ, & essentiæ est summa vnitas, scilicet numeralis in tribus personis, similiter & talis vnitas est in omni perfectione essentiali in tribus personis, non autem in omni proprietate notionali. Tertiodecimo, est in ea summa conformitas, id est, essentialium proprietatum summa vnitas, & idētitas, & nulla diuersitas: voluntatis concordia, nulla discordia, si saltem debet dici concordia: operationum ad creaturas indiuisibilitas, & omnium effectuum similis producibilitas. Quartodecimo, est in ea inseparabilitas, id est, personarum simultas in existendo, & vbiq. præsentiā exhibendo, & omnia operando.

Quot sint processiones, hypostases, relationes, & notiones in diuinis.

Emanationes duæ sunt in diuinis, scilicet generatio, & spiratio. Generatio, est productio substantifica per modum naturæ. Spiratio, est productio substantifica per modum voluntatis. Tres hypostases, id est suppositа, vel personæ sunt in diuinis, scilicet Pater, & Filius, & Spiritussanctus. Sequuntur quattuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, processio, spiratio. Sequuntur etiam quinque notiones, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, processio, spiratio. Paternitas, est generatio actiua. Filiatio, generatio passiua. Processio, est spiratio passiua. Spiratio, est spiratio actiua. Innascibilitas, est proprietas nobilitatis,

Digitized by Google

scilicet a nullo produci.

Proprietas personalis est, qua persona proprie, & principaliter innotescit. Et sunt tres, scilicet paternitas, filiatio, spiratio passiua. Notio est, qua persona innotescit, vt distinguatur ab alia. Innascibilitas, innotescit patre principaliter per modum negationis, & ex consequenti per modum positionis, id est, fontalis plenitudinis.

Proprietas pesonalis quid, & quotuplex.

Filius dicitur Imago, inquantum expressa similitudo patris. Filius dicitur verbum inquantum est similitudo expressiua. Filius dicitur filius, inquantum est similitudo hypostatica. Secundo filius dicitur Imago, vt similitudo conformis. Dicitur verbum, vt similitudo intellectualis. Dicitur filius, vt similitudo connaturalis.

Filius.

Spiritussanctus dicitur donum, vt datum voluntarium, & præcipuum. Dicitur spiritus, vt datum voluntarium, & primum. Dicitur charitas Patris, & Filij, vt datum hypostaticum.

Spiritussanctus.

Prædicamenta quinque vltima non sunt in Deo, quia pertinent proprie ad corporalia. Prædicamenta quinque vltima attribuuntur Deo figuratiue. Prædicamenta quinque prima, secundum id quod est completionis in eis, sunt in Deo, & reducuntur ad duo, scilicet substantiam, & relationem. Ideo dicũtur duo modi prædicandi in diuinis, scilicet per modum substantiæ, & relationis. Prædicare per modum substantiæ est prædicare de omnibus personis simul, & sigillatim, & singulariter. Prædicare vero secundum relationem, aut est non dici de omnibus, aut si de pluribus, pluraliter dici.

Quæ prædicaméta nõ sint in Deo.

Essentia diuina dicitur essentia, inquantum communicabilis in abstracto: sed dicitur substantia, inquantum communicabilis in concreto.

Essentia diuina quomodo essentia, & substãtia dicitur.

Sunt quinque modi dicendi simul, & quærendi in diuinis. Quis ratione personæ: qui ratione hypostasis: quæ, ratione notionis: quod ratione substantiæ: quid siue quo, ratione essentiæ.

Quinque modi dicẽdi in diuinis.

Habitare Deum in nobis, est effectum spiritualem causare in nobis, cum acceptatione per charitatem, qua Deus nos habet, & habetur a nobis. Tota Trinitas autem inhabitat in homine. Deum apparere, est in signo sensibili expresse significari, vt Spiritussanctus apparuit in linguis igneis, & columba. Deum descendere, dicit vtrumque scilicet inhabitare, vel apparere. Deum mitti, est cum vtroque prædicto æternaliter produci. Deum sedere in beatis, est, glorificare beatos.

Appropriare aliqua personis diuinis, est ipsa communia omnibus personis ad notitiam propriorũ personalium facientia, alicui personæ attribuere: vt patri vnitatem, æternitatem, principiationem, omnipotentiam. Filio veritatem, speciem, exemplationem, omni scientiam. Spirituisancto bonitatem, vsum, finem, voluntatem.

Vnum, est ens indiuisum in se. Verum, est ens intelligibile. Bonum, est ens communicabile.

Deus est omnipotens, non quòd possit actus culpabiles, vt mentiri, nec actus pœnales in se recipere, vt timere, nec corporales vt dormire, nec inconuenientes, vt facere aliquem maiorem se. Est, inquã, Deus perfecte, vere, & proprie omnipotens, id est potens omnia, quæ sunt alicuius potentiæ, & potentiæ completæ.

Deus omnipotens.

Potentia completa, est quæ non potest deficere, nec succumbere, nec indigere. Potentia incompleta, quæ potest in peccando deficere, in patiendo succumbere, in corporali actione indigere. Potentia diuina est, quæ nec est de nihilo, nec sub aliquo, nec eget aliquo, nec culpabilia potest, nec pœnalia, nec materialia.

Potentia duplex.

Sapientia Dei est illa, qua limpidissime Deus cognoscit omnia bona, mala, præterita, præsentia, & futura, actualia, & possibilia: & per consequens, est infinita, & incomprehensibilis nobis. Sapientia Dei dicitur scientia, inquantum est cognitiua omnium possibilium. Dicitur visio, respectu omnium actualiter existentium. Dicitur approbatio, inquantum est respectu bonorum. Dicitur præscientia, inquantum est respectu futurorum. Dicitur dispositio, inquantũ est respectu fiendorum ab ipso Deo. Dicitur prædestinatio, respectu præmiandorum. Dicitur reprobatio, inquantum est respectu damnandorum. Dicitur lux, inquantum est ratio cognoscendi omnia. Dicitur speculum, inquantum est ratio cognoscendi visa, & approbata. Dicitur exemplar, inquantum est ratio cognoscendi præuisa, & disposita. Dicitur liber vitæ, inquantum est ratio cognoscendi prædestinata. Sapientia Dei est liber vitæ, respectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: speculum, vt euntium: lux, respectu omnium. Ad exemplar spectat idea secundum actum præuidendi. Verbum secundũ actum proponendi. Ars secundum actum prosequendi. Ratio secundum actum perficiendi. Simplex Dei notitia est, qua cognoscit Deus bona, & mala, quæ sunt, fuerunt, & erunt, & possunt esse, quæ etiam numquam erunt. Notitia visionis est, qua cognoscit Deus omnia mala, quæ sunt, fuerunt, & erunt. Notitia approbationis est, qua cognoscit tantum bona, quæ sunt, fuerunt, & erunt. Voluntas Dei dicitur ratione regulata prouidentia, qua omnia quæ in vniuerso fiunt, irreprehensibiliter gubernantur.

Sapientia multipliciter dicta.

Deus est causa efficiens mundi, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, & mensura. Deus est causa exemplaris mundi, ratione cuius, est in creatura veritas, species, & numerus. Deus est, causa finalis mundi, ratione cuius est in creatura bonitas, ordo, & pondus.

Deus causa efficiẽs exẽplaris, & finalis.

Liber intus scriptus, est Dei æterna ars, & sapientia. Liber foris scriptus, est mundus sensibilis. Obedientia mera est, quando præceptum ex se solũ obligat, non ex aliqua alia causa.

Liber scriptus intus, & foris.

Ordo Angelorum secundum Gregorium est multitudo cælestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur, sicut & in naturalium donorũ munere conueniunt. Hierarchia diuina, est ipsa Trinitas increata. Hierarchia angelica, est Angelorum, multorum habitudo ad inuicem in scientia, actione, Deiformitate, illuminatione, & in Deum ascensione. Hierarchia ecclesiastica, est rerum sacrarum, & rationalium ordinata potestas, debitum in subditis retinens principatum. Angelus, est substantia incorporea, intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, Deo seruiens, gratia non natura immortalitatem suscipiens, id est, annihilationem, quia incorruptibilitatem proprie habet ex natura.

Est Mag. in 2. d. 9. considerandum. colligitur ex Greg. ho. 34. in Euangel.

Anima, est substantia spiritualis corpori, vt forma rectrix, & viuificatrix accommodata, & ad æternam beatitudinem principaliter ordinata. Sensualitas, est potentia animę, quæ sensificat corpus, & mouet, & appetit delectabilia corpori, & refugit nociua. Sensus, est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporeas præsentes. Imaginatio, est illa vis animæ, quæ intuetur res corporales absentes. Ratio, est illa vis animæ, qua anima inter bonum & malum, inter verum & falsum discernit infra se. Intellectus, est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles. Portio animæ superior, est ipsa anima inquantũ respicit superiora. Portio animæ inferior, est ipsa anima, inquantum respicit inferiora. Sensus communis est, in quo omnes sensus particulares concurrunt. Phantasia est virtus animæ sensitiua, quæ componit formas nouas, secundum similitudinem formarum a particularibus sensibus receptarum. Aestimatiua est illa vis animæ, qua dicimus esse sagacitatẽ in brutis, vt in vulpe. Memoria est illa vis, quæ conseruat formas sensibilium specierum. Motiua sensitiua est vis, qua anima singula membra corporis mouet.

Animę definitio, & eius potentiæ.

Portio animę duplex.

Digitized by Google

uet. Intellectus speculatiuus est ille, qui exercetur in A speculatione veri. Intellectus practicus est ille, qui exercetur in operatione boni. Vis animalis est illa, qua animal corporea obiecta cognoscit & appetit. Vis vitalis est vis motiua aeris in corpore animalis per arterias. Vnde vis naturalis est illa, qua corpus animalis nutritur, & conseruatur species. Vis generatiua est illa, qua conseruatur species. Nutritiua est illa, qua conseruatur indiuiduum.

Oraculum, visio, somniū, insomniū, phātasma quid. Oraculum, est cum in somnis apparet aliqua grauis persona, vt Deus, sacerdos, vel parens, denuncians aliquid euenturum, vel non; faciendum, vel vitandum. Visio est, cum id quis videt, quod euenit sicut appa- B ruit. Somnium est figuris tectum, & sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est, quando id quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti. Phantasma est, quando vix dormire cœperit quis, & vigilare se existimat, & videtur aspicere irruentes super se, vel passim vagantes formas, discrepantes & varias, lætas & turbulentas.

Imago Dei in homine. Imago Dei in natura rationali, est similitudo expressa, tamen deficiens in aliquo Trinitatis increatæ, consistens in memoria, intelligentia, & voluntate. Libertas a coactione, est facultas rationis, & voluntatis, consurgens ex deliberatione præambula, & volunta- C te adiuncta, & dicitur liberum arbitrium. Causa, est principium productiuum.

Ratio multiplex. Ratio causalis, est regula dirigens ipsum efficiens in productione: quæ regula est idea in Deo, in creatura forma naturalis. Rationes causales, sunt formæ ideales. Rationes seminales, sunt formæ naturales. Ratio primordialis, est ratio causalis, tamen cum respectu ad Deum, vt primum principium. Vestigium Dei, est creatura, repræsentans Deum in rationibus omni creaturæ communibus, vt est vnitas, veritas, & bonitas. Similitudo, est conformitas Dei in gratuitis, vt fide, spe, charitate. Imago creationis consistit in D tribus potentijs animæ, & vnitate substātiæ, ita, quòd memoria repræsentat Patrem, intelligentia Filium, & voluntas Spiritumsanctum, & vnitas substantiæ repræsentat vnitatem diuinæ essentiæ. Imago recreationis consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratiæ gratum facientis, ita, quòd fides repræsentat Filium, spes Patrem, charitas Spiritumsanctum, vnitas gratiæ, vnitatem essentiæ. Imago glorificationis consistit tribus dotibus, & vnitate gloriæ: ita quòd aperta visio repræsentat Filium, secura tentio repræsentat Patrem, perfecta dilectio Spiritumsanctum, vnitas gloriæ repræsentat vnitatem essentiæ. E

Malū multiplex. Malum, est priuatio modi, speciei, & ordinis. Nam creatura comparatur ad Deum in ratione effectus causæ efficientis, formalis, & finalis, & ratione primi habet rationem modi, ratione secundi habet rationem speciei, ratione tertij habet rationem ordinis. Malum culpæ, est carentia debitæ honestatis. Malum pœnæ, est abstinentia debitę delectationis cum sensu sui contrarij. Malum pugnæ est culpa diabolo in instigando, & est pœna iusto in repugnando. Malum secundum se & in se, est, quod nullo modo potest bene fieri, vt odium Dei. Malum in se, siue in genere, quod aliquando potest bene fieri, vt occidere hominem. Ma- F lum ex circumstantia, est malum, quod in se est bonū, tamen propter aliquam circumstantiam annexam fit malum. Tentare, est probare.

De peccato & alijs ad materiā de peccato in generali, & speciali pertinentibus. Peccatū originale, est carentia debitæ iustitiæ per inobediētiam Adæ facta, quā comitatur carentia visionis diuinæ. Peccatū actuale, est carētia debitæ iustitiæ, acta per inobediētiam propriæ voluntatis. Peccatū veniale, est amor voluptatis in creatura citra Deū. Peccatū mortale, est inobediētia mandatorū diuinorū. Delictum, est transgressio præceptorum affirmatiuorū. Commissum, est transgressio præceptorum negatiuorum. Præceptum affirmatiuū, est, quod ordinat quid debeat fieri. Præceptum negatiuum, est, quod ordinat quid non debeat fieri.

Ignorantia Ignorantia negationis, est simpliciter aliquid non scire, sicut brutum non scit Deum. Ignorantia priuationis, est ignorare aliquid, postquam sciri potuit, & tenebatur scire. Ignorantia dispositionis, est non scire veritatem, & cum hoc tenere oppositam falsitatē. Ignorantia simplex, est nescire, quę tenetur homo scire, facit aliquid sed non sufficienter. Ignorantia crassa siue supina, est nescientia eorum, quæ tenetur scire, & nō velle aliquem laborem subire, vt sciat. Ignorantia affectata, est nolle scire ea, ad quæ tenetur.

Peccatum cordis. Peccatum cordis est transgressio legis diuinæ per inordinationem intrinseci motus mentis. Consensus, est nutus voluntatis spontaneus. Conscientia, est naturale iudicatorium, quid faciendum, vel non faciendum sit. Perplexitas, est inuolutio inter opposita, ita quòd videtur semper vergere in peccatum, quamcūque partem eligat. Contentio, est veritatis impugnatio, cum confidentia clamoris. Mendacium, est falsa significatio vocis, cum intentione fallendi. Iurare, est Deum inuocare in testem suæ locutionis. Periurium, est mendacium, iuramento firmatum. Adulatio, est sermo laudis, alicui exhibitus, intentione placendi. Maledicere, est alicui plagas, vel pœnas, verbo optatiuo imprecari. Detractio, est famæ alienæ denigratio.

Peccatum operis. Peccatum operis, transgressio legis diuinæ per inordinationem extrinseci motus. Superbia, est amor, vel appetitus propriæ excellentiæ. Inanis gloria, est amor laudis propriæ propter excellentiam apparentem. Inobedientia, est voluntas fingens minorationē potestatis, nolens subiacere superioribus in debitis. Iactantia, est voluntas propter apparentiam, propriam potestatem ostendens. Hypocrisis, est voluntas per speciem sanctitatis, se simulans fallaciter in aperto, & viliter agens in occulto.

Inuidia. Inuidia, est dolor, vel odiū felicitatis alienæ. Odiū, est voluntas affectans proximo malum, vt careat bono, quòd ipsum odientem contristat. Susurratio, est voluntas loquendi, seminans discordias inter fratres.

Ira. Ira, est motus, & feruor sanguinis circa cor, ex euaporatione fellis, propter appetitum vindictæ. Fellea passio, est subitus animi motus, impatiens læsionis. Mania, est manens ira. Cotus, est obseruatio opportuni temporis ad vindictam. Rixa, est audax voluntas vindicandi in iniuriam facti procedens. Contumelia, est volūtas vindicans, per exprobationem malorum. Blasphemia, est voluntas se vindicans, per opprobrium Deo vel sanctis illatum.

Acedia. Acedia, est tædium operandi bonum. Pusillanimitas, est voluntas immoderate metuens grauedinem, in aggressu agendorum. Desperatio, est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficiendū bonum diffidens, siue de remuneratione diuina diffidens. Torpor, est voluntas grauedinis impatiens, tepida ad explendum inchoata.

Auaritia. Auaritia, est amor immoderatus habendi. Prodigalitas, est superfluitas, quæ dat non danda. Furtum, est auaritia rapiens, vel retinens rem inuito Domino. Rapina, est auaritia, violenter occupans rem alienam. Vsura, est auaritia, acquirens per mutuum aliquid præter sortem. Simonia, est auaritia, studiose appetens vendere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum. Proditio, est voluntas per deceptionē domesticorum acquirendis inhians. Fallacia, est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Fraus, est volūtas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum.

Gula. Gula, est immoderatus amor edendi.

Luxuria. Luxuria, est concupiscentia nimia experiendæ voluptatis.

Peccatum multiplex. Peccatum ignorantiæ, est omissio debitæ scientiæ. Peccatum ex ignorantia, est peccatum quòd committitur ignoranter, & si non fuisset ignorantia, non fuisset commissum. Peccatum ex industria, est auersio volun-

voluntatis malignantis a summe clemente Deo. Peccatum ex infirmitate, est auersio voluntatis male humiliatæ, vel male in amore accesę. Peccatum in Deū, dicitur impietas. Peccatum in proximum, dicitur iniquitas. Peccatum in seipsum, dicitur impuritas. Idolatria est falsa, & superstitiosa protestatio maiestatis diuinæ in idolo. Apostasia est temerarius a statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis recessus. Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos debet esse vnitas. Hæresis est recessus a vera fide. Diuinatio est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum. Nigromantia est diuinatio facta in cadaueribus mortuorū. Geomantia est diuinatio facta in terra. Hydromantia est diuinatio facta in aqua. Aeromantia est diuinatio facta in aere. Pyromantia est diuinatio facta in igne. Maleficium est mulierum opus, vel ligatura alicuius rei, in damnum, vel commodum alicuius hominis. Sortilegium est diuinatio per sortes. Augurium est diuinatio per garritus, vel gestus auium. Præstigium est per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere verum. Hypocrisis est velle videri, qualis non est.

De gratia, & de virtutibus. Gratia generaliter dicitur adiutorium diuinum, creaturæ liberaliter, & gratis impensum ad quemcūque actum indifferenter. Gratia gratis data est adiutorium diuinitus datum, vt quis præparet se ad suscipiendum Spiritussancti donum, quo perueniat ad statum meriti. Gratia gratum faciens est adiutoriū diuinitus datum ad merendum.

Virtutes Theologicæ. Fides est habitus, quo creduntur ea, quæ non videntur. Spes est virtus, qua spiritualia, & æterna bona cū fiducia expectantur, propter confidentiam meritorū præcedentium, & gratiam diuinam. Charitas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Amor est naturalis affectio communis rationalibus, & irrationalibus. Dilectio est affectio rationalium, & intellectualium.

Virtutes cardinales. Prudentia est notitia eorum, quæ sunt agenda, & eorum quæ sunt vitanda. Memoria est notitia præteritorum, vt præterita sunt. Intelligentia prudentiæ est notitia præsentium. Prouidentia est notitia futurorum. Circumspectio est cautela cōtrariorum vitiorum. Cautio est discretio virtutis a vitio, speciē virtutis præferente. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Tēperātia. Temperantia est domatio libidinum, & omnium malorum motuum, Deo hominem incorruptū conseruans. Continentia temperantiæ est regimen cupiditatis, per consilij gubernationem. Clementia est virtus, per quam animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Modestia est virtus, qua pudor honestatis comparat puram, & stabilē auctoritatem. Verecundia est obseruatio honestatis in gestu, & verbo.

Fortitudo. Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humilium contemptio, & cum humilitate laborum perpessio. Magnanimitas est difficilium spontanea, & rationabilis aggressio. Fiducia est certa spes animi perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, & rei inchoatæ affines non formidantur. Magnificentia est magnarum rerum, & excelsarum, cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio, atque administratio. Constantia est stabilis in bono perseuerantia. Patientia est æquanimis malorum tolerantia. Fidentia est in magnis, & honestis firma fiducia, & tuta collocatio. Perseuerantia est finalis permanentia in bono.

Iustitia. Iustitia est virtus qua sibi, Deo, & proximo, quod suum est tribuitur. Seueritas est virtus debito supplicio coercens iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix. Latria est cultus soli Deo debitus, qui fit fide, spe, & charitate. Dulia est seruitus creaturæ debita. Hyperdulia est seruitus, vel cultus excellentibus creaturis debitus. Reuerentia est virtus, qua personis grauibus, & prælatione, vel officio sublimatis, debitus cultus reuerentiæ impenditur. Pietas est virtus, qua consanguineis, & patriæ beneuolis diligēs cultus impenditur. Gratia iustitiæ est beneficia iugi memoria recordari, & possibiliter rependere. Vindicatio est virtus, qua omne iniustum repellitur, & debite punitur. Obseruantia est virtus, qua superiores honorifice tractantur. Veritas est virtus, qua rebus cor & verba concordare iubentur. Innocentia est animi puritas abhorrens omnem illationem iniuriæ Deo, sibi, & proximo. Amicitia est dilectio alicuius proximi propter bonum ipsius proximi. Concordia est voluntatum, & actionum conformitas. Misericordia est compassio miseriæ, & indigentiæ proximi. Disciplina est conuersatio honesta, cui parum est nō agere malum, sed studet in bonis suis actibus irreprehensibilis apparere. Obedientia est obtemperatio voluntati superioris secundum regulas legis diuinæ, vel humanæ. Æquitas est amor æqualitatis in his, in quibus æquitas esse debet. Contemplatio est clara, & libera perspicacia ad cognoscendum diuinam sapientiam, & propriam & naturalem possibilitatem. Oratio est ascensus mentis in Deum, siue est expressio desiderij directi in Deum, ad bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbum interius, & exterius.

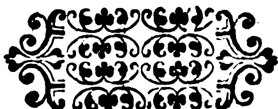
Sacramētū quid, & quotuplex. Sacramentum est materiale elementum oculis subiectum, similitudine repræsentans, institutione significans, significatione gratiam conferens. Baptismus est tinctio corporis exterior facta, sub forma verborū præscripta. Confirmatio est signatio hominis baptizati in fronte, facta ab Episcopo ad roborandum hominem in fide. Eucharistia est vera & realis præsentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini. Pœnitentia est absolutio hominis peccatoris pœnitentis a sacerdote, claue non errante, pœnam æternam in temporalem diuina auctoritate commutante. Vnctio extrema est vnctio hominis infirmi a sacerdote, in remissionem venialium peccatorum. Ordo est signaculum, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Matrimonium est viri, mulierisq; coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitæ cōsuetudinem seruans.

Præmiū triplex. Præmium substantiale consistit in visione, fruitione, tentione vnius summi boni. Præmium consubstantiale consistit in gloria corporis. Præmium accidentale consistit in quodam decore speciali superaddito, & dicitur aureola. Aurea est ipsa beatitudo substantialis. *Aureola multiplex.* Aureola est gloria incorruptionis secundū profectum trium virium animæ in carne operantium, scilicet vis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis pro fide, vel iustitia. Aureola prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolatæ, mente, verbo, & exemplo. Hæc sunt charissime frater paucula, quæ pro vsu & exercitio tibi relinquo, postquam, Deo dante, te iterato videro, latius tibi exponam.

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
COMPENDIOSVM PRINCIPIVM
In Libros Sententiarum.

Quid in singulis sententiarum libris contineatur summatim breuiter, & artificiose hoc opusculo S. Bonauentura complectitur Ecclesiastici verbis vsus: Gyrum cæli circuiui sola &c. Quoniam autem in primo libro sententiarum secundum triplicem gyrum de Deo agitur, vt ipse ait, quorum vnum de Deo secundum circumincessionem personarum esse affirmat: circumincessionis nominis notationem, eiusq. vim tam apud Latinos Doctores Scholasticos, quàm apud Græcos Theologos obseruare libuit. Circumincessio igitur idem est, quod Græce περιχώρησις, quæ vox vt patet ex Dionysio de diuinis nominibus cap. 9. & ex Damasceno lib. 3. fidei Orthod. c. 5. & 7. mutuam aliquorum commeationem, siue inter se incessum significat. Quam vocem ex eo fortasse Scholastici Latini professores nonnulli vsurparunt, quòd in aliquam Damasceni versionem antiquam incidissent Græcum vocabulum per circumincessionem exprimentem. Neque enim antiqui omnes Scholastici huius nominis meminerunt: nam S. Thomas nusquam, quod in mentem veniat, eius mentionem facit, cum tamen 1 p.q.42.art.2.& 1.sent.d.19.eam quæstionem inculcet, an Pater in diuinis sit in filio, & e conuerso. At vero apud S. Bonauenturam huius vocis frequens est vsus, vt videre est in hoc opusculo, & serm.21. in hexaem. & 1.sent d. 19. ac multis alijs locis. Præterea in recentioribus Scholasticis Scoto scilicet, Gabriele, Occhan, Durando & alijs vox circumincessio reperitur. Vim vero huic nomini a Theologis Græcis attributam aliter Doctores nostri Scholastici interpretantur, oculos animi conuertentes ad mentem Hilarij, Ambrosij, & Augustini, quos Magister sententiarum eadem 19. d. li. 1. profert in explanationem illius loci Ioannis. 14. Ego in patre, & pater in me est. Qui patres isto Domini sermone simpliciter significari putauerunt personas inter se esse consubstantiales. Quam ob causam Scholastici Doctores circumincessionem a Græcis introductam cernentes propter hunc Ioannis locum, & similes exposuerunt habitudinem personæ ad personam, vel genus inexistentiæ, quo aliqua inexistunt per naturæ participationem, siue communionem. Vnde apud ipsos circumincessio personarum in Deo nihil aliud est, quàm vnam personam esse in alia, & e conuerso. Græci vero Theologi hoc nomine non solum consubstantialitatem diuinarum personarum significare voluerunt, sed potius earum inseparabilitatem, mutuum, & arctum complexum, & in se inuicem quasi penetrationem, & introitum admirabilem, ac stupendum citra confusionem tamen & mixtionem. Quo fit, vt personæ diuinæ, circumincessione sint vna, siue etiam vnus Deus, quia per illam vniuntur, immanent, circum se incedunt, & commeant. Etenim quia immensus est Pater, immensus Filius, immensus Spiritussanctus extra se versari nequeunt. Itaque vt se mutuo capiant, seq. metiantur necesse est: idq. sine vlla confusione, ac mixtione. Hoc appellatur Græci περιχωρεῖν, Latine vero circumincedere, siue vltro citroq. commeare. Rem hanc si fusius explicatam desideras lege ex recentioribus Gilbertum Genebrardum Parisiensem Theologum linguarum vsu, & cognitione peritissimum, secundo suo libro de Trinitate, & in eiusdem apologia contra Blasphemiam 14. & 15. Schegkij hæretici.

Eccli.24.a YRVM cæli circuiui sola, &c. A Quàm sit libri sententiarum inaccessibilis celsitudo: quàm sit libri sententiarum perplexa nodosæ profunditatis indago: quàm sit libri sentẽtiarum perfecta, cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo: quàm sit hebes cæcutientis intellectus caligo, ostendit increata sapientia in verbo proposito: Gyrum cæli circuiui sola, &c.

Libri sententiarum inaccessibilis celsitudo tangitur, quando dicitur: Cæli, vt vere possimus dicere B cum Iob: Suspice cælum, & intuere æthera, quòd altior te sit. *Iob.35.b*

Perplexa nodosæ profunditatis indago notatur cum dicitur: Circuiui. Anfractus enim labyrin- i est, inquirere Trinitatem per cognitionem crea- rum.

nsummata cognitionis, & increati cognoscibi- nitudo, notatur nomine gyri.

es cæcutientis intellectus caligo, notatur, quando dicitur: Sola. Si enim sola increata sapientia circuit gyrum cæli, humana ratio non attingit. Vnde & Augustinus dicit: Mentis humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur. Dicit ergo: Gyrum cæli circuiui sola, &c. *Aug.lib.1. de Trin.c.2.to.3.*

Gyrus cæli habet quadriformem intelligentiam, quattuor libris Sententiarum proportionaliter respondentem.

Gyrus cæli dicitur spheralis ambitus cæli, id est cõnexa superficies sphæræ cæli.

Gyrus cæli dicitur maior circulus sphæræ cæli, quo non est aliquis maior in sphæra cæli, & transit per centrum terræ, quod est centrum cæli. Vnde æquinoctialis dicitur gyrus cæli, qui dicitur cingulum orbis, & vterque colurus potest dici gyrus cæli.

Gyrus cæli, dicitur regiratio primi in vltimum, & vltimi in primum. Et hoc modo Zodiacus dicitur gyrus cæli, quia in eo rotatur Sol ab Oriente in Oriens per Occidens.

Gyrus cæli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polum.

Gyrus

Materia 1. lib. Sent. Gyrus cæli, qui est specialis ambitus cæli, materiam designat primi libri Sententiarum, qui agit de Deo. Agitur autem in primo Sententiarum de Deo, secundum trifarium gyrum. Est enim Deus sphæra intelligibilis, cuius centrum vbique, & circumferentia nusquam, vt dicit Hermes Trimegistus. Agitur enim in primo libro de Deo, secundum gyrum vnitatis essentiæ in tribus personis, vsque ad distinct. 31. A

Agitur secundo de Deo, quantum ad gyrum circumincessionis personarum ad inuicem a dist. 31. vsque ad 35.

Agitur tertio de Deo, quantum ad gyrum appropriatorum, a 35. distinct. vsque in finem. De gyro vnitatis essentiæ in personis potest intelligi, quod scriptum est: Corona aurea per gyrum. Cum enim caput Christi sit Deus, vt dicit Apostolus, & in Canticis legamus: Caput eius aurum optimum. Corona aurea per gyrum, est vnitas diuinitatis in tribus personis, vt ita dixerim regyrata, non numerata. De gyro circumincessionis personarum in inuicem potest intelligi, quod scriptum est: Gyrauit cælum in circuitu gloriæ. Arcus ille, est verbum increatum, & incarnatum, radius solis ingeniti exceptus in nube concaua humanitatis assumptæ. Iste arcus, id est istud verbum Dei, gyrat cælum Trinitatis: sic enim tertium cælum vocat Augustinus. In circuitu gloriæ, quia & verbum in Patre, & Pater in Verbo est, & Pater, & Verbum in Spiritusancto, & Spiritussanctus in Patre, & Verbo est. De circuitu appropriatorum, id est potentiæ, & aliorum, intelligi potest, quod scriptum est: Potentes gyrans migrare fecit. Hoc est labium æneum, quod Deus præcepit fieri in gyro. Labium enim quandam protensionem, & prominentiam habet, & significat diuinam essentiam per appropriata ad creaturas comparatam. Istud labium est in gyro, quia potentia sapientia, & iustitia sunt idem in Deo, licet non sint eadem connotata. B C D

Exo. 37. a *Ephe. 4. b* *Cant. 5. c* *Eccli. 43. b* *Aug. li. 12. de gen. ad lit. c. 28. to. 3.* *Eccli. 29. c* *Exod. 25. c*

Materia 2. lib. Sent. Secundo gyrus sphæræ, qui est maior circulus sphæræ transiens per centrum sphæræ, signat materiam secundi libri sententiarum, in quo agitur de creatione mundi. Nã & omnia corpora mundi principalia, sunt sphærica. Figura enim sphærica corporibus homogeneis maxime aptatur. Primo propter primitatem, nam & de prima figurarum multilaterũ probatur prima passio per circulum, per illam propositionem Euclidis super datam lineam, triangulum æquilaterum, collocare. Secundo propter capacitatem: nam plus capit circumscriptio superficiei sphæricæ, quàm si eadem comprimatur in cubum. Tertio propter perfectionem, quia in ea primum cõiungitur vltimo. E

Euclid. lib. 1. elemen. Prob. 1. propos. 1.

Agitur autem in secundo libro de triplici gyro, de gyro creationis, & productionis rerum a principio vsque ad distinctionẽ. 21. de gyro tentatoris, & circũuentoris potissimæ rei in distinct. 21. Videns igitur diabolus, vsque ad distinct. 30. De gyro præuaricationis, & inuolutionis peccati, a distinct. 30. vsque ad finem. De gyro creationis, & productionis rerum gyratarum, intelligi potest, quod dicit sapientia: Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequàm quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Quando præparabat cælos, aderam, quando certa lege, & gyro vallabat abyssos. De gyro tentatoris, & circumuentoris potissimæ rei, id est hominis, scribitur in Iob: Obsederunt in gyro tabernaculum eius, spiritus scilicet maligni. Quantum ad gyrum præuaricationis, & inuolutionis peccatorum, scribitur de eodem hoste maligno: Per gyrum dentium eius formido. Gyri dentium, sunt inuolucra peccatorum, quibus peccator glutitur, & traijcitur in corpus diaboli. *Prou. 8. c* *Iob. 19. b* *Iob. 41. a*

Materia 3. lib. Sent. Gyrus, qui est reuolutio quæcumque siue sit circulus obliquus siue rectus, significat congruissime materiã tertij libri sententiarum, in quo quidem agitur de triplici gyro. Primo de gyro incarnationis, in qua primum coniunctum est vltimo. Secundo, de gyro passionis, & redemptionis, per quam vltimum reunitum est primo. Tertio de gyro gratuitæ reformationis, per virtutes, dona, & beatitudines, quæ sunt media, quibus infimum fruitur summo. Hunc triplicem gyrum subtiliter tangit Ecclesiastes, quando dicit: Oritur Sol, vide gyrum incarnationis. Et occidit, vide gyrum passionis: & in circulos suos reuertitur, vide gyrum resurrectionis: Gyrat per meridiem, vide gyrum gratuitæ reformationis: Flectitur ad Aquilonem, ecce gyrus æstiuæ fruitionis, nam quando Sol est in signis Aquilonatibus, æstas est. *Eccls. 1. a*

Materia 4. lib. Sent. Gyrus cæli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polum, & hoc signat conuenientissime materiam quarti libri sententiarum, de quo mystice dicit Iob: Nũquid plicare poteris micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare? Gyrus arcturi est signũ septem stellarum, vt docet Isidorus indesinenter regyratarum circa Polum. Et est istud signum post caudam maioris vrsæ. Iste gyrus septem stellarum, gyrũ signat septem sacramentorum, quæ gyrantur cõtinue circa Polum, quia sacramenta totam efficaciam suam a Polo passionis Christi Iesu sortiuntur. Dicitur autẽ gyrus, quia & abluendi ad sacramẽta confugimus, & abluti, ad sacramentũ accedimus. Agitur enim in quarto libro de triplici gyro. Primo de gyro sacramentalis expiationis, de qua dictum est: Numquid gyrum arcturi poteris dissipare? Secundo de gyro resurrectionis, de qua dicitur in Ezechiele: Comportabit aggerẽ in gyro? In gyro aggerem comportare est cineres, in quos resolutum est corpus humanum, in idem numero corpus humanum reformare, & eidem animã reunire. Et hoc facit Magister in dist. 33. quando tractat de resurrectione. De hoc gyro potest intelligi, quod etiam in Ezechiele scriptum est: Circũduxit me per ossa, in gyro, & dixit mihi: Fili hominis putas ne viuent ossa ista? Tertio de gyro iudiciariæ examinationis agitur circa finem quarti, & quãtum ad iudicium condemnationis reproborum, & quantũ ad iudicium glorificationis electorũ. De gyro condemnationis reproborũ intelligitur, quòd in Threnis scriptũ est: Flammæ deuorantis eam in gyro. Animæ vero beatæ sunt in medio filiarum Palæstinarum, quæ ambulant per gyrum. Omnes enim accẽsis luminaribus, gyrant circa eam, id est circa animam beatam. *Iob. 38. d* *Isid. lib. 13. etym. c. 6.* *Iob. 38. d* *Ezec. 26. b* *Ezec. 37. a* *Thren. 2. a* *Iudith. 13. a*

Finis compendiosi principij in quattuor libros sententiarum.

S. BONA-

Digitized by Google

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS SENTENTIÆ SENTENTIARVM

Carmine Digesta.

Sententię sententiarum opusculum hoc inscribitur, vel quia breuibus sententijs carmine digestis, quę in quattuor Magistri sententiarum libris continentur, S. Bonauentura exponit, vel ob excellentiam opusculi, vel ob auctoris ingenium, quod in eo elucet. Carmina autem in singulos sententiarum libros iuxta distinctiones Magistri distincta sunt. Magistri vero sententia, quam consensus Scholę communis non approbat, versibus minime exprimitur. Procemium quoque ab Auctore præmittitur, carmine itidem compositum: vbi quattuor animalibus libros quattuor sententiarum comparans, quid in vnoquoque tractetur, miro artificio comprehendit.

PROOEMIVM.

O Fons splendoris, vas dulcoris, sed amoris A
Nexus. spes floris, dos roris, dogma saporis
Verum. vita, via, mihi da, quod philosophia
Tradit, sanctorum votis præstare tuorum.

Liber Primus

Quid contineat, & cui assimiletur.

IN primis aquilæ primus liber assimilatur.
Quo de diuina natura notificatur:
Et de personis distincte clarificatur.

Liber Secundus

De quo differat, cuive simlis sit.

HVmana specie reliquus liber effigiatur.
Quo cælum, terra, cunctorum forma creatur.
Hinc homo plasmatur, cui totum subijciatur.
Eiusdem lapsus, & peccatum replicatur.

Liber Tertius

Quid tractet, cuiusq. gerat similitudinem.

TErtius in vitulo perpulchre significatur:
Cuius conspersus homo sanguine viuificatur.
Sumpsit ob hoc carnem, disponens, quod patiatur.
Vt genus humanum lapsum, per eum redimatur.
Præcipit, & donat, beat, ornat, gratificatur.

Liber Quartus

De quibus agat, cuiq. sit similis.

ADuenit in quarto, leo de Iuda dominatur.
Per sacramenta sibi mundus reconciliatur.
Et seruis eius mundus seruire paratur.
Quæ fuerat cæca iam dudum, gens oculatur.
Eius rugitu mundus trepidus agitatur.
Defuncti surgunt, & iudicium celebratur.
Inde coronatur iustus, reus igne crematur.
Gloria seu pœna per sæcula perpetuatur.

LIBRI PRIMI SENTENTIARVM

DISTINCTIO. I.

Veteris ac noua legis continentiam, &c.

IN res, & signa doctrinam crede secari.
Et dic per signa, nobis res significari.
B Signum dicatur, per quod res significatur.
Res nil signabit, signum rem significabit.
Factis vteris, summo factore frueris.
Nunc in spe fruimur, sed re plenéq. fruemur,
Cum requiem summam gustantes experiemur.
Dic, quod non homine, sic nec virtute fruendum,
Est tamen vtendum: sic creditur esse tenendum.
Vtitur ipse Deus nobis, propria bonitate:
Vtitur & nobis, pro nostra commoditate.
C Sed non credatur, quòd nobis ipse fruatur.

DISTINCTIO. II.

De mysterio Trinitatis, & vnitatis.

Hoc itaque vera, ac pia fide tenendum est, &c.

LEx noua cum veteri probat ista, iubetq. teneri,
Quòd tres personæ, Deus est vnus, ratione.

DISTINCTIO. III.

D Incipit ostendere quomodo per creata poterit creator cognosci.

Apostolus namque ait, &c.

SVmmus plasmator partim per plasma videtur:
In quo cunctipotens, bonus, sapiens perhibetur.
Sunt etenim res, quæ pondus retinent speciesq.
Ergo creatura, licet imperfecta figura,
Lumen diuinum, docet vnum credere trinum.
Mens meminit, scit, amat, triniũq. per hæc tria clamat.

DI-

Digitized by Google

DISTINCTIO. IV.

Hic quæritur, vtrum concedendum sit, quòd Deus se genuerit.

Hic oritur quæstio, satis necessaria, &c.
QVod Deus ipse Deum genuit, sane teneamus.
Sed, quòd genuit aliumve Deum, reprobamus.
A Patre filius est alter, si discutietur,
Ast a Patre Deo, genitus non alter habetur.
Sunt tres personæ, Deus vnicus: & Deus vnus
Est tres personæ, sic credas ex ratione.
Patrem non alium genuisse Deum, referamus.
Personam genuit aliam, non hoc dubitamus.

DISTINCTIO. V.

Hic quæritur, an Pater genuit diuinam essentiam, vel ipsa Filium: an essentia essentiam genuit, vel ipsa nec genuit, nec genita est.

Post hæc quæritur, vtrum concedendum sit, &c.
ESsentiam diuinam Patrem genuisse negamus.
Et quod, d, natum genuit, vel se, reprobamus.
Per, d, diuinam naturam significamus.

DISTINCTIO. VI.

Vtrum Pater genuerit voluntate Filium, an necessitate: & an volens, vel nolens sit Deus.

Præterea quæri solet, vtrum Pater genuerit, &c.
DIc genuisse Patrem, nullo sibi vim faciente.
Nec præeunte tamen sibi velle, vel aduenienter.

DISTINCTIO. VII.

Hic quæritur, an Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium.

Hic quæri solet a quibusdam, &c.
ET voluit Pater, & potuit natum generare.
Nec voluit, sed nec potuit natus. generare
Altera proprietas: sic & vnica parq. potestas,
Qua generare potest Pater & natus generatur.
Nec Pater hoc maior, natusve minor referatur.

DISTINCTIO. VIII.

De veritate, & proprietate, & incommutabilitate, & simplicitate diuinæ essentiæ.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c.
A Per se stando, Deus est substantia vere,
Non a substando, cum nullo possit egere.
Non permiscetur, hinc summe verus habetur.
Cum nec mutetur, immobilis esse probetur.
Simplicitas summa soli summo proprietur,
De quo non proprie dicentur cathegoriæ.
Temporibus, Verbi duratio significatur,
Quæ non incœpit, & semper continuatur.
Nam simplex est, sic idē quod habet, quod & hoc est,
Nec Pater Filius fertur, ad Patrem vero refertur.

DISTINCTIO. IX.

De distinctione trium personarum, &c.

Nunc ad distinctionem personarum, &c.
ESt alius flatus, alius pater, & generatus.
Sed si dicetur aliud pater, hoc reprobetur.
Per neutrum, natura tribus communis habetur:
Per neutrumq. genus, essentia significatur.
A Quodq. coæternæ sint personæ referetur.
Filius est natus semper, cum * perficiatur.
Nascitur, & semper, quoniam durare probatur. * idest perfectus sit.

DISTINCTIO. X.

Hic de Spiritusancto agitur: & prius quòd sit amor, Patris, & Filij dicitur.

Nunc vero post filij æternitatem, &c.
VT proprie natus, sapientia summa vocatur.
Ingenito simul, & genito communis habetur
B Spiritus, hinc merito dilectio summa vocetur.

DISTINCTIO. XI.

Quod Spiritussanctus procedit a Patre, & Filio.

Hic dicendum, Spiritumsanctum, &c.
FLamen ab ingenito procedere non dubitetur,
Et simul a genito, licet a Græcis reprobetur.

DISTINCTIO. XII.

C Vtrum Spiritussanctus prius, vel plenius procedat, a Patre, quàm a Filio.

Item quæritur cum Spiritussanctus procedat, &c.
NE prius a Patre, procedere pneuma putetur,
Quàm primogenito, seu plenius, hoc remouetur,
Tempore, vel causa, vel origine. Suscipietur
Hac in parte prius aliter: Pater auctor habetur.
Æque pneuma quoque sit procedens ab vtroque.

DISTINCTIO. XIII.

D Quare Spiritussanctus, cum sit de substantia Patris, non dicatur genitus, vel Filius, sed tantum procedere.

Post hæc considerandum est, quantum, &c.
INgenitum flatum non dices, aut generatum.
Nam Patrem geminum faceres, natū quoque binū,
Et non est natus, procedens a Patre flatus:
Nam si sic esset, amborum Filius esset.
Et si sic fieret, Patrem, matremq. teneret.
Spiritus ingenitus, quia non genitus referatur,
Et priuatiue pure tunc accipiatur.
E Omne, vel ingenitum, vel factum, vel generatum.
De facto nato distinguas, atque renato,
Et de non nato, non facto, mente notato.

DISTINCTIO. XIV.

Quòd gemina est processio Spiritussancti.

Præterea diligenter notandum est, &c.
SAcri pneumatis, hic processus congeminatur,
Æternus prior est, reliquo pia mens habitatur.
Tempore spiratur, cum iustus sanctificatur,
F Pneuma sacrumve dare sancti numquam potuere.
Sed dare dicetur, faciens id, per quod habetur.

DISTINCTIO. XV.

Vtrum Spiritussanctus a seipso detur.

Hic considerandum est, cum Spiritussanctus detur, &c.
SPiritus vt Deus est, se dat, donumq. vocatur.
Ex hoc donatur, a se prodire feratur.
A se pneuma datur, a se mittiq. probatur.
Hoc concedatur de nato, seu referatur.
Est missus natus, semel in terris generatus.
Mitti dicatur, cum menti notificatur,

Sed

Digitized by Google

Sed quòd mittatur generans non adstipulatur.
Quamuis credatur, quòd menti notificatur.

DISTINCTIO. XVI.

De missione Spiritussancti, quæ fit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

Nunc de Spiritusancto videndum est præter illam, &c.

MIssio signetur, tibi flaminis, & geminetur.
Vna videtur, & hæc perhibetur in igne, columba:
Altera signetur cum mente notificetur.
Per primam vero tibi postera significetur.
Filius in carne, Patre seq. minorificatur,
Vnio causa datur, a pneumate, quòd retrahatur.

DISTINCTIO. XVII.

De missione Spiritussancti, qua inuisibiliter mittitur.

Iam nunc accedamus, ad assignandum, &c.

DIcas, quòd pneuma sit amor, quo frater amatur,
Et Deus a nobis, hoc a plerisque negatur.
Mitti dicatur in nos, cum sic operatur,
Quod Deus a nobis, & in ipso frater amatur.
Nobis augetur, non in se, nec variatur,
Si, quo diligimus, formaliter accipiatur.
Est animi mótus, necnon in mente creatur,
Informans habitus animam, quo frater amatur.
Ipse magister in hoc nunc defecisse probatur,
Si sic sumatur, amor augeri referatur,
Sed non dicatur proprie, quòd diminuatur.

DISTINCTIO. XVIII.

An concedendum sit, quòd per donum dentur dona.

Hic quæritur, cum Spiritussancti, &c.

DOno dona dari, dicas donumq. vocari.
Pneuma simulq. datū, donum tamen esto vocatū,
Æterne flatum, donatum tempore gratum,
Donum dicatur, quoniam donabilis esse,
Non genitove Patri, sed nobis, esse probatur.
Filius, vt donum procedit, & vt generatus,
Vt donum flatus procedit, non generatus.
Nascendo natus accepit, & vt generatus,
Et substantia sit: vt donum pneuma sacrum sit,
Et substantia sit, hoc procedendo recepit.
Vt donum simul adq. Patrem natumq. feratur,
Vtq. datum simul ad dantem quibus & tribuatur.
Sic impendentis dicetur, & accipientis.
Vt datus est natus noster, non vt generatus,
Et sic est noster, quasi panis, non quasi natus.

DISTINCTIO. XIX.

Hic questio non soluitur, sed differtur in sequētibus.
Hic de qualitate trium personarum.

Nunc postquam coæternitatem trium &c.

IN verbo totus Pater est, ac in Patre totus
Filius, æquales summe sunt: nam Deitatis,
Et maiestatis eiusdem sic teneatis.
Pars, & materia, genus, & species retrahuntur
Hic a diuinis: nec in eis inueniuntur.
Trinus dicetur Deus, & triplex reticetur.

A DISTINCTIO. XX.

Ostenso, quòd aliqua personarum aliam non superat magnitudine, nunc ostendit, quòd non excedit aliam potentia.

Nunc ostendere restat quomodo, &c.

SVnt tres personæ veraciter æquipotentes.
Hinc Maximini falsi sunt, falsa loquentes.

DISTINCTIO. XXI.

B Quæritur, quo modo possit dici solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritussanctus, cum sint inseparabiles.

Hic oritur quæstio, trahens originem, &c.

DIcas, quòd solus Pater est a proprietate,
Sed numquam solus Pater est patria potestate.

DISTINCTIO. XXII.

De nominum differentia, quibus vtimur loquentes de Deo.

C *Post prædicta nobis disserendum, &c.*

IN sex scinduntur partes, quæ de Deitate
Nomina dicuntur, seruata proprietate.
Quæ sigillatim personis appropriantur,
Illa relatiua, non substantiua vocantur.
Sed substantiuum nomen recte referatur,
Per quod natura communis significatur.
Non tamen in summa pluraliter accipiatur,
Nam si dicatur: Sunt tres summi, reprobatur.

DISTINCTIO. XXIII.

D De hoc nomine, quòd est persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tantum pluraliter non singulariter in summa accipitur.

Prædictis tamen adiciendum est, &c.

QVamquam persona substantiuum similatur,
In summa semper pluraliter accipiatur,
Vt dignoscamus ad quid tres, quid referamus,
Personas semper in summa plurificamus,
Lex prohibet vere, tres esse Deos perhibere,
Vt non diuersum, sed simplex esse sciatur.
E Vsias dici tres, a sanctis reprobatur.

DISTINCTIO. XXIV.

Quid significetur his nominibus, vnus, duo, vel duæ, tres, vel tria, trinus, vel trinitas, plures, vel pluralitas, distinctio, vel distincte, cur his vtimur, de Deo loquentes.

Hic diligenter inquiri oportet, &c.

CVm de diuinis vnus, duo, tres referemus,
Nil tunc ponentes excludimus, & remouemus,
F Hoc confirmatum, verbis auctoris habemus.
Nunc priuatiue non ponas, sed positiue,
Simpliciter numerus a diuinis remouetur,
Sed personarum numerus bene suscipietur.

DISTINCTIO. XXV.

Quid significetur cum dicitur pluraliter tres personæ vel duæ personæ.

Præterea considerandum est, &c.

SI discernatur, personæ voce notatur
Essentia, proprietas, hypostasis, associatur.
Dictum posterius, vsu potiore probatur.

DISTINCTIO. XXVI.

A

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc nomine hypostasis.

Nunc de proprietatibus personarum, &c.

VEre res fore tres dicas hypostaseos tres.
Est proprium Patris generare: velut generari,
Nati: spirari, dic, Spiritui propriari.
Notio proprietas est, atque relatio, quare,
Si conuertatur, poteris sic esse probare.
Aut substantiue pia nomina suscipiantur,
Siue relatiue, quæ diuinis proprientur.
B
Vnus natura genitus sit, munere plures,
Sint vel factura, dubium sic soluere cures.
Spirituisancto donum nunc appropriatur.
Spiritus & sanctus, genitor, genitusq. vocatur,
Et substantiue, sed de flatu referatur.

DISTINCTIO. XXVII.

An Pater, vel Filius, vel Trinitas ipsa, possit dici Spiritussanctus.

Hic quæri potest, vtrum proprietates, &c.

SAcri doctores eadem sunt appropriantes
In re personis, ratione modi variantes.
C
Si concretiue sumas, substant, referuntur.
Ast abstractiue subsistunt, non referuntur.
In patre signare prædicta, paterq. nitate.
Vt pater, & natus; genitor sic, & generatus.
Propria signantur personis, & referantur.
Verbum filius est, & patris imago vocatur.
Ast essentia sit sapientia, nec referatur.
Vt Deus & lumen sapientia coniiciuntur.
Quæ pro personis persæpius accipiuntur,
Sine relatiuis, nec ob hoc proprie referuntur.

DISTINCTIO. XXVIII.

Quod non tantum tres proprietates prædictæ sunt in personis, sed etiam aliæ, quæ alijs signantur nominibus, vt ingenitus.

Præterea considerari oportet, &c.

INgenitus proprie patri dic appropriari.
Verum non genitus dic, sacrum pneuma vocari.
Voce, sed ingeniti, non vult Ambrosius vti. *Amb. lib. de Incarn. Domin. myst. c. 8. to. 4.*
Hinc genitor sit idem cum nato, non tamen idem,
Cum verbum patris, sapientia nata vocatur.
Nata refert, essentia sub sapiente notatur,
Essentiam diuinam sapientia significabit.
Porro personam supponit, & appropriabit,
Improprie, d, nunc hoc nomen imago notabit.

DISTINCTIO. XXIX.

De principio, quod relatiue dicitur, & multiplicem notat relationem.

Est præterea aliud & nomen, &c.

PRincipium geniti, pater, & fons, esse probatur,
Principium geniti fontale, pater perhibetur.
Pneumatis ambo sunt, nec principium geminetur.
Vnum principium sunt, vna proprietate.
Principiumq. rei tantum sit pneuma creatæ.

DISTINCTIO. XXX.

De his, quæ temporaliter de Deo dicuntur, & relatiue secundum accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit.

Sunt enim quædam, quæ ex tempore, &c.

EX æuo quædam referuntur de Deitate.
Est Dominus Deus absque sui mutabilitate,
Et cum pneuma datur, sumens, non dans, variatur.

DISTINCTIO. XXXI.

Quo modo dicatur Filius æqualis Patri, an secundum substantiam, an secundum relationem: ita & similis.

Præterea considerari oportet, &c.

AEqualis, similis, in diuinis positiue.
Atque relatiue sumuntur, & inueniuntur.
Vt substantiue, causaliter hicq. loquuntur.
Vna facit forma personis æquiparari.
Æternum species, debent vsusq. notari.
B
Hæc ait Hilarius personis appropriari. *Hil. li. 2. de Trin. non lõge a prin. Aug. lib. 1. de Doctr. Chr. c. 5. to. 3.*
Ast Augustinus patri dat monaditatem.
Nexum Spirituisancto, genito paritatem.

DISTINCTIO. XXXII.

Vtrum Pater, vel Filius Spiritu sancto se diligant, cum diligere Deo, idem sit quod esse.

Hic oritur quæstio ex prædictis, &c.

PNeumate se, pater, & genitus dicuntur amare,
Notionaliter hoc debetis amare, locare.
C
Quod sapiens genita, pater est, propono negare.
Per se, non a se, dicis genitum sapientem.
Sic ipsum per se non a se, dicis agentem.
Vna patris tantum sapientia connumeratur.
Vna dicta modo non est, amor hic sociatur.

DISTINCTIO. XXXIII.

Vtrum proprietates personarum, sint ipsæ personæ, & Deus idest diuina essentia.

Post supradicta vlterius considerari, &c.

D
PRoprietates, dic in personis residere,
Quæ sunt personæ necnon essentia vere,
Hæretici nolunt hoc pura mente tenere.

DISTINCTIO. XXXIV.

Opinio quorundam asserentium, non idem esse personam, & essentiam, & eandem non posse esse Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sine personarum confusione.

Prædictis adijciendum est, quod quidam, &c.

E
ESse sciamus idem personas cum Deitate.
Arguis hinc heresim, de stulta simplicitate.
Vt tres personas, vnius non recitamus.
Vnum sicq. trium personarum caueamus.
Posse Patri, scire genito, velut appropriamus:
Sancto spiritui bonitatem sic tribuamus.
Istud nomen homousion bene suscipiamus,
Ad diuina pie, quædam translata sciamus.

DISTINCTIO. XXXV.

F
De quibusdam, quæ secundum substantiam, de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & præscientia, prouidentia, & dispositione, prædestinatione, & voluntate, & potentia.

Cumq. supra disseruerimus, &c.

SCit Deus, & præscit, quæcumque fuere videnda.
Porro disponit, quæ tantum sunt facienda.
Sed prædestinat, hæc quæ sunt ad summa trahenda.
Nomina prædicta substant, & sunt referenda,
Sicq. creatio, siue creator sunt capienda,
Præscius nullius non esset, quando futura
Nulla forent, sed & hæc caute distinguere cura.
Actu præterita, præsentia, siue futura
Æternus nouit, in quo sunt omnia cura.

Digitized by Google

DISTINCTIO. XXXVI.

Vtrum concedendum sit, omnia esse in Dei essentia, vel in Deo per essentiam, vt omnia dicantur in Dei cognitione, vel præscientia.

Solet hic quæri, cum omnia dicantur esse, &c.

OMnia sunt in eo semper, velut ipsa sciente.
Necnon sunt in eo, velut ipsa creare potente.
Nec probat ipse mala, nec in ipso sunt vt agente.
Ex ipso, sic per ipsum, res sunt, & in ipso.
Omne quod ex ipso, fore non dicitur ipso,
De præit, ex sequitur, conuerti non reperitur.

DISTINCTIO. XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

Et quoniam demonstratum est ex parte, &c.

TRipliciter Deus est in cunctis. Ast habitare,
Dicitur in sanctis, quos nouit gratificare.
Cum sit vbique Deus, nequit a rebus maculari,
Cuncta mouet stabilis, locat, & nequit ipse locari.
Quodam scito modo, naturas spirituales
Circumscriptibiles, necnon has esse locales.
Tempore mutantur, affectu non variantur.

DISTINCTIO. XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta, vt addat alia.

Nunc ergo ad propositum reuertentes, &c.

HInc præscire Dei, proprie non esse futuræ
Causam, scito, rei, tibi sit conuertere curæ.
Scit bona laudando, mala præscit, sed reprobando.
Est impossibile præscire Dei variari.
Iunctim dic verum, diuisim falsificari.

DISTINCTIO. XXXIX.

Vtrum Dei scientia possit augeri, vel minui, vel alio modo mutari, vtrumque videtur posse probari.

Præterea solet quæri, vtrum scientia Dei, &c.

SCire Dei, minui nequit, augeri, variari:
Sed res præscita, minui quit, & euacuari,
Plura potest scire, quàm scit, si discutiatur,
Quot præscire modis, a sanctis accipiatur,
Non tamen ipse sciens, sed quod scitur variatur.
Curam de brutis habet ipse Deus generalem,
De rationali curam retinet specialem.
Cunctorumq. simul rationem scit numeralem.
Hos, quos elegit, ipsos prædesq.tinauit.
Porro præsciuit reliquos, hoc est reprobauit.

DISTINCTIO. XL.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari.

Prædestinatio vero est de bonis, &c.

VT præscitorum nullus quit glorificari:
Sic electorum, nemo poterit reprobari.
Iunctim dic verum, disiunctim falsificari.
Est indurare, prauum non gratificare.

DISTINCTIO. XLI.

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis, vel misericordiæ.

Si autem quærimus meritum obdurationis, &c.

NOn cadit in merito prædestinat, aut reprobare,
Si vis simpliciter, signatum considerare,

A Cessat præscire præsentia, non ea scire.

DISTINCTIO. XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius consideratur, quare dicatur omnipotens.

Nunc autem de omnipotentia Dei, &c.

OMnipotens Deus est, quia cuncta potest operari
Per se: defectus ab eo debent resecari.

B DISTINCTIO. XLIII.

Error quorundam dicentium, Deum nil posse, nisi quod facit.

Quidam tamen de suo sensu gloriantes, &c.

SVmmum nil posse, nisi quod facit, asseruerunt
Quidam: sed sancti bene verum disseruerunt,
Et quòd plura potest, quàm vult, vel agit posuerunt.

DISTINCTIO. XLIV.

C

An Deus possit facere aliquid melius, quàm fecit.

Nunc illud restat discutiendum, &c.

QVæ fecit facere meliora Deus potuisset,
Et melius, concernendo rem, si voluisset,
Quodq. semel potuit, hoc semper posse negatur.
Ipse magister in hoc non consentire probatur.
Et quòd mutatur in se Deus adstipulatur.

DISTINCTIO. XLV.

D

De voluntate Dei, quæ essentia Dei dicitur, quòd vna sit, & æterna, & de signis eius.

Iam de voluntate Dei, aliquid pro sensu, &c.

VElle Dei Deus est, sed, quæ vult, esse negatur.
Cum fers: Vult Deus hoc, essentia resq. notatur.
Esse Dei velle, cunctorum causa probatur.
Inde voluntatis eius, nec causa petatur.
Signa voluntatis diuinæ sunt prohibere,
Consulit, atque iubet, permittit, iunge placere.

E

DISTINCTIO. XLVI.

Illi sententiæ, qua dictum est, Dei voluntatem, non posse cassari, quæ ipse est, quidam videntur obuiare.

Hic oritur quæstio: dictum est enim, &c.

VElle bene placiti, quod semper perficiatur.
Nullus saluatur, ab eo nisi suscipiatur.
Quod mala vult fieri culpæ, ratione negatur.
Esse bonum, fieri mala simpliciter reprobatur.
F Sed concedatur, si iunxeris eliciatur,
Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet,
Quodq. mali pœnæ, Deus est auctor, referatur,
Et quòd permittit fieri mala sustineatur.

DISTINCTIO. XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine quocumque se vertat.

Voluntas quippe Dei, semper efficax est, &c.

VErtat placitum vere, cum possis signa mouere,
Signa voluntatis absolute situantur.
Conditionalis mutari signa probantur.

Digitized by Google

DISTINCTIO. XLVIII.

Quòd aliquando homo bona voluntate aliud vult, quàm Deus: & aliquando etiam mala, idem quod Deus bona voluntate vult.

Sciendum quoque est, quòd aliquando, &c.

NOn vult sæpe Deus, quod homo bene velle probatur,
Viuere cum patrem vult quis: Deus, vt moriatur.
Quodq. Deus bene vult, aliquis male velle putatur.
Recta voluntas est, si recto fine regatur.
Quod bene vult sæpe Deus, implet velle malorum,
Hoc in morte Iesu patet, & factis reproborum.
Velle pati Christum, quòd mundus, eo redimatur,
Approbo: sed reprobo, cum quis vult vt moriatur.
Sanctum velle pati, quòd sanctus glorificetur,
Vel quòd sacra fides, per eum magis amplificetur,
Comprobo: sed reprobo, cum quis vt crucietur.

Libri primi sententiarum finis.

LIBRI SECVNDI SENTENTIARVM

DISTINCTIO. I.

Creationem rerum, &c.

HIC nequit errare, dans vnum cuncta creare.
De nihilo facere quid, dicas esse creare.
Est ergo facere de materia præeunte.
Sed creat ipse Deus, non materia subeunte.
Pro facio, clare reperitur, sæpe creare.
Condo, creo, facio, vel ago, diuersificantur,
Actio displicuit, passio grata fuit,
Quando creatori, vel nobis, associantur.
Est Domino facere, quòd res noua prodit inesse,
Cuncta creata ratè sunt diuina bonitate,
Necnon condita sunt ipsorum commoditate.
Vniri voluit animas Deus, vt referetur
Vnio, qua Domino mens in cælis societur.
Corporibus dantur etiam, quòd plus mereantur.
Angelici casus ipsis etiam reparantur,
Est homo factus ob hoc, vt rege Deo frueretur.
Cui si seruiret, sibi mundus subijceretur.

DISTINCTIO. II.

Quæ consideranda sint de Angelis.

De angelica itaque natura, &c.

ANgelus, empyreum, tempusq coæua fuerunt,
Vt Beda testatur: hyle dictis sociatur.
Tu teneas vere, simul ista coæua manere,
Angelus, empyreum cælum, sic tempus, & hyle.
Empyreo cælo, tunc Lucifer ipse creatus — Bed. in Hexaem. non lōge a princ. 4.
Est deprauatus, sed mox cecidit reprobatus.
Est Domini paritas, cælum, quod Lucifer optas.

DISTINCTIO. III.

Quales facti fuerint angeli: & quod quattuor eis attributa sunt in ipso initio suæ conditionis.

Ecce ostensum est, vbi angeli fuerint, &c.

ESt rationalis, personalisq. creatus
Angelus & simplex, sed libertate probatus:
Spiritus Angelicus bonus a dominante creatus,
Post deprauatus, statim cecidit reprobatus.
Qui permanserunt, confirmari meruerunt.
Cum quibus, aut a quo sint facti, seq. sciebant.
Naturalis amor inerat, reliquoq. carebant:
Idcirco meritis nullis tunc proficiebant.

DISTINCTIO. IV.

An perfectos, & beatos creauit Deus angelos: an miseros, & imperfectos.

Post hæc videndum est, vtrum perfectos, &c.

CÆlestes vigiles, non crede fuisse creatos
Ex toto miseros, aut omni parte beatos.
Sicut nec misera, sic nec perfecte beata
Dicitur angelica natura fuisse creata.
Tempore perfecti, non naturaq. fuerunt:
Atque suum casum prænoscere non potuerunt,
Nec præsciuerunt stantes, quod post habuerunt.

DISTINCTIO. V.

De confirmatione, & conuersione stantium: & auersione, & lapsu cadentium.

Post hæc consideratio adducit inquirere, &c.

AVersi quidam, mox de cælo ceciderunt:
Conuersi vero, confirmari meruerunt.
Libertate sua discernere, sic voluerunt.
Qui confirmantur, stantes in amore beantur.
Multi testantur, quòd nunc illud mereantur.
Quidam dixerunt, quòd tunc simul hoc meruerunt.

DISTINCTIO. VI.

Quod de maioribus, & minoribus quidam ceciderunt: inter quos vnus fuit celsior scilicet Lucifer.

Præterea sciri oportet, quoniam sicut, &c.

INter maiores, multi cecidere minores.
Dicas quamplures ab vtroque gradu cecidisse.
Luciferum tunc præcipuum pariterq. ruisse.
Aere nimboso nunc sunt: sed post tenebroso
Carcere claudentur, vbi perpetuo patientur.
Præsunt maiores, vt minent inferiores.
Quidam descendunt, vbi Lucifer esse putatur
Vinctus, vt inferius ab eis reus afficiatur.
Lucifer in finem gentes tentare sinetur,
Nutu diuino, tentare modo prohibetur.
Illum non iterum dæmon tentare probabit
De vitio, de quo, qui tentatur, superabit.

DISTINCTIO. VII.

Quod boni angeli adeo sunt confirmati per gratiam, vt peccare non possint: & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.

Supra dictum est, quod Angeli, &c.

VT nequeunt ruere, qui firmari meruerunt,
Surgere sic nequeunt, qui de cælo ceciderunt:
Arbitrio tamen hi proprio numquam caruerunt.
Antiqui quia sunt & subtiles, operantur
Magica peruersi: gentes vt decipiantur,
Permittit Dominus, vt iusti plus mereantur.
Iusti siue mali de semine materiali,
Plura queunt facere, nequeunt tamen ipsa creare.

Mago-

Digitized by Google

Magorum species, possunt hæc significare.
Multo maiora facerent, & deteriora
Praui, si sineret Deus, aut hos non cohiberet.

DISTINCTIO. VIII.

Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. lib. 3. c. 10. 10. 3.

Vtrum omnes angeli corporei sint, quod quibusdam visum est: quibus Augustinus consentire videtur dicens angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia, & spiritualia, sed immutata in deterius malorum corpora, vt in eis possint pati.

Solet etiam in quæstione versari, &c.

COrporei non sunt, formare tamen sibi possunt
Corpora, quæ rursus deponent, & remouebunt,
Quando complebunt, Dominum quæ velle videbũt.
Quamuis non possit, in se Deus ipse videri,
Hunc tamen in specie sancti potuere tueri.
Non animam poterit intrare quis, aut habitare,
Excepto summo, qui cuncta potest penetrare.

DISTINCTIO. IX.

De ordinum distinctione, & quot sint, & qui.

Post prædicta, superest cognoscere, &c.

ORdo spirituum iustorum, ter triplicatur.
Vnus plus alio, dono proprio phaleratur,
Quilibet a dono, quo præeminet, intitulatur.
Ascendunt homines ad sedes, quas habuissent
Deiecti vigiles, nisi per culpam cecidissent.

DISTINCTIO. X.

Vtrum omnes spiritus cælestes mittantur. & ponit duas opiniones, & auctoritates quibus innituntur.

Hoc etiam inuestigandum est, &c.

MItti maiores dicuntur ad interiora,
Ac alij mitti dicuntur ad exteriora.
Raro maiores mittuntur, sæpe minores.
Nomen naturæ, fit species officiantis,
Angelus hoc nomen, a causa participantis.

DISTINCTIO. XI.

Quòd quæque anima, angelum bonum ad sui custodiam, delegatum habet, & malum ad exercitium.

Illud quoque sciendum est, quòd Angeli, &c.

EST homini duplex datus angelus, vnus iniqua
Suggerit, ac alius monet aliud ad sectãda pudica.
Vsque diem finis, plus noscunt plusq. merentur.
Ciues cælestes, quod plures nolle videntur.
Multi mysterium crucis a sanctis didicerunt,
Cuius notitia plena primo caruerunt.

DISTINCTIO. XII.

Post cognitionem de angelis habitam, agitur de aliarum rerum creatione, & præcipue de opere sex dierum distinctione.

Hæc de angelica naturæ conditione, &c.

SPiritus angelicus, per cælum significatur.
Hyle per terram velut inspeciosa notatur.
Et quia confusa per abyssum notificatur.
Cum sit possibilis, ad formas nuda vocatur.
Quæ tunc ante dies, quasi non formata creatur,
Aer obscurus, tenebræ quandoque vocatur.

A In forma non disposita sunt cuncta creata,
Primo simul, sed post distincte sunt phalerata.
Nunc vbi consistit fuit hyle primo creata.
Omnia per verbum diuinum credo patrata.
Verbo disposuit, sed in hyle cuncta creauit.
Distinxit species, vim seminibus sociauit.

DISTINCTIO. XIII.

Quæ fuit prima distinctionis operatio.

Prima autem distinctionis operatio fuit, &c.

B LVx cum formatur, mox a tenebris separatur.
Tunc tenebræ, nox: luxq. dies, profecto vocatur.
Lux corporalis fertur, vel spiritualis.
Facta fuit lux, nunc vbi Sol lucere probatur.
Nec mirum si lux in aquis lucere putatur.
Diuersisq. modis præscripta dies habeatur.
Prima dies sola sine mane fuisse probatur.
Si vis ipsa dies moraliter accipiatur,
Vtrum de luce sit Sol factus dubitamus.
Solem cum stellis factum de luce putamus.
Dixit, id est, verbum pater æternus generauit,
In quo vel per quem, velut auctor cuncta creauit.

C

DISTINCTIO. XIV.

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum.

Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum, &c.

FIt firmamentum, de aquis factum reputatur.
Tunc aqua subterior ab aqua summa separatur.
Quæ veluti glacies seu crystallus solidatur.
Inter aquas illas firmamentum situatur.
Tertia iungit aquas, herbisq. solum reparatur.
Cælum luminibus, quartaq. die renouatur.
D Quinta dedit pisces, aer auibus populatur.

DISTINCTIO. XV.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia, & reptilia terræ.

Sequitur: Dixit Deus: Producant aquæ, &c.

SExta dies animal cunctum produxit in esse.
Hinc fit homo, cunctis debens de iure præesse.
Qui nisi peccasset, animal sibi non nocuisset,
Sed sibi subiectum diuina lege fuisset.
E Septima nempe dies est recte sanctificata,
Qua, consummata vidit Deus ipsa creata.
In qua plasmator, vidit bene cuncta patrata.

DISTINCTIO. XVI.

De hominis creatione. Vbi considerandum est, quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo supra tractata sunt: & qualiter factus, & qualiter lapsus, postremo quo modo sit reparatus, quæ discutienda sunt.

F

His excussis, quæ supra de hominis, &c.

SIc homo plasmatur, vt imago Dei referatur,
Et vultu recto cælestia contueatur.

DISTINCTIO. XVII.

Vtrum anima de aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuit in creatione.

Hic de origine animæ plura quæri solent, &c.

DE limo corpus Adæ Deus ipse parauit.
Cui cura ætatem prouectam mox cumulauit,
Ac insufflauit animam sibi, siue creauit,

Digitized by Google

Hunc in terrestri Paradiso, postquam locauit:
Quam Deus vsque globum Lunæ plantando leuauit.
Ligno notitiæ, vitæ lignum solidauit.
Et duplici ligno, duo tunc præcepta ligauit.
Duplex præceptum ligno duplici sociauit.

DISTINCTIO. XVIII.

De formatione mulieris.

In eodem quoque Paradiso, mulierem, &c.

SIcut principium Deus, vnde cuncta creauit:
Vnus sic Adam cunctos homines generauit.
Ne minor, aut maior Adæ, sed par videatur,
Euam de latere sumi, ratione probatur.
Nos Christi latere redimendos significatur.
Eua fit ex costa sola, sed multiplicatur.
Non sic natura, si discernas operatur.
Vere dic, animas ex traduce non generari,
Immo corporibus, simul infundendo creari.

DISTINCTIO. XIX.

De primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundum corpus, & secundum animam.

Solent quæri plura de hominis statu, &c.

FActus Adam sic est in prima conditione,
Vt vitare queat mortem propria ratione.
Sed pomo vetito. mulieris voce potito,
Per nullam sortem potuit compescere mortem.
Quando resurgemus, vitam sine morte sciemus.

DISTINCTIO. XX.

De modo procreationis filiorum, si non peccassent primi parentes, & quales nascerentur filij.

Post hoc videndum est, qualiter primi, &c.

SI non peccassent, coitu licito generassent.
Vt nunc statura paruos natos genuissent,
Hinc profecissent, paulatim cognitione.
Hos ignorantes, non dicimus hac ratione.
Atque cibos vellent, naturæ conditione.
Cum peccauerunt, mox expelli meruerunt,
Ac in terrestri Paradiso, non coierunt.
Post sine morte Deus hos duceret ad meliora.
Si simul hoc fieret, aut qua, nescitur, in hora.

DISTINCTIO. XXI.

De inuidia diaboli, quæ ad hominem tentandum accessit.

Videns igitur diabolus hominem, &c.

INuidus ille satan hominis de prosperitate
Tentat. Euam, superat serpentis calliditate.
Exterius, non interius primus stimulatur,
Et quia succumbit, culpa maiore ligatur.
Sed quoniam cecidit ipso satana stimulante,
Ad veniam potuit transire, Deo mediante.
Per se deijcitur satanas, ideo reprobatur.
Vt numquam surgat, nec iam veniam mereatur.
Vt numquam surgat, nec surgere promereatur.
Vt numquam surgat, sed perpetuo patiatur.
Euæ mandatum, per Adam dic esse relatum.
Constat ob hoc vere, quod possint verba referre.

DISTINCTIO. XXII.

De origine illius peccati, & quodnam fuerit.

Hic videtur diligenter inuestigandum esse, &c.

EVa virum tentat, Domino vult æquiparari.
Peccatum fore, scit, præceptum præuaricari.
A Debet ob hoc, eius crimen maius reputari.
Euæ consensit Adam credens veniale,
Seu leue peccatum, quod erat morti sociale.
Qui potuit, sed non voluit rem scire, videtur,
Quod sit ignorans, peccati lege ligetur.
Qui vult, nec potuit immunis talis habetur.
Qui quasi simpliciter nescit, mortem patietur.
Sic excusari nullatenus Eua meretur.
Primum peccatum non est sine velle patratum.

DISTINCTIO. XXIII.

B Quare Deus permisit hominem tentari sciens eum casurum.

Præterea quæri solet, cur Deus hominem, &c.

TEntari patitur hominem Deus, vt mereatur.
Fit malus hoc ipso, iustis meritum cumulatur.
Quare permisit Deus, a nobis dubitatur.
Contulit huic Dominus præclaram cognitionem.
Sed casus proprij nesciuit conditionem.

DISTINCTIO. XXIV.

C De gratia hominis, & potentia ante casum.

Nunc diligenter inuestigare oportet, &c.

STare per arbitrium proprium, primus potuisset.
Sed vitando malum, tunc quidquã non meruisset,
Nam quid ad hoc traheret, pro certo non habuisset,
Cum nunc tenteris, mala nunc vitando mereris.
Infima pars animæ, nobis serpente notatur.
Altera sit mulier, sed vir suprema vocatur.
Triplex pars animæ tribus his tibi significatur.
Scito quòd tribus peccatum perficiatur.
Serpens delectat, mulier vult, vir vitiatur.

DISTINCTIO. XXV.

D Reddit ad liberi arbitrij considerationem, & ponitur diffinitio liberi arbitrij.

Iam vero ad propositum redeamus. &c.

PRauis, siue bonis, vos arbitrium teneatis.
Esse voluntatis consensum, seu rationis.
De contingenti solum fit & aduenienti,
Non de præsenti, vel præterito remanenti.
Factus homo cecidit, reparatur, glorificatur,
E Ex his arbitrium, distincte quadruplicatur.
Atque modis alijs, si discernas, variatur.
Sed per peccatum valide modo debilitatur.
Ad mala quotidie cum pronior efficiatur.

DISTINCTIO. XXVI.

De gratia operante, & cooperante.

Hæc est gratia operans, & cooperans, &c.

GRatia præueniens in te bene velle lucratur.
Dat, quæ subsequitur, volitum, quod perficiatur.
F Sic nostrum velle diuino rore rigatur.
Velle quod in nobis, ad velle bonum moueatur.
Gratis prima datur, gratum facit, illa vocatur.
Qua formata fides in nobis inueniatur.
Quod præit, & sequitur, vnum donum reputatur.
Sed duplex actus duplici sub voce notatur.
Esse bonum, magnum, minimum, mediumq. sciatur.
Sub medio vero, libertas contineatur.

DISTINCTIO. XXVII.

Quid sit virtus, & quid sit actus, vel opus.

Hic considerandum est, cum prædictum sit, &c.

VIrtus informat animam, Deus hanc operatur,
Et iuuat arbitrium, bonus actus, vt eliciatur,

Digitized by Google

A Ex quibus adiunctis; bonus effectus generatur.
Gratia non meritum fertur, licet hac generetur.
Nemo fide, fidei tamen actu quisque meretur.
A multis virtus, animi motus perhibetur.

DISTINCTIO. XXVIII.

Prædicta repetit, vt alia addat, definitiuam assignationem ponens, de gratia & libero arbitrio, contra Pelagianos.

Id vero inconcusse, et inconstanter, etc.
GRatia non proprijs meritis datur, aut adhibetur,
Quæ nisi præcedat, nullus pro posse meretur. B

DISTINCTIO. XXIX.

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante, & cooperante.

Post hac considerandum est vtrum homo, etc.
GRatia si desit, nec Adam quidquam meruisset,
Ante suum lapsum, cum virtutes habuisset,
Hic vbi peccauit, virtutibus expoliatur.
Et mox de dulcis Paradisi sede fugatur.
Huius in introitu, Cherubin gladiusq. locatur,
His amor, & præsens tribulatio significetur,
Absque quibus quisquam requiem non ingredietur.
Vsi si ligno vitæ per sæpe fuissent,
Viribus, & vita longeua plus viguissent,
Raro sumpserunt, citiusq. mori potuerunt.

DISTINCTIO. XXX.

Quod per Adam peccatum & pœna, transijt in posteros.

In superioribus insinuatum est licet, etc.
ADæ peccato genus humanum maculatur.
Culpaq. dicatur, lex carnis, & ipsa vocatur.
Illa resurget, & in cælis caro glorificatur,
Quæ nobis ab Adam solum transfusa probatur.
Non quæ quotidie refluit, fluit & vegetatur.
Hoc tamen a multis recta ratione negatur.
De nutrimento transfusæ quid solidatur.

DISTINCTIO. XXXI.

Quo modo peccatum originale a parentibus transeat ad filios, an secundum animam, an secundum carnem, an secundum vtrumque.

Nunc superest inuestigare qualiter illud, &c.
PEr coitum caro non licitum prorsus generatur.
Adueniens anima, carnis vitio vitiatur.
Sic vase malo, vinum purum maculatur.
Per baptisma patrum, proles non mundificatur.

DISTINCTIO. XXXII.

Quo modo originale peccatum dimittatur in baptismo, cum & post sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.

Quoniam supradictum est originale, &c.
CVm baptizatur homo, fomes debilitatur,
Spiritus interior a culpa mundificatur.
Est fomes pœna, cuius Deus auctor habetur.
Auctor, vt est culpa, dæmon, vel homo retinetur,
Ipse Deus animas mundas creat & pretiosas.
Per carnis libitum, sese reddunt vitiosas.
Dic alias alijs natura plus speciosas.

DISTINCTIO. XXXIII.

An peccatum omnium præcedentium parentum transeat ad filios originaliter.

Prædictis adijciendum videtur, &c.
SI sine baptismo, quis paruulus hic morietur.
Pro solius Adæ vitio, leniter patietur.
In lumbis Adæ corruptis prorsus eramus.
Eius ob hoc massam corruptam participamus.
Facta patris praua, si filius ipse sequetur,
Pro patre tunc merito puniri nempe meretur.
Tempore punitur quis pro patre, sic reperitur.

DISTINCTIO. XXXIV.

Quæ de peccato actuali animaduertenda sint.

Post prædicta de peccato actuali, &c.
REs bona causa fuit, radix, & origo malorum.
Praua voluntas est nunc causa sequens vitiorum.
In re nempe bona, concedo malum situari.
Verum philosophi credunt hæc euacuari.
C Est natura bonum, corruptio vero probatur
Esse malum, qua quis prauus, quandoque vocatur.

DISTINCTIO. XXXV.

Exponit, quid sit peccatum, per eius notificationes.

Post hac videndum, quid sit peccatum, &c.
SIt tibi peccare, legem Domini violare.
Vt malus interior actus scelus esse probatur:
Sic malus exterior actus primo sociatur.
D Si modus ac actus sapienter discutiatur,
Actus laudatur, modus in facto reprobatur.
Non locus a primo distare facit scelus, immo
Cui fit dissimilis, quando fit crimine vilis.
Dic nihil esse malum, si per se consideratur.
Porro substrati ratione quid esse probatur.
Hoc animæ facies vitiatur, & obtenebratur.
Peccatum priuat, effectus pœna vocatur.

DISTINCTIO. XXXVI.

E Quod quædam simul sunt peccata, & pœna peccati, quædam peccata & causa peccati, alia vero peccata, causa, & pœna peccati.

Sciendum est tamen quædam sic esse, &c.
SVnt quædam scelera, scelus & pœna reputanda.
Vt timor, inuidia, quis plura sunt socianda.
Sunt peccatorum causæ, peccata locanda.
Et peccatorum pœnæ peccata notanda.
Deformans pœna, vel deficiens remouetur
A Domino, quæ ponit, & ordinat, huic tribuetur.
Vitas mortale, vitare nequis veniale.
Quæ bona sunt genere, per finem discutiuntur.
F Quæ bona simpliciter, bona simpliciter metiuntur.

DISTINCTIO. XXXVII.

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus, nullo modo esse a Deo, nec esse bonos, siue in eo quod sunt, siue alio modo.

Sunt autem, & alij plurimi longe aliter, &c.
ESse malum duplex, culpæ pœnæq. notetur
Pœnæ, non culpæ, vere Deus actor habetur.
Mortem non fecit Deus, hoc sic accipiatur,
Culpam non fecit, qua mors inflicta probatur.

Digitized by Google

DISTINCTIO. XXXVIII.

De voluntate, & eius fine, ex quo ipsa iudicatur.

Post prædicta de voluntate eiusq. fine, &c.

IN cunctis factis finis Deus instituatur.
Velle voluntatis, hoc vere rectificatur.
Præcepti finis amor est, si continuatur.
Velle voluntatem, finem, volitumq. notabit.
Nunc hoc, nunc illud, intentio significabit.
Propter quid volo quid, intentio notificabit,
Atque voluntates in finem rectificabit.
Has, vt sint vna, finis ratione ligabit.

DISTINCTIO. XXXIX.

Cum voluntas sit de his, quæ naturaliter homo potest: quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum sit.

Hic oritur quæstio satis necessaria, &c.

VIs naturalis, motus malus esse videtur
Peccatum: sed vis in se bona semper habetur.
Quidam de motu dixerunt, quòd geminatur.
Vnus laudatur, alter vero reprobatur.
Gratia præueniens iuuat hunc, aliusq. fugatur.
Vtrum sint vnus motus tantum, dubitatur.
Synderesis nequit extingui, licet impediatur.

DISTINCTIO. XL.

An ex fine omnes actus pensari debeant, vt simpliciter boni, vel mali dicantur.

Post hæc de actibus adiciendum videtur, &c.

QVidam laudantur actus, alij reprobantur
Simpliciter: quidam duplici facie variantur.
Affectus fine directus, opus pretiosum
Reddit: si desit vnum, fiet vitiosum.
Absque bonis, fieri mala plures inficiantur.
Porro nequaquam bona sunt, quamquam videantur.

DISTINCTIO. XLI.

An omnis intentio, & actio, quæ fide carent sint mala.

Cumq. intentio, vt supradictum est bonum, &c.

ABsque fide, bona non fieri, quidam posuerunt.
Ast alij fieri bona, non bene, disseruerunt.
Distinguunt alij bona, quàm plures operari,
Absque fide nequeunt, cum ipsis regna lucrari.
Absque voluntate quemquam peccare negato.
Ipsa voluntas est, qua vitam rectificamus,
Et qua peccamus, si legem discutiamus.

DISTINCTIO. XLII.

An voluntas, & actio mala, in eodem homine, & circa eandem rem, sint vnum peccatum, vel plura.

Cum autem voluntas mala, & operatio, &c.

PRaua voluntas cum facto, duplex reputatur
Crimen, & ab alijs vnum nunc esse probatur.
Si scelus est actu, constat scelus esse reatu.
Si doleas, actu transit, remanetq. reatu.
Nunc duplicem pœnam, nunc culpam sume reatu.
Multiplices species, peccatorum numerentur.
Inter quæ, septem capitalia commemorentur.
Mortem mortale parit, & veniam veniale.
Est accusandum damnandum criq. minale.

A Pellico dum pecco, delinquo, recta relinquo,
Fons est cunctorum tumor, atque cupido malorum.

DISTINCTIO. XLIII.

De peccato in Spiritum sanctum, quod dicitur etiam, peccatum ad mortem.

Est præterea quoddam peccati genus, &c.

SAnctus Spiritus est amor, in quem quisquis amorē
Peccat, committit culpam, culpis grauiorem:
Vt qui desperat, aut induratus oberrat.
B Vix sunt contriti, vix hinc sibi credo remitti.
De nullo tamen, ob hoc desperare velimus,
Nam pius est Dominus, velut exemplis reperimus.

DISTINCTIO. XLIV.

De potentia peccandi, an sit homini, vel diabolo data a Deo.

Post prædicta consideratione dignum, &c.

ASummo Rege fluit omnis vera potestas,
Sed cum peccare, priuatio sit, vel egestas,
C Posse Deo detur, priuatio subripietur.
Si quid præcipiat princeps, non præcipiendum,
Per quod præceptum Domini sit transgrediendum,
Quod iubet illicite, constet non esse tenendum.
Quod ius dictabit licite, sibi nemo negabit.

Libri secundi sententiarum finis.

D LIBRI TERTII SENTENTIARVM

DISTINCTIO. I.

De incarnatione verbi.

Cum venit igitur plenitudo temporis, &c.

E COnstat, quòd gratum tempus, tūc exoriatur.
Cum verbum patris, carnem vestire, probatur.
Mitti dicatur, de virgine cum generatur.
Est incarnatum, solum verbum generatum,
Vt nomen geniti sibi soli sit propriatum.
Nam, per quem fecit Deus omnia, iure refecit.
Quamquam perfecte, pariter tres operantur.
Non se, sed genitum, carne vestire, probantur.
Dicas, quòd pariter incarnari potuerunt:
F Sed tamen in verbo concorditer hoc voluerunt.

DISTINCTIO. II.

Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine humanitatis, vel humanæ naturæ intelligendum sit.

Et quia in homine tota humana natura, &c.

AEternum verbum sibi totam consociauit
Nostram naturam, sapienter & hanc reparauit.
Hanc simul assumpsit, simul & sibi conciliauit.
Concipitur, capitur, mox vnitur caro verbo.
Sic simul inseritur, homo verbo, nec mora scitur.

Digitized by Google

DISTINCTIO. III.

De carne, quam verbum assumpsit, qualis ante fuerit: & qualis assumpta sit.

Quaeritur etiam de carne verbi, &c.

QVam verbum patris sumpsit, caro sanctificata,
Et mundata fuit culpae prius obq. ligata.
Mater mundatur, fomes tunc euacuatur.
Et miro more, per eam verbum generatur.
Adam peccante, sumus omnes commaculati.
Sunt Abraam dante decimas, nati decimati.
Nam coitu carnis omnes fuimus generati.
Nequaquam legi tali Christus generatur.
Ergo nec in patribus peccauit, nec decimatur.
Mox cum concipitur, Deus ac homo mox reperitur
Corpus maiori post quantitate potitur:
Assumpsit gratis poenam, culpam moueatis.

DISTINCTIO. IV.

Quare tribuatur incarnatio Spirituisancto, quae est opus totius Trinitatis,& de ipso etiam conceptus,& natus dicatur.

Cum vero incarnatio verbi, &c.

PNeumate diuina dilectio significatur.
Causa moues fuit hec, quod homo verbo sociatur.
Pneumate Christus ob hoc conceptus commemoratur.
Hac ratione tamen pater eius non referatur,
Sicut nec crinis pater est homo, nec reputatur.
Rom.1.a Ex Dauid Paulus hunc factum testificatur.

DISTINCTIO. V.

Si persona personam, vel natura naturam assumpsit: &si natura Dei incarnata sit.

Praeterea inquiri, oportet cum ex praemissis, &c.

PErsonam bene naturam sumpsisse probatur.
Sed quia personam sumpsit natura negatur.
Et quod natura naturam sustineatur:
Hinc incarnata natura pie referatur,
Sed quod sit nata, vel facta caro caueatur.
Per se non anima proprie persona vocatur.
Ipse magister in hoc non consentire probatur.

DISTINCTIO. VI.

De intelligentia harum locutionum: Deus factus est homo: Deus est homo. an his locutionibus dicatur: Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid vel non.

Ex praemissis autem emergit quaestio, &c.

HAec concedatur: Deus est homo. discutiatur,
Factus homo Deus est,habitus necnon variatur.

DISTINCTIO. VII.

Positis sententijs prolatisq. testimonijs, intelligentiarum propositarum locutionum, exequitur secundum singulas sententias, & prius secundum primam.

Secundum primam vero dicitur, Deus, &c.

CHristus vt est homo sit natus,praedesq. tinatus
Ac humanatus Deus est: diuinificatus
Non homo dicetur: a sanctis sic perhibetur.

DISTINCTIO. VIII.

An diuina natura debeat dici nata de virgine.

Post praedicta inquiri debet vtrum, &c.

PErsonam natam concedimus, & generatam,
Christum bis natum, dici non est reprobatum.

A

DISTINCTIO. IX.

De adoratione humanitatis Christi, an eadem adoratio humanitati, & Deitati sit exhibenda.

Praeterea inuestigari oportet, vtrum caro, &c.

ESt vno cultu caro cum verbo veneranda.
Sicut adoranda,prae cunctis est, & amanda.

DISTINCTIO. X.

B

An Christus secundum quod homo est, sit persona,vel aliquid.

Solet etiam inquiri a quibusdam, &c.

CHristus adoptiuus sane non est reputandus:
Ac vt homo solum, non est persona vocandus.

DISTINCTIO. XI.

Vtrum Christus sit creatura, siue creatus, vel factus.

C

Solet etiam quaeri, &c.

CHristum simpliciter non dicas esse creatum.
Sed iungas hominem, concedas ante negatum.

DISTINCTIO. XII.

An homo ille, semper fuerit, vel coeperit.

Post praedicta quaeritur, &c.

INcoepit Christus,hominem si conspiciamus:
Sed si personam, tunc incoepisse negamus.
D Insertus verbo Christus peccare nequiuit.
Si non insertum ponas, delinquere quiuit.
Sumere de nihilo carnem verbum potuisset,
Ac etiam sexum muliebrem,si licuisset.

DISTINCTIO. XIII.

Si Christus secundum naturam hominis in sapientia, & gratia proficere potuit, vel profecit.

E *Praeterea sciendum est, Christum, &c.*

IN membris Christus, non in se proficiebat,
Eius virtutem, populus cum percipiebat.

DISTINCTIO. XIV.

Si anima Christi habuerit sapientiam parem cum Deo: &si omnia scit, quae Deus scit, nec ne.

Hic quaeri opus est,cum anima Christi, &c.

COncedas animam Christi,fore cuncta scientem.
F Porro non ipsam concedas,omnipotentem.

DISTINCTIO. XV.

De omnibus defectibus, quos assumpsit Christus, in humana natura.

Illud quoque praetermittendum non est, &c.

DEfectus nostros sumpsit, qui conueniebant,
Et libertati nostrae, tunc expediebant.
Tristatur,timet,& turbatur, pars rationis
Infima: sed numquam pars excellens rationis.
Passio,siue dolor,a Christo non remouetur,
Causam seu meritum,tolli solum perhibetur.

DI-

Digitized by Google

DISTINCTIO. XVI.

An in Christo fuerit necessitas patiendi, vel moriendi, qui est defectus generalis.

Hic oritur quæstio, &c.

SPonte necesse pati, sibi Christus consociauit,
Quattuor ex statibus aliquid sibi conciliauit.

DISTINCTIO. XVII.

Si omnis Christi oratio, vel voluntas impleta sit.

Post prædicta considerari oportet, &c.

IN Christo natura duplex si discutiatur.
Ex hoc velle duplex in Christo significatur.
Diuersisq. modis volitum diuersificatur.

DISTINCTIO. XVIII.

Si Christus meruerit sibi & nobis: & quid sibi, & quid nobis.

De merito etiam Christi prætermittendum, &c.

MOrte sibi quidam Christum dicunt meruisse:
Non nu sed mero meritorum proq. fuisse.
Non est plus anima Christi dicenda beata
Post mortem: sed in hoc quòd non tolerat tolerata.
Dicitur esse datum nomen, super omne leuatum,
Christo per mortem, quia tunc est notificatum.
Non natura dedit Christo, sed gratia, vere
Quod nomen sublime Dei potuisset habere.
Ipse sibi meruit, etiam si non pateretur.
Mortem sustinuit, vt nobis vita daretur.
Quamquam nos aliter saluare Deus potuisset:
Per Christum decuit, vt regnum sic patuisset.

DISTINCTIO. XIX.

Hic quæritur qualiter a diabolo, & a peccato nos redemit per mortem.

Nunc ergo quæramus, quo modo per mortem, &c.

PEr mortem Christi, mundus tunc iustificatur,
Intus dum per eam dilectio multiplicatur,
Atque fidem mortis eius credens meditatur.
Factus homo moritur, vt homo de morte trahatur.
Nil debens moritur, vt debitor eripiatur.
Ergo patet, quòd homo per eum iuste redimatur.
Ipse reformator pacis, verus mediator.
Nos enim Dauid patriq. reconciliauit.
Sed post baptismum, nos vita sequens maculauit.

DISTINCTIO. XX.

Quod alio modo potuit liberare hominem: & quare potius isto.

Si vero quæritur, vtrum alio modo posset Deus, &c.

VEre nos aliter saluare Deus potuisset,
Sed modus hic licuit, vt cunctis forma fuisset.
Cum fuit oblatus pius agnus, & immaculatus.
Seq. dedit pretium pro cunctis sufficienter,
Electis vere pretium fuit efficienter.
Et pater, & genitus, & Iudas traditione
Christi, conueniunt, disconueniunt ratione.

DISTINCTIO. XXI.

Si in Christo diuisio in morte fuit animæ, vel carnis, a verbo, vel amborum.

Post prædicta considerandum est vtrum in morte. &c.

EXpositus morti, diuisus nempe videtur
Exterius Christus: vnitus & intus habetur.
A Spiritus a carne per mortem dissociatur.
A Deitate tamen neutrum vere separatur:
Cum caro mortalis, sed non Deitas patiatur.

DISTINCTIO. XXII.

Si Christus in morte fuit homo.

Hic quæritur, vtrum in illo triduo mortis, &c.

VNitus verbo Christus semper perhibetur.
Hinc quòd homo fuit in triduo plerisque videtur.
A multis aliter, recta ratione tenetur.
B Christus vbique fuit homo, si persona notetur.
Sed si naturas distinguas, hoc reprobetur.
Sed si descendit de cælo discutietur.

DISTINCTIO. XXIII.

Si Christus habuit fidem spem, & charitatem.

Cum vero supra habitũ sit, Christũ plenum gratia, &c.

VIrtus, qua credis non visa, fides habetur.
Quo credis vel quod, si discernas, variatur.
Credo Deo, credoq. Deum, licet inueniatur.
C Si non credis in hunc, vere totum nihilatur.
Formatamq. fidem dilectio concomitatur.
Informis fiet, si dulcis amor retrahatur.
Vt Deus est vnus, vnum baptisma probatur.
Vna fides genere, qua creditur accipiatur.
Vera fides rebus non visis appropriatur.
Primo fides veluti fundamentum situatur.
Credere, sperare præcedit, sicut amare.
Vt tamen est virtus, neutrum poteris separare.

DISTINCTIO. XXIV.

D Quo modo intelligitur, quod scriptum est: Vt cum factum fuerit credatis: & de fidei obiecto atque materia.

Hic quæritur, si fides tantum de non visis est, &c.

THomas tangebat carnem, quam conspiciebat.
Sed Deus interius in Christi carne latebat.
In quem credebat, visis inuisa videbat.
Sic etiam Petrus Christum sub carne latentem,
Credidit esse Deum, quem cernebat patientem,
Est ex auditu si percipis interiori,
Ipsa fides proprie, sed non ex exteriori.
E Quædam non credis sine viuaci ratione,
Et quædam credas sine certa cognitione.

DISTINCTIO. XXV.

De fide antiquorum.

Prædictis adijciendum est de sufficientia fi. &c.

ET præcedentes aduentum, siue sequentes.
Non sunt saluati, nisi puro sanguine nati.
Christum venturum, Christum necnon moriturum
Inde resurgentem, post in fine venientem
F Credebant certe tunc implicite, vel aperte.
Qui sunt saluati pretioso sanguine nati
Christi. Baptista profecto non dubitauit:
Immo velut dubitans dubitantes certificauit.
In Christum credis Corneli, sed quia natum
Nescis, per Petrum tibi sit baptisma relatum.
Virtutum radix, amor est, non euacuatur.
Speq. fide, maior, amor hac ratione vocatur.

DISTINCTIO. XXVI.

De spe quid sit.

Est autem spes virtus qua spiritualia & æterna, &c.

PEr spem speramus, quæ nunc bona desideramus.
Esse futurarum rerum, spem credo bonarum.

Sitq.

Sitq. fides rerum sanctarum siue malarum.
Dictas virtutes nequaquam Christus habebat.
Sicut nec sancti, nam clare cuncta videbat.
Sanctis in limbo spes atque fides remanebat.

DISTINCTIO. XXVII.

De charitate, qua diligitur Deus, & proximus, quæ in Christo, vel etiam in nobis est.

Cum autem Christus, fidem & spē non habuerit, &c.

CHristus sincera fuit, & dilectio vera.
B Primo Deus in se, post ipsum frater ametur.
Hic amor vnus erat, sed præceptum geminatur.
In patria primum complete perficietur.
Ex motu duplici Deus, & post frater ametur.

DISTINCTIO. XXVIII.

Si illo præcepto iubemur, diligere totum proximum, & nos totos.

Hic quæri potest, vtrum illo mandato, &c.

ES tibi tu totus, & frater totus amandus.
C Angelus obsequio, tibi proximus est, & amādus.
Spe conuertendi naturæ conditione,
Proximus est, sic obsequio cognatione.

DISTINCTIO. XXIX.

De ordine diligendi, quid prius, quid posterius.

Post prædicta, de ordine charitatis, &c.

SVnt in amore gradus, si certe conspiciatur.
Nam plus affinis, quàm non affinis amatur.
Affectuq. pari non omnes prorsus amamus.
D Præmia cum cunctis, eadem pariter cupiamus.
Cum tamen id brauium, cunctis æque cupiamus.
Naturam, sed non vitium, peccantis amemus.
Hic amor incipiet, crescet, post perficiemus.

DISTINCTIO. XXX.

Si melius est diligere amicos, quàm inimicos, & econuerso.

Hic solet quæri, quod patris sit, &c.

ESt magis intentus in amicum motus amoris
E Ex hoc, talis amor, fertur meriti potioris.

DISTINCTIO. XXXI.

Si charitas semel habita amittatur.

Illud quoque non est prætereundum, &c.

NVnc perdi quit amor, in cælis perpetuatur.
Ipsa fides, & spes, in cælis euacuatur.
Ipse modus, qui nunc scitur, tunc adnihilatur.
Electos solum sicut se Christus amauit.
Hic amor est patriæ, quem Christus significauit.

DISTINCTIO. XXXII.

De charitate Dei.

Præmissis adijciendum est, de dilectione, &c.

NIl Deus odisti rerum, quibus esse dedisti.
Prædilexisti tamen illum, quem genuisti.
Hinc in amore patris, effectus & esse notatur.
Primum mutatur, reliquum numquam variatur.
Simpliciter Dominus, electos semper amauit.
Similiter reprobos odiuit & reprobauit.

A

DISTINCTIO. XXXIII.

De quattuor virtutibus principalibus.

Post prædicta, de quattuor virtutibus, &c.

PRudentes, sobrij, iusti, fortesq. vocantur.
Virtutes cardinales, quos concomitantur.
Quæ non tollentur, sed vere perficientur.
Harum mutantur vsus, non euacuantur.

B

DISTINCTIO. XXXIV.

De septem donis Spiritussancti.

Nunc de septem donis Spiritussancti, &c.

IN patria dona septem non euacuantur.
In Christo Iesu, prædicta fuisse probantur.
Vsus quorundam, si discernas, variantur.
Nam patriæ more, reuereris Christe timore.
Dat naturalem, solum natura timorem.
Hunc habuit Christus mortis metuendo dolorem.
Ipsa libido parit, humanum nempe dolorem.
Et post mundanum, præ cunctis deteriorem
C Seruilem, post initialem, filialem
Gratia præstabit, ipsam si quis triplicabit.

DISTINCTIO. XXXV.

Quo modo differant, sapientia & scientia.

Post præmissa, diligenter considerandum est, &c.

AEternum sapiens mundana sciens meditatur.
Ast intellectus, animæ motus speculatur.

D

DISTINCTIO. XXXVI.

De connexione virtutum, quæ non separantur.

Solet etiam quæri, vtrum virtutes, &c.

VIrtutes vbi sunt, omnes sunt, atque pares sunt.
Connexæ sibi sunt, tamen vsu dissimiles sunt.
A vitijs vere totum debes remouere.
Crimina dic vere nexu, paritate carere.
Si præcepta Dei, finaliter accipiuntur.
Omnia claudit amor, & ob ipsum præcipiuntur.

E

DISTINCTIO. XXXVII.

De decem præceptis, quo modo contineantur in duobus mandatis.

Sed iam distributio decalogi, qua in duobus, &c.

SVnt præcepta decem, tria respiciunt Deitatem.
Sed septem spectant, ad fratrum commoditatem.
Idola non sunt, si formaliter accipiatur.
Nam Deitas in eis non est, quod gens veneratur.
Ægyptus per præceptum Dei spoliatur,
Hinc excusatur plebs. nec furtum reputatur.
Ægyptus Domini iussu, quoniam spoliatur. Exod. 11. a
F Plebs excusatur, furtum fore nec reputatur. & 12. c. f

DISTINCTIO. XXXVIII.

De triplici genere mendacij.

Sciendum tamen tria esse genera, &c.

DElectant homines mendacia dicta iocosa.
Quæ prosunt, sed non obsunt, dic officiosa.
Obsunt, nec prosunt, mendacia perniciosa.
Mortem postrema duo, perfectis operantur.
Prædictæ species, in plures ramificantur.
Sunt obstetrices mentitæ, cum pietate. Exod. 1. d
Cum propriæ vitæ seruandæ solicitate.

Myste-

Digitized by Google

Gen.17. Mysterium Iacob excusat: nam quod faciebat,
Et quòd dicebat, hoc sacrum pneuma docebat.

DISTINCTIO. XXXIX.

An periurium sit, vbi non est mendacium.

Nunc de periurio videamus, &c.

SI large sumpta mendacia consideremus:
Semper mentitur, quem periurare videmus:
Si stricte sumas, præconcessum reprobemus:
Qui falsum dicet hunc periurare sciemus.
Et qui mentitur iurans, huic associemus.
Compulso pro re licita, iurare licebit.
Sic iuramentum, quis acceptare valebit.
Si compellaris, verum iurare licebit.
Sic & iurare permittere quisque valebit.
Si male iuratur, iuramentum nihilatur.
Nec iuramento, iurans de iure ligatur.

DISTINCTIO. XL.

De sexto, & septimo præcepto, secundæ tabulæ.

Sextum præceptum est, &c.

DIffert a veteri, noua lex: nam prima timoris
Est, sed dulcoris extat noua lex, sed amoris.
Præceptis & promissis differre probantur,
Et sacramentis, si leges discutiantur.

Libri tertij sententiarum finis.

LIBRI QVARTI SENTENTIARVM

DISTINCTIO. I.

De sacramentis in generali.

Samaritanus enim vulnerato appropriens, &c.

Acrum signatum, sacra signans siue sacratum
Secretum, sacramentum dic esse vocatum.
Signorum, quædam data, naturalia quædam,
Quædam signa data, sunt sacramenta vocata.
Vt meritum fidei crescat, fastusq; fugetur.
Otia ne regnent, sunt sacramenta statuta.
Prima sacramenta, nobis noua significabant.
Et non saluabant. sed circumcisio vere
Vim baptismalem, tunc credebatur habere.
Ex verbis pariter, & rebus conficiuntur.
Erudiunt, reprimunt, exercent, hic statuuntur.
Gen.17. Est circumcisus Abraam, proles sociatur.
Vt distinguatur, credat, placeat, redimatur.
Octauaq. die præputia petra secabat.
Quæ petra Christum venturum significabat.
Ante dies octo, puerum si mors rapiebat.
Ipsa paterna fides prædicto sufficiebat.
Lex naturalis pueris sic subueniebat.
Per Domini cultus, tunc saluabatur adultus.

A

DISTINCTIO. II.

De Sacramentis nouæ legis.

Iam ad sacramenta nouæ legis accedamus, &c.

BAptizat, iungit, firmat, cibat, ordinat, vngit,
Pœnitet: hæc Christi, pia sacramenta petisti.
Totam virtutem sumpserunt de cruce Christi.
Deuictis primis, quòd lex non saluificauit,
Aduenit Christus, cruce mundum, qui reparauit.
In præcursoris baptismate nulla dabatur
B Gratia, qua propterea sanctis post iteratur.
Cum baptizabat, venturum significabat.

DISTINCTIO. III.

Quid sit baptisma.

Post hæc, videndum est, quid sit baptismus, &c.

FIt sacramentum, cum tangit vox elementum.
Christi forma data, sit semper mente notata.
Ne corrumpantur nostri species caueatur.
Quæ si mutatur, certe totum nihilatur.
C Etsi mutatur, baptismus nec reputatur.
Seruabis breuiter morem, mergens semel aut ter.
O pia mors Christi legalia tu tumulasti.
Et portas cæli nobis ex tunc reserasti.

DISTINCTIO. IV.

Quod alij suscipiunt sacramentum & rem, alij sacramentum, & non rem.

Hic dicendum, aliquos suscipere, &c.

SVbiectos fidei, cum re protestor habere
D Baptismum: fictos re prorsus dico carere,
Passi pro Christo, lauacro, non re, caruere,
Cum baptizari, contriti non potuere.
Qui baptizantur, Christum vestire probantur.
Sed iusti plene, ficti quoque non ita plene.
Sancti, qui lauacrum contingere non potuerunt,
Sanguine siue fide, baptizari meruerunt.
Si quis mundatus, non est baptista paratus.
Per baptisma datur, vt mundior efficiatur.
Virtus augetur, fomes multum reprimetur.

E

DISTINCTIO. V.

Quod baptismus æque sanctus est a bono, vel a malo datus.

Post hæc sciendum est, sacramentum baptismi, &c.

VIta ministrorum, quamquam vitijs maculetur,
Vis baptismalis, ex hoc non concutietur,
Si tamen intendas hæresim nil conficietur.
Nulli nempe datur, vt sit baptismus in eius
Nomine, ne Domini spes in seruo statuatur.
Ipse Deus solus dimittit crimina vere,
Quamquam ministerium clauis tu possis habere.

F

DISTINCTIO. VI.

Quibus liceat baptizare.

Nunc quibus liceat baptizare, &c.

A Quocumque datur baptismus, non iteratur.
Si tamen intendat, quod ab ecclesia celebratur,
Presbyterum quæret, primo si possit habere.
Qui non est natus, non est profecto renatus.
Quisquis non nasci potuit, nec posse renasci.
Primo quàm nati sunt Hiere. Io. sanctificati, Hier.1.a
Dic parrias sanctas bene baptizare reprobaris. Luc.1.b
Sed si discordet intentio, nil operaris.

Si

Digitized by Google

Si prorsus ridendo datur, tunc annihilatur.
Si tamen intendat dare ludens, non reprobatur.
Si baptizatur adolescens, ipse loquatur.
Infans vel mutus patrini voce ligatur.
Hinc exorcismi fiunt, post hos cathecismi.
Hinc baptizatur infans, cum fonte lauatur.

DISTINCTIO. VII.

De confirmatione.

Nunc de sacramento confirmationis, &c.

PRæsul confirmat, dum frontem chrismate firmat,
Quo confirmatur, vt Christum confiteatur.
A maiore datur, & gratia corroboratur,
Baptismo maius, dicta ratione probatur.
Ieiune detur: si edatur, non iteretur.

DISTINCTIO. VIII.

De sacramento altaris, & Eucharistiæ.

Post sacramentum baptismi, &c.

BAptismus mundat, æstus reprimens vitiorum.
Eucharitón solidans, reficit pia corda bonorum.
Eucharitón bona gratia sit, quam virgo Maria
Concepit, peperit, portauit, lacte cibauit.
Exod. 16. Manna figurauit, & Melchisedech reserauit.
Gen. 14. Agnus promebat, mare cum Baptista tegebat.
Exod. 12. Post agnum typicum, datur agnus non maculatus.
Nam passo Christo, prior est agnus tumulatus,
Christum sumetis, ieiuni, vosq. paretis.
Formam signetis propriam, qua conficietis.
Christus contenta res est, ac significata.
Tantum signata, sed non contenta, fideles.
Signa sunt species, rem tamen dico fideles.
Vt corpus verum est Christi, res est specierum;
Ecclesiæ dignum sic credas hæc duo signum.

DISTINCTIO. IX.

De duobus modis manducandi.

Et sicut duæ sunt res illius sacramenti. &c.

SVmere crede malos corpus Christi pretiosum.
Hisq. salutiferum non est, sed perniciosum,
Digne sumentes, sunt fructum percipientes,
Spiritualiter hi, sacramentaliter illi.
Est sacramentalis modus vnus, spiritualis
Est melior, sine quo præsumens sumere pecco.

DISTINCTIO. X.

De hæresi aliorum, qui dicunt corpus Christi non esse in altari, nisi in signo.

Sunt item alij præcedentium insaniam, &c.

A Cælis corpus Christi, numquam separatur,
In terris quãquam sit. Nã Deus hoc operatur,
Quod simul, hic & ibi, Iesus integer inuenitur.
Panis mutatur in eum, non hic variatur.
Et quòd sit totum, specie sub vtraque sciatur.

DISTINCTIO. XI.

De modo conuersionis.

Si autem quæratur qualis sit illa conuersio, &c.

TOtus, & in totum transit, species remouere
Debes, & Christum sub eisdem crede latere.
Panis mutatur in eum, non adnihilatur.
Sumitur occulte Christus, ne sit tibi stulte
Horror, seu risus, sitq. lucrosa fides.

A Ne reprehendaris, horrescas, sed merearis;
Credens Ipse Iesum, sub velo sumis in esum
Vino dic animam, sed corpus pane vocari.
Hac duplici specie dic nobis significari,
Totam naturam nostram Christo reparari.
Quam vere sumpsit sibi, nec debet dubitari.
Vino iungatur aqua, qua plebs significatur.
Si non addatur, constat quòd conficiatur.
Sed qui sacrificat, hinc dire corripiatur.
Panis triticeus & vinum sacrificantur.
Omnia nullantur, hæc si species variantur.
B Panem triticeum, cum vino sacrificabis.
Frustra libabis, species has si variabis.

DISTINCTIO. XII.

Vbi illa accidentia fundentur.

Si autem quæritur, de accidentibus, &c.

DIc species vere, sine subiecto manere,
Ipse franguntur, tricantur, & aspiciuntur.
Christus velatur in eis, vt homo mereatur,
Ambulat in terris Christus, surgit, tumulatur.
Hostia partita, docet hoc si discutiatur.
C Pugnant, purgantur, alij iam glorificantur.
Et per tres partes diuisa significantur.
Vt te mundabis frater, sic participabis.

DISTINCTIO. XIII.

Si hęretici, vel excommunicati hoc sacramentum conficiant.

Solet etiam quæri vtrum, praui sacerdotes, &c.

SI bene seruetur intentio, forma, potestas,
Conficit hæreticus, præcisus non remouetu.
D Si quis conatur, peruersum dogma tueri,
Et quod ab Ecclesia nouit prorsus prohiberi,
Hic hæresis fautor debet de iure caueri,
Dicitur hinc hæresis doctrina falsa poesis.

DISTINCTIO. XIV.

De pœnitentia.

Post hæc de pœnitentia agendum est, &c.

POst lapsum primam tabulam baptisma vocamus,
Cum cadimus reliquam capimus, si pœniteamus.
E Pœna resumetur, baptismus non iteretur,
Pœna sacramentum, nec non virtus referatur.
Porro baptismus, virtus non esse probatur.
Crimina deflere, post committenda cauere,
Signabit vere deplangere, pœq. nitere.
Verum qui flebit, sed post peccare placebit,
Dissimulat vere, vel nescit pœq. nitere.
Vt te peccante rursus reus es velut ante,
Sicut deflebis, bona perdita rursus habebis.
Hæc bona sunt vere, quæ primo viua fuere.
Quorundam more solemnis non iteratur.
In multis tamen Ecclesijs hoc adnihilatur.
F Quandocumque dolet peccator suscipiatur.
Vt patet in Dauid, semper Dominus miseratur.

DISTINCTIO. XV.

Quod pluribus irretitus peccatis, non potest de vno pœnitere vere, nisi & de omnibus pœniteat.

Et sicut supradictis auctoritatibus, &c.

VNum deleri nequit, ac aliud retineri.
Mortis peccatum teneas sic esse probatum.
Vtq. flagelleris, purgeris siue proberis,

Aut conserueris, pœnam Domini patieris.
Nec non pœna datur, qua Christus glorificatur.
Consule, castiga, solare, fer, ora, remitte,
Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Interius mundet eleemosyna spiritualis.
Ad vitam, sine qua, tibi nil prodest manualis.
Bis non punitur, qui pœna sufficientis
Hic in præsenti bene correctus reperitur.
Quæ bona mortua sunt ad vitam nil tibi prosunt,
Nil ex condigno, sed congruitate meretur,
Si quis seclusus, ab amoris laude probetur.

DISTINCTIO. XVI.

De tribus, quæ in pœnitentia consideranda sunt.

In perfectione autem pœnitentiæ tria sunt, etc.

CRimen deletur, si cor, manus, os comitetur.
Istis peccamus, ipsisq. sacrificamus.
Hunc de peccatis perfecte credo dolere,
Qui fructus dignos faciens, vult sponte carere.
Officijs, quæ vix sine culpa quit retinere.
Pœna reor sancte post baptismum fit & ante,
Crebra medela datur, per quam veniale lauatur.

DISTINCTIO. XVII. & XVIII.

Tria proponuntur quærenda; primum an sine confessione dimittatur peccatum.

Hic oritur quæstio multiplex, etc.

CLaues carnales non sunt, sed spirituales.
Prima potestatis tenet arcem nobilitatis.
Officium reliquæ discernendum tribuatis.
His non vtetur, quisquis præcisus habetur.
Incurrens hæresim damnatam connumeretur,
Nec non astrictus anathemate consocietur.
Absoluit summus culpam pœnam remouendo.
Præsbyter absoluit, hoc Ecclesiæ referendo,
Nec non absoluit, de pœna quid minuendo.
Si disponatur is, qui sibi confiteatur:
Si quis stringatur anathemate nempe ligatur,
Quisquis labitur in peccatum tenebratur.
Luceq. priuatur, cum gratia grata trahatur.

DISTINCTIO. XIX.

Quando hæ claues dantur, & quibus.

Postquam ostensum est, quæ sunt claues, etc.

CVm sacer ordo datur, hunc clauis concomitatur.
Prauos presbyteros claues tibi constet habere,
Recto iudicio multos decerno carere,
Clauibus vtetur digne, qui iusta sequetur
Petri, viuentes sancte, legemq. tenentes,
In quibus est Christus plene benedicere tales.
Presbyteri possunt, quoniam sunt spirituales.
Prauus spe lucri prauos homines benedicit.
Malac. 2. A Hinc Propheta refert, quòd eis Dominus maledicit.

DISTINCTIO. XX.

De his, qui in fine pœnitent.

Sciendum est etiam, quòd tempus pœniten. etc.

HVic indulgebit, fons immensus pietatis,
Qui de peccatis saltem moriendo dolebit.
Quæ non perfecte viuens peccata lauabit,
Ignis purgabit, & sic ad regna volabit.
Si lamenteris faciens velut ipse mereris,

A De te vindictam, post mortem nil patieris.
Pœnam vi iuris non impones morituris.
Præsulis assensu, viduam dic posse sacrare
Tantum presbyterum: sic quosdam conciliare.
Si subito iustus inconfessus moriatur.
Secure talis oblatio suscipiatur.
Quisquis in articulo veniam non despiciatur.

DISTINCTIO. XXI.

De peccatis quæ post hanc vitam dimittuntur.

B *Solet etiam quæri, vtrum post hanc vitam, etc.*

COnstat, post mortem, venialia sæpe remitti,
Et sic admitti, promissam visere sortem:
In stipula, ligno, feno, venialia signo.
Pro grauibus culpis, confessio fit specialis.
Oblitas culpasq. leues delet generalis.
Crimina, vel saltem semel vni confitearis,
Te sic accuses ne mendax inueniaris.
Deponi debet, vt iuris regula præbet,
Quisquis non celat, immo confessa reuelat.
Pastor vitetur proprius, si prorsus habetur.
Inscius, aut hæresis sectam sentire probetur,
C Nec non vitatur, anathemate quando ligatur.
Non alias debet vitari, ius ita præbet.

DISTINCTIO. XXII.

Si peccata dimissa redeant.

Cumq. multis auctoritatibus supra sit, etc.

QVæ iam deleta primo peccata fuerunt,
Non iterum redeunt, hoc plures non tenuerunt.
In culpam rediens, ingratus quippe probatur,
Hinc reus, vt primo dicta ratione putatur.
D Vt dolor exterior, pro signo prorsus habetur,
Sic dolor interior pro signo req. tenetur.
Tantum res, horum dimissio fit vitiorum.

DISTINCTIO. XXIII.

De sacramento vnctionis extremæ.

Præter præmissa, est etiam aliud sacramentum, etc.

AEger inungatur oleo, quod sanctificatur,
Pontificis dextra, tamen vnctio sic triplicatur,
E In baptismalem, finalem, pontificalem,
Vnctio mundabit animam, morbum remouebit.
Si summus Physicus hoc necesse videbit,
Intus res, signum foris, vnctio quit replicari.
Quam si contemnas in damnum dic reputari.
Et sacramenta quædam poterunt iterari.
Qui post vxorem primam sibi posteriorem,
Ducit, non debet benedici, ius ita præbet.

DISTINCTIO. XXIV.

F De ordinibus ecclesiasticis quot sint.

Nunc ad considerationem, sacra ordina. etc.

SEptem sacrorum, species sunt officiorum,
His gradibus septem digne Domino famulantur,
Qui septem donis septempliciter decorantur.
Clericus a cleros, sortitus sorte vocatur.
Atque coronatur, quia regere se teneatur,
Ac alios veluti rex, regere regna probatur.
Ostia seruabit primus de iure minister.
Eijciensq. malos, dignis templum reserabit.
Hæc Dominus fecit, cum vendentes & ementes *Ioan. 2. C*
De templo iecit, templum minime reuerentes.
Lectores legere debent, populumq. monere,

Doctor

Digitized by Google

Doctor doctorum, legit turbæ seniorum. A
Inuisos hostes, bonus exorcista fugabit,
Quos abiurabit, sic obsessos releuabit.
Ferre sed acolyti debent candelabra niti.
Leuitis subleuitæ seruire parentur.
Sistere presbyteris leuitæ, sicq. iubentur.
In sacris dandis ipsosq. iuuare tenentur.
Leuitæ debent euangelium recitare.
Presbyteri soli, debent oblata sacrare.
Dicta mysteria dudum sunt significata,
Per Iesum Christum, sunt nobis corroborata.
Inde per Ecclesiam distincte sunt celebrata.
Est ordo, quædam promotio magna bonorum.
Sed tantum sacri tres sunt nihilominus horum.
Officij nomen dignum sit pontificatus,
Ordo pontificum signetur quadruplicatus.
Cantor dicatur in cantu, qui moderatur
Voce. Sed Missa sonat ad Deum quasi missa.

DISTINCTIO. XXV.

De ordinatis ab hæreticis.

Solet etiam quæri, si hæretici ab Ecclesia, &c.

QVi deprauantur hæresi, vel ab Ecclesia resecatur, C
Possunt sacra dare, sacros necnon celebrare.
Verum lucrose non dant, sed perniciose.
Cumq. semel dentur, nequaquam post iterentur.
Multi vendentes cum Simone sunt & ementes,
Sacramentales res vere spirituales.
Talis ab officio suscepto iure ligatur,
Quisquis in ordinibus cum Simone simoniatur.
Si dispensatur cum tali tunc reuocatur.
Ætatem licitam, qua quisquis promoueatur,
Canon declarat, nisi vita magis mereatur.

DISTINCTIO. XXVI.

De sacramento coniugij, cuius institutio, & causa ostenditur.

Cum alia sacramenta post peccatum, &c.

INstituit prius, vt decuit, pius ille creator,
Coniugium, sed in officium: nunc est mediator.
Tunc præceptiue, connubia sacra dabantur,
Ast indultiue, nunc a nobis celebrantur.
Nunc indulgetur, vt foeda libido ligetur.
Nunc indulgentur, conceduntur, tolerantur,
Quod bona sint Christi pia dogmata testificantur,
Ecclesiæ Christi coniunctus significatur
Sacro coniugio, res hinc sacrata vocatur.
Id figuratur plene, si plene sequatur,
Vnio carnalis, necnon & spiritualis.
Vxorem Ioseph, Mariam crede fuisse,
Non tamen hanc carnis consensum dic habuisse.

DISTINCTIO. XXVII.

Quæ sunt consideranda in coniugio.

Post hæc aduertendum est, quid sit coniugium, &c. F

QVique semel per coniugium legale ligantur,
Non nisi per casus certos licite separantur:
Si claustrum petere, consenserit alter eorum,
Non poterit, nisi conueniat, consensus vtrorum.
Coniugium faciens, est acceptatio præsens,
Si sit verborum consensus, vt est animorum.
Quamquam post actum, numquam veniatur ad actũ,
Sponsus dicetur, tantum spondendi futurus,
Si nunc spondetur, sponsus coniuxq. vocetur.
Qui cuiquam de præsenti, per verba ligatur,
Ex hinc cum reliqua, si contrahat adnihilatur,
Inter eos quamuis, carnalis culpa sequatur:
Primum coniugium sic semper fortificatur.

DISTINCTIO. XXVIII.

Si consensus de futuro cum iuramento faciat coniugium.

Hic quæri debet, vtrum consensus de futuro, &c.

QVamquam iurando firmant ius verba futuri,
Post resilire potes, sed peccas hoc violando.
Contrahe clam vere contractum crede manere,
Sed nequit Ecclesia, si discedat prohibere,
Cum desint testes, quibus hoc possit cohibere.
B Consensus coniugalis, contracta valere
Cogit coniugia, carnalis non ita vere.

DISTINCTIO. XXIX.

Quod non est consensus legitimus, vbi est coactio.

Oportet autem, consensum coniugalem liberum, &c.

SI quis cogatur nec consensus tribuatur:
Coniugium tale frustratur, & annihilatur.
Si post conuiuat, tunc consentire probatur.

DISTINCTIO. XXX.

De errore, qui euacuat consensum.

Nec solum coactio impedit vel excludit, &c.

ERror fortunæ, velut error, quaq. litatis
Coniugium numquam dirimunt. sic esse sciatis.
Virgo Ioseph vere nupsit: sed vterque manere,
Virgo censebat, vt sacrum pneuma monebat.
Cura gignendæ prolis, necnon fugiendæ
Luxuriæ, licite sunt vxores adhibendæ.
Causæ non æque species sunt diuitiæq.
D Ioseph virgo datur, vt eo virgo foueatur,
Et ne suspecta, virgo clemens habeatur:
Mysteriumq. sacrum quasi signatum teneatur.

DISTINCTIO. XXXI.

De tribus bonis coniugij.

Post hoc de bonis coniugij, quæ sint, &c.

PRoles atque fides, sacramentumq. notentur,
Quæ tria coniugij bona sunt, duo sæpe mouentur. *Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3*
Postremo latum semper manet inuiolatum.
E Etsi qui steriles sese reddunt studiose,
Non hoc coniugium proprie voco, sed vitiose.
Ex quo formatur fetus necnon animatur:
Quo procreatur sibi mors, homicida vocatur.
Si non ardore coeas, sed prolis amore,
Debita seu dederis, non peccas immo mereris.
Est tamen in coitu mala delectatio vere,
Idq. malo culpæ, non pœnæ credo carere.

DISTINCTIO. XXXII.

De solutione carnalis debiti.

Sciendum etiam est, quia cum nominibus, &c.

VIr mulierq. pares sunt iuris redditione.
In cunctis alijs est vir caput ex ratione.
Si contradicat in voto vir mulieri
Siue viro mulier pro nullo debet haberi.
Ad ius reddendum, dicas vtrumque teneri.
Concedente viro, si coniux polliceatur,
Hinc habitum mutet, votum numquam reuocatur.
Si vir concedat vxori posse vouere,
Ac habitum mutet, post non poterit prohibere.
Menstrua quando fluunt reddi tibi iura, scienter
Si petis, offendis: porro ius redde dolenter.
Præcipuis festis offendis iura petendo.

Digitized by Google

Sed non reddendo, si reddis mente dolendo.
In festis petere ius nulli credo licere,
Hos ius disiungit, quos Septuagesima iungit.

DISTINCTIO. XXXIII.

De diuersis legibus coniugij.

Quæritur hic de antiquis patribus, &c.

PLures vxores patres habuere priores,
Nec delinquebant, causa prolis faciebant.
Sunt idcirco pares, Abraam vir, virgo Ioannes.
Integritas mentis, carnis præit integritatem.
Coniugium patrum, præcellit virginitatem,
Si distinguantur leges, quibus hæc variantur.
Gen.19.d Non Loth, sed natæ mortem sibi sunt operatæ.

DISTINCTIO. XXXIV.

De personis legitimis.

Nunc superest attendere, etc.

VOtum, ius, crimen, cum cultus disparitate.
Error conditio, triplici cum proximitate:
Ordo, ligamentum, coeundi præpedimentum:
Hæc socianda negant connubia, iuncta religant.
Actu non habitu, si quemquam concomitatur,
Nubentem furia: contractus hic annihilatur.
Coniugium macula membrorum non separatur.
Vxoris propriç soror a te si violatur,
Hæc non priuatur proprio quin iure fruatur.
Quærere non poteris, sed reddere iura teneris.
Nubere non poteris, vxor quit, si morieris.

DISTINCTIO. XXXV.

Eodem iure vtitur vir, & mulier.

Hoc etiam notandum, quod Dominus, etc.

SI vir mœchatur coniunxq. virum comitatur,
Peccant lege pari, nequeunt ideo separari.
Qui non mœchatur, si vult, licite segregatur:
Sed redeat, vel contineat quisquis separatur.
Quæ non a scelere cessat, noli retinere.
A non mœchante mœchus poterit reuocari.
Possunt quando volunt sic disiuncti sociari.
Pontificis nutu diuortia dic celebrari.
Siue viuente viro se mœcho mœcha vouebit,
Siue viri proprij mortem pro posse mouebit,
Nubere nequaquam mœcho prædicta valebit.
Hanc legem pariter cum mœcha mœchus habebit.

DISTINCTIO. XXXVI.

Si pro extrema conditione valeat vir separari ab vxore, & e conuerso.

Nunc de conditione, videamus, etc.

SI seruæ nubas deceptus conditione,
Et resilire velis, poteris iuris ratione.
Vnius seruæ si seruus nubit alius,
Coniugium cum seruitio perstabit vtrius.
Cum fit coniugium seruorum sæpe duorum,
Coniugium stabit cum seruitio Dominorum.
Qui se seruificat, vt coniugium dirimatur,
Nec facit vxorem seruam, nec ab hac separatur.
Certum tempus habent sponsalia, coniugiumq.
Quod nisi seruetur, reuocari posset vtrumque.

A

DISTINCTIO. XXXVII.

In quo ordine nequeat fieri coniugium.

Sunt igitur quidam ordines in quibus, etc.

IMpedit ordo sacer connubia iuncta retractat,
Non aliam ducet vxorem, qui sibi mactat.

DISTINCTIO. XXXVIII.

B

De voto.

Nunc de voto inspiciamus, etc.

COniugium voto priuato præpedietur.
Sed per solemne iam contractum dirimetur.
Si mulier nubit, redit, & vir qui perhibetur
Mortuus, vxor ad hunc rediens rea non reputetur.

DISTINCTIO. XXXIX.

De dispari cultu.

C *Post hæc de dispari cultu, videndum est, etc.*

DIsparium cultu nunc coniugium dirimetur.
A blasphemante, non blasphemans separetur.
Alterius fidei licite quicumque ligantur,
Legitime tales tunc contraxisse probantur.
Conuerso reliquo simul hi, potuere morari:
Quando ruina patet, conuersus quit separari.

DISTINCTIO. XL.

De cognatione, & prius de carnali.

D *Nunc superest, de cognatione aliquid, etc.*

SI distinguatur cognatio sic geminatur,
Quædam carnalis est, altera spiritualis.
Nubere non poteris consanguineæ mulieri.
Ante gradum quartum constet tibi sic prohiberi.
Ante gradum quartum consanguineæ sociari,
Non licet: affinis hac debet lege ligari.

DISTINCTIO. XLI.

De affinitatis gradibus.

E *Nunc de affinitate, videndum est, etc.*

AFfines fiunt carnali proximitate,
Adnumeresq. gradus velut in consanguinitate.
Si præit impediet, & coniugium malefiet.
Fornicor est propriæ meretricis, vel viduarum,
Stuprum virginis, incestus consanguinearum,
Sed fit adulterium nuptarum pestiferarum.

DISTINCTIO. XLII.

F

De spirituali cognatione.

De parentalium graduum, famosa quæstione, etc.

QVisquis de fonte natum leuat, vt separetur,
Pœna plectetur, nec coniugium dirimetur.
Ducere commatrem, vel natas spirituales.
Nemo potest; si fit, debes disiungere tales.
Nati carnales non ducent spirituales,
Vir nequit vxoris commatri consociari.
Non a coniugibus debet quis fonte leuari.
Coniugium sæpe licite poterit celebrari,
Et sacra coniugia licite possunt iterari.

DI-

Digitized by Google

A

DISTINCTIO. XLIII.

De resurrectione,& iudicij conditione.

Postremo de conditione resurrectionis, etc.

VOce iubente Dei surgent, qui tunc morientur,
Et iam defuncti: cunctorum facta scientur.
Quod de nocte Iesus sit venturus, perhibetur.
Aut insperatum tempus sub nocte notetur:
Vel subitum tempus per noctem significetur.

DISTINCTIO. XLIV.

De ætate & statura resurgentium.

Solent autem nonnulli,etc.

AEtatem Christi iuuenilem suscipiemus,
Quando resurgemus: sed staturam variemus.
Nil de materia carnis cuiusque peribit,
Nam de pulueribus dispersis tota redibit.
Nil deforme bonis inerit, sed perficietur
Quod deforme fuit. hoc prauis non tribuetur.
Corporeis flammis,semper reus afficietur,
Nec consumetur, & dæmon in his patietur.
Sentiet has anima, quòd eis sine fine cremetur.
Sicut abortiua, quæ primo viua fuere,
Surgent complete, sic de monstris puto vere.

DISTINCTIO. XLV.

De diuersis animarum receptaculis post mortem.

Præterea sciendum,quod omnes animæ, etc.

GLoria, seu pœna, duplex locus est animarum.
Sumptis corporibus,augetur pœna malorum.
Illis proficiunt suffragia, qui meruerunt,
His quoque plus prosunt, qui plus meritis viguerũt.
Si communia sint, specialia plus valuerunt,
Illis, pro quibus hic suffragia facta fuerunt.
Orant pro nobis sancti, bona nostra volendo,
Atque preces nostras, summo Domino referendo.

DISTINCTIO. XLVI.

Si valde malis aliqua detur mitigatio pœnæ.

Sed quæritur hic, de valde malis vtrum, etc.

NVlli damnato, saluando Deus miseretur.
Est miserans,quoniã non punit,vt ipse meretur.
Est iudex iustus Deus, est miserans miseretur,
Actus, sed non res,in eo diuersificatur,
Ipsum iustitia nec non pietas comitatur.

DISTINCTIO. XLVII.

De sententia iudicij.

Solet etiam quæri qualiter dabitur,etc.

VTrum iudicij sententia, voce feratur,
Aut ipsam dictet sibi conscia mens, dubitatur.
Sed quòd vocalis erit a multis reputatur.
Iudex Christus erit, per quem decreta ferentur,
Assistent Christo, qui Christi iussa sequentur,
Cuncta relinquentes, vt Christum testificentur.
Ordine quadruplici, cuncti tunc instituentur.
Duplex sanctorum, duplex erit & reproborum.
Angelicus chorus trahit ad pœnam sceleratos,
Colliget electos ducens ad summa beatos.
Ignis præcedens, electos purificabit:
Et post iudicium mundi faciem renouabit,
Demum damnatos, diuina lege cremabit.
Tunc prælatus erit Deus vnus, & euacuabit
Prælatos alios,cum sanctos glorificabit.

DISTINCTIO. XLVIII.

De forma iudicis.

Solet etiam quæri,in qua forma Christus,etc.

CHristus homo cunctis parebit glorificatus.
Stigmata respiciet tam iustus,quàm sceleratus.
Si quæras cur Christus homo potius perhibetur
Iudex? sit ratio, quòd ab omnibus inspicietur,
Quod de diuina natura non refereturr:
Quod Iesus in Iosaphat,plerisque videtur:
B Aere vel terra si iudicium celebretur:
Et quod portetur ibi crux tunc conspicietur:
Sed quod in aere sit magis ex ratione tenetur.
Sol stellæ luna tunc ecclypsim patientur.
Sed post iudicium maiore luce fruentur.
Angelici chori, mirantes hoc reuerentur.
Cæli fulgebunt, & motus lege carebunt,
Cuncta quietata persistent, & renouata,
Sed meliorata vita veniente beata.

DISTINCTIO. XLIX.

C De differentia mansionum in cælo,& in inferno.

Post resurrectionem vero,facto vniuerso, etc.

HIerusalem ciues fiunt in fine beati.
Inferni ciues damnati,seu reprobati.
Illi gaudebunt, isti sine fine dolebunt.
In donis pœnisq. gradus distanter habebunt.
Scitur & appetitur a cunctis vita beata.
Esurit hic anima, sed habens hanc fit satiata.
Nam bene vult, & habet quod vult iam glorificata,
Non omnes æque, cognoscent siue fruentur,
D Vna tamen merces est, quam mirando tuentur.
Ast extensiue gaudentes æquiparantur.
Sic cum corporibus, animæ plus glorificantur:
Corpus carnale surget tunc spirituale.

DISTINCTIO. L.

Si mali in inferno peccabunt.

Hic oritur quæstio,ex præmissis ducens, etc.

NIl in damnatis, peruersum velle meretur,
Nam meriti tẽpus nunc est,sed tunc remouetur,
E Per tenebras illa priuatio plena notetur
Æternæ lucis, quam perpetuo patientur.
Noscere damnati poterunt, hic si quid agatur,
Coniecturando,vel si sibi significatur.
Nec non dilectis damnatus compatietur,
Exemplum præsens in diuite suscipietur: *Luc. 16.*
Ne sanctos videant, post iudicium remouetur,
Semper erunt sancti damnatos inspicientes,
Ex hoc gaudentes,nihil ipsis compatientes.

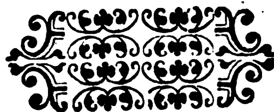
PLasmator rerum, lumen de lumine verum,
Da veniam scelerum,cernam speciem specierum.
F Laus sanctorum,flos florum, spes miserorum.
O lux cæcorum, dux morum,stella polorum.
Tu pia, tu venia,via,gloria,virgo Maria,
Voto sincero te desidero,volo,quæro.
O contemplator crucis,& pacis reparator,
Legis zelator, & paupertatis amator,
Sic dilexisti feruenter vulnera Christi,
Stigmatibus Christi signari,quòd meruisti,
Hinc rogo me signa Francisce per hæc tua signa.
Amen.

LIBRI QVARTI SENTENTIARVM FINIS.

Digitized by Google

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
OPVSCVLVM
De quattuor virtutibus Cardinalibus.

Plotinum inter Philosophiæ professores cum Platone principem lib. 2. de virtutibus Enn. 1. et Macrobium li. 1. in Somn. Scip. c. 8. secutus Auctor de quattuor virtutibus Cardinalibus in hoc opusculo sermonem scribit, rationemq. exponit, quare vocentur Cardinales: ac præterea virtutum earundem officia docet, gradus etiam, et statvs diuersos, quorum causa appellationes diuersas sortiuntur. Nam hæ quattuor virtutes politicæ, purgatoriæ, purgati animi, et exemplares dicuntur: immo singulæ his quattuor nominibus possunt nuncupari. Bona quoque pars huius opusculi desumitur ex tractatu de virtutibus Cardinalibus olim Senecæ ascripto: postea vero Martino episcopo Dumiensi germano suo auctori, ope MS. codicum, restituto. Qui quidem auctor teste Trithemio claruit sub Theudemiro rege Sueuorum, Imperium Constantinopolitanum gubernante Iustiniano Augusto anno Domini 540. Hac autem materia sæpius, a S. Bonauentura tractatur, vt videre est apud eundem lib. 3. sent. d. 33. et in Hexaem. ser. 5. et 6. to. 1. et in breuiloq. p. 5. c. 4. et in centiloq. p. 3. sect. 36. et 41. cum sequentibus. supra hoc eodem tomo.

Sene. tract. de quat. vir. Card.

DE quattuor virtutibus Cardinalibus, sunt virtutes politicæ, id est scientiæ de gubernatione ciuitatum, purgatoriæ, purgati animi, ac exemplares. Seneca: Quattuor virtutum species multorum sapientum sententijs diffinitæ sunt, quibus animus humanus comptus, ad honestatem vitæ possit accedere: quarum prima est prudentia, secunda magnanimitas, tertia continentia, quarta iustitia. Singulæ igitur honestum, & bene morigeratum faciunt virum. Gregorius: Solidum nostræ mentis ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinent. In his igitur quattuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Vnde quattuor paradisi fluminibus terra irrigatur: quia dum his quattuor virtutibus cor confunditur, ab omni desideriorum æstu temperatur.

Greg. lib. 2. Mor. c. 27. non longe a prin.

B

Cardinales virtutes cur dictæ.

Cardinales appellantur, quia sicut ostium vertitur in cardine & regitur, ita his regitur, & vertitur vita hominis. Per virtutes namque Cardinales rectificatur anima in suis virtutibus. Nã prudentia rectificat vim rationalem: fortitudo siue magnanimitas irascibile: temperantia siue continentia concupiscibilem: iustitia vero rectificat omnes vires. Ipsa enim iustitia apprehendit omnes virtutes ad proximum, vt est liberalitas: & ordinantes ad seipsum, sicut est pœnitentia, & innocentia: & ordinãtes ad Deum, sicut est latria, pietas, & obedientia. Et ideo iustitia dicitur retinens omnes virtutes, quia non tantum est specialis, sed generalis virtus, comprehendens totius animi rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis.

C

Iustitia nõ tantum specialis, sed generalis virtus.

Nota, per virtutes Cardinales homo in omnibus operibus instruitur, & contra vitia armatur. Primũ fit dupliciter, quo ad se per prudentiam, quo ad proximum per iustitiam. Secundũ etiam dupliciter, in prosperis per temperantiam, in aduersis per fortitudinem armatur. Augustinus: Prudentia est in præcauendis insidijs, Iustitia in subueniendis miserijs, Fortitudo in perferendis molestijs, Tẽperantia in coercendis delectationibus prauis. Politicæ dicuntur, prout sunt in in recto regimine rationis. Purgatoriæ prout sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partim interiora, & partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando

Aug. li. 14. de Trin. c. 9. to. 3.

D

A deuictis vitijs possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus motibus prauis primis. Exemplares dicuntur, quæ in mente diuina cõsistunt. Nam ideæ in Deo sunt, & omnium rerum exemplar est.

De prudentia.

Macrob. li. 1. in somn. Scip. c. 8.

Nota, quòd quælibet virtus Cardinalis potest coaptari singulis virtutibus iam præmissis. Nam prudentia prout est virtus politica, vt ait Macrobius, est ad rationis normam quæ cogitat, & quæ agit vniuersa dirigere, nihil præter rectum facere vel velle. Secundo prout est virtus purgatoria est mũdum, & omnia quæ in mundo sunt diuinorum cõtemplatione despicere. Tertio prout est virtus purgati animi, est sola diuina noscere, & ea, tamquam nihil sit aliud, intueri. Exemplaris autẽ est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt & aperta, & disponit vniuersa, quæ in cælo sunt, & quæ in terra sunt, &c. Primus gradus facit hominem in omnibus rationabiliter operari, & cum hominibus honeste conuersari. Secundus mentem altius erigit: quia cum mundana despicit, æterna, & cælestia prudenter appetit. Tertius mentem plenius perficit, dum eã in æternis figit, quia sola æterna cælestia bona concupiscit. Quartus, qui in solo Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit & consummat, quia omnis vera prudentia a Domino Deo est. Seneca: Quisquis prudentiam sequi desideras, tunc per rationem recte viues, si omnia prius æstimes, & perpenses. Si prudẽs esse cupis, in futura prospectum intende, & quæ possint contingere cuncta ante propone. Nil tibi subitum sit, sed ante per otiũ prospicias. Nam qui prudens est, numquam dicit, Non putaui id fieri: quia non dubitat, sed expectat: nec suspicatur, sed cauet. Si prudentiam amplecteris, vbique idem eris: & prout varietas exigit rerum, ita te accommodes tẽpori. Sermo tuus non sit inanis, sed aut suadeat, aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Lauda parce, vitupera parcius. Nã similiter reprehensibilis nimia laudatio, sicut immoderata culpatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur, præsentia ordina, futura præuide, & præterita recordare. Nam qui non de futuro præmeditatur, in omnia incautus incedit. Propone animo tuo mala futura, & bona, vt illa sustinere possis, ista moderari. Non semper sis in actu, sed interdum animo tuo dato requiem. Sed & ipsa requies plena

Sene. tract. de quat. virt. Card.

Digitized by Google

plena sit scientiæ studijs, & cogitationibus bonis. Nã prudens, numquam marcet otio: aliquando animum remissum, numquam dissolutum habet. Non te moueat auctoritas dicentis, nec quis, sed quid dicatur, attendito: nec quàm multis, sed qualibus placeas cogites. Prudentia est bonarum rerum & malarum discretio, vtraque cum fuga mali & electione boni: de qua procedit circumspectio, docilitas, & cautio. Circumspectio est cautela contrariorum vitiorum, qua fugimus auaritiam, & cauemus prodigalitatem. Docilitas est potentia erudiendi, hoc ordine vt prius te, & postea alios instruas. Cautio est prudentia discernendi vitia, virtutum speciẽ inferentia. Prudentia in sex diuiditur: primo in cognitionẽ præsentiũ, vnde in Prouerbio dicitur: Præcedant palpebræ tuæ gressus tuos, id est consilia tua facta tua præueniant. Secundo, in memoriam præteritorũ, vnde dicit Ezechias: Recogitabo tibi omnes annos meos, & cetera. Tertio in prouidentiam futurorum, vnde Boetius: Nõ sufficit intueri quod situm est ante oculos: prudentia rerũ exitus metitur. Quarto in circũspectionem contrariorũ, vt in Prouerbio dicitur: Est via, quæ videtur homini recta, nouissima autem illius ducunt ad mortem. Quinto in cohibitionem peccatorum, vnde dicit Paulus: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Sexto in exercitationem virtutum, ait enim Ecclesiastes: Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare.

Prudentia quid. — Prudentiæ diuisio. — *Prou.4.d* — *Isa.38.c* — *Boet. de cõsol. philosoph. li. 2. pr. 1.* — *Prou.14.b* — *1.Cor.9.d* — *Eccles.9.c*

Secunda virtus Cardinalis est temperantia, quæ prout est virtus politica, est nihil appetere pœnitendũ, in nullo legem moderationis excedere, & sub iugo rationis cupiditatem domare. Secundo prout est purgatoria, est omnia relinquere in quantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit. Tertio prout virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Quarto prout exemplaris, quæ in Deo est, sic est, quod in se perpetua intentione conuersa est. Primus gradus ab excessu, & defectu custodit: quia ei mediũ virtutis omni tempore ostendit. Secundus mentem ad æterna perfecte dirigit: quia superfluitatem rerum grauantium firmiter excludit. Tertius mentem in æternis figit: quia concupiscentiam omnis inordinati concupiscibilis penitus extinguit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & perducit, & perficit: quia omni creaturæ numerum pondus, & mensuram tribuit. Seneca: Si continentiam diligis, circumcide superflua, & in arctum desideria constringe. Considera tecum quantum natura deposcat, non quantum cupiditas spectat. Palatum tuum fames excitet, non sapores: nec ad voluptatem, sed ad cibum accedas: nec præsentibus delicijs inhærebis, nec desiderabis absentes. Si continentiam diligis, turpia fugito, antequam accidãt: nec quidquam aliud magis vereberis, quàm teipsum. Omnia prẹter turpitudinẽ tolerabilius crede. A verbis quoque turpibus te abstine: quia licentia eorum impudentiã nutrit. Si continens es, opus est continue affectiones adulationum repellere, quarũ sermones animum quadam voluptate resoluunt. Si continens es, & animi & corporis motus obserua, ne indecori sint: nec ideo contemnes, quia latent. nam nihil differt si nemo videat, cum ipse videas. Cunctis esto benignus, nulli blandus, & paucis familiaris, omnibus æquus: bone famæ, neque tuæ seminator, neque inuidus alienæ. Ad iram tardus: ad misericordiam pronus. In aduersis firmus: in prosperis cautus, & humilis. Virtutum occultator sicut alij vitiorum: rari sermonis, sed loquentium patiens. Quæ nosti sine arrogantia, postulanti imparties: quæ nescis sine occultatione ignorantiæ, tibi postula humiliter impartiri. Notandum quod temperantia est virtus cum potentia resistendi illecebris, in nobis impetus facientibus: ex qua procedit continentia, quæ est virtus ab illecebris, castitas, sobrietas, parcitas, qua retinemus retinẽda, largitas, moderantia, honestas, abstinentia, verecundia, modestia, omnium rerum moderatio.

De temperantia. — *Sene. tract. de quat. vir. Card.*

Tertia Cardinalis virtus est fortitudo politica, quæ est animum supra periculi metum erigere, nihilq. nisi turpia timere. Secundo purgatoria, est animo non terreri cõtra quæquẹ aduersa. Tertio purgati animi, est passiones non solum vincere corporis, sed animo penitus ignorare. Exemplaris quæ in Deo est, quod sem per idem est, nec vmquam mutatur. Ex his potest patere, quòd primus gradus hominem facit omnẽ metum pro vtilitate reipublicæ postponere, & nihil nisi turpia formidare. Secundus magis cõnfortat, vt nulla pœna carnalis eum terreat, quia ad sola æterna fortiter anhelat. Tertius mentem in æternis figit, cum contraria viderit repugnare animo, & confidenter contemnit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & consummat. Ipse attingit a fine vsque ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter. Seneca: Magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, viues cum magna fiducia, liber, intrepidus, alacer. Magni animi hominis bonum est, finem huius vitæ intrepidum expectare. Si magnanimus fueris, numquã iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: Non mihi nocuit, sed nocendi animum habuit: & cũ ipsum in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse, & non fecisse. Scito enim magnum, & honestum vindictæ esse genus, ignoscere. Eris magnanimus, si pericula non appetas vt temerarius, nec formides vt timidus. Nam timidum nil facit animũ, nisi reprehensibilis vitæ conscientia. Fortitudo est immobilis inter aduersa animi laborum, & periculorum susceptio, quæ nec aduersitatis incursu frangitur, nec prosperitatis blandimento eleuatur. De qua oritur magnanimitas, fiducia, securitas, patientia, perseuerãtia longanimitas, humilitas, mansuetudo, &c.

De fortitudine. — *Sap.8.a* — *Sen. tract. de quat. vir. Card.* — Magnum, & honestũ vindictę genus. — Fortitudo quid.

Quarta virtus Cardinalis est Iustitia politica, quæ est mundum despicere, & seruare vnicuique quod suum est, scilicet sibiipsi, & proximo, & Deo. Secũdo purgatoria, est ad veram viam proximi consentire, & vniuscuiusque virtutes in suo vigore seruare. Tertio, purgati animi, est cum diuina mente perpetuo fœdere sociari. Exemplaris Iustitia, quæ in Deo est, perenni lege a sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Primus gradus ab omni iniquitate custodit, & cum omnibus hominibus conuersari facit. Secundus mentem ad æterna trahit, quia iusto ordini rationis perfecte consentit. Tertius, mentem in æternis figit, quia illam cum Deo æterno perpetuo fœdere sociat. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & perficit: quia omnem creaturam sua perpetua & inflexibili lege iuste regit. Ex his patet, quo modo per virtutes Cardinales, vt sunt politicæ, homo ordinatur in operationibus suis, quo ad proximum suũ: per virtutes, quæ sunt purgatoriæ, ordinatur ad seipsum: per virtutes purgati animi ad Deum. Seneca: Iustitia est naturæ, tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta.

De iustitia — *Sen. vbi supra.*

FINIS OPVSCVLI DE QVATTVOR VIRTVTIBVS CARDINALIBVS

CAPITA

CAPITA OPVSCVLI SEQVENTIS.

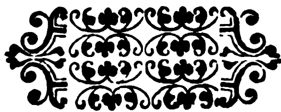

S. BO-

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS OPVSCVLVM.

De Septem donis Spiritus sancti.

Conuiuia septem animæ, totidemq. conuiuæ, ferculorum quoque et ministrorum varietas cum distinctione, et explanatione mirabili donorum, et operationum Spiritus sancti hoc opusculo demonstrantur. Quod in duas partes distributum est: in quarum prima de donis Spiritus sancti in genere, in secunda vero de eisdem in specie agitur. De hac autem materia quamuis ser. 2. et 3. in Hexaemeron, et lib. 3. Sent. dist. 34. nec non supra hoc eodem tomo Breuiloq. p. 5. cap. 5. Et Centiloq. p. 3. Sect. 45. et infra opusculo, quod Dieta salutis inscribitur titul. 6. et alijs locis sæpe auctor tractet: hic tamen de Spiritus sancti donis copiosiori manu scribit, et quæ ad hanc rem maxime pertinent ex sacra Scripturæ thesauro depromit. Sanctorum quoque Patrum, & aliorum scriptorum doctrinas ad id frequenter inculcat, in quo vt in ceteris eius libris, singularis auctoris pietas cum summa eruditione coniuncta facile cernitur

Quod Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum septem donorum largitorum. Cap. I.

Iacob. 1. c — MNE *datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum.* Sanctus Iacobus Apostolus a veritate paterni verbi illuminatus, et a charitate Spiritus sancti inflammatus, in verbis istis describit nobis patrem æternum, vt est fontana, et perfecta cognitio diuinarum personarum in habitudine ad creaturas: quibus communicauit datum optimum in filij datione in natura humana, vt patet in Isaia, (Isa. 9. a) qui dicit, Immensum paruulum datum nobis, scilicet in incarnatione: cum quo nobis omnia bona pariter venerunt. (Sap. 7. b) Propter quod Apostolus non dixit simpliciter *datum optimum:* sed, *Omne donum optimum.* (Ioan. 1. a) Omnia enim per ipsum facta sunt. Communicauit etiam eis donum perfectum in Spiritus sancti liberali missione, vt patet in Ioanne. (Ioan. 14. d) In quo omnia dona largiuntur, vt patet apud Paulum. (1. Cor. 12. b) Propter quod Apostolus Iacobus non dixit simpliciter donum perfectum, sed, *Omne donum perfectum.* Hæc enim omnia operatur idem spiritus, vt sic per verbi incarnati, et dati illuminationem, et Spiritus sancti spirati, et donati inflammationem, reducamur ad luminosi et amorosi patris veram cognitionem, et feruidam dilectionem, et ex his, ad eius perfectam vnionem. Ista enim vnio est finis largitionis luminum, vt per eam reducamur ad patris deificam simplicitatem, et perfectam vnitatem. Vnde Dionysius (Dionys. de Cæl. Hierar. c. 1. in prin.) in principio Angelicæ Hierarchiæ assumens verbum propositum, dicit sic: Omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum. Sed et omnis a patre luminis notæ apparitionis processus in nos bonitatis dono veniens, rursus, vt viuifica virtus, extensiue nos adimplet, et conuertit ad congregantis patris vnitatem, et deificam simplicitatem. Et enim ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, vt ait sacer Dionysius. (Ibidem.) Ista exponens commentator Linconiensis, ibidem dicit: Sumus enim nos primo, per varios variarum rerũ amores distracti, diuisi, et multiplicati, et ex ipsa distractione contracti, corrugati, et multiplicati. Ideo lu-

A minum, siue donorum diuinorum apparitio in nos proueniens, velut viuifica virtus ordine conuerso, quo in nos venit, recedendo secum ad suam originem vnde venit, ab huiusmodi contractione, corrugatione, et multiplicatione, nos extendit, dilatat, et maiorat: et auertens nos a multitudine prius amatorum, conuertit nos ad patris congregantis vnitatem, et deificam simplicitatem. Sequitur: Sua simplicitas autem est deifica, quia spiritum ei soli adhærentem, vt Saluator ait, iam vnit sibi, et conformat, et deiformem efficit, et licet non substantialiter, participatione tamen ipsius, Deum facit, secundum quod ait

B Psalmista: Ego dixi, Dij estis. (Psal. 81. b) Et sic spiritus adhærens Deo puro amore fit magnus, expansus, et simplex, et vnitus, quia a dispersione congregatus. Hæc ille. Verbum igitur paternum dicitur datum optimum: (Coloss. 2. a) In quo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei sunt absconditi, secundum Apostolum. Quod Verbum in natura humana nobis datum, noster frater efficitur, quem fratrem sponsa feruenter desiderauit, dicens: Quis mihi det te fratrem meum, *et cet.* (Cant. 8. a) Spiritus autem sanctus donum perfectum dicitur, quia a patre, et filio, vt donabilis spiratur, vt dicit Augustinus. (August. li. 15. de Trin. c. 17. 18. et 19. to. 3.)

C Qualiter verbum datum optimum mittit nobis donũ perfectum suum, vt ipse testatur, dicens: Ignem veni mittere in terram. (Luc. 12. f) Quod verbum Ambrosius exponens de missione Spiritus sancti, (Amb. cõm. in Luc. li. 7. ca. 12. to. 3.) qui est ignis amorosus, illuminans intellectum, et pariter inflammans affectum, dicit: Venit Dominus ignem mittere in terram, non vtique bonorum cõsumptorem, sed bonæ voluntatis auctorem, scilicet Spiritum sanctum; qui aurea vasa Dominicæ domus, idest animæ potentias, capaces diuinitatis meliorat, donis et virtutibus

D adornando, et perficiendo: fenum vero consumit, et stipulam, idest tam magna, quàm minora offendicula per ignem charitatis expellendo. Et Bernardus dicit: (Bern. ser. 1. in festo Pentecost. cir. med.) Spiritus sanctus profecto monet memoriam, docet intelligentiam, et mouet voluntatem. *Et in alio sermone:* (Idem ser. 2. in eo. festo prope fi.) Nec minimam paleam peccati intra cordis, quod possidet, habitaculum, patitur residere: sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit illud spiritus suauis et dulcis. Hæc ille. Qui sol infiniti et amorosi ardoris, scilicet Spiritus sanctus, tripliciter exurit montes, (Eccli. 43. a) id est eleuatas mentes, scilicet memoriam, intellectum, et voluntatem. In quibus consistit imago

Digitized by Google

imago Dei, et ideo capaces sunt Dei, vt dicit Augustinus de Trinitate. In tantum, vt Pater in memoria audiatur, et Verbum siue filius in intelligentia videatur, et Spiritus sanctus, in voluntate amplexetur. Dicit enim Richardus: Sic Deus auditur per memoriam, videtur per intelligentiam, deosculatur per affectum, amplectitur per applausum. Vel si melius placet, inquit Richardus, auditur Deus per reuelationem, videtur per contemplationem, sed deosculatur per deuotionem, et astringitur per dulcedinis suæ infusionem: vt infra plenius patebit dono quinto, scilicet consilij. Non autem solum sol iste diuinus exurit montes, vt dicitur in Ecclesiastico: sed et igneos radios exufflat, et refulgens radijs suis excæcat oculos. Igneos radios ardentissimæ charitatis exufflat septem, quando nobis inspirat radios suos septem donorum, qui et illuminant, et inflammant mentes humanas, quia Spiritus sanctus datur in eis: intantum, vt oculos cæcorum illuminent, et oculos videntium obducant, vt patet, quando Apostoli a Spiritu sancto inspirati, septem donis eius ita lucebant, et ardebant, vt pene totum mundum illuminarent, et inflămarent signis et doctrinis, et quosdam propter nimiam refulgentiam obcæcarent, non valentes tantū fulgorem vel refulgentiā sustinere. Quare clamabāt, dicētes: Isti ebrij sunt, vel musto pleni sunt.

Aug. li. 11. de Trin. c. 11. et li. 14 cap. 4. to. 3. Richar. lib. 4. de contiplat. ca. 15. post med.

Eccli. 43. a

Act. 2. b

Dona Spiritus sancti sunt radij ignei.

Ista septem dona, priuilegiata sanctitate, dicuntur radij ignei: quia Spiritus sanctus per ea, quasi ad modum ignis amorosi humiliat alta, per donum timoris: liquefacit dura, per donum pietatis: illuminat obscura, per donum scientiæ: consolidat mollita, per donum fortitudinis: restringit fluida, vel dirigit deuiantia per donum consilij: clarificat metalla, per donum intellectus: ignit frigida per donum sapientiæ. Spiritus sanctus igitur per dona sua nobis donat lumen veræ cognitionis, et feruorem sancti amoris. Quæ duo maxima dona, et bona sunt, quæ nobis hic dantur ad felicitatem æternam prægustandam, et in futura vita feliciter consummandam. De quibus duobus bonis commentator Dionysij Hugo dicit sic: Duo sunt cognitio et amor: vnum pertinet ad illuminationem, alterum vero ad refectionem. Cognitio veritatis illuminat: amor bonitatis satiat. In his beatitudo constat, cognoscere verum et amare bonum. Duo, inquit Hugo, prædicta apud nos sunt magna bona, et non inueniuntur apud nos maiora alia his, neque ad gaudium, neque ad felicitatem nostrā magis operantia, quam lumen et dulcedo. Nam si illuminaris, magnum bonum est, sed non plenum. Si satiaris et non illuminaris, magnum bonum est, sed non perfectum. Refectio iucundum facit, quod intus est. Illuminatio iucundum facit, et exhibet quod foris est. Videtur quidem refectio magis necessaria esse, vtrumque tamen ad plenum gaudium exigitur. Hæc ille. Sed quia hæc duo bona magna, et summe nobis necessaria scilicet refectio et cognitio a Spiritus sancto in septĕm donis eius conferuntur, vt dicit Gregorius. Ideo diligenter inuestigandum est nobis, qualiter hæc duo in illis bonis inueniantur, et obtineantur, vt nos per ipsa mentaliter illuminemur ad cognoscendum cælestiā, et spiritualiter reficiamur ad perfecte consequendum illa. Dicit namque Gregorius ibidem exponens illud Iob: Ibant filij eius septē, et faciebant conuiuium per domos vnusquisque in die suo: Dies, inquit, vniuscuiusque filij, idest doni, siue virtutis in mente a Deo concepti, est illuminatiò. Qui filij per domos conuiuia faciunt, dum virtutes, siue dona singula, iuxta donum proprium mente pascunt. Hæc ille. Igitur iuxta septem filios, sunt septem dies spirituales, siue illuminationes, et quælibet dies habet suum conuiuium. Igitur sicut septem sunt dies, ita et septem conuiuia erunt, siue septem mentis refectiones nos præparantia, et nos habilitantia ad illud grande conuiuium, quod

Hugo de S. Vict. in ca. 7. cal. Hierarch. li. 7. Longe post med.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Iob 1. a

verus Assuerus septem diebus iussit præparari, cunctis principibus, et pueris suis. *Esther 1. a*

Quod sint septem Spiritus sancti dona, et quare in septenario numero. Cap. II.

Viso quòd datum optimum, scilicet verbum incarnatum, misit nobis donum perfectum, scilicet Spiritum sanctum, qui vt sol amoroso ardore exurens montes, idest eleuatas mentes, igneos radios septem donorum inspirando exufflat: vt tamquam scintillæ igneæ in arundineto mentis discurrant, vt et in operationem foras erumpant, et proximos verbis, et exemplis tangendo, igne amoris accendant. Ideo modo videndum est de istis septem donis, siue radijs, qualiter in nobis recipiantur, et operentur. Et sunt quædam de donis istis præmittenda in generali, et postea de quolibet dicetur in speciali. Circa primū, quinque sunt videnda, propter maiorem notitiam aliorum infra dicendorum. Primo videndum est, quot sint dona Spiritus sancti, vel quid dicantur. Secundo qualiter hæc dona, ab alijs habitibus distinguantur. Tertio, quæ vtilitates in his donis conferantur. Quarto, qui et quales, istorum donorum capaces efficiantur, et qualiter obtineantur. Quinto, qualiter dona descendendo, et ascendendo ordinantur.

Eccli. 43. a

Sap. 4. b

Primo igitur videndum est, quot sint dona Spiritus sancti. Circa quod est sciendum, quòd Linconiensis commentator Dionysij exponens verbum illud, Omne datum optimum, et omne donum perfectum: dicit esse differentiam inter dationem, et inter datum bonum, et inter donū perfectum. Nam datio est dantis actio, et quădoque sumitur pro re data quacumque quæ potest dari. Et hæc datio bona extendit se tam ad dona, data bona, quàm ad donum perfectum. Et hæc datio, vel donatio, conuenit toti Trinitati, quæ est infinitæ liberalitatis, dans omnia omnibus, secundum cuiuslibet capacitatem, et gradum essentiæ suæ. Si enim natura non deficit in necessarijs, vt dicitur in libro de cælo et mundo, et de anima, multo minus Dominus non deficit in necessarijs. Qui enim omnia bona creauit, omnia bona regit. Sed talis datio proprie non dicitur donum, prout nunc loquimur de donis, donum tamen est. Datum vero bonum, inquit Linconiensis, dicitur, quod nos bonificat, vt omnia quæ nobis a dante conferuntur, quibus boni efficimur. Sunt autem data bona fortunæ, et omnia talia tam exteriora, quàm interiora bona, et cum eis bene vtimur, nos perficiunt perfectione prima. Donum autem perfectum, inquit Linconiensis, sumitur pro bonis gratuitis nos in bene esse perficientibus. Vnde in cap. 3. Angelicæ Hierarchiæ dicit sic: Licet perfecti simus, quantum ad speciem humanā, a natura tamen perfectio quantum ad bene esse, deficit nobis. Vnius enim cuiusque rei creatæ plena perfectio est, non esse impeditæ operationis, propter quam creata est: nec remissæ virtutis, a qua procedit. Natura enim operans otiosa est, et intantum deficiens, inquantum ab operatione propria otiatur. Cum vero ea non impedite, nec remisse operatur, non est quod ei vltra ad plenitudinem adijciatur. Ad talem autem perfectionis plenitudinē, homo mortalis peruenire non potest, nisi supernaturalibus luminibus, siue donis adiuuetur. Vnde Hugo dicit: Rationalis creatura, quæ sola ad imaginem conditoris facta legitur, data accepit optima, dum conderetur ad infima: et data accepit perfecta, dum sublimaretur ad summa. Neque enim melius alteri naturæ datum est ab eo, quod primum accepit per creationem, scilicet imaginem Dei. Neque perfectius accepit eo, quòd postmodum esse meruit per gratiam, scilicet Dei templum, Dei filius, vt per amoris vinculū Deo inseparabiliter colligetur, et sic fieri beatam: quod meruit per gratiam. Igitur dona perfecta

Dationem, datum optimum, et donum perfectum differre.

Arist. li. 1. De ca. tex. 32. et li. 2. tex. 50. et 59. li. 3. de ani. tex. 45

Hug. de S. Vict. lib. 1. in cal. Hierarch. non lŏge a prin.

sectæ gratuita, perficiunt dona optima naturalia, vt sic spiritus humanus per habitus donorum deiformium, reducatur ad plenam perfectionem, et operetur operationes non impeditas, prout possibile est in corpore corruptibili. Et sic dona ista videntur esse habitus quidam gratuiti, vel gradus quidam, et non habitus diuersi luminis diuini et gratuiti, secundum quosdam a Spiritu sancto mentibus humanis infusi, quibus disponantur, vt habiles fiant, et dispositi ad sequendum instinctus Spiritus sancti: qui instinctus sunt memoriæ admonitio, intellectus illuminatio, voluntatis motio. Et licet ratio, et synderesis sint quidam instinctus in homine, inclinantes eū ad aliquem sibi connaturalem finem consequendum per potentias eius: tamen quòd consequantur finem vltimum supernaturalem non sufficiunt, quia in corpore corruptibili, habent operationes multipliciter impeditas. Et ideo indigent virtute superioris agentis, ad consecutionem talis finis. Vnde Philosophus in libro de bona fortuna dicit: His qui mouentur per instinctum diuinum, non expedit consiliari secundum rationem humanam: quia id quod intendunt, consequuntur a meliori principio, quàm sit ratio humana, scilicet per instinctum diuinum. Ad cuius instinctus consecutionem, dona eius nos habilitāt, et præparant, quæ ab ipso liberalissime donantur. Sunt autem hæc priuilegiata dona septem, quæ dicuntur priuilegiata, eo quòd in eis donatur Spiritus sanctus appropriate loquendo, et quòd secundum prophetam fulserunt in Christo, vt patet in Isaia, qui dicit ea super florem, qui ascendit de radice Iesse requieuisse, vbi enumerat ea, dicens: Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapiētiæ et intellectus, spiritus consilij et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione, descendendo procedit a summo et combinando per mediam copulam, vt simul ostendatur donorum distinctio, et connexio, origo, et ordo. Sunt autem hæc dona tantum septem. Quia sicut dicit Gregorius: Per septenarium significatur vniuersitas, vt sicut mundus septem diebus est perfectus, sic et minor mundus homo, septem donis Spiritus sancti perficiatur. Sunt enim septem dona, propter septem expeditiones hominis, tam in vita actiua, quàm in vita contemplatiua necessaria. Nam Anselmus dicit, quòd quinque dona inferiora respiciunt vitam actiuam, et duo alia, respiciunt vitam contemplatiuam. Superiora sunt, donū sapientiæ, et intellectus, vt infra patebit. Et sic septem dona, sunt septem radij spirituales, tam splendidi, quàm igniti, procedentes a sole ardentissimæ charitatis: quibus sapientia ædificauit sibi domum, et manerium quasi septem columnis excisis, quibus fulcitur, et adornatur, et perficitur. In qua, sapientia, dulcissima conuiuia spiritualia ministrat inhabitantibus. Vnde dicitur: Sapientia immolauit sibi victimas, et miscuit sibi vinum, et proposuit mēsam suam: cuius copiam et dulcedinem nemo scit, nisi qui accipit per experientiam, vel per reuelationem, vt dicit Augustinus, vel per prædestinationem, vt ait Haymo.

Isa. 11. a

Cur dona Spiritus sancti in septenario numero.

Greg. super Ezec. ho. 3.

Ansel. li. de simil. c. 131

Prou. 9. a

Ibidem.

Aug. hom. 2. in Apoc. prope fin. to. 9.

Haymo in c. 2. Apoc.

Septem Spiritus sancti dona qualiter ab alijs habitibus et donis distinguantur. Cap. III.

SEcundo videndum est, qualiter hæc septem dona Spiritus sancti, ab alijs habitibus, et donis distinguantur. De quo notandum est, quòd commentator Dionysij, Hugo super principium Angelicæ Hierarchiæ, dicit sic: Gratia diuina illuminatio est, et ipsa dona gratiæ lumina sunt, illuminantia eos, qui se participant: et omnis gratia ab vno fonte descendit, et omnis illuminatio ab vno lumine: et multi sunt radij, et vnum lumen. Et spargit se vnum lumen, vt multos illuminet, et lucent illuminati multi, et non videtur nisi vnum lumen, et fiunt multi vnum, in lumine vno. Hæc ille. Ex quo apparet, quòd gratia est lumen, multos habens radios, vel gradus, diuersarum virtutum, et ornamentorum spiritualium. In ipsa enim gratia gratum faciente datur Spiritus sanctus, qui est donum perfectum perficiens animam, vt efficiatur filia patris æterni, sponsa Christi, et templum Spiritus sancti. Ideo merito vocatur gratia gratum faciens. Sine enim ipsa nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad æternam vitā peruenire. Ideo necesse est, vt per varios radios gratiæ, habeat anima varia exercitia virtutum, donorum, beatitudinum, fructuum spiritualium, et spiritualia dona sensuum, vt et vita spiritualis ex ipsis perfecta manifestetur. Gratia igitur cum sit origo, et forma omnium habituum, et gaudium virtualium, ramificatur in habitus, vel gradus virtutum moraliū, quibus vires appetitiuæ perficiuntur, ad obediendum rationi, qua reguntur, vt in omnibus actibus suis recte, et delectabiliter, et perfecte omnia operentur. Sunt autem quattuor virtutes morales, quæ dicuntur cardinales: quia vt ostium vertitur in cardinibus, sic vita humana vertitur, et regitur in his virtutibus, quæ sunt, Prudentia, quæ rectificat rationalem. Fortitudo, rectificat irascibilem. Temperantia, rectificat concupiscibilem. Iustitia, rectificat omnes vires, quia comprehendit totius animæ rectitudinem, cum ipsa rectitudo dicatur voluntatis. Et dicit Augustinus, quòd prudentia necessaria est in eligendis, fortitudo in tolerandis, tēperantia in vtendis, iustitia in distribuendis. Et Augustinus dicit, quòd prudentiæ succedit contemplatio, fortitudini firma adhæsio, temperantiæ, dilectionis mensura, respectu creaturarum, vel creaturæ. Quia dilectionis diuinæ mensura est sine mensura, vt dicit Bernardus. Iustitiæ succedit ordinatio debita ad Deum, et proximum. Ramificatur etiam gratia gratum faciens in habitus, vel gradus virtutum intellectualium, quibus ratio perficitur, quæ est virtutum moralium motiua et directiua, ne per immoderantiam illarum impediantur virtutes intellectuales mentis cōtemplatiuæ tendentes in cognitionem diuinarum veritatum, quibus mens illuminatur, vel etiam reficitur. Et sunt tres, vt dicit Philosophus. Sapientia regit affectum: Intelligentia intellectum. prudentia regit vtrumque. Prudentia enim spiritus regit cogitationes, et affectiones. Sapientia regit affectū: dum ei sapere facit vnumquodque prout est, cælestia vt cælestia, terrena vt terrena. Vnde Bernardus: Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiunt prout sunt. Igitur quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: ait Apostolus. Intelligentia regit intellectum, dum ipsum introducit per omnia velamina vsque ad intimas quidditates rerum. Dicitur enim in libro de spiritu et anima, quòd intelligentia est qua de diuinis, quantum possibile est, cognoscitur ad cælestia arcana penetranda. Prudentia vero regit vtrumque: quia, vt dicit Philosophus, Prudentia est recta ratio agibilis vtriusque. Ramificatur etiam gratia gratum faciens, et proficit in habitus et gradus virtutum Theologicarum, quæ sunt perfectiones, et virtutes prædictæ eo quòd per virtutes Theologicas anima perfectius in Deum fertur, et ei immediatius coniungitur. Sunt autem tres virtutes Theologicæ, scilicet fides, spes, et charitas. Fides Deum, quærit, et scrutatur. Spes Deum sapit, et de tentione assecuratur. Charitas Deum tenet, et amplexatur. Vnde in Cāticis dicit amica: Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum nec dimittam, vbi dicit Bernardus: Quis te non teneat Domine Iesu, qui tenētem spe fortificas, perfectione decoras, perseuerantia conducis, remuneratione perducis? Ramificatur etiam gratia hæc in habitus, vel gradus septem donorum Spiritus sancti, qui vires animæ disponunt ad hoc, quòd bene et prompte subdantur motionibus

Hugo de S. Vict. lib. 2. in cælest. Hierarc. c. 1. paul. a prin.

Gratia gratum faciēs.

Quattuor virtutes Cardinales

Aug. lib. 4. de Trin. c. 9. to. 3. Idem li. 6. Musica. ca. 16. to. 1.

Bern. li. de dilig. Deo cir. prin.

Arist. lib. 6. Eth. c. 1. 3. et 7.

Ber. ser. de eo quod scriptū est: Beatus homo qui inuenit sapiētiam, et c. post med.

Coloss. 3. a

Auctor de spir. et ani. c. 11. apud Aug. to. 3

Aristot. 6. Eth. cap. 5.

Virtutes Theologicæ.

Can. 3. b

Digitized by Google

bus Spiritus sancti, qui in eis donatur. Et quasi super humano modo operatur, quod tamen perfecte fieri non potest, nisi per dona ista vires mentis sanentur, et reparentur. Dicit namque Hugo in tractatu suo de quinque septenis circa principium sic: Sunt septem vitia capitalia, siue principalia, ex quibus vniuersa mala oriuntur: quæ sunt fontes abyssi tenebrosæ, de quibus flumina Babylonis exeunt: quæ vastant vniuersam naturæ integritatem, et generant quosdam animæ langnores, interioris hominis quasi vastatores. Quorum quidam hominem spoliant, quidam spoliatum flagellant, quidam flagellatum eijciunt, quidam eiectum seducunt, quidam seductum seruituti subijciunt. Superbia enim aufert homini Deum. Inuidia aufert ei proximum. Ira aufert ei seipsum. Tristitia spoliatum flagellat. Auaritia flagellatum eijcit. Gula eiectum seducit. Luxuria seductum seruituti subijcit, dum spiritum humanum fœdæ carni seruire compellit, vt iam iufirmus spiritus cum Psalmista clamet: Infixus sum in limo profundi, et non est substantia. Ascendi in altum maris, et tempestas demersit me. Hæc ille. Sed ecce Spiritus sanctus, qui est fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam, vt dicit Dominus, Septem flumina tam splendida veritate, quàm ignea charitate, et viuida veritate effudit in orbem terrarum. Hæc autem flumina, septem sunt dona Spiritus sancti, quibus Deus totum regnum animæ purgat, rigat, et fecundat, et omnes vires mentis sanat, ornat, et consummat, intantum vt quilibet credens, fiat fons de cuius ventre fluent aquæ viuæ, sicut dicit Scriptura, vt ait Dominus. Nam per donum timoris Domini, Spiritus sanctus superbiam ab homine expellit, et Deum humiliter introducit. Per donum pietatis, inuidiam turpiter conculcat, et proximum ad se dulciter inuitat. Per donum scientiæ, iram totaliter sedat, et totum hominē intra se prudenter pacificat et quietat. Et per donum fortitudinis acediam velociter opprimit, et vigorem mentis, vehementer ad operandū impellit. Per Donum consilij, auaritiam potenter extinguit, et thesauros cęlestes sapienter conquirit. Per donum intelligentiæ, seu intellectus, gulam violenter reprimit, et cęlestibus delicijs mentem spiritualiter reficit. Per donum sapientiæ, luxuriam viriliter despicit, et totum hominem castitati, et libertati restituit. Omnia prædicta, infra in singulis donis patebunt. Et Hugo in fine prædicti libri, concludit dicēs: Spiritus ergo sapientiæ, cor sua dulcedine tangens, et foris concupiscentiæ ardorem temperat, et sopita concupiscētia intus spiritualem creat: quatenus dum mens tota ad internum gaudium colligitur, plene ac perfecte homo ad imaginem Dei reformetur. Sapientia namque a sapore dicitur. Cum igitur mens internæ dulcedinis gustu tacta se per desiderium intus colligit, nec foris iam enormiter in carnis voluptate dissoluitur: totum intus possidet in quo delectatur. Gustato enim spiritu desipit omnis caro. Hæc ille. Est tamen sciendum, quòd sicut dicit Gregorius, Dona ad perfectionem plenam non perueniunt, nisi Fide, Spe, et Charitate, fiat omne quod agunt, quia sibi inuicem cooperantur. Ecce sanctissima dona nos habilitant, et disponunt ad summi boni capacitatem, familiaritatem, et fruitionem. Sed quia dicit Augustinus, pertractans illud Psalmi: Lætetur cor quærentium Dominum, quærite faciem eius semper. Qui semper quæritur numquam inuenitur. Quo modo igitur lætabitur cor quærentium Dominum, et non magis tristabitur? Et respondet Augustinus quòd Dominus incomprehensibilis est: et hoc cognoscere inuenire est. Bene dicit igitur, quòd sine fine quærendus, qui sine fine est diligēdus. Satiabimur tamen, cum apparuerit gloria eius. Ideo gratia eius gratum faciēs, ramificare, et proficere debet, vsque ad gradus et excellentias perfectionum, secūdum quas homo operatur, quasi diuino modo perfectissimos actus, quadā excel-

Hugo trac. de quinque sept. c. 2. Excerpt. seu allegoriarum in Mat. libro 2. ca. 16. et 17.

Psal. 68. a

Ioan. 4. b

Ioan. 7. e

Hugo de S. Vict. li. proxime cit. c. 4. seu 18.

Greg. lib. 1. Moral. ca. 23.

Aug. li. 15. de Trin. c. 2. to. 3.

Ps. 104. a

A lentia, quia vero fini magis appropinquant, recto vocabulo nuncupantur, ex nomine beatitudinum. Sunt autem septem beatitudines, quas Saluator enumerat. Licet secundum aliquem modum possent dici octo. Et sunt hæc, scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries, iustitia, misericordia, cordis munditia, et pax. Numerus istarum beatitudinum, et ordo accipitur, ex integritate perfectionis hominis. Primo, ad integritatem perfectionis, necessario requiruntur tria. Primo perfectus recessus a malo. Secundo, perfectus processus in bono. Tertio, perfectus status in optimo. Sane malum, aut procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ: sed paupertas spiritus elongat a malo tumoris: & est prima beatitudo. Quia dicit Glossa: Sicut initium sapientiæ est timor Domini, sic paupertas spiritus, est principium beatitudinis. Et facit duo scilicet rerum abdicationem, et spiritus cōtritionem, siue humiliationem. Mititas elongat a malo rancoris. Luctus elongat a malo libidinis, et languoris concupiscibilis. Secundo, ad processum in bono, pertinēt duæ beatitudines, scilicet esuries iustitiæ, et affectus misericordiæ. Tertio ad statum optimum, pertinet limpida cognitio; et tranquilla refectio. Munditia cor-
C dis, valet ad videndum. Pax vltima beatitudo mentis, valet ad perfecte fruēdum. Sunt et aliæ rationes huius numeri et ordinis, vt infra patebit. De hac pace dicit beatus Augustinus sic: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est quæ simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles armat, discordes sedat, inimicos concordat. Cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari. Hanc qui accipit teneat, qui perdit repetat, qui amiserit exquirat: quoniam qui in eadem, non fuerit, vel erit inuentus, a patre abdicatur, a filio exhereda-
D tur, et nihilominus a Spiritu sancto alienus efficitur, nec ad hereditatem Domini peruenit, qui testamentum pacis, obseruare noluit. Hæc Augustinus. Hac igitur pace habita, quid sequitur nisi superabundans delectatio spiritualis, quæ consequitur opera perfecta? Dicit enim Origenes super Cantica. De natura boni operis est, quòd ad ipsius multiplicationē multiplicatur delectatio, et quasi quoddā condimentum cibi spiritualis est hilaritas bene operantis. Et Gregorius in Moralibus dicit: Comedere animæ, est bonis operibus satiari. Bonum enim operatum, fert secum dulcedinem in gustu, et gaudium in corde. Cum
E igitur in beatitudinibus prædictis sint operationes perfectissimæ: necesse est, vt dulcedines dulcissimas generent, in habente illas. Ad has beatitudines igitur propter suam plenitudinem, et perfectionem, duodecim fructus spiritus, et quinque sensus spirituales, consequuntur. Qui non dicunt nouos habitus, sed status delectationum, et consolationum, quibus consolantur spiritus iustorum virorum. Continetur autem numerus istorum fructuum in duodenario, propter insinuandam, superabundantiam delectationum. Est enim numerus duodenarius abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatum exuberantia, qui-
F bus fruitur, et delectatur anima sancta. Fructus autem sunt hi. Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, et castitas. Qui dicunt delectationes, consequentes opera perfecta. Per sensus autem spirituales, qui dicunt perceptiones, vel experientias mentales, percipit anima spiritualia fructuū oblectamenta. Sed notandum est, quòd sicut dicitur in libro de spiritu, et anima: duo sunt sensus in homine, vnus exterior, alter interior; et vterque suum bonum habet, quo reficitur. Sensus exterior reficitur contemplatione humanitatis: sed sensus interior contemplatione diuinitatis. Propterea Deus factus est homo, vt totum hominem beatificaret, et tota conuersio

Mat. 5. a

Octo beatitudines, et earū ordo.

Gloss. in Matth. 5.

Aug. ser. 167. de te. in prin. to. 10.

Greg. li. 21. Mor. cap. 2. statim a prin.

Fructus spiritus qui sunt.

Auct. de Sp. et an. c. 9. apud August. to. 3.

uersio hominis, et dilectio esset ad ipsum. Hoc enim totum bonum hominis erat, vt siue egrederetur, siue ingrederetur, in suo factore pascua inueniret. Constat enim homo ex carne et anima. Et in carne sunt quinque sensus, scilicet visus, auditus, olfactus, gustus, et tactus, quos tamen non mouet absque animæ societate. Ita anima simili modo habet quinque sensus spirituales. Quia spirituales res, non corporalibus sensibus, sed spiritualibus rimandæ sunt. *Et sequitur ibidem*: Vnde diuina vox in Deuteronomio: Videte quòd ego sum Dominus solus. Ecce visus spiritualis. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiendi, audiat, quid spiritus dicat Ecclesiæ: Ecce auditus spiritualis. Et in Psalmo: Gustate, et videte quoniam suauis est Dominus. Ecce gustus spiritualis. Et Apostolus dicit: Bonus odor Christi sumus. Ecce odor Christi spiritualis, vel olfactus. Et in Euangelio, fide mulierem se tetigisse, magis quàm corpore ostendit, dicens: Quis me tetigit? Ecce tactus spiritualis. Et sequitur: Sic cum omni cautela obseruandum est, quid ad corporis sensus, et quid ad animæ dignitatem pertineat. Hæc ille. Hos sensus spirituales, et eorum experientiam videtur Augustinus habuisse, qui ait sic. Quid amo cum Deum meum amo, certe non exteriora, sed amo quandam lucem, et quandam vocem, et quandam odorem, et quendam cibum, et quendam amplexum interioris hominis mei: vbi fulget animæ meæ lumen quod non capit locus, vbi sonat verbum quod non capit tempus, vbi olet odor quem non spargit flatus, vbi cibus quem non minuit edacitas, vbi hæret amplexus quem non diuellit societas. Hæc amo cum Deum meum amo. Hæc Augustinus. Ex his aliqualiter apparet vel apparere potest distinctio et differentia prædictorum habituum, vel magis graduum et intensionum perfectionalium. De his sensibus spiritualibus plenius dicitur in tractatu de itineribus æternitatis. cap. 6.

[Margin: Quinque sensus spirituales in anima. — *Deut. 32. f* — *Apoc. 2. c. d. f* — *Psal. 33. b* — *2. Cor. 2. d* — *Mar. 5. c* — *Aug. li. 10. conf. ca. 6. to. 1.*]

Quæ vtilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur. Cap. IV.

Tertio videndum est, quæ vtilitas in istis septem donis Spiritus sancti conferatur. Circa quod notandum est, quòd Spiritus sanctus per sua dona primo sibi domum mentalem in iucundum habitaculum et in sanctum manerium præparat. Nam donum sapientiæ, virtutibus ædificat mentis domum. Donum intellectus, mentis domum contemplatione illuminat. Donum consilij, domum mentis gubernat prudentia. Donum fortitudinis, mentis domum stabilit et defensat patientia. Donum scientiæ, mentis domum multipliciter ditat, et cibat diuinis veritatibus. Donum pietatis, mentis domum diuino cultu perornat. Donum timoris, mentis domum mundam conseruat, et omne peccatum ab ea totaliter expellit, et extirpat: quia timor Domini expellit peccatum vt dicitur in Ecclesiastico. Hæc possunt elici ex verbis Bedæ, in vna homilia super Matth. cap. 12. vbi dicit. Sapientia domum ædificat. Intellectus gubernacula inuenit. Consilium bona a malis discernere facit. Fortitudo in patientia animam possidet. Scientia diuitiæ Dei et salutis acquiruntur. In pietate prosperitas præsentis vitæ et futuræ consistit, ad omnia enim vtilis est. Timore humilitas conseruatur, et omne peccatum expellitur. Et sic mens humana Deo in habitaculum sanctum præparatur. In quo habitaculo, quantam familiaritatem Dominus cum mente humana habeat, et quot consolationes ei exhibeat, infra patebit. Secundo dona Spiritus sancti, totam familiam domus mentalis, siue vires animæ ad expedite ministrandum Deo, et faciliter obediendum disponunt et habilitant, vt docet Beda super Matthæum

[Margin: *Eccli. 1. c*]

A exponens illud verbum, Mulier habuit septem viros. Spiritus sapientiæ, negligentiam, scilicet ministerij, a pigro repellit. Spiritus intellectus diligentiam ministrandi rationabiliter quærit. Spiritus consilij prouidentiam diuinam prudenter inuenit. Spiritus fortitudinis impedimenta ministrandi fortiter retundit. Spiritus scientiæ obliuionem diu esse non sinit lubricam. Spiritus pietatis humanam fragilitatem circa ministerium clementer indulget. Spiritus timoris Dei improuidam ignorantiam ardenter decoquit, et mentem pia solicitudine ad satisfaciendum Deo impellit. Quia qui Deum timet, B nihil negligit, ait sapiens. Et Gregorius dicit: Deum timere, est nulla quæ facienda sunt præterire. Et sic tota familia mentis, seruiet vniuersorum Domino, cui seruire regnare est, ait Apostolus et Gregorius. Sed necesse est scire hic, quæ sit ista familia mentis, et quæ sit dignitas, ordo, et operatio eorum. De quo notandum est quòd in libro de spiritu et anima, dicitur: quòd nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua, secundum Psalmistam, tam gloriosa dicta sunt, quia ad imaginem et similitudinem Dei facta sit. *Sequitur*. Sed quia nulla est ciuitas absque populo, ideo disposuit in ea C conditor noster populum triplicis gradus, idest sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum. *Et sequitur ibidem*: Ciues huius ciuitatis sunt naturales, et ingeniti animæ vigores, tamquam indigenæ: quorum distincti sunt gradus, alij sunt superiores, alij medij, alij inferiores. Superiores quidem, sunt sensus intellectuales. Medij rationales. Infimi sunt animales. Et tantum de familia hac sufficiat, quantum ad præsens propositum. Sed de ordine istius familiæ, et operatione infra require, cap. 5. secundæ partis. Tertio Spiritus sanctus per dona prædicta, totam familiam animæ, D siue mentis vires erudit, et munit contra tentamenta, et defectus naturales, vel cõtractos, quibus secundum dispensationem diuinam quandoque exercentur: ne otiosi in delectabili tranquillitate donorum tepescãt, et inde habeantur vt ingrati, et non cognoscant. Vnde Gregorius dicit sic: Nonnumquam dum mens nostra tanti muneris plenitudine donorũ atque vbertate fulcitur, et continua securitate in his perfruitur, vnde sibi hæc sunt obliuiscitur: et quasi se putat habere, quod numquam sibi considerauit abesse. Vnde fit quòd eadem gratia donorum, quandoque vtiliter sesubtrahat, vt menti præsumenti, quantum in se E infirmetur ostendat. *Sequitur*: Tunc enim vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando hæc quasi amittẽdo sentimus, quia a nobis seruari non possunt. Et dicit ibidem, quòd contra singula tentamenta Spiritus sanctus erudit et munit mentem, in septem virtutibus siue donis, quæ pro eodem accipit, vt patet ibidem.

[Margin: *Eccls. 7. c* — *Greg. lib. 1. Mor. ca. 3. fere i prin.* — *Auct. de spir. & ani. cap. 37. in princ. to. 3.* — *Psal. 86. a* — *Greg. lib. 2. Mor. c. 27. ante med.*]

Vnde contra stultitiam humanam, vel mundanam, dat sapientiam diuinam. Contra hebetudinem humanam, dat donum intellectus. Contra præcipitationem periculosam, dat donum consilij. Contra timorem vt est passio, dat donum fortitudinis. Contra F totam ignorantiam, dat donum luminosæ scientiæ. Contra cordis duritiam, dat donum benignæ pietatis. Et contra pertinacem superbiam, dat donum humilis timoris.

Et infra dicit: Mira autem hoc nobiscum agitur dispensatione, vt mens nostra culpæ nonnumquam pulsatione feriatur. Nam homo magnarum virium se esse crederet, si nullum vmquàm virium suarum defectum intra mentis arcanum sentiret. Nam vnde se pertimescit enormiter cadere, inde accipit fortiter stare. Et vt dicit Gregorius ibidem: Tentatio talis excitat, vt se mens in certamine cautius accingat. Quarto Spiritus sanctus per dona omnes vires mentis, et totam familiam animæ habilitat, et disponit, vt ad

Digitized by Google

Idē super Ezec. hom. 17. ante med. vt ad cælestia per gradus ascendant, vbi est vera patria animæ. Vnde Gregorius exponens illud, Septem graduum erat ascensus ciuitatis ait: Sunt multi, qui iam per septem gradus, idest per spiritus septiformem gratiam, aditum vitæ cælestis inueniunt, vt hi, Qui per timorem Dei sunt humiles. Vnde dicitur in Iob: *Iob 22. d* Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, scilicet cælesti. Per pietatis studium, sunt misericordes, quia in Matthæo dicitur: *Mat. 5. a* Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur, *et cetera*. Per scientiam sunt discreti, sunt discernentes inter malum et bonum, et qualiter saluentur. Quam scientiam dat Spiritus sanctus, vt dicit Anselmus. *Anselmus. Lib. de simi lit. c. 130.* Per fortitudinem, sunt liberi vel animosi, vt nulli vitio subijciantur: quia fortitudo et decor indumentum eius. *Eccli. 32. d* Decor autem vitium vincit. Per consilium, sunt cauti: Vnde in Ecclesiastico dicitur: Sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis. Per intellectum, sunt prouidi, quia intellectus cum dono superaddito penetrat omnia velamina, vsque ad arcana cælestia, de hoc infra. Per sapientiam, sunt maturi, iuxta illud: *Sap. 8. a* Quæ attingit a fine, vsque ad finem fortiter, et disponit omnia suauiter. Et hæc amicos Dei constituit. De hac sapientia dicit Alanus *Alan. de insulis.* libro de planctu naturæ sic: Sapientia est fructus internæ delectationis, deliciosa animæ paradisus. Hæc cum in cælestem terrenum, idest in mortalem cadit hominem, in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Sunt et aliæ multæ vtilitates, vt in singulis donis patebit.

Qui et quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur, et qualiter ea obtineantur.
Cap. V.

QVARTO videndum est, qui, et quales, et qualiter istorum septem donorum siue radiorum capaces efficiantur, quæ tam liberaliter fidelibus exhibentur. De quo notandum est, quòd Dionysius de *Dionys. lib. de diui. nomi. c. 4. ante med.* diuinis nominibus, secundum commentum abbatis Vercellensis dicit sic: Cum diuinitas supersubstantialiter sit bona, et suam bonitatem ad vniuersitatem extendat, cuius rei qualecumque indicium in sole corporeo ostenditur, qui non præmissa electione, sed ex principali naturæ suæ proprietate, per seipsum quantum in se est, circumquaque cuncta illuminat luminis sui capacia, et sibi exposita, et hoc secundum singulorum illuminandorum proportionem: sic merito diuina bonitas incomparabiliter super solem, non minus super obscuram imaginem quàm super claram, non minus super cæcam, quàm videntem, vt alibi exemplificat, ex proprietate naturæ suæ, omnibus creaturis suis proportionabiliter immittit radios suæ vniuersalis bonitatis, per quos subsistit, viuit, et operatur vnaquæque creatura, prout sibi competit. Propter quod Spiritus sanctus cum sit summæ liberalitatis, radios suorum donorum omnibus exhibet liberaliter, qui ab vno lumine procedentes, exhibentur diuersimode diuersis, secundum cuiuslibet capacitatem. Vnde Bernardus, quasi admirando cla- *Bern. ser. 2. de Pentecoste.* mat: Vere multiplex spiritus in virtute, qui tam multipliciter filijs hominum inspiratur, vt non sit qui se abscondat a calore eius, idest radijs beatificis eius. Si quidem conceditur hominibus ad vsum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. *Multiplicē effectū causat Spiritus sanctus in homine.* Ad vsum quidem vitæ præsentis conceditur bonis et malis, dignis pariter et indignis, communia bona abundantissime tribuens, ita vt videatur hic discretionis limen non tenere. Ingratus est vel cæcus, qui in his beneficium Spiritus sancti non agnoscit. Ad miraculum datur in signis et prodigijs, in varijs virtutibus, quas per quorumlibet manus operatur. Ipse enim antiqua miracula suscitat, vt ex præsenti-

A bus fidem astruat præteritorum, quæ quandoque datur sine gratia gratum faciente. Tertio infunditur ad salutem, cum in toto corde nostro reuertimur ad dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat infirmitatem nostram. Datur etiam ad consolationem, cum testimonium perhibet spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Ea enim inspiratio, ad consolationem nostram est. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus nostris seu perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, vt non solum in spe gloriæ filiorum Dei, sed et in tribu-

B lationibus glorientur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationem. Pauci sunt, qui hoc spiritu repleantur. Hæc ille. Isti actus ita excellentes, sunt actus donorum, vt ex supradictis patere potest, excellentiæ quorum, non omnibus conueniunt. Istorum autem donorum et actuum tam excellentium, et radiorum tam splendentium, non sunt capaces mundi amatores: quia in eis datur Spiritus sanctus, quem mundus non potest accipere. Nam Dominus dicit: Spiritum veritatis, mundus non potest accipere. *Ioan. 14. b* Cuius ratione reddit ibidem, dicens: Quia non vidit eum, neque scit

C eum. Quod verbum Augustinus in originali exponēs *Aug. tract. 74. in Ioā. cir. fi. to. 9.* dicit: Sicut iniustitia iusta esse non potest, ita mundus, idest amatores mundi, non possunt accipere Spiritum sanctum. Quod declarat per oppositionem, quæ est inter gratiam et peccatum. Nam peccatum quod est in amatoribus mundi, opponitur gratiæ siue charitati, quæ est in donis Spiritus sancti. Vnde Ioan- *1. Ioan. 2. c* nes in Canonica dicit: Qui diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quia omne quod est in mundo, est concupiscentia oculorum, et concupiscentia carnis, et superbia vitæ, quæ donis Spiritus sancti opponuntur. Secundo probat hoc, per indispositionem

D intellectus mundanorum hominum ad videndum, dicens: Mundana dilectio, non habet inuisibiles oculos, per quos Spiritus sanctus videri potest: quia Dominus dixit: Mundus nō videt eum scilicet Spiritum sanctum, neque scit eum. Cuius ratio est, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt, vt dicit *1. Cor. 2. d* Paulus: Quia oculos suos statuerunt declinare in ter- *Psal. 16. c* ram, sicut dicit Propheta: Et Spiritus sanctus aufert se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, vt di- *Sap. 1. b* cit, Sapiens. Vnde cæci sunt, et duces cæcorū. Tertio Gregorius idem declarat in Moralibus, ex defe- *Greg. lib. 5. Mor. c. 19. cir. fin.* ctu affectus mundanorum hominum, ad diligendum

E Deum, dicens: Spiritum sanctum mundus non potest accipere: quia ad diligendum inuisibilia non assurgit. Quia sæculares mentes, quanto se foris per desideria dilatant, tanto ad receptionem Spiritus sancti sinum cordis angustant, et quandoque claudunt: quia sicut dicit Apostolus: Qui secundum carnem *Rom. 8. b* sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui vero secundum spiritum sunt, quæ spiritus sunt, sapiunt, non quæ carnis. Spiritus enim sanctus odit sordes peccati, nec habitare potest in corpore subdito peccatis, sed in mentibus puris. Ideo modo videndum est, qui sint capaces Spiritus sancti, et donorum eius, non ex suis *Qui sunt capaces Spiritus sancti, et donorū eius.*

F meritis, sed ex largitate dantis spiritus. Qui igitur econuerso mundi mala odiunt, vilipendendo et contemnendo: Hierusalem ascendunt, mundum fugiendo, et se elongando: in templo cordis Spiritum sanctum quærunt fideliter orando: sedent vnanimes in domo cordis, humiliter quiescendo, et paracletum desiderando: præstolantur aduentum Spiritus sancti, inspirationes eius studiose obseruando: hi sunt, qui capaces eius sunt. Nam sicut dicit Bernardus: Bo- *Ber. ser. 1. de Pentecost. cir. med.* num quod in nobis spiritus bonus operatur ad faciendum, profecto monet memoriam, docet rationem, et mouet voluntatem. In his enim tribus, tota consistit anima nostra, vt in imagine Dei. Memoriæ suggerit bonum in cogitationibus suis, atque ignauiam nostram.

Digitized by Google

nostram torporemq. repellit. Sequitur: Propterea quoties huiusmodi suggestiones boni senseris in corde tuo, da honorem Deo, et age reuerentiam Spiritui sancto, cuius vox sonat in auribus tuis. Ipse namque est, qui loquitur iustitiam. *(Psal. 84. b)* Vnde et Psalmista ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. *(Ber. ibidē.)* Docet et rationem: Multi si quidem, ait Bernardus, bene monentur vt bene faciant, sed minime sciunt quid agendū sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus sancti, et quam inspirat cogitationem, doceat in opus proferre, ne vacua sit in nobis gratia Dei, sed operetur prout ratio inspirat, et dictat. *(Iac. 4. d)* Sed quia scienti bonum, et non facienti peccatum est illi: propterea non solum moneri et doceri oportet, verum et moueri, et affici ad bonum operandum necesse est. Et sequitur ibidem: *(Ber. ser. 2. de Pentecos. prope fin.)* Operatur autem sic Spiritus sanctus in nobis remissionem peccatorum, facit solicitum ambulare cum Deo, scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum, et intentionum cordis. Qui nec minimam paleam intra cordis quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circūspectionis exurit spiritus dulcis et suauis, qui nostram voluntatem erigat, et dirigat ad suam, vt eam veraciter intelligere, et feruenter diligere, et efficaciter implere possimus. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. *(Ber. ser. 3. de Pentecos.)* Vnde Bernardus ibidem dicit: Spiritus sanctus qui a patre filioq. procedit, tamquam firmissimum et indissolubile vinculum Trinitatis, et tamquam donum in quo omnia dona donantur, et de quo testatur Scriptura, quia procedit, et spirat, inhabitat, implet, atque glorificat: procedere dicitur a Patre, et Filio, vt donū ad creaturam. Vnde procedendo prædestinat. Inspirando, vocat quos prædestinauit. Inhabitando, iustificat quos vocauit. Replendo, accumulat meritis quos iustificauit. Et glorificando, ditat præmijs; quos accumulauit meritis. Hæc Bernardus. Igitur capaces. Spiritus sancti, et donorum eius sunt prædicti. Nihilominus tamen liberaliter se exhibet omnibus, vt ostendit Bernardus: *(Bern. sup. Cāt. ser. 57 in prin.)* dicens: Venit Dominus ad nos, accelerat, appropriat, adest, respicit, alloquitur. Venit, affectu, et studio miserendi. Accelerat, subueniendi zelo. Appropriat, humiliando semetipsum. Adest præsentibus. Prospicit in futuros. Loquitur, docens et suadens de regno Dei. Sed mundani et carnales, neque cognoscunt, neque sciunt eum: quia malitia eorum excæcauit eos. *(Sap. 2. d; Sap. 12. a)* Boni vero cognoscunt eum, dicentes: O quàm bonus et suauis est Domine spiritus tuus in nobis.

Qualiter dona ascendendo, et descendendo ordinentur. Cap. VI.

QVINTO videndum est de istorum donorum ordine. In eis namque sunt quidam gradus scalares, per quos ascenditur. Necesse autem est, nos ascendere et descendere, vt dicit Bernardus in vna epistola. *(August. de verb. Apos. ser. 15. in fi. to. 10.)* Et Augustinus dicit: Semper ambula, semper profice, noli in via deficere, noli retroire, noli deuiare. Remanet qui non proficit, retrocedit qui ad ea reuoluitur, vnde iam recesserat, deuiat qui apostatat. Et ideo videndum est in istis donis Spiritus sancti, qualiter sit ambulandum proficiendo de virtute in virtutem: *(Psal. 83. b)* qualiter ascendendum sit, Deum contemplando: et qualiter descendendum, proximo subueniendo. *(Isa. 11. a)* Isaias enim loquens de flore Iesu, qui ascendit de radice Iesse, dicit, quòd repletus fuit istis donis. Et enumerādo ea, incœpit a summo dono scilicet dono sapientiæ, et descendit per media, vsque ad infimū, scilicet donum timoris Domini. Et rationem istius ordinis assignat Iacobus, cū dicit: *(Iac. 1. c)* Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum. Sunt alij multi vt [a] Augustinus de Doctrina Christiana, [b] Et Gregorius super Ezechielem, et [c] Anselmus. Qui enumerando dona prædicta, docent incipere ab infimo dono, scilicet timoris Domini, et per media ascendere vsque ad summum, scilicet donum sapientiæ. Est igitur in eis quasi ascensus et descensus scalaris, vt in scala Iacob, descensum de supremis ad media, et de medijs ad infima. Dionysius magis naturalem et rationabilem ostendit in ordinatione omnium hierarchiarum, tam Angelicarum quam Ecclesiasticarum, quàm etiam mentiū humanarum. Dicit enim Dionysius in Angelica Hierarchia, secundum commentum Vercellēsis sic: Addam et hoc non inconuenienter, quòd secundū seipsam vnaquæque mens tam cælestis quàm humana, spirituales habet et primas, et medias et vltimas ordinationes, et virtutes, et in his omnibus docet descendere a superioribus ad inferiora, communicando eis, quæ receperunt. Nam idem Dionysius dicit: Oportet diuina prius participare, quàm distribuere: quia qui præsumunt abusiue docere diuina, antequam recte conuersentur adhuc immundi, omnino a docendi officio sunt extranei. Sicut enim solares radij, primarias et propinquiores materias capaciores, celerius illustrant et adimplent, et per illas ad inferiores materias lumina deferunt: sic officium docendi diuina alios, non præsumant suscipere, nisi qui habitum diuinæ scientiæ et veritatis obtinuerunt, tamquam ex Dei inspiratione, et iudicio, ad hoc officiū assumpti. Vnde sanctus Ambrosius in libro de Virginibus dicit: Cursus ad superiora est tutus, descensus ad inferiora est periculosus. Gregorius vero super Ezechielem loquens de cælestibus gradibus donorum et ordinum dicit: Isaias loquens de cælestibus, magis descendendo, quàm ascendendo, dona numerauit, a supremo, hoc est, a dono sapientiæ incipiendo. Sed nos, inquit Gregorius, qui a terrenis ad cælestia tēdimus, eosdem gradus ascendendo numeramus, et incipiendo ab infimo, scilicet timoris Domini, vsque ad donum sapidæ sapientiæ. Rationem huius ascensionis reddit Gregorius in Moralibus, dicens: Nemo infima deserens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritū, dum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio, velut ascensionis cuiusdam gradibus peruenitur. Hæc ille. Quare ascensiones in corde nostro disponere debemus in hac valle lacrymarum, vt ad donum sapientiæ pertingamus, in quo secundum Apostolum gustatur Verbum Dei, et diuitiæ sæculi venturi. Et non solum est nobis ascendendum ad Deum contemplandum, sed etiam nobis est descendendum ad proximum subleuandum, et instruendum de his, quæ sursum sunt. Vnde Dionysius dicit sic: Diuinis et spiritualibus viris, radius intellectualis rerum spiritualium immediate lucens, et eorū mentes spirituali suauitate perfundens, ad alios minus velut non spirituales non similiter procedit: sed ab ipsis spiritualibus sicut occulti intelligbilis contemplatoribus sub ænigmatibus cooperitur, ne ab immundis contaminetur et imperfectis. per quæ ænigmata, inferiores et infirmiores sursum aguntur, secundum singulorum capacitatem vel facultatem. Hæc ille. Est igitur nobis in hac scala ascendendum, et descendendum, ab infimo dono timoris, vsque ad summum donum sapientiæ, per gradus disponentes ascensiones in corde, vt eamus de virtute in virtutem, donec videatur Dominus Deus in Sion. Primus igitur gradus ascendendi, est timoris amorosi in omnibus continuatio. Secundus pietatis viscerosæ ad Deum, et proximum, sancta liquefactio. Tertius scientiæ omnium beneficiorum Dei, grata recognitio. Quartus fortis omnium operationum bonarum executio. Quintus consulta a Deo omnium eligendorum, et tuta electio. Sextus intellectus omnium veritatum necessaria-

Margin notes (right column): *a Aug. li. 2. de Doctr. Christ. c. 7. to. 3.* — *b Greg. in Ezec. hom. 19. ante med* — *c Ansel. li. de simil. c. 130.* — *Gen. 28. c* — *Dionys. lib. Ang. Hier. cap. 10.* — *Dionys. c. 4. Eccl. Hier.* — *S. Amb. lib. 3. de Virg. longe post med. to. 4.* — *Greg. super Ezec. hom. 19. an. me.* — *Idem li. 22 Mor. c. 14. non longe a prin.* — *Psal. 83. b* — *Heb. 6. a* — *Dionys. de Eccl. Hier. cap. 4.* — *Psal. 83. b* — Septē gradus ascēsionis, sunt septem dona Spiritus sancti.

rum, limpida contemplatio. Et septimus sapientialis cælestium deliciarum, prægustatio.

Nec desunt quidem Angeli in scala hac ascendentes et descendentes. Ad cuius euidentiam notandum *Richar. lib. 5. de contempl. c. 18* est, quid sit Angelus iste de quo Richardus dicit sic: Angelus sane nuncius dicitur, et proculdubio nuncius est, non quilibet, sed diuinus nuncius est, per quem diuinæ voluntatis beneplacitum cognoscimus. Nuncius est per quem ad æternorũ cognitionem illuminamur, per quem ad æternorum desiderium inflammamur. *Et sequitur:* Vultis audire qualẽ nuncium Apostolus Ioannes nobis promittat, cum dicit: *1. Ioan. 2. d* Vnctio, inquam, eius docebit nos de omnibus. Sed quæ est vnctio ista nisi Spiritus sanctus, scilicet diuina inspiratio? Hic est ille nuncius quẽ diu quærebamus. Hæc est legatio vere potens, vere sufficiens, animum humanum omnem veritatem docens, et ad omnia diuinæ voluntatis beneplacita inclinans. Et ideo, Ri- *Ibid. lib. 4. cap. 13.* chardus dicit: Summe amorosa anima sciens nuncios dilecti sui audire, clamat cũ Propheta: Manda reman- *Isa. 28. c* da. Et postea dicit sic: Nuncius inter nos medius discurrat, qui me de singulis instruat, doceat me non solum super statu meo, sed et de statu tuo me doceat, quo modo apud te sit, et quid tibi de me placuerit. *Et* *Rich. ibid. c. 14.* *sequitur:* Quotidie, ni fallor, vos qui lectioni vel meditationi insistitis, eius nuncios suscipitis, mandata cognoscitis. Quoties ex abditis scripturarũ recessibus nouos intellectus eruimus, quid aliud quàm quosdam dilecti nostri nuncios accipimus? Huic sane negotio subseruit omnis sacra lectio, sagaxq. meditatio. Alij itaque legentibus, alijq. meditantibus, diuinorũ secretorum nuncij occurrunt, qui dilecti nostri mandata ad nos perferant, et de singulis instruant. Et sæpe fit vt in vna eademq. Scriptura, dũ multipliciter exponitur, multa nobis in vnum loquatur, moraliter nos docens, quid dilectus noster facere nos velit: allegorice nos admonens, quid pro nobis per seipsum fecerit: anagogice proponens, quid adhuc de nobis facere disponit. et in hunc modum mandat et remandat. De hoc nota bene, dono tertio, capitulo tertio. Dum igitur quotidianis vsibus nouos sensus nouosq. intellectus quæritant, quid aliud quam manda remanda per affectum clamant? Hæc ille. Sed qui sunt nuncij falsi, vt carnis, mundi, vel diaboli, solerter discernendum *Mat. 7. c* est. Ex fructibus enim eorum, cognoscetis eos. Similiter amatrix anima, nuncios amorosos sibi inspiratos dilecto remittit, secundum dona Spiritus sancti, vt profunda suspiria, alta desideria, contemplationes limpidas, affectiones exstaticas, orationes vel inuitationes feruidas, expectationes sitibundas, et *Cant. 5. c* cogitationes languidas, dicens eis illud Canticorum: Nunciate dilecto meo: quia amore langueo, vbi dicit Glossa: Præ magnitudine amoris, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Hæc ille.

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI IN SPECIALI.

De dono timoris.

Quid sit timor, et qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, et deordinatur. Cap. I.

His itaque in generali præmissis, modo de singulis donis in speciali videamus. Quorum, primum, scilicet infimus gradus ascendendi ad gustum sapientiæ est timor Domini. De quo *Ansel. li. de similitud. c. 130.* Anselmus dicit sic: Horum donorum primum est timor Dei, veluti aliorum quoddam fun-A damentum. Hunc namque Spiritus sanctus in campo mentis supponit, aliaq. dona in suo ordine, veluti in ædificationem superimponit. Prius enim metuere facit, ne pro peccatis suis a Deo separetur, et post in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. De qua tortura Hugo in libro suo de anima dicit sic: Terreat *Timor est fundamentũ aliorum donorum.* te timor iudicij terribilis, metus gehennæ, laquei mortis, dolores inferni, ignis vrens, vermis mordens, sulphur fœtens, flamma tartarea, et tandem omnia mala, vt tamdem clames: In æternum non peccabo. Et sic patet, quòd donum timoris est primum in ascendendo.

B Sed ad maiorem notitiam huius doni, scilicet timoris, sunt quattuor notanda. Primo quid sit timor, et qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, et deordinatur. Secundo quis timor a regno animæ per charitatem perfectam expellatur, et quem secum compatiatur. Tertio qualiter a timore Dei, in animæ dies clara oriatur. Quarto qualiter a dono timoris, animæ conuiuium præparetur. Primo igitur videndum est quid sit timor, et qualiter secundum diuersos amores multiplicatur, quia ex amore oritur. Timor sicut dicit Augustinus de Ciuitate Dei, est *August. 14. de Ciu. Dei cap. 7.* amor fugiens quidquid ei aduersatur. Et cum hoc C concordat Glossa Augustini super Ioannem vbi dicit: Timor est fuga, ne perdat homo quod amat. *Glo. in Ioã. 10. ex Aug. in Psal. 67. et tract. 4. in Ioan.* Igitur timor oritur ex amore. Nam quamdiu amorem ordinatum habuit in paradiso, tamdiu sine timore inordinato fuit in seipso. Et quàm cito amorem inordinatum admisit, tam cito timor inordinatus affuit pœna peccati, quare se abscondit, dicens: Domine audiui vocem tuam et timui. Quare timuit, *Gen. 3. b* nisi quia per inordinatum amorem, præcepti Domini transgressor fuit? Quanto ergo homo a falso et inordinato amore recedit, et ad veram charitatem accedit, tanto inordinatum timorem euadit. Ideo no- *Hug. de S. Vict. lib. 2. de sacram. par. 13. c. 5.* D tandum est, quòd Hugo, et Glossa super Psalmo 18. dicunt, quod quinque sunt timores, scilicet timor naturalis, timor mundialis, timor seruilis, timor initialis, et timor filialis. Timor naturalis, est passio *Timor naturalis.* quæ oritur ex amore naturali, in quo quilibet timet naturaliter nocumentum naturæ suæ. passionibus autem nec meremur nec demeremur, quia non subiacent libero arbitrio, nisi quando quis rationabiliter se habet circa eas. Isto timore Christus timuit mori, sed non nisi quantum voluit, nobis in exemplum vel documentum. Vnde si quando est malitia in timore naturali, non est nisi ex defectu rationis, E et voluntatis. Et licet iste timor non sit a Spiritu sancto, tamen cum ipso stare potest in homine.

Secvndvs timor dicitur mundanus, quo quis *Timor mũdanus.* timet nimis de amissione vitæ præsentis, vel rerum ad hanc vitam pertinentium. Vnde qui nimis diligit mundum, vel res temporales, vel amicos, nimis timet ab eis separari. Et hic timor nascitur ex nimio inordinato amore vtriusque, et semper est malus, quia vt dicit Ioannes. Qui diligit mundum, inimicus Dei *1. Ioan. 2. c* constituitur: quia non est charitas Patris in eo. Et ideo hic timor, quandoque est peccatum mortale, vt quando quis magis vult amittere vitam æternã, quàm F corporalem, vel temporalem, thesauros cælestes, quàm mundanos: et quandoque est veniale, quando isto timore facit homo quod non debet, et quandoque omittit quod facere debet, vt per hoc effugiat pœnam temporalem, sed per hoc non mutat voluntatem in bonũ, vt dicit Hieronymus super Matthæũ, quare hic timor non est donum Spiritus sancti, quia non mutat malitiam voluntatis, licet actu omittit propter timorem temporalem.

Tertivs timor dicitur seruilis, quo quis magis *Seruilis.* timet pœnam quàm culpam: qui secundum essentiam dicitur esse a Deo, non tamen sub ratione, qua seruilis est, quia principalius timet pœnam quàm culpam, nec mutat voluntatem in bonum, licet criminis

nis impendat executionem. De hoc timore dicit Augustinus exponendo illud Psalmi. Confige timore tuo carnes meas: Timor legis seruilis pædagogus nouæ præcessit, qui ad Christum ducit, sed carnem crucifigit: ideo quia viuit peccandi voluntas, et sequeretur opus si non sequeretur pœnalitas. Nec iste timor est donum Spiritus sancti, quia potest esse sine charitate, immo nec potest esse cum charitate gratuita.

Aug. in Ps. 118. enarr. 25. to. 8.

Initialis.

QVARTVS timor dicitur initialis, quia est incipientium et initium sapientiæ, et dicitur esse donum Spiritus sancti, tamen sub imperfecto esse. Non enim differt a timore filiali, nisi vt imperfecta charitas a perfecta. Vnde Ioannes dicit: Perfecta charitas foras mittit timorem. vbi dicit Glossa. Timorem illū emittit, qui dicitur initium sapientiæ. Illo enim timore, se cohibet homo a peccato principaliter propter Deū, secundario vero, propter pœnam æternam. De timore isto Bernardus dicit sic: Non immerito hic timor dicitur initium sapientiæ, qui sæpe se insipientiæ primus opponit. Hic enim timor, quidam ingressus est ad sapientiam. Plane domus Dei est, et porta cæli, et tamquam ingressus gloriæ. *Et sequitur:* In veritate didici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendam, et retinendam, et recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. *Et sequitur:* Non est enim locus, quo admittas superbiam, repletus timore Domini. Et sic de ceteris vitijs sentiendum est: quæ necesse est omnia a plenitudine timoris excludi, tunc Deum si plene, si perfecte timueris, dabit saporem charitatis. Hunc tamen timorem initialē, perfecta charitas foras mittit, vel forte, secundum quosdam, ipsum perficit, cum iam sapientiam ingressus fuerit. Quod sentit Bernardus libro de diligendo Deo, parum ante finē, vt infra patebit capite sequēti.

1. Ioan. 4. d

Ber. ser. 22 super Cāt.

Filialis.

Quintus dicitur timor filialis, et est vnum de septem donis Spiritus sancti, sub esse perfecto doni. Per ipsum enim anima redditur bene mobilis ab inspirationibus Spiritus sancti, et quasi per talem timorem se Spiritui sancto omnino subijcit, et in nullo repugnat, prout possibile est in via. Vnde Gilbertus Porretanus dicit: Quid timor ille filialis nisi amor esse conatur, qui iam nescit officium timoris, et pene timor esse desijt? hunc timorem sibi charitas perfecte collaterat indiuisibiliter. Et sic patet quid sit timor, plenius tamen dicetur infra de hoc timore.

Gilb. Porret. sup. Cāti. ser. 19. post med.

Quis timor a regno animæ per charitatem perfectam expellatur, et quem secum compatiatur.

Cap. II.

SECVNDO videndum est, quis timor a charitate perfecta foras expellatur, et quem timorem secum patiatur, cum in prima Ioannis dicatur; quòd charitas perfecta foras mittat timorem, tamquam inutilē in officio suo. Et huius reddit rationem, dicens idem: Hæc enim charitas nihil pœnale habet, timor autem pœnam habet. Sed necesse est, primo videre quæ sit perfecta charitas, quæ non compatitur secum timorem, sed foras emittit eum. De quo sciendum quòd duplex est perfectio charitatis. Prima est necessitatis, et sufficientiæ. Secunda est priuilegiatæ sanctitatis, et excellentiæ. Et has perfectiones tangit Prosper de vita contemplatiua, dicens: Perfecti sunt illi, qui perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Dominus, nullis peccatis quibus offenditur Dominus acquiescunt, et semper ad virtutes diligendas, et habendas se extendunt. Perfectionem necessitatis tangit cum dicit, Qui vult quod Deus: quam habent quicumque tenent charitatem, De hac charitate dicit Dominus: Perfectus eris, et absque macula corā Domino. Absque macula scilicet criminali dicit Glossa. Et hæc perfectio charitatis, bene cōpatitur secum ali-

1. Ioan. 4. d

Duplex est pfectio charitatis.

Prosper. li. 3. de vita contēp. ca. 15. cir. fin.

Deut. 18. c

A quos timores, vt supra dictum est. Perfectio vero excellentiæ charitatis tangitur, cum dicitur, qui semper ad virtutes diligendas, et habēdas se extendunt. Quare Bernardus in epistola quadam dicit: Indefessum studium proficiendi, et iugis conatus ad perfectionē, reputatur perfectio. Et hæc charitas foras mittit omnem timorem, qui pœnā habet, vt dicit Ioannes. Sed qualiter hoc intelligendum sit, ostendit Gilbertus Porretanus super Cantica, vbi dicit: Charitas proximi caret liuore, sed charitas Christi caret timore. Hæc enim nihil pœnale habet, sed timor pœnam habet. Igitur in charitate Christi non erit timor. Quod

1. Ioan. 4. d

Gil. Porret. sup. Cant. ser. 19. post med.

B probat sic: Quid enim timebit charitas veteres offensas? quia multitudinem peccatorum operit charitas, vt dicit Petrus. Quid infirmitatem propriæ conscientiæ timebit ne decidat, quia fortis vt mors dilectio est, vt habetur in Canticis. Quid temporales pro Christo timebit molestias finibiles? cum nec quidem etiam si æternæ fuerint, diffatigari, aut euanescere poterit dilectio consummata, idest perfecta. Non ideo amat charitas ne pereat, sed magis vult foris in æternum perire pœnaliter, quàm priuari vsu amoris interni æternaliter. Si enim dederit homo omnem

1. Pet. 4. b

Cant. 8. b

C substantiam pro charitate, quasi nihil despiciet eam, scilicet substantiam. *Et sequitur infra:* Dedignatur charitas timoris commercium, cogi nesciens, quæ nescit compesci. Ideo charitas perfecta foras mittit timorem, velut inutilem et superuacuum in officio charitatis, sed non timorem illum, qui castus permanet in sæculum sæculi. Et post hæc ostendit ibidem Gilbertus, quis timor manet cum charitate, vbi dicit: Est enim timor quem foras mittit charitas, vt seruilis. Et est timor quem foras mittit veritas, vt initialis. Et est timor, quem intromittit et charitas, et veritas, vt filialis. Primus est cautus. Secundus castus, sed

Quis timor manet cum charitate.

D non permanens in sæculum sæculi. Primus veretur pœnā. Secundus offensam. Tertius totus liber, quædam humilis et secura reuerentia est. Et primus quidem timet offensam, sed propter, pœnam. Secundus propter offensam, sed propter ipsam. Tertius, quod metuat non habet. Quid enim metuat completa felicitas, et cōsummata charitas? Timor hic de plantario oritur charitatis. *Sequitur:* Non audeo dicere quòd charitas est, nec tamen audeo negare. Quid enim non amor conatur, qui iam nescit affectum timoris? Quo modo non amor est, qui iam pœne timor esse desijt? Quid timor ille est, nisi quædam votiua subiectio,

E obedientia non coacta, et vltro reuerentia impensa? Aut quo modo erit timor, qui offendere non metuit nec valet? Timor ergo non videtur, qui nihil nec peccati nec periculi metuit. Sed econtra inquit Gilbertus ibidē: Quo modo non erit timor, qui offendere non audet? Certe timor est, qui nihil audacter et temere præsumit. Quid est igitur timor ille, nisi reuerentia quædam humilis ex iure conditionis, et quasi necessitate impensa, sed necessitatis nihil passa? Est enim necessitas obsequendi iure conditionis, sed necessitatē ignorat libertas dilectionis. Quid timor ille, vbi temeritatis et negligentiæ magis priuatio est, quàm neces-

F sitatis coactio? *Sequitur:* Vides qualiter timor iste approximat ad charitatem, pene illa est, sed non plene est. Causis enim distant timor et amor, sed obsequio et affectu libero cognati. Primus itaque timor metuit puniri: secundus priuari: et tertius neutrum. Primum perfecta charitas exterminat. Secundum ad tēpus tolerat. Tertium sibi indiuise tolerat Vnde charitas numquam erit sine timore casto, qui est sine omni pœna, quia manet in sæculum sæculi. Hæc ille. Quidam enim dicunt, vt Bernardus, quod timor filialis augetur augmentata charitate, et charitate perfecta perficietur, et ideo habebit in patria eundem actum omnino, quem habet modo, et illi adducunt auctoritatem Augustini de Ciuitate Dei, vbi dicit: Timor ille castus permanens in sæculum

Ber. lib. de dilig. Deo cir. fin.

Aug. li. 14 de Ciu. Dei cap. 9. post med. to. 5.

lum sæculi, si erit in futuro sæculo, non erit timor exterrens a malo quod accidere potest, sed tenens se in bono quod adimi non potest, et ita alium actum habebit quàm modo. Ratio huius est, quia vbi boni adepti amor immutabilis est, profectò si dici potest, mali cauendi timor securus est. Hæc ille.

Qualiter a timore Dei in anima dies clara oriatur. Cap. III.

Hug. de S. Vict. lib. de trib. dietis cir. fin.

TERTIO videndum est, qualiter a dono timoris Domini, dies spiritualis in mente humana oriatur. Circa quod notandum est, quòd Hugo, dicit, quòd sicut oculus corporalis habet diem, et noctem suam, ita quoque oculus cordis habet diem suam et noctem suam. Sed alij sunt dies exteriores, et alij interiores. Nam dies exteriores transeunt, nec ad momentum stare possunt, sed continue ad mortem vel occasum tendunt. Homo enim numquam in eodem statu permanet dicit Iob, et propheta dicit: Dies hominis fenum, et tamquam flos agri, *et cet.* Dies vero interiores in æternum permanent, si volumus, qui sunt quasi quidam gradus vitæ spiritualis, per quos homo tendit ad vitam æternam. De quibus Psalmista ait: Nunciate de die in diem salutare eius, donec per radios salutaris incarnati, transformemur a claritate in claritatem, vsque in diem æternitatis eius. Et ideo Hugo dicit, quòd interiores dies magis amare debemus, vbi lucem nullæ tenebræ sequuntur, vbi æterni solis splendore illuminantur oculi interiores mundi cordis, vt valeat homo operari opera lucis, tamquam filius lucis, quia in mundo nox sicut dies illuminabitur, per præsentiam solis æterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creatas sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radiosas veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quòd quando nox est corpori, dies est menti: et quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de spiritu et anima. Quia quando sensus exteriores vigilant sensus interiores dormiunt, sicut hæc experientia docet. Hanc diem timor Domini inchoat tamquam mane, tamquam meridiem deducit, tamquam vesperam consummat. Vnde Hugo dicit, quòd primus dies noster interior, est timor Domini permanens in sæculum sæculi. Cuius ratio est: Quia timor Domini initium est sapientiæ, vt dicitur in Ecclesiastico. Et hic a sapientia numquam recedit, sed cum ea quotidie crescit, et proficit vsque in perfectum diem. Vltimo formam timoris filialis induit secundum quosdam. Vnde Hugo de arca Noe dicit: Sapientia Dei, in cordibus sanctorum tamquam in paradiso inuisibili, per timorem seminatur, per gratiam rigatur, iam mane diei spiritualis oritur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per compunctionem oritur, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, vt fit quasi lux meridiana, lucens et feruens, per fidem viret, per circumspectionem frondet, et expandit ramos, per disciplinam floret, per virtutem fructificat, per patientiam maturescit, per mortem carpitur, per cōtemplationem cibat, et tunc dies timoris vesperascit, quando a labore quiescitur, et spiritualiter homo reficitur. Et iste est cibus de quo Psalmista ait: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. In omnibus istis radijs sapientialibus timor Domini permanet in sæculum sæculi, et vt radix sapientiæ discurrit, et circuit solicite circumspiciens, ne aliquæ tenebræ peccatorum lateant, vel se istis radiosis luminibus immisceant, quæ diem mentis obscurent, vel oculis Dei displiceant, vt sunt tenebræ concupiscentiarum, quæ frequenter claritatem diei spiritualis impugnant, et obnubilant. Vnde Richardus dicit: Quis in illo vmquam prælio victor extitit, vbi spiritus aduersus carnem et caro aduersus spiritum concupiscit? Quis vmquam tam numerosum exercitum concupiscentiarum suarum debellauit, si sine timore pugnauit? quia timor Domini maxime confortat cor contra concupiscentias. Et sanctus Bernardus in sermone quodam dicit: Repletus timore Domini, non habet locum vbi admittat peccati tenebras, propter quod dies mētis, sicut lux meridiana clara permanet in sæculum sæculi: ideo vesperam non habet diem terminantem, sed consummantem. Igitur qui timetis Dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra. Qui ambulat in die tali, scilicet timoris Domini non offendit. Et est dies primus, quia initium sapientiæ est timor Domini.

Iob 14. a — Ps. 102. c — Psal. 95. a — 2. Cor. 3. d — Hug. ibid. — Psal. 138. b — Auct. de spir. et ani. ca. 9. apud Aug. to. 3. — Hug. ibid. — Eccli. 1. b — Hug. lib. 2. de Arca Morali. ca. vlt. — Psal. 15. b — Eccl. 2. a — Eccli. 1. b

Qualiter a dono timoris, animæ conuiuium præparetur. Cap. IV.

QVARTO quia Gregorius in Moralibus dicit: quòd donum timoris Domini in die suo conuiuium facit in mente humana, quia dum premit mentem ne superbiat, de futuris illam cibo spei confortat. Ideo videndum est, qualiter illud donum conuiuium menti præparet. De quo notandum est, quod nisi donum timoris conuiuium spirituale in anima facere posset, Psalmista quasi admirando non clamaret, dicens: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Non quòd illa multitudo dulcedinis totaliter abscondita sit a timentibus eum, sed quòd ipsa est in eis abscondita a non timentibus Deum. Multa enim manifestantur bonis, quæ tamen absconduntur a malis. Vnde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob: Auris verba dijudicat, et fauces comedentis saporem, dicit sic: In his verbis Iob de electis et reprobis aliquid innuere videtur: quia verba sapientiæ quæ reprobi audiunt, quasi exterius, electi non solum audiunt, sed et gustant interius, vt in corde sapiat eis, quod reproborum cordibus non sapit, sed solum auribus sonat. Sequitur: Aliud namque est nominatim cibum audire solum modo, aliud vero degustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiunt, vt gustent: quia hoc quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit, reprobi vero, qualiter sapiat, ignorant. Quia aliud est aliquid scire, aliud vero quod cognoscitur faucibus intelligentiæ degustare. Hæc ille. Ex his patere potest, quòd timentes Deum tamquam soliciti de voluntate Domini cognoscenda et facienda, non solum attendunt ad illud quod cōmune et publicum est, sed et ad illud quod intimo secreto mētis absconditum est, aspiciunt, et gustare per experientiam illud quærunt, quod per timorem Domini sapere didicerunt. Quod autem timor Domini, dulcem saporem in mente causet, ostendit Bernardus super Cantica, vbi dicit: Timor Domini bene dicitur initium sapientiæ, quia tunc primum Deus animæ sapit; cum eam ad timendum, non tantum ad sciendum instruit: quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem. Times Dei iustitiam, times potentiam, et sapit tibi iustus, et potens Deus. Sapientia enim a sapore dicitur. Igitur timor initium sapientiæ, saporem sapidum in intimo mentis secreto multipliciter immittit, et ita multipliciter reficit totam mentis familiam, sed et totum regnum animæ iustificat, pacificat, et lætificat: quæ tria percipiunt conuiuium timoris Domini, quod non in exterioribus animæ celebratur, quia regnum Dei intra nos est, vt dicit Dominus. Et Maximus exponens illud: Appropinquabit in vos regnū Dei, dicit sic. Regnum Dei est potentia eius in omnibus, actu vero est in his qui respuunt carnalem vitam, et respiciunt solam spiritualem: qui dicere possunt illud Apostoli: Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Christus. Quod verbum

Greg. lib. 1. Mor. c. 16. cir. med. — Psal. 30. c — Greg. li. 11. Mor. cap. 4. — Iob 12. a — Bernar. in Cant. ser. 23. — Luc. 17. e — Luc. 10. b — Gal. 2. d

Digitized by Google

verbum exponens Vercellẽsis in prologo super Cantica, dicit: Sicut anima sobria me regit naturaliter, et disponit ad omnem actum interiorem, et exteriorem, sic virtus Christi cui actu viuo gratuite me viuificat, et ad omnia disponit. Ex quo igitur regnum

Luc. 17. e

Dei intra nos est, vt dicit Dominus, planum est, quod conuiuium quod in illo regno celebratur, non consistit in istis corporalibus, et in voluptatibus carnalibus, quibus efficimur bestiales, vt dicitur primo Ethicorum, sed consistit in bonis spiritualibus nos perficientibus. Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca et potus, sed iustitia et pax et gaudium in Spiritu sancto. Ecce tria, quæ necessaria sunt in conuiuio spirituali. Primum est iustitia, conuiuantes in omnibus rectificans. Secundum est pax, conuiuantes in omnibus concordans. Tertium est gaudium, conuiuantes in omnibus lætificans. Hæc tria, ex timore Domini oriuntur. Nam iustitia ex timore Domini oritur, sed ex iustitia pax nascitur: de pace vero gaudium generatur, quod est dulcissima mẽtis refectio, et spiritualis conuiuij perfectio. Primum igitur scilicet iustitia, conuiuantes rectificans in conuiuio spirituali Dei, et animæ, ex dono timoris Domini oritur, quia sicut dicitur in Ecclesiastico: Qui sine timore est, non potest iustificari. Quo modo autem erit iucunda societas, vbi deest iustitiæ æqualitas? Dicit enim Augustinus: Remota iustitia, quid sunt regna nisi latrocinia? Et sicut patet in Ethicis. Sicut iustitia continet omnem virtutem, ita iniustitia continet omnem malitiam siue iniquitatem: vbi autem abundat iniquitas, quo modo erit vera amicitia et societas? ergo nec regni, nec conuiuij tranquilla iucunditas? Manebit autem iustitia, quia timor Domini expellit peccatum vel iniustitiam, cum ex eo oriatur iustitia, vt dictum est. De talibus conuiuijs potest dici: Beati qui esuriũt et sitiunt iustitiam, quoniã ipsi saturabuntur. De hac saturitate iustitiæ dicit Bernardus: Saturabuntur; quia implebit Dominus concupiscibile nostrum fonte iustitiæ, vt omnino desideremus eam iustitiam, per quam quidquid anima respuere debet, respuet: et quidquid concupiscere debet, concupiscet. Et tunc totum regnum mentis iustificabitur, et incolæ eius, et Dominus rex iustitiæ regnabit in illo, et ipsi cum eo, quia iustitia et iudicium præparatio sedis eius est. Secundo pax conuiuantes concordans, et quietans in conuiuio spirituali ex iustitia nascitur, vt dicit Cæsarius. Nam ex iustitia regũ, oritur pax populorũ. Et Augustinus dicit: Duæ sunt amicæ, iustitia et pax, ipsæ se osculantur, et si iustitiam amicam pacis nõ amaueris, nec ipsa pax te amabit, nec ad te veniet. Nisi igitur pax adsit, non erunt conuiuia, sed dissidia. Vera autem pax est vbi nihil repugnat, et beati pacifici sunt, qui motus animi componunt, et rationi subijciunt, ait Glossa. Sed nota, quòd Bernardus in quibusdam dictis ostendit triplicem gradum pacis, dicens: Est homo pacificus bona pro nobis reddens, et quantum in se est, nemini vult nocere. Hic paruulus est, et faciliter scandalizatur: quia in eo, vt incipiente, lex carnis adhuc repugnat legi mentis. Et Glossa dicit: Quo modo pacifici alijs erimus, si nec nobis possumus esse pacifici? Pax enim a nobis incipit. Item est alius patiens, non reddens mala pro malis, sed potens est sustinere nocentem. Et hic in patientia possidet animam suam, vt ait Euangelium, vbi dicit Glossa: Patientia radix et custos est omnium virtutum. Vera enim patientia, est aliena mala æquanimiter perpeti, et contra eum qui mala irrogat, nullo dolore moueri. Ideo animas nostras possidemus, quæ corpus possident, cum ipsas ad patiendum ratione regimus. Hæc dicit Glossa: Item est tertio pacificus bona pro malis reddens, et in promptu habet prodesse nocenti. Et hic solus veram pacem habet, et multos lucrifacit Christo. De hac pace dicit Augustinus in libro de verbis Domini sic: Pax est serenitas mentis, tranquil-

Aristot. 1. Eth. c. 5. — *Rom. 14. c* — *Eccli. 1. c* — *Aug. lib. 4. de Ciu. Dei cap. 4. to. 5.* — *Arist. li. 5. Eth. c. 1.* — *Mat. 5. a* — *Ber. in ser. 4. De omnibus sanctis. post med.* — *Psal. 88. b* — *Cæsar. Arelat. hom. 12 in illud Lu. 17. regnum Dei intra vos est.* — *Aug. super Ps. 84. to. 8.* — *Glossa in Mat. 5.* — *Pacis triplex grad⁹.* — *Glossa in Mat. 5.* — *Glo. in Luc. 21.* — *Ex Greg. hom. 35. in Euang. cir. med.* — *Aug. serm. 167. de tẽp. in prin. to. 10.*

A litas animi, simplicitas cordis, vinculũ amoris, consortium charitatis. Hæc est quæ bella compescit, iras comprimit, discordes sedat, et inimicos concordat, cunctis est placida. Et qui in eadem pace non erit inuentus, a patre abdicatur, a filio exheredatur, a Spiritu sancto alienus efficitur, *et cet.* vt supra. Hæc Augustinus. Hanc pacem perficit timor Domini. Vnde Sapiens: Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem, et salutis fructum. Tertio gaudium in Spiritu sancto conuiuantes reficiens, et lætificans in conuiuio spirituali ex vtroque prædictorum, scilicet ex iustitia, et pace generatur. Vnde Bernardus in quibusdam dictis suis dicit: Iustitiam, quam Deo exhi-

B bes, et pacem, quam proximo debes, noli contemnere, sic enim procedentibus, erit gaudium spirituale non gaudium sæculare, non gaudium cuius extrema luctus occupat, sed in quod magis tristitia vertitur. Et hoc gaudium nemo tollet a te, donec in tres in gaudium Domini tui. De hoc gaudio dicit Bernardus in epistola quadam. Illud reuera verum est gaudium et solum, quod non de creatura, sed de creatore nascitur et concipitur, quod cum possederis, nemo tollet a te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mæror est, et omnis suauitas dolor est, et omne

C dulce amarum, et omne decorum fœdum, et omne aliud quod delectare possit molestum. Hæc omnia Bernardus. Istud gaudiosum conuiuium, per Spiritum sanctum in timore Domini paulatim inchoatur, proficiendo cõtinuatur, et in beatitudine æterna consummatur, vbi anima cum Deo suo beatificatur. Primo istud gaudiosum conuiuiũ, quod in Regno Dei, et animæ per donum timoris Domini celebratur, paulatim et sapienter initiatur, et continuatur, et feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico: Initium sapientiæ est timor Domini, et gloria, et gloriatio, lætitia, et corona exultationis. Ecce quattuor dulcia

D fercula mentalis conuiuij. Sed primo timor Domini, gustum mentis ad manducandum in sapientia præparat: quia sicut dicit Bernardus super Cantica, Timor Domini bene dicitur initium sapientiæ: quia tunc primum Deus animæ sapit, cum ea ad timendum afficit. Tunc enim menti maxime diuina beneficia sapiunt: quia iam amaritudo peccati, ab ore mentis per timorem expulsa est. Vnde tunc gloria laudabilis famæ interior valde sapit animæ, et similiter gloriatio laudabilis famæ exterior multum delectat. Similiter lætitia consolationis interioris hominis reficit, et exultatio exterioris hominis similiter afficit, et delectat. Se-

E cundo illud iucundum conuiuium mẽtis delectabiliter in perpetuum in timore Domini continuatur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiam, et gaudium in longitudinem dierum, idest in æternum: quia timor Domini, permanet in sæculum sæculi. Ecce vtriusque hominis experimentalis delectationis perpetuatio. Tertio illud delectabile conuiuium mentis quantum ad interiorem vitam, et exteriorem, in timore Domini feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico: Timenti Deum, bene erit in extremis, scilicet hominis, quando perficitur, et consummatur. Et in die defunctio-

F nis benedicetur, quantum ad vitam exteriorem, quæ tunc cum benedictione terminatur. Ecce sic benedicetur homo qui timet, Dominum, ait Psalmista. De perfecta consummatione istius sancti timoris dicit Ioannes Cassianus de institutione monachorum sic: Principium nostræ salutis, nostræq. sapientiæ, secundum scripturas, timor Domini est. De timore enim Domini nascitur compunctio salutaris, de compunctione cordis procedit abrenunciatio, idest contemptus omnium facultatum: de abrenunciatione humilitas procreatur: de humilitate mortificatio voluptatum generatur: de voluptatum mortificatione, extirpantur, atque marcescunt vniuersa vitia: de vitiorum expulsione virtutes fructificant, atque succrescunt: de vir-

Eccli. 1. c — *Ber. in flor. verbo iustitia.* — *Prou. 14. b* — *Ber. ep. 114 statim a prin.* — *Eccli. 1. b* — *Bern. sup. Cant. ser. 23. post medium.* — *Eccli. 1. b* — *Eccli. 1. c* — *Psal. 127. b* — *Cassianus, de institut. monachorũ lib. 4. c. 43.*

Digitized by Google

de virtutum pullulatione puritas cordis acquiritur, per cordis puritatem apostolicæ charitatis perfectio, possidetur. Hæc fuit sententia Beati Antonij. Hæc ille. Timete ergo Dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum, ait Psalmista. Hæc de dono timoris sufficiant.

Psal. 33. b

DE DONO PIETATIS.

Quid donum pietatis dicitur, et qualiter a pietate naturali, et acquisita distinguatur. Cap. I.

SECVNDO dicendum est de dono pietatis, quod immediate sequitur donũ timoris, in ascendẽdo, quod ostẽdit Anselmus in libro de similitudinibus vbi dicit sic: Huic denique dono timoris, Spiritus sanctus superimponit pietatem, cum menti sic timenti suipsius aspirat compassionem, pieq. recolere facit, quàm misera erit, si a Deo separata, in inferno, cum diabolo torta fuerit; ideo rationabiliter a dono timoris, ascendit ad donum pietatis. Cum quo et Augustinus concordat, dicens: Cor contritum et humiliatum sacrifica Deo, vnde accendatur ad pietatem, vt non resistatur voluntati eius, sed obediatur. Hunc ordinem multi tenẽt vt supra patet.

Ans. lib. de simil. c. 130

DE hoc autem dono pietatis, sunt tria notanda. Primo quid donum pietatis dicitur, et qualiter a pietate naturali, et acquisita distinguatur. Secundo qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, et perficiatur. Tertio qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur. Primo igitur videndum est, quid donum pietatis dicatur. De quo notandũ est quòd sicut dicit Hugo in libro de claustro animæ: Pietas est ex benignæ mentis dulcedine, grata omnibus auxiliatrix affectio infusa, et diuini cultus deuotio religiosa. Ex quo patet, quòd donum pietatis est dulcis radius à sole infinitæ pietatis mentibus inspiratus, quo mens in seipsa illuminatur, quia radius solaris in seipso afficitur, et reficitur, quia a fonte dulcedinis ad Deum vt ad patrem colendum, sursum habilitatur, et inferius ad proximo subueniendũ pie inclinatur. Et quia affectio pietatis inclinans ad aliquid est multiplex: quædã enim est innata, quędam acquisita, quædam infusa, vt ostendit Hugo, in tractatu, qui incipit, Charissime: ideo de illis aliquid dicendum est.

Donũ pietatis, quid dicatur.

PRIMO ergo sciendũ est, quòd pietas innata est, quædam affectio inclinans ad aliquid, vt ad filios parentes et econuerso, et ad patriam, *et cet.* huiusmodi. Et hæc est passio naturalis. Nam hæc pietas etiam in brutis inuenitur. Vnde Solinus in libro de mirabili. mundi, et Isidorus in Etymologijs dicunt: Eximia ciconiæ inest pietas. Nam quantum temporis parentes impendunt fetibus educandis, tantum temporis pulli impendunt parentibus in senectute educandis: quod et de coruis narratur. Vnde hæc pietas non est donum Spiritus sancti, licet ab eo detur, quia hæc cum illis nascitur. Ista autem quæ est donum Spiritus sancti, a Deo inspiratur, vt dicit Augustinus.

Isid. Etym. lib. 12. c. 7.

ITEM est quædam pietas acquisita, de qua dicit Gregorius in Moralibus sic: Sunt nonnulli, qui pietatis suæ viscera tendere ad incognitos nesciunt, sed solum ad eos quos per assiduitatem notitiæ didicerũt, quorum miserẽtur, apud quos plus familiaritas quàm natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines sunt, sed quia noti sunt, largiuntur. Sed ista pietas etiam non est donum Spiritus sancti, de quo modo loquimur, sed est virtus ex quadam familiari notitia contracta, vnde ad extraneos et inimicos, non extenditur. Hæc autem quæ est donum Spiritus sancti a Deo datur et ad inimicos extenditur. Vnde

Greg. li. 21. Moral. cap. 14. cir. fin.

A Matthæus dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt. *Mat. 5. g*

ITEM est alia pietas menti a fonte pietatis infusa, de qua dicit Bernardus in Epistola quadam sic: O clementissima pietas quæ non desinit sua largiri beneficia, non solum his, vbi nullum meritum inuenitur, sed et his, vbi totum videtur contrarium. De hac pietate, et eius vtilitate dicit Ambrosius super Psalmum, Beati immaculati in via: Pietas grata est Deo, Dominum conciliat, necessarios et parentes fouet: est Dei cultura, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus,

Amb. in Ps. 118. octon. 18. to. 2.

B miserorum refugium vel suffragium, indulgentia peccatorum. Hæc ille. Hæc est perfecta pietas quæ et antequàm flectatur precibus, nouit condescendere fatigatis, ait Cassiodorus in epistola. Et hæc pietas, est donum Spiritus sancti. Quæ sicut dicit Apostolus, ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futuræ, vbi dicit Glossa: Omnis summa disciplinæ, et consummatio, consistit in pietate et misericordia. Pietas vt sæpius respicit necessitatem spiritualem. Vnde quædam Glossa dicit: Exerce te ad pietatem, idest ad fidem puram, et veritatem rectam, hæc est pietas. Misericordia vero quæ

Cassiod. li. 4. epist. 26.

1. Tim. 4. b

C est secundus actus pietatis, respicit necessitatem spiritualem et corporalem. Vnde Augustinus in libro de opere monachorum dicit: Multo misericordius operatur, erga animas infirmorum, qui bonæ famæ seruorum Dei consulit, quam qui erga corpora ægrotantium solicitus panem esurientibus tribuit. Opera huius misericordiæ sunt quattuordecim, videlicet septem corporalia, et septem spiritualia. Corporalia sunt hæc: Visitatio infirmorũ, Potatio sitientium, Cibatio esurientium, Redemptio captiuorum, Vestitio nudorum, Collectio peregrinorum, & Sepultura mortuorum. Prima sex sunt in Euangelio, aliud in Tobia.

August. de opere Mon. c. 22. to. 3.

Opera misericordiæ quot et quę

Mat. 25. d

D Opera misericordiæ spiritualia, sunt hæc. Delinquẽti ignoscere, peccantem corripere, ignorantem docere, titubanti consulere, mæstum consolari, pro salute proximi orare, et iniurias sustinere, vt alter mitigetur. Et sic patet quid est pietas.

Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, et perficiatur. Cap. II.

SECVNDO videndum est, qualiter per donum pietatis in regno animæ dies spiritalis oriatur, proficiat, et consummetur. De quo notandum est, quòd

E sicut dicit Gregorius in Moralibus dies vniuscuiusque doni, est sua illuminatio. Ipsa enim dona, lumina sunt. Cuius ratio est, quia ille donatur in eis, qui est Sol infiniti splendoris, et ardoris, scilicet Spiritus sanctus. Cum igitur latio solis corporalis super terram faciat diem corporalem, in qua oportet operari opera corporalia corpori necessaria, cur non multo magis præsentia solis æterni, scilicet Spiritus sanctus, in mente humana causat diem spiritualem, in qua oportet operari opera spiritualia necessaria spiritui, et sicut opera pietatis etiam aliorum habituum? Omnia enim opera nostra mortua sunt sine pietate,

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Præsentia Spiritus Sãcti causat diem spiritualem, in anima.

F prout est cultus Dei. Quare Apostolus dicit, exhortando Timotheum: Exerce teipsum ad pietatẽ. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas vero ad omnia vtilis est. Cuius rationem reddit Hugo de sancto Victore, dicens: Visibilis actio, est quasi quoddam corpus, deuotio vero quasi spiritus eius, quia deuotio charitatis actionem viuificat, sicut anima corpus. Vnde omnis actio, quæ sine deuotione est, mortua est. Quia sicut postea dicit, licet quod viuit moriatur, tamen vita non moritur. Actio quidem transit, sed pietas actionis, licet fiat in tempore, non tamen finitur cum tempore. Hæc ille: Opera enim illorum sequuntur illos. Ex quo patet, quòd sententia Apostoli vera est. Quia pietas omnibus prodest,

1. Tim. 4. c

Apoc. 14. c

Digitized by Google

dest, quæ est ex benignæ mentis dulcedine grata auxiliatrix omnibus affectio infusa, vt dictum est.

In die pietatis distinguũtur tres horæ.

SED sciendum est, quòd sicut in die exteriori tres horæ distinguuntur, scilicet mane, quod est initium diei: meridies quæ est diei medium: et vespera, quæ facit diei, et laboris terminum. Sic in die spirituali pietatis, distinguuntur tres horæ, idest mane, quæ est initium pietatis lucentis circa subiectum proprium. Meridies, quæ est feruor pietatis lucentis ad diuinũ cultum. Et vespera, quæ est inclinatio pietatis lucentis ad proximum. In qua hora completur terminus laboris et fit initium quietis. Primo igitur donũ pietatis oriens ex sole æterno, velut quoddam mane, et initium diei spiritualis, in mente diem inchoat. Quia vt dicitur in Ecclesiastico: Pie agentibus, dabit Dominus sapientiam. Sapientia autem est lumen pietatis inextinguibile. Quanto autem pietas magis operatur, tanto lumen sapientiæ magis ei datur, quo crescit, et proficit, vsque ad perfectum diem. Sic et operatio impietatis, lumen pietatis in mente minuit, et tenebras gignit. Vnde in prouerbijs dicitur: Iustorum semita, quasi lux splendens procedit, et crescit vsque ad perfectum diem. Via autem impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant. Hoc igitur donum pietatis, mane suæ diei inchoat, dum noua luce mentẽ irradians, ad sui ipsius cõpassionem inclinat. Dicit enim Anselmus in libro de similitudinibus: Spiritus sanctus pietatem menti inspirat, dum eam sibi cõpati, pieq. recolere facit, quàm misera erit si a Deo separata fuerit. Ex qua inspiratione mens illuminata omnes operationes, pio desiderio in fontem pietatis extendit, et omnem impietatem excludit. Tunc pietatis donum in mente sicut lux auroræ oriente sole mane, absque nubibus rutilat. Et ad horam meridianã proficiendo properat, in qua diuinum cultum feruenter, et perfecte exercet.

Mane diei pietatis.

Eccli 43. d
Sap. 7. b
Prou. 4. c
Ans. lib. de simili. cap. 190.
2. Reg. 23. a

SECVNDO donum pietatis, facit horam meridianam diei spiritualis in anima. Quia sicut dicit Augustinus de Ciuitate Dei. Pietas, proprie est cultus, qui debetur soli Deo, tamquam excellentior et perfectior. Sed nota quid sit iste cultus. Ad quod respondet Augustinus in libro de verbis Domini: Colimus Deum, et Deus colit nos. Colimus Deum adorando, & vt culmen nostrum inuocando. Colit nos Deus amando tamquam agricola, quia agricultura eius in nobis est, eo quòd non cessat, verbo suo, extirpare mala semina de cordibus nostris, et aperire cor nostrum, tamquam sermonis aratro plantare semina præceptorum, et expectare pietatis fructum. Sed ad quid est pietatis fructus? Respondet ad omnia vtilis est.

Aug. lib. 1. de Ciu. c. 1 to. 5.
Idem de Verb. Dom. ser. 59. in prin. to. 10.

Cultus duplex.

SED notandum quòd duplex est cultus, scilicet cultus interior, et exterior. Interior cultus est quo quis se offert Deo tamquam principio suæ creationis, et fini suæ beatificationis, et hoc quantum potest secundum omnia quæ ab ipso recepit. Quod recta ratio dictat, et natura ad hoc inclinat. Ratio dictat, quia inferius debet subesse superiori a quo dependet, et a quo multipliciter deficit, ideo indiget eius influentia, quam consequitur natura rationalis suum superius colendo, vt dictum est. Similiter natura ad hoc inclinat. Quod satis ostendit natura rationalis, cuius desiderium non quiescit plene, nisi in suo superiori. Vnde Augustinus in libro confessionum primo dicit: Domine inquietum est cor meum donec veniat, ad te. Cuius ratio est, quia Dominus est animæ patria, vt dicitur in libro de spiritu et anima. Simile dicit Isaac, in libro de contẽptu mundi in principio. Cultus exterior, consistit in oblationibus, sacrificijs, adorationibus, et similibus, quæ sunt signa protestantia interiorem cultum, qui soli Deo debetur, Vnde Augustinus, in libro de Ciuitate Dei, dicit quòd hic cultus soli Deo debetur, quia videmus in omni republica obseruari, quòd rectorem suum aliquo singulari signo honorat, quem quicumque alteri exhiberet, incurreret crimen læsæ maiestatis. Vnde lege diuina pœna mortis statuitur, his qui diuinum honorem alijs exhibent. Qui immolat dijs occidetur, præterquam Domino soli.

Aug. lib. 1. conf. ca. 1. to. 1.
Isaac Syrus De contemptu mundi cap. 1.
Aug. lib. 1. de Ciu. Dei ca. 4. to. 5.
Exod. 23. c

Adoratio imaginum.
Damas. lib. 4. fid. orth. c. 12.

EST tamen sciendum, quòd aliquis cultus potest exhiberi aliquibus creaturis sine peccato, vt reliquijs sanctorum, sanctæ Cruci, et imaginibus Christi, et huiusmodi. Vnde Damascenus loquens de adoratione imaginum dicit, quod in veteri testamento, non fuit assuetus vsus imaginum. Cuius ratio est, quia Dominus inuisibilis, incorporalis et in circumscriptus, adhuc carnem non assumpserat, incarnato autem Christo, docuit habere imagines, primo ad rememorationem actuum Christi, et martyrum, vt simplices litteras nescientes, triũphos Christi et martyrum vitam, in picturis quasi in libris, legerent. Et Damascenus ad confirmationem sui dicti adducit exemplum Christi. De quo refertur, quòd Abagaro Edessenorum rege mittente pictorem, vt imaginem Domini depingeret, quo non potente, propter resplendentem claritatem faciei Christi, Dominus vestimento apposito faciei suæ, similitudinem propriæ faciei mirabiliter impressit, et sic suam imaginem desideranti Regi transmisit. Imaginibus igitur, et reliquijs, debetur aliqua reuerentia sibi competens, soli autem Deo debetur latria. Quando igitur pietas, quæ est cultus Dei facit mentem nostram colere Dominũ, vt principium nostræ creationis, et finem nostræ beatificationis, tam per operationes interiores, quàm per operationes exteriores, fit mens humana sicut lux meridiana clara, quando absque nubibus rutilat.

Ibidem.

TERTIO donum pietatis diem spiritualem, in anima consummat, et labores eius terminat, dum mentem ad misericordiam proximi compatiendo inclinat. Hoc enim donum pietatis, alium diem a prædicta die timoris facit in anima, vt dicit Gregorius in Moralibus, et eandem per misericordiam consummat. Et quia iam donum pietatis, in homine diem spiritualem initiauit, illuminando eum per inclinationem, et veram compassionem quãtum ad seipsum, et secundo lumen meridiani feruoris menti influxit, dum eam illuminat, et inflammat ad exercendum diuinum cultum: ideo tertio pietatis lumen vespertinum diei spiritualis in mente terminat, dum eam clementer per misericordiam inclinat ad proximum. Dicit enim Ioannes: Qui diligit fratrem suum in lumine est, et scandalum in eo nõ est, scilicet tenebrarum. Illud tamen lumen dicitur vespertinum respectu luminis meridiani. Vnde Linconiẽsis super Angelicam Hierarchiam, cognitionem, quæ habetur, a creaturis de Deo, vocat cognitionem vespertinam, ideo quia lumen pietatis, quod inclinat ad diuinum cultum purius, et melius videtur, quàm quod inclinat ad proximum. Quare et Bernardus dicit: Porro in aliud tendere, quàm in Dominum, licet propter Dominum, non otium Mariæ, sed negotium Marthæ est, quæ adhuc solicita est, et turbatur erga plurima. cum vnum sit necessarium. Et ideo non potest terrenorũ actuum anima, vel tenui puluere, conspergi. Sic igitur donũ pietatis causat mane, meridiem, et vesperam in die sua. Factum est ergo vespere et mane dies secundus, vt habetur in Genesi.

Greg. lib. 1. Mor. ca. 16.
1. Ioan. 2. b
Bern. super Cant. ser. 40. cir. me.
Gen. 1. a

Qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur. Cap. III.

TERTIO videndum est, qualiter per donum pietatis in regno Dei, et animæ conuiuium spirituale animæ, et omnibus viribus eius præparetur. Dicit enim Gregorius in Moralibus: Pietas in die suo conuiuium facit, et menti exhibet: quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Opus autem bonum est cibus

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Ibid.li. 21. ca.8.statim a prin. est cibus animæ, vt dicit Gregorius. Et Idem dicit: Comedere animæ est bonis operibus satiari. Hæc ille. Primo igitur donum pietatis prudentissime a conuiuio suo impietatem, et omnem familiam illius expellit, quia omnia fercula mentis inficit, et insipida facit. Nam vt ait Augustinus in sermone quodam. Etiam iustitia quæ est virtus specialis et dulce ferculū piæ mentis, sine pietate crudelitas est. In crudelitate autem nulla dulcedo est, sed amaritudo impietatis in ea regnat. Quare cibaria animæ nullo igne charitatis, decoquit sed cruda et insipida relinquit. Vnde Seneca in libro de moribus dicit: Respice crudelitatem, et matrem eius iram, cum omni familia sua. Hæc enim humanæ naturæ maxime inimica est, pietas autem amica est, ait Tullius libro tertio de officijs, ideo ipsa est dulce condimentum humanorū actuum. Quare per oleum significatur, vt ait Richardus, in tractatu de gemino paschate. Et sic donum pietatis, impietatem a conuiuio suo omnino expellit.

Pietas impietatē expellit a cōuiuio suo.

Rich.tract. de gem.Pasc. cir.med.

SECVNDO donum pietatis non solum inuitat omnes vires mentis, tamquàm incolas regni ad suū conuiuium, sed exteriores, et laborantes, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Similiter et pia mater pietatis, omnes vires, et virtutes suas, ad operationes et ad officia dulciter inclinat, et inter se concordat, et ad concordiam morum, et ad amicitiam mutuam vehementer inuitat, et ad cultum Dei, tamquàm ad officiū proprium maxime instigat. Quod bene ostendit Hugo, dicens sic: Inuitat pietas desperatum, trahit charitas inuitum, misericordia pacificat iratum, hilaritas reddit securum, affabilitas familiarem facit, familiaritas secretum aperit, apertio secreti amicitiam parit, morum concordia amicitiam custodit, humilitas Deo proximum facit. Hæc ille. Et sic pietas omnes conuiuantes inter se concordat, et ad exteriores inclinat, et eos Deo approximat, eum colendo humiliter, et obediendo viriliter. Sola enim humilitas Dominū perfecte colit. Sunt et aliæ familiæ pietatis, quarū quædam ministrant in choro, humiliter psallendo, quædam in refectorio, dulciter ministrando, quædam in dormitorio, somnum quiete contemplationis procurando, quædam in coquina, mentis opera bona tamquam cibaria dulcia igne charitatis decoquendo, quædam in infirmaria, debiles pie reficiendo, quædam in capitulo, misericorditer, et compassiue corripiendo. Et sic pietas omnes ministrantes sua dulcedine reficit et consolatur. Quod et dici potest de tota familia animæ, alioquin pietas non esset vtilis ad omnia.

Mat.11.d

Hug. lib.3. de claustro animæ c.5.

TERTIO donum pietatis omnes incolas, et conuiuantes regni Dei, et animæ, quod in nobis est, vt dicit Dominus, multipliciter, reficit, dum eis diuersa fercula spiritualia apponit, Sed prænotandū est, quòd sicut dicit Augustinus libro decimo de Ciuitate Dei, pietas est cultus Deo debitus principaliter. Cuius ratio est, quia homo efficitur debitor alicuius diuersimode, vel secundum eius excellentiam, vel secundum beneficia accepta: et secundum vtrumque istorum, est homo debitor Dei, quia Deus primum et summum locum obtinet, quia est excellentissimus, et principium nobis essendi, causandi, conseruandi, gubernandi, et beatificandi. Ideo pietas est, summæ originis pius sensus, et deuotus affectus, et fidelis famulatus siue cultus per fidem, spem, et charitatem. Istis enim colitur Deus, vt dicit Augustinus, dum per fidem, spem, et charitatem in Deum tenditur. Ad quod pietatis donum inclinat, et habilitat. Et in hoc cultu diuino, pietas fercula dulcia et multifaria menti apponit, et propinat. Nam in fide tot dulcia fercula menti exhibentur, et pascua virentia ostenduntur, quot saporosæ virtutes et veritates in ea continentur, quæ sunt miræ. Vnde Bernardus dicit sic: Hi scilicet cultores Dei, pro fidei magnitudine digni inueniuntur, qui in omnem plenitudinem Dei inducuntur, nec est in omnibus apothecis sapientiæ aliquid omnino, a quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, non conscios vanitatis. Magna enim fides, magna meretur. *Sequitur*: Istiusmodi magnis spiritibus, magnus occurrit sponsus, emittens lucem et veritatm suam, eosq. adducit et deducit in montem sanctum suum, et in tabernacula sua. Regem in decore suo videbunt præeuntem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, ad lilia conuallium ad amæna hortorum, ad irrigua fontium, ad delicias cellariorum, ad adoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubilis. Vbi sunt thesauri sapientiæ, et scientiæ penes sponsum absconditi. Hæc vitæ pascua præparata sunt, in refectionem animarum fidelium Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis. hæc Bernardus. Hæc pascua, dulcissima fides menti ostendit. Quid enim non inuenit fides? Fides attingit inaccessa, deprehendit ignota, cōprehendit immensa, apprehendit nouissima, ait Bernardus super Cantica. Et Augustinus de verbis Apostoli dicit: Nullæ maiores diuitiæ, nulli thesauri nulli honores, nulla huiusmodi substantia maior est, quàm fides catholica, quæ peccatores saluat, cæcos illuminat mortuos viuificat, *et cet.* multa quæ ibi enumerantur, quæ omnia mentem reficiunt. Secundo pietas in cultu diuino, qui fit per spem non vt est passio, sed vt est virtus Theologica, mentem ad conuiuium introducit. Et ibi multa fercula sapida ei proponit, et conuiuantibus. Proprium enim obiectum spei, est beatitudo æterna, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt ait Boetius de consolatione. Sed sperare beatitudinem æternam, siue Deum, est appropinquare illi. Quia sperans propinquius se habet ad Deum, vel beatitudinem, quam desperans, vt patet. Quare magis attingit Deum, innitens eius auxilio ad consequendum bonum speratum, quàm fides, dicens: Mihi autem adhærere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem meam. Vnde et beatus Augustinus libro de Trinitate attribuit spei quoddam frui, vbi dicit: Quoddam est frui quod est spei, et non rei. ex quo spes immediatius attingit Deū quam fides, et sic magis propinquat Deo. Quanto autem mens per spem magis appropinquat, tanto suauiores odores Dei sentit. Quod ostendit Bernardus, dicens: Licet Dominus suauis sit vniuersis, maxime autem domesticis, quanto ei quis familiarius pro vitæ meritis, et puritate mētis appropriat, tanto eum recentiorum aromatum arbitror, et vnctionis suauioris sentire fragrantiam. Porro huiusmodi non capit intelligentia, nisi quantum attingit experientia. Et ibidem ostendit piæ spei plures odores esse diuersas virtutes, dicens: Vides ne aliquos magis ad pœnitentiam animari spe indulgentiæ, immo omnino Domine Iesu, propter mansuetudinē quæ prædicatur in te, curremus post te in odorem vnguentorum tuorum, audientes, quòd non spernas pauperem, non horrescas peccatorem, nec horruisti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Cananeam supplicantem, non deprehensam in adulterio, non clamantem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorū, non crucifixores tuos. In odorem istorum vnguentorum pijssimorum curremus donec regeneremur in spem viuam. Hæc spes immortalitate plena est. Et sicut dicit Gregorius, Spes illa in æternitatem animam erigit, et idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. Tertio pietas in cultu diuino qui fit in charitate dulcia cibaria a fidei conuiuantibus iudicata, et a spe præparata iam gustare facit. Ratio huius est, quia charitas perfectius attingit Deum, quàm fides vel spes. Licet enim mens Deum attingat aliqualiter in lumine fidei sub spem, vel ratione visionis ænigmaticæ, hæc tamen non est perfecta attingentia, nisi Deus qui est præsens menti per modum sic visi, fiat præsens

sub

Luc.17. e

Aug.li.10. de Ciu.c.1. to.5.

Aug. in Enchir.ca.3. to.3.

Ber. super Cant. ser. 32.post medium.

Psal.115.A

Psal.42.A

Coloss.2.A

Ps.126. a

Bern.super Cant. ser. 28.post me. et 76.ante med.

Aug. de verb.Apost. ser.1.versu. et ser. 181.de tēp. c.12.to.10

Obiectum spei propriū

Boet.de cōs. philos.li. 3. pr.2.nō longe a prin.

Psal.72. d

Aug. li.10. de Trin.ca. 11.to.3.

Bern super Cant.ser.2 non longe a prin.

Ibidem post med.

1.Pet.1. a

Sap. 3. a

Greg.lib.6. Mor.c.28.

Heb. 11. b

sub ratione sperati, et amati. Spes enim præsupponit fidem, quia accedentem ad Deum oportet credere quia est. Et ideo spes aliqualiter magis attingit Deum quàm fides, vt supra dictum est. Sed nec hæc attingentia, seu præsentia spei perfecta est, nisi Deus attingatur, et præsens fiat per modum amati, et amplexus, quæ debentur volitiuæ potentiæ, cui proprie conuenit habere, et possidere, vt patet per Augustinũ vbi dicit sic: Appetitus quo inhiatur rei cognoscendæ fit amor cognitæ, dum tenet atque amplectitur placidam prolem, idest notitiam gignenti contingit. Et idem Augustinus dicit, quòd quidam Deum cognoscunt, et tamen eum propter hoc non habent. Vbi præscindit cognitionem, ab habere. Multum enim differt, cibum cognoscere, habere, et gustare. Gustus autem non est in cognitione, sed in amore. Huius ratio est, quia dicit Hugo super Angelicæ Hierarchiæ, Amor acutus est, et transit omnia, et penetrat donec ad amatum, et in ipsum veniat, nec quiescit donec amatum teneat, et dicat. Non dimittam ipsum, donec introducam eum ad omnia intima mentis meæ, vbi esurio, et sitio ipsum vt dicitur, in Cantica. Quod exponens Bernardus dicit: Quis te non teneat Domine, qui tenentem te spe fortificas, perfectione decoras, perseuerantia conducis, remuneratione perducis, vt scilicet reficias? *Sequitur*: Ego autem non dimittam te, nisi benedixeris mihi, et numquam dimittam te, quia non benedicis, nisi tenentes te. Hæc ille. Igitur tenetur in cultu charitatis, quia Deus charitas est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo, in quo Dominus manet, dulci charitate reficitur. Quia sicut dicit Richardus, Amor siue charitas, est dulcedo saporis intimi, et quanto quis ardêtius amat, tanto dulcius gustat, igitur in charitate est dulcior refectio. Iste gustus amorosus, totam familiam conuiuij mentalis primo ab impuritate mundat, virtutibus adornat, dulcedine cibat, dilectione inebriat, lumine serenat, gaudio exhilarat. Ista Rabanus in sermone quodam declarat, dicens: Amor est ignis in meditatione, purificans mentem a sordibus vitiorum omnium. Est lux in oratione mentem irradians claritate. Est mel in gratiarum actione, mentem dulcorans in dilectione diuinorum beneficiorum. Est vinum in contemplatione mentem inebrians iocunda dilectione. Est sol in beatitudine, mentem clarificans serenissima illuminatione. Est vita mentem exhilarans ineffabili gaudio, perenni iubilatione. Hic cultus charitatis, fidem et spem format et cõformat et totum conuiuiũ mentis et cõsummat et perficit. Vnde Cassiodorus super Psalmos dicit: Charitas est mors criminum, virtus pugnantium, palma victorũ, concordia mentiũ, societas electorum: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omniũ bonorũ seruit. Ad quod conuiuium nos cõducat, qui est benedictus in æternũ.

Aug. lib. 9. de Tri. ca. 12. in fi. to. 3.

Idem epist. 57. ad Dar da. post me. to. 2.

Hug. in Ang. Hier. ca. 7. to. 6.

Cant. 3. a

DE DONO SCIENTIÆ.

Quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I.

TERTIO dicendum est, de dono scientię, quod immediate sequitur donum pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus scientiam superimponit pietati, cum mens sic timet sibi et compatitur, vt quo valeat modo saluari, scrutatur, eiq. Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet Augustinus de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur. Tertio quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur.

Greg. lib. 1. Mor. c. 15.

Ans. lib. de simil. c. 130

Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 7. to. 3.

CIRCA primum nota, quòd Bernardus super Cantica in quodam sermone dicit: Scientia quædam est sæcularis, quæ inebriat non charitate sed curiositate, implet sed non nutrit, inflat et non ædificat, ingurgitat, et non confortat. Et talis scientia, non est donum Spiritus sancti. Est alia scientia de qua Augustinus dicit. Est scientia quæ non est rerum vanarum, nec rerum curiosarum, sed de his quibus fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, et hæc dicitur donũ Spiritus sancti. Et hoc donum gratuitum, est lumen supernaturale. Cuius actus est bene iudicare, secundum regulas legis æternæ de agibilibus per nos quorũ non est determinata via quo ad nos, qualiter fieri debeant, eo quòd non semper vniformiter fienda sunt. Vnde per donum scientiæ, innotescit homini rectum iudicium de creaturis, quòd non est in eis verum bonum, et hoc fit per lumen supernaturale, scilicet per principia fidei, quæ sunt articuli fidei. Ideo ex consequenti, ad donum scientiæ pertinet resoluere hominis actiones, ad fidei articulos vt ad principia. Et notandum est, quòd donum scientiæ principaliter respicit speculationem, scilicet, inquantum homo scit quid fide tenere debeat. Secundo se extendit ad operationem, quia per scientiam credibilium, et eorum quæ ad credibilia consequuntur, dirigitur in agendis. Vnde illi donum scientiæ habent, qui ex infusione gratiæ certum iudicium habent circa credenda, sic quòd in nullo deuiant a rectitudine iustitiæ. Et hæc est scientia sanctorum, de qua dicitur: Iustum deduxit Dominus per vias rectas, et dedit illi scientiam sanctorum. Ex his patet, quòd donũ scientiæ est habitus infusus, in quo homo habet certum iudicium circa credenda, et agenda. Igitur sicut dicit Hieronymus in prologo super Biblia, Discamus in terris, quorum scientia remanebit nobis in cælis. Valde enim indignum esset, quòd tantum laborarem circa scientiam, et virtutes, si desinerent esse in morte. Vnde Hieronymus, ibidem dicit, quòd sacra Scriptura, est habitaculum regni cælestis. Euacuabitur tamen imperfectio eius.

Aug. li. 14. de Tri. c. 1. to. 3.

Sap. 10. b

Hier. epist. 103. ad Paulin. cir. fin.

Qualiter per donum scientiæ dies in anima oriatur. Cap. II.

SECVNDO videndum est, qualiter per donũ scientiæ, in anima dies oriatur. De quo notandum est quòd cum donum scientiæ sit habitus luminosus, a Spiritu sancto animæ infusus, qui omnia scrutatur, et omnem veritatem docet, quo habitu anima habet rectum et certum iudicium circa credenda, et agenda, vt supra dictum est, huiusmodi non possunt fieri sine lumine. Lumen autem facit diem, sicut dicit Hugo in libro de tribus dietis. Planum est, quòd donũ scientiæ causat diem spiritualem in anima, quæ secundum maiorem, et minorem illuminationem causat mane meridiem, et vespertinam horam. Mane huius diei, causat donum scientiæ, dum se extendit ad lumen scientiarum acquisitarum per studium et doctrinam: quæ scientiæ, licet sint quædam lumina, tamen sunt obscura. Quia sicut dicit Hugo in prologo super librum Angelicæ Hierarchiæ, Philosophis, vel sapientibus mundi datum est, veritates aliquas inuenire propter nos, quibus consummatio seruabatur. Vnde inuenerunt veritatem illam, quam oportuit suscipere filios vitæ, ad obsequium summæ veritatis. Illis labor appositus est, nobis autem fructus seruabuntur. Ipsi arcana sapientiæ non nouerant, quia conditorium thesaurorum, scilicet incarnatum Iesum, non nouerant, sed naturali documento solo vtentes, lippienti acie lumen nubilum, et ambiguum adduxerunt, propterea errauerunt, et euanuerunt, cum

Donũ scientiæ, causat diẽ in anima tribus, horis distinctam.

Hug. lib. 3. in Ang. Hierar. cap. 1. ante med.

Digitized by Google

cum mente transire vellent ea quæ eis concessa sola fuerant nosse. Etiam hæc scientia assimilatur auroræ, quæ est mane et initium diei. Aurora enim est lux noua tenebris permixta, vt dicit Richardus. Sic et scientiæ humanæ tenebris permixtæ sunt, donec donum scientiæ faciat nos circa eas iuste sentire, et recte iudicare.

Rich. lib. 5. de contempl. cap. 9.

SECVNDO donum scientiæ extendens se ad lumen sacræ Scripturæ, et ad credibilia, causat in anima horam meridianam diei spiritualis. Nam lumen horæ meridianæ clarius illuminat, et vehementius inflammat, vt patet ad sensum. Sic lumen sacræ Scripturæ, super omnes scientias mentem clarius illuminat, et vehementius inflammat. Vnde Gregorius dicit sic: Quamuis omnem sciẽtiam atque doctrinam, Scriptura sacra sine aliqua comparatione, transcendat, vt taceam quòd vera prædicat, quòd ad cælestem patriam vocat, quòd a terrenis desiderijs ad superna amplectenda cor legentis inuitat, quòd dictis obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur, quòd nec sic clausa est vt pauesci debeat, nec sic patet, vt vilescat, quòd vsu fastidium tollit, et tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur, quòd legentis animum humilibus verbis adiuuat, sublimibus, vero sentẽtijs leuat, quòd aliquo modo cum legentibus crescit, quòd ab auidis lectoribus. quasi recognoscitur, et cum doctis semper noua reperitur. Vt ergo de rerum pondere taceam, scientias tamen omnes atque doctrinas, ipso etiam locutionis suæ more trascendit. Hæc ille. Sic ergo donum scientiæ per lumen sacræ Scripturæ, animam illuminat et inflammat ad modum lucis meridianæ, vt dicatur de ea illud Isaiæ: Sicut lux meridiana clara est.

Greg. li. 20. Moral. c. 1.

Isa. 18. c

TERTIO donum scientiæ se extendens ad lumen scientiæ moralis, et ad agibilia, facit horam vespertinam in die spirituali animæ, quæ est hora quietis, et terminus laboris: Exibit enim homo mane ad operationem suam, vsque ad vesperam, ait Psalmista. sic donum scientiæ notificans homini rectum iudicium circa credenda, et agenda, ipsum quietat, dum eum in veritate stabilitat. Sed et laborem minuit, et quasi terminat, dum eum gaudenter operari facit, quia finis laboris quietem æternam ei pie ostendit. Vnde Dionysius dicit: Fides diuina est stabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, et confirmans in transmutabili identitate. *Sequitur*: Et credentem in veritate, teste Scriptura, nihil moueat, a lætitia, quæ est secũdum veram fidem, sed habeat in ea permanentiam immobilis identitatis. Et parum infra dicit. Ita igitur, principes, et duces nostræ sapientiæ, scilicet Apostoli, et eorum discipuli, pro veritate quotidie lætantur, et moriuntur, testificantibus omnibus verbo et opere veritatem, sicut conueniens est. Et sic vespere, et mane dies tertius perficitur.

Psal. 103. c

Dion. de diuin. nom. c. 7. cir. fin.

Quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur. Cap. III.

TERTIO videndum est, quo modo per donum scientiæ, menti humanæ conuiuium præparatur in die suo, et de diuersitate ferculorum illius. Circa quod sciendum est, quòd Augustinus in libro de vita beata dicit, quòd sicut scientia est cibus animæ, ita vitia sunt fames animæ & sterilitas. Et illa fames causat quoddam ieiunium spirituale in anima, quod donum scientiæ expellit ab anima. Vnde Gregorius in moralibus dicit: Scientia in die suo conuiuium facit, quia in ventre mentis, ignorantiæ ieiunium superat. Ex quo patet, quòd ignorantia, et vitia causant in anima ieiunium spirituale, quæ quamuis sit incorruptibilis, tamen multum debilitatur, eo quòd interius nullis veritatibus cibatur, et ex consequenti nec appetitus veris bonis satiatur: quia incognita amare nõ possumus, ideo nec gustare possumus, vt dicit Beda

Quę fames et quis cib9 animæ fit.

August. de vita bea. di sput. 1. diei to. 1.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

A super Lucam cap. 8. Igitur sicut consulit Augustinus in libro de vera religione: Omissis nugis theatricis, et poeticis, diuinarum scripturarum consideratione et tractatione pascamus animum atque potemus, vanæ curiositatis fame ac siti fessum, & æstuantem & inanibus phantasmatibus, tamquam pictis epulis, frustra refici, satiariq. cupientem, cum talia animam non satient.

Aug. li. de ver. Relig. c. 51. to. 1.

SECVNDO donum scientiæ prouocat animæ appetitum, per manifestationem dulcissimarum veritatum. Nam sicut dicit Augustinus super Ioannem: Veritas panis est, et mentem reficit, nec tamen deficit.

B Et quanto donum scientiæ dulces veritates magis manifestat, tanto appetitũ magis prouocat. Quia quanto alimenta spiritualia plus sumuntur, tanto plus appetuntur, ait Gregorius. Alioquin, sicut dicit Hugo libro de vanitate mundi, frustra in nobis diuinæ cognitionis abundantia crescit, nisi in nobis diuinæ dilectionis flamma augescat. Sed dilectio siue charitas, est cibus dulcissime reficiens mentem. Vnde Bernardus in libro de gradibus humilitatis dicit: Dulcis cibus et suauis est charitas, quæ fessos alleuat, debiles roborat, mæstos lætificat, iugũ denique veritatis facit suaue et onus leue in illo scilicet conuiuio mentali.

Aug. tract. 41. in Ioã. non longe a prin. to. 9.

Bern. tract. de 12. gra. humil. & superb. non lõge a prin.

C TERTIO donum scientiæ conuiuantes multipliciter reficit, per ferculorum diuersorum deliciosam exhibitionem, quæ in sciẽtia sacræ Theologiæ occulta ostendit, et conuiuantes illuminando gustare facit. Vnde Gregorius in moralibus exponens illud Iob: Tunc super omnipotentem delicijs afflues, dicit: Super omnipotentem delicijs affluere, est in amore illius sacræ Scripturæ epulis satiari. In quibus nimirũ tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus: vt modo nos nuda pascat historia: modo sub textu litteræ velata nos reficiat medullitus, allegoria: modo ad altiora suspendat contemplatio anagogiæ, in præsentis vitæ tenebris, iam de lumine æternitatis intermicans. In his verbis Gregorius innuit, triplicem mensam esse sacræ Scripturæ, in quibus animæ studiosæ mediante dono scientiæ, diuersimode et dulciter reficiuntur. Prima est mensa historiæ. Secunda est mensa allegoriæ. Tertia est anagogiæ. In mensa historie, simplices cibantur ferculis grossioribus. In mensa allegoriæ, cibantur doctores ferculis subtilioribus. In mensa anagogiæ, perfectiores cibantur ferculis dulcioribus. In mensa historiæ, simplices cibantur ferculis grossioribus, fidem roborantibus, dum simplices legunt in sacra Scriptura, quòd aqua in vinum mutatur, Lazarus suscitatur, leprosus mundatur, cæcus illuminatur, et huiusmodi. Tunc turba simplicium pascitur, quando fides exemplis roboratur. Vnde Alexander Nechan, super Cantica dicit: Ecce nobis recumbentibus ad mensam sacræ Scripturæ, proponuntur poma miræ fragrantiæ. Arbor siquidem propaginis, cuius radix erat protoplastus, decorata multitudine ramorum, qui sursum tenduntur protulit poma, idest exempla comestibilis et commendabilis saporis, per quæ intellige bona opera, seu prophetarum vaticinia, quorum delicioso odore, sancta Mater Ecclesia quotidie recreatur. Hæc ille. In mensa secunda allegoriæ, reficiuntur subtiliores, vt doctores, et similes, subtilioribus et dulcioribus ferculis, dum eis panis verus de cælo promittitur, et datur, habens in se omne delectamentum, et omnem saporem suauitatis. Ex cuius manducatione resurrectio nobis promittitur, vita æterna speratur, ianua cælestis aperitur, mensa æternæ refectionis præparatur, corpus Christi hic vere manducatur, in quo nobis diuinitas propinatur. Vnde Hugo in primo capite super librum Angelicæ Hierarchiæ dicit carnem assumptam Iesus nobis in edulium proposuit, vt per cibum carnis, ad gustum inuitaret diuinitatis. Ex his autem confortatur anima, et surgit in spem viuam. De qua spe Gregorius in mora-

Greg. li. 16. Mor. cap. 9. in prin.

D

E

Ale. Nech. sup. Cant. cap. 5.

F

Ioan. 6. d

Sap. 16. e

Hug. in 1. c. Ang. Hierar. lib. 2. post med.

Digitized by Google

Greg. lib. 6. Mor. c. 13. vers. fin. in moralibus dicit: Spes in æternitate animum erigit, et idcirco nulla exterius aduersa, quæ tolerat, sentit, quod non est modica refectio mentis. In mensa tertia, scilicet anagogiæ, spiritales et perfectiores pascuntur, ferculis dulcissimis, et sapidissimis. Cuius ratio potest esse talis: Anagogia, vt dicit Hugo, est ascensio, siue eleuatio mentis in contemplationem supernorum. *Hug. lib. 1. super Ang. Hierar.* Ideo ascendendo transcendit narrationem mensæ historicæ, sed contemplando transit vltra velamina mensæ allegoricæ. Plena autem eleuatio, et pura contemplatio, in mente miram, et dulcem generat delectationem, et refectionem. Vnde Gregorius dicit sic: *Greg. in Ezec. ho. 14. post med.* Contemplatio amabilis, et mirabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, idest cælestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia oculis mentis patefacit, corporalia abscondit, vt talis contemplatrix dicat illud Cantici: Ego dormio, et cor meum vigilat. *Cant. 5. a* *Sequitur*: Vigilanti etenim corde dormit, per hoc quòd interius contemplando proficit, et ab inquieto opere foris quiescit. *Sequitur*: Neque adhuc omnipotens Deus in sua claritate conspicitur, sed quædam ab illa anima speculantur, vnde refecta proficiat, et post ad visionis gloriam pertingat. Hæc ille. Quare contemplatrix anima desiderans claram dilecti visionem, et plenam refectionem, confortata petit iam trahi de istis mensis ad illam gloriosam mensam, & epulationem cælestis conuiuij, dicens illud: *Cant. 1. b* Indica mihi quem diligit, anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Bernadus exponens hæc verba dicit sic: *Ber. ser. 33 in Cant. ante med.* Primo aduerte, quàm eleganter sponsa amorem spiritus ab amore carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis iam volens affectione, quàm nomine, non simpliciter dicit, quem diligo, sed inquit, quem diligit anima mea, spiritualem designans, amorem non carnalem. Indica mihi igitur, vbi pascas, *et cetera*. Antequam adimplebis me lætitia cum vultu tuo, vultum tuum requiro vultus autem tuus vera meridies est. Hæc ille. Hic meridies anagogiæ clarior est in splendore, et feruentior in calore. In splendore clarior, dum pater per verbum infiniti splendoris se perfecte manifestat. Et in calore feruentior dum per amorem suum spiratum, qui est infiniti ardoris siue charitatis, se ad gustandum, amplexandum, et habendum liberalissime in anagogia communicat. Sed Bernardus ibidem dicit: Verumtamen quantumlibet, hic meridies viæ incalescat, et radios suos multiplicet, per omnia mortalis huius vitæ curricula, sitq. nobiscum vsque ad consummationem sæculi, non tamen ad lumen perueniet meridianum patriæ. Nam hic pastus sed non ad saturitatem: nec cubare licet, sed vigilare oportet, propter timores nocturnos: nec hic clara lux nec plena refectio, nec tuta mansio. Igitur indica mihi vbi pascas, vbi cubes in vera meridie, scilicet in claritate lucis, et feruore charitatis tuæ infinitæ. Hæc ille. De hac meridie dicit Bernardus ibidem, quod admirando exclamat, dicens: O vera meridies plenitudo feruoris et lucis, solis statio, vmbrarum exterminatio, paludum desiccatio, fœtorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies. O lumen meridianum. O vernalis temperies. O æstiua venustas. O autumnalis vbertas. O quies et feriatio hiemalis. Hunc locum, inquit, tantæ claritatis, et pacis, & plenitudinis, indica mihi, vt ego te in lumine tuo per mentis excessum merear contemplari, pascentem vberius, quiescentem securius. Hæc est mensa veri Salomonis, in qua Regina Saba vltra non habuit spiritum humanum, tota absorpta in spiritu diuino. *3. Reg. 10.*

De mensa diuinæ Scripturæ siue scientiæ, et de ferculis, quæ in ea apponuntur. Cap. IV.

DE hac mensa diuinæ Scripturæ siue scientiæ Hugo loquens, dicit idem, sed per alia verba, quæ forte magis sapiunt. *Hug. lib. 3 de claustr animæ c. 8 in prin.* Vnde dicit sic: Sicut homo exterior in refectorio materiali ad horam cibo potuq. reficitur, sic homo interior in refectorio sanctæ meditationis diuersorum exemplorum ferculis saginatur et vino compunctionis potatur. *Sequitur*: In hoc ergo refectorio tres ponuntur mensæ, idest tres intellectus diuinæ Scripturæ, videlicet mensa historialis, mysterialis, et moralis. Prima mensa ponitur simplicibus, secunda doctoribus, tertia vtrisque communiter. In prima, ponitur cibus grossior. In secunda, cibus subtilior. In tertia, cibus dulcior. Prima saporem continet exemplorum. Secunda continet dilectionem mysteriorum. Tertia dulcedinem morum. In prima Christus panem fregit. In secunda, figuris ministrat vinum. In tertia, docet verum. In prima, pascit miraculis. In secunda, figuris. In tartia, verbis. Refectio miraculorum corroborat fidem. Impletio figurarum confortat spem, Doctrina morum adauget charitatem. Cum enim mortui suscitantur, leprosi mundantur, cæci illuminantur, tunc simpliciorum turba pascitur. Sed fides inde succrescit, dum Deus hoc fecisse creditur. Dum vero resurrectio Christi creditur, tunc nostra resurrectio speratur. Dum semen seminantis quibus terris congruat assignatur, quid aliud fit, quam quòd in mentibus hominum, verbi Dei amor ordinatur? Ponuntur itaque mensæ, ponuntur et panes. Ad primam mensam Moyses offert panem conspersum, tamquam cibum grossiorem. *Leui. 7. a. b* Oleo deuotionis conspersum in superficie: quia lex nullum ad perfectum duxit. *Heb. 7. c* Dabatur tamen populo Dei exeunti de Ægypto ille panis, ad aliqualem deuotionem, eius et alleuiationem. Ad secundam mensam, Ruth, obtulit panem intinctum in aceto Dominicæ passionis. *Ruth. 2. c* Qui habet virtutem patienter sustinendi omnia aduersa. Vnde Augustinus in libro de conflictu vitiorum, et virtutum dicit: *August. lib. de conflic. virt. & vitior. cap. 9. in prin.* Si passio Redemptoris nostri ad memoriam reducatur, nihil tam durum, quod non æquo animo toleretur: parua enim omnia reputamus, si suæ passioni comparemus, quæ patimur. Simile dicit Isidorus de summo bono. *Isid. lib. de contemptu mūdi c. de patiētia in aduersis.* Ad tertiam mensam, scilicet anagogiæ; Christus dat panem supersubstantialē, seipsum in corpore et sanguine suo, vt sicut dicit Hugo, per cibū carnis, inuitet ad gustum diuinitatis, vt homo manducet panem Angelorum omne delectamentum, in se habentem, et omnis saporis suauitatem. *Ioan. 6. d* *Sap. 16. c* Ideo maxime reficit. Vnde Vercellensis super Cantica dicit: *Hug. super 1. Ang. Hierarch.* Nihil est, quòd ita gratam mentibus præstet refectionem sicut panis supersubstantialis, idest Eucharistiæ. Et sic conuiuantes in prima mensa, ad exeundum de Ægypto alleuiantur. In secunda mensa, ad sustinendum patienter pericula viæ animantur. In tertia mensa, conuiuantes sic reficiuntur, vt in æternum non moriantur. Post appositionē panum, ponuntur diuersa genera pulmentorum. Nam tres pueri afferunt legumina. *Daniel 1. c* Paulus infirmus ministrat olera. *Rom. 14. a* Moyses affert diuersa ferculorum genera, mel scilicet de petra, oleumq. de saxis durissimis, butyrum de armento, et lac de ouibus, cum adipe agnorum et arietum filiorum Basan, et hircos cum medulla tritici, et sanguinem vuæ biberent meracissimum. *Deut. 32. b* Post appositionem pulmentorū, ponuntur diuersa fercula carnium. Nam Abel offert agnum. *Gen. 4. a* Abraam arietem, *Gen. 22. c* Iosue, vaccam. *Ios. 8. f* Moyses volatilia pennata, *Psal. 77. c* et rex Euangelicus altilia occisa, *Mat. 22. a* per quæ signantur patres noui testamenti. Quidam dum gratiā pinguedinis internæ dulcedinis percipiunt, a terrenis desiderijs, ad sublimia contemplationis suæ penna subleuantur, ait Gregorius. Post appositionem carnium, ponuntur diuersa fercula

Ioan. vlt. a fercula pisciū. Nam Apostoli afferunt pisces de mari. A *Tob. 6. a* Tobias affert pisces de fluuio. Pisces de stagno in *Leuit. 11. b* Leuitico. vbi dicitur: Omne quod habet pinnulas et squā mas, tam in mari quā in fluminibus, et stagnis comedetis. Vbi dicit Gregorius in Glossa *Gloss. in Leuit. 11. ex Greg. lib. 5. Mor. ca. 8.* Pisces, qui habent pinnulas, solent saltare super aquas, et signant animas, quæ eleuātur vltra illa fluxibilia per contēplationem, et etiam aliqui sunt in actiua vita, et illi sunt comedendi, et Ecclesiæ incorporandi, vel traijciendi, quia sunt mundi. Sed Hugo dicit: Pisces de mari sunt sæculares, qui sunt adhuc in hoc mari magno. Pisces vero de flumine, sunt doctores, qui fluunt scientia ad alios inquieti. sed pisces de stagno sunt claustrales quieti, qui omnes in flumine baptismi mundati sunt, et ideo comedendi sunt, idest in corpus Ecclesiæ traijciendi sunt. Cum prædictis ferculis, donum scientiæ tot vina ministrat potanda, quot proposuit fercula reficientia. Et huius ratio est, quia donū scientiæ vt est donum Spiritus sancti, illuminat ad veritates sacræ Scripturæ cognoscendas, et ad cognitas diligendas. Cognitio autem cibat, sed dilectio potat. *Greg. li. 16. Mora. ca. 9. in prin.* Cognitio cibat multipliciter. Quia sicut dicit Gregorius in Moralibus: In Scripturæ sacræ verbis, tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus. Sed sicut in nobis crescit cognitio, ita in nobis debet augeri, et dilectio. Alioquin sicut Hugo dicit, in libro de vanitate mundi, frustra in nobis diuinæ cognitionis abvndantia, crescit, nisi in nobis diuinæ dilectionis flamma augescat, quæ animos inebriat, et pascit. Hic est notandum *Greg. lib. 1. Mor. ca. 8. cir. med.* quòd sicut dicit Gregorius in Moralibus, Scriptura sacra aliquando nobis cibus est, aliquando potus est. Cibus est in locis obscurioribus, quæ quasi exponendo frangitur, et masticando glutitur. Potus vero est Scriptura in locis apertioribus, qui ita absorbetur sicut inuenitur. Ex his patet, quòd in isto cōuiuio non sufficiunt vina præcipua Assueri, nec vina condita sponsæ, nec vina mera Psalmistæ, *et cet.* sed quod erūt fercula, tot erunt in conuiuio illo vina. Quia sicut dicit Origenes super Cantica: Non est plena refectio, nec omnimoda refectionis delectatio, nisi cum cibo potus iungitur. Hæc ille. De ista refectione spirituali siue conuiuio Richardus de sancto Victore dicit. O qualis refectio, vbi dapifer est Christus, pincerna vero Spiritus sanctus. Christus enim ministrat *Psal. 147. b* in cibo. Vnde Dauid: Mittit Crystallum suam sicut bucellas. Spiritus sanctus ministrat in potu. Vnde Dauid ibidem dicit: Flabit spiritus eius, et fluent aquæ viuæ, quia viuificant. Hæc ille. Ratio huius appropriationis potest esse talis. *Aug. lib. 9. de Trin. ca. 10. to. 3.* Augustinus de Trinitate dicit, quod verbum perfectum est notitia cum amore. Cum igitur verbum æternum sit notitia manifestans patrem, et cum hoc notificet omnem veritatem, *Ioan. 1. a* illuminat enim omnem hominem venientem in hunc mundum. Veritas autem est dulcis refectio mentium, vt dicit Augustinus super Ioannem. *Idē tract. 41. in Ioā. to. 9.* Patet, quòd refectio appropriatur filio. Sed cum in notitia sit amor, qui appropriatur Spiritui sancto, et amor sit vinum spirituale, potans, et reficiens et inebrians mentem; patet, quod potare vino spirituali et inebriare, appropriatur Spiritui sancto. Quod autem amor siue charitas, sit quoddam optimum vinū spirituale ostendit Hugo de Arca Noe, vbi dicit: *Hug. lib. 4. de Arca morali. c. 8.* Charitas siue amor similis est vino, quia habet effectus vini. Vinum namque eos, quos inebriauerit, reddit hilares, audaces, fortes, obliuiosos, et quodam modo insensibiles: sic charitas siue amor mundādo conscientiam mentem exhilarat secundū Psalmistam. *Psal. 103. b* Deinde audacē reddit, quando per munditiā conscientiæ fiducia præstat. Deinde vires auget, quia sicut testatur Scri*Prou. 28. a*ptura, Fortis est vt leo, qui confidit in Domino. Obliuionem quoque generat, quia dum totā intentionē ad desideriū æternorum trahit, omnium transeuntiū memoriā ab anima funditus euellit, et insensibilē reddit: A quia dum mentem per internam dulcedinem medullitus replet, quidquid exterius amari infertur, contemnit, quasi non sentiat. Hæc ille. De hac ebrietate, dono septimo, cap. 7. Supra posita exempla nemo contemnat, quia donnm scientiæ in omnibus sensibilibus diuinos radios lucere manifestat. Vnde Dionysius dicit: *Dionys. in epi. ad Timot.* Non solum sensibilia signa scripturarum, sed et totus iste mundus sensibilis, secundum quamlibet sui partem, est quasi propositio signans diuina inuisibilia, iuxta illud: Inuisibilia Dei, *et cet.* *Rom. 1. c* Hi autem radij non reuelantur immundis, sed solum amatoribus sanctitatis, qui studendo veræ sapientiæ in B sanctis signis rerum materialium, abolita omni inepta et phantastica expositione, per intelligentiam puræ veritatis, et amorem veræ bonitatis, per donum scientiæ transeunt ad contemplationem simplicis, et puræ veritatis. Ad quam nos perducat, qui est Deus benedictus in æternum. Amen. Hæc ille.

DE DONO FORTITVDINIS.

Quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur.

C

Cap. I.

QVARTVM donum Spiritus sancti, est donum fortitudinis, quod immediate sequitur donum scientiæ. Quod Anselmus ostendit in libro de similitudinibus, *Ansel. li. de similitud. 130.* dicens: Spiritus sanctus donum fortitudinis superimponit dono scientiæ. Cuius ratio est: Dum enim mens pauida timens, atque donum pietatis compatiens, et iam quid agere debeat dono scientiæ sciens, oportet vt dono Spiritus sancti sit fortis, ad operandum quæ D dicit, et quibus se saluari posse confidat. Quia sicut dicit Hugo super Angelicā Hierarchiam, *Hug. in 7. Ang. Hier.* perfectum non facit agnitio, seu cognitio veritatis in mente, nisi subsequatur habitus veritatis in operatione. Et veritas dicit: Si hæc scitis, beati eritis si feceritis. *Ioan. 13. b* Ideo fortitudinis donum sequitur donum scientiæ. Circa hoc donum fortitudinis sunt notanda tria. Primo quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per hoc donum, dies spiritualis in anima oriatur. Tertio quale conuiuium, per hoc donum animæ præparetur. *Duplex est fortitudo.*

CIRCA primum sciendum, quòd duplex est fortiE tudo, vna quæ est virtus, alia quæ est donum Spiritus sancti. De fortitudine quæ est virtus, multa dicit philosophus in Ethicis, *Arist. lib. 3. Eth. cap. 8. & 9.* inter quæ dicit, quòd fortis est qui non timet terribilia, & sustinet vt oportet boni gratia. Et Paulinus in epistola ad Hieronymum dicit: Qui vere fortis est nec temere audet, nec inconsulte timet. Et hæc fortitudo se habet respectu ardui, et mali pœnæ, secundum dictamen naturalium principiorum. Et tali fortitudine sustinet homo pericula et læsiones propter bonum virtutis. Vnde Augustinus narrat, *Aug. lib. 5. de Ciu. Dei cap. 17.* quòd multi vtilitatem reipublicæ, propriæ vitæ præponebant. Et Tullius de officijs dicit quòd F duo erant præcepta Platonis, volentibus reipublicæ prodesse. Primum vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quæcumque agunt ad eam referant, obliti commodorum suorum. Secundum præceptum fuit vt totum corpus reipublicæ curent principaliter, ne dum aliquam partem tueantur, reliquas deserant, et ideo hæc fortitudo ordinat hominem ad finem, qui est infra limites naturæ, vt patet. Est alia fortitudo, quæ est donū Spiritus sancti, *Quæ fortitudo est donum Spiritus sancti.* quæ se habet respectu illius pœnæ secundum dictamen supernaturalium principiorum legis æternæ, sequendo Spiritus sancti specialem inspirationem, vel instinctum, quo mouentur aliqui ad vltro se offerendum ad sustinentiam pœnæ prædictæ. Ex quo patet quòd donum fortitudinis,

Digitized by Google

nis, est habitus existens sicut in subiecto in voluntate inquantum negotiatur circa ardua, quo voluntas habilitatur ad volendum mortem sustinere, pro defensione seu pro motione veritatis fidei vel morum, secundum dictamen legis æternæ, sequendo Spiritus sancti motiuam inspirationem. Ex consequenti tamen, per ipsum donum fortitudinis, bene se habet voluntas respectu cuiuslibet alterius arduæ pœnæ, et melius quàm per aliquam moralem veritatem. Et ideo per istam fortitudinem, sancti fecerunt opera fortitudinis super humano modo, sustinendo talia cum gaudio et exultatione, vt patet in Apostolorum actis, vbi dicitur. Ibant Apostoli gaudentes, *et cet.* Et ista fortitudo ordinat, et disponit ad finem supernaturalem. De hac fortitudine dicit Gregorius in quadam homilia sic: Fortes facti sunt sancti, tortores domant, spiritum roborant, virtutibus coruscant terrena despiciunt, cælestia appetunt, occidi possunt, flecti autem nequeunt: nec sustinere flagella per infirmitatem metuunt, nec læsi vmquam a veritate conticescunt. Hæc etiam fortitudo, instigationes, ad malum fortiter retundit, et repellit, sicut dicit Augustinus super Marcum, et Gregorius in homilia: Apostoli mundi huius potestatibus contraire non præsumerent, nisi eos sancti spiritus fortitudo solidasset, exemplificando de Petro, qui magna auctoritate respondit. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus, iam Spiritu sancto confortatus.

Act. 5. g — *Greg. hom. 27. in Euā. cir. med.* — *Idem hom. 30. in Euā. post med.*

Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur. Cap. II.

SECVNDO videndū est, qualiter per donum fortitudinis dies spiritualis in mente humana oriatur. De quo sciendum est, quòd cum isto dono sicut cum alijs donis prædictis, Spiritus sanctus sit et habeatur, qui ad modum ignis illuminat, et inflammat vt dictum est: ideo animam, quam inhabitat illuminat, dum impetum irascibilis, et concupiscibilis, et aliarum passionum obumbrantium conniuium animæ fortiter reprimit, et tenebras vitiorum viriliter expellit, et ornatum virtutum omnium custodit, et omnes partes mentis confractis vectibus diuino soli patēter aperit, et dicit: Eleuamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ, fortis, et potens in prælio. Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. De hac fortitudine dicit Ambrosius de officijs: Non mediocris virtus animi est fortitudo, quæ sola defendit ornamenta virtutum omnium, et iustitiam custodit, et quæ implacabili prælio aduersus omnia vitia decertat. Inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, auaritiam fugat tamquam labem quandam, quæ virtutem effeminat, et sic mentem obtenebrat. Sed necesse est videre, quæ sint portæ animæ, per quas diuini radij animam ingrediuntur, et qualiter per donum fortitudinis aperiantur.

Psal. 23. b — *Ioan. 1. a* — *Amb. lib. 1. de off. cap. 39. to. 4.*

DE primo notandum est, quòd tres portæ mentis sunt tres potentiæ, scilicet memoria, intelligentia, et voluntas, secundum quas homo ad imaginem et similitudinem Dei creatus est, quæ potentiæ conuenienter dicūtur portæ æternales, quia æternitatis sunt capaces, eo quòd imago Dei in eis consistit, vt dicit Augustinus de Trinitate. Has portas Spiritus sanctus per donum fortitudinis aperit, dum eas per fortes conatus ad æterna cōuertit, iam a temporalibus aliqualiter eleuatas. Vnde appropriate loquendo secundum appropriationem Augustini de Trinitate. Primo per donum fortitudinis, porta memorialis aperitur patri æterno, dum forti conatu a tēporalibus abstractam, et eleuatam, et diuinis beneficijs gratificatam, in patre incipit iam delectari, et gratias agere de filij consubstantialis datione, et de Spiritus sancti missione, et de omnibus alijs beneficijs, vt dicat illud Psalmi: Memor fui Dei, et delectatus sum. Quod exponens Gregorius super Iob dicit: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari non possum, quasi de vmbra: sed cum memor fui Dei delectatus sum, quia auctoris mei, quem adhuc videre non valeo sola, memoria delectat, quod sine lumine esse non poterat. *Sequitur*: Exercitatus sum, continua meditationis meæ apertione diuino soli: & defecit spiritus meus, scilicet superbiæ tenebrantis, & cæcantis: et diuinus illuxit. Quia quanto Spiritus sancti virtus in nobis fortificatur, et proficit, tāto noster spiritus deficit. Et tunc in Deo plene proficimus, cū a nobis plene defecerimus, ait Gregorius.

Tres animę potentię, sūt tres portę mentis. — *Aug. lib. 9. de Trin. & seq. to. 3.* — *Psal. 76. c* — *Greg. li. 18 Mor. c. 24.* — *Idem li. 22 Mor. ca. 14.*

SECVNDO per donum fortitudinis, porta intellectualis aperitur verbo æterno siue filio, dum eam forti conatu a clamore, et solicitudine temporalium constrictam abstrahit, et ad auditionem Verbi Dei conuertit. & instructionem, et fidei eius receptionē, & præceptorum eius obseruationem. Quia sicut dicit Augustinus. Sapientia quæ est Filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratione ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, et sic saluetur. Et valde necesse est, vt se homo ad lumen sapientiæ conuertat: quia sicut dicit Augustinus de libero arbitrio, Auertentes se a lumine, ad vmbram carnalitatis, continue obtenebrantur, intantum quòd non possunt videre etiam quod summe bonum est, & malum reputant, quod etiam in se bonum est. Sicut ergo isti obtenebrantur & sunt in nocte, ita illi illuminantur & in die sunt. Quia Sol refulget in clypeos aureos, idest in puros animos, et ideo fortitudo gentium cæcarum, idest irrationalium virium, dissipata est.

Aug. super Gen. ad literam. li. 1. ca. 5. to. 1. — *Idem. li. 2. de lib. arb. c. 16. cir. fi. to. eod.* — *1. Mac. 6. e*

TERTIO per donum fortitudinis, porta voluntatis aperitur Spiritui sancto, idest amatori æterno: quia sicut dicit Augustinus libro de Moribus Ecclesiæ, Fortitudo est amor omnia propter Deum facile perferens. Ille ergo fortis amor aperit voluntatem Spiritui sancto, dum eam omnem carnalitatem fortiter vincere facit, ita vt etiam seipsum contemnat, & omnes delectationes huius vitæ fortiter extinguat. Ex tunc enim nihil resistit Spiritui sancto. Vnde Gregorius in Moralibus dicit sic: Iustorum fortitudo est, carnem vincere, proprijs voluptatibus contraire, delectationes vitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmijs amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum superare. Confractis igitur istis vectibus ferreis voluntatis, & amoris per donum fortitudinis, æternus sol ingrediens, & tripliciter exurens montes mentis, igneos radios exsufflat. Sol iste diuinus tripliciter exurit montes, secundum tres horas diei fortitudinis, scilicet mane meridie, et vespere: quæ accipiuntur secundum tres gradus fortitudinis. Primo enim donum fortitudinis facit mane diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis politicæ. Politica autē fortitudo, vt dicit Macrobius de somno Scipionis, est mentem supra metum periculi erigere, et nihil nisi turpia formidare. Quod vtique perfectius facit fortitudo vt donū est, vt patet ex Actibus in Apostolis, vbi dicitur, quòd gaudentes ibant a conspectu concilij. Gaudium autem causat serenitatem mētis, idest lucem. De hoc potest exponi illud Psalmi: Mane astabo tibi, *et cet.* Secundo donum fortitudinis facit meridiem diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est virtus purgatoria. Fortitudo autem purgatoria, vt dicit Macrobius ibidem, est animam non terreri corpore patiente. Quod vtique perfectius facit fortitudo vt donum est, vt patet per sanctum Andream, qui toto corde gaudens desiderabat pœnam crucis. Et Agatha quasi ad epulas inuitata, *et cet.* Hi cum sponsa, desiderabant, Christum sequi ad cubitum crucis in meridie, idest in feruore charitatis. Tertio donum fortitudinis facit horam vespertinam diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est purgati animi virtus. For-

August. de Mor. Eccl. c. 15. to. 1. — *Greg. lib. 7. Mor. ca. 8. in prin.* — *Eccli. 43. a* — Tres sunt gradus fortitudinis. — *Macr. li. in som. Scip. cap. 8.* — *Act. 5. a* — *Psal. 5. a* — *Cant. 1. b*

Fortitudo autem purgati animi, vt dicit Macrobius ibidem, est passiones non vincere, sed omnino ignorare. Quòd vtique perfectius facit fortitudo, vt donum est, vt patet in illis, qui possunt dicere cum beato Iob: Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. quod ostendit fortitudinis consummationem. Factum est, igitur vespere et mane dies quartus.

Iob 27. b — *Gen. 1. c*

Quale conuiuium per hoc donum animæ præparetur. Cap. III.

TERTIO videndum est, quo modo donum fortitudinis méti humanæ in die suo conuiuium spirituale præparet, et conuiuantes disponat ad omnem veritatem. De quo notandum est, quòd sicut Gregorius in Moralibus dicit, fortitudo in die suo conuiuium facit, dum aduersa non metuit, trepidanti menti cibos confidentiæ apponit. Necessitatem huius refectionis ostendit Glossa super Matthæū, quæ videtur accepta de libro Augustini de sermone Domini in monte, vbi dicitur: Quia nondum Dei visione fruimur, cibus in via est nobis necessarius, vt quandoque ad patriam veniamus, et ideo panē petimus, ad quem nemo peruenit sine Spiritu sancto in dono fortitudinis, quia vbi fortitudo, ibi est esuries iustitiæ. Æternus enim cibus animæ plenitudo est iustitiæ: et quotidianus, cū quotidie illam esurientes implemus. Hæc ille. Igitur videmus, qualiter donum fortitudinis in mentali conuiuio operetur, et reficiat vires conuiuantes. De quo sciendum est, quòd sicut dicit Tullius primo libro rethoricæ, Fortitudinis vt est virtus humana, quattuor sunt partes, scilicet fidentia, magnificentia patientia, et perseuerantia. Fidentia siue fiducia, conuiuantes de conuiuio inchoato, vsque in finem, certa spe assecurat. Magnificentia vero, in conuiuio vt decet administrat. Perseuerantia conuiuantes ad stabilem mansionem inuitat. Patientia autem conuiuantes confortat et quietat.

Greg. lib. 1. Mora. c. 16. — Fortitudinis quattuor partes

FIDENTIA igitur vt est virtus humana conuiuantes de conuiuio hic assecurat, hic inchoat amicabiliter, et de fine consummando, hic temporaliter, & delectabiliter assecurat. Vnde Tullius vbi supra dicit: Fidentia est certa spes animi, perducendi in finē rem inchoatam. Sed fidentia, vt est ex dono fortitudinis, quod est donum Spiritus sancti, conuiuantes de conuiuio temporaliter inchoato, assecurat de fine consummando feliciter, et possidendo æternaliter. De hac fidentia Petrus dicit: Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam, regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, incontaminatā, & immarcessibilem, conseruatam in cælis, *et cet.* Hæc fidentia conuiuantes dulciter reficit, quia secura mēs est quasi iuge conuiuium. Hæc confidentia expellit a conuiuantibus omnem diffidentiam, Psalmus: Qui confidunt in Domino sicut mons, *et cetera.*

Fidentia. — *1. Pet. 1. a* — *Prou. 15. b* — *Psal. 124. a*

MAGNIFICENTIA vero, vt est virtus humana, in conuiuio magnifice ministrat, et splendide, vt decet. Vnde Tullius dicit ibidem. Magnificentia est magnarum rerum splendida administratio. Sed Magnificentia, vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes magnifice ditat, et consolatur, & exaltat. Vnde Psalmista dicit: Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. Gregorius in Moralibus dicit: Deus hominem magnificat, quia largitate rationis ditat, quia infusione gratiæ visitat, quia honore collatæ virtutis exaltat. Quibus anima maxime reficitur: quia magno animo & rationali nihil est magnum, nec satiat eum nisi solus Deus, qui est immensus. Vnde Macrobius dicit: Nihil est magnum præter animum magnū, nec tibi magno aliquid est magnum. Hæc igitur virtus, quæ hominem sic magnificat, excludit vitium oppositū, scilicet paruificentiam, quod a magnificentia debita et recta facit deficere. Vnde opes et sumptus conuiuij, non possunt mensurari: quod in tam excellenti, & solemni conuiuio fieri non licet.

Magnificentia. — *Psal. 125. a* — *Greg. lib. 8. Mor. ca. 7.*

PATIENTIA autem conuiuantes confortat, vt est virtus humana, ne propter difficultatem imminētium periculorum huius vitæ frangantur. Vnde Tullius ibidem dicit: Patientia est causa honestatis, ac vtilitatis, arduarum rerum voluntaria ac diuturna perpessio. Sed patientia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes non solum facit aduersa voluntarie sufferre, sed et vt victores sine murmure gaudenter pertransire, vt Apostoli faciebant. Vnde Cassiodorus super Psalmos dicit: Patientia vincit aduersa, non colluctando, sed sufferendo, non murmurando, sed gratias agendo. Ipsa est quæ fæces totius voluptatis abstergit, ipsa est quæ limpidas animas Deo reddit. Hæc virtus expellit vitia opposita a conuiuio, quæ tranquillas mentes confundunt, vt impatientiam, discordiam, rixam, seditiones, et cetera talia quæ mentis conuiuium molestant, et perturbant. Et hæc patientia perfectius animam reficit, quia perfectum opus habet. Vnde Dominus dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vbi Gregorius dicit: Quid est animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctisq. mentis motibus quasi ex arce veritatis dominari, quod vtique valde animam consolatur et reficit?

Patientia. — *Apoc. 5. b* — *Cass. in ps. 12.* — *Luc. 21. d* — *Greg. lib. 5. Mor. c. 13. in fin.*

Perseuerantia vt est virtus humana, conuiuas fortiter & stabiliter in bono et conseruat in permanentia, vsque ad conuiuij plenam consummationem, vt fit in vi. Tullius vbi supra dicit: Perseuerantia est in ratione bene constituta stabilis, et perpetua permanentia. Sed perseuerantia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes in conuiuio non solum perseuerare facit vsque ad conuiuij temporalis terminum, sed & introducit in conuiuium sine termino æternum, vbi est refectio mentis excellentissima et satietas: quia tunc satiabor cum apparuerit gloria tua, ait Psalmista. Vnde sanctus Bernardus in epistola dicit: Absque perseuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Ipsa enim est nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. *Sequitur*: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est enim cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc ille. In hac perseuerantia est refectio dulcissima. Nam idem verbum Domini, scilicet qui perseuerauerit vsque in finem saluus erit, exponens Augustinus in libro de verbis Domini dicit: Cum perueneris ad tres panes perseuerando, hoc est ad cibum et ad intelligentiam Trinitatis, habes vnde viuas, et vnde pascas, nec timeas, ne finias. Non enim panis ille finietur, sed omnem indigentiam tuam finiet, ergo et omnem famem affligentem a te expellet. Ex his igitur patere potest, qualiter quattuor partes fortitudinis perficiuntur, vt sunt virtutes humanæ per donum fortitudinis, quia habitus supernaturales perficiunt naturales, vt dicit Dionysius.

Perseuerantia. — *Psal. 16. e* — *Bern. epist. 129.* — *Mat. 10. c & 24. b* — *Augusti. de verb. Dom. ser. 29. an med. to. 10.* — *Dionys. 1. Ang. Hier.*

DE DONO CONSILII.

Quid consilium sit, et quid donum consilij dicatur. Cap. I.

QVINTVM donum Spiritus sancti, quod facit diem spiritualem in anima et conuiuium, est donum consilij, quod immediate sequitur donum fortitudinis, vt Gregorius ostendit in Moralibus, vbi dicit: Valde fortitudo

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

tudo destruitur, nisi per consilium fulciatur. Et Anselmus in libro de similitudinibus dicit: Post donum fortitudinis, Spiritus sanctus donum consilij superædificat: quia cum mens iam fortis ad operandum, quæ pie timendo scit esse facienda sui experimento, ducit ex Spiritu sancto, quid de omnibus consulere debeat. Ex quo concludit, quòd post donum fortitudinis, sequitur immediate donum consilij. Ad maiorem autem notitiam istius doni consilij, sunt quinque notanda. Primo quid consilium sit, et quid donum consilij dicatur. Secundo necessitas istius doni consilij declaratur. Tertio differentia inter consilia diuina, et propria assignatur. Quarto qualiter dies spiritualis ex dono consilij in anima oriatur. Quinto qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur.

Ansf. lib. de simili. cap. 130.

PRIMO quid sit consilium, et quid donum consilij dicatur videndum est. Et quia proprium rationali creaturæ est, quod per inquisitionem rationis moueatur ad aliquid agendum, vel non agendum, quæ quidem inquisitio consilium dicitur humanum. Vnde Damascenus dicit: Consiliũ est appetitus inquisitionis a ratione directus, de his quæ a nobis sunt faciẽda vel non facienda. Et Aristoteles in epistola ad Alexandrũ dicit, quòd Consilium est oculus et cautio futurorũ. Sed quia inquisitio et ratio humana per se nõ sufficiũt cõprehendere singularia omnia, et contingentia quæ occurrere possunt in nostris actionibus, quę requiruntur ad consecutionem beatitudinis nostræ, quia cogitationes mortalium sunt timidæ, et incertæ, prouidentiæ nostræ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Ideo indigemus inquisitione certiori, et directione nobiliori, scilicet diuina. Tam inquisitio autem quam directio nobis in dono consilij a Spiritu sancto cõfertur, qui omnium est artifex, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, ideo talis inquisitio et directio a Spiritu sancto donata, consilium dicitur quòd est donum Spiritus sancti. Sed nõ debet mouere nos quòd donum consilij est respectu eiusdem obiecti, respectu cuius est donum scientiæ: quia hoc verum est materialiter non formaliter. Vtrumque enim donum est respectu agibilium per nos, sed differenter: quia actus doni scientiæ est de talibus prædictis bene iudicare, secundum regulas legis æternæ: sed actus doni consilij est secundum regulas legis æternæ bene inuenire, quæ ardua sunt per nos agenda, et quæ fugienda, ad obtinenda ea quæ conferunt ad vitam æternam et non præcipitanter agere. Quia sicut dicit Gregorius in Moralibus: Spiritus sanctus dat contra præcipitationem consilium, cui opponitur præcipitatio. Vnde sapiens dicit: Sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis. Ex his igitur patere potest, quòd donum consilij est habitus a Deo infusus, ex quo secundum consilium Spiritus sancti mouemur ad operationes bonas, quarum non est determinata via qualiter sit agendum, eo quòd non vniformiter semper fiendæ sunt. De talibus enim consiliamur, sicut dicit Philosophus in Ethicis.

Damasc. lib. 2. fid. orth. ca. 22. circ. med.

Sap. 9. d

Sap. 7. d

Quid sit donũ consilij.

Greg. lib. 2. Mor. c. 27. ante med.

Eccli. 32. d

Arist. li. 3. Eth. c. 3.

Quæ sit doni consilij necessitas. Cap. II.

SECVNDO videndum est, quæ sit necessitas huius doni, scilicet consilij. De hoc nota Gregorium in Moralibus, vbi dicit: Qui sine consilio viuunt, se præcipitationi, et fortunæ tradunt, præcipitantes vitam suam negligunt, dum transitoria inconsulte appetunt, dum æterna non intelligunt, vel intellecta contemnunt, dum exilium et miseriam suam non cognoscunt, quia cæci; ideo nec consiliũ habere sciunt. et ideo merito tales in insipientia sua peribunt. Sed econtra inquit Gregorius, Electorum mentes dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt, ea ad quæ sunt conditæ exquirunt. Cumq. eorum satisfactioni nihil extra Deum sufficit, ipsa inquisitionis, siue

Greg. lib. 1. Mor. c. 11.

Ibidem.

A consilij exercitatione illorum cogitatione fatigata, in conditoris sui specie et contemplatione requiescere quærunt. *Sequitur*: Vnusquisque eorum adhuc in mundo, corpore positus, mente tamen extra mũdum surgit, ærumnam exilij quàm tolerat deplorat, et ad sublimem patriam incessabilibus se amoris stimulis excitat. Vnde inuenit salubre consilium, temporale hoc despicere quod percurrit: et quo magis crescit consilij scientia, vt peritura deserat, eo augetur dolor, quòd nec dum ad mansura, siue æterna contingat. Et ideo solerti consilio infigit mentem, et caute se in omni actione circumspiciendo considerat. Et ne
B ex re, quæ agitur repentinus finis & aduersus surripiat, hunc prius molliter posito pede cogitationis palpat, et pensat: ne in his quæ agenda sunt præcipitatio impellat, ne praua per concupiscentiam aperto bello superent, ne recta per inanem gloriam insidiãdo supplantent. *Sequitur*: Et mens electi cuiuslibet, quo magis per consilium viuere nititur, ex angusti itineris dolore fatigatur. Hæc ille. Ratio istius vltimi dicti est, quia cõsilia Dei sunt perfectissima: valent enim ad vitãdum omne malum, et ad consequendum omne bonum perfectissime, et ideo ducunt per itinera arctissima. Arcta est enim via quæ ducit ad patriam,
C vt Christus dicit. Arctæ autem viæ, vt plurimum sunt rectiores et breuiores, quam latæ. Perfecti autem viri stimulis amoris agitati vehementius amplectuntur, vt perfectius & citius inueniatur quod amatur, & creditur, et quæritur. Istis consilijs optimis, anima deuota fuit a Spiritu sancto inspirata et instructa, quando post inquisitionem Dei, in lectulo corporalis cõmodi, et non inuento, dixit: Surgam circumibo ciuitatem, et per vicos, & plateas quæram quẽ diligit anima mea. Origenes alloquens animam illam, ait: O te dementem & vesanam, quæ omnia mouentem immota quæsiuisti in lectulo, omnia illuminantem
D radijs immensi luminis quærebas in tenebris, quæ immensum & incomprehensibilem, quæsisti ductu rationis et inuenire voluisti, et tenere. Non bono consilio vsa es, vide quid facias. *Sequitur*: Dixit ergo surgam. vbi dicit Origenes: Iam nunc video, quia meliori consilio vsa es, quòd commodum lectulis vis postponere, tenebras noctis euadere, delicta et commissa punire, & ab eis vis diuidi, a quibus Deus non potest aliqualiter inueniri. *Sequitur*: Circumibo ciuitatem, idest Ecclesiam militantem inquirendo a spiritualibus viris, et doctoribus de quæsito & non inuento, licet gloriosa dicta sint de Ciuitate Dei testãte
E Psalmista: Igitur quæram per plateas, idest per præcepta, quæ sunt via omnibus credentibus communis & lata. Quæram, per vicos, Glossa idest in his, qui sunt viri spirituales, qui gradiendo ad cælestia, arctã viam consiliorum tenent. Vnde & Bernardus dicit: In vicis ambulamus, qui corpus arctamus, qui pœnas hic luimus, qui munditiæ et continentiæ vacamus. Et Vercellensis super Cantica dicit: Optimum est consilium, surgere ad sponsum quærendum et efficaciter inueniendum in plateis præceptorum, & in vicis spiritualibus consiliorum. Vnde in eis instructa, & excitata ab angelis inuenit quem diligebat. & quæsiuit
F dicens: Inueni quem diligit anima mea. Surge igitur & ad consilium ingredere ciuitatem, ibi tibi dicetur, quid te oporteat facere.

Mat. 7. b

Cant. 3. a

Psal. 86. a

Cant. 3. b
Act. 9. a

Quæ sit differentia inter consilia diuina et ea, quæ ex propria voluntate liberi arbitrij oriuntur. Cap. III.

TERTIO videndum est, quæ sit differentia inter consilia a Spiritu sancto inspirata per donũ consilij, et inter consilia exorta ex propria voluntate liberi arbitrij. Prius autem videndum de consilijs proprijs ex voluntate propria surgentibus, vt ex hoc facilius

lius cognoscantur consilia diuina ex inspiratione Spiritus sancti procedentia. Primo igitur notandum est, *Ber. de Resurr. Dom. ser. 3. ante med.* quòd Bernardus in sermone de lepra Naaman dicit sic: In corde est duplex lepra scilicet propria volūtas, & proprium consiliū. Et lepra vtraque nimis est pessima. Et prius hic videndum est, quid sit propria voluntas. De hoc dicit Bernardus in eodem sermone: *Voluntas propria qd' sit.* Voluntatem propriam dico, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantum: quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum et proximi, sed propter nosipsos facimus, non intendentes placere Deo, & prodesse fratribus vel proximo, sed satisfacere proprijs animorū mo- B *Ioan. 8. f* tibus tunc propria voluntas mala est. Sic et loquēs ex proprijs mendax est, ait Ioānes. *Et sequitur:* Huic contraria est recta fronte charitas. Quid enim odit Deus, aut quid punit præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem? Nam voluntas illa propria dicitur, cui assentimur, & cui se liberum inclinat arbitrium. Hæc autem desideria, & concupiscentiæ, quæ inuitos tenent, non voluntas, *Idē super Cāt. ser. 71 cir. fin.* sed corruptio voluntatis est. Et idem super Cantica dicit: Grande malū propria voluntas, qua fit vt bona tua tibi bona non sint. Etenim si in die ieiunij mei, in- C *Isa. 58. a* ueniatur propria volūtas mea, non tale ieiuniū elegit *Idē ser. 3. de Resurr. Dom. cit.* Dominus. Ex illa voluntate propria oritur proprium consilium, de quo dicit Bernardus in eodem sermone, scilicet de lepra Naaman sic: Lepra proprij consilij eo perniciosior est, quo magis occulta, quanto plus abundat, tanto quis sibi sapientior videtur esse. Hæc *Rom. 1. c* est illorum qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. sequentes errorem suum & obstinati in eo, ita vt nullis velint consilijs acquiescere. Hi sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, sibi placentes, & magni in oculis *Rom. 10. a* suis, ignorantes Dei iustitiam, et suam volentes con- D stituere. Et quæ maior superbia, quàm vt vnus homo totius congregationis iudicio iudicium suum præferat, tamquam si ipse solus habeat spiritum Dei? Eant nunc qui se faciunt religiosiores alijs, qui non sunt si- *Luc. 18. b. c* cut ceteri hominum, ecce arioli & Idolatræ facti sunt. Ecce consilia propria.

Cōsilia Dei quæ et qualia. Sed nunc de consilijs diuinis videamus, quæ & qualia sunt. De quo primo sciendum est, quòd Deus summe sapiens & summe bonus, omnibus consulentibus eum de omnibus liquide respondet, & se affabi- *Aug. li. 10. conf. c. 26. to. 1.* lem & amicum verum ostendit. Vnde Augustinus libro confessionum parum vltra medium dicit: Do- E mine omnibus consulentibus te, simulq. audientibus & diuersa consulentibus, tu liquide respondes, sed non liquide omnes audiunt. Omnes vnde volunt, consulunt te, sed non semper quod volunt audiunt. *Sequitur*: Optimus minister tuus est, qui non magis meretur hoc a te audire, quod ipse voluerit, sed potius hoc velle, quod a te audierit. Hæc Augustinus. Ratio huius est, quia ipse solus scit, quid nobis necessarium est, & quid nobis expedit: et ideo magis debemus sequi consilia sua, quàm nostra, tāquam opti- *Augu. contra Faust. li. 26. ca. 6. post med. to. 4.* ma. Dicit enim Augustinus contra Faustum, quod consilium Dei est super omne consilium creaturæ, & F eius consilium omnibus consilijs præferimus, sicut & fidem Euangelicam omnibus hæreticorum disputationibus anteponimus. Consilia enim diuina valent ad omnia mala declinanda, et omnia bona consequenda, sicut in consilijs Euangelicis patet, et ideo sunt solicite audienda, & studiose obseruanda.

Consilia diuina qualiter audiēda Sed quæris qualiter sunt consilia diuina audienda? Respondeo, quòd sunt consilia a Christo dicta, sunt consilia a sanctis doctoribus scripta, et sunt consilia a Spiritu sancto inspirata. Consilia a Christo dicta, nemo potest audire, nisi sit ex Deo. Vnde Domi- *Ioan. 8. f* nus dicit: Qui ex Deo est, verba Dei audit: propter hoc vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ex Deo A autem sunt, qui quantum ad intellectum, sunt aliquibus luminibus diuinis illuminati, et quantum ad affectum aliquibus affectionibus diuinis calefacti, & a patre tracti. Consilia a sanctis doctoribus scripta, nemo potest audire, nisi cui Christus aperit sensum scilicet interiorem. Vnde in Luca dicitur: Tunc aperuit il- *Luc. vlt. g* lis sensum, vt intelligerēt scripturas. Habet enim anima sensus interiores, vt dictum est, sicut & exteriores, Et illos sensus Dominus aperit per experientiam, quæ est intelligētiæ magistra, vt dicit Hugo. Vnde & Ber- *Hug. in 6. Aug. Hierar.* nardus exponēs dictum verbum, scilicet Aperuit illis sensum, dicit sic: Cum enim scripturarum interiorem sensum, et veritatem miraculorum, et sacra- *Ber. lib. de natura & dignit. am. diu. ca. 10. post med.* mentorum Dei cœpimus, non solum intelligere, sed et quadam, vt ita dicam, experientiæ manu palpare & tractare, quod non fit nisi quodam conscientiæ sensu: tunc aperuit nobis sensum, vt scripturas intelligamus. Consilia autem a Spiritu sancto inspirata, nemo audire potest, nisi habeat aures interiores. Vn- *Mat. 13. f* de Dominus dicit: Qui habet aures audiendi audiat *Apoc. 2. g* quid spiritus dicat. De hoc Gregorius dicit super *Greg. super Ezec. hom. 14. non longe a prin.* Ezechiel: Non aures corporis, sed mentis quærit Dominus. Et Haymo exponens illud ibidem verbū dicit: Carnis auris ad audiendum tantum consistit, cordis vero auris, auditu simul et intellectu viget. Sed *Rich. exposit. in Apoc. ca. 5. longe post med.* Richardus: Aures audiendi habet, qui habet sensum intelligendi, et affectum diligendi, et promerendi ea, quæ consuluntur vel promittuntur, vt supra dictum est. Item consilia a Spiritu sancto inspirata sunt occulta, sed tamen suæ euidentiæ habent plura testimo- *Bern. epist. 107. post med.* nia. Quod sanctus Bernardus ostendit in epistola ad Comitem, in qua dicit sic? Cum mors animæ peccatum sit, vita eius sine dubio iustitia, fidei est, quo- *Rom. 1. b* niam iustus ex fide viuit. Iustus autem quis est, nisi qui amanti se Deo vicem rependit amoris? Quod non fit, nisi reuelante Spiritu sancto per fidem homini æternum Dei propositum super salute sua futura. Quæ sane reuelatio non est aliud, quàm infusio gratiæ spiritualis, per quam dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, simul accipiens in vno spiritu, & vnde se præsumat amatum, & vnde redamet, ne gratis amatus sit. Ecce testimoniū vnum. *Sequitur*: Hoc itaque est illud sacrum secretumq. consilium, quod a Patre Filius in Spiritu sancto accipiēs, suis, quos nouit per eundem spiritum iustificandos, communicat, et communicando iustificat: quando id quisque accipit in sui iustificatione, vt incipiat & ipse cognoscere, sicut & cognitus est, cum videlicet datur & ipsi in testimonium præsentire aliquid de sua futura beatitudine, quemadmodum ab æterno latuit in prædestinante, & plenius appariturum in beatificante. De qua tamen percepta iam sumet ex parte notitia, interim quidem glorietur in spe, nondum tamen in plena securitate. *Sequitur*: Quam miserandi sunt, qui ad tam iucundum consilium iustorum, nullum adhuc tenent suæ vocationis testimonium? *Sequitur*: O infelices amatores sæculi male securi, quantum distat vestrum consilium a consilio iustorum. Proculdubio inter consilium vtrorumque magnū chaos firmatum est. Nam quo modo iustus longe se facit a *Psal. 1. b* consilio & concilio malignantium: ita nec resurgent omnino impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum. Hæc Bernardus ibidem. His subtiliter & fideliter intellectis, apparet aliqualiter differentia inter consilia humana & diuina.

Qualiter ex dono consilij dies spiritualis in anima oriatur. Cap. IV.

Qvarto videndum est, qualiter per donū consilij dies spiritualis in anima oriatur. Circa quod notandum est, quòd Dionysius dicit, quòd magnus *Dionys. de diui. nom. cap. 4.* iste Sol est euidēs diuinæ bonitatis imago, totus splendens, semper lucens, et omnia luminis sui capacia illuminat,

Digitized by Google

illuminat, quantum in se est, & mensurat dies & horas totius nostri temporis. Sic Sol diuinus Spiritus sanctus, septem radijs donorum tam fulgidis quàm feruidis, causat diuersos dies & horas spirituales in anima, vt dicit Gregorius in Moralibus, vbi dicit, quòd donum consilij facit alium diem, quàm alia dona. Et exemplificat de omnibus. Dies enim consilij est illuminatio quædam mentis, quæ conuiuantes faciat cautos, ne in aliquo periculo præcipitentur, & vt omnia prudenter et ordinate operentur. Vnde consilium dicitur oculus & cautio futurorum, vbi supra. Qui ambulat in hac die non offendit. Mane autem huius diei oritur ab æterno radio, et proposito diuinæ voluntatis, se menti humanæ manifestantis per radios inspirationis. Ex quibus mens inspirata exurgit, ad conformandum se voluntati diuinæ, secundum quòd inspiratur a Spiritu sancto, et dirigitur a sapientia increata: quæ attingit a fine vsque ad finem fortiter, suauiterq. disponit omnia. A consilio istius mirabilis consiliarij, & voluntate numquam recedendũ est. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Fili audi & accipe consilium meum, & ne abijcias illud. Fili, inquit sapientia, audi consilium meum quantũ ad intellectum: accipe quantum ad affectum: & ne abijcias, quantum ad effectum, vt dicas cum Psalmista: Mane astabo tibi, ad consilia tua solicite inquirendo: & videbo, veraciter intelligẽdo: ex his quod tibi placeat vel displiceat, fideliter exequendo. Sed quæ est voluntas Dei cui iubemur conformare nostram voluntatem? Respondet Cæsarius in epistola ad Donatum vbi dicit sic: Voluntas Dei est, quam Christus fecit & docuit, humilitas in conuersatione, stabilitas, in fide, in verbis modestia, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facienti non nocere, & illatam tolerare posse, pacem cum omnibus tenere, crucifixo fortiter assistere, charitati eius inseparabiliter adhærere, Christo nihil præponere, quia nec ille nobis, quidquam præposuit. Mane igitur astabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16. — Quæ sit dies consilij. — Ioan. 11. b — Sap. 8. a — Eccli. 6. c — Psal. 5. a — Quæ est voluntas Dei.

MERIDIES autem huius diei clara, & feruida, procedit ex dono consilij, prout intellectum veritate illuminat & affectum charitate inflammat, ad inquirendum & obseruandum præclarissima præcepta Domini Iesu. In quibus conuiuantes maxime inflammantur, et illuminantur: quia præceptum Domini lucidum illuminans oculos, ait Psalmista. In istorum præceptorum & consiliorum obseruantia sancta Trinitas mentes amicabiliter visitat, & dulciter inhabitat. Vnde dicit Dominus: Qui diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Veniet ad nos pater visitando memoriam, & excitando ad operandum: verbum patris illuminãdo intellectum, seu intelligentiam, ad clare contemplandum: Spiritus sanctus voluntatem inflammando, ad dulciter amandum. Mansionem autem faciunt apud nos. Cuius rationem assignat Gregorius in Homilijs, dicens: In quorundam corda venit Deus, et mansionem non facit: quia sic Deum recipiunt, vt tamen tempore tentationis ab eo recedant. In quorundam vero corda venit, & mansionem facit: quia sic eos amor diuinus penetrat, vt & tempore tentationis non recedant ab amore. Ille enim vere amat, cuius mentẽ delectatio praua ex consensu non superat. Qui autem in charitate manet, in Deo manet, & Deus in eo. De hac mansione, in prouerbijs dicitur: Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Tunc in meridiano exurit terram, Sol diuinus.

Meridies consilij. — Psal. 8. b — Ioan. 14. c — Greg. hom. 30. in Euã. non longe a prin. — 1. Ioan. 4. d — Prou. 8. d — Eccli. 43. a

VESPERA vero huius diei spiritualis consummatiua, donum consilij causat in anima, dum eam inclinat ad inquirendum, & seruandum diuina & perfecta consilia a Domino tradita in Euangelica historia. De quibus consilijs Gregorius in Moralibus, dicit: Quidam præcepta legis generalis, virtute perfectionis suæ trãscendunt. Qui nequaquam hoc solum quod cunctis diuina vox præcepit implere contenti sunt, sed præstantiore desiderio, plus exhibere appetunt, quàm in præceptis generalibus audire potueruut. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis, *et cet.* Tales, inquit Gregorius ibidem, cum Christo regnant, & iudicabunt, & non iudicabuntur. *Sequitur*: Paucis enim dicitur, et non generaliter omnibus illud quod adolescenti diuiti dicebatur: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni & sequere me. Paucis dicitur, quia non omnibus tanta perfectio donatur: ex quo per obseruationem consiliorum quasi in vespera diei spiritualis consummatur. Ratio huius est, quia per hæc cõsilia perfectissima, gradatim ascenditur vsque ad summos apices virtutũ consummantiũ, vt simus perfecti, sicut & pater noster cælestis perfectus est. Et quanto hæc consilia sunt perfectiora, tanto luminosiora, & diem spiritualem mẽtis magis perficientia, vel consummantia. De gradibus istorum consiliorum et perfectione eorum Chrysostomus loquens, vbi Dominus tradit hæc consilia perfectissima, dicit sic: Vide quot gradus ascẽdit Dominus, & qualiter nos in ipsam virtutis verticem statuit, cum ostendit, quòd primus gradus est, nõ incipere iniuriam a quacumque occasione, vel contra quemcumque. Secundus est quibuslibet malis nullo modo vindicari. Tertius gradus est, non facere vexanti, quæ quis ab eo passus est. Quartus est, exponere seipsum ad patiendum mala illata. Quintus amplius se tribuere, quam ille vult, qui fecit mala. Sextus, non odio habere eum, qui talia mala infert. Septimus, diligere eum qui hæc male operatur. Octauus benefacere ei, qui tantis malis offendit. Nonus orare pro illo, qui in malitia sic obstinatus est. Et ad ista principalia reducuntur alia consilia Euangelica. *Sequitur*: Et quia magnum erat consilium, præclarum præmium subdit dicens, quod tales similes erunt Deo. Vnde Dominus dicit. vt sitis filij patris vestri, & perfecti sicut et pater vester cælestis perfectus est. Et Augustinus in libro de sermone Domini in mõte dicit: Ex illa regula intelligendum est, quod hic dicitur, de qua Ioannes dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. non natura sed præceptorum & consiliorum obseruantia.

Quæ sit vespera consilij. — Greg. li. 26. Mor. c. 20. post med. — Mat. 19. e — Ibidem. — Mat. 5. g — Chrys. ho. 18. in Mat. cap. 5. circ. med. — Aug. lib. 1. de ser. Do. Mo. ca. 46. i prin. to. 4. — Ioan. 1. b

Qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur, et de tribus consiliarijs, qui dicuntur principales inter conuiuantes, quæ sunt tres animæ potentiæ. Cap. V.

QVINTO videndum est, qualiter Spiritus sanctus, per donum consilij in die suo, & in illuminatione sua, conuiuium spirituale initiet in mente, & perficiat. Circa quæ duo sunt videnda. Primo qualiter familia mentis & conuiuantes secundum dignitatem suam ordinentur, & in conuiuio locentur. Secundo est videndum, vbi donum consilij conuiuium suum celebret, & quæ fercula ministrentur.

DE primis, scilicet qualiter familia mentis, & conuiuantes in conuiuio, secundum dignitatem ordinentur, & locentur sciendum est, quòd sicut dicitur in libro de spiritu & anima, vt supra dictum est: Nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, scilicet quòd ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, idest sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum & operandum. *Sequitur*: Ciues huius ciuitatis, sunt naturales & ingenitì animæ vigores, tamquam indigenæ. Quorum distincti sunt gradus, alij superiores, alij medij, alij inferiores.

In cõuiuio cõsilij qualiter familia mentis & cõuiuantes ordinentur. — Aug. de spir. & ani. cap. 37. in princ. apud Aug. to. 3.

Superiores,

Superiores, sunt intellectuales sensus, medij rationales, infimi animales. Quorum huiusmodi differentia est. Animales siue sensuales vel sensibiles, appetũt visibilia. Rationales discernunt, et discretionis oculo aspernantur mala, et eligunt bona. Intellectuales vero, pertrahunt ea ad diuina. *Sequitur*: Intellectuales ergo sensus sunt, tamquam animæ consiliarij dicentes ei: Deum time, & mandata eius obserua. Hoc enim est omnis homo, idest totus. Rationales sunt milites, qui hostes concupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales siue sensibiles sensus, sunt tamquam rustici & artifices, qui corporalibus rudimentis insistunt & corpori necessaria ministrant vt infra patet. *Sequitur*: Hanc triplicem vim animæ, idest intellectualem, rationalem, & sensualem, vocãt partes animæ non integrales, sed virtuales, quia potentiæ eius sunt. Hæc omnia prædicta sunt in libro de spiritu & anima. Inter familiam, intellectualem, possunt locari & ordinari habitus infusi, vt fides, spes, & charitas: qui multum ornant conuiuium mentis. Inter familiam rationalem, locantur, vel possunt locari habitus acquisiti, vt prudentia, temperantia fortitudo & iustitia: qui viriliter repellunt vitia. Inter familiam sensualem, locãtur habitus innati, vel etiam passiones aliquæ, vt amor, & odium dolor, & gaudium, & sensus interiores, & exteriores, secundum aliquem modum: quos donum consilij mediate vel immediate modificat, vt infra patebit. Et sic patere potest ordo et dignitas huius familiæ. sed de ministerio eorum infra dicetur.

Donũ consilij vbi conuiuium celebret.

SECVNDO videndum est, vbi donũ consilij conuiuium suum celebret, quæ fercula in illo ministrentur. De quo sciendum est, quòd conuiuium consilij nusquam conuenientius celebratur, & quietius, quàm in tabernaculo fœderis, siue in secreto mentis, vbi consilia in silentio tractantur, in veritate masticantur, & in amore incorporantur, & in operis executione consummantur. Hoc satis, expresse innuitur in libro Numerorũ, vbi scribitur, quòd Moyses in rebus dubijs ad consulendum Dominum relictis turbis crebro, reuertebatur, & intrabat tabernaculum, vbi Dominũ consuluit, & consilium recepit: quod postea populo proposuit, & sic fieri iussit. Hoc verbum exponens Gregorius in Moralibus, dicit sic: Ad tabernaculum redire, & intrare, est postpositis exterioribus tumultibus secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consulitur: & quod foris agendum est publice, intellectu intus silenter auditur. Et tunc vocem Dei, quasi per occultam inspirationem, audiunt, dum in meditatione mentis se a carnalibus sensibus abstrahunt. Hæc ille. Primo igitur ingrediantur consiliarij, scilicet sensus intellectuales tamquam superiores & digniores, vt memoria, intellectus, & voluntas, relictis foris turbis tumultuantibus, a Domino in silentio audiant consilia, & in veritate intelligant, & in charitate operando perficiant. Et primo memoria ab omnibus euacuata, & purgata, ingrediatur tabernaculum, idest mentis secretum & dicat cum Psalmista: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. De hac auditione dicit Richardus: Sic Deus auditur per reuelationem, donec voce eius paulatim inualescente, tota perstrepentium turba & tumultuatio sopiatur, solaq. ipsius vox audiatur, donec omnis illa tumultuantium turba dispareat, solusq. cum sola remaneat. Hæc ille. Tunc adductam in solitudinem loquitur ad cor eius, vt dicit Oseas: Sed quid loquitur dicit Psalmista? Loquetur pacem in plebem suam. Sed quare magis pacem, quam omnia alia? Respondeo, quia vbi pax non habetur, nec dulcedo diuinorum consiliorum gustatur, nec vox eius auditur, nec conuiuium in mente cum Deo habetur: quia in pace factus est locus eius, secundum Psalmistam. Vnde Leo Papa in vno sermone dicit: Vera pax est a Dei voluntate non diuidi, & in his quæ solius Dei sunt delectari. Quando enim sensualitas nulla parte resistit voluntati, & voluntas nulla parte contradicit rationi, & ratio regulatur lumine fidei: tunc est serenitas mentis, & tunc est in nobis, regnum Dei, vt dicit Dominus. Ideo pax rationabiliter præmittitur. Regnum autem Dei, non est esca & potus corporalis, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto, ait Apostolus. Iustitia rectificans iudicia rationis, pax tranquillans imperia facultatis, gaudium adimplens desiderium voluntatis. Non est autem delectabilior refectio, quàm voluntatis oblectatio. De hac refectione memoriæ, tamquam expertus dixit Dauid in psalmo: Memor fui Dei & delectatus sum, & sequitur: & defecit spiritus meus, idest humanus dicit Gregorius, & factus quasi diuinus. Quia quanto in nobis quotidie spiritus diuinus proficit, tanto noster in nobis deficit. propter quod tandem memoria nostra plena Deo deiformis fit. Secundo intelligentia ingrediatur tabernaculum mentis, & suum secretum iam ab omnibus phantasmatibus, & impedimentis abstracta, vt veritatem consiliorum discutiat, & inter consilia discernat a quo spiritu procedant. Nam Richardus dicit: Sicut Deus memoria auditur per reuelationem, ita intelligentia videtur per contemplationem: ex qua visione illuminatur, vt consilia discernat a quo spiritu procedant. Nam sicut dicit Bernardus in sermone magistri gentium. Spirituum diuersa sunt genera, ideo necessaria est nobis eorum discretio, præsertim cum ab Apostolo didicerimus non omni spiritui esse credendum. Videri enim potest, inquit Bernardus, minus eruditis, & qui habent parum exercitatos sensus, omnem cogitationem vel consilium non alterius, quàm ipsius spiritus humani esse sermonem. Quod falsum esse ostendit certa fidei veritas. Quod & probatur testimonio scripturarum diuinarum. Audiam, inquit propheta, non quid ego loquar, sed quid loquatur in me Dominus Deus. Similiter ait: quòd immissiones fiunt per Angelos malos. Probat etiam Scriptura esse spiritum carnis, & spiritum huius mundi. *Sequitur*: Igitur quisquis ex his tribus spiritibus loquatur spiritui nostro non credamus eis, quia sanguinem sitiunt animarum & mortem, a sermonibus tamen eorum cognoscimus eós. Nam spiritus carnis suggerit mollia. Spiritus autem mundi, suggerit vana. Spiritus vero malignus, suggerit amara, vt rixas, iras, & huiusmodi. Si autem spiritus suggestio sit de corpore castigando, de corde humiliando, de seruanda veritate, & de exhibenda charitate, cum hæc in corde versantur, sine dubio spiritus diuinus est qui loquitur & suggerit hæc. Vt igitur intelligentia, hæc consilia caute discutiat, & prudenter discernat, ingrediatur tabernaculum siue mentis secretum, vbi Dominum consulat super omnibus dubijs, quæ oriuntur circa conuiuium, & conuiuantes, & refectionem eorum. Solicitudo enim istorum incumbit intelligentiæ, quæ habet regere illos, & totum regnum animæ. Vnde Gregorius in Moralibus dicit, quòd boni rectores quotidie cum se cognoscũt res dubias nescire discernere, ad secretum mentis velut ad quoddam tabernaculum reuertuntur, ibiq. lege diuina perspecta, quasi coram posita arca Domini consulunt Dominum, & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foras post modum agentes innotescunt, scilicet consilia & veritates reficientes totam familiam mentis. Quia sicut dicit Augustinus super Ioannem. Veritas panis est, qui mentes reficit nec tamen deficit: sed mentes mutat, quia verificat. Quot ergo veritates in tabernaculo suo, & quot consilia intelligentia percipit a Spiritu sancto, tot dulcia fercula conuiuantibus in voluntate, manducanda proponit. Tertio voluntas libera a phantasmatibus, & distractionibus, & curis sęcularibus abstracta & absoluta ingrediatur tabernaculum siue secretum suum. Quia Richardus dicit: Sicut in memoria auditur Deus per recordationem, & in intelligentia videtur per cõtẽplationem, sic in

Marginal notes: *Num.* 20. — *Greg. li.* 23. *Mor. c.* 12. *cir. med.* — *Ps.* 84. *b* — *Richar. lib.* 4. *de contemp. c.* 15. — *Osea.* 2. *c* — *Psal.* 84. *b* — *Psal.* 75. *a* — *Leo ser.* 9. *in Nat. Do. cir. med.* — *Luc.* 17. *e* — *Rom.* 14. *d* — *Psal.* 76. *a* — *Greg. li.* 22. *Mor. ca.* 14. *non longe a prin.* — *Rich. lib.* 4. *de contẽpl. c.* 15. — *Ber. ser. de* 7. *spiritib. qui incipit Mag. Gentiũ an. me.* — 1. *Ioan.* 4. *a* — *Psal.* 84. *b* — *Psal.* 77. *e* — *Greg. li.* 23 *Mor. c.* 12. *cir. med.* — *Aug. tract.* 41. *in Ioã. non longe a prin. to.* 9. — *Rich. lib.* 4. *de contẽpl. cap.* 15.

Digitized by Google

sic in voluntate amplexatur per dilectionem, quæ licet A sit posterior in ordine, est tamen principalior per ingenitam libertatem. Hæc voluntas, affectione experimentali præcipiens diuina consilia a patre in memoria dicta, & intelligentia examinata & verificata, & ipsi voluntati efficaciter impressa, clamat cum sponsa, dicens illud Cantici: Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. In quibus verbis, exprimit anima diuinorum consiliorum certam auditionem, quia dilectus locutus est: & auditorum consiliorum efficacem impressionem, quia liquefacta est. Hanc auctoritatem exponens Origenes dicit: Diuinæ consolationis, vt audio, felicissimus effectus, est liquefactio. B Liquefit enim anima dum deuotione mollescit, vt dilectus in ea suauiter cubet, vt nihil duri in ea inueniat, quod eius consilijs resistat. Liquefit dum in deuotione calescit, vt dilectus in ea diuini caloris persentiens moderamen sine moderamine, eo ineffabilem, & delectabilē inueniat, quo caliditas hæc quamuis occultissima, suauissima tamen secundum contactum, delectationē spiritualem generat. Liquefit dum amore perefluit vt dilectus dominiū plenum habeat in ea, quo ad ipsum solum tunc omnis motus, omnis virtus, omnis impetus ipsius habet terminum. Siquidem humidū male terminabile est termino proprio. C Vnde fluida mens non nisi in æternitate sistit. Quare Origenes dicit ibidem: Qui sancto desiderio intus æstuat, eo ad quodlibet bonum habilis inuenitur, quo nihil duri in corde portat quod non feruore æstuantis desiderij in Deum liquefiat. Sic igitur tres isti consiliarij, idest tres potentiæ a Trinitate salutaribus consilijs instructi, purgati, illuminati, & perfecti, totam familiam mentis, & conuiuantes hierarchice purgant illuminant, & perficiunt, & in æternitatem dirigunt vt statim patet.

Cant. 5. b

Conuiuantes medij, qui sunt vigores animæ naturales, sensus animæ rationales, & virtutes morales, quo modo a superioribus memoria scilicet intellectu, et voluntate, purgentur, illuminentur, et perficiantur. Cap. VI.

POSTQVAM igitur dictum est de consiliarijs, qui dicuntur principales inter conuiuantes, qualiter in secreto tabernaculo mentis a diuinis consilijs perdona Spiritus sancti sunt purgati, illuminati, & perfecti. Videndum est modo qualiter medij, scilicet E vigores animæ naturales, & sensus animæ rationales. & milites, siue virtutes morales viriliter expugnantes, & repellentes omnia vitia a cōuiuio animæ, a superioribus purgentur, illuminētur & perficiantur. Ille enim est debitus ordo, vt superiores perficiant medios, et medij inferiores, secundū ordinē cælestis hierarchiæ, quem sequitur Ecclesiastica hierarchia & humana. Dicit enim Hugo sic: Sunt superiores & sublimes, & ipsi appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes purgationem, vt mundi sint, & illuminationem, vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti, & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ dispositionis, & hi qui sequuntur in ordine & subiecti sunt purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo consiliarij tres, idest memoria, intellectus, & voluntas, dono consilij a Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti, medios inter conuiuantes, tamquam eis inferiores, scilicet vigores animæ naturales, idest sensus rationales, milites, siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiunt, ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scilicet memoria cōsulit omnia, quæ sunt ad vitiorum conuiuantium purgationem, & virtualem exercitationem, dum per rememorationem omnia vitia com missa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per

Hug. super 2. Ang. Hierarc.

pœnitentiam deleat, & totaliter extirpet. Nam sicut dicit Hugo: Nisi præcedat purgatio, non sequitur illuminatio: nec sequitur perfectio nisi præcedat illuminatio. Vt igitur mens, cum tota familia sua purgetur, pœnitendo dicat, illud Isaiæ: Recogitabo mihi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, donec dicere possit, quod sequitur: Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Dum sic viuitur pater notam faciet filijs veritatem suam: quia ad receptionem lucis non requiritur nisi purgatio recipientis. Vnde alius commentator, scilicet Linconiensis dicit: Necessaria est rationali creaturæ primo purgatio, quia impura non suscipiunt illuminationem, sed tenebrosa non possunt habere operis perfectionem: quia ambulant in tenebris, & nesciunt, vbi corruant, aut quo vadant. Sensus igitur rationales, et milites, vt virtutes morales primo purgentur, vt postea illuminentur, & post operationis perfectionem consequantur. Secundus igitur consiliarius, scilicet intellectus in tabernaculo a dono consilij illuminatus videns, quòd illuminatio necessaria est ad operis perfectionem, consulit omnibus conuiuantibus accedere ad illuminationem, dicens: Accedite ad Deum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Acceditur ad Deum similitudine, & receditur a Deo dissimilitudine, vt dicit Augustinus. Similitudine autem, facies honoratur imagine diuina. Dissimilitudine vero, facies confunditur imagine pecorina. Vnde Psalmista dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ecce carentes intellectu pecoribus comparantur, sed intelligentes dij appellantur. Vnde Psalmista intelligentibus loquens, ait: Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Omnes igitur conuiuantes illuminat. Quid autem est illuminari, ait Linconiensis, nisi tam per virtutes speculatiuas, quàm operatiuas, in finem vltimum recte dirigi? Vnde Dauid in Psalmo dicit: Dabo tibi intellectum, quantum ad speculationem: & instruam te, quantum ad operationem. *Sequitur*: In via qua gradieris, firmabo super te oculos meos, quantum ad directionem in finem. Tertius igitur consiliarius, scilicet voluntas, tamquam excellentior consulit, & iubet omnia fieri, quæ sunt necessaria ad cōuiuantiū operatiuam perfectionem, dicens: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Operari cibum qui perit, est affici sæcularibus rebus, & non operari propter permanentia, sed propter pereuntia quæcumque. Et quamuis quandoque in vsu operis sit tēporalitas, tamen in intentione debet esse æternitas, vt dicit Beda super Lucam. Operamini igitur, quidquid memoria purgata, & a Deo inspirata, & a Deo illuminata faciendum dictauerit, & a voluntate charitatem impellente fieri imperatur: quia tunc a nobis, non nisi bonum procedit. Dicit namque Augustinus super Ioannem: Bonum & rectum est omne quod agimus, si nec memoriam obliuio decipiat, nec error intellectum excæcet, nec iniquitas voluntatem subuertat, ab his est omne quod agimus. Hoc consilium, et mandatum in tabernaculo mentis a Deo acceptum, voluntas vt alter Moses, & omnibus suo imperio subiectis indicit, & iniungit, & sensibus rationalibus, militibus pugnantibus, siue virtutibus Moralibus, & omni familiæ eorum, siue speciebus, quæ multæ sunt valde. Qui iam omnes a superioribus purgati, illuminati, & quasi perfecti in suis operibus secundum legem charitatis voluntati obtemperantes viriliter operantur, omnia vitia a conuiuantibus extirpando fortiter virtutibus insistendo, & Deo tamquam regi suo, & patrifamilias humiliter obediendo. Ex tunc & ipsi idonei sunt ad purgandum, illuminandum, & perficiendum inferiores sibi, vt supra dictum est.

Hug. super 2. Ang. Hierarc. | Isa. 38. c | Linco. Ibid. cap. 3. | Psal. 33. a | Psal. 31. c | Psal. 81. b | Psal. 31. b | Ioan. 6. c

Conuiuantes

Conuiuantes inferiores, vt põte sensus animales et corporales tam exteriores quàm interiores quo modo a conuiuantibus medijs illuminentur, purgentur, et perficiantur.
Cap. VII.

DICTO de conuiuantibus rationalibus, qui quasi medium gradum tenent in conuiuio, & qualiter sint purgati, illuminati, & perfecti: videndum est, qualiter & isti sibi inferiores illuminent, purgent, & perficiant, vtpote sensus animales & corporales, tam interiores, vt imaginationes, *et cetera*, quam exteriores, vt visum, auditum, *et cet.* qui sunt tamquàm artifices & rustici, necessaria corpori administrantes, vt dicitur libro de spiritu et anima. Quos rationales conuiuantes, milites purgant, dum in eis motus illicitos concupiscentiæ mortificant, vel exterminant quantum potest fieri in corpore corruptibili, dicentes eis illud Apostoli: Si secũdum carnem vixeritis, moriemini, idest secundum corruptionem vestram. Si autem spiritu rationali, facta carnis mortificaueritis, viuetis. Similiter illos, quasi illuminant, dum eos a sua præcipitatione retrahunt, & impediunt, & eos dono consilij obedire compellunt, dicentes eis illud Apostoli: Debitores sumus spiritus, non carnis, idest debemus magis obedire spiritui quam carni. Similiter illos, quasi perficiunt, dum eos, vitam illam quam in futura habituri sunt, docent hic inchoare, & prælibare, & imitari. De his Bernardus libro de amore Dei dicit sic: Quidã in sanctitate vitæ, & hominis interioris glorificatione, & contemplatione, & quadam fruitione diuinitatis, iam futuræ vitæ beatitudinem prælibare in hac vita videtur & imitari, vt & de corporum suorũ glorificatione, quã post plene percepturi sunt, in hac vita nõ nihil percipiant. *Sequitur:* Accepta enim gratia, qua habitantes in vnum seipsis in Deo, & Deo in seipsis fruuntur, ipsius carnis sic sentiunt vicissim omnes contradictiones, vt vniuersa carnis substantia, non sit eis nisi instrumentum boni operis. Nam & si ipsius miserijs & infirmitatibus contabescunt, sed ex hoc ipso in interiori homine fortius conualescunt: quia quando infirmor, tunc fortior sum, & potens, ait Apostolus. *Sequitur*: Sensus enim quandam nouam percipiunt, & prope spiritualem gratiã. Oculi enim fiunt simplices, vt certa experientia docet, & aures obtemperantes. Aliquando in feruore orationis tanta odoris ignota quædam fragrantia conspirat: quæ sola experientia percipitur, quia ignota. Et tanta est gustus in gustando suauitas, quæ etiam non potest nisi per experientiam sciri, idest per mutuum contactum spiritualis charitatis: quo incentiuum tantum fit, vt videantur sibi inter seipsos, spiritualis cuiusdam voluptatis gerere paradisum. Vultus etiam, & totius corporis compositione, vitæ, et morum & actuum decore mutuæ etiam seruitutis & etiam deuotis exhibitionibus, et pijs susceptionibus, siue cuiusdam gratiæ beneplacito, sibi inuicem conueniunt, & conuiuunt, vt sit vere eis cor vnum, & anima vna. Nimirum futuram corporum suorum gloriam iam hic initiant, ex puritate conscientiæ & mutuæ conuersationis gratia perfecte eam habituri in futura, & perenni vita. Hæc Bernardus. Ecce donum consilij, reficit conuiuantes supremos, scilicet consiliarios sacris contemplationibus, dum eos in tabernaculo, idest in secreto mentis facit diuina consilia audire. Item reficit conuiuantes medios, scilicet sensus rationales, milites & ciues morales, sacris veritatibus, dum facit eos consilia diuina in tabernaculo vere intelligere. Item reficit conuiuantes infimos, scilicet artifices, rusticos, & ministrantes, vt sensus animales, interiores, & exteriores in regno, vel in ciuitate animæ laborantes, deiformibus operationibus, dum eos facit diuina consilia operando adimplere, quod perfectorum est. Sequimini igitur consilium Dei, quia sicut dicit Augustinus, Consilium Dei est super omne cõsilium creaturæ, vt & mundanis videatur stultitia, vt ostendit Gregorius in Moralibus: Non quòd sit defectus in consilijs, sed quia sunt tantæ perfectionis, quòd mundus ea non potest intelligere, neque cognoscere. Quod non est mirum cum nec ipsum consiliarium cognoscere possit, scilicet Spiritum sanctum, vt dicit Dominus.

Quid sit purgare, & illuminare sensus exteriores.

Auct. de sp. et ani. c. 37. apud Aug. to. 3. — *Rom. 8. c* — *Ibidem. c* — *Ber. lib. de natura, & dignitate amoris diuini ca. 14.* — *2. Cor. 12. e* — *Act. 4. f* — *Aug. cõtra Faust. lib. 26. c. 7. to. 6* — *Greg. li. 20. Mora. c. 16. & lib. 27. cap. 18.* — *Ioan. 14. c*

A B C D E F

DE DONO INTELLECTVS.

Quare donum intellectus præcedentia dona sequatur.
Cap. I.

SEXTVM donum Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum intellectus. De quo sunt quinque notanda. Primum, quare donum intellectus præcedentia dona sequatur. Secundo, quid donum intellectus sit, vel quid dicatur. Tertio, quæ huius doni sit necessitas, vel quæ vtilitas in eo conferatur. Quarto, qualiter ex eo dies spiritualis in anima oriatur. Quinto, qualiter conuiuiũ animæ, ex eo præparetur.

PRIMO igitur videndum est, qualiter donum intellectus præcedentia dona sequatur. De quo sciendum est, quòd Anselmus dicit, istum ordinem esse rationabilem. Cuius rationem ibidem assignat, dicens: Quinque dona Spiritus sancti præcedentia pertinent ad vitam actiuam, hæc autem duo, scilicet intellectus & sapientia pertinent ad vitam contemplatiuam: quæ duo Spiritus sanctus prædictis quinque superimponit, vt ædificium perfecte compleatur. Sed vita actiua præcedit contemplatiuam, tamquam disponens potentias contemplatiuas ad actus suos, ne in operationibus suis impediantur. Vnde Gregorius in Moralibus dicit: Qui arcem contemplationis ascendere desiderant, prius necesse est, vt in opere actionis perfecte se exerceant. Igitur in ordine ascensionis ab infimo dono, scilicet timoris, ad summum donum, scilicet sapientiam, quinque dona prædicta præcedere debent donum intellectus & sapientiæ. Vnde Anselmus ibidem dicit sic: Postquam Spiritus sanctus, mentem facit pauentem per donum timoris, sibiq. compatientem per donum pietatis, & ea, quæ sunt facienda manifestat per donũ scientiæ, & illa fortiter exequitur per donum fortitudinis, & de ipsis suo exemplo facit alijs consulere per donum consilij: post Spiritus sanctus accendit mentem ad intelligendum, cur hæc & illa fieri debeant, & vltimo a solo Deo remunerationem quærat istorum. Sed quare donum intellectus immediate sequatur donum consilij, huius ratio est, nam cum consilium sit affectuum inquisitiuum & rationis directiuum, vt dictum est supra, intellectus autem sit lumen, vt dicitur in libro de spiritu & anima. & philosophus, de anima vocat intellectum agẽtem, lumen quod penetrat vsque ad intima, scilicet ad essentias rerum & quidditates: ideo numquam est perfecta veritatis inquisitio, neque perfecta inuentio, vbi non fuerit intellectualis illuminatio. Vnde consilium sine intellectu, manet sine affectu. Est & alia ratio, quam Augustinus ponit in libro de Doctrina Christiana, parum post principium vbi loquẽs de septem donis, dicit de dono intellectus sic: Post quintum gradum, scilicet donum consilij, per quod anima leuatur ab appetitu sordium inferiorum, ascendit in sextum gradum, scilicet donum intellectus, vbi iam ipsum oculum purgat, quo videri potest Deus ab his qui huic sæculo moriuntur, qui intantum vident, inquantum moriuntur sæculo. Ab illis enim non solum certior, sed & iucundior spiritus lucis incipit apparere, in ænigmate tamen. Quamdiu enim in hac vita sumus peregrinamur a Domino, quamuis conuersationem habeamus in cælis. Vlterius igitur introducit ad sapientiam.

Ans. lib. de simil. c. 130 — *Greg. lib. 6. Mor. c. 17.* — *Ansel. vbi sup. proxi.* — *Arist. li. 3. de ani. tex. 18.* — *Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 7. to. 3.* — *2. Cor. 5. b*

Quid

Quid donum intellectus sit, vel dicatur. Cap. II.

A SECVNDO videndum est, quid sit donum intellectus, & quare sic nominatur. De quo sciẽdum est, quòd nomen intellectus, importat quandam intimam cognitionem. Dicitur enim intelligere quasi intus legere. Et hoc patet, consideranti differentiam inter cognitionem intellectus & sensus. Nam cognitio sensitiua occupatur circa sensibiles qualitates exteriores. Cognitio autem intellectiua, tamquam excellentior & subtilior, penetrat vsque ad quidditates, & rerum essentias interiores: quia obiectum intellectus est quod quid est, vt dicitur de anima. Vnde cognitio humana incipit a sensu tamquam ab exteriori, quæ non perficitur nisi perueniatur ad intellectum, qui vere cognoscit, quod est res. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quòd quidquid sensus recepit exterius, imaginatio repræsentat interius, ratio inuestigat, intellectus dijudicat, intelligentia comprehendit & ad contemplationem adducit, quæ memoria conseruat. Sed aduertendum est, quod intellectus quandoque accipitur vt est vis animæ naturalis. Et sic de intellectu loquitur auctor libri de spiritu & anima, qui dicit, quòd intellectus est vis animæ, qua inuisibilia percipit. Cui concordare videtur Philosophus de anima, & hic intellectus vt plurimum cæcutiens est. Vnde Psalmus dicit: Nescierunt neque intellexerunt. Item intellectus quandoque accipitur vt est virtus intellectualis, siue vt est habitus principiorum naturalium, quæ subsunt lumini intellectus, vt patet in ethicis. Sed neuter istorum est donum Spiritus sancti, licet vterque sit a spiritu sancto. Sed quia homo ordinatur ad beatitudinẽ, sicut ad finem supernaturalem, vt apparet ex eius imagine: ideo oportet ponere intellectum, siue lumen aliquod, vt est habitus supernaturalis principiorum supernaturalium, quæ sunt articuli fidei, & ex consequenti quarundam operationum quæ ordinantur ad fidem. quia fides per dilectionem operatur, vt dicit Apostolus. Et hoc lumen supernaturale, & superadditum intellectui & datum homini, vocatur donum intellectus, quod nominat quandam excellentiam cognitionis, penetrantis vsque ad intimas rerum intelligendarum essentias & veritates: quæ non fit ita complete ex virtute luminis naturalis intellectus, sicut ex virtute luminis supernaturalis superadditi intellectui naturali. De quo intellectu dicitur in libro de spiritu, & anima, quòd intelligentia est vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. Cernit siquidem ipsum summum verum, & vere incommutabilem. Sic anima percipit corpora sensu: imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporearum rerum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatũ. Vel sicut dicitur in eodem libro, Intellectus est ea vis animæ, qua de diuinis quantum homini possibile est cognoscitur, ad cælestia arcana penetranda, quæ penetrari non possunt, nisi per spiritum eius, qui etiam profunda Dei scrutatur. Vnde Apostolus dicit: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei.

(Marginal notes: Cognitionis sensitiuę & intellectiuę discrimẽ. — Arist. li. 3. de ani. tex. tex. 37. — Auct. de spir. & ani. c. 11. apud Aug. to. 3. — Ibidem. — Psal. 81. a — Arist. lib. 6. Eth. c. 6. — Gal. 5. b — Auct. de spir. & ani. cap. 11. ap. Aug. to. 3. — Ibidẽ c. 37 — 1. Cor. 2. c)

Quæ huius doni sit necessitas, vel quæ vtilitas in eo conferatur. Cap. III.

TERTIO videndum est, quæ sit necessitas siue vtilitas doni intellectus. De quo sciendum est, quòd cum veritates necessariæ ad salutem, sint nobis absconditæ, & quasi velatæ, tam in rerum naturis, quam in sacris scripturis, quam in diuinis sacramentis & figuris, in tantum vt intellectus humanus sine adiutorio supernaturalis luminis, non possit ad eas apprehendendas plene pertingere: planum est, quod necesse fuit, vt Spiritus sanctus intellectui humano superadderet aliquod lumen supernaturale, quo velamina dictarum veritatum penetraret, & veritates absconditas apprehenderet, & eas sic nobis manifestaret. Quod vtique Spiritus sanctus facit, dum nobis donum intellectus inspirat. Hoc enim donum intellectus, primo facit nos penetrare velamina, siue tenebras mentis nostræ, donec ad notitiam propriam perueniamus, & imaginem sanctæ Trinitatis, nobis concreatam cognoscamus; cum Dominus dicat: Regnũ Dei intra vos est, idest in imagine sua. Primo igitur donum intellectus facit nos ad interiora nostra ingredi dum menti inspirat, vt seipsam primo cognoscere discat, & in hoc diligenter se exerceat, donec se videre quid sit, incipiat. Dicit enim Richardus sic:

B Hoc exercitio, cordis oculus mundatur, ingenium acuitur, intelligentia dilatatur. Nihil recte æstimat, qui seipsum ignorat. Nescit quòd sub pedibus eius mundana gloria iaceat, qui conditionis suæ dignitatem non pensat. Nescit omnino quid de spiritu angelico, quid de spiritu diuino sentire debeat, qui spiritum suum prius non cogitat. *Sequitur*: Si non idoneus es intrare ad teipsum, quo modo ad illa rimanda idoneus eris, quæ sunt supra teipsum? In hoc exercitio homo per donum intellectus incipit aliqualiter videre, quòd factus est ad imaginem Dei vt docet Augustinus de Trinitate. Et auctor in libro de spiritu & anima:

C Tanta dignitas hominis, esse cognoscitur, vt non solum iubentis sermone, sicut alia opera sex dierum sunt facta, sed & consilio sanctæ Trinitatis, & opere diuinæ maiestatis creatus sit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeret, quantum deberet suo creatori, non solum propter primæ conditionis priuilegium acceptum, sed & quòd ad imaginem & similitudinem suam Deus creauit eum. Nam sicut dicitur in eodem libro de spiritu & anima: Sicut Deus Pater Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est vnus Deus non tres dij, sed tres personæ, ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non

D sunt tres animæ sed vna in vno corpore, & tres vires. Et sicut ex Patre generatur filius & ex Patre & Filio procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, sed ex intellectu & voluntate procedit memoria. Multæ aliæ similitudines ponuntur ibidem. Ex eo autem, quòd anima est imago Dei, est capax Dei, vt dicit Augustinus de Trinitate. Item per donum intellectus potest homo cognoscere quòd est factus ad similitudinem Dei. Vnde in libro de anima & spiritu dicitur sic: Creata est anima a Deo, vita a vita, simplex a simplici, immortalis ab immortali: vt non sit longe a creatore suo, cui appropinquare vi-

E detur simplicitate essentiæ. Quia creata est anima magna a magno, recta a recto. Eo magna quo capax æternorum: eo recta quo est appetens æternorum vel supernorum: eo beata, quo Deo vnita. *Sequitur*: Anima namque, quã Dei pietas respicit, humilitas subijcit, pœnitentia reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. Et ibidem dicitur: Quis maior honor esse potuit homini, quã quòd ad similitudinem sui conditoris crearetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus & conditor.

F De quo in Psalmo legitur: Dominus regnauit decorem indutus est, quasi omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. *Sequitur*: Et quod maius dedecus homini, aut infelicior miseria, quam vt hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & irrationalem iumentorum similitudinem dilabatur? *Sequitur*: Quapropter quisque diligentius attendat primæ suæ conditionis excellentiam. vt venerandam sanctæ Trinitatis in se ipso imaginem agnoscat honoremq. diuinæ similitudinis, ad quam creatus est, nobilitate morum, & exercitatione virtutum, & dignitate meritorum habere contendat. Vnde quando apparebit, similes ei erimus vel apparebimus, qui nos condidit & reformauit. Hæc ille. Similiter per donum intellectus, homo regnum Dei in se inuenit,

(Marginal notes: Ad quid sit necessariũ, donum intellectus. — Luc. 17. e — Rich. lib. 3. de contẽpl. cap. 6. — Auct. de sp. et ani. c. 35. ĩ prin. apud Aug. to. 3. — Gen. 1. d — Ibid. inferius. — Aug. li. 10. de Tri. c. 8. non longe a prin. to. 3. — Auct. de spir. et ani. c. 36. apud Aug. to. 3. — Ibid. c. 35. post med. — Psal 92. a — 1. Ioan. 3. a)

Digitized by Google

Luc.17. e inuenit, cum Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est. Vbi dicit Glossa Gregorij: Regnum Dei nobis insitum est, dicit forsitan inditam animabus nostris lætitiam per Spiritum sanctum. Ea enim est velut imago & arra perennis lætitiæ, qua in futuro sæculo, animæ sanctorum gaudent. De hoc require supra in cap. de dono timoris. Quærite ergo, & inuenietis, Psal.31. c & nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, ait psalmus.

Veritates diuinæ in sacra Scriptura absconditæ manifestantur per donum intellectus. Cap. IV.

POST hoc Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina sacrarum scripturarum, introducens nos ad claram contemplationem puræ veritatis. Quod autem veritates Theologicæ, & diuinæ, quæ sunt nobis necessariæ ad salutem, sint velatæ & absconditæ in sacra Sriptura, ostendit obscuritas prophetarum, vel prophetiarum, multiplicitas figurarum, & diuersitas expositionum. Quandoque enim exponuntur historice, quandoque tropologice, quandoque allegorice, quandoque anagogice, vt supra patet in capitulo de dono scientiæ. Sed Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare omnia velamina occultantia nobis veritates scripturarum, necessarias nobis ad salutem donec intremus ad veritatis puras illuminationes, & contemplationes in scripturis absconditas. Puræ autem veritatis illumi- Hug.in 7.c. Ang. Hier. nationes, vt dicit Hugo, sunt quando veritas sine imaginibus & figuris per semetipsam percipitur. Richardus super Apocalysi, & Haymo dicunt quòd excellentior cognitio est, cum spiritus humanus per internam inspirationem suauiter tactus nullis rerum visibilium formis ad cælestium contemplationem erigitur, sicut vidit Dauid propheta. Sed Haymo dicit ibidem: Est quædam visio intellectualis, quæ non fit per corporales res, nec per similitudines, sed ipsa veritas in mente manifestatur videntibus, quod proprie electorũ est. Et notandum, quòd donum intellectus quandoque intantum penetrat omnia veritatis velamina, & intantum introducit mentem ad sua interiora, vt audiat 2.Cor.12.a ibi verba quæ non licet homini loqui, quia nec forte proprie poterunt dici per os carnis. Quia cum sint verba intellectualia, nihil corporale habentia, nec imaginẽ, nec similitudinem, ideo per os carnis nõ exeunt. Apoc.2. e Et ideo illa nemo scit, nisi qui accipit, vt in Apocalypsi. Aug. hom. 2. in Apoc. Quod exponens Augustinus ibidẽ dicit, quòd nemo scit, nisi qui accipit per reuelationẽ vel per experiẽtiã. cir.fin.to.9 Cum his concordare videtur commentator, super Hug.super 7.Ang.Hierarc. Angelicã Hierarchiã, loquens de proprietatibus seraphicis, vbi dicit sic: Ille qui hæc verba dicebat, vsque ad tertium cælum peruenerat, & intrauit paradisum Dei, vbi verba omnino secreta & proxima silentio audiuit, ad quæ auris humana non contigerat, quæ nemo audiret donec sciret: intus enim audiebantur, ibiq. dicebantur, & non poterant exire foras, vbi erat homo, & propterea ab eo qui intus erat, & valde intus, introrsus audiri poterant. Sed his qui foris erãt, dici non debuerant. Ne autem illi qui foris erant derelinquerentur, si ab eo, qui intus erat, non vocarentur; nata sunt verba de verbis, sicut verba de verbo nata fuerant. De verbis, quæ intus seruari debuerunt, verba, quæ foris proferri potuerunt. de immensis magna, de occultis obscura, de impenetrabilibus profunda: quæ a nobis audita sunt in scripturis, vtrum intellecta nescio. Vnctio tamen spiritus docet nos de 1.Ioan.2.d omnibus, dicit Ioannes. Item Spiritus sanctus per donum intellectus, non solum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatæ, sed & veritatis increatæ. Velamina autem veritatis incarnatæ sunt omnes infirmitates, & defectus, quos pro nobis assumpsit in natura humana, vt defectus passibilitatis, famis, sitis, & mortalitatis, *et cet.* Quæ donum intelle-

A ctus omnia facit penetrari vsque ad inuentionem nudæ veritatis. Quia ipsa veritas incarnata dicit: Cum Ioan.16. c venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Spiritus veritatis dicitur, quia a veritate procedit: & ideo docet omnem veritatem, quia docet eum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scien- Coloss.2.a tiæ Dei absconditi. Nam quia ab alio procedit, ipsum manifestat. Vnde Dominus dicit ibidem: Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, quia de meo accipiet, ex quo docebit vos omnem veritatem necessariam, quam audiuit. Docere autem, est ipsum intellectum ad suum obiectum quod est ve-B ritas applicare, ex quo sequitur veritatẽ cognoscere.

SED sciendum, quòd triplex veritas est. Nam est veritas cognitionis, veritas operationis, & veritas dilectionis. Per veritatem cognitionis, Spiritus sanctus ostendit nobis fidem Christi, & doctrinam esse verissimam. Per veritatem operationis Christi, docet nos operationem perfectissimam. Per veritatem dilectionis Christi, ostendit nobis charitatem maximam. Ad has veritates, possunt reduci aliæ veritates necessariæ. Item Spiritus sanctus per donum intellectus, non solum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatæ, sed & velamina veritatis increatæ. Vnde di- Aug.tract. C cit Iesus: Ille scilicet Spiritus sanctus me clarificabit. 110. in Io. Quod verbum exponens Augustinus dicit: Spiritus to.9. sanctus clarificat filium, non ita quòd de nõ claro faciat clarum, sed eum clarificat in nobis, quando nobis eum manifestat, vt clarum clare cognoscamus. Sed quia Spiritus sanctus procedit ab vtroque scilicet patre & filio, ideo vtrumque nobis reuelat. Hæc autem reuelatio fit, quando Spiritus sanctus per donum intellectus, mentem nostram a terrenis eleuat, & purgat, & inflammat. Affectus enim terrenus & animalis impedit intellectum ne spiritualia intelligat: quia animalis homo, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, 1.Cor.2.d D ait Apostolus. Ideo talibus non fiunt reuelationes. Spiritus sanctus intellectum, voluntatem, memoriam, Bern.ser.1. de Pentecoste circa med. & totam familiam mentis ab inferioribus abstrahens, impellit ad Dominum quærendum, et habendum. Vnde Bernardus dicit, Spiritus sanctus profecto monet memoriam, docet intelligentiã, mouet voluntatẽ, *et ibidem*. Nec minimam paleam peccati, intra cordis Idem ser. 2 in eod.festo prope fi. quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit illud spiritus dulcis & suauis. Igitur mẽte purgata & mun- Ber. de Pentecost.ser.1. data per internam monitionem, excitat memoriam ad paternæ allocutionis auditionem, quia Deus per E memoriam auditur, vt dicit Richardus. Item dicit Rich.lib.4. de cõtempl. c.11. Bernardus ibidem, Spiritus sanctus docet intellectũ, & illuminat, scilicet ad diuini verbi intellectionem. Quia sicut dicit Richardus, vbi supra, Deus per intelligentiam videtur. Item dicit Bernardus ibidem, quòd Spiritus sanctus mouet voluntatem, scilicet ad sanctæ Trinitatis perfectam dilectionem. Quia dicit Richardus vbi supra: Deus per voluntatem vel affectum amplexatur, & sic habetur. Sed & filius reuelat patrem. Vnde dicit Apostolus: Vsque in hodiernum diem, 2.Cor.3.d idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur, dum no-F bis patrem reuelat. Vnde dicit Dominus: Ego clari- Ioan.17.a ficaui te pater. Quod exponens Augustinus dicit: Aug.tract. 105. in Io. to.9. Filius clarificauit patrem, non quòd de minus claro fecerit magis clarum, cum essentialiter fuerit æternaliter clarus: sed filius in nobis clarificatus, eum in nobis clarificat, dum ipsum verbum paternum manifestat nobis patrem. Vnde dicit verbum: Pater manife- Ioan.17.a staui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Quod Augustinus de Trinitate exponens dicit: Si Idem li.7. de Trin. c. 3.to.3. verbum nostrum temporale & trãsitorium, quod nos proferimus, & se ostendit, & eum qui loquitur: quanto magis verbum Dei, per quod facta sunt omnia, se nobis ostendit, & patrem sicuti est, quia idem cum patre est, & seipsum ostendit nobis? Vnde dicit Dominus;

Digitized by Google

Ioan. 14. b minus: Philippe qui videt me, videt, & patrem. Sed & pater clarificauit filium, vt in miraculorum operatione, in passione, resurrectione, & in cælum ascensione, & in multis alijs, vt filius clarificet patrē, *Vbi supra.* vt supra patuit. Vnde Ioannes dicit: Pater, venit hora clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

Veritates diuinorum sacramentorum dono intellectus penetrantur. Cap. V.

POST hæc videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina veritatum diuinorum sacramentorum. Habent namque sacramenta velamina quædam, quibus luciformes margaritas abscondunt, ne pedibus porcorū *Mat. 7. a* immundæ multitudinis conculcentur, & ne derideant vel contemnant eas, sicut & Dominus dicit: Nolite *Ber. ser. 33 in Cāt. ante med.* ponere margaritas, *et cet.* De istis velaminibus conqueritur sanctus Bernardus, dicēs sic: Mihi apponitur veritas: sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo grano, me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, palea litteræ, fidei velamine. Et hæc talia sunt, quæ gustata afferunt mortem, si non de primitijs spiritus, quantulumcumque accipiant condimentum, quod fit per donum intellectus. *Vnde sequitur*: Denique absque spiritu sacramentum ad iudicium sumitur, & caro non prodest quidquam, littera occidit, & fides mortua est: sed Spiritus sanctus est, qui viuificat, vt viuam in eis. At quantalibet sane abundantia spiritus noster pinguescat, non tamen pari iucunditate sumitur cortex sacramenti, & adeps frumenti, fides & spes, memoria & præsentia, æternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei & forma serui. Nempe in omnibus fides mihi est locuples, intellectus pauper. Hinc Bernardus ostendit, quòd intellectus humanus est pauper & quasi cæcutiens, sine adiutorio diuino, in cognitione tam absconditarum veritatum sacramentalium, sed adiutorio Spiritus sancti, qui donat veritates theologicas dirigentes, & ad plenum perficientes donum intellectus, & cetera dona, fit diues & fortior ad penetrandum velamina, & ad *Greg. lib. 1. Mor. c. 13.* inueniendum veritates absconditas. Vnde Gregorius in moralibus dicit sic: Ad perfectionem plenam dona non perueniunt, nisi fide, & spe, & charitate fiat omne quod agunt. Nam Christus est ostiū, per quod *August. de verb. Dom. sec. Ioan. ser. 55. circ. fin. to. 10.* intratur ad notitiam sanctæ Trinitatis. Vnde Augustinus exponens illud Ioannis, Ego sum via, dicit, Verbum assumens humanitatem factum est via. Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Et dicit ipse Dominus: Ego sum ostium ouium, *& cet.* hoc *Ioan. 14. a* ostium fides aperit. Vnde in Isaia dicitur: Nisi credi*Ioan. 10. b* deritis, non intelligetis. Igitur fides intellectum adiu*Isa. 7. b* uat. Spes autem intellectum introducit. Vnde dicit *Heb. 6. d* Apostolus: Habemus spem firmam, & incedentem vsque ad interiora velamina scilicet puræ veritatis. *1. Ioan. 4. c* Sed charitas inuenit & vnit, quia Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo. *Hug. sup. 7. Ang. Hier.* Cuius ratio est, quia sicut dicit Hugo, Amor siue charitas suo acumine omnia penetrat, donec ad dilectum veniat. Sic igitur donum intellectus, in fide, spe, & charitate, penetrat omnia velamina sacramentalia, superius a Bernardo enumerata, vt dicat illud Cāti*Cant. 3. b* corum: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam eum, donec introducam eum ad certissimā veritatem & intimam.

Quo modo per donum intellectus dies spiritualis in anima oriatur. Cap. VI.

QVARTO videndum est, qualiter per donum intellectus dies in anima spiritualis oriatur. De quo sciendum est, quòd sicut absentia lucis solaris causat noctem & tenebras in terra, & sicut

A præsentia eius causat diem siue lumen vt videantur sensibilia, sic absentia doni intellectus in anima causat tenebras. Vnde Psalmista: Nescierunt neque in- *Psal. 81. b* tellexerunt, in tenebris ambulant. & eiusdem doni *Per donum intellectus oritur dies in anima.* præsentia causat in anima diem spiritualem, qua videntur intelligibilia. Vnde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob, Vnusquisque in die suo, dicit sic: Sicut ignorantiæ obscuritas, sine dubitatione nox cordis dicitur, sic intellectus dies vocatur. Ratio huius est, quia intellectus suo lumine penetrat omnia velamina obumbrantia veritatis radios, tam naturarum, quàm scripturarum, & sacramentorum, vt su-

B pra patet. planum est quòd lumen illud doni intellectus, proficit & crescit, vsque in perfectum diem, quo spiritualia cōtemplantur, in quo die, mane, meridies, & vespera distinguuntur.

PRIMO igitur mane huius luminosæ diei in men- *Mane diei doni intellectus.* te humana oritur, quando per donum intellectus ad nostra interiora reuocati per lumen compunctionis, omnes tenebras peccatorum de lectulo conscientiæ abstergimus, vt dicamus cum Psalmista: Lauabo per *Psal. 6. b* singulas noctes lectum meum scilicet conscientiæ, vt post hoc ad claritatem meridianæ horæ per contemplationem mane surgamus. De mane illius diei lo-

C quens Gregorius in Moralibus exponens illud Iob, *Greg. lib. 1. Mor. c. 19.* Consurgensq. diluculo offerebat holocausta, dicit sic: Diluculo namque consurgimus, cum compunctionis luce perfusi, humanitatis nostræ noctem deserimus, & ad veri luminis radios, mentis oculos aperimus. *Sequitur*: Offerebat holocausta. Holocaustū totum incensum dicitur, quod offerre, est totam mentem igne compunctionis incendere, vt in ara amoris tota ardeat, & quasi delicta propriæ cogitationis exurat. De mane illo dicit Psalmista: Mane *Psal. 5. a* astabo tibi & videbo.

SECVNDO post mane huius diei luminosæ, horæ *Meridies huius diei.*

D meridianæ claritas feruida oritur in mente ex dono intellectus, quod pariter illuminat, & inflammat in sacra Scriptura, ad modum horæ meridianæ, dum eloquium Domini vehementer ignitum, quod est penetrabilius omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animæ, secundum Aposto- *Heb. 4. c* lum, manifestat. De claritate huius meridiei & radijs huius, Richardus dicit sic: Iucunda sane admodum *Rich. lib. 3. de contēpl. cap. 7.* plaga est meridiana a nimietate lucis & feruore diei, eo quòd dulce sit valde & delectabile aspectui, contemplari beatorum spirituum ordines, hilarescentes in claritate & charitate. *Et sequitur infra*: In meridie

E illa scilicet lucis & feruoris scripturæ, contemplantur præmia meritorum beatorum, gaudia ciuium supernorum, & arcana diuinorum secretorum, & cetera huiusmodi. Propter quod dicit Dominus: Scru- *Ioan. 5. g* tamini scripturas. Quod verbum Chrysostomus exponens dicit: Saluator scripturas vocat ostium. Hæ enim cognitionem Dei aperiunt, hæ oues custodiunt, hæ lupos superuenire non permittunt, hæreticis introitum præcludentes. Hæc ille. De feruore autem horæ meridianæ, scilicet Scripturæ sacræ, in qua nobiscum Deus loquitur per verbum suum proprium tamen incarnatum, quantus sit ostendit Ecclesia, quæ

F ex ardentissimo feruore tacendo clamat, dicens: Os- *Cant. 5. a* culetur me osculo oris sui. Hunc feruorem aduertere possumus, si verba pensemus. Nam Bernardus expo- *Bern. super Cant. ser. 2. post med.* nens hæc verba dicit: Securus suscipio mediatorem Dei filium, quem agnosco fratrem meum. Minime mihi iam suspectus erit: frater enim & caro mea est, *Gen. 27. f* puto eum spernere me iam non posse, os de ossibus *Gen. 2. d* meis, & caro de carne mea. Igitur loquatur mihi osculo oris sui. Quid mihi hæc ora prophetarum semi verba loquuntur? Ipse potius speciosus forma præ fi- *Psal. 44. a* lijs hominum me osculetur, osculo oris sui alloquendo. Nam audio iam Moysen, impeditioris linguæ est, *Exod. 4. c* Isaiæ labia immunda sunt, Hieremias nescit loqui, *Isa. 6. b* quia puer est. Non in eis iam loquatur mihi, quo- *Hier. 1. b*

Digitized by Google

Psal. 17. b niam tenebrosa aqua in nubibus aeris. Et prophetæ omnes elingues sunt. sed ipse loquatur mihi, cuius gratiosa præsentia, & admiranda fluenta doctrinæ, Ioan. 4. a fiant in me fons aquæ salientis in vitam æternam. Cuius vtique sermo viuus & efficax, mihi osculum est, non quidem coniunctio labiorum, quæ interdum pacem mentitur animorum, sed plane infusio gaudiorum, reuelatio secretorum, mira quædam & quodam modo indiscreta connexio superni luminis, & illumi- 1. Cor. 6. d natæ mentis. Adhærens quippe Deo, vnus spiritus Cant. 5. b est. Hæc ille. Ideo sponsa in Canticis dixit: Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est, mihi spiritus feruorem tantum infundendo, vel influendo, vt tota feruida sim, ait Vercellensis ibidem. Igitur Isa. 18. c quasi lux meridiana est.

Tertio post horam claræ & feruidæ meridiei, hora vespertina succedit, in qua labor quotidianus terminatur, somnus contemplationis inchoatur, deliciæ nocturnales celebrantur. Labor quotidianus terminatur, quia sole declinante, virtus debilitatur operantium. Vnde dixerunt Domino discipuli, simulâti Luc. 24. d se longius ire: Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies, quia virtus est debilitata, & ideo a labore quiescendum est. Quare Psal. 103. c & in Psalmo dicitur: Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Secundo in hora vespertina, per donum intellectus, somnus contemplationis inchoatur. Vnde dicit anima contem- Cant. 5. a platiua: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quod exponens Vercellensis dicit sic: Ego, quod sum per naturam, dormio, dormitio autem suspendit vsum sensuum exteriorum, & intendit & quasi inuigilat circa exercitium sensuum interiorum. quod incomparabiliter nobilius est, quàm exercitium sensuum exteriorum, quod perfecte haberi non potest, nisi sensus exteriores obdormiant. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur: Cum sensus exterior carnalis suo bono vtitur, interior sensus quasi obdormit. Et Gregorius dicit Vigilanti etenim corde dormit, per hoc, quòd interius contemplando proficit, & ab inquieto opere foris quiescit. Tertio in hora vespertina, deliciæ spirituales post labores diurnos a Deo ministrantur per donum intellectus, tunc ex Iacob reuersa de agro ad vesperam fit Israel, quia post sudationes boni operis, peruenitur ad lucem contemplationis, vt dicit Hugo. Vnde in Iob dicitur: quasi meridianus fulgor, consurget tibi ad vesperam. Quod exponens Gregorius in Moralibus ait: Consurget, quia quanta sibi claritas meridiana maneat cum iam occumbere cœperit, post agnoscet, quia scriptum est: Timenti Deum bene erit in extremis. Hæc ille. Fulgor namque meridianus illuminat, & inflammat. Illuminatio pertinet ad cognitionem, inflammatio ad refectionem. Nam in charitate refectio est, quæ duo maxime faciunt ad delicias spirituales, & vespertinas, vt patet per Hugonem, vt supra dictum est. Factum est igitur vespere, & mane dies sextus, per donum intellectus.

(Aust. de sp. et ani. ca. 9. apud Aug. to. 3. — Gregor. in Ezec. hom. 14. post me. — Hug. lib. 4. de claustro animæ ca. 43. — Iob 11. d — Greg. li. 10. Moral. c. 11. circ. med. — Eccli. 1. c — Hug. super 7. Ang. Hierar. — Vespera huius diei.)

Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti præparetur. Cap. VII.

QVINTO videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus in die sua, idest in illuminatione sua conuiuium spirituale menti præparet. De quo sciendum est, quòd Gregorius in Moralibus dicit sic: Intellectus in die suo conuiuium, præparat vel parat: quia in eo quòd audita penetrat reficiendo cor tenebras eius illustrat. Ergo in penetratione auditorum inuenta veritate mens reficitur. Et ratio huius est, quia menti non sufficit gustare velamina veritatum, testas vel vmbram quidditatum, vt supra dictum est, sed nucleum, idest veritatem puram, & quidditatem nudam. Veritas pura est, quando per

(Greg. lib. 1. Mor. c. 16.)

A seipsam videtur, non per subiectam imaginem, vel figuram, dicit Hugo. Et hic intellectus vere reficit. Vnde Linconiensis super principium mysticæ Theologiæ dicit sic: Intellectum Scripturæ historicum, allegoricum, & moralem habent multi, sed interior homo quærens videre Deum incircumuelate, & vere, non est his contentus, sed transcendens, ascendit cum sacris contemplatiuis ad summitatem anagogicorum intellectuum. In quibus tamen non videtur Deus sine symbolis, donec tandem ab omnibus absoluatur, & cum Moyse caliginem ignorantiæ ingrediatur, in qua mens summe reficitur, vt patet per Moysen ieiunan- B tem a cibo corporali quadraginta diebus, vt legitur in Exodo. Cum igitur donum intellectus secundum Gregorium penetret omnia velamina veritatis diuinæ, tam in scripturis, quàm in doctrina, tam in figuris, quàm in sacramentis, & vsque ad intimam & nudam veritatem intelligendam, & degustandam, quadam intellectuali experientia pertingat, quod perfectissimorũ est, vt dicit Bernardus super Cantica, ideo donum intellectus, dulcissime mentem reficit. De hoc gustu experientiæ Bernardus loquens in libro de amore Dei, dicit: Gustus experientiæ scripturarum, & sacramentorum Dei, qui est in Christo, facit nobis C sensum, vt intelligamus scripturas. Vnde Dominus post resurrectionem aperuit discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. *Et sequitur ibidem:* Cum scripturarum interiorem sensum, & veritatem mysteriorum Dei, & sacramentorum cœperimus, non solum intelligere, sed & quadam, vt ita dicam, experientiæ manu palpare, & tractare, quod non fit, nisi quodam conscientiæ sensu, & experientiæ disciplina, intelligentis, & scientis bonitatem Dei, & veritatem, quàm potenti bonitate, & quam efficaci veritate in filijs gratiæ opus ipsius gratiæ. operatur: tunc intellectus cum sapientia operatur, quod suum est, & exequitur: D tunc sapientia vnctione sua, docens de omnibus necessarijs, sapore suo intellectui iam communicato, vt per claritatem cognitionis illuminetur, & per dulcedinem cognitionis reficiatur, vtrumque enim necessarium est ad conuiuiũ spirituale, vt supra dictũ est. Sed tã perfecta cognitio, quã perfecta refectio, principaliter in vno consistit, quod solũ est necessarium, vt dicit Dominus: Ideo donũ intellectus multa transcẽdendo, & penetrãdo, ad illud perfectũ, & necessarium vnum tendit, & intrat. Quia sicut dicit Richardus in tractatu suo, de violenta charitate, Vnum solum est, in quo mens humana requiescit, reficitur, & satiatur. Sed E & Hugo idem probat, sic dicens: Multa in hoc mundo sunt, & hæc omnia cor hominis satiare nõ possunt, vt probat experientia. Vnum autem est bonum, & hoc solum cum percipitur, satietas inuenitur, ergo non in multitudine, sed in vnico est satietas. Vnum ergo est necessarium bonum, quod nobis præparauit Deus. Sic ergo in mensa Dei, non nisi vnum ferculũ nobis apponitur. Sed noli, inquit, contemnere, satietas enim multa est. Satiabor, inquit propheta, cum apparuerit gloria tua. Noli igitur timere cum audis vnum. Vnum quidem est bonum, sed in illo bono, omne bonum est. Vnam refectionem, vnum cibum, F vnum ferculum, vnũ panem præparauit nobis Deus. Sed ne despicias. Audi quid scriptum est: Panem, inquit, habentem omnem saporem, & omne delectamentum suauitatis. *Et sequitur:* Ipsa vere simplex, & vna dominica refectio singularis dicitur: quia cum aliena, & extranea delectatione, & dulcedine non percipitur. Dicitur domestica, quia amicis tantum & familiaribus præparatur. Dicitur & viuifica, quia vnum secum efficit omnes, quibus se sumendam, & percipiendam præbet. Hæc ille. Igitur quia hæc refectio, vt dicit Dionysius, est simplex & vna, & ideo in spiritu & non in carne percipitur: ideo spiritum humanum confortat contra infirmitates spirituales. Item quia omnem delectationem extraneã excludit, ideo

(Hug. super 7. Ang. Hierarc. — Exod. 24. a — Bern. li. de nat. & dignitate amoris diu. ca. 10. post med. — Luc. vlt. g — Luc. 10. g — Rich. tract. de 4. grad. Viol. charit. ante med. — Hug. super 7. Ang. Hierarc. — Psal. 16. d — Sap. 16. c — Dionys. de Ang. Hier. cap. 7.)

ideo spiritum verificat, quia vbi est simplicitas, ibi est veritas. Item quia tantum amicis datur, ideo spiritũ gratificat, quia charitas est radix amicitiæ, vt satis patet in Ioanne. Item quia viuificat, ideo spiritum Deo conformat, & concordat, & ex hoc concordare facit cum seipso, & cum proximo. Vnde Origenes super Canticis dicit: Concordia hic inchoat, quę in futura gloria inter electos cælestis patriæ semper durat. Hic enim bonis conformat, in pugna superat, consolatione inebriat, Deo associat, amorem & amicitiam augmentat, hic inchoat, quod in cælo consummat. Hæc ille. Cum his concordat illud Psalmistæ: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus, et cetera. In eo quod dicit parasti in conspectu meo mensam, & cetera, innuit in intelligentia cum perspicuitate mensam esse reficientem. In eo quòd dicit, aduersus eos qui tribulant me, innuit quòd hæc refectio conuiuantes confortat, & inediam siue famem spiritualem, quæ virtutes conuiuantium debilitat, extirpat. In eo vero quòd dicit: Impinguasti in oleo caput meum, innuit, quòd gratiosa dulcedine, & delectatione, caput animæ, idest mentem nutrit, & decorat. Sed in eo quòd dicit, calix meus inebrians, quam præclarus est, innuit spiritualem & sobriam spiritus ebrietatem, quæ mere inducit ad obliuionem sui, & ex hoc ad veram concordiam, & ad vnitiuam societatem, & associationem Dei. Cibat igitur sapientia mentem, pane vitæ & intellectus. Quem loco pascuæ collocauit diuinarum scripturarum, vbi dicit Glossa idest, in intelligentia diuini sermonis, quæ meditantes saginat in intellectu diuinarũ scripturarum. Quarum pascuarum experientiam habuit Gregorius quando dixit: Liber, qui viscera intellectualia repleuit, dulcedine in ore sancti, mel factus est, quia intelligentes, de Deo sciunt suauiter loqui, qui hunc didicerunt in cordis sui visceribus veraciter amare: in eius quippe ore Scriptura dulcis est, cuius vitæ viscera mandatis illius replentur. Quare suauis est eis ad loquendum, cui interius in intellectu impressa ad viuendum fuerat. Ex abundantia enim cordis os loquitur, ait Dominus.

Ioan. 15. — *Psal. 22. b* — *Eccli. 15. a* — *Greg. hom. 10. super Ezec. ante med.* — *Mat. 12. e & Luc. 6. g*

DE DONO SAPIENTIÆ.

Quid sit sapientia, et quid donum sapientiæ dicatur Cap. 1.

SEPTIMVM donum Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum sapientiæ, quæ est lux descendens a patre luminum, & radiãs in animam, facit eam deiformem, & Donum Dei. Illustrat enim intellectiuam, inflammat affectiuam, roborat operatiuam. Facit intellectiuam speciosam, affectiuam amœnam, operatiuam robustam. Hoc autem donum immediate sequitur donum intellectus. Vnde Augustinus de Doctrina Christiana dicit, quòd a timore vsque ad sapientiam, quæ septima est in donis & vltima, per gradus tenditur, & peruenitur. Et reddit rationem ibidem, dicens: Hæc sapientia vltima, & summa est, quia hac habita, animus pacatus tranquillusq. perfruitur, & delectatur in ea, ergo vltima est, in qua est consummatio. Similem rationem assignat Anselmus, dicens: Spiritus sanctus menti inspirat ad postremum sapientiam, quam alijs donis superaccumulat, vt quod recte intelligit, scilicet in dono intellectus, sibi sit sapidum, atque dulcissimum in dono sapientiæ, soloq. rectitudinis amore sequatur, quo intelligit esse sequendum. Non enim perfectum facit cognitio veritatis, nisi etiam sequatur gustus experimentalis, quia experientia est magistra in-

Iac. 5. c — *Aug. lib. 2. de Doctri. Christ. cap. 7. to. 3.* — *Anselmus Lib. de simil. c. 131.*

A telligentiæ, ait Hugo. Et addit Anselmus ibidem dicens: In isto ædificio sic composito donorum Spiritus sanctus residet, totamq. familiam domus interioris, idest omnes animæ sensus, regit, & ad suum obsequium disponit, scilicet ascendendo ad Dominum, & descendendo ad proximum, vt cum Psalmista dicat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ, ibi me collocauit.

AD huius doni maiorem notitiam, sunt quinque per ordinem notanda. Primo quid sit sapientia, & quid donum sapientiæ dicatur. Secundo, quæ sit necessitas eius & quæ vtilitas in eo conferatur. Tertio B qualiter donum sapientiæ a Deo petatur, & obtineatur. Quarto quo modo dies spiritualis ex dono isto oriatur. Quinto quale conuiuium menti ex eo præparetur. Primo igitur videndum est quid sit sapientia, & quid donum sapientiæ dicatur. De quo notandum, quòd omissa sapientia carnis, quæ inimica est Deo, & sapientia mundi huius quæ stultitia apud Deum, quarum vtraque secundum Iacobum Apostolum in epistola sua, est terrena, animalis, & diabolica. Sapientia mundi stultitia est apud Deum. Ratio est, quia peius meliori præponit. Stultus vtique esset qui cuprum eligeret pro auro, sic isti faciunt. Nam C bona temporalia præponunt æternis, sicut diuitias, honores, fauorem mundi, & laudem eius. Vnde merito diabolica vocatur hæc sapientia. Nam sicut diabolus semper studet ad perditionem hominis, sic tales ad perditionem propriam student. Nec dicuntur sapientiæ nisi abusiue, quia non sunt scientiæ sapidæ, sed stultæ & insipidæ. Nulla vtique illarũ est donum Spiritus sancti. Est & alia sapientia vera & increata, de qua dicitur in libro Sapientiæ, quòd ipsa est candor lucis æternæ, & speculum sine macula diuinæ maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cum sit vna, omnia potest, & in se permanens omnia innouat, & D per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit, scilicet per internam locutionem, quia sicut dicit Augustinus: Sapientia increata quæ est filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratione & reuelatione, ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, & sic formetur, cum ipsa omnia formet & innouet. Sed nec ista sapientia est donum, de quo nunc est sermo, sed largissima omnium donorum datrix est. Est alia sapientia creata, & hæc est duplex, quia quædam est per studium humanum acquisita, & est virtus intellectualis, de qua loquitur Philosophus in Metaphyca sua, quæ potest E dici sapientia aliqualiter, cum in ea sapor quidam inueniatur. Habet enim philosophia admirabiles delectationes, vt dicitur in Ethicis. Licet sapor ille non sit oleo gratiæ conditus. Potest etiam illa sapientia, per rationis inquisitionem aliqualiter rectum iudicium circa aliquas res diuinas habere, licet incomplete, sicut ostendit Hugo, vbi dicit sic: Philosophis datum fuit, propter nos, quibus consummatio seruabatur, & inchoatio parabatur, vt inuenirent veritatem illam quam oportuit suscipere filios vitæ ad obsequiũ summæ veritatis, cuius labor ipsis appositus est, nobis autem fructus seruatur. Nouissime autem Theologiam quandam pro ratione diuinorum, & scrutatio- F ne inuisibilium, quasi consummaturi sapientiam adixerunt, & ibi corruere cœperunt in mendacia figmentorum, & ideo defecerunt & euanuerunt. Hæc ille. Vnde nec illa sapientia est donum Spiritus sancti, de quo nunc loquimur, quamuis ab eo detur.

EST igitur alia sapientia, quæ desursum est. Sicut dicit Iacobus Apostolus in epistola sua. Desursum est, quia a patre luminum est creata. Et hæc est vera sapientia, quia ipse est veri splendoris, & boni saporis. Splendor dirigit intellectum ad veri cognitionem, & sapor erigit affectum ad boni saporosam dilectionẽ. Igitur quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram, ait Apostolus. Obiectum ergo doni sapientiæ princi- pale

Hug. super 7. Angel. Hier. — *Psal. 22. a* — *Rom. 8. b* — *Iac. 3. d* — *Sap. 7. d* — *Aug. lib. 1. de Gen. ad litteram. cap. 5. to. 3.* — *Hug. super cel. Hier. cap. 1.* — *Iac. 3. d* — *Coloss. 3. a*

pale est Deus, non sub ratione veri absolute, sed sub ratione veri in relatione ad rationem boni, vt est excitatiuum voluntatis, ad eius saporosam dilectionem. Actus autem sapientiæ est contemplari Deum, non quocumque modo, sed ex dilectione, cum quadam experimentali suauitate & affectu. Vnde Augustinus dicit: Vbi nulla est dilectio, scilicet gratuita, quis vllam dicet esse sapientiam? Et Bernardus dicit: Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni diffinierit: quare sapientia a sapore denominatur. Vnde & Isidorus in etymologijs dicit: Sapiens dictus est a sapore: quia sicut gustus aptus est ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens ad dignoscendum sapores rerum, atque causarum aptus est. Ex his igitur apparet, quòd donum sapientiæ est habitus supernaturalis, animæ a Spiritu sancto infusus, ad Deū cognoscendum, & saporose diligendum.

Aug. li. 15. de Tri. c. 7. cir. med.
Ber. ser. 85 super Cāt. cir. med.
Isid. lib. 10. Etym. verbo sapiens.

Quæ sit necessitas, et vtilitas huius doni. Cap. II.

SECVNDO videndum est, quæ sit necessitas & vtilitas doni sapientiæ. De quo notandum est, quòd dicit Bernardus: Sicut corpus habet suos quinque sensus, quibus animæ coniungitur vita mediante, sic anima habet suos quinque sensus spirituales, quibus Deo coniungitur mediante charitate. *Sequitur*: Per sensus corporis veterascimus, & huic sæculo conformamur. Per sensum vero mentis, renouamur in agnitionem Dei in nouitate vitæ, secundum voluntatem Dei, & beneplacitum Dei. Vnde dicit Apostolus: Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et iterum Bernardus dicit: Sicut omnes sensus corporales, vt visus, auditus, olfactus, *et cet.* sine sensu gustus infirmantur, & hebetantur in operationibus suis, sic omnes sensus spirituales infirmantur, & languescunt in operibus suis, sine gustu spirituali, vel sapientiali, qui gustabilia spiritualia sapida facit. Quod Bernardus bene ostendit, dum super Cantica dicit: Hunc saporem perdidimus, ab ipso pene exordio generis nostri. Ex quo enim cordis palatū, sensu carnis præualescente, infecit virus serpentis antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare, scilicet concupiscentiæ, & sensus hominis prompti facti sunt ad malum. Et ideo multa bona fiunt, quæ non sapiūt facientibus, quia sapor carnalis, seu mali, non est totaliter exterminatus. Sed nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus, quas intrauerit, saporem mali quem malitia inuexit, sapore meliori exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensum carnis infirmat, & infatuat, intellectum purificat, & cordis palatum sanat, & reparat: sanato palato iam sapit bonum, sapit & ipsa sapientia, qua est in bonis nullum melius. Hæc ille. Sensu autem gustus reparato per sapientiam, omnes sensus spirituales conualescunt & vegetantur. Vnde Bernardus dicit: Gustum autem qui fit in sapientia, quædam sequitur saporis dulcedo, quam in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quæ suscipit cuncta discernit, & dijudicat, seq. & omnes sensus vegetat, & confortat, scilicet interiores. Hæc ille. Hic enim gustus saporosæ sapientiæ, sensum visus interiorem clarificat, ad Deum sapide contemplandum. Vnde sapiens: Est enim in sapientia spiritus intelligentiæ, omnia prospiciens, & cetera, ibi scripta. Sensum auditus excitat, ad Verbū Dei dulciter audiendum. Vnde dicit Sapiens: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et infra: Qui me inuenerit inueniet vitam. Sensum olfactus interiorem, incitat ad dilectum suum suauiter odorandum. Vnde dicitur: In plateis sicut cynamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Sensum tactus interiorem fortificat ad dilectum inseparabiliter tenendum, vt dicit Sapiens: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eā beatus. Gustu igitur spirituali animæ per sapientiam reformato, omnes sensus spirituales animæ reformantur, & vegetātur. Quod etiam Augustinus in confessionibus ostendit, vbi dicit, quod omnes sensus sui interiores, per amorosæ sapientiæ saporem, ferebātur in summum appetibile. Et exemplificat ibi, vt infra patebit. De huiusmodi sapientia dicit Iacobus. Sapientia quæ desursum est, primum quidem pudica est, quia vitat corruptelas peccati: pacifica & modesta est, in omnibus tenens medium: suadibilis est, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, iudicans sine simulatione: fructus autem iustitiæ in pace seminantur facientibus pacem. Igitur donum sapientiæ non solum docet, secundum rectum iudicium contemplari diuina, sed etiam docet regulari humanos actus, excellentiori modo, quàm sapientia quæ est virtus intellectualis. Cuius rationem assignat Augustinus de Trinitate, dicens: Superior pars rationis, sapientiæ deputatur, inferior autem scientiæ. Superior autem ratio, vt ipse in eodem libro dicit, intendit rationibus supernis, scilicet diuinis, & conspiciendis, & consulendis. Conspiciendis quidem, secundum quòd diuina in seipsis contemplatur. Consulendis autem secundum quod per diuina iudicat de humanis, per diuinas regulas dirigens actus humanos, vt homo non solum assimiletur Deo secundum imaginem, sed etiam secundum operationes prout potest. Vnde Augustinus de sermone Domini in mōte dicit: Sapientia est contemplatio veritatis, pacificans totum hominem, & suscipiens similitudinem Dei. Pretiosior est sapientia cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, non valent huic comparari.

Quare multa bona nō sapiunt facientibus.

Bern. li. de nat. & dignitate amoris diu. c. 7. post me.
Rom. 12. a
Ber. vbi supra. c. 10.
Idem in Cant. ser. 85. cir. me.
Bern. li. de nat. & dignitate amoris diu. c. 10.
Sap. 7. d
Prou. 8. d
Eccli. 24. b
Prou. 3. c
Aug. li. 10. conf. ca. 6. to. 1.
Iac. 3. d
Aug. li. 12. de Trin. c. 14. to. 3.
Ibidē c. 3.
Idem li. 1. de ser. Do. in monte. c. 9. an. me. to. 4.
Prou. 3. b

Qua ratione donum sapientiæ a Deo petatur, et obtineatur. Cap. III.

TERTIO videndum est, qualiter iste pretiosissimus thesaurus doni sapientiæ inueniri, & obtinēri possit. De hoc notandum, quòd sapientia, & est quærenda, & est postulanda a Deo: quærendo inuenitur, sed postulando a Deo possidetur. Inuenitur per cognitionem, sed possidetur, per dilectionem: per cognitionem videtur, per dilectionem amplexatur & gustatur. Videre pertinet ad intellectum, sed amplexari & gustare, pertinet ad voluntatem & affectum. Vnde Richardus dicit: Sicut Deus per memoriam auditur, per intellectum videtur: Ita per affectum amplexatur, & gustatur, vel astringitur, & sic tenetur, & hoc vtique est perfectius, quàm videre solum. Quod ostendit Augustinus de Trinitate vbi dicit, quòd actus amplexandi siue tenendi est proprius actus voluntatis. Non enim sufficit voluntati illud quod est præsens intellectui per modum visi, nisi etiam fiat præsens voluntati per modum amati. Dicit enim idem Augustinus, quod quandoque fit, quòd aliqui cognoscunt Deum, & eum non habent. Exemplum de medico, qui sanitatem alicuius cognoscit, non propter hoc habet. Ibi præscindit Augustinus cognoscere, ab habere. Primo igitur quæramus sapientiam, inuestigando per cognitionem, donec tandem mereamur eam a Deo recipere per amplexum, & degustationem. Hunc pretiosum thesaurum sapientiæ docet quærere Salomon, dicens: Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges timorem Domini, qui est initium sapientiæ. Quæ verba exponens Hieronymus dicit: Qui thesauros effodit terram reijcit, foueam in altū fodit, sedulus insistit, donec inueniat quod quærit. Sic qui thesauros sapientiæ inuenire desiderat, omne pondus terrenum, a se reijciat, in se fossam humilitatis faciat, nec quiescat donec inueniat. Hæc ille.

Rich. li. 4. de cōtempl. c. 15.
Aug. lib. 9. de Trin. c. 12. cir. fin. to. 3.
August. in epist. 57 ad Dardanū. post med. to mo. 2.
Prou. 2. a

Digitized by Google

ille. Ipsa enim sapientia, faciliter videtur ab his, qui A quærunt eam: et cogitare de illa, sensus est consummatus. Est igitur quærenda sapientia, quia sicut ipsa dicit: *Prou. 8. d* Qui me inuenerit inueniet vitam, & hauriet salutem a Domino. Sed quo modo cognoscitur inuenta sapientia, hoc docet Bernardus in quibusdam *Ber. in sent.* dictis suis vbi dicit sic: Inuenisti plane sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si huius sæculi desiderabilia paruipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas: Inuenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt, vt hæc quidem amara, & omnino fugienda, illa quoque velut caduca, & transitoria contemnenda, ista vero vt perfecta bona, B totis desiderijs appetenda, quæ intimo quodam animi sapore dijudices & discernas. Hæc Bernardus. Est igitur etiam hoc pretiosum donum sapientiæ cum habitus sit supernaturalis, & a Deo animæ infundatur a Deo fideliter postulandum, vt docet Iacobus in epistola sua, dicens: *Iac. 1. a* Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. *In postulante quattuor esse debent.* In his verbis Apostolus innuit, quòd in postulante debent esse quattuor, scilicet Indigentia. Vnde dicit: Si quis vestrum indiget sapientia. Certe hac omnes indigent. *Sap. 7. d* Neminem diligit Deus, nisi eum, C qui cum sapientia habitat. Impetrandi confidentia. Vnde dicit, postulet a Deo. Postulare enim est filiorum, rogare autem seruorum. Vnde in Psalmo: *Psal. 2. b* Postula a me, *et cæt.* Postulati largitas. Vnde dicit: Qui dat omnibus affluenter. Vnde in libro Regum *3. Reg. 3. b* dicitur: Sed & hæc quæ non postulasti, dedi tibi, diuitias & gloriam. Postulantis stabilitas. Vnde dicit: Postulet autem in fide nihil hæsitans. Fides autem mentem stabilitat. Vnde Dionysius dicit, *Dionys. lib. de diui. nomi. c. 7.* quòd circa veritatem vere existentem, & non errantem, versatur fides diuina, quæ est stabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, & confirmans. Sic igitur D patet, qualiter est a Deo sapientia quærenda, & inuenienda, & qualiter est a Deo postulanda, & possidenda. Nobilis enim animæ possessio est.

Qualiter ex dono sapientiæ dies spiritualis in anima oriatur. Cap. IV.

QVARTO videndum est, qualiter ex dono sapientiæ in mente humana dies spiritualis oriatur. De quo notandum est, quòd cum sapientia sit quasi sol, lucens ratione cognitionis, & feruens ratione dilectionis (vtrumque enim horum inuenitur in sapientia, vt ex prædictis patet) E Ideo donum sapientiæ causat in anima diem lucentem cognitione, & feruentem dilectione. Quare Alanus de planctu naturæ dicebat: *Alan. de insulis.* Sapientia est sol, per quem lumen mentis diescit in tenebris, cordis oculus, fructus internæ dilectionis, deliciosa animæ paradisus. Hæc in cælestem terrenũ, in immortalem caducum, hominem in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Hanc luminosam sapientiam desiderauit qui dicebat: *Sap. 7. a* Inuocaui & uenit in me spiritus sapientiæ. & infra: Proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius, & venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, F & innumerabilis honestas per manum illius. Sapientia pro luce habenda merito est, quia ipsa totum regnum animæ dirigit, non solum in contemplãdis, sed etiam in agendis: quia sapientiæ donum non solum est speculatiuum, sed etiam practicum. Vnde etiam dicit: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, quoniam omnium bonorum mater est. Tullius primo de legibus dicit sic: Mater omnium bonarum rerum est sapientia, qua nihil vberius, nihil præstantius, quia bonum vitæ datum est. Hæc enim cum ceteras res omnes docuit, tum quod difficillimũ est docuit, vt nos nosceremus. Hæc ille. *Sequitur*: Et venit mihi innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum, quoniam antecedebat me ista sapientia. Nam decor, & maturitas honestæ vitæ in luce sapientiæ inuenitur, ab his qui in regno animæ, & conuiuio sapientiæ commorantur. Dicit enim Bernardus in sermone quodam super Cantica sic: *Bern. sup. Cãt. ser. 85. post med.* In sapientia est maturitas, ideo superest, decorem illius quæramus, sine quo nemo Deo placere potest. decor autem iste honestum dicitur. De honesto autẽ exterior conuersatio interrogetur, non quòd ex ea honestum procedat, sed per eam exeat foras. Nam in conscientia est habitatio eius & origo. Siquidem claritas eius, testimonium conscientiæ est. Nihil hac luce clarius, nihil hoc testimonio gloriosius, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt, quòd in nullo conscientia erubescat præsentiam veritatis, quo cogatur auertere faciem, quasi confusam, & repercussam a lumine diei. *Sequitur*: Hic plane illud decorum est, quod super omnia bona animæ diuinos oblectat aspectus, hoc diffinimus honestum. *Sequitur*: Cum autem decor huius claritatis, abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras tamquam lucerna sub modio lucens, immo lux in tenebris lucens latere nescia. Porro hunc decorem fulgentem vel effulgentem, & veluti quibusdam radijs suis erumpentem, mentis simulacrum corpus excipit, & diffundit per membra & sensus, quatenus ibidem omnis reluceat actio, sermo, aspectus, incessus & cetera omnia hominis. Hæc Bernardus. *Idem ser. 3. de circũcisione Dom. post med.* In hac igitur die siue lumine sapientiæ, totum regnum animæ illuminatnr, tota actio hominis honestatur, & omnis labor laborantium conuiuantium dulcoratur. Quod etiam ostendit nobis Bernardus, dicẽs: Cum iam in his diutius fueris exercitatus, rogat tibi dari lumen deuotionis, siue sapientiæ diem serenissimum, & sabbatum mentis, in quo tamquam emeritus miles, in laboribus viuas absque labore, vt quod prius cum amaritudine & coactione tui spiritus faciebas, de cetero iam cum summa dulcedine peragas, & delectatione. Verum quidem ad hanc perfectionem pauci, ni fallor, perueniunt in hac vita. Multi enim tota vita sua ad hoc tendunt, & non pertingunt, qui tamen plene post hanc vitam recipiũt, quod hic dispensatiue negatum est. *Rom. 13. d* Abijciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Hæc dies septimi doni, scilicet sapientiæ, significatur per diem septimam, quæ vesperam non habet. Cuius ratio est, quia sicut dicit Anselmus in libro de similitudinibus, *Ansel. lib. de simil. c. 131.* donum sapientiæ pertinet ad vitam contemplatiuam, quæ est optima pars, quam Maria elegit, quæ non auferetur ab ea. *Luc. 10. g* Sed magis in patria perficietur. Vnde Glossa ibidem dicit sic: Contemplatiua vita hic incipit, & in cælesti patria perficitur: quia amor est ignis qui ardere incipit, sed cum ipsum quem amat videbit, amplius in amore ignescet. *Greg. lib. 6. Mor. c. 18.* Et Gregorius in Moralibus exponens illud verbum dicit: Actiuæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplatiuæ autem vitæ gaudia melius ex fine conualescunt: quare non deficient, sed sine fine manebunt. Quare secundum Psalmistã: *Psal. 83. c* Melior est dies vna in atrijs tuis super millia, quia in illa die septima quietis, quæ nullam vesperam alicuius finis habebit, mens contemplatiua per septiformem spiritum æternaliter requiescit, dicens cum Psalmista: *Psal. 131. a* Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam.

Quale conuiuium per donum sapientiæ menti præparetur, et de primo conuiuio quod in mente in corpore humano existente, per donum sapientiæ Spiritus sanctus celebrat. Cap. V.

QVINTO videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum sapientiæ in die illius, idest in illuminatione

Ber. lib. de Dilig. Deo longe post med.

natione sua, conuiuium spirituale menti præparet, de quo notandum est, quod sanctus Bernardus in libro de diligendo Deo, vltra medium libri dicit, quòd sapientia triplex celebrat conuiuium, & ex mera complet charitate, gradatim tamen. Cibat in hac vita laborantes, potat post hanc vitam quiescentes, & inebriat in æterna vita regnantes, scilicet beatos. Primo enim in carne mortali, labores manuum nostrarum manducamus, cum tali quali labore masticando quod glutiendum est. Post mortem vero, in vita spirituali iam bibimus, suauissima quadam facilitate a corpore absorpti. Tandem in rediuiuis corporibus, in vita immortali inebriamur mira plenitudine exuberantes. Quare sponsus in Canticis dicit: Comedite amici mei ante mortē, bibite charissimi post mortem, & inebriamini charissimi post resurrectionem. Et ibidem dicit Bernardus sic: Inter istos tamen differentia est. Nam hi qui in carne grauati sunt, & adhuc viuunt, amici dicuntur, pro charitate, quam habent: qui vero soluti sunt a carnis compedibus, eo sunt chariores, quo & própriores & expeditiores sunt ad amandum. Porro beati merito charissimi nominantur: quia & maiori charitate inebriantur, & consolantur, vt infra patebit. Et dicit ibidem Bernardus: Anima fidelis comedit panem suum, sed heu in sudore vultus sui, quia manens in carne, adhuc ambulat per fidem, quæ tamen per dilectionem operatur. Porro ipsum opus cibus est, dicente Domino: Meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei. Nota, multi desiderant charitatem, sed nolunt laborare pro ea. Audi quid Origenes super Cantica dicit, quòd ad boni operis multiplicationem, dilectio multiplicatur: multiplicatio autem dilectionis est dulcis refectio manentis.

Cant. 5. a

Ioan. 4. c

De tribus conuiuijs sapientiæ.

De his tribus conuiuijs dicendum est. Primo igitur de conuiuio primo, quod est conuiuium amicorum, quod Spiritus sanctus per donum sapientiæ celebrat in mente humana, vt existit in corpore. De quo Gregorius in Moralibus dicit: Sapientia in die suo conuiuium facit: quia mentem de æternorum spe & certitudine reficit. Cuius ratio est, quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, Spes in æternitatem animum erigit, & ideo nulla mala quæ exterius tolerat sentit, sed magis gaudet & hilarescit. De quo conuiuio est notandum, quòd Richardus in tractatu suo de diuersis affectibus dicit, quòd amor est dulcedo saporis intimi, a quo sapore denominatur sapiētia, & quanto quis ardentius amat, tanto suauius gustat. Igitur secundum gradus amoris & sapientialis saporis, possunt distingui gradus conuiuij spiritualis, quod Spiritus sanctus per donum sapientiæ celebrat in mentibus viuentium, & in corpore laborantium. Nam inter viuentes in corpore, inquit Bernardus ibidem, quidam sunt chari, quidam chariores, quidam charissimi. quod Salomon innuit in Canticis, dicens: Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini Charissimi. Hi sunt chari, qui inuitantur ad comedendum: chariores autem inuitantur ad bibendum: charissimi autem inuitantur ad inebriandum. Ratio huius ordinis est, quia secundum mensuram dilectionis, etiam dispensatur & modus manifestationis, & sapidæ degustationis, vt dicit Richardus. Amici autem hic dicuntur, qui tamquam incipientes, aliquem gradum charitatis attingunt, quare dicuntur amici Dei. Amicos autem Dei oportet mundum istum sapiēter odire. Nam qui mundum diligit, inimicus Dei constituitur, quia non est charitas patris in eo, ait Ioannes. Ideo tales indigent, vt a sapientia reficiantur, per aliquam degustationem spiritualis consolationis competentem eis, æstum concupiscentiæ refrigerantis, vt a mundo & delectationibus abstrahantur, & pane sapientiali confortentur. Hoc ostendit Hugo de Arca Noe, vbi dicit sic: Postquam enim mens hominis quadam, vt ita dixerim, violentia, a delectatione carnali partim

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Ibidem. li. 6. c. 14. post med.

Bern. vbi sup. prox. Cant. 5. a

Rich. lib. 4. de contēpl. c. 16.

1. Ioan. 2. c

Hug. lib. 4. de Arca Noe, c. 2.

A abstracta fuerit, necesse est vt statim iam aliquid spiritualis gaudij prægustare incipiat, ne si omnino a delectatione aliena remanserit, quasi semen sine humore, ad germen sapientiæ conualescere nequeat. Fit ergo diuina gratia aspirante, vt cum animus perfectius a corporeis passionibus, desiderijs terrenis exutus fuerit, quadam statim insolita lætitia perfundatur, vt eo amplius amarum esse cognoscat, quod deseruit scilicet mundum, quo magis dulce sentit esse, quod inuenit scilicet sapientiam. Illas enim mentes in æternæ dulcedinis desiderium trahit, quas nullus cōcupiscentiæ carnalis affectus foris religauit. Hæc ille. Amici

B igitur dicuntur comedere, quia tamquam minus perfecti in charitate, cibum spiritualem difficilius sumūt. Vnde Richardus loquens de ista commixtione amicorum dicit: Certe qui comedunt, dum sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicumque labore, illud in quo delectantur traijciunt. Nonne illi tibi videntur comedere, qui cum multo studio, & multa meditatione vix possunt ad veritatis delicias pertingere? Hæc ille. Vnde sapientia vocat prius ad comedendum, dicens: Venite comedite panem meū. Et quis est iste panis alius ad quem sapientia inuitat, nisi ille quem Spiritus sanctus de cælo præparauit?

Richar. lib. 4. de contemp. c. 16. post med.

Prou. 9. a

C Quem Spiritus sanctus sapientiæ in vtero Virginis formauit, vt dicit Ambrosius. Quem omnibus suis donis adornauit, vt legitur in Isaia. Quem spiritus charitatis, in igne passionis pistauit. Hoc enim est sacrificium coctum in clibano, de simila panis absque fermento. Quem spiritus largitatis, in sacramento charitatis nobis communicauit. Quem quasi quotidianum postulamus. Quem omni delectamento, & saporis suauitate Spiritus sanctus condiuit. Habet enim in se panis ille, omne delectamentum. Quem nobis manducandum cum Angelis, in æterna beatitudine conseruauit, de quo dicitur: Beatus qui man-

Isa. 11. a

Leuit. 2. a

Luc. 11. a

Sap. 16. c

Luc. 14. d

D ducat panem in regno Dei. Vbi dicit Augustinus in Glossa: Quis est panis regni Dei, nisi qui dicit. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: non cibus corporis, sed cordis: non figuratiuus, sed verus: non mortuus, sed viuus: non transiens, sed permanens: non deficiens, sed æternaliter reficiens, & dulciter satians. Hunc cibum docet comedere Origenes, expōnens illud Cantici: Et fructus eius dulcis gutturi meo. Vbi dicit sic: Da mihi Domine fructum dulcem, fructum vitæ animæ meæ. Altus est, attolle desiderium: benedictus est, sanctifica obsequium: imputribilis est, purifica affectum: suauis est, lætifica animum.

Ioan. 6. f

Cant. 2. a

E Et Glossa dicit ibidem: Saturata sum cælesti dulcedine, de corpore suo. Sunt & alia fercula amicorum, de quibus habes supra in dono scientiæ, quæ ministrantur in mensa sacræ Scripturæ. Sed cum iste cibus, & fructus benedictus, habeat in se delectamentum omnis suauitatis. Ideo non solum, vt dicit Cantuariensis est dulcis gutturi, sed & omnibus sensibus interioribus, & spiritualibus dulcis est, & eos confortat. Vnde iste cibus est dulcis visui, per contemplationem limpidam. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre sapientiæ solem. De quo Propheta: Solem nube tegam, idest corpore. Dulcis est auditui,

Sap. 16. a

Eccls. 5. c

Ezec. 32. b

F per inspirationem cælicam. Vnde dicitur: Bonis amici consilijs anima dulcoratur. Dulcis est olfactui, per suauitatem odoriferam, quia in odorem vnguentorū tuorum currimus post eum. Dulcis est gustui, per masticationem sapidam, vt ait Petrus. Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. Dulcis est tactui, per tentationem amabilissimam, de qua dixit amatrix eius: Tenui eum, nec dimittam. De hoc fructu vel cibo dicit Alexander Nechan ibi, sic: Isto fructu ciues superni recreantur, illo fructu delectantur, illo fructu satiantur. Ideo o Virgo virginū, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. ora quo & nos reficiamur, licet aliquali labore dulcis masticationis.

Prou. 27. b

Cant. 1. a

1. Pet. 2. a

Can. 3. b

De vino,

Digitized by Google

De vino, ad quod potandum sapientia inuitat in conuiuio primo. Cap. VI.

SED quia in conuiuio spirituali mentis, existentium in corpore non sufficit cibus sine potu, magis diligentibus & dilectis, vnde clamant cũ Maria: Vinum non habent. *Ioan. 2. a* Ideo sapientia post inuitationem amicorum ad comedendum, secundo inuitat magis dilectos, in amore exercitatos ad potandum, dicens: Et bibite vinum, quod miscui vobis. *Prou. 9. a* Rationem huius ordinis assignat Origenes ibidem, dicens: Non est plena refectio, nec omnimoda refectionis delectatio, nisi cum cibo potus iungatur. Et amica iam in amore exercitata postquam dixit se a dilecto dulcibus refectam fructibus, statim subiunxit, se in cellam vinariam introductam ab eodem, dicens: Introduxit me rex in cellam vinariam. *Cant. 2. a* Vbi Origenes dicit: Sponsa hæc nequaquam gratias egisset de introductione sua in cellam vinariam, nisi ipsa cella vinaria, multiplex vinum ex multiplici collectum vinea habuisset. Diuersitas enim poculi boni, melioris, & optimi, diuersitatem delectationũ generat. Hæc cella vinaria sicut dicit Vercellensis est verbum æternum, sapientia Patris, continens omnes theorias, idest reuelationes, quæ plenissime continent vinum spiritualis gaudij, & vbertim fundunt in amantes. In hac namque cella vinaria, inuenitur omne genus vini, mentes sanctas reficiens, & lætificans, secundum varios gradus amoris, vt ostendit Glossa super illud: Introduxit me Rex in cellam vinariam. *Cant. 2. a* vbi dicit sic: Quàm cito guttur meũ dulcedinem gratiæ eius attingit, ita me recreauit spiritu, & ab amore terrenorum in superna translatum sentio, ac si in cella vinaria noui meri odore in poculo sim refecta. In hac cella inuenit vinum perspicuũ, siue purum, vinum ignitum, vinum conditum, & cetera huiusmodi vina, vinum præcipuum appositum magnificentia regia dignum. Vinum quoque vt regia magnificentia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. Vinum perspicuum siue merum, distributum manu sapientifica, in Psalmo: *Psal. 74. b* Calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Vinum ignitum, incalescens humana præcordia in Esther, *Esther 13. a* postquam Assuerus vino incaluerat. Psalmista: *Psal. 38. a* Incaluit cor meum intra me. Vinum conditum, seu aromaticum, redolens pigmenta fragrantia in Canticis: *Cant. 8. a* Dabo tibi poculum ex vino condito. Sed quid hæc diuersa vina significant, nisi quosdam gradus charitatis, amatrices animas potantes & reficientes, non tamen adhuc inebriantes, secundum Richardum, *Rich. lib. 4. de contempl. cap. 16.* qui dicit: Attende quod ex Magnitudine diuinæ dilectionis, pẽdet modus diuinæ reuelationis. Quare dicit ibidem: *Lib. 5. ca. 5.* Dilecti comedũt chari bibunt, sed charissimi inebriantur. Cuius rationem infra assignat, dicẽs: Quamdiu huiusmodi ebrietatem & excessum in nobis non sentimus quid aliud de nobis sentire debemus, nisi quòd minus diligimur, & nisi quia minus diligimus? *Sequitur*: Si enim quisquis es plene perfecteq. diligeres, forte dilectionis tuæ nimietas, æstuantisq. desiderij anxietas, in eiusmodi te raperet ebrietatem & excessus. *Sequitur*: Sane si dilectione plene dignus extitisses, si tanta dignatione idoneũ exhiberes, forte tanta luminis te claritate, siue intelligentiæ oculos tuos irradiaret, tanta intimæ dulcedinis suauitate cordis tui desideriũ inebriaret, quæ te ipsum supra temetipsum raperet, & per mentis excessum in superna eleuaret. Igitur amici comedunt, qui sumptum cibum masticant, non sine mora vel qualicũque labore illud in quo delectantur, traijciunt. Qui vero bibunt ex diuinis reuelationibus, summa cum facilitate & iucunditate hauriunt, quod intima veritatis suauitate concupiscunt. Hæc ille. Sed charissimi inebriantur vino fortissimo dulcissimę charitatis. De quibus modo dicendum est.

A Qui sint charissimi in conuiuio primo, et quæ sit sobria ebrietas illorum. Cap. VII.

IGITVR tertio videndum est, qui sint charissimi in conuiuio spirituali existentium in corpore, & quæ sit sobria ebrietas illorum. Primo notandum est, quòd Origenes exponens illud Canticorũ: Amore langueo, distinguit inter simplicem amorem, ardorem, & languorem, dicẽs: Amant incipientes, ardent proficientes, sed languent in amore perfecti. Languor iste, sicut dicit Vercellensis ibidem, vsque ad mortem ducit. *Qui amant qui ardent & qui languent amore.* Mors autem, est plena separatio vitalis spiritus a corpore, & significat plenam separationem vitalis affectus, B per excessum mentis, & omnimodam vnitionem ad Deum. Et Glossa ibidem dicit: Præ amoris magnitudine, omnia tẽporalia sunt mihi fastidio. Qui autem maxime Deum diligunt, maxime ab eo diliguntur, ideo charissimi sunt, quia dicit Dominus: Ego diligentes me diligo. *Prou. 8. b* Sunt charissimi Deo, qui maxime in Deo delectantur, quia maxime diligunt. Vnde in Canticis dicit dilectus veræ amatrici suæ: *Cant. 7. c* Quam pulchra es, & quàm decora charissima in delicijs. Quod exponens Vercellensis dicit: Quam pulchra es feruoribus affectualibus & spiritualibus charissima propter præcipuam pulchritudinem, C & feruidam dilectionem: quia nihil est menti dulcius, nec est aliquid quod mentem Deo chariorem facit, quàm si in ipso intime delectetur, quo nihil delectabilius est. Hæc ille. Cum hoc concordat Glossa ibidem, quæ dicit: Charissima es Domino tuo, ex hoc quòd vacas cælestibus delicijs. Cuius experientiam videtur habuisse, qui loquens de sapientia dixit: *Sap. 8. c* Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam, & gaudium, & amicitia illius delectatio bona.

SED nunc videndum est, quid sit illa ebrietas qua D charissimi in conuiuio mentali sobrie inebriantur. De qua Dionysius sic dicit: *Dion. in ep. ad Titum cir. fin.* In nobis siquidem ebrietas in malo, dicitur incommensurabilis adimpletio, & excessus mentis, & sensuum. Ideo autem attribuitur ebrietas in bono, quæ nihil aliud est, nisi superplena omnium bonorum immensuratio, præexistens in ipso secundũ causam. *Sequitur*: Dicitur ergo Deus inebriatus, & excessum passus in eo quòd his omnibus supereminet excedendo omnem mensurationem, & est extra omnia, & super omnia. Et Vercellensis super Cantica tractans illud, Inebriamini charissimi, *Quæ sit ebrietas spiritus.* dicit: Quæ vera & sancta ebrietas sit, colligitur ex verbis magni Dionysij ad Titum, E vbi recitat eadem verba, quæ supra dicta sunt, exponens illud, Introduxit me, *Cant. 2. a* dicit ibi: Assidua theoriarum, idest reuelationũ varietas, & profectus assidui sponsæ, inducent quasi experimentaliter talem ebrietatem, vt videatur idem repetere. Quæ supra dixit, cellaria, modo dicit cellam vinariam, quæ quasi idem sunt. Non, inquit, Vercellensis, intelligitur sponsa aliquãdo dicta repetere, sed assiduas illuminationes experiri, quod mentibus contemplatiuis, tam fortiter, quàm assidue, ad radium superiorem exercitatis omnino familiare est. Dicit ergo experimentaliter introduxit me, per inteF riores & profundiores theorias, quàm prius: quia in Hieremia dicitur: *Hier. 3. f* Post me ingredi non cessabis, in cellam vinariam, idest, vinum continens omnes theorias, idest reuelationes. Et ibidem Vercellensis dicit: Ad huius ebrietatis supersubstantialis qualemcumque similitudinem spirituales viri dicuntur inebriari, propter excessiuam abundantiam luminum diuinorum. Audi, inquit Richardus, *Rich. lib. de Patriarch. siue Beniamin minor. cap. 37.* hominem hac ebrietate madentem, & quid circa eum agatur omnino ignorantem. Siue in corpore, inquit, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Quo modo putas inebriatus erat, quo modo mundus ei in obliuionem venerat, qui seipsum nesciebat? Hæc Richardus. Hæc autem ebrietas spiritualis, causatur ex nobilissimo vino fortissimæ

Rich. lib. 4. de contempl. cap. 16. tissimæ charitatis. Vnde Richardus dicit: Ecce charissimi inebriantur. Ebrietas autem mentis alienationem efficit, & supernæ quidem reuelationis infusio eos dumtaxat, qui charissimi sunt, in mentis excessum adducit. Talem Propheta ebrietatem designare voluit, cum dixit: *Psal. 35. b* Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. *Et sequitur*: Si igitur cupimus hac ebrietate madere, & mentis theoricos excessus frequentare, satagamus Dominum nostrum intime & summe diligere, & omni hora in diuinæ contemplationis gaudium cum summo desiderio anhelare. Nam quando mens nostra, intima illa internæ suauitatis abundantia potata, immo plene inebriata fuerit, quid sit, quid fuerit penitus obliuiscitur, & in abalienationis excessum tripudij sui nimietate traducitur, & in supermũdanum quendam affectum, sub quodam miræ felicitatis statu raptim transformatur. Nec mireris, quia sicut dicit Vercellensis in prologo super Cantica, Tanta est virtus veri amoris boni & pulchri, quod non solum facit homines & Angelos quasi naturam propriam egredi, vt in Deum ascendant, sed etiam Deum facit quasi naturam propriam egredi, ingressibilem tamen a se, vt ad creaturas quasi infra naturam suam procedendo condescendat. *Dion. de diuin. nom. c. 4. cir. fin.* Et accepit istud verbum a Dionysio de diuinis nominibus, vbi dicit sic: Audendum est dicere pro vero, quia ipse Deus omnium, tam pulchro & bono amore exit per abundantiam amatiuæ bonitatis quasi extra seipsum. sic prouidet omnibus existentibus, & per bonitatem & amorem quasi trahitur, & ad illud quod est in omnibus deducitur, secundum virtutem supersubstantialem facientem ecstasim, sed a seipso ingressibilem, vt adamas ferrum trahit ab se immotus manens. *Arist. lib. 1. de cælo tex. 100.* Ipse enim mouet sicut desideratũ & amatum, vt dicitur libro de cælo & mundo.

De secundo conuiuio quod fit animæ a corpore separatæ per donum sapientiæ. Cap. VIII.

SED post hæc secundo videndum est de secundo conuiuio, quod est animæ separatæ a corpore. Et *Bern. lib. de dili. Deo longe post med.* secundum Bernardum vbi supra, est cõuiuium quiescentium, & magis dilectorum. Et in hoc conuiuio, Spiritus sanctus per donum sapientiæ, conuiuantes potat vino non puro, sed lacte mixto. Vnde Bernardus ibidem dicit: Animæ a carne exutæ, iam pane doloris non cibantur, sed vinum amoris post cibum plenius haurire permittuntur, non tamen purum, sed cum lacte mixtum, vt quælibet illarum possit dicere illud Canticorum: *Cant. 5. a* Bibi vinum cum lacte meo. Vinũ enim diuini amoris, miscet cum dulcedine lactis, idest naturalis affectionis, quæ resumere corpus suum glorificatum desiderat. *Sequitur*: Æstuat ergo anima nunc sanctæ charitatis vino potata, sed plane nõdum vsque ad ebrietatem consummata: quia temperat interim ardorem diuinæ charitatis permixtio humoris lactis, idest naturalis affectionis. Idem dicit Bernardus ibidẽ. Sic ebrietas corporalis denique solet euertere mentes, atque ideo immemores reddere sui. Sed non ex toto sui oblita est, quæ adhuc & de proprio corpore cogitat resuscitando, propter quod desiderium anima perfecte beata esse non potest, sed post resumptionem corporis sui cum consummabitur. Hæc ille. *Aug. li. 12. de Gen. ad litt. ca. 35. to. 3.* Cum his concordat Augustinus, dicens sic: Animæ inest quidam naturalis appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quamdiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. Non obstante tamen illo desiderio anima in patria est beata, licet non consummate, & tamen nullum dolorem sentit ex illo naturali appetitu. Sed quid de ista anima a corpore separata antequam cælum ingrediatur, numquid illa vino qualicumque potatur aliqualiter, & consolatur quandoque? Respondetur quòd sic, nisi per pœnam sensus, vel damni vel vtriusque impediatur. Nam anima in imagine pertransit a corpore, vt dicit Psalmus, *Psal. 38. b* sed tamen desiderium eius corporis manet. Imago autem consistit in memoria, intellectu, & voluntate, secundum quas potentias est capax sanctæ Trinitatis, vt dicit Augustinus de Trinitate, *Aug. li. 14. de Trin. c. 4. to. 3.* & per has anima exercet vitam contemplatiuam, quæ est optima pars Mariæ, quæ non auferetur ab ea, vt dicit Dominus. *Luc. 10. g* Vbi dicit Glossa: Vita contemplatiua hic incipit, & in cælesti patria perficitur: quia amor est ignis qui ardere incipit hic, sed cum ipse quem amat videbit, amplius in amore ignescet. Tanto igitur anima a carne separata, vitam contemplatiuam perfectius exercet, quanto a corpore grauante absoluitur. & dilectũ suum vehementius amat, quia sicut dicit Bernardus in libro de diligendo Deo, *Bern. lib. de dili. Deo longe post med.* vt supra dictum est: Animæ quæ sunt absolutæ a compedibus corporis, eo similiter chariores, quo ad amandum sunt expeditiores, & ideo vinum amoris diuini plenius haurire permittuntur, nõ tamen purum, sed adhuc lacte mixtum. Et Auicenna 6. naturaliũ dicit, quòd anima separata clarius videt, & intelligit, quàm coniuncta corpori corruptibili. Vita autem contemplatiua dulcissimas consolationes animæ contemplatiuæ administrat, vt supra dictum est. Igitur absolutio animæ a corpore grauante, non est formidanda, sed desideranda. Hanc enim absolutionem a corpore, & desiderabat Apostolus cũ dixit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. *Phil. 1. d* & alibi: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, quo premor? *Rom. 7. d* Et mouebatur desiderio bono, & rationabili. Quia sicut dicit Bernardus in quadam epistola: *Est apud Bern. ser. in transitu Malachiæ episcopi cir. med.* Pretiosa est mors sanctorum, pretiosa plane tamquam finis laboris, tamquam victoriæ consummatio, tamquam vitæ ianua, & perfectæ saturitatis ingressus. Et quidam sanctus dicit: Mors nihil aliud est quàm exitus de carcere, finis exilij, laboris consummatio, ad portum applicatio, peregrinationis finitio, oneris grauissimi, idest corporis depositio, de furioso equo idest de carne descensio, de domo ruinosa liberatio, omnium ægritudinum terminatio omnium periculorum euasio, omnium malorum consumptio, omnium vinculorum diruptio, debiti naturæ solutio, reditus in patriam, ingressus in gloriam. Certe euasio tantorum malorum, & adeptio tantorum bonorum, faciunt animæ bonum conuiuium, vt dicere possit illud Sapientiæ: *Sap. 7. b* Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet morte bona. Beati enim mortui qui in Domino moriuntur. Et si tales animæ amatrices, siue contẽplatrices, separatæ a corporibus suis aliquid secum deferant, quare indigent purgatione: credibile est, quòd tales facilius purgantur, & leuius patiuntur, & quandoque minime pœna sensus. Cuius ratio est, quia amor pœnas alleuiat, & quandoque totaliter annihilat. Vnde Augustinus *Aug. lib. 1. de Mor. Ecclesiæ ca. 22. to. 1.* de moribus Ecclesiæ contra Manichæos dicit: Nihil tam durum atque tam ferreum, quod nõ amoris igne vincatur. Et exemplificat in libro de sancta viduitate. *Idem li. de bo. viduitatis. cap. 21. to. 4.* vbi dicit sic: Nullo modo onerosi sunt labores amantium, sed ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, & piscantium, & ceterorum talium. In eo enim quod amatur, aut nõ laboratur, aut labor amatur. Hæc ille. Item hoc patet exemplo multorum martyrum, qui desiderabant pati pro Christo, & in ipsis passionibus gaudebant, vt Apostoli. *Act. 5. g* Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et beatus Andreas vehementer desiderabat crucem, & sustinuit gaudenter. Et virgines, vt sancta Agatha dixit Quinctiano: Ego in his pœnis delector, sicut qui multos thesauros inuenit, & cetera. Vnde Bernardus in libro de diligendo Deo. dicit: *Bern. lib. de dili. Deo longe post med.* Magna vis amoris, quæ martyrum animas ita introrsum rapuerat, quòd ita corpora sua foris exposuerant, & tormenta

menta contemnere fecerat. Si igitur in corpore aggrauante charitas potuit mitigare pœnas, cur non in spiritu a nullo corpore impedita magis tamquam efficacior potuit pœnas mitigare suo feruore, sicut & suffragia Ecclesiæ faciunt? Credibile est enim quòd sicut animæ quæ fuerunt in limbo, aliquas consolationes receperunt ab his, quæ de nouo venerant ad eas, vt angeli vel animæ aliquæ, vt Ioannes Baptista, et cetera, dicentes eis de aduentu Saluatoris. Sic credibile est, quòd angeli visitent animas in purgatorio sibi commissas, & consolentur eas, dicentes eis terminum purgationis suæ, & alia eis consolatoria sicut haberi potest exemplis sanctorum, quæ ponunt sancti doctores in libris suis, vt Gregorius in Dialogis, *Greg. lib. 4. Dial. c. 55.* vbi exemplificat de illo, qui seruiuit in balneis sacerdoti, & de quodam alio qui dixit: Bene est mihi modo, & cetera. & Augustinus de Ciuitate Dei, & Beda in historia Anglorum, & Isidorus et ceteri doctores de hoc loquentes.

De tertio conuiuio sapientiæ quod est regnantium. Cap. IX.

POST hoc videndum est de tertio conuiuio sapientiæ, quod est regnantium, secundum ordinē quem *Bern. lib. de dili. Deo longe post med.* tradit Bernardus de diligendo Deo, quod sequitur conuiuium laborantium, & quiescentium, tamquam excellentius ad quod sapientia incarnata suos charissimos inuitat, dicens: Ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis, & *Luc. 22. b* bibatis super mensam meam in regno meo. Hic tria sunt notanda. Primo quis huius conuiuij regalis, & mensæ regiæ sit rex & pater familias, hic est Christus Filius Dei. Secundo quæ familia Dei & conuiuantes ad istud regale conuiuium, & regiam mensam inuitantur, quia angeli & homines. Tertio de huius conuiuij, & conuiuantiū gloria, & beatitudine dicetur.

PRIMO quis huius conuiuij regalis, & mensæ sit rex, & paterfamilias. Sed quis alius, quàm ille qui *Apoc. 19. c et 1. Tim. 6. d* dicit: Ego sum rex, cui pater constituit regnū æternum? Et in cuius femore scriptum est: Rex regum & Dominus dominantium? Rex regum, quia vos constituo reges tamquam filios adoptiuos, qui, sum filius Patri consubstantialis. Et constituo vos dominos *Ioan. 15. c* non seruos sed amicos. vt supra mensam meam edatis, & bibatis in regno meo, cuius regni non erit finis, vt vbi ego sum, & vos sitis in æternum. De isto rege Augustinus loquens de Ciuitate Dei dicit sic: *Aug. li. 22. de Ciu. Dei cap. 30. ante med. to. 5.* Ero illorum Deus, & ipsi mihi erunt populus, & ero illis vnde satientur, & ego ero illis quæcumque ab hominibus honeste desiderantur, & vita, & salus, & virtus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omne bonum. *Sequitur*: Et sic rectè intelligitur quod ait *1. Cor. 15. d* Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus. Ipse enim est finis nostrorum desideriorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. *Sequitur*: Hoc munus, hic affectus, hic actus proculdubio erit omnibus sicut vita æterna communis. Hæc ille. Visio illius regis facit esse beatum. Vnde Bernardus in epistola quadam dicit: Solum verum, & plenum gaudium est, quod non de creatura, *Bern. epist. 114. statim prin.* sed de creatore concipitur: quod cum possederis nemo tollet a te. Cui comparata omnis aliunde iucunditas mæror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo quodcumque aliud delectare possit molestum est. Quare Chrysostomus de reparatione lapsi, hoc modo exclamat, dicens: O si quotidie oporteret nos tormenta perferre, si & ipsam gehennam paruo tempore tolerare, pro eo quod Christum possemus videre *Chrys. ep. 5. ad Theod. lapsum tomo 5.* in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nonne erat dignum pati omne quod triste est modo, vt tanti boni, tantæq. gloriæ participes habe-

A remur? Clamemus igitur cum Apostolo: Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo, & cet. *1. Tim. 1. d*

Quæ familia et conuiuantes ad regnantium conuiuium inuitentur, vel sint iam inuitati. Cap. X.

POST hoc secundo videndum est, quæ familia & conuiuantes ad illud regale conuiuium inuitētur, vel sunt inuitati iam. De quo sciendum est, quòd nō solum homines, sed angeli ad illud gloriosum conuiuium regni æterni inuitantur. Vnde Chrysostomus *Qui sunt inuitati ad cōuiuium beatificum.* de reparatione lapsi dicit sic: Intuere cœtum non solum ex hominibus sed etiam ex angelis, thronis, & *Chrys. epis. ad Theod. lapsum cir. med. to. 5.* B dominationibus principatibus, & potestatibus conuocatum. *Sequitur*: De rege autem qui horum medius residet, dicere nulla vox sufficit. Effugit enim omnem sensum humanæ mentis: excedit etiam decus illud & illa pulchritudo, & illa gloria, & illa magnificentia, & illa maiestas omnem sensum humanū. Cum his concordat Prosper de vita contemplatiua, *Prosper. li. 1. de vita contēp. c. 2.* dicens: Futura vita, vbi ipsa sanctitas quæ est angelorum, & sanctorum omnium congregatione beata, meritis fulgentibus micat, æterna salus exuberat, veritas regnat: vbi nec fallit quisquam nec fallitur, vbi C nullus beatus eijcitur, vbi nullus miser admittitur, vbi est amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus. Hæc ille. De hoc etiam Gregorius in homilia: Si consideremus, quæ *Greg. hom. 17. in Euā. in prin.* & quanta nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo omnia, quæ habentur in terris. De hac etiam societate dicit Cyprianus in vna Epistola sic: Cur non properamus, & currimus, vt patriam nostram videre, & parentes salutare possimus? Magnus illic charorū numerus nos expectat, & parentum, & fratrum, filiorum, & aliorum aduentum copiosa turba desiderat, iam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra D salute solicita. Ad horum conspectum & complexū venire, quanta & illis & nobis erit lætitia? Hæc ille. Est tamen sciendum, quòd sicut hic est distinctio meritorum, ita illic erit distinctio dignitatum. Vnde Gregorius in Moralibus dicit sic: Sicut in electis in *Greg. lib. 4. Mor. c. 31. ante med.* hac vita est discretio operum, ita quoque in alia vita proculdubio discretio erit dignitatū, vt quo hic alius alium superat, illic alius alium in retributione meritorum excedat, vt dignitas eadem non sit, vna tamen omnibus vita beatitudinis erit. Et in Dialogis exponens illud Ioannis in domo Patris mei māsiones mul- *Idem li. 4. Dial. c. 35. cir. fin.* tæ sunt, dicit sic: Si dispar retributio in illa beatitu- E dine non esset, vna potius mansio, quàm multæ es- *Ioan. 14. a* sent. *Sequitur*: Multæ ergo mansiones sunt, in quibus & distincti beatorum ordines, propter meritorū consortium communiter lætentur, & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt, qui in multis mansionibus distinguuntur, quia & vna est beatitudo, quam illic percipiunt, & dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur. Hæc ille. Et ideo sicut differt stella a stella in claritate, sic & re- *1. Cor. 15. e* surrectio mortuorum, vt dicit Paulus. De multitudine istius familiæ cælestis conuiuij quanta sit, nemo scit siue angelorum siue hominum, nisi solus Deus. F Vnde Ioannes loquens de angelorum multitudine *Apoc. 5. c* dicit: quòd erant millia millium in circuitu throni. vbi dicit Haymo, quod non posuit numerum certum cum dicit, Millia millium: quia numerus angelorum nobis est innumerabilis, quamuis Deo sit numerabilis. Et in Iob dicitur: Numquid est numerus militū *Iob 25. b* eius? Quod exponens Gregorius in Moralibus dicit, *Greg. li. 17. Mora. ca. 9.* quod angeli sunt milites Dei, & quod numerus eorum Deo est numerabilis, nobis autem innumerabilis demonstratur. Et idem dicit Dionysius, & in Da- *Dionys. c. 14. Ang. Hier.* niele dicitur: Millia millium ministrabant ei, & de- *Dan. 7. c* cies centena millia assistebant ei. Et similiter familia beatorum hominum innumerabilis nobis est. Vnde in Apocalypsi ait Ioannes, post enumerationem mul- *Apoc. 7. b* torum.

Digitized by Google

torum. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, idest nullus homo ait Glossa. Deus enim numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat, secundũ Psalmistam. Tota ista familia tam angelorum quàm hominum, laudat Deum sine intermissione. Vnde Hugo super Angelicã Hierarchiã dicit sic: Omnes Hierarchiæ tam angelorum, quàm hominum, tam supernorum quàm inferiorũ, ad laudem diuinam ordinatæ sunt, & institutæ, vt ab omnibus laudetur Deus: a quo, & per quem sunt omnes, & omnibus omnia. *Et sequitur*: Qui excellentiores sunt, amplius laudant, & qui amplius laudant, sublimius remunerabuntur, vt qui sunt sublimiores in cognitione, & feruentiores in amore. Hæc ille. Sed sicut dicit Dionysius de diuinis nominibus, Nullus veritatis amator, quæ est super omnem virtutem, adeo efficax est, vt possit laudare supersubstantialem diuinitatem, secundum æternam & super bonam essentiam suam, quibuscumque vocabulis intelligibilibus, siue vt rationem, siue vt veritatem, aut mentem, aut vitam, aut substantiam, aut alio vocabulo quantocumque sublimi: sed oportet laudare eam, sicut excellentem, & segregatam ab omni eo quod mente concipitur, & generaliter ab omnibus existentibus. *Sequitur*: Ne tamen ab eius laude cessetur, cum ipsa sit essentia ipsius bonitatis, & sic causa omnium existentium, ideo ex omnibus affectibus laudabilis est, sicut docet Scriptura. Hæc ille.

Ps. 146. b

Hug. super 2. Ang. Hierarc.

Dionys. de diu. nomi. cap. 1.

De tertij conuiuij, et conuiuantium beatitudine iuxta numerum septem donorum. septemquoque animaduersione digna notantur. *Cap. XI.*

TERTIO videndum est de huius conuiuij & conuiuantium beatitudine, de quo sunt septem notanda, iuxta numerum septem donorum prædictorum, quæ secundum vsus & actus suos excellentissimos in hoc conuiuio ministrant deiformiter, quia non euacuabuntur secundum actus illos, sed manebunt in patria in beatis, vt probat Magister sententiarum per auctoritatem Ambrosij, & communiter tenetur. Primo dicendum est de huius conuiuij gloria. Secundo de huius conuiuij excellentia, & dignitate, & æternitate. Tertio de huius conuiuij abundantia, & vbertate. Quarto de huius conuiuij lege, & charitate. Quinto de huius conuiuij gaudio, & iucunditate. Sexto de istius conuiuij mensa, & perfecta saturitate. Septimo de eiusdem conuiuij beata & sobria ebrietate.

Mag. lib. 3. Sent. d. 34. in prin. ex Amb. li. 1. de Spir. san cto cap. 20. to. 4.

PRIMO igitur de huius conuiuij æternitate sciendum est, quòd necesse est, ipsum esse æternum. Cuius ratio est, quia ipsum conuiuium celebratur in regno æterno Christi, & in mensa æterna eius, quare ipse rex æternus regni æterni dicit: Ego dispono vobis regnum, vt edatis super mensam meam in regno meo, cuius regni non erit finis. De huius regni, & conuiuij æternitate dicit Augustinus. O vita vitalis, dulcis, & amabilis, & semper memorialis, vbi summa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, & beata vita sine fine, & visio atque laudatio Dei. Ibi affluentia diuitiarum, influentia deliciarum, confluentia bonorum. Et Anselmus dicit sic: In illo scilicet conuiuio cælesti, est longa & salubris vita. Ibi enim est sana æternitas, quia æterna sanitas, quia iusti in perpetuum viuent & apud Dominum est merces eorum, scilicet vita æterna.

Beatitudo est æterna.

Luc. 22. c

Ansel. lib. prosologion cap. 25.

Sap. 5. c

SECVNDO videndum est de istius conuiuij excellentia & dignitate. De hac dignitate dicit Bernardus: Merces sanctorum & gaudia, in illo regno & æterno conuiuio tam magna sunt quòd non possunt mensurari, tam multa sunt, quòd non possunt numerari, tam copiosa sunt, quòd non possunt finiri, tam pretiosa sunt, quòd non possunt æstimari: immo tam excellentia sunt, quæ præparauit Deus in isto conuiuio diligentibus se, quòd ipse Dominus conuiuij dicit, quòd talia nec oculus vidit, nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit. Vnde, nec omnes Arithmetici mundi possent ea numerare, nec omnes Geometrici possent ea mesurare, nec omnes Rethorici possent ea verbis, vel sermonibus explicare, cum nec plene possint excogitari.

Excellentia beatitudinis.

1. Cor. 2. c

TERTIO videndum est de huius regni & conuiuij abundantia, & vbertate, de quibus Bernardus dicit: In illo regno, & conuiuio meridiano, erit candor lucis æstiualis, amœnitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hiemalis, immo Deus bonum infinitum communicat se omnibus incolis illius regni, & conuiuis illius mensæ quantum quilibet capax est, vnde ipse implebit sensus interiores maximis delectationibus. Erit enim Deus speculum visui, cithara auditui, mel gustui, balsamũ olfactui, flos delectabilis tactui. Ibi sicut dicit Augustinus, Laudes & carmina non deerunt, præmia non deficient. Ibi nihil quod amabitur deerit, nihil desiderabitur quod non adsit. Ibi Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

Bern. ser. 33. super Cant.

Vbertas beatitudinis.

Aug. li. 22. de Ciu. Dei c. 30. to. 5.

QVARTO de huius regni conuiuij lege & charitate vel societate, Anselmus dicit sic: Existentes in regno illo & conuiuio, diligunt Deum plus quam seipsos, & inuicem tamquam seipsos, & Deus diligit illos plus quàm illi seipsos: quia illi illum, & se, & inuicẽ per illum, & ille se, & illos per seipsum. Quare omnibus erit vna voluntas, quasi nulla esset illis nisi Dei voluntas, ideo erit omnibus plena cõcordia. Et ideo sicut illi nolunt aliud, quàm quod ille, ita ille volet quidquid volunt illi, & ideo filij Dei, & dij vocabuntur, & constituet eos Deus super omnia bona sua. Ibi est quidquid desideramus, & quidquid amamus. Hæc ille. Quare Augustinus libro de corporis, & animæ miseria exclamat, dicẽs: O anima mea & caro mea, illam vitã amplecti debuistis, vbi vita est sine morte, vbi iuuentus sine senectute, vbi lux sine tenebris, vbi gaudium sine tristitia, vbi pax sine discordia, vbi voluntas sine iniuria, vbi regnum sine commutatione. Hæc ille. De hac lege Augustinus de spiritu & anima dicit: Lex Dei charitas est. Lex data est vt gratia quæratur, gratia data est, vt lex impleretur. Hæc ille.

Ansel. lib. prosolog. ca. 24.

Mutua dilectio beatorum.

QVINTO de huius regni, & conuiuij gaudiosa iucunditate. De hoc gaudio Anselmus, vbi supra loquens dicit sic: Gaudium illud, quale aut quantum est bonum? Certe quantum vtique quisque diligit alium, tantum de eo gaudebit. *Sequitur*: Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium beatorum spirituum seu angelorum & hominum, vbi nullus minus diligit alium quàm seipsum, non aliter gaudebit quisque pro singulis alijs quàm pro seipso. Et infra dicit: In illa perfecta felicitate, vnusquisque plus amabit sine comparatione Deum quàm seipsum, & omnes alios secum, ideo & plus gaudebit absque æstimatione de felicitate Dei, quàm de sua & omnium aliorũ secum. Sed si Deum sic diligunt toto corde, tota mente, & tota anima, vt tamen totum cor, tota mens & tota anima non sufficiant dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, vt totum cor, tota mens, tota anima non sufficiant plenitudini gaudij. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes. *Sequitur*: Deus verax, peto & accipiam, vt gaudium meum plenum sit. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudiũ Domini, qui est trinus & vnus Deus benedictus in sæcula amen. Hæc ille.

Gaudium beatorum.

Ans. in Prosologi. c. 24

Ibid. c. 26. cir. fin.

SEXTO de huius conuiuij mensa & satietate beata. Cum Dominus dicat: Super mensam meam comedetis,

Luc. 22. c

medetis, & bibetis in regno meo, ideo illud conuiuium tantum regnantibus & chariſſimis præparatum eſt. De quo notandum eſt, quòd Beda ibidem in Gloſſa dicit ſic: Menſa propoſita omnibus ſanctis ad fruendum, eſt gloria cæleſtis vitæ, qua qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, ſaturabuntur fruendo deſiderato gaudio veri boni. Verum autem bonum ſolum eſt in quo ratio omnis boni eſt, quod ſolus Deus eſt, qui eſſentialiter bonus eſt. Et ideo in illo ſolo perfecta ſatietas eſt. De hac menſa beata & ſatietate, Hugo commentator Dionyſij loquẽs in Angelica Hierarchia, parum ante finem, & exponens illud, diuiſio alimento repleta, dicit: Vna eſt refectio, & vnum alimentum. *[Hug. in 7. c. Ang. Hierar. parum ante fin.]* Ergo inquit Hugo, in menſa Domini non eſt niſi vnũ ferculum, quod apponitur. Sed noli contemnere, ſatietas multa eſt. Satiabor, inquit pſalmiſta, cum apparuerit gloria tua. *[Pſal. 16. c]* Vnum eſt enim bonum, quod tibi præparauit Deus, ſed in illo bono omne bonum eſt. Vnam enim refectionem, vnum cibum, vnum ferculum, vnum panem habentem omnem ſaporem, & omnem dulcedinẽ ſuauitatis, præparauit nobis Deus. Igitur vnum eſt neceſſarium, quòd vere reficit. Quod ibidem ſic probat, dicens: Multa in hoc mundo ſunt, & illa omnia cor hominis ſatiare non poſſunt, vt experientia docet. Vnum autem eſt bonum, & hoc ſolum cum percipitur, ſatietas inuenitur. Non enim in multitudine, ſed in vnitate ſatietas eſt. Idem verbum Auguſtinus, de verbis Domini tractans, dicit: Multa ſunt diuerſa quia corporalia, quia temporalia ſunt, præponitur autem vnum multis. *[Auguſt. de verb. Dom. ſer. 26. & 27. to. 10.]* Non enim a multis vnum, ſed multa ab vno ſunt. Multa diſtrahunt vt Martham, ſed vnum colligit, vt Mariam, quæ non dilexit multa, ſed multum. *[Luc. 10. g]* Et Richardus in tractatu ſuo de amore violento dicit: Vnum ſolum eſt, in quo mens humana quieſcit, & reficitur, & ſatiatur. *[Rich. tract. de 4. grad. Viol. chari. ante med.]* Quod declarat ſic: Perfectus amor omnem alium affectum excludit, quia nihil præter vnum diligit, & propter vnum. Ideo vnum amat, vnum diligit, & vnum ſitit, vnum concupiſcit, ad vnum anhelat, vnum ſuſpirat, vno inardeſcit, & in vno requieſcit: illo vno ſatiatur, quia nihil ſapit niſi hoc vno condiatur. Hæc ille. De iſtius conuiuij ſatietate Bernardus admirando exclamat, dicens ſic: O felix vere & glorioſa ſatietas. *[Ber. ſer. 1. de omnibus ſanctis. poſt med.]* O ſanctum conuiuium. O deſiderabiles epulæ: vbi nimirum nulla anxietas, nullum poterit eſſe faſtidium, ſed ſatietas ſumma, & cum hoc ſummum deſideriũ. Et idem dicit: Feſtinemus igitur ad locum tutiorem, ad agrum vberiorem, ad paſtum ſaniorem, vbi habitemus ſine metu, abundemus ſine defectu, epulemur ſine faſtidio. Hæc ille. *[Idem ſer. 33. in Cãt. ante med.]*

SEPTIMO & vltimo, quia Dominus non dixit ſolum vt ſuper menſam meam edatis, ſed addidit, & bibatis. *[Luc. 22. c — Vinũ beatorum eſt perfecta charitas.]* Ideo videndum eſt, de huius menſæ vino dulciſſimo potante, & ſobrie inebriante, quod eſt vinum puriſſimæ, & perfectæ charitatis, quòd tantũ regnantibus & chariſſimis propinatur, in regno & menſa Chriſti. De hoc vino immixto puriſſimæ charitatis dicit Bernardus in libro, de diligendo Deo, parum poſt medium ſic: *[Bern. lib. de dil. Deo poſt med.]* Cum Scriptura loquatur Deum omnia feciſſe propter ſemetipſum, erit profecto vt factura ſeſe quandoque conformet & concordet auctori ſuo, & oportet proinde nos in eundem affectum tranſire charitatis quãdoque, vt quomodo Deus omnia eſſe voluit propter ſemetipſum, ſic nos quoque nec noſipſos, nec aliquid fuiſſe vel eſſe velimus, niſi æque propter ipſum, ob ſolam ipſius voluntatem, non noſtram voluptatem. Sequitur: Delectabit ſane non tam noſtra, vel ſopita neceſſitas, vel ſortita felicitas, quàm quòd eius in nobis & de nobis voluntas adimpleta videbitur, quod & quotidie in oratione poſtulamus: Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra, & cetera. *[Mat. 6. b]* Illa igitur eſt vera & ſincera charitas, & omnino de corde puro & de conſcientia bona, & fide non ficta, qua Deum ſic diligimus, qua & proximi *[1. Tim. 1. a]*

A bonum, vt noſtrum diligimus. Et ibidem Bernardus, hanc charitatem commendando exclamat, dicens: O amor ſanctus & caſtus. *[Ber. ibidẽ conſeq. vbi ſup. proxi.]* O dulcis & ſuauis affectio charitatis. O pura & defæcata intentio voluntatis, eo certe defæcatior & purior, quo in ea de proprio nil mixtum relinquitur; eo ſuauior, quo totum diuinum eſt quod ſentitur. Sequitur: Sic affici deificari eſt. Quo modo ſtilla aquæ modica multo infuſa vino puro, a ſe deficere tota videtur, & ſaporem vini induit & colorem: & quo modo ferrum candens ignitum ſimillimum igni fit priſtina propriaq. forma exutum: & quo modo ſolis luce aer perfuſus in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non B tam illuminatus quàm ipſum lumen eſſe videatur: ſic omnem tunc in ſanctis humanam affectionem, quodam ineffabili modo, neceſſe erit a ſemetipſa liquefacere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quo modo Deus erit omnia in omnibus, ſi in homine aliquid de homine ſupererit? *[1. Cor. 15. d]* Sequitur: Manet ſubſtantia ſed in alia forma, alia gloria, aliaq. potentia. Et quando hoc erit, quando veniam & apparebo ante faciem Domini? *[Pſal. 41. a]* Sequitur: Donec igitur abſorpta ſit mors in victoria & vndique noctis terminos lux perennis inuadat, & occupet vſquequaque, *[1. Cor. 15. g]* C quatenus in corporibus cæleſtis gloria effulgeat, non poſſunt animæ ex toto ſeipſas exponere, & tranſire in Deum. Adepto autem corpore, iam quid impedit animam a ſe ipſa quodam modo abire, & totam in Deũ ire, & eo penitus ſibi diſſimilem fieri, quo Deo ſimillimam effici ſe conatur. Tunc demum ad cenam ſapiẽtiæ admiſſa eſt, ad illam videlicet de qua legitur: Et calix meus inebrians, quàm præclarus eſt. *[Pſal. 22. b]* Et ſequitur poſt multa: Quid mirũ ſi iam inebriatur ab vbertate domus Dei, cũ nulla mordente culpa vel cura, de proprio ſecura bibit purum, & nouum vinum illud cum Chriſto in domo patris eius? Rediuiuis igitur D corporibus reſumptis, in vita immortali, inebriantur, mira plenitudine exuberantes poſt reſurrectionem tamquam chariſſimi. Et merito inebriantur, qui ad nuptias agni introduci merentur, edentes & bibentes ſuper menſam illius in regno ſapientiæ, quando ſibi exhibet glorioſam Eccleſiam. Tunc prorſus inebriat chariſſimos ſuos, tunc torrente voluptatis ſuæ potat eos, quando in cõplexu illo arctiſſimo ſponſi & ſponſæ, fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, vt delectentur in lætitia in æternum. *[Pſal. 45. a]* Hæc ille. Tunc ſapientia ſuos chariſſimos inebriat, & in patria regnare facit, & coronat, dicens illud: Per me reges regnant. *[Prou. 8. b]* Regnantes autem coronas aureas habent in capitibus E de quibus in Apocalypſi: Quod exponens Richardus dicit: *[Apoc. 4. b]* Coronas habent in capitibus, ob gloriæ decorem & regni cæleſtis infinitatem, *[Rich. lib. 2. in Apoc. c. 1]* vnde corona illa de qua dicitur in Apocalypſi, quod habuit duodecim ſtellas, ideſt vniuerſalem perfectionem. *[Apoc. 12. a]* Nam ſecundum Richardum rotunditas coronæ, ſignificat illius regni æternitatem, & præclaritas ſtellarum numero duodenario, ſignat beatorum omnium æterni regni infinitatem. Vnde & Bernardus in ſermone dicit, quòd illæ ſtellæ duodecim, deſignant plenam perfectionem, quæ beatis in patria debetur. Prima enim F ſtella, inquit Bernardus, eſt memoria ſine obliuione, Secunda ſtella, eſt ratio ſine omni errore. Tertia ſtella eſt voluntas ſine omni perturbatione. Quarta eſt impoſſibilitas moriendi, quia reſurget corpus incorruptibile. Quinta eſt charitas, quia configuramur claritati Chriſti corporaliter. Sexta eſt agilitas, vt corpus ſit agile ſecundum agilitatem mentis. Septima eſt ſubtilitas, vt corpus noſtrum penetret omnia corpora. Octaua eſt, vt quilibet diligat alium ſicut ſeipſum. Nona eſt, videre quòd proximus quilibet diligit ipſum ſicut ſeipſum. Decima eſt Deum perfecte diligere, & plus quàm ſeipſum. Vndecima, eſt diligere ſeipſum tantummodo propter Deum. Duodecima eſt videre Deum diligere ſe, diligentem plus quàm ille

Sap. 7. b ille homo diligat seipsum. Hæc ille. Omnium autem horum bonorum mater est sapientia, vt dicit Sapiens. De huius sapientiæ increatæ, & incarnatæ mensa, dicit Richardus de sancto Victore: O qualis refectio, vbi dapifer Christus, pincerna Spiritus sanctus. Et certe pater hospes largissimus, Christus ministrat cibum, dum semetipso conuiuantes reficit & satiat, vt Ioan. 6. b patet in Ioanne. Spiritus sanctus vero potū propinat, dum suis donis conuiuantes potat & inebriat, vt patet Act. 2. a in Actis. Pater vero, in vtroque seipsum liberalissime exhibet, & communicat in filio, ad cognoscendum & Ioan. 14. b habendum, sicut dicit Iesus Philippo. In Spiritu sancto autem ad amplexandum, & degustandum appropriate loquendo, vt patet per Richardū De hac mensa amorosæ sapiētiæ exponens illud quod legitur Regum tertio, vbi dicitur: Regina Saba videns omnem sapiētiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos mensæ eius, & habitacula seruorum, & ordines ministrātium, vestesq. eorum, pincernasq & holocausta, quæ offerebat in domo Domini, nō habebat vltra spiritū, dicit Richardus: Regina austri, illius calidæ regionis inhabitatrix, succensa, quæ alia intelligi potest, quàm illa sancta anima & beata, quę regnū suū in pace possidet, & verum Salomonem contēplatur? Vnde Gregorius in Moralibus dicit: Testimonio sacrę Scripturæ, reges vocātur, qui prælati sunt cunctis motibus carnis. Et sicut dicit Isidorus de summo bono: Reges, a recte regendo vocati sunt, ideo recte agendo, regis nomen obtinent. Omnes igitur reges & reginæ, sunt in illa regia mensa rectitudinis conuiuantes, qui veterem hominem exuentes, & nouum hominem induentes, qui secundum Deum creatus est, deiformes efficiuntur, vt dij secundū Psalmistam appellentur. Deiformitas enim, vt dicit Linconiensis, est renouatio spiritus rationalis, & conformitas ipsius ad Deū prout possibile est. Hi sunt reges & reginæ Dei, deiformes effecti, & dij appellati, videntes in mensa sapientiam nostri regis veri Salomonis, cuius sapientiæ non est numerus secundū Psalmistam. Videntes etiam domum quam ædificauit idest naturam assumptam, quam septem columnis idest septem donis muniuit, & adornauit, In qua sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi. Videntes & cibos mensæ eius, qui sunt quasi infiniti, cum vnum tantum sit ferculum, scilicet omne datum optimum, in quo est ratio omnis boni, scilicet in quo & ex quo est omne donum, vt dictum est. Videntes etiam habitacula seruorum idest numerum, & distinctionem cælicarum mansionū, quæ multæ sunt, & quasi infinitæ in domo Patris, vt dicit Dominus. Videntes etiam ordines ministrantium, & assistentium angelorum, qui innumerabiles sunt, vt dictum est supra. Videntes etiam pincernas, & gradus eorum, idest haurientes de occulto diuinitatis lumina gaudiosa, & mentes suscipientium inebriantia, quia superiores hausta communicāt inferioribus, vt dicit Dionysius. Et Bernardus dicit sic: Si Cherubin & Seraphin, immediato haustu de fonte vitæ bibentes, inferioribus ordinibus angelorū effundunt de consilijs laci, qui lætificat ciuitatem Dei, quāto magis gloriosa theothocos occultis filij in amplexionibus eius degustata mysteria, & hominibus, & angelis copiosius effundis & propinas? Hæc ille. Videntes septimo & vltimo holocausta siue sacrificia. Holocaustum enim, vt Papias dicit, est sacrificiū quod totaliter igne consumitur. Et signat quod omne opus siue corporale siue spirituale quod offertur Deo, vel offerendum est Deo, igne ardentissimæ siue perfectissimæ charitatis, totaliter consummetur siue perficiatur. Quod perfecte faciunt omnes ciues cælestis patriæ, tam angeli, quàm homines, vt in omnibus, & per omnia laudetur & honorificetur Deus, vt sicut dicitur in Tobia per omnes vicos cantetur alleluia. De

(Margin: Rich. lib. 4. de cōtempl. c. 14. & li. 5. cap. 12. — 3. Reg. 10. a — Greg. li. 11. Mora. ca. 8. — Isidor. de sum. bo. li. 3. cap. 48. Sent. 7. — Ephes. 4. c — Psal. 81. a — Lincon. super 3. Ang. Hierar. — Psal. 146. a — Coloss. 2. a — Iac. 1. a — Ioan. 14. a — Dionys. 7. Hier. Ang. — Ber. in ser. de salut. Ang. — Tob. 13. d)

A alleluia autem specialis fit mentio, quia sicut dicit Cassiodorus: In hac laude alleluia totus honor est. Quod cum sit in Hæbræa lingua reconditum, nullo tamen constat alio sermone translatum. Hoc Græcus, hoc Latinus, Hoc Chaldæus, hoc Syrus, hoc Persa, hoc Arabs, hoc tenet cuncta terrarum natio, & quidquid est dedicatum diuina dignitate, huius nominis pia deuotione & laude veneratur, & in vsu habere commonemur. Illis visis & auditis, regina Saba, idest anima beata, vltra non habebat spiritum, scilicet humanum, sed diuinum. Vnde Richardus exponens illud verbum dicit sic: Cur non recte dicatur B spiritus semetipsum non habere, quando incipit a semetipso omnino deficere, & a suo esse, in supermundanum quendam, & vere plus quàm humanum statum transire, & mirabili transfiguratione spiritus ille, ab humano videtur in diuinum deficere, ita vt ipse iam non ipse, eo dumtaxat tempore, quo Deo incipit arctius inhærere: quia qui adhæret Deo vnus spiritus est, & psallere potest qui eiusmodi est cum Psalmista: Defecit in salutare tuum anima mea. Hæc ille. Et idem potest dicere quilibet beatus.

AD istud igitur conuiuium solemnissimum, & mensam omnium deliciarum plenissimam, oportet ascen- C dere per gradus donorum, & aliorum habituum gratuitorum prædictorum. Quia sicut dicit Gregorius, Nemo infima deserens, repente fit summus, quia ad obtinendum perfectionis meritum, oportet vt mens quotidie in altum quasi quibusdam gradibus ascensionis perueniat. Vnde Psalmus bene dicit: Ibunt de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion. Quare Augustinus dona septem Spiritus sancti, vocat quosdam gradus ascensiobis, dicens: Primo ante omnia opus est donum timoris, quod est infimum donum, conferens ad cognoscendam Dei voluntatem, quid nobis appetendum vel fugiendum D præcipiatur, & quo quasi clauatis calcibus, omnis superbiæ motus ligno crucis affigat. Deinde opus est secundus gradus, vt donum pietatis habeamus, per quod veritas fidei, & scripturæ sane exponatur & firmiter teneatur, & si non perfecte intelligatur. Tertius gradus est donum scientiæ, per quod docemur, quòd Deus ex toto corde diligatur, & ex tota anima, & ex tota mente, proximum vero, vt nosmetipsos diligamus. Quartus gradus est donum fortitudinis, quo esuritur, & sititur iustitia, qua a temporalibus receditur, & ad æternam veritatem, & ad æternam trinitatem conuertimur, Quintus gradus est donum con- E silij, quo anima ab omnibus sordibus lauatur, & vsque ad inimici dilectionem, iam spe confortata, & viribus integratis peruenitur. Sextus gradus est donum intellectus, quo oculus interior purgatur, & homines mundo moriuntur, & inde Deum contemplantur in ænigmate tamen. Nam intantum Deum vident, inquantum huic sæculo moriuntur. Et licet in hac vita peregrinemur, conuersationem tamen habemus in cælis. Septimus gradus est donum sapientiæ, quod vltimum, & septimum est, quo animus pacatus, & tranquillus Deo sapide perfruitur, quia initium sapientiæ timor Domini est, a quo vsque ad ipsam sapientiā per F hos gradus tenditur, & peruenitur. In cuius mēsa beati perpetuo quiescent, & dulciter reficientur, Quam qui inuenit, inueniet vitā, & qui tenuerit eam beatus. Et quia beneficia non plene recompēsari possunt sine gratiarum actione, dicit Seneca, ideo cum toto corde, qui vocati sumus ad cenā agni, dicamus Deo gratias. Quia sicut dicit Augustinus, & Hieronymus, Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo explicemus, quam Deo gratias? Hinc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius aliquid potest, quàm Deo gratias.

(Margin: Cassiod. super titulū Psal 149. b — Rich. lib. 5. de contempl. cap. 12. — 1. Cor. 6. d — Psal. 83. b — Greg. li. 22 Mor. c. 14. — Psal. 83. b — Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 7. to. 3. — Iob 2. a — Eccli. 1. b — Prou. 3. c — Sen. de beneficijs li. 3. c. 1. Aug. in Ps. 132. to. 8)

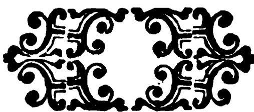
FINIS HVIVS OPVSCVLI.

Digitized by Google

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS OPVSCVLVM.

De resurrectione a peccato ad gratiam.

Materiam de gratia, quæ celeberrima est in Theologia scientia, non minus docte, quam breuiter hoc Opusculo s. Bonauentura edisserit. Diuiditur autem opusculum in tres partes: In quarum prima diuisiones gratiæ iuxta quattuor eius considerationes proponuntur, & singula cuiusque diuisionis membra explicantur. In secunda vero parte, quæ est de resurrectione hominis a culpa tria scitu dignissima continentur, scilicet hominem neque a culpa resurgere, neque aduersarium vincere, neque tentationibus resistere absque gratia posse. In tertia denique parte, quæ est de resurrectione hominis ad gratiam, tria itidem breuiter tractantur. Primo an possit homo sufficienter se disponere ad gratiam gratum facientem absque gratia gratis data. Secundo an voluntas possit in aliquod bonum sine gratia. Tertio an sine gratia possit homo mandata Dei adimplere. De hac materia videndus est Auctor multis alijs locis, præsertim vero 2. Sent. dist. 24. 26. 27. & 29. Breuiloq. 5. p. per tot. Centiloq. 3. p. sect. 35. & 36. Pharet. lib. 2. c. 16.

PAVLVS Apostolus videtur firmiter asserere, hominem in hoc sæculo non proprie esse absque gratia, cum inquit: Gratia Dei sum, id quod sum. *1. Cor. 15. a* Ideo merito de necessitate gratiæ quantum nobis prodest, dicendum est, & primo de diuisione gratiæ, secundo de resurrectione a peccato, & tertio de resurrectione hominis ad gratiam.

Pro diuisione gratiæ est notandum, quòd gratia est vna & eadem sed secundum diuersas considerationes, ipsa multas sortitur denominationes. Primo secundum considerationem ad principium a quo. Secundo secundum considerationem ad subiectum in quo. Tertio secundum considerationem ad oppositum suum. Quarto secundum considerationem ad effectus ad quos ordinatur. Vnde secundum considerationem ad principium a quo procedit, gratia ipsa diuiditur in gratiam prædestinationis, seu præparationis, qua Deus homines prædestinauit: in gratiam vocationis, quam Deus offert vocando: in gratiam iustificationis, quam Deus confert: & in gratiam magnificationis quam Deus complet. Et hæc diuisio ponitur in Epistola ad Romanos, vbi dicitur: *Rom. 8. c* Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. & sequitur: Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & magnificauit.

Sed secundum considerationem vel respectum ad subiectum in quo est, diuiditur in gratiam cogitationis, scilicet bonum cogitando: in gratiam voluntatis, in bono volendo: & in gratiam perfectionis, in completione operis. Vnde hæc diuisio fit secundum triplicem potentiam animæ, in qua est gratia, scilicet secundum intellectiuam, affectiuam, & operatiuam.

Secundum vero respectum ad suum oppositum, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis. Et hæc diuisio sumitur, secundum quòd gratia adiuuat, contra triplex malum, scilicet contra malum tentationis siue pugnæ, contra malum persecutionis seu miseriæ, & contra malum culpæ, & malum sequelæ vel pœnæ. Nam a primo protegit, a secundo liberat, à tertio extrahit & saluat. Et hæc diuisio sumitur ab illo dicto Isaiæ: *Isa. 31. d* Protegat Dominus exercituum, Iudæam, & Hierusalem, & protegens & liberans, transiens & saluans.

Sed secundum comparationem ad effectum ad quem ordinatur, diuiditur in gratiam præuenientem seu operantem, & in gratiam subsequentem seu cooperantem. Vnde gratia præueniens siue operans dicitur, inquantum ipsam voluntatem facit bonam, & ideo præuenit, quia non est a libero arbitrio, sed infunditur ipsa a Deo. Sed gratia cooperans dicitur, inquantum adiuuat ipsam voluntatem, & liberum arbitriũ, respectu boni operis eliciendi, & prosequendi.

Sed notandum est, quòd secundum multiplicitatem huius, nominis gratia, potest dari alia diuisio. Nam gratia potest capi vno modo largissime, & sic comprehendit & dona naturalia & gratuita, & sic diuiditur in præuenientem gratiam, & subsequentem, ita quòd præueniens vocatur dona naturalia, & subsequens dona gratuita. Secundo modo accipitur gratia minus large, & sic diuiditur in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem, & sic diuidendo, est diuisio in gratiam præuenientem & subsequẽtem. Tertio modo capitur gratia strictè, & tunc sub se comprehendit, vel diuiditur in gratiam gratum facientem & gloriam: & sic diuidendo, gratia præueniens dicitur gratia gratum faciens, & gratia subsequens dicitur gloria: quia post gratiam in homine decedente in gratia, sequitur gloria æterna.

Secundo dicendum est de resurrectione a culpa vel a peccato, & de hoc tria consideranda sunt. Primo, quòd homo non potest resurgere a culpa absque gratia. Secundo, quòd non potest aduersarium suum vincere absque gratia. Et tertio, quòd non potest absque gratia tentationibus resistere. Primo igitur dicendum est quòd homo absque diuino Dei adiutorio seu gratia, non potest resurgere a peccato vel culpa, & hoc capiendo gratiam pro habitu ipsius animæ, vt scilicet est quędam qualitas spiritualis in anima existens. Nã nec gratia illa quæ dicitur gratuita Dei voluntas, qua *Homo absque auxilio Dei non potest resurgere a peccato*

Digitized by Google

qua nobis Deus condonat offensam, sufficit, nec gratia illa quæ dicitur liberalis passio Christi, qua mediante fit morbi curatio, & imaginis reformatio: sed requiritur gratia gratum faciens. Et hoc patet per illud Apostoli: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ante: Ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Et alibi: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, id est per gratiam, & cet. Ideo illi Pelagiani merito sunt censendi hæretici, qui dixerunt, quòd ad deletionem culpæ sufficit sola gratuita Dei misericordia cum libero arbitrio, & quòd per liberum arbitrium poterat homo se iustificare, & velle bonum.

Rom. 3. c
Tit. 3. b

Secundo dicendum est, quòd homo non potest vincere aduersarium absque gratia. Pro cuius declaratione est notandum, quòd differt dicere, aliquē resistere aduersario, & aliquem vincere aduersarium: nam plus importat victoria, quàm resistentia. Resistentia enim consistit in hoc, quòd quis non consentit suggestioni diabolicæ. Sed victoria, non solum consistit in non consentiendo, sed etiam in assequendo oppositum eius, quod diabolus intendebat. Nam diabolus intendit hominem reddere inimicum Deo, & facere dignum supplicio æterno. Et tunc vincit homo diabolum, quando sic resistit tentationi, vt efficiatur magis Dei amicus quàm ante, & sic faciendo, mereatur vitam æternam: sed hoc non potest facere absque Dei gratia gratum faciente. igitur concludi potest, quòd homo non potest vincere aduersarium, faciendo se amicum Dei absque tali gratia. Et hæc conclusio probatur per illud: Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum Dominum. Et alibi: Infelix homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? Et respondet: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Item super illud Psalmi: Infirmati sunt, & ceciderunt, dicit Glossa: non potentes vitijs resistere per se. Sed quis posset obijcere: diabolus vincit hominem absque gratia, ergo similiter homo potest vincere hominem, vel diabolū absque gratia. Ad hoc facile respondetur, quòd hæc similitudo non valet, quia victoria diaboli consistit in subiugando hominem per peccatum, quæ non requirit gratiam: sed victoria hominis respectu peccati diaboli, consistit in promerendo illud, quod diabolus amisit. Item diabolus non vincit hominem nisi volentem, sed diabolus numquam dicitur volens, ergo, *& cet.* Vnde notandum, quòd hæreticus qui vincitur, seipsum deijcit, & ideo non est ibi victoria, sed magis deiectio.

1. Cor. 15. c
Rom. 7. c
Psal. 26. d

Pro tertio dicendum est, quòd absque aliqua gratia non potest homo tentationibus resistere, quod patet per illud: Et ne nos inducas in tentationem. Vnde homo propter suam infirmitatem non potest resistere. Iuxta illud: Peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Item Glossa super illud: Misericordiæ Domini, *& cet.* dicit: Non potest homo diu stare contra insultus diaboli, nisi misericordia Domini adiuuetur. Nota tamen, quòd per gratiam gratis datam potest homo resistere diabolo, & tentationi, ergo potest ei non consentire, sed non potest per talem consensum esse amicus Dei, absque gratia gratum faciente: ergo, *& cet.*

Mat. 6. a
Thren. 3. e
Ibidem.

Tertio dicendum est de resurrectione ad gratiam, & primo multa sunt terminanda. Primo quòd homo non potest se disponere sufficiēter absque gratia gratis data, ad gratiam gratum facientem. Secundo, qualiter non potest voluntas absque gratia in aliquod bonum. Tertio, quo modo homo possit mandata sine gratia adimplere. Primo ergo dicendum est de præparatione hominis ad gratiam gratum facientem, an scilicet hoc possit facere absque gratia gratis data. Pro quo aduertendum est, quod per gratiam gratis datam, non tantum intelligimus illa, quæ ab Apostolo enu-

A merantur, cum dicit: Alij enim datur per spiritum, *& cet.* Sed per gratiam gratis datam intelligimus omne illud, quod superadditum est naturalibus, adiuuans aliquo modo & præparans voluntatem ad habitum vel vsum gratiæ, siue tale gratis datum sit habitus, vel timor seruilis siue aliqua vocatio, siue locutio vel prædicatio, mediante qua, incitatur anima ad se præparandum. Et ideo dicendum est, quòd nūquam absque tali gratia gratis data, potest se disponere homo ad gratiam gratum facientem, qua vix caret homo tali dono. Vnde prima præparatio, quæ fit ad gratiam gratum facientem, est cogitatio vel apprehensio, & illa non potest fieri, absque gratia gratis data. Et ratio huius est, non quia gratia gratum faciens præexigat necessario dispositionem gratiæ gratis datæ, sed quia ipsa est quid diuinum, & res existens supra liberum arbitrium, & etiam supra naturale iudicium. Ideo numquam liberum arbitrium, vel voluntas libera assurgit ad ipsam vel petendam, vel cognoscendam, nisi aliquo modo adiuuetur de sursum & excitetur, & ideo per additionem gratiæ gratis datæ, quæ tenet medium inter gratiam gratum facientem. Vnde ordo liberi arbitrij & gratiæ diuinæ, ponitur clare ab Augustino in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, & ponit quattuor gradus, cum dicit: Initium salutis nostræ Deo miserante habemus. Vt acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est. Vt adipiscamur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. Vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostrę est, & cęlestis pariter adiutorij. Ex quibus verbis potest clare cognosci, quantū potest liberū arbitrium respectu gratiæ. Nam cum sint in opere salutis ista quattuor, scilicet inuitari, acquiescere, adiuuari, & permanere: primum est inspirationis Dei, secūdū libertatis arbitrij, tertiū muneris diuini, & quartū solicitudinis nostræ, et pariter diuini adiutorij. Per hoc patet satis clare solutio quæstionis.

1. Cor. 12.

B

C

Aug. lib. de Eccl. dog. c. 21. to. 3.

D

Sed oritur dubium, vtrum quis possit detestari culpam, virtute propria naturæ. Respondetur, quòd detestari culpam, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quia talis detestatur in quantum est offensiua maiestatis, & æquitatis diuinæ, & isto modo nullus potest absque gratia: quia non potest absque gratia gratis data cognoscere ipsam offensam. Alio modo potest detestari, quia est læsiua propriæ naturæ, verbi gratia, quia quis per naturam suam cognoscit, quod per fornicationem perdidit oculum vel aliud membrum, vel incurrit aliquem alium morbum, & isto modo potest quis per liberum intellectum cognoscere, & detestari culpam propriam.

An possit quis proprijs naturę viribus culpam detestari?

E

Secundo autem videndum est, qualiter potest voluntas in aliquod bonum. Pro quo notandum est, quòd aliquod opus potest dici bonum, tripliciter. Vno modo aliquod opus dicitur bonum simpliciter, & illud dicitur quod est ordinatum in finem optimū, & tale est bonum meritorium, & in istud non potest liberum arbitrium absque gratia gratum faciente. Secundo modo aliquod opus dicitur bonum, & alio modo de congruo disponit ad bonum, & tale est bonum, quod fit extra charitatem, nihilominus tamen facit, cum recta intentione, & in tale non potest liberum arbitrium, nisi cum gratia gratis data, per quam illuminatur & dirigitur, vt velit facere, quod Deo est placitum, & hoc patet per illud: Sciui quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Tertio aliquod opus dicitur bonum, quia in finem est ordinabile, & habet aliquam ordinationem intra se, sicut pascere esurientem, & cetera. siue ex debita circumstantia, siue exigentia temporis, loci, *et cet.* & ad istud potest liberum arbitrium absque gratia, quamuis ad hoc quod fiat faciliter, requiratur gratia aliqua diuina superaddita naturalibus. Et sic patet responsio, quòd liberum arbitrium absque gratia superaddita per dona naturalia, potest in aliquod bonum morale,

Voluntas qualiter possit in aliquod bonū.

F

Sap. 8. e

licet

Digitized by Google

licet per illud consequenter non disponatur ad gratiam, nec ad gloriam, & hoc per se, licet quodam modo disponat, quia est ordinabile in vltimum finem. Hoc autem sic suadetur. nam si liberum arbitrium dimitteretur in puris naturalibus, adhuc sibi remaneret aliquod iudicium, quo iudicaretur parentes esse honorandos, & hoc patet Quod si haberet tale naturale iudicium, scilicet naturaliter parentes esse honorandos, & talem naturalem instinctum de parentibus venerandis, potest illud velle: & sic cum habeat organa exteriora, potest complere illud opus, secundum quod dictat iudicium rationis, absque munere gratiæ diuinæ superaddito. Sed bene verum est, quòd non B potest illud facere, nec velle absque diuinæ gratiæ munere, prout tale cogitatum aut velle est ordinatum ad consequendum beatitudinem. Et sic sunt intelligendæ auctoritates Sanctorum, quæ concludunt, quòd absque munere diuinæ misericordiæ & gratiæ, non potest liberum arbitrium in aliquod bonum.

Sed oritur dubium. Nam secũdum dona naturalia, natura ipsa appetit suam perfectionẽ, ergo signum est, quòd tendit ad acquisitionem gratiæ. Ad hoc dicitur, quòd duplex est perfectio, quædam est intra limites naturæ, & istam appetit natura. Alia est, quæ est supra naturam, & de ista non oportet quod appetat, C & si appetat, non tamen appetitu perfecto, qui requirit gratiam, sed magis appetitu confuso & imperfecto, qui non est ordinatus debito modo.

A Pro tertio, vtrum homo possit mandata Dei implere, notandum est, quòd communiter distinguitur, quia contingit mandata impleri dupliciter. Vno modo quantum ad genus operis, vel secundum alios, quantum ad substantiam mandatorum. Alio modo quantum ad intentionem præcipientis, & mandantis. Si loquamur primo modo, potest homo absque gratia gratum faciente illa implere, vt patet de mandato adorationis & venerationis Sabbatorum. Sed secundo modo non potest homo implere mandata, absque gratia gratum faciente. Et hoc confirmatur per Apostolum, dicentem: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et iterum: Plenitudo legis dilectio. Item alibi: Finis præcepti est charitas de corde puro. *Rom. 13. c* *Ibidem.* *1. Tim. 1. a*

Sed oritur quæstio, cum ita sit, quòd quis potest facere quod in se est ad impletionem mãdatorum, quare ille non absoluatur, quamuis sit in peccato? Ad hoc respondetur, quòd facere quod in se est, potest dupliciter intelligi. Vno modo positiue, vel proprie, quia scilicet talis facit circumstantias, & tantum facit quantum potest, & isto modo nullus potest facere quod in se est, absque gratia gratum faciente. Alio modo potest intelligi priuatiue vel improprie facere quod in se est, hoc est, facit quod potest, sed non quãtum potest, nec aliquid ordinatum ad impletionem mãdatorum; & isto modo per liberum arbitrium quis potest facere quantum in se est, sed non absoluitur ab obseruatione mandatorum. Et sic patet responsio ad quæstionẽ.

S. BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
OPVSCVLVM.
De Tribus ternarijs peccatorum infamibus.

Opusculum hoc de tribus ternarijs peccatorum infamibus mutilum & imperfectum est: id quod Lector facile intelligere potest. Nam cum S. Bonauentura sermonem instituat de tribus peccatorum ternarijs: quorum primus est de originali, mortali, & veniali peccato: secundus de peccato cordis, oris, & operis: tertius de concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: primum tantum ternarium explicando prosequitur, reliqui vero duo neque in impressis neque in M. S. codicibus reperiuntur. Illud autem quidquid ex hoc Opusculo residui est, de omni peccatorum conditione doctrinam valde vtilem continet. Si quis vero materiam hanc copiosius ab Auctore explicatam desiderat, legat eundem lib. 2. Sententiarum dist. 35. & 36. Breuiloq. p. 3. per tot. Centiloq. p. 1. per tot. Pharet. lib 2. cap. 5. Vbi multa de peccato Sanctorum Patrum sententia coniunguntur. Diat. salut. tit. 1. & multis alijs locis.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

Quod tres sunt ternarij peccatorum infames, & de primo ternario in genere. Cap. I. A

Tres peccatorum generales diuisiones.

RES sunt ternarij peccatorum infames. In primo est peccatum originale, mortale, & veniale, ad quæ omnia alia peccata reducuntur. In secundo est peccatum cordis, oris, & operis: et his tribus modis omnia peccata committuntur. In tertio est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: et ab his tribus omnia peccata oriuntur. Quantum autem ad primum nota, quòd illa tria possunt distingui secundum naturam corporalis infirmitatis. Est enim quædam infirmitas, quæ cum natura producitur, sicut podagra. Est quædam per quam tota vita destruitur,

sicut febris continua. Et est quædam per quam natura debilitatur, sicut febris discrasia. Secundum hunc modum, ista tria peccata distinguuntur. Nam peccatum originale est illud, quod cum natura traducitur. Et ideo dicitur: Omnes nascimur filij iræ. *Eph. 2. a* Peccatum mortale est illud per quod tota vita spiritualis destruitur, vel consumitur. De quo dicitur: *Ezec. 18. d* Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Peccatum veniale est illud, per quod natura debilitatur. Et ista duo sic differunt. Nam peccatum veniale est in anima, sicut punctura pulicis in corpore, quæ modicum lædit: sed peccatum mortale est in anima, sicut morsus serpentis in corpore, qui veneno hominem interficit. Vel aliter potest patere sub tali exemplo. Peccatum mortale opponitur charitati, sed veniale opponitur feruori charitatis. Vnde sicut homo quando proijcit in ollam feruentem modicum aquæ frigidæ, impedit feruorem, sed non tollit caliditatem: ita peccatum veniale impedit feruorem charitatis, quia ex hoc efficitur homo tepidus: sed non tollit charitatem, quia compatiuntur se ad inuicem in eodem subiecto. Sed mortale destruit totum, sicut si homo proijceret in ollam feruentem aquam frigidam in maxima copia, & feruorem impediret, & caliditatem extingueret. Sic ergo differunt mortale, & veniale.

Peccatū veniale & mortale quo modo differant.

De peccato originali, & de quadruplici eius distinctione ab alijs peccatis.
Cap. II.

Peccatum originale qualiter ab alijs differat.

CIrca originale nota, quòd ab alijs in quattuor distinguitur, quia habet vnitatem, communitatem, æqualitatem, & differentem qualitatem. Primo vnitatem habet, quia est vnum in omnibus. Nam in vno homine, est vnum numero: in omnibus, est vnum proportione respectu ad vnum principium. Alia autem peccata sunt varia & diuersa. Quod autem peccatum originale sit vnum, patet ex ipsa natura cum qua traducitur: quia sicut humana natura est vna, ita infectio naturæ est vna. Et hoc potest patere multis exemplis. Videmus enim quòd arbor vnius naturæ multa folia habet, & tamen omnia folia eandem figuram habent. Et arbor vna multos fructus producit, qui similem saporem habent: simile est in proposito, quia ab vno homine omnes homines producuntur. Et quia ipse primus homo peccatum originale commisit, ideo in omnes posteros transmisit. Ideo *Rom. 5. b* dicitur: Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum.

Secundo habet communitatem, quod de alijs non contingit. Peccatum enim mortale non est in omnibus, quia non fuit in Ioanne Baptista, Hieremia, & multis alijs, & etiam veniale, quia non fuit in Beata Virgine. Augustinus: Cum de peccatis agitur, nolo de Virgine fieri mentionem. Sed originale omnibus est commune, qui per carnalem originem descenderunt. Et quia Christus non descendit ab Adam per originem carnalem vel seminalem, ideo peccatū originale non contraxit. Et ideo dicit Augustinus: quòd esse sine peccato, solius est Redemptoris, qui fuit sine peccato contracto & commisso. Et si aliquis alius miraculose ex carne humana formaretur, peccatum originale nō haberet, quia ab Adam secundum legem communem, scilicet concupiscentiæ non descenderet. Cum autem omnes ab eo secundum legem prædictam descendant, id est secundum seminalem rationem, omnes contrahunt originale peccatum, cuius signum est mors, quæ est stipendium originalis. Vnde Paulus: Stipendium peccati mors. Vnde sicut omnes morimur, ita omnes originale contrahimus. Sed si aliquis non contraheret, redemptione facta per Christum non indigeret: quod est hæreticum, & a fide Catholica alienum.

Aug. lib. de nat. et gra. c. 36. to. 7. Idem lib. 2. de pecc. mer. & remiss. cont. Pelag. c. 20. & 29. to. 7. lib. 5. cont. Iulian. Pelag. c. 9. post med. to. eod.

Rom. 6. d

Tertio habet æqualitatem. In alijs peccatis magna diuersitas est, quia homicidium est maius peccatum quàm furtum, & adulterium quàm fornicatio, & sic de alijs. Et in venialibus sunt etiam gradus penes illa tria, quæ dicit Apostolus, id est lignum, fenum, stipulam: sed peccatum originale æquale est in omnibus, quia est a principio naturæ, quæ æqualiter est in omnibus. *1. Cor. 3. c*

Quarto habet differentem qualitatem, quia reliqua peccata ideo sunt peccata, quia voluntaria, & si non essent voluntaria, non essent peccata: sed peccatum originale non est voluntarium voluntate contrahentis, sed tantum voluntate primi originantis. Alia etiam peccata non traducuntur in filios a parentibus, sed originale traducitur. Et ratio huius est, quia in quolibet homine duo sunt natura, & persona. Ea quæ sunt personæ, non traducuntur a parentibus in filios. Non enim pater traducit in filios virtutes, & scientiam, quas proprio studio acquisiuit, nec peccata, quæ proprio actu commisit: sed ea, quæ pertinent ad naturam speciei a parentibus in filios traducuntur, nisi aliquod eueniat impedimentum. Vnde oculatus, generat oculatum. Et sic cum originale peccatum sit naturæ, a parentibus in filios traducitur. Sed peccatum mortale cum sit peccatum personæ, in filios nō traducitur. Huius exemplum, scilicet peccati originalis in rebus sensibilibus apparet. Si aliquis vellet haurire de fonte aquam, quæ esset turbida, & corrupta, hauriendo aquam, hauriret corruptionem. Simile est in proposito, quia cum tota natura sit corrupta per peccatum originale, quicumque recipit naturam, simul recipit, & peccatum. Item alio modo: Omnes homines qui nascuntur ex Adam, possunt considerari, vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura, quam a primo parente accipiunt, & sic multi homines ab Adam deriuati, sunt tamquam multa membra vnius corporis. Actus autem vnius membri corporalis, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate ipsius animæ, quæ primo mouet membra. Vnde homicidium quod manus committit, non imputatur manui ad peccatum secundum se, vt diuisa a corpore: sed imputatur ei, inquantum est hominis aliquid, per quod mouetur, quia a principio hominis est motio. Sed inordinatio quæ est in homine isto, non est voluntaria voluntate, scilicet ipsius hominis, sed voluntate primi parentis. Vnde inordinatio Adæ, in qua omnes originaliter fuimus, redundat in omnes. Sic calefactio hepatis redūdat in faciem. Videmus enim, quod illi qui habēt hepar calefactum, habent vultum croceum, propter colligationem membrorum ad vnum principium.

Quid sit peccatum originale, & de eius effectibus.
Cap. III.

NVnc autem videndum est, quid sit originale peccatum. Circa quod sciendum, quod sicut quilibet artifex opus suum ordinat & disponit, vt possit consequi debitum finem, ita Deus hominem ordinauit, vt possit peruenire ad vltimum finem. Cum igitur finis humanæ naturæ, omnis naturæ facultatem excedat: non poterat homo ad prædictum finem peruenire. Et ideo Deus addidit humanæ naturæ donum iustitiæ naturalis: quæ quidem iustitia in hoc consistebat, quòd quamdiu fuit anima Deo subiecta, ipsi animæ subijciebantur omnes vires corporis, & ipsum corpus, ita quod nullus motus poterat esse in corpore, sine imperio rationis. Vnde in elementis, ex quibus corpus componitur, non fuisset aliqua pugna, nec in humoribus aliqua discrasia, si anima Deo perfecte subiecta fuisset. In viribus etiam corporis & animæ non fuisset motus contra imperium rationis: quia nec concupiscentia tetendisset effrenate in delectabile præter regulas rationis, potentias animæ & vires corporis regulantes, quantum ad obiecta & actus earum. Et ideo

Iustitia originalis in quo cōsisteret.

ideo statim amoto primo ordine, etiam secundus ordo est rationabiliter mutatus: quia quamcito anima fuit inobediens Deo, & corpus fuit inobediens animæ. De qua inobedientia dicitur: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, *et cetera*. Illud ergo quod hunc ordinem priuat, dicitur peccatum originale, id est priuatio originalis iustitiæ. Quod tali patet exemplo. Corpus in statu innocentiæ erat sicut equus infrenatus, qui ducitur secundum voluntatem sessoris, sed postquam frenum deponitur, inordinate mouetur. Ita etiam Deus in primo statu infrenabat corpus, quod moueri non poterat, nisi secundum regimen rationis: sed postquam homo peccauit, Deus frenum deposuit, & subtraxit, & sic effrenate effertur contra imperium rationis. Hoc est, quod dicitur: Caro concupiscit aduersus spiritum. Ex isto peccato multi defectus sunt in homine, sicut ex graui infirmitate corporali relinquuntur reliquiæ infirmitatis præteritæ, scilicet debilitas in operando, alteratio gustus in appetendo, visus in respiciendo, gressus in ambulando. Sic ex originali peccato quædam reliquiæ relinquuntur, quæ vulnera appellantur. Quod sic patet: quamdiu fuit anima Deo subiecta, nihil inordinatum contingebat in carne, nec in viribus animæ. Nam desiderium ordinate ferebatur in suum delectabile, & animus in aggressibile, & intellectus in intelligibile, & voluntas in appetibile.

Rom. 7. d

Gal. 5. c

Peccati originalis effectus.

Ex quo autem anima recessit a Dei imperio, statim inordinatio, & contradictio in omnibus accessit. Et sic desiderium vulneratum concupiscentia, animum discrasia, intellectum ignorantia, voluntatem malitia habuit. Sunt ergo ista quattuor vulnera ex primo peccato inflicta. Quorum primum, scilicet concupiscentia, est quasi vulnus insanabile, vnde miro modo inimicatur animæ: ideo assimilatur cuidam animali, quod vocatur enhydrus, quod mirabiliter inimicatur crocodilo. Cum enim sit animal venenosum inuoluit se in herba, quam crocodilus deglutiens, ex veneno moritur, & enhydrus de vẽtre eius exit illęsus: sic concupiscentia inuoluit se delectationibus, & homo deglutiens mundi delectabilia, deglutit concupiscentiam, qua anima venenatur, & priuatur vita gratiæ. Hæc est ergo plaga insanabilis, quæ quanto magis degustatur, tãto magis degustãs famelicus, redditur, vel efficitur. Et ideo dicitur in prouerbio, & habetur septimo Ethicorum: Quid oportet bibere eum, quem aqua suffocat? Quasi diceret: Sicut aqua suffocat non satiat, ita concupiscentiæ deditum, nihil est quod satiet. Hæc est plaga, quæ omne bonum eradicat spirituale, ideo dixit Daniel seni, qui in concupiscentiam Susannæ exarserat: Concupiscentia subuertit cor tuum. A corde siquidem procedunt sensus, & motus, & corporales actus. Vnde destructo corde, omnia illa destruuntur. Et sic concupiscentia cum cor subuertit, omnia alia bona consumit.

De concupiscentia.

Iulius Solin. Polyhist. ca. 34. post med.

Arist. 7. Ethic. c. 2.

Dan. 13. f

Secunda plaga est ignorantia, quæ vulnerat intellectum. Psalmus: Lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Sed omisso visu, amittitur omne gaudium, secundum illud: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Et hoc ideo, quia dulce lumen & delectabile est oculis, videre solem. Et ratio huius est, quia vt dicit sapiens, inter omnes sensus visus est diligibilior. Sed si hoc est de visu corporali, multo magis de visu spirituali. Hæc ergo plaga ex primo peccato est, quia omnes inuoluimur tenebris, vt dicitur in Iob.

De ignorantia.

Psal. 37. b

Tob. 5. b

Arist. 1. Metaph. tex. 1

Iob 37. d

Tertia plaga est passionis, vel impotentiæ discrasia, quæ potest dici infirmitas in anima ad similitudinem infirmitatis corporalis. Dicitur autem corpus infirmum, quando debilitatur vel in executione propriæ operationis, vel impeditur propter aliquam inordinationem partium corporis, ita humores, & membra non subduntur virtuti regitiuæ corporis. Sicut oculus dicitur infirmus, quando non potest clare videre: sic

De infirmitate.

A infirmitas animę dicitur, quãdo ipsa impeditur in propria operatione, eo quòd partes eius nõ subduntur regimini rationis. Vnde Philosophus in primo Ethicorũ cõparat incontinẽtem paralyticо, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipse disposuit. Ideo clamat Apostolus: Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Inter omnes autem passiones, quæ debilitant animam, nulla ita debilitat, vt amor carnalis. Vnde anima propter amorem languet. Languor autem est infirmitas animæ, vt dicit Tullius. Et ratio huius est, quia tunc anima infirmatur & languet, quando a propria & naturali forma discedit: hoc autem facit amor, qui trãsformat amantem in amatum, ita quòd amans iam non agit secundum suam formam, sed secundum formam amati.

Arist. 7. Ethic. c. 8. cõparat incõtinentẽ epilepticis.

Rom. 7. d

B Ideo dicebat sponsa in Canticis: Nũciate dilecto meo, quia amore langueo. Quando autem passio amoris multum intenditur, amittit rationis vsum, quia multi propter abundantiam amoris versi sunt in insaniam. Amor autem nihil aliud est, quam complacẽtia alicuius rei conuenientis, acceptæ per sensus. Ex hoc amore procedit concupiscentia, quæ tendit in rem amatã, nec potest quietari, donec perueniat, & cum peruenit, delectatur: quia delectatio nihil aliud est, quàm quietatio in re adepta. Hic plura dicta sunt, quæ possunt conuenire primo vulneri.

Cant. 2. b

Amor quid

C Quarta plaga est malitia, quæ vulnerat voluntatem. Sed videtur, quòd voluntas nullum peccatum committit ex propria malitia, quia sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus, Nullus ad malũ respiciens operatur. Ad quod dicẽdum, quòd malum non potest esse secundum se intentum, sicut vsurarius extorquendo vsuram, non intendit offensam diuinam, sed intendit multiplicare pecuniam. Vnde bene vellet si posset absque offensa Dei habere pecuniam, sed duobus propositis, offensam Dei negligit, & acquirit pecuniam. Et sic est de omnibus alijs.

De malitia

Dion. lib. de diu. nom. c. 4.

D *De Mortali peccato, & eius effectu.* *Cap. IV.*

Dicto de originali peccato, dicendum est de mortali. Et quæritur. Vtrum aliquid possit esse mortale peccatum. Et videtur quòd non, quia mortale dicitur, quod mortem infert: sed non potest inferri animæ mors, cum sit immortalis: ergo nullum peccatum est mortale.

Argumẽta in cõtrariũ.

E Item mors propria operatione hominem priuat, vnde homo mortuus nihil potest operari: sed peccatores in peccato existentes, multa strenue operantur, & perspicue intelligunt: & sic videtur, quòd nullum sit peccatum mortale.

Et dicendum, quòd multa sunt peccata mortalia, & vere aliquis actus humanus habet rationem peccati mortalis. Est enim peccatum mortale, quod corrumpit vitam, tollit efficaciam, dimittit viam, & obligat ad gehennam. Vita autem spiritualis consistit in calore, sicut vita corporalis. Vnde defectus caloris est defectus vitæ. Sicut videmus in morientibus, quòd paulatim calor deficit in extremitatibus corporis, quæ prius infrigidantur, & calor ad principium vitæ, id est ad cor recolligitur, qui cum ex toto deficit ibidem, vita totaliter perit. Huius exemplum videmus in lucerna, in qua quamdiu est calor, vel humor, vel liquor, tamdiu est ibi splendor luminis, & deficiente calore, deficit lumen: sic vita spiritualis non est aliud nisi quidam calor, id est amor diuinus, qui quidem duplicem faciem habet, secundum duplicem aspectum, vnam quæ respicit Deum, aliam quæ respicit proximum: quia charitas nihil aliud est, quam dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Illud ergo quod istum amorem corrumpit est peccatum mortale, sicut blasphemia, periuriũ, hæresis, & huiusmodi, quæ charitatem corrumpunt, quam habemus ad Deum: falsum testimonium, fur-

Peccati mortalis effectus.

F

Charitas quid.

Digitized by Google

A tum,& huiusmodi,quæ contrariantur charitati,quam habemus ad proximum, & omnia quæ præceptis decalogi prohibentur, peccata mortalia iudicantur.

Secundo tollit virtutis efficaciam. Ex quo enim homo in mortale se præcipitauit, iam non potest per se resurgere,nisi gratia Saluatoris mediante. Ideo dicitur in Psalmo, quòd homo est spiritus vadens, & non rediens,id est,per se in peccatum vadens,sed non per se resurgens. Sicut per se potest se proijcere in profundum lacum, vel lutum, sed non potest per se exire. Et ideo per se homo ad mortem vadit, sed non per se redit nisi miraculose: quia non est regressus de priuatione ad habitum secundum naturam.

Ps. 77. d

B Tertio dimittit viam. Omnis enim via ducit ad aliquem finem, sicut omnes viæ contra ciuitatem, ducũt ad ciuitatem. Vltimus autem finis omnium est vnus, scilicet Deus. Nam sicut ipse est vnum principium, & vniuersale, ita est vnus finis & vltimus omnium. Quando autem alius constituitur, diligitur, & eligitur, receditur ab hoc fine vltimo. Et cum finis sit maxime diligibilis, ille finis constitutus, diligitur plus quàm Deus,qui est vltimus finis. Hoc autem non potest sine mortali accidere,sicut patet in gulosis, qui vẽtrem pro Deo colunt. De quibus Paulus: Quorum Deus venter est. Et hoc sic patet. Si proponatur guloso Deus ex vna parte, & cibus delectabilis ex alia parte, ipse, spreto Deo incommutabili bono, per amorem cibo inhæret, tamquam vltimo fini. Et si luxurioso ex vna parte proponatur adulterium prout est delectabile,& ex alia parte Deus prohibens,contẽnit Dei prohibitionem, & se adulterinæ delectationi immergit, & deuiat a fine. Et hæc est differentia peccati mortalis a veniali: quia mortale totaliter elongat a via, & retrorsum graditur, & ideo quanto magis a via deuiat, tanto magis a fine recedit, & elongatur, iuxta illud Psalmi: Longe a peccatoribus salus: Veniale autẽ a via non abducit, nec ab vltimo fine separat.

Finis vltimus Deus.

Philip. 3. d

C

Ps. 118. u

D Quarto obligat ad gehennam, quod non contingit de veniali vel originali. Sed videtur inconueniens, quòd pro modica delectatione quis adiudicetur æternæ damnationi. Est dicendum quòd pœna commensuratur, secundum conditionem illius in quem peccatur. Vnde magis peccat, qui percutit militem, quàm qui rusticum: & magis qui regẽ offendit, quàm qui militem: et sic de alijs secundum gradum nobilitatis. Qui ergo offendit Deum, qui est infinitum bonum, merito pœnam incurrit infinitam, propter contemptum maiestatis diuinæ:& infinitati culpæ respondet infinitas pœnæ in damnatione. Vnde pœna damnatorum est infinita, et est finita. Finita est in acerbitate: et hoc respondet delectationi, quæ fuit in actu peccati. Infinita est in duratione: et hoc propter contemptum Dei qui est infinitus.

E

Pœna dãnatorum quo modo finita & infinita.

Ad illud quod obijcitur, quòd animæ non potest inferri mors, dicendum est, quòd duplex est mors, scilicet naturæ et culpæ. Quo ad mortem naturæ,anima dicitur immortalis: sed quo ad mortem culpæ moritur.Quia sicut dicit Augustinus in libro de mẽdacio, Sicut corpus viuit ex anima, ita anima viuit ex Deo: sed anima separata a corpore moritur corpus, ergo cũ Deus separatur ab anima,moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, *et cet.*

Ad opposita.

Est apud Aug. tract. 19. in Ioan. an. med. & in auctore libri de cog. vera vita. ca. 31. apud Aug. to. eo. Et de ver. Apost. ser. 13. in med. to. 10.

F

Ad aliud quod mors priuat ab operatione, dicendum quòd quidquid peccator operatur, mortuum dicitur,nec tamen debet cessare a bonis operibus. Sicut infirmus, si vtatur malis cibis leuiter moritur, si autem bonis, paulatim ad sanitatem reducitur.

De Venialis peccati essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia. Cap. V.

POst mortale et originale,dicendum est de veniali. Circa quod quattuor quærenda sunt,scilicet de ipsius essentia, efficacia, sufficientia, et indulgentia.

Quantum ad primum, peccatum veniale dicitur tripliciter, scilicet ab euentu, a causa, et sua natura. Ab euentu, quia omne mortale dicitur veniale per pœnitentiam, vt dicit Ambrosius. A causa, quando in natura sua habet, vt veniam mereatur, sicut peccatum, quod fit ex infirmitate vel ignorantia, habet in se causam veniæ. Nam qui ex infirmitate frangit ieiunium, non incurrit peccatum. Et si ex ignorantia aliquis faciat, quod non credat peccatum, veniam meretur. A sua natura & a suo genere, vt verbum otiosum, ridere, & huiusmodi.

Quot modis dicatur peccatum veniale.

Quo ad sufficientiam licet peccata venialia non sint determinata aliquo modo, possunt tamen reduci ad certum numerum,scilicet ad ternarium,scilicet lignũ, fenum,& stipulam. Et ratio huius est,quia veniale dicitur quod de facili purgatur, & consumitur, & ideo per hæc tria designatur, quia ab igne de facili combu runtur. Per lignum quidem, peccata venialia grauiora designantur, per stipulam leuiora, per fenum mediocria designantur. Et huius ratio est, quia omnia ternario consistunt. Vnde quælibet creatura habet suum ternarium, scilicet essentiam, virtutem, & operationem. Et quælibet operatio consistit in ternario, scilicet in principio,medio,& in fine. Et anima in sua natura habet ternarium, scilicet memoriam, intellectum, & voluntatem. Item peccata mortalia per tria distinguuntur, sicut dicit Glossa super Epistolam primam ad Corinthios: scilicet per ferrum, æs, & plumbum.

Venialium peccatorũ tres differentiæ.

Ternario omnia consistunt.

Glo. in ep. 1. ad Cor. c. 3.

Quo ad efficientiam, nota, quòd homo potest esse sine peccato mortali, sed non sine veniali. Et ratio huius, quia homo dum vnum veniale vitat, aliud incurrit. Vnde dicunt Doctores, quòd homo potest vitare quodlibet veniale in particulari, sed non in vniuersali. Et est exemplum de naui, in qua sunt multa foramina,quorũ quodlibet in particulari nauta opilare potest, sed non omnia simul. Et ideo sine veniali vix homo esse potest, dicente Ioanne: Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

Sine veniali peccato quo modo homo esse non potest.

1. Ioan 1. d

Quo ad indulgentiam,nota,quod sicut veniale multipliciter incurritur, ita multipliciter purgatur. Modi autem purgationis his versibus continentur:

Veniale peccatum multipliciter expiatur

Confiteor, tundo, conspergo, conteror oro.
Signor, edo, dono, per hæc venialia pono.

Id est depono & tollo. Remittuntur ergo per generalem confessionem, per pectoris tunsionem, per aquæ benedictæ aspersionem, per cordis contritionẽ, per Dominicam orationem, per confirmationem, ac Episcopalem benedictionem, Eucharistiæ sumptionẽ, offensæ condonationem, extremam vnctionem, leuem pœnitentiam, compassionem fraternam, vt patet in hoc versiculo:

Vnctio, pœna leuis, compassio quæ fit egenis.

Vide in Centiloquio de peccato veniali latius.

Centil. p. 1. sect. 6.

De radice peccatorum, quæ est amor sui. Cap. VI.

NVnc dicendum est de radice peccatorum,quæ radix dicitur amor sui. Sed videtur, quòd non. Illud enim quod est causa omnis boni, non potest esse causa omnis mali. Sed Apostolus cum dicit: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, *et cet.* probat charitatem esse causam omnis boni: ergo omnia bona sunt ab amore & charitate.

An amor sui sit radix omniũ peccatorum.

1. Cor. 13. b

Item ab eodẽ canali non potest exire dulcis & amara aqua, nec ab eadem arbore fructus bonus & malus. Et ita videtur, quòd nec ab amore, bonum meriti, & malum peccati.

Et dicendum quòd ab amore procedit omne meritum & demeritum, & omne bonum & malum: quia ab amore casto & diuino procedit omne bonum, sed ab

ab amore carnali procedit omne malum. Non potest autem procedere ab eodem canali numero, simul & semel bonum & malum, *et cet.* Sicut enim ab eodem foramine non fluit dulcis & amara aqua, sic nec ab eodem amore bonum & malum.

Dicendum est ergo, quòd amor sui est causa omnis mali, & peccati. Et ratione conuersionis, & ratione appropriationis, & ratione reflexionis. Ratione conuersionis, quia homini propositum est duplex bonũ, scilicet incommutabile, & æternum, & commutabile, & transitorium. Sed peccatum nihil aliud est, nisi spreto incommutabili bono, inhærere alicui commutabili, & temporali bono. Hoc autem non procedit, nisi ex aliquo inordinato appetitu, alicuius boni tẽporalis. Sed quòd aliquis appetat inordinate aliquod bonũ tẽporale procedit ex hoc, quòd inordinate, amat seipsum: quia amare aliquẽ non est, nisi velle ei bonũ. Et est in tãtũ quòd inordinatus amor sui, est causa omnis peccati. Quod patet in multis exemplis, tũ ex parte passionis animę, tũ ex parte peccatorum. Ex parte passionis animæ, quia amor est causa desiderij & delectationis: homo enim propter hoc desiderat aliquam rem, quia eam amat, & si non amaret non desideraret. Item delectatio ex amore causatur, quia vt dicit Augustinus amor inhians habere, quod amat, est cupiditas, eoq. fruens est lætitia. Item ab amore procedit tristitia, quia homo tristatur de re amissa, quia illam amat. Item ab eo procedit gaudium, & odium. Ideo enim aliquid odio habetur, quia est impedimentum eius, quod amatur. Ex parte etiam peccatorum, quia ex amore sui procedit superbia. Nam superbia est amor propriæ excellentiæ. Item inuidia, quæ est dolor de bono alterius, inquantum est diminutiuum proprij. Item accidia, quæ est tristitia de bono spirituali, inquantum per ipsum impeditur bonum temporale, vel corporale. Item ira, ideo enim quis accenditur ad vindictam, quia honor proprius nimis amatur. Item gula, & luxuria, quæ propter corporalem delectationem appetuntur. Et sic omnes malæ passiones, & vitia capitalia, ex amore inordinato tamquam a radice procedunt.

Amor sui est causa omnis mali, & peccati tripliciter.

S.Tho.1. 2. q.77.art.4. in corp.

Aug. li.14. de Ciu.Dei c.7.to.5.

Secundo ratione appropriationis. Bonũ enim commune melius est particulari. qui ergo appropriat sibi quod commune est, peccatum incurrit. Sicut vsurarius, qui vendit tempus, quod omnibus commune est, & omnibus rebus communius. Cum igitur amor est communius omnibus creaturis, & terrenis, & spiritualibus, & cælestibus, est super omnia diffusiuus, & ideo peccatum graue est, quòd vni soli approprietur.

Tertio ratione reflexionis. Est enim duplex amor, scilicet concupiscentiæ, & amicitiæ. Ex amore amicitiæ procedit bonum, quia talis amor diligit amicum, eo quia amicus. Sed amor concupiscentiæ super seipsum reflectitur, sicut homo diligit vinum non propter vinum, sed propter seipsum, quia sibi sapit. Et iste amor est, qui est causa omnis peccati.

Quare homo solus ex inferioribus creaturis possit peccare. Cap. VII.

Potest autem quæri quare homo potest peccare, & nulla alia creatura sub cælo. Ratio huius est, quia vbi non est voluntarium ibi non est peccatum: & ideo nec in brutis, nec in alijs creaturis potest esse peccatũ, Sed quia in homine est liberum arbitrium, ideo peccatum committitur ab eodem. Quod potest ostendi quadruplici ratione, scilicet ratione domicilij, ratione consortij, ratione iudicij, & ratione oppositi. Primo ratione domicilij, siue ratione loci, quia vt dicit sapiẽs locus est conseruatiuus locati, vnde res extra locum suum diu conseruari non potest. Et sicut est in corporalibus, ita est in spiritualibus. Si enim piscis extrahatur de mari, & ponatur in terra, post modicum moritur, quia est extra locum suum. Et si homo ponatur in mari moritur, quia mare non est locus eius proprius. Et rosa quamdiu est in spina recens conseruatur, quãdo autem a spina decerpitur, & in manu tenetur, corrumpitur, & marcescit, quia manus non est locus eius. Et hæc est causa quare leuia tendunt sursum, & grauia deorsum, quia scilicet vadunt ad locum proprium, vbi conseruantur. Et tanta est virtus loci, quòd quanto magis res appropinquat ad locum proprium, tanto fortius mouetur in ipsum. Vnde motus naturalis est in principio debilis, & fortis in fine. Et secundum hunc modum, quia anima est extra locum suum, non potest esse quin in peccatum labatur. Ideo dicitur in Canonica Ioannis: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Locus animarum Deus est, secundum illud Augustini: Circuiui in mente mea, *et cet.* Et ideo animæ Sanctorum, quæ sunt in Deo, sicut in loco proprio, peccare non possunt, de quibus Sapiens: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ, id est peccatum, in quo anima tormentatur, sicut ostendit Augustinus, dicens: Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sibi sit omnis inordinatus animus. Et ideo valde mirabile est, quòd homo animam suam ponat in loco immundo in hoc terrenitatis cœno. Ibi enim ponis animam tuam, vbi ponis amorem tuum. Amor enim applicat amantem cum amato, & ideo anima terrenis applicata, maculatur, & inficitur, vt dicitur in Osea: Facti sunt abominales, sicut ea, quæ dilexerunt.

Arist.4.Physicor. tex.4.

1.Ioan.1.d

Sap.3.a

Aug. lib.1. conf. c.12. to.1.

Osea 9. e

Secundo ratione consortij. Nam propter malum consortium inducitur ad peccandum, quia qui tangit picem inquinabitur, *et cet.* Psalmista: Et cum sancto sanctus eris. Et quia anima consortium habet ad carnẽ, ideo frequenter peccatum incurrit. Huius exemplum videmus in mari. Nam aqua maris in profundo vbi a terra elongatur habet dulcedinem, sed superius vbi ei admiscetur vapor terrestris a sole combustus, contrahit amaritudinem. Sic anima propter consortium ad terram, contrahit peccatum, quod est amarissimum, vt habetur in Ieremia: Vide quam malum, & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum, *et cet.* Sicut enim ex coniunctione ad Deum, causatur summa delectatio, & dulcedo, ita ex separatione summa amaritudo. Tanto autem quis a diuino consortio auertitur, quanto inferius delectatur, vt Gregorius dicit.

Eccli.13.a

Ps.17.c

Ierem.2.d

Tertio ratione iudicij. Anima enim in operando quodam vtitur syllogismo. Nam ratio superior proponit omne malum vitandum. Inferior subiungit: Fornicatio est malum. Sensualitas adiungit: Accedere ad hanc est delectabile. Si ergo voluntas sit fortis, & aspiciat ad hoc quod fornicatio sit malum, eliget non peccare. Si autem respiciat inferius ad hoc, quod est delectabile, eliget fornicari, & sic incurret peccatum, quia de agendis male iudicat. Vnde ita facit carp animæ, sicut quædam herba posita in igne, quæ trabes domus facit apparere serpẽtes. Caro enim continuo fumans, ita obumbrat aspectum intellectus, vt illud quod est amarum, faciat videri dulce, & bonum malum, *et cet.*

Quarto ratione oppositi, quia quælibet res habet diuersas conditiones, & secundum vnam est appetenda, & secundum aliam est fugienda, sicut patet in pulchritudine. Pulchritudo enim potest appeti inquantũ est quædam resultatio diuini decoris, & secundum hoc bonum est respicere pulchrum. Et secundum hũc modum loquitur Psalmista: Delectasti me Domine in factura tua. Sed quia aspectus pulchri incitat ad concupiscentiam, ideo aspicere pulchrum est malum. Vnde dicit Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo. Sic ergo res quæ sensui obijcitur propter diuersas conditiones ducit hominem in errorem, dum vnã considerat, & aliam negligit. Sicut patet de medico, qui iudicat aliquid esse expediens vni ægro, considerata

Ps.91.a

Prou.vlt.d

Digitized by Google

-rata vna eius infirmitate, quod tamen non est sibi expediens simpliciter propter aliam ægritudinem quam non considerat, quæ ex curatione alterius augmentatur. Exemplum horum videmus in piscibus, qui videntes escam, & non aduertentes hamum sub ea latentem, volentes capere escam, capiuntur ab hamo. Similiter aues videntes virgulas, et non aduertentes viscum, dum in virgulis resident, capiuntur a visco. Hoc etiam patet in his, qui propinant venenum: homo enim considerans poculum, et non attendens venenũ, bibens poculum a veneno occiditur. Sic peccator considerans rem delectabilem apparentem, et non attendens amaritudinem latentem, incidit in peccatum. Et huius signum est, quia vt dicit sapiens, Praui replentur plenitudine, quia dum sentiunt amaritudinem pœnitent, quia conscientiæ eorum remurmurant de peccato. Sic ergo patet, quòd peccatum potest esse in hominibus, et non in alijs sensibilibus.

Quare peccatum non vitatur nisi prius cognoscatur. Cap. VIII.

Peccatum quot modis cognoscitur

QVæritur quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur. Ad quod dicendum, quòd peccatum cognoscitur tripliciter. Primo ex opere, quia sicut dicit Augustinus contra Faustum: Peccatum est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. *Aug. li. 22. cont. Faust. Man. c. 27. to. 6.* In dicto peccatum est, quia cum locutio inuenta sit ad exprimendum conceptum cordis, vel conceptionem, quandocumque quis loquitur quod in corde non habet, discordat a lege æterna, quæ est regula humanorũ actuum. *Leuit. 19. c* Ideo præcipitur in Leuitico: Non periurabis. In quo prohibetur mendacium. Item consistit in facto, cuius ratio est, quia cum manus sit ministra rationis, vt dicit sapiens, *Arist. lib. 4. de part. animal. c. 10.* conceptiones enim rationis per manus explicantur: quandocumque manuale opus discordat a lege diuina, quæ dicit, Non occides, Non furaberis, peccatum incurritur. Item consistit in desiderio, et concupiscentia. Concupiscentia enim præter rationis regulam est peccatum, quia quilibet debet esse contentus suis terminis, et ideo hoc prohibetur lege diuina, quæ dicit: Non concupisces rem proximi tui.

Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 16. to. 1. Idem li. 83 q. q. 30. to. 4.

Secundo cognoscitur ex fine. Et ideo dicit Augustinus in libro de libero arbitrio: quòd peccatum nihil aliud est quàm neglectis regulis æternis, temporalia sectari. Et in libro octuaginta trium quæstionum dicit, quòd omnis humana peruersitas est vti fruendis, et frui vtendis. Et ratio huius est, quia cum omnis res ordinetur ad finem debitum, quando a fine deuiat incurrit peccatum, sicut patet in operibus naturæ. Homo enim generans, intendit generare sibi simile, secundũ omnium membrorum proportionem. Quando vero conceptum generatur cum duobus capitibus, vel duobus digitis, dicitur esse peccatum naturæ, quia deuiat a debito fine. Et secundum hunc modum, cum homo sit ordinatus tamquam ad debitum finem ad diligendum æterna, ideo natura dedit homini oculos sursum, vt respiciat quod diligere debeat. Quia dicitur in Ethicis: Nullus diligit aliquid, nisi præ delectatione visus, sicut patet in amore carnali, quia homo videns rem pulchram et delectabilem, incipit eam ex eius visione diligere, et diligendo desiderare, et desiderando apprehendere, et cum adeptus fuerit, tunc in bono conuenienti incipit delectari. Sic debet homo sursum oculos dirigere, et cælestia contemplari: quia ex hoc generabitur amor, et ex amore desiderium, et ex desiderio acquirendi studium. Sed quia peccatores, vt dicitur in Psalmo, *Psal. 16. c* Statuerunt oculos suos declinare in terram: ideo terram diligunt, et sic deuiant a recto fine, ex quo incurrunt peccatum.

Diony. c. 4. de diu. nomin.

Tertio cognoscitur ex ratione, quia vt dicit Dionysius: malũ hominis est cõtra rationem esse. Et quia ratio est regula proxima humanorum actuum, ideo si A volumus videre vtrum aliquis humanus actus sit rectus vel vitiosus, inspiciamus regulam rationis. Sicut patet in artificialibus, quia tunc lignum cernitur rectum vel obliquum, si apponatur regulæ rectæ. Rectum enim est iudex sui et obliqui. Et hoc patet in actu comestionis. Cum enim in homine sit regula rationis, et concupiscentia carnis, si homo sumat cibum existimans sibi necessarium, secundum quòd ratio dictat, non incurrit peccatum, etiam si quantitatem excedat. Si autem propter concupiscentiam sumat, vel propter delectationem solum pertinet ad gulæ peccatum. Et sic patet, quòd ratio est recta mensura, & B regula actuum humanorum, quantum ad bonitatem moralem: & si ab hac discordatur, incurritur peccatum.

Aug. lib. de nat. bon. c. 4. to. 6.

Quarto cognoscitur ex priuatione, quia secundum Augustinum, in libro de natura boni: Peccatum est priuatio speciei, et modi, et ordinis. Secundum quæ tria dicitur: *Sap. 11. d* Omnia constituisti in numero, pondere, et mensura. Ita quòd pondus referatur ad ordinem, mensura ad modum, et numerus ad speciem: quia vnaquæque res dicitur mensurata, pulchra, et ordinata natura. Quælibet enim res mensuratur his tribus dumtaxat exceptis, scilicet gratia Christi, charitate Dei, luce cæli. C Gratia Christi mensuram non habet. Nam Deus omnibus sanctis gratiam mensuratam dedit, filio autem dedit spiritum non ad mensuram, vt dicitur in Ioanne. *Ioan. 3. d* Et ratio huius est, quia ipse fuit fontale principium, a quo est omnis gratiarum influxus. Propter quod ipse dicit: *Ioan. 7. b* Qui credit in me, de ventre eius fluent aquæ viuæ. Item charitas non habet mensuram respectu Dei: quia cum charitas eius non sit, nisi respectu boni, et vbi est maius bonum ibi sit maior amor, sicut homo magis diligit aurum quàm argentum, quia vbi maius bonum inuenitur, illud magis diligitur, et Deus est infinitum bonum, in tantum D quòd quanto plus diligitur Deus, tanto diligibilior inuenitur: ideo dicit Bernardus: *Bern. li. de Dilig. Deo. statim a princ.* Modus diligendi Deum, est sine modo diligere. Item lux cæli non habet mensuram respectu sensibilium, quia cum sensibilia habeant virtutem determinatam, et mensuratam, vt patet in arboribus, nam arbor vnius speciei non extendit se ad producendum fructus alterius speciei, vel arboris, sicut ficulnea non facit vuas. Lux autem ad omnia se extendit. Vnde dicit Dionysius, loquens de radio solari, quòd ad sensibilium generationem confert, et ad vitam mouet, nutrit, perficit, et auget. Aliæ vero res, habent determinatam mensuram in augmen E to et diminutione. Vnde sapiens dicit: *Arist. lib. 1. Phy. tex. 36* Quod omnium natura constantium, terminus est et ratio magnitudinis et augmenti, sicut patet in natura humana. Nam est terminus aliquis in augmento, vt in gigantibus, et in diminutione vt in pigmeis, et sic est de singulis rebus: quia secundum rerum diuersitatem, est diuersitas mensurarum. Anima etiam rationalis habet hanc mensuram, quia potest capere omnes scientias et virtutes, et potest esse habitaculum creatoris. Illud autem quod hanc mensuram minuit et destruit est peccatum: quod animam ita astringit, quòd Deus in ea habitare non possit. Exemplum huius patet in mate- F rialibus. Peccatum enim facit in anima quod frigus in aqua. Aqua enim antequam congeletur, est receptiua corporum, quæ immittuntur: postquam autem per frigus congelatur, ita constringitur, quod nihil in ea recipitur, nisi resoluatur per calorem. Sic anima per peccatum tantum constringitur, quòd nulla virtus in ea recipitur, et Deus inde recedit, nisi calore gratiæ resoluatur. Et sic patet, quòd peccatum corrumpit animæ mensuram.

Item quælibet res est suo modo pulchra, licet aliquando videatur deformis: quia secundum diuersitatem rerum, est diuersitas pulchritudinis, quia quod est pulchrum in homine, non est pulchrum in equo. Et secundum hunc modum dicit Dionysius, quòd illud quod-

Digitized by Google

quod est laudabile in vno, est vituperabile in alio: sicut esse furibundum est laudabile in cane, & vituperabile in homine. Et esse mansuetum, est laudabile in homine, & vituperabile in cane. Et sic est de pulchritudine, quia videmus, quòd rubedo est pulchritudo in rosa, & albedo in lilio, & nigredo est pulchritudo in equo, & turpitudo in homine, licet apud Aethiopes quanto quis nigrior, tanto pulchrior reputetur. Vnde dicitur, quòd apud eos imago Christi colore nigro depingitur, & diaboli albo. Sic anima habet suam pulchritudinem, scilicet claritatem: quia anima est splendor diuinæ lucis. De quo Psalmus: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nihil autem tollit illam pulchritudinem, nisi peccatum: quia peccatum est quoddam obstaculum, quod interponitur inter animam, & Deum, siue lucem diuinam. Vnde sicut videmus, quòd quando arbor, vel turris opponitur radijs solis, ex opposito facit vmbrã: ita peccatum quod interponitur inter lucẽ diuinam & animam, facit vmbrã in anima, & sic anima peccatoris remanet vmbrosa, & tenebrosa, & amittit nitorem, & pulchritudinem suam. Et hoc deplorat Hieremias: Quo modo obscuratum est aurum. Sic ergo peccatũ est corruptio speciei.

Psal. 4. b — *Thren. 2. a*

Item quælibet creatura est ordinata. Ordinatur autem ad duo, scilicet ad operationem, & operatio ad delectationem. Operatio autem hominis est duplex, scilicet intelligere veritatem, & diligere bonitatem. Illud autem quod corrumpit intellectũ, non est nisi peccatum. Vnde primus homo licet fuerit mente præditus, tamen per peccatum fuit obtenebratus, & per consequens totum genus humanum fuit tenebris inuolutum. Et ideo quantumcumque studeant homines, non possunt peruenire ad cognoscendum plene veritatem, licet quilibet apponat aliquid, ad istam quoque cognitionem det operam studio veritatis, sicut patet de Philosophis, & Doctoribus sacræ Scripturæ. Et sic ex omnibus congregatis licet cognitio veritatis aliquod magnum augmentum recipiat, tamen adhuc pro maiori parte remanet veritas incognita: quia quamdiu sumus in præsenti vita, non possumus cogitare primam veritatem. Et hoc est in nobis valde miserabile, quia illud quod valde lucet, non possumus respicere, scilicet Deum & substantias separatas. Vnde exemplum ponitur a sapiente, quòd sicut oculus noctuæ non potest respicere lucem Solis, sic nos nõ possumus respicere lucẽ Creatoris. Et huius exemplũ videmus in naturalibus. Illud enim quod maculat oculũ, impedit oculi visionẽ. Vnde oculus maculosus non potest clare videre: sic cũ peccatũ maculat animã impedit intellectualẽ eius visionem, ideo diminutę sunt veritates a filijs hominum.

Arist. 2. Metaph. tex. 1 — *Psal. 11. A*

Item operatio ordinatur ad delectationem: quælibet enim propria hominis operatio habet annexam delectationẽ. Et virtus etiã facit delectabiliter operari, quia in modum naturæ inclinat, vt dicit Tullius. Ideo dicitur secundo Ethicorum. Signum autem generati habitus, oportet accipere in operatione delectationẽ. Illud autem quod impedit delectationem est peccatũ, quia licet luxuriosus faciat aliquando casta opera, non tamen facit vt castus, quia castus talia delectabiliter operatur, & luxuriosus cũ tristitia, & sic de similibus, & sic peccatum priuat delectationem ad quam operatio ordinatur. Et sic patet, quòd peccatum priuat modum, speciem, & ordinem. Huius exemplum habetur in infirmitate corporali, quę priuat a corpore modum, quia totum attenuatur: speciẽ, quia totaliter deformatur: & humorum ordinem ex quibus componitur, *etc.*

Arist. 2. Ethic. c. 3.

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS OPVSCVLVM.

Quod DIÆTA salutis inscribitur.

Diata nomen significationes varias sortitur. Nam habitationem in hortis amœnitatis & voluptatis causa extructam significat, & cenaculum in ædibus. Vnde quidam diatas affirmant dictas, eo quòd in eis per diem ederetur, idq. Varronis auctoritate fulciunt. Diata quoque vocatur victus ratio, & illa pars medicina quæ victu medetur, diatetica nuncupatur. Postremo diata, vnius diei iter significat, vt legitur in cap. Nonnulli de rescr. & in c. Quamuis. §. 1. de offic. ord. lib. 6. Ex hac significatione S. Bonauentura huic Opusculo nomen dedit Diata salutis, diatamq. pro via vsurpat, vt ex ipso procemio patet. Diuiditur autem hoc Opusculum in nouem diatas & decem titulos cum appendice quadam. Ratio autem quare plures sint tituli, quam diata, hac est: quia nouem vijs ab Auctore constitutis ad vltimum terminum peruenitur, extra quem non est vlterius progrediendum. Ideoq. tituli nouem sunt pro diatarum ratione, de peccatis, de pœnitentia, & cet. Titulus vero decimus de gloria paradisi, & de pœnis inferni tractat: quia post iudicium generale. electi ad calestem paradisi patriam aternis afficiendi pramijs conuolabunt: reprobi vero in inferni baratrum aternis affligendi cruciatibus detrudentur. Has omnes vias Sanctissimus Dauid complexus est breui illo versu Psal. 36. Declina a malo, & fac bonum. Nam prima diata initium seu terminus a quo ad pœnitentiam peruenitur, peccatum est, ab eoq. statim declinare oportet, nihilq. in eo immorari. Beatus enim vir ille est, vt idem Propheta Psal. 1. testatur, qui in via peccatorum non stetit. Itaque statim hac via declinata, per alias diatas siue vias, qua ad bonum faciendum spectant progrediendum est, quousque ad aternam patriam perueniamus. Appendix vero applicationem materiarum diata salutis continet, quibus in Dominicis, & festiuitatibus Sanctorum per annum occurrentibus, quodam tibi proposito themate, concionatores vtantur. Est sane Opusculum hoc, miro artificio compositum, sacra Scriptura locis totum refertum, pulchris etiam similitudinibus ornatum: quibus res de qua agitur confirmari, & veluti imago ad viuum expressa ob oculos poni possit. Ideoque omnibus legentibus non mediocrem vtilitatem prastat, ijs vero maximam, qui in prædicationis verbi Dei munere versantur.

PROOEMIVM.

HAec est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram neque ad sinistram, ait Isaias. Magnam misericordiam facit, qui erranti viam ostẽdit maxime de nocte in terra hostium, & tempore guerrarum. Errantes sunt peccatores, iuxta illud quod dicitur: Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Et Ioannes dicit: Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum igitur omnes simus peccatores, ergo omnes sumus errantes, sicut

Isa. 30. e — *Rom. 3. a* — *1. Ioan. 1. e*

Isa. 53. b cut dicitur: Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit. Nox est peccatum instar niuis frigidum, id est infrigidans dilectionem: obscurum, id est obscurans rationem: ineptum faciens ad bonam operationem. *Ioan. 9. a* Venit, inquit, nox quando nemo poterit operari. Terra hostium, est mundus, in quo principatur diabolus, vt testatur Dominus, dicens: *Ioan. 12. e* Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Tempus guerræ, est tempus præsentis vitæ: quia nunc caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt dicit Apostolus. *Gal. 5. c* Quia igitur omnes peccatores & errantes sumus, per consequens extra viam veritatis imus, et in nocte, & in terra hostili, & in tempore guerræ mortales sumus et existimus. Ideo prædicator verbi diuini, maximam misericordiam facit errantibus, in tantis periculis constitutis, quando viam salutis eis ostendit. Vnde magnum meritum apud Deum & coronam acquirit. Ideo dicitur: *Iac. 5. d* Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. *Officiũ prædicatoris.* Officium enim prædicantis verbum Dei, est proprie errantes dirigere, et ad viam salutis reuocare. In cuius persona verbum Dei promissum peccatoribus errantibus, est authentice proclamatum, cum dicitur: *Hæc est via ambulate in ea.*

Peccatores tripliciter errare possunt. Quoniam autem peccatores tripliciter possunt errare, scilicet malam viam eligendo, & in via errando, & a via diuertendo: ideo prædicator in verbis istis propositis, docet nos specialiter tria de via ista salutis, scilicet, salubriter eligere, viriliter incedere, & viæ salutis insistere. Primo igitur docet nos viam salutis subtiliter eligere, cum dicit: *Hæc est via*, scilicet & nulla alia ad salutem eligenda. Secundo docet nos per viam salutis viriliter incedere, cum dicit: *Ambulate in ea*, quasi diceret, studete remanere in illa. Tertio docet nos, viæ salutis insistere, cum infertur: *Nec ad dexteram, nec ad sinistram*, quasi diceret nolite diuertere ab ea. Primo ergo docet nos prædicator viam salutis eligere, cum dicit: *Hæc est via*, id est non erroris, sed veritatis: non periclitationis, sed salutis: non ad infernum, sed ad cælum. Et nota, quòd hæc via salutis habet specialiter nouem diætas. Prima est a peccato ad pœnitentiam, tamquam ad medicinam & remedium peccatorum. Secunda est a pœnitentia ad præcepta. Tertia est a præceptis ad consilia. Quarta est a consilijs ad virtutes, tamquam ad instrumenta quæ docent operari recte. Quinta est a virtutibus ad dona Spiritus sancti, quæ docent operari, faciliter & expedite. Sexta est a donis ad beatitudines, quæ docent operari perfecte. Septima est a beatitudinibus ad fructus spiritus, qui docent operari delectabiliter, & deliciose. Octaua est a fructibus ad iudicium. Nona est a iudicio ad cælum. Et secundum hoc in præsenti opere, quod dicitur via vel diæta salutis, sunt decem tituli.

In primo agitur de vitijs, a quibus est mouendum, & recedendum.

In secundo agitur de pœnitentia.

In tertio de præceptis moralibus, a Deo hominibus datis.

In quarto de consilijs Euangelicis.

In quinto de virtutibus Theologicis & Cardinalibus.

In sexto de septem donis Spiritus sancti.

In septimo de beatitudinibus Euangelicis.

In octauo de duodecim fructibus spiritus.

In nono de iudicio generali.

In decimo de inferno, & pœnis, nec non & de gloria paradisi.

A

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS PRIMVS

De peccatis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

B

De peccato in communi. Cap. I.

C

PRIMO igitur nota de peccato, vel vitio in communi. Et est sciendum, quòd peccatum, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt dicit Augustinus. *Diffinitio peccati.* Et est sciendum, quòd est vitandum specialiter & præcipue *Aug. lib. 22 cõt. Faust. Manich. c. 27. to. 6.* propter tria. Primo, quia est deformitas, quam Deus detestatur. iniquitas, quam dæmon amplexatur: & infirmitas, qua mundus dissipatur. Primo, peccatum est detestandum, quia est deformitas, quam Deus summe detestatur. Vnde nota, quòd nihil posset cogitari, D quin Deus fecerit propter odium peccati, ipse enim propter peccatum semel fere dissipauit omnia opera sua; scilicet totum mundum per diluuium, vt patet in Genesi. *Gen. 7.* Alij autem reges & potentes in præiudicium inimicorum depopulant terras eorum: Deus autem dissipauit terram propriam, quia peccatum intrauerat terram suam. Item non solum habet peccatum odio, sed & quidquid peccatum tangit. Alij autem homines propter vinum corruptum, non proijciunt in mari vasa aurea, vel argentea, sed seruant vasa, & vinum effundunt: Deus autem non solum peccatum, sed etiam vasa peccati, id est creaturas rationales, scilicet animas E ad suam imaginem factas, & suo pretioso sanguine redemptas, in odium peccati proijcit in oceano infernali: quia vt dicitur, Odio est Deo impius, & impietas eius. *Sap. 14. b* Deus insuper in tantum peccatum odit, quòd propter peccata mundi innocentem vnigenitum interfecit. Vnde dicitur: Propter scelus populi mei percussi eum. *Isa. 53. c* Et ipsemet Dei filius vt peccatum interficeret, vel occideret, tradidit in mortem animam suam, vt dicitur similiter ibidem. *Ibid. d* Nullus autem inuenitur, qui tam odiat inimicum, quòd in eius odium vellet interficere vnigenitum proprium, vel etiam semetipsum. Item Deus persecutus est peccatum ab initio, F intantum, quòd proiecit ipsum de cælo, & videns quòd remanserat in mundo, ipse in propria persona descendit in mundum, vt de ipso fugaret peccatum: & tandem in iudicio proijciet, & includet ipsum in inferno, quia dicitur: Proijciet in profundum maris omnia peccata nostra. *Mich. 7. d*

Secundo peccatum est iniquitas, quam dæmon amplexatur. Et nota quòd triplex est signum, quòd peccatum placet diabolo. Primum signum est, quia in nullo alio delectatur, quia ipse non vult aliud balneum, non quærit aurum, non amat argentum, quia in persona eius dicitur: Da mihi animas, cetera tolle tibi. *Gen. 14.* Sicut enim auis rapax amat cor prædæ: sic ipse cor hominis, vt patet de illo qui interrogauit diabolum quid plus

plus amabat, & diabolus respondit, quòd tria præcipue, scilicet lunam primam, rotam solis, & ferrum molle. Hoc est cor, quòd componitur ex tribus litteris, quæ habent illas tres figuras. Secundum signum quòd diabolus amat peccatum, est: quia in procurando peccatum numquam fatigatur. Etenim sex millia annorũ sunt, & amplius, quòd nihil aliud fecit, quàm procurare peccata. Vnde quando Dominus interrogauit eum, Vnde venis? respondit: Circuiui terram, & perambulaui eam, *et cet.* (Iob.1.b) Non licet enim sibi capere cibum nec somnum, tantum est occupatus in negotio peccatorum, iuxta illud: Qui me comedunt, non dormiunt. (Iob 30.e) Tertium signum, quòd diabolus amat peccatũ, est: quia numquam potuit nec poterit peccato saturari. Iam enim non possunt numerari illa infinita millia hominum peccatorum, quos absorbuit, & deuorauit, & tamen est adhuc famelicus, & sicut leo circuit quęrens quem deuoret vt habetur in prima Petri: (1.Pet.5.e) Adhuc etiam est insatiabilis peccato non solum famelicus, sed etiam sitibundus. Vnde dicitur: Absorbebit fluuium & non mirabitur, & habet fiduciam, quòd influat Iordanis in os eius. (Iob 40.e) Peccatores cum impetu currentes in os eius, id est in infernum, vocantur hic fluuius quem absorbet diabolus, & non miratur: iusti vero quieti & pacifici dicuntur Iordanis, qui interpretatur humilis descẽsus, & tales summe diabolus desiderat absorbere. Exemplum in vitis patrum de capitulo dæmonum, & singulis dæmonibus, de peccatis & malis quæ procurauerant reddentibus rationem, & de illo qui specialiter fuit laudatus & honoratus a principe eorum, & in cathedra collocatus, quia fecerat fornicari vnum monachum, quem in quadraginta annis vix traxerat ad peccatum.

Tertio, peccatum est infirmitas qua mundus dissipatur. Et nota, quòd peccatum est febris tertiana propter triplicem concupiscentiam, scilicet diuitiarum, deliciarum, & honorum, de qua dicitur: (1.Ioan.2.c) Omne quòd est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Quartana etiam est propter quadruplicẽ gradũ peccati, scilicet cordis, oris, & operis, & consuetudinis, contra quæ dicitur: (Cant.6.d) Reuertere reuertere Sunamitis, id est anima misera, quater dicit reuertere, propter illa quattuor prædicta. Est etiam febris quotidiana propter peccatum superbiæ, quòd est in omni peccato: & continue, vel continua est, quia est valde periculosa. Nam sicut febris continua aliquãdo aufert vitam temporalem, vel corporalem, et confert mortem corporalem: sic peccati infirmitas aufert vitam, non solum temporalem, sed & aliquando spiritualem, quia confert mortem infernalem, vel æternalem. Podagra pedum vel gutta est, propter peccatum acediæ. Paralysis manuum est, propter peccatum inuidiæ, vel iræ. Hydropisis est propter peccatum auaritiæ. Dolor viscerum vel tortiones propter peccatum iracundiæ. Squinantia propter peccatum gulæ. Lepra propter peccatum luxuriæ. Et propter hæc omnia dicitur de peccatore: (Isa.1.a) A planta pedis vsque ad verticem capitis, non est in eo sanitas.

De peccato in speciali. *Cap. II.*

Secundo, nota de vitijs in speciali. Et est sciendum, quòd septem sunt vitia principalia & capitalia. Quinque dicuntur spiritualia, scilicet superbia, inuidia, auaritia, ira, & accidia: duo vero dicuntur carnalia, scilicet luxuria, & gula. Vnde versus:

Dat septem vitia dictio saligia.

In qua scilicet sunt tot litteræ, quot sunt vitia capitalia, licet non sit in vitijs, & litteris idem ordo. De quolibet vitio nota præcipue tria, scilicet typum quem præfert, fetum quem profert, & damnum quod infert.

Similitudinis peccati in cõmuni. PRIMO enim notandæ sunt adaptationes peccati in communi. Et nota, quòd peccatum est sicut putredo in pomo. Sicut enim putredo aufert pomo de-

A corem, valorem, colorem, odorem, & saporem: sic peccatum aufert animæ decorem vitæ, et odorem famæ, valorem gratiæ, et saporem gloriæ. Vnde dicitur: Quasi putredo consumendus sum. (Iob 13.a)

Secundo peccatum est sicut vulnus in corpore humano, nam recenter vulneratus, permittit se tangi, et vulnus premi et inuestigari, sed post tertium diem, non sine magno dolore tangitur in vulnere: sic peccatum in sua recentia cito curatur, et post tertium diem est grauissimus dolor vulnerum. Vnde dicitur: Die tertia quando grauissimus dolor vulnerũ erat, acceptis gladijs duo filij Iacob Simeon et Leui fratres Dinæ, ingressi sunt vrbem confidenter, et Emor, et Sichem (Gen.34.g) B pariter necauerunt: quia scilicet quasi intolerabilis est correctio, vel sanatio peccati post tres dies. Tres dies isti sunt peccati perpetratio, peccandi consuetudo, et peccati obstinatio. Nam post istum tertium diem, peccator non permittit se tangi per correctionem, iuxta illud: Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. (Prou.18.a) Dicunt enim illud: Loquimini nobis placentia, videte nobis errores: (Isa.30.b) excæcauit enim eos malitia eorum. Vnde etiam odio habuerunt corripientem in porta, vt habetur in Amos. (Amos 5.e)

Tertio peccatum est, sicut falsitas in panno. Nam sicut mercator de falso panno non ostendit emptori C medium, neque finem, sed tantum caput: sic diabolus qui est mercator peccati, ostendit fatuo emptori solum caput panni, id est delectationem culpæ, non medium id est remorsum conscientiæ, vel finem, id est pœnam gehennæ. De hac mercantia dicitur: Sicut emens, sic ille qui vendit: (Isa.34.a) quia scilicet tam peccator quàm diabolus in mercatura peccati est deceptus.

Quarto peccatum est sicut taberna diaboli, in qua vendit vinum voluptatis in mundo pro pretio animæ: & sicut tabernarius ponit tres taxillos in taberna, quibus occupantur ribaldi: sic diabolus in taberna peccati ponit pro ribaldis, id est pro amatoribus voluptatis, D tres taxillos, id est tres concupiscentias mundanas, de quibus habetur in Ioanne: Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vitæ. (1.Ioan.2.c)

Quinto, peccatum est sicut ludus aleatoris, qui vulgo dicitur ludus corrigiæ. Nam sicut ille falsus aleator, id est corrigiator permittit illos homines in principio aliquid lucrari, et finaliter aufert et recuperat totum, quod amiserat, et cum hoc lucratur ab eis quidquid habent, etiam quandoque vestes: sic diabolus tamquam falsus aleator permittit peccatorem in aliquo temporali prosperari, sed finaliter aufert animam, et corpus, gratiam et gloriam temporalem, et substanE tiam. Contra quod Sara gloriabatur, dicens: Numquam cum ludentibus miscui me, (Tob.3.e) id est cum dæmonibus siue aleatoribus.

Sexto, peccatum est sicut rete, et sicut virga inuiscata, nam sicut piscis in retibus se agitando, se plus inuoluit, et auis plus ambulans per virgam inuiscatam fortius se capit: sic peccator magis elongatur a Deo, et strictius illaqueatur a diabolo, quia de tali dicitur: Tenebitur planta illius laqueo. (Iob 18.b)

Septimo, peccatum est sicut vinculum, quo ducitur F porcus ad macellum, et bos ad victimam, et quo ligatur falco ad perticam, et simia ad truncum. Sicut enim carnifex ducens porcum, non stringit nimis pedem eius ne clamet: sic diabolus non stringit nimis peccatorem per temporalem aduersitatem, ne clamet per confessionem vel orationem, vt sic ducat eum liberius ad macellum infernale. Vnde dicitur: Ignorat, quòd ad vincula stultus trahitur. (Prou.7.d) Item, sicut bos ligatus, non sentit se esse ligatum, quando ducitur ad macellum, nisi quando vult fugere. Item, sicut simia non sentit se esse ligatam, nisi cum vult pilotam a se remouere, nec falco, nisi cum vult de pertica volare: sic peccator non sentit vinculum peccati, dum perpetrat et in peccato perseuerat, sed tunc vincula sentit, cum anima infelix a corpore recedit.

De

Digitized by Google

De superbia. Cap. III.

Ex Aug. de Gen. ad lit. c.14. to. 3. et li.14. de Ciuit. Dei, c.13. to.5. SVperbia est libido dominãdi, vel appetitus propriæ excellentiæ. De qua nota tria: Typum quem præfert, fetum quem profert, & damnum quod infert. Superbia igitur, quæ est primum & principale, ac capitale vitium, habet multiplicem typum in natura & in Scriptura, cui congrue comparatur.

Nouem cõparationes Superbiæ. Comparatur primo vento propter tria. quia ventus extinguit lucem, & exsiccat rorem, & exufflat puluerem: sic superbia extinguit lucem sapientiæ, exsiccat rorem gratiæ, exsiccat, vel exufflat puluerem vanitatis mundanæ, & ideo cum homo sit puluis ex sua conditione, iuxta illud: Puluis es, & in puluerem reuerteris: *Gen. 3. d* magis timendus est ventus superbiæ in alto quàm in basso, id est in statu prælationis, quàm subiectionis: quia ventus si in alto puluerem inueniret, citius exufflaret, quia *perflant altissima venti*, vt dicit Poeta.

Secundo, comparatur superbia fumo. quia sicut fumus magis ascendendo deficit: sic superbus plus exaltatus, plus euanescit, iuxta illud: Mox vt honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient. *Psal. 36. d*

Tertio, comparatur paleæ propter leuitatem, & inconstantiam, & defectum valoris. quia sicut torrens trahit paleas & ista leuia ad oceanum: sic torrens tentationis trahit secum vanos, non humiles, ad oceanum inferni.

Quarto, comparatur stillæ aquosæ. quæ inflat, & statim adnihilatur, et vesicæ, quæ mox deficit dum tamen acu pungatur: sic superbus mox inflando deficit, et punctus modica febre, vel tribulatione adnihilatur.

Quinto, comparatur araneæ. quia sicut aranea se euiscerat texendo telam, vt muscas capiat: sic superbus perdit animam, vt capiat laudem humanam. Vnde dicitur: Telas araneæ texuerunt. *Isa. 59. a*

Sexto, comparatur feretro. quia sicut feretrum tunc solum ornatur, cum mortuus in eo ponitur: sic viri, et mulieres præcipue tunc ornant feretrum corporis sui per exteriorum vestium paraturam, cum anima intus est mortua per superbiam.

Septimo, comparatur superbus luctatori incauto. Nam si in lucta vnus de luctatoribus possit leuare pedem alterius, deijcit ipsum: sic si dæmon possit leuare pedem id est hominis affectionem per superbiã, deijcit eum in damnationem æternam. Vnde dicitur: Deiecisti eos, dum alleuarentur. *Psal. 72. c*

Octauo, comparatur gallinæ. quia sicut gallina statim cantat, cum posuerit ouum: sic superbus statim vult videri, cum fecerit aliquod opus bonum.

Nono, comparatur lupo. Dicitur enim quòd lupus vno mense viuit de vento: sic superbus vno mense, id est mensura vitæ suæ, viuit, vel pascitur vento gloriæ mundanæ, iuxta illud: Ephraim pascit ventum, id est gloriam mundanam, sequitur æstum tota die, id est superbus est semper famelicus laudis humanæ. *Osee 12. a*

Superbia dãna quinque homini infert. DAMNA vero, quę superbia facit in homine, sunt specialiter quinque. Primum enim hominem arefacit, vt melius accendatur, id est illũ sine humore gratiæ et sine compassione efficit. Vnde dicitur: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, et sequitur: vt non derelinquaris vt lignum aridum in eremo, id est in inferno, vbi concremabuntur arbores infructuosæ, id est peccatores. *Eccli. 6. a* Secundo, hominem consumit, id est omne bonum hominis adnihilat et perdit, iuxta illud: Consumit brachia ipsius, id est hominis superbi, primogenita mors, id est superbia, quæ est primogenita filia peccati, vel diaboli. *Iob 18. c* Tertio, homines infatuat et decipit, cuius signum est, quia superbus pretiosa vilipendit, id est gratiam et gloriam, et vilia care emit, id est gloriam transitoriam, iuxta illud: Arrogantia, et superbia cordis tui decepit te. *Hier. 49. c* Quarto hominem præcipitat, et ideo hominem ad alta leuat, vt maior et grauior sit

A ruina, de qua dicitur: Qui se exaltat, humiliabitur. *Luc. 14. b* Quinto, hominem penitus facit infelicem. Superbus enim ab eo est infelix, quia de bono semine malam messem colligit: quæ enim sunt bona alijs, in malum conuertit. De sanitate enim infirmatur, de vita moritur, de medicamine vulneratur, a victo vincitur, a mortuo superatur, atque occiditur. Hæc omnia eueniunt superbo, quia de dono suo gloriatur, et sic de bono efficitur malus, et de virtute efficitur vitiosus, iuxta illud: Contritio et infelicitas in vijs eorum, id est superborum. *Psal. 13. c*

Superbiæ filiæ septem. FILIÆ vero superbiæ sunt septem, scilicet præ- B sumptio, ambitio, inobedietia, irreuerentia, erubescentia boni, et irrisio bonorum, vel simplicium, vana gloria et hypocrisis. Hæc autem peccata, quæ a superbia nascuntur, figurantur per septem annos, quibus filij Israel seruierunt Chusanrasathaim Regi Mesopotamiæ, *Iudic. 3. a* Chusanrasathaim interpretatur tenebrosa iniquitas, per quam figuratur diabolus, qui ex iniquitate tenebrosus est, qui bene dicitur rex Mesopotamiæ. quæ dicitur eleuata per superbiam: quia ipse est rex super omnes filios superbiæ, vt dicitur in Iob. *Iob 41. d*

De inuidia. Cap. IV.

C

Ex August. Enar. in Ps. 104. to. 8. INuidia est tristitia alienæ felicitatis, et in aduersitate lætitia. De inuidia nota specialiter tria, scilicet typum quem gerit, actum quem facit, et fetum quem parit.

Nouem similitudines Inuidię aptatæ. INVIDIA enim habet multas similitudines odiosas, est enim sicut vermis in ligno, rubigo in ferro, tinea in vestimento. Nam sicut ista rodunt proprium subiectum, et consumunt illud plusquam alia: sic inuidia rodit inuidum, et plus inuidus nocet sibi, quàm alijs.

Secundo est sicut draco, quia sicut draco insidiatur D elephantis partui, vt ipsum pungat, et mordeat, vel comedat: sic inuidus bono alieno insidiatur iudicio prauæ suspicionis, et postea mordet vel pungit aculeo murmurationis, et inficit veneno detractionis. Vnde de inuido dicitur: Frater fui draconum, et socius struthionum. *Iob 30. d*

Tertio similis est leproso, Iudæ proditori, et diabolo. Leprosus enim vellet quòd nullus esset sanus, et diabolus quòd nullus esset bonus. Vnde dicitur: Inuidia diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. *Sap. 2. d* Iudas cõtristatus fuit de effusione vnguenti super Christum, vt habetur in Matthæo: *Mat. 26. a* Sic inuidus instar lepro- E si, et diaboli, dolet de bono proximi, etiam ad modum Iudæ proditoris tristatur de bona fama fratris, et odore virtutis. Vnde magnam iniuriam faceret Dominus inuido, si eum poneret in paradiso, moreretur enim præ dolore, vbi videret alios gaudere.

Quarto similis est inuidus oculo menstruatæ. Nam sicut illa inficit speculum cum respicit eum: sic inuidus inficit proximum, cum respicit eius bonum, quoniam omni studio laborat ponere aliquam maculam in proximo. Vnde dicitur: Bona in mala conuertit insidiator, et in electis ponit maculam. *Eccli. 11. d*

Quinto, similis est inuidus noctuæ et igni Græco. F Noctua enim de nocte videt, et de die excæcatur, et ignis Græcus in aqua fortius inardescit, siue succenditur: sic inuidia in aquis gratiarum fortius exardescit, vnde deberet extingui, et ad modum noctuæ a luce excæcatur, vnde deberet illuminari, sicut Heli, qui non poterat videre lucernam, donec extingueretur, vt dicitur in libro Regum. *1. Reg. 3. a*

Sexto, inuidus similis est aquæ, et naui, et candelæ serpentinæ. Nam in aqua virga recta apparet tortuosa: & in naui existentibus cum ipsi fortiter descendũt, videtur, quòd montes currant velociter: et ad lucem candelæ serpentinę, omnes paleæ videntur esse serpentes. Fit autem candela serpentina de cera temperata in aqua, in qua serpens coctus est, et post cum candela illa

Digitized by Google

illa facta de tali cera ardet, videtur hominibus, quòd omnes paleæ & omnes aliæ cãdelæ quæ ibi ardent sint serpẽtes: sic inuidus ad modũ aquę, recta facit tortuosa: & instar existentiũ in naui, quia cũ ipsi inuidi ad infernũ descẽdũt, videtur eis, quòd mõtes, id est viri sancti & stabiles ad dãnationẽ currãt: & ad lucẽ candelæ serpentinæ, scilicet inuidię, innocentes & bonos existimãt serpẽtinos. Omnia enim in malũ cõuertunt, vt dicitur in Ecclesiastico: Bonum in malum cõuertit insidiator. *Eccli. 11. d*

Septimo comparatur inuidus Caim, de quo dicitur: Quicumque inuenerit me, occidet me: sic inuidum interficit omnis homo. quia aut videt bonũ in homine, & tunc dolet: aut malum, & sic gaudet, & sic in omni homine peccat, vel moritur per peccatum. *Gen. 4. b*

Octauo, inuidus cõparatur acrisiæ Sodomorũ, id est cæcitati, qua percussit Dominus Sodomitas, vt dicitur in Genesi. Acrisia autẽ est passio, quę aufert iudiciũ. Et dicitur ab a quod est sine, & crisis, qđ est iudiciũ, quia inuidus nõ iudicat illa, quæ oportet videre & iudicare. *Gen. 19.*

Nono, inuidus similis est nihilo, pro eo, quòd dissimilis est tam creatori, quàm omni creaturæ, siue bono creato: creator enim cõmunicat bona sua liberaliter, & creatura similiter. Nam videmus in sole, quòd lumẽ suum communicat omnibus creaturis, & ignis calorẽ suum, & sic de alijs: sed inuidus non solum non cõmunicat bona sua, sed etiam, quantum in se est, adnihilat aliena, quia sibi valde displicent. & etiam cum solus inuidus sit nihil, ita vellet, quòd nihil nisi inuidia esset.

Inuidię dãna quinque. Damna inuidiæ sunt specialiter quinque. Primum est, quia claudit viam salutis, & aditũ paradisi. est enim blasphemia in Spiritum sanctum, quæ non remittitur in hoc sæculo, neque in futuro, vt dicitur in Matthæo. *Mat. 12. d* Sunt autem sex peccata in Spiritum sanctum, quorum inuidia est vnum, scilicet inuidentia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, præsumptio de impunitate, obstinatio mentis, desperatio, & finalis impœnitentia. Dicuntur enim peccata in Spiritum sanctum, scilicet quia impugnant gratiã Spiritus sancti. *Peccata in Spiritũ sanctum.* Secundum est, quòd implet hominem omni malo. Vnde vt plenũ dolium vino, quod vulgo dicitur, est plenum vsque ad oculum: sic inuidus. cuius signum est, quia malitia inuidi per oculum exit. Nam dicitur in Ecclesiastico: Nequam est oculus inuidi. & in Matthæo: An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum? *Eccli. 14. a* *Mat. 20. b* Tertium est, quòd spoliat hominem omni bono, & causa est, quia odit & impugnat omne bonum. Alia nãque vitia opponuntur vni virtuti, vt superbia humilitati, luxuria castitati, auaritia largitati, & sic de alijs: inuidia vero, vt dictum est, opponitur omni bono, vnde non tantum dicitur mala sed pessima. Hæc est enim fera pessima, quæ deuorauit Ioseph, sicut dicitur in Genesi. *Gen. 37. d* Quartum est, quia facit hominem penitus immisericordem, sicut patet in Caim, qui ex inuidia non pepercit Abel fratri suo innocenti. *Gen. 4. b* Sicut patuit etiam in filijs Iacob qui inuidia stimulãte, non pepercerunt Ioseph innocenti. *Gen. 37. d* Sicut patuit etiã in Iudæis, qui non pepercerunt Christo innocentissimo, immo innocentiæ Domino: cuius causa fuit inuidia, vt patet in Matthæo: Quia Pilatus sciebat, quod per inuidiã tradidissent eum. *Mat. 27. c* Quintum est, quia facit hominẽ penitus infelicẽ. inuidus enim de bonis aliorum affligitur, & de melioratione deterioratur, de profectu deficit, de pinguedine marcescit, de sanitate infirmatur, de vita moritur, & ipse amittere se putat, quod alij lucrantur. Et sicut diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum, ita inuido omnia cooperantur in malum. *Rom. 8. e* Vnde quidam pulcherrime describens inuidum, ait. *Ouid. 2. Metamorph. li. 2. fab. 12.*

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto.
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes.
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi mouere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabescitq; videndo
Successus hominum: carpitq; & carpitur vna,
Suppliciumq; suum est.

A

Dvæ sunt filiæ inuidię, scilicet tristitia in prosperis proximi, & exultatio in aduersis: quæ cõtrariantur specialiter charitati, cuius officium est, gaudere cum gaudẽtibus, & flere cum flentibus, vt dicitur ad Romanos. *Filię inuidiæ duę.* *Rom. 12. c* Istæ duæ filiæ figurãtur per Oola, & Ooliba, quod interpretatur tabernaculum meum, quia in persona diaboli dicitur, quòd assumpsit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, scilicet in inuido. *Mat. 12. d* De istis filiabus dicitur alibi: Duæ mulieres filiæ vnius matris fuerunt, scilicet inuidiæ, quę ipsas ex diabolo concepit. *Ezec. 23. a* Vnde illæ duæ filię possunt valde proprie dici diabolicæ, imitantur enim diabolum patrem suum, qui de bono dolet, & de malo gaudet. Ideo dicitur: Inuidia diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. *Sap. 2. d* Imitantur autem illum, quia sunt ex parte illius.

B

De ira. Cap. V.

IRa, est libido vel appetitus vindictæ. De ira nota specialiter tria, scilicet odiosam eius effigiẽ, eius ruinosam perniciem, & eius vitiosam propaginem.

Ira plures habet adaptationes & figuras, inter quas primo comparatur igni. nam sicut ignis domũ ligneã, & omnẽ materiã aridã accendit: sic ira accendit præcipue aridos, id est homines iracũdos, qui carẽt humore gratiæ. *Octo similitudines, quibus ira significatur.* Vnde homo iracundus est sicut homo habens domũ ligneam, qui mane est diues, & in vespere nihil habet: quia ignis iræ cõbussit sibi domũ, id est cõscentiã, & per cõsequẽs abstulit sibi quidquid habebat.

C

Secundo, iracundus est similis ollæ bullienti, sicut enim olla bulliendo emittit aquã, & omnia alia: sic iracundus ebulliẽdo per iram, emittit stultitiam & verba inordinata, iuxta illud: Os fatuorum ebullit stultitiam. *Prou. 15. a*

Tertio, iracundus similis est apro. nam sicut aper ex furore impingit, & currit cõtra gladium: sic iracundus currit ad peccatum, scilicet contentionem, iniuriam, & homicidium. De talibus dicitur: Pedes eorum ad malum currunt. *Prou. 1. b* Et Gregorius in Pastorali: Mentem impellit furor, quo non trahit desiderium, & agit incommoda velut nesciens, quæ postea dolet sciens. *Greg. Past. cu. p. 3. c. 1. adm. 10. statim a prin.*

D

Quarto, iracundus similis est insano, vel arreptitio, qui præcipitat se in ignem vel aquam: sic iracundus in quãcumque malitiã. Vnde dicitur de illo arreptitio, qđ vbicumque apprehẽdit eũ, allidit eũ: sic ira iracundũ allidit, per impatientiã molestando: & spumat per clamores cõtendendo vel contẽnendo: & stridet dentibus malitiã machinando: & arescit, odium & rancorẽ concipiendo. *Luc. 9. e* Hæc enim sunt signa iræ & opera iracundiæ.

Quinto, iracundus similis est calculo emittenti ignẽ. Nam sicut calculus percussus malleo, emittit scintillam: sic iracundus tactus verbo, ostendit impatientiam suam. Et sicut calculus non emittit ignem, nisi tangatur aliquo duro: sic multi reputantur patientes, qui tamen exardescunt in iram, tacti aliquo verbo contumelioso. Dicitur enim quòd lapis calore solutus, in æs conuertitur. *Iob 28. a* Lapis, animus durus & lapideus, qui quando soluitur calore iracundiæ, statim ad modum æris reddit sonum indignationis & contumeliæ.

E

Sexto, iracundus similis est rhamno. Rhamnus enim est quidã frut ex spinosissimus, habẽs ita duras spinas, quòd ad impetum venti emittit scintillas, vt dicit Iosephus: sic iratus propter ventum indignationis emittit scintillas spinosissimę contentionis. *Ioseph. Antiq. Iud. li. 5. c. 9. nõ lõge a princ.* Vnde dicitur: Egrediatur ignis de ranno, & deuoret cedros libani, id est superbos & potentes huius sæculi, qui specialiter consueuerunt esse iracundi. *Iud. 9. b*

F

Septimo, iracundus similis est vasi vacuo, posito iuxta ignẽ. Videmus enim quòd si vas vacuum & terreũ ponatur ad ignẽ frangitur, si autem sit plenum aquæ, in nullo lęditur: sic homo qui est de sua cõditione terreus, si ponatur ad ignẽ aduersitatis, vel tribulationis, statim frangitur per impatientiã, si sit gratia vacuus, si autẽ sit gratia plenus non læditur. Et ideo dicitur: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tẽtatio tribulationis. *Eccli. 27. a*

Damna irę quinque. Damna iræ sunt specialiter quinque. Primo enim

Psa.6.c excęcat rationis oculū,nā dicitur: Turbatus est a furore oculus meus, id est rationis: & per cōsequens, nō potest videre iratus quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Iac.1.c Ira enim viri, iustitiā Dei non operatur. Et Seneca dicit, quòd duo impediunt consiliū, scilicet festinantia, & ira. Secūdo, ira facit hominē pronum ad quodcumque peccatū. Vulgo nāque dicitur de homine valde irato, Prou.29.d vel accēso, quòd omnia faceret. Et ideo dicitur: Qui ad indignādū facilis est, erit ad peccandū procliuior. Tertio, reddit hominē stultum & quasi rabidum. Vnde eo tempore, quo homo est iratus, perit ratio & humanitas in homine, & sic per consequens mutatur homo, & efficitur bestia. Nam homo est animal mansuetum natura, vt dicit Philosophus. De stultitia hominis iracundi dicitur: Virum stultum interficit iracundia. Quarto, Iob 5.a aufert homini seipsum, sicut vulgo dicitur, quòd homo turbatus vel iratus non est in seipso. Satis autem damnificatur, qui perdit seipsum. De tali damno dicitur: Prou.19.c Qui impatiens est, sustinebit damnū, scilicet suijpsius. Sic econtrario patientia seruat hominē sibi ipsi. Nam Luc.21.d dicitur: In patientia vestra, possidebitis animas vestras. Quinto, aufert homini omnem misericordiam & compassionem. Ideo dicitur: Ira non habet misericordiā, Prou.27.a nec erumpens furor. Vnde homo iratus fugiendus est, sicut canis rabidus, & leo concitatus.

Filiæ iræ sex. FILIÆ iræ sunt sex, scilicet, odium, lis, guerra, incendium, homicidium, & rapina. Ista sex figurantur in Ezech.9.a Ezechiele cum dicit: Ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, id est de superbia, quæ est porta ad iram: quæ respicit ad aquilonem, id est aduersitatem, qui generat iram, vel turbationem, & vnusquisque vas interitus in manu eius: quia isti filij, & filiæ iracundiæ sunt quasi sex vasa interitus, vel mortis æternæ.

De Auaritia. *Cap. VI.*

AVaritia est immoderatus amor pecuniæ acquirendæ vel retinendæ. De qua nota specialiter tria, scilicet, typum ridiculosum, et damnum periculosum, & partum perniciosum.

Nouem similitudinibus auaritia ostenditur. AVARITIA multas habet comparationes. Primo enim cōparatur auaritia mari, morti, & inferno. Nam sicut mare numquam redundat, vt dicitur in Ecclesiaste: sic auarus numquam redundat dando eleemosynam, vel faciendo restitutionē: licet ad modum maris Eccles.1.b omnes fluuios mundi bibat, id est absorbeat omnes diuitias per cupiditatē. Vnde ratione huius insatiabilitatis comparatur mari. & eodem modo morti, vel inferno, quia numquam satiatur illa occidendo, & ille deglu Abac.2.a tiendo. Vnde de auaro dicitur: Dilatauit quasi infernus animam suam & ipse quasi mors & nō adimplebitur.

Secūdo auarus similis est talpæ, in quattuor. Auarus enim ad modū talpæ est niger per nequitiā, cæcus per ignorātiā, quot habet possessiones, tot habet tumulos, in quibus sepelit seipsum per cōtinuā solicitudinē. quidquid fodit, ponit supra se, quia de omnibus facit Deū.

Tertio, comparatur sterquilinio. quia sicut sterquiliniū congregatum corrumpitur & fœtet, dispersum vero facit agros fructificare: sic diuitiæ auari quādiu sunt cōgregatæ, animā corrūpunt, sed dispersæ pauperibus, ipsos nutriunt & diuitū peccata redimunt, iuxta illud: Luc.16.c Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. De hoc Ezech.7.e sterquilinio dicitur: Aurū eorum in sterquilinium erit.

Quarto, auarus similis est rotæ molēdini, quantumcumque enim & quotienscumque vertatur, semper tamē in eodē loco inuenitur: sic auarus, qui nudus in mūdum venit, quantumcumque laboret, nudus tamen de Iob 1.d mundo recedit solum. Vnde dicitur: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.

Quinto, auarus similis est porco. porcus enim nihil valet dum viuit, sed quando moritur valere incipit: sic auarus non valet aliquid in vita, quia viuens non vult restituere, nec eleemosynā dare, sed moriens quandoq. incipit liberalis esse, de hoc quod nō potest secum portare: quia diaboli habēt animam, vermes corpus, amici diuitias. quia diuitiæ deserunt eū, non ipse diuitias: sicut canis sequens duos homines, in capite viarū ostendit, quis sit dominus eius, quia tūc sequitur dominum suum propriū, & dimittit extraneum: sic diuitiæ in capite mortis sequuntur mundū, & dimittunt auarum. Nā dicit Apostolus: Nihil enim intulimus in hunc mundum, nec dubium quia nec auferre quid possumus. 1.Tim.6.b

Sexto, similis est auarus pixidi perforatæ superius, quæ recipit pecuniā, quā nūquā potest reddere, nisi frāgatur: sic auarus, & pręcipue vsurarius, pecunias & diuitias haurit & cōgregat, sed numquā, nisi morte frāgatur, eas restituere curat. Ideo dicitur de auaro: Commi- Isa.30.c nuetur, sicut cōteritur lagena figuli, cōtritione pualida.

Septimo, auarus similis est trunco arboris. Nā sicut Dominus, qui habet truncum in horto, potest inserere ramū cuiuscumque generis voluerit: sic diabolus quando potest in corde hominis inserere auaritiam, vel cupiditatem, omnia vitia inserit: quia iam habet omniū malorum radicem & principium. Iuxta illud Apostoli: Radix omnium malorum est cupiditas. 1.Tim.6.b

Octauo, auarus similis est gallinæ. nam gallina naturaliter surda est in Augusto vel æstate: sic auarus in æstate, id est in statu meriti, vel in tēpore gratię, quādo debet colligere bonorū operū messē, ad modū gallinæ surdus est, quia nō vult audire prædicatores. Vnde auaris dicitur in persona Domini: Vocaui, & renuistis, &c. Prou.1.c

Nono, auarus similis est apostemati, quod est proximū cordi, & rei quæ ponitur immediate super pupillā oculi. Apostema enim tunc est periculosum, quādo est iuxta cor: sic diuitiæ tūc sunt mortiferæ, quādo diligun tur nimio amore. Vnde dicitur in Psalmo: Diuitiæ si af Ps.61.c fluant, nolite cor apponere. Per eandem etiam rationem comparatur rei, quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Numquam enim res bene potest videri, quæ nimis est propinqua oculo. ideo auarus male videt diuitias, quia nimis prope apponit mentis oculum, & nimis diligit eas, ideo dicit idem Psalmista: Oculos suos statuerunt declinare in terram. Psal.16.c

DAMNA auaritiæ sunt præcipue nouē. Primo enim facit hominē nudum. Vnde dicitur in Apocalypsi: Dicis, quia diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & Apoc.3.d nescis quia tu es miser & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Nota hic quinque infortunia auari. Est enim miser, quia diuitias cum labore acquirit: miserabilis, quia cum timore custodit: pauper, quia cum dolore perdit: cæcus, quia nihil aliud respicit: & nudus, quia nullum aliud bonum facit. Secundo auaritia facit hominem seruum: nam diuitiæ non sunt auarorum, sed auari sunt diuitiarum. Ideo signanter dicit Propheta in Psalmo: Viri diuitiarum, non virorum diuitiæ. Ps.75.a Tertio auaritia facit hominem stultum. nā stultus non præcauet periculo quamuis sit propinquum: sic auarus non fugit periculum inferni, cum sit etiam morti propinquus. Ideo dicitur auaro in Luca: Stulte hac nocte Luc.12.c animam tuam repetent a te, scilicet dæmones. Hæc autē quæ parasti, id est congregasti cuius erunt: quia thesaurizat impius, & ignorat cui congregabit ea. Quarto Psal.38.b auaritia facit hominē abominabilem. Vnde dicitur in Osea: Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Osea 9.c Nō enim mirū est, si Deus abominatur auarū, cum ipse tantū Deum contēnat: quia plus diligit nummū, vel obolū quàm Deum. Cuius signum est, quia pro obolo aliquando non veretur mentiri, nec vult dare obolum pauperi pro amore Dei. Quinto facit insatiabilē. Vnde auarus cōparatur hydropico, qui bibit & numquā satiatur. Vnde dicit Ecclesiastes: Auarus non implebitur Eccles.5.b pecunia. Sexto facit hominem insatiabilem, vel solitarium, sicut aues rapaces volant non congregatim, sed solitariæ: sic auarus semper est solitarius, quia numquā vult socium in pecunia. Vnde de auaro dicitur in Ecclesiaste. Vnus est, & secundum non habet. Et ideo Eccles.4.b sua est hæc maledictio, quæ ibidem scribitur: Væ soli quia si ceciderit, &c. Septimo facit hominem obliuiosum propriæ salutis, & in signum huius Manasses & Ephraim

Digitized by Google

Gen.41.g Ephraim fuerunt fratres, vt habetur in Genesi. Manasses interpretatur obliuio: Ephraim fructificans, vel crescẽs, & figurat auarũ qui est crescens Ephraim, id est in diuitijs; & est Manasses, quia scilicet obliuiscitur propriæ salutis. Octauo facit hominem angustiosum, nam
Eccls.10.e dicitur in Ecclesiaste: Labor stultorum affligens eos.
Luc.8.b Ideo diuitiæ dicuntur spinæ in Luca, quia cruciant possidentes, sicut videmus, quòd spina in pede non finit hominem quiete dormire. Nono facit hominem tempestuosum. numquam enim cupidus, vel auarus potest habere, nec in conscientia, nec in domo propria pacẽ.
Prou.15.d Vnde dicitur in Prouerbijs: Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam. Est enim talis sicut canis, qui dum rodit os irascitur omni appropinquanti sibi, siue sit extraneus siue notus: quia vulgo dicitur, quòd canis non vult socium in coquina.

Filiæ Auaritiæ sũt duodecim. FILIÆ autẽ auaritiæ sunt duodecim, scilicet vsura, rapina, latrocinium, talliæ iniustæ, fraus negotiatorum, deceptio aduocatorum, acceptio munerũ, simonia pro promotione cõsanguineorum, peccata Anachoritarũ, id est illorum, qui promouẽtur fauore & potẽtia principum, fraus mercatorum, auaritia scientiæ, & iniquitas lusorum. Ista enim peccata quæ generat auaritia fi-
Gen.17. gurantur per duodecim duces, quos Ismael generauit. Ismael enim erat idolatra, & figurat auarum. De quo
Eph.5.b dicitur ad Ephesios: Auaritia est idolorum seruitus. Filij eius rectè dicuntur duces, quia fere totus mundus regitur & ducitur istis duodecim peccatis, quæ ex aua-
Isa.56.d ritia nascuntur. Nam dicit Isaias: Omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam a summo vs-
Hier.6.c que ad nouissimum. Et in Hieremia dicitur: quòd a minori vsque ad maiorem omnes auaritiæ student.

De Acedia. Cap. VII.

ACedia est paruus amor boni, cum tędio & inordinata animi tristitia, & impatientia rei diuinæ. De acedia nota specialiter tria, scilicet typũ turpissimum, damnum grauissimum, & partum vilissimum.

Sex Acedię comparationes. ACEDIA habet multas figuras, et similitudines detestandas. Primo comparatur acedia salicibus quæ sunt arbores infructuosę, & solum faciunt vmbram: sic acediosi & otiosi nullum faciunt fructum, sed solum vmbram diabolo, et refrigerium. Vnde dicitur de diabolo
Iob 40.c in Iob: Circumdant eum, scilicet diabolũ, salices infructuosæ. Secundo comparatur acedia febri hecticæ, vel pthisicæ, vel lassæ, vel paralysi. Febris hectica vel pthisica, fit ex consumptione humoris naturalis: sic acedia fit, quia deficit humor diuinæ dilectionis, et deuotionis. Similiter febri lassæ comparatur. nam febris huiusmodi, vix aut numquam curatur: sic piger vel otiosus, cum sit semimortuus, vix corrigitur. Est enim languor
Eccli.10.b. de quo dicitur in Ecclesiastico: Languor prolixior grauat medicũ. Comparatur etiam paralysi, quæ facit mẽbra arida et impotentia: sic acedia facit pedes impotentes ad ambulandũ, manus ad operandũ, et mẽbra omnia ad laborem pœnitentię sustinendum. Vnde de tali-
Psal.113.c bus dicitur in Psalmo: Manus habẽt, et non palpabũt, pedes habent, et non ambulabunt. Tertio comparatur
Iud.1.b Adonibezech, de quo dicitur: quòd amputauit manus et pedes septuaginta regibus. Adonibezech enim interpretatur dominator egestatis, et significat acediam, quæ facit subditos suos egentes et inopes. nam dicitur
Prou.10.a in Prouerbijs: Egestatem operata est manus remissa, id est pigra. Iste Adonibezech amputat manus et pedes regibus: quia ad litterã, reges et prælati volunt viuere nunc otiosi. Vel reges dicũtur viri religiosi, iuxta illud
Eccli.48.a Ecclesiastici: Qui vngis reges ad pœnitẽtiam. Religiosi quidẽ deberent se, et alios regere per vitã et doctrinã, sed aliqui habẽt manus et pedes amputatos per acediã. Quarto comparatur otiosus cani famelico, huiusmodi enim piger, et otiosus ad modũ canis esurit, et omnes sensus vniuersalẽ famem patiuntur, iuxta illud Psalmi:
Ps.58.e Famẽ patiẽtur vt canes. os enim eius esurit cibaria de-

A licata, lingua verba vana, manus vilia, cor honores, auris rumores, et oculi vanitates. Ideo dicitur in Prouer-
bijs: Desideria occidunt pigrũ. Quinto cõparatur otio- *Prou.21.d*
sus vel piger ferro, terræ, et aquæ, et vesti, scholari negligenti, homini stanti et non ambulanti: istis enim sex eadẽ ratione adaptatur. Ferrũ quidẽ quod non tractatur, cito rubiginatur. Terra quæ non colitur, malas herbas generat. Aqua quæ nõ mouetur, cito corrumpitur. Vestis quæ non portatur, de facili a tinea corroditur. Scholaris negligẽs qui nõ addiscit, de necessitate nihil scit. Homo stans qui non vadit, facilius cadit, quàm ille qui semper incedit. Sic acediosus, quia nõ exercet se in
B aliquo bono opere, ideo succumbit vitijs, et vincitur tentatione. Vnde dicit Hieronymus ad Rusticum mo- *Hier. ep.4. ad Rust. Monach. circa med.*
nachum: Semper aliquid boni facito vt te diabolus nõ inueniat otiosum. Facilius enim diabolus occupat illos, quos in bono opere non inuenit occupatos. Nam immundus spiritus cum inuenit domum vacantem, scilicet per acediam, assumit alios septem spiritus nequiores se, id est vniuersa vitia, et ingressi habitant ibi, vt dicitur in Matthæo. Sexto comparatur otiosus *Mat.12.g*
et piger Letargico, qui moritur dormiendo, sicut Sisara, de quo dicitur: quòd soporem morti socians, defecit, *Iud.4.d*
et mortuus est. Et sicut vulgo dicitur, quòd nimis fortiter
C et profunde dormit, qui culcitrã sibi furari permittit: sic piger nimis oppressus est somno acedię, qui permittit sibi furari culcitram, id est quietẽ bonæ conscientię.

DAMNA acediæ sunt specialiter septẽ. Primum est paupertas, quæ facit hominẽ egentẽ tam corporaliter, quàm spiritualiter. Ideo dicitur in Prouerbijs: Egestatem operata est manus remissa. Et in Matthæo dicitur de seruo pigro: Tollite ab eo talentum. Quia vere talentum gratiæ meretur amittere, qui illud negligit multiplicare. Secundum est vilitas, facit enim acedia hominẽ vilem. Vnde dicitur in Ecclesiastico: In lapide luteo lapidabitur piger. Lapis luteus potest dici peccatũ
D immundũ, ad quod acedia facit hominẽ pronum. Tertium est timor, vel pusillanimitas: facit enim hominẽ pauidum et pusillanimem ad modũ leporis. Vnde dicitur in Prouerbijs: Timor deijcit pigrum, scilicet de cacumine virtutis. Quartũ est spiritualis corruptio. Corrũpitur enim ad instar aquæ nõ motæ. Ideo dicit Hieremias: Moab nõ est trãsfusus de vase in vas. Moab interpretatur acediosus, qui de vase in vas nõ est transfusus, quia in bonis operibus nõ est occupatus. Quintum est vitiorum accumulatio, replet enim acedia hominẽ vniuersis vitijs. Nã dicitur in Prouerbijs: Per agrũ hominis pigri transiui, & ecce totũ repleuerat vrticæ. Vr-
E tica rectè figurat acediam. nã vrtica habet molle foliũ, sed in folio habet aculeũ pungitiuum: sic acedia ad modum vrticæ, habet in mollitie remissionis aculeum pũgitiuæ tentationis. Sicut asinus libenter pascitur huiusmodi pungitiuis, id est cardonibus: sic piger libẽter pascitur huiusmodi pũgitiuis, id est delectationibus peruersis, quasi aculeatis. Sextum est exprobrabilis accusatio: facit enim acedia hominẽ exprobratione dignũ. Vnde dicitur in Prouerbijs: Vsquequo piger dormies? Et ideo ad cõfusionẽ suæ negligentiæ, immittitur otiosus in schola formicæ ad discendum. Iuxta illud quod scribitur in Prouerbijs: Vade ad formicam ô piger. Et
F satis est homini magna confusio, quòd oporteat eum addiscere a tam paruo & despecto magistro.

Damna, quæ infert Acedia septem. *Prou.10.a* *Mat.25.c* *Eccli.22.a* *Prou.18.b* *Hier.48.b* *Prou.24.d* *Ibidem.* *Prou.6.a*

Pigritia in decem casibus est reprehensibilis. Et nota, quòd pigritia vel negligẽtia est præcipuę reprehẽsibilis in decẽ casibus. Primo quando est magnũ iter, & tẽpus breue. sic nos habemus magnũ iter, scilicet vsque ad cęlũ. Iuxta quod dictũ est Elię: Grandis enim restat tibi via, & tẽpus est valde breue, scilicet via no- *3.Reg.19.b*
stra, quę est quasi trãsitus vmbræ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Secundo est reprehẽsibilis negligentia, quãdo *Sap.2.b*
quis expectatur a magistris, & pigritat venire: sic nos periculose pigritamus, qui expectamur ab angelis, & sãctis. Tertio quãdo quis vocatur ad magna: sic nos pigritari est periculosum, quia vocamur ad magna, scilicet ad regnum cælorum. Quarto quando multa impedi-

menta sunt in via: sic nos nullo modo debemus pigri esse. quia viam nostram impediunt tentationes diversæ. Quinto quando res impignorata non redimitur in termino: sic nobis periculosum est si negligamus animam redimere, quæ est impignorata diabolo per peccati delectationem. Sexto quando præscriptio est prope terminum suum: sic nobis est valde periculosum, cum diabolus præscripserit hominem seu animam per peccata multo tempore, si non inquiratur eius præscriptio, scilicet lacryma, confessione, & oratione, & hoc ante terminum præscriptionis scilicet ante diem mortis. quia dicitur in Ecclesiastico: Ante mortem confitere. Et iterum: Viuus & sanus confiteberis. Septimo quando quis cecidit in turpem locum. Turpis enim locus in quem cecidimus est peccatum, quod est quid turpissimum, & ideo non debemus esse pigri ad surgendum. Octauo quando magnum donum offertur. Hoc donum est diuina gratia, & si illud negligimus accipere, hæc negligentia est valde periculosa. Nono, quando quis est in magno periculo, nisi ei succurratur, est valde periculosum ei: sic negligentia valde periculosa est homini pigro, nisi cito animę succurrat, quæ est in periculo infernalis præcipitij. Decimo quando tempus est plantandi arbores, & non plantantur: putandi vineas, & non putantur: seminandi agros & non seminantur: metendi messes, & non metuntur: domandi animalia, & non domantur: curandi vulnera, & non curantur: lauandi vestes, & non lauantur: saliendi carnes, & non saliuntur. In omnibus istis valde periculosa pigri negligentia, & merito sunt reprehensibiles, qui in istis specialiter, sunt negligentes. Est enim modo tempus ad omnia prædicta specialiter facienda: nunc enim est tempus plantandi per charitatis radicationē, putandi per peccatorū confessionem, serendi per eleemosynarum largitionem, metendi per bonorum operū accumulationem, domandi animalia per carnis mortificationē, curādi vulnera per pœnitentię medicationē, lauandi vestes per lacrymarū effusionē, saliendi carnes per continētiæ satisfactionē. Hæc enim decē prędicta sūt, quę oportet fieri cito, vt dicitur in Apocalypsi.

Eccli. 17. d *Ibidem.* *Apoc. 1. a*

Filiæ acediæ sunt quindecim. Tepiditas, mollicies, somnolentia, otiositas, dilatio, tarditas, negligentia, imperseuerantia, remissio, dissolutio, ignauia, indeuotio, tristitia, tædium vitæ, desperatio. Hæc quindecim peccata quæ nascuntur ex acedia, figurantur per quindecim cubitos, quibus ascēdit aqua diluuij super montes vniuersos. Sicut enim aqua diluuij submersit mūdum, sic acedia suffocat otiosum. Et sicut tunc quindecim cubitis super omnes montes effluxit aqua: sic ex acedia quindecim generantur peccata. Ideo nota quòd contra prædicta peccata, summum remedium est diuersitas occupationum.

Filiæ acediæ quindecim. *Gen. 7. d* *Remedium contra acediam.*

De Gula. Cap. VIII.

Gula est immoderatus appetitus edendi, & potandi. De gula nota specialiter tria, scilicet typum reprobandū, damnū lamētandum, & partū detestandū.

Gula multis rebus detestabilibus comparatur. Primo est squinantiæ similis, nam squinantia est morbus gutturis, & cito suffocat hominem: sic gula, quæ ad litteram est gutturis vitium, faciliter strangulat hominē per peccatum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Propter crapulam multi obierunt: morte quadruplici, scilicet morte naturæ, culpæ, infamiæ, & gehennæ. Secundo comparatur morbo regio, nam ille morbus requirit magnas expensas, & inde dicitur regius, quia soli reges & homines potētes, possunt specialiter sufficere ad expensas tā grandes: sic gulę vitium est tā magnarū expensarum, quòd vix potest ei aliquid sufficere. Nā dicitur in Ecclesiaste: Omnis labor hominis est in ore suo id est, quidquid ex labore acquirit, ore suo gulose consumit. Tertio comparatur bolismo. nam bolismus est caninus appetitus, qui interficit hominē gulosum, quia non potest satiari: sic gula male dicta, ad modum appetitus canini interficit gulosum, qui numquam potest satiari. Vnde dicitur in Prouerbijs: Venter impiorū insaturabilis. Quarto comparatur gulosus sacco pertuso vel perforato in fundo, qui quantūcumque ex vna parte accipit, tantum ex altera parte perdit: talis saccus est gulosus homo, qui ex vna parte habet coquinam ad implendū ventrem, & ex altera latrinā ad euacuandū. Et satis est miser homo, qui semper est deditus tā vili officio. Vnde dicitur: Qui mercedes congregauit, & misit eas in sacco pertuso. Quinto gulosus comparatur porco, nam porcus est animal deditum gulæ. diabolus autem nutrit & impinguat porcos & Bachones suos, scilicet gulosos, & postea ad fumum inferni ponit eos, vt in æternum deuoret & pascatur. Vnde dicitur in Matthæo: Si eijcis nos hinc, mitte nos in porcos, id est in gulosos. Sexto cōparatur gula freno. nā sicut sessor ducit equum quocūque voluerit, postquā ipsum infrenauit: sic gula ducit gulosum ad omne peccatū, ex quo homo vitio gulæ infrenari se permittit. Ideo de guloso dicitur in Psalmo: In chamo & freno maxillas eorū cōstringe. Septimo gulosus cōparatur Esau, qui pro cibo lēticulæ vendidit primogenita sua: sic gulosi pro gula vendunt præmia æterna. Nā dicitur in Threnis: Dederunt quæque pretiosa pro cibo. Octauo comparatur pisci et aui. nam sicut piscis per guttur capitur cum hamo, et auis per collū cum laqueo tenetur: sic gulosus per guttur, et collum capitur gulæ vitio. Et præcipue inter aues, gulosus similis est auibus pinguibus propter tria specialiter. Primo quippe quia auis pinguis non potest multū alte volare: sic gulosus, nec cælestia desiderare. Itē auis pinguis, sicut sunt coturnices, in vindemijs quādo sunt bene pingues, de facili capiuntur ab accipitre: sic homines dediti gulæ, facile vincūtur a tētatione. Item sicut auis pinguis, scilicet accipiter, quādo est bene satur, non vult venire ad manū Domini, quantūcumque sibi ostēdantur carnes: sic gulosi fugiunt manus Dei, quantūcumque ostēdat eis carnes rubeas, scilicet benedictæ passionis Christi. Nā in Deuteronomio dicitur de guloso: Incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deū factorem suū. Comparatur gulosus cani, qui ducit cęcū in lutum. Nam canis ducens cęcum, propter id quod videt in luto, ducit cæcum in lutum: sic gula ducit gulosum in lutum, scilicet in immunditiam peccati. Et ideo suadet sapiens: Post concupiscentias tuas non eas.

Gulæ comparationes octo. *Eccli. 37. d* *Eccles. 6. b* *Prou. 13. d* *Aggei. 1. b* *Matt. 8. d* *Psal. 31. c* *Gen. 25. d* *Thren. 1. d* *Deut. 32. b* *Eccli. 18. d*

Damna gulæ sunt specialiter sex. Primum est mentis brutalitas quantum ad rationis defectū. Nam dicit Petrus: Hi, scilicet gulosi, sunt velut irrationabilia pecora. et etiam quātum ad defectū compassionis, nulla enim compassione mouetur gulosus ad pauperē, et afflictū, ac si esset animal brutū. Vnde dicitur in Amos: Bibentes vinum in phiala, nihil compatiebantur super contritione Ioseph, id est pauperis. Exemplū de diuite epulone, qui nō est compassus Lazaro, cui tamen compatiebantur canes, eius vlcera lingendo. Secundum est corporis infirmitas. Nam dicitur in Ecclesiastico: In multis escis non deerit infirmitas, et etiā mors triplex, scilicet naturę, culpę, et gehennę. Tertium est oris loquacitas, sicut patet de Herode, qui in conuiuio temere promisit, et iurauit saltatrici puellę, se daturū quidquid peteret, et ad petitionē eius præcepit amputari caput Ioannis Baptistę, vt dicitur in Marco. Quartum est inopia rerū, exemplum de filio prodigo, qui dissipauit omnia bona sua, quousque fuit ita pauper, quòd cupiebat de siliquis porcorū satiari, quę idē sunt quòd furfur secundū aliquos, et secūdū alios cortices fabarū. Quintū est carnis luxuria, nam ex vicinitate membrorū, scilicet ventris, et genitaliū, intelligitur confœderatio vitiorum. Ideo dicit Ieremias: Saturaui eos, et mœchati sunt. Sextum est cordis stultitia. Vnde dicitur in Prouerbijs: Quicumque bis delectatur, non erit sapiens. et Oseas dicit, quòd vinum et ebrietas auferunt cor.

Damna gulæ sex. *2. Pet. 2. c* *Amos 6. b* *Luc. 16. c* *Eccli. 37. d* *Mar. 6. c. d* *Ierem. 5. b* *Prou. 20. a* *Osea 4. c*

Filiæ gulæ sunt duæ, scilicet castrimargia, & ebrietas. Castrimargia est excessus in cibo: Et dicitur a castro & mergo, ideo quòd omnia mergit in

castro

Castro ventris. Ebrietas est excessus in potu: & dicitur ebrietas, quasi extra briā. Nam bria dicebatur antiquitus calix vel poculum, qui erat mensura potus, nā vinum dabatur ad mensuram. Et istæ duæ filiæ sunt
Prou.30.b illæ filiæ, de quibus dicitur in Prouerbijs: Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer. Sanguisuga dicitur venter, quia ad modum sanguisugæ citius
Bern. in Apol. ad Guilielm. abb. post med. obruitur quàm satiatur, vt dicit Bernardus. Huiusmodi ergo sanguisugæ scilicet ventris duæ sunt filiæ, scilicet gastrimargia & ebrietas, dicentes, Affer. Nam gastrimargia dicit, affer cibum: ebrietas dicit, affer potum. Vna vult aliquantulum comedere post potum: & alia aliquantulum bibere post cibum. Et sic in infinitum.

De Luxuria. Cap. IX.

LVxuria est immoderatus appetitus secundum tactum. De luxuria nota specialiter tria, scilicet quòd habet typum odiosum, damnum remorsiuum, & partum perniciosum.

Luxuriæ cõparationes nouem. LVXVRIA habet multas figuras detestabiles, & similitudines odiosas. Primo enim comparatur gehennæ: nam in gehenna sunt specialiter tria, scilicet ignis ardens, vermis rodens, & sulphur fœtens: sic in peccato luxuriæ est ignis concupiscentiæ, vermis, scilicet remorsus conscientiæ, & sulphur, scilicet fumus infamiæ. Et ideo qui est in peccato luxuriæ, iam quodammodo est in supplicio gehennæ. Vnde dicitur in Mat-
Mat. 5. e thæo: Expedit tibi, scilicet ô luxuriose, vt pereat vnum membrum, scilicet illud vilissimum, & innominandū, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Secūdo comparatur luxuriosus fatuo mercatori, qui rem pretiosam dat pro vili pretio: sic luxuriosus dat pro vili pretio, scilicet pro peccato. Vnde dicitur in Prouer-
Prou.6.c bijs: Pretium scorti vix est vnius panis, mulier autem pretiosam animam viri rapit: & facit magnam iniuriā iste fatuus mercator Christo, qui carissime emerat animam eius. Debuisset enim dixisse diabolo, qui emit animas ad tam vile pretium: Non possum tibi vendere animam meam, quia alius, scilicet Christus satis maiori pretio emit eam. Iuxta illud quod dicit Apostolus:
1.Cor.6. d Empti enim estis pretio magno. Iste enim fatuus mercator, scilicet luxuriosus, qui ita magnum forum fecit de mercibus suis, non est mirum si cito amisit capitale suum. Et ideo inter omnes peccatores, luxuriosus veniet ad iudicium pauperrimus. Nā ipse vendidit & destruxit quidquid habebat, scilicet Deum & sanctos, animam, famam, gloriam, substantiam, & gratiam. Tertio comparatur luxuriosus coruo, qui cadaueribus
Gen.8.a adhæsit, vt dicitur in Genesi: sic facit luxuriosus quia dimissa arca continentiæ, & castitatis, adhæret cadaueribus, id est delectationibus immundis. Quarto luxuriosus comparatur fatuo bellatori, scilicet inermi, qui vix cauet hostem suum, quādo ipsum melius videt armatum. Arma nāque diaboli sunt mulieres, illæ enim sunt balistę diaboli de longe infigentes. Tunc enim fatuus est luxuriosus, qui non curat hostem suum fugere, sed attendit pulchritudinem balistæ. Similiter mulier compta & pulchra cum suis ornamētis, est gladius diaboli bene scindens, & bene limatus. Luxuriosus est tantum infatuatus, & attentus circa pulchritudinem istius gladij, quòd non curat fugere ictum inimici sui. Similiter mulieres sunt castra in quibus diabolus ponit vexilla, id est diuersa paramenta. Luxuriosus nimis appropinquat ad castrum vbi videt arma diaboli: quia non cauet, percutitur & iaculatur, tātum tactus est pulchritudine vexillorum. Vnde bene figuratur luxurio-
Iud.9.g sus per Abimelech, de quo dicitur: Quod veniēs ad oppidum Abimelech, appropinquauit ad turrim, & ecce vna mulier fragmen molæ desuper caput eius iaciens, confregit caput eius, cerebrumq. effudit. Abimelech iste nimis appropinquās ad turrim, est homo luxuriosus, incaute appropinquās ad mulierem. Fragmen molę quod mulier iecit, & Abimelech interfecit, est tēta-

A tio quæ a muliere procedit, & miserū luxuriosum interficit. Quinto comparatur luxuria sagenæ. nam sagena omne genus piscium capit, nec facit aliquā differentiam, sed quidquid inuenit apprehendit: sic peccatum luxuriæ fere totum mundum inuoluit. Nam dicitur de *Abach.1.d*
diabolo, qui piscatur, cum hac sagena: Totum in hamo subleuauit, totū traxit in sagena sua. Sexto comparatur luxuria igni Græco. Ignis enim Græcus horribiliter ardet, & aquas comburit, et vix potest extingui: sic ignis luxuriæ, etiam in frigidis et mortificatis ardet, et fere omnia deuorat. Nā dicitur de luxuria: Ignis est vsque *Iob 31.b*
ad consumptionem deuorans. Et in Ioel: Ignis, scilicet *Ioel 1. d*
B luxuriæ, comedit speciosa deserti, id est pulchros viros et mulieres huius mundi. Et nota, quòd ignis iste Græcus cōsueuit extingui cum duobus, scilicet cū arena, et cū aceto: quia luxuria habet ista duo magna remedia, arenam, id est considerationem infructuositatis huius mundi, et acetum, id est acrimoniam, et austeritatē pęnitentiæ. Septimo comparatur luxuriosus equo. nam equus nihil valet sine calcaribus et freno: sic homo nisi habeat frenum continentiæ cum calcaribus pęnitētiæ, efficitur inutilis ad modum equi non frenati, propter luxuriæ lasciuiam. Ideo dicitur in Psalmo: Nolite fieri *Ps.31.c*
sicut equus et mulus, et c. Octauo comparatur luxurio-
C sus naui, quę a nauta sine vllo gubernatore ducitur, sed solum aquę fluxum sequi permittitur. Iuxta illud quod vulgo dicitur: Qui vadit ad votum suum, vadit ad dolorem suum. Nauis enim numquam per se ad portum ducitur, nisi recte a nauta ducatur, vel regatur. Caro nostra est nauis, et spiritus est nauta: sed numquam caro veniet ad portum salutis, nisi a spiritu ducatur gubernaculo virtutis: immo sequeretur fluxum aquæ, id est impetum luxuriæ, et tandem præcipitaret hominē in mare Oceanum damnationis æternæ. In figura huius dicitur in Matthæo, quòd nauicula operiebatur flu- *Mat.8.c*
ctibus: quia vere caro nostra mergeretur fluctibus ten-
D tationis, nisi adesset auxilium diuinæ virtutis. Nono cōparatur luxuria stercori, et luto propter vilitatem, nam sicut porcus fouetur in luto, et equus iacet in proprio fimo: sic luxuriosi perseuerantes interdum moriuntur in proprio peccato. Et ideo dicitur in Ioele: Compu- *Ioel 1. d*
truerunt iumenta in stercore suo. Super quo dicit bea- *Greg. hom. 10. in Euāgel. post medīū, et in Ps. 4. pœn. expon. ver. Ps. Benigne fac Domine, &c.*
tus Gregorius: Iumenta in stercore suo putrescere est luxuriosum in fœtore luxuriæ vitam finire.

DAMNA luxuriæ sunt sex. Primo enim hominē ducit ad maximā paupertatem, aufert siquidem gloriam et gratiam, et propriam substantiā. Vnde dicitur, quòd filius Prodigus, per quem luxuriosus figuratur, dissipa-
E uit substantiam suā in meretricibus, viuendo luxuriose. Secūdo deijcit in pessimā seruitutem, facit enim quòd turpior et vilior pars quæ est in homine, dominatur ei. Hæc seruitus figuratur per seruitutē Aegypti, quæ erat *Luc.15.c*
seruitus luti et lateris, vt dicitur in Exodo: per quam be- *Exod. 1. c*
ne intelligitur luxuria, quæ est seruitus lutosæ delectationis. Tertio proijcit hominē in maximam vilitatem: quia hominem, qui similis est Deo & Angelis, facit esse parem brutis. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cū in ho- *Psal.48.c*
nore esset, non intellexit, scilicet quòd ad imaginē Dei creatus sit: comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Quarto luxuria priuat hominē om-
F ni ratione, sicut animalia bruta turpiter infatuat. sicut patet in Salomone, qui tantæ fuit sapientiæ, & tamē de *3.Reg.11.a*
ipso dicitur, quòd deprauatū est cor eius propter mulieres. Quinto hominē acriter mortificat. occidit enim triplici morte, scilicet morte culpæ, morte infamiæ, morte gehennæ. Et ideo dicitur in Ecclesiaste: In- *Eccles.7.d*
ueni amariorem morte mulierem. Mors enim naturæ simplex est, et transitoria: sed mors luxuriæ multiplex est & sempiterna. Sexto hominem fortiter illaqueat. vnde dicitur etiam in Ecclesiaste de *Ibidem.*
muliere: Laqueus venatorum est, id est dæmonum, qui venantur animas peccatorum: sagena cor eius, vincula sunt manus illius. Et nota hic de muliere triplex genus capturæ, scilicet, laqueum quo capiuntur vo-

latilia, sagenam qua capiuntur natatilia, & vincula quibus capiuntur animalia siluestria & terrestria. Luxuria vero capit volatilia, id est superbos: natatilia, id est deliciosos: & animalia terrestria, id est auaros, & sic fere nihil sibi euadit.

Filiæ luxuriæ quinque

Filiæ luxuriæ sunt quinque scilicet fornicatio, quæ est cum muliere soluta: adulterium, quòd fit cum coniugata: stuprum, quod est cum virgine, vel religiosa: & incestus, qui est cum affine, vel consanguinea: & peccata contra naturam. De istis quinque filiabus habetur in figura in quarto Regum: vbi dicitur quòd quarta pars cabi stercoris columbarum, quinque argenteis vendebatur. Stercus columbæ quæ est auis luxuriosa, figurat immunditiam luxuriæ. Quinque argentei quibus stercus emitur, vel venditur, sunt ista quinque peccata, quibus delectatio luxuriæ procreatur. Et bene quarta pars stercoris emitur quinque argenteis, quia cum quattuor sint in peccato luxuriæ, scilicet cogitatio, delectatio, consensus, & operatio, vnum solum de istis, scilicet delectationem, id est, quartam partem peccati præcipue emit, & procurat luxuriosus. Ab his omnibus vitijs supradictis nos clementer absoluat, & potenter eripiat, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Amen. *4.Reg.6.e*

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS SECVNDVS

De Pœnitentia, & eius partibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Pœnitentia in genere. *Cap. I.*

POST tractatum de vitijs, sequitur tractatus, de pœnitentia, quæ est prima diæta salutis, scilicet a peccatis ad pœnitentiam peruenire. Et nota primo de pœnitentia specialiter tria, scilicet laudes multifarias, partes necessarias, & partes meritorias. Vel per alia verba: laudes eius figurales, eius partes integrales, et virtuales. Laudes eius monstrat multiplex eius figura, & comparatio. Partes eius integrales sunt, contritio, confessio, & satisfactio. Partes eius virtuales sunt ieiunium, eleemosyna, & oratio.

Penitentiæ laudes, & triplex eius comparatio

HABET igitur pœnitentia laudes multiplices, secundum diuersas ipsius figuras, & comparationes. Comparatur autem primo specialiter tribus. Est enim pœnitentia sicut aqua calida contra canes, sicut clamor contra fures, sicut arma contra hostes. Est itaque pœnitentia sicut aqua calida contra canes, & maxime quantum ad cõtritionem. Sicut enim cum aqua calida eijcitur canis de coquina: sic cũ aqua lacrymarum feruentium, eijcitur diabolus & peccatum de anima. In cuius figura dicitur in Genesi: Anna inuenit aquas calidas primo in deserto. Anna qui interpretatur donatus, vel sanctificatus, signat pœnitentem: aquæ calidę, id est lacrymæ, monstrant pœnitentis contritionem: solitudo vero in qua aquæ calidæ inueniũtur, designat *Gen.36.c*

A vitam solitariam pœnitentis seu mundificationem, vel meditationem. De qua Ambrosius: Lacrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri. Iste est Anna, qui inuenit aquam calidam, cum pasceret asinos patris sui sacerdotis. Comparatur autẽ pœnitens arbori, cuius radix est contritio, frondes confessio, & flores sancta deuotio, fructus bona opera, humor gratiæ diffusio. Vel dicuntur pœnitentes radicati in Christo per humilitatem, extensi per charitatem, operti cortice per austeritatem, dantes vmbram alijs per bona exempla, & cõsilia. Vnde dicitur in Apocalypsi: Nolite nocere terræ, & mari neque arboribus. Hæ arbores *Amb.li.10. com.in Luca cap.22. vers.51.to.3 & serm.in fer.3. hebdom.Sãctæ. qui est 48. de temp. to.5. Apoc.7.a*

B sunt oliua, vitis, & ficus. Oliua, actiui misericordes: ficus, contemplatiui claustrales: vitis sancti Prædicatores. Et in libro Iudicum dicitur quòd ficus noluit regnare super ligna siluarum, id est super homines infructuosos. Est etiam pœnitentia sicut clamor contra fures quantum ad confessionem. Nam sicut ad clamorem fugiunt fures: sic pœnitentis clamosa confessio, vel oratio, fugat dæmones. Vnde in figura huius dicitur in libro primo Machabæorum, quod timore Iudæ, qui interpretatur confessio, repulsi sunt inimici eius. Est insuper pœnitentia sicut arma contra hostes, maxime quantum ad satisfactionem: nam satisfactio *Iudic.9.b* *1.Mach.4.c*

C pœnitentis sicut ieiunium, & eleemosyna sunt quędam pœnitentis arma. Nam dicit Apostolus: Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed, supple, carnem macerantia. De eleemosyna dicitur in Ecclesiastico: Super scutum potentis, & super lanceam pugnabis aduersus inimicum tuum. Item pœnitentia est turbatiua instar maris, accensiua instar ignis, & conclusiua instar sepis. Est itaque pœnitentia sicut quædam maris turbatio. Nam sicut mare non emittit immunditias nisi sit turbatum: sic anima mea non emittit peccatum, nisi in se habeat pœnitentiæ, & contritionis conturbationem & motum. Vnde de pœnitentia dicitur in *2.Cor.10.a* *Eccli.29.e*

D Threnis: Magna est velut mare contritio tua. Est etiam pœnitentia sicut quædam ignis accensio. Nam sicut ignis producit fumum de viridibus lignis, sic virtus pœnitentiæ de peccatoribus educit fumum contritionis: & sicut ligna viridia reddunt aliquem humorem per virtutem ignis, sic peccatorum oculi, eructant virtute pœnitentiæ humorem lacrymosæ compunctionis. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Et sicut ligna viridia, quæ sunt bene accensa, fortius ardent, vel calefiunt: sic peccatores pœnitentes qui sunt igne pœnitentiæ vehementer accensi, fortius diligunt, sicut patet in Luca, vbi dicit Saluator: *Thren.2.d* *Psal.118.r* *Luc. 7. g*

E Cui multum dimittitur, multum diligit. Sed sunt multi qui non inueniunt ignem, sed aquam crassam, vt dicitur in secundo Machabæorum. Tales sunt qui cogitant vitam suam præteritam, non ad contritionem sed ad delectationem. Est item pœnitentia sicut quædam sepis conclusio. Nam agricola cum eisdem spinis quas extrahit de vinea, claudit vineam contra porcos, & bestias: sic pœnitens cogitando peccata sua, debet claudere & munire cor suum, contra tentationes bestiales & immundas. Hæc est sepes, de qua dicit sapiens: Vbi non est sepes, diripietur possessio. Quia vere vbi non est sepes pœnitentiæ, quæ animam clau- *2.Mac.1.e* *Eccli.36.d*

F dit contra recidiuum, facile dirumpitur possessio virtutum.

Item pœnitentia est discrete imponenda, deuote assumenda & perfecte adimplenda. Est enim pœnitentia discrete imponenda. Nam sicut virus serpenti vitam conseruat, sed homini mortem propinat: & sicut ignis aurum probat, & virgulta incinerat: et sicut talpa moritur in luce, et sub terra viuit: et sicut ignis, quem cetera animalia timent, salamandram nutrit: et sicut homo sub aqua moritur, vbi piscis delectatur. Sic eadem pœnitentia non omnibus est imponenda, vel iniungenda, nec contra omnia peccata, sed diuersis diuersa. Nam sacerdos debet discernere inter pœnitentiam et pœnitentiam, et culpam, et culpam: sicut

Pęnitentia imponenda discrete, assumẽda deuote, & implenda perfecte.

Documẽta pro confessoribus, & pęnitẽtibus

Digitized by Google

cut ex lege Domini debebat sacerdos, ex mandato Domini discernere inter lepram & lepram, vt dicitur in Leuitico. Est etiam pœnitentia deuote assumenda. Sicut enim miles non recusat onus, vel pondus armorũ: sic pœnitens non debet recusare onus pœnitentiarum. Et sicut auis non recusat onus pennarum, nec peregrinus onus baculi, nec equus onus quadrigæ: sic pœnitens non debet recusare onus pœnitentiæ. Vnde ille bonus pœnitens Dauid comparat se iumento, cum dicit in Psalmo: Vt iumentum factus sum apud te. Est insuper pęnitentia perfecte adimplenda, vt non solum pœnitens peccatum vitet, sed peccati recidiuum, & importunitates omnes, quasi quasdam radices & germina peccatorum. Sicut enim herba falcata reuiuiscit, sed eradicata non: ita peccata de facili pullulant, si non fuerint, radicitus euulsa. Ideo dicit Augustinus: Pœnitentia est causas peccatorum excidere, & eis aditum non indulgere. Item bonus & perfectus pœnitens fugit diabolum, sequitur Christum, spernit mundum, & appetit cælum. Pœnitens itaque perfectus fugit diabolum, & currit ad latibulum pœnitentiæ. Sicut enim auicula ponit se inter spinas, vt possit accipitrem euadere: et eadem ratione, sicut lilium inter spinas crescit valde bene, vt dicitur in Canticis: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias spinæ. Spinæ siquidem quibus lilium clauditur, prohibent ne lilium tangatur. Per hunc modum spinæ pœnitentiæ custodiunt animam instar auiculæ a prædali accipitre: instar lilij ab omni tactu delectationis immundæ. Bonus pœnitens sequitur Christum, & imitatur. Nam certe pœnitentia fuit via, qua Christus ambulauit. Vnde post baptismum statim intrauit desertum, vt dicitur in Luca. Pœnitentia etiam fuit prima doctrina, quam Christus prædicauit, vt habetur in Matthæo. Pœnitens igitur si est bonus discipulus, libenter intrat cum Christo pœnitentiæ desertum, contra simulatos pęnitentes, qui ad modum vsurarij volunt esse discipuli Christi. Sicut enim vsurarius vult esse illius socius, cui mutuat pecuniam in lucro, & non in damno: sic multi vellent sequi Christum in prosperis & non in aduersis: vellent cum Christo regnare in cælo, sicut filij Zebedæi, & non cum ipso certare in stadio. Vnde dictum est eis illud: Nescitis quid petatis. Pœnitens nihilominus spernit mundi prospera, contra aliquos, qui sunt quasi simia, quando inuenit nuces nouas, & recentes, propter exterioris corticis amaritudinem, iudicat nucem esse amaram & spernit nucleum interiorem: sic a multis repudiatur pœnitentia, quia videtur carni amara. Ideo dicitur: Omnis disciplina in præsenti non est gaudij, sed mæroris. Pœnitens insuper appetit cælum, & sicut puer rumpit vestem veterem vt citius habeat nouam: sic bonus pœnitens lacerat secum carnes, vt citius animæ suę acquirat stolam felicitatis ęternæ. Vnde dicitur: Conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.

Leuit. 13. & 14. — Psal. 72. d — Aug. lib. de Eccles. dog. c. 54. to. 3. — Cant. 2. a — Luc. 4. a — Mat. 4. c — Mat. 20. c — Hebr. 12. c — Psal. 29. c

De contritione. *Cap. II.*

NOta partes pœnitentiæ integrales, & nota quod pœnitentia habet tres partes ipsam virtualiter integrantes, scilicet contritionem cordis, confessionem oris, & satisfactionem operis.

Cõditiones septẽ veræ contritionis

NOTA de pœnitentia, primo quantum ad contritionem, quæ est pars prima pœnitentiæ. Nota, quòd contritio de peccatis specialiter debet esse septiformis. Nam debet esse morosa & intenta non perfunctoria, solitaria non publica, integra non diminuta, ordinata non confusa, propria non aliena, gemebunda non deliciosa, & iusta non simulata. Et hæc septem sunt in versu: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et iste versiculus debet esse perpetuæ memoriæ illorum septem, quæ vera contritio debet habere.

Isa. 38. c

Primo enim vt dictum est debet esse intenta, non perfunctoria. ideo dicit: *Recogitabo*, contra illos, qui veniunt ad confessionem incogitati de peccatis, quia nullam, vel modicam videntur habere solicitudinem, cum tamen hęc sint maiora debita & maiora negotia, quæ homo habet, vel habere possit in hac vita. Ista enim debita sunt decem millium talentorum, vt dicitur in Matthæo. Ista enim sunt negotia, pro quibus filius Dei mortuus est, & pro quibus congregabit Angelos de cælo, & sanctos etiam homines de mundo, & omnes dæmones de inferno, vt dicitur in Matthæo. Bene autem est fatuus, qui de his maximis debitis & negotijs, numquam est solicitus, vt dicit ille bonus pœnitens Dauid: Cogitabo pro peccato meo, nõ dicit pro nummo vt auarus, nec de cibo, vt gulosus, nec de luto vt immundus, nec de vento vt superbus, nec de mendacio, vt verbosus: sed de peccatis meis ero dolens, & solicitus. quia vulgo dicitur:

Quo dolor est dentis, versatur lingua dolentis.

Secundo, contritio debet esse solitaria, non publica. ideo dicit, *Tibi*, quia debet esse solum in conspectu Dei, iuxta illud: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Infirmus non consueuit stare in platea, sed in camera clausa. & consilia ardui negotij, non tractantur in publico, sed in loco secreto. ideo dicitur: Tu autem cum oraueris pro peccatis tuis intra cubiculum, scilicet cordis tui.

Tertio debet esse integra, non dimidia. Ideo dicitur: *Omnes*, modicum enim de liquore corrupto inficeret vas, si remaneret in illo. Ideo dicitur: Effunde sicut aquam cor tuum. Bene autem dicit sicut aquam, quia alius liquor vix potest bene effundi, quin ibi remaneat aliquid de colore, vel de odore, vel de sapore. Videmus enim, quòd post effusionem lactis remanet in vase color, post effusionem vini, odor: post effusionem mellis sapor. Debet igitur pœnitens effundere non sicut lac, ne scilicet remaneat color pristinæ conuersationis: nec sicut vinum, ne remaneat odor prauæ imaginationis: nec sicut mel, ne remaneat sapor immundæ delectationis, sed sicut aquam perfectæ & integræ contritionis.

Quarto debet esse contritio ordinata, non confusa. Ideo dicit, *Annos*. Annus namque distinguitur per quattuor tempora scilicet hiemem, ver, æstatem, & autumnum. Debet igitur pœnitens annos, vel circulũ vitæ suæ distinguere per tempora, vt sua melius possit inuenire peccata, & præcipue debet inuestigare peccator, si in vita sua inueniat hiemem, & frigiditatem temporis, id est torporis, & acediæ: ver autem, id est humiditatem corporalis lasciuiæ: et æstatem, id est caliditatem indignationis et iracundiæ: et autumnum, id est siccitatem cupiditatis et auaritiæ. Hæc sunt tempora, quibus distinguuntur anni peccatorum. De quibus dicitur: Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aranea si quidem meditatur, et totum studium suum ponit, vt ordinet telam vilem, et fragilem ad capiendum muscas. talis est vita hominis fragilis et vilis, et solum muscas capit, id est delectationes immundas. Vnde dicitur: Ipsi telas araneæ texuerunt.

Quinto, debet esse contritio propria, non aliena, id est de peccatis proprijs, non alienis, propter hoc dicit, *Meos*. Vix enim homo prosperatur, qui dimissis negotijs proprijs, solicitus est de alienis. Vnde dicit Saluator: Filiæ Hierusalem nolite flere super me: sed super vos ipsas flete. Et sic vult Christus, quòd numquã fleamus, vel plangamus, mortem suam benedictam, quousque luxerimus culpam propriam, nihilominus non habet gratum, quòd nos iudicemus culpam alienam, sed sicut vulgo dicitur: Quilibet plangit talam suam, id est damnum proprium. Iuxta illud Apostoli: Vnusquisque onus suum portabit.

Sexto, debet esse contritio gemebunda. Ideo dicit, *In amaritudine*, non in risu. Risus signum est mortis, quando infirmus ridet feruore infirmitatis, et maxime quando ægrotus affligitur et anxiatur, et viuaciter sentit ægri-

Mat. 18. c — Mat. 25. c — Psal. 37. d — Psal. 18. — Mat. 6. a — Thren. 2. f — Ps. 89. b — Isa. 59. a — Luc. 23. d — Gal. 6. b

tis ægritudinem ſicut criſim & terminum ſubſequentem. Vnde dicitur: Ecce in pace amaritudo mea amariſſima. (*Iſa.38.d*) Contritio namque amara pro incurſu diuinæ offenſæ: amarior, pro damno ſupernæ patriæ: amariſſima, pro reatu pœnæ æternæ: Facit infirmum quieſcere, & cruciatum terminare, & ægrotam facit animam creticare.

Septimo, & vltimo, contritio debet eſſe intima, non ficta, vel ſimulata. Ideo dicit, *Animæ meæ*. Emplaſtrum enim debet poni ſuper locum doloris infirmi, ſicut collyrium ponitur ſuper oculum, nõ in calcaneo. & ideo quia peccatum eſt morbus animæ, ipſa præcipue debet contritionem peccati ſentire. Vnde dicitur: Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra: (*Ioel 2.c*) contra illos, quorum pœnitentia eſt in vultu, non in ſpiritu: in veſte, non in corde: cum Hypocrates noſter medicus Chriſtus animarum noſtrarum, doceat pœnitentem faciem lauare, veſtes componere, caput vngere, & cor pungere, vt dicitur in Matthæo. (*Mat. 6. b*)

De confeſſione. *Cap. III.*

SEcundo, nota de pœnitentia quantum ad confeſſionem, quæ eſt ſecunda pars, eam virtualiter integrans.

(*Septẽ conditiones cõfeſſionis.*) ET eſt ſciendum, quòd ſeptem ſunt in confeſſione attendenda. Primo enim debet eſſe feſtina, non tarda, contra aliquos, qui quanto plus poſſunt, differunt confiteri, niſi in infirmitate grauiſſima. & tales ſunt ſimiles latronibus, quorum confeſſio aculeo, & quæſtionibus extorquetur: quia talium confeſſionem torquet Deus per aculeum febris acutæ, vel grauis infirmitatis, cum tamen dicat Propheta: Præoccupemus faciem eius in confeſſione, (*Pſal.94. a*) ſicut ille, qui diffidit de iure ſuo, debet ante iudicium de pace, & compoſitione tractare, & diem ſuum præuenire.

Secundo, confeſſio debet eſſe humilis & verecunda, iuxta illud Apoſtoli: Quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? (*Rom.6. d*) Latrones enim demiſſo capite, & rubore perfuſi, ſcelera confitentur, contra aliquos, quorum ſunt horrenda facinora, qui nec timent Deum nec homines verentur. Latrones timent patibulum, cum ſit tamen breue ſupplicium, & tranſitorium: & tales non timent infernum, & interminabilem cruciatum. Latrones verecundantur, & tamen parum, aut nihil prodeſt eorum verecundia: iſti autem non erubeſcunt, cum tamen pars pœnitentiæ ſit ipſa erubeſcentia. De talibus dicitur: Confuſi ſunt, quia abominationem Deo fecerunt, (*Ier.6.d*) qui poſt confeſſionem non ſunt confuſi. & erubeſcere neſcierunt, quia tales habent vtique erubeſcentiæ cauſam & meritum, & tamen non habent vtique erubeſcentiæ ſignum.

Tertio, confeſſio debet eſſe aperta, non palliata: & dicitur aperta confeſſio in qua peccator ſe accuſat, exprimendo omnes peccati differentias, & præcipue aggrauantes circumſtantias. quia dicitur: Iuſtus prior eſt accuſator ſui. (*Prou. 18.c*) Sic confitebatur Dauid, qui dicebat: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino. (*Pſ.31.b*) non dicit pro me, ſe laudando, vel adulando ſicut faciebat Phariſæus: ſed aduerſum me, ſe accuſando, ſicut faciebat Publicanus, ſicut dicitur in Luca. (*Luc.18.b.c*)

Quarto, debet eſſe confeſſio vera, non ficta. & dicitur vera confeſſio, quæ eſt cum propoſito emendandi, non ſolum oris, ſed etiam cordis. De qua dicit Dauid: Confitebor tibi Domine in toto corde meo: (*Pſ.110.a*) contra aliquos, quorum confeſſio eſt lupi, de quo narrat fabula, quòd ſemel confitebatur iniquitates ſuas, & interim erat multum ſolicitus, quia videbat oues recedentes, vnde dixit confeſſori ſuo, quòd cito eum abſolueret, vt ſcilicet poſſet ſequi oues. ſic confitentur aliqui in Quadrageſima, proponentes ad peccatum redire poſt Paſcha.

Quinto, debet eſſe confeſſio integra, non dimidia, parum enim valeret, ſi infirmus, medico febrem reuelaret, & peſtem febris celaret, & ſi nauta aliqua nauis foramina obſtrueret, & aliqua non. Debet igitur pœnitens, Deo integram offerre confeſſionem. Deus enim eſt rex nobilis, & in menſa regia poni debent panes integri, non fragmenta. Deus enim non conſueuit dimidiare veniam. Ideo totum hominem ſanum facit in ſabbato, vt dicitur in Ioanne. (*Ioan. 7. d*) Et ſicut magni mercatores, in groſſo non obolatam, non denariatam vendunt, ſicut pauperes mercatores: præ ceteris, quia mercatura Dei, ſcilicet gratia & venia eſt res indiuiſibilis, cum ipſe ſit ſummus mercator. Iſta duo erunt indiuiſibilia, inſtar margaritæ, vel alterius lapidis pretioſi, qui totus emitur, vel totus dimittitur. Ipſe autem eſt negotiator margaritarum, qui quærit bonas margaritas, vt dicitur in Matthæo. (*Mat. 13.f*)

Sexto, confeſſio debet eſſe flebilis, & lacrymoſa, ſicut Petri, & Magdalenæ. quia miſericordia & lacrymæ ad inuicem ſunt valde amicæ, et ideo vbi eſt lacryma, ibi eſt ſtatim amica ſua miſericordia. Hæc eſt enim aqua, quam Chriſtus valde ſitit, & nullus fons tantum eum delectat, quantum puteus lacrymarum. In cuius figura, quieuit iuxta puteum Samariæ, et petijt aquam Samaritanę, ſcilicet lacrymarum, a muliere Samaritana, id eſt a peccatrice anima, vt habetur in Ioanne. (*Ioan.4.a*)

Septimo, et vltimo confeſſio debet eſſe obediens, et prompta, vt ſcilicet pœnitens ſtudeat ſuſcipere, et obſeruare ſacerdotis mandata. Infirmus, qui nihil vult facere pro medico, vix aut numquam curatur a morbo. Vnde obedire debet pœnitens non contendere, ſicut Dauid, qui dicebat: Vt iumentum factus ſum apud te. (*Pſ.72.d*) ad iumentum namque non pertinet ſibi onera taxare, vel imponere, ſed taxata et impoſita portare.

(*Confeſſio triplex.*) Nota quòd triplex eſt confeſſio. Prima eſt confeſſio peccati. De qua dicitur: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino. (*Pſ.31.b*) In hoc autem verbo tanguntur ſex, quę debet vera confeſſio habere. Primum eſt præmeditatio, quod notatur cum dicitur: *Dixi*. Secundum eſt compunctio cordis, et oris, vt ore ſimul et corde fiat, quod notatur per, *Confitebor*. Tertium eſt, quòd ſit accuſans non excuſans, quod notatur per, *Aduerſum me*. Quartum, quòd de malis, non de bonis, quod notatur per, *Iniuſtitiam*. Quintum, quòd ſit propria, id eſt de peccatis proprijs, non alienis, quod notatur per, *Meam*. Sextum quod ſit ad honorem Dei, et honeſtatem ſui, quod notatur per, *Domino*, et talis confeſſio eſt vtilis. Vnde ſequitur: *Et tu remiſiſti impietatem peccati mei*. Secunda eſt confeſſio laudis, de qua in Eccleſiaſtico dicitur: Confitebor tibi Domine rex et collaudabo. (*Eccli. 51.a*) et de his duobus dicit Pſalmiſta: Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi. (*Pſ.74.a*) Tertia eſt confeſſio fidei. De qua dicit Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, &c. (*Rom.10.a*) Et nota, quòd confeſſio in qua ſunt ſeptem conditiones prędictæ, comparatur vielæ, in qua ſunt ſeptem chordę. Vnde viela confeſſionis, quæ habet iſtam ſeptuplicem chordam, reddit in auribus Dei ſuauiſſimam et dulciſſimam melodiam, nec eſt aliquod organum muſicum, quòd ita libenter Deus audiat, ſicut veram confeſſionem peccatorum: et ideo manus quæ ſic tangit vielam confeſſionis coram Deo, ſtatim reportat ſalarium, id eſt veniã de omnibus peccatis. Vnde dicitur: Narra ſi quod habes, vt iuſtificeris. (*Iſa.43.d*) Et Dauid conſulit omnibus nimis, id eſt peccatoribus pœnitentibus qui volunt in curia regis æterni introire, vt tangant eo modo vielam confeſſionis, vt ſupra dictum eſt. Dicit enim Pſalmiſta: Introite portas eius in confeſſione. (*Pſal. 99. a*)

De Satisfactione. *Cap. IV.*

TErtio nota de pœniteutia, quantum ad ſatisfactionem. Et ſunt præcipue ſeptem notanda, ad hoc neceſſaria, vt ſit perfecta pœnitentia, et peccati medicina.

Primo

Satisfactionis cõditiones septẽ.

Primo enim ad satisfactionem requiritur abstinentia a peccato. Sicut enim prima lex quam medicus ponit infirmo, est abstinentia a cibo: ita primum, quod est necessarium pœnitenti, est diæta, scilicet abstinentia a peccato. Hanc legem imponebat Hypocrates noster Christus ægrotis suis, quos habebat in cura, sicut patet in adultera, cui Christus dixit: Vade & amplius noli peccare. *Joan. 8. b*

Secundo, requiritur ad satisfactionem pœnitentiæ restitutio rei alienæ. & hæc est sicut quædam minutio vel fleubotomia: minuit enim sanguinis substãtiam, sed aufert febris materiam, & conseruat vitam. Sic qui aliena restituit, pecuniam minuit: sed aufert cupiditatis & mortis æternæ materiam, et conseruat gratiam, et animæ vitam. Et sicut sunt quædam infirmitates, quæ non possunt sine fleubotomia curari: sic quædam sunt peccata, a quibus non potest quis sine restitutione curari, aut iustificari, sicut furtum, vsura, simonia, rapina, et huiusmodi: quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, vt dicit Augustinus. Hanc fleubotomiam faciebat sibi Zachæus, qui dicebat: Si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: sed vtinam vsurarij modo redderent simplum. *Aug. ep. 54 ad Maced. post med. to. 2.* *Luc. 19. b*

Tertio requiritur ad satisfactionem cinis humilitatis. cinis enim et aqua calida faciunt bonum lixiuium: sic cinis veræ humilitatis, et aqua calida lacrymarum faciunt pœnitentiam purgatiuam. Et sicut aqua quantumcumque calida, nisi transeat per cinerem, non bene purgat sordes vestium: sic lacrymæ quamuis calidæ, nisi transeant per cinerem humilitatis, non lauant sordes vitiorum. Ideo dicebat Iob: Ago pœnitentiam in fauilla, et cinere. in fauilla deuotionis, et cinere humilitatis. *Iob 42. a*

Quarto requiritur ad satisfactionẽ pœnitentis, cilicium mortificationis. Hoc est propriũ et speciale malagma, et emplastrum carnalis repressiuum luxuriæ, et carnalis lasciuiæ. et sicut emplastrum temperat et reprimit dolorem lateris: sic cilicium mortificationis reprimit libidinem. Hoc emplastrum ponebat directe supra locum doloris Iudith. De qua dicitur quòd habens supra lumbos suos cilicium, ieiunabat. cilicium contra luxuriam, et ieiunium contra gulam. *Iudith. 8. a*

Quinto requiritur ad satisfactionem pœnitentis ieiunium afflictiuum: quia ad litteram, panis et aqua est cibus, et vita infirmi, et præcipue prohibetur vinum infirmis. Vnde ille bonus medicus Paulus dicit: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Sed nota, quòd omnia conceduntur infirmis, de quorum salute dubitatur, et desperatur: sed alijs, de quibus habetur spes, quòd curentur, subtrahuntur nociua, quantumcumque delectabilia, vt dicitur in Ioel: Cõuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, et fletu, et planctu. Et sequitur ibi: Quis scit si conuertatur, et ignoscat Deus? quasi diceret, ex quo Deus, qui est summus medicus, ieiunare nos præcipit, nequaquam de nostra salute diffidit. *Eph. 5. b* *Ioel 2. c*

Sexto requiritur ad satisfactionem pœnitentis eleemosyna, et hoc est quasi salarium medici. Fidelius enim laborat medicus quando sperat bene se remunerari. Et nota quòd salarium est taxandum medico, secundum quòd plus, vel minus laborauit circa infirmum, et quanto a maiori et periculosiori morbo liberauit ægrotnm. Bene est igitur remunerandus medicus noster Christus, qui tantum circa nos laborauit, immo propter infirmitatem nostram animam suam morti tradidit, vt dicitur in Isaia. Et etiam qui a tam graui, et multiplici infirmitate nos liberauit. Ipse enim, qui sanat omnes infirmitates nostras, et redimit de interitu vitam nostram, vt dicitur in Psalmo. Si enim bene remuneretur iste medicus, nequaquam de morte timeat ægrotus. Debet enim remunerari, non in se, quia bonorum nostrorum non eget, sed in heredibus suis, scilicet pauperibus. Reputat enim sibimet factum, quod fit pauperibus amore ipsius. *Isa. 53. d* *Ps. 102. a*

A Vnde ipsa veritas dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. De isto salario eleemosynæ dicitur in Tobia: Eleemosyna ab omni peccato, et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. *Matt. 25. d* *Tob. 4. b*

Septimo et vltimo requiritur ad satisfactionem pœnitentis oratio deuota. Sicut enim mater pro filio ægroto facit candelam, et emittit votum, cùm nullum consilium, vel auxilium superest medicorum: sic quãdo videmus spiritum nostrum periclitari graui morbo peccati, debemus Deo facere candelam bonæ operationis, iuxta illud: Lucernæ ardentes in manibus vestris. et emittere votum deuotæ orationis. Et hoc B genus dæmoniorum, scilicet peccatum non eijcietur, nisi in oratione, et ieiunio, vt dicitur in Matthæo. Oratio namque pestes mentis curat, et ieiunium pestes corporis. *Luc. 12. e* *Mat. 17. c. d*

De oratione. Cap. V.

Tertio nota partes pœnitentiæ virtuales, quæ sunt tres, scilicet oratio, ieiunium, et eleemosyna. Primo specialiter de oratione est dicendum, quid est. Oratio est petitio decentium, in Deo, vel a Deo. Vel oratio est mentis eleuatio in Deum, Damasceno C auctore. *Dam. lib. 3. Orthod. fid. c. 24.*

De oratione nota specialiter quinque, scilicet typus decens, virtus ingens, modus competens, locus congruens, et tempus conueniens. Habet igitur oratio typum decentem, et figuram elegantem. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim oratio sicut incensum diuinæ miserationi offerendum, sicut scutum diuinæ indignationi opponendum, sicut tributum diuinæ dominationi persoluendum. Est ergo oratio primo similis thuri vel incenso, quod diuinæ miserationi debemus offerre. Sicut enim thus vel incensum super carbones positum, spirat suauem et redolentem odo- D rem, vel fumum: sic oratio incensa super carbone deuotionis, multum fragrat in conspectu diuinæ maiestatis. Et ideo dicitur: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Secundo, est oratio similis scuto, quod diuinæ indignationi debemus opponere. Nam sicut scutum prohibet ictum lanceæ, vel sagittæ: sic oratio seruat hominem a lancea, vel a sagitta sententiæ et iræ Dei. Vnde dicitur de Aaron, quòd proferens scutum orationis restitit iræ. Tertio, oratio est similis tributo, quod diuinæ dominationi debemus persoluere. Sicut enim emphiteuta, vel feudatarius soluit tributum regi, pro emphiteusi, vel feudo, quod E tenet ab ipso: sic tributum laudis et orationis soluendum est Deo pro emphiteusi corporis et animæ quam accepimus in feudo, iuxta illud: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. *Orationis comparationes.* *Ps. 140. a* *Sap. 18. d* *Matt. 22. b*

Item oratio habet triplicem figuram aliam valde pulchram. Est enim vir orans sicut homo regi portans encœnium, sicut a rege petens iudicium, sicut a rege petens succursum. Est itaque homo qui orat, sicut ille, qui præsentat regi magnum encœnium et nobile, vt homo magnus, vel nobilis domicellus: sic oratio est encœnium adeo nobile et magnum, quòd solum debet præsentari Deo per hominem magnum, scilicet F iustum. Hoc est enim officium Christi hominis et mediatoris nostri, qui orationes nostras, et opera nostra præsentat Deo patri. Quod figurat diaconus in Ecclesia, vel in Missa, cum offert thuribulum sacerdoti. Hoc est officium Angeli, qui nostras orationes similiter offert in conspectu Dei, sicut dixit Angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lacrymis. et sequitur ibidem: Ego orationem tuam offerebam Domino. Et sicut regi non offert, qui sibi ministrat ferculum coopertum cum muscis: sic qui orat, non debet regi regum offerre ferculum cum muscis, id est cogitationibus vanis et immundis. Est etiam homo qui orat, sicut ille, qui a rege petit iudicium. sicut enim ille qui in iudicio loquitur, debet habere testes de his quæ proponit, alioquin *Ritus.* *Tob. 12. c*

Digitized by Google

alioquin non crederetur sibi, vel audiretur, immo a A iudice puniretur: sic oratio vocalis debet habere testimonium cordis. sed tamen cauendum est, ne cor orantis sit falsus vel corruptus testis, corruptione scilicet iniquitatis, quia dicitur: Iniquitatem si aspexi *Psal. 65. d* in corde meo, &c. Sed si conscientia bona, & testimonium fidele ferat, orans iudicium pro se reportat. Nam dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium *2. Cor. 1. c* conscientiæ nostræ. Est insuper orans, sicut ille, qui a rege in obsidione quærit, vel petit succursum. Nam sicut ille qui tenet castrum regis, si obsideretur ab inimicis reputaretur infidelis, nisi castrum regi denunciaret obsessum, vel peteret succursum, vel nisi B expectaret a rege auxilium, vel si post auxilium redderet hostibus castrum: sic cum hostes visibiles & inuisibiles obsident animam tentationibus, statim debemus regi regum nuncium orationis mittere, & obsidionem denunciare, sicut Propheta, qui dicebat: Consilium *Psal. 21. d* malignantium obsedit me. Deus enim non differt auxilium mittere: quia fidelis, & statim faciet succursum, cum ad tentationem fuerit peruentum, vt dicit Apostolus ad Corinthios. *1. Cor. 10. c*

Item qui orat, debet clamare sicut clamat paruulus, qui vult vbera; sicut clamat catulus, cum sentit verbera; & sicut clamat populus, cum videt pericula. Est C itaque homo qui orat, sicut paruulus volens vbera. Nam sicut paruulus clamat pro desiderio lactis: sic viri spirituales debent emittere vlulatum orationis deuotæ pro vberibus consolationis diuinæ, iuxta illud quod dicitur: Meliora sunt vbera tua vino. Est etiam *Cant. 1. a* homo qui orat, sicut catulus sentiens verbera. Nam sicut catulus sentiens verbera, clamat plus, cum plus percutitur: sic plus debet clamare orando, qui a Domino tribulationis verbere castigatur. Nam dicitur: Ad Dominum cum tribularer, &c. Est insuper homo *Psal. 119. a* qui orat, sicut populus videns pericula. sicut enim cōsueuit populus clamare præcipue propter tria, scilicet D contra aquam, ignem, & hostes: sic homo debet emittere clamorem contra triplex genus tentationis, scilicet contra carnalem concupiscentiam, quæ per ignem figuratur: contra concupiscentiam terrenam seu mundanam, quæ per aquā effluentem intelligitur: contra diabolicam guerram, quæ proprie hostis appellatur. Hæc pericula timebat Dauid, qui dicebat: Pericula *Psal. 114. a* inferni inuenerunt me.

Item in oratione debemus os cordis aperire, sicut reumaticus aeri, sicut pullicus matri, & sicut infantulus nutrici. Est itaque orans, sicut homo reumaticus, qui nares habet strictas, necessaria est enim ad respi- E randum apertio oris: sic qui habet imperfectū odoratum, scilicet desiderij cælestis debet aperire os, & mittere vocem orationis. Nam dicit propheta: Os meum *Ps. 118. r* aperui, & attraxi spiritum. Est etiam os aperiendum orationi, sicut infans aperit os nutrici. Sicut enim nutrix pascere infantē non posset, si puer os non aperiret: sic si volumus nutrimentū vitæ suscipere, orando aperiamus os nostrum ad nutrimentum vitæ æternæ, scilicet gratiæ diuinæ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Est *Sap. 16. e* insuper homo, qui orat, sicut pulliculus, qui quando sentit venire matrem, aperit rostrum versus cælum: sic cum frequenter visitet nos Deus per inspirationem F suam, quasi semper debemus habere os apertum per orationem deuotam, sicut dicit Apostolus: Sine intermissione *1. Thes. 5. c* orate. Et de viro iusto dicitur: Aperiet os suū *Eccli. 39. a* in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.

Item oratio est, sicut armatura militem ornās, sicut lucerna viam demonstrans, & sicut columba oliuam portans. Est itaque oratio sicut armatura. Nam sicut miles non exit sine armis ad bellū, ita sine armis orationis nullo modo debemus intrare tentationis conflictum. In cuius figura dicitur, quòd Moyse eleuante *Exo. 17. d* manus ad orationem, vincebat Israel, & cum remittebat manus superabat Amalech, id est diabolus. Est autem oratio, sicut lucerna viam demonstrans. Nam sicut lucerna est necessaria in tenebris: sic oratio in rebus dubijs. In cuius figura mulier illa Euangelica, id est anima deuota, accendit lucernam, & inuenit dragmam, vt dicitur in Luca. Lucerna est orationis instan- *Luc. 15. b* tia, dragma vero est gratia diuina, quæ quasi perdita fuerit, reperitur cum oratione deuota. Et sicut lucerna dirigit gressus, sic oratio dirigit omne bonum opus. Vnde dicit Hieronymus ad Paulam: In principio cu- *Est simile* iuslibet operis boni, præmitte signum crucis in fronte *apud Hieronymum* cum oratione Dominica. Est insuper oratio, sicut co- *epist. 22. ad* lumba, quæ reuersa est ad arcā, cum oliua, vt habetur *Eustochiū* in Genesi. Nam sicut illa denunciauit pacem, & iam *post med.* cessasse diluuium: sic oratio denunciat pœnitentiam, *Gen. 8. b* reconciliationem, & veniam peccatorum. Et sicut columba illa portauit ramum oliuæ: sic oratio ramum diuinæ gratiæ. Et sicut columba habet duplicem alam: sic oratio habet duplices alas, scilicet ieiunium & eleemosynam. Vnde dicitur: Quis dabit mihi pennas si- *Psal. 54. a* cut columbæ, & volabo per orationem, & requiescam per deuotionem.

De ieiunio. Cap. VI.

De ieiunio nota specialiter tria, quibus ieiunium *Ieiunij cōparationes.* comparatur, quid in ieiunio reprobatur, & quale ieiunium commendatur.

Primo enim comparatur ieiunium pluribus & specialiter tribus. Est enim sicut parcitas ignis, vel lignorum sub olla, sicut agilitas in auicula, & sicut concauitas in viela. Est itaque ieiunium sicut parcitas ignis, vel lignorum sub olla. sicut enim subtrahendo ligna, vel ignem de sub olla, cessat eius bullitio: sic corpori subtrahendo cibaria, cessat tentatio carnis. Vnde versus:

Luxuriat raro, non bene pasta caro.

Vnde nota, quòd ancilla prouida tripliciter impedit ebullitionem ollæ, scilicet ligna subtrahendo, aquā infundendo, & quæ sunt in olla mouendo: sic anima pœnitens, instar ancillæ, contra ebullitionem carnalis concupiscentiæ, debet ligna subtrahere parce comedendo. Vnde versus:

Subtrahe ligna foco, si vis extinguere flammam.

Debet aquam infundere, ad litteram aquam, bibendo vinum bene limphatum. Debet ollam mouere, se vtiliter occupando. Vnde dicit Apostolus: In labo- *2. Cor. 11. e* ribus, in ieiunijs, in vigilijs, scilicet occupemus nos. Nam caro nostra ad flatum diaboli, sicut carbo ignis accenditur, & sicut ollæ succensæ, atque feruentes. Vnde dicitur: Halitus eius prunas ardere facit. Est *Iob 41. b* etiam ieiunium, sicut agilitas in auicula. Nam sicut auis macilenta est agilis ad fugiendum accipitrem, ad volatum sublimem: sic mens hominis ieiunantis & abstinentis, est habilis ad fugiendum accipitrem, id est hostis tentationem, ad sublimem volatum contemplationis. De tali dicitur: Volauit super pennas vento- *Psal. 17. a* rum. Volauit fugiendo tentationem, & volauit se eleuando ad contemplationem. Econtrario vero est de graui, & pingui, sicut de coturnice tempore vindemiarum, quæ non potest accipitrem fugere, nec alte volare: sic homines carni dediti, nec bene possunt tentationem diaboli vitare, nec bene cælestia contemplari. Vnde in figura istorum Elias ieiunauit quadraginta *3. Reg. 19. b* diebus, & quadraginta noctibus, vt scilicet persecutionem Iezabel euaderet, & ad montē Dei Oreb celeriter perueniret, vt legitur in libris Regum. Elias in figura signat animam hominis abstinentis: persecutio Iezabel designat tentationē carnis: & mons Dei Oreb significat sublimitatem contemplationis. Est etiam ieiunium, sicut concauitas in viela. Nam sicut viela, nisi esset concaua, & chordæ superextensæ, non esset sonorosa: sic homo nisi vacuus per abstinentiam, & extensus per rigidam pœnitentiam, non reddit sonorosam diuinæ laudis melodiam. Vnde in figura huius dixit *Exo. 38. a* Dominus Moysi, quòd faceret altare concauum, non solidum,

Digitized by Google

solidum, sed inane. Concauum altare est cor pœnitentis, vbi debet immolari sacrificium contritionis, & sacrificium laudis: quod quidem non debet esse solidum id est delicijs plenum, sed inane, & concauum, id est pœnitentia & ieiunio attenuatum.

Est etiam ieiunium remedium ad expiandum morbum, bonum consilium ad effugiẽdum lupum, & certum ingenium ad impugnandum castrum. Est itaque ieiunium remedium valde sanum ad curandum morbum. Nam sicut lex prima medicorum infirmantibus corporaliter est diæta: sic primum auxilium vexati febribus tentationis, est ieiunium & abstinentia. Vnde ieiunium ponitur primo inter opera pœnitentiæ, quæ suadet summus ille Hypocrates Deus in suis aphorismis, dicens: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, &c. *Ioel 2. c* Est etiam ieiunium valde bonum consilium ad fugandum lupum, sicut enim vulgo dicitur, Fames eijcit lupum de nemore: sic abstinentia & ieiunium fugant diabolũ ab homine. Vnde dicitur: *Marc. 9. d* Hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi in ieiunio & oratione. Nam oratio fugat pestes cordis, & ieiunium pestes corporis, vt dicit Augustinus. In figura etiam huius Iudith ieiunans occidit Holofernem. vt dicitur *Iud. 13. a* in Iudith: Iudith quæ confitens interpretatur, signat pœnitentem, qui peccata sua confitetur. Holofernes, quem Iudith ieiunans occidit, signat diabolum, qui confessione, & abstinentia superatur. Est insuper ieiunium valde certum ingenium, ad expugnandum castrum: sicut enim non est adeo forte castrum, quod non possit expugnari, si possent ei victualia subtrahi, sic non est adeo rebellis spiritui, quin subtrahendo cibaria non valeat a spiritu subiugari. Caro siquidem nostra, castrum diaboli est, quæ semper rebellat se cõtra spiritum. *Luc. 11. c* De hoc castro dicitur: Cum fortis armatus, scilicet custodit atrium suum. Atrium diaboli, est castrum corporis immundi. tunc in pace sunt omnia, quæ possidet, habens, scilicet turres superbiæ, fossatum auaritiæ, rupes inuidiæ, habens pro muro defensionem culpæ propriæ, habens etiam portas conuersationis indisciplinatæ, habẽs pacem peruersam intrinsecus delectationis immundæ. sed tamen quantumcumque muniatur, per ieiunium, vt dictum est, subtrahendo cibaria expugnatur.

Quattuor in ieiunio reprobantur.

ITEM nota quòd quattuor in ieiunio reprobãtur, scilicet cum ieiunans vacat culpæ, cum ieiunans inhiat famæ, cum ieiunans parcit bursæ, & cum ieiunans seruit gulæ. Est igitur reprobandum in ieiunio, cum ieiunans vacat peccato. Qui enim ieiunat a cibo & non abstinet a peccato, similis est diabolo, cui esca nõ est, & malitia semper inest, vt dicit Isidorus. *Isid. de summo bo. li. 2. c. 44. sent. 8* De hoc ieiunio dicitur: Hoc est ieiunium, quod elegi. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes. *Isa. 58. b* Sed in eodem capitulo dicitur: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Est etiam in ieiunio reprobandũ, quando ieiunans quærit ex hoc laudem humanam, & gloriæ transitoriæ famam. Nam qui ieiunat propter humanam laudem, de hoc, quod subtrahit vni hosti, pascit duplicem hostem. quod enim vnico aduersario scilicet carni subtrahitur per ieiunium, de hoc pascit alios duos, scilicet diabolum & mundum. Tale erat *Mat. 6. b* ieiunium Pharisæorum, de quibus dicitur: Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt appareãt hominibus ieiunãtes, &c. Est tertio reprobandum valde in ieiunio, quando ieiunans, ideo ieiunat, vt parcat bursæ. talis enim nihil aliud videtur facere nisi quod subtrahit sibi, & ponit in ore diaboli, id est in bursa, quæ est os diaboli. Vnde auarus videtur multum diligere diabolum, quando subtrahit ori proprio, vnde pascat & impinguet ipsũ. Tale ieiunium reputat sapiens infelicissimum, dicens: *Eccles. 6. a* Vir cui dederit Deus diuitias, substantiam & honorẽ, & nihil deest animæ suæ ex omnibus, quæ desiderat, nec tribuit ei Deus potestatem, vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud, hoc vanitas, & magna

A miseria est. Est insuper reprobandum in ieiunio, quãdo ieiunans, ideo ieiunat vt Deo suo, scilicet gulæ seruiat & ventri, quod fit præcipue tribus modis. Quidam enim sunt, qui ideo ieiunant, vt postea melius comedant. tales nihil aliud faciunt, nisi quòd solemnitatem Dei sui, scilicet ventris, præueniunt vigilia ieiunij detestabilis. Sunt etiam alij, qui tempore ieiunij quærunt magis delicata cibaria, & tunc volunt comedere splendidius & lautius, & tantum vna vice comedunt, quantum in duabus, quando non ieiunant & tales talem gratiam solum faciunt Deo, scilicet, quòd duos obolos dent sibi pro vno denario, & eandem gratiam B facerent Iudæo vel Saraceno. Sunt nihilominus aliqui, qui tribus diebus plus manducant pro vno miserrimo ieiunio, quod ieiunant. Nam die præcedenti dicunt, cras ieiunabimus. Die sequenti dicunt, heri ieiunauimus. Die ipsius ieiunij dicunt, hodie ieiunamus. Et ita defraudant Deum, quia pro tribus obolis non soluunt, nisi vnum denarium. De talibus conqueritur Dominus: Circumuenit me in negotiatione sua Ephraim. *Ose. 11. d* De tali ieiunio potest intelligi illud: Nolite ieiunare, sicut ad hanc diem. *Isa. 58. a*

Ieiuniũ triplex commẽdatur in scriptura.

Item triplex ieiunium in sacro eloquio commendatur, scilicet, bonum, melius, & optimum. Bonum est, C quando quis ieiunat pro satisfactione peccati. Melius quando quis ieiunat ad honorem Dei. Optimum, quando quis ieiunat cum exercitio boni operis. Bonum igitur dicitur, quando quis iam post mortẽ peccati, per contritionem & confessionem resurrexit, & in charitate existit, & ieiunat pro peccatis, quæ fecit. si autem charitatem non habet bonum amittit, quod habet, quia dicitur: Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest, *1. Cor. 13. a* & offert quasi cadauer mortuum Deo, qui ieiunat in peccato mortali, cum debeamus Deo offerre corpora nostra hostias viuentes. vt dicit Apostolus ad D Romanos. *Rom. 12. a* Melius vero ieiunium vocatur quod ad Dei honorem & sanctorum suorum gratis & cum deuotione celebratur. De quo intelligitur illud: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, *Mat. 6. b* scilicet oleo vnctuosæ compassionis: & faciem tuam laua, aqua lacrymosæ contritionis, vt dicit glossa. Deo ieiunat, qui pro eius amore se macerat, & qui, quod sibi subtrahit, pauperibus elargitur. Optimum ieiunium dicitur, quando homo exterior ieiunat, & homo interior orat, vt dicit Isidorus: *Isid. de summo bo. li. 2. c. 44. sent. 1* & quando quis ieiunat, ex vna parte ieiunãdo macerat corpus, & ex altera parte bona agere non cessat, contra aliquos, qui nihil possunt facere, E cum ieiunant: immo tunc ludunt ad scacos, vt ieiunium non sentiant, & sic otiando, otium vitant, contra hoc, quod dicit Boetius, quòd pro otio vitando, otia sectari ridiculosum est. Ieiunium bonum significatur per ieiunium Moysi, vt habetur in Exodo. *Exo. 24. d* Ieiunium melius significatur per ieiunium Eliæ sicut dicitur in libris Regum. *3. Reg. 19. b* Ieiunium optimum significatur per ieiunium Christi vt habetur in Matthæo. *Mat. 4. a*

De Eleemosyna. Cap. VII.

DE eleemosyna quattuor sunt specialiter notanda, F scilicet typus elegans, motus stimulans, modus regulans, & fructus abundans.

Eleemosynæ similia.

HABET ergo eleemosyna typum vel similitudinem elegantem, & specialiter triplicem. est enim eleemosyna, sicut lumen radiosum, sicut lumen copiosum, & sicut semen fructuosum. Est itaque eleemosyna, sicut lumen radiosum. Nam sicut lumen serenat aerem: sic eleemosyna serenat mẽtem. Et sicut lumen fugat omnem tenebram: sic eleemosyna fugat omnem culpam. Et sicut lumen debet portari non post, sed ante hominem: sic homo prudens facit eleemosynam in vita sua, non post mortem. Qui autem eleemosynam non facit in vita sua, sed post mortem suam: similis est homini, qui post tergum vult portare lumen, id est lucernam.

Digitized by Google

Eccli. 14.b cernam. Dicit enim sapiens: Ante mortem benefac amico tuo, id est animæ tuæ, vel Christo in suis membris. Est etiam eleemosyna sicut flumen. Nam sicut flumen manat ex influentia fontis: sic eleemosyna ex influentia pietatis. Et sicut fons, vnde manat fluuius, per occultos meatus, procedit a mari: sic pietas hominis, vnde manat eleemosyna, per occultam inspirationem venit ex gratia Dei, & sic eleemosyna venit a Deo

Eccles. 1.b & datur Deo. Nam dicit Sapiens: Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Et sicut flumen quandoque exit extra ripas, nec est contentum proprijs alueis: ita interdum eleemosyna danda est bonis indifferenter & malis, maxime tempore necessitatis. Sicut pater cælestis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos,

Matt. 5. g vt dicitur in Matthæo. Est insuper eleemosyna sicut semen. Et nota quòd sex sunt, quibus eleemosyna bene semini comparatur. Primo, quia sicut semen debet abscondi, ita eleemosyna debet occulte dari. Nam

Eccli. 29. b dicitur: Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Secundo, quia sicut semen videtur perdi, cum tamen potius renouetur: sic eleemosyna videtur amitti, cum datur, quæ tamen tunc optime seruatur, & thesaurizatur

Ibidem. in thesauro Paradisi. Vnde dicitur sic: Perde pecuniam propter fratrem. Tertio, semen cum fenore surgit: sic qui dat eleemosynam a Deo centuplum accipiet. Vnde

Prou. 19. c super illud: Feneratur Domino, qui miseretur proximo. dicit glossa, centuplum accepturus. Quarto semen, quod est pretiosum, sicut triticū in vno anno seritur, et in alio metitur, vile vero, sicut ordeum & milium, in eodem anno metitur, et seminatur: sic eleemosyna pretiosa est, quæ hic in anno gratiæ seritur, sed fructus eius in alio anno, scilicet gloriæ, expectatur. Vilis vero respectu huius videtur eleemosyna illa, quæ in præsen-

Matt. 6. a ti remuneratur, quia dicit Saluator: Amen dico vobis receperunt mercedem suam. Pretiosa vero non solum in præsenti, & temporaliter, sed etiam remuneratur

1. Tim. 4. c æternaliter, quia dicit Apostolus: Quòd pietas ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Quinto sicut semen gelu pressum, & retardatum, profert vberiorem fructum: sic eleemosyna, quam quis facit, dum sustinet tribulationem, vberiorē est habitura repromissionem, seu fructum, vel remu-

Psal. 125. nerationem. Vnde dicitur: Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua. Venientes, autem, *& cæt.* Sexto, semen sustinet molestias multas, sicut gelu, grandines & pluuias: sic homo, qui libens eleemosynam dat, cum cor habeat compassione plenum, talis sustinet omnes necessitates pauperum, & miserias afflictorum.

2. Cor. 11. g In cuius persona dicit Apostolus: Quis infirmatur, & ego nō infirmor? Item eleemosynarius est, sicut arbor, quæ fructum facit, sicut nutrix, quæ puerum nutrit, & sicut mercator, qui merces vendit. Est itaque bonus eleemosynarius vt arbor. sicut enim arbor melius crescit, & fructificat, cum ab ea resecantur superflua: sic diuites melius proficiunt in gratia resecantes diuitias suas, scilicet dando eleemosynam, quæ est de super-

Luc. 11. e fluis danda, vel facienda, sicut dicitur: Quod superest, date eleemosynam. Et sicut agricola tolerat in vinea aliquas infructuosas arbores, quæ sustinent vites: sic summus agricola Deus in vinea sua, scilicet in Ecclesia tolerat multos diuites, qui cum eorum elee

Mar. 12. a mosyna sustentant pauperes. Vnde dicitur: Vineam pastinauit homo. In vinea siquidem non solum sunt vites, quæ fructificant, immo & paxilli aridi: sic in Ecclesia Dei sunt peccatores & iniusti, qui vites fructificantes, id est iustos, suis eleemosynis sustentant. Homo etiam eleemosynarius est sicut nutrix, quæ lactat puerum. Nam sicut nutrices consueuerunt impinguari, vt abundent in lacte, & bene nutriant pueros: sic Dominus impinguat diuites bonis temporalibus, vt abundent in lacte compassionis, & nutriant filios,

Ps. 22. a id est pauperes suos. Vnde dicitur: Impinguasti in oleo caput meum. Tunc enim Dominus oleo caput impinguat, quando mentem ad pauperes, oleo compassionis humectat. Est insuper homo eleemosynarius sicut mercator industrius. Nam sicut mercatores pecuniam suam non tradunt eis, qui reddere non possunt, vel eis, qui ad nundinas, venturi non sunt: sic homo prudens non dat eleemosynam histrionibus, qui nihil habent, scilicet de gratia Dei, & qui venturi non sunt ad nundinas Paradisi. Ideo dicitur: Benefac humili, & ne dederis impio. Hoc vero in duobus casibus intelligitur, vnus quando datur histrionibus, non intuitu pietatis, sed ratione histrionatus: Alius est si credas, quòd propter eleemosynam tuam, impius negligat iustitiam. Et sicut pedagium non petitur ab illis, qui transeunt vacui, sed ab illis, qui sunt onerati: sic Dominus pedagium eleemosynæ non petit a pauperibus, qui sunt vacui rebus transitorijs: sed a diuitibus, qui sunt onerati diuitijs, & pleni temporalibus bonis. Vnde dicit Apostolus: Diuitibus huius sæculi præcipe, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum in futurum. Et sicut Dominus terrenus mercatoribus, qui furantur pedagium, aufert quandoque totum capitale: sic illis diuitibus, qui pedagio eleemosynæ defraudant pauperem, aufert Dominus non solum gratiam, immo interdum temporalem substantiam. De tali dicitur: Tollite ab eo talentum & date illi, qui decem talenta habet. Auaro siquidem tollenda est temporalis substantia, & danda illi, qui miserando, pauperibus, implet mandata Domini. Eccli. 12. a 1. Tim. 6. d Matt. 25. b

SECVNDO eleemosyna habet motum stimulantem & specialiter triplicem. Vnde nota, quòd ille, a quo petitur eleemosyna, debet præcipue considerare tria, scilicet. Quis petit, pro quo petit, & ad quid petit. Primo igitur, quando pauper petit eleemosynam, debet diues considerare quis eam petit: quia Dominus, pro cuius amore petit eam mendicus. Debet enim adeo diligere pauperes, quòd quidquid fit eis, propter amorem suum, reputat sibi factum. Nam dicitur: Quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Petit ergo eleemosynam per pauperem suum ille, a quo diues petit quandoque regnum. Et ideo cum pauperi negat diues modicum frustum panis, timere debet, quòd Deus non audiat eum, cum petit ab eo regnum æternæ felicitatis, quia dicitur: Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis clamabit ipse, & non audietur. Debet secundo considerare diues, quid petit Deus, quando eleemosynam petit in suis pauperibus. Petit enim Deus non nostrū sed suū. Ideo valde ingratus est Deo, qui pauperi negat modicam eleemosynam, cum de bonis Dei habeat abundanter ad mensam suam. Hoc considerauit Dauid qui dicit: Tua sunt Domine, omnia, & quæ de tua manu accepimus, dedimus tibi. Tertio, debet considerare diues homo, ad quid petit Deus. Deus enim petit non ad dandum, sed ad mutuandum, nec tantum ad triplas, immo ad centuplas vsuras. Vnde dicit Augustinus: Homo quid feneras homini, fenerare Deo, & centuplum accipies, et vitam æternam possidebis. Et ideo nimis ingratus est, qui ad tales vsuras non vult commodare Deo: ad quales mutuaret Iudæo, vel Saraceno. Eleemosynæ triplicē motum stimulantem habet. Matt. 25. d Prou. 21. e Paral. 29. d

TERTIO, eleemosyna habet modum regulantem, & specialiter triplicem. Vnde nota, quòd in dando eleemosynam, debet esse modus iustus, modus gratus, & modus pius. Iustus sine iniuria, gratus sine tristitia, & pius sine superbia. Primo igitur, qui dat eleemosynam, debet habere modum iustum, vt scilicet det suum, & non alienum. Sicut enim aqua munda lauat, & immunda coinquinat: sic eleemosyna munda, quæ scilicet est sine peccato vsuræ, vel rapinæ, dantem mundat, pauperem lauat, et Deum placat. Vnde dicitur: Honora Dominum de tua substantia. non de aliena: quia eleemosyna de alieno, vt de rapina, vsura, vel de furto, dantem inficit: Eleemosyna habet triplicē modū regulātem. Prou. 3. b

Digitized by Google

Leuit.2. c — inficit: proximum lædit, & Deum offendit. Vnde in figura huius dicitur. Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento erit. scilicet vsuræ, furti, vel rapinæ, vel cuiuscumque acquisitionis iniustæ. Secundo, qui dat eleemosynam, debet habere modum gratum, vt scilicet ostendat pauperi lætum vultum, dulce verbum, & promptam manum. Nam de læto vultu, (2.Cor.9. b) dicit Apostolus: Hilarem enim datorem diligit Deus. De dulci verbo, dicitur: Responde illi, scilicet pauperi pacifice in mansuetudine. De prompta manu dicitur: (Eccli.4. a; Prou.3. c) Ne dicas amico tuo vade & reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Tertio, qui dat eleemosynam debet habere modum pium, & sine omni superbia, vel præsumptione, vt scilicet dando eleemosynam, laudem non quærat, pauperem ne despiciat, seipsum sine eleemosyna non dimittat. Qui enim dat eleemosynam, lau- (Matt.6. a) dem vitet humanam. Nam dicitur: Te autem faciente eleemosynam, nesciat, &c. Debet etiam, qui dat eleemosynā, non propter hoc pauperem despicere, quia di- (Isa.58. b) citur: Et carnem tuam ne despexeris. Nec debet seipsum sine eleemosyna dimittere, qui vult alijs miseri- (Eccli.30. d) cors esse. Dicitur enim: Miserere animæ tuæ, placens (Aug. in Enchir. c.76. to.3.) Deo. Et Augustinus in Enchiridion: Qui vult eleemosynā ordinate dare, a seipso debet incipere. Sicut enim non deberet dici misericors. qui extraneis faceret misericordiam, & matri propriç crudelis & immisericors esset: sic multominus diceda est misericordia. vel eleemosyna, quam quis faceret alijs, anima sua neglecta, & in peccato dimissa. Vnde dicitur: Qui sibi nequam (Eccli.14. a) est, cui bonus? Et Augustinus: Quid est miserius misero, non miserante sibijpsi?

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS TERTIVS.

De Præceptis diuinis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De præceptis in communi. Cap. I.

Tria de præceptis diuinis consideranda.

POSTQVAM dictum est de pœnitentia, dicendum est de præceptis: quia hæc est secunda diæta salutis, scilicet a pœnitentia venire ad præcepta. Et ideo nota de præceptis diuinis specialiter tria, scilicet qualiter sunt descripta indelebiliter, distincta rationabiliter, edita vniuersaliter.

CIRCA præceptorum descriptionem est notandū, quòd ad obseruandum præcepta diuina, debet nos monere præceptorum scriptura tripliciter, si attendamus, quis scripsit, vbi scripsit, & quo modo scripsit. Primo enim si quæris, quis scripsit? dicitur quòd digitus Dei, scilicet Spiritus sanctus. Scriptura, enim magis est authentica & plus obseruanda, quando per manum publici tabellionis est confecta. Iste tabellio est Spiritus

A sanctus, scilicet qui ex nihilo fecit cęlum & terram, & omnia elementa, & corpus Christi formauit in virginali vtero, & de puluere formauit corpora nostra. Itē idem scripsit decem præcepta. Ille enim est notarius publicus, qui fecit instrumentum de matrimonio quod coniunxit Dei filium in virgine Ecclesia, & in nostra carne. Et ipse scripsit testamentum, quod condidit Christus in Cruce, in quo legauit spiritum Deo patri, matrem Ioanni, & Paradisum latroni. Iste tabellio scribet in die iudicij æquitatem diuinæ sententiæ. Iste scribet electos in libro vitæ. Et breuiter iste scribet omnes chartas & scripturas & instrumenta diuina. Bene igi-
B tur obseruanda est præceptorum scriptura. Vnde dicitur: Deus dedit Moysi tabulas scriptas, vtrasque digito Dei viui. (Deut.9. b)

Secundo, si quæras vbi scripsit? dico, quòd in tribus locis scilicet in lapidibus marmoreis, in profundo pectoris, & in pergameno humani cordis. De scriptura marmoris, nota quòd duo fuerunt paria tabularū: primæ post scripturam fuerunt fractæ, instar illarum fuerunt aliæ renouatæ. Primæ significant innocentiam, secundæ pœnitentiam. Et ideo si contingat tabulas innocentiæ frangi, debent saltem præcepta in tabulis pœnitentiæ transcribi. Est enim mire cautum quòd si in-
C strumenta vetustate, vel aliquo casu consumpta sunt, per manum notarij exemplanda, eādem auctoritatem cum originalibus habitura sint: quia pœnitētia reducit in gradum pristinū, & omnes defectus reuocat ad perfectū, vt dicit Augustinus in Hypognosticon. Vnde dicit Dominus Moysi: Præcide duas tabulas lapideas instar priorū, & scribam super eas, quę habuerūt tabulę, quas fregisti. De scriptura præceptorum in corde, nota, quòd in hac scriptura scriptor, vt diximus, est digitus Dei scribentis: calamus, lingua prædicantis, iuxta illud: Lingua mea calamus scribæ. & Spiritus sanctus scribens: pergamenum est munditia cordis, nam in (August. Hypogn. li.3. paulo post med. to.7.; Exod.34. a; Psal.44. a)
D pergameno lutoso vel immundo, littera non bene formatur, nec apparet scriptura, immo oportet, quòd sit album & mundum. Vnde dicebat Propheta: Cor mundum crea in me Deus. Incaustum huius scripturæ est gratia Spiritus sancti. Rubrica ornans totam scripturam, est sanguis Christi. Continentia scripturæ est dilectio Dei, & proximi: quia finis præcepti est charitas. vt dicit Apostolus scribens ad Timotheum. Hæc scriptura. quia tam chara fuit, ideo intima, & secreta est. Ideo sicut iocalia chara & pretiosa reponuntur cū magno studio, in loco secreto & scrinio pretioso, ideo, &c. & de hac scriptura chara & intima dicitur: Dabo legē (Psal.50. c; 1.Tim.1. a; Ier.31. f)
E meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. De scriptura præceptorum in corde, nota, quòd in triplici parte corporis nostri, quodam modo scripta sunt præcepta Dei, quasi pro sempiterno, & continuo memoriali. Scripta enim sunt in manibus, vbi sunt decem digiti: in pedibus, vbi sunt decem articuli: & in quinque sensibus, vbi sunt organa: sicut duo oculi ad videndum, duæ aures ad audiendum, duæ nares ad odorandum, duæ fauces ad gustandum, duæ manus ad tangendum. Per quod patet, quòd præcepta diuina debent in nobis dirigere gressus affectionis: ideo sunt decem articuli pedum, quasi memoriale decē præcepto-
F rum. Debent etiā regere sensus affectionis, actus operationis: propter quòd sunt decem digiti manuum ad designandum. decem præcepta, seu præceptorum mandata. Debent nihilominus moderari sensus nostræ conuersationis, propter hoc in sēsibus sunt decē organa ad designādum decem pręcepta. Hic est liber scriptus intus & foris, vt dicitur in Ezechiele. quia præcepta, vt dictum est, debent esse scripta intus, scilicet in corde per dilectionem, & foris per operationem, scilicet in corpore. (Ezech.2. d)

Tertio, si quæras quo modo scripsit? dico, indelebiliter. Et nota quòd tria sunt, quæ consueuerunt delere scripturam, aqua, ignis, scilicet & vetustas: sic spiritualiter aqua transitoriæ delectationis, ignis afflictiuæ persecutionis,

Digitized by Google

secutionis, vetustas defectiuæ conuersationis. In aqua significatur tentatio carnis inficientis, in igne tentatio hostis decipientis, in vetustate tentatio mundi deficiẽtis. In quibusdam enim delet præcepta aqua, vel liquor carnalis delectationis, in quibusdam ignis, vel feruor hostilis persecutionis, in quibusdam vetustas mũdialis conuersationis. Et ideo cõtra ista tria, Deus voluit pręcepta sua indelebiliter in lapide scribere, vt numquam delerentur, nec carnali bestialitate, nec mundiali prosperitate, nec hostili aduersitate. Vnde dicitur: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Matt. 24. c

Item nota, quot tres scripturæ sunt specialiter indelebiles & immobiles, scilicet leges Imperatorum, donatio inter viuos, & vltimum testamentum. Præcepta autem Dei, sunt leges Imperatoris summi, editæ in consistorio Trinitatis: quæ leguntur a doctoribus per Catholicam pręedicationem, repetuntur a scholaribus per bonam operationem. Vnde dicitur: Hic est liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum.

Baruc. 3.

Sunt enim præcepta diuina ęterna, sicut donatio inter viuos, & irreuocabiliter donatur vita æterna illis, qui inter viuos, id est in statu gratię obseruant mandata diuina. Ideo dicitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Matt. 19.

Bene autem dicitur donatio inter viuos, & non inter mortuos: quia in statu culpæ, non potest quis diuina præcepta obseruare. Sunt nihilominus pręcepta diuina, sicut vltimum testamentum. Nam primum testamentum fuit Iudæorum, qui pręcepta obseruabant ex timore: & illud fuit reuocatum. Secundum testamentum fuit Christi, scilicet tempore gratię, in quo obseruantur pręcepta ex charitate: & illud fuit in morte Christi confirmatum. Vnde Christus dixit in suo vltimo testamento: Hoc est pręceptum meum, vt habetur in Ioanne.

Ioan. 15. b

De præceptis primæ tabulæ. *Cap. II.*

Circa præceptorum secundam distinctionem, notandum est primo in generali de omnibus. Et nota secundum Iosephum, qui fuit doctor historicus, quòd præcepta diuina fuerunt per æquas partes, in duas tabulas distincta, quia quinque fuerunt in vna tabula, & quinque in alia. Sed secundum Origenem, & beatum Augustinũ & alios doctores mysticos & morales, prima tabula dicitur continere tantum illa præcepta, quæ ordinant hominem ad Deum, vel ad vitã contemplatiuã, quæ sunt tria, scilicet: Nõ habebis Deos alienos, &c. Secunda autem tabula continet tantum illa præcepta, quæ ordinant hominem ad proximum, quæ sunt septẽ, scilicet: Honora patrem tuum & matrem tuam, &c. Et hæc breuiter fuerunt, sicut Iosephus narrat ad litterã.

Ioseph Antiq. li. 3. c. 4.
Orig. ho. 8. in Exo. c. 20
Aug. q. in Exo. li. 2. q. 71. to. 4.

Et nota hic quòd Deus habitat in cælo, & proximus in mundo. Peccator igitur, qui non obseruat præcepta primæ tabulæ quæ ordinant ad Deum, non meretur habitare in cælo, vbi Deus est: & qui non obseruat pręcepta secundæ tabulę, quæ ordinant ad proximum, nõ est dignus habitare in terra vel in mundo, vbi est proximus. & sic per consequens relinquitur, quòd habitet in inferno, vbi est diabolus, iuxta illud: Ligatis manibus & pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores.

Matt. 22. b

Prima tabula dicitur tantum continere illa præcepta, quæ ordinant hominem ad Deum, vel ad vitam contemplatiuam. Secunda, quæ ordinat hominem ad proximum, vel ad vitam actiuam.

Primæ tabulæ præcepta tria.

Secundo notandum est in speciali, quòd in prima tabula sunt tria præcepta, hominẽ ad Deum ordinantia in vitam contemplatiuam. Primum est, non habebis Deos alienos. Secundum est: Non assumes nomen Dei in vanum. & tertium est: Memento, vt diem sabbati sanctifices.

Præceptum I.
Deut. 6. a

Primum igitur præceptum primæ tabulæ est: Non habebis Deos alienos sed vnum solum, scilicet Deum viuum, & verum, iuxta illud: Audi Israel Dominus Deus vester, Deus vnus est. In hoc igitur pręcepto prohibetur omnis idololatria, & contra hoc faciunt, non

A solum infideles & pagani & hæretici, verumetiam omnis homo, qui amorem præcipuum, quem debet ponere in Deo, ponit in quocumque bono creato, sicut ambitiosus, qui summe diligit nummum: & gulosus qui summe diligit ventrem suum. Et ideo nota, quòd triplex est idololatria, scilicet paganorum, auarorum, & gulosorum.

Idololatria triplex.

Idololatria paganorum est mala, quia colunt aurum & argentum, iuxta illud: Simulacra gentium argentum & aurum.

Psal. 113. b

Idololatria auarorum est peior, quia quasi Deum adorant nummum. Nam auaritia est idolorum seruitus secundum Apostolum.

Eph. 5. b

Idololatria gulosorum est pessima, quia gulosi colunt Deũ B vilissimum, scilicet ventrem suum, qui est latrina & immunditia, de quibus dicit Apostolus: Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum.

Phil. 3. d

Pagani comparant Deum auro pretioso: auari nummo rubiginoso: gulosi ventri ignominioso.

Præceptum II.

Secundum præceptum est: Non assumes nomen Dei in vanum. In quo prohibetur periurium, & blasphemia, & omne peccatum, vel inordinatio linguæ, maxime contra Deum. Et nota tria hic specialiter de periurio, vel blasphemia. Primo, quia periurus, vel blasphemus pessimus destruit animam suam. Prouocat enim contra se tres personas, quarum fauor C valde est necessarius in iudicio, ad sententiam obtinendam, scilicet iudicem, testes & aduocatos. Qui enim falsè iurat per Deum, habet contra se iudicem, scilicet Deum, qui est iustus, vt dicitur in Psalmo.

Psal. 7. c

Qui iurat falsè per sanctos, habet contra se aduocatos, scilicet sanctos qui sunt aduocati nostri, & specialiter qui iurat per Virginẽ matrem Dei. Nam de illa cantat Ecclesia: Eia ergo aduocata nostra, &c. Summum aduocatum prouocat cõtra se, qui falsè iurat per Christum, vel per corpus suum, vel altare sacrum, quia ipse est præcipuus aduocatus noster, iuxta illud: Aduocatum habemus apud patrem Iesum. &cet.

1. Ioan. 2. a

D Qui vero falsè iurat, per sancta Dei Euangelia, fidem vel conscientiam suam, habet contra testes. Nam sancta Dei Euangelia sunt testimonia veritatis: & fides, & conscientia nostra sun testes nostri, iuxta illud: Gloria nostra hæc est, &c.

2. Cor. 1. c

Quo modo ergo blasphemus, vel periurus faciet qui veritatem, iudicem, aduocatum & testes contra se habet? Per quàm viam incedet in extremo, & iusto iudicio Dei vbi vix iustus saluabitur, qui quando credit pro se sententiam habere, habet contra se? De talibus conqueritur Dominus, dicens: Iugiter tota die nomen meum blasphematur.

Isa. 52. b

Non miretis ergo si periurus & blasphemus damnentur, qui nomen Dei gloriosum as-E sumunt in vanum, Virginem gloriosam, fidem suam, & conscientiam suam, sancta Euangelia, & Christum, & omnes sanctos, & omne bonum assumũt in vanum, & omnia, vt videtur, habent pro nihilo. Non erit inquam mirum, si a Deo, & Virgine, & sanctis omnibus in iudicio illo tremendo procul repellentur.

Præceptum III

Tertium præceptum est: Memento vt diem sabbati sanctifices. Et nota, quòd transgressores huius pręcepti videntur specialiter memoriam amisisse. Vnde istis solum dicitur: Memento, & cetera. Primo igitur, tales videntur memoriam amisisse, quia non reminiscuntur eorum, quæ vident in natura, nec eorum, F quæ legunt, vel audiunt in scriptura. Videmus enim in natura. quòd omnia quietem appetũt post laborem. Herbæ namque & plantæ, segetes & arbores fructificant, & suo modo laborant, scilicet in vere, autumno, & æstate, & quiescunt in hieme, & quodammodo somniant. Legimus autem in scriptura, quòd Deus fecit cælum, terram, & omnia, quæ in eis sunt in sex diebus: tamen in die septima requieuit.

Gen. 1.

Apostoli & martyres & alij sancti laborauerunt in hoc mundo, & tamen nunc requiescunt in cęlo. Solus vero diabolus numquã quiescit, nec illi qui sunt in inferno. Transgressores ergo huius præcepti, sunt illi, qui laborant per totam illam septimanam, nec quiescunt, nec cessant in diebus Dominicis, nec in alijs festis. Non enim sunt, vt patet, similes

Digitized by Google

similes Deo qui requieuit septima die, nec creaturis, A quæ requiescunt, in hieme, nec sanctis, qui requiescunt in cælo: sed sunt similes diabolo, & damnatis, quia numquam requiescunt sed semper laborant, & laborabunt in inferno. Nam de damnato dicitur: Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. *Psal. 48. b* Secundo tales videntur memoriam amisisse. quia intentio fuit Dei, vt in die festo vacaremus diuino cultui: tales autem faciunt totum contrarium. Nam diebus festiuis vadunt ad mercata & nundinas & similia, & dimittunt sermones & missas & fugiunt a Deo, & vacant mundo, & quod peius est, peccato. Tales enim sunt similes cancro, qui semper vadit, & serpit ex transuerso retrogradiendo. B Tertio tales videntur perdidisse memoriam, quia Dominus mandat sanctificari sabbatum, & illi polluunt sabbathum, & quòd peius est, quasi sanctificant septimanam: vacant enim in septimana operibus licitis, & in sabbato, vel die festo ebrietatibus, & immunditijs, sordibus & peccatis. per totam septimanam dant corpus victui misero, & in die festo dant animam diabolo. De his conqueritur Dominus, dicens: Sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea polluistis. *Ezec. 22. b*

De præceptis secundæ tabulæ, & primo de honore parentum. *Cap. III.*

Secundæ tabulæ præcepta vij.

DE præceptis secundæ tabulæ, est notandum, quòd septem sunt in vniuerso. Primum est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mœchaberis, Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces rem proximi tui. Septimum, Non desiderabis vxorem proximi tui. Et de istis septem, primum est affirmatiuum, & alia sunt negatiua. Præcepta autem affirmatiua ligant semper, sed non ad semper, sed pro loco, & tempore: negatiua vero ligant semper & pro semper.

Præceptum I.

Primum ergo præceptum secundæ tabulæ est: HONORA patrem tuum, & matrem tuam, & est affirmatiuum. Et nota, quòd triplex est ratio, quare honorandi sunt parentes, scilicet quia nos genuerunt, nutrierūt, & instruxerunt. *Triplex ratio, ob quā sunt honorandi parentes.* Quia per ipsos sumus geniti, debemus eis corporale obsequium: quia per ipsos sumus nutriti, debemus temporale nutrimentum, vel subsidium: & quia per ipsos sumus instructi debemus eis imitationis exemplum. Prima ergo ratio honorandi parentes, est: quia ipsi nos genuerunt. Vnde dicitur: Honora patrē tuum & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris, meditando, quia nisi per illos non fuisses. *Eccli. 7. b* Et propter hoc, vt dictum est, debemus eis corporale obsequium scilicet. Corde debemus eos diligere, contra illos qui eos contemnunt, & desiderant mortem eorum, maxime quando senescunt. Lingua debemus eis reuerenter loqui & benedicere, contra illos, qui non benedicunt, sed maledicunt. Auribus debemus eis obedire, contra illos, qui eorum præcepta paruipendunt. Manibus debemus eis seruire, contra illos, qui eos percutiunt.

Secunda ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos nutrierunt, & propter hoc debemus eis temporale nutrimentum, vel subsidium.

Tertia ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos instruxerunt. Vnde debemus eis imitationis exemplū, scilicet in bonum. quia dicitur: Audi fili mi disciplinā patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. *Prou. 1. a* Vnde vide salarium. Filius bonus est benedictio patris & matris, quia in eo benedicuntur pater, & mater sicut vulgo dicitur de bono filio, Benedicatur pater tuus, & mater tua. Sicut illa bona mulier dixit Saluatori nostro: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quę suxisti. *Luc. 11. d* Et econuerso pro salario mali filij, patris, & matris, dicitur de malo filio: Maledicatur pater, qui te genuit, & mater quæ te lactauit. Exemplum de Linecio, de quo narrat Boetius in libro de disciplina scholarium.

Triplex pœna eorū, qui parentes nō honorant.

Item nota, quòd triplex est pœna eorum, qui nō honorant parentes suos. Prima est filiorum suorum inobedientia, nam eandem falsam dabunt eis filij sui, quam ipsi dederunt parentibus, iuxta illud: Eadem quippe mensura qua mensi fueritis remetietur vobis. *Luc. 6. f*

Secunda pœna est infamia. Nam secundum canonicas & legitimas sanctiones, maligni parentibus infames sunt, & ex eorum malignitate potest testamentum & donatio reuocari, & possunt omni facultate & hereditate priuari paterna, & vltra hoc tales frequēter mala morte moriuntur in hac vita, & interdum horribiliter puniuntur vel perimuntur. Tertia pœna est breuis vita sicut præmium honoratum est vita lōga, vt dicitur: Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. *Exo. 20. b* Nec est mirum si tales reputantur indigni vita æterna, qui etiam reputantur indigni, vel iudicantur in hac vita misera transitoria: & istis vita subtrahatur, cum alijs peccatoribus conceditur ad pœnitentiam faciendam.

De non lædendo proximo, vel occidendo. *Cap. IV.*

Præceptum II.

SEcundum præceptum, secundæ tabulæ est: NON OCCIDES. scilicet iniuste. Nam istis tribus modis vel actu mortem inferendo, vel lingua mortem procurando, C vel corde proximum odiēdo, homicidium perpetratur. De vltimo enim de quo minus videtur, dicitur: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. *1. Ioan. 3. c*

Item nota specialiter, quòd tria sunt homicidarum genera. Sunt enim quidam qui interficiunt seipsos pro peccatis, & secūdum Augustinū illi inter omnes scelerātissimi homicidæ sunt. *Aug. lib. 1. de ciu. Dei. c. 17. to 5.* De his dicitur: Qui facit peccatum & iniquitatem, hostis est animæ suæ. *Tob. 12. c* Sunt alij qui spiritualiter interficiunt proximum per scandalum & malum exemplum, quòd figuratur in morte primogenitorum Aegypti, vt habetur in Exodo. *Exod. 12. e* Tunc enim moriuntur primogenita in Aegypto, quando maiores D præstant minoribus materiam peccati vel ruinę, suo malo exemplo. Sunt etiam alij, qui procurant abortum, scilicet quando bonū propositum in se extingunt, quòd eis misericorditer inspiratur ex quo per gratiam impregnantur, sicut in persona ipsorum dicitur: A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. *Isa. 26. e* Mali vero concipiunt, sed non parturiunt, quia suffocant conceptum. De his dicitur: Venerunt filij, vsque ad partum, & virtus non est pariendi. *Isa. 37. a*

Pœna triplex homicidarum.

Item nota, quòd triplex est homicidarum pœna, scilicet exilium, patibulum, & irregularitatis impedimentum. Homicidæ enim exulantur, quando autem possunt capi, E suspenduntur: sic qui occidunt se vel alios per peccatum, exules sunt a gratia, & patria. Homicidæ autem suspenduntur, quando possunt tangi, in patibulo iudicis: sic spiritualiter homicida suspenditur in patibulo inferni, quando moritur. Homicidæ etiam non possunt ad sacros ordines promoueri: sic animæ homicidarum non promouebuntur ad ordines angelorum, sed erunt in inferno. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, vt habetur in Iob. *Iob 10. d*

De prohibitione concubitus illiciti. *Cap. V.*

Præceptum III.

TErtium præceptū secundæ tabulæ est: NON MOECHABERIS. F vbi prohibetur omnis cōcubitus illicitus, & actus carnis inordinatus, tam contra ordinem naturæ, quàm contra ordinem scripturæ & gratiæ.

Luxuria ob triplicē causam prohibetur.

Et notandum quòd triplex est ratio, quare prohibetur mœchia vel luxuria. Primo igitur mœchia est huiusmodi mundi quasi vilis infirmitas, quia fere totus mundus tabescit & ægrotat vel moritur isto peccato, & est morbus ita contagiosus, quòd solo aspectu inficit hominem. Vnde Saluator noster, prohibuit aspectum illicitum, dicens: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. *Matt. 5. d* Mulier namque adultera, sicut basiliscus, solo aspectu interficit hominem: propter quod nos non debemus nimis propinquare, vel familiares esse eis: sicut nec in-

Digitized by Google

Eccli.42.c firmis qui laborant morbo cõtagioso. quia dicitur: De vestimentis procedit tinea, & a muliere iniquitas viri.

Secundo, quia mœchia est maior mercatura diaboli. In alijs enim peccatis lucratur diabolus vnum peccatorem, pro vno peccato: sed in mœchia, vt vulgo dicitur, lucratur pro vno peccato duos, immo tres, & interdum plures, scilicet adulterum, & adulteram, & vetulam, quæ procurat peccatum. Quia etiam diabolus in hoc magis multiplicat vsuras suas, ideo huic mercaturæ vel negotio plus intendit, immo non curat dormire, vel comedere, tantum est intentus huic pessimæ mercaturæ. Dicitur enim: Qui me comedunt, scilicet tentando, non dormiunt, scilicet a tentatione cessando. *Iob 30. c*

Tertio, quia etiam mœchia est communior via inferni, hoc est, strata publica magis lata, quia plures ambulant per eam. Alia peccata vendicant sibi specialia hominum genera, sed luxuria nulli parcit, & fere ad omne genus hominum se extendit. Exemplum de diabolo, qui secundum fabulam habuit vxorem, & ex illa habuit septem filias, & maritauit eas. Superbiam dedit mulieribus, quæ totum studium suum ponunt in vanitate, & speculo, pectine, & crinibus, & monilibus, & ornatu capitum, *& cet.* Vsuram dedit Burgensibus: rapinam militibus & magnatibus simoniam clericis & prælatis: hypocrisim religiosis, & luxuriam vniuersis. De hac via dicitur: Lata est porta & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. *Matth.7.b*

De prohibitione furti. Cap. VI.

PRÆCEPTVM IV. QVartum præceptum secundæ tabulæ est: NON furtum facies. In quo prohibetur furtum, rapina, & simonia, & omnis illicita contractio rei alienæ.

Furtũ est cõtra triplicẽ legem. Et nota quòd furtum cum suis comitibus est contra triplicem legem. Est enim primo contra legem naturę, secundum quam omnia debent esse communia. Fures autem & sui comites non solum retinent sua propria, immo vsurpant aliena, contra illud præceptum naturæ, quod scriptum est: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu alteri aliquando facias. Est contra legem scripturæ, vt dicitur: Non furtum facies. Est etiam contra legem gratiæ. Nam charitas quæ est secundum præceptum legis gratiæ, non quærit sua, sed aliena. Charitas præcipit dare, dicens: Date & dabitur vobis, communicando. Hæc autem potius nititur auferre. Charitas autem cõmunicata, facit nos similes Deo, qui non solum, & sua & æterna, sed etiam seipsum pro nobis dedit, vt habetur ad Ephesios. Fures raptores, & vsurarij auferendo alijs, sunt similes morti & diabolo. Nam mors nititur furari & auferre corpus. diabolus autem animam. De talibus dicitur: Percussimus fœdus cum morte & cum inferno, id est diabolo fecimus pactum, qui furatur animam. Et præcipue vsurarij fures, vel raptores, qui auferunt sua pauperibus, sunt similes morti: qui auferunt pauperibus victum suum necessarium & per consequens vitam suam. Nam dicitur: Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum homo sanguinis est. *Tob. 4. c* *Exo. 20. c* *Luc. 6. e* *Eph. 5. a* *Isa. 28. d* *Eccli. 34. d*

De non dicendo falso testimonio, & de peccatis linguæ. Cap. VII.

PRÆCEPTVM V. QVintum præceptum secundæ tabulæ est: NON falsum testimonium dices. In quo prohibetur omne peccatum & omnis inordinatio linguæ, & specialiter contra proximum.

Linguæ peccata 22. Sunt autem, secundum doctores, viginti duo peccata, vel deordinationes linguæ, & omnes prohibẽtur, scilicet blasphemia, murmur, defensio peccati, periuriũ, mendacium, detractio, accusatio, multiloquium, verbũ otiosum, scurrilitas quæ ad rem non pertinet, indiscretio, conuicium, contentio, bonorum derisio, prauum consilium, seminare discordias, maledictio, adulatio, peccatum bilinguium, rumor, iactantia, & secreti reuelatio specialiter.

Falsus testis Et nota, quòd falsus testis tribus personis est obnoxius, vt dicit Isidorus de summo bono: est enim obnoxius Deo, quem contemnit, & iudici quem decipit, & proximo, quem lædit. Mendax est sicut denarius falsus, vel potius sicut falsus monetarius, qui fabricat falsam monetam: & talis de iure punitur morte æterna, iuxta illud: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Detractor similis est cani, qui lambit in homine, nõ carnem suam sed vlcera & saniem. Murmurans autem, similis est rotæ deteriori carri, quæ plus est quam aliæ garrulosa, quia scilicet non est vncta oleo: sic isti deficit vnctio Spiritus sancti. Iactans similis est cuculo, quæ nescit nunciare, nisi de seipso. Adulatores similes sunt canibus, qui, cum obuiant sibi inuicẽ, osculantur se in loco immundo. Bilinguis, vel reportator verborum, similis est serpenti, qui habet linguam bifurcatam, sic tales loquuntur ad duas partes. Qui stulte promittit, similis est arbori, quæ habet lata folia, sicut vitis, quæ cito folia defluit, vt dicitur in Psalmo: Qui loquitur scurriliter, similis est porco, qui vbicumque ponit pedem, non veretur ponere os. Qui peccatum defendit vel excusat, similis est Adæ, qui retorsit culpam suam in Deum, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi, *& c.* Qui maledicit, similis est histrioni viliori, immo vilissimus est inter omnes, qui vulgo dicitur ioculator, sic de maledicente, qui multis est odiosus. Qui multum loquitur, est sicut fatuus mercator, qui sine numero pondere & mensura vendit merces suas, & ideo non est mirum si interdum defraudetur. Qui indiscrete comminatur, similis est cani, qui plus latrat & minus facit. nobilis enim canis sicut leporarius, vix latrat. Qui conuitiatur, est sicut canis macelli, qui semper os portat sanguinolentum. Qui contendit vel contentionem incipit est sicut ille, qui a diabolo mutuum recipit, qui in contentione recontendit, diabolo vsuras soluit. Qui praue consulit, est sicut serpens, qui inficit quidquid lingua eius tangit. Qui rumores multos narrat, similis est lupo, qui, vt dicunt, vno mense viuit de vento. Qui loquitur verba otiosa, est sicut vlmus & aliæ arbores, quæ nullum fructum ferunt, sed folia tantum. Qui bonos deridet, est sicut cæcus, qui spuit & nescit vbi, sed spuit aliquando super vultum alicuius, quando credit spuere super terram vel lutum. Qui seminat discordias est sicut serpens ignominiosus, quia talis vomit ignem & incendit rancorem. Qui secreta reuelat, est sicut saccus sine fundo, & sicut vas sine opertorio. De blasphemo & periuro dictum est supra. Et propter hoc per talia quæ a lingua procedunt. vocatur vniuersitas iniquitatum in Zacharia. *Isid. de su. bono. li. 3. c. 59. sent. 2.* *Ps. 5. b* *Gen. 3. b* *Sup. c. 2. huius tituli.* *Zach. 5.*

De prohibitione concupiscentiæ. Cap. VIII.

PRÆCEPTVM VI. ET VII. SExtum præceptũ secundæ tabulæ est: NON concupisces rẽ proximi tui. Septimum præceptũ est. NON desiderabis vxorem eius. In primo prohibetur concupiscentia oculorũ. In secundo concupiscentia carnis.

Triplex ratio ob quã duplex concupiscentia carnis prohibetur. Et nota quòd triplex est ratio, quare specialis ista cõcupiscentia carnis duplex prohibetur, tũ quia est quædam animæ labes, quæ cito maculat, & vix potest tergi: tum quia est quidã animæ ignis qui subito inflammat, & vix potest extingui: tum quia est quædam animæ sitis, quæ semper cruciat, & vix potest satiari. Primo igitur hæc duplex cõcupiscentia est animæ labes, quæ vix potest tergi. Vna istarum, id est concupiscentia carnis est sicut aqua propter labilitatem transitoriæ delectationis. Altera scilicet concupiscentia oculorum, est sicut terra, propter ariditatem, terrenæ affectionis. Sicut ergo ex aqua & terra fit lutum materiale, ita ex hac duplici cõcupiscentia fit lutũ spirituale, quo anima sordidatur, & per consequens fœtet, & displicet in conspectu Dei ad modum vilissimi luti. Vnde dicitur in Psalmo: Vt lutum platearum delebo eos. *Psal. 17. A*

Secundo

Secundo ista duplex concupiscentia est animæ ignis, quæ vix potest extingui. De quo dicitur in Iob: Ignis est vsque ad perditionem deuorans. Inflammat enim animam, & inflammando incinerat, & tunc tertia soror earum, scilicet superbia vitæ, quæ est sicut ventus, insufflat in animam sic redactam in cineres, & dispergit eam in ventum, & per consequens adnihilat. Et ideo dicitur in Psalmo: Quod impius est sicut puluis, quem proijcit ventus a facie terræ. *Iob 31. b* *Ps. 1. b*

Tertio ista duplex concupiscentia est animæ sitis quæ vix potest satiari, cuius duæ sunt sanguisugæ filiæ dicentes, Affer, affer, sicut dicitur in Prouerbijs. Concupiscentia oculorum dicit affer diuitias: concupiscentia carnis dicit, affer delicias. Vna non cessat congregare, alia non cessat effundere. Vnde dicit Aggæus: Qui mercedes congregauit, misit eas in saccum pertusum. Homo mundanus diuitiarum & deliciarum sitibundus saccus dicitur pertusus. & ideo non est mirum, si numquam potest satiari: quia numquam potest impleri ad modum sacci pertusi. *Prou. 30. b* *Aggæi. 1. b*

De præceptorum editione, ac promulgatione. Cap. IX.

DE præceptorum editione, vel promulgatione notandum quòd sunt vtiliter edita, & sub triplici pœna, & primo sub pœna corporis, & animæ. Lex enim Imperatoris editur sub pœna corporis tantum, sed lex Creatoris sub pœna animæ & corporis, vt dicitur in Matthæo: Nolite timere eos, qui occidũt corpus, animam autẽ non possunt occidere. Secundo præcepta diuina edicuntur, vel mandantur sub pœna bonorum mobilium & immobiliũ. Bona mobilia dicuntur bona gratiæ, quia possunt perdi & recuperari: bona immobilia dicuntur bona gloriæ, quia semel habita numquã possunt amitti. Transgressores ergo præceptorum diuinorum, bonis gratiæ & gloriæ priuantur. Ideo obseruantibus datur gratia in præsenti, & gloria in futuro, iuxta illud Psalmi: Gratiam & gloriam dabit nobis Dominus. Tertio præcepta diuina edicuntur sub pœna patibuli infernalis. transgressor ergo diuini præcepti iam est in via, qua ducitur a diabolo ad patibulum inferni. Et nota, quòd tria sunt quæ fiunt latroni quando ducitur ad patibulum. Oculis velatur, manibus ligatur, & veste nudatur: sic peccatori qui ducitur ad infernum, velantur oculi rationis, ligantur manus bonæ operationis, denudatur veste honestæ conuersationis. Sic ergo præcepta diuina edicuntur sub multiplici pœna. Ideo dicitur in Psalmo: Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis. *Matt. 10. c* *Psal. 83. c* *Ps. 118. a*

Quòd transgressores præceptorum instar Pharaonis decem mulctantur. Cap. X.

Transgressores decalogi decem.

NOta, quòd sicut decalogus est decem præceptorũ Dei, sic sunt decem transgressores decalogi, qui figurantur per decem plagas Aegyptij, quæ fuerunt sanguis, rana, cinifes, & muscæ, animalium pestis, & vesica, grando & locusta, tenebræ & mors primogenitorum. Et per istas decem plagas Aegypti figurantur, vt dictum est, transgressores decalogi. Nam sicut plagæ illæ vastauerunt Aegyptum: sic plagæ peccatorum corrumpunt mundum istum. Prima ergo plaga Aegypti fuit sanguis, omnes enim aquæ Aegypti versæ fuerunt in sanguinem, & hoc signat sanguinem, & corruptionem luxuriæ. Secunda plaga fuit rana, tota enim Aegyptus bulliuit ranis, & significat loquacitatem & peccata linguæ. Tertia plaga fuit cinifes, cuius aculeus amarus quasi inuisibiliter pungit, & significat aculeum inuidiæ. Quarta plaga fuit musca grauissima, & hæc significat indignationem & peccatum iræ. Quinta plaga fuit pestis animalium, & hæc significat languorem, vel peccatum acediæ. Sexta plaga fuit vesica turgens & ampulosa, & hæc significat inflationem, & peccatum superbiæ. Septima fuit grando, & hæc significat persecutionem, & peccatum iniuriæ, quia ex superfluitate nascitur iniuria vel malitia. Octaua fuit locusta, quæ deuorauit quid quid residuum fuit in grandine, & significat voracitatem, & peccatum gulæ. Nona plaga fuit palpabilis tenebra, & hæc significat cæcitatem ignorantiæ. Decima, & vltima fuit mors primogenitorum, & hæc significat scandalum, vel notam infamiæ, quando scilicet maiores præbent occasionem peccandi, vel materiam ruinæ. Hæ fuerunt plagæ Aegyptiorum ad litteram, & istæ sunt mysticæ plagæ peccatorum transgressionis decem præceptorum. Vnde sicut Aegyptij post plagas istas fuerunt submersi in mari rubro: sic homines mundani post plagas istorum peccatorum, si non fuerunt per pœnitentiam loti, vel sanati, submergentur in inferno cum Pharaone, & suis curribus, id est cum diabolo & Angelis suis. Qui autem fuerit transgressor diuini præcepti, non erit immunis a plagis peccatorum, & a gutture tormentorum, quia dicitur in Ecclesiaste: Qui custodit præcepta, non experietur quidquam mali. *Eccles. 8. a*

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS QVARTVS.

De consilijs Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Religione. Cap. I.

POst tractatum de præceptis, dicendum est de consilijs Euangelicis. Hæc est enim tertia diæta salutis, scilicet de præceptis ad consilia Euangelica, sicut a minus perfectis ad magis perfecta peruenire. Et quoniam istam diætam ambulant viri perfecti sicut religiosi, ideo dicendum est hic de religione in communi.

Vnde in nomine Domini de religione, vel congregatione nota specialiter tria, scilicet typum cui comparatur, ortum, vnde deriuatur, votum quo ligatur. Habet ergo religio typum multiplicem, qui ipsam reddit commendabilem. Vnde nota quòd tria commendantur in religione vel religiosis, scilicet pondus maturitatis, amor communitatis, & fuga proprietatis. Religiosus ergo debet habere pondus maturitatis, sicut verus trapezita vel campsor, cognoscit meliores denarios ad pondus: sic absque dubio, in pondere maturitatis cognoscitur religiosus. Nam in Psalmo dicitur: In populo graui laudabo te. Religiosus debet amare communitatem, et hoc multiplici exemplo. Videmus enim quòd plures homines, quando sunt congregati incedunt securius, resistunt fortius, solatiantur iucundius. Vnde dicitur in Ecclesiaste: Melius est duos esse simul quàm vnum. Videmus insuper econtrario, quòd auis sola singularis, vel est rapax, vt accipiter, vel amisit socium, vt turtur: sic religiosus singularis, vel est rapax detrahendo, vel iudicando patrem, vel proximum, vel amisit socium, id est Christum. quia *Tria de religione notanda.* *Psal. 34. c* *Eccles. 4. c*

Ibid.b dicitur etiam in Ecclesiastico: Væ soli. Ideo in oblatione Domini in templo, fuit par turturum, non sola turtur vt dicitur in Luca. *Luc.2.d* Videmus enim quòd sola candela per ventum extinguitur, sed non ita de facili quando cum alijs ardet: sic plures congregati vinculo charitatis, iuncti melius lucent per exemplum, vehementius ardent per desiderium diuinum. Vnde dicitur in Psalmo: *Ps.49.a* Congregate illi sanctos eius. Videmus enim præterea, quòd non solus denarius, sed plures faciunt thesaurum, non vnus miles, sed plures faciunt exercitum, non vnus scholaris, sed plures faciunt studium, non vnus bos, sed plures trahunt iugum, non vnum membrum, sed plura faciunt corpus vnum, non vna apis, sed plures componunt fauum, non vnum granum, sed plura faciunt aceruum, non vna species, sed plures faciunt electuarium: sic cum plures sunt vniti per amoris vinculum, est in eis absque dubio maior abundantia meritorum. Vnde in figura huius non vnus solus discipulus, sed plures discipuli receperunt Spiritum sanctum. vt dicitur in Actis. *Act.2.a* Religiosus debet insuper fugere & cauere proprietatem. Sicut enim vespertilio bibit oleum in Ecclesia, vbi laudant alij Deum: sic religiosus proprietarius, instar vespertilionis, bibit, & furatur bona monasterij, vbi alij vacant laudibus, & Dei seruitio, sicut Iudas, qui solus inter Apostolos pecuniam furatus est, vt dicitur in Ioanne. *Ioan.12.a*

Item nota quòd tria sunt reprobata specialiter in quolibet religioso, scilicet indeuotio, dissolutio, & vagatio. Nam religiosus indeuotus, est sicut Cirpus, vel iuncus, aut mergus, qui interius est aridus, quòd tamen stat in aqua vel loco aquoso. Item sicut piscis qui semper bibit aquam, & cum aperitur venter inuenitur vacuus, talis iuxta panem moritur fame, iuxta fontem moritur siti, iuxta ignem moritur frigore. Et de talibus dicitur in Psalmo: *Ps.33.c* Diuites eguerunt, & esurierunt. Est etiam reprobāda in religione dissolutio vitæ, & inhonestas in conuersatione. Nam sæcularis inhoneste viuens, solum infamat seipsum: religiosus vero inhonestus, & dissolutus, infamat totum monasterium, & ordinem suum. Nam sicut quando vinum proclamatur in villa, per vinum quòd portatur in cypho iudicāt homines de toto vino quòd est in dolio: sic mundus per conuersationem quam videt in vno religioso, iudicat omnes alios qui sunt in monasterio, vel in ordine suo, & hoc tam in bono, quam in malo. Vnde dicit Apostolus: *1.Cor.4.b* Spectaculum facti sumus mundo. Est insuper in religioso valde reprobanda vagatio. Sicut enim piscis non diu viuit extra aquam: sic religiosus vagabundus cito moritur per culpam. Vnde dicit Hieronymus: Otium mihi carcer est, & solitudo paradisus.

Tria prę̄stāda religioso Item nota quòd religiosus debet se castigare non interficere, prælato obedire non contradicere, & semper in bono proficere, non retro cedere. Religiosus itaque debet corpus proprium non occidere, sed disciplinare, & disciplinā cum ratione regulare, & interdum disciplinam remittere. Sicut aquila retrahit alas, vt melius extendat, & balistarius remittit, vel distendit arcum, vt fortius postmodum trahat: sic interdum remittenda & temperanda est disciplina, vt postea conualescat. Nam dicit Apostolus: *Rom.12.a* Rationabile sit obsequium vestrum. Religiosus etiam suo prælato debet obedire humiliter, & non resistere. Sicut enim mēbra iudicantur paralytica, quæ nō mouentur ad imperium capitis: sic peruersus est religiosus subditus, qui nō sentit motum, & imperium patris spiritualis. De talibus dicitur in Exodo: *Exo.15.d* Fiant immobiles quasi lapis. Et sicut omne humidum, sicut dicit Philosophus, *Arist.2.de gener. tex. com.9.* male terminatur termino proprio, & bene alieno: sic religiosus bene regitur, si obseruet prælati præceptum, male vero si sequatur propriæ voluntatis votum. Nam dicit Bernardus: *Ber. ser.3. de resurr. Dom. ante med.* Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Religiosus insuper debet semper proficere & non retrocedere, & ideo a latioribus incipere de- A bet, vt proficiendo ad altiora valeat peruenire. Nam dicit Gregorius: In via Dei non proficere, deficere est. Sicut enim ædificium in fundamento fit latius, & postmodum construendo fit strictius: sic religiosus talem perfectionem debet incipere, quòd ad illam valeat addere & in ea perseuerare, ne dicatur illud Euangelicū verbum cōtra ipsum: Hic homo cœpit ædificare, & nō potuit consummare, vt dicitur in Luca. *Luc.14.f* Debet autem super omnia in religione perseuerare, quia dicit Saluator: Nemo mittens manum ad aratrū, & aspiciens retro aptus est regno Dei. *Idem 9.g* Sicut enim stultus est qui tempore tempestatis exit de naui. & proijcit se in mari: ita B summa stultitia est, tempore tentationis nauem religionis dimittere, & ad submergendum se in mare sæculi præcipitare. De talibus autem dicitur in Actis: Nisi in naui manseritis, peribitis. *Act.27.f*

Item nota, quòd religiosus debet in disciplina nutriri, & informari tripliciter, scilicet sicut paruulus in domo, sicut plantula in horto, & sicut virgula in virgulto. Debet itaque religiosus ad modum pueri in disciplina diligenter enutriri & educari. Vnde nota, quòd debet habere duas obstetrices in processu, duas nutrices in progressu, & duas consiliatrices in profectione, vel statu. Debet igitur habere duas obstetrices, scilicet C obedientiā, quæ liget sibi manus & pedes, & inuoluat eum in panniculo paupertatis, & humilitatem, quæ inclinet eum in pręsepio & in cunabulo claustri, cū freno temperantiæ & capistro cilicij. Istæ sunt duæ obstetrices Hebræorum, id est Religiosorum, quæ conseruabant mares, id est perfectos religiosos & perfecte viuere volentes, vt habetur in Exodo. *Exo.1.c* Debet etiā habere duas nutrices in progressu, scilicet veritatem, quæ doceat eum loqui, iuxta illud Petri: Siquis loquitur, quasi sermones Dei, *1.Pet.4.c* & honestatem, quæ doceat eum ambulare, iuxta illud quod dicit Apostolus ad Thessalonicenses: Præcipimus vobis, vt honeste ambuletis ad eos qui *1.Thes.4.c* D foris sunt. Debet nihilominus habere duas consiliatrices in perfectione & statu, scilicet charitatem ad Deū, & ad proximum. Nam dicit Apostolus: Charitas fraternitatis maneat in vobis, *Hebr.13.a* & austeritatem ad seipsum: iuxta illud eiusdem Apostoli: Castigo corpus meum, *1.Cor.9.d* & in seruitutem redigo. *Religiosus instar plantæ nouellæ nutriendus.* Religiosus instar plantulæ, debet nutriri in disciplina, vel in religione. Vnde notādū est, quòd hortulanus fodit sæpe circa plātulas quæ sunt in horto suo, quæ spiritualiter debent fieri. nouo religioso. Plantulę vero de vno loco eradicantur, & in alio transplantantur, clauduntur, rigātur, purgātur, fodiuntur, & coluntur: sic nouitius debet instar plantulæ, de E mundo radicitus euelli, & in religione transplantari, & in sancto proposito radicari, circumspectione claudi, deuotione rigari, confessione purgari, exercitio & occupatione fodi, & excoli, & tales sunt sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua vt dicitur in Psalmo. *Psal.143.b* Religiosus insuper, sicut virgula in virgulto debet educari in disciplina. Vnde nota, quòd agricola quando habet virgulam vel surculum generosæ vel fructuosæ arboris, prouidet ei in multis, scilicet quòd habeat radicem, stipitem, frondes, & folia, flores & fructus: sic virgula spiritualiter, scilicet neophytus, vel nouitius in virgulto religionis, debet habere ista sex, scilicet radicē F profundæ humilitatis, stipitem rectæ intentionis, frondes sinceræ dilectionis, folia honestæ locutionis, flores pulchræ conuersationis, & tandem super omnia fructus bonæ operationis: quia per fructus eorum cognoscit eos Deus, sicut dicit Saluator in Matthæo. *Mat.7.g* De talibus virgulis generosis, & fructuosis dicitur in Psalmo: *Psal.127.b* Filij tui sicut nouelle oliuarum, in circuitu mensæ tuæ, id est religionis sanctæ.

Religionis ortus. HABET etiam religio ortum primordialem valde laudabilē. Vnde nota, quòd omnis religio & omnis spiritualis congregatio, vel fraternitas, habuit primo ortum a Samuele, qui congregauit cuneum Prophetarū, vt dicitur in primo Regum. *1.Reg.10.b* Et ita dicit ibidem magister historiarū. Secūdo habuit ortum, ab Helisęo, cū quo

Digitized by Google

[4.Reg.4.f] quo habitauerũt filij prophetarum, vt dicitur in quarto Regum. Tertio habuit ortum a Ioanne Baptista, qui cõgregauit discipulos, vt dicitur in Ioanne [Ioan.1.e]: Quarto habuit ortum a Christo, qui congregauit discipulos & Apostolos, vt dicitur in Matthæo [Mat.4.c.d]. Quinto habuit ortũ ab Apostolis, quibus adhæserunt multi discipuli, simul habitantes post missionem Spiritus sancti, sicut dicitur in Actis [Act.4.a]. Quia nemo quidquam eorum, quæ possidebant aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis erant communia. Sexto habuit ortum a Marco Euãgelista, qui apud Alexandriam discipulos vitæ mirabilis habuit, vt habetur in Ecclesiastica historia. Inde processerunt monachi, quorum fuerunt tria genera, scilicet cœnobitarum qui in communi viuebant: aliorum qui dicebãtur Remoboth qui bini & trini habitabant: & Anachoretarum, qui soli in deserto viuebant, quorum auctor fuit Paulus, illustrator Antonius, princeps Ioannes Baptista, vt dicit Hieronymus. [Hieronym. epist.22.ad Eustoch. post med.]

[no.1.] [Nodus siue votum quo religio ligatur.] HABET insuper religio nodum regularem valde notabilem, qui ipsam facit valde laudabilem. Est enim in ipsa triplex nodus valde laudabilis, scilicet nomen religionis obedientiæ subiugantis, paupertatis alleuiãtis, & castitatis decorantis. Obedientia aufert religioso propriam voluntatem & per consequens infernum, iuxta illud Bernardi: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi [Bern. ser.3 de resurr. Dom. ante med.]. Paupertas aufert ipsi terrenam cupiditatem, & per consequens omne malum, iuxta illud verbum Apostoli: Radix omnium malorum, est cupiditas [1.Tim.6.b]. Castitas aufert homini carnalem fœditatẽ, & per cõsequens facit eum Angelum, iuxta illud Matthæi [Matt.22.c]: Neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. De hoc triplici nodo per ordinem est dicendum. Et primo de obedientia.

De obedientia. Cap. II.

[De obediẽtia tria præcipue notãda.] DE obedientia nota specialiter tria, scilicet præconia quibus commendatur, auxilia quibus adiuuatur, & officia quibus occupatur.

[Obediẽtiæ præconia.] HABET ergo obedientia multa præconia quæ ipsam laudant. Vnde nota, quòd obedientia est Schola Saluatoris, nobile genus martyrij, palma triumphalis, & scala paradisi. Primo ergo obedientia est Schola Saluatoris. Vnde nota, quòd Saluator exẽplo suo docuit obedientiam tripliciter, scilicet ad mundum veniens, in mundo manens, & de mundo transiens. Ad mundum veniens obedientiam docuit, vt dicitur in Ioanne [Ioan.6.d]: Descendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, patris. Obedientiam docuit in mundo manens, vt dicit Paulus [Phil.2.a]: Factus est obediens vsque ad mortem. Obedientiam docuit de mundo transiens. Nam in passione dixit patri [Matt.26.d]: Non sicut ego volo, sed sicut tu. Est etiam obedientia quoddam nobile genus martyrij & palma triumphalis, quia decollat hominẽ & amputat ei propriæ voluntatis caput. De hoc martyrio dicitur in primo Regum [1.Reg.15.e]: Melior est obedientia, quam victimæ. Est autem obediẽtia scala paradisi, cuius septem sunt gradus quos assignat Bernardus [Ber. ser. de virt. obed. & eius gradus.]. Primus gradus obediẽtiæ, est obedire libenter sine recalcitratione. Exemplũ de Paulo, qui dicit in Actis [Act.9.a]: Domine quid me vis facere? Secundus gradus est obedire simpliciter sine simulatione, exemplum de Dauid, qui dixit in Psalmo [Psal.72.]: Vt iumentum factus sum apud te. Tertius gradus est obedire hilariter sine murmuratione, exemplum de Simone Cyrenæo, qui portauit in angaria, id est in dolore crucem Christi, vt habetur in Matthæo [Matt.27.d]. Quartus gradus est obedire velociter, sine recrastinatione, exemplum de Petro & Andrea, qui ad vnam Domini vocem relictis retibus omnibus, secuti sunt eum, sicut etiam dicitur in eodem Matthæo [Matt.4.c]. Quintus gradus est obedire viriliter, sine æstimatione, exemplum de Petro, qui dixit [Luc.22.d]: Domine paratus sum tecum in carcerem, & in mortem ire. Sextus gradus est obedire humiliter, sine elatione, exemplum de discipulis quibus dixit Saluator: Dum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inutiles sumus in eodem Luca [Luc.17.c]. Septimus gradus est obedire perseueranter, sine discontinuatione, exemplum de Christo, de quo dicit Apostolus: Factus est obediens vsque ad mortem [Phil.2.a]. Isti septem gradus erant spiritualiter in scala Iacob, de qua habetur in Genesi: quæ significat obedientiam [Gen.28.c], tum quia Angeli descendebant & ascendebant, per illam, per quod intelligitur, quòd obedientia est vita angelica: tum quia scala ista tangebat cælos, in quo innuitur, quòd vera obedientia est cælestis vita. Item nota, quòd obedientia est nauis ad cælum transiens, clauis cælum aperiens, & auis ad cælum ascendens. Est itaque obedientia sicut nauis, nam sicut qui est in naui semper procedit, & tamen ipse quiescit: sic qui est in naui obedientiæ, semper proficit in mundo, dormiendo, vigilando, comedendo, abstinendo, ambulando, quiescendo: quia instar nautæ nõ mouetur motu proprio, sed alieno. De hac naui habetur in Prouerbijs: Facta est quasi nauis institoris, id est mercatoris [Prou.vlt.b]. Per eandem rationem obediens comparatur equitanti: Nam sicut equitans quiescendo procedit, quia non mouetur motu proprio, sed equi: sic bonus obediens quando pausat, meretur, quia non innititur motui voluntatis suæ, sed maioris sui. Vnde dicitur in Canticis: Equitatui meo assimilaui te amica mea [Cant.1.c]. Est etiam obedientia sicut clauis paradisi. sicut enim inobedientia clausit paradisum, vt habetur ex Genesi: sic obedientia paradisum aperuit. Et in figura huius [Gen.3.c] Christus dedit Simoni, qui interpretatur obediens, claues regni cælorum, vt dicitur in Matthæo. Et sicut [Matt.16.c] Dominus maledixit primo homini inobedienti, dicẽs: Maledicta terra in opere tuo [Gen.3.c]: sic benedixit obedienti Simoni Dominus, dicẽs: Beatus est Simon Bariona. Est etiam obedientia sicut auis ad cælum ascendens. Nam sicut auis, cum duabus alis volat ad sublimia: sic obediẽs cum duabus alis, scilicet cum ala paupertatis, & cum ala castitatis scandit ad cælestia. Hoc est quod dicitur in Apocalypsi: Datæ sunt mulieri duæ alæ, vt volaret in desertum locum [Apoc.12.d]. Mulier ista potest dici obedientia. Duæ alæ possunt dici duo illa vota, simul coniuncta, scilicet castitatis, & paupertatis voluntariæ. Item nota quòd obedientia est summa in merito, vicina Deo, & proxima cælo. Est itaque obedientia in merito suprema, & in figura huius Christus Apostolis præposuit, Simonẽ obedientem. Vult enim Creator quòd omnia obediant obedienti: nec mirum si vult quod obedienti obediant ceteræ creaturæ: quia etiam ipse Deus voluit obedienti obedire. Exemplum de Iosue, de quo dicitur: Non fuit ante & postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis [Iosu.10.c]. Est etiã obedientia Deo vicina, in cuius figura Dominus recubuit in domo Simonis, vt dicitur in Luca [Luc.7.f]. Et omnes qui erant in Bethania diligebat, vt dicitur in Ioanne: Bethania quippe domus obedientiæ dicitur [Ioan.11.a]. Est etiam obedientia scala cæli, & Deo proxima, & in figura huius, Dominus ascendit in cælum de Bethania, sicut habetur in Luca [Luc.24.g].

HABET etiam obedientia auxilia, quæ ipsam iuuant [Auxilia obedientiam iuuantia.]. Vnde notandum est quòd sex sunt quæ iuuant obedientiam, scilicet humilitas flectens, consuetudo frequens, dilectio feruens, affectus terrena contemnens, gratia interius vngens, & prælatus modeste præcipiens. Obedientia igitur iuuat, & facit hominẽ obedientem. Humilitas reddit hominem flexibilem, sicut enim gracilitas & subtilitas virgæ facit virgam faciliter inclinare: sic gracilitas humilitatis facit homines faciliter obedire. Ideo dicit Apostolus de Christo: Humiliauit semetipsum, factus obediẽs vsque ad mortem [Phil.2.a]. Iuuat etiam obedientiam consuetudo, nam sicut equus assuescit circumuolutionibus, vt sciat se ad omnem partem flectere: sic assuefactio obedientiæ facit homines ad nutum obedire. De tali equo bene ductibili dicitur in Prouerbijs: Equus paratur ad diem [Prou.21.d] belli:

Digitized by Google

belli: Dominus autem salutem tribuit. Iuuat tertio obedientiam dilectio Dei. Nam sicut ignis facit ceram mollem & tractabilem: sic amor Dei ignitus facit hominem obedire. Vnde dicitur in Luca: Ignem veni mittere in terram, id est animam deuotam. Iuuat nihilominus obedientiam contemptus mundi, & separatio voluntatis ab omni re corporali. Sicut enim pellis est tractabilis a ligno separata, quæ tamen est rigida, quamdiu est ligno affixa: sic anima cum instar pellis a terrenis seiungitur, ad obediēdum facile inclinatur. In cuius persona dicit Psalmista: Paratus sum, & non sum turbatus. Iuuat etiam obedientiam vnctio gratiæ interius. Sicut enim corium vnctum fit molle & tractabile, quod tamen ante vnctionem erat durum & rebelle: sic homo facilis est ad obedientiam, quando anima intus est vncta per gratiam. Hæc est vnctio de qua dicit Ioannes: Vnctionem quam accepistis maneat in vobis. Tandem iuuat obedientiam modestia præcipientis. Exemplum de Deo, qui vnum solum lignum prohibuit, & omnia alia concessit, dicens: De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.

Luc. 12. f — *Psal. 118. b* — *1. Ioan. 2. d* — *Gen. 2. d*

Officia quę occupant obedientiā.

HABET etiam obedientia officia, quæ ipsam occupant, scilicet tria genera præceptorum. Vnde nota, quòd debet quilibet obedire præceptis iudicis per naturam, quæ scripta sunt a Tobia dicente: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias. & in Matthæo: Omnia quæcumque vultis ne faciant vobis homines, ea nolite facere eis. Vel debemus obedire præceptis iniunctis per scripturā, quæ scripta sunt in Exodo. Vbi ponuntur decem præcepta: Non habebis deos alienos, &c. Debemus etiam obedire præceptis inspiratis per gratiam, vt de dilectione Dei & proximi, quæ scripta sunt in Matthæo. Horum expositionem quære supra in materia de præceptis, & in materia de charitate.

Tob. 4. c — *Mat. 7. b* — *Exo. 20. a* — *Mat. 22. d*

De paupertate. Cap. III.

De paupertate nota tria.

DE paupertate nota specialiter tria, scilicet quòd paupertas est cæleste pretium, cum quo pauperes mercantur: cæleste prandium, ad quod pauperes inuitantur: & cæleste solium, in quo pauperes locantur.

Simile est apud Aug. de Verb. Domi. sec. Luc. serm. 28. circa med. to. 10.

PRIMO igitur paupertas est cæleste pretium a quo pauperibus emitur cælum, sicut dicit Augustinus: Regnum, inquit, cælorum paupertate emitur. Et nota quòd regnum cælorum iure emptionis conuenit pauperibus, quia ipsi proprie soluunt pretium, quod taxauit Christus, dicens: Omnis qui reliquerit domum, aut agros, &c.

Mat. 19. d

Paupertas cæleste prādium.

Secundo paupertas est cæleste prandium, quo pauperes reficiuntur. Sicut enim videmus, quòd quando clamatur ad eleemosynam, vel paradisum, soli pauperes veniunt & accelerant: sic ad prandiū cæli ad quod Christus inuitat soli pauperes intrāt, quòd figuratur in Luca, vbi dicitur, quòd homo quidam fecit cenam magnam, &c. Et nota quòd tria genera hominū ad illā cenam venire noluerunt, sed excusationes friuolas allegauerunt, scilicet auari diuitijs incrassati, immundi impinguati, superbi dilatati honoribus, iuxta illud Deuteronomij: Incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Auari figurantur per illum qui quinque iuga boum emerat. Immundi, per illum qui vxorem duxerat. Superbi, per illum qui villam comparauerat. Et ideo omnes isti a cena illa proprie sunt exclusi, & soli pauperes intromissi. Nam dicitur ibidem: Voca pauperes & debiles, & introduc, &c.

Luc. 14. d — *Deut. 32. c* — *Luc. 14. d*

Paupertas cæleste solium.

Tertio paupertas est cæleste solium, in quo pauperes sedent, sicut dicitur in Matthæo: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c. & sequitur: Sedebitis & vos super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Sed nota, quòd sicut qui esset supra cælum, totam terram reputaret quasi centrum: sic pauperes totam terram reputant rem minimam, & vilem, quia in cælo, vt dictum est, habent sedem & mansionē suam. Nam dicit Apostolus in persona eorum: Nostra conuersatio in cælis est.

Mat. 19. d — *Phil. 3. d*

Paupertatis tria bona.

Item nota quòd pauper habet tria bona, scilicet vitam securissimam, mentem quietissimam, & vestem nobilissimam. Primo igitur pauperes sunt in vita securissima securi, quia per paupertatem non mouentur lites, non timentur fures, non formidātur rerum tempestates: sed diuites huius mundi sustinēt omnes istas tribulationes. Vnde in figura huius, Caim qui interpretatur possessio, habebat caput tremulum, & significat diuitum curam, & solicitudinem auarorum. Secundo pauperes mente sunt quieti. & a spinis diuitiarum minime lacerati, & ab earum pondere liberi, & ab earum inquinatione mundi. Nam diuitiæ faciūt ista tria mala, bona siquidem temporalia possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant, vt dicit [a] Bernardus. Vnde in figura spiritualis quietis, quam habēt pauperes & anxietates, quæ communicant diuitias, Israel a Deo, accepit sabbatum, id est quietem, & Aegyptij anxietates, & curas vt dicit [b] Gregorius. Propter hoc dicitur ad Hebræos: Relinquitur sabbatismus populo Dei. Tertio sunt pauperes veste decori, id est honestate cōspicui. Ideo Sapiens iungit ista duo: Paupertas, inquit, & honestas a Deo sunt: quia in semitis pauperum relucet spiritualiter Christi signum, de quo dicitur in Luca: Et in signum cui contradicetur. Et nota, quòd triplex fuit signum Christi cui contradicitur a diuersis amatoribus mundi. Primum fuit paupertas, cui contradicitur ab auaris: secundum fuit castitas, cui contradicitur ab immundis: & tertium fuit humilitas, cui contradicitur a superbis.

a Bernard. ser. de conuers. ad cleric. c. 12. & ser. de quinque negotiation. & quinque region. ante med. — *b Greg. lib. 18. Mor. c. 25. ante med.* — *Heb. 4 b* — *Eccli. 11. b* — *Luc. 2. e*

Tria alia paupertatis bona.

Item nota, quòd paupertas alia tria bona habet. est enim paupertas summe Christo copulata, bonis summe cumulata, & cælis summe coæquata. Primo ergo paupertas est summe Christo copulata, habet enim Deus pauperes quasi familiares & domesticos, & diuites quasi ignotos & extraneos. Vnde in figura huius Christus in ortu suo prius vocauit pauperes, quàm diuites, piscatores, quàm mercatores, pastores, quàm reges, pauperes de prope, & diuites Magos ab oriente. Secundo paupertas est summe coæquata cælo: & causa est, quia est summe elongata a mūdo. Pauper enim summe cælum appropinquat: quia omnia mundana conculcat. Sicut videmus, quòd ille qui vult alte attingere, scabellum consueuit sub pedibus locare: sic pauper manu tangit cælum, quia de omnibus terrenis contemnendo & conculcando, facit sibi quasi sub pedibus scabellum, iuxta illud Deuteronomij: Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit. Tertio paupertas est summe cumulata omni bono: optime enim scit thesaurizare. Propterea enim dimittit terram talpis, id est auaris, fimum porcis, id est immundis, puluerem serpentibus, id est superbis, iuxta illud Isaiæ: Serpenti puluis panis eius. Ipsa enim dedignatur fimum stabuli habere loco thesauri. Fimus stabuli sunt diuitiæ huius mundi: quia mundus est stabulum, id est locus iumentorum, & hominum bestialium. Ipsa enim bona immobilia retinet, id est cælestia, & dispergit bona mobilia, id est omnia terrena, quòd figuratur in Genesi. Vbi dicitur, quòd Abraham dedit Isaac omnia, quæ possidebat, & filijs concubinarum largitus est munera.

Deut. 11. e — *Isa. 65. d* — *Gen. 25. a*

De castitate. Cap. IIII.

De castitate tria notanda præcipue.

DE castitate nota specialiter tria. Castitas enim est florens, sicut lilium inter spinas, habet lilium incorruptibile, habet pretium inpretiabile, habet solium insuperabile, habet pretium inter gemmas, & tenet solium super stellas.

PRIMO ergo castitas est florens sicut lilium, nam dicitur in Canticis: Sicut liliū inter spinas, sic amica mea

Cant. 2. a

mea inter filias. Et nota, quòd in lilio sunt sex folia niuei coloris, & sex grana aurei coloris. sex folia niuea, significant carnis pudicitiam: & sex grana aurea, significant mentis munditiam. Primo ergo in lilio sunt sex folia, in quibus figurantur sex ad pudicitiam necessaria. Primum folium est cibi & potus sobrietas, vnde dicit Hieronymus: Virgo fugiat vinum, vt venenum. Nam vinum & adolescentia, est duplex incendium voluptatis. Vnde in Prouerbijs dicitur: Luxuriosa res est vinum. & in Genesi dicitur, quòd Loth propter vinum perpetrauit incestum. Secundum folium, est habitus asperitas. Vnde dicit Bernardus: Memento, quòd asperior cardo pannum facit leniorem, sicut asper habitus facit carnem castiorem. Et per contrarium filij Israel fornicati sunt cum mulieribus Moab, quia ornatæ erant vestibus delicatis, vt dicitur in Numeris. Tertium folium, est laboris strenuitas, & per contrarium ignauia & otium sunt summum luxuriæ nutrimentum. quia vt dicitur in Ezechiele: Hæc fuit Sodomæ iniquitas sororis tuæ, superbia, saturitas, abundantia panis, & otium. Dauid in domo otians, commisit adulterium, vt habetur in secundo Regum. Quartum folium, est custodia sensuum & maxime quo ad visum & auditum: quia curiositas videndi & audiendi, via est ad peccatum. Cuius exemplum patet in Dina filia Iacob, quæ ad videndum mulieres regionis illius egressa, a Sichem filio Emor fuit corrupta, vt dicitur in Genesi. Quintum folium est modestia verborum, & maxime immundorum: quia maxime excitatur luxuria, per verba dissoluta, & inhonesta. Nam dicit Apostolus: Nolite seduci inanibus verbis. Corrumpunt enim bonos mores, colloquia praua. Sit, inquit Hieronymus, sermo virginis pudens, modestus, & tardus vel rarus, nec tam eloquētia pretiosus, quàm pudore. Idem sit vitæ nouæ grauitas, honestas admirabilis, & stupēda verecūdia, mira patientia, virginalis incessus & veræ pudicitiæ habitus, sermo semper modestus, & suo in tempore proferendus. Hæc ille. Sextum folium, est fuga occasionū, & oportunitatum, & maxime mulierum. Dicitur enim in Genesi: Ne stes in omni loco circa regionem. Videmus enim quòd animalia siluestria pulchriorem pellem habent, quàm domestica. Legimus enim in secundo Regum, quòd Thamar ab Amon fratre suo fuit corrupta: quia in thalamo fuit sola cum solo. Vnde Bernardus dicit: Virgines quæ vere virgines sunt, semper debent esse pauidæ, & numquam securæ, vt & non timenda securæ etiam pertimescant.

Sunt etiam in lilio sex grana aurea, in quibus figuratur triplex modus diligendi Deum, & triplex causa dilectionis. Primo ergo est triplex modus dilectionis, quem debet habere animus castus. est enim diligendus Deus prudenter, ne decepti, ab amore eius discedamus: dulciter, ne elati, ab amore eius abscindamur: fortiter ne oppressi, ab amore Dei euellamur, vt dicit Bernardus. Sunt autem tres causæ præcipuæ, in quibus debemus Deum diligere. Est enim diligendus toto corde, quia Creator: tota anima, quia Redemptor: tota mente, quia remunerator, vt dicitur in Matthæo.

Secundo castitas habet ingens pretium super omnes gemmas, quia dicitur: Non est digna ponderatio continentis animæ. Et nota, quòd castitas est thesaurus cum valore charitatis, ideo summe amandus, & ideo dicitur: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito & cetera. est thesaurus in vase fragilissimo, & ideo summe conseruandus. Nam dicit Apostolus: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Vnde maioris virtutis est, in carne corruptibili seruare castitatem. Est thesaurus cum malignissimo hoste, & ideo summe timendus, sicut videmus, quòd valde est laudabile, castrum debile defendere contra hostem fortissimum.

Sex ad pudicitiā necessaria.
Hier. ep. 22 ad Eustoc. longe ante med. to. 1.
Prou. 20. a
Gen. 19. g
Num. 25. a
Ezec. 16. f
2. Reg. 11. a
Gen. 34. a
1. Cor. 15. d
Hier. ep. 1. ad Demet. post mediū to. 9.
Idē ep. 14. ad Mauritij filiā post med. to. eo.
Gen. 19. d
2. Reg. 13.
Bern. ho. 3. super Missus est cir. med.
Animus castus triplicē debet habere dilectionis modum
Ber. super Cāt. ser. 20 ante med.
Mat. 22. d
Eccli. 26. c
Matt. 13. f
2. Cor. 4. b

Tertio castitas habet excellens folium super omnes stellas, quòd figuratur per thronum de ebore grandem, vt dicitur in libris Regum. Et nota quòd ebur est frigidum & solidum & candidum. Frigidum contra concupiscentiam: solidum per firmam perseuerantiam: candidum per meram innocentiam. Item nota, quòd quando ebur in vno panno lineo mundo inuoluatur, seruat pannū ne incendatur: in quo signatur, quòd interior castitas mentis, seruat corpus exterius, ab incendio libidinis.

Item nota, quòd castitas habet fructum vberrimū, cursum celerrimum, & sertum pulcherrimum. Primo ergo castitas habet vberrimum fructum. & nota quòd triplex est fructus Euangelicus, scilicet tricesimus, quem habet castitas coniugalis: sexagesimus, quē habet castitas vidualis: centesimus, quem habet castitas virginalis, vt dicitur in Matthæo. Secundo castitas habet celerrimum motum: castitas enim consequitur Deum tripliciter, scilicet currendo, natando, & volando. Currit enim castus per bonam operationem: natat per internam deuotionem: volat per supernam contemplationem. & sic sequitur agnum quocumque ierit, vt dicitur in Apocalypsi. Tertio castitas habet pulcherrimum seruum. Non enim solum habet aureolam præmij accidentalis, sed etiam aureolam præmij essentialis.

Et nota quòd triplex est aureola, scilicet virginum, martyrum & doctorum. Virginum florea: martyrum gemmea: doctorum aurea. Aureola igitur virginum est florea, de qua dicitur: Veni de libano sponsa mea, veni coronaberis, scilicet aureola castitatis. quia in Scriptura castitas flos dicitur, merito castis corona de floribus datur. Et nota, quòd castitas instar floris solo tactu marcescit: quia tactus impudicæ delectationis, castitatem omnino corrumpit. Sicut enim flos sole præsente decorem suum ostendit, nam flos, vt videmus, de nocte clauditur, & oriente sole rursum expanditur: sic homo vere castus de castitate tantum coram Deo non coram hominibus, gloriatur, dicente Apostolo: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Aureola vero martyrum est gemmea, nam dicitur: Posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso. Aureola doctorum est aurea, de qua dicitur: Corona aurea super caput eius. Item nota, quòd castitas indiget studiosa clausura: castitatem decet pretiosa cinctura: & in ea lucet speciosa pictura. Primo ergo Castitas debet habere clausuram studiosam, nam dicitur: Hortus conclusus, soror mea sponsa. Et nota, quòd in horto bene clauso, non potest quis intrare, nisi de alto: sic in homine casto, qui habet clausuram continentiæ, nullum desiderium debet intrare, nisi cæleste tantum. Si tamen hortus conclusus bestijs esset plenus, clausura parum proficeret immo plus noceret, quàm prodesset: ita quando bestiales motus libidinis strepunt in mente, parum aut nihil valet clausura castitatis in carne. Et ideo sponsæ dicitur: Non solum hortus conclusus, sed fons signatus. Hortus conclusus, propter castitatem carnis, fons signatus propter puritatem mentis.

Secundo castitas debet habere cincturam pretiosam, quia dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et nota, quòd Daniel vidit virum accinctum renibus, auro obrizo, quod est aurum pretiosum valde, vt dicitur in Daniele. & Ioannes vidit filium hominis, præcinctum ad mamillas zona aurea, vt dicitur in Apocalypsi. quod scilicet ad duplicem castitatem refertur. Nam zona aurea, vel cinctura renum, significat corpus castum: zona vero aurea inter mamillas, significat cor mundum: quia, vt dicit Philosophus libro de animalibus, cor hominis est inter mamillas, aliquantulum declinans ad partem sinistram.

Tertio castitas debet habere picturam speciosam. Sicut

3. Reg. 12.
Mat. 13. a
Apoc. 14. a
Aureola triplex.
Cant. 4. c
2. Cor. 1. c
Psal. 20. a
Eccli. 45. b
Cant. 4. d
Ibidem.
Luc. 12. e
Dan. 10. a
Apoc. 1. c
Arist. de historia anim. li. 1. c. 17.

Digitized by Google

Sicut enim candor materialis vel albedo, est caput & fundamentum aliorum colorum, vt dicit Philosophus: sic castitas est quasi caput & fundamentũ aliarum virtutum, & bonorum operum. Vnde dicit Gregorius: Quod non est opus bonum sine castitate.

Greg. ho. 13 in Euang. ante med.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS QVINTVS.

De virtutibus Theologicis, et Cardinalibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De virtute in communi. *Cap. I.*

POST tractatum de præceptis, & cõsilijs dicendum est de virtutibus, donis, beatitudinibus, & fructibus. Ista quattuor sunt quædam specialia incentiua ad operandum diuina præcepta, & consilia Euangelica. Differunt autem ista quattuor per hunc modum, quia virtutes faciunt operari recte: dona faciunt operari fideliter, & faciliter expedire: beatitudines faciũt operari perfecte: fructus faciunt operari delectabiliter, seu deliciose.

Virtutes septem.

Et nota, quòd virtutes sunt septem, scilicet quattuor Cardinales, & tres Theologicæ. Theologicæ sunt fides, spes, & charitas. Cardinales sunt, prudentia, fortitudo, temperantia, & iustitia. Differunt autem, quia Theologicæ habẽt Deum, vel bonum increatum pro fine, vel pro obiecto. Virtutes Cardinales habent bonum creatum pro obiecto. Præterea virtutes Theologicæ respiciunt magis vitam contemplatiuam, & ordinant hominem ad Deum. Cardinales vero pertinẽt ad vitam actiuam & ordinant hominem ad proximũ, & ideo illæ dicũtur Theologicæ, id est diuinæ, a theos, quòd est Deus, & logos quod est sermo, quia principaliter sunt ad Deum: sed Cardinales dicuntur a cardine, in quo vertitur ostium, quia principaliter respiciunt vitam actiuam, quæ tota est mobilis super Cardinales virtutes. Vnde tres virtutes Theologicæ pertinent ad Mariam, quæ intendit circa vnum, id est circa bonum increatum, quod non aufertur ab ea, nec mutatur: quattuor vero Cardinales pertinent ad Marthã, quæ intendit circa multa, & turbatur erga plurima, scilicet bona creata. Sunt vero loca scripturæ, vbi repetiuntur virtutes, dona, beatitudines, & fructus. Virtutes Theologicæ ponuntur, iuxta illud: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc. Quattuor vero virtutes Cardinales ponuntur secundum illud: Sobrietatem, prudentiam, iustitiam, & fortitudinem: quibus nihil vtilius est in hac vita hominibus: Dona vero Spiritus sancti sunt septem, scilicet donum sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, pietatis, scientiæ, & donum timoris. Ista autem dona ponuntur

Luc. 10. g *1. Cor. 13. d* *Sap. 8. b*

A iuxta illud: Et requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus fortitudinis, & consilij, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Beatitudines autem sunt octo, scilicet paupertas, mititas, vel mansuetudo, luctus, esuries, misericordia, munditia cordis, pax, & iustitia. Istæ ponuntur in Matthæo. Fructus Spiritus sancti sunt duodecim, scilicet charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Isti ponuntur ad Galatas.

Isa. 11. a *Matt. 5.* *Gal. 5. d*

VIRTVS sic diffinitur in libro de spiritu & anima: Virtus est habitus mentis bene institutæ. De virtute in B communi nota specialiter tria, scilicet, eius pretiosam comparationem, virtuosam operationẽ, & gratiosam procreationem. Comparatur ergo virtus tribus specialiter, scilicet ligno fructuoso, lapidi pretioso, & cælesti paradiso. Primo comparatur ligno fructuoso: homo enim absque virtute, est sicut arbor siluestris, vel vinea, quæ profert labruscas, id est delectationes carnales, vel glandes, quæ sunt cibaria porcorum, id est hominum immundorum. Sed si ramus virtutis, tali arbori fuerit insertus, totam arborem trahit ad naturam suam, & facit eam ferre fructus optimos, qui lætificant Deum & Angelos Dei, iuxta illud: Gaudium est C Angelis Dei, super vno peccatore, *& cet.* Hæc est illa arbor pulcherrima, cuius fructus nimius, & esca vniuersorum in ea, vt habetur in Daniele.

Aug. de spiritu & ani. cap. 4. apud Aug. to. 3. *Luc. 15. b* *Dan. 4. b*

Secundo comparatur lapidi pretioso. Virtus enim quæ est in viro iusto, facit eum præualere multis peccatoribus. nam dicitur: Melior est vnus timens Deum, quàm mille filij impij. De hoc lapide pretioso dicitur: Quasi lapidis virtus probatio erit in eis, scilicet operibus bonis. tamen hodie multum vilipenditur, in tantum, quòd si esset venalis, a paucis emeretur. Sicut gallus, qui inuenit in sterquilinio margaritam, & granum putridum, inspecta margarita, elegit granum D putridum: sic homo mundanus spreta virtute, appetit bonum temporale transitorium. Et ratio est, quare vilipenditur virtus, quia nescit homo pretium eius, vt dicitur in Iob. Et propter hoc dicit Saluator: Nemittatis margaritas ante porcos, id est homines immundos & mundanos, quia plùs volunt furfur carnalis, & immundæ delectationis, quàm margaritas gratiæ, vel virtutis.

Eccli. 16. a *Eccli. 6. e* *Iob 28. b* *Matt. 7. e*

Tertio cõparatur paradiso tam cælesti, quàm terrestri. Terrestri, cõparatur in tribus, scilicet in situs eminentia, in fructus opulentia, & in fontis affluentia. Est enim primo paradisus locus altissimus, ita, quòd aquæ E diluuij, vsque ad illum locũ non peruenerunt: sic viri religiosi, vel virtuosi, vitam habent eminentem, instar paradisi, ita quòd numqnam submerguntur diluuio peccati. Vnde dicit Sapiens in persona viri iusti: Exaltasti super terram habitationem meam. Est secundo paradisus locus fructibus opulentus: producit enim omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue, vt dicitur in Genesi. Sic vir iustus vel virtuosus, omne lignum pulchrum visu producit, per honestam conuersationem: ad vescendum suaue, per bonam operationem & internam deuotionem. Vnde dicitur in persona viri virtuosi: Flores mei fructus honoris & ho F nestatis. Est nihilominus paradisus terrestris locus aquis irriguus. nam dicitur, quòd fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. Qui inde diuiditur in quattuor capita. Paradisi fluuius virtus est vel gratia, quia de fonte diuinitatis oritur. Quattuor capita sunt, quattuor principales virtutes, vel cardinales, quæ a gratia deriuantur, scilicet iustitia, temperantia, prudentia, et fortitudo. Iustitia habet locum in rebus certis, non enim potest esse iustitia, vel iusta sententia, nisi in rebus certis: prudentia habet locum in dubijs: temperantia habet locum in prosperis: & fortitudo in aduersis. Comparatur autem virtus paradiso cælesti in quattuor. est enim paradisus cælestis, habita-

Eccli. 51. b *Gen. 2. b* *Eccli. 24. e* *Gen. 2. b*

Digitized by Google

habitatio Dei, locus gaudij, locus lucis, & locus ordinati amoris. Talis est anima viri iusti & virtuosi. nam ibi est habitatio diuinæ gratiæ, ibi est gaudium bonæ conscientiæ, ibi est lux veritatis, ibi est amor charitatis. De tali paradiso dicitur: Gratia sicut paradisus in benedictionibus. Econuerso anima peccatoris non dicitur paradisus, sed potius infernus: habet enim quattuor mala opposita bonis supra dictis. Ipsa enim est habitatio, non Dei, sed dæmonum: ipsa namque loco gaudij habet remorsum conscientiæ: loco lucis habet tenebras ignorantiæ: loco amoris ordinati, habet ignem concupiscentiæ. Vnde de tali inferno dicitur: Quia non infernus confitebitur tibi, id est anima peccatoris, quæ est quasi locus infernalis.

Eccli. 40. c

Isa. 38. d

Item virtus vel gratia comparatur alijs tribus, scilicet signo vel charactéri, pretio vel pignori, oleo vel vnctioni. Virtus enim est signum, vel character prædestinationis. Sicut enim pastor signat oues signo, quo distinguit oues proprias ab extraneis: sic Deus, qui est pastor animarum nostrarum, vt habetur in Ioanne, ponit in ouibus suis signum gratiæ & virtutis, quo distinguit oues ab hœdis. De hoc signo dicitur: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, scilicet gratię virtutis, & veritatis.

Ioan. 10. d
Ephes. 4.

Et debemus considerare quattuor signa, quibus electos suos signat Deus. Est enim virtus pignus vel pretium saluationis. Sicut enim qui habet pretium, rem potest emere, & sicut qui habet arram vel pignus sufficiens, certus est de solutione: sic qui habet virtutem, vel gratiam gratuitam, securus est de æterna saluatione. De hoc pignore habetur: Signati estis spiritu promissionis sancto, scilicet gratiæ, qui est pignus hereditatis nostræ. Est nihilominus virtus gratuita vnctio regalis promotionis. Sicut enim Reges, qui promouentur ad regna terrena vnguntur: sic Deus electos suos vngit vnctione gratiæ, ad obtinenda regna cælestia, & terrena. De hac vnctione dicitur: Vnctionem habetis a sancto, & nostis omnia. Nota, quòd electi, qui habēt vnctiones virtutis, vel gratiæ, reges debent dici triplici ratione, tum quia Deus regnat in eis per gratiam: tū quia futuri sunt reges per gloriam: tum quia in hoc mundo seruiunt omnia per obedientiam. Omnia namque eis cooperantur in bonum, scilicet tam bona, quàm aduersa, vel peruersa, vt dicit Apostolus.

Signa quibus Deus electos suos signat.

Ephes. 1. c

1. Ioan. 2. c

Rom. 8. e

Item virtus vel gratia tribus alijs comparatur, scilicet armaturæ forti, præbendæ nobili, & optimæ possessioni. Virtus enim est armatura tam fortis, quòd omnia vincit, & numquam vincitur vel superatur. Homo autem sine virtute, est sicut homo inermis in medio hostium suorum, id est inter prospera & aduersa, & ab vtrisque lęditur, & superatur. nam ipsum decipiunt prospera & aduersa, propter quod monet Apostolus, dicens: Induamur arma lucis, id est arma virtutis, vt dicit Glossa. Virtus est præbenda nobilis, quod patet ex duobus, scilicet ex parte dantium & ex parte recipientium, seu ex parte dantis, & ex parte recipientis. Sicut enim Papa & alij prælati consueuerunt sibi retinere collationem pinguem, vel præbēdam nobilem vel nobilium: ita Deus collationem huius nobilis prębendæ, scilicet virtutis vel gratiæ retinuit ad manum suam, iuxta illud: Gratiam & gloriam dabit Dominus. nullus enim alius habet has præbendas conferre. Ex parte recipientis patet nobilitas huius nobilis præbendæ, quia præbendæ virtutis vel gratiæ, numquam conferuntur nisi amicis & charis. Alia namque bona naturalia & temporalia, quasi viles præbendæ, vel cōmunes, dantur indifferenter inimicis & amicis. Vnde dicit Augustinus de ciuitate Dei: Interdum abundant plus in talibus inimici quàm amici, id est peccatores, quàm iusti. Et nihilominus virtus vel gratia quasi possessio optima. Sicut enim bene sedet possessio, quæ est prope ciuitatem, melius, quæ est iuxta muros ciuitatis, sed optime, quæ est intra muros, propter securitatem clausuræ, vel habitationis: sic per optime sedet virtus, quæ est in secreto cordis. Vnde narrat Seneca de quodam Philosopho, quòd vxore capta & liberis, cum solus ex incendio euasisset, interrogatus a Tyranno, quid amisisset? Nihil, inquit, perdidi: nam bona mea mecum sunt. Bona namque interiora, sicut sunt virtutes vel gratia, non possunt auferri, vt vulgo dicitur, nec vento, nec gelu. & ideo dicitur in Psalmo: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Filiæ regis est anima fidelis, cuius tota gloria est de interiori possessione virtutis.

Rom. 13. d

Ps. 83. c

Aug. li. 1. de ciu. Dei, c. 8 to. 5.

Ps. 44. e

De Charitate. Cap. II.

Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, vel in Deo, vt habetur in libro tertio sententiarum. De charitate nota specialiter tria, scilicet eius typum figuralem, eius actum virtualem, eius fructum finalem.

Mag. lib. 3. sent. d. 27. §. Charitas

Circa primum sciendum, quòd multiplex est typus vel figura, cui charitas comparatur. Primo enim comparatur auro probato, ferro ignito, & vino condito. Nam sicut aurum in valore excedit omnia metalla: sic charitas excedit omnes virtutes, & omnia bona opera. Maior autem horum est charitas. De hoc autē auro pretioso dicitur: Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum, vt locuples fias. Charitas autem est sicut ferrum ignitum, quod est molle & ductile, frigidum vero durum & rebelle: sic anima, sine charitate est dura & rebellis per malitiam, ignita vero charitate, est ductilis per obedientiam, & mollis per misericordiam. Vnde charitas de corde lapideo, facit cor carneū, id est dulce, & pium, vt dicitur in Ezechiele. Charitas nihilominus est sicut vinum conditum, quod dicitur nectar. nam vinum nectaricum vel conditum est dulce, acutum, & forte. In his tribus, quæ habet vinum conditum innuitur triplex modus diligendi Deum. Diligendus est enim fortiter, prudēter, & perseueranter, vt dicit Bernardus. In hoc autem excedit charitas vinum, quantumcumque dulce vel conditum: quia charitas est adeo dulcis, quòd omne amarum dulcescit cum vino charitatis. hoc est vinum, de quo dicitur: Dabo tibi poculum ex vino condito. Deus enim potat animam condito vino charitatis, & inebriat eam nectare sui dulcis amoris. Item charitas comparatur alijs tribus, scilicet aui prędam rapienti, naui in mari nauiganti, & morti carnem perimenti. Charitas enim est sicut auis generosa, quæ viuit de præda sicut accipiter, & falco, & aquila. Istæ namque aues nobiles, vix vel numquam tangunt terram, nisi quando rapiunt prædam: sic homines charitatem habentes, bona ista transitoria non tangunt, vel terrena per affectum, nisi quærendo solummodo simplicem victum. In quorum persona dicit Apostolus: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cōtenti simus. Sicut etiā aquilam nulla auis effugit, sic charitatem nullum bonum opus euadit. Hęc est aquila grandis magnarum alarum, de qua dicitur in Ezechiele. Alæ eius sunt duæ, scilicet dilectio Dei & proximi. Charitas etiam est sicut nauis maris. Nam sicut illa nō vadit, nisi quo ducit eam flatus venti: sic qui habet charitatem nauigando per mare huius mundi, solum ducitur flatu Spiritus sancti, sicut illa cælestia animalia, de quibus dicitur, quòd vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Hæc est nauis de qua dicitur: Facta est quasi nauis institoris id est mercatoris, vt dicit Papias. Charitas nihilominus est sicut mors, vt dicitur: Fortis est vt mors dilectio. Nam sicut mors perimit carnem, sic charitas carnalitatem. Et sicut mors aufert sensum mortuo, sic charitas facit hominē insensibilem mundo. Et sicut mors facit vt puluis, id est corpus reuertatur in terram suam, & spiritus redeat ad Dominum suum, qui fecit illum, vt dicitur in Ecclesiaste: sic charitas facit considerare propriæ carnis fragilitatem, & facit desiderare sempiternam spiritus felicitatem.

Charitas multis similitudinibus ostenditur.

1. Cor. 13. d
Apoc. 3. d

Ezec. 36. f

Bern. sup. Cant. serm. 20. ante medium.
Cant. 8. a

1. Tim. 6. b

Ezec. 17. a

Ezech. 1. c
Prou. 31. b

Cant. 8. b

Eccles. 12. c

Item

Digitized by Google

Item nota, quòd charitas tribus alijs comparatur. A Est enim charitas ficut funis bene tortus, ficut canis bene doctus, & ficut later bene coctus. Charitas comparatur funi bene torto. Nam ficut funis bene tortus, est valde fortis: fic charitas est indiffolubilis. quia dicit

Rom. 8. g Apostolus: Quis nos feparabit a charitate Dei? quasi dicat, nihil. Et hæc charitas fortior est omni fune, non est enim aliquis alius funis, quem non valeat rumpere ignis, vel gladius: charitas autem numquam potest rumpi, nec igne tribulationis, nec gladio mortis. Iste funis charitatis indiffolubilis componitur ex tribus funiculis, fcilicet de corde puro, & cõfcientia bona, & fi-

1. Tim. 1. a de non ficta, vt dicitur ad Timotheum. Hic est enim ille funiculus triplex, qui difficile rumpitur, vt dicitur B

Eccles. 4. d in Ecclefiafte. Charitas etiam comparatur cani bene docto ad venationem. Sicut enim canis fequens prædam, non fentit fpinam: fic qui charitatem habet, & fentit odorem paradifi, quafi non fentit fpinam, id est tribulationem huius mundi. In perfona

Prou. 23. d talis potest dici illud Prouerbiorum: Verberauerunt me, fed non dolui: traxerunt me, & ego non fenfi. Comparatur nihilominus lateri bene cocto. Sicut enim later bene coctus, facit folidum fundamentum, & fi male fit coctus, facit ruinofum: fic homo bene coctus per charitatis incendium habet optimum & vir

Ephef. 3. c tuofum fundamentum. de quo dicit Apostolus: In C charitate radicati & fundati. Sed later male coctus, id est homo tepidus, & charitatis modicæ, cito diffoluitur, & conuertitur in lutum carnalis concupifcentiæ: tales lateres male cocti funt lateres Aegypti, qui fola

Exod. 5. b palea dicuntur effe cocti, vt legitur in Exodo.

Item charitas alijs tribus comparatur, fcilicet arbori vel ligno, oneri vel iugo, glutino vel cæmento. Charitas enim est ficut arbor vel lignum fructuofum, in quo pendent fructus pietatis, flores honestatis, folia veritatis. Et ficut de arbore refecantur ramufculi, vt arbor melius crefcat & proficiat: fic refecandi funt amores inordinati, vt amor Dei fortius inualefcat. Vnde D bonus agricola vel hortulanus, purgat palmitem ferentem fructum, vt fructum plus afferat, vt habetur in

Ioan. 15. a Ioanne. Charitas etiam est ficut onus leue, & iugum fuaue. Est enim onus leue & alleuians, ficut in auibus ala, & ficut in equis quadriga. Nam ficut auis cum onere alarum volat velocius, & equus cum onere quadrigæ portat duplum facilius: fic onus pœnitentiæ, & tribulationis facilius est, & per duplum portatur, cum alleuiatur in onere charitatis. Ipfa enim est iugum fuaue: & caufa huius fuauitatis est, quia Christus in Cruce fubijt illud iugũ, & adhuc fub eo vult effe nobifcũ. Vnde ipfe portat quafi totum pondus, vel maiorem partem ponderis, & ideo non est mirum fi iugum cha- E

Matt. 11. d ritatis est fuaue. Propter quod dicitur: Iugum enim meum fuaue est, & onus meum leue. Charitas nihilominus est ficut glutinum, vel cæmentum. Nam ficut glutino iunguntur afferes, vel cæmento lapides, fic charitate vniuntur fideles. Hoc glutino vel bitumine

Gen. 6. c linita fuit fpecialiter arca Noe, vt habetur in Genefi: Vnde fi arca Ecclefiæ non vniretur virtute huius glutinis, effet in periculo fubmergendi. Hoc enim virtuofo cæmento vniuntur lapides in fpirituali ædificio, & cum isto cæmento fit murus Ecclefiæ fortiffimus, fine F quo effet Ecclefia quafi aceruus lapidum, ruinæ pro-

Ier. 26. f pinquus ficut dicitur: Hierufalem in aceruum lapidum erit.

Item charitas eleganter & proprie tribus alijs comparatur, fcilicet fonti naturali, vesti nuptiali, igni virtuali. Charitas quidem est ficut fons naturalis. Sicut enim aqua fontis naturalis, in hieme est calida: fic charitas feruet in tribulatione. Et ficut aqua fontis est frigida, vel frigefcit interius, cum calor inualefcit exterius: fic etiam interius tepefcit amor Dei, cum inualefcit exterius amor mundi De hac aqua fontis mun

Ioan. 4. b dani dicitur: Omnis qui biberit ex aqua hac, fitiet iterum: quia vt vulgo dicitur, talis aqua inflat & non fatiat. Sed de aqua fontis diuini, dicitur ibidem: Aqua, quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ falientis in vitam æternam. Charitas enim est ficut vestis nuptialis, de qua habetur, quod ille, qui ea caruit, fuit eiectus de Matt. 22 b nuptijs: fic qui non habet charitatis tunicam, non venit ad cenam æternam. Et nota, quòd charitas dicitur vestis nuptialis, quia tegit turpitudinem peccatorum, quia protegit a frigore tentationum, quia ornat munere donorum, iuxta illud: Astitit Regina a dextris Pfal. 44. b tuis in vestitu deaurato, &cet. Quia in malitia fatiati funt, vidit hominem, id est totum cœtum malorum, non vestitum veste nuptiali, id est fidem non habentem, fiue charitatem.

Et nota, quòd vestis charitatis a quattuor præcipue Charitatis vestis. commendatur, a quibus confueuit commendari vestis nuptialis, fcilicet ab artificio, a materia, a calore, a fragrantia. Commendatur ergo vestis charitatis ab artificio, quia magno studio componitur a Deo, iuxta illud: Annunciate inter gentes studia eius. Hæc enim Pfal. 9. b funt studia diuina, vt componat in nobis charitatis indumenta. Commendatur etiam hæc vestis a materia. Nam aliæ vestes funt vel de velleribus animalium, vt vestis lanea: vel de corticibus herbarum, vt vestis linea: vel de vifceribus vermium, vt vestis ferica. Vestis autem charitatis fit ex gratia Spiritus fancti, & de vifceribus Christi. Vnde fignanter dicit Apostolus: Induimini Dominum Iefum Christum. Commendatur Rom. 13. d autem hæc vestis a colore. Est autem duplex color huius vestis, fcilicet byffinus, & purpureus. Et ficut rubeus color, optime fedet fuper byffinum, vel candidum: fic charitas optime stat fuper hominem castum. Vnde dicitur: Byffus & purpura indumentum eius. Prou. 31. e Commendatur autem hæc vestis a fragrantia, iuxta illud: Odor vestimentorum tuorum, ficut odor thuris, Cant. 4. e & ideo qui portat hanc vestem meretur benedictionem, ficut Iacob. Vnde dicitur: Statim, vt Ifaac fenfit vestimentorum eius fragrantiam, benedicens ait: Gen. 27. d Ecce odor filij mei, ficut odor agri pleni. Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperã, non inflatur, non est ambitiofa, non quærit quæ fua funt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet fuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia fuffert, omnia credit, omnia fperat, omnia fustinet. Charitas numquam excidit, vt dicit Apostolus: 1. Cor. 13. b

Item vestis charitatis habet duas petias, quattuor fagittas, & fexdecim fimbrias vel crepas. Est enim partita ficut tunica nobilis domicelli, duæ petiæ eius funt dilectio Dei & proximi. In parte dextera est petia dilectionis Dei: in parte finistra, est petia dilectionis proximi. Vna est de byffo, alia de purpura. In indumento eius quattuor fagittæ ponuntur, iuxta illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Sexde- Luc. 10. e cim fimbriæ vel crepæ ponuntur ficut fupra dictum est, Charitas patiens est, &c.

Charitas comparatur igni in decem. Nam primo Charitas igni comparatur. ignis est virtuofior omnibus elementis: fic inter omnes virtutes efficacior est virtus charitatis. Vnde dicitur: Ignem veni mittere in terram. In hoc autem cha- Luc. 12. f ritas excellit ignem, quia aqua extinguit ignem naturalem: fed aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, vt dicitur in Canticis. Secundo ignis ardet & Cant. 8. e lucet: fic charitas in homine ardet per affectum, & lucet per exemplum, ficut Ioannes Baptista. de quo dicitur: Ille enim erat lucerna ardens & lucens. Ter- Ioan. 5. f tio ignis frigidum ferrum accendit, & etiam carbonem extinctum: fic incendium charitatis expellit ab homine gelu auaritiæ, & etiam mortem culpæ, & facit viuere ficut carbonem extinctum, vt dicitur: Tranflati fumus de morte ad vitam, quoniam diligi- 1. Ioan. 3. c mus fratres. Quarto ignis incinerat: fic virtus & incendium charitatis redigit hominem in cinerem humilitatis. Vnde dicebat Abraam: Loquar ad Deum Gen. 18. d meum, cum fim puluis, & cinis. Quinto ignis femper tendit furfum: fic charitas facit afcendere furfum, vel ad cæ-

Digitized by Google

ad cælum per desiderium. Vnde dicebat Apostolus: *Philip. 1. d* Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sexto ignis semper in motu: sic charitas semper est in aliquo bono actu. *Greg. ho. 30 in Euang. ante med.* Nam sicut dicit Gregorius: Amor Dei numquam est otiosus. Operatur enim magna si est, si autem operari renuerit, amor non est. Septimo ignis aufert rubiginem a ferro: sic charitas tollit rubiginem peccati. *Deut. 4. d* Vnde dicitur: Deus autem ignis est, vsque ad consumptionem deuorans, scilicet peccati rubiginem, per suam ignitam dilectionem. Octauo ignis scintillas emittit: sic charitas mentem deuotam scintillas cælestium desideriorum emittere facit, sicut legitur in Da- *Dan. 10. b* niele: Vir desideriorum es. Nono ignis facit ollam B feruere, & ollæ feruenti non incidunt muscæ: sic mens, quæ per charitatem feruet, muscas tentationis non timet. Diabolus autem propter infestationem tentationum, inter alia nomina sua vocatur Beelzebub, qui interpretatur deus, vel pater muscarum, vt habetur *Luc. 11. b* in Luca. Decimo ignis seruat lampades a mure. mus namque cum lampadem extinctam conspicit, mox bibit oleum, sed ipsum non audet sugere, quamdiu conspicit lampadem ardere: sic charitas ardens in animo, oleum gratiæ custodit a spiritu maligno. Hoc oleum volunt prudentes virgines in suis lampadibus habere, vt cum sponso valeant ad nuptias intrare, C *Mat. 25. a* sicut dicitur in Matthæo.

De fide. *Cap. III.*

Mag. 3. sēt. dist. 23. §. Fides est virtus. Fides est virtus, qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinent, firmiter creduntur, vt habetur in tetio sententiarum. De fide nota specialiter tria, scilicet eius typum speciosum, eius actum virtuosum, & eius fructum generosum.

Primo dico, quòd fides habet typum speciosum, vel figuram multiplicem, cui eleganter, vel strenue, vel congrue comparatur. Et primo comparatur tri- *Fides multis comparatur.* bus, scilicet arcæ testamenti, stellæ firmamenti, & pe- D træ fundamenti. Fides quidem est sicut arca testamen- *Exo. 25.* ti. Nam dicitur: Propitiatorium non excedit arcam, sed arca propitiatorium: sic per fidem, & numquam sine fide habetur propitiatio peccatorum. Fides etiam est sicut stella armamenti, & præcipue dicitur stella maris, quia nauigantibus ostendit portum gratiæ siue salutis. Dicitur etiam stella matutinalis, quia præuenit solem iustitiæ. Dicitur nihilominus stella orientalis, quia ducit Reges spirituales, & facit eos Chri- *Mat. 2. a* stum adorare, sicut illa, de qua scribit Matthæus. Fides etiam est sicut petra fundamenti. Nam sicut ædificium est solidum, quod est supra petram fundatum, E vel locatum: sic structura virtutum, & omne spirituale ædificum optime locatur supra fidei fundamen- *Mat. 16. b* tum. Vnde dicit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Item fides alijs tribus bene & congrue comparatur. Figuratur enim per mundum speculum, per dextrum oculum, & per sponsæ annulum. Fides namque comparatur speculo mundo. Quia sicut turris magna in modico speculo cernitur: sic maiestas, & magnitudo diuina in speculo fidei repræsentatur. Bene ipsa est spe- *Sap. 7. d* culum sine macula, vt dicitur in libro Sapientiæ. Fi- F des etiam comparatur oculo dextro. Sinister oculus est ratio, quæ solum de naturalibus iudicat: dexter vero fides, quæ omnia tam naturalia, quàm miracula determinat, & intellectum in obsequium Christi ca- *2. Cor. 10. b* ptiuat, vt dicit Apostolus. Et sicut qui amisit oculum dextrum, inutilis est ad bella, quia scutum operit sinistrum, & sic nullum habet oculum, quo videat ferire vel cauere aduersarium: sic qui non habet fidem, inutilis est ad pugnam spiritualem. Vnde Naas dicit hominibus vel viris Iabez Galaad: In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium oculos dextros, vt *1. Reg. 11. a* habetur in libris Regum. Naas interpretatur serpens, vel coluber, & signat serpentem antiquum, idest diabolum, qui nititur eruere oculum dextrum, id est fi-

A dem, vt ad bellum spirituale hominem reddat inutilem. Ipse enim est coruus infernalis, qui cum cadauera inuenit, primum oculum inuadit. Fides insuper comparatur annulo. quia sicut in subarratione sponsæ, annulus in digito ponitur ad ornationem: sic fides ornat rationem, quæ per digitum intelligitur, quia discernit, & sic a Deo spiritualiter desponsatur. Nam dici- *Osee. 2. d* tur sponsabo te mihi in fide. Annulus iste argenteus potest dici, eo quòd fides instar argenti, luceat per veram cognitionem, & resonet per perfectam confessionem. quia dicit Apostolus: Corde creditur ad iusti- *Rom. 10. b* tiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Item fides comparatur alijs tribus, scilicet signo vexillari, scuto militari, & radio solari. Fides enim est sicut vexillum regis. Nam sicut vexillum regis monstrat, quòd res est præsens in acie, maxime vt terreantur hostes: sic fides est signum, quòd Rex regum, scilicet Deus præsens est in pugna, vel tentatione, vt fugiant dæmones. Et ideo dicitur: Cui resistite fortes *1. Pet. 5. c* in fide. Sicut enim vexillum regis in signum Domini ponitur in arcem vrbis: sic fides locatur in arce mentis, idest in eminentia rationis. De hoc vexillari signo dicitur: Leuabit Dominus signum in nationes, *Isa. 11. c* idest fidem sub credentes. Fides etiam est sicut militare scutum. Nam sicut scutum ponitur ad sinistram partem: sic fides præcipue armat hominem contra aduersitatem. Et sicut scutum portatur a parte cordis, quod est in sinistra parte hominis: sic fides est armatura mentis. Et sicut scutum est triangulum, ita fides credit Deum trinum & vnum. De hoc scuto dicit Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei. Fides *Ephes. 6. c* nihilominus est sicut Sol, vel solis radius. Nam sicut Sol videtur solum proprijs radijs, non torchijs, vel candelis: sic Deus videtur solum radio fidei, qui solum innititur luci primæ veritatis, non torchijs, idest lumine naturalis rationis. Vnde dicit Ambrosius: In *Amb. lib. 1. de fid. c. 5. cir. fi. to. 4.* his quæ fidei sunt, piscatoribus creditur, non dialecticis. De hoc lumine, vel radio fidei potest intelligi, quod dicitur: Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. Tamen nota, quòd Sol non videtur in *Eccles. 11. b* propria rota, nisi ab aquila: sic Deus non videtur in propria essentia, nisi ab anima valde deuota, & pennis contemplationis eleuata. Item cæcus non videt Solem, sed tamen credit videnti: non videt viam, & tamen credit cani ducenti: nec videt locum profundum, & tamen credit baculo tangenti & tentanti. ita simplices, qui per se sacramenta non vident, videntibus, idest prælatis, & pastoribus suis se committere debent, sicut cæcus committit se ductori, & sicut ouis committit se pastori. Tamen summum periculum est, quando ipsi pastores vel ductores cæci sunt & ignorantes. quia dicit veritas: Si cæcus cæco ducatum præstet, *Mat. 15. b* ambo in foueam cadunt.

Item fides tribus alijs comparatur, scilicet columnæ sacramentali, auroræ spirituali, & luci primordiali. Fides namque est sicut columna illa, quæ præcedebat *Exo. 13. d* populum Israel in exitu de Aegypto. Nam illa ex parte Israel erat lucida, & ex parte Aegyptiorū tenebrosa: sic fides credentibus lucet, & infidelibus est obscura: quia ipsi sunt rebelles lumini, vt dicitur in Iob. Fides *Iob 24. c* etiam est sicut aurora. Nam sicut illa est exosa latronibus: sic fides odiosa est dæmonibus, qui sunt latrones animarum. De ipsis enim dicitur: Si subito appa- *Ibidem.* ruerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Fides autem nihilominus est sicut lux primo creata. Nā sicut illa primū opus in maiori mundo: sic fides prima virtus in minori mundo, hoc est in corde humano: & ideo cum sit primogenita, specialiter benedici meretur, sicut antiqui primogenita benedicebāt. Vnde dicitur de talibus: Qui ex fide sunt, benedicentur cū fideli Abraā. *Gal. 3. b*

Item nota, quòd fides ad hoc, quòd sit commendabilis debet habere tria, scilicet veridicam confessionem, magnificam deuotionem, & catholicam probationem. Primo ergo fides debet habere veridicā con-

Digitized by Google

fessionem scilicet, vt verum dicat, ne aliud dicat, aliud credat, aliter viuat. Vt scilicet fides sit viua non mortua: vera non ficta. Res enim mortua, proprie non est res, nisi æquiuoce: sicut homo mortuus non est homo. Res etiam ficta, non est proprie dicenda res, sicut leo pictus, non est leo verus, nec denarius falsus, sicut ille qui est de auricalco, qui debet esse de auro, non est verus denarius, tales sunt falsi, & ficti Christiani de quibus dicitur: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Tales sunt sicut chimæra, quæ est res tantum ficta, & tamen nihil est in rerum natura. Fides veridica est, quæ verum dicit, sic viuendo sicut credit, sic credendo, sicut dicit. Talis est moneta vera ad emendum paradisum, & vera arbor, & generosa ad producendum frondes diuinæ dilectionis, folia salutiferæ confessionis, flores honestæ conuersationis, & fructus bonæ operationis.

Tit. 1. d

Fides tribus magnifica ostenditur.

Secundò debet habere deuotionem magnificam. & est notandum, quòd fides ostenditur esse magnifica in tribus. Primò vt in solo Deo confidat, etiam si naturalis ratio contradicat. Talem fidem habuit Abraam, qui vetulus de vetula & sterili, contra omnem rationē credidit Deo promittenti, quòd haberet semen, in quo benedicerentur omnes gentes, vt dicitur: Credidit Abraam Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Talem fidem non habuit Thomas, qui noluit credere, quòd Christus resurrexisset a mortuis, nisi oculis videret, & manibus contrectaret. Tales sunt illi, qui nolunt credere vel mutuare, nisi sub bono pignore. De tali modica fide, dicit Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Secundo fides est magna, si in aduersitate non deficiat, sed tunc plus inualescat. de qua dicit Saluator: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, &c. Granum sinapis quanto plus teritur, tanto fortius viget: talis fuit fides Martyrum, qui per fidem vicerunt regna, ludibria, verbera, insuper vincula, & carceres. De hac fide dicitur: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Talem fidem non habuit Petrus, qui videns ventum validum, timuit & statim veritus fuit, cui dixit Saluator: Modicæ fidei, quare dubitasti? Sic multi infideles ventum validum tribulationis videntes, statim titubant, & merguntur in mari tētationis, vel desperationis, quod est mare mortuum, in quo nihil potest viuere. Tertio fides est magna, si homo propter dilationem, petere non desistat, quousque obtineat. Talem fidem habuit mulier Chananæa, quæ quantumcumque fuisset a Christo repulsa, non quieuit a prece, quousque fuit exaudita. Vnde dicit ei Saluator: Mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti, quia vt vulgo dicitur: Quod differtur, non aufertur.

Gen. 15. b

Greg. hom. 26. in Euāgel. non longe a princ.

Mat. 17. c

1. Ioan. 5. a

Matt. 14. d

Matt. 15. c

Item fides debet habere professionem catholicam. Et notandum, quòd catholica professio Christiana, continet duodecim articulos fidei, qui in symbolo Apostolico continentur, scilicet Credo in Deum, &c. Sunt autem duodecim articuli, quià duodecim sunt Apostoli. Quilibet autem duodecim Apostolorum, posuit in symbolo suum articulum.

Idem habetur apud Auct. Ser. 8. in Hexaem. to. 1. & sup. cit. p. 3. sect. 38. hoc tom. mutuatum ex S. Aug. ser. 115. de tēp. to. 10. facit etiam pro hoc Leo. epist. 96. Psal. 13.

Petrvs autem dixit: *Credo in Deum patrem, &c.* Iste articulus pertinet ad patrem. Et est sciendum, quòd aliud est credere in Deū, & aliud credere Deo. Credere Deo, est credere, quòd vera sunt, quæ dicuntur de Deo, & sic possumus credere, & credimus Petro, & Paulo. Sed credere in Deum, vt dicit Augustinus est credendo amare, credendo in eum per amorem ire, & in eum vel eius membris incorporari. Nota de isto articulo cum dicitur patrem omnipotentem, quia ipse est Deus Pater, non deest sibi bona voluntas: quia Omnipotens, non deest sibi potestas implendi, quod promittit, quia dicitur: Omnia quæcūque voluit fecit.

Andreas dixit: *Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.* Iste articulus pertinet ad diuinitatem Filij. Et nota quòd specialiter Christus dicitur Dominus noster, quia proprie dominatur nobis duplici iure scilicet iure creationis, quia nos creauit & fecit: & iure redemptionis, quia nos magno pretio scilicet sanguine suo redemit, vt ait Apostolus: Empti enim estis pretio magno.

A

1. Cor. 6. d

Iacobvs maior dixit: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.* Iste articulus est primus, qui pertinet ad humanitatem. Et nota, quòd Maria mater Dei caruit in conceptione culpa. Et ideo dicitur Christus de Spiritu sancto conceptus, quia sine culpa fuit, quòd Spiritussanctus fecit in natiuitate Filij. Caruit etiam pœna. Et ideo dicitur Christus de Virgine natus, quia nullam pœnam sentijt, nec damnum sustinuit: quia virgo peperit, & post partum virgo permansit. Et in hoc Christus dedit exemplum filijs omnibus, vt nullum damnum nutricibus, vel progenitoribus suis inferrent.

B

Ioannes dixit: *Passus sub pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus.* Iste articulus pertinet ad humanitatem. Et nota quattuor in hoc articulo, pro quibus, & in quibus, non solum grati esse debemus Redemptori nostro, sed etiam specialiter, in his quattuor ipsum imitari. Christus enim est passus, vt nos patiamur scilicet habendo patientiam in aduersitatibus, & tribulationibus nostris. Christus etiam crucifixus est, vt nos per pœnitentiam crucifigamus carnem nostram, cum vitijs, & concupiscentijs. Christus etiam mortuus est scilicet in cruce, vt in cruce pœnitentiæ, vsque ad mortem perseueremus. Christus nihilominus sepultus est, vt nos terram nostræ mortalitatis consideremus, & cum cinere nostræ mortalitatis, ad modum carnis salsæ superbiam condiamus: quia carnes cito putrescunt & corrumpuntur, nisi sale condiantur.

C

Thomas dixit: *Descendit ad inferna.* Iste enim articulus & tertius pertinent ad humanitatem. Descendit autem Christus ad inferos secundum animam, vt extraheret suos de limbo. Nota etiam magnam peruersitatem nostram, quia nos vix volumus sequi Christum ad cælum, quātumcumque sciamus, quòd Christus secutus est hominem vsque ad infernum, scilicet ad eum liberandum.

D

Iacobvs minor dixit: *Tertia die resurrexit a mortuis.* Iste est quartus articulus, pertinens ad humanitatem. Et nota quòd Christus resurrexit tertia die, vt nos a peccato resurgamus, in tertia die scilicet pœnitentia: confessione, contritione, & satisfactione.

Philippvs dixit: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.* Iste articulus est quintus, pertinens ad humanitatē. Et nota, quòd hæc duo quæ sunt in isto articulo scilicet ascensus Christi ad cælos, & aduentus ad iudicium: magnam fiduciam nobis ingerunt, quia scimus, quòd causam nostram frater noster iudicabit.

E

Bartholomevs dixit: *Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam.* Idest credo, quòd Spiritussanctus est in se, & in electis suis, & quòd non solū est sanctus, sed etiam Ecclesiam facit sanctam. Et iste est primus articulus, qui pertinet ad Spiritum sanctū. Et sunt tria in præsenti pertinentia ad Spiritumsanctum & duo in futuro. Primum, quod ad ipsum pertinet in præsenti, est sanctificatio. Nā primus eius articulus, vt diximus, *Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam.* Credo, quòd Spiritussanctus, qui in se sanctus est, ipse sanctificat Ecclesiam, per gratiam & bonitatem suam, quia ipse bonitas est.

F

Matthaevs dixit: *Sanctorum communionem.* Iste articulus pertinet in præsenti ad Spiritumsanctum: quia Spiritus sanctus pertinet ad sanctorū communionem, idest vnionem membrorum in corpore Ecclesiæ ad caput scilicet ad Christum, & alia membra in corpore naturali, idest fidelium adinuicē. Sicut spiritus bonus vnit membra in corpore naturali: sic Spiritussanctus vnit membra spiritualia scilicet fideles in corpore mystico, quòd est Ecclesia. Vnde sensus huius articuli est: Credo sanctorum communionem, idest credo,

Digitized by Google

credo, quòd sancti, id est fideles, tamquam vnius corporis Ecclesiæ membra, communicant, id est, vniuntur sibi, & capiti suo, & hoc per Spiritum sanctum. Et nota, quòd triplex est communio, quàm fideles debent habere adinuicem scilicet communionem vnius corporis: quia faciunt vnum corpus. Et communionem societatis: ex qua societate venit, quòd quilibet, qui est de corpore Ecclesiæ, partem habet in omnibus bonis, quæ fiunt in Ecclesia. Tertia communio est mutuæ supportationis: quia vnus debet supportare onus alterius, scilicet mala, per patientiam: & bona communicare per eleemosynarum largitionem. Vnde dicitur: Alter alterius onera portare. *Gala. 6. a*

SIMON dixit: *Remissionem peccatorum*, scilicet credo. Iste est tertius articulus, pertinens ad Spiritum sanctum. Per Spiritum sanctum enim qui est benignitas ipsa, in baptismo, & in pœnitentia remittuntur peccata. Et nota, quòd peccata remittuntur, lauantur, & tolluntur. Remittuntur, quantum ad culpam: lauantur, quantum ad maculã: tolluntur, quantum ad pœnã.

IVDAS THADDEVS dixit: *Carnis resurrectionem*. Iste est quartus articulus, pertinens ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem corporis. Et nota, quòd in seruitio regis, qui potest reddere, vel restituere equum, si contingat eum mori in bello, potest miles secure exponere eum, pro ipso rege, & duce suo: sic nos equum nostrum, id est corpus proprium, secure possumus exponere pro Christo: quia ipse potest equum reddere, id est corpus restituere, id est resuscitare.

MATTHIAS dixit: *Vitam æternam. Amen*. Iste enim est quintus, & vltimus articulus, pertinens ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem animæ, vel etiam vtriusque. Et nota quòd quia si solicitus est homo, ad prouidendum huic miseræ vitæ transitoriæ: multo magis debet esse solicitus ad prouidendum illi vitæ, quæ numquam poterit finem habere. Vnde sciendum est, quòd tribus modis prouidetur huic temporali vitæ scilicet mendicando, laborando, & mutuum accipiendo. Ibi enim non est locus mendicandi, sicut patet de diuite epulone, qui voluit mendicare guttam aquæ, & non potuit obtinere, vt habetur in Luca. Ibi etiam non est locus laborandi. Ideo dicitur: Venit nox, quando nemo potest operari. Ibi nihilominus non est locus mutuum accipiendi, vel emendi, vt patet de fatuis virginibus, quæ voluerunt mutuo habere, vel emere oleum, & non potuerunt habere. Et ita, qui non vult hic prouidere per bona opera, egestatem æternam patietur in illa vita æterna. Ideo dicit Saluator: Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis, &c.

Luc. 16. e *Ioan. 9. a* *Matt. 25. a* *Matt. 6. d*

De spe. Cap. 4.

Mag. lib. 3. sent. d. 26. in prin.

SPes est futuræ beatitudinis certa expectatio, ex Dei gratia, & ex meritis proueniens, vt habetur in libro tertio sententiarum. De spe nota præcipue tria scilicet typum comparationis, fetum generationis, & fructum operationis.

Spei comparationes.

PRIMO ergo spes comparatur tribus, est enim sicut columna domum firmans, sicut galea caput armans, & sicut anchora nauem seruans. Spes itaque est sicut columna, quæ domum sustentat. Nam columna debet esse solida, & de forti ligno, non fragilis, & vacua, vt arundo: sic spes, quæ est in Deo, quia est solida, est quasi de forti ligno, & facit ædificium solidum: sed spes, quæ est in mundo, est fragilis & vacua, & quasi de arundine, & ideo facit ædificium ruinosum. Nam dicitur: Qui confidit in diuitijs suis, corruet. Sic superuacua & fragilis spes, & fiducia annorum, & amicorum: quia dicitur: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem suam, id est carnalem hominem, brachium suum, id est fiduciam vel auxilium, *Prou. 11. d* *Hiere. 17. a*

A quod est in solo Deo collocandum. Spes etiam est sicut galea. Nam sicut galea est munimẽtum capitis: sic spes est armatura intentionis. Vnde dicit Apostolus: Induite galeam spem salutis. Spes nihilominus est sicut anchora. Nam sicut anchora seruat nauem contra procellas fluctuum: sic spes mentem contra tentationis impulsum. Et ideo dicitur: Confugiamus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus tutam & firmam. *1. Thes. 5. a* *Hebr 6. d*

ITEM spes tribus alijs comparatur. Est enim sicut arbor fructuosa, sicut gemma pretiosa, & sicut mola virtuosa. Spes ergo est sicut arbor fructuosa. Nã sicut
B arbor profert vberes fructus, quæ habet irriguũ aquarum viuentium: sic spes profert fructus bonorum operum, quæ sita est, & plantata iuxta irriguum aquarum. Vnde dicitur: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei mei. Spes enim est sicut margarita, vel gemma. Nam sicut gemma est grata: sic spes est Deo placita. Sicut gemma habet valorẽ magnum: sic spes facit hominem pretiosum. Et sicut gemma est perlucida: sic spes est quodammodo diaphana, quia per eam videntur, & sperantur loca cælestia. De ipsa dicitur: Gemma gratissima expectatio præstolantis. Spes nihilominus est sicut mola. Et nota,
C quòd duæ sunt molæ spiritales scilicet timor supplicij, & spes præmij. Timor est mola superior, quæ premit animam, ne euanescat per elationem. Spes est mola inferior, quæ animam sustinet, ne deficiat per desperationem. Istas duas molas debet pœnitens coniungere, sicut Dauid, qui dicebat: Ab altitudine diei scilicet a die iudicij timebo, ecce mola superior. Ego vero in te sperabo, ecce mola inferior. Vnde vna sine altera non valet. Et ideo in figura huius dicitur: Non accipies loco pignoris, inferiorem & superiorem molam, id est spem & timorem non subtrahas peccatori. & inter istas duas molas, fit optima molitura tritici, id est per-
D fecta contritio peccati. *Psal. 51. a* *Prou. 17. b* *Psal. 55. a* *Deu. 24. b*

De prudentia. Cap. 5.

PRudentia est appetendarum rerũ, fugiendarumq; scientia, vt dicit Tullius in libro de officijs. De prudentia nota specialiter tria scilicet typum decentissimum, actum vtilissimum, & partum nobilissimum.

Prudentia tribus comparatur.

HABET autem prudentia typum multiplicem, & elegantem. Comparatur autem specialiter tribus scilicet assessori iudicis, quattuor etiam minimis, & astutiæ serpentis. Prudentia quidem, est sicut assessor iudicis, vel regis. Nam sicut assessor iudicando dirigit iudi-
E cem, vel regem: sic prudentia rationem. Sicut assessore absente, interdum peruertitur iudicium regis: sic cum abest prudentia, peruertitur iudicium rationis. Vnde dicitur in Prouerbijs: Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam. Prudentia etiã comparatur quattuor minimis terræ. De quibus dicitur: Quattuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus scilicet formica, lepusculus, stellio, vel lacertus, & locusta. Nam & prudens dicitur formica, ratione prudentiæ. Et nota, quòd formica habet decem laudabilia, & a viris prudentibus imitanda. Formica est animal paruum, vel modicum, in quo laudatur hu-
F militas. Grano pascitur, in quo docetur honestas. Socios adiuuat, in quo laudatur charitas. Solicita est, in quo laudatur prudentia. Numquam est otiosa, in quo commendatur occupatio. Grana detruncat, ne germinent, vel putrescant, in quo monstratur carnis afflictio. Tempore imbris grana abscondit, in quo docetur fuga tentationis. Tempore sereno granum soli exponit, in quo laudatur virtus orationis. Pondus portat maius quàm ipsa sit, in quo monstratur zelus compassionis. De ipsa dicitur prouerbium: O piger, vade ad formicam, & disce sapientiam, quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate, & congregat in messe cibũ sibi, scilicet in messe gratiæ, cibum gloriæ sempiternæ. Item prudentia com- *Prou. 28. a* *Prou. 30. d* *Formicæ prudentia.* *Prou. 6. a*

Digitized by Google

paratur lepusculo ratione confidentiæ quam homo prudens habet solum in Deo. Sicut lepusculus locat in petra cubile suum, vt dicitur in Prouerbijs: ita homo in Christo. Petra autem erat Christus, vt dicit Apostolus. Prudentia etiam comparatur stellioni. Nam stellio, vel lacertus, quia alas non habet, vnguibus, vel manibus vtitur, qui diligentia operationis laudatur. Nam in viro prudente, diligentia in operatione, supplet defectum naturæ. Prudens nihilominus comparatur locustæ. Nam sicut locusta habet volatum recidiuum, volat enim ad alta, & statim cadit in ima: sic prudens volat ad alta per desiderium patriæ cælestis, & cadit ad ima per considerationem propriæ fragilitatis, iuxta illud: Ascendit vsque ad cælos, & descendit vsque ad abyssos. Prudentia tertio comparatur astutiæ serpentis. Et nota, quòd quinque astutijs vtitur serpens, quas vir prudens imitatur. Prima astutia serpentis, est custodia capitis. nam caput summe custodit, pro quo seruando, totũ corpus exponit: sic sancti Christum, qui est caput nostrum, summe custodiunt, & pro ipso omnia alia exponunt, sicut Apostolus, qui dicebat: Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Secunda astutia serpentis, est depositio pellis, ponit enim se in arcto foramine, vbi renouatur, deposita veteri pelle: sic sancti in arcto pœnitentiæ, seipsos incarcerant, vt veterẽ conuersationem deponant, sicut monet Apostolus: Deponite vos secundum pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Tertia astutia serpentis, est delusio incantatoris. Deludit enim incantatorem, obturando vnam aurem cum terra, & aliam cum cauda, vt dicitur: Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas: sic viri sancti & prudentes, deludunt incantatorem, id est tentationem diaboli, quia vnam aurem obturant cauda, id est memoria mortis, iuxta illud: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis: & aliam obturant terra, id est consideratione propriæ fragilitatis, quia dicitur: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Quarta astutia serpentis, est insidiatio pedis, insidiatur enim calcaneo, non capiti: sic viri sancti superant desideria carnis, attendentes, quis finis delectationis, scilicet mors immortalis, vel infernalis, iuxta illud: Finis illorum mors. Quinta astutia serpentis, est fuga mulieris. Nam sicut propter inimicitias eius fugit, & latitat sub spinis: sic etiam viri sancti propter inimicitias fornicationis, fugiunt consortium mulierum, & latitant sub spinis pœnitentiæ, secundum consilium Apostoli: Fugite fornicationem. Ad imitandas istas serpentis astutias dicit Saluator: Estote prudentes sicut serpentes, quas habent cum mulierem fugiunt & latitant. Et ne serpentis astutia fiat virulenta, temperat eam simplicitas columbina, vnde addit: Et simplices sicut columbæ.

Prou. 30. d · *1. Cor. 10. a* · *Psal. 110. c* · *Phil. 3. b* · *Ephes. 4. c* · *Psal. 57. a* · *Eccles. 7. d* · *Gen. 3. d* · *Rom. 6. d* · *1. Cor. 10. b* · *Matt. 10. b*

De Temperantia. Cap. VI.

TEmperantia est nihil appetere vnde sit pœnitendũ, in nullo modum vel legem excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare, vt ait Macrobius. De temperantia nota specialiter tria, scilicet eius typum nobilem, eius partum fertilem, & eius actum vtilem.

Macr. lib. 1. in somn. Scip. c. 8.

Habet autem temperantia typum multiplicem, vel figuram. Comparatur autem temperantia specialiter tribus, scilicet freno quo equus regitur, bysso quo caro tegitur, & muro quo castum cingitur. Est itaque temperantia, sicut frenum equum regens. Nam sicut a sessore, mediante freno ducitur equus: sic caro a spiritu, freno temperantiæ gubernatur. Maxime enim frenandus est equus iuxta aquam, iuxta ignem, iuxta præcipitium. Frenum temperãtiæ necessarium est carni, contra aquam transitoriæ delectationis, contra ignẽ concupiscentiæ carnalis, & contra præcipitium æternæ damnationis. De hoc freno dicit Apostolus: Sobrie & iuste & pie viuamus in hoc sęculo. Nam quilibet debet viuere sobrie quantum ad seipsum, iuste quantum ad proximum, pie quantum ad Deum. Est etiam temperantia sicut byssus carnem tegens. Nam byssus, vt dicit Papias, est genus lini candidissimi, quod crescit in Aegypto, & inde fit tela, quæ vulgo dicitur serica. De hac tela byssina fit camisia nobilis & delicata, per quàm figuratur castitas & temperantia. Et sicut ista camisia nobilis est immediate carni contigua, & coniuncta: sic castitas, & temperantia, est carni præcipue necessaria, & ei inseparabiliter coniungenda. Et ideo dicitur de muliere forti: Byssus & purpura indumentum eius. In bysso figuratur castitas, quæ est præcipuũ ornamentum mentis: in purpura figuratur temperantia, quæ est sicut auriphrygium, vesti appositum ad decorem. Est nihilominus temperantia sicut murus castrum cingens. Nam sicut castrum muratur præcipue ab ea parte, quæ magis est infirma: sic temperantia munit castrum hominis ex parte magis infirma, scilicet ex parte corporis. Dicit enim Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Item temperantia, est quidam honor Deo assimilans, quidam valor mentem magnificans, & quidam dolor hostem mortificans. Est enim temperãtia honor quidam Deo assimilans. Deus enim est Spiritus, vt dicitur in Ioanne. Temperantia vero, est quasi nutrix spiritualis, quæ ablactat filios Dei, & facit de carnalibus spirituales, & sic assimilat Deo iuxta illud: Incorruptio facit proximum Deo. Est enim temperãtia valor quidam, mentem magnificans. Nam sicut valor magnificat aurum: sic temperantia magnificat & impretiabilem facit hominem temperatum & castum, quia dicitur: Non est digna ponderatio animæ continentis. Est igitur temperantia dolor quidam, hostem mortificans. Diabolus enim libenter quiescit & dormit in locis humẽtibus, id est voluptuosis hominibus, vt dicitur in Iob. Temperantia vero ponit ipsum in arido pœnitentiæ, vbi non inuenit requiẽ: & sic interficit, vel fugat hostẽ, quia dicitur: Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Loca arida sunt homines sobrij: in quibus requiem non inuenit. Quia in talibus non sternit lectũ voluptuosum peccati.

Similitudines temperantiæ. · *Tit. 2. d* · *Prou. 31. d* · *Matt. 26. d* · *Ioan. 4. d* · *Sap. 6. c* · *Eccli. 6. b* · *Iob 4. d* · *Mat. 12. f*

De Fortitudine. Cap. VII.

FOrtitudo est firmitas animi contra molesta sæculi, vt dicit Glossa super Matthæum. De fortitudine nota specialiter tria, scilicet typum valde pulchrum, partum valde dignum, & fructum valde bonum.

Primo igitur virtus fortitudinis, habet typum multiplicem, & similitudinem elegantem. Comparatur autem specialiter tribus, scilicet fornaci, quæ probat aurum: radici, quæ portat lignum: & loricæ, quæ vetat ictum. Est itaque fortitudo sicut fornax, aurũ probans. Nam sicut fornax reddit aurum lucidum: sic fortitudinis virtus, facit hominem honestum & decorũ. Nam de talibus dicitur: Fortitudo, & decor indumentum eius. Et sicut fornax, quædam metalla reddit solida, & quædam liquida: sic virtus fortitudinis, corda facit nunc solida contra tentationem, nunc liquida per compassionem, nunc rorida per deuotionem. Nam dicitur: Anima mea liquefacta est, dilectus meus locutus est. Et sicut in fornace magnus flatus follium, & magnum ignis incendium: sic ignis fortitudinis, solum est in illis, in quibus est flatus diuinæ inspirationis, & vehemens incendium charitatis. Et in figura huius aduentus Spiritus sancti super Apostolos, vbi fuit eis datus ad robur spiritualis virtutis, fuit tamquam adueniens spiritus vehementis, vt dicitur in Actibus Apostolorum. Est etiam fortitudo sicut radix lignum, vel arborem portans. Nam sicut radix portat pondus arboris, & frondes, flores, fructus & folia: sic virtus fortitudinis, sustinet omnia bona opera, & merita nostra. Vnde dicitur: Confortare, & esto robustus. Est nihilominus fortitudo sicut thorax, vel lorica

Fortitudo tribus præcipue similis est. · *Prou. 31. d* · *Cant. 5. b* · *Act. 2. a* · *Ios. 1. b*

Digitized by Google

rica ictum vetans. Nam sicut thorax, vel lorica, seruat corpus ab ictu gladij: sic virtus fortitudinis custodit animam a tentatione diaboli, & cuiuscumque aduersarij. Totus enim mundus non concernit vnum hominem, in quo est fortitudo Dei, sicut patet, quòd puellæ virgines, puta, Catherina, Cecilia, Agnes, Lucia, Agatha, Barbara, beata Clara, & ceteræ virgines, reges, & tyrannos, & omnia tormentorum genera superabant. Nec mirum, quia fortitudo illa non hominis, sed Dei erat. Vnde dicitur: De cælo fortitudo est. *1. Mach. 3*

Item fortitudo tribus alijs comparatur, scilicet virgæ, quæ non incuruatur: ferro, quod non superatur: & petræ, quæ non perforatur. Est itaque fortitudo similis virgæ inflexibili, & talis virga vel baculus est valde necessarius ambulantibus, & certantibus, & laborantibus: sic fortitudo, est quasi baculus & virga inflexibilis, quæ valde est necessaria quia locus, in quo sumus, est locus certaminis, locus itineris, & locus laboris. Et hæc tria hominum genera indigent specialiter baculo vel virga. Ideo dicitur: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. *Psal. 22. b* Est etiam fortitudo similis ferro indomabili. Nam sicut ferrum non domatur, sed comminuit, & domat omnia metalla, vt dicitur in Daniele: *Dan. 2. f* sic viri fortes mori possunt, vinci vero non possunt: immo ipsi omnia aduersa, & prospera vincunt, & quod plus est, regnum cælorum violenter rapiunt. Nam violenti rapiunt illud, vt dicitur in Matthæo. *Matt. 11. b* Est nihilominus fortitudo similis petræ infrangibili, qualis est Adamas. Nam sicut qui Adamantem percutit, ipse magis percutitur: sic qui virum fortem molestat, magis læditur, quàm lædit. Et sicut Adamas non frangitur violentia: ita vir fortis nulla frangitur impatientia. Et sicut Adamas scinditur sanguine hirci: sic vir fortis memoria passionis Christi. Propter ista de viro forti dicitur: Vt Adamantem & vt silicem dedi faciem tuam. *Ezech. 3.*

De Iustitia. Cap. VIII.

Aug. de lib. arb. lib. 1. c. 12. to. 1. Ans. dial. de veritate c. 13.

IVstitia est virtus, sua vnicuique tribuens, vt dicit Augustinus de libero arbitrio. Iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, vt ait Anselmus. De iustitia nota specialiter tria, scilicet typi figuralis elegantiã, partus filialis abundantiam, & actus virtualis efficaciã.

Comparationes iustitiæ.

PRIMO ergo iustitia typum habet multiplicem, & figuram valde elegantem. Comparatur enim tribus specialiter, sicut recta semita, sicut recta regula, & sicut recta linea. Est autem iustitia sicut recta semita. Nam sicut illa est rectissima viarum: sic per viam iustitiæ citius peruenitur ad brauium sempiternum: immo omnis alia via est deuium. Nam dicitur in Psalmo: *Ps. 106. d* Errare fecit eos in inuio, & non in via. Vnde dicitur ibi de iustis: Deduxit eos in viam, vt irent in ciuitatem habitationis. De iniustis vero dicitur alibi: *Psal. 11. b* In circuitu impij ambulant. Est etiam iustitia sicut recta regula. Nam sicut recta regula est rectissima mensurarum, sic iustitia est optima mensurarum, & certissima mensura ad donum operandum. Hæc est enim regula diuina, quæ dirigit opera nostra. Vnde dicitur: *Ps. 145. b* Dominus diligit iustos. Et sapiens ait: *Prou. 15. b* Qui sequitur iustitiam, diligitur a Domino. Est nihilominus iustitia sicut recta linea. Sicut enim recta linea est pulcherrima linearũ, vt dicit Philosophus: sic iustitiæ rectitudo facit hominem, in intentione & conuersatione pulcherrimum & decorum. Nam sicut statura humani corporis, est pulchrior inter omnes, quia est recta ad cælum: sic statura cordis est pulcherrima, cum per iustitiam est recta ad Deum. Vnde sponsæ dicitur: *Cant. 7. c* Statura tua assimilata est palmæ. De hac rectitudine dicitur: *Eccles. 7. d* Solummodo hoc inueni, quòd Deus fecit hominem rectum.

Item iustitia multum proprie tribus alijs comparatur. Nota, quòd triplex est iustitia: generalis, quæ dirigit hominem in omni bono, a qua dicitur homo factus bonus: iudicialis, quæ corrigit, vel coercet ab om-

A ni malo, & ista corrigit delicta propria vel aliena: cardinalis, vel moralis, quæ reddit vnicuique proprium bonum. Est itaque iustitia, sicut gemma in serto aureo, sicut stella in polo artico, & sicut dea in nostro microcosmo. Est igitur iustitia sicut gemma in serto aureo. Nam sicut gemma serti aurei est ornamentum, quia totum sertum ornat, & facit pretiosum: sic etiam sertum aureum dicitur gratia, eo quòd in illa, & per illam coronantur opera nostra bona. Nam etiam opera bona, quæ fierent extra gratiam, numquam coronã mererentur. In hac corona aurea, vel serto aureo, insertæ sunt quattuor gemmæ valde pretiosæ, vel quattuor virtutes principales, scilicet prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia. Gemma prudentiæ ponitur in anteriori parte coronæ, quia ad prudentiam pertinet, non solum præsentia disponere immo & futura præuidere. Gemma temperantiæ locatur a dextris, quia temperantia facit hominem iustum, & sobrium in dextera prosperitatis. Gemma fortitudinis inseritur a sinistris, quia fortitudo facit hominem robustum in sinistra aduersitatis. Gemma vero iustitiæ incastratur in posteriori parte, sicut episcopus in fine processionis, sicut rex in fine aciei, sicut nauta vel gubernator in cauda nauis, sicut sententia iusta profertur in fine causæ, sicut etiam post laborem certaminis, datur victori corona triumphalis. Vnde ab ista, tamquam a principali gemma denominatur corona. Dicit enim Apostolus: Reposita est mihi corona iustitiæ. *2. Tim. 4. b* Aurifex in cuius aurificina fabricatur hæc pretiosa corona, est sapientia increata. De qua dicitur: Sobrietatem & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, id est fortitudinem, quibus nihil vtilius est in vita hominibus. *Sap. 8. b* Istæ quattuor virtutes, vt dictum est, tamquam quattuor gemmæ pretiosæ, in aureo serto gratiæ sunt incastratæ.

Est etiam iustitia sicut stella Artici poli. Nam circa ipsam voluitur cęlum, & sicut ipsa non mutat locũ: sic volubilitas vitæ nostræ, mira volubilitate vertitur, iustitia vero nullo accidente mutatur. Si quidem vita nostra tota est volubilis sicut rota: tunc enim hominem eleuat honore, quem paulo post humiliando occultat, iuxta illud: Ascendunt vsque ad cælos, &cet. *Psal. 106. e* Interdum e conuerso hominem humilitate deprimit, quem postea ad honores attollit, quia dicitur: Suscitans a terra inopem, & de stercore, &cet. *Psal. 112. b* Quandoque hominem a læua mutat in dexteram, scilicet ab aduersis in prospera: interdum a dextris in læuam, id est a prosperis in aduersa, iuxta illud quod Abraam dixit ad Loth: Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. *Gen. 13. b* Sed vir iustus in omnibus his, semper manet immobilis. Nam ipsum humilitas non deprimit, ipsum honor non ambit, ipsum aduersitas non frangit. Vnde dicitur: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum. *Psal. 14. a*

Est nihilominus iustitia sicut dea nostri microcosmi, id est minoris, & inferioris mundi. Sicut enim Deus in suo megacosmo vel maiori mundo, disponit omnia in numero, pondere & mensura, vt dicitur in libro Sapientiæ: *Sap. 11. e* sic iustitia in suo microcosmo presidens, tamquam Deus, facit, vt in omnibus meritis, & operibus nostris, sit numerus bonæ operationis, pondus sanctæ affectionis, & mensura intentionis. Vnde isti deæ nobilissimæ sacrificium iustitiæ debemus offerre, sicut dicitur in Psalmo: *Psal. 4. b* Sacrificate sacrificium iustitiæ.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS SEXTVS.

De septem donis Spiritus sancti.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De dono timoris. *Cap. I.*

POST tractatum de virtutibus sequitur de donis Spiritus sancti. Et hæc est quinta diæta salutis, scilicet a virtutibus ad dona Spiritus sancti peruenire: quia, sicut diximus, virtutes docent recte operari, sed dona expedite. Cum autem sint septē dona Spiritus sancti, quæ scilicet enumerantur, scilicet spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis & timoris Domini. *Isa. 11.a* A sapientia autem non peruenitur ad timorem Domini, sed potius a timore ad sapientiam, tamquam ab inferiori gradu ad superiorem, iuxta illud quod dicitur: Initium sapientiæ timor Domini. *Psal. 110.b* Ideo de timore Domini, nota specialiter tria, scilicet quàm multipliciter figuratur, quàm virtualiter operatur, & quàm rationabiliter mercatur.

Timoris Domini similitudines Primo ergo, timor Domini habet multiplices figuras elegantes, & comparationes conuenientes. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim timor Domini, sicut ostiarius custodiens ingressum, sicut iustitiarius puniens maleficium, sicut terrarius vel speculator euigilans exercitum. Primo ergo timor Domini est sicut bonus ostiarius, qui diligenter custodit ostiū cordis, ne intret inimicus, id est diabolus. Et sicut ostiarius tendit baculum, vel gladium ad timorem intrantium: sic timor Dei, ne permittamus diabolum ad cor intrare, portat clauem pœnæ æternæ, gladium ex vtraque parte acutum, scilicet ęquitatem diuinæ sententiæ, quæ condemnabit improbos in anima & corpore. Vnde dicitur: Timete eum, qui potest corpus, & animam perdere in gehennam. *Matt. 10.c* Secundo timor Domini est sicut bonus iustitiarius, qui perimit maleficos & suspendit. Nam sicut illi, qui tenent iustitiam, ponunt in montibus & locis patentibus, patibulum, vel furcas ad expauentaculum latronum: ita timor Domini ponitur in corde hominis, propter expauentaculum peccatorum. Et sicut iste iustitiarius crucifigit latronem: sic timor Domini nititur crucifigere carnem, tamquam pessimum animæ latronem. Vnde dicitur: Confige timore tuo carnes meas. *Psal. 118.p* Tertio timor Domini est sicut bonus terrarius, vel speculator, qui euigilat exercitum. Nam sicut speculator, tempore belli maxime, non sinit dormire milites: sic timor Domini, cum sit modo tempus belli & guerræ mortalis contra carnem, mundum, & diabolum, non permittit dormire spiritum, per delectationem vel consensum. Vnde dicitur: Beatus est homo, qui semper est pauidus. *Prou. 28.b* Non solum autem tempore belli debet homo esse pauidus, immo etiam tempore pacis debet esse timorosus, sicut videmus, quòd magni reges, & sapientes, A quamuis actu non sit guerra, muniunt tamen & custodiunt castra sua. De incautis dicit Apostolus: Cum dixerint: Pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus. *1 Thes. 5.a* Et Ecclesiastes: Qui timet Deum nihil negligit, quia nec bonum, nec malum: quia per timorem Domini malum euitat, tamquam nociuum, & bonum formidat, & nescit si est gratum. *Eccles. 7.e* Vnde dicit Iob: Verebar omnia opera, sciens quia non parces delinquenti, maxime autem tempore guerræ. *Iob 9. e* Iste vigil vel speculator mandat custodiri portas sensuum, quia ibi est quasi totum periculum. Sicut ad litteram illi, qui sunt in munitione summe custodiunt portas, cum vident castrum ab hostibus obsessum: B sic spirituales viri, qui habent timorem Dei, custodiunt portas, scilicet quinque sensuum, ne intrent inimici, timentes, quod dicitur: Ascendit mors per fenestras nostras. *Ier. 9. f*

Item timor Domini alijs tribus comparatur, est enim sicut medicina infirmorum, sicut disciplina puerorum, & sicut officina religiosorum. Primo igitur, timor Domini est sicut infirmorum medicina. Nam sicut medicina bene tēperata repellit omnes morbos nociuos, & omnes nociuos humores: sic timor Dei omne peccatum, & omnes peccati occasiones expellit, sanguinem luxuriæ, fleumæ, acediæ, & melancoliam iræ, C & coleram superbiæ. Vnde dicitur: Timor Domini expellit peccatum. *Eccli. 1.e* Secundo timor Domini est sicut puerorum disciplina. Nam sicut virga disciplinæ castigatur puer, instruitur, & informatur: sic per timorem Domini omnis motus sensualis, & puerilis, sub isto pædagogo ad rationem reducitur, & pueriles extirpatur, iuxta illud, quod dicit Sapiens: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. *Prou. 22. e*

Et nota quòd secundum Bedam quattuor mala sunt propter peccatum nobis iniuncta, & nobis colligata, quæ sunt omnis mali & peccati materia, scilicet impotentia, ignorantia, concupiscentia, & malitia. Vnde quidam D peccant ex impotentia, & isti parum peccant, & maximam habent excusationem, nisi illa impotentia per culpam eorum sit introducta. Alij peccant ex ignorantia, & isti plus peccant, & minorem habent excusationem, quia ex ignorantia non excusantur a toto, sed a tanto: maxime si sit ignorantia affectata, quæ non excusat, sed peccatum aggrauat, & augmentat. Vnde de hoc dicit Ambrosius: Si ignoras, grauissime peccas. Alij sunt, qui peccant ex concupiscentia, & isti plus peccant, & quasi nullam habent excusationem, maxime si sit deliberata. Alij sunt, qui peccant ex malitia, & certa scientia, & isti maxime peccant, & nullam E habent excusationem, immo tales dicuntur peccare in Spiritum sanctum: quia Spiritui sancto bonitas, quę est malitiæ contraria, appropriatur.

Peccata in Spiritū sanctum. Sciendum est autem, vel notādum diligenter, quòd sex sunt peccata in Spiritum sanctum, scilicet impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia fraternæ gratiæ, præsumptio de impunitate, obstinatio, desperatio, & finalis impœnitentia. Et istæ sunt sex blasphemiæ in Spiritum sanctum, quæ non remittuntur in hoc sæculo, nec in futuro, vt dicitur in Matthæo. *Mat. 12. d.e*

Tertio timor Domini, est sicut officina religiosorū, maxime est sicut quoddam capitulum, quòd est factū F præcipue ad culparum correctionem. Nam sicut in capitulo increpatur, & recognoscitur, & punitur culpa: ita in hoc capitulo timoris Dei, corriguntur peccata, quia vt dicitur in Prouerbijs: Timor Domini odit malum. *Prou. 8. b* Et sicut religio nulla esset, si correctio capituli deficeret: sic si timor in capitulo cordis non esset, totum veritatis ædificium deperiret. quia dicitur in Ecclesiastico: Si non in timore Domini tenueris instanter, cito subuertetur domus tua. *Eccli. 27.a* Et nota, quòd in Dei capitulo, culpabilis quattuor facit. Primo genu flectit, secundo culpam recognoscit, tertio spoliat se & vestem deponit, quarto disciplinam accipit: sic timor Domini, facit primo hominem pœnitentem humiliter genuflectere, quia dicitur in Isaia: Mihi curuabitur *Isa. 45. d*

Digitized by Google

Psal. 50. a bitur omne genu. Secundo facit humiliter culpam propriam recognoscere, sicut Dauid qui dicebat: Quoniã iniquitatem meam ego cognosco. Tertio facit hominem veterem, sicut vestem turpem spoliare, sicut Apostolus dicit: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, veterem conuersationem cũ vitijs, & concupiscentijs. Quarto facit hominem disciplinam accipere, id est carnem lasciuam macerare & castigare, sicut Apostolus faciebat, qui dicebat: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.

Col. 3. b

1. Cor. 9. d

Item timor Domini, est speciosus sicut hortus, virtuosus sicut ventus, & pretiosus sicut thesaurus. Primo timor Domini est valde speciosus, instar horti paradisi. Habet enim amœnitatem sicut paradisus, dulcedinem, & delectationem. Vnde in Psalmo: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Habet fertilitatem & vbertatem sicut paradisus, sicut dicit idem Psalmista: Non est inopia timentibus eum. Habet nihilominus securitatem sicut paradisus. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Qui timet Deum, nihil trepidabit. Et Philosophus: Qui timet Deum, omnia timent eum, qui vero non timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, statim habuit caput tremulum, & ait: Omnis qui viderit me, occidet me, vt dicitur in Genesi. Igitur timor Domini propter amœnitatem, vbertatem, & securitatẽ est sicut hortus conclusus vt dicitur in Canticis. Est etiam sicut paradisus, vt dicitur in Ecclesiastico: Timor Domini sicut paradisus benedictionis.

Psal. 30. c

Psal. 33. c

Eccli. 34. b

Gen. 4. b

Cant. 4. d

Eccli. 40. d

Secundo timor Domini est sicut ventus virtuosus, & specialiter sicut ventus aquilonaris. Nam sicut ventus aquilonaris pluuias dissipat, nubes fugat, aerem serenat, reptilia exterminat, & aquam congelat: ita timor Domini dissipat pluuias carnalium delectationum, fugat nubes carnalium imaginationum, serenat mentem per amorem puritatis, exterminat reptilia, id est mortificat vitia carnis, congelat aquas, id est restringit fluxum mundanæ prosperitatis: ita vt possit homo timens Deum ambulare super aquam, sicut Petrus de quo legitur in Matthæo. Iste est ventus de quo dicitur in Daniele: Angelus Domini fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem: quia fornax omnium desideriorum carnalium temperatur, & refrigeratur per Dei timorem.

Matt. 14. d

Dan. 3. d

Tertio timor Domini est pretiosus sicut thesaurus. Nam sicut thesaurus qui est res pretiosa, facit hominẽ semper solicitũ de custodia: sic timor Dei de se, & virtutibus semper est solicitus, & de Dei gratia cum habetur: de perdita vt recuperetur: & de recuperata vt a recidiuo conseruetur. Vnde dicit Bernardus super Cantica: Cum adest gratia, time ne indigne opereris ex ea. Amplius time subtracta gratia, quod relinquat te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius timendum, ne forte contingat pati recidiuum. Recidiuare enim quàm cadere peius est, quia dicitur in Ioanne: Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Iste igitur thesaurus est pretiosus, & ideo summe custodiendus. Vnde dicitur in Isaia: Timor Domini ipse thesaurus eius.

Bern. super Cant. ser. 54. post medium.

Ioan. 5. b

Isa. 33. a

Septem effectus timoris Domini.

Secundo timor Domini virtualiter operatur. Vnde nota, quòd timor Domini habet septem nobiles effectus. Primo namque timor Domini curat hominem a culpa perpetrata: est enim sufficiens medicina contra peccata. Et nota, quòd sicut medicus sapiens volens purgare ægrotum, primo dat sirupum præparatiuum, postea potionem, vel antidotum purgatiuum: sic timor Domini instar sirupi, præparat peccatorem generando attritionem, iuxta illud Ecclesiastici: Qui timent Deum, præparabunt corda sua. Secundo instar antidoti, purgat omnes peccati fæces, generando perfectam contritionem, quia dicitur in Ecclesiastico: Timor Domini expellit peccatum. Et est differentia inter contritionem, & attritionem: quia attritio est dolor de peccato, non tamen perfectus, quia adhuc est in proposito peccandi de futuro.

Eccli. 2. d

Eccli. 1. c

Secundo timor Dei custodit hominem a culpa futura. Sicut enim sapiens medicus infirmo quem habet in cura, nõ solum dat antidotum ad expellendum morbum, sed etiam ministrat curato aliquod electuarium contra recidiuum: sic timor Dei instar electuarij conseruatiui, custodit hominem ab omni peccato recidiuo. Vnde dicitur in Exodo: Vt probaret vos venit Dominus, & vt timor illius esset in vobis, & non peccaretis.

Exo. 20. d

Tertio timor Domini abijcit temporalia, vel terrena, quæ sunt sæpe peccandi materia. Sicut enim videmus, quòd nautę videntes naufragium imminere, merces quæ sunt in naui proijciunt in mari, vt euadant periculum naufragij: sic timor Domini bona temporalia facit abijcere, vt possit ab æterno naufragio liberare. Et propterea dicebat Iob: Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.

Iob 31. c

Quarto timor Domini contemnit, & sustinet temporalia mala, vt euadat æterna. Nam sicut infirmus sustinet cauteriũ, & adustionem, vt possit euadere mortem: ita timor Domini facit sustinere cauterium temporalis vitæ, vt possit homo euadere mortem, vel supplicium mortis æternæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Timenti Dominum, non occurrent mala, *& cæt.*

Eccli. 33. a

Quinto timor Domini gratiam & bona opera introducit. Sicut enim seta introducit filum: sic timor Domini gratiam & omne bonum, iuxta illud: Initium sapientiæ timor Domini.

Eccli. 1. b

Sexto timor Domini super omnia facit fugere, & euadere supplicium gehennæ. Vadit enim ad infernum, in dimidio dierum, vt non vadat in fine dierum, sicut Ezechias, qui dicebat: Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Facit etiam alas ad melius fugiendum, vt dicit Poeta: Pedibus timor addit alas. Sicut videmus, quòd lepus fugiens leporarium, præ timore videtur volare, & alas habere. Timor etiam facit hominem montes & colles transire, vt possit diabolum fugere, & inferni præcipitium cauere, quia dicitur in Isaia: Tunc saliet sicut ceruus claudus.

Isa. 38. a

Isa. 35. b

Septimo timor Domini meretur stipendium vitæ æternæ, hominem namque humiliat, & sic secundum regulam Saluatoris, ad gloriam exaltat: quia qui se humiliat exaltabitur. Et ideo dicitur in Prouerbijs: Humilem spiritum suscipiet gloria.

Luc. 14. c

Prou. 29. d

Sex species timoris.

Timor Domini multipliciter variatur. Vnde nota, quòd sunt sex species timoris, scilicet, timor naturalis, mundanus, humanus, seruilis, initialis, & filialis. Primus igitur est naturalis, scilicet quando homo naturaliter timet mortem, & omne quod est sibi nociuum. Iste timor naturæ non est meritorius, nec demeritorius, quia non subest libero arbitrio. Hoc timore Christus timuit mori, sicut dicitur in Marco: Cœpit Iesus pauere, & tædere.

Mar. 14. d

Secundus timor dicitur mundanus, scilicet quando aliquis nimis timet de rebus transitorijs, vel de rebus mundanis, vel temporalibus perdendis. Isto timore timuerunt Iudæi, qui occiderunt Christum, ne perderent locum suum, vt dicitur in Ioanne: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem nostram.

Ioan. 11. f

Tertius timor dicitur humanus, scilicet cum aliquis plus debito timet de corpore suo. Iste timor prohibetur in Matthæo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Iste timor aliquando est veniale peccatum, vt quando est citra Deum, aliquando mortale peccatum, vt quando est supra Deum, qualis fuit in Petro, quando negauit Christum, ne perderet corpus suum.

Matt. 10. c

Quartus timor est seruilis, cum aliquis timet peccare, &

re, & abstinet se a peccato timore gehennæ, habet tamen voluntatem peccandi, si peccatum posset impune fieri, & inquantum in se est, vellet non esse iustitiam, vt posset perpetrare culpam. Iste timor est quasi vestis de sacco, cum qua nullus ingreditur regnum cælorum, sicut figuratur in Esther, vt dicitur: Indutum sacco nõ intrare aulam Assueri. De hoc timore dicit Apostolus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, & cet.

Esther. 4. a
Rom. 8. c

Quintus timor initialis dicitur, de quo in Psalmo: Initium sapientiæ timor Domini. Iste timor duo facit, timet enim puniri, & timet a Deo separari: sed principaliter timet separari. Iste licet timeat malum incurrere, plus timet bonum perdere, & ita quodam modo incipit bonum amare. Et ideo dicitur initialis proprie, quia sicut seta introducit filum, & filo introducto exit seta: sic iste timor initialis charitatem introducit, & charitate introducta timorem foras mittit.

Ps. 110. c

Sextus timor dicitur filialis. Nam sicut filius super omnia timet offensam patris, etiã si pater nõ intẽderet eũ percutere: sic qui habet timorẽ Domini filialem instar boni filij, timet & cauet offensam patris cælestis, etiam si ex offensa illa, illud mali deberet sibi accidere. De hoc etiã timore dicitur in Psalmo: Timor Domini sanctus permanet in sæculũ sæculi. Iste timor a sanctis doctoribus vocatur castus timor qualis famulorũ Susannæ qui secundũ Danielẽ verecundantur specialiter, & timẽt in turpi facto. Sine hoc timore verecundię nihil rectum esse potest, nihil honestum, vt dicit Tullius. De hoc timore verecundo, dicit Bernardus mirabilia super Cantica: Timor, inquit, verecundus & castus, est omnium ætatum ornatus, sed in iuuenili ætate amplius enitescit. Quid enim amabilius verecundo adolescente? quàm pulchra hæc & splendida gemma morum in vultu adolescẽtis? quàm vera & minime dubia bonæ nuncia spei, bonæ indolis index, soror continentiæ est? Nullum æque manifestum signum columbinæ simplicitatis: testis innocentiæ, lampas pudicæ mentis, specialis gloria conscientiæ, famę custos, vitę decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, insigne totius honestatis. Merito igitur iste timor castus dicitur, quia qui timorem istum habet instar virginis Mariæ, ante partum suorum operum, & post partum, semper manet incorruptus. Et sicut mater Dei est virgo, & decor virginum: sic timor iste castus decor est, & virgo virtutum animæ.

Ps. 18. b
Dan. 13. c
Bern. sup. Cant. ser. 86. statim a princ.

Item post donum timoris dicendum esset de dono pietatis: sed quia pietas idem est, vel quasi idem cum misericordia, ideo infra cum dicemus de beatitudinibus in materia de misericordia, capit. 4. Titulo 7. de pietate dicemus. Item post donum pietatis esset dicendum de dono scientiæ, sed quia scientia ad prudentiam potest reduci, ideo illa quæ in materia de virtutibus supra dicta sunt de prudentia, cap. 5. Titulo 5. applicari possunt ad ea, quæ de dono scientiæ sunt dicenda. Et post donum scientiæ, esset dicendum de fortitudine: sed quia fortitudo non tantum est donum, sed virtus, ideo de fortitudine sufficiant quæ dicta sunt in capitulo de virtute, & specialiter in materia de fortitudine, cap. 7. Tit. 5.

De dono consilij. *Cap. II.*

POst donum fortitudinis, esset dicendum de dono consilij: sed pauca de dono consilij sunt dicenda, & hoc quia ad donum consilij pertinent fere omnia quæ superius in capitulo de virtutibus, & de virtute prudentiæ sunt dicta, cap. 7. Tit. 5. Nam prudentia & consilium in hoc differunt, quòd consilium dicit vtrum aliquid sit agendum. Prudentia vero, ostendit quo fine, & quibus circumstantijs adhibitis, vt quo tempore, & qualiter aliquid sit agendum. Sicut alterius est scientiæ cognoscere an expediat aliquem saluari: alterius vero scire qualiter aliquid sit saluandum. Quia primum pertinet ad Theologiam, secundum ad medicinam. Item donum consilij excellentius est, quàm virtus prudentiæ: quia consilium contra omne præcipitium virtutem prudentiæ rectificat, ne post factum pœniteat: & hic proprie est actus, & opus consilij, scilicet prohibere præcipitium, & cauere. Sicut enim videmus, quòd frenum est contra præcipitium equi: sic donum consilij contra communem pręcipitationem operis boni. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sine consilio nihil facias, post cuius factum non pœnitebis. His suppositis, inter illa pauca quæ de dono consilij sunt dicenda, sunt hæc consilia notanda.

Prudentia & cõsilium quo differant.
Eccli. 32. d

Nunc de consilio specialiter nota tria, scilicet quæ sunt in consilio necessaria, quę sunt in consilio laudabilia, & quæ sit consiliorum differentia. Primo ergo dicendum est, quæ sunt in consilio necessaria. Et nota, quòd in consilio quattuor sunt necessario obseruanda, scilicet expediens, facile, certum, & securum. Contraria istorum vitanda, scilicet damnosum, difficile, incertum, & periculosum. Vnde ille qui dat consilium ceteris paribus, debet præponere expediens damnoso, facile difficili, certum incerto, securum periculoso. Propter omnia illa, dicitur in Prouerbijs: Erit salus, vbi multa consilia.

Quattuor in consilio necessaria.
Prou. 11. b

Secundo videndum est, quæ sunt in consilio laudabilia. Et nota, quòd in consilio quattuor sunt laudabilia, scilicet gratia consilium requirendi, gratia consilium eligendi, gratia consilium exhibendi, & gratia consilium acquirendi. Primo igitur, est valde laudabile, scilicet consilium in omnibus libenter requirere. Ideo dicitur in Tobia: Consilium semper a facientibus require. Secundo in consilio, est laudabile, consiliarium bonum eligere. Vnde nota, quòd secundum doctrinam sacræ Scripturæ, Deus consiliarius est eligendus præ omnibus. Nam in consilio & pro consilio requirendo, pfimo eligendus est Deus, non diabolus: Vnde dicitur in eodem Tobia: Omnia consilia tua in ipso, scilicet in Deo maneant. Secundo eligendus est iustus, non impius. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Cor boni consilij statue tecum. quia dicitur in Prouerbijs: Consilia impiorum fraudulenta, quia vix scit alijs consilium dare, qui sibi nescit accipere. Et ideo dicitur in Genesi: In consilio eorum, scilicet impiorum, non veniat anima mea. Tertio eligendus est sapiens consiliarius non fatuus, ideo dictum est in Tobia: Consilium semper a sapiẽte require, nõ a fatuo. quia dicitur in Ecclesiastico: Cum fatuis non habeas consiliũ: non enim possunt diligere, nisi quæ eis placent. Quarto eligendus est senex & expertus vt dicitur in Ecclesiastico: Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus, & consilium. Non est pro consilio eligendus iuuenis lasciuus. Ideo Roboam pro magna parte amisit regnum suum: quia relicto consilio seniorum, adhæsit consilio iuuenum, vt dicitur in tertio Regum.

Quattuor laudabilia in consilio.
Tob. 4. d
Ibidem.
Eccli. 37. b
Prou. 12. a
Gen. 49. a
Tob. 4. d
Eccli. 8. d
Ibid. 25. a
3. Reg. 12. c

Tertio videndum est, quæ sit consiliorum differentia. Et nota, quòd sicut sponsus iocalia consueuit portare sponsæ, cum qua de nouo contraxit: ita Christus qui tamquam sponsus de thalamo procedens, nouæ sponsæ suæ Ecclesiæ, cum qua naturam nostram cum sua vniendo in vnitate personæ matrimonium sacramentale contraxit, noua iocalia, id est tria Euangelica consilia apportauit. Primum consilium est castitas, contra concupiscentiam carnis. De hoc consilio habetur in Matthæo: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Tales sunt enim eunuchi, qui se castrant propter regnum cælorum. Secundum consilium, est voluntariæ paupertatis, contra concupiscentiam oculorum. De quo consilio habetur in Matthæo: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et Seneca dicit, quòd quietissime viuerent homines, si hæc duo pronomina tollerentur de mundo, scilicet meum, & tuum. Tertium consilium

Mat. 19. b
Ibid. c

Digitized by Google

lium est obedientiæ & humilitatis, contra superbiam vitæ, de quo dicitur in Matthæo: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Semetipsum abnegare, est propriam voluntatem relinquere. Optimum consilium. Vnde dicit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit. Exemplum de fratre orante, & diabolo insultante. Et quia superius in tractatu de consilijs, plene dictum est de his tribus consilijs: ideo quæ dicta sunt de dono consilij modo sufficiant.

Matt. 16. d
Bern. ser. 3. de resurr. Dom. ante med.
Sup. tit. 4. dicta sal. per totum.

De dono intellectus. Cap. III.

Intellectus & sapiẽtia quo modo a prudẽtia, & consilio, atque inter se differãt.

POst donum consilij dicenda sunt pauca de dono intellectus, & dono sapientiæ: quia hic possunt dici fere omnia, quæ dicta sunt supra tractatu de virtute prudentiæ. Vnde notandum, quòd virtus prudentiæ, & donum consilij, differunt a dono intellectus, & sapientiæ, quia consilium & prudentia pertinent ad vitam actiuam, & sunt de actiuis: intellectus & sapientia pertinent ad vitam contemplatiuam, & sunt de contemplatiuis. Differunt autem intellectus, & sapientia, quia intellectus est cognitio speculatiua, & quasi cognitio per visum: sapientia vero est cognitio experimentalis, & practica, & quasi cognitio per gustum. Et ideo superior est sapientia, quia intellectus tantum dicit cognitionem, vel visionem: sapientia supra cognitionem dicit delectationem. Et nota, quòd intellectus foris stat: sapientia per affectum intrat, & ipsa delicias suggerit. Vnde dicitur in Psalmo: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Gustare ad sapientiam pertinet, sed videre ad intellectum: quia quod intellectus acute inuenit, sapientia mature disponit, & ad spiritualem delectationem conuertit, vt dicit Gregorius. Summa huius differentiæ est, quòd donum intellectus est proprie penetratiuum: sed donum sapientiæ est proprie saporatiuum.

Ps. 33. b
Greg. hom. 19. in Ezec. an. med.

His propositis, de dono intellectus notanda sunt pauca, & specialiter tria. Debemus enim per donum intellectus subtiliter penetrare, & intelligere, quæ sunt supra nos, vt Deum: quæ sunt iuxta nos, vt proximum: & quæ sunt infra nos, vt corpus nostrum. Primo igitur debemus intelligere superiora, iuxta illud quod dicit Apostolus: Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, & Diuinitas. Et nota, quòd duplex est liber, in quo intellectus potest legere, & intelligere, & addiscere Deum, scilicet liber Scripturæ. Et hunc librum dedit Saluator discipulis suis post resurrectionem, vt scilicet in figuris legalibus, & Canticis Prophetalibus intelligerent mysteria gratiæ, quæ operatus est Christus, id est vt per ea quæ facta sunt, & dicta in veteri Testamento, intelligant ea quæ completa sunt in nouo. Vnde dicitur in Luca: Tunc aperuit eis sensum, vt intelligerent Scripturas. Alius est liber creaturæ, in quo intellectus fidelis debet Deum quærere: quia potest eum inuenire, sicut in magnitudine creaturarum, omnipotentiam Dei: in pulchritudine & ordine, sapiẽtiam: in vtilitate & fructu, bonitatem Dei summam, quia dicitur in libro Sapientiæ: A magnitudine speciei creaturæ, cognoscibiliter potest eorum Creator videri. Hunc intellectum non habuerunt Philosophi, quia intellectus eorum nesciunt ascendere a magnitudine creaturæ ad magnitudinem Dei. Et ideo fuerunt similes pueris, qui cum legunt litteras pulchras & deauratas, attente respiciunt, sed quid litteræ significant, non intendunt. Item notandum diligenter, quòd creatura duplex est, scilicet naturalis, & artificialis. & sic omnis creatura significat suum Creatorem dupliciter. In creatura est signum naturale, & positiuum. Signum naturale dicitur in creaturis quas condidit per se diuina sapientia: signum positiuum dicitur in fabricis & operibus sacramentalibus, quæ constituit Ecclesia, vt sunt formæ Ecclesiarum, & vestes & ornatus ministrorum quæ omnia sunt instituta, vt intelligamus Deum, quia in altitudine Ecclesiarum, sublimitatem: in magnitudine, immensitatem vel infinitatem: in quadratura, soliditatem: in longitudine, æternitatem: & similiter de alijs. In ministris similiter & ornamentis eorum intelligo Deum, vt in veste candida, munditiam, & puritatem: in veste rubea, Dei clementiam, & charitatem: in veste aurea Dei sapientiam & claritatem, & sic de alijs. Iste intellectus proprie vocatur donum Dei, vt dicit Apostolus: Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum. *2. Tim. 2. a*

Rom. 1. c
Duplex liber legendus.
Luc. 24. g
Sap. 13. b
Duplex creatura dupliciter significat suũ creatorem.

Secundo debemus intelligere, quæ sunt iuxta nos, scilicet proximum, iuxta illud quod dicitur in Ecclesiastico: Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso. Nam in frigore meo, debeo intelligere pauperis nuditatem: in fame & siti, pauperis sitim & esuriem: & in dolore meo, pauperis infirmitatem, & sic de alijs. Et sicut homines bene intelligentes, consueuerunt ad honores & dignitates promoueri: ita qui intelligunt necessitatem proximi, promouentur & quasi episcopantur ad beatitudinem paradisi. Vnde dicitur in Psalmo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem. *Eccli. 31. a* *Psal. 40. a*

Tertio debemus intelligere, quæ sunt infra nos, sicut animam nostram, & corpus nostrum. Sicut enim oculus noster dirigit manum in opere & motu exteriori: sic intellectus regulat affectum, in omni opere & motu interiori. Vnde intellectus, dicitur interior lectus: quia animam informat, animam tranquillat & quietat, sicut corpus in lecto pausat. Dicitur etiam interior locus: quia sicut locus continet & conseruat locatum: sic intellectus stabilitat & cõseruat liberum arbitrium, & omnem interiorem motum. Ideo dicitur in Psalmo: Intellectus bonus omnibus facientibus eum: quia si homo non faciat, quod intellectus & conscientia dicunt, nec Deus, nec Angelus, nec homo, quia ista tria habent intellectum, dici meretur, sed potius iumento comparatur. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cum in honore esset, non intellexit Creatorem suum: sed iumentis comparatus, & similis factus est illis. *Psal. 110. c* *Psal. 48. c*

De dono sapientiæ. Cap. IV.

POst donum intellectus, pauca debemus dicere de dono sapientiæ, quia multum conuenit cum virtute prudentiæ, & alijs virtutibus seu donis, quæ informant cognitiuam. tamen quia sapientia non tantum informat cognitiuam, sed etiam affectiuam: ideo dicenda sunt de sapientia pauca, scilicet tantum tria. Vnde notandum, quòd sapientia est donum splendidissimum instar lucis, donum sapidissimum instar mellis, & donum profundissimum instar maris.

PRIMO ergo donum sapientiæ, est donum splendidissimum, non solum sicut sol, sed est plusquam sol. Sol enim iste non ostendit nobis nisi quæ sunt supra terram, & infra cælum: sapientia autem Dei facit nos cognoscere omnia, scilicet infernum vt timeamus, mundum vt contemnamus, cælum vt appetamus, Deũ vt laudemus. & istud est vltimum libri Sapientiæ, & ab isto donatur, scilicet cognitio diuinorum, vt dicit Augustinus, & propterea dicitur in libro Sapientiæ: Hæc scilicet sapientia, est speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata, & inuenitur prior: quia per lucem, visibilia videntur tantum, per sapientiam vero etiam inuisibilia cognoscuntur. *Sap. 7. d*

Secundo sapientia est donum sapidissimum instar mellis, non solum sicut mel, sed etiam plusquam mel. Vnde dicit sapientia in Ecclesiastico: Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauum. Mel namque vnum habet saporem, & illo gustato desipiunt alia etiam meliora sicut vinum: quod post mellis gustum, non apparet sapidum. Sed sapientia diuina omnem habet saporem, quia sibi sapiunt omnia vt debent, scilicet tam mala quàm bona temporalia, vt vilia & insipida: bona spiritualia, vt chara: bona æterna, vt *Eccli. 24. c*

na, vt fructuosa & summe nobilia. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Sapientia secundũ nomen suum est scilicet sapida scientia, & non multis est manifesta. *Eccli. 6. a* Ideo dicit Bernardus: Inuenisti plene sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas: si huius sæculi desideria parui pendis: si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. *Bern. in sent.* Inuenisti sapientiam, si tibi Singula horum sapiant prout sunt.

Tertio sapientia est donum profundissimum instar maris, non solum sicut mare, sed etiam plusquam mare: quia mare habet fundum, sapientia diuina nullum habet fundum, vt dicitur in Iob: Longior est terra mensura eius, & latior mari. *Iob.11.b* Et propterea dicit Apostolus: O altitudo, id est profunditas, diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius: *Rom.11.d* quia nimis longe sunt sapientiæ diuinæ iudicia, quibus disposuit omnia inuestigabilia, quàm guttæ maris valeant numerari. Exemplum de patre & filio volentibus haurire totum mare cum cocleari paruo, vt narrat Hieronymus: Ideo dicitur donum, quia numquam per studium acquiritur, nisi per inspirationem diuinam habeatur. Et ideo dicit Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. *Iac. 1.a* Et in Sapientia: Da mihi Domine sedium tuarum assistricem sapientiam, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam, quid acceptum sit coram te omni tempore. Amen. *Sap.9.a*

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS SEPTIMVS.

De Beatitudinibus Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Humilitate. Cap. I.

Ost tractatum de donis Spiritus sancti, dicendum est de beatitudinibus: hæc est sexta diæta salutis, scilicet a dono Spiritu sancti, ad beatitudinẽ peruenire. De humilitate enim quattuor sunt præcipuæ notanda, scilicet typum figuratiuum, motum incitatiuum, signum demonstratiuum, & gradum distributiuum.

Similitudines, quibus humilitas figuratur. Habet ergo humilitas, in sacra Scriptura typum, & multiplicem figuram. Nota igitur, quòd humilitas est breuis scala deuotionis, breuis schola perfectionis, & breuis via saluationis. Breuis, inquam, scala, si vis ascendere: breuis schola, si vis addiscere: & breuis via, si vis incedere. Est igitur humilitas breuis scala. Et nota tria in scala humilitatis, scilicet scalæ extremũ, imũ, & supremum: scalæ latera, dextrum, & sinistrum: scalæ spatia, scilicet triplicem gradum. Habet enim scala humilitatis duo extrema, imum, & supremum. Imum vel pes huius scalæ, est timor supplicij: supremum vero, est amor præmij. Vnde Psalmista ait: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infer- *Psal.138.b*

A num, &c. Item habet scala duo latera scilicet dextrum & sinistrum. Dextrum est temperantia in prosperis: sinistrum patientia in aduersis. Vnde Apostolus: Per arma iustitiæ, a dextris & a sinistris. *2.Cor.6.b* Item hæc scala habet tria spatia, vel tres gradus, inter quos primus est contẽptus mundi, secundus est humilis abiectio sui, tertius est humilis amor Dei. Hæc est scala Iacob, de qua dicitur in Genesi. *Gen.28.b* Item est humilitas breuis schola, est enim compendium totius iustitiæ. Vnde ipsa dicitur omnis iustitia in Matthæo: Sic enim decet nos implere omnem giustitiam. glossa, id est humilitatem. *Matt.3.d* Ideo B Saluator & magister optimus, in sua schola prolixitatem totius legis reduxit ad quandam summam, id est ad methodum humilitatis, dicens: Discite, a me, quia mitis sum & humilis corde. *Idem 11.b* Humilitas autem sic describitur: Humilitas est, ex intuitu propriæ conditionis, vel conditione voluntaria, mentis inclinatio. Est insuper humilitas sicut breuis via: quia cum humilitas petat centrum, per consequens vetat circulum, & specialem circuitum, & facit diametrum, & diametraliter pertransit spatium, & ita rectissime venit ad terminum. Ideo dicit Isaias: Hæc est via, ambulate in ea. *Isa.30.e*

Item humilitas se attenuat, vt ametur a sponso: se C adnihilat, vt creetur de nouo: & se euacuat, vt impleatur a Deo. Humilitas itaque se attenuat, & sic facit seipsam gracilem, ad domicellæ modum. Vnde humilitas est gracilitas sponsæ, quæ sponsum incitat ad eius amorem. Et causa huius est: quia gracilitas significat, vel attestatur incorruptionem, sicut econtrario tumor significat corruptam esse mulierem, & prægnantem. Vnde nota, quòd quidam tument & inflantur de genere, & nobilitate, & tales impregnantur a proprio patre, sicut filiæ Loth vt habetur in Genesi. *Gen.19.e* Quidam inflantur de subditorum multitudine, & potestate, & tales impregnantur a toto populo, sicut Da- D uid, qui fecit murmurare populum vt dicitur in secundo Regum. *2.Reg.24.b* Quidam etiam tument & inflantur de incorruptione corporis, & per consequens, quod detestabile, impregnantur a virginitate, sicut fatuæ virgines de quibus, dicitur in Matthæo. *Matt.25.a* Item humilitas se adnihilat, vt de nouo creetur. Ipsa enim est illud nihilũ, super quod Deus fundauit terrã, vt dicit Iob: Qui appẽdit terrã super nihilum, id est animã, super humilitatis fundamẽtum. *Iob 26.b* Humilitas insuper se euacuat, vt impleatur, id est vacuam & inanem se reputat. Vnde figuratur per altare tabernaculi: de quo dicitur in Exodo, quod erat ita concauum, vt posset recipere ignem, li- *Exo.38.a* E gna, & victimas. Sic humilitas est vacua, vt capiat ista tria, scilicet ignem dilectionis, ligna compassionis, & victimam deuotionis.

Item nota, quòd humilitas est, quidquid in valore est pretiosius, quidquid in odore est deliciosius, & quidquid in decore est gratiosius. Primo igitur dico, quòd humilitas in valore est summe pretiosa, & propter hoc comparatur auro & balsamo, quæ sunt duo valde pretiosa: balsamum, super omnes liquores, aurum, super omnia metalla. Et sicut ista duo sunt valde rara, & ideo pretiosa: sic rarissima est humilitas vera, ideo summe chara. Et sicut aurum est valde pon- F derosum, & naturaliter petit centrum, & balsamum semper petit fundum: sic vera humilitas instar auri & balsami, semper appetit inferiorem locum. Et propterea de valore humilitatis dicitur in libro Sapientiæ: Omne aurum in comparatione illius, arena est exigua. *Sap.7.a* Est etiam humilitas in odore multum deliciosa, & propter hoc comparatur in scriptura tribus, quæ sunt valde odorifera, scilicet thuri, quod est granum modicũ, est tamen fragrantissimum. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quasi thus redolens in diebus æstatis. *Eccli.50.a* Comparatur etiam nardo, quæ est arbor parua, & valde odorifera. Vnde dicitur in Canticis: Nardus mea dedit odorem suum. *Cant.1.c* Comparatur etiam cynnamomo, quod est cinerei coloris, & cum frangitur, spirat

Digitized by Google

spirat quendam visibilem & fragrantissimum odorē, id est, vaporem ad modum cineris: sic verus humilis, quia cinerem se reputat, emittit spiramina fragrantissima virtutis. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sicut cynnamomum, & balsamum aromatizans, odorem dedi. Est insuper humilitas in decore mentis valde speciosa, & propter hoc comparatur virori & colori viridi, qui super omnes colores est proportionabilis oculis, & delectabilis ad videndum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Gratiam & speciem desiderabit oculus. & super omnes virides sationes, vel segetes satior viridiorq. est virtus humilitatis.

Eccli. 24. b
Eccli. 40. d

Item nota, quòd humilitas se humiliat vt ascendat, se incinerat vt redoleat, se mortificat vt resurgat. Humilitas itaque se humiliat & semper inclinat. Sicut enim ramus in quo pendet fructus, & sicut spica plena grano, respicit & declinat versus terram: sic anima humilis, quæ instar rami, quæ est onusta fructibus bonorum operum, & ad modum spicæ granatæ est plena granis virtutum, respicit terram, id est propriam fragilitatem, & carnis vel corporis conditionem terrenam. E contrario ramus erectus, monstrat quòd in eo est nullus fructus, & spica erecta, quòd est gracilis & vacua: ita homo per superbiam erectus, est ad modum rami sterilis & infructuosi. Et ideo dicit Saluator in Matthæo: A fructibus eorum, cognoscetis eos. Humilitas etiam se incinerat & puluerizat, & sic suauius fragrat, sicut herbæ & species aromaticæ, plus redolent, quanto sunt minutius tritæ & puluerizatæ. Vnde dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Et notandum, quòd omnis homo debet se puluerem & cinerē reputare ex parte carnis, de qua certus est, quòd efficietur puluis, vt dicitur in Genesi: Puluis est, & in puluerem reuerteris. Ex parte animæ, debet se quilibet puluerem & cinerem reputare, præcipue propter tria. Primo propter vtilitatem. Sicut enim cinis est vilis, quantumcumque fuerit de pretiosa materia: sic anima valde vilis est ex culpa, quamuis sit valde nobilis ex natura. Ideo dicit Psalmista: Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Secundo propter resistendi difficultatem. Quia sicut cinis statim dispergitur, & non potest resistere modico flatui: sic homo nō potest resistere modicæ tentationi, immo frequenter cadit ad sibilum modici verbi. Vnde dicitur in Psalmo: Non sic impij, non sic: sed tamquam puluis, & cetera. Tertio propter resurgendi impossibilitatem. Nam sicut cinis non potest redire ad statum suæ materiæ: sic homo peccator non potest redire ad statum gratiæ, nisi sola Dei virtute. quia dicit Ecclesiastes: Nemo potest corrigere, quem Deus despexit. & in Psalmo: Nisi Dominus ædificauerit domum, &c. Humilitas insuper se mortificat, vt resurgat: quia humilis quasi semper considerat mortem propriam, vt resurgat ad vitam.

Matt. 7. c
Cantic. 3. b
Gen. 3. d
Psal. 14. b
Psal. 1. b
Eccls. 7. b
Ps. 126. a

Memoria mortis sex bona facit in homine.

Et nota, quòd memoria mortis facit in homine præcipue sex bona. Primo facit peccata vel vitia fugere. Nam sicut latrones timent & fugiunt faciem iudicis: sic vitia memoria mortis. Et sicut iumentum cum cauda se defendit a muscis: sic homo a tentatione vitiorum ex consideratione mortis. Nam de peccatore dicitur in Threnis: Sordes eius in pedibus, id est in affectionibus. Et subdit causam: Quia non recordatus est finis sui. Secundo facit mundum contemnere. Vnde dicit Hieronymus: Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. Nam concupiscentia oculorum contemnitur, quando quis cogitat se in terram reuersurum: concupiscentia carnis deprimitur, quando quis cogitat, quòd corpus in delicijs nutritum, erit cibus vermium: superbia vitæ contemnitur, quando quis cogitat, quòd ille qui vult esse super alios, ponetur sub terra, quæ est infimum elementorum. Tertio facit seipsum despicere, & propter resolutionem ad terram, in suijpsius cognitionem venire. Qui modus

Thren. 1. c
Hieron. de reg. monachor. tit. de tim. vlt.
Iudicij. to. 9. propo fi.

A cognoscendi, secundum Philosophum, est certissimus inter omnes. Propterea dicitur in Psalmo: Sciant gentes, quoniam homines sunt, id est de humo. Quarto facit vitam præsentem rectè regere. Sicut enim gubernator nauis se ponit in cauda, vt rectius gubernet nauem: sic qui in mari huius mundi vult rectè & securè nauigare, nouissima sua debet cogitare vel recordari. Nam dicitur in Ecclesiastico: Memorare nouissima, & in æternum non peccabis. Quinto facit rectè temperare præsentem lætitiam. Sicut enim fatua est esca sine sale: sic præsens lætitia est inepta sine mortis consideratione, instar salis. Dulcedo lætitiæ

Psal. 9. d
Eccli. 7. d

B temporalis, miscetur cum amaritudine mortis. Vnde dicitur in Ecclesiastico: O mors, quàm amara est memoria tua homini iniusto. Sexto facit rectè diuidere præsentem, & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis, & eam diligenter considerat, quasi in medio præsentis & futuræ vitæ se collocat, & ideo rectè videt quid spernere & quid eligere debeat. Ideo dicitur in Ecclesiastico: In die bonorum, ne immemor sis malorum.

Eccli. 11. c
Eccli. 11. e

Item humilitas, est gratiosa instar floris speciosi, luminosa instar sideris radiosi, & virtuosa instar lapidis pretiosi. Est itaque humilitas gratiosa, instar floris

C speciosi. Comparatur autem inter flores præcipue violæ, quæ est flos modicus, & valde pretiosus. Et nota. viola est formata instar auiculæ paruæ, habet enim quoddam rostrum paruum, & quasdam paruulas alas, & quandam caudam paruulam: ita humilitas, habet ad modum violæ, ista tria diminutiua per propriam reputationem, habet namque rostrum ad laudandum Deum: habet etiam alulas vel pennas, ad contemplandum cælum. Habet caudam, ad cogitandum finem proprium. Hæc est viola pretiosa, de qua dicitur in Canticis: Ego flos campi, &c. Est etiam humilitas luminosa, instar sideris radiosi. Nam sicut si-

Cant. 2. a

D dus vel stella est modica in apparentia, cum tamen sidus in veritate, vt tradunt Mathematici, sit maior tota terra: sic humilis cum sit paruus in veritate, est apud Deum maximus; ex sua tamen & hominum reputatione vult esse quasi nullus. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quanto maior es, humilia teipsum in omnibus. Ipsa enim est instar lunæ. nam sicut luna est luminare quod minuitur ex consummatione, vt dicitur in Ecclesiastico: sic humilis se minorare nititur, cum a Deo per gratiam consummatur. Sicut Virgo Maria, vt habetur in Luca, quia reputauit se ancillam humilem, cum salutaretur venerabiliter per Archangelum

Eccli. 3. c
Eccli. 43. a
Luc. 1. d

E Gabrielem, & a filio Dei eligeretur in matrem. Est etiam humilitas instar lapidis pretiosi virtuosa. Nam lapides pretiosi sunt, vt plurimum, quantitate modici & virtute magni.

Et nota, quòd humilitas comparatur specialiter, & proprie quinque lapidibus pretiosis. Primo Amethysto qui reprimit ebrietatem: sic humilitas superbiam, quæ se inebriat per ambitionem. Vnde superbia est ebria & non a vino, vt dicit Ioel: Expergiscimini ebrij, & non a vino, sed a vento, scilicet superbiæ. Secundo Iaspidi qui fugat phantasmata, sic humilitas honores transitorios, qui sunt quasi phantasiæ vel somnia. Quia

Ioel 1. a

F dicitur de superbo in Ecclesiastico: Cor tuum phantasias patitur. Tertio humilitas est sicut Sapphirus. Nam sicut Sapphirus reprimit humores, seu tumores corporales: ita humilitas superbas & ampullosas inflationes. Ipsa enim non inflatur, non est ambitiosa, sicut de charitate dicit Apostolus. Quarto humilitas est sicut Onychinus. Nam sicut Onychinus dicitur hominem reddere inuictum: sic humilitas reddit inuictum hominem, & facit de hostibus triumphare. In cuius figura dicitur, quod Dauid qui dicitur humilis cum lapidibus fundæ Goliam interfecit, vt dicitur in libris Regum. Quinto humilitas est sicut Adamas. Nam sicut Adamas est lapis, qui reddit hominem gratiosum: sic humilitas hominem Deo & hominibus

Eccli. 34. a
1. Cor. 13. b
1. Reg. 17. f

Digitized by Google

minibus facit esse placentem & gratum. Vnde dici- A
Deut.33.d tur de humilitate in Deuteronomio: Sit placens de fratribus suis. Et sicut coram Deo & hominibus est
Eccles.10.a superbia odiosa, vt dicitur in Ecclesiastico: ita humilitas est Deo & hominibus gratiosa.

Item humilitas cum Deo quasi de pari contendit, cum diuina liberalitate, eius gratiam semper recipiendo: Superbiam circumuenit, & meliorem partem eligendo. Diabolum despicit, eius laqueos euadendo. Humilitas igitur quasi de pari cōtendit cum diuina liberalitate: quia quanto diuina liberalitas animæ plura tribuit, tanto ipsa ad recipiendum fit capacior: & hoc triplici arte, scilicet se dilatando per gratiarum B actionem, incuruando per deuotam orationem, & euacuando per modicam sui reputationem. Primo enim humilitas cum recipit Dei beneficia, gratias agēdo se dilatat, & sic recipiendo parat semper locum, vt Deus amplius infundat. Vnde ipsa est vas admira-
Eccli.43.a bile opus excelsi, vt dicitur in Ecclesiastico. Et bene humilitas vas admirabile dicitur, quia dum impletur, de impletione capacior efficitur. Secundo humilitas per orationem se incuruat, & sic ad magis hauriēdum se præparat. Nam sicut hydria curuatur, vt hauriat aquam: sic humilitas se incuruat vt hauriat, & hoc orando, gratiam diuinam. & quanto Deus am- C plius donat, tanto ipsa amplius postulat, immo numquam petere cessat. & ideo in ea impletur quod dici-
Eccli.18.a tur in libro Ecclesiastici: Cum consummauerit homo, tunc incipiet. Tertio humilitas per propriam reputationem se euacuat, & quodam modo se exinanit, & per consequens ad recipiendum capacior fit. Et hoc triplici arte existit, quia dum gratiam Dei in plenitudine recipit, seipsam tamen vacuam recognoscit. Ideo
Eccli.24.c in persona Dei dicitur de humili in Ecclesiastico: Qui bibunt me, adhuc sitient.

Humilitas in decē meliorem partē eligit respectu superbiæ.

Item humilitas etiam superbiam circumuenit, meliorem partem eligendo. Et nota specialiter decem, in D quibus humilitas respectu superbiæ eligit meliorem partem. Superbia enim eligit quod est extra, humilitas quod est intra. De primo dicitur in Matthæo: Om-
Matt.23.a nia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.
1.Cor.1.c De humilibus vero dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium cōscientiæ nostræ. Superbia eligit sarpillas, humilitas tortillas. Superbia eligit corticē, humilitas nucleum. Superbia eligit paleam, humilitas granum. Superbia demum eligit flores, humilitas vero
Cant.2.c fructum, iuxta illud: Fructus eius dulcis gutturi meo. Superbia eligit montes, humilitas valles. Et nota, quòd in montibus sunt quattuor mala, scilicet ariditas inde- E uotionis, durities incompassionis, sterilitas operationis, & præcipitium damnationis. Humilitas vero eligit valles, in quibus sunt quattuor bona, illis malis opposita. Nam sicut valles contra ariditatem sunt irriguæ, contra duritiam sunt molles, contra sterilitatē sunt fructiferæ, contra præcipitium sunt securæ: sic humiles ad modum vallis, sunt irrigui per deuotionē, & molles per compassionē, fructiferi per bonam operationem, securi per diuinam protectionem: quia in inferno non oportet timere præcipitium. Superbia eligit pulchrum, humilitas bonum. Superbia eligit imaginem, humilitas veritatem. Superbia eligit conten- F tionem, id est locum superiorem, pro quo contendunt ambitiosi, humilitas pacem, scilicet locum inferiorē,
Luc.14.b pro quo nullus contendit. Ideo dicit Saluator: Recumbe in nouissimo loco. Et sic in pace factus est locus eius,
Psal.75.a vt dicitur in Psalmo. Superbia eligit esse in ore hominum, & ideo non est mirum si sentit aliquando morsus detractionis: humilitas vero eligit esse in iudicio Dei per quem solum vult iudicari, sicut dicit Aposto-
1.Cor.4.a lus: Qui autem iudicat me, Dominus est. Humilitas insuper despicit, & paruipendit diabolum, eius scilicet laqueos euadendo. Nam sicut pisciculi euadunt sagenam: sic humiles rete, id est tentationes diabolicas. In cuius figura rex Chaldæorum transtulit in Babyloniā, & captiuauit nobiles & potentes, & dimisit pauperes, id est agricolas & vinitores, vt dicitur in libris Regum. *4.Reg.24.*

Causę quinque quæ hominē ad se humiliandū incitant.

HVMILITAS insuper habet motum incitatiuum, id est causas multas, quæ hominem mouere debent ad se humiliandum. Vnde nota quòd sunt quinque causæ præcipuæ, ex quarum consideratione debet homo seipsum humiliare. Si consideret, quæ sunt infra, quæ sunt intra, quæ sunt iuxta quæ sunt contra, & quæ sunt supra. Prima igitur causa humilitatis est consideratio creaturæ corporalis, quæ in homine est. Debet igitur creaturas corporales diligenter considerare, & ex illis humilitatem haurire. Si enim consideret terram, videt proprium sepulchrum: si attendat ignem super terram, videt supplicium peccatorum: si consideret quadrupedia, videt ea fortiora: si volatilia, videt ea leuiora & agiliora: si terræ nascentia, videt meliora sicut fructus, & pulchriora sicut flores. Vltimo si consideret proprium subiectum, videt quòd in principio est semen immundum, in medio saccus stercorum, & in fine cibus vermium, vt dicit Bernardus. Et ite- *Bern.li.Meditation.c.3.ante medium.* rum vide vnde veneris, & erubesce vbi es, & ingemisce quo vadis, & contremisce. Et ita cum homo diligenter considerat proprias vilitates, tunc humilitas resumit vires. Sicut enim muscus in locis fœtentibus recuperat odorem: sic humilitas fragrantior efficitur, cum quis considerat propriam vilitatem. Et ideo dicebat Abraham: Loquar ad Dominum meum, *Gen.18.d* cum sim puluis & cinis?

Secunda causa humilitatis est consideratio status interioris. Omnis autem homo, aut scit se esse peccatorem, aut iustum. Si sciat se esse peccatorem, multum debet humiliari: quia quantum ad hoc deterior est cane vel busone. quia peccator est debitor temporalis & æternæ mortis: illa vero solum temporalis. Et in illis solum est miseria pœnæ, in peccatoribus vero pœnæ & culpæ, & in hoc sunt similes diabolo. Si autem fuerit peccator aliquando, nescit vtrum iustificatus est a peccato, quia dicitur in Ecclesiaste: Nescit homo *Eccles.9.a* vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futuro seruantur incerta. Si autem sciat aliquis se esse in gratia, tamen se humiliare debet propter quattuor, quæ interdum etiam viris iustis & perfectis nocent: scilicet negligentia proficiendi, difficultas standi vel præseruandi, facilitas cadendi, etiam ad sibilum vniusmodi verbi, difficultas vel impossibilitas resurgendi. Homo enim potest per se ire ad culpam, sed per se non potest redire ad gratiam. quia dicitur in Psalmo: Spi- *Psal.77.d* ritus vadens, & non rediens.

Tertia causa humilitatis est, considerare sæpe de proximis nostris. Videmus enim multos de fratribus & proximis nostris, in scientia & virtutibus profecisse, & nos in peccato vel ignorantia remansisse, vnde debemus erubescere. Videmus etiam multos fratres & proximos cæcos, mendicos, & diuersis miserijs afflictos: & ideo debemus compati, timere, & Deo grati & humiles esse, & laudare eum, qui nobis potuit, & potest similia ex sua æquitate infligere, & nos ex sua pietate custodire, & propter hanc causam humilitatis dicitur in Iob: Visitans speciem tuam non peccabis. Vi- *Iob 5.d* sitans speciem tuam, scilicet in proximum qui est species tua, vel species vna tecum.

Quarta causa humilitatis est consideratio hostis aduersantis, cui sine Dei adiutorio non possumus resistere: immo si comparati fuerimus ei, ipse quasi gigas, & nos quasi locustæ vt dicitur in Numeris. Cuius etiā *Num.13.d* tanta est crudelitas, quòd nos omni hora transglutiret, nisi etiam diuina protectio nos custodiret. quia dicitur in Threnis: Misericordiæ Domini, quia non sumus *Thren.3.c* consumpti: cui debemus totam virtutem ascribere.

Quinta causa humilitatis est cōsideratio diuinæ magnitudinis, cui tenemur humiliter subesse, propter beneficium creationis, iuxta illud Psalmi: Ipse fecit nos, *Psal.99.a* & non ipsi nos. Et propter beneficium redemptionis, iuxta illud Ecclesiastici: Gratiam fideiussoris tui, ne *Eccli.29.c* obliui-

Digitized by Google

obliuiscaris. Humiliare etiam debemus nos Deo, cuius potentiam euadere non possumus, cuius sapientiā latere non possumus, cuius iustitiam corrumpere non possumus. Vnde notandum iuxta hoc quòd tribus de causis debet se quis inclinare & dimittere. Primo quando videt capiti suo gladiū imminere: sic nos debemus humiliari, & timere, quòd videmus super caput nostrum gladium diuinæ sententiæ vibrare. Vnde dicitur ab Apostolo Petro: Humiliamini sub potenti manu Dei. (1.Pet.5. b) Secundo inclinat se aliquis, quando oportet ipsum transire per ostium bassum: sic nos debemus humiliari, qui ad vitam transituri sumus, per ostium bassum & humile, quod est Christus, quia dicitur in Ioanne: Ego sum ostium, per me si quis introierit saluabitur. (Ioan.10. b) Tertio consueuit quis inclinare se, quando videt superiorem se, in inferiori loco sedere. Non enim est decens militem sedere in scamno, si rex sederet in pauimento: sic nos humiliari est necessarium, cum videamus regem gloriæ propter nos in tantum humiliatum. Vnde dicitur in Matthæo: Sufficit seruo, si sit sicut Dominus eius. (Matt.10. c)

Quinque præcipua signa humilitatis.

ITEM habet humilitas multiplex signum demonstratiuum. Et nota, quòd quinque sunt signa, inter alia, humilitatis demonstratiua. Primum est humilem amare, exemplo creaturarum, quæ diligunt sibi similes. quia dicitur in Ecclesiastico: Omne animal diligit sibi simile. (Eccli.13. d) Secundum est honores & laudes fugere, sicut mel venenatum, & sicut sagittas limatas & venenatas: exemplo Christi, qui fugit cum turbæ vellent eum facere regem, vt dicitur in Ioanne. (Ioan. 6. a) Tertium signum est opprobria & contumelias æquanimiter tolerare: exemplo Dauid, qui cum Semei malediceret ei dixit Abisa regem vindicare volenti: Dimitte eum, vt maledicat mihi, vt in libris Regum reperitur. (2.Reg.16.b) Et exemplo Apostolorum de quibus dicitur in Actibus: (Act.5.) quòd ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ideo dicitur de humilitate in Threnis: Saturabitur opprobrijs. (Thren.3.d) Quartum signum est, vilia officia non recusare, exemplo Abigail quam cum Dauid vellet ducere in vxorem, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei, vt habetur in libris Regum. (1.Reg.25.g) Quintum signum est libenter obedire: exemplo Christi, qui humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, vt ait Apostolus. (Phil.2. a)

Humilitatis gradus tres.

HABET etiam humilitas multiplicem gradum distributiuum. Vnde nota, quòd tres sunt gradus humilitatis, sicut dicitur in glossa super Matthæum. (Gl.Mat.3.) Primus est subesse maiori, nec præferre se æquali, & hæc est sufficiens & necessaria. Secundus gradus est subesse pari, nec se præferre minori, nec velle præferri, & est humilitas copiosa. Tertius gradus est subesse minori. Et nemini præferri, & hæc est humilitas excellens & perfecta. Et ideo humilitas cum his gradibus suis, eleganter figuratur per altare tabernaculi, quod habebat tres cubitos in altitudine, vt dicitur in Exodo. (Exo.27.a)

Item secundum alios, gradus humilitatis sunt quattuor. Primus est spernere mundum. Secundus spernere nullum. Tertius est spernere seipsum. Quartus est contemnere se semper, vel non curare sui contemptum. Ideo humilitas per istum quadruplicem gradum figuratur satis aperte per rationale, in quo erant quattuor versus, vel ordines gemmarum, vt habetur in Exodo. (Exo.28. b c)

De mansuetudine, vel mititate. Cap. II.

DE mansuetudine vel mititate, quæ est secunda beatitudo, specialiter sunt tria notanda. Habet enim mansuetudo, vel mititas pacem & societatem cum proximo, gratiam & familiaritatem cum Deo, & regnū, & hereditatem in cælo.

HABET namque homo mitis & mansuetus cum proximo pacem & societatem, & cum his qui oderunt pacem, scit esse pacificus. Sicut enim contra lapidem machinæ opponitur aliquid molle, per quod frangitur impetus violentiæ suæ: sic & vir mitis frangit iram, & impetum indignationis, opponendo mollitiem responsionis, vt in Prouerbijs patet: Responsio mollis frangit iram. (Prou.15.a)

Habet etiam homo mitis cum Deo familiaritatem. Et nota quòd signum triplex est, quòd homo mitis Deo sit familiaris. (Signum triplex hominis mitis cū Deo familiaritatē habentis.) Primum est quòd Deus mites libenter exaudit, sicut videmus quòd a rege obtinent quod volunt, qui ei familiares existunt. Vnde dicitur in libro Iudith: Humilium & mansuetorum tibi semper placuit deprecatio. (Iudith.9.d) Secundum signum est, quòd Deus in anima miti libenter pausat & dormit. Mansuetudo enim est sicut culcitra mollis in lecto floridæ continentiæ, de quo dicitur in Canticis: Lectulus noster floridus. (Cant.1. d) Tertium signum est, quòd Deus ad videndum, & loquendum, se ostendit mitem vel exhibet. Sicut videmus quòd illi, qui sunt familiares prælatis, quando volunt, ad eos intrant, & loquuntur, pro voluntate, cum eis: sic homo mitis loquitur cum Deo, vt in Exodo legitur de Moyse, qui loquebatur cū Deo facie ad faciem, sicut solet loqui amicus ad amicum suum. (Exo.33. b) Causa inter alias erat, quia homo mitissimus erat, vt dicitur in Numeris. (Num.12.a)

HABET insuper homo mitis hereditatem in cælo, vt dicitur in Matthæo. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, scilicet viuentium. (Matt.5. a) Et nota quòd triplex est ratio, quare mites possident cęlum. Prima est, quia ipsi possidentur a Deo, & ideo lege vicissitudinis possidebunt Deum in cælo. Quia dicit Augustinus: Nullius erit Dei possessio, nisi eius quem ipse prius possederit. (Aug. lib. de salutaribus documen. c. 10. to. 4.) Secunda ratio est, quia mites possident corda sua, & dominantur sibijpsis, quod non faciunt iracundi, immo ira dominatur eis. Ideo dicit Sapiens: Melior est qui dominatur animo, expugnatore vrbium. (Prou.16. d) Tertia ratio est, quia mites possident hic bona sua. Mites autem sciunt hic bona spiritualia optime possidere, quia nulla aduersitas potest eis ipsa auferre, quod iracundi facere nesciunt: immo bona spiritualia, si quæ habent, per impatientiam perdunt, vt dicitur in Prouerbijs: Qui impatiens est, sustinebit damnum scilicet non solum boni exterioris quod perdit in via, sed etiam boni interioris quod ipse effundit. (Prou.19. e) Mites etiam bona temporalia possidere sciunt, quia sibi non permittunt dominari: quod nesciunt facere auari & cupidi, quia diuitiarum suarum nesciunt esse domini, sed potius serui. Quia dicitur in Psalmo: Viri diuitiarum, non diuitiæ virorum. (Psal.75.a) Quia igitur mites, vt dictum est, se, & sua posidere sciunt, merito terram viuentium posidebunt.

Et nota, quòd mititatem vel mansuetudinem hominis natura ministrat, corporis figura demonstrat, & canonis scriptura commendat. Mititas igitur a natura ministratur, & cum homine a natura copulatur, vel concreatur. Nam dicit Philosophus quòd homo est animal natura mansuetum. Sicut leoni a natura inest crudelitas: sic homini mansuetudo vel mititas. Mansuetus enim dicitur quasi manu assuetus: & ideo homo qui relicta mansuetudine regitur crudeliter, non est homo, sed bestia siluestris. Mititas etiam figura humana demonstratur. Figura enim hominis exterior quandam dulcedinem & affabilitatem demonstrat, & mititatem interiorem. In omni siquidem animalis specie, figura corporis exterioris signum est naturæ interioris. Sicut enim videmus, quòd vngues magis fortes & acuti, & magna & ampla labia, significant rabiē & crudelitatem leonis & canis: sic naturaliter homo habens faciem venustam, & carnem mollem, & cutem leuem, & vngues breues, & modicitatem oris, & gratiam in oculis, mansuetudinem significat, & multa alia testimonia mititatis, quæ possent dari. Et econuerso videmus, quòd homo iratus habet tortam, & hirsu-

hirsutam faciem, & exuit humanam naturam & induit furiam. & quodammodo exterior effigies monstrat, quòd homo iratus iam non est homo, sed incipit
Psal. 48. c esse bestia, iuxta illud Psalmi: Comparatus est iumentis &c. Mãsuetudo insuper vel mititas in scriptura valde commendatur. Dicitur enim de mediatore nostro
Ier. 11. d in Ieremia: Ego sicut agnus mansuetus qui portatur ad victimam. Et iterum dicitur in Psalmo: Propter ve-
Psal. 44. a ritatem & mansuetudinem & iustitiam, &c. Vnde nota tria, quæ rectè hominem deducunt, quæ sunt mansuetudo cordis, veritas oris, & iustitia operis.

De fletu. *Cap. III.*

Fletus triplex. DE fletu, quæ est tertia beatitudo, nota specialiter tria, scilicet quòd est fletus compunctionis, fletus compassionis, & fletus deuotionis.

PRIMVS fletus, scilicet compunctionis, est sicut
Apoc. 3. d collyrium medicatiuum. Vnde in Apocalypsi legitur: Collyrio inũge oculos tuos. Sicut enim collyrium purgando oculos, turbat visum, & in turbando purificat: sic fletus compunctionis animam turbat per pœnitentiam, sed medicat per gratiam. De hoc fletu dicitur in
Ps. 118. r Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt, &c.

Secundus fletus est compassionis. Et est sicut vnguẽtum lenificatiuum. Nam sicut vnguentũ vngẽdo sanat mẽbra paralytica: sic humor cõpassionis sanat cupidos a paralysi, idest ab auaritia. Et nota, quòd ad vngẽdum & sanandũ mẽbra infirma, præcipue tria sunt necessaria, scilicet ignis, vnguentum, & confricatio manuũ: sic ad opus misericordiæ requiritur ignis dilectionis, vnguentum compassionis, & manus subuentionis. De
Iob 30. d hoc fletu dicitur in Iob: Flebam quõdam super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

Tertius fletus, scilicet deuotionis est sicut balneum delectatiuum. Vnde anima in qua sunt lacrymæ deuotionis, natat in deuotione, & lacrymis, sicut piscis in
Prou. 14. b flumine. Nam dicitur in Prouerbijs: Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus.

Sex incitãt ad fletum. Item nota quòd sex sunt fletus incitamenta, & sex fletus impedimenta, & sex fletus emolumenta.

Fletus igitur incitamenta sunt sex. Primum est re-
Psal. 118. r cognitio propriæ culpæ. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Secundum est incolatus præsentis vitæ, vt dicitur similiter in Psalmo:
Psal. 119. b Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Tertium est timor gehennæ. Nam dicitur in libro Thre-
Thren. 1. a norum: Plorans plorauit in nocte, idest in peccato. Quartum est recordatio passionis Dominicę vt legitur
Psal. 41. a in Psalmo: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. Quintum est compassio humanæ miseriæ,
Rom. 12. c vt dicit Apostolus: Flere cum flentibus. Sextum est
Ps. 136. a desiderium cælestis patriæ, vt dicitur in Psalmo: Super flumina babylonis, idest calcando delectationem transitoriam: sedimus per quietam meditationem: & fleuimus propter cælestis patriæ delectationem. Vnde sequitur: Dum recordaremur tui Sion. Sicut interdum peregrinus lacrymari cogitur, cum suæ patrię recordatur.

Fletus impedimenta sex. Sex sunt etiam fletus impedimenta. Primum est superbiæ elatio. Sicut videmus, quòd montes & alta loca consueuerunt esse arida: sic mons elationis & su-
Ios. 15. d perbiæ est aridus. Vnde dicitur in Iosue: Terram arentem dedisti mihi, iunge & irriguam: sic e conuerso humiles abundant lacrymis, sicut videmus quòd valles abundant aquis. Nam humilitas est vallis lacrymarum. Secundum impedimentum est terrenorum affectio: sicut vidimus, quòd terra inspissat aquã, & turbat & redigit in eã. Vnde dicitur in figura
Gen. 4. a huius in libro Genesis, quòd Caim interfecit Abel. Caim interpretatur possessio, Abel luctus. Caim igitur Abel interfecit, quando possessio, & affectio terre-

A norum, lacrymarum irriguum interficit, & interrumpit. Ideo dicitur in figura huius in Genesi, quòd om- *Gen.* 26. c
nes puteos quos fecerunt serui Isaac, obstruxerint Philistim, implentes terrenorum affectione puteos deuotionis. Tertium impedimentum est cordis incompassio, sicut videmus, quòd de rupe non scaturit aqua, nisi miraculose. Vnde dicitur in libro Genesis, quòd *Gen.* 29. a
puteus grandi lapide claudebatur. Per os putei irriguum deuotionis intelligitur, & tunc grandi lapide clauditur, quando fletus propter cordis duritiam impeditur. Quartum impedimentum est nimia occupatio, sicut videmus quòd in æstate quando est tempus occupatum valde, fontes & putei exsiccantur. Con
B tra hoc dicitur in Isaia: Recedite a me, amare flebo. *Isa.* 22. a
Quintum impedimentum est ignorantiæ excusatio. Sicut videmus, quòd phreneticus & fatuus nõ potest flere, sed ridere, quia non cognoscit morbum suum. Hoc impedimentum tangit Dominus, dicens: Si co- *Luc.* 19. f
gnouisses & tu, fleres, &c. Sextum impedimentum est peccati multitudo. Sicut enim videmus quòd nimium frigus congelat aquas: ita magnum gelu peccati impedit lacrymas. Ideo dicitur in Matthæo: Quo- *Mat.* 24. a
niam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, & per consequens, cessauit irriguum lacrymarum. Quia vt dicit Gregorius in moralibus: Vis amo-
C ris per lacrymas emanat, & ideo vbi amor non est, lacryma cessat.

Sex sunt etiam fletus emolumenta vel vtilitates. Fletus emolumẽta sex
Vnde nota quòd lacryma spiritum contritum lauat, ipsum deuotum leuat, spiritum malignum necat, terram cordis irrigat, sitim sedat, orando efficaciter impetrat. Primò ergo lacryma spiritum contritum lauat. Vnde figuratur per mare æneum, in tertio Regum. In *3. Reg.* 7. f
quo ingressuri tabernaculum lauabant manus & pedes, idest opera & affectiones. Secundo leuat animam deuotam, scilicet per contemplationem. Quod figu-
D ratur per diluuium vt habetur in Genesi: Multiplica- *Gen.* 7. b
tæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime a terra, idest conscientiam ad sublimia contemplationis. Tertio spiritum malignum lacrymæ necant, quod figuratur per mare rubrum, vt legitur in Exodo. Vbi *Exo.* 14. g
submersus est Pharao & exercitus eius, idest diabolus & omnis malignus spiritus. Nam dicitur in Psalmo: *Ps.* 73. c
Contribulasti capita draconum in aquis, idest tentationes dæmonum in fletibus lacrymosis. Quarto lacryma terram cordis irrigat & fecundat, quod figuratur per fontem Paradisi, vt habetur in Genesi: Fons *Gen.* 2. a
ascendebat de terra, scilicet irriguum lacrymarum, irrigans vniuersam superficiem terrę ad producẽdum
E fructus bonorum operum. Nam dicitur in Psalmo: *Ps.* 125. b
Qui seminant in lacrymis in exultatione metent. Quinto lacryma sitim & ardorem concupiscentiæ sedat. Sicut contra sitim curritur ad fontem, & contra ignem curritur ad aquam: sic contra concupiscentiæ ignem & incendium, currendum est ad fontem lacrymarum. Vnde dicit Gregorius in Moralibus, quod flammam suggestionis extinguit citius aqua lacrymarum. Sexto lacryma efficaciter orando impetrat. Et nota, quòd de hoc sunt nouem exempla præcipua in Scriptura. Pri- *1. Reg.* 1. b
mum Annæ: de qua dicitur in primo Regum, quod
F cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum flens largiter, quæ a Deo exaudita est. Secundum, Ezechiæ, cui dictum est ab Isaia: Vidi lacrymam tuam, & *Isa.* 38. a
ecce sanaui te. Tertium est Tobiæ. Quartum est Sa- *Tob.* 3. a
ræ, de his duobus dicitur in Tobia: quod orauit Tobias cum lacrymis, & Sara similiter, & exauditæ sunt preces amborum. Quintum est Iudith, quæ dixit: *Iud.* 8. b
Indulgentiam ipsius fusis lacrymis postulemus, quod & fecit, & Deus eam exaudiuit. Sextum Dauid, de quo dicitur in Psalmo: Posuisti lacrymas meas *Psal.* 55. b
in conspectu tuo. Septimum est Mariæ Magdalenæ, quæ pedes Saluatoris lauit lacrymis, & misericordiam impetrauit, vt dicitur in Luca. *Luc.* 7.
Octauum est Petri, de quo dicitur in Matthæo: *Matt.* 26. g
quòd

Digitized by Google

quòd post trinam negationem fleuit amare. & obtinuit remissionem. Nonum est Christi, de quo dicit
Hebr. 4. a Apostolus, quod cum clamore valido & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia, scilicet Christus. Propter hanc efficaciam lacrymarum dicit Augustinus, quod lacrymæ violentæ sunt in precibus.
Gl. Tob. 4. a Et Glossa dicit, quòd oratio Deum lenit, & lacryma cogit.

Sup. tit. 5. 4. 8. De esurie, & siti, iustitiæ, quæ est quarta beatitudo, nihil ad præsens aliud est dicendum, quàm quod in tractatu de virtute iustitiæ, superius dictum est.

De misericordia. *Cap. IV.*

DE misericordia, quæ est quinta beatitudo, sunt specialiter tria notanda, scilicet comparationes, quibus figuratur, meditationes cum quibus adiuuatur, operationes cum quibus occupatur.

Cõparationes quibus misericordia figuratur. PRIMO, enim notandæ sunt eius figurales comparationes. Vnde nota, quòd misericordia est interna Christi passio, prima Christi lectio, & optima Christi vnctio. Primo ergo misericordia est interna Christi passio, id est compassio, quæ melior est, & maior fuit, quam aliqua passio. Vnde nota, quòd duplex fuit
Crux Christi duplex. crux Christi, scilicet exterior quæ fuit lignea: & interior quæ fuit aurea. Exterior fuit passionis & pœnitentiæ: interior fuit compassionis & misericordiæ. Ideo Christus dicitur pro nobis animam posuisse, prius
Ioan. 10. c quàm carnem. Vnde dicitur in Ioanne: Christus pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animam ponere. Et sicut dolor passionis Christi non habuit parem, ita dolor compassionis non habuit
Thren. 1. d similem, vt patet in Threnis: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, &c. Secundo misericordia est summa Christi lectio, vt dicit Ambrosius: In signũ huius, Christus in hac lectione præ ceteris examinabit scholares suos in die districti iudicij, dicens:
Mat. 25. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Dyscoli, qui nesciunt huius lectionis, scilicet misericordiæ versiculum, in æternum sentient sine pietate flagellum.
Iac. 2. c quia dicit Iacobus: Iudicium sine misericordia, fiet illi, qui non fecit misericordiam. Tertio misericordia est optima Christi vnctio. Nam cum sit triplex vnguentum, scilicet contritionis, & deuotionis, & compassionis: vnguentum compassionis optimum est, vt dicit
Ber. ser. 12 in Cãt. post med. Bernardus: Bonum est, inquit, vnguentum, quod de recordatione peccatorum nascitur: melius quod ex deuotione conficitur: porro vtrumque vincit compassio charitatis, vel pietatis. Et nota, quòd isto vnguento deberent tria perungi, scilicet caput, id est intentio, pedes; id est affectio, manus, id est operatio: quia in his tribus, scilicet intentione, affectione, & operatione, debet præcipue relucere. De vnctione capitis di-
Mat. 6. b citur in Matthæo: Vnge caput tuum. De vnctione pe-
Luc. 7. f dum dicitur in Luca: quod Maria vnxit pedes Iesu.
Cant. 5. b De vnctione manuum dicitur in Canticis: Manus meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.

Item nota, quòd misericordia decenter conuersatur, prudenter negotiatur, & abundanter remuneratur. Primo misericordia, facit hominem decenter conuersari. Nam vir pius & misericors benedicitur a Deo, placet proximo, & natat in oleo. Benedicitur a Deo per gratiæ effusionem: placet proximo, per iustam conuersationem: natat in oleo per internam deuotionem.
Deut. 33. d Hæc simul figurantur in Deuteronomio: Benedictus filius Aser, quãtum ad primum. Sit placens fratribus, quantum ad secundum. Intingat in oleo pedem suum, quantum ad tertium. Ferrum & æs sit calceamentum eius. Secundo misericordia prudenter operatur. Nam de malis aliorum melioratur, de sordibus lauatur, de paupertate ditatur, de infirmitate sanatur, de onere alleuiatur. Ipsa enim omnibus compatitur, omnium onera portare nititur, & quanto plus onera assumit,

A tanto plus lucratur, & velocius currit. Ideo dicit Apostolus: Alter alterius onera portate. &c. Et nota quòd Gal. 6. a
misericors homo instar prudentis mercatoris considerat tria. Nam mutuat libenter regi, qui potest sibi capitale reddere & damnum resarcire, & vsuras & lucrum soluere. Talis rex liberalis est Deus, qui mercatoribus suis consueuit capitale custodire, conseruando gratiam: damna resarcire, remittendo culpam: vsuras soluere, scilicet largiendo gloriam, & æternam vitam. De ista mercatura dicit Matthæus: Prudentes Mat. 25. a
virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, id est oleum misericordiæ & compassionis, in va-
B sis suis, id est in interioribus vasis cordis. Quia sicut ignis sine oleo non ardet in lampade: sic ignis charitatis sine oleo misericordiæ, non ardet in corde. Hanc negotiationem docuit summus mercator, scilicet Christus: Vade & vende omnia, quæ possides, & da pau- Matt. 19. c
peribus. Homo etiam misericors ad modum boni & industrij mercatoris, inuocat vel renouat veteres merces in nouas, & viles in pretiosas, & quodam modo circumuenit Deum in sua negotiatione: quia pro calice aquæ frigidæ, recipit torrentem voluptatis æternæ. Vnde dicit Augustinus: Præbe tectum & accipe cælum. Et ideo dicitur in Osea: Circundedit me in ne- Osee. 11. d
C gotiatione sua Ephraim. Tertio misericordia abundanter remuneratur. Vnde nota quòd duæ virtutes valde copiosæ, & plenæ, veniunt ad iudicium propter quòd recipiunt salarium valde copiosum, scilicet charitas & misericordia. Charitas enim aliena bona facit sua, iuxta illud Psalmi: Particeps ego sum omnium timentium Psal. 118. d
te, &c. Misericordia facit aliena mala sua, iuxta illud: 2. Cor. 1. a
Sicut socij estis passionum, ita & consolationum. Hæc est enim lex fidelium mercatorum, scilicet sicut sunt socij in damno, ita sunt socij in lucro.

Item nota, quòd misericordia est virtus, quæ cunctas superat, modus qui reum liberat, & clauis quæ
D cælum reserat. Primo igitur, misericordia est virtus ceteras virtutes superans & specialiter excedit tres virtutes inter alias excellentes, scilicet pœnitentiam, quia pœnitentia immolat corpus, misericordia vero animam. Ideo dicit Apostolus: Corporalis exercitatio, id est pœnitentia ad modum vtilis est, scilicet respectiue. Pietas autem ad omnia valet, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Misericordia autem superat charitatem, in eo quòd charitas est fluuius diuinæ pietatis, & currit cum alueis suis, & non exit extra ripas, quia solum bonum diligit & sua communi- (Misericordia ceteras virtutes superat, & præcipue tres excellẽtes. 1. Tim. 4. c)
E cat: pietas vero & misericordia extra ripas inundat, & sua bonis & malis communicat, & ideo non solum bona proximorum, sed etiam mala libentissime portat, iuxta Apostolum: Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non vror? Misericor- 2. Cor. 11. g
dia nihilominus superat iustitiam: & in signum huius de curia iustitiæ, si est a peccatore suspecta, licet ad consistorium misericordiæ appellare. Nam dicit Iacobus: Misericordia superexaltat iudicium. Et de hac Iac. 2. c
excellentia misericordiæ respectu aliarum virtutum, dicitur in Psalmo: Miserationes, eius super omnia opera eius. Secundo misericordia est modus absolutionis Psal. 144. b
optimus liberans reum & Deum obligans. Reum ita-
F que liberat a delicto vel debito decem milium talentorum. Et nota quòd homo misericors, de remissione peccatorum suorum, habet spiritualiter tria paria litterarum, id est tria testimonia Euangelica, quæ homini pio denunciant peccata remissa. Primum est in Matthæo: Beati misericordes, quoniam ipsi misericor- Mat. 5. a
diam consequẽtur. Secundum est in eodem Matthæo: Mat. 6. b
Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & pater vester cælestis peccata vestra dimittet. Tertium est in Luca: Dimittite & dimittemini. Et non solum miseri- Luc. 6. e
cordia a delicto liberat, verumetiam ad sanandum hominem Deum obligat. Nam dicitur in Prouerbijs: Prou. 19. c
Feneratur Domino, qui miseretur proximo. Tertio misericordia est clauis cælum reserans. Vnde in figu-

Digitized by Google

ra huius dicitur, quòd Christus ascendit in cælum de monte Oliueti, quo figuratur eminentia misericordię. Christus qui dicitur vnctio, est homo misericors vnctus vnctione pietatis, talis ascendit in cælum, quia homini pio reseratur aula cælestis gloriæ. Et nota quòd duo ostia facit pietas in cælo, cum homo misericors intus compatitur, & proximo extra subuenit, quod optime figuratur in tertio Regum. Vbi dicitur quòd Salomon fecit in ingressu oraculi duo ostiola de oliuis, quæ quidem sunt duplex misericordia, scilicet corporalis, & spiritualis: corporalis subueniendo, spiritualis compatiendo.

Act. 1. a

3. Reg. 6. b

B Meditationes, quibus ad misericordiã mouemur. Secundo notandæ sunt meditationes, in quibus adiuuatur misericordia, & homo misericors ad miserandum mouetur. Vnde nota, quòd tria sunt quæ mouent hominem ad misericordiam. Primum est naturalis conformitas. Omnes enim vnum habemus principium, & ex vno patre sumus geniti, & omnes sumus filij Dei: & ideo debemus inuicem compati, sicut si essemus fratres germani. Vnde dicitur in Matthæo: Omnes enim vos fratres estis. Et ideo dicitur in Isaia: Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Secundum motiuum misericordiæ, est propria indigentia vel necessitas: quia homo qui bene considerat propriam miseriam, facilius, & libentius C releuat alienam. Nam dicitur in Ecclesiastico: ex te ipso intellige, quæ sunt proximi tui. Tertium motiuum pietatis est Christi & membrorum suorum, scilicet pauperum, amor, & vnitas. Adeo namque Christus afficitur ad amorem pauperum, quòd quidquid fit eis, reputat sibi factum: quia dicitur in Mattheo: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Mat. 23. a

Isa. 58. c

Eccli. 31. b

Matt. 25. d

Operationes, quibus misericordia occupatur. Tertio notandæ sunt operationes, quibus misericordia occupatur. Et notandum, quòd septem sunt opera misericordiæ corporalia, & septem spiritualia. Corporalia sunt ista, nempe, esurientem pascere, sitientem potare, nudum vestire, hospitem colligere, infirmum D visitare, & vinctum liberare, & mortuum sepelire. Septem spiritualia sunt, peccata dimittere, peccantem corrigere, pro peccante orare, ignorantem instruere, hæsitantem consulere vel confirmare, lugentibus consolationem præbere, & ad omnes afflictos, cordis compassionem habere. Sex de istis numerantur in Matthæo. Septima in Tobia. Et in figura horum dicitur in Apocalypsi. quòd similis filio hominis erat in medio septem candelabrorum aureorum, & habebat in dextera sua septem stellas. Filius hominis, dicitur homo pij cordis, quia secundum philosophum pietas est proprium hominis, sicut crudelitas leonis. Candelabra au- E rea signant septem opera misericordiæ corporalia, quæ sunt vt aurum pretiosa. Septem stellæ quæ sunt in dextera sunt septem opera misericordię spiritualia, in cordis hemisperio lucentia tamquam sidera radiosa.

Matt. 26. c

Apoc. 1. c

De munditia cordis. *Cap. V.*

Tria faciũt munditiam cordis. DE munditia cordis, quæ est sexta beatitudo, est notandum, quòd tria sunt quæ cordis munditiam faciunt, scilicet lectio scripturarum, largitio eleemosynarum, & effusio lacrymarnm. Primo lectio scripturarum efficit cor mundum, quia dicitur in Ioanne: Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod figuratur eleganter per lauatorium tabernaculi vt legitur in Exodo. Et nota, quòd duo erant in lauatorio, scilicet speculum & aqua munda: & hæc duo sunt mystice in sacra pagina. est enim speculum, quia peccati maculas ostendit: & est aqua, quia maculas tergit. Secundo facit cor mundum effusio lacrymarum, quia dicitur: Lauabo per singulas noctes lectum meum, scilicet conscientiæ. Et nota, quòd lacryma, ad hoc quòd cor fit bene mundum, debet habere tria, scilicet quòd debet esse calida per deuotionem, amara per cõtritionem, & cinerea per mortis recordationem. Sicut enim aqua transiens per cineres facit lixiuium, quod optime sordium est mundatiuum: sic talis lacryma est cordis mundatiua. Tertio, fit cor mũdum per eleemosynarum largitionem, quia dicitur: Date eleemosynam, & ecce omnia mũda sunt vobis. Videmus enim quòd ad sanandum vel purgandum vulnus, non solum adhibentur cauteria, immo apponuntur emplastra. Cauterium est correctio iustitiæ, & emplastrum, est elargitio eleemosynæ.

Ioan. 15. a

Exo. 38. a

Psal. 6. b

Luc. 11. f

Tria disponunt ad mũditiã cordis. Item nota, quòd sunt alia tria quæ ad cordis munditiam disponunt, id est scopa confessionis, lima correctionis, & fornax affectionis. Primo igitur facit munditiam cordis scopa confessionis, id est frequenter confiteri, quia dicitur: Lauare septies in Iordane. Lauatur autem septies, qui septem vitia mortalia vel capitalia, humiliter confitetur, quia tunc cor mundatur & sanctificatur. Nam dicitur: Facta est Iudæa sanctificatio eius, Iudæa interpretatur confessio, ipsa enim est cordis sanctificatio. Et nota quòd in sacro eloquio valde sæpe adiũgitur decor & pulchritudo. Et in figura huius, quòd scopa cõfessionum, summe disponit ad munditiam cordis dicitur: Confessionem & decorem induisti. Et iterum: Confessio & pulchritudo in conspectu eius, & sic de alijs. Secundo multum disponit ad munditiam cordis lima correctionis. Nam sicut lima mundat ferrum a rubigine: sic correctio cor a labe. Vnde ait Gregorius: Ille solus amicus erit, qui in aduentum districti iudicis, maculas suæ mentis tergit. Sed nota quòd quidam sunt adeo miseri, quòd vnde deberent mundari sordidantur. De talibus dicitur: Destruxisti eum ab emundatione. Tertio, munditiam cordis facit fornax tribulationis. Nam sicut fornax reddit aurum purum: sic tribulatio facit cordis munditiam, iuxta illud: Probasti cor meum tecum. Sed sunt quidam, qui ab igne tribulationis non mundantur, sed vruntur: tales non sunt aurum sed scoria; non granum, sed palea: non oleum, sed amurca. Vnde multum possunt formidare de illo verbo euangelij: Paleas autem conburet igni inextinguibili. Sicut enim videmus, quia confricatio panni asperi, facit, & conseruat munditiam scyphi: sic tribulatio & carnis maceratio facit munditiam animi. Exemplum de Ioanne Baptista, qui habebat vestimentum de pilis camelorum, vt habetur in Matthæo. Sciebat enim, quòd aspera faciebãt cor mundum.

4. Reg. 5. c

Psal. 113. a

Psal. 130. a

Psal. 95. b

Psal. 88. g

Ier. 12. a

Luc. 3. a

Mat. 3. a

Item nota, quòd cor efficitur mundum ab omni peccato, specialiter & præcipue triplici baptismo, scilicet fluminis, flaminis, & sanguinis. Baptismo fluminis mũdantur infantes, baptismo flaminis mundantur pœnitentes, baptismo sanguinis mundantur martyres, quando scilicet sacramentum volunt, & non possunt habere. Et iste triplex modus mundandi, figuratur per illa tria quibus fiebat munditia in veteri lege. Fiebat enim per tria, scilicet per aquam expiationis, vt dicitur in Exodo: per effusionẽ sanguinis, vt dicitur ad Hebræos. per vnguentum vnctionis, vt dicitur in Exodo. Ablutio vero, quæ fiebat per aquas, significat mundationẽ, quæ fit per solam gratiam. Expiatio, quæ fiebat per sanguinem, significat martyrium vel carnis mortificationem. Sanctificatio, quæ fiebat per vnguenti vnctionem, figurat martyrum perfectionem. Et nota, quòd F in illo tertio modo, sanstificabatur solus Aaron & filij eius, in quo intelligitur, quòd clerici, & religiosi debẽt esse mundificati excellenter vnctione Spiritussancti.

Exo. 29. a

Hebr. 9. d

Exo. 30. f

Item nota, quòd quinque erant ex quibus conficiebatur vnguentum vnctionis, vt dicitur in Exodo, scilicet myrrha electa, cynnamomo, cassia, calamo, & oleo oliuarum. Prima ergo species illius vnguenti erat myrrha pura & electa, sicut illa quæ sponte manat ab arbore, & est pretiosior, quam illa quæ ex arboris incisione. Ista significat pœnitentiam, quæ fit in iuuentute, quæ gratiosior est Deo, quam illa, quæ fit in senectute. Nam caro, myrrha prius condienda est, vt sit purissima, antequam vermibus fit consumpta. Contra fatuitatem multorum, qui myrrha pœnitentiæ

Ibidem. d

nitentiæ nolunt se vngere, donec toti putruerunt vermibus peccatorum vel vitiorum. Secunda species illius vngueti erat cynnamomum, quæ est cinerei coloris, & cum frangitur, emittit quandam nebulam spiramenti redolētis etiam visibilis vt dicit Glossa. Quod figurat humilitatem, quæ debet esse in clericis, & religiosis: de quibus manere debet visibiliter spiramentū odoris, id est redolentia humilitatis, per exemplum ædificationis. Tertia species illius vnguenti erat cassia, quæ crescit in aquis, & figurat fidem Ecclesiæ, quæ ex aquis sacræ Scripturæ proficit. In quo intelligitur, quòd fides innititur scripturæ, non rationi humanæ, quia vt dicit Ambrosius: In his quæ fidei sunt, piscatoribus creditur non dialecticis. Quarta species illius vnguenti erat calamus. Est autem calamus, vt dicit Glossa, arbor aromatica, crescens in libano, cuius cortex facit quendam sonum, & significat in clericis & religiosis officium Ecclesiasticum: quod instar calami, debet esse aromaticum per deuotionem & sonorum per diuinæ laudis expressionem. Quinta species illius vnguenti erat oleum oliuarum, & significat dulcedinem compassionis, quę debet abūdare in clericis, & religiosis. Quia sicut oculus est lacrymabilior, & tenerior, & passibilior ceteris membris: sic prælati & clerici, & religiosi, qui sunt oculi Ecclesiæ, debent esse præ ceteris teneri compassione, lacrymabiles pietate. De hoc habemus exemplum in Christo, qui valde pronus erat ad lacrymandum, & quem misericordia traxit de cælis in mundum. Vnde dicitur: Propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.

Gl. Exo. 30 — *Amb. li. 1. de fide c. 5 cir. fi. to. 4.* — *Gl. ibid. c. d* — *Psal. 44. b*

De Pace. Cap. VI.

DE pace quæ est septima beatitudo, notanda sunt tria scilicet quæ sunt pacis præconia, quæ sunt pacis subsidia, & quæ sunt pacis contraria.

Pacis præconia.

Primo notanda sunt pacis præconia. Vnde nota, quòd tria sunt præconia pacis. Nam pax est cæli linguagium, Christi encænium, & Dei vestigium. Est igitur pax cæli linguagium, cuius signum est triplex, quia Christus illud idioma loquebatur, qui venit de cælo. Dixit enim Apostolis: Pax vobis. post resurrectionem, quando erat immortalis, vt habetur in Ioanne. Tale linguagium etiam locuti sunt Angeli qui sunt cæli ciues. Dixerunt enim in ortu Christi: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax. Tale etiam idioma loquebantur discipuli, quia dictum erat eis a Christo: In quamcumque domum intraueritis, dicite: Pax huic domui. Secundo pax est encænium Christi, & pretiosius inter omnia alia iocalia. Cuius causa est, quia istud pretiosum iocale legauit Christus Apostolis in morte. Amici namque amicis dant & legant magis pretiosa in fine.

Ioan. 20. — *Luc. 2. b* — *Matt. 10. & Luc. 9. a*

Et nota, quòd Christus dedit pacem discipulis suis, & amicis, triplici iure, scilicet iure donationis inter viuos, iure vltimi testamenti, iure codicillorum. Iure donationis, & testamenti dedit pacem, quando dixit: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: iure codicillorum, quando post resurrectionem, quasi firmādo testamentum, dixit: Pax vobis. Tertio pax est vestigium Dei, & certissima semita. De qua dicitur: Omnes semitæ illius pacificæ. Et nota, quòd huiusmodi viæ diuinæ sunt tres diætæ, vel semitæ, scilicet pax interna, quæ dicitur pax pectoris: pax externa, quæ dicitur pax temporis: & pax superna, quæ dicitur pax æternitatis. De diæta pacis internæ dicitur: Pax Christi exultet in cordibus vestris. De diæta pacis æternæ dicitur: Si fieri potest quantum ex vobis est cum omnibus pacem habentes. De diæta pacis supernæ dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis.

Ioan. 14. d — *Ioan. 20. c* — *Prou. 3. c* — *Col. 3. c* — *Rom. 12. d* — *Isa. 32.*

Vnde nota tria pacis subsidia, & ad pacem ducentia, vel inducentia, scilicet conformitas, humilitas, & tranquillitas. Conformitas cum Deo, humilitas cum proximo, & tranquillitas in seipso. Primo ergo iuuat ad pacem habendam, conformitas voluntatis nostræ ad voluntatem diuinam. Sicut enim semper est in guerra, qui nititur regi resistere, cui nō potest aliquatenus præualere: sic continua pace gaudet, qui voluntatem suam voluntati diuinæ conformare studet, cui nihil valet resistere. Ideo dicitur: Quis restitit ei, & pacem habuit? quasi diceret, nullus. Secundo iuuat ad pacem habendam, cum quis habet veram humilitatem. Nam vulgo dicitur, duo grossi in vno sacco non possunt bene capi. & per contrarium humilitas facit mentes modicas, & graciles, & per consequens ad inuicem capaces. Vnde dicit Apostolus: Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Tertio iuuat bonum pacis tranquillitas mentis. Sicut in lecto spinoso nullus potest bene pausare: sic cor inquietum non potest veram pacem habere. Et econuerso sicut homo bene pausat in molli culcitra: sic Deus quiescit in mente tranquilla. Vnde dicitur: In pace in idipsum dormiam, & requiescam. Et rursus: In pace factus est locus eius. Et iterum: Mansueti hereditabunt terram. Et ibidem in multis locis patet.

Iob 9. b — *Eph. 4. a* — *Psal. 4. b* — *Psal. 75. a* — *Psal. 30. b*

Tertio notanda sunt pacis contraria. Vnde nota, quòd triplex est pax mala, quæ est veræ paci contraria scilicet pax inquinata, pax simulata, & pax inordinata. Primo ergo, est veræ paci contraria pax inquinata, & dicitur pax inquinata, quando corda sunt ad malum concordia, talem pacem habuit Pilatus cum Herode. Qui cum essent ante inimici facti sunt in morte Christi amici, vt dicitur in Luca. De tali pace dicitur: Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Secundo est veræ paci aduersa pax simulata, qualis fuit simulatoris Iudæ, qui osculatus est Christum in signum pacis, & tradidit ipsum Iudæis, vt dicitur in Matthæo. De tali pace dicitur: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Tertio & vltimo, est pax inordinata, quando maior obedit minori, vt prælatus inferiori, vel ratio sensualitati: talis pax est deterior, quàm guerra. Talem pacem habuit Adam cum Eua vxore sua, qui obediuit vxori suæ, quæ erat sibi potius ad obediendum, & ad regendum commissa. Noluit enim contristare delicias suas, vt dicit magister historiarum. De tali pace dicit Saluator: Nō veni pacem mittere in terram, sed gladium. Item nota, quòd quadruplex bellum in scriptura distinguitur, quod paci aduersatur, & per pacem sedatur. Bellum enim est inter carnem & spiritum, quod pacificat pœnitentia. Bellum est inter hominem & Deum, quod pacificat iustitia. Bellum etiam fuit inter hominem & Angelum, quòd pacificauit filij incarnatio benedicta. Et bellum est inter hominē & proximum suum, quod pacificat patientia. Et quia pax est ita fructuosa & necessaria, ideo ad eam obtinendā, docet nos orare Propheta, dicens: Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.

Luc. 23. b — *Psal. 72. a* — *Mat. 26. e* — *Psal. 27. b* — *Matt. 10. d* — *Psal. 121. b*

De patientia. Cap. VII.

DE patientia, quæ est octaua & vltima beatitudo notanda sunt specialiter quattuor, scilicet patientiæ testimonia, patientiæ beneficia, patientiæ exercitia, & patientiæ adiutoria.

CIRCA patientiæ igitur testimonia, & laudes eius, primo sunt tria notandā, scilicet quia est prudentissima, strenuissima, & nobilissima. Prudentissima ad regendum: strenuissima, ad bellandum: & nobilissima, ad regnandum. Primo igitur patientia est ad regendum prudentissima. Et nota, quòd in tribus patet hominis patientia prudentis, scilicet acquirendo, conseruādo, & multiplicādo. Prudēs enim facit soluere omnia debita sua de his, quę nihil videtur valere, scilicet de malis pœnæ, quæ sustinet, vt Deus remittat sibi debitū culpæ, & soluēdo nihil expēdit de suo, immo de his,

Patientia prudētis in tribus cernitur.

de his, quæ accepit ab initio, ficut de opprobrijs & contumelijs, soluit quæcumque & quidquid debet Deo, & cum alienis se retinendo, scit acquirere gratiam in præsenti & gloriã in futuro. Et ideo dicitur: Ab Aquilone aurum venit, quod patiens acquirit in tribulatione. Item patientis prudeutia patet in conseruando: quia cum perdit bona temporalia, retinet & claudit bona spiritualia. Econtrario facit qui patientiam non habet: qui cum amittit bona exteriora, effundit æterna, & bona interiora, & sic auget capitale diaboli, respondendo ad verba, & ad contumelias inimici, & associat hostem suum, ne forte vadat solus in infernum. Male igitur, qui impatiens est, custodit diuitias suas, qui cum aliquid perdit, etiam residuum effundit. Ideo dicitur: Qui impatiens est, sustinebit damnum. Prudentia etiam patientis patet in multiplicãdo: quia sputa & opprobria scit mutare in aurum & argentum, & lapides pretiosos. Ipse enim ad modũ vrsi verberibus impinguatur, & instar salamandræ, igne tribulationis fouetur. Et sicut asinus pungitiuis pascitur, sicut struthio comedit ferrũ & omnia dura, sicut piscis marinus crescit in aqua salsa & amara, id est tribulationibus & passionibus & tantam scit in negotio habere industriã, vt per hostes suos faciat sibi fabricare coronam, dicente Psalmo: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Magna est igitur prudentia patientis, quòd tam prudenter scit acquirere, conseruare, & multiplicare bona sua.

Iob 37. d
Prou. 19. c
Psal. 128. a

Secundo patientia est ad bellandum strenuissima, quia ait Sapiens: Melior est patiens viro forti. Et nota, quòd strenuitas patientis patet in tribus, scilicet si attendas pugnantis animum, pugnandi modum, & pugnandi scutum. Primo ergo patiẽs habet animum valde strenuum, quia plus vult pugnare, quàm pausare. Gloriosius & generosius est militi, stare in bello, quàm in balneo: esse in campo cum rege, quàm in lecto cum muliere: certare in pugna, quàm delectari in mensa: & portare arma regis, quàm fimbrias mulieris. Vnde dicit Apostolus: Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Secundo patiens habet in pugnando modum valde strenuum. Ipse enim sine fuga euadit, sine ictu teli recedit, sine repercussione vincit, & adeo est in pugnando strenuus, quòd contra hostem non leuat festucam de terra, vt ait Psalmista: Confregit potentias, arcum scutum, gladium, & bellũ. Tertio patiens in pugna habet nobilissimum scutum. Et nota, quòd scutum patientiæ debet esse triãgulum. In inferiori enim angulo debet esse timor supplicij: in dextro amor proximi: in sinistro passio Christi, iuxta illud: Dabis eis scutum cordis laborem tuum. Et iuxta illud: Christo igitur in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Et hoc scutum sustinet omnia tela, & specialiter tria, scilicet damnum rerum, molestias corporum, & contumelias verborum. Cum hoc scuto homo se conformat voluntati Domini, correctiones eius sustinendo: vincit diabolum, eius tentationes euadendo: sanctificat semetipsum, carnis afflictiones, & passiones corporis tolerando. De strenuitate patientis dicit Apostolus: Per patientiam curramus ad propositum nobis terminum.

Patiẽtis strenuitas in tribus apparet
Gal. 6. d
Psal. 75. a
Patientis scutũ quale esse debeat.
Thren. 3. g
1. Pet. 4. a
Hebr. 12. a

Tertio patientia est ad regnãdum nobilissima quia dicitur: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et nota, quòd homo pacificus potest dici rex præcipue propter tria, scilicet quia regali dominio omnibus dominatur, quia ad regale prandium inuitatur, & quia sibi regale ferculum ministratur. Primo enim homo patiens rex dicitur, quia habet regale dominium in omnibus. Nam patienti seruiunt omnia, quæ alijs sunt nociua, vt sterilitas agrorum quæ implet sibi cellariũ: hostes fabricant sibi coronam: febres parant, & medicinam: mors aperit sibi carcerem ad euadendum miseriam: ignis, qui domos incendit alijs, sibi confert pabulum, vel constituit in cælis palatium. & sic verificatur illud Apostoli: Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

Mat. 5. a
Homo pacificus propter tria dici potest.
Rom. 8. e

Secundo patiẽs inuitatur a Deo ad regale prandiũ: & non solum inuitatur, sed etiam trahitur: nec solum trahitur, immo vestis eius vt veniat, laceratur. Vnde nota, quòd triplex, est signum, quòd inuitans ex corde inuitet amicum, scilicet trahendo, vocando, & rumpendo. Magnum signum est, quando efficaciter eum inuitat, siue vocat per prædicatoris verbum, alios per tactum inspirationis, sed patientes, quos summe diligit, per rupturam tribulationis. Vnde dicit: Compelle eos intrare, scilicet patientes vocando, trahendo, & rumpendo.

Luc. 14. e

Tertio patienti ministratur regale prandium, vel ferculum. Talia namque fercula gustauit Christus, qui est rex regum, scilicet tribulationes, persecutiones, periuria, paupertates, dolores, & passionem, & mortem. Vnde dicit filijs Zebedæi: Potestis bibere calicem quẽ ego bibiturus sum? &c. Et sicut magna incurialitas reputatur, cum quis respuit scyphum, quem rex mittit ad bibendum post ipsum: sic magna ingratitudo est, calicem tribulationis respuere, quem amore nostri, Christus voluit primo gustare, immo sicut vinum, quod de se est forte & durum, transeundo per gariophilos, & species aromaticas, efficitur nectar dulcissimum: sic tribulationes mundi dulcescunt, si per memoriam passionis Christi transeant. Vnde dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. Vinum conditum ad litteram dicitur nectar, & significat vinum mundanæ tribulationis, conditum dulciter, dulci memoria passionis Christi, quod nobis concedat ipse Dei filius, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Matt. 20. e
Cant. 8. a

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS OCTAVVS.

De duodecim fructibus Spiritus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De gaudio spirituali. *Cap. I.*

POST tractatum de beatitudinibus: Sequitur tractatus de fructibus spiritus, & ista est octaua diæta salutis, scilicet a beatitudinibus ad fructus spiritus peruenire. Quia beatitudines faciunt operari, vel ambulare simpliciter & perfecte: fructus autem suauiter, & deliciose. Sunt isti fructus spiritus duodecim. Quos enumerat Apostolus: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Primo igitur inter istos fructus, dicendum esset de charitate: sed quia in tractatu de virtutibus, de ipsa dictum est: ideo hic nihil ad præsens est dicendum.

Gal. 5. d
Sup. tit. 5. c. 2.

Se-

Digitized by Google

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est A de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertiò qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Quattuor differentiæ inter spirituale gaudiũ, & mundanum.

PRIMO igitur, gaudium spirituale est a mundi gaudio separatum, & distinctum. Vnde sciendum est, quòd quattuor sunt differentiæ inter spirituale gaudium & mundanum. Prima differentia est puritas & impuritas. Gaudium enim spirituale est purissimum, & ideo fortius est ad inebriandum, ad diligendum Deum: sicut videmus, quòd vinum purum citius inebriat, quàm limphatum. B Istud vinum spiritualis gaudij fit de botro Cypri, idest de sanguine Christi, expresso in crucis torculari, sicut dicitur: Botrus Cypri dilectus meus mihi. (*Cant. 1. d*) Gaudium vero mundanum, sicut vinum cum aqua mixtum ad inebriandum debilissimum, & insipidum. De quo dicitur: Vinum tuum mixtum est aqua. (*Isa. 1. d*) Quia, vt dicit Boetius, Dulcedo felicitatis humanæ, multis amaritudinibus est respersa. (*Boet. lib. 2. de cons. phil. pros. 4. post. med.*) Et notandum, quòd gaudium humanum cum duobus est ammixtum, scilicet cum remorsu conscientiæ, & solicitudine cruciante. Remorsus conscientiæ est sicut infirmitas, quæ dicitur regius morbus, quæ rodit C carnem, & est magnarum expensarum. Vnde dicitur regius, quia oportet, quòd ex gallinis, & alijs delicatis carnibus, morbus ille pascatur, quæ super locum morbi ponuntur, ne caro totaliter consumatur. quantumcumque tamen caro pascatur, tamen plus consumitur, a morbo, quàm sustentetur, a fomento. Ita in gaudio mundi, plus cruciat remorsus conscientiæ quàm delectet dulcedo iucunditatis transitoriæ & mundanæ. Secundum gaudium mundanum est mixtum cum solicitudine cruciante. (*Bern. ser. de conuers. ad cleric. c. 22.*) Solicitudo enim auget cruciatum, quia, vt dicit Bernardus, Diuitiæ mundanæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, & cum dolo- D re amittuntur. Vnde versus:

Diues diuitias non congregat absque labore.
Non tenet absque metu, non desinit absque dolore.

Secunda differentia spiritualis gaudij est continuitas & discontinuitas. Spirituale gaudium est continuũ & securum. Vnde dicitur: Secura mens quasi iuge conuiuium. (*Prou. 15. b*) Gaudium vero mundanum est breue & transitorium, quia vt dicitur: Gaudium hypocritæ instar puncti. (*Iob. 20. a*) Hypocrita dicitur iste mundus: quia hypocrita licet interius sit corruptus, exterius tamen apparet bonus: & mundus, in veritate malus, & fœtidus interius, exterius tamen est floridus & venustus. Et ideo E gaudium eius est solum quasi punctus, instar puncti, non habens longitudinem perseuerantiæ, nec latitudinem amicitiæ, nec profunditatem bonæ conscientiæ: sicut punctus, qui caret longitudine, quam habet linea: & latitudine, quam habet superficies: & profunditate, quam habet corpus. Tertia differentia spiritualis gaudij & mundani, est dignitas & indignitas. Gaudium enim spirituale est de rebus valde dignis, quia de Deo præcipue, & de rebus diuinis. Vnde dicit Apostolus: Gaudete in Domino semper, &c. (*Phil. 4. a*) Gaudium vero mundi est de rebus indignis, & præcipue, sicut de voluptate carnis, de qua dicit Seneca: Voluptas est F membrorum vilium, & turpium ministratio, veniens ex exitu fœtido. (*Sene. lib. 6. de benefic. c. 2.*) Et Augustinus dicit, quòd sæculi lætitia est impunita nequitia, videlicet luxuriari, in spectaculum vagari, ebriositate impinguari, turpitudine fœtere, & mali nihil pati. (*Aug. ser. 3. de verb. Dom. sec. Luc. post med. to. 10.*) De quo gaudio turpissimo dicitur: Stultorũ exultatio ignominia. (*Prou. 3. d*) Quarta differentia spiritualis gaudij & mundani, est salubritas & noxietas. Gaudium enim spirituale est salubre & studiosum tripliciter, quia facit carnem despicere. Fugato enim spiritu desipit omnis caro, vt ait Augustinus. Secundo facit diabolum vincere quia, vt dicebat S. Antonius: Vnica ratio vincendi diabolum est lætitia spiritualis. (*Athan. de vita Antonij.*) Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest duobus dominis seruire, vt habetur in Luca. (*Luc. 16. c*) Ideo qui gaudet de Deo, tristatur de mundo.

SECVNDO spirituale gaudium est a cælesti gaudio deriuatum, idest a donis cælestibus. Vnde notandum est, quòd quinque sunt bona cælestia, a quibus est spirituale gaudium deriuatum scilicet spiritualis puritas, spiritualis tranquillitas, spiritualis sanitas, spiritualis libertas, & spiritualis conformitas.

Bona cælestia, a quibus deriuatur gaudiũ spirituale, quinq; sunt.

Primum a quo causatur spirituale gaudium est spiritualis puritas. Animus enim generosus libentius quiescit in lecto conscientiæ, quando est mundus, quàm quando est immundus. Nam naturaliter homo appetit munditiam, & abhorret immunditiam. Propterea dicit sponsa: Lectulus noster floridus. (*Cant. 1. d*) Secundum a quo causatur spirituale gaudium, est spiritualis sanitas. Sicut videmus, quòd naturaliter non est gaudium, si corpus est infirmum. Vnde dicitur: Dulcedo animæ est sanitas ossium, id est virium animæ. (*Prou. 16. c*) Et alibi: Non est census, super censum salutis corporis: non est oblectamentum, super cordis gaudium. (*Eccl. 30. c*) Tertium a quo deriuatur spirituale gaudium, est spiritualis libertas. Peccator enim est sicut homo captus & ligatus, ad bene operandum ineptus. Vnde dicitur: Iniquitates suæ capiunt impium. (*Prou. 5. d*) Sed adueniente spiritu sancto, libertas causatur in anima, iuxta illud Apostoli: Vbi spiritus Domini, ibi libertas. (*2. Cor. 3. d*) Quartum a quo spirituale gaudium causatur, est spiritualis tranquillitas. Itaque in hoc mundano gaudio sunt diuersarum cogitationum tumultus & diuersarum affectionum cruciatus, & conscientiæ remorsus. Quidam vero cruciantur cupiditate in acquirendo. Quidam timore in custodiendo. Quidam dolore in amittendo. Isto gaudio humano, quidam cruciantur ira, quidam inuidia: sed animus spirituali gaudio plenus quietus est, & iucundus, & quasi quidam lectus mollissimus. Videmus enim quòd in lecto molli, & quieto libentius homo quiescit, quàm in lecto spinoso. Iste est lectus floridus, in quo quiescit sponsus, & sponsa, vt dicitur in Canticis. (*Cant. 1. d*) De ista quiete gaudij spiritualis dicit Gregorius: Sancti nihil huius mundi appetunt, nullis corde tumultibus comprimuntur. (*Greg. lib. 4. Mor. c. 28. cir. med.*) Et Augustinus dicit, quòd qui biberit de flumine paradisi, cuius vna gutta est maior Oceano, restat quòd in eo sitis huius mundi extincta sit. Quintũ a quo causatur spirituale gaudium. Est spiritualis conformitas, scilicet cum voluntate Dei. quia cum voluntas humana, voluntati diuinæ conformatur, nihil ei repugnat, & sic voluntas Dei in omnibus impletur, iuxta illud: Omnia quæcumque voluit fecit. (*Ps. 113. a*) Hæc autem maior dilectio, & maius gaudium est, quod possit esse, omnia ad nutum habere, & nihil ei repugnare. Etiam ignis gehennæ facilis esset, si voluntas illum acceptaret. Qui igitur sunt voluntati diuinæ conformes sunt quasi Dij, suæ voluntatis compotentes. Exemplum, de quodam sancto patre, qui sciebat flere, quandocũque volebat.

Spirituale gaudium a cælesti gaudio quomodo pigmentatum sit.

TERTIO, & vltimo spirituale gaudium est a cælesti gaudio pigmentatum: conficitur enim instar nectaris, speciebus cælestibus, & gariophilis. Vnde notandum est deuote & diligenter, quòd triplex est genus nectaris, scilicet nectar Dominicæ passionis, nectar virtuosæ operationis, & nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis. Primum est nectar Dominicæ passionis, quod est dulcissimum, & animæ deuotæ inebriatiuum. Et notandum, quòd in hoc nectare benedicto, quattuor apponuntur scilicet vinum illud myrrhatum, quo Christus fuit potatus: Pro gariophilis sunt claui positi, quibus Christus fuit confossus: pro cynnamomo est lignũ crucis, in quo fuit suspensus. Pro zucaro est ibi dulcissima, charitas & misericordia, quia pro nobis tractatus fuit, passus & mortuus. De isto nectare dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. (*Cant. 8. a*) Secundũ nectar, est virtuosæ operationis: Habet pro vino charitatem Dei, & proximi: & pro gariophilis, clauos pungitiuos,

Digitized by Google

gitiuos confessionis peccati: pro cynnamomo planctum ostensiuum recognitionis peccati: pro zucaro, habet dulcedinem pietatis, & boni operis. De isto nectare dicit sponsa: Bibi vinum meum cum lacte meo. Vinũ est dulce, & lac est mundum: quia bona voluntas habet ista duo, scilicet dulcedinem veritatis, vel pietatis, & gratiæ, & munditiam conscientiæ. De isto gaudio dicitur: Non est oblectamentum super cordis gaudium. Tertium est nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis, quod angelicum & iucundissimum est, & ideo facit beatos, continue cantare: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth, &c. Sicut videmus quòd nectar in conuiuijs, facit conuiuas choreas ducere & cantare, sic, &c. Istud nectar conficitur ex quattuor. Habet enim pro vino, puritatem diuinæ visionis: pro gariophilis, habet venustatẽ Dominicæ passionis: pro cynnamomo habet firmitatem æternæ donationis, vel fruitionis: pro zucaro, vel pro melle, habet dulcedinem, vel suauitatem æternæ fruitionis. De isto nectare dicitur: Bibite & inebriamini amici mei charissimi. Istud est spirituale gaudium, a cælesti gaudio pigmentatum, de quo dicitur: Intra in gaudium Domini tui, &c. Tertius fructus, est fructus pacis, sed quia de isto fructu, tractatum est in beatitudine septima, ideo de ipso nihil amplius est hic dicendum. Quartus fructus est patientia. De qua similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus, cum dicebatur de octaua beatitudine.

Cant. 5. a · *Eccl. 30. c* · *Cant. 5. a* · *Matt. 25. b* · *Sup. tit. 7. c. 6.* · *Sup. tit. 7. c. 7.*

A corona. Est enim corona pudicitiæ virginalis, & hæc est florea, & debetur virginibus. Vnde dicitur: Gloria & honore coronasti eum: quod dicitur de sponso virginum. Secunda corona sapientiæ magistralis, & hæc aurea est, quæ debetur doctoribus, iuxta illud: Corona aurea super mitram eius. Tertia corona est perseuerãtia triumphalis, & hæc est gemma, quæ debetur martyribus, & omnibus perseuerantibus, secundum illud: Posuisti Domine in capite eius coronã de lapide pretioso. Et Apostolus ait: Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptã.
B Quarta corona est gloriæ immortalis, & hæc est stella, quæ debetur felicibus iuxta illud: In capite eius corona duodecim stellarum. Corona stellæ, est felicitas æterna, de qua dicetur infra in vltima diæta, vbi tangetur de gloria paradisi. Hac corona coronantur perseuerantes, quia, vt dicit Saluator: Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Sextus fructus est fructus bonitatis. De isto fructu actum est in tractatu de beatitudinibus. Ideo de ipso nihil est dicendum, nisi quòd quattuor sunt de quibus bonitas prædicatur. Est enim bonitas naturæ congregantis, fortunæ adornantis, gratiæ reformantis, & gloriæ quietantis. De quibus
C dicitur: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat scilicet bona naturæ, bona fortunæ, bona gratiæ, bona gloriæ: & erant valde bona.

Corona quadruplex in scripturis. · *Psal. 8. b* · *Eccl. 45. b* · *Psal. 20. a* · *1. Cor. 9. d* · *Apoc. 12. a* · *Matt. 10. c* · *Sup. tit. 7. c. 4.* · *Gen. 1. d*

De longanimitate. *Cap. II.*

QVintus fructus est longanimitas, vel perseuerantia. De qua etiam notanda sunt tria. Primum est, quam laudabiliter commendatur: secundum est, quam efficaciter operatur: & tertium est, quàm singulariter coronatur.

Primo igitur commendatur perseuerantia: quia Deus perseuerauit quousque fecit opus suæ creationis, iuxta illud: Compleuit Deus die septimo opus quod fecerat. Christus perseuerauit, quousque perfecit opus nostræ redemptionis, quia dicitur: Opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam. Sancti perseuerauerunt, quousque perfecerunt opus suæ perfectionis. In quorum persona dicit Apostolus: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.

Secvndo perseuerantia operatur efficaciter. Vnde notandum, quòd triplex est perseuerantiæ effectus: nam perseuerantia perficit inchoata, impetrat postulata, & stabilitat acquisita. Primo igitur perseuerantia perficit inchoata, & nihil imperfectum relinquit etiam si robur deficit. Sicut videmus, quòd mulierculæ quantumcumque senilis ætatis laborando, & perseuerando, & continuando, perficiunt laborem suæ peregrinationis. Et sicut videmus, quod natura continue operando, ex modica radice, vel nuce, facit arborem miræ celsitudinis. Et sicut videmus, quod gutta aquæ, quamuis sit res valde mollis, continue cadendo, cauat lapidem robustæ soliditatis. Et ideo dicitur: Nolite negligere, nolite cessare. Secundo perseuerantia impetrat postulata. Sicut Maria Magdalena perseuerando vidit resurrectionẽ Christi. Sicut Apostoli perseuerando in oratione, acceperũt donum Spiritussancti, vt dicitur in Actis Apostolorum. Et propterea dicitur: Si perseuerauerit pulsans, & si non dabit ei, surgens, eo quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit ei quotquot habet necessarios. Tertio perseuerãtia seruat acquisita. Sic videmus, quòd ignis seruetur, cõtinue ministrãdo ligna. Et propterea dicit Augustinus perseuerantia est magnum donum Dei, quo dona conseruantur.

Tertio perseuerantia coronatur singulariter, vnde ait Bernardus, quòd aliæ virtutes coronam merentur, sed sola perseuerãtia coronatur. Et notandum, quòd in scriptura quadruplex inuenitur, & laudatur

Genes. 2. a · *Ioan. 17. a* · *Perseuerantia effectus triplex.* · *Iudic. 8. c* · *Act. 2. a* · *Luc. 11. b* · *Aug. de bono perseuer. c. 2. circ. fin. to. 7.* · *Bern. epist. 32. & epist. 109.*

De benignitate. *Cap. III.*

SEptimus fructus, est fructus benignitatis. De isto fructu, similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus, in capitulo de misericordia. Et ideo nihil ad præsens dicendum est de ipso, nisi quòd quattuor sunt quæ ad benignitatem nos inducunt scilicet præceptũ, quod inducitur, vel imponitur: exemplum, quod pro-
D ponitur: supplicium, quod euaditur: & stipendium, vel præmium, quod acquiritur. Primò debet nos mouere ad benignitatem præceptum, quod a Christo inducitur, vel imponitur. Vnde dicitur: Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Secundo debet nos mouere exemplum, quod ab ipso proponitur de Samaritano. Tertio debet nos mouere supplicium inferni, quod euaditur. Quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Quarto mouet nos præmium, quod in cælo acquiritur. Vnde dicitur: Beati misericordes, quoniam, &c.

Sup. tit. 7. c. 4. · *Quattuor nos inducunt ad benignitatẽ.* · *Luc. 6. e* · *Matt. 20. e* · *Iac. 2. c* · *Matth. 5. a*

E *De mansuetudine.* *Cap. IIII.*

OCtauus fructus, est fructus mansuetudinis, de quo supra dictum est in tractatu de beatitudinibus, in cap. de mititate. Ideo de ipsa parum est hic dicendum. Et breuiter est notandum, quòd mansueti clarius informantur, rarius impugnantur, altius eleuantur, & amplius venerantur. Primo igitur mansueti clarius informantur. Exemplum de discipulis. Vnde Iacobus in canonica sua dicit: In mansuetudine suscipite insitum verbum. Secundo mansueti rarius impugnantur. Sicut enim videmus communiter, quòd non
F impugnantur nisi castra alta, & altius eleuata: sic etiam videmus, quòd leo, & canis non inuadunt hominem si inueniant ipsum iacentem, vel sedentem super terram. Vnde dicitur: Mansueti hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Tertiò altius eleuatur, sicut patet de Christo, qui venit ad nos mansuetus. Sicut patet de bata Virgine, & multis alijs. Vnde dicitur: Exurget in iudicio Deus, vt saluet omnes mansuetos terræ. Quarto mansueti amplius honorantur. Exemplum habemus a Christo, qui ait: Recumbe in nouissimo, &c. & Dauid: Suscipiens Dominus mans. &c.

Sup. tit. 7. c. 2. · *Iac. 1. e* · *Psal. 36. e* · *Matt. 21. a* · *Psal. 75.* · *Luc. 14. b* · *Psal. 146. b*

De

Digitized by Google

De fide. Cap. V.

Sup. tit. 5. c. 3. NOnus fructus est fides, de qua dictum est in tractatu de virtutibus, in capite de fide. Et ideo nihil aliud est hic dicendum, nisi quod fides est, sicut fundamentum ad sustinendum, sicut armatura ad euadendum, sicut argumentum ad concludendum, & sicut instrumentum ad ascendendum.

Quattuor similitudines fidei congruentes. Primo igitur fides est sicut fundamentum ad sustinendum. Sicut enim videmus, quod natura, quando vult producere plantam primo ponit radicem, similiter quando domificator facit domum, primo ponit fundamentum: similiter in moralibus si aliquis vellet ædificare bona opera, debet supponere fidem: quæ est vt petra durissima, & totius spiritualis ædificij fundamentum. Et ideo dixit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et nota, quod dixit super hanc: quia fundamentum aliud nemo potest ponere, nisi illud quod positum est, quod est Christus Iesus vt dicitur ad Corinthios. Et ideo si quis ædificat, super illud fundamentum, ædificet, quia ait Apostolus: Sine fide impossibile est placere Deo. *Matt. 16. c* *1. Cor. 3. c* *Hebr. 11. b*

Secundo fides est armamentum ad euadendum: est enim sicut scutum militare. Scutum autem militare habet superficiem & tres angulos, & portatur a parte sinistra, contra aduersarium, & a parte cordis ad protegendum ipsum, & ratione signi habet repræsentare Deum: sic vera fides catholica est ad repellendum aduersarium, cum tribus cateruis: ad protegendum animum, cum tribus potentijs: ad confitendum Deum in tribus personis. Vnde ait Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei, &c. *Ephe. 6. c*

Tertiò fides est sicut argumentum ad concludendum, non sicut argumentum dialecticum, quod procedit ex probabilibus, aut sicut argumentum tentatiuum, quod procedit ex his quæ videntur probabilia & non sunt: sed est argumentum apodicticum, id est faciens scire. Numquam enim aliquis sapiens per suam scientiam potuit peruenire ad tantam sciētiam de Deo & creaturis, ad quantam venit simplex piscator Petrus, cum dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Vnde per istud argumentum, probatur vnitas diuinæ essentiæ, trinitas personarum, vnitas primæ causæ, & multiplicitas creaturarum, pietas misericordiæ, multiplicitas gratiarum, & multa alia, Christus & eius discipuli per istud argumentum demonstrabant. Nam per istud argumentum probatur demonstratiue illuminatio cæcorum, illuminatio claudorum, auditus surdorum, locutio mutorum, erectio siue extensio aridorum, & suscitatio mortuorum. Et ideo dicebat Christus: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et ideo volens Apostolus diffinire fidem, ait: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. *Matt. 16. c* *Ioan. 15. d* *Hebr. 11. a*

Quartò, fides est sicut instrumentum ad scandendum. Videmus, enim quòd naturaliter omnis res habet locum proprium ad quem naturaliter tendit per suam naturam, sicut grauia habent locum deorsum, ad quem per naturam grauitatis naturaliter descendunt. Leuia autem habent locum sursum, ad quem per naturam leuitatis naturaliter ascendunt. Homo cum sit omnium creaturarum corporalium nobilior, habet locum super omnia corpora, ad quem locum ante peccatum poterat per gratiam ascendere, quamuis non posset per naturam totaliter. Sed propter peccatum gratia fuit sibi ablata, & natura totaliter sauciata: & ideo ad hoc, quòd possit ad locum proprium remeare, indiget instrumento quodam. Quod instrumētum nullus per suam sapientiam, vel vitam potuit fabricare præter Christum: qui fabricatus est auroram & solem. Ideo omnes qui saluati sunt per ministerium ipsius Christi, scilicet per fidem saluati sunt. Quæ quidem est velut vna scala, per quam ad cælum ascenditur, continens duodecim gradus, idest, duodecim articulos per Apostolos declaratos, iuxta numerum, duodecim cælorum, incipiendo ex aere qui cælum dicitur vsque ad cælum empyreum, in quo duodenarius numerus terminatur. Latera autem istius scalæ sunt diuinitas, & humanitas. Ista autem scala fuit per Christum Deum & hominem fabricata, sed nobis fuit per duodecim Apostolos reuelata. Ista est scala, quam vidit Iacob Patriarcha, cuius cacumen pertingebat ad cælum, cui etiam Dominus erat innixus, per quam ascendebant Angeli, & descendebant. De ista scala dicit Augustinus in sermone ascensionis: Ascendamus interim corde, idest fide, vt cum dies promissus aduenerit, sequamur, & corpore. *Psal. 33. c* *Gen. 28. c* *Aug. Ser. 2. in Ascens. Dom. statim a prin. to. 10.*

De modestia. Cap. VI.

Sup. tit. 5. c. 6. DEcimus fructus est modestia. De isto fructu in tractatu de temperantia dictum est, & ideo ad præsens nihil est dicendum.

De continentia. Cap. VII.

Sup. tit. 4. c. 4. VNdecimus fructus est continentia. De isto fructu in tractatu de consilijs, in capitulo de castitate, similiter dictum est.

De castitate. Cap. VIII.

Sup. tit. 4. c. 4. DVodecimus fructus est castitas. De isto fructu similiter in tractatu de consilijs dictum est in capitulo de castitate. Et ideo non est amplius dicendum.

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS NONVS.
De generali iudicio.

De his quæ ante ipsum, & in ipso iudicio agentur. Cap. Vnicum.

POST tractatum de fructibus spiritus sancti, de generali & vltimo iudicio est dicendum. Ista est octaua diæta, scilicet a fructibus bonorum operum, venire ad iudicium extremum. De generali iudicio quattuor specialiter sunt notanda scilicet signa quæ præmittentur, scripta quæ aperientur, verba quæ dicentur, & facta quæ sequentur. Signa quæ præmittentur, erunt sicut quædam peremptoria citatio. Scripta scilicet libri quæ aperientur, erunt sicut quædam acta, & processus recitatio, & testium publicatio. Verba quæ dicentur erunt sicut quædam sententiæ promulgatio. Facta quæ seqnentur erunt sicut quædam latæ, & promulgatæ sententiæ executio.

PRIMO igitur præcedent illud iudicium, vt dicitur in Marco, signa sicut quædā citatio peremptoria, quæ signa dicit Hieronymus se reperisse in historijs Hebræorum. Prima die eriget se mare quindecim cubitis super altitudinem montium, stans in loco suo quasi murus. Secunda die descendet, ita quòd vix poterit videri. Tertia die, pisces & marinæ beluæ apparentes super mare, dabunt mugitus vsque ad cælum. Quarta die, ardebit mare & aqua. Quinta die, herbæ & arbores dabunt florem sanguineum. Sexta die, ruent ædificia. Septima die, petræ adinuicem collidentur, & in octo partes scindendentur, & vnaquæque pars collidet aliam, & non sciet homo sonum illum, sed tantum Deus. Octauo die, fiet generalis terræ motus, qui tantus erit, vt dicitur, quòd nullus homo, vel *Signa iudicii vniuersale præcedentia.* *Mar. 13. a*

vel animal aliquod stare poterit, & in terram omnia prosternentur. Nona die, æquabitur tota terra & omnes montes, & colles in puluerem redigentur. Decima die, exibunt homines de cauernis terræ & ibi velut amentes, nec poterunt sibi mutuo loqui. Vndecima die resurgent omnia ossa mortuorum, & stabunt super sepulchra. Omnia enim sepulchra aperientur, vt mortui exire valeant. Duodecima die, cadent stellæ de cælo. In hac enim duodecima die dicitur, quod animalia cuncta venient ad campos mugientia, non gustantia, nec bibentia. Tertiadecima die, morientur homines viuentes, vt cum mortuis resurgant. Quartadecima die, ardebit cælum & terra, & superficies terræ & aeris. Quintadecima die fiet cælum nouum, & terra noua, & resurgent mortui secundum virtutes, merita & demerita. Ista enim signa erunt, sicut dictum est, quædam peremptoria citatio, & terribilis cum executione sententiæ sine omni excusatione ad iudicium vocatio & præconizatio. Vnde dicit Apostolus: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo. De ista terribili citatione dicit Hieronymus: Siue bibam, siue aliquid aliud faciam, semper videtur sonare illa terribilis tuba in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudicium. Quid faciam cum resurgam ad iudicium? (1. Thess. 4. d)

In iudicio tria scripta aperientur. SECVNDO in illo iudicio tremendo aperiuntur scripta, sicut quædam acta. Et nota, quod ibi aperiuntur tria scripta solemnia, & authentica, & sine omni calumnia, scilicet liber passionis Dominicæ, liber conscientiæ, liber vitæ. Primo aperientur quasi quædã acta, scilicet liber passionis Dominicæ, in quo sunt, scilicet crux, claui, lancea, corona spinea, & in carne Christi cicatrices, & Christi vulnera, vt dicit Chrysostomus & non erit tunc necessitas accusationis, cum viderit quilibet crucem, & ipsum Christum habentem in corpore sua testimonia passionis. Vnde dicitur: Tunc apparebit filius hominis in cælo. (Matt. 24. e) Secundo aperientur libri conscientiæ. Et nota, quod liber conscientiarum continebit tria capitula, scilicet cogitationes, quia vt dicitur: In cogitationibus impij interrogatio erit. (Sap. 1. e) Continebit etiam verba & locutiones otiosas. Vnde dicitur: De omni verbo otioso quod locutus fuerit homo, reddet rationem in die iudicij. (Matt. 12. e) Continebit etiam liber ille facta & operationes, iuxta illud: Cuncta quæ fiunt, adducet Dominus in iudicio, pro omni errato, siue bonum, siue malum sit. (Eccl. 12. d) Bonum, scilicet omissum, & malum commissum. Tertio aperietur liber vitæ, idest Christus cuius virtute manifestabuntur secreta conscientiarum vnius ad alterum, sicut dicit Apostolus: Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dies Domini, &c. (1. Cor. 4. a) De istis libris dicitur: Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta sunt in libro secundum opera ipsorum. (Apoc. 20. e)

Sententia iudicis in die vltima. TERTIO, in illo tremendo iudicio verba iudicis promulgabuntur, sicut sententia diffinitiua. Vnde nota in ista sententia specialiter tria. Primo, causæ magnitudinem siue immensitatem, de qua erit illa sententia: quia non erit pecuniæ, vel possessionis terrenæ, sed damnationis, vel saluationis æternæ. Illi vero qui obtinebunt, mutabuntur ad possessionem hereditatis, quia dicitur: Et ibunt hi in supplicium æternum, illi vero in vitam æternam. (Matt. 25. d) Secundo, nota in isto iudicio auditorum multitudinem, vel curiæ solemnitatem, in cuius conspectu reprobi confundantur: totus enim mundus congregabitur, omnes Angeli de cælo, omnes homines de mundo, omnes diaboli de inferno, vt dicitur: Congregabuntur ante eum omnes gentes. (Mat. 24. d) Et ideo est bonum consilium cum homine, qui de iure suo diffidit ante diem sententiæ periculosæ coram sacerdote de compositione tractare. Vnde dicit sapiens: Ante iudicium, para iustitiam. (Eccli. 18. c) Tertio, in illo iudicio tam tremendo, vel sententia tremenda iudicis, nota seueritatem, vel inflexibilitatem. Vnde dicitur: Et quis poterit cogitare diem aduentus (Malac. 3.)

A eius, aut quis stabit ad videndum eum? Tanta namque erit tunc iudicis seueritas, & inflexibilitas, quod si beata Virgo, & omnes Angeli, & sancti, & sanctæ genua flecterent, & cum lacrymis orarent pro aliquo qui esset in mortali peccato, iudex non exaudiret eos, quia dicitur: Zelus & furor viri non parcet in die iudicij, nec acquiescet cuiuscumque precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. (Prou. 6. d)

Executio sententiæ finalis iudicij. QVARTO, & vltimo, in isto tremendo iudicio facta statim executioni dabuntur. De executione illius sententiæ nota specialiter tria. Primo multitudinem, & potentiam ministrorum, qui parati erunt ad verbum
B iudicis exequendũ, quia dicitur: In consummatione sæculi exibunt Angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium. (Matt. 13. g) Secundo, in ista executione nota impotentiam & angustiam reproborum, quia nulla erit via ad euadendum. Vnde dicit Augustinus: O quàm angustæ erunt vndique reproborum viæ. Superius erit tunc Iudex iratus, inferius chaos inferni horrendum: a dextris accusantia peccata, a sinistris infinita dæmonia ad supplicium trahẽtia: intus conscientia vrens, foris mundus ardens: miser peccator sic deprehensus quo effugiet? latere erit impossibile, apparere intolerabile, & ideo dicitur, quod desiderabunt
C homines mortem, & fugiet mors ab eis. (Apoc. 9. b) Tertio nota in ista executione defectum, & carentiam omnium auxiliorum. Tunc enim Christus, qui tantum misericors est, quòd pro peccatoribus tradidit semetipsum, ridebit in damnatione eorum, in cuius persona dicitur: Ego quoque in interitu vestro ridebo. (Prou. 1. f) Sanctĩ etiã, qui se pro salute omnium morti exposuerunt, non compatientur tunc miseriæ reproborum, sed potius gaudebunt in damnatione eorum, iuxta illud: Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, &c. (Psal. 57. b) Sicut enim nunc est tempus clementiæ, sic erit tunc tempus vltionis,
D & vindictæ, dicente Domino: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. (Psal. 74. a) Et hæc de iudicio vltimo dicta sufficiant.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS DECIMVS.

De pœnis inferni, atque gloria paradisi.

E

TITVLI HVIVS CAPITA.

F

De pœnis inferni. Cap. I.

POST tractatum generalis iudicij, sequitur videre de pœnis inferni, & gloria paradisi. Ista est enim vltima diæta, scilicet a iudicio ad infernum, vel ad cælum. Nam reprobi faciunt pessimam diætam de iudicio ad æternum supplicium. Iusti verò faciunt optimam diætam a iudicio ad regnum æternum. *De pœnis reproborũ quinque notanda sunt.*

PRIMO igitur, dicendum est de pœnis, & supplicijs repro-

reproborum: de quibus notanda sunt quinque, scilicet primo pœnarum acerbitas, secundo pœnarum diuersitas, tertio pœnarum diuturnitas, quarto pœnarum vniuersitas, quinto pœnarum inutilitas.

Acerbitas æterni cruciatus. *Epist. 206. apud Aug. to. 2.* *Luc. 13. f*

PRIMO igitur pœnæ reproborum erunt acerbissimæ, & intolerabiles. Grauissima enim pœna, quæ in hoc mundo potest tolerari, minor est pœna purgatorij, vt dicit Augustinus in quodam sermone: quanto magis pœna inferni? In signum huius vehementis doloris dicit Saluator in Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

Diuersitas pœnarum inferni. *Isa. 66. g* *Psal. 10. b* *Iob. 24. c* *Isa. 65. b* *Luc. 16. e* *Greg. hom. 39. in Euãgel. ante med.* *Idem lib. 6. Mor. c. 16. statī à principio.* *Mat. 18. A* *Iob. 10. d*

SECVNDO, pœnæ inferni erũt diuersæ, vnde nota, quòd in sacra scriptura inueniuntur nouem pœnæ. Prima est pœna ignis. Secunda pœna est vermis. Ignis ardebit carnem, vermis ardebit mentem. De istis duobus simul dicitur. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Tertia pœna est fœtor, vt dicitur: Ignis sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum, idest pœnæ eorum. Quarta pœna est frigus quia dicitur: Transibunt ab aquis niuium, ad calorem nimium, qui erit maxima pœna, mutatio subita: quia natura mutationes non patitur repentinas, vt dicit Hypocrates. Quinta pœna erit fames maxima, iuxta illud. Serui mei comedent, & vos esurietis. Ibi namque est tanta inopia, quod neque guttam aquæ poterunt habere, vt legitur de diuite epulone sepulto in inferno. Vnde Gregorius: Guttam aquæ petijt, qui micam panis Lazaro negauit. Maxima pœna erit fames, quæ ibi erit, & magis immortalis est carentia visionis diuinæ. Vnde Gregorius: Immortalis ibi fames interficit, quia faciem suam Saluator eis abscondit. Sexta pœna est tortor, vel potius tortores, quia dicitur: Tradidit eum tortoribus donec redderet vniuersum debitum. Septima pœna est horror. Vnde: Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Et ista erit maxima pœna, quia videmus si nunc appareret nobis vnus solus diabolus, magnus horror, & quasi intolerabilis esset: quid ergo erit tunc cum tot horribiles apparebunt? Octaua pœna erit tenebra, in qua incarcerabuntur, & ligabuntur reprobi, quia dicitur: Ligatis pedibus, & manibus eius, proijcite eum in tenebras exteriores. Et Gregorius dicit in moralibus: Ignis infernalis concremationem habet, & non lucem. Nona pœna, & quasi principalis erit dolor, quia in illis pœnis, non solum erit acerbitas, sed contrarietas. Vnde dicit Gregorius in moralibus libro nono: Horrendum enim erit reprobis, ibi dolor cum formidine, flamma cum obscuritate, mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors viuit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Mors perimit, & non extinguit, & dolor cruciat, & pauorem non fugat. Et ratio est quia cum peccator, & diabolus in culpa consentiant, iustum est, vt creaturæ in reproborum pœna conueniant.

Matt. 22. b *Greg. lib. 9. Mor. c. 28.* *Idem lib. 9. Mor. c. 39. circ. med.*

Dolor inest dãnatis ex quattuor causis. *Psal. 48. d* *Hiere. 8. g* *Isa. 65. a*

Et notandum, quòd a diuersis causis, ipsis reprobis inest dolor. Sunt autem quattuor causæ doloris. Prima est, quia amiserunt bona temporalia huius mundi. Vnde in Psalmo: Cum interierit homo, non sumet omnia, nec descendet cum eo gloria eius. Secunda causa est, quia tempus perdiderunt. Vnde: Transit æstas, & facta est messis, & non saluati sumus. Damnati namque darent libenter totum mundum pro vno momento temporis, si possent habere ad pœnitendum. Tertia causa est, quia visionem & gloriam Dei perdiderunt. Vnde dicit Chrysostomus, quòd omnes gehennæ cruciatus sunt carentia visionis Dei. Quarta causa est, quia inferni vilitatem & miseriam acquisierunt. Est enim locus infernalis tenebrosus, & penuriosus. Quod erit maxima pœna diuitibus, & hominibus voluptuosis & magnatibus, quia in vita habuerunt domos sine fumo, & ibi erit fumus continuus, quia dicitur: Fumus eius in furore meo. De istis pœnis dicit Bernardus in sermone de negotio spirituali: O gehennalis regio fugienda, vbi ignis ardens, A frigus rigens, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles, confusio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles facies dæmonum. Totus tremo ad huiusmodi regionis memoriam.

Bern. ser. de quinque region. post post med. & ser. in festo S. Nicol. cir. fin.

Pœnarum inferni diuturnitas. *Matt. 24. d* *Isa. 33. c* *Greg. lib. 4. Dial. c. 44. ante med.*

TERTIO est ibidem pœnarum diuturnitas. Pœnæ enim infernales erunt diuturnæ, immo sempiternæ, quia dicitur: Quis ex vobis poterit habitare cum ardoribus sempiternis? Discedite a me maledicti in ignem æternum. Dicit Gregorius, quòd ad magnam iustitiam iudicis pertinet, vt numquam careant supplicio, qui numquam dum viuerent voluerunt, carere B peccato. Et illud est summe horrendum in ista pœna, quòd sit maxima & æterna. Si enim damnati singulis diebus flerent, & in fletu emitterent modicam lacrymam, plus de aqua per processum temporis de oculis vnius damnati exiret, quàm sit aqua totius mundi. Cuius probatio est, quia illa aqua est infinita: aqua autem totius mundi est finita.

Vniuersitas pœnarũ in inferno. *Matt. 10. c* *Matt. 13. g* *Luc. 13. f*

QVARTO est in inferno pœnarum vniuersitas. Sunt enim quidam dicere volentes, quòd in inferno vniuersæ partes hominis, tam corporis, quàm animæ, post diem iudicij erunt in igne, quia dicitur: Timete eum, qui postquam occiderit, potest corpus & ani- C mam perdere in gehennam ignis. Nunc autem videmus, quòd homo non posset sine maximo tormento ignem in parte vnius digiti sustinere per vnam horam: quantus ergo erit dolor quando totus homo ardebit in igne? Vnde in signum istius maximi doloris dicit Saluator frequenter in Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

Pœnæ inferni quomodo inutiles, & infructuosæ. *Sap. 5. a*

QVINTO & vltimo istæ pœnæ infernales erunt inutiles, & infructuosæ. Pœna enim præsentis vitæ breuis est, leuis, & fructuosa: sed futura est longissima, & grauissima, & infructuosa, quia si damnatus flen- D do, tantum de lacrymis emitteret, quantum est de aqua in mari, non sufficeret ad lauandum maculam vnius peccati mortalis. Erunt tamen intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes, vt dicitur. Et tamen infructuose, quia in inferno erit stimulus pœnitentis, nulla tamen erit correctio voluntatis. Exemplum de sancto patre, qui orauit pro diabolo, & responsione Domini, & obstinatione diaboli. Et hæc de pœnis inferni dicta sufficiant.

De gloria Paradisi. *Cap. II.*

E POst tractatum de pœnis inferni sequitur vltimo videre de gloria paradisi. Hæc enim, est finis vltimæ diætæ, quia finis est omnium desideriorum. De qua ad præsens tria sunt dicenda, scilicet valor impretiabilis, decor inæstimabilis, honor infrangibilis.

Isa. 64. b *1. Cor. 2. b* *1. Cor. 6. d* *Eccli. 43. e*

PRIMO igitur istius gloriæ cælestis est valor impretiabilis, quia dicitur: Oculus nõ vidit, Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Et illud: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Valor autem istius gloriæ cælestis attenditur in hoc, quòd ita care Deus vendit eam suis amicis. Constitit enim Petro martyrium crucis. Paulo constitit decollationem capi- F tis. Est autem verissimum, & certum, quòd Deus non decipiet vnum amicorum suorum, & quod plus est, ipse Christus emit gloriam illam pro amicis sub tormẽto & ignominia crucis. Est enim certissimum, quòd Deus Pater non decipiet vnigenitum filium suum, in emendo illud regnũ. Cum ergo, illud regnum tantum constiterit filio Dei & alijs eius amicis, certũ est, quòd res maxima est & impretiabilis valoris. Vnde dicitur: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro.

SECVNDO, gloria illa cælestis est decoris inæstimabilis. Vnde dicitur: Pulchritudinem coloris eius admirabitur sensus. Ex duobus potest colligi decor illius regni. Primo ex decore rerum naturalium inferiorum,

Digitized by Google

riorum, quas Deus vult ita decorare ficut videmus, quòd lilium in hieme apparet vile, & postea decoratur in vere & æstate. Vnde dicitur: Considerate lilia agri, &c. Secundo apparet decor illius gloriæ ex rebus artificialibus, ficut videmus, quòd ligna lapides & metalla per se videntur vilia, & quasi terrea, sed efficiuntur per artificem pulchra & splendida, quando sunt polita & deaurata. Quantum igitur faciet summus artifex, cuius sapientia est infinita in decorandis amicis suis beatis in illa cælesti gloria? Ideo dicitur, Si fenum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, sic Deus vester: quanto magis vos modicæ fidei?

Mat. 6. d

Mat. 6. d

TERTIO, gloria cælestis est honoris insuperabilis. Quod probatur ex quattuor. Primo, quia omnes sancti erunt reges, suæ voluntatis omnipotentes: vt dicit Anselmus. Ideo dicitur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est, &c. Secundo, quia omnes erunt filij charissimi & heredes Dei, & coheredes Christi, vt dicit Paulus. Tertio, quia erunt omnes, quasi Domini. Christus etiam in propria persona honorabit eos, quia dicitur: Præcinget se scilicet Christus, & transiens ministrabit illis, & faciet illos discumbere. Sicut filius regis consueuit in propria persona seruire, quando vult multum suos nobiles honorare. Quarto quia omnes erunt dij, ficut dicitur in Psalmo: Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes. Et hoc quia diuinitas erit in sanctis & multitudine vel magnitudine dilectionis quæ transformat amantem in amatum, vt dicit philosophus. Et Augustinus dicit: Vnusquisque talis est, quale est dilectum. Si autem terram diligis terra es, si autem Deum diligis, quid dicam Deus eris, non audeo dicere ex me, sed per scripturam quæ dicit: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.

Anselm. lib. de simil. c. 68.
Mat. 25. c
Rom. 8. c
Luc. 12. e
Psal. 81. b
Aug. in 1. cã. Ioã. ho. 2. in fi. to. 9.
Psal. 81. b

ITEM in illa cælesti curia considero alia tria, scilicet locum summe gloriosum, sertum summe speciosum, & fructum summe speciosum. Primo igitur in illo cælesti regno erit locus summe gloriosus, quia quilibet sanctus erit in loco, in quo est ipse Dei filius, quia dicitur: Vbi sum ego, illic & minister meus erit. Secundo in illo cælesti regno est sertum speciosum, vel corona, quia dicitur in Psalmo. De quolibet sancto: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Iste lapis est margarita illa, quam qui inuenit, vendit omnia, & emit eam, vt dicit Matthæus.

Ioan. 12. d
Psal. 20. a
Mat. 13. f

Corona Sanctorum duplex.

Et nota, quòd duplex est corona sanctorum, scilicet aurea & aureola. Aurea dicitur præmium substantiale, quod consistit in tribus, scilicet in visione Dei clarissima, in fruitione suauissima, & in intentione securissima, de qua dicitur: Corona aurea super mitram eius, quæ est ornatus Pontificum. Quia omnes sancti non solum erunt reges omnipotentes suæ voluntatis, sed etiam erunt sacerdotes, & Pontifices, offerentes Deo semper sacrificium laudis. Et ideo dicitur: Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Alia corona dicitur aureola, id est coronula parua, & ista aureola secundum doctores dicitur, quædam gloria accidentalis, quæ debetur sanctis, ratione operis excellentis. Datur enim tribus generibus operum. Datur enim virginibus, & hæc est florea. Datur martyribus & hæc est gemmea. Doctoribus & hæc est stellata. Aureola florea datur virginibus, quia honore virginitatis floruerunt. Vnde dicitur in psalmo de virgine virginum Christo, & agno quem virgines sequuntur: Gloria & honore coronasti eum. Aureola gemmea datur martyribus, quia instar lapidis fortissimi & pretiosi fuerunt. Vnde dicitur: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Aureola stellata doctoribus, quia cælestia docuerunt. Vnde dicitur: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Et qui ad iustitiam erudierunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et de muliere gloriosa dicitur: Quod erat amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duo-

Eccl. 45.
Apoc. 5.
Psal. 8. b
Psal. 20. a
Dan. 12. b
Apoc. 12. a

A decim. Mulier amicta sole est anima doctoris iustitiæ, & sapientiæ diuinæ, quæ per pedes figurantur, habent plenam pietatem, quæ per lunam intelligitur, quæ est valde humida. Corona stellarum significat aureolam doctorum. Vnde & erant stellæ duodecim in corona, quia duodenarius numerus abundans est, in quo intelligitur, quòd doctrina sacræ scripturæ est abundãtissima omnis iustitiæ, sicut fuit doctrina Christi, qui fuit doctor doctorum, de cuius doctrina dicitur: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Peccatores autem, & reprobi, qui munditia

Matt. 5. e

B castitatis abundant, vt virgines: nec fortes, nec perseuerantes fuerunt in amore Christi, sicut martyres: nec veritatem portauerunt in ore, vt doctores, aureolam non habent. Et quia gratiam Dei hic non habuerunt, idcirco auream gloriam substantialis præmij non habebunt. Et si omni corona aurea & aureola carebunt, quid aliud erit, nisi quod pro loco coronæ æternæ felicitatis, coronabuntur corona æternæ calamitatis, iuxta illud quod dicitur: Coronans coronabit te tribulatione. Tertio in illa cælesti gloria benedicta, erunt fructus optimi & vberrimi. Vnde nota, quòd in sacra scriptura inueniuntur tres fructus differen-

Isa. 22. e

C tiæ, scilicet fructus crucis triumphalis, fructus gratiæ spiritualis & fructus gloriæ immortalis, & quilibet est in quadruplici numero.

De duodecim fructibus crucis & passionis Christi Domini. Cap. III.

PRimo igitur sunt duodecim fructus crucis, & passionis Christi. Primus fructus, est dæmonum expugnatio, quia abstulit eis totum mundi principatum. Iuxta illud, quod dicitur: Nunc principes mundi huius eijcientur foras. Secundus fructus, est carce-

Ioan. 12. e

D ris inferni confractio. Vnde Psalmista: Attollite portas principes vestras, & eleuamini &c. Tertius fructus, est mortuorum, & peccatorum suscitatio, nam dicitur: Sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quartus fructus, est captiuorum redemptio, dicente Paulo: Empti enim estis pretio magno, glorificate. &c. Quintus fructus est, inquinatorum mundatio: Dilexit enim nos, & lauit nos in sanguine suo. Sextus fructus, est cæcorum illuminatio. Vnde dicitur: Tunc aperientur oculi cæcorum. Septimus fructus, est tepidorũ & frigidorũ calefactio. Vn-

Psal. 23. b
1. Cor. 15. e
1. Cor. 6. d
Apoc. 1. b
Isa. 35. b

E de dicitur: Non est qui se abscondat a calore eius. Octauus fructus, est deformium, & turpium decoratio. Vnde in Psalmo dicitur: Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Nonus fructus est sitibundorum, vel sitientium potatio, & recreatio: Sanguis meus vere est potus. Decimus fructus, est Patris placatio, vnde dicitur: Accessistis ad sanguinis aspersionem melius clamantem quàm Abel clamauit vindictam. Iuxta quod dicitur: Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra scilicet iustitiam & vindictam peccati, sed sanguis Christi clamauit melius, scilicet misericordiam, quia peccatores Deo patri reconciliauit.

Psal. 18. b
Psal. 50. b
Io. 6. b
Hebr. 12. e
Gen. 4. b

F Vndecimus fructus, est ianuæ paradisi apertio. Vnde dicitur: Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli, quæ scilicet facta est aperta in apertione lateris Christi. Eodem namque tempore aperta est porta paradisi, Domino scilicet moriente, quæ clausa fuerat Adam præuaricante in hora nona. Duodecimus fructus, est hereditatis cæli acquisitio & confirmatio, quia vt dicitur: Hic est sanguis noui testamenti. In veteri testamento sanguine conferebantur terrena: in sanguine autem noui testamenti, id est passionis, confertur hereditas æterna. De isto fructu multiplici dicitur in psalmo: Et erit, scilicet crux Christi, tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, id est gratiarum abundantiam, quæ sine mensura

Mat. 26. e
Psal. 1. a

Digitized by Google

Psal.1.a mensura fuerunt in Christo, quod fructum suum dabit in tempore suo, id est in tempore mortis suæ sacratissimæ & benedictæ. Secundo sunt duodecim fructus gratię spiritualis, de quibus dicitur: Fructus autem spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. *Gal.5.d* Et de istis duodecim fructibus dictum est superius in tractatu de fructibus Spiritus sancti Titulo octauo, ideo nihil ad præsens addemus.

De duodecim fructibus gloriæ immortalis. Cap. IIII.

TERTIO sunt duodecim fructus gloriæ immortalis: Primus fructus, est sanitas absque infirmitate: Qui sanat omnes infirmitates tuas. *Ps. 102. a* Secundus fructus, est iuuentus sine senectute. Vnde in Psalmo dicitur: Renouabitur vt aquilæ iuuētus tua, id est Christi, *Ibidem.* quia in ætate Christi triginta triū annorū semper manebunt sancti, vt dicit Apostolus: *Ephes. 4.b* Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Tertius fructus, est satietas sine fastidio. vnde ait Psalmista: *Psal.16.c* Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quartus est, libertas sine seruitute. Vnde dicitur: *Rom.8.d* Creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Quintus fructus, est pulchritudo absque deformitate. Vnde Apostolus: *Phil.3.d* Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Sextus erit impassibilitas vel immortalitas. Vnde dicitur: *Isa.25 b* Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum. Septimus erit abundantia sine indigentia iuxta illud: *Deut.8.b* Rerum omnium abundantia perfrueris. Octauus, est pax sine perturbatione. Nonus erit securitas absque timore. De his duobus dicitur: *Isa. 32.d* Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. Decimus erit cognitio absque ignorantia. *1.Cor.13.d* Vnde Apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Vndecimus est gloria sine ignominia, teste Paulo qui ait: *Coll.3.a* Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Duodecimus, est gaudium sine tristitia. Sed de isto gaudio nota quod sunt sex causæ præcipuæ, quare sancti gaudebunt, scilicet loci amœnitas, quam possidebunt: iucunda societas, in qua regnabunt: corporis glorificatio, quam habebunt: mundus, quem contempserunt: infernus, quem euaserunt. Isti enim fructus figurantur, per duodecim fructus ligni vitæ, quod erat in medio paradisi, vt legitur in Apocalypsi. *Apoc.22.a* Fructus summe bonos det nobis Christus, qui creauit in cælo.

De amœnitate & pulcherrima structura supernæ ciuitatis Hierusalem. Cap. V.

ITEM in illa cælesti gloria consideranda sunt alia tria, multis suspirijs affectanda, scilicet amœnissima ciuitas, amantissima societas & amplissima felicitas. Primo ergo cælestis gloria habet amœnissimam ciuitatem. Vnde in psalmo: *Psal.86.a* Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Vnde nota, quòd ciuitas ista est gloriosissima specialiter in tribus. Habent enim figuram valde speciosam, mensuram, spatiosam, & structuram valde pretiosam.

PRIMO igitur ista ciuitas beata est in figura valde speciosa, est enim in quadrum disposita, & formata, vt dicitur in Apocalypsi. *Apoc.21.e* Ciuitas in quadrum posita, & quadrata, figurat soliditatem & securitatem, illius regni cælestis. Sicut videmus, quòd figura quadrata est solidior quàm alia figura, vnde lapides consueuerunt quadrari, & postea in ædificio collocari: ita etiā summus artifex Deus lapides suos, idest viros suos & electos, consueuit quadrare quadratura virtutum, scilicet, prudentia, temperantia, fortitudine, & A iustitia, & sic locare in ædificio regni cælestis.

SECVNDO ciuitas ista est in mensura valde spatiosa. Vnde dicit Bernardus, quòd ad literam quilibet sanctus in cælo empyreo habebit locum suum, sibi assignatum proprium & specialem, magis spatiosum, quàm sit ab oriente vsque ad occidentem. De mensura istius ciuitatis dicitur, in Apocalypsi, quod habet stadia duodecim millia. *Apoc.21.d* Stadium est mensura quinquaginta passuum. *Studium quid.* Quinquagenarius vero numerus in sacra scriptura, remissionem peccatorum significat. Quinquagesimo anno qui dicitur iubileus, secundum legem fiebat remissio debitorum, & reuertebatur quilibet ad B possessiones suas & ad terram patrum suorum, vt dicitur in Leuitico. *Leu. 25. b* Beata ciuitas ista bene mensuratur per stadia, quæ continet, vt dictum est, passus quinquaginta, quia instar iubilei quinquagesimi anni, omnibus istius ciuitatis ciuibus primitus peccata dimittuntur, & sic remissis peccatis, ad possessionem suam, & hereditatem æternam, ad quam erant, vel sunt prædestinati, faciliter reuertuntur. Et ideo quilibet homo debet esse solicitus de peccatis suis, per pœnitentiam delendis: quia alias non posset esse ciuis regni cælestis, quia ibidem dicitur, scilicet, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & C immunditiam. Sed valde notandum est, quòd stadia sunt duodecim millia. Per numerum duodenarium qui est numerus abundans, designatur abundantia meritorum & bonorum operum, sine qua non est aliquis conciuis ciuium supernorum, *Num. 12. quid figuretur.* quia dicit Saluator: *Mat.5.c* Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Iustitia Pharisæorum erat in opere exteriori non interiori virtute, quæ ex timore erat non amore, & ideo erat nimis stricta. Sicut videmus quòd timor habet cor hominis valde constringere, & amor dilatare. Vnde in Psalmo dicitur de virtute charitatis: *Ps.118.m* Latum D mandatum tuum nimis. Per millenarium autem numerum qui est vltimus limes, & terminus numerorū, *Millenari⁹ numerus quid signet.* figuratur eleganter illud cæleste præmium, quod est finis, & quies omnium desideriorum, vt dicit Augustinus. *Psal.16.c* *Aug. li.22. de ciu. Dei c. 30. ante med. to. 5.* Et in psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

TERTIO, illa ciuitas beatissima est structura pretiosissima, quia dicitur in Apocalypsi, quod fundamēta muri ciuitatis sunt omni lapide pretioso ornata. *Apoc.21.d* Vbi notādū est, quòd duodecim lapides pretiosi nominantur, & ponūtur in ædificio huius ciuitatis, scilicet iaspis, sapphyrus, chalcedonius, smaragdus, sardonix, sardius, chrysolitus, beryllus, topazius, chrysoprasus, E hyacinthus, & amethystus. Isti duodecim lapides pretiosi & fundamentales istius ciuitatis cælestis, significare possunt duodecim articulos fidei, quod est fundamentum omnis boni, & præmij futuri vt dicit Apostolus: *Heb.11.a* Fides est sperandarum rerum substantia, idest fundamentum æternorum bonorum. Vel isti duodecim lapides fundamentales signant virtutum perfectiones, quibus anima per gratiam hic perficitur, quibus etiam cæleste præmium fabricatur. Et sicut sunt quattuor ternarij pretiosorum lapidum, sic respondent eis quattuor trinitates perfectionum.

Prima trinitas lapidū est iaspis sapphyrus & chalcedonius, quæ significant fidem quæ debet habere pre- F tiosam & nobilem trinitatem. *Fides.* Fides namque debet esse viuens non mortua, & hoc significat iaspis, qui est viridis coloris. Color enim viridis in herba, vel planta vel arbore, signum est vitæ: & econuerso signum est, quòd vita plantæ deficit quando viror eius marcescit: sic quādo in homine est viror honestatis, & bonæ operationis, tunc est maximum signum cordis viuentis, alias enim fides mortua est & informis, nec est fundamentum ædificij cælestis. Et sicut iaspis fugat phantasmata: sic fides viuens & virens per bona opera, vitat omnia diaboli machinamenta. Fides etiam debet esse cælestis nō terrea, idest de cælestibus bonis, nō de operibus terrenis anxia: cælestis, idest diuinæ non humanæ rationi

Digitized by Google

Greg. hom. 20. in Euã. non longe a prin. rationi innixa, quia dicit Gregorius: Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Et hoc signat sapphyrus qui habet cælestem coloré, sicut cælum serenum. Et sicut nobilis sapphyrus fugat venenosa & mortificat araneam: sic vera fides venenosis suggestionibus resistit, & culpam in corde occidit, ac de corde expellit. Vnde dicitur: Fides purificans corda eorum. Act. 5.b Tertio fides debet esse fortis non infirma, contra persecutiones, & pericula vniuersa, & diabolica nocumenta, quia dicitur de diabolo: Cui resistite fortes in fide. 1. Pet. 5.b Et hoc signat chalcedonius, qui in colore est pallidus, & omnis sculpturæ repulsiuus omni namque sculpturæ resistit & nullã recipit: sic qui habet veram fidem, vtique per pœnitentiam est pallidus & morificatus: sed nullam sculpturam extraneam peccati recipit, sed secũ conseruat solam imaginem Dei, ad quam est creatus. Vnde nota, quod diabolus in illis quibus non inuenit fidem catholicam, vel fortem, in illis sculpit & format figuram leonis, idest peccatum superbiæ. In quibusdam figurã draconis, idest peccatũ inuidiæ. In quibusdam figuram canis, idest peccatũ iræ. In quibusdam figuram talpæ, id est peccatum auaritiæ. In quibusdam figuram asini, id est peccatum acediæ. In quibusdam figuram lupi, id est peccatum gulæ. In quibusdam figuram vrsi, id est peccatum luxuriæ. Contra quod monet Apostolus, dicés: Nolite conformari huic sæculo, idest peccatis quæ sunt in hoc sæculo. Rom. 12.a

SECVNDA trinitas lapidum est smaragdus, sardonyx, & sardius. Et isti tres lapides pretiosi signant spem, quæ habet similiter nobilem claritatem. Est enim Spes veniæ, spes gratiæ, & spes gloriæ. Spes triplex. Spes veniæ figuratur per smaragdum qui colorem habet viridem & gratiosum, & curat diuersas infirmitates & specialiter morbum caducum. Color viridis & gratiosus in smaragdo signat virtutem gratiæ, quæ incipit per spem veniæ reuiuiscere in viro pœnitenti & contrito. Et sicut color smaragdi est valde gratiosus, sic conuersio peccatoris per pœnitentiam reuiuiscentis, est gratiosa Deo & Angelis. Vnde dicitur: Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Luc. 15.b Et sicut smaragdus fugat febres & curat morbum caducum: sic spes veniæ fugat tentationes, & sanat omne peccatum, quia vt dicitur in psalmo: Non delinquent omnes qui sperant in eo. Psal. 33.d Et in Prouerbijs dicitur: Septies in die cadit iustus & resurget. Prou. 24.b Septies in die cadit per ruinam septiformis culpæ, scilicet superbiæ, iræ, auaritiæ, accediæ, gulæ, inuidiæ, & luxuriæ, & tamen resurget, in virtute, & in efficacia septiformis gratiæ. Spes autem gratiæ, est qua quis non confidit de viribus proprijs, nec de diuitijs, sed solum de gratia Dei, vt dicitur: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem, brachium, id est, carnalem hominem, fortitudinem. Hier. 17.a Et sequitur: Beatus qui confidit in Domino, & est Dominus fiducia eius. Talis qui non solũ sperat in omnibus bonis & in malis, nisi de sola gratia Dei, recte figuratur per sardonycem. Nam sardonyx est tricolor, in imo niger, in medio candidus, in supremo rubicundus. Quia spes gratiæ facit tria bona in sperante. Facit enim ima, id est, terrena nigrescere & contemnere, & ima inferni timere. Facit in medio, id est, in corde candidum, id est, castum esse, iuxta illud Psalmi: Cor mundum crea in me Deus. Psal. 50.c Facit etiam in supremo, idest, in Deo rubescere per charitatem, & vino dilectionis Dei, & proximi odoriferum esse dicitur: Super vinum, id est, plusquam vinum, diligunt, te. Can. 1.a Et sicut sardonyx facit hominem humilem & pudicum & charitatiuũ: sic spes diuinæ gratiæ facit hominem descendere, & de proprijs meritis non superbire, & in solo Deo sperare, quia specialiter de præsumentibus de se dicitur in psalmo: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua. Psal. 51.a Spes gloriæ, est certa & secura expectatio futuri & æterni boni, ex

A gratia & meritis proueniens, vt dicit magister sententiarum. Mag. lib. 3. Sent. d. 26. in prin. Ista gloria figuratur per sardium, qui est rubei coloris, eo quod spes regni cælestis fuit martyribus, causa effusionis proprij sanguinis. De quibus dicitur: Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni, id est Christi, Apoc. 7.d passionis sanguine rubicundi, iuxta illud quod dicitur: Quare rubrum est vestimentum tuum? dicitur in persona Dei patris, Isa. 63.a id est, quare corpus tuum per innocẽtiam candidum est passionis sanguine cruentatũ? Et sicut sardius gaudium accendit, & timorem expellit, hominem audacem reddit: ita ad litteram spes gloriæ accendit in homine gaudium spirituale & cæleste

B & expellit timorem mundanum, & humanum & seruilem. quia vt dicitur: Perfecta charitas foras mittit timorem. 1. Io. 4. d & tandem hominem reddit audacem, scilicet contra hostium tribulationem & persecutionem de Domino præsumentem, vt dicitur: Non derelinquis præsumẽtes de te, & de sua virtute gloriantes humilias. Iudith. 6.d

Tertia trinitas lapidum est, chrysolitus, beryllus, & topazius. Isti tres lapides significant charitatem, quæ habet similiter suam nobilissimam trinitatem. Charitas. Debet enim charitas habere tria, scilicet speciosam puritatem, fructuosam bonitatem, & candidosam veritatem.

C Debet enim charitas esse puritate speciosa, vt non sit immunda: bonitate fructuosa, vt non sit dilectio vana: & veritate radiosa, vt non sit dilectio ficta. Istam trinitatem nobilem charitatis describit Apostolus, dicens: 1. Tim. 1.a Finis præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Virtus enim charitatis, vt dictũ est, est speciosissimæ trinitatis, ideo dicitur, *De corde puro:* est fructuosissimæ bonitatis, ideo dicitur, *De conscientia bona:* est, radiosissimæ veritatis, ideo dicitur, *De fide non ficta*. Primo igitur, charitas debet esse puritate speciosa, & de corde puro, vt non solum sit dilectio impura, vel immunda, vel coinquinata

D siue luto cupiditatis qualis est amor diuitiarum temporalium, siue fumo vanitatis, qualis est amor pomparum sæcularium. Talis charitas figuratur in chrysolito qui est gemma valde nobilis, scintillas emittens & ignis capacissima: quia si iuxta ignem ponatur citissime inflammatur. Certum est enim quod ignis est purissimæ virtutis. Est enim virtus ignea charitatis instar ignis: quia sicut ignis aufert omnem rubiginem & impuritatem de auro & argento, & omni metallo, & reddit ipsum purum & lucidum: sic charitatis incendium tollit de corpore humano omnem fœtorem peccati, & facit ipsum mundum. Sicut enim chrysolitus est amatiuus, & capax ignis, quia iuxta ignem

E positus ad se trahit & rapit ignem: sic cor purum cum appropinquat ad Deum qui est ignis consumens secundum Apostolum; Heb. 12.g sentiens ignem diuinum statim ardentissimo desiderio instar chrysoliti, rapit & trahit in se diuinam dilectionem. Incorruptio, enim facit esse proximum Deo, vt dicitur. Sap. 6.d Appropinquatio ad Deum facit ignem diuinum rapere & trahere ad seipsum. Et ideo Saluator noster, vt nos posset igne suæ charitatis incendere, dignatus est nobis appropinquare. Luc. 12.f Vnde dicitur: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi, vt ardeat? Secundo, charitas debet esse

F in bonitate fructuosa, & cõscientia bona, vt non sit dilectio inutilis & vacua. quia dicitur: Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. 1. Ioa. 3. d Et Gregorius in Moralibus: Est apud Greg. hom. 30. in Euã. ante med. Amor Dei numquam est otiosus. Operatur enim magna si est: si autem operari renuit, amor non est, quia probatio dilectionis exhibitio est operis. Iste amor signatur per beryllum, qui est lapis viridis & aliquantulum pallidus, & in figura sex angulorum est politus: quia qui habet charitatem, debet ad proximum virere per honestam conuersationem: debet pallescere ad seipsum, per carnis mortificationem: debet etiam sex angulos habere, ad pauperem & egenum, per compassionem, & operum misericordiæ exhibitionem, quæ sunt in numero septenario vt di-

Digitized by Google

vt dicitur. Saluator noster qui est verus iudex, qui de ipsis in iudicio habet quærere rationem,& dicere: Esuriui & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Nudus eram,& cooperuistis me. Hospes erã & recepistis me. Infirmus fui & visitastis me. In carcere fui & venistis ad me. Tertiò, charitas debet esse veritate radiosa,& fide non ficta, vt non sit dilectio simulata, aut palliata, sed luminosa, quia dicitur: Qui diligit fratrem suum, in lumine manet: quia qui charitatẽ habet, per exemplum bonæ conuersationis,& honestatis lucet. Hanc figurat topazius, qui in duobus coloribus, scilicet aureo,& æthereo splendet,& omniũ gemmarum superat claritatem, & in conspectu sui prouocat aspicientem. Duo colores topazij signant dilectionem Dei, & proximi. Aethereus color signat dilectionem Dei,& aureus dilectionem proximi: quia vnus est color cælestis,& alius terrenus, quia in his duobus tota lex pendet. Et sicut topazius superat omnem claritatem omnium gemmarum: ita charitas est maior omnium virtutum, vt dicit Apostolus. Et sicut topazius recipit in se qualitatem omnium gemmarum: sic charitas facit omnium opera virtutum. Quia dicitur: Charitas patiens est,& ita exercet opus patientiæ. Benigna est,& ita exercet opus benignitatis,& misericordiæ. Et sequitur: Omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Vnde Prosper dicit in libro de vita contẽplatiua, quòd charitas est mens & anima omnium virtutum: quia ipsa est sicut anima,& virtutes animæ sunt potentiæ siue mentis. Quia sicut anima facit oculum videre, aurem audire, pedes ambulare,& sic de alijs: ita charitas facit oculum mentis ad pauperes aperire, aures, diuina præcepta audire,& manibus opera iustitiæ exercere: & ita de omnibus alijs bonis quæ charitas tamquã sibi propria vult omnia adimplere.

Mat.25.c · *1.Ioan.2.b* · *1.Cor.17.d* · *1.Cor.13.b* · *Prosper. de vita contẽpl. lib. 3. c. 18.*

Iustitia. Quarta trinitas lapidũ pretiosorum est chrysoprassus, hyacinthus,& amethystus. Ista trinitas lapidum signat iustitiam,& æquitatem generalem, quæ splendor est omnis virtutis, ex qua omnes viri boni omnia bona nominantur, vt dicit Tullius de officijs. Ista similiter habet quandam nobilitatem. Cum enim iustitia sit virtus vnicuique reddens, quod suum est, vt ait Ambrosius libro de officijs: Iustitia est virtus vnicuique quod suum est reddens. Reddit igitur, omnis homo per iustitiam sibiipsi continentiã, proximo amicitiam, & Deo honorificentiam. Primo iustitia reddens homini cõtinentiam, significatur per chrysoprassum, qui est lapis igneus de nocte,& aureus de die: in quo significatur continentia viri iusti, qui semper est splendens, siue in aduersitate tentationum, quæ figuratur per noctem, siue in prosperitate deliciarum, quæ significatur per diem. Nam istis duobus præcipue cõtinentia, vel castitas impugnatur, scilicet tentationibus hostis & fomentatione carnis. Nam plures vincuntur in prosperitate deliciarum, quàm in aduersitate tentationum, iuxta quòd dicitur in psalmo: Cadent a latere tuo mille,& decem millia a dextris tuis. Latus autem sinistrum signat tentationes diaboli, dextrum vero significat delicias mundi. Pauciores igitur sunt, qui cadunt in aduersitate tentationum, & plures qui labuntur in temporalibus abundantijs. Bene autem est iustitia instar chrysoprassi ignea & aurea: quia ad custodiã castitatis occurrit iustitia duobus modis, scilicet rectè ascendendo ad cælum sicut ignis, considerando bona cælestia & æterna, ne forte illa per momentaneam luxuriæ delectationem amittat. In persona talium dicitur in psalmo: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Et respõdet: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiã. Nullum opus videtur maius esse iustitia, quæ delectationi momentaneæ bona cælestia, & æterna præfert. Occurrit etiam vir iustus custodia castitatis instar auri, quòd est ponderosissimum, quando rectissime, & velociter descendit ad centrum, idest ad infernum, considerando ne forte delectatione momentanea, & modica, incurrat æterna supplicia, quia dicit Gregorius: Momentaneum est quod delectat, sed æternum quod cruciat. Ita descendebat ad infernum Ezechias, vt dicitur in Isaia: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Optime namque consuluit pro dimidio dierum suorum, quod vadat homo ad infernum in dimidio viæ suæ, idest dum est iuuenis & sanus, & hoc per diligentem considerationem, vt postea non descendat in fine vitæ suæ, per æternam damnationem. Secundo iustitia reddens proximo amicitiam signatur, per hyacinthum, qui est lapis pretiosus, habens colorem cæruleum, quasi cælum. Iste lapis conformat se aeri. Vnde in nubilo est nubilus, in sereno est serenus. Color cælicus vel cæruleus in hyacintho significat diuinum amorem cælestem per desiderium in viro iusto. quia amicitia quæ impẽditur proximo, debet radicari in cælo, idest in amore diuino. Iuxta quod dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Quia vt ait Gregorius: Ille charitatem veraciter habet, qui amicum diligit in Deum, & inimicum diligit propter Deum. Bene autem hyacinthus est in nubilo nubilus, & in sereno serenus: quia vir iustus semper vult gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt ait Paulus. Tertiò, iustitia reddens honorificentiam Deo, signatur per amethystum, qui inter omnes gemmas purpureas obtinet principatum: sic & iustitia est præclarissima virtutum, vt ait Philosophus in ethicis. Amethystus est etiam ex colore purpureo,& violaceo permixtus,& flammas ex se emittit: quia vir iustus qui vult Deum honorare, debet habere tria, debet esse instar amethysti purpureus, sicut rosa, id est iucundus in laude diuina: Quia rectos decet collaudatio, vt dicit Psalmista. Debet etiam esse violaceus, scilicet sentire modica de seipso & magna de Deo, vt dicit Saluator in Luca: Cum omnia bene feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Debet etiam vir iustus esse flammeus, sicut Elias, qui erat quasi ignis, cuius verbum sicut facula ardebat, vt dicitur in Ecclesiastico. De cuius zelo flammeo dicitur: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, & hoc est proprium opus iustitiæ, scilicet pro diuino amore zelare.

Cic. de offic. lib. 3. · *Amb. lib. 2. de offic. c. 9. tom. 4.* · *Psal. 90. b* · *Psal. 15. d* · *Isa. 38. b* · *Ephe. 3. d* · *Greg. ho. 9. in Euang.* · *Rom. 12. c* · *Arist. lib. 5. Eth. c. 1.* · *Psal. 32. a* · *Luc. 17. c* · *Eccl. 48. a* · *3. Reg. 19. c*

De iucundissima societate & tripudio cælestis ciuitatis Hierusalem. Cap. VI.

SEcundo illa gloria cælestis habet amantissimam societatem, quia sancti coram Deo semper faciunt choream omni iucunditate plenam. Vnde nota, quòd in illa cælesti chorea, vel ballata sunt tria deuotissime consideranda, scilicet innumerabilis cœtus, interminabilis circuitus,& inextimabilis cantus. Vere beata est illa chorea cuius cœtus infinitus, cuius circuitus æternus, cuius cantus felicitas.

Cœtus siue exercitus cælestis. PRIMO igitur in illa cælesti chorea est cœtus, vel exercitus infinitus, id est non nobis, sed soli Deo cognitus. Ibi enim est Christus tamquam monarcha præcipuus. Ibi enim est regina cum puellis, idest virgo virginum, scilicet Maria cum virginibus sanctis. Ibi sunt Angeli tamquam nobilissimi regis domicelli. Ibi sunt Patriarchæ & Prophetæ, sicut collaterales & regis consiliarij quibus tamquam senioribus expertis reuelat ministerium consistorij sui. Ibi sunt Apostoli tamquam regis senescali, habentes plenitudinem potestatis: quia rex reputat factum, quod ipsi faciunt, sibi factum. Ibi sunt martyres sicut strenuissimi regis milites, qui per fidem vicerunt tria regna scilicet mundi, carnis, & diaboli. Ibi sunt sancti Pontifices, confessores, & doctores. Sicut videmus, quòd rex nobilis & illustris, qualis est rex regum & Dominus dominantium, non solum habet milites in aula, sed clericos in capella celebrantes, prædicantes, & orantes. Ad celebrandum habet sanctos Pontifices, ad prædicandum & scribẽdum sanctos doctores, ad orandum

Digitized by Google

dum & psallendum habet sanctos anachoretas, & alios confessores. Vltimo sunt ibi alij sancti & fideles innumerabiles, de quibus omnibus dicitur: Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus populis, & linguis, stantes ante thronum agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. *Apoc.7.b*

Quinque priuilegia beatorum. Prædestinatio æterna. Vbi per ordinem notantur quinque laudes, & priuilegia beatorum, scilicet prædestinatio ab æterno, iustificatio a peccato, contemplatio deuota, conuersatio honesta, & operatio fructuosa. Prædestinatio sempiterna vel æterna innuitur in numero infinito, quia turbam illam magnam nemo dinumerare poterat. Electorum namque numerus est nobis ignotus, & soli Deo agnitus: quia ipse solus scit numerum. Quia vt dicit Apostolus: Nouit Dominus, qui sunt eius. *2.Tim.2.c* *Iustificatio interna.* Secundo, notatur iustificatio interna in illis quattuor scilicet, gentibus, tribubus, populis, & linguis, de quibus electi sunt vocati. In quibus monstrantur quattuor peccatorum differentiæ, a quibus sunt per Dei gratiam iustificati. Ita quòd per gentes designatur peccatum luxuriæ quod in gentibus idolatris regnauit præcipue, vt ait Apostolus. *Rom.1.d* Per tribus designatur peccatũ auaritiæ, quod in tribubus Iacob regnauit valde. Quod patet, quia pro terrenis seruierunt & terrena in promissione acceperunt, vt dicitur in Isaia: *Isa.1.c* Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. &, quod plus, est tantũ cupidi & auari fuerunt, quòd ne terrena perderent, Christum occiderunt, vt patet in Ioanne. *Ioan.11.f* Per populos designatur peccatum superbiæ, quia populus, vt dicit Augustinus, *Aug.lib.9. de ciui.Dei c.24.* est collectio ciuitatis, quæ iuxta sententiã Christi monstrat superbiam, vt patet de illo, qui noluit venire vocatus ad cenam, qui emerat villam, vt dicitur in Luca. *Luc.14.d* Et videmus, quòd populus, idest habitatores ciuitatis populosæ melius consueuerunt resistere, melius acquirere, & magis esse superbi, & pomposi. Per linguas signatur peccatum linguæ. *Contemplatio deuota.* Contemplatio deuota monstratur, in hoc quòd stant ante thronũ, quia contemplantur ante Deum cogitantes assidue qualiter oportet venire ad iudicium suũ. Iuxta quod dicit Apostolus: *2.Cor.5.b* Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. *Conuersatio honesta.* Conuersatio honesta notatur, per hoc, quòd amicti sunt stolis albis, idest vestibus candidæ conuersationis. Iuxta quod dicitur in Canticis: *Cant.5.c* Dilectus meus candidus & rubicundus. Candidus honestate, rubicundus charitate. *Operatio fructuosa.* Operatio fructuosa signatur per hoc, quòd palmę erant in manibus eorum. Palmæ namque, quæ portantur in manibus electorum signant fructus bonorum operum, secundũ quod dicitur in Canticis: Ascendam in palmam, & adprehendam fructum eius. *Cant.5.c*

Circuitus interminabilis choreę cælestis. Secundo, in illa cælesti chorea est considerandus interminabilis circuitus: quia super erit in beatis ingressus, egressus, & regressus. Ingressus ad intuitum diuinitatis: egressus ad aspectum humanitatis nostri Saluatoris, vt habetur in Ioanne. *Io.16.* Et sicut in alijs choreis est vnus ducens totam choream, ita Christus est & erit ille chorealis ductor, ducens ac præcedens illam societatem beatissimam. Et ideo dicitur, quòd agnus, qui in medio throni est, reget eos, & alij sequentur agnũ quocumque ierit. *Apoc.7.d* *Apoc.14.a* Sed sciendum est, quòd illa beata chorea non vadit ad sinistram partem sicut chorea mundi, in signum, quòd est & vadit ad sinistram inferni: sed ista super vadit ad dextram partem, in signum quòd est ad dexteram Dei, quia ad sinistram ponentur reprobi & ad dexteram ponentur electi, vt dicitur in Matthæo. *Matt.25.c* Propter quod dicitur in Prouerbijs: *Prou.4.d* Vias quæ a dextris sunt nouit, id est approbat Deus: quæ autem a sinistris sunt, peruersæ sunt.

Cantus admirabilis cælestis choreæ. Tertio, in illa cælesti chorea est considerandus inextimabilis cantus & admirabilis. Et ideo nota, quòd sicut Christus præcedit gressu, ita præcedet cantu. Et primò cantabit suæ virgini matri, dicens: Quid mihi & tibi mulier? *Io.2.a* quasi diceret: Mihi est diuinitas, & humanitas: & tibi est virginitas, & fecũditas. Mihi diuinitas, & humanitas, quia Deus sum, & homo: & tibi fecunditas, & virginitas, quia mater es & virgo. Mihi diuinitas ex virgine patre, & humanitas ex virgine matre: tibi virginitas sine labe, & fecunditas sine semine. Ad hæc Maria tamquam dulcis tympanistria respondebit dulcissimam cantilenam: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus, &c. *Luc.1.e*

Secundo Christus cantabit angelicis spiritibus cantum, qui scribitur in Psalmo: *Psal.102.d* Benedicite angeli potentes virtute facientes verbum eius, ad annunciandũ vocem sermonum eius. Vos qui estis angeli, idest nuncij discurrentes, vos qui estis potentes, idest mirabilia operantes, qui facitis verbum meum, idest mei imperij obedientes, & alios obedire facientes. Ad hunc cantũ Christi respondebunt sancti angeli cantilenam quæ scribitur in Apocalypsi: *Apoc.7.e* Benedictio & claritas, & sapiẽtia & gratiarum actio, honor virtus & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen. Tibi Christe sit benedictio in incarnatione, claritas in natiuitate, sapientia in prædicatione, gratiarum actio in redemptione, passione, & morte: honor in resurrectione, virtus in ascensione, fortitudo in iudicij consummatione.

Tertio, Christus cantabit patriarchis, & prophetis cantilenã, quã cantauit Moysi in visione rubi: *Exod.3.d* Deus Abraam, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum misit me ad vos. Hoc nomen est mihi in æternum, & hoc memoriale meũ in generatione & generatione. Christus enim ad sanctos Patres & Patriarchas, & Prophetas, specialiter fuit missus, quia de semine electo, scilicet sanctorum Patriarcharũ, & Spiritussancti operatione ex Maria Virgine natus, & quia sanctis Prophetis eius aduẽtus fuit singulariter reuelatus. Vel potius cantet nascendo eis canticum illum gratiosum, *Exo.19.a* qui scriptus est: Vos ipsi vidistis, quid fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos super alas aquilarum. *Et sequitur*: *Exo.19.* Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gẽs sancta. Vos enim submersis Aegyptijs, idest mũdi amatoribus in mari rubro, idest in peccato, & tandẽ in inferno: ad terram promissionis, id est ad hanc terrã viuentiũ promissam adduxi. Et super alas aquilarũ vos portaui, idest in pennis contemplationis angelicæ vos eleuaui ad speculãdum aduentũ meum, & omnia mysteria gratiæ. & hæc cantilena est specialiter prophetarum. Et eritis mihi in regnum sacerdotale, quia a patribus Christus descendit in Virgine Maria, *Exod. vbi supra.* quæ fuit de tribu sacerdotali & regia, quia pater Dominæ nostræ scilicet Ioachim fuit de tribu Iuda, & mater eius Anna fuit de tribu Leuitica, vt patet in historia: & hæc est cãtilena communis Patriarcharum. Et quia Patriarchæ fuerũt reges, & duces, sicut patet in Dauid & filijs suis, Prophetæ vero fuerunt sacerdotes, sicut Samuel, Zacharias, & Ioannes Baptista: ad istud canticũ gratiosum & gloriosum respondebunt sancti Patriarchæ & Prophetæ illud canticum, quod est scriptũ in Apocalypsi, *Apoc.4.b* vbi dicitur quòd quattuor animalia, & vigintiquattuor seniores cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum & soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos in sanguine tuo. *Et sequitur.* Et fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Tu Domine solus dignus es aperire librum Dei patris, scriptum per Spiritum sanctum in pergameno virgineo tuæ carnis. Tu enim aperuisti septem signacula libri, de virgine carnem assumendo, & de virgine nascendo, & in cruce pro nobis moriendo, & ad infernum descendendo, & a mortuis resurgendo, & ad cælum ascendendo, & ad iudicium veniendo. De istis septem articulis tuæ humanitatis manifestasti nobis arcanum tuæ diuinæ miserationis, *Apoc. vbi supra.* scilicet mysterium humanæ redemptionis. Et ideo sequitur cantilena, quoniã occisus es, & fecisti nos Deo nostro regnũ & sacerdotes. Regnum, quia fecisti nos obedire præceptis tuis, sicut regnum obseruat dictum regis: & sacerdotes, quia in mundo fecisti nos offerre sacrificium spiritus tribulati, & tunc in cælo sacrificium perpetuæ laudis pro beneficijs tuis immolamus tibi.

Qvar-

Digitized by Google

Lu c.22.c QVARTO Saluator cantabit sanctis Apostolis dulcissimam cantilenā, quæ scripta est: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut Pater meus disposuit mihi regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Vos estis non serui, sed amici mei, & ego vester socius. Vos discipuli mei estis & ego magister & pædagogus. Vos fratres mei & ego vester charitate germanus. Quia fuistis participes tribulationis meæ, do vobis triplicem dignitatem gloriæ supernæ. Facio enim vos reges omnipotentes cælestes, & hoc est quod dicit: Dispono vobis regnum sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vos per gratiam non per naturam. Facio vos conuiuas cælestis mensæ, vbi humanitas est cibus & deitas est potus, & hoc est quod dicit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Facio vos nihilominus iudices cælestis curiæ. Vnde sequitur: Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes &c. id est diuinum iudicium approbantes, sicut æterni consistorij assessores, iudicantes duodecim tribus Israel, idest vniuersalem multitudinem fidelium: quia infideles iam iudicati sunt, vt dicitur, in Ioanne. Qui signantur hodie per numerum duodecim tribuū Israel, qui solum coluerunt vnum Deum. Ad hanc cantilenam respondebunt sancti Apostoli cantilenam quæ scripta est, quam pro omnibus cantauit Petrus, dicens: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei viui. Credimus in verbo & radio, fidei merito, & cognoscimus claritatem in cælo, quia tu es Christus, idest vnctus oleo diuinæ miserationis, balsamo odoriferæ conuersationis, chrismate dignissimæ consecrationis, regiæ, scilicet & sacerdotalis, filius Dei potestate, æternitate, & maiestate Deo patri æqualis.

Ioan.15.b · Luc.22.c · Luc.22.c · Ioan.3.b · Ioan.6.g

QVINTO Christus rex noster cantabit sanctis martyribus cantilenam illam, quæ scripta, est: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, quasi diceret: sanctis martyribus: Graue fuit martyrij pondus, quo persecutionem passi estis. Dignus fuit martyrij titulus, quia propter iustitiam, non propter culpam sustinuistis. Et ideo magnus fuit martyrij fructus, quoniam vestrum est regnum cælorum. Ad hanc cantilenā respondebunt martyres gloriosi, & dicent cantilenam, quam in persona ipsorum martyrum dicit Apostolus: Et si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinuimus, & cum eo regnabimus, quasi diceret: Labor noster est modicæ passionis, sed magnus est fructus diuinæ fruitionis, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vt dicit Apostolus.

Mat.5.a · 2.Tim.2.b · Rom.8.d

SEXTO, Christus cantabit sanctis Pontificibus & doctoribus & alijs confessoribus & primo. sanctis Pontificibus cantilenam quæ scripta est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Genus electum, per prædestinationem: regale sacerdotium, per subditorum protectionem: gens sancta, per virtutum perfectionem: populus acquisitionis, per exemplorum ædificationem, & diligentiam pastoralem. Postea sanctis doctoribus Christus cātabit illud quod scriptum est: Vos estis sal terræ. Nam sicut sal est sapor omnium saporum: sic expositio catholica doctorum, est quasi condimentum sacrorum eloquiorum. Et sicut omnia cibaria sine sale sunt insipida: sic verba sacræ scripturæ, maxime legalia sacramenta, sine catholica expositione doctorum, videntur simplicibus non esse multum fructuosa. Et sicut sal conseruat carnes a putrefactione vermium, sic doctrina & expositio doctorum conseruat carnales homines a corruptione peccatorum. Vnde propter ista dicitur: Sermo vester semper sit sale conditus.

1.Pet.2.b · Matt.5.b · Col.4.b

SEPTIMO, Christus cantabit omnibus sanctis monachis & anachoretis idest, solitarijs, & omnibus

A alijs confessoribus cantum illum, qui scriptus est in Matthæo: Vos estis lux mundi. Sol dicitur lux mundi ad literam, & sancti confessores dicuntur lux mundi per figuram scilicet, instar solis, mundum illuminantes splendore honestatis, instar solis mundum inflammantes feruore charitatis, instar solis mundum superantes quantitate virtutis. Nam secundum astrologos, sol est octies maior quàm terra: sic sancti viri mundanos excedunt octies virtute & gratia idest octo beatitudinibus, vel virtutibus quas Christus docuit in schola sua tamquam in sua prima lectione, dicens: Beati pauperes spiritu. Istæ namque octo beatitudines sunt quædam gratiæ præsentes, in quibus viri sancti superant homines mundanos & carnales. Ad istam beatam cantilenam omnes vnanimiter Pontifices & alij doctores Christo respondebunt cantum illum dulcissimum, qui scriptus est in Psalmo: Transiuimus per ignem & aquam. Per ignem fortes in aduersis: per aquam humiles in prosperis. Et eduxisti nos in refrigerium felicitatis, scilicet per miserias. Vnde Saluator ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis iugo præceptorum meorum, & ego reficiam vos plenitudine cælestium gaudiorum.

Mat.5.b · B · Matt.5.a · Psal.65.e · Matt.11.d

C OCTAVO cantabit Christus virginibus cantilenam illam: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate. Casta generatio dicitur pudicitia virginalis, & continentia vidualis, & temperantia coniugalis. Istis tribus triplex claritas correspondet. Nam virgines habent claritatem incorruptionis, & aureolæ: viduæ claritatem deuotionis internæ: coniuges claritatem successionis benignæ: & omnes pariter habent claritatem odoriferæ famæ, & opinionis bonæ. Ad hanc cantilenam virgines & continentes respondebunt illud canticum dulcissimum, quod est in Canticis: Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis. Nimis dicitur propter ariditatem D continentiæ, quia dicitur: Scio quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Et ideo dicitur: Quia nemo poterat dicere canticum illud, scilicet virginale nisi illa centum quadraginta quattuor millia, qui empti sunt de terra. Numerus centenarius competit virginibus quibus datur fructus centesimus, vt dicitur in Matthæo. Quadragenarius cōpetit viduis, quia quadraginta signat statutā pœnitētiam. Ideo tam Moyses, quàm Elias, quàm Christus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauerūt. Quaternarius competit coniugatis castitatem amantibus quia secundum doctrinam quattuor euangelistarum obseruare conā E tur coniugalem thorum. Vnde dicit Apostolus: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Millenarius vero competit continentibus quia per millenarium qui est limes, & terminus omniū numerorum signatur cæleste gaudium, quod est finis omnium desideriorum. Vnde dicitur in psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Sap.4.a · Can.1.a · Sap.8.d · Apoc.14.a · Mat.13.a · Heb.13.a · Psal.16.e

VLTIMO Christus cantabit communiter omnibus sanctis illam dulcissimam cantilenam, scilicet: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Venite benedicti patris mei, per gratiæ adoptionem, per quam estis F filij & fratres mei. Quia vt ait Apostolus: Si filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Quod vobis paratum est ab origine mundi, per æternā prædestinationem, per quam estis æterna præscientia electi. Ad istam cantilenam Christi respondebit altissime totus chorus, vel chorea vel ballata sanctorū illū cantū qui rescribitur in Paulo: Regi sæculorū immortali inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Tibi inquā Domine, qui es omniū sæculorū pro nobis tantū humiliatus: tu immortalis qui pro nobis in cruce es mortuus: tu inuisibilis, qui tamē nobis visibilis: tu solus sanctus in maiestate, nobis tamē misericorditer associatus: tu es omnipotēs, pro nobis autē homo factus es. Tibi, inquam, honor ex creatione: gloria ex redem-

Mat.25.c · Rom.8.c · 1.Tim.1.d

redemptione: In sæcula sæculorum, ex æterna saluatione: Amen, ex omnium promissorum tuorum certissima adimpletione. A

Tandem omnes sancti dicent, alter ad alterum, illum sacratissimum hymnum & trisagium gloriosum, quod scribitur in Isaia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, vel exercituum, pleni sunt cæli, & terra gloria eius. Cuius est tanta virtus, quòd qui dicit illum, a morte subitanea, & fulgure, & omnibus tribulationibus est securus, vt ait Damascenus. Propter quod statuit sancta synodus Chalcedonensis, quarta hoc trisagium sanctæ Trinitatis a fidelibus dici, contra omnes stellionatus, id est minas diuinas, vt ait Damascenus ibidē, scilicet Agios, o theos, Sanctus Deus: Agios. Ischyros, Sanctus fortis: Agios, athanatos, eleison, ymas, Sanctus, & immortalis, miserere nobis. In quo trisagio sancti faciunt specialiter tria, scilicet Trinitatem confitentur in vna essentia. Vnde dicit Isaias: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Potestatem, & iudicia admirantur, dicentes: Dominus Deus exercituum. Pietatem & beneficia venerantur, addentes: Plena est omnis terra tam viuentium, quàm morientium, gloria eius, id est misericordia eius, in qua Deus præcipue ostenditur gloriosus, vt exponit Glossa. Vnde dicit Apostolus: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quæ est infinita. Ad quā gloriam nos perducat, & participes efficiat ductor illius choreæ Iesus virginis filius, qui cum Deo Patre, & Spiritu sancto, vni solo Deo viuo, & vero est honor, & imperium maiestatis, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Isa. 6. a — *Virtus Trisagij.* — *Dam. li. 3. orth. fid. c. 10.* — B — *Isa. 6. a* — *Rom. 3. g* — C

APPENDIX DIÆTÆ SALVTIS, quæ applicationem materiarum ipsius diætæ continet ad vsum concionatorum in diebus Dominicis, et festiuitatibus per annum.

D

Dominica I. in Aduentu Domini.

Rom. 13. d

ABICIAMVS *opera tenebrarum, & induamur arma lucis.* &c. In aduentu magni Regis, & Principis expiantur sordes, & parantur vestes: & ideo Apostolus in his verbis per hunc modum, propter summi regis aduentum, ad faciendum hæc duo specialiter nos inuitat. Primo ad vitiorum sordes expurgandas, cum dicit: *Abijciamus opera tenebrarum.* Secundo, ad virtutum vestes præparandas, cum addit: *Et induamur arma lucis.* Primo igitur, debemus expurgare sordes vitiorum, & propter tria, quæ sunt in peccato. Require in materia de peccato in communi. Secundo, debemus vestes virtutum præparare, & specialiter vestem charitatis. Et sicut videmus, quòd vestis nobilior portatur in festis præcipuis. De hac veste quære in materia de charitate. E

Tit. 1. c. 1. — *Tit. 5. c. 2.*

Dominica II. Aduentus.

F

Rom. 16.

Deus autem spe repleat vos omni gaudio. Quoniam a viris spiritualibus sunt debiles sustinendi, & tristes consolandi: idcirco Apostolus in verbis propositis duo facit. Primo enim promittit debilibus sustentationem, cum dicit: *Deus autem spei.* Secundo, tristibus consolationem, cum addit: *Repleat vos omni gaudio.* & in Psalmo: Spera in Domino. sequitur: Et pasceris in diuitijs eius. Primo, dico, quòd spiritualis sustentatio est virtute spei. Quære in materia de spe. Secundo spiritualis consolatio est in gaudio virtutis. Vnde virtus comparatur paradiso. Quære in materia de virtute in communi.

Psal. 36. a — *Tit. 5. c. 4.* — *Ibid. c. 1.*

Dominica III. Aduentus.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est. Rege præsente consueuerunt domicelli, & milites multū alacriter & honeste incedere: ideo Apostolus præuidens regis ęterni præsentiam propinquam ad conuersationem honestam in verbis propositis nos hortatur. Et secundum hoc in verbis istis duo facit. Primo enim hortatur nos ad cōuersationis honestatē, cum dicit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Secundo ostendit conuersationis causam, cum addit: *Dominus prope est.* Primo igitur, forma conuersationis consistit specialiter in mansuetudine vel mititate. Require in materia de mititate, & mansuetudine. Secundo virtus spiritualis conuersationis, & orationis castitatis, & pietatis, faciunt propinquam Dei præsentiam. Require in materia de castitate, oratione, & pietate.

Philip. 4. a — *Tit. 7. c. 2.* — *Tit. 3. c. 4. tit. 1. c. 5. & tit. 7. c. 4.*

Dominica IV. Aduentus.

Nolite ante tempus iudicare, quo ad vsque veniat Dominus. Dicit lex Imperatoris, quod adueniente præside, cessat iunior potestas. Ideo Apostolus considerās aduentum æterni iudicis, duo facit in his verbis. Primo namque reprimit inuidiam iniquam, dicens: *Nolite ante tempus iudicare.* Secundo prædicit Saluatoris iustitiam futuram, cum dicit: *Quousque veniat Dominus.* Primo igitur reprimitur inuidia propter tria. Require in materia de inuidia. Secundo, prædicatur causa, iudicis sententia. Require in materia de iudicio futuro.

1. Cor. 4. a — *Tit. 1. c. 4.* — *Tit. 9.*

Dominica infra octauam Natiuitatis.

Itaque iam non est seruus, sed filius: quòd si filius & heres per Deum. Magnus debet magna donare. Vnde Apostolus in his verbis describit Saluatoris magnificentiam. Et secundum hoc tria facit. Primo enim describit culpæ subiectionem, a qua sumus liberati, cū dicit: *Itaque iam non est seruus.* Secundo, gratiæ cooperationem, per quam sumus liberati & iustificati, addens: *Sed filius.* Tertio, gloriæ possessionem ad quam sumus prædestinati, subdens: *Quòd si filius, & heres per Deum.* Primo igitur, subijcitur homo per culpam, specialiter propter gulam, luxuriam, & auaritiā. Quære in materia de gula, de luxuria, & de auaritia. Secundo iustificatur homo per gratiam pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Tertio beatificatur homo per gloriā. Quære in materia de gloria paradisi.

Gal. 4. a

Dominica secunda.

Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Omnis cibus quantumcumque pretiosus, insipidus est, nisi sit sale conditus. ideo Apostolus hortatur nos in verbis propositis, vt cibum prudentię condiamus sale discretionis. Et secundum hoc duo facit. Primo prohibet sapientiam temerariam, dicens: *Non plus sapere quàm oportet sapere.* Secundo suadet temperantiam necessariam, addens: *Sed sapere ad sobrietatem.* Primo igitur cauenda est prudentia vel sapientia inordinata. Quære in materia de prudentia. Secundo quærenda est sobrietas modesta. Quære in materia de temperantia.

Rom. 12. a — *Tit. 5. c. 5.* — *Ibid. c. 6.*

Dominica prima post octauam Epiphaniæ.

Odientes malum, adhærentes bono. Naturaliter gustus bene dispositus respuit amaritudinem & appetit dulcedinem. Ideo Apostolus in his verbis monet nos ad duo, videlicet ad detestationem culpæ, dicens: *Odientes malum.* Secundo monet nos ad dilectionem gratiæ, ibi: *Adhærentes bono.* Primo igitur detestanda est culpa.

Ibidem. e

Digitized by Google

Tit.1.c.1. pa. Quære in materia de peccato in communi. Se- A
cundo, diligenda est virtus, vel gratia. Quære in
Tit.5.c.1. materia de virtute in communi.

Dominica secunda.

Rom.12.d *Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum*
iræ. Non est tutum militem sine armis intrare locum
certaminis: ideo Apostolus in his verbis specialiter nos
instruens, duo facit. Primo docet esse sumendum scu-
tum patientiæ, dicens: *Non vosmetipsos defendentes*.
Secundo docet cauendum ictum iracundiæ, addens:
Sed date locum iræ. Primo debemus assumere patien- B
Tit.5.c.7. tiam tamquam scutum. Quære in materia de fortitu-
& tit.7.c.7 dine, & de patientia. Secundo, debemus cauere ira-
Tit.1.c.5. cundiam tamquam ictum. Quære in materia de ira.

Dominica tertia.

Rom.13.c *Qui diligit proximum suum, legem impleuit*. Merca-
tores facientes computum, prius ipsum in pecias & par
tes diuidunt, & postea in summam reducunt, sic &
Apostolus in his verbis diuinæ legis summam redu-
cit in charitatem. Et secundum hoc monet nos Apo-
stolus ad duo, videlicet ad dilectionem proximorum, C
dicens: *Qui diligit proximum*. Ad impletionem man-
datorum, addens: *Impleuit legem*. Primo igitur, de-
Tit.5.c.2. bemus proximum diligere. Quære in materia de cha-
Tit.3. per ritate. Secundo, debemus præcepta adimplere. Quæ-
tot. re in materia de præceptis.

Dominica quarta.

Col.3.c *Pax igitur Christi exultet in cordibus vestris*. Mundus
iste consueuit duo multum desiderare, scilicet concor-
diam pacis, & lætitiam cordis. Ideo Apostolus in his
verbis optat nobis hæc duo, quæ naturaliter desiderat D
omnis homo, scilicet proximi concordiam amicabilē,
cum dicit: *Pax igitur Christi*. Secundo animi lætitiam
delectabilem, cum addit: *Exultet in cordibus vestris*.
Primo igitur, affectanda est concordia pacis. Quære in
Tit.7.c.6. materia de pace. Secundo, lætitia cordis est optanda.
Tit.5.c.2. Quære in materia de charitate, & in materia de gaudio
& tit.8.c.1

Dominica in Septuagesima.

1.Cor.9.d *Sic currite, vt comprehendatis*. Quoniam non inci-
pientibus, sed proficientibus regnum cæleste promit-
titur: ideo Apostolus in verbis istis ad duo specialiter E
nos hortatur. Primo ad fructuosam operationem, cum
dicit: *Sic currite*. Secundo ostendit fructuosæ operatio-
nis rationem, cum addit: *Vt comprehendatis*. Primo igi-
tur, debemus cursum præceptorum perficere. Quære
Tit.3. per in materia de præceptis. Secundo, fructum præmio-
tot. rum appetere. Quære in materia de gloria paradisi.
Tit.10.c.2
& seq.

Dominica in Sexagesima.

1.Cor.12.b *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet*
in me virtus Christi. Infirmus si prudens est, libenter
sustinet sudorem propter frequentem sanitatem. Ideo F
Apostolus in his verbis duo docet, scilicet afflictionem
carnis quam debemus libenter portare, dicens: *Liben-*
ter gloriabor in infirmitatibus meis. Secundo possessio-
nem virtutis, quam debemus feruenter amare, cum
addit: *Vt in habitet in me virtus Christi*. Primo igitur
Tit.7.c.7. afflictio carnis est libenter portanda. Quære in ma-
teria de fortitudine. Secundo, possessio virtutum est
Ibid.c.1. amanda. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica in Quinquagesima.

1.Cor.13.b *Charitas patiens est*. Decet reginam, habere regium
apparatum. Ideo Apostolus in his verbis describit spe-
cialiter ista duo, scilicet charitatem sicut virginum re-
ginam dicens: *Charitas*. Secundo patientiam sicut
reginæ armaturam, addens: *Patiens est*. Primo igitur, Tit.5.c.2.
charitas est virtutum regina. Quære in materia de cha Ibid.c.7.&
ritate. Secundo, patientia est reginæ armatura. Quære tit.7.c.7.
in materia de fortitudine. Et in materia de patientia.

Dominica prima in Quadragesima.

Vt castigati & non mortificati. Filius si peccauerit ca- 2.Cor.6.b
stigandus est, & non mactandus: corrigendus & non
occidendus. Et secundum hoc Apostolus in isto verbo
specialiter ostendit duo. Primo quod peccator debet
se corrigere cum flagello pœnitentiæ, cum dicit: *Vt*
castigati. Secundo, quòd non debet se occidere cum gla
dio culpæ, addens: *Non mortificati*. Primo igitur, ca-
stigandus est peccator flagello pœnitentiæ. Quære in Tit.2. per
materia de pœnitentia. Secundo, non est occidendus tot.
gladio culpæ, quære in materia de peccato in cōmuni. Tit.1.c.1.

Dominica secunda in Quadragesima.

Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Tunc regnum 1.Thes.4.a
bene regitur, quando populus voluntatem regis obser-
uat, & quando rex plebis vtilitatem procurat. Vnde
Apostolus in his verbis hæc duo facit. Describit enim
quid summe obseruandum, quia voluntas diuina, di-
cens: *Hæc est voluntas Dei*. Secundo quid summe af-
fectandum, quia sanctitas propria, addens: *Sanctifica-*
tio vestra. Primo igitur, debemus diuinam voluntatē
obseruare implendo præcepta. Quære in materia de Tit.3. per
præceptis. Secundo, debemus per munditiam pro- tot.
priā castitatem seruare. Quære in materia de castitate. Tit.4.c.4.

Dominica tertia in Quadragesima.

Ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit vos. Ephes.5.a
Vnicuique experto in sua scientia credendum. Et ideo,
quia Apostolus summe fuit expertus in præceptis &
scientia, audire debemus lectionem suam, quam no-
bis proponit in his verbis, de schola diuinæ lectionis.
Hæc autem lectio cōtinet duo capitalia dilectionis, sci-
licet viam regulantem, & ideo dicitur: *Ambulate in*
dilectione: & dilectionis formam exemplarem, & ideo
subditur: *Sicut & Christus dilexit vos*. Primo igitur se-
quenda est dilectionis via. Quære in materia de dile- Tit.7.c.2.
ctione & charitate. Secundo, attendenda est dilectio-
nis forma. Quære in eadem materia. Ibidem.

Dominica quarta in Quadragesima.

Eijce ancillam & filium eius. Vulgo dicitur, quòd bo- Gal.4.d
num opus facit, qui de stulto se expedit. Et ideo Apo-
stolus in hoc verbo monet nos, ad expellendum pec-
catum de cordis hospitio. Et hoc quantum ad duo, sci-
licet quantum ad affectionem, qua peccatum concupi-
scitur, dicens: *Eijce ancillam*, id est voluntatem malā.
& quantum ad operationem, qua peccatum perpetra-
tur, addens: *Et filium eius*. Primo igitur, per pœni-
tentiam expellenda est affectatio mala, & fit præcipue
per contritionem, & per confessionem, quære in mate- Tit.2. per
ria de pœnitentia. Secundo expellenda est operatio pra tot.
ua, & fit per satisfactionem. Quære in eadem materia. Ibidem.

Dominica in Passione Domini.

Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta. Hebr.9.c
Religiosi consueuerunt se minuere, quando volunt in-
firmariam intrare, & recreationem suscipere: sic Do-
minus in passione sua fecit se minui, & sic intrauit in-
firmariam, & recreationem paradisi recepit. Et sic
Apostolus in verbis istis duo ostendit, scilicet passio-
nis Christi minutionem, dicens: *Per proprium sangui-*
nem. Secundo resurrectionis recreationem, addens:
Intro-

Digitized by Google

Introiuit semel in sancta, scilicet in cælum. Primo igitur, passio Christi est iugiter meditanda. Quære in materia de contemplatione & de gaudio. (Tit.8.c.1.) Secundo, bona cælestia sunt feruenter desideranda. (Tit.5.c.4. & tit.10.c.2.) Quære in materia de spe, & gloria paradisi.

Dominica in ramis Palmarum.

(Phil.2. a) *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.* Qui vult librum scribere vel corrigere, super omnia de exemplari veraci debet curare: & ideo Apostolus in his verbis proponit nobis pro libro exẽplum vitæ Christi, ad transcribendũ, & corrigendum librum cordis nostri. Proponit autẽ hic nobis quattuor capitula huius libri, in cordis nostri codice transcribenda. Primum, scilicet humilitatis inclinantis, cum dicit: *Humiliauit semetipsum*. Secundũm obedientiæ subiugantis, cum dicitur: *Factus obediens.* Tertium perseuerantiæ coronantis, cum subditur: *Vsque ad mortem*. Quartum pœnitentiæ crucifigentis, cum subinfertur: *Mortem autem crucis.* Primo, igitur, debemus nos humiliter inclinare. Quære in materia de humilitate. Secundo, debemus nos obedientia subiugare. (Tit.7.c.1.) Quære in materia de obedientia. (Tit.4.c.2.) Tertio debemus nos perseuerantia coronare. (Tit.5.c.7.) Quære in materia de fortitudine. Quarto, debemus nos pœnitentia cruciare. (Tit.2. per tot.) Quære in materia de pœnitentia.

Dominica prima post Pascha.

(1.Io.vlt.a) *Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.* Multum gloriatur miles in gladio, quando cum illo triumphauit in omni bello: ideo Ioannes Apostolus ostendit in his verbis Christi militibus specialiter duo, scilicet triumphum vitiorum, dicens: *Hæc est victoria quæ vincit mundum.* Secundo genus armorum securissimum: *Fides nostra.* Primo igitur, debemus perseuerantia triumphare. (Tit.5.c.7.) Quære in materia de fortitudine. Secundo, debemus nos armis fidei armare. (Ibid. c.3.) Quære in materia de fide.

Dominica secunda post Pascha.

(1.Pet.2. d) *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Sequi debet miles ducem, proles patrem, scholaris doctorem: & ideo Apostolus ostendit nobis tria in his verbis, quæ sunt necessaria, & facienda nobis. Primo est nobis cum Christo militandum, & ideo dicitur: *Christus passus est pro nobis.* Secundo cum Christo conuersandum, & ideo subditur: *Vobis relinquens exemplum.* Tertio per Christum ambulandum, & ideo subinfertur: *Vt sequamini vestigia eius.* Primo igitur debemus laborare cum Christo, per pœnitentiam dignam. (Tit.2. per tot.) Quære in materia de pœnitentia. Secundo, debemus conuersari in Christo per vitam honestam. (Tit.4.c.4. & tit.5.c.6) Quære in materia de castitate, & temperantia. Tertio, debemus post Christum ambulare per mandatorum semitam rectam. (Tit. 3. per tot.) Quære in materia de præceptis.

Dominica tertia post Pascha.

(1.Pet.2. b) *Obsecro vos tamquam aduenas, & peregrinos, abstinere vos a carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam.* Qui bene dirigit in via, prædicit omnia diuerticula, & pericula. Et secundum hoc, Apostolus monet nos in his verbis ad tria, scilicet ad habendam mortis memoriam, dicens: *Obsecro vos tamquam aduenas & peregrinos.* Secundo, ad domandam carnis lasciuiam, dum dicit: *Abstinere vos a carnalibus desiderijs.* Tertio ad frangendam hostis malitiam subdens: *Quæ militant aduersus animam.* Primo igitur, habenda est mortis memoria, & hoc est humilitatis. (Tit.7. c.1.) Quære in materia de humilitate. Secundo, domanda est carnis lasciuia, quod est opus castitatis. Quære in materia de castitate, & temperantia. (Tit.4.c.4. & tit.5.c.6) Tertio, fugienda est hostis malitia, & hoc opus fortitudinis. Quære in materia de fortitudine, & continentia. (Ibid. & tit.5.c.7.)

Dominica quarta post Pascha.

Sit omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum, & tardus ad iram. (Iac.1. e) Vulgo dicitur: Qui non est prudens, sit saltem bene credens. Et ideo beatus Iacobus Apostolus monet nos specialiter ad tria. Primum est velocitas contra contemptum obedientiæ, dicens: *Sit omnis homo velox ad audiendum.* Secundum est taciturnitas contra peccatum linguæ, ideo addit: *Tardus ad loquendum.* Tertium est mititas contra peccatum iræ, ideo dicit: *Tardus ad iram.* Primo igitur, debemus acquiescere. Et hoc est opus obedientię. Quære in materia de obedientia. (Tit.4. c.2.) Secundo, debemus libenter tacere contra vitium linguæ. Quære in materia de præceptis. (Tit. 3. per tot.) Tertio debemus esse quieti contra peccatum iræ. Quære in materia de ira. (Tit.1. c.5.)

Dominica quinta post Pascha.

Religio munda, & immaculata apud Deum patrem, hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo. (Iac.1. d) Boni pictoris industria apparet in bona pictura, & secundum hoc Apostolus pingit bonam picturam quantum ad tria, quæ sunt ad bonam vitam necessaria, scilicet decor conuersationis, & ideo dicitur: *Religio munda, & immaculata apud Deum & patrem hæc est.* Secundo, dolor miserationis, cum additur: *Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* Tertio fuga inquinationis, cum subditur: *Et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Primo ergo debemus pie conuersari, quod est opus honestatis. Quære in materia de honestate, vel castitate. (Tit.4. c.4.) Secundo debemus pie misereri, & hoc est opus pietatis. Quære in materia de pietate, & misericordia. (Tit. 6. c.4.) Tertio, debemus inquinationem detestari, & hoc est opus virtutis, & hoc quantum ad triplicem cõcupiscentiam, scilicet mundi, carnis, & hostis. Quære in materia de præceptis, & oratione. (Tit. 3. per tot. & tit.2.c.5)

Dominica infra octauam Ascensionis.

Si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus. (1.Pet. 4. e) Omnis bonus operarius vtitur regula ad dirigendum opus. Et secundum hoc Beatus Petrus Apostolus ostẽdit in his verbis duo nobis necessaria, scilicet obsequium exterioris operis, dicens: *Si quis ministrat.* Secundo iudicium interioris virtutis, addens: *Quam administrat Deus.* Primo, debemus bonum opus exercere, & specialiter triplex, scilicet opus iustitiæ in obseruando mandata. Quære in materia de præceptis. (Tit.3.) Secundo, opus pœnitentiæ in emendando peccata. Quære in materia de pœnitentia. (Tit.2.) Tertio, opus misericordiæ in subleuando proximi incommoda. Quære in materia de misericordia. (Tit.6. c.4.)

Dominica prima post Pentecosten.

Hoc mandatum habemus a Deo, vt qui diligit Deum diligat & fratrem suum. (1.Ioan.4.d) Duplicem modum consueuit facere, qui rem vult bene ligare. Et secũdum hoc Ioannes Apostolus ostendit nobis duo de vinculo charitatis; iniunctionem, qua iniungitur sub discreto præcepto. & ideo dicitur: *Hoc mandatum habemus a Deo.* Charitatis perfectionem, quæ perficitur duplici modo, & ideo subditur: *Vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Primo igitur, charitatem debemus seruare tamquam præceptum, quære in materia de præceptis. (Tit.3.) Secundo, debemus charitatem nodare tamquam vinculum. Quære in materia de charitate. (Tit.5. c.2.)

Domi-

A

Dominica secunda post Pentecostem.

1.Io.3.d *Qui odit fratrem suum homicida est.* Secundum leges sæculares, nō solum reputatur homicida qui interficit ictu gladij, sed qui parat potiones veneni. Et secundū hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet odium expellendum ad modum veneni, dicens: *Qui odit fratrem suum.* Secundo homicidium abhorrendum, instar gladij, addens: *Homicida est.* Primo igitur, debemus odium fratris vitare, quod est inuidiæ corruptio. Quære in materia de inuidia. Secundo, debemus homicidium abhorrere, quod est præcepti transgressio. Quære in materia de præceptis. Tit.2.c.4. Tit.3.c.4.

B

Dominica tertia post Pentecostem.

1.Pet.vlt.b *Humiliamini sub potenti manu Dei, vt exaltet vos in die visitationis, &c.* Saltatores consueuerunt se curuare, vt melius possint ad alta saltare. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet humilitatis inclinationem profundam, dicens: *Humiliamini sub potenti manu Dei.* Secundo humilitatis eleuationem iucundam, addens: *Vt exaltet vos in die visitationis.* Primo igitur, debemus nosipsos humiliare. Quære in materia de humilitate, & superbia per contrarium. Secundo debemus nos per contemplationem ad gloriam leuare. Quære in materia de gloria paradisi. Tit.7.c.1. Tit.2.c.3. Tit.10.c.2

C

Dominica quarta post Pentecostem.

Rom.8.d *Existimo enim quòd non sunt condigna passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, &c.* Consueuit homo accipere pro parte sua, quod plus ponderat in statera. Et secundum hoc Apostolus quasi in statera proponit nobis duo verba in proposito, scilicet præsentem tribulationem ad suscipiendum, dicens: *Existimo, quòd non sunt condigna passiones huius temporis.* Secundo æternam remunerationem ad eligendum, addens: *Ad futuram gloriam.* Primo igitur, debemus præsentem tribulationem sustinere patiēter. Quære in materia de patientia, & acedia per contrarium. Secundo æternam remunerationem expectare. Quære in materia de spe & gloria paradisi. Tit.7.c.7. & tit.2.c.7 Tit.5.c.4. & tit.10.c.2.

D

Dominica quinta post Pentecostem.

1.Pet.3.c *Si quid patimini propter iustitiam, beati, &c.* Vix acquiruntur magnæ diuitię sine magno labore. Et secundum hoc in verbis propositis ponūtur specialiter tria, scilicet virtus laborem sustinens, cum dicitur: *Si quid patimini.* Iustitia laborem decorans, cum additur: *Propter iustitiam.* Fructus, laborem remunerans cum subditur: *Beati.* Primo enim debemus laborem præsentem patienter portare. Quære in materia de fortitudine, superbia, luxuria, & auaritia per contrarium. Secundo, debemus præsentem laborem titulo iustitiæ decorare. Quære in materia de iustitia. Tertio, debemus laborem fructu felicitatis coronare. Quære in materia de spe, & gloria paradisi. Tit.5.c.7. & tit.2.c.3 6.9. Tit.5.c.8. Tit.5.c.4. & tit.10.c.2.

E

Dominica sexta post Pentecostem.

Rom.6.b *Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quòd simul viuemus cum eo, &c.* Consueuerunt pueri rumpere vestes antiquas, vt citius habeant nouas. Et secundum hoc Apostolus in hoc verbo specialiter ostendit nobis duo, scilicet vestem carnis mortificandā, cum dicitur: *Si autem mortui sumus cum Christo*, stolam gloriæ desiderandam cum additur: *Quòd simul viuemus in eo.* Primo igitur, debemus vestem carnis rumpere per pęnitentiam. Quære in materia de pœnitentia, acedia, luxuria, & gula per contrarium. Secundo debemus stolam gloriæ æternæ frequenter appetere. Quære in materia de spe, & gloria paradisi. Tit.2. per tot. & tit.2.c.7. 8.9. Tit.5.c.4. & tit.10.c.2.

F

Dominica septima post Pentecostem.

Rom.6.d *Habetis fructum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Qui prudens est considerat fructum laboris, & finem operis. Et secundum hoc Apostolus in omni hora docet nos cōsiderare duo, scilicet fructum iustificantem, dicens: *Habetis fructum in sanctificationem.* & desiderare finem iustificantem, addens: *Finem vero vitam æternam.* Primo, fructus boni operis consistit in opere iustitiæ. Quære in materia de præceptis. Secundo finis operis consistit in consummatione perseuerantiæ. quære in materia de perseuerantia. Tertio in expectatione futuræ gloriæ. Quære in materia de spe & gloria paradisi. Tit.3. per tot. Tit.8.c.2. Tit.7.c.4. & 10.c.2.

Dominica octaua post Pentecostem.

Rom.8.b *Si secundum carnem vixeritis moriemini, &c.* Infirmus si semper bibit secundum sitim febris, de facili incurrit periculum mortis. Et secundum hoc, Apostolus ostendit nobis duo, scilicet febrem vel sitim carnis omnino reprimendam, dicens: *Si secundum carnem vixeritis.* Et gehennalem pœnam mortis omnino fugiendam, addens: *Moriemini.* Primo igitur debemus desideria carnis reprimere. Quære in materia de temperantia, & gula per contrarium. Secundo, debemus mortis supplicia formidare. Quære in materia de timore, & superbia per contrarium. Tit.5.c.6. & tit.2.c.8 Tit.6.c.1. & tit.2.c.3

Dominica nona post Pentecostem.

1.Cor.10. *Non simus concupiscentes malorum.* Qui equitat lasciuum equum debet ipsum refrenare specialiter iuxta periculum. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet concupiscentię vitium caute refrenandum cum dicit: *Non simus concupiscentes*, & concupiscentiæ periculum formidandum, addens: *Malorum.* Primo igitur cōcupiscentiæ, vitium refrenandū. Quære in materia de præceptis. Secundo debemus concupiscentiæ periculum formidare, quantum ad gulam, luxuriam, auaritiam. Quære in materia istorum. Tit.3.c.8. Tit.2.c.6.8 9.

Dominica decima post Pentecostem.

1.Cor.12.a *Diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus.* Multum decorat honorem regium, multiformis varietas & distributio ministeriorum. Et secundum hoc in his verbis duo specialiter describuntur, scilicet obsequij diuini distributio salutaris cum dicitur: *Diuisiones ministeriorum sunt.* Dispensationis Dei dominatio singularis, cum additur: *Idem autem Deus.* Primo igitur, debemus nos occupare, quantum ad opera misericordiæ, & iustitiæ, & pœnitentiæ. Quære in materia eorum. Secundo, debemus vnum Deum adorare. Quære in materia de præceptis. Tit.7.c.4. & tit.5.c.8 & tit.2.per tot. Tit.3.c.2.

Dominica vndecima post Pentecostem.

1.Cor.15.b *Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit.* Naturaliter arbor prius nititur radices figere, & postea fructus proferre. Et secundum hoc Apostolus in his verbis de quolibet viro iusto ostendit nobis duo, scilicet veritatis stabilitatem, dicens: *Gratia Dei sum id quod sum.* Et operis fecunditatem, addens: *Et gratia eius in me vacua non fuit.* Primo igitur, debemus esse virtutibus fixi. Quære in materia de fide, spe, charitate, & veritate in communi. Secundo, debemus esse in bonis fecundi. Quære in materia de misericordia & auaritia, & acedia per contrarium. Tit.7.c.2.3 4. Tit.7.c.4. & tit.2.c.6 & 7.

Dominica duodecima post Pentecosten.

2.Cor.3.b *Sufficientia nostra ex Deo est.* Sicut luna recipit lumen suum,

Digitized by Google

suum a sole, ita creatura donum suũ a Creatore: & ad A hoc quòd luna plene lumen suum recipiat, oportet vt sol directe respiciat. Et secundum hoc duo specialiter in verbis istis ostenduntur, scilicet integralis iusti perfectio. cum dicitur: *Sufficientia nostra*. Secundo iusti spiritualis contemplatio, cum additur: *Ex Deo est*. Primo igitur, debemus perfectionem virtutis habere.
Tit. 5. c. 1. Quære in materia de virtute in communi. Secundo, debemus ad Deum per contemplationem respicere.
Tit. 2. c. 5. Quære in materia de oratione & contemplatione.

Dominica decimatertia post Pentecostem.

B
Gal. 3. e *Lex propter transgressiones posita est.* Sicut enim principis equus indiget freno: sic pronitas ex concupiscentia nostra iustitiæ præcepto. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet æquitatem diuini præcepti cum dicit: *Lex*, & pronitatem peccati cum dicit: *Propter transgressiones posita est*. Primo igitur, æquitas præcepti est obseruanda. Quære in materia de præceptis. Secundo peccati pronitas moderanda. Quære in materia de pœnitentia, temperantia, gula, & luxuria per contrarium.
Tit. 3. Tit. 2. per tot. & tit. 5. c. 6 & tit. 1. c. 8 & 9.

Dominica decimaquarta post Pentecostem. C

Gal. 5. c *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.* Tempus guerræ est valde periculosum & maxime quando est continuum, & infestiuum. Idcirco milites consueuerunt incedere armati. Et secundum hoc in verbo isto duo nobis ostenduntur, scilicet carnis hostilitas domanda præ omnibus, cum dicitur: *Caro concupiscit aduersus spiritum.* & mentis sinceritas armanda virtutibus cum additur: *Spiritus aduersus carnem*. Primo igitur, debemus hostilitatem carnis domare, & specialiter quantum ad gulam, & luxuriam.
Tit. 1. c. 8. 9 Quære in materia de gula, & luxuria. Secundo, debe- D
Tit. 2. per tot. mus mentis sinceritatem amare. Quære in materia de pœnitentia.

Dominica decimaquinta post Pentecostem.

Gal. 6. b *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*. Boues iunguntur vt facilius trahant iugum, & equi combinantur, vt facilius trahant currum. Et secundum hoc, Apostolus in hoc verbo ponens nos sub dilectionis iugo, docet specialiter duo portare, scilicet proximorum partem laboris, cum dicit: *Alter alterius onera portate*. Secundo conseruare legem amoris addens, *& sic adimplebitis legem Christi*. Primo ergo est E
Tit. 7. c. 4. necessitas proximorum supportanda. Quære in materia de pietate & misericordia. Secundo, est Dei & pro-
Tit. 3. & tit. 5. c. 2. ximi charitas adimplenda. Quære in materia de præceptis & charitate.

Dominica decimasexta post Pentecostem.

Eph. 4. a *Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis*. Sicut opus glutini est fortiter coniungere, & sicut vinculi est ligare: sic opus charitatis est fortiter amare, Et secũdum hoc Apostolus in verbo proposito monet F nos ad duo, scilicet ad habendum charitatis glutinum in vnitate mentis ibi: *Soliciti seruare vnitatem spiritus*. & ad habendum charitatis vinculum in vnitate pacis, addens: *In vinculo pacis*. Primo igitur, charitas lo-
Tit. 5. c. 2. & tit. 1. c. 4 co glutini habet mentium vnitatem. Quære in materia de charitate, & inuidia per contrarium. Secundo cha-
Tit. 7. c. 6. & tit. 1. c. 5 ritas loco vinculi habet necessariam pacem. Quære in materia de pace, & ira per contrarium.

Dominica decimaseptima post Pentecostem.

Ephes. 3. d *In charitate radicati & fundati*. Sicut radix arborem portat, & sicut fundamentum ædificium sustinet: sic charitas bonum inchoat, & conseruat. Et secundum hoc in verbis propositis de charitate duo proponũtur. Quoniam ipsa est radix a qua generatur fructus boni operis, & ideo dicitur: *In charitate radicati*. Ipsa est fundamentum in qua situatur omnis structura veritatis. & ideo subdit: *Fundati*. Primo igitur, charitas est radix respectu operis boni. Quære in materia de charitate. Secundo, charitas est fundamentum respectu virtutis. Quære in eadem materia. *Tit. 5. c. 2. Ibidem.*

Dominica decimaoctaua post Pentecostem.

Confirmabit vos vsque in finem sine crimine. Vulgo dicitur, quòd finis, non pugna coronatur. Vnde incaute & in vanũ laudatur nauta antequam acceperit portum, & miles antequam acquisierit triumphum. Et secundum hoc, Apostolus hortatur nos specialiter ad duo, scilicet ad firmitatem perseuerantiæ, cum dicitur: *Confirmabit vos*: Ad puritatem innocentiæ, addens: *Sine crimine*. Primo igitur, debemus in bono perseuerare. Quære in materia de perseuerantia. Secundo, debemus peccatum odire. Quære in materia de peccatis in communi. *1. Cor. 1. a Tit. 8. c. 2. Tit. 1. c. 1.*

Dominica decimanona post Pentecostem.

Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis. Mercatores consueuerunt mercaturam illam eligere, quam cognoscunt ad lucrum vtiliorem esse. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito facit specialiter duo. Prohibet acquisitionẽ furtiuam cum dicit: *Qui furabatur iam non furetur*. Suadet occupationem, addens: *Magis autem laboret, &c.* Primo igitur, debemus furtum & rapinam detestari. Quære in materia de præceptis & auaritia. Secundo, debemus bonis operationibus occupari, & specialiter in operibus iustitiæ. Quære in materia de præceptis, de pœnitentia, & misericordia. *Ephes. 4. d Tit. 3. c. 6. & tit. 1. c. 6 Tit. 3. et 2. per tot. & tit. 7. c. 4.*

Dominica vigesima post Pentecostem.

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Medici summe prohibent vinum infirmis, quia summe accendit materiam febris. Et secundum hoc in verbo isto Apostolus duo facit. Primo enim prohibet vinum gulæ, dicens: *Nolite inebriari vino.* Secundo prædicit febrem luxuriæ, addẽs: *In quo est luxuria.* Debemus igitur, gulã & luxuriã cauere. Quære in materia de luxuria & gula. *Eph. 5. e Tit. 1. c. 8. & 9.*

Dominica vigesimaprima post Pentecostem.

State succincti lumbis vestris in veritate, & induti lorica iustitiæ. Consueuerunt antiqui & probati milites, docere pugnare, & armare minores. Et secundum hoc, Apostolus docet nos in his verbis tria, scilicet corporis castitatem, dicens: *State succincti lumbis vestris*. oris veritatem, addens: *In veritate*. & æquitatem, subdens: *Induti lorica iustitiæ*. Primo igitur, debet esse caro munda. Quære in materia, de castitate & luxuria per contrarium. Secundo, debet esse lingua vera. Quære in materia de veritate & mendacio per contrarium. Et quære in materia de præceptis. Tertio, debet esse operatio iusta. Quære in materia de iustitia. *Eph. 6. c Tit. 4. c. 4. & tit. 1. c. 9 Tit. 3. c. 7. Tit. 5. c. 8.*

Dominica vigesimasecunda post Pentecostem.

Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei. Mercatores socij consueuerunt primo lucro intẽdere, & postmodum lucrum diuidere. In omni opere bono, sunt socij Deus & homo, & honor est portio Dei, qui gratiã largitur, fructus vero est portio hominis, qui bonum opus exequitur. Et secundũ hoc Apostolus in verbo proposito monet nos quantum ad duo, scilicet ad fructũ boni operis cumulandũ, quæ est portio *Philip. 1. b*

Digitized by Google

portio nostra dicēs: *Repleti fructu iustitia per Iesum Christum.* Ad laudem & honorem Deo persoluendum, quæ est portio sua, addens: *In gloriam & laudem Dei.* Primo igitur, debemus bonis operibus insistere, & specialiter operibus misericordiæ. Quære in materia de misericordia: vel operibus pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Secundo debemus in omnibus Deum laudare. Quære in materia de bonitate, & superbia per contrarium.

Tit. 7. c. 4. Tit. 2. per tot. Tit. 1. c. 3.

Dominica vigesimatertia post Pentecostem.

Philip. 3. d *Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt.* Consueuit nutrix in conspectu pueri contra immunditiam spuere, vt puer addiscat immunditias non tractare. & secundum hoc Apostolus in verbis istis describit nobis tria vitia detestanda, scilicet immundorū idolatriā detestabilē, dicēs: *Quorum Deus venter est,* Superborū vanam gloriā confusibilē, addēs: *Et gloria in confusione ipsorum,* Cupidorū auaritiā inexplicabilem, subdens: *Qui terrena sapiunt.* Primo igitur, debemus immūditiam fugere, & specialiter gulam & luxuriā. Quære in materia eorum. Secundo, debemus superbiā calcare. Quære in materia de superbia, & humilitate. Tertio, debemus auiditatem cupidorum relegare. Quære in materia de auaritia & paupertate.

Tit. 2. c. 8. & 9. Tit. 1. c. 3. & tit. 7. c. 1 Tit. 1. c. 6. tit. 4. c. 3.

Dominica vigesimaquarta post Pentecostem.

Col. 1. b *In omni tempore bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei.* Arbor nouella facit naturaliter duo. Nam crescendo fructificat, & fructificando crescere non cessat. Et secundum hoc, Apostolus, in verbo isto monet nos ad duo, scilicet ad fructum bonorum operū, dicēs: *In omni opere bono fructificantes.* & ad augmentum virtutum, addens: *Et crescentes in scientia Dei.* Primo igitur debemus bonis operibus insistere, & specialiter tribus, scilicet iustitiæ. Quære in materia de præceptis. de pœnitentia, & misericordia. Secundo, debemus in virtutibus proficere. Quære in materia de virtutibus in communi, & de acedia per contrarium.

Tit. 3. tit. 2. tit. 7. c. 4

In visitatione prælatorum ad subditos.

Ier. 23. b *Facit iudicium & iustitiam in terra.* Bonus paterfamilias prius seruis suis prædicit misericordias, quàm inferat plagas. & hoc est quod dicit Dominus per Ieremiā prophetā, & in verbo isto proponit duo, scilicet Christi iudiciū, quod debemus summe formidare, dicēs: *Faciet iudicium.* & secundo Christi iustitiā, quā debemus obseruare, addens: *Et iustitiam in terra.* Primo igitur, proponitur Christi iudicium ad formidandum. Quære in materia de timore & iudicio. Secundo proponitur iustitia ad obseruandum. Quære in materia de iustitia & præceptis.

Tit. 6. c. 1. & tit. 10. c. 1. Tit. 5. c. 8. & tit. 3.

De Apostolis.

Io. 15. b *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Consuetum est in Ecclesia, quòd in magna solemnitate pulsatur maior campana. Ita & in festo Apostolorum recitantur magnalia charitatis, quæ est maxima virtutum. & secundum hoc in verbis istis Saluator in laudem huius Apostoli nobis proponit de charitate duo, scilicet charitatis gaudium, qui non potest altior esse, dicens: *Maiorem hac dilectionem nemo habet.* Charitatis signum, quod non potest certius esse, addens: *Vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Primo igitur, debemus exēplo huius Apostoli dilectionis gradus ascendere. Quære in materia de charitate & acedia per contrarium. Secundo debemus signum dilectionis ostendere. Quære in materia de charitate, & acedia per contrarium.

Tit. 5. c. 2. & tit. 1. c. 7 Ibidem.

Item de eisdem Apostolis.

Matt. 10. b *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Miles debet esse præcipue armatus contra illa tela, quibus vtitur inimicus. Et ideo quia mundus habet duo tela præcipua, scilicet fraudulentiam, & violentiam, quia per fraudulentiam decipit, per violentiā opprimit. Ideo Saluator in his verbis armat milites suos specialiter duobus armis, scilicet serpentina sagacitate, contra mundi fraudulentiam, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes.* Columbina simplicitate, contra mundi violentiam, addens: *Et simplices sicut columbæ.* Primo igitur, debemus habere exemplo huius Apostoli, prudentiam serpentinam. Quære in materia de prudentia. Secundo, debemus habere mititatem columbinam. Quære in materia de mansuetudine, & ira per contrarium.

Tit. 5. c. 5. Tit. 7. c. 2. & tit. 1. c. 5

De eisdem Apostolis.

Matt. 10. b *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.* Consueuit luparius lupo exponere agnum, vt cum agno capiat lupum. Isto modo nouo venationis vsus est Christus, qui principibus mundanis exposuit Apostolos, & per Apostolos cepit principes, & reges mundanos. Et secundum hoc in verbo isto ad laudem huius Apostoli describit duo, scilicet diuinam auctoritatem, dicens: *Ecce ego mitto vos.* ouinā simplicitatē, addens: *Sicut oues in medio luporum.* Primo igitur, Apostoli fuerunt missi ad prædicandum Dei verbum. Quære in materia de prædicatione. Secundo, fuerunt missi ad ædificandum per exemplum. Quære in materia de religione. Propter primum, est Apostolorum dignitas honoranda. Quære in materia de humilitate. Propter secundum, est eorum humilitas imitanda præcipue quantum ad paupertatem, obedientiam, & charitatem. Quære in materia de paupertate, & charitate, & obedientia.

In Proœm. Tit. 4. c. 1. Tit. 7. c. 1. Tit. 4. c. 2. & 3. & tit. 5. c. 2.

De eisdem Apostolis.

Ioan. 15. b *Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* Consueuit magister quando vult scholares bene instruere, exempla sensibilia in lectione proponere, vt scholares possint facilius retinere. Et ideo Saluator legens scholaribus suis, id est Apostolis lectionē charitatis, proponit seipsum tamquam exemplū lectionis. Et secūdū hoc charitas, quę fuit lectio Apostolorū describitur hic tripliciter, scilicet vt mandatū intransgressibile, cū dicitur: *Hoc est præceptum meum.* vt vinculum indissolubile, cum additur: *Vt diligatis inuicem.* Vt exemplum intelligibile, cum dicitur: *Sicut dilexi vos.* Primo igitur, debemus charitatem sicut præceptum seruare. Quære in materia de præceptis. Secūdo, debemus charitatē sicut vinculū nodare. Quære in materia de charitate. Tertio, debemus charitatem Christi sicut exemplum palpare. Quære in materia de charitate.

Tit. 3. Tit. 5. c. 2. Ibidem.

De vno Martyre.

Psal. 91. c *Iustus vt palma florebit.* Consueuit agricola arbores generosas eligere, vt eas possit in suo virgulto plantare. sic Dominus noster Iesus Christus elegit arbores nobilissimas in virgulto paradisi plantandas: inter quas elegit huius venerandi Martyris victoriam, sicut palmam fructuosam & speciosam. Et secūdum hoc martyr iste gloriosus in isto verbo, tripliciter, cōmendatur, scilicet vt iustus in opere cum dicitur: *Iustus.* vt fortis in tribulatione, cum additur: *Vt palma.* vt pulcher in cōuersatione, cū subditur: *Florebit.* Primo igitur, debemus exemplo huius Martyris habere iustitiæ rectitudinē. Quære in materia de iustitia. Secundo, patiētiæ fortitudinem. Quære in materia de fortitudine. Tertio, munditiæ pulchritudinem. Quære in materia de castitate.

Tit. 5. c. 8. Ibid. c. 7. Tit. 4. c. 4.

Item de eodem Martyre.

Ps. 20. a *Posuisti Domine in capite eius coronam de lapide pretioso.* Magnus honor est quādo Imperator promouet aliquem

Digitized by Google

quem in militem,& maior cum coronat seruum regē. Talem honorem isti Martyri glorioso exhibuit Dominus: quoniam non solum in strenuum militem ipsum promouit,sed cęlesti diademate coronauit. Et secūdū hoc a propheta in laudē suæ coronæ duo specialiter proponuntur,scilicet maiestas imperialis, cū dicitur, *Posuisti Domine super caput eius.* valor martyrialis,cū dicitur: *De lapide pretioso*. Primo igitur, exemplo huius martyris, corona meritorum nostrorū debet esse in virtutibus speciose formata. Quære in materia de continentia. Secundo, debet esse pretiose fabricata. Quære in materia de virtute & humilitate.

Tit.4. c.4. Tit.5. c.1. & tit.7.c.1

De pluribus Martyribus.

Hebr. 11. f *Sancti per fidem vicerunt regna*. Bene debent reputari strenui milites,quando paucissimi vincunt plures. Tales fuerunt isti sancti Martyres, qui superauerunt mundanos principes & reges. Et secundum hoc Apostolus in verbis istis describit tria martyrum præconia gloriosa,scilicet vitæ munditiam,dicens: *Sancti*. Mentis iustitiam,addens: *Per fidem*.Mortis victoriam, subdens: *Vicerunt regna*. Primo ergo exemplo sanctorum Martyrum debemus habere castitatem pro lorica.Quære in materia de castitate. Secundo, fidem pro lancea. Quære in materia de fide. Tertio perseuerantiam,pro corona. Quære in materia de fortitudine.

Tit.4. c.4. Tit.5. c.3. Ibid. c.7.

De eisdem Martyribus.

Sap.3. a *Iustorum animæ in manu Dei sunt*. Consueuerunt incolæ steriles terras & tyrannorum regna dimittere, & ad fertiles terras & ad regna pacifica se transferre: sic fecerunt sancti Martyres,qui dimiserunt terras steriles huius sæculi,& tyrannidem diaboli, & transtulerunt se ad pacificum regnum Christi. Et secundū hoc in verbis istis duo Martyrum præconia proponuntur, scilicet plena perfectio respectu sui.cum dicitur: *Iustorum animæ*. plena subiectio respectu Dei, cum subditur: *In manu Dei sunt*. Primo igitur exemplo Martyrum debemus esse virtute iustitiæ perfecti. Quære in materia de iustitia. Secundo debemus obedientia esse subiecti. Quære in materia de obedientia.

Tit.5. c.8. Tit.4. c.2.

De vno confessore Pontifice.

Heb.7. a *Assimilatus filio Dei manet sacerdos in æternum*. Satis res commendatur de candore, quando comparatur niui, & res de calore quando comparatur igni. Sic commendantur merita huius confessoris & Pontificis gloriosi, cum comparantur Christo. Et secundum hoc in verbis istis iste confessor commēdatur de duobus,scilicet de sanctitate perfecta cum dicitur: *Assimilatus filio Dei*, & de dignitate præcelsa, cum dicitur: *Manet sacerdos in æternum*. Primo igitur exemplo huius confessoris est Christi sanctitas imitanda. Quære in materia de mititate, vel virtute in communi,& de humilitate misericordia & fortitudine. Secundo est non terrena, sed cælestis dignitas appetenda. Quære in materia de spe, & humilitate.

Tit.7. c.2. & tit.5.c.1 & tit.7.c.1 & 4.& tit. 5. c. 7. Tit.5. c.4. & tit.7.c.1

De vno Doctore.

Psal. 36. d *Os iusti meditabitur sapientiam,& lingua eius loquetur iudicium*. Naturaliter os hominis facit duo,scilicet gustando probat cibum, & loquendo format verbum.Et secundum hoc gloriosus iste doctor habuit duo bona, ex quibus extollitur in his verbis,scilicet gustum sapiētiæ in contemplatione, ideo dicitur: *Os iusti meditabitur sapientiam*. Verbum eloquentiæ in prædicatione, & ideo additur: *Et lingua eius loquetur iudicium*. Primo igitur exēplo huius sancti doctoris debemus imitari sapientiam,quam ipse cōsideraui,& præcipue mortis miseriam ad humiliandum, & cæli gloriam desiderandum. Quære in materia de humilitate quantū ad primum, & de spe quantum ad secundum. Secundo debemus formidare iudicia quę ipse formidauit.Quęre in materia de timore.

Tit. 7. c.1. & tit.5.c.4 Tit. 6. c.1.

De vno confessore non Pontifice.

Sap.10. b *Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei*. Multum lætatur peregrinus, quando de aliquo vertice montis ostenditur ei terminus suæ diętæ: sic fecit Dominus huic sanctissimo confessori,cum in vertice contemplationis ostendit ei regnum æternæ felicitatis. Et secūdum hoc, sapiens in verbis istis proponit duo præconia huius confessoris,scilicet suę peregrinationis progressum certissimū,dicens: *Iustum deduxit Dominus per vias rectas*. Et suæ glorificationis visum rectissimum, addens: *Et ostendit illi regnum Dei*. Primo igitur exēplo huius sancti confessoris, debemus per iter præceptorum incedere. Quære in materia de præceptis. Secūdo debemus ad finem præmiorum recte ascendere. Quære in materia de gaudio Paradisi.

Tit. 3. per tot. Tit.10. c.1

De virgine Martyre.

Cant.2. a *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, &c.* Consueuerunt amatores,laudibus amicas extollere,& cantionibus laudare: sic amator virginum Christus, in laudibus huius gloriosæ virginis, & martyris sponsæ suæ,cantat per sapientium cantilenā huius dulcissimæ melodiæ. Et secundum hoc in verbis istis commēdat eam quadrupliciter, scilicet vt decoratam candore floreo,cum dicit: *Sicut lilium*. Vt laureatam cruore roseo,cum additur: *Inter spinas*, scilicet Martyrij. Vt liquefactam amore flammeo, cum subdit: *Sic amica mea*. Vt exaltatam honore stelleo, cum concludit: *Inter filias*, idest inter animas beatas. Primo igitur exemplo huius virginis, debemus incorruptionis florē diligere. Quære in materia de castitate & luxuria per contrarium.Secundo debemus tribulationis spinas sustinere. Quære in materia de fortitudine,de pœnitentia,& de acedia per contrarium. Tertio debemus igne charitatis ardere.Quære in materia de charitate.Quarto debemus consortium cæleste desiderare. Quære in materia de spe & timore per contrarium.

Tit.4. c.4. & tit.1.c.9 Tit.5. c.7. & tit. 2. per tot. & tit. 1. c.7. Tit. 5. c.1. Tit. 5. c.4. & tit.6.c.1

De virgine non Martyre.

3.Reg.1. a *Quæramus Domino nostro regi adolescentulam virginē*. Sicut de prato colliguntur flores pulchriores: sic Christus de mundo per Angelos suos colligit virgines:Proponūtur duo in verbis istis,scilicet regale connubiū,ad quod fuit assumpta,cum dicitur: *Quæramus Domino nostro regi*. Virginale præconium,ad quod fuit electa,cū dicitur: *Adolescentulam virginem*. Primo igitur exemplo huius virginis anima fidelis debet esse Christo desponsata. Quære in materia de fide & charitate.Secūdo debet esse castitatis priuilegio decorata. Quære in materia de castitate, & de luxuria per contrarium.

Tit. 5. c.2. 3. Tit.4. c.4. & tit.1.c.9

Item de virgine non Martyre.

Sap.4. a *O quàm pulchra est casta generatio cum claritate*. Consueuit homo mirari, specialiter propter tria. Miratur enim homo in re multū pulchra, in re multum noua, & in re multum clara. Et secundum hoc huius sanctæ, Christi sponsæ tria miranda præconia proponuntur, scilicet decor conuersationis,cum dicitur: *O quàm pulchra est*, Candor incorruptionis, cum additur: *Casta generatio*, Et splendor contemplationis cum subditur: *Cum claritate*. Primo igitur exemplo huius virginis, debemus esse pulchri. Quære in materia de virtute in communi,& temperantia. Secundo debemus esse decori incorruptione. Quære in materia de castitate, & luxuria per contrarium. Tertio debemus esse radiosi per contemplationem. Quære in materia de contemplatione.

Tit.5. c.1. & 6. Tit.5. c.4. & tit.1.c.9 Tit. 2. c.5.

FINIS DIAETAE SALVTIS, ET Primæ partis Opusculorum, S. Bonauenturæ.

S. BO-

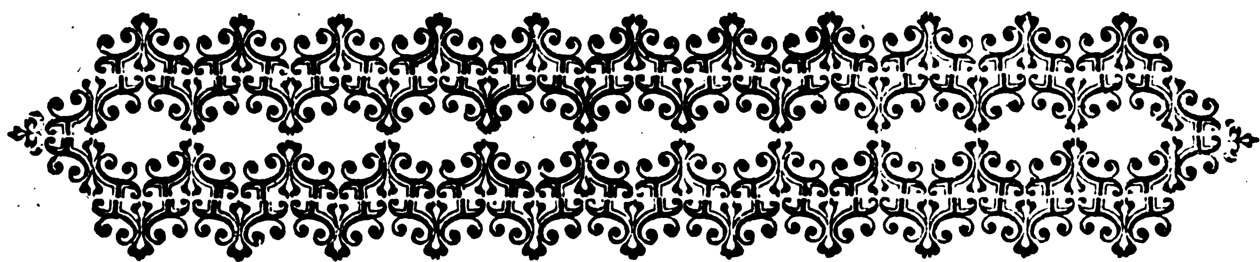
Digitized by Google

SANCTI
BONAVENTVRAE
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. EPISC. CARD. ALBANEN.
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculorum
PARS SECVNDA.

Digitized by Google

HAC secunda parte tomi sexti ea sancti Bonauenturæ opuscula continentur, quæ de CHRISTO redemptore nostro, eiusq. beatissima matre Maria virgine, tam soluta quàm ligata oratione deuote ipse composuit. Hæc vero ad excitandam fidelium deuotionem plurimum conferunt, nec doctrina & eruditione carent. Eorum autem series mox infra sequitur.

Digitized by Google

SERIES OPVSCVLORVM

Quæ

SECVNDA HAC PARTE CONTINENTVR.

Offi-

Digitized by Google

Officium de compaſsione Beatæ Mariæ Virginis.

Corona Beatæ Mariæ Virginis.

Carmina ſuper canticum, Salue Regina.

Laus Beatæ Virginis Mariæ.

Pſalterium minus Beatæ Mariæ Virginis.

Pſalterium eiuſdem.

S. BONA-

Digitized by Google

S. BONAVENTVRÆ EX ORDINE MINORVM S. R. E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS OPVSCVLVM.

Cui titulus est, Meditationes vitæ CHRISTI.

HOC opusculo, cui titulus est MEDITATIONES VITÆ CHRISTI, *spiritualem filiam S. Bonauenturæ instruit vt ad actuosas omnes, luminosasq. virtutes progressiones faciat. Quod vt melius præstet Christi Domini vitam tamquam lucidissimum, ac nitidissimum speculum ei ob oculos ponit, ad quod vitam suam moresq. componat, atque in eius semper meditatione versetur. Iugis enim & assidua vitæ Christi meditatio, quæ continet virtutum omnium perfectionem, contra vana & caduca, mentem roborat: contra tribulationes, & aduersa fortificat: contra hostium insidias, ac blandimenta fallacia erudit: ita vt his instructa præsidijs, & documentis nec vi hostium opprimi, nec fraude decipi vmquam possit. Intentum vero Auctoris ex proœmio patet, & infra etiam ex c.9. dum nec omnia quæ Christus fecit, quem quam meditari posse, nec scripta esse affirmat: atque ita Christi Domini gesta se narraturum pollicetur quemadmodum contigerunt, vel contigisse credibile est secundum imaginarias quasdam repræsentationes, vt ipse ait, quas animus diuersimode percipit. Quod non esse a sacra Scriptura alienum in proœmio itidem egregie demonstrat. Diuiditur autem opusculum generatim in partes sex. Prima est de ijs, quæ incarnationem Domini præcesserunt. Secunda de ipsa incarnatione. Tertia de Christi natiuitate. Quarta de toto Christi Domini vitæ cursu. Quinta de eius sanctissima passione & morte. Sexta de Christi resurrectione, & ad cælos ascensione, ac de Spiritus sancti missione. In his vero meditandis Auctor ita se gerit vt a capite primo vsque ad decimum octauum meditationes prolixe tractet. Deinde vero rem gestam prout narrant Euangelistæ, proponit, existimans quamlibet Christi actionem nobis sufficere ad plenam meditationem & instructionem. Quod si nonnumquam aliqua in meditationem adducit, quæ humilia nimis & puerilia videntur: non propterea contemnenda sunt aut paruipendenda. Quia, vt Auctor ipse c.14. & 15. docet, vtilia sunt valde, & nos ad maiora transmittunt. Quod enim stultum Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. Disponit vero suas meditationes iuxta singulas hebdomadæ dies, vt quid in singulis meditari de Christo vtile sit, quisque intelligat. Sanctorum quoque patrum auctoritatibus opusculum conspersum est præsertim S. Bernardi. cuius rei rationem cap. 36. reddit Auctor his verbis:* Ideo libenter Bernardi verba in hoc opusculo intersero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia: sed & decore plena, & ad Dei seruitium excitantia. *Ex quibus constat quàm dignus sit iste tractatus S. Bonauenturæ doctrina pietate & deuotione.*

PROOEMIVM.

INTER alia virtutum & laudũ pręconia de sanctissima virgine Cæcilia legitur quòd Euangelium Christi absconditum semper portabat in pectore. Quod sic intelligi debere videtur, quòd ipsa de vita Domini Iesu in Euangelio tradita, quædam sibi deuotiora prælegerat, in quibus meditabatur die ac nocte, corde puro, & integro, attentione præcipua & feruenti, & cum plena circulatione reincipiens iterum & dulci ac suaui gustu ruminans ea in arcano pectoris sui collocabat. Simile tibi suadeo faciendum. Super omnia namque inter spiritualis exercitij studia, hoc magis necessarium, magisq. proficuum credo, & quod ad celsiorem gradum producere possit. Nusquã enim inuenies, vbi sic doceri possis, contra vana blandimenta & caduca, contra tribulationes & aduersa, cõtra hostium tentamenta, & vitia, sicut in vita Domini Iesu quæ fuit absque omni defectu perfectissima. Ex frequenti enim & assueta meditatione vitæ ipsius adducitur anima in quandam familiaritatem, confidẽtiam, & amorem ipsius, ita quòd alia vilipendit & contemnit. Insuper fortificatur & instruitur quid facere, quidve fugere debeat.

Vitæ Christi meditatio frequẽs quantũ animæ prosit.

Dico primo quòd iugis meditatio vitæ Domini Iesu roborat & stabilit mentem contra vana & caduca, vt patet in prædicta beata Cæcilia, quæ ita cor suum repleuerat de vita Christi, quòd in ipsam vana intrare non poterant: vnde in pompa nuptiarum existens, vbi tot vana geruntur, cantantibus organis, ipsa stabili corde soli Deo vacabat, dicens: Fiat Domine cor meum, & corpus meum immaculatum, vt non confundar.

A Secundo fortificat contra tribulationes & aduersa, vt patet in martyribus. Circa quod sic dicit Bernardus: Inde tolerantia martyrij prouenit, quòd in Christi vulneribus tota deuotione versetur, & iugi meditatione demoretur. In illis stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacerato corpore, & rimante latera ferro. Vbi ergo tunc anima martyris? Nempe in vulneribus Iesu, & vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea, ferrum profecto sentiret, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Hucusque Bernardus: Inde est quòd non solum martyres, sed & confessores in tribulationibus & infirmitatibus suis, tantam patientiam habuerunt, & tota die habent. Si legas de beato Francisco, & de beata virgine Clara matre ac ducissa tua, poteris inuenire, quomodo in multis tribulationibus penurijs, & infirmitatibus, non solum patientes, sed etiam hilares existebant. Idem quotidie videre potes inducentibus sanctam vitam: hoc ideo quia ipsorum animæ nec erant, nec sunt in eorum corporibus, sed in Christo ex deuota meditatione vitæ ipsius.

Bern. ser. 61. super Cãt. vers. fin.

B

Tertio dico, quòd docet circa gerenda, vt nec hostes nec vitia irruere vel fallere possint, hoc ideo, quia perfectio virtutum reperitur ibidem. Vbi enim virtutes C excelsæ paupertatis, eximiæ humilitatis, profundæ sapientiæ, orationis, mansuetudinis, obedientiæ, patientiæ, ceterarumq. virtutum exempla, & doctrinam sic inuenies, sicut in vita Domini virtutum? De hoc sic breuiter ait Bernardus: In cassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putet, quam a Domino virtutum: cuius doctrina seminariũ prudentiæ, cuius misericordia opus iustitiæ, cuius vita specu-

Idē ser. 22. super Cãt. in fin.

Digitized by Google

speculum temperantiæ, cuius mors insignis est fortitudinis, Hucusque Bernardus: Qui ergo eum sequitur, errare non potest neque falli. Ad cuius virtutes imitandas & adipiscendas, ex frequenti meditatione cor accenditur, & animatur. Deinde illuminatur virtute, ita quòd virtutem induit, & a veris falsa discernit: adeo vt plures fuerint illiterati, qui magna & profunda Dei mysteria cognouere. Vnde credis quòd beatus Franciscus ad tantam virtutum copiam & ad tam luculentam intelligentiam scripturarum, ad tam etiam perspicacem notitiam fallaciarum hostium & vitiorum peruenerit, nisi ex familiari conuersatione & meditatione Domini sui Iesu? Propterea sic ardenter afficiebatur ad ipsam, vt quasi sua pictura fieret. Nam in cunctis virtutibus quàm perfectius poterat imitabatur eandem, & tandem complente ac perficiente Iesu per impressionem sacrorum stigmatum, fuit in eum trásformatus totaliter. Vides ergo ad quàm excelsum gradum meditatio vitæ Christi perducit, sed & tamquam fundamentum efficax ad maiores contemplationis sublimat gradus: quia ibidem inuenitur vnctio, quæ paulatim purificans & eleuans animam, docet de omnibus, de quibus non est sermo ad præsens.

S. Fräcifcus vitę Christi meditator assiduus.

Nunc autem te in ipsas vitæ Christi meditationes, aliqualiter introducere cogitaui: sed vellem, quòd hoc a magis experto, magisq. docto acciperes, quia in talibus maxime insufficiens sum. Verumtamen iudicans melius fore aliqua, vtcumque dicere, quàm penitus tacere, experiar impotentiam meam, & familiariter tecum loquar, rudi & impolito sermone: tum vt melius possis, quæ dicuntur capere: tum vt non aurē sed mentem studeas inde reficere. Non est enim in ornatis sermonibus, sed in Domini Iesu meditationibus insistendum. Ad quod etiam Hieronymi doctrina inducimur, dicentis: Sermo rudis vsque ad cor penetrat, politus autem pascit aures. Spero autem, quòd ruditati tuæ conferet aliquid mea modicitas: sed & in hoc magis spero, quòd si te in his exercitari sedula meditatione volueris, ipsum Dominum de quo loquimur, magistrum habebis. Non autem credas, quòd omnia quæ per ipsum dixisse, vel fecisse constat, meditari possimus, vel quòd omnia scripta sint: ego vero ad maiorem impressionem, ea sic, ac si ita fuissent narrabo, prout contingere vel contigisse credi possunt, secundū quasdam imaginarias repræsentationes, quas animus diuersimode percipit. Nam & circa diuinam scripturam meditari, exponere, & intelligere multifarie, prout expedire credimus, possumus: dummodo non sit contra veritatem vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, & non sit contra fidem, & contra bonos mores. Cum autem me narrantem inuenies, Ita dixit vel fecit Dominus Iesus, seu alia quæ introducuntur: si illud per scripturam probari non possit, non aliter accipias, quam deuota meditatio exigit. Hoc est proinde accipe, ac si dicerē, mediteris, quòd ita dixit vel fecit Dominus Iesus, & sic de similibus. Tu autem si ex his fructum sumere cupis, ita te præsentem exhibeas, his quæ per Dominum Iesum dicta & facta narrantur, ac si tuis auribus audires, & oculis ea videres, toto mentis affectu diligenter delectabiliter & morose, omnibus alijs curis & solicitudinibus tunc omissis. Quare te precor dilecta filia, vt hunc laborem meum quem ad laudem Domini Iesu, & tuum profectum, & meam vtilitatem assumpsi, lætanter suscipias: & lætantius, deuotius, & solicitius te exerceas in eodem. Initium de incarnatione sumendum est, sed quædam ipsam præcessisse meditari possumus, tam in cælis circa Deum & angelos suos beatissimos, quàm in terris circa Virginem gloriosissimam, quæ mihi videntur primitus explicanda. Et ideo de ipsis videamus.

Quomodo circa diuinā Scripturam & dicta & facta Saluatoris meditari debemus.

De solicita pro nobis intercessione Angelorum. Cap. I.

CVm per longissima tempora vltra spatium quinque millium annorum miserabiliter iaceret genus humanum, & nullus propter peccatum primi hominis ascēdere posset ad patriam beatissimi angelici spiritus, compatientes tantæ ruinæ, & de sua restauratione soliciti, licet etiam pluries, primo tamen adueniente plenitudine temporis, deuotius, & instantius taliter supplicauerūt Domino procidētes in facies suas ante thronū eius simul omnes congregati, & dixerunt: Domine placuit maiestati vestrę, & rationalē creaturam, scilicet hominē creare, propter vestram bonitatē, vt ipse esset hic nobiscum, & vt nobis ex ipso nostrarū contingeret restauratio ruinarū. Sed ecce pereunt omnes, & nemo saluatur, & in tot annorū curriculis hoc videmus, quòd de omnibus hostes nostri triūphant, & de ipsis non nostræ ruinæ, sed tartareæ speluncæ replentur. Vt quid ergo Domine nascuntur? Quare traduntur bestijs animæ confitentes tibi? Et si secundum iustitiam vestram hoc fiat, tamen misericordiæ tempus est. Et si primi parentes vestrum mandatū incaute trāsgressi sunt, subueniat misericordia vestra. Mementote, quòd ad similitudinem vestram creasti eos. Aperite Domine misericorditer manum vestram, & implete misericorditer. Oculi omnium spectant ad vos, sicut oculi seruorum ad manus dominorum suorum, donec misereamini & subueniatis remedio salutari humano generi. *Psal. 73. b* *Ps. 122. a*

De contentione inter misericordiam & iustitiam, veritatem & pacem. Cap. II.

HIs dictis, misericordia pulsabat viscera patris vt subueniret, secum pacem habens: sed contradicebat veritas, habens secum iustitiam. Et inter eas magna controuersia facta est, prout narrat beatus Bernardus pulchro & longo stylo. Sed ego succincte, vt potero, referam summam. Frequenter enim ipsius dicta melliflua intendo adducere, sed plerumque cum exceptione, propter prolixitatem vitandam. In hoc ergo loco hæc est dicti sui summa. Dicebat Domino misericordia: Numquid in æternum proijcies Domine, aut obliuisceris misereri? & hoc ei longo tempore susurrabat. Respondit Dominus: Vocentur sorores vestræ, quas cōtra vos paratas videtis, & eas pariter audiamus. Quibus vocatis, incœpit misericordia: Eget miseratione diuina creatura rationalis, quoniam misera facta est, & miserabilis valde, venit tempus miserendi, & iam præterijt. Econtra veritas: Oportet Domine implere sermonem quem locutus es. Totus moriatur Adam, cum omnibus qui in eo erant, quando præuaricando pomū gustauit. Dixit misericordia: Vt quid ergo Domine me fecisti? Scit enim ipsa veritas, quòd ego perij, si numquam misereberis. Econtrario ipsa veritas: Si prędictam tuam sententiam præuaricator euaserit, perijt & veritas tua, & nō permanet in æternū. Fuit ergo hęc quæstio missa ad filium. Ipsa autem veritas & misericordia coram eo eadem dicebant, & addebat veritas: Fateor Domine, quòd bono zelo mouetur misericordia: sed non secundum iustitiam, quæ potius præuaricatori vult parcere quàm sorori. At misericordia: Tu neutro parcis, & tanta indignatione sæuis contra præuaricatorē, vt inuoluas pariter & sororē. Sed nihilominus veritas fortissime allegat: Domine contra te ista quæstio intorquetur, & est cauendū, ne verbum patris euacuetur. Dixit pax: Parcite vobis a verbis istis, virtutū non est honesta contentio. Vides controuersiam magnā, & rationes fortes & efficaces. Nō videbatur quomodo circa hominē possent & misericordia & veritas conseruari. Scripsit autem Rex sententiam, quam paci, quæ propinquius ei stabat, dedit legendam, sic continentem: Hæc dicit, Perij si Adam nō moriatur. Et hæc dicit, Perij si non misericordiā consequatur. Fiat mors bona, & habeant vtræque quod petunt. Obstupuerunt omnes in verbo sapientiæ, & consenserunt quòd moriatur Adā, misericordiam cōsequendo. Sed quærunt quo modo mors potest fieri bona, cū horribilis sit ipsi auditui? Respōdit Rex: Mors peccatorum pessima, sed mors sanctorum pretiosa, & ianua vitæ. Inueniatur qui ex cha-

Bern. ser. 1 de annunciatione. *Ps. 76. b* *Ps. 33. d* *Ps. 115. a*

Digitized by Google

ex charitate moriatur, non obnoxius morti: & sic A mors non poterit tenere innoxium, sed faciat in ea foramen, per quod transeant liberati. Placuit sermo. Sed vbi talis poterit inueniri? responderunt. Rediit ergo veritas ad terram, & misericordia remansit in cælo. Nam iuxta Prophetiam: Domine in cælo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. Et circuit orbem terrarum. Et nemo mundus a sorde, nec infans vnius diei. Sed a misericordia perlustratur cælum, & neminem inuenit, qui sufficientem ad hoc habeat charitatem. Omnes enim serui sumus, & qui cum bene fecerimus dicere debemus illud Lucæ: Quia inutiles serui sumus. Et cum nullus inueniretur, qui B maiorem charitatē haberet, vt animam suam pro seruis inutilibus poneret, redeunt ad constitutam diem anxie plurimum. Non inuento quod desiderabant, dixit pax: Vos nescitis quidquam nec cogitatis. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: sed qui dedit consilium ferat auxilium. Intellexit hoc Rex, & ait: Pœnitet me fecisse hominem. Pœnitentiam me agere oportet, pro homine quem creaui. Et vocato Gabriele dixit: Vade dic filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit. Hucusque Bernardus: Vides ergo, quàm magni C periculi fuit & est peccatum, & quàm magna difficultas est remedium inuenire. In hoc ergo consenserunt prædictæ virtutes præcipue in persona filij. Nam persona patris aliqualiter videtur terribilis & potēs: & sic suspicari quodammodo potuissent pax & misericordia. Persona vero spiritus, benignissima est: & sic suspicari poterant veritas & iustitia. Vnde persona filij tamquam media accepta est, ad hoc remedium faciendum. hoc autem non proprie, sed appropriate intelligas. Tunc ergo impletum est illud Propheticum: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia, & pax osculatæ sunt. Et hæc de his quæ in cælis contingere potuerunt, possumus meditari.

Psal. 35. a · *Iob 25. secundū 70. interp.* · *Luc. 17. c* · *Ioan. 15. b* · *Psal. 13. a* · *Gen. 7. b* · *Zach. 9. b* · *Psal. 84. c*

De vita Mariæ Virginis, & septem petitionibus eius. Cap. III.

CIRCA Virginem, ex qua incarnatio facta fuit, meditari possumus vitam ipsius. Vnde scire debes, quòd dum esset trium annorum, fuit a parentibus oblata in templum, & ibi stetit vsque ad decimum quartum annum. Quid autem ibi fecerit, scire possumus ex reuelationibus suis, factis cuidam suæ deuotæ. Et creditur, quòd fuit Sancta Elisabeth, cuius festum solemniter celebramus. In quibus hæc inter alia continentur. Cum, inquit, pater meus & mater mea me dimiserunt in templo, statui in corde meo habere Deum in patrē: & deuote ac frequēter cogitabam, quid possem facere Deo gratum, vt dignaretur mihi dare gratiam suam, & feci me doceri legem Dei mei. Ex omnibus tamē præceptis diuinæ legis, tria præcepta præcipue seruaui in corde meo, videlicet: Diliges Dominum Deum tuū, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Item, diliges proximum tuum sicut teipsum. Item, habebis odio inimicum tuum. Ista inquit seruaui in animo meo, & statim omnes virtutes comprehendi, quæ in ipsis continentur, & ita volo te facere. Anima autem aliquam virtutem habere non potest, si Deum toto corde non diligat. Ab isto enim amore descendit omnis gratiæ plenitudo, sine qua nulla virtus in aliquam descendit, nec perseuerat in anima, sed fluit vt aqua, nisi suos inimicos, id est vitia & peccata habuerit odio. Qui vult ergo suam gratiam habere, & possidere, oportet eum cor suum ad amorem & odium ordinare. Volo ergo te facere, vt faciebam ego. Surgebam enim semper in noctis medio, & pergebam ante altare templi, & tanto desiderio, & tanta voluntate, & tanta affectione quanta poteram, & sciebam, petebam gratiam ab omnipotenti Deo obseruandi illa tria præcepta, & omnia alia mandata legis. Et sic stando ante altare septem petitiones Domino faciebam, quæ sunt hæ.

Dam. lib. 4. fid. orth. c. 15. Niceph. lib. 1. Eccl. hist. c. 7.

Primo enim petebam gratiam, qua possem implere dilectionis præceptum, scilicet ipsum diligere ex toto, &c.

Septem petitiones B. Mariæ virginis.

Secundo petebā gratiam, qua possem diligere proximum secundum volūtatem, & beneplacitum suum, & vt faceret me amare omnia, quæ ipse amat & diligit.

Tertio petebam, vt me faceret odire & fugere omnia, quæ odit.

Quarto petebam humilitatem, patientiam, benignitatem, & mansuetudinem, & omnes virtutes, per quas efficerer gratiosa ante conspectum suum.

Quinto petebam, vt faceret me videre tempus, in quo esset nata illa beatissima Virgo, quæ debebat filium Dei parere, & vt conseruaret oculos meos, vt possem eam videre: linguam, vt possem eam laudare: manus, vt possem ei seruire: pedes, vt possem ire ad seruitium suum: genua, vt possem adorare Dei filium in gremio suo.

Sexto petebam gratiam, obediendi mandatis, & ordinationibus Pontificis templi.

Septimo petebam, vt templum, & vniuersum populum suum ad seruitium suum conseruaret.

His auditis dixit ancilla Christi: O dulcissima Domina non eratis vos gratia, & virtutibus plena. Respondit beata Virgo: Pro firmo scias, quòd ita me reputabam ream, & vilissimam, & gratia Dei indignam sicut tu. Propterea petebam sic gratiam & virtutes. Et iterum: Filia tu credis, quod omnem gratiam quam habui, habuerim sine labore: sed non est ita. Immo dico tibi, quòd nullam gratiam, donum vel virtutem habui a Deo sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, pro funda deuotione, multis lacrymis, & multa afflictione, dicendo, cogitando semper placita sibi, sicut sciebam & poteram, excepta sanctificationis gratia, qua sanctificata fui in vtero matris. D Et addidit: Pro firmo scias, quòd nulla gratia descendit in animā, nisi per orationem & corporis afflictionem. Postquam autem dedimus Deo quæ per nos possumus, licet sint pauca, ipse venit in animam, secum ferens ista altissima dona, quòd videtur anima in seipsa deficere, & perdit memoriam, & non recordatur se fecisse, vel dixisse aliquid Deo gratum, & tunc videtur sibiipsi vilior, & despectior quàm vmquam fuerit. Hucusque de dictis reuelationibus.

Beatus vero Hieronymus de vita ipsius scribit: Hāc sibi regulam beata Virgo statuerat, vt a mane vsque ad horam tertiam orationibus insisteret. A tertia vsque E ad nonam, externo opere se occuparet. A nona uero iterum ab oratione non recedebat, quousque dum illi Angelus appareret, de cuius manu escam accipere solebat & melius in Dei opere & amore proficiebat. Fiebat, vt in vigilijs inueniretur prior, in sapientia legis Dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus Dauidicis elegantior, in charitate gloriosior, in puritate purior, in omni virtute perfectior. Erat enim constans & immobilis, & cum quotidie melius transisset, hanc irascentem nullus vel vidit vel audiuit. Omnis sermo eius ita erat gratia plenus, vt cognosceretur in lingua eius, Deus. Semper in oratione, & in scru- F tatione legis Dei permanebat. Et erat solicita circa socias suas, ne aliqua ex eis in vllo sermone peccaret, ne aliqua in risu vocem suam exaltaret, ne aliqua iniurias aut superbiam contra parem suam exerceret. Sine intermissione benedicebat Deum, & ne forte in salutatione sua a Dei laudibus tolleretur, si quis eam salutabat, illa pro salutatione sua, Deo gratias, respondebat. Denique primum ex ipsa exijt, vt dum salutantur homines sancti, Deo gratias, dicant. De esca quam de manu Angeli accipiebat, ipsa reficiebatur: quam vero a Pontificibus templi accipiebat, pauperibus erogabat. Quotidie videbatur ei Angelus loqui, & quasi charissimæ sorori vel matri obtemperabat ei. Hucusque Hieronymus.

Digitized by Google

In quartodecimo autem anno fuit Beata Virgo Maria desponsata Ioseph per diuinam reuelationem, & rediijt in Nazareth, quod qualiter fuerit factum, inuenies in legenda de natiuitate sua. Et hæc sunt quæ ante incarnationem Domini Iesu possumus meditari: ipsa rumines bene & delecteris in eis, toto affectu ea memoriæ commendando, & opere adimplendo, quia deuotissima sunt. Nunc ad incarnationem veniamus.

De incarnatione Christi. Cap. IV.

Gal. 4. a — Eph. 2. a

POstquam autem venit plenitudo temporis, vel deliberasset quo modo ordinauit summa Trinitas humano generi prouideri, per incarnationem verbi, propter nimiam charitatem suā qua ipsum genus humanum diligebat, commouente eum misericordia sua, & nihilominus ad instantiam supernorum spirituum, & Beata Virgo Maria redijsset Nazareth: vocauit Deus omnipotens Gabrielem Archangelum, & dixit ei: Vade ad dilectissimam filiam nostram Mariam desponsatam Ioseph, super omnes creaturas nobis charissimam: & dic ei, quòd filius meus concupiuit speciem suam, & sibi eam elegit in matrem. Et roga eam, vt ipsum lætanter accipiat: quia per eam salutem totius generis humani operari decreui, & obliuisci volo iniuriæ mihi factæ. Attende hic & recordare, quæ tibi in principio supra dixi, vt discas, omnibus, quæ dicuntur & fiunt, te exhibere præsentem. Hic ergo imagineris, & aspicias Deum, ut potes, quia incorporeus est: sed aspice eum tamquam magnum Dominum, sedentem in solio excelso, uultu benigno, pio, & paterno, quasi reconciliare volentem, siue reconciliatum esse, hæc verba dicentem, & Gabrielem facie hilari & iucunda, flexis genibus & inclinatio vultu timoroso & reuerenti, ambasiatam Domini sui attente suscipientem. Surgens igitur Gabriel iucundus & gaudens, volitauit ab altis, & in humana specie in momento fuit coram Virgine Maria, in thalamo domunculæ suæ manente. Sed nec cito sic volauit, quin præueniretur a Deo, & sanctam ibi Trinitatem inuenit, quæ præuenit nuncium suum.

Incarnatio verbi, fuit opus totius Trinitatis.

Scire namque debes, quòd excelsum incarnationis opus totius Trinitatis fuit, licet sola persona filij fuerit incarnata. Quemadmodum si tunicam induenti, duo ex lateribus eius stantes adiuuarent eum, & tunicæ manicas tenerent. Nunc ergo & hic bene aspice, & tamquam ipsi facto præsens existeres, intellige omnia quæ dicuntur & fiunt. O qualis fuit & nunc est in meditatione tua illa domuncula, vbi tales sunt, & talia exercentur. Nam licet vbique sit Sancta Trinitas, tamen ibi nunc aliquo singulari modo esse mediteris, ratione singularis operationis. Ingressus ergo Gabriel paranymphus fidelis ad Virginem Mariam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Ipsa vero turbata, nihil respondit. Non fuit turbata turbatione culpabili, nec de visione Angeli, quia eos sæpe videre solita erat: sed, iuxta verba Euangelij, turbata fuit in sermone eius, cogitans de nouitate talis salutationis: non enim sic eam consueuerat salutare. In qua salutatione cum videret se tribus commendari, non poterat humilis Domina non turbari. Commendabatur enim quòd esset gratia plena, & quòd Dominus erat secum, & quòd erat benedicta super omnes mulieres: at humilis non potest sui commendationem, sine rubore & turbatione audire. Turbata ergo fuit ex verecundia honesta, & virtuosa. Cœpit etiam timere an hoc esset verum: non quòd non crederet Angelum vera loqui, sed ex eo quòd proprium est in humilibus, quòd non examinant suas virtutes, sed defectus potius ruminant, vt sic semper proficere possint reputantes magnam virtutem paruam, & paruum defectum magnum valde. Tamquam ergo prudens, & cauta, pauida & pudorosa nihil respondit. Quid enim respondisset? Disce & tu exemplo suo tenere silentium, & taciturnitatem amare: quia magna & vtilis valde talis virtus est. Nam ipsa bis prius audiuit, quàm semel responderet. Abominabile enim est, virginem esse loquacem. Angelus enim causam suæ dubitationis cognoscens, dixit: Ne timeas Maria, nec verecunderis de laudibus quas dixi tibi, quia sic est. Nec solum ipsa gratia plena, sed eam toti generi humano recuperasti, & reinuenisti a Deo. Nam Ecce concipies, & paries altissimi filium: qui te elegit in suam matrem, saluabit omnes in eum sperantes. Tunc ipsa respondit, non tamen confitendo, nec negando commendationes præfatas, sed de alio certificari volens, de modo plus dubitabat, scilicet ne perderet virginitatem suam. Quæsiuit ergo ab Angelo huius conceptionis modum, dicens: Quo modo fiet istud, quia virginitatem meam firmissime Domino meo deuoui, ne in perpetuum hominem cognoscam? Et Angelus: Fiet per operationem Spiritus sancti, qui te singulari modo replebit, & eius virtute concipies, salua tibi virginitate tua. & ideo filius tuus vocabitur filius Dei. Nihil enim ei est impossibile. Nam Elisabeth cognata tua cum esset senex, & sterilis, iam sunt sex menses, quòd filium virtute Dei concepit.

Luc. 1. c

Intuere hic pro Deo, & meditare, qualiter tota Trinitas est ibi expectans responsionem & consensum huius suæ filiæ singularis, amanter & delectabiliter aspiciens verecundiam eius, & mores & verba. Et etiam qualiter Angelus diligenter & sapienter inducit eam, & ordinat verba sua, stans inclinatus, & reuerens coram Domina sua, vultu placido, & sereno, fideliter exequens ambasiatam suam, & attente obseruans verba Dominæ, vt possit congrue respondere, & super hoc opere mirifico perficere Domini voluntatem. Et qualiter etiam Domina stat timorate ac humiliter, facie pudorosa præuenta ab Angelo, & ex improuiso in verbis istis non extollitur, neque se reputat. Et cum audit magnalia de se, qualia alicui numquam dicta fuerunt, totum diuinæ gratiæ ascribebat. Disce ergo eius exemplo esse pudorosa & humilis, quia sine his virginitas parum valet. Gaudet prudentissima Virgo, & auditis verbis Angeli consensit. Et, vt in suis reuelationibus continetur, profunda deuotione genuflexit, & iunctis manibus dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc filius Dei statim totus & sine mora intrauit vterum Virginis, & ex ea carnem assumpsit, & totus remansit in sinu patris. Potes autem pie imaginari, qualiter ipse filius tamquam obedientiam & laboriosam legationem suscipiens, patri se inclinauit, & recommendauit, & in eodem instanti anima creata & infusa fuit. perfectus homo secundum omnia corporis lineamenta, sed paruulus valde: ita quòd in vtero postea naturaliter crescebat, vt alij. sed non fuit dilata infusio animę, vel membrorum distinctio, vt in alijs. Erat enim perfectus Deus, sicut perfectus homo, & ita sapiens & potens, vt est modo. Gabriel autem tunc cum Domina sua similiter genuflexit, & parum post cum ea surgens, se iterum inclinans vsque ad terram, & valefaciens ei, disparuit, & ad patriam rediens hoc narrauit, & fuit ibi nouum gaudium, & nouum festum, & exultatio magna nimis. Domina vero tota inflammata, & in amore Dei magis solito succensa, sentiens se concepisse, genibus flexis gratias egit de tanto dono, humiliter & deuote supplicans eidem, vt eam dignaretur instruere, ita quòd in his quæ circa filium suum facienda occurrerent, faceret sine defectu.

Sine pudore & humilitate virginitas parū valet.

Considerare autem debes, quanta est hodierna solemnitas, & iubilare in corde tuo, & agere dies lætitię. Inaudita est enim vsque modo a seculis, nec vmquā fuerat. Talis namque hodie est solēnitas Dei patris, qui nuptias fecit filio suo in despōsatione humanæ naturæ, quam hodie filius sibi vniuit inseparabiliter. Hodie est & solēnitas nuptiarū filij, & dies natalis eius in vtero,

sed

sed postea erit ex vtero. Hodie est solemnitas Sancti spiritus, propter hoc opus mirificum & singulare ipsius incarnationis, quod eidem attribuitur: & hodie incœpit ostendere benignitatem singularem humano generi. Hodie est solemnitas gloriosa Dominæ nostræ, quæ a patre in filiam, & filio in matrem, & Spiritu sancto in sponsam est recognita & assumpta. Hodie est solemnitas totius cælestis curiæ: quia inchoatur eorum reparatio. Hodie est multo magis solemnitas humanæ naturæ: quia eius salus incœpit & redemptio, & totius mundi reconciliatio, & sublimata est atque deificata. Hodie nouam obedientiam suscepit filius a

Psal. 18. a patre, de nostra peragenda salute. Hodie a summo cælo egrediens, exultauit vt gigas ad currendum viam, & se reclusit in horto vteri virginalis. Hodie etiam factus est vnus ex nobis & frater noster, & cœpit peregrinari nobiscum. Hodie de cælo lux vera descendit, ad tollendas & fugandas nostras tenebras. Hodie panis viuus, qui dat vitam mundo, decoquitur in virginalis

Ioan. 1. b vteri clibano. Hodie Verbum caro factum est, vt habitaret in nobis. Hodie clamores & desideria Patriarcharum & Prophetarũ exaudita sunt & impleta. Cla-

Isa. 16. a mabant desiderio inenarrabili & dicebant: Emitte

Isa. 45. b agnum Domine, &c. Et iterum: Rorate cæli desuper.

Isa. 64. a Et iterum: Vtinam dirumperes cælos & descenderes.

Ps. 143. b Et iterum: Domine inclina cælos tuos & descende.

Ps. 79. a. b. d Et iterum: Domine ostende nobis faciem tuam, &c. Et talia multa, de quibus tota Scriptura est plena. Nam hodiernam diem vehementissime expectabant. Hodie est principium & fundamentum omnium solemnitatum, & initium totius nostri boni. Nam vsque nunc indignatus est Dominus contra genus humanum, propter transgressionem primorum parentum: sed amodo videns filium hominem factum, nõ vlterius irascetur. Hodie dicitur esse temporis plenitudo. Vides admirabile opus & quàm solemnissimum factũ sit istud: totum est delectabile, totum iucundum, totum desiderabile, & cum omni deuotione suscipiendum, in iubilatione, lætitia & exultatione ducendum, & omni veneratione dignissimum. In his ergo meditare, in his delectare, & iucundaberis, & forte ostendet tibi Dominus ampliora, &c.

Quo modo Beata Virgo visitauit Elisabeth. Et quo modo Magnificat, & Benedictus facta fuerunt. *Cap. V.*

Luc. 1. d POst hæc recogitans Domina verbo Angeli, quæ dixit de consobrina sua Elisabeth, eam visitare proponit ad congratulandum eidem, ac etiam seruiendũ. Iuit ergo vna cum Ioseph sponso suo a Nazareth ad domũ ipsius, quæ distabat a Hierusalem per quattuordecim vel quindecim miliaria, vel circa. Non ergo retardatur asperitate, vel longinquitate viæ, sed cum festinatione iuit, quia nolebat diu in publico videri. Et sic non erat ex conceptu filij aggrauata, vt alijs mulieribus contingit. Non enim fuit Dominus Iesus onerosus matri. Conspice ergo hic quo modo vadit sola cum sponso suo regina cæli, & terræ, & non eques sed pedes, non ducit frequentiam militum vel baronum, non camerariarum & domicellarum comitiuã. Vadunt autem cum ea paupertas, humilitas & verecundia, omniumq. virtutum honestas. Est & Dominus secum, magnam & honorabilem comitiuam habens, sed non sæculi vanam & pomposam. Cum autem intrauit domum, salutauit Elisabeth, dicens: Salue soror mea Elisabeth. Illa vero exultans & tota exhilarata, & accensa Spiritu sancto surgit, & amplexatur eam tenerrime, & exclamans præ gaudio, dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domi-

Luc. 1. d ni mei ad me? &c. Cum enim Virgo salutauit Elisabeth, repletus est in vtero Ioannes Spiritu sancto, re-

A pleta est etiam & mater: nec prius repletur mater quã filius, sed filius repletus replet & matrem, non quidem in anima matris aliquid efficiendo, sed per Spiritum sanctum aliquid in ea fieri promerẽdo, eo quòd in ipso Spiritus sancti gratia affluentior refulgebat, & prior gratiam sensit. Et sicut illa Mariam, sic ille aduentum Domini sensit. Et ideo exultauit, & illa prophetice locuta est. Vide quanta virtus sit in verbis Dominæ, quia ad eorum pronunciationem confertur Spiritus sanctus. Sic enim abundanter ipsa erat plena, quòd eius meritis ipse Spiritus sanctus etiam alios replebat. Respondit autem Maria ad Elisabeth, dicens: *Quanta sit in verbis B. Mariæ virtus.*

B Magnificat anima mea Dominum, &c. totum ibidem complens canticum iucunditatis & laudis. Deinde se ad sedendum ponentes, Domina humillima ad inferiorem locum se ponit ad pedes Elisabeth: sed illa incontinenti exurgens, & hoc non patiens erexit eam, & pariter consederunt. Quærit autem Domina de modo suæ conceptionis, & Elisabeth de modo suæ: & hæc sibi inuicem narrant lætanter, & laudant Deum de vtraque conceptione, & in gratiarum actione consistunt, & agunt dies lætitiæ. Et stetit ibidem Domina quasi mensibus tribus, ministrans & seruiens ei in omnibus quæ poterat humiliter, reuerenter, & deuote,

C quasi oblita se matrem Dei esse, & totius mundi reginam. O qualis domus, qualis camera, qualis lectus, in qua & quo pariter commorantur & requiescunt, tales matres talibus filijs fecũdatæ, Maria & Elisabeth, Iesus & Ioannes. Sunt & ibi magnifici senes, scilicet Zacharias & Ioseph. Adueniente ergo tempore suo peperit Elisabeth filium, quem Domina leuauit a terra, & diligenter aptauit, vt expediens erat. Paruulus autem, ipsam quasi intelligens aspiciebat, & cum eum matri porrigere vellet, caput ad eam vertebat, & in ea solum delectabatur, & ipsa lætanter colludebat eidẽ, amplexabatur, & osculabatur iucunde. Considera ma-

D gnificentiam Ioannis. Nullus vmquam talem baiulam habuit. Multa alia magna priuilegia reperiuntur de ipso, quibus non insisto ad præsens. Die autem octauo circumcisus est puer, & vocatus est Ioannes. Et tunc apertum est os Zachariæ, & Prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, &c. Et sic in domo illa hæc duo cantica pulcherrima, scilicet Magnificat & Benedictus facta fuerunt. Domina vero stans post aliquam cortinam, ne videretur ab hominibus qui conuenerant ad circumcisionem Ioannis, auscultabat attente ad canticum illud, in quo de filio suo fiebat mentio, & omnia conferebat in corde suo sapientissime. *S. Ioãnis Baptistæ priuilegium.*

E Tandem valefaciens Elisabeth & Zachariæ, ac benedicens Ioanni, redijt ad domum suæ habitationis in Nazareth. In qua reuersione paupertatem eius adinuicem reuoca. Redit enim ad domum, in qua nec panem, nec vinum, nec alia necessaria est inuentura. Sed nec possessiones habebat, nec pecuniam. Stetit his tribus mensibus apud illos forte opulentos: nunc autem redit ad paupertatem suam, & vt proprijs manibus laborando victum procuret. Compatere sibi, & in amorem paupertatis accendere.

F *Quo modo Ioseph voluit dimittere Mariam, & quo modo Deus permittit suos tribulari.* *Cap. VI.*

CVm autem simul habitarent Domina & sponsus eius Ioseph, & crescente Iesu in vtero matris perpendens Ioseph ipsam grauidam esse doluit vltra modum. Attende hic bene, quia multa pulchra discere poteris. Si dubitas quare Dominus voluit matrem suã habere virum, cum semper vellet eam virginem esse. Respondetur propter tria, vt scilicet ne grauida infamaretur, vt viri ministerio & societate frueretur, & vt diabolo partus filij Dei occultaretur. Conspiciebat ergo Ioseph coniugem suam semel & pluries, & dole-

Digitized by Google

bat & turbabatur, & eidem vultum ostendebat turba- A
tum, & oculos auertebat ab ea tamquam a mala, suspicans eam ex adulterio concepisse. Vides quo modo Deus permittit suos tribulationibus vexari, & tentari ad ipsorum coronam. Cogitabat autem eam occulte
2.Cor. 8. d dimittere. Vere de hoc dici potest, quòd eius laus est
Matt. 1. c in Euangelio. Dicitur enim ibi, quòd erat vir iustus, magnæ namque virtutis erat. Cum enim communiter dicatur, quòd quasi summæ verecundiæ, doloris, & furoris sit viro adulterium vxoris, tamen ipse virtuose se temperabat, & accusare nolebat, patienter hanc magnam pertransibat iniuriam, non se vindicans, sed pietate victus, cedere volens, occulte volebat eam dimit- B
tere. Sed nec Domina pertransiuit absque tribulatione, perpendebat enim & videbat eum turbatum, & de hoc etiam ipsa turbabatur. Humiliter tamen tacebat, & occultabat donum Dei. Potius volebat reputari vilis, quam ipsum sacramentum Dei propalare, & de se aliquid loqui, quod ad iactantiam putaretur pertinere. Rogabat autem Dominum, vt ipse remedium apponere dignaretur & hanc sibi & viro suo tribulationẽ auferret. Vides quàm magna tribulatio & anxietas
Ibidem. erat eis, sed Dominus prouidit vtrique. Misit ergo Angelum suum, qui dixit Ioseph in somnis, quòd vxor eius de Spiritu sancto conceperat, & vt confidenter & C
gaudenter staret cum ea. Vnde tribulatione cessante, rediijt consolatio magna. Sic & nobis contingeret, si in tribulationibus patientiam habere sciremus: nam Deus post tempestatem tranquillum facit. Nec dubitare debes: quia non permittit eas ad suos venire, nisi pro vtilitate eorum. Quæsiuit Ioseph de hac conceptione mirifica, quæ ei Domina diligenter narrauit. Remanet ergo, & stat Ioseph gaudens cum sua coniuge benedicta. Et vltra quàm dici possit, eam casto diligit amore, & curam ipsius fideliter gerit, & Domina cum eo confidenter moratur, & in sua paupertate lætanter viuunt. Stat ergo Dominus Iesus reclusus in D
vtero, vsque ad menses nouem more aliorum. Stat benigne ac patienter sustinet, & expectat tempus debitũ. Compatere sibi, quòd ad tantam humilitatis profunditatem deuenit. Multum ergo deberemus hanc affectare virtutem: nec vmquam deberemus ad elationem, vel ad nostri reputationem tumescere, quando tantum se inclinauit Dominus maiestatis. Et de hoc secundo beneficio huius tam prolixæ pro nobis reclusionis; numquam ei digne possemus satisfacere. Sed saltem corde hoc cognoscamus, & gratias eidem toto affectu agamus, quòd nos ex alijs assumere dignatus est, vt vel hoc modicum rependamus eidem, vt reclusi ste- E
mus ad seruitium suum. Ipsius quippe beneficium est hoc, non nostrum meritum, & quidem per maximum multumq. acceptabile ac venerabile est. Non enim ad pęnam sed ad tutelam reclusi sumus, & in arce religionum tutissima collocati. Ad quam huius nequissimi mundi venenosæ sagittæ vel tumultuosi maris procellæ, nisi nostra temeritate attingere non possunt. Conemur ergo toto posse, mente reclusa & abstracta ab omnibus caducis, eidem cordis puritate vacare: quia corporalis reclusio nihil, aut parum sine mentali prodest. Eidem etiam Domino Iesu in hoc compatere, F
quòd est in continua afflictione, & fuit a suæ conceptionis primordio vsque ad mortem, ex eo, scilicet quòd patrem, quem summe diligebat, cognoscebat propter idola relinqui a peccatoribus & inhonorari, & ex compassione, quam habebat ad animas ad imaginem suam creatas quas cernebat miserabiliter, & quasi vniuersaliter damnari, & erat sibi maior pœna, quàm fuerit passio corporalis. Nam propter hanc tollendam sustinuit illam. Vides quàm pulchra fercula hic tibi propinata sunt, si vis eorum sentire dulcedinem, ea rumina diligenter, & sæpe.

SECVNDA FERIA.

De Natiuitate Christi, & alijs. *Cap. VII.*

ADVENIENTE autem nouem mensium termino, exijt edictum ab Imperatore, Luc. 2. a
vt describeretur vniuersus orbis, scilicet quilibet in ciuitate sua. Cumq. Ioseph ire vellet in ciuitatem suam, scilicet Bethleem, & sciret instare tempus partus suæ coniugis, duxit eam secum. Vadit ergo iterum Domina hoc longo itinere. Nam Bethleem est prope Hierusalem, per quinque vel sex milliaria. Ducunt autem secum bouem & asinum, & vadunt sicut pauperes mercatores bestiarum. Cum autem fuerunt in Bethleem, quia pauperes erant, nam multi concurrerant pro eadem causa, hospitium inuenire non potuerunt. Compatere hic Dominæ, & conspice ipsam delicatam & iuuenem, quindecim enim erat annorum, ex longo itinere fatigatam, & cum verecundia inter gentes conuersantem, quęrentem vt quiescat, & non inuenit: omnes licentiant eam & socium eius, & sic coguntur diuertere ad quandam viam coopertam, vbi homines tẽpore pluuiæ diuertebant. Ibidem Ioseph, qui erat magister lignarius, forte aliqualiter se clausit. Nunc autem diligentissime inspice omnia, maxime quia referre intendo quæ ab ipsa Domina reuelata & ostẽsa fuerunt, prout a quodam sancto nostri ordinis fide digno habui, cui puto reuelata fuisse.

Cumq. venisset hora partus, scilicet in media nocte Dominicę diei, surgens virgo appodiauit ad quandam columnam, quæ ibi erat, Ioseph vero sedebat mæstus, ex eo forte quòd non poterat quæ decebant, parare. Surgens ergo & accipiens de feno pręsepis, proiecit ad pedes Dominæ & vertit se in aliam partem: tunc filius Dei æterni exiens de matris vtero, sine aliqua molestia vel læsione, in momento sicut erat in vtero, sic fuit extra vterum super fenum ad pedes matris suæ. Et mater in continenti se inclinans, recolligens eum & dulciter amplexans, posuit in gremio suo & vbere de cælo pleno, & Spiritu sancto edocta, cœpit lauare siue linire ipsum per totum cum lacte suo: quo facto, inuoluit eum in velo capitis sui, & posuit eum in præsepio. Et tunc bos & asinus flexis genibus posuerunt ora super præsepium, flantes per nares ac si ratione vtentes cognoscerent, quòd puer sic pauperrime contectus, calefactione, tempore tanti frigoris, indigebat. Mater vero flexis genibus adorauit, & gratias agens Deo, dixit: Gratias tibi ago Domine sancte Pater, qui filium tuum mihi dedisti, & adoro te Deus æterne, & te filium Dei viui & meum. Ioseph autem similiter adorauit eum, & accipiens sellam asini, & extrahens de ea cussinellum de lana siue bora, posuit iuxta præsepe, vt Domina super eo sederet. Ipsa ergo se posuit ibi ad sedendum, & sellam posuit subtus cubitum, & sic stabat Domina mundi, tenens vultum suum super præsepe, innixa oculis & toto affectu super dilectissimum filium suum. Hucusque de reuelatione.

His ergo sic ostensis, disparuit Domina, & remansit Angelus, & dixit eidem laudes magnas, quas etiam ille mihi dixit, sed nec discendi, nec scribendi aptitudinem habui. Vidisti ortum sacratissimi principis, vidisti simul & partum Reginæ cælestis, & in vtroque arctissimam paupertatem potuisti conspicere, multis necessarijs indigere. Hanc virtutem altissimam Dominus reinuenit. Hæc est illa Euan- Matt.13.f
gelica Margarita, pro qua emenda omnia sunt vendenda. Hæc est totius spiritualis ædificij primum fundamentum: nam cum sarcina temporalium rerum spiritus ad Deum non potest ascendere. De qua dicebat beatus Franciscus: Paupertatem fratres no- Paupertas.
ueritis

ueritis esse spiritualem viam salutis, tamquam humilitatis fomentum, & perfectionis radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Magna ergo nobis est verecundia, quòd eam non amplectamur toto posse, sed oneramur superfluis, quando mundi Dominus, & Domina mater eius eam sic strictissime, & studiosissime seruauerunt. De qua sic dicit Bernardus: Abundabat in terris hæc species, & nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque Dei filius concupiscens descendit, vt eam eligat sibi, & nobis quoque sua æstimatione faciat pretiosam. Adorna thalamum, scilicet humilitate & paupertate. In his complacet sibi pannis, & Maria testimonium perhibente: his sericis delectatur inuolui, & abominationes Ægyptiorum immola Deo tuo. Hucusque Bernardus. Idem in sermone natiuitatis qui incipit: Benedictus Deus, & pater. Denique populum suum consolatur. Vis nosse populum eius? Tibi derelictus est pauper, ait homo secundum cor Dei. Sed & ipse in Euangelio: Væ vobis, inquit, diuitibus qui habetis hic consolationem vestram. Quid enim consoletur eos, qui suam habent consolationem? Non consolatur Christi infantia garrulos: non consolantur Christi lacrymæ cachinnantes: non consolantur panni eius ambulantes in stolis: non consolantur stabulum & præsepe amantes primas cathedras in synagogis. Vigilantibus pastoribus annunciatur gaudium lucis, & eis natus dicitur esse Saluator. Pauperibus atque laborantibus non vobis diuitibus, qui vestram habetis consolationem, & vestrum dominium. Hucusque Bernardus. Potuistis etiam attendere in vtroque, profundissimam humilitatem in hac ipsa natiuitate, non enim sunt stabulum dedignati, non bestias, non fenum, & cetera vilia. Hanc virtutem in omnibus actibus, tam Dominus, quam Domina perfectissime seruauerunt, & nobis commendauerunt. Nitamur ergo omni quo possumus studio ipsam amplecti: quia sine ipsa non est salus, nulla enim operatio nostra cum superbia Deo placere potest. Nam secundum beatum Augustinum: Superbia fecit Angelos dæmones, humilitas facit homines Angelis similes. Et Bernardus: Qualem putas necesse est hominem inuenire, qui repudiati locum Angeli fortiatur? Semel turbauit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostrauit ex parte, & parte non modica. Quid ergo? Numquid non odit ciuitas illa & vehementer huiusmodi pestem abominatur? Certi estote fratres, eum qui superbis non pepercit Angelis, nec hominibus parciturum. Non est contrarius sibijpsi. Hucusque Bernardus. Potuisti etiam attendere in vtroque, maxime in puero Iesu non paruam cordis afflictionem. De qua sic dicit Bernardus: Nasciturus itaque Dei filius, cuius in arbitrio erat, quodcumque vellet eligere tempus, eligit quod molestius est præsertim paruulo & pauperis matris filio: quæ vix pannos haberet ad inuoluendum, præsepe ad reclinandum. Et cum tanta esset necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem. *Et infra*: Christus vtique qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum: & quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tamquam a seductore cauendum. *Et infra*: Et tamen fratres ipse est promissus olim per Isaiam, Paruulus sciens reprobare malum, & eligere bonum. Malum ergo voluptas corporis: bonum vero afflictio est. Siquidem & hanc elegit, & illam reprobat puer sapiens, verbum infans. Hucusque Bernardus. Vade & tu fac similiter, discrete tamen, vt non excedas posse tuum. Et de his virtutibus alias poterit dici, redeamus ad domum natiuitatis.

Bern. ser. 1 in vig. nat. Dom. post med.

Idem ser. 5 nat. Dom. cir. fin.

Psal. 9. d

Luc. 6. c

Aug. lib. de sing. doc. c. 12. in fine. to. 4.

Bern. ser. 2 de verb. Isa. 6. Vidi Domin. &c. cir. med.

Idem ser. 3 de nat. Domini nōlōge a princ.

Isa. 7. c

Nato itaque Domino, Angelorum multitudo ibi existens, suum Deum adorauerunt, & confestim ad pastores iuerunt, qui erant ibi prope forte per milliare, nunciantes eis ipsam natiuitatem & etiam locum. Exinde ascenderunt in cælum cum Canticis & iubilis, conciuibus suis ea similiter nunciantes. Tota igitur superna curia exhilarata, magnoq. facto festo & laudibus, & gratiarum actionibus Deo patri exhibitis, venerunt omnes quotquot ibi erant, successiue per ordines suos videre faciem Domini Dei sui, & adorantes eum cum omni reuerentia, & etiam matrem eius, laudem eidem & cantica personabant. Quis enim eorum auditis nouis, remansisset in cælo, quin visitasset Dominum suum sic humiliter constitutum in terra? In nullo eorum hæc superbia cadere potuisset. Et ideo dicit Apostolus: Et cum introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Hæc meditari de Angelis iucundum puto, qualitercumque se habuerit veritas. Veneruntq. pastores & adorauerunt eum, referentes quæ audierunt ab Angelis. Mater vero prudentissima, omnia quæ de ipso dicebantur conseruabat in corde suo, illi autem gaudentes abierunt. Genu flecte & tu qui tantum distulisti, & adora Dominum Deum tuum, & postea matrem eius, & reuerenter saluta sanctum senem Ioseph. Deinde osculeris pedes pueri Iesu iacentis in lecto, & roga Dominam vt eum tibi porrigat vel permittat accipere. Accipias eum inter brachia tua, retine & intuearis faciem eius diligenter, ac reuerenter deosculare, & delectare in eo confidenter. Hoc facere potes, quia ipse ad peccatores venit pro eorum salute, & cum eis humiliter conuersatus, & tandem se ipsis dimisit in cibum. Vnde benignitas sua patienter se tangi pro tuo velle permittet, nec imputabit præsumptioni sed amori. Semper tamen cum reuerentia & timore hæc facias, quia ipse sanctus sanctorum est. Postea redde ipsum matri: & conspice diligenter, quàm studiose, & sapienter gubernabat eum, lactat, ac cetera ei facit obsequia. Ita & tu adiuua eam si potes, in his delectare, iucundare, ac sedulo meditari memento, & quantum potes famuleris Dominæ, & puero Iesu, & intuearis faciem eius sæpe, in quam desiderant Angeli prospicere. Semper tamen, vt dixi, cum reuerentia & timore, ne patiaris repulsam: reputare enim te debes indignam talium conuersatione.

Heb. 1. c

1. Pet. 1. c

Meditari debes etiam cum gaudio, quanta sit hodierna solemnitas. Hodie namque natus est Christus, & sic vere est dies natalis Regis æterni, & filij Dei viui. Hodie filius datus est nobis, & puer natus est nobis. Hodie sol iustitiæ qui erat in nubilo clare refulsit. Hodie Spiritus sanctus Ecclesiæ electorum caput processit de Thalamo suo. Hodie desideratam faciem ostendit, forma speciosus præ filijs hominum. Hodie factus est ille Hymnus Angelicus: Gloria in excelsis Deo. Hodie pax hominibus est annunciata, vt in eodem Hymno continetur. Hodie, vt etiam cantat Ecclesia per totum mundum, melliflui facti sunt cæli, & in terra canunt Angeli. Hodie primitus apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris Dei nostri. Hodie adoratus est Deus in similitudine carnis peccati. Hodie illa duo miracula contigerunt, quæ superant omnem intellectum, & sola fides apprehendere potest, scilicet quòd Deus nascitur, & Virgo parit. Hodie aliorum miraculorum claruit multitudo. Denique omnia quæ dicta sunt de incarnatione quasi hic clarius elucescunt: ibi inchoata, hic manifestata. Vnde nunc illa, & istis meditationibus ista coniunge. Merito ergo est dies illa iubilationis, & gaudij, & lætitiæ magnæ nimis. Nam Romæ de quadam taberna dicta emeritoria (quia milites ibi spatiando, & emendo necessaria, ea quæ stipendijs suis meruerant, expendebant) fons olei largissimi emanauit de terra, & per totum diem largissimo riuo fluxit. Et circulus admodum cęlestis arcus circa solem in toto orbe apparuit. Et Romæ statua aurea quā Romulus in suo palatio posuerat, quæ prophetabatur non cadere donec virgo pareret, statim vt Christus

Isa. 9. b

Psal. 44. d

Luc. 2. b

Tit. 3. b

Christus natus est, corruit. In quo loco Calixtus Papa Ecclesiam Sanctæ Mariæ, quæ nunc dicitur trans Tiberim, constituit.

De circumcisione & fletu Domini.
Cap. VIII.

OCTAVO autem die circumcisus est puer. Duo autem magna hodie facta sunt. Vnum, quia manifestatum est nomen salutis, quod ab æterno sibi impositum erat, & ab Angelo vocatum priusquam in vtero conciperetur, hodie fuit declaratum & nominatum. Et vocauerunt nomen eius Iesum. Iesus autem dicitur Saluator, quod est nomen super omne nomen. Nec est enim, vt Apostolus Petrus ait, aliud nomen sub cælo, in quo nos oporteat saluos fieri. Secũdum quod hodie factũ fuit, quia incœpit Dominus Iesus suum sacratissimum sanguinem pro nobis effundere. Tempestiue enim cœpit pro nobis pati: qui peccatum non fecit, pro nobis pœnam hodie portare incœpit. Compatere tu ei, & plora cum illo, quia hodie fortiter plorauit. Nam in solemnitatibus multum gaudere debemus propter nostram salutem: sed multum compati & dolere propter suas angustias & dolores. Audistis in natiuitate quantam afflictionem habuit & penuriam, & inter alia hoc etiam fuit, quod quando mater posuit eum in præsepio, ad caput eius posuit quendam lapidem interposito forte feno, vt habui a fratre nostro qui vidit, & adhuc ille lapis apparet ad memoriam ibidem muratus. Credas quod libentius posuisset puluinar si habuisset, sed cum aliud non haberet quod poneret, cum cordis amaritudine posuit illum lapidem. Audis & hodie quia sanguinem suum fudit. Fuit enim caro ipsius cum cultello lapideo incisa. Nonne ergo compatiendum est ei? ita. Sic certe & matri. Plorauit ergo puer Iesus hodie, propter dolorem quem sensit in carne sua: nam veram carnem & passibilem habuit sicut ceteri homines. Sed eo plorante, credis ne quod mater potuerit lacrymas continere? Plorauit ergo & ipsa quam plorantem filius stans in gremio eius aspiciens, paruulam manum suam ad os, & vultum eius ponebat, quasi nutu rogans eandem ne ploraret: quam enim tenerrime diligebat, a ploratu cessare volebat. Similiter & mater, cuius viscera totaliter commouebantur in dolore, & lacrymis filij, & nutu & verbis consolabatur eum. Intelligebat enim tamquam prudentissima voluntatē eius, quamuis nondum loqueretur. Et dicebat: Fili si vis me a ploratu cessare, cessa & tu. Non enim possum te plorante non plorare. Et tunc ex compassione matris, filius a singultibus desistebat. Mater vero & ipsius, & suos oculos tergebat, & vultum vultui applicabat, lactabat eum, & omnibus quibus poterat modis consolabatur. Et sic faciebat quoties plorabat: quod forte sæpe puerorum more faciebat, ad ostendendum miseriam naturæ humanæ, quam vere assumpserat, & ad occultandum se, ne a diabolo cognosceretur. Cantat namque de ipso Ecclesia: *Vagit infans inter arcta etc.* Hodierno autem tempore cessat circumcisio corporalis, & habemus baptismum, qui est maioris gratiæ, & minoris pœnæ. Sed debemus habere circumcisionem spiritualem, & omnia superflua reijcere, hoc est quod paupertatem commendat: nam verus pauper est vere spiritualiter circumcisus. Et hanc secundum Bernardum paucis verbis tradit Apostolus, dicens: Habentes victum & vestitum, his contenti simus. Spiritualis etiam circumcisio debet esse in omnibus sensibus corporis nostri. videndo, audiendo gustando, tangendo paucitate vtamur, & maxime in loquendo.

Act. 4. c — *Ber. Ser. 1. in circum. Dom. post med.* — *1. Tim. 6. b*

Loquacitas vitium pessimum.

Loquacitas est vitium pessimum, & Deo & hominibus odiosum, & displicibile: vnde debemus esse circumcisi lingua, idest pauca & vtilia loqui. Signum leuitatis est multum loqui: vnde silentium est virtuosa res, & non sine causa in religionibus ordinatum. Et circa hanc materiam sic dicit Beatus Gregorius: Ille loqui veraciter nouit, qui prius bene tacere didicerit: Quasi enim quoddã nutrimentum verbi est censura silentij. Idem alibi: Qui sensu leues sunt & in locutione præcipites erunt: quia quod leuis conscientia concipit leuius protinus lingua promit. De hoc etiam dicit Bernardus. Sermone de Epiphania, qui incipit, In operibus Domini: Iam vero de lingua quis nesciat, quàm multum inquinauerit nos, per vaniloquia, & mendacia, per detractiones & adulationes, per verba malitiæ siue iactantiæ? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium scilicet, custos religionis, in quo est fortitudo nostra. Idem alibi: Otiositas mater nugarum est, & nouerca virtutum. Inter sæculares nugæ, sunt in ore sacerdotum blasphemiæ. Sed & si nugæ incidunt, interdum ferendæ fortasse sunt: sed referendæ numquam. Consecrasti enim os Euangelio: illicitum iam talibus aperire illud.

Greg hom. 11 in Ezech. an. med. — *Idē. lib. 5. Mor. c. 11.* — *Ber. Ser. 2. in Dom. 1. post octau. Epiph. post med.* — *Idem li. 3. de Consid. ad Euang. c. 13. statim a prin.*

De Epiphania siue apparitione Domini.
Cap. IX.

DIE autem tertiodecimo puer Iesus manifestauit se gentibus idest Magis, qui gentiles erant. Attende circa diem istum, quia vix inuenies aliquod festum sic ab Ecclesia solemnizatum, & multiplicatum in antiphonis, responsorijs, & sermonibus, & alijs quæ ad solemnitatem pertinent sicut illud: non quod sit maius omnibus alijs, sed quia multa & magna tali die facta sunt per Dominum Iesum, & maxime circa ipsam Ecclesiam.

PRIMVM est, quia hodie ipsa Ecclesia recepta est ab eo in persona Magorum: quia Ecclesia ex gentibus congregata est. Nam die natalis sui apparuit Iudæis in persona pastorum, qui Iudæi non receperunt verbum Dei, nisi pauca ex ipsis: hodie vero apparuit gentibus & hæc est Ecclesia electorum. Vnde festum hodiernum est proprie festum Ecclesiæ, & fidelium Christianorum.

SECVNDVM, quia Ecclesia est hodie desponsata ab eo, & eidem vere coniuncta per baptismum, quem tali die suscepit, scilicet reuoluto vigesimo nono anno. Et ideo lætanter cantatur: *Hodie calesti sponso iuncta est Ecclesia, etc.* Nam in baptismo desponsantur animæ Christo, qui a suo baptismo sumpsit virtutem, & animarum baptizatarũ congregatio vocatur Ecclesia.

TERTIVM, quia tali die scilicet reuoluto anno post baptismum, fecit primum miraculum ad nuptias, quod etiam ad Ecclesiam & spirituales nuptias potest adaptari. Videtur etiam postea fecisse tali die miraculum de multiplicatione panum & piscium: sed prima tria Ecclesia hodie repræsentat, illud autem non. Vides ergo quàm venerabilis est dies illa, quã Dominus elegit ad tot magnifica & mirifica. Considerans ergo Ecclesia tot magna beneficia, hodie sibi a suo sponso exhibita, grata existere volens, exultat, iucundatur & iubilat, & hunc diem magnifice solemnizat.

Ioan. 2. a. b — *Ioan. 6. a. b*

Dicamus ergo de primo, quia de alijs sermo erit secundum ordinem vitæ ipsius Christi. Sed de primo opere scilicet, de Magorum aduentu ad Christum, non est intentionis meæ narrare moralitates, & expositiones, quæ sic diligenter per sanctos traditæ sunt. Qualiter ergo venerunt Magi ab Oriente Hierosolymam, & quid inter eos & Herodem actum sit, & de ductu stellæ, & quare talem oblationem fecerunt, & de alijs huiusmodi, legas textum Euangelij, & sanctorum expositiones, & inuenies. Ego enim in hoc & in alijs vitæ Christi actibus intendo, vt in principio tibi dixi, aliquas meditationes tangere, secundum quasdam imaginarias repræsentationes, quas anima diuersimode percipere potest, secundum quod gesta fuerunt per ipsum, vel sicut fuisse credi possunt. De expositionibus autem, raro intromittere me cogitaui:

tum

Digitized by Google

tum quia ad hoc insufficiens sum, tum etiam quia nimis esset longa materia. In præsenti ergo negotio sis præsens, & conspice bene singula: quia vt alias tibi dixi, in hoc est tota vis harum meditationum.

Venerunt ergo isti tres reges, cum multitudine magna, & honorabili comitiua, & sunt ante illud tuguriũ in quo natus est Dominus Iesus. Domina sentit strepitum & tumultum, & accipit puerum. Intrant illi domunculam, & genuflectunt, & adorant Dominũ puerum Iesum reuerenter. Honorant eum vt Regem, & adorant vt Dominum. Vide quam magna fuit eorum fides. Quid enim erat credere, quod ille puerulus sic viliter indutus, cum paupercula matre inuentus, & in loco sic abiecto, sine societate, sine familia, sine omni ornatu, esset Rex, & Deus verus? Et tamen vtrumque crediderunt. Tales duces, & talia primitiua nos oportebat habere. Stant ergo genuflexi coram eo, colloquuntur cum Domina, vel per interpretem, vel per seipsos: quia sapientes erant, & forte linguam Hebraicam sciebant. Quærunt ab ea de conditionibus istius pueri. Domina narrat: & illi omnia credunt. Conspice bene ipsos, quia reuerenter, & curialiter loquuntur, & audiunt. Conspice & Dominam, quia cum rubore in verbis, & oculis ad terram demissis, ac cum verecundia loquitur, non delectatur loqui nec videri. C Dominus tamen dedit ei vigorem in hoc magno opere: quia illi repræsentabant vniuersam Ecclesiam futuræ ex gentibus. Conspice & puerum Iesum: nondum loquitur, sed stat cũ maturitate, & grauitate tamquam intelligens, & benigne respicit illos, & illi multum delectantur in eo, tam visu mentali, tamquam intus edocti, & illuminati ab eo, quàm corporali, quia *Psal. 44. a* speciosus erat præ filijs hominum. Tandem consola- *Matt. 2. b* tione magna recepta, offerunt eidem aurum, thus, & myrrham, aperientes thesauros suos, & ponentes aliquem pannum vel tapetum ante pedes Domini Iesu obtulerunt, scilicet quilibet illorum illa tria in maxi- D ma quantitate præcipue de auro. Alias enim pro parua oblatione non oportuisset aperiri thesauros, quia parua de leui habuissent ad manus senescalli eorũ. Et tunc reuerenter & deuote, osculati sunt pedes eius. Quid si tunc puer sapientissimus vt eos magis consolaretur, & in amore suo roboraret, porrexisset etiam ad deosculandum manum? Signauit etiam eos, & benedixit. Illi ergo se inclinantes & valefacientes, cum magno gaudio recesserunt, & per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Quid autem de auro isto factum putas, quod erat sic magni valoris? Numquid Domina reseruauit sibi, vel depositum fecit? vel numquid emit domos, agros, & vineam? Absit, non curat de talibus paupertatis amatrix. Zelans ergo Domina fortiter pro paupertate, & intelligens filij voluntatem, tam intus docentis, quam foris signa ostendentis, quia vultum forte auertebat ab auro, & vilipenderat: totum infra paucos dies pauperibus erogauit. Graue enim erat sibi sarcinam tenere, vel deferre. Vnde sic ista totaliter expenderat, quód quando intrauit in templum, non habuit vnde vnum agnum emeret, quem offerret pro filio, sed emit turtures vel columbas. Vnde rationabile est credere, quód magna fuit oblatio Magorum, & quód Domina zelans paupertatem, quia plena charitate, dedit eam pauperibus.

Magorum fides.

B. Virgo Maria aurum a Magis oblatum pauperibus erogauit.

Vides præconium paupertatis, & in duobus hic attende. Primo, quia hodie puer Iesus eleemosynam recepit vt pauper, & etiam mater sua. Secundo, quia nõ solum non curabant acquirere, vel congregare, sed etiam quæ dabantur, retinere nolebant, semper in eis crescebat desiderium paupertatis. Sed numquid circa humilitatem aliquid attendisti? Si bene aduertitur, etiam humilitatis cernitur profunditas. Sunt enim qui se viles & abiectos reputant in animo suo, & in oculis suis non extolluntur: sed non sic esse volunt in oculis aliorum, nec patiuntur vilipendi ab alijs vel derideri, & suam vilitatem, vel defectus nolunt alijs innotesce- A re, ne vilipendantur. Non sic fecit hodie puer Iesus omnium Dominus, qui & alijs suis & sua vilia patere voluit, & non paruis aut paucis, sed magnis & multis, scilicet regibus, & socijs eorum quàm pluribus. Et in tali casu & tempore, in quo multum erat timendum. Nam cum illi venirent vt inuenirent Regem Iudæorũ, quem etiam Deum esse putabant, dubitare poterant, ne talibus de ipso visis, reputantes se fatuos, & delusos recederent sine fide, & deuotione: sed non dimisit humilitatis amator, dans nobis exemplum, ne sub specie alicuius apparentis boni, recedamus ab humilitate: et quód discamus etiam in aliorum oculis viles, & abie- B cti velle apparere.

Paupertas.

Humilitas.

De mora Dominæ apud præsepe.
Cap. X.

Expeditis igitur Magis, & versus patriam suam regressis, & totis eorum oblationibus erogatis, adhuc stat Domina mundi cum puero Iesu, & nutritore suo Sancto sene Ioseph apud præsepe, in illo locello patienter vsque ad quadragesimã diem, ac si esset quædam mulier alia de populo, & puer Iesus esset homo purus, & indigeret legis obseruatione.

Sed quia nolebant prærogatiuas singulares, legem obseruabant vt ceteri. Non sic faciunt multi, qui in cõmuni congregatione degentes, sibi speciales prærogatiuas exigunt fieri, & ab alijs tamquã honorabiliores, volunt in talibus discerni: sed hoc non patitur humilitas vera. Stabat ergo Domina more aliarum, dictam diem expectans ingressura in templum. Stabat vigilans, & attenta super custodia dilecti filij sui. O Deus cum quanta solicitudine & diligentia ipsum gubernabat, ne in minimo esset deiectus. Cum quanta etiam reuerentia, & cautela, & quo timore ipsum contrectabat, quem sciebat esse Deum suum, & Dominum suũ flexis genibus accipiebat, & imponebat eum in cunis. Cum quanta etiam iucunditate & confidentia, & auctoritate materna ipsum amplexabatur, osculabatur, stringebat dulciter, & delectabatur in eo, quem sciebat esse filium suum. Quàm sæpe curiose intuebatur eum in vultu, & singulis partibus eius sacratissimi corporis: quàm seriose, ac pudenter tenella membra fascia componebat. Sicut enim fuit humillima, sic fuit, & prudẽtissima: vnde in singulis officijs & obsequijs, vigilanti & dormienti sedule ministrabat, non solum infantulo, sed grandæuo. O quam libenter eum lactabat. Vix fieri potuit, quin magnam etiam, alijs feminis inexpertam, dulcedinem in talis filij lactatione sentiret. Sed & de sancto Ioseph refert Bernardus se credere, quod & puerum Iesum super genua sua tenens eidẽ frequenter arrisit.

Stante ergo Domina apud præsepe, sta & tu cum ea iuxta præsepe, & delectare frequenter cum puero Iesu: quia virtus exit ab ipso. Quælibet anima fidelis, & maxime religiosa persona, die natiuitatis Domini, vsque ad purificationem, deberet saltem semel in die, apud prædictum præsepe Dominam visitare, adorare puerũ Iesum, & matrem eius affectuose meditari de paupertate, humiliate, & benignitate ipsorum.

De purificatione Beatæ Virginis.
Cap. II.

Adueniente autem quadragesima die, prout in lege statutum erat, exijt Domina cum puero Iesu & Ioseph, & iuerunt de Bethleem in Hierusalem, quæ sunt quinque vel sex milliaria, vt secundum legem sisterent eum Domino. Vade & tu cum eis, & iuua *Leuit. 12.* portare puerum, & conspice attente singula quæ dicuntur & fiunt, quæ deuotissima sunt. Adducunt ergo Dominum templi, ad templum Domini. Cumque *Luc. 2. d* intrassent templum, emerunt duos turtures, aut duos pullos columbarum, vt offerrent pro eo: sicut pro

pro pauperibus fiebat. Et quia erant pauperrimi, credendum magis de pullis columbarum, quia & pro minori pretio inueniuntur. & ideo in lege ponuntur in vltimo loco, & Euangelista tacet de agno, qui erat oblatio diuitum. Et ecce Simeon iustus in spiritu venit in templum, vt sicut responsum acceperat, videret Christum Domini. Cum autem festinanter veniens vidisset eum, statim cognouit eum Prophetico spiritu, & accelerans genuflexit, & adorauit eum inter brachia matris. Puer autem benedixit eum, & aspiciēs matrem inclinauit se ostendens se velle ad eum ire. Quod mater intelligens, quamuis admirans, porrexit eum Simeoni. Ille autem gaudenter, & reuerenter in vlnis suis eum recipiens, surrexit benedicens Deum, & dixit: *Nunc dimittis seruum tuum Domine*, &c. (Luc. 2. a) De passione ipsius Prophetauit. Superuenit & ipsa Prophetissa Anna, & adorans eum similiter de ipso loquebatur. Maria vero de his admirans, omnia conseruabat in corde suo. Deinde puer Iesus extendens brachia versus matrem, ad eam redijt, postea vadunt ad altare processionem facientes, quæ hodie repræsentatur per vniuersum mundum. Præcedunt alacriter illi duo venerabiles senes, scilicet Ioseph, & Simeon, tenentes se per manus, & cum exultatione magna iubilantes, & psallentes: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum*, &c. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*, &c. *Quoniam hic est Dominus Deus noster in æternum & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula*. *Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui*. (Psal. 117. a; Psal. 144. c; Psal. 47. c; Ibidem. a) Sequitur mater portans Regem Iesum, & Anna sociat eam, vadens ex latere, cum reuerentia iubilans, & ipsa gaudio indicibili laudans Dominum. Ab istis ergo fit processio, paucis quidem sed valde magna repræsentantibus: quia de omni genere hominum, sunt inter eos, de masculis, & feminis, senibus, & iuuenibus, virginibus, & viduis. Cum autem peruenerunt ad altare, mater cum reuerentia genuflexit, & obtulit dilectissimum filium suum Deo patri suo, dicens: Accipite pater excellentissime vnigenitum vestrum, quem secundum mandatum vestræ legis vobis offero, quia primogenitus matris est. Sed rogo pater, vt eum mihi reddatis. Et surgens dimisit ipsum super altare.

O Deus qualis est oblatio ista, numquam a sæculo talis facta fuit, nec fiet. Respice bene singula. Stat puer Iesus sedens super altare, sicut quilibet alius puerulus, & facie matura respexit matrem & alios, & humiliter, & patienter expectat quid deinceps fieri debeat. Adducuntur sacerdotes, & redimitur Dominus omnium tamquam seruus, quinque siclis more aliorum. Siclus erat genus monetæ. Quibus a Ioseph sacerdoti solutis, mater lætanter reaccepit filium. Accepit etiam de manu Ioseph prædictas aues, vt eas offerat, & genuflectens, & tenens eas in manu sua, eleuatis oculis & in cælum porrectis eas obtulit, dicens: Accipite clementissime pater hanc oblationem, & munusculum, & primum donum, quod paruulus vester vobis hodie de sua paupertate præsentat. Sed & puer Iesus manus suas ad aues porrigens, oculos ad cælum leuauit, & nondum loquens, gestibus vna cum matre offerebat, & posuerunt eas super altare. Vidisti quales sunt oblatores isti, mater & filius. Numquid potuit talis hostia, quamuis parua, repudiari? Absit sed potius per manus Angelorum fuit in suprema curia præsentata, & valde acceptata, ita quòd tota curia iubilans exultauit. Postea Virgo Sancta discessit de Hierusalem, & visitauit Elisabeth, volens videre Ioannem priusquam de partibus illis discederet. Vade & tu semper cum ea quocumque ierit, & adiuua portare. Cum ergo venisset ad eam, festum magnum fecerunt, & maxime de pueris suis. Sed & pueri lætabantur adinuicem, & Ioannes quasi intelligens, reuerenter se habebat erga Iesum. Accipe & tu reuerenter Ioannem, quia hic puer magnus coram Domino, si forte benedixerit tibi. Aliquibus autem diebus ibi mora contracta, discedunt volentes ire Nazareth. Si autem in prædictis vis informari de humilitate, & paupertate, considerata oblatione, & redemptione, ac legis obseruatione, de facili potes aduertere.

TERTIA FERIA.

De fuga Domini in Aegyptum. *Cap. XII.*

CVM ergo pergerent versus Nazareth, (Matt. 2.) nesciens adhuc super hoc consiliū Domini, & quòd Herodes pararet se ad necem pueri Iesu, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens ei, vt cū puero & matre fugeret in Ægyptum: quia Herodes volebat animam pueri perdere. Ioseph vero euigilans, & excitans matrem dixit ei. Ipsa incontinenti surgens, nulla mora contracta voluit iter arripere. concussa enim sunt ad hanc vocem viscera eius, & circa filij sui salutem nolebat negligens inueniri. Ergo de nocte incontinenti cœperunt ire versus partes Ægypti. Conspice & meditare prædicta, & infrascripta, & quomodo puerum Iesum dormientem eleuant, & compatere ipsis. & attende hic diligenter, quia multa & bona considerare potes in præsen[illegible] gotio. Primo considera quemadmodum Dom[illegible] sua persona suscepit aliquādo prospera aliqua[illegible] uersa. Et cum simile tibi contigerit, non sis imp[illegible] nam iuxta montem inuenies vallem. Ecce enim in [illegible] tiuitate sua Christus magnificatus fuit a pastoribus tāquam Deus: & post partum parum, circumcisus fuit tamquam peccator: deinde venientes Magi eum plurimum honorauerunt, & nihilominus ipse in stabulo remanens stabat inter bestias, & plorabat, vt cuiusdam homunculi filius. Postea præsentatus erat in templo, quem multum extulerunt Simeon, & Anna, & nunc ab Angelo dicitur, quòd fugiat in Ægyptum. Et de multis alijs poteris in vita sua perpendere, quæ ad nostram instructionem possumus retorquere. Cum ergo consolationem habueris, tribulationem expecta, & econtra. Vnde in eis nec extolli, nec frangi debemus. Dat enim Dominus consolationes ad spem subleuandam, ne deuiemus: & tribulationem ad humilitatem conseruandam, vt cognoscentes miseriam nostram, semper in suo stemus timore. Ad nostram ergo instructionem hæc fecisse meditemur, & etiam vt se diabolo occultaret.

Secundo considera circa Dei beneficia & consolationes, quòd qui ea percipit, non debet se præferre non percipienti: & qui non percipit non deijciatur animo, nec habenti inuideat. Hoc dico, quia Angelorum locutiones fiebant Ioseph, & non matri, cum tamen longe eā esset inferior. Item & qui percipit, licet non percipiat suo velle, non debet esse ingratus, nec murmurare, cum etiam Ioseph qui tantus erat apud Deum, non palam, sed in somnis tales allocutiones percepit.

Tertio considera, quo modo Dominus permittit, suos persecutionibus & tribulationibus vexari. Tunc enim magna erat tribulatio matri & Ioseph, cum viderent puerum ad occisionem quæri. Quid enim grauius audire poterant? Et erat eis in hoc tribulatio magna: quia licet scirent eum filium Dei esse, tamen poterat sensualitas eorum turbari, & dicere: Dominus Deus omnipotens, quid opus est, quòd iste tuus filius fugiat? Non potes hic eum defendere? Et etiam in hoc erat tribulatio, quòd in terram longinquam oportebat eos ire, quam ignorabant, & per vias asperas, cum essent inhabiles ad eundum, Domina propter iuuentutem, Ioseph vero propter senectutem: ipse etiam puer quem portare habebant, vix erat duorum mensium: & peregrinari habebant in terra aliena, & pauperes quasi nihil habentes. Omnia enim ista sunt afflictionis

Digitized by Google

flictionis materia. Tu ergo cum tribularis patientiam habe, nec credas tibi ab eo priuilegium dari, quod nec sibi tribuit, nec matri. A

Quarto considera benignitatem. Vides enim quo modo, & quàm cito persecutionem patitur, & fugam de terra natiuitatis suæ, & tam benigne cedit furori illius, quem poterat perdere in momento. Profunda est hæc humilitas, & patientia magna. Nolebat enim sibi vicem reddere, nec offendere, sed fugiendo insidias eius vitare: sic & nos facere tenemur obiurgantibus scilicet, vel reprehendentibus, vel persequentibus non resistere, vel de ipsis vindictam expetere, sed patienter eos portare, & ipsorum furori cedere, & B quod plus est, pro eis orare, vt alibi Dominus in Euangelio docet. *Matt. 5. g* Fugiebat ergo Dominus ante faciem serui, immo potius serui diaboli. Portabat eum mater tenera & iuuenis valde, & Sanctus Ioseph multum senex in Ægyptum per viam siluestrem, obscuram, nemorosam, asperam & inhabitatam, per viam etiam valde longam. Dicitur, quód ad iter cursoris sunt duodecim, vel quindecim diætæ: pro eis autem fuit forte iter duorum mensium, & plurium. Iuerunt enim, vt dicitur, per desertum illud, per quod transierunt filij Israel, in quo steterunt quadraginta, annis. Sed quo modo faciebant de victu secum portando? C Vbi etiam, & quo modo de nocte quiescebant, & Hospitabantur? raro enim domos in illo deserto inueniebant. Compatere ergo eis, quia labor difficilis, magnus, & longus est tam ipsis quàm puero Iesu. & vade cum eis, & adiuua puerum portare, & seruias in omnibus in quibus potes. Non deberet videri nobis labor, pro nobis ipsis pœnitentiam agere, pro quibus tantus labor ab alijs, & a talibus, & toties est assumptus. De his autem quæ ipsis in deserto & per viam contigerunt, quia pauca authentica inueniuntur, referre non curo. *Isa. 19. a* Cum ergo Ægyptum intrauerunt, omnia idola ipsius prouinciæ corruerunt sicut per Isaiam fuit D prophetatum. Iuerunt ergo ad quandam ciuitatem, quæ vocatur Heliopolis, & ibidem aliquam domunculam conducentes, habitauerunt ibidem per septem annos, tamquam peregrini & aduenæ, pauperes & egeni.

Meditatio pia & pulchra. Sed hic occurrit pulchra, pia, & compassiua valde meditatio. Aduertas bene quæ sequuntur. Vnde enim & quo modo viuebant isti tanto tempore? Numquid mendicabant? Legitur autem de Domina, quód colo & acu quærebat sibi & filio necessaria. suebat ergo & filabat mundi Domina, paupertatis amatrix. Multum per omnem modum isti paupertatem dilexerunt, E & eidem perfecte vsque ad mortem seruauerunt fidē. Sed numquid ibat ipsa per domos petendo pannum, & alia in quibus operaretur? Oportuit enim hoc per viciniam innotescere, alias vacasset a talibus operibus: quia illæ mulieres non poterant diuinare. Sed & cum Iesus cœpit esse quinquennis, vel sic, numquid & ipse portabat ambasiatas matris, petendo pro ipsa, ea in quibus operari valeret? non enim habebat alium scutiferum. Sed & numquid reportabat opera facta, petens ex parte matris, solutionem & pretium? Nonne in talibus erubescebat puer Iesus, filius Dei altissimi, & etiam mater ipsum mittens? Sed quid si aliquoties F dum opus reddidisset, & pretium peteret, mulier aliqua superba, rixosa, & loquax, iniuriose respondit, opus factum accepit, eum sine pretio expulit, & sic vacuus domum redijt? O quot & quantæ fiunt iniuriæ aduenis: quas Dominus vitare non venit, sed suscipere. Quid etiam si aliquando domum rediens, & famem patiens more puerorum, petijt panem, nec vnde daret habuit mater? Nonne in his & similibus totaliter concutiebantur viscera sua? Consolabatur verbis filium suum, & opere vt poterat procurabat, & sibi forte aliquando subtrahebat de victu, vt filio reseruaret. Hæc & his similia de puero Iesu meditari potes, dedi tibi occasionem. Tu vero sicut videbitur extendas & prosequaris, sisq. paruula cum paruulo Iesu, nec paruipendas talia humilia, & quæ puerilia videntur, meditari de ipso. Videntur enim dare deuotionem, augere amorem, accendere feruorem, inducere compassionem, puritatem & simplicitatem conferre, & humilitatis, & paupertatis vigorem nutrire, & conseruare familiaritatem, & conformitatem facere, ac spem eleuare. *Quantum sint vtiles cōtemplationes.* Nam ad sublimia ascendere non valemus, sed quod stultum Dei est, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. *1. Cor. 1. d* Videtur etiam talium meditatio superbiam tollere, cupiditatem eneruare, ac curiositatem confundere. Vides quot bona inde proueniunt? Sis ergo, vt dixi, cum paruulo paruula, & cum grandescente grandescas, semper tamen humilitate conseruata: & sequaris eum, quocumque ierit, & intuearis faciem eius semper. Sed numquid in superioribus attendisti, quàm laboriosa fuerit eorum paupertas, & quàm verecunda? Et si ex opere manuum victum quærere oportebat, quid de vestimentis dicemus? quid de vtensilibus, scilicet lectis, & alijs intra domum oportunis? Numquid duplicia habebant? numquid superflua? numquid curiosa? Hæc contra paupertatem sunt, & ideo etiam si habere posset, nollet ea paupertatis amatrix. Sed & numquid Domina suendo vel alias operando, faciebat amore quorumdam opera curiosa? Absit. Faciant hæc quæ tempus perdere non curant. Non enim poterat ipsa in tanta posita egestate, tempus in vanis expendere, sed nec alias fecisset. Est enim periculosissimum vitium, & maxime temporibus nostris. Vis videre quo modo? *Curiositatis mala.* Attende primo quo modo tempus ad laudem Domini concessum, expenditur contra ipsum in vanis. multum enim plus de tempore occupat quàm expediat curiosum opus, & hoc malum est valde. Secundo quia facienti est causa vanæ gloriæ. O quoties aspicit, recogitat & mente reuoluit, etiam quando non operatur, & etiam quando debet diuinis intendere, vt pulchrum opus faciat, & exinde se reputat, & vult reputari. Tertio quia ei cui facit est causa superbiæ. tali enim oleo ignis superbiæ nutritur, & magis accenditur. Sicut enim rudia & grossa sunt humilitatis fomenta, sic ista superbiæ. Quarto, quia est materia retrahendi animam a Deo. nam, iuxta beatum Gregorium tanto quis a superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. *Greg. hom. 30. in Euāgel. ante med.* Quinto quia est concupiscentia oculorum, de tribus vnum, ad quæ omnia peccata de mundo reducuntur: ad nihilum enim talia curiosa valent nisi vt exinde oculi vane pascantur. Quoties autem quis in talibus delectabiliter & vane oculos pascit, tam qui facit quàm qui portat & vtitur, toties offendit. Sexto, quia multorum aliorum est laqueus & ruina. nam talia respicientes, multis modis offendere possunt, vel malum exemplum habendo, vel delectabiliter aspiciendo, vel simile concupiscendo, vel iudicando, vel murmurando, vel detrahendo. Cogita ergo quoties Deus offendi potest, antequam illa curiositas sit deleta: de omnibus autem illis ipse, qui tale opus facit, est causa. Vnde etiam si tibi dicerem, quód talia pro me faceres, vel certissime scires me talibus vti velle, tu facere non deberes: quia nulla de causa peccato consentiendum est, & ab offensa Dei est omnibus modis abstinendum. Quanto ergo magis offendis, si tuo motu ad solam complacentiam facis, volens magis placere creaturæ, quàm Creatori? Hæc igitur faciunt, qui sæculariter viuunt, talia enim sunt ornamenta mundi, blasphemia Dei. Sed qui in puritate conscientiæ viuere intendit, miror quo modo hæc facere audet, & se hac fæce fœdare. Vides quot mala ex tali curiositate proueniunt. Adhuc est aliud malum & peius, scilicet, quód curiositas directe obuiat paupertati. Et vlnia

Digitized by Google

tra omnia prædicta est etiam hoc, quòd leuis, & vani, & inconstantis animi est indicium. Hæc autem omnia de curiositate dixi, vt tu curiosa deuites. Ab ipsis igitur tam faciendis, quàm vtendis, tamquam a venenoso serpente omnino abstinere curato: non tamen intelligi debet, quin aliquando liceat facere opera pulchra, & potissime in his quæ diuino cultui mancipantur, in quibus tamen omnino ordinata affectio, intentio, & delectatio summopere cauenda est, & ab animo solicite longius propellenda. De hac autem curiositate sic dicit Bernardus: Spectacula vana, rogo, quid corpori præstant? quidve animæ conferre videntur? Nam certe nihil in homine, cui curiositas prosit inuenies. Friuola prorsus & inanis ac nugatoria consolatio: & nescio quid illi durius imprecer, nisi vt semper habeat quod requirat, qui iucundæ quietis pacem fugitans, curiosa inquietudine delectatur.

Bern. ser. de conu. ad clericos, c. 12.

Sed redeamus ad Dominam in Ægyptum, a qua digressionem fecimus, propter maledictum curiositatis vitium, & conspice ipsam in laboribus suis, suendo, filando, & texendo, quo modo facit ea fideliter, humiliter, & solicite: habens nihilominus diligentissimam curam super filio suo, & super gubernationem domus, necnon vigilijs, & orationibus, iuxta posse est semper intenta. Tu ergo toto affectu eidem compatere, & considera, quòd non habuit omnino gratis regnum Domina regni. Sed & illud forte contingebat frequenter, quod aliquæ bonæ matronæ videntes eius paupertatem, aliqua transmittebant eidem, quæ humiliter & cum gratiarum actione recipiebat. Sed & Sanctus Ioseph senex aliquid operabatur in arte lignaminis. Vndique igitur occurrit compassionis materia, cum qua tandem cum aliquam moram cum ea contraxeris, pete licentiam recedendi, & benedictione recepta primo a puero Iesu, deinde a matre, postea a Ioseph genibus flexis, cum lacrymis, & compassione magna, vale facias eis: quia tamquam exbanniti, & exules a patria sua sine aliqua causa remanent, ad peregrinandum ibidem per septem annos, in sudore sui vultus victuri.

De reditu Domini ex Aegypto.
Cap. XIII.

Matt. 2. d

Completis septem annis, quibus Deus peregrinatus est in Ægypto, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens: Tollite puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel. Defuncti enim sunt, qui quærebant animam pueri. Qui accepit puerum & matrem eius, & redijt in terram Israel. Et cum peruenit ibi, audiens quòd Archelaus, filius Herodis, regnaret ibi, timuit illo ire. Et iterum admonitus ab Angelo, iuit in Galilæam in ciuitatem Nazareth. Fuit autem reditus eius circa festum Epiphaniæ, scilicet secunda die prout in martyrologio legitur.

Vides etiam hic, sicut fuit tactum in superiori tractatu, quo modo Dominus dat consolationes, & reuelationes per partes, & non ita plenas, vt appetitus exposceret. Quod ex duobus in hoc facto perpendere potes, tum quia in somnis non palam, vt tibi dixi: tum etiam quia non vna vice simul, sed per duas vices, ei dixit ad quem locum ire deberet. Et dicit Glossa, quòd hoc fecit Dominus, quia ex frequenti visitatione quis certior redditur. Vnde qualescumque sunt, nobis debent videri magnæ: & inde simus grati, quia semper ex parte sua facit, quod nobis vtilius esse cognoscit.

Nunc autem circa Domini reditum insistamus. Circa quem diligenter attende, quia pia est hæc meditatio valde. Redeas ergo in Ægyptum, gratia visitandi puerum Iesum, quem cum extra inter pueros forte inueneris, ipse te videns occurret tibi: quia benignus & affabilis, & curialis est. Tu vero genuflectens, osculeris pedes eius, & post inter brachia ipsum suscipias, & aliquantulum cum eo quiescas. Tandem forte dicet tibi: Data est nobis licentia redeūdi in terram nostram, & cras hinc recedere debemus. Bona hora venisti, quia redibis nobiscum. Cui alacriter respondeas, te ex hoc multum gaudere, & quòd eum optas sequi quocumque ierit, & in his collocutionibus delecteris cum eo. Dixi iam tibi, quòd huiusmodi quæ puerilia videntur meditari, multum valent, & postea ad maiora transmittunt. Postea ducet te ad matrem, & curialiter honorabit. Tu vero genuflectens, fac ei reuerentiam, & Sancto seni Ioseph, & requiescas cum eis.

Discessus B. Mariæ Virginis ex Ægypto.

Mane sequenti die videbis aliquas bonas matronas de ciuitate, & etiam homines venientes ad sociandum eos vsque extra portam ciuitatis, propter placabilem, & sanctam conuersationem ipsorum. Prædixerant enim discessum suum per viciniam per plures dies. Primum quia non est conueniens, quòd subito quasi furtim inde recederent: secus tamen fuit, quando venerunt in Ægyptum, quia timuerunt mortem pueri. Incipiunt enim recedere, & Ioseph cum hominibus præcedit, & Domina sequitur a longe cum matronis. Tu vero accipiens puerum per manum, vade in medio ante matrem. nam ipsum post se non dimittet. Cum autem sunt extra portam, Ioseph non se patitur amplius sociari. Tunc vero aliquis ex illis dities compatiens paupertati eorum, puerum vocat vt aliquos ei denarios tribuat pro expensis. Verecundatur puer accipere, tamen paupertatis amore manum parat, pecuniam accipit verecunde, & gratias agit: sic & plures fecerunt. Vocatur etiam a matronis, & similiter faciunt. Nec minus hic mater verecundatur quàm filius, verumtamen humiliter gratias eis egit. Vere hic eis compati potes, cum ille cuius est terra & plenitudo eius, pro se & matre & nutritio suo sic paupertatem arctam elegerit, & in tanta penuria vixit. Multum in eis relucet paupertas sanctissima, & nobis amabilem & imitabilem ostendunt. Tandem gratias agentes eis, valefaciunt omnibus, & suum arripiunt iter. Sed quo modo redibit puer Iesus, adhuc tener infantulus? Difficilior enim mihi videtur reditus quàm accessus. Nam quando venit in Ægyptum ita paruulus erat, quòd portari poterat: nunc autem sic magnus est quòd portari non præualet, & sic paruus quòd per se ire non potest. Sed forte aliquis ex illis bonis viris dedit vel accommodauit aliquem asellum, super quem ire posset. O puer egregie ac delicate, rex cæli & terræ quantum laborasti pro nobis, & quàm cito cœpisti. Bene Propheta in vestra prædixit persona: Pauper sum ego, & in laboribus a iuuentute mea. Penurias magnas, labores arduos, & afflictiones corporis constantissime assumpsistis, habuistis vos ipsos quasi odio pro amore nostro. Certe solus hic labor, de quo nunc tractamus, ad plenam redemptionem sufficere debuisset. Accipe ergo puerum Iesum, & pone super asellum, ac fideliter ducas eum, & cum descendere voluerit, lætanter eum in brachijs suscipias, & aliquantulum teneas, saltem quousque veniat mater eius, quæ aliquantulum tardius siue planius ambulat. Tunc puer ibit ad eam, eritq. matri requies magna receptio filij. Vadunt ergo & transeunt per desertum per quod venerunt, & in ipso itinere sæpe poteris eis compati, habentes parum quietis. Et respice eos fatigatos, & ex labore deuictos, tam de die quàm de nocte. Cum autem fuerunt prope finem deserti, inuenerunt Ioannem Baptistam, qui iam ibi pœnitentiam agere cœperat, cum tamen nullum haberet peccatum. Dicitur, quòd locus Iordanis in quo Ioannes Baptizauit, est ille vnde transierunt filij Israel, quando venerunt de Ægypto per dictum desertum, & quòd

Psal. 87.

quòd prope illum locum in ipso deserto Ioannes pœnitentiam fecit. Vnde possibile est, quòd puer Iesus inde transiens, in reditu suo inuenit eum ibidem. Mediteris ergo, quo modo suscepit eos alacriter & ibi aliquantulum subsistentes, comederunt cum eo illa cruda cibaria, tandem immensa recreatione spiritus habita, vale fecerunt ei. Tu autem & in aduentu & in recessu genu flecte Ioanni, deosculans pedes eius, benedictionem petens, & ei te recommendans. excellens enim & valde mirabilis a cunabulis est puer iste. Ipse enim fuit primus eremita, & principium & via religiose viuere volentium. Fuit virgo purissimus, fuit prædicator permaximus, fuit plus quàm propheta, fuit etiam martyr gloriosus. Postea transeuntes Iordanem; appulerunt ad domum Elisabeth, vbi magnum & iucundum festum factum fuit inter eos. Et ibidem audiens Ioseph, quòd Archelaus filius Herodis regnabat in Iudæa, timuit, & admonitus in somnis ab Angelo, iuerunt in Galilæam in ciuitatem Nazareth.

Ioannis Baptistæ laus.

Ecce reduximus puerum Iesum de Ægypto, & eo reuerso concurrunt sorores Dominæ, & alij consanguinei & amici ad visitandos eos. Ipsi autem in Nazareth quiescunt, & pauperem vitam ducunt. Exinde autem vsque ad duodecimum ætatis annum pueri Iesu, aliquid non legitur de ipso. Dicitur tamen & verisimile est, quod adhuc ibi est fons, de quo puer Iesus deferebat aquam matri. Faciebat enim huiusmodi seruitia matri humilis Dominus: non enim habebat alium seruientem. Potes etiam hic meditari, quòd cum matre propria, scilicet sorore Dominæ veniebat Ioannes Euangelista, qui tunc erat annorum quinque. Nam legitur de ipso, quòd obijt anno a passione Domini sexagesimoseptimo, ætatis vero suæ anno nonagesimooctauo: & sic tempore passionis Domini habebat triginta & vnum annos, cum Dominus haberet triginta tres, vel parum plus. Cum ergo in hoc reditu Dominus esset septem annorum, Ioannes erat quinque. Intuere itaque ipsos stantes simul & conuersantes, sicut Dominus dabit tibi. Hic enim fuit postea ille discipulus, quem familiarius diligebat Iesus.

Quid fecerit puer Iesus, vsque ad duodecimum annũ.

Quomodo puer Iesus remansit in Hierusalem Cap. XIIII.

Luc. 2.

CVm autem esset annorum duodecim, ascendit cum parentibus in Hierusalem, secundum consuetudinem & præceptum diei festi, & durabat perdies octo. Laborabat ergo etiam nunc puer Iesus itineribus longis, & vadit, vt honoret patrem suum cælestem in festis suis. Est enim amor summus inter patrem & filium. Sed maior erat ei afflictio, & dolor cordis acerbior, de inhonoratione patris in peccatorum multiplicium commissione, quàm de honore parentis, & exterioris pompæ festi lætitia. Stabat ergo Dominus legis obseruans legem, & inter alios conuersans humiliter quasi quilibet alius pauperculus. Consummatis autem diebus festis recedentibus parentibus, ipse in Hierusalem remansit. Attende hic bene, & omnibus quæ dicuntur & fiunt, te præsentem exhibeas valde enim deuota materia & proficua est hæc. Dixi autem iam tibi supra in principio, quòd Nazareth vbi Dominus habitabat, a Hierusalem distat quattuordecim, vel quindecim miliaribus, vel circa. Cum ergo mater & Ioseph per diuersas vias incedentes, venerunt in sero ad locum, vbi diæta explebatur, & vbi hospitari deberent. Videns Domina Ioseph sine puero, quem cum ipso redisse credebat, quærit ab eo: Vbi est puer? Et iste: Ego nescio, non redijt mecum, tecum enim eum redisse credebam. Tunc illa dolore vehementi concussa, cum lacrymis dixit: Non redijt mecum. Video quòd

Supra hoc opusc. c. 6.

A non bene filium meum custodiui, & velociter cœpit ire per domos, & quàm decenter potuit, illo sero circuibat, quærens de ipso, & dicens: Vidistis vos filium meum? & vos vidistis ne filium meum? & vix præ dolore & ardore desiderij se sentiebat. Ioseph vero sequebatur eandem cum fletu. Quo non inuento, qualem quietem habere poterant tu ipse cogita, & maxime mater, quæ ipsum arctius diligebat. Et licet a notis confortaretur, non tamen poterat consolari. Quid enim erat perdere Iesum? Conspice bene ipsam & vehementer compatere, quia in angustia est anima sua: numquam ex quo nata fuit vsque tunc, fuit in tãta. Non ergo turbemur, quando tribulationes habemus, cum etiam matri non pepercit

Quam magnus fuerit dolor Mariæ, & Ioseph, pro puero Iesu amisso.

B Dominus. Ad suos enim eas permittit venire, & signa sunt suæ dilectionis, nobis autem expedit eas habere. Tandem Domina in camera se recludens, ad orationem & planctum se conuertit, dicens: O Deus & pater æterne clementissime ac benignissime, vobis placuit mihi dare filium vestrum: sed ecce perdidi eum, & nescio vbi sit, reddite eum mihi. O Pater tollite mihi amaritudinem istam, & ostendite mihi filium meum. Respicite pater afflictionem cordis mei, & non ad negligentiam meam: incaute enim me ha-

C bui, sed ignorans feci. Sed propter bonitatem vestram reddite ipsum mihi, quia sine ipso viuere non possum. O fili dilectissime vbi es? quid est de te? apud quem nunc hospitaris? Numquid ad patrem tuum redisti in cælum? Scio enim quòd Deus es, & Dei filius: sed quomodo mihi non dixisses? sed & numquid insidiose ab aliquo es quæsitus? Scio enim quòd verus homo es ex me natus, & alias te ab Herode quæsitum, in Aegyptum portaui. Pater tuus te ab omni malo custodiat fili mi. Indica mihi fili mi vbi sis, & veniam ad te, vel tu redi ad me; parce mihi hac vice, quia numquam amplius continget mihi, vt

D te custodiam negligenter. Numquid aliquam offensam feci tibi fili mi? propter quam ergo causam recessisti a me? Scio quòd dolorem cordis mei cognoscis. O fili mi ne tardes venire ad me. Numquam ex quo natus es vsque modo sine te fui, comedi, vel dormiui, nisi nunc solum. Modo autem sum sine te, & nescio qualiter hoc factum sit: tu scis quia tu es spes mea, vita mea, & omne bonum meum, & sine te esse non possum. Indica ergo mihi vbi tu es, & quomodo te valeam inuenire. Talibus & similibus dictis, se mater per noctem angustiabat super dilecto filio suo. Mane vero sequenti die tempestiue domum exeuntes, quærebant

E eum etiam per circumstantia loca, nam per plures vias patebat reditus. Sicut qui de Senis vellet redire Pisas, posset ire per Podium Bonichi, & per Colle, & per alia loca. Die ergo sequenti ibant per alias vias, quærentes eum inter cognatos & notos: quo etiam tunc non inuento, mater quasi sine spe anxiabatur, & non poterat consolari. Tertia vero die redeuntes in Hierusalem, inuenerunt eum in templo sedentem in medio doctorum. Tunc ipsa videns eum exhilarata, quasi reuiuiscẽs genuflexit, & cum lacrymis Deo gratias egit. Puer autem Iesus videns matrem, venit ad eam, quem ipsa inter brachia suscipiens, & stringens, & osculans dulci-

F ter, ponit vultũ ad vultum, & tenens eum in gremio suo aliquantulum cum eo sic requieuit: neque enim tunc aliquid præ teneritudine dicere potuisset. Postea respiciens eum, dicit: Fili, quid fecisti nobis sic? ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Et ille, quare me quærebatis? in his enim quæ patris mei sunt, oportet me esse, quod verbum illi non intellexerunt. Dicit ergo ei mater: Fili, volo quod redeamus ad modum nostrum, non vis redire nobiscum? Et ille, ego faciam quod placuerit vobis, & redijt cum illis Nazareth.

Vidisti ergo afflictionem matris in prædicto negotio. Sed quid fecit prædictus puer in isto triduo? Conspice etiam eum attente, quomodo se reducit

Digitized by Google

ad aliquod hospitale pauperum, & cum verecundia petit se hospitari, & ibidem comedit, & hospitabatur cum pauperibus Iesus pauper. Conspice eum sedentem inter doctores vultu placido, sapienti, & reuerenti, & audiebat, & interrogabat eos quasi ignorans, quod ex humilitate faciebat, & etiam ne illi verecundarentur super mirabilibus responsis eius.

Tria notatu digna. Considerare autem potes in prædictis tria valde notabilia. Primũ, quia qui Deo vult adhærere, non debet inter consanguineos cõuersari, sed ab eis discedere. Nã & puer Iesus a se dimisit dilectissimam matrem, cum operibus patris sui intendere voluit: & etiam postea quæsitus, inter cognatos & notos inuentus non fuit. Secundum, quòd qui spiritualiter viuit non miretur, si aliquando mente arida remanens, videtur sibi se esse derelictum a Deo: cum etiam matri Dei hoc contigerit. Non ergo mente tabescat, sed diligenter eum quærat in sacris meditationibus & bonis operibus persistendo, & reinueniet eum. Tertium, quòd non debet quis esse proprij sensus, vel propriæ voluntatis. Nam cũ Dominus Iesus dixisset, quòd oportebat eum operibus patris intendere, mutauit consilium, & matris voluntatem secutus est, & recessit cum ea & nutritio suo, & erat subditus illis. In quo etiam admirari potes humilitatem ipsius, de qua plenius infra proxime dicemus.

Quid Dominus fecit a duodecimo anno vsque ad tricesimum. Cap. XV.

Luc. 2. f. REuersus ergo Dominus Iesus a tẽplo, & Hierusalẽ, cũ parentibus suis in ciuitatem Nazareth, erat subditus illis, & habitauit ibidem cum eis, ab inde vsque ad principium tricesimi anni. Nec in scripturis reperitur, quòd in toto isto tempore aliquid fecerit: quod mirabile videtur valde. Quid ergo mirabimur, & imaginabimur ipsum fecisse? Stetit ne Dominus Iesus otiosus tanto tempore, vt nihil faceret dignum recitatione, & scriptura? Si enim fecisset, cur non fuisset scriptum sicut reliqua facta sua? Omnino stupor videtur. Sed attende hic bene, quia patenter videre poteris, quod nihil faciendo fecit magnifica. Nihil enim de factis eius a mysterio vacat. Sed sicut virtuose operabatur, sic virtuose tacebat, quiescebat, & se subtrahebat. Magister ergo summus aliquando docturus virtutes & viam vitæ, cœpit a sua iuuentute opera facere virtuosa, sed modo mirabili, & incognito, ac retroactis temporibus inaudito: se videlicet reddendo in conspectu hominum inutilem, & abiectum, & insipientem, vt deuote & sine omni temeraria assertione cogitari potest. Nulla tamen in hac meditatione tibi affirmo, quæ per auctoritatem sacræ scripturæ, vel doctorum sacrorum non probantur, vt etiam in principio tibi dixi. Subtrahebat ergo se a consortio, & conuersatione hominum. Ibat ad Synagogam, idest Ecclesiam. Stabat multum ibi in oratione in loco viliori se ponens. Redibat domum: stabat cum matre, & aliquando suum nutritium adiuuabat. Pertransibat eundo, & redeundo inter homines, ac si non viderit homines. Mirabantur cuncti, cernentes iuuenem tam speciosum nihil facere, quod apparebat laude dignum. Expectabant enim quòd magnifica faceret, & opera probi viri. Cum enim puer erat, proficiebat ætate & sapientia coram Deo, &
Ibidem. hominibus: sed crescens & perueniens a duodecimo anno vsque ad trigesimum & vltra, nulla opera faciebat prætendentia speciem aliquam probitatis, & virilitatis. stupebant vehementer, & deridebant eum, dicentes: Iste est quidam inutilis, ipse est idiota, & homo de nihilo, & stultus & insipiens. Nec etiam literas discit, & inter gentes in prouerbium venit, quòd erat grandis & captiuus. Et hunc viuendi

A morem sic tenaciter tenebat & continuabat, quòd apud omnes communiter erat vilis, & abiectus reputabatur. Quod bene ante per Prophetam dictum fuit in persona eius: Ego sum vermis & non homo, *& cetera*. Psal. 21. b

Vides ergo quid faciebat nihil faciendo: reddebat se vilem & abiectum, vt dixi, omnibus. Sed an hoc tibi parum videtur? Ipse quidem non indigebat, sed ego. Certe in operibus nostris nullum maius reputo, nec difficilius cognosco. Ad altissimum gradum mihi peruenisse videtur, qui ad hoc peruenit, vt ex corde, & animo vero non ficto, ita se vincit ac dominatur animo suo, ac superbo supercilio carnis suæ, In operibus humanis quid maius, & difficilius.
B quòd nolit aliquid reputari, sed sperni, vt abiectus & vilis. Maius est hoc, quàm vincere vrbes, iuxta sententiam Salomonis, dicentis: Melior est patiens viro forti: qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Vsque ergo quòd peruenias ad hunc gradum, nihil tibi videaris fecisse. Nam cum in veritate omnes simus inutiles, etiam cum omnia bene fecerimus, iuxta verbum Domini: quousque in hoc abiectionis gradu non sumus, adhuc in veritate non sumus, sed in vanitate consistimus, & ambulamus. Quod etiam Apostolus manifeste ostendit, dicens: Qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Si ergo quæras quare Dominus Iesus hoc faciebat? Respondeo tibi, non quia indigeret, sed vt nos instrueret. Vnde si non discimus, inexcusabiles sumus. Abominabile prorsus est, si se erigit vermiculus, & vermium esca futurus, vbi sic se humilians abiecit Dominus maiestatis. Prou. 16. d Luc. 17. c Gala. 6. b
C

Si autem absurdum alicui videatur, quòd sic inutiliter staret, & quòd Euangelistæ multa omiserunt, & similia dicat: responderi potest, quòd non erat inutile tantæ virtutis exemplum præbere & facere, immò erat vtilissimum, & omnium virtutum rectum ac stabile fundamentum. Sed & ex verbis ipsius in Euangelio Ioannis sic habemus: Cum venerit paraclitus, quem ego mittam vobis a patre, spiritum veritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis, scilicet prædicatores. Et Petrus in electione Sancti Matthiæ Apostoli dicit: Oportet ex his viris, *& cetera*. quo intrauit inter nos Dominus Iesus, incipiens a baptismate Ioannis, *& cetera*. Tunc autem erat incipiens quasi annorum triginta, sed nec ipse Ioannes eius præcursor fuisset, si Dominus Iesus prius eo prædicare cœpisset. Item si prius incœpisset, quomodo non fuisset notus in tot annis a vicinis, qui dicebant: Nonne hic est fabri filius? cum postea in paruo tempore filius Dauid vocaretur etiam a socijs? Si ergo citius incœpisset, vel aliqua notabilia fecisset, scripta essent, vel saltem aliqua ex eis, nec sic ex toto omnes Euangelistæ tacuissent. Hoc autem quod dico, videtur ipse Bernardus sentire, vt habebis in proximò tractatu, in vltima auctoritate. Quocumque se habeat veritas, ego sic meditari pium valde puto. Fabricabat ergo Dominus Iesus sic faciendo gladium humilitatis, vt per Prophetam fuerat dictum ei: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Nullo quippe decentius gladio, quàm humilitatis, decebat superbum aduersarium iugulare. Nam gladio suæ magnitudinis non legimus quòd fuerit vsus, sed potius contrarium pro illo tempore, quo maxime indiguisset, scilicet tempore passionis. Idem Propheta conquestus est ad Deum patrem pro filio, dicens: Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Habes ergo quomodo Dominus Iesus cœpit prius facere quàm docere, dicturus enim erat: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Hoc ergo primo facere voluit, D Ioan. 15. d Act. 4. d Luc. 3. e E Matt. 13. g F Psal. 44. b Psal. 88. f Act. 1. a Mat. 11. d

Digitized by Google

voluit, & non ficte, sed ex corde faciebat, sicut vere & ex corde humilis erat & mitis. Non poterat in eum cadere simulatio, sed potius intantum fundauit & profundauit se in humilitate, & vilitate, & abiectione, & sic etiam se in conspectu omnium annihilauit: quòd etiam postquam prædicare incœpit, & loqui altissima & diuina, & etiam vere miracula & magnifica opera, non reputabant eum, sed vilipendebant, & deridebant, dicentes: Quis est hic? Nonne hic est fabri filius? & alia similia derisoria & despectiua. Verificatum ergo est secundum hunc intellectum, verbum Apostoli, dicentis: Exinaniuit seipsum formam serui accipiens, & non solum cuiusq. serui per incarnationem, sed inutilis serui per humilem & abiectam conuersationem.

Mat. 13.g *Philip. 2. a*

Humilitas in Christi actibus maxime elucet. Vis ergo videre, quòd potentissime hunc gladium sibi accinxerit, considera singulos actus, semper in eis relucet humilitas. Vidisti in superioribus, reducas bene in memoriam. Habemus in sequentibus etiam in multis, quòd augmentatam vsque ad mortem fidem ei seruauit, & etiam post mortem, necnon etiam post ascensionem. Nonne in fine lauit pedes discipulorum? Nonne humiliatus est, vltra quàm dici posset, crucis patibulum sustinendo? Nonne post resurrectionem glorificatus, vocauit discipulos suos fratres? Vade, dicit Magdalenæ, & dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum *& cetera*. Nonne etiam post ascensionem locutus est Paulo humiliter, quasi ad comparem suum: Saule Saule quid me persequeris? Nec ibi nominauit se Deum, sed ipsum. Nonne & in sede maiestatis suæ consistens, dicturus est in die iudicij: Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis?

Ioan. 20.d *Act. 9.a* *Matt. 25.d*

Humilitas cur tàm opere a Christo amata. Non sine causa virtutem hanc tantum amauit. Sciebat enim sicut omnis peccati superbia, sic fundamentum omnis boni & salutis humilitas. Sine hoc fundamento frustra fit ædificium. Vnde nec de virginitate, nec de paupertate, nec de aliqua virtute, vel opere, sine humilitate confidas. Hic ergo ipsam fabricauit, idest, ostendit qualiter possit acquiri, scilicet per vilificationem, & per abiectionem suijpsius in suo, & aliorum conspectu, & per continuum exercitium humilium operum. Vade ergo & tu fac similiter, si humilitatem vis adipisci. Oportet enim quòd præcedat humiliatio, id est sui vilificatio, & exercitium vilium operum, & humilium. De quo sic ait Bernardus: Humilitas ad quam vtique ducit humiliatio, totius est spiritualis fabricæ fundamentum. Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. Idem: Oportet humiliter sentire de se nitentem ad altiora: ne dum supra se extollitur, cadat a se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur, propterea qui subuehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto signum illud in bonum, omnino argumentum est gratiæ appropinquantis. Nam sicut ante ruinam exaltatur cor, ita & ante exaltationem humiliatur. Sane vtrumque legis, Deum, scilicet & superbis resistere, & humilibus dare gratiam. *Et post pauca.* At parum est cum per seipsum nos humiliat Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando & per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipe huius rei mirabile documentum de Sancto Dauid. Aliquando maledictum est ei etiam a seruo: at ille nec cumulatam iniuriam sensit, quia præsensit gratiam. Quid mihi, ait, & vobis filij Saruiæ? O vere hominem secundum cor Dei, qui se vlciscenti potius, quàm exprobranti succensendum, vel irascen-

Bern. epist. 87. ad Ogerium canonicum reg. vers. fin. *Idem Ser. 34. super Cant. statim a prin.* *Prou. 16.c* *Iac. 4. b* *2. Reg. 16.b*

A dum putauit. Vnde & secura conscientia loquebatur: Si reddidi retribuentibus, *& cetera*. Et de hac virtute hæc ad præsens sufficiant. *Psal. 7.b*

Et redeamus ad intuendos actus & vitam Domini Iesu speculi nostri, sicut est principale nostrum propositum. Igitur te omnibus præsentem exhibeas, vt sæpius tibi dixi. Et considera illam super omnes alias benedictam familiam paruam, sed valde excelsam paupertatem, & humilem vitam ducentem. Felix Ioseph senex quærebat, quod poterat de arte lignaminis. Domina vero acu, & colu pretio laborabat. Faciebat & alia domus obsequia, quæ multa B sunt, vt melius nosti, parabat victum sponso, & filio, & alia expedientia faciebat, non enim habebat seruientem. Compatere ergo sibi, quam sic suis manibus laborare oportet: compatere etiam Domino Iesu, quia ipse eam adiuuabat, fideliter laborabat in his quæ poterat. Venit enim, vt ipse ait, ministrare, & non ministrari. Nonne ergo in ponenda mensula, cubilibus aptandis, & alijs secretioribus domus eam adiuuabat? Intuere ergo eum bene humilia obsequia per domum facientem, & nihilominus etiam Dominam intuere. Conspice etiam, qualiter ipsi tres simul comedunt ad vnam mensulam per C singulos dies, non lautas & exquisitas, sed pauperes & sobrias cenas sumentes: & qualiter postea colloquuntur, non inania & otiosa verba, sed plena sapientia & Spiritu sancto: nec minus mente reficiuntur, quàm corpore. Sed qualiter post aliqualem recreationem, ad orationem se conuertunt in cubilibus suis: non enim erat eis domus ampla sed parua. Meditare etiam circa cubicula, scilicet vnum pro quolibet eorum, & intuere Dominum Iesum super humum in sero, post orationem se componere per singulas noctes tam longissimi temporis sic humiliter, sic viliter: vt quicumque alius pauperculus de D populo. Sic etiam perseueranter quolibet sero in hoc statu deberes eum aspicere. O Deus abscondite, quare sic affligebatis corpus istud innocentissimum? vnius quippe noctis peregrinatio sufficere debebat, ad totius mundi redemptionem. Amor ad hoc compellebat immensus, vehementer zelabatis pro oue perdita, vestris humeris ad cælestia pascua reportanda. Vos Rex Regum & Deus æterne, qui omnium penuriam subleuatis, omnia subministratis omnibus abundanter, prout exigit cuiusque conditio. Vobis tantam paupertatem, vilitatem, & asperitatem, vigilando, dormiendo, abstinendo, comedendo, & alijs vestris omnibus acti- E bus per tam longa temporis spatia reseruastis? Vbi ergo sunt quærentes otia corporis, quærentes curiosa ornamenta & varia? Non didicimus in schola huius magistri qui talia volumus. Sed & numquid sapientiores eo sumus? Ipse nos docuit verbo & exemplo humilitatem, paupertatem, afflictionem corporis, & laborem. Sequamur ergo summum magistrum, qui nec fallere vult, nec falli potest. Et habentes, iuxta doctrinam Apostoli, victum & vestitum, his contenti simus, ad congruentem necessitatem, non superabundantiam. Alijs F etiam virtutum exercitijs, & spirituali studio, continue, indesinenter, & vigilantissime insistentes, *& cetera*.

Matt. 20.d *Luc. 15.a* *Timot. 6.b*

De baptismo Domini nostri Iesu Christi.
Cap. XVI.

Completis ergo vigintinouem annis ætatis suæ quibus, vt dictum est, sic pœnose vixerat & abiecte, dicit Dominus Iesus matri: Tempus est vt vadam, & glorificem, & manifestem patrem meum, & ostendam me mundo, & operer animarum salutem, pro qua me pater huc misit. Conforteris ergo mater

Digitized by Google

bona, quia cito redibo ad te, & genuflectens humilitatis magister petijt benedictionem. Ipsa vero similiter genuflectens, & cum lacrymis eum amplexans, tenerrime dixit: Fili mi benedicte, vade cum benedictione patris tui & mea; esto memor mei citoq. redire memento. Sic ergo reuerenter se licentians ab ea & nutricio suo Ioseph, iter arripuit a Nazareth versus Hierusalem ad Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans: qui locus distat a Hierusalem decem & octo milliaribus. Vadit autem solus Dominus mundi, nondum enim habebat discipulos. Intuere ergo eum pro Deo diligenter, quo modo vadit solus, pedibus nudis per tam longa itinera; & vehementer eidem compatere. O Domine, quo transitis? Nonne vos estis super omnes reges terræ? O Domine, vbi ergo sunt barones, & comites, duces, & milites, equi, & cameli, elephantes, & currus, harnesij, & famuli, & frequentia comitiuæ. Vbi sunt qui vos circumdent, & defendant ab irruentibus turbis, vt moris est aliorum regum, & virorum magnorum? Vbi sunt tubarum clangor, instrumentorum sonitus, & vexilla regalia? Vbi sunt qui præcedunt ad hospitia, & necessaria præparanda? Vbi sunt honores, & pompæ, quibus nos vermiculi vtimur? Nonne Domine pleni sunt cæli & terra gloria vestra, quo modo ergo sic itis inglorius? Nonne vos estis cui mille millia ministrabant in regno vestro, & decies centena millia assistebant? *Dan. 7. c* Cur ergo sic solus inceditis, calcando terram pedibus nudis? Sed non estis in regno vestro modo, quam puto causam. Nam regnum vestrum non est in hoc mundo. *Ioan. 18. f* Exinanistis vosipsum, sumendo formam serui, non regis. *Phil. 2. a* Factus estis sicut vnus ex nobis, peregrinus & aduena sicut omnes patres nostri, *Psal. 38. c* factus estis seruus, vt nos Reges simus. Venistis enim, vt nos ad regnum vestrum adduceretis, viam ponendo ante oculos nostros, per quam illuc ascendere valeamus. Sed quare illam negligimus? Quare vos non sequimur? quare non humiliamus nosipsos? quare honores & pompas, caduca & vana sic auide poscimus & tenemus? Certe quia regnum nostrum est de hoc mundo, nec consideramus nos esse peregrinos, & propterea omnia ista mala incurrimus. O vani filij hominum, cur vana pro veris, caduca pro firmis & certis, temporalia pro æternis acceptamus, & sic studiose amplectimur? Certe bone Domine, si mente fixa suspiceremus, nos esse peregrinos & aduenas, faciliter vos sequeremur, & ex his visibilibus tantum necessaria sumentes, non retardaremus post vos currere in odorem vnguentorum vestrorum. *Can. 1. a* Essemus enim sine sarcina, & ista transitoria quasi iam transacta reputaremus, & leuiter sperneremus. Vadit ergo Dominus Iesus sic humiliter, continuatis diætis quousque perueniat ad Iordanem.

Cum ergo venit ad Iordanem, inuenit Ioannem baptizantem peccatores, & turbam magnam, quæ illuc concurrerat ad prædicationem ipsius. Habebant enim eum quasi Christum. Dicit ergo ei Dominus Iesus: Rogo te, vt me cum istis baptizes. Ioannes vero intuens, & eum spiritu cognoscens, timuit & reuerenter dixit: Domine ego a te debeo baptizari. Cui Dominus Iesus: Sine modo: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. *Matt. 3. d* Non dicas hoc modo, nec me diuulges, quia nondum venit tempus meum: sed me baptiza. Nunc enim est tempus humilitatis, & ideo implere volo omnem humilitatem.

Attende ergo tu etiam hic de humilitate, nam locus est de ipsa tractandi. & debes scire, quòd sicut in hoc loco dicit glossa: Humilitas habet tres gradus. *Tres humilitatis gradus.* Primus est subdere se maiori, & non præferre se æquali. Secundus est subdere se æquali, & non præferre se minori. Tertius & summus est, subdere se minori: & hunc gradum hic tenuit Christus, & ideo omnem humilitatem impleuit. Vides quo modo augmentata est eius humilitas a præcedenti tractatu. Sub-A iecit enim hic se seruo suo, se vilificat & seruum suum iustificat, & magnificat. Sed in alio considera quo modo creuit humilitas. Nam vsque modo conuersatus est humiliter quasi inutilis & abiectus, hic etiam peccator voluit apparere. Peccatoribus enim prædicabat Ioannes pœnitentiam, & baptizabat, & Dominus Iesus inter eos, & coram eis voluit baptizari. Hic autem quantum ad hoc, sic dicit Bernardus: *Bern. Ser. 1. in Epiph. post med.* Inter populares turbas ad baptismum Ioannis aduenit. Venit tamquam vnus de populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum crederet filium Dei? quis putaret Dominum maiestatis? Valde quidem humilias te Domine, nimis absconderis: sed Ioannem latere non poteris. Hucusque Bernardus. B Licet idem dici posset de circumcisione, quia ibi voluit apparere peccator: tamen hic plus, quia hic coram turba publice, ibi occulte. Sed nonne hic timendum fuerat, cum ipse admodum vellet intendere ad prædicandum, ne sperneretur tamquam peccator? Sed non propterea dimisit humilitatis magister, quin profundissime se humiliaret. Ipse ergo voluit apparere quod non erat, in abiectionem & despectum sui, semper nos instruendo: vt contra nos volumus apparere quod non sumus, in laudem & gloriam nostram. Si quid enim in nobis videtur esse probitatis, C ostendimus: defectus vero celamus, cum simus peccatores & mali. Qualis humilitas nostra? Audi super hoc non me sed Bernardum qui ait: Est humilitas *Bern. Ser. 42. super Can. parũ ante med.* quam charitas format, & inflammat: & est humilitas quam nobis veritas parit, & non habet calorem. Atque hæc quidem in cognitione, illa in affectu consistit. Etenim si tu temetipsum intus ad lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione diiudices, non dubito quin humilieris, & tu in oculis tuis factus vilior tibi, ex hac vera cognitione tui: quamuis necdum fortasse illud esse patiaris in oculis aliorũ. D Eris ergo humilis, sed de opere interim veritatis, & minime adhuc de amoris infusione. Nam si veritatis ipsius, quæ te tibi veraciter atque salubriter demonstrauit, sicut splendore illuminatus, ita affectus amore fuisses: voluisses proculdubio, quod in te est, eandem de te omnes tenere sententiam, quam ipse apud te veritatem habere cognoscis. Sane quod in te dixerim, quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus, omnia quæ nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis charitate & charitatis veritate vetamur palam fieri, quod noceat agnoscenti. Alioquin si priuato amore tui tentus, detines pariter intra te iudiciũ E veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere, cui proprium præfers vel commodum vel honorem? *Et infra*: Tunc si iam apud temetipsum humiliatus fueris necessaria illa humilitate, quam scrutans corda & renes veritas sensibus ingerit animæ vigilantis, adhibe voluntatem, & fac de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine conuenientia voluntatis. Tunc autem fiet illud; si nolis aliter apparere foris, quàm te inuenis intus. Alioquin time, ne de teipso legas: Quoniam dolose egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium. *Psal. 35. a* F Pondus, inquit, & pondus abominatio est apud Deum. *Prou. 20. b* Quid enim? Tute depretiaris in secreto apud teipsum veritatis trutina ponderatus, & foris alterius pretij mentiens, maiori te pondere vendis nobis, quàm ab ipsa accepisti? Time Deum, & noli hanc rem pessimam facere, vt quem humiliat veritas, extollat voluntas. Hoc enim est resistere veritati, hoc pugnare contra Deum. Magis autem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita veritati, nec tantum subdita, sed & deuota. Nonne Deo, inquit, subiecta erit anima mea? *Psal. 61. a* At parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Abbati tamquam præcellenti, siue prioribus ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere & minoribus.

Digitized by Google

tibus. Sic enim decet nos, inquit, implere omnem iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis in iustitia esse perfectus, defer inferiori, minori te inclinato. Hucusque Bernardus. Idem si dicit: Quis iustus nisi humilis? Denique cum se manibus Baptistæ serui, Dominus inclinaret, & ille expauesceret maiestatem. Sine, inquit, sic enim decet nos implere omnem iustitiam, consummationem perfectæ iustitiæ in humilitatis perfectione constituens. Iustus ergo humilis. Hucusque Bernardus. Hæc autem iustitia in hoc apparet in humili, quia redditur vnicuique ius suum: non sumit alienum, sed honorem dat Deo, & sibi retinet vilitatem. Hoc vero melius cognosces, si consideraueris iniustitiam elati, qui bona Domini sibi attribuit. De quo idem Bernardus sic dicit: Sicut de magnis bonis mala oriri solent, cum facti eximij de bonis Domini vtimur donis tamquam non datis, nec damus gloriam Deo: ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non reddita, minimi reputantur apud Deum. Ego autem parco vobis. Vsus sum modestioribus vocibus, maximo minimoq. sed quæ sentio non expressi. Discrimen inuolui, ipse nudabo: optimum pessimumq. dixisse debueram. Nam vere & absque dubio eo quisque pessimus, quo optimus est, si hoc ipsum quo optimus est, ascribat sibi. Nempe pessimum hoc. Quòd si dicat quis: Absit, agnosco, gratia Dei sum id quod sum, studeat autem optare gloriam, pro gratia quam accepit: nonne fur est & latro? Audiat qui huiusmodi est: Ex ore tuo te iudico serue nequam. Quid nequius seruo vsurpante sibi gloriam Domini sui? Hucusque Bernardus. Vides quomodo perfectio iustitiæ in humilitate consistit, & non surripit honorem Deo, nec sibi attribuit quæ non debet. Certe nec lædit proximum. Non enim dijudicat eum, nec alicui se præfert humilis, se minorem omnibus reputat, & locum nouissimum eligit sibi. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid scis o homo si vnus ille quem forte omnium vilissimum, atque miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam, ac singulariter fœdissimam horres, & propterea illum putas spernendum, non modo præ te, qui forte iam sobrie, & iuste, & pie viuere te confidis, sed etiam præ ceteris omnibus sceleratis tamquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior, & te & illis mutatione dexteræ excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero iam sit? & propterea non mediocrem, non vel penultimum, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locum nos voluit. Sed recumbe, inquit, in nouissimo loco, vt solus videlicet omnium nouissimus sedeas, teq. nemini, non dico præferas, sed nec comparare præsumas. Hucusque Bernardus. Hæc humilitatis virtus multiplicibus auctoritatibus commendatur ab eodem Bernardo. Dicit enim: a Magna mater & sublimis virtus humilitas, quæ pro meretur quod non docetur: digna adipisci quod non valet addisci: digna a verbo, & de verbo concipere quod suis ipsa verbis explicare non potest. Cur hoc? Non quia sit meritum: sed quia sic est placitum coram patre verbi sponsi animæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. b Idem: Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibiipsi vilescit. c Idem alibi: Sola virtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. d Idem alibi: Sola profecto non solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non consueuit humilitas. Non contendit iudicio, non prætendit iustitiam, qui vere humilis est. Porro humilitas Deo nos reconciliat, Deo placet in nobis. e Idem: Semper solet esse diuinæ gratiæ familiaris virtus humilitatis. Nimirum conseruandæ humilitatis gratia diuina solet pietas ordinare, vt quanto quis plus proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam vsque ad extremum exercitij spiritualis gradū si quis profecerit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquetur, vt vix primum sibi videatur adeptus. f Idem: Pulchra permixtio virginitatis & humilitatis. Nec mediocriter placet illa anima in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. Sed quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat fecunditas, & partus consecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem. Si non potes virginitatem humilis, imitare humilitatem virginis. Laudabilis virtus virginitas: sed magis humilitas necessaria. Illa consulitur: ista præcipitur. Ad illam inuitaris; ad istam cogeris. De illa dicitur: Qui potest capere capiat. De ista dicitur: Nisi quis efficiatur sicut paruulus iste, non intrabit in regnum cælorum. Illa ergo remuneratur: ista exigitur. Potes denique sine virginitate saluari: sine humilitate non potes. Potest, inquam, placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam. Sine humilitate, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum? &c. Si ergo Maria humilis non fuisset, super eam spiritussanctus nō requieuisset. Si super eam non requieuisset, nec impræg nasset. Quo modo enim de ipso sine ipso conciperet? Patet itaque, quia vt de Spiritu sancto conciperet, vt ipsa perhibet, Respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, potius quàm virginitatem. Vnde constat, quia vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit. Quid dicis Virgo superba? Maria se Virginem oblita, gloriatur de humilitate, & tu negligendo humilitatem, blandiris tibi de virginitate? Respexit, ait illa, humilitatem ancillæ. Quæ illa? Virgo vtique sancta, virgo sobria, virgo deuota. Numquid tu castior illa? numquid deuotior? numquid tua forte pudicitia gratior castitate Mariæ? vt, scilicet sine humilitate placere sufficias ex tua, quæ illa non potuit ex sua? Denique quanto honorabilior es ex singulari munere castimoniæ, tanto tibi tu maiorem iniuriam facis, quanto vitæ decorem fedas permixtione superbiæ. Idem: Charitas, castitas, & humilitas nullius decoris sunt, sed nonnullius decoris, nec mediocris decoris, quæ diuinos quoque delectari possit aspectus. Quid castitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, Angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter se Angelus & pudicus homo, sed felicitate, non virtute. Sed & si illius castitas felicior, huius tamen fortior esse cognoscitur. Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis & loco & tempore, statum quendam immortalis gloriæ repræsentat. Sola inter solemnia nuptiarum morem illius beatæ regionis vendicat sibi: in qua neque nubent neque nubentur, præbens quodammodo iam cælestis illius conuersationis experientiam. Vas interim fragile quod portamus, in quo & crebro periclitamur, tenet castitas in sanctificationem, instar odoriferi balsami, quo condita cadauera, incorrupta seruantur. Sensus ipsa & artus continet & stringit, ne dissoluantur in otijs, ne corrunpantur in desiderijs, ne carnis voluptatibus computrescant. *Et post pauca*: Verum quantalibet venustate sui, castitas eminere appareat. sine charitate tamen, nec pretium habet nec meritum. Nec mirū. Quod enim absque illa bonum suscipitur? fides? Sed nec si montes transferat. Scientia? Nec illa, quæ linguis loquitur Angelorum. Martyrium? nec illud si tradidero, inquit, corpus meum, ita vt ardeam. Nec absque illa quodlibet bonum suscipitur, neque cū illa quodlibet exiguum respuitur. Castitas sine charitate, lampas sine oleo. Subtrahe oleum, lampas non lucet. Tolle charitatē, castitas non placet. *Et post multa circa medium epistolæ*: Iam de tribus quæ proposuimus, sola tractanda est humilitas, quæ duabus præmissis virtutibus intantum est necessaria, vt absque ista, illæ nec esse virtutes videantur. Nempe vt castitas, siue charitas obtineatur, humilitas meretur. Quoniam humilibus

Idem Ser. 47. super Cant. post med. — *Matt. 3. d* — *Idem Ser. 84. Sup. Cant. non lōge a pri.* — *1. Cor. 15. b* — *Luc. 19. d* — *Idem Ser. 37. super Cant. cir. fin.* — *Luc. 14. b* — *a Idem Ser. 85. super Cant. cir. fin.* — *b Idē tract. de 12. grad. humil. non lōge a prin.* — *c Idem Ser. 2. in Nat. Dom. circa fin.* — *d Idem epi. 42. ad Hēr. Senonen. post med.* — *e Idem ser. 4. super Missus est post med.* — *f Idem ser. 1. sup. Missus est cir. med.* — *Mat. 19. d* — *Mat. 18. a* — *Isa. 66. a* — *Luc. 1. f* — *Luc. 1. f* — *Idem epist. 42. ad Hēr. Senon. Archiep. lōge an. med.* — *1. Cor. 13. b* — *Iac. 4. b*

Digitized by Google

Isa. 66. a libus Deus dat gratiam. Seruat humilitas etiam virtutes acceptas: quia nec requiescit spiritus nisi super quietum & humilem. Seruatas consummat: nam virtus in infirmitate perficitur, hoc est in humilitate. Inimicam omnis gratiæ omnisq. initium peccati debellat superbiam, & tam a se quàm ab alijs virtutibus superbam illius propulsat tyrannidem. Siquidem cum ex alijs quibusque bonis virium magis suarum capere soleat incrementum superbia. Sola hæc omnium propugnaculum quoddam, turrisq. virtutum, eius fortiter resistit malitiæ, obuiat præsumptioni. Hucusque Bernardus. Igitur habuisti multa & pulchra de humilitate in tractatu præsenti a verissimo Bernardo atque humillimo. Vide vt ea etiam quæ de alijs virtutibus tangit, mente intelligas, & opere compleas. Sed iam ad baptismum Domini redeamus. Postquam ergo Ioannes vidit Domini voluntatem, obediuit, & eum baptizauit,

Nunc ergo eum bene conspice. Spoliat enim se Dominus maiestatis, sicut quilibet alius homunculus, & mergitur in aquis frigidis, tempore frigoris magni: pro nostro amore operatur nostram salutem, constituens sacramentum baptismi, & lauans crimina nostra. Desponsat ergo vniuersalem Ecclesiam, & singulariter omnes animas fideles. Nam in fidei baptismatis desponsamur Domino Iesu Christo, dicente Propheta in persona ipsius: Sponsabo te mihi in fide. (Osea 2. d) Vnde hæc solemnitas & hæc operatio magna, & vtilis valde est. Et ideo cantat Ecclesia, quòd hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia: quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina. Et in hoc opere excellentissimo, tota se Trinitas modo singulari manifestauit, & descendit, & requieuit Spiritussanctus super eum, in specie columbæ, & vox patris intonuit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. (Mat. 3. d; Mar. 1. b) In hoc autem loco dicit Bernardus: Ipsum, inquit, audite: Ecce Domine Iesu vel nunc iam loquere, licentiam loquendi habes a patre. (Bern. ser. 1. in Epiph. ver. fin.) Quamdiu Dei virtus, & Dei sapientia, quasi infirmus aliquis & insipiens, lates in populo? Quamdiu nobilis Rex, & Rex cæli, fabri filium te pateris appellari, pariter & putari? Etenim Lucas Euangelista testatur, quoniam adhuc filius Ioseph putabatur. (Luc. 3. e) O humilitas virtus Christi, quantum confundis superbiam meæ vanitatis. parum aliquid scio vel magis scire mihi videor, & iam silere nescio. Nam impudenter & imprudenter me ingerens, & ostẽtans promptulus ad loquendum, velox ad docendum tardus ad audiendum. Et Christus cum tanto tempore silebat, cum seipsum abscondebat, numquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria patris? Vtique timebat, sed non sibi: nobis timebat ab illis quibus nouerat esse timendum. Nobis cauebat, nos instruebat: tacebat ore, sed instruebat opere, & quod docuit postea verbo, iam clamabat exemplo: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. (Mat. 11. d) Nam de infantia Domini parum aliquid audio ex tunc. Iam vsque ad hunc trigesimum annum nihil inuenio. Nunc vero iam latere nõ potest quia tam manifeste demonstratur a patre. Hucusque Bernardus. Et hæc est auctoritas quam in superiori tractatu allegaui, per quam habes quomodo siluit Dominus Iesus humiliter ad nostram instructionem. Vides ergo vbique redolere humilitatẽ. De hac libenter tibi loquor, quia magnifica virtus est valde, & ea plurimum indigemus, eoq. studiosius quærenda affectuosiusq. amanda, quo Dominus in singulis suis actibus tam signanter studuit eam obseruare.

De ieiunio & tentationibus Christi. Item de reditu eius ad matrem. De quattuor quibus peruenitur ad cordis puritatem. De oratione plura bona. De resistendo gulæ. Quare & pro quo, Deus fecit mirabilia. Cap. XVII.

POstquàm Dominus Iesus fuit baptizatus, in continenti perrexit in desertum super quendam montem ibi ad quattuor milliaria vel circa, qui vocatur Quarentana, & ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & iuxta Marcum, erat ibi cum bestijs. (Mat. 4. a; Mar. 1. b) Considera ergo hic & attende conspice ipsum: plurium enim virtutum exempla tibi demonstrat. (Luc. 2. e f) Vadit enim in solitudine: ieiunat, orat & vigilat: iacet & dormit in plana terra, & humiliter cum bestijs conuersatur. Compatere ergo ei, quia semper & vbique sed hic maxime vita sua pœnosa est, & corporis afflictiua. Ac eius exemplo disce ab eo in his exercitari. Nam quattuor hic tanguntur, quæ spiritualis exercitij sunt & mirabiliter se inuicem adiuuant, scilicet solitudo, ieiunium, oratio, & afflictio corporis. (Quattuor ad spirituali exercitiũ pertinẽtia.) Et per ista maxime peruenire possumus ad cordis puritatem, quæ puritas vtique est nimium peroptanda, eo quòd in se omnes virtutes quodammodo comprehendit. Continet enim charitatem, humilitatem, patientiam, & cæteras virtutes, & remotionem omnium vitiorum: quia cum vitijs, vel cum defectu virtutis non stat puritas cordis. Et propterea in collationibus sanctorum patrum traditur, quòd totum exercitium monachi debet esse ad cordis puritatem habendam. (Ioan. Cass. Coll. 1. c. 7.) hæc enim est per quod homo meretur videre Deum, dicente Domino in Euangelio: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. (Mat. 5. a) Et secundum Bernardum, qui clarior est, ille Deo propinquior. Esse autem clarissimum, peruenisse est. Ad hanc autem habendam, multum valet oratio feruens, & assidua, de qua plenius infra doceberis. Sed oratio cum crapula vel ingurgitatione corporis, vel eius mollitie, vel otiositate parum valet. Et ideo requiritur ieiunium, & afflictio corporis, discreta tamen: nam indiscreta impedit omne bonum. Præterea ad omnium prædictorum consummationem videtur facere solitudo: nam cum tumultu, & strepitu non potest decenter oratio fieri: & videre, & audire multa, vix fieri potest sine impuritate, & offensa. Mors enim intrat per fenestras nostras ad animas, & ideo Domini exemplo, vade in solitudinem, idest, quantum potes te separa ab aliarum consortio, & sis solitaria, si vis ei coniungi, & per puritatem cordis eum videre. (Her. 9. f) Fuge etiam collocutiones, & maxime sæcularium personarum. Non quæras nouas deuotiones & amicitias. Non impleas oculos, & aures phantasmatibus vanis. Et omnia quæ quietem animi & tranquillitatem mentis perturbant, tamquam venenosa & animæ inimica deuita. Non enim sine causa sancti patres petebant nemora, & loca remotissima ab omni hominum conuersatione. Et non sine causa mandabant his qui in cœnobijs remanebant, quòd essent cæci, surdi, & muti. Vt autem hoc melius intelligas. Audi quid super hoc dicit Bernardus: Tu, inquam, si ad spiritussancti incitamenta moueris, & inardescis dare operam quo modo animam tuam facias sponsam Dei, sedeas secundum prophetam solitarius, quoniam leuasti te super te, volens Angelorum Domino desponsari. (Bern. Ser. 40. super Cant. cir. med.; Thren. 3. d) An non supra te, adhærere Deo, atque vnum spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarius sicut turtur, nihil tibi & turbis, nihil cum multitudine ceterorum, etiamq. obliuiscere populum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum. (Psal. 44. b) O sancta anima, sola esto, vt soli omnium serues te ipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos, secede ab amicis, & ab intimis, etiam & ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam, præsentibus ceteris? Secede ergo, sed mente non corpore: sed intentione, sed deuotione, sed spiritu. Spiritus enim ante faciem tuam Christus Dominus, spiritusq. requirit non corporis solitudinem. Quamquam interdum & corpore non otiose te separas, cum oportune potes, præsertim tempore orationis. *Et infra*: Solus es si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias

cias quod multi suscipiunt, si fastidias quod multi desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es. Vides ne posse te esse solum etiam inter multos, & inter multos cum solus es? Solus es in quacumque hominum conuerseris frequentia, tantum caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Hucusque Bernardus. Vides quomodo necessaria sit solitudo, & quomodo non sufficit corporalis sine mentali: sed vt mentalis habeatur, oportet corporalem esse altissimam, vt mens per exteriora non effluat, vt se cum sponso suo recolligere possit. Igitur toto affectu, toto posse tuo coneris imitari Dominum Iesum sponsum, & solitudine, & oratione, & ieiunio, & corporis afflictionibus discretis.

In eo vero quòd conuersatur cum bestijs, disce inter alios humiliter conuersari, & æquanimiter tolerare, etiam eos, qui tibi videntur aliquando irrationabiliter se habere. Ipsum autem Dominum sæpe in hac solitudine visita. Conspicies eum qualiter conuersatur ibidem, & maxime qualiter iacet de nocte in terra. Quælibet enim anima fidelis, deberet eum in die semel ad minus visitare, maxime ab Epiphania vsque ad quadriginta dies quibus ibi manebat. Completis autem quadraginta diebus, Dominus esuriuit. Tunc tentator accessit ad eum, volens explorare vtrum fuisset filius Dei, tentauitq. eum de gula, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Sed non potuit magistrum decipere: taliter enim respondit, & sic se habuit, quod nec in tentatione gulæ succubuit, nec scire aduersarius potuit, quòd voluit. Non enim negauit nec asseruit esse filium Dei, sed eum auctoritate scripturæ conuicit. Et nota hic exemplo Domini esse resistendum gulæ: nam ab eo inchoandum est, si vitia volumus superare. Videtur enim quòd qui gulæ succubuit, imbecillis reddatur ad alia vitia deuincenda. Sic enim dicit glossa in loco isto super Matthæum: Nisi prius gula refrenetur, frustra contra alia vitia laboratur. Postea diabolus assumpsit eum, & portabat eum in Hierusalem, quæ distat inde per decem & octo milliaria vel circa. Has autem locorum distantias, quas pluries in opusculo tibi narro, ab his audiui, qui in illis partibus fuerunt. Considera hic benignitatem, & patientiam Domini. Permisit enim se portari & contrectari ab illa cruenta bestia, quæ suum & omnium amatorum suorum sanguinem sitiebat. Statuens autem eum super pinnaculum templi, tentauit eum de vana gloria, similiter volens explorare quod supra: sed & hic auctoritate scripturæ deuincitur, & sua intentione frustratur. Ex tunc ergo secundum Bernardum quia Dominus nihil ostendit diuinitatis, arbitratus est hostis eum esse hominem, tentauit eum tertio vt hominem. Exinde ergo assumens eum reportauit in montem excelsum prope dictum montem de Quarantena per duo milliaria. Et tunc tentauit eum de auaritia: sed & hic homicida ille succubuit. Vidisti quomodo Dominus Iesus fuit contrectatus & tentatus. Miraris ergo si nos tentemur? fuit etiam ipse alias tentatus. Vnde Bernardus dicit: Qui quartam tentationem de Domino non legit, ignorat scripturam, quæ dicit, quòd tentatio est vita hominis super terram. Apostolus quoque dicit eum fuisse tentatum per omnia, pro similitudine absque peccato. Victoria itaque facta, venerunt Angeli, & ministrabant ei. Hic autem diligenter attende, & conspice Dominum comedentem, solum circumdantibus Angelis & considera bene omnia quæ sequentur, quia pulchra sunt, & deuota valde. Et quæro quid Angeli ministrabant, vt comederet post tam longum ieiunium? De hoc scriptura non loquitur. Possumus autem hoc victoriosum prandium sicut volumus ordinare. Et quidem si eius potentiam consideremus, expedita est quæstio, quia res quas vellet creare, & de creatis habere, poterat pro suæ arbitrio voluntatis. Sed non inuenimus, quod hac potentia pro

Matt. 4. a

Bern. Ser. 1. in die S. Pasch. post med.

Idem ser. 14. in psal. Qui habitat ante med.

Iob. 7. a

Heb. 4. d

A se, vel pro discipulis suis vsus fuerit: pro turbis autem fecit, quas pauit duabus vicibus in multitudine magna de panibus paucis. De discipulis autem legimus, quòd eo præsente spicas, vellebant propter famem, & comedebant. Similiter cum fatigatus ex itinere sedebat super puteum loquens cum Samaritana, non dicitur, quòd creauit cibos, sed quòd misit discipulos in ciuitatem, ad quærendum cibos. Nec est verisimile, quòd per miraculum: quia miracula faciebat ad aliorum ædificationem, & in præsentia plurium. Sed hic non erant nisi Angeli, quid ergo circa hoc meditabimur in mente? Namque illic non erat habitatio homi-

B num, nec cibi parati, sed aliunde parata cibaria portauerunt Angeli ei, sicut contigit Danieli. Cum enim Abacuc propheta parasset pulmentum pro messoribus suis, portauit eum Angelus Domini per capillos de Iudæa in babylonem ad Danielem, vt comederet, & postea in momento eum reportauit. Immoremur ergo hic, & hunc modum assumamus, & iucundemur cum Domino in hoc prandio suo, sentiatq. mater sua excellentissima de hac eadem iucunditate & victoria. Pie autem ac deuote sic meditemur. Veniunt Angeli, Satanâ repulso, in multitudine magna ad Dominum Iesum Christum, & adorantes eum prociderunt in

C terram, dicentes: Saluete Domine Iesu Deus & Dominus noster. & Dominus humiliter ac benigne recepit eos, & cum capitis inclinatione, cogitans se forte hominem minoratum paulominus ab Angelis. Dicunt ei Angeli: Domine multum ieiunastis, quid vultis vt vobis paremus? Et ille: Ite ad matrem meam charissimam, & si quid habet ad manus, deferte: quia de nullis cibis sic libenter vescor, sicut de suis. Tunc duo ex ipsis pergentes in momento fuerunt cum ea, & eam reuerenter salutantes, ambasiatam faciunt, & modicum pulmentum, quod sibi & Ioseph parauerat, & panem cum tobalia, & alijs oportunis portant, & for-

D te Domina etiam aliquos pisciculos, si potuit, procurauit. Reuersi ergo portant in plana terra, & mensæ benedictionem solemniter peragunt. Conspice autem eum hic bene in singulis quæ agit. Sedet enim in terra composite ac curialiter, & sobrie comedit. Circumstant Angeli ministrantes Domino suo. Alius seruit ei de pane, alius de vino, alius parat pisciculos, & alij cantant de canticis Sion, & iucundantur, & diem festum agunt coram eo. Si liceat dici, permixtum est hoc festum compassione per maxima, propter quam & nos deberemus plorare. Conspiciunt enim eum reuerenter, & considerantes Deum & Dominum suum, & to-

E tius mundi creatorem, qui dat escam omni carni, sic humiliatum, & sustentatione cibi corporalis indigentem, & comedentem sicut ceteros de populo, mouentur compassione. clamares & diceres: O domine quanta fecistis, omnia opera vestra sunt plena stupore, adiuuate me, vt ego aliqua patiar pro vobis, qui pro me tot & tanta sustinuistis. Certe hoc solum te in eius amore deberet, vehementer accendere. Tandem sumpta refectione, dicit Angelis vt reportent res & dicant matri, quod cito redibit ad eam. Ipsis autem reuersis, dicit omnibus: Redite vos ad patrem & ad gaudia vera, me enim adhuc peregrinari oportet, rogo autem

F vos, vt me recommendetis patri, & toti curiæ cælesti. Qui procidentes in terram, & benedictionem petentes, ea recepta, redierunt ad patriam eius iussa complentes, & de eius victoria, & de his nouis totam cælestem curiam impleuerunt. Dominus autem Iesus volens redire ad matrem, cœpit de monte descendere. Conspice nunc etiam bene eum, quomodo solus vadit pedibus nudis Dominus omnium, & ei vehementer compatere. Venit autem ad Iordanem, quem Ioannes videns ad se venientem, ostendit eum digito, dicens: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, ipse est, super quem vidi Spiritum sanctum quiescentem, quando baptizaui eum. Et etiam altera die dum videret ambulantem iuxta Iordanem, dixit similiter

Matt. 14. c & 15. d

Ioan. 6. a

Ioan. 4. a

Dan. 14. f

Psal. 135. d

Ioan. 1. d

Digitized by Google

liter: Ecce agnus Dei. Tunc Andreas, & etiam vnus alius ex discipulis Ioannis, fuerunt post Iesum. Benignus autem Dominus sitiens eorum salutem, vt daret eis de se fiduciam, vertit se ad eos, & dixit: Quid quæritis? At illi dixerunt: Rabbi vbi habitas? & ipse duxit eos ad domum, in qua tunc se reducebat in partibus illis, & steterunt cum eo vna die. Postea duxit Andreas Petrum fratrem suum ad Iesum, quem alacriter suscepit. Sciebat enim quid de eo erat facturus. Et dixit ei: Tu vocaberis Cephas, & sic in aliqualem notitiam, & familiaritatem venit cum eis. Postea volens Dominus Iesus redire in Galilæam ad matrem, discessit de partibus illis, & cœpit reuerti. Quem etiam nunc compatiendo respice, & vade semper cum eo, nam solus vadit more solito, nudis pedibus per tam longam quattuordecim milliarium viam. Cum autem domum deuenit, mater eum videns, vltra quam dici posset exhilarata surgit, occurrit, & in amplexus strictissimos recipit: cui ipse reuerenter inclinauit, & etiam nutritio suo Ioseph, & cum eis more solito mansit.

FERIA QVINTA.

De apertione libri in Synagoga. *Cap.* XVIII.

HVcusque per Dei gratiam, vitam Domini Iesu ordinate tetigimus, parum vel quasi nihil de his quæ sibi contigerunt, vel per ipsum facta sunt omittentes: sed non sic deinceps facere intendo. Nimis enim esset longum, omnia quæ dixit & fecit, in meditationes redigere, maxime quia nostræ solicitudinis debet esse, facta Christi continue more Beatæ Cæciliæ, portare in secreto pectoris nostri. Igitur aliqua ex gestis eius colligamus, in quibus meditando versemur assidue, & hoc vsque ad passionē suā: ex tunc enim nihil est omittendum. Alia etiam non debemus ex toto dimittere, quin pro loco & tempore meditemur in eis. Meditationes autem non intendo deinceps prolixius tractare, nisi per raro. Sufficit enim quòd rem per eum gestam vel dictam ante oculos mentis ponas, & quòd cum eo conuerseris, & familiaris ei fias. Nam in hoc videtur haberi maior dulcedo, & deuotio efficacior, & quasi totus fructus harum meditationum consistere: vt vbique & semper intuearis eum deuote in aliquo actu suo, vt quando stat cum discipulis suis, quando cum peccatoribus, quando etiam loquitur eis, quando prædicat turbæ, quando vadit, & quando sedet, quando dormit, & quando vigilat, quando comedit, & quando alijs ministrat, quando sanat ægrotos, & quando alia facit miracula. In his autem & similibus considera omnes gestus suos, maxime contemplans faciem eius, si potes imaginari, quod super omnia prædicta mihi videtur difficilius. Illud etiam attente obserua, si forte ipse te cum benignitate respiciat. Et tibi hæc sint pro recursu, & doctrina omnium quæ sequuntur, & vbicumque narrauero, si aliter non expressero singulares meditationes, vel istas omisero, recurras ad hunc locum, & sufficit tibi. Ad narrationem autem sequentium accedamus.

Quod pro sequētibus animaduertendum.

Postquam ergo Dominus Iesus rediјt a baptismo, conuersabatur humilitatis magister humiliter, vt ante solitus erat: cœpit tamē paulatim se manifestare aliquibus, docendo, & prædicando occulte. Non enim per totum annum sequentem prædicationis officium publice dicitur assumpsisse, videlicet vsque ad miraculum de nuptijs, quod fuit eodem die, quando fuit baptizatus anno reuoluto. Et si aliquando prædicabat, & discipuli baptizabant, non tamen adeo prædicationem ipsam per se, & suos frequentabat, ante Ioannis incarcerationem, sicut post. Ex hoc nobis tribuens stupendæ humilitatis exemplum, dum Ioanni se longe & longe inferiori in prædicationis officio, prout ex superioribus pie percipi, aut cogitari potest, humiliter deferebat. Non ergo cœpit cum boatu, & pompa, sed humiliter & paulatim. Quadam ergo die sabbati dum esset in synagoga cum alijs in Ecclesia Iudæorum, surrexit legere in libro Isaiæ, & legit locum vbi scriptum est: Spiritus Domini super me propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Et tunc cum plicuisset librum dixit: Hæc scriptura impleta est hodie in auribus vestris. Conspice ergo eum quomodo humiliter suscipiēs lectoris officium, benigno, & placido vultu legit inter eos, & exponit scripturā, & quomodo humiliter se incipit manifestare dū dicit: Hodie impleta est hæc scriptura, id est ego sum ille de quo loquitur. Et ora omnium erant in eum intenta propter efficaciam verborum, & aspectum humilem, & decorum: fuit enim pulcherrimus, fuit etiam eloquentissimus. Et de vtroque sic per Prophetam dictū fuerat: Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis.

Luc. 4.c
Isa. 61.a
Psal. 44.a

De vocatione discipulorum. *Cap.* XIX.

COEPIT etiam Dominus Iesus vocare discipulos, & se solicitum reddere circa nostram salutem, semper humilitate seruata. Et vocauit Petrum & Andream tribus vicibus. Prima de qua dictum est supra, quando erat circa Iordanem, & tunc in aliqualem venerunt eius notitiam. Secunda de naui, quando ceperūt pisces, vt narrat Lucas. Tunc enim secuti sunt eum animo redeundi ad propria. Cœperūt tamen audire doctrinam ipsius. Tertia de naui, vt narrat Matthæus, cum dixit: Venite post me, faciam vos piscatores hominum. Tunc relictis retibus, secuti sunt eum. Similiter vocauit Iacobum & Ioannem, in prædictis duabus vicibus vltimis, & in eisdem locis continetur de ipsis, in quibus continetur de Petro & Andrea. Vocauit etiam Ioannem de nuptijs, vt dicit Hieronymus: In textu tamen Euangelij non habetur. Item vocauit Philippum, dicens: Sequere me. Similiter Matthæum publicanum. De modo vero vocationis aliorum, non est scriptum. Considera ergo & conspice eum in prædictis vocationibus, & conuersatione cum ipsis, quàm affectuose vocat eos, reddens se eis affabilem, & domesticum, & obsequiosum, attrahens eos intus, & extra, ducendo etiam eos ad domum matris, & familiariter vadens ad domos eorum. Docebat & instruebat eos, & curam de ipsis habebat præcipuam, sicut mater de vnico filio. Dicitur, quòd beatus Petrus referebat, quòd quando in aliquo loco dormiebat cum eis surgens de nocte, si aliquem eorum inueniebat, discoopertum, recooperiebat eos, quia tenerrime diligebat eos. Sciebat enim quid de ipsis erat facturus, quamuis essent homines rudis conditionis, & humilis nationis, tamen principes mundi, & duces in bello spirituali omnium fidelium constituturus eos erat. Et considera pro Deo a qualibus cœpit Ecclesia. Noluit enim Dominus eligere sapientes, & potentes huius sæculi, ne ipsorum probitati ascriberentur opera quæ fienda erant: sed sibi hæc reseruauit, & in sua bonitate, potentia, & sapientia nos redemit.

Ioan. 1.f
Luc. 5.b
Mat. 1.b
Hierony. præfat. in Ioan.
Ioan. 1.g
Matt. 9.a

De conuersione aquæ in vinum ad nuptias. *Cap.* XX.

QVamuis dubium sit cuius fuerant nuptiæ in Cana Galileæ, sicut magister in historia scholastica tangit. nos tamen meditemur fuisse Ioannis Euangelistæ, quod habetur in prologo super Ioanne. vbi Hieronymus affirmare hoc videtur. In eis Domina nostra fuit, non tamen inuitata tamquam extranea, sed quasi maior, & dignior, & primogenita inter sorores, fuit in domo sororis quasi in domo sua, & tamquam administratrix, & domina nuptiarum: quod ex tribus colligere possumus. Primo ex eo quod in eis continetur,

Ioan. 2.a
B. Vir. Mariā nuptijs in Cana interfuisse tāquam ministra.

rur, quod mater Iesu erat ibi, & de Iesu & discipulis quod erant vocati, & sic de alijs qui ibi fuerunt intelligi debet. Cum ergo soror eius Maria Salome vxor Zebedæi iuisset ad eam, Nazareth: quæ distat a loco de Chana per quattuor milliaria vel circa, dicens, quod volebat facere nuptias filio suo Ioanni, ipsa fuit cum ea, & præuenit aliquot dies ad præparationem, ita quod quando alij erant inuitati, ipsa iam erat ibi. Secundo ex eo colligere possumus, quòd ipsa perpendit defectum vini, vnde ipsa erat sicut vna ex discumbentibus, sed sicut per cuius manus res ibant: & ideo vidit sibi deficere vinum. Si enim tunc discubuisset, numquid iuxta filium inter homines mater verecunda surrexit? Et si alibi inter mulieres, numquid perpendisset defectum vini magis quàm alia? & si perpendisset, numquid surrexisset de prandio & iret ad filium? Inconuenientia hæc viderentur. Et ideo verisimile est, quod tunc non discumbebat. De ipsa namque dicitur, quòd erat valde obsequiosa. Tertio colligitur ex eo, quod ipsa præcepit ministris, vt irent ad filium, & facerent quod mandaret: & sic videtur, quod præcepisset, & quod nuptiæ gubernabantur per eam, & ideo solicita fuit, ne ibi defectus contingeret. Igitur secundum modum hunc conspice Dominum Iesum, inter alios comedentem, sicut vnum quemuis de populo, & sedentem in loco humili, non inter maiores, prout ex loco ipso colligimus. Non enim superborum more volebat primos recubitus in cenis, nam docturus erat: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Ipse vero cœpit prius facere quàm docere. Conspice etiam Dominam obsequiosam alacrem, & solicitam in cunctis faciendis, & præbentem, & ostendentem ministris quid, & qualiter discumbentibus deferant. Cumq. prope finem conuiuij redirent ad eam ministri, dicentes: Non habemus plus de vino quod apponamus eis Ipsa respondit: Ego procurabo quod habebitis: expectate parumper. Et exiens ad filium qui humiliter, vt dixi, sedebat in fine mensæ prope ostium cameræ, dixit ei: Fili mi hic vinum deficit, & hæc nostra soror est pauper, & nescio qualiter habere possumus. Qui respondit: Quid mihi & tibi est mulier? Dura videtur responsio, sed ad nostram instructionem fuit, secundum Bernardum qui in hoc loco sic dicit: Quid tibi & illi Domine? Nonne quod filio & matri? Quid ad illam pertinet, quæris, cum sis benedictus fructus ventris eius immaculati? Nonne ipsa est quæ saluo pudore cōcepit, & sine corruptione peperit? Nonne ipsa est in cuius vtero nouem mensibus moratus es, cuius virgineis vberibus lactatus es, cum qua duodecim annorum factus, de Hierusalem descendisti, & eras subditus illi? Nunc ergo Domine quid molestus es illi, dicens: Quid tibi & mihi? Multum per omnem modum. Sed iam manifeste video, quod non velut indignans, aut confundere volens, virginis & matris teneram verecundiam, dixeris: Quid mihi & tibi? Venientibus enim ad te iuxta præceptum ministris, nihil cunctatus facis, quod suggessit. Vt quid ergo fratres, vt quid sic responderat prius? vtique propter nos, & conuersos ad Dominū, vt iā non solicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediant exercitium spirituale. Quamdiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum solicitudine liberi sumus. Vnde legimus fratrem quendam in eremo conuersantem, cum ad eum carnalis frater auxilij gratia aduenisset, respondisse, vt adiret alterum fratrem eorum, cum ille vtique iam obijsset. Cumq. admiratus qui venerat, responderet, quia ille obijt: eremita quoque se similiter obijsse respōdit. Optime ergo docuit Dominus ne soliciti simus, super propinquis carnis nostræ prius, quàm religio postulet, quoniam ipse matri & tali matri respondit: Quid mihi & tibi o mulier? Sic & in alio loco: Cum suggereret ei quidam quoniam mater eius, & fratres foris starent, quærentes ei loqui. Respondit: Quæ est mater mea, & fratres mei? vbi modo sunt, qui tam carnaliter, & inaniter super carnalibus propinquis suis soliciti sunt, ac si adhuc viuerent cum eis & ipsi cum eis? Hucusque Bernardus. De hac ergo responsione mater non diffidens, sed de sua benignitate præsumens, rediit ad ministros & dixit: Ite ad filium meum, & quidquid vobis dixerit facite. Qui euntes impleuerūt, iuxta Domini mandatum, hydrias aqua. Quo facto dixit eis: Haurite nūc & ferte architriclino. In hoc autem nota primo discretionem Domini, quia primo misit magis honorabili viro. Secundo quod ipse sedebat longe ab eo, cùm diceret, forte illi, quasi ab extremo. Sed cum ille sederet in loco magis honorabili, colligere possumus, quod Dominus noluit ibi sedere iuxta eum, immo elegit sibi humiliorem locum. Ministri ergo dederunt vinum illi & alijs, diuulgantes miraculum, quoniam ipsi sciebant, quomodo factum fuerat, & crediderunt in eum discipuli eius. Finito autem conuiuio. Dominus Iesus vocauit Ioannem seorsum, dicens: Dimitte hanc vxorem tuam, & sequere me, quia ad altiores nuptias te perducā. qui secutus est eum. In hoc ergo quòd Dominus nuptijs interfuit, matrimonium carnale approbauit, tamquam a Deo institutum. Sed in hoc quòd vocauit Ioannem de nuptijs, aperte dedit intelligere, quòd longe dignius est spirituale matrimonium, quàm carnale. Recessit ergo inde Dominus Iesus, volens his quæ ad salutem hominum pertinent, deinceps publice, & palam intendere. Prius autem voluit reducere matrem ad domum suam, talem enim Dominā talem societatem habere decebat. Accipit ergo & eam & Ioannem, & alios discipulos, & iuerunt in Capharnaum prope Nazareth, & post aliquot dies, Nazareth. Conspice ergo eos per viam, qualiter vadunt pariter, mater & filius, humiliter vadunt, & pedestres, sed multum amanter. O quales duo sunt illi, numquam alij tales duo in terra visi fuerunt. Conspice etiam discipulos reuerenter sequentes, & auscultantes verba Domini. Non enim ipse erat otiosus, semper quippe aliquid boni faciebat aut dicebat, non poterat in tali comitatu tædium comeantibus generari.

Luc. 14. b

Ioan. 2. a

Ber. Ser. 2. in Dom. 1. post Epiph. cir. med.

Expositio responsionis Christi ad matrem in nuptijs.

Exēplum.

Ibidem.

Mat. 12. g

De sermone Domini in monte, quem incœpit a paupertate. Cap. XXI.

CONVOCANS Dominus Iesus discipulos seorsum a turbis, ascendit cum eis in monte Tabor, prope Nazareth ad duo miliaria, vt eos imbueret eloquijs suis. Decebat enim quod eos prius & super alios instrueret, quos super alios cōstituturus erat magistros & duces. Tunc ergo de multis instruxit, & sermo ille pulcherrimus fuit & copiosus. nec mirum quia os Domini compilauit eū. Docuit autem eos de beatitudinibus, de oratione, ieiunio, & eleemosyna, alijsq. plurimis ad virtutes pertinentibus, quæ in ipso euangelio poteris reperire. Legas eum diligenter & sæpe & commenda memoriæ quæ in ipso dicuntur: quia spiritualissima sunt. Ea tamen nunc non prosequor, quia nimis foret longum, nec tales expositiones bene videntur semper in meditationes cadere: quamuis ad tuam instructionem talia prout mihi occurrent, interferam, & etiam moralia, & auctoritates sanctorum. Hoc ergo hic tetigisse sufficiat, quod Dominus initium sermonis huius a paupertate incœpit, dans intelligere, quòd paupertas est totius spiritualis exercitij primarium fundamentum. Non enim expedite potest sequi Christum paupertatis speculum, qui oneratus est temporalibus rebus. Nec est liber sed seruus, qui animi affectionem subijcit istis rebus transeuntibus. Idcirco dixit: Beati pauperes spiritu &c. Eius enim rei quam affectuose diligo, me seruum sponte constituo. Nam amor est animæ pondus, portans eam quocumque ipse fertur, vt dicit Augustinus. Et ideo nihil omnino est amandum, nisi Deus, vel mere propter Deum. Merito ergo Beatus dicitur

Matt. 5. & 6. & 7.

Aug. lib. 13 conf. cap. 9. 10.

Digitized by Google

dicitur pauper, qui propter Deum cetera vilipendit. A
Iam enim pro magna parte Deo suo coniunctus est.
Ber. Ser. 4. de aduen. De hac autem paupertate sic dicit Bernardus: Magna quædam penna est paupertas, qua tam cito volatur in regnum cælorum. Nam in alijs virtutibus quæ sequuntur, promissio futuro tempore indicatur, paupertati nõ tã promittitur quàm datur. Vnde & in præsenti tẽpore enunciatũ est, quoniã ipsorũ est regnum cælorũ. *Et postea subdit*, Videmus enim pauperes aliquos, qui si veram paupertatem haberent, non adeo pusillanimes inuenirentur & tristes, vtpote reges, & reges cæli. Sed aliqui sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiam patiantur. B
Idem Ser. 21. super Can. Idem alibi: Et ego si exaltatus fuero a terra, audaciter dico, omnia traham ad me ipsum. *Ioan. 12. c* Nec enim temerarie vsurpo mihi fratris mei vocem, cuius me induo similitudinem. Quod si ita est, non putent diuites huius sæculi fratres Christi sola possidere cælestia, quia audiunt dicentem: *Matt. 5. a* Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ipsi possident terram, & quidem tamquam nihil habentes, & omnia possidentes, non mendicantes vt miseri, sed vt domini possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus diuitiarum est. Totus C plane, quia tam aduersa, quàm prospera ipsius æque omnia seruiunt ei, & cooperantur in bonum. Ergo auarus terrena esurit vt mendicus: fidelis, cõtemnit vt dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo seruat. Quære a quouis eorum qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quid nam de his sentiant, qui sua vendentes, & dantes pauperibus regnum cælorum pro terrena mercantur substantia, vtrum sapienter agant necnon? Proculdubio respondebit, Sapienter. Quære recte cur approbat ipse quod non facit? Non possum, inquiet. Quare? profecto quia domina auaritia non permittit: quia liber non est, quia non D sunt sua quæ possidere videtur, sed nec sui iuris. Si vere tua sunt, expende ad lucra, & pro terrenis cælestia commutato. Si non vales facere, te pecuniæ tuæ non dominum esse dicam, sed seruum: custodem, non possessorem. Hucusque Bernardus. Sed redeamus ad meditationem. Conspice ergo, & considera Dominũ Iesum humiliter in terra sedentem super illo monte, & discipulos suos circa eum, quomodo stat inter eos quasi sit vnus ex eis, & quomodo affectuose, benigne, & pulchre, & efficaciter eis loquitur, inducens eos ad dictos actus virtutum. Et semper, vt supra in generali consideratione tibi dixi, respicere coneris faciem eius. E Conspice in discipulis quomodo reuerenter, humiliter, & cum tota mentis intentione aspiciunt eum, & auscultant illa verba mirifica, & ea memoriæ commendant, & iucunditate magna fruuntur, tam in verbis, quam in aspectu. In hac autem consideratione iucunderis & tu, aspiciendo ac si videres eum loquentem, & approximando eis, si forte vocata fueris, & immorando ibidem, vt Dominus tibi dabit. Completo vero sermone, conspice illum Dominum Iesum, vna cum discipulis ipsis descendentem de monte, & cum ipsis familiariter loquentem, etiam eundo per viam, & quomodo ille simplicium cœtus F gregatim sequitur eum, non curiose ordinatus, sed sicut pulli post gallinam, vt quilibet melius audiat, magis eidem nititur approximare. Et quomodo turbæ sibi affectuose occurrunt, & infirmos eidem sanandos offerunt. Ipse vero sanabat omnes.

De seruo centurionis, & filio reguli a Domino liberatis. Cap. XXII.

CApharnaum vero erat quidam centurio, idest centum militum ductor, & seruum habebat infirmum. *Matt. 8. a* *Luc. 7. a* Misit ergo fide plenus ad Dominum Iesum, vt eum curaret. Humilis autem Dominus respondit. Ego veniam & curabo eum. Quod cum sciuit centurio, remisit ad eum, dicens: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Iesus autem commendans fidem eius, non iuit vlterius, & seruum absentem sanauit. Cum autem in eadem ciuitate esset quidam regulus, *Ioan. 4. g* idest paruus rex, iuit personaliter ad Iesum, rogans eum, vt veniret ad domum suam, & sanaret filium suum infirmum. At Iesus ire noluit, filium tamen sanauit. In his autem considera meritum fidei propter centurionem, & humilitatem Domini volentis ire ad seruum, & reguli pompam refugientis. Considera etiam quòd non debemus acceptare personas. Plus enim honorauit hic Dominus seruum militis, quàm filium regis: sic & nos debemus non ad oculos seruire, nec secundum exigentiam exterioris pompæ: sed secundum intentionem vel bonitatem eius qui seruitio indiget, & non ex complacentia sed ex charitate seruiamus.

De paralytico misso per tectum, & a Domino curato. Cap. XXIII.

IN ciuitate prædicta Capharnaum cum Dominus Iesus doceret in quadam domo, & essent ibi congregati Pharisæi, & legis doctores multi ex omni castello Iudææ & Hierusalem. Venerunt quidam, volentes ingredi domum cum paralytico, quem portabant, vt a Domino sanaretur. Cumq. propter multitudinem non possent, *Luc. 5. c* ascenderunt super tectum domus, *Mar. 2. a* & inde intromiserunt eum, & posuerunt eum ante Iesum. Dominus vero Iesus videns fidem eorum, dixit: Dimittuntur tibi peccata tua. *Mat. 9. a* Ipsi autem Pharisæi & legis doctores obseruantes eum ex malitia, intra se dicebant ipsum blasphemasse Deum: quia solus Deus potest dimittere peccata, & ipse hoc attribuebat sibi, quem purum hominem esse credebant. Ait ergo benignus & humilis Dominus, scrutans corda, & renes hominum. *Ibidem.* Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Et addidit, vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terram dimittendi peccata &c.

Quattuor meditãda. Hic quattuor sunt meditanda. Primum perspicacitas intellectus Christi, qui cogitationes illorum vidit. Secundum quia propter peccata veniunt infirmitates, & ex absolutione a peccatis aliquando contingit liberatio infirmitatum. Sic etiam habetis infra de curato apud piscinam, cui dicitur a Domino, ne amplius peccet, *Ioan. 5. b* ne deterius sibi contingat. Tertium considera quam magnum sit meritum fidei, nam etiam alterius fides alteri prodest, sicut supra proxime habuisti in seruo centurionis: sic & infra habebis in Chananæa, *Mat. 9. c* in cuius fide filia fuit sanata. Hoc quotidie contingit in pueris qui baptizantur, quod si ante annos discretionis moriantur, in alterius fide suscipiunt arram, propter quam in merito Christi saluantur, quod est contra quosdam hæreticos maledictos. Circa quartum meditandum de ipso inter illos sedente, & benigne malignis respondente, & miraculum faciente, recurre supra ad generalem considerationem quam tibi dedi.

De socru Simonis liberata. Cap. XXIIII.

COntingit, Dominum Iesum in ciuitate prædicta Capharnaum diuertere in domum Simonis Petri, vbi socrus eius magnis febribus tenebatur. *Mat. 8. b* *Mar. 1. c* *Luc. 14. f* Humilis ergo Dominus familiariter tetigit manum eius, & curauit eam, adeo vt incontinenti surrexerit, & ei & discipulis ministrauerit. Sed quid ministrauit eis, nõ est scriptum. Cogita ergo, quod in domo pauperis, paupertatis amatori aliqua cibaria grossa, & quæ cito parari poterant, eis apposita sunt. Considera etiam ipsum Dominum Iesum iuuantem præparare, maxime in domo discipuli sui. Et quæuis humilia cogita, siue de tabula ponenda, siue de stratis lauandis, & similibus.

Digitized by Google

similibus. Talia enim omnia faciebat humilitatis magister, qui ministrare venerat, & non ministrari. Et se familiariter ad sedendum ponebat in medio mensæ, & comedebat alacriter præcipue cum in prandio relucebat paupertas, quam sic amabat.

De dormitione Domini in nauicula.
Cap. XXV.

INtrans Dominus Iesus in nauiculam cum discipulis suis, posuit se ad dormiendum, tenens caput super ceruicali. Ipse enim multũ vigilabat de nocte in orationibus, multumq. de die in prædicationibus laborabat. Cumq. dormiret, orta tempestate, discipuli periclitari timebant, sed non audebant eum excitare. Timore tandem coacti, excitauerunt eum, dicentes: Domine salua nos, perimus. Qui surgens increpauit eos de modica fide, & imperauit mari, & ventis, & cessauit tempestas. In prædictis ergo actibus suis intuere, & respice eum, secundum generalem regulam, siue traditionem supra traditam. Hoc autem hic considerare potes, quòd licet nobis circa nos & facta nostra Dominus videat dormire, maxime quando tribulamur: ipse tamen diligentissimus est super custodiam nostram. Et idcirco debemus esse in fide constantes, de nihilo hæsitantes.

Mat. 8.c
Mar. 4.d
Luc. 8.c

De filio viduæ a Domino suscitato.
Cap. XXVI.

CVm semel iret Dominus Iesus versus ciuitatem Naim, obuiauit multitudini hominum portantium quendam iuuenem filium viduæ mortuum ad sepulchrum. Pietate ergo pius Dominus Iesus motus, tetigit feretrum, & portantes steterunt. Ipse autem dixit: Adolescens, tibi dico surge. Et statim surrexit, qui fuerat mortuus, & reddidit eum matri suæ. Omnes autem stupuerunt, & laudauerunt Dominum. In considerationibus vero, recurre vt supra.

Luc. 7.b

De puella suscitata & Martha curata.
Cap. XXVII.

AD petitionem cuiusdam ex principalibus ibat Dominus Iesus cum eo ad sanandum filiam suã. Cum ergo turba magna iret cum eo, intererat quædã mulier grauiter infirma, quæ dicitur fuisse Martha soror Mariæ Magdalenæ, quæ intra se dicebat: Si tetigero tamen fimbriam vestimenti eius, salua ero. Et cum timore approximans, tetigit, & liberata est. Dixit autem Dominus Iesus: Quis me tetigit? Et respondit Petrus: Domine turbæ comprimunt te & affligunt, & tu dicis, Quis me tetigit? Vide hic patientiam Domini. Nam sæpe comprimebatur a turbis, quia volebant ei approximare. Iesus autem sciebat quid dicebat. Et iterum dixit: Ego sensi virtutem ex me exijsse. Tunc Martha negotium publicauit. Libenter eam Dominus curauit: cum qua multam familiaritatem postea habuit. Et tunc dixit ei: Fides tua te saluam fecit. In hoc ergo miraculo habes fidei commendationem, habes etiam, quòd Dominus vult miracula nota esse, propter vtilitatem communem, sed quantum in se, propter humilitatem abscondebat, vt hic etiam habes: quod enim diuina fecerat potestate, fidei illius attribuebat. Habes etiam hic quoddam valde notabile, ad humilitatis custodiam, sicut Beatus Bernardus hoc modo introducit: Quilibet perfecte Domino seruiens, potest appellari fimbria quasi vltima pars vestimenti Domini, propter suam humilem reputationem. Qui ergo ad dictum statũ peruenerit, quod sciat se a Domino exaudiri in liberãdis infirmis, vel alijs miraculis, non extollatur propterea, nec sibi attribuat, quia non ipse, sed Dominus fecit. Quamuis enim hic Martha tangeret fimbriam, ad cuius tactum se liberari confidebat, & sic contigit: non tamen a fimbria, sed a Domino virtus liberationis exiuit. Et propterea ipse dixit: Sensi virtutem ex me exijsse. Nota ergo hoc bene, & nihil boni tibi in perpetuum attribuas, quia totum est a Domino Iesu. Tandẽ Dominus Iesus iuit ad domum principis, & inuentã filiam mortuam suscitauit.

Mat. 9.c
Ibidem.
Ber. Ser. de 4. modis orandi.
Luc. 8.g

De conuersione Magdalenæ & alijs.
Cap. XXVIII.

CVrialissimus Dominus inuitatus quadam die a Simone leproso, iuit ad prandendum cum eo: quod facere solitus erat, tum ex sua curialitate: tum ex benignitate, & zelo quem habebat ad saluandas animas pro quibus de cælo descenderat, vnde comedendo cum hominibus & conuersando cum eis, ad amorem sui eos attrahebat: Tum etiam ex amore paupertatis. Nam & ipse pauperrimus erat, & de mundi huius substantia pro se, & suis nihil sumpserat. Humiliter ergo, & cum gratiarum actione speculum humilitatis Iesus cum inuitabatur, recipiebat pro loco & tempore. Audiens autem Magdalena, quòd in domo Simonis prædicti recumberet, quæ iam forte ipsum sæpe prædicantem audierat, & ardenter amabat, licet nondum hoc propalasset, tacta dolore cordis intrinsecus, pro peccatis suis & amoris eius igne succensa, considerans quod sine ipso salutem obtinere non poterat, & amplius differre non volens, perrexit ad locum conuiuij: facieq. inclinata, ac oculis in terram demissis, ante conuiuas transiens, non quieuit donec peruenit ad Dominum, ac dilectum suum. Et tunc illico ad pedes eius prostrata, visceroso dolore pariter & rubore repleta de peccatis suis, procumbens & ponens vultum super ipsius pedes, cum confidentia quadam, quia iam intra se eum super omnia diligebat, cœpit fortiter fletibus atque singultibus abundare, ac tacite intra se dicere: Domine mi firmiter credo, scio, atque confiteor, vos Deum, ac Dominum esse meum. In multis autem, & magnis offendi maiestatem vestram, & multiplicaui peccata super numerum arenæ maris: sed ad vestram misericordiam confugio iniqua & peccatrix. Doleo & compungor, veniam peto, emendare peccata parata, & numquam a vestra obedientia discedere propono. Non patiar quæso repulsam a vobis, quia aliud refugiũ nec me posse habere scio, nec habere volo, quia vos solũ super omnia diligo. Nõ ergo me repellatis a vobis, sed de meis sceleribus me punite vt libet, misericordiã tamen peto. Interim autẽ lacrymæ decurrẽtes largiter, pedes Domini balneauerunt, & lauerunt. Vnde hic manifeste habere potes, quòd Dominus Iesus discalciatus ibat. Tandem a fletu cessans, & eum perpendit, indignum iudicans, quod suæ lacrymæ pedes Domini contigissent, capillis suis eos abstersit. Ideo autem capillis, quia secum aliud pretiosius non habebat, quo eos tergeret: & etiam quia ea quibus ad vanitatem vsa fuerat, ad vtilitatem conuertere intendebat. Et etiam ne vultum a pedibus Domini elongaret, & amore crescente, osculabatur eosdem amanter, & sæpe. Et quia etiam pedes ipsius Domini propter itinera squalidi erant, eos vngebat pretioso vnguento. Conspice ergo bene ipsam, & super his morose mediteris ob deuotionem eius, quæ ita singulariter a Domino fuit dilecta, & etiam quia solemne festum fuit hoc valde. Conspice etiam Dominum Iesum, quàm benigne suscipit eam, & quàm patienter sustinet quidquid facit. Cessat & quiescit a comedendo, donec negotium compleatur. Cessant etiam conuiuæ, & omnes super hac nouitate mirantur. Simon autem vehementer eum iudicabat in corde suo, quòd a tali femina se permittebat tangi, quasi non esset propheta, nec eam cognosceret. Dominus autem cogitationibus cordis eius respondens, se verum ostendit prophetam, & exemplo debitorum conuicit. Et volens aperte demonstrare, quod omnia in dilectione con-

Luc. 7. e.f
Christus discalciatus incedebat.

Luc.7.g consummantur, dixit: Dimittuntur ei peccata multa, A quoniam dilexit multum. Et ad eam dixit: Vade in pace. O verbum delectabile & suaue, quàm libenter illud Magdalena audiuit, & quàm iucunde recessit. Et perfecte ad eum conuersa, deinceps sancte & honeste vixit, ac eidem & matri eius perseueranter adhæsit. Meditare ergo hæc diligenter, & tantam charitatem imitari digneris, quæ hic maxime verbo, & opere sic a Domino commendatur. Hic enim expresse habes, quod charitas inter Deum, & peccatorem pacem reformat. Vnde & Beatus Petrus dicit, quod charitas *1.Pet.4.b* operit multitudinem peccatorum. Itaque cum charitas omnes virtutes informet, nullaq. Deo placeat sine charitate, vt ad ipsam habendam tota virtute nitaris, B quæ te sponso tuo Christo Iesu acceptam faciat, aliquas de ipsa auctoritates adducam in medium. Dicit *Bern. Ser. 29. super Can. ante med.* ergo de ipsa Bernardus: Charisma peroptimum charitas est plane incomparabile, quod nouæ sponsæ cælestis sponsus totiens inculcare curabat. Nunc quidem, dicens: In hoc cognoscent omnes, quod mei estis di- *Ioan. 13.d* scipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Nunc *Ibidem.d* vero: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inui- *Ioan. 15.b* cem. Et: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicē. Itemq. orans vnum eos fore, sicut ipse & pater vnū sunt. *Et paulo post*: Denique quidnā huic comparandū putamus, quæ ipsi præfertur martyrio, ac fidei trans- *Ioan. 20. e* ferenti montes? Hoc est ergo quod dico, Pax vobis, C a vobis sit, & omne quod extrinsecus minari videa- *Idem Ser. 27. super Can. post med.* tur, non terret, quia non nocet. Idem: Quantitas cuiusq. animæ æstimetur de mensura charitatis, quam habet: vt verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna sit: quę parū, parua: quę vero nihil, nihil *1. Cor.13.a* dicente Apostolo: Si charitatem non habeo nihil sum. Quòd si quātulamcumque habere cœperit, vt saltē diligentes se diligere curet, ac salutare fratres suos, & eos qui se salutant: iam non nihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati & recepti, socialem saltem retinet charitatem. Verumtamen iuxta sermonem Domini quid amplius facit? nec amplam proinde, nec magnam, sed plane angustam, modicamq. D censuerim animam, quam adeo modicæ charitatis esse cognouerim. At si grandescat, & proficiat, ita quod transiens limites angusti huius obnoxijq. amoris, latos fines bonitatis gratuitæ tota libertate spiritus apprehēdat, quatenus largo quodā gremio bonæ voluntatis, ad omnem seipsam curet extēdere proximū, diligendo vnumquemque tamquam seipsam, numquid iam illi recte dicetur: Quid amplius facis? Quippe quæ seipsam tam amplam facit, amplum inquam gerit charitatis sinum, quæ complectitur vniuersos, etiā quibus nulla se nouit carnis necessitudine iunctā, nulla spe percipiendi commodi cuiusquam illectā, nulla percepti retributione obnoxiam, nullo denique astri- E *Rom. 13. c* ctam debito, nisi illo sane de quo dicitur: Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Verum si adijcias etiam vsquequaque vim facere regno charitatis, vt vsque ad vltimos eius terminos occupare illud pius inuasor præualeas, dum ne inimicis quidem viscera claudere pietatis existimes, benefacias his quo- *Mat. 5.g* que qui te oderunt, ores pro persequentibus & calumniantibus te, nec non & cum ipsis qui oderunt pacem, *Psa. 119.b* esse pacificus studeas: tunc prorsus latitudo cæli, latitudo animæ, & altitudo non dispar, sed nec dissimilis pulchritudo. Impleturq. demum in ea quod dicitur: F *Psal. 103.a* Extendens cælum sicut pellem, in quo iam miræ latitudinis altitudinis & pulchritudinis cælo, summus & immensus atque gloriosus nō modo dignāter habitat, sed & spatiose deambulat. Hucusque Bernardus. Vidisti ergo quàm sit vtilis, quamq. necessaria charitatis virtus, sine qua profecto impossibile est placere Deo, cum qua sine dubio placet quicumque. Igitur toto corde, tota mente, totaq. virtute studeas ipsam habere, quæ te libenter faciet omnia dura & aspera pro Deo portare, & proximo.

Quomodo Ioannes misit discipulos ad Iesum.
Cap. XXIX.

Gloriosus miles, & præcursor Domini Iesu Ioannes Baptista, cum esset in vinculis incarceratus ab Herode propter iustitiæ defensionem: quia redarguebat eum, qui tenebat vxorem fratris sui viuentis, volens inducere discipulos suos vt sequerentur Domi- *Mat. 11.a* num Iesum, cogitauit eos ad ipsum mittere, vt auditis verbis, & visis operibus eius, exardesceret in amorem ipsius, & sequerentur eum. Iuerunt ergo ad eum, & ex parte Ioannis dixerunt: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Dominus autem Iesus magnam turbam tūc habebat coram se. Conspice bene ipsum, quomodo vultu placido recipit nuncios Ioannis. & quomodo sapienter primo factis, & postea verbis respondit eis. In eorum ergo præsentia surdos sanauit, & mutos, & cæcos, & alia multa miracula fecit, & populo prædicauit, & postea illis inter alia dixit: Ite, & renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis. Iuerunt ergo, & ea retulerunt Ioanni, qui ea libentissime audiuit. Illi autem discipuli post mortem Ioannis firmiter Christo adhæserunt. Dominus Iesus post illorum discessum, valde Ioannem coram populo collaudauit, scilicet, quòd erat plusquam propheta, quòd inter natos mulierum maior eo non surrexerat, & de alijs vt in Euangelio habes. Tu ergo aspice Dominum Iesum semper, & dum prædicat, & dum prædicta miracula facit, vt supra habuisti.

De obitu Ioannis Baptistæ. Cap. XXX.

Hic potest occurrere meditatio de morte ipsius Beati Ioannis Baptistæ. Cū ergo Herodes ille nequissimus, & adultera illa pessima, simul forte condixissent, ipsum occidere, vt peccati sui redargutionem non haberent: contigit, vt in die conuiuij saltanti miseræ filiæ ipsius Herodiadis daretur caput Ioannis. Et *Mat. 14.a* sic fuit in carcere decollatus. Vide quantus vir, & *Mar. 6.c* quàm viliter, & quàm enormiter, regnante, ac imperante nequitia occubuit. O Deus qualiter hoc fieri *Luc.9.a* permisisti? Quid est hoc cogitare, quòd taliter moriatur Ioannes, qui tantæ perfectionis, & sanctitatis erat, vt putaretur esse Christus? Igitur si vis bene hoc negotium ruminare post nefaria opera eorum, cogita Ioannis magnitudinem, & excellentiam singularem, & tunc poteris stupere. Audisti autem in superiori tractatu, qualiter fuit a Domino commendatus in multis, audi nunc quomodo commendat eum Beatus Bernardus in quodam sermone, sic dicens: Illa mater *Bern. Ser. de priuilegio S. Ioan. Baptis. post med.* & magistra omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia, & de qua est dictum: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua: in honore Ioannis Baptistæ post Saluatoris nomen consecrata est & signata. Dignum namque fuit, vt singularem amicum sponsæ, illuc proueheret, vbi principatum ipsa conscendit. Crucifigitur Petrus, Paulus gladiatur, sed tamen dignitas remanet præcursori. Purpuratur Roma multitudine martyrum, totaq sublimitas Beato refunditur patriarchæ. Ioannes vbique maior, in omnibus singularis mirabilis super omnes. Quis sic gloriose annunciatus est? Quis sic specialiter intra matris vterum Spiritu sancto legitur fuisse repletus? Quem legistis intra matris vterum exultasse? Cuius natiuitatem audistis Ecclesiam celebrare? Quis sic eremum cupiuit? Quis sic sublimiter legitur conuersatus? Quis pœnitentiam, & regnum cælorum primus ostendit? Quis regem gloriæ baptizauit? Cui se primum Trinitas sic aperte reuelauit? Cui tale testimonium præbuit Dominus Iesus Christus? Quem sic honorauit Ecclesia? Ioannes Patriarcha, immo patriarcharum finis & caput. Ioannes propheta, immo plusquam propheta: quia quem venientem nunciat, digito monstrat. Ioannes, Angelus, sed inter Angelos electus est, Saluatore testante qui dicit: Ecce ego mitto Angelum meum &c.

Ioannes

Digitized by Google

Ioannes Apostolus, sed Apostolorum primus, & princeps, qui primus fuit homo missus à Deo. Ioannes Euangelista, sed Euangelij primus annunciator, prædicator prædicans Euangelium regni Dei. Ioannes virgo, immo virginitatis insigne speculum, pudicitiæ titulus, castitatis exemplum. Ioannes martyr, sed & martyrum lumen. Inter natiuitatem mortemq. Christi, martyrij constantissima forma. Ipse vox in deserto clamantis, præcursor iudicis, præco verbi. Ipse est Elias, vsque ad eum lex & prophetæ, lucerna lucens, & ardens. Silentio transeo, quòd sic nouem angelorum ordinibus insertus est, vt etiam ad Seraphim apicem transferatur. Hucusque Bernardus. Audi nunc qualiter eum commēdat Petrus Chrysogonus Archiepiscopus Rauennensis in sermone quodam, sic dicens: Ioannes schola virtutum, magisterium vitæ, sanctitatis forma, norma iustitiæ, & cet. Si ergo ad inuicem comparas excellentiam, & dignitatem Ioannis, & profunditatem scelerum eorum, qui ipsum occiderunt, merito habebis materiam stupendi, & murmurandi, si fas sit dicere, etiam contra Deum. Nam ad hunc talem, & tantum mittitur spiculator, vt amputet caput eius, ac si esset aliquis vilissimus, & pessimus homicida, & depopulator. Conspice ergo eum reuerenter & cum dolore, qualiter ad iussum vilis, & nequam spiculatoris collum parat, humiliter genua flectit, & gratias Deo agens ponit sacratissimū caput super aliquo trunco vel lapide, & patienter ictus sustinet, quousque totaliter abscindatur. Ecce quo modo vadit Ioannes amicus intimus, & Domini Iesu consanguineus, & Dei maximus secretarius. Vere magna nobis confusio, qui patientiam in quibuscumque aduersitatibus non habemus. Ioannes innocens mortem, & talem mortem sustinuit patienter, & nos plerumque peccatis aggrauati, & ira Dei digni, non possumus etiam paruas iniurias, & grauamina tolerare: immo plerumque nec verba. Dominus autem Iesus erat tunc in partibus Iudææ, sed non in terra illa. Cum autem obitus eius fuerat ibi nunciatus, fleuit pius Deus pugilem suum & cōsobrinum, fleuerunt etiam discipuli eius cum eo, fleuit Beata Virgo, quæ ipsum natum de terra leuauit, & tenerrime eum dilexit. Sed Dominus consolabatur matrē suam, ipsa vero dicebat: Fili quare non defendisti eum, ne sic moreretur? Cui filius: Reuerenda mater non expediebat ei talis defensio. Nam ipse pro meo patre mortuus est, & pro defensione suæ iustitiæ. cito autem erit in eius gloria. Ipse enim pater non intendit suos defendere tali modo in hoc mundo, quia non sunt hic diutius moraturi, nec eorum patria hic est sed in cælis. Ioannes solutus est a vinculis corporis, nec est vis in mundo moriendi. Sæuit hostis in eum quantum potuit, sed ipse regnabit cum patre meo in æternum. Igitur cōsoleris charissima mater, quia Ioanni semper erit bene. Postea vero aliquibus elapsis diebus, discessit Dominus Iesus de partibus illis, & redijt in Galilæam. Tu autem prædictis omnibus te præsentem exhibeas, & ea mediteris deuote, & quocumque Dominus ierit, eum sequaris.

Ioan. 1. b — *Pet. Chrys. ser. de decollat. S. Io. Bapt.*

De locutione cum samaritana. *Cap. XXXI.*

Ioan. 4. a

CVM Dominus Iesus de Iudęa in Galilæam rediret, quæ via est decem & septem milliarium, & amplius, vt pluries tibi dixi, & transiret per Samariam, fatigatus est ex itinere. Conspice pro Deo eum, hic quo modo fatigatur. Plane incedit, sæpe fatigatus est, & tota vita ipsius laboriosa fuit. Posuit ergo se ad sedendum super quendam puteum, & quiescebat. Discipuli autem iuerunt ad ciuitatem ad quærendos cibos. Venit ergo mulier quædam, quæ vocabatur Lucia, pro aqua ad ipsum puteum. Dominus autem cum ipsa incœpit loqui, & de magnis factis tractare, & seipsum eidem manifestare. De quibus autem cum ea loquebatur, & qualiter discipuli redierunt, & qualiter ad verbum mulieris ciuitas ei obuiam venit, & qualiter ipse iuit cum eis, stetit, & discessit, non intendo referre: plana est enim Euāgelica historia, lege ipsam, & ipsum Dominum Iesum conspice in omnibus actibus. Ex ipsa autem historia quædam pulchra & vtilia nota. Et primo humilitatem Domini Iesu: tum quia solus remansit humilis Dominus, discipulis in ciuitatem euntibus, confidenter enim se habebant ad eum: tum etiā quia cum illa muliercula sola de tam magnis factis sic tractabat humiliter, ac de pari loquebantur ad inuicē. Non enim dedignabatur eam, sed talia cum ea dicebat, quòd si multis sapientissimis respondisset de talibus, magnum fuisset. Non sic superbi faciunt. Si enim ampullosa verba sua funderent inter paucos, ne dum cum vno, ea perdita reputarent, sed nec illos iudicarent dignos suscipere verba sua. Secundo paupertatem ipsius & corporis afflictionem considera, sed & humilitas est immixta cum eis. Habes enim hic, quòd discipuli iuerunt ad ciuitatem ad quærendum cibos, & quæsitos portauerunt, & volebant quòd manducaret. Sed vbi manducasset? certe ibi ad puteum vel ad aliquem riuum, siue fontem. Vide ergo qualiter fatigatus, ac famelicus reficiebatur. Non credas quòd hac sola vice casu sic factum fuerat, sed secundum consuetudinem suam. Vnde aperte hic colligere potes, quòd humilis Dominus ac paupertatis amator, cum ibat per mundum, sæpe cōmedebat extra ciuitatem, & hominum habitationes ad aliquem riuum vel fontem, quantumcumque fatigatus vel afflictus foret. Non habebat etiam exquisita cibaria, non vasa curiosa, non delicata vina, sed habebat aquam puram ex ipso fonte vel riuo. Qui vineas fecundabat, & creauerat fontes, & omnia quæ mouentur in aquis, & panem, tamquam pauper sedens in terra humiliter comedebat. Tertio considera quo modo intentus erat studio spirituali. Nam cum discipuli eum vt comederet, inuitarent, dixit: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me. nec voluit manducare, sed expectabat illos, qui veniebant de ciuitate, vt eis primo prædicaret, prius operari volens ea quæ spiritus erant, non corporis, quantumcumque tunc indigeret. Conspice ergo eum in prædictis, & eius virtutes studeas imitari.

Lucia fuit nomen Samaritanæ. — *Christi humilitas.* — *Superborū mos.*

Quo modo voluerunt præcipitare Dominum de supercilio montis. *Cap. XXXII.*

Luc. 4. c

CVm redisset Dominus Iesus Nazareth, & illi ab eo miracula peterent, & ipse eos miraculis indignos ostenderet, furore accensi, expulerunt eum extra ciuitatem. Benignus ergo Dominus ante eos fugiebat, & illi persequebantur eum. Quid tibi videtur? Intantum furor eorum exarsit, & creuit, quòd ipsum vsque ad supercilium montis duxerunt, vt eum inde præcipitarent. Dominus vero diuina virtute transiens per medium illorum ibat, nondum enim mori elegerat. Et dicit hic Glossa: Quia dicitur quod cum Dominus Iesus de manibus illorum elapsus, de monte descenderet, & sub rupe lateret, saxum subterfugit, & locum ei dedit quanta erat sua capacitas, ac si fuisset de cera: & rugæ vestis ipsius ibi remanserunt, ac si ibi sculptæ essent. Conspice ergo eum ante eos fugientem, & latentem sub rupe, & compatere afflictionibus suis, & in humilitate ac patientia ipsum imitari coneris.

Gl. Luc. 4.

De habenti manum aridam, & a Domino curato. *Cap. XXXIII.*

QVadam die sabbati docebat Dominus Iesus in synagoga: & ibi erat quidam habens manum aridā, & fecit eum Iesus stare in medio, & quæsiuit ab illis sapien-

Digitized by Google

sapientibus, si liceat in die sabbathi bene facere. Ipsi vero tacuerunt. Dixit ergo Iesus habenti manum aridam: Extende manum tuam. Et sanatus est. Pluries in diebus sabbathorum fecit Dominus miracula ad cõfusionem Iudæorum, qui carnaliter legem intelligebant, quam Deus spiritualiter obseruari volebat. Non enim in die sabbathi a bono erat abstinendum & ab operibus charitatis, sed a peccatis, & operibus seruilibus. At illi scandalizabantur inde multum, & conspirabant contra eum, ac dicebant: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Dominus autem propterea non dimittebat, immo studiosius faciebat, vt eos erueret ab errore. Considera eum ergo in prædictis operationibus, & eius exemplo non cesses a bono opere, quamuis alius inde scandalizetur iniuste. A bono namque opere necessario ad salutem animæ, ac etiam ad profectum spiritus conferente, cessare nõ debes propter alicuius scandalum. A commodo vero corporali secundum perfectæ charitatis exigentiam, abstinendum est propter scandalum fratris. Propter quod dicit Apostolus ad Romanos: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus ostenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

Luc. 6. b
Rom. 14. d

De multiplicatione panum, & quo modo se diligentibus subuenit. Cap. XXXIV.

Mat. 15. d
Mar. 8. a

DE duabus vicibus legitur, quòd benignus Dominus multiplicauit paucos panes, & inde multa milia hominum satiauit. Tu autem redige in vnam meditationem, & in ea considera verba & facta ipsius. Dixit enim tunc: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent, & si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Quidam enim ex eis de longe venerunt. Et postea panes multiplicauit, ita quod omnes comederunt abundanter. Considera ergo hic plura & bona, & specialiter quo modo Dominus Iesus erat misericors, & curialis, & gratus, quo modo discretus & circumspectus. Primo ergo considera, quòd erat misericors, quia misericordia traxit eum ad subueniendum illis, & ideo dicit: Misereor super turbam. Nam, Et misericordia eius plena est terra.

Ioan. 6. a
Psal. 32. a

Secundo erat curialis, & gratus ex causa quam assignat: Quia ecce, inquit, iam triduo sustinent me. Vide curialitatem, & gratitudinem magnam ac mirabilem. Nam quasi pro beneficio ab eis recepto sic loquitur, cum in veritate ipsorum bonum esset, & non suũ. Sed sic est, vt alibi dicit: Deliciæ suæ sunt esse cum filijs hominum, cum sibi nihil boni accrescat, nobis autem proueniat salus. Illos autem qui eum sequuntur, & præcepta & monitiones eius custodiunt, diligit Dominus, nec manum suam eis claudit, quin subueniat, cum expedit eis.

Prou. 8. d

Tertio discretus & circumspectus fuit, eo quòd considerabat eorum indigentiam & impotentiam, qualiter deficere poterant, & qualiter aliqui eorum de longe venerunt. Vides ergo quàm sapida, & quàm melliflua ista verba fuerunt. Sic quotidie nobis spiritualiter contingit. Non enim habemus quid manducemus, nisi ipse det: & in via deficimus, si nos ieiunos dimittit: & sine ipso non possumus nobis in aliquo spirituali negotio prouidere. Non ergo habeamus elationis materiam, cum de manu Domini aliquam consolationem percipimus, vel cum aliquem profectum spiritualis exercitij sentimus: quia non a nobis, sed ab ipso est. Et ideo si bene attendimus, quanto perfectiores fuerint serui Dei, & Deo propinquiores, & in domis eius excellentiores, tanto humiliores videbis: quia nihil sibi attribuunt nisi peccata, & defectus. Et quanto quis ei magis appropinquat, tanto est amplius illuminatus: & ideo Dei magnificentiam, & misericor-

A diam clarius videt, & sic in eo locum habere non potest superbia, vel vana gloria, quæ ex ignorantiæ cæcitate procedunt. Non enim qui Deum vel se bene cognosceret & examinaret, superbire posset. Est etiam longa via, qua ad Deum venimus, & specialiter de me & mei similibus loquor, qui in tam longam regionem ab eo discessimus propter peccata. Ad eum ergo rediens quis, dicitur de longa via venire. Post verba ergo dicta, fecit Christus facta. Conspice ergo eum, qualiter illos panes accipiẽs, & patri gratias agens, dedit discipulis, vt apponerent turbæ, & in manibus eorum ista multiplicauit, vt omnes pro suo libito comederent, & multa superérant fragmenta. Considera

B etiam, qualiter aspicit illos comedere, & in iucunditate eorum lætatur. Conspice etiam illos, qualiter super illo miraculo mirãtur, & vnus ad alterum inde loquendo lætantur, & cum gratiarum actione manducant, nõ solum corporaliter, sed saltem aliqui ex ipsis mentaliter forte refectionem percipientes. Sed numquid fuit ibi Domina nostra, vt & ipsa de panibus libenter mulieribus porrigeret, & de ipsarum recreatione gauderet? Scriptura de hoc non loquitur. Tu autem meditare prout Dominus tibi donat.

C

De fuga Domini, quando voluerunt eum facere regem. Item contra mundi honores. Cap. XXXV.

POstquam Dominus satiauit turbas, vt in superiori tractatu continetur, illi voluerunt eum facere regem. Considerabant namque, quòd posset eorum necessitatibus subuenire, & sub tali rege videbatur eis non posse egere. Dominus autem Iesus cognoscens voluntatem eorum, fugit ab eis in montem: ita quod illi non perpenderunt, nec eum inuenire tunc potuerũt. Noluit ergo temporaliter honorari. Et vide quo mo-

Ioan. 6. a

D do vere & non ficte hunc fugit honorem: misit enim discipulos per mare, & ipse ascendit in montem, vt si eum vlterius inter discipulos quærerent, ipsum inuenire nequirent. Discipuli autem nolebant separari ab eo, sed ipse coegit eos intrare in nauiculam, & transfretare. Bonum erat ipsorum desiderium, stare scilicet velle cum Domino suo semper: sed ipse aliter prouidebat. Conspice nunc ergo eos quo modo inuite ab eo discedunt, & quo modo Dominus Iesus coegit eos, ostendens penitus se ita velle, quòd vadant in nauem sine ipso, & tunc ipsi humiliter obediunt, quantumcumque graue, & durum videatur

E eis. Sic quotidie spiritualiter nobiscum facit. Nollemus enim quòd ipse a nobis discederet vllo tempore, sed ipse aliter se habet cum anima vadit, & redit pro suo velle, sed pro nostro bono. Propter quod audire te volo, quid in hac victoria dicat Bernardus? Ait enim sic: Cum sponsus vigilijs, & obsecrationibus, & multo imbre lacrymarum quæsitus fuerit, subito dum teneri putatur, elabitur, & rursus lacrymanti, & insectanti occurrens, comprehendi patitur, sed minime retineri, dũ subito iterum quasi e manibus euolat. & si institerit precibus & fletibus deuota anima, denuo reuertetur, & voluntate labiorum eius non fraudabit eam. Sed rursum mox disparebit & non videbi-

Bern. ser. 32. super Cãt. nõ lõge a prin.
Psal. 20. a

F tur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo & in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia: quia & si visitatio lætificat, sed molestat vicissitudo. Et hoc tamdiu necesse est pati dilectam, donec semel, posita corporeæ sarcinæ mole, auolet, & ipsa leuata pennis desideriorum suorum, libere iter carpens per campos contemplationis, & mente sequens expedita dilectum quocumque ierit, nec tamen vel in transitu presto erit sic omni animæ, nisi illi dumtaxat, quam ingens deuotio, & desiderium vehemens, & prædulcis affectus sponsam probat, & dignam ad quam gratia visitandi accessurum verbum,

decorem

Digitized by Google

Idi ser.64. super Cãt. an. med. decorem induit, formam sponsi accipiens. Idem alibi: Forte ideo subtraxit se, quo auidius reuocaretur, teneretur fortius. Nam & aliquando simulabat se longius ire: non quia hoc volebat, sed quia volebat audi-
Luc.24. d re: Mane nobiscum quoniam aduesperascit. *Et mox subdit*: Ergo istiusmodi piam simulationem, immo salutarem dispensationem, quam tunc corporaliter verbum corpori interdum exhibuit, nõ cessat idemtidem spiritus, modo suo speciali, cum deuota sibi anima sedulo actitare. Præteriens teneri vult, abiens reuocari: & ire quidem illi dispensatorium, redire vero semper voluntarium est, vtrumque autem plenum iudicij, ac penes ipsum horum ratio. Nunc vero constat in anima fieri huiuscemodi vicissitudines, euntis, & redeun-
Ioan.14 d tis verbi, sicut ait: Vado & venio ad vos. Item: Mo-
Ioan.16. b dicum, & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me. O modicum & non modicum, ò modicum & longum pie Domine. Modicum dicis, quòd non videbimus te. Saluum sit verbum Domini mei, longum est & multum valde nimis. Verumtamen vtrumque verum, & modicum meritis, & non modi-
Abac.2. a cum votis. Habes vtrumque in Propheta: Si moram fecerit, inquit, expecta eum: quia veniet & non tardabit. Quo modo non tardabit, si moram fecerit? nisi quòd ad meritum satis est, non tamen satis ad votum. Porro anima amans votis fertur, & trahitur desiderijs, dissimulat merita, maiestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens spem in salutari, & fiducialiter agens in eo. Intrepida denique, & inuerecunda reuocat verbum, & cum fiducia repetit delicias suas, solita libertate vocans non Dominum sed dilectum, & dicens:
Cant.2. d Reuertere dilecte mi. Idem alibi: Has alternare vices
Idi ser.17. sup. Cant. an. med. non cessat, in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit, visitans diluculo, & subito probans. Hucusque Bernardus. Habes ergo quo modo Dominus Iesus spiritualiter visitat animam atque ab ea discedit, & quid tunc anima facere debeat. Reuocare enim debet eum solicite, & instanter, interim autem patienter sustinere discessum sponsi, & exemplo discipulorum hic obedientium sine ipso nauem intrantium, sustinere procellas, & ipsius adiutorio liberationem expectare. Sed redeamus ad ipsum Dominum Iesum. Ingressis namque discipulis in mare, ipse solus ascendit, & sic euasit manus illorum, qui eum quærebant. Vides enim quanto studio, & cautela fugit, & declinauit regni honorem. Exemplum nobis dedit, vt & nos similiter faciamus. Non enim pro se, sed pro nobis fugit. Cognoscebat namque quantæ sit temeritatis, si ad honores adspiremus. Honor enim de maioribus laqueis est ad captionem, & grauioribus ponderibus ad animarum subuersionem, quàm ego cognoscam, siue sit honor prælationis & potentiæ, siue scientiæ. Vix enim fieri potest, quòd qui delectatur honore, in periculo & præcipitio magno non sit, vel quod peius est, iam præcipitio collisus, & hoc ostendam tibi pluribus rationibus. Prima, quia animus vltra modum in honore delectatur, & solicitus est, quo modo ipsum conseruet, & augeat. At secundum bea-
Greg. hom. 30. in Euãgel. an. medium. tum Gregorium: Tanto quis a superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. Secunda, quia intendit ad habendos amicos sequaces, & complices, quibus mediantibus & adiuuantibus tueatur, & augmentet honorem, propter quod multa occurrunt, in quibus contra Deum, & conscientiam propriam ad talium amicorum complacentiam operatur, vt illos pro se faciat operari. Tertia, quia æmulatur habentes, & detrahit eis, vt ipse magis honoratus remaneat, & sic in odium, & inuidiam labitur. Quarta, quia se putat & reputari optat, honore dignum, & sic cadit in elationem & super-
Gal.6. a biam. Sed iuxta Apostolum: Qui existimat se aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Et pro-
Luc.17. c pterea dicit Dominus in Euangelio: Cum omnia bene feceritis, dicite, Serui inutiles sumus: sed quan-

A do dicit hoc, qui vult honorari? Quinta, quia non secundum spiritum ambulat, sed secundum carnem. non enim habet animum adunatum, & eleuatum ad cælestia, sed vagum, & ad multa sparsum. Sexta & vltima, quia ex quo in honore incipit delectari, intantum allicitur, quòd satiari non potest, & nouos quotidie, & maiores procurat, & quanto plures recipit, tanto ad plures anhelat: quia semper honorabiliorem solito, & digniorem in suis, & aliorum oculis esse se credit: & sic labitur in ambitionem, quæ est vitium pessimum, & multorum aliorum vitiorum radix & causa. De huiusmodi ma-
B lignitate audi non me, sed Bernardum, qui sic ait: Bern. ser.6.
Ambitio, inquit, subtile malum, & secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, super Psal. Qui habi-
liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, tat circa
virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, med.
ex remedijs morbos creans, generans ex medicina languorem. Et quantos hæc pestis nequiter supplantatos, turpiter quoque deiecit: vt ceteri quoque quos latuit occultus effossor, subitam expauescerent ad ruinam. Quid vero hunc vermem alit, quàm mentis alienatio, & obliuio veritatis? Aut quid nisi veritas hunc prodendum inuestigat proditorem, &
C negotium arguit tenebrarum? Nimirum hæc est, quæ dicit: Quid prodest homini, si mundum vni- Mat.16. d
uersum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat? Et item: Potentes, inquit, potenter Sap.6. a
tormenta patientur. Hæc est quæ sedula suggestione reducit in mentem, quàm sit in ambitu friuola consolatio, graue iudicium, vsus breuis, finis ignotus. Et ideo tertia tentatio Domini de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si cadens adoraret eum. Vides enim, quod ambitionis via, adoratio diaboli est, qua videlicet ad honores mundi, & gloriam perueniendum suis ille adoratoribus pollicetur.
D Idem alibi: Cupidi si quidem sumus ascensionis, exal- Idem ser.4
tationem concupiscimus omnes. Nobiles enim crea- de Ascens.
turæ sumus, & magni cuiusdam animi: ideoque altitu- Dom. ante
dinem naturali appetimus desiderio. Sed væ nobis, si med.
voluerimus eum sequi, qui ait: Sedebo in monte testa- Isa.14. c
menti, in lateribus Aquilonis. Heu miser in lateribus Aquilonis. Frigidus est mons ille, non te sequimur, potestatis habes concupiscentiam, altitudinem præsumis potentię. Quanti tamen vsque hodie fœda sequuntur infeliciaq. vestigia tua, immo vero quàm pauci euadunt, quibus non dominandi libido dominetur? Quem sequimini miseri? Quem sequimini? Nonne
E iste est mons in quem ascendit angelus, & diabolus factus est? Et illud aduertite, quòd post casum suum inuidia cruciante, male solicitus de supplantando homine, similem ei montem alterum demonstrauit. Eri- Gen.3. a
tis, inquit, sicut dij scientes bonum & malum. *Post aliqua*: Et ista potestatis ambitio, angelum felicitate priuauit angelica. Scientiæ etiam appetitus, hominem immortalitatis gloria spoliauit. Conetur quis ascẽdere in montẽ potestatis, quantos putas habebit contradictores, quantos inueniet expulsores, quanta obstacula, quã difficilem viam? Quid si tandem adipisci eum contin- Sap.6. a
F geret, quod optabat? Potentes potenter, ait scriptura, tormenta patientur, vnde præsentes solicitudines, & anxietates quas ipsa potestas parit omittã. Cupidus alter est inflantis scientiæ, quantum laborabit, quantum anxiabitur spiritus eius, & tamen audiet: Nec si te ruperis, apprehendes. In amaritudine morabitur oculus eius, quoties videre contigerit cui se posteriorem iudicet, aut ab alijs reputari putet. Quid cum intumuerit multum? Perdam, inquit, Dominus sapien- 1.Cor.1. c
tiam sapientium, & prudentiam prudentium repro- ex Is.29. a
babo. Iam ne multis immorer, vidistis, vt arbitror, & Abd.1.
quàm fugiendus nobis sit mons vterque, si præcipi- d
tium angeli, si casum hominis expauescimus. Montes Gelboe nec ros nec pluuia veniat super vos. Quid 2.Reg.1.
tamen agimus? Ascendere sic non expedit, ascen-

Digitized by Google

dendi tenemur concupiscentia, quis docebit nos ascensum salubrem? quis nisi de quo legimus, Quoniam qui descendit ipse etiam ascendit? Et ab ipso demonstranda erit nobis ascensionis via, ne ductoris immo seductoris iniqui, aut vestigium aut consilium sequeremur. Quia ergo non erat qui ascenderet, descendit altissimus, & suo nobis descensu suauem ac salubrem dedicauit ascensum. Descendit de monte potentiæ, carnis infirmitate circumdatus, de monte descendit scientiæ, quoniam placuit Deo, per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quid enim tenello corpore, & infantilibus membris videtur infirmius? Quid indoctius apparet paruulo, qui sola matris vbera nouit? Quis impotentior eo, cui omnia membra clauis sunt affixa, cuius dinumerantur omnia ossa? Quis insipientior videtur eo, qui tradebat in mortem animam suam, & quæ nō rapuit tunc exoluebat? Vides qui multum descenderat, quantum a potentia, quantum a sapientia exinaniuerit seipsum? sed non potuit altius in montem bonitatis ascendere, nec suam expressius commendare charitatem. Nec mirum si descendendo Christus ascendit, quando priorū vterque cecidit ascendendo. Idem alibi: Propterea charissimi perseuerate in disciplina quam suscepistis, vt per humilitatem ad sublimitatem ascendatis: quia hæc via est, & non est alia præter illam. Qui aliter vadit, cadit potius quàm ascendit: quia sola est humilitas quę ascendit, & quæ exaltat, hæc est quæ sola ducit ad vitam. *Et infra*: O peruersitas, o ambitio filiorum Adam, quòd cum ascendere difficillimum, descendere autem facillimum sit, ipsi & leuiter ascendunt, & descendunt difficilius, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum, ipsis etiam angelicis humeris formidandos. Ad sequendum autem te Domine Iesu, vix inuenitur, vel qui trahi patiatur, qui velit duci per viam mandatorum tuorum. Hucusque Bernardus. Habes ergo ex prædictis, qualiter ad verum honorem pertingere possis, scilicet per humilitatem, & qualiter fugiendus est hic temporalis, & falsus honor. Sed forte blandiuntur sibi aliqui ambitiosi scientiæ, ac honoris sub specie lucri animarum, quasi sic melius possint intendere aliorum saluti. Sed audi quid eis respondeat Bernardus: Vtinam tamen quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quàm fiducialiter se ingessit. At difficile fortassis, ac impossibile est, vt ex amara radice ambitionis, suauis fructus prodeat charitatis. Hucusque Bernardus. Ad hoc autem vt honores vilipendas, vt condecet, necessaria est virtutis præcellentissimæ magnitudo. Nam sicut dicit Chrysostomus: Tale quid est vti bene honoribus, ac si aliquis cum puella speciosissima conuersetur, & leges accipiat, ne in ipsam vmquam oculos inijciat impudicos. Ideoque procul-dubio valde forti opus est animo, vt quis potestate vel honore sibi concesso, in his quibus oportet vtatur.

1. Cor. 1. c

Idem ser. 2 de Ascens. Dom. post med.

Idem ser. ad clericos, c. penult. in fin.

Quo modo Dominus orauit in monte, & descendens ambulauit super aquas, & multa plura de oratione.
Cap. XXXVI.

Sicut in superiori tractatu habuisti, Dominus Iesus coegit discipulos intrare nauem, & ipse ascendit in montem. Compleamus ergo, quæ Dominus operatus est post illud miraculum de panibus, quia illa materia contigua est, & ea quæ istis tractatibus continentur, simul facta fuerunt. Ipsa tamen dimisi, vt melius posses capere & vt eorum moralitates possent clarius explicari. Postquàm ergo discipuli nauem intrauerunt, ipse in montem ascendit, & ibi stetit in oratione vsque ad quartam vigiliam noctis, id est vsque ad partes tres noctis quæ recesserant, & quarta restabat. Ex quo habes, quòd Dominus Iesus pernoctabat in orationibus, & pluries legitur, eum orationi intendisse. Conspice ergo eum, qualiter orat, & se humiliat coram patre: Quærit solitaria loca, & solus vadit ad ea: affligit se, & vigilat vigilias longas. Intercedit pastor fidelis pro ouibus suis, orat enim non pro se, sed pro nobis, tamquam aduocatus noster & mediator apud patrem. Orat etiam, vt exemplum nobis daret orandi. Frequenter enim discipulos monuit de hoc, & opere comprobauit. Dicebat namque eis, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Et quomodo importunitas orationis impetrat quod poscit, proponens eis exemplum ad hoc de iudice & vidua, vt habes in Luca. Hortabatur eos etiam ad confidentiam impetrandi petita, dicens: Petite & dabitur vobis. Ad hoc aliud proponens exemplum de amico, qui propter importunitatem amici petentis panes necessarios commodat, vt similiter habetur in Luca. Et hoc dicebat, vt nobis commendaret virtutem orationis. Est quippe virtus eius inæstimabilis, & efficax ad omnia proficua impetranda, & nociua remouenda. Si vis enim patienter tolerare aduersa, sis homo orationis. Si vis tentationes & tribulationes superare, sis homo orationis. Si vis prauas affectiones conculcare, sis homo orationis. Si vis astutias Satanæ cognoscere, ac eius fallacias vitare, sis homo orationis. Si vis lætanter viuere in opere Dei, & laboris, & afflictionis viam incedere, sis homo orationis. Si vis spirituali vita te exercere, & carnis curam non agere in desiderijs, sis homo orationis. Si vis vanas muscas cogitationum effugare, sis homo orationis. Si vis animam tuam sanctis, & bonis cogitationibus, desiderijs, feruoribus, & deuotionibus impinguare, sis homo orationis. Si vis cor tuum virili spiritu, & constanti proposito in Dei beneplacito stabilire, sis homo orationis. Denique si vis vitia extirpare, & virtutibus imbui, sis homo orationis. In ea enim recipitur sancti spiritus vnctio, quæ de omnibus mentem docet. Item si vis ad contemplationem ascendere, & frui amplexibus sponsi, sis homo orationis. Ad eam namque contemplationem & cælestium degustationem, per orationis exercitium, deuenitur. Vides quàm magnæ potentiæ & virtutis sit oratio. Ad quorum omnium confirmationem omissis scripturarum probationibus, hoc tibi sit pro efficaci probatione, quod audimus, & videmus quotidie per experientiam, illiteratas personas & simplices, prædicta & alia plura maiora, per virtutem orationis fuisse adeptos. Multum ergo animam debent ad orationem dare omnes, qui Christum imitari desiderant, & pręcipue religiosi, quibus maior debet esse vacandi copia. Quare te hortor, tibiq. quantum possum mando districtius, vt pro principali exercitio tuo, sumas orationem, nihilq. aliud, necessarijs curis tantum exceptis, te delectet nisi oratio: quia nihil tantum te delectari debet, quàm morari cum Domino, quod per orationem fit. Vt autem melioris hortatoris fungaris consilio, audi melliflua, quæ super ista materia narrat Bernardus. Dicit enim sic: Quibus studium est frequenter orare, experti sunt quod dico. Sæpe corde tepido, & arido accedimus ad altare; orationi incumbimus, persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera inundatio pietatis, & si sit qui premat lac conceptæ dulcedinis, vbertim vbera fundere non tardabunt. Idem In principio quadragesimæ: Quotiens, inquit, de oratione loquor, verba quæda m humanæ cogitationis audire mihi videor in corde meo. Quid enim est quòd licet numquam ab oratione cessemus, vix vmquam experiri videtur aliquis vestrum, quis sit orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic & redire videmur, & nemo respondet nobis verbum, nemo quidquam donat. Sed iudicium fidei sequere, non experimentum tuum. Quoniam fides quidem verax: sed experimentum fallax. Quæ est igitur veritas fidei, nisi quod promisit filius Dei, dicens: Quidquid autem orantes petitis, credite quia

Mar. 6. a Ioan. 6. Mat. 14. a

1. Ioan. 2. a

Luc. 18. a

Ibidem. f

Luc. 11. a

Multiplex fructus orationis.

Bern. ser. 9 super Cāt. post med.

Idē ser. 5. de Quadr. cir. med.

Mar. 11. e

quia accipietis & fiet vobis? Nemo vestrum fratres paruipendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus, non paruipendit eam. Prius quàm egressa sit ab ore nostro, ipse eam scribi iubet in libro suo. Et vnum e duobus indubitanter sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nouit nobis vtilius. Nos enim quid oremus sicut oportet nescimus, sed miseretur ille super ignorantia nostra, & orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est vtile, aut non tam cito dari necesse est, minime tribuit. Oratio tamen infructuosa non erit, ita sane si fecerimus quòd monemur in Psalmo, scilicet si delectemur in Domino. Ait enim Sanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. *Et post pauca*: Sed considera, quòd petitiones cordis dixerit, quas approbat iudicium rationis. Nec habes quòd causeris, sed vnde magis toto affectu in gratiarum actione verseris. Quandoquidem tanta super te cura est Deo tuo, vt quoties quæris quod tibi inutile est, non te audiat super hoc, sed mutet illud meliori dono. Sicut pater carnalis paruulo quærenti panem libenter porrigit: quærenti cultellum, quem non necessarium putat, non consentit, sed magis ipsi panem quem ei dederit, ipse frangit. Porro petitiones cordis in tribus crede consistere, nec video, quid præter illa electus quisquis sibi debeat postulare. Duo quidem huius temporis sunt, scilicet bona corporis, & bona animæ: tertium autem beatitudo vitæ æternæ. Nec mireris quòd bona corporis a Deo dixerim esse quærenda: quoniam eius sunt corporalia omnia sicut spiritualia bona. Ab eo enim est petendum & sperandum, nobis euenire, vt possimus in eius seruitio sustentari. Verumtamen pro necessitatibus animæ orandum est nobis, & frequentius & feruentius, id est pro obtinenda gratia Dei animæq. virtutibus. Sic & pro vita æterna tota pietate, totoq. nobis orandum est desiderio: vbi nimirum & corporis, & animæ plena, & perfecta est beatitudo. *Et infra*: Sit ergo oratio quæ pro temporalibus est, circa solas necessitates restricta. Sit oratio quæ pro virtutibus animæ est, ab omni impuritate libera, & circa solum beneplacitum Dei intenta. Sit ea quæ fit pro vita æterna, in omni humilitate præsumens, de sola miseratione diuina. Idem: Non modo locum, sed & tempus obseruare oportet eum, qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius, aptiusq. maxime autem cũ profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior exit, puriorq. oratio. Consurge in nocte, inquit, in principio vigiliarum tuarum, & effunde sicut aquam cor tuum ante cõspectum Domini Dei tui. Quàm secure de nocte ascendit oratio, solo arbitro Deo sanctoq. Angelo, qui illam superno altari suscipit præsentandam? Quàm grata & lucida, verecundo colorata rubore? Quàm serena, & placida, nullo interim turbata clamore, vel strepitu? Quàm denique munda, & sincera, nullo respersa puluere terrenæ solicitudinis, nulla aspiciente laude, seu adulatione tentata? Propter hoc igitur sponsa non minus verecunde, quàm caute, & lectuli secretum petebat, & noctis: orare, hoc est, verbum quærere volens. Vnum est enim. Alioquin non recte oras si orando præter verbum aliquid quæras, aut quod propter verbum nõ quæris: quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copiæ, ibi denique quidquid accipere, vel habere omnibus expedit, quidquid decet, quidquid oportet. Sine causa ergo aliud a verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam si ista temporalia, cum necesse est, postulare familiarius videmur, si verbum in causa est, vt quidem dignum est, non vtiq. illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Hucusque Bernardus. Audisti igitur verba pulcherrima altissimi contemplantis, & orationũ dulcedinem degustantis Bernardi. Rumines ea si vis, vt sapiant tibi. Ideo autem libenter ipsius verba in hoc opusculo intersero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia, sed & decore plena, & ad Dei seruitium excitantia. Ipse enim fuit eloquentissimus, & spiritu sapientiæ plenus, & sanctitate præclarus: quem te desidero imitari, & ipsius monita, & verba, opere exercere, propter quod sæpe tibi propono eundem.

Psal. 36. a

Idē ser. 86. super Cāt. cir. med.

Thren. 2. f

Auctoris de S. Bern. testimoniũ.

Sed redeamus ad Dominum Iesum. Dum igitur Dominus esset orans in monte, discipuli erant in mari afflicti, & angustiati vehementer: quia ventus erat eis contrarius, & nauis procellis, & fluctibus iactabatur. Conspice ergo eos, & compatere eis, quia in magna sunt tribulatione & angustia. Tempestas enim inuasit eos, tempus nocturnum est, & absque Domino suo sunt. Quarta autem vigilia noctis descendit Dominus de monte, & ambulans supra mare, appropinquauit eis. Conspice ergo eum bene hic pro Deo, & vide quo modo fatigatus ex vigilia longa, & oratione prolixa, solus descendit noctis tempore de monte laborioso, & forte petroso, pedibus nudis, & quo modo vadit supra mare firmo vestigio sicut super terram. Cognouit ergo creatura suum Creatorem. Cum autem appropinquauit naui, discipuli timentes, clamauerunt, putantes esse phantasma. at benignus Dominus nolens amplius eos vexari, assecurauit eos, dicens: Ego sum, nolite timere. Tunc Petrus confisus de potentia Domini, ad iussum eius cœpit & ipse supra mare ambulare: sed postea titubans cœpit mergi, sed dextera Domini eum ne demergeretur erexit. In hoc autem loco dicit Glossa: Super mare ambulare facit eum, vt ostendat diuinam potentiam: mergi facit, ne infirmitatem obliuiscatur, ne putet se æqualem Deo, & ne superbiat. Intrauit autem Dominus nauem, cessauit quassatio, & omnia sunt pacata. Discipuli vero eum reuerenter recipiunt, multumq. gauisi sunt, & in quiete magna remãserunt. Conspice bene ipsum, ac discipulos in omnibus prædictis, quia pulchra, & deuota sunt valde. In hoc igitur facto moraliter considerare potes, quia Dominus quotidie sic nobiscum facit spiritualiter, patitur, & sustinet, vt electi affligantur in hoc mundo, in interiori, & exteriori homine, quia flagellat omnem filium quem recipit. Qui enim extra disciplinam sunt, vt ait Apostolus, non filij, sed adulteri sunt. Expedit autem nobis tribulari & affligi hic, nam inde erudimur, inde virtutes acquirimus, & acquisitas conseruamus, & quod maius his est, inde futura, & æterna præmia expectamus. Et ideo non debemus in eis frangi, vel esse impatientes: sed ipsas affectare, & diligere. Sed quia magna a multis tamen incognita est vtilitas tribulationum, & idcirco talibus difficiles & importabiles videntur. Vt tu instruaris, & patienter eas sustineas, adduco tibi more solito verba Bernardi, qui ait sic: Vtilis est tribulatio, quæ probationem operatur, ducit ad gloriam. Cum ipso sum, inquit, in tribulatione & cetera. Agamus ergo gratias patri misericordiarum, qui nobiscum est in tribulatione, & in omni tribulatione nostra nos consolatur. Res enim, vt dixi, necessaria est tribulatio, quæ in gloriam vertitur, quæ mutatur in gaudium. Gaudium sane longum, quòd nemo tollet a nobis, gaudium multum, gaudium plenum. Res necessaria est, ista necessitas quæ parit coronam. Non contemnamus fratres. semen modicum est, magnus exinde fructus exurgit. Forte insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non consideramus quæ videntur, sed quæ non videntur in eo. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna. *Et infra*: Cum ipso in tribulatione sum ait Dominus, & ego non aliud meritum quàm tribulationem requiram. Mihi adhærere Deo bonum est. Non solum autem, sed & ponere in Domino Deo spem meam, quia eripiam & glorifi-

Mat. 14. d

Hebr. 12. b

Ibidem.

Ber. ser. 17. super Psal. Qui habitat. ante med.

Psal. 90. e

Psal. 72. d

Prou.8.d glorificabo eum, cum ipso sum in tribulatione. Deliciæ, inquit, meæ esse cum filijs hominum. Descendit vt prope sit his qui tribulato sunt corde, vt nobiscum sit in tribulatione nostra, erit autem quando rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus, si tamen curemus eum interim habere nobiscum. Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quàm regnare sine te, Eccli.27.a epulari sine te, sine te gloriari. Vasa figuli probat fornax, & viros iustos tentatio tribulationis. Quid trepidamus? Quid cunctamur? Quid refugimus hunc caminum? Sæuit ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulatione. Si Deus nobiscum, quis contra nos est? Nihilominus quoque si ille eripit, quis est qui eripiat de manu eius? Postremo si iste glorificat, quis humiliabit? Idem: Non solum igitur in spe, sed gloriamur in tribulatione. Libenter, ait, gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Optanda infirmitas quæ Christi virtuti compensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed destitui ac deficere penitus a memetipso, vt Domini virtutum virtute stabiliar? Nam virtus in infirmitate perficitur. Denique ait: Quando infirmor tunc fortior sum, & potens. Idem: Propterea sponsa non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quòd leue præ amore in ipsis ducat, quidquid laboris immineat, & doloris. Bene fasciculus, quia paruulus natus est nobis. Bene fasciculus, quia non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Id enim, inquit, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operabitur in nobis. Erit igitur quandoque nobis ingens cumulus gloriæ: qui modo est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus cuius iugum suaue est, & onus leue? non quia leue in se, nec enim leuis passionis asperitas mortis amaritudo, sed leuis tamen amanti. Idem super istum versum: *A sagitta*. Si magnum illud Ecclesiæ corpus considerare libet, facile satis aduertimus, longe acrius impugnari spirituales viros ipsius Ecclesiæ quàm carnales. Agit hoc sane superba, semperq. inuidiosa malitia, perfectiores quosque vehementius pulsans, iuxta illud: Esca eius electa. Agit, inquam, & non sine certa diuini dispensatione consilij: qui quidem nec imperfectiores non super id quod possunt ferre tentari permittit, faciens cum tentatione prouentum: & perfectioribus non modo gloriosiores, sed numerosiores parat ex hoste triumphos. *Et post pauca*. Longe ampliori solicitudine, & calliditate multiplici pars aduersa vulnerare in nobis dexteram satagit, quàm sinistrã, nec tam corporis profecto, quam cordis laborat auferre substantiam. *Et infra*: Illic autem studiosius repugnandum, vbi grauior vrget necessitas, vbi totum belli imminet pondus, vbi colluctationis ratio vniuersa consistit. Vnde nobis tota paratur, aut victis ignominiosa captiuitas, aut vincentibus gloria triumphalis. *Et post aliqua*. Hæc denique gratia, & misericordia Dei in seruos eius, & respectus in electos illius, vt in eorum interim sinistram quidem velut dissimulãs, dexteræ semper studiosus protector assistat. Hinc est, quòd de ipso Propheta testatur: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne cõmouear. *Et infra*: Vtinam mihi semper a dextris sis Iesu bone, vt semper teneas manum dexteram meam. Scio enim & certus sum, quòd nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim & tundatur sinistrum latus, pulsetur iniurijs, vellicetur opprobrijs, libens illud expono, dum a te custodior, dum sis ipse protectio mea, super manum dexteram meam. Idem: Aliud est animo virtute agi, aliud sapientia regi, aliud dominari in virtute, aliud in suauitate deliciari. Licet namque sapientia potens, & virtus suauis existat, vt tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientiã

Idẽ ser.25. sup. Cant. post med.

2.Cor.12.b

Ibidem.a

Idẽ ser.43. super Cãt. statim a princ.

Rom.8.d

2.Cor.3.

Idẽ ser.7. super Psal. Qui habitat.

Abac.1.

Psal.15.b

Idẽ ser.85. super Cãt. post med.

A placiditas animi, cum spirituali quadam suauitate demonstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam, vbi post multa hortamenta, ad virtutem pertinentia, adiecit, quòd sapientia est in suauitate in Spiritu sancto. Igitur resistere, vim vi repellere, quæ vtique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim idem ipsum honorem tuum laboriose defendere, & quiete possidere. Non idem virtute agi, & virtute frui. Quidquid virtus elaborat, sapientia fruitur: & quod sapientia ordinat, & deliberat, moderatur virtus, & exequitur. Sapientiam scribe in otio ait Sapiens: ergo sapientiæ otia, negotia sunt: & quo B otiosior sapientia, eo exercitatior in genere suo. E regione virtus exercitata clarior est, eoq. probatior quo officiosior. Et si quis sapientiam, virtutis amorem definierit, non mihi a veris deuiare videtur. Vbi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia a sapore denominatur, quasi virtuti accidens quoddam, velut condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa & aspera quodammodo sentiebatur. Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni definiat. *Et infra*: Itaque ad virtutem spectat tribulatio- C nes fortiter sustinere, ad sapientiam gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum & sustinere Dominum, virtutis quidem est, gustare: & videre quoniam suauis est Dominus, sapientiæ est. Et vt magis ex proprio bono naturæ bonum vtrumque clarescat, modestia animi probat sapientiam, constantia virium virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia, cum uirtus sit quoddam stabile fundamentum, super quod sapientia ædificet sibi domum. Idem: Felix, qui passiones corporis sui propter iustitiã ordinat, ut quidquid patitur, propter Dei filium patiatur: quatenus & a corde tollatur murmuratio, & in ore versetur gratiarum actio, & uox laudis. Qui sic extulerit se, iste tollit grabatum suum, & uadit in domum suam. Graba- D tus nostrum corpus est, in quo prius languidi iacebamus: seruientes desiderijs, & concupiscentijs nostris. Nos portamus illud, cum spiritui cogimur obedire. Idem: Vere multiplex spiritus qui tam multipliciter filijs hominum inspiratur, ut non sit qui se abscondat a calore eius. Siquidem conceditur eis ad usum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad usum quidem vitæ, bonis & malis, dignis pariter & indignis omnia bona abundantissime tribuens: ita vt videatur hic discretionis limitem non tenere. Ingratus est, qui in his quoque beneficia spiritus non agnoscit. Ad miraculum in signis, & prodigijs, E in varijs virtutibus quas per quorumlibet manus operatur. Ipse est antiqua miracula suscitans, vt ex præsentibus fidem astruat præteritorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiam sine propria vtilitate largitur, tertio infunditur ad salutem: cum in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quód filij Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, vt non solum in F spe gloriæ filiorum Dei, etiam in tribulationibus gloriemur, contumeliam gloriam reputantes, opprobriũ gaudium, despectionem exaltationem. Omnibus nobis, ni fallor, datus est spiritus ad salutem: ad feruorem non ita. Pauci enim sunt qui hoc spiritu repleantur, pauci qui studeant æmulari. Contenti sumus angustijs nec respirare in libertatem illam, nec saltem ad illam spirare conamur. Hucusque Bernardus. Vides igitur quàm pulcherrimis & pluribus rationibus, nobis ostẽdit facundissimus Bernardus, quód tribulationes nobis expediunt. Non igitur mireris, si Dominus permittebat discipulos suos, quos ita diligebat vexari procellis, vtilitatem ipsorum exinde cognoscens. Pluries enim legitur, eorum nauiculam fluctibus, & contrarijs ventis

Eccli.38.

Psal.32.b

Prou.9.a

Idem ser. de passione Dom. in Feria 4. hebdomada pœnæ sæ vers. fin.

Idem ser.3. de Pentech. vers. fin.

Digitized by Google

ventis exagitatam, sed numquam submersam. His ergo A monitis, cor tuum stabilire, ac ordinare procures, vt in contingentibus aduersis, & in quibuscumque displicētijs, & patienter & lætanter te habeas, & in via spiritus te ita exerceas, vt eius repleta feruore, etiam appetas pro amore Domini Iesu tribulari, qui in se & suis hanc viam excelsam tenuit, & monstrauit.

DE CHANANÆA.

Quomodo Angeli nostri nobis fideliter seruiunt, notabilis discursus. Cap. XXXVII.

Matt. 15. b

CVm Dominus Iesus laborans circuiret prędicando, & infirmos curando, accessit ad eum mulier Chananæa, id est de terra Chanaan, quæ erat gentilium & non Iudæorū, rogans eum vt liberaret filiam suam, quæ à dæmonio vexabatur. Erat enim fidens in eo, quòd hoc facere posset. Et Domino non respondente nihilominus instabat, & perseuerabat clamans, & petens ab eo misericordiam: intantum, vt discipuli pro ea rogarent. Cumq. Dominus responderet, non debere dare panem filiorum canibus, ipsa se humilians respondit, vt saltem more canis de micis posset habere, & sic C meruit exaudiri. Conspice ergo Dominum & discipulos, & ipsum in prædictis, iuxta considerationem generalem, quam dedi tibi supra. Nihilominus etiam cōsidera virtutes huius mulieris, & eas ad totam tuam vtilitatem conuerte, quæ maxime tres fuerunt. Prima fuit fides magna, vt etiam vsque ad filiam se extenderet, & de ipsa fuit commendata hæc a Domino. Secunda fuit orationis perseuerantia, & non solum perseuerans fuit, sed etiam importuna. Quam importunitatem etiam Dominus acceptat, & eā inuitat, vt in priori tractatu certa habuisti. Tertia fuit humilitas profunda, nam nec negauit se canem, nec dignam putauit se D inter filios reputari, vel habere panem integrum, sed contenta fuit de micis accipere. Vnde valde se humiliauit, & ideo quod postulauit obtinuit. Sic & tu si corde integro, fideli & puro in oratione perseueraris, coram Deo tuo te humiliaueris, indignam te reputans omni bono suo, certissime credas, quod quidquid petieris obtinebis. Et sicut Apostoli rogauerunt pro Chananæa; sic & Angelus tuus pro te rogabit, & offeret orationem tuam Domino. Super quo audi Bernardum, dicentem: Suspiranti animæ meæ frequenter, immo sine intermissione oranti, & affligenti se præ desiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit, puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum Hieremia: Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Sed & Angelus eius qui vnus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus minister profecto & arbiter, secretæ mutæq. salutationis. Is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur, & condelectatur, & conuersus ad Dominum dicit: Gratias ago tibi Domine maiestatis: Quia desiderium cordis eius tribuisti ei, & volūtate labiorum eius non fraudasti eum. Ipse est qui in omni loco sedulus quidem pedissequus animæ non cessat solicitare, & assiduis suggestionibus monere, dicens: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Et rursum: Expecta Dominum, & custodi viam eius. Item: Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Ad Dominū autem: Sicut ceruus, inquit, desiderat ad fontes aquarum; ita desiderat ista ad te Domine. Desiderauit te in nocte, sed & spiritus tuus in præcordijs eius. De mane vigilauit ad te. Et iterum: Tota die expandit ad te manus suas. Dimitte illam, quia clamat post te. Conuertere aliquantulum, & deprecabilis esto. Respice de cælo & vide & visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non inuidus, non suam quærit, sed Domini gloriam. Discurrit medius

Idē ser. 31. super Cāt. ante med.
Tren. 3. c
Psal. 20. a
Psal. 36. a
Ibidem. f
Abac. 2. a
Psal. 41. a
Psal. 87. b
Matt. 15. c
Psal. 89. c

inter dilectum & dilectam, vota offerens, dona referens, excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repræsentat eos pariter sibi, siue hanc rapiēs, siue illum adducens. Si quidem domesticus est, & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem patris. Hucusque Bernardus.

Vides quàm fideliter Angeli nostri seruiunt nobis, ex quo autem occurrit de ipsis aliqua loquendi materia. Scire te volo, quòd magnam erga eos reuerentiam habere debemus & eos quotidie laudare, honorare, ac eis gratiarum actiones referre tenemur, & in eorum præsentia, qui semper nobiscum adsunt, nihil illicitum, B nihil turpe cogitare, dicere, vel operari debemus. De quo etiam a beato Bernardo monemur, qui sic dicit super Psalmum, Qui habitat: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Quantam tibi debet hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro custodia. Caute ambula, vbi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus vijs tuis. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe. Nec tu audeas illo præsente, quod vidente me non auderes. *Et paulo post*: Adsunt igitur tibi non tantum modo tecum, sed etiam pro te. Ad sunt vt protegant, adsunt vt prosint. Quid retribues Domino pro omnibus quæ tribuit tibi? Si quidem ei soli honor & gloria. Quare ei soli? Quia ipse mandauit, & omne datum optimum non nisi ab illo est. Verumtamen si ille mandauit ipsis quoque qui & ei ex tanta charitate obediunt, & nobis subueniunt in tanta necessitate, ingratos esse non licet. Simus ergo deuoti, simus grati tantis custodibus, redamemus eos, & honoremus eos quantum possumus, quantum debemus. Hucusque Bernardus. Habes ergo in prædictis commendatum Angelorum obsequium, & adiutorium, & orationis virtutem. Hanc tenere studeas, & illis omnem quam potes reuerentiam exhibe.

Angelos quāta reuerentia prosequi debeamus.
Ber. ser. 12 super Psal. Qui habitat. cir. medium.
Ps. 115. a
Iac. 1. c

Qualiter aliqui ex verbis Domini scandalizati fuerunt. Cap. XXXVIII.

NOn mireris, si aliquando ex verbis & factis nostris scandala oriuntur, quantumcumque fideliter & bene fiant: cum ipsi Domino, qui errare non poterat, pluries contigerit. Dum enim quadam vice Pharisæi Dominum interrogarent, quare discipuli E non lauabant manus quando manducabant? Dominus dure respondit eis, increpans, quòd exteriorem munditiam non interiorem quærebant. De quo illi scandalizati sunt, sed Dominus non curauit. Alia vice cum spiritualia verba doceret in Synagoga, aliqui ex discipulis eius tamquam carnales, non intelligentes recesserunt. Sed ad duodecim discipulos ait: Numquid & vos vultis abire? Et Petrus pro se & alijs respondit: Domine ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Considera ergo eum in prædictis, & alijs similibus, quo modo cum potestate loquebatur, & docebat veritatem, non curans de F scandalo prauorum siue insipientium. Notandum, igitur primo, quòd propter alterius scandalum non debemus recedere a virtute iustitiæ. Secundo, quòd de interiori munditia, magis quàm de exteriori honestate curare debemus, quod etiam alibi expressius Dominus dixit in Luca: quòd spiritualiter viuere debemus, ita quòd verba Domini non videantur nobis extranea, sicut illis discipulis, qui quando Christus dixit in Ioanne: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &cet. non poterant sustinere, sed recesserunt: sed potius recognoscamus ipsa esse verba vitæ æternæ, vt vna cum duodecim, ipsum imitemur perfecte.

Mat. 15. a
Mar. 7. a
Ioan. 6. a
Luc. 2. a
Ioan. 6. f

Digitized by Google

A

De retributione relinquentium omnia.
Cap. XXXIX.

Cum fidelis & prudens discipulus Simon Petrus, quæreret a Domino Iesu pro se & socijs, de retributione ipsorum: respondit Dominus inter alia, quòd omnes qui temporalia dimittentes ipsum sequerentur, centuplum accipient in hoc mundo, & vitam æternam in futuro. Nota bene hanc retributionem, & gaude gaudio magno, & gratias, & laudes Domino referas toto affectu, quòd ad talem negotiationem te adduxit, vt manualiter de vno centum lucreris, & B nihilominus etiam vitam æternam. Hoc autem centuplum spiritualium nō corporalium rerum est, videlicet consolationum internarum, & virtutum quas per experientias cognoscimus, non per doctrinam. Cum enim anima gustat odorem paupertatis, castitatis nitorem, & patientiæ ceterarumq. virtutum, & delectatur in eis: nonne centuplum recepisse videtur tibi? Et si vlterius ascendat, vt visitationem sponsi recipiat, & ad eius præsentiam glorietur: nonne tunc recipit plus quàm millecuplum omnium quæcumque fuerint, & quomodocumque fuerint, quæ pro eo dimiserat? Vides quo modo verum est quod loquitur veritas, non C fallit quin centuplum reddat in hoc sæculo, etiam non tantum semel sed pluries, & sæpe animæ sibi deuotæ, adeo vt sic afficiat eam, vt non solum quæ reliquit, sed totum mundum arbitretur stercora vt sponsum suum lucrifacere possit. Vt autem super hoc centuplo plenius instruaris, audi quid inde dicat Bernardus: Si forte adhuc sæcularis quispiam dicat: Ostende mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An homini potius ostendenti, quàm veritati credederes, promittenti? Deficis scrutans scrutinio. Nisi crediderís, non intelliges. Manna absconditum est, quod D in Apocalypsi Ioannis, victori promittitur nomen nouum, quod nemo nouit, nisi qui accipit: *Et paulo post:* An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quòd longe plus, quàm centuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsentia Christi. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quàm abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quo modo memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta quo modo exprimere gestiens verba multiplicet. Quam, E inquit, magna multitudo. Hoc ergo centuplum adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus deliciæ charitatis, gloria conscientiæ, regnum Dei quod intra nos est. Non vtique esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Gaudium sane non modo in spe gloriæ, sed in tribulationibus. Hic est ignis, quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium deridere carnifices, Stephanum in morte pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax quam suis reliquit Christus, quando dedit & F suam, si quidem donum, & pax est electis Dei. Pax vtique patris, & donum futuræ gloriæ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quidquid sub sole placet, quidquid in mundo concupiscitur, non potest comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quàm expertus nouit, inexpertus ignorat, quam nemo scit nisi qui accipit. Hucusque Bernardus. Gaude ergo, & lætare, vt dixi, & gratias, age, quod ad hoc centuplum recipiendum vocata es, & hunc paradisum sæpe ingredere, quem ex orationis studio consequi poteris.

Margin notes: *Mat. 19. d* — Cētuplum Euangelij. — *Ber. in declam. super Ecce nos reliq. om. ex Matth. 19. nō longe à fin. ex Gregor. homil. 26. in Euāgel. non longe a princ.* — *Apoc. 3. c* — *Psal. 30. c* — *Luc. 12. f* — *Sap. 3. b*

Qualiter Dominus quæsiuit a discipulis quid diceretur de eo? Cap. XL.

Veniens Dominus Iesus in partes Cæsareæ Philippi, quæsiuit a discipulis, quid diceretur de ipso, & etiam quid inde ipsi sentirent, & de alijs. Quidam responderunt & dicebant: Alij, &c. De se autem dixit Petrus pro se & alijs: Tu es Christus filius Dei viui. Et Dominus ad eum: Tu es Petrus, & super hanc, &c. Et tunc dedit ei pro se, & successoribus suis claues ligandi, atque soluendi super terram. Conspice igitur eum & etiam ipsos, iuxta generalem formam superius tibi traditam. Et nota, quòd etiam hic habes, quòd Petrum quem ita magnificauerat, parum post vocauit satanam, eo quòd propter amorem carnalem, quem ipse Petrus habebat ad ipsum, dissuasit ei de passione sua, vt non fieret. Sic & tu Domini exemplo, habeas omnes pro aduersarijs, qui pro corporali alleuiatione ab exercitio, & bono spirituali te trahere vellent. *Mat. 16. b*

De transfiguratione Domini in monte.
Cap. XLI.

Assumens Dominus Iesus tres ex discipulis, ascendit in montem Thabor, & transfiguratus est ante eos, ostendens se eis gloriosum. Venerunt insuper Moyses, & Elias loquentes cum eo de passione sua futura. Dicebant autem: Domine non expedit vt moriaris, quia vna gutta sanguinis tui redimeret mundum. Dominus autem Iesus dicebat: Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus: sic & facere me oportet. Affuit ibi Spiritus sanctus in specie nubis lucidæ, & vox patris facta est in nube, dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Discipuli vero ceciderunt in terram, & cum excitati sunt, non viderunt nisi Dominum Iesum. Conspice igitur bene prædicta, & te præsentem exhibeas, quia magnifica sunt. *Mat. 17. a* *Ioan. 10. b*

De eiectione ementium & vendentium de templo.
Cap. XLII.

Duabus vicibus eiecit Dominus Iesus ementes, & vendentes de templo, quod inter eius magna miracula deputatur. Nam licet alias eum vilipenderent, tunc tamen omnes ante eum fugerunt. Et quamuis essent multi non se defenderunt, sed ipse solus cum quibusdam funiculis omnes eiecit. Et hoc ideo, quia terribilem se eis ostendit in facie. Accensus est enim zelo vehementi, eo quòd pater suus sic inhonorabatur ab illis, maxime in loco vbi magis honorari debebat, fecit ipsas eiectiones. Conspice bene ipsum, & compatere, quia ipse compassionis dolore plenus est. Ac nihilominus time. Nos enim qui in templo Dei sumus, de speciali, & magna ipsius gratia deputati, si sæcularibus negotijs, vt illi faciebant, nos implicemus, cum ad laudem eius semper debeamus intendere, merito eiectionem ab eo, & indignationem ipsius timere possumus, & timemus. Si ergo non vis hoc timore vexari, nulla ratione vel cum sæcularibus curis, vel negotiationibus te audeas implicare. Opera quoque curiosa ne feceris, quæ tempus laudibus Dei debitum occupant, & pompis sæcularibus correspōdent. *Ioan. 2. b* *Mat. 21. b*

De probatica piscina. Item ne sis fratris iudex temerarius. Cap. XLIII.

Erat in Hierusalem quædam congregatio aquarū, in qua lauabantur oues, de quibus fiebant sacrificia. In ea dicitur fuisse lignum Crucis. Quolibet autem anno, cum semel commouebatur ab Angelo, sanabatur aliquis infirmus, scilicet qui descendebat in aquam *Ioan. 5. a*

Digitized by Google

aquam post eius ab Angelo motionem. Vnde multi propterea infirmi iuxta eam continue morabantur. Erat autem ibi quidam infirmus, iacens in grabbato paralyticus per triginta & octo annos. Hunc igitur Iesus quadam die sabbati sanauit. Conspice eum humiliter euntem ad infirmum, & loquentem more solito. In hoc igitur facto tria nota. Primum quia sicut hic Dominus requisiuit infirmum, si vellet sanari: ita nobis sine nostro consensu salutem non dabit, & inexcusabiles sunt peccatores non consentientes voluntati Domini, & suæ saluti. Quia secundum Augustinum Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Secundum cauere debemus, ne relabamur a Domino, quia si sanati a Domino recidiuamus, digne nostra ingratitudo acrius punietur sicut huic dixit Dominus: Vade noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Tertio, quia maligni de omnibus perdunt, sicut boni de omnibus lucrantur. Nam cum hic liberatus portaret grabbatum, & diceretur ei a Iudeis, quòd hoc non licebat in die sabbati, ipse respondit: Qui me saluum fecit, ille mihi dixit, tolle grabbatum tuum. Non dicebant, quis est ille qui te saluum fecit? Et sic accipiebant, quod possent reprehendere, non quod poterant laudare. Sic & carnales homines sæpe in malam iudicant partem, quæ vident, & quasi de omnibus perdunt. Spiritualiter autem viuentes omnia referunt ad laudem Dei, siue sit prosperitas, siue sit aduersitas, & non dubitant, quin recte omnia fiant, Deo cuncta vel recte operante, vel iuste permittente, & omnia in bonam partem interpretantur, iuxta doctrinam beati Bernardi, qui sic ait: Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum. Magis autem excusa intentionem, si opera non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud temetipsum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si in me accepisset similiter potestatem? Hucusque Bernardus. Quod autem de omnibus lucrantur spirituales, etiam de suis, & alienis peccatis & de rebus nociuis, & etiam de diaboli operibus, sic docet Bernardus: Irrationalis, & brutalis spiritus, & si ad spiritualia non pertingat, ad ea tamen capessenda pro suo corporali temporaliq. obsequio, noscitur iuuare illos, qui omnem vsum rerum temporalium ad fructum transferunt æternum, vtentes hoc mundo tamquam non vtentes. *Et post multa*: Si qua animantia quantum ad vsum sui reperiantur incommoda, & si nociua, & si etiam perniciosa temporalium hominum constat esse saluti. Non tamen deest eorum corporibus, vnde cooperentur in bonum, his, qui secundum propositum vocati sunt sancti, & si non cedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, iuxta eum, qui vtique omni vtenti ratione presto est, communis disciplinæ profectum præbens, quo inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Nam & diabolus eiusq. satellites cum sit eorum semper maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed si boni æmulatores fueritis, absit vt obsint, magis autem prosunt, & nolentes cooperantur in bonum bonis. *Et infra*: Est enim qui bonum operatur non volens, siue homo malus, siue Angelus malus, & constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit inuito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est, sed nescio quo modo gratius iucundiusq. sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa est ergo causa cur, & per malos Deus faciat bona bonis, non autem vt opera eorum indigeat in benefaciendo. Idem: Quid superbis terra & cinis? & de Angelis transijt Dominus, execrans eorum superbiam. Ergo repudiatio Angelorum, fiat emendatio hominum. Scriptum est enim

Tria notanda in curatione paralytici. — *August. de ver. Apost. ser. 15. post med. to. 10.* — *Bern. ser. 40. super Cãt. quasi cir. fin.* — *Idem ser. 5 super Cãt. ante med.* — *Rom. 1. b* — *Idē ser. 54. super Cãt. cir. med.*

A ad eorum correptionem: Cooperetur mihi in bonum etiam diaboli malum, & lauem manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter, inquis? audi. Superbo certe diabolo horrenda, & formidolosa maledictio intorquetur. *Et infra*: Si sic est actum cum eo, quid de me fiet terra, & cinere? Ille in cælo tumuit: ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in diuite superbiam, quàm in paupere dicat? Væ mihi. Si tam dure in potente illo animaduersum est, quid de me exiguo, & misero, & superbo? Bernardus etiam loquens de sponsa Ecclesia, quæ post multa peccata venit ad Dominum, nam de gentibus collecta, quæ
B idola colebat, quod eidem de Synagoga improperabatur: sic in suam vtilitatem torquet, dicens: Ipsa est cui plus dimissum est, & quæ plus diligit, quod æmula improperat ei ad conuitium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem, inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelam, inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia, inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem deuotior, ac solicitior. Hucusque Bernardus. Vide quo modo spiritualiter viuentes, omnia interpretantur in bonam partem, & de om-
C bus lucrum faciunt. Sis ergo spiritualis, & omnia tibi cedent in bonum. Et valet huiusmodi consideratio, etiam ad tolerantiam tribulationum, & tentationum, & animi quietem. Nam per huiusmodi continuum exercitium, ad tantam tranquillitatem animi quis posset peruenire, quòd vix, & raro de aliqua re turbaretur, vel haberet locum in eo quod ait sapiens: Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit.

Psal. 57. b — *Idē ser. 14 super Cãt.* — *Luc. 7.* — *Prou. 12. c*

Quo modo discipuli Christi vellebant spicas. Item de paupertate. Cap. XLIV.

D Discipuli Domini Iesu quadam die sabbati esurientes, cum nec haberent vnde procurarent quod comederent, ibant per agros, in quibus erant segetes, & vellebant spicas, fricabant manibus & comedebant. Reprehendebantur autem a Pharisæis dicentibus, hoc non licere die sabbati. Dominus defendebat eos, & multa talia faciebat Dominus in die sabbati, vt dixi supra de habente manum aridam sanato. Tu autem discipulos intuere, & compatere eis in tanta necessitate constitutis, quamuis ipsi gaudentes hoc facerent ob paupertatis amorem, quam ante omnes virtutes, & beatitudines commendauerat
E eis eorum magister, & Dominus. Quid tamen est cogitare principes mundi, præsente omnium conditore, ad tam tenuem paupertatem reductos, vt tali pabulo, more animalium oporteat sustentari? Aspiciebat eos Dominus, & compatiebatur eis, quia tenerrime diligebat eos: sed nihilominus gaudebat, & tam propter eos quos in hoc multum mereri sciebat, quàm propter nos, quibus relinquebat exemplum. In hoc enim exemplo, ad multas virtutes proficere possumus: nam hic mirabiliter paupertas relucet, pompa mundi contemnenda ostenditur, sumptuositas, &
F saporosa ciborum præparatio destruitur, & gulæ voracitas cum turpi sua vnctuositate, & insatiabili appetitu totaliter eneruatur. Tu ergo hoc animaduerte, & tanto exemplo, totis visceribus eam amplectere, quæ sic emicuit in Domino, & Domina matre sua, & præfatis mundi principibus, & omnibus qui eorum exemplum perfecte imitari voluerunt. Sed attende de qua paupertate intelligere debes. Scio enim, quòd in monasterio constituta, paupertatem professa es, & nihil habere potes: de quo gratias age Deo tuo, & ipsam inuiolabiliter serua. Sed vlterius te ascendere volo, quod tamen a professione non discrepet, quinimmo professio ipsa, sine hoc intellecta verbalis esset, & vacua. Dico igitur de illa paupertate

Matt. 12. a

quæ

Paupertas, quã professa est virgo, qualis esse debeat.

quæ radicatur in corde, virtutes enim in anima collocandæ sunt, non in exterioribus. Optime ergo professionem paupertatis imitaris, si corde cõsentias. Nam si rerum penuriam exterius pateris, quia forte non abundas, vt sensualitas vellet, interius autem cupiditatem habeas, & plus quàm necesse fit, deliberato animo appetas: non viuis in paupertate, sed in egestate. Quia non est hæc paupertas virtuosa, & meritoria, sed egestas laboriosa & demeritoria. Sufficit enim ad perdendum meritum, & ad omne peccatum perpetrandũ concupiscentia cum consensu. Et cum tali paupertate non credas te posse assurgere ad orationem, vel contemplationem, vel centupli consequi retributionem. Quando enim cor terrenarum cupiditatum pondere aggrauatum, sursum posset ascendere? & quando ipso luto & fæce coinquinatum, & terrenum, & grossum effectum, ad Dei & cælestium puritatem posset appropinquare? Igitur corde diligas paupertatem, pro matre assume illam, placeat tibi decor eius, delecteris in ea, numquam pro re aliqua ipsam lædere velis. Nihil habeas, & nihil omnino habere velis vltra necessitatẽ.

Paupertatẽ profitenti, quæ sint necessaria.

Et si quæris quæ erit illa necessitas? Respondebo, quòd quanto intimius paupertatem dilexeris, tanto subtilius de necessitate iudicabis. Illa namque necessaria sunt, sine quibus esse non possumus. Vide ergo ea, sine quibus esse commode potes, & illa nec habere, nec petere, nec procurare, nec a sponte dantibus recipere velis. Nec tamen Dominum Iesum perfecte in paupertate imitari poteris, quantumcumque te strinxeris, nec video quòd nostra paupertas suæ possit æquiparari, quantumcumque sit a nobis totis conatibus obseruata. Et hoc tibi breuiter ostendo vna & pulchra ratione, omissis alijs quæ reddi possunt, scilicet quia Deus, & quia ditissimus, & Dominus omnium, & quia perfectissimus, & huiusmodi: sed eam rationem adduco, quia ipse non solum penuriam paupertatis, sed etiam eius opprobrium assumpsit. Nam nostra paupertas, quia voluntarie assumpta est, & pro amore Dei, virtuosa reputatur, & est: & ideo non opprobriosa, sed honorifica reputatur, etiam apud malos. Ipsius vero non sic: non enim cognoscebatur, & nesciebatur, quòd voluntarie pauper esset, sed necessaria paupertas parit opprobrium, & contemptum. Cum ergo esset absque domo, & possessionibus, & omni huiusmodi substantia, scientibus vniuersis, magis habebatur contemptui. Huiusmodi enim pauperes ab omnibus conculcantur, & si sapientes sunt, non creditur eis: si nobiles, nihilominus deridẽtur, & contemnuntur, immo quod plus est, & nobilitas, & sapientia, & probitas, & omnis virtus in reputatione hominum videtur in eis extincta. Deijciuntur enim quasi ab omnibus, vt nec amicitiæ antiquæ, nec sanguinis vincula prosint eis, vt plurimum, cũ omnes tales amicos, vel consanguineos habere recusent. Vides bene, quo modo nec eius paupertati æquiparari, nec eum imitari potes, in tam profundæ paupertatis, & humilitatis abiectione. Propterea non sunt contemnendi pauperes mundi, qui ipsum Dominum repræsentant. Igitur desiderabilis est multum hæc virtus paupertatis, & maxime a nobis qui eã promisimus. Ipsam itaque propterea omni reuerentia, & deuotione obseruare curato. Si vero etiam vis Bernardum audire, attende quid de ipsa loquitur: Imitemur quoad possumus eum, qui dilexit sic paupertatẽ, vt quamuis in manu eius essent fines terræ, tamen non habuit vbi caput suum reclinaret: ita vt discipulos adhærentes ei, legamus fame compulsos, spicas manibus confricasse, cum per sata transirent. Idem inquit: Cur ipse Saluator cuius est aurum pariter, & argentum, sacram in suo corpore dedicat paupertatem? Aut certe cur paupertas ipsa, tam solicite enarratur ab Angelo? Hoc, inquit, vobis signum, inuenietis infantem pannis inuolutum. In signum positi sunt panni tui Domine Iesu, sed in signum cui a multis vsque hodie contradicetur. Exemplum dedit nobis, vt & nos ita faciamus.

Bern. ser. 4 de Aduen. cir. fin.

Idẽ ser. 4. Nat. Dom. nõ longe a princ.

Luc. 2.

A *Et post pauca:* Vtilior siquidem in conflictu lorica ferrea, quàm stola linea; licet oneri sit illa, hæc honori. Idem: Vere magna abusio, & nimis magna, vt diues velit esse vermiculus vilis, propter quem Deus maiestatis, Dominus Sabaoth voluit esse pauper. Idem: Nõ paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Idẽ: Amicitia pauperum, regum amicos constituit, amor paupertatis reges. Regnum cælorum denique pauperum est. *Et infra:* Beatus qui post illa non abijt, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. Hucusque Bernardus. Habes igitur Apostolorum exẽplo, & auctoritatibus Beati Benardi prædictis, & alijs positis supra, de natiuitate Domini, & de sermone ipsius in monte, qualiter paupertatem, tamquam virtutẽ

Idem ser. 9 de Resurr. parum a princ.

Idẽ ep. 100

Idẽ ep. 103

B excellentissimam debes affectare. Sed de abstinentia, & contra gulositatem quid dicemus, quæ similiter in hoc exemplo relucet? Et quidem de istis virtutibus tractare, præter principale propositum est, maxime propter multiplicitatem auctoritatum: sed quia vtilitatem tuam considero, quæ in talibus nec experta es, nec apta doceri, nec in quibus legis habeas libros, ideo studiose tibi scribo de ipsis, vt saltem per hunc modum innotescat tibi virtutum natura, in quibus earum magistrũ,

C cuius vitam principaliter inquirimus, valeas imitari. Contra gulã igitur scire debes, multũ esse insistẽdum, & bellum continuum esse, sed omnino vitandã. Multũ quidẽ sancti patres, & qui spiritualibus exercitijs dediti fuerunt, in hoc studuerunt. Contra quam audi quid dicat Bernardus: Vnde hæc tanta pusillanimitas, & abiectio tã miserabilis, vt egregia creatura capax æternę beatitudinis, & gloriæ magni Dei, vtpote cuius sit inspiratione condita, similitudine insignita, cruore redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram nõ erubescat, sub putredine hac corporeorum sensuum gerere seruitutem? Merito plane, nec eos quidem apprehendere potest, quæ talem deserens sponsum, tales sequitur amatores. *Et paulo post:* Insanus siquidem labor pascere sterilem, quæ non parit, & viduæ benefacere nolle; omittere curam cordis, & curam carnis, agere in desiderio: impinguare cadauer putridũ, quod paulo post vermium esca futurum, nullatenus dubitatur. Hucusque Bernardus.

Idẽ ser. ad cler. c. 13.

D

Habes igitur quomodo vitanda est gulositas, sed condescendere possumus corpori ad necessitatem suã, & sanitatem. Vnde idem Bernardus sic dicit: Sunt autem omnia bona corporis, & quæ ei solummodo debeamus, sanitas. Nihil autem vltra ei dandum est, nihil quærendum, sed hoc termino obligandum, & fir-

E mandum est, cum fructus eius nullus sit, & mors sit finis illius. *Et paulo post:* Quod si voluptati seruitur, non sanitati, hoc de natura nõ est, sed sub natura, quæ morti manus dat, cum magistram constituit voluptatem. Inde etiam est, quòd multi ad tam bestiales impetus descenderunt, vel, vt dicam verius, ciciderunt, voluptatem præferant sanitati, vel illis epulis sæpissime voluptẽtur, quas sciunt difficiles, & acutissimas subsequi passiones. Sicut autem corporis necessitas est sanitas, ita cordis necessitas est puritas: quo turbato oculo nõ videbitur Deus: & cor humanum ad hoc factum est, vt suum videat creatorem. Si vero sanitati corporis so-

Idem ser. de triplici gen. bon. & vigil. super cogitat. an. med.

F licita est prouidenda custodia, puritati cordis tãto est solicitior impendenda, quanto pars ista dignior illa cõuincitur. Idem: Suspitionem generat mihi obseruatio ista ciborum, verum tamen si de regula medicorũ hoc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vmquam odio habuit. Huc vsque Bernardus. Hoc tamen faciendum non est superstitiose, vel nimis curiose, vel vltra, quàm expediat. Vnde quando non habemus actu impedimentum corporale, propter quod appetamus vel fugiamus ciborum obseruantiã, illam tenere, ac physice viuere non debemus. Vnde idem Bernardus: Vides ne sententia magisti mei carnis sapientiam condemnari, per quam vtique, aut in luxum voluptas dissoluitur, aut ipsa quoque valetudo corporis

Idẽ ser. 66. super Cãt. cir. med.

Idẽ ser. 30. super Cãt. post med.

Digitized by Google

corporis, vltra quam oportet appetitur. *Et post*: Quid vero prodest temperare a voluptatibus, & inuestigandis diuersitatibus complexionum, ciborumq. varietatibus exquirendis quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomachum grauat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melãcholiam, cholerã autem porri accendunt, pisces de stagno, aut de lutosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc vt in totis fluuijs, agris, hortis, cellarijs ve, reperiri vix possit, quod comedas? Puto te quæso monachum esse nõ medicum, nec de complexione iudicandum, sed de professione Parce obsecro primum quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce grauamini domus, parce conscientiæ. Conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius, illius videlicet qui prope te sedens, & edens quod sibi apponitur, de tuo singulari ieiunio murmurat. Scandalo quippe ei est, aut tua odiosa superstitio, aut duritia quam forte putat illius qui tibi habet prouidere. *Et infra*: Frustra quidem sibi blandiuntur de exemplo Pauli hortantis discipulum non bibere aquam, sed modico vti vino propter stomachum, & frequentes suas infirmitates. Qui attendere debent primum quidem Apostolum minime sibi ipsi rem istiusmodi suadere, sed neque discipulum æque expetere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed Episcopo, cuius vita teneræ, & adhuc nascenti Ecclesiæ per necessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterum Timotheũ, & ciba etiam si vis auro, & pota balsamo. Ceterum tu tibimetipsi dispensas misertus tui. Suspecta est mihi fateor tuæ ipsius vitæ dispensatio, & vereor tibi illudi sub tegmine, & nomine discretionis a carnis prudentia. Id te saltem volo esse admonitum, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendó vino: modico, quod ille adiunxit, non prætermittas. Huc vsque Bernardus. Habes igitur ex prædictis auctoritatibus, sanitati corporis posse intendi, sed a superstitiosa obseruatione ciborum cauendum.

1. Tim. 5. d

Sed quid de abstinentia? Audi non me, sed Bernardum eundem, qui sic dicit: Non enim spiritus, & caro, ignis, & tepiditas in vno domicilio commorantur: præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum prouocare. Si enim Apostoli, carni adhuc Dominicæ adhærentes, quæ sola sancta, quia sancti Sanctorum erat, Spiritu sancto repleri nequiuerunt, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ quæ sordida est, & diuersarum spurcitiarum phantasijs repleta, astrictus & conglutinatus illum meracissimum Spiritum te posse putas suscipere, nisi istis carnalibus consolationibus funditus renunciare tentaueris? Reuera cum incœperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, voluntas renouabitur, vel noua creabitur: vt omnia quæ prius difficilia, immo impossibilia videbãtur, cum multa percurrantur dulcedine, & auiditate. Idem: Non redarguimus Paulum, quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, abstinendo a vino: quia in vino luxuria est. Aut si modico infirmus vtatur, iuxta consilium Apostoli, abstinebo a carnibus, ne dum nimis nutriam carnem, simul & carnis nutriam vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat, & ne improperet etiam mihi Propheta, quòd panem meum comederim in saturitate. Sed nec simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio sane ventris vsque ad titillationem pertingat libidinis. Idẽ: Vinum & similia, mulsum, & pinguia, corpori militant, non spiritui, frixuris non anima saginatur, sed caro. Piper, zinziber, ciminum, saluia, & mille huiusmodi species salsamentorum, palatum quidem delectant, sed libidinem accendunt. Prudenter sobrieq. conuersanti, satis est ad omnem condimentum, sal cum pane, & fame, qua sola non expectata necesse est alias atque alias, de nescio quibus succis extraneis confici

Idem ser. 3 de Ascens. Dom. post med.

Idẽ ser. 66 super Cãt. ante med.
1. Cor. 9. c
Eph. 5. d
Hier. 44.

Idem ep. 1 ad Robert. post med.

permixtiones, quæ videlicet palatum reparent, gulam prouocent, & excitent appetitum. Idem: Vbi cœperit spiritus reformari ad imaginem conditoris sui, mox etiam reflorescens caro, ex voluntate sua incipit ad reformationem spiritus reformari. Nam & contra sensum suum incipit eam delectare, quidquid delectat spiritum. Insuper & pro multiplici defectu suo, ex pœna peccati multipliciter sitiens ad Deum, nonnumquam etiam contendit præcedere rectorem suum. Delectationes enim non perdimus, sed mutamus a corpore ad animam, a sensibus ad conscientiam. Panis furfureus, & simplex aqua, olera vel legumina simplicia, nequaquam res delectabiles sunt: sed in amore Christi & internæ delectationis desiderio, ventri bene morigerato, gratanter ex his satisfacere posse, valde delectabile est. Quot millia pauperum ex his, vel ex aliquo horum delectabiliter satisfaciunt naturę? Facillimum quippe, & delectabile esset, adiuncto Dei amoris condimento, secundum naturam viuere, si insania nostra nos viuere permitteret, qua sanata, statim arridet naturalibus natura. Eodem modo & de labore rusticus duros habet neruos, fortes lacertos: exercitatio hoc facit. Si in ea cum tempore insolescit. Voluntas facit vsum: vsus exercitium: exercitium in omni labore vires subministrat. Huc vsque Bernardus. Ex his auctoritatibus constat aperte, abstinẽtiam plurimum commendabilem omnino esse faciendam. Eam namque tam antiqui patres, quàm Beatus Franciscus, ac ducissa tua Beata Clara, vt in eorum vita patet, artissime seruauerunt. Videtur tamen secundum eundem Bernardum in tribus casibus abstinentia tẽperanda. Primus cum fieret contra voluntatem prælati: hoc enim nullo modo fieri debet. Secundus quando fieret cum notabili scandalo sociorum: magis enim confert ad exercitium spirituale ex charitate vti vita communi, quàm ex scandalo fratris, supra vitam communem spiritualem abstinentiam exhibere. Tertius casus est, quando fieret vltra corporis possibilitatem: nam indiscreta abstinentia, non virtutis, sed vitij esse perhibetur. Vnde de his sic dicit Bernardus: Non vultis esse communi contenti vita. Non sufficit vobis regulare ieiunium, non solemnes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura quam vobis partimur in vestimentis, & alimentis: priuata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis nos intromittitis? Nam illam, qua toties Dominum conscientijs vestris testibus offendistis, propriam, scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet non parere, rationi non acquiescere, non obtemperare seruorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. *Et infra*: An nescitis, quia angelus Satanæ multoties transfigurat se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari, non solum dulciter, sed sapienter. Vnde Apostolus: Rationabile, inquit, sit obsequium vestrum. Alioquin facillime zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas. nec habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quàm si efficere possit vt incaute, & non cum ratione ambuletur. Idem: Videas proh pudor, illos importune superflua quæritare, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quamquam si qui in sua forte inuicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, & singularitate notabili conturbantes eos, cum quibus habitare debent vnius moris in domo, haud scio sane, an se æstiment pietatem retinere, cum huiusmodi mihi videantur & longius abiecisse. Nam sapientes, qui in oculis suis decreuerunt, apud se, nec consilio acquiescere, nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere. Præmiserat autem, quia melior est obedientia, quàm victima, & auscultare magis quàm offerre adipem arietum, id est abstinentiam contu-

Idẽ ep. ad frat. de mõte Dei. de vi. solit. longe satis an. med.

Ber. ser. 19 super Cãt. post med. in sensu.

Bern. ibidẽ.

2. Cor. 11. d

Rom. 12. a

Idẽ ser. 19. super Cãt. post med.

1. Reg. 15. e

Idē ser. 64. super Cāt. an. med. contumacium. Idem: Quid illud quòd nos quoque toties in domo ista & tam grauiter inquietat, notabilem loquor quorūdam qui inter nos sunt superstitiosamq; abstinentiam, ex qua se omnibus, sibiq. omnes molestos reddunt? Quo modo non hæc ipsa discordia tam generalis, & suæ illius cōscientiæ dissipatio est, & quòd in ipso est grandis vineæ huius, quam plantauit dextera Domini, nostræ, scilicet omnium vnanimitatis demolitio? Væ homini per quem scandalum venit. *Matt. 18. b* Qui scandalizauerit, inquit, vnum de his pusillis, durum est quod sequitur. quanto duriora meretur, qui tantam, & tam sanctam multitudinem scandalizat? Durissimū prorsus iudicium portabit, quicumque est ille. Idem: *Idem ser. 3 de circ. Domini, circa fin.* Illis qui ad deuotionis gratiam perueniunt, vnum dicitur restare periculum, & omnino timendum eis à dæmonio meridiano. Ipse enim satanas transfigurat se in Angelum lucis. *2. Cor. 11. d* Hoc est ergo timendum ei, qui tanta delectatione omnia facit: ne dum sequitur affectionem, corpus destruat per immoderatam exercitationem, ac deinde necesse habeat non sine magno spiritualis exercitij detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo ne incurrat, qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ vtique mater est virtutum, & consummatio perfectionis. *Discretio mater virtutum.* Hæc nimirum docet, ne quid nimis, vel minus fiat. Atque hæc est octaua dies, in quo circumciditur puer: quia discretio vera circumcidit vt nec plus, nec minus fiat. Nam & qui nimius est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit: sicut qui tepidus est, minus facit. In hac igitur die nomen imponitur, & nomen salutis: nec de eo qui sic conuersatur dubitem dicere, quòd suam ipsius salutem operetur. Vsque ad hunc enim diem dicere possunt Angeli, qui nouerunt secreta cælestia, sed ego nunc primum ei fiducialiter nomen salutis impono. At vero, quia omnino rara ista auis est in terris, huius discretionis locum in vobis fratres, suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis. Idem: *Idē ep. ad ad frat. de Monte Dei, de vi. solit. cir. med.* Sunt corporis exercitia in quibus necesse est corpus laborare: sicut sunt vigiliæ & huiusmodi, quæ quidem spiritualia non impediunt, sed adiuuant, si cum ratione & discretione fiant. Quæ si ex in discretionis vitio sic agantur, vt vel deficiente spiritu, vel languente corpore spiritualia impediantur: qui sic est, corpori suo tulit bonum effectum, spiritui affectum, proximo exemplum, Deo honorem, sacrilegus est, & omnium horum in Deum reus. Non quòd secundum sensum Apostoli non videatur etiam humanum hoc, & non deceat, & non iustum sit caput aliquando dolere in seruitio Dei, quod olim sæpe vsque ad dolorem laborauit in vanitate sæculi: esurire ventrem vsque ad rugitum, qui sæpe repletus est vsque ad vomitum. sed modus in omnibus est habendus. Affligendum est corpus aliquando, sed non conterendum. *1. Tim. 4. b* Nam etiam corporalis exercitatio ad modicum quidem valet, & pietas ad omnia vtilis est: propter quod modicum hoc est, non in concupiscentijs, sed tamen cura est carnis agenda, agenda vero est sobrie, & cum quadam spirituali disciplina: vt neque in modo, neque in qualitate eius, neque in quantitate appareat aliquid, quòd non deceat seruum Dei. Huc vsque Bernardus.

Sed vt virtus discretionis tibi melius innotescat, audi breuiter quid de ipsius commendatione dicat idem Bernardus: *Idē ser. 23. super Cāt. cir. med.* Virtus siquidem discretionis absque feruore charitatis iacet, & feruor vehemēs absque discretionis temperamēto præcipitat. Ideoque laudabilis cui neutrum deest, quatenus & feruor discretionem erigat, & discretio feruorem regat. Idem: *Idē ser. 43. super Cāt. cir. med.* Discretio quidem virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, & decorem etiam, & perpetuitatem. Denique ait: *Ps. 118. m* Ordinatione tua perseuerat dies, diem virtutem appellans. Est igitur discretio non tam virtus quàm quædam moderatrix, & auriga virtutum, ordinatrixq. affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaq. affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur, exterminiumq. naturæ. Huc vsque Bernardus. Habuisti igitur ex prædictis, quomodo in hoc discipulorum exemplo destruitur superfluitas, & gulositas. Sed quo modo pompa mundi etiā destruatur nondum tibi dixi: quod tamen prosequi non intendo, sed nec ex toto omittens. Sed hoc dicere sufficere puto ad præsens: quòd hoc exemplo renouata videtur primæ ætatis beata simplicitas, in qua erant homines contenti fructibus arborum, & radicibus herbarum, & simplici aqua. Si igitur sic hodie fieret, non indigeremus molendinis, nec clibanis, nec vtensilibus, & apparatu rerum, nec suppellectili varia & pompos a. in quibus humanum genus est inextricabiliter intricatum.

FERIA QVINTA.

De ministerio Marthæ & Mariæ. Item de ordine contemplationis, & quod duas habet partes.

Cap. XLV.

CVM quadam vice Dominus Iesus iret Bethaniam ad domum Marthę & Mariæ, *Luc. 10. g* ipsæ toto affectu diligentes eum, reuerenter ac multum alacriter susceperunt eundem. Et Martha quidem soror Mariæ se incontinenti parauit, ad refectionem honorabilem ei, & discipulis procurandam. Maria vero ad pedes Domini se posuit. Et cum Dominus nolēs existere otiosus, more suo loqueretur verba vitæ æternæ, ipsa oculis, & auribus in eum intenta, iucundabatur in verbis suis, vltra quam dici possit: nec quidquam aliud cogitabat. Martha vero moleste hoc tulit, & eam compelli a Domino ad laborandum secum in ministerio postulauit, sed contrariā sententiam reportauit, & Mariam optimam partem elegisse audiuit. Maria vero quæ verbis Dei quiescebat, ad clamorem sororis, quasi a somno euigilans, de quiete sua timuit, & facie inclinata in terram siluit. Sed post Domini responsionem securius, & iucundius sedit. Deinde parata refectione, & Domino cessante loqui, continuo surgit, aquam manibus eius parat, & deinceps eidem semper assistens, fidelissime seruit. Conspice bene Dominum ingredientem, & illas ipsum lætissime suscipientes, & deinceps alia in prædictis eorum actibus, quia pulcherrima sunt.

Scire autē debes, quòd per istas duas sorores, dicunt sancti duplicem vitam intelligi, scilicet actiuam, & contemplatiuā. *Per Marthā & Mariam duę vitę intelliguntur* De quibus tractare longa materia est. Sed quia tibi expedire credo, non longum tractatum habere, tamen tibi aliqua inde scribam, tum quia beatus Bernardus in diuersis locis ipsum copiosissime tractat: tum quia vtilissimus, spiritualissimus, ac valde necessarius est. Nam secundum prædictam duplicem vitam continue viuimus, & qualiter nos viuere oportet ignoramus frequēter: quod est magnum periculum, & iactura non leuis, præcipue religiosam vitam gerentibus. Est igitur vita actiua quæ designatur per Marthā. Sed actiuæ vitæ sicut ex dictis Bernardi colligere possum, duæ sunt partes. Prima pars qua quis se exercet ad suam principaliter vtilitatem corrigendo se, emendando a vitijs, & informando virtutibus. Et id idem secundario fit ad vtilitatem etiam proximi per opera iustitiæ, & obsequia pietatis, & charitatis. Secunda pars eius est, quo modo quis principaliter suum exercitium confert in vtilitatem proximi, quamuis ad suum etiam maius meritum vt alios regendo, docendo, & adiuuando in animarum salutem, vt faciunt prælati, & prædicatores, & huiusmodi. & inter has duas partes vitę actiuæ est vita contemplatiua, vt iste sit ordo, quòd primo quis se exerceat, & laboret in oratione, & sacrarum studio litterarum, & alijs operibus bonis, & obsequijs in conuersatione, quasi corrigendo se a vitijs, & acquirendo

Digitized by Google

rendo virtutes. Secundo quiescat in contemplatione, A solitudinem mentis quærens, & soli Deo vacans toto posse. Tertio per prædicta duo exercitia, virtutibus, & vera sapientia imbutus & illuminatus, & feruidus effectus, ad aliorum salutem intendat. Primo igitur, vt tetigi, oportet, quod in prima actiuæ parte, mens expurgetur, depuretur, & roboretur per exercitia virtutum: deinde in contemplatiua informetur, illuminetur, & instruatur: postea confidenter potest ad aliorum profectus exire, vt eos possit adiuuare. Quod autem iste sit ordo rectus, istis auctoritatibus probatur; & primo, quod prima pars actiuæ præcedat contemplatiuam. B

Actiua præcedit contemplatiuam. Cap. XLVI.

Bern. Ser. 5. de Assump. Virg. ante med. DIcit enim Bernardus: Intrante Iesu in hoc castellum, duæ sorores Martha & Maria, id est operatio & intellectus exceperunt illum. Iesus autem cum ad illas venit, duo confert congruentia singulis, virtutem, & sapientiam: virtutem operationi, sapientiam intellectui. Vnde & ab Apostolis prædicatur *1. Cor. 1. d* Dei virtus, & Dei sapientia. Sed quid est quod intrantem eum Martha excipit, discurrit, & ministrat? Maria vero secus pedes sedens ingressi, in eius verbum cor suspendit, nisi quia prius est actio, postea vero contemplatio? Quisquis enim ad intelligentiam peruenire desiderat, profecto necesse est, vt prius per opera bona se diligenter exerceat, sicut scriptum *Eccli. 1. d* est: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, *Psal. 118. n* & Deus præbebit illam tibi. Et alibi: A mandatis tuis *Act. 15. c* intellexi. Et: Fide purgans corda eorum. Qua fide? Fi- *Idem Ser. 46. super Cant. circa med.* de per dilectionem operante. Idem: En forte appetis & ipse contemplationis quietem: & bene facis, tantum ne obliuiscaris flores, quibus lectulum sponsæ legis sparsum. Ergo cura & tu tuum similiter circumdare bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tamquam flore fructuum sanctum otium præuenire. Alioquin delicato satis otio dormitare voles, si non exercitatus quiescere appetas, & Liæ fecunditate neglecta, solis cupias Rachel amplexibus oblectari. Sed & præposterus ordo est ante meritum exigere præmium, & ante laborem sumere cibum, cum *2. Thes. 3. c* dicat Apostolus: Qui non laborat, non manducet. *Psal. 118. n* A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias nisi propter obedientiæ mandatorum contemplationis gustum penitus nemini deberi. Non igitur putes de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorum ve traditionibus præiudicium vllatenus faciendum. Alioquin non dormiet tecum sponsus in lectulo tuo: illo, præsertim quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis ac vrticis inobedientiæ aspersisti, propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusq. non veniet. Nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, qui mori quàm non obedire maluerit. Sed neque approbat tuæ contemplationis inane *Hier. 6. c* otium, qui dicit per prophetam: Laboraui sustinens, signans tempus quo exul cælo, & patria summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. *Et paulo post:* Miror valde impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, & qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua inobedientia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam fœdum concupiscentiæ suæ lectulum, omni orationum *Isa. 1. b* instantia totius puritatis Dominum inuocare. At cum extenderitis, ait, manus vestras, ante oculos meos, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Quid enim lectulus non est floridus, magis autem & putidus est, & tu illuc regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandum? *Et infra:* Perge ergo tu tota die expandere ad Deum tuum manus tuas, qui fratres tota die molestas, vnanimitatem impugnas, ab vnitate te separas. Et quid vis me facere, inquit? Profecto vt primo quidem emundes

conscientiam ab omni inquinamento iræ, & disceptationis, & murmuris, & liuoris, & quidquid omnino aduersari cognoscitur, aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circumdare tibi flores bonorum quorumcumque actuum, & laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum, id est quæcumque sunt vera, quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ. Hæc cogitare, in his te exercere curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum, quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris, & tu: Quia lectulus noster floridus, sed redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed iustitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Hæc Bernardus. Ex prædictis apparet, quomodo pars actiuæ quam vocauit primam, præcedit contemplatiuam.

De oratione. Item septem quæ præcedunt bonum doctorem. Cap. XLVII.

SEquitur videre, qualiter contemplatiua præcedit actiuam in secunda parte ipsius, & sic contemplatiua stat in medio inter ipsas duas partes actiuæ. C Dicit igitur Bernardus: Sane cauendum est, aut dare quod nobis accepimus, aut quod erogandum acceprimus retinere. Rem profecto Christi retines tibi, si, verbi causa, plenus virtutibus cum sis, forisq. nihilominus donis scientiæ, & eloquentiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, immo damnabili ligas silentio, certe maledictus, quod frumenta abscondis in populis. Rursum quod tuum est spargis, & perdis si priusquam infundaris, tu totus semiplenus festinas effundere, contra legem arans in primo genito bouis, & ouis primogenitum D tondens. Nimirum vita, atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflaris, aut terrenæ cupiditatis veneno inficeris, & letali apostemate turgens, interis. Quamobrem si sapis, concham te exhibebis, & non canalem. Hic siquidem pene simul recipit, & refundit: illa vero donec impleatur expectat, & sic quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum, qui partem suam fecit deteriorem. *Et infra:* Ceterum tu frater, cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera, aut arundinea, quòd omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur doctrinæ vento: immo cui tanta est charitas, & vltra mandatum, quidem diligas proximum tuum plus quam teipsum, & rursum tantilla, vt contra mandatum fauore liquescat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia contrahatur, protrahatur suspitione, ambitionibus inquietetur, conuitijs exagitetur, curis euisceretur, honoribus tumeat, liuore tabescat: tu, inquam, in proprijs teipsum sentiens, quanam dementia quæso, aliena curare, aut ambis aut acquiescis? Sed audi quid consulat cauta, vigilq. charitas: Non vt alijs, inquit, sit remissio, vobis autē tribulatio, sed ex æqualitate. Noli nimium F esse iustus. Sufficit vt diligas proximum tuum tamquam teipsum: hoc quippe est ex æqualitate. *Et infra:* Implere prius, & sic curato effundere. Benigna prudensq. charitas affluere consueuit, non effluere. Fili mi ne peresfluas, ait Salomon. Et Apostolus: Propterea, inquit, debemus intendere his quæ dicuntur, ne forte peresfluamus. Quid enim tunc Paulo sanctior? sapientior Salomone? *Et post pauca:* Sed iam audite quę & quanta saluti propriæ sint necessaria, quæ & quanta infundi oporteat priusquam effundere præsumamus. *Et post:* Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratam? *Et infra:* Quid ei primo opus est? Reuera vt tumor, vel vlcus quod forte supercreuit in

Bern. Ser. 18. super Cant. non lõge a prin. — *Deut. 15. b* — *2. Cor. 8. c* — *Eccles. 7. c* — *Rom. 13.* — *Prou. 3. c* — *Hebr. 2. a*

vulnere & poteſt impedire ſanitatem, ante omnia amputetur. Abſcindatur itaque ferro acuto compunctionis vlcus inueteratæ conſuetudinis. Sed eſt acerbus dolor. Leniatur proinde vnguento deuotionis, quod non eſt aliud, niſi concepta de ſpe indulgentiæ exultatio. Hanc continenti parit facultas, ex victoria de peccato. *Pſal.115.b* Iam gratias agit, & dicit: Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma ieiuniorum, vigiliarum, orationum, & ſi qua ſunt alia pœnitentium exercitia. In labore cibandus eſt cibo boni operis ne deficiat. Quod opus ſit cibus, inde doceris. *Ioan.4.b* Meus, inquit, cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei. Itaque comitentur pœnitentiæ labores *Tob.4.b* pietatis opera, quæ confortant. Magnam, ait, fiduciam præſtat apud altiſſimum eleemoſyna. Cibus ſitim excitat, potandus eſt. Accedat cibo boni operis, orationis potus, componens in ſtomacho conſcientiæ, quod bene geſtum eſt, & commendans Deo. Orando bibitur vinum lætificans cor hominis, vinum ſpiritus quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit obliuionem, humectat interiora arentis conſcientiæ, eſcas bonorum actuum digerit, & deducit per quædam animæ membra fidem roborans, ſpem confortans, vegetans ordinansq. charitatem, & impinguans mores. Sumpto cibo, potuq. quid reſtat, niſi vt pauſet ægrotus, & quieti contemplationis poſt ſudorem actionis incumbat? Dormiens in contem-*1.Cor.13.b* platione, ſomniat Dominum: Per ſpeculum ſiquidem in ænigmate, non autem facie ad faciem interim intuetur. Cum ſic non tam ſpectati quàm coniectati, idq. raptim, & quaſi ſub quodam corruſcamine ſcintillæ tranſeuntis tenuiter vix attacti inardeſcit amore, ait: Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpiritus meus in præcordijs meis. Talis amor zelat, hic decet amicum, vel amorem ſponſi. Hinc *Mat.24.d* neceſſe eſt, quod ardeat fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, hic replet, hic feruet, hic ebullit, hic iam ſecurus effundit exundans, & erumpens, & dicens: *2.Cor.11.g* Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? prædicet, fructificet, innouet ſigna, & immutet mirabilia. Non eſt quò ſe immiſceat va-*Rom.13.c* nitas, vbi totum occupat charitas. Siquidem plenitudo legis & cordis eſt charitas, ſi tamen plena. Deus denique charitas eſt, & nihil eſt in rebus quod poſſit replere creaturam factam ad imaginem Dei, niſi charitas Deus, qui ſolus maior eſt illa. Eam nondum adeptus, periculoſiſſime promouetur, quantumlibet *1.Cor.13.a* videatur alijs pollere virtutibus. Si habuerit omnem ſcientiam, ſi dederit omnem ſubſtantiam ſuam pauperibus, ſi tradiderit corpus ſuum, ita vt ardeat, abſque charitate, vacuus eſt, ait Paulus. En quanta prius infundenda ſunt, vt effundere audeamus. Primo quidem compunctio. Secundo deuotio. Tertio pœnitentiæ labor. Quarto pietatis opus. Quinto orationis ſtudium. Sexto contemplationis otium. Septimo plenitudo dilectionis. Hæc omnia operatur vnus, atque idem ſpiritus ſecundum operationem, quæ infuſio appellatur, quatenus illa, quæ effuſio dicta eſt, pure, & obhoc tute iam adminiſtretur, ad laudem & gloriā Domini noſtri Ieſu Chriſti. *Idem Ser. 57. ſuper Cant. poſt med.* Idem: Hoc ſiquidem vera, & caſta contemplatio habet, vt mentem quam diuino igne vehementer ſuccenderit, tanto interdum repleat zelo, & deſiderio acquirendi Deo, qui eum ſimiliter diligat, vt otium contemplationis pro ſtudio prædicationis libentiſſime intermittat. Et rurſum potita votis aliquatenus in hac parte, tanto ardentius redeat in idipſum, quanto ſe fructuoſius intermiſiſſe meminerit. Et iterum ſumpto contemplationis guſtu, valentius ad conquirenda lucra ſolita alacriter recurrat. Ceterū inter has viciſſitudines plerumque mens fluctuat, metuens, & vehementer æſtuans, ne forte alteri horum dum ſuis affectionibus hinc inde diſtrahitur,

A plus iuſto inhæreat, & ſic in vtroque, vel modicum a diuina deuiet voluntate. Et fortaſſis aliquid tale ſanctus Iob patiebatur, cum diceret: Si dormiero, *Iob.7.a* dico: Quando conſurgam, & rurſum expectabo veſperam? hoc eſt, & quietus, neglecti operis, & occupatus, perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virum ſanctum inter fructum operis, & ſomnum contemplationis grauiter æſtuare, & in bonis licet ſemper conuerſantem, ſemper tamen quaſi de malis pœnitentiam agere, & Dei cum gemitu momentis ſingulis inquirere voluntatem. Vnicum quippe in huiuſmodi remedium ſeu refugium oratio eſt, quia frequens gemitus ad Deum, vt quid quando, B & quatenus nos facere velit, aſſidue nobis demonſtrare dignetur. Hucuſque Bernardus. Patet igitur ex prædictis, quo modo duæ ſunt partes actiuæ vitæ, & quo modo inter eas eſt contemplatiua, & per conſequens de modo, & ordine ipſarum. Reſtat, vt de ipſis ſingulariter inſpiciamus. Sed de tertio membro, id eſt de ſecunda parte actiuæ, qualiter ad lucrum animarum & ad vtilitatem proximi ſit exeundum, non intendo tractare, quia tuus ſtatus hoc non requirit. Sufficit tibi in hoc totum ſtudium tuum ponere, vt vitijs emendata ac virtutibus imbuta, per primam partem actiuæ, Deo tuo vacare poſſis per C contemplationem.

De exercitio actiuæ vitæ. Cap. XLVIII.

De ipſa ergo actiua quamuis in parte iam habueris, & maxime in Ser. 46. Ber. ſuper Cant. Tamen adhuc alias eiuſdē Bernardi auctoritates adducam, vt cautius vitia fugere, ac plenius virtutes valeas adipiſci. Dicit itaque idem in eiſdem canticis: *Bern. Ser. 57. ſuper Can. ante med.* Seminate vobis ad iuſtitiam: metite ſpem vitæ, & tunc demum illuminate vobis, ait, lumen ſcientiæ. Vltimam poſuit D ſcientiam tamquam picturam, quæ ſtatum habere *Oſee.10.d* nequeat ſuper inane: & ideo illa duo præmiſit, & ſubiecit illi tamquam ſi ſolidum aliquid picturæ ſubſterneret. Securus iam intendam ſcientiæ, ſi vitæ prius per beneficium ſpei ſecuritatem accepero. Tu igitur ſeminaſti tibi ad iuſtitiam, ſi ex vera notitia tui euigilaſti timere Deum, teipſum humiliaſti, fudiſti lacrymas, eleemoſynas profudiſti, ceteriſq. pietatis actionibus mancipaſti, ſi ieiunijs, & vigilijs afflixiſti corpus, ſi pectus tunſionibus, cælos clamoribus fatigaſti. Hoc ſiquidem ſeminare eſt ad iuſtitiam. Semina ſunt bona opera, bona ſtudia, ſemina lacrymæ ſunt. *Pſal.125.a* Ibant enim, inquit, & flebant, mittentes E ſemina ſua. *Idem Ser. 9. ſuper Cā. non longe a prin.* Idem in perſona ſponſæ loquentis ad ſodales ſponſi, & petentis oſculum, id eſt contemplationis exceſſum, ſic dicit: Si cura eſt ei vlla de me, Oſculetur me oſculo oris ſui. Non ſum ingrata ſed amo. *Et infra.* In gratia ipſius multis iam annis caſte ſobrieq. viuere curo, lectioni inſiſto, reſiſto vitijs, orationi incūbo frequenter, vigilo contra tentationes, recogito annos meos in amaritudine animæ meæ, ſine querela me arbitror quātum in me eſt conuerſari inter fratres, ſuperioribus poteſtatibus ſubdita ſum, ſiue egrediens & F regrediens ad imperium ſenioris. Aliena non cupio, mea potius & me pariter dedi, in ſudore vultus mei comedo panem. Ceterum quod in his omnibus eſt totum conſtat: de conſuetudine, de dulcedine nihil. *Et poſt pauca:* Mandata forſan vtcumque adimpleo, ſed anima mea ſicut terra, ſine aqua in illis. Vt igitur holocauſtum meum pingue fiat, oſculetur me quæſo oſculo oris ſui. *Idem Ser. 12. ſuper Can. circa med.* Idem: Tu quoque ſi donum quod deſuper accepiſti nobis cōtubernalibus tuis libenter impartiaris, ſi te exhibeas vbique inter nos officioſum, ſi affectuoſum, ſi gratum, ſi tractabilem, ſi humilem, teſtimoniū habebis ab omnibus, quod fragres & ipſe vnguentis optimis. Omnis in nobis qui fraternas infirmitates tam corporum quàm animarum, non ſolum patienter ſupportat, ſed inſuper ſi licet ei, & ſi valet, iuuat

Digitized by Google

iuuat obsequijs, confortat alloquijs, consilijs informat. Si hoc non potest propter disciplinam, solicitis saltem orationibus, solatiari non cesset infirmo. Omnis, inquam, qui talia operatur in nobis, bonum omnino spargat odorem inter fratres, odorem de vnguentis optimis, balsamum in ore. Huiusmodi frater in congregatione monstratur digito, dicunt de eo omnes: Hic est fratrum amator & populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate. Idem: Hi sunt magistri, qui a magistro omnium vias vitæ plenius didicerunt, & docent nos vsque in hodiernum diem. Quid igitur docuerunt, vel docent nos sancti Apostoli? Non piscatoriam artem, nec scenofactoriam, vel quidquid huiusmodi est, non Platonem legere, non Aristotelis versutias inuersare, non semper discere, & numquam ad veritatis scientiam peruenire. Docuerunt me viuere. Putas parua res sit scire viuere? Magnum aliquid, immo maximum. Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui ceteris inficitur pestibus: quoniam non est hoc viuere, sed vitam confundere, & appropinquare vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto & mala pati & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortem. Dicitur vulgo: Qui bene se pascit bene viuit. Sed mentita est iniquitas sibi, quoniam non bene viuit, nisi qui bonum facit. Arbitror autem, quod tu qui in congregatione es, bene viuis, si viuis ordinabiliter, sociabiliter, & humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter alijs, humiliter Deo. Ordinabiliter, vt in conuersatione tua solicitus sis obseruare vias tuas in conspectu Domini, & in conspectu proximi: cauens & tibi a peccato, & illi a scandalo. Sociabiliter vt studeas amari, & amare, & blandum te, & affabilem exhibere, supportare non solum patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum, quàm corporum. Humiliter, vt cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exufflare, qui ex huiusmodi nasci solet: & quantumcumque illum senseris, nega omnino consensum. Sic & in patiendo malum, quoniam triplex est, triplicem oportet adhibere prouidentiam. Est enim quod a te pateris, quod a proximo, quod a Deo. Primum est austeritas pœnitentiæ. Secundum vexatio alienæ malitiæ. Tertium flagellum correptionis diuinæ. In eo quod a te pateris, debes voluntarie sacrificare: quod a proximo, patienter ferre: quod a Deo, sine murmuratione, & cum gratiarum actione sustinere. Hucusque Bernardus. Et hæc de exercitio primæ partis actiuæ sufficiant ad præsens.

1. Mac. 15. — *Idem Ser. 1. in festo SS. Pet. & Pau. circa med.* — Triplici malos triplex prouidētia adhibenda.

De exercitio Vitæ contemplatiuæ. Cap. XLIX.

SEquitur vt de contemplatiua videamus. De qua sic dicit Bernardus: Propterea dulcissimus sponsus læuam suam capiti sponsæ supposuit, quatenus in sinu eam quiescere faceret, & dormire. Et nunc custos illius dignatissime, & beneuolentissime vigilat super eam, ne adolescentularum crebris minutijsq. necessitatibus inquietata vigilare cogatur. *Et infra*: Non me capio præ lætitia, quòd illa maiestas tam familiari, dulciq. consortio nostræ sese inclinare infirmitati minime dedignatur, & superna deitas animæ exulantis inire connubia non despicit. Si sic in cælo esse non ambigo, vt lego in terra, sentit pro certo anima quod continet pagina, nisi quod non sufficit omnino ista exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum iam potest. Quid putas illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate donatur, vel dotatur, vt Dei brachijs amplecti se sentiat, & Dei sinu foueri, Dei cura, custodia, & studio custodiri, ne dormiens forte a quopiam, donec vltro euigilet, excitetur? *Et mox subdit*: Non est autem is sponsæ somnus dormitio corporis. *Et post*: Magis autem istiusmodi vitalis vigilq. sopor, sensum interiorem

Bern. Ser. 52. super Cant. statim a prin.

A illuminat, & morte propulsata, vitam tribuit sempiternam. Reuera enim dormitio est, quæ tamen sensum non sopiat, sed abducat. Est & mors, quod non dubius dixerim, quoniam Apostolus quosdam adhuc in carne viuentes, commendando sic loquitur: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Proinde & ego & non absurde sponsæ ecstasim vocauerim mortem, quæ tamen non vita, sed vitæ eripiatur laqueis, vt possit dicere: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Inter medios namque laqueos in hac vita inceditur: qui vtique toties non timentur, quoties sancta aliqua, B & vehementi cogitatione anima a semetipsa abripitur: si tamen eo vsque mente secedat, & auolet, & hunc communem transcendat vsum, & consuetudinem cogitandi. Etenim frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Quid enim formidetur luxuria vbi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, & si non vita, certe vitæ sensu, necesse etiam est, vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis, vt non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, vel obstupescam ad sensum libidinis, ad C æstum auaritiæ, ad iracundiæ & impatientiæ stimulos, ad angores solicitudinum, & molestias curarum. Moriatur anima mea morte iustorum, vt nulla illaqueet iniustitia, nulla oblectet iniquitas. Bona mors quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Bona, qua non corpus cadit, sed anima subleuatur. verum hæc hominum est. Sed anima mea moriatur morte etiam, si dici potest, Angelorum, vt præsentium memoriam excedens, rerum se inferiorum corporearumq. non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat, sitq. ei pura cum illis conuersatio, cum quibus est puritatis similitudo. talis, vt opinor, excessus aut tan- D tum aut maxime contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus viuendo non teneri humanæ virtutis est: corporum vero similitudinibus speculando non inuolui, Angelicæ puritatis est: vtrumque tamen diuini muneris, vtrumque excedere, vtrumque temetipsum transcendere est, sed longe vnum, alterum non longe. Beatus qui dicere potest: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, vt posset quiescere. Transilisti carnis oblectamenta, vt minime iam obedias concupiscentijs eius nec tenearis illecebris: proficiendo separasti te, sed nondum elon- E gasti, nisi & irruentia vndique phātasmata corporearum similitudinum transuolare mentis puritate præualeas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si citra inuenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis. Sed da mihi qui illuc venerit, & incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus bene fecit tibi. Atque hic vere in solitudine locus, & in lumine habitatio. *Et paulo post*: Puto ergo in solitudinē hāc exisse sponsam, ibiq. præ amœnitate loci inter amplexus sponsi suauiter obdormisse, F id est spiritu excessisse, quando prohibitæ sunt adolescentulæ expergefacere illam, quoad ipsa voluerit. At illud qualiter? Non simpliciter neque leui, vt assolet, commonitione prohibitæ sunt, sed omnino noua, & insueta contestatione, per capreas, scilicet ceruosq. camporum. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ, sanctæ animæ exutæ corporibus, simul & qui cum Deo sunt Angeli, nimirum propter acumen visus, & saltus celeritatem. Vtrumque hoc siquidem vtrisque spiritibus conuenire cognoscimus. Nam facile, & penetrant summa, & intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conuersatio euidenter liberos, atque expeditos significat in contemplatione discursus. Quid

Col. 3. a — *Psal. 123. a* — *Prou. 1. b* — *Psal. 54. b* — *Ibidem.* — *Psal. 114. b* — *Can. 3. d*

Digitized by Google

sibi vult igitur adiuratio facta per istos? Profecto ne A inquietæ adolescentulæ audeant leui ex causa euocare dilectam a tam reuerendo collegio, cui absque dubio toties admiscetur, quoties contemplando excedit. Pulchre itaque horum auctoritate terrentur, a quorum societate constat euelli illam, ipsarum importunitate. Ponitur sane in voluntate ipsius, & vacare sibi, & curæ illarum intendere, prout oportere iudicauerit, cum vetatur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Nouit sponsus quanta flagret dilectione erga proximos sponsa: & satis propria charitate solicitari matrem de profectibus filiarum, nec se vllo pacto illis subtracturam seu denegaturam, quantum & quoties opus fuerit: proptereaq. securæ discretionis eius B credendam censuit hanc dispensationem. Hucusque Bernardus.

De tribus generibus contemplationis.
Cap. L.

Scire autem debes contemplationis tria esse genera, duo principalia propter perfectos, tertium additur pro imperfectis. Duorum perfectorum, sunt contemplatio maiestatis Dei, & contemplatio cælestis curiæ. Tertium pro incipientibus, & imperfectis est contemplatio humanitatis Christi, quam in hoc libello tibi describo. Et ideo ab hac tibi incipiendum C est, si vis ascendere ad maiora, alias non tam ascendere quàm reuereri posses. Vide igitur quàm necessaria sit tibi huius libelli doctrina. Numquam enim ad sublimia Dei, mente eleuare te posse confidas, nisi in hac te diligenter, & longo tempore exerceas. Super hac autem materia dicit sic Bernardus: Duo liquet contemplationis genera esse. Vnũ de statu & felicitate, & gloria ciuitatis supernæ, quo vel actu, vel otio ingens illa cælestium ciuium occupata sit multitudo: alterum de regis ipsius maiestate, æternitate, & diuinitate. Illa in maceria, ista in petra. Sed hæc quanto difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit. *Et infra*: Sed quia non ex omni se interim parte D adhuc ad petram perforandam accedere Ecclesia potest, neque enim omnium est qui in Ecclesia sunt sacramenta diuinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei, ideo non solum in foraminibus petræ, sed etiam in cauernis maceriæ habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem qui rimari, & penetrare arcana sapientiæ, & puritate conscientiæ audent, & intelligentiæ acumine possunt, habitant in foraminibus petræ. De reliquo in cauerna maceriæ: vt qui in petra fodere per semetipsos, aut non sufficiunt, aut non præsumunt, in maceria fodiant, contenti vel gloriam sanctorum mente intueri. Si cui nec hoc quidem possibile sit, huic sane propono E Iesum, & hunc crucifixum: vt & ipse absque suo labore habitet in foraminibus petræ, in quibus non laborauit. Iudæi in his laborauerunt, & ipse in labores infidelium introibit, vt fit fidelis. Nec verendum, quòd patiatur repulsam, qui vocatur vt intret. Ingredere, inquit, in petram, absconde te in fossa humo a facie timoris Domini, & a gloria maiestatis eius. Infirmæ adhuc, & inerti animæ fossa ostenditur humus, vbi lateat, donec conualescat, & proficiat: vt possit & ipsa per se cauare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora verbi, animi vtique vigore, & puritate. Et si intelleximus fossam F humum illam, quæ ait, Foderunt manus meas, & pedes meos, non erit ambigendum de sanitate animæ vulneratæ, quæ in ea demorabitur. Quid enim est tam efficax ad curanda conscientiæ vulnera, nec non ad purgandum mentis aciem, quàm Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata & sanata perfecte fuerit, non videbo qualiter illi aptari possit, quòd dicitur: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Quo modo denique faciem suam ostendere audet, vel leuare vocem cui & latere indicitur? Abscondere, inquit, in fossa humo. Quare? quia non est pulchra facie, nec digna vt videatur. Non erit digna videri, quamdiu non erit idonea videre. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, vt reuelata facie speculari gloriam Dei, & ipsa possit: tunc demum quæ videbit fiducialiter iam loquitur voce, & facie placens. Placeat necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim illud posset nisi clara quoque ipsa esset & pura: vtique transformata in eandem, quam conspicit, claritatis imaginem: alioquin ipsa dissimilitudinē resiliret insolito reuerberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri poterit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupiet, consequenter & vocem audire. Hucusque Bernardus. Vides quàm necessaria sit tibi vitæ Christi meditatio: nam vt ex auctoritate patet, nisi in ea depureris, numquam ad sublimia Dei ascendere poteris. Vnde vigilanter, & indesinenter exerceris in ea. Vidisti etiam quomodo tria sunt genera contemplationis, scilicet humanitatis Christi, cælestis curiæ, ac maiestatis diuinæ. Scire autem debes, quod in qualibet harum duo sunt mentis excessus, intellectualis, & affectualis. De quibus sic dicit Bernardus: Cum duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, & alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio etiam & vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam ex cella vinaria reportantur. Hucusque Bernardus, & in alijs, & in isto.

De contemplatione humanitatis Christi.
Cap. LI.

Dicit ergo circa hoc primum: Duo sunt quæ in nobis purganda sunt, scilicet intellectus, & affectus. Intellectus vt nouerit, affectus vt velit. *Et paulo ante*: Intellectus, dico, tunc deprimitur cum multa cogitat, cum non colligit se circa vnam & vnicam meditationem, quæ concipitur de ciuitate illa, cuius participatio eius in idipsum. *Et mox subdit*: Affectiones vero quæ corpore corrupto diuersis passionibus afficiuntur, mitigari numquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas vnum quærat, & tendat ad vnum. *Et infra*: Sed Christus intellectum illuminat, Christus affectum purgat. Venit enim filius Dei, & tot, & tanta mirabilia in mundo operatus est, vt non immerito intellectum nostrum ab omnibus mundanis rebus euocauerit, vt semper cogitemus, & numquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis ad spatiandum intelligentiæ campos dereliquit, & torrens istarum cogitationum profundissimus est. Quis enim cogitare sufficiat, qualiter reum Deus præuenerit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis; & singularis maiestas voluit mori vt viueremus, seruire vt regnaremus, exulare vt repatriaremus, & vsque ad seruilissima opera inclinari, vt constitueret nos super omnia sua. Idem: Vnde nobis in his tenebris veritas? Vnde charitas in hoc sæculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno. Putas erit, qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum. Erit, si conuertamur ad Christum, vt velamen de cordibus auferatur. Idem: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Et ego fratres ab ineunte mea conuersatione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Dei mei. Primum videlicet infantilium illarum necessitatum, deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum

Margin notes: *Bern. Ser. 62. super Can. circa med.* — *Isa. 2. b* — *Psal. 21. d* — *Can. 2. d* — Tria contẽplationis genera. — *Bern. Ser. 49. super Can. circa med.* — *Ber. Ser. 3. de Ascens. Dom. non lõge a prin.* — *Idem Ser. 6. de Ascē. Dom. circa med.* — *Ser. 43. super Cant. circa med.*

Digitized by Google

vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, inſidiarum in colloquendo, poſtremo periculorum in falſis fratribus, conuitiorum, ſputorum colaphorum, ſubſannationum exprobrationum, clauorum, horumq. ſimilium, quæ in ſalutem noſtri generis ſilua euangelica copioſiſſime noſcitur protuliſſe. *Et infra*: Hæc meditari dixi ſapientiam, in his iuſtitiæ mihi perfectionem conſtitui, in his plenitudinem ſcientiæ, in his diuitias ſalutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus ſalutaris amaritudinis, ex his ſurſum ſuauis vnctio conſolationis. Hæc me erigunt in aduerſis, in proſperis reprimunt, & inter læta triſtiaq. vitæ præſentis via regia incedenti, tutum præbent vtrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulſando. Hæc mihi mundi iudicem conciliant, dum tremendum poteſtatibus mitem humilemq. figurant: dum non ſolum placabilem, ſed amicabilem repræſentant eum, qui inacceſſibilis eſt principibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequenter ſicut vos ſcitis: hæc in corde ſemper, ſicut Deus ſcit: hæc ſtylo meo admodum familiaria ſicut apparet: hæc mea ſubtilior interiorq. philoſophia, ſcire Ieſum & hunc crucifixum. Hucuſque Bernardus. Et hæc de contemplatione humanitatis ſufficiant, quia totum hunc librum de ipſa habes. Scire tamen debes, quòd hanc contemplationem non oportet quòd præcedat vita actiua, quia de rebus corporalibus eſt, ſcilicet de actionibus Chriſti ſecundum humanitatem. Vnde tamquam familiarior non tantum perfectioribus, ſed etiam rudibus proponitur intuenda: tum quia in ea ſicut in actiua, & a vitijs purgamur, & virtutibus imbuimur, vnde hæc cum actiua concurrit. Cum igitur dicitur, quòd actiua debet præcedere contemplatiuam: verum eſt in alijs ſublimioribus ſuis generibus, ſcilicet cæleſtis curiæ & maieſtatis Dei, quæ tantum perfectis reſeruantur. Et ideo iſta de humanitate Chriſti rectius & proprius meditatio, quam contemplatio nominari debet. De prædictis autem duabus etiam per auctoritates Bernardi videamus.

De contemplatione caleſtis curia. Cap. LII.

Bern. Ser. 62. ſuper Can. ante med. DIcit ergo de cæleſti curia contemplanda hoc modo: Licebit vnicuique noſtrum in hoc tempore mortalitatis, nunc quidem Patriarchas reuiſere, nunc vero ſalutare prophetas, nunc ſenatui immiſceri Apoſtolorum, nunc Martyrum inſeri choris: ſed & beatarum virtutum ſtatus, & manſiones a minimo Angelo, vſque ad Cherubim & Seraphim, tota mentis alacritate percurrendo luſtrare, prout quemque ſua deuotio feret. Apud quos magis afficietur immittente ſibi ſpiritu prout vult, ſi ſteterit & pulſauerit confeſtim aperietur ei. *Idem Ser. 4. de Aſcē. Dom. parū poſt med.* Idem: Felix cuius meditatio in conſpectu Domini eſt ſemper, qui in corde ſuo delectationes dexteræ Domini vſque in finem, ſedula cogitatione reuoluit. Quid illi graue poterit videri, qui ſemper tractat mente, quòd non ſint condignæ *Rom. 8. d* paſſiones huius temporis ad futuram gloriam? Quid concupiſcere poterit in hoc ſæculo nequam, cuius oculus ſemper videt bona Domini in terra viuentium, & ſemper videt æterna præmia? *Et poſt pauca*: Quis mihi tribuat, vt omnes ſurgentes ſtetis in excelſo & videatis exultationem, quæ ventura eſt nobis a Domino? *Et infra*: Quid enim tam bonum eſt, immo quid aliud bonum videtur, quàm in bonis animam demorari, quandoquidem adhuc corpus non poteſt? *Et mox ſubdit*: Quis enim ex vobis ſecum cogitans futuram illam vitam, ſcilicet lætitiam, iucunditatem, beatitudinem, & gloriam filiorum Dei: quis, inquam, talia, tranquilla ſecum conſcientia, volens, non continuo de plenitudine intimæ ſuauitatis eructat, Domine bo- *Mat. 17. a* num eſt nos hic eſſe? Non ſane in hac ærumnoſa peregrinatione, vbi corpore detinetur, ſed in ſuaui ac ſa-

A lubri illa cogitatione, in qua corde verſatur. Quis *Pſal. 54. a* dabit mihi pennas ſicut columbæ & volabo & requieſcam? *Et poſt pauca.* Obſecro vos fratres mei, non grauentur corda veſtra in curis ſæcularibus: exonerate obſecro corda veſtra graui mole terrenarum cogitationum. *Et infra*: Formate in cordibus veſtris iam non modo Patriarcharum, & Prophetarum tabernacula, ſed omnes domos illius curiæ cæleſtis, & multiplices manſiones ſecundum eum qui circuibat, immolans in tabernaculo Domini hoſtiam vociferationis, & pſalmum illum dicens Domino: Quam dilecta taberna- *Pſal. 83. a* cula tua Domine virtutum, concupiſcit & deficit ani-
B ma mea in atria Domini. Circuite & vos fratres cum pietatis, & deuotionis hoſtia, viſitantes animo ſedes ſupernas, & multas quæ in domo patris ſunt manſiones, humiliter proſternentes corda veſtra ante thronum Dei & agni cum reuerentia ſupplicantes ſingulis ordinibus angelorum; Patriarcharum numerum, cuneos prophetarum, ſenatum Apoſtolorum ſalutantes: conſpicientes coronas martyrum purpureis rutilantes floribus, & redolentes lilijs, choros virginum admirantes atque ad melliſluum noui cantici ſonum, quantum præualet infirmitas cordis erigentes auditum. Hæc recordatus ſum, Propheta loquitur, & effudi in *Pſal. 41. a*
C me animam meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei. Hucuſque Bernardus. Et hæc de cæleſtis patriæ contemplatione ſufficiant.

De contemplatione maieſtatis Dei. Item quattuor ſunt genera contemplationis. Cap. LIII.

Bern. Ser. 41. ſuper Cant. circa med. VEniamus autem ad ſublimiorem, ad quam credo paucos attingere, videlicet ad contemplationem Domini. Reuereamur tamen quæ dicit Bernardus, vt
D ab eo aliqualiter introducti tentemus, ſi quando Dominus dignetur aliquid gratum inde percipere. Dicit ergo loquens de ſodalibus ſponſi, id eſt Angelis dicentibus, Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Aurum diuinitatis eſt fulgor. Aurum ſapientia quæ de ſurſum eſt. Hoc auro fulgentia quædam, quaſi varietatis ſignacula ſpondent ſe figuraturos, hi quibus id miniſterij eſt, superni aurifices, atque internis animi auribus inſerturos. Quod ego non puto eſſe aliud, quàm texere quaſdam ſpirituales ſimilitudines, & in ipſis puriſſima diuinæ ſapientiæ ſenſa, *1. Cor. 13. d* animæ contemplantis conſpectibus importare, vt
E videat ſaltem per ſpeculum in ænigmate, quod nondum facie ad faciem valet vllatenus intueri. Diuina ſunt, & niſi expertis prorſus incognita quæ effamur, quomodo videlicet in hoc mortali corpore fide adhuc habente ſtatum, & necdum propalata perſpicui ſubſtantia luminis interni, pure interdum contemplatio veritatis, partes ſuas agere intra nos, vel ex parte præſumit: ita, vt liceat vſurpare alicui noſtrum, cui hoc datum deſuper fuerit illud Apoſtoli: Nunc cognoſco ex parte. Item: Ex parte cognoſci- *Ibidem.* mus, & ex parte prophetamus. Cum autem diuinius aliquid raptim, & veluti in velocitatem coruſci lu-
F minis interluxerit menti, ſpiritu excedenti, ſiue ad temperamentum nimij ſplendoris, ſiue ad doctrinæ vſum: continuo, neſcio vnde, adſunt imaginatoriæ quædam rerum inferiorum ſimilitudines, infuſis diuinitus ſenſibus accommodatæ, quibus quodammodo adumbratus puriſſimus ille ac ſplendidiſſimus veritatis radius, & ipſi animæ tolerabilior fiat, & quibus communicare illum voluerit capabilior. Exiſtimo tamen ipſas formari in vobis ſanctorum ſuggeſtionibus Angelorum, ſicut econtrario, contrarias & malas ingeri immiſſiones per angelos *Idem Ser. 62. ſuper Cant. ante med.* malos, dubium non eſt. Idem: Felix mens quæ ſibi in hac materia frequenter cauare ſtuduit, ſed quæ in petra felicior. Licet quidem cauare & in petra,

Digitized by Google

in petra, sed ad hoc puriore mentis acie opus est, & vehementiori omnino intentione, etiam & meritis potioribus sanctitatis. Et ad hoc quis idoneus? Nempe ille qui dixit: *Ioan. 1. a* In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Nonne tibi videtur ipsis se verbi penetralibus immersisse, & de abditis pectoris quandam eius intimæ sapientiæ sacrosanctam eruisse medullam? *Et infra*: Sed in petra quanto difficilius cauatur tanto suauius, quod inde eruis, sapit. *Prou. 25. d* Nec verearis illud quod scriptura minatur scrutatoribus maiestatis: tantum affer purum & simplicem oculum, non opprimeris a gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam quæsieris gloriam. B Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria: dum procliuis in istam, ad illam leuare ceruicem non sinitur, nimirum graui cupiditate. Hac excussa secure scrutemur in petra, in qua thesauri absconditi sapientiæ & scientiæ sunt. Sed si adhuc dubitas, audi ipsam petram: *Eccl. 24. c* Qui operantur in me, non peccabunt. *Psal. 54. c* Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Ibi inuenit requiem mansuetus & simplex, vbi dolosus opprimitur, & elatus & cupidus inanis gloriæ. *Et paulo post*: Non opprimitur, qui non scrutator est maiestatis, sed voluntatis. Nam quod maiestati attinet, interdum quidem & in ipsam intendere audet. C sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed si quando per excessum rapi in illam cótingat, digitus Domini est iste, dignanter leuans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta persuadens. *2. Cor. 12. b* Cum ergo Apostolus raptum se commemoret, vt ausum excuset: quisnam alter præsumat mortalium huic se diuinæ maiestatis horrendo scrutinio proprijs intrare conatibus, & importunus contemplator pauenda irrumpere in arcana? Scrutatores proinde maiestatis tamquam irruptores dici reor, non qui rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur a gloria. Ergo formidolosa scrutatio maiestatis: at voluntatis D tam tuta, quam pia. Quid ni tota diligentia scrutando instem sacramento gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suauis gloria, quæ non aliunde, quàm de ipsius suauitatis contemplatione procedit, quam de diuitiarum bonitatis, ac multæ miserationis intuitu. *Ioan. 1. b* Denique vidimus gloriam hanc quasi vnigeniti a patre, totum nempe benignum & vere paternum, quod apparuit gloriæ in hac parte. Non me opprimet gloria ista, totis licet viribus intendentem in se: ego potius imprimar illi. *2. Cor. 3. c* Etenim reuelata facie speculantes, in eandem imaginem transformamur, cum confirmamur. Absit autem vt in gloria maiestatis, E & non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas præsumatur. Gloria mea hæc est, si vmquam de me audiero: *Act. 13. d ex 1. Reg. 13. c* Inueni hominem secundum cor meum. Cor sponsi, cor patris sui. Ipsum quod? *Luc. 6. f* Estote, ait, misericordes, sicut pater vester qui in cælis est, misericors est. Hæc forma quam videre desiderat, cum Ecclesiæ dicit: *Cant. 2. d* Ostende mihi faciem tuam, forma pietatis est & mansuetudinis. Hanc cum omni fiducia leuat ad petram, cui similis est. *Psal. 33. c* Accedite, inquit, ad eum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Quo pacto humilis ab humili confundetur, a pio sancta, a mansueto F modesta? Non plane abhorrebit a puritate petræ pura facies sponsæ, non magis quàm a virtute virtus, a lumine lumen. *Idē in par. & var. sermonibus ser. 4.* Idem: Duæ istæ sorores, duas vitas amatorum paupertatis signant. Quidam cum Martha soliciti Domino Iesu duo pulmenta præparant, scilicet correctionem operis cum salsamento contritionis, & opus pietatis cum condimento deuotionis. Hi vero, qui cum Maria soli Deo vacant, considerantes, quid sit Deus in mundo, quid in hominibus, quid in Angelis, quid in seipso, quid in reprobis: contemplantur quia Deus est mundi rector & gubernator, hominum liberator & adiutor, angelorum sapor & decor, in seipso principium & finis, reproborum terror & horror. In creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in angelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis. Hucusque Bernardus. In hac autem maiestatis contemplatione quattuor modis speculamur, de quibus idem Bernardus sic dicit: *Idem lib. 5. de cons. c. vlt. circa med.* Quattuor sunt contemplationis species. Prima & maxima contemplatio est admiratio maiestatis. Hæc requirit cor purgatum, vt a vitio liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad superna leuet, & interdũ quoque per aliquas morulas stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuẽs iudicia Dei. Quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit mentem intuentis, fugat vitia, fundit virtutes, initiat ad sapientiam, humilitatem seruat. *Et infra*: Tertia contemplatio occupatur, vel potius otiatur circa memoriam bonorum, & ne dimittat ingratum, solicitat memorantem ad amorem benefactoris. Quarta, quæ retro sunt obliuiscens, in sola quiescit expectatione repromissorum: quæ cũ sit meditatio æternitatis (siquidem quæ promittuntur æterna sunt) longanimitatem alit, ac etiam perseuerantiæ dat vigorem. Hucusque Bernardus. Et hæc de contemplatione maiestatis Dei sufficiant ad præsens.

De modo viuendi in actiua vita. Item auctoritas Bernardi bona. Cap. LIIII.

POstquam vidimus de exercitio vtriusque vitæ, scilicet primæ partis actiuæ, & etiam contemplatiuæ, & de generibus ipsius contemplatiuæ: restat videre, quem modum tenere valeamus, vt in ipsam possimus facilius introduci, & eam efficacius adipisci. Scire ergo debes, quòd prima pars actiuæ requirit socialem inter alios conuersationem, sicut contemplatio solitudinem. *Prima pars vitæ actiuæ consistit in sociali conuersatione.* Ideo autem in actiua conuersandum est inter alios, quia melius, & citius quis propositum suum consequetur. Erubescit enim inter alios de vitijs quæ habet, & de virtutibus quas non habet, & ideo in vtrisque se corrigit: quod in solitudine non contingit, quia in ea nec ipse quandoque perpenderet, nec esset qui corrigeret, nec coram quo erubesceret. Propterea proficit in correctionibus & moribus aliorum, cum est in congregatione: conatur enim vitare defectus, de quibus alij corripiuntur & displicent, & adipisci virtutes in quibus alij commendantur, & placent. Sic ergo te facere oportet donec fueris in actiua, vt caute obserues & vites tua, & aliorum vitia secundum modum supra dictum in pluribus locis, maxime in exercitio actiuæ. Considera diligenter, quæ ibi dicta sunt de virtutibus & vitijs, & secundum ea viuere stude. quo modo teipsam examinare & ad virtutes aliorum aspicere debeas, & imitari, & ex inde humiliari, & in timore semper manere, quia tu similes virtutes non habes. Sic ergo docet Bernardus: *Bern. Ser. 54. super Cant. post med.* Non sine causa ab heri, & nudiustertius inuasit me languor animi, & mentis hebetudo insolita quædam inertia spiritus. Currebam bene: sed ecce lapis offensionis in via: impegi & corrui. Superbia inuenta est in me: & Dominus declinauit in ira a seruo suo. Hinc ista sterilitas animæ meæ, & deuotionis inopia, quam patior. Quo modo ita exaruit cor meum, coagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua, nec compungi ad lacrymas queo, tanta est duritia cordis: meditationes solitas non inuenio. Vbi illa inebriatio spiritus? vbi mentis serenitas & pax & gaudium in Spiritu sancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ & gulæ indulgentior, segnior & obtusior ad prædicationem. Heu omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat. *Et post.* Nam alium quidem intueor singularis abstinentiæ, alium vero patientiæ admirandæ, alium autem summæ humilitatis & mansuetudinis,

Digitized by Google

suetudinis, alium multæ misericordiæ & pietatis: illum in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare, & penetrare cælos orationum instantia, aliosq. in alijs præeminere virtutibus. Hos, inquam, considero omnes feruentes, omnes deuotos, omnes in Christo vnanimes, omnes in donis cælestibus, & gratia affluentes tamquam spirituales reuera montes, qui a Domino visitatur, & sponsum in se salientem frequenter recipiunt. Ego autem qui horum in me inuenio nihil, quid me aliud putem, quàm vnum e montibus Gelboe, quem præterit in ira & in indignatione sua ille, ceterorum omnium benignissimus visitator? Filioli hæc cogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, viam sponsi saltibus præparat. *Et infra*: Volo vos non parcere vobis, sed accusare vosmetipsos quoties forte in vobis, vel ad modicum tepere gratiam, virtutem languescere deprehenditis. *Et post*. Hoc facere hominis est, qui curiosus circumspector est sui, & scrutator viarum suarum, ac studiorum, atque in omnibus semper suspectum habet arrogantię vitium, ne surrepat. In veritate didici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, & recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo qui semper est pauidus. Idem: Discito tibi præesse, & vitam ordinare, mores componere, temetipsum iudicare: & te ipsum apud teipsum accusare, sæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat iudicans iustitia, stet rea, & temetipsum accusans conscientia. Nemo te plus diligit, nemò te fidelius iudicabit. Mane præteritæ noctis fac a temetipso exactionem, & venturæ diei tu tibi indicito cautionem. Vesperæ præteritæ diei rationem exige, & superuenientis noctis fac indictionem. Sic districto numquam aliunde lasciuire vacabit. Singulis horis secundum communis instituti canonem sua distribue exercitia: cui spiritualia, spiritualia: cui temporalia, temporalia. In quibus sic exoluat omne debitum spiritus Deo, corpus spiritui: vt si quid fuerit intermissum, si quid neglectum, si quid imperfectum, suo modo, suo loco, suo tempore, non abeat impunitum siue irrecompensatum. Idem: Quantum putas, ego illos admiror, quantum vereor in corde meo, quanto amplector charitatis affectu, qui velut nescientes eos quos secum quotidie vident: vnum forte, aut duos, vel etiam plures, quos in maiori feruore spiritus vident, sibi ex omnibus eligunt, & cum ipsi fortasse meliores sint semper tamen illorum sibi proponunt, & præponunt sancta in Domino studia, & exercitia corporalia, seu etiam spiritualia. *Et infra*: Væ mihi, inquit vnus ex nostris, quia monachum in vigilijs vnum consideraui, in quo triginta virtutes numeraui, quarum vix vnam in me inuenio, & fortasse nullam. Ille tantum habebat, quantum hæc ipsa religiosæ æmulationis humilitas. Hic itaque fructus sit mei sermonis, vt aliorum quisque altiora semper attendat, quia in eo constat plenitudo humilitatis. Nam si forte in re aliqua maior tibi fratre aliquo gratia collata videtur: sed in multis, si bonus æmulator fueris, iudicare te poteris inferiorem. Quid si forte laborare, aut ieiunare plus isto potes, & ille patientia superat, humilitate præcedit, supereminet charitate? quomodo tota die circa illud quod videris habere, insipienti cogitatione versaris? Esto magis solicitus, vt scias quid desit tibi. Hoc enim melius. Hucusque Bernardus. Vides quàm magnum est circumspicere, & examinare seipsum, & etiam alios, vt in suam vtilitatem mores eorum conuertat. In hoc igitur te multũ exerceas, dum fueris in actiua, semper tenendo charitatis humilitatis, & pietatis obsequia. Super omnia vero teneas meditationes vitæ Christi, & orationem: quia in vtrisque miro modo illuminaberis circa vitia & virtutes, & super omnia alia exercitia in eis ad puritatem animi proficies, ad quæ totis viribus te intendere oportet, quia omnes virtutes continet, vt dixi supra de ieiunio Domini. Et si bene auctoritates supra de contemplatione positas intellexisti, tanto quis maiori puritate se munire debet, quanto ad celsiorẽ contemplationem ascendere cupit. Depuratur autem anima in meditationibus vitæ Christi, & maxime passionis ipsius, vt habuisti supra in generalibus contemplationibus ex sermone septuagesimo secundo Bernardi super Cantica. Depuratur etiam in oratione quæ vicina, & proxima est contemplationi, & quod oratio laboriosis sudoribus impetrat, contemplatio amœne quiescendo degustat. Et hæc de modo vitæ actiuæ sufficiant.

Prou. 28. c
Idem Epist. ad fratres de monte Dei, de vi. solit. longe ante med.
Idem Ser. 1. de altitudine, & humil. cordis.

De modo viuendi in vita contemplatiua. Cap. LV.

IN contemplatiua vero aliter, & longe aliter te viuere oportet. Contemplator enim soli Deo vacare debet & manere in solitudine saltem mentis, de qua habuisti supra de ieiunio Domini. Nihil igitur ad eum de aliquibus rebus communibus vel proprijs, nihil ad eũ de proximis quãtum ad obsequia corporalia pro illo tẽpore, sed a ratione, & deuotione, & compassione intendit ad eos. Nihil etiam ad eum de seipso. Omnia breuiter, debet post tergum proijcere, & tamquam insensibilis & mortuus esse, vt soli Deo vacare possit, nisi eum necessitas implicet vel inuitum. Oportet enim, quòd hanc sapientiam discat in otio: vt habuisti supra, in tractatu de contemplationibus ex sermone Bernardi super Cantica quadragesimo. Oportet quod minoretur actu & taceat, exemplo Mariæ, quantumcumque & quotiescumque interpelletur: & ipsius exemplo dimittat Dominum respondere, & facere, vt omnia dignatissime prouidentiæ suæ committat. Super his autem audi Bernardum more suo facunde loquentẽ, Dicit enim sic: Habet Martha dum agit formam bene operantis. Maria vero speciem exprimit contemplantis, dum sedet, dum tacet, dum interpellata non respondet: sed tantum in Dei verbum toto mentis studio intendit, ac solam quam diligit gratiam diuinæ cognitionis, cetera respuens, medullitus haurit: forisq. vt insensibilis redditur, dum intus ad contemplanda Dei sui gaudia felicissime rapitur. *Et paulo post*: Non miremur quempiam laborantem, & bene operantem, si aduersus fratrem vacantem murmurare videamus, quia & hoc in hoc Euangelio legimus Martham fecisse aduersus Mariam. Quod autem Maria murmurauerit aduersus Marthã, eo quod eius actionibus implicari nollet, nusquam omnino reperitur. Neque enim vtrumque agere competenter sufficeret, & curis exterioribus deseruire, & interius sapientiæ desiderijs vacare. De ipsa quippe sapientia scriptum est, & qui minoratur actu, percipiet illam. Propterea Maria sedet, immotaq. manet, nec vult interrumpere silentij quietem, ne iucundam amittat contemplationis dulcedinem, præsertim cum ipsum intus audiat Dominum dicentem: Vacate & videte quàm suauis est Dominus. Idem: Putas in domo in qua Christus suscipitur, vox murmuris audietur? Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria Martha conqueritur. Nam Maria Marthæ æmulari prorsus indignum, prorsus illicitum est: Alioquin vbi legis Mariam causantem, quia soror mea reliquit me solam ministrare? Absit, absit, vt qui Deo vacat, ad tumultuosam aspiret fratrum officialium vitam. Martha semper insufficiens sibi, & minus idonea videtur, alijsq. magis id operis quod administrat, optet imponi. Vide autem prærogatiuam Mariæ, quòd in omni causa habet aduocatum. Indignatur siquidem Pharisæus, conqueritur soror, & etiam discipuli murmurant, vbique Maria tacet & pro ea loquitur Christus. *Et Infra*: Videat ergo Maria quemadmodum vacet, & videat quoniam suauis est Dominus. Videat, inquam, quàm deuota mente, quam tranquillo sedeat

Bern. Ser. 5. de assum. Virgin. parum ante med.
Eccl. 38. c
Psal. 33. b
Idem Ser. 3. de assum. Virgin. non longe post prin.

sedeat animo secus pedes Iesu, prouidens, animo semper in conspectu suo, & verba ex eius ore excipiens, cuius affectus amabilis, & eloquium dulce. Diffusa est enim gratia in labijs eius, & est speciosus forma præ filijs hominum, immo super omnem gloriam Angelorum. Gaude & gratias age Maria, quæ partem optimam elegisti. Beati enim oculi qui vident, quæ tu vides, & aures quæ merentur audire, quæ tu audis. Beata plene quæ venas diuini susurri percipis in silentio, in quo vtique bonum est homini Dominum expectare. Simplex esto non tantum sine dolo, sed etiã absque multiplicitate occupationum, vt tecum sit sermocinatio eius cuius & vox dulcis & facies decora. Vnum caue, ne incipias abundare in sensu tuo, & velis plus sapere quàm oportet: ne forte dum lucem sectaris, impingas in tenebras, illudente tibi dæmonio meridiano. Huc vsque Bernardus. Vidisti quoniam contemplator debet omnia dimittere, occupationes, & exercitia corporalia, quæ occupatio recte opponitur vacationi, & est vnum de maioribus impedimentis, quæ possit habere contemplator. Nam pluribus modis impedit eum: & non solum cum est in occupatione, sed etiam postea. & primo reddendo mentem solicitam, & inquietam circa id quod fecit, vel facere habet, etiam & relinquendo imaginationes & phantasmata, quæ multum impediunt contemplantem.

Psal. 44. 4

A B C

De quattuor impedimentis contemplationis. Cap. LVI.

NVnc vtique videamus, quæ impediunt contemplationem. Sunt autem impedimenta eius quattuor, de quibus sic dicit Bernardus. In hoc arcanum contemplationis, & in hoc sanctuarium Dei, si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vel minime aduocet aut perturbet, vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficilius amouentur irruentia imaginum corporearum phantasmata: poterit quidem hic cum ad nos redierit gloriari, & dicere: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Hucusque Bernardus. Primum igitur impedimentum dicit quod est sensus egens, scilicet corporis. Intantum enim anima ad corpus afficitur, quod ea in aliqua sui parte vel sensu, defectum notabilem patiente contemplari non delectat. Tempore igitur infirmitatis non est locus contemplationis, nisi Dominus faceret de gratia speciali. Simile contingit, cum valida fames, vel sitis, vel frigus imminet, vel aliud corporis impedimentũ. Secundũ impedimentũ, dicit quod est cura pungens, id est solicitudo curarũ, & occupationũ, & hoc satis potest esse clarum per auctoritates supra proximo positas. Idem etiam Bernardus prolixioribus verbis narrans impedimẽta contẽplationis, inter alia dicit, quod sicut puluis iniectus in oculum corporalem impedit visum, sic cura terrenorum actuũ oculum intelligentiæ confundit, atque a cõtemplatione veri luminis excludit. Tertium impedimentũ, dicit quod est culpa mordens, id est, peccatum. Et hoc duobus modis potest contingere. Primo cum peccatum est in anima. Secundo cum fuit, & deletum est per contritionem, & confessionem, sed in memoriam reuocatur: vtrumque enim impedit contemplationẽ, vt in eodem sermone refert sic inter alia dicens, quòd sicut tenebræ impediunt visum corporalem, sic peccatum cum est in anima impedit ipsam, quia tenebrosa est, sed ad contemplandum requiritur puritas, & pulchritudo animæ: sic tunc non est locus contemplationi. Similiter sicut sanguis vel humor concretus fluẽs in oculum, impedit visum, sic peccatum cum redit in memoriam, influit in animam, & impedit visum eius: & propterea cauere debes tempore contemplationis, cogitare super peccatis. Omni quidem tempore nos debemus peccatores reputare, sed signanter non debemus cogitationem nostram reflectere super aliquo,

Bern. Ser. 23. super Can. circa fin.

D E

Idem Ser. 5. de assump. Virg. post med.

vel aliquibus peccatis, tempore quo volumus cõtemplari. Et de hoc idem Bernardus sic dicit: Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui progressu longioris temporis cooperante gratia Dei in aliquid melius, & latius proficere poterunt, quando iam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se soliciti sunt tristem imaginem peccatorũ, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte, & insatiabiliter delectari. Interdum etiam reuelata facie gloriam sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eandem imaginem trãsformantur: & de claritate in claritatem tamquam a Domini spiritu. Hucusque Bernardus. Quartum impedimentum dicit, quod sunt phantasmata corporearum imaginum: & hoc est difficilius alijs supradictis, & propterea commendatur intantum in hoc statu solitudo. Oportet enim contemplantem esse mutum, & surdum, & cæcum: vt videns non videat, audiens non intelligat, nec loqui delectetur, hoc est, vt ita sit abstractus ab his transitorijs, & ita Deo coniunctus, quòd in audiendo, videndo, loquendo, non minuat cursum suum: sed fugiat quantum potest. Et si quando necessitas ad id cogit, non secum reportet imagines, quæ per has fenestras intrant ad animam nostram. Vnde non debet contemplatiuus sicut actiuus obseruare mores aliorum, ne inde phantasmata reportet. Multo ergo magis tu debes a sæcularium collocutione cessare, quantumcumque coniuncti sint, vt inde te pluries monui. Si quando etiam obedientia, vel necessitas, vel obsequium, vel recreatio ad aliquid laborandum, vel operandum te impellit, fideliter facias: sed non sic adhæreas voluntate, vel delectatione, vt inde reportes imagines, ne postea Deo vacans, impediaris. De quo sic ait Bernardus: Aliquid operandum est manibus, quod iniungi solet, non tam quod animum delectando detineat ad horam, quàm quod spiritualibus studijs delectationem conseruet, & nutriat: in quo remittatur ad horam animus, non resoluatur. Vnde se facile mox vt ad seipsum redeundum visum fuerit, expediat absque controuersia inhærentis voluntatis, absque cõtagione contractæ delectationis, vel memoriæ imaginantis. Non enim vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Non spiritualia exercitia propter corporalia, sed corporalia propter spiritualia. Propterea sicut viro creato collatum, vel comparatum est ei adiutorium simile sibi ex ipsa hominis substantia: sic cum in adiutorium spiritualis studij necessaria sint corporalia, non tamen in hoc semper æque conuenire videntur similitudine, & affinitate. Sicut meditari quod scribatur, vel scribere quod legatur. Subdiualia tamen exercitia, sic sæpe etiam spiritum exhauriunt, vt cum grauiori ruralium operum exercitio, fit magna contritio corporis, vsque ad contritionẽ, vel humilitatem cordis. Fatigationis enim suæ pressura exprimunt sæpe vehementioris affectum deuotionis. Seruus tamen bonus, & prudens ad otiũ sæpe cõparat laborem, nec in eum dissoluitur, sed per eum magis in seipsum colligitur, qui semper præ oculis habuit, non tam quod agit, sed quod agendo intendit, omnis consummationis attendens finem. Hucusque Bernardus. Vides quàm vigilanter cauere oportet, ne in manualibus laboribus animum occupes. Noui enim in hoc quantum impedimentum contemplationis incurres propter curam solicitudinum. Et hæc de impedimentis contemplationis dicta sufficiant.

Idem Ser. 57. super Can. circa fin.

Idem Epis. ad fratres de monte Dei de vi. sol. longo ante med.

F

Ex quibus manifeste apparere potest, quàm sit nociua intricata curiositas, quæ totam animam inficit, & facit inquietam, & impuram. Quàm etiam nociua sit cupiditas, & congregatio rerum, & per consequẽs, quàm sit pretiosissima benedicta paupertas, quæ animam expeditam, & puram Deo continue repræsentat. Non autem te moueat, vt supra dixi, quod contemplatiuus proximis non intendit, nam intẽdit Deo, & in eius dilectione actiuum excedit: sed actiuus excedit contemplatiuum in dilectione proximi. De quo

dicit

Digitized by Google

Idem Ser. 60. super Cant. post med. dicit Bernardus: Dico autem per gratiam Dei, quæ in nobis est, & ficus nos habere, & vineas. Ficus quidem, qui suauiores in moribus sunt: vineas vero, qui spiritu feruentiores. Omnis qui se inter nos communiter, socialiterq. habet, & non solum sine querela conuersatur inter fratres, sed etiam cum multa suauitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quidni illum vicem agere ficus conuenientissime dicam? *Et infra*: Iam qui vineæ sunt, seueriores nobis, quam suauiores se exhibent in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripiẽtes, & optantes sibi conuenientissime vocem illam: *Psal. 138. d* Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? *Psal. 63. b* Item: Zelus Domus tuæ comedit me. Et mihi quidem illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei, eminere videntur. Hucusque Bernardus. Vides quoniam contemplatiui ad quos maxime spectat zelare pro Deo, præferuntur actiuis in dilectione Dei. Hoc tamen discrete intellige, quia numquam contemplatiuus proximi charitatem omittit, sed principalius intendit Deo, & secundario proximo, quamuis hoc ipsum determinationem recipiat. Nam rudis, & incipientis contemplantis est omnino, quam strictius potest, soli Deo vacare, & in solitudine mentis, & etiam corporis si potest, manere, vt etiam zelum Dei, & seipsum, & proximum vel zelo Dei negligere videatur, cum ipsa solitudinis natura id requirat, & maxime quando sponsi visitatione, & frequentia iucundatur, alias enim de facili posset eradicari. Cum vero iam perfectus, & sublimatus est per longum contemplationis exercitium, tunc pro Deo fortiter zelat, & pro animæ salute, vt habuisti supra ex sermone Bernardi decimo octauo super Cantica in hoc tractatu, scilicet quomodo contemplatiua præcedit secundam partem actiuæ. Cum vero necessitas imminet, quilibet contemplatiuus quomodocumque incipiens, pro charitate proximi otium intermittit. Vnde idem *Idem Ser. 50. super Cant. circa med.* Bernardus sic dicit: Orantem denique hominem, Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde charitate iubente, abducimur, & auellimur propter eos qui nostra indigent opera, vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, vt operi manuum insudetur? Quoties pro administrãdis terrenis iustissime ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemnijs? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem. Hucusque Bernardus.

Vita contemplatiua præfertur actiuæ. Cap. LVII.

Quia ergo in præcedenti auctoritate Bernardi ex sermone 60. super Cant. habuisti, quòd contemplantes præferuntur actiuis in dilectione Dei: videtur quod contemplatiua præferatur actiuæ. De quo idem *Bern. Ser. 3. de Assump. Virg. ante med.* Bernardus sic dicit: Quid tamen sibi vult fratres quod optimam partem Maria dicitur elegisse? Vbi iam erit quod aduersus eam proferre solemus, si quando forte administrantis Marthæ turbationem inæqualitatem iudicare voluerit? *Eccli. 42. c* Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier? *Ioan. 12. d* vbi erit illud: Si quis mihi ministrauerit honorificabit eum pater meus? & illud: Qui maior est vestrum, erit minister vester? *Mat. 20. d* Postremo, quæ consolatio est laboranti, quasi in eius suggillationem partem sororis attollere? Vnum igitur arbitror e duobus, vt aut de electione Maria laudetur, quòd pars ipsa quantum in nobis est, sit in omnibus eligenda, aut certe vt neutrum defuisse dicatur, nec in partem aliquam præcipitasse sententiam, sed ad obedientiam præceptoris in vtrumlibet sit parata. *1. Reg. 22.* Quis enim sicut Dauid fidelis, egrediens & ingrediens ad imperium regis? *Psal. 56. b* Denique, inquit, Paratum cor meum non semel tantum, sed & secundo, & vacare tibi, & proximis ministrare. Hæc plane pars optima quæ nõ auferetur: A hæc mens optima, quæ non mutabitur, quocumque vocaueris eam. Bonum enim acquirit gradum, qui bene ministrauerit: forte meliorem, qui bene vacauerit Deo: optimum autem qui perfectus est in vtroque. Vnum autẽ dico adhuc si tamẽ id de Martha licet suspicari. Nonne enim quasi otiosam reputasse videtur quam sibi dare petijt adiutricem? Sed carnalis est, & omnino non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, si quis forte vacãtem animam suam de vacatione redarguit. Audiat ergo optimam esse hanc partem, quæ maneat in æternum. Numquid enim non rudis quodammodo videtur anima, quæ diuinæ contemplationis penitus expers, illam intrauerit regionem, vbi hoc vnum B omnium opus, vnum studium, eadem vita? Idem. *Idem Ser. 40. super Cant. ante med.* Duo quędam in intentione, quam faciem animæ diximus, necessario requiruntur, res, & causa, id est quid intendas, & propter quid. Ex his sane duobus, animæ vel decor vel deformitas iudicatur. *Et infra*. Porro intendere in aliud quàm in Deum, tamen propter Deũ non solum Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, vt quæ huiusmodi est, quidquam dixerim, illam habere deforme, nec tamen ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris. Quippe quæ adhuc solicita est, & turbata erga plurima: & non potest terrenorum C actuum vel tenui puluere non respergi. Quem tamen cito facilemq. deterget, vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, & bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Igitur solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc plane est vtramque bipartitæ intentionis faciem habere pulcherrimam, atque id propriũ ac speciale sponsæ cui merito singulari prærogatiua audire conueniat: Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Idem: *Idem epist. ad fratres de monte Dei, de vi. sol. lõge ante med.* Solitudo, & reclusio nomina miseriæ sunt. Cella autem nequaquam debet esse reclusio necessitatis, sed domicilium pacis, ostium clausum, non latebræ, sed secretum. Cum quo enim Deus est, numD quã minus est solus, quàm cum solus est. Tunc enim libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est ad fruendum Deo in se, & se in Deo. Tunc in luce veritatis, in sereno mundi cordis, vltro patet sibi pura conscientia, & libere se infundit affecta de Deo memoria, & vel illuminatur intellectus, & bono suo fruitur affectus, vel libere seipsum defleat humanæ fragilitatis defectus. Propter hoc secundum formam propositi vestri habitantes in cælis, potiusquam in cellis, excluso a vobis toto sæculo, totos vos inclusistis cum Deo. Idem: *Ibidem.* Otium non est vacare Deo, immo negotium negotiorum. Hucusque Bernardus. His auctoritatibus vide- E tur, quòd vita contemplatiua præferatur actiuæ. & etiam alias auctoritates habuisti in hoc tractatu, quæ ad hoc ipsum faciunt, & etiam supra sub capitulo, quomodo Dominus fugit, quando turbæ voluerunt eum facere Regem, ex sermone 32. Bernardi super Cantica. Quæ autem sit maioris meriti, Deus nouit. Crederem tamen, quod qui maiori amore fertur, magis meretur, sed in contemplatiua videtur quis magis affici ad amorem, & valde magnum est speculari Deũ, frui Deo, conuersari cum Deo, & eius cognoscere voluntatem, quæ ad contemplatiuum spectant. Hæc enim est degustatio mercedis patriæ, quamuis imper- F fecte & raro. Et hoc videntur tenere sancti, scilicet quod contemplatiua sit maioris meriti, quàm actiua. Sed quidquid sit, Dominus vult de vtrisque. Et sicut multa in vno corpore membra non eundem actum habent, ita nos multos in Ecclesia multis modis Domino seruire oportet, & non omnibus idem spiritus datur, sed alij datur sermo sapientiæ, &c. Vnusquis- *1. Cor. 12. A* que igitur in ea vocatione, in qua vocatus est, maneat: & qui aptus est contemplationi moretur in ea, qui vero ministerio proximorum exerceat se in ipso. Nam & Dominus sicut hic dixit de Maria, quod optimam partem elegit, ita cum Petro suas oues recommenda- *Ioan. 21. c* uit sub sui amoris examine, tribus ei vicibus hoc impressit. Et hoc sensu potest intelligi quod Bernardus scribit,

Digitized by Google

Idem Ser. 5. de Assump. Virg. vers. fin. scribit, dicens: Suscipiat Martha Dominum in domum, cui nimirum credita dispensatio est domus. Suscipiant & ceteri coadiutores eius singuli, pro qualitate ministerij excipiant Christum, seruiant Christo, ministrent ei in membris suis. Ille in infirmis fratribus, ille in pauperibus, ille in suscipiendis hospitibus, & peregrinis, quibus ita solicitis circa frequens ministerium, videat Maria quantum ad Dominum vacet, & videat, quoniam suauis est Dominus. Hucusque Bernardus. Tu igitur quia status tuus illud exigit, contemplatiuam totis viribus assume, præmissa actiua moris, per quam peruenitur ad ipsam. Et gaude, & gratias age Domino Iesu qui ad hanc te partem vocauit, quã optimam esse dixit.

Ex tribus causis contemplator reducit se ad actiuam. Item de eo quòd fides sine operibus mortua est. Cap. LVIII.

QVamuis autem pluries supra tactum sit, quòd contemplator soli Deo vacare debet, ac cetera omittere: scias generaliter esse verum, sed non semper. Nam tribus ex causis a iucunda contemplatione se ad tempus separat, & se recipit in actiuam. Vna causa est, propter lucrum animarum, vt habuisti supra, quomodo contemplatiua præcedit secundum partem actiuæ ex sermonibus. 18. & 62. Bernardi super Cantica. Dicit etiam idem Bernardus: Surge amica mea, sponsa mea, & veni. Commendat sponsus multam dilectionem suam iterando amoris voces: nam iteratio, affectionis expressio est. Et quod rursum ad laborem vinearum dilectam solicitat, ostendit quàm sit de animarum salute solicitus. Nam vineas, animas esse iam audistis. *Et paulo post:* Sponsam tamen numquam, vt memini in toto hoc opere adhuc nominaui, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquatur. Hucusque Bernardus. Sciẽs ergo sponsa voluntatem sponsi zelantis animarum salutem, exit ad tempus, videlicet cum est necessarium ad ipsam operandam, & postea redit ad ipsam contemplationẽ. Alia causa intermittendæ contemplationis est, ratione officij imminentis. Nam cum prælatus subditorum necessitatibus intendere habet, omittit tunc contemplationem. De quo idem Bernardus, de se ipso loquens ad monachos suos, qui quandoque nimium infestabant eum, sic dicit: Rara satis mihi ad feriandum a superuenientibus conceditur hora. *Et subdit:* Supersedeo, ne magis impatientiæ exemplum videar dare infirmis, pusilli enim Domini sunt in eum credentes, non patiar vt ex me scandalum patiantur. Non vtar hac potestate, magis autem ipsi me vtantur vt libet, tantum vt salui fiant. Parcent mihi, si non pepercerint: & in eo potius requiescam, si non me inquietare timuerint pro necessitatibus suis. Geram eis morem quo ad potero, & in ipsis seruiam Deo meo, quamdiu fuero in charitate non ficta. Non quæram quæ mea sunt, nec quod mihi est vtile iudicabo. Hoc solum deprecor, vt fiat acceptum eis, fructuosumq. ministerium meum, si forte mihi ex hoc inueniam in die mala misericordiam in oculis patris eorum. Idem ad vtramque causam de prædictis, sic ait: Loquor vobis experimentum meum, quod expertus sum. Si quando sane comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non piguit, fateor, curam prætulisse sermonis proprio otio, & quieti. Cum enim, verbi gratia, post sermonem iracundus quispiam reperitur mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimis in fortem: porro mitis, humilis, fortis in sua quispiam gratia excreuisse, & se ipso melior factus esse cognoscitur, sed & qui forte tepebant, & languebant circa spirituale studium torpentes, & dormitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuisse, & euigilasse videntur: & qui deserto fonte sapientiæ foderant sibi propriæ voluntatis cisternas, non valentes aquas continere, proptereaq. ad omne iniunctũ grauati corde arido murmurabant nullum in se habentes deuotionis humorẽ: hi, inquam, cum de rore verbi & pluuia voluntaria, quam segregauit Deus hereditati suæ, refloruisse probantur in opere obedientiæ, facti in omnibus voluntarij, & deuoti. Non est dico vobis vnde subeat mentem, quasi pro intermisso studio iucundæ contemplationis tristitia, cum talibus fuero circumdatus floribus, atque fructibus pietatis, patienter auellor ab infecundæ Rachelis amplexibus, vt de Lia mihi exuberent fructus profectuum vestrorum. Minime prorsus pigebit me intermissæ quietis pro cura sermonis, cum video in vobis germinare semen meum, atque augeri incrementa frugum iustitiæ vestræ. Charitas enim, quæ non quærit quæ sua sunt, id mihi iam dudum facile persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præferre vtilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & quæ sunt alia spiritualis studij lucra, hæc arbitratus sum propter vos detrimenta. Hucusque Bernardus.

[Margin: In quibus liceat, a contemplatione subtrahi. — *Bern. Ser. 61. super Canti. in prin.* — *Idem Ser. 52. super Can. circa fin.* — *Idem Ser. 51. super Cant. ante med.* — *1. Cor. 13. b* — Section letters A–F]

TERTIA causa intermittendæ contemplationis est, quando more suo recedente sponso, non sentit anima solitas consolationes: vadit enim, & redit sponsus pro suo velle prout habuisti in c. 35. quomodo Dominus fugit quando turbæ, &c. Cum igitur recedit, anima languet ex desiderio eius, & toto conatu suo reuocat eum, dicens cum sponsa in canticis: Reuertere dilecte mi. Si nec tunc redit, inuocat sodales sponsi id est, Angelos in auxilium suum, & dicit: Adiuro vos filiæ Hierusalem, vt si videritis dilectum meum, nuncietis ei, quia amore langueo. Si vero nec sic redire dignatur, anima sciens voluntatem sponsi, reducit se in actiuam, vt vel sic fructificet sponso. Non enim decet contemplatorem esse desidiosum. Dicit igitur tunc sponsa: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. De hoc sic ait Bernardus: Fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue, vt opinor, tibi videbitur, si aduertas quomodo instar floris necessario præcedentis fructum bonumq. opus, fide oporteat præueniri. Alioquin sine fide impossibile est placere Deo, Paulo attestante, magis autẽ æque ipso docente: Omne quod non est ex fide, etiam peccatũ est. Itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonũ: sed & fides sine operibus mortua est, sicut inutiliter quoque flos apparet, vbi non sequitur fructus. Igitur ex bonis operibus fides non ficta radicabitur, recipiet consolationem mens assueta quieti, quotiens sibi lux, vt assolet, contemplationis subtrahitur. Quis enim non dico continue sed vel diu dum in hoc corpore manet, lumine contemplationis fruitur? At quoties, vt dixi, corruit a contemplatiua, toties in actiuã se recipit. Inde nimirum tamquam e vicino familiarius reditura in idipsum, quoniam sunt inuicem contubernales hæ duæ, & cohabitant pariter. Est quippe soror Mariæ Martha. Neque enim, & si a contemplationis lumine cadit, patitur tamen vllatenus se incidere tenebras peccati, seu ignauiam otij. Sane in luce bonæ operationis se retinens, vt scias etiam opera lucem esse. Luceat lux vestra, inquit, coram hominibus, quod non dubium de operibus fuisse dictum, quæ homines poterant intueri. Hucusque Bernardus. Hæ sunt igitur tres causæ, propter quas contemplator a iucunda contemplatione recedit, & se recipit in actiuam, quamuis inuitus in hac vltima ex dispẽsatione tamen diuina, & in qualibet earum aduertere potuisti ex auctoritatibus Bernardi, quod ad tempus hoc facit, & redit ad contemplationem. Vnde hæc ipsa sunt in argumentum, quod contemplatiua præfertur actiuæ.

[Margin: *Cant. 2. d* — *Cant. 5.* — *Cant. 2.* — *Ber. in ser. eod. 51. sup. Cant. non lõge a prin.* — *Heb. 11. b* — *Rom. 14. d* — *Iac. 2. b* — *Matt. 5. b*]

Eia, Deo gratias: expediti sumus de tractatu contemplationis: copiosa materia est, & vtilis valde, in qua non solum de ipsa contemplatione, sed de multis alijs, & quasi de toto studio spiritualis exercitij poteris edoceri. Igitur eam attente diligere, & diligenter opera

Digitized by Google

ter opere adimplere coneris: nec tamen credas me tibi omnia in prædicto tractatu retulisse, quæ Bernardus inde tractat, sed sufficiant tibi quæ dicta sunt. &c.

Quomodo Dominus dixit Iudæis, quòd Ecclesia deuolueretur ad gentiles, sub similitudine cultorum vineæ: qui filium domini sui occiderunt.
Cap. LIX.

DOMINVS ac Redemptor noster zelans animarum salutem, pro quibus venerat positurus & suam, omnibus modis nitebatur eas ad se attrahere, & de inimicorum faucibus extirpare. Vnde quandoque B vtebatur sermonibus blandis, & humilibus: quandoque increpatorijs, & duris: quandoque exemplis, & similitudinibus: quandoque signis, & virtutibus: quandoque minis, & terroribus, & variabat modos, & remedia salutis prout expedire videbat, pro loco, & tempore, ac personarum audientium varietate. In hoc autem loco fuit vsus contra principes & pharisæos verbis duris, & exemplo terribili, & adeo iusto & vero: quòd ipsi ijdem contra se tulerunt sententiam. Proponit enim eis parabolam de cultoribus vineæ, qui *Mat. 21. d* nuncios Domini venientes pro fructibus occiderunt, & etiam filium eius. Quærens autem qua pœna digni C essent puniri ab illo domino? responderunt: Malos male perdet & vineam suam locabit alijs agricolis. Iesus hoc approbans, intulit sic: Auferetur a vobis regnum Dei, id est, Ecclesia, & dabitur genti facienti fructum eius, id est, gentilibus, ex quibus sumus nos, & vniuersalis Ecclesia. Interposuit etiam exemplum de lapide angulari, qui significabat ipsum, & debebat Iudæos confringere. Et tunc illi intelligentes quod de ipsis parabola esset, non correcti sed magis irati sunt: quia eos excæcauerat eorum malitia. Tunc autem conspice ipsum in prædictis, humiliter quidem sedentem inter illos pharisæos, sed cum auctoritate loquentem, D & cum potestate, & vigore virtutis enunciantem eis casum proprium.

Quomodo voluerunt Iesum capere in sermone.
Cap. LX.

SICVT multis modis Dominus Iesus nitebatur operari Iudæorum salutem, ita econtrario illi omnibus quibus poterant modis, conabantur ad eius detractionem, & interitum. Cogitauerunt igitur eum decipere, sed defecerunt scrutantes scrutinio. Miserunt autem ex deliberato consilio discipulos suos, cum fa- E miliaribus Herodis regis, vt quærerent, si liceat dare *Matt. 22. b* censum Cæsari, an non? Cogitabant enim, quod ex hoc eum redderent exosum, vel Cæsari, vel turbæ Iudæorum, quasi non posset nisi contra se respondere. At ipse scrutator cordium cognoscens eorum malitiã, respondit, quòd quæ ad Deum pertinebant Deo, & quæ ad Cæsarem, Cæsari redderentur: vocans eos hypocritas, qui verbis blandis animo fallaci loquebantur. Illi ergo sua intentione fraudati, cum verecundia *Peccatum est, defraudare principes in pedagijs.* recesserunt. Conspice igitur attente ipsum, vt supra in generali traditione habuisti: & etiam considera hic, F quòd non vult Dominus, qòud prælati, & domini tẽporales in suo debito defraudentur. Vnde peccatum est, & inhibitum non soluere pedagia, & gabellas, & decimas, & datiua alia, quæ per temporales dominos debite, & æqualiter ordinantur.

De cæco illuminato in Hierico, & multis alijs.
Cap. LXI.

BENIGNISSIMVS Dominus, qui ex nimia charitate de sinu patris, pro nostra salute descendit, sciens, quòd tempus suæ passionis instabat, ad eandem versus Hierusalem se pro ipsa suscipienda parauit: quam & diuinitas tunc prædixit, sed non intelle- A xerunt eum. Cum igitur appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedens iuxta viam & mendicans, cum in- *Luc. 18. f* telligeret a turbis, eum inde transire, fortiter cœpit clamare misericordiam: & licet increparetur a turba, non verecundabatur, nec tacebat. Ad cuius fidem & feruorem Dominus Iesus respiciens, fecit eum ad se adduci, & dixit: Quid vis vt faciam tibi? O dulcissimum verbum, Quid vis vt faciam tibi? Et cæcus ad eũ: Domine vt videam. Et pius Dominus concessit, dicens: Respice. Et sic eum illuminauit. Conspice ergo Dominum Iesum, & curialitatem eius diligenter. Et considera hic de virtute fidei, & orationis, & quòd B orationis importunitas non displicet Deo, immo placet. simile habuisti supra de Chananæa. Et ipse docet in hoc eodem, quòd oportet semper orare, & non deficere: dans exemplum de iudice, a quo vidua ex im- *Ibidem A.* portunitate impetrauit, quod petebat. Alibi etiam dat exemplum de eo, qui de nocte commodauit panes ex *Luc. 11. A* importunitate petentis. Et sic perseuerantibus in petitione, facit Dominus quidquid iuste, ac debite petunt a Deo, vt dicat singulis: Quid vis vt faciam tibi? & facit. Immo plus etiam sæpe facit, quàm petatur, & quàm audeat homo petere, vt habes, exemplum in Zachæo, de quo infra proximo dicemus. Igitur pro *Luc. 19.* constanti habeas, quod quidquid fideliter, & perseueranter petieris a Domino, obtinebis. Nec verecundari debes, sicut nec ille cæcus, nec Chananæa, nec Zachæus verecundati fuerunt petere gratias, & eas obtinuerunt. Sic nec nos verecundari debemus seruire Deo, & peccatum deponere, & gratias nobis necessarias postulare. Habere namque pudorem, & verecundiam, pertinet quandoque ad magnam virtutem, & quandoque ad magnum vitium. De quo sic dicit Bernardus: Est pudor adducens peccatum, & pudor ad- *Ber. In lib. de laude noua militia siue ad milites templi c. 12.* ducens gloriam. Bonus pudor est, quo peccasse, aut certe peccare confunderis. Et licet omnis humanus arbiter forte absit, diuinum tamen tanto verecundius reuereris aspectum, quanto verius cogitas illum, plus quàm hominem purum esse, tantoq; eum grauius offendi a peccatore, quanto constat longius esse peccatum ab illo. Huiusmodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum peccatum omnino non admittit, aut certe admissum & pœnitendo punit, & confitendo expellit: si tamen gloria nostra hæc est, *2. Cor. 1. A* testimonium conscientiæ nostræ. Quòd si quisquam confiteri confunditur, & inde compungitur, talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit: quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus constrictor labiorum omnino non permittit exire. Idem: *Idem epist. 185. ad Eustach.* O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara honoris & honestatis. *Et mox*: Ita ne verecundum est homini vinci a Deo, & probro ducitur humiliari sub potenti manu Dei altissimi? *Et post*: Summum *1. Pet. 5.* victoriæ genus, diuinæ cedere maiestati: & auctoritati matris Ecclesiæ non reluctari, summus honor & gloria. O peruersitas, non pudet inquinari, & ablui pedes pudet? Est pudor, iuxta Sapientem, adducens gloriam, si vel peccare pudeat vel peccasse, & *Eccli. 4. d* ita vel certa gloria non carebit, reducente nimirum pudore, quam culpa fugauerat. Idem: Nescio an quidquam gratius verecundia aduerti in moribus hominum queat. *Et subdit*: Quæ est certe omnium ornatus *Idem Ser. 86. super Cant. ante med.* ætatum, sed teneræ gratia verecundiæ in teneriori amplius, & pulchrius enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? Quàm pulchra hæc, & quàm splendida gemma morum in vultu, & vita adolescentis. Quàm vera, & minime dubia, bonæ spei nuncia, bonæ indolis index. Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus actusq; leues coerceat, & comprimat insolentes. Quid itaque turpiloquij, & omnis deinceps turpitudinis verba, fugitans? Verecundia soror continentiæ est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis,

Digitized by Google

plicitatis, & ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est A pudicæ mentis, iugiter lucens: vt nil in ea turpe, vel indecorum residere attentet, quod nó illa illico prodat. Illa malorũ impugnatrix, & propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria cóscientiæ est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus & insigne totius honestatis. Rubor ipse genarum, quem forte inuexerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso afferre vultui solet? Vsque adeo germen animi bonum verecundia est, vt & qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur. *Subdit:* opera nimirum tenebrarum, & digna latebris occultantes. *Et infra:* Quid tam amicum verecundo animo quàm B secretum? Denique orare volentes, iubemur intrare cubiculum, vtique secreti gratia. Illud quidem ad cautelam, ne palam orantibus nobis, laus humana, orationis furetur fructum, frustretur affectum. Sed quid tam proprium verecundiæ, quàm proprias vitare laudes, & vitare iactantiã? *Et paulo post:* Quid tã indecorũ, maxime adolescenti, quàm ostẽtatio sanctitatis? *Et post:* Bona commendatio secuturæ orationis, si præmittas verecundiam. Hucusque Bernardus. Quæ autem in huius cæci consideratione veniunt, potes considerare de duobus alijs cæcis tunc a Domino illluminatis, scilicet quando exiuit de Hierico. Iste enim fuit C ante ingressum illuminatus. De illis autem dicitur in Matthæo & Marco, vbi ponitur nomen vnius. Nam eodem modo, vt isti clamauerunt, & responsum, & lumen a Domino receperunt.

Mat. 20. d & Mar. 10.

Qualiter Dominus intrauit domum Zachæi. Cap. LXII.

Luc. 19.

CVM Dominus Iesus ingrediens ciuitatem Hierico ambularet per eam: Zachæus princeps publicanorum hoc audiens, & desiderans vehementer eũ videre, nec valens propter multitudinem turbæ, quia D statura pusillus erat, ascendit in arborem Sycomorum, vt vel sic eum videre posset. Iesus autem cognoscens, & acceptans fidem, & desiderium eius, dixit; Zachæe festina descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Tunc ille descendit, & eum cum magno gaudio, & reuerentia suscepit, ac ei conuiuium magnum præparauit. Vidisti curialitatem Domini Iesu. Plus dedit Zachæo, quam ipse desiderasset: dedit ei ipsum, quod ille ausus petere non fuisset. Hic igitur habes de virtute orationis. Nam desiderium maxima vox est, & magna oratio est. Et ideo dicit Propheta: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Et Moysi dixit Dominus: Quid clamas ad me? cum ipse ore tunc taceret, sed corde loqueretur. Conspice ergo eũ sedentẽ, comedentẽ cum illis peccatoribus: posuit se in medio mensæ cum Zachæo, & aliquem ex illis honorans, posuit in capite, familiariter & domestice conuersabatur, vt eos ad se attraheret. Conspice etiam discipulos libenter cum eisdem peccatoribus conuersantes, colloquentes cum eis, & eos ad bona opera confortantes. Sciebant enim hanc esse voluntatem magistri sui, & salutem eorum cupiebant.

Psal. 9. d

Exod. 14. d

De cæco a natiuitate illuminato. Cap. LXIII.

Ioan. 9.

CVM iret Dominus Iesus Hierusalem, vidit cæcum a natiuitate, cuius nomen dicitur fuisse Cælidonius. & inclinans se humilis Dominus, fecit lutum de sputo, & liniuit oculos eius, mittens eum ad natatoriã Siloe, vt lauaret. Iuit ille cæcus, & oculos lauit, & lumen recepit. Quod miraculum fuit, solemniter examinatum ab illis maleuolis, & cessit in confusionẽ ipsorum. Vide historiam Euangelij, quia satis plana, & pulchra est. In prædictis autem conspice Dominum Iesum iuxta generalem traditionem tibi datam, & considera quàm magna fuit huius cæci gratitudo, quia ita viriliter, & constanter defendit partem Domini Iesu ante ipsos principes, & maiores Iudæorum, & nec in vno verbo pepercit eis, cum tamen adhuc non vidisset Dominum Iesum. Multum commendabilis est virtus gratitudinis, & Deo accepta, & detestabile vitium ingratitudinis. De qua materia sic dicit Bernardus: Disce ad singula dona gratias agere. Diligenter, inquit, considera quæ tibi apponuntur: vt nulla videlicet Dei dona a debita gratiarum actione frustrentur: non grandia, non mediocria, non pusilla. Denique iubemur colligere fragmenta ne pereant, id est nec minima beneficia obliuisci. Numquid non perit, quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, bonorum perditio. Ingratitudo est ventus vrens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Hucusque Bernardus.

Bern. Ser. 51. super Can. parũ post med.

Ingratitudo quid.

Quomodo Dominus fugit de templo, & abscondit se, quando Iudæi voluerunt eum lapidare. Cap. LXIIII.

ECCE modo incipiunt mysteria passionis Domini. Vnde raro amodo auctoritates adducam, vt circa passionem, & eius præambula possim commodius immorari. Dum ergo quadam vice Dominus Iesus prædicaret in templo, & diceret inter alia: Siquis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. Et illis respondentibus: Ergo tu es maior patre nostro Abraam, qui mortuus est. Dixit Dominus Iesus: Antequam Abraam fieret, ego sum. Ex quo verbo sumentes occasionem, quasi impossibile, vel mendacium loqueretur, tulerunt lapides, vt lapidarent eum. Ipse vero abscondit se, & exiuit de templo. Nondum enim venerat hora passionis suæ. Conspice ergo bene hic eum cum dolore vehementi, quomodo Dominus omnium sic vilipendebatur ab illis nequissimis seruis, & quomodo volens eorum furori cedere, abscondit se in aliquo loco templi, post aliquam columnam, vel inter aliquas personas. Intuere ipsum, & discipulos mæste & inclinato capite tamquam imbecilles, & debiles recedentes.

Ioan. 8. g

Quomodo alia vice voluerint lapidare Iesum. Cap. LXV.

CVM quadam alia vice in festo Encæniorum, id est in festo dedicationis templi, Dominus Iesus esset in porticu Salomonis, circumdederunt eum lupi illi E rapaces cum furore maximo, stridentes dentibus, & dicentes: Vsquequo tollis animas nostras? Si tu es Christus, dic nobis palam? At mitissimus agnus humiliter respondit eis, dicens: Loquor vobis & non creditis mihi. Opera quæ ego facio nomine patris mei, testimonium perhibent de me. Conspice ipsum nunc bene pro Deo, & totum negotium. Ipse quidem eis humiliter loquebatur, illi vero cum furore caninis latratibus perstrepebant in eũ, ex omni parte sicut eum circumdabant: tandem non potuerunt occultare venenum cordis. Acceperunt igitur lapides, vt iacerent in eum. Sed Dominus Iesus nihilominus blando ser- F mone locutus est eis, dicens: Multa bona opera ostendi vobis, propter quod eorum opus vultis me lapidare? Et illi inter alia, quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Vide mirabilem insaniam. Ipsi volebant eum scire Christum, & quia verbis, & operibus hoc comprobat, volebant eum lapidare. Nec aliquam excusationem habere possunt quin potuerunt, & debuerunt credere Dominum Iesum fuisse filium Dei. Quia vero necdum venerat hora eius, exiuit de manibus eorum, & recessit trans Iordanem ad locum vbi Ioannes baptizauerat, qui distat a Hierusalem per decem & octo miliaria, & ibi stabat cum discipulis suis. Conspice ergo tam eum, quàm discipulos contristatos recedere, & eis compatere toto posse.

Ioan. 10. d

De

Digitized by Google

De resuscitatione Lazari. *Cap.* *LXVI.*

PRæsens miraculum valde celebre, multumq. solemne cum deuotione meditandi occurrit: & ideo sic te attentam exhibeas, ac si præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerseris, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languente igitur Lazaro, sorores eius prædictæ, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem recesserat, scilicet trans Iorda- B nem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, infirmatur. Et amplius non dixerunt, vel quia hoc sufficiebat amanti, & bene intelligenti: vel quia timebant ipsum ad se vocare, cum scirent, maiores Iudæorum insidiari eidem, & cupere mortem eius. Dominus autem Iesus audito nuncio siluit per duos dies, & post dixit discipulis inter alia: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, quia non eram ibi. Vide mirabilem bonitatem, & dilectionem Domini, ac solertiam circa discipulos suos. Indigebant adhuc maiori robore & virtute, vnde ipse libenter operabatur eorum profectum. Redierunt igitur, & venerunt prope Bethaniam. Martha vero cum sciuit, exiuit ei obuiam, & procidens ad pedes eius dixit: Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Dominus vero respondit, quod surgeret, & de resurrectione adinuicem tractauerunt. Postea vero mittit eam pro Maria: hanc enim Dominus singularissime diligebat. Ipsa vero vt sciuit, festina surrexit, & venit ad eum, & procidens similia verba Martha dicebat. Dominus autem Iesus vidēs dilectam suam afflictam, lacrymosam, & desolatam de fratre suo, non potuit etiam ipse lacrymas continere. Vnde tunc lacrymatus est Iesus. Conspice nunc bene ipsum & illas, & etiam discipulos. An non credis, quòd & ipsi fuerunt lacrymati? Post aliquam morulam sic plorantibus cunctis, dixit Dominus Iesus: Vbi posuistis eum? Ipse enim hoc sciebat, sed more humano locutus est. Tunc illæ dixerunt: Domine veni, & vide. Et ducebant eum ad sepulchrum. Vadit igitur Dominus Iesus medius inter duas sorores, consolans, & confortans eas. Ipsæ vero tunc de sua præsentia consolabantur, quòd quasi omnis doloris, & omnis rei oblitæ in eum solummodo intendebant. Cumq. sic intercederent tres simul per viam, dicebat Magdalena: Domine qualiter fuit vobis, ex quo recessistis a nobis, dolor vehemens fuit mihi de vestro recessu, & nunc cum vos redisse audiui, magnum gaudium habui, sed nihilo minus timui, & multum timeo. Scitis enim, quanta machinantur aduersum vos principes, & maiores nostri, & propterea non fuimus ausæ mittere, vt veniretis. Gaudeo quod venistis, sed rogo vos pro Deo, vt caueatis vobis ab illorum insidijs. Dominus autem respondebat: Non timeatis, quia pater super his prouidebit. Et sic colloquendo ad inuicem, venerunt ad monumentum. Tunc iussit Dominus Iesus eleuari ex eo lapidem superpositum sed contendebat Martha, dicens: Domine fœtet, quatriduanus enim est. O Deus vide mirabilem amorem istarum sororum erga Dominum Iesum: nolebant enim quòd fœtor tangeret nares eius. Nihilominus tamen immo multo magis Dominus fecit lapidem eleuari. Quo facto, ipse Dominus Iesus eleuatis oculis in cælum, dixit: Gratias tibi ago pater, quoniam audisti me, ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter istos dico, vt sciant, quia tu me misisti. Aspice nunc bene ipsum sic orantem, & considera zelum eius ad animarum salutem. Deinde clamauit voce magna, dicens: Lazare veni foras. Et statim reuixit, & prosilijt foras, ligatus tamen sicut fuerat sepultus. Discipuli vero ad Domini præceptum soluerunt eum. Qui solutus, & etiam prædictæ sorores genuflectentes, gratias egerunt Domino Iesu de tanto beneficio, & duxerunt eum ad domum suam. Stupuerunt autem, qui ibi fuerant, & hæc viderant: & diuulgatum fuit miraculum, adeo vt multitudo magna a Hierusalem, & alijs partibus venirent ad videndum Lazarum. Et principes Iudæorum se confusos reputantes, de ipso occidendo cogitauerunt.

Ioan. 11. a — *Ibidem. c* — *Ibidem.* — *Ibidem.*

De maledictione ficus. *Cap.* *LXVII.*

QVamuis secundum fidem historiæ maledictio ficus, & præsentatio adulteræ in templo, credantur fuisse post aduentum Domini Iesu in Hierusalem super asello, quia tamen videtur aptius nil post ipsum aduentum meditari, nisi de sua cena & passione, & earum circumstantijs, ideo cogitaui ista duo hic ponere. Cum igitur Dominus Iesus vadens versus Hierusalem esuriret, vidit ficum ornatam, & pulchram de folijs. Et appropinquans, & C non inueniens ficus, maledixit ei. Et statim aruit, ita vt mirarentur discipuli. Conspice igitur eum, & discipulos in prædictis, iuxta formam generalem supra traditam tibi. Conspice etiam quia mystice hoc factum est a Domino, cum sciret non esse tempus ficuum. Per talem igitur arborem virentem folijs, intelligi possunt verbosi, & loquaces sine operibus, necnon etiam hypocritæ, ac simulati qui exteriorem apparentiam habentes, interius vacui sunt, & infructuosi.

Mat. 21. b — *Mar. 11. d*

De muliere in adulterio apprehensa.
Cap. *LXVIII.*

D VIgilabant in malitijs suis pessimi principes & pharisæi contra Dominum Iesum, & solicite pertractabant, quo modo eum per astutias & fallacias vincerent, & odibilem populo redderent: sed retorquebantur in eos sagittæ eorum. Cum igitur quædam mulier fuisset in adulterio deprehensa, & secundum legem deberet lapidari: adduxerunt eam ad ipsum in templo, quærentes, quid de ipsa faciendum esset: quasi volentes ei ponere perplexitatem, vt si legem seruandam diceret, notaretur de crudelitate, & immisericordia: si non seruandam, notaretur de iniustitia. Sapiens autem Dominus eorum retia E cognoscens, & declinare sciens, inclinauit se humiliter, & digito scribebat in terra. & dicit Glossa: quòd scribebat peccata eorum. Erat igitur illa scriptura tantæ virtutis, quòd quilibet eorum cognoscebat in ea peccata sua. Dominus autem erigens se, dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinauit curialis Dominus, etiam pro æmulis & aduersarijs suis ne verecundarentur. At illi discesserunt omnes, & euanuerunt eorum astutiæ. Mulierem autem monitam ne amplius peccaret, Dominus Iesus licentia- F uit. Conspice igitur bene ipsum in omnibus prædictis factis & verbis.

Ioan. 8. a — *Glos. super Ioan. 8.*

De conspiratione Iudæorum contra Iesum.
Et de fuga eius in ciuitatem Effrem.
Cap. *LXIX.*

APpropinquante tempore, quo Dominus IESVS disposuerat nostram redemptionem per effusionem proprij sanguinis operari, armauit diabolus satellites suos, & acuit corda eorum contra ipsum Dominum vsque ad occasionem ipsius, & ex bonis operibus Domini, maxime autem propter suscitationem Lazari, magis ac magis accendebantur, tamquam magis

magis inuidia tabescentes. Non valentes igitur suum furorem protelare, collegerunt pontifices & pharisæi concilium, in quo Caipha prophetante, deliberauerunt ipsum agnum innocentissimum occidere. O prauum concilium. O pessimi duces populi, & consiliarij nequissimi. Quid agitis miseri? Quis vos furor exagitat tantus? Quæ ordinatio est hæc? Quæ causa occisionis Domini Dei vestri? Nonne ipse in medio vestrum est, quem tamen nescitis, & intelligit omnia verba vestra, & scrutatur renes, & corda? Sed sic fieri oportet vt desiderastis, in manibus vestris tradidit eum pater suus, per vos occidetur, sed non pro vobis. Ipse quidem morietur, & resurget, vt saluet populum suum, & vos peribitis. Diuulgatum fuit istud concilium, sed sapiens Dominus volens dare locum iræ, & etiam quia nondum erant omnia completa, abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem Effrem: & sic fugit humilis Dominus ante faciem nequissimorum seruorum. Conspice ergo prædictos nefarios in suo concilio pessimo æstuantes. Conspice etiam Dominum IESVM, similiter & discipulos recedentes tamquam imbecilles, & pauperes. Quid tu putas Magdalenam dixisse? Sed & qualis animi mater Domini IESV erat, cum sic eum recedere videret, & audiret causam, quia volebant eum occidere? Potes hic meditari Dominam, & sorores eius tunc remansisse cum Magdalena, & Dominum IESVM eas omnes consolatas fuisse de cita sua reuersione.

Ioan. 11. f

Quo modo Dominus Iesus rediit in Bethaniam, vbi Maria Magdalena vnxit pedes eius. Cap. LXX.

SIcut in superioribus ad instructionem nostram Dominus Iesus fugiendo vsus est prudentia, ostendens quòd pro loco, & tempore furorem persequentium caute declinare debemus: ita nunc vtitur fortitudine, quia debito tempore imminente, sponte redit, vt se offerat passioni, & se in manus ipsorum persequentium tradat: sicut alias fuit vsus temperantia cum fugit honorem, quando turbæ voluerunt eum facere regem. Et econtrario vsus est iustitia, cum voluit, tamquam rex honorari, quando populus cum ramis arborum occurrit eidem, satis modeste tamen ipsum honorem voluit, & ideo asellum ascendit, vt hic refert Bernardus. Istis igitur quattuor virtutibus, scilicet prudentia, fortitudine, temperantia, & iustitia vsus est Dominus virtutum propter nostram instructionem. Dicuntur autem Cardinales esse ac principales, quia ab eis omnes aliæ virtutes morales descendunt. Non igitur æstimandus est fuisse varius, vel inconstans, sicut nec aliquis alius qui secundum diuersos casus in diuersis virtutibus se exercet. Redit igitur Dominus Iesus die sabbati ante diem palmarum in Bethaniam, quæ est prope Hierusalem, quasi ad duo miliaria: & ibi fecerunt ei cenam in domo Simonis leprosi, sed & ibi fuerunt Lazarus, Martha, & Maria. Erant enim forte consanguinei, vel multum domestici eiusdem Simonis. Tunc autem Maria fudit super caput eius libram vnguenti pretiosi, & ex eo vnxit ei caput, & pedes. Et quod alia vice fecit in eadem domo ex contritione, nunc faciebat ex deuotione. Diligebat enim eum super omnia, & de obsequendo eidem satiari non poterat. Sed murmurauit de hoc proditor Iudas. Pro qua Dominus respondit, & eam debito more defendit. Nihilominus tamen proditor indignatus remansit, & inde proditionis occasionem assumpsit, & die mercurij sequenti Dominum Iesum pro triginta argenteis vendidit. Conspice igitur eum cenantem cum illis suis amicis, & conuersantem cum eis, illis paucis diebus, scilicet vsque ad passionem suam. Sed amplius in domo Lazari, domus namque ipsius, & sororis eius erat suum refugium generale. Ibi comedebat de die, &

Bern. ser. 2. in ramis palm.

Mar. 11. a

Ioan. 12. a

A dormiebat de nocte cum discipulis suis. Ibi etiam mater eius Domina nostra cum sororibus quiescebat, & multum honorabant eam omnes, & maxime Magdalena semper sociando eam, nec ab ea vllatenus discedendo. Conspice ergo ipsam Dominam, quæ stat timore perterrita de dilectissimo filio suo; nec se ab illo vllo tempore separabat. Et cum Dominus defendens Magdalenam a murmure proditoris dixit: Mittens hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit: an non credis, quod huius verbi gladius matris animam pertransierit? Quid enim de morte sua poterat expressius dicere? B Similiter & omnes alij stabant perterriti, & anxijs cogitationibus pleni, colloquentes ad inuicem vnus cum altero hinc inde, more illorum qui habent dura, & aduersa tractare, & maxime timebant quando ibat in Hierusalem, quod faciebat quodlibet die. Multa enim ab ista die sabbati vsque ad diem cenæ locutus est Iudæis, & operatus est palam in Hierusalem, de quibus non intendo referre nisi de aduentu super asello, ne meditatio ipsius impediatur. Sumus enim in ianuis passionis. Vide, totum tuum recollige spiritum, ne ad alia sis distracta: vt tam ad hæc mysteria quæ præcedunt, quàm ad ipsam C passionem mente vacua curis, & valde peruigil possis intendere, & interim libenter conuerseris in Bethania cum prædictis.

Mat. 26. a

De aduentu Domini in Hierusalem super asello. Ibidem quo modo Iesus dicitur tribus modis fleuisse. Cap. LXXI.

FRequentabantur mysteria, implebantur scripturæ per Dominum Iesum, appropinquante tempore zelabat remedium mundo conferre per proprij corporis passionem. Igitur die sequenti summo mane, D scilicet die Dominica parauit se ad eundum in Hierusalem nouo & inconsueto modo, sed sicut fuerat Prophetatum. Cumq. pergere vellet, mater pio affectu retrahebat eum, dicens: Fili mi quo vis ire? Tu scis conspirationem contra te factam, quomodo vadis inter eos? Rogo te, vt non vadas. Similiter & discipulis alijs videbatur intolerabile, quòd ibat: &, vt poterant, retrahebant eum. Dicebat Magdalena: Non eatis magister pro Deo. Vos scitis, quod desiderant mortem vestram. Si vos itis in manus eorum, hodie vos capient, & habebunt intentum suum. O Deus quo modo diligebant eum, & E quo modo erat eis amarum, quidquid læderet ipsum. Ipse vero aliter disposuerat, qui vniuersorum salutem sitiebat, & respondebat eis: Voluntas patris mei est, quòd ego vadam. Finite, non timeatis, quia ipse defendet nos, & hoc sero huc redibimus illæsi. Cœpit igitur ire, & illa parua comitiua, sed fidelis, secuta est ipsum. Cum autem venit Bethphage, scilicet in viculum quendam in medio itineris, misit duos discipulos in Hierusalem, vt sibi adducerent asinam & pullum eius, alligatos in loco publico ad ministerium pauperum deputatos. Quo facto, Dominus Iesus primo super asinam, & parum post super pullum humiliter F ascendit, super quos discipuli vestimenta sua posuerũt. Et sic equitabat Dominus mundi. Et quamquam iustissimum foret eum honorari, honoris tamen tempore talibus dextrarijs, & phaleris vsus fuit. Conspice nunc bene ipsum, & vide, quo modo in hoc suo honore, vituperauit honorabilem pompã mundi. Non enim fuerunt hæc animalia frenis, & sellis deauratis, & phaleris sericatis ornata, more stultitiæ mundialis, sed vilibus pãnis, & duobus funiculis, cum esset Rex regum, & Dominus dominorum. Turbæ autem cũ sciuerunt, iuerunt obuiam ei, & vt regem cum laudibus, & canticis cum vestium suarum, & ramorũ arborum stratione ac lætitia magna susceperunt eum. Immiscuit autem cum ista lætitia fletũ. Namque cum vidit Hierusalem,

Mat. 21. a
Mar. 11. a
Luc. 19. e

fleuit

Digitized by Google

fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses, & tu supple fleres.

Et debes scire, quod tribus vicibus legimus Dominum Iesum fleuisse. Vna de morte Lazari, scilicet humanam miseriam. Alia hic, scilicet humanam cæcitatem, & ignorantiam. Hic enim fleuit, quia non cognouerunt tempus visitationis suæ. Tertia vice fleuit in passione sua, scilicet humanam culpam, & malitiam: quia videbat, quòd passio sua omnibus sufficiebat, & tamen non omnibus proficiebat, quia non reprobis & duris corde ac impœnitentibus. Et de hac refert Apostolus, ad Hebræos, dicens de tempore suæ passionis: Qui cum clamore valido, & lacrymis exauditus est pro sua reuerentia. De his tribus vicibus habetur in textu. Sed & alias tenet Ecclesia quod fleuit, scilicet infantulus. Et ideo cantat: *Vagit infans inter arcta conditus præsepia*. Quod faciebat vt mysterium incarnationis diabolo occultaret. Conspice ergo bene ipsum nunc flentem, nam & flere deberes cum eo: Flet enim largiter, & fortiter, quia non simulate, sed vere dolebat cum ipsis. Vnde corde amaro flebat illorum periculum æternale. Prædixit etiam tunc ipsorũ excidium corporale. Conspice etiam discipulos, qui diligenter vadunt iuxta eum cum tremore, & reuerentia. Ipsi sunt barones, & comites, sui domicelli & dextratores. Conspice etiam matrem cum Magdalena, & alijs fœminis sequentes attente post eum. Nec credere debes, quod ipso flente, potuerunt mater & alij sui lacrymas continere. Intrauit ergo Dominus Iesus cum isto triumpho, & honore turbarum in ciuitatem. de quo ciuitas commota est. Venit autem ad templum, & eiecit ementes & vendentes. Et hæc fuit secunda eiectio. Et stetit Dominus Iesus publice in templo prædicans populo, & respondens principibus, & pharisæis vsque quasi sero. Et licet sic honoratus fuisset ab illis, non est inuentus aliquis, qui eum etiam ad bibendum inuitaret. Tota igitur die, ipse & sui ieiunauerunt, & sero cum eis Bethaniam rediit. Conspice ergo & nunc bene ipsum, quia valde humiliter vadit per ciuitatem cum illis paucis, qui sic honorifice venerat mane. Ex quo potes considerare, quòd parum est de mundano curandum honore, qui sic terminatur in breui. Potes etiam considerare, quo modo Magdalena, & alij gaudeant, quando honorabatur a turbis, & multo magis quando Bethaniam redierunt illæsi.

Christus ter fleuit.

Hebr. 5. c

Mar. 11. d

Quando Dominus Iesus mortem suam prædixit matri. Cap. LXXII.

HIc potest interponi meditatio valde pulchra, de qua tamen scriptura non loquitur. Cenante namque Domino Iesu die mercurij cum discipulis suis in domo Mariæ & Marthæ, & etiam matre eius cum mulieribus in alia parte domus: Magdalena ministrans rogauit Dominum, dicens: Magister sitis memor, quòd facietis pascha nobiscum, rogo vos, vt hoc non denegetis mihi. Quo nullatenus acquiescente, sed dicente, quòd in Hierusalem faceret pascha: illa recedens miro cum fletu, & lacrymis, vadit ad Dominam, & his ei narratis rogat, vt ipsa eum ibi in paschate teneat. Cena igitur facta, vadit Dominus Iesus ad matrem, & sedet cum ea seorsum colloquens cum ea, & copiam ei suæ præsentiæ præbens, quam in breui subtracturus erat ab ea. Conspice nunc bene ipsos sedentes, & quo modo Domina reuerenter eum suscipit, & cum eo affectuose moratur, & similiter quo modo Dominus reuerenter se habet ad eam. Ipsis igitur sic colloquentibus Magdalena vadit ad eos, & ad pedes eorum sedens dicit. Domina ego inuitabam magistrum, vt hic faceret pascha, ipse vero videtur velle ire Hierusalem ad paschandum, vt capiatur ibi: rogo vos vt non permittatis eum ire. Ad quem mater: Fili mi, rogo te vt non sic fiat, sed faciamus hic pascha. Scis enim quod insidiæ ad te capiendum ordinatæ sunt. Et Dominus ad eam: Mater charissima, voluntas patris est, vt ibi faciam pascha: quia tempus redemptionis aduenit. modo implebuntur omnia quæ de me scripta sunt, & facient in me quidquid volent. At illæ cum ingenti dolore hæc audierunt, quia bene intellexerunt, quòd de morte sua dicebat. Dicit igitur mater vix valens verba formata proferre: Fili mi tota concussa sum ad vocem istam, & cor meum dereliquit me. Prouideat pater, quia nescio quid dicam. Nolo sibi contradicere, sed si ipsi placeret, roga eum, vt differat ad præsens, & faciamus hic pascha cum istis amicis nostris. Ipse vero si sibi placebit, poterit de alio modo redemptionis sine morte tua prouidere: quia omnia possibilia sunt ei.

O si videres inter hæc verba Dominum plorantem, modeste tamen, & plane, & Magdalenam tamquam ebriam de magistro suo largiter, & magnis singultibus flentem, forte nec tu posses lacrymas continere. Considera in quo statu esse poterant, quando hæc tractabantur. Dixit enim Dominus, blande consolans eas: Nolite flere, scitis quod obedientiam Patris me implere oportet: sed pro certo confidite, quia cito reuertar ad vos, & tertia die resurgam incolumis. In monte igitur Sion secundum voluntatem Patris faciam pascha. Dixit autem Magdalena, ex quo non possumus eum hic tenere, simus & nos in domo nostra in Hierusalem. sed credo quod numquam habuit pascha sic amarum. Acquieuit Dominus, quòd & ipsæ in dicta domo facerent pascha.

De cena Domini. Item de mensa & modo sedendi in mensa. Exemplum quinque virtutum Christi in cena. Item quinque ex sermone Domini. Cap. LXXIII.

ADueniente iam & imminente tempore miserationum, & misericordiarum Domini Iesu, quo disposuerat saluam facere plebem suam, & eam redimere, non corruptibili auro & argento, sed pretiosissimo sanguine suo: voluit cenam facere cum discipulis suis notabilem, antequam ab eis per mortem discederet, in signum memoriale recordationis, ac etiam vt compleret mysteria, quæ restabant complenda. Fuit autem hæc cena magnifica valde, & magnifica sunt quæ fecit ibi Dominus Iesus. Ad quæ intuenda te cum summa attentione præsentem exhibe: quia si hoc digne & vigilanter feceris, non patietur te curialis Dominus redire ieiunam. Circa ipsam igitur quattuor principaliter, quæ ibi notabiliter facta fuerunt, meditanda occurrunt. Primo ipsa corporalis cenatio. Secundo pedum discipulorum per Dominum Iesum ablutio. Tertio sacramenti, sui sacratissimi corporis institutio. Et quarto pulcherrimi sermonis per ipsum compositio. De quibus per ordinem videamus.

1. Pet. 1. b

CIRCA primum attende, quòd Petrus & Ioannes iuerunt iussu Domini Iesu, ad quendam amicum suum in montem Sion, vbi erat cenaculum grande stratum ad parandum Pascha. Sed & Dominus cum alijs discipulis die Iouis, aduesperascente die ciuitatem intrauit, & ad ipsum locum iuit. Aspice nunc igitur eum stantem in aliqua parte domus, & colloquentem cum suis discipulis salubria, & interim in cenaculo parabatur pro eis per aliquos de septuaginta duobus discipulis pascha. Legitur namque in legenda sancti Martialis, quod ipse cum aliquibus de septuaginta duobus discipulis fuit ipso die sero ad ministrandum Domino Iesu, quando lauabat pedes discipulorum suorum. Cum autem essent omnia in cenaculo parata, dilectissimus Ioannes qui sollicite ibat, & redibat ad parandum, & iuuandum in præparatione præfata, venit ad Dominum Iesum, dicens: Domine vos potestis cenare, quando placet vobis, quia

De cena agni paschalis.

Mat. 26. b

Digitized by Google

omnia sunt parata. Conspice nunc bene, & morosè omnia, quæ dicuntur, & fiunt: quia viscerosa sunt valde nec abbreuianda sunt sicut cetera Domini Iesu facta; sed potius dilatanda. In hoc igitur est maxima vis omnium meditationũ de ipso; sed & amoris istius magis, scilicet propter excessiua insignia, quæ in hac cena facta fuerunt. Surgit ergo Dominus Iesus, & discipuli eius cum eo. Ioannes vero eius lateri se iungens, ab eo se deinceps nullatenus separauit: nullus enim sic fideliter ac familiariter adhæsit ei, sicut Ioannes. Nam cum captus fuit, introiuit cum eo in atrium principis sacerdotum, nec in crucifixione, nec in morte, nec post mortem dimisit eum quousque fuerat ipse sepultus. In hac autem cena iuxta eum sedit, licet esset minor alijs. Intrant autem cenaculum omnes, lauant manus, & circumstantes mensam deuotissime benedicunt. Aspice bene per singula. Scire autem debes, quòd ipsa mensa erat in terra, & more antiquorum in terra sederunt ad cenam. Erat autem mensa quadra vt creditur, de pluribus tamen tabellis, quam ego vidi Romæ in Ecclesia Lateranensi, & ego eam mensuraui. Est autem in vno quadro duorum brachiorum, & trium digitorum, vel palmi vel citra: ita quòd licet arctè, tamen in quolibet quadro, vt creditur, tres discipuli sedebant, & Dominus Iesus humiliter in quodam angulo: ita quod omnes in vno catino comedere poterant. Et propterea non intellexerunt eum discipuli, quando dixit: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet, quia omnes pariter intingebant. Benedictione igitur facta per dexteram Domini, sedent circa mensam, Ioanne sedente iuxta Dominum Iesum Christum. Agnus paschalis tunc eis defertur. Sed attende, quòd dupliciter poteris hoc meditari. Vno modo quòd sedeant sicut iam dixi. Alio modo, vt stent recti cum baculis in manibus, comedentes agnum cum lactucis agrestibus, & ita obseruantes quæ in lege Domini mandantur, dummodo postea eos mediteris sedere ad aliquid manducandum, vt ex pluribus locis textus potest colligi: quia nec Ioannes recumbere supra pectus Domini aliter potuisset, nisi sedendo. Delato ergo agno paschali asso, accepit eum verus & immaculatus agnus, scilicet Dominus Iesus, qui erat in medio illorum tamquam qui ministrat, sciditq. eum in frustra, discipulis alacriter porrexit, & ad comedendum confortat. Ipsi vero comedebant, sed alacritatem non capiebant semper pauidi, ne nouitas contra Dominum fieret. Cenantibus autem eis, patefecit factum apertius, & inter alia ita ait: Desiderio desideraui, hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Vnus autem vestrum me traditurus est. Hæc vox in corda ipsorum, vt gladius acutissimus intrauit, & comedere cessauerunt, aspicientes seipsos inuicem & dicẽtes: Numquid ego sum Domine? Aspice nunc bene ipsos, & compatere tam Domino Iesu quam ipsis: quia in magno dolore sunt positi. Ipse autem proditor, ne viderentur hæc verba pertinere ad ipsum, comedere non cessauit. Ioannes vero ad instantiam Petri quæsiuit & dixit: Domine quis est, qui tradet te? Et Dominus Iesus tamquam singulari dilecto familiariter ei aperuit. Ioannes vero stupefactus, & cordialiter gladiatus, versus eum se inclinauit, & super pectus eius recubuit. Petro autem Dominus non dixit, quia vt dicit Augustinus si ipsum sciuisset, dentibus proditorem discerpsisset. Sed per Petrum signantur actiui, per Ioannem contemplatiui, vt dicit Augustinus in eadem Homilia in Euangelium, quod legitur in festo sancti Ioannis. Vnde habes hic argumentum, quòd cõtemplatiuus non intromittit se de actibus extrinsecis, & de ipsis etiam offensis Domini vindictam non expetit, sed gemit interius, & per orationes se ad Deum conuertit, & fortius ei per contemplationem approximans, eiq. inhærens, omnia suæ dispositioni committit. Nam aliquando ipse contemplatiuus ex zelo Dei, & animarum, exterius exit, vt supra plenius habuisti in tractatu de vita contemplatiua. Hic etiam habes, quòd nec ipse Ioannes dixit Petro, quamuis ad ipsius nutum Dominum quæsiuisset. Ex quo potes colligere, quòd contemplatiuus non debet secretum sui Domini reuelare. Legitur autem de beato Francisco, quòd reuelationes occultas non reuelabat exterius, nisi quantum fraternæ salutis vrgebat zelus, vel supernæ reuelationis dictabat instinctus. Nunc igitur conspice Domini benignitatem quo modo dilectum suum supra pectus suum retinet tam benigne. O quam tenerrime se adinuicem diligebant. Conspice etiam alios discipulos multũ mestos ad hanc Domini vocem, non comedentes, sed seinuicem aspicientes: & super his consilium capere nescientes. Hæc de primo articulo sufficiunt.

De modo quo in vltima cena Christus, cũ discipulis sedit ad mensam, & de ipsa mẽsa.

Luc. 22. b

Ioan. 13. c

Aug. tract. 124. in Io. to. 9.

CIRCA secundum vero diligenter attende. His namque sic se habentibus, surgit Dominus Iesus a cena, surgunt statim & discipuli, ignorantes quo ire velit. Ipse autem descendit cum eis in locum alium inferius in eadem domo, vt dicunt qui locum viderunt, & ille omnes sedere fecit, aquam iubet sibi afferri, ponit vestimenta sua, linteo se præcingit, & aquam mittit in peluim lapideam, vt lauaret ipsorum pedes. Recusat Petrus, & totus stupefactus rẽ suo iudicio sic indecentem declinat. Sed audita Christi comminatione, sapienter consilium mutauit in melius. Cõsidera nunc bene singulos actus & cum admiratione conspice, quę geruntur. Inclinat se summa maiestas, & humilitatis magister vsque ad piscatoris pedes, stat incuruatus, & genibus flexis, coram ipsis sedentibus. Lauat proprijs manibus, abstergit, deosculaturq. omnium eorum pedes. Sed & illud superexaltat humilitatem, quod & ipsi proditori eadem obsequia ipse præbet. Sed ò cor nequam, & omni duritia durius, si sic ad tantam humilitatem non emolliris, si sic Dominum maiestatis non vereris, si sic vsque ad ipsius semper tibi benefici, semperq. innocentis sæuis interitum. Sed væ tibi miser, tu quidem obduratus quod concepisti parturies, non tamen ipse, sed tu peribis. Admiranda est ergo merito tanta humilitatis, & benignitatis profunditas, & cet. Hoc autem completo ministerio, redit ad locum cenæ, & iterum recumbens, eos ad suum exemplũ imitandum confortat. Potes autem hic meditari, quòd Dominus Iesus exemplum dedit nobis isto sero quinque magnarum virtutum, scilicet humilitatis, vt dictũ est lauando: charitatis, in sacramento corporis, & sanguinis sui, & in sermone qui est monitis charitatis plenus: patientiæ, in sustinendo proditorem suum, & multa opprobria quando fuit captus, & ductus vt latro: obedientiæ, in eundo ad passionem suam, & mortem ex obedientia patris: orationis, in orando in Horto tribus vicibus. In his ergo virtutibus eum imitari conemur. Et hæc de secundo articulo.

De ablutione pedum. Ioan. 13. b

Christus Dominus in cena qn que magnarum virtutum exemplum præbuit.

CIRCA tertium vero meditando, obstupesce illam charissimam dignationem, & dignatissimam charitatem, qua nobis tradidit semetipsum, & reliquit in cibum. Cum ergo lotis discipulorum pedibus iterum recubuisset, volens finem dare legalibus institutis, & sacrificijs & nouum incipere testamentum, seipsum sacrificium nouum facit, & accipiens panem, oculos ad patrem eleuans, confecit altissimum Sacramentum corporis sui, & dans discipulis suis dixit: HOC EST CORPVS MEVM, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem dicens: HIC EST SANGVIS MEVS, qui pro vobis effundetur. Aspice nunc benè pro Deo, quo modo diligenter, fideliter, & deuote prædicta facit, & manibus proprijs communicauit illam dilectam, & benedictam familiam suam. Et tandem in amoris recordationem, subiungit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est illud memoriale, quod animam gratam cum ipsum suscipit, manducando, vel fideliter meditando deberet totam ignire, & inebriare, & in ipsum Dominum præ amoris, & deuotionis vehementia

De institutione sacramenti Eucharistiæ. ex Mat. 26

Digitized by Google

mentia totaliter transformare. Nihil enim maius, charius, dulcius, & vtilius nobis relinquere poterat, quàm seipsum. Ipse namque, quem in Sacramento sumimus, ille idem est, qui de virgine mirabiliter incarnatus & natus pro te mortem sustinuit, & qui resurgens, & gloriose ascendens sedet a dextris Dei. Et ipse est qui creauit cælum, & terram, & omnia: & qui ea gubernat, ac etiam moderatur. Ipse est a quo dependet salus tua: in cuius voluntate & potestate est tibi dare, vel non dare gloriam paradisi. Ipse est qui est in tali hostia modica oblatus, & tibi exhibitus. Ipse est Dominus Iesus Christus filius Dei viui. Et hæc de tertio articulo.

De ser. Domini in cœna ex 10. 13. vsque ad 17. cap. *Aug. Enar. in Psal. 40. to. 8.*

CIRCA quartum vero ad omnium cumulum super effluentem, attende alia dilectionis insignia. Facit enim eis sermonem pulcherrimum, plenum dulcedine, & amoris carbonibus ignitum. Communicatis namque discipulis, & pessimo Iuda, secundum Augustinum licet secũdum aliquos non fuerit in communicatione, dicit ipsi Iudæ Dominus Iesus: Quod facis fac citius. *Ioan. 13. c* Ille autem infelix egrediens, iuit ad principes sacerdotum, quibus eum precedenti die Mercurij vendiderat triginta argenteis, & petijt ab eis cohortem ad ipsum capiendum. Interim vero Dominus Iesus fecit discipulis dictum sermonem.

Ex sermone Domini quinque præcipue meditãda.

Ex cuius ornata, vtili, ac veneranda magnitudine, quinque principaliter meditando assumo. Primum qualiter prædicens eis discessum suum, eos confortauit. Dicebat namque: *Ioan. 14. c* Adhuc modicum vobiscum sum, sed non relinquam vos orphanos. *Ioan. 16. g* Vado & venio ad vos. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Hæc & his similia, quæ succincte pertranseo, dicebat eis, quæ corda ipsorum totaliter pertransibant, & penetrabant. Non enim de suo discessu poterant aliquid tolerare. Secundo circa sermonem mediteris, qualiter cordialiter & instanter instruxit eos de charitate, dicens pluribus vicibus: Hoc est mandatum meum, vt diligatis inuicem. Et in hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Et alia huiusmodi quæ in textu plenius poteris reperire. Tertio circa sermonem mediteris, quo modo monuit eos ad obseruãtiam mandatorum suorum, dicens: *Ioan. 14. b* Si diligitis me, mandata mea seruate. Et: *Ioan. 15. b* Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Et alia huiusmodi. Quarto circa sermonem mediteris, qualiter det eis confidentiam contra tribulationes, quas eis prædicit esse venturas, hoc modo: *Io. 16. g* In mundo pressuras habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum. Et iterum: *Ioan. 15. c* Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. *Ioan. 16. f* Mundus quidem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quinto circa sermonem est meditandum, qualiter ipse Dominus Iesus tandem aspiciens in cælum se conuertit ad patrem dicens: Pater serua istos quos dedisti mihi. Cum essem cum eis ego seruabam eos. Nunc autem venio ad te. Pater Sancte ego pro eis rogo: non pro mundo, & non pro his tantum, sed pro eis omnibus, qui in me credituri sunt per eos. *Ioan. 17. d* Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam. Et alia huiusmodi quæ vere erant corda scindentia. Mirum certe quo modo discipuli, qui tam vehementer Dominum Iesum amabant, ad hæc verba subsistere potuerunt. Si ergo quæ in hoc sermone dicta sunt, attente discusseris, & meditando ruminaueris diligẽter, & in eorum dulcedine requieueris, merito inardescere poteris ad tantam dignationem benignitatem, & prouidentiam indulgentiam, & charitatem, & etiam ad alia per eum hoc sero facta. Conspice ergo eum dum loquitur, quo modo efficaciter, deuote, & delectabiliter loquens, imprimit discipulis suis, quę narrat, & pascit in amœnitate aspectus eius, atque verborum. Conspice autem discipulos quo modo stant mæsti capitibus inclinatis, lacrymantes, & suspiria magna dantes, pleni sunt tristitia, vsque ad summum, & de hoc veritas ipsamet ferebat testimonium, dicens: Quia hæc dixi vobis, tristitia impleuit cor vestrum. *Ioan. 16. d* Inter alios autem conspice Ioannem, eidem familiarius cohærentem, qualiter attente & diligenter aspicit hunc dilectum suum, & tenerius anxiatus omnia verba eius recolligit. Ipse enim solummodo describens hæc tradidit vere nobis. Inter alia quoque dicit eis Dominus Iesus: Surgite eamus hinc. *Mar. 14. e* O quantus pauor tunc in eos intrauit, nescientes quo, vel qualiter ire deberent, & de ipsius separatione plurimum formidantes, & nihilominus postea locutus est eis complendo sermonem, in alio loco eundo per viam. Conspice nunc discipulos euntes post eum, & cum eo, quo modo quilibet, qui magis potest magis ei approximat, congregatim pergentes, sicut mos est pullorum pergere post gallinam, impellendo eum modo vnus, modo alius ex desiderio appropinquandi, & audiendi verba ipsius. Ipse vero libenter hoc sustinebat ab eis. Tandem cunctis completis mysterijs, vadit cum eis in hortum trans torrentem Cedron, & ibi suum proditorem, & armatos expectauit.

SEXTA FERIA.

Meditatio de passione Domini in generali. Cap. LXXIV.

OCCVRRIT nunc, vt de passione Domini nostri Iesu Christi pertractemus. Qui ergo in passione, & Cruce Domini gloriari desiderat, sedula cordis meditatione debet in ipsa persistere, cuius mysteria, & quæ circa eam facta sunt, si toto forent perspecta intuitu mentis, in nouũ, vt puto, statum adducerent meditantem. Nam profundo corde & totis viscerum medullis eam perscrutanti, multi adsunt passus insperati, ex quibus nouam compassionem, nouum amorem, nouas consolationes, & per consequens nouum quendam statum susciperet: quæ sibi præsagium, & participatio gloriæ videntur. Ad hunc autem statum consequendum, crederem tamquam ignarus, & balbutiens, quod totam illuc mẽtis aciem vigilantibus oculis cordis, omissisq. alijs curis extraneis, dirigi oporteret: & quòd quis se præsentem exhiberet omnibus, & singulis quæ circa Dominicam ipsam Crucem, passionem, & crucifixionem contigerunt, affectuose, diligenter, amorose, & perseueranter. Te ergo hortor, vt si vigilanter attendisti præmissa, quæ de ipsius vita dicta sunt, hic multum vigilantius totum apponas animum, totamq. virtutem: quia hic maxime apparet illa charitas eius, quæ corda nostra deberet totaliter concremare. Cuncta vero cum modificatione solita accipe, scilicet quæ sic meditari poterunt, vt narrabo. Non enim in hoc opusculo aliquid affirmare intendo, quod non per sacram Scripturam, vel dicta Sanctorum, vel opiniones approbatas affirmatur, vel dicitur. Videtur autem mihi non incongrue dici, quòd non solum illa pœnalis, & mortalis crucifixio Domini, sed ea quæ præcesserunt eandem, sunt vehementissimæ compassionis, amaritudinis & stuporis. Quid enim est cogitare, quòd ipse Dominus noster super omnia benedictus Deus, ab hora qua de nocte captus est, vsque ad sextã crucifixionis suæ horam, fuit in bello continuo, doloribus magnis, opprobrijs, illusionibus & tormentis? Nõ enim sibi datur vel modica requies.

Pœnas omnes quas Christus passus est, in genere recenset.

Sed in quali erat bello, & conflictu audi, & vide. Alius ipsum dulcẽ, & mitẽ, & pium Iesum apprehẽdit, alius ligat, alius insurgit, & alius exclamat, alius impellit, alius blasphemat, alius expuit in eum, & alius vexat, alius circumuoluit, alius interrogat, alius cõtra eum falsos testes inquirit, & alius inquirentes associat, alius contra eum falsum testi-

testimonium dicit, aliusq. accusat, alius deludit, & alius oculos eius velat, alius faciem eius pulcherrimam cædit, alius colaphizat, alius eum ad columnam ducit, & alius expoliat, alius dum ducitur percutit, alius vociferatur, & alius eum insultanter ad vexandum suscipit, & alius ad columnam ligat, alius in eum impetum facit, & alius flagellat, alius eum purpura in contumeliam vestit, & alius spinis eum coronat, alius arundinem in manu eius ponit, alius furibunde accipit, vt spinosum caput percutiat, alius nugatorie genuflectit, alius deridet genuflexionem. & plura ei intulerunt opprobria. Ducitur, & reducitur, spuitur, & reprobatur, voluitur, & circumflectitur huc atque illuc tamquam stultus, & stultissime imbecillis, sed & tamquam latro, & impijssimus malefactor, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem, & iterum ad Pilatum, & ibidem modo intus, modo foris ducitur, & attrahitur. Deus meus quid est hoc? nonne tibi videtur hoc durissimum, amarissimũ, & continuum, & magnum bellum? Sed expecta parumper, & duriora videbis. Astant contra eum constanter principes, & Pharisæi, seniores, & millia populi. Acclamatur ab omnibus vnanimiter, vt crucifigatur. Crux humeris iam fractis, & laceratis imponitur in qua crucifigitur. concurrunt vndique ciues, & aduenæ, tam maiores, quam ribaldi, viniq. potatores non ad compatiendum, sed vilissime deridendum. Nemo est qui eum agnoscat, sed luto, & immunditijs impetuose eum commaculant, & affligunt, & dum ignominiam suam portat, factus est illis in parabolam. Contra eum loquebantur, qui sedebant in porta, & in eum psallebant qui bibebāt vinum. Impellitur & anxiatur, trahitur & acceleratur: & sic flagellatus, fatigatus, totusq. maceratus, & opprobrijs saturatus vsque ad summum, non finitur requiescere, non esse in otio, vix potest refocillare spiritum, quousque peruentum est ad Caluariæ locum, vtique immundissimum & fœtidissimum. Et omnia cum impetu fecerunt, & furore. In ipso autem loco, finis & quies bello imponitur de quo tractamus: sed est illa quies asperior bello, & crucifixio, & lectus doloris. Ecce qualis quies. Vides ergo quo modo vsque ad sextam horam passus est longũ & durum bellum. Vere intrauerunt aquæ vsque ad suam animam, & circumdederunt eum canes multi, terribiles, fortes & feroces, & consilium malignantiũ eum obsedit, qui dire, & vt gladius bis acutus exacuerunt in eum linguas, & manus. Ex his ergo quæ dicta sunt, expedita videntur, quæ de passione Domini dici possunt summatim in tribus horis primis, vsque ad sextam scilicet, matutinali, prima, & tertia. Sed non sic, non est tanta amaritudo, & pœna Domini Iesu sic leuiter pertractanda: propter quod reflecte oculos, & intende. Magna enim & multiplex consideratio superest, multumq. penetratiua, & pia, dummodo, vt dictum est, exhibeas te præsentem: hæc enim in quadam generalitate sunt dicta. Sed videamus singula diligenter, non enim debet nos tædere, ista cogitare, quæ ipsum Dominum non tæduit tolerare.

(Margin: A, B, C, D; Psal. 68. b; Ibidem. a; Psal. 21. d; Psal. 63. a)

Meditatio passionis Christi ante matutinum.
Cap. LXXV.

Reassume ergo meditationes istas a principio Passionis, & prosequere per ordinem vsque in finem, de quibus sicut mihi videtur, modicum tangam: tu vero vt placet exciteris in amplioribus, vt & ibi Dominus ipse dabit. Attende ergo ad singula, ac si præsens esses, & cerne eum attente, cum a cena exiens, sermone completo, in hortum cum discipulis suis vadit. Vltimo nunc intra, & perpende quo modo affectuose, socialiter ac familiariter eis loquitur, & ad orationem hortatur, quo modo etiam ipse pusillum, id est per iactum lapidis progrediens, humiliter ac reuerenter positis genibus orat patrem. Hic parumper subsiste, & mirabilia Domini Dei tui mente pia reuolue.

Orat nunc Dominus Iesus. Sed hactenus legitur pluries sic orasse: sed pro nobis tunc vt aduocatus noster, nunc autem pro se orabat. Compatere, & admirare profundissimam suam humilitatē. Cum enim sit Deus patri suo coæternus & coæqualis, oblitus videtur se Deum esse, & orat vt homo, stat tamquam quilibet homunculus de populo, Dominum orans. Considera etiam perfectissimam obedientiam. Quid enim orat? certe orat patrem, vt hora mortis ab eo transferatur, habet hoc expedire vt non moreretur, si ei placeret, & non exauditur, secundũ aliquam dico voluntatem, quæ in eo erat. Fuit tamen in eo multiplex voluntas, vt dicam. Et hic etiam tu compatere, quia vult pater vt penitus moriatur, & ei quamuis vero, & vnico filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus illum sic tradidit. Sic enim dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Dominus autem Iesus hanc obedientiam suscipit, & exequitur reuerenter. Vide in tertio loco indicibilem ad nos charitatem, tam patris, quàm filij, compassione, admiratione, venerationeq. dignissimam. Propter nos hæc mors indicitur, & sustinetur propter nimiam charitatem ipsorum. orat ergo Dominus Iesus patrem prolixe, dicēs: Mi pater clementissime rogo te, vt exaudias orationē meam, & ne despexeris deprecationem meam. Intende mihi & exaudi me, quia contristatus sum in exercitatione mea, & anxiatus est in me spiritus meus, & in me turbatum est cor meum. Inclina ergo ad me aurem tuam, & intende voci deprecationis meæ. Tibi pater placuit me in mundum mittere, vt pro iniuria tibi ab homine facta satisfacerem. Et statim cum voluisti, dixi: Ecce vado. Et sicut in capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, sic volui. Veritatem tuam, & salutare tuum annunciaui. Pauper fui, & in laboribus a iuuentute mea, faciens voluntatem tuam, & omnia quæ mandasti feci. Paratus sum etiam complere quæ restant. Si tamen pater mi fieri potest, tolle a me tantam amaritudinem, quanta mihi parata est ab aduersarijs meis. Vide enim pater, quāta aduersantur aduersum me, & quot & quanta mihi imponunt, propter quæ accipere animam meam consiliati sunt. Sed pater sancte si feci ea, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Ego enim quæ tibi placita sunt, feci semper. Ipsi vero posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, & discipulum meum corruperunt, & suum ducem ad me perdendum fecerunt, & appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quibus appretiatus sum ab eis. Rogo te pater mi, vt transferas a me Calicem istum. Si autem aliter tibi videtur, fiat voluntas tua, & non mea. Sed exurge pater in adiutorium meum, festina vt me adiuues. Dato enim dilectissime pater, quod me nescierunt filium tuum, quia innocentem vitam cum eis duxi, & multa bona eis contuli, non deberent pater sic mihi esse crudeles. Recordare namque, quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, vt auertam indignationem tuam ab eis. Sed væ, numquid redditur pro bono malum? ipsi autem foderunt foueam animæ meæ, & mortem turpissimam parauerunt. Tu vides Domine, ne sileas, ne discedas a me: quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Ecce in conspectu tuo sunt, qui tribulant me, quærentes animam meam. Improperium expectauit cor meum & miseriam. Et rediens Dominus Iesus ad discipulos suos, excitat, & de orando confortat. Et iterum secundo & tertio ad orationem redijt, in tribus enim diuersis locis distantibus ab inuicem per iactum lapidis, non quantum quis excutiēs brachium proijcere posset, sed quantum, sine magna violentia lapidem mitteret, forte quanta est longitudo domorum nostrarum, vt habeo a fratre nostro qui fuit ibi, & adhuc in ipsis locis sunt vestigia Ecclesiarum, quæ

(Margin: De oratione in horto; Ioan. 3. b; Psal. 54. a; Psal. 7. a; Ps. 108. a; Mat. 27. b; Mat. 26. d; Hier. 18. d; Psal. 68. e; E, F)

quæ ibi factæ fuerunt. Rediens ergo ad orationem, A
vt dixi, ſecundo, & tertio eundem ſermonem orauit,
& addidit: Pater ſi ſic decreuiſti, vt penitus crucis patibulum ſubeam, fiat voluntas tua. Sed recommendo tibi dilectiſſimam matrem meam, & diſcipulos
Ioan.17.b meos, quos hucuſque ſeruaui. Pater mi ſerua eos a modo. Et interim, ſacratiſſimus ille ſanguis corporis ſui, in modum ſudoris erumpens in hac agonia ſiue certamine, dum prolixius orat, vſque ad terram abundanter decurrit.

Conſidera nunc ergo eum, quanta nunc eſt animæ ſuæ anguſtia. Sed & hic illud animaduerte contra impatientiam noſtram, quia Dominus tribus vicibus ora B
uit, antequàm a Patre reſponſionem acciperet.

Michael angelus Chriſtū in agonia confortat.

Cum autem ſic orat anxiatus Dominus Ieſus: ecce Angelus Domini, princeps militiæ cæleſtis exercitus, Michael ſcilicet aſtitit confortans eum, & dicens: Salutem Deus meus Ieſu. Ego orationem veſtram, & ſudorem veſtrum ſanguineum patri veſtro obtuli in conſpectu totius curiæ ſupernæ, & omnes procidentes ſupplicauimus, vt Calicem hunc transferret a vobis. Et reſpondit pater: Nouit dilectiſſimus filius meus Ieſus, quòd humani generis redemptio, quam ſic optamus, ſine ſanguinis ſui effuſione ſic decenter fieri non poteſt: & ideo ſi ſalutem vult animarum, oportet eū C
pro eis mori. Quid ergo diſcernitis? Tunc reſpondit Dominus Ieſus Angelo: Salutem animarum omnino volo, & idcirco potius eligo mori vt ſaluentur animæ, quas ad imaginem ſuam pater creauerat, quàm velim non mori, & animæ non redimantur. Fiat ergo voluntas patris mei. Et Angelus ad eum: Confortamini ergo, & viriliter agite, excelſum enim decet magnifica facere, & magnanimum ardua tolerare. Cito pertranſibunt pœnalia, & ſuccedunt perpetuo glorioſa. Dicit pater quod ſemper vobiſcum eſt & quod matrem veſtram, & diſcipulos ipſe ſeruabit, ipſosq. incolumes vobis reddet. Et humilis Dominus reuerenter, & hu- D
militer ſuſcipit hanc confortationem etiam a ſua creatura, conſiderans ſe eſſe minoratum paulo minus ab ab angelis, dum eſt in hac valle miſera tenebrarum. Et ſic contriſtabatur vt homo, & vale fecit ei. Et ſic ex verbis angeli fuit confortatus vt homo, rogans, vt eum patri ac cæleſti curiæ commendaret. Surgit ergo tertio ab oratione totus ſanguine madefactus, quem conſpice tergentem ſibi vultum, vel etiam forte in torrente lauantem, totumq. afflictum reuerenter cerne, eiq. intime compatere: quia ſine ingenti acerbitate doloris hoc ſibi contingere nullatenus potuit.

Dicunt tamen Sapientes, & expoſitores, quòd ora- E
uit Dominus Ieſus patrem, non tam timore patiendi, quàm miſericordia prioris populi: quia compatiebatur Iudæis, quia pro ſua morte ſæuiſſima perderentur. Non enim ipſi occidere eum debebant, quia ex ipſis erat, & in lege eorum continebatur, & tanta eis beneficia impendebat, dum orabat patrem pro ſalute Iudæorum, & dicebat: Vt credat multitudo gentium, non recuſo paſſionem. Si vero Iudæi excæcandi ſunt vt alij videant, non mea voluntas, ſed tua fiat. Fuit enim in Chriſto tunc quadruplex voluntas, ſcilicet voluntas carnis, & hæc nullo modo volebat pati. Voluntas ſenſualitatis, & hæc remurmurabat, & timebat. F
Voluntas rationis, & hæc obediebat, & conſentiebat. nam iuxta Iſaiam dicitur: Oblatus eſt, quia ipſe voluit.

Quadruplex voluntas Chriſti dum hortat in horto.

Iſa.53.b Et fuit in eo voluntas diuinitatis, & hæc imperabat, & ſententiam ipſa dictabat. Igitur quia verus erat homo, vt homo erat in magna anguſtia poſitus. Et ideo intime compatere ei, & conſidera, & vide diligenter omnes actus, & ſingulas affectiones Domini Dei tui. Venit autem ad diſcipulos ſuos dicens: Dormite iam, & requieſcite, qui ibi aliquantulum dormierunt. Bonus autem paſtor vigilat ſuper cuſtodiam gregis ſui puſilli. O grandis amor. Vere in finem dilexit eos, cum in tanta poſitus agonia eorum procurat quietem. Videbat autem a longe aduerſarios ſuos venientes cum facibus, & armis, nec tamen diſcipulos excitauit, niſi cum prope, & iuxta eos erant, tunc dixit eis: Sufficit, ſatis dormiſtis, ecce qui me tradet appropinquat.

Et adhuc eo loquente, venit ante illos nequam Iudas, peſſimus mercator, & oſculatus eſt eum. Dici- *Mat.26.e*
tur enim quòd moris erat Domini Ieſu, diſcipulos quos emittebat, in oſculo recipere redeuntes, & propterea proditor ille in ſignum, Ieſum per oſculum tradidit, & præcedens alios cum oſculo redijt. quaſi dicat: Non ſum ego cum iſtis armatis, ſed rediens more ſolito, te oſculor & dico: Aue Rabbi. Intuere ergo bene, & proſequens Dominum, vide quo modo patienter, & benigne ſuſcipit ipſius infelicis amplexus, & oſcula proditoris, cuius paulo ante pedes lauerat, & ſummo cibauerat cibo. Et quo modo ſe patitur capi, ligari, percuti, & furibunde duci, ac ſi eſſet malefactor, & omnino impotens ad ſe defendendum. Quo modo etiam compatitur diſcipulis ſuis fugientibus & errantibus. Sed & ipſorum dolores cernere potes, quo modo inuiti, & dolentes gemitus & ſuſpiria dabant, & velut orphani, & timore perterriti recedebant, & magis ac magis eorum augebatur dolor, cum videbant & Dominum ſuum ſic viliter trahi, & canes iſtos trahentes eum ad victimā, & illum quaſi agnum manſuetiſſimum ſine reſiſtentia ipſos ſequi. Conſpice nunc eum, quo modo ducitur ab illis nequiſſimis de torrente ſurſum Hieruſalem feſtinanter, & anxie, manibus poſt tergum ligatis, exclamydatus tunica, ſupercinctus non curioſe, capite diſcoopertus, & curuus ex fatigatione, & vehementi acceleratione incedens. Cum autem præſentatur principibus ſacerdotum Annæ & Caiphæ & alijs ſenioribus congregatis illi, quaſi leo capta præda, exultant, ipſum examinant, falſos procurant teſtes, qui eum condemnant & expuunt in eius ſacratiſſimam faciem, oculos velant, colaphizant, alapis cædunt, dicentes: Propheti$z$a quis eſt qui te percuſſit? & multis opprobrijs eum vexant, & in omnibus ſe patienter habebat. Et hic in ſingulis eum conſpice, & compatere.

Chriſtus capitur.

Tamdem illi maiores receſſerunt mittentes eum in quendam carcerem ibi ſubtus ſolarium, qui adhuc videri poteſt, vel eius veſtigium, & ligauerunt eum ad quamdam columnam lapideam, cuius pars poſtea cōminuta eſt, & adhuc apparet, vt habeo ex fratre noſtro, qui vidit. Dimiſerunt nihilominus aliquos armatos ad tutiorem cuſtodiam, qui eum per totam noctem reſiduam vexauerunt, deriſionibus & maledictis vacantes. Intuere ergo qualiter audaces, & peſsimi conuiciantur eidem, dicentes: Credebas tu melior, & ſapientior eſſe principibus noſtris? quæ ſtultitia erat tua? non debebas aperire os tuum contra eos: quo modo fuiſti auſus ſic facere? Sed nunc apparet ſapientia tua, vt ſtes modo ſicut tuis conuenit paribus, & dignus procuidubio es morte, & tu eam habebis. Et ſic per totam noctem modo vnus, & modo alius inſultabat verbis, & factis contra eum. Quanta credis dicunt, & faciunt hi mercenarij? opprobrijs viliſſimis indiſcrete, & irreuerenter ei inſultant. Intuere nunc Dominum verecunde, & patienter tacentem ad omnia tamquam in culpa deprehenſum, & vultu in terram demiſſo, & ſibi compatere vehementer. O Domine ad quorum manus veniſti? quanta eſt patientia tua? Vere iſta eſt hora tenebrarum.

Et ſic ſtetit rectus ad illam columnam ligatus vſque ad mane. Interim autem Ioannes vadit ad Dominam, & ſocias in domum Magdalenæ congregatas, in qua cenam fecerant, & narrat cuncta quæ Domino, & diſcipulis contigerunt. Tunc indicibilis planctus, eiulatus, & clamor factus eſt ibi. Intuere eas, & compatere, quia in afflictione permaxima, & dolore vehementiſſimo ſunt de dilecto Domino ſuo, quia bene vidēt, & credunt nunc ipſum Dominum moriturum. Tamdem Domina ſecedit ad parietem, & in orationem ſe conuertit, dicens: Pater reuerendiſſime, pater piiſſime,

Digitized by Google

me, pater misericordissime, recommendo vobis filium meum dilectissimum. Non sis ei crudelis, quia cunctis es benignus. Pater æterne, morietur ne filius meus Iesus? nihil enim mali fecit. Sed pater iuste si redemptionem vultis humani generis, per alium modum obsecro faciatis, omnia namque possibilia sunt vobis. Rogo vos pater sanctissime, si placet vobis, non moriatur filius meus Iesus, liberate ipsum de manibus peccatorum, & reddite ipsum mihi. Ipse propter obedientiam vestram, & reuerentiam non se iuuat. Dereliquit seipsum, & tamquam imbecillis, & impotens est inter istos. Vnde vos illum Domine adiuuate. Hæc & his similia orabat Domina cum affectu suo toto, & conatu, & cum magna amaritudine cordis sui. Compatere nunc ei, quam sic cernis afflictam.

A

B

Meditatio passionis Christi hora prima. Cap. LXXVI.

MAne autem tempestiue redierunt principes, & maiores populi, & fecerunt eum ligari manus post tergum, dicentes: Veni nobiscum latro, veni ad iudicium, hodie complebuntur maleficia tua, modo tua sapientia apparebit. Et ducebant eum ad Pilatum, & ipse tamquam nocens sequebatur eos, cum esset agnus innocentissimus. Cum autem mater eius, Ioannes & sociæ, nam & ipsæ summo mane exierunt foras, vt venirent ad eum, occurrerunt ei in biuio, & videntes eum sic vituperabiliter & sic enormiter a tanta multitudine duci, quanto repleti sunt dolore, dici non posset. In isto autem mutuo conspectu, fuit dolor vehementissimus vtriusque. Nam ipse Dominus multum affligebatur ex compassione, quam habebat ad suos, & maxime erga matrem. Sciebat enim, quòd propter ipsum dolebant vsque ad animæ a corpore auulsionem. Considera ergo & intuere diligenter per singula. sunt enim per multum, immo per maxime compassiua.

C

Mater Maria cũ alijs Christo occurrit.

D

Ad Pilatũ & Herodẽ ducitur Dominus. *Luc. 23. b*

Ducitur ergo ad Pilatum, & illæ mulieres a longe sequuntur, quia appropinquare non possunt. Accusatur tunc ab illis in multis, & Pilatus ipsum misit ad Herodem. Herodes vero cupiens videre de suis miraculis, gauisus est, sed nec miraculum ab illo habere potuit, neque verbum. Igitur ex hoc reputans eum stultum, fecit in derisionẽ ipsum indui veste alba, & remisit eum Pilato. Et sic vide qualiter non solum malefactor, sed & stultus est omnibus illis reputatus. ipse autem omnia patientissime tolerabat. Intuere etiam hic eum, dum ducitur, & reducitur, demisso vultu, & verecunde incedentem, & omnium clamores, conuitia & subsannationes audientem, & forte lapidum percussiones, & immunditiarum aliarũ fœtores suscipientem. Et etiam matrem, & suos intuere discipulos cum indicibili merore a longe stantes, & inde ipsum sequẽtes. reducto autem eo ad pilatum, illi canes cum audacia magna atque constantia prosequuntur suas accusationes: sed Pilatus causam mortis non inueniens in eum, ipsum dimittere nitebatur. Dixit ergo: Ipsum corripiam, & dimittam. O Pilate tu Dominum tuum castigas? nescis quid agis, quia nec mortem nec flagella meretur. recte ageres, si te ad suum nutum corrigeres. Iussit autem eum durissime flagellari.

E

F

Flagellatur Christus. *Psal. 44.*

Spoliatur ergo Dominus, & ad columnam ligatur, & diuersimode flagellatur. Stat nudus coram omnibus iuuenis elegans, & verecundus, speciosus forma præ filijs hominum, suscipit spurcissimorum flagella dura, & dolorosa, caro illa innocentissima, & tenerrima, mundissima, & pulcherrima. Flos omnis carnis, & totius humanæ naturæ, repletur liuoribus, & fracturis. Fluit vndique regius sanguis de omnibus partibus corporis, superadditur, reiteratur, & spissatur liuor super liuorem, & fractura super fracturam, quo usque tam tortoribus, quàm inspectoribus fatigatis solui iubetur. Columna autem ad quam ligatus fuerat, vestigia cruoris ostendit sicut in historijs continetur. Hic ergo eum diligenter considera per longam moram, & si hic non compateris, cor lapideum puta te habere. Tunc impletum est quod ait Isaias Propheta: Vidimus, inquit, eum, & non erat aspectus, & reputauimus eum quasi leprosum, & humiliatum a Deo. O Domine Iesu quis fuit tam audax, & tam temerarius, qui te spoliauit? Et qui illi audaciores qui te ligauerunt? Sed qui illi audacissimi, qui te tam durissime flagellauerunt? Sed tu sol iustitiæ tuos radios subtraxisti, & ideo factæ sunt tenebræ ac tenebrarum potestas. Omnes sunt te potentiores. Amor tuus, & iniquitas nostra sic te imbecillem fecerunt. Maledicta sit tanta iniquitas, pro qua sic affligeris. *Is. 53. d*

Soluto Domino a columna, ducunt eum sic nudatum, sic flagellatum, per domum scrutando pro pannis qui sparsim in domo proiecti fuerunt ab expoliatoribus. Intuere eum sic bene afflictum, & trementem durissime. Erat enim frigus sicut dicit Euangelium. Cum se vellet reuestire, contendunt quidam impijssimi, dicentes Pilato: Domine, Hic se fecit regem. Vestiamus eum, & honore regio coronemus. Et accipientes quandam chlamydem sericam rubeam, & turpem, vestiuerunt eum, & spinis coronauerunt. Cerne ergo eum in singulis actibus & afflictionibus suis, quia omnia facit, & sustinet quæ & ipsi volunt. Purpuram suscipit, super caput spineã coronam portat, arundinem manu tollit, & ipsis genuflectentibus, & vt regem salutantibus tacet, & patientissime obmutescit. Cerne nunc in amaritudine cordis, & maxime caput ipsius plenum spinis arundine sæpe percutitur. Et vide depresso collo, cum dolore tam magno acerbos ictus tunc suscipit. Perforabant namque caput eius sacratissimum acerbissimæ illæ spinæ, ac totum madere faciebant sanguine. O miseri, quo modo tremendum adhuc apparebit vobis illud caput regale, quod vos nunc percutitis? Illudebant enim ei tamquam regnare volenti, & non valenti. Omnia autem sustinet, quia eorum sæuitia nimia erat, sed nec illis suffecerat quod ad maiorem illusionem totam cohortem congregauerant, sed & coram ipso Pilato, & toto populo adducunt eum foras publice sic illusum, & portantem spineam coronam, & purpureum vestimentum. Cerne nũc pro Deo quo modo etiam stat facie ad terram demissa, coram tanta multitudine vociferante, & clamante, Crucifige eum, & insuper eum deridente, & insultante quasi sapientiores eo fuerint: & quo modo appareat, quod ipse se insipienter habuerit contra principes, & pharisæos, qui sic eum aptari fecerunt, & ad talem finem perducunt. Et sic non solum dolores, & pœnas, sed etiam opprobria suscipiebat ab eis.

Ioan. 18. d

Christus coronatur spinea corona

Meditatio passionis Christi hora tertia. Cap. LXXVII.

PEtit ergo tota multitudo Iudæorum, vt crucifigatur & sic condemnatur a misero iudice Pilato. Non recordantur beneficiorum, & operum eius, nec mouentur propter innocentiam eius, & quod crudele videtur, non retractantur propter afflictionem quam ei prius intulerunt, sed gaudent principes, & maiores quod intentionem prauam perfecerunt. Rident, & derident eum, qui est verus Deus, & æternus, & mortem accelerant. Reducitur intus, spoliatur purpura, & stat nudus coram eis, & datur ei reuestiendi licentia. Attende hic diligenter, & considera staturam eius in singulis partibus. Et vt intime compatiaris, & simul pascaris, auerte parumper oculos a diuinitate, & eum purum hominem considera, & videbis iuuenem elegantem, nobilissimum, & innocentissimum, & amantissimum, totum autem flagellatum et sanguine liuoribusq. respersum, pannos suos vndique proiectos sparsim de terra colligere, & cum quadam verecundia, reuerentia, & rubore se coram eis, quamuis

Christus ad mortẽ damnatur.

Digitized by Google

nis stridentibus reuestire, ac si foret omnium infimus, derelictus a Deo, & omni auxilio destitutus. Intuere etiam eum diligenter, & pietate ac compassione mouearis: nam modo colligit vnam, modo aliam, & congesta illis se reuestit. Redeas post ad diuinitatem, & considera illam immensam æternam, & incomprehensibilem, & imperatoriam maiestatem incarnatam, se flectentem humiliter, ad terram reclinantem, & pannos recolligentem, se cum reuerentia, & rubore similiter vestientem, ac si esset homo vilissimus, immo seruus emptitius sub istorum dominio constitutus, & ab eis pro aliquo excessu correctus & castigatus. Intuere etiam eum diligenter, & humilitatem eius admirare, & eidem etiam considerationibus compatiens, intueri potes eundem cum ad columnam ligatus, sic enormiter flagellatur. Et eo reuestito ducunt eum foras, ne mortem vlterius differant. & tunc venerabile lignum crucis longum, & grossum, & multum graue ponunt super humeros eius, quod agnus mansuetissimus patienter suscipit, & portat. Et vt dicitur in historijs, opinio est, crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, & tunc ducitur, & acceleratur, & opprobrijs saturatur, vt supra in principio tactum fuit hora matutina. Ductus autem fuit foras cum socijs suis, duobus vtique latronibus. Ecce hæc est sua societas. O bone Iesu quantam verecundiam faciunt vobis isti vestri amici, latronibus vos associant; sed & deterius faciunt qui crucem vobis portandam imponunt, quod de latronibus ipsis non legitur. Vnde non solum, iuxta Isaiam, cum iniquis deputatus est, sed iniquorum iniquior. Indicibilis est Domine patientia vestra.

Christus ducitur ad crucifigēdū

Isa. 53. d

Cerne igitur hic eum bene, quo modo vadit curuus sub cruce, & vehementer anhelat. Compatere ergo ei quantum potes, in tot angustijs, & ludibriorum renouationibus posito. Et quia vere mœsta mater eius propter multitudinem gentium ei appropinquare non poterat, nec videre, iuit per aliam viam breuiorem cum Ioanne, & socijs suis, vt alios præcedens ei approximare valeret. Cum autem extra portam ciuitatis in concursu viarum eum habuit obuium, cernens eum oneratum ligno tam grandi, quod primo non viderat, semimortua facta est præ angustia, nec verbum ei dicere potuit, nec Dominus ei, quia accelerátus erat ab eis qui eum ducebant ad crucifigendum. Vlterius autem Dominus procedens parum post conuertit se ad mulieres flentes, & dixit eis: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & cet. sicut in Euangelio plenius continetur. Et in his duobus locis apparent vestigia Ecclesiarum adhuc, quæ ibi factæ sunt in memoriam hominum, vt habui a fratre nostro qui vidit. Qui etiam dicit, quod mons Caluariæ vbi fuit Christus crucifixus, distabat a porta ciuitatis, quantum locus noster a porta sancti Germani. Vnde nimis longa portatio crucis erat. Cum ergo vlterius processisset, & ita esset fatigatus, & contractus, quod amodo portare non posset, crucem deposuit. Illi autem pessimi differre nolentes mortem suam, timentes ne sententiam eius reuocaret Pilatus, quia ostendebat voluntatem dimittendi eum: coegerunt quendam crucem portare ipsum autem sic exoneratum, vt latronem ligatum ad Caluariæ locum duxerunt. Nonne igitur hæc quæ in matutinali, & prima, & tertia hora passus est, videntur tibi sine ista crucifixione vehementissimi dolores esse, & amarissimi, & horrores valde stupendi? Certe sic puto, & ad compassionem facientia motiua, quinimmo valde inferentia passionem. Sic completa videntur, quæ de his tribus dicenda sunt ad præsens. Videamus ergo nunc quæ contigerunt in crucifixione, & morte, scilicet hora sexta, & nona: postea videbimus de his, quæ contigerunt post mortem, scilicet hora vespertina & completorij.

Luc. 23. d

Meditatio passionis Christi hora sexta. Cap. LXXVIII.

CVm ergo Dominus Iesus ductu impiorum ad Caluariæ locum fœtidum peruenit, conspicere potes operarios malos vndique nequiter operari. His autem toto mentis intuitu te præsentem exhibeas. & intuere diligenter cuncta quæ sunt contra Dominum tuum, & quæ dicuntur, & fiunt ab ipso, atque per ipsum. Videas ergo oculis mentis alios figere crucem in terrā, alios parare clauos & martellos, alios parare scalam, & alia instrumenta, alios ordinare quidquid facere debeant, & alios ipsum spoliare. Spoliatur etiam, & nudus est nunc tertia vice coram tota multitudine, renouantur fracturæ per pannos carni applicatos. Nunc primo mater cōspicit filium suum sic captum, & aptatum dolore mortis affligi. Tristatur etiam supra modum, & cum rubore, quod videt eum totaliter nudū: nam & ei nec femoralia dimiserunt. Accelerat ergo, & approximat filio, amplexatur, & cingit eum capitis sui velo. O in quanta amaritudine est nunc anima sua, non credo, quod ei verbum dicere potuit: si amplius facere posset, vtique voluisset, sed amplius non potuit eum adiuuare. Eripitur enim filius suus de manibus eius furibunde ad pedem crucis.

Hic modum crucis diligenter attende. Ponuntur duæ scalæ, vna retrorsum ad brachium dextrum, alia ad sinistrum brachium super quas malefici ascendunt cum clauis, & martellis. Ponitur etiam alia scala ex parte anteriori, attingens vsque ad locum vbi debebāt pedes affigi. Conspice nunc bene singula. compellitur Dominus Iesus crucem ascendere per hanc scalam paruam. ipse autem sine rebellione, & contradictione facit humiliter quidquid volunt. Cum ergo in superiori parte istius paruę scalæ peruenit ad crucem, renes vertit, & illa regalia aperit brachia, & extendens manus pulcherrimas, in excelsum eas porrigit suis crucifixoribus. Aspicit in cælum, patri dicens: Ecce hic sum pater mi, vsque ad crucem me humiliari voluisti, pro amore & salute generis humani: placet, accepto, & pro eis me tibi offero, quos dedisti mihi, & fratres esse voluisti. Accepta igitur & tu pater, & deinceps placabilis esto mei amore, & omnium maculas veteres absterge, & elonga ab eis, me pro eis tibi offero pater. Qui autem retro crucem est, accipit manum eius dexteram, & eam fortiter cruci affigit. Quo facto, ille qui est in latere sinistro accipit manum sinistram, & trahit quantum potest, & extendit, & alium clauum immittit, percutit & configit. Descendunt post hæc de scalis, & remouentur omnes scalæ. Pendet Dominus ex grauedine corporis deorsum trahentis, solū clauis infixis manibus sustentatur. Nihilominus occurrit & alius, & per pedes quantum potest eum trahit, & eo sic extento, alius configit eius pedes clauo dirissimo. Sunt tamen quidam qui credunt, quod non hoc modo fuerit crucifixus, sed cruce extenta in terra, eum eleuauerunt, & crucem fixerunt in terram. Quod si hoc magis placet conspice, quo modo ipsum capiunt despicabiliter sicut ribaldum vilissimum, & prosternunt super crucem in terra furibunde, brachia ipsius accipientes, & post violentam extensionem cruci durissime affigentes. Similiter & de pedibus factum intuere, quos traxerunt quantum violentissime potuerunt.

Modus, quo Dominus crucifixus fuit.

Ecce crucifixus est Dominus Iesus, & sic in cruce extensus, quod dinumerari omnia ossa eius possent, sicut ipse conqueritur per Prophetam. Fluunt vndique sacratissimi sanguinis riuuli ex illis magnis scissuris. Sicq; angustatus est, quod se mouere non potest nisi in capite. Illi tres claui sustinent totius corporis pondus, dolores acerbissimos tolerat, & vltra quàm dici possit, vel cogitari, affligitur. Pendet inter duos latrones. Vndique pœnæ, vndique opprobria, vndique conui-

Ps. 21. c

conuitia. Nam sic coangustato a conuitijs non parcunt. Alij blasphemant, dicentes: Vah qui destruis templum Dei. Alij vero: Seipsum non potest saluum facere. & alia dicunt multa conuicia. Si filius Dei est, descendat de cruce, vt credamus ei. Sed & milites qui crucifixerunt eum, diuiserunt sibi vestimenta eius in ipsius præsentia.

Et hæc omnia dicuntur, & fiunt præsente matre sua mæstissima; cuius compassio multum augmentat filio passionem, & econtrario. Ipsa cum filio pendebat in cruce, & potius elegit mori cum ipso, quàm amplius viuere. Vndique sunt angustiæ, & tormenta sentiri poterant, narrari vero nullatenus poterant. Stabat mater iuxta crucē eius, & inter crucem latronis, non auertebat oculos a filio, angustiabatur vt ipse, & toto corde orabat ad patrem, dicens: Pater & Deus æterne placuit vobis vt filius meus crucifigeretur, non est tempus vt a vobis repetam. Sed videtis in quanta angustia est nunc anima sua: rogo vt mitigetis ei pœnam, si placet. Pater recommendo vobis filium meum. Et filius similiter orat Patrem pro ea, & tacite intra se dicebat: Pater mi, vides quo modo affligitur mater mea. Ego debeo crucifigi, non ipsa, sed mecum est in cruce. Sufficit crucifixio mea, qui totius populi porto peccata, ipsa nihil tale meretur. Vides eam desolatam, tota die mærore confectam. Recommendo eam tibi: dolores eius tolerabiles facias. Erant autem iuxta crucem cum Domina Ioannes & Magdalena, & duæ sorores Dominæ, scilicet Maria Iacobi, & Salome, & forte etiam aliæ, quæ omnes, & maxime Magdalena dilecta Iesu discipula, vehementer flebant, nec de suo Domino dilecto, ac magistro poterant consolari, compatiebantur Domino, & Dominæ, & sibi ipsis. Sæpe renouabatur eis dolor, quia semper eis renouabatur compassio, cum in conuitijs, vel in factis suo Domino noua passio addebatur.

Threm. 1. e

Ioan. 19. e

Meditatio passionis Domini hora nona. Cap. LXXIX.

Septē verba Christi in cruce.

DOminus autem in cruce pendens, vsque ad exitum spiritus non fuit otiosus, sed faciebat & docebat vtilia pro nobis. Vnde dixit septem verba, quæ scripta reperiuntur in Euangelio.

Primum fuit in ipso crucifixionis actu, cum orauit pro suis crucifixoribus, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quod verbum magnæ patientiæ magniq. amoris indicium præstat, & etiam fuit indicibilis charitatis. (Luc. 23. e)

Secundum fuit ad matrem, cum dixit: Mulier ecce filius tuus. & ad Ioannem: Ecce mater tua. Non vocauit eam matrem, ne præ amoris vehementis teneritudine amplius ipsa doleret. (Ioan. 19. e)

Tertium fuit ad latronem pœnitentem, cum dixit: Hodie mecum eris in Paradiso.

Quartum fuit, Eli, Eli, lamazabathani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? quasi dicat: Pater tantum dilexisti mundum, vt dum me pro ipso tradidisti, dereliquisse me videaris. (Mat. 17. e)

Quintum fuit cum dixit, Sitio. In quo verbo fuit magna compassio matris, & sociorum eius, & Ioannis, & illis pessimis magna fuit lætitia. Nam licet exponi posset, quòd sitiebat animarum salutem: tamen in veritate sitiuit, quia sanguinis effusione erat totus exsiccatus intus, & etiam arefactus. Et cum illi maligni cogitare non possent, in quo ei plus nocerent: tamen vexandi nouam materiam acceperunt. Vnde dederunt ei bibere acetum mixtum cum felle. Maledictus eorum furor, quia pertinax. & quantum poterant nocuerunt. (Ioan. 19. e)

Sextum verbum fuit, Consummatum est. quasi diceret: Pater, obedientiam quam mihi dedisti, perfecte compleui. Adhuc pater etiam quidquid vis mihi filio tuo præcipe: paratus sum quidquid restat vlterius adimplere. Ego enim in flagella paratus sum. Sed totum quod de me scriptum est, consummatum est: si tibi placet Pater, reuoca me modo tibi. Et pater ad eum: Veni dilectissime fili mi, omnia bene fecisti, nolo quòd amplius anxieris: veni quia in sinu meo, & inter brachia mea te suscipiam. Et ex tunc languere cœpit more morientium, modo claudendo oculos, modo aperiendo, & caput inclinare, modo in vnam partem, modo in aliam, deficientibus omnibus viribus. (Ibidem. f; Psal. 37. d)

Tandem addidit septimum verbum, cum clamore valido, & lacrymis, Patri dicens: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, Emisit spiritum, & inclinato capite super pectus versus patrem, quasi gratias ageris, quod ipsum reuocabat, tradidit ei spiritum suum. Ad hunc clamorem conuersus fuit Centurio, qui ibi erat, & dixit: Vere filius Dei erat iste, audiens, quòd clamans expirasset. Nam alij homines cum moriuntur, clamare non possunt, & ideo in eum credidit. Fuit autem ita magnus ille clamor, quòd vsque in infernum fuit auditus. O qualis tunc erat anima matris, cum sic pœnose videbat eum deficere, languere, lacrymari, & mori! Credo quòd vel propter angustiarum multitudinem absorpta erat, & quasi insensibilis facta, vel semimortua facta est; nunc quidem multo magis quàm cum obuiauit ei crucem portanti. Quid nunc Magdalena fidelis, & dilecta discipula, quid Ioannes præ omnibus dilectus, quid aliæ duæ sorores Dominæ faciebant? Sed quid facere poterant repletæ amaritudine, completæ doloribus, inebriatæ absinthio? irremediabiliter omnes flebant. Ecce ergo pendet Dominus in cruce mortuus, redit tota multitudo, remanet mater mæstissima cum illis quattuor, ponunt se ad sedendum iuxta crucem, contemplantur dilectum suum, expectant a Domino auxilium, quo modo ipsum rehabere, & sepelire tunc valeant. At tu si contemplatus bene fueris Dominum tuum, considerare potes, quòd a planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas; non est in eo membrum, nec sensus corporis, qui summam afflictionem, seu passionem non senserit. Habes ergo quæ de crucifixione, & morte, in sexta, & nona hora contigerunt, quæ modicitati meæ, vel tuæ ruditati scribenda videntur ad præsens. Tu autem studeas deuote, fideliter, & solicite, his omnibus inhærere. Nunc de his quæ post mortem contigerunt dicamus. (Luc. 23. f; Mat. 27. f)

De apertione lateris Christi. Cap. LXXX.

COmmorantibus ergo & sedentibus reuerenda domina nostra Maria atque Ioanne, Magdalena & sororibus matris Domini ab vna parte prope Crucem, & aspicientibus quasi sine intermissione, Dominum Iesum pendentem sic in Cruce inter latrones, sic nudum, sic afflictum, sic mortuum, sic & ab omnibus derelictum: ecce armati multi veniebant a ciuitate versus eos. qui mittebantur, vt ipsis crucifixis, crura frangerent, occiderent eos, ac sepelirent, ne corpora in cruce pendentia, in magno die sabbati remanerent. Tunc Domina & omnes surgunt, & aspiciunt, & vident eos, & nesciunt quid hoc esse possit, renouatur dolor, & timor & tremor crescit. Multum quidem Domina timet, & nescit quid faciat, & vertens se ad filium mortuum dixit: Fili mi dilectissime, quare veniunt isti, quid facere amplius tibi volunt, nonne te occiderunt. Fili mi putabam eos satiatos esse de te: sed vt video adhuc te mortuum persequuntur. Fili mi nescio quid faciam, te defendere a morte non potui: sed veniam & stabo iuxta crucem tuam ad pedes tuos. Fili mi roga patrem tuum, vt eos tibi placabiles faciat: ego autem quod potero faciam. Et omnes tunc quinque flentes iuerunt, & apposuerunt se ante crucem Domini Iesu. Appropinquant autem illi cum furore & strepitu magno, & videntes latrones adhuc viuere, fran-

De his, quę post mortē contigerūt.

Digitized by Google

frangunt eis crura, & ipsos occidunt, & deponunt, A & in aliquam fossam velociter illos proijciunt. Redeuntibus autem ipsis versus Dominum Iesum, timẽs mater ne similiter faciant cum filio suo, tacta dolore cordis intrinsecus, cogitauit ad arma sua currere, scilicet ad humilitatem innatam. Et genibus positis, & brachijs cancellatis, vultu lacrymabili, & voce rauca, sic eos alloquitur, dicens: Viri fratres, rogo vos propter Deum altissimum, ne amplius me vexare velitis in dilectissimo filio meo. Ego enim sum mæstissima mater eius, & scitis fratres vos quòd numquam offendi, nec iniuriam aliquam vobis feci, & si filius meus visus est vobis contrarius, ipsum peremistis, & B ego vobis remittam omnem iniuriam, & offensam, & mortem filij mei. Hanc tamen misericordiam mecum facite, ne ipsum confringatis, vt saltem integrum valeam tradere sepulturæ. Non expedit, vt eius crura frangantur: videtis enim quòd iam mortuus est, & migrauit. Hora enim est postquàm discessit. Ioannes vero Magdalena & sorores matris Domini, stabant genu flexi cum ea, & amarissime omnes flebant. O Domina, quid est quod agitis, ad pedes nefandissimorum statis, ibi oratis inexorabiles, pietate creditis flectere crudelissimos, & impijssimos, & humiliare superbos? Abominatio est superbis humilitas. incassum laboratis. Vnus autem Longinus nomine, tunc C impius, & superbus, sed post conuersus, & martyr, & sanctus, porrigens lanceam de longe, eorum preces, & rogamina contemnens, latus Domini Iesu dextrum vulnere gradi aperuit, & exiuit sanguis, & aqua. Tunc mater semimortua cecidit inter brachia Magdalenæ. Ioannes vero dolore vrgente, assumpto vigore, insurgit contra illos, dicens: Viri nequissimi, quare hanc impietatem facitis, non ne videtis quod mortuus est. Vultis etiam matrem eius mæstissimam occidere? Discedatis, quia nos eum sepeliemus. Tunc illi sicut Deo placuit, discesserunt. Excitatur autem D Domina, surgens quasi euigilans, quærens quid sit de dilecto filio suo. Respondent ei, nihil esse factum de eo. Postea suspirat, & anxiatur, & respiciens filium suum vulneratum, dolore mortis atteritur. Vides quoties mortua est hodie? toties certe, quoties contra filium suum videbat fieri nouitatem. Vnde vere impletum est in ea, quod sibi dixerat Simeon: Tuam, inquit, ipsius animam gladius pertransibit. Sed nunc vere filij corpus, & matris animam, huius lanceæ gladius perforauit. Ponunt autem omnes se iterum ad sedendum iuxta crucem, quid facere debeant nescientes. Corpus enim deponere, & sepelire non possunt, E quia vires non habent sufficiẽtes, nec instrumenta quibus deponere ipsum possint. Recedere autem, sic eo remanente, non audent, & diu sic remanere, nocte appropinquante, non valent. Vides in quanta perplexitate sunt. O Deus benigne, quo modo permittis tuã ex omnibus electam, mundi speculum & reclinatorium nostrum, sic tribulari? Tempus autem esset, vt aliquantulum respirasset.

Lateris apertio.

Luc. 2. e

Hora vespertina meditatio. *Cap. LXXXI.*

ITerum autem vident alios plures, per viam venientes, qui erant Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, F ducentes secum alios, portantes instrumenta quibus corpus deponant de cruce, & portabant quasi centum libras myrrhæ, & aloes, & veniebant ad sepeliendum Dominum. Tunc surgunt omnes cum timore magno. O Deus quanta est ista afflictio hodie. Circa conspiciens autem Ioannes dixit: Ego cognosco ibi Ioseph, & Nicodemum. Tunc Domina, resumptis viribus, dicit: Benedictus Deus noster, qui mittit nobis auxilium, memor fuit nostri, & non dereliquit nos. Fili occurras eis. Vadit ergo Ioannes eis obuius velociter, & attingentes se, adinuicem amplexantur cum fletu magno, non valentes per magnam horam adinuicem sibi loqui, ex compassionis teneritudine, & abundantia fletus & doloris. postea veniunt aduersus crucem. Quærit Ioseph, qui sint ibi cum Domina, & quid sit de alijs discipulis. Dicit illi Ioannes istas, quæ ibi sunt. De discipulis autem respondet se nescire, quia nullus ibi fuit hodie. Quærit etiam de his, quæ circa Dominum facta sunt, & narrat ei Ioannes per singula. Cum autem fuerunt prope locum, genuflectentes, & flentes, adorauerunt Dominum. Applicantes autem recepti fuerunt reuerenter per Dominam, & alias socias, genibus flexis, inclinantes vsque ad terram. Similiter ipsi genuflectentes cum ploratu magno, sic steterunt per longam horam. Tandem Domina dicit: Benefacitis habentes memoriam magistri vestri, quia multum vos dilexit: & fateor, quòd in aduentu vestro visum est mihi, nouam oriri lucem. Nesciebamus enim quid facere deberemus: Dominus vobis retribuat. Et illi: Dolemus ex toto corde nostro de his omnibus, quæ contra eum facta sunt. Præualuerunt enim impij contra iustum. libenter eum eripuissemus de tanta iniustitia, si potuissemus. Saltem hoc modicum obsequium Domino & magistro nostro præstabimus. Surgentes ergo, parauerunt se ad deponendum corpus Iesu.

Depositio corporis Christi de cruce.

Tu autem, vt alijs locis dixi tibi, diligenter & morose modum depositionis attende. Ponuntur duæ scalæ a lateribus crucis oppositæ, Ioseph ascendit super scalam lateris dextri, satagit extrahere clauum ipsius manus. Sed difficile est hoc: quia clauus grossus & longus, est in ligno valde confixus, & sine magna suppressione manus Domini, non videtur posse fieri. Sed non est vis, quia fideliter facit, & Dominus totum acceptat. Eualso illo Ioannes annuit Ioseph, dictum clauum sibi porrigi, ne ipsum Domina videat. Deinde Nicodemus alium extraxit manus sinistræ, & clauum similiter dat Ioanni. Descendit Nicodemus, & iuit ad clauum pedis. Ioseph vero sustentabat corpus Domini. felix quippe ipse Ioseph, qui corpus Domini meruit sic amplexari. Tunc pendentem manum dexteram Domina suscepit reuerenter, & ponit ad vultum suum. Intuetur, & osculatur cum lacrymis validis & suspirijs dolorosis. Eualso autem clauo pedum, paulisper descendit Ioseph, & omnes accipiunt corpus Domini, & ponunt in terram. Domina suscipit caput cum scapulis in gremio suo: Magdalena vero pedes apud quos tantam gratiam olim inuenerat. Alij circumstant, omnes faciunt planctum magnum super eum. omnes enim plangunt eum, quasi vnigenitum amarissime.

Modus depositionis Christi a cruce

Hora completorij. *Cap. LXXXII.*

POst aliquam morulam, cum nox appropinquasset, rogat Ioseph Dominam, vt permittat eum volui linteaminibus, & sepeliri. Ipsa contendebat, dicens: Nolite amici mei, tam cito filium meum accipere, vel me cum ipso sepelite. Flebat autem lacrymis irremediabilibus, aspiciebat vulnera manuum & lateris, modo vnum, modo aliud, aspiciebat vultum eius, & caput, & videbat spinarum puncturas, depilationem barbæ, faciem & sputis & sanguine deturpatam, & caput tonsum, & de fletu & aspectu non poterat satiari. Legitur autem in quadam scriptura, quòd Dominus deuotæ suæ reuelauit, quod ipse tonsus fuit capillis, & depilatus barba, sed Euangelistæ non scripserunt omnia. Et quidem quòd ipse fuit tonsatus, vel sicut est, nescio probare per scripturam, sed de depilatione barbæ potest probari. Dicit enim Isaias in persona Domini: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Vnde ipsa mater, hæc fideliter aspiciebat, morose videre volebat. Tardante autem hora dicit Ioannes: Domina condescendamus Ioseph & Nicodemo, & permittamus aptari, & sepeliri corpus Domini nostri: quia propter nimiam moram possent *Is. 50. e*

sent

Digitized by Google

ſent pati calumniam a Iudæis. Ad hanc vocem tamquam grata & diſcreta, cogitans quòd ipſi Ioanni commiſſa eſt per filium, noluit amplius contendere, & benedicens eum, permiſit aptari, & inuolui. Tunc Ioannes, & Nicodemus, & alij cœperunt inuoluere corpus, & aptare cum linteaminibus, vt mos erat Iudæis. Domina tamen ſemper tenebat caput ipſius in gremio ſuo, quod ſibi reſeruauit aptandum, & Magdalena pedes. Cum ergo venerunt ad crura prope pedes, dicit Magdalena: Rogo vos, vt permittatis me aptare pedes, apud quos ſum miſericordiā conſecuta. Quibus permittentibus, illa pedes ipſos tenebat. Videbatur deficere præ dolore, & quos alias lacrymis compunctionis rigauit, nunc multo magis vndis lacrymarum doloris, & compaſſionis, largiter lauit. Aſpiciebat pedes ſic vulneratos, perforatos, deſiccatos, & ſanguinatos. amariſſime multum flebat. Nam vt veritas de ipſa perhibuit teſtimonium, dilexit multum, & ideo fleuit multum, & maxime in hoc vltimo obſequio magiſtri, & Domini ſui, ſic afflicti, ſic flagellati, ſic vulnerati, ſic mortui, & in nihilum ſic redacti. Vix cor ſibi in corpore ſtare poterat præ dolore: ſed bene cogitari poteſt, quòd ſi poſſet, libenter ad pedes Domini ſui expiraſſet. Non videbat remedium doloris, nec conſueuerat ei in talibus obſequi. Nonum & vltimum eſt hoc obſequium, quod ei nunc præſtat. & in hoc præſtando amaricatur anima ſua, quia non poteſt illud facere, vt vellet intime, & deceret. Vellet enim totum corpus lauare, vngere, & bene aptare: ſed non eſt tempus & locus. Non enim poterat plus, non poterat aliud: facit quod poteſt. Saltem pedes lauit cum lacrymis, tandem deuote abſtergit, amplexatur, deoſculatur, inuoluit, & aptat fideliter quantum melius nouit & poteſt. Sic ergo aptato corpore, reſpiciunt ad Dominam, vt ipſa compleat, & omnes planctum recipiunt. Tunc ipſa videns quòd amplius differre non poteſt, ponit vultum ſuper faciem dulciſſimi filij ſui, & dicit: Fili mi in gremio meo te mortuum teneo, durum eſt valde diuortium mortis tuæ, iucunda & delectabilis fuit inter nos conuerſatio, & ſine querela & offenſa fuimus inter alios, quamuis tu dulciſſime fili mi, vt nocens ſis modo occiſus. Fideliter fili mi ſeruiui tibi, & tu mihi. ſed in hac pugna tua doloroſa, nec pater tibi auxiliari voluit, nec ego potui. Tu teipſum dereliquiſti propter amorem generis humani, quod redimere voluiſti. Dura, & nimis pœnoſa eſt iſta redemptio, de qua gaudeo propter ſalutem hominum. Sed in tuis doloribus, & morte tua multum affligor vehemēter: quia ſcio quòd numquam peccaſti, & ſine cauſa tam amare occiſus es morte tam turpiſſima. Modo ergo fili mi diſiuncta eſt noſtra ſocietas, & me a te nunc oportet ſeparari. Sepeliam ergo te ego mater tua mæſtiſsima, ſed poſtea quo ibo? Vbi etiam morabor fili mi? Quo modo ſine te viuere poſſim? Tecum ergo libentius ſepelirer, vt vbicumque eſſes, ego ſimiliter eſſem tecum. Sed ex quo non poſſum corpore, ſepeliar tamen mente, animam meam in tumulo ſepeliam cum corpore tuo, eā tibi dimitto, eam tibi commendo. O fili mi, quàm anxia eſt ſeparatio iſta. Et iterum ex abundantia lacrymarum, multo melius lauit faciem filij, quam Magdalena pedes. Abſtergit autem faciem eius, & deoſculans os & oculos eius, in quodam ſudario caput ipſum inuoluit, & diligenter aptauit. Tandem iterum benedixit eum. Et tunc omnes adorantes eum flexis genibus, & pedes eius deoſculantes, accipiunt, & portant ad monumentum. Domina tenebat caput & ſcapulas. Magdalena pedes, reliqui vero ſtabant in medio. Erat prope locum crucifixionis ſepulcrum, quantum eſt longitudo Eccleſiæ noſtræ vel circa, in quo ſepelierunt eum reuerenter, flexis genibus, & cum fletibus magnis, & ſingultibus, & ſuſpirijs crebris & multis. Quo ſepulto, Mater iterum benedixit, amplexatur eum & ſtat ſuper dilecto filio ſuo. ſed eleuantes eam, poſuerunt magnum lapidem ad oſtium monumenti. De hoc monumento dicit Beda: quòd fuit domus rotunda, de ſubiacente rupe exciſa, tantæ altitudinis vt vix homo manu extenta, culmen poſſet attingere, introitum habens ab oriente, in parte vero Aquilonari locus Dominici corporis, de eadem petra factus eſt, ſeptem pedes habens longitudinis.

Luc. 7. g (margin)

Forma ſepulcri. (margin)

Meditatio post completorium. *Cap. LXXXIII.*

VOlens autem Ioſeph redire in ciuitatem poſt officium ſic completum, dicit Dominæ: Domina mea ego vos deprecor propter Deum, & propter amorem filij veſtri & magiſtri mei, ſi placet, vt diuertatis in domum meam. ſcio enim, quòd domum propriam non habetis, vtamini mea vt veſtra, quia omnia mea veſtra ſunt. ſimiliter & Nicodemus. O qualis compaſſio. Regina cæli non habet, vbi caput ſuum reclinet & hos dies lugubres, & viduitatis ſuæ ſub alieno tecto ducere oportebit. Vere dies viduitatis ſunt iſti, quia Dominus Ieſus erat ei filius & ſponſus, pater & mater, & omne bonum, & omnia ſimul, eo mortuo, perdidit. Vere vidua eſt & derelicta, & quo diuertat non habet. Tunc ipſa ſe inclinans humiliter, & gratias agens, reſpondit ſe eſſe commiſſam Ioanni. Quibus Ioannes adhuc eam rogantibus, reſpondit, quòd volebat eam ducere in mōtem Sion, in domum in qua magiſter cenauit heri ſero cum diſcipulis, & ibidem ſtare cum ea volebat. Illi vero inclinantes ſe Dominæ, & adorantes ſepulcrum abierunt, & iſti, vt Euangelium dicit, remanſerunt ſedentes contra ſepulcrum. Appropinquante autem nocte, dicit Ioannes Dominæ, non eſt honeſtum hic nimis morari, yel de nocte in ciuitatem redire: & ideo ſi vobis placet Domina, recedamus. Tunc Domina ſurgens & genuflectens, ſepulcrum amplexatur, benedicensq. ſepulcrum dicit: Fili mi non poſſum amplius ſtare tecum, ego recommendo te patri tuo. Subleuatis etiam oculis in cælum, dicit cum lacrymis & affectu magno: Pater æterne, recommendo vobis filium, & meam animam quam dimitto. Et recedere tunc cœperunt. Cum autem venerunt ad crucem, ibi genuflexit ipſa & adorauit crucem, dicens: Hic requieuit filius meus, & hic eſt pretioſiſsimus ſanguis eius. Similiter & omnes fecerunt. Cogitare namque potes quòd ipſa prima fuit, quæ crucem adorauit. Exinde recedunt verſus ciuitatem, & per viam ſæpe vertebat retroſpiciens. Cum autem fuerunt in loco, vltra quem, ſepulcrum & crucem amplius videre non potuerunt, vertit ſe, inclinauit, genuflexit, & deuotiſsime adorauit. ſimiliter & omnes fecerunt. Appropinquantes ad ciuitatem, ſorores Dominæ velauerunt eam tamquam viduam, cooperientes quaſi totum vultum ſuum, & præcedebant, Domina autem inter Ioannem & Magdalenam ſequebatur mæſtiſsime ſic velata. Tunc Magdalena volens in ingreſſu ciuitatis ſumere viam, quæ ducit ad domum ſuam, & illuc eos ducere, prætiidit ſibi ante, & dicit: Domina mea precor vos amore magiſtri mei, vt eamus ad domum noſtram, & ibi melius ſtabimus, ſcitis enim quo modo libenter veniebat ad eam, ipſa veſtra eſt, & omnia mea veſtra ſunt, rogo vt veniatis. Et hic plangere incœperunt. Domina autem tacente, & annuente verſus Ioannem, adhuc illa rogat Ioannem. Ipſe vero reſpondit: Decentius eſt, vt eamus vſque ad montem Sion, & maxime quia ſic reſpondeamus amicis noſtris, tu potius venias cum ea. Tunc Magdalena reſpondit: Bene ſcis, quòd veniam cum ea quocumque ierit, & numquam dimittam eam. Intrantibus autem illis ciuitatem, concurrunt vndique virgines, & matronæ bonæ, cum perpendere eam potuerunt, aſſociant eam per viam conſolando, ſed magnus vtique fit ploratus. Sed & boni homines compatiebantur eidem, per quos tranſibant, & mouebantur ad fletum, dicentes: Certe magna iniuſtitia eſt facta hodie

Mat. 27. g (margin)

hodie per principes nostros contra filium istius Dominæ, & Deus pro eo magna signa ostendit, caueant quid fecerint. Cum autem venerunt ad domum, tunc ipsa se vertens versus Dominas, & gratias agens, deuotissime inclinauit. Ipsæ vero inclinãtes se & genuflectẽtes, omnes cœperunt facere planctum magnũ. Intrauit ergo Domina domũ, & Magdalena, & duæ sorores suæ. Ioannes vero ponens se super ostio, rogauit omnes, vt redirent ad domos suas, quia tarda hora erat, & gratias agens eis, ostium ille clausit. Tunc Domina domum circũspiciens sic dicebat: Fili mi dulcissime vbi es, quia hic te non video? O Ioannes, vbi est filius meus? O Magdalena, vbi est pater tuus, qui te sic tenerrime diligebat? O dilectæ sorores vbi est filius noster? Recessit a nobis gaudium nostrum, dulcedo nostra, & lumen oculorum nostrorum, recessit autem cum magna angustia, vos audistis. Et hoc est, quod mihi magis auget dolorem, quia recessit totus laceratus, totus anxius, & sitibundus, coactus, oppressus, & violentus, nec ei potuimus in aliquo subuenire, omnes reliquerunt eum, & pater eius omnipotens Deus noluit eum iuuare: & quàm cito facta sunt ista, vos vidistis. Cuius vmquam vel sceleratissimi hominis, fuit sic accelerata, & fulminata damnatio? O fili, hac nocte captus fuisti, perfide traditus: mane in tertia condemnatus, & in sexta crucifixus, & ita mortuus es. O fili, quàm amara est ista separatio tua, & memoria turpissimæ mortis tuæ. Tandem Ioannes rogans vt desisteret, consolatus est eam. Tu autẽ si vires tuas experiaris, scies vtique eis parere, seruire, consolari, & confortare eam, quod parumper comedat, & alios ad comedendum confortat, quia adhuc ieiuni sunt: postea benedictione a Domina, & singulis alijs suscepta, discedas.

Lamentum Virginis.

A B C

Meditatio de Domina, & sociabus de sabbato. Cap. LXXXIIII.

Mane autem sabbati, stabant in domo ianuis clausis, Domina & aliæ sociæ vna cum Ioanne afflictæ & dolorosæ tamquam orphanæ, & plenæ mærore, non loquentes, sed memorantes sedebant simul, aspicientes se mutuo raptim, sicut contingere consueuit, magna pressura & calamitate grauatis. Pulsatum autem fuit ad ostium & timebant, quia omnia timuerunt. securitas enim eorum discesserat. Tamen Ioannes ibat ad ostium, & aspiciens cognouit Petrum & dixit: Petrus est. Et Domina: Aperias ei. Ingreditur igitur Petrus verecunde, cum singultibus magnis, & fletibus, & tunc omnes plorare cœperunt, nec verbum loqui poterant præ mærore. Postea veniunt successim & alij discipuli etiam plorantes. Tandem cessantes a fletu, incipiunt de Domino suo loqui. Dicit ergo Petrus: Ego verecundor in meipso, nec deberem in conspectu vestro loqui, vel hominibus apparere: quia Dominum meum qui me tantum diligebat, sic reliqui & negaui. Similiter & alij cum percussione palmarum, lacrymarumq. effusione, seipsos redarguebant: quia Dominũ, suum dulcissimum sic reliquerant. Tunc dicit Domina: Magister bonus & pastor fidelis recessit a nobis, & nos remanemus velut orphani: sed spero firmiter, quòd cito rehabebimus ipsum, & vos scitis, quia benignus est filius meus, & vos multum diligebat. Non dubitetis, quia bene reconciliabitur, & libenter remittet omnem offensam, siue culpam. Tantus autem fuit, permissione patris, furor contra eum, & ita præualuit malorum audacia quòd non potuissetis eum iuuare, etiam existentes cum eo: & ideo nolite turbari. Respondit Petrus: Vere Domina mea, ita est vt dicis, nã & ego qui tantum initia vidi, tanto fui timore percussus in atrio Chaiphæ, quòd vix credebam, me posse euadere, & eum negaui. Nec fui memor verborum, quibus hoc prædixerat mihi, quousque me respexerat. Tũc Magdalena quærit quid ei prædixerat, & respondit de negatione, & narrat ei totum, & addidit, quòd

D E F

eis alia plura dixit in cena de passione sua. Tunc dicit Domina: Vellem audire de his, quæ dicta, & facta fuerunt in cena per eum. Et Petrus annuit Ioanni, vt ipse referat. Ioannes vero incipit & narrat totum, & sic tam de his, quàm alijs quæ fecerat Dominus Iesus cum eis, narrant adinuicẽ, modo vnus modo alius, sicq. totã diẽ de ipso sermocinizando percurrunt. O quã attẽte auscultabat Magdalena, sed multum attentius ipsa Domina. O quoties in ipsa die dicebat in narratione gestorum: Benedictus sit filius meus Iesus. Intuere ergo eos diligenter & compatere, quia sunt in afflictione magna, immo permaxima hodie constituti. Quid enim est videre, quòd Domina cæli & terræ & Princeps ecclesiarum, & omnium populorum, & duces totius diuini exercitus, sic timorosi stant reclusi in domuncula quadam, nescientes, quid facere debeant, nisi quòd se confortant, conferentes de factis, & verbis dulcissimi Domini sui. Domina tamen stabat mente tranquilla & pacata, quia certissimam spem habebat de resurrectione filij sui. & in ea sola remansit fides in ipsa die sabbati: & propterea dies sabbati attribuitur ei. Non tamẽ poterat ipsa Domina gaudenter stare, propter mortem filij sui dulcissimi Iesu Christi. Sero autem facto, post solis occasum, cum licuit operari, Maria Magdalenæ & altera Maria iuerunt emere aromata, pro faciendis vnguentis. Sero etiam præcedenti cum redierant a sepultura Domini, cœperunt parare vsque ad solis occasum, postea siluerunt. Nam sabbatum obseruare oportebat a solis occasu die veneris, vsque ad alium occasum. Nunc ergo vadunt emere aromata. Intuere tu illas diligenter, incedentes mæstis vultibus, more viduarum, & se applicantes ad aliquam apothecam, alicuius forte deuoti Domini, eis compatientis, & libenter satisfacientis voluntati earum. Ipsæ vero postulant aromata, & eligunt quantum possunt meliora, & pretio soluto redeunt, parantes se ad facienda vnguenta Domino suo. Conspice ergo diligenter, quomodo humiliter, deuote & fideliter laborant pro Domino suo, cum lacrymis magnis, & suspirijs intimis. Domina vero & Apostoli aspiciunt, & forte adiuuant: quibus factis, nocte siluerunt. Et hæc quidem est meditatio die sabbati de Domina, sociabus, & discipulis.

Quare dies sabbati attribuitur Beatæ Virgini.

Obseruatio sabbati.

SABBATO DIE.

Meditatio de Domino Iesu, die Sabbati descendenti ad infernum. Cap. LXXXV.

Venit etiam hoc in considerationem nunc: quid scilicet fecerit Dominus ipsa die sabbati. Statim cum mortuus fuerat, descendit ad inferos ad sanctos Patres, & stabat cum eis. Et tunc fuerunt in gloria: nam visio Domini, gloria est perfecta. Considera hic ergo, & attende quanta fuerit eius benignitas, in infernum descendere, quanta charitas, quantaq. humilitas. Poterat enim vnum Angelum ad eos mittere, & omnes seruos suos liberare, & sibi præsentari vbi voluit: sed hoc non sustinuisset amor suus infinitus, & humilitas sua. Per semetipsum ergo descendit, & non vt seruos, sed & vt amicos visitaret Dominus omnium, & stetit cum eis ibidem vsque ad diem Dominicam, prope auroram. Cogita bene de his, & admirare, & imitari coneris. Iubilauerunt autẽ sancti patres in suo aduentu, & repleti sunt iucunditate immẽsa, omni displicentia procul expulsa, & stabant in laudibus & canticis corã eo, quas laudes potes hoc modo meditari: Imaginado eos, ac si essent cũ corporibus suis, sicut post resurrectionẽ erunt: similiter, & animã illam benignissimam Domini nostri Iesu Christi. Cũ ergo præsenserũt eius saluberrimũ aduentum, occurrerunt ei gaudẽter, seipsos exhortãtes, atque dicentes: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & cetera. Leuate capita vestra quia ecce venit redẽptio vestra. Consurge, consurge Hierusalẽ, solue vincula colli tui, ecce Saluator venit

Digitized by Google

soluere nos a vinculis. Tollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales & introibit Rex gloriæ. Adoramus te Christe, & benedicimus tibi amantissime Deus noster. Et procidentes adorauerunt eum, cũ gaudio & lætitia magna. Ipsos autem considera, quia cum reuerentia, & ingenti exultatione, & vultibus iucundis stant ei, & dicunt prædicta coram eo, & in huiusmodi laudibus, & canticis, & iubilationibus steterunt in limbo, vsque prope auroram diei Dominici. In conspectu etiam multitudinis Angelorum ibidem existentium, & cum eis iubilantium. Tunc accepit eos Dominus educens ab inferis in exultatione, & ante eos gloriose procedens, posuit ipsos in paradiso deliciarum. Aliqua vero morula facta, cum eis iucunde, & cum Elia, & Enoch eum recognoscentibus, dixit eis: Tempus est, vt excitem corpus meum, vadam, & reassumam illud. Qui omnes procidentes, dixerunt: Ite Domine Rex gloriæ, & cito redite, si placet: quia gloriosissimũ corpus vestrum videre plurimũ affectamus.

Habes ergo quæ circa Dominum Iesum & Matrem eius, & discipulos, & sanctos patres meditari possis in die sabbati, ante resurrectionem. Verum quia totam passionem Domini tibi sine auctoritatum interpositione transcurri, ne animus ad aliud quàm ad ipsam passionem se conuerteret cogitaui vel nunc auctoritates aliquas tibi referre, vt earum lectio mentem excitet ad ipsa feruentius & deuotius meditanda. Accipe ergo Bernardum more solito, in quibusdam sententijs, sic dicentem: Iesu Christo debes totam vitam tuã, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua, & cruciatus amaros sustinuit, ne tu perpetuo sustineres. Si enim conferrentur in me omnes dies filiorum Adæ, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, & qui sunt, & qui erunt nihil esset ad comparationem illius corporis, quod spectabile & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in corruscatione miraculorum, in reuelationibus sacramentorum. Sicut igitur exaltantur cæli a terrà, ita exaltata est vita sua a vita nostra, quæ tamen posita est. Et sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita vita nostra nullam habet ad vitam illius proportionem: cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Cum ergo deuouero quidquid possum, non est sicuti stella ad solem, gutta ad flumen,
Ber. ser. 11. sup. cant. post med. lapis ad montẽ, granum ad aceruum. Idem: Non simplex, aut modica Christi exinanitio fuit, sed seipsum exinaniuit vsque ad carnem, ad mortem, ad crucem. Quis digne penset quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Deũ maiestatis carne indui, mulctari morte, turpari cruce? Sed dicit aliquis: Non valuit opus suum reparare creator absque ista difficultate. Valuit, sed maluit cum iniuria sui: ne pessimum atque odiosissimum vitium, ingratitudinis occasionem, vltra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret, commoueretq. ad gratiarum actiones difficultas redemptionis, quem minus deuotum esse fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus, & ingratus. Gratis quidem conditus sum, sed nullo conditoris grauamine vel labore. Siqui-
Psal. 140. b dem dixit, & factus sum quemadmodum & vniuersa.
Psal. 62. c *Et infra*: Sed obstructũ est os loquentiũ iniqua. Luce clarius patet, quantũ modo o homo pro te dispẽdium fecit. De Domino seruus, de diuite pauper, caro de verbo, & de Dei filio, hominis fieri filius non despexit. Memento iam te, & si de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per totos triginta annos, operatus est salutem nostram in medio terræ. O quantum laborauit sustinens carnis necessitates, hostis tentationes. Nonne sibi crucis aggrauauit ignominiã, mortis sibi accumulauit horrorem. Idem: Super omnia reddit amabilem te mihi, Iesu bone, ca-

A lix quem bibisti opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vẽdicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem, & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt. At vero hoc, & in dictis suis sustinuit contradictores, & in factis obseruatores, & in tormentis illusores, & in morte exprobratores. Idem: Ad cumulum pietatis tradidit Christus in mortem animam suam, & de proprio latere protulit pretium satisfa- *Idem ser. 20. sup. cãt. ante med.* *Psal. 32. b* *Idem ser. 22. sup. cãt. circ. med.*
B ctionis, quo placaret patrem. Per quod plane ad se versiculum illum traxit: Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Prorsus copiosa, quia non gutta, sed vnda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, & non fecit? Illuminauit cæcũ, soluit vinctum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Quis non post illum libenter, alacriterq. currat, qui & ab errore liberat, & errata dissimulat, qui deinde viuendo merita tradit, præmia moriendo conquirit? Quam excusationẽ habet, qui in odore horum vnguentorum non currit, nisi ad quem forte minime odor peruenit. Sed enim *Psal. 129. a* *Psal. 32.*
C in omnem terram exiuit odor vitæ. Quoniam misericordia Domini plena est terra, & miserationes eius super omnia opera eius. Ergo qui vitalem hanc sparsam vbiq. fragantiam non sentit, & ob hoc non currit, aut mortuus est, aut putidus. Idem: Non erubescit sponsa nigredinem quam nouit præcessisse in sponso, cui similari qu tæ etiam gloriæ est? Nil ergo proinde gloriosius est, quam Christi portare opprobrium. Vnde vox illa prorsus exultationis & salutis, Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Grata ignominia crucis ei, qui crucifixo ingratus nõ est. Nigredo est, sed forma & similitudo Domini. Vade ad *Idem ser. 25. sup. cãt. post med.* *Gal. 6. d*
D sanctum Isaiam, & describet tibi qualẽ illum in spiritu viderat. Quem namque alium dixit virum doloris & scientem infirmitatem, & quia non erat ei species neque decor? Et addidit: Nos putauimus eum quasi leprosum & percussum a Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & liuore eius sanati sumus. *Et infra*: Denique seipsum fecit peccatũ, & nigrũ dicere verear? Intuere sane pannis sordidũ, plagis liuidum. illitum sputis, pallidum morte. Idem: Quid enim magis deforme, & nigrum oculis spectantium occurrebat: quam cum expansis in cruce manibus me- *Isa. 53.* *Idem ser. 28. sup. cãt. ante med.*
E dius duorum nequam, risum malignãtibus daret, fletum fidelibus, & solus erat risui, qui solus poterat esse terrori, solus honori esse debuerat. Idẽ: Petra refugium herinacijs, & vbi tuta, firmaq. infirmis requies, nisi in vulneribus Saluatoris? Tanto illuc securior habito, quanto ille potentior est ad saluandum. fremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur non cado. Fundatus enim sum supra firmam petram, peccaui peccatum grande, turbabitur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quod *Idem ser. 61. sup. cãt. ante med.*
F non Christi morte saluetur? *Et infra*: Clamat clauus, clamat vulnus, quòd vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi, ferrum pertransijt animam eius, & appropinquauit cordi, vt non iam nesciat compati infirmitatibus nostris. Patet arcanum cordis per foramina corporis, patet illud magnum sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quid ni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quàm in vulneribus tuis eluxisset, quòd tu Domne suauis & mitis es & multæ misericordiæ? Maiorem enim miserationem nemo habet, quàm vt animam suam ponat, quis pro addictis morti & damnatis.

Ait

Digitized by Google

A Ait etiam alibi Bernardus: Meditare passionem crucifixi corporis, & vide si aliquid est in eo, quod non perorer ad patrem. Pro te diuinum illud caput, multiplici spinarum densitate densatum, vsque ad cerebri teneritudinem confixum est, dum configitur spina. Spinis peccatorum suorum, ait Dominus per Prophetam, circumdedit me populus iste. Ne doleret caput tuum, ne tua vulneretur intentio, caligauerunt in mortem oculi sui, & illa luminaria quæ illuminant orbem ad horam extincta sunt. Nonne illis obtenebrantibus, tenebræ factæ sunt super omnem terram, & illa duo magna luminaria, cũ alijs luminaribus submota sunt? B Hoc autem totum factum est, vt auertant oculi tui, ne videant vanitatem, & si viderent, non attraherentur. Aures illæ quæ in cælis audiunt, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabbaoth, audiunt in terris: Dæmonium habes: Et Crucifige, crucifige eum. [*Ioan. 7. c & 19. a*] Vt quid illud? ne aures tuæ obsurdescerent ad clamorem pauperis, ne reciperent auditum vanum, ne detractionis virus susciperent. Speciosa illa facies, speciosa forma præ filijs hominum, [*Psal. 44.*] sputis illita, afflicta colaphis, addicta delusionibus est. Sic namque scriptum est: [*Matt. 26. g*] Cœperunt conspuere in eum, & percutere faciem eius, & illudere ei, dicentes: Prophetiza, quis est qui te percussit. C Quare hoc? vt facies tua illuminaretur, illuminata cõfirmaretur, & diceretur de te: Vultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. [*1. Reg. 1.*] Os illud quod docet angelos, & homines instruxit, quod dixit, & factum est, felle potatum est & aceto, sed hoc factum est, vt veritatem & iudicium loqueretur os tuum & confiteretur Dominum Deum suum. Manus illæ quæ fundauerunt cælos, extensæ sunt in cruce, clauisq. verberatæ durissimis, vt manus tuæ extenderentur ad inopem, & dicere posses cum Psalmista: [*Psal. 118. o*] Anima mea in manibus meis semper. Quod tenemus in manibus, nonde facili obliuiscimur, sic & qui animam suam bonæ operationi imprimit, non tradidit eam obliuioni. D Pectus illud, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi, lancea militari perfossum est, vt pectus tuum a prauis cogitationibus mundaretur, mundatum sanctificaretur, conseruaretur sanctificatum. Pedes illi, quorum scabellum adorare debemus, quia sanctum est, dura transfixione confossi sunt vel confixi, ne pedes tui festinarent ad malũ, sed currerent ad viam mandatorum Domini. Quid plura? [*Psal. 21. d*] Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Pro te carnem & animam suam posuit, vt corpus & spiritum tuum sibi vendicaret, toto se totum recuperauit. E * *Idem*: Expergiscere nunc anima mea, & excutere de puluere, & contemplare virum hunc memorabilem, quem in speculo euangelici sermonis quasi præsentem intuearis. [* *Quæ sequuntur vsque in fine capitis sũt Ansel. in Spec. Euag. ser. c. 12.*] Attende anima mea, quis est ille, qui ingreditur habens imaginem regis, & nihilominus serui despectissimi confusione repletus. Coronatus incedit, sed ipsa eius corona etiam cruciatus est illi. Et mille puncturis speciosum eius caput diuulneratur. Regali purpura induitur: sed potius in eo despicitur, quàm honoratur. Sceptrum in manu gestat: sed eo ipso reuerendum eius caput feritur. Adorant coram ipso positis in terra genibus, & regem, conclamant: & continuo ad conspuendum amabiles F eius genas subsiliunt. Maxillas palmis concutiunt, & honorabile collum inhonorant. Vide anima mea, quomodo vir ille per omnia coarctatur, & spernitur. Sub crucis onere dorsum incuruare iubetur, & suam portare ignominiã ad locum deductus supplicij, Myrrha potatur & felle. [*Luc. 23. e*] In cruce subleuatur, & dicit: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Qualis est hic, qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit, vt aliquid querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis, aduersus maledictos canes illos proferret, sed nouissime verbum benedictionis super iniustos suos, quale a sæculo non est auditum effudit? Quid hoc viro mansuetius, quid benignius, anima mea, vidisti? Adhuc autem attentius illum intuere, quàm grandi admiratione & tenerrima compassione dignus appareat. Vide nudum, & verberibus laceratum in medio latronum, cruci ignominiose ferreis clauis affixum, aceto in cruce potatum, & post mortem lancea in latere vulneratum, & copiosos sanguinis riuos, ex quinque vulneribus manuum, pedum, & lateris effundentem. Fletum deducite oculi mei, & liquesce anima mea igne compassionis, super contritione amabilis viri huius, quem in tanta mansuetudine, tot vides afflictum doloribus. *Idem*: Respice Domine sancte pater de sanctuario, & de excelso cælorum habitaculo, & intuere hanc sacrosanctam hostiam, [*Ibid. c. 14.*] quam tibi offert magnus Pontifex noster, sanctus puer tuus Dominus Iesus Christus pro peccatis fratrum suorum: & esto placabilis super multitudine malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri Iesu, clamat ad te de cruce. Ecce gloria & honore coronatus sum. In dextera maiestatis tuæ astat vultui tuo pro nobis, caro enim & frater noster est. *Idem*: Respice Domine in faciem Christi tui, [*Ibid. c. 15.*] qui tibi obediens vsque ad mortem factus est, nec recedant ab oculis tuis cicatrices eius in perpetuum, vt memineris, quantam ab eo pro peccatis nostris satisfactionem receperis. Vtinam Domine appendantur in statera peccata, [*Iob. 11.*] quibus iram meruimus, & calamitas, quam pro nobis passus est innocens filius tuus. Certe hoc grauior apparebit, & hoc magis digne, vt propter ipsam effundas super nos misericordiam tuam quantum fuit illa, ne pro peccatis nostris contineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi Domine pater referat omnis lingua super abundantia bonitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis illum tradidisti in mortem, vt tantum tamq. fidelem aduocatum haberemus in cælis coram te. *Idem*: Et tibi Domine Iesu fortissime zelotes, [*Ibid. c. 16.*] quid gratiarum quid retributionis digne retribuam ego homo, puluis, & cinis, & vile figmentum? quid enim pro mea salute facere debuisti, & non fecisti? Ab imo pedis vsque ad summũ verticis, totum in aquas passionum te demersisti, vt me totum de illis extraheres. Et intrauerunt aquæ vsque ad animam tuam. Nam & animam tuam in mortem perdidisti, vt meam perditam mihi redderes. Ecce me duplici debito obligasti, nam & pro eo quod dedisti, & pro eo quod mei causa perdidisti debitor tibi sum, & pro mea quidem vita bis a te mihi data, semel in creatione semel in redemptione: quid magis iuste tibi reddam, quàm ipsam, non habeo. Pro tua autem pretiosa anima ita contribulata, quid ab homine digne rependi possit, non inuenio. Nam & si cælum, & terram, & omnem ornatum eorum, pro ea possem rependere, certe vsque ad mensuram debiti, nullatenus attingere possem. Vt autem idipsum quod & debeo, & possibile mihi est, retribuam tibi, tui Domine muneris est. Diligẽdus es mihi toto corde, tota mẽte tota anima, tota virtute, & tua mihi sequenda vestigia, qui pro me mori dignatus es, & quomodo fiet illud in me, nisi per te? Adhæret anima mea post te, quia tota virtus eius pendet ex te. Hucusq. Bernardus. Habes igitur a Beato Bernardo more suo mellifluo eructantem de Domini Passione mellisflua & pulcherrima. Videas ne in vacuum ea recipias. Sed toto corde, totoq. affectu ipsius auctoritatibus incitata in Dominica passione verseris, quia ipsius meditatio, super omnes alias, quæ de vita ipsius occurrere possunt, noscitur eminere. De cetero ad resurrectionem ipsius Domini Iesu accedamus.

De resurrectione Domini, & quomodo primo apparuit matri Dominica die. *Cap. LXXXVII.*

VEniens Dominus Iesus, cũ honorabili multitudine Angelorum, ad monumentum die Dominico

summo mane, & reaccipiens corpus istud sanctissimum, & ipso monumento clauso, processit propria virtute resurgendo. Eadem autem hora, scilicet summo mane Maria Magdalenæ & Iacobi & Salome licentia petita prius a Domina, cœperunt ire cum vnguentis ad monumentum. Domina autem domi remansit, & orabat, dicens: Pater clementissime, pater pijssime, sicut scitis, mortuus est filius meus, inter duos latrones cruci fuit affixus, & ego eum sepeliui manibus meis: sed potens estis Domine, eum mihi restituere incolumem rogo maiestatem vestram, vt eum mihi reddatis. Quare tardat tantum ad me venire? remittite obsecro eum mihi, quia non quiescit anima mea, nisi videam ipsum. O fili mi dulcissime, quid est de te? quid agis? quid moram contrahis? rogo te ne amplius differas venire ad me, tu enim dixisti: Tertia die resurgam. Nonne fili mi, est hodie tertia dies, non heri, sed prius heri, id est nudiustertius, fuit dies illa magna, & amara valde, dies calamitatis & mortis, tenebrarum & caliginis, separationis & mortis tuæ. Ergo fili mi est hodie tertia dies. Exurge ergo gloria mea, & omne bonum meum, & redi. Super omnia desidero te videre. Consoletur me tuus reditus, quam sic contristauit discessus. Reuertere ergo dilecte mi, veni Domine Iesu, veni spes mea vnica, veni ad me fili mi. Illa ergo sic orante, & lacrymas dulciter emittente, ecce subito Dominus Iesus venit in vestibus albissimis, vultu sereno, speciosus, gloriosus, & gaudens, & dixit ei quasi ex latere: Salue sancta parens. At illa statim se vertens: Es tu, inquit, filius meus Iesus? Et genuflexit adorans. Cui filius: Mater mea dulcissima, ego sum, resurrexi, & adhuc tecum sum. Eis autem surgentibus ipsa cum lacrymis præ gaudio amplexans eum, & vultum vultui applicans fortiter stringebat, requiescens totaliter super eum, & eam alacriter sustentabat. Postea consedentibus eis pariter diligenter & curiose intuebatur eundem in vultu & cicatricibus manuum & per totum quærens, si omnis dolor ab eo discesserat. Et ille: Reuerenda mater omnis a me dolor abscessit, & mortem, & dolorem, & omnes angustias superaui, nec de cetero inde aliquid sentiam. Et illa: Benedictus sit pater tuus, qui te mihi reddidit: exaltatum & laudatum sit nomen eius, & magnificatum in sæcula. Stant ergo & colloquuntur ad inuicem gaudentes, & Pascha ducentes delectabiliter, & amanter. Et narrat ei Dominus Iesus, qualiter populum suum liberauit de inferno, & omnia quæ fecit in isto triduo. Ecce nunc ergo magnum Pascha.

Mariæ cum vnguentis vadunt ad monumentum.

Matt. 27. g

Quomodo Maria & aliæ duæ Mariæ venerunt ad monumentum, & de cursu Petri & Ioannis. Cap. LXXXVIII.

MAgdalena vero & aliæ duæ Mariæ ibant, vt dixi, ad monumentum cum vnguentis. Dum ergo fuerunt extra portam ciuitatis reuocabant ad memoriam afflictiones & pœnas magistri sui, & in omnibus locis in quibus aliquid notabiliter contra ipsum, vel per ipsum factum fuerat aliquantulum subsistebant, genuflectentes & osculantes terram, gemitus & suspiria dantes, & dicentes: Hic obuiauimus ei cum cruce super collo, quando mater eius semimortua est! hic se vertit ad mulieres: hic crucem deposuit fatigatus, & super isto lapide se appodiauit parumper: hic sic crudeliter & fortiter impulerunt eum, vt velocius ambularet, & quasi eum currere coegerunt: hic spoliauerunt eum, & totum nudum fecerunt: hic eum crucis patibulo affixerunt. Et tunc cum magno clamore & inundatione lacrymarum, procidentes in facies suas adorauerunt crucem, & osculatæ sunt eam, pretioso adhuc Domini sanguine rubricatam. Deinde surgentes, & euntes versus sepulchrum, dicebant: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et aspicientes, viderunt reuolutum lapidem, & An-

A gelum Domini sedentem super eum, qui dicit eis: Nolite timere &c. vt in euangelio continetur. Illæ autem fraudatæ spe sua, quia putabant corpus Domini inuenire non attendentes ad verba Angeli, conterritæ redeunt ad discipulos, dicentes, corpus Domini esse sublatum. Tunc ergo Petrus & Ioannes concurrerunt ad monumentum. Conspice bene eos, currunt ipsi, currunt Magdalena & sociæ post eos, omnes currunt ad quærendum Dominum suum, cor suum, & animam suam, currunt multum fideliter multumq. ferventer, multumq. anxie. Cum autem peruenerunt ad monumentum, respicientes in ipso non inuenerunt
B corpus, sed viderunt linteamina & sudarium, & recesserūt. Compatere ipsis, quia in afflictione magna sunt. Quærunt Dominum suum & non inueniunt, & nesciunt vbi eum amplius quærere debeant: ergo dolentes, & flentes discesserunt.

Marc. 16. b & Mat. 28. b Ioan. 20. a

Quod Dominus apparuit tribus Marijs. Cap. LXXXIX.

MAriæ autem remanserunt ibidem, & respicientes in monumentum, viderunt duos Angelos,
C stantes in albis, qui dicunt eis: Quem quæritis, viuentem cum mortuis? Illæ autem nec tunc attenderunt ad verba eorum, nec aliquam consolationē acceperūt de visione Angelorum: quia non quærebant Angelos, sed Dominum Angelorum. Iterum duæ Mariæ conterritæ, & quasi absorptæ, elongauerunt se inde aliquantulum, & sedebant dolentes. Magdalena vero nesciens, quid aliud facere deberet, & quia sine magistro suo viuere non poterat, & ibi eum non inueniebat, & vbi eum quæreret ignorabat, stabat ad monumentum foris plorans. Iterum ergo respiciens in monumentum, quia semper sperabat, ibi eum reuidere, vbi eum sepelierat, vidit ipsos Angelos sedentes, qui dicunt ei: Mulier, quid ploras? quem quæris? Et il-
D la: Tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerūt eum. Vide mirabilem operationem amoris. Paulo ante audierat ab vno Angelo, quod resurrexerat, & postea a duobus quia viuebat, & non recordabatur, sed dicit, Nescio. Amor hoc faciebat, quia, vt dicit hic Origenes, anima sua non erat, vbi ipsa erat: sed ibi erat, vbi magister suus erat. Nesciebat cogitare, loqui nec audire, nisi de ipso. Cum autem ista sic ploraret, nec de Angelis aliquid curaret, amore suo magister suus non poterat amplius se tenere. Dominus ergo Iesus refert hoc matri, & dicit quod vult ire ad consolandum eam, quæ hoc multum acceptat, & dicit:
E Fili mi benedicte, vade in pace, & consoleris eam, quia multum te diligit, & de tua morte multum doluit, & memento redire ad me, & amplexans dimisit eum. Venit ergo ad monumentum in horto, vbi erat Magdalena, & dicit ei: Mulier, quē quæris? quid ploras? Et illa eum non cognoscens adhuc, vt ebria respondit, dicens: Domine, si tu sustulisti eū, dicito mihi, vbi posuisti eum: & ego eum tollam. Conspice bene eam quomodo lacrymabili vultu, suppliciter, & deuote, eū exorat, vt doceat eā illum quem quærit: semper enim sperabat, audire aliqua noua de suo dilecto. Tunc Dominus ad eam dixit: Maria. Ipsa vero quasi reuiui-
F scens, & cognoscens eum ad vocem, indicibili gaudio dixit: Rabbi, id est, magister, Dominus vos estis quem quærebam, quare tamdiu vos mihi celastis? Et currens ad pedes osculari volebat. Dominus vero volens animum suum eleuare ad cælestia, vt non quæreret eum amodo in terra, dixit: Noli me tangere; nondū enim ascendi ad patrē meum, sed dic fratribus meis. Ascendo ad patrē meū, & patrem vestrū, &c. Et addidit: Nonne prædixi tibi, quod tertia die resurgerē, quomodo igitur me in sepulchro quærebas? Et illa: Dico vobis magister, quod tantus dolor de acerbitate passionis & mortis vestræ, cor meū repleuerat, quod omnium oblita, de nihilo recordabar, nisi de corpore vestro mortuo, & de loco vbi sepelieram ipsum: & ideo vnguen-

Luc. 24. a

Io. 20. a

Orig. in diuersos ho. 10. to. 2.

Dominus apparuit Mariæ Magdalenæ in horto.

Ioan. 20. d

Digitized by Google

vnguentum hoc manè detuleram. Benedicta sit magnificentia vestra, quæ resurgere & ad nos redire, dignata est. Stant ergo simul dilecti, cum iucunditate & gaudio magno. Ipsa vero curiose aspicit eum, & interrogat de singulis, & responsum alacritatis recipit. Nunc ergo, & hic est magnum Pascha. Licet autem sic a principio Dominus ei respõderet, vix credere possum, quin eum familiariter tangeret, antequam inde discederet, osculando pedes & manus. Sed dispensatiue sic fecit a principio, vel quia talem se ostendebat, qualis erat in corde suo, secundum communem expositionem: vel quia, vt dixi, volebat animũ suum erigere ad cælestia, secundũ quod Bernardus innuere videtur. Pie nãque credi potest, quod quam sic amãter & singulariter, ante omnes qui scripti reperiuntur, visitabat, ad lætificandam eam non turbandam, faciebat. Mysterialiter ergo, non pertinaciter dixit illud verbum: quia non pertinax, neque durus, benignissimus Dominus est, & maxime diligentibus se. Post aliqualem vero morulam, discessit Dominus dicens, quia & alios oporteret eum visitare. Tunc Magdalena quasi alterata, sicut nolens ab eo vnquã discedere, dicit: Domine, vt video, vestra conuersatio non erit amodo nobiscum, sicut consueuerat, rogo ne obliuiscamini mei. Mementote Domine tot bonorum, quot mihi contulistis, & familiaritatis & dilectionis, quam habuistis ad me, & recordamini mei Domine Deus meus. Et Dominus ad eam: Noli timere, confide & constans esto, quia semper ero tecum. Tunc ipsa benedictione ab eo recepta, & Christo discedente, venit ad socias, & nunciat hoc eis. Illæ vero de resurrectione Domini gaudentes, sed quòd non viderant eum dolentes, recedunt cum ea. Cum ergo istæ tres Mariæ in simul pergerent, antequam venirent ad ciuitatem, apparuit eis Dominus Iesus, dicens: Auete. Illæ vero vltra quam dici posset exhilaratæ, procidentes tenuerunt pedes eius. Hic ergo similiter & quærunt & aspiciunt, & responsum iucunditatis accipiunt, & faciunt magnum Pascha. Dicit autem eis Dominus Iesus: Dicite fratribus meis, vt veniant in Galilæam, ibi me videbunt sicut prædixi eis. Vides, quod magister humilitatis vocat discipulos suos fratres, numquid hanc virtutem dimisit? Tu autem si in prædictis vis intelligentiam, & consolationem habere, recordare de his, quæ superius tibi dixi, vt, scilicet in omnibus locis & factis, ita sis animo, ac si præsens esses corpore. Et idem de infra dicendis.

Dominus apparuit tribus Marijs in via pariter pergentibus.

Quòd Dominus apparuit Ioseph, Iacobo minori & Petro. Cap. XC.

Discedens ergo Dominus Iesus ab eis, apparuit Ioseph, qui eum sepelierat. Captus enim erat propterea a Iudæis, & reclusus in quodam cubiculo diligenter sigillato & post sabbatum eum interficere volebant. Apparuit ergo ei Dominus Iesus, & faciem eius extersit, & osculum dedit, & inde saluis sigillis in propriam domum reportauit. Apparuit etiam Dominus Iesus Iacob minori, qui vouerat se non comesturum nisi videret Dominum resuscitatum. Dixit ergo ei, & his qui cum eo erant: Ponite mensam. Deinde panem accipiens, benedixit, & dedit ei, dicens: Comede dilecte frater mi, quia filius hominis surrexit a mortuis. Ista vero refert Hieronymus. Cum autem Magdalena & sociæ redeunt domum, & narrant discipulis resurrexisse Dominum, Petrus mærens, quod Dominum suum non viderat, nec quiescere valens propter amoris vehementiam, discessit ab eis, & solus ibat versus sepulchrum. Nesciebat enim, vbi eum alibi quæreret. Dum ergo pergeret, Dominus Iesus apparuit ei, dicens: Pax tibi Simon. Tunc Petrus percutiens pectus suum, & procidens in terram cum lacrymis, dixit: Domine dico meam culpam, quia te dereliqui, & pluries negaui, & osculatus est pedes eius. Dominus autem ipsum erigens, osculatus est eum, dicens: Pax tibi, noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa: ego bene sciebam, & prædixi tibi. Nunc ergo vade, & confirma fratres tuos, & confide, quia mortem, & omnes inimicos vestros, & aduersarios deuici. Hic ergo similiter fit magnum Pascha. Stant & colloquuntur adinuicem, & diligenter Petrus aspicit eum, & singula notat. Benedictione vero accepta, rediens ad Dominam & ad discipulos, omnia narrauit. Scire autem debes, quòd de apparitione facta Dominæ nihil continetur in euangelio: ideo autem ipsam posui, & ante præmisi, quia de ipsa videtur tenere Ecclesia, vt in legenda de resurrectione Domini plenius habetur.

1. Cor. 15. a

Hier. li. de script. Ecclesiast. in Iacobo. to. 4.

De reditu Domini ad sanctos patres post resurrectionem. Cap. XCI.

Dominus ergo Iesus cum discessit a Petro, quia nondum visitauerat sanctos patres, post resurrectionem suam, quos in Paradiso deliciarum dimiserat, rediit ad eos, procedens in stola candida cum multitudine Angelorum. Quem ipsi in tanta gloria conspicientes a longe, cum indicibili exultatione, & iubilo, canticis, & laudibus, suscipiunt eum, dicentes: Ecce rex noster, venite occurramus Saluatori nostro. Magnum principium & regni eius non erit finis. Dies sanctificatus illuxit nobis, venite omnes & adoremus Dominum. Et procidentes in terram adorauerunt eum, & surgentes, & stantes cum eo reuerenter & iucunde compleuerunt laudes suas, dicentes: Vicit Leo de tribu Iuda, refloruit Domine caro mea, adimples nos lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Resurrexisti gloria nostra, exultabimus & lætabimur in te. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, & dominatio tua vsque in generatione & generationem. Et nos non discedimus a te, resuscitabis nos, & nomen tuum exaltabimus. Præcursor pro nobis ingressus est, Pontifex factus in æternum. Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Hodie illuxit nobis dies redemptionis, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Hodie per totum mundum mellifui facti sunt cæli: quia Dominus regnauit a ligno. Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Cantate ei canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctũ eius. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius, venite, adoremus eum. Appropinquante autem hora vespertina, dicit eis Dominus Iesus: Compatior fratribus meis, quia propter mortem meam contristati, & conterriti, disperguntur sicut oues errantes, & multum desiderant me videre. Vadam ergo, & ostendam me ipsis, confortabo, & consolabor eos, cito reuertar ad vos. At illi procidentes dixerunt: Sic fiat Domine, vt dixistis.

Quòd Dominus apparuit duobus discipulis, euntibus in Emaus. Cap. XCII.

Cvm ergo duo ex discipulis eius irent versus castellum Emaus, quasi iam desperati de ipso, & irẽt tristes, de his quæ acciderant conferentes: venit Dominus Iesus, & iunxit se ipsis in specie peregrini, & ibat cum ipsis interrogans eos, & respondens, & conferens verba salubria, vt in Euangelio habes. Tandem coactus ab eis, intrauit cum illis & manifestauit seipsis. Hic autem diligenter attende, & considera bonitatem, & benignitatem Domini tui. Primo quia non potuit eius feruens amor, sustinere suos sic errare, & tristari. Vere fidus amicus est, fidelis comes, & benignus Dominus iũgit se ipsis, quærit tristitiæ causam, & exponit eis scripturas, inflãmans corda eorum, ad omnem rubiginem extirpandam. Sic Luc. 24. b

Digitized by Google

quotidie nobiscum facit spiritualiter. Si enim grauati aliqua perplexitate vel acedia de ipso loquimur, statim adest confortans & illuminans corda nostra, & etiam inflammans in amorem sui. optimum enim est, contra tales pestes loqui de Deo. Vnde dicit Propheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua Domine, super mel & fauum ori meo. Et iterum: Ignitum eloquium tuum vehementer & seruus tuus dilexit illud. Similiter etiã cogitare de Deo. vnde idẽ Propheta: Cõcaluit cor meũ intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

Psal. 118. g *Ibidem 5.* *Psal. 38. a*

Secundo considera bonitatem eius, non solum ex amore, vt dixi, sed etiam ex humilitate profunda. Conspice namque ipsum, quo modo humiliter vadit cum eis. vadit namque cum suis, quasi vnus ex eis Dominus omnium. nonne tibi videtur ad primordia humilitatis redisse? exemplum nobis est simile faciendi. Sed & in alio attende Domini humilitatem: quia non est dedignatus hos discipulos inferioris gradus. Non enim erant isti de Apostolis, sed de alijs minoribus discipulis, & tamen familiariter iungit se ipsis, vadit & loquitur. Non sic elati, nollent enim nisi cum præcipuis viris & magnarum opum, conuersari & ambulare. Item in alio relucet hic sua humilitas. Nam si consideras elatos, videbis, quòd nolunt ampullosa verba sua spargere inter paucos. Sed Dominus etiam cum duobus loquitur arcana sua. nõ vilipendit paucos, immo nec etiã vnum, sicut fecit olim cum Samaritana. Tertio considera Domini bonitatem, quãtum ad præsens negotiũ, quo modo instruit discipulos suos in moribus, reficit, & consolatur. Conspicias ergo eum, quo modo fingit se lõgius ire, vt eorum augeat desiderium, & inuitetur, & teneatur ab eis. & quo modo postea benigne intrat cum eis, panem accipit, & benedicens suis sacratissimis manibus frangit & porrigit, & se ipsum eis reuelat, & quotidie hoc facit nobiscum inuisibiliter. nam teneri vult & inuitari per desideria, orationes, & sanctas meditationes. Et ideo semper orare oportet, & non deficere, vt ipse docuit, qualiter ista fecit ad nostram eruditionem, vt scilicet attẽdamus ad opera pietatis & hospitalitatis. Et quo modo non sufficit diuina eloquia legere vel audire, nisi opere compleantur. De hoc in Homilia Gregorij super hoc Euangelio poteris plenius edoceri. Non autem dedit istis suis discipulis magnam sui copiam, sed statim porrecto eis pane, euanuit ab oculis eorũ. Nam etiam alios consolari volebat, cum quibus tamen etiam istos est consolatus.

Elatorũ consuetudo. *Luc. 18. a*

Quòd Dominus apparuit reclusis in die resurrectionis. Cap. XCIII.

Luc. 24. f *Ioan. 20. e*

REdierunt autem prædicti duo discipuli statim in Hierusalem, & inuenientes alios discipulos congregatos, absente Thoma, eis ista narrauerunt. At pariter audierunt: quia surrexit Dominus & apparuit Simoni. Tunc Dominus Iesus intrans ad eos ianuis clausis, stetit in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis. Discipuli vero procidentes in terram, & suam culpam dicẽtes, quòd sic eum dereliquerant, ipsum alacriter susceperunt. Dominus ergo: Surgite, inquit, fratres mei, quia omnia peccata sunt vobis dimissa. Stat ergo familiariter inter eos, & ostendit eis manus & latus, & aperit eis sensum, vt intelligãt scripturas, & cognoscãt resurrectionem suam. Petit ab eis, si habeant aliquid ad manducandum, & manducat coram eis partem piscis assi, & fauum mellis. Insufflat in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum. Vides quo modo ista sunt plena omni iucunditate & lætitia. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino, lætantur coram eo, qui ante erãt pauefacti. O quam libenter eidem illa porrexerunt, vt comederet, quàm fideliter ei ministrabant, & quàm iucunde assistebant ei. Cõspice etiam Dominam ibidem esse, quia discipuli congregabant se ad eam. Vide ergo eam indicibili gaudio ista cõnspicere, & iuxta filiũ familiariter sedere, & sicut expedit seruire alacriter.

Ibidem.

A Dominus etiam Iesus libenter suscipit omne seruitiũ de manibus eius, & eam reuerenter honorat coram discipulis. Non autem omittas Magdalenam dilectam discipulam, & Apostolorum Apostolã. Conspice etiã, qualiter more solito, sedet ad pedes magistri sui, diligenter audit verba eius, & si quid potest etiam ipsa, gaudiose, ac toto affectu, eidem ministrat. O qualis tũc est domuncula ista, & quam gratiosum habitare in ea? Nonne tibi videtur etiam nunc esse magnum Pascha, si aliquid deuotionis habes? puto quòd sic. Sed parum stetit tunc Dominus cum eis, quia iam erat quasi sero. Tamen forte etiam ipsi coegerunt eum, aliquantulum plus stare, rogantes ne sic cito recederet. An non cre-B dis quòd Magdalena, sedens ad pedes iuxta eum, teneret per pannos eum cõfidenter, & cum reuerenti audacia, ne discederet ita cito. Erat enim indutus vestimentis albissimis, vestibus gloriæ suæ. Sic enim eum tenebat, non præsumptuose, sed confidenter faciebat, sic diligens, sic dilecta, nec Domino displicebat. Teneri vult Dominus, vt patet in duobus discipulis supra, euntibus in Emaus. Tandem Dominus reuerentia matri exhibita, similiter & ab ea recepta licentia, benedicens omnes, recessit ab eis. ipsi vero procidentes, de cita reuersione rogauerunt eundem. Remanserunt autẽ C famelici, & sitibundi de Domino, de quo tãtam copiã habere consueuerant, eum sæpe suspirijs, & desiderijs reuocantes. Vidisti quoties hodie habuisti Pascha: nam omnes istæ apparitiones in die Paschatis fuerunt. Sed forte audisti, sed non sensisti, quia nec forte in passione compassionem habuisti. Credo enim, quòd si in passione compati scires, & mentem haberes, vnitam & nõ sparsam ad sæcularia, vel superflua, vel curiosa, in qualibet vice sentires Pascha. Et hoc de quolibet die Dominico contingere posset, si mente integra diebus veneris, & sabbati, te cum passione Domini præparares, maxime dicente Apostolo: Si fuerimus socij pas-D sionum, erimus & consolationum.

2. Cor. 1. a

Quòd Dominus apparuit Discipulis in octaua Pascha, & erat cum eis Thomas. Cap. XCIV.

Ioan. 20. f

ADueniente autem die octaua resurrectionis, iterũ apparuit Dominus Iesus discipulis ianuis clausis. Et erat Thomas cum eis, qui prima die cum eis non fuerat. Et cum alij narrassent ei, quia viderant Dominum. respondit: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum, &c. vt in Euangelio cõtinetur, non credam. Dicit ergo pastor bonus, & de pusillo suo grege solicitus: Pax vobis. Deinde dicit Tho-E mæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Tunc Thomas procidens, tetigit cicatrices Domini, & dixit: Dominus meus & Deus meus. Hominem enim vidit, & Deum credidit. Dixit etiam suam culpam de hoc, quòd ipse dereliquerat eum, sicut & alij dixerunt. Dominus autem erigẽs eum, dixit: Noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa. Hoc autem de Thomæ dubitatione, dispensatorie permissum est, vt euidentioribus argumentis, resur-F rectio Domini probaretur. Conspice autem hic diligenter eum, & considera solitam benignitatem, humilitatem, & amorem feruentem ipsius, quo modo, scilicet Thomæ monstrat & alijs discipulis vulnera sua vt tolleret omnem obscuritatem de cordibus eorum, ad ipsorum & nostram vtilitatem. Reseruauit quoque sibi Dominus cicatrices vulnerum, maxime propter tria, scilicet vt faceret Apostolis fidem de sua resurrectione, & vt ipsas ostendat patri, quando vult placare eum & interpellare pro nobis. est enim noster aduocatus: & etiam vt eas monstret reprobis in die iudicij. Stat ergo Dominus Iesus cum matre & discipulis suis, per aliquam morulam loquens de regno Dei, & ipsi cum eo in lætitia magna, audientes ista verba excelsa, & aspicientes faciem eius, plenam gaudio & decore.

Atten-

Digitized by Google

Attende bene eos circumcirca stantes, sed Dominam familiarius iuxta eum: Magdalenam vero semper ad pedes eius considera. Sta & tu reuerenter, a longe tamen, nisi forte misericordia motus faciat te vocari. Tandem dicit eis, quòd vadant in Galilæam, in monte Thabor, vt dicitur, & ibi apparebit eis. Et benedictione data discessit ab eis. Ipsi vero remanserunt, vt prius, famelici & sitibundi de eo, sed plurimum confortati.

Quòd Dominus apparuit discipulis in Galilæa. Cap. XCV.

Post hæc discipulis ad dictum locum pergentibus, iterum apparuit eis Dominus Iesus, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & docentes eos seruare, quæcumque mandaui vobis. Et confortamini: quia ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. Adorauerunt autem eum in suo aduentu & stant etiam nunc cum magna iucunditate cum eo. Considera bene eos, & ea quæ dicta sunt modo ipsis: nam magnifica sunt valde. Manifestat eis, qualiter est Dominus omnium: dat eis mandatum de prædicando: dat formam baptizandi: dat etiam vigorem eis per maximum, dum dicit, quòd semper erit cum eis. Vides quantam iucunditatem dat eis, & quot ostendit eis insignia charitatis. His ergo dictis per Dominum data eis benedictione, disparuit ab eis.

(B; Matt. 28. d)

Quòd Dominus apparuit discipulis ad mare Tiberiadis. Cap. XCVI.

Ioan. 21. a Discipuli vero adhuc remanserunt in Galilæa. Iuerũt autem quadam vice piscatum ad mare Tiberiadis septem ex ipsis, & per totam noctem nihil ceperunt. Mane facto, Dominus iterum apparuit eis, & stetit in littore maris. Attende autem hic, quæ acta sunt, quia iucundissima sunt. Quærens ergo Dominus si aliquid cepissent, respondentibus, Non, dixit: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & multitudinem magnam ceperunt. Dixit itaque Ioannes Petro: Dominus est. Tunc Petrus nudus existens, succinxit se tunica, & festinus venit per mare: alij vero nauigio venerunt. Et cum descendissent, viderunt piscem positum super prunas, & panem paratum, Dominus enim hoc eis parauerat. Fecit etiam accipi de piscibus eorum, & assari, & simul cum eis comedens, fecit conuiuium, & festum magnum cum eis in littore maris. Et consuetæ humilitatis suæ more ministrans eis, panẽ eis porrexit, & fregit: & piscem similiter dedit eis. Stant ergo reuerenter, & multum alacriter isti septem discipuli cum Domino suo, pariter cum eo comedentes, aspiciunt faciem eius desiderabilem & iucundã, & exultãt in cordibus suis. Accipiunt de sacratissimis manibus eius escas delectabiles, & reficiuntur non minus spiritualiter, quàm corporaliter. O quale conuiuiũ est illud. Conspice bene singula, & si potes pascaris cũ eis. Attende nihilominus quæ sequũtur, quia pulcherrima sunt & vtilissima Nam cõpleto isto solemni conuiuio, dicit Dominus Petro: Diligis me, plus his? & Petrus. Domine tu nosti, quia amo te. Dicit ei Dominus: Pasce agnos meos, &c. Sic ter interrogans, recommendauit ei gregem suum. In quo Domini benignitatem solitã considera, charitatem, & humilitatem. Aperte enim vides, quo modo diligẽter affectuose imprimit, reiterat, & recommendat Petro animas nostras. Iterum autem Dominus post hæc prædixit Petro mortem ipsius, dicens: Cum esses iunior, cingebas te, &c. significans, quòd per passionem crucis, clarificaturus esset Deum. Et cum de Ioanne Petrus quæreret: Hic autem quid? Dominus respondit: Sic eum volo manere, donec veniam. quasi dicat: Nolo quòd per viam passionis me sequatur, sed in senio & contemplatione requiescet.

(Ibidem. b; D; E; Ibidem. c; F; Ibidem.; Ibidem. d)

Quamuis alij discipuli intelligerent quòd nõ moreretur. Sed nõ erat hoc magnũ donum, cum melius sit dissolui, & esse cum Christo. Attendisti quàm multa, & quàm magnifica facta & dicta sunt in hac apparitione. Post hoc disparuit Dominus ab eis, & more solito rediijt ad sanctos patres. Discipuli vero cum magno gaudio remanserunt, & post redierunt in Hierusalem, &c.

(A)

Quod Dominus apparuit plusquàm quingentis fratribus simul, & de apparitionibus. Cap. XCVII.

Iterum autem apparuit Dominus plusquã quingentis fratribus simul, vt dicit Apostolus: sed quo loco, aut quando non est scriptum. Sed stans benignus Dominus inter eos, prædicans, & loquens de regno Dei magna eos iucũditate repleuit. Habes ergo duodecim apparitiones Domini, post resurrectionem vsque ad ascensionem, absque duabus cum ascensione proxime dicendis, & sic fuerunt quattuordecim. Scire tamen debes, quòd in Euangelio non sunt scriptæ nisi decem. Nam quo modo apparuit matri, non est scriptũ in aliquo loco, sed sic pie creditur. Quo modo autem apparuit Ioseph, dicitur in Euangelio Nicodemi. Quomodo etiam Iacobo, scripsit Apostolus ad Corinthios: & etiam refert beatus Hieronymns. De ista etiã de quingentis fratribus scripsit beatus Apostolus ibidem. Aliæ vero scriptæ sunt in Euangelio. Potes etiam meditari de pluribus. Nam verisimile est, quòd benignissimus Dominus sæpe matrem & discipulos visitabat, & Magdalenam dilectam discipulam, confortans & exhilarãs eos, qui sic vehementer de sua passione fuerant contristati, & contriti. Quod etiam beatus Augustinus sentire videtur, dicens de tempore post resurrectionem: Non omnia, inquit, scripta sunt. crebra erat eius cum eis conuersatio. Et etiam forte ipsi sancti patres maxime Abraham & Dauid, ad quos specialiter facta fuit promissio de filio Dei, veniebant cum eo ad videndum illam suam excellentissimam filiam matrem Domini, quæ pro eis omnibus gratiam inuenit, & genuit Redẽptorem. O quàm lætanter eam respiciebant, & reuerẽter se inclinabant eidem, & omni qua poterant benedictione replebant, quamuis non viderentur ab ea. Potes etiam considerare in hoc benignitatem, charitatem, & humilitatem Domini, more solito, de quibus sæpe fecimus mentionem, & in omnibus factis eius relucent. Quòd etiam postquã gloriose vicerat, & resurrexerat peregrinari adhuc voluit per quadraginta dies, vt suos discipulos confirmaret, & roboraret. Digne namque post tot annorũ curricula, post tot labores & afflictiones, post tam ignominiosam & acerbam mortem, poterat triumphator ad suam gloriã remeare, & per suos Angelos confirmare, & confortare Apostolos pro suo nutu: sed quia hoc non patiebatur charitas sua, personaliter voluit conuersari cum eis apparens eis per quadraginta dies in multis argumẽtis, & loquẽs de regno Dei. Pro eis fecit hoc & pro nobis, sed non aduertimus. Dilexit te vehementer, & non diligitur, cum ad talem ac tantum ignem, non solum calefieri, sed ardere debeamus. Nunc ad Ascensionem veniamus.

(1. Cor. 15. a; Ibidem.; C)

De Ascensione Domini. Cap. XCVIII.

Circa Dominicam Ascensionẽ te vigilem esse oportet, vt si vmquam toto mentis conatu, te præsentẽ exhibuisti verbis & factis eius, nunc facias multo magis. Nam hæc solemnitas omnes superat alias vt clarius infra tibi ostendam. Et saltem hoc te animet ad attentionem, quòd nunc Dominus discessurus est corporali præsentia, completo suæ peregrinationis cursu. Vnde verba & facta ipsius sunt attentius consideranda. Quælibet enim anima fidelis, debet sponsum suum, Dominum suum, & Deum suum, in eius discessu vigilantissime obseruare, & quæ per eum dicuntur, & fiunt, viscerosius mẽte amplecti, & eidẽ se deuotius, & humilius recom-

recommendare, & totaliter animum suum ab alijs abstrahere. Quadragesimo itaque die a resurrectione, sciens Dominus Iesus, quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, nunc vero in finem dilexit eos. Accipiens ergo de Paradiso terrestri sanctos patres & alias animas, stans & benedicens Eliæ & Enoch ibi remanentibus, & adhuc viuentibus, venit ad discipulos suos, qui erant in cenaculo in monte Sion cum matre ipsius, & alijs apparēs eis, voluit etiam ante discessum suum prandere cum ipsis, in signum memorialis dilectionis & gaudij. Omnibus ergo simul comedentibus, cum lætitia magna in hoc vltimo conuiuio Domini sui, Dicit eis Dominus Iesus: Tempus est, vt reuertar ad eum qui misit me, vos autem manete hic in ciuitate, quousque induamini virtute ex alto: quia infra paucos dies replebimini spiritu sancto, prout vobis promisi. Postea ibitis per vniuersum mundum prædicātes Euangelium meum, baptizando credentes, & eritis mihi testes vsque ad vltimum terræ. Exprobrauit etiam incredulitatem eorum, quia his qui viderant eum resurrexisse, scilicet Angelis suis non crediderunt. Hoc nunc maxime facit, cum de prædicando dicebat, quasi daret eis intelligere: Multo magis debebatis vos Angelis credere, etiam antequam me videretis, quàm gentes qui credēt vobis prædicantibus, & me non videbunt. Fecit etiam hoc, vt cognoscentes defectum suum remanerent humiliores, ostendens eis in suo discessu, quantum placebat ei humilitas, & quasi eam peculiariter recommendaret eisdem. Quærentibus autem eis de temporibus futuris, noluit respondere, quia non expediebat eis. Stant ergo, comedunt, & loquuntur, & gaudent propter presentiam Domini sui, sed nihilominus turbati propter discessum. Tanta enim amoris teneritudine diligebant eum, quòd etiam verba discessus sui, non poterant æquo animo sustinere.

Quid autem dicam de matre iuxta eum prandente, quæ super omnes sic intense eum amabat? An non credis, quod ad hæc verba discessus filij, maternæ dilectionis tacta & commota dulcedine, reclinaret caput suum super filium, & recumberet super pectus eius? Nam si Ioannes hoc fecit in cena, nunc multo magis meditari potes de ipsa. Vnde suspirans cum lacrymis eum rogabat, dicens: Fili mi, si discedere vis, ducas me tecum. Dominus autem consolatus eam, dicebat: Rogo mater charissima, ne feras moleste discessum meum: quia vado ad Patrem. Te autem remanere hic expedit ad tempus, propter confirmandos credentes, postea veniam ad te, & assumam te ad gloriam meam. Ad quem mater: Fili mihi dilectissime, fiat voluntas tua. Nam non solum remanere, sed & mori parata sum, pro animabus pro quibus & mortuus fuisti, sed esto memor mei. Dominus autem eam & discipulos & Magdalenam & alias consolabatur, dicens: Non turbetur cor vestrum neque formidet: non relinquam vos orphanos, vado & venio ad vos & semper ero vobiscum. Tandem dicit eis, quòd exeant in montem oliueti, quia inde volebat ascendere, & tunc disparuit ab eis. Mater ergo, & omnes alij sine mora iuerunt ad dictum montem, qui est ab Hierusalem ad vnum miliare, & ibidē iterum apparuit eis Dominus. Ecce quomodo habes hodie duas apparitiones. Tunc amplexatus est matrem valefaciens ei, & mater eum tenerrime. Discipuli autem & Magdalena & omnes alij procidentes, & lacrymantes, deosculati sunt pedes eius, ipse vero suos Apostolos erigens, benigne osculatus est.

Conspice nunc eos bene, & cuncta quæ fiunt. Considera nihilominus sanctos patres ibidem existentes, inuisibiliter tamen, quomodo libenter, & reuerenter intuentur Dominam, & affectuose benedicunt, per quam tantum beneficium consecuti sunt. Quomodo etiam intuentur illos excelsos pugiles, & duces diuini exercitus, quos inter omnes elegit Dominus, ad expugnandum, & vincendum vniuersum mundum. Tandem completis cunctis mysterijs, cœpit Dominus Iesus eleuari ab eis, & ascendere virtute sua. Tunc mater & omnes alij procidebant in terram. Dicebat Domina: Fili mi benedicte, memor esto mei, & propter discessum non poterat lacrymas continere: gaudebat tamen multum, quòd filium suum sic gloriose cernebat petere cælum. Similiter & discipuli eius dicebant: Domine pro te dimisimus omnia, esto memor nostri. Ipse vero eleuatis manibus, facie serenus, & gaudens, regio more coronatus & ornatus, triumphaliter ferebatur in cælum. Benedicens eis dixit: Constantes estote, & viriliter agite, quia semper vobiscum ero. Ascendebat autem, secum ducens illam nobilem multitudinem, iter pandens ante eos, vt dixerat Michæas propheta. Dominus itaque gloriosus, candidus, & rubicundus, splendens & gaudiosus, præcedebat eos, viam eis ostendens, & ipsi cantantes & iubilantes, lætissimi sequebantur eum, dicentes: Cantemus Domino qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi. Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Benedictus es Domine Deus noster, qui saluos facis sperantes in te. deducens populum tuum in exultatione, & electos tuos in lætitia. Exaltare super cælos Deos, & super omnem terram gloria tua, vt liberentur dilecti tui. Ascendens in altum prosperum iter faciens nobis, perducens nos in refrigerium, educis vinctos tuos in fortitudine, desiderium nostrum tribuens nobis. Intrabimus in domum tuam, & in conspectu angelorum tuorum tibi psallemus. Gloria laus, & honor, tibi sit rex Christe Redemptor. Regna terræ cantate Deo, psallite Domino.

Domini Ascensio.

Mich. 2. d

Interim autem Michael præpositus Paradisi pergēs ad patriam, nunciauerat, quòd Dominus ascendebat. Ecce omnes spirituum ordines, seriatim per acies suas, occurrerunt eidem, vnus ex eis non remansit, qui non veniret obuiam Domino suo, & inclinantes se, cum omni qua poterant reuerentia, deducebant eum cum hymnis & canticis ineffabilibus. Quis enim posset cantus & iubilos, qui ab ipsis fiebant, explicare? Aduenerunt ergo principes coniuncti psallentes & dicebant, Alleluia, alleluia, alleluia.

Cælestium spirituū occursus cum Christus in cælos ascendit.

Nomine qui in Domini rex benedicte venis:
Nunc tibi regnanti pangimus ecce melos.

Alleluia alleluia alleluia. Benedictus es Domine, qui sedes super Cherubim, & intueris abyssos, alleluia alleluia alleluia. Dignus es Domine omni laude & honore alleluia, quia victoriam gloriose fecisti, allel. Confiteantur cæli mirabilia tua Domine. allel. & virtutem tuam allel. Ecce nunc ascendunt tribus Domini alleluia, vt confiteantur, & dicant tibi alleluia. Ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis, cum hereditate tua, alleluia alleluia alleluia. In huiusmodi canticis & confessionibus Dominum honorabant vtrinque coram ipso exultantes, & eidem festum honorificum cum omni reuerentia facientes. Et quis posset hoc gaudium enarrare?

Sed & illud quis dicere posset, quòd tam beatissimi spiritus, quàm sanctissimi patres simul habuerunt, cum sibi ad inuicem occurrerunt? Superni ergo spiritus reuerentia prius Domino exhibita, & canticis eius expletis, illis cum magna iucunditate dicebant. Principes populorum bene vos venire gratulemur, alleluia. congregati estis cum Deo vestro alleluia. & vehementer eleuamini, alleluia. psallite ei qui ascendit super cælum cæli, alleluia, alleluia. Et sancti patres alacriter respondebant: Principes populi Domini, alleluia. custodes & adiutores nostri alleluia. gaudium vobis & pax alleluia. psallite, & vos regi nostro alleluia. Exultate Deo adiutori nostro, alleluia, alleluia, alleluia. Simul etiam se ad inuicem adorantes dicebant: In domū Domini lætantes imus, alleluia, alleluia: simul nos capiet vrbs veneranda Dei, alleluia. oues pascuæ Domini, portas eius & atria intremus, alleluia.

alleluia, in hymnis & canticis, alleluia, Dominus enim virtutum nobiscum alleluia, susceptor noster est, alleluia, alleluia. Vides ergo quòd omnes iubilabāt, & psallebant. Nam iuxta prophetam: Ascendit Deus in iubilatione & Dominus in voce tubæ. Ascendit autem Dominus Iesus plane propter consolationem matris & discipulorum, quousque eum poterant videre. Ex tunc autem nubes suscepit eum ab oculis eorum, & in momento cum omnibus angelis & prædictis patribus sanctis fuit in patria. Sic enim dicit prædictus propheta: Ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum. Pennæ ventorum dicuntur summitates ventorum, id est partes illæ, quæ præcedunt, & velociores sunt. Et ipse adhuc velocius ascendit ex quo nubem interposuit. Stabant ergo Mater & discipuli & Magdalena & aliæ flexis genibus, & intuebantur in cælum euntem illum, quousque poterant.

Psal. 46. a

Psal. 103. a

O Quid erat videre Dominum sic gloriose ascendentem, & quid si quis potuisset videre, & audire beatissimos spiritus, & animas sanctas cum eo pariter incedentes, forte præ gaudio separata fuisset anima talis a corpore, & cum eis etiam ascendisset. Cum ergo sic vultibus adhuc eleuatis aspicerent, ecce duo Angeli steterunt iuxta illos in vestibus albis, dicentes: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui a vobis assumptus est in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Redite ergo in ciuitatem, & expectate, sicut dixit vobis. Considera hic, quomodo de ipsis Dominus fuit solicitus. Nam statim cum euanuit ab oculis eorum, misit Angelos suos, ne nimium ibidem stantes fatigarentur, & vt confortarentur audientes angelicum testimonium concordare secum de ascensione Domini sui. Auditis ergo his verbis, Domina humiliter rogauit Angelos, vt eam recommendarent filio suo. Illi vero se vsque ad terram inclinantes eidem, libenter susceperunt mandatum eius, similiter Apostoli, Magdalena, & omnes alij dixerunt eis. Illis itaque disparentibus, ipsi redierunt in ciuitatem ad montem Sion, ibiq. morabantur, expectantes, vt Dominus Iesus mandauerat eis.

Act. 1.

Dominus autem Iesus cum vniuersa prædicta felici & magnifica multitudine, aperiens ianuas paradisi, vsque tunc humano generi clausas, triumphaliter intrauit, & gaudenter patri genuflectens ait: Pater gratias ago tibi, qui mihi dedisti victoriam de omnibus aduersarijs nostris. Ecce amicos nostros, qui captiui tenebantur, eos tibi præsento: sed fratribus & discipulis meis, quos in mundo reliqui, promisi mittere spiritum sanctum, rogo te pater mi, vt impleas promissionem, & eos recommendo tibi. Tunc Pater erigens eum, fecit eum sedere a dextris suis, & dixit: Benedicte fili mi, omnem potestatem & iudicium dedi tibi, de istis discipulis, & de missione spiritussancti, pro tuo velle disponas. Omnes autem sancti patres & beatissimi spiritus qui adorantes procidebant in facies suas, coram patre surgentes reincœperunt cantica sua, & iubilabant coram Deo laudes. Si enim Moyses & filij Israel, post transitum maris rubri, cecinerunt carmen Domino, dicentes: Cantemus Domino gloriose &c. Et Maria prophetissa soror eius, & reliquæ mulieres eam sequentes, in tympanis & choris Domino Deo canebant, quanto magis nunc cunctis aduersantibus superatis? Similiter cum Dauid deducebat arcam fœderis Domini Hierusalem, totus populus canebat legitime, & Dauid cum cantoribus citharam percutiebat, & omnes laudabant coram Domino in citharis suis & tympanis, & Dauid saltauit totis viribus coram Domino: quanto nunc magis id faciebant, qui vere sunt cum Domino in tanto gaudio constituti? Et si Ioannes, vt in Apocalypsi refert, audiuit vocem in cælo, centum quadragintaquattuor millia citharœdorum, citharizantium in citharis suis,

Exod. 15. a
Ibidem. c

2. Reg. 6. c

Apoc. 14. a

& cantabant, quasi canticum nouum, ante sedem Dei & Agni. Quodcumque gaudium illud significet, ego multo magis ipsum hodie contigisse, meditabor. Omnes ergo ibidem constituti psallunt, omnes exultant, omnes lætantur, omnes cantant, omnes gaudent, omnes iubilant, omnes manibus plaudunt, omnes chorizant, omnes iucundantur, omnes tripudiant. Vere nunc in superna Hierusalem auditur canticum letitiæ, & per omnes vicos eius ab vniuersis dicitur, Alleluia. Numquam ab origine mundi, tale festum, & tam solemne pascha celebratum est, nec vmquam erit forte nisi in die iudicij, cum omnes ibi præsentabuntur electi cum corporibus gloriosis. Et propterea tibi dixi in principio, quod hæc solemnitas omnibus consideratis, cunctis supereminet alijs. Percurras singulas, & videbis si verum loquor. Magnum pascha, & solemne festum est incarnatio Domini, & initium omnis nostri boni: sed hoc nobis non sibi, nam ipse tunc in thalamo virginali inclusus est. Magnum etiam pascha est natiuitatis eius: sed & illud nobis. Nam sibi compatiendum est, quia ad tantam paupertatem, vilitatem, & penuriam natus est. Magnum similiter quo ad nos festum est passio eius, quia tunc omnia nostra peccata deleta sunt. Nihil enim, vt ait Gregorius, nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset. sed propter tormenta durissima, & mortem turpissimam, quam sustinuit, nec sibi fuit, nec nobis esse debet materia gaudij & lætitiæ. Magnum insuper & solemne, & verum pascha, est resurrectio ipsius Domini Iesu, tam pro se quam pro nobis, quia ipse gloriosus triumphator apparuit, & nos iustificati sumus. Venerabilis itaque multum: & ideo singulariter in ipso cantat Ecclesia: Hæc dies quam fecit Dominus *& cetera*. secundum Beatum Augustinum. Hæc dies sanctior vniuersis, quod exponi potest de præcedentibus. Nam hæc dies ascensionis maior & sanctior videtur, quia licet resurrexit Dominus, adhuc tamen peregrinatur in terris, adhuc est clausa paradisi porta, adhuc sancti patres non iuerunt ad patrem, quæ omnia in ascensione completa sunt. Et si bene inspicias, quidquid Deus fecit vsque modo, fecit vt perueniret ad hunc finem, & sine hoc omnia sua opera erant imperfecta. Nam cælum & terra, & omnia quæ in eis sunt, facta sunt propter hominem: homo autem propter gloriam habendam: ad ipsam vero vsque hodie, nullus quantumcumque iustus, pertingere poterat post peccatum. Vides quàm magnificus & mirificus sit iste dies. Similiter magnum pascha valde dies pentecostes, & eum multum solemnizat Ecclesia & recte quia tunc donum summum recipit, scilicet, spiritum sanctum. Sed & illud nobis non sibi. Sed hodiernus ascensionis dies, est proprie festum solemnissimum Domini Iesu, quia hodie incipit sedere ad dexteram patris, & requiem capit a peregrinatione sua. Et etiam proprie festum est omnium supernorum spirituum, quia nouum gaudium suscipiunt a Domino suo quem ante ibi in humanitatis forma non viderant. Et quia hodie primo restaurari incipiunt ruinæ ipsorum in tanta multitudine beatorum, & proprie illorum egregiorum patriarcharum, prophetarum, & animarum sanctarum, qui ad supernā patriam hodie primitus intrauerunt. Si ergo festum facimus de aliquo sancto migrante ad cælos, quanto magis de tot millibus, & quāto magis de sancto sanctorum. Est etiam festum Dominæ quæ filium suum regali diademate sublimatum, sic vidit tamquam Dominum verum, super excelsa conscendere. Est etiam nihilominus proprie festum nostrum, quia humana natura hodie super cælos est exaltata, & quia nisi Christus ascendisset, illud ipsum etiam donum spiritussancti, pro quo sic merito solemnizamus, recipere nequibamus. Vnde ipse dicebat discipulis suis: Expedit vobis, vt ego vadam, si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Ad robur autem dicti mei, adduco Bernardum, qui de hac

Quare solēnitas ascensionis præeminet alijs omnibus festiuitatib⁹.

Psal. 117. A
Aug. Ser. 126. de tēp. to. 10.

Ioan. 16. A

Digitized by Google

Bern. Ser. 2. in Ascens. Domini in princ. Idem ser. 4. statim a princ. hac die sic loquitur, in sermone de ascensione Domini. Solemnitas ista, charissimi, gloriosa est. Consummatio enim & adimpletio est reliquarum solemnitatum, & felix clausula est totius itinerarij Iesu Christi filij Dei viui. Merito quidem solemnitatis & lætitiæ dies agitur, quando sol ille super cælestis, sol iustitiæ, nostris se præsentauit obtutibus. Magna quoque lætitia & exultatio multa nimis, quando conciso sacco lætitia circumdatus est, & nostræ dedicauit primordia resurrectionis. Veruntamen quid mihi & solemnitatibus istis, si conuersatio mea vsque adhuc detinetur in terris? Dico ergo, non multo minus mihi tolerabilior videtur exilij huius habitatio, quam gehenna. A

Ioan. 16. b Denique nisi ego abiero paraclitus non veniet ad vos. B Videsne quemadmodum ceterarum solemnitatum, ea quam hodie celebramus, & consummationem habeat, & fructū declaret, & augeat gratiam? Sicut enim cetera omnia pro nobis fecit, qui pro nobis natus est: ita quoque ipsius ascensio propter nos facta est, & facit pro nobis. Hucusque Bernardus. Manifeste ergo videas, quòd solemnior est dies ista omnibus alijs. Et anima quæ bene diligeret Dominum Iesum, magis hodie exultaret, quàm in aliquo die anni. Vnde ipse

Ioan. 14. dicebat discipulis: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem. Et propterea credo me recte dixisse, quod numquam in patria fuit aliqua dies C adeo solemnizata, vt ista. Durauit autem gaudium & exultatio tanti festi vsque ad diem Pentecostes. Et per hunc modum potest meditari. Ascensio enim Domini fuit hora sexta, nam primo comederat hora tertia cum discipulis suis. Quamuis ergo omnes in patria, vltra quàm dici posset, exultarent: tamen prima die vsque ad aliam sextam sequentis diei Angeli fecerunt singulariter festum, & Dominus Iesus ostendit, vel fecit aliquam singularem familiaritatem & consolationem. Secunda die fecerunt Archangeli, tertia Principatus, quarta Potestates, quinta Virtutes, sexta Dominationes, septima Throni, octaua Cherubim, nona D Seraphim, qui sunt nouem ordines Angelorum. Et sic hæc durauerunt vsque ad sextam sabbati vigiliæ Pentecostes. Et tunc festum fecerunt sancti patres, vsque ad horam tertiam diei Dominicæ.

De missione Spiritussancti. Cap. XCVIII.

TVnc his completis, dixit Dominus Iesus patri: Pater mi recordare promissi mei, quod feci de

Missio spiritus sancti. spiritu sancto fratribus meis. Cui pater: Fili mi, multum gratum habeo quod promisisti: tempus est, vt impleatur promissum tuum, dic ergo ad spiritum sanctum: Rogamus te, vt descendas ad discipulos nostros, E & eos repleas, consoleris, robores, instruas, & cu-

Act. 2. mulum virtutum & gaudiorum conferas eis. Et statim venit, & descendit in linguis ignis, super centum & viginti discipulos simul congregatos, & eos repleuit omni gaudio, cuius virtute discipuli vigorati, docti, & accensi, ac illuminati, totum mundum circumcurrunt, & pro magna parte sibi subiecerunt. Nihilominus tamen superni ciues, etiam postea laudauerunt, & semper laudant Dominum, & habent dies

Psal. 83. b lætitiæ, & numquam deest ibi solemnitas, & gratiarum actio & vox laudis. Scriptum est enim: Beati qui F habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Festinemus itaque & nos, ingredi in illam requiem, vbi tanta superabundat indefectibiliter lætitia, & ad patriam nostram totis conatibus suspiremus. Odiamus huius miseri, & putridi corporis nostri compagem, & eius curam non faciamus in desiderijs, quod nos hic detinet carceratos, & peregrinos a

Rom. 7. d tanto bono. Dicamus ergo cum Apostolo: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et

1. Cor. 5. b iterum: Quamdiu in hoc corpore sumus peregrina-

Phil. 1. c mur a Domino. Et iterum: Cupio dissolui & esse cum Christo. Desideremus eius dissolutionem, & eam continue postulemus a Domino: quia per nos eam cum salute consequi non valemus. Et iterum: Saltem moriamur mundo pompis, & concupiscentijs eius. Abstrahamus nos corde forti & perseueranti, ab his rebus caducis, & a miseris & breuibus consolatiunculis harum visibilium rerum, quæ inficiunt, & vulnerant animas nostras. Ascendamus autem mente cum Domino, vel potius ad Dominum, & cum ipso in cælis sit conuersatio nostra. Et sic facientes, non ex toto simus peregrini & aduenæ, vt in tempore visitationis nos ad se dignetur assumere, ipse de quo loquimur Dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus, & laudabilis in sęcula sęculorū. Amē.

Excitatio desiderij ad patriam, per mortis appetitum. Cap. XCVIIII.

HAbes ergo ex prædictis dilectissima filia, vitam Domini Iesu, tibi pro maiori parte, in meditationibus traditam. Suscipe reuerenter, libenter, & gaudenter prædicta, & in eis tota deuotione, hilaritate, ac solicitudine conuersari non pigriteris: quia hæc est via tua & vita tua, hoc est fundamentum, super quo poteris magnum ædificium constituere. Ab hoc te incipere oportet, si vis ad sublimiora ascendere, prout in pluribus locis superius habuisti. Nā hæc vitæ Christi Vita Christi fundamētum ædificij nostri & cib. animæ. meditatio non solum per se dulciter pascit, sed ad maiorem cibum transmittit. Hæc enim sunt, quæ Dominus gessit in carne, sed longe sublimius est, in spiritu intueri, ad quæ per hanc scalam peruenire poteris sed in hac interim immorandum, de quo sic ait Bernardus: Bern. sup. Cant. Ser. 20. post med. Ego hanc arbitror præcipuam inuisibili Deo esse causam, quòd voluit in carne videri & cum hominibus conuersari, vt carnalium videlicet, qui non nisi carnaliter amare poterant, cunctas primo ad suæ carnis amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret spiritualium. *Et infra*: Monstrabat discipulis altioris amoris gradum, cum diceret: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quid- Ioan. 6. g quam. *Et paulo post*: In carnis igitur deuotione interim consoletur, qui viuificantem spiritum non habet, eo dumtaxat modo, quo habent illi, qui aiunt: Spiri- Thren. 4. d tus ante faciem nostram Christus Dominus. Et iterum: 2. Cor. 5. d Si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Nam alias quidem nequaquam sine spiritu sancto vel in carne diligitur Christus: & sine illa plenitudine. Cuius tamen mensura deuotionis hæc est, vt totum cor illa suauitas occupet, totum sibi ab amore vniuersæ carnis, ac carnalis illecebræ vendicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meæ consanguinitatem, vel voluptatem, forte præfero carni Domini mei, per quod me, videlicet, minus ea implere contingat, quæ in carne manens, verbis & exemplis me docuit: nonne liquido constat, quòd toto nequaquam diligo corde, cum illud diuisum habens, partem impendere videar carni eius, partem intorquere ad propriam? Denique ait: Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Ergo, vt breuiter dicam toto corde di- Quid sit toto corde Deum diligere. ligere, est omne quod blanditur, de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis amore postponere. In quo & mundi æque gloriam comprehendo: quia glo- Mat. 10. d ria mundi est gloria carnis, & qui in ea delectantur, carnales esse non dubium est.

Vides quomodo etiam carnalis est hæc meditatio, respectu spiritualis, hoc non accipias, vt minuatur deuotio, sed vt feruor crescat ad maiora, ad quæ tamen per hæc transeundo, te venire oporteat, in hac etiam ferueat tuus affectus, vt in eam te totum immergas. Bona est enim hæc meditatio carnalis, per quam vita carnalis excluditur, contemnitur, & vincitur mundus, sed & sic faciendo stabilies mentem, erudiens ad virtutes, & animi robur accipies, vt in prologo tibi dixi. Hæc ergo meditari, sit tota & vna intentio

Digitized by Google

Contemplatio & meditatio vitæ Christi sūt gradus quibus peruenitur ad salutem.

tentio tua, requies tua, cibus tuus, studium tuum. Nā ex his non solū prædicta bona consequeris, nec solum erunt tibi gradus ad cælestis patriæ & ad maiestatis contemplationes, sed etiam erit continua & perpetua consolatio tua. Non enim qui ad maiorem contemplationem ascendunt, hanc dimittere debent pro loco & tempore. Alioquin viderentur hanc quasi vilem contemnere, quod esset magnæ superbiæ. Vnde recordare, quod habuisti supra in tractatu huiusmodi contemplationis, scilicet de humanitate Christi, quam beatus Bernardus, qui fuit altissimus contemplator, numquam dimisit. Immo, vt in suis sermonibus patet, eam supra modum amplectitur, & extollit.

De modo meditandi vitam Christi, & de conclusione opusculi. Cap. C.

VOlo autem tibi tradere modum, quem teneas in meditando prædicta: ne si forte teipsam crederes pertingere & extendi ad omnia quæ supra reperies, quasi per molem grauem negligeretis, maxime cum credam meditationibus prædictis, vnius hebdomadæ spatium conuenire. Igitur scire debes, quod meditari sufficit, solum factum quod Dominus fecit, vel circa eum contigit fieri, vel dici secundum historiam euangelicā, te ibidem præsentē exhibendo, ac si in tua præsentia fierent, prout simpliciter animo in dictis cogitādi occurrit. Moralitates autē & auctoritates, quas ad tuā instructionē in hoc opere posui, nō expedit in meditationē adduci, nisi si qua virtus amplectēda, vel vitiū detestandū, ipsa prima facie cogitationis occurrat. Eliges ergo in his meditandis, aliquā horam quietam, postea infra diē poteris discere moralitatē, & auctoritates, & eas studiose memoriæ cōmendare. Quod omnino te facere conuenit, quia pulcherrimæ sunt, & quæ te quasi in tota vita spirituali valeant informare.

Meditationes Vitæ Christi per omnes dies hebdomadæ distribuendæ.

Meditationes vero sic diuide, vt die Lunæ incipiens, procurras vsque ad fugam Domini in Aegyptum. Et eo ibi dimisso, die Martis, proceredens, mediteris vsque ad apertionem libri in synagoga. Die mercurij exinde, vsque ministerium Mariæ & Marthæ. Die Iouis abinde, vsque ad passionem. Die veneris, & sabbati, vsque ad resurrectionē. Die vero Dominica, ipsam resurrectionē & vsque in finē: & sic per singulas hebdomadas, facias vt ipsas meditationes tibi reddas familiares quod quāto magis facies, tāto facilius tibi occurret, atque iucūdius. Libenter cōuerseris cū Domino Iesu & vitā ipsius tāquā Euāgeliū, ad imitationē beatæ Cæciliæ, in corde studeas inseparabiliter collocare.

Conclusio opusculi.

De cetero tempus est signandi librum, sed ne meis verbis. illud fiat de vberibus patris Bernardi, de quibus tibi tot flores, & tam pulchros decerpsi. Fiat conclusio in nomine illius, qui est liber signatus Dominus noster Iesus Christus, ad cuius laudem totus est liber. Vnde beatus Bernardus quantum ad præsentem materiam spectat, sic ait super illo verbo: Oleum effusum nomen tuum. Est procul dubio inter oleum, & nomen sponsi similitudo, nec otiose spiritus sanctus alterutrum comparauit. Ego autem dico in triplici qualitate olei, quod lucet, pascit, & vngit: si vos non melius habeatis. fouet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. Vide idem nunc de sponsi nomine: lucet prædicatum, pascit recogitatum, inuocatum lenit & vngit, & percurramus singula. Vnde putas in toto orbe tanta & tam subita fidei lux, nisi de prædicato Iesu: nonne in huius nominis luce Deus nos vocauit in admirabile lumen suum? quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Bern. super Cant. Ser. 15. cir. me.

De nomine Iesu mira encomia.

Eph. 5. b

Et infra: Nec tantū lux est nomen Iesus, sed & cibus est. An non toties confortaris, quoties recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguat, quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, veget at bonos mores atque honestos, castas fouet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infunditur: insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum. Si disputes, aut conferas non sapit mihi nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus, mel in ore, in aure melos, in corde iubilus sed est & medicina. Tristatur aliquis vestrum, veniat in cor Iesus, & inde saliat in os. Et ecce ad exortum nominis huius quod est lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando, nonne si inuocet nomen Iesus confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando si stetit ante faciem salutaris huius nominis, insuit duritia, vt assolet, cordis, ignauiæ torpor, & rancor animi, languor acediæ? Cui fons forte siccatus lacrymarum, inuocato Iesu, non continuo eruit vberior, fluxit suauior? Cui in periculis palpitanti & trepidanti, inuocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui, quæso, in dubijs æstuanti, & fluctuanti, non subito ad inuocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in aduersis diffidenti, si nomen adiutorij sonuit, defuit fortitudo? Nimirū morbi & languores animæ isti sunt, illud medicina. Denique & probare licet. Inuoca, inquit, me in die tribulationis, eruā te & honorificabis me. Nihil tam iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Iesum, hominem mihi propono mitem, & humilem, & corde benignū, sobrium, castū, misericordē, & omni denique puritate ac sanctitate conspicuū, eundem ipsum Deum omnipotentē, qui suo met exemplo sanet, & roboret adiutorio. Hæc omnia mihi sonant, cū insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exēpla de homine, & auxiliū a potente, illa tamquā pigmentarias species, hoc tāquam vnde acuam eas, & facio confectionē, cui similē medicorū nemo facere possit. Hoc tibi electuariū habes, o anima mea, reconditū in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus. Iesus salutiferum certe, quodq. nulli vnquā pesti tam inueniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigantur & actus. Denique & inuitaris. Pone me, inquit, vt signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo. Sed hoc alias. Nunc vero habes, vnde & brachio medearis & cordi. Habes, inquam, in nomine Iesu, vnde actus tuos vel prauos corrigas, vel minus perfectos adimpleas. Iteq. vnde tuos sensus aut serues, ne corrumpantur: aut si corrumpantur sanes. Idem: Quam pulcher es Angelis tuis Domine Iesu, in forma Dei in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum, ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ patris, & quidem perpetuus, minimeq. fucatus, candor vitæ æternæ. Quā mihi decorus es Domine mi in ipsa tui huius positione decoris. Etenim vbi te exinaniuisti, vbi naturalibus radijs lumen indeficiens exuisti, ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effulsit, ibi amplius gratia radiauit. Quam clara mihi oriris stella ex Iacob: quam lucidus flos de radice Iessæ egrederis: quam iucundum lumen in tenebris visitasti me oriens ex alto: quàm spectabilis & stupendus etiam virtutibus supernis, in conceptu de spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscationibus miraculorū in reuelationibus sacramentorum. Quam denique rutilans post occasum sol iustitiæ, de corde terræ resurgis, quam formosus in stola tua. Demum rex gloriæ in alta cælorū te recipis, quo modo non pro omnibus his, omnia ossa mea dicent: Domine quis similis tui? Hæc ergo similiaq. puto de dilecto, intuentem sponsam aduertisse, cū diceret: Ecce tu pulcher es & decorus, neque hæc sola, sed insuper aliquid procul dubio de natura decoris superioris quod nostrū omnino prȩteruolat intuitū, & effugit experimētū: Ergo iteratio vtriusque decorē substātiæ designauit. Hæc Bernardus Deo gratiarum actio viuenti in sæcula sæculorum. Amen.

Discursus de nomine Iesu, pulcher & deuotus.

Psal. 94. b

Can. 8. b

Idem ser. 45. sup. Cā. ver. fin.

Num. 24. e
Isa. 11. a

Digitized by Google

Arbor vitæ Christi. a S. Bonaventura devote excogitata, et triplici ramorum Serie disposita. Prima, Salvatoris origo: media, passio: Suprema, glorificatio describitur. Vnaquæque series quattuor utrinsecus alphabeti ordine Versiculos continet ramorum: Singulis instar fructus unica pullulatio pendet ita ut sint quasi Duodecim rami afferentes fructus duodecim iuxta mysterium ligni Vitæ. Apoc. XXII.

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opuſculum,
QVOD INSCRIBITVR
Lignum Vitæ.

Vt Chriſti Domini vita, paſſio, & glorificatio menti, affectui, & memoria Chriſtianorum infixa ſemper hæreant, S. Bonauentura arborem excogitauit: quæ duodecim expanſa ramis, frondibusq. ac floribus pulchre ornata inſtar ligni vitæ myſterij, de quo Ioannes Apoc. 22. loquitur, fructum duodenum affert omne delectamentum & omnem ſaporis ſuauitatem in ſe habentem. Hinc fit, vt opuſculum hoc, lignum vitæ nuncupetur: cuius ſubtilitas, vtilitas, & commoditas adeo magnæ ſunt, vt inter alia Auctoris opuſcula, hoc, quod in ligni vitæ conſideratione verſatur, non infimum locum teneat. Arbor vero hæc ex aduerſo deſcripta, & in præfatione declarata inſigne proprium eſt S. Bonauenturæ. Ipſe quippe B. Pauli Apoſtoli exemplo, confixus cruci, Chriſtum & hunc crucifixum perpetuo meditabatur. In quo etiam Seraphicum Franciſcum tamquam eius religionis alumnus egregie imitatus eſt, vt cuius ille ſtigmata corpore & corde geſtabat, hic ſaltem cordi ſemper impreſſa haberet.

PRÆFATIO.

Gal. 2. d — CHRISTO confixus ſum Cruci. A Verus Dei cultor, Chriſtiq. diſcipulus, qui Saluatori omnium pro ſe crucifixo perfecte configurari deſiderat, ad hoc potiſſimum attento mentis conatu debet intendere, vt Chriſti Ieſu crucem circumferat iugiter tam mente, quàm carne: quatenus præfatum Apoſtoli verbum veraciter valeat in ſeipſo ſentire. Porro huiuſmodi affectum, & ſenſum is dũtaxat apud ſe viuaciter experiri meretur, qui Dominicæ paſſionis non immemor nec ingratus, laborem, & dolorem, amoremq. crucifixi Ieſu, tanta memoriæ viuacitate, B tanto intellectus acumine, tanta voluntatis charitate conſiderat, quod veraciter illud ſponſę proferre poteſt eloquium: Cant. 1. d — Faſciculus myrrhæ, dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.

Vt igitur prę̨fatus in nobis attendatur affectus, formetur cogitatus, imprimatur memoria, ex ſacri Euangelij ſilua, in qua de vita, paſſione, & glorificatione Ieſu Chriſti diffuſe tractatur, colligere ſtudui hũc myrrhæ faſciculũ, quem & paucis, & ordinatis, & correſpondẽtibus ſibi verbis compegi, propter facilitatem memoriæ; nec non ſimplicibus, cõſuetis, & rudibus propter declinandum curioſitatis vitium, fouendam quoque C deuotionem, & ædificandam fidei pietatem. Et quoniam imaginatio iuuat intelligentiam, ideo ex multis pauca collegi, & imaginaria quadam arbore ſic ordinaui, atque diſpoſui, vt in prima & infima ramorum ipſius expanſione, Saluatoris origo deſcribatur, & vita: in media, paſſio, & glorificatio in ſuprema. Et in prima quidem ramorum ſerie quattuor altrinſecus ſecundum alphabeti ordinem ponentur verſiculi: ſimiliter in ſecunda & tertia: ex quorum quolibet inſtar fructus vnica pullulatio pendet, vt ſic ſint quaſi duodecim rami afferentes duodecim fructus, iuxta myſteriũ ligni vitæ. Deſcribe igitur in ſpiritu mentis tuæ arbo- D rem quandam, cuius radix irrigetur fonte ſcaturitionis perpetuæ, qui etiam excreſcat in fluuium viuum & magnum, quattuor videlicet capitum, ad irrigandum totius Eccleſiæ paradiſum. Porro ex huius arboris ſtipite duodecim rami frondibus, floribus, fructibusq. adornati conſurgant. ſitq. folium eius contra omne genus morbi medicamentum efficaciſſimum, tã præſeruans, quàm reparans, pro eo quod verbum crucis, Rom. 1. b — virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti. Flos autem eius ſit omnis coloris formoſitate decorus, omniſq. odoris ſuauitate reſperſus, qui deſiderantium anxia corda refocillet, & attrahat. Fructus tandem ſit duodenus, habens in ſe omne delectamentum, & omnem ſaporis ſuauitatem: qui ſic domeſticis Dei ad deguſtandum proponitur, vt ſemper eo ſatientur edentes, & tamen numquam faſtidiant. Et hic quidem fructus eſt, qui de virginali vtero traxit originem, & in ligno crucis ad maturitatem ſaporoſam, per æterni Solis calorẽ meridianum, Chriſti videlicet charitatem, peruenit, & in horto paradiſi cæleſtis, in Eccleſia videlicet Dei, deſiderantibus ipſum, proponitur deguſtandus. Et hoc inſinuat primus verſiculus, quo dicitur:

O Crux frutex ſaluificus, viuo fonte rigatus;
Cuius flos aromaticus, fructus deſideratus.

Verùm licet hic fructus vnus ſit, & indiuiſus; quia tamen ſecundum eius multiplices ſtatus, dignitates, virtutes, & opera, multiformibus conſolationibus deuotas animas cibat, quæ quidem ad duodenarium numerum reducuntur, ideo fructus hic ligni vitæ quaſi ſub duodecim ſaporibus in duodecim ramis guſtandus proponitur, atque deſcribitur. Vt in primo ramuſculo mens Chriſto deuota ſaporem ſuauitatis percipiat, præclaram Saluatoris ſui recogitando originem, & dulcem natiuitatem. In ſecundo ramuſculo dignitatiuæ condeſcenſionis conuerſationẽ perhumilem. In tertio, celſitudinem perfectæ virtutis. In quarto, plenitudinem abundantiſſimæ, & perfectiſſimæ pietatis. In quinto, confidentiã, quam habuit in periculo paſſionis. In ſexto, patientiam, quam exhibuit in illatis iniuriis, & contumeliis magnis. In ſeptimo, conſtantiam, quam ſeruauit in ipſo cruciatu, & dolore aſperrimæ crucis. In octauo, victoriam quam aſſecutus eſt in conflictu, & tranſitu mortis. In nono, reſurrectionis nouitatem miris dotibus adornatam. In decimo, aſcẽſionis ſublimitatem, ſpiritualium chariſmatum diffuſiuam. In vndecimo, æquitatem futuri iudicij. In duodecimo, æternitatem diuini regni.

Hos autem ideo voco fructus, quia ſua maxima ſuauitate delectant, & virtuoſitate confortant animam meditãtem in his, & diligentius ſingula pertractãtem, ſi tamen abhorreat exemplum præuaricantis Adę, qui lignum ſcientiæ boni & mali prætulit ligno vitæ. Quod quidem vitare non poteſt, niſi rationi fidem, inueſtigationi deuotionem, curioſitati ſimplicitatem, tãdemq. carnali ſenſui omni ſeu prudentiæ carnis ſacrã

præferat Christi crucem, per quam sancti Spiritus charitas in cordibus deuotis nutritur, & septiformi gratia diffunditur, sicut in duobus supremis, & postremis versiculis postulatur.

Iesus ex Deo genitus.

EXpergiscere proinde anima Christo deuota, & singula quæ de Iesu dicuntur, diligentius discute. Attente considera, & morose pertracta, cum Iesum audis ex Deo genitum. Caue, ne mentis tuæ oculis infirmum aliquid carnalis cogitationis occurrat. quin potius columbino, & aquilino intuitu simpliciter crede, ac perspicaciter contemplare, quòd ab illa æterna luce simul immensa & simplicissima, fulgentissima & summe arcana, coæternus, coæqualis, & consubstantialis splendor oritur, qui est virtus, & sapientia Patris generantis, in quo Pater omnia disposuit ab æterno, per quē fecit & sæcula, factaq. gubernat, & ordinat ad gloriam suam, partim per naturam, partim per gratiam, partim per iustitiam, partim per misericordiam; vt nihil in hoc mundo inordinatum relinquat.

Iesus præfiguratus.

APrincipio quidem conditionis naturæ, collocatis in paradiso parentibus primis, dehinc propter esum ligni vetiti, per diuini decreti seueritatem expulsis, superna misericordia non distulit, hominem errabundum reuocare ad pœnitentiæ viam, spem veniæ dando per repromissum Saluatoris aduentum. Et ne forte per ignorantiam, & ingratitudinem tanta Dei dignatio nostræ saluti foret inefficax, in quinque sæculi huius ætatibus per Patriarchas, Iudices, Sacerdotes, Reges, & Prophetas ab Abel iusto, vsque ad Ioannem Baptistam, Filij sui aduentum prænunciare, promittere, ac præfigurare non destitit: vt per multa milia temporum & annorū, magnis, miris, multiplicatis oraculis, intelligentias nostras ad finem erigeret, & affectus per viua desideria inflammaret.

Iesus emissus cælitus.

Gal. 4. a — Verbi diuini incarnatio.

DEnique postquam venit plenitudo temporis, sicut homo sexta die conditus est de terra per diuinæ manus virtutem & sapientiam: sic in principio sextæ ætatis misso archangelo Gabriele ad Virginem, & Virgine præbente illi assensum, superuenit in eam Spiritus sanctus, sicut ignis diuinus mētem eius inflāmans, carneq. ipsius perfectissima puritate sanctificans. Sed & virtus eam obnumbrauit altissimi, vt tantum ferre posset ardorem. qua operante in instanti corpus fuit formatum, anima creata, & simul vtrumque diuinitati in persona Filij counitum, vt idem esset Deus & homo, salua vtriusque proprietate naturæ. O si valeres vtcumque sentire, quale, quantumq. fuerit illud e cęlo immissum incendium, collatum refrigerium, infusum solatium, quanta sublimatio Virginis matris, quanta nobilitatio generis, quantaq. condescensio maiestatis, si Virginem canentem cum iubilo posses audire, si cū Domina tua in montana conscendere, si sterilis & Virginis suauē contueri complexum & salutationis officium, in quo seruulus Dominum, præco Iudicem, vox Verbum cognouit, puto, quòd canticum illud sacrum: Magnificat anima mea Dominum, & cet. cum beatissima Virgine, suaui tunc modulatione cōcineres, mirumq. conceptum virgineum vnà cum Propheta paruulo exultans & iubilans, adorares. (Luc. 1. e)

Iesus Maria natus.

Luc. 2. a

SAne cum quietum silentium vniuersalis pacis sub Cæsaris Augusti imperio, perturbata prius sæcula serenasset, in tantum, vt per ipsius edictum describeretur vniuersus orbis, diuinæ factum est prouidentiæ cura, vt Ioseph Virginis sponsus prægnantem puellam de regali ortam prosapia, ad Bethleemiticam duceret vrbem. Et iam a conceptu excursis mensibus nouē, Rex ille pacificus, tamquam sponsus de thalamo processit de vtero virginali; sic absque omni corruptione in lucem editus, sicut fuerat absque omnis libidinis contagione conceptus. Qui cūm magnus esset & diues, pro nobis effectus paruus, pauper extra domum in diuersorio nasci elegit, panniculis inuolui, lacte virgineo pasci, & inter bouem & asinum in præsepio reclinari. Tunc illuxit nobis dies redemptionis nouæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Tunc per totum mundum melliflui facti sunt cæli. Contemplare itaque nunc anima mea diuinum illud præsepe, vt pueri pedibus labia tua figas, & oscula gemines. Deinde pastorum excubias mente pertracta. Angelorum mirare concurrentem exercitum, cælesti melodiæ tuas interpone partes, corde & ore decantans: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. (Ibidem. b)

Iesus conformis Patribus.

Pueri Iesu circūcisio.

OCtauo namque die circumciditur puer, & vocatur Iesus, vt sanguinis sui pretium pro te non tardans effunderet, tuum se verissimum Saluatorē ostenderet, patribus repromissum tam verbo, quàm signo, eisq. assimilatum per omnia, præter ignorantiam & peccatum. Propter quod & circumcisionis accepit signaculum, sicut & veniēs apparuit in similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum, nobisq. fieret salus & sempiterna iustitia ab humilitate sumens initium, quæ omnium est radix, custosq. virtutum. Quid igitur superbis terra & cinis? agnus innocens, qui tollit peccata mundi, non abhorret circūcisionis cauterium; & tu peccator cum sis, dum prætendis te iustum, remedium refugis salutis æternæ, ad quam nullatenus peruenire potes, nisi velis subsequi humilem Saluatorem? (Rom. 8. a; Eccli. 10. a)

Iesus tribus Magis monstratus.

Matt. 2. a — Magos vocat Reges.

NAto Domino in Bethleem Iudæ, stella tribus Magis in oriente apparuit, & vsque ad domum illius humilis Regis præuia claritate perduxit. Noli iam & tu ab illius orientis, & præeūtis stellæ declinare fulgores, quin potius sacrorum Regum comes effectus, Iudæorum scripturam de Christo testimonium perhibentem accepta, & fraudulenti regis Herodis declina malitiam. Cum auro, & thure, ac myrrha Christum Regem, & verum Deum & hominem venerare, & cū primitiis gentium uocandarum ad finem, humilem Deum in cunis iacentem adora, & confitere, & lauda, ut sic in somnis commonitus, ne Herodianam sequaris superbiam, post uestigia humilis Christi reuertaris in regionem tuam.

Iesus summissus legibus.

Præsētatio Christi in templo. — Gal. 4. a

NOn suffecit magistro humilitatis perfectæ, cum Patri per omnia esset æqualis, quòd seipsum subderet humillimæ Mariæ Virgini, nisi & se summitteret legi: quatenus eos, qui sub lege erant redimeret, liberaretq. a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Propter quod & Matrem, quamquam mundissimam, legem purificationis uoluit obseruare, & seipsum omnium Redemptorem vt primogenitum redimi, in templo Dei offerri, & hostiam pro se dari præsentibus & exultantibus iustis. Exulta igitur & tu cum illo beato sene Simeone, & Anna longæua. Procede in occursum matris, & paruuli. Vincat verecundiam amor. Depellat timorem affectus. Accipias & tu infantem Iesum in vlnas tuas, dicasq. cum sponsa (Luc. 2)

Digitized by Google

Cant.3.b Luc.3.d

sponsa in Canticis canticorum: Tenui eum, nec dimittam. Tripudia cum illo venerabili sene Simeone, & concine: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.

Iesus regno fugatus.

Peregrinatio in Aegyptum.

QVoniam autem humilitatem perfectâ trium specialiter adornari decet comitatu virtutum, scilicet paupertatis, in fugiendo diuitias, vt fomēta superbiæ: patientiæ vero in æquanimi perpessione contemptus: obedientiæ quoque, in alienis parendo mandatis. Ideo diuina dispositione altiori permittente consilio, dum Herodes impius paruulum regem quærit, vt perdat supernæ reuelationis oraculo, in Ægyptum transfertur vt peregrinus & pauper, simulq. in coætaneis paruulis, ipsius causa occisis occiditur, & quasi in quolibet trucidatur. Tandem Herode defuncto, iuxta diuinum imperium reducitur in terram Iuda. Ibiq. conuersatus, & crescens ætate, & gratia cohabitabat parentibus: & adeo erat subditus illis, vt numquam vel ad momentum secederet, nisi cum duodecim iam factus annorum remansit in Hierusalem, non sine multo matris dolore quæsitus, nec sine immenso gaudio reinuentus. Noli ergo & tu fugientes in Ægyptum matrem & paruulum sine comitatu relinquere. Noli cum dilecta quærente dilectum, donec inuenias, ab inquisitione cessare. O cum quanta copia fluerent lacrymæ, si oculis piis aspiceres tam venerabilem Dominam, gratiosissimamq. puellam, cum tam tenero, & formoso puerulo peregrinam; si etiam dulcem illam increpationem amantissimæ Dei genetricis audires: Fili quid fecisti nobis sic? tamquam si diceret: Desideratissime fili, quomodo tam dilectæ, & diligenti matri tantam potuisti materiam præstare doloris?

Luc.2.g

Iesus Baptista calitus.

Christus baptizatur. Luc.3.e Matth.3.c Mar.1.b Ioann.1.e

CVm autem ad tricesimum ætatis suæ annum Saluator peruenisset, volens operari salutem nostrā, cœpit prius facere, quàm docere. Et primum inchoans a ianua Sacramentorum, & fundamento virtutum, baptizari voluit a Ioanne: vt exempla monstraret perfectæ iustitiæ, & vim regeneratiuam aquis conferret cōtactu mundissimæ carnis suæ. Quem & tu fideliter comitare, vt fias regeneratus in ipso, eiusq. scrutare secreta, vt secus Iordanem in voce Patrem, in carne Filium, in columba videas Spiritum sanctum.

Iesus hoste tentatus.

Matt.4.a Christi ieiunium, & tentatio in deserto.

DVctus namque fuit Iesus in desertum a Spiritu, vt tentaretur a diabolo, quatenus & hostilis pugnæ humili perpessione nos humiles faceret, & victoriæ assecutione viriles. Duram quoque, ac solitariam vitam cōstanter assumpsit, vt fidelium mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, & ad grauia perferenda firmaret. Eia nunc Christi discipule, cum pio magistro secreta solitudinis perquire, vt socius ferarum effectus, arcani silentij, orationis deuotæ, diuturni ieiunij, trinæ conflictationis cum callido hoste, imitator fias, & particeps, & in omnium tentationum discrimine ad illum discas habere recursum, pro eo quòd non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.

Hebr.4.c

Iesus signis mirificus.

IPse nempe est, qui fecit mirabilia magna solus, dum elementa commutat, panes multiplicat, mare calcat, fluctusq. tranquillat; dæmones compescit & fugat, leprosos emundat & sanat, mortuos suscitat: qui & cæcis visum, surdis auditum, mutis eloquium, claudis gressum, paralyticis & aridis sensum restaurat

A & motum. Ad quem peccatrix conscientia clamat, nunc more fidelis leprosi: Domine si vis, potes me mundare. Nunc more Centurionis: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Nunc more Chananææ: Miserere mei fili Dauid. Nunc more sanguifluæ mulieris: Si tetigero, inquit, fimbriam vestimenti eius, salua ero. Nunc instar Mariæ, & Marthæ: Domine, ecce, quem diligis, infirmatur.

Luc.5.b Matt.8.a. Idem 15.b Idem 9.c Ioan.11.a

Iesus transfiguratus.

B AD confirmandum siquidem mentem humanam per spem retributionis æternæ, assumpsit Iesus Petrum, Iacobum, & Ioānem, quibus & Trinitatis sacramentum aperuit, & passionis abiectionem prædixit, & resurrectionis futuræ gloriā in transfiguratione monstrauit, contestantibus sibi lege, & Prophetis in apparitione Moysi & Eliæ; contestantibus etiam Patre & Spiritu sancto in voce & nube: vt sic anima Christo deuota, & iam in veritate firmata, & ad apicem virtutis euecta, fideliter dicat cum Petro: Domine, bonum est nos hic esse, hoc est in tuæ contemplationis perfruitione serena. immissoq. in eam cælesti sopore, & C ecstasi, audiat arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Mat.17.a Ibidem. 2.Cor.12.a

Iesus pastor solicitus.

QVanta fuerit piissimi pastoris ad perditas oues sollicitudinis cura, quantaq. clementia, ipse bonus pastor in parabola pastoris, & ouis centesimæ perditæ, multaq. cura quæsitæ, ac tandem inuentæ, & in humeris reportatæ cum gaudio, pia metaphora indicat, & sermone expresso declarat, cum dicit: Bonus pastor, animam suam dat pro ouibus suis. Et in eo vere illud D propheticum perfecte impletur: Sicut pastor gregem suum pascet. Nam propter hoc labores, solicitudines, & inedias passus, inter Pharisæorum insidias, & pericula multa, euangelizando regnum Dei ciuitates circuibat & castra, noctes ducebat in oratione peruigiles. Nec Pharisæorum veritus murmur & scandalum, publicanis reddebat se affabilem, asserens, propter male habentes se venisse in mundum. Ad pœnitentes quoque paternum prætendebat affectum, apertum ostendens eis diuinæ misericordiæ sinum. Testes horum inuoco, & adduco in medium Matthæum, Zachæum, & peccatricem illam ad pedes eius prostratam, & mu- E lierem in adulterio deprehensam. Hunc igitur pastorem piissimum more Matthæi perfecte sectare, more Zachæi hospitio suscipe, more peccatricis vnguento perunge, pedesq. ipsius ablue lacrymis, terge capillis, & osculis mulce: vt tandem cum ipsa muliere iudicio ipsius exposita, absolutionis sententiam merearis audire: Nemo te condemnauit? nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.

Luc.15 Ioan.10.b Isa.40.c Luc.5.d Ioan.8.b

Iesus fletu rigatus.

PRo summæ quidem pietatis referanda dulcedine F fons totius misericordiæ bonus Iesus, non modo pro nobis miseris semel, sed pluries fleuit. Nam super Lazarum primo, dehinc super ciuitatem; & tandem in cruce, ex illis piissimis oculis ad omnem expiationem peccatorum lacrymarum manauere fluenta. Fleuitq. Saluator vbertim, nunc humanę infirmitatis deplorando miseriam, nunc cæci cordis caliginem, nunc obduratæ malitiæ prauitatem. O cor durum, vesanum, & impium, & tamquam vera priuatum vita plangendum, cur more frenetici, flente super te sapientia Patris, in tantis miseriis lætaris, & rides? Considera lacrymantem medicum tuum, & luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Deduc quasi torrentem lacrymas per diem,

Ioan.11.c Luc.19.g Hebr.5.b Hier.6.g Thren.2.f

& noctem; non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Iesus rex orbis agnitus.

De ingressu Christi in Hierusalem. Mat. 21. a Luc. 19. f. g

SAne post Lazarum suscitatum, & post effusum alabastrum vnguenti super caput Iesu, odore famæ eius iam resperso in populo, præsciens ipse turbam sibi obuiam venturam, conscendit asellum, vt inter applausus currentium populorum cædentium ramos, & sternentium vestimenta in via, miræ præberet humilitatis exemplum. Nec suæ miserationis oblitus, cum turbæ depromerent canticum laudis, ipse lamentum B assumpsit super excidium ciuitatis. Surge nunc Saluatoris ancilla, vt tamquam vna de filiabus Hierusalem intuearis regem Salomonem in honore, quem sibi mater Synagoga in Ecclesiæ nascentis mysterium reuerenter exhibuit, vt insidentem aselli tergo, cęli, terręq. Dominum velut cum ramis oliuarum atque palmarum, pietatis operibus, virtutumq. triumphis iugiter comiteris.

Cant. 3. d

Iesus panis sacratus.

De vltima cena Domini. Ioan. 13.

INter omnia memoralia Christi præcipua constat, C recordatione esse dignissimum finale illud conuiuium sacratissimæ cenæ. In quo non solum agnus paschalis ad edendum proponitur, verumetiam Agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi, sub specie panis omne habentis in se delectamentum, & omnis saporis suauitatem, præbetur in cibum. In quo quidem conuiuio mira Christi refulsit bonitatis dulcedo, quãdo cum pauperculis illis discipulis, & Iuda proditore, eadem mensa & scutella cenauit. Mirum claruit humilitatis exemplum, dum pedes piscatorum, & etiam proditoris sui Rex gloriæ præcinctus linteo, studiosissime lauit. Mira patuit munificentiæ largitas, dum D sacerdotibus illis primis, & per consequens toti Ecclesiæ & orbi terrarum, corpus suum sacratissimũ & sanguinem, verum cibum dedit & potum: vt quòd erat futurum in proximo sacrificium Deo placens redemptionis nostræ impretiabile pretium, esset viaticum & sustentamentum. Mirus tandem emicuit dilectionis excessus, quando in finem diligens suos, tam dulci eos exhortatione confortauit in bono, Petrũ specialiter præmonens ad fidei robur, & Ioanni offerens pectus ad recubitum iucundum & sacrum. O quàm mira sunt hæc omnia repleta dulcedine, illi dumtaxat animæ, quæ ad tam celebre vocata conuiuium, tanto mẽtis currit ardore, vt possit illud propheticum eructare: E
Psal. 41. a Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Iesus dolo venundatus.

PAssionem dulcissimi Iesu Christi pie considerare volenti, primum occurrit perfidia proditoris, qui tantę fuit fraudis veneno repletus, vt suum Dominum & Magistrum proderet. Tanta fuit flamma malæ cupiditatis succensus, vt optimum Deum argento venundaret, & pretiosissimum Christi sanguinem vilis mer- F cedis pretio compensaret. Tantæ denique ingratitudinis, vt illum qui omnia sibi commiserat, & ad honorem, & dignitatem, & culmen Apostolicæ potestatis prouexerat, insequeretur ad mortem. Tantæ duritiæ, vt nec familiaritate conuiuij, nec humanitate obsequij, nec suauitate colloquij, a concepta malitia potuerit reuocari. O mira benignitas magistri in discipulum durum, & pij Domini in seruum nequissimũ. Certe bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Sed quamuis inexplicabilis fuerit proditoris impietas, in immensum tamen exuperat agni Dei dulcissima mãsuetudo, in exemplum data mortalibus, vt iam non dicat ab amico exasperata humanitas: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, &c. A quia, Ecce homo vnanimis, q. dux videbatur & notus, qui Christi panes edebat, & in illa sacra cena cum illo dulces capiebat cibos, magnificabat super eum supplantationem. Et tamen agnus ille mitissimus, os, in quo non est inuentus dolus, ori, quod abundauit malitia, in ipsa proditionis hora suaui osculo applicare non renuit: vt omnia illi exhiberet, quæ praui cordis pertinaciam emollire potuissent.

Durissima atque iniquissima Iudæ impietas. Mat. 26. c Mar. 14. c Psal. 45. b

Iesus orans prostratus.

SCiens namque Iesus omnia, quæ super eum erant ventura, secundum altissimæ dispositionis arcanum, hymno dicto, exiit in montem Oliuarum, more solito oraturus ad Patrem. Et tunc præcipue iam mortis instante agone, cum dispersione quoque ac desolatione ouium, quas pius pastor tenero complexabatur affectu, fuit horribilis in natura Christi sensibili imaginatio mortis, vt diceret: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Quanta vero fuerit in spiritu Redemptoris pro diuersis causis anxietas, testes sunt guttæ sudoris sanguinei, ex toto corpore decurrentis in terram. Dominator Domine Iesu, vnde animæ tuæ tam vehemens anxietas, & anxia supplicatio? Nonne voluntarium omnino Patri sacrificium obtulisti? Verũ, vt veram in te credentes nostræ mortalitatis naturam, formemur ad fidem, & in tribulationum perpessione consimili erigeremur ad spem, & maiores erga te amoris stimulos haberemus, naturalem carnis infirmitatem huiusmodi expressisti euidetibus signis, quibus doceremur, quòd vere dolores nostros pertuleris, & non absque doloris sensu degustaueris amaritudines passionum.

Iesus factus in agoniam. Mat. 26. d Luc. 22. e

Iesus turba circumdatus.

SAne quàm promptus ad passionem fuerit spiritus in Iesu, ex hoc euidenter innotuit, quòd venientibus vnà cum proditore viris sanguinum, & quærentibus animam suam cum facibus, laternis, & armis per noctem, vltro occurrit, & seipsum manifestauit, & obtulit. Et vt cognosceret humana præsumptio, nihil se posse aduersus ipsum, nisi quantum ipse permitteret, omnipotentis virtutis suæ verbo improbos satellites terræ allisit. Sed nec tunc misericordiam suam in ira continuit, nec pietatis suæ dulcedinem fauus ille distillare cessauit. Nam & mutilatam a discipulo aurem serui proterui, manus suæ contactu sanauit, & defensoris sui zelum ab inuadentium lusione compescuit. Maledictus furor eorum, quia pertinax, dum nec maiestatis miraculo, nec pietatis beneficio potuit refrenari.

Ioan. 18. Mat. 26. Mar. 14. & Luc. 22 Genes. 49. a

Iesus vinculis ligatus.

DEnique sine gemitu audire quis possit, qualiter illa hora homicidas manus in Regem gloriæ iniecerunt truculenti lictores, & innocentes mitis Iesu manus vinculis constringentes, ipsum Agnum mansuetissimum nihil obloquentem, ad instar latronis contumeliose traxerunt ad victimam? Quis tunc doloris aculeus discipulorum corda penetrauit, cum viderent dilectissimum Dominum, & magistrum suum a suo discipulo proditum, ligatis post tergũ manibus quasi malefactorem duci ad mortem, cũ & ille impijssimus Iudas pœnitentia ductus, tanta postmodum fuerit ex hoc amaritudine repletus, vt maluerit mori, quàm viuere? Væ tamen homini illi, qui nec sic ad fontem misericordię per spem veniæ rediit, sed proprij sceleris immanitate perterritus desperauit.

Iesus

Iesus notis incognitus.

COmprehenso dehinc pastore, dispersæ sunt oues; captoq. magistro, discipuli fugerunt. Petrus tamen tamquam fidelior secutus est a longe, vsque ad atrium principis sacerdotum, vbi ad vocem ancillæ, se Christum nõ nosse, cum iuramento firmauit, tertioq. repetiit: donec, gallo cãtante, respexit benignus Magister prædilectum discipulum respectu miserationis & gratiæ. quo commonitus Petrus, & foras egressus, fleuit amare. O quisquis es, qui ad vocem impotentis ancillæ, carnis videlicet tuæ, Christum pro te passum negasti procaciter vel voluntate vel actu: rememorãs passionem dulcissimi magistri, foras cum Petro egredere, vt te ipsum amarissime defleas, si quando te respiciat, qui Petrum lacrymantẽ respexit. geminæ quoque amaricationis, compunctionis, scilicet pro te, & compassionis ad Christum; inebriaberis absinthio, vt expiatus cum Petro a reatu sceleris, replearis cum Petro Spiritu sanctitatis. *Luc.22.f.g*

Iesus vultu velatus.

COnsilio siquidem malignantium pontificum, præsentatus Pontifex noster Iesus Christus, & veritatem confessus, se videlicet esse filium Dei, quasi blasphemus adiudicatus est morti, & innumera perpessus opprobria. Nam vultus ille venerabilis hominibus, desiderabilis angelis, qui & omnes cælos adimplet lætitia, labij polluti sputis inquinatur; ab impiis, sacrilegis manibus cæditur, velo in derisionem obtegitur, & Dominus vniuersæ creaturæ tamquam seruus contemptibilis collaphizatur, cum ille vultu placidissimo & sermone summisso, vnum ex seruis pontificis dantem alapam sibi, dulciter & benigne corripuit: Si male, inquit, locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis? O verax, dulcis, & pie Iesu; quænam anima tibi deuota hæc videns & audiens, possit se continere a lacrymis, & intimæ passionis occultare dolorem? *Ioan.18.c*

Iesus Pilato traditus.

HOrrenda prorsus Iudæorum impietas, quæ tantis iniuriis satiari non potuit, quin potius ferali rabie fremens, impio iudici tamquam rabido cani, animam iusti deglutiendam exposuit. Vinctum enim Iesum ante Pilatum pontifices perduxerunt, postulantes interim supplicio crucis eum, qui non nouerat omnino peccatum. Ipse vero quasi agnus coram tondente se, sic ante iudicem stabat mansuetus & tacitus, cũ fallaces, & impij, falsorum criminum mole obiecta, tumultuosis clamationibus auctorem vitæ petũt ad mortem; & virum homicidam, seditiosumq. latronem seruant ad vitam, lupum agno, mortem vitæ, luci tenebras, tam stulte præferentes, quàm impie. Dulcis Iesu, quis tam durus erit, vt clamores illos horribiles: Tolle, tolle, crucifige eum, sine gemitu, & clamore spiritus, aure corporis valeat audire, seu mente tractare? *Isa.53.c* *Ioan.19.c*

Iesus morte damnatus.

VErum, quamuis non ignoraret Pilatus, Iudaicam gentem aduersus Iesum non iustitiæ, sed inuidiæ zelo commotam, cum patenter assereret nullam se in eo mortis causam vel modicam inuenire, humano tamen timore deuictus, repleuit animam suam amaritudinibus, & pijssimum regem crudelis tyranni Herodis videlicet iudicio subdidit, quem & ludibrio habitũ, & ad se remissum, crudeli mandato nudum in conspectu derisorum astare præcepit, vt atrocissimis verberibus virgineam illam, & candidissimam carnem flagellatores truculenti diuellerent, plagas plagis, liuores liuoribus crudeliter infligentes. Decurrit ille sanguis

A pretiosissimus per illa sacra latera innocentis, & amantissimi iuuenis, nullo prorsus in eo reperto reatu. Et tu perdite homo, totius confusionis, & contritionis huius causa existens, quomodo non in fletum erumpis foras? Ecce innocentissimus agnus, vt te a sententia iustæ damnationis eriperet, iniusto propter te elegit iudicio condemnari. Ecce, quæ non rapuit, pro te soluit. Et tu anima mea nequam & impia, nec deuotionis exsoluis gratitudinem, nec compassionis rependis affectum. *Psal.68.b*

Iesus spretus ab omnibus.

B POstquam autem Pilatus adiudicauerat impiorum vota compleri: non suffecit militibus illis sacrilegis crucifigere Saluatorem, nisi prius & ipsi illusionibus implessent animam suam. Nam congregata in prætorium vniuersa cohorte, exuentes eum vestibus suis, & tunica induentes coccinea, chlamydem illi circumdederunt purpuream, & corona spinea imposita capiti eius, & arundine in dextera manu, irrisorie genuflectebant, & alapas dabant, & expuentes in eum, sacrum illud caput percutiebant arundine. Attende nunc humani cordis superbia, quæ opprobria refugis, C & ad honores aspiras, quis est iste qui ingreditur habens imaginem quasi Regis, & nihilominus serui despectissimi confusione repletus? Ipse est Rex tuus, & Deus tuus, qui quasi vir leprosus, & nouissimus virorum æstimatus est, vt te ab æterna confusione eriperet, a superbiæ peste sanaret. Væ igitur semel his, & væ iterum, qui post tam clarum humilitatis speculum, superbia tolluntur in altum, rursus ostentui habentes filium Dei: quem tanto amplius ab hominibus omni constat honorificentia dignum, quanto magis pro hominibus indigna sustinuit. *Mat.27.d* *Isa.53.a.b*

D *Iesus cruci clauatus.*

SAtiatis iam impijs de opprobriis mansuetissimi Regis, rursum Rex noster vestibus suis induitur denuo exuendus, & baiulans sibi crucem, perducitur ad Caluariæ locum, ibiq. totus exutus, vili dumtaxat circumtectus ad renes sudario, & super lignum crucis dire proiectus, expansus, protensus, & tractus, & in pellis modum hinc inde extensus, clauorum aculeis perforatur, manibus sacris & pedibus cruci affixis, & crudelissime sauciatis, vestes quoque ipsius dantur in prædam, diuiduntur in partes, tunica inconsutili indiuisa per sortem transeunte ad vnum. Vide nunc aniE ma mea, quomodo ille, qui est super omnia benedictus Deus, a planta pedis vsque ad verticem, totus in aquas passionis demergitur: & vt te totam de illis passionibus extraheret, intrauerunt aquæ vsque ad animam suam. Coronatus etenim spinis sub crucis onere dorsum curuare iubetur, & suam ipsius portare ignominiam, & ad locum deductus supplicij veste nudatur, vt ex flagellorum ictibus per dorsum, & latera carnis patefactis liuoribus, atque scissuris, videretur quasi leprosus, & dehinc clauis transfossus, appareret tibi dilectus tuus propter te sanandam, concisus vulF nere super vulnus. Quis mihi det, vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, vt totus tam mente, quàm carne transfodiar, crucisq. affigar patibulo cum dilecto? *Ioan.19.e* *Psal.68.a*

Iesus iunctus latronibus.

AD augmentum confusionis, ignominiæ, dedecoris, ac doloris innocens agnus extra portam in loco punitionis sceleratorum, in die solemni, hora meridiana, in medio latronum super crucem, quasi ad spectaculum eleuatur, flentibus amicis, & insultantibus hostibus. Nam & qui præteribant, mouebant capita sua, & qui astabant, irrogabant conuitia, di- *Mat.27.d*

Digitized by Google

A dicentes, quòd alios saluos fecisset, nunc seipsum saluare non posset. Sed & ab irrisione huiusmodi alter latronum nequaquam abstinuit, cum tamen mitissimus agnus & pro crucifigentibus & irridentibus pietatis dulcedine interpellaret ad patrem, & confitenti ac supplicanti latroni, liberalissima charitate repromitteret paradisum. O verbum totius dulcedinis & veniæ: *Luc. 23. e* Pater ignosce illis. O verbum totius amoris & gratiæ: *Ibidem. f* Hodie mecum eris in paradiso. Respira nunc in spem veniæ anima quantumcumque peccatrix, si tamen patientis pro te Domini Dei tui vestigia sequi non abhorres, qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit, vt aut querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis sermonem aduer- B sus maledictos illos canes vel leniter diceret, quin potius nouæ benedictionis verbum, quale a sæculis non est auditum, super inimicos suos effudit. Dic ergo cum *Psal. 56. a* multa fiducia: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea: si forte more confitentis latronis audire merearis in mortis articulo: Hodie mecum eris in paradiso.

Iesus felle & aceto potatus.

POstea sciens Iesus, quia consummata sunt omnia, *Ioan. 19. e* vt consummaretur scriptura, dixit: Sitio. Et acetoso & felleo poculo sibi propinato cum spongia, *Ibidem.* Ioanne, qui præsens fuit, attestãte, subintulit: Consummatum est. tamquam si in gustu aceti & fellis, totius amarissimæ passionis consummata plenitudo consisteret. Nam quia per gustum ligni suauis & vetiti, totius nostræ perditionis causa extitit præuaricator Adã, opportunum fuit & congruum, per viam contrariam salutis nostræ inuenire remedium. Cum etiam in singulis membris ipsius acutissimarum passionum mili- D tantes sagittæ crebrescerent, quarum indignatio ebibebat spiritum eius, vt cibi verbiq. vehiculum nequaquam remaneret immune, vt verificaretur in medico *Thren. 3. b* nostro propheticum illud: Repleuit me amaritudine, inebriauit me absinthio. Sed & vt illud compleretur in dulcissima, & amantissima matre sua virgine glorio- *Ibidem.* sa: Posuit me quasi desolatam, tota die mæror, confectam. Quæ lingua dicere vel quis intellectus capere sufficit, desolationum tuarum pondus virgo beata? Quæ præmissis omnibus præsens assistens, & particeps per omnem modum effecta, benedictam illam & sanctissimam carnem, quam tam caste concepisti, tam dulciter aluisti, & lacte potasti, tam crebro in tuo re- E clinasti sinu, & labia labijs impressisti, carneo contemplata es visu, nunc ictibus flagellorum diuelli, nunc spinarum perforari aculeis, nunc arundine percuti, nunc palmis pugnisq. concidi, nunc clauis perfodi, & stipiti crucis affixam atque pendentem grauiter laniari, nunc omni ludibrio habitam, felleq. tandem & aceto potari. Sed & diuinissimam illam animam oculis conspexisti mentalibus, omnis amaritudinis felle repletam, nunc, spiritu frementem, nunc pauentem, nunc tædentem, nunc agonizantem, nunc anxiatam, nunc turbatam, nunc omni tristitia & do- F lore mæstissimam, partim propter passionis corporeæ viuacissimum sensum, partim propter diuini honoris per peccatum subtracti feruentissimum zelum, partim propter effusum in miseros miserationis affectum, & partim propter compassionis ad te matrem dulcissimam infixum in cordis intima telum, cum te coram se positam, & pijs conspiceret oculis, *Ioan. 19. e* & blandis alloqueretur sermonibus: Mulier, inquiens, Ecce filius tuus, vt tuam consolaretur inter angustias animam, quam passionis suæ gladio, amplius quàm si proprio patereris in corpore, vere sciebat esse transfixam.

Iesus sol morte pallidus.

DEnique cum agnus innocens, qui & verus iustitiæ sol trium horarum spatio pependisset in cruce, & eodem tempore sol iste visibilis factori suo cõpatiens, lucis suæ radios occultasset, iam omnibus consummatis, fons ipse vitæ hora nona siccatur, dum Deus & homo Iesus cum clamore valido, & lacrymis, ad misera- *Hebr. 5. b* tionis manifestandum affectum, & diuinitatis declarãdam potentiam, spiritum in manus Patris commendans, expirauit. Tunc velum templi scissum est a summo vsque deorsum. Et terra mota est. Et petræ scis- *Mat. 27. e* sæ sunt. Et monumenta aperta sunt. Tunc ipse Centurio Deum verum ipsum esse cognouit. Tunc qui ad spectaculum insultaturi conuenerant, reuertebantur percutientes pectora sua. Tunc speciosus forma præ *Psal. 44. a* filiis hominum, caligantibus oculis, & pallentibus genis, pro filiis hominum deformis apparuit, factus holocaustum suauissimi odoris in conspectu paternæ gloriæ, vt auerteret iram suam a nobis. Respice igitur Domine sancte Pater de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo; respice, inquam, in faciem Christi tui. Respice hanc sacratissimam hostiam, quam tibi offert Pontifex noster pro peccatis nostris, & esto placabilis super nequitia populi tui. Considera & tu C homo redempte, quis, qualis, & quantus est ille, qui pro te pendet in cruce; cuius mors viuificat mortuos, & cuius transitum & cælum luget, & terra, & lapides duri quasi naturali compassione scinduntur. O cor humanum omni lapidum duritia durius, si ad tanti commemorationem piaculi, nec terrore concuteris, nec compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate molliris!

Iesus translanceatus.

POrro vt de latere Christi dormientis formaretur Ecclesia, & Scriptura impleretur, quæ dicit: Vi- *Zac. 12. c* debunt in quem transfixerunt: diuina est ordinatione *& Io. 19. g* indultum, vt vnus militum lancea latus sacrum illud aperiendo perfoderet, quatenus sanguine cum aqua manante, pretium effunderetur nostræ salutis, quod a fonte, scilicet cordis arcano profusum, vim daret sacramentis Ecclesiæ, ad vitam gratiæ conferendam, essetq. iam in Christo viuentibus poculum fontis viui salientis in vitam æternam. Ecce iam nunc lancea Saulis perfidia populi scilicet Iudaici reprobati, casso *1. Reg. 18. c* vulnere in parietem diuina miseratione perlata, foramen fecit in petra, & cauernam in maceria, tamquam *Cant. 2. c* habitaculum columbinum. Surge igitur amica Christi, esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis, ibi vt passer inueniens domum, vigilare non ces- *Psal. 83. a* ses, ibi tamquam turtur casti amoris pullos absconde, ibi os appone, vt haurias aquas de fontibus Saluato- *Isa. 12. a* ris. Hic enim est fons egrediens de medio paradisi, *Gen. 2. b* qui in quattuor diuisus capita, & in corda deuota diffusus, fecundat & irrigat vniuersam terram.

Iesus cruore madidus.

CRuentatus enim Christus Dominus sanguine proprio, primum sanguineo sudore, secundo flagellis, dehinc spinarum aculeis, post clauis, & tãdem lancea, copiose effuso, vt apud Deum esset copiosa redẽptio, vestem pontificalem habuit rubricatam, quatenus ve- *Isa. 63. a* re rubrum appareret indumentum ipsius, & vestimenta eius quasi calcantiũ in torculari. Et sic vero Ioseph *Gen. 37. d* in veterem dimisso cisternã, tunica ipsius intincta sanguine hœdi, propter similitudinem carnis peccati, approbationis notitia discernenda mitteretur ad Patrẽ, Cognosce igitur, clementissime Pater, tunicam prædilecti filij tui Ioseph, quem inuidia fratrum secundum carnem tamquam fera pessima deuorauit, & conculcauit in furore vestimẽtum ipsius, & omnem decorem

illius

Digitized by Google

illius reliquiis cruoris inquinauit. nam & quinque A
scissuras lamentabiles in ea reliquit. Hoc enim est Do
Gen. 39.c mine vestimentum, quod in manu meretricis Ægyptiæ, videlicet Synagogæ, innocens puer tuus sponte dimisit, magis eligens spoliatus a carnis pallio in carcerem mortis descendere, quàm adulterinæ plebis acquiescendo voci, temporaliter gloriari. Nam & proposito sibi gaudio, crucem sustinuit confusione contépta. Sed & tu misericordiosissima Domina aspice illam dilecti filij tui sacratissimam vestem, de castissimis membris, & visceribus tuis Spiritussancti artificiositate contextam, & vnà cum ipso confugientibus nobis ad te veniam postula, vt digni habeamur effu- B
gere ab ira ventura.

Iesus intumulatus.

Luc. 23.g VEniens tandem nobilis Centurio, Ioseph scilicet ab Arimatia, & accepta a Pilato licentia, corpus Christi cum Nicodemo deponens de cruce, condiuit aromatibus, & inuoluit in syndone, & in monumento nouo, quod in horto propinquo in petra sibi exciderat, cum omni reuerentia sepeliuit. Porro sepulto Domino, & ad custodiam sepulcri militibus deputatis, deuotæ illæ mulieres, & sanctæ, quæ fuerant C
obsecutæ viuenti, vt iam mortuo pietate officiosa famulatum impenderent, emerunt aromata ad corpus Christi sacratissimum perungendum. Inter quas Maria Magdalena tanto cordis ferebatur incendio, tantæ pietatis afficiebatur dulcedine, tam validis trahebatur vinculis charitatis, vt femineæ infirmitatis oblita, nec tenebrarum caligine, nec persecutorum immanitate retraheretur a visitatione sepulcri, quin potius foris stans, & rigans lacrymis monumentum, recedentibus discipulis non recedebat, pro eo quòd diuinæ dilectionis igne succensa est, & tam inualescente vrebatur desiderio, & tam impatiente vulnerabatur amore, vt nihil ei saperet nisi flere, possetq. illud D
Psal. 41.a propheticum eructare veraciter: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: vbi est Deus tuus? Deus meus bone Iesu, cócede mihi quamquam per omnem modum immerito & indigno, vt qui corpore his interesse nó merui, fide tamen hæc eadem mente pertractans, illum ad te Deum meum pro me crucifixum, & mortuum compassionis affectum experiar, quem innocens mater tua, & pœnitens Magdalena in ipsa passionis tuæ hora senserunt.

Iesus triumphans mortuus.

COnsummato iam passionis agone, cum iam draco ille cruentus, & rabidus leo æstimaret se de occiso agno victoriam assecutum, refulgere cœpit in anima descendente ad inferos diuinitatis potentia, qua leo noster fortissimus de tribu Iuda consurgens in fortem armatum, prædam ab ipso diripuit, portisq. infero-
Coloss. 2.c rum confractis, & alligato serpente, expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam trium-
Iob. 40.c phans illos in semetipso. Tunc extractus est Leuiathan hamo, ipsius per Christum perforata maxilla, vt qui nihil iuris habebat in capite, quod inuasit, illud etiam perderet, quod habere videbatur in cor-
Iud. 16. g pore. Tunc verus Samson moriens, hostilem pro-
Zach. 9.c strauit exercitum. Tunc agnus sine macula in sanguine testamenti sui de lacu, in quo non erat aqua, vin-
Isa. 9.a ctos eduxit. Tunc habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis, & diu nouæ lucis expectata claritas radiauit.

Iesus resurgens beatus.

SAcræ siquidem quietis Domini in sepulcro, illucescente tertio die, qui in reuolutione dierum est octauus & primus, Dei virtus & Dei sapiétia Christus, mortis prostrato auctore, etiam ipsam mortem deuicit, æternitatisq. aditum nobis aperuit, dum sese a mortuis potentia diuina suscitauit, vt notas nobis faceret vias vitæ. Tunc terræmotus factus est magnus, & Angelus Domini in vestimento albo, & aspectu fulgureo descendit de cælo, pijs apparens blandus, impiisq. seuerus. Propter quod, & protervos perterruit milites, & confortauit pauidas mulieres: quibus & ipse Dominus resurgens, primum apparuit, quia hoc deuotionis intensæ merebatur affectus. Deinde visus est Petro. Postea discipulis euntibus in Emaus. Deinde Apostolis omnibus absque Thoma. Postea etiam Thomæ palpandum se præbuit, cum ille fideliter exclamauit: Dominus meus, & Deus meus. Sicq. per dies quadraginta multiformiter apparens discipulis, & comedens cum eis, & bibens, & argumentis nos illuminauit ad fidem, & promissis nos erexit ad spem: vt sic tandem donis cælitus datis, nos accenderet ad amorem.

Psal. 15. · *Mat. 28.a* · *Luca 24.b* · *Io. 20.e.f.g*

Iesus decor præcipuus.

SAne flos ille pulcherrimus de radice Iesse, qui in incarnatione floruit, in passione defloruit, sic in resurrectione floruit, vt omnium esset decor. Nam corpus illud gloriosissimum, subtile, agile, & immortale, tantæ claritatis superuestitum est gloria, vt verè sit sole fulgentius, exemplarem præferens pulchritudiné suscitandorum corporum humanorum. De quibus ipse Saluator ait: Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris, scilicet, beatitudinis sempiternæ. Quòd si iustus quilibet fulgebit sicut sol, quanti putas esse fulgoris ipsum solem iustitiæ? Tanti, inquam, est, vt sit speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem, luci comparatus, & decor præcipuus non immerito iudicetur. Felices illi oculi, qui viderunt; sed & tu vere beatus eris, si fuerint reliquiæ seminis tui ad videndum tam interius, quàm exterius, illam desideratissimam claritatem.

Isa. 11.a · *Matt. 13.f*

Iesus orbi prælatus.

APparens quoque Dominus in Galilæa discipulis, omnem sibi potestatem tam cæli quàm terræ asseruit a Patre collatam. Propter quod & discipulos misit in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ, salutem promittendo credentibus, dánationem cóminando incredulis, cooperáte Domino, E
& sequentibus signis confirmáte sermonem, vt in virtute nominis Iesu Christi imperarét omnibus creaturis & morbis, vereq. cóstaret sæculo toti, quòd magni Patris filius Iesus Christus tamquam alter Ioseph, verusq. Saluator viuit & dominatur, non solum in terra Ægypti, verumetiam in omni loco dominationis regis æterni, eductus quidem ad imperium Dei cæli de carcere mortis & inferorum, & attonsus mortalitatis comam, commutauit vestem carnis in immortalitatis decorem: & tamquam verus Moyses, de aquis mortalitatis assumptus, Pharaonis subneruauit imperium, F
tanto sublimatus honore, vt in nomine ipsius omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum.

Mat. 28.d · *Exo. 2.a.b* · *Philipp. 2.b*

Iesus ductor exercitus.

QVadraginta post resurrectionem Domini peractis diebus, non sine magni designatione mysterij, in ipso quadragesimo die conuescens vnà cum discipulis suis, benignus magister in montem Oliueti conscendit, & inde videntibus illis, eleuatis manibus, ferebatur in cælum, nubeq. interposita, quæ ascendentem recepit, humanis seipsum aspectibus occultauit. Sicq. ascendés in altum, captiuam duxit captiuitatem, & cæli aperta iam porta, pandens iter sequentibus, exu-

Act. 1.a.b · *Psal. 67.d*

Digitized by Google

les introduxit in regnum, conciues illos faciens angelorum, & domesticos Dei; quatenus ruinas instaurare angelicas, & æterni Patris cumularet honorem, & se triumphatorem ostenderet, & Dominum exercituum se esse probaret.

Iesus cælo leuatus.

PSallentibus angelis, & exultantibus sanctis, Deus & Dominus angelorum & hominum super cęlos cælorum ascendit, & super pennas ventorum mira potestatis agilitate volauit, seditq. ad dexteram Patris; Hebr.1.b tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis sortitus est nomen, ibiq. iugiter vultui benignissimi Patris apparet, ad interpellandum pro nobis. Talis Hebr.7.d enim decebat, vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, & excelsior cælis factus, qui in dextera maiestatis assistens, vultus paternæ gloriæ vulnerum, quæ pro nobis pertulit, ostenderet cicatrices. Gratias tibi referat, Domine Pater, omnis lingua, super inenarrabili dono supereffluentissimæ charitatis tuæ, Rom.8.f qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti in mortem, vt tantum, tamq. fidelem aduocatum coram te haberemus in cælis.

Iesus largitor spiritus.

Act.2.a SEptem quoque septimanis dierum a resurrectione excursis, quinquagesimo die congregatis in vnum discipulis, cum mulieribus, & Maria matre Iesu, factus est repente de cælo sonus, tamquam aduenientis spiritus vehementis, qui & super centum viginti hominum turbam descendit, & apparuit in linguis igneis, pro eo quòd ori verbum, intellectui lucem, & affectui ministraret ardorem. Repletiq. sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, secundum quòd eiusdem Spiritus sancti dictabat instinctus. Qui omnem eos veritatem edocuit, & ad omnem dilectionē accendit, & in omni eos virtute firmauit. Nam ipsius adiuti gratia, illustrati doctrina, & confortati potētia, cum pauci essent & simplices, partim verbis ignitis, partim perfectis exemplis, partim mirandis prodigiis, per totum mundum sanctam Ecclesiam plantauerunt. Quæ & eiusdem Spiritus sancti virtute purgata, illuminata, & perfecta, amabilis facta est spōso suo, eiusq. paranymphis, vt speciosa nimis, miraq. varietate cir-Cant.6.a cumdata, satanę vero & angelis eius terribilis vt castrorum acies ordinata.

Iesus laxans reatus.

IN hac siquidem sancta Ecclesia per orbem vniuersū, Spiritu sancto mirabiliter cooperante, multiformiter distincta, & vniformiter coniuncta, vnus præsidet Pontifex Christus, tamquam summus hierarcha: qui miro ordine instar ciuitatis supernæ in ea dispēsat dignitatum officia, distribuendo charismatum do-Ephes.4.c na. Nam quosdam in ea dedit Apostolos, quosdam Prophetas, alios vero Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum, & ad ædificationem corporis Christi. Qui etiam secundum gratiam Spiritus sancti septiformem, septem dedit Sacramenta, quasi septem medicamenta morborum, per quorum administrationem, & gratiam sanctificantem tribuit, & peccata dimittit, quæ numquam nisi in fide, & vnitate eiusdem sanctæ matris Ecclesiæ relaxantur. Et quoniam per ignem tribulationis peccata purgantur, ideo sicut caput Ecclesiæ Christum exposuit Deus fluctibus passionum; sic & corpus eius, scilicet Ecclesiam suam, vsque in finem sæculi ad probationem, & purgationem tribulari permittit. Sic Patriarchæ, sic Prophetæ, sic Apostoli, sic Martyres, Confessores, & Virgines, & quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiere fideles. Sic & omnia membra Christi electa vsque ad diem iudicij pertransibunt.

Iesus testis veridicus.

POrro futuri iudicij tempore, quo Deus occulta cordium iudicabit, præcedet ignis ante faciem iudicis, angeli cum tuba mittentur, congregabuntur electi a quattuor ventis cæli, omnes quoque qui in monumentis sunt, diuinæ iussionis virtute resurgent, omnesq. astabunt ante illud iudiciale tribunal. Tunc illuminabuntur abscondita tenebrarnm. Tunc reuelabuntur consilia cordium. Tunc libri pandentur conscientiarum, & ipse liber aperietur, qui dicitur Liber vitæ. Quo fiet, vt simul, & in instanti omnium omnia secreta omnibus tanta certitudinis claritate patescant, vt contra testimoniū veritatis loquentis in Christo, & conscientiæ cuiuscumque pariter contestantis, nulla prorsus inficiandi, defendendi, vel excusandi, vel subterfugiendi pateat semita, quin recipiat vnusquisque secundum opera sua. Magna igitur indicta est nobis necessitas probitatis, dum omnia agimus in conspectu iudicis cuncta cernentis.

Iesus iudex iratus.

APparente siquidem omnipotentis filij Dei signo Luc.21.e in nubibus, virtutibusq. cælorum commotis: sed ad orbis conflagrationem mundialibus concurrentibus ignibus, collocatis quoque omnibus iustis ad dexteram, impijs ad sinistram: intantum iudex vniuersorum reprobis iratus videbitur, vt dicant montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos a facie Apoca.6.d sedentis super thronum, & ab ira agni. Induet enim Sap.5.d pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet scutum inexpugnabile, æquitatē: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos; vt qui contra auctorem omnium procaciter pugnauerunt, iusto tunc Dei iudicio ab omnibus expugnentur. Tunc superius iudex apparebit iratus, & inferius horrendum chaos patentis inferni. A dextris peccata accusantia: a sinistris infinita dæmonia ad infernum trahentia: & interius mordens conscientia. Peccator sic comprehensus, quo effugiet? Certe latere erit impossibile, & apparere intolerabile. Si enim vix iustus saluabitur, 1.Pet.4.d impius & peccator vbi apparebunt? Non ergo intres Psal.142.a in iudicium cum seruo tuo Domine.

Iesus victor magnificus.

LAta sententia damnationis in reprobos, quòd flammis exurantur æternis, colligatisq. ad modum fascis omnibus inimicis Iesu Christi, omnipotens Dei virtus perpetuę illos exponet, tam carne, quàm spiritu voracitati flammarum: vt & numquam deficiant, & tamen vrantur, & sentiant in æternum, & fumus tor-Apoc.14.c mentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. Tūc bestia, & pseudoprophetæ, & qui acceperāt imaginem Apoc.20.c eius, in stagnum mittentur ignis & sulphuris, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Tunc egredientur electi ad consideranda cadauera mortua; morte quidem non naturæ, sed pœnæ. Tunc lauabunt iusti ma-Psal.57.b nus suas in sanguine peccatorum. Tunc denique victoriosissimus agnus ponet inimicos suos scabellum Psal.109.a pedum suorum, quando ingredientes impij in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partesq. vulpium Psal.62.c erunt, idest, dæmonum, qui ipsos suis fraudulentiis seduxerunt.

Iesus sponsus ornatus.

DEnique mundi facie innouata in melius, cum lux lunæ erit sicut lux solis, & lux solis septempliciter

sicut lux septem dierum, ciuitas illa sancta Hierusalē, A quæ de cęlo tamquam sponsa ornata descenderat, iam nunc pręparata ad nuptias Agni, gemina quoque stola vestita, in cælestis curiæ traducetur palatium, & in gloriosum illum sacrum, arcanumq. thalamum introducta, tanto illi agno cælesti copulabitur fœdere, vt vnus fiant spiritus sponsus & sponsa: vestieturq. Christus omni pulchritudine electorum tamquam tunica polymita, in qua omni decore ornatus refulgeat, tamquā opertus omni lapide pretioso. Tunc illud dulce resonabit epitalamium, & per omnes vicos Hierusalem Alleluia cantabitur. Tunc virgines prudentes, atque paratæ intrabunt cum sponso ad nuptias, vt ianua clau B sa in pacis pulchritudine sedeant, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

Iesus Rex Regis filius.

SAne regnum Dei æternum æstimari habet, iuxta regnantis celsitudinem gloriosum & nobile, pro eo quòd non rex a regno, sed a rege regnum trahit originem. Hic autem est rex, qui habet in vestimēto *Apoc.17.d* & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium, cuius potestas æterna, quæ non auferetur: & ideo regnum ipsius non corrumpetur. Cui om C nes populi, tribus, & linguæ seruient in æternum. Et hic est vere Rex pacificus, cuius vultum & cælum desiderat, & vniuersa terra. O quàm gloriosum est huiusmodi excellentissimi Regis regnum, in quo cum ipso regnant omnes Sancti; cuius lex est veritas, pax, charitas, vita, æternitas: quod nec pluralitate regnantium diuiditur, nec participatione minuitur, nec numerositate confunditur, nec inæqualitate deordinatur, nec circumscribitur loco, nec variatur motibus, nec tempore mensuratur.

Iesus liber signatus.

D AD gloriam regni perfectam non solum requiritur potestas excellens, verumetiam sapientia fulgens, vt non secundum indeterminatæ voluntatis arbitrium disponantur gubernacula regni, sed secundum fulgores æternarum legum a luce sapientiæ indeceptę manantium. Et hæc quidem sapientia scripta est in Christo Iesu, tamquam in libro vitæ, in quo Deus Pater omnes thesauros sapientię, & scientię recōdidit. Ac per hoc vnigenitus Dei filius, vt verbum increatum, est sapientiæ liber, & lux in mente summi artificis, viuentibus plena rationibus & æternis, vt verbum E inspiratum in intellectibus angelicis & beatis, & vt Verbum incarnatum in mentibus rationalibus carni vnitis: vt sic multiformis sapientia Dei ex ipso, & in ipso per totum regnum refulgeat, tamquam in speculo decoris, siue pulchritudinis omnium specierum, & luminum contentiuo, & tamquam in libro, in quo secundum profunda Dei mysteria omnia conscribūtur. O si talem librum inuenire possem, cuius origo æterna, cuius incorruptibilis essentia, cuius cognitio vita, cuius scriptura indelebilis, cuius inspectus desiderabilis, cuius doctrina facilis, cuius scientia dulcis, cuius profunditas imperscrutabilis, cuius verba inenarrabi- F lia, & vnum tamen verbum omnia. Vere qui hunc inuenit librum, inuenit vitam, & haurit sibi salutem a Domino.

Iesus fontalis radius.

Iac.1.c IN hoc siquidem regno æterno data omnia optima & dona perfecta, a patre luminum in affluentia descendunt, & copia per illum qui est superessentialis radius Iesus Christus. Qui cum sit vnus, omnia potest; & in se permanens, omnia innouat. Est enim emanatio quędam claritatis virtutis omnipotentis Dei sincera, & ideo nihil inquinatum in hunc fontalem radium potest incurrere. Ad hunc fontem vitæ, & luminis curre, cum desiderio viuo, quæcumque es anima Deo deuota, & cordis intima vi ad eum clama: O ineffabilis decor Dei excelsi, & purissima claritas lucis ętternę, indeficiens vita omnem vitam viuificans, lux omne lumen illuminans, & conseruans in splendore perpetuo multiformia lumina fulgentia, ante thronum diuinitatis tuæ a primæuo diluculo. O æternum & inaccessibile, dulce, clarum, & sapidum profluuium fontis absconditi ab oculis omnium mortalium: cuius profundum sine fundo, cuius altum sine termino, cuius amplitudo incircūscriptibilis, & cuius puritas imperturbabilis. Ex quo fluuius procedit olei lætitiæ, qui lætificat ciuitatem Dei, & torrens ignei vigoris: torrens, inquam, voluptatis diuinæ, quo lætabunda ebrietate potati, cælestes illi conuiuæ hymno incessabili iubilant. Hoc nos oleo sacro perunge, huiusq. torrentis desiderabilis guttis, sitibundas refocilla fauces arentium cordium, vt in voce exultationis, & confessionis decantemus tibi cantica laudis, experientia teste probantes, quoniam apud te est fons vitæ, & in *Psalm.* lumine tuo videbimus lumen.

Iesus finis optatus.

FInem namque omnium desideriorum constat esse *Beatitudo quid.* beatitudinem, quæ est status omnium bonorum congregatione perfectus. Ad quem quidem statum *Boe. de cōs. philos. li. 3. prosa 2.* nullus peruenit, nisi per vltimam resolutionem in eū, qui est fons, & origo bonorum omnium, tam naturalium, quàm gratuitorum; tam corporalium, quàm spiritualium; tam temporalium, quàm æternorū. Et hic est, qui de se ipso dicit: Ego sum α & ω, principium & *Apocal.1* finis. Quia sicut per Verbum æternaliter dictum omnia producuntur: sic per verbum carni vnitum reparantur, promouentur, & finiuntur. Ac per hoc vere, & proprie dictus est Iesus: quia non est aliud nomen sub cęlo datum hominibus, in quo quis possit obtinere salutem. In te igitur, vt finem omnium, credens, sperans, & amans ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex omni virtute ferar desiderate Iesu: quia tu solus sufficis, tu solus saluas, tu solus bonus, & suauis es requirentibus, & diligentibus nomen tuum. Tu enim mi bone Iesu Redemptor es perditorum, Saluator redemptorum, spes exulum, fortitudo laborantium, auxiliator oppressorū, anxiatorum spirituum dulce solatium, triumphantium corona, & imperiale fastigium, vnica merces & lætitia omnium ciuium supernorum, inclyta proles summi Dei, & fructus sublimis vteri virginalis; vberrimus quoque fons gratiarum omnium, de cuius plenitudine nos omnes accepimus.

ORAMVS igitur clementissimum Patrem, per te vnigenitum eius pro nobis hominem factum, crucifixum, & glorificatum, vt de thesauris suis mittat in nos spiritum gratiæ septiformis: qui super te in omni plenitudine requieuit, Spiritum, inquam, sapientiæ, quo fructum ligni vitæ, quod vere tu es, videlicet sapores viuificos degustemus. Donum etiam intellectus, quo mentis nostræ contuitus illustrentur. Donum consilij, quo post tuorum vestigia gressuum, rectarum semitarum itineribus incedamus. Donum fortitudinis, quo impugnantium hostium violentias eneruare possimus. Donum scientiæ, quo sacræ doctrinæ tuæ repleamur fulgoribus, ad discretionem boni, & mali. Donum pietatis, quo induamur misericordiæ viscera. Donum timoris, quo recedentes ab omni malo, æternæ maiestatis tuæ reuerentiali pondere tranquillemur. Hæc enim nos in illa sacra tua, quā nos docuisti, oratione petere voluisti. Hæc & nunc per crucem tuam petimus obtinere, ad laudem sanctissimi nominis tui. Cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis sit honor & gloria, gratiarum actio, decus & imperium, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

SANCTI

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opuſculum
De quinque Feſtiuitatibus pueri Ieſu.

Dulcis Ieſu meditatio, & Verbi incarnati diuina contemplatio, quàm ſuauiter deuotam animam inebriet, & quàm perfectè eam conſoletur, atque confortet, docet Auctor initio huius opuſculi, quod de quinque Feſtiuitatibus pueri Ieſu prænotatur. Dum vero quinque hæc feſta ſpiritualiter explicat, mirabiliter nos docet, quomodo ſenſibilia ad intelligibilia referre, & quomodo ex corporalibus ſpiritualia colligere debeamus: quomodo etiam omnis Chriſti actio noſtra ſit, & temporalis, & æterna; & corporalis, & ſpiritualis inſtructio.

Feſtiuitates quinque pueri Ieſu, de quibus agitur in hoc opuſculo, Hæ ſunt.

PRÆFATIO.

CVM ſecundum virorum venerabilium, quos in Eccleſia Dei diuina irradiatio amplius illuſtrauit, & cæleſtis deuotio abundantius inflammauit, ſententiam, & doctrinam, dulcis Ieſu meditatio, Verbi incarnati diuina contemplatio deuotam animam ſuper mel, & omnia vnguentorum fragrantia odoramenta, ſuauius & dulcius inebriet, perfectius conſoletur & confortet: hinc eſt, quòd cùm me a cogitationum incidentium tumultu paululum ſubtraxiſſem, & intra memetipſum cogitarem tacitus, quid de diuina incarnatione in hoc tempore in mente pertractarem, vnde aliquam conſolationem ſpiritualem reciperem, in qua diuinam dulcedinem in hac lacrymarum valle per ſpeculum deguſtarem, vt ea aliquantulum deguſtata, temporalem, & phantaſticam conſolationem perfectius faſtidirem: incidit menti meæ ſecretius, quòd anima deuota benedictum Dei Patris Verbum, & Filium vnigenitum mediante gratia, ſpiritualiter poſſet virtute altiſſimi concipere, parere, nominare, cum beatis Magis quærere & adorare, & demum Deo Patri ſecundum legem Moyſi in templo feliciter præſentare; & ſic tamquam vera Chriſtianæ religionis diſcipula, quinque feſta, quæ de puero Ieſu agit Eccleſia, mente deuota cum omni reuerentia valeat celebrare. Igitur ſicut humiliter concepi, verbis humilibus conſcripſi. concordantias auctoritatum breuitatis cauſa prætermiſi. In quo tractatu breui & humili, ſi vel modicum deuotionis meditando dulciſſimum Ieſum, quis legendo concipiat; ipſum, tamquam omnium bonorum principium, fontem, & auctorem laudet, glorificet, & benedicat: ſi nihil vel minus ſufficienter & digne, ſcribenti, vel forte ſibi minus deuote, & humiliter legenti imputet, & aſcribat.

PRIMA SOLEMNITAS.

De Conceptione pueri Ieſu.

PRIMO igitur purgato intellectu contritionis lauacro, & inflammato, & eleuato affectu dilectionis igniculo: caſtis meditationibus, & deuotis cogitationibus pertractádum eſt, qualiter iſte benedictus Dei filius, Chriſtus Ieſus ſit a deuota mente ſpiritualiter concipiendus. Cum anima deuota, vel ſpe cæleſtis præmij, vel timore æterni ſupplicij, vel tędio in hac lacrymarum valle diutius commorandi, mota, ac ſtimulata nouis inſpirationibus viſitatur, ſanctis affectionibus inflammatur, meditationibus cæleſtibus anxiatur; & tandem abiectis, & deſpectis veteribus defectibus, & priſtinis deſideriis, nouo viuendi propoſito a patre luminum, a quo omne donum optimum, & datum perfectum, ſpiritualiter ſpiritu gratiæ fecundatur; quid aliud agitur, quàm quòd ſuperueniente virtute altiſſimi, & obumbratione cæleſtis refrigerij, carnales concupiſcentias mitigat, mentales oculos ad videndum confortat & adiuuat, pater cæleſtis diuino quodam ſemine animam grauidam facit, & fecundat? Poſt hunc conceptum ſacratiſſimum, pallet in facie per veram humilitatem in conuerſatione: faſtidium cibi, & potus concipit in mente, plenario mundialium contemptu, & abiectione: deſideria variantur, in affectione

Iac. 1. c

ctione ex diuersorum bonorum proposita intentione: aliquando etiam infirmari, & ægrotare incipit anima in propriæ voluntatis abiectione. Iam enim incedit tristis & turbulenta propter veterem delictorum perpetrationem, pro temporis omissione, pro hominum adhuc in mundo mundialiter viuentium societate & conuersatione. Iam paulatim graue & tædiosum incipit esse omne, quod foris est, & foris cernitur, quod intus percipitur, & auditur. O felix conceptus, quem talis sequitur mundi contemptus, & cælestium operationum appetitus. Iam quamuis adhuc modico gustato spiritu, desipit caro cum gemitu, iam anima cũ Maria in montana ascendere incipit, post talemq. conceptum fastidiũtur terrena, desiderantur cælestia & æterna. Iam fugere incipit societatem illorum, qui terrena sapiunt, & appetit familiaritatem eorum, qui cælestia concupiscunt. Iam incipit anima cum Maria ministrare Elisabeth, hoc est illis, quos diuina gratia amplius per dilectionem inflammat. Et hoc valde notabile multisq. necessarium est, quanto magis se a mundo abstrahunt, tantò familiarius se bonis amicabiles & familiares reddunt: vt tantò amplius ipsis malorum consortium desipiat, quantò dulcius bonorum & spiritualium honesta conuersatio, eorum affectum afficit & inflammat. Quia secundum beatum Gregorium, qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo cõuersationis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorum tenebras fugat, & amore diuinæ lucis inardescit. Vnde Isidorus: Bonorum societatem require. Accidit enim vt si fueris socius conuersationis, eris & socius virtutum. Hæc cogitet fidelis anima, quàm casta, quàm sancta, quàm deuota fuerint illarum sanctarum colloquia, quam diuina salutifera consilia, quàm mirandę sanctitatis mutuę societatis opera, dum vnaquæque aliã verbo & exemplo prouocabat ad meliora.

Greg. hom. 5. in Ezec. ante med.

Isid. de contemp. mũdi c. de consortio bonorũ.

Sic tu o deuota anima facias, si te de Spiritusancto concepisse noua cælestis vitæ desideria sentias. Fuge malorum consortia, ascende cum Maria, quære virorum spiritualium consilia, imitari stude perfectorum vestigia, contemplare bonorum verba, opera pariter & exempla. Fuge peruersorum venenosa consilia, quæ semper peruertere quærunt, impedire appetunt, lacerare non desistunt, noua sancti spiritus inspirata desideria, & sæpe sub specie & boni & pietatis, virus infundunt impiæ tepiditatis, dicentes: Nimis magnum est quod incipis, nimis arduum, quod proponis, intolerabile quod facis, vires tibi non suppetunt, virtutes naturales deficiunt, caput confunditur, oculi destruuntur, infirmitates diuersimode nutriuntur, ptisis, paralysis, calculus & vertigo capitis, oculorum caligo, sensuum hebetudo, rationis obnubilatio, & virium destructio, his omnibus subiacebis, nisi ab incœptis abstineas, & commodo corporali amplius intendas. Statum tuum non decent talia, per hæc diminuitur honor tuus & reuerentia. Vides quòd iam factus est magister disciplinę & medicus corporis, qui nec mores proprios componere nouit, nec curare propriam infirmitatem mentis? Heu heu quot & quantos maledicta mundialium consilia supplantauerunt, & conceptum in eis per Spiritumsanctum Dei filium extinxerunt. Hæc est illa potio misera & mortifera, persuasio diabolica, quæ in multis spiritualem conceptum impedit, in plerisque conceptum iam per propositum formatum, vel per votum iam perfectum, interficit & extinguit. Sed sunt & alij, qui videntur, & forte sunt, boni & religiosi: sed tamen, salua eorum reuerentia, nimis timidi, non attendentes nondum abbreuiatam manum Domini, vt saluare nequeat, nec considerantes nondum diminutam pietatem altissimi, quin iuuare valeat: habentes zelum Dei, sed non secundum scientiam, dum ex compassione corporalis afflictionis, vel forte ex timore naturalis defectionis, dum alios vident viriliter agere, quòd ipsi iam dudum bonum & sanctum iudicabant, & tamen non audebant inchoare, retrahunt homines ab operibus perfectionis. Dissuadent ea, quæ excedunt statum vitæ communis, destruunt sancta consilia diuinæ inspirationis, quorum consilia ratione vitæ quanto magis sunt auctentica, tanto magis inueniũtur periculosa. Alij dicunt, & multum callide ex antiqui hostis adinuentione obijciunt: Si talia vel talia feceris, sanctus & bonus, religiosus & deuotus iudicaberis. Et cum in te nondum sit, quòd esse in alijs putaris, in conspectu summi iudicis tua magna gratia, & horrenda peccata cognoscentis, reus eris, & amittis meritum operis, & simulator & hypocrita reputaberis. Talia & similia exercitia dicunt debere esse illorum, qui nihil mali fecerunt, qui sancte & innocenter vixerunt, qui omnia propter Deum dimiserunt, qui toto tempore vitæ suæ Deo perfecte adhæserunt. Sed & hos Deo deuota & dilecta anima deuita, montem ascẽde cum Maria. Paulus non sine peccatis vixerat, non diu Deo seruierat, quando in tertium cælum rapiebatur, & Dominum facie ad faciem contemplabatur. Maria Magdalena tota superba, tota ambitiosa, tota mundanis vanitatibus intenta, carnis cupiditatibus dedita, non longe post ad pedes Iesu, inter Apostolos sanctos sedit, & cum intentione deuotam doctrinam perfectionis audiuit. Prima omnium in modico tempore videre Deum meruit, alijsq. verba veritatis constanter proposuit. Non enim est personarum Deus acceptor, non pensat nobilitatem generis, non diuturnitatem temporis, nõ multitudinem operis, sed feruorem ampliorem, & charitatem maiorem deuotæ mentis. Non enim pensat qualis aliquando fuisti, sed qualis esse a modo cœpisti. Vnde aliter consulentium consilia essent multum reprehensibilia, si non excusarentur simplicitate, licet non approbanda. Tu ergo, o anima diuino semine grauida, fuge indocta consilia. Si non habes oculos linceos, noli abijcere humanos. Melius est partem habere, quàm toto carere. Malum est perdere propter perdidisse: & stultum est nolle proficere propter defecisse. Si non potes saluari per innocentiam, studeas saluari per pœnitentiam. Si non potes esse Catherina, vel Cæcilia, non contemnas esse Maria Magdalena, vel Ægyptiaca. Si perdidisti iuuentutem, noli amittere senectutem. Si vixisti in maris fluctibus, moriaris in littoris finibus. Igitur si te sentis, sancto proposito, Dei dulcissimum filium Iesum concepisse, prædicta venena mortifera fuge, & festina, desidera, & affecta, more parturientis, feliciter ad partum peruenire.

Nota contra dissuadentes opera pœnitentiæ.

Rom. 10. a

2. Cor. 12. d

Act. 10. e

Sed notandum est, quòd beata Virgo nõ statim post conceptionem peperit filium, sed decursis nouem mẽsibus genuit Christum. Quod non vacat mysterio: quia non est omni spiritui credendum. Sed o anima deuota quando nouis illustrationibus vel reuelationibus illustraris, vel illuminaris insolitis inspiratibus, magnæ perfectionis propositis intrinsecus inflammaris, non statim de tuo consilio ad opus propera, sed bene tecum & cum bonis, & potissimè cum illis, qui in talibus sunt experti delibera, vtrum quæ inspirata sunt, liceant, deceant, & expediãt, vtrum dictis prophetarum sint consona, vtrum doctrinis Apostolorum & sanctorum doctorum aliqualiter sint contraria, & etiã vtrum exemplis sanctorum sint similia vel dissimilia. & ad opus festina, vel statim absoluas te ab his in tua conscientia: quia periculosum est, tales inspirationes diu, & frequenter in mente concipere, & tamen ad effectum boni operis modicum, vel nihil properare.

SECVNDA SOLEMNITAS

De natiuitate pueri Iesu.

SEcundo igitur attende, & considera, qualiter benedictus Dei filius spiritualiter nascatur in mente. Nascitur enim cum post sanum consilium, post discussum

Digitized by Google

scussum sufficienter negotium, post inuocatum diuinum patrocinium, sanctum propositum perducitur ad effectum. Cum iam anima incipit agere, opere perficere, quod diu pertractauit in mente: cum iam incipit viriliter agere, quod iam dudum proponebat perficere, sed tamen semper formidabat inchoare: quia timebat deficere. In ista beatissima natiuitate angeli iubilant, Deum glorificant, & pacem prædicant. Quia dum quod diu mente conceptum est, ad effectum boni operis perducitur, pax interior reformatur. Non enim in regno animæ pax diuina bene geritur, quando caro spiritui & spiritus carni reluctatur: quando spiritus solicitudinem, & caro affectat multitudinē: quando spiritum Christus, & carnem mundus: quando spiritus quærit quietem contemplationis cum Deo, & caro appetit honorem prælationis in sæculo. Econtra postquam caro spiritui subiugatur, postquam bonum opus, quod diu per carnem est impeditum, perducitur ad effectum, pax & exultatio interior reformatur. In ista natiuitate non auditur clamor lamentabilis, non sentitur dolor lacrymabilis, non percipitur cruciatus miserabilis, sed admiratio de integritate, exultatio de nouitate Dei, glorificatio de strenuitate. O quàm beata natiuitas, quam tanta sequitur angelorum & hominum iucunditas. O igitur quàm dulce & delectabile esset, naturam operari, si insania nos permitteret, qua sanata statim naturalibus gratia arridet. Iam experitur, quòd verum est illud Euangelicum dictum: Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est & onus meum leue. *Mat. 11. d*

Sed notandum est hic, o anima deuota, si te hæc iucunda delectet natiuitas, debes esse primo Maria. Nam Maria interpretatur amarum mare, illuminatrix & domina. Esto ergo amarum mare per lacrymosam contritionem, vt pro peccatis commissis amarissime doleas, vt de bonis omissis profundissime ingemiscas, de diebus neglectis & perditis incessanter te affligas. Esto secundo illuminatrix, per honestam conuersationem, per virtuosam operationem, & studiosam aliorum in bono informationem. Esto tertio domina sensuum, carnalium concupiscentiarum, omnium operationum tuarum, & omnes actiones secundum rectum dictamen rationis facias, & in omnibus tuam salutem & proximi ędificationem, diuinam laudem & gloriam appetas, & requiras. Hæc est illa felix Maria, quæ pro peccatis perpetratis dolet & ingemiscit, quæ virtutibus fulget & clarescit, quæ carnalibus delectationibus dominatur. Ab ista Maria Iesus Christus cum gaudio sine dolore, absque labore spiritualiter nasci non dedignatur. Post hanc felicem natiuitatem cognoscit, & gustat, quàm suauis est Dominus Iesus. Reuera suauis est, quando nutritur sanctis meditationibus, quando balneatur deuotis & calidis lacrymarum fontibus, quando inuoluitur castis desideriorum velaminibus, portatur sanctæ dilectionis in amplexibus, osculatur crebris deuotionis affectibus, & confouetur in interioris mentis finibus. Non enim ad hoc nascitur, vt abijciatur: sed vt cum summa diligentia, more regalium infantium, custodiatur. Hic nota fidelis anima, quod in te contingunt illa signa spiritualiter, quæ in Christi natiuitate contigerunt visibiliter. Multis enim signis & prodigijs secundum doctorum sententiam & doctrinam, est illa benedicta natiuitas comprobata. Nam in ciuitate Romana muri templi pacis funditus corruerunt. Sodomitæ in toto orbe morte subitanea interierunt. Vineæ Engaddi illa nocte floruerunt, & fructum balsami protulerunt. Fons aquæ mutatus est in fontem olei, & fluxit vsque in Tiberim, & manauit tota nocte illa. Stella magna apparuit, quæ formam pulchri pueri habuit, & in capite crux splendebat. Tres soles apparuerunt in oriente, & paulatim in vnum corpus solare sunt redacti. In die media circulus aureus apparuit circa solem, & in medio circuli virgo pulcherrima, puerum gestans in gremio. Et quid plura? Istam natiuitatem beatissimam angeli mirabiliter prædicabant, pastores nunciabant, animalia bruta cognoscebant. Ecce iam vidisti, qualibus signis & prodigijs est visibiliter monstrata natiuitas Saluatoris.

Maria amarum mare.

Multa signa in natiuitate Christi visa.

Sed iam aduerte diligenter fidelis anima, quæ cupis esse Iesu mater ex gratia, vtrum in te spiritualiter innouata sint hæc signa, immutata mirabilia: vt sic possis aliqualiter certificari de hac natiuitate salutifera. Aduerte diligenter, considera frequenter an aliquod in te corruit templum, hoc est, appetitus vanæ ambitionis & superbiæ. vtrum ceciderit idolum, id est affectus falsæ possessionis & auaritiæ. vtrum ne adhuc incurrunt sodomitæ, scilicet carnalis delectationis & concupiscentiæ. Hæc sunt quasi prima signa istius natiuitatis salutiferæ, quando iam anima se sentit euacuatam ab ambitione per virtutem humilitatis: alienatam ab auaritia per desiderium paupertatis: purgatam a macula luxuriæ per amorem castitatis. Post hæc considera cum magna diligentia, vtrum adhuc floreat aliquid vinea balsami, id est multitudo sanctarū affectionum: vtrum fluat fons olei, id est de tuo corde exeant opera misericordiæ: vtrum illi tres soles, id est tres theologicæ virtutes oriantur in oriente, id est in deuota mente, & vniantur inter se mutua fœderatione. Vide etiam si stella nouæ claritatis, id est diuinæ cognitionis adhuc aliquid fulgeat. Si circulus aureus iuxta solem, id est sancta affectio iuxta cognitionem appareat. Si virgo cum puero illic sedeat, id est si oratio pura cum deuotione sincera in affectione permaneat. Post hæc omnia si adorent animalia, id est perfectè obediat sensitiua. Si quærunt reges, id est desiderijs & affectionibus nouis ad Iesum mouentur virtutes intellectuales. Si angeli, id est omnes habitus virtuosi per mentis hilaritatem iubilent: propter mentis tranquillitatem, pacem nuncient: propter cordis serenitatem Iesum prædicent. Et postremo subtiliter considera, si pastores, id est sanctę meditationes paruulum natum Iesum tibi datum, in præsepio inueniant. Præsepe est conscientia inferius clausa per contemptum mundanorū, superius aperta per desiderium æternorum. Hic est locus requietionis pauperis regis. illic post natiuitatem a matre reponitur. ibi a pastoribus inuenitur. O felix præsepe, quæ contines? Regem gloriæ in te inuenio vt iumentum, & refectorium angelorum. De te pascuntur bruta animalia, & reficitur anima deuota, te, licet improprie, tamen felicem prædico Sed multo feliciorem dico deuotam conscientiam, quæ non est id, quòd tu per essentiam, sed tamen continet spiritualiter, quod tu continebas corporaliter.

TERTIA SOLEMNITAS

De impositione nominis pueri Iesu.

Tertiò considerandum, qualiter ille beatissimus infantulus, spiritualiter natus, sit nominandus. Et puto quòd non potest nominari cōgruentius, quàm Iesus, quia scriptum est: Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo priusquam conciperetur in vtero. Hoc est nomen sacratissimum a Prophetis prophetatum. hoc est nomen virtuosum, gratiosum, gaudiosum, delitiosum, & gloriosum. Virtuosum, quia superat hostes, congregat ciues, reparat vires, reuocat mentes. Gratiosum, quia in ipso habemus fidei fundamentum, spei firmamentum, charitatis augmentum, iustitiæ complementum. Gaudiosum, quia iubilus in corde, melos in aure, mel in ore, splendor in mente. Nomen vtique delitiosum, quod pascit cogitatum, lenit prolatum, vngit inuocatum, reficit scriptum, instruit factum. Nomen re vera gloriosum, quod dedit cæcis visum, *Luc. 2. c*

surdis

surdis auditum, sermonem mutis, vitam mortuis, & gressum claudis. O nomen benedictum, quod ostendit tantum virtutum effectum. O anima, siue scribas, siue legas, siue doceas, siue aliud quodcumque opus facias, nihil tibi sapiat, nihil tibi placeat, nisi Iesus. Nomen igitur tuum, infantulum in te spiritualiter genitũ Iesus. habeat sibi quòd nominatur Dei filius, splendor gloriæ, imago substãtiæ, verbum patris, virtus omnipotentis, heres vniuersorum, rex regum, Dominus Dominorum. Habeat sibi quòd dicitur Christus, idest vnctus & bene, quia in prophetã sicut claruit in doctrinæ eruditione: in pugilem, sicut patuit in Diaboli debellatione: in sacerdotem, sicut ostendit in patris reconciliatione: in Regem, sicut monstrabit in præmiorum retributione. Habeat hæc omnia, sibi cum suis beatis communia. Sit tantum tibi Iesus Saluator in huius vitæ incolatu & miseria. Saluet, inquam, te a mundi vanitate, quæ te impugnat: a dæmonis falsitate, quæ te infestat: a carnali fragilitate, quæ te cruciat. Clama deuota inter tot huius vitæ flagella. O Iesu Saluator mundi salua nos: qui per crucem & sanguinem redemisti nos. Salua, inquam, dulcissime Saluator, confortando debilem, consolando flebilem, adiuuando fragilem, consolidando instabilem. Sed heu vnum est, quod cum fletu referam, quod non vacat mysterio, quod non statim vt nascitur, circumciditur, & nominatur, sed secundum leges dies octaua expectatur. Puto quòd per septenarium, qui in octonario includitur, vniuersitas diuinarum & moraliũ virtutum, cum vnitate, & vinculo pacis figuratur. Quia postquam omnia per fortitudinem aduersa tolerauit: per iustitiam miseros, & egentes sustentauit: per temperantiam, cõcupiscentias superauit: per prudentiam mundi & antiqui hostis insidias declinauit. Adhuc postquam per fidem Deum omnium creatorem intellexit: per spem in eum tamquam remuneratorem in omnibus operibus suis aspexit: per charitatem eum tamquam omniũ bonorũ largitorem toto corde dilexit. Et demum die octauo circũcisis ab anima omnibus phantasticis imaginationibus, omnibus vanis & inutilibus cogitationibus, pacatis omnibus animæ motibus, & inordinatis affectionibus, per exercitium contemplationis in Domino dulciter requiescit. Tunc puer nominatur, tunc dulce nomen Iesus imponitur, tunc eis dulcedo sentitur & gustatur, tunc experitur virtutem, tunc percipit iucunditatem. O quantam sæpius sentit dulcedinem, post illam beatam nominis impositionẽ, illa felix mater naturalis, & vera mater spiritualis, virgo Maria, quando percipit in hoc nomine dæmonia eijci, cæcos illuminari, infirmos curari, mortuos suscitari, miracula cumulari. Sic certe tu ò anima spiritualis merito debes gaudere & exultare quando tu percipis in te & in alijs, quòd tuus benedictus filius Iesus dæmones fugat, in peccati dimissione: cæcos illuminat, in veræ cognitionis infusione; mortuos suscitat, in gratiæ collatione: infirmos curat, claudos sanat, paralyticos & cõtractos rectificat, in spirituali cõfortatione: vt iam efficiantur fortes & viriles per gratiam, qui prius erant debiles & infirmi per culpam. O quam felix & beatum nomen, quòd tantam meruit habere virtutem & efficaciam. Aliquando lætificat, aliquando vsque mentis ebrietatem infundit, & suam dulcedinem communicat.

QVARTA SOLEMNITAS.

De Magorum adoratione.

QVarta solemnitas, quæ consistit in Magorũ adoratione. Postquam etiam anima istum dulcissimum puerum, per gratiam spiritualiter concepit, peperit, & nominauit, tres reges, idest tres animæ vires, quæ bene reges dicuntur, quæ iam carni principantur, sensibus dominantur, in solis diuinis studijs, sicut de-

A cet, verè reges, occupantur, puerum iam per effectus multiplices eis reuelatum in ciuitate regia, hoc est in totius mundi machina, æstimant esse quærendum. Quærunt igitur meditationibus, requirunt affectionibus, interrogant deuotis cogitationibus: Vbi est qui natus est? Vidimus stellam eius in Oriente, vidimus claritatem eius fulgentem in deuota mente, vidimus splendorem eius radiantem in intimis animæ, audiuimus eius vocem, quæ est dulcissima, gustauimus eius dulcedinem quæ est suauissima, percepimus eius odorem suauissimum, experti sumus eius amplexum delitiosissimum. Iam Herodes, redde responsum, ostende

Quali affectu anima deuota Iesum quærat.

Matt. 2. a

B dilectum, monstra infantulum desideratum. Propter tuam gloriam videndam non venimus, propter tuam gratiam obtinendam nõ properauimus, propter tuam maiestatem adorandam non festinauimus. Tua enim gratia ipsius est factura, tua maiestas ipsius creatura, tua iucunditas sua est potentia, tua opulentia ipsius vmbra, tua nobilitas, tua magnificentia est suæ infinitæ bonitatis & nobilitatis modica scintilla. In te inuenimus quo ipsum cognoscimus, amamus, & desideramus, non in quo requiescere debeamus. Tuus honor & decus est sui decoris nutus. Dic igitur ne protrahas, Vbi est qui natus est? Vbi est ergo longitudo

C breuis, magnitudo leuis, altitudo subdita, latitudo angusta? Vbi lux lucens, aqua sitiens, panis esuriens? Dic nobis, vbi potentia regitur, sapientia instruitur, virtus sustentatur, verbo patris lactatur? Dic nobis, vbi æternus Dei filius infans inuenietur? Vbi splendor paternæ gloriæ pannis inuolutus cernitur? Vbi audiemus in cunabulis vagientem, qui est miserorum consolatio? Vbi videbimus inter brachia infantulum baiulatum, qui est angelorum, & hominum, cælorum & creaturarum omnium conseruator & solidatio? Hunc desideramus, hunc quærimus. O dulcissime, ò amantissime puer æterne, infans antique, quando te videbimus, quando te inueniemus, quando ante faciẽ tuam

D apparebimus? Tędet gaudere sine te, delectat gaudere tecum, & flere tecum. Omne quod tibi est aduersum, nobis est molestum: tuum beneplacitum est nostrum indeficiens gaudium, & desiderium. O si tam dulce est flere de te, quàm dulce erit gaudere de te. Vbi ergo es, quem quærimus? Vbi es, quem in omnibus & præ omnibus desideramus & affectamus? Vbi es qui natus est Rex Iudæorum, lex deuotorum, dux miserorum, lux cæcorum, vita morientium, salus æterna æternaliter viuentium? Et sequitur responsio conueniens. In Bethleem Iudæ. Bethleem domum

E panis, Iuda confitens interpretatur. Ibi enim Christus inuenitur vbi post confessionem criminum panis cælestis vitæ, id est doctrina Euangelica auditur, ruminatur, & deuota mente retinetur, vt opere impleatur, & alijs adimplenda proponatur. Ibi puer Iesus cum Maria matre inuenitur, vbi post lacrymosam contritionem, post fructuosam confessionem, dulcedo cælestis consolationis aliquãdo inter abundantissimas lacrymas degustatur: vbi oratio quem pene desperantem inuenit: gaudentem & de venia præsumentem derelinquit. O felix Maria a qua Iesus concipitur, de qua Iesus nascitur, & cum qua tam dulciter, & gau-

F denter Iesus inuenitur.

Sed notandum est hic, quòd Iesus quæsitus legitur a regibus; & hoc vt ipsum cum omni reuerentia adorarent. A doctoribus, vt ab ipso veritatis documenta cum summa diligentia audirent. A sponsa, vt suæ suauitatis dulcedinem per secreta colloquia degustaret. A Maria matre, vt ipsum perditum reperiret, & ab ea se amplius non alienaret. Sic vos ò reges, hoc est, deuotæ animæ vires naturales quærite cum regibus terrenis, vt adoretis, & munera offeratis. Adorate cum reuerentia, quia Creator & Redemptor, & remunerator. Creator in naturalis vitæ formatione: Redemptor in spiritualis vitæ reformatione: remunerator in æternæ vitæ collatione.

Iesus a multis quæsitus.

ne. O vos reges adorate cum reuerentia, quia rex potentissimus: adorate cum decentia, quia magister sapientissimus: adorate cum lætitia, quia princeps liberalissimus. Adorate, inquam, gaudenter, quia est dux æquitatis: adorate decenter, quia est lux veritatis: adorate feruenter, quia est fax charitatis. Nec sufficiat vobis ratio, nisi concomitetur oblatio. Offerte, inquam, aurum dilectionis ardentissimæ: offerte thus consolationis deuotissimæ: offerte myrrham contritionis amarissimæ. Aurum dilectionis, propter bona collata: thus deuotionis propter gaudia præparata: myrrham contritionis propter peccata perpetrata. Aurum offerte æternæ diuinitati, thus animæ sanctitati, myrrham corporis passibilitati. Quærite etiam ô reges cum doctoribus, vt nobis pandat secreta suæ inscrutabilis sapientiæ, vt ostendat magnalia suæ admirabilis potentiæ, vt vos doceat beneplacita suæ voluntatis, & complacentiæ. Quærite, inquam, cum reuerentia, quomodo omnia tam potenter de nihilo creauerit: quomodo cuncta tam sapienter in vniuerso ordinauerit: quomodo singula tam clementer suo inæstimabili bono decorauerit. Quærite humiliter, si homini fas est in hac vita inuestigare, qualiter illæ tres personæ coæquales, & coæternæ subsistant in vna & indiuidua substantia, & hoc in trinitate beatissima. Qualiter illæ tres substantiæ, videlicet, carnis & animæ & deitatis conueniant in vna persona, & hoc in Christi incarnatione sacratissima. Qualiter ab æterno pater a nullo, filius a patre solo, spiritussanctus ab vtroque. Ipse quem quæris doctor est, & cognitor omnis veritatis, a quo omnis veritas principaliter quæritur. Post quem veritas exemplariter perducitur, ad quem omnis veritas finaliter reducitur, & ordinatur. Ipse est doctor, qui docet omnem veritatem. Veritatem vitæ, quam in multis destruxit lutosa gulositas: veritatem doctrinæ, quam heu in plerisque cæcauit voluptuosa vanitas; veritatem iustitiæ, quam effugauit periculosa auiditas. Quærite ergo vos reges deuoti Iesum, vt vos doceat omnem veritatem: veritatem vitæ, vt sciatis qualiter vosipsos vtiliter regere debeatis: veritatem doctrinæ, vt cognoscatis qualiter subiectos laudabiliter dirigatis: veritatem iustitiæ, vt intelligatis qualiter Deo seruiliter seruiatis. Quærite etiam Iesum aliquando cum sponsa dilectissima in horto delitiarum, vbi deambulat cum adolescentulis, vbi lilia colligit cum virginibus, vbi comedit fructus pomorum suorum cum iuuenculis. Quærite in cella vinaria, vbi cenam suam præparauit, ad quam suas specialissimas amicas, quæ sequuntur eum, quocumque ierit, tantum inuitauit. vbi præcinget se, & faciet eas discumbere, & transiens personaliter ministrat eis. vbi administrat fercula varia de pinguedine suæ æternæ, nobilissimæ, & secretissimæ diuinitatis. Vbi propinat pocula suæ dulcissimæ, & castissimæ humanitatis. Certe illic bibunt amicæ, sed inebriantur charissimæ. Quærite tandem in cubiculo, vbi requiescit cum sponsa inter amplexus, & oscula. vbi cubat in meridie, quando splendor æternæ veritatis tam luculenter lucet, ardor supernæ charitatis tam dulciter ardet. Ibi instillat auribus sponsæ secretissima suæ profundæ, & inscrutabilis sapientiæ. ibi donat altissima munera suæ summæ, & incomparabilis magnificentiæ. ibi iocatur, ibi blanditur, ibi consolatur, ibi dilecta alloquitur, dicens: Pete, quod vis, & dabitur tibi. O quàm felices qui Iesum in hoc cubiculo secretissimo inueniunt, qui hoc cubiculum intrare præsumunt. O quàm pauci eum in horto delitiarum inueniunt, sed pauciores in cella vinaria reperiunt, paucissimi vero non nisi secretissimi amici cubiculum intrare præsumunt, Quia scriptum est: Adiuro vos filiæ Hierusalem ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. *Cant. 2. b*

Vnde sufficiat vos ô reges, qui adhuc terrena sapitis, qui adhuc temporalia disponitis, quòd Iesum aliquando post diligentem inquisitionem in præsepio inueniatis. Vestra enim conscientia adhuc forte non est facta hortus delitiarum, vbi florent sanctæ meditationes, redolent virtuosæ operationes, vbi vigent delitiosæ affectiones. Nec forte minus perfecte dici potest cella vinaria, vbi illa cælestia fercula odorantur, illa vina angelica gustantur, quibus amici aliquando hic in terris consolantur. Sed heu minime, vt timeo, dici potest cubiculum omnibus creaturis absconditum, soli sponso præparatum, stratum, & ornatum, vbi sponsus cum sponsa, dilectus cum dilecta requiescit, inter secreta, & indicibilia sui familiaris oscula. vbi sæpe audiuntur talia & tam arcana, quæ quidem intelliguntur, sed non dicuntur, quia forte vel exprimi nequeūt, vel ab hominibus, secundum hominem viuentibus, percipi numquam possunt. Si tamen ex abundantia diuinæ pietatis, aliquando ipsum post fletum & planctum, post luctum & gemitum, post positum sæculare negotium, ad modicum vidistis in horto delitiarum, vel forte, quod magis verum est, ante fores, adhuc vobis clausas, per foramen inspexistis in cellam vinariam, & vidistis sponsum ornatum & succinctum, transeuntem, ministrantem, propinantem suis amicis varia fercula, & vina delitiarum, & statim ignota & incognita, nec adhuc talia admittenda, per ianitores expulsi & repulsi fuistis, & iterato heu ad solita & mundana rediistis. Sed tamen post hoc ad cor reuersi, non immemores illius iucundæ societatis, quam gaudio cordis in horto delitiarum aspexistis. Necnon & illius beatissimæ iucunditatis & solemnitatis quam desolatam per rimulam inspexistis, de qua nescio quale solatium, sed tamen tale quod exuperat omnem sensum, & omne huius mundi conuiuium, per spiramentum modicum sensistis. Tunc cum Maria matre Iesum perditum cum dolore, & mœrore quærite, currite cum planctu & gemitu post Iesum quærendum, quærite tunc & flentes dicite: O quando te inueniemus consolatorem, quem expectamus! Quando te inueniemus gaudium nostrum, quod desideramus! O si anima nostra adhuc redire semel valeat, & si non ad amplexus & oscula, saltem vbi redolet hortus delitiarum & suauissime fragrat cella vinaria. Iam anima per teipsam quære dilectum tuum, quem concepisti, tuus est filius quem genuisti, & quare dimisisti a quo tot & tam insolita gaudia suscepisti? O vos reges inclyti, vos principes, & defensores, & cooperatores mei, vos hactenus quæsiuistis vt regem, qui vos sua gratia coronaret, vt doctorem qui vos sua sapientia illustraret, vt consolatorem, qui sua clementia vos reficeret. Nunc superest, vt ego quæram filium quem perdidi: dilectum, quem amisi: amantissimum Iesum meum, quem heu infelix & misera, in templo dimisi, postquam denuo ad vana & falsa & inania me conuerti. Heu me derelictam, & desolatam, & omni ignominia plenam reliquit. Quare suis consiliis non acquieui? Quare in suis monitis non permansi? Quàm diu suam præsentiam per veram solationem sensi, affuit mihi omnis boni abundantia; quamdiu ipsum habui omnibus bonis abundaui. Sed heu, quàm infelix & quàm miserabilis propter paupertatem amisi diuitias, propter asperitatem postposui delitias, propter curam, & solicitudinem dereliqui quietem magnam, & spiritus dulcedinem, propter alienum neglexi meipsum, propter hominem regendum perdidi Deum meum, dilectum meum, consolatorem meum, dulcissimum Iesum filium meum. Quid ergo faciam? quo vadam? vbi quæram, vt iterato ipsum inueniam? Aliquotiens propter prædicta ipsum amisi, sed denuo adiuuante, & reuelante clementissimo patre misericordiarum Deo, in cuius vinea laboro, cuius voluntati de consilio maiorum deseruio, ad cuius gloriam ampliandam me dulcis Iesu solatiis per occupationem cordis sæpius

priuo,

priuo, propter cuius honorem conseruandum, varijs A
tribulationibus me expono, ipso ex solita pietate au-
xiliante. Perditum cum ingenti cordis gaudio, post
varios singultus, & gemitus, etiam inter abundan-
tissimas lacrymas reperi & inueni. O vtinam ipsum
adhuc semel taliter inuenirem, puto quòd amplius
non dimitterem, sed totis viribus retinerem.

Cant.3.a Quid ergo faciam? Surgam & quæram quem dili-
git anima mea: postquam occupationes & solicitudi-
nes dimittam, ad orandum me conferam. Et si hæc
non sufficiunt, inter cognatos & notos, idest spiritua-
les & deuotos ipsum quæram. Ipsi sunt in quibus ha-
bitat, ipsi sunt cum quibus moratur, quando ab alijs B
amittitur. Hi sunt, cum quibus tamquam in solitu-
dine latitat, quando ipsum a me miser strepitus cogi-
tationum fluctuantium fugat. Heu quando illis simi-
lis fui, tunc habui, tunc tenui, tunc amplexata & oscu-
lata fui Iesum, quem nunc curis distracta, solicitu-
dinibus occupata & afflicta, lamentabiliter amisi. Di-
cite ergo ò vos religiosi, vos abstracti, vos solis diui-
nis meditationibus dediti, num quem diligit anima
mea vidistis? Certe scio quòd habetis, scio quòd be-
ne scitis, quia sentitis & gaudetis. Reddite ergo in
charitate, quod non amittitis: communicate quòd
non dimittitis. Et si in me propter distractionem ad C
horam feruor dilectionis tepuit, habitus tamen dile-
ctionis, vt spero, non cessauit. Et si propter occupa-
tionem familiarem dilecto allocutionem intermisi, à
charitate tamen ipsius non recessi. Et si propter pro-
ximorum vel modicam ædificationem, ipsi tota men-
tis intentione non adhæsi, desiderium tamen reuer-
tendi in mente habui. Et re vera, vt verum fatear,
non ad gloriam dico, sed tantum ad reuocandum ad
dilectum perditũ humiliter allego, non propter meum
lucrnm, sed propter suum consilium: non propter
meam ambitionem, sed propter suam æternitatem,
gloriam & honorem: nó propter prælationis laudem, D
sed proximorum salutem, curis & solicitudinibus de-
dita. Quare ergo propter hoc, quòd pia intentione
etiam quasi & gemens facerem, dilecti præsentia sal-
tem aliquando, & si raro, consolari non deberem?
Non esset æquum, sed, si fas esset dicere, iniustum &
impium, quòd pijssimus Iesus non statuit, quod di-
uina lex nusquam approbauit. Sæpe enim propter
amici voluntatem, dulcis amici præsentia intermitti-
tur, vt postmodum cum ampliori amborum iucun-
ditate reparetur, sic & ego propter ipsum aliquando
deserui, si propter suam gloriam ampliandam, labo-
res, persecutiones, detractiones, impugnationes su- E
stinui. Si his omnibus, & his similibus etiam vsque
ad defectum repleta fui, & ad ipsum gemens, & amés
redeo, numquid ipsius solatio, vt vel modicum in tri-
bulatione respirem, carebo? Quid ergo est, Dilectus
meus loquitur mihi? Quid est quòd per ipsum in
Mat.11.d Euangelio clamatur: Venite ad me omnes qui labo-
ratis & onerati estis, & ego reficiam vos? Numquid
ego qui propter honorem eius, diei pondus & æstus
sustineo, saltem post laborem, & de micis, quæ ca-
dunt de mensa dominorum suorum, refici non debeo?
Absit ergo ne solummodo vobiscum o vos contem-
platiui, moretur dilectus, & laborans agricola sit con- F
temptus & abiectus. Oportet tamen, sicut Scriptura
2.Tim.2.a testatur, laborantem agricolam, aliquando fructibus
cælestibus patriæ prælibare, & hoc ne deficiat in la-
bore. Sic Apostoli inter varia opprobria, martyres
inter flagella, virgines inter cruciatus & verbera, sen-
Act.5.g serunt dilecti solatia. Ibant gaudentes à conspectu
concilij, collaudantes & benedicentes Dominũ, quo-
niam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam
pati. Sic confessores & eremitæ, monachi & ana-
choritæ, post vigilias & ieiunia, inter lacrymas & ge-
mitus senserunt diuina gaudia. Sic rectores, docto-
res, & ecclesiarum fideles prælati, postquam labori-
bus & curis sunt extenuati, de benignitate dulcis Iesu
ipsorum pijssime, dulciter sunt corda refecti. Non
enim Maria Iesum frequenter habuit sola, sed etiam a
Martha post prædicationem hilariter, & gaudenter
receptus fuit. Ego ergo in Domino confidens, & de
diuina clementia tam multipliciter probata, & exem-
pliter ostensa præsumens, dulcissimum Iesum ali-
quando quæram cum Maria matre in templo, ali-
quando cum sponsa in cubiculo, aliquando cum di-
scipulis in consistorio, aliquando cum regibus in
diuersorio.

QVINTA SOLEMNITAS.

De præsentatione pueri Iesu in templum.

QVinto & vltimo consideret fidelis anima, quali-
ter natus paruulus per diuersorum operum con-
summationem, & nominatus per cælestium dulcedi-
num degustationem, & quæsitus, & inuentus adora-
tus & honoratus, per spiritualium munerum præsen-
tationem, in templum sit præsentandus, & Domino
offerẽdus, & hoc per debitarum gratiarum deuotam,
& humilem actionem. Igitur postquam felix anima
mater Iesu spiritualis, per istius benedicti filij conce-
ptionem purgata per pœnitentiam, postquam aliqua-
liter iam post natiuitatem cõfortata per gratiam, post-
quam etiam et iam per impositionem benedicti no-
minis consolata medullitus, & tandem in adoratione
cum regibus informata diuinitus, quid aliud restat, nisi
vt in cæli sancti Hierusalem portetur, & in templum
diuinitatis, præsentetur Deus, Dei & virginis filius?
Ascende igitur spiritualis Maria, non iam in montana,
sed in cælestis Hierusalem habitacula beatæ Trinitatis,
& indiuiduæ vnitatis. Flecte humiliter menti genua
in supernæ ciuitatis palatia, ibi ante thronum æterni-
tatis Deo Patri filium tuum repræsenta, laudando, glo
rificando, & benedicendo patrem & filium cum san-
cto Spiritu. Lauda cum iubilo Deum Patrem, per
cuius inspirationem bonum propositum concepisti.
Glorifica cum gaudio Deum Filium, per cuius infor-
mationem conceptum propositum opere perfecisti.
Benedic & sanctifica sanctum Spiritum, per cuius con
solationẽ in bono exercitio hactenus perstitisti. O ani-
ma, Deum Patrem in omnibus donis suis & bonis tuis
glorifica, quia ipse est qui te de sæculo per occultam
inspirationem euocauit, dicens: Reuertere reuertere *Cant.6.d*
Sunamitis, reuertere reuertere, &c. Deum Filium in
omnibus factis tuis magnifica. Ipse enim est, qui te
de dæmonis seruitio per secretam suam informatio-
nem liberauit, dicens: Tolle iugum meum super te. *Mat.11.d*
Iugum suum dæmoni abijce. Iugum suum amaris-
simum: iugum meum suauissimum. Iugum suum se-
quitur cruciatus æternus & tormenta: iugum meum
sequitur fructus suauissimus & requies opulenta. Iu-
gum suum si quando dulcedinem exhibet, falsa est &
momentanea, scilicet dulcedo: Iugum meum quando
dulcedinem confert & lætitiam, vera est & salutifera.
Ipse suos seruitores modicum aliquando extollit, vt in
æternum confundat. Qui autem honorificat me, sic
ad momentum humiliatur, vt æternaliter glorietur,
& regnet. Ista fuit doctrina, quæ te Dei filius aliquan-
do per se, aliquando per suos doctores & amicos re-
formauit a dæmonis falsa persuasione, a carnis & mun-
di blanda deceptione liberauit. Deum Spiritum san-
ctum semper benedic & sanctifica, qui te per suam
consolationem mellifluam, in bono confortauit, di-
cens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati *Ibidem.*
estis, & ego reficiam vos. Qualiter enim ò anima te-
nera & dilecta, fragilis & infirma, delitijs mundi as-
sueta, gaudijs huius sæculi tamquam fæcibus vinarijs
more porcorum inebriata, qualiter potuisses inter tot
& tanta antiqui hostis retia, inter tot falsa consilia, in-
ter tam varia impedimenta, inter tam innumerabilia
amicorum consanguineorum & aliorum propinquo-

rum a via mortum vulnerantium iacula, in bono perstitisse? Qualiter potuisses tot funibus peccatorum circumamplexa, in bono profecisse, si non Spiritussancti gratia fuisses misericorditer adiuta, & sæpius dulciter consolata & refecta? In ipsum igitur refunde omnia opera tua, tibi nihil retine. Dic cum pura & deuota mentis intentione: Omnia opera mea operatus es Domine, in conspectu tuo nihil sum, nihil possum, de tuo munere est quòd subsisto, sine te nihil agere possum. Tibi clementissime Pater misericordiarum, quod tuum est offero, tibi commendo, tibi committo me indignam, & ingratam omnibus donis tuis, per te mihi collatis humiliter recognosco. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, o beatissime Pater maiestas æterna: quia me per tuam infinitam potentiam de nihilo creasti, te laudo, te glorifico, tibi gratias ago. O beatissime fili, claritas paterna: quia me per tuam æternam sapientiam de morte æterna liberasti, te benedico, te sanctifico, te adoro. O beatissime spiritus alme, quia me per tuam benedictam pietatem & clementiam de peccato ad gratiam, de sæculo ad vitam religiosam, de exilio ad patriam, de labore ad requiem, de mærore ad iucundissimæ & delitiosissimæ beatæ fruitionis dulcedinem reuocasti. Quam dulcedinem nobis dulcis Iesus concedat: Qui cum patre, &c.

Isa. 26. c

A

B

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
DE PASSIONE DOMINICA
Officium.

Passionis Dominica officium a matutino vsque ad completorium tam singulari artificio, & ardenti pietatis affectu, a Sancto Bonauentura compositum est, vt compunctus animus acerbissima Passionis Redemptoris compatiens, in eaq. infinitam Domini misericordiam erga genus humanum conspiciens, sub hac forma officij assiduas ad Deum preces effundere valeat.

AD MATVTINVM.

Domine labia mea aperies. ℟. Et os meum, &c. ℣. Deus in adiutorium meum, &c. ℟. Domine ad adiuuandum, &c. Gloria, &c. Alleluia. *Inuitato.* Christum captum & derisum, flagellatum & crucifixũ. Venite adoremus. *Psal.* Venite Exultemus Dño. *Hym.*

IN Passione Domini,
Qua datur salus homini,
Sit nostrum refrigerium,
Et cordis desiderium.
Portemus in memoria
Dolores & opprobria,
Christi coronam spineam,
Crucem, clauos, & lanceam.
Et plagas sacratissimas,
Omni laude dignissimas,
Acetum fel arundinem,
Et mortis amaritudinem.
Hæc omnia nos satient,
Et dulciter inebrient,
Nos repleant virtutibus,
Et gloriosis fructibus.
Te crucifixum colimus,
Et toto corde poscimus,
Vt nos sanctorum cœtibus
Coniungas in cælestibus.
Laus honor Christo vendito,
Et nostri causa prodito,
Passo mortem pro populo,
In aspero patibulo, Amen.

Antiphona. Insurrexerunt. *Psalmus.* Quare fremuerunt gentes, &c.

Insurrexerunt in me viri sine misericordia, & non pepercerunt animæ meæ. ℣. Reliqui domum meam, dimisi hereditatẽ meam. ℟. Dedi dilectam animam meam in manus peccatorum. Pater noster. *Absolutio.* Passio Domini nostri Iesu Christi perducat nos ad gaudia Paradisi. Amen.

A

Iube domne Bene. Per suam Passionem, det nobis Dominus suam benedictionem, Amen.

Lectio prima.

APprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum. Et milites, plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eũ. Et veniebant ad eum & dicebant: Aue Rex Iudæorũ. Et dabant ei alapas, & expuerunt in eum: acceperunt arundinem & percutiebant caput eius. Tu autem. ℟. Ecce vidimus eum non habentem speciem neque decorem, aspectus eius in eo non est, hic peccata nostra portauit, & pro nobis dolens. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, cuius liuore sanati sumus. ℣. Verè languores nostros ipse abstulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Ipse.

Io. 19. a

B

Iube domne Bened. Per virtutem sanctæ crucis, perducat nos Dominus ad gaudia veræ lucis. Amen.

C

Lectio secunda.

SVsceperunt ergo milites Iesum & duxerunt, & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locus, Hebraicè autem Golgota, vbi eum crucifixerunt, & cum eo alios duos hinc & inde, medium autem Iesum. Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Tu autem. ℟. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte. Si est dolor vester similis vt dolor meus. ℣. Attendite vniuersi populi, & videte dolorem meum. Si est dolor.

Ibidem. c

Luc. 23. d

D

Iube domne Bene. Sanguinis Christi aspersio, sit nobis sempiterna salus & protectio. Amen.

Lectio

Digitized by Google

Lectio tertia. A

Io.c.19.a POstea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt, vt impleretur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum plenum aceto. Illi ergo spongiā plenam aceto hysopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Et cum accepisset acetum, dixit: Consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum. Tu autem. ℟. Tenebræ factæ sunt, dum crucifixissent Iesum Iudæi. Et circa horam nonam exclamauit Iesus voce magna: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Et inclinato capite, emisit spiritum. ℣. Exclamans Iesus voce magna, ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et inclinato capite. Gloria patri, &c.

Ad Laudes.

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Antiphona. Contumelias. *Psalmus 12.*

VSquequo Domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciem tuam a me?

Quamdiu ponam consilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice, & exaudi me Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne vmquam obdormiam in morte? ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersum eum.

Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutari tuo: Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, & psallam nomini Domini altissimi. Gloria Patri, &c.

Antiphona. Contumelias, & terrores passus sum ab eis, & Dominus mecum est tamquam bellator fortis.

Capitulum.

SPiritus oris nostri Christus Dominus, captus est pro peccatis nostris, cui diximus: In vmbra tua viuemus in gentibus. *Hymnus.*

CHristum ducem, qui per crucem
Redemit nos ab hostibus,
Laudat cœtus noster lætus,
Exultet cælum laudibus.
Pœna fortis tuæ mortis,
Et sanguinis effusio,
Corda terant, vt te quærant,
Iesu nostra redemptio.
Per felices cicatrices,
Sputa flagella verbera,
Nobis grata sunt collata,
Aeterna Christi munera.
Nostrum tangat cor, vt plangat
Tuorum sanguis vulnerum,
In quo toti simus loti,
Conditor almē siderum.
Passionis tuæ donis,
Saluator nos inebria,
Qua fidelis dare velis
Æterna nobis gaudia. Amen.

℣. Dedit percutienti se maxillam. ℟. Fuit saturatus opprobrijs.

Ad Benedictus Antiphona. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison, Domine. *Oratio.*

DOmine Iesu Christe, qui hora matutina pro nobis conspui, & alapis cædi voluisti, & cum gloria a mortuis resurrexisti, fac nos contumelias & opprobria pro tui nominis gloria portare, fac nos resurgere ad virtutes a vitijs, vt te videre possimus in Galilæa cum discipulis. Qui viuis & regnas.

Commemoratio de beata Virgine, Matutino tempore.

MAriæ nunciatur, quòd a Iudæis perfidis Christus captiuatur, & toto corde tremuit, & male tractabatur. ℣. Numquam mater pertulit dolores. ℟. Vt Maria filij considerans liuores.

Oratio.

PIetatem tuam, quæsumus Domine, qua pro nobis mortem subijsti temporalem, nec proprio corpori nec materno dolori parcere voluisti: fac, vt nos tuæ matrisq. passionis memores, vobiscum felicitatis perpetuæ simus participes. Qui viuis, & regnas.

Ad primam.

Deus in adiutorium meum. *Hymnus.*

TV qui velatus facie
Fuisti sol iustitiæ,
Flexus illusus genibus,
Cæsus quoque verberibus.
B Te petimus attentius,
Vt sis nobis propitius,
Et per tuam clementiam,
Perduc nos ad gloriam.

Laus, &c. *Antiphona.* Faciem meam. *Psalmus 42.*

IVdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo, & doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

C Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.

Confitebor tibi in cythara Deus Deus meus: quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei & Deus meus. Gloria Patri.

Antiphona. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. *Capitulum.*

REcogitate eum, qui talem sustinuit contra semetipsum a peccatoribus contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. ℣. Cum malediceretur, non maledicebat. ℟. Et cum pateretur, non cōminabatur. ℣. Domine exaudi orationem meam. D ℟. Et clamor meus, &c. *Oratio.*

DOmine Iesu Christe, qui hora diei prima pro nobis peccatoribus Pilato iudici es præsentatus, & Mariæ Magdalenæ apparuisti, appare nobis per internam gratiam, & da reis veram pœnitentiam: vt de malis, quæ commisimus nos, districte iudicemus, ne in extremo iudicio deputemur supplicio, sed tuis fidelibus associemur in cælestibus. Qui viuis & regnas.

Ad tertiam.

℣. Deus in adiutorium, &c. *Hymnus.*

E HOra qui ductus tertia,
Fuisti ad supplicia,
Christe ferendo humeris,
Crucem pro nobis miseris.
Fac nos sic te diligere,
Sanctamque vitam ducere,
Vt valeamus requie,
Frui cælestis patriæ.

Laus *Antiphona.* Dominus. *Psalmus 63.*

EXaudi Deus orationem meam cum deprecor: a timore inimici eripe animam meam.

Protexisti me a conuentu malignantium: a multitudine operantium iniquitatem.

F Quia exacuerunt, vt gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram: vt sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmauerunt sibi sermonem nequam.

Narrauerunt vt absconderent laqueos, dixerunt: quis videbit eos?

Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.

Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus.

Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos: & timuit omnis homo.

Annunciauerunt opera Dei: & facta eius intellexerunt.

Lætabitur iustus in Domino & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde. Gloria patri.

Antiph. Dominus tamquam ouis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum.

Capitulum.

CHristus passus est pro nobis, vobis relinquens exẽplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. ℣. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem. ℟. Confusione contempta. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei tertia, dura pro nobis sustinuisti verbera, & corda fidelium tuorum sancti spiritus infusione fecisti flammantia, da nobis malum, quod fecimus, digna castigatione punire, & flammas vitiorum nostrorum lacrymis compunctionis extingue: vt dum de foris & intus affligimur, tui spiritus dulcedine consolari mereamur. Qui viuis & regnas.

Ad Sextam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

CRucem pro nobis subijt,
Et stans in illa sitijt
Iesus sacratis manibus
Clauis fossisq. pedibus.
Honor & benedictio
Sit crucifixo filio,
Qui nos suo supplicio
Redemit ab exilio.
Laus honor.

Antiph. Posuerunt super caput eius causam ipsius scriptam, Iesus Nazarenus, Rex Iudæorũ.

Psal. 115. Credidi propter.

Capitulum.

TRadet autem iudicanti se iniuste: quia peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui iustitiæ viuamus, cuius liuore sanati sumus. ℣. Oblatus est, quia ipse voluit. ℟. Et peccata nostra ipse portauit. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei sexta pro salute nostra manus in cruce expandisti, & quinque vulnera pertulisti, ad te confugientes brachijs misericordiæ clementer suscipe, & vulnera mentis nostræ tuo sana medicamine, vt purgati a peccatorũ sordibus, templum efficiamur Spiritussancti.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

BEata Christi passio,
Sit nostra liberatio,
Vt per hanc nobis gaudia
Parata sint cælestia.
Gloria Christo domino,
Qui pendens in patibulo,
Clamans emisit spiritum,
Mundumq. saluans perditum.
Laus honor.

Antiphona. Et cum.

Psalmus 141.

VOce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundo in conspectu eius orationem meam: & tribulationem meam ante ipsum pronuncio.

In deficiendo ex me spiritum meum: & tu cognouisti semitas meas.

In via hac, qua ambulabam: absconderunt laqueum mihi.

Considerabam ad dexteram & videbam: & non erat qui cognosceret me.

Perijt fuga a me: & non est, qui requirat animam meam.

Clamaui ad te Domine, dixi: tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.

Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me a persequentibus me: quia confortati sunt super me.

Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi. Gloria patri.

Antiph. Et cum accepisset Iesus acetum dixit: Consummatum est. Et inclinato capite, emisit spiritum.

Capitulum.

DEcebat eum, per quem omnia, & propter quem omnia facta sunt, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. ℣. Tradidit in mortem animã suam. ℟. Et cum viris sceleratis deputatus est. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Domine exaudi orationem meam.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei nona pro salute nostra humana in mortem animam tuam tradidisti, & cælos ascendisti, viuifica corda nostra, per infusionem tui amoris, vt te diligere, menteq. cælestibus inhærere, & mortem tuam nostræ carnis mortificatione imitari valeamus: vt dum tua passione participes efficimur, tuæ consolationis nos facias esse consortes. Qui viuis & regnas.

Ad Vesp. Deus in adiutorium meum intende.

Antiph. Dignus es.

Psalmus 29.

EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus, clamaui ad te: & sanasti me.

Domine deduxisti ab inferno animam meam: saluasti me a descendentibus in lacum.

Psallite Domino sancti eius: & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

Ego autem dixi in abundantia mea: non mouebor in æternum.

Domine in voluntate tua: præstitisti decori meo virtutem.

Auertisti faciem tuam a me: & factus sum conturbatus.

Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Quæ vtilitas in sanguine meo: dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi puluis: aut annunciabit veritatem tuam?

Audiuit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adiutor meus.

Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: cõcidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.

Vt cantet tibi gloria mea & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi. Gloria patri.

Antiph. Dignus es Domine accipere librum, & aperire septem signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo.

Capitulum.

VIdimus Iesum propter passionem mortis suæ gloria & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.

Hymnus.

QVi pressura mortis dura,
Soluisti nexus criminum,
Nos ad pacem duc veracem
Iesu corona virginum.
In flagellis potum fellis
Bibisti amarissimæ,
Pro peccatis perpetratis
Æterne rex altissime.

Tuæ

Tuæ genti recolenti
Tuæ mortis ſupplicium,
Da virtutem & ſalutem
Chriſte Redemptor omnium.
In amara Crucis ara
Fudiſti riuos ſanguinis,
Ieſu digne Rex benigne,
Conſors paterni luminis.
Sanguis Chriſti, qui fuiſti
Peremptor hoſtis inuidi,
Fac ſitire, da venire
Ad cenam agni prouidi. Amen.

℣. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.
℟. Quia liuore eius ſanati ſumus.

Ad magn. Antiphona.

Receſſit paſtor noſter bonus fons aquæ viuæ, quia animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis, & pro ſuo grege mori dignatus eſt. Kyrie eleiſon Chriſte eleiſon Kyrie eleiſon.

Oratio.

Domine Ieſu Chriſte, qui hora diei veſpertina diſcipulis tuis corporis, & ſanguinis tui tradidiſti myſteria, & de cruce poſitus es, depone mentis noſtræ vitia & perpetrata ſcelera, vt cum pura conſcientia eadem ſumamus myſteria, vt ſint nobis in remedium hic & in perpetuum. Qui viuis & regnas, &c.

Commemoratio Virginis. Antiphona.

Regina clementiæ virgo mater Chriſti, cum videres filium tuum in cruce mori, nullus dolor ſimilis tuo dolori. ℣. Quæ matris anguſtias poſſet lingua fari? ℟. Cum videret filium in cruce clauari?

Oratio.

Domine Ieſu Chriſte, virginis Mariæ fili dulciſſime, qui cum proditore cenaſti, deinde captus viliter tractus fuiſti, præſta quæſumus, vt qui tibi & tuæ ſanctiſſimæ genitrici compatimur, vobiſcum manere ſine termino mereamur. Qui viuis & regnas.

Ad Completorium.

Conuerte nos Deus. ℟. Et auerte. ℣. Deus in adiutorium. *Antiphona.* Plangent eum.

Pſalmus 87.

Domine Deus ſalutis meæ: in die clamaui & nocte coram te.

Intret in conſpectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta eſt malis anima mea: & vita mea inferno appropinquabit.

Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum: factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in ſepulcris, quorum non eſt memor amplius: & ipſi de manu tua repulſi ſunt.

Poſuerunt me in lacu inferiori: in tenebroſis & in vmbra mortis.

Super me confirmatus eſt furor tuus: & omnes fluA ctus tuos induxiſti ſuper me.

Longe feciſti notos meos a me: poſuerunt me abominationem ſibi.

Traditus ſum, & non egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia.

Clamaui ad te Domine: tota die expandi ad te manus meas.

Numquid mortuis facies mirabilia: aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi?

Numquid narrabit aliquis in ſepulcro miſericordiam tuam: & veritatem tuam in perditione?

Numquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua: B & iuſtitia tua in terra obliuionis?

Et ego ad te Domine clamaui: & mane oratio mea præueniet te.

Vt quid Domine repellis orationem meam: auertis faciem tuam a me?

Pauper ſum ego & in laboribus a iuuentute mea: exaltatus autem, humiliatus ſum & conturbatus.

In me tranſierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbauerunt me.

Circumdederunt me, ſicut aqua: tota die circumdederunt me ſimul.

Elongaſti a me amicum & proximum, & notos C meos a miſeria. Gloria patri. *Antiph.*

Plangent eum quaſi vnigenitum, quia innocens Dominus occiſus eſt.

Hymnus.

Qui iacuiſti mortuus,
In petra Rex innocuus,
Fac nos in te quieſcere,
Sanctamq. vitam ducere.
Succurre nobis Domine,
Quos redemiſti ſanguine:
Et duc nos ad cæleſtia
Æternæ pacis gaudia.
D Laus honor Chriſto vendito.

Capitulum.

Chriſto in carne paſſo, & vos eadem cogitatione armamini. ℣. Et factus eſt in pace locus eius. ℟. Et habitatio eius in Sion.

Ad Nunc. Antiphona.

Saluator mundi ſalua nos, qui per crucem & ſanguinē redemiſti nos, auxiliare nobis te deprecamur Deus noſter. Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon. Pater noſter. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

Oratio.

E Domine Ieſu Chriſte, cuius ſudor hora completorij præ triſtitia animæ factus eſt ſanguineus, & es ſepultus, a mulieribus es lamentatus, aufer a nobis triſtitiam, & da veram lætitiam, & a vanitate ſæculi nos veraciter ſepeli: & educ de oculis noſtris lacrymas piæ compaſsionis vt dum deflemus tua, a te conſolari mereamur hic, & in cæleſti curia. Qui viuis & regnas.

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opus contemplationis.

Meditationum libellus, siue opus contemplationis huic opusculo nomen est: in quo meditationes deuotæ & piæ per singulas hebdomadæ ferias ita distributæ sunt, vt speciales materiæ, miro breuitatis artificio, vnicuique feriæ aptatæ ad contemplandum proponantur: quatenus fidelis homo in his se exercens, sic tempus redimat in via, vt æternæ libertatis præmio postea perfruatur in patria.

Feria secunda, flos primus.

IESVS ineffabilis persona trinitatis.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Personarum trinitatem, in essentia diuinitatis,
Personarum æqualitatem, in excellentia maiestatis,
Personarum æternitatem, in permanentia immutabilitatis.

Flos secundus.

Iesus actor mirabilis, in omnibus creatis.

Ad primam, tres fructus attende:

Dei potentiam, in rerum creatione,
Dei sapientiam, in ipsarum ordinatione,
Dei beneuolentiam in vniuersi perfectione.

Flos tertius.

Iesus factor amabilis humanæ dignitatis.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Angelicam diuisionem, in status differentia,
Humanam transgressionem, in tentationis violentia,
Diuinam retributionem, in meritorum exigentia.

Flos quartus.

Iesus promissus patribus Saluator desperatis.

Ad sextam, tres fructus attende:

Humanam calamitatem, in multa deordinatione,
Dæmonis importunitatem, in multa persecutione,
Diuinam pietatem, in frequenti repromissione.

Flos quintus.

Iesus promotor prouidus, maternæ dignitatis.

Ad nonam, tres fructus attende:

Mariæ mirabilem conceptionem, absq; inquinatione,
Puellæ mirabilem educationem, in templi oblatione,
Virginis mirabilē desponsationē, Ioseph copulatione.

Flos sextus.

Iesus aulam ingrediens clausæ virginitatis.

Ad vesperas, tres fructus attende:

Trinitatis dignationem, in condescensione,
Angeli salutationem, cum deuotione,
Mariæ responsionem, humili submissione.

Flos septimus.

Iesus Ioannem visitans, vtrisque nondum natis.

Ad completorium, tres fructus attende:

Puerorum conuenientium, in vtero exultationem,
Matrum occurrentium in mysterio, congratulatione,
Patrum audientium, mysterij admirationem.

Oratio.

Aue Iesu verbum Dei, factor orbis salus rei, promissus diuinitus, honor matris, incarnatus de Maria, nondum natus, præcursori agnitus.

Feria tertia, flores & fructus arboris sanctissimæ vitæ.

Flos primus.

Iesus mundum ingrediens in Bethleem est natus.

A *Ad matutinum, tres fructus attende.*

Naturarum conuenientium diuersitatem,
Circumstantiarum concurrentium congruitatem,
Miraculorum attestantium nouitatem.

Flos secundus.

Iesus cultro vim patiens, ab æuo sic vocatus.

Ad primam, tres fructus attende:

Legis grauem rigorem, in sua obseruatione,
Pueri magnum honorem, in nominis impositione,
Parentum magnum dolorem, in pueri circumcisione.

Flos tertius.

Iesus magis sol oriens, per stellam est monstratus.

B *Ad tertiam, tres fructus attende:*

Magorum magnam diligentiam, pro puero videndo,
Iudæorum magnam insipientiam, quod norunt refellendo,
Piorum magnam indigentiam, defectum sustinendo.

Flos quartus.

Iesus cum pare turturum, legaliter oblatus,

Ad sextam, tres fructus attende:

Offerentium miram humilitatem, & deuotionem,
Oblatorum miram dignitatem, & significationem,
Recipientium miram iucunditatem, & exultationem.

Flos quintus.

C Iesus, occisis pueris, in Aegyptum fugatus.

Ad nonam, tres fructus attende.

Herodis & Iudæorum æmulationem, Christum persequendo,
Puerorum & matrum eiulationē, in pueros perdendo,
Piorum exultationem, in Ægyptum fugiendo.

Flos sextus.

Iesus in templo perditus, paret matri vocatus,

Ad vesperas, tres fructus attende:

Iesu mirabilem sapientiam, in Iudæos docendo,
Parentum inconsolabilem diligentiam, in puerum quærendo.
D Filij imitabilem obedientiam, piam matrē sequendo.

Flos septimus.

Iesus Iordanis flumine, Ioanne baptizatus.

Ad completorium, tres fructus attende:

Baptizati sublimem dignitatem, in lato testimonio,
Baptistæ profundam humilitatem, in suo præconio,
Baptismatis grandem sanctitatem, in suo mysterio.

Oratio.

Aue Iesu puer natus, circumcisus visitatus a Magis, legaliter immolatus, effugatus, matri parens, baptizatus in aqua realiter.

Feria quarta, flores & fructus.

E *Flos primus.*

Iesus deserto abstinens, a dæmone tentatur.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Iesu abstinentiam, in corporis domatione,
Iesu sapientiam, in hostis confutatione,
Iesu reuerentiam, in Angelorum ministratione.

Flos

Digitized by Google

Flos secundus.
Iesus notus discipulis, ad nuptias vocatur.
Ad primam, tres fructus attende:
Iesu prudentiam, in discipulorum vocatione,
Apostolorum obedientiam, in prompta imitatione,
Matris beneuolentiam, in vini procuratione.
Flos tertius.
Iesus Doctor circuiens, labore fatigatur.
Ad tertiam, tres fructus attende:
Doctorem veracissimum, moribus, & sermone,
Laborem grauissimum, in circuitione,
Populum rudissimum, in informatione.
Flos quartus.
Iesu pastor reficiens, a turbis frequentatur.
Ad sextam, tres fructus attende:
Pastorem benignissimum, solicitum pro grege,
Populum solicitum, pro temporali rege,
Iesum laudis incurium, quæ fit humana lege.
Flos quintus.
Iesus infirmos medicans, a scribis reprobatur.
Ad nonam, tres fructus attende:
Medici diligentiam, medicinam gratis dantis,
Morbi pestilentiam, quotidie augmentantis,
Infirmi negligentiam, medicinam non curantis.
Flos sextus.
Iesus naturæ imperans, dęmonijs minatur.
Ad vesperas, tres fructus attende:
Iesu miram potentiam, qua dæmones coegit,
Rerum obedientiam, quas præcepto subegit,
Miram experientiam illorum, quos elegit.
Flos septimus.
Iesus coram discipulis, monte transfiguratur.
Ad completorium, tres fructus attende:
Testium auctoritatem, in visu & sermone,
Iesu magnam claritatem, in transfiguratione,
Discipulorum iucunditatem, in dicta visione.
Oratio.
Aue Iesu in deserto degens, vocans in aperto pastores & prædicans, turbam pascens, ægros curans, dæmoniacos coniurans, monte te clarificans.
Feria quinta, flores, & fructus.
Flos primus.
Iesus iumento insidens, plorat rex honoratus.
Ad matutinum, tres fructus attende:
Iesu miram humilitatem, in eius asinatione,
Turbæ obsequiositatem, in processione,
Vrbis tantæ calamitatem, in lacrymatione.
Flos secundus.
Iesus templum ingrediens, mensas vertit iratus.
Ad primam, tres fructus attende:
Iesu exemplaritatem, in templi visitatione,
Iesu dignam auctoritatem, in Pharisæorum confutatione.
Iesu amandam pietatem, in adulteræ defensione.
Flos tertius.
Iesus suscitans Lazarum, a Martha hospitatus.
Ad tertiam, tres fructus attende:
Iudæorum ingratitudinem, in esurientis expulsione,
Sororum amaritudinem, in Lazari suscitatione,
Iesu miram gratitudinem, in hospitæ consolatione.
Flos quartus.
Iesus in domo Simonis vnctus, donat reatus.
Ad sextam, tres fructus attende:
Mariæ pœnitentiam, in publica contritione.
Pharisæi falsam reuerentiam, in Iesu reprehensione,
Iesu piam sententiam in peccatricis excusatione.
Flos quintus.
Iesus Matris suspiria solatur perturbatus.
Ad nonam, tres fructus attende:
Matris desolationem, cum pia supplicatione,
Filij consolationem, cum pia excusatione,
Discipulorum compassionem, cum pia admiratione.
Flos sextus.
Iesus a Iuda venditus, a Iudæis damnatus.

A *Ad vesperas, tres fructus attende:*
Iudæ cupiditatem, in magistri venditione,
Iudæorum iniquitatem, in sua æmulatione,
Iesu longanimitatem, in humili permissione.
Flos septimus.
Iesus in cena seruiens suis, panis sacratus.
Ad completorium, tres fructus attende:
Charitatis beneficium, in Iesu ministratione,
Prauitatis veneficium, in Iudæ obstinatione,
Pietatis exercitium, in discipulorum deuotione.
Oratio.
Aue Iesu suscitator vnctus, culpæ relaxator, rex asel-
B lo insidens, zelum habens, consolator matris, venditus, sacrator panis, cenam faciens.
Feria sexta, flores, & fructus.
Flos primus.
Iesus orans circumdatus, captus, & subsannatus.
Ad matutinum, tres fructus attende:
Iesu processum dolorosum, in pœnæ prægustatione.
Luporum accessum dolosum, in agni captione.
Discipulorum recessum timorosum in magistri derelictione.
Flos secundus.
Iesus coram Iudicibus spretus, & accusatus.
C *Ad primam, tres fructus attende:*
Pharisæorum iniquitatem, in sua inquisitione,
Iesu miram humilitatem, in sua responsione,
Discipulorum anxietatem, in magistri persecutione.
Flos tertius.
Iesus flagellis liuidus, consputus, coronatus.
Ad tertiam, tres fructus attende:
Iesu innocentiam, sine excusatione,
Iudicum sententiam, sine ratione,
Malorum truculentiam, sine miseratione.
Flos quartus.
Iesus damnatus crucifer, est cruci conclauatus.
D *Ad sextam, tres fructus attende:*
Patientis violentiam, in triplici grauitate,
Pendentis irreuerentiam, in nefanda societate,
Miram impœnitentiam, gentis obstinatæ.
Flos quintus.
Iesus morte mirabilis, agnus patri oblatus.
Ad nonam, tres fructus attende:
Quàm piè Iesus condidit in cruce testamentum,
Quàm liberè se obtulit patri per tormentum,
Quàm grande mundi pertulit machina lamentum.
Flos sextus.
Iesus aperto latere, est cruci declauatus.
E *Ad vesperas, tres fructus attende:*
Corpus pendens exanime, absque omni decore,
Aquam aperto latere, fluentem cum cruore,
Corpus de crucis stipite tollentes cum mærore.
Flos septimus.
Iesus vnctus cum lacrymis in tumulo locatus.
Ad completorium, tres fructus attende:
Materna desideria, in corporis obseruatione,
Deuota ministeria, in sepulcri præparatione,
Planctus & suspiria, in corporis tumulatione.
Oratio.
Aue Iesu orans prostratus, coram turbis accusatus,
F Factus plagis liuidus, agnus cruce eleuatus,
Moriens inde delatus, in sepulcro positus.
Sabbato.
Flos primus.
Iesus victor ad inferos, calcans hostes transiuit.
Ad matutinum, tres fructus attende:
Saluatoris imperium in morte triumphando,
Patrum desiderium in Iesum expectando,
Angelorum ministerium iter præparando.
Flos secundus.
Iesus parentum vincula, cum gaudio contriuit.
Ad primam, tres fructus attende:
Inferni vlulationem in eius fractione,

De-

Digitized by Google

Dæmonum confusionem, in prædę resignatione,
Patrum exultationem, in Paradisi apertione.

Flos tertius.

Iesus matri discipulos, mæroribus vniuit.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Matris dolorem intimum, in lacrymas fundendo,
Fratrum timorem maximum, insimul latendo,
Iudæorum furorem pessimum, in sanctos persequendo.

Flos quartus.

Iesus sui memoriam, tormentis stabiliuit.

Ad sextam, tres fructus attende:

Loci vtilitatem, in Iesum perdendo,
Tormentorum atrocitatem, in Christum puniendo,
Militum ferocitatem, in plagas inferendo.

Flos quintus.

Iesus testes multiplices, post mortem acquisiuit.

Ad nonam, tres fructus attende:

Iudæorum disceptationem, in signis quæ viderunt,
Mortuorum resurrectionem, qui apparuerunt,
Fidelium confirmationem, qui Christo crediderunt.

Flos sextus.

Iesus feruorem Magdalenæ, & omnium præsciuit.

Ad vesperas, tres fructus attende:

Discipulorum reuerentiam, in matris consolatione,
Mulierum diligentiam, in vnguenti præparatione,
Militum insipientiam, in sepulcri munitione.

Flos septimus.

Iesus, solutis patribus, ad tumulum rediuit.

Ad completorium, tres fructus attende:

Patrum piam prouisionem, in tumuli regressione,
Corporis glorificationem, in eius reassumptione,
Custodum confutationem, in lapidis amotione.

Oratio.

Aue Iesus mors leenæ, solus orbis planctus plenè linquens testimonium, in tormentis & plenè ne pereat crux Magdalenæ, spes resumens tumulum.

Dominica die ad matutinum.

Flos primus.

Iesus surgens, apparuit suis glorificatus.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Discipulorum anxietatem, in Iesu recordatione,
Magistri benignitatem, in frequenti apparitione,
Omnium iucunditatem, in crebra confortatione.

Flos secundus.

Iesus scandit ad dexteram patris rex honoratus.

Ad primam, tres fructus attende:

Amorosam dilectionem, dum suos consolatur
Dolorosam afflictionem, dum Iesus separatur,
Angelorum congratulationem, dum Iesus exaltatur.

Flos tertius.

Iesus emisso spiritu, per orbem prædicatus.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Donorum magnitudinem, ad piorum confortationem,
Linguarum multitudinem, ad fidei prædicationem,
Miraculorum valitudinem, ad gentium conuersionem,

Flos quartus.

Iesus super angelicos matrem exaltat status.

Ad sextam, tres fructus attende:

Sanctorum diligentiam, in Domini occursu,
Filij reuerentiam, in materno amplexu,
Matris excellentiam, in filij consessu.

Flos quintus.

Iesus in cæli curia pro nobis aduocatus.

Ad nonam, tres fructus attende:

Iesu solicitudinem, in nostra prouisione,
Humanam ingratitudinem, in gratiarum actione,
Finis incertitudinem, in meriti expectatione.

Flos sextus.

Iesus iudex æquissimus rex omnibus prælatus.

Ad vesperas, tres fructus attende:

Infallibilem veritatem, in dijudicando,
Inuincibilem potestatem, in remunerando,
Inflexibilem æquitatem, in perseuerando.

Flos septimus.

Iesus sanctorum gloria finis desideratus.

Ad completorium, tres fructus attende:

Delitiarum abundantiam, cum vera tranquillitate,
Amicorum concordantiam, cum mera charitate,
Aeternam perseuerantiam, cum sincera iucunditate.

Oratio.

Aue Iesu surgens leo, scandens mittens pro trophæo spiritum, glorificans matrem, iudex iustus, Deo patri astans pro me reo, finis beatificans, Amen.

Finis huius opusculi.

SANCTI

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Laudismus de Sancta Cruce.

Laus ista de cruce rythmica consonantiæ leges exacte obseruat, eodem fere modo composita, quo prosa illa, siue sequentia, quam beatus Thomas Aquinas modulatus est, & canit Ecclesia in festo corporis Christi. Quam vero elegans in prosis modulandis fuerit Auctor noster, hæc vna non obscurum argumentum præstat. Nam præter rythmi obseruantiam, mysteriorum quoque Sanctissimæ crucis profunditatem dilucide enarratam complectitur, nosque ad recordationem, & meditationem beneficiorum humano generi per Christi crucem collatorum adeo ardenter excitat; vt facile quisque intelligat, quàm ex intimis cordis visceribus prosam hanc cecinerit Bonauentura Sanctissimus.

RECORDARE Sanctæ crucis,
Qui perfectam vitam ducis,
Delectare iugiter.
Sanctæ crucis recordare,
Et in ipsa meditare,
Insatiabiliter.
Stes in cruce Christo duce,
Donec viuis in hac luce,
Modo proculdubio.
Non quiescas non tepescas,
In hoc crescas, vt calescas,
Cordis desiderio.
Ama crucem mundi lucem,
Et habebis Christum ducem,
Per æterna sæcula.
Cruce corpus circumcinge,
Hanc constringe, manu pinge,
Consignando singula;
Cor in cruce, crux in corde,
Absque sorde sic cum corde,
Quæ tranquillum faciat.
Lingua crux efficiatur,
Crucem promat & loquatur,
Et numquam deficiat.
Crux in corde, crux in ore,
Quodam intimo sapore,
Det tibi dulcedinem.
Crux in membris dominetur,
Et vbique situetur,
Intra totum hominem.
Cor a cruce sorbeatur,
Et in illam rapiatur,
Amoris incendio.
Dissipata carnis rixa,
Mens fit tota crucifixa,
Spiritali gaudio.
Specialem fer amorem,
Et præcipuum honorem,
Cruci salutiferæ.
Cum feruore medullarum,
Nixu virium tuarum,
Velis hanc diligere.
In præclara cruce studo,
Et in ipsa te reclude,
Magna cum lætitia.
Christo sis confixus cruci,
Vt sic valeas perduci,
Secum ad cælestia.
Quære crucem quære clauos,
Quære manus pedes cauos,
Quære fossa lateris.
Ibi plaude, ibi gaude,
Sine fraude, summa laude,

A Quantumcumque poteris.
Istud pactum non sit fractum,
Crux præcedat omnem actum,
Vt succedant prospera.
Crux est optima medela,
Contra Zabulonis tela,
Valde salutifera.
Sis in cruce Christi totus,
Prompto animo deuotus,
Iubilo dulcedinis.
Seruum Dei crux defendit,
Comprehendit, & ostendit,
Vitam rectitudinis.
Cum tentatus & afflictus,
B Derelictus quasi victus;
Et inter angustias;
Non sis piger neque lentus,
Sed sollicite intentus,
Cruce frontem munias.
Cum quiescis aut laboras,
Quando rides, quando ploras
Doles, siue gaudeas.
Quando vadis, quando venis
In solatijs, in pœnis,
Crucem corde teneas.
Crux in omnibus pressuris,
Et in grauibus & duris,
Est totum remedium.
Crux in pœnis & tormentis,
C Est dulcedo piæ mentis,
Et verum refugium.
Crux est porta Paradisi,
In qua sancti sunt confisi,
Qui vicerunt omnia.
Crux est mundi medicina,
Per quam bonitas diuina,
Facit mirabilia.
Crux est salus animarum,
Verum lumen & præclarum,
Et dulcedo cordium.
Crux est vita beatorum,
Et thesaurus perfectorum,
D Et decor & gaudium.
Crux est speculum virtutis,
Gloriosæ dux salutis,
Cuncta spes fidelium.
Crux est decus saluandorum,
Et solatium eorum,
Atque desiderium.
Crux est nauis, crux est portus,
Crux delitiarum hortus,
In quo florent omnia.
Crux est fortis armatura,

Et

Et protectio secura,
Conterens dæmonia.
Crux est arbor decorata,
Christi sanguine sacrata,
Cunctis plena fructibus.
Quibus animæ eruuntur,
Cum supernis nutriuntur,
Cibis in cælestibus.
O quam felix permanebis,
Nunc in cruce si studebis,
Donec mundo vixeris.
Sine fine lætus eris,
Tu qui sanctam crucem quæris,
Si perseueraueris.
Crucem quære, crucem gere,
Christi crucem intuere,
Vt amore langueas.
Summa fide crucem vide,
Et plenissime confide,
Donec vitam habeas.
Circa crucem exercere,
Mente debes huic placere,
Et hanc corde gerere.
Hoc est opus salutare,
Circa crucem laborare,
Corde, ore, & opere.
Recordare frater pie,
Septem vicibus in die,
Passionis Domini.
Per quam sumus liberati,
Et æternæ vitæ dati,
Et supremo lumini.
Hanc si amas & honoras,
Dicas illi certas horas,
Adhibendo studium.
Horam primam matutinam,
Trinam, sextam, vespertinam,
Nonam, completorium.
Quando sedes, stas, & iaces,
Quando loqueris & taces,
Fessus cum quieueris.
Christum quæras in quo speras,
Crucifixum corde geras,
Vbicumque fueris.
Diligenter pone mentem,
Super Christum patientem,
Et sibi condoleas.
Christi mortem Christiane,
Plange, sero atque mane,
Et in planctu gaudeas.
Quam despectus quàm deiectus,
Rex cælorum est effectus,
Vt saluaret sæculum.
Esuriuit & sitiuit,
Pauper & egenus iuit,
Vsque ad patibulum.
Recordare paupertatis,
Et extremæ vilitatis,
Et grauis supplicij.
Si es compos rationis,
Esto memor passionis,
Fellis & absinthij.
Cum deductus est immensus,
Et in cruce tunc suspensus,

A Fugerunt discipuli.
Manus pedes perfoderunt,
Et aceto potauerunt,
Summum regem sæculi.
Cuius oculi beati,
Sunt in cruce obscurati,
Et vultus expalluit.
Suo corpori tunc nudo,
Non remansit pulchritudo,
Decor omnis aufugit.
Propter hominum peccata,
Sua caro cruciata,
B Fuit inter verbera.
Membra sua sunt distenta,
Propter aspera tormenta,
Et illata vulnera.
Inter magnos cruciatus
Est in cruce lacrymatus,
Et emisit spiritum.
Suspiremus & fleamus,
Toto corde doleamus,
Super vnigenitum.
Qui hæc audis ingemisce,
Et in istis planctum misce,
C Et cordis mæstitias.
Corpus ange, corde plange,
Mentem frange, manu tange,
Christi mortis sæuitias.
Virum respice dolorum,
Et nouissimum virorum,
Fortem ad supplicia.
Tibi gratum sit & æquum,
Iam in cruce mori secum,
Compati conuitia.
Quando vides te afflictum,
Desolatum ita victum,
D Quasi deficias.
Christi cogites dolores,
Graues pœnas & mærores,
Sputa, contumelias.
Bone frater quidquid agas,
Crucifixi vide plagas,
Et sibi compatere.
Omni tempore sint tibi,
Quasi spiritales cibi,
His gaudenter fruere.
Crucifixe fac me fortem,
Vt libenter tuam mortem,
E Plangam donec vixero.
Tecum volo vulnerari,
Te libenter amplexari,
In cruce desidero.
Da dolorem quasi rorem,
Vt te plorem Redemptorem
Christum, qui te renoues.
Non te plices, sed felices
Cicatrices mille vices
Tuas in te refoues.
Totum sit quod ego dixi,
F Ad honorem crucifixi,
Ad laudem, & gloriam.
Vt meorum peccatorum,
Gloriosus rex cælorum,
Mihi donet veniam. Amen.

Finis Laudismi de Sancta Cruce.

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Philomena.

Philomena propterea opusculum hoc inscribitur, quia multa sunt huius auis propria, quæ S. Bonauentura mirifice transfert ad deuotam animam, quæ sanctissimis meditationibus veluti dulcissimis Philomenæ cantibus resonans, Saluatoris nostri Iesu Christi vitam, & ab eo in nos singularia beneficia collata, iugiter contemplatur.

HILOMENA præuia tem A
poris amœni,
Quæ recessum nuncias imbris atque cœni,
Dum mulcescis animos tuo cantu leni,
Aue prudentissima, ad me quæso, veni,
Veni, veni, mittam te, quò non possum ire,
Vt amicum valeas cantu delinire,
Tollens eius tristia voce dulcis Lyræ,
Quem heu modo nescio verbis conuenire.
Ergo pia suppleas meum imperfectum,
Salutando dulciter vnicum dilectum,
Eiq. denuncies, qualiter affectum
Sit cor meum iugiter eius ad aspectum.
Quòd si quærat aliquis, quare te legi?
Meum esse nuncium sciat, quia legi,
De te quædam propria quæ diuinæ legi,
Et optato munere placent summo regi.
Igitur charissime, audi nunc attente,
Nam si cantus volucris huius serues mente,
Eius imitatio, spiritu docente,
Te cælestem musicum faciet repente.
De hac aue legitur, quòd cum deprehendit
Mortem sibi propiam, arborem ascendit,
Summoq. diluculo nostro sursum tendit
Diuersisq. cantibus totam se impendit.
Cantilenis dulcibus præuiat auroram.
Sed cum dies rutilat circa primam horam,
Eleuat prædulcius vocem insonoram,
In cantando nesciens pausam, siue moram.
Circa verò tertiam quasi modum nescit,
Quia semper gaudium cordis eius crescit.
Vere guttur rumpitur, sic vox inualescit,
Et quo cantat altius, plus & inardescit.
Sed cum in meridie sol est in feruore,
Tunc dirumpit viscera nimio clamore.
Oci, oci, clamitat illo suo more,
Sicq. sensu deficit cantus præ labore.
Sic quassato organo huius Philomenæ,
Rostro tamen palpitans fit exanguis pene.
Sed ad nonam veniens moritur iam plene,
Cum totius corporis dirumpuntur venæ.
Ecce, dilectissime, breuiter audisti
Factum huius volucris: sed si meministi,
Diximus iam primitus, quia cantus isti
Mysticè conueniunt legi Iesu Christi.
Restat, vt intelligo, esse Philomenam,
Animam virtutibus, & amore plenam,
Quæ dum mente peragrat patriam amœnam;
Satis delectabilem texit cantilenam.
Ad augmentum etenim suæ sanctæ spei,
Quædam dies mystica demonstratur ei,
Porrò beneficia, quæ de manu Dei
Homo consecutus est, sunt horæ diei.
Manè vel diluculum hominis est status,
In quo mirabiliter homo est creatus.
Hora prima, quando est Deus incarnatus,
Tertiam dic spatium sui incolatus.
Sextam cum à perfidis voluit ligari,
Trahi, cædi, conspui, dirè cruciari,
Crucifigi denique clauis terebrari,
Caputq. sanctissimum spinis coronari.
Nonam dic cum moritur, quando consummatus
Cursus est certaminis, quando superatus
Est omnino zabulus, & hinc conturbatus.
Vespera cum Christus est sepulturæ datus.
Diem istum, anima, meditans in hortis,
B Suæ facit terminum spiritalis mortis,
Scandens crucis arborem, in qua leo fortis
Vicit aduersarium fractis portis mortis.
Statim cordis organa sursum eleuando,
Suum a diluculo cantum inchoando,
Laudat, & glorificat Deum, replicando,
Sibi quàm mirificus fuit hanc creando.
Pie, inquit, conditor quando me creasti,
Quam sit tua pietas larga declarasti,
Nam consortem gloriæ tuæ cogitasti,
Facere gratuite, gratis quam amasti.
O quàm mira dignitas mihi est concessa,
C Cum imago Domini mihi est impressa,
Sed creuisset amplius dignitas possessa,
Nisi iussum Domini fuisset transgressa.
Nam tu summa charitas tibi cohærere,
Me volebas iugiter, sursumq. habere
Dulce domicilium, tecumq. manere,
Et me velut filiam alere, docere.
Ex tunc disposueras, in id adunare
Cælicis agminibus, teq. mihi dare,
Sed pro tanta gratia quid recompensare
Possum, prorsus nescio, nisi te amare.
Vnica suauitas, vnica dulcedo,
D Cordium amantium salutaris prædo,
Totum quidquid habeo, vel sum, tibi dedo,
Denique depositum meum tibi credo.
Oci, cantat tale cor gaudens in pressura,
Dicens, quia dignum est, vt a creatura
Diligatur opifex talis mente pura,
Ei cum extiterit de se tanta cura.
Sic mens hoc diluculum transit meditando,
Sed ad primam transferens vocem exaltando,
Tempus acceptabile pie ruminando,
In quo venit Dominus, carne se velando.
Tunc liquescit anima tota per amorem,
E Pauida considerans omnium auctorem,
Vagientem puerum, iuxta nostrum morem,
Et curare veterem velle se languorem.
Plorans ergo clamitat, o fons pietatis,
Quis te pannis induit diræ paupertatis,
Tibi quis consuluit sic te dare gratis,
Nisi zelus vehemens ardor charitatis?
Digne zelus vehemens est hic ardor dictus,
Cuius est dominio rex cælorum victus,
Cuius sanctis vinculis captus & constrictus,

Pauperis infantuli pannis est amictus,
O prædulcis paruule puer sine pari,
Felix, cui datum est, te nunc amplexari,
Pedes, manus lambere, flentem consolari,
Tuis in obsequijs iugiter morari.
Heu me, cur non licuit mihi demulcere
Vagientem paruulum, & cum flente flere?
Illos artus teneros siue confouere?
Eiusq. cunabilis semper assidere?
Puto, pius paruulus hæc non abhorreret,
Immo more paruuli forsan arrideret,
Et flenti pauperculo fletu condoleret,
Et peccanti facile venia faueret.
Felix, qui tunc temporis matri singulari
Potuisset precibus ita famulari,
Vt in die sineret semel osculari
Suum dulcem paruulum, eiq. iocari.
O quàm libens balneum ei præparassem,
O quàm libens humeris aquam apportassem,
In hoc libens virgini semper ministrassem,
Pauperisq. paruuli pannulos lauassem.
Sic affecta pia mens sitit paupertatem,
Cibi parsimoniam, vestis vilitatem,
Labor ei vertitur in iucunditatem,
Vilem esse sæculi dicit venustatem.
Ergo sic infantiam Christi retexendo,
Horæ primæ canticum strenue canendo,
Transitum ad tertiam facit recolendo,
Quantum Christus passus est, homines docendo.
Tunc cum fletu recitat illius labores,
Sitim, famem, frigora, æstus, & sudores,
Qui dignanter pertulit propter peccatores,
Dum illorum voluit innouare mores.
Vox amoris flatibus tota concremata,
Oci, oci, clamitat Auis hæc beata,
Mundo mori cupiens, cuius vita lata,
Cui fœtet sæculum, sic est delicata.
Clamas ergo Domine dulcis prædicator,
Exulum refugium, pauperum amator,
Qui est pœnitentium pius consolator,
Post te debent currere, iustus & peccator.
Iusti quippe regula, vitę es doctrina,
Peccatorum speculum, mira disciplina,
Fessis & debilibus efficax resina,
Aegris & languentibus potens medicina.
Primus in hoc sæculo charitatis scholam
Instaurasti, quærere docens Dei solam
Gloriam, deponere grauem mundi molam,
Et sic posse perditam rehabere stolam.
Sed hanc scholam temere mundus irridebat
Spernens & annihilans, quidquid promittebat,
Tua vero bonitas vices non reddebat,
Immo pœnitentibus totum ignoscebat.
Quippè cui proprium erat misereri,
Diligi desiderans, magis quàm timeri,
Sed verba non verbera proferens, austeri
Præceptoris noluit more reuereri.
Hæc in adulterio noult deprehensa,
Quàm sit tua pietas scilicet immensa.
Magdalena sensit hoc, cum ei offensa
Est dimissa, multiplex gratia impensa.
Et quid multa dicerem, quot sunt consecuti
Eius magisterium? a suis abluti
Vitijs sunt moribus optimis imbuti,
Et ab hostis inuidi fraude facti tuti.
Felix, cui licuit, sub hoc præceptore
Conuersari iugiter, & ab eius ore
Mel cæleste sugere, cuius prædulcore
Amarescunt cetera, plena sunt fœtore.
Hæc & multa talia dum mens meditatur,
Ad reddendas gratias tono præparatur
Ad laudandum Dominum magis inflammatur,
Sicq. horæ tertiæ cantus terminatur,
Oci, oci anima clamat in hoc statu,
A Crebro fundens lacrymas sub hoc incolatu,
Laudans & glorificans magno cum conatu
Christum, qui tot pertulit suo pro reatu.
In hac hora anima ebria videtur,
Sed circa meridiem calor cum augetur,
Vt amoris stimulis magis perforetur,
Mox ab illa passio Christi recensetur.
Plorans ergo respicit agnum delicatum,
Agnum sine macula, spinis coronatum,
Liuidum verberibus, clauis perforatum,
Per tot loca lateris fossa cruentatum.
Tunc exclamat pia mens, oci, cum lamentis,
B Oci, oci, miseram, quia meæ mentis
Turbat statum pallidus vultus morientis,
Et languentes oculi in cruce pendentis.
Siccine decuerat, inquit, te benignum
Agnum, mortis exitum pati tam indignum?
Sed sic disposueras vincere malignum,
Et hoc totum factum est, ob amoris signum.
Hæc amoris signa sunt, & postrema primis
Copulans associat, summa figens imis;
Monstrans, vt sic moriens, nos animales nimis,
Dum te totum funderes tot apertis rimis.
Tu amicus nouus es, tu es nouum mustum,
C Sic te vocat sapiens, & est satis iustum,
Totus enim filius reddens dulcem gustum,
Fundens carnis dolium licet vas venustum.
Tantis signis pœnitens monitus iam credat,
Quod præcordialiter Christus ei se dat.
Ista signa recolam, ne me Satan lædat,
Nam peccati rabiem nihil ita sedat.
Ista signa recolens, oci, oci, clamo,
Dulcis Iesu querulor, quòd te minus amo,
Stringi tamen cupio disciplinæ chamo,
Sicut pro me captus es charitatis hamo.
D Quantum hamum charitas tibi præsentauit
Mori cum pro homine te solicitauit,
Sed & esca placida hamum occupauit,
Cum lucrari animas te per hoc monstrauit.
Te quidem aculeus hami non latebat,
Sed illius punctio te non deterrebat,
Immo hunc impetere tibi complacebat,
Quia desiderium escæ attrahebat.
Ergo pro me misera, quam tu dilexisti,
Mortis in aculeum sciens impegisti,
Cum te patri victimam sanctam obtulisti,
Et in tuo sanguine sordidam lauisti.
E Quis miretur igitur pro te si suspiro,
Iuncta sine meritis tam zelanti viro,
Nam affectum alitis meum modo miro,
Pro me vitam finiens exitu tam diro.
Verè iam non debeo tantum suspirare,
Immo iuxta verbum Iob, crines lacerare,
In cauerna lateris nidulum parare,
Et extremum spiritum illic exhalare.
Planè nisi moriar tecum non quiescam,
Oci, oci, clamitans numquam conticescam,
Ab hoc desiderio verè non tepescam,
Quantumcumque sæculo propter hoc vilescam.
F Tunc, vt demens clamitat, veniant lanistæ,
Qui affigant miseram cruci tuæ Christe,
Erit enim exitus mihi dulcis iste,
Sic amplector moriens proprijs vlnis te,
Verè sic non aliter rabies doloris,
Qua cor meum singulis terebratur horis,
Deliniri poterit, nisi tu dulcoris,
Fons abundans medicus mei sis doloris.
Planè dulcis medicus es, qui numquam pungis,
Sed a corde vitium leniter emungis,
Nam quos tibi firmiter per amorem iungis,
Tuis charismatibus semper eos vngis.
Heu quam damnabiliter mundus est cæcatus,
Qui cum sit ab hostibus dirè vulneratus,
Hunc declinat medicum, cum assit præparatus,
Lan-

Digitized by Google

Languido aperiens suum dulce latus.
Heu cur beneficia Christi passionis,
Penes te memoriter homo non reponis.
Per hanc enim rupti sunt laquei prædonis,
Per hanc Christus maximis te ditauit bonis.
Suo quippe corpore languidum te pauit,
Quem in suo sanguine gratis balneauit,
Demum suum dulce cor tibi denudauit,
Vt sic innotesceret, quantum te amauit.
O quàm dulce balneum, esca quàm suauis,
Quæ sumenti digne fit Paradisi clauis,
Et ei quem reficis nullus labor grauis,
Licet sis fastidio cordibus ignauis.
Cor ignaui siquidem minime perpendit,
Ad quid Christus optimum suum cor ostendit,
Supes alas positum crucis, nec attendit,
Quod reclinatorij vices hoc prætendit.
Hoc reclinatorium quoties monstratur,
Pię menti toties ei glutinatur,
Sicut & accipiter totus inescatur,
Super carnem rubeam per quam reuocatur.
Post hoc clamat anima quasi dementata,
O reclinatorium caro cruentata.
Per tot loca propter me, cur non vulnerata
Tecum sum? dum moreris non sum colligata.
Licet tamen miserę sit istud negatum,
Mihi quidem eligam nouum cruciatum
Gemitum videlicet, iugemq. ploratum,
Donec mundi deseram grauem incolatum.
Post hæc dulcis anima plus & plus feruescens,
Sensu toto deficit, corpore tabescens.
Iam, vix loqui sufficit, sed affectu crescens,
Suo lecto decubat, vtpote languescens.
Ergo dulcis gutturis organo quassato,
Lingua tantum palpitans sonitu sublato,
Sed pro verbis pia mens fletu compensato
Lamentatur Dominum, corde sauciato.
Sic languenti siquidem nil nisi plorare
Libet, & satagere corde suspirare.
Suos enim oculos nescit reuocare
A Christi vulneribus, aut cor separare.
Sic est autem animus illius illectus,
Quasi ei præsens sit moriens dilectus,
Et a cruce minime retrahit aspectus,
Quia ibi oculus, vbi est affectus.
Gemitus, suspiria, lacrymæ, lamenta,
Sibi sunt delitiæ, cibus, alimenta:
Quibus noua martyr est interim inuenta,
Sic suo martyrio præbent incrementa.
In hoc statu respuit, quidquid est terrenum,
Mundiq. solatium reputat venenum

A Sed ad nonam veniens moritur ad plenum,
Cum amoris impetus carnis rumpit filum.
Nam cum, consummatum est, recolit clamasse,
Hora nona Dominum, & sic expirasse,
Quasi simul moriens clamat penetrasse
Vocem istam suum cor, atque lacerasse.
Ferre tandem impotens iaculum tam forte,
Moritur, vt dictum est, sed felici morte,
Nam panduntur protinus ei cæli portæ,
Dignam, vt intelligat, se sanctorum sorte.
Requiem pro anima tali non cantamus,
Immo est introitus Missæ, Gaudeamus,
B Quia si pro martyre Deum exoramus,
Vt decretum loquitur, sancto derogamus.
Eia dulcis anima, eia dulcis rosa,
Lilium conuallium, gemma pretiosa,
Cui carnis fœditas extitit exosa,
Felix tuus exitus morsq. pretiosa.
Felix quæ iam frueris requie cupita,
Inter sponsi brachia dulciter sopita,
Eiusq. spiritui firmiter vnita,
Ab eodem percipis oscula mellita.
Iam quiescunt oculi, cessant aquæ ductus,
Nam aperte percipis spe tuæ fructus,
C Quia per quem sæculi euasisti fluctus,
Tuos inter oscula consolatur luctus.
Dic, dic dulcis anima, ad quid vltra fleres?
Habens cæli gaudium tecum cur lugeres?
Nam solus est omnium cui tu adhæres,
Et si velles amplius certe non haberes.
Sed iam metrum finio, ne sim tædiosus,
Nam si vellem scribere quàm delitiosus
Sit hic status animæ, quamq. gloriosus,
A malignis dicerer fallax & mendosus.
Quidquid tamen alij dicunt frater chare,
Istum nouum martyrem libens imitare,
D Cumq. talis fueris Christum deprecare,
Vt te cantus martyrum doceat cantare.
Frequentemus canticum istud soror pia,
Ne nos frangat tædio vitæ huius via,
Nam lætantem animam in hac melodia,
Post hanc vitam suscipit Iesus & Maria.
Ergo soror tuum cor ita citharizet,
Se baptizet lacrymis, planctu martyrizet,
Christo totis viribus sic nunc organizet,
Vt cum Christo postea semper solemnizet.
Tunc cessabunt gemitus, & planctus dolorum
Cum adiuncta fueris choris angelorum,
E Nam cantando transies ad cælestem chorum,
Nupta felicissimo Regi sæculorum. Amen.
Deo gratias.

August. de verb. Apostol. ser. 17. non longe a prin. & refer. ext. de Celebrat. Miss. cum Martha. §. vlt.

Finis huius opusculi.

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum,
De septem verbis Domini in Cruce.

Meditationes carmine exscriptas in septem verba, quæ Christus Dominus in Cruce protulit, ita hoc opusculo S. Bonauentura prosequitur, vt ad singula ex his septem verba, singularem quoque orationem adiungat omni affectus ardore feruentem.

Primum verbum.

IESV salutis hostia, salutis sacrificium.
Iesu salutis gratia, salutis beneficiũ.
Iesu tuta fiducia, & tutum refugiũ.
Tu pro humano genere, vt captiuum redimeres,
Tu pro humano scelere, vt culpas nostras tolleres,
Tu pro diuino munere, vt nos Deo coniungeres,
Non recusasti vincula, non flagella, non verbera,
Non latronum patibula, non liuores, non vulnera,
Sed dum te crux susciperet, & hostis in te fremeret,
Dum malleus percuteret, & clauus carnem scinderet,
Dum sensum dolor angeret, & sacer sanguis flueret,
Dum passio te premeret, angustiaq. cresceret,
Patrem rogasti precibus, vt tamquam ignorantibus,
Tuis ignoscat hostibus, ac te crucifigentibus,
Luc. 23. e Dicens; *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

Oratio.

O mitis patientia, o mansueta mititas,
O immensa clementia, o immensa benignitas,
Qui, vt ouis mitissima, non promis querimoniam,
Qui, vt mater charissima, iam excusas iniuriam.
Vt anima dulcissima, tenes beneuolentiam,
Vt voluntas pijssima, præbes misericordiam.
Ad te vadit spes animæ, ad te clamant suspiria,
Ad te decurrunt lacrymæ, & pulsant desideria,
Confidenter dicentia, Ignosce nobis Domine.

Secundum verbum.

IEsu largitor veniæ Iesu solamen tristium,
Iesu laus pœnitentiæ: Iesu spes pœnitentium,
Dum penderes innoxius, horum in pœna socius,
Dum te vnus argueret, & stulte reprehenderet,
Dum insultans insurgeret, & blasphemando diceret:
Luc. 23. Si tu es Dei filius, salua temetipsum & nos,
Esto tibi propitius, sicut saluasti alios.
Dum alter hunc corriperet, & hunc stultum ostenderet.
Dum se malum concederet, & te iustum assereret,
Dum ad te se converteret, & supplex tibi diceret,
Ibidem. f Memento mei Domine, dum ad tuum perueneris
Regnum plenum dulcedine, dum te regem ostēderis,
Tu amans pœnitentiam, corda trahens per gratiam,
Non solum hanc memoriam concessisti, sed gloriam,
Ibidem. Dicens: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.*

Oratio.

O prompta Dei charitas, prompta misericordia,
O prompta liberalitas, prompta munificentia.
Ad te currit deuotio, ad te redit memoria,
Coram te fit confessio, tibi patent præcordia,
Ideo cum fiducia tibi precamur Domine,
Qui es sine malitia solus, & sine crimine,
A In tua patientia memento nostri Domine.

Tertium verbum.

IEsu lux & rex gloriæ fili Dei & hominis,
Iesu flos pudicitiæ fili Mariæ Virginis.
Dum hæc virgo sanctissima, tota plena doloribus
Genitrix amantissima, tot confecta mœroribus,
Tua mater charissima, tota percussa fletibus,
Nutrix diligentissima, tota fracta singultibus,
Iuxta crucem assisteret, & te pendentem cerneret,
Dum tormenta conspiceret, & præ luctu deficeret,
Tu videns matrem flebilem, pressam amaritudine,
Matrem tuam venerabilem, dignam beatitudine,
Videns quoque discipulum, amatum, & amabilem,
B Fidelem Dei famulum Ioannem vita nobilem,
Alloquens ambos dulciter piæ vocis oraculo,
Commendasti benigniter matrem Christi discipulo,
Dicens matri: *Mulier, ecce filius tuus,* Ioan. 19. e
Deinde discipulo, Ecce mater tua.

Oratio.

O qualis permutatio, o quanta inæqualitas
O qualis desolatio, o quæ matris acerbitas!
Dum custos matri traditur, pro magistro discipulus,
Dum per matrem suscipitur, pro Deo vir pauperculus,
Dum matri custos mittitur, pro rege simplex famulus,
Sic tuæ Iesu gratiæ me commendo humiliter,
Tuæq. prouidentiæ me committo perenniter,
C Vt exorante virgine, pro nobis te suppliciter,
A peccatorum turbine simus securi iugiter.

Quartum verbum.

IEsus patris ingeniti virtus, & sapientia,
Iesu cuiusq. conditi, tenor, & consistentia,
Tu virtute mirabili panes multiplicaueras,
Tu virtute consimili stellam infans duxeras,
Defunctos suscitaueras, opera mira feceras,
Morbos omnes sanaueras, totum orbem formaueras,
Tu virtute terribili dæmonia eieceras,
Tu virtute consimili hostes tuos prostraueras,
Sed affixus patibulo patri factus obediens,
Iussu patris, vt vinculo vinctus manens, & patiens,
D Qui vult quòd hanc angustiam, vt infirmus, sustineas,
Neque dictam potentiam te liberans exerceas,
Quapropter tuo sensui condolens naturaliter,
Clamorem confers planctui dicens lamentabiliter,
Eli Eli Lamazabatani, hoc est, Deus meus, Mat. 27. e
Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Oratio.

O lamentum mirabile, salutem agens hominum,
O innocens cor humile, pœnas deplorans criminum,
Ad te fert me compassio, pro me te pati sentio
Ante te me proijcio, tecumq. luctum facio,
Nam iste luctus vtilis est mihi pro solatio,
Qui mihi præmialis fit in æterno gaudio.

Quintum verbum sequitur.

IEsu dulcis memoria, sitibunda dilectio,

Iesu

Iesu dulcis fiducia, lætabunda refectio,
Dum extensus existeres super aram patibuli,
Dum immolatus ageres redemptionem populi,
Dum te nudum aspiceret mundus instar spectaculi,
Dum lamentum ostenderet super te vultus sæculi,
Dum hostes de te luderent, & noti tui fugerent,
Dum claui membra tenderent, & nerui se contraherent,
Dum vulnera tumescerent, & humores defluerent,
Dum carnes contremiscerent, & virtutes arescerent,
Sitim sumpsisti feruidam, sitim amore languidam,
Sitim virtutum cupidam, nostræ salutis auidam,
Ioan. 19. e Benigne dicens: *Sitio*, hominum fidem cupio,
Salutemq. desidero, pro qua pati me offero.

Oratio.

O sitis saluberrima exoptans amicitias,
O sitis cordis intima frangens concupiscentias,
Præsta vt ad te sitiam, & ista siti vt ardeam,
Prauam sitim effugiam, donec ad te fontem transeam,
Potumq. vitæ hauriam, quo felix semper maneam,
Et Deum meum videam, sanctam ingressus patriam.

Sextum verbum.

IEsu nostra Redemptio, Iesu Redemptor omnium
Iesu nostra dilectio, Iesu salus credentium,
Dum per crucis mysterium diligenter perageres,
Redemptoris officium, vt hominem redimeres,
Sustinendo supplicium, vt inde nos eriperes,
Consummans sacrificium tuæ carnis, & sanguinis,
Consummans pacis prœlium salutaris certaminis.
Consummans transitorium cursum huius imaginis,
Consummans opificium redemptionis hominis,
Dum mortis horam cerneres, dum hac vita deficeres,
Dum finem iam contingeres, dum omnia perficeres,
Vt in summa concluderes, dixisti: *Consummatum est*,
Ioan. 19. Nam Iesus crucifixus est, & agnus immolatus est,
Sanguis eius effusus est, & pretium solutum est.
Diabolus deuictus est, & bellum consummatum est, D
Chirographum deletum est, & homo iam redemptus est.

Oratio.

O bonitas bone Iesu, qui es nostra iustitia,
O veritas vere Iesu, qui es nostra scientia,
O charitas chare Iesu, qui es nostra Redemptio,
A O sanctitas sancte Iesu, nostra sanctificatio,
Consumma nobis gratiam, & consumma iustitiam
Consumma conscientiam, & consumma lætitiam.

Septimum verbum.

IEsu via rectissima, Iesu salutis ostium,
Iesu porta tutissima, Iesu protector omnium,
Iesu salubris veritas, & lux mentem illuminans
Iesu vitæ felicitas, dulcor in corde iubilans,
Dum in extremis ageres, vt animam deponeres,
Dum hanc vitam desereres, vt ad limbum descenderes,
Volens viam ostendere, per quam debemus pergere,
B Volens cunctos instruere, qui facti sunt de puluere,
Volens illum ostendere, qui potest nos defendere,
In quo debent confidere, qui mortem debent capere,
Tuum sacratum spiritum tuo patri sanctissimo,
Commendasti per gemitum sermone deuotissimo,
Dicens: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Luc. 23. f
Et inclinato capite fixus in crucis stipite,
Acriter cruentato te turpiter & indebite,
Tu emisisti spiritum, & orbis talem fremitum,
Quòd quisque per circuitum tuum percepit obitum,
Vt cuncta fletum facerent, & elementa tremerent
C Vt saxa se dirumperent, & sepulchra se panderent,
Vt terremotus fieret, velum templi se scinderet,
Vt luna retrocederet, solq. contenebresceret,
Vt mundus ingemisceret, & natura flens diceret,
Ego lugens deficio, vel Deo inest passio.

Oratio.

O mors, mors lacrymabilis, super quam plorant omnia,
O mors, mors lamentabilis, super quam flent innoxia,
O mors, mors admirabilis, qua suscitantur mortui,
O mors, mors amicabilis, qua exaltantur strenui,
O mors sacra, mors nobilis, per quam delentur scelera,
O mors pia, mors vtilis, per quam donantur præmia,
Præsta, vt hæc memoria nos teneat continue,
Et stimulet præcordia, corq. pungat assidue,
Vt menti lumen influat, & in agendis instruat,
Vt nos a culpis exuat, & vitæ donum tribuat. Amen.

Finis opusculi de septem verbis Domini.

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opuſculum,

QVOD INSCRIBITVR *Speculum B. Mariæ Virginis.*

Sanctus Bonauentura hoc opuſculo ſalutationem Angelicam dilucide explicat, & Sanctiſſimæ Dei genitricis excellentiam miris laudibus effert. Propterea enim opuſculo titulum huiuſmodi præfigit, quia in eo, Beatiſſimæ Virginis gratiæ, virtutes, & dona veluti imagines in lucidiſſimo ſpeculo repræſentantur. Adhibet autem ad hoc comprobandum auctor, Sanctorum Patrum auctoritates varias, quibus totum opuſculum conſperſum eſt, & iiſdem maiori ex parte conquiſitis ſumma cum diligentia, priſtino ſuo ſplendori reſtitutum. Sunt autem decem & octo capita, ad quæ reduci poſſunt omnia, quæ de hoc argumento a Sancto Bonauentura tractantur: ideoq. in lectiones totidem tractatum iſtum diſtinximus.

Singularum lectionum ſumma hæc eſt.

PROLOGVS.

Hieron. Epiſt. 10. ad Paulam & Euſtochiũ, ante med. tom. 9.

QVONIAM, vt ait beatus Hieronymus, Nulli dubium eſt, quin totum ad gloriam & ad laudem pertineat Dei, quidquid digne genitrici ſuæ impenſum fuerit: ideo ad laudem & gloriã Domini noſtri Ieſu Chriſti, aliqua de laude, & gloria glorioſiſſimæ matris eius promere cupiens, dulciſſimã eiuſdem matris ſalutationem pro materia aſſumere, dignũ duxi. Sed certe ad hoc opus nimiam omnino fateor eſſe meam inſufficientiam, propter nimiam materiæ tantæ incomprehenſibilitatem: propter nimiam ſcientiæ meæ tenuitatem: propter nimiam linguę meæ ariditatem: propter nimiam vitæ meæ indignitatem, & propter nimiam perſonæ laudandæ laudem & laudabilitatem. Quis namque materiã illam incomprehen-

ſibilem

Digitized by Google

Ibidem post multa.

sibilem esse dubitat, de qua sanctus Hieronymus ea, quæ sequuntur dicere, non dubitat? Quod natura non habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cælum, stupet terra, creatura etiam miratur omnis cælestis, hoc totum est, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur & per Christum adimpletur. Qua de causa, de tali tantaq. me loqui indignum fateor. Item quomodo scientia mea tenuissima, & mens mea obscurissima, dignas Mariæ laudes excogitare sufficiat; cum in his ille illuminatæ mentis Anselmus deficiat? Ait enim sic: Lingua mihi deficit, quia mens mea non sufficit, Domina. Domina, omnia intima mea sollicita sunt, vt tantorum beneficiorum tibi gratias exsoluam. Sed nec cogitare possum dignas, & pudet proferre non dignas. Beatus quoque Augustinus Mariam alloquens ait: Quid dicam de te pauper ingenio, cũ de te quidquid dixero, minor laus est, quàm dignitas tua meretur? Item: Quomodo lingua mea rudissima, quomodo interpretatiua mea aridissima, in enarrandis Mariæ laudibus non deficiat? cum ille disertissimæ linguæ Augustinus dicat: Quid nos tantilli, quid actione pusilli in laudibus Mariæ referemus, cum omnium nostrum membra si in linguas verterentur, eam laudare nullus sufficere valeret? Item: Cum laus non sit speciosa in ore peccatoris: quomodo ego miser peccator homo, quomodo indignissimæ vitæ ego homuntio, laudes Mariæ audeam sonare, cum in his illum dignissimę vitæ Hieronymum audiam trepidare? Sic nãque dicit: Timeo satis & valde pertimesco, dum vestris cupio parere profectibus, ne forte sicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profecto cum nec sanctitas, nec facundia suppetat, vt beatam & gloriosam virginem digne laudare queam. Item. Ad quid aquæ pauxillum mari addam? Ad quid modicum lapillum monti adijciam? Sed certe cum Maria diuinis & angelicis laudibus nimium magnificata sit, quid nostra, quid præcipue mea paruitas eius laudibus adijcere possit? Denique beatus Hieronymus de ipsa loquens, ait: Vt verum fatear, quidquid humanis dici potest verbis, minus a laude cæli est: quoniam diuinis & angelicis est excellentius prædicata, & laudata præconijs. A Prophetis quidem prænunciata, a Patriarchis figuris & ænigmatibus præsignata, ab Euangelistis exhibita, & monstrata, ab angelis venerabiliter atque officiosissime salutata. Hæc omnia diligenter pensata, pium lectorem, piumq. auditorem mouere debent merito, vt ignoscat mihi, quidquid insufficientiæ, quidquid imperitiæ ei occurrerit in hoc scripto. Quomodo enim ego tam insufficiens, cudere valerem ea, quæ tantæ virginis laudibus digna, tantæq. virginis zelatoribus forent accommoda, cum in his ille tantus zelator eius & laudator beatus Bernardus coercetur. Ait enim sic: Non est quod me delectet magis, quàm de gloria virginis matris habere sermonem. Et causam huius subiungens, ait: Tanto eam affectu deuotionis amplectuntur, honorant, suscipiunt, vt dignum est, vniuersi, vt licet de ea loqui gestiant omnes, quidquid dicitur de indicibili, eo ipso, quo dici potuerit minus gratum sit, minus placeat, minus acceptetur. Hortatur tamen & cõsolatur me beatus Hieronymus dicens: Et si ad hoc nemo inuenitur idoneus, votis tamen omnibus cessare nõ debet quilibet peccator a laudibus. Beatus etiam Augustinus loquens quomodo Dei filius matri suæ fecunditatem veniendo attulit, & integritatem nascendo non abstulit post pauca sic intulit, dicens: Tantum quippe donum Dei nec fari possumus, ad eius enarrandam magnitudinem paruuli, & tamen laudare compellimur, ne tacendo maneamus ingrati. Et certe vidua paupercula, quæ duo æra minuta Deo gratissima obtulit, non propter hoc offerre non debuit, quia magis offerre non valuit, immo offerendo quod potuit, summo Deo placuit. Hinc est, quòd ego pauper ingenio, immo pauperrimus tam scientia quàm eloquentia, hoc exiguum donum, hoc

August. de Sanct. ser. 35. ante med. tom. 10. — *Ibidem.* — *Hier. epist. 10. ad Pau. & Eustoch. ante med. tom. 9.* — *Ibid. paulo post.* — *Ber. ser. 4. de assump. B. Mar. circa med.* — *Hiero. vbi supra proxime.* — *Luc. 21. A*

A paupercululm scriptum ad honorem tantæ Reginæ offerre præsumpsi: vt in ipso tamquam in quodam obscuro speculo, simpliciores eiusdem Reginæ amatores, qualis & quanta sit saltem tenuiter speculentur. Et quia idem scriptum ad instar rudis speculi aliquantum repræsentatiuum est vitæ, & gratiæ & gloriæ Mariæ: ideo non inconuenienter appellari potest speculum, Maria. Eia ergo benignissima Domina mea Maria, illud exiguum munus, quod dat tibi pauper amicus, accipito placide. Te enim cum hoc munusculo, te cum hoc opusculo salutationis tuæ saluto, te genibus flexis, te capite inclinato, te corde, & ore saluto salutemq. dico. Aue Maria, &c.

B

Quòd in salutatione Angelica quinque sententiæ ordinantur, in quibus quinque dulcissima laudes B. Mariæ Virginis insinuantur. Lect. I.

AVE MARIA *gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Audi dulcissima virgo Maria, audi noua, audi mira. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. Audi Gabrielem nuncium illum gloriosum. Audi fecundationis tuæ modum miraculosum Inclina aurem tuam C ad consensum fructuosum. Audi certe quod a Deo patre tibi annunciabitur. Vide quomodo filius Dei ex te incarnabitur. Inclina aurem Spiritui sancto, qui intra te operabitur. Quia ergo habes aures audiendi audi, & in principio audiendorum audi inauditã hanc salutationem: *Aue Maria*. Hoc nomen, Maria, non a Gabriele, sed a fidelium deuotione & Spiritussancti inspiratione interpositum est. Vltima quoque clausula videlicet: *Et benedictus fructus ventris tui*, non a Gabriele salutante edita, sed ab Elisabeth, prophetante addita est. Dicamus ergo singuli, dicamus vniuersi: *Aue Maria*, &c. O vere gratiosa, & venerabilis. O D vere gloriosa & admirabilis salutatio, vt ait Beda, quãto humanæ consuetudini inaudita, tanto Mariæ dignitati est congrua. In hac dulcissima salutatione quinque dulcissimæ sententiæ ordinantur, in quibus quinque dulcissimæ commendationes siue laudes virginis insinuantur. O vere dulcis insinuatio. Insinuatur nãque in his quàm purissima, quàm plenissima, quàm tutissima, quàm dignissima, quàm vtilissima fuerit virgo beata Maria. Purissima, inquam, propter culpæ carentiam. Plenissima, propter gratiæ affluentiam. Tutissima propter diuinam præsentiam. Dignissima propter personæ suæ reuerentiam. Vtilissima, propter E prolis suæ excellentiam Quam purissima, propter culpæ carentiam fuerit Maria, bene insinuatur cum dicitur: *Aue*. Recte namque ei dicitur: *Aue*, quæ ab omni væ culpæ immunissima fuit. Sic vtique matrem Dei decuit Anselmo teste qui ait: Decebat vt hominis illius conceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus pater vnicũ filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, ita dare disponebat, vt esset vnus atque idem Dei & hominis filius. Item quàm plenissima per gratiæ affluentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Gratia plena*. Et vere plena, & plus F quàm plena, sicut testatur Anselmus, deuotissime exclamans & dicens: O femina plena & super plena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa, sic reuiuiscit omnis creatura. Item quam tutissima per diuinam præsentiam fuerit Maria bene insinuatur, cum dicitur: *Dominus tecum*. Merito Domino præsente, Domino secum existente Maria specialiter tutissima est: quia Dominus pater, Dominus filius, Dominus Spiritussanctus sic secum est, quòd ipsa ei specialiter familiarissima est, sicut patet per beatum Bernardum qui sic dicit: Nec tantum Dominus filius tecum, quem carne tua induis; sed & Dominus Spiritussanctus, de quo concipis, & Dominus pater qui genuit, quem concipis. Item quàm dignissima propter personæ suæ reuerentiam

Beda hom. de annūc. B. Ma. to. 5. — *Ansel. de concep. Virg. & pecc. origin. c. 18.* — *Bernar. homi. 3. super Miss. est; ante med.*

uerentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Benedicta tu in mulieribus*: Nequaquam enim persona eius posset non esse dignissima, quæ tanta benedictione est reuerendissima. Vnde iterum stupens, & exclamans dicit Anselmus. O virgo benedicta & super benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum a creatore, sed creator a creatura. Item quàm vtilissima per prolis suæ excellentiam fuerit Maria, bene insinuatur cum dicitur: *Et benedictus fructus ventris tui*. Ad saluandum namque mundum per hoc vtilissima fuit, quòd ipsa fructum salutis excellentissimum, & potentissimum genuit. Ideo idem deuotus Anselmus ait: Per fecunditatem tuam Domina, B immūdus peccator est iustificatus, damnatus saluatus, & exul reductus. Partus enim tuus Domina mundum captiuum redemit, ægrum sanauit, mortuum suscitauit. Videtis charissimi ergo, quomodo Maria propter culpæ carentiam, & immunitatem, merito per *Aue*, salutatur: propter gratiæ affluentiam, & immensitatem, meritò, *Gratia plena* commemoratur: propter diuinam præsentiam, & familiaritatem, merito, *Dominus tecum* insinuatur: propter personæ suę reuerentiam & dignitatem, merito, *Benedicta in mulieribus* nunciatur: propter prolis suæ excellentiam, & vtilitatem, merito, *Benedictus fructus ventris tui* proclamatur. De C his autem singulis secundum ordinem videamus.

Quòd B. Virg. Maria libera fuit a triplici væ culpa actualis: a triplici væ miseria originalis: & a triplici væ pœnæ gehennalis. *Lect. II.*

AVE MARIA *gratia plena, &c.* Verbum bonum & suaue personemus illud aue, quod initiata est nostra redemptio ab æterno væ. Personemus, inquam, singuli, personemus deuotissime vniuersi, dicentes: *Aue Maria*, Aue, & aue, & iterum aue, & millies aue. Ecce charissimi, sicut supradictum est, sanD ctissimæ Virgini Mariæ propter omnimodam culpæ carentiam & immunitatem, propter omnimodam vitę innocentiam, & puritatem, meritò in principio salutationis *Aue* dicitur: Aue vtique & absque væ. Considerandum autem est, quòd triplex est væ, a quo immunissima fuit ista, cui dictum est: *Aue*. Est autem væ culpæ, væ miseriæ, & væ gehennæ. Est autem væ culpæ actualis, væ miseriæ originalis, & væ pœnæ gehennalis. De his tribus væ non incongrue intelligimus, quod in Apocalypsi legimus. Audiui, inquit Ioanes, voce vnius Aquilæ volantis per mediū cælū, dicentis voce magna. Væ, væ væ, habitantibus in terra. Sed ecce E quodlibet istorum trium, væ, multiplicatur, heu per tria væ, vt sic simul sint nouem væ, contra quæ Mariæ recte dicitur: *Aue*. Nam tria culpæ, tria miseriæ, tria gehennæ sunt væ, pro quorum carentia, ipsa merito salutatur per, *Aue*.

(Beata virgo immunis fuit a triplici vę.) (Apoc. 8. d)

Primo igitur charissimi considerandum est, quòd triplex est væ culpæ, videlicet væ culpæ cordis, væ culpæ oris, & væ culpæ operis. De his tribus væ etiam dici potest: Væ væ, væ habitantibus in terra. Væ ergo peccatoribus pro culpa cordis, sicut dicitur in Isaia: Væ qui profundi estis corde, vt a Domino abscondatis cōsilium, &c. Væ certe profundis corde ad malum; quia F profunda corda malorum, sunt profundæ sentinæ diabolorum, & profunda sepulchra plena fœtoribus vitiorum. Væ ergo eis, vt dicitur in Matthæo: Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritę, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorū, & omni spurcitia! O quàm longe ab isto væ fuit innocentissimum cor Mariæ, teste Bernardo, qui ait: Proprium delictum Maria non habuit, & ab innocentissimo cor de eius etiā pœnitentia longe fuit. Vnde ergo cor Mariæ pœnitere debuit, cum numquam dignum aliquid pœnitentia admisit? Ideoq; mundissimum cor eius non fuit sentina diaboli, nō fuit sepulchrū vitij, immo

(Beata Maria immunis fuit ab omni peccato cordis oris, & operis.) (Isa. 29. e) (Matt. 23. b) (Bern. ser. 2. in Assumptio. B. Mariæ post medium.)

A fuit hortus & paradisus Spiritussancti. Iuxta illud Canticorum: Hortus conclusus soror mea sponsa. Hortus, vt ait Hieronymus, hortus deliciarum, in quo consita sunt vniuersa florum genera, & odoramēta virtutum. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto væ, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item væ peccatoribus pro culpa oris, sicut dicitur in Isaia: Væ qui dicitis malū bonum, & bonum malum. Væ his, væ omnibus, qui ore peccant, sicut in Psalmo dicitur: Venenum aspidum sub labijs eorum. O quàm longe ab isto væ fuit sanctissimum os Mariæ, vnde beatus Ambrosius dicit: Nihil toruum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundū fuit. In ore igitur Mariæ nō fuit fel, & venenum diaboli, sed mel & lac Spiritussancti. Iuxta illud Canticorū: Fauus distillans labia tua sponsa: mel & lac sub lingua tua. Nonne Maria mundissimum lac habuit sub lingua, quando castissimum illud verbum ait: Quomodo fiet istud? Nonne etiam Maria dulcissimum mel sub lingua habuit, quando illud mellifluum verbum dixit: Ecce ancilla Domini? Quia ergo a Maria tam longe fuit oris væ, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item væ peccatoribus pro culpa operis, sicut dicitur in Ecclesiastico: Væ duplici corde, & labijs scelestis & manibus male facientibus. Væ duplici corde pro culpa cordis: væ labijs scelestis, pro culpa oris: væ manibus male facientibus, pro culpa operis. O quàm longe a tali væ fuit omne opus, & omnis vita Mariæ. Propter quod Bernardus ait: Decuit Reginam virginum, singulari priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, vt dum peccati mortis pareret peremptorem, munus vitæ, & iustitiæ omnibus obtineret. Nota, nec corde, nec ore, nec opere maculam peccati habuit, nec contraxit; vt vere ei Dominus dicere posset: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sic ergo innocentissima, & sanctissima Maria corde fuit absque væ, ore absque væ, opere absque væ, & ideo dictum est ei: *Aue*.

(Cant. 4. d.) (Hieron. ad Pau. & Eustoch. de assump. B. M. ep. 10. circ. med. to. 9.) (Isa. 5. e) (Psal. 13. c) (Amb. lib. 2. de Virgin. longe ante med. to. 4.) (Cant. 4. c) (Luc. 1. d) (Ibidem.) (Eccli. 1. c) (Bern. Epist. 174. ad Canonic. Lug. circ. med.) (Cant. 4. b)

Secundo charissimi considerandum est, quòd Maria immunis fuit non solum a triplici væ culpæ actualis, sed etiam a triplici væ originalis miseriæ: videlicet a væ miseriæ nascentium, a væ miseriæ parientium & a væ miseriæ morientium. Væ miseriæ nascentium est væ fomitis nascentes infirmantis: & væ miseriæ parientium, est væ doloris parentes cruciātis: væ miseriæ morientium, est væ resolutionis morientes incinerātis. De his tribus væ dici potest: Væ væ væ habitantibus in terra. Væ ergo miseriæ nascentium, est væ fomitis nobis innati, quo secundum originalem corruptionem tam infirmi ad bonum, & tam proni ad malū sumus, quòd quilibet cum fomite natus, quilibet per fomitem infirmus & plagatus, dicere potest illud Hieremiæ: Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autē dixi: Plane hæc infirmitas mea est, & ego portabo illam. Sed heu, non solum inest nascentibus væ infirmitatis & miseriæ, adultos ad peccatum inclinantis, sed etiam væ fœditatis & culpæ, paruulos ad iram obligantis, De qua Apostolus ait: Omnes nascimur filij iræ. O quàm immunis ab isto væ nascentium fuit sanctissima natiuitas Mariæ, quæ non solum ab originali culpa, sed etiam a fomitis miseria inquantum ad peccatū ductiuus erat, sic liberata creditur per sanctificationē in vtero, vt numquam ad peccatum inclinata fuerit in hoc mundo, teste Bernardo, qui ait: Puto quòd copiosior gratia sanctificationis in ipsam descenderit, quæ non solum ortum eius sanctificauit, sed etiam vitam deinceps ab omni peccato custodierit immunē. Quia ergo natiuitas Mariæ, tam longe fuit ab isto, væ, ideo merito ei dictum est: *Aue*. Item væ miseriæ parientium, est illud originalis maledictionis væ, de quo dictum est Euæ: In dolore paries filios, &c. De hoc væ plerisque prægnantibus dici potest generaliter, quod Dominus de quibusdam prægnantibus dicit specialiter. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. O quàm immunis ab isto væ fuit prægnans, & pariens

(B. Virg. Maria a triplici væ originalis miseriæ immunis.) (Apoc. 8. d) (Hier. 10. e) (Ephes. 2. a) (Bern. vbi sup. proxime.) (Gen. 3. c) (Mat. 24. b)

Digitized by Google

August. ser. 3. de natiu. B.M. prout habetur in Milleloq.

riens vterus Mariæ, Augustino teste, qui ait: O quàm beata mater ista est, quæ sine contaminatione cõcepit, mũditiã & sine dolore peperit medicinam. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto parientium væ, ideo merito dictum est ei, *Aue*. Item miseriæ væ morientiũ, est væ incinerationis, quod homini inflictum est, quando peccanti dictum est: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Vnde tam de væ morientium, quàm de væ nascentium, bene intelligi potest quod dicitur in Ecclesiastico: Væ vobis viri impij, qui dereliquistis legẽ Domini altissimi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini. & si mortui fueritis, in maledictione pars vestra erit. Certe tam pij, quàm impij nascuntur in maledictione fomitis, & mortui erunt in maledictione pulueris: & tamen solis impijs væ vtriusque maledictionis non inconuenienter hic inculcatur, eo quòd ipsis & fomes periculosior, & incineratio odiosior esse videatur. Denique iniustis miseria fomitis nociuior, & memoria incinerationis amarior est quã iustis. O quàm longe ab isto, incinerationis væ fuit, vt credimus, corpus Mariæ sanctissimum. Hoc enim corpus est arca sanctissima Dei, quam decuit non putrefieri, sed ad instar filij sui ante omnem putrefactionẽ suscitari. Vnde tam de filio, quàm de matre notabiliter ait Propheta: Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. Hæc arca de lignis imputribilibus facta est, quia caro Mariæ nequaquam, vt credimus, putrefacta est. Ideoq. bene beatus Augustinus ait: Tam præclarum thesaurũ dignius est cęlum seruare quàm terram, tantaq. integritatem merito incorruptibilitas, non putredinis vlla resolutio sequitur. Si ergo Maria, eo modo quo dictum est, longe fuit a nascentium væ, longe fuit etiam a morientium væ, & ideo merito ei dictum est: *Aue*.

Gen. 3. d — *Eccl. 41. b* — Corpus B. Virg. surrexit gloriosum ante omnem putrefactionem. — *Psal. 131. b* — *Aug. de Assump. Mariæ lib. vnico c. 6. to. 9.*

Tertio charissimi considerandum est, quòd Maria immunis fuit non solum a triplici væ culpæ actualis: non solum a triplici væ miseriæ originalis, sed etiam a triplici pœna gehennali. Hoc triplex vę consistit in pœnarum magnitudine, multitudine, & longitudine. Væ ergo damnatis pariter & damnandis, væ, inquam, propter magnitudinem, væ propter multitudinem, væ propter longitudinem tormentorum. De his etiam tribus væ dici potest: Væ, væ, væ, habitantibus in terra. Væ ergo gehennæ consistit in pœnarum magnitudine. De hoc vę dicitur in Ezechiele: Vę ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Ciuitas sanguinum est collectio impiorum, cuius grandis erit pyra, in grandi concrematione damnatorum. O quàm longe ab isto vę grandi magnitudinis pœnę fuit grandis magnitudo gratiæ & gloriæ Marię: cui contra grandem damnandorum pœnam in inferno, etiam Deus præparauerat grandem gloriam in cælo, vt sicut fuit grandis in merito, ita etiã grandis esset in præmio. Vnde ipse est thronus ille grãdis, de quo dicitur: Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem. Thronus verò Salomonis est Maria, grandis omnino in gratia & in gloria. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Quantum gratiæ Maria in terris adepta est præ ceteris, tantum in cælis obtinuit gloriæ singularis. Quia ergo Maria tam longissime fuit ab isto væ, ideo merito ei dictum est, *Aue*. Item væ gehennæ consistit non solum in pœnæ magnitudine, sed etiam in pœnarum multitudine. Vnde in Isaia dicitur: Væ animæ eorum, quia reddita sunt eis mala. Pluraliter dicit mala, quia plura: immo plurima mala malis redduntur in gehenna. O quàm longe ab isto væ multitudinis tormentorum, fuit in Maria multitudo meritorum, & præmiorum, cui contra multa damnatorum mala in inferno, iam Deus præparauerat multa bona in cælo: ita vt nullus angelus, nullus sanctorum ei ęquari possit, in multitudine & congregatione bonorum cælestium, iuxta illud Prouerbiorum: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu sola supergressa es vniuersas. Si filias istas intelligamus sanctas animas, vel intelligentias angelicas, numquid non supergressa est diuitias Virginum, Confessorum, Martyrũ, Apostolorum, Prophetarum, Patriarcharum, & Angelorum? cum ipsa sit primitiua Virginum, speculum Confessorum, rosa Martyrum, registrum Apostolorũ, oraculum Prophetarum, filia Patriarcharum, regina Angelorum? Quid enim de diuitijs omnium horum defuit? Hieronymus enim ait: Mariam si diligentius aspicias, nihil virtutis est, nihil speciositatis, nihil candoris & gloriæ quod in ea non resplendeat. Quia ergo Maria tam longissima fuit a prædicto væ gehennæ ideo merito dictum ei, *Aue*. Item væ gehennæ non solum in magnitudine, non solum in multitudine, sed etiam in longitudine, siue perpetuitate pœnarum consistit. Vnde in canonica Iudæ dicitur: Væ illis, qui in via Caim abierunt, & errore Bàlaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. *Et post pauca sequitur*: Quibus procella tenebrarum seruata est in æternũ. Nota, quod dicit, in æternum: & pensa quanta sit illa pœnarum & tenebrarum longitudo, quæ finem non accipit in æternum. O quàm longissime ab isto longissimo gehennę væ, fuit longitudo gloriæ Mariæ, cui contra æternas tenebras in inferno, iam Dominus præparauerat æternam lucem in cælo. vt sicut anima peccatrix sedes diaboli est mirabiliter tenebrosa in æternum: ita Maria mediatrix sedes Christi mirabiliter luminosa est in æternum, iuxta illud Psalmi: Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in ęternum. Sic ergo beatissima virgo Maria longe fuit a triplici vę gehennæ: immo longe fuit a prædictis nouem væ, & ideo merito ei dictum est: *Aue*. Nos ergo charissimi omnes ei dicamus aue, omnesq. oremus, vt propter suum dulcissimum aue, nos, oret, liberari ab omni vę. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium suum.

B. Virg. Maria immunis a triplici væ pœnę gehẽnalis. — *Apoc. 8. d* — *Ezec. 24. b* — *3. Reg. 10. e* — *Ber. ser. 1. in Assump. B. Mariæ prope fi.* — *Isa. 3. b* — *Prou. 31. d* — *Hier. epist. 10. ad Pau. & Eustoch post mediũ. tom. 9.* — *Iudæ. c. 1. c* — *Psal. 88. e*

De significationibus nominis Maria. Et quod B. Virgo mare amarum, stella maris, illuminatrix, & Domina conuenientissime dicitur.

Lectio III.

AVE MARIA. Hoc nomen, sicut dictum est supra, non angelus, sed deuotio fidelium interposuit. De hoc beatus Euangelista Lucas signanter ait: Nomen Virginis Maria. Hoc nomen sanctissimum, nomen dulcissimum, nomen dignissimum, tam sanctissimæ, tam dulcissimæ, tam dignissimæ virgini conuenientissime est impositum. Maria enim amarum mare, Maria est stella maris, & Maria illuminata, vel illuminatrix, Maria Domina interpretatur. Maria autem est mare amarum dæmonibus: & stella maris hominibus: & illuminata, vel illuminatrix angelicis spiritibus, Domina creaturis omnibus. Maria, inquam, dæmonibus est mare amarum spiritualiter, & Maria hominibus est stella maris officialiter, & Maria angelis illuminatrix est æternaliter, & Maria creaturis omnibus est Domina vniuersaliter.

Luc. 1. c — Quid significat nomẽ Maria.

Considerandum ergo est, quòd Maria interpretatur amarum mare: hoc optime ei competit contra diabolum. Sed nota, quomodo Maria sit mare, & quomodo sit amara, & quomodo simul sit amarũ mare. Maria est mare gratia affluendo: & Maria est amara filio compatiendo: & Maria est amarum mare diabolum submergendo. Maria vtique est mare, per affluentem Spiritussancti repletionem: Maria est amara, per affluentem filij sui passionem: Maria est mare amarum, per submergentem diaboli suffocationem.

Maria amarum mare.

Primo cõsidera charissime, quod Maria dicitur mare, propter affluentiam, & copiam gratiarum. Vnde scriptum est in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. Flumina sunt Charismata Spiritussancti. Vnde Ioannes dicit: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eũ. Omnia ergo flumina intrant in mare, dum omnia charismata sanctorum intrant in Mariam. Flumen enim gratiæ

Eccles. 1. b — *Ioan. 7. d*

Digitized by Google

gratiæ angelorum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Patriarcharum, & Prophetarum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Apostolorum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Martyrum intrat in Mariam, & flumẽ gratiæ Confessorum intrat in Mariam, flumen gratiæ virginum intrat in Mariã. Omnia flumina intrant in mare, idest omnes gratiæ intrant in Mariam. Vnde ipsa optime dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia viæ, & veritatis, & in me omnis spes vitæ & virtutis. Quid mirum si omnis gratia in Mariam confluxit, per quam tanta gratia ad omnes defluxit? Ait enim beatus Augustinus: Gratia es plena Maria, quam apud Dominum inuenisti, & hanc per totum mundum effundere meruisti.

Eccli.24.c

Secundo considera charissime, quod Maria in Passione filij sui valde amara fuit, quando suam ipsius animam gladius pertransiuit. Vnde ipsa bene potuit dicere illud Ruth: Non vocetis me Noemi, idest pulchrã, sed vocate me mara, idest amaram, quia amaritudine valde repleuit me omnipotẽs. Amara fuit Noemi, quia duo filij sui fuerunt mortui. Noemi pulchra, & amara, signat Mariam, pulchram quidem per Spiritussancti sanctificationem, amaram vero per filij sui Passionẽ. Duo autem filij Mariæ sunt homo Deus, & homo purus, vnius enim corporaliter, alterius spiritualiter mater est Maria. Vnde beatus Bernardus ait: Tu mater Regis, tu mater exulis, tu mater Dei, tu mater iudicis, & tu mater Dei & hominis, cum mater sis vtriusque. discordiam inter filios tuos nequis sustinere. Ideo exclamãs, Anselmus ait: O beata fiducia, o tutum refugium mater Dei, & mater nostra. Isti duo filij Mariæ ambo mortui fuerũt in passione: Vnus in corpore, alius mente: Vnus crucis acerbitate, alter mentis infidelitate. Et ideo viscera Mariæ valde repleta fuerunt amaritudine, sicut Sanctus Augustinus testatur, dicens: Illa, inquit, pia mater immani dolore eiulans, pectora debilitata contundens, ita ipsius, viscera omniaq. membra fatigauerat, vt incessu deficiens, vix peruenire potuisset ad Christi funus. Vides modo quomodo Maria sit mare Spiritussancti. Vides secundo, quomodo ipsa sit amara pro morte filij sui.

Ruth.1.d

Tertio considera charissime, quòd Maria est mare amarum diabolo, & angelis eius per ipsam oppressis, quemadmodum mare rubrum amarum fuit Ægyptijs in ipso submersis, de quibus habetur in Exodo: Reduxit super eos Dominus aquas maris. O quam amarum & timendum est hoc mare Ægyptijs. O quàm amara & timenda est hæc Maria dæmonibus. Vnde beatus Bernardus: Non sic timent hostes visibiles quasi castrorum multitudinem copiosam, sicut aereæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium & exemplum: Fluunt & pereunt sicut cera a facie ignis, vbicumque inueniunt crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, solicitam imitationem. Sic ergo vides charissime quomodo Maria est mare per affluentiam suæ repletionis, quomodo Maria est mare per vehementiam Dominicæ Passionis, & quomodo Maria est mare amarum per potentiam diabolicæ submersionis.

Exo.15.e

Maria est stella maris.

Consequenter considerandum est, quòd Maria interpretatur stella maris. Hoc optime conuenit Mariç, quæ gerit officium stellæ marinæ. Legitur enim & verum est, quòd nautarum mos est, vt cum in aliquã terram nauigare disponunt, vnum sidus eligunt, cuius signo luce radiante, in eam, quam desiderant partẽ possunt sine errore adduci. Tale certe officium est stellæ nostræ Mariæ, quæ nauigantes per mare mundi in naui innocentiæ, vel pœnitentiæ, dirigit ad littus cælestis patriæ. Propter hoc bene Innocentius, ait sic: Quibus auxilijs possunt naues inter tot pericula pertransire vsque ad littus patriæ? Certe, inquit, per duo, scilicet per lignum & stellam, idest per fidem crucis, & per virtutem lucis, quam peperit nobis Maria maris stella. Bene autem Maria stellæ maris comparatur, propter puritatem, propter radiositatem, & propter vtilitatem. Maria enim est stella purissima, stella radiosissima, & stella vtilissima. Maria est stella purissima purissime viuendo: & Maria est stella radiosissima, radiũ æternum pariendo: Maria est stella vtilissima, ad littus patriæ dirigendo.

Primo ergo considera charissime, quòd Maria est stella purissima, sine peccato purissime viuendo. Vnde de ea dici potest illud Sapientiæ: Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur purior. Quidam legunt hic prior, quidam purior, vtrũque vero stellæ nostrç competit. Maria enim est prior, idest potior siue dignior. Maria etiam purior est Sole, & stellis, & luce: quia tam dignitate, quàm puritate, Solem, & stellas, & omnem lucem superat corporalem immo etiam spiritualem, idest angelicam creaturam. De qua dicitur: Diuisit Deus lucem a tenebris, idest angelos stantes a cadentibus. Hac vtique luce angelica prior, & purior est Maria. Prior dignitate, & purior sanctitate. Vnde Anselmus exclamans, ait: O benedicta super mulieres, quæ angelos vincis puritate, sanctos superas pietate. Vides modo quomodo Maria sit stella purissima purissime viuendo.

Sap.7.d

Gen.1.a

Ansel. in inuocatione matris Virgin. Mariæ & filij eius.

Secundo considera charissime, quòd Maria est stella radiosissima, radium æternum emittendo, & Dei filium pariendo. Ipsa enim est stella, de qua dicitur in Numeris: Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, &c. Virga ista est Dei filius, qui stellæ nostræ Mariæ est radius. Radius vtique de quo cantatur: Sicut sidus radium, &c. De quo etiam beatus Bernardus ait: Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virgini filius suam virginitatem. O vere beatissima, ò vere radiosissima stella Maria: cuius radius non solũ mundum, immo etiam cælum, & non solum cælum, immo etiam infernũ penetrauit, sicut beatus Bernardus scribens, ait: Ipsa est præclara & eximia stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbẽ illuminat, cuius splendor etiam in supernis præfulget, & inferos penetrat. Vides modo quomodo Maria est stella purissima, purissime viuendo: vides secundo, quomodo Maria sit stella radiosissima, filium Dei pariendo.

Num.24.c

Bern. hom. 2. sup. Miss. est cir.s.

Ibidem.

Tertio considera charissime, quòd Maria est stella vtilissima nos ad patriam cælestem dirigendo, immo ducendo nos per mare huius sæculi ad gratiã filij sui, tamquam ad portum Paradisi. Vnde ipsa est stella illa clarissime fulgens, tres Magos ad Christum rectissime ducens. Maria certe est stella, quæ in fluctibus præsentis vitæ valde est necessaria. Vnde Bernardus dicit: Ne auertas oculos tuos a fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgunt venti tentationum, si incurris scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Igitur charissime ne in mari huius mundi demergaris, stellam sequaris, Mariam imiteris. Securissimum enim est ipsam sequi, sicut idem beatus Bernardus testatur, dicens: Ipsam sequens non deuias: ipsam rogans non desperas; ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente non corruis. Ipsa protegente non metuis: ipsa duce non fatigaris: ipsa propitia peruenis: & sic in temetipso experiris, quàm merito dictum sit, Et nomen Virginis Maria. Sic ergo vides, quomodo Maria est stella purissima a peccato, stella radiosissima in filio, & stella vtilissima in mundo.

Ibidem.

Ibidem.

His visis considerandum est, quòd Maria etiam interpretatur illuminata, vel illuminatrix. Hoc similiter competit tantæ virgini, quæ mirabiliter illuminata est per præsentiam Domini: iuxta illud Apocalypsis: Vidi angelum alium descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est a gloria eius. Filius Dei est angelus magni consilij: terra vero a gloria Dei illuminata est Maria, quæ sicut illuminata fuit a gratia eius in mundo, ita nunc illuminata est a gloria eius in cælo, vt sic illuminata, fieret illuminatrix in mundo & in cælo. Propter quod considerandum est, quod

Maria est illuminata, & illuminatrix.

Apoc.18.a

Digitized by Google

quòd Maria illuminata, illuminatrix est, per exempla, per beneficia, & per præmia: illuminatrix per exempla vitæ suæ, illuminatrix per beneficia misericordiæ suæ, illuminatrix est Maria per præmia gloriæ suæ.

Primo ergo considera charissime, quòd Maria est illuminatrix plurimorũ per exempla lucidissimæ vitæ suæ. Ipsa est cuius vita gloriosa lucem dedit sæculo. Ipsa est cuius vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias. Ipsa enim est lucerna Ecclesię ad hoc illuminata a Deo, vt per ipsam contra tenebras mundi illuminaretur Ecclesia. Oret ergo Ecclesia, oret fidelis anima, & dicat: Quoniam tu illuminas lucernã meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Hanc vere lucernam Dominus illuminauit plenissime, & per hanc illuminationem tenebras animarum nostrarum fugat & fugauit. Hoc bene sentiens Bernardus ait: O Maria tu virtutum tibi inditarum magnificis exemplis ad imitationem tui nos prouocas, sicq. noctem nostram illuminas. Qui enim vias tuas insectatus fuerit, non ambulat in tenebris, sed habet lucem vitæ. Vides modo quomodo Maria est illuminatrix mundi per exempla lucidissimę vitæ suæ.

Psal. 17. e

Secundo considera, quòd Maria est illuminatrix per beneficia lucidissimæ misericordiæ suæ: per quam multi in nocte huius sæculi illuminati sunt spiritualiter, sicut quandoque filij Israel per columnam ignis illuminati fuerunt corporaliter, iuxta illud Psalmi. Deduxit eos in nube, &c. Maria est nobis columna nubis, quia tamquam nubes protegit ab æstu Diuinæ indignationis: protegit etiam ab æstu diabolicæ tentationis, sicut iterum dicitur in Psalmo: Expandit nubem, &c. Maria quoque columna ignis est, illuminans nos, immo illuminans mundum multis misericordiæ suæ beneficijs. Quid nos miseri, nos obtenebrati, quid in nocte huius sæculi faceremus, si tam lucidam lucernam, si tam luminosam columnam non haberemus? Quid enim totus mundus valeret, si solem non haberet? Propter hoc bene beatus Bernardus ait: Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mũdum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, quid nisi caligo inuoluens, vmbra mortis, ac densissimæ tenebrę relinquuntur? Vides modo quomodo Maria est illuminatrix, per lucidissimam vitam: vides secundo quomodo Maria est illuminatrix per lucidissimam misericordiam suam.

Psal. 77. b
Psal. 104. d
Ber. ser. in Nat. B. Maria de Aquaduct. ante med.

Tertio considera charissime, quòd Maria etiam est illuminatrix per lucidissimam gloriam suam, quæ per omnia illuminat cælum sicut Sol mundum, iuxta illud Ecclesiastici: Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius. Sol illuminãs est Maria, quæ est pulchra vt Luna, electa vt Sol, Pulchra vt Luna per gratiam: electa vt Sol per gloriam. Gloria enim Domini plenum est opus eius. Opus Domini excellentissimum est Maria. Hoc opus sicut plenum fuit gratia Domini in mundo, sic plenum est gloria Domini in cælo. Sic ergo illuminans Maria in gloria sua, rutilans per omnia respicit, quia per omnes Angelos, & per omnes Sanctos gloriæ suæ illuminationem extendit. Quid mirum si Mariæ præsentiam totum illuminat cælum, quæ etiam totum illustrat orbem? Ait enim Bernardus: Mariæ præsentia totus illustratur orbis, & ipsa in cælestis patriæ clarius rutilat virgineæ lampadis irradiata fulgore. Sic ergo vides quomodo Maria illuminatrix est per vitam suam lucidissimam: quomodo illuminatrix per gloriam suam fulgidissimam est Maria.

Eccl. 42. c
Ber. ser. 1. in Assump. B. Mar. statim a prin.

Post prædicta omnia considerandum est, quòd Maria interpretatur Domina. Hoc quoque optime competit tantæ imperatrici, quæ re vera Domina est cælestium terrestrium, & infernorum. Domina, inquam, Angelorum, Domina hominum, Domina dæmonũ, Domina vtriusque in cælo, Domina in mundo, Domina in inferno.

Maria cælestium, terrestrium, & infernorum Domina.

Primo considera charissime, quòd Maria est Domina angelorum, ipsa enim signata est in Domina Esther Regina, de qua legitur, quòd super vnam famulã suam delitiose innitebatur, altera autem famularum sequebatur Dominam, defluentia in humum vestimenta sustentans. Per Dominã Esther Reginam, intellige Mariam Reginam: duæ famulæ, quarum Domina est Regina Maria, sũt angelica, & humana creatura. O quantum gaudendum est nobis, miseris hominibus, quòd angeli Dominum & Dominam habent, ex hominibus. Verissime enim angelorum Domina, est Maria. Vnde Augustinus ipsam alloquens, ait: Si te cælum, vocem, altior es. Si matrem gentium dicam, præcedis. Si Dominam angelorum nominem, per omnia esse comprobaris. Si formam Dei appellem, digna existis. Anima vero humana est famula, quæ Dominam suam Mariam sequitur in mundo. Sequitur certe colligens vestimenta Dominæ, scilicet, colligens virtutes & exempla Mariæ. Intelligentia vero angelica est famula, super quam Domina sua Maria innititur in cælo. Innititur certe tamquam familiarissima se angelis sociando: innititur etiam tamquam delicatissima in angelis delitiando: innititur quoque tamquam plenissima se cum sua plenitudine angelis communicando: innititur insuper tamquam potentissima, angelis imperando. Omnibus enim angelis Maria innititur suo imperio. Vnde Augustinus ait: Michael Dux & Princeps militiæ cælestis cum omnibus spiritibus administratorijs, tuis virgo paret præceptis, in defendendis in corpore, & in suscipiendis de corpore animabus fidelium, specialiter tibi Domina, & die ac nocte se tibi commendantium. Vides modo, quomodo Maria est Domina angelorum in cælo.

Esther. 15. b.
August. de sanct. ser. 35. ant. medi. to. 10.

Secundo considera charissime, quòd Maria est Domina hominum in mundo. De hac Domina in Psalmo dicitur: Sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ suæ, &c. Ancilla Dominæ Mariæ est qualibet anima fidelis, immo etiam Ecclesia vniuersalis. Oculi huius ancillæ in manibus Dominę suę semper debent esse, quia oculi Ecclesiæ, oculi omnium nostrum ad manus Mariæ semper debent respicere, vt per manus eius aliquid boni accipiamus, & per manus eius quidquid boni agimus Domino offeramus. Per manus enim huius Dominæ habemus, quidquid boni possidemus, testante beato Bernardo, qui ait: Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariæ manus non transiret. Per manus quoque huius Dominæ offerre Deo debemus, quidquid boni egerimus, quemadmodum beatus Bernardus hortatur, dicẽs: Modicum illud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Bene nobis charissimi, bene nobis, quòd talem Dominam habemus, quæ manus tam liberales habet ad nos, & tam præpotens est apud filium super nos, vt securi ad ipsam confugere possimus omnes nos. Vnde deuotissimus Anselmus ait: Domina magna, cui gratias agit concio læta iustorum, ad quam territa fugit turba reorum: ad te præpotens & misericors Domina ego peccator anxius confugio. Vides modo, quomodo Maria est Domina angelorum in cælo. Vides secundo quomodo Maria est Domina hominum in mũdo.

Psal. 118.
Ber. ser. 3. in vig. Natal. Dom. in fine.
Ber. ser. in Nat. B. Maria de Aquaduct. circa fi.

Tertio considera charissime, quomodo Maria est Domina dæmonum in inferno, tam potenter eis dominans etiam, vt de ipsa accipi possit illud Psalmi: Virgam virtutis tuæ emittet Dominus, &c. Virga virtutis est virgo Maria. Ipsa est virga Aaron florida per virginitatem, & fructifera per fecunditatem. Ipsa quoque est virga, de qua dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse. Hæc virga virgo Maria. virga virtutis est contra inimicos infernales, quibus magna virtute dominatur, & ideo Domina tam magna, tam magnæ virtutis, merito a nobis amatur, merito a nobis laudatur & merito a nobis exoratur, vt nos cõtra inimicos istos tueatur. Exemplum dat nobis Anselmus, qui tantam Dominam alloquens, ait: Te Domina magna & valde magna,

Ps. 109. a
Isa. 11. a

Digitized by Google

magna,te vult cor meum amare, te cupit os meum laudare,te desiderat venerari mens mea,te affectat exorare anima mea, quia tuitioni tuæ se commendat tota substantia mea. Sic ergo vides quomodo Maria est Domina angelorum in cælo, Domina hominum in mundo,& Domina dæmonum in inferno. Vides ergo ex prædictis,quòd Maria mare amarum,quod Maria stella maris, Maria illuminatrix, Maria Domina conuenientissime interpretatur. Maria enim amarum mare est dæmonibus peruersis. Maria stella maris est hominibus conuersis. Maria illuminatrix est angelis non auersis. Maria est Dominans creaturis vniuersis. Oremus charissimi, oremus deuotissime,oremus Mariam & dicamus: Eia mare amarum, Maria adiuua nos, vt in vera pœnitentia totaliter amaricemur. Eia stella maris Maria adiuua nos, vt per mare sęculi spiritualiter rectificemur. Eia illuminatrix Maria adiuua nos, vt in gloria æternaliter illuminemur. Eia Domina Maria adiuua nos, vt tua gubernatione,& dominatione filialiter gubernemur. Per Dominum nostrum, &c.

Nomen Maria, B. Virgini quàm sit conuenientissimum. Et quod eadem omni vitio caruit, & omni virtute claruit. Lect. IIII.

AVE MARIA. Nomen id affectuosum,& dulcissimum, nomen id gratiosum & nobilissimum nomen id gloriosum & dignissimum optime conuenit beatæ virgini Dominę nostræ. Conuenientissime virgo tam pia vocata est Maria. Ipsa enim est Maria,quę & omni vitio caruit, & omni virtute claruit. Ipsa, inquam, est Maria, quæ a septem vitijs capitalibus fuit immunissima. Maria enim contra superbiam profundissima,per humilitatem: contra inuidiam affectuosissima,per charitatem: contra iram mansuetissima, per lenitatem:contra acediam indefessissima per sedulitatem: Maria contra auaritiam tenuissima, per paupertatem: Maria contra gulam temperatissima per sobrietatem: Maria contra luxuriam castissima per virginitatem fuit.Hęc omnia ex illis scripturis colligere possumus,in quibus nomen Mariæ expressum inuenimus.

Primo considera charissime, quòd Maria profundissima apud se fuit per humilitatem.Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca: Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini. O mira & profunda humilitas Marię. Ecce Mariam archangelus alloquitur, Maria gratia plena dicitur, superuentio Spiritussancti præmittitur, Maria in matrem Domini assumitur, Maria iam omnibus creaturis anteponitur, Maria iam Domina cæli & terræ efficitur, & pro his omnibus non extollitur; sed in his omnibus mira humilitate deprimitur,dicés: Ecce ancilla Domini. Propter hoc bene ait Beda sic: Maria nequaquã se de donis cælestibus quasi a se hæc essent extulit: sed vt magis magisq. donis apta esset diuinis in custodia humilitatis gressum mentis fixit angelo respódens: Ecce ancilla Domini.Hoc est cõtra multos,qui in prosperis & honoribus,qui in gratijs,& virtutibus non humiliantur cum Maria,& cum Christo, sed intumescunt cum Eua,& Lucifero. Sed certe Mariæ humilitas, non solum in verbo, sed etiam in facto declaratur: non solum in verbo regalis responsionis, sed in facto legalis purgationis: non solum in verbo, quo se humiliauit tamquam ancillam & seruitricem, sed etiam in facto quo se humiliaui tamquam ream & peccatricem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca: Postquam impleti sunt dies &c. O dura,& infelix superbia, o superba & infelix duritia peccatoris: ecce Maria absque omni peccato legem subijt purgationis, & tu miser plenus peccatis non vis legem subire satisfactionis?

Luc.1.d
B.Marię humilitas.
Beda hom. in æstiu. de sanct. de solemn. deip. quãdo visitauit Elisabet non longe a prin.
Luc.2.e

Vide charissime, quòd Maria affectuosa fuit per charitatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca. Exurgens autem Maria,abijt in montana cum festinatione,&c. Abijt,inquam,vt visitaret, vt salutaret,vt

B.Maria affectuosa per charitatẽ. *Ibidem.*

A ministraret Elisabeth. Vide, quomodo illa visitatio Mariæ plena fuit charitate. In descriptione enim illius visitationis Maria quater nominatur,in quo charitas Mariæ ad Deum, & ad proximum plenius declaratur. Charitas proximi debet haberi, & foueri, corde, ore, & opere: Maria autem charitatem proximi habebat in corde. & propter hoc exurgens Maria,abijt in montana cum festinatione. Quid enim eam ad officium charitatis festinare cogebat,nisi charitas quę in corde eius feruebat? Legimus quod pastores venerunt festinãtes ad præsepium, & quòd Maria abijt cum festinatione ad obsequium, & quod Zachęus festinans descẽdit ad

Luc.1.b
Luc.1.d
Luc.19.a

B hospitandum Dominum: Væ ergo tardis ad opera charitatis. Item Maria charitatem proximi ore fouebat. Ipsa enim est de qua ibidem dicitur: Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, &c. Charitas, inquam, proximi salutationibus, & alijs charitatiuis locutionibus semper fouenda est. Vnde angelus salutauit Mariam: Maria salutauit Elisabet: Filius Marię salutauit Marias euntes de sepulchro,dicens illis: Auete. Væ eis, qui propter odium salutationem proximo negant. Væ & illis, qui dolosè proximum salutant, sicut Iudas cum dixit: Aue Rabbi. O quam dulciter Maria salutare nouit. O Maria digneris nos per gratiã tuam

Mat.26.e

C salutare. Et certe ipsa nos libenter salutat beneficio & consolatione, si nos eam frequenter salutamus seruitio & oratione. Libenter nos salutat cum gratia, si libenter eam salutamus cum Aue Maria. Item Maria charitatem non solum corde habebat, non solum ore fouebat,sed etiam opere exercebat. Ipsa enim est Maria, de qua ibi dicitur: Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus. Mansit videlicet pro ministerio & consolatione Elisabeth. Vnde Ambrosius: Quæ pro pter officium venerat, officio inhærebat. Item Maria sicut in omnibus charitatem habuit ad proximum,ita super omnia charitatem habuit ad Deum. Ipsa enim

Luc.1.f
Ambr. comment. in Luc. lib. 2. c.1. tom.3.
Ibidem.e

D est Maria, de qua ibidem dicitur: Magnificat anima mea Dominum. Anima quod amat hoc magnificat, & in hoc exultat. Idcirco anima Mariæ Deum decentissime magnificauit,& in Deo firmissime exultauit,quia Deum excellẽtissime amauit. De cuius amore bonum verbum dicit magister Hugo de Sãcto Victore. Quia, inquit, in corde eius amor Spiritussancti singulariter ardebat, ideo in carne eius, virtus Spiritussancti mirabilia faciebat.

Hugo de sãcto Vict. de Maria virginitate, perpetua cap. 2. post med.

Tertio vide charissime, quòd Maria mansuetissima fuit per lenitatem,patientissima contra omnem aduersitatem.Ipsa enim est Maria,quam Simeon sic alloque-

E batur, sicut in Luca dicitur: Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel,& in signum cui cõtradicetur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius. Hic gladius acutissimam filij sui passionem siue mortem signat. Gladius corporalis animam nec occidere potest,nec vulnerare. sic acutissima Christi passio,licet animam Mariæ per compassionem pertransiuit, ipsam tamen nec per odium occidit,nec per impatientiam vulnerauit. Maria enim interfectores filij sui nũquam odiuit, numquam contra eos impatiens fuit. Nam si alij martyres patientissimi fuerunt in martyrio suo cor

Mansuetudo,& patiẽtia B. Mariæ.
Luc.2.e

F porali,quanto magis martyr nostra Maria in martyrio suo spirituali? De cuius nobili martyrio Hieronymus ait: Quia spiritualiter & atrocius passa est gladio passionis Christi,plusquã martyr fuit. O mira Mariæ patientia & mansuetudo, quæ non solum patientissima fuit,dum corã ipsa filius eius crucifigeretur, sed etiam dum ante crucifixionem, propter ipsam filius eius vilipenderetur,sicut in Euangelio Marci dicitur: Nonne hic est fabri filius,& Mariæ? Vbi post pauca sequitur: Et scandalizabantur in eo. Reuera faber est Christus, sed qui fabricatus est auroram, & Solem. Heu quàm longe a gratia mitissimæ Mariæ sunt, qui tam immites,tam impatientes,tam iracundi sunt sicut commensales, & socij & vicini sæpe sentiunt.

Hieron. ad Paul. & Eust. de Assump. Beatæ Mariæ epistol. 10. post med. tom.9.
Mar.6.a
Psal.37.a

Quarto

Digitized by Google

B. Mariæ diligentia indefessa. Act. 1. g

Quarto vide, charissime, quòd indefessissima & studiosissima fuit, per sedulitatem in bonis operibus. Ipsa namque est Maria illa, de qua dicitur in Actis: Hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Maria indefesse perseuerando in oratione exemplum dedit: quam oportet sequi & non deficere. Et si Maria tam sedule orauit in terris, quomodo non sedule orabit pro nobis in cælis? Propter hoc nos bene hortatur Augustinus dicẽs: Omnes Mariæ patrocinia omni nisu imploremus: vt, dum supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos prece sedula commendare dignetur in cælis. Sed ecce Maria nostra non solum ore in orationibus, sed etiam corde in sanctis meditationibus indefessa fuit, & sedula. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Euangelio Lucæ: Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Quia ergo Maria non fuit acediosa, ideo non fuit odiosa: & ideo, non solum mentem in sanctis meditationibus, non solum linguam in deuotis orationibus; sed etiã manus in bonis operibus sedulas habuit. Propter quod bene, sicut supra dictum est, mansit Maria cum Elisabeth tribus mensibus. Ad quid? Respondet Beda & ait, Vt mulieri prouectæ ætatis, virgo iuuencula ministeriũ sedula impẽderet. Heu quàm longe a gratia Mariæ est miser acediosus, cuius & mẽs & manus & lingua sunt toties a meritis otiosę.

August. ser. 35. de sanc. cir. fi. tom. 10.

Luc. 2. f.

Beda hom. in Solemn. Deip. Virg. quãdo salutauit Elizabet ante med. to. 7.

B. Mariæ paupertas. Luc. 2. a

Quinto vide, charissime, quòd Maria tenuissima fuit per paupertatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur: Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Pastores pauperes inuenerunt pauperem Mariam matrem & pauperem infantem in paupere loco, non in pomposa curia, sed in paupere præsepio. Quæ vtique paupercula mater bonum hospitium habuisset, si pauper non fuisset. Ista dum diligenter attendis, tunc paupertatem Mariæ euidenter perpendis. De qua Ioannes Chrysostomus ait: Vide paupertatis Mariæ magnitudinem, & quicumque pauper est, accipiat consolationem. Quicumque certe propter Deum pauper est voluntarie, & libenter, vel etiam quicumque pauper est necessarie & patienter, multum consolari potest de paupertate Mariæ, & de paupere Christo. Ab illa consolatione iniqui diuites longe sunt, qui longe aliam quærunt. Vnde Saluator dicit: Væ vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram. Nolo tamen desperare diuites, quia non solum pauperes pastores, sed etiam diuites reges pauperem Mariam & pauperem Filium eius inuenerunt, sicut dicitur in Matthæo: Et intrantes domum inuenerunt, &c. Sic illi diuites ipsos inuenerunt, qui munera attulerunt. Pauperes ergo consolationem istam inueniunt per paupertatem, diuites vero per liberalitatem. Dum pauperes per paupertatem Christo conformantur, diuites per liberalitatem Christo reformantur.

Luc. 6. b

Matt. 2. a.

Beatæ Mariæ sobrietas. Luc. 1. a

Sexto vide, charissime, quòd Maria temperatissima fuit, per sobrietatem. Ipsa enim est Maria, cui dicitur: Ne timeas Maria, inuenisti gratiam, &c. Nota, quod dicitur: Inuenisti gratiam. Numquam Maria tantam gratiam inuenisset, nisi gratia Mariam in cibo & potu temperatissimam inuenisset. Non enim se compatiuntur gratia & gula: quia impossibile est, quòd homo simul sit per gratiam Deo gratus, & per gulam ingratus. Bonum est ergo quærere gratiam & fugere gulam. Dicit enim Paulus: Optimum est gratia stabilire cor non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Nota etiam quod dicitur: Ecce concipies in vtero. Numquam Maria Deum in vtero concepisset, si idem vterus contra Deum crapulosus fuisset, & si vterus ille mero æstuasset: cum venter mero æstuans cito despumat in libidinem. Vterus ergo ille, qui Deo incarnato grauidatus est, numquam in cibo & potu intemperato grauatus est. Vnde Ioannes Chrysostomus ait: Comessatrix, aut vinolenta Maria numquam fuit. Heu quàm longe a gratia Mariæ sunt, qui in cibo, & potu toties excedunt.

Hebr. 13. d

Luc. 1. a

Chrys. homil. 1. in Matt. oper. imperf. to. 2.

B. Mariæ virginitas. Luc. 1. a

Septimo, vide charissime, quòd Maria castissima fuit per virginitatẽ. Ipsa est Maria, de qua dicitur: Nomen virginis Maria. Eximiæ castitatis Mariæ testem Euangelistam, testem ipsam Mariam, testem habemus angelicam personam. Casta enim fuit in virginea carne, sicut Euangelium testatur, dicens: Nomen virginis Maria. Castior fuit Maria in virginea mente, sicut ipsamet testatur. Ipsa enim est, de qua dicitur: Dixit autem Maria ad angelũ: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? idest non cognoscere propono. Castissima vero fuit Maria in virginea prole, sicut angelus testatur, qui de illa Maria dixit in Matthæo: Ioseph fili Dauid, noli timere. Ex quo Maria Virgo de Spiritussancto diuina est prole fecundata, nequaquam virginitas eius tali est prole vitiata, sed mirabiliter est in tanta prole glorificata. Nam in prole approbata, in prole consecrata, in prole nobilitata, in prole ditata, & dotata, consignata & confirmata est tua virginitas o Maria. Propter quod bene ait Augustinus: Mariã virginem veraciter prædicamus, & matrem: cuius virginitatem glorificauit vera fecunditas & cuius veram fecunditatem glorificauit intemerata virginitas. Beatus quoque Bernardus ait: Longe gloriosior fuit, virginitas ex fecunditate, & fecunditas ex virginitate. Heu quàm longe a gratia Mariæ sunt quicumque cõtinentes non sunt, qui castitatis inimici sunt. Cum ergo dulcissimum nomen Mariæ tanta, vt supra dictum est, sit gratia, ideo merito hoc nomen inuocamus orantes, secundum quod beatus Bernardus orans, ait: Dulcissimum Mariæ nomen inuocantibus seruulis per te Regina clemens gratiæ suæ munera largiatur Iesus Christus, Filius tuus, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Luc. 1. a

Matt. 1. a

Ber. ser. de B. Virg. ex verb. Apoc. 12. post medium.

Idẽ ser. 4. de Assump. B. Mar. in fi.

Quòd gratia Beatæ Mariæ sit vera, immensa, multiplex, & vtilis valde. Lect. V.

AVE MARIA *gratia plena*. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocẽtiam merito per, Aue, salutatur. Ostendendum autem est nunc, quomodo per plenissimam gratiæ affluentiam merito gratia plena fore commemoratur. *Aue ergo gratia plena*. Consideremus, charissimi, gratiam istam gratiam Mariæ, gratiam admirandã. Consideremus, inquam, gratiæ Mariæ veritatem, immensitatem, multiplicitatem, & vtilitatem. Gratia namque Mariæ gratia verissima, gratia immensissima, gratia multiplicissima & gratia vtilissima est.

Beatæ Mariæ gratia verissima.

Primo consideremus gratiæ Mariæ veritatem. De hac Gabriel ait: Inuenisti gratiam, &c. Gratia vtique vera est, quæ apud Deũ, inuenitur, qui veritas est, apud Deum dicit, non apud diabolum. Diabolus enim gratiam malę prosperitatis offert, vt eo liberius peccet. Vnde Holofernes, qui diabolum signat, ait: Bibe nunc & accumbe in iucũditate, quoniam inuenisti gratiam coram me. Item, *Apud Deum dicit*, non apud mundũ, quia apud mundum, idest apud homines mundanos sæpe valde falsa gratia, falsa cõtritio inuenitur. Vnde in Ecclesiastico: dicitur: Nõ omni homini manifestes cor tuum, ne forte inferat tibi gratiam falsam & conuitietur tibi. Item, Apud Deum dicit, non apud homines: Ideo beatus Bernardus: Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum: nam apud homines est gratia fallax. Item, Apud Deum dicit, non apud carnem. nam gratia carnis falsa est, vtpote carnis pulchritudo, & huiusmodi. Vnde Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo, quia gratissima virgo Maria falsam gratiam diaboli, falsam gratiam mundi, falsam gratiam carnis, contempsit. Ideo merito apud Deum gratiam inuenit, veram itaque & puram, nulla adulterina mixtura vitiatam, vt vere dicere possit in Ecclesiastico: Quasi balsamum non mixtũ odor meus. Balsamũ Mariæ est vnctio gratiæ, qua Maria copiosissime infusa est. Vnde Bernardus loquens de illo verbo, Spiritussanctus superue-

Judith. 1.

Eccl. 8. a

Ber. ser. in Natiu. B. Mariæ de aquæductu ante med.

Prou. 31. a

Eccl. 24. b

Bern. ibidẽ vbi sup. proxime longe ante med.

peruenict in te, ait: Pretiosum illud balsamum tanta A tibi copia, tantaq. plenitudine influet, vt copiosissime effluat circũquaque. Balsamum misceri solet, & vitiari melle, vel oleo. Sed certe balsamum Spiritussancti in Maria non fuit mixtum, quia nec melle carnalitatis, & mundanæ consolationis, nec oleo veræ laudis, & adulationis fuit vitiatum. Sed quia tam vera & tam pura Mariæ gratia fuit, ideo bene Hieronymus de ipsa sic dicit: Quidquid in Maria gestum est, totum puritas, & simplicitas, totum gratia & veritas, totum misericordia & iustitia fuit, quæ de cælo prospexit. Quicumque ergo cum Maria veram gratiam inuenire desiderãt, ipsi cum Maria omni desiderio omni studio ad eũ, B apud quem inuenitur, accedant; sicut hortatur Apostolus ad Hebræos dicens: Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno. Et nota, quòd quicumque vult inuenire, debet quęrere, & quicumque vult inuenire, debet se inclinare. Inclinet ergo se cum Maria per humilitatem veram, quicũque cum Maria inuenire cupit gratiam veram. Dicitur enim in Ecclesiastico: Quanto magnus es, humilia te in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam. Maria certe quia verissime se per humilitatem inclinauit, verissimã gratiam inuenit, vt vere dicere possit: Respexit humilita- C tem meam.

Ber. ser. in Natiuit. B. Mariæ de aquæductu ante med. — *Hieron. in ser. de Assump. B. M. quæ est epi- sto. 10. to. 9. cir. med.* — *Hebr. 4. c* — *Eccli. 3. e* — *Psal. 30. b*

Beatæ Mariæ gratia immensa.

Secundo cõsideremus, charissimi, gratiæ Mariæ immensitatem. propter hanc dicta est gratia plena. Immensa certe fuit gratia, qua ipsa fuit plena. Immensum enim vas non potest esse plenum, nisi immensum sit istud quo est plenũ. Maria autem vas immensissimum fuit, ex quo illum qui cælo maior est continere potuit. Quis est cælo maior? certe ille, de quo Salomon ait: Si cælum & cæli cælorum te capere non possunt, quanto magis domus hęc, quam ædificaui? Non vtique domus per Salomonem ædificata, sed domus per illam significata Deum capere potuit. Tu ergo immensissima Ma D ria capacior es cælo: quia quem cæli capere non poterant, tuo gremio cõtulisti. Tu capacior es mundo: quia quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera factus homo. Si ergo Maria tam capacissima fuit ventre, quanto magis mente? & si capacitas tam immensa fuit gratia plena, oportuit vtique quod gratia illa quæ tantam impleuisse potuit capacitatem, esset immensa. Quis immensitatem Mariæ potest mensurare? Ecce quod dicitur in Ecclesiastico, Altitudinem cæli, latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Cælum est Maria, tum quia cælesti puritate, cælesti claritate, cælestibus alijs virtutibus abundauit. Tum quia E sedes Dei altissima fuit teste Propheta, qui dicit: Dominus in cęlo parauit sedem suam. Terra quoque Maria fuit, quæ fructum illũ nobis protulit, de quo idem Propheta ait: Terra dedit fructus suos. Abyssus etiam est Maria, in bonitate & in misericordia profundissima. Vnde etiam profundissimam misericordiam Filij sui pro nobis interpellat, quasi abyssus abyssum inuocat. Cælum ergo est Maria, terra est Maria, abyssus est Maria. Quis huius cæli altitudinem, quis huius terræ latitudinem, quis huius abyssi profunditatem, quis, inquam, Mariæ immensitatem dimensus est, nisi ille solus qui ipsam nõ solum in gratia & in gloria, sed etiam in misericordia tam altissimam, tam latissimam, tã profundam operatus est? Vnde specialiter de eius misericordia ait beatus Bernardus: Quis misericordiæ tuæ o benedicta longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius, vsque ad nouissimum diem inuocantibus eã subuenit vniuersis: latitudo eius replet orbem terrarum, vt sua quoque misericordia plena sit omnis terra; sed & sublimitas eius supernæ ciuitatis inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in tenebris & vmbra mortis obtinuit redemptionem.

3. Reg. 8. c — *Eccli. 1. a* — *Psal. 102. d* — *Psal. 66. b* — *Psal. 41. b* — *Ber. ser. 4. de assumpt. B. Mariæ post med.*

Tertio consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ multiplicitatem. de qua ipsa dicere potest illud Ecclesiastici: Ego quasi terebinthus, extendi ramos meos, & rami mei honoris, & gratiæ. Terebinthus magna arbor est in Syria secundum glossam & Plinium. & habet ramos multos & extensos. Masculus huius arboris non fert fructum, sed tantum femina. Cuius fructus inuenitur duplex, videlicet rubeus, & pallidus, & est iucundi odoris. Arbor ista arbor procera & crescens in Syria, est beata virgo Maria. Syria enim interpretatur humectata. Et vere humectata fuit per gratiam tota vita Mariæ, quæ in humore gratiæ creuit ab vtero matris suæ. Quid mirum si Maria in humore gratiæ crescat, cum sine humore gratiæ, omne semen arescat? Vnde de semine dicitur in Luca: Natum aruit, quia nõ habebat humorem. Rami huius arboris, rami honoris & gratiæ, sunt virtutes & exempla & beneficia Beatæ Mariæ. Multi enim rami sunt multæ eius gratiæ merita, multæ eius virtutes & exempla, multæ eius misericordiæ, & beneficia. In his ramis libenter habitant, in his libenter iubilant cælestes auiculæ, idest animæ sanctæ, vt de ipsis etiam dici possit illud Danielis: In ramis eius conuersabantur volucres cęli. O quàm late, quàm alte arbor illa magna beata virgo Maria ramos suos extendit. Quàm late ad homines, quàm longe ad angelos, quàm alte ad Deum. Quomodo autem ad hos omnes extẽdit ramos gratiarum & misericordiarum suarum, Bernardus exponit, dicẽs: Maria omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi, captiuus redemptionem, æger curationẽ, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanæ substantiam. Fructus huius arboris est ille, de quo dicitur: Benedictus fructus ventris tui. Iste fructus rubeus fuit sanguine, pallidus autẽ morte. Vnde sponsa Dei, idest anima sancta, ait illud Cantici: Dilectus meus candidus & rubicundus. iam etiam potest dicere: Dilectus meus pallidus & rubicundus. Iste quoque fructus odore iucundus est deuotis animabus. Quod bene senserat beatus Ioannes Apostolus, qui Domino dixit: Odor tuus in me cõcupiscentias excitauit æternas. O anima, o anima misericordiæ odorem huius fructus non sentis? o si sentires nonne post ipsum curreres, sicut dicitur in Canticis: Curremus in odorem vnguẽtorum tuorum? Notabile autem est, quod fructum huius terebinthi non masculus sed femina huius arboris proferre solet. Sic certe fructum vitæ Iesum Christum, non masculus sed femina, non vir, sed virgo protulit. Propter quod bene Augustinus ait: Electa est virgo mater, quæ sine concupiscentia carnis, conciperet carnem, & sine viro pareret virum.

Eccli. 24. b c. — *Plin. li. 13. de nat. hist. cap. 6.* — Beatæ Mariæ est therebintus. — *Luc. 8. a* — *Dan. 4. b* — *Ber. ser. de B. Maria ex verb. Apoc. 12. lõge ante med.* — *Luc. 1. a* — *Cant. 4. c* — *Cant. 1. a*

Beatæ Mariæ gratia vtilissima sibi, & nobis.

Quarto consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ vtilitatem. De hac dicitur: Mulier gratiosa inueniet gloriam. Ecce vtilitas gratiæ gratiosæ Mariæ, est inuentio gloriæ perpetuæ. Vtilissima certe fuit gratia Mariæ & sibi & nobis. Vtilissima, inquam, fuit gratia Mariæ sibiipsi. Gratia enim delitiosam, gratia miraculosam, gratia gloriosam fecit Mariam. Delitiosam in animo, miraculosam in Filio, gloriosam in regno. Delitiosa certe fuit Maria in mente spirituali, miraculosa in prole virginali, gloriosa in diademate æternali. Gratia ergo mentem & animam Mariæ fecit delitiosam delitijs spiritualibus, tamquam Dei viui spiritualem paradisum, F iuxta illud Ecclesiastici: Gratia sicut paradisus in benedictionibus. Vere paradisus Dei fuit, in benedictionibus multiplicium delitiarum spiritualium. De quibus etiam beatus Bernardus ait: Quid nisi delitias dixerim decus virginitatis, cum munere fecunditatis, insigne humilitatis, distillantem charitatis fauũ, misericordiæ viscera, plenitudinem gratię, prærogatiuam gloriæ singularis? Item, gratia Mariam fecit miraculosam in prole, miraculoso conceptu & partu, dum miraculose virgo peperit, & miraculosius Deum concepit, Deum peperit. Vnde de hac eius gratia bene dicitur, Inuenisti gratiam apud Deum, & cetera. De hoc nomine beatus Bernardus ad Mariam loquens, dixit: Intellige prudẽs virgo,

Prou. 11. b — *Eccli. 40. c* — *Ber. ser. 4. in Assump. B. Mar. cir. princ.* — *Luc. 1. c* — *Bern. hom. 3. sup. Miss. est post med.*

Digitized by Google

virgo, quantam ex nomine promissi filij, & quam specialem gratiam inueneris apud Deum. Item gratia Mariam fecit gloriosam, propter quod bene supra dictum est, Mulier gratiosa inueniet gloriam. O vere felix inuentrix Maria, quæ tam magna in mundo, tam magna in cælo. Nulla pura creatura tantam gratiam in mundo, nulla tantam gloriam in cælo inuenit. Et certe tam gratiam, quàm gloriam inuenit apud Dominum, quia sicut in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sed certe charissimi gratia Mariæ non solum vtilissima fuit sibiipsi, sed etiam nobis, immo toti humano generi. Gratia enim Mariæ colligit malos, impinguat bonos, liberat vniuersos. Colligit a culpa, impinguat gratia, liberat a morte æterna. Dico ergo, quòd gratia Mariæ colligit ad misericordiam, colligit ad Ecclesiam malos. Hoc bene signatum est in gratia, quam in colligendis spicis a messoribus derelictis Ruth inuenerat, quando dixit ad Booz: Inueni gratiam in oculis Domini mei, &c. Ruth interpretatur videns, vel festinans: & signat beatam Virginem, quæ vere videns in contemplatione & bene festinans fuit in actione. Videns etiam nostram miseriam est, & festinans ad impẽdendam suam misericordiam. Booz interpretatur virtus, & signat illum, de quo in Psalmo, dicitur: Magnus Dominus, & magna virtus eius. Ruth ergo in oculis Booz, Maria in oculis Domini hanc gratiam inuenit, vt ipsa spicas, idest animas a messoribus derelictas, colligere ad veniam possit. Qui sunt messores nisi Doctores & Rectores? O vere magna Mariæ gratia, qua multi ex eis ad misericordiam colliguntur, qui a Doctoribus, & rectoribus tamquam incorrigibiles relinquuntur. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Maria tu peccatorem toti mundo despectum, materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quousque horrendo iudici miserum reconcilies. Item gratia Marię bonos impinguat pinguedine gratiæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Mulier sedula Maria fuit: de cuius sedulitate Beda ait: Maria secreta Dei ore tacito, vigili cum corde sedula scrutabatur. Quis huius mulieris est vir, nisi ille, quem ipsa circumdedit in vtero? de quo dicit Hieremias: Creauit Dominus nouum super terram, mulier circumdabit virum. Huius viri ossa, sunt quicumque in corpore eius, idest in Ecclesia fortes sunt. Ista ossa suffragante gratia Mariæ, impinguantur vnctionibus gratiæ. Impinguantur, inquam, pinguedine Spiritussancti, qua & ille impinguari cupiebat, qui dicebat: Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. O quis æstimare valeat, quàm multæ animæ opitulante gratia Mariæ, sint per gratiam impinguatæ, immo certe, quis æstimare valeat, quanta in ipsa Maria fuit impinguatio gratiarũ, cuius gratia impinguata sunt tot millia animarum? Cuius enim virtutis pinguedine ipsa caruit, quæ omnium virtutũ pinguissimum habitaculum fuit? Ait enim Ioannes Damascenus: Maria in domo Domini plantata & impinguata spiritu, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Item gratia Mariæ liberat a morte æterna vniuersos, qui liberantur. Hoc bene signatum est in Esther, de qua legitur sic: Adamauit eam rex, plusquàm omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Huius autem gratiæ quam Esther coram rege habuit, duplex legitur fuisse vtilitas. Vna quod ipsa diadema regni obtinuit: alia quod ipsa gentem suam morti addictam a morte eripuit. Sic certe Esther nostra beata Maria tantam gratiam coram rege ęterno impetrauit, quod per hanc non solum ipsa ad coronã peruenit, sed etiã generi humano, morti addicto subuenit. Vnde Anselmus ait: Quid, inquit, digne referam genetrici Dei & Domini mei? per cuius fecunditatem captiuus sum redemptus, per cuius partum, de morte æterna sum exemptus, per cuius prolem, perditus, sum restitutus, & de exilio miseriæ ad patriã æternæ beatitudinis sum reductus? O ergo mater gratiæ,

Prou.11.b — *Psal.83.c* — *Ruth.2.c* — *Psal.146.a* — *Ber. in deprec. et lau. ad Virg. M. non longe a prin.* — *Eccl.26.c* — *Beda in ho. biẽ. ẽ Sãct. ẽ auror. natal. Dõ. to. 7* — *Hier.31.d* — *Psal.62.b* — *Damasc. lib. 4. fid. orth. c.13.* — *Esther.2.c*

A fac nos filios gratiæ: fac, vt per gratiam tuam verissimam, colligamur ad veniam remissionis, impinguemur per gratiam deuotionis, liberemur a morte damnationis. Per Dominum nostrum, &c.

Quòd quadruplex gratia in B. Maria est consideranda scilicet donorum, labiorum, priuilegiorum, & præmiorum, & de earum singulis.

Lectio VI.

AVE MARIA *gratia plena*. Adhuc charissimi, B aliqua de gratia dulcissimæ Mariæ sunt dicenda. Consideranda est ergo quadruplex Mariæ gratia, videlicet gratia donorum, gratia labiorum, gratia priuilegiorum, & gratia præmiorum.

Primo considerate charissimi in Maria gratiam donorum Spiritussancti. De hac gratia Maria gratulabunda dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia vitæ & veritatis. Quid mirum, si ipsa est gratia plena vitæ, & veritatis, quæ mater est eius, quem legimus, plenum gratiæ & veritatis? Et quid mirum, si in illa virga est tanta donorum Spiritussancti affluentia, in cuius flore Spiritussanctus requieuit cum tanta donorum suorum effluentia? Maria namque est illa virga, C & filius Mariæ est ille flos de quo dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus sciẽtiæ, & pietatis & replebit eum spiritus timoris Domini. In hoc flore mira Spiritussancti effluentia: de quo in omnem Ecclesiam tam mira fit influentia, vt beatus Euangelista Ioannes dicat: De plenitudine eius, nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Cũ ergo de isto flore tãta gratia redundet in totũ hortum, quanto magis in ipsam huius floris virgã in ipsam Mariam? dicat ergo Maria, dicat secure: In me omnis gratia vitæ & D veritatis. Gratia certe vitæ & veritatis consistit in prædictis septem Spiritussancti donis. Per prædicta enim septem dona, fuit gratia vitę & veritatis in Maria. Gratia veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, infra se, intra se, & extra se. Gratia, inquam, veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, per donum sapientiæ: infra se, per donum consilij: intra se, per donum intellectus: extra se per donum scientiæ. Gratia vtique veritatis ordinauit animam Mariæ in veritate, supra se, in sapientissima fruendorum contemplatione: infra se, in consultissima fugiendorum prouisione: intra se in certissima credendorum cognitione: extra se, in E rationabilissima agendorum discretione. Gratia autem vitæ, ordinauit vitam Mariæ in bona vita respectu diaboli respectu proximi, & respectu Dei. Gratia, inquã, vitæ ordinauit Mariam in bona vita: erga diabolum, per donum fortitudinis: erga proximum, per donum pietatis: erga Deum, per donum timoris. Gratia vtique vitæ ordinauit vitam Mariæ erga diabolum, in fortissima resistẽtia: erga proximum, in pijssima beneuolentia: erga Deũ, in deuotissima reuerẽtia. Hinc est, quòd Spiritussanctus Mariam, per domum cõuenientissime signauit, quam sibi sapientia increata cum septem columnis septem donorum Spiritussancti excellẽtissime F ædificauit. Quicumque ergo columnas Spiritussancti cœperit desiderare, ipse formam columnarum in ista domo poterit inuenire, quam pro columnis huiusmodi, debet cum magnis desiderijs, & precibus conuenire. Similiter quicumque septiformem Spiritussancti gratiam adipisci desiderat, ipse florem Spiritussancti in virga quærat. Per virgam enim ad florem, per florem ad spiritum, in ipso requiescentem, peruenimus. Per Mariam ad Christũ accedimus, & per Christum gratiam Spiritussancti inuenimus. Propter quod bene Mariam alloquens beatus Bernardus, ait: Per te accessum habemus ad filium, o Benedicta inuentrix gratiarum, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

B. Maria habuit gratiã donorum, Spiritussancti. — *Eccl.24.c* — *Ioan.1.b* — *Isa.11.a* — *Ioan.1.b* — Beata Maria est, domus quàm sibi sapientia ædificauit. — *Bernar. de Aduen. Domin. ser. 2. prope fi.*

Digitized by Google

Secundo considerate chariſſimi in Maria gratiam labiorum. de qua in Pſalmo dicitur: Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. *Pſal. 44. a* Tanta ſiquidem fuit gratia labiorum in Maria, vt ipſa optime per Iudith ſignari poſſit, de qua dicitur in libro Iudith: *Iudith. 11. d.* Non eſt mulier talis ſuper terram, in aſpectu, in pulchritudine, & in ſenſu verborũ. Re vera non eſt, non fuit, non erit mulier talis ſuper terram, qualis Maria fuit in aſpectu clariſſimæ vitæ, in pulchritudine mundiſſimæ conſcientiæ, & in ſenſu verborum diſertiſſimæ linguæ. Gratiam autem verborum labiorum Mariæ videbimus euidenter, ſi verba labiorum eius ex Euangelio colligamus diligenter. Inuenimus autem ſeptem in Euangelio mellifluas ſententias, de mellifluis Mariæ labijs diſtillantes, & mellifluam labiorum eius gratiam optime indicantes iuxta illud Canticorum: *Can. 4. c* Fauus diſtillans labia tua. Septem mellis ſtillæ, ſunt ſeptem dulciſſima verba Mariæ quæ ad angelum, ad hominem, & ad Deum legitur habuiſſe. Duo ad angelum, duo ad hominem, tria ad Deum. Ad angelum Maria habuit verbum caſtitatis, & verbũ humilitatis. Verbum caſtitatis habuit Maria ad angelum in labijs, quando angelo reſpondens dixit: *Luc. 1. d* Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Hoc eſt contra impudicos, qui non caſta, non pudica, ſed impudica, & turpia, & carnalia verba in labijs ſuis habent. Verbum autem humilitatis ad angelum habuit Maria in labijs, quando angelo humiliter reſpondens, dixit: *Ibidem.* Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Hoc eſt contra ſuperbos, & arrogantes, qui de ſe nec humilia ſentiunt, nec loquuntur, ſed verba iactantiæ, & inflationis labijs ſuis habent. Item ad hominem habuit verbum charitatis, & verbum veritatis. Verbum charitatis in ſalutatione, verbum veritatis in inſtructione. Verbum charitatis ad hominẽ Maria in labijs habuit, *Ibidem.* quando matrem præcurſoris tam affectuoſe ſalutauit, quòd etiam infans in vtero eius exultauit. Hoc eſt cõtra rancoroſos, qui proximis ſuis, vel charitatiue non loquuntur, vel omnino eis loqui dedignantur. Verbum veritatis Maria in labijs habuit, quando deficiente vino miniſtris dixit: *Ioan. 1. a* Quodcumque dixerit vobis facite. Hoc eſt contra illos, qui alios non ad bonum ſed ad malum inſtruunt, & malum eis conſulunt. Item ad Dominum tria verba habuit Maria. Plus ergo cum Deo, quàm cum angelo, vel cum homine locuta eſt Maria, ex quo bis angelo, bis homini, ter autem Deo locuta eſt. Heu heu contra multos, qui tam parum cum Deo in orationibus, & tam multum cum hominibus loquuntur in fabulationibus inutilibus, & ſæpe valde nociuis. Habuit autem Maria ad Deũ verbum gratulatiuum, quærulatiuum, & compaſſiuum. Gratulatiuum, pro ſui reſpectione; quærulatiuum, pro filij amiſſione; compaſſiuum, pro vini defectione. Verbum gratulationis Maria ad Deum habuit in labijs, quando pro eo, quòd Dominus humilitatem ſuam reſpexit, dixit: *Luc. 1. e* Magnificat anima mea Dominum. Hoc eſt contra ingratos, qui, heu, pro multis & magnis beneficijs, paruas Deo gratias agunt, & quandoque per ipſa Dei beneficia contra Deum inſoleſcunt. Verbum quærulationis Maria ad Deum habuit in labijs, quando Filio, per triduum amiſſo dixit: *Idem. 2. g* Fili, quid feciſti nobis ſic? ſequitur: Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. Hoc eſt contra indeuotos, qui cum dolore Ieſum non quærunt, quando ipſum per ſubtractionem deuotionis per multos dies amiſerunt. Verbum compaſſionis ad Deum habuit Maria, quando in nuptijs Filio dixit, *Ioan. 2. a* Vinum non habent. Hoc eſt contra immiſericordes, quos aliorum defectus ad pietatem non mouent, nec apud Deum, nec apud homines proximos ſuos promouent. Eia nunc aduocata noſtra Maria. Ecce adhuc neceſſe eſt nobis, vt Filio tuo ſuggeras pro nobis, quoniam vinum non habent multi ex nobis; vinum vtique gratiæ Spiritusſancti, vinum compunctionis, vinum deuotionis, vinum ſpiritualis conſolationis. De quo beatus Bernardus ſic ait: *Ber. ſer. 2. Domin. 1. poſt oct. Epiphan. cir. med.* Quoties mihi neceſſe eſt fratres, poſt lacrymoſas querimonias veſtras exorare matrem miſericordiæ, vt ſuggerat benigniſſimo filio ſuo quoniam vinum non habetis: & ipſa, dico vobis chariſſimi, ſi pie a vobis pulſata fuerit, non deerit neceſſitati veſtræ, quoniam miſericors eſt miſericordiæ mater. Nam ſi compaſſa eſt verecundiæ illorum a quibus fuerat inuitata, multo magis com patietur vobis, ſi pie fuerit inuocata. Penſate fratres ex prædictis, quãtus amicus Mariæ Rex regũ fuerit, cum ipſa tantã gratiam labiorum habuerit. Scriptũ quippe eſt in Prouerbijs: *Prou. 22. b* Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum habebit amicum regem.

Tertio conſiderate chariſſimi, in Maria gratiam priuilegiorum. De hac quidem gratia dicitur, inueniſti gratiam apud Dominum ecce concipies, in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. *B. Maria habuit gratiam priuilegiorũ. 7.* Hic erit magnus, & Filius altiſſimi vocabitur. Vide quomodo Gabriel, aſſerens Mariam inueniſſe gratiam, ſtatim eãdem gratiam ſpecificans ſubiungit: Ecce inquit, concipies in vtero, &c. O quam magnum & omnibus ſæculis inauditum priuilegium, quòd virgo in vtero concepit, & Filium Altiſſimi peperit. Poſſumus autem notare ſeptem priuilegia Mariæ: Priuilegium, inquam, immenſis gratijs eſſe plenam ſoli Mariæ a Deo cõceſſum. Primum Mariæ priuilegiũ, eſt quod ſuper omnes homines, ab omni peccato ſit puriſſima. *Priuilegiũ primum.* Fuit nãque tam copioſiſſime in vtero ſanctificata, quòd etiam ad venia le peccatum, numquam in tota vita ſua fuiſſe creditur inclinata. Vnde Bernardus ait: *Bern. epiſt. 174. ad Canoni. Lugdun. ante med.* Decuit Reginam virginum, ſingularis priuilegio ſanctitatis ab omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortiſq. pareret peremptorem, munus vitæ & iuſtitiæ omnibus obtineret. Secundum Mariæ priuilegium eſt, quòd ipſa ſuper omnes homines fuit gratia pleniſſima. *Priuileg. 2* Vnde Hieronymus: *Hierõ. ſer. de Aſſump. B. Ma. q̃ eſt ep. 10. to. 9. ante med.* Ceteris per partes præſtatur, Mariæ vero ſe tota infudit plenitudo gratiæ. Et ideo bene beatus idem doctor gratiam Mariæ, gratiæ angelorum conferens, & præferens ait: *Ibidem.* Beatam & glorioſam Virginem Mariã, credendum eſt ampliora promeruiſſe virtutum priuilegia, & percepiſſe etiam gratiam ab angelis collaudatam. Tertium Mariæ priuilegium eſt, quòd ipſa ſola mater, & virgo incorruptiſſima eſt. *Priuileg. 3.* Hoc priuilegium beatus Bernardus commendans, ait: *Bern. ſer. 4. in Aſſump. B. Mar. poſt med.* Optimam partem elegit ſibi Maria, optimam plane: quia bona eſt fecunditas coniugalis, melior caſtitas virginalis: optima virginea fecunditas, ſeu fecunda virginitas. Mariæ priuilegium non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea. Quartum Mariæ priuilegium eſt, quòd ipſa ſola mater Filij ineffabiliſſima eſt, ipſa ſola illius Filij mater eſt cuius ſolus Deus Pater eſt. *Priuilegiũ 4.* Mirũ ſupra modum quod tam maximum priuilegium creaturæ conceſſum eſt. De hoc etiam priuilegio beatus Bernardus ait: *Ber. ſer. 2. de annun. Dom. circa med.* Ipſa eſt noſtræ virginis gloria ſingularis, & excellens prærogatiua Mariæ, quòd Filium ſuum eundem cum Deo Patre, meruit habere communem. Quintum Mariæ priuilegium eſt, quòd ipſa ſuper omnem creaturam, Deo corporaliter familiariſſima fuit. *Priuilegiũ 5.* Nam quod numquam creaturæ conceſſum eſt, nec concedetur in æternum, ipſa Deum nouem menſibus in vtero portauit, ipſa Deum vbere de cælo pleno lactauit, ipſa Deum multis annis dulciter educauit, ipſa Deum ſibi ſubditum habuit, ipſa Deum purum in amplexibus & oſculis familiariſſime contrectauit, ſicut Auguſtinus euidenter aſſerit, dicens: *Augu. ſer. 35. de Sãct. cir. fi. tom. 10.* Nec mirum, Maria, vt dignetur tibi congaudere Deus regnans in cælis, quem paruulum ex te hominem natum, toties oſculata es in terris. Sextũ Mariæ priuilegium eſt, quòd ipſa ſuper omnẽ creaturam apud Deum, potentiſſima eſt. *Priuilegiũ 6.* Vnde Auguſtinus: *Aug. ibidẽ.* Ipſa meruiſti exiſtere mater eiuſdem Redemptoris. Idem, Impetra, quod rogamus, excuſa quod timemus: quia nec potentiorem meritis inuenimus quàm te, quæ meruiſti exiſtere mater eiuſdem Redemptoris, & iudicis. Grande priuilegium eſt, quòd ipſa præ omnibus ſanctis apud Deum, tam potẽtiſſima eſt, ſicut illud Augu-

ſtinus

Digitized by Google

Aug. ibid. circ. fi. stinus declarat, dicens: Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus omnibus sanctis liberatis impedere suffragium. Sed quid tanta Mariæ potentia prodesset nobis, si ipsa nihil curaret de nobis? Propter hoc, charissimi, sciamus indubitanter, & pro hoc gratias agamus incessanter, quia sicut ipsa apud Deum omnibus sanctis est potior; ita quoque pro nobis apud Deum omnibus sanctis est sollicitior, testante eodem doctore Augustino, qui sic ait: Te solam o Maria, pro sancta Ecclesia solicitã præ omnibus sanctis scimus, quæ impetras inducias transgressoribus, vt renuncient suis erroribus. Septimum

Priuilegiũ 7. Mariæ priuilegium est, quòd ipsa super sanctos in gloria excellentissima est. Vnde Hieronymus: Vbique cõfidenter sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, vt vltra angelorum, vel archangelorum merita transcenderit. Hoc quippe priuilegium quasi non naturæ, sed gratiæ, est virginis Mariæ. Ecce quàm gloriosum gloriæ Mariæ priuilegium, quòd ipsa in gloria gloriosissima est post Deum. Gloriosum gloriæ Mariæ priuilegium est, quòd quidquid post Deum pulchrius, quidquid dulcius, quidquid iucundius in gloria est, hoc Maria, hoc in Maria, hoc per Mariam est. Gloriosum omnino gloriæ Mariæ priuilegium est, quod post Deum maior gloria nostra, maius nostrum gaudium de Maria est. Vnde Barnardus: Summa gloria est o Maria, post Dominum te videre, tibi adhærere, in tuę protectionis munimine demorari. Hæc igitur sunt septem gloriosissima priuilegia Mariæ, quorum gratia obtinemus, vitam gratiæ. Et ideo obsecrare possumus Mariam sicut Abraham obsecrauit Saram, dicens: Dic obsecro, quòd soror mea sis, vt bene mihi sit propter te, & viuet anima mea ob gratiã tui. O ergo Maria, o Sara nostra, dic quòd sis soror nostra, vt propter te bene nobis sit a Deo, & ob gratiam tui, viuant animæ nostræ in Deo. Dic, inquam, charissima Sara nostra, quòd sis soror nostra, vt propter talem sororem Ægyptij, id est dæmones, nos reuereantur, vt etiam propter talem sororẽ angeli nobis in acie coniungantur, vt insuper propter talem sororem, Pater, & Filius, & Spiritussanctus nostri misereantur.

Hieronym. ser. de Assumpt. B. Mariæ, quæ est epist. 10. tom. 9. ante med.

Gen. 12. c

B. Maria habuit gratiam præmiorum. Quartò considerate charissimi in Maria gratiã præmiorum: de qua tamen pro parte, in septimo Mariæ priuilegio iam tactum est. De hac gratia potest accipi, quod dicitur in Ecclesiastico: Gratia super gratiam, mulier pudorata, & sancta. Mulier super omnes mulieres pudorata, super omnes sancta est Maria, in qua est gratia super gratiam, gratia gloriæ super gratiam viæ, gratia præmiorum in cælo, super gratiam meritorum in mundo. Hæc autem gratia beatitudinis Mariæ consistit in septem dotibus corporis & animæ. Quodlibet enim corpus glorificatũ habet quattuor dotes gloriosas, videlicet dotem miræ claritatis, dotem miræ subtilitatis, dotem miræ agilitatis, & dotem miræ impassibilitatis, & si omnium beatorũ corpora, his quattuor dotibus Deus glorificauit, quanto magis corpus istud, quod ipsum glorificatorem omnium corporum genuit? Quid mirum, si dote claritatis clarissima sit in cælo, quæ dono sanctitatis tam clarissima fuit in mundo? De ipsa namque beatus Bernardus ait: Adhuc inter peccatores degens, tanta ante Deum claruisti sanctitate, vt sola solio æterni Regis approximare merueris. Item, quid mirum si dote subtilitatis subtilissima sit, quæ dono humilitatis tam subtilissima fuit in mundo? Ipsam enim alloquens beatus Bernardus, dicit: Numquam supra choros angelorum sublimata ascendisset, nisi prius infra omnes homines humiliata descendisset. Item, quid mirum, si dote agilitatis velocissimã sit in cælo, quæ dono pietatis tam velocissima fuit in mundo? Ipsa namque abijt in montana cum festinatione pro officio pietatis, de cuius festinationis velocitate Ambrosius ait: Quo iam Deo plena, nisi in montana cum festinatione ascenderet? Nescit tarda molimina Spiritussancti gratia. Item, quid mirum, si dote

Eccli. 26. c

B. Maria habet dotes beatorum corporum.

Bern. in deprecatione, et laude ad B. V. Mar. ante med.

Ibidem post med.

Amb. Cõm. in Luc. lib. 2. c. 1. edi. Rom. tõ. 3.

impassibilitatis impassibilissima sit in cælo, quæ dono patientiæ, & æquanimitatis tam impassibilissima fuit in mundo, vt ipsa nec minimum impatientiæ, vel odij vulnus sentiret, cum suã ipsius animã gladius pertrãsiret? Immo etiam signũ vulneris, signũ passionis impatiẽtiæ, nec legimus, nec credimus in Maria quãdoque apparuisse. Vnde Bernardus ait: Reuolue diligenter Euangelicę historiæ seriem vniuersam, & si quid forte increpatoriũ, si quid durũ, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas, & accedere verearis. Ceterum si tanta est gloria gloriosissimi corporis Mariæ, quanta putas est gloria suæ beatissimæ animæ? Quod licet certe beata anima tres habet dotes ipsam beatificantes, videlicet dotem miræ cognitionis, dotem miræ dilectionis, dotem mirę fruitionis, vel, secundum modernos quosdã, dotem visionis, fruitionis, & tentionis. quocumque autem modo dotes animæ accipiãtur, certum est quòd dotes animæ Mariæ omnium animarum dotibus præferantur. Nam si omnes beatæ animæ his dotibus beatificantur in cælo, quanto magis anima eius, quæ omnium animarum beatificatorẽ genuit in mũdo? Quid mirum si iam in lucidissima cognitione est anima Mariæ, quæ iam profundissimæ vnita est luci æternæ? Vnde beatus Bernardus ait: Profundissimam diuinæ sapiẽtiæ, vltra quàm credi valeat, penetrauit abyssum, vt quantum sine personali vnione creaturæ conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur vnita. Item, quid mirum si iam in fecundissima dilectione est anima Mariæ? quid, inquam, mirum si præ omnibus diligat, quę præ omnibus est dilecta? Vere præ omnibus. Ait enim beatus Augustinus ad ipsam: Te ipse Rex Regum vt matrem veram, & decoram sponsam, præ omnibus diligẽs, amoris amplexu sibi associat. Item, quid mirum si iam in iucundissima fruitione sit anima Mariæ, quæ benedicto fructu ventris sui pascitur dulcissime? Vnde beatus Augustinus, ait: Mariæ anima, claritate fruitur Christi, & gloriosis eius amplexibus semper præsens, semper conspiciens, semper videre sitiens inæstimabiliter pascitur. Igitur sicut gloriosissima Maria omnes sanctos excedit in gratia viæ, & in gratia meritorum, ita omnes sanctos excedit in gratia gloriæ, & in gratia præmiorum. Vnde bene ipsa signata est per Esther reginam, de qua legitur, quòd ducta ad cubiculum Regis Assueri habuit gratiam & misericordiã coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Esther interpretatur euacuata & eleuata. Hoc optime conuenit Mariæ, de qua beatus Hieronymus ait: Eleuatur super choros angelorũ, vt possit speciem vultumq. videre Saluatoris, quẽ amauerat, quẽ concupierat ex toto desiderio cordis. Ista Esther Regina beata virgo Maria, ducta est in eius assumptione in cubiculum regis Assueri, regis æterni, in cubiculum vtique, de quo Augustinus, Mariam alloquens, ait: Tu in cubiculi regij beatitudine, gemmis, ac margaritis ornata consistis. Ducta itaque in hoc cubiculum quietis æternæ, Regina Maria, gratiam regis Assueri, idest gratiam veri regis habet super omnes mulieres, idest super omnes intelligentias angelicas & super omnes beatas animas, vt sit in Maria gratia, super gratiam omnium beatorum. Nam reuera in capite eius Rex regum diadema regni posuit. Diadema certe tam impretiabile, diadema tam delectabile, diadema tam mirabile, quòd hoc omni linguæ inenarrabile, omni ingenio inscrutabile est. Sic ergo, charissimi, vidistis quanta gratia donorum, quanta gratia labiorum, quantã gratia priuilegiorũ, quanta gratia præmiorũ affluentissima sit Maria. Rogemus ergo ipsam tantam inuentricem gratiarum, vt & nos faciat inuenire gratiam apud Dominum, per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Luc. 2. e

Bern. serm. de B. Mar. Vir. ex verbis Apoc. 12 non longe a prin.

Ibidem nõ multo post.

Augu. de Sanct. ser. 35. circa fi. tom. 10.

Aug. de Assumpt. Beatæ Mariæ libro vnico c. 6. tom. 9.

Esther. 2. c

Hieronym. ser. de Assump. B. M. Vir. quæ est epist. 10. tom. 9. post med.

Augu. de Sanct. ser. 35. circa fi. tom. 10.

Quòd nouem sint plenitudines in Maria, quæ nouem ordinum angelorum plenitudines repræsentant in gloria. Lect. VII.

A Ve *gratia plena*. Non sufficit Archangelo gratiam Mariæ simpliciter commendare, sed etiam plenitudinem eius voluit signanter insinuare, cum dixit: *Gratia plena*. O vere plena, & plene plena. Adhuc certe non dixerat Gabriel: *Ecce concipies in vtero, &c.* Adhuc etiam non dixerat: *Spiritussanctus superueniet in te, &c.* Si ergo ante superuentionem Spiritussancti, si ante conceptionem Filij Dei, plena fuit Maria; quanto magis post? Propter hoc bene de eius plenitudine, B & de plenitudinis eius gratitudine dicit Anselmus: Hæc millies plenissima ab angelo salutata, Spiritu sancto repleta, plenitudine diuinitatis afflata. Bene ergo plena dicitur Maria. Plena, inquam, illuminatione sapientiæ, plena inundatione gratiæ, plena possessione bonæ vitæ, plena vnctione misericordiæ, plena fecundatione prolis piæ, plena perfectione Ecclesiæ, plena respersione odoriferę famæ, plena resultatione diuinæ gloriæ, plena etiam fruitione æternæ lætitiæ. Has nouem plenitudines consideremus in Maria, quæ nouem ordinum angelicorum plenitudines repræsentant in gloria.

B. Maria plena illuminatione sapientiæ. Primo consideremus, charissimi, quòd plena est Maria illuminatione sapientiæ, & intellectus. Vnde ipsa bene per lunam plenam signari potest, de qua dicitur in Prouerbijs: Non est vir in domo sua. abijt via longissima: sacculum pecuniæ secum tulit, in die plenæ lunæ reuersurus. *Prou. 7. c* Hic est vir ille, de quo Hieremias ait: *Hier. 31. d* Creauit Dominus nouum super terram, Mulier circumdabit virum. Mulier Maria: mulier vtique sexu, non corruptione: mater virtutis Dominum nostrum circumdedit vtero suo, circumdedit habitu nostro. Hic vir, si tamen, vt ait Iosephus, virum appellari fas est, *Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 18. c. 4.* tres domos habet. Imperatoriæ maiestatis est, in pala- D tio habere tres mansiones, videlicet consistorium, cenaculum, & cubiculum. Consistorium est domus causarum, cenaculum ciborum, cubiculum quietis. Sic *Matt. 8. c* Imperator noster, qui imperat ventis, & mari, habet domum causarum, mundum: habet domum ciborum, modo Ecclesiam, olim synagogam: habet domũ quietis, rationalem animam. Sed heu, vir istę Dominus virtutum, a domo mundi, a domo synagogæ, a domo *Psal. 118. u* animæ valde fuit elongatus: quia longe a peccatoribus salus. Vir ergo iste in domo sua non fuit, quando per *Hier. 12. b* Hieremiam conquerendo dixit: Reliqui domũ meã, dimisi hereditatem meam. Sacculum etiam pecuniæ E secum tulit: quia thesaurum misericordiæ, & gratiæ suæ a mundo abscondit. Sed ecce vir iste in die plenæ lunæ reuersus est, illius, inquam, lunæ, de qua dicitur *Cant. 6. c* in Canticis: Pulchra vt luna. Luna ergo est Maria. luna plena, Maria plena. Lunæ plenæ Maria bene comparata est, quæ luminæ sapientiæ & veritatis a sole æterno plene illuminata est. Vnde Maria bene illuminata interpretatur, siue illuminatrix. Ipsa namque luna & lucerna nostra illuminata fuit a Domino, & illu- *Psal. 17. e* minatrix fuit mundo, iuxta illud Propheticum: Quoniam tu illuminas lucernam, &c. In huius lunæ plenitudine, vir reuersus est in domum, quãdo Christus per F carnem venit in mundum. O vere mirabilis huius lunæ plenitudo. Ecce si Maria plena fuit lumine sapientiæ, quod a sole æterno recepit, priusquam ipsum concepit, quanto plenior fuit dum hunc solem tam mirabiliter concepit, & tam totaliter in se recepit? Et ideo bene plenitudinem sapientiæ Mariæ beatus Bernardus commendans, ait: Extruxit in Maria sibi domum sapientia cælestis: quæ adeo mentem eius repleuit, vt de plenitudine mentis eius fecundaretur, & caro ac virgo singulari gratia eandem ipsam sapientiam, carne tectam pareret, quam prius mente pura conceperat.

B.M. plena inundatione gratiæ. Secundo consideremus, quòd plena est Maria inũdatione gratiæ in affectu. Tanta nempe inundatio A gratiæ, tanta profunditas, & magnitudo in Maria fuit, vt ipsa bene mare plenum dici possit, iuxta illud: Tonet mare, & plenitudo eius. *1. Para. 16. c* Sicut in mari aquarum, sic in Maria sunt congregationes gratiarum. Vnde scriptum est: Congregationesq. aquarum appellantur *Gen. 1. b* maria. Dicitur quoque in Ecclesiaste: Omnia flumina *Eccles. 1. b* intrant in mare. Omnia flumina sunt omnia gratiarum dona, quæ intrauerunt in Mariam, iuxta illud Sapientis: In me omnis gratia viæ, & veritatis, & cet. *Eccli. 24. c* Quàm plenum sit hoc mare, quàm plena gratia sit Maria, beatus Hieronymus aperit, dicens: Bene plena, *Hiero. ser. de Assump. B. Ma. q est ep. 10. to. 9. ante med.* quia ceteris per partes præstatur: Mariæ vero simul se tota infudit plenitudo gratiæ. Hoc ergo plenum mare audiamus contra vitia tonare. Tonet ergo mare & plenitudo eius, tonet plenum mare, tonet plena Maria. Tonet contra luxuriam, castitatem proponendo, & dicat: Quomodo fiet istud, quoniam vi- *Luc. 1. d* rum non cognosco? Tonet etiam contra superbiam, humilitatẽ sentiendo, & dicat: Ecce ancilla Domini, *Ibidem.* & cet. Tonet quoque contra ingratitudinem, gratias agendo, & dicat: Magnificat anima, & cet. *Ibidem. e* De plenitudine huius maris similiter in Psalmo dicitur: Moueatur mare, & plenitudo eius. *Psal. 95. e* Moueatur mare, moueatur Maria, moueatur certe suspirijs, & castigationibus, C moueatur lacrymis, & orationibus, moueatur eleemosynis, & alijs venerationibus. Moueatur, inquam, plene, vt nobis effundat de sua plenitudine. Attendamus, quid nobis beatus Bernardus de ea loquatur. Ait enim sic: Vas liquore plenum si moueatur, de facili subuertitur, & effundit liquorem. Sic beata virgo Maria, si moueatur precibus effundit liquorem in nobis.

Maria est plena possessionibus bonæ vitæ. Tertio consideremus, quòd plena est Maria possessionibus bonæ vitæ in effectu. De hac plenitudine vere possumus dicere: Domini est terra, & cet. Per terram bene significatur Maria, de qua sic legitur in *Psal. 23.* Isaia: Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. *Isa. 45. b* Quid terra humilius? quid terra vtilius? Terram omnes sub pedibus habemus, & de terra omnes vitam fouemus. Vnde enim victum & vestitum, panem, & vinum, lanam, & linum, & huius vitæ necessaria, nisi de terra, & de plenitudine terræ habemus? Quid ergo humilius? quid vtilius terra? Similiter quid humilius, quid vtilius Maria? Ipsa denique humilitate sua omnium est infima. Ipsa plenitudine sua omnium est vtilissima. Vitæ namque spiritualis necessaria habemus de plenissima terra Maria. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Altius intuemini quanto deuoti[illegible]is *Ber. in ser. Nat. B. M. de aqueductu ante med.* affectu a nobis voluit honorari Mariam, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis ab ea nouerimus redundare. Sed a quo & cuius est tanta huius terræ plenitudo? Audi Psalmistam: Domini *Psal. 23. & 49. c* est terra & plenitudo eius. Et iterũ: Meus est orbis terrę & plenitudo eius. Plenitudo terræ consistit in fructibus, & diuersis possessionibus terræ iuxta illud Psal- *Psal. 103. e* mistæ: Impleta est terra possessione tua. Fructus autem & possessiones plenissimæ terræ, Mariæ sunt opera, mores, exempla, & diuersa merita sanctissimæ vitæ Mariæ. Talibus enim possessionibus eam Dominus repleuit, talibus eam bonis impleuit, vt dicitur in Ecclesiastico: Dominus in terram respexit, *Eccli. 16. d* & impleuit eam bonis suis. De hac eius plenitudine *Hiero. ser. de Assump. B. Mar. quæ est epist. 10. to. 9. ante med.* Hieronymus mentionem faciens, inquit: Talibus decebat virginem oppignerare muneribus, vt esset gratia plena: quæ dedit cælis gloriam, terris Deum, pacemq. refudit, fidem gentibus, finem vitijs, ordinem vitæ, & moribus disciplinam.

B. Maria plena misericordia. Quarto consideremus, charissimi, quòd Maria plena est vnctione misericordiæ, plena oleo pietatis. Vnde ipsa signata esse potest per illam mulierem, cui clauso ostio domus suæ, omnia vasa intus congregata, facta sunt miraculose oleo plena, secundum quod Elisæus ei prædixerat, dicens: Cum plena fuerint, tolles. *4. Reg. 4. a* Mulier

Digitized by Google

lier ista est Maria, quæ etiam a Filio suo mulier appellata est in Ioanne, vbi dicitur: Mulier, ecce filius tuus. Huius mulieris vasa sunt affectus & effectus, desideria & beneficia, quæ omnia oleo misericordiæ plena sunt in Maria. Vnde de hoc oleo beatus Bernardus bene ait: Nec mirum o Domina, si tam copioso oleo misericordiæ cordis tui, perfusum est sanctuarium: cum illud inæstimabile opus misericordiæ, quod prædestinauit Deus ante sæcula in redemptionem nostram, primum fit in te a mundi artifice fabricatum. Dicamus ergo, charissimi, dicamus Mariæ: Date nobis de oleo vestro. Petamus oleum misericordiæ eius in mundo, ne frustra petamus in iudicio. Quod autem domus, in qua vasa replebantur, clausa fuit, hoc optime Mariæ conuenit. de cuius clausura Ezechiel ait: Porta hæc clausa erit & non aperietur, & vir non transiet per eã: quoniam Dominus Deus Israel egressus est per eam. Porta Mariæ clausa fuit sera virginali: vir non transiuit per eam, amplexu maritali: Dominus Deus egressus est per eam, natiuitate singulari. Sed certe quia ad multiplicationem olei, vasa etiam vicinorum nõ pauca collecta fuerunt; ideo quoque per vasa illa omnes signari possunt, qui plenitudinis misericordiæ Mariæ participes sunt. Qui autem sint illi, beatus Bernardus declarauit, cum dixit: Maria omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuatus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus lætitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanæ substantiam.

Ioan. 19. e — *Ber. in deprecatione ad V. M. nõ lõge a prin.* — *Matt. 25. a* — *Ezec. 44. a* — *Berh. serm. de B. Virg. M. ex verb. Apoc. 12. ante med.*

B. Maria plena fecũditate prolis diuinæ. *Isa. 6. a*

Quinto, charissimi, cõsideremus, quòd plena est Maria fecundatione prolis diuinæ. De plenitudine illa intelligere possumus illud Isaiæ: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus maiestate eius. Domus illa in cuius solio Dominus sedit, est beata virgo, in cuius mentis solio Dominus requieuit. O vere beatissimum, o vere stabilissimum solium, sicut dicitur in libro Regum: Firmissimum solium tuum in æternum. Hoc solium excelsum est in intellectu, eleuatum in affectu. Excelsum est quoque super homines, eleuatum super homines. Excelsum insuper est gratia, eleuatum in gloria. In solio ergo Mariæ, in solio, inquam, mentis eius Dominus sedebit, & domus corporis eius maiestate verbi incarnati plena erat. De hac ineffabili plenitudine beatus Ambrosius ait: Bene sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia, consecuta est, vt gratiæ repleretur auctore. O vere felix domus tam felici fecunditate plena. Ait namque beatus Bernardus: Bene gratia plena quæ & virginitatis gratiam tenuit, & fecunditatis gloriam acquisiuit. Dominus ergo in solio mentis Mariæ sedit per gratiam: & domum corporis eius maiestate sua impleuit per assumptam naturam. Vnde in tertio Regum dicitur: Impleuerat gloria Domini domum Domini. Tunc ait Salomon: Dixit Dominus, vt habitaret in nebula. Domus ergo Domini Maria impleta est gloria diuinæ maiestatis per nebulam assumptæ a Deo humanitatis, illam dico nebulã, de qua dicitur in Ecclesiastico: Medicina omnium in festinatione nebulæ. Et iterum: Quasi stella matutina in medio nebulæ, &c. Nam quasi stella in nebula, est verbum in carne assumpta.

3. Reg. 8. b — *Ambr. cõm. in Luc. lib. 2. c. 1. edit. Rom. to. 3.* — *Ber. hom. 3. sup. Missus est longe ante med.* — *3. Reg. 8. b* — *Eccli. 43. c & 50. a*

B. Maria plena perfectione vniuersalis Ecclesiæ. *Eccl. 24. b*

Sexto cõsideremus, charissimi, quomodo Maria fuerit plena perfectione vniuersalis Ecclesiæ. Diuersas & mirificas perfectiones & gratias in diuersis sanctis suis habuit, & habet Ecclesia, in quorum plenitudine videtur detenta fuisse Maria, vt vere possit dicere illud Ecclesiastici: In plenitudine sanctorum detentio mea. Reuera in plenitudine sanctorum Mariæ detẽtio fuit: dum in mirifica perfectione sua, plenitudo perfectionis sanctorum sibi non defuit. Sicut beatus Bernardus declarat, cum ait: Merito in plenitudine sanctorum detentio eius, cui nec defuit fides Patriarcharum, spiritus Prophetarum, zelus Apostolorum, constantia martyrum, sobrietas confessorum, castitas virginum, fecunditas coniugatorum, immo nec puritas angelorum. Scriptum enim est in Ecclesiastico: In plenitudine sancta admirabitur. Ad hoc certe in plenitudine sanctorum, nõ in plenitudine impiorum detentio Mariæ est: quia apud eos, qui pleni sunt sanctitate, non apud eos, qui pleni sunt iniquitate, Maria libenter est. Ipsa quoque non solum in plenitudine sanctorum detinetur, sed etiam in plenitudine sanctos detinet, ne eorum plenitudo minuatur. Detinet nimirum virtutes, ne fugiant: detinet merita, ne pereant: detinet dæmones, ne noceant: detinet Filium, ne peccatores percutiat. Ante Mariam non fuit, qui sic detinere Dominum auderet, testante Isaia, qui dixit: Non est, qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te.

Eccl. 24. a — *Isa. 64. b*

B. Maria plena respersione odoriferæ famæ. *Gen. 27. d*

Septimo consideremus, quomodo plena sit Maria respersione odoriferæ famæ. Sicut enim ager plenus odoriferarum specierum odoribus: sic Maria plena est odoriferis famæ suæ aspersionibus. De hac plenitudine accipiamus quod legitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Ager iste est Maria, in qua thesaurus angelorum, immo totus Dei Patris absconditus est. Felix qui vendit omnia, quæ habet, & emit agrum istum. Huius agri pleni plenus odor est plena Mariæ fama, plenus honor. De hoc beatus Hieronymus ait: Quia multis repleta erat virtutum odoribus, manans ex ea fragrabat suauissimus odor spiritibus angelicis. De isto odore ipsa sancta gloriando dicere potest, illud Ecclesiastici: Sicut cinnamomũ & balsamum, amœnitatis odorem dedi. Odor Mariæ fuit sicut cinnamomum exterius, in cortice conuersationis: sicut balsamus interius, in vnctione deuotionis: sicut myrrha, in amaricatione castigationis. Fuit quoque odor Mariæ sicut cinnamomũ in actione: sicut balsamum in contemplatione: sicut myrrha in passione. O vere diues & nimis diues, quæ præter alia aromata, tã plena fuit odorifero Spiritussancti balsamo, vt bene de illo super illud, *Spiritus sanctus superueniet in te*, beatus Bernardus dicat: Pretiosum illud balsamum, tanta tibi copia, tantaq. plenitudine influet, vt copiosissime effluat circumquaque. Bene ergo dicere potuit Deus Pater: Ecce odor Filij mei sicut odor agri pleni. quasi dicat: Ecce odor Filij mei, idest, honor Filij pleni, ex honore plenæ matris suæ est & fama. Vnde Hieronymus ait: Honor maternus eius est, qui de ea natus est.

Matt. 13. f — *Hierõ. ser. de Assump. B. Ma. q̃ est ep. 10. to. 9. ante med.* — *Eccli. 24. b* — *Ber. ser. in Natiuit. B. Mariæ de aquæductu ante med.* — *Hiero. ibid. vbi supra proxime.*

B. Maria plena resultatione diuinæ gloriæ. *Eccli. 42. c* — *Eccli. 43. a* — *3. Reg. 10. c*

Octauo consideremus, charissimi, quomodo plena est Maria resultatione siue expressione diuinæ gloriæ, iuxta illud Ecclesiastici: Gloria Domini, plenum est opus eius. Antonomastice, opus Domini mirabile est Maria, de quo dicitur in Ecclesiastico: Vas admirabile opus excelsi. Vere opus mirabile, quia numquam inuenitur simile. Vnde de hoc dicitur: Non est factum tale opus in vniuersis regnis. Non vtique in regno cælestium, non, in regno terrestrium, non in regno infernorum: quia nullum tale opus in cælo, nullum tale in mundo, nullum tale in limbo fuit. Hoc enim opus plenum est Dominica gloria, quia super omnem puram creaturã resultat, & relucet plenissime in Maria. Nam præter assumptam a verbo naturam, nullum est opus, nulla est creatura, in qua tanta diuinæ gloriæ materia reluceat, sicut in Maria. Gloriam enim de restauratione facta in cælo, gloriam de redẽptione facta in mundo, gloriam de liberatione facta in inferno, habet Dominus per Mariam, habet per plenitudinem Mariæ. Et ideo bene ait Anselmus sic: Tibi solum loquor Domina, beneficijs tuis plenum esse mundum, inferna penetrauit, cælos superauit. Per plenitudinem enim gratiæ tuæ, quæ in inferno erant, se lętantur liberata, & quæ supra mũdum sunt, se gaudent restaurata. Plenum ergo est gloria Domini opus eius Maria, quia sicut dicitur in Isaia: Plena est omnis terra gloria eius. Plena vtique est omnis terra: plena est tota Maria, relucente in se plenissime diuina gloria. Merito autem omnibus

Isa. 6. b

prædi-

prædictis gratijs pleniſſima dicitur, quæ omnibus non ingratis gratiſſima creditur, ſicut beatus Bernardus oſtendit, qui de hoc verbo, *Aue gratia plena*, loquens ſic ait: Bene plena gratia, quia Deo, & angelis, & hominibus grata. Hominibus per fecunditatem, angelis per virginitatem, Deo per humilitatem.

B. Maria plena fruitione lætitiæ æternæ.

Nono conſideremus chariſſimi, quomodo plena ſit Maria fruitione lætitiæ æternæ. Quis enim neſciat, eã ab his non excluſam, quibus Filius eius dixit: Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum plenum ſit? Si ergo omnium Apoſtolorum, immo omnium cum Deo regnantium gaudium plenũ eſt, quanto matris Dei gaudium pleniſſime eſt plenum? De hac plenitudine beatus Hieronymus inquit: Plena ſi quidem gratia, plena Deo, plena virtutibus, non poteſt non poſſidere pleniter gloriam claritatis æternæ. Quid mirum, ſi lætitiã & gloriam plenam & ſuper plenam habet in regno, quæ gratiam plenam & ſuper plenam, habuit in exilio? Quid certe mirum, ſi tam in cælo quam in mundo eius plenitudo ſuper omnem creaturã ſit, de cuius plenitudine omnis creatura vireſcit? Vnde Anſelmus ait: O femina plena & ſuperplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia, reſperſa reuiuiſcit omnis creatura. Sic ergo chariſſimi videtis in Maria plenitudinem ſapientiæ illuminatiuam, plenitudinem gratiæ inundatiuam, plenitudinem vitæ fructificatiuam, plenitudinem miſericordiæ ſubuentiuam, plenitudinem Eccleſiæ perfectiuam, plenitudinem famæ reſperſiuam, plenitudinem diuinæ gloriæ expreſſiuam, & plenitudinem æternæ lætitiæ ſupergreſſiuam. Eia ergo pleniſſima virgo Maria, nos tam inanes, tam vacuos ſic participes plenitudinis tuæ facias, vt tandem ad æternam plenitudinem pertingere valeamus. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Ioan. 16. b

Hieronym. ſer. de Aſſump. B. M. quæ eſt epiſto. 10. to. 9. poſt med.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Mariæ, Dominus tecum, generaliter eſt Dominus vniuerſalis omnium rerum, potentiſſimus, ſapientiſſimus, opulentiſſimus, ac indeficientiſſimus, & cum eo Beata Maria etiam talis.

Lectio VIII.

AVE MARIA *gratia plena, Dominus tecum.* Oſtenſum eſt ſupra, quomodo Maria propter puriſſimam vitæ innocentiam merito per, *Aue*, ſalutatur: oſtenſum eſt quoque quo modo propter copioſiſſimæ gratiæ affluentiam merito, *Gratia plena*, commemoratur. Oſtendendum autem nunc eſt, quomodo propter ſpecialiſſimam Dei præſentiam merito Dominus ſecum fore inſinuatur. *Dominus ergo tecum.* O magne Gabriel, magnum, magnæ Mariæ, de magno Domino nuncias. Magnum eſt quod ei dicis, *Dominus tecum*. Sed dic nobis, quantum, vel quomodo ſecum? Et ecce beatus Auguſtinus in perſona Gabrielis ad hoc reſpondens, ait: *Dominus tecum*, ſed pluſquã mecum. *Dominus tecum*, ſed non ſicut mecum. In me licet ſit Dominus, memetipſum creauit Dominus; per te autẽ naſciturus eſt Dominus. Dominus ergo o Maria. ſed quis, vel quantus Dominus? Dominus terræ, & omnium generaliter, Dominus hominum ſpecialiter, Dominus tuus ſingulariter o Maria. Dominus, inquã, creaturæ generaliter vniuerſalis, Dominus ſpecialiter naturæ rationalis, Dominus ſingulariter aulæ tuæ virginalis o Maria. Conſiderandum eſt ergo, chariſſimi, quòd Dominus iſte de quo dicitur: *Dominus tecum*, ipſe eſt generaliter Dominus creaturæ vniuerſalis. Vnde Iudith: Dominus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ. Et Sapiens: Omnium Dominus dilexit illam. Omnium certe vniuerſaliter, omnium, inquam, viſibilium & inuiſibilium. Iſte vniuerſalis omniũ Dominus ſic cum Maria fuit, quòd etiam ipſam vniuerſalem omnium Dominam fecit: Dominam, inquam, cæli, & Dominam mundi. Propter quod Anſelmus ait: Regina cæli, & Domina mundi, mater eius qui mundat mundum, tibi confiteor, quòd cor-

Verbi illi⁹ Dominus, tecum declaratio.

Auguſt. de tẽp. ſer. 18. paulo ante med. to. 10.

Iudith 9. d

Sap. 8. a

pus meum nimis eſt immundum. Sed ecce iſte vniuerſalis omnium Dominus, ipſe eſt Dominus potentiſſimus, Dominus ſapientiſſimus, Dominus opulentiſſimus, Dominus indeficientiſſimus. Dominus enim ſine potentia, dominus ſine ſapientia, dominus ſine opulentia, dominus ſine permanentia minus perfectus dominus eſſet. Vnde dominus impotens, dominus inſipiens, dominus indigens, dominus deficiens, ſiue non permanẽs, minus reputaretur. Dominus ergo vniuerſalis, ipſe Dominus eſt potentiſſimus voluntate, Dominus ſapientiſſimus veritate, Dominus opulentiſſimus proprietate, Dominus indeficientiſſimus æternitate.

Primo attendite, chariſſimi, quòd Dominus vniuerſalis qui cum Maria eſt, cum Dominus potentiſſimus voluntate ſit, bene de illo Propheta ait: Omnia quæcumque voluit Dominus fecit &c. vſque in abyſſis. Ergo nec in cælis, nec in terris, nec in omnibus inferni abyſſis, voluntati tam potentiſſimi Domini reſiſtere quiſquam poteſt, teſte Mardocheo, qui de iſto Domino ait: Domine rex omnipotens, in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui tuæ reſiſtere poſſit voluntati. Ecce Maria, quantus Dominus eſt, quàm potentiſſimus Dominus eſt, qui tecum eſt. Et quia Dominus potentiſſimus, potentiſſime tecum eſt; ideo & tu es potentiſſima ſecum, potentiſsima es per ipſum, potentiſſima apud ipſum, ita vt vere dicere poſsis illud Eccleſiaſtici: In Hieruſalem poteſtas mea. Hieruſalem ſignat Eccleſiam triumphantẽ in cælis, ſignat etiam Eccleſiam militantem in terris. Nam vere tam in cælis, quam in terris poteſtatem habet mater potentiſsima creatoris. Quam potentiſsimam cognoſcit Anſelmus, cum orans, ait: Exaudi pia, adeſto propitia, adiuua potentiſsima, vt mundentur ſordes mentis meæ, & illuminentur tenebræ meæ. Dominus ergo tecum ò Maria potentiſsima.

Pſal. 113. b

Eſther. 13. c.

Eccli. 24. b

Secundo attendite, chariſsimi, quòd vniuerſalis Dominus, qui eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus ſapientiſſimus veritate. Ipſe enim eſt Dominus, de quo in Pſalmo dicitur: Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus. O quam ſapientiſsimus Dominus, cuius ſapientiam nihil fallere, nihil latere poteſt: quia omnia manifeſta & occulta nouit. Omnia vtique opera noſtra bona & mala, omnia verba noſtra bona & mala, omnes cogitationes & omnia deſideria noſtra bona, & mala, omnia ſcit Dominus. Vnde Petrus ait: Domine, tu omnia ſcis. Ecce Maria, qualis Dominus eſt, quàm ſapientiſsimus Dominus, qui tecum eſt. Et quia Dominus ſapientiſsimus, ſapientiſsime eſt tecum: ideo tu es ſapientiſsima ſecum, ſapientiſsima es per ipſum. Tu enim ſignata es per illam Abigail, de qua dicitur: Eratq. illa mulier prudentiſsima, & ſpecioſa. Maria tam prudentiſsima tam ſpecioſa fuit, vt Anſelmus de ipſa audacter dicat: Omnes theſauri ſapientiæ, & ſciẽtiæ in Maria. Dominus ergo tecum o Maria ſapientiſsima.

Ioan. 21. c

1. Reg. 25. a

Tertio attendite chariſsimi, quòd Dominus vniuerſalis qui cum Maria eſt, ipſe eſt Dominus opulentiſsimus proprietate, ſicut bene de iſto Domino Propheta teſtatur, dicens: Domini eſt terra, &c. vſque, in eo, Domini certe eſt nõ ſolum terra & plenitudo eius, immo etiam cælum & plenitudo eius. Tui enim Domine ſunt cæli, & tua eſt terra: quia cælum cæli Domino. Domini huius omnia ſunt propria, cælum & terra, corporalia & ſpiritualia, omnis natura, omnis gratia, omnis cæleſtis gloria, omnia ſunt Domini propria. Dominus ergo ditiſsimus eſt, ſicut etiam Apoſtolus, ait: Ideo Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Ecce Maria, quantus Dominus eſt, quàm opulentiſsimus Dominus eſt, qui tecũ eſt. Et quia Dominus opulentiſsimus, opulentiſsime eſt tecum, ideo tu es opulentiſsima ſiue ditiſsima ſecum, ita vt vere tibi dici poſſit illud Prouerbiorum: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas. Filia Agnes, filia Lucia, filia Cecilia, filia Agatha, filia Catherina, &

Pſal. 23. a

Rom. 10. c

Prou. 31. d

multæ

multæ aliæ filiæ, & multæ aliæ virgines sanctæ, multæ animæ iustæ congregauerunt diuitias virtutum, & gratiarum, diuitias meritorum & præmiorum: sed Maria vniuersis diuitijs supergressa es excellentissime vniuersas. O quam diues est Maria in gloria, quæ tam diues fuit in miseria. O quàm diues est in cælo, quæ tam diues fuit in mundo. O quàm diues est in anima sua, quæ tam diues fuit in carne sua, vt etiam beatus Bernardus exclamans, dicat: O diues in omnes & super omnes Maria, de cuius substantia modica pars assumpta, totius mundi suffecit soluere delicta. Dominus ergo tecum ò Maria opulentissima.

Quarto attēdite, charissimi, quòd Dominus vniuersalis, qui est cum Maria, ipse est Dominus indeficientissimus æternitate. Vnde habetis in Exodo, Dominus regnabit in æternum, & vltra. Et in Psalmo: De isto Domino dicitur: Tu autem Domine in æternum permanes. Ecce Maria quantus Dominus est, quàm indeficientissimus Dominus est qui tecum est, & quia Dominus indeficientissimus indeficientissime est tecum, & ideo tu es indeficientissime in æternū secum. Tu enim es thronus ille indeficiens, thronus in æternum, thronus Filij Dei, de quo Pater per Prophetam ait: Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum. & vere in æternum. Vnde non solū vere dicimus: Tu autem Domine in æternum permanes: sed etiam vere dicere possumus: Tu autem Domina in æternum permanes. Quid mirum si Maria ipsa in Filio suo permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in seruis suis permaneant in æternum? Ait enim beatus Bernardus: In te o Maria Angeli lętitiam, iusti gratiam, peccatores veniam inueniunt in æternū. Dominus ergo tecum ò Maria indeficiētissima. Gaude nunc Maria gaude. Ecce Dominus potentissimus sic est tecum, quòd tu es potentissima secum. Dominus sapientissimus sic est tecum, quòd tu es sapientissima secum. Dominus opulētissimus sic est tecum, quòd tu es opulentissima secum. Dominus indeficientissimus, sic est tecum, quòd tu es indeficientissima secum. Eia ergo potentissima Domina, esto nobis impotētissimis auxiliatrix. Eia sapientissima Domina, esto nobis insipientibus auxiliatrix, & consiliatrix. Eia opulentissima Domina esto nobis indigentibus locupletatrix. Eia indeficientissima Domina, esto nobis deficientibus perpetuatrix in omni bono.

[Exod. 15. d; Psal. 101. b; Psal. 88. e; Ber. ser. 2. die Pentec. cir. med.]

Quòd Dominus de quo dicitur Beata Maria, Dominus tecum, specialiter est Dominus creaturæ rationalis pijssimus, iustissimus, certissimus, ac nominatissimus, & talis etiam cum ipso Beata Maria. Lect. IX.

Consequenter consideremus, charissimi, quod Dominus iste de quo dicitur, Dominus tecum, ipse est Dominus specialiter creaturæ rationalis, sicut ipsa rationalis creatura in Psalmo ait: Domine Dominus noster &c. Dominus omnium vniuersaliter: Dominus noster, specialiter. Sit vtique Dominus noster, sicut dicitur in Isaia: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster. Dominus legifer noster, in mundo: Dominus iudex noster, in iudicio: Dominus rex noster, nos coronans in cælo. Iste specialis noster Dominus sic cum Maria fuit, quòd etiam ipsam specialem nostram Dominam fecit. Quod bene beatus Bernardus recognoscens, ait: Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo filio nos repræsenta. Sed ecce iste noster specialis Dominus, ipse est pijssimus, Dominus iustissimus, Dominus certissimus, Dominus nominatissimus. Dominus enim qui non esset pius in beneficijs, iustus in iudicijs, Dominus qui non esset certus in promissis, Dominus qui non esset nominatus in populis, minus reputaretur. Dominus ergo noster, est Dominus pijssimus liberalitate: Dominus iustissimus æquitate: Dominus certissimus fidelitate: Dominus nominatissimus famositate.

[Psal. 8.; Isa. 33. d]

Primo ergo attendite, charissimi, quòd Dominus noster specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus pijssimus liberalitate misericordiæ suæ infinitæ. Ipse enim est Dominus, de quo Propheta ait: Tu Domine suauis, & mitis, & multę misericordiæ, omnibus inuocantibus te. Multæ misericordiæ Dominus, in multis beneficijs temporalibus, spiritualibus, ęternalibus, quę ex multa misericordia sua contulit nobis, & conferre non cessat. Vtinam tantis Domini misericordijs non simus ingrati. Vtinam Domino tam misericordissimo simus valde grati cum Isaia, qui de Domino ait: Miserationum Domini recordabor: laudabo Dominum super omnibus, in quibus reddidit nobis Dominus. Ecce Maria qualis Dominus est, quam pijssimus, quā misericordiosissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus misericordissimus misericordissime est tecum; ideo & tu es misericordissima secum, vt vere de te dici possit illud Isaiæ: Præparabitur in misericordia solium eius, & sedebit super illud in veritate. Solium diuinæ misericordiæ est Maria, mater misericordiæ, in quo omnes inueniūt solatia misericordiæ. Nam sicut misericordissimum Dominum; ita misericordissimam Dominam habemus. Dominus noster multæ misericordiæ est omnibus inuocantibus se: & Domina nostra multæ misericordiæ est omnibus inuocantibus se. Propter quod optime Bernardus dicit: Sileat misericordiam tuam Virgo beata, qui inuocatam eam in necessitatibus suis, sibi meminerit defuisse. Dominus ergo tecum ò Maria misericordissima.

[Psal. 85. a; Isa. 63. b; Isa. 16. a; Ber. ser. 4. de Assump. B. Mar. cir. fin.]

Secundo attendite, charissimi, quòd Dominus noster specialis, qui est cum Maria, ipse est Dominus iustissimus æquitate, sicut bene de Domino isto in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & rectum iudicium tuum. Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, in omnibus vijs suis. Dominus ita iustus est in omni via iustitiæ, quòd propter nullam personam declinat a via iustitiæ. Et ideo bene de isto Domino dicitur, Non subtrahet personam cuiusquam Dominus, qui est omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum, & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Ecce Maria qualis Dominus est, quàm iustissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus iustissimus est tecum, ideo & tu es iustissima secum. Tu enim es virga Aaron recta, florida & fructifera. Recta immo rectissima, per iustitiam & æquitatem. Florida per virginitatem. Fructifera, per fecunditatem. Quæ enim esset virga recta, si non virga Aaron esset recta? Quæ anima esset iusta, si non Maria esset iusta? Hoc est quòd beatus Bernardus dicit: Quis iustus, si non Maria iusta, de qua ortus est Sol iustitiæ? Dominus ergo tecum, o Maria iustissima.

[Psal. 10. b & 118. f; Ibid. 144. d; Sap. 6. b; Ber. ser. in Nat. B. M. de aquæductu ante med.]

Tertio attendite, charissimi, quòd Dominus specialis noster, qui est cum Maria, ipse est Dominus certissimus fidelitate, & fidelissimus certitudine, sicut Propheta testatur, qui ait: Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Recogitate ergo verba ista, quibus promisit coronam iustis, & gehēnam iniustis, & scitote quòd Dominus fidelis fideliter verba sua tenebit, fideliter quod locutus est implebit, sicut de isto Domino dicitur in Ezechiel: Ego Dominus locutus sum, & faciam. Verba vtique sua Dominus fidelissimus, fidelissime tenebit sicut ipse in Euangelio suo dicit: Cælum & terra transibunt & cetera. Ecce Maria, qualis Dominus est, quàm fidelissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus fidelissimus, fidelissime est tecum, ideo & tu es fidelissima secum. Tu enim es illa fidelissima columba Noe, quæ inter summum Deum, & mundum diluuio spirituali submersum, mediatrix fidelissima extitit. Coruus infidelis, columba vero fidelis fuit.

[Psal. 144. e; Ezec. 30. b; Matt. 13. d]

fuit. Sic & Eua infidelis; Maria vero fidelis inuenta est. Eua infidelissima mediatrix perditionis: Maria vero fidelissima mediatrix salutis fuit. Ideo beatus Bernardus ait: Fidelis mediatrix Maria, quæ salutis antidotum viris, & mulieribus propinauit. Dominus ergo tecum o Maria fidelissima.

Ber. in ser. de B. Mar. Vir. ex ver bis Apoc. 12 non longe a prin.

Quarto attendite, charissimi, quòd noster Dominus specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus nominatissimus famositate. Magni enim nominis est, teste Hieremia, qui de Domino isto ait: Non est similis tui Domine, & magnus tu, & magnum nomen tuum. Magnum vtique fama & laude nomen Domini est in omni populo, sicut Propheta ostendit, dicens: Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ. Iuuenes, & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini. Nominis autem Domini laus & fama, non solum ad omnem populum, sed etiam ad omne tempus se extendit, sicut per eumdem Prophetam patet, qui ait: Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in sæculum. Item nominis Domini laus, & fama non solum ad omnem populum, non solum ad omne tempus; sed etiam ad omnem locum se extendit, sicut iam dictus Propheta declarans, ait: A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini. Ecce Maria quantus Dominus, quàm nominatus Dominus est, qui tecum est: & quia Dominus nominatissimus siue famosissimus, famosissime est tecū, ideo & tu es famosissima, & nominatisšima secum. Tu enim bene signata es per illam Ruth, de qua legitur sic: Sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethleem, idest in Ecclesia. O celeberrimi nominis Maria, quomodo posset nomen tuū non esse celebre, quæ etiam deuote nominari non potes sine nominantis vtilitate? Testatur tuus Bernardus, dicens: O magna, o pia, o multum laudabilis Maria, tu nec nominari potes quin accendas: nec cogitari quidem, quin recrees affectus diligentium te: tu numquam sine dulcedine diuinitus tibi insita, piæ memoriæ portas ingredieris. Maria ergo fratres, optime signata est per illam famosissimi nominis feminam Iudith, de qua scriptum est: Hæc erat in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui de illa loqueretur verbū malum. Famosa quidem est Maria, propter virtutes & exempla sua tam laudabilia. Famosior autem, propter misericordias, & beneficia sua tam inenarrabilia. Famosissima vero propter gratias, & priuilegia sua tam mirabilia. Quid enim mirabilius, quàm esse matrem, & virginem, & esse Dei matrem? Quid autem mirum si Maria, de tantis millibus misericordiæ suæ beneficijs, famosa est in mundo, quæ tam famosa est de vnico beneficio suo circa Theophilum exhibito? Ait beatus Bernandus: Famosum summæ tuæ benignitatis testimonium est, per te restauratus Theophilus o Maria. Dominus ergo tecum famosissima o Maria. Gaude nunc o Maria gaude. Ecce Dominus piissimus sic est tecum, quòd tu es piissima secum. Dominus iustissimus sic tecum, quòd tu es iustisšima secum. Dominus famosissimus sic est tecum, quòd tu es famosisšima secum. Eia ergo piissima Maria, nos impios salua per tuam misericordiosissimam pietatem. Eia iustissima, nos iniustos salua per tuam iustissimam æquitatem. Eia fidelissima Maria, nos perfidos salua, per tuam certissimam fidelitatem. Eia famosissima Maria, nos infames salua, per tuam suauissimam famositatem.

Hier. 10. a — *Psal. 148. c* — *Psal. 112. a* — *Ibidem.* — *Ruth 4. c* — *Ber. in deprecatione & laud. ad Virg. Mar. post med.* — *Iudith 8. a* — *Ber. ibidem non longe a prin.*

Quòd Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, tam singulariter est cum Maria, vt ipsa eius sit filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima, & ancilla deuotissima. Lect. X.

POST prædicta, charissimi, considerandum, quòd Dominus iste de quo dicitur: Dominus tecum, non solum est Dominus generaliter creaturæ vniuersaliter, non solum est Dominus specialiter creaturę rationalis: immo ipse etiam est Dominus singulariter aulæ virginalis suæ sanctissimæ genitricis. Maria singulariter tam corpore, quàm anima est aula Domini, domus Dei sanctissima, de qua in Psalmo dicitur: Domum tuam decet sanctitudo Domine. O vere singulariter beatam domum, quæ sola tam singulariter talem meruit habere Dominum. Ecce enim beatus Bernardus ait: Tu sola digna inuenta es, vt in tua virginali aula Rex Regum & Dominus dominantium a regalibus sedibus veniens, primam sibi inter filios hominū mansionem eligeret. Iste singularis Mariæ Dominus, sic singulariter cum Maria fuit, quod etiam ipsam tam singulariter Dominam fecit, quòd nec primam similem visa est, nec habere sequentem: dum ipsa singulariter Domini filia, Domini mater, Domini sponsa, & Domini ancilla facta est. Maria enim filia Domini singulariter, generosa mater Domini singulariter, gloriosa sponsa Domini singulariter, pretiosa ancilla Domini singulariter obsequiosa fuit. Si autem illa tribus personis diuinis volumus appropriare, possumus dicere, quòd Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, Dominus trinus & vnus. Ipse est Dominus Pater, cuius Maria est filia nobilissima. Ipse est Dominus Filius, cuius Maria mater dignissima. Ipse est Dominus Spiritus sanctus, cuius Maria sponsa iustissima. Ipse est Dominus trinus & vnus, cuius Maria est ancilla subiectissima. Maria certe est filia summæ æternitatis, mater summæ veritatis, sponsa summæ bonitatis, ancilla summæ Trinitatis.

Psal. 92. b — *Bern. ibid. vbi supra proxi.*

Primo ergo attendite, charissimi, quòd Dominus iste qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus cuius filia nobilissima est Maria. De isto enim Domino, & de illa filia accipi potest, quod Booz dixit: Benedicta es a Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Vere benedicta a Domino filia est Maria, a summo, inquam, Domino cuius ipsa, est filia. O vere nobilissimi Regis nobilissima filia, quæ tam multiplici interius ornata es gloria, vt vere de ea dicere posšit: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, &c. Ideo tamquam verissima Regis filia ad regnum copiosissime est tracta, teste beato Bernardo, qui ait: Tu filia delicata & omni gratia plena, charissima in delitijs tuis tracta es ad gloriā decoris tui, & in signum dilectionis. Ista benedicta filia priorem misericordiam posteriore superauit. Magna enim erga miseros fuit misericordia Mariæ, adhuc exulantis in mundo, sed multo maior erga miseros est misericordia eius iā regnantis in cælo. Maiorem per beneficia innumerabilia nunc ostendit hominibus misericordiam, qui magis nunc videt innumerabilem hominum miseriam. Vnde pro splendore prioris misericordiæ fuit Maria pulchra vt Luna: pro splendore vero posterioris misericordiæ, est electa vt Sol. Nam quemadmodum Sol Lunam superat magnitudine splendoris: sic priorem Mariæ misericordiam superat magnitudo posterioris. Quis est super quem Sol non luceat? quis est super quem misericordia Mariæ non resplendeat? Audi quid de hoc beatus Bernardus sentiat, ait enim sic: Quemadmodum Sol oritur super bonos & malos indifferenter: sic Maria petita non discurrit merita, sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam præbet, omnium denique necessitatibus amplissimo miseretur affectu. Dominus ergo tecum o Maria, sicut pater cum filia nobilissima.

Domin⁹ est cum Maria, eius filia nobilisšima. — *Ruth 3. c* — *Psal. 44. c* — *Ber. in ser. de B. Mar. Vir. ex ver. Apoc. 12. ante med.*

Secundo attendite, charissimi, quòd Dominus iste qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus cuius mater dignissima est Maria. De isto Domino & de ista matre dixit Elizabeth: Vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini ad me? Mater Domini, mater & virgo, mater est dignissima. Ipsa est mater, quæ tali filio est decentissima. Ipsa mater est, cui talis filius decētissimus fuit. Ipsa est qua maiorem Deus facere non posset.

Luc. 1. e — *Domini, q est singulariter cū Maria, ipsa est mater dignisšima.*

A possset. Maiorem mundum posset facere Deus, maius cælum posset facere Deus: maiorem matrem quàm matrem Dei non posset facere Deus. Vnde Bernardus ait: Nec enim decebat Deum alia mater, quàm virgo, nec Virginem alius filius quàm Deus: quia nec maior inter matres, nec maior inter filios nasci potuit. Hæc itaque mater est flos misericordię, mater Solis iustitię, mater fontis sapientiæ, mater Regis gloriæ. Mater, inquam, est eius, cuius misericordia ad dilectionem, cuius iustitia ad timorem, cuius sapientia ad agnitionem, cuius gloria ad spem nos inducit. Maria ergo mater eius, quę effectiue est nostra dilectio per misericordiã, noster timor per iustitiam, nostra agnitio per sapientiam, nostra spes per gloriam, vt vere ipsa dicere possit illud Ecclesiastici: Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. Sed numquid solius Christi mater est Maria? Immo certe, quod iucundissimum est, Maria non solum est mater Christi singularis, sed etiam mater omnium fidelium vniuersalis. Vnde beatus Ambrosius ait: Si Christus est credentium frater, cur non ipsa, quæ genuit Christum, credentium sit mater? Eia charissimi omnes nunc gaudeamus, nunc omnes gaudendo dicamus: Benedictus frater, per quem Maria est nostra mater: & benedicta mater, per quam Christus est noster frater. Hinc bene Anselmus ait: Domina mater, per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum, quid laudis tibi retribuemus? Deus ergo tecum o Maria, sicut Filius cum matre dignissima.

Ber. hom. 2. sup. Missus est nõ longe a princ. in sensu.

Eccli. 24. c

Maria omniũ fideliũ mater est.

B

C

Tertio attendite, charissimi, quòd Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius sponsa venustissima est Maria. Vnde tam de isto Domino, quàm de ista spõsa exponi potest illud Oseę: Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. & sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus. Ecce pulchra sponsa, pulchra in iustitia & iudicio respectu sui, pulchra in miserationibus & misericordia respectu proximi, pulchra in fide respectu Dei. Pulchra vtique in iustitia vitæ, & in iudicio conscientiæ, pulchra in misericordia in affectu, & in miserationibus in effectu: pulchra in fide, qua credidit omnia credenda supra se, & qua credidit omnia perficienda in se, iuxta illud: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te ea, quæ dicta sunt tibi a Domino. Sed ecce sponsa Spiritussancti Maria, sicut formosissima fuit & est in conuersatione, ita etiam dulcissima est in allocutione, sicut dicitur in Canticis: Fauus distillans, &cet. vsque, tua. O quàm melliflua verba sæpius distillauerunt dulcissima Mariæ labia. Quæ etiam bene lac & mel sub lingua habuit in duobus verbis, quæ ipsa Gabrieli respondit. Nonne Maria lac sub lingua habuit, quando lacteum illud continentiæ verbum respondit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Nonne etiam mel sub lingua habuit, quando mellifluum illud dulcedinis verbum respõdit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum? De mellifluentia namque huius melliflui verbi, per totum mundum melliflui facti sunt cæli. Maria insuper mel sub lingua habuit, in mellifluis orationibus ad Deum: lac vero sub lingua habuit, in lacteis collationibus ad proximum. Eia ergo quanti decoris, & quanti dulcoris est illa sponsa summi consolatoris. Quia inquit Augustinus: Quæ est hęc virgo tam sancta, vt ad eam venire dignaretur Spiritussanctus? tam speciosa, vt eam sponsam eligeret Deus? Dominus ergo tecum o Maria, sicut sponsus cum sponsa delicatissima.

Oseæ 2. d

D

Luc. 1. e

Cant. 4. c

E

Luc. 1. d

F

August. de Sãct. ser. 35 ante med. to. 10. & de tẽp. ser. 10.

Quarto attendite, charissimi, quòd Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius ancilla deuotissima est Maria, sicut ipsamet testatur, dicens: Ecce ancilla Domini. Maria ancilla est Domini Patris, Domini Filij, & Domini Spiritussancti. Quid mirum, si Maria sit huius Domini ancilla, cum etiam Filius Mariæ sit huius Domini seruus secũdum assumptam a matre naturam? Ipse enim in Psalmo confitetur, dicens: O Domine, quia ego seruus, ego seruus tuus, & Filius ancillæ tuæ. O quàm bona ancilla, & bonus ancillæ Filius. Heu quot sunt malæ ancillæ, & mali ancillarum filij. Sed quid dicit scriptura? Eijce ancillam & filium eius. Legitur in Genesi de ancilla Saræ, quòd concepisse se videns, despexit Dominam suam. Mala ergo ancilla Agar de fecunditate inflatur, bona vero ancilla Maria de humilitate fecundatur. Ancilla illa superba dominam despexit: ancillam istam humilem Dominus respexit, sicut ipsa humiliter recognoscens dicit: Respexit humilitatem ancillæ suæ. O anima Christiana Domini ancilla, sic cum Maria amplectere fecunditatem, vt nequaquam deseras humilitatem. Vt ergo de boni operis fecunditate non infleris, sed magis de humilitate fecunderis; attende humilem ancillam, respice humilem Mariam. Ecce, ait, ancilla Domini, vnde Ambrosius: Vide, inquit, humilitatem, vide deuotionem. Ancillam se dicit Domini, quæ mater eligitur Domini. nec repentino exaltata promisso est. O vere admiranda humilitas. Ecce non solum Domini ancilla, sed etiam seruorum Domini ancilla, quodam modo dignatur esse Maria. Ipsa namque signata est per illam Abigail, pro qua adducenda, cum Dauid nuncios misisset, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei. Per benedictam ancillam Mariam quasi tot serui Domini loti sunt, quot fideles eius suffragijs a peccatis mundati sunt. Ipsa enim quasi tot seruorum Domini pedibus aquam obtulit, quot pœnitentibus lacrymas compunctionis obtinuit. Dominus ergo tecum o Maria, tamquam cum ancilla deuotissima. Dominus Pater tecum, Dominus Filius tecum, & Dominus Spiritussanctus tecum. Vnde Bernardus: Pater, inquit, tecum, qui suum Filium facit & tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum, miro modo & sibi reserat genitale secretum, & tibi seruat virginale signaculum. Spiritussanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat vterum. Dominus ergo tecum. Dominus certe cuius filia es, qua nulla nobilior: Dominus cuius mater es, qua nulla mirabilior: Dominus cuius sponsa es, qua nulla amabilior: Dominus, cuius ancilla es, qua nulla humilior vmquam fuit, nec est, nec erit in æternum. Eia ergo Domina, quia Dominus tantus ac talis, tantum ac taliter est tecum, fac vt etiam ipse per gratiam sit nobiscum.

Domini, q est singulariter cũ Maria ipsa est ancilla, deuotissima.

Gen. 16. a. b

Luc. 1. e

Amb. lib. 2. cõm. i Luc. cap. 1. to. 3. edit. Rom.

1. Reg. 25. g

Ber. hom. 3. sup. Miss. est ante med.

Quòd Maria propter se, & propter nos conuenientissime aurora comparatur. Lect. XI.

DOMINUS *tecum*. His dulcissimis verbis ille deuotus Beatę Mariæ Anselmus deuote alludens, ait sic: Maria obsecro te per gratiam, qua sic Dominus esse tecum, & te voluit esse secum, fac propter ipsum secundum eamdem ipsam gratiã misericordiam tuam mecum: fac vt amor tui semper sit mecum, & cura mei semper sit tecũ: fac vt timor necessitatis meę quamdiu ipsa persistit tecum, & respectus pietatis tuę quamdiu ego subsisto, sit mecum: fac vt congratulatio beatitudinis tuæ semper sit mecum, & compassio miserię meæ semper quantum mihi expedit sit tecum. Dominus ergo tecum o Maria. Tecum certe tecum. Tecum fuit, tecum est, tecum erit. Tecum vtique sicut Sol cum aurora ipsum præueniente: tecum sicut flos cum virga ipsum producente: tecum sicut Rex cum Regina ad ipsum ingrediente. Sol namque omnibus luminibus luminosior, flos omnibus floribus pretiosior, Rex omnibus regibus gloriosior est Dominus Iesus Christus. Aurora vero hunc Solem clarissima irradiatione præueniens, virga hunc florem mirabilissima emissione producens, Regina ad hunc Regem solemnissima processione ingrediens, est beatissima virgo Maria. De his singulis per ordinem videamus.

B. Maria aurorę comparatur.

Dominus tecum. Tecum certe sicut Sol cum aurora de

-ra de Sole procedente, & ortum Solis præueniente, & lumine Solis diem initiante. Reuera enim aurora mũdi Maria a Sole æterno singulariter præparata progrediens, eiusdemq. Solis ortum mirabiliter irradiata præueniens, diem gratiæ tantæ Solis mundo feliciter initiauit, testante beato Bernardo, qui ait: Sicut aurora valde rutilans in mundo progressa es o Maria, quando veri Solis splendorem tantæ sanctitatis iubare præcurristi, vt vere diem salutis, diem propitiationis, diem quam fecit Dominus, a tanta claritate initiari dignum fuerit. Maria ergo aurora, de qua dicitur: Quæ est ista quæ progreditur, vsque, consurgens. Bene auroræ comparata Maria, tam propter se, quàm propter nos. propter se specialiter, propter nos generaliter. Maria propter se bene comparatur auroræ secundum scripturam. Primo propter abscessum noctis culpæ. Secundo propter processum lucis gratiæ. Tertio propter ortum Solis iustitiæ. Quarto propter locum sedis gloriæ. Primum in plenissima eius sanctificatione. Secundum in clarissima eius conuersatione. Tertium in mirabilissima Filij eius generatione. Quartum in gloriosissima eius Assumptione attendamus.

Ber. in deprec. et lau. ad B. V. M. post med.

Cant. 6. d

B. Maria aurora ob abscessum noctis culpæ.

Primo attendite, charissimi, quod quædam felix aurora est Maria, propter felicem abscessum noctis culpæ in sua sanctificatione. Vnde Iob, maledicens nocti, in qua dictum est, Conceptus est homo, ait: Obtenebrentur stellæ eius caligine. Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ. Quid hic per stellas, quid per lucem, quid per auroram signatur? Dico, quòd per stellas, animæ sanctorum, per lucem sanctus sanctorum, per auroram Regina sanctorum designatur. Stellæ vtique omnes sancti sunt, qui ordinem morum & disciplinæ, cursum quoque feruoris & bonæ vitæ non relinquunt & sic contra diabolum vi pugnaturi sunt. Vnde de his stellis bene legitur in libro Iudicum: Stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt. Sisara interpretatur tollens recedentem, & signat diabolum, qui quemlibet recedentem a Deo tollit. Per lucem quoque sanctus sanctorum Iesus Christus signatur, sicut ipse ostendit, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Sequamur fratres, sequamur hanc lucem, ne in tenebris ambulantes, cadamus in lutum peccati, & in foueam inferni. Sequamur autem non claudicando, secundum quod dicitur: Vsquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Per auroram autem, cuius ortum nox non vidit, beata Virgo significatur, cuius natiuitatem nox originalis culpæ nõ initiauit. Nox enim cui Iob maledicit, nox in qua conceptus est homo, peccatum originale est, in quo omnes concipimur. Vnde Psalmista: In peccatis concepit me mater mea. Quia ergo vere omnes sancti in peccato concipiuntur, & in peccato nascuntur, ideo bene hic dicitur, quòd stellæ per hanc noctem obtenebrantur. Sed quia Christus nec conceptus, nec natus in peccato fuit, ideo bene hic dicitur, quòd nox ista lucem non vidit. Quia vero beata Virgo in peccato concepta fuit, sed sine peccato nata; in peccato orta non fuit: ideo non auroram, sed ortum auroræ dicitur nox ista non vidisse. Hoc est contra illos, qui ipsam nõ solum sine peccato natam, sed etiam sine peccato conceptã dicunt. Contra quos beatus Bernardus arguens ait: Si ante conceptum suum Maria sanctificari non potuit, quoniam non erat, sed nec in ipso conceptu propter peccatum, quod inerat; restat vt post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur, quæ excluso peccato, sanctam fecerit natiuitatem, non tamen conceptionem.

Iob 3. a

Iud. 5. c

Ioan. 8. a

3. Reg. 18. c

Psal. 50. b

Ber. ep. 174 ad Can. Lug. post med.

Secundo attendite, charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria propter felicem eius progressionem in luce gratiæ, iuxta illud: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora, *& cetera*. Sicut enim lux auroræ

Cant. 6. d

A progreditur crescendo in claritate: sic Maria progrediebatur proficiendo in claritate gratiæ, & bonæ vitæ. Progrediebatur vtique proficiẽdo in omnibus virtutibus vniuersaliter, vt in omni virtutum claritate esset quasi aurora consurgens apud se, pulchra vt Luna apud proximos, electa vt Sol apud Deum. Progrediebatur quoque proficiendo in quibusdam virtutibus specialiter, de quibus beatus Bernardus, ait sic: Feruebat in quærendo gratiam Mariæ charitas, splendebat in carne virginitas, in obsequio humilitas eminebat. Harum itaque virtutum claritate, Maria fuit quasi aurora consurgens in rutilanti virginitate, pulchra vt

Ber. ser. in Natiuit. B. M. de aquæductu ante med.

B Luna in micanti humilitate, electa vt Sol in radiante charitate. Felix qui hos tres fulgores, has tres virtutes Mariæ secutus fuerit, per quas ipsa Deum & magistrum omnium virtutum concepit, testante iterum beato Bernardo, qui ait: Hanc inuenit gratiam plena iam gratia, vt charitate feruida, virginitate integra, humilitate deuota, fieret sine virili commixtione grauida, sine muliebri dolore puerpera.

Ber. ibidem cir. med.

Tertio attendite, charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria, propter felicem ortum Solis iustitiæ. Sol namque iustitiæ Christus Deus noster, mediante aurora sua Maria ortus est in mundo, ortus vti-

B. Maria aurora ob ortum Solis iustitiæ.

C que absque vllo peccati nubilo, propter quod aurora illa valde rutilans fuit oriente Sole suo, iuxta illud: Sicut lux auroræ oriente Sole manè absque nubibus rutilat, *& cetera*. Lux igitur auroræ est sanctitas Mariæ, qua ipsam irradiare dignatus est, processurus de ipsa Sol Iustitiæ. De hoc bene beatus Bernardus, ait: Recte quidem o Maria auroræ officium implesti. Ipse enim Sol Iustitiæ de te processurus ortum suum quadam matutina irradiatione præueniens, in te lucis suæ radios copiose transfudit. Lux huius auroræ mirabiliter rutilabat, oriente Sole absque nubibus, id est nascente Christo absque originalis peccati obscuritatibus. Ecce hic dicitur, quòd Sol absque nubibus oritur: & in Exodo dicitur, quòd rubus absque cõbustione ignitur: & in Daniele dicitur, quòd lapis sine manibus abscinditur. Quid ergo per Solem, quid per ignẽ, quid per lapidem nisi Christus signatur? Ipse enim est Sol illuminans intellectum, ignis accendens affectum, lapis firmans nos contra defectum. Dico, quòd Christus Iesus est Sol illuminans intellectum, iuxta illud Malachiæ: Orietur vobis timentibus nomen meum, Sol Iustitiæ. Vide ergo si timeas Dominum, scriptum quippe est: Qui timet Deũ, nihil negligit. Item Christus est ignis accendens affectum, vt dicit Apostolus ad

2. Reg. 23. a

Ber. in deprecatione & laud. ad B. V. Mar. cir. fin.

D

Exod. 3. a

Dan. 2. e

Mala. 4. a

Eccl. 7. c

E Hebræos, Deus noster ignis consumens est. Hic ignis non solum fuit in rubo vteri virginalis, sed etiam in rubo deuoti cordis est. Hunc namque ignem senserunt, qui dixerunt: Nonne cor *& cetera*. Item Christus est lapis firmans nos contra defectum, si bene fundati fuerimus super ipsum. Vnde dicitur in Matthæo: Descendit pluuia, venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat supra petram. Ecce nec pluuia hæreticæ eloquentiæ, nec flumina mundanæ concupiscentiæ, nec venti humanæ violentiæ, nocere possunt domui mentis supra petram Christi fundatæ. Quid ergo est

Heb. 12. g

Luc. 24. e

Matt. 7. c

F quòd Sol sine nube oritur, rubus sine combustione ignitur, lapis sine manu abscinditur; nisi quod Christus, qui est Sol veritatis, ignis charitatis, lapis firmitatis, siue æternitatis, ipse concipitur & nascitur sine nube peccati originalis, sine combustione concupiscentiæ carnalis, sine manibus amplexus maritalis? In conceptione enim Christi nec peccatum prolis, nec concupiscentiam matris, nec amplexus patris inuenies. Quod autem Virgo tam miraculose concepit, hoc ille facere potuit, qui alludentia huic miraculo mirabilia multa præmisit, sicut Beatus Augustinus testatur, qui sic dicit: Qui scripsit lapideas tabulas sine ferro, ipse grauidauit Mariam Spiritu sancto: Et qui produxit panem in eremo sine aratione, ipse im-

August. de temp. ser. 18. post med. to. 10.

impprægnauit virginem sine corruptione. Et qui fecit virgam sine pluuia germinare, ipse fecit filiam Dauid sine semine generare.

B. Maria aurora ob eius locum in gloria. Quarto attendite charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria, propter felicem locum eius in gloria. & secundum hoc bene de aurora dicitur a Iob: *Iob 38. a* Numquid ostendisti auroræ locum suum? Iam certe aurora nostra Maria sublimiter locata in cælo locum tenet vicinissimũ Soli æterno. Considerare autem possumus triplicem Mariæ locum notabilem. Primus est, quo ipsa Dominum suscepit spiritualiter. Secundus est, quo Dominum suscepit corporaliter. Tertius est, quo ipsam Dominus recepit æternaliter. Ecce triplex locus Mariæ. Dico quòd primus locus, quo Maria Dominum suscepit spiritualiter, est mens Mariæ pa- *Psal. 75. a* cificata & quietata, secundum quod Psalmista dicit: Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, quod interpretatur, vel speculum, vel speculatio. Ecce quicumque Deum mente speculari desiderat, oportet vt ei in pace mentis locum faciat. Nam sine pace mentis nemo venit ad speculationem cõtemplationis, *Hebr. 12. d* Vnde Apostolus: Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. O quis enarrare, vel etiam cogitare sufficiat, in qualibus quotidie speculationibus sancta illa Sion, sancta illa mens Mariæ fuerit: dum omnia illa mysteria præ omnibus mortalibus sibi nota, feruentissima sibi mente reuo- *Hiero. ser. de Assum. B. M. quæ est epist. 10. to. 9. longe post med.* luit? De hoc bene Beatus Hieronymus ait: Si qua sunt in vobis viscera pietatis, considerate quo cruciabatur amore, quove desiderio æstuabat hæc virgo, dum reuolueret animo cuncta, quæ audierat & viderat, quæ cognouerat, quantisve mouebatur, repleta Spiritu sancto, cælestium secretorum incitamentis. Item locus, quo Maria concepit corporaliter, est vterus Mariæ, de quo accipi potest illud Genesis: Flu- *Gen. 2. b* uius qui egrediebatur de loco voluptatis, Iesus Christus de vtero virginis ad irrigandum Paradisum. Paradisus specialis est Maria; vniuersalis, est Ecclesia. *Eccli. 24. d* Felix irrigatio vtriusque paradisi, per fluuium ventris Mariæ Iesum Christum, qui ait: Dixi irrigabo hortum plantationum mearum. Hinc est quòd bene san- *Hier. ibid. vbi supra post pauca.* ctus Hieronymus loquens de illis verbis: Vidi speciosam ascendentem desuper riuos aquarum, ait: Bene desuper riuos aquarum, quia super aquam refectionis educauerat eam Dominus & nutrierat, de qua multi educti riui, omnem irrigant terram delitiarum, & infundunt hortum voluptatis. Item locus quo Mariam Dominus suscepit mansuram æternaliter in cælo, est locus gloriæ, de quo Dominus ad Iob loquitur: *Iob. 38. a* Numquid ostendisti auroræ locum suum? quasi dicat, non tu, sed ego. Non ad te pertinet ostendere auroræ Mariæ locum suum in cælo, sed ad me: Bene autem dicit suum, quasi appropriando, & discernendo illum ab aliis omnium sanctorum locis. Hinc etiam be- *3. Reg. 8. a* ne legitur: Intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum. Hic certe locus est super omnes choros Angelorum. Hic denique locus est in cælo *Ber. ser. 1. in assump. B. M. circa med.* dignissimus, testante beato Bernardo, qui ait: Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in cælis regali solio, quo Mariam Mariæ Filius sublimauit. Sic ergo Maria propter se bene comparatur auroræ. Primo propter terminationem noctis culpæ, in plenissima eius sanctificatione. Secundo propter progressionem lucis gratiæ, in clarissima eius conuersatione. Tertio propter productionem Solis iustitiæ, in mirabilissima Filij eius generatione. Quarto propter appropriationem loci gloriæ, in gloriosissima eius assumptione.

B. Maria etiam propter nos aurora comparatur. Deinde considerandum est, quòd lucidissima virgo Maria, non solum propter se, sed etiam propter nos bene comparatur auroræ. Nam sicut in Scriptura per auroram signatum est, ipsa nobis est ad Deum mediatrix, ad Angelos pacificatrix, ad dæmones defensatrix, ad nos ipsos illuminatrix.

B. Maria mediatrix inter nos & Deum. Primo attendite, quòd aurora nostra Maria nobis est ad Deum mediatrix, sicut in Psalmo signatum est, vbi dicitur: Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & Solem. Sicut bene beatus Gregorius ait: Dies vita iusti, nox vero vita accipitur peccatoris. *Psal. 73. c* Et ideo bene Dominus filios Israel præcedebat per diem in columna nubis, per noctem vero in columna ignis: quia ab ardore iræ suæ tamquam nubes pios protegit, & tamquam ignis impios vrit. Vnde bene Sol intelligitur Christus, Sol vtique iustitiæ, qui illuminat electos, & vrit reprobos. Grauiter quandoque vrit in mundo, grauius autem in iudicio, grauissime autem in inferno. De hac triplici vstione intelligi potest illud Ecclesiastici, Tripliciter Sol exurens montes, *Eccli. 43. a* id est, superbos peccatores. Propter hoc bene refrigeratrice, mediatrice inter nos & solem iustum, indigemus. Et ideo bene Psalmista in prædicto versu, auroram inter noctem & solem ponit mediam, quæ certe etiam ordine naturali media est. Aurora itaque est beatissima virgo Maria, quæ inter noctem & solem, inter hominem & Deum, inter hominem iniustum, & Deum iustum est optima mediatrix, optima iræ Dei refrigeratrix. Testatur beatus Bernardus, dicens: Securum iam habet homo accessum ad Deum, vbi mediatorem causæ suæ Filium habet ante Patrem, & ante Filium matrem. Filius nudato corpore Patri ostendit latus & vulnera. Maria Filio pectus & vbera. Non potest vllo modo fieri repulsa, vbi concurrunt & perorant tanta charitatis insignia.

B. Maria quomodo pacificatrix. Secundo attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est ad Angelos pacificatrix, sicut signatũ est in Genesi, vbi legitur, quòd Angelus qui cum Iacob luctabatur, benedixit eum in aurora. Dicente namque Angelo: Dimitte me, iam enim ascendit au- *Gen. 32. e* rora; non dimisit eum Iacob, nisi ipsum benediceret. In aurora lucta fuit inter Angelum & Iacob, discordia fuit inter Deum, Angelos, & homines. Homo enim peccando offenderat creatorem. Offenso autem creatore, omnis offenditur creatura, quanto magis illa quæ creatori magis est coniuncta. Illa ergo lucta potuit huius discordiæ esse figura. Sed certe adueniente aurora, adueniente Maria, pacificati sunt Angelus atque homo, ita quòd in ipsa aurora, in ipsa virgine Maria Angelicam benedictionem consecutus est homo. Angelus namque dixit, Benedicta tu in mulieribus ad virginem, & per hanc benedictionem virginis, homo consequitur benedictionem pacis, & salutis in filio virginis, benedictionem vtique illam, de qua Apostolus ait: Benedictus Deus & pater Domini *Ephes. 1. a* nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione in cælestibus in Christo, quam etiam benedictionem ipse benedictus Filius benedictæ Virginis cõfirmabit, quando dicet: Venite benedicti patris, &c. *Matt. 25. c* Iacob ergo auroræ ascendenti, & nos Mariæ aduenienti gratias agamus pro benedictione, qua cum Angelo pacificati sumus. Merito certe per auroram, merito per Mariam homines cum Angelis pacificantur, ex quo per Mariam ab hominibus Angelorum chori reintegrantur, sicut Anselmus insinuat, dicens: O femina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, inferna remediantur, homines saluantur, Angeli reintegrantur.

B. Maria defendit nos a dæmonibus. Tertio attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est contra dæmones defensatrix, sicut signatum est in Iob, vbi de homicida, & de fure, & de adultero dicitur: Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. *Iob 24. 6* Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Homicida diabolus, fur diabolus, adulter diabolus est. Homicida, inquam, est, quia genus humanum occidit. Fur, quia quæcumque potest, nobis bona subtrahit. Adulter, quia sponsam Dei animam corrumpit. Heu quanta nobis mala huiusmodi malefici, quanta nobis mala spiritus maligni faciunt. Perfodiunt

Digitized by Google

diunt namque in tenebris ignorantiæ, in tenebris ob A scuritatis, interiores dom os mentium nostrarum, do mos vtique, de quibus in Psalmo dicitur: Deus indomibus eius cognoscetur. Perfodiunt certe tentationibus perforatiuis domos illas, in quibus ille libenter habitat, qui dicit: Hodie in domo tua oportet me manere. Perfossis autem domibus, perforatis vsque ad infelicem peccati consensum mentibus, heu quanta mala malefici isti occidendo, furando, adulterando committunt in animabus. Ad euadenda ergo tanta pericula, vtinam nobis aurora appareat, vtinam nobis Maria succurrat. Si enim subito apparuerit aurora, si cito nobis aduenerit, & superuenerit Mariæ gratia & misericordia, arbitrantur vmbram mortis, id est sic timēt homines, sic trepidant, sic fugiunt, sicut homines timent, & fugiunt vmbram mortis. Propter hoc bene beatus Bernardus ait: Non sic timent hostes visibiles, quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aereæ potestates Mariæ vocabulum & exemplum. fluunt & pereunt sicut cera a facie ignis, vbicumque inuenerint crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, solicitam imitationem.

Psal. 67. a
Luc. 19. a

B. Maria illuminat nos.

Quarto attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est, quo ad nosipsos illuminatrix ad bene operandum. Operarij ab ascensu auroræ incipiunt ope C rari. Vnde in Neemia dicitur: Nosipsi faciemus opus, media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ, donec egrediantur astra. Duo nobis necessaria sunt, videlicet, vt bonis operibus insistamus. & ideo bene aiunt ædificantes: Nosipsi faciemus opus. Quod opus? nisi de quo Apostolus ait: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Bene autem dicunt, Nosipsi faciemus nosipsi, non nostri vicarij. Vnde alibi ait: In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros. Sed certe Maria non nutricem aliam, non vicariam, sed semper semetipsam exhibuit Dei ministram, sicut beatus Au- D gustinus testatur, dicens: Maria absque dubio operi ministratrix extitit, quæ hunc vtero gessit, partuq. profusum aluit, & fouit, in præsepio reclinauit, & a facie Herodis abscondit fugiens in Ægyptum, & omnem infantiam eius pio matris affectu est prosecuta, ita vt vsque ad mortem crucis, ab eius indubitanter non recesserit consectatu, nō solum gressibus pedum, tamquam pro amore Filij, verum etiam imitatione morum tamquam pro reuerentia Domini. Necessarium etiam nobis est, vt non solum bonis operibus insistamus, sed etiam vt vitijs resistamus. & ideo bene additur de lanceis tenendis. Tenere enim debemus lanceam zeli con E tra impetum vitij, contra impugnationem diaboli, carnis & mundi. De his lanceis bene dicitur in Hieremia: Polite lanceas, induite vos loricis. Lorica iustitiæ a malo protegimur: sed lancea zeli malum impugnamus. Si lanceam zeli contra vitia non extendis in mundo, Deus lanceam iræ suæ contra te extendet in iudicio. Vnde in Sapientia dicitur: Acuet iram diram in lanceam. O qualis bellatrix fuit Maria, cui sancta zeli sui lancea. Vnde Bernardus: Tu bellatrix egregia, primo eum qui primus Euam supplantauit, expugnare viriliter aggressa es. Vt ergo bonis operibus fideliter insistamus, & malis viriliter resistamus, necessariū nobis est, F vt Mariæ exemplum inspiciamus, Mariæ suffragium imploremus. Tunc quasi ab ascensu auroræ operamur, quando irradiante exemplo & vita Mariæ, quando irradiante patrocinio & misericordia Mariæ, ad bene operandum incitamur. Bene autem operari debemus, donec egrediantur astra, hoc est, donec animæ nostræ lucidæ tamquam astra, exeuntes de corporibus, euolent ad astra. Sed super omnia astra iam egressa, vel adhuc egressura ad astra, splendidissimum astrum est aurora nostra Maria, testante beato Bernardo, qui ait: Tu veri solis expressissima imago, inter millia astrorū Deo assistentium, virginali puritate in cælis gloriosa præfulges. Sic ergo, charissimi, vidistis, quam conuenienter aurora dicta sit Maria. Dominus ergo tecum o Maria, sicut Sol cum aurora. Eia ergo Domina aurora suauissima, Domina Maria dulcissima, fac etiam nobiscum esse Solem iustitiæ, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui cum Patre, & Spiritussancto viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Neem. 4. d
Gal. 6. c
2. Cor. 6. a
Aug. de Assump. B. M. lib. vnico. cap. 7. to. 9.
Hier. 46. a
Sap. 5. d
Ber. in deprecatione & laud. ad Mar. Virg. post med.
Ber. ibid.

Quomodo B. Maria sit virga, & virga florens.
Lectio XII.

D*ominus tecum*. Viso quomodo Dominus fuit cum Maria, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, videamus nunc quomodo Dominus sit cum Maria, sicut flos cum virga florente. Maria enim est illa virga, de qua dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. His verbis oculum mentis apponamus, & primo ad virgam, secundo ad florem considerationem nostram dirigamus.

Isai. 11. a

Primo consideremus charissimi, quòd virga ista virga regia est, virgo Maria, sicut patet per beatum Doctorem Ambrosium, qui beatam Virginem alloquens, ait: Tu ipsa, quæ Dominum genuisti, ex populo Israel, in virgam creuisti, virga de radice Iesse surrexisti & floruisti, virga Aaron fronduisti & peperisti. Est autem Maria virga fumea, virga lignea, virga aurea, virga ferrea. Maria est virga fumea incipientibus, virga lignea proficientibus, virga aurea consummantibus, virga ferrea incorrigibilibus & dæmonibus.

Ambr. ser. de Purific. B. M. Virg. to. 6. edit. Rom.

B. Maria virga fumea incipientibus.

Dico quòd virgo Maria est virga fumea incipientibus, & pœnitentibus. De hac virga dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentatij? Desertum est cor peccatoris, quod vtique desertum est a gratia & virtutibus. Fumus aromaticus, fumus suauis animæ, est aspiratio spei veniæ. Beata itaque virgo Maria per desertum quasi virgula fumi ascendit, quando ipsa suffragante, cor peccatoris fumum spei veniæ suscepit. Hic autem fumus generatur ex aromatibus myrrhæ in contritione, & thuris in confessione, & vniuersi pulueris pigmentarij, in multimoda satisfactione. Nullum pijssima virgo Maria desertum abhorret, nullum peccatorē despicit, sed quocumque pertransierit suauissimum spei veniæ fumum respergit. Vnde optime beatus Bernardus sic ait: Peccatorem quantumcumque fœtidum non horres, non despicis, si ad te suspirauerit, tuumq. interuentum pœnitenti corde flagitauerit; tu illum de desperationis baratro pia manu retrahis, spei medicamen aspiras, ac toti mundo despectum materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quousque tremendo iudici miserum reconcilies.

Cant. 3. b
Ber. vbi supra proxi. in princ.

Item virgo Maria est virga lignea, virga florida proficientibus. De hac virga dicitur in Numeris, quòd virga Aaron, quæ vtique lignea fuit, flores simul & fructum habuit. Per flores virtutes signantur, quæ post transitum diabolicæ hiemis in cordibus oriuntur, sicut bene de his floribus dicitur in Canticis: Iam hiems transijt, &c. vsque, Nostra. Transeat ergo hiems, transeat torpor, quo charitas refrigescit, & tunc iterum flores virtutum appareant. O quantis floribus virgo florida abundauit, teste beato Bernardo, qui ipsam alloquens ait: Tu sanctorum areola aromatum, a cælesti consita pigmentario, virtutum omnium floribus delectabiliter vernans es. Sicut autem per flores virtutes, ita per fructus opera virtutum signantur. De his bene dicitur: A fructibus eorum cognoscetis eos. Quando ergo in virtutibus, & in virtutum operibus, per exempla & merita Mariæ proficimus, tunc

B. Maria virgo florida proficientibus.

Num. 17. c
Cant. 2. c
Bern. ibid. cir. med.
Matth. 7. b. c

virga

virga lignea florida,& fructifera nobis est virgo Maria. Item, virgo Maria est virga aurea perfectis & contemplatiuis. De hac virga legitur, quòd Esther cum duabus puellis ingressa est ad regem Assuerum, cum præ nimio stupore pene exanimata fuisset, extendit ad eam Rex virgam auream ad confortandum ipsam. Esther interpretatur, eleuata vel abscondita, & signat animam contemplatiuam, quam in contemplatione eleuat Deus, & abscondit in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum. Ista per contemplationē ingreditur ad Regem Christum. Duæ puellæ cum quibus ingreditur, sunt duæ vires animæ, videlicet intellectiua, quæ præcedit per cognitionem; & affectiua, quæ sequitur per dilectionem. Anima autem, quæ sic ad Christum bene ingressa fuerit, ipsa præ stupore quandoq. a se deficit, dū inaccessibilem diuinæ gloriæ claritatem, vel terribilē diuinæ iustitiæ seueritatē attendit. Virga aurea, virga regia est illa aurea, illa regia virgo Maria. Aurea quidem charitate, regia vero nobilitate. Aurea quoq. per munditiam, regia vero per iustitiam. Aurea insuper per incorruptionem & integritatem virginalem, regia vero per dominationem & potestatem regalem. Hæc est felix virga, quæ ad animam contemplatiuam confortandam clementer extenditur, quando felix virgo Maria contemplationi & deuotioni eiusdem animæ tam pia & dulcis ingeritur, quòd ex hoc ipsa anima contra terrorem diuinæ iustitiæ, & ad splendorem diuinæ gloriæ confortatur. Hanc virgam illa contemplatiua Anselmi anima ad se extendi desiderauit, quando tam deuote exclamans dicit: O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, quæ euadit capacitatem cordis, nun præstolare Domina infirmam animam te sequentem.

Beata Maria virgo aurea perfectis.

Esther. 15. c

Psal. 30. d

Item virgo Maria est virga ferrea dæmonibus, & incorrigibilibus. De hac virga non incongrue accipi potest illud Psalmi: Reges eos in virga ferrea. O Maria virga aurea perfectis, virga ferrea duris, virga aurea hominibus, virga ferrea & dura dæmonibus, arceas dæmones a nobis. Hoc Domina petimus, & deuote petimus, cum Innocentio petente & dicente sic: Aue Dei mater alma, quæ ex dignitate qua Dei mater es, impetrare potes dæmonibus. Compesce dæmones, ne nobis noceant. Præcipe Angelis, vt nos custodiant. Sic ergo beata virgo Maria est nobis virga fumea in nostra conuersione: virga florida in nostra conuersatione: virga aurea in nostra contemplatione: virga ferrea in nostra defensione. Hanc virgam vere contemplans, & digne admirans beatus Bernardus ait: O virgo virga sublimis, ad quantam celsitudinem verticem sanctum erigis, vsque ad sedentem in throno, vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radices humilitatis. Consequenter cōsideremus charissimi florem huius virgæ: consideremus, inquam, in virga regia, & in virgine Maria quadruplicem florem, videlicet florem pretiosæ virginitatis, florem virtuosæ honestatis, florem miraculosæ fecunditatis, & florē gloriosæ immortalitatis. De flore primo cōsideremus charissimi in Maria florem pretiosæ virginitatis, qui est ipsa virginitas. De hoc dicitur in Isaia: Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. Maria conuenienter solitudo dici potuit, quæ tam libenter solitaria fuit, quam etiam tamquam libenter solitariam Angelus visitauit. Ideoq. bene beatus Ambrosius ait: Solam in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus autem reperit solam sine comite, aut solam sine teste. quomodo autem ista solitudo, quomodo Maria virgo exultauerit ipsa dicat, ipsam audiamus. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Hæc terræ solitudo floruit quasi lilium per virginitatem. O lilium Angelicum, o flos cælestis. O vere flos cælestis, quem tantum dilexit apis illa supercælestis. Dicit enim beatus Bernardus: Apis illa quæ pascitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat patriam, quando ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit &

B. Maria est virga ferrea dæmonibus.

Psal. 2. b

Ber. ser. 2. de Aduen. Dom. post med.

In B. Maria fuit flos virginitatis.

Isa. 35. a

Amb. lib. 2. commēt. in Luc. c. 1. to. 3. edit. Ro.

Luc. 1. e

Ber. ser. 2. de Aduen. Do. cir. me.

A ad suaue olentem perpetuæ virginitatis florem peruenit, illi insedit, illi inhæsit. Flos virginitatis quasi tot habet folia, quot virginitas conditiones & præconia. O quantum huius floris coronę per Mariam sunt multiplicatæ. Vnde beatus Ambrosius ait: Cum in toto mundo virgineus flos Maria immarcescibiles coronas innectat, & septigeram pudoris aulam immaculato conseruet affectu, quousque integritas perseuerauit ad palmam, vt in puellis trophæum sanctitatis arriperet, & per vestigia matris virginis ad cælestem thalamum perueniret.

Secundo consideremus charissimi in Maria florem B virtuosæ honestatis, morum, & vitæ, & de hoc quid ipsa dicat audiamus. Flores mei, inquit, fructus honoris & honestatis. O quàm pulcher est virtuosæ & honestæ vitæ flos morum, & disciplinæ. Sed certe pluraliter dicitur, Flores mei. ideo dicamus, quòd tot sunt in moribus flores quot virtutes. Tot sunt honestæ vitæ flores, quot sunt virtutes vitam honestantes. De his floribus dicitur: Flores apparuerunt in terra nostra. De his etiam dicitur: Lectulus noster floruit. Ecce flores in terra, flores in lecto inuenimus. Terra mens actiuorum, lectus autem mens contemplatiuorum. Terra, inquam, est mens fructificans in bona actione. C Lectulus autem mens quietem fouens in contemplatione. Siue ergo sit mens actiua siue contemplatiua, semper debet floribus esse venusta. Hoc quoque notandum est, quòd flos honestatis, immo flos cuiuslibet virtutis, quasi tot habet folia, quot bona & meritoria habet opera. O quàm florida fuit terra, quàm floridus fuit lectus Mariæ, quæ in floridæ vitæ honestate florebat omnium virtutum venustate, sicut testatur beatus Bernardus, dicens: Tu sanctorum areola aromatum o Maria, a cælesti consita pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernans, inter quorum pulcherrimos trium in te miramur excel- D lentiam: viola humilitatis, lilium castitatis, rosa charitatis hi sunt.

In B. Maria flos honestatis.

Eccli. 24. a

Can. 2. b

Can. 1. d

Ber. in deprec. & lau. B. V. Mar. cir. med.

Tertio consideremus charissimi in Maria florē miraculosæ fecunditatis. Hic flos est ipse Filius virginis, de quo specialiter dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, &c. Eia quàm pulcher hic flos egressus est sine peccato nascendo, & quàm misere cōtritus est quasi peccator moriendo, iuxta illud: Quasi flos egreditur & conteritur. O quàm candidus in egressione, & quàm rubicundus in contritione fuit flos iste. Flos, inquam, Angelis delectabilis, flos homini- E nibus ad vitam perutilis. Vnde Bernardus ait: Flos est Filius virginis, flos candidus & rubicundus electus ex millibus, flos in quem desiderant Angeli prospicere, flos ad cuius odorem reuiuiscunt mortui. Felix silua, quæ producit huius floris virgam. Felix magis virga quæ producit hunc florem in silua. Felix super omnia flos, sine quo nulla silua nec virga felix esse potest. Vere felicissimus flos, in quo spiritus Domini sic requieuit, vt sine ipso nullus gratiam Spiritussancti habere possit. Testatur hoc beatus Hieronymus, dicens: Spiritussanctus, qui in magna silua humani generis requiē non inuenerat, tandem super hunc florē requieuit, ita quòd absque Christo nec sapiēs quis esse potest, F nec intelligens, nec cōsiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Domini. Hic flos, quasi tot habet folia, quot sunt ministeria & exempla. Si hunc florē habere desideras, virgam floris precibus flectas. Si flos est nimis altus diuinitate, virga tamen est flexibilis pietate. Et si flos est rarissimus, quia in cælo & in terra non inuenitur nisi vnicus, est tamē communissimus tāquam flos non in horto clausus, sed in campo omnibus transeuntibus expositus. Et ideo bene dicere potest Christus illud: Ego flos campi. Vnde flos campi dicitur non solū propter hoc quòd omnibus patulus exponitur: sed etiam propter hoc quòd sine omni cultura humana producit. Hoc bene beatus Bernardus meminit, cum dixit: Cāpus sine omni humano flores adminiculo, non

In B. maria flos fecunditatis.

Isa. 11. a

Iob. 14. a

Ber. ser. 2. de Aduen. Dom. circa med.

Hiero. lib. 4. commēt. in Isai. c. 11. to. 4.

Can. 2. a

Ber. ser. 2. de adu. Dom. post med.

lo, non seminatus ab aliquo, nō defossus sarculo, nō impinguatus fimo: sic omnino sic virginis aluus floruit, sic inuiolata & integra casta Mariæ viscera tamquam pascua æterni viroris protulere, cuius pulchritudo non videat corruptionem, cuius gloria in perpetuum non marcescat.

In B. Maria flos immortalitatis. Quarto consideremus, charissimi, florem gloriosæ immortalitatis. De hoc signatum esse potest in libro Numerorū, vbi dicitur, quòd virga Aaron flores simul & fructū habuit. *Num. 17. b* In virga Aaron recta, virgo Maria potest esse figurata. In virga namque, Mariæ rectitudo, in flore autem corporis glorificati pulchritudo, in fructu vero animæ eius beatitudo potest esse signata. Notandum enim est, quòd caro floret in iuuentute, sicut in Psalmo dicitur: Mane floret & transit. *Psal. 89. c* Flos autem perit in morte, sicut dicitur in Isaia: Exsiccatum est fenum, & cecidit flos. *Isa. 40. b* Refloret &, in gloriosa resurrectione, iuxta Psalmistam: Refloruit caro mea. *Psal. 27. c* Iste flos glorificationis corporis quasi tot habet folia, quot corpus glorificatum habet dotes & præmia. Et certe quidam sancti doctores probabiliter sentire videntur, & rationabiliter probare nituntur, & fideles hunc sensum pie amplectūtur, videlicet quòd beata Maria iam cum corpore sit assumpta, & corpus iam omnino cum anima sit glorificatum. B. Maria corpore & anima assumpta in cælo. De hoc namque Augustinus sic ait: Vera ratione consitendum censeo, Mariam in Christo, & apud Christum esse. *Aug. de Assump. B. M. lib. 1. c. 8. to. 9.* In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christum, ad gloriam æternitatis assumptam. Vnde digne credimus lætari Mariam lætitia inenarrabili, anima & corpore in proprio filio per filium proprium, nec vllā sequi corruptionis ærumnam, quam nulla secuta est tantum filium pariendo integritatis corruptio, quæ omnium integram, perfectamq. genuit vitam: sit cum illo quem in suo gessit vtero: sit apud illum illa, quæ genuit, fouit, & aluit. Illa Maria Dei genitrix, Dei ministratrix, Dei nutrix, & Dei secutrix. De qua quia aliter sentire, quàm dixi non debeo, aliter dicere non præsumo. Secundum hoc ergo Maria iam dicere potest: Refloruit caro mea. Et secundum hoc etiam, florem & fructum simul habet. Florem, inquam, corporis glorificati, & fructum spiritus glorificati. Florem vtique in gloriosa corporis pulchritudine, fructum vero in voluptuosa animæ beatitudine. Notādum etiam est, quòd secūdum quadruplicem florem prædictum, virgo Maria quadruplicem simul habuit florem virginitatis, & fructum fecunditatis, simul habuit florem honestatis, & fructum humilitatis, simul habuit in prole florem humanitatis, & fructum diuinitatis, simul habuit florem immortalitatis in corpore, & fructum beatæ voluptatis in anima. Hos igitur flores charissimi in virga virginea diligamus, & illos nouos gaudiorum flores de horto virgineo colligamus quos vidit, quos collegit, quos nobis cōmendauit beatus Bernardus, cum ad Mariam loquens dixit: *Ber. in depre. & lau. B. V. Mar. circa med.* Hortus deliciarum nobis est tuus sanctissimus vterus o Maria: quia ex eo multiplicis gaudij flores colligimus, quoties recolimus mente, quàm magna multitudo dulcedinis immenso orbi inde profluxerit. O igitur dulcissima virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut flos cum virga ipsum producente. Fac ergo vt etiam Dominus sit mecum, immo nobiscum, communicetq. nobis florem istum, Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Quomodo B. Maria comparetur reginæ, in palatium cum rege ingredienti. Lect. XIII.

D*Ominus tecum* o Domina Domino charissima, Domino familiarissima. *Dominus tecum* o Domina aptissima, Domino dignissima, *Dominus tecum.* Tecum certe, secundum quod supra dictum est, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, sicut flos cum virga ipsum producēte, sicut rex cum regina in palatium

A ingrediente. Viso ergo quo modo Maria sit aurora solem æternum, solem iustitiæ præueniens: viso quoque quo modo Maria sit virga florem æternum, florem misericordiæ proferens; videamus modo, quo modo Maria sit Regina ad Regem æternum, ad Regem gloriæ ingrediens. Maria ergo, charissimi, est Regina illa ingrediens, de qua dicitur, quòd ingressa est Regina Sabba in Hierusalem cum comitatu multo & diuitijs. *3. Reg. 10. a* Vere Regina est Maria, testante beato Augustino, qui ait: Hanc vere fateamur Reginam cælorum, pro eo quòd Regem peperit Angelorum. *August. de Sanct. ser. 35. paulo post princ. to. 10.* sed de hac Regina disserui in sermone, Astitit Regina, &c. B ideo nunc de eius ingressu disserendum est. Considerandum est ergo, quòd Mariam ingredientem, egredientem, progredientem, & supergredientem inuenimus. Egressus est naturæ, progressus gratiæ, ingressus gloriæ, supergressus abundantiæ. Egressa est nascendo, progressa proficiendo, ingressa perueniendo, supergressa omnes sanctos excedendo. Egressa est sine peccato, progressa sine exemplo, ingressa sine obstaculo, supergressa sine termino.

Primo considera charissime, quòd inuenimus Mariam egredientem per natiuitatem suam sine peccato. Ipsa namque potest esse vas illud, de quo dicitur: Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. *Prou. 25. a* C Rubigo fuit ablata de argento, quando ab originali peccato Maria sanctificata fuit in vtero, & certe sic egressa est, tamquam vas purissimum. Hic distinguendum est vas purum, vas purius, & vas purissimū. Vas purum in ingressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quod tamen fomes tam ad mortale, quàm ad veniale peccatum in ipso remansit, sicut quidam dicunt fuisse in Hieremia. Hieremias Ioannes & beata Virgo diuersimode fuerunt in materno vtero sanctificati. Vas autem purius, in egressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quòd in ipso fomes secundum quòd ductiuus est ad effectum mortalis peccati extinctus fuit, sed D ad veniale remansit, sicut in beato Ioanne Baptista; de quo canit Ecclesia: Ne leui saltem maculare vitam famine posset. Vas ergo in egressu purissimum fuit beata virgo, quæ ex vtero sic sanctificata processit, quòd in ea, vt creditur, fomes ad effectum tam mortalis, quàm venialis peccati non remansit. Propter hoc beatus Bernardus ait: Ego puto, quòd copiosior benedictio sanctificationis in eam descenderit, quæ non solum eius ortum sanctificauerit, verū etiam vitam eius deinceps ab omni peccato custodiuit immunem. *Bern. epist. 174. ad Can. Lugd. circa med.* Ablata ergo rubigine originalis peccati, egressum est ex vtero vas purum in Hieremia, vas purius in Ioanne Baptista, vas purissimum in Maria. E

Secundo considera charissime, quòd inuenimus Mariam progredientem sine exemplo per gratiam. Gratiam, & priuilegia, quæ habuit Maria in vita. Vnde in Canticis: Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. *Can. 6. c* His tribus luminosis, videlicet auroræ, Lunæ, & Soli, bene comparatur Maria, propter tria in ipsa lucidissime excellentissima. Fuit enim in corde & mente eius, excellenter lucida virginitas. Fuit in virginitate excellenter lucida fecunditas. Fuit in fecunditate eius excellenter lucida singularitas. Aurora refrigeratiua & auibus grata, fuit ista virgo Maria. Ipsa enim virginitate sua carnis ardorem refrigerauit, teste beato Bernardo, qui ad F eam loquens ait: *Ber. in depre. & lau. B. M. V. post med.* Tu ardorem vetitæ concupiscentiæ virtute castitatis in tua virginea carne eatenus exstinxisti, vt is in cuius conspectu, nec astra munda sunt, tantæ munditiæ carnem tuam iudicauerit, vt eam suæ diuinæ puritati agglutinare non despexerit. Ipsa enim virginitate sua auibus cæli, id est Angelis Dei, grata fuit: quia vt Hieronymus ait: Semper est Angelis cognata virginitas. *Hiero. ser. de Assum. B. M. quæ est epist. 10. ante med.* Propter hoc bene legitur, quòd Angelus in aurora benedixit Iacob. Hic Iacob spiritum castum potest signare, qui fratrem suum id est corpus suum supplantauit. Hic non solum a patre, sed etiam ab Angelo benedicitur in aurora, *Gen. 32. f* hoc est in castissima virgine Maria, cui Angelus dixit:

Digitized by Google

Luc. 1. d

xit: Benedicta tu in mulieribus. Item, pulchra vt Luna fuit virgo Maria, in luminosa virginitatis fecunditate. Pulchritudo enim Lunæ consistit in lumine recepto a Sole. Pensa igitur, quàm pulchra Luna fuerit Maria, quando æternus ille Sol, totus receptus, & conceptus est in ipsa. Maria ergo est illa Luna, in cuius plenitudine ille vir Ecclesiæ redijt, de quo dicitur: In die plenæ Lunæ reuersurus est in domum suam. Beata virgo fuit Luna plena, quando ei dictum fuit: Aue gratia plena. Item electa vt Sol fuit Maria, in lucidissima fecunditatis singularitate, quando non homo purus, non Angelus verus; sed ipse Dei filius, ipse Sol iustitiæ in Sole posuit tabernaculum suum, dum in Maria conceptus fuit. Valde certe singulare fuisset, si virgo purum hominem concepisset. multo autem singularius fuisset, si virgo Angelum concepisset. sed supra omnia singularissimum fuit, quòd virgo Deum concepit, Deum peperit. Propter quod bene beatus Augustinus ait: Merito beata Maria singulari a nobis præconio extollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit, cum tantum se ad cæli fastigia sublimauit, vt verbũ in principio apud Deum manens, de superna cæli arce susciperet. Beata igitur virgo Maria progressa est quasi aurora consurgens, in imitanda carnis & mentis virginitate. electa vt Sol, in adoranda partus virginalis diuinitate.

Prou. 7. c

August. de Sãct. serm. 18. ante medium.

B. Maria quomodo ingressa fuit cælum.

Tertio considera charissime, quòd inuenimus Mariam ingredientem ad gloriam cælestem sine obstaculo. Quis enim obstare posset tantæ Reginæ cum tanto comitatu progredienti? Ipsa namque signata est per Reginam Sabba, de qua dicitur: Et ingressa Hierusalem cũ comitatu multo & diuitijs, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretiosas. Considera in his verbis gloriam ingredientis Mariæ in cælestem Hierusalem. Considera, dico, ingredientis excellentiam, ingredientis potentiam, ingredientis opulentiam. Considera excellentiam in principatu, potentiam in comitatu, opulentiam in apparatu. Considera certe excellentiam principatus Reginæ nostræ Mariæ in eo, quod dicitur: Regina Sabba, quod interpretatur clamor. Maria enim est Regina mundi, vbi est clamor gemebundus. Est etiã Regina cæli, vbi est clamor iucundus. Clamãt enim in cælo sicut dicitur in Apocalypsi: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens. Hæc & ipsa Regina clamãtium cũ ceteris clamantibus clamare non cessat, testante Augustino, qui ait: Tu Maria conciuis cæli ciuibus, sine fine choris coniuncta Angelicis, Archangelisq. sociata, indefessa voce, Sanctus, Sanctus, Sanctus, clamare non cessas. Hæc vtique est Regina, quam Psalmista describens, ait: Astitit Regina, & cetera, vsque, *Varietate*. Hanc Reginam ad regnum sequi possunt fiducialiter quicumque ei in mundo seruierint fideliter. Vnde beatus Bernardus: Præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, vt fiducialiter serui ad Dominam clamantes, Trahe me post te, dicant. Item considera in ingressu Reginæ nostræ potẽtiam comitatus ipsam stipantis, in eo quod dicitur: Comitatu multo. Ingressa enim est Maria cælestem Hierusalem, cum comitatu multo potentium Angelorum. Vnde beatus Hieronymus ait: Legimus quàm sæpe ad funera & sepulturas quorumlibet sanctorum Angelos aduenisse, & animas electorum vsque ad cælos cum hymnis atque laudibus detulisse. *Et post pauca*: Quanto magis credendum est militiam cælorum cum suis agminibus, festiue obuiam venisse Genitrici Dei, eamq. ingenti lumine circumfulsisse, & vsque ad thronum olim sibi ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse? Itẽ considera in Maria opulentiam meritorum, in apparatu munerum pretiosorum. Attulit namque secum aurum infinitum dilectionis Dei & proximi, gemmas pretiosas virtutum & donorum, aromata bonorum operum & exemplorum. Parum est enim, quod de thesauris Mariæ dico, respectu eius, quod beatus Bernardus Mariam alloquens, dixit: In manibus, inquit, tuis sunt omnes thesauri miserationum Domini. Absit vt cesset manus tua, neque enim gloria tua minuitur, sed augetur cum pœnitentes ad veniam, iustificati ad gloriam assumuntur. Ingressa igitur est mater Domini ad gloriam, tamquam Regina cælorum, ingressa est cum multo comitatu Angelorum, ingressa est cum diuitijs innumerabilium meritorum.

3. Reg. 10. a

Apoc. 4. c

Augu. vbi supra proxime circa fi.

Psal. 44. b

Ber. ser. 1. in Assump. B. M. ante med.

Hierõ. ser. de Assump. B. Ma. q est ep. 10. to. 9. ante med.

B. Maria ingreditur cælum meritis & præmijs supergressa omnes sanctos.

Quarto considera charissime, quòd inuenimus supergredientem omnes sanctos in superabundantia meritorum, & præmiorum sine termino, iuxta illud: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Supergressa vtique es, supergressa certe es in natura, supergressa es in gratia, supergressa es in gloria, vniuersas filias, vniuersas animas, vniuersas intelligentias Angelicas o Maria. Dico, quòd Maria in natura supergressa est vniuersas filias hominum, dum quod natura non admittit, virgo concepit, & virgo peperit, iuxta illud: Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Et non solum hoc, quòd virgo filium, sed etiam quòd Deum peperit super omnem naturam est. Ideoque beatus Hieronymus sic ait: Quod natura non habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cælum, stupet terra, creatura etiam omnis miratur cælestis, hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur, & per Christũ adimpletur. Item supergressa est Maria in gratia vniuersas animas sanctorum, dum non solum gratia plena, sed etiam superplena fuit, teste Gabriele, qui prius dixit: *Aue gratia plena*. Et postea subiunxit: Spiritus sanctus superueniet in te. Si autẽ gratia plena fuit, ergo quidquid sibi superueniens postea Spiritus contulit, in hoc vtique plusquam plena, in hoc certe superplena fuit. Vnde beatus Bernardus ait: Veniente iam Spiritu sancto plena sibi, eodem quoque superueniente nobis superplena & supereffluens fit Maria. Item supergressa est Maria in gloria vniuersas intelligentias Angelicas. Ipsa enim est thronus ille sapphireus, qui sicut in Ezechiel legitur super firmamentum Angelicum exaltatus est. Propter hoc beatus Bernardus bene ait sic: Ascendit plane Maria super omne humanum genus, ascendit vsque ad Angelos, sed & ipsos quoque transcendit, & cælestem omnem supergreditur creaturam. Sic ergo, charissimi, Maria egressa, & progressa, & ingressa, & supergressa est. Egressa, inquam, est nascendo ad vitam miserorum: progressa est proficiendo in gratia priuilegiorum: ingressa est perueniendo ad regnum cælorum: supergressa est excedendo gloriam omnium beatorum. Ecce igitur dulcissima virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut Sol cum aurora progrediente, sicut flos cum virga florente, sicut Rex cum Regina ingrediente. O igitur aurora suauissima fac, vt etiam nobiscum sit Sol sapientiæ. O virga sublimissima fac etiam, vt nobiscum sit flos gratiæ. O regina potentissima fac, vt etiam nobiscum sit rex gloriæ Dominus noster Iesus Christus.

Prou. 31. d

Isa. 7. c

Hieronym. ser. de Assump. B. M. quæ est ep. 10. tom. 9. ante med.

Ber. ser. 2. in Assump. B. Mar. non lõge a prin.

Ezech. 1. g

Ber. ser. in Natiuit. B. M. de aquæductu cir. med.

Quòd B. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiæ, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiæ suæ, & ob magnitudinem gloriæ suæ.

Lectio XIIII.

B*Enedicta tu in mulieribus*. Ostensum est supra, quo modo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per Aue salutatur: ostensum quoque est quo modo Maria propter copiosissimam gratiæ affluentiam merito gratia plena commemoratur: ostensum insuper est, quo modo Maria propter specialissimam Dei præsentiam merito Dominus secum fore insinuatur. Ostendendum autem nunc est, quo modo propter gratissimam personæ suæ reuerentiam, benedicta in mulieribus nunciatur. Ecce igitur glo-

Digitized by Google

riosus ille Archangelus Gabriel, gloriosam virginem Mariam salutans gloriosa salutatione ipsam decentissime consummauit in benedictione, dicens: *Benedicta tu in mulieribus*, idest benedicta plusquam omnes mulieres. Ac per hoc quidquid maledictionis infusum est per Euam, totum abstulit benedictio Mariæ. Dicat ergo Gabriel, dicat: *Benedicta tu in mulieribus*. Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiæ in te venerandæ, benedicta propter multitudinem misericordiæ per te præstandæ, benedicta propter celsitudinem personæ ex te incarnandæ, benedicta propter magnitudinem gloriæ super te cumulandæ.

B. Maria benedicta propter gratiam quod in se habet. Primo pensate charissimi, quo modo vere benedicta est Maria propter plenitudinem gratiæ in ipsa venerandæ, sicut apte ostendit Gabriel, dicens: *Aue gratia plena, Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus*. Benedicta tu, quia plena es tu. Inuenisti enim gratiam apud Dominum, & ideo tu es benedicta apud Dominum. Vnde beatus Bernardus optime de hac benedictione Mariæ, dicit: Per te accessum habemus ad Filium, o benedicta inter mulieres, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis. Benedicta tu Maria propter gratiam. Benedicta, inquam, propter gratiam cordis, propter gratiam oris, propter gratiam operis. Benedicta vtique in corde, propter gratiam donorum. Benedicta in ore, propter gratiam labiorum. Benedicta in opere, propter gratiam morum. Vere benedicta est Maria propter gratiam cordis, propter gratiam donorum in corde, propter quam cor eius fuit delitiosissimum sicut paradisus Dei, ita vt de hac benedictione merito intelligi possit Ecclesiasticus: Gratia sicut paradisus in benedictione. Ibi dicit interlinearis: Fructificans diuersas species virtutum. De his felicibus gratiarum & virtutum benedictionibus Apostolus dicit: Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo. Si ergo gratia mentem humanā in benedictionibus virtutū delitiosam facit sicut paradisum Dei: quanto magis delitiosissima anima Mariæ fuit sicut paradisus Dei in benedictionibus donorum Spiritussancti? Immo certe paradisus Dei non solum mente, sed etiam ventre fuit Maria, continens in se lignum vitæ Iesum Christum. Vnde beatus Bernardus ait: Vere paradisus Dei tu es, quæ mundo lignum vitæ contulisti, de quo qui manducauerit, viuet in æternum. Heu quam longe est ab hac benedictione Mariæ, cuiuscumque mens non est paradisus Dei in benedictionibus gratiæ, sed est sentina diaboli in maledictionibus malitiæ. Talis enim sicut in Psalmo dicitur: Dilexit maledictionem & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Ber. ser. 2. de Adu. Dom. cir. fin. — Propter gratiam cordis. — *Eccli. 40. c* — *Ephes. 1. a* — *Ber. in deprec. et lau. ad B. V. M. cir. med.* — *Psal. 108. c*

Item charissimi, benedicta est Maria nō solum propter gratiam donorum cordis, sed etiam propter gratiam labiorum oris, iuxta illud Psalmi: Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. O quanta in orationibus deuotissimis, quanta in collationibus vtilissimis gratia in labijs Mariæ fuit. O quanta ad homines, quanta ad Angelos, quanta ad Dominum gratia semper fuit in labijs Mariæ. Ipse namque Deus verba labiorum eius libēter audiuit, testante beato Bernardo, qui alloquens ipsam dicit: Cui placuisti ex silentio, iam magis placebis ex verbo: cum ipse tibi clamet e cælo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Eia quàm veracissima, quàm sincerissima semper fuerunt Mariæ labia, & ideo vere benedixit eam Deus in æternum. Heu quàm longe ab hac Mariæ benedictione illi sunt, quorum labia labijs Mariæ dissimilia sunt. Illi, inquam, in quorum labijs non est gratia diffusa, sed malitia confusa est: propterea non benedixit, sed maledicet eos Deus in æternum.

Psal. 44. a — *Bern. hom. 4. super Missus est, post med.*

B. Maria benedicta propter gratiam operationum. Item, charissimi, benedicta est Maria nō solum propter gratiam donorum cordis, non solum propter gratiam labiorum oris, sed etiam propter gratiā morum conuersationis. Et de hac benedictione accipi potest, quod dicitur in Hieremia: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ mons sanctus. Mons sanctus est sancta Maria, quæ bene mons dicitur, propter excellentiā meritorum, propter altitudinem vitæ & morum. Hic est mōs, de quo, sicut in Daniele legitur, Lapis sine manibus abscissus est, dum Christus de Maria sine opere maritali natus est. Pulchritudo huius montis, pulchritudo, inquam, iustitiæ, pulchritudo vitæ & morum Mariæ tanta fuit, vt merito in Canticis de ipsa dici possit: Tota pulchra es amica mea, &c. Pulchra vtique in vita, pulchra in morum disciplina, & tota pulchra. Tota certe tota. Quomodo tota? Audi Hieronymum, ait enim sic: Quidquid in Maria gestum est, totum puritas & simplicitas, totum gratia & veritas fuit, totū misericordia & iustitia, quæ de cælo prospexit. Tali pulchritudini Mariæ Dominus merito benedixit. Heu quàm longe est ab ista benedictione Mariæ, quicumque talis est in opere, quòd sicut Mariæ dicitur: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ: sic ei dici potest: Maledicat tibi Dominus, turpitudo iniustitiæ. O quanta maledictio erit, cū dicetur: Discedite a me maledicti in æternum. Ecce vidimus o charissima Maria, quòd tu es vere benedicta propter plenitudinē gratiæ. Benedicta, inquam, propter gratiam conscientiæ & donorum, benedicta propter gratiam linguæ, & labiorum, benedicta propter gratiam vitæ & morum.

Hier. 31. e — *Dan. 2. e* — *Cant. 4. b* — *Hieron. in Assump. B. Mariæ cap. 10. to. 9.* — *Matt. 25. d*

B. Maria benedicta propter prolem. Secundo pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter celsitudinem suæ benedictæ prolis, propter benedictum fructum sui ventris. Merito enim terra illa benedicta est, quæ tam benedictum fructum profert. Vnde Psalmus: Benedixisti Domine terram tuam. Terra illa est Maria, de qua in eodem Psalmo dicitur: Veritas de terra orta est. Veritas est Christus, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Benedicta est ergo hæc terra, propter benedictum fructum; Benedicta est Maria propter benedictum Filium. Vnde beatus Bernardus dicit: Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Igitur Maria propter prolem piam benedicta. Benedicta, inquam, à Domino, ab Angelo, ab homine. Propter prolem vtique benedicta est a Domino, benedictionem eius operante, benedicta ab Angelo benedictionem eius nunciante, benedicta ab homine benedictionem eius prophetante. Vere benedicta propter prolem est Maria a Domino, benedictionem eius operante siue donante. Hoc bene signatum est in secundo Regum, vbi legitur, quòd benedixit Dominus Obededom propter Arcam. Obededom interpretatur seruus sanguineus. Et bene signat Christum, qui seruus noster factus est, seruiens nobis miseris vsque ad sanguinem. Propter nos enim seruus, propter nos sanguineus factus est Christus. Sanguineus in dorso per flagella, sanguineus in capite per spinas, sanguineus in latere per lanceam, sanguineus in manibus & pedibus per clauos. Huius serui domus fuit Maria, de qua in Psalmo dicitur: Replebimur in bonis domus tuæ. Arca in hac domo locata, Christum signat: Christus enim seruus noster, Christus vita nostra est. In Arca vrna aurea & manna. Arca sancta carnem sanctam, vrna aurea animam Christi pretiosissimam, manna vero diuinitatem dulcissimam signat. Propter hanc Arcam, propter Iesum Christum Filium Mariæ, Dominus benedixit domui Mariæ. O vere domus benedicta, ex qua omnium processit vita. Ait enim Augustinus: Benedicta tu in mulieribus, quæ vitam viris & mulieribus peperisti.

Psal. 48. — *Ioan. 14. a* — *Ber. hom. 3. sup. Miss. est ante med.* — *2. Reg. 6. b* — *Psal. 64. a* — *Aug. serm. 21. de tēp. circa med. to. 10. & de sanct. ser. 18. non longe a princ. eod. tomo.*

Item charissimi propter prolem benedicta est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum*; *Benedicta tu in mulieribus*. Quomodo tecum? Augustinus ait: Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo bene-

Ibid. ante med.

benedicta tu secum, quia sic est tecum. Tecum vtique A tecum non tantum sicut creator cum creatura, sed etiã sicut partus cum paritura. Propter partum enim benedicta es ante partum, propter partum benedicta es in partu, propter partum benedicta est post partum. Vere benedicta quæ sic partum effudisti, quòd ante partum, & in partu, & post partum virgo permansisti; & ideo præcipue benedicta dici meruisti, quia non hominem purum, non Angelum verum, sed hominem & Angelorum Dominum peperisti. Propter quod bene, ait Beda sic: Vere benedicta in mulieribus, quæ sine exemplo muliebris conditionis, cum decore virginitatis gauisa est honore parentis, quodq. Virginem B matrem decebat, Deum Filium procreauit.

Beda in ho. bit. i sanct. in fest. Annun. B.M. Virg. to. 7.

Item, charissimi, benedicta propter prolem est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, non solum ab Angelo benedictionem eius nunciante, sed etiam ab homine benedictionem eius prophetante, sicut patet in Elizabeth, quæ exultante in vtero eius infante, repleta Spiritu sancto, prophetando exclamauit, dicens: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Ideo vtique benedicta, quia benedictus fructus ventris tui. Sicut ager, ideo benedictus, quia benedictus fructus eius est. Maria enim, fratres, est ager ille benedictus, de quo dicitur in C Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. De hoc beatus Hieronymus, ait sic: Bene ager plenus dicitur, quia Maria plena gratia pronunciatur, de cuius vtero credentibus fructus vitæ processit. O vere ager super omnes agros benedictus, propter fructum. O vere mater super omnes matres benedicta propter Filium, secundum quod etiam exclamans beatus Augustinus, ait: O femina super feminas benedicta, quæ virum omnino non nouit, & virum suo vtero circumdedit. Ecce vidimus o dulcissima Maria, quia tu propter benedictum Filium ventris D tui, es vere benedicta benedictione diuina, angelica, & humana. Heu quàm longe ab ista benedictione Mariæ sunt, qui propter maledictum fructum operis sui, maledictionem incurrunt diuinam, angelicam, & humanam: dum maledicti a Deo, maledicti ab Angelis, maledicti ab hominibus erunt in æternum.

Luc. 1. d

Gen. 27. d

Hiero. ser. de Assump. B.Ma. q est ep. 10. to. 9. post med.

Aug. ser. 9. de tēp. cir. med. to. 10.

B.Ma. benedicta propter misericordiã, quã nobiscum operatur.

Tertio pensate, charissimi, quo modo vere benedicta sit Maria, propter multitudinem misericordiæ suæ. Ipsa namque per illam Ruth signatur, de qua dicitur: Benedicta es a Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Prior Mariæ misericordia fuit, quam exhibuit, dum adhuc viueret in mundo: E posterior vero eius misericordia est, quam iam amplius, quàm per mille ducentos annos exhibuit de cælo. Posterior namque priorem superauit, quia ista illam multitudinem innumerabiliũ beneficiorum excessit. Quis æstimare possit, quàm inæstimabiliter Maria propter misericordiam suam sit benedicta, cum inæstimabilis sit ipsa eius misericordia? Et quis æstimare potest, quàm inæstimabilis sit Mariæ misericordia propter quam ipsa tam inæstimabiliter est benedicta? Hinc est, quod beatus Bernardus, exclamans dicit: Quis misericordiæ tuæ o benedicta, longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profunditatem queat inuestigare? Benedicta ergo est Maria pro F multiplici misericordia, quam per eam homo recepit. Benedicta vtique, quia per eam Deus homini placabilis est: Benedicta quoque est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. Benedicta insuper est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Dico, charissimi, quòd Maria benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sicut signatum est in Abigail, de qua legitur, quòd cum Dauid offensus occidere vellet Nabal stultum, Abigail occurrens offenso, placauit eum. Qui placatus dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne irem hodie ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea. Nabal stultus signat peccatorem. Omnis enim peccator

Ruth 3. b

Ber. ser. 4. in Assump. B.M. cir. fi.

1. Reg. 25. f

stultus est. Sed heu, sicut dicitur in Ecclesiaste: Stultorum infinitus est numerus. Abigail Mariam signat, interpretatur enim Patris exultatio. O quanta Patris cælestis in Maria, & Mariæ in Patre cælesti fuit exultatio, cum ipsa dixit: Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Sicut autem Abigail Dominam nostrã, sic Dauid Dominum nostrum signat. Dauid autem offensus est stulto Nabal, quando Dominus offensus est homini impio. Dauid Nabal stulto per Abigail placatur, quando Dominus impio per Mariam reconciliatur. Abigail placauit Dauid verbis & muneribus, Maria placat Dominum precibus & meritis. Abigail vltionem temporalem: Maria vero æternalem conuertit: dum illa humanum, ista vero diuinum gladium conuertit. Propter hoc bene ait Bernardus: Nemo tam idoneus Domina, qui gladio Domini pro nobis manum obijciat, vt tu Dei amantissima, per quam primum suscepimus misericordiã de manu Domini Dei nostri. Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sed etiam ideo benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est, eo quòd per ipsam benedictam homo benedictus est. Vnde bene in Isaia dicitur, quòd erit Israel benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus, *& cet.* Medium terræ cui benedixit Dominus, dici potest beata Virgo, in quo terræ medio inchoata est salutis nostræ benedictio, iuxta illud Psalmi: Deus autem Rex noster ante sæcula operatus est salutem, *& cetera.* De hoc terræ medio beatus Bernardus, sic ait: Maria mirabili proprietate terræ medium appellatur. ad illam enim sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, & qui habitant in cælo, & qui habitant in inferno, & qui nos præcesserunt, & qui nos sequuntur. Illi qui sunt in cælo, vt resarciantur: qui in inferno, vt eripiantur: qui præcesserunt Prophetas, vt fideles inueniantur: qui sequuntur, vt glorificentur. In hoc ergo benedicto terræ medio, benedictus est Israel, benedictus est Dei populus, dum per benedictã Dei matrem Deo est acceptus. Quid mirum si per benedictam Mariam, benedicta & accepta Deo fit creatura rationalis, cum etiam per ipsam benedicta sit creatura vniuersalis? Vnde Anselmus exclamans dicit: O virgo benedicta, & superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura a Creatore, sed Creator a creatura.

Eccles. 1. d

Luc. 1. e

Ber. in deprecatione & laud. ad B. V. Mar. fere i prin.

Isa. 19. d

Ps. 73. b. g

Ber. ser. 2. de Pentec. cir. med.

Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Dominus homini placabilis est: non solum quoque benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. sed etiam ideo benedicta est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Vnde ipsa per Iudith signata est, de qua dicitur: Benedixit te Dominus in virtute sua, qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Inimici nostri sunt dæmones, quos beata Virgo ad nihilum redegit dum & in se, & in multis alijs vires eorum confregit, sicut beatus Bernardus testatur, cum ait: Tu bellatrix egregia, & infra: Omnis ante faciem tuam militia spiritualium nequitiarum in fugam est conuersa. Fugiamus ergo fratres, & confugiamus ad auxilium matris Domini, in omnibus vexationibus & impugnationibus diaboli. Ipsa namque est inimicis animarum nostrarum terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et heu, quia multiplex est nostra miseria pro qua benedictione Mariæ indigemus & misericordia, ideo hanc benedictionem inuocemus cum beato Bernardo, qui sic ait: Sit pietatis tuæ Virgo benedicta, ipsam quam apud Deum meruisti, gratiam notam facere mundo, reis veniam, ægris medelam, pusillis corde robur, afflictis consolationem, peregrinantibus adiutorium & liberationem, sanctis tuis precibus obtinendo. Ecce vidimus o dulcissima Maria, quia tu es vere benedicta pro tua multiplici misericordia. Benedicta, inquam, es, quia per te Deus homini placatus.

Iudith 13. c

Ber. in deprecatione & laud. ad Virg. Mar. post med.

Ber. ser. 4. in Assump. B. Mar. cir. fin.

Digitized by Google

placatus. Benedicta es, quia per te homo Deo gratificatur: Benedicta, quia per te diabolus ab homine superatur. Heu quàm longe ab hac Mariæ benedictione est, cuicumque Deus placatus non est, quicumque Deo gratus non est, quicumque a diabolo subiugatus est: & ideo talis a Deo maledictus est.

B. Ma. benedicta propter magnitudinē gloriæ suæ. Quarto pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriæ suæ, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. (Ezec. 3. b) Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quæ vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco quo Filius eius apud ipsam requieuit in vtero. Benedicta est de loco quo ipsa apud Filium requiescit in cælo. Vterque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatum Bernardum dicentem sic: (Ber. ser. 1. de Assump. B. Mar. post med.) Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit. nec in cęlis regali solio, in quo Mariam Filius Mariæ sublimauit. Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam. benedicta vtique propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quòd benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: (Psal. 64. c) Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Nota quòd est annus æquanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus exultantium in mundo. Secundus eiulantium in inferno. Tertius exultantium in cælo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico, quòd primus annus habet dies & noctes, idest, bonos & malos, qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, idest, solos peccatores noctibus tenebrosiores. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, scilicet solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in cælo. In primo anno æquanimitatis, boni & mali æquanimiter tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorum cæli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur beatus Hieronymus dicens: (Hiero. ser. de Assump. B. Mar. quæ est epist. 10. to. 9. ante med.) Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit vltra quàm nostræ humilitatis est natura. Filius certe Mariæ est summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quàm sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam vtique de qua beatus Bernardus, ait: (Ber. ser. 1. in Assump. B. Mar. nō longe a prin.) Non est nobis hic manens ciuitas, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

Item, charissimi, benedicta est, Maria, non solum propter gloriam eius excellentissimam dignitate, sed etiam propter gloriam eius copiosissimam immensitate: cuius copia tanta est, quod ad omnes distenditur, & ideo merito ab hominibus benedicitur: secundum quod de ipsa per significationem dicitur in libro Iudith: (Iudith 15. d) Benedixerunt eam omnes vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Benedixerunt eam vtique omnes. Nota, quòd dicitur omnes, nam omnis est signum vniuersale, requirens tria appellata. Et ecce quasi tria appellata sunt, Deus, Angelus, & homo, qui Mariam benedixerunt. Deus vtique benedixit Mariam: Pater benedixit Mariam: Spiritussanctus benedixit eam, omnes tres personæ benedixerunt eam. Angelus etiam benedixit Mariam. Prima hierarchia benedixit eam, secunda benedixit eam, tertia benedixit eam, omnes Angeli benedixerunt eam. Homo quoque benedixit Mariam, coniugati benedixerunt eam, viduæ benedixerunt eam, Virgines benedixerunt eam, omnes benedixerunt eam. Benedixerunt autem eam, dicentes: Tu gloria Hierusalem triumphantis, gloria, inquam, omnium sanctorum, tu lætitia Israel Deum contemplantis: tu lætitia, inquam, omnium Angelorum, tu honorificentia populi peregrinantis, honorificentia, inquam, omnium in mundo iustorum. Benedictus ergo sit dulcissimus Filius tuus o Maria, qui de copiosissima benedictione tua, tanta præstat bona in cælo & in terra: vt tam Angeli quàm homines gratulari possint cum Anselmo, qui ait: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ prouenerunt.

Item, charissimi, Maria non solum benedicta est propter gloriam eius sublimissimam dignitate, non solum benedicta est propter gloriam eius copiosissimā immensitate: immo etiam benedicta est propter gloriam eius stabilissimam perpetuitate. Ipsa namque per domum illam signatur de qua primi Paralipomenon dicitur: (1. Para. 17. d) Te Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum. Vere in perpetuum, sicut etiam in Psalmo dicitur: (Psal. 44. a) Propterea benedixit te Deus in æternum. Si ergo o dulcissima virgo Maria, tu es vere in mulieribus & super mulieres, immo etiam super viros, immo etiam super Angelos benedicta. Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiæ quam inuenisti: benedicta propter celsitudinem personæ quam genuisti: benedicta propter multitudinem misericordiæ quam exhibuisti: benedicta propter magnitudinem gloriæ quam percepisti. Te igitur o nimis benedicta inuocamus, te imploramus, te oramus cum beato Bernardo, (Ber. ser. 2. de Aduētu prope fin.) qui te benedictam orans, ait: Fac o benedicta per gratiam, quam inuenisti, per prærogatiuam, quam meruisti, per misericordiam, quam peperisti; vt qui mediante te fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriæ nostræ, te quoque intercedente, participes nos faciat beatitudinis & gloriæ suæ. Amen.

Quòd Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia. Lect. XV.

BENEDICTA *tu in mulieribus*. De benedictione nostræ Virginis benedictæ adhuc dicamus, adhuc audiamus. Felix Maria benedicta, infelix vero omnis anima maledicta, omnes quibus dicetur: Discedite a me maledicti in ignem æternum. (Matt. 25. d) Maledicta certe omnis anima vitiosa: benedicta tu vero Maria virtuosa. Maledictionem per septem vitia capitalia mundus incurrit: benedictionem autem per virtutes contrarias Maria obtinuit. Benedicta ergo tu in mulieribus o Maria. Benedicta vtique pro humilitate contra superbiam, pro charitate contra inuidiam, pro lenitate contra iracundiam, pro strenuitate contra acediam, pro liberalitate contra auaritiam, pro sobrietate contra gulam, benedicta pro castitate contra luxuriam.

B. Ma. benedicta p humilitatē cō tra supbiā. Primo audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro humilitate contra superbiam. Superbi enim maledicti sunt, sicut scriptum est: (Psal. 118. c) Increpasti superbos, maledicti, qui declinant a mandatis tuis. Contra hanc superbiæ maledictionem, Maria obtinuit humilitatis benedictionem. Vnde ipsa per vallem illam signari potest, de qua in libro Paralipomenon dicitur: (2. Paralip. 20. c) Vocauerunt locum illum vallem benedictionis. Si omnis humilis est quædam Dei vallis, iuxta illud Isaiæ, (Isa. 40. a) Omnis vallis exaltabitur: quanto magis, vallis fuit Maria, quæ tanta fuit humilitate profunda. Quid mirum si ipsa fuit vallis vallium, quæ fuit humillima humilium? O quantis hæc vallis benedicta benedictionibus est

Digitized by Google

est exaltata pro humilitate sua, tam profunda, tam vtili, tam grata. Vnde beatus Augustinus ait: O vere beata humilitas Mariæ, quæ Dominum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, cælos innouauit, mundum purificauit, paradisum aperuit, & hominum animas ab inferis liberauit. Vallis quanto humilior, tanto receptibilior est aquarum: sic & Maria gratiarum. Vallis autem irrigationes aquarum recepit, quandoque a superiori, quandoque ab inferiori. A superiori quidem, per pluuias de monte defluentes: ab inferiori vero, per aquas de fonte effluentes. Similiter humilis Maria quasi de superiori, & inferiori, quasi de monte & fonte irrigata est, cum de diuina & humana Filij sui natura, tanta gratiarum benedictione infusa est. Hæc itaque benedictio est, de qua legitur in libro Iudicum, quòd cum Axa diceret patri suo: Da mihi benedictionem; dedit ei pater suus irriguum superius & inferius. Axa Mariæ typum gerit, quæ irriguam a Patre cælesti benedictionem suscepit. Dedit enim ei Deus pater irriguum superius in Christi diuinitate, inferius vero in Christi humanitate. Item superius in mente, inferius in ventre. Item superius in charitate Dei, inferius in charitate proximi. Item superius in contemplatione, inferius in actione. Vel certe Pater eius cælestis dedit ei benedictionem ineffabilis irrigui superius in cælis, inferius in terris: vt in cælis benedictionem gloriæ, in terris vero benedictionem gratiæ possidens, benedicta esset tam in cælo, quàm in terra, secundum quod beatus Bernardus, innuens dicit: Memento Maria, quòd Christus maledictionem pertulit crucis, qui te suam matrem benedixit in cælis. Sed & in terris ab Angelo benedicta, & a cunctis terræ generationibus merito benedicta prædicaris.

August. ser. 35. de Sãct. post med. to. 10.

Iud. 1. c

Ber. hom. 3. super Miss. est cir. med.

B.M. benedicta per charitatem contra inuidiam.

Secundo, charissimi, audiamus, quomodo benedicta est Maria pro charitate contra inuidiam. Inuidi namque maledicti sunt, sicut de inuido Caim dicitur: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Contra inuidiæ maledictionem, Maria obtinuit charitatis benedictionem. Vnde ipsa bene per Saram signari potest, de qua Dominus dixit: Benedicam ei, & ex illa dabo tibi Filium, cui benedicturus sum. Sara interpretatur carbo. Hoc bene Mariæ conuenit, quæ tamquam carbo ardore charitatis ignita fuit. Propter quod etiã ipsa bene per rubum ardentem signatur, per quam fideli cuilibet benedictio gratiæ ministratur. Vnde in Deuteronomio dicitur: Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph. Ioseph interpretatur augmentum, & significat quemlibet fidelem diuina gratia adauctum. Benedictus rubus, & benedictus qui per incarnationem apparuit in rubo, per quẽ tanta venit super capita fidelium benedictio. Et o vere benedictus carbo, tam benedictam flammam producens, benedicta Maria tam benedictam prolem gignens. Ex illa, inquit Dominus, dabo tibi Filium, cui benedicturus sum. Pensa ergo quantam Maria charitatem ad Deum habuerit, cum Deus Filius eius sit corporaliter. Pensa etiam quantam ad proximum habuerit, cum bonus proximus Filius eius spiritualiter sit. Si autem filij eius sumus, ergo & fratres Filij eius sumus. Et ideo bene de ista matre benedicta dicit Anselmus: O benedicta & exaltata, non tibi soli, sed etiam nobis, quid est quàm magnum est, quam amabile est, quod video per te euenire nobis, quod vidẽs gaudeo, quod gaudens dicere non audeo? Si enim tu Domina est mater Dei, nonne & alij filij tui sunt fratres Dei?

Gen. 4. b

Gen. 17. c

Deut. 33. c

B.M. benedicta p mãsuetudinẽ contra irã.

Tertio, charissimi, audiamus, quomodo benedicta sit Maria pro lenitate, & mansuetudine contra iracundiam. Iracundi enim maledicti sunt, sicut scriptum est in Genesi: Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Contra hanc iræ maledictionem, Maria obtinuit mansuetudinis benedictionem. Cuius reuera tanta fuit mansuetudo, quod non solum propria ira caruit, sed etiam iram Domini ad mansuetudinem conuertit. Vnde ipsa bene per Abigail signatur, cui Dauid dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me ne irem hodie ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea. Proprium est hoc mansuetorum, mansuetis verbis frangere iram offensorum, iuxta illud Prouerbiorum: Responsio mollis frangit iram. Mansueta Abigail mansuetam Mariam signat. Vis nosse quàm mansueta fuerit Maria? audi beatum Bernardum: Reuolue, inquit, diligentius Euangelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum, vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas, & accedere verearis. Quòd si plena magis omnis pietatis & gratiæ, plena mansuetudinis & misericordiæ inueneris, quæ ad eam pertinent: gratias age ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Dauid Christum signat, qui per mansuetissimam Mariam mansuescit & placatur: ne se de peccatore per mortem æternam vlciscatur. Omnis enim anima morti æternæ obnoxia, anhelare non cesset ad tantam Mariæ mansuetudinem: pro qua ipsa merito est benedicta. Dico ergo: Omnis spiritus moribundus dicat cum Anselmo, dicente sic: O tu benedicta super mulieres, quæ Angelos vincis puritate, sanctos superas pietate, anhelat moribũdus spiritus meus ad tantæ benignitatis respectum, sed erubescit ad tanti nitoris aspectum.

Gen. 49. a

1. Reg. 25. f

Prou. 15. d

Ber. ser. de B. Virg. ex verb. Apoc. 12. non longe a prin.

Quarto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro strenuitate contra acediam. Acediosi enim maledicti sunt, qui opera Dei strenue & fideliter non agunt. Vnde Hieremias dicit: Maledictus, qui facit opus Dei fraudulenter. Contra torporis maledictionem, Maria meruit rigoris benedictionem. Ipsa namque per illam Iahel signata esse potest, quæ clauo Sisaram interfecit. Propter quod in libro Iudicum dicitur: Benedicta inter mulieres Iahel &c. Iahel interpretatur ascendens, quod conuenit Mariæ, quæ non sicut acediosi descendit: sed strenue de virtute in virtutem, de inferioribus semper ascendit. Iuxta illud Canticorũ: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi? Ista benedicta Iahel quid fecit? certe clauo tabernaculi Sisaram interfecit. Sisara exclusio gaudij interpretatur; & bene diabolum signat: quia a gaudio cælesti exclusus etiam alios excludere festinat. Immo heu nos omnes excluserat per matrem generis humani, cuius exclusionis maledictio, exclusa est per benedictam matrem Saluatoris. Vnde bene venerabilis presbyter Beda ait: Benedicta tu inter mulieres, per cuius partum virgineum, a natis mulierum maledictio primæ matris exclusa est. Sed quid per clauum signatur quo caput Sisaræ perforatur? Quis est clauus iste, nisi rigor disciplinæ? Quid est enim rigor disciplinæ acediosis, nisi quasi quidam clauus in oculis? Rigor vtique disciplinæ clauus est diabolum acerrime pungens, clauus est diabolum rigidissime configens. Benedicta itaque Iahel caput Sisaræ clauo interficiente confixit, quando benedicta Maria virtutem Satanæ rigore disciplinæ in se extinxit. Benedicta ergo inter mulieres Iahel, benedicta inter mulieres Maria. Inter quas mulieres? audi Bedam qui dicit: Non solum benedicta tu in mulieribus, sed inter mulieres benedictas, maiori benedictione specialiter insignis.

B.M. benedicta p strenuitatẽ cõtra acediã.

Hier. 48. d

Iud. 5. d

Cant. 3. b

Beda hom. Aest. in solẽn. Deip. V.M. quando salutauit Elizabet. ante med. to. 7.

Beda ibid.

Quinto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro liberalitate cõtra auaritiam. Auari enim maledicti sunt, vt Petrus ait: Cor exercitatum auaritia habentes maledictionis filij, &cet. Contra hanc auari maledictionem, Maria meruit largitatis & profusionis benedictionem. Ipsa tamquam vera fontana semper fuit effluens, semper larga: & ideo vere benedicta, iuxta illud: Sit vena tua benedicta. In temporalibus vena illa Maria plus quàm larga fuit, quia large & perfecte omnia contempsit. Vnde secundum expositionem

2. Pet. 2. c

Prou. 5. c

Digitized by Google

Haymo. in Apoc. 12. tionem Haymonis, Beata Dei genitrix Lunam sub pedibus habuit, quia cuncta temporalia despexit. O quantæ gratiæ per hanc venam ad homines defluxerunt. Sit ergo o Ecclesia vena tua benedicta, per quam tibi tanta affluunt bona. Vere vena nobilis, vena Spiritu sancto plena, vena fontis vitæ, vena salutis nostræ Maria. Per hanc namque venam fons vitæ Christus ad nos venit, & per hanc ad fontem vitæ Iesum Christum etiam nos venimus: & ideo verè est benedicta. Vnde *Ber. ser. 2. de Aduen. cir. fin.* beatus Bernardus ait: Per te accessum habemus o benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis: vt per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

B. Maria benedicta per temperātiā cōtra gulā. Sexto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro sobrietate contra gulam. Gulosi namque maledicti sunt, sicut patet in gula primorum parentum: pro qua & ipsi & totum genus humanum maledictionem incurrerunt. Contra hanc gulæ maledictionem, Maria obtinuit abstinentiæ & omnis temperantiæ benedictionem. Merito enim contra maledictiones gulæ in paradiso materiali, abundauerunt benedictiones temperantiæ in paradiso spirituali, iuxta illud *Eccli. 40. c* Ecclesiastici: Gratia quasi paradisus in benedictionibus. Tanta gratiarum copia in Maria abundauit, vt etiam ipsa gratiosa Virgo gratia quodam modo dici possit. Hæc autem gratia, videlicet gratiosissima Virgo Maria, fuit quasi paradisus in benedictionibus. Sicut enim in paradiso materiali, gula Euæ meruit maledictiones pœnarum: sic in paradiso spirituali, temperantia Mariæ meruit benedictiones gratiarum. Vnde *August. de sanct. ser. 18. paulo post princ. tom. 10.* Augustinus ait: Maledictio Euæ in benedictionem vertitur Mariæ. Sicut autem gula Euæ non solum maledictionem in anima, sed etiam in corpore: sic Maria non solum benedictionem in corpore, sed etiam in anima, non solum benedictionem spiritualem, sed etiam corporalem obtinuit. Maledictio enim Euæ gulosæ, fuit parere cum dolore: benedictio autem Ma- *Bern. ho. 3. sup. Miss. est cir. med.* riæ temperatæ, fuit parere sine dolore, teste beato Bernardo, qui ait: Benedicta tu in mulieribus, quæ illam generalem maledictionem euasisti, qua dictum est: *Gen. 3. c* In dolore paries filios; & nihilominus illam qua dictum est, Maledicta sterilis in Israel: ac singularem consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneas, nec cum dolore parias.

B. M. benedicta per castitatē contra luxuriā. Septimo audiamus, charissimi, quomodo benedicta est Maria per castitatem contra luxuriam. Luxuriosis dicitur: Maledictus qui dormit cum vxore alte- *Deut. 27. d* rius proximi sui, & dicit omnis populus: Amen. Sic dicitur in Deuteronomio. Contra hanc incontinentiæ maledictionem Maria meruit continentiæ bene- *Iudith. 15. d* dictionē: sicut signatum potest esse in libro Iudith, vbi dicitur: Benedixerunt eam vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi, quæ fecisti viriliter & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris, & post virum tuum aliū nescieris. Ideo manus Domini confortauit te, & eris benedicta in æternum. In hac casta Iudith benedictione, potest benedictio Mariæ non solum signari, sed etiam per locum a maiori probari. Si enim sic benedicta est vidua casta, quanto magis virgo casta? Maxime talis virgo, quæ Deum parere & certe sic parere meruit, quod virginitatem non amisit. Propter quod *Beda vbi sup. prox.* bene Beda dicit: Benedicta est incomparabiliter, quæ & Diuini germinis gloriam suscepit, & coronam virginitatis seruauit. Notādum autem est, quod in scripturis inuenimus benedictam coniugatam, benedictā viduam, & benedictam Virginem. Benedicta coniugata fuit Sara, de qua dicitur in Tobia: Dicatur bene- *Tob. 9. d* dictio super vxorem Tobiæ. Benedicta autem vidua fuit Iudith, sicut ostensum est. De vidua quoque be- *Psal. 131. c* nedicta in Psalmo dicitur: Viduam eius benedicens benedicam. Benedicta vero fuit virgo Maria, teste Angelo qui dixit: Benedicta tu in mulieribus. Benedicta ergo quę coniugalem, benedicta magis quę vidualem, benedicta maxime, quæ virginalem amauerit castita-

A tem. Benedicta certe quæ cum Sara & Susanna fuerit casta coniugaliter: benedicta magis quæ cum Iudith & Anna fuerit casta vidualiter: benedicta maxime quæ cum Maria fuerit casta virginaliter. Propter quod beatus Augustinus dicit: Bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus; sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis virginis Mariæ anteponimus. Vere dignum & iustum est hoc. Dignum est, vt benedicta sit, quæ cum viro suo virum alium non nouit. Iustum magis est, vt benedicta sit, quæ nec cum viro suo, nec post, virū alium non nouit. Dignū & iustum est, vt maxime benedicta sit, quæ nec suū, nec alium virum nouit, & ta- *B* men virum tam immensum concepit. Ideoque Augu- *Aug. ser. 8. de tēp. cir. med. to. 10.* stinus exclamans, dicit: O femina super feminas benedicta, quæ virum omnino non nouit, & virum suo vtero circumdedit. Sic ergo, charissimi, pro humilitate benedicta, benedicta pro charitate, benedicta pro lenitate, benedicta pro strenuitate, benedicta pro liberalitate, benedicta pro sobrietate, benedicta pro castitate Maria merito fuit: quæ humilitate excellentissima, charitate opulentissima, lenitate patientissima, strenuitate feruentissima, largitate affluentissima, sobrietate abstinentissima, virginitate continentissima fuit. Eia ergo tu tam multipliciter benedicta, tu tam *C* feliciter super benedicta Maria, oramus, vt tua benedictione nos miseros absolutos ab omni maledictione, dignos reddas diuina benedictione. Per Dominum nostrum Iesum Christum, *&cetera*.

Qui & qualis sit fructus ventris Beatæ Mariæ. Lect. XVI.

BENEDICTVS *fructus ventris tui*. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiā merito per *Aue*, salutatur: quomodo propter copiosissimam gratiæ affluentiam, merito gratia *D* plena commemoratur: quo modo propter familiarissimam Dei præsentiam Dominus secum fore insinuatur. Ostendendum autem nunc est, quomodo propter vtilissimam prolis suæ excellentiam, merito benedictus fructus ventris sui proclamatur. *Benedictus*, ergo, *fructus ventris tui*, o benedicta mater filij Dei. Hic est ille fructus, de quo Propheta dicit: Dominus dabit *Psal. 84. c* benignitatem, & terra nostra dabit fructus suos. Quod exponens Beda dicit: Dedit Dominus benignitatem, *Beda vbi sup. prox.* quia in ingressu vnigeniti sui, virginalis vteri templū, Spiritussancti gratia, consecrauit. Et terra nostra dabit fructum suum, quia eadem Virgo, quæ de terra cor- *E* pus habuit, Filium genuit diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, sed sibi carnis veritate consubstantialē. Considerandum autem est, quod fructus iste fructus generosissimus, fructus delitiosissimus, fructus virtuosissimus, fructus copiosissimus est. Fructus, inquam, generositate sublimissimus, fructus delectabilitate desiderabilissimus, fructus virtuositate vtilissimus, fructus copiositate vniuersalissimus.

Fructus vteri virginalis generosissimus. Primo consideremus charissimi, quomodo fructus vteri virginalis generosissimus sit. Generosus quidem est, quia de vtero regali est. Generosior autem est, quia de vtero virginali est. Generosissimus certe est, *F* quia de vtero paternali, de vtero, inquam, Patris æterni est. Dico, charissimi, quòd generosus est fructus iste, *Christus e stirpe regia.* quia de vtero regali, de vtero, inquam, regis Dauid prodijt, sicut sibi Dominus promiserat, dicens in Psalmo: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. *Psal. 131. b* Hoc autem promissum Apostolus testatur, dicens ad Romanos: Qui factus est ex semine Dauid secundum *Rom. 1. a* carnem. Et certe fructus iste generosus & nobilis est, non solū propter Regem Dauid, sed & propter omnes illos nobiles Reges, progenitores suos: per quos secūdum genealogiam a Matthæo descriptam propagatus in mundum venit, iuxta illud Sapientiæ: A regalibus *Sap. 18. c* sedibus venit. Item, charissimi, Fructus iste licet generosus sit propter vterū regalem, generosior tamen est

propter

Digitized by Google

Christ' ex virgine. propter vterum virginalem, de quo dicitur: *Benedictus fructus ventris tui*: ventris vtique qui secundum quod in virga Aaron significatum fuit, florem virginitatis simul cum fructu fecunditatis retinuit. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Nascitur Christus ex muliere, sed cui fecunditatis fructus sic accedat, vt non decidat flos virginitatis. Ista fructus virginalis nobilitas sicut mirabilior, ita excellentior est, quàm prima, plus quàm cæli exaltentur a terra. O vere mirabilis & inaudita nobilitas, o vere nobilis de Virgine natiuitas. Nobilitas, inquit Augustinus, fuit nascētis in virginitate parientis, & nobilitas parientis in Diuinitate nascentis. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterum regalem, generosior autem propter vterum virginalem, generosissimus tamen propter vterum paternalem. Vnde de isto fructu accipi potest illud Oseæ: Ex me fructus tuus inuentus est. Originale habet, tuus, sed septuaginta habent, eius. Dicat ergo Deus Pater ad Mariam, dicat ad fidelem animam, dicat ad Ecclesiam: Ex me fructus tuus inuentus est, tuus o Maria, ad hunc fructum producendum electa. Tuus o anima, ad hunc fructum diligendum illecta. Tuus o Ecclesia, ad hunc fructum percipiendum collecta. Tuus, inquam, tuus. Tuus certe corporaliter per assumptam naturam, tuus spiritualiter per gratiā, tuus sacramentaliter per Eucharistiā, tuus æternaliter per gloriam. Ex me tamen tuus est, quia ex meo vtero genitus est sicut in Psalmo scriptum est: Ex vtero ante luciferum genui te. O vere nimis admiranda, nimisq. veneranda nobilitas, quod fructus ventris materni est Filius vteri æterni, & sapientia cordis paterni, sicut & beatus Bernardus de isto fructu, ait: Illius o Maria eris mater, cuius Deus est Pater, Filius Paternæ charitatis, erit corona tuæ castitatis: sapientia paterni cordis, erit fructus vteri virginalis. ista ergo fructus generosissimi huius nobilitas, primam & secundam in infinitum sua dignitate præcedit, & omnem intellectū humanum & angelicum cum sua sublimitate excedit. Ideoq. bene de hoc fructu dicitur ab Isaia: Erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis. In magnificentia, propter regalem, in gloria, propter virginalem, sublimis propter æternalem siue paternalem generositatem.

Ber. ser. 1. de Circumcis. Domini cir. med. — *Osea 14. c* — *Psal. 109. a* — *Ber. hom. 3. sup. Miss. est cir. med.* — *Isa. 4. a*

Fructus vteri virginalis delitiosissimus. Secundo consideremus, charissimi, quo modo fructus vteri virginalis delitiosissimus sit. Delitiosus quidem est in odore, delitiosior in specie, delitiosissimus vero in sapore. Decorem autem eius fide, odorem spe, saporem eius charitate percipimus. Dico, charissimi, quod fructus Mariæ delitiosus est suaui odore. Vnde de ipso bene potest dicere mater eius illud Ecclesiastici: Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris. Fructus vitis, est proles Virginis. Quod tamen vere mirū est, & mire verum est, teste Augustino, qui de hoc fructu sic ait: De creatura Creator omnium procreatus nascitur, de riuulo suo fons magnus educitur, radix omnium de virgulto suo nasciturus & vitis vera palmitis sui fructus efficitur. Fructus vitis vinum est, odor vini delectabilis est. Sic certe odor exemplorum Christi, odor consolationum Christi, odor promissionum Christi valde delectabilis est animæ Christum sitienti. Et ideo sicut odor vini sitientem, sic odor Christi trahit post ipsum currentem & dicentem: Trahe me post te, *&cet.* Quòd nos miseri heu non currimus, sed vix serpimus, signum est, quod de odore huius fructus heu parum suscepimus. O si olfactum Isaac haberemus, qui huius fructus odorem tam longe præsensit, teste beato Bernardo, qui sic dicit: Huius odoriferi fructus fragrantiam sentiebat, qui dicebat: Ecce odor Filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Item, charissimi, fructus iste non solum delitiosus est odore, sed etiam delitiosior est specie & decore. De hoc nota quod dicitur in Leuitico: Sumetisq. die primo fructus arboris pulcherrimæ. Primus dies animam illuminans est fides. Et certe si sumere debemus fructus arboris pulcherrimæ, arbor pulcherrima est Maria, pulchra quidem in folijs oris. Pulchrior autem in floribus cordis. Pulcherrima vero in pulcherrimo fructu ventris. De quo beatus Bernardus infert sic: Si, inquit, fructus ille mortis non solum suauis fuit ad vescendum, sed etiam, teste scriptura, delectabilis aspectu: quanto magis huius vitalis fructus viuificū decorem debemus inquirere? illum, inquam, in quem desiderant Angeli prospicere. Pulcher vtique fructus Christus est, qui speciosus forma præ Filijs hominum est. Si autem plenius cognoscere volumus fructus huius pulchritudinem, recurramus ad ipsam arborem pulcherrimam, requiramus ipsam pulcherrimam eius matrem, & dicamus illud Canticorum: Qualis est dilectus tuus ex dilecto o pulcherrima mulierum? Et ecce ipsa respondens statim dicit: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Ipse candor lucis æternæ. Candidus quidem est diuinitate, rubicundus autem humanitate. Candidus quoque conuersatione, rubicundus passione. Ecce quàm pulcher fructus, propter hoc bene de ipso dicit Augustinus: Pulcher in cælis, pulcher in terris, pulcher in Patre verbum, pulcher in matre caro & verbum. Hæc autem pulcherrima arbor Maria, non solum habet pulcherrimum fructum ventris, sed etiam pulcherrimos habet fructus mentis. De quibus Apostolus ad Galatas scribens, ait: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Item, charissimi, fructus iste non solum delitiosus est odore, & delitiosior decore, sed etiam delitiosissimus est sapore. Quod bene illa sancta anima experta fuit, quæ in Canticis dicit: Sub vmbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Quid mirum si fructus iste tam dulcis est, qui tam altus est? Dicit enim beatus Bernardus: Fructus quanto altior, tanto dulcior, ergo tu solus dulcissimus, quia tu solus altissimus. Quo modo autem potest Altissimus esse ille fructus, cuius breuissima est arbor? Sed certe arbor huius fructus Maria, & altissima simul est, & breuissima. Altissima dignitate, breuissima humilitate. Altissima in oculis Domini, breuissima in oculis suis. quæ licet hoc modo sit breuis, fructus tamen eius est valde dulcis. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Si igitur fructus ventris Mariæ in olfactu, in visu, & in gustu delitiosissimus est, ideo vere benedictus est. Sicut etiam beatus Bernardus, testatus est dicens: *Benedictus fructus ventris tui*. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie.

Eccli. 24. c — *August. de tēp. ser. 9. ante med. tom. 10.* — *Cant. 1. a* — *Gen. 27. d* — *Ber. hom. 3. sup. Miss. est an. med.* — *Leu. 23. g* — *Ber. hom. 3. sup. Miss. est paulo ante med.* — *1. Pet. 1. c* — *Psal. 44. a* — *Cant. 5. c* — *Ibidem.* — *August. de tēp. ser. 13. circa med. tom. 10.* — *Galat. 5. d* — *Cant. 2. a* — *Eccli. 11. a* — *Bern. ho. 3. sup. Miss. est ante med.*

Fructus virginalis vteri virtuosissimus. Tertio, charissimi, consideremus, quo modo virginalis vteri fructus sit virtuosissimus. Nam reuera virtuosus est ad perditorum saluationem, ad saluandorum multiplicationem, & ad multiplicatorum conseruationem. Dico, charissimi, quòd fructus iste benedictus virtuosus est ad saluandū siue ad salutem, propter quod etiam fructus salutis dicitur. Vnde Ecclesiasticus ait: Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem & salutis fructum. Quid est, quod dicit pacem & fructum? fructus salutis nostræ & pax nostra ille est, qui fecit vtraque vnum Iesus Christus. Et certe hunc fructum, hanc pacem timor Domini repleuit: teste Isaia, qui ait: Et repleuit eum spiritus timoris Domini. Bene autem dicitur fructus salutis, sine quo nulla salus est nobis: iuxta illud. Non est in aliquo alio salus. Et Anselmus: Non est, inquit, salus, nisi quem tu virgo peperisti. Tu igitur o Maria vere es arbor salutis, quæ mundo portasti fructum salutis. Sicut beatus Bernardus exclamans dicit: O vere cælestis planta pretiosior cunctis, sanctior vniuersis. O vere lignum vitę, quod solum fuit dignum, portare salutis fructum. Sed heu multi fructum istum salutiferum faciunt mortiferum, fructumq. tam melliferum sibi conuertunt in ab-

Eccli. 1. c — *Isa. 11. a* — *Act. 4. c* — *Ber. ser. 2. de Aduen. Dom. post med.*

Digitized by Google

Amos 6. d in absynthium æternum, sicut in Amos dicitur: Con-
uertistis in amaritudinem iudiciũ, & fructus iustitiæ
in absynthium. Item, charissimi, fructus iste valde
est virtuosus, non solum virtute saluatiua, sed etiam
virtute multiplicatiua. Vnde etiam in bono exponere
Psal. 4. b possumus, quod scriptum est: A fructu frumenti, vi-
ni, & olei sui, multiplicati sunt, vt frumentum ad cor-
pus Christi, oleum ad animam Christi, vinum ad di-
uinitatẽ Christi referamus. Fructum quoque frumen-
ti ad sacramentum corporis Christi, fructum autem
vini ad sacramentum sanguinis Christi, fructum ve-
ro olei, ad vnguẽtum Spiritussancti referre possumus.
Ab hoc ergo fructu multiplicati sunt filij in Ecclesia,
& multiplicata est Ecclesia in filijs. Nam omnes filij
ventris Ecclesiæ, sunt hereditas & merces fructus ven
Psal. 126. b tris Mariæ, sicut in Psalmo dicitur: Ecce hereditas Do
mini filij merces, fructus ventris. De hoc quoque bea
Hieron. in tus Hieronymus ait: Ipse Dominus natus ex Virgine,
Psal. 126. factus est fructus ventris, cuius assumpta humanitas
tom. 7. hanc accepit mercedem, vt gentes vocatæ in filijs sint
hereditas eius. Item, charissimi, fructus iste benedi-
ctus, non solum virtute saluatiua virtuosus, non solum
virtute multiplicatiua virtuosior, sed etiam virtute cõ-
seruatiua virtuosissimus est. Vnde de hoc fructu pos-
Prou. 11. d sumus accipere illud Prouerbiorum: Fructus iusti, li-
gnum vitæ. Sicut enim lignum vitæ, quod fuit in me-
dio paradisi terrestris, virtutem habuit seruandi vi-
tam naturæ, sic certe fructus ventris Mariæ, qui est li-
gnum vitæ, & fructus vitæ in medio paradisi Ecclesiæ,
conseruat vitam gratiæ, in medio paradisi cælestis pa-
triæ, vitam gloriæ. Conseruat quidem vitam gratiæ a
corruptione culpæ, vitã vero gloriæ a corruptione om
Beda hom. nis miseriæ, vt sic recipiamus in fructu Mariæ quod
Aest. in so- amisimus in fructu Adam & Euæ, sicut bene notauit
lem. Deip. Beda, dicens: Benedictus fructus ventris illius, per
V.M. quan quem & semen incorruptionis in agro supernæ here-
do saluta- ditatis, quam in Adam perdidimus, fructum recepi-
uit Elizab. mus. Sit ergo benedictus fructus Mariæ salutem dan
ante med. do spiritualiter, saluandos multiplicando vniuersaliter,
to. 7. multiplicatos conseruando æternaliter virtuosissimus.

Fructus virginalis vteri copiosissimus. Quarto consideremus charissimi, quo modo virgi-
nalis vteri fructus sit copiosissimus. Reuera enim tam
copiosus est, quod animã plene potest reficere: tam co
piosus est, quod omnibus potest sufficere: tam copio-
sus est, quod numquã potest deficere. In primo quidẽ
copiosus, in secundo copiosior, in tertio copiosissimus
Christus solus animã satiare potest. est. Dico, charissimi, quod fructus iste benedictus tam
copiosus est, quod animam rationalem, quam totus
mundus omnisq. creatura satiare non potest, fructus
iste ad satietatem reficere potest. Vnde scriptum est:
Psal. 103. b De fructu operum tuorum satiabitur terra. Fructus
ventris Mariæ, est fructus operum tuorum Domine.
Tuorum vtique tuorum, non humanorum, non mor-
talium, sed tuorum. Tuum enim Domine opus est
tantæ virginis præparatio, tuum opus est Gabrielis mis
sio, tuum opus Spiritussancti superuentio, tuum opus
est verbi & carnis vnitio. Talium operum tuorum
Domine est fructus iste, quia de talibus operibus, qua-
si de quibusdam floribus processit fructus iste. Vnde
etiam in Nazareth, quod flos interpretatur, bene appa
Bern. hom. ruerunt flores isti. Dicit enim beatus Bernardus: In
1. sup. Miss. Nazareth nunciatur Christus nasciturus, quia in flore
est cir. med. speratur fructus processurus. Terra quæ isto fructu
satiatur, est anima humana, quæ ad modum terræ sem
per est germinatiua, siue vtilium, siue inutilium her-
barum, idest, cogitationum & desideriorum. Ista, in-
quam, terra fructu Mariæ satiatur, sicut scriptum est:
Psal. 16. c Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quid mirum si
in gloria satientur hoc fructu fruentes, cum etiam in
Cassiod. in miseria satientur credentes? Vnde Cassiodorus excla-
psal. 1. mans dicit: O fructus ille mirabilis, qui humanum
genus dulcissima credulitate satiauit. Vnde non gusta-
re peccare est. Vide ergo quàm copiosus iste fructus
est, qui animam satiare potest, quam totus mundus

A satiare non potest. Item, charissimi, fructus iste be-
nedictus non solum tam copiosus est, quod animam
insatiabilem potest plene reficere: sed etiam tam co-
piosus est, quod vniuersitati saluandorum potest bene
sufficere. Hic enim est fructus arboris illius gloriosæ,
de qua dicitur: Fructus eius nimius, esca vniuersorum *Dan. 4. d*
in ea. Vniuersorum certe in Domino viuentium, quie-
scentium, & resurgentium. Sicut pulchre signatum
potest esse in Leuitico, vbi dicitur: Dabo vobis bene- *Leu. 25. c*
dictionem meam anno sexto, & faciet fructum trium
annorum. Annus sextus ætatem sextam, septimus sep-
timam, octauus octauam signat. Iste annus sextus, est
B annus plenitudinis, secundum illud Apostoli: At vbi
venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum,
&cet. Hic itaque annus protulit fructum Dei Filium, *Gal. 4. a*
fructum vtique tam copiosum, quod per ipsum, anno
sexto viuentium, anno septimo quiescentium, & anno
octauo resurgentium, habemus omnes fructus anima-
rum nostrarum. Ipse ergo est fructus sufficiens vni-
uersitati animarum nostrarum, quia est Dominus suf-
ficiens vniuersitati creaturarum. Hic autem est fru-
ctus ventris Mariæ, teste Augustino, qui ait: Illa Vir-
go singulari gratia præuenta est atque repleta, vt ip-
sum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habet
C vniuersitas Dominum. Item, charissimi, fructus no-
ster benedictus, non solum in hoc copiosus est, quod
animas satiandas potest ad satietatem reficere, non so-
lum in hoc copiosior est quod animarum satiandarum
potest vniuersitati sufficere, sed etiam tam copiosissi-
mus est, quod satiandis animabus & Angelis numquã
potest deficere, iuxta illud Ezechielis: Non deficiet *Ezech. 47.*
fructus eius. O infinita copia, o copia defectus nescia. *c*
Deficere vtique non potest copia huius fructus in æter
num, cum sit copiosissime benedictus in æternum.
Ait enim beatus Bernardus: *Benedictus fructus ventris* *Ber. ser. 3.*
tui, qui est benedictus in æternum. Sic ergo fructus *super Miss.*
iste benedictus copiosus est, dum ad satietatem reficit: *est, an. mi.*
copiosior dum satiandorum vniuersitati sufficit: co-
D piosissimus, dum satiandis in perpetuum non deficit.
Vides nunc o lector, vides o auditor, quàm generosissi
mus, quàm delitiosissimus, quàm copiosissimus sit fru
ctus ventris Mariæ benedictus. Vides, inquam, quo
modo sit generosus ex vtero regali, generosior ex vir-
ginali, generosissimus ex paternali. Vides etiam quo
modo delitiosus sit odore, delitiosior decore, delitio-
sissimus sapore. Vides nihilominus quo modo virtuo-
sus sit ad curandum, virtuosior ad multiplicandum,
virtuosissimus ad conseruandum. Vides insuper quo
modo copiosus ad satietatem, copiosior ad vniuersita-
tem, copiosissimus ad perpetuitatem. Hæ duodecim
E cõditiones huius fructus signari possunt per illos duo-
decim fructus, de quibus in Apocalypsi dicitur, quòd *Apoc. 22. a*
Angelus Ioanni ostendit lignum vitæ afferens fructus
duodecim. Et quia fructus iste fructus vitæ, lignum
vitæ, omnibus hominibus ad vitam producitur, ideo
merito omnis homo ad laudandum huius fructus au-
ctorem inducitur, sicut scriptum est: Confiteantur *Psal. 66. b*
tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes ter-
ra dedit fructum suum. Eia nunc benedicta mater
huius benedicti fructus, fac vt hoc fructu fruamur in
æternum. Per eundem fructum Dominum nostrum
Iesum Christum filium tuum. Amen.

F

Fructus ventris Beatæ Mariæ quorum sit, & quibus debeatur. Lect. XVII.

BENEDICTVS *fructus ventris tui.* Postquam te-
nuiter vidimus de fructu ventris Mariæ, qualis &
quantus sit & credatur: videamus modo quorum sit,
& quibus debeatur. Fructus namque iste, non solum *Amb. lib. 2.*
est fructus ventris, sed etiam mentis. Fructus est ven- *commen. in*
tris solius Mariæ, fructus autem mentis cuiuslibet fi- *Luc. cap. 1.*
delis animæ. Fructus ventris per carnem, fructus men *Rom. edit.*
tis per fidem. Vnde sanctus Ambrosius, ait: Si secun- *to. 3.*
dum

Digitized by Google

dum carnē vna mater est Christi, secundū tamen men A tem omnium fructus est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbū, si tamen immaculata & immunis vitijs. Igitur secūdum Ambrosium, quæcumque mens hunc fructum sibi voluerit adesse, debet a vitijs immunis esse. Christus enim fructus est mentis non vitiosæ, sed virtuosæ: non vitiosæ per septem vitia capitalia, sed virtuosæ contra septem vitia capitalia. Fructus ergo iste est fructus humilium cōtra superbiam, fructus amantium contra inuidiam, fructus mitium contra iram, fructus laborantium contra acediam, fructus liberalium contra auaritiam, fructus abstinentium contra gulam, fructus continentium contra luxuriam. B

Fructus vētris Mariæ est humiliū contra superbiam. Primo, charissimi, videamus, quo modo fructus iste benedictus sit humiliū cōtra superbiam. De hoc enim *4. Reg. 19. f* accipere possumus, quod dicitur in libro Regū: Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. De domo Iuda fuit beata Maria; de domo Iuda est quælibet fidelis anima. Illa corporaliter, ista spiritualiter. Illa per carnem, ista per fidem. Et ideo non solum Maria, sed etiam quilibet fidelis volens facere fructum sursum, debet radicem mittere deorsum. Radix autem deorsum mittenda, humilitas est: quæ ad modum radicis semper ad ima tendens est. Huius benedictæ ra- C dicis arbor, quanto fuerit procerior, tanto radix ipsa *Eccli. 3. c* debet esse profundior, iuxta illud Ecclesiastici: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Alioquin arbor quanto maior esset, tanto citius vento inflationis subuerteretur, si non magna & profunda humilitatis radice firmaretur. Pensemus ergo quantum illius virgæ radix profunda fuerit, quæ sic in sublime excreuit, quod fructum Angelis al- *Amb. vbi sup. prox.* tiorem ferre meruit. fructum vtique de quo beatus Ambrosius ait: Ipse fructus est flos radicis. De qua *Isa. 11. a* Isaias: Exiet, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Quæcumque anima hanc humili- D tatis radicem deorsum miserit, ipsa hunc sursum habebit. Sursum, inquam, in alto intellectu, sursum in alto affectu, sursum in contemplatione, sursum in dilectione. Sic ergo fructus iste benedictus humilium est. Ideo Maria super omnes homines fuit hoc dignissima, quia super omnes homines humilitate fuit radicatissi- *Ber. ser. 2. de Aduen. Domini post med.* ma. Propter quod bene beatus Bernardus exclamans, dicit: O virgo virga sublimis, ad quantam celsitudinem verticem sanctam erigis; vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radicem humilitatis.

Secundo videamus, charissimi, quo modo fructus iste benedictus sit amantium Deum & proximum E *Psal. 126. b* contra inuidiam. De hoc accipere possumus illud Psalmi: Ecce hereditas Domini filij merces, fructus ven- *Amb. cōm. in Luc. lib. 2. cap. 1. edit. Rom. to. 3.* tris. Hoc exponens beatus Ambrosius ait: Hereditas Domini, filij sunt, qui merces sunt fructus illius, qui de Mariæ ventre processit. Multi ergo filij sunt merces vnici filij, qui est fructus ventris benedicti. Sed vbi, vel quando meruit hanc mercedem? Meruit certe nascendo, meruit in præsepio iacendo, meruit circumcisionem sustinendo, meruit docendo, meruit opera salutis nostræ exercendo, meruit moriendo. Meruit, inquam, nobis, triginta tribus annis nobis seruiendo. Et propter hoc iustissime hanc mercedem F *Zach. 11. c* exigit, dicens: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam. Sed certe non solum filij sunt merces fructus ventris, sed ipse fructus ventris sanctissimi, est merces filij cuiuslibet adoptiui. Qui autem sunt isti filij? audi. Filiorum est diligere patrem, & patris filios. Filij ergo Dei & filij Ecclesiæ sunt, quicumque Deum & proximum diligunt. Vnde Aposto- *Ephes. 5. a* lus ad Epheseos: Estote imitatores Dei, sicut filij cha- *Matt. 5. g* rissimi, & ambulate in dilectione, &cet. Et in Matthæo dicitur: Diligite inimicos vestros, bene facite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, &cet. Tales ergo filij, videlicet amatores Dei & proximi, sunt merces huius fructus benedicti, taliumq. filiorum merces est ipse fructus benedictus. Sic igitur fructus iste diligentium est, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima: quia super omnes homines fuit charitate affectuosissima. Propter quod bene ait beatus Augustinus sic: Quis dubitare poterit omnino in affectionem charitatis transisse viscera Mariæ, in quibus ipsa, quæ Deus est, charitas, nouem mensibus corporaliter requieuit?

Tertio, charissimi, videamus, quo modo fructus Mariæ benedictus sit patientium, & mitium contra iram. De hoc accipiamus quod dicitur in libro Iob: Acquie- *Iob 22. e* sce ergo illi & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Acquiescere & pacem habere, est mitium & patientium. Qui autem tales sunt, ipsi per hæc fructus optimos habebunt. Duo autem optimi sunt fructus, vnus virtutis, alter ventris. Optimus fructus mentis est charitas, de qua Apostolus ait: Fructus au- *Galat. 5. d* tem spiritus, &cet. Fructus qui ibi enumerantur, alij quidem sunt boni, alij vero meliores: sed primus qui est charitas optimus est, per quē alij omnes sicut ostendit Augustinus boni sunt. Optimus autem fructus ventris, est Christus. Ille namque bonus fructus ventris est, quicumque in ventre sanctificatus est. Ideoque bonus est fructus ventris Elizabeth, melior autem fructus ventris Annæ, optimus autem fructus ventris Mariæ. Bonus autem fructus ventris Elizabeth Ioannes, melior fructus Annæ Maria, optimus fructus Mariæ IESVS. Pensa frater, quis sit iste fructus, & de qua terra sit productus, & videbis quòd est optimus. Au- *Hieron. in Ps. 66. to. 7.* di Hieronymum, qui ait: Fructus est virgo de Virgine, Dominus de ancilla, Deus ex homine, Filius ex matre, fructus ex terra. O felices, qui in omnium castigationum disciplina, animum tam patientem habent, & tam paratum, quod ex hoc iustissime consequuntur fructum patientium, fructum pacatissimum, de quo *Heb. 12. e* ad Hebræos Paulus loquitur: Omnis, inquit, disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mæroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Exercitatam ergo patien- *Luc. 8. b* tiam habentes, fructum optimum referunt iuxta illud Lucę: Fructum afferunt in patientia. Sicut ergo fructus iste benedictus est patientiū & mitium, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit mitissima, ita vt nec oculo, nec verbo, nec facto tenuissimum impatientiæ signum ostenderit, & patientissima teste Ambrosio, qui ait: *Amb. lib. 2. de Virg. ante med. to. 4. edit. Rō.* Nihil toruum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum.

Quarto, charissimi, videamus, quo modo fructus Mariæ sit exercentium se & laborantium, contra ace- *Sap. 3. d* diam. De hoc dicitur in Sapientia, Bonorum laborum gloriosus est fructus. Quærendus ergo est fructus iste cum exercitio laboris, secundum quod apis quærit fru- *Eccli. 11. a* ctum mellis. Fructum, inquam, de quo Ecclesiasticus dicit: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Cōsidera, charissime, quo modo apis de horto ad hortum, de arbore ad arborem, de flore ad florem discurrit pro fructu mellis: sic & tu meditationibus & desiderijs & zelo imitandæ virtutis, discurre circa exempla iustorum, & maxime perfectorum. Discurre, inquam, de horto ad hortum, idest de statu ad statum. Discurre de arbore ad arborem, idest de iusto ad iustum. De flore ad florem, idest de virtute ad virtutem, de exemplo ad exemplum. Discurre maxime super illum florem, in quo inuenies totum diuini mellis fructum, super illum vtique florem, qui est & flos & fructus. De quo beatus *Amb. cōm. ī Luc. lib. 2. cap. 1. to. 3.* Ambrosius ait: Flos Mariæ Christus est, qui veluti bonæ arboris fructus, pro nostræ processu virtutis nunc fructificat in nobis. Laboremus fratres bene pro hoc fructu, quia bonorum laborum gloriosus est fructus. Nota ergo: non quorumcumque laborum, sed tantum bonorum laborum est fructus iste. non enim est il-

est illorum laborum, de quibus dicitur in Sapientia: A Sapientiam qui abijcit & disciplinam infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu. Sic ergo fructus iste benedictus exercentium se in bono, contra acediam. Et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in bono fuit exercitatissima, sicut bene ostendit Beda, qui super hoc verbo, Magnificat anima mea Dominum, inducit ipsam sic loquentem: Totum animi affectum in agendis gratiarum laudibus offero, totum quod viuo, quod sentio, quod discerno in eius magnitudine contemplanda, totum in eius præceptis obseruandis impendo.

Sap. 3. e

Beda lib. 1. in Luc. c. 1. to. 5.

Fructus vẽtris Mariæ est liberalium cõtra auaritiam.

Quinto videamus charissimi, quo modo fructus Mariæ sit liberalium contra auaritiam, & maxime illorum liberalium, qui pro hoc fructu renunciant omnibus temporalibus, iuxta illud Canticorum: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, relinquendo scilicet omnia, dicit interlinearis. Et iterum Glossa dicit: Per mille perfectio, per argentum omne mundanum accipitur. Qui ergo perfecte omne mundanum pro Christo relinquit, ipse quasi mille argenteos pro hoc fructu tradit. Sed ecce qui dare noluerit mille omnia relinquendo, det saltem aliqua pro hoc fructu pauperibus subueniendo, vt sit sicut oliua fructifera, fructum misericordiæ ferendo. Quia vero summus misericordiæ fructus est summa misericordia, quæ est Deus; ideo Maria, quæ habet misericordiæ fructum copiosissime tulit. Ipsa sicut oliua fructifera, ipsa quasi oliua speciosa in campis, conuenientissime fuit. Propter quod bene Ioãnes Damascenus dicit: Maria in domo Domini plãtata, & impinguata Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Heu quàm longe ab isto fructu misericordium, & terrena non concupiscentium, sunt animæ auarorum. De quibus dicitur: Ab solicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vitę euntes suffocantur, & non referunt fructum. Dicitur quoque in Ecclesiaste: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Sic ergo fructus iste benedictus liberalium, & temporalia contemnentium est. & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in cõtemptu temporaliũ fuit liberalissima testante beato Bernardo, qui ait: Quidquid Maria honoris in populo, quidquid rerum terrenarum de paterna domo habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercora, vt Christum lucrifaceret.

Can. 8. d

Damasc. fid. orthod. lib. 4. c. 15.

Luc. 8. b

Eccles. 5. b

Ber. hom. 3. sup. Miss. est an. med.

Sexto videamus, charissimi, quo modo fructus Mariæ sit abstinentium contra gulam. Et de hoc notemus quod dicitur a Salomone: De fructu oris sui satiabitur bonis. Fructus Mariæ fructus oris dici potest; non solum, quia oris oratione & doctrina, sed etiam, quia oris abstinentia acquiritur. De isto fructu satiabitur spiritualibus, qui pro isto fructu abstinens est a bonis temporalibus. Satiabitur bonis de isto fructu, quicumque esurit & sitit corporaliter, magis autem spiritualiter pro isto fructu. Vnde beatus Bernardus ait: Bonus fructus est, qui animarum esurientium & sitientium iustitiam, esca & potus est. Bene qui pro hoc fructu esuriunt in mundo, quia de ipso satiabuntur in cælo, iuxta illud Saluatoris: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Hic ergo pro hoc fructu abstinentes, ibi erunt de isto fructu comedentes. Vnde Isaias dicit: Dicite iusto, quoniam bene: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet. Si ergo fructus iste benedictus est abstinentium contra gulam, & ideo Maria super omnes homines fuit contra gulam temperatissima. Propter quod bene Ioannes Chrysostomus ait: Comessatrix aut vinolenta numquam Maria fuit, non leuis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, talia certe intemperantiam sequi solent.

Prou. 13. a

Ber. vbi supra proxi.

Luc. 6. c

Isa. 3. b

Chrysost. hõ. 5. oper. imp. in Matthæũ to. 2.

Septimo, charissimi videamus, quo modo fructus ventris Mariæ sit continentium contra luxuriam. De hoc enim dicit Sapiens: Felix sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. In respectione, inquam, per gratiam, magis autem in respectione per gloriam. Et certe fructus ventris altissimi, fructus ventris virginalis merito est fructus continentium specialis. Cum enim per fructum Virginis benedictum, benedicantur omnes fideles generaliter, merito continentes benedicentur per ipsum specialiter, per quem etiam continentium Regina benedicta est præ omnibus, vt dicit beatus Bernardus declarans: Vere benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt om- B nes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum ceteris, & etiam differentius a ceteris. Væ luxuriosis, qui nullam partem habent in fructu virgineo: væ miseris, qui nullum habent ramum, qui possit ferre fructum virgineum. Vnde de adultera dicitur in Ecclesiastico: Rami eius non dabunt fructum. Igitur fructus iste benedictus est continentium contra luxuriam, & ideo Maria super omnes fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit castissima, sicut bene testatur Chrysostomus, dicens: O ineffabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quàm vtero eius, & plus gratiæ quàm naturæ, possi- C bilius credebat mulierem sine viro concipere, quàm Mariam posse peccare. O igitur Maria felicissima, quæ vere tamquam virtuosissima fructu diuino fuisti dignissima, adiuua nos, vt virtutibus ad hunc fructum pertingere valeamus, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum. Amen.

Sap. 3. c

Bern. ho. 3. sup. Miss. est ante med.

Eccli. 23. d

Chrysost. ibid. vbi supra proxi.

Fructus ventris Beatæ Mariæ, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim vtilitatibus eius.

Lectio XVIII.

BENEDICTVS *fructus ventris tui.* Vidimus de benedicto fructu ventris Marię quis & qualis fuit, vidimus quoque quorum, & qualium sit: videamus D nunc ad quos & ad quales effectus necessarius sit. Nam fructus iste contra malum, fructus ad bonum necessarius est. Necessarius est quidem propter sex effectus contra malum, necessarius est etiam propter sex effectus ad bonum. Huius itaque benedicti fructus sunt duodecim effectus valde vtiles, siue vtilitates valde notabiles, pro quibus merito eiusdem fructus laudant omnes homines, iuxta quod scriptum est in Psalmo: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum. Primus ergo fructus effectus, est expiatio culpæ mortalis, secundus pacificatio inimicitiæ capitalis, tertius sanatio pla- E gæ originalis, quartus releuatio inediæ mentalis, quintus euitatio iræ iudicialis, sextus elongatio pœnæ gehennalis, septimus renunciatio substantiæ temporalis, octauus locupletatio animæ rationalis, nonus consummatio vitæ spiritualis, decimus multiplicatio Ecclesiæ vniuersalis, vndecimus reintegratio ruinæ empyrealis, duodecimus perpetuatio gloriæ æternalis.

Fructus virginis, nempe filius eius 12. vtilitates habet.

Psal. 66. b

Primo ergo, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad expiationem culpæ mortalis. De hoc exponi potest, quod dicitur in Isaia: Iste omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Omnis fructus in- F telligi potest ille de quo beatus Bernardus loquens, ait: In cruce pendet omnis fructus vitæ, quia ipsa arbor vitæ in medio paradisi. Omnis ergo fructus est totus fructus, totus ille. Hic fructus ad hoc datus est ad hoc natus est, ad hoc passus est, vt auferatur peccatũ hominis. Ipse enim, sicut Angelus inquit apud Matthæũ, saluum fecit populum suum a peccatis eorũ. Ipse quoque est, de quo Ioannes dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iste ergo agnus, iste certe fructus tollit peccata mundi, tam mortalia quàm venialia: vt qui per hunc fructum purgatus a mortalibus eiusdem fructum portat, purgetur, & a venialibus, vt fructum

Fructus vẽtris Mariæ necessarius ad expiationem culpæ mortalis.

Isa. 27. e

Matt. 1. d

Ioan. 1. d

Digitized by Google

Ioan. 15. a ctum abundantius ferat, iuxta illud: Omnem, qui fa- A cit fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat.

Secundo, chariſſimi, fructus Mariæ benedictus, neceſſarius eſt ad pacificationem inimicitiæ capitalis, quę fuit inter Deum, & hominem, inter Angelos, & homines. Vnde Iſaias ait: Creaui fructum labiorum pacem, pacem ei qui longe eſt, & qui prope eſt. (Iſa. 57. d) Fructus ventris Mariæ bene poteſt dici fructus labiorum Mariæ: quia dum de labijs ſuis ſtillauerunt melliflua verba illius; Ecce ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum, ſtatim concepit mellifluum fructũ ſuum. (Luc. 1. d) O vere melliflua labia, ſicut dicitur in Canticis: Fauus diſtillans labia tua ſponſa. (Cant. 4. a) Horum ergo labiorum fru- B ctum Ieſum Chriſtum, Deus Pater creauit ſiue fecit pacem, pacem, inquam, ei qui longe eſt per culpam, vt fiat prope per gratiam, pacemq. ei qui prope eſt per gratiam, ne fiat longe per culpam. Ipſe enim, ſicut Apoſtolus ait, eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. (Epheſ. 2. c) Fructus iſte etiam factus eſt pax inter homines, quæ longe eſt in mundo, & inter Angelum qui prope eſt in cælo. vtroſq. enim pacificauit in patibulo, iuxta illud Apoſtoli: Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cælis, ſiue quæ in terris ſunt. (Coloſſ. 1. c) Itaque fructus iſte pax hominis ad hominem, pax hominis ad Angelum, & pax hominis ad Deum factus eſt. Quid mi- C rum ſi per hunc fructum pacem habeat homo cum Deo, cum ipſe fructus pacificans ſit Deus & homo? Teſtatur Beda, qui ait: Terra noſtra dabit fructum ſuum, quia Virgo Maria quæ de terra corpus habuerat, Filium genuit, diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, ſed ſibi carnis veritate conſubſtantialem. (Beda hom. Aeſt. in ſolln. Deip. V. M. quando ſalutauit Elizabeth. to. 7.)

Tertio, chariſſimi, fructus Mariæ benedictus, neceſſarius eſt ad curationem plagæ originalis: graui enim plaga, immo grauibus plagis homo incidens in latrones, vulneratus eſt, dum per originale peccatum tam cæcus ad verum, tam infirmus ad bonum, tam pronus ad malum factus eſt. (Fructus vẽtris Mariæ neceſſarius ad curationem plagæ originalis.) Sed hæ plagæ per hunc D fructum ſanantur. In hac quidem vita in parte ſanantur per gratiam, in futura vero tota in toto ſanabuntur per gloriam. Vnde bene legitur in Apocalypſi, quod Angelus oſtendit Ioanni lignum vitæ, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem gentium. (Apoc. 22. a) Lignum vitæ eſt mater vitæ Maria: vel lignum vitæ, eſt lignum crucis; vel etiam lignum eſt ipſe auctor vitæ Ieſus Chriſtus, qui eſt fructus vitæ: huius folia ſanatiua ſunt verba, & documenta ædificatiua. Si autem ſanatiua ſunt folia eius, quanto magis ſanatiuus eſt ipſe fructus? Vt ergo per hunc fructum ſanemur, accedamus ad arborem eius, acce- E damus, inquam, ad Mariam orantes cum Anſelmo, qui orans, ait: Exaudi me Domina, ſana animam ſerui tui peccatoris per virtutem benedicti fructus ventris, qui ſedet in dextera omnipotentis Patris ſui.

Quarto, chariſſimi, fructus Mariæ benedictus neceſſarius eſt ad releuationem inediæ ſiue famis mentalis, ne propter defectum nutrimenti, deficiant animalia Dei. Propter quod bene dicitur a propheta Ioele: Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt ſpecioſa deſerti, & lignum attulit fructum ſuum. (Ioelis 2. e) Deſertum quod ſine cultura germinat & profert paſtum animalium, ſignare poteſt Mariam, quæ ſine cultura F maritali protulit Filium, qui eſt paſtus omnium fidelium. Ideo bene de ipſa dici poteſt illud Ezechielis: Terra illa inculta, facta eſt vt hortus voluptatis. (Ezec. 36. g) Specioſa huius felicis deſerti ſunt ſpecioſa germina cæleſtium deſideriorum, ſpecioſæ herbæ operum bonorũ, ſpecioſi flores virtutum, & donorum, ſpecioſa folia vtilium verborum, & certe ſpecioſus fructus ventris ſui, qui eſt paſtus omnium iuſtorum. Maria eſt deſertum hoc ſpecioſum, Maria quoque eſt lignum hoc fructuoſum, de quo dicitur: Et lignum attulit fructum ſuum. (Ioel. 2. e) O vere mirabilem fructum, per quem tam fames quam ſitis releuatur animarum, ſicut teſtatur beatus Bernardus dicens: Bonus fructus, qui animarũ eſurientium, & ſitientium eſca & potus eſt. (Ber. hom. 3. ſup. Miſſ. eſt ante med.) Nolite ergo timere animalia Dei, nolite timere fideles Chriſti, quod inedia deficiatis, cum plena paſcua in deſerto plenum fructum in ligno, plenum etiam pabulum in præſepio habeatis. Ait enim beatus Bernardus: Natus reclinatur in præſepio, vt fideles omnes velut facta animalia carnis ſuæ alimento reficeret. Et beatus Auguſtinus ait: O præſepe ſplendidum, in quo non iacuit fenũ animalium, ſed Angelorum inuentum eſt pabulum. (Auguſt. de tẽp. ſer. 9. poſt med. to. 10.)

Quinto, chariſſimi, neceſſarius eſt fructus Mariæ benedictus ad euitationem iræ iudicialis, quam vtique certam habet omnis iniuſtus, ſicut fructum, quo iram iudicij euadere certum vtique habet omnis iuſtus. Vnde in Pſalmo dicitur: Si vtique eſt fructus iuſto, vtique eſt Deus iudicans eos in terra, eos, ideſt iniuſtos, ſicut exponit Gloſſa. (Pſal. 57. b) Iniuſtos namque iudicabit Deus in terra, dum in iudicio iuſti in aere erunt: iniuſti vero in terra remanebunt, quia terrenis contra Deum adhæſerunt, ita vt dicere poſſent: Adhæſit in terra venter noſter. (Pſal. 43. d) Dominus ergo ibi ſicut vtique eſt fructus ſuauis iuſto, ſic vtique erit iudex grauis iniuſto. Væ ergo eis, qui fructum tam ſuauiſſimum conuertunt ſibi in iudicium amariſſimum, ſicut dicitur in Amos: Conuertiſtis in amaritudinem iudicium, & fructum iuſtitiæ in abſynthium. (Amos. 6. d) Fructus iuſtitiæ fructus iuſti. Iuſtus eſt fructus Mariæ de quo certe Pſalmiſta ait, iuſtũ fructum dedit terra virgo, quia veritas de terra orta eſt. (Pſal. 66. a)

Sexto, chariſſimi, neceſſarius eſt fructus Mariæ benedictus, ad elongationem ſiue declinationem pœnæ gehennalis, ſiue mortis æternalis, de quo exponere poſſumus, quod dicitur in libro Regum: Transferam vos in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis, & olei ac mellis, & viuetis & non moriemini. (4. Reg. 18. g) In terram Mariæ vel in terram Eccleſiæ transferentur, qui toto corde ad ipſam conuertuntur. Hæc autem terra valde eſt fructifera, ferens fructum panis, vini, olei, & mellis, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ipſe namque nobis eſt fructus panis confortantis, contra defectum: ipſe nobis eſt fructus vini, ad perfectum: ipſe quoque nobis eſt fructus olei illuminantis intellectum: ipſe inſuper nobis eſt fructus mellis, dulcorantis affectum. Per huiuſmodi certe fructum, viuetis chariſſimi, non moriemini morte æterna. Benedicta ſit terra huius fructus, benedictus ſuper omnia ſit ipſe fructus, per quem exempti ſumus a tantis malis, ſicut etiam bene declarauit Anſelmus, cum dixit: Quid digne referam genitrici Dei & Domini mei, & per cuius fecunditatem captiuus ſum redemptus, per cuius partum, de morte æterna ſum exemptus, per cuius prolem perditus ſum reſtitutus, & de exilio miſeriæ ad patriam ſum reductus? *Benedicta in mulieribus*, hæc omnia mihi dedit benedictus fructus ventris tui in regeneratione baptiſmatis ſui. Vę ergo omnibus ab iſto fructu alienis. Scriptũ namque eſt: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. (Matt. 3. c)

Septimo, chariſſimi, neceſſarius eſt fructus Mariæ benedictus, ad renunciationem ſiue contemptum ſubſtantiæ temporalis. Vnde in Canticis dicitur: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, (Cant. 8. d) Relinquẽdo temporalia, dicit Interlinearis. Nam ſicut alia gloſſa dicit, per mille perfectio, per argentum vero omne mundanum accipitur. Vnde quaſi mille argenteos pro hoc fructu dat, quicumque perfecte omnibus temporalibus pro Chriſto renunciat: & vere merito pro hoc fructu omnia temporalia feruenter vilipendit, quicumque quam pretioſiſſimus ſit ille fructus diligenter attendit dicens illud Prouerbiorum: Melior eſt fructus meus auro & lapide pretioſo, & gemma mea auro electa. (Prou. 8. b) Vir certe eſt, quicumque tam virilis eſt; vir autem ille viriliter pro hoc fructu contemnere debet non ſolum res, & diuitias, ſed etiam honores & potentias, dicens illud Iudicum: Non poſſum deſerere dulcedinem meam, fructuſq. dulciſſimos, & ire vt inter cetera ligna promouear. (Iudic. 9. b) Suauiſſimi

A simi sunt fructus Christi, & charitas. Ligna siluarum, sicut dicit Glossa, sunt homines infructuosi, æterno incendio præparati. Igitur propter fructus istos suauissimos viriliter contemnat honores, super ligna siluarum periculosissimos: viriliter contemnat omnia propter fructum benedictum, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula.

Prou. 12. c

Octauo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad locupletationem siue repletionem animæ rationalis. Vnde dicitur in Prouerbijs: De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis. Dominum Iesum non solum fructum ventris, sed etiam fructum oris non incongrue fateamur: quia ipsius oris prædi- B catione oris confessione & oris oratione meremur. Ipsum quoque ore exteriori sumimus sacramentaliter, ore quoque interiori spiritualiter. Propter quod Hieronymus ait: Flos Mariæ factus est fructus, vt nos illum comederemus. De isto fructu oris vnusquisq. replebitur fidelis bonis spiritualium diuitiarum, bonis, inquam, virtutum & gratiarum. De talium bonorum repletione Apostolus dicit: Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis, in spe & virtute Spiritussancti. O vere beata huius fructus plenitudo, qua repletus est non solum ager Virginis hunc fructum producentis, sed etiam saccus C vniuscuiusq. fidelis hunc fructum continentis, sicut patet per beatum Hieronymum, qui ait: Bene ager plenus dicitur, quia plena virgo Maria pronunciatur, de cuius vtero credentibus fructus vitæ processit, & nos omnes de plenitudine eius, accipimus gratiam pro gratia.

Hieron. in Psal. 66. tom. 7. — *Rom. 15. c* — *Hierō. ser. de Assump. B. Virg. q. est ep. 10. to. 9. post med.*

Psal. 1. a

Nono, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad perfectionem vitæ spiritualis. Vnde de viro perfecto bene in Psalmo dicitur: Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, *&cet. vsque*, prosperabuntur. Quid intelligere D debemus per decursus aquarum, nisi irrigationes gratiarum, per quas homo dat siue profert fructum suum Dominum Iesum Christum? Tres autem hic conditiones perfectæ vitæ insinuantur, quæ hominem hoc fructu fructiferum comitantur. Perfectorum namque est tempus suum non negligere, propter quod bene dicitur: Fructus suos dabit in tempore suo. Perfectorum quoque est in verbis inutilibus non defluere, propter quod bene additur: Et folium eius non defluet. Perfectorum insuper est quæ spiritui prospera sunt non omittere, propter quòd bene subiungitur: Omnia quæcumque faciet, prosperabuntur. Vel certe E ei qui hunc fructum per charitatem tulerit omnia prosperabuntur, quando sibi omnia in bonum cooperantur, sicut scriptum est: Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Beatus vir qui tam perfecte tulerit fructum istum, vt tempus suum non transeat infructuosum, vt verbum sibi non defluat otiosum, vt opus sibi non pereat virtuosum, sicq. sit tamquam lignum fructiferum spiritualiter, quemadmodum etiam Maria fuit corporaliter, de qua beatus Bernardus, ait: O vere lignum vitæ, quod solum dignum fuit, portare salutis fructum.

Ibidem. — *Rom. 8. e*

Fructus Mariæ necessarius ad Ecclesiæ multiplicationem. — *Prou. 31. c*

F Decimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad multiplicationem Ecclesiæ vniuersalis. Vnde dicitur: De fructu manuum suarum plantauit vineam. Dominus Iesus sicut bene dicitur fructus ventris, quia ventre concipitur, & sicut benè fructus oris dicitur, quia ore sumitur; ita bene fructus manuum dicitur, quia manibus bonorum operum acquiritur, manibus quoque sacerdotalibus ministratur. Vnde fructus iste plenissime est fructus Mariæ, fructus certe ventris eius est, quia de ventre eius singularissime natus est. Fructus etiam oris eius est, quia ore eius dulcissime communicatus est: fructus quoque manuum eius est, quia manibus eius deuotissime attrectatus est. De isto itaque manuum fructu, Maria, vel primitiua Ecclesia, sicut exponit glossa, plantauit vineam, idest, Ecclesiam vniuersalem per orbem diffusam. O quo modo palmites huius vineæ, videlicet fideles Ecclesiæ, per hunc fructum multiplicati sunt, dum rectores Ecclesiæ in cordibus fidelium eumdem fructum spiritualiter nasci fecerunt. Hinc bene in Psalmo dicitur: Fecerunt fructum natiuitatis, & benedixit eis, & multiplicati sunt nimis. Et quia Ecclesia de omnibus generationibus est per hunc fructum multiplicata, ideo virgo hunc fructum producens, merito ab omnibus generationibus prædicatur beata. Propter quòd bene ipsa ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. De quibus verbis loquens Bernardus, inducit Mariam loquentem sic: Ecce iam video, quod futurum est in me, quis fructus procedat de me, quot & quanta bona non mihi soli, sed omnibus generationibus prouenient per me.

Psal. 106. d

Fructus Mariæ necessarius ad restaurationem ruinæ empyrealis — *Ezec. 17. g*

Vndecimo, charissimi necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad restaurationem ruinæ empyrealis, ruinæ, inquam, factæ in cælo empyreo. De hoc notare possumus, quod Dominus de medulla cedri plantare volens, dixit per Ezechielem: In monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet vt germen, & faciet fructum. Mons sublimis, est sublimis illa mansio, sublimis illa societas Angelorum, quæ bene mons Israel dicitur, quia Israel visio Dei interpretatur. Et ecce Angeli semper sunt in visione Dei, testante eo, qui ait in Euangelio Matthæi: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. In isto sublimi monte, in ista sublimi Angelorum societate Deus plantauit illud, quod de massa perditionis elegit, plantauit, inquam, medullam cedri, medullam generis humani, idest omnes electos Dei, quorum quidam in re, quidam in spe plantati iam sunt in Angelico monte. O vere super omnia diligendus fructus, propter quem tam sublimiter plantatur omnis electus. Libenter hūc fructum Dominum nostrum Iesum Christum portare possumus, propter quem inter Angelos iam in spe plantati sumus. huic etiam fructui semper gratias agimus, cuius gratia Angelorum vniuersitatem reintegramus. Vnde huius fructus mater Maria bene potest gloriari, & dicere verba illa, quæ beatus Bernardus, quasi ex ore Mariæ loquens, ait: Angelicarum generationum numerus per meum generatum reintegrabitur, & hominum generatio per Adam maledicta, per benedictum fructum ventris mei ad æternam beatitudinem regenerabitur.

Matt. 18. b

Fructus Mariæ necessarius ad perpetuitatem gloriæ. — *Prou. 11. c*

Duodecimo, charissimi, necessarius est Mariæ fructus benedictus, ad perpetuationem gloriæ æternalis, quæ æterna non esset, nisi per hunc fructum conseruaretur. Vnde dicitur in Prouerbijs: Fructus iusti lignum vitæ. Optime fructus iste dictus est lignum vitæ, quia sicut lignum fuit ad conseruandam vitam naturalem in paradiso terrestri, sic Christus est ad conseruandam vitam æternalem in paradiso cælesti. Hæc ergo tanta bona, quæ per benedictum Mariæ fructum consequimur, benedictus ille Anselmus bene aduertit, cum dixit: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ peruenerūt.

Epilogus.

Sic ergo charissimi audistis, quo modo benedictus fructus Mariæ necessarius omnino est. Primo ad expiandam culpam mortalem. Secundo ad pacificādam inimicitiam capitalem. Tertio ad sanandam plagam originalem. Quarto ad reuelandam inediam mentalem. Quinto ad vitandam iram iudicialem. Sexto ad declinandam pœnam gehennalem. Septimo ad contemnendam substantiam temporalem. Octauo ad locupletandam animam rationalem. Nono ad consummandam vitam spiritualem. Decimo ad multiplicandam Ecclesiam vniuersalem. Vndecimo ad reparandam ruinam empyrealem. Duodecimo ad conseruandam gloriam æternalem. Et ecce hi duodecim effectus, siue vtilitates huius fructus, signari possunt, per duodecim fructus ligni vitæ, quos omnes habemus in fructu ventris Mariæ. De quibus duodecim fructi-

Digitized by Google

Apoc. 22. c fructibus legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Ioanni lignum vitæ, afferens fructus duodecim. Adiuua ergo nos o benedicta in mulieribus, vt per benedictum fructum ventris tui, benedictionem horum duodecim fructuum consequamur. Adiuua o Virgo fructifera, vt per fructum tuum his fructibus, ita fru- A ctuosi efficiamur, quòd per hos fructus fructu tuo frui perpetuo mereamur. Adiuua o dulcissima, vt nobis concedat dulcedine sua frui, ille liberalissimus communicator sui benedictus fructus ventris tui. Qui cum Patre, & Spiritusancto viuit, & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
DE COMPASSIONE B. MARIÆ VIRGINIS
Officium.

Officium de Compassione Beatæ Mariæ Virginis, a Matutino ad Completorium vsque deuote concinnauit Auctor, sicut illud de Passione Domini, quod habetur supra pagina 436. huius tomi. Exprimit in eo Matris mæstissimæ pientissimos affectus ob dilectissimi Filij passionem & mortem. Cui quidem sanctissimæ Matri compati, eamdemq. precari nos docet, vt impetret nobis a Filio suo Domino nostro veram cordis compunctionem, qua peccati grauitatem sentientes, eluamus pœnitentiæ lacrymis nostra delicta, ob quæ idem Dominus mortem Crucis pertulit. Dum vero S. Bonauentura B. Virginis Matris de morte Filij conceptum dolorem per varios mæstitiæ affectus exaggerat; in ipsius Sancti Doctoris verbis potius est attendendus feruor piæ deuotionis, quàm rigor propriæ locutionis. Quamuis enim Virgineus dolor plene enarrari, aut concipi non possit; nisi tantum fuisse credamus, quantum vmquam dolere potuit de tali Filio talis Mater: Verumtamen, *ait Bernardus de lamentatione Virginis,* rectum erat amoris & mæroris continens modum. Non desperabat, sed pie & iuste dolebat, sperans tamen firmiterq. tenens ipsum secundum promissum suum tertia die resurgere. *Hæc Bernardus. Cuius documentum apponere hic visum est in vtilitatem concionatorum, qui in enarrandis doloris affectibus ipsius Sanctissimæ Virginis eam moderationem adhibere debent, ne dum acerbitatem doloris Virginei ponderant, & amplificant, eius dignitati & excellentiæ quidquam derogent.*

AD MATVTINVM.

DOMINE labia mea aperies. ℟. Et os meum, *&c.* ℣. Deus in adiutorium meum in. *&c.* ℟. Domine ad adiuuandum me, *&c.*

Inuitato. Cum Maria virgine feruide ploremus in sepulchro positum. Venite adoremus.

Psalmus.

VEnite mares feminęque, ploremus cum Maria Virgine, planctibus fruamur intimis, facies rigando lacrymis. Cum Maria. Cor nostrum ploret, & oculus noster purgetur amoris stimulo: heu mater carens contagio, tam dulci priuatur filio. Venite. Innocens & expers criminis, moritur misertus hominis, mæroris simus consocij, cum simus causa supplicij. Cum Maria. Gloria Virginis Filio, qui in hoc exilio, se dedit tormentis asperis, vitam reddendo miseris. Venite adoremus. Cum Maria Virgine.

Hymnus.

IMPERATRIX clementiæ,
Rorem infunde gratiæ
In meum cor tam aridum,
Vt tibi fiat placidum.
Largire, quod concipiam
Tecum cordis angustiam,
Flens mortem, quam Rex patitur,
Per quem mundus construitur.
Tuus tractatur Filius,
Longe quàm latro vilius;
Irrisus fert ludibria,
Gente vallatur impia.
A Sit honor laus deuotio,
Iesu Mariæ Filio,
Tenso crucis patibulo,
Pro redimendo populo. Amen.

Antiphona. Noctem. *Psalmus.*

POsuerunt me in lacu inferiori. Super me confirmatus est furor. Longe fecisti notos meos, *&c.* Traditus sum, & non egrediebar, oculi languerunt præ inopia. Gloria patri. *Antiphona.* Noctem, qua Christus capitur, absque somno duxisti, & soporatis ceteris, flens vigil permansisti.

℣. Ceteri cum inter fletus obdormirent.

B ℟. Tu sola mæstas celebrasti vigilias. Pater noster.

℣. Et ne nos inducas, *&cet.*

℟. Sed libera nos, *&cet.* *Absolutio.*

Noli me relinquere Iesu Fili bone, fac vt tecum moriar tali passione. Amen.

Iube Benedi. Pro nobis ora crucifixum Virgo decora. Amen.

Lectio prima.

PRolem in cruce pendentem mesta mater aspiciens, lacrymatur incessanter: pectus sacrum percutiens, plures mouit ad mærorem, suo ploratu querulo, na- C tum videns cruentatum crucis tensum patibulo, animam mæstæ parentis tunc pertransiuit acrius, iuxta verbum Simeonis heu passionis gladius: sic dum plorat mortem prolis, quem blasphemauit populus, solus erat consolator eius custos & discipulus. Tu autem.

℟. Consolari mater non potuit, sic tractatum videns, quem genuit. Hæc dolorem maiorem habuit, quàm Saluator qui tot sustinuit. ℣. Mortem Dei videns quem aluit, nulla mater sic vmquam doluit. Hæc do.

Iube Benedi. Mors prolis Dei Patris, vita nobis sit precibus piæ Matris.

Lectio ſecunda.

DVm de cruce depoſitus ad tumulum portatur, inter dolores anxios, portantes ſic affatur: Suſtinete paululum, quod dolorem meum plangam, & meum dilectiſſimum deoſculer, mihi meum dilectiſſimum ſubtrahere nolite. Si ſepeliri debeat me ſecum ſepelite. Acceſſit ſic exanimis, ſe ſuper corpus iecit, & ſacrum vultum lacrymis rigando madefecit. Tu autem. ℟. Dum videret ſupplicia prolis exquiſita, torquetur & anguſtia mater infinita. Triduano ſpatio dum langueret ita; ſqualet eius facies nuper tam polita. ℣. Pœna tam exaſperans numquam eſt audita: longe ſibi charior erat mors quam vita. Squalet.

Iube Benedi. Sic nobis pacifica tremendum Virgo pudica. Amen.

Lectio tertia.

FIlij præſentia mater deſtituta, Gabrielem Angelum ſic eſt allocuta: Aue plena gratia, mihi protuliſti, nunc amaritudine ſum repleta triſti, ſubſequenter, inquiens, Dominus eſt tecum, heu iacet in tumulo, nec eſt vltra mecum, omnis benedictio quam tu ſpondiſti mihi fit contraria propter mortem Chriſti. Tu autem. ℟. Cum videret, quòd clauſo tumulo priuaretur tam dulci ſpeculo, prædilecto ſtans cum diſcipulo, corde plorat magis, quam oculo. ℣. Lacrymarum fluente riuulo, fletum mouit aſtanti populo. Corde. Gloria patri, & filio, &cet. Corde.

Ad laudes.

Deus in adiutorium meum intende, &cet.

Antiphona. Fit vox. *Pſalmus.*

EGo ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis.

Omnes videntes me deriſerunt me: locuti ſunt labijs, & mouerunt caput.

Sperauit in Domino, eripiet eum, ſaluum faciet eum, quoniam vult eum.

Quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero. Gloria Patri. *Antiphona.*

Fit vox nimis flebilis vox nimis amara matris, quan do capitur ſua proles chara. *Capitulum.*

CVm audiſſet Virgo, quod Filius eius captus eſſet a Iudæis, & ad Annam duceretur ianuis clauſis, ſacrum pectus tundere & lacrymas effundere non ceſſauit. *Hymnus.*

O Glorioſa Domina,
Quæ tua cruciamina,
Cum Barrabas dimittitur,
Et pœnas Chriſtus patitur?
Paſtorem heu percutiunt,
Oues diſperſæ fugiunt:
Te ſola cum diſcipulo,
Manente ſub patibulo.
Nec mirum ſi ſis anxia,
Viſa crudeli furia:
Te ſciens puram Virginem,
Genuiſti Deum, & hominem.

Sit honor. ℣. Numquam mater pertulit tam anxios dolores. ℟. Vt Maria conſiderans Filij liuores.

Ad benedictus Antiphona. Tamquam latro capitur, vndiq. conſtrictus cæditur, conſpuitur alapis afflictus, o matris anguſtiæ cum audiret ictus, pro nobis hæc tolerans ſit rex benedictus. *Pſalmus.*

Benedictus, &c. ℣. Domine exaudi. *Oratio.*

PRopter terrores illius commotionis, quo cor tuum contremuit Virgo beatiſſima, quando audiſti Filium tuum dilectiſſimum ab impijs captum, ligatum, & ad ſupplicia tractum, & traditum, adiuua nos vt cor noſtrum nunc pro delictis noſtris terreatur, & moueatur ad pœnitentiam, ne mortis in hora ad occurſum aduerſarij paueat, aut ad aſpectum tremendi iudicis accuſante conſcientia contremiſcat, ſed potius faciem ſuam videns in iubilo delectetur, ineffabiliterq. lætetur. Præſtante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum patre & Spirituſancto viuit, & regnat.

Ad primam.

Deus in adiutorium. *Hymnus.*

IESV nate de Virgine,
Ex myſtico ſpiramine:
Qui mortem crucis pateris,
Confoſſus plagis aſperis.
Amore matris anxiæ,
Noſtræ parcas miſeriæ:
Suique fletus copia,
Perducat nos ad gaudia.

Sit honor. *Antiphona.*

Stabat Maria. *Pſalmus.*

Aſtiterunt reges terræ & princi.
Dirumpamus vincula eorum.
Qui habitat in cælis irridebit eos.
Tunc loquetur ad eos in ira ſua.
Gloria patri, & Filio, &cet. *Antiphona.*

Stabat Maria mater pia foris plorãs acriter, Regem mundi, furibundi dum tractarent viliter. *Capit.*

SIt tuarum obſecro lacrymarum riuus in corde meo lapideo mæroris motiuus. ℟. Deo gratias.

℣. Per Mariæ lacrymas Pater pietatis. ℟. Nobis veram gloriam confer cum beatis.

℣. Domine exaudi. *Oratio.*

PRopter gemitus & lacrymas, quibus afficiebaris Virgo dulciſſima, quando vidiſti Filium tuum dulciſſimum iudici præſentari, acriter flagellari, varijs illuſionibus, & opprobrijs affici, impetra nobis dolorem pro peccatis noſtris, & lacrymas ſalutiferæ contritionis, & adiuua nos, ne nobis poſſit inimicus illudere, neque diuerſis pro libitu ſuo tentationibus flagellare, deuictosq. ſtatuere terribili iudici, ſed magis ipſi accuſemus, & iudicemus noſmetipſos de exceſſibus noſtris, & veræ pœnitentiæ diſciplinis flagellemus, vt veniam & gratiam in tempore neceſſitatis tribulationis, & anguſtiæ inueniamus, præſtante eodem, &cet.

Ad tertiam.

℣. Deus in adiutorium, &cet. *Hymnus.*

Ieſu nate de Virgine. *Antiphona.*

Quam putamus. *Pſalmus.*

QVoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam.

Extraneus factus ſum fratribus meis & peregrinus Filijs matris meæ.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.

Et operui in ieiunio animam meam, & factum eſt in opprobrium mihi.

Gloria patri, & filio, &cet. *Antiphona.*

Quam putamus matris mæſtitiam, cum videret prolis anguſtiam? non dolor eſt, vt matris Virginis plorantis Dei & hominis. *Capitulum.*

DVm Chriſtus ad locum Caluariæ duceretur, & crucem ſibi baiularet, ſequebatur eum mater mœſtiſſimas voces emittens, & vberes effundens lacrymas, pectus ſacrum percutiens. ℣. Quæſo mihi miſero virginum Regina. ℟. Tecum flendi lacrymas vberes propina. *Oratio.*

PRopter anguſtias & cruciatus, quos cor tuum ſuſtinuit Virgo beatiſſima, quãdo audiſti Filium tuum dilectiſſimum adiudicatum morti & crucis ſupplicio, ſuccurre nobis tempore infirmitatis noſtræ, quando corpus noſtrum dolore infirmitatis cruciabitur, & ſpiritus noſter hinc propter inſidias dæmonum, illinc propter terrorem diſtricti iudicis anguſtiabitur, ſubueni, inquam, nobis Domina tunc, ne damnationis æternæ contra nos proferatur ſententia, aut ne flammis gehennalibus tradamur æternaliter cruciandi. Præſtante eodem.

Ad ſextam.

Deus in adiutorium meum. *Hymnus.*

Ieſu nate de Virgine. *Antiphona.* Ad locum.

Pſal-

Digitized by Google

Psalmus.

ARuit tamquam testa virtus mea, lingua mea adhęsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

Ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Gloria Patri, & Filio, &cet. *Antiphona.*

Ad locum supplicij Virgo cum venisset, postquam suum Filium & crucem cōspexisset, augentur planctus & lacrymæ, multiplicantur dolores & angustiæ.

Capitulum.

ERecta cruce Iesus ascendit & extendit brachia, manus & pedes clauantur, quę videns pijssima Mater præ dolore deficit. ℣. Rosa rubens vertitur, heu mortis in pallorem. ℞. Cum in terram fluere sacrum videret cruorem. *Oratio.*

PRopter doloris gladium, qui pertransiuit animam tuam Virgo dulcissima, quando Filium tuum dilectissimum cernebas nudum in cruce leuatum, clauis perforatum, ac per omnia laceratum plagis ac verberibus, necnon & vulneribus, adiuua nos, vt cor nostrum nunc compassionis, & compunctionis gladius perfodiat, diuinique amoris lancea vulneret, ita vt omnis peccati sanguis effluat a pectore nostro, & a noxijs vitijs emundemur, virtutum indumentis decoremur, semperq. mente ac corpore de hac valle miseriæ leuemur ad cælestia, quo tandem cum promissus dies aduenerit, peruenire spiritu & corpore mereamur. Pręstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre. *Ad nonam.*

Deus in adiutorium meum intende. &cet. *Hymnus.*

Iesu nate de Virgine, &cet. *Antiphona.*

Agnus mitis, &cet. *Psalmus.*

TV scis improperiū meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum & miseriam.

Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. *Antiphona.*

Agnus mitis caput excutiens, Heli clamat in cruce moriens, plorat mater, cum ipso patitur, ad clamorem eius fere commoritur. *Capitulum.*

CLamor Christi matrem angustiat, nullus planctus plangentem satiat, est vtriusque compassio, nam præcessit summa dilectio. ℣. Virgo Filium tuum in cruce conclauatum. ℞. Redde tuis precibus miseris placatum. *Oratio.*

PRopter grauamen & tormentum, quo torquebatur spiritus tuus Virgo sanctissima, quando iuxta crucem Filium tuum præ doloribus voce magna clamantem te matrem dilectam Ioanni commendatam, in manusq. Dei Patris spiritum commendātem attendebas, succurre nobis in fine vitæ nostræ, & maxime tunc, quando lingua nostra nequiuerit se ad te inuocandum mouere, cum oculi nostri lumine priuabuntur, aures surdescent, & obturabuntur, omnesq. vires sensuum nostrorum deficient. Memēto pijssima Domina tunc, quod nunc fundimus preces ad aures tuæ pietatis & clementiæ, & subueni nobis in illa hora extremæ necessitatis, ac Filio tuo dilectissimo commenda spiritum nostrum, per quem tuo interuentu a tormentis & terroribus omnibus eruamur, & ad desideratam cælestis patriæ requiem perducamur. Præstante eodem.

Ad Vesperas.

Deus in adiutorium meum intende. *Psal.*

SAluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.

A Infixus sum in limo profundi, & non est substantia.

Veni in altitudinē maris, & tempestas demersit me.

Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.

Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

Gloria Patri, & Filio, &cet. *Antiphona.*

Omnis ætas defleat mortem Saluatoris, gloriosæ Virginis prætextu doloris. *Capitulum.*

MIhi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. ℞. Deo gratias. *Hymnus.*

CAstæ parentis viscera,
Pœna torquentur aspera:
B Dum illum quem conceperat,
Verbo peruersi verberant.
Illum tractant crudeliter,
Cædunt, cruentant acriter.
Hæc audiens anxiæ,
Matris crescunt angustiæ.
Sed cum ad mortem ducitur,
Hunc mater tristis sequitur:
Pectus perfundens fletibus,
Afficiens liuoribus.
In cruce dum extenditur,
Videns mater, quod moritur:
C Nullus dolor amarior,
Nam nulla proles charior.
Sit honor laus. ℣. Nulla nouit genitrix angustias tam duras. ℞. Cum plagas inspiceret, & capitis puncturas. *Ad Magnificat Antiphona.*

Virgo passo Filio pœnas cordis indicat, & plebis in medio dolorem cordis replicat, vrgente supplicio mæsta voce supplicat, quæ quondam præ gaudio cecinit Magnificat. *Psalmus.*

Magnificat. ℣. Domine exaudi. *Oratio.*

PRopter planctum acerbi eiulatus, quem profundo pectoris fonte manente abscōdere non valebas Vir D go castissima, quando, vt pie creditur, in amplexus ruebas exanimis corporis Filij tui de cruce depositi, cuius genas ante nitentes & ora rutilantia, mortis conspiciebas perfundi palloribus, ipsumq. totum concussum cernebas liuidum liuoribus, ac concisum vulnere super vulnus: auxiliare nobis, vt nunc sic nostra plangamus facinora, & emplastris pœnitentiæ peccatorum curemus vulnera, dum corpus nostrum morte deformatur, nostra tunc rutilet anima candore innocentiæ, quatenus dignissimus frui mellifluis osculis, constringamurq. amorosis amplexibus super omnia dulcissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui, &cet.

E *Ad Completorium.*

Conuerte nos Deus salutaris. ℞. Et auerte iram tuam.

Deus in adiutorium meum intende. &cet. *Antiphona.*

Nos matris compassio. *Psalmus.*

ADuersum me susurrabant omnes. Verbum iniquum constituerunt. Etenim homo pacis meæ.

Tu autem Domine miserere. Gloria Patri, &cet.

Antiphona. Nos matris compassio Iesu Rex insignis, seruet a voragine gehennalis ignis. *Hymnus.*

O Genitrix egregia,
Cum Iudæos in furia:
Christum videres capere,
F Cor tuum cœpit tremere.
Alta ducens suspiria,
Tu sequebaris anxia:
In fletibus exuberans,
Ad templum vsque properans.
Sit honor laus. *Capitulum.*

SEpulto Domino dispersisque discipulis, fides vniuersalis Ecclesię solum in Domini matre manebat. ℣. Post mortem Filij, Virgo cum Ioanne permanebat. ℞. Parata semper ad carcerem & ad mortem.

Ad nunc dimit. Antiphona.

Passionis gladius Virgo carens crimine, tuam per transiuit animam, omni cum grauamine, quod promisit Simeon plenus sacro flumine, cum in templo dixit:

Nunc

Digitized by Google

Nunc dimittis Domine. *Oratio.*

PRopter singultus & suspiria, indicibiliaque lamenta, quibus affligebantur intima tua Virgo gloriosissima, quando Filium tuum vnigenitum animæ tuæ solatium tibi sublatum atque sepultum videbas, ad nos exules filios Euæ ad te clamantes & suspirantes in hac valle lacrymarum, illos tuos misericordes oculos conuerte, & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, tuisque suffragantibus meritis, ecclesiasticis sacramentis muniri, & fine beato consummari, & æterno iudici tamdem misericorditer præsentari. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre & Spiritusancto viuit, &cet.

SANCTI BONAVENTVRÆ

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

OPVSCVLVM QVOD INSCRIBITVR

Corona B. Mariæ Virginis.

Tractatus iste pulchre corona Beatæ Virginis inscribitur: cum non abs re sit, precationes, quæ ad Virginem fiunt, hoc nomine prænotari. siue quia sertum ex varijs floribus confectum Corona significat, siue quia quasi rota voluitur, & circumfertur. Vtraque enim significatio huic rei bene aptatur. Offerre siquidem B. Virgini Mariæ preces varias tamquam suaues & odoriferos flores, siue easdem frequenter repetere, & in modum rotæ, iterare, ad eiusdem B. Virginis patrocinium nobis conciliandum, plurimum valet. Modus autem iste recitandi coronam, a S. Bonauentura traditus, paucis præpositis, vel postpositis, similis est illi, quem a S. Iordano excogitatum narrat Surius die xiij. Februarij to. 7. de Vit. Sanc. Sanctus enim Iordanus, præmisso Hymno, Aue Maris stella, *singulis quinque elementis nominis Mariæ, singulos quoque aptauit Psalmos. Pro primo, scilicet elemento M.* Magnificat, *pro secundo A,* Ad Dominum cum tribularer, *pro tertio R,* Retribue, *pro quarto I,* In conuertendo, *pro quinto A.* Ad te leuaui oculos meos, *deuote recitabat.*

CVM iucunditate memoriam nominis Mariæ celebremus, vt ipsa pro nobis intercedat ad Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

GAude virgo Maria mater Christi,
Quæ per aurem concepisti:
Gabriele nuncio.
Iesus fructus ventris tui,
Per te detur nobis frui,
In perenni gaudio, Amen.

Antiphona. Aue Maria. *Psal.* Magnificat.

MEdiatrix Dei & hominum, tu digne magnificas Dominum, quæ sola concepisti Filium, qui est vera salus humilium. hinc omnium Deum quærentium generatio, te beatam dicere, & deuote salutare debet dicens: Aue Maria, *vsque* tui. ℟. Et beatus venter, qui te portauit Domine Iesu Christe, & beata vbera, quæ suxisti.

OIgitur mediatrix nostra Maria mater gratiæ mater misericordiæ, pro nobis quæsumus intercede, vt veræ compunctionis & deuotionis gratiam nobis inspirare dignetur dilectissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus. Qui cum, &cet.

Gaude, quia Deo plena,
Peperisti sine pœna,
Cum pudoris lilio.
Iesus fructus ventris tui, &cet.

Antiph. Alma. *Psal.* Ad Dominum cum.

ALma Redemptoris mater eximia, qui tua egressus claustra virginea, cum his pacificus factus est incola, a quibus dura perpessus est verbera. vnde digna es o virgo puerpera, vt omnis creatura te veneretur, & benedicat dicens: Aue Maria, &cet.

℟. Et beatus venter, qui te portauit, &cet.

OIgitur alma virgo Maria mater Dei dignissima, pro nobis quæsumus intercedere digneris, vt
A sanctum propositum, quod Deo inspirante concepimus, ad effectum salubriter perducere valeamus. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo benedicto Filio tuo. Qui cum Patre & Spiritusancto, &cet.

Gaude quia tui nati,
Quem dolebas mortem pati,
Fulget resurrectio.
Iesus fructus ventris tui, &cet.

Antiphona. Regina cæli, &cet. *Psalmus.* Retribue seruo, &cet.

B REgina cæli lætare cum iubilo: nam qui pendebat in crucis patibulo, surrexit vere summo diluculo, omni ablato contemptus opprobrio. Vnde digne omnis homo, cum gaudio tibi congratulari, & benedicere debet, dicens: Aue Maria, &cet.

℟. Et beatus venter, &cet.

OIgitur Regina cæli dignissima, ora pro nobis Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum, vt nos resurrectionis suæ participes efficiat, in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam. Qui cum, &c.

C Gaude Christo ascendente,
Et in cælum te vidente,
Motu fertur proprio.
Iesus fructus ventris, &cet.

Antiph. Imperatrix. &c. *Psal.* In conuertendo.

IMperatrix & mundi Domina, tuus natus cum quanta gloria, nostræ carnis sumpta materia, capta præda conscendit æthera, hinc os cordis plenum lætitia, & lingua nostra exultatione, te collaudet & benedicat, dicens: Aue Maria. ℟. Et beatus venter, &cet.

D OIgitur imperatrix & Domina nostra benignissima, iure matris impera tuo dilectissimo Filio Domino nostro Iesu Christo, vt mentes nostras ab amore terrestrium, ad cælestia desideria erigere dignetur. Qui viuit & regnat, &cet.

Gaude quæ post Christum scandis,
Et est honos tibi grandis
In cæli palatio.

Iesus

Digitized by Google

Iesus fructus ventris tui, &cet. *Antiph.* Aduocata. *Psalmus.* Ad te leuaui.

ADuocata miserorum, ad te sunt oculi seruorum, te assumpsit Rex cælorum, super choros Angelorum, vbi cœtus beatorum, te digne veneretur, & benedicit in æternum, dicens: Aue Maria, &cet. ℟. Et beatus venter, qui te portauit, &cet.

O Igitur gloriosissima Domina excelsa super sidera, pijssima aduocata nostra suscipe laudum pia precamina, quæ ad honorem quinque vulnerum Filij tui, & ad laudem sancti nominis tui decantauimus, & pro nobis quæsumus intercedere festina quatenus dulcissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus per suam magnam misericordiam, a vinculis peccatorum nostrorum nos eripiat, & in suo sancto seruitio nos conseruet, confortet, ac finaliter perseuerare faciat. nam te nihil negans honorat. Qui cum Deo Patre, &cet.

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
CARMINA SVPER CANTICVM
Salue Regina.

Salue Regina sic dispositum est a Sancto Bonauentura, vt singulis vocibus quattuor adhibeat carmina B. Virginis laudes vberius explicantia: id quod optime præstitit Doctor Sanctissimus, cum vere religiosus esset & affectione sancta ferueret: non enim nisi ab ijs, qui eiusmodi sunt, canticum hoc subtiliter intelligi, aut efficaciter poterit decantari. De quo Bernardus, aut quisquis alius est auctor, in Salue Regina ser. 1. non longe a principio sic loquitur: Tam suaue est ad gratiam, tam fecundum ad sensum, tam etiam profundum ad mysteria, quod a nobis considerari, & discuti, prout dignum est, non valeat. Ex eo autem, quod suauiter sonat, mulcet affectum, & de sensuum vbertate mentem impinguat, & in Sanctam Sanctorum, aduocatam scilicet nostram, dum eam, quasi præsentem salutat, omnia interiora nostra medullitus inflammat. *Hæc ille. Ex quibus manifeste apparet præstantia huius Cantici, quod Auctor noster deuote canendo, ad frequentem illius meditationem animos legentium accendit.*

Salue.

SALVE Virgo Virginum stella matutina.
Sordidorum criminum vera medicina,
Consolatrix hominum, qui sunt in ruina:
O vere peccaminum vere draconina.

Regina.

Regina regnantium Virgo puellaris,
Peperisti Filium Mater singularis,
Sacratum palatium Dei conuocaris,
Diuinum auxilium nobis largiaris.

Misericordia.

Fons misericordiæ dici meruisti,
Atque mater gratiæ, quæ concepisti
Summum regem gloriæ, quem post peperisti,
Largitorem veniæ mundo contulisti.

Vita.

Vita, via, veritas est de terra nata,
Et tua virginitas restat illibata,
Nam tua humilitas fuit operata,
Quòd in te diuinitas esset incarnata.

Dulcedo.

Dulcedo dulcedinis fructus benedictus,
Ventris tui Virginis agnus Dei dictus,
Cuius vnda sanguinis homo derelictus,
Lotus labe criminis est, & dæmon victus.

Et spes nostra.

Et spes nostra solida es virgo Maria,
Isa.11.a Virga Iesse florida vt in Isaia,
A Rore cæli madida dicit prophetia,
Pulchra vt nix candida mater Dei pia.

Salue.

Salue lux fidelium fulgens vt aurora,
Quæ es supra lilium pulchra & decora,
Omne quod est noxium tolle sine mora:
Et Dei auxilium pro nobis implora.

Ad te.

Ad te clamamus miseri multum desolati.
Nobis aures aperi pectoris sacrati:
B Vt a fauce inferi per te liberati,
Consequamur liberi viam tui nati.

Clamamus.

Clamamus deuotius ad te suspirantes,
Et affectuosius te pie precantes.
Dele quod interius male cogitantes
Gessimus exterius opere peccantes.

Exules.

Exules exilio omnes sumus dati,
Pro parentum vitio gloria priuati
C Paradisi gaudio & exorbitati
Tuo beneficio sumus reparati.

Filij.

Filij suspirijs prodere coguntur,
Mundi pro miseria per quam inuoluuntur.
Ad damnata vitia sæpe dilabuntur.
Sed misericordia tua fulciuntur.

Eua.

Euæ lapsus intulit damnum desperatum.
Et a nobis abstulit gaudium beatum.

Et

Digitized by Google

Et post Euam contulit Virgini incarnatum.
Quo modo mortem sustulit, diluit peccatum.

Ad te.

Ad te clamant iugiter tui famulantes,
Et in te fideliter omnes suspirantes.
Iuuamen humiliter tuum implorantes,
Quos misericorditer audias clamantes.

Suspiramus.

Suspiramus fletibus nostris pro peccatis
Et multis gemitibus per nos perpetratis.
Sed in te confidimus mater pietatis.
Vere pœnitentibus veniam da gratis.

Gementes.

Gementes recolimus mala retroacta.
Quæ inique gessimus mente non coacta.
Sed in te confidimus Maria intacta,
Vt a te, quæ petimus, sint in nobis facta.

Et flentes.

Et flentes doloribus mente verecunda,
Lumen nostris cordibus infunde facunda:
Vitiorum sordibus benigne tu munda,
Iunge nos cælestibus Maria iucunda.

In hac valle.

In hac valle misera multum tenebrosa,
Hominum sunt genera multum fœdosa.
Nam eorum opera sunt contagiosa,
Propter facta scelera & opprobriosa.

Lacrymarum.

Lacrymarum cumuli non prosunt vel aquæ:
Cum senes & paruuli & plebs vnaquaque
Timeant quod æmuli quærunt circumquaque,
Et fratres huius sæculi trahunt vsquequaque.

Eia ergo.

Eia ergo digne ad te nostras mentes,
Atque lapsus erige: conforta trementes,
Et errantes corrige te pie quærentes,
Miseros nos dirige in te confidentes.

Aduocata.

Aduocata libera coram Saluatore:
Postulare propera consuetoque more,
Et pro gente misera benigno fauore,
Natum tuum mitiga materno amore.

Nostra.

Nostra spes fidelium semper fuit talis,
A Est & erit, omnium mater virginalis,
Vt nobis præsidium ciuitas regalis,
Sit atque remedium pulsis procul malis.

Illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte.

Illos pios oculos & misericordes
Conuerte ad famulos in bono discordes:
Et ad malum sedulos fortius concordes,
Nostræ carnis stimulos deleas & sordes.

Et Iesum benedictum fructum.

B
Et Iesum vnigenitum fructum benedictum
Monstra nobis inclytum pium & non fictum:
Per quem genus perditum a Deo in æuum victum,
Datum in interitum reuixit inuictum.

Ventris tui.

Ventris tui viscera Iesum portauerunt,
Et beata vbera ipsum lactauerunt,
Cui Iudæi vulnera dira intulerunt,
Et ipsum post verbera cruci tradiderunt.

Nobis post hoc exilium ostende.

C Nobis post hoc exilium, benignum ostende
Iesum tuum Filium, & nobis impende
Verum patrocinium, & maternum extende,
Et cum ad iudicium erimus defende.

O clemens.

O clemens clementia summæ bonitatis,
Adonai filia flos virginitatis,
Damnatorum venia mater pietatis,
Virginum lætitia stola charitatis.

D
O pia.

O pia pijssima Regina cælorum,
Omnium digna ditissima Dei sæculorum,
Virgo prudentissima gemma confessorum,
Atque iucundissima laus Apostolorum.

O dulcis.

O dulcis dulcissima, super fauo, melle,
Columba castissima, carens omni felle,
Mater benignissima, iuxta nostrum velle,
E Cuncta fœtidissima a nobis repelle.

Maria.

Maria eximia, natum deprecare.
Vt quicumque omnia hæc vult recitare,
In tui memoria, & te collaudare,
Dignetur in gloria sua collocare.

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum inscriptum:

LAVS BEATÆ VIRGINIS MARIÆ.

Opusculum hoc, quod Laus Beatæ Virginis Mariæ appellatur, salutationem Angelicam continet, scilicet Aue Maria: ita tamen vt iuxta singulas litteras eiusdem octonis versibus Virginis laudes celebret Auctor, & vnumquemque octonarium ordiatur a litteris Salutationis Angelicæ, donec tota compleatur. Præterea XIX. sacræ Scripturæ locis) Beatissimam Dei genitricem Mariam docet adumbratam, vt ex contextu apparet. Harum figurarum series est quæ sequitur.

I. Figurata fuit per fontem, qui ascendebat de terra vt habetur. Gen. 2.

II. Figurata fuit per lignum vitæ plantatum in medio paradisi. Gen. 2.

III. Figurata fuit per paradisum rigatũ a fluuio voluptatis. Gen. 2.

IV. Figurata fuit per arcam Noe, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum. Gen. 6. & 7.

V. Figurata fuit per arcum, quem Dominus dedit Noe. Gen. 9.

VI. Figurata fuit per scalam, quam Iacob in somnijs vidit. Gen. 28.

VII. Figurata fuit per rubum, qui ardebat, nec comburebatur. Exod. 3.

VIII. Figurata fuit per vas, in quo seruatum fuit Manna. Exod. 16.

IX. Figurata fuit per virgam Aaron, quæ habuit fructum præter opus naturæ. Num. 17.

X. Figurata fuit per stellam, & per virgam de quibus prophetauit Balaam. Num. 24.

XI. Figurata fuit per concham Gedeonis, de qua habetur. Iudic. 6.

XII. Figurata fuit per domum Domini, quam ædificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Reg. 6.

XIII. Figurata fuit per Abigail, quæ fecit pacem inter Nabal & Dauid. 1. Reg. 25.

XIV. Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith. 13.

XV. Figurata fuit per Esther, quæ Aman fecit suspendi, & Mardochæum cum populo liberari. Esther. 7.

XVI. Figurata fuit per columbam, quæ attulit ramum oliuæ Noe, & filijs suis in arcam. Gen. 8.

XVII. Et per perticam, quæ tulit serpentem æneum in deserto. Num. 21.

XVIII. Figurata fuit per Portam clausam, per quam vir non transiuit. Ezech. 44.

XIX. Figurata fuit per mulierem, quam vidit Ioannes. Apoc. 12.

AVE cæleste lilium,
Aue rosa speciosa,
Aue Mater humilium,
Superis imperiosa,
Deitatis triclinium.
Hac in valle lacrymarum,
Da robur, fer auxilium,
O excusatrix culparum.
Virgo pia sine pare,
Gabriele nunciante,
Quæ meruisti portare
Christum, Flatu sacro flante.
Virgo partum post, & ante,
Refugium singulare,
Hac in vita vacillante,
Tuos seruos consolare.
Ecce stupet humanitas,
Quod sis Virgo puerpera.
Scire nequit fragilitas
Tantæ virtutis opera.
Fides transcendens æthera,
Confitetur & veritas.
Ex te mater Christifera,
Carnem sumpsit diuinitas.
A Mater Natum, Patrem nata,
Stella Solem genuisti,
Increatum res creata,
Fontem riuus emisisti.
Vas figulum peperisti,
Virgo manens illibata,
Per te nobis Mater Christi,
Est perdita vita data.
Almissima sunt viscera,
Quæ Domini sunt conclaue,
B Sanctissima sunt vbera,
Quæ suxit, & lac suaue,
Quo lactatur. Mater Aue,
Quæ regnas super sidera,
Perpetuæ mortis a væ
Nos & a malo libera.
Rosa decens, rosa munda,
Rosa recens sine spina,
Rosa florens, & fecunda,
C Rosa gratia diuina.
Facta cælorum Regina,
Non est, nec erit secunda,
Tibi. rei medicina
Nostris cœptis obsecunda.

In scrip-

In scripturis figurata,
Multis locis ostenderis,
Ænigmatibus monstrata,
Sacris vt patet literis,
Testamentorum veteris,
Et noui iure prælata,
Mulieribus ceteris,
Super omnes eleuata.

Ante mundi originem
Te Dominus ordinauit,
Dum cæli latitudinem
Sapienter fabricauit.
Ex tunc sancta mente cauit
Per te Matrem & Virginem,
Protoplasti, qui peccauit,
Expirare voraginem.

Gaude Virgo, Mater gaude,
Per te mundus restauratur,
Cum ciuibus cæli plaude,
Qui honor tibi datur.
Decus decenter soluatur,
Tibi, maius omni laude,
Qui per te liberatur.
Omnis homo facta fraude.

I. Figurata fuit per fontem qui ascendebat de terra, vt habetur Gen. 2.

Rigans mundum nouo rore,
Nouæ prolis nouitate,
Noua facis, nouo more,
Cuncta mira claritate.
Ex diuina bonitate
Fons ascendens in honore,
Rigans terram charitate,
Dei crescens in amore,

II. Figurata fuit per Lignum vitæ plantatum in medio paradisi Gen. 2.

Arbor & lignum vitale
In paradisi medio,
Plantaris spirituale,
Cuius fructus fruitio,
Replet omnia gaudio,
Numquam fuit, nec est tale,
Nec deerit proculdubio,
Lignum ita commodale,

III. Figurata fuit per paradisum rigatum a fluuio voluptatis, Gen. 2.

Casta Virgo te fluuius
Voluptatis irrigauit,
Paradisi, dum Filius
Dei corpus habitauit.
Tuum terra tunc donauit
Nostra fructum vberius,
Et naturam reformauit
Nostram Deus in melius.

In paradiso posuit
Deus hominem Filium
Suum, custodem posuit
Tuum corpus egregium
Per Gabrielem nuncium,
Dum visitare voluit,
Redemptorem eximium
Nobis eum exhibuit.

IV. Figurata fuit per arcam Noe, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum, Gen. 6. & 7.

Arcam Noe fabricauit
Sed de lignis leuigatis,
Fabricatam subintrauit
Cum vxore & cum natis.
De parentibus beatis
Sibi Matrem te formauit,
Dominus, & a peccatis
Te subintrans conseruauit.

A *V. Figurata fuit per arcum quem Dominus dedit Noe, Gen. 9.*

Pactum suum antiquitus
Deus promisit Patribus,
Arcum suum diuinitus
Ostendendum in nubibus,
Qui fœderis est omnibus
Signum promissum cælitus.
A Deo pax hominibus
Datur in eo penitus.

Labor & timor fugiunt
Arcu monstrato fœderis,
B Spes & gaudium veniunt
peccatoribus miseris,
Qui de reatu sceleris
Flentes arcum conspiciunt,
Per promissum de superis
Se consolatos sentiunt.

Est in arcu cæruleus
Color, qui virginitatis
Typum gerit: & rubeus
Etiam, qui charitatis
Formam notat: puritatis
Tuæ demonstrat aqueus
C Notam, & humilitatis;
Quam elegit in te Deus.

Nubibus cæli cerneris
Arcus, quæ nos illuminas,
Refulgens motum miseris
Exempla cunctis feminas.
Hæreses omnes terminas,
Et hæreticos conteris,
In Christo quando geminas
Naturas simul congeris.

Arcus insuperabilis,
Arcus potens, arcus fortis,
D Arcus dulcis, amabilis,
Arcus patens cæli portis.
Post præsentis metam mortis
Nobis ineuitabilis,
Fac consortes tuæ sortis
Nos Virgo venerabilis,

VI. Figurata fuit per scalam, quam Iacob in somnis vidit. Gen. 28.

Dormiens Iacob somnio
Scalam vidit contingentem
Cælum: cuius confinio
Deum vidit innitentem,
E Angelorum descendentem
Cœtum vidit. Promissio,
Terræ sanctæ per potentem
Datur, & benedictio.

O Maria figuraris
Scala, sed scalam superas,
Ab Angelo salutaris,
Deum hominem generas.
Super virtutes superas,
Per Angelos collocaris,
Genus humanum liberas,
Ergo longe plus beatis.

F *VII. Figurata fuit per Rubum, qui ardebat nec comburebatur. Exod. 3.*

Mater, tua virginitas,
Rubo montis ostenditur
Oreb, cuius viriditas
Per ardorem non vritur.
Sic nec tua corrumpitur
Virginalis integritas,
Dum ventre tuo iungitur
Humanitati deitas.

VIII. Figurata fuit per vas, in quo seruatum fuit Manna. Exod. 16.

In vase Manna positum
Vt seruetur, legitur,

Israelitis

Digitized by Google

Israelitis traditum.
Neque vas Manna frangitur,
In te Christus concipitur
Virgo per sanctum Spiritum,
Neque tuæ minuitur
Virginitatis meritum.
Nobis Manna mirificum
Seruasti mirabiliter,
Manna terminans typicum
Figuratum veraciter,
In se misericorditer
Per illud Manna cælicum,
Quod datur communiter
Israel in viaticum.
Vetustum manna nouitas
Tuæ gratiæ terminat.
Figurarum antiquitas
Fugit, & lux illuminat,
Noua, quos lex discriminat,
Noua. Cessat obscuritas,
Purgat, mundat, eliminat,
Antiqua noua claritas.
Summus artifex omnium
Te prouidit vas nobile,
Vas dignum, vas egregium,
Vas gratum, vas laudabile,
Vas cunctis venerabile
Famulis, vt edulium
Ministres delectabile,
Panemque cæli ciuium.
Tu ministras hominibus
Verum panem Angelorum,
Tuis natum visceribus
Pro salute peccatorum.
Hic est panis viatorum:
Qui non est dandus canibus,
Qui est salus miserorum,
Præstans omnibus panibus.
Ecce panis dulcissimus,
Ecce panis amplectendus,
Ecce panis pinguissimus,
Ecce panis diligendus,
Ecce panis recolendus,
Ecce panis præoptimus,
Cibus cunctis præferendus,
Et præ cunctis gratissimus.
Cibus iste nos reficit,
Recreat, & regenerat,
Et sibi mentem allicit,
Dirigit, & confœderat.
Omne bonum exaggerat,
Et omne malum abijcit.
Vincit, regnat, & imperat,
Auget, alit, & perficit.
Viuus panis, & vitalis,
Via veritas & vita,
Est hic panis immortalis,
Et bonitas infinita:
Quo refulget præmonita
Noua sponsa spiritualis,
Synagoga definita,
Perit, & vmbra legalis.
Manna cessat, & cælitus
Nobis panis præponitur,
Panis verus viuificus
Nobis de cælo mittitur,
Christianis conceditur
Solis panis hic mysticus,
Quibus communius traditur
Verus panis Angelicus.

IX. Figurata fuit per virgam Aaron, qui habuit fructum præter opus naturæ. Num. 17.

Beatus tabernaculo
Moyses virgam posuit,
A Aaron, sed pro titulo
Sacerdotis: quæ fronduit,
Floruit, fructum habuit,
Euidenti miraculo.
Sacerdotis obtinuit
Ius Aaron in populo.
Ecce valde mirabilis
Res & miranda nouitas,
Floret siccitas sterilis,
Gignit sicca sterilitas,
Parturit virgæ siccitas
Fructum profert, & fertilis
B Efficitur sterilitas.
Non fuit ante similis.
Notat virga florigera,
Quæ naturæ non opere
Efficitur fructifera,
Sed puro Dei munere,
Quòd debebas concipere,
Virgo noua puerpera,
Nouum fructum parere,
Post partum virgo libera.
Ergo vere virgo parens,
Germinasti campi florem,
C Dei Patris verbum parens,
Mundi paris Saluatorem,
Puritatisque decorem
Non amittis, sorde carens.
Charitatis fundens rorem,
Quo rigatur mundus arens.

X. Figurata fuit per stellam & per virgam, de quibus prophetauit Balaam. Num. 25.

De Iacob exoritura
Noua stella prædicitur,
D Ex Israele nascitura
Virga nobis ostenditur,
Per quam Moab percutitur.
Te præsignat hæc figura,
De qua virga producitur
Christus mirante natura.
Ista stella clarissima,
Quam non violat radius,
Luce nitens purissima,
Crystallo fulgens clarius,
Te significat verius
Virgo semper castissima,
E Quam non violat Filius,
Nascens ex te mundissima.
Consurgens virgo florida,
Ex Israele prophetice.
Promissa virgo nitida,
Diceris virga mystice.
Egrediens de radice
Iesse, potens & valida,
Florem profers mirifice
Virgo materque grauida.
Tu es virga, tu es stella,
Tu es gratiæ fluuius,
F Deitatis munda cella,
Genitrix, cuius Filius
Flos dicitur, & radius,
Charitatis fundens mella,
Cælo. luctus superius
Mundum seruans a procella.
Aue virgo fertilior
Vniuersis arboribus.
Aue Stella fulgidior
Vniuersis sideribus,
Factis dictis, virtutibus,
Vniuersis præstantior,
Creaturis, hominibus,
Custos, & quies tutior.

XI. Figurata fuit per concham Gedeonis, de qua habetur. Iudicum 6.

Tu Gedeonis rorida
Concha cælestis diceris,
Rore manans & fluida,
Lana compressa velleris,
Diuini dono muneris.
Tu semper manes madida,
Solatium das miseris,
Sed terra manet arida.
Verus cælestis fluminis,
Tuam Concham munditiæ,
Ros repleuit, dum numinis
Sacri munere gratiæ,
Plena Solis iustitiæ,
Mater Dei, & hominis,
Fis, flore pudicitiæ
Vernans matris & virginis.

XII. Figurata fuit per domum Domini, quam ædificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Regum. 6.

Impleuit domum Domini,
Superni Regis gloria,
Suo sacratam nomini,
Salomonis industria.
Dum te superna gratia
Gabrielis affamini,
Parentem virgo Maria
Replet dicatam numini,
Notat hic Dei Filium
Salomon rex pacificus,
Qui fecit thronum regium,
Vt hic artifex cælicus.
Et nuncius angelicus
præparauit hospitium,
Nostræ salutis pisticus,
Verum deferens gaudium.
Maria mater gratiæ,
Mater & fons bonitatis,
Mater misericordiæ,
Fons, & fomes pietatis,
Triclinium Deitatis,
Mater Solis iustitiæ,
Perpetuæ claritatis
Confers lumen & gloriæ.

XIII. Figurata fuit per Abigail, quæ fecit pacem inter Nabal & Dauidem. 1. Reg. 25.

Vxor Nabal cum Dauide
Pacem datis muneribus,
Nabal reformat solide
Benignissimis precibus.
Licet Nabal sermonibus,
Dictis, factisque stolide,
Meruisset doloribus
Vitam finire turbide.
Larga Nabal conuiuia
Suo faciens tonsori,
Quærendo temporalia,
Gulæ vacans & honori,
Comparatur peccatori,
Dei danti conuitia,
Seruis: vnde morte mori
Debent propter hæc vitia.
Iste desiderabilis
Vultu Dauid gratiosus,
Rex nulli comparabilis,
Manu fortis, bellicosus,
Clemens, pius, amorosus,
Christus est immutabilis,
Qui semper est gloriosus

A In sanctis & mirabilis,
Es tu Abigail sapiens,
Dauid deferens munera,
Nabal & Dauid faciens
Precibus tuis fœdera:
Dum pia lactis vbera,
Christo dedisti nutriens,
Hinc peccatoris scelera
Tuis meritis leniens.
Regina virgo regia
De genere Dauid Regis,
Dei mater & filia
B Christum parens, Christum regis,
Nostra mater nostræ legis
Gaudium & lætitia,
Peccatoris fortis ægis,
Decus, honor, & gloria.
In te sola spes figitur
Omnis humani generis,
Per te solam destruitur
Adæ peccatum veteris.
Vitæ portus es miseris,
Per te salus acquiritur.
Nescit reatum sceleris,
C Qui te deuote sequitur.
Bonum est ergo subdere,
Sese tuæ seruituti,
Secundum te se regere,
Disponendo se virtuti.
Namque tui serui tuti
Per te possunt ascendere
Cælum, vitam assecuti,
Tecum semper & viuere.

XIV. Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith. 13.

D Volens mundum sæuitia
Principis Assyriorum,
Subijcere: nefaria
Manu collecta vitiorum,
Magnam plebem Iudæorum
Obsedit in Bethulia,
In mortem mæstam eorum
Mente debacchans impia.
Sancta Iudith pro populo
Saluando se præparauit,
Nocte surgens de lectulo,
Vocans Abram properauit,
E Holoferni præsentauit
Se, pro gentis periculo,
Necans eum, liberauit
Ciues a mortis iaculo.
Est ciuitas Bethulia,
Quam obsidet dissensio,
Dæmonisque perfidia,
Et hæresis deceptio.
Coniuncta tuo Filio,
Nostra mater Ecclesia,
F Tuo tuta subsidio,
Munita tua gratia.
Tu es Iudith pulcherrima,
Quæ liberas Ecclesiam,
Holofernis acerrima,
Vt per diuinam gratiam,
Hæresisque perfidiam,
Confutas . . . .
Spem certissimam,
Fundens super familiam.
Benignus sapientiæ
Spiritus, & dulcedinis,
Consilij, scientiæ,
Timoris, fortitudinis,
Lumen diuini numinis,
Omnis genere gratiæ,

Te re-

Digitized by Google

Te repleuit vt hominis
Causa sis indulgentiæ.

XV. Figurata fuit per Esther, quæ Aman fecit suspendi, & Mardochæum cum populo liberari. Esther 7.

Edissa per connubium
Assuero coniungitur,
Thalamum subit Regium,
Coronatur, præficitur,
Cunctis. Vasti deponitur,
Amittit regni solium.
Superba Vasti tollitur
Esther habet dominium.
Notat Esther humile
Cor contritum humiliter,
Cor dulce, cor amabile,
Cor diligens veraciter,
Cor contemplans sublimiter.
Vasti notat cor fragile,
Exaltans se perniciter
Superbum & indocile.
Et te quid est humilius
Per cuncta mundi climata?
Dulcius, amabilius,
Destruens cuncta schismata?
Te sacra probant dogmata
Nil esse gratiosius,
Sacra probant ænigmata
Te nihil esse mundius.
Designat Esther igitur
Te, qua numquam humilior
In creaturis legitur,
Fuisse: nec suauior,
Pulchrior, amabilior,
Dulcior nulla dicitur.
Et propter hoc sublimior
Esse nulla te noscitur.
In Iudæos inuidia
Sæuit Aman peruersitas,
Damnat eos perfidia,
Crudelisque dolositas.
Mardochæi benignitas,
Esther scribit eupropia,
Mutetur vt crudelitas
Decreti Regis impia.
Condolet Esther fratribus
Totius sui generis,
His auditis rumoribus,
Regem adit, qui fœderis,
Signum dedit pestiferis,
Morti datis complicibus,
Damnatur Aman sceleris,
Eius notis criminibus.
Tu es Esther, perfidiam
Aman reprimens grauiter,
Famulorum miseriam,
Exterminans benigniter.
Regi summo feliciter,
Desponsata per gratiam,
Coronata perenniter,
Regiam tenes potentiam.
Vere notat inimicum
Aman humani generis,
Dirum serpentem lubricum,
Iure pulsum de superis,
Condemnatum in inferis,
Accusatorem iniquum,
Quem tu calcas & conteris,
Deum reddis pacificum.
Sicut pupillam oculi,
Seruos, seruas, seruo Regis.
Tu solamen es sæculi,
Refugium tui gregis.

A Summa sponsa, summi Regis,
Caput conteris zabuli.
Tu es verus liber legis,
Tu arca tabernaculi.
Flos vernalis, flos lilij,
Flos florum, decus Virginum,
Diceris, & auxilij,
Fons plenus, custos hominum:
Cuius attraxit Dominum,
Et Angelum consilij,
Dulcis odor, vt terminum
Nobis daret exilij.

B *XVI. Figurata fuit per columbam, quæ attulit ramum oliuæ Noe & filijs suis in Arcam. Gen. 8.*

XVII. Et per perticam, qua tulit serpentem æneum in deserto. Num. 21.

Ramum ferens virentibus,
Ore columba proprio.
Folijs fructuantibus,
Generali diluuio,
Quos turbarat vndatio,
Noe, natis, coniugibus,
C Refouit eos gaudio;
Salutis intuitibus.
Vna serpentem pertica
Deserto tulit æneum,
Vt si intus vis toxica,
Quemquam læserat Hebræum,
Sanaretur videns eum,
Ope Dei mirifica.
Propellente vipereum,
Virus virtute mystica.
Columba tu simplicior
Omni, tutrix humilium,
Salus hominum tutior,
D Mundo tulisti gaudium,
Enixa Dei Filium,
Omni veneno fortior,
Medicina peccantium,
Signo Serpentis promptior.

XVIII. Figurata fuit per portam clausam, per quam Vir non transiuit. Ezec. 44.

Tu es porta, quæ clauditur,
Apertionis nescia,
De qua propheta loquitur,
Hominum nulli peruia.
E Quia Dei sapientia
Ingreditur, & egreditur
Semota violentia
Per egressum non frangitur.
Virginitas est ianua,
Qua cælis fulgens altius,
Cæli non linquens ardua,
Messias Dei Filius,
Conceptus est. exterius
Carne tectus exigua,
Corpus sumens perfectius
Ex te virgo præcipua.
F Sicut sidus perluitur,
Infuso solis lumine,
Et eo lux emittitur
Sine sideris fragmine:
Sic sine carnis crimine
Christus in te concipitur,
Ex te manente Virgine
Super naturam oritur,

XIX. Figurata fuit per mulierem, quam vidit Ioannes. Apoc. 12.

Vidit Ioannes mysticum
Signum quoddam mirabile,
Quod in cælo propheticum

Digitized by Google

Apparuit notabile.
Numquam fuerat simile
Prophetis ænigmaticum
Signum datum, quod vtile,
Præcedens vt mirificum.
Erat patens cælestibus
Amicta solis lumine
Mulier, Lunam pedibus
Supponens, cuius culmine
Capitis pro tegmine,
Duodecim sideribus,
Sertum fulgebat numine,
Suis plenis visceribus.
Nihil te magis proprie
Per istam intelligitur
Mulierem, quæ serie
Prophetæ nobis panditur:
In te namque concipitur,
Et oritur iustitiæ
Verus Sol, vnde oritur
Regnum cælestis curiæ.
Tuis Luna supponitur
Pedibus, & militia
Cæli tota per te regitur,
Caput duodenaria,
Patriarcharum gloria,
Quæ per te benedicitur,
Et bissena victoria
Apostolorum texitur.
Repleris plenitudine
Generis omnis gratiæ,
Totaque multitudine
Virtutum & potentiæ,
Tu decus excellentiæ,
Tu lux carens fuligine
Culpæ: splendor gloriæ
Mundum decorans lumine,
In te totum perficitur,
Quidquid verbis propheticis,
De te virgo prædicitur,
Et legis ænigmaticis:
Siue quidquid angelicis
Tibi verbis exprimitur,
Finitis verbis typicis
Res manifesta cernitur.
Salue solamen hominum,
Salue munda stella maris,
Salue purgatrix criminum,
Salue virgo singularis.
Consortio carens maris,
Concipis, paris Dominum.
Tu lapis es angularis,
Quæ das figuris terminum,
Tu supra cæli solium
Ad dexteram Dei resides,
Iuxta proprium Filium
Cæli Regina præsides,
Confirmans mentes desides,
Præstans eis auxilium,
Et tuis seruis prouides

A Impetrando subsidium.
Vbi namque sanctissima
Caro, quam Dei filius
Sumpsit ex te mundissima.
Inthronizatur celsius,
Creatis gloriosius,
Ratio vult certissima.
Esse te non inferius,
Vel sede magis infima.
Ibi mater cum Filio
Gaudes cæli patria,
Trinitatis consortio,
B Creata super omnia.
Tua benigna gratia
Felicitatis gaudio
Nos coronat, & gloria,
Beatorumque præmio. Amen.

ORATIO.

OMnipotens sempiterne Deus, qui gloriosæ Virginis matris Mariæ corpus & animam, vt dignũ Filij tui habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto cooperante præparasti, da, vt cuius commemoratione
C lætamur, eius pia intercessione ab instantibus malis, & a morte perpetua & subitanea liberemur. Per Christum Dominum, &c.

ALIA ORATIO.

DEus, qui beatissimam Virginem Mariam, matrem tuam in Annunciatione, Visitatione, & Assumptione multiplici gaudio lætificasti, tribue quæsumus: vt eius precibus & omnibus sanctis tuis interuenientibus ad inæstimabile gaudium, quo nunc tecum sine fine gaudent, peruenire mereamur. Per
D Christum Dominum, &cet.

HAs videas laudes,
Qui sacra Virgine gaudes,
Et venerando piam
Studeas laudare Mariam.
Virginis intactæ
Dum veneris ante figuram,
Prætereundo caue,
Ne sileatur Aue,
Inuenies veniam,
Sic salutando Mariam,
Aue Maria gratia, &cet.
E Vilis homo materiæ
Surge de mortis tumulo,
Dum spes est adhuc veniæ.
Te subtrahe periculo,
Excutere de puluere,
Dum opus est remedio,
Surge, curre pro brauio,
Dum licet comprehendere,
Viam quærens in inuio
Malorum reminiscere,
Ad Patriam reuertere
Cum pœnitente filio.

Digitized by Google

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum nuncupatum:
PSALTERIVM MINVS B. MARIÆ VIRGINIS.

Opusculum hoc, Psalterium minus B. Mariæ Virginis prænotatur, quia quilibet quaternarius rithmicus aliquid continet ad imitationem Psalmorum Dauidis in ordine: ita vt primus quaternarius versuum aliquid primi Psalmi redoleat, secundus aliquid secundi, & sic de singulis. Diuiditur Opusculum in quinquagenas tres iuxta numerum Psalmorum centum quinquaginta, & B. Virginem initio cuiuslibet quaternarij deuote per Aue salutat S. Bonauentura, itidemq. eiusdem B. Virginis laudes decantat, necnon partem recenset beneficiorum, quæ per talem mediatricem in genus humanum contulit omnipotens, & misericors Deus: vt hac salutationis forma affectus deuotorum Sanctissimæ Mariæ Virginis magis, ac magis erga ipsam excitetur.

PRIMA QVINQVAGENA.

Aue Virgo vitæ lignum,
Quæ perenni laude dignum,
Saluo voto quod vouisti,
Mundo fructum attulisti.

Aue cui sine fine
Reges astant & Reginæ,
Tu Regina sæculorum,
Regum princeps, & regnorum.

Aue Dauid germen iustum,
Vt vitalem Dei gustum
Mereamur experiri,
Fac de monte nos audiri.

Aue virgo Deo digna,
Serua seruos, & consigna
Luce tuæ faciei,
Et splendore vultus Dei.

Aue Mater noui moris,
Nec conceptu Redemptoris,
Neque ortu deflorata
Scuto Dei obumbrata.

Aue Virgo, quæ furorem
Conditoris in amorem
Tua forma conuertisti,
Votis iram extinxisti.

Aue virgo, quam Saluator,
Renum testis, & scrutator,
Quem non fallit nox erroris,
Laudat intus atque foris.

Aue virgo plena bonis
Gratiarum diues donis,
Opus Dei digitorum,
Grande nimis & decorum.

Aue virgo post & ante,
Pro me semper te pugnante,
Vertat hostis mihi dorsum,
Et conuersus stet retrorsum.

Aue porta libertatis,
Aula summæ Trinitatis,
Et solemne Dei templum,
Salus orbis & exemplum.

Aue virgo flos regalis,
Mulierum nulla talis,
Verba cuius sunt argentum,
Lingua laudis instrumentum.

Aue virgo, cui plaudo,
Tibi canto te collaudo,
Bona mihi tribuentem,
Serua virgo me canentem.

A Aue virgo, Deo chara,
Pulchra suauis prudens clara,
Sola Dei salutare,
Digna mundo generare.

Aue virgo virtus mea,
Natum Deum posce dea,
Vt in arce Sion clare
Nos concedat habitare.

Aue virgo forma morum,
Cui Christus Rex cælorum,
Mundi curis expeditæ
Notas fecit vias vitæ.

B Aue virgo cuius ori,
Voci verbis & clamori,
Dei aures inclinatæ
Sunt, præstandi largitate.

Aue virgo diligenda,
Laude cunctis præferenda,
Radix sancta semen verum,
Flos & gemma mulierum.

Aue, cuius prouocatus
Forma Deus Deo natus,
Pugnaturus non expauit,
Sed vt gigas exultauit.

C Aue scala cælum tangens,
Ad te virgo clamo plangens,
Vt a malo stella maris,
De Sion me tuearis.

Aue Iesse stirps beata,
Virgo voto non fraudata,
Tui cordis & tuorum,
Voluntate labiorum.

Aue, cuius quæ nascetur
Claritatem gens loquetur,
Cuius honor non decrescit,
Et potestas finem nescit.

D Aue digna omni laude,
Casta Dei Mater gaude,
Et admitte vota precum,
Vt sis virgo semper mecum.

Aue virgo cuius manus,
Non fœdauit actus vanus,
Sed ab omni prauitate,
Innocentes sunt seruatæ.

Aue virgo speciosa,
Cuius quasi recens rosa,
Spirat caro, cor lætatur,
Mens in bonis demoratur.

Aue virgo, quæ iam audis,
Coram throno vocem laudis,

Digitized by Google

Iube simul nos astare,
Dei laudes enarrare.
Aue virgo rumpe moras,
Et ad omnes semper horas,
Mihi custos & adiutrix,
Esto digna Dei nutrix.
Aue virgo vernans flore,
Gustu cuius & odore,
Rursum homo iuuenescit,
Et ad vitam reuirescit.
Aue virgo & appare,
Iube tecum nos regnare,
Et ad Christum, quo abisti,
Post te trahe Mater Christi.
Aue virgo fauus mellis,
Cedit ecce Sol cum stellis,
Tui vultus claritati.
Tu decoris consummati.
Aue virgo finis iræ,
Purga culpas & largire,
Nos peracto cursu mundi
Pro peccatis non confundi.
Aue virgo pulchra visu,
Deprecor te toto nisu,
Me clamantem quotidie
Clemens Mater audi pie.
Aue Mater virgo tamen,
Posce semper sacrum flamen,
Ad munimen nobis dari,
Et a verbo nos firmari.
Aue virgo ruga carens,
Da intacta Dei parens,
Vt laus tua cum dulcore
Meo semper sit in ore.
Aue Mater expers viri,
Fac me dignum inueniri,
Quem digneris adiuuare,
Noli virgo iam tardare.
Aue virgo vena munda,
Per te viui fontis vnda
Mihi semper irroretur,
Quo cor meum deebrietur.
Aue virgo vitæ via,
Salue mundi spes Maria,
Cuius legem cor rimatur,
Os sophiam meditatur.
Aue virgo mundi decus,
Tibi cedens Iudex æquus
Est oblitus iræ suæ,
In aspectu formæ tuæ.
Aue virgo mundi ratis.
Da, vt igni charitatis
De te mihi semper crescat,
Cor amore incalescat.
Aue virgo lux astrorum,
Educ, quæso, vitiorum
Lutulenta me de fæce,
Pro me Deo fusa prece.
Aue virgo fac dignare,
Te laudantem me sanare,
A languore nimis graui,
Quem peccando comparaui.
Aue virgo, da quod cernis,
Vt contempler in supernis,
Epulantis turbæ sonum,
Et cantantis ante thronum.
Aue virgo singularis,
Vera veri salutaris,
Et emissæ lucis mater,
Cui Deus verus Pater.
Aue virgo, tu quietum,
Fac frementis mundi fretum,
Iesus naui soporatus,
A te surgat excitatus.

A Aue virgo digna coli,
Quæ diuinæ tuæ proli,
In festiua claritate,
Vestis astas deauratæ.
Aue virgo mundi lumen,
Quæ a Patre verbi flumen,
Tibi missum & infusum,
Effudisti præter vsum.
Aue virgo Mater agni,
Iesu Christi regis magni,
Qui est pius & benignus,
Et honore summo dignus.
B Aue virgo formæ raræ,
Cuius vultus singulare
Visum iubar sunt mirati
Reges cælo congregati.
Aue virgo, veta mentem,
Te laudando diligentem.
Deputari inter reos,
Vbi mors depascet eos.
Aue veris claritudo,
Tecum agri pulchritudo,
Quæ perfusa cæli rore,
Vernans orto Saluatore.
C Aue Mater orphanorum,
Miserere miserorum,
Tollens sordes & peccata,
Super niuem dealbata.

SECVNDA QVINQVAGENA.

Aue virgo primitiua,
Virgo ferax vt oliua,
Quæ diuini germen floris,
Attulisti nostris oris.
Aue, schema clarum Dauid
D Mundus omnis acclamauit,
Sola Deum requisisti,
Nec ad probra descendisti.
Aue virgo noui voti,
Posce bona mundo toti,
Tuum omnes adiuuamen,
Sentiamus semper, amen.
Aue virgo columbina,
Fac vt mundi de sentina,
Illuc volem datis pennis,
Vbi quies est perennis.
Aue virgo, da, te duce,
E Me viuorum frui luce,
In qua raptus ad superna,
Vita viuam sempiterna.
Aue virgo specialis,
Foue tuis me sub alis,
Sede fruar, vt amœna,
Et quiete pace plena.
Aue decus puellarum,
Virga Iudæ semen clarum
Patris parens, nata prolis,
F Dei domus, aula solis.
Aue virgo flos de spina,
Quod rogamus, da regina,
Surge nobis in occursum.
Præbe dextram, trahe sursum.
Aue virgo lacte lota,
Pasce semper nos & pota,
Deitatis fonte trino,
De compunctionis vino.
Aue turris nostræ spei:
Esto virgo memor mei,
Et cantorem laudum harum.
Salua princeps feminarum.
Aue virgo sine dolo,
Cuius omnis spes in solo
Creatore semper mansit:

Non

Non in mundo, qui pertransijt.
Aue virgo, caro cuius
Ridens dapes vitæ huius,
Solum Deum concupiuit,
Et eum mente sitiuit.
Aue virgo recti cordis,
Nec vllius vmquam sordis
Inquinata fœditate,
Dono prolis illibatæ.
Aue salus ex Iudæis,
Votis virgo faue meis,
Vt in Sion reddam illa,
Dum resurgam de fauilla.
Aue virgo par argento,
Quæ pudoris detrimento,
Igne mundi non arsisti,
Quem illæsa pertransisti.
Aue parens absque pare,
Mater Dei deprecare,
Deum mihi misereri,
Et cum iustis me censeri.
Aue virgo Deo iuncta,
Te tollente mala cuncta,
Viæ meæ prosperentur,
Res aduersæ secundentur.
Aue virgo per quam volens,
Pauper ille fit, & dolens,
Quo iubente dolor cedit,
Et paupertas retro redit.
Aue virgo Dei cella,
Quem pro nobis interpella,
Placa natum ne moreris,
Quæ repulsam non vereris.
Aue norma castitatis,
Esto virgo pro peccatis,
Ne descendam ad tormentum,
Forte mihi firmamentum.
Aue virgo vitæ portus,
Porta clausa clausus hortus,
Vellus clari Gedeonis,
Veri thronus Salomonis.
Aue virgo cuius lotus
Pes peccando non est motus,
Ergo firma vacillantes,
Leua lapsos, tene stantes.
Aue decus disciplinæ,
Stella lucis matutinæ,
Veri solis tu aurora,
Tu pro nobis semper ora.
Aue virgo, quam laudamus,
Da securi videamus,
Hora Christi iudicantis,
Et post semper imperantis.
Aue virgo, sed fecunda,
Firma vagos, fœdos munda,
Et qui aufert regum flatum,
Regem nobis fac placatum.
Aue virgo Dei quies,
Tu antiquos mihi dies,
Et per Euam quam amisi,
Redde lucem paradisi.
Aue virgo quæ rogasti,
De secreto ventris casti,
Super ora peccatorum
Verum panem Angelorum.
Aue templum impollutum,
Cuius mundo cor exutum,
Nulla vmquam sæculari
Lue, quiuit inquinari.
Aue mundi medicina,
Misce potum & propina,
Fletum mihi mensurate,
Pro peccati quantitate.
Aue virgo flos æstatis,

A Tu diuinæ suauitatis,
Mel & Manna suscepisti,
Et hæc nobis porrexisti.
Aue virgo fuga mortem,
Serua reos, & in sortem
Transfer Dei filiorum,
Reparatrix perditorum.
Aue virgo admiranda,
Tibi nulla comparanda,
Nulla talis in puellis,
Vniuersas tu præcellis.
B Aue virgo quæ de tristi,
Valle fletus emersisti.
Orta terris & in mare,
De excelso rutilare.
Aue terra fructuosa,
Iesu mater generosa,
De qua nobis modo miro,
Vir processit sine viro.
Aue grandis & pusilla,
Dei mater & ancilla,
Tu regina reginarum,
Honor cæli, laus terrarum.
Aue virgo mundi vita,
C Tu cum nato da petita,
Vt me Dei ciuitatis
Ciuem esse faciatis.
Aue virgo dies festa,
Per te saluer a molesta
Paupertate, qua laboro,
Mater absque viri thoro.
Aue virgo & lætare,
Te in cælis imperare,
Gens, & lingua omnis sciat.
In æternum fiat fiat.
Aue virgo, cuius oris,
D De splendore conditoris,
Splendor clare resplendescit,
Lucet corpus, cor clarescit.
Aue virgo decus rerum,
Te iubente me dierum
Comitetur longitudo,
Et salutis plenitudo,
Aue cedrus exaltata,
Virgo palmæ coæquata,
Premens arce dignitatis,
Cuncta ligna voluptatis.
Aue virgo quæ decorem
E Induisti, Creatorem
Præcinxisti pulchre Deum,
Carne munda velans eum.
Aue virgo gratiosa,
Tuque mitis, & formosa,
Super omnes es puellas,
A te numquam me repellas.
Aue virgo vincens solem,
Cuius infans terræ molem,
Fundat, librat, & appendit,
Fines manu comprehendit.
F Aue virgo vitæ rectæ,
Fac peccata nos perfecte
Confitendo, decorari,
Da te semper venerari.
Aue virgo vellus roris,
Tu dilecta Saluatoris,
Tu cor habes liquefactum,
Ad ignitum Dei tactum.
Aue sponsa regis almi,
Psalle Deo voce psalmi,
Et fer opem, quam precamur,
Ne in culpa moriamur.
Aue nubes pluuialis,
Quæ perusta mille malis,
Corda nostra refecisti,

Quibus

Digitized by Google

Quibus Deum infudisti.
Aue virgo nec morare,
Surge portas reserare,
Quas obstruxit homo primus,
Vt intrare nos possimus.
Aue virgo, quam inuisi
Nusquam tangit hasta nisi.
Tota felix, nec adulta,
Qualicumque te iniusta.

TERTIA QVINQVAGENA.

AVE virgo mundi sidus,
Domus, tectum, mons, & nidus,
Vbi passer solitaris
Iesu Christe demoraris.
Aue virgo delicata,
Mater virum dedignata,
Per te datur vitæ dator,
Et perennis miserator.
Aue virgo terra bona,
Tu petenti mihi dona,
Panem de te procreatum,
Vinum vera vite natum.
Aue mater Ioseph veri,
Ab interna qui tueri,
Semper fame nos dignetur,
Per te illud impetretur.
Aue virgo, ac præbeto,
Vnam mihi rem, quam peto,
Me in tuo salutari,
Ad salutem visitari.
Aue virgo fons signatus,
Cuius numquam violatus
Venter fudit Redemptorem,
Oppressorum ereptorem.
Aue virgo & implora,
Vt cor meum omni hora,
Præparatum, lene, pronum,
Gaudens sit ad omne bonum.
Aue virgo vitæ datrix,
Ad te diues Imperatrix,
Clamo pauper & egenus,
Et ærumna multa plenus.
Aue virgo & ne finas,
Sion muros, & ruinas,
Sine nobis reparari,
Fac ad illam nos quadrari.
Aue virgo cuius vultus,
Mores, modus, forma, cultus,
Cuncta placent ad perfectum,
In te nihil est neglectum.
Aue virgo agni nupta,
Optc mater incorrupta,
Larga nimis & felici
Tua manu benedici.
Aue virgo nauta mundo,
Ne mergamur in profundo,
Tu deporta nos ad portum,
Ad æterni solis ortum.
Aue virgo, quam sincero
Semper esse corde spero,
Vitæ meæ protectricem,
Credo Dei genitricem.
Aue virgo lætabunda,
Per te viuam cum iucunda
Electorum concione,
In viuorum regione.
Aue virgo virens salix,
Fauus vnà fons & calix,
Quæ prophetæ protoplasti,
Nectar orbi propinasti.
Aue virgo virga Iesse,
Dona nobis tecum esse,

A Vt affectu quo debemus,
In æternum te laudemus.
Aue virgo Gloriosa,
Fac virtutem virtuosa,
Et me iube semper frui
Visione vultus tui.
Aue virgo meque doce,
Intus sono sine voce,
Bonitatem disciplinam,
Et scientiam diuinam.
Aue virgo tota lenis,
Salues, oro, me a pœnis
B Grauis huius incolatus,
Et æterni cruciatus.
Aue parens absque næuo,
Ad te cor & vultum leuo,
Vt me quoque consoleris,
Quæ cunctorum misereris.
Aue virgo lux iustorum,
Tu conuexa superorum
Glorianter introisti,
Et, vt regnes, resedisti.
Aue, cui dominator
Rex cælorum habitator,
C In perenni dedit iure,
Omnis sceptra creaturæ.
Aue virgo benedicta,
Quam non traxit ad delicta
Rerum iste torrens vanus,
Ros decurrens flos mundanus.
Aue Sion mons sublimis,
Eleuata virgo nimis,
Et in cælis principatum,
Ius vsurpans & primatum.
Aue virgo, quam perflauit,
Et perflando fecundauit,
D Auster fructu spiritali,
Christo flore virginali.
Aue plena gratiarum,
Domus septem columnarum,
Dei manu fabricata,
Nec ab eo violata.
Aue palmes vitis veræ,
Bona Sion me videre
Cunctis virgo fac diebus,
Vt abundem lætis rebus.
Aue virgo maris stella,
Dona vires, doce bella,
E Fac me dote præliari,
Et ne finas expugnari.
Aue virgo spes humana,
Preme ventos, fluctus plana,
Vt euictis mundi vndis,
Emergamus de profundis.
Aue virgo cuius sensus,
Numquam fuit deprehensus
Arroganter eleuari,
Aut iniuste gloriari.
Aue virgo diua poli,
Cuius Deus sibi soli
F Habitandum cor elegit,
Et libenter ibi degit.
Aue virgo vas vnguenti,
Iam in oram vestimenti,
Vnctionem qua abundas,
Supplicamus vt infundas.
Aue virgo, quæ ad pura
Adolendum precum thura
Deo manus extulisti,
Cui mater extitisti.
Aue virgo pia tota,
Da vt mente te deuota,
Et amore semper puro,
Laudem nunc & in futuro.

Aue

Digitized by Google

Aue cælum spirituale,
Summum intellectuale,
Tu mons ille non incisus,
Tu cælestis paradisus.
Aue Mater virgo vera,
Doce mente me sincera,
Sion semper recordari,
Non de mundo meditari.
Aue noui mater Adam,
Cuius precor vt euadam,
In me iustam vltionem,
Pro me reddas rationem.
Aue mater pietatis,
Per te nostræ cæcitatis
Nox, vt dies, illustretur,
Malum omne propulsetur.
Aue digna prædicari,
Non me sinas supplantari,
Et ne ruant ad excessus,
meos virgo rege gressus.
Aue virgo cor ornatum,
Veta, quæso, ne peccatum
Verbis parem excusare,
Doce linguam refrenare.
Aue virgo da post luctum,
Mundi huius hinc eductum
Phœbi vultu clariora,
Me videre Christi ora.
Aue Regum alta proles,
Tu me virgo sicut soles,
Ad te salua fugientem,
Serua tibi procidentem.

A Aue arbor mire culta,
Virgo pollens laude multa,
In qua Deus cum descendit,
Fœdum nihil deprehendit.
Aue virgo, quæ lactasti,
Suaue lumen quod gustasti,
Et in cælo mente fixa,
Stella Solem es enixa.
Aue botrum ferens vitis,
Per quam pulsa mundi sitis,
Lux est cæcis restaurata,
B Et libertas vinctis data.
Aue felix in septenas,
Sparsa stellas, quas serenas,
Christiani orbis rura,
Luce numquam occasura.
Aue rerum potens diua,
Mensæ Dei tu conuiua,
Tu medullam da frumenti,
Tecum mihi discumbenti.
Aue tota dealbata,
Virgo cui comparata,
C Luna nigra reputatur,
Sol cum stellis obscuratur.
Aue virgo, quæ lætaris,
Et exultans gloriaris
De virtutum tot vnguentis,
In cubili tuæ mentis.
Aue sidus principale,
Alma Dei mater vale,
In æternum æternorum,
Digna sono cymbalorum. Amen.

SANCTI BONAVENTVRÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum, quod inscribitur:
PSALTERIVM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

Sequens Opusculum, cui titulus est Psalterium B. Virginis, artificiose instar Danidici Psalterij Sanctus Bonauentura composuit. Sunt autem in eo centum quinquaginta psalmi, quorum initia cohærent cum psalmis Dauidis: quæ vero subsequuntur verba Beatæ Virgini pulchre aptantur. Continet etiam Cantica octo, instar scilicet Canticorum Isaiæ, Ezechiæ, Annæ, duorum Moysi, Habacuc, trium puerorum, & Zachariæ. Præterea, Hymnum, Te matrem Dei laudamus similem illi, qui Ambrosio, & Augustino tribuitur, denique Symbolum, Quicumque vult, ad imitationem Symboli Athanasij. Quis vero fuerit Auctoris Scopus in hoc Opusculo ex præfatione in ipsum satis apparet.

PRÆFATIO.

Prou. 4. b RRIPE *illam & exaltabit te, & glorificaberis ab ea, cum illam fueris amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te*, ait Sapiens. Gloria in excelsis Deo & gratiarum actio & vox laudis, qui nunc per prophetica mysteria, nunc per oracula de cælis lapsa, nunc per lectionem Euangelicam, nunc per Apostolicam tubam multifarie multisque modis ad honorem Virginis Mariæ Reginę cælorum ac Angelorum sincerissime nos inuitat, ac incitat: vt per ipsius sancta merita, omni acceptione dignissima, ex infernorum claustris arreptos, Angelicæ militiæ nos adscribat. Vnde licet Salomon verba prædicta de Sapientia protulerit; Spiritus tamen sanctus illa ad

A Virginem præcellentem Mariam intellectu mystico reflectit. In quo verbo vos, amicæ charissimæ, ad ipsius amorem est alliciens, vestrumque cor ad ipsius amplexum, varijs promissionibus attrahens, & demulcens. Assignat autem vobis assecutura quattuor dona mirifica, si tam præclara puella nexu spirituali vobis fuerit coniuncta, & brachijs desideriorum feruētium a vobis cum magna reuerentia & deuotione amplexata. Primo affert vobis exaltationem, ibi: *Et exaltabit te*. Secundo glorificationem, ibi: *Et glorifica-* B *beris ab ea*. Tertio gratiarum abundantiam, ibi: *Dabit capiti tuo augmenta gratiarum*. Quarto viriditatis perpetuæ immarcescibilem coronam, ibi: *Corona inclyta proteget te*. Vnde rogo charissimæ & desiderantissimæ, ne tam nobilem & speciosissimam Virginem repellatis, ne tam admirandam reuerendissimam Reginam

Digitized by Google

ginam Virginem Mariam vilipendatis: ne si a vobis contemptam se viderit, non dico tantis fraudemini, verum, quod absit, mala perpetua incurratis. Quapropter ad obsequendum ei, sinum mentis extendatis, ad laudandum & glorificandum eam cor præparate, linguam laxate, ac celeri famulatu illi placere festinate. Constat enim, quòd ex ipsius accessu remanebitis deuotiores, ex ipsius tactu mundiores, ex ipsius amplexu virtute & gratia profusiores & nitidiores. Et, vt tantorum bonorum vobis aliquam occasionem côferam, mitto vobis ipsius Virginis sacratissimæ Psalterium, ex scintillula meæ pauculæ intelligentiæ, gratia & adiutorio illius conditum & compactum: in quo diuersis præconijs eam extolletis, nunc ipsius virginitatem & castimoniam, nunc eius fecunditatem & sanctimoniam, nunc eius largitatem siue clementiam. Ibi efferetis eam velut plenam omni gratia, velut repletam omni scientia, velut illustratam omni sapientia & intelligentia. Ibi benedicetis fructum sui ventris gloriosi, membra corporis sancti, & prærogatiuas animæ, omni sanctitate pollentes. Ibi ad ipsius laudem inuocabitis choros Angelorum, & sanctorum nationes hominum, insulas gentium, cælum, & pulchritudinem luminarium, ac totum orbem terrarum. Ibi eam rogabitis, vt destruat vires spiritualium hostium, vt vobis impetret veniam peccatorum, vt vobis reddat placabilem terribilem iudicem, & vt vestrum finem sua illustret præsentia, vobisque obtineat gaudia sine fine mansura. Igitur o charissimæ, hoc tantillum meum munusculum primum vobis oblatum gratanter suscipite, fructumque ex eo proferre satagite, & in eo matrem Dei frequentius collaudate: si forte pijssima super vos suum conuertat amabilem vultum, ad suum amorem vos recipiens, vestram animam in præsenti recreans & reficiens, & in futura gloria coronam de lapide pretioso vestro capiti superponens.

PSALTERIVM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

Psalmus 1.

BEATVS vir qui diligit nomen tuum Maria virgo: gratia tua animã eius confortabit.

Tamquam aquarum fontibus irrigatum vber: in eo fructum iustitiæ propagabis.

Benedicta tu inter mulieres: per credulitatem cordis sancti tui.

Vniuersas enim feminas vincis pulchritudine carnis: superas Angelos & Archangelos excellentia sanctitatis.

Misericordia tua & gratia vbique prædicatur: Deus operibus manuum tuarũ benedixit. Gloria patri, &c.

Psalmus 2.

QVare fremuerunt inimici nostri: & aduersum nos meditati sunt inania?

Protegat nos dextera tua mater Dei: vt acies terribilis confundens & destruens eos.

Venite ad eam, qui laboratis & tribulati estis: & dabit refrigerium animabus vestris.

Accedite ad eam in tentationibus vestris: & stabiliet vos serenitas vultus eius.

Benedicite illam in toto corde vestro: misericordia enim illius plena est terra. Gloria patri, &cet.

Psalmus 3.

DOmina, quid multiplicati sunt qui tribulant me? in tempestate tua persequeris & dissipabis eos.

Dissolue colligationes impietatis nostræ: tolle fasciculos peccatorum nostrorum.

Miserere mei Domina & sana infirmitatem meam: tolle dolorem, & angustiam cordis mei.

Ne tradas me manibus inimicorum meorum: & in die mortis meæ conforta animam meam.

Deduc me ad portum salutis: & spiritum meum redde factori & creatori meo. Gloria patri, &cet.

Psalmus 4.

CVm inuocarem exaudisti me Domina: & è sublimi solio tuo, mei dignata es recordari.

A rugientibus præparatis ad escam: & de manibus quærentium me liberabit gratia tua.

Quoniam benigna est misericordia & pietas tua: in omnes, qui inuocant nomen sanctum tuum.

Benedicta sis Domina in æternum: & maiestas tua in sæculum.

Glorificate eam omnes gentes, in virtute vestra: & cuncti populi terræ extollite magnificentiam eius. Gloria patri, &cet.

Psalmus 5.

VErba mea auribus percipe Domina: & ne auertas a me speciositatem vultus tui.

Conuerte luctum nostrum in gaudium: & tribulationem nostram in iubilationem.

Corruant ante pedes nostros inimici nostri: virtute tua eorum capita conterantur.

Benedicat te omnis lingua: & nomen sanctum tuum confiteatur omnis caro.

Spiritus enim tuus super mel dulcis: & hereditas super mel & fauum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 6.

DOmina ne in furore Dei sinas corripi me: neque in ira eius iudicari.

Propter honorem nominis tui Domina: propitietur nobis fructus gloriosi ventris tui.

De porta inferi, & de ventre abissi: tuis sanctis precibus libera nos.

Aperiantur nobis ianuæ sempiternæ: vt enarremus in æternum mirabilia tua.

Quia non mortui, neque qui in inferno sunt, laudabunt te Domina: sed, qui tua gratia vitam æternam obtinebunt. Gloria patri, &cet.

Psalmus 7.

DOmina mea in te speraui: de inimicis meis libera me Domina.

Conclude ora leonis & dentes eius: & labia persequentium constringe.

Non moreris propter nomen tuum: facere nobis misericordiam tuam.

Splendor vultus tui fulgeat super nos: vt seruetur conscientia nostra apud Altissimum.

Si persequatur inimicus animam meam, Domina adiutorio tuo conforter: ne vibret gladium suum contra me. Gloria patri, &cet.

Psalmus 8.

DOmina, Dominus noster factus est frater noster: & Saluator noster.

Vt ignis in rubo & ros in vellere: descendit in te æternum verbum Dei.

Spiritusancto fecundante: obumbrauit tibi virtus Altissimi.

Benedictus sit mundissimus conceptus tuus: benedictus sit partus tuus virgineus.

Benedicta sit munditia carnis tuæ: benedicta sit dulcedo misericordiæ cordis tui. Gloria patri, &cet.

Psalmus 9.

COnfitebor tibi Domina in toto corde meo: & narrabo in populis laudem & gloriam tuam.

Tibi enim debetur gloria, & gratiarum actio: & vox laudis.

Inuenient gratiam peccatores apud Deum: per te inuentricem gratiæ, & salutis.

Respirent ad indulgentiam humiles pœnitentes: sana contritiones cordis eorum.

In pulchritudine pacis, & requie opulenta: cibabis nos post laborem peregrinationis nostræ. Gloria. &c.

Psalmus 10.

IN Domina confido: propter dulcedinem misericordiæ nominis sui.

Oculi

Digitized by Google

Oculi eius in pauperem respiciunt: & manus eius ad pupillum & viduam sunt extentæ. A

Exquirite illam a iuuentute vestra: & glorificabit vos ante faciem populorum.

Misericordia illius nostrorum auferat multitudinem peccatorum: & fecunditatem nobis conferat meritorum.

Extende ad nos brachium tuum virgo gloriosa: & ne auertas a nobis gloriosum vultũ tuum. Gloria. &c.

Psalmus 11.

SAluum me fac mater pulchræ dilectionis: fons clementiæ & dulcor pietatis.

Gyrum terræ sola circuis: vt subuenias inuocantibus te. B

Pulchræ sunt viæ tuæ: & semitæ tuæ pacificæ.

In te refulget species castitatis: lumen iustitiæ, & splendor veritatis.

Amicta solari lumine sicut vestimento: duodecim stellarum corona rutilans radianti. Gloria patri, &c.

Psalmus 12.

VSquequo Domina obliuisceris me: & non liberas me in die tribulationis?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? potentia virtutis tuæ contere ipsum.

Aperi oculos misericordiæ tuæ: ne inimicus noster, aduersus nos præualeat. C

Magnificamus te gratiæ inuentricem: per quam sæcula reparantur.

Exaltata super choros Angelorum: ante thronum Dei ora pro nobis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 13.

DIxit insipiens aduersarius noster in corde suo: persequar & comprehendam, & interficiet eum manus mea.

Exurge Domina & præueni eum, & supplanta eum: destrue omnes conatus illius.

Tuam pulchritudinem Sol & Luna mirantur: tibi Angelicæ potestates seruiunt & famulantur. D

Tuo tactu lenissimo sanantur infirmi: tuo odore roseo mortui reuiuiscunt.

Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis: in tua se clausit viscera factus homo. Gloria patri, &cet.

Psalmus 14.

DOmina quis habitabit in tabernaculo Dei? aut quis requiescet cum senatoribus populi?

Pauperes spiritu, & mundi corde: mites, pacifici, atque lugentes.

Recordare Domina, vt loquaris pro nobis bona: & indignationem Filij tui auertas a nobis. E

Amplectamur Mariæ vestigia peccatores: & eius beatis pedibus prouoluamur.

Teneamus eam fortiter, nec dimittamus: donec ab ea meruerimus benedici. Gloria patri, &cet.

Psalmus 15.

COnserua me Domina, quoniam speraui in te: mihique tuæ stillicidia gratiæ impartire.

Aluus tuus virginalis & viscera tua: Filium altissimi genuerunt.

Benedicta sint vbera tua: quibus lacte Deifico Saluatorem enutrijsti.

Confitemini laudes Virgini gloriosæ: quicumque apud eam gratiam & misericordiam inuenistis. F

Date magnificentiam nomini eius: & collaudate in sæculum conceptum, atque partum eius. Gloria. &c.

Psalmus 16.

EXaudi Domina iustitiam meam & amorem: amoue a me tribulationem meam.

Confitebor tibi in voce exultationis, cum magnificaueris super me misericordiam tuam.

Imitamini eam sanctæ Virgines Dei: vt imitatæ sunt Agnes, Barbara, Dorothea, & Catharina.

Honorificate eam in voce labiorum vestrorum: per hoc eius gratiam Agatha, Lucia, Margarita, & Cæcilia susceperunt.

Sponsum dabit vobis Patris Filium: & de Paradisi lilijs coronã incomparabiliter radiantem. Gloria. &c.

Psalmus 17.

DIligam te Domina cæli & terræ: & in gentibus nomen tuum inuocabo.

Confitemini illi tribulati corde, & roborabit vos contra inimicos vestros.

Stilla nobis Domina gratiã vberũ tuorũ: ex manante lacte dulcedinis tuæ refice viscera puerorũ tuorum.

Religiosi omnes honorate illam? quia ipsa est adiutrix, & vestra specialis aduocata.

Esto refrigerium nostrum gloriosa mater Christi: quia tu es totius religionis mirabile firmamentum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 18.

CÆli enarrant gloriam tuam: & vnguentorum tuorum fragrantia in gentibus est dispersa.

Respirate ad illam perditi peccatores: & perducet vos ad indulgentiæ portum.

In hymnis & psalmis & canticis pulsate viscera eius: & stillabit vobis gratiam dulcedinis suæ.

Glorificate eam iusti ante thronum Dei: quia fructu ventris eius estis iustitiam operati.

Laudate eam cæli cælorum: & nomen eius glorificet omnis terra. Gloria patri, &cet.

Psalmus 19.

EXaudias nos Domina in die tribulationis: & precibus nostris conuerte clementem faciem tuam.

Ne proijcias nos in tempore mortis nostræ: sed succurre animæ cum deseruerit corpus suum.

Mitte Angelum in occursum eius: per quem ab hostibus defendatur.

Ostende ei serenissimum Iudicem sæculorum: qui ob tui gratiam veniam ei largiatur.

Sentiat in pœnis refrigerium tuum: & concede ei locum inter electos Dei. Gloria patri, &cet.

Psalmus 20.

DOmina in virtute tua lætabitur cor nostrum: & in dulcedine nominis tui cõsolabitur anima nostra.

De sedibus mitte nobis sapientiam: per quam in omni veritate dulciter illustremur.

A carnalibus desiderijs concede gratiam abstinendi: vt lumen gratiæ in nostris cordibus oriatur.

Quam dulcia diligentibus te eloquia tua Domina: quàm suauia sunt tuarum stillicidia gratiarum.

Gloriam & honorem psallam tibi: & in nomine tuo gloriabor in sæculum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 21.

DEus Deus meus: respiciat in me meritis tuis virgo semper Maria.

Domina mea clamaui ad te per diem & noctem: & fecisti cum seruo tuo misericordiam tuam.

Quia ego speraui in misericordia tua: sempiternum a me opprobrium abstulisti.

Deriserunt me inimici mei vndique: tu autem sub vmbra manus tuę contulisti mihi refrigerium bonum.

Adorent te familiæ gentium: & glorificent te omnes ordines Angelorum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 22.

DOminus regit me, virgo Dei genitrix: quia tu amabilem vultum eius ad me conuertisti.

Benedicti sunt oculi tui splendidissimi: quos digneris misericorditer conuertere super nos peccatores.

Benedictum sit lumen & splendor faciei tuæ: benedicta sit gratia vultus tui.

Benedicta sit misericordia manuum tuarum: benedicta sit emanatio virginei lactis tui.

Benedicant te Apostoli tui, & Prophetæ Dei: Martyres, Confessores, & Virgines psallant tibi. Gloria. &c.

Psalmus 23.

DOmini est terra & plenitudo eius: tu autem sanctissima mater cum eo regnas in æternum.

Gloriam & decorem induisti: omnis lapis pretiosus amictus & operimentum tuum.

Splen-

Digitized by Google

Splendor Solis super caput tuum: lunaris pulchritudo sub pedibus tuis.

Sidera micantia ornant sedile tuum: astra te glorificant iugiter matutina.

Memento nostri Domina in beneplacito tuo: & fac nos dignos glorificandi nomen tuum. Gloria, &cet.

Psalmus 24.

AD te Domina leuaui animã meam: in iudicio Dei, tuis precibus non erubescam.

Neque illudant mihi aduersarij mei: etenim præsumentes de te roborantur.

Non præualeant aduersum me laquei mortis: & castra malignantium non impediant gressus meos.

Collide impetum eorum in virtute tua: & cum mansuetudine occurre animæ meæ.

Ductrix mea esto ad patriam: & me cœtui Angelorum digneris aggregare. Gloria patri, &cet.

Psalmus 25.

IVdica me Domina, quoniam ab innocentia mea digressus sum: sed quia speraui in te non infirmabor.

Vre cor meum igne amoris tui: & cingulo castitatis restringe renes meos.

Quoniam misericordia tua & clementia tua ante oculos meos: & delectatus sum in voce laudis tuæ.

Domina dilexi decorem faciei tuæ: & veneratus sum sanctam maiestatem tuam.

Confitemini nomini eius, quoniam sanctum est: enarrentur in sæculum mirabilia eius.

Psalmus 26.

DOmina illuminatio mea sit splendor faciei tuæ: & serenitas tuæ gratiæ refulgeat menti meæ.

Exalta caput meum, & ego psallam: psalmum nomini tuo decantabo.

Ne auertas faciem tuam a me: quia speciem & decorem tuum a iuuentute mea concupiui.

Te amaui & exquisiui Regina cælorum: misericordiam tuam & gratiam tuam ne subtrahas a seruo tuo.

Confitebor tibi in nationibus: & thronum gloriæ tuæ honorificabo. Gloria patri, &cet.

Psalmus 27.

AD te Domina clamabo & exaudies me: in voce laudis tuæ lætificabis me.

Miserere mei in die angustiæ meæ: & in luce veritatis tuæ libera me.

Benedicta sis o Domina: in finibus omnibus orbis terræ.

Sanctuarium, quod firmauerunt manus tuæ: est sanctum templum corporis tui.

Conscientia tua munda, & immaculata est: locus propitiationis & habitaculum sanctum Dei. Gloria patri, &cet.

Psalmus 28.

AFferte Dominæ nostræ filij Dei: afferte Dominæ nostræ laudem & reuerentiam.

Da virtutem sanctis tuis mater sancta: & benedictionem laudantibus atque glorificantibus te.

Exaudi gemitus suspirantium ad te: & ne spernas vota inuocantium nomen tuum.

Sit manus tua ad succurrendum mihi parata: & auris tua intendens ad deprecationem meam.

Benedicant tibi cæli, & terra: mare & orbis terrarum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 29.

EXaltabo te Domina, quoniam suscepisti me: ab iniquo aduersario liberabis me.

Conuerte ad me & viuifica me, de portis mortis reduc me: & de fluctibus tribulationum quæ circumdederunt me.

Propter imperium, & magnificentiam dexteræ tuę: contere & dissipa omnes aduersarios meos.

Et ego offeram tibi sacrificium laudis: & gloriam tuam deuotius exaltabo.

Exultate cæli & iucundare terra: quia consolatur

A Maria seruos suos, & pauperum suorum miserebitur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 30.

IN te Domina speraui non confundar in æternum: in gratia tua suscipe me.

Tu es fortitudo mea & refugium meum: consolatio mea & protectio mea.

Ad te Domina clamaui, dum tribularetur cor meũ: & exaudisti me de vertice collium æternorum.

Educas me de laqueo, quem absconderunt mihi: quoniam tu es adiutrix mea.

In manus tuas Domina commendo spiritum meum:

B totam vitam meam & diem vltimum meum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 31.

BEati, quorum corda te diligunt virgo Maria: peccata ipsorum a te misericorditer diluentur.

Sancta, casta & florigera vbera tua: quæ florem viriditatis perpetuæ eruperunt.

Decor pulchritudinis tuæ corruptionem non videbit: & vultus tui gratia in perpetuum non marcescet.

Benedicta tu virga Iesse sublimis: qua te vsque ad sedentem in throno dilatasti.

O virgo Regina, ipsa es via: per quam nos salus de

C supernis sedibus visitauit. Gloria patri, &cet.

Psalmus 32.

EXultate iusti in Virgine Maria: & in rectitudine cordis collaudate eam.

Accedite ad eam cum reuerentia, & deuotione: & delectetur cor vestrum in salutatione eius.

Impendite illi sacrificium laudis: & inebriamini ab vberibus dulcoris illius.

Influit enim vobis radios suæ pietatis: & clarificabit vos fulgoribus misericordiæ suæ.

Suauissimus est fructus illius: in ore & in corde sapientis dulcescit. Gloria patri, &cet.

D *Psalmus* 33.

BEnedicam Dominam in omni tempore: & non deficiet laus eius in ore meo.

Magnificate eam mecum omnes: qui impinguati estis melle, & lacte recreationis eius.

In periculis in rebus dubijs inuocate eam: & in necessitatibus inuenietis auxilium, & refrigerium dulce.

Sumite exemplum conuersationis eius: & æmulamini studia charitatis & humilitatis illius.

Quia ergo Domina humillima fuisti: verbum increatum ex te carnem suscipere coegisti. Gloria, &cet.

Psalmus 34.

E IVdica Domina nocentes me: & contra eos exurge, & vindica causam meam.

Anima mea in te lætabitur: & tuis beneficijs deuotus exultabo.

Gratia & dulcedine tua pleni sunt cæli & terra: vndique tuis beneficijs irretiti nos semper.

Quocumque enim pergimus: occurrit nobis diffusio tui vteri virginalis.

Curramus ergo charissimi, & ita nobilem & dulcifluam Virginem salutemus: vt in suæ dulcedinis gremio quiescamus. Gloria patri, &c.

Psalmus 35.

F DIxit iniustus, vt peccet in abscondito: per se a malo proposito discedat mater Dei.

Inclina vultum Dei super nos: coge illum peccatoribus misereri.

Domina in cælo misericordia tua: & gratia tua diffusa est super terram.

Potentia & virtus in brachio tuo: robur & fortitudo in dextera tua.

Benedictum sit imperium tuum super cælos: benedicta sit magnificentia tua super terram. Gloria, &cet.

Psalmus 36.

NOli æmulari in malignantibus Domina: furorem eorum dulcifica per gratiam tuam.

Sperate in illa religiosi & claustrales: confidite

in illa

Digitized by Google

in illa clerici & sæculares.

Delectamini in laudibus illius: & exaudiet petitiones cordis vestri.

Melius est modicum cum gratia illius: quàm thesauri argentei & lapides pretiosi.

Gloria semper sit tibi o Regina cælorum: & in vllo tempore noli nos obliuisci. Gloria patri, &cet.

Psalmus 37.

DOmina ne in furore tuo arguat me Dominus: nobis veniam obtine de peccatis.

In conspectu tuo sit omne desiderium nostrum: spes nostra & confidentia nostra.

Cor meum conturbatum est in me: recedit lux de visceribus meis.

Illumina splendore tuo cæcitatem meam: dulcifica dulcore tuo contritionem meam.

Ne derelinquas nos Domina mater Dei: gratia tua & virtus sit a dextris meis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 38.

DIxi custodiam vias meas o Domina: cum per te gratia Christi mihi fuit data.

Dulcore tuo liquefactum est cor meum: amore tuo inflammata sunt viscera mea.

Exaudi orationem meam Domina, & deprecationem meam: & contabescant aduersarij mei.

Miserere mei de cælis & de altitudine throni tui: & ne permittas me in valle miseriæ conturbari.

Custodi pedem meum ne lædatur: & in fine meo sit gratia tua. Gloria patri, &cet.

Psalmus 39.

EXpectans expectaui gratiam tuam: & fecisti mihi secũdum multitudinem misericordiæ nominis tui.

Exaudisti preces meas: & eduxisti me de lacu miseriæ, & de fouea inimici.

Multa & mirabilia sunt dona tua Domina: incomparabilia sunt munera gratiarum tuarum.

Exultent & lætentur super te omnes qui diligunt te: qui oderunt nomen tuum corruant in infernum.

Benedicta sis in æternum Domina: in sæculum & in sæculum sæculi. Gloria patri, &cet.

Psalmus 40.

BEata Maria intelligit super egenum & pauperem: in eius laudibus permanentem.

Domina Angelorum Regina mundi: munda cor meum igne amoris & charitatis tuæ.

Tu es mater illuminationis cordis mei: tu es nutrix refouens mentem meam.

Te cupit os meum collaudare: te affectat mens mea affectuosissime venerari.

Te desiderat anima mea exorare: quia tuitioni tuæ se commendat tota substantia mea. Gloria patri, &cet.

Psalmus 41.

QVemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita ad amorem tuum anhelat anima mea.

Quia tu es genitrix vitæ meæ: & altrix reparatoris carnis meæ.

Quia tu es lactatrix Saluatoris animæ meæ: initium & finis totius salutis meæ.

Exaudi me Domina, mundentur sordes meæ: illumina me Domina, vt illustrentur tenebræ meæ.

Accendatur amore tuo tepor meus: gratia tua expellatur torpor meus. Gloria patri, &cet.

Psalmus 42.

IVdica me Domina, & discerne causam meam de gente peruersa: a serpente maligno & a dracone pestifero libera me.

Sancta fecunditas tua disperdat eum: beata virginitas tua conterat caput eius.

Sanctæ preces tuæ corroborent nos contra eum: sancta merita tua exinaniant virtutem eius.

Persecutorem animæ meæ mitte in abyssum: puteus infernalis deglutiat eum viuentem.

Ego autem & anima mea in terra captiuitatis meæ

A benedicam nomen tuum: & glorificabo te in sæcula sæculorum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 43.

DOmina auribus nostris audiuimus: & patres nostri annunciauerunt nobis.

Quia ineffabilia sunt merita tua: & valde stupenda mirabilia tua.

Domina innumerabiles sunt virtutes tuæ: & inæstimabiles misericordiæ tuæ.

Exulta anima mea, & lætare in illa: quia multa bona sunt laudatoribus præparata.

B Benedicta sis Regina cælorum, & Angelorum: & benedicantur a Deo laudatores magnificentiæ tuæ. Gloria patri, &cet.

Psalmus 44.

ERuctauit cor meum verbum bonum Domina: cum rore mellifluo extitit dulcoratum.

Per tuam sanctitatem peccata mea purgentur: per tuam integritatem mihi incorruptibilitas condonetur.

Per tuam virginitatem anima mea a Christo adamatur: & sibi amoris vinculo sociatur.

Per tuam fecunditatem ego captiuus sum redemptus: per tuum partum virgineum de morte perpetua sum ereptus.

C Per tuam prolem dignissimam perditus sum restitutus: & de exilio miseriæ in patriam beatitudinis sum reductus. Gloria patri, &cet.

Psalmus 45.

DOmina refugium nostrum tu es in omni necessitate nostra: & virtus potentior conterens inimicũ.

Beneficijs tuis plenus est mundus: superant cælestia, penetrant & inferna.

Plenitudine gratiæ tuæ, quæ in inferno erant: se lætantur liberata.

Obtentu fecunditatis tuæ virgineæ, quæ supra

D mundum sunt: se gaudent restaurata.

Per gloriosum tuæ virginitatis sanctissimæ partum: homines Angelorum fiunt socij & cõciues. Gloria patri, &cet.

Psalmus 46.

OMnes gentes plaudite manibus: psallite in iubilo virgini gloriosæ.

Quoniam ipsa est porta vitę, ianua salutis: & via nostræ reconciliationis.

Spes pœnitentium, solamen lugentium: pax beata cordium atque salus.

Miserere mei Domina miserere mei: quia tu es lux

E & spes omnium confidentium in te.

Per tuam salutarem fecunditatem placeat: vt peccatorum venia mihi concedatur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 47.

MAgna es Domina & laudabilis valde in ciuitate Dei cæli: in vniuersa Ecclesia electorum eius.

Ascendisti, alternantibus hymnidicis Angelicis choris: Archangelis constipata, rosis & lilijs coronata.

Occurrite illi Potestates & Principatus: obuiate ei Virtutes & Dominationes.

Cherubim & Throni & Seraphim exaltate eam: & constituite eam a dextris sponsi amantissimi filij eius.

F O quam læto animo, quàm sereno aspectu suscepisti eam Angelorum & hominum Deus: & dedisti ei principatum super omnem locum dominationis tuæ. Gloria patri, &cet.

Psalmus 48.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite, qui ingredi cupitis regnum Dei.

Virginem Mariam honorate: & inuenietis vitam & salutem perpetuam.

Pauperes seruos tuos Domina: felici confœderatione coniunge Christo.

Esuriem paruulorum tuorum: fructu ventris tui refice & sustenta.

Remansisti enim incorrupta post partum: & inuiolata post Filium. Gloria patri, &cet.

Digitized by Google

Psalmus 49.

A

DEus deorum, Mariæ locutus est: per Gabrielem nuncium suum dicens.

Aue gratia plena, Dominus tecum: per te salus mundi reparatur.

Speciem & decorem tuum: Altissimi Filius concupiscit.

Adorna thalamum tuum Sion: præparare in occursum Dei tui.

Per Spiritum enim Sanctũ concipies: qui tuum partum faciet virgineum & iucundum. Gloria patri, &c.

Psalmus 50.

MIserere mei Domina: quæ mater misericordiæ nuncuparis.

B

Et secundum viscera misericordiarum tuarum: munda me ab omnibus iniquitatibus meis.

Effunde gratiam tuam super me: & solitam clementiam tuam ne subtrahas a me.

Quoniam peccata mea confitebor tibi: & coram te me accuso de sceleribus meis.

Fructui ventris tui me reconcilia: & pacifica me ei, qui me creauit. Gloria patri, &cet.

Psalmus 51.

QVid gloriaris in malitia: o maligne serpens & draco infernalis?

C

Submitte caput tuum mulieri: cuius fortitudine demergeris in profundum.

Contere eum Domina pede virtutis tuæ: exurge & dissipa malitiam eius.

Extingue potentiam eius: & virtutem illius redige in fauillam.

Vt viuentes exultemus in nomine tuo: & læto animo dicamus tibi laudem. Gloria patri, &cet.

Psalmus 52.

DIxit insipiens inimicus in corde suo: Hominem eijciam de tabernaculo filiorum Dei.

D

Egrediar & ero spiritus mendax in ore serpentis: & per feminam eijciam virum, virum eius.

Sicut exaltantur o miser cæli a terra: sic exaltatę sunt cogitationes Dei a cogitationibus tuis.

Noli extolli de casu mulieris: quia mulier conteret caput tuum.

Tu illi foueam præparasti: & in fagena illius capieris. Gloria patri, &cet.

Psalmus 53.

DOmina in nomine tuo saluum me fac: & ab iniustitijs meis libera me.

Vt non noceat mihi calliditas inimici: sub vmbra alarum tuarum protege me.

E

O Domina mea adiuua me: gratiam tuam largire animæ meæ.

Voluntarie offeram tibi sacrificium laudis: & confitebor nomini tuo, quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione liberabis me: & inimicos meos despiciet oculus meus. Gloria patri, &cet.

Psalmus 54.

EXaudi Domina orationem meam: & ne contemnas deprecationem meam.

Contristatus sum in cogitatione mea: quia iudicia Dei perterruerunt me.

F

Tenebræ mortis venerunt super me: & pauor inferni inuasit me.

Ego autem in solitudine expecto consolationem tuam: & in cubili meo attendo misericordiam tuam.

Glorifica manum & dexterum brachium tuum: vt prosternantur a nobis inimici nostri. Gloria patri, &c.

Psalmus 55.

MIserere mei Domina, quoniam conculcauerunt me hostes mei quotidie: omnes cogitationes eorum in malum contra me.

Excita furorem & memento belli: & super eos effunde iram tuam.

Innoua signa, & immuta mirabilia: sentiamus adiutorium brachij tui.

Glorifica nomen tuum super nos: vt cognoscamus quoniam in sæculum misericordia tua.

Stilla nobis guttam suauitatis tuæ: quia tu es pincerna gratiæ dulcoris. Gloria patri, &cet.

Psalmus 56.

MIserere mei Domina miserere mei: quia paratum est cor meum exquirere voluntatem tuam.

Et in vmbra alarum tuarum requiescam: quia delectabile est mihi refrigerium tuum.

Manus tuæ distillant myrrham primam: & digiti tui vnguenta gratiarum.

Et fragmenta mali punici est guttur tuum: & spiramen oris tui suaue compositum Thymiama.

Tu enim es mater pulchræ dilectionis & anchora spei: portus indulgentiæ, & ianua salutis. Gloria, &c.

Psalmus 57.

SI vere vtique iustitiam loquimini: iustitiæ & misericordiæ honorate Reginam.

Ad laudem enim & gloriam pertinet Saluatoris: quidquid honorificum suę impensum fuerit genitrici.

Rosę Martyrum te circumdant o Regina: & lilia virginum ambiunt thronum tuum.

Laudate eam simul astra matutina: concentum illi facite omnes filij Dei.

Glorificate eam cæli & terra: mare & flumina ac fundamenta orbis. Gloria patri, &cet.

58

ERipe me de inimicis meis Domina mundi: exurge in occursum meum Regina pietatis.

Aurum Obrizum in ornamentis tuis: Sardius & Topazius in diademate tuo.

Iaspis & Amethystus in dextera tua: Berillus & Chrysolitus in sinistra tua.

Hyacinthus & Achates in pectore tuo: Carbunculi scintillantes in monilibus tuis.

Myrrha, thus & balsamus in manibus tuis: Sapphyrus & Smaragdus in digitis tuis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 59.

DEus repulisti nos propter peccata nostra: & misertus es nobis per Virginem Mariam.

Intercede pro nobis salutifera mater Dei: quæ Angelorum & hominum salutem peperisti.

Tu enim mæstis exultationem infundis: & mærentibus lætitiam & dulcorem.

Lætifica nos dulcifluo sono oris tui: & liquore tuo roseo perfunde corda nostra.

Tonate illi desuper, & date illi laudem: glorifica illam terra cum omnibus habitatoribus tuis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 60.

EXaudi Domina orationem meam: super firmam petram stabilias mentem meam.

Esto mihi turris fortitudinis: me tuearis a facie crudelis vastatoris.

Vt castrorum acies sis illi terribilis: & viuus corruat in profundum inferni.

Tu enim es rutilans & decora: nubes rorifera & consurgens aurora.

Pulchra es & clara, vt Luna plenissima: & tamquam Sol refulget sacer aspectus tuus. Gloria patri, &cet.

Psalmus 61.

NOnne Domina tibi subiecta erit anima: quæ Saluatorem omnium genuisti?

Memento nostri perditorum Saluatrix: exaudi planctus cordis nostri.

Infunde gratiam de thesauris tuis: & vnguentis tuis placa dolorem nostrum.

Da nobis gaudium & lætitiam: vt confundas bonorum inimicos.

Ablue omnia peccata nostra: sana omnes infirmitates nostras. Gloria patri, &cet.

Psalmus 62.

DEus Deus meus: per matrem te glorificabo.

Virginaliter enim te concepit: & sine angustia te parturiuit.

Bene-

Digitized by Google

Benedicta sis o Domina nostra: & pro nobis assiste ante thronum Dei. A

Species & claritas: in conspectu tuo.

Custodi animam meam Domina: vt numquam corruat in peccata. Gloria patri, &cet.

Psalmus 63.

EXaudi Domina orationem meam cum deprecor: a pauore crudelis libera animam meam.

Impetra nobis pacem & salutem: in die nouissimo.

Benedicta sis super mulieres: & benedictus sit fructus ventris tui.

Illumina Domina oculos meos: & illustra cæcitatem meam. B

Da mihi in te confidentiam bonam: in vita & in fine meo. Gloria patri, &cet.

Psalmus 64.

TE decet hymnus Domina nostra, in Sion: laus & iubilatio in Hierusalem.

Benedictionem omnium gentium dedit tibi Dominus: laudem & gloriam ante conspectum populorum.

Benedixit te Dominus in misericordia sua: & thronum tuum constituit super ordines Angelorum.

Gratiam & decorem posuit in labijs tuis: & pallio gloriæ induit corpus tuum.

Coronam radiantem posuit in capite tuo: & virtutum monilibus te decenter ornauit. Gloria pa. &c. C

Psalmus 65.

IVbilate Dominę nostrę omnis terra: psallite hymnū nomini eius, date honorificentiam maiestati eius.

Benedictum sit cor tuum Domina: cum quo ardenter & sinceriter Filium Dei dilexisti.

Respice paupertatem meam gloriosa Virgo: miseriam & angustiam meam, ne tardes remouere.

Aufer tribulationē meam: dulcifica languorē meū.

Benedicat te omnis caro: glorificet te omnis lingua. Gloria patri, &cet.

Psalmus 66. D

DEus misereatur nostri, & benedicat nobis: per illam quæ eum genuit.

Miserere nostri Domina, & ora pro nobis: in lætitiam bonam converte mæstitiam nostram.

Illumina me Stella maris: clarifica me Virgo clarissima.

Extingue ardorem cordis mei: refrigera me gratia tua.

Protegat me semper gratia tua: præsentia tua illustret finem meum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 67.

EXurgat Maria, & dissipentur inimici eius: conterantur omnes sub pedibus eius. E

Impetum inimicorum nostrorum dissipa: destrue omnem iniquitatem eorum.

Ad te Domina clamaui in tribulatione: & serenasti conscientiam meam.

Non deficiat laus tua in ore nostro: & amor tuus de visceribus nostris.

Pax multa diligentibus te Domina: anima eorum non videbit mortem in æternum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 68.

SAluum me fac Domina: quoniam intrauerunt concupiscentiarum aquæ vsque ad animam meam. F

Infixus sum in limo peccati: & aquæ voluptatis circumdederunt me.

Plorans plorau in nocte: & dies lætitiæ ortus est mihi.

Salua animam meam Genitrix Saluatoris: quia per te vera salus data est omni mundo.

Dum nunciante Angelo fuisti obumbrata: & Patris Sapientia prægnans & grauidata. Gloria patri, &cet.

Psalmus 69.

DOmina in adiutorium meum intende: & luce misericordiæ tuæ illustra mentem meam.

Doce nos exquirere bonitatem tuam: vt enarremus mirabilia tua.

Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros: vt sanctificeris in nationibus procul.

In ira flammæ tuæ mergantur in infernum: & qui conturbant seruos tuos inueniant perditionem.

Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum: & ne sinas angustiari eos in tentationibus suis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 70.

IN te Domina speraui non confundar in æternum: in tua misericordia libera me & eripe me.

Propter multitudinem iniquitatum mearum: oppressus sum vehementer.

Facti sunt hostes mei in capite meo: subsannauerunt & deriserunt me quotidie.

Vide Domina quoniam tribulor: expande manus tuas succurre pereunti.

Ne moreris, propter gratiam nominis tui: vt efficiaris mihi in gaudium & salutem. Gloria patri, &c.

Psalmus 71.

DEus iudicium tuum Regi da: & misericordiam tuam Reginæ matri eius.

In manu tua salus & vita consistunt: lætitia perpetua & æternitas gloriosa.

Resperge cor meum dulcedine tua: fac me obliuisci miserias huius vitæ.

Trahe me post te vinculis misericordiæ tuæ: & fomentis gratiæ & pietatis tuæ sana dolorem meum.

Concupiscentias sempiternas excita in animam meam: & de gaudio paradisi inebria mentem meam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 72.

QVam bonus Israel Deus: his qui colunt matrem suam, & venerantur.

Ipsa est enim solatium nostrum: in laboribus subuentio optima.

Obtexit caligine animam meam hostis: in visceribus meis Domina lumen fac oriri.

Auertatur a me ira Dei per te: placa eum meritis & precibus tuis.

In iudicio pro me assiste: coram eo suscipe causam meam, & mea sis aduocata. Gloria patri, &cet.

Psalmus 73.

VT quid Domina repulisti nos: nec subuenis in die tribulationis?

Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo: & voces gementium ne despexeris.

Tetendit arcum suum contra nos inimicus: firmauit dexteram suam & non est consolator.

Disrumpe in nobis ligaturam malitiarum suarum: & libera nos dextera tua.

Repelle eum in locum perditionis: sempiterna damnatio suscipiat eum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 74.

COnfitebimur tibi Domina & laudabimus nomen tuum: fac nos in tuis laudibus delectari.

Cantate ei habitatores terræ: & laudem eius in populis nunciate.

Confessio & magnificentia coram illa: fortitudo & exultatio in throno illius.

Adorate illam in decore illius: glorificate opificem pulchritudinis illius.

Recordamini in sempiternum misericordiæ illius: retinete in mēte virtutes & mirabilia illius. Gloria. &c.

Psalmus 75.

NOtus in Iudæa Deus: in Israel honorificentia matris eius.

Dulcis est memoria eius super mel, & fauum: & amor eius super omnia aromata.

Salus & vita in domo illius: & in tabernaculo eius pax & gloria sempiterna.

Honorificate illam cæli & terra: quia summus artifex hanc mirabiliter honorauit.

Date illi omnes creaturæ laudem: & stupendam misericordiam eius extollite gratulāter. Gloria patri, &c.

Digitized by Google

Psalmus 76.

VOce mea ad Dominam clamaui: & sua gratia intendit mihi.

Abstulit a corde meo mæstitiam & mærorem: & suauitate sua cor meum dulcorauit.

Formidinem meam erexit in confidentiam bonam: & suo aspectu mellifluo mentem meam serenauit.

Adiutorio sancto suo euasi pericula mortis: & de manu crudeli subterfugi.

Gratias Deo & tibi mater pia, de omnibus quæ assecutus sum: de pietate & misericordia tua. Gloria, &c.

Psalmus 77.

ATtendite popule Dei præcepta Dei: & Reginæ gratiæ nolite obliuisci.

Aperite cor ad inuestigandum eam: & labia ad glorificandum illam.

Descendat amor eius in cordibus vestris: concupiscite placere illi.

Pulchritudo eius vincit Solem & Lunam: compositio eius ad ornamenta virtutum.

Miserere mei Regina gloriæ & honoris: & ab omni periculo custodi mentem meam. Gloria patri, &c.

Psalmus 78.

DOmina venerunt gentes in hereditatem Dei: quas tu meritis tuis Christo confœderasti.

Sit eloquium tuum dulce coram ipso: & coniunge me illi, qui me redemit.

Extende brachium tuum contra hostem crudelem: & denuda mihi versutiam illius.

Vox tua dulcis super omnem melodiam: harmonia Angelica ei non valet comparari.

Distilla mihi suauitatem gratiarum tuarum: & tuorum charismatum fragrantiam & odorem. Gloria. &c.

Psalmus 79.

QVi regis Israel intende ad me: matrem tuam collaudare.

Expergiscere de puluere anima mea: perge in occursum Reginæ cæli. D

Solue vincula colli tui paupercula anima mea: & gloriosis laudibus accipe illam.

Odor vitæ de illa progreditur: & omnis salus de corde illius scaturizat.

Charismatum suorum fragrantia suaui: animę mortuæ suscitantur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 80.

EXultate Dominæ adiutrici nostræ: iubilate in lætitia cordis vestri.

Accendantur affectus vestri in illam: & inimicos vestros induet confusione. E

Imitemur humilitatem eius: obedientiam & mansuetudinem illius.

Omnes gratiæ radiant in illa: capacissima enim fuit capacitas illius.

Currite ad illam cum deuotione sancta: & de bonis suis participabit vobis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 81.

DEus in synagoga Iudæorum: de qua vt rosa de sentibus progressa est mater Dei.

Terge fœditatem meam Domina: quæ semper rutilas puritate.

Fonte vitæ influe in os meum: ex quo viuentes aquæ profluunt & emanant. F

Omnes sitientes venite ad illam: & de fonte suo gratanter vos potabit.

Qui hauriet ex eo, saliet in vitam æternam: & qui bibit ex eo, non sitiet vmquam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 82.

DOmina mea, quis similis erit tibi? quæ gratia & gloria superemines vniuersos.

Sicut exaltantur cæli a terra: sic tu præcelsior cunctis & nimis exaltata.

Vulnera cor meum charitate tua: fac me dignum gratia & muneribus tuis.

Liqueat cura mea in timore tuo: & concupiscen-
A tia tua cor meum inflammetur.

Fac me desiderare honorificentiā & gloriam tuam: vt per te recipiar ad pacem Iesu Christi. Gloria pa. &c.

Psalmus 83.

QVam dilecta tabernacula tua Domina virtutum: quam amabilia tentoria redemptionis tuæ.

Honorate illam peccatores: & impetrabit vobis gratiam & salutem.

Super tus & balsamum oratio eius incensum: preces eius non reuertuntur vacuæ nec inanes.

Intercede pro me Domina apud Christum tuum: neque derelinquas me in morte neque in vita.

B Benignus est enim spiritus tuus: gratia tua replet orbem terrarum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 84.

BEnedixisti Domine domum tuam: consecrasti habitationem tuam.

Hæc est speciosa inter filias Hierusalem: cuius memoria est in benedictione.

Beatissimam prædicauerunt illam Angeli sancti: glorificate illam Virtutes & Dominationes.

Populi gentium exquirite prudentiam eius: & inuestigate thesauros misericordiæ illius.

Sentite de illa in bonitate: & in simplicitate cordis
C exquirite illam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 85.

INclina Domina aurem tuam & exaudi me: conuerte vultum & miserere mei.

Distillatio dulcoris tui oblectat animas sanctorum: & infusio charitatis tuæ super mel dulcissimum.

Irradiatio gloriæ tuæ dilucidat intellectum: & lux miserationum tuarum perducit ad salutem.

Fons bonitatis tuæ inebriat sitientes: & aspectus faciei tuæ retrahit a peccato.

Scire & cognoscere te, est radix immortalitatis: & enarrare virtutes tuas est via salutis. Gloria patri, &c.

Psalmus 86.

FVndamenta vitæ in anima iusti: perseuerare in charitate vsque in finem.

Gratia tua reuelat pauperem in aduersitate: & inuocatio tui nominis immittit ei confidentiam bonam.

Miserationibus tuis repletur paradisus: & a terrore tuo hostis confunditur infernalis.

Qui sperat in te inueniet thesauros pacis: & qui te nō inuocat in hac vita, non perueniet ad regnum Dei.

Fac Domina vt viuamus in gratia Spiritussancti: & perduc animas nostras ad sanctum finem. Gloria. &c.

Psalmus 87.

DOmina auxiliatrix salutis meæ: in die clamaui & nocte coram te.

Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo: consolare cum facie tua mæstitiam meam.

Multiplicata sunt mala in anima mea: expurga eam de sordibus, & peccatis.

Virtus tua persequatur inimicos nostros: ne nos impediant ad salutem.

Confer gratiam animæ ad resistendum eis: conforta cor nostrum contra concupiscentias carnis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 88.

MIsericordias tuas Domina: in sempiternum decantabo.

Vnguento pietatis tuæ medere contritis corde: & oleo misericordiæ tuæ refoue dolores nostros.

Gratiosus tuus vultus mihi appareat in extremis: formositas faciei tuę lætificet spiritum meū egredientem.

Excita spiritum meum ad amandum bonitatem tuam: excita mentem ad extollendam nobilitatem & pretiositatem tuam.

Libera me ab omni tribulatione mala: & ab omni peccato custodi animam meam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 89.

DOmina refrigerium facta es nobis: in cunctis necessitatibus nostris.

Diffusio gratiæ tuæ producit operationes tuas: & stilli-

Digitized by Google

stillicidium dulcoris tui affectiones facit sanctissimas. A
Miserationum tuarum Domina recordabor: sacrificium laudis, & carmen lætitiæ psallam tibi.
Qui honorant te, coronam perennem pro cinere obtinebunt: & pallium laudis pro spiritu mæroris.
Qui sperant in te, amicti lumine induentur: gaudium & perpetuam lætitiam sortientur. Gloria, &cet.

Psalmus 90.

QVi habitat in adiutorio Matris Dei: in protectione ipsius commorabitur.
Concursus hostis non nocebit ei: sagitta volans non tanget eum.
Quoniam liberabit eum de laqueo insidiantis: & B sub pennis suis proteget eum.
Clamate ad illam in periculis vestris: & flagellum non appropinquabit tabernaculo vestro.
Fructus gratiæ inueniet, qui sperauerit in illa: porta paradisi reserabitur ei. Gloria patri, &cet.

Psalmus 91.

BOnum est confiteri Virgini Mariæ: & psallere illi gloriam, prosperitas est mentis.
Annunciare merita eius, lætificat intellectum: & mirari opera eius, exhilarat Angelos Dei.
Qui acquirit gratiam eius: agnoscetur a ciuibus paradisi. C
Et qui habuerit characterem nominis eius: annotabitur in libro vitæ.
Exurge Domina & iudica causam nostram: & ab insurgentibus in nos, libera nos.
Ne retrahas a peccatore dexteram tuam: & excipe gladio tuo iacula vastatoris. Gloria patri, &cet.

Psalmus 92.

DOminus regnauit decorem induit: matremque suam ornamento coronauit virtutum.
Adimpleat propitiationem suam in nobis mater pacis: & viam æquitatis doceat seruos suos.
Qui desideratis sapientiam Christi: seruite Matri D eius animo reuerenti.
Quis satisfaciet enarrare opera tua Domina? & quis inuestigabit thesauros misericordiæ tuæ?
Sustine deficientes in tentationibus suis: destina illos in sortem veritatis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 93.

DEus vltionum Dominus: sed tu Mater misericordiæ ad miserandum inflectis.
Magnificentia tua Domina prædicatur in sæculum: qui autem colunt te inuenient viam pacis.
Seruite illi reuerenter exultantes: & sanabit vos benedictus fructus castissimi ventris illius. E
Respice Domina humilitatem seruorum tuorum: & laudabunt te in generationibus sæculorum.
Magnifica nomen tuum in multiplicatione gratiarum tuarum: & ne sinas seruos tuos subiacere periculis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 94.

VEnite exultemus Dominæ nostræ: iubilemus salutiferæ Mariæ Reginæ nostræ.
Præoccupemus faciem eius in iubilatione: & in canticis collaudemus eam.
Venite adoremus & procidamus ante eam: confiteamur illi cum fletibus peccata nostra. F
Impetra nobis indulgentiam plenam: assiste pro nobis ante tribunal Dei.
Suscipe in fine animas nostras: & introduc nos in requiem æternam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 95.

CAntate plenæ gratiæ canticum nouum: cantate Mariæ omnes terrigenæ orbis.
Quoniam omnes Angelos sanctitate præcellit: & natos mulierum virtutibus mirabilibus & signis.
Formositas & gloria in vultu illius: & gratia in oculis eius.
Afferte illi gloriam Patriæ gentium: exultate in ea omnes creaturæ Dei.

Admirabile commercium habetis per eam: ex qua vocati estis filij Dei excelsi. Gloria patri, &cet.

Psalmus 96.

DOminus regnauit: exultet Maria in omni imperio dominationis suæ.
Adorate eam ciues curiæ paradisi: exaltate eam Virgines speciosæ filiæ eius.
Quoniam eleuata est super principatus & dominationes: exaltata est super Angelorum & Archangelorum legiones.
Patriarchæ & Prophetæ concrepate illi laudem: concentum illi facite Apostoli, Martyresque Christi.
Confessores cum Virginibus de canticis Sion dicite canticum ei: & regratiamini ei Monachi sancti de acceptis triumphis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 97.

CAntate Dominæ nostræ canticum nouum: quia mirabilia fecit.
In conspectu gentium reuelauit misericordiam suam: in extremis terræ auditum est nomen eius.
Recordare Domina pauperum & miserorum: & sustenta eos ope refrigerij sancti tui.
Tu autem Domina suauis & verax: patiens nimis & miseratione plena.
Conculca hostes animarum nostrarum: & contumaciam illorum elide brachio sancto tuo. Gloria, &cet.

Psalmus 98.

DOminus regnauit irascantur populi: Maria sub Cherubim sedet a dextris.
Magna est in Sion gloria tua Domina: & in Hierusalem magnificentia tua.
Cantate ante eam chori virginales: & adorate thronum eius, qui sanctus est.
In dextera eius ignea lex: & in circuitu eius sanctorum millia.
Mandata eius ante oculos eius: & iustitiæ regula in corde eius. Gloria patri, &cet.

Psalmus 99.

IVbilate Dominæ nostræ homines terræ: seruite illi in lætitia & iucunditate.
In toto animo vestro accedite ad illam: & in omni virtute vestra conseruate vias eius.
Inuestigate illam & manifestabitur vobis: estote mundi corde, & apprehendetis eam.
Quibus auxiliata fueris Domina, erit refrigerium pacis: & a quibus auerteris vultum tuum, non erit spes ad salutem.
Recordare nostri Domina, & non apprehendent nos mala: succurre nobis in fine, & inueniemus vitam æternam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 100.

MIsericordiam & iudicium cantabo tibi Domina: psallam tibi in exultatione cordis, cum lætificaberis animam meam.
Laudabo nomen tuum & gloriam: & præstabis refrigerium animæ meæ.
Zelatus sum amorem tuum & honorem: ideo defendas causam meam ante iudicem sæculorum.
Allectus sum gratia & bonitate tua: oro, ne frauder a spe & confidentia bona.
Conforta animam meam in nouissimis: & in carne ista fac me conspicere Saluatorem. Gloria patri, &c.

Psalmus 101.

DOmina exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.
Non auertas sacrum aspectum tuum a me: neque abomineris me propter immunditiam meam.
Non derelinquas me in cogitatu & consilio inimicorum meorum: & ne sinas me cadere in exprobrationem illorum pessimam.
Qui confidunt in te, non timebunt colubrum tortuosum: & qui exaltant te præconijs, euadunt manus Acherontis.
Per virginalem conceptum tuum da mihi in te confiden-

fidentiam bonam: & per admirabilem partum tuum A
lætifica animam meam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 102.

BEnedic anima mea matri Iesu Christi: & omnia præcordia mea glorificate nomen eius.

Ne obliuiscaris beneficia eius: nec gratiam & consolatus illius.

Gratia eius peccata relaxantur: & misericordia eius ægritudines reparantur.

Benedicite ei omnes virtutes cælorum: glorificate eam chori Apostolorum & Prophetarum.

Benedicite ei mare & insulæ gentium: hymnum dicite ei cæli & habitatores eorum.

Gloria patri, &cet.

Psalmus 103.

BEnedic anima mea Virgini Mariæ: honor & magnificentia eius in perpetuum.

Formositatem & pulchritudinem induisti: amicta est Domina fulgenti vestimento.

De te procedit peccatorum medela: & pacis disciplina, ac feruor charitatis.

Imple nos seruos tuos virtutibus sanctis: & ira Dei non appropinquet nobis.

Iucunditatem æternam da seruitoribus tuis: & noli eos obliuisci in certamine mortis. Gloria patri, &c. C

Psalmus 104.

COnfitemini Dominæ nostræ & inuocate nomen eius: cantate ei gloriose, narrantes virtutes eius.

Laudate & exultate eam Virgines filiæ Sion: quia desponsabit vobis Regem Angelorum.

Honorate Reginam plenam omni gratia: & contemplamini cum reuerentia sanctissimum vultum eius.

Salus sempiterna in manu tua Domina: qui te digne honorificauerint, suscipient illam.

Clementia tua non deficiet a sæculis æternis: & misericordia tua a generatione in generationem.

Gloria patri, &cet.

Psalmus 105.

COnfitemini Dominæ nostræ, quoniã bonũ est: per cunctas tribus terræ enarrate misericordias eius.

Longe est ab impijs conuersatio eius: a via Altissimi non declinauit pes eius.

Fons irrigãtis gratiæ procedit de ore illius: & emanatio virginalis sanctificans animas castas.

Spes de gloria paradisi in corde illius: quæ deuoto animo honorificauerit illam.

Miserere nostri fulgentissima Regina cæli: & præsta consolationem de gratia tua. Gloria patri, &cet.

Psalmus 106.

COnfitemini Domino quoniam bonum: confitemini matri eius, quoniam in sæculum misericordia eius.

Innocentiam & viam prudentiæ ostende nobis Domina: & viam intelligentiæ indica seruis tuis.

Timor Dei illustrat intellectum: & amor tuus exhilarat illum.

Beatus vir, cuius eloquium est tibi gratum: illius ossa impinguabuntur adipe & pinguedine.

Eloquium tuum sustentat animam imbecillem: & labia tua esurientem animum refocillant.

Gloria patri, &cet.

Psalmus 107.

PAratum cor meum Domina paratum cor meum: laudes tibi psallere & cantare.

Maior est charitas tua cunctis diuitijs: & gratia tua super aurum & lapidem pretiosum.

Beatitudo & iustitia donantur a Deo: qui autem de peccatis conuersi fuerint ad te, pœnitentiæ remedium consequentur.

Emissiones tuæ gratia & pax: qui autem tibi placuerit, procul fiet a perditione.

Esto vmbraculum protectionis in tentationibus nostris: expansio alarum tuarum defendat nos a deuorante. Gloria patri, &cet.

Psalmus 108.

DOmina laudem meam ne despexeris: & hoc dedicatum tibi psalterium digneris acceptare.

Respice voluntatem cordis mei: & affectionem meam fac tibi beneplacentem.

Propera ad visitandum seruos tuos: sub tegumento manus tuæ illæsi conseruentur.

Illuminationem Spiritussancti per te suscipiant: & refrigerium contra cupiditatis æstum.

Medere contritis corde Domina: & refoue eos Vnguento pietatis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 109.

B DIxit Dominus Dominæ nostræ: sede mater mea a dextris meis.

Bonitas, & sanctitas placuerunt tibi: ideo regnabis mecum in æternum.

Corona immortalitatis in capite sancto tuo: cuius fulgor & claritas non extinguetur.

Miserere nostri Domina mater luminis & splendoris: illumina nos Domina veritatis & virtutis.

De thesauris tuis infunde nobis sapientiam Dei: & intellectum prudentiæ, ac formam disciplinæ. Gloria patri, &cet.

Psalmus 110.

COnfitebor tibi Domina in toto animo meo: glorificabo te in tota mente mea.

Opera gratiæ tuæ commorabuntur: & testamentum misericordiæ tuæ ante thronum Dei.

Per te missa est redemptio a Deo: populus pœnitens habebit spem salutis.

Intellectus bonus omnibus honorantibus te: & sors illorum inter Angelos pacis.

Gloriosum & admirabile est nomen tuum: qui illud retinent, non expauescent in puncto mortis.

Gloria patri, &cet.

Psalmus 111.

D BEatus vir qui timet Dominam: & beatum cor quod diligit illam.

Iucundus homo, qui non satiatur laude tua: & a relatu virtutum tuarum non fatigatur.

Exortum est in corde illius lumen Dei: Spiritussanctus illuminat intelligentiam eius.

Disperge Domina gratiam tuam pauperibus tuis: esurientes refoue & egenos.

In memoria æterna fiunt per te nomina: ab auditu terribili non trepidet cor nostrum. Gloria patri, &c.

Psalmus 112.

E LAudate pueri matrem Dei: glorificate senes nomen eius.

Benedicta sit Maria mater Christi: ipsa enim est via ad patriam sanctitatis.

Excelsus super Cherubim thronus eius: & sedes eius super cardines cæli.

Super humiles, vultus eius: & super confidentes in eam aspectus illius.

Misericordia eius super omnem carnem: & eleemosyna illius vsque ad extremum terræ. Gloria patri, &cet.

Psalmus 113.

F IN exitu animæ meæ de hoc mundo: occurre illi Domina, & suscipe eam.

Consolare eam vultu sancto tuo: aspectus dæmonis non conturbet illam.

Esto illi scala ad regnum cælorum: & iter rectum ad paradisum Dei.

Impetra ei a patre indulgentiam pacis: & sedem lucis inter seruos Dei.

Sustine deuotos ante tribunal Christi: suscipe causam eorum in manibus tuis. Gloria patri, &cet.

Psalmus 114.

DIlexi matrem Dei Domini mei: & lux miserationum eius infulsit mihi.

Circumdederunt me dolores mortis: & visitatio Mariæ lætificauit me.

Dolo-

Digitized by Google

Dolorem & periculum incurrit: & recreatus sum gratia illius.
Nomen eius & memoriale illius sit in medio cordis nostri: & non nocebit nobis ictus malignantis.
Conuertere anima mea in laudem ipsius: & inuenies refrigerium in nouissimis tuis. Gloria patri, &c.

Psalmus 115.

CRedidi propter quod locutus sum: gloriam tuam Domina orbi terræ.
Compatere animæ meæ & dirige illam: dignare beneplacitum tuum insinuare illi.
Statue illi testamentum pacis & dilectionis tuæ: præbe illi ingenui memoriam nominis tui.
De benedictione ventris tui da mihi sustentationem: & de pinguedine gratiæ tuæ dulcora animam meam.
Disrumpe vincula peccatorum meorum: & de virtutibus exorna faciem animæ meæ. Gloria patri, &cet.

Psalmus 116.

LAudate Dominam nostram omnes gentes: glorificate eam omnes populi.
Quoniam confirmata est super nos gratia: & misericordia eius, & veritas illius permanet in æternum.
Qui digne coluerit illam, iustificabitur: qui autem neglexerit illam, morietur in peccatis suis.
Labia angelorum enarrabunt sapientiam eius: & omnes ciues paradisi cantabunt eius laudem.
Bono animo accedentes ad illam: non capientur ab Angelo deuastante. Gloria patri, &cet.

Psalmus 117.

COnfitemini Domino quoniam bonus: confitemini matri eius, quoniam in sæculum misericordia eius.
Amor illius expellit peccatum a corde: & gratia illius expiat conscientiam peccatoris.
Via veniendi ad Christum est appropinquare ad illam: qui autem fugerit eam, non inueniet viam pacis.
Qui obduratus est in peccatis, sæpe inuocet illam: & lux in suis tenebris orietur.
Qui tristatur in corde suo clamet ad illam: & dulcoranti stillicidio inebriabitur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 118.

BEati immaculati in via: qui matrem Domini imitantur.
Beati imitatores humilitatis eius: beati participes charitatis illius.
Beati perscrutatores virtutum illius: beati conformes imagini illius.
Beati qui conceptum & partum illius venerantur: beati qui deuote ei famulantur.
Beati qui in ea habent spem & confidentiam: beati qui per illam suscipient felicitatem sempiternam. Gloria patri, &cet.

REtribue seruo tuo Domina: viuifica me & faciam voluntatem tuam.
Incola ego sum in terra: nihil abscondas mihi de amore tuo.
Concupiuit anima mea: laudem tuam desiderare omni tempore.
Tu enim salus mea in Domino: quæ me morti adiudicatum liberasti.
Quid pro his retribuam tibi, nisi me totum? Domina suscipe me. Gloria patri, &cet.

LEgem pone mihi, Domina, voluntatis tuæ, sanctarum sanctissima: & exquiram eam semper.
Deduc me in semitam miserationum tuarum mulierum pulcherrima: quia ipsam volui.
Inclina animam meam ad supernorum amorem Domina: & non ad impudicitiam.
Ecce concupiui castimoniam tuam a iuuentute mea: in misericordia tua confirma me.
Et obseruabo viam testimoniorum tuorum in sæculum: & scrutabor mandata Filij tui, quæ dilexi. Gloria patri, &cet.

MEmor esto verbi tui Dominarum primiceria: in quo mihi spem dedisti.
Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me: quia eloquium tuum viuificauit me.
Circumdederunt me viri mendaces, & congregata sunt super me flagella: & ecce manus tua eripuit me.
Communicaui in bonis omnibus timentibus te: & custodientibus obnixe mandata tua.
Miserationibus tuis plena est terra: ideo viam iustificationum tuarum exquisiui. Gloria patri, &cet.

BOnitatem fecisti cum seruo tuo Domina: de qua gaudent Angeli.
Disciplinam morum tuorum & æquitatem tuam doce me: quia verbis tuis præ cunctis credidi.
Bonum mihi, quia onere tuo humiliasti me: vt sequar conuersationem tuam.
Qui amant seruientes tibi venerabuntur: qui autem abominatus fuerit eos, ruet in æternum.
Veniant mihi semper desuper guttæ clementiæ tuæ & viuam: quia lex tua sancta meditatio mea est. Gloria patri, &cet.

DEfecit in semitis tuis anima mea Domina: & nisi miseratio maxima esset, perijssem, vtique in infirmitate mea.
Defecerunt oculi mei in contemplatione tua: velut vter in pruina a te visa est anima mea.
Secundum bonitatem tuam viuifica me: & non obliuiscar sermones tuos, quia tibi adhęrere bonum est.
Dispositione tua perseuerat mundus: quem & tu cum Deo fundasti ab initio.
Tuus totus ego sum Domina saluum me fac: quoniam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore peregrinationis meæ. Gloria patri, &cet.

QVomodo dilexi legem tuam Domina: in conspectu meo semper.
Suauitatum tuarum affluentia cor meum alienauit a me: & caro mea mirabiliter exultauit in te.
Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina: super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo.
Illuminatio gressibus meis verbum tuum: & lumen ineffabile semitis meis.
Quoties exasperauerunt me peccatores inferni, quia a charitate tua declinare nolui: ego autem speraui in te Domina. Gloria patri, &cet.

INiquos odio habui: & viam tuam dilexi Domina gratiosa.
Adiuua me & saluus ero Domina mundi: & meditabor honorificentiam mandatorum tuorum.
Fac me semper stare in timore tuo: & non tradas me Virgo calumniantibus me.
Vernaculus tuus sum ergo: minimus in familia tua.
Custodi me Domina a negligentibus iudicia iustitiæ tuæ.
Contemnes omnes discedentes a seruitio tuo: quia iniusta est conuersatio eorum. Gloria patri, &cet.

MIrabilia tua testimonia mater alma: & sermonibus tuis illuminatum est cor meum.
Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis: filiæ regum collaudant faciem tuam.
Ardens verbum labiorum tuorum vehementer: qui ad te properat percipiat illud.
Arundo agitata sum in conspectu tuo: tene me Domina sub iugo tuo & non confundar.
Seruientes tibi plus alijs inuadunt dracones inferni: sed tu Domina defende nos. Gloria patri, &cet.

Digitized by Google

Clamaui in toto corde meo ad te Domina: de necessitatibus meis clementer eripe me.
Vocem gemitus mei exaudi Domina mea: doce me quid acceptum sit apud te omni tempore.
Longe a nescientibus te salus: qui autem præstat in obsequio tuo procul fiat a perditione.
Misericordia tua rigat vniuersum: Domina in salutari tuo viuifica me.
Initium eloquiorum tuorum veritas in æternum: & legem tuam immaculatam non sum oblitus. Gloria patri, &cet.

Principes persecuti sunt me gratis: & ab inuocatione nominis tui trepidat spiritus malignus.
Pax multa obseruantibus nomen tuum mater Dei: & non est illis scandalum.
Septenis horis decantauit tibi laudes Domina: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.
Intret oratio mea in conspectu tuo, vt non derelinquam te Domina cunctis diebus vitæ meæ: quoniam viæ tuæ misericordia & veritas.
Concupiscam in æternum laudare te Domina: cum docueris me iustificationes tuas. Gloria patri, &cet.

Psalmus 119.

Ad Dominam cum tribularer clamaui: & exaudiuit me.
Domina libera nos ab omni malo: cunctis diebus vitæ nostræ.
Contere caput inimicorum nostrorum: pede insuperabilis virtutis tuæ.
Vt exultauit spiritus tuus in Deo salutari tuo: sic veram digneris infundere lætitiam cordi meo.
Ad Dominum accede rogatura pro nobis: vt per te nostra peccata deleantur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 120.

Leuaui oculos meos ad te mater Christi: per quam venit solatium omni carni.
Auxilium tuum & gratiam tuam nobis impende: in omni tribulatione nostra.
Custodi nos Domina virgo Maria: ne peccatorum laqueo capiamur.
Non dormit neque dormiet pupilla oculi tui: vt tua semper custodia protegamur.
Angelorum & hominum te laudat omnis lingua: & ante te omnia genua curuantur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 121.

Lætatus sum in te Regina cæli: quia te duce in domum Domini ibimus.
Hierusalem cælestis ciuitas: ad Mariæ præmia veniamus.
Pacem & indulgentiam virgo nobis impetra: & palmam de hostibus & triumphum.
Conforta & consolare cor nostrum: tuæ dulcedine pietatis.
Sic Domina nobis infunde clementiam: vt deuote in Domino moriamur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 122.

Ad te leuaui oculos meos Regina, quæ regnas in cælis.
Adiutorium nostrum in virtute sit nominis tui: per te omnia opera nostra dirigantur.
Benedicta sis in cælo, & in terra: in mari & in omnibus abissis.
Benedicta sit fecunditas tua: benedicta sit virginitas, & munditia tua.
Benedictus sit corpus tuum sanctum: benedicta sit anima tua sanctissima. Gloria patri, &cet.

Psalmus 123.

Nisi quia Domina nostra erat in nobis: inuenissent nos pericula multa.
Esto virgo defensatrix nostra: & ante Deum aduocata propitia.
Ostende nobis Domina misericordiam tuam: & conforta nos in seruitio sancto tuo.
Benedicant te sancti Angeli in cælo: benedicant te omnes homines super terram.
Non tradas bestijs animas confitentium tibi: ora te canentium non obturentur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 124.

Qui confidunt in te mater Dei: non timebunt a facie inimici.
Gaudete & exultate omnes qui diligitis eam: quia adiuuabit vos in die tribulationis vestræ.
Reminiscere miserationum tuarum Domina: & releua peregrinationem incolatus nostri.
Conuerte amabilem vultum tuum super nos: confunde & destrue omnes inimicos nostros.
Benedicta sint omnia opera manuum tuarum Domina: benedicta sint omnia sancta miracula tua. Gloria patri, &cet.

Psalmus 125.

In conuertendo faciem tuam serenissimam super nos: lætificabis nos virginea mater Dei.
Benedicta sis o sacrarium Christi: præ cunctis mulieribus super terram.
Benedictum sit gloriosum nomen tuum: quod os Domini mirabiliter nominauit.
Non deficiat laus tua de labijs nostris: nec charitas tua de præcordijs nostris.
Qui te diligunt benedicantur a Deo: & qui te volunt diligere non defraudentur a fide. Gloria patri, &c.

Psalmus 126.

Nisi Domina ædificaueris domum cordis nostri: non permanebit ædificium eius.
Ædifica nos gratia & virtute tua: vt maneamus firmi in perpetuum.
Benedictum sit eloquium tuum: & benedicta sint omnia verba oris tui.
Benedicantur a Deo qui te benedicunt: & in iustorum numero computentur.
Benedic Domina te benedicentes: & ne vmquam auertas ab eis gratiosum vultum tuum. Gloria, &cet.

Psalmus 127.

Beati omnes qui timent Dominam nostram: & beati omnes qui sciunt facere voluntatem tuam & beneplacitum tuum.
Benedicti sunt pater & mater qui te genuerũt: quorum memoria permanet in sæculum.
Benedictus est venter qui te portauit: & benedicta sint vbera, quæ te lactauerunt.
Conuerte misericordiam tuam super nos: & deprecabilis esto super seruos tuos.
Intuere, & respice opprobrium nostrum: aufer a nobis cunctas iniquitates nostras. Gloria patri, &cet.

Psalmus 128.

Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea inimici mei: libera me Domina & vindica me ab ipsis.
Ne des illis potestatem in animam meam: custodi omnia interiora & exteriora mea.
Obtine nobis veniam peccatorum: per te Spiritussancti gratia nobis detur.
Fac nos digne, & laudabiliter pœnitere: vt beato fine ad Deum veniamus.
Placatum tunc & serenissimum nobis ostende: gloriosum fructum ventris tui. Gloria patri, &cet.

Psalmus 129.

De profundis clamaui ad te Domina: Domina exaudi vocem meam.
Fiant aures tuæ intendentes: in vocem laudis & glorificationis tuæ.
Libera me de manu aduersariorum meorum: confunde ingenia, & conatus eorum contra me.
Erue me in die mala: & in die mortis ne obliuiscaris animæ meæ.
Deduc me ad portum salutis: inter iustos scribatur nomen meum. Gloria patri, &cet.

Psal-

Digitized by Google

Psalmus 130.

DOmina non est exaltatum cor meum: neque sublimati sunt oculi mei.

Benedixit te Dominus in virtute sua: qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

Benedictus sit qui te sanctificauit: & mundam de matris vtero te produxit.

Benedictus sit qui te obumbrauit: & sua gratia te fecundauit.

Benedic nos Domina, & conforta nos in gratia tua: vt per te ante conspectum Domini præsentemur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 131.

MEmento Domina Dauid: & omnium inuocantium nomen tuum.

Da nobis in nomine tuo fiduciam: & confundantur aduersarij nostri.

Consolare nos in terra peregrinationis nostræ: & releua paupertatem nostram.

Da nobis panem lacrymarum virgo sancta: & dolorem peccatorum in terra incolatus nostri.

Redde nobis propitium benedictum fructum ventris tui, vt Spiritussancti gratia repleamur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 132.

ECce quàm bonum & quàm iucundum Maria: diligere nomen tuum.

Vnguentum effusum & aromaticum est nomen tuum: diligentibus ipsum.

Quoniam magna multitudo dulcedinis tuæ Domina: quam præparasti diligentibus & sperantibus in te.

Esto refugium pauperum in tribulatione: quia tu es baculus pauperum & miserorum.

Inueniant, quæso, gratiam apud Deum: qui te in suis necessitatibus inuocabunt. Gloria patri, &cet.

Psalmus 133.

ECce nunc benedicite Dominam: omnes qui speratis in nomine sancto eius.

Gaudete gaudio magno, qui exultatis & glorificatis eam: quia lætabimini ab vbertate consolationis eius.

Ecce nunc inundante vbertate declinabit in vos: ad consolandum & lætificandum corda vestra.

Benedicite illam omnes serui eius: & memoriale sit in desiderio animæ vestræ.

Benedicite illam omnes Angeli & sancti Dei: laudate in sæcula mirabilia eius. Gloria patri, &cet.

Psalmus 134.

LAudate nomen Domini: benedicite nomen Mariæ matris eius.

Mariæ precamina frequentate: & suscitabit vobis voluptates sempiternas.

In anima contrita veniamus ad illam: & non stimulabit nos cupiditas peccati.

Qui cogitat de illa in tranquillitate mentis: inueniet dulcorem & requiem pacis.

Respiremus ad illam in finitione nostra: & reserabit nobis atria triumphantium. Gloria patri, &cet.

Psalmus 135.

COnfitemini Domino quoniam bonus: quoniam per suam dulcissimam matrem Virginem Mariam datur misericordia eius.

Impetra nobis Domina amicitiam Iesu Christi: & custodi nos, ne perdamus innocentiam nostram.

Comprime hostem nostrum imperio tuo: ne feriat in nobis virtutem charitatis.

Bona naturalia conserua in nobis: & bona gratiæ per te multiplicentur.

Illumina vias & semitas nostras: vt noscamus quæ beneplacita sunt Deo. Gloria patri, &c.

Psalmus 136.

SVper flumina Babylonis fleuerunt Hebræi: nos vero super iniquitates nostras lugeamus.

A Clamemus humiles ad puerperam Virginem: offeramus ei planctus & suspiria nostra.

Non inuenitur propitiatio sine illa: nec salus sine fructu illius.

Per illam peccata purgantur: & per fructum illius, animæ dealbantur.

Per illam fit satisfactio peccatis: per fructum illius, sanitas condonatur, Gloria patri, &cet.

Psalmus 137.

COnfitebor tibi Domina in toto corde meo: quia per te expertus sum clementiam Iesu Christi.

Audi Domina verba mea & preces meas: & in con-
B spectu Angelorum cantabo tibi laudes.

In quacumque die inuocauero te, exaudi me: & multiplica virtutem in anima mea.

Confiteantur tibi omnes tribus & linguæ: quia per te salus restituta est nobis.

Ab omni perturbatione libera seruos tuos: & fac eos viuere sub pace & protectione tua. Gloria patri, &cet.

Psalmus 138.

DOmina probasti me, & cognouisti me: ruinam & transgressionem meam.

Copiosa facta est super me misericordia tua: & di-
C latata est super me clementia.

Imperfectum meum aspexit oculus tuus: & palpebræ tuæ nouerunt vias meas.

Affluentiam desiderij sancti habeamus a Spiritu sancto: & macula peccati non turpet conscientiam nostram.

Serenet corda nostra lux misericordiæ tuæ: & recreet nos tuæ pacis dulcedo. Gloria patri, &c.

Psalmus 139.

ERipe me Domina ab omni malo: & ab hoste inferni defende me.

Contra me tetendit arcum suum: & in fraude sua
D insidiatur mihi.

Constringe vires eius malignas: & obtunde potenter astutias eius.

Conuerte iniquitatem ipsius in verticem illius: & in foueam quam fecit cadat festinanter.

Nos autem exultemus in seruitio tuo: & in tuis laudibus gloriemur. Gloria patri, &cet.

Psalmus 140.

DOmina clamaui ad te exaudi me: intende orationi meæ & postulationi meæ.

Dirigatur obsecratio mea velut incensum coram facie tua: & in tempore serotini sacrificij & matutini.

E Non declinet cor meum in verbis malignantibus: & nequitiæ cogitatus non subuertant sensum meum.

Fac me assentire beneplacito cordis: & tuis actionibus conformari.

Gladio intelligentiæ reuerbera cor meum: & igniculo charitatis inflamma mentem meam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 141.

VOce mea ad Dominam clamaui: ipsamque humiliter deprecatus sum.

Effudi in conspectu eius lacrymam meam: & dolorem meum sibi exposui,

F Insidiatur hostis calcaneo meo: extendit contra me rete suum.

Adiuua me Domina, ne corruam coram eo: fac vt conteratur sub pedibus meis.

Educ de carcere animam meam: vt confiteatur tibi, & psallat Deo forti in perpetuum. Gloria pat. &cet.

Psalmus 142.

DOmina exaudi orationem meam: percipe tuis auribus supplicationem meam.

Persecutus est malignus vitam meam: deposuit in terra conuersationem meam.

Denigrauit me caligine sua: & anxiatus est nimis spiritus meus.

Ne auertas faciem tuam a me: vt non corruam cum descen-

Digitized by Google

descendentibus in lacum. A

Emitte lucem tuam & gratiam tuam: & repara denuo vitam meam & conscientiam meam. Gloria patri, &cet.

Psalmus 143.

BEnedicta sis Domina quæ instruis seruos tuos ad prælium: & eos roboras contra inimicum.

Fulgure & corruscatione dissipa illum: mitte iacula tua vt confundas illum.

Clarifica de alto manum tuam: & cantent serui tui laudem & gloriam tuam.

Eleua de terrenis affectionem nostram: de sempiternis delitijs refice viscera nostra. B

Concupiscentiam supernorum accende in cordibus nostris: & de gaudijs paradisi velis nos recreare.

Exaltabo te mater filij Dei: & per singulos dies cantabo laudes tuas.

Generatio & populi laudabunt opera tua: & misericordiam tuam insulæ expectabunt.

Abundantiam dulcoris tui Angeli eructabunt: & suauitatem tuam sancti pronunciabunt.

Oculi nostri sperant in te Domina: mitte nobis cibum & escam delectantem.

Laudationem tuam loquatur lingua mea: & benedicam te in sæculum sæculi. Gloria patri, &cet. C

Psalmus 145.

LAuda anima mea Dominam: glorificabo eam quamdiu vixero.

Nolite cessare a laudibus eius: & per singula momenta recogitate illam.

Cum exierit spiritus meus Domina sit tibi commendatus: & in terra ignota præsta illi ducatum.

Non conturbent eum culpæ prius commissæ: nec inquietent ipsum occursus malignantis.

Perduc eum ad portum salutarem: ibi præstoletur securè aduentum Redemptoris. Gloria patri, &cet. D

Psalmus 146.

LAudate Dominam, quoniam bonus est psalmus: iucunda & decora sit illi nostra laudatio.

Ipse enim medetur contritis corde: & refouet eos vnguento pietatis.

Magna est virtus illius: & clementia eius nullum habebit finem.

Præcinite ei in iubilatione: & in confessione psalmum canite illi.

Beneplacitum est ei super timentes Deum: & in eis qui sperant in misericordia eius. Gloria patri, &cet.

Psalmus 147. E

LAuda Hierusalem Dominam: glorifica illam etiam o Sion.

Ipsa enim construit muros tuos: & filios tuos benedicit.

Gratia sua te impinguat: pacemque donat terminis tuis.

Emisit verbum suum altissimus: & virtus eius obumbrauit illi.

Leuemus corda nostra cum manibus ad illam: vt suam influentiam sentiamus. Gloria patri, &cet.

Psalmus 148.

LAudate Dominam nostram de cælis: glorificate eam in excelsis. F

Laudate eam omnes homines & iumenta: volucres cæli & pisces maris.

Laudate eam Sol & Luna: stellæ, & circuli planetarum.

Laudate eam Cherubim, & Seraphim: Throni, & Dominationes, & Potestates.

Laudate eam omnes legiones Angelorum: laudate eam omnes ordines spirituum supernorum. Gloria patri, &cet.

Psalmus 149.

CAntate Dominæ nostræ canticum nouum: laus eius in congregatione iustorum.

Lætentur cæli de gloria eius: insulæ maris & totus orbis.

Aqua & ignis laudent eam: frigus & æstus, splendor & lumen.

Exultationes eius in gutture iustorum: & laudes eius in cœtu triumphantium.

Ciuitas Dei iucundare in illa: & pro incolis tuis frequenta illi carmen. Gloria patri, &cet.

Psalmus 150.

LAudate Dominam in sanctis eius: laudate eam in virtutibus & miraculis eius.

Laudate eam cœtus Apostolorum: laudate eam chori Patriarcharum, & Prophetarum.

Laudate eam exercitus Martyrum: laudate eam turmæ Doctorum, & Confessorum.

Laudate eam in collegio virginum, & continentium: laudate eam ordines Anachoritarum, & Monachorum.

Laudate eam conuentus religiosorum omnium: laudate eam omnes animæ ciuium supernorum.

Omnis spiritus: laudet Dominam nostram. Gloria patri, &cet.

CANTICA
AD B. VIRGINEM.

Canticum instar illud Isaiæ 12.

CONFITEBOR tibi Domina: quoniam per te placatus est mihi Dominus, & consolata est me.

Ecce Domina saluatrix mea: fiducialiter agam in te & non timebo.

Quia fortitudo mea, & laus mea in Domino es tu: & facta es mihi in salutem.

Hauriam aquas in gaudio de riuulo: & semper inuocabo nomen tuum.

Notas facite in populis virtutes Dominæ nostræ: quia excelsum est valde nomen eius.

Exulta & lauda totum genus humanum: quia talem dedit tibi mediatricem Dominus Deus tuus. Gloria patri, &c.

Canticum instar illud Ezechiæ. Isa. 38.

EGo dixi circa dimidium dierum meorum: vadam ad Mariam, vt me Christo reconciliet.

Quæsiui residuum annorum meorum: in amaritudine animæ meæ.

Generatio mea ablata est, quia pater, & mater, & omnia dereliquerunt me: Maria autem assumpsit me.

Sperabam in illa mane, sero, & meridie: quasi leo sic contriuit omnia ossa peccatorum meorum.

Et tu Domina eruisti animam meam, vt non periret: & de manu canis vnicam meam.

Domina saluum me fac: & laudem tuam cantabo cunctis diebus vitæ meæ, o pia mater Domini mei. Gloria patri, &cet.

Canticum instar illud Annæ, 1. Reg. 2.

EXultauit cor meum in Domino: & exaltatum est cornu meum in Domina mea.

Quia fecit mihi magna qui potens est: per Mariam matrem eius.

Non est sancta vt est Domina nostra: quæ sola supergressa est vniuersas.

Recedant ergo vetera de ore nostro: & linguis loquamur nouis.

Exulta & lauda Mariam Sion & Hierusalem: quia maxima in dominabus Israel.

Ipsa pauperem facit, & ditat: humiliat, & sublimat.

Altior

Digitized by Google

Altior cælo, terra latior: est hæc Domina nostra. A
Gloria patri, &cet.

Canticum instar illius Mariæ, Exod. 15.

CAntemus Dominæ gloriosæ Virgini Mariæ: in hymnis & confessionibus benedicamus eam.
Domina nostra omnipotens post Deum nomen eius: currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare.
Dextera tua Domina magnificata est in fortitudine: quia in multitudine misericordiæ tuæ strauisti aduersarios meos.
De ore leonis liberasti me Domina: & tamquam infantem genitum mater suscepisti me.
O Domina chatissima mea: velut gallina tege me mirabili possessione tua.
Tuus totus ego sum: & omnia mea tua sunt virgo super omnia benedicta.
Ponam te sicut signaculum super cor meum: quia fortis est, vt mors dilectio tua. Gloria patri, &cet.

Canticum instar illius Habacuc 3.

DOmina audiui auditionem tuam & obstupui: consideraui opera tua, & expaui. C
Domina opus tuum: circa medium annorum viuificasti illud.
Confitebor tibi Domina quia abscondisti hæc a sapientibus: & reuelasti ea paruulis.
Operuit cælos gloria tua: & misericordia tua plena est terra.
Egressa es Virgo in salutem populi tui: in salutem cum Christo tuo.
O benedicta, in manibus tuis est reposita nostra salus: recordare pia paupertatis nostræ.
Quem vis, ipse saluus erit: & a quo auertis vultum tuum, vadit in interitum. Gloria patri, &cet. D

Canticum instar illius Moysi, Deut. 32.

AVdite cæli quæ loquar de Maria: audiat terra verba oris mei.
Magnificate ipsam mecum semper: & exaltemus nomen eius in sæculum sæculi.
Generatio praua atque peruersa: agnosce Dominam nostram saluatricem tuam.
Numquid non ipsa est mater tua, quæ possedit te: & in fide generauit te? E
Si hanc dimittis non es amicus summi Cęsaris: quoniam ipse sine ea non saluabit te.
Vtinam saperes, & intelligeres: ac nouissima prouideres.
Quemadmodum infans sine nutrice non potest viuere: ita nec sine Domina nostra potes habere salutem.
Sitiat ergo anima tua ad ipsam, tene eam nec dimitte: donec benedixerit tibi.
Repleatur os tuum laude sua: decanta tota die magnificentiam eius. Gloria patri, &cet.

Canticum instar illius trium puerorum, Dan. 3. F

BEnedicite omnia opera Dominæ gloriosæ: laudate & superexaltate eam in sæcula.
Benedicite Angeli Dominæ nostræ: benedicite cæli Dominæ nostræ.
Benedicat omnis creatura Dominam nostram: quam Rex sic voluit benedici.
Benedicta sis o summi Regis filia: quæ odore præis cuncta lilia.
Benedicta sis corona Dominarum omnium: benedicta sis gloria Hierusalem.
Odor tuus sicut agri pleni, cui benedixit Dominus: qui in benedicentes te redundat irrigans omnia intima eorum.
Qui benedixerit tibi o Virgo beata: sit ille iugiter benedictus.
Qui maledixerit tibi rosa candidissima: sit ille maledictus.
Non recedat de domo seruorum tuorum: vini & olei abundantia.
In nomine tuo omne genuflectatur: cælestium terrestrium & infernorum.
Benedicamus Deum qui te creauit: benedictus vterque parens qui te generauit.
Benedicta sis Domina in cælo & in terra: laudabilis & gloriosa & superexaltata in sæcula. Gloria, &cet. B

Canticum instar illius Zachariæ, Luc. 1.

BEnedicta sis Domina & mater Dei mei Israel: qui per te visitauit & fecit Redemptionem plebis suæ.
Et erexit vnicornu salutaris castitatis tuæ: in domo Dauid pueri sui.
Sicut locutus est per os Isaiæ: & aliorum sanctorum prophetarum eius.
Salutem ex inimicis præsta Virginum virgo: de manu omnium qui nos oderunt pacem nobis tribue.
Et fac misericordiam pro parentibus & nobis: vt memor sis testamenti omnipotentis Dei.
Quod iurauit ad patres nostros: Abraam & semini eius in sæcula.
Sic sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: quiete seruiemus illi.
In sanctitate, & iustitia coram te omnibus diebus nostris.
Et tu Maria propheta Dei vocaberis: quoniam nouisti, quòd respexit humilitatem ancillæ suæ.
Per quam dedit scientiam salutis plebis eius: in remissionem peccatorum.
Per viscera multitudinis misericordiæ tuæ: visita nos stella matutina oriens ex alto.
Illumina tenebras sedentium in vmbra mortis: & eas luce dilectissimi filij tui digneris instillare.
Miserere misericordiæ mater nobis miseris peccatoribus, qui retroacta peccata pænitere negligimus: ac multa quotidie pænitenda committimus. Gloria patri, & cet.

Hymnus instar illius, qui ascribitur Ambrosio, & Aug.

TE matrem Dei laudamus, te Mariam Virginem profitemur.
Te æterni patris sponsam omnis terra veneratur.
Tibi omnes Angeli & Archangeli: tibi Throni, & Principatus fideliter deseruiunt.
Tibi omnes Potestates, & omnes virtutes cælorum: & vniuersæ Dominationes obediunt.
Tibi omnes Chori, tibi Cherubim & Seraphim exultantes assistunt.
Tibi omnis Angelica creatura incessabili voce proclamat.
Sancta, sancta, sancta Maria Dei genitrix mater & virgo.
Pleni sunt cæli & terra maiestatis gloriæ fructus ventris tui.
Te gloriosus Apostolorum chorus, sui Creatoris matrem collaudat.
Te beatorum Martyrum cœtus candidatus, Christi genitricem glorificat.
Te gloriosus Confessorum exercitus, Trinitatis templum appellat.
Te sanctarum Virginum chorea amabilis, Virginitatis & humilitatis exemplum prædicat.
Te tota cælestis curia Reginam honorat.
Te per vniuersum orbem Ecclesia inuocando concelebrat.

Matrem

Matrem diuinæ maiestatis.
Venerandam te veram Regis cælestis puerperam, sanctam quoque dulcedinem & piam.
Tu Angelorum Domina, tu paradisi ianua.
Tu scala regni cælestis & gloriæ.
Tu thalamus, tu arca pietatis & gratiæ.
Tu vena misericordiæ, tu sponsa & mater Regis æterni.
Tu templum & sacrarium Spiritussancti, totius beatissimæ Trinitatis nobile triclinium.
Tu mediatrix Dei & hominum, amatrix mortalium cælestis illuminatrix.
Tu agonizatrix pugnantium, aduocata pauperum, miseratrix, & refugium peccatorum.
Tu erogatrix munerum, separatrix, ac terror dæmonum, & superborum.
Tu mundi Domina cæli Regina, post Deum sola spes nostra.
Tu salus te inuocantium, portus naufragantium, miserorum solatium, pereuntium refugium.
Tu mater omnium beatorum, gaudium plenum post Deum, omnium supernorum ciuium solatium.
Tu promotrix iustorum, congregatrix errantium, promissio Patriarcharum.
Tu veritas Prophetarum, præconium & doctrix Apostolorum, magistra Euangelistarum.
Tu fortitudo Martyrum, exemplar Confessorum, honor & festiuitas Virginum.
Tu ad liberandum exulem hominem, Filium Dei suscepisti in vterum.
Per te expugnato hoste antiquo, sunt aperta fidelibus regna cælorum.
Tu cum Filio tuo sedes ad dexteram Patris.
Tu ipsum pro nobis roga virgo Maria, quem nos ad iudicandum credimus esse venturum.
Te ergo poscimus nobis tuis famulis subueni, qui pretioso sanguine Filij tui redempti sumus.
Æterna fac pia Virgo, cum sanctis tuis nos gloria munerari.
Saluum fac populum tuum Domina, vt simus participes hereditatis Filij tui.
Et rege nos, & custodi nos in æternum.
Per singulos dies o pia te salutamus.
Et laudare te cupimus vsque in æternum, mente & voce.
Dignare dulcis Maria, nunc & semper nos sine delicto conseruare.
Miserere pia nobis, miserere nobis.
Fiat misericordia tua magna nobiscum, quia in te virgo Maria confidimus.
In te dulcis Maria speramus, nos defendas in æternum.
Te decet laus, te decet imperium, tibi virtus & gloria in sæcula sæculorum amen.

Symbolum instar illius Athanasij.

QVicumque vult saluus esse, ante omnia opus est: vt teneat de Maria firmam fidem.
Quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit: absque dubio in æternum peribit.
Quoniam ipsa sola Virgo manens peperit: sola cunctas hæreses interemit.
Confundatur, & erubescat Hebræus: qui dicit Christum ex Ioseph semine esse natum.
Confundatur Manichæus: qui dicit Christum fictum habere corpus.
Palleat omnis, qui hoc ipsum aliunde, non de Maria dicit assumpsisse.
Idem namque Filius qui est Patris in diuinis vnigenitus: est & verus vnigenitus Virginis Mariæ filius.
In cælis sine matre, in terris sine Patre.
Nam sicut anima rationalis & caro propter vnionem de homine vere nascitur: ita Deus & homo Chri-
A stus, de Maria Virgine vere generatur.
Induens carnem de carne Virginis: quia sic genus humanum redimi congruebat.
Qui secundum diuinitatem æqualis Patri: secundum vero humanitatem minor patre.
Conceptus in vtero Virginis Mariæ Angelo annunciante de Spiritu sancto: non tamen Spiritussanctus est pater eius.
Genitus in mundum sine pœna carnis Virginis matris: quia sine delectatione carnis conceptus.
Quem lactauit mater: vbere de cælo pleno.
Quem circumstant Angeli obstetricum vice: nun-
B ciantes pastoribus gaudium magnum.
Hic a Magis muneribus adoratus, ab Herode in Ægyptum fugatus, a Ioanne in Iordane baptizatus: traditus, captus, flagellatus, crucifixus, mortuus, & sepultus.
Cum gloria resurrexit: ad cælos ascendit.
Spiritum sanctum in discipulos, & in matrem misit.
Quam demum ipse in cælum assumpsit: & sedet ad dexteram Filij, non cessans pro nobis Filium exorare.
Hæc est fides de Maria Virgine: quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non po-
C terit.

LITANIA BEATAE MARIAE VIRGINIS.

KYrie eleison.
Christe eleison.
Christe audi nos.
D Christe exaudi nos.
Pater de cælis Deus, Mariæ conditor gloriosus, miserere nobis.
Fili redemptor mundi Deus, Mariæ nobilis fecundator, miserere nobis.
Spiritus sancte Deus, Mariæ mirabilis obumbrator, miserere nobis.
Sancta Trinitas vnus Deus, qui Mariam glorificas, miserere nobis.
Sancta Maria, quæ totum mundum illuminas, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ tuos seruos exaltas, ora pro nobis.
E Sancta Maria, quæ pro peccatoribus supplicas, ora pro nobis.
Sancta Maria illuminatrix cordium, ora pro nobis.
Sancta Maria fons misericordiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria splendor sanctæ Ecclesiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria flumen sapientiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria ab Angelo salutata, ora pro nobis.
Sancta Maria per Spiritum sanctum obumbrata, ora pro nobis.
Sancta Maria in cælis glorificata, ora pro nobis.
Sancta Maria rosa veris speciosa, ora pro nobis.
Sancta Maria vitis frondens generosa, ora pro nobis.
F Sancta Maria dulcis virgo & speciosa, ora pro nobis.
Sancta Maria a Deo patre sponsa electa, ora pro no.
Sancta Maria verbi Dei mater prælecta, ora pro no.
Sancta Maria a Spiritu sancto protecta, ora pro no.
Sancta Maria quæ Deum in vtero concepisti, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ Deum & hominem genuisti, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo virginum signifera, ora pro nobis.
Sancta Maria virga Iesse Christifera, ora pro nobis.
Sancta Maria arbor vitæ fructifera, ora pro nobis.
Sancta Maria feminarum pulcherrima, ora pro nobis.
Sancta Maria humilium humillima, ora pro nobis.
Sancta Maria sanctarum sanctissima, ora pro nobis.
Sancta

Digitized by Google

Sancta Maria super omnes diligentius amanda, ora pro nobis.
Sancta Maria super omnes excellentius magnificanda, ora pro nobis.
Sancta Maria mater conditoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater Redemptoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater Saluatoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater mundo desiderabilis. ora pro no.
Sancta Maria inferis terribilis, ora pro nobis.
Sancta Maria mater amabilis, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo plena gratia, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo plena clementia, ora pro nobis.
Sancta Maria pia fundens solatia, ora pro nobis.
Sancta Maria flos & decus virginalis, ora pro nobis.
Sancta Maria fluuius sapientialis, ora pro nobis.
Sancta Maria splendor & lux Orientalis, ora pro no.
Sancta Maria virtutum cæli Regina, ora pro nobis.
Sancta Maria domus Dei cypressina, ora pro nobis.
Sancta Maria cæli fenestra crystallina, ora pro nobis.
Sancta Maria perpetuæ lucis aurora, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo pulchra & decora, ora pro nobis.
Sancta Maria melodia dulcis & sonora, ora pro nobis.
Sancta Maria delitiarum Dei dapifera, ora pro nobis.
Sancta Maria cælestis curiæ pincerna, ora pro nobis.
Sancta Maria paradisi porta peruia, ora pro nobis.
Sancta Maria placitum Dei vmbraculum, ora pro no.
Sancta Maria virginum noua exultatio, ora pro nobis.
Sancta Maria mulierum prima benedictio, ora pro nobis.
Sancta Maria miserorum pia consolatio, ora pro no.
Sancta Maria vera salus & beatitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria charitatis magnitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria pietatis latitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria mater orphanorum, ora pro nobis.
Sancta Maria mammilla orphanorum, ora pro nobis.
Sancta Maria mammilla paruulorum, ora pro nobis.
Sancta Maria consolatio afflictorum, ora pro nobis.
Sancta Maria cui Angeli obediunt & obsecrantur, ora pro nobis.
Sancta Maria nobilis Regina cælorum, ora pro nobis.
Sancta Maria cui Sancti & Sanctæ congaudent, & gratulantur, ora pro nobis.
Sancta Maria quam omnia laudant & venerantur, ora pro nobis.
Propitia esto, parce nobis Domina.
Propitia esto, libera nos Domina.
Ab omni malo, libera nos Domina.
Ab omni mala tentatione, libera nos Domina.
Ab ira & indignatione Dei, libera nos Domina.
A periclitatione & desperatione, libera nos Domina.
A superbia præcipitante, libera nos Domina.
Ab auaritia deuastante, libera nos Domina.
A peccato iræ & inuidię cruciāte, libera nos Domina.
A carnis tentatione vndique anxiante, libera nos Domina.
A peccato gulæ & castrimargiæ commaculante, libera nos Domina.
Ab incursu hostis malignantis, libera nos Domina.
Per dulcorem & gaudium de Christi incarnatione, libera nos Domina.
Per dolorem & angustiam de illius passione, libera nos Domina.
A Per gaudium & miraculum de illius resurrectione, libera nos Domina.
Per fidem tuam de Spiritussancti missione, libera nos Domina.
Per gaudium & lætitiam de illius Ascensione, libera nos Domina.
Per gaudium & lætitiam de tua coronatione, libera nos Domina.
In hora mortis deuastante, libera nos Domina.
In iudicis districto examine, libera nos Domina.
Ab inferni horribili cruciamine, libera nos Domina.
Peccatores, te rogamus audi nos.
B Vt sanctam Ecclesiam pijssima Domina conseruare digneris, te rogamus audi nos.
Vt iustis gloriam, peccatoribus gratiam impetrare digneris, te rogamus audi nos.
Vt tribulatis cōsolationem, captiuis liberationem impetrare digneris, te rogamus audi nos.
Vt famulos & famulas tibi deuote seruientes consolari digneris, te rogamus audi nos.
Vt populum Christianum filij tui pretioso sanguine redemptum conseruare digneris, te rogamus audi nos.
Vt cunctis fidelibus defunctis requiem æternam donare digneris, te rogamus audi nos. C
Mater Dei, te rogamus audi nos.
Mater charissima & Domina nostra, miserere nobis, & dona nobis perpetuam pacem, Amen.
Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.
Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem.
℣. Ego dixi Domina miserere mei.
℟. Sana animam meam, quia peccaui tibi.
℣. Conuerte misericordiam tuam super nos.
℟. Et deprecabilis esto super seruos tuos.
D ℣. Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros.
℟. Vt iustificeris in nationibus populorum.
℣. Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum.
℟. Et ne sinas angustiari eos in tentationibus suis.
℣. Ne proijcias nos in tempore mortis nostræ.
℟. Et succurre animæ cum deseruerit corpus suum.
℣. Esto nobis Domina turris fortitudinis.
℟. Et petra durissima contra inimicum.
℣. Adiuua me Domina, ne corruam coram eo.
℟. Fac vt conteratur sub pedibus meis.
E ℣. Exaudi orationem meam, & deprecationem meā.
℟. Et contepescant aduersarij mei.

Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus, qui pro nobis de castissima Virgine Maria nasci dignatus es, fac nos tibi casto corpore seruire, & humili mente placere.

ORamus etiam te pijssima virgo Maria, mundi Regina & Angelorum Domina, vt eis quos in purgatorijs ignis examinat, impetres refrigerium, peccatoribus indulgentiam, & iustis perseuerantiam in bono: nos quoque fragiles ab omnibus instantibus defende periculis. Per Dominum nostrum Iesum Christum.

Finis huius Psalterij Beatissimæ & gloriosissimæ Virginis Mariæ, & tomi sexti, qui continet primam & secundam partem Opusculorum Sancti Bonauenturæ.

Digitized by Google

ELENCHVS

OPVSCVLORVM, QVÆ HOC TOMO SEXTO CONTINENTVR.

OPVSCVLA PRIMÆ PARTIS.

OPVSCVLA SECVNDÆ PARTIS

De

Errata ſic emenda.

Pag. 213. in argum. lin. 26. *Graci*, corrige, *Grace*. Pag. 445. col. 1. verſu. 13. *legi*, corrige *elegi*. Pag. 484. col. 2. lin. 63. *reuelandam* corrige, *releuandam*. Pag. 514. col. 2. litt. c. d. f. in titulis, *inſtar illud* corrige, *illius*. Pag. 515. col. 1. lin. 3. *Maria*, corrige, *Moyſi*.

Regeſtum.

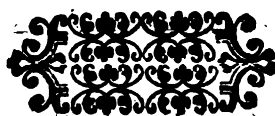
* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp

Qq Rr Sſ Tt Vu.

Omnes ſunt terniones præter V u, quod eſt quaternio.

ROMÆ

Ex Typographia VATICANA.

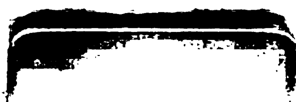
M. D. XCIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

17 C

Digitized by Google